Digestum Nouum,

SEV

PANDECTARVM
IVRIS CIVILIS
TOMVS TERTIVS,

EX PANDECTIS FLORENTINIS,
quoad eius fieri potuit, repræsentatus.

COMMENTARIIS ACCVRSII, SCHOLIIS CONTII,
& DIONYSII GOTHOFREDI: lucubrationibus
ad ACCVRSIVM illustratus.

HIS ACCESSERVNT PARATITLA IACOBI CVIACII,
eiusdémque Notæ, & Emendationes singulares.

CVM REMISSIONIBVS PETRI BROSSEI.

Additi in extremo operis Indices omnium Titulorum & legum, quæ in Pandectarum, seu Digestorum
libris continentur, ordine alphabetico digesti.

LVGDVNI,

M. DC. XXVII.

Cum priuilegio Christianissimi Franc. & Nauar. Regis.

480/C.IV.K.5-3,
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

DE OPERIS NOVI NVNTIATIONE.

LIBER TRIGESIMVS NONVS.

DE OPERIS NOVI nuntiatione.

TITVLVS PRIMVS.

*Non potest ratio ordo ius interdictis satisfieri, nisi prius de his quæ ad interdictorum materiam pertinent, dicamus. Prospicere partibus suum cuique, & partium deinde cuique ciuibus singulis pro sua quidque condicione, & alias quidem [atque] capta de iure hominum, rerumque dominio ac iure nonnihil: sunt quia homines de rebus disceptant apud magistratus vel iudices, varia genera magistratuum, & de iurisdictione eorum edicta varia, atque ordine quo agi solet apud eos: ac postea à magistratibus transimus suos ad iudices contendentes & ad actiones, quæ omnia breuiter exponi. Quidquid autem est in Pandectis, omne complectuntur in tribus actionibus aut remediis quæ vim actionum sunt exercendis & explicandis: ut partim videantur illa partes quæ sunt de hominibus, & de rebus, pro ea quæ est de actionibus, quæ ordine fere Pandectas occupat. Nec aut re tenuiores nobis, rem qui bene nossit actiones, rarum aut nullæ. At primum quidem explicari conducit, deinde condiliones & actiones in personam, quæ ex variis contractibus nascuntur, vel quasi ex contractibus, & transijmus à contractibus ad quasi contractus: omissis quasi à re non exercendæ sunt, verbis negotia gesta, & ordinibus iudiciorum, ac libris de interdictis omnes tractationem seriatim eorum quæ prætor reddit scribæ, explicare accuratius antecedat de motuum referendis, de separatione edicendæ, de operis noui nuntiatione, & cautionibus fraudatoriorum: & titulis de præmiis stipulationibus, stipulationum legatarum, & Falcidia, & dotis, & de operis noui nuntiatione, & damno infecto, quæ ordo ita re nata explicandi nobis & in ea parte qua causa explicantur mirandi in possessionem, missionem nomine, aut damni infecti, aut legatorum: & libro de actionibus quæ ex malitiis nascuntur, actionem legis Aquiliæ. Post quidem est & certus ac perfectus ordo, quo rationale iri aperte vitali sine, ita vt alius ex alio satis cohæreat, sed rerum de quibus agitur ea est inter se cognatio, vt non possit non quæ tradit unum, aliquem vel consequens eius alterum, vel nonnulla ex una quasi in præsens conducat in vita: eaque re sæpe necessarium fuerit ingenium sequi, quorum tamen obliquum non ducitur: & fuisse eadem: ac similiter condiliones ex nouum, condicio re tractatione, aut ex interdicto vel si pulsa in præsentia. Stipulationis media ex possessionem, qua etiam bonorum possessio nominatim appellatur: & ex bonorum dictum, principali rei qua de agitur, ea qua inter alias de iure, quatenus propter eam cohæretur. Sed qua de re hac accipiunt dictum est iam, ex non [ex]acte pulsa, fortasse ita quæ pulsa ea ex quem recondi & nimis ex pauciloquio & ita, ac capi dicere, à contrahibus remittere ad quasi contractus omissis quasi contractus expositis simil, & reliquos propositis, tutelam & curationem primum, deinde adiectum hereditatis, similem ac successionem, & hic quidem quasi contractus à titulo, Qui test. fac. poss. transi sicum caterus omnes vsque in hunc locum. Nunc post ea dicemus pergit proponere actiones, vel esse actionum aliæ remedia, aut pacta, licet qua sunt de damno nondum facto, qua de re nullam antè proposuerat actionem, nullamque remedium. At primum quidem remedium edicti de operis noui nuntiatione, ad quod ne fuit opus nouum quod nondum factum est, non remedium edicti de cautione damni infecti, post actionem legitimam aquæ pluuiæ arcendæ, qua etiam est de damno nondum facto, sed præter * edictum de operis noui nuntiatione, propinquior etiam hoc titulo incredibilem & satisfatio, quo facilem titulo qua Epitome damni libro, edictum III. interdictum LXXI. Satisdationum LXXI. Edicto * proponitur remedium triplex. Primum, ne facias fore inimicis opus fieret, interim per reflectionem denuntiationemque inhiberetur, quod necessarium præterea adiungam non habet. Secundum, ne remittatur nuntiatio, quod necessarium præterea adiungam & cognitionem habet. Tertium, ne satisfiat dantur de operis reficiendo, quibus aquæ ne pronum necessarium præterea adiungam nil habet. nam Stipulatio adhibetur interessentes. Primum ergo denuntiatori datur, alio duo denuntiato, & consequenter inde nascitur triplex * actionibus. Prætor quod nuntiatori datur, si is, cui ea nuntiatum est. Denuntio tibi nouum in illo loco noui operis me incito facias, nuntiationi non parueris, idest, confestim non desistere ab opere quod nobis aut denuntiato operari, posse vel absque fore vno vel altero contento, vel aliam operis facta parte tum aliqua, vt quidquid fuerit post denuntiationem ante rem factum vel satisfactionem restituere conuellatur. ex eadem causa remittitur actionem in rebiorem. Quod vi aut clam. Aliorum & remisit prohibitio fuit, & denuntiato datur, secundum post secundum nouum, certum post remissionem. Sed hæc posteriorum quod nouum nuntiatio nuncupatio aliis duobus l. 1. nuntiatione in titulum de satisdationibus. De satisdatione † de operis noui nuntiatione est l. 21. qua cautum prætor in hunc fere modum. Quod aduersus fam ne illi esse prohibendi te opus nouum nunciatum est, quo minus illi. Primo igitur sumpsit est, eam rem illi defendi. aut ea res iam tum diem adueniet te hereditate eam iudicium esse, quod satisfactum est, idque boni viri arbitratu fieri, debitoque malum adiectum esse aut quanti ea res erit, tantum, quanti

A

[illegible] Or edicto.] CASVS. Vlpianus iurisconsultus exponitur edictum prætoris quod habet infra re. l. prætor ait. in prin. nunc de effectu illius edicti aliqua dicit & casum in hac prin. sic ponamus: Cum videremus Titium in aliquo solo ædificare domum, vel aliud opus nouare: & ego crederem me in illo solo ius habere, vt quia forte mihi, vel aliquod aliud ius, per quod non possis me inuito ædificare denunciasi ei ne in illo opere procederet. dicitur quod denuntiatio tenet: & hoc est permissum ex prætoris edicto quod oblitum habet infra. eod. t. Prætor ait, in prima. Secundò consideratur Titio. nam si vult in opere procedere, vadat coram iudice: & facit dicere de opere destruendo, si apparebit initio ædificaße. sic poßea in opere procedere poterit absque dano. [HOC AVTEM EDICTVM.] Nunc incipit dicere quando habeat locum nuntiatio. & certè habet locum aduersus opera quæ incipiunt fieri, & nondum sunt facta: & si iam cœperunt fieri, non hoc edictum habeat locum, sed possent habere locum interdicta ad destruendum, vt quod vi aut clam: vel interdictum ne quid in loco sacro, si in sacro loco cœpit fieri. [NVNTIATIO.] Hic §. vij. habet partes. nam primò dicit quid si aliquis velit nuntiare nouum opus, an habeat necesse quod propter hoc adeat iudicem. Secundò dicit quid nuntiatio possit fieri etiam per procuratorem. Tertiò dicit quod nuntiatio possit fieri tempore feriato, & non feriato. Quartò dicit quid nuntiatio possit fieri etiam absentias absentes & inuitos. Quintò dicit, quod si ædificatus in fundo quem possidebam, & ego veni ad te, & nuntiai tibi nouum opus: amisso per hoc possessionem fundi: & tu incipis possidere. Sexto dicit quod si nuntiai tibi nouum opus, & tu fremens nuntiationem processisti in opere: certe quidquid fecisti post nuntiationem debes destruere tuum sumptibus, & in quo deliberetur. Septimò dicit quod [illegible]

* Hoc titulo de quibus agetur.

* Addito de operis noui nuntiatione ita cautionem remedia.

* Interdictum de operis noui nuntiatione triplex

† Satisdationis ex operis noui nuntiatione secutæ.

480/C.IV.K.5-3, 1-2
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-3, 3-4
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-3, 5-6
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-3, 7-8

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-3, 9-10

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

Beneficium huius edicti est extraordinarium, & in subsidium introductum: idcirco cessat vbi habet locum ordinarium. BART.

112. VLPIANVS *libro quinquagesimo secundo ad Edictum.*

IN prouinciali * etiam prædio * si quid fiat, operis noui nuntiatio locum habebit. 1. ¶ Si in loco communi quid fiat *: nunciatio locum habebit aduersus vicinum *. Plane si vnus nostrum in communi * loco faciat, non possum ego socius opus nouum ei nuntiare: sed cum prohibebo communi diuidundo iudicio *, vel per prætorem. 2. ¶ Quòd si socius meus in communi insula * opus nouum faciat, & ego prohibeam * habeam cui nocetur * an opus nouum nuntiare ei possim? Et putat Labeo non posse nuntiare * quia possim * eum aliis actione prohibere ædificare: hoc est vel per prætorem, vel per arbitrum quod eligitur idoneos. & hoc secundum Dy. si omnes pronfdent publicè inexcelle fecerit si omnes prinati: quia tunc omnes admittuntur Lig. § si plures. de ſer. rus. Nec obſt. l. nonnunc 3. adeg. § 1. nde. fol. Cum tamen & si vnus plures: quia fuit vna persona in quam principaliter ius obligationis cadebat, non autem plures.

Superficiarius qui habet velle demolire, potest nūciare nouū opus. BART.

3. ¶ Si ego superficiarius sim, & opus nouum fiat à vicino an possim nūciare? Mouet * quòd quasi inquilinus * sit. Sed prætor mihi vtilem in rem actionem dat *: & ideò & seruitutē * causa actio mihi dabitur: & operis noui nuntiatio debet mihi concedi.

Publici iuris tuendi causa denunciare omnes ciues possunt, excepto pupillo, & seruo proprio sed pro proprio dominus potest nunciare pupillus cum tutoris auctoritate. BART.

4. ¶ Si in publico * aliquid fiat, omnes ciues * † opus nouum nunciare possunt.

DE pupillo. CAVVS. Quæritur an pupillus possit nunciare? Et dicitur, quod non: licet illud opus fiat in publico, nisi interesse eius aliquem quia hoc opus fiat, nec debet iuramentum præstare: nam (de potest nunciare, dum tamen tutore auctore hoc faciat. Secundò dicit de seruo. & dicit, si seruus alicuius ædificat in solo in quo credo me habere imposſum ei nunciare. Tertiò dicit, an seruus possit nūciare nouum opus alicui adscriptitio? Et dicitur quòd non. & si fiat de facto: non tenetur de iure. [NEMETATORIUM.] Dicitur quòd nuntiatio debet fieri in loco in quo fit opus. [NEMETARI.] Nec dicit cui debeat fieri nūciatio. & certè nūciatio fieri debet vbicunq; in opere existēti nomine dominiuel operis existentis alterius dominj: vel magistri qui causa operis ibi erat & existi dominio, ex quo non erat dubium quin faciebat ædificare, si in operē & seruo, vel puero, vel muliere in opere existente nunciari posſit. Reddit rationem: nam per eos potest dominus retinere. Secundò dicit, pone quòd opus faciebat in villa & vna die cùm videretur in ciuitate, quæ in foro. Et cetera communi, nuntiasi tibi nouum opus, nūquid omnes nuntiatio certè non. nā in ipso opere, & in re propter fieri debet. & reddit rationē: nā ideò fieri debet in re præsēti, vt sic dominus statim dicendat ab opere, nec in eo procedat: & si contrā faciat, destruatur quicquid fit. sed & fieri posſit in absentia operis nuntiatio, iam semper esset quòd dum dominus veniret ad opus, quicquid in opere procederetur, fieret contra edictū propter quod dicit non debere procedi in opere post nuntiationē: sed fallitur. quod habes *l. si prator ait in prin.* SI PLVRIVM RES SIT. Primò dicit si plures ædificent in eundem solum: quæ non domū facile, vel aliud simile: & nuntiem vni ex his, nunciatio vtet & quo ad ſuos. Sed & vnus eorum posſet procedat in opere, spreta nuntiatione: quæ non est sua expensis opus quod facit destruetur: & aut sociꝰ innocēs tenentur. cùm factum alterius alij si nocere non debeat. Secundò dicit quòd & in solo plurium dominorum ædificari ea extraneus an omnes domini necesse habeant nuntiare. in ſubſcio & vnus ex his nūciet. Et certè dicitur quòd omnes debent nūciare & reddit rationē in littera. SI QVIS IPSI PRATORI.] Cùm videretur Titium opus nouum facere in meo solo, & ego vellē ei nuntiare per prætorem: nouum opus: nihilum quod domus ista ad prætorem qui erat forte à longe. ego male in opere posſe differe. quæritur qualiter mihi consilietur? & certè dicitur quòd debeo fic. Titio *Ducas: si vero non posſum modo nunciare possit vellem: sed sciat quòd ego vadā ad prætorē pro hoc, & faciam fieri nūciatio pro te.* certè si hæc verba dicam, quòdquè interim ædificat domus vadeo ad prætorem, deſtruetur, quicquid ante & si posſit nuntiare vbicunq; nō valet facta ædificatio. Vel aliter pone casū vt in prio gl. [SED ET SI IN AEDES.] Si Titius nouā vicinus in domū meam: cignum vel trabē immittat vel in solo meo ædificet: posſum ei nuntiare nouum opus. [ET BENE DICTVS.] Causa quare ædificatio posſit fieri ita quod valeat, est triplex. Naturalis, publica, & ex conuentione posita exempla. Nam Naturalis est, cùm in meo ædificas & tibi nuntio. Publica, cùm in loco publico opus fiat, & ego tibi nūciem. Impositiua, vt si cùm debes mihi seruitutem alterius rem vellendi domum tuam, nunc contra seruitutem debitam altiùs eleuare velis. nunc tibi nuntiem, valet nuntiatio ratione iuris quod habeo ex impositione tua. [MENENIVS.] In hoc §. dicitur quòd vno de tribus modis posſeſt fieri nuntiatio. Primo, per prætorem, siue posſeſſorem. Secundo, prohibendo in opere vnam ingidem, id est, per iactum lapilli. Tertio modo fit extra opus, denunciando sine officiali & sine lapide. *Edicendo. hic: commodo tibi ædificare.* Item confulcit quòd si vn ædificas in solo meo quod posſis. hā: melius est mihi quod denūciem vno de duobus primis modis, quàm tertio. tum si denunciem vno de primis duobus modis: retinu o posſeſſionem. & tertio modo ego amittorem si statim ædificas in solo meo.

† Amplatio hanc n. vt non procedat in Ciuibus tantum, sed etiam vt fortius hac cauſa admittatur. ita Bal. Ang. & Alex. in *l. si prouincialia. de public. in rem act.* & videtur bec littera differentia inter locum publicum, vt hic: & priuatum. & sicut publicè & in re pos. fic. & hæc videtur esse vera. Imma prius fecerit quàm nuntiatum fuerit. posſes inducere de nouo opus nūciare.

480/C.IV.K.5-3, 11-12
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-3, 13-14

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-3, 15-16

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-3, 17-18
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-3, 19-20

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

a Tabel.] Procuratoria, quasi non habent mandatum, cum sit procuratori tibi in *Inst. de satisd. § pen. & C. de procurator. Leuiss.* habere enim est procuratoria exceptione. *Lot. à Leuio. Lalem.* Alias dicitur procuratoria, quia nihil, vel nullum, & sic non potest esse procuratorium. *Tamedi. l. si fideiussor. § quidam. & l. de probat. in exceptionib. § fed & si procuratori.* Sed Ro. dicit, potest excep. procuratoris, sciliceri tantum, q. ad solem posse ei obiici: sed etiã satisdatione iudicatũ solui exigitur: vt *l. 2 proc. in fin.*

* ¶ *Et idcò neque excepto.* vide scripta *ad leg. sin. Cod. de postul.* CYLAC.

b ¶ *Dominum habiturũ.* quia b procurator est (vt *dixi*) actoris. Alii dicunt: quia videtur habere mandatum, cum habuit mandatum, de defendendo. *Ang. ff. de procurat. Lud. rom. & Lud Ignatus.*

¶ Sed videtur quòd sic: vt *l. de procu. l. vel in operis. in fin.* Sol. ibi *Latini* idem, quia patiebantur aduersarium venire in possessionem ad destructionem operis: vnde satisdat ne dominus veniat contra, sicut in rei vindica. vt *l. de procu. l. Pomponius, versus & si locus* vbi defendit refrendendo, vt hic. Vel die vt ibi.

c Et *si satisdederit.* scilicet iudicio.

d ¶ *Ad executionem.* iudicandi. Vel secundum *Pofin* faciendi.

e ¶ *Additum.* si quas intentauerit. *C. de procu. l. mandatis. § penu. & Cod. de procur. Lotherus.*

f ¶ *Nuntiare.* scilicet ¶. *Lapeus.* alias, *nunciar.* & tunc habent *nuncr. & facit C. de fur. Lincer. dicit. § qui circulum.* ANDREAS. Pandect. Flo. habent *nunciare.*

Non solùm.] CARVS. Non solùm possum nunciare nouum opus proximo vicino ædificanti intra domum meam, sed etiam vlteriori vicino: quia potest mea interesse ratione seruitutis luminis, vel prospectus. [QVI OVS.] Tu ædificabas in solo fratri meo, sel in quo habebam ius, vel dicebam: & aliquid iam fecerat, nunc nuncio tibi nouum opus cessé debet ferãs quantum iam fecerat, vt sic fiatur si facies posti nunciationem, & quantum facies. [SI CVM.] Si ædificas in loco priuato, & tunc nuncio nouum opus: ad hoc vt possis procedere, debes satisfidare. Si autem in loco publico ædificas itione si nunciem, sufficit si repromittas tibi fideiussare, ad hoc vt in opere procedere possis. [SOLENNVS IVR.] Si tibi ædificanti nouum opus nunciauí debes arcodò abstinere ab ædificando donec satisdes, vel remittam satisfationem. Secundò dicitquòd ego nuntians debeo accipere modum quantum sit de opere facturum: sic dicam: quantum fiat postea, & quòd *Lex fin. debeat* poterit procurator. [Idem VE.] Si nunciare desuerit, finitur nuntiatio. Idem si alienet ius quod habet in domo, vel fundo pro quo nuntiauit. Item si alienet ius quod habet in domo, vel fundo pro quo nuntiauit. Item autem est, si ille cui est nunciatum, decesserit, vel alienauit fundum, vel alies pro quibus fuit facta nuntiatio. nam non finitur nuntiatio: & addit rationem. FR. ACCVRS.

§ ¶ *Non solùm.* nam quod ifta lex dicit, iam totum habuimus.

h ¶ *Plenius* irrotulatus *.

i ¶ *Superiori.* id est scientioti.

k ¶ *Si seruitutem.* exemplificat de ea que magis est dubia, hoc est de impositiua: cum tres * sint causæ nunciandi: vt *§. end. l. de pop. lib. & bella Seruius.* ACCVRS.

l ¶ *Quadam.* quia vitanæ ¹, non sufficit vt *l. de seruit. prad. l. qui ille. § fin.*

m ¶ *Posset.* vt *& ¶. si seruit. vin. Vtri. § fi. & Lloy. & de seruitutib. § pen. & ¶. cum tua pra. Lin. tradend. § interpositis. & ¶. de aqua plu. arcen. l. si pendet. § cur. & § fin.*

n ¶ *Factum.* cum nunciar.

o ¶ *Erit.* non enim perfrahuerit. *¶ end. l. § l.*

p ¶ *In tefficationem.* i. nunciatione si coram testibus factam.

q ¶ *Debet.* id est expedit. *fic ¶. de satisd. & vers. § in prou. & de rei vendic. qui ab hostibus:* nam alias grauabitur in probatione quantum postea fiet. *fic & ¶ end. § fed si probari.*

r ¶ *Postea factum.* si era nunciatione.

s ¶ *Iure.* scilicet priuato: quod est semper, siue iure, siue non iure ædificaturus. *C. de ædi. in principio. vt ¶. end. de pontib. § si qui riuos. & § sequen. & § fin.*

t ¶ *Satisfecerit.* cum fideiussorem. *¶. qui satisdat. cog. l. § vel* gratia remissionem impetrauerit. *¶ end. l. § § mala quæritur.*

u ¶ *In loco publico.* ex hoc apparet quòd is qui nunciat, debet dicere causam b quam nunciat.

x ¶ *Promittere.* siue c fideiussorem arg. *Cod. de verb. sig. l. finitum.*

y ¶ *In opere.* scilicet publico. ACCVRS.

z ¶ *Non nos.* scilicet priuatos.

a ¶ *Debet.* vt *& ¶. de pretor. Papulat. ff. § penult.* nec tamen ædificabis in publico, nisi constet quòd iure: vt *¶. in pretor. § hoc autem.* Econtra d est in viamnos infert. quia pro eo quod fit in priuato, repromittit: pro eo quod fit in publico fit, fidiabitur, si damnum timeatur. *Tab. l. pretor. in prin. & §. de eo quoq. qui arg. contra.* Sed ibi in primo casu nis, hic in priuato loco, vel iure nuntiantis: & ita non est contra quod locum priuatum, quæ ratio seu difficultas ad publica non extenditur quidam solentes contrarium, de publico ad publicum esse speciale pro opere quod fit in flumine publico: secus in aliis publicis locis: vt arg. infra *de opus nou. l. § 3.* vbi dicitur quòd qui vult opus reficere, cauet vel satisfidat secundum qualitatem personæ. *fic & cerné ripa* non est publica. *fed priuata* eorum qui propè prædia possidentur. *In fin. de rerum diuis. § riparum.* pernitra expresse dicitur idem in aliis publicis locis infrà. *¶. de fluuiis. § § quod. & § fin.* Quare dic quòd illa maius § periculum timetur: & ideo maior fecuritas exigitur, cùm habitare b possit eorum in ædibus obstantia: vt *supra l. de seruit. urb. prad. l. binas.* & sic sunt contrà de priuato ad priuatum, & de publico ad publicum. ANDREAS. Aduerte quòd hæc Glos. ponit vnum contrarium *d. l. pretor. in principio. & ¶. de eo opere. ¶. ut. i.* & solúit multis modis: sed nulla solutio est bona, secundùm Paul. de Castr. ideò dic aliter secundum Iacob. de Arc. quòd ille qui petit tibi cauere de dam. infect. potest quatur fieri inuitus: & ideò si ædificatus ædificat in publico, tenetur Guillam. de durano infert. si non in fin potuisse sufficit quòd repromittat. Rationem diuisionis vide plenè per Paul. de Castr. hic.

b ¶. *Operare.* nisi velit fecisse quod fieret: vt *& ¶. end. l. pretor. & sic operare* ¹, pro expedire ponitur: vt *& ¶. de inst. & in. l. § in prou.*

c ¶ *Cauere.* de opere demoliendo. N. & facit supra *eodem l. de pupill. §. si in eo.* item facit supra *vsufruct. quemadmodum ca. l. 14. cauere.* sed non statim potest cauere, vt videtur hic dicit vt *Cod. de ædific. priu. l. fin.* quæ est contra. Sed plenè dicas infra *eod. l. pretor.*

d ¶ *Remissa.* expressim: quia calumniosè nuntiauit: vt supra *eod. l. § prohon.* ACC.

e ¶ *Relle ædificabit.* nisi in publico: vt infrà *eod. l. pretor. § hoc autem.*

f ¶ *Posse.* Scilicet post nuntiationem.

g ¶ *Nichelis.* per k claudiam vel bacilum, quæ apud veteres erat hoc dispositum iudice.

h ¶ *Confirmatoque.* sed interfe si non fuerit rem, per 3 nunciationem autem dest nemat opus, nisi ¹ prohibitio quatenus postea fit factum, secundùm Ioan.

a ¶ Erit

480/C.IV.K.5-3, 21-22
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

[illegible]

6. ¶ Morte eius qui nunciauit, extinguitur nunciatio, sicut alienatione : quia his modis finitur ius prohibendi.

7. ¶ Quòd si is cui opus nouũ nunciatũ erat, decesserit, vel ædes alienauerit : non extinguitur operis noui nunciatio. idque ex eo apparet, quòd in stipulatione quæ ex hac causa interponitur, etiam heredis mentio fit.

Creditor pro re pignorata potest nũciare nouum opus : & nunciatio potest fieri etiã contra furiosum vel infantem : & stipulatio de demoliẽdo continet etiam interesse. PAV.

IX. GAIVS *ad Edictum vrbicum titulo de operis noui nunciatione.*

CReditori cui pigneris nomine prædium tenetur, permittendum est de iure, id est de seruitute, opus nouũ nunciare: nam ei vindicatio seruitutis datur.

X. VLPIANVS *libro quadragesimo quinto ad Sabinum.*

OPeris noui nunciatio in rẽ fit, non in personam: & ideò furioso & infanti fieri potest: nec tutoris auctoritas in ea nunciatione exigitur.

XI. PAVLVS *libro vndecimo ad Sabinum.*

CVilibet enim intellegenti, veluti fabro, nunciatum, infantem & furiosum tenet.

XII. IDEM *libro vndecimo ad Sabinum.*

EX operis noui nunciatione sic cauetur, tanti stipulatio committitur, quanti iudicatum sit.

Qui habet mandatum ad denunciandum, censetur etiam habere ad remittendum, recepta satisdatione de demoliendo. PAVL.

XIII. IVLIANVS *libro quadragesimoquinto Digestorum.*

CVm procurator opus nouum nunciat, & satisdat rem ratam dominum habiturum: & remissio in domini personam confertur.

Durante satisdatione de demoliendo, non potest iterum nunciari, ne tollatur commodum remissionis: & si procurator illam satisdationem receperit, & dominus ea durante iterum nunciat, facit committi stipulationem de rato ad interesse: illa verò finita bene potest iterum nunciari. PAVL. DE CAST.

[illegible]

sed etiam potest prima placere : & secundum illam Glo. est hic § *finem*. & sic potest legi cum § *& sine §*.

a ¶ *Nuntiauerit*. ex quo ipse non videtur habere tutam procuratoris nuntiationem, cùm eam non exequatur aliam faciendo nuntiationem. R.

b ¶ *Interposita*. aliquo de præfictis modis.

c ¶ *Stipulatio*. de isto ad necessè contra procuratorem.

d ¶ *Praterita*. aliàs *præterita ea die*, aliàs *post eam diem*.

e ¶ *Die*. comprehensa in stipulatione.

f ¶ *Nuntiauerit*. scilicet dominus.

g ¶ *Quamdiu stipulatio*. de opere reformando. M. & de damno infecto si ea occasione corrigatur. Ang. vt *l. sic. §. qui bona. §. & qui opus.*

h ¶ *Si in remissione facienda*. ACCVRS. ADDITIO. Infero ex hac Glo. quòd tam tenet nuntiationem noui operis posse remitti, & illi renunciari posse, de quo vide plenè Bart. in *l. patre. § hoc interd. ff. eod.*

i ¶ *Fratrem*. consentiret ad destructum, quia facilè destrui non obstante remissione facti procuratoris exigentis stipulationem de rato.

k ¶ *Absenti*. id est, domino qui nuntiauit, nam stillabit de rato vt arg. *supra eo. l. de pupillo. §. qui procuratorio.*

l ¶ *Nouos*. faciendo remissionem.

m ¶ *Quidve*. id est, in vero procuratore.

n ¶ *Beneficium*. nuntiationis.

Q[VIDAM.] CALVS. Hâc ferè tenemur vice per fundum tuum decidere vis ædificare in via, & ego volo nuntiare, quæritur an possis. Dicitur quòd non : sed agam confestim, vt præstes eam mihi secundum quod debes. FRANC.

o ¶ *Qui tuam*. id est scrutatorem vie.

p ¶ *Nuntiauero*. domino præd. scrutatio.

q ¶ *Reficiendo*. scilicet, vel reformat. vel. in via ædificat.

r ¶ *Agit*. Aliud in persona vicini *l. ad. in fin. & l. seq.* Sed in hoc videtur contra *l. de vet. prad. Lucas. § fina. & ff. de ver. sig. l. & si fundum. § de remiss. l. in fi. & l. ad. l. de pupill. §. imperatorem*. Sed pacifcta in vbanis seruitutibus hic in rustica. IOAN. contra quam solutionem est *l. sum negli. Lex audita*. vbi in diffinitè dicit posse. Vel die quòd hic ædificare, viam deberi negabat. Sed hoc pulsato poterit nuntiari, vt in contrariis prius non, vt hic *ex arg. l. si fer. eod. l. si eo.* Vel domino non potest, extraneo sic vt *arg. l. in fer. & l. si Alij*, vt hic. quòd speciale sit in seruitute luminum *Limet quia est vna de contrariis & operis ferendis : vt in Lege si fundi* Prima placet. Sed quæ est ratio differen. fauore * agrorum *ff. l. si. d. l. § de opere.*

s ¶ *Agit*. detur standum quia denunciatio non valet. ACC.

t ¶ *Seruitutem*. scilicet viæ.

u ¶ *Vindicare per confessoriam*.

x ¶ *Prohibetur*. li. & ferre non patitur quis eum ire, secundum B.

S[PINSPHAM.] CALVS. Titius volebat ædificare in solo quod erat iuxta domum meam, & ego dico ei quòd non potest edificare, quia debet mihi seruitutem altius non tollendi. Ipse cùm audiuit hoc, fugitare vult & defendere. cerni videt debet eum cogere, vt cautionem non procedere in opere, nisi prius liberauit, & sic efficietur de possessore petitor : & contra ipse agit contra me negatoria, dicens sibi liberum ædificare, cùm sim in possessione seruitutis, & ego latinum, nec velim me defendere : itaque debet mihi præstare de prohibendo vim ædificare, nisi probem de iure meo : id est, quod mihi debeatur seruitus, & efficiar de possessione petitor. FR. ACC.

x ¶ *Si prius quam ædificaret*. cæpisset enim : vt in *l. stipulatio. Sotus*. non confirmauerunt supra *eod. l. § 1.*

y ¶ *Agatur*. per confessoriam : quæ verbis negotiatis hîc ponitur. nuntiauerat etiam hic nouum opus, licet hic non dicatur sic fuisse ad titulum : & cùm velles satisfacere ædificator, nuntiauit dicit, bene confiteor, &c. & sic confessoria agitur. *arg. supra vi in pos. l. si is à quo.* Vel etiam si sola confessoria proponeretur sine nuntiatione, facit ad titulum : quia concurrit quandoque * confessoria cum denuntiatione : vt *l. si fer. eod. l. & si ferit § 1.*

z ¶ *Defenderetur*. quia latitat, ne appareat quòd non habeat ius ædificandi.

a ¶ *Iudicis*. qui cognoscit de confessoria.

b ¶ *Non aliàs*. b alibi : nisi exstet similes, sic vt dicas : *similiter inquit &c.* ACC.

c ¶ *Debere*. capta e pignoribus, & possessorio, *l. si fundi de seruitu. vrb. § ver.* Vel malèdum indicendo : vt *l. de vet. instit. l. § quod ergo*. Sed si sic non potest cogi, fiet missio in quæ possessionem rei, vel iuris quod petitur vt *l. ex. l. de quæ & l. de prec. l. fid & ba. in fin. & l. seq.* ad instar poss. rei corporalis vt *Cod. de præscr. xxx. vel xl. annorum. l. § quia empturis. §. fin* cr *si quis*. vel etiam aliarum seruitutum fupr. *si ser. vin. l. in meum.* ACC.

d ¶ *Pleb.* intra tres menses finit : vt *Co. de adi. pri. l. de opere* §.).

e ¶ *Reficiat*. id est probatio : & hoc propter negotia * verbis affirmantis. Sed quis in ea probationem quidam, quòd tuus qui sibi afferit seruitutem debentem adtes, eam negat : vt *Cod. de proba. l. actor.* Sed lo. quòd adhoc probare teneat suam, & liberam.

XVI. VLPIANVS *libro tertiodecimo ad Edictum.*

SI opus nouum prætor iusserit nuntiari m , deinde prohibuerit * : ex priore renuntiatione † agi non potest * , quasi aduersus dictum † eius factum sit n.

de iure suo docuit, & partes aliteria sustinuit. PAVL. DE CAST.

XV. AFRICANVS *libro nono Quæstionum.*

SI priusquam ædificatum * esset, ageretur † ius vicino non esse ædes altiùs tollere, nec res ab eo defenderetur * : partes iudicis * non aliàs futurza fuisse ait, quàm vt cum, cum quo ageretur, caueret iuberet, non prius se ædificaturũ quàm vltrà * egisset * ius sibi esse (inuito aduersario) altiùs tollere. Idémque econtrario, si cùm quis agere † vellet ius sibi esse inuito aduersario altiùs tollere : eo non defendente ‖, similiter (inquit) officio iudicis cõtinebitur, vt caueret aduersarium iuberet, nec opus nouum se nuntiaturum, nec ædificanti * vim facturum. Eáque ratione hactenus is qui rem non defenderet punietur, vt iure suo probare necesse haberet, id enim esse petitoria partis sustinere ‖.

Per secundam interlocutoriam confirmatur prima, confertur à prima reassum. PAVL. DE CAST.

XVI. VLPIANVS *libro tertiodecimo ad Edictum.*

SI opus nouum prætor iusserit nuntiari m , deinde prohibuerit * : ex priore renuntiatione † agi non potest * , quasi aduersus dictum † eius factum sit n.

480/C.IV.K.5-3, 25-26
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

Nuntiatione procuratoris adquiritur domino ius agendi ad demoliendum. PAV.

XVII. PAVLVS *libro quinquagesimo septimo ad Edictum.*

SI procurator operis nouum facientem prohibuerit [a], dominо comperit [b] quod vi aut clàm interdictum [c].

Qui scienter facit contra nuntiationem, vel etiam consentit ut fiat: tenetur ad demoliendum expensis suis. si verò nec fecit, nec consensit, ve fieret, vel etiam ignoranter consentit: non tenetur ad expensas, licet teneatur ad patiendum. PAV.

XVIII. PAPINIANVS *libro tertio Quæstionum.*

AEdibus communibus [d] si ob opus nouum nunciatio vni fiat: si quidem ex voluntate omnium opus fiat [e], omnes nuntiatio tenebit [f]. Si verò quidã ignorent: in solidum obligabitur qui contra edictum prætoris fecerit.

1. ¶ Nec ad rem pertinet, cuius solũ sit in quo opus fiat: sed quis eius soli possessor inueniatur, modò si eius nomine opus fiat [g].

Licèt nuntiatur succumbat in persecutione nuntiationis noui operis, non tamen denegatur sibi ordinaria actionis petitio confessoria, vel negatoria, vel interdictum vti possidetis: per quæ potest agere vt demoliatur. P. DE CA.

XIX. PAVLVS *libro vigesimo quinto Quæstionum.*

[HOC INTERDICTVM.] Actio in factum quæ datur pro destructione operis facti post nuntiationem ante remissionẽ, datur heredi non contra heredẽ opus facientis nisi iniquitatem ad eum pertenti, id est, vt præfiet patientiam destruendi operis. [NONNVLLI.] Dantur in hoc §. duo auxilia ad opus destruendi quod est post nuntiationem ante remissionem factum: scilicet actio in factum ex edicto prætoris *Lin prin. supra pos. de*, interdictum quod vi aut clàm. [DELINDE AIT PRAETOR.] In hoc §. conciliam datur eo cui nuntiatum est. nam & vult in opere procedere, faciãt, si velint recipere. si autẽ nolint, facilicet quid efferat, vt sic locare possit in opere procedere. [HOC INTERDICTVM.] Dicitur quod fiat iure, siue non iure opus fiat, si ego nuntiã, & in facilitate veluti quia ea vt prohibeam in opere procedere. & reddi tur ratio in litera. [HOC AVTEM INTERDICTVM.] Si ciãm adificauit, nuntiatã nouo opus, & ego facilicet dicã amodo me prohibeas, possum vti hoc interdicto, *ne vis fiat mihi*, &c. Sed pone quid adificauit in loco publico, vel priuato & facilicet, vel reprouisi tibi nuntiarit, & alius me impedianmon habeo hoc interdictũ, ne vis fiat, &c. Vltimo dicitur facilitatio facta est vsque ad tempus: tempore finito cessat interdictum, *ne vis fiat*, &c. [SI ALIQVANDO.] Si nuntiasti tibi nouũ opus: & ce volente facilitare non recepit facilitationẽ, postea ciãm vellem recipere eam, tu non vis præstare: cessat non potes amodo in opere procedere. & sic cessat interdictum, *ne vis fiat*, supra possimi positum. [HOC INTERDICTVM.] Pone casum secundum Pal. hoc modo: Nuntiasti tibi nouum opus: cessat à tertia nouum facilitas, promisit finire adificare: & habebis interdictum, *ne vis fiat*, quod tranfmittes etiam ad heredem meum. Vel dic aliter, si in secunda parte glosse. FR. ACC.

SCiendum est, denegata [1] executione operis noui, nihilominus integras legitimas actiones [k] manere [l]: sicut in his [m] quoque casibus manent, in quibus [n] ab initio operis noui demuntiationem prætor denegat [o].

Per hanc legem no hic firmam denuntiationis noui operis fieri quia debet contigi in rem, non in personam, scilicet ne aliquid fiat, quod intelligitur scilicet ab aliquo. non autem ne faciat, quia tunc non afficeret, nisi personam. PAVL. DE CAST.

XX. VLPIANVS *libro septuagesimo primo ad Edictum.*

PRætor [p] ait: ¶ *Quem in locum nuntiatum* [q] *est ne quid* [r] *operis noui fieret* [s] *quo de re agitur, quod in eo loco* [t], *antequàm nuntiatio missa fieret, aut in ea causa esse ve remitti deberet, factum est, id restituas* [u].

Ex hac edicto (si fiat contra nuntiationem) oritur interdictum, per quod agitur ad demoliendum, eriamsi aduersarius habuerit ius faciendi, vel adificandi. P. DE CAST.

1. ¶ Interdictum [v] hoc proponitur [x] ex huiusmodi causis [y]. Edicto expressum [z] est, ne post operis noui nuntiationem quidquã operis fiat, antequã vel nuntiatio missa fiat, vel vice nũtiatio missa satisdatio [a] de opere reflituendo fuerit interposita, qui igitur facit [b], etsi ius faciendi

[1] Nec hic P. de Cast. contrario in hac lege formã nuntiationis operis, quã vidit per Bart. in Cons. sequi. §. I. nouũ. vers. sed vt pro. & in dubio. ff. §. per tot. nouũ. ff. per tot. ff. de lib. caus. l. 10. nec ju.

[a] Prohibere & plures idem.

[b] ¶ *Comperit.* vt ¶ *quod vi aut clàm. L. qui in prin. & ¶. de procurator. Lpar procuratorem. Iacob & actio ex hac edicto. vt ¶ nouũ. §. nouũ.* ADDITIO. Tu dic secundum Bartol. quòd hic prohibetur solum adificare: & sic prohibitio fuit in persona, quæ patiebatur illatum *quod vi aut clàm.* & hoc voluit hic ire.

[c] *Interdictum.* si post demuntiationem adificauit: hoc est si specta nuntiatione, & non prehabita remissione adificatum est.

[d] *Ædibus communibus.* [CASTR. Si cum opus fieret in solo communi duorũ, nuntiatur vni ex his, & alteri nihilo minus in opere procedit: an ambo teneantur ad destruendum, quæritur. Distinguitur: aut ambo adificant, & tunc ambo tenentur: aut vnus alterũ ignorantem, & tunc ille solus tenetur ad destruendum suis impensis. Quod autem dixi commune solum: intelligo etiam si communiter possideant, licet non ita eram proprietas sit. FR. ACCVRS.

[e] *Ædibus communibus quo ad* [b] possessionem: quod facis est quo ad hoc adificantes] *in fin.* & die existentibus.

[f] *Fiat* quod sufficit. vt *l. nouũ. l. de populo. §. si priuatum.*

[g] *Ipsius* ad [c] patientiam & expensam qui fecisset alij ad patientiam tantum: et infra *quod vi aut clàm. I compositi §. fi. & ¶. nouũ. l. fi. & I. communi dini. l. fi. qui pecunia. §. fi.*

[h] *Fiat hoc* primis contrarium non videtur. nam in proposita quæstione dixit ædes fuisse communes: inuito dicit non interesse cuius sit solum. sed videtur interesse: quia si solum est vnius, eius ædes non sunt communes. quid ergo dicemus? Respon. facilis est quæstio, & in litera soluitur. sufficit enim quòd omnes fiant possessores. ACCVRS.

[i] *Fiat.* & ipse rursum habeat: vt *I. nouũ. §. hoc interdictum.*

[k] *Fiat.* nam illa tenebitur demoliri.

SCiendum.] CASTR. Aliquando contingit non impediri adificantem per nuntiationem, vt quia facilitatis: vel quia nuntiatio non venit, vt quia facit in fundo in quo habebam ius eundi: tamen datur mihi auxilium de iure ciuili, scilicet negatoria. FR. ACC.

[l] *Secundum est denegari* [c] quia cauto adhibetur. ACC

[m] *Adhibetur* confessoria [a] & negatoria, quando in meo adificio [d] habet naturalem *cauſam*.

[n] *Memoratis* in cuius locionem opus fit.

[o] *Sicut in his.* vide secundum [e] dictum.

[p] *In quibus* actionibus.

[q] *Dicitur* vt *I. ne. I. qui vicum. & l. §. & l. & ¶. in §. pille. §. quasi ciuis.* ACC.

PRætor ait.] CASTR. Nullus post nuntiationem sibi factam debet in opere procedere, nisi satisfaciat, vel sibi remittatur. & si contra fecerit, quidquid facit non iure debet destrui suis impensis. & hoc patuit dixi [f], & etiam Vlpian. hic idem tradit, illud idem dicens. [SIVE AVTEM.] Siue vis adificium facere in solo meo, siue adificium quod erat hic, vis destruere, possum tibi nuntiare. [AIT PRAETOR.] Exponit nunc Vlpian. verba prætoris. nam dixit prætor: quod factum est, restituas. unde Vlpian. dicit, quòd siue iure fiat non iure opus fit factum post nuntiationem ante remissionem, debet destrui. & est idem, quia est conceptus iuffus prætoris. [SI QVIS PARATVS.] Si nuntiasti tibi nouum opus, & tu vis satisfacere, & ego nolo recipere: nuntiatio pro non facta habetur.

[q] *Nuntiatum.* ab eo qui iure potest nuntiare.

[r] *Ne quid.* verba [g] nuntiationis potius pensat.

[s] *Fiat.* scilicet super ea re de qua, &c. ACC.

[t] *Quod in eo loco.* modò respon *praetor.* ACC.

[u] *Restituas.* id est destruas.

[v] *Interdictum.* restituas iuxta vt *I. nouũ. in prin.* & hoc idem appellatur edictum. sed die quòd edictum [h] parit interdictum. sicut obligatio actionem. Vel die quòd edictum est genus: quia quælibet generalis lex sic dicitur vt *C. de le. & constitut. Ioan.* sed interdictum prætoris hic. Vel supra positus edictum, id est iuxta dictum: sic dictum, quia prohibetur hic dicit fieri in, alias dicitur quia inter duos redditur vt *Inſt. de in ius vo. §. sunt tamen.*

[x] ¶ *Proponitur.* loquitur Vlpianus.

[y] *Causa.* quales videlt.

[z] *Expressum* tacitè [i] scilicet, ea quòd manitur [k] destrui, videtur vetare ne fiat. *for ff. de edict. l. ff. quis. §. prohibet. & ar. ff. de manu. ciff. l. ff. qui. locaples.*

[a] *Satisdatio.* datis fidciussoribus, aut pignoribus infr. *de pactis. fictæ. pactoris. M.*

[b] ¶ *Facit.* contra perditum foenum, vel nuntiationem.

[c] *Habuit*

480/C.IV.K.5-3, 27-28
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

habuit *, tamen contra interdictū a prætoris b facere videtur : & ideo hoc destruere c cogitur*.

Interdictum demolitorium locum habet siue turum sit ædificatum post denunciationem (quod contingit quando tempore nunciationis locus erat vacuus) siue pro parte (quod contingit quando tunc erat aliquod ædificium) sed postea compellitur vt illud destruatur quasi factum esset postea. PAV.

1. ¶ Siue autem locus d vacuus e sit, vbi nunciatum est, siue ædificatus f : atque hoc interdicto locus erit.

Quando lex conditionaliter loquitur indistincte debet intelligi & id quod est factum siuerit nunciatione, non potest dici iure factum vbi ius contradicat, licet faciens haberet ius faciendi si nunciatio non esset facta.

1. ¶ Ait prætor : *Quod factum est restituas.* Quod factum est g, iuber restitui : neque interest, iure factum sit, an non. Siue iure factum est, siue non iure factum est, interdictum h locum habebit i.

4. ¶ Quidquid autem ante remissionem fit, vel illud quod loco remissionis habetur k, pro eo habendum est atque si nullo l iure factum effet.

Si oblata fuit satisdatio de demoliendo, & per nunciantem fieri quæ minus prosequeretur, haberet nunciatio pro remissa. PAVLVS DE CAST.

5. ¶ Si quis m paratus fuerit satisfatisfare n, deinde actor stipulari o nolit : in ea causa est, vt remitti debeat ¶. nam cùm per actorem p fier, apparet in ea causa esse vt remitti q debeat r.

Interdictum demolitorium est perpetuum ex parte temporis, & ex parte transmissionis : quia transmittitur ad heredes, & datur contra facientem vel rationem habentem fallum post nūtiationem : sed contra heredem eius non datur nisi quatenus ad eum peruenit. PAVL. DE CAST.

6. ¶ Hoc interdictum s perpetuò t datur & heredi u cæteríque successoribus x competit.

7. ¶ Aduersus ipsū quoque qui opus fecit, vel factum rationi habuit y, interdicto z locus erit.

8. ¶ Planè si quæratur an in heredem eius qui opus fecit, interdictum hoc competat a : sciendū est Labeonem existimasse in id quod ad eum peruenit, damnatum dari oportere : vel si quid b dolo malo ipsius factum sit quò minùs perueniret.

¶ Nonnulli c putāt d, actionem hu factum esse dandam, quā interdictum e quod verum est.

Practica satisfactionis de demoliendo vel oblata, & non recepta, competit ædificare volenti interdictum ex facie de capite edicti, ne prohibeatur volens ædificare. PAVL. DE CAST.

9. ¶ Deinde f ait prætor : *Quæ g in locum nunciatum, si ne quid operis noui fieret h, opus de re m agitur, fide ea re satisfactum est, quod n eius rei cautum f sit, aut per te stat ¶ quò minus satisfiatur : quò minus illi in eo loco opus fieri vetet, quem fieri vetat.*

In isto ¶. ponitur casus in quibus nō competit volenti ædificare hoc interdictum, ne sit stat ei. Primus est quando ipse debebat satisfare cum fideiussoribus, sed cooperuit sine fideiussoribus, vel quibus, neq; enim, &c. PAVL. DE CAST.

10. ¶ Hoc interdictum o prohibitorie est, ne quis prohibeat facere volentem eū qui satisfecit p. Etenim pertinet ad decus vrbis, ædificia q nō derelinqui. 11. ¶ Nec quidquā interest, iure r quis ædificet, an non iure ædificet cùm sit securus s is qui opus nouum nūtiauerit postea quàm ei cautū est. 12. † Hoc autem interdictum t competit ei qui satisfecit u.

13. ¶ Adiicitur x & illud y : *Aut per te stat z quò minus a satisfiatur.* proinde si satisfactum non est, sed habes in tex. vt ¶. *Hoc autem. de opere demoliendo. & vide Lapa. in cons. 8. &. pon. & ita contra C. de aed. priv. lib.* Sed vt dixi s. ¶. *quis parens.*

---

a ¶ *Habuit.* veritate inspecta, non reuerentia prætoris.
b ¶ *Interdictum.* legendum *edictum.* CYNAC.
c ¶ *Prætor.* sed cùm non fiat ex aliqua de tribus causis quæ sunt *Lex Iulia papiria & lex* Sicinia, non videtur retinere nunciatio, & sic nec contra prætorem factum est *infra de rem. lib. 6. quæ sit contra.* Resp. aliqui tat sibi habere : vel aliud erat ibi in lege illa de remissionibus, inquit ibi nunciatio remittitur. Cynac. in prædicta Acc.
d ¶ *Destruere.* & post primum demunciationem facit.
e ¶ *Siue autem locus.* quo pariabat se ad ædificandum. Acc.
f ¶ *Vacuus.* habet tamen fenestras vt ¶. *vel filiusfamilias, supra.*
g ¶ *Adiicitur.* quia vult deponere vt *Lex. Lib. 6. supra.* Vel dic, *adiicitur*, non tamen perficitialis sensu : vt *C. eod. lib. 6.*
h ¶ *Adiicitur.* id est inchoatus ædificari.
i ¶ *Ait prætor : Quod factum est.* manifestius hæc verba.
k ¶ *Factum est.* modò incipit expositio Vipiani.
l ¶ *Nullo.* de operis noui nun. in cuius locum datur actio * in factum.
m ¶ *Habebit.* Non. de prima non patronis. hic ¶. *de re mili. lib. 3. in fi.* sed in casibus fallit: vt *C. eod. l. de pœn.* ¶. *si quis vinc. & l. 6. ¶. quæ ad. fis. & ¶. quod vi aut clam. l. fi. infra. l. ab hostib. mil. & ¶. eft & alia.* Accvs.
n ¶ *Luc. habetur.* vt fatisdatio. M.
o ¶ *Nullo.* contradicente.
p ¶ *Si quis.* ædificans.
q ¶ *Satisfare.* cum effet ei nunciatum. Idem *Paratus.* Plaeto. & fit paratus * fatisfacere iudicium dicendo, hodie conflat, hodie agatur. Accvs.
r ¶ *Remitti.* de operis demoliendo.
s ¶ *Dabat.* b pro remissa habeti, nisi audio vella recipere : vt ¶. *fi aliquando.*
t ¶ *Per actorem.* nunciatorem.
u ¶ *Hæc excedentium.* f. restituendum : quod est in prin. huius legis.
x ¶ *Perpetuū.* l. 6. vsque b ad text. an. vt *Inft. de perp. act. in prin.* fecus in illo, ne via fiat ei : vt infra ¶. *fi. Alii exponunt*, id est, *perpetuò* potest nuntiari.
y ¶ *Et heredi.* Contra ¶. *sed. I non solum. & mortis.* Sol. vt ibi.
z ¶ *Successoribus.* etiam in tem fauté. vt *arg. ¶. de iti. actp.* Lappa. in fi.
a ¶ *Habuit.* c cum nomine suo fit factum : vt supra. ex. *Ludibrium.* in fi. Acc.
b ¶ *Incædificia.* de operis noui nuntiatione.
c ¶ *Competit.* f. vt patiatur : vt infra *eod. Ipse.* non in persona, id est tenu ad cæpendum infra quòd vt *aut clam competit. in fi.*
d ¶ *Vel si quod.* forte si alius teneat qui possidet voluntate heredis, non putitur patientiam, vel difficultet, ad intentate nunciat: vt supra *de dolo. Lin hereium. & l. 6. ¶. ex in perfag. Sic cui. & qui in possessionem.*
e ¶ *Nonnulli.* habemus supra quòd si aliquis post nūtiationem ædificat, tenetur destruere : sequitur quo iure.
f ¶ *Nonnulli.* Hoc nō est interdictum, quām actio in factum. Ideo legendum, vt Fl. Mar. *nulli putant, in factum esse dandam, quam interdictū*, id est, potius esse dandam in factum actionē, quam interdictum illud restitutorium, non enim scitur, qui opus nouū contra nunciationem fecit, fed in heredem eius. Nam hic testus à præcedenti non debuit distelli. Cynac.
g ¶ *Factum.* & bene.
h ¶ *Interdictum.* quod vi aut clam : quia & in factum potest dici vt *Inft. de interdi. §. fin.* & hic consentire. sed contra *¶. eo. l. 6.* Sol. vt ibi, & differentias ibi no. Item no. fcā modis agi pro his operibus. Duo sunt hic. Textus *¶. eo. Lde papiria §.* qui opus. Sed ibi non ad demoliendum, sed ibi ædificandum : quod in idem redit. Quarras *¶. I. proxi. §. I.* Quinnet & Seruius et colligitur *¶. eo. l. 8. §. fin. habet.*
i ¶ *Deinde.* dictum est de primo & secundo capite huius edicti, qualiter prohibeatur actori : dicitur nunc k qualiter teo.
k ¶ *Quem.* petit primo modo verba nunciatis. l ¶ *Fieri.* Glicet facerea &c. Accvs. m ¶ *Re.* modò incipit ponere sua verba.
n ¶ *Quod.* id est. quia. o ¶ *Non.* aliis enim, scilicet operis nomine, & aliis ex *I. nunciationibus.* p ¶ *Quorum.* aliis eius rum. & aliis *actorum*, id est factum, quod fieri debet. & idē hi sensus. q ¶ *Per te stat.* f. nunciationem. & *supple.* quo minus satisfiat, h. est per te non stat quo minus satisfiat. Vide Ang. hic. & ¶. *Vbi quæ.* fidem debitorem esse non ergo vbi non cau. fed *quæ. fideiussorem* potius Silvet in fi. pro interrogatio detur, in Inftitutionibus primò inscribi ei. Inftitutum quod vi, clam vel hic ædificatum. r Interdictum quod vi, clam vel hic ædificatum. aliis ædificandi demolitorium. aliis ædificandi opus nouum, Inscribi quod vi, præterea operis reficiat.

s Ro quæ pra. fiant fatisdatio nem de opere demoliendo, in ordinē, vt sic fer, competit. Vnde colligitur, *interdictum* hanc nūtiatio ne, sed fatisdationem exhiberi poffe. Per fatisdationem autem hic omnibus vel hanc nunciationem fiat, quod prætor ei permittat ædificari, vnde autem impedit. Sunt ea in his effectus poffeffo.
t Ita hæc & ig. quanti. Glossa, colligimus ad decus vrbium pertinere vt ne ædificia non derelinquantur imperfecta.
u Decreto dicitur de iure in eos exerci. vel. An autem hoc esse, obligatio aliquid fecisse, fatisfecisse dare accipitur, v. hic Lel. & Obf. A.S mandate. Vide *Ep. in fi. fund mandat.* Vide Bart. in Augustinū.
x Nūtiatio remissa vel ex mittitur vel ex post-d vel ut stat.

480/C.IV.K.5-3, 29-30
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-3, 31-32

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-3, 33-34

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

DE DAMNO INFECTO, ET DE SVGRUNDIA & * protectionibus †.

TITVLVS II.

Qualiter adversus factum operis cautetur, dicit, nunc adversus praetorias † minas. Et quia in suggrundis & protectis plerumque haec fiunt, de his specialiter dicit: vt & lapsis de his quae dicit. l.ij. versi. 9. praetor. & quae sine hac, habes infra de verb. signi. l. mulieris. §. j.

¶ (b) * *Superiore edictum prospexit damno nondum facto, ne quod à vicino fieri nobis opus nouet: ita & hoc edictum, ne quod nobis contingat ruina vicinarum aedium, & ex ruinarum causa detrimentum fit: ex aliis iuris nostri conferendi causa vt discutiatur ab opere: ex hoc damni depellendi causa vt cauetur damni infecti, cui nouitium fit non parentur, nuntiatur: vbi cautum nuntiatur in possessionem eadem vicinarum ex decreto praetoris, qui praefidet, aut magistratus municipalis: & si perfruendi non cauere, etiam ea aedes nuntiatur possideri debere secundo decreto praetoris vel praesidis. Primo † decreto damnum non dari esse possidere, secundo denuntiari. Sed & si qui ex priori edicto nuntiauit nouum opus, potest desiderare ex hoc edicto cauere sibi damni infecti, id est, de damno vitiosae fabricae operis, quae possidere aliorum nuntiatur. & dicitur etiam aliis damni infecti. Stipulationis * hae fere formula est. Quod adiicm tuarum, arborum locorum, operisue vitio intra diem illam damnum mihi contingetis, fore quid ibi fiet, hac feindetur, fodietur, aedificabitur, eius rei nomine mihi heredive meo sacrosanctae sive ad quem ea res qua de agitur pertinebit, quanti ea res erit, tantam pecuniam dari. ¶ Praetor autem hoc ita, adiicere in cautionem vicinum qui prohibet eri in possessionem, in magistratum municipalem qui non curat cauere damni infecti, aut vter cautionis rei in possessionem, & interdicta quaedam.*

¶ *Audiatur in b. c.* Et de suggrundis & protectionibus. *quia eadem edicto de hac etiam forte praetor aliquod edixerat. vel quia stipulatio damni infecti, quam ad omnia opera accommodari aut l. j. c. ad suggrunda ergo etiam & protectis accommodatur. si quod damnum accidere rerum vitio. Suggrunda † dicimus tabulas Bruno edictas à summo extrorsus, qua aedes munitae ab iniuria imbrium, neque etiam si largius fluxerit, à periculo incendiorum, Paulus & Vlpianus multoribus, quorum vnum in hac re commemorando suggrunda dicit, alter tabulas fastigata in fronte neque extrorsus reflexum, qua collecta suggrunda quod sine plani declarat: sic dicta forte quod suggrudantur foras grunda, ex Italis hodie, quod adeo extraprodeuntur, & verticibus flectit. Grunda, * vbi q. vt Varro, vertendum vtique. id est, vertum, & super vestibulum emissum. nec sine ratione Rudimentum Graecum quo parentis sepulchra quasi insorum significarentur appendere, suggrundaria † vocat. Melius [magis] suggrundaria quae eorum, quam Sepulchrum. Protecta * sunt proiectiones, qua Graci tectum, in indies circulorum est, protectionibus, non protectionibus. & lacus proiectionem † nominum. nam & mutuum complectitur, & fulcidia, & portum. & praeterquam extra aedes proiectionem. CVIAC.*

Iubere de cauendo, potest fieri per magistratus municipales, licet sit de mixto imperio: & talibus magistratibus non competunt ea quae sunt imperii, sed duntaxat ea quae sunt simplicis iurisdictionis: tamen fallit hoc casu propter periculum quod est in mora. PAVL.

1. VERSANTES *libro primo ad Edictum.*

VM tes * damni infecti celeritatem b desideret, & periculosa dilatio poscenti videtur, si ex causa c sibi iurisdictionem d reseruaret *: ideò magistratibus municipalib. § delegandum f hoc recte putauit.

Cum l. seq. primo exponit quid est dictum infectum: sequens exponit qui est dictum damnum. BART.

11. GAIVS *libro vicensimosecundo ad Edictum Prouinciale.*

DAmnum g infectum est damnum nondum factum, quod futurum veremur h.

111. PAVLVS *libro quadragensimosexto ad Edictum.*

DAmnum i, & damnatio, ab ademptione k & quasi deminutione l patrimonij dicta sunt.

Si dies appositus finiatur, & damnum adhuc timetur, tunc potest dicta dies prorogari: & si est tam finitus, debet stipulatio fin cautio remouari, causa tamen cognita: & hoc fiet per iudicem qui primam cautionem fecit interponi: qui etiam potest committere aliquem articulum necessarium inferiori ab eo. PAVL. DE CASTR.

a Infectum damnum.
b Damni species est quo ea res quae damnum infecti postulatur non potest, vel ita cito in statum pristinum reduci. vt l. 3. §. quis prospexit. & l. seq. Item quae ita vertitur vt non amplius damnum inferre videatur. Bart.
c Cedit quid.
† Suggrundaria hic reprobata.
* Protecta quid.
† Protecta quod.
d Damni infecti cautionis effectus est prohibere ne quis in suo aedificet.
e Damni infecti formula.
f Delegare ordinarius, inferioribus non inuidet in delegando, sed exercitium eandem. Delegatus autem vere eiusdem non videtur delegare, sed à principe fit delegatus: dicut de iure Canonico. de quo v. hic 2ad fin.
g Damnum vnde sere ciuitas.
h Casus damni infecti: quae hodie cautio praetoria nuncupata est hodie.
i Damni infecti, & operis noui nuntiationis differentia.
k Damnum infecti quid.
l Damni infecti cautionis effectus est prohibere ne quis in suo aedificet.
m Damni infecti, & operis noui nuntiationis differentia.
n Damni infecti cautionis effectus est prohibere ne quis in suo aedificet.
o Damni infecti cautionis effectus est prohibere ne quis in suo aedificet.
p Damni infecti cautionis effectus est prohibere ne quis in suo aedificet.
q Damni infecti cautionis effectus est prohibere ne quis in suo aedificet.
r Damni infecti cautionis effectus est prohibere ne quis in suo aedificet.
s Damni infecti cautionis effectus est prohibere ne quis in suo aedificet.
t Damni infecti cautionis effectus est prohibere ne quis in suo aedificet.
u Damni infecti cautionis effectus est prohibere ne quis in suo aedificet.
v Damni infecti cautionis effectus est prohibere ne quis in suo aedificet.
w Damni infecti cautionis effectus est prohibere ne quis in suo aedificet.
x Damni infecti cautionis effectus est prohibere ne quis in suo aedificet.
y Damni infecti cautionis effectus est prohibere ne quis in suo aedificet.
z Damni infecti cautionis effectus est prohibere ne quis in suo aedificet.
aa Damni infecti cautionis effectus est prohibere ne quis in suo aedificet.
bb Damni infecti cautionis effectus est prohibere ne quis in suo aedificet.
cc Damni infecti cautionis effectus est prohibere ne quis in suo aedificet.
dd Damni infecti cautionis effectus est prohibere ne quis in suo aedificet.
ee Damni infecti cautionis effectus est prohibere ne quis in suo aedificet.
ff Damni infecti cautionis effectus est prohibere ne quis in suo aedificet.
gg Damni infecti cautionis effectus est prohibere ne quis in suo aedificet.
hh Damni infecti cautionis effectus est prohibere ne quis in suo aedificet.
ii Damni infecti cautionis effectus est prohibere ne quis in suo aedificet.
kk Damni infecti cautionis effectus est prohibere ne quis in suo aedificet.
ll Damni infecti cautionis effectus est prohibere ne quis in suo aedificet.
mm Damni infecti cautionis effectus est prohibere ne quis in suo aedificet.
nn Damni infecti cautionis effectus est prohibere ne quis in suo aedificet.
oo Damni infecti cautionis effectus est prohibere ne quis in suo aedificet.
pp Damni infecti cautionis effectus est prohibere ne quis in suo aedificet.
qq Damni infecti cautionis effectus est prohibere ne quis in suo aedificet.
rr Damni infecti cautionis effectus est prohibere ne quis in suo aedificet.
ss Damni infecti cautionis effectus est prohibere ne quis in suo aedificet.
tt Damni infecti cautionis effectus est prohibere ne quis in suo aedificet.
uu Damni infecti cautionis effectus est prohibere ne quis in suo aedificet.
xx Damni infecti cautionis effectus est prohibere ne quis in suo aedificet.
yy Damni infecti cautionis effectus est prohibere ne quis in suo aedificet.
zz Damni infecti cautionis effectus est prohibere ne quis in suo aedificet.

¶ (a) *Praetor.* ideòque cautionem desiderantes interpoti.
¶ (b) *Praetor.* Imò * magis debet dici infectum id quod nō verebatur, cum hic non de spe: sed hoc dicit vt hic cautio locum habeat: vt & §. 11. *in hac stipulatione.* Pro lucro † autem quod timetur animi, non cauere: vt & §. eod. *Praetor.* Sed aliud quando: in intendi. ne quid in lo. pub. vt *arg. contra. si ne quid in lo. pub. l. ij. §. marcia. & §. damnum.*

Damnum.]CASIVS. In hac l. dicitur vide dicatur damnum, & certè damnum, siue damnatio [quod idem est] dicitur ab ademptione & quasi deminutione patrimonij: nam pro damno quod quis timet in re patrimonij sui, & sic per consequens timet deminui patrimonium suum, petit sibi caueri. FRANC. ACCVRS.

¶ *Damnum.* alibi Ingilpis les : aliàs nec est lex, nec §.

i ¶ *Damnum.* Quæstio aliquas à iurisconsulto, vnde dicatur damnū ad quod diciunde incuntes dici etymologium de deminutione, inde dicitur damnum. dicitur ergo damnū, * id est deminutio.

k ¶ *Ademptione.* id est abiatione.

l ¶ *Deminutione.* stellas * diuiſit, à perditione *ar. contra. l. de pat. hoc l. dependentem.* non ergo pro lucro * cauetur vt dixi. T. l. prox. ANDRY. Dic fecundum Bar. quòd licèt illa ſit propria ſignificatio quæ ibi ponitur, tamen aliquotiès venit pro alio: ſicut in *l. veteres. ff. de act. empt.*

Dic.]CASTR. Tu habes domū minetam iuxta meā domum, cauiſti mihi de dāno infecto intra certum tempus: puta vſque ad annum. ſi cūm factum prope finem, & domus nondum creuidit, vel aliquod damnum dedit, ego requiro ad præsentem, & peto, vt prolongetur tempus illud: cuius debet prolongare causa cognita. Ibi ſi ſcire non poſſit niſi vadat ad ipſam domū ruinoſam, & inſpiciat intra quātum tempus poſſit cadere: tunc poterit committere alicui magiſtratui municipali, qui ſit prope illam domum, & ei committat vices ſuas. Hæc eadem dicas & ſi annus iam ſit finitus, & petam cauere de nouo. [SI VERA DIES.]Cūm haberem domum ruinoſam, & petierem cauere mihi de damno infecto, parum præcepit tibi vt caueres intra x. dies. certè ſi non caues intra terminū, ego eam minabo in poſſeſſionē rei. & ſi eſt vera ruinoſa, tunc in tantum: ſi pura, tunc in parte. Sed pone quod non poterā intrare poſſeſſionem: an poterā cogere te re ipſa magiſtratum pena pignoribus capta? Et dicitur quod non ſed ego agā contra te act. in factū coram magiſtratu ad intereſſe meum. hoc etiam locum habet ſi præter miſti præcepit me in poſſeſſionem tui. & te non pariaris tuum act. in factum agere poterit contra te. apparet ergo quòd duo poſſunt facere magiſtratus. ſcilicet iubere miſti in poſſeſſorem ſi aduerſarius non pariatur per incarcerationē: iuſ ſuper act. in factū quo conſequitur intereſſe.

480/C.IV.K.5-3, 35-36
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-3, 37-38

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-3, 39-40

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-3, 41-42

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-3, 43-44

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

a ¶ *Negligentia.* si autem fuit negligens, non agit. Sed ille tollens non permittitur nisi omnia tollat, & de damno (vt iam prætexto) cauetur: vt *ad Cyrenia. pen. & quia T. ad l. si fundus. §. ad genuer. & l. cum posthumus. ff. rei vin.*

b ¶ *Impedimento.* id ponit, præsens vel absens * causa reipub. fuit.

c Impedimentum tollit exceptio dominii non stipulantis damni infecti.

HOc amplius.] C AIVS huius principii fuit conditor (ut casui præcedenti.) [D E HIS AVTEM.] Si Bmen apportauit rem meam in domum vel agrum tuum, habeo interdictum ne vis fiat mihi exportare volenti res meas: dum tamen prius caueam de damno infecto. Secundo dicit, si flumen crustam fundi tui in meū fundum portauerit: tu potes petere vt liceat tibi tollere: dum tamen caueas de damno infecto. & hoc vera quando omnia tollere vis. Item hoc est verum & crusta fundi tui nō cohæsit. nam si cohæsit, & sic est facta res eius mea: tunc non potes petere vt liceat tibi tollere. Idem de arbore fundi tui si fuerit portauerit in meum. nam si non cohæsit, potere potes: aliquin non. Vltimò reuertitur ad id quod dictum est de crusta. nam dicit, si cohæsit, non potes petere. Sed tamen quid ergo potero agere contra te vt non sit tibi licitum sic habere crustā tuam supra meam eo casu quādo cohæsit? Et non quia mea facta est. [NERATIVS.] Natio tua quæ erat in flumine, delata est in meum agrum. tu vis agere interdicto ne vis fiat tibi exportare volenti? certe potes, dum tamen prius caueas de damno: & quod habui, emendando. Et sic secundum hoc videtur contra id in eo quod dixit supra Alfenus contra. sed solue vt ibi in glossa. [QVAESTVM.] Titius habet superficiem, Sempronius habet propietatem soli, & tenuerat tenuat. quæritur an superficiarius debet sustinere, an prominere. & certe dicimus quod si à domino soli petatur prohibitio, ipse debet prominere absque fideiussore de vitio soli & ædificii. Si verò petatur à superficiario nomine iuris superficiarii ipse debet satisdare de vtroque. nam si superficiarius nolit prominere pro domino soli, cum ab eo petatur satisdare, etiam nomine alterius prominere tenetur adæquatus qui prohibuerunt, est rationabile in possessionem. Idem dicit in fructuario & proprietario. nā proprietarius debet prominere absq; fideiussore, & ab eo petatur cautio si autem à fructuario petatur, ipse debet satisdare: autem nolit cauere, tunc possessio erit nomenclus in possessionem iuris vtilitatis. si verò non refecit domum in qua habet vsumfructum, cum ad eum pertineret refectio, vt quia parua erat, domus proprietatis eum posset repellere ab vtendo fruendo &c. & fructuarius si non curauit de damno infecto, eum ab eo prouenerit, & in proprietatem compellat eum, potest proprietarius eum repellere ab vsufructu. FRANC. ACCVRS.

c ¶ *Hoc amplius.* eo quod dictum est in *§ prætor. in fi. & Liquet & ibi.* Vel ᵇ corrigit vt prima parte glossæ. Vel addit vt secunda pars huius glossæ non solum. *ibi, quod si eamen &c.*

d ¶ *Compellendum.* per officium iudicis: vel actione in factum subsidiaria. nam quæritur, *&c. vt T. de præscr. verb. I. quæritur.*

e ¶ *De præterito.* non solum vt tollat radera. nam non loquitur ad differentiam futuri: quia hoc non est futurum: quod iam factum est: potest tamen dici quod etiam ad differentiam futuri loquatur: quia adhuc dari potest in rebus quibusdam quæ adhuc facta non sunt vt *I. prætor. §. vende quæritur. versi. non solum de futuro.* ANO. patet ergo quod non liberatur tollendo radendo &c. sic secundum primam expositionem corrigit Iulianus quod est *I. ea. l. prætor. in fi.*

f ¶ *Re integra.* id est ᵈ si domus non ruisset.

g ¶ *Præstabitur.* in casu impeditorum: quia non fuit negligens, sed impeditus ᵉ *arg. C. de aut. & alit. scan.* ANDREAS. Dic secundum Alex. de Imo. quod ibi loquitur de obligatione quæ fit ex veritate contrahenda à prin. ideo tunc sufficit, quòd se incepta non cogitur quis ad obligandum sed si se obligauit, & de re debita fit inergia, cogitur obseruare: hic verò loquitur in obligatione quæ oritur citra voluntatem ex legis dispositione: ideo debet idem durare ex postfacto prout re integra quando aliquid imputandum non esset (quia interuenit impedimentum non facientium.

h ¶ *Integra.* quia adhuc restat aliquid de ædificio alia pars cecidit vt falsetur glos. R. *forte si ego. 2.* Vel aliter salua R. *quòd re integra, &c.* scilicet, vt cauetur de furato. hic post ruinam postfabit, scilicet vt cauetur de furato. ¶ Sed quare nō de præterito vt in prin. potest *respond.* R. *forte si. &c.* sed secundum primam expositionem dic post ruinā i. post. i ¶ *Damno infecto.* scilicet quando talis est iudex qui non habet se interponere de præterito damno. sed si haberet, fieret cautio de vtroque. vel ob speciat ad rem, sicū vt iam fecimus. f. ædificio, quod de futuro tantum dicit. Sed fine hac gl. R. plana est textus.

k ¶ *Quæ non defendit.* hic ignorabit vbi damnum est factum, & de damno facto cauebit, & tecta vellet, aut carebit ædibus. ANO.

l ¶ *Angustias.* quæ debeat fore ei nocere si se angustiauerit *vt I. §. si quis cautionibus. l. i. §. si quis rogatus.* ¶ Et quæ circa hoc sunt diuersa iura, distinguantur sui ante postulationē, aut post. & ante; aut fuit negligēs, & tunc ferua quod est T. *eod. Lenatē.* aut nō, & tūc quod est T. *eo. l. prætor. in §. & si ego. & hic.* Si posset ante decretū, & tūc ferua quod est T. *eo. l. si fundus. §. ubi autem.* aut post decretum, & tunc ferua quod est T. *eo. l. cum pofthumus. & l. si fundus §. ibi. & si. & §. si cum vicinus.*

m ¶ *De his.* dictum est de damnis quæ dantur ab ædibus vicinis, & aliis damnis quæ alio modo darentur.

n ¶ *Autem.* hæc ᵇ dictio in nō aliud iuris, quod est veramquia supra cauetur de præterito: sed fallit in isto.

o ¶ *Interdictum.* de damno infecto: vel actio in factum.

p ¶ *Dari possit.* imperfecti delata.

q ¶ *Interdictum.* quod est *I. prætor. in §.* quod non placet, quia illud datur damnum perfecte est ne ᶜ vis fiat ei exportare volenti *vt hic. & T. ad exhibendum. Liber seruus.* non autem vt possideris, cum possessionem amittere: vt T. *de acquirend. poss. l. qui vsumfruct. §. I. vsumfructum quod à matre.*

r ¶ *Damni infecti.* de infecto ideò dicit, quia de præterito non tenetur domini prolapsarum rerum, secundum Trebatium, & Labeonem, & Alienum, *vt hic, & T. prætor. §.* licèt fecus fit in ædibus quæ cecidērunt. *vt T. ea. l. in prin. &* ideò punitur I. contradictio adiectitia ᵈ *De hac autem, &c.* & est ratio quia domino ᵉ vitiosæ domus imperatur quòd fra diligentia casum non præuidebat, quem imminere videbat: imperitus ᶠ verò fluminis quia præuidere non potest. Neratius autem idem in vtrisque fluminibus T. *ea. l. §. Neratius.* Vel loquitur Neratius in speciali casu, quando dominus potuit præuidere ligando & nauem fundum, & alia modis. *& sic. l. si cui. pen. l. si quis non §. fi.*

f ¶ *Iudicium.* per officium iudicis. ACCVRS.

t ¶ *Item facta.* alias *infecta*: & posterior bona.

u ¶ *Prætor.* interdicto ne vis fiat ei: vt T. *prætor. §.*

x ¶ *Actio simil.* ante Iudicium accipiam. nam non pertinet ad iudicia officiumve. *Lde adil. edi. l. Aliter. §. item sciendum.* ACCVRS.

y ¶ *Non continuò.* secundum Alfenum, sed malitiose T. *ea. l. Neratius.* ANO. Vel illud intellige vt dixi T. *§. prætor.* y. Vel dic non continuò: vt damnum est imminens sed debet videre de eo cauere: & sic non obstat Neratius, secundum Io. Alex. & V.

z ¶ *Alfenus.* id est, interdictum ne vis fiat

a ¶ *Omnia.* vt *ff. I. prætor. §. vende quæritur.*

b ¶ *Vindicari sic.* aliàs *vendicabit à te, & sic* T. *de acquirend. rerum dom. I. sed si ex mea culpa. & ibi. Cuiacius. & I. de his de rerum diuis. §. prætorea quod per alluuionem.* & dixi T. *de rei vind. l. si frumentum.* aliàs, *Idem Pompon. scribit si frumentum. §. de arbore.*

c ¶ *Neratius autem.* habuimus T. de ᵇ duplici damno. Cedium, & de damno facto per vim fluminis, & de tertio. Edito per cautā sequitur de quarto modo dandi damnum. ACCVRS.

480/C.IV.K.5-3, 45-46
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-3, 47-48

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

a ¶ *Si possidere.* ff. id est quia. M.
b ¶ *Permittam fieri.* Hoc * verum ff. aliquid posset creditori imputari : vt *supr. de nox. act. l. si mancip. in prin. & l. ult. ff. si famo. §. ff. quæ. & §. item quæritur.* aliàs secus : vt *l. ult. Cod. in prin. & sup. ff. ex noxa. can. agi. l. & §. fin.* secundùm AZO. 2. Vel secundùm H. licèt nihil possit imputari, tamen ipse erit potius vt *Cod. ff. adiuv. ere. l.].* & dicit *l. vnd. l. cum postulassem. §.].* AZO.

ADDIT: Quærit hîc Bart. de veritate illarum duarum opinionum : & respondet b, quòd aut loquitur ante præscriptionem completam : & tunc est vera opinio AZO. aut post præscriptionem completam : & tunc opinio Hugo. est vera.

Qui bona fide.) CAVS. Titius emit domum à te non dominante, bona fide : hæc domus minatur ruinã. peto mihi satisfieri à Titio. quæritur an debeat satisfiere, vel cauere ? Dicitur quòd Titius debet cauere absque fideiussore. suo enim nomine hîc petitur. [SVPR. CORPORE.] Dicitur quod si petatur cautio damni infecti à domino domus ruinosæ, debet cauere absque fideiussore. idem si petatur ab eo qui habet seruitutem in illa domo. nã debet cauere absque fideiussore, quia suo nomine facit. [CVM INTER.] Inter domum ruinosam, & meam erat domus Titii in medio. quæritur quis debeat mihi cauere de damno infecto ? & certè tam dominus domus ruinosæ, quàm etiam Titius. & reddit rationem. [QVI DAMNI.] Si aliquis petit sibi caueri de damno infecto : debet prius iurare quòd non animo calumniandi petat. item licèt verba præteriti non dicant de infuturum, an inuecta sua, an non : & cui cauendum sit, qui non : tamen hoc totum debet inspicere iudex coram quo petitur cauere. [DE ILLO.] Locat mihi dominus illa minatur ruinam : quæritur an debeam sibi cauere ? Et dicitur quòd non : & reddit rationem. [SI QVIS.] Dato dicit. Primò ff quis ædificauit domum iuxta monumentum, & illiciè, quia non dimisit spatium inter domum & monumentum legè comprehensum non debet sibi cauere de damno infecto. Secundò dicit, ff aliquis posuit ff in area domum suam sexti monumenti : non seruato spatio lege comprehenso, & tandem postea petat sibi cauere : non audiatur. Tertiò dicit : quidam habet monumentum, prope illud monumentum Titius habet domum, & licèt dominus minatur ruinam, numquid cauendum ff domino monumenti ? Dicitur quod sic. [EX SVPERFICIARIVS.] Dicitur quòd superficiarius & fructuarius possunt stipulari de damno infecto. Secundò dicit : Titius emit domum à non domino : petit sibi cauri de damno infecto : an audiatur, quæritur. Et dicitur quòd non. [SI QVIS OPVS.] Cum ædificarem domum, nunciauit mihi nouum opus tandem cum timerem ne domus illa caderet super eam, petebat sibi caueri de damno infecto an audiatis, quæritur. Et dicitur quòd sic : & hoc primùm per duo similia. [SI QVIS QVIA.] Titius habebat domum ruinosam iuxta meam : & quia non cauit mihi, missus fuit in possessionem. tandè cum ipse Titius haberet aliam domum sitam iuxta illam : petit à me vt sibi cauerem de damno infecto nomine illius domus ruinosæ, in cuius possessionem missus eram. quæritur an debeã cauere. Et dicitur quòd non. & reddit rationem. [SI QVIS STIPVLATVR VS.] Cum velles mihi promittere de damno infecto : iurasti me animo calumniandi non petere illam cautionem. tandem difficultis potestas fuit mihi cauendi. petis cautionem. quæritur an iterum debeo iurare ? & dicitur quod sic. & reddit rationem. [SI ALIENO.] Si pro nomine alieno, puta Titii, mihi caueri de damno infecto debeo iurare non calumniæ causa postulaturum fuisse eam cuius nomine petam, prædicta fuit vera quòd ille cuius nomine peto, debet iurare ? & ipse petens. & autem non, vt quia erat paterna vel patruatus nec ego qui eius nomine postulo. [HVIC STIPVLATIONI.] In promissione quam quis facit de damno infecto, debet contineri dies certa, intra quam si damnum datur, debeat emendari : & ita fuit debet fieri arbitrio iudicis coram quo petitur caueri ? & iudex debet videre an illud opus quod minatur ruinam, sit antiquum, & magnum, vt sic facilè de quo timeri possit, & postea dies ponatur in stipulatione non excedere, poterit iudex de nouo iterum facere cauere. si autem stipulatio fuit facta sine die : tunc ff voluntate partium hoc factum est, valet : & quandocunque domus cadet, tenebitur promissor. ff verò per casum, tunc valebit stipulatio vsque ad eam diem intra quam solitum erat cauere. & h. d. hîc §. cum l. seq. & princ. seq. FRAN. ACCVRS.

a Mittas in possessionem ex hoc edicto decreto, an ff. possit retineri.

a Ruinæ hæredi damnã infecti nomine repromittit, non nomen hæredis.
b Empto hæreditate, bona damnata est.

a ¶ *Si bona fide.* ff. id est quia. M.
b ¶ *Permittam fieri.* Hoc * verum ff. aliquid posset creditori imputari : vt *supr. de nox. act. l. si mancip. in prin. & l. ult. ff. si famo. §. ff. quæ. & §. item quæritur.* aliàs secus : vt *l. ult. Cod. in prin. & sup. ff. ex noxa. can. agi. l. & §. fin.* secundùm AZO. 2. Vel secundùm H. licèt nihil possit imputari, tamen ipse erit potius vt *Cod. ff. adiuv. ere. l.].* & dicit *l. vnd. l. cum postulassem. §.].* AZO.

ADDIT: Quærit hîc Bart. de veritate illarum duarum opinionum : & respondet b, quòd aut loquitur ante præscriptionem completam : & tunc est vera opinio AZO. aut post præscriptionem completam : & tunc opinio Hugo. est vera.

Qui bona fide.) CAVS. Titius emit domum à te non dominante, bona fide : hæc domus minatur ruinã. peto mihi satisfieri à Titio. quæritur an debeat satisfiere, vel cauere ? Dicitur quòd Titius debet cauere absque fideiussore. suo enim nomine hîc petitur. [SVPR. CORPORE.] Dicitur quod si petatur cautio damni infecti à domino domus ruinosæ, debet cauere absque fideiussore. idem si petatur ab eo qui habet seruitutem in illa domo. nã debet cauere absque fideiussore, quia suo nomine facit. [CVM INTER.] Inter domum ruinosam, & meam erat domus Titii in medio. quæritur quis debeat mihi cauere de damno infecto ? & certè tam dominus domus ruinosæ, quàm etiam Titius. & reddit rationem. [QVI DAMNI.] Si aliquis petit sibi caueri de damno infecto : debet prius iurare quòd non animo calumniandi petat. item licèt verba præteriti non dicant de infuturum, an inuecta sua, an non : & cui cauendum sit, qui non : tamen hoc totum debet inspicere iudex coram quo petitur cauere. [DE ILLO.] Locat mihi dominus illa minatur ruinam : quæritur an debeam sibi cauere ? Et dicitur quòd non : & reddit rationem. [SI QVIS.] Dato dicit. Primò ff quis ædificauit domum iuxta monumentum, & illiciè, quia non dimisit spatium inter domum & monumentum legè comprehensum non debet sibi cauere de damno infecto. Secundò dicit, ff aliquis posuit ff in area domum suam sexti monumenti : non seruato spatio lege comprehenso, & tandem postea petat sibi cauere : non audiatur. Tertiò dicit : quidam habet monumentum, prope illud monumentum Titius habet domum, & licèt dominus minatur ruinam, numquid cauendum ff domino monumenti ? Dicitur quod sic. [EX SVPERFICIARIVS.] Dicitur quòd superficiarius & fructuarius possunt stipulari de damno infecto. Secundò dicit : Titius emit domum à non domino : petit sibi cauri de damno infecto : an audiatur, quæritur. Et dicitur quòd non. [SI QVIS OPVS.] Cum ædificarem domum, nunciauit mihi nouum opus tandem cum timerem ne domus illa caderet super eam, petebat sibi cauri de damno infecto an audiatis, quæritur. Et dicitur quòd sic : & hoc primùm per duo similia. [SI QVIS QVIA.] Titius habebat domum ruinosam iuxta meam : & quia non cauit mihi, missus fuit in possessionem. tandè cum ipse Titius haberet aliam domum sitam iuxta illam : petit à me vt sibi cauerem de damno infecto nomine illius domus ruinosæ, in cuius possessionem missus eram. quæritur an debeã cauere. Et dicitur quòd non. & reddit rationem. [SI QVIS STIPVLATVR VS.] Cum velles mihi promittere de damno infecto : iurasti me animo calumniandi non petere illam cautionem. tandem difficultis potestas fuit mihi cauendi. petis cautionem. quæritur an iterum debeo iurare ? & dicitur quod sic. & reddit rationem. [SI ALIENO.] Si pro nomine alieno, puta Titii, mihi caueri de damno infecto debeo iurare non calumniæ causa postulaturum fuisse eam cuius nomine petam, prædicta fuit vera quòd ille cuius nomine peto, debet iurare ? & ipse petens. & autem non, vt quia erat paterna vel patruatus nec ego qui eius nomine postulo. [HVIC STIPVLATIONI.] In promissione quam quis facit de damno infecto, debet contineri dies certa, intra quam si damnum datur, debeat emendari : & ita fuit debet fieri arbitrio iudicis coram quo petitur caueri ? & iudex debet videre an illud opus quod minatur ruinam, sit antiquum, & magnum, vt sic facilè de quo timeri possit, & postea dies ponatur in stipulatione non excedere, poterit iudex de nouo iterum facere cauere. si autem stipulatio fuit facta sine die : tunc ff voluntate partium hoc factum est, valet : & quandocunque domus cadet, tenebitur promissor. ff verò per casum, tunc valebit stipulatio vsque ad eam diem intra quam solitum erat cauere. & h. d. hîc §. cum l. seq. & princ. seq. FRAN. ACCVRS.

domus ruinosa cauere tenetur, si medietatibus ruinosi potest domus sua damnum inferre.

2. ¶ Cum inter ædes meas [a] & tuas [b] sint aliæ [c] ædes non vitiosæ. videndum est, vtrum tu solus [b] mihi cauere [d] debeas : an verò & is cuius ædes vitiosæ non sunt : an ille solus : an ambo. Et magis est vt ambo cauere debeant : quia fieri potest, vt ædes vitiosæ in ædes non vitiosas incidentes, dinum mihi dent [e] quamuis possit quis dicere [f], non vitio inculumium ædium hoc factum, ff aliæ [g] in eas [h] incidentes, damni causam præbuerint. Sed [i] cùm profpicere sibi potuerit [k] damni infecti cautionem, non prospexerit: meritò conuenietur [l].

Vbi damnum timetur de re ad rem, petitur cautio damni infecti : secus ff de re ad personam. BART.

3. ¶ Qui damni [a] infecti [a] caueri sibi postulat, priùs [b] de calumnia iurare debet [c]. Quisquis dies faciat apponi, & ff intra istos dies ponas in stipulatione non excedere, poterit iudex de nouo iterum facere cauere. ff autem stipulatio fuit facta sine die : tunc ff voluntate partium hoc factum est, valet : & quandocunque domus cadet, tenebitur promissor. ff verò per casum, tunc valebit stipulatio vsque ad eam diem intra quam solitum erat cauere. & h. d. hîc §. cum l. seq. & princ. seq. FRAN. ACCVRS.

a Ruinæ hæredi damnã infecti nomine repromittit, non nomen hæredis.
b Empto hæreditate, bona damnata est.

a ¶ *Videtur.* vt repromittat *, est enim loco [b] domini : vt *C. de fur. l. apud antiqu.* Sed contrà non facit vt *ff. sed leg. §. & superficiarium.*
d ¶ *Sine corporis.* id est soli.
e ¶ *Non satisfiatur.* Imò satisfiat : vt *ff. ead. l. sed amplius. §. quæsitum. & §. Celsus. & l. quæsitum.* quæ sunt contra. Sola. secundùm R. Iungiter refert * seruitutem vel ius rei, an persona quia habeantficat & in oper. no. nan. nam fructuarius [d] suo nomine non nuntiauit, quod non negauit ei qui prædii vrbani seruitutem habet : vt *ff. de oper. no. nu. l.].* & *l. in prouinciali. §. pen. & l. de papillo. §. & hinc Servius.* & sic contra [f] satisfiat : quia [g] personalit seruitutem habet : & ideo satisfiat est rationabile [h] reales perpetuæ, personales parum durature : vt *arg. ff. ædem. l. damni. §. verum.* Sed solue vt dixi in *Inst. ampliùs §. quæ vsum.*

a Seruitutem vel ius res habens, differ ab eo qui seruitutem habet in persona habet.
b Prædiorum suo nomine non nuntiat.
c Seruitutem vrbani habens nouum opus nituere potest.
* per damni.
[Credere dicitur infideli, præsumit nomine fidelitas & cæt.
d Credere in pignori seruitutem præsumit nullam habet.
e Seruitutem realium & personalium differentia.
f Suo nomine etiam is facit qui ad id vtilitatem facit.
g Nomine suo qui facit nihil alieno facere dici potest.
[Pingere alienum nomine facere qui præsens stans* vt nihil vel dicitur fieri.
* Nomine suo facere, interdictis fingitur facere alienum.
* Hinc colligunt quod dicitur, quod principe dormiente ad medium vigilantes appellari.
* Damni infecti nomine nihil cauere debere, nec nouili qui nihil cognouit dominus, sed & qui cum me & domum meam damnificat, tamen integrum adeo habeat ff cui ea res prosit, & enfranchisie E cauendi ergo a vicinis domus ruinosæ, aut ff nihil impedire cum cuncta ab eo pro cautionis, & cæt.

Cum inter ædes meas. non vitiosas.
b ¶ *Et tuas.* vitiosas.
c ¶ *Aliæ.* eiusdem term.
d ¶ *Solus.* aliquid superfluitatis repetas. item videndum vtrum ille solus cuius ædes mihi proximæ non vitiosæ sunt, cauere debeat, an ipse cum alio, secundùm R.
e ¶ *Cauere.* ff. mihi.
f ¶ *Dare.* ff. mihi : & ff est ratio ad medios : & hoc respicit *quamuis.* &c. vel dic dare, fcilicet vitiosa per obliquum.
g ¶ *Quamuis possit quis dicere.* Quid ad eiusdem ? responder infitiando. & * ff dominicum non intelligant, vigilantes tamen intelligent : quia sibi prospicere, &c.
h ¶ *Aliæ.* eisdem tenti.
i ¶ *Eas.* ædes ff. inuolutes.
k ¶ *Cautionem dominus.* Pmalitiarum, q. aquia culpa præcesit cautionem, non necessarij. *Lconsul. ff. ut omis. ff. sed secundò* aliàs non tenetur. *ff. si flumin. §. hæc stipulatio. & V. loca. l. sed de damno.* 2. Vel quia etiam fine ædes videtur dare damni, quia propter fui debilitatè alius non possetem fultinere, quæ ratio secunda non placet. ¶ Sed in quo conuenitur quando fuit in culpa? Resp. ex cautione ff si præstitum rei, vel ad eam præstandã, ff non est præstitum vt *hoc dicit.* 2. Vel secundò aliter. Iquis medius conuenitur per receptum, repetit ab eo cuius ædes fuere vitiosæ, quia nõ tenetur : vt *l. 2. locatio.* & ff tutè conuenitur *l. de paul. Labeo.*). Vel à vicino conuenitur, tũ eo qui damnum passus est, cùm eius damni causam præstat. quæ duæ non placent. *ff. facit l. ad l. Aquil. l. idem iuris §. multum.* Sed arg. contra]. *ff. quod in fraudem. l. & §. idem Labeo. & § plani. & l. ad l. Aquil. l. si ex plagis. §. in tantum.* ADDI. Die secundò Bar. post Dy. quòd ibi in illis ad. deperhibitur culpa, quia nõ potuit prouideri ideò denegatur actio. hîc secus ideò cùm dicit vt *no. in d. §. in tantum.*
l ¶ *Qui damni.* quidquid ab illo §. quæritur, vsque huc dictum est. dictum est ad expositionem illorum verborum, *prætor ait damni infecti fieri nomine promitti. alienus satisfiare* tandè incipit exponere sequentem clausulam. ACCVRS.
m ¶ *Damni infecti.* vide scripta *ad l. ex lege rebercd.* CVIAC.
n ¶ *Prius.* quam videatur cogi aut cauere de damno infecto.
o ¶ *Iurare debet. & §. sed. l. de papillo. & qui agnoscit. Lde adult. & curat. l. si quis. & ventitat. & Cde iura. calum. l.].* & *ff. de adult. & stupr. l. actione* verbo. ACCVRS.

480/C.IV.K.5-3, 49-50
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-3, 51-52

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-3, 53-54

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

1. ¶ Si verò sine adiectione dici stipulatio fuerit interposita : si quidē ex conuentione quandoq; fuerit commissa, ex stipulatu agitur. si verò per errorē, magis est illud dicendū, finito die in quem alioquin caueri solet, defiderandum esse à prætore vt libeeatur.

De eo quod fit in flumine publico, vel ripa, satisfatur intra decem annos. si in una, vel in alio publico loco tempore iudicis arbitrio statuendo. si opus fiat ad publicum vtilitatem : tunc enim non satisfatur : sed iudex pro indemnitate conseruanda adietur. BART.

2. ¶ Deinde ait prætor : *De eo opere, quod in flumine publico ripaue eius fiet, in annos decem si satisdari iubebo.* Hic exigitur satisdatio: & tempus stipulationi præstituit: idcirco, quia in publico fit.

Cùm autem in alieno fiat, satisdationem prætor iniunxit.

3. ¶ Notandum quòd non etiam de loci vitio, sed de operis tantùm cauetur : quamuis fi in priuato fiat, & de loci & de operis vitio cauatur. Sed cùm locus publicus sit, non erit necesse ibidē opus facienti de alio vitio quā operis satisdare damni infecti.

4. ¶ Si quid igitur damni intra decem annos acciderit, id stipulatione continetur.

5. ¶ Et quod ait prætor, *de eo opere*, sic accipe, de eo damno quod ex opere fit. Dicunt quidam, principe vel senatu permittente : vt §. *ne quid in loco publ.* l.9. §. *si quis à princip. & de fluminibus.* L. *sub minis.* Si autem illiciē, cùm habeat locum interdictum ne quid fiat in loco vel via publica : & quòd fi fiat, tollatur : non habebit locum hæc cautio de damno infecto, cùm aliud fuerit: auxiliū vt supra. T. *eod. tit. l. qui bona.* §. *de illo.* Sed hæc non placet. Vnde dic, quòd illicitè fecerit, id eſt, non fecit auctoritate principis vel ſenatuſconſulti: non habet locum hæc cautio : vt §. *ea.* l.8. *ſi publicus.* Nec obſtat dictus §. *de illo*, quia ai ibi aliud datur interdictū, ſcilicet vt opera deſtruantur : ad aliud hæc cautio : vt diximus l. *eo.* l. *qui bona.* §. *ſi quis opus.*

6. ¶ Si quid in via publica fiat, quia in alieno fit, ſatisdandū eſt.

7. ¶ Sed prætor cauſa cognita tempus pro conditione operis determinabit.

8. ¶ Siue autem quis nuntiat viam, ſiue quid aliud in via publica faciat, debebit cautio locum habere : ne per hoc dāno priuati contingantur. 9. ¶ De cæteris locis publicis nihil ſpecialiter cauetur : verùm ex generali formone, quaſi in alieno fiat ſatisdati debebit damni infecti.

10. ¶ Si publicus locus publicè reficiatur, rectiſſimè Labeo ſcribit(eòque iure vtimur) de damno infecto non eſſe cauendum.

11. ¶ Si quid vitio loci aut operis fiat : certè legem dandam operis talem, ne quid noceat vicinis, damnāve detur.

Si ex ruinoſa parte ſubſtantiali, ſit miſſio in totum locum: ſi pars artificialis : nō occaſione contignationis, vel alia pars vitiata aliam ad ſe trahit. l.d. BART.

Die clarius, ſecundum Alex. de Imo. Si pars domus eſt ruinoſa, & nō cauetur: ſit miſſio in poſſeſſionem non ſolum illius partis : ſed etiam alterius non ruinoſæ, ſine qua non poſſet ruinoſa poſſideri, vel quæ cum illa eſt connexa in tantum quòd illa ruente, etiam alia rueret, vt quia ſunt ſub vna contignatione: alias ſecus. ALEX.

12. ¶ Si quid vitio loci aut operis fiat : certè legem dandam operis talem, ne quid noceat vicinis, damnāve detur.

13. ¶ Si quid igitur damni intra decem annos acciderit, id ſtipulatione continetur.

14. ¶ Et quod ait prætor, *de eo opere*, ſic accipe, de eo damno quod ex opere fit. Dicunt quidam, principe vel ſenatu permittente : vt §. *ne quid in loco publ.* l.9. §. *ſi quis à princip. & de fluminibus.* L. *ſub minis.* Si autem illiciē, cùm habeat locum interdictum ne quid fiat in loco vel via publica : & quòd ſi fiat, tollatur : non habebit locum hæc cautio de damno infecto, cùm aliud ſuperit auxiliū vt ſupra. T. *eod. tit. l. qui bona.* §. *de illo.* Sed hæc non placet. Vnde dic, quòd illicitè fecerit, id eſt, non fecit auctoritate principis vel ſenatuſconſulti: non habet locum hæc cautio : vt §. *ea.* l.8. *ſi publicus.* Nec obſtat dictus §. *de illo*, quia ai ibi aliud datur interdictū, ſcilicet vt opera deſtruantur : ad aliud hæc cautio : vt diximus l. *eo.* l. *qui bona.* §. *ſi quis opus.*

15. ¶ Si quid igitur damni intra decem annos acciderit, id ſtipulatione continetur.

16. ¶ Et quod ait prætor, *de eo opere*, ſic accipe, de eo damno quod ex opere fit. Dicunt quidam, principe vel ſenatu permittente : vt §. *ne quid in loco publ.* l.9. §. *ſi quis à princip. & de fluminibus.* L. *ſub minis.* Si autem illiciē, cùm habeat locum interdictum ne quid fiat in loco vel via publica : & quòd ſi fiat, tollatur : non habebit locum hæc cautio de damno infecto, cùm aliud ſuperit auxiliū vt ſupra. T. *eod. tit. l. qui bona.* §. *de illo.* Sed hæc non placet. Vnde dic, quòd illicitè fecerit, id eſt, non fecit auctoritate principis vel ſenatuſconſulti: non habet locum hæc cautio : vt §. *ea.* l.8. *ſi publicus.* Nec obſtat dictus §. *de illo*, quia ai ibi aliud datur interdictū, ſcilicet vt opera deſtruantur : ad aliud hæc cautio : vt diximus l. *eo.* l. *qui bona.* §. *ſi quis opus.*

480/C.IV.K.5-3, 55-56
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-3, 57-58

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-3, 59-60

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-3, 61-62

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-3, 63-64

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-3, 65-66

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

gum, contra l. *de aff. empt. l. ferein. §. cum per vendentem.* aliàs incipit lex *cum per vendentem.* & l. *sed l. damni. §. fin.* j. ADDIT. 10. Die secundum Bart. post Dy. quòd in illis non extenditur actio, nec obligatio. præterea ibi est casualis circa rem quæ prohibetur, hic circa tempus.

a ¶ ANtequàm, præpositio

* quadrigeri. mortuum.

superioris. § ATQ.

b ¶ *Impunitum.* ratione effectus. 2. Vel subaudi perpetuò, *ſi tamen*, &c. sic mora * ſolita non inducit hanc obligationem. ſcilicet quantum ad effectum, ſed damnum poſtea contingens.

c ¶ *Si tamen.* subaudi maximè quia idem eſt & ſi nullam litem cum interuenisset, vt l. *ſi precario. §. fin.*

Si quis.] CAIVS. Cùm habeas domum ruinoſam, & non curabas de damno infecto: tudes tuffe me intrare poſſe? cùm intrare vellem, ſeruus tuus me prohibuit, & ſic non intrasi. certè habeo act. in factum noxalem: per quam conſequar vel eiusmodi mihi emme damnum, perinde ac ſi caueſſes: vel loco damni dare ſeruum pro noxa. Secundò dicit, posse quod procurator tuus prohibuit: certè datur mihi actio in factum contra procuratorem. Idem ſi actor municipij, vel tutor pupilli me prohibuit. Vltimò dicit, hanc actio in factum eſt perpetua, & datur hæredi, & in hæredem. [IVDEX.] Cùm habeas domum ruinoſam, cauiſti mihi de damno infecto, tandem poſtea alienaſti domum, & cecidit ſupra meam. quæritur, an tenearis mihi ex ſtipulatione prædicta? Et dicitur quòd ſic. FRANC.

d ¶ *Si quis meſſum.* id eſt mitti iuſſum.

e ¶ *Cùm eſſet.* hoc refertur ad ſuppoſitum *per dictionem ſi quis.* & intelligit de ſeruo tantùm, non de filio: quia in * eo non habet locum noxalis, vt *Inſt. de noxa. act. §. fina.*

§ Nouella actio non habet locum in liberis perſonis.

f ¶ *Ne ipſum.* ſcilicet procuratorem. Sed certè dominus videtur teneri: vt l. *pretor. §. mandare. & §. de eo qui ex arena. l. §. denique. &* § *quæritur.* quæ ſunt contra. Solu. Illæ ſunt generalis: vel ad alia: ibi ſpecialiter conſtituta ad deducendum. 2. Vel dic eſſe quòd hic erat ad hoc ſpecialiter * conſtitutus, & non negatur actio contra dominum, & ſic in vtramque. 3. Vel hic erat procurator, id eſt, * poſitarius, nullum habens mandatum: & ſic ipſe ſolus tenetur. 4. Vel hic dicit procuratorem teneri directè: ibi dominum vtiliter. *& ad hoc l. quod quiſque in. l. in §. ſi procurator. & l. ſi quis iuſſu. ad. exhi. l. i. §. ſi procurator.*

* Procurator ad deducendum, hoc eſt ad deducendum meſſum in poſſeſſionem ciuitatem, vt dicitur.

d Procurator pro procurare & nullum habere mandatum.

g ¶ *Dicendum.* ſcilicet in procuratorem.

h ¶ *Dicendum, vt arg. l. ait ſabin. l. §. §. de pecu. l. ſimonia. §. ſi dolo. & de reg. iu. Imperat. & Cod. unde vi. l. interdictum. & ſepius de dolo. l. ſed & ex. de. ſed §. ipſi pupillus* * tuli caput omnium contrà ſententiam prohibitionis, vt]. *ne vis fiat ei. l. j. §. hoc edicto. qua eſt contra.*

* Pupillus debuit capere conſensum prohibentis, vt dicitur.

i ¶ *Perpetuò.* ſpeciale in hoc caſu: & in alio quando cauſa legaretur mihi iuſſus non adminitrari, ſed aliàs regulariter * contra prohibentem eſt annalis, vt *hic.* &]. *ne vis fiat ei. l. §. fina.* & eſt ratio vt ibi.

* Actio contra prohibentem regulariter eſt annalis: hic perpetua.

k ¶ *De hæredem.* licèt ex eo delicto ſecundum R. nam ſuccedit loco actionis, quæ ex cautione daretur ſi interuenisſet quæ in hæredem daretur: *argu. l. ſi quis cum. l. ſi cum. §. §.* Aliàs non datur in hæredem actio ex delicto, niſi quatenus ad eum peruenit, vt]. *ne vis fiat ei. l. §. fin. & l. de ea per quam ſaltum eſt. l. j. §. ſi vi de alio. in. l. non ſolum. §. §. & l. §. 2.* Vel dic hic teneri hæredem de eo quod ad eum peruenit ex iniuria autoris ad eum hoc quòd non ſatisfecerit, vel non admiſerit in poſſeſſionem: quod faciendo, id eſt ſatisfaciendo, euitat actionem, vt]. *ne vis fiat ei. l. j. §. & §. j. & l. penul.*

l ¶ *Cauetis.* ſucceſſoribus, eſſam in rem tantùm, vt]. *ex. l. ſtipulatum §. edictum.*

m ¶ Cautio. etiam ſucceſſoribus in rem, vt *d. §. edictum.*

n ¶ *Damni infecti.* infectum erat, ſcilicet damnum tunc * cùm cautio fuit interpoſita. ſed mare eſt agitus, factum eſt damnum quia poſtea domus cecidit. & tunc agitur ex ſtip. & iudex cognoſcit.

o ¶ *Alienato.* vel licet penderet, vel anté: quia actione in rem non tenetur hæc, ſed perſonali * in factum, quæ rem non comitatur. C. *de hæred. in. §. 1. quatenus. & C. de act. & obl. Imm. Azo. & l. ad Treb. l. j. §. ſi heres.*

* Actio ista quæ in factũ eſt perpetuò * dabitur, & hæredi, & in hæredem *, cæteróſque *, itémque cæteris m perſonis.

p Æſtimare. contra alienatorem. Inſ. * cauta eam in quem eſt alienatum, ſi tamen pignus * fuerit ei conſtitutum per miſſionem in poſſeſſionem, imò & ſi non ſit conſtitutum vt]. *ſed ſi dominum. §. adiicitur.* Vel hic vt ibi. Sic econtra, æſtimatus pro eo qui fuit ſtipulatus, & pro eo qui erat loco ſucceſſit, etiam in tertio vt *d. §. adiicitur.* Sic etiam eſt in ſuperiori & ſeq. incondicionem l. *ſi. §. ſi. &]. ſi. §. i. & ſi quo.* ¶ Videtur tamen contrà]. *l. penul. §. ſuperior. & §. ſed ſi videtur. & §. ſi a quo. vers. ſum ergo. dic non ſuperioſ. ſed non eſt, ſi bene intelligatur:* vt ibi dicet. Apparet ergo quòd ſi fuerit miſſus * in poſſeſſionem. Agas hypothecariam: l. *de pign. actio. l. non eſt mirum.* Si non fuit miſſus, ſed ſtipulatus, ex ſtipulatione agendum eſt *d. §. adiicitur.*

* Miſſus in poſſeſſionem agit hypothecaria, & dominus ipſum ſemper vendicare: & miſſus non habet, agere ex ſtipulatione debet.

q ¶ *Ante indictum.* verùm poſt cautionem interpoſitam. item bene dicit * *ante.* nam poſtea validius ſpectat ad iudicis officium: quia etiam non petitum, ſed priùs bene petitum, vt l. *de adiudicat. l. adeo. §. item ſciendum.*

* Stipulatus pro tuto eius grande ſtipulatione.

r Bona pro dominio.

s Res debite noſtra dicitur, quæ eſt in dominio noſtro: legi, quæ non eſt. Hanc glo. non vid. alle. gat. Cuchi. in rem reperitur *ad Pauum. de verb. bona. in 3. col. & adde* ex ibi tenus in verb. bona. per text. in *l. j. §. ſi quis ex ſ. quis noſtr. quæ ad hoc dicit ibig. Bal. in pau. non ge. in verbo bonis.*

t Periculo alicuius eſſe res variis modis dicitur.

u Periculo noſtro non tenetur ſuus rem noſtra, ſed de iniuriam de bon.

Damni infecti.] CAIVS. Si habes domum ruinoſam, non ſolùm debes cauere vicino habenti domũ in plena proprietate, ſed etiam ei qui habet vſumfructũ in aliqua domo ibi vicina. fecundò dicimtibebam ne domus tua caderet ſupra meam. promiſiſti mihi de damno infecto. tandem poſtea incepiſti poſſidere domum meam, & eam præſcripſiſti. vola agere contra te ex tua promiſſione de damno ibi præſcripto? non. cessit * non poſſum, quia hoc damnum quod habeo, non contingit ratione vtilitatis quæ in eo loco, ſed iure communi, id eſt, præſtat. paſſus fum hoc damnum. [Et CAIVS.] Si habes vſumfruc. in domo, & ego proprietarem: & hæc domus minatur ruinam, & tu fructuarius petas à me tibi cautionem tenear. & hoc in primo. Idem eſt & ſi fructuarius habeat domum propriam, etiam vicinam, in qua timeat damnũ ex illa in qua habet vſumfru. nam nec ſibi cauere debeo. & tollit rationem viriuſque dicti). Tertiò dicit: pone quòd fructuarius habeat domum ibi propriam, quæ minatur ruinam huic domui in qua habet vſumfruc. & ego proprietarem. peto vt mihi caueat de damno infecto. Dicitur quòd non * poſſit. & reddit rationem. Vltimò dicit: Quidam conduxit domum meam. intra hanc domum habitat ſuam propriam: hæc omnia conſtat minatur ruinam ſuæ propriæ: petit vt cautum ſibi. quæritur quid iuris. & certè dicitur quòd cauere debeo. [Et QVI IN CONDVCTO.] Conſtitit ſolum, in eo poſſeſſi ſuperficiem: non debeo cauere tibi de vitio ſolli nec ea mihi de vitio ſuperficiei. & reddit rationem. *l. d. vſque ad §. ſi in quo.* FRANC.

* Periculo. vt fructuarius & ſuperficiarius: vt *l. a Lucio. §. ſi. §. Sed ſalli.* in hoc. ſed poſſeſſor: vt *l. a quidam. §. & ſuperficiarium. conſ. ſed ait.* Num multis * modis dicitur res eſſe alicuius periculo. nam & res mihi * debita eſt periculo meo ante mouam vel culpam debitoris. vt *l. de verb. obligat. l. ſi ex legati.*

* Periculo alicuius eſſe res variis modis dicitur.

* Sed quòd. ſub illud. &c. 2. Vel dic quòd, id eſt, quia poſſ opus factum: & ſic mutat hic caſum.

* ¶ Opus. cuius operis nomine timebatur ruina quando ſcilicet, & dicit fieri cautum.

a ¶ Domi

480/C.IV.K.5-3, 67-68
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

ff Nouem.

480/C.IV.K.5-3, 69-70
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-3, 71-72

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-3, 73-74
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

EOrum[a] qui bona [b] fide absunt, in stipulatione damni infecti ius non corrumpitur [c], si reuertis candidi ex bono & æquo potestas datur [d]: siue domini sint [e], siue aliquod [f] in ea re ius habeant: qualis est creditor [g], & fructuarius, & superficiarius [h].

Hoc edictum locum habet in ædibus & in aperibus uniuersis, in quantis locis scripta sint, hoc dicit.

1. ¶ Siue ædium [i] vitio, siue operis [k] quod [l] uel in ædibus[m], uel in loco urbano, aut rustico, peiusue publicéue [n] fiat, damni aliquid futurum sit: curat prætor ut timenti damnum, caueatur [o].

Summata est supra eod. l. damni, §. ei cauet.

VLPIANVS *libro decimoquarto ad Edictum Prouinciale.*

INter fructuarii & dominum proprietatis ita damni infecti cautio locum habet [p], si fructuarius quidem de suo vitio caueri sibi [q] desideret, dominus verò proprietatis de operis vitio [r], si quid fructuarius ædificet [s]. Nam de ruina ædium neuter ab altero

---

a ¶ *Stipulatio* adhuc pertinet ad eum qui potest stipulari: alias ad alterum obligationi quæ nascitur ab alterius stipulatu nemo generaliter potest.

b Si procurator sit absens ita vt nō possit de ea re cognoscere: dicimus Iulianum in subsidium inducendum in hac re velle. * Fl. absentis. † Angelus hic videtur addit emphyteutam atque fruitarium, vt in eo quoque locum habeant verba legis: nam in his fere nullum damnum timendum est. *l. si fundum. §. fi de rei vind. l. si ager. §. de damno infecto.* Tu hic cū videris, vt possessorem *l. si procurator. §. si quis ita.* Procurator non plerū habetur, vt adiuuetur aut defendatur.

c Absentia excusat ab omni damni infecti stipulatione, non quoniam pereat, sed quoniam huic fidei satis esse videtur. neque id solum, cum absentium res periculo aut neglectu alterius. §. fine.

EOrum.] CAIVS. Dicitur quòd si dominus domus ruinosæ sit absens ex necessaria causa: & ideò quia nō caret est missus aduersarius in possessionē, cessē ei nuntiatio reddatur possessio & cauere de damno infecto, & hoc petita prius in integrū restitutione. Item intelligē in fructuario, & in ædificio, & in simili qui habeat in domo alta ruinosa ius. [SERVIVS.] Siue itaque de vitio domus siue operis potest in loco vrbano, vel suffitio priuato, vel publico manifestissimum est de damno infecto. FRANC.

a ¶ *Eorum*, dominorum domus ruinosæ.

b ¶ *Qui bona*. Imò & aliàs [t] exigitur, scilicet quòd sit absens ex necessaria causa vel probabili: vt *aut supra de in integr. restit. l. §. ALFE.*

c ¶ *Non interrumpitur*, cum effectu.

d ¶ *Datur*, petita restitutione: vt *supra eod. l. si furiæ. §. si furiæ. & §. pedius, & ad idem l. si ex noxa. cum seq. l. §. §. fina. & de noxa. Iustin. §. fina.*

e ¶ *Siue domini sint*. C illius rei in qua statu erat missio.

f ¶ *Creditor. facit supra ea. l. quod de creditore. & l. hoc amplius. §. pen. & §. fin.*

g *Siue ædium*. priuatarum: de quibus reprominitur de vitio operis & loci: vt *l. fluminum. §. fin.* & facit hic ventrem scilicet illa domus. Pl.

h ¶ *Operis*. in publico vel priuato facilius: quia machina est imposita superficiei ad prohibendum.

i ¶ *Quod*. scilicet opus.

k ¶ *Ædium*. ædibus dico vel loco vrbano vel suffitio politiuè ¶ *de verb. signifi. Leonianus*. 1. Vel sub. in loco vrbano. Caio, vt in turri, & simili ædificio. ACCVRS.

l ¶ *Publico*. hoc est contra *l. si furiæ. §. si publicus*. Sed expone vt ibi. Item in ea quòd his nocet in publico & priuato facta opera, tamen cum distinctione intelligo: vt altero profodo & ædificio, & altero pro opere siue ædificio tantùmodo *l. si furiæ. §. ¶ l. flumium. §. pen.*

m ¶ *Casuarius*. aliter & aliter vt *l. sed. l. prætor in princ. & §. de eo opere.*

INter fructuarium.] CAIVS. Titius habet proprietatem, Seius vsumfructum in quadā domo. hanc domus in qua habet vsumfructum Seius, minatur ruinam domibus aliis Seii: rogat Seius petit à Titio sibi caueri, quæritur an audiatur & dicitur quòd si solum minatur ruinam, tunc Titius bene debet cauere. Quid erit censura si Titius habeat alias domos ibi vicinas, & petat à Seio sibi caueri dicitur quòd si Seius faciebat aliquod opus in hac domo in qua habebat vsumfructum, & ratione huius operis timebat Titius ruinam: tunc Seius cauere debebit. Quod autem erit si ipsa domus minatur ruinam, & fructuarius petat sibi caueri? Non audiatur, cùm ad eam spectet refectio. Idem & Titius postulauit sibi caueri à Seio nomine huius domus, nam non audiatur, cùm ipse habeat aliud auxilium, scilicet ftipul de vendo fructu, quæ stipulatio Seium in qua venit; & ifted damnum, cum ad eum Seium

---

b ¶ *Ideò*. scilicet non potest postulare sibi caueri à fructuario.

c ¶ *Periculum*. Videtur contrà *de vsufr. leg. §. §. & Ibidemus. & Leonis fructuarius*. Sed dic quòd ad modica hîc refringatur. Vel aliter, vt dixi infra *eo. l. damni. §.].*

d Cessio quæ à fructuario in utroque fiebat.

---

pereunte reficitio, & sic si non facit, & propter hoc domus accidit, tenetur ex præsicta promissione. FR. ACCVRS.

n ¶ *Locum habet* si vicinus habeat ædes: vt *l. damni. §.].*

o ¶ *Caueri sibi*, non ita in superficiatione *l. sed. l. damni. §. ei qui.*

p ¶ *Potè*. scilicet potest sibi caueri à fructuario.

---

cautionem desiderare potest [a], fructuarius ideò [b], quia refectio ædium ad eius ipsius onus non pertinet [c]: proprietarius ideò [d], quia vsitata [e] stipulatio [f] qua de re restitutoria fructuarius cauet, ad hunc quoque casum [g] porrigitur.

Si filiusfamilias est inquilinus, filius & patri caueatur, pro periculo rerum peculiarium, pro periculo ædium filij filiæque actum est vt ad eum solum periculum spectet. BART.

XXXI. PAVLVS *libro octauo ad Plautium.*

SI filiusfamilias inquilinus [g] sit, videamus an damni infecti nomine in possessionem ædium vicinarum mittendus sit, quæritur enim [h] an filius familias non videatur damnum pati, si res peculiares [i] sint, & pater possit stipulari si quid ei damni fiat. Et placet vtrumque [k] eorum in possessionem mitti: nāq; sic filius conduxerat, vt eius periculo ædes essent, tunc enim quia solus cenetur ex locato, tecte dicetur ipsum mittendum in possessionem, nāsi ei caueatur.

---

a ¶ *Cauere* pro reficiendo & præstando opere nouo defuncti.

b ¶ *Desiderare potest*. Videtur contradicere principio. Sed non est verum: quia ædium [l] appellatio & opus & solum & partem cōtinet: vt *§. de vsucap. l. cum qui*. pro quo notandi [m] ab altero non cauetur: cùm pro eo quod suum est, sum sibi cauere: vt *hic*. sed vbi solum tantùm vel opus tantùm quod à fructuario sit, facit vitium, cauetur: vt *l. item non*. quòd in fabulis interponitur hanc cautio: vt *aut. l. damni. §.].* ¶ Item dicas §. est contra ad primū. Item *l.* cum hi dicat neutrum alteri cauere: sed hanc dicit quòd sic: sed intellige illam secundum illam. ACCVRS.

c ¶ *Ideo*. scilicet non potest postulare sibi caueri à proprietario pro domo vsufructuaria que minatur ruinam.

d *Cessio* quæ à fructuario in utroque fiebat.

e ¶ *Vsitata* quæ imperitis videtur, magnat, an vtrà modum.

---

f ¶ *Stipulatio*. Id est, stipulatio fructuaria. Sic sæpe in titulo, vsufructuarius quemadmodum caueat. *Vide supra eod l. 4.]. de verb. oblig.* CVIAC.

g ¶ *Casum*. scilicet vt reficiat.

h *Si filius familias*.] CAIVS. Filius familiās eroditis domum, & in ea moratur. cum esset ibi quæsti domus quæ minabatur ruinam huic domui qui filius iste conduxerat, petit filiusibi cauerit & ei sibi non caueretur, petebat si mitti in poss. quæritur an si mittendus: videtur quod nō, sed pater eius quasi filius nō videatur tantùm posse pati in rebus particularib. quas sibi habebat in domo conducta, sed tūcim patet. Sed tamen dicit quod pater & filius ambo mittendi sunt in poss. cùm vtriusq; videatur interesse. Hoc tamē fallit in casu, nam si filius conduxerat domū hoc pacto, vt suo periculo esset domus, tunc quia ipse tantum esset obligatus act. ex locato, ipse erit mittendus in possess. non pater. FR. ACCVRS.

i ¶ *Inquilinus* quia [n] alienam domum conducit: super quib. rebus in ea posita vicina domus ruinam minatur.

k ¶ *Vtrumque* filiū & patrem qui vtriusq; interest, vt dixit & sic profequatur vsque ad finē. Vnde quod subiicit, *vt suo periculo*, &c. expone. Filij tamen, vel patris tantùm, qui filius ne [o] a pater sua peraturas & sic sumē pactus est, ne pater teneatur ex conducto, licet fuerit negligens in non petendo cautionē. *Inf. de pactis* potest filius ne à se petatur tantùm: vt *l. de pact. l. scribi. decimo. §.]. l. acquirere. & l. qui hortos. in princ.* Et quod subiicit, *quia solus*, &c. (filius vel solus pater, ille solus in possessionē mittetur si ei nō ca-

---

i Inquilinus conductor ædium nomine pensio. *l. si ædes. §.]. & conf. l. seruus. §.].* Inquilini ab vrbe & quorum ædes ruinosæ, & periculosæ.

k Cessibilis potest, & cessione filius familiæ dispositi potest, & cessibilis. *l. Filius familias ita & quasi modo in edicto. & periculosi. & periculosi. l. Filius pacisci potest ne à patre petatur.*

l Filius pacisci potest ne à patre petatur. *l.].*

480/C.IV.K.5-3, 75-76
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-3, 77-78

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

teneria. & hoc eſt verum quando tu vel alius nomine tuo feceris opus ſed ſi opus factum eſt te nolente, & te prohibente non valebit: tunc à vitio operis talis datur mihi damnum, non teneris. [PRAETEREA.] Si habebas ſumum, & nomine eius promiſiſti de damno infecto, & culpa ſumarij dedit mihi damnum: non teneris. Secundò dicit, vbicunque eſt promiſſum, de damno infecto, & damnum ſit datum alio modo quàm opere, cui nulla vtpote poteſt obuiari: promiſſor non tenetur. & de hoc habemus plura exempla *l. eo. l. ſi. hac ſtipulatio.* [ITEM APVD VIVIANVM.] Nomine agri & arborum in eo exiſtentium promiſit mihi de damno infecto. tandem poſtea vi tempeſtatis vel venti arborum agri tui ceciderunt in meum agrum, & damnum mihi dederunt in vitibus meis vel ſegetibus. numquid teneris quaeritur. & dicitur quòd non, & reddit rationem. Sed puto quòd arborum fundi tui ex vetuſtate ceciderunt in meum agrum, & damnum mihi tulerunt. tunc teneris. [IDEM AIT.] Nomine meorum quidam tibi promiſit de damno infecto. poſtea ædes meæ vi tempeſtatis ceciderunt in domos tuas, & ſic domus tuæ opprimuntur. quæritur an teneat tibi emendare damnum? dicitur quòd non: *quia nullum damnum dat*, &c. niſi in caſu: vt ſi ædes hinc eſſent adeo debiles quòd per minimam tempeſtatem ceciderunt. eum tunc teneri. poſtea loquitur Labeo, & enumerat ad primum caſum huius §. nam quod dictū eſt ibi, quòd ego dominus non teneor ſi vi tempeſtatis ceciderunt domus meæ in tuam, verum eſt ſi inconſenſu ceciderunt. Quid enim ſi vitioſa fuiſſe fuere propter tempeſtatem, & poſtea ex intervallo ceciderunt in tantotemp tunc teneor quia ex vitio operis nunc fit datum damnum. [ITEM VIVIANVS.] Notæ valt dicere quando contra ſtipulatio damni infecti, & cetera tunc cōminatur, *quando* datur damnum vitio ædium, loci, vel operis. Quid autem erit ſi putem fodientem in domo mea, & casu tibi de damno infecto: nunc autem cum fodi, verae putei tuæ percidit fuit? quæritur an teneat? & cenſeo non teneor. Sed pone quòd in tantum fodi vt parietes tui ſtare non poſſit: quia totus deſtructus eſt. cenſeo non teneor. FRANC.

a ¶ *Vſus.* non proprietas [a]: niſi [b] littorum maris. nam flumina ſunt publica: vt *Inſtitut. de re. diui. §. flumina.* Rerum enim quarundam *ſunt* communium, quarundam publicarum: vt *Inſtitut. de re. diui. §. 1. & ſupra de re. diui. l. 9. in. 29. & v. vbi plenè dixi.* A. CVRSIVS.

b ¶ *Littorum.* ſemper repete, communis eſt vſus. & dic, littorum fluminis. nam de littore maris non eſt dubium: quia etiam proprietas [c] eſt communis.

c ¶ *Iudex.* fallitur publicis præſidijs. ¶ Tr quod dicit *publicis*, exponе, id eſt publica authoritate habita à principe vel à ſenatu vt *ſ. ne quid in loco publ. l. 4 §. ſi quis à principe. & ſ. de flumin. l. qui minus.* & [d] tunc adhuc tam eius eſt ſolum, id eſt, publicum *ipſe* tamen tantum veteres ſi hoc actum fuerit in concedendo, licèt locus eſſet in commercio: vt *ſ. de acquir. re. do. l. quod in litore. & l. ſeq.* 1. Vel dic *publicis*, id eſt, ad publicam vtilitatem. alias non licentiā egerentur demoliri per ſpecialia interdicta: vt *ſupra de flumin. & ne quid in flumin. pub. & hic §. minùs.*

d ¶ *Deſtruere.* quod nocet. R.

e ¶ *Propter quod.* vtia [e] communis eſt vſus, non caret de vitio ſoli: & quia [f] ſine incommodo debet facere, caret de operis vitio: & ſic propter hæc duo de vitio operis tantùm caret. ¶ Et hæc dic *propter quod*, à propter vtrumque.

f ¶ *Opera.* hoc non ad potus. ſed ad ſtipendia refertur.

g ¶ *Stipulatur.* i. ſtipulari poſſit ille qui damnum vertetur.

h ¶ *Nemine.* [a] abundat [b] vna negatio. *ſic infra de adquirem. poſſ. l. qui ſeptuens. & in auct. de his qui ingre. ad ep. §. ſi vero nouer. col. v. & infra de verb. obl. l. 4. §. ſi quis ita. & in auth. de hared. & Fal. §. inordinatum. colla.*). & *Cod. de ſer. fug. l. 3.*

i ¶ *Igitur.* ſuppletiuè lege: vel etiam ſtatim, ita ſatisfactio interponitur ex hoc edicto. ergo per iudicem ego cum vsufr. iuſſit opus fieri, non eſt per quem inconpetatur: & hoc eſt, *ad ea igitur opera*, quæ priuatim, non quę publicè. A CO.

k ¶ *Stipulanti* pertinet ſoli & mihi, ſed vt lege igitur illatitiè: vel lege ſuppletiuè: vt dixi.

l ¶ *De vitio* non ſolùm ſolis ſoli.

m ¶ *Prouincia.* vt e ibi ſeri poſſ ibeat, vel tolli iubeatur. etiam ſi id in his locis fiat quod alieni noceat, de loco publico ſic intelligitur propoſitum ait *ſ. ne quid in loco pub. l. 1. & ſ. de ſ. rerū. §. 1. & ſ. & facit ſupra eod. l. ſi ſenia. §. ſpectem.* Sed contra in ea lege *§. ſane autem.* Sed illud de vitio operis accipe quòd debet ſatisfari.

n ¶ *Vitio.* eſſe cauendo. R.

o ¶ *Si propinquo.* damnum timeri, vel dari. R.

p ¶ *Contingat.* quia tunc datum videtur: vt *ſ. eo. l. damni. §. Sabinus. & ar. ſ. de lib. cau. l. §. 9. ſeqq.*

q ¶ *Corruit.* poſtea in ædes vicinas. A CORVS.

r ¶ *Adiicitur in hac ſtipulatione.* quæ pro vitio operis interponitur. *& ſa. §. de l. non ſolum. §. ſin.*

s ¶ *Dominum.* No. ſucceſſoris [a] appellatione etiam in eum ſuccedere intelligitur: *vt ſupra de ſucceſſ. etiam ſi in rem. & infra quę leg. §. §. illud.* Sed argum. contra *ſupra de edem. l. quidam. §. 1. autem. & ſupra vſufr. quemad. ca. l. penult. §. fin.* ¶ Sed numquid ſi hi ſucceſſores reiicerentur, & vitio illius operis damnum ſit illatum, tenebuntur? Reſpon. quidam quòd ſic: vt *arg. ſupra eo. l. 1. §. fin.* & ſic ſecundùm eos ambulat [b] actio & obligatio de vno in alium: vt & pro eis T. *de vſufruct. l. adhuc. §. ſi operis. & infra eo. l. ſi ſeruus. §. ſi quis. & ſupra ſam. erc. Lin. iudicio.* Sed tu die ſecundum Os. non tenent ſucceſſores in rem: ſed propter opus ab eo factum tenebitur qui primo fecerit: vt *ſupra de ſer. exp. l. Thius. & Tzed. l. damni. §. propter.* & de hoc etiam dixi *§. eo. ſi quis miſſum. §. §.*

t ¶ *Sed vt ne.* alibi necaliis ne, pro non: & quod dicit *aperte*, fraudi tantum, & loci tantum & adiacentiæ virumque prædictum continent vt T. *eo. l. ſuiuerſum.* & ſic loquitur quando in priuato ſit quia tunc pro his omnibus ſatisfatur: vt *ſ. eo. l. §. pe.* & quod fabricit *factum*, ſic exponе. i. remanent apud illum cui datum eſt. *ſ. l. de iudi. l. Iulianus.* ¶ Item quod dicit, ſine ſatisfactione, intelligе cùm in propria ſua priuato loco ſit. Nam ſi in alieno, licèt priuato, ſatisfatur vt T. *eo. l. præter.* & hoc ſecundum Io. & ſic attendè de priuato dicit hic & *ſeq. §.* Sed Azo. facit loqui de publico: & quod dicit in priuato, exponit. i. vitio illato ex opere in loco. & non habet infra *ſine*: quia bene debet ſatisfatio interponi: vt T. *eo. l. in prin.*

u ¶ *Priuato.* pro quo hæc cautio interponitur.

x ¶ *Et loci.* non veniens ex opere.

y ¶ *Extrinſecus.* i. non ex natura loci: vt ſi quia palaſtris, vel aſmodi ſed ex defectu, & plerumque veruſtate [a]: vt *ſ. eo. l. §. item apud Iulianum. in fin.*

z ¶ *Eas.* ædes.

a ¶ *Denique.* nunc de ſolo tantùm. ¶ Sed quid ſi quis facit opus in loco arenoſo, ex quo opere vel ſolo iam damnum timetur? Reſpon. fuit locum habebit hæc cautio: vt *ſ. prox. §. eo. & §. ſeqq.*

a ¶ *Quia*

a Negationem *hanc* tardè admittamus.

b Imo magis arguit. Augufl. lib. 1. emend. cap. 1.

c Operis in publico fieri nomine magiſtratus adiri debere & quaſ-que.

d Succeſſio appellatione etiam in rem ſuccedere intelligitur. *Cuiac. ad tit. ff. de vſufr. & ad in dubio anteſ. ligitur de vſufructu adhuc. & ſic vtrique verbum, quod ſuccedere, ſi non, dicas etiam in ſuccedere. §. adhuc. & ſi de adio.*

e *Ambulare* adio & obligatio de vno ad alium ne poſſit.

f Extrinſecum vitium adeam de loci, oppoſitum naturali vitio

g Vitiū adeam naturale.

h Vitium extrinſecum a-dimit.

480/C.IV.K.5-3, 79-80
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

palustris loci vel arenosi nomine quasi vitioli committi stipulationem quia naturale * vitium est: & ideò nec ea stipulatio interpositum neque interpolita committetur b.

5. ¶ Hæc stipulatio verum id solùm damnum continet quod injuria * fit: an verò omne damnum quod extrinsecus contingat? Et Labeo quidem scribit de damno dato d nõ posse agi, si quid fortè terræmotu aut vi fluminis aliove quo casu fortuito * acciderit.

4. ¶ Seruius quoque putat, si ex ædibus promissoris vento tegulæ delectæ damnum vicino dederint, ita eum teneri, si ædificij vitio id accidérit, non si violentia f ventorum, vel qua alia ratione quæ vim habet diuinam g. Labeo & rationem h adijcit, qua * si hoc non admittatur b, iniquum est. Quod enim tam firmũ ædificium est, vt fluminis, aut maris, aut tẽpestatis, aut ruinæ, aut incendij, aut terræmotus vim sustinere possit?

6. ¶ Idem Seruius putat, si controversia k aquæ insulam l subuertit, deinde m stipulatoris ædificia ceciderint *, nihil eum ex stipulatu consecuturum: quia id ne caperis nec loci vitio factum est. Si autem aqua vitiasset fundamenta *, & sic ædificium ruisset p: committi stipulationem ait, multum enim interesse, quod erat aliquin q fictum, vi fluminis lapsum sit protinus r, an verò antè sic * vitiatum, deinde sic decideritː & ita Labeo probat. etenim multum interest (quod ad Aquilium pertinet) famum * quis hominem occidat, an verò factum imbecilliorem *.

Supra expositum quid sit dictum virium sublimium: nunc quid sit dictum virium operis, docetur, à quo dicitur esse factum opus, vt stipulatio committatur. BART.

6. ¶ Quamquam autem stipulatio committitur, cùm vitio operis damnum factum sit: tamen si opus factum est ab eo quem promissor prohibere non potuit *, stipulatio non committetur. Planè si prohibere potuit, committetur. Sed si quis promissoris nomine fecerit ?, vel eius pro quo promissum * est, aut alius qui prohiberi potuerit: stipulatio ista committetur.

7. ¶ Præterea si furni * nomine damni infecti fuerit cautum, deinde furnarij b culpa c damnum datum fuerit: non venire d in hanc stipulationem plerique videtur.

8. ¶ Cassius quoque scribit quòd contra ea e, damnum datum est, cui f nulla ope occurri potuerit, stipulationem non tenere g.

Hic resertitur ad declarationem ipsius verbi, vitium loci. h. d. BART. *Et hoc intendit: Hæc stipulatio damni infecti habet locum quando res suo vitio damnum dat: secus si aliqua vi exteriori illa res deiecta damnum dederit. hoc dicit.*

9. ¶ Item apud Vitalium relatum est, si ex agro b vicini arbores vi tempestatis confractæ in meum agrum c decíderint, eóque facto vitibus meis vel fegetibus nocent b, vel ædificia demoliunt †, stipulationem ita non esse committendam, quia non arborum vitio, sed vi ventorum damnum mihi datum est. Planè si vetustate arboreum hoc fiebat *: possumus dicere vitio arborum damnum mihi dari.

10. ¶ Idem ait, si damni infecti ædium meárum nomine tibi promiserò, deinde hæ ædes vi tempestatis in tua ædificia ceciderint, eáque diruerint *, nihil ex ea stipulatione præstari: quia nullum damnum vitio meárum ædium tibi † contigerit: nisi fortè ita vitiosæ * meæ ædes fuerint, vt qualibet vel minima tempestate

480/C.IV.K.5-3, 81-82
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

a ¶ *Referre, vt supra ad Edictum Seruian.*
b ¶ *Rau. Gabriel.*
c ¶ *Cuiacius.* ex inveteratorum in hoc senchitate.
d ¶ *Aduum.* id est, fodi & ædificari: vt *supra ne quid in flumine fiat, & l. ait Iul. §. fin. ff. ne.*
e ¶ *Licet.* sic tantùm, id est, fodi tantùm.
f ¶ *Opera* id est, ædificij tantùm: pro his enim cauetur, cū fiunt in proximo hic, & *supra eod. l. §. finita. §. necessarium.* & infrà *eod. l. damni, §. fin.*
g. ¶ *Et puta.* ponit exemplum quando damnum dari videtur ex opere.
h ¶ *Non teneri me.* nisi animo nocendi fecit: tunc enim de dolo: vt infrà *tit. l. §. denique.* quod semper præsumitur ¶ *facilè* creditur quod non ¶ *facian* animo nocendi: vt *ang. supra pro socio Lamprid.*
¶ Sed op. quia licet in suo facere, dum tamen non noceat in alienum: vt infrà *de reg. iur. l. damnum.* Respon. non videtur officere & lacum asseruat, quæ ex priscis consilium habent: vt infrà *eod. l. Proculus.* vel aquam asseruat, vt hic. Item seruando op. infrà *l. proxim.* Sed & seruitus ¢ debetur ab ædificante: vt & infrà *tit. l. si in mu.* Item tertiò op. *supra §. ver. l. Scæuol. §. Aristo. & l. si quando. §. fin. & l. Africa.* Sed in illis in alienum immittebatur: hîc ¢ in suo operabar, nihil in alienum immittens. & facit infrà *de iniu. l. si cum seruo.* & infrà *de reg. iur. l. nemo damnum.*
i ¶ *Commentor.* si dicas quando facerem animo nocendi, plenum est: vt infrà *tit. l. §. denique.* & sic esset idem quod in superiori responderet non placere, quia aliquod aliud vult dicere hîc quod patet, quia dicit, *si causa*, &c. dic, etiam non animo nocendi, sed sponte sua propria interposita: si damnum fiet occasione huius traditionis, non enim cogendus erat, ex quo animo nocendi non fecit, & sic infrà *ad l. damni, §. cum patrem. & de hoc dicta* l. Proculus. Sed quid si in superiori casu vxorem auferam? Respon. idem quod si patrem: arg. infrà *tit. l. §. in mu.*

Tubarius.] Cassv. In hac l. & sequent. pluribus modis posset poena cessare, vt autem ponat secundum quod dominus meus posuit, & glossa ex tangenti hoc modo & in hac l. hîc ponit casum. Debebas ferre. domus mea altius non tollendi, ne obstet luminibus meæ domus. cùm velles altius domum tuam seruitem arbitrio, prosiliit *de damno infecto.* eques ædificandi altius, quod luminibus meis nocet. cessit ea stipulatione damni infecti ad cessat damnum quod habeo ex obscuratione luminum. Fr. Accvrs.
k ¶ *Accipere.* id est, pati.
l ¶ *Offuscare.* non tamen vt adhuc nascatur *infrà l. proxima.* Vel dic Tubarium male dixisse, & per Proculum corrige & intelleges etiam seruitutes non debita. i. Tu dic Tubarium intelleges quando seruitus debebatur & sic bene dixit: agitur ergo secum, dum ex ea ipsi altione damni infecti, cùm seruitus debetur. Sed nonne habet locum confessio facta hoc casu? vt *supra ad l. iunct. & l. damni, §. fi. & lapi bona. §. de ill.* quæ omnes sunt contra Tubarium. Sed respon. non obstare quia ad ¶ aliud datur confessoria, scilicet ad seruitutem præstandam & ad illud hæc stipulatio ipsa ad damnum propter lumen amittum: vt *supra eod. Lapi bona. §. si quis opus.* Sic & in aqu. no. nun. quia in fabdolium datur actio illud: vt *supra tit. l. Cum prouinciali. §. fi.* tamen ibi concurrit confessoria: vt *supra tit. l. §. fin. & l. de pupillo. §. Seruus. versi. confessoria iam.*

Prouisa.] Cassv. Habebas damnum iusta ratione, nec aliquam seruitutem mihi debebas. cùm velles opus aliquod facere in tua domo (puta eleuare eam) & timerem damnum ex hoc operis præstitisti mihi de damno infecto: cessata domo tua habeo damnum: vt quia ob cessata fuit lumina domus meæ. quæritur an cessantibus stipulatio? Et dicitur quòd non. Idem est & si in fundo tuo feceris cuniculum, id efficiamus cooperturum, vel fossam, & hic aquam quæ vehebat ad hortum meum, abstraxisti. nam licet promiserit mihi de damno infecto: tamen non tenetur ob hoc. & reddit rationem. Fa. Acc.
m ¶ *Prouisa sit.* & male secundum quosdam: quando scilicet seruitus deberetur. vel dic, bene: & non debetur seruitus: vt statim patuit hîc.
n ¶ *Ædificia.* scilicet.
o ¶ *Iure suo.* vt quia nullam seruitutem debet aliis locis: vt *l. i. a Cuiacius* *princ. dicit.*
p ¶ *Cuniculo.* sicut ¶ *cooperturo* dicitur.
q ¶ *Aquam meam.* etiam totam, & non hanc tantum superiori responderet. vt *l. fluminum. penult. respon. & l. 1. §. 1. §. denique. & l. si fluminis. & l. defens. verb. prædia. l. ult in fi.* Alij, vt Pl. dicit, aquam non totam, sed totum lumen: vt *l. si fluminum. in fi.* Sed ibi damnum fentiebat in partem tantùm, secundum H. & sic in damno vitatur illa definitione, an sit modicū, vel maximum. ¶. Vel aliter, vt ibi dixi. Item pro Pl. *supra de seruit. verb. prædiorum. in fi. & seqq.* Sed ibi ædes nō auferunt totum lumen domui legatæ, ne inutile legatum sit. sicut legatum fit. sicut aliter, vt ibi dixi. Item pro Pl. *supra de seruit. verb. prædiorum. in fi. & seqq.* Sed ibi ædes nō auferunt totum lumen domui legatæ, ne inutile legatum sit. sicut aliter, vt ibi dixi.

Si plures stipulantur, debent singulicet stipulari: sed si plures promittunt, debent pro parte promittere. Bart.

xxvi. Paulvs *libro septuagesimo secundo ad Edictum.*

PLures eandem ædium domini singuli stipulari debent sine adiectione partis *: quia de suo quisque dãno stipulatur? quinimò pars adiecta * partis partem nunquid hoc dices vt stipulatio non committatur etiam & si animo nocendi? Respon. Pl. vtique quantum ad hanc stipulationem in qua agitur dum casus de damno: verum agetur ibi de dolo vel in factum actionem: vt *l. 21. §. denique.*
z ¶ *Aduersus.* scilicet priuatum. Aggeres ¶ enim in publico facti & tuti sunt in eo animo nocendi, deinceps tuti fuerit: vt *l. 1. §. 1. d. quod principi. §. fin.*
a ¶ *Facere.* l. pati, vel non videtur damnum facere ei qui &c.
b ¶ *Fecisse.* id est, domus. Et hic notandum * ubi cunctum tacuerem damnum sentire, & tacuisse non facere: vt *C. de aedif. priu. & l. 1. §. 1. & l. item Varucius in fin. & l. 8. §. fin. & l. de fur. l. si in rei commodata. & arg. l. de vicesimo. & domus. Vnus. §. Libr. aliud est enim. &c.* Sed arguunt contra *l. de re quod vero loco. l. 9. §. fin. & l. 10. vers. si. l. & l. 11. & l. communi. §. & dicit Ca. de fin. quæ pro re. l. in fin.* Item contra. Distinctionem huius legis est *l. ne quid in loco publico. l. 9. §. meruit.* Sed ibi in publico, hîc in suo priuato quis facit.
c ¶ *Non ego.* cum Trebatij, secundum tuos: sed in expositione Trebatij dixi *l. Quod. In re facit ad hanc legem quòd * quis in suo faciat quod vult. l. de seruit. præd. l. 8. & l. fin. & l. 9. §. fin. & l. 10. §. fin. & l. 11. §. fin. & l. penult.*
d ¶ *Partes.*] Cassv. Plures habebamus domum communem iusta ratione tua. damni initium: petimus vt promittas nobis de damno infecto: vis promittere. quæritur an debeat quilibet nostrum stipulari suæ adiectionis partis suæ: sic dicendo, quilibet promittis de damno infecto & dicimus quòd sic. fol. 6 dicam, promittis partem mei domini? non tenetur meum damnum, sed cuius partem stipulor. socius autem est eorum, vt si plures sint domini virtutarum ædium: nam pro sua quisque parte promittere debet ne singuli insolidum obligentur: tam quilibet debet promittere pro sua parte qua dominus est. Fr. Acc.
e ¶ *Adiectione partis.* qua significatur dimidia * : vt ¶. *de verb. signif. l. nomen filiarum.* §.). Sic ergo dicet, promittis de damno infecto.
f ¶ *Stipulatur.* id est, stipulari intelligitur vt & T. *tit. l. stipulatur. §. fin.* Accvrs.
g ¶ *Adiecta.* pura partem mei damni, sive partem damni contingentis in mea dimidia domus pro indiuiso promittis, cùm sit dominus

480/C.IV.K.5-3, 83-84
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

damnum dimidiæ pro indiuiso secundum Ir. Vel dic partem damni contingentem in meæ dimidiæ domo, quæ mea est à meridie: nam cùm sit mihi cū alio domus trea communis pro indiuiso, in qualibet particula habeo dimidiam dimidiæ: & sic medium partem damni contingentis in meridiali dimidia videor stipulatus. & secundum hoc primum exemplum est quando pro indiuiso patris domus fit stipulatio damni infecti: secundum M. quando pro diuiso. si autem diuiserim partem meam damni, tecum meam partem secundum R. videor stipulatus.

a ¶ *Facier.* dicta adiectio partem partis, quam habebam in domo. Vel faciet partem totius si in rebus meis propriis quæ erant in domo, fuerit damnum damnum, secundum Azo. Item aut. quòd aliàs aliter accipiunt hæc oratio, *facere* = parere: vt *supra de leg. I. Imperf. in fi. & §. fi.* Tiraq.

b ¶ *Promittere debet.* si tamen vnus promittat pro parte sua, cùm alter non promittat similiter pro sua parte, in possessionem eorum adiens ruinam minantium mittitur: *promissio* enim damni infecti *dissoluitur*, c recipit ipse in possessionem missio non d cùm pignoris assimiletur: & ideò non nisi insolidum fiat fideiussio. *Secundùm stipulationem*, secundùm R. & est §. fi. *de verb. oblig. l. in conscribendo.* & *l. si in possess. legat. l. si quis. §. si ita duntaxat. ff. de damno infecto.* quod non placet. Sed dic vt dixi in dicta lege in stipulatione.

c ¶ *Insolidum.* nam simpliciter e promittendo insolidum teneretur iure illorum *C. de duob. reis. l.*). Hodie non obligantur insolidum licèt quilibet promittendo de damno infecto simpliciter, non facta adiectione pro parte sua, nisi hoc exprimatur: vt *in auth. de duob. reis. col. fin.* & concor. cum vtrisque respon. *huius. IX. tit. I. l. stipulatio. § fin. & ff. ad Lex. Aquil. § quotiens. & l. si. §. I. & tertius. §.) & §. ad. fidei. & l. seq.*

d ¶ *Ita obligata.* scilicet fundum dico ruinosa, quia hoc dicit infra *proximum* non secundum primā expositionem. Vel dic aliter vt ibi.

e ¶ *Pupil.* damno pūl * fequen. R. & hoc bene, quia sine hac promissa relict interest quid impendit: vt *I. solutum quæ. §. fin.* ACCERS.

f ¶ *Cùm.* id est, postquam.

g ¶ *Cassi Lentuli fr.* cit à socio. ACCVRS.

h ¶ *In pariete.* propriam.

i ¶ *Adificia sua.* scilicet contrariū: quotiens pariet vicinus faciebat vt differat à precedenti respon. Sed vide: b socio à socio non exercet infra *ad. l. si adibus. & Lex damnis. §.).* quæ sunt contra. Sol. illa corrigit illam.

k. Vel dic cauere, vt hic, in dubiis sc. cæteris quos dices *I. ead. l. inter quos.* aliàs non: vt ibi.

l. Alij dicunt quòd hic non *ædes*, sed paries est communis. & secundùm hoc dicit, posset ædificia sua, scilicet propria, nō communia. 4. Alij dicunt quòd hic loquitur cùm culpa socij cæcigit damnum, ibi non: vt & infra *ead. l. ex damnis. §.).* Vel hoc non venit in iudicio communi diui. vt indiuiduum: quia diuidi non potest: quia erat illud damnum vnius ex socijs, vel quia non refidet communem patietem. & sic habet locum hanc cautio.

6. Vel hic posuit ædificare socius, ibi non. & facit *I. in. I. cùm eoquor. §. fin. & Lex domni. in princ. & Lucius quos. §.).*

a Parietes ædificia quidā.

b Promissio damni infecti de necessitate in possessione ex causa damni infecti dissoluitur.

c Promissio damni infecti dissoluitur, & non recipit ibi vsus fructus, nec pignus, nec fideiussor, vel hoc exercetur in ædificio in possessione dissoluendi non recipit.

d Non recipit ibi vsus fructus, nec pignus, nec fideiussor, vel hoc exercetur in ædificio in possessione dissoluendi non recipit.

e Non recipit ibi vsus fructus, nec pignus, nec fideiussor, vel hoc exercetur in ædificio in possessione dissoluendi non recipit.

f Non recipit ibi vsus fructus, nec pignus, nec fideiussor, vel hoc exercetur in ædificio in possessione dissoluendi non recipit.

g Non recipit ibi vsus fructus, nec pignus, nec fideiussor, vel hoc exercetur in ædificio in possessione dissoluendi non recipit.

h Non recipit ibi vsus fructus, nec pignus, nec fideiussor, vel hoc exercetur in ædificio in possessione dissoluendi non recipit.

i Non recipit ibi vsus fructus, nec pignus, nec fideiussor, vel hoc exercetur in ædificio in possessione dissoluendi non recipit.

k Non recipit ibi vsus fructus, nec pignus, nec fideiussor, vel hoc exercetur in ædificio in possessione dissoluendi non recipit.

l Non recipit ibi vsus fructus, nec pignus, nec fideiussor, vel hoc exercetur in ædificio in possessione dissoluendi non recipit.

6 Non recipit ibi vsus fructus, nec pignus, nec fideiussor, vel hoc exercetur in ædificio in possessione dissoluendi non recipit.

a Tenb. ide condem & dicā non sic fecerunt, ac retro nominabantur Bartolus & Cæ sirenfis. Illi enim aquiescebāt, vt qui scilicet in solum, reperire suas aquas sui possessionis nō modo in superficie, sed etiā multa retrahi fodiendo. b Socium ac secundo loco cauet dicimus ibi.

INhac stipulatione venit quanti ea res erit: & ideò Callius scribit, eum qui damni infecti stipulatus est, si propter metum ruinæ ea ædificia [a] quorum nomine sibi cauit, fulsit: impensas eius rei ex stipulatu consequi posse [b]. Idémque iuris esse, cùm [c] propter vitium communis parietis qui cauit [d] sibi damni infecti onerum eorum releuandorum gratia quæ in pariete [e] incumbunt, ædificia sua [f] fulsit. In eadem causa est detrimentum quoque propter emigrationem [g] inquilinorum, quod ex iusto metu factum est. Aristo autem non malè adiicit, sicuti hic [h] exigit Callius, vt si iustus metus migrandi causam præbuerit [i]: ita in eius personam qui fulsit, eadem Callium dicere debuisse, si iusto metu [k] ruinæ fulcire coactus est.

a ¶ *Quanti.* [Hæc stipulatio] CASVS. Ponit regulam, & eam probat per quatuor exempla. Regula est talis, quòd in stipul. damni infecti venit quanti interest stipulantis. Primum exemplum est talem habentis domum ruinosam iuxta meam, promisisti mihi de damno infecto. Iuxta propter metum ruinæ domum meam fulsi, fortè figendo, ponendo supra muralia quòd si caderet tua, non posset mihi vel domui meæ facere multum damnum. certè has expensas recuperabo: quia hoc factum videtur interesse quod impendi. Secundum exemplum est talis: ego & tu habebamus communem parietem domorum patries huius domus miraliatur ruinam domui propriæ. feci expensas in efficiendo huiusmodi pariete. certè has expensas recuperabo vide *Sic glos.* Tertium exemplum est: domus tua minabatur ruinam domui meæ promisisti mihi de damno infecto. nunc inquilini qui morā erant in domo mea recedunt timore domus tuæ ruinosæ: & sic non habebant timorem: & sic non soluunt mihi pensionem tertii anni, quos aliàs soluerunt. certè hoc damnum tenetur mihi debes emendare, probat hoc per Antiho iurisconsultus, & dicit: sicut iustum timorem debent habere inquilini propter quem recedunt, vt damnum quod inde habeo, mihi emendabunt. I. *prætiditum* efficia primo exemplo nostræ legis quando fulsi domum meam, oportet me habere iustum metum. quòd domus tua ruinam minetur nocere: & expensas quas feci fulciendo domum meam, mihi refarias. Quartum exemplum est *in I. seq.* quæ continuantur cum isto. & est tale: cùm domus tua minaretur ruinam, cæcidit mihi de domus infecto. nullus autem fidelitatis vult conducere domum meam propter ruinam quam videtur minari domus tua supra meam: & sic animo perdimum. certè hoc nocum damnum debes mihi emendare. & ad hæc omnia damna comprehendit actio ex stipulatu. FR. ACCVRS.

d ¶ *Ea adificia.* scilicet fundum dico ruinosa, quia hoc dicit infra *proximum* non secundum primā expositionem. Vel dic aliter vt ibi.

e ¶ *Pupil.* damno pūl * fequen. R. & hoc bene, quia sine hac promissa relict interest quid impendit: vt *I. solutum quæ. §. fin.* ACCERS.

f ¶ *Cùm.* id est, postquam.

g ¶ *Cassi Lentuli fr.* cit à socio. ACCVRS.

h ¶ *In pariete.* propriam.

i ¶ *Adificia sua.* scilicet contrariū: quotiens pariet vicinus facebat vt differat à precedenti respon. Sed vide: b socio à socio non exercet infra *ad. l. si adibus. & Lex damnis. §.).* quæ sunt contra. Sol. illa corrigit illam.

k. Vel dic cauere, vt hic, in dubiis sc. cæteris quos dices *I. ead. l. inter quos.* aliàs non: vt ibi.

l. Alij dicunt quòd hic non *ædes*, sed paries est communis. & secundùm hoc dicit, posset ædificia sua, scilicet propria, nō communia. 4. Alij dicunt quòd hic loquitur cùm culpa socij cæcigit damnum, ibi non: vt & infra *ead. l. ex damnis. §.).* Vel hoc non venit in iudicio communi diui. vt indiuiduum: quia diuidi non potest: quia erat illud damnum vnius ex socijs, vel quia non refidet communem patietem. & sic habet locum hanc cautio.

6. Vel hic posuit ædificare socius, ibi non. & facit *I. in. I. cùm eoquor. §. fin. & Lex domni. in princ. & Lucius quos. §.).*

a Tenb. ide condem & dicā non sic fecerunt, ac retro nominabantur Bartolus & Cæ sirenfis. Illi enim aquiescebāt, vt qui scilicet in solum, reperire suas aquas sui possessionis nō modo superficie, sed etiā multa retrahi fodiendo. b Socium ac secundo loco cauet dicimus ibi.

SEd & si conducere hospitium [a] nemo vellit propter vitium ædium [b], idem erit dicendum.

Pro opere quod se iure seruitutis, debet dominus uenire, non satisfaciat. BART.

a ¶ *Hospitium.* vicinitas quæ vtro hospicio ruinantur ruinam.

b ¶ *Ædium.* vicinitas quæ vtro hospicio ruinantur ruinam.

DAmni infecti stipulatio pertinet, etiam si quid eius operis [c] quod (fic) in fundo meo aquæ ducendæ causa, vitio damnum mihi contigerit. Solet enim opus in alieno fieri, quum iure seruitutis [d], quam quis habet alieno [e] agro impositam, opus in alieno faciat.

1. ¶ Verum autem de hoc opere [f] promittere, an satisfidare debeat, videamus. Mouet, quòd in alieno facit: qui autem de alieno cauet, satisfidare debet: qui de suo, repromittere [g]. Vnde Labeo putabat [h] cum qui moduorum [i] aut riui faciendi causa opus faceret, etiam satisfidare debere: quia in alieno solo face-

c ¶ *Damni infecti.* [Casvs. Conuenisti mihi tua aquæ ducendæ per fundum tuum, nunc volo facere opus in fundo tuo per quod possim ducere aquam. via quòd cautum tibi de damno infecto si hoc opus ducat tibi damnum, certè debeo cauere. Secundò queritur, numquid debeam cauere, i. promittere sine hdeisiffore, an satisdare? & certè videtur quòd satisdare debeam. nam in alieno facio opus & sic tam quam de alieno debeo satisdare & hoc etiam volait dicere Labeo: & posuit exemplum in eo qui facit riuum vel rudulam in fundo alieno, qui debet satisdare de vitio huius operis, postea sequitur author legis corrigens prædictam responsionem, dicens quòd ego debeo promittere absque satisdatione. & subdit rationem. In fine dicit: quod dictum est in opere quod facerem in meo fundo iure seruitutis. FR. ACC.

d ¶ *Seruitutis.* vt aquæductus.

e ¶ *Alieno.* verbi gratia in aquæ ducendæ per agrum tuum habeo, opus facio vt ducere possim: sed cauere debeo & hoc tibi damnum dicet. Io.

f ¶ *De hoc opere.* de quo dixi proxime.

g ¶ *Repromittere.* vt *Leo. I. pretor. ff. de pecun. constit. I. & stipulatio.* cum ex causa.

h ¶ *Putabat.* & male sed die, nomine solū & tunc bene.

i ¶ *Moduorum.* d. opera * fiant per que ducitur aqua, sic dicta

a Alij legunt aliter. vt notat notat ad hunc locum. ibi nihil quid.

480/C.IV.K.5-3, 85-86
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

qua id reedam aliquem fiant. Quid autem si diuus, die vt infra de minor. l. § sic rego. versus. sciamus.

a ¶ De re sua. id est, de b opere quod ad ipsum pertinet, licèt forsan sit alienum, & bene dicit, sua quia pro parte est sua, scilicet opus: & quod pro c parte meum est, meum dicitur. 1. Vel ergo ret. Sed cùm de opere quod facit, exigatur stipulatio: consequens erit dicere, sufficere sepomissionem, quodammodo enim de re sua d cauet.

2. ¶ Quod dictum est aquæ ducendæ causa, exempli gratia scripsum est: cæterùm e ad omnia opera f stipulatio accõmodabitur.

Qui vias publicas munire ad priuatum vtilitatem satisdare temnatur: secus si ad publicam. h.d. PAVL.

XXXI. PAVLVS *libro septuagesimo octauo ad Edictum.*

QVi vias publicas munire g; sine damno vicinorum id facere debeat h.

1. ¶ SI antè nouitia sit, dominus sit nène is à quo cautio exigitur: sub exceptione i satisdare iubetur.

Qui habet ius reficiendi, non habet ius repetendi hanc cautionem. itemq; ipsa cautio non committitur ad id quod per aliam cautionem ordinatum potè potest. BART.

XXXII. GAIVS *libro vicensimo octauo ad Edictum Prouinciale.*

SI ædibus meis k proximè sint ædes tuæ & tuæ l: quæritur an ſi hæ vitiũ mihi faciant, cauere mihi debeas pro damno propriarum meorum ædium; scilicet pro qua parte dominus exiſtes m.

QVINTO.] CASVS. Aliqui vsum publicum munitum propriis auctoritate, vicini timent damnum occasione huius munitionis: debent eis cauere de damno infecto.] SI CONTROVERSIA. Cùm ædificarem in eandem foſſi, vicini timebant damnum ex hoc opere. ego volebam cauere absque fideiuſſore. cùm dicerem tuæ dominum huius foſſi, vicini negabant me dominum: vnde petebant satisdari: quæritur quid iuris ſit. & dicitur quòd debeo satisdare sub hac cautela, ſcilicet ſi apparuit me non dominum. FR. ACCVRS.

d ¶ *Munitum.* propriis auctoritate.

e ¶ *Debeo.* & sic de damno infecto cauere debeo, ſi propter priuatum commodum faciam: secus ſi à publici efficiatur: vt *ff. ad l. ſi ſpatio. §. ſine. & §. ſi publicus. H. & l. ſtipulatum. in prin.* ACCVRS.

f ¶ *Sub exceptione.* ſed ipſe potè repromittere debet: quia ſi ſit dominus, ſe promittere debetur *l. ad prætor. in prin.* Sed contra *l. ea ſtipulatio. §. ſin.* Solu. vt ibi.

Ædibus meis.] CASVS. Ego & tu habebamus domum communem: iuſta iſtam ego habebam quandam domum meam propriam, hanc domum communis minatur ruinam meæ propriæ. ego à te ex causa mihi de damno infecto pro parte quam habes in domo tuinoſa, quæritur, an debeat cautio ſolicitus quòd non. nam etiam ego habeo poſſeſſionem eiusdem ædificandi, & potest, ego ſi vellem, petere à te actã. pro ſocio, vel communi dividundo. Et arbitrii ſimile. ego & tu habebamus domum communem: nec vllam aliam propriam ego habebam, hanc domus vitiatur cadere: tu autem non vis reficere. ſi petis à te vt cautio mihi de damno infecto quod ſatisfiendo pro parte tua. Nota diuersam rationem debere cauere nam aliud auxilium habes, poſſum etiam efficere hanc domum communem, & expenſas pro parte tua à te petere act. pro ſocio, vel communi dividundo. nam ſcire debemus quòd cautio a damni infecti nunquam præſtatur ſi alia via damnum poteſt fieri. FR. ACC.

g ¶ *Si ædibus meis.* proprietà.

h ¶ *Et tua.* ſcilicet ædes.M.

Et hoc plerisque placet k, ſed mouet me l: quòd ipſe m meas n ædes reficere poſſim, & impenſas o pro ſocio aut communi dividundo iudicio pro parte conſequi. Nam & ſi vnas ædes communes tecum habui p, eæque vitium faciant, & circa refectionem earum ceſſare videaris; noſtri præceptores negant cauere te debere q: quia ipſe r reficere poſſim s, receptarus pro parte t quod impenderim, ſocietatis aut communi dividundo u iudicio v: ſi ideò & interpoſitam cautionem w minùs vtilem futuram, quia x alia ratione damnum mihi poſſet fieri ſatisfi y. Et eſt planè noſtrorum præceptorum hæc ſententia z, vt credamus inutilem eſſe damni infecti ſtipulationem, quo caſu a damnum alia actione farcire poſſit. quod b & in ſuperiori c caſu d intellegendum eſt.

Qui potest damnum cauere per alium modum, non potest hanc cautionem petere: item inquilinus ſi dubitet ruinam domui conducta, poteſt inde recedere: damnnmde ſolutæ penſionem temporis præteriti. & vt locator hoc fieri patiatur, habet actionem ex conducto. ſi autem non ſolutur, poteſt locator retinere propria auctoritate inuecta & illata in damnum conductam, tamquam pignora: debet tamen circa ipſa diligentiam adhibere. & ſi pereant propter negligentiam non habetur pro ſoluto pignore. h.d. PAVL. *cum ſ. ſeq.*

i ¶ *Eriſſes.* ſcilicet communis.

k ¶ *Videt.* ſed perpetuam ſecundum P.

l ¶ *Mouet me.* ſcilicet ad dicendum quòd non poſſit ibi facere cautri.

m ¶ *Dic.* ſcilicet ego. ACCVRS.

n ¶ *Meas.* ſcilicet communes. *ſic l. de quibus. §. ſin. & l. de in. l. 2. vs. §. ſin. & de conduc. agr. l. 1. §.*

o ¶ *Impenſas.* ſcilicet quas feci in communes ædes reficiendas. ACCVRS.

p ¶ *Habui.* & nullam noſtrum habet domum propriam.

q ¶ *Debere.* ſcilicet pro vitio ipſarum ædium communium.

r ¶ *Ipſe.* ſt. ego.

ſ ¶ *Poſſim.* & huic ſuperiori dicho eſt contra ſupra *comm. dividend. Salicet.* Sed hîc de reficiendo: vbi de nouo faciendo: vt *acq. l. cod. tit. §. ædes.*

t ¶ *Propante.* ſc. ſua.

u ¶ *Communi dividundo.* ſi vellus diſtrahi ſolcitorem. CYIAC.

v ¶ *Iudicio.* ſpecto auxilio omnium diui Marci: quæ d dominium ſocio reficienti aſſignauit, niſi intra quatuor menſes impenſas offerat cum omnibus vſuris: vt *l. pro ſocium duobus. §. idem rescr. & Cod. de act. pri. l. ſi vt propone.* ACCVRS.

b ¶ *Iudicio ſpectato.* & in ſocietate iccum permittendum. CY.

z ¶ *Cautionem.* à ſocio meo pro parte ſua mihi.

y ¶ *Quia.* ſc. alio modo poteſt mihi prouideri.

x ¶ *Sanari.* vt dictum eſt ſupra proximè.

a ¶ *Sententia.* & aliorsum vt *l. ad damni. §. ſ. & §. Iquibus. §. de alu.*

b ¶ *Quo caſu.* ſubaudi eo caſu.

c ¶ *Quod.* q. non ſolum in ſito vltimo.

d ¶ *Et in ſuperiore.* nihi in caſibus duobus: vt *l. ad Carre. proſcripſum. 2.* Item videtur huic *l. contra l. cod. l. in hanc.* Sed ibi loquitur cum ille ſocius forte voluit reſcere: & aliquid petit vi imputari quòd non reſtitutus. hîc bene voluit ipſe reficere: & hic non tenetur ſatisfiare de damnifect. Vel vt ſic vt *ibi.* Item contra infra *tit. §. ſi ſtatuas. §. inde quæritur. verſ. verùm quoque tam. & l. ſeq. §. item.* Sed aliud in illa actione quæ conuenit cum alia: hæc autem non. Item contra infrà *eod. l. nam ſi non ſit. & ſupra eod. l. damni. §.].* Sed ſolues in *d. l. nam ſi non ſit.*

e ¶ *Caſu.* ſcilicet primo huius l.

I *Nouitia.*] CASVS. Locaui tibi domum hanc domus minatur ruinam, vel alia domus mea ibi vicina minatur ruinam ſuper iſtam conductam: vnde tu times damnum in rebus tuis quæ in domo conducta habes: & hic petis vt caueam tibi de damno infecto. cùm non audiendus ſit tu poteris recedere cum rebus tuis, dum tamen ſolutas penſiones pro tempore quo ſteriſti. & ſi prohibeam te recedere cum rebus tuis, poteris agere ex conducto contra me, vt liberè diminuam te exire. & autem penſionem pro tempore petas, ſi non vis ſoluere, tunc poſſum retinere res tuas, cùm hæc mihi tacitè obligatæ. & ſi illa pignora quæ retinui, interierint ex causa necessaria, ſi tamen ſine culpa, non ſolum ex conducto tibi conuenior, ſi poterunt iſtas res in ſuperiori loco poſſe fieri, hoc dicit hæc lex cum ſeq. FR. ACC.

a ¶ Inqui

480/C.IV.K.5-3, 87-88
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

XXXIII. VLPIANVS *libro quadragensimosecundo ad Sabinum.*

INquilino non datur * damni infecti actio [b] : quia possit ex conducto agere, si dominus eum migrare prohiberet [c].

XXXIV. PAVLVS *libro decimo ad Sabinum.*

VTique [d] si pro præterita pensione satisfacere paratus fuit : alioquin & iusta retentio pignoris [e] fieri domino videretur [f]. Sed & si quasi pignora [g] retinuerit, & ea interierint ruina vicinarum ædium [h] : potest dici etiam pigneratitia [i] actione locatorem teneri, si poterat ea res in locum tutiorem [k] transferre.

Si paries idoneus destruatur, vel non idoneus, sed vitiosè restituatur : stipulatio committitur ad interesse tale. h. d. BART. *cum duobus sequentibus.*

XXXV. VLPIANVS *libro quadragensimosecundo ad Sabinum.*

IN parietis communis demolitione [l], ea quæri oportet, satis aptus * foerit oneribus ferendis [m], an non fuerit æqeus.

XXXVI. PAVLVS *libro decimo ad Sabinum.*

SEd ita idoneum esse plerique dixerunt, ve * vtranumque onera sustinere non pereamur teneris mihi, quia restituisti alii demoliendo vetustate? sed quia male restituisti, quod in duobus casibus contingit, scilicet si paries restituatur sine sumptuosis, id est [n], plenis sumptibus propter gradientium & sustinentium & longitudinem, & quantitatem expensarum sustinendæ ipsum eadem operatur fiend propter soli debilitatem, quod tantum patietem sustinere non potuit : vel aliquam similem causam. Item & si pariem adeò sit debilis & fabrilis, vt necessitatem sit cadere : si his duobus casibus teneris. Item & in primo casu damnum mihi præstabitur ex cautione, non act. communi divid. quia in re communi non contingit mihi damnum : sed in propriis ædibus meis. vnde cessat communi divid. actionem L. *damni diui. Labeo. §. fi per eundem.* & ita fabitur constitutam L. *ait. §. addebas.*

XXXVII. VLPIANVS *libro quadragensimosecundo ad Sabinum.*

NAm si non fuit [o] (idoneus [p],) vtique demoliri eum oportuitne debet [q] si quid damni ex hac causa contigerit [r], is qui demolitus est, teneri : nisi sumptuosus *, [s] aut parum bonus * nouus paries fit restitutus. Quòd si fuerit idoneus paries qui demolitus [t] est, in actionem damni infecti venit id, quanti interfuit actoris [u] eum parietem stare : meritò, nam si non debuit demoliri *, restituere eum debet proprio sumptu. Sed & si quis reddibus ob demolitionem amissis est, consequenter restitui eum Sabinus voluit. Si forte habitatores migrauerunt, aut non tam commode habitare possunt : imputari id ædificatori potest.

De damno contingente ante traditionem, emptori non cauetur : nisi cùm ad eum custodia pertinet. BART.

XXXVIII. PAVLVS *libro decimo ad Sabinum.*

EMptor * ædium ante traditum sibi possessionem ideò ædium eneca, quæ modò [x] iure imponantur, communis paries sustinere possit.

damnum contingit ex demolitione. & secundum hoc dic ex causa, id est [y] ex demolitione.

u ¶ *Sumptuosus.* q. d. nisi culpa demolientis damnum contingat. nam propter damnum oportis quod ita erat ædificatum vt sustineri non posset, non tenetur in qui demolitus est, alias autem. si casus erat bonus, est contra : quia communitur. Bene dico, cùm non est idoneus, non communis ex demolitione : eiam non propter demolitionem quis cauet : quia demolitio * fit propter bonorum casum vitandum vt L. *si flumen. §. hoc Pegasius.*

x ¶ *Sumptuosus.* i. sic plenus sumptibus, vt cadere operuerit.

y ¶ *Parum bonus.* id est, debilis & debilis & ita malè in vtroque casu vt cadere operuerit.

z ¶ *Quæ demolitus.* id est, destructus.

a ¶ *Interfuit actoris.* hoc est contra L. *sed §. fi addebas.* vbi cùm deroe communi dividi. hoc cautio non tenet. Sed hic illam corrigit. z. Vel aliud est cùm destruitur, vt hic, aliud cùm vitium fuit : vt ibi. Vel dic vt dixi modò in *L. in rem actio.* in fin. gl. & facit [illegible] L. *Lin referendo & L. damni. §. fi.* & L. *si in hoc. §. fin.*

b ¶ *Demolibi.* scilicet paries, & demolitus est.

c ¶ *Nihil emptor.*] CASVS. Vendidi tibi domum, & nondum tradidi. Quæsitum fuerat vicina huic vendita minatur ruinam. tu petis tibi cauere de damno infecto à domino domus ruinosæ, cuius ego nò auditis nam ad me venditorem hoc spectat : & si non faciam, mihi hoc tibi ad dimum tuum. mihi in casu, vt ego venditor cùm velkem abesse, ista domum dedi tibi pignori, & commisi tibi in custodiã. nil ad te amodò spectat cautio. (SI AGRI.) Pars agri mei est vitiosa si non cauero tibi de damno infecto ex mutatibus in posse. cauam partis ruinosæ. Sed quæro, circa eft in domum & fi pars domus meæ minatur ruinam, & non cauero vicino de damno infecto, est mittendus in possessionem ædes domus ratio est, quia in domo pars ruinosa trahit aliam, & sic de tota domo timetur damnum. At pars agri ruinosa nò sic trahit aliam partem agri. Quod autem de domo dictum est, fallit in casu, si domus *vna ampliffima* est. & vna particula eius minetur ruinam, ita quòd cadere, non sit verisimile quòd aliam domum cuiuere locum, & petatur à me cautio, & nolo cauere : tunc adueniens meus est tanquam intentibus in possessi.

480/C.IV.K.5-3, 89-90

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-3, 91-92
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-3, 93-94

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

Si communis paries sine alicuius vitio damnum inferat : stipulatio non committitur : idem si culpa omnes committerint : sicuti si culpa communi vtriusque. BART.

1. ¶ Quotiens communis parietis vitio quid acciderit [a], socius socio nihil præstare debet [b] : cùm communis rei vitio contigerit. Quòd si quia alter eam [c] præsertat, vel onerauerat, idcirco damnum contigit : consequens est dicere, detrimentum hoc quod beneficio [d] eius contigit, ipsum sarcire debere. Quòd si æqualiter vtriusque oneribus pressus [e] decidit, rectissimè Sabinus scripsit, parem † vtriusque causam esse [f]. Sed si alter plures vel pretiosiores res amiserit [g], melius est dicere, quia ambo onera [h] sustinuerunt, neutri aduersus alterum competere actionem.

Si plures recipiens damnum ex rouina, quilibet agit pro parte sua : & si contra plures agatur, quilibet conuenitur pro parte sua. PAVL.

2. ¶ Quotiens ex damni infecti plures agunt, quia in eadem re damnum passi sunt, id est in ædibus : non debet vnusquisque eorum in solidum agere, sed in partem [i] experiri. Neque enim damnum quod pluribus datum est, vnicuique in solidum datum est, sed in partem datum esse videtur : & ideò vnicuique in partem competere actionem Iulianus scripsit.

3. ¶ Item si plurium sint ædes quæ damnosæ imminent : verum aduersus vnamquemque dominorum in solidum competit, an in partem ? Et scripsit Iulianus (quod & Sabinus probat) pro dominicis [k] partibus conueniri eos oportere.

Licèt plures prætendant interesse inæquale, si tamen eis non constet, æqualiter in possessionem mittuntur. PAVL. DE CASTR.

3. ¶ Si plures domini [l] sint ædium qui damni [m] ... cti sibi prospicere volunt, tuto quisquam eis damni infecti cau... , inittendi omnes in possessi... em erunt : & quidem æqualibus partibus : quamuis diuersas portiones dominij habuerint. & ita Pomponius scribit.

Ille est præferendus in melioratione rei communis, qui magis idoneè rem reficiat. Item seruus communis potest pro domino suo stipulari damni infecti, & à cunctis.

XLI. POMPONIVS *libro vicensimoprimo ad Sabinum.*

IN reficiendo [n] communi pariete ei potius facultas ædificandi præstatur, qui magis idoneè [o] reficere parietem velit. Idémque dicendum est & si de eodem itinere simóve reficiendo inter duos vel plures quæratur.

XLII. IVLIANVS *libro quinquagensimosecundo Digestorum.*

SI seruus communis damni infecti stipulatus fuisset, perinde habetur, ac si ipsi [p] domini sua voce pro partibus [q] stipularentur.

[a] ¶ *Quid accidere.* Socio cuius refectionem non effluentalioquin [b] contenerat, distinctè facit: si procrit damnum, vel pro socio : vt L. eodem. ff. eodem.

[b] *Debet.* etiam si cautio præstita fuisset per errorem. ACCV.

[c] *Eam.* parietem.

[d] ¶ *Beneficio.* id est, [b] qualitatis. Item [c] enim loquitur... sic Cod. de usufr. vxor. vel maritus l. fratres.

[e] ¶ *Pressus.* paries.

[f] ¶ *Causis & eff..* hæc quando mater habet pretiosiora : vt differat à seq. respon.

[g] ¶ *Amissis.* quam alius : respon. cuius stipendi : scilicet quod vtrique ex sociis onerantibus parietem communem. ACCVRS.

[h] ¶ *Onera.* cùm erit in pari [d] sine culpa fuit culpa, quia ambo vitra modum imponunt, neuter alteri quidquid obiicere potest. *Sic Cod. de lib. caut. l. si filium. & l. de dole. l. si dos. &* ¶. *quod vi aut clam. l. si alius.* ¶. *scilicet. & l. si. si ad eum.* Item non ob. huic respon. *l. cod. l. inter quos. circa princ. ibi, aut alter pretio, &c.* quia ibi semper vnus solus ædificabat : hic ambo, secundùm quosdam. 2. Alii aliter soluit : vt ibi diximus. 3. Tu dic secundùm Azo. & Hug. quòd in diuersis casibus loquitur. sed enim fuerit quando dicatio fit alicui ex his qui habent communem parietem quod in diuisus casibus dicit contingere, scilicet quando vnus solus super communi vel in communi pariete aliquid facit, vnde damnum alteri timetur : cui ob hoc debet caueri. Item quando [e] vterque vel neuter in communi vel super communi pariete quid facit, cùm alter habet pretiosiora ædificia, vbi casus est alteri ab altero præstanda : quia maius damnum posset fubire vel sustinere patietis casu : & [f] autem neutri maius damnum erat passurus per casum, neutri ab altero dolos caueri : sed in prædictis casibus tantùm alteri ab altero caueri dicimus. Hic autem tradit quando ex cautione possit agi : distinguendo vtrum alterius culpa tantùm decidente pariete, quilibet vicinus & sui vicini aliquis non committeretur ex stipulatione vel *L. eod. si fundum. §. præterea.* & tunc ille solus conuenitur : non autem agere, an vtriusque culpa : & tunc neutri contra alterum experiri. Caterùm si fortuito casu cecidisset, non committeretur vt supra *eodem. si fundum. §. hac stipulatio.* Item contra *L. eod. si in hanc.* Sed ibi culpa socij contingit damnum.

[i] ¶ *In partem,* suam damni, id est, virtus suum damnum petet, non stipulando partem stipulatus esse. *supra eodem l. plures. in princ.*

[k] ¶ *Pro dominicis.* vt & infra *titu. j. l. supra ite. §. officium. & argum. infra titul* ¶. *l. si cautum. §. si in plurium. & §. inde quæritur.*

[l] ¶ *Si plures domini.* in his domibus quæ timeat ruinam alienam, vt & *supra eodem. l. si fundus. §. cum autem. & l. præterea. §. j.* & sic apparet quod alio [g] modo se habet missio quam stipulatio. ACCVRS.

[m] *In reficiendo.*] CASVS. Duo habebant communem parietem suum maium. hic paries videbatur cadere, & sic quilibet illorum solus volebat reficere. Dicitur quod ille præferatur qui magis idoneè vult reficere, idem est si duo haberent communem eorum vel inter : & quilibet contendit quòd vult reficere. nam ille præferetur qui melius vult reficere. FR. ACCVRS.

[n] ¶ *In reficiendo.* quod est necesse quandoquidem *L. eod. Im pariete communi. & supra.* Item si contra *L. communi diuidundo.* Sed solutur *L. eod. si addus.* ACCVRS.

[o] ¶ *Idoneè.* simile [a] inspectio habetur cùm plures agere volunt de sepulchris violatis : vt infra *de sepulch. viol. l. prator. §. si plures.* Vel accusare de aliquo crimine : vt infra *de accusa. l. si plures.* Vel interdict. de libe. homi. exhib. vt infra *de libe. homi. exhib. l. ij. §. hoc autem interdictum.* Vel bona petere causa libertatum conseruandarum : vt *Cu. de reiudi. manu. l. si. §. penult.*

[a] Plurib⁹ ciuibus agere non necesse videtur, ergo idoneus eligatur.

Si seruus communis.] CASVS. Plures habebat domum communem iuxta ruinosam. habebant etiam seruum communem. hic seruus nomine dominum stipulatus est de damno infecto. Dicitur quod acquiritur domino pro parte ei ipsi esset seruus stipulanti. FR. ACC.

[b] Vox seruj, non domini, id est, regulariter quoties seruus stipulatur, domino stipulatur.

[p] ¶ *Ipsi domini.* vox seruj, non domini est : vt *hic. & infra. de inutil. stipul. §. si.* Sed hoc falsis in duobus casibus : vt infra *de stipul. ser. l. ij. & l. antepenul.* ACCVRS.

[q] ¶ *Pro partibus.* Sed tunc quilibet videtur stipulari pro dimidia sua damni. *L. eod. si plures.* namquid ita erit & hic? Respon. non. sed sic [c] intelligo pro partibus, scilicet quilibet pro tota parte sua.

[c] Pro partibus stipulari.

¶ Item [d] namquid acquiritur dominis pro portionibus quas habent in seruo, an vero quas habent in ædibus nomine stipulatur ? videtur pro his quas habent in seruo : vt infra *de stipul. seruo. l. seruus communis.* hic

[d] Stipulatio domino acquiri per seruū communem fallit, quo ea parte in quam is ut, cuius nomine stipulatur seruus, singuli domini habent, non pro parte quam habent in seruo communi.

480/C.IV.K.5-3, 95-96
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

Ex damno contingente non vitio rei, sed casu fortuito, non agitur ulla stipulatione. PAVL.

XLIII. ALPHENVS VARVS *libro secundo Digestorum.*

DAmni infecti quidam vicino repromiserat. ex eius ædificio tegulæ vento deiectæ ceciderant in vicini regulas, cæsque frogerant. quæsitum est, an aliquid præstari oporteret respondit: si vitio ædificii & infirmitate factum esset, debere præstari: sed si tanta vis venti fuisset, vt quibuslibet firma ædificia corruellentur, non debere. & quod in stipulatione est, *Siue quid ibi ruet*: non videri ibi ruere, quod aut vento, aut omnino aliqua vi extrinsecus admota cadereat, sed quod ipsum per se concideret.

Præque ædificante in pariete communi, stipulatio non debet interponi: sed interposita ex certa scientia simpliciter ad dimidium committetur, vel ad totum, si hoc fit dictum: in qua non venit quod alter faciens facit ex stipulatione præstiterit. BART.

1. ¶ Cùm paries communis ædificare quis cum vicino vellet: priusquàm veterem demoliret, damni infecti vicino reposuit, adeoque interpositis. ¶ est. Postea quàm paries subtractus esset, [&] habitatores ex vicinis cœnaculis emigrassent, vicinus ab eo mercedem quam habitatores non reddderent, petere vult. quæritum est an recte petat. Respondit, non opportuisse eos cùm communem parietem ædificarent, inter se repromittere: neque vllo modo alterum ab altero cogi potuisse. Sed si maximè repromiserint, tamen nō oportuisse ampliùs quàm partis dimidiæ quo amplius ne extrario quidem quisquam, cùm paricetem communem ædificaret, repromittere deberet. sed quoniam iam in totum repromissum esse, omne quod detrimenti ex mercede vicinus fecisset, præstaturum.

2. ¶ Idem consulebat, posse ne quod ob eam rem dedisset, rursus repetere, quoniam retipulatus esset à vicino, si quid ob eam rem quòd ibi ædificatum esset, sibi damnum datum effet, id reddi: cùm & ipsam hanc pecuniam quam daret, propter illud opus perderet. Respondit non posse: propterea, quia non operis vitio, sed ex stipulatione id amitteret.

Interpellatio extra iudicium non constituit in mora eum qui solum per iudicis officium potest conuenire. BART.

XLIV. APRICANVS *libro nono Quæstionum.*

CVm postulassem vermihi damni infecti promitteret, nolusit: & postquàm prætor adiretur, ædes meæ corruerunt, & damnum mihi dederunt. Potius esse ait, vt nihil noui prætor constituere debeat, & mea culpa damnum sim passus, qui tardiùs experiri coeperim. At si cùm prætor vt promitteres decreuisset, & tu non promitteres, ire me in possessionem iussisset: & priusquàm eò venissem, corruerunt. perinde omnia firmanda esse existimauit, atque si postea quàm eius rei arbitrium [DAMNI. Cùm possidem domum ruinosam, nec velit mihi cauere de damno infecto, missus sum iussu iudicis in poss. & ex primo decreto & postea ex secundo. dicitur quod si vicinus ille possessionem per decretum, quasi dominus factus sum &, si ille cui primò obligauerat illam domum ruinosam, velit contra me agere hypothecaria: non audiatur, nisi velit mihi refundere expensas quas in reficiendo huius domus fecerim: sed forsan est in eo, vt ille qui emit non aliq obligatam, & credimus velit assecurare rem ab eo quem per hypothecariā, audiatur, nec timeat refundere pretium quo ille emit & sic non essendat damnū eius sed hoc ideo contingit, quia empor sibi imputet cui talem rem emerit, nam ex arboris habebat a prine. emere vel non. sed hoc nō contingit in missio ex causa damni infecti: quia non necessitate si voluerit damnum cauere, habuit ite in possessionem. FRANC.

480/C.IV.K.5-3, 97-98
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

quod nocu. & facit L. sed Ignotus in fin. & l. seq. & sequen. & quod ibi dicit. & l. si furia. § illud. & § alexander. & § si iam vicerint.

a ¶ Damni infecti. Idem in l. si furia. § si de vsufructu. l. 2. Cyiac.

α ¶ Missus. ex secundo decreto.

β ¶ In possessionem missus. Ex primo decreto scilicet. Cyiac.

b ¶ Dominum id est, a quali dominium, para decreto inter præsentes.

c ¶ Creditor. addens.

d ¶ Nisi. Sed videtur b non admitti: vt l. ne Lic qui. & l. si furia. § si quis sine iure. nec. nisi quatenus. Sed ibi præsens, hic absens fuit: vt l. ne Leonem. in prin. & l. si furia. § si furi. Item op. quia diuturnum c silentium confirmat creditoris ineffectem actū. hypothecariam: vt C. si adnot. creditor. l. Solu. quidam dicunt hoc speciale contra missionem fieri verum speciale est pro eo vt d præsentiens cui aliorum vt l. de nouat. e generaliter. sic & alio casu contra eum, vt possit e decernam tractare hypothecaria. Alij dicūt hoc esse intelligendum eo casu quando benchoris restitutionis creditor inuitur contra pignoris pignoris ista causa interuenience: vt d. §. si furia. & § pretia. & Lecum. Vel intelligo, postequi velit intra 2 2. an. audiret ergo, & causam vt d. l. si furia. in prin.

e ¶ Pretium. si l. eod. l. si furia. §. si qua alia. §. item vsufructu. & §. si cum decideret.

f ¶ Tributum. est quod tributitur possessori: vt scilicet retineat pro expensis. Sed cerè imò idem emptori concedit: vt l. de pig. d. Pretium. §. pro. quæ est contra. Solu. Ibi de bona fide:, hic de mala fd. § emptore dicit. hoc non placet: quia hic aliam, quàm faciat, rationem dissentiendam assignat. 2. Alij dicunt b quod hic non erat res facta melior: ibi fit. 3. Vel ibi quasi ex necessitate fructi, vt domum eruditum reædificando: hic ex voluntate. 4. Vel hic de fructu iure: ibi de acquitate. 5. Vel dic hic loqui quanò pretium, non quanò impensas. hæc placet. 6. Vel dic esse dissimilitudinem quantum ad rationem quam assignat. sed in tam retentionis impensarum sunt similia. sic supra de condict. indeb. l. 1. versatur. & est argum. supra famil. ercis. l. si pignori. & de minor. l. quod §. minor. 5. reficiatis. & supra de exerci. act. l. 1. in princip.

g ¶ Non retè hoc. Vide scripta ad l. 6. C. de obligat. & act. Cyiac.

h ¶ Quod id est, quia.

i ¶ Non possum. necesse enim est quadam necessitate hoc facias.

Æ Dificatum.] Casvs. Debebat mihi feruientum alriùs cum redimi domum tuam. posses eam eiusdi altiùs ædificare contra te, & dicis te non iuste ædificasse: quia contra ferui. mihi debitam. ut diebus quod fecerat volantate & ex edificatione mea: tum autem te voluisse defendere in hac causa. Dicitur quòd ego fuit nutrendus in possess. domus tuæ. nec destructus inconsentiendo hoc opus quod fecerat cùm debuisse tibi à iudice dilatio intra quā te probes de iure tuo. & si intra illam dilationem non probaueris, tunc iudex præcipiet destrui illud opus.

k ¶ Ædificatum. in quibusdam libris incipit ibi ler, Ædificatum habes. & prima linea est cancellata: & in dicitur esse Pisa. Alij habent, A quo fundus petitur, & ædificatum. &c. & tunc est ordo literæ: Si habes ædificatum, id est, dicis te habere: ab illo, id est, cuius authoritate, siue eius concessione, nam prius debebas illi seruitutem aliàs non tollendā, à quo fundus petitur, adhuc, id est, quam ipse dominus petit: id est, fundi seruitus, scilicet ne altiùs tolle. licèt quidam dicant, fundus, id est, fundi possessor. & ego. id est, agit ille, mutat enim personas. & quod dicit ad m. id est, ad eum. vel die eodem tempore in eundem casum. sed contra ad expositionem literæ petitur, id est, à me qui peto, &c. scilicet ego qui seruitutem peto. & sic de tertia manū ad primum.

sic supra mandat. l. præterea.

l ¶ Habere. sed si non haberet ædificatum, alia pœna non defendenti imponeretur: vt l. de no oper. nun. l. fi prius.

m ¶ Defendat. scilicet tibi ius esse ædificatum habere. aliàs, defendere, patiatur.

n ¶ Transferenda. vt l. si fur. vin. Lic cum.

o ¶ Id fiat. scilicet demolitio.

p ¶ Certum tempus. à iudice statuendum. Qu. ¶ Sed numquid intra annum seniùs recuperat possessionem veritate quod sic: vt C. de pos. script. xxx. ann. l. si quis emptorem. §. fed & si quis. Sed contra dico, quia si erat hic contestata, vel quasi. argum. Cod. quemadmodum & quando iudex. l. confessatorum. & Cod. vbi in rem actio. l. 4. 2. Vel specialiter est in hoc casu vt non audiatur ipse qui ad annum vt l. nec. §. l. si prius. sed iudex b ad fiatum arbitrii statuat temporis. l. de iure delib. l. §. si. & fusius C. de iud. l. properandum. Inf. ad hoc quod cogitur agere specialiter effectu satisfac. l. 3 etiam præcipit dicitur vt C. ut actio emptio agere vel accusa. cog. Item facit l. de aqua quoti. & æstua. l. si de via.

q Ad curatoris.] Potes sic ponere casum. Domus alicuius erat destructa. curatore Reipubli. decret curare quod illa domus reficiatur. quod si dominus noluerit ipsum reficere, ipse reficiat, & non reddat nisi ipso restituat sibi impensas. & hic facit ad quæstionem notatam supra eodem. l. qui bona. §. qui domum incidit.

r ¶ Ad curatorem Reipubl. Curator Reipub. est quasi iudex & censor rerum quæ ad ciuitatem pertinent. Vnde supra dicitur. l. 3. C. de modo multarum. & donatus. Pertinet hoc ad prædicta officium. l. 1. C. de ædif. priuat. Cyiac.

s ¶ A dominis. quando sunt communes. & alter vult reædificare, alij compellunturne ire, & l. pro socio Leon duobus. & §. idem refund. & C. de ad lic. priuat. l. fi ve propone. Si verò non sunt socij, idem, si tamen sint curiales, vt reficiant. & plus vt de nouo faciant: aliàs non constructio, sed restructio præsumitur. & ita fructio inhibetur: vt C. de adipi. singularum. & l. de leg. 3. 2. curatores. & l. eod. l. fin. & facit supra de off. præf. l. præfes.

t ¶ Domum. domus alicuius erat destructa: debet ipsum reficere. si non reficeret, sed reficta fuerit sumpta publico: tunc si non reddat impensas, poterit distrahi. Vel pone casum. duo erant socij habentes eadem constructum destructamve: vnus nolebat ipsam reædificare: alter volebat reædificare cum licito, sed non ibidem. si curator reficit, poterit ille recuperare domum intra [illegible] recusis, soluendo impensas suas cotidianis vsuris: & non recuperauerit, iure vendetur.

u ¶ Extrahatur. id est, reficiam, cùm defecerunt fore plateam communem.

x ¶ Cum vsura. certissimis. M. quod non placet: imò semissibus vt l. de vsur. Lecim quidam. §. si debitores.

y ¶ Cum vsura. in hac glos. dele ea verba. & non placet. & dic ibi Martinum. de quadrantibus & centesimis vsuris, vt quæ de oratione Diui Marci. Cyiac.

z ¶ Iure. ex oratione diui Marci: vt l. pro fin. l. cum duobus. & § idem rescindam. Mirandi non placet quia hic non proponitur quod fuerit facta alicuius Reipub. sed die quòd ex fortuna publico domus refecta ruinæ b fuit obligata. vt C. in quib. cau. pign. ta. con. l. 3. unde post tempus vendet: quasi facilicet fumaitur. C. de rem. de. tempo. l. fin.

Quid timebam.] Casvs. Casum huius prime. die vt in glo. Homini mei cuius incipit, Quis tam duos domos, &c. [illegible] et Labeo. l. Ille 3. planus est. Franc.

a ¶ Quod

a Dominum pro quali dominio.

b Hypocheraria an agere possit creditor adueisus eum qui missus est, damni infecti nomine in possessionem rei hypothecæ sibi tacitæ.

c Hypocheraria dicitur tacita siue annua.

d Missus in possessionem eiusdem fundi non alienare prohibetur quoad.

e Missus in possessionem eiusdem fundi decernit interdictum hypothecarium.

f Impensæ & possessiones retinendo.

g Illa fabu. reprobatur: quia eiusmodi merè fictitiæ expensæ. vt l. quod fuit de dolo. hoc. Secundum Bart. hic.

h Omnes ita sebiugi. expositionem per Bart. hic.

i Retinere ob impensas quas cultiui consecerat.

k Vide Anto. de Ili consul. 3. n. 8. & l. d. Par. n. 6.

l Ille est vera in fi. sed non est necessaria allegatio illi, secundum Bart. hic.

m Illud non est necessarium. ne pretium non tantum, secundum Bartol.

n Agere inu. tra actio de Calumn. cogitare tio.

o Ædificatum habes.] Ædificatum habes, & prima linea est cancellata: & ita dicitur esse Pisa. Alij habent, A quo fundus petitur, & ædificatum. &c. & tunc est ordo literæ: Si habes ædificatum, id est, dicis te habere: ab illo, id est, cuius authoritate, siue eius concessione, nam prius debebas illi seruitutem aliàs non tollendā, à quo fundus petitur, adhuc, id est, quam ipse dominus petit: id est, fundi seruitus, scilicet ne altiùs tolle. licèt quidam dicant, fundus, id est, fundi possessor. & ego. id est, agit ille, mutat enim personas. & quod dicit ad m. id est, ad eum. vel die eodem tempore in eundem casum. sed contra ad expositionem literæ petitur, id est, à me qui peto, &c. scilicet ego qui seruitutem peto. & sic de tertia manū ad primum.

p Addo ego fundum petitur. & ædificatum habes.

q Ædificatum habes.] Ædificatum habes, & prima linea est cancellata: & ita dicitur esse Pisa. Alij habent, A quo fundus petitur, & ædificatum. &c. & tunc est ordo literæ: Si habes ædificatum, id est, dicis te habere: ab illo, id est, cuius authoritate, siue eius concessione, nam prius debebas illi seruitutem aliàs non tollendā, à quo fundus petitur, adhuc, id est, quam ipse dominus petit: id est, fundi seruitus, scilicet ne altiùs tolle. licèt quidam dicant, fundus, id est, fundi possessor. & ego. id est, agit ille, mutat enim personas. & quod dicit ad m. id est, ad eum. vel die eodem tempore in eundem casum. sed contra ad expositionem literæ petitur, id est, à me qui peto, &c. scilicet ego qui seruitutem peto. & sic de tertia manū ad primum.

r Addo ego fundum petitur. & ædificatum habes.

s Ædificatum habes.] Ædificatum habes, & prima linea est cancellata: & ita dicitur esse Pisa. Alij habent, A quo fundus petitur, & ædificatum. &c. & tunc est ordo literæ: Si habes ædificatum, id est, dicis te habere: ab illo, id est, cuius authoritate, siue eius concessione, nam prius debebas illi seruitutem aliàs non tollendā, à quo fundus petitur, adhuc, id est, quam ipse dominus petit: id est, fundi seruitus, scilicet ne altiùs tolle. licèt quidam dicant, fundus, id est, fundi possessor. & ego. id est, agit ille, mutat enim personas. & quod dicit ad m. id est, ad eum. vel die eodem tempore in eundem casum. sed contra ad expositionem literæ petitur, id est, à me qui peto, &c. scilicet ego qui seruitutem peto. & sic de tertia manū ad primum.

t Addo ego fundum petitur. & ædificatum habes.

u Ædificatum habes.] Ædificatum habes, & prima linea est cancellata: & ita dicitur esse Pisa. Alij habent, A quo fundus petitur, & ædificatum. &c. & tunc est ordo literæ: Si habes ædificatum, id est, dicis te habere: ab illo, id est, cuius authoritate, siue eius concessione, nam prius debebas illi seruitutem aliàs non tollendā, à quo fundus petitur, adhuc, id est, quam ipse dominus petit: id est, fundi seruitus, scilicet ne altiùs tolle. licèt quidam dicant, fundus, id est, fundi possessor. & ego. id est, agit ille, mutat enim personas. & quod dicit ad m. id est, ad eum. vel die eodem tempore in eundem casum. sed contra ad expositionem literæ petitur, id est, à me qui peto, &c. scilicet ego qui seruitutem peto. & sic de tertia manū ad primum.

480/C.IV.K.5-3, 99-100
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

QVod a conclaue b binarum c ædium dominus ex aliis ędibus in aliarum vſum conuertit: non ſolùm ſi contignatio qua id d ſubſtinebitur, orietur ex parte earum ædium in quarum vſum cõuerſum erit, earum fiet: ſed etiam ſi tranſuerſa contignatio e tecta in aliarum ædium parietibus fedebit. Sed & Labeo in libris poſteriorum ſcribit, binarum ædium domitum verſiſque f porticum ſuperpoſuiſſe g, inque eam h aditus ex alteris ædibus i dato, alteras k ædes ſeruiture oneris porticus ſeruiandæ l impoſita m vendidiſſe, totam n porticum earum ædium eſſe quas retinuiſſet, cùm o per longitudinem verſiſque domus extenſa p eſſet transuerſæ contignationi quæ ab vtraque parte q parietibus domus r quæ veniſſet s, ſuſtineretur. Nec tamen conſequens eſt, vt ſuperior pars ædificij, quæ nulli t cõiungenda ſit, neque aditum alijde habeat u, alterius ſit quã cuius eſt id cui ſuperpoſita x eſt.

Domus non poteſt demoliri cauſa negotiandi, ſed cauſa conſtruendi ad opus publicum. BART.

XLVIII. MARCIANVS *libro ſingulari de Delatoribus.*

SI quis ad demoliendum negotiandi cauſa vendidiſſe domum, partémue domus, fuerit conuictus: vt emptor & venditor, ſinguli pretium quo domus diſtracta eſt, præſtent y, conſtitutum eſt z. ad opus autem publicum a ſi transferat b marmora, vel columnas, licito c iure fiet.

[CASVS. Si quis vendat domum eminenti cauſa deſtruendi, & vendens hoc ſciebat: vterque punitur. ſed ſi deſtruat cauſa vendendi marmora quæ ibi ſunt, vel columnas ad opus publicum faciendum, & vendat: bene poteſt. FRANC. ACCVRS.

d ¶ *De delatoribus.* delatores ſunt, qui fiſco deferunt caduca. CYAC.

y ¶ *Præſtent.* fiſco ſcilicet. CYAC.

z ¶ *Conſtitutum eſt.* ut C. *de adiçen. leg.* & T. *de legat.* 3. Leonina. Sed contra T. *de seruit. exp.* 1. *ſi ædium.* vbi dicit emptorem teneri in dupłam: hîc in ſimplam tantùm. Sol. ibi c præſtat emptor duplum ſecundum ſtatum, & à vendente exigitur ſimplum. ſi pretium quod dedit. & ſic ſinguli pretium quo domus diſtracta eſt, præſtare, ſecundũ Ro. 2. Vel hîc vterque ſcibebat illicitum contractum ibi emptor tantùm. 3. Vel hîc emptor ideò emit, vt his lapidibus emptis negotiaretur: & vbitur ideò vendidit, vt de pretio quod ſuſcepit, ſimiliter negotiaretur, eorumque quidem facere non licet. & vterque pœnã patitur. ſupra verò tantùm emptor in delicto deprehenditur. M. 4. Vel verius hîc non erat res tradita emptori adhuc.

A ¶ *Ad opus publicum.* Vide ſupra *ad Leonina.* T. *de leg.* 3. & *ad l.* 6. C. *de adifc. priuat.* CYAC.

b ¶ *Transferat.* id eſt, vendat.

c ¶ *Licito.* vt T. *de leg.* 3. *l. ſeruus.* §. *ſi duobus.*

a Conclaue quid. v. Capellam de ſeruitut. vrbanorum prædiorum *cap. de cloaca ſeruandam.* 44.

b Lambican.

DE AQVA, ET AQVÆ PLVVIÆ, &c.

Id eſt aquæ pluuialis arcendæ. ¶ *Et nota quod quidam ita habent rubricam: De aqua, & aquæ pluuiæ arcendæ. ſic enim Ba. ſcripſit* 3. ff. prin. in prin. & §. placuit. *ibi tractatur de aliis aquis quam de pluuiali, & continetur ibi de aquæ non pluuialis arcendæ, quando & quot, & à quibus & quatenus ſit concedenda: quod dic vt* 3. eo. l. ſi priuis. vſque in finem legis. & Lin concedendo. & Lin dam. & Lñ aut. vſque in finem legis. *cum qui poſſunt exprimitur actiones aquæ pluuiæ arcendæ: & contra quos. item quod ſit iudicis officium quod dic vt* 3. e. l. 1. §. Cæſius. vſque in fi. legis. ACCVRS.

Si tui.] CASVS. Si opus in fundo tuo feciſti propter quod aqua pluuialis det in ædes meas damnum, agere poſſum ego contra te actione aquæ pluuiæ arcendæ vt auertatur aqua. Secundò dicit quid ſit aqua pluuia. Tertiò dicit quòd hæc actio locum habet damno nondum dato, opere tamen iam facto ex quo timeo damnum. [TOTIENS.] Totiens habet locum hæc actio, quando feciſti opus in fundo tuo, per quod aqua pluuialis alias fluit quàm ex natura ſolebat: & dat mihi damnum quod ante non faciebat. & potes exempla qualiter dat damnum, ſi enim & ante hoc opus idem damnum habebam, non habet locum hæc actio. [NERATIVS.] Inter meum & tuum perdium erat palus, veniebat aqua in meum agrum: & ſic longitudinis temporibus ſuſtinui. tandem ego feci foſſam ripam meo prædio, & ſic paludi creſcente ex aqua pluuiali, aqua non poterat intrare meum perdium vt ſolebat, ideòque perdium meum & aliorum vicinorum. Dicitur quòd tu & vicini poſſunt agere contra me act. aquæ pluuiæ arcendæ, per quam compellar deſtruere

a Domus domui habeo ciuitati patitur diſſimilitudinem. Vnum vide., partis hæc comments. v. Capolam *de Seru. vrbanorũ, prædiorũ.*

b Comuertere quid ſit ratio.

c Conuertio ſtu meorũ v. ſit quid operetur.

d Domicilium in ea parocia habent dicitur ad quem adiuuat ea ædificia: nullus magis ciuis ero & ciuili habemus.

e Porta domũ domũ meis & vendentis negotiũ cauſa

Hist. Sem. Würzburg

480/C.IV.K.5-3, 101-102
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

DE AQVA, ET AQVÆ pluuiæ arcendæ.

TITVLVS III.

In hoc titulo proponitur ex †XII. *tab. actio aquæ pluuiæ arcendæ, qua etiam ad de damno nondum facto, cui timetur ex formula,* Si paret furtum vi aqua pluuia nocere, l.24. *& de opere in agro manu facto, ex quo aqua pluuia nocere possit.* vt si re infecta aqua auertatur, aut quidi interdi aquæ reficiat, tanti damnum aduersarius condemnetur, ai præterea damnum sarciat quod contingere post litem contestatam, & de eo quod post sententiam futurum est, exstat damni infecti. *Hanc contrariam* * *esse actionem in Africa, vt Agennius scribit lib. 2. Cum enim sit regio arenosissima, nihil magis in quæstu est, quam siquis inducturis aquæ pluuiam in agrum vicini influere. nam & aggeres faciunt & excipiunt ac continent eam, vt ibi potius conflumatur quam influat: & cum sumerint sufficere. De superficiebus non necessarie agere possunt. de præter actionem aquæ pluuiæ arcendæ, consideranda, scaccus etiam h. t. de aquæ. & de superficiebus aquæ ductuq. vel hauriendo vel immittendo.* CVIAC.

Si vicinus aquam decurrentem ad fundum suum opere manu facto diuerterit ad fundum vicini, ita vt fibi noceat, per actionem aquæ pluuiæ arcendæ cogitur opus destruere: & priſtinum statum aquam reducere: nisi opus illud principaliter fuit causa colendi agrum, & colligendarum fructuum. PAVL.

1. VLPIANVS *libro quinquagesimo octauo ad Edictum.*

AI cui aqua pluuia damnum *dabit b, actione c aquæ pluuiæ arcendæ auertetur aqua. Aquam pluuiam dicimus, quæ de cœlo d cadit, atque imbre excrescit e: siue per se hæc aqua cœlestis nocet f, vt Tubero ait: siue cum alia mixta sit.

Quando timetur damnum ex aliquo opere manu facto, ista actio locum habet. Sciendum si naturaliter nocet.

1. ¶ Hæc autem actio locum habet in damno nondum facto g, opere tamen iam facto: hoc est, de eo opere, ex quo damnum timetur. Totiesque locum habet, quotiens manufacto opere agro aqua nocitura est: id est, cùm quis h manu fecerit quò aliter fluereret quàm natura foleret: si forte immittendo eam aut maiorem i fecerit, aut citatiorem k, aut vehementiorem l: aut si comprimendo m redundare facto. FRANC. ACCVRS.

* de aqua pluuia arcenda.

† Aqua pluuia nocens actio ad tollendi.

* Aqua pluuiæ actio de opere in agro manu facto, ex quo aqua nocere potest, competit.

† Aqua pluuiæ actio ad id competit vt aqua quæ nocet opus manu facta in agro non sit, quia non naturaliter, aut quia interest inferentis, non cernitur, potius.

* Aqua pluuiæ arcendæ actio contraria est aquæ pluuiæ arcendæ.

† Aqua pro fructuum aqua ducendi, haurienda, immittendæ.

a Aqua pluuia quid.

b Actio aquæ pluuiæ locum habet si aqua pluuia damnū dabit. Vel si non habet actio, tū hoc.

c Huic hic locus proponitur vt cum ex re agitur de damno nondum facto. Cuiac. in tit. de aqua pluuia arcenda.

d Aqua pluuia quæ dicatur. Cuiac. in tit. de aqua pluuia arcenda.

e Aqua pluuia nocens quæ dicatur.

f Aqua pluuia naturaliter nocens.

g Damnum nondum factum.

h Manu facta.

i Citatiorem. i. rapidiorem. Cuiac.

k Vehementiorem. i. profundiorem.

l Comprimendo. cursum aquæ. i. reprimendo fecit redundare. id est, undas intò cùm fecit: ex qua reflexione damnum contingit vicino.

m Redundare. i. refluere.

n Si aqua pluuia. l. aqua quæ ex pluuia.

o Vel rofolar fabulam in adiectiuum: vt dicas pluuia, id est, pluuialis. Acvrs.

p Damnum quandoque enim pro lucro est. l. 5. §. item Varus. Sed regulariter contra: vt l. 20. §. 3. *sicut autem.* secundum quosdam. Acvrs.

q Dabit. id est, dare potest: vt l. 20. §. *hæc autem actio.* & l. *de servitute.* l. Labeo. Scinim damnum datum est ante litis contestationem: hæc actio non proponitur pro tali illico. sed locus erit litis contestationem: vt l. 3. *interdum.* §. *offerum.* & l. *Mevius.* 6. *de iure.* vsque in §. & Cuiac. Item dic, dabit opere * manu facto: vt l. 20. §. *hæc autem actio. ibi, verisimile locum.* &c.

r Actionem. hæc actio non nisi dominō loci tenet, prout dominus est, fiat in solidum, sic in partem. & quidem si fecit ſi dominus opus, propter quod non possum fundum meū superiorem deſcendere ab aquæpluuiæ reſtituere, id eſt, deſtruere cogitur, & aliter patiendi poeſtas. Competit autem domino. ſi fed & cū domino qui emerit, ambabus non tamen eſt in rem, ſed in perſonam. Knol.

s Dominio. quandoquidem, in hyeme, vel in eſtate.

t Excreſcit. eſt, valde crefcit, adeo quod colorem mutet vt l. 3. *illud in fine.* ¶ Et quod dicit *imbre,* ex pendet cuiſdam, id eſt hyeme, quaſi in eſtate non poſſit loci habere hæc actio, ei magis poſſit quam nocere. Sed tu die *imbre.* i. ea quæ ſolet cadere in hyeme. idem tamen & ſi in eſtate. & dicitur imber imbris. Inde Iberius, Iberna, Ibernum, & inde September, Octeber, Nouember, Decembre, eſtate Deſiderare, & *facit* l. *in Lupol Tubarum.* §. 1.

u Nocere. i. nocere poſſit. & arga contra l. *in. §. Idamus in fidi quidem. in fine.*

v Nondum factum. cùm iudicium inchoatur. R. & plenè dixi l. in *prior.* Sed ar. contra l. *de iudic. non quemadmodum.*

x Cum que. ſolè dominus non aliquis l. *ad Legal.* §. *pen. & fin.* Acv. ¶ Et quod dicit *manu,* idem quandoque ſi non manu, ſed alio modo fiat vt l. 3. §. *apud Nemufium. que eſt contra.*

y Mutatum. i. iuniorem.

z Citatiorem. i. rapidiorem. 2. o.

a Vehementiorem. i. profundiorem.

b Comprimendo. curſum aquæ. i. reprimendo fecit redundare: id eſt, undas intò cùm fecit: ex qua reflexione damnum contingit vicinis.

480/C.IV.K.5-3, 103-104
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-3, 105-106
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

vt hic dicit, & non. ex hoc §. in suo * licere facere quod vult; ¶ Item quod ᵇ alij nocent, & sibi non prosit, non * licet. & ad hoc concordant]. *ne quid in loco publ.* l. 6. §. *adauersus.* & *infra de itine. actuque priua.* l. *vnico.* & *infra de aqua quotidia.* & *æstiu.* l. 1. §. *si aqua.* & *infra de iniuria.* l. *fin.* & l. *Si quis de libertate.* & *infra* cendi, sed suum agrum melioremfaciendi, id fecit.

13. ¶ Item sciendum est hanc actionem vel superiori aduersus inferiorem competere, ne aquam quæ natura ᵃ fluat, opere facto ᵇ inhibeat ᶜ per suum agrum decurrere: & inferiori aduersus superiorem, ne aliter aquam mittat ᵈ quàm fluere natura ᵉ solet.

14. ¶ Hæc illud etiam applicandum, nunquam competere hanc actionem, cùm ipsius loci natura nocet ᶠ. Nam vt veriùs quis dixerit, non aqua, sed loci natura nocet.

15. ¶ In summa puto ita demum aquæ pluuiæ arcendæ locum actionem habere, si aqua pluuia ᵍ, vel quæ pluuia crescit, noceat non naturaliter, sed opere factoue si agri colendi ʰ causa id ⁱ factum sit.

16. ¶ Imbre autem crescere eam aquam, quæ colorem ᵏ mutat, vel increscit ˡ.

Hæc actio tunc competit, cum per aquam nocetur prædio rustico: & nihilominus competit negatoria. secus si prædio vrbano. quia est necesse ad negatoriam recurrere. Item non quæritur vnde aqua oriatur, ex rustico, vel vrbano sed cui nocet. PAVL. DE CAST.

17. ¶ Item sciendum est hanc actionem non aliàs locum habere, quàm si aqua pluuia agro noceat. Cæterùm si ædificio vel oppido noceat, cessat ᵐ actio ista. Agi autem ita poterit, ius non esse ⁿ, stillicidia, flumina immittere: & ideo Labeo & Cascellius aiunt, aquæ quidem pluuiæ arcendæ actionem speciale esse ᵒ: de fluminibus & stillicidiis ᵖ generaleu: & vbique agi ea licere. itaque aqua quæ agro nocet, per aquæ pluuiæ arcendæ actionem coercebitur ᵠ.

18. ¶ Nec illud quærimus vnde oriatur ʳ, nam & si ex publico oriens vel ex loco sacro, per fundum vicini defcendat, idque opere facto in meum fundum eam aduertat, aquæ pluuiæ arcendæ teneri eum Labeo ait.

19. ¶ Cassius quoque scribit, si aqua ex ædificio vrbano nocet vel agro, vel ædificio rustico ˢ, agendum de fluminibus ᵗ & stillicidiis.

20. ¶ Apud Labeonem autem inuenio relatum, si ex agro meo aqua fluens noceat loco ᵘ qui est intra continentia, hoc est ædificio, non posse me aquæ pluuiæ arcendæ consenjri. Quòd si ex continentibus ˣ profluens in meum agrum defluat, eique noceat ʸ, aquæ pluuiæ arcendæ esse actionem.

Hæc actio non habet locum cùm opere manufacto non inferatur damnum, sed auferatur lucrum: nec etiam quando res reducitur ad pristinos terminos naturales. secus si vltra terminos. PAVL. DE CAST.

21. ¶ Sicut autem opus factum vt aqua pluuia mihi noceat, in hanc actionem venit ᶻ: ita per contrarium quæritur an possit aquæ pluuiæ arcendæ agi, si vicinus opus fecerit ne aqua quæ alioquin ᵃ decurrens agro meo proderat, huic prosit. Ophilius igitur & Labeo putant agi non posse, etiam si interest mea ad me aquam peruenire. hanc enim actionem ᵇ locum habere, si aqua pluuia noceat ᶜ: non si non prosit.

22. ¶ Sed & si vicinus ᵈ opus ᵉ tollat, & sublato eo aqua naturaliter ad inferiorem agrum perueniens noceat, Labeo existimat aquæ pluuiæ arcendæ agi non posse. semper enim hanc esse seruitutem ᶠ inferiorem pecdiorum, vt natura profluentem aquam excipiant. Planè si propter id opus sublatum vehementior ᵍ aqua profluat, vel corriorum aque pluuiæ arcendæ actione agi posse etiam Labeo confitetur.

In turfa aqua primò debet insistere cauernosa: secundò loci natura terris vestitas. Item qui debet seruitutem, potest eam ne patiatur, non vt quid faciat. BART.

23. ¶ Denique sit conditionis

---

a In suo fallere quidq; quod vult potest.
b Potest in suo non licere quod alij nocet, sibi non potest.
c Ita ita refertur agua hoc ab eis. C. de seruit. & aqua.
d Contra aquæ pluuiæ nō immittat quilibet in alienum.
e Incrementum vbi valde crescit. Hoc enim periculo est, ponitur pro valde. conuenit. & de glo. in ch. postea dic. in pro. di. 2. in. 2. & ibi glos. in capit. de cons. di. 1 in pœnam. fin.
f Aqua pluuia adimit de consensu domini infelicis dotis rustica.
g Domini infelicis contra eur interponunt.
h Negatoria actio quando locum habeat.
a ¶ Quæ natura ᵃ fluit, opere facto ᵇ inhibeat ᶜ per suum agrum decurrere: & inferiori aduersus superiorem, ne aliter aquam mittat ᵈ quàm fluere natura ᵉ solet.
b ¶ Inhibeat. Scilicet inferior per opus quod fecit.
c ¶ Decurrere. superior.
d ¶ Mittat. superior.
e ¶ Natura. sic & ff. de seruit. rustic. prædio. l. 3. §. 1. & seruius. & ff. tit. l. 1. §. 1. flumenum. §. vicinus. ACCVRS.
f ¶ Nocet. id est, nocere potest.
g ¶ Pluuia. i. per pluuiam.
h ¶ Nisi agri colendi. vt & supra de eo.
i ¶ Id. Scilicet opus.
k ¶ Colorem. cum aquæ cui inspicies: nec enim si gutta ᵃ pluuiæ cadat in aquam non plurium, habet locum actio aquæ pluuiæ arcendæ. A. 2. o.
l ¶ Vel increuit. id est, ᵃ valde crescit. ff. tit. & ff. publ. l. Gallus. §. ille. & l. de fun. infra. l. quæsitum. §. fin. de vsu. postea dic in pro. di. 2. in. 2. & ibi glos. in capit. de cons. di. 1 in pœnam. fin.
m ¶ Cessat. Contra supra eo. l. 1. eorum §. fin. Sed aliud ᵃ est in cautione damni infecti, quæ interponitur propter damnum quod timetur ferarum in rustico vel vrbano prædio, quàm in hac actione quæ rustico prædio tantum competit. nam & aliàs ex cautione damni infecti, culpa alicuius damno dato non agitur vt l. 1. ff. *si flumen* §. *plauerus* ff. *fluui.* hanc actio tantùm opere manufacto competit: vt l. *vnd. Labeo eueram nolle.* A. 2. o.
n ¶ Jus non esse. Scilicet negatoria. ᵃ M. quæ habet locum vbicumque & qualitercumque in alieno facia, quod iure seruitutis quam habeas, facere non potes: vt *supra* ff. *si. ser.* l. 1. §. 1. *refert.* & §. 1. licèt ?. dicere eam non competere nisi præcesserit seruitus, quæ fuit amissa, vel remissa: *negam* ?. ff. *si. ser. vin.* l. *fluui.* §. *Aristo.*
o ¶ Specialem esse agi ipsa tantùm de agro ista competit actio specialiter. A. 2. o.
p ¶ Stillicidia. sed negatorium generalem esse, siue agro, siue ædificio inferentur nocere.
q ¶ Corruhatur. nec tribus & negatoria, eam generalis sit: vt hic dicit.
r ¶ Oriatur. Scilicet aqua. ACCVRSIVS.
s ¶ Rustico. i. quod in rure est.
t ¶ *Agendum de fluminibus.* negatoria: vt *supra dicti proxim.* §. nihilominus tamen hac actione agetur vbi ex agro vel ædificio nocetur agro: locus si ex agro vel ædificio nocetur ædificio: vt ?. §. *præt.*
u ¶ Loco. id est, funda toti vel eius parti: vt ?. *de verb. sign. l. terra & l. fundi* §. *locus.* & dicimus in locum rustici prædij appellationem continentur: quod esse potest: vt ?. *de verb. sign. l. vrbana.* & tenebitur in eo quod in exteris agris obtinebitur: vt dictum est ?. §. *item secundum.* A. 2. o.
x ¶ Ex continentibus. ædificiis quæ ergo prædia dicantur vrbana, vel rustica, habes ?. *de verb. sign. l. vrbana prædia.* Et nec quòd sicut hic insp̃icitur ᵇ prædium cui nocet aqua, sit rusticum vel vrbanum, ad hoc vt habeat locum hæc actio vel non: sic & inspiciatur ᶜ prædium cui debetur seruitus, ad seruiendum sit rustica, vel vrbana: vt ?. *de ser. rust. prad. l. 1.* & l. *seruitus* ante in *fine.* §. 3. licèt sit agro. contra l. *de ser. rust. prad. l. 9.*
y ¶ Nocet. id est, nocere potest.
z ¶ Venit. scilicet vt destruatur.
a ¶ Aliquin. i. aliàs nullo opere facto.
b ¶ Actionem. Scilicet directam: agitur tamen ᵃ vtili. vt ?. *l. pen.* §. *item Varus.* & *pro hoc* ?. *ne quid in loc. pub. l.* 5. §. *meminit. ibi. damnum.* etc. & ?. *de adem. l.* 3. *quæ* §. *fi. initium.* 2. Alii dicunt nec vtilem competere nisi in casu *hujus prætr.* §. *item Varus.* & *pro eo supra tit. l. Proculus.* & ?. *de ser. l. si in eu.* §. *fin.* & ?. *de cond. & demonst. l. Titio.* §. 4.
c ¶ Nocet. id est, nocere potest per opus quod ille facit.
d ¶ Sed & si vicinus. superior. ACCVRS.
e ¶ Opus. cuius non extat memoria: vt *infra l. proxim.* §. *item Varus.* ADDITIO. Glos. reprehendit hic Bartol. nam si memoria exstaret, qui tolleret illud opus, teneretur: vt *supra proxi.* & *dicta* §. *item Varus.* Ideò intelligo opus cuius extat memoria: & illud non, potestum in hac glosl. fuit per errorem positum.
f ¶ Seruitutem. id est, ᵃ quasi seruitutem: vt in *domo. l. cis fa. cis* ?. *eo. l. item secundum.* A similli ᵇ ergo & heeno inferioris dignitatis maioris personæ debet exhibere tenetenian: ? vt ?. *de adil. mu. cun. fac. Lug. Lusbon.*
g ¶ Fabulantur. quam naturaliter solebat fluere.

480/C.IV.K.5-3, 107-108
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-3, 109-110

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

semper pro lege haberat : minuendarum * scilicet litium † causa.

Qui impedit me uti seruitute mihi debita vel præscripta, tenetur hac actione. sicut si quis sit publica auctoritate, vel falsa memoria nō existente. BART.

1. ¶ Apud Labeonem propon'tur fossa vetus esse [b] agrorum siccandorum causa : nec memoriam [c] extare quando facta est. hanc inferior vicinus [d] non purgabat : sic fiebat, vt ex restagnatione eius aqua fundo nostro [e] noceret. Dicit igitur Labeo aquæ pluuiæ arcendæ cum inferiori agi posse [f], vt aut ipse purgaret, aut te [g] pateretur in pristinum statum eam [h] redigere.

2. ¶ Præterea si in confinio [i] fossa sit, neque purgari vicinus patiatur eam partem quæ tibi accedat : posse te magis [k] [agere] aquæ pluuiæ arcēdæ actione Labeo ait.

Nota duos casus in quibus cessat hac actio, scilicet opere manufacto, vt quando fuit factum auctoritate publica, & quando non extat memoria. PAVL.

3. ¶ Cassius autem scribit, si qua opera [n] aquæ mittendæ causa publica auctoritate [l] facta sint, in aquæ pluuiæ arcendæ actionē non venire : in eadémque causa esse ea quorum memoriam vetustas [m] exedit.

Vicinus qui habet fossam iure seruitutis in fundo vicini : si illa fossa reparata dat damnum ei in cuius fundo est, cogitur eam reficere. PAVL. DE CAST.

4. ¶ Apud Accium verò re-

latum est, eam fossam [o] ex qua [p] ad inferiorem fundum aqua descendit, cogendum esse vicinum [q] purgare : siue exter fossæ memoria, siue non exter. quod & ipse puto probandum.

Qui non patitur opus naturale vel quasi in pristinum statum reduci, hac actione vti conuenitur. BART.

5. ¶ Item Varus ait : Aggerem qui in fundo vicini erat, vis aquæ [r] deiecitque quod effectum est, vt aqua pluuia mihi noceret. Varus ait, si naturalis agger fuit, non posse me vicinū cogere aquæ pluuiæ arcendæ actione, vt eum reponat [s], vel reponi [t] sinat. Idéque putat & si manu factus fuit, neque memoria eius extaret. quòd si extet : putat aquæ pluuiæ arcendæ actione eum teneri. Labeo autem, si manu factus sit agger, etiā si memoria eius non extat, agi posse vt reponatur [u]. nam hac actione neminem cogi posse vt vicino prosit, sed ne noceat [v], aut interpellet facientem quod iure facere possit. Quamquam [w] tamē deficiat aquæ pluuiæ arcendæ actio : attamen opinor vtilem [x] actionem vel interdictum [y] mihi competere aduersus vicinum, si velim aggerem restituere in agro eius, qui factus quidē mihi prodesse potest : ipsi verò nihil nocituras est [z], hæc æquitas suggerit, etsi iure [a] deficiamur.

6. ¶ Apud Namusam relatum est, si aqua fluens [b] iter suum itinere obstruxerit, & ex restagnatione superiori agro noceat, posse cum inferiore [c] agi vt finat purgari. hanc enim actionem non tantùm de operibus esse vtilem [d] manufactis, verùm etiam in omnibus commodum : sed vbi extaret memoria, dicerent mihi posse & dicatur eum compelli pati : ideóque non compellitur.

[e] ¶ *Quamquam* videretur ad verumque referri. ad naturalem, & quasi naturalem aggerem. Quando extat memoria. 2. Alij referunt ad naturalem tantùm, vt addat perditis. nam flatim dicetur de quasi naturali.

[f] ¶ *Vtilem*, aquæ pluuiæ arcen. Sed contra L. *eod.* ¶. *fictæ.* Sol. ibi denegat directum : hic concedit vtilem. Item arg. contra L. vlt. ¶. Proculus.

[g] ¶ *Interdictum*, ville vti poss. R. vt dixi *l.* ¶. *fin.* 2. Vel ne vis fiat mihi : licet de arboribus cædendis : vt ¶. *de arbo. cæ. l. primo.* ¶. *restitue. & §. deinde.* ¶. Vel quod vi aut clàm : vt ¶. *quod vi aut clàm. l. competit.* §. *si fecundum* A 2 o.

[h] ¶ *Nouiorum est*, vel patiun : [i] *est arg.* ¶. *de noui. Lin credidere.* & C. *de proui. nemo ædes Leuciens.* & *l. reficipna.* & ¶. *ne quid in loco pub. fi.l.* §. *fi quis à principe. & ne quid in flu. pub. l.* ¶. §. *fcient autem qui parent.* & ¶. *de relig. l.* §. *quis fepulchrum. in prine.*

[i] ¶ *Est iure.* ftatim præfentur : ergo æquitas rigori : vt & C. *de rud. l. placuit.* & ¶. §. *cert. par. l.* §. *vlt.* & C. §. *ult. vt pr. dic. fit Lucas ver. M.*

[k] ¶ *Fluens.* naturaliter feruiente fuperiori : vt ¶. *ea. l. in prin.*

[l] ¶ *Publica auctoritate*, fic habes in caufa damni infecti vt ¶. *vi. l.* §. *finito* §. *fi publicus.*

[m] ¶ *Vetuftas* quando dicatur extare memoria, & quando non, dicitur ¶. *eod. l.* §. *idem Labeo ait cum quarutur.* & ¶. *de probat. l.* §. *ad hæc.* Sed quidam dicunt hoc de verifimile corrigi per loqu. §. quod non placet.

[n] ¶ *Foffam*, quæ eft in fuperiori fundo.

[o] ¶ *Ex qua*, fcilicet foffa.

[p] ¶ *Vicinum*, in cuius puteo erat foffa quæ debeat feruitutem. Nec ob. ¶. *de feruit. l. quotiens.* §. *feruitutem*, quoniam cùm fuit impofita feruitus, hoc fuit expreffum in pacto, vt vicinus in cuius puteo fuit foffa imponeretur feruitus, & debeat purgare : & fic fubaudiebat hîc lo. alijs regulariter [k] eft contra : vt *fupra de feruit. verb. prad. l. feruitutes.* §. *fi fub lutum.* & *fup. de feruit. l. quotiens.* §. *fin.* nifi in feruitute oneris ferendi : vt ¶. §. *feruo. vend. l. ep* §. *ferui.* & §. *etiam.* & *l. ferui. in principe.* & §. ¶. Non ergo ob. *fup. proxim.* §. & ¶. §. *idem Labeo.* in eo quòd hîc fubfiftit nō intereffe extet memoria vel non : quia fruftra [l] quæritur memoria vbi ex pacto debetur, vel ex loci natura. 2. Alij dicunt vicinum purgare, id eft, pati purgari. 3. Tertij dicunt hîc fpeciale, vt etiam ipfe purget : quia eum habeat emolumentum [m] vt aqua fua recipiatur, feruitus & otius. & in eo quod fubfiftit, *extat memoria, &c.* dicunt contingere fuperiorem §. & ab illo ¶. *ea. l. fi de Labeo.* notant difficultatem, quafi illic in opere loquatur, hîc autem in foffa. vel aliter cogitat vicinus in cuius agro eft foffa, non ab inferiori, fed à fuperiori vel collaterali cui nocet aqua ex reftagnatione. [n] ¶ *Vis aqua.* i. violentia aquæ, vel nocentis. ficut ¶. *de damn. infe. l. fluminum.* §. *idem Iuuentius.*

[o] ¶ *Reponi.* id eft, reftitui.

[p] ¶ *Reponi.* id eft, reftitui.

[q] ¶ *Vis reponatur.* id eft, reponi finatur. R. & hoc probat. *nam hac.* &c. 2. Vel die propriè vt ipfe reponat. quod verò fequitur, *non hac actione*, ad naturalem pertinet, vbi eft fecus. prima placet.

[r] ¶ *Ne noceat*, nocet ſ. ftatim mihi fi non patitur me reponere naturalem, vel quafi naturalem : à quo naturaliter debeo fta-

[a] Parū & nihil parua.

[b] Aperiat ftrictum vetus poffeffio rendā. Hoc iterum limitatur, nifi aqua ea effet ſiccata, & rigua ſeripſerat vt nec. Bald. in *l. placuit.* in fin. & ibi *Ab. Cod.* & in tertio nifi effet aquarum in genere ſcripta, & rigua in ſpecie : vt per Bald. *the ſcien.* & Bart. *eod.* ad naturæ. *ſupr. de rerum.* & *Speculat. de locat.* §. nunc vi.

[c] Confinium.

[d] De fonte quem mihi v. Capell. conf. 21 & 22 nouch. videtur. rep. de fontib.

[e] Memoria extare vel non extare quando dicatur.

[f] Reponere pro ſtatu re-pristino.

[g] Nouus qui non patitur aggeré nouum vel quaſi, reponere.

480/C.IV.K.5-3, 111-112
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

nibus quæ non secundùm volun-
tatem fint. Labeo contra Namu-
fam probat [b]. ait enim, naturam
agri ipfam à fe mutari poffe : &
ideò cum per fe natura agri fuerit
mutata, æquo animo vtrumquem-
que ferre debere, fiue melior, fiue
deterior eius conditio facta fit.
idcircò & fi terræmotu, aut tem-
peftatis magnitudine foli caufa
mutata fit, neminem cogi poffe [b]
vt fuas in priftinam loci condi-
tionem redigi. Sed nos etiam in
hunc [c] cafum æquitatem [d] admi-
fimus.

7. ¶ Idem Labeo ait, fi in agro
[e] tuo aquarum concurfus locum
excauauit [f] aquæ pluuiæ arcendæ
actione agi non poffe tecum à vi-
cinis. 8. Planè fi foffa [g] facta
fit, aut cuius memoria non extat,
agi tecum poffe aquæ pluuiæ ar-
cendæ vt reficias [h].

Ad probandum operis falli memoriam extare, admittitur probatio de auditu auditus. PAVL.

8. ¶ Idem Labeo [i] ait, cùm quæ-
ritur an memoria extet factæ
operæ, non diem & conſulem [k] ad
liquidum exquirendum [l]: ſed ſuffi-
cere ſi quis [m] ſciat factum [n] hoc
eſt, ſi factum eſſe non ambigatur:
nec vtique neceſſe eſſe ſupereſſe
qui meminerint [o]. verùm etiam ſi
qui audierint [p] eos qui memoria [q]
tenuerint.

Si vicinus opere manufacto excludat aquam ne fieri oceat, quam non tenebatur recipere natura loci, vel iure ſeruitutis : iuret ex hoc alteri nocuit, non tenetur hoc aſſerere. PAVL DE CASTR.

9. ¶ Idem Labeo ait, ſi vici-
nus flumen, torrentem [r] auerte-
rit [s], ne aqua ad eum perueniat,
& hoc modo ſit effectum vt vi-
cino noceatur, agi cum eo aquæ
pluuiæ arcendæ non poſſe. aquam
enim arcere [t] hoc eſſe, curare
ne influat [u]. quæ ſententia
verior eſt, ſi modò non hoc ani-
mo fecit, vt tibi noceat [x], ſed ne
ſibi noceat.

Qui tenetur aquam recipere iure ſeruitutis, non habet hanc actionem niſi immoderatè ladat. PAVL.

10. ¶ Illud etiam verum pu-
to, quod Ophilius ſcribit, ſi fun-
dus tuus vicino ſeruiat [y], &
propterea aquam recipiat, ceſſa-
re aquæ pluuiæ arcendæ actio-
nem : ſic tamen ſi non vltra mo-
dum [z] noceat. Cui conſequens
eſt, quod Labeo putat [a], ſi quis
vicino ceſſerit [b] ius ei eſſe aquam
immittere, aquæ pluuiæ ar-
cendæ cum agere non poſſe [c].

[a] *Aquæ pluuiæ arcendæ cauſa adhuc & rem ita probare debemus.*
[b] *Vel iure, id eſt, conſuetudine : vt & ſupra eod. l. §. in prouc.*
[c] *Reficias.* vel reficiendas. *l. eod. l. §.* & ſa-
cit *l. eod. l. quod prouidi-
tur, §. fin.*
[d] *Idem Labeo.*
[e] Not. quòd tria de-
bet actor [b] probare in
hac actione ad hoc vt opus deſtruatur. ſcilicet opus manufactũ : & quòd poteſt nocere : & eius memoriam extare. Eorum tenus ad ſui defendationem alia tria, vel alterum eorum. ſcilicet factum fuiſſe, vel loci naturam, vel memoriam facti operis non extare. *& pro-
batur hoc l. eod. l. §. ſi quis. & l. in ſummo. in princip. & infra de ſtatulib. l. Labeo.* de teſtib. dicit hic qualiter probet actor. & idem dicit *l. de probat. l. ſi arbiter.* ipſum in hoc illius legis dicit de tertio qualiter ſit probandum ab eo.
[f] *Et confulere.* idem [c] in obligatione pignorum : vt *l. de pign. l. penult. §. idem queſtus.* aliter obſeruantur in libellis accuſationis : vt *l. de accuſa. l. lib. ſeruum. in prine.*
[m] *Et quærentium.* quia teſtes non habent neceſſe dicere hæc.
[n] *Et quia.* ſcilicet teſtis.
[o] *Sciat.* id eſt, [d] vehementer opinetur, vt ſtatim probat. ſcire [e] enim, proprié eſt veritatem viſu percæptam in mente tenere. Hoc autem de illo dixi non prætermittens vt aliorum recitationes quid edit. ACCVRS.
[p] *Audierint.* eſſe ab homine. R.
[q] *Memoriam.* quando factum ſit.
[r] *Auditorii.* Sic ergo dixerunt quidam hoc eſſe ſpeciale vt recipiatur teſtimonium [f] de auditu : quod non placet. imò vbi libet recipitur. quid enim ſi pariet vel contra media eſt inter teſtes & contendentes, vel teſtorem [g] ſed in hoc eſt ſpeciale, quòd de auditu [h] auditus, ſiue de auditu alieno recipitur. HVG. alias rege latiùs contra : vt *Cod. de teſtib. l. teſtium. & in authent. de hæred. & Fal. §. hinc nabu. col.* 1. Item no. quòd quandoque credibilitati [i] teſtium non recipitur : vt *in authent. vt hi qui ob. & habent pudi. vers. ma... & de hæred. & Fab. §. ſi vero ab-
ſunt. & in authen. de ſtat. ord. §. hodie.* Sed improprie teſtes dicuntur in dictis caſibus. Idem & in caſu [k] matrimonij ſecundum antiquos canones : vt teſtimonium de auditu alterius recipiatur : vt *supra de teſtib.* Sed hodie illud per Conſtitutionem Lateranenſ. corrigitur.
[s] *Memoriã.* [l] quo tempore opus ſit factum. ¶ Item nota ex hoc [m] quòd teſtes [n] non tenentur dicere conſulem & diem illius quandoque interrogentur, cùm habeantur ſuſpecti : vt ſupra *de teſti-
l. lig. §.* [o] ſciat in inſtrumentis : [p] vt *in authent. vt prope nom. im-
pera. §. verbi ſanctiones. col.* vi. & ſic eſt argum. contra *Cod. de fid. inſtru. l. in exercendis.* ADDITIO. Tu ſolue ſecundum Bart. ille quòd in effectu [b] probationis tantum valere teſtes, quantum inſtrumenta : vt in contrarium ſol. in modo probandi differentiæ hîc.
[c] ¶ *Terrentem.* aliàs, *torrens.* Glo. alias, *torrentem.* & dicitur [d] torrens, id quod hyemo tantùm fluit. nam ille proprié dicitur torrens : vt infra *de flumin. l. i. §. i.* ſed hîc non curo ſi torrens vel perenne. priuatum vel publicum : vt *Cod. de alim. l. i. in princip.*
[e] ¶ *Aquarum.* facien-
do in ſuo opus non ita indiſtinctè, ſed ita in flumine ripàve eius vt infra *ne quid in flum. publ. l. i. in princip. & §. ſimi autem qui pa-
tiatur.*
[f] *Excauat.* foderit in ſuum agrum : quod ei licet.
[g] ¶ *Foſſam.* ſcilicet in ſuum agrum : quod ei licet.
[h] ¶ *Nouum.* tunc de dolo tenebitur, cùm non ſit aqua pluuiæ vt ſupra *eodem. l. i. §. denique. & §. in ſum-
mo* : & hoc caſu facit infra *eod. l. quod principaliter. §. fin.* Sed contra hanc *l. ad primum partem. ſupra eodem. l. i. §. Nouum.* Solu. vt ibi : & eodem modo ſolue aliud infra *proxim. §.*
[i] *Seruius.* hoc tollit contra. *ſupra proxi. §.* & dic vtrũa, id eſt, ſtando vicini.
[k] *Modum.* in ſeruitute conſtituenda ſta-

[a] Dico & tamen ſi neceſſarius requiretur in inſtrumentis publicis, ſecus. Ac vero in priuatis : vtpote ſcripti ad gloſſam l. ſcripta. tit. 22. C. qui pacisc.
[b] Teſtes & inſtrumenta effectu, idem probandi tamen modo differũt.
[c] Torrens proprie qui hyemat fluit.

[d] Cedere pro concedere. *Memorandum aquæ ciendæ adhuc profect.*

turum. R. vt *l. de ſeruit. prædi. rustic.*
[c] ¶ *Pacuit.* dicens idem per alia verba.
[d] ¶ *Ceſſerit.* id eſt [e] conceſſerit.
[e] ¶ *Non poſſe.* nihil [f] enim proficit ceſſio ſi ſtatim collata ſequatur prohibitio. R. & facit ad tuendam ſeruitutem pacto conuentam. ſupra *eod. l. i. §. fin. & l. ſi in primo leg.*

Apud Trebatium.] CASVS. Pono caſum huius principii vt in gloſ. & literam exponit vt in gloſ. [IDEM QVE TREBATIVS.] Ea balneo vicini aqua calida decurrebat in locum alterius, & nocet ei. dicitur quod non habet hanc actio. intelligas tamen quòd habet negatoriam, prout dicitur in gloſſ. [SI VICINVS.] Horum habebam quæſtionem tempore anni irriguum : & aquas de qua irrigabam, accidebat in fundum inferiorem, nunc de horto fecit prætorio & ſic corpi ſepius irrigare, & ſic ſepius quàm conſueuerat ibus aqua in fundum inferiorem, & corpit ſi nocere, quæritur an inferior poſſit agere contra me act. aquæ pluuiæ arcendæ, vel de damno infecto ? dicitur quòd non, tuis ergo complanatoribus locum ſuæ fundum meum, vt ſic eiùs aqua ire in infer. meum. eam tunc tenent hac actione aquæ pluuiæ. [AQVAE PLVVIAE.] Dicitur quòd act. aquæ pluuiæ arcendæ datur contra eum qui in ſuo opus fecit. & autem feciſſet in publico, non tenetur. & mihi eſt imparandum quare non fecimi cauere de damno infecto, ſed ſi fecit in priuato opus inde quod erat publicum locus, & poſtea meus fundus ex illo opere dan...um habet, bene habeo hanc act. [NOTA.] Dicitur quòd fructuario non datur hac act. directa, nec vtilis cum. FRANC. [APVD TREBATIVM.] In fundo meo extitit ſitus : & pro riculos eam de riuo in fundum vicini de natura ſeruitutum ? cd licet : vt hîc, & ſupra *eod. l. §. fin. & l. in principio.* & ſecundum hoc dicit Fulleniũs, id eſt, nouos fabricationes : à Fulle : eo quòd per follem ſiue battam vel quandam quaſi manicam aqua extinguitur, non à fullone. vt accipitur ſecundum vnum expoſitorem. *ff. de ſupſt. l. ſi cuius. §. fin.* vel etiam à fullonicalia & fullones ut dicuntur alia aquarum lauare telam. Alij dicunt quòd verũbar de fundo vicini ad meum, & ex fonte ibi in meo. Labo remindam.

480/C.IV.K.5-3, 113-114
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

in fundum vicini, quod licet: ut hic dicit. Tenij dicunt quòd per laborantes meatus ex fundo vicini in meum veniebant & fontem faciebat. ego fodebam vt facerem ex aqua fullonicas, sint diuerticula, vt vitarem eius absentantiam: & nunc inuenij locum vade intrabat ad fundum meum: & ideo accepto consilio obstaculum posui ne fieret: & sic aqua in fundum vicini nobis per imaffiorem, & ferentium hoc ex his legitur vt noxiæ causa remota', non efficiens. & instituisse videtur infectio primo proposito: vel etiam tam instituerat, licet consiliam mutauerat. Et si quæras: cur ergo potuit interdicere aquam in fundum vicinum: vt supra ſi ſerv. vin. ſ. ſi. Aristo I Respondeo, in primo casu natura: licet in alia non tam minus quàm remino, siue memoriæ quod licet: vt ff. I. prox. ſ. pen. ACCVRS.

Nota quòd vicinus inferior tenetur recipere aquam pluuiam naturaliter decurrentem de fundo superiori. plus dicitur hic, quòd etiam opere manu facto secundum quod requirit natura aquæ, puta per fullonicas. id est, per riuulos, non tamen debet vicinus superior illam aquam in riuulis corrumpere vel spurcare: quia tunc contra eum agi posset. PAVL. DE CASTR.

III. VLPIANVS *libro quinquagesimo primo ad Edictum.*

APud Trebatium relatum est, eum in cuius fundo aqua oritur, fullonicas [a] circa fontem instituisse: & ex his aquam in fundum vicini immittere [b] coepisse, ait ergo, non teneri eũ aquæ pluuiæ arcendæ actione. Si tamen aquæductum continet [c], vel spurcant [d] quis immittat, posse eum impediri [e] plerisque placuit.

1. ¶ Idem Trebatius putat, eum cui aquæ fluentes [f] calidę nocent, aquæ pluuiæ arcendæ cum vicino agere posse, quod verum non est [g]. neque enim aquæ calidæ, aqua pluuiæ sunt [h].

Ex opere quod facit vicinus in suo gratia culturæ, licet damnum inferatur inferiori: non potest agi hac actione, nisi aliquid ſit factum vltra necessitatem culturæ. PAVL.

2. ¶ Si vicinus qui aruum solebat certo tempore anni irrigare [i], prauum illic fecerit, cœpitque adsidua irrigatione vicino nocere [k]: ait Ophilius, neque damni infecti [l], neque aquæ [m] pluuiæ arcendæ actione eum teneri, nisi locum complanauerit, eóque facto citatio[n]aqua ad vicinum peruenire cœperit.

Hac actio non datur pro opere quod fit in publico, sed solum pro eo quod fit in priuato. PAVL.

3. ¶ Aquæ pluuiæ arcendæ non nisi cum teneri qui in suo opus faciat [o], cæpeum eſtseóque iure vtimur. quare ſi queis in publico opus faciat, hanc actio ceſſat [p]: ſibique imputare debet is qui damni infecti cautione ſibi non proſpexerit [q]. Si tamen in priuato opus factum ſit, & publicum interueniat [r]: de toto agi [s] poſſe aquæ pluuiæ arcendæ Labeo ait.

4. ¶ Neque fructuarius, neque cum eo aquæ pluuiæ arcendæ agi poterit [t].

Sufficit ad hanc actionem, quem esse dominum loci tempore quo adficiat. BART.

IV. IDEM *libro quinquagesimo primo ad Edictum.*

QVamquam autem cum domino operis tantùm aquæ pluuiæ arcendæ actio ſit [u]: tamen Labeo ſcribit, ſi quis ſepulchrum [x] ædificauerit ex quo aqua noceat: etiam ſi operis dominus eſſe deſierit loco facto religioſo, attamen magis probandum eſt, inquit, aquæ pluuiæ arcendæ eum teneri: fuit enim dominus [y] cùm opus faceret: & ſi iuſſu iudicis compulſus opus reſtituerit, non eſſe ſepulchri violati actionem [z].

Poſſeſſor directæ actione conuentus, ſi alienauit iudicio pendente: ex prima ſententia condemnatur. PAVL.

[a] Vide ſupra ſi ſervit. vin. ſ. ſi. Aristo I Respondeo, in primo casu natura: licet in alia non tam minus quàm remino, siue memoriæ quod licet: vt ff. I. prox. ſ. pen. ACCVRS.

[b] ¶ *Immittere.* aliàs, *immittere*: & aliàs, remittere.

[c] ¶ *Continet.* ſi habeas continet, dic, id eſt, in vtero locum tenet includit. Alia littera dicit continet, quæ aperitis hoc intelligenda eſt continuatis [b] dicantur qui per eundem riuum & ductũ aquam ducunt: vt ff. de aqua quot. & æſtiſ. l. ſi. ſi inter continuos. magna enim lædo cùm soca limul imminutur aqua, quàm ſi per diuerſoria, id eſt, diuerſas partes: vt ff. de ſer. urb. prad. l. ſtruxerit. ſ. fideicom. & ¶ *Spurcant.* id eſt, aliquid turpe, per quod aqua turbatur. Dicitur enim ſpurca [c] quod ex ore porci cadit.

[d] Aptè naturaliter ſequitur in vicini fundum, aqueductu nubi nõ licet, ſed nec licet ei in noſtrum, ita omnia poſſimus, vt & vicino aquæ nocere ſua re-ſtagnatione, hoc eſt impedire, per in ſuum vicinum deuertat, cum vicino poſſe eſſe ea aqua velit.

[e] Aqua pluuia arcenda actione dicitur ſic, qui non domi-

[f] ¶ *Fluentes.* ex baluco vicini.

[g] ¶ *Non eſt.* cogeret ergo negatoria, ſi contendat ſe facere iure ſtruitutis aliàs iniuriarum, vel vi poſſ. vt nos ſ. prox. reſpon.

[h] ¶ *Pluuia ſunt.* & ideo non habet locum hæc actio: vt ff. eod. l. ſi in prin. & ſ. in ſumma.

[i] ¶ *Irrigare.* & in fundum vicini illam aquam immittebat iure ſtruitutis debitur ſibi.

[k] ¶ *Nocere.* per aquam.

[l] ¶ *Infecti.* quia non vitio loci timetur damnum, ſed culpa hominis: vt eod. l. dominum ſ. proinde. Atqui. Sed contra l. ſi ſervitus. l. ſi quando in fin. Sed ibi in alieno faciebat ſtreptuliniarchie in ſuo poſſeſſione aquam. 2. Vel ſolue vt ibi.

[m] ¶ *Neque aquæ.* quia tanto tempore hoc fecerat, quòd memoria non exabat. 2. Vel quia natura loci debebatur hæc ſeruitus. aliàs poſſet agere ff. eod. l. ſi. ſi. Vel dico non agitur hic, quia non plus imminitur per vicum quàm antea ſed ſeptius imminitur.

[n] ¶ *Ceterùm, quàm antea.* ſic Eccd. l. ſ. ſ.

[o] ¶ *Facere.* quod [d] aliter aqua fluat, quàm natura fluere debet. vel eam non recipit naturaliter fluentem: vt ſupra eod. l. ſ. item ſimiliter R. ¶ Et intelige hic de directa [e] qua ſolus dominus tenetur: vt hic, & ſupra ſ. & l. prox. in prine. & ſ. idem Iulianus. & l. ſi in publico in fine ſ. reſpon. vtili ſic [f]. vtſ. eod. l. ſi ſuperficiebus.

[p] ¶ *Ceſſat.* vt & ſupra l. ſi in publico in prine. ACCVRS.

[q] ¶ *Non proſpexerit.* quod ponitur vt & ff. ſi ſervitus vin. l. ſi quando. ſ. ſi. & ſupra l. ſi ſervitus ſ. ſ. & de cautio. item & alio modo posset sibi cautionem fieri dicam in l. ſi quando. & hoc ſ. non publicè officiatur. tunc enim alia via conſilitutur: vt ff. eod. l. ſi ſervitus. ſ. ſi publicum. & l. ſeminum. ſ. & facit ff. eod. l. ſi. ſ. l. ſ. ſ.

[r] ¶ *Interueniat.* in medio inter priuatum locum in quo opus fit & eum locum cui nocet.

[s] ¶ *Agi.* vt & ſupra in publico. ff. eod. l. ſ. ſ. & eſt hic vbi ſero alicui non agitur ſed eo inſtante [h] cum altero ſic: vt patet in omnibus vt ff. ſupra eod. l. hæredes. ſ. ſ. & l. ſ. ſ. ſin. Inſt. de ſer. vin. l. ſi quis. ſ. ſ. & l. ſupra. ſ. ¶ *Agi potest.* ſi dirediuiſa vtili ſic in vtroque caſu: vt l. ſi ſervitus. ſ. ſ. & facit l. ſi ſervit. l. ſ. in ſ. & ſi ſervitus prædio. Accurs. [Hemard.] CAEVS. QVamquam autem cum domino operis tantùm aquæ pluuiæ arcendæ actio ſit [u]: tamen Labeo ſcribit, ſi quis ſepulchrum [x] ædificauerit ex quo aqua noceat: etiam ſi operis dominus eſſe deſierit loco facto religioſo, attamen magis probandum eſt, inquit, aquæ pluuiæ arcendæ eum teneri: fuit enim dominus [y] cùm opus faceret: & ſi iuſſu iudicis compulſus opus reſtituerit, non eſſe ſepulchri violati actionem [z]. [Idem Iulianus. Dicitur quòd actio aquæ pluuiæ arcendæ tantùm competit ei qui opus fecit in ſuo fundo. Sed quid ſi conſtituat non fecit opus in fundo suo ignorantes, per quod oritur aqua pluuialis, cuius nocentumque id ea tenetur hæc actio? Et dicitur quòd non tenetur, nisi vt poſſint patientiæ colonus tantũ tenetur incolicto quod vi aut clã, ad præſtandam impẽſam quæ ſit in deſtruendo opere, & ad emendandũ damnũ ſi quod ex hac opere contingit, poſtea dicit quòd quando deſtruit illud opus in suo fundo facit à colono tanch ea dominus potus tuerit à me de dãno infecto, dico cauere. Vltimò dicit ea quæ dixi in colono facitre opus in fundo domini domino ignorante, habet locũ in procuratore faciente opus in fundo domini domino ignorante.

[t] ¶ *Actio ſic.* ſcilicet directa. vellis tamen etiam cum alio eſſet vt. l. prox. ſ. pen. dixi.

[u] ¶ *Sepulchrum.* nunc fallum ſtatione monumẽ ædificauit quippe monumẽtum est vt C. de relig. l. ſi ſepulchrum.

[x] ¶ *Fuit enim dominus.* vt & ſ. prox. ſ. Et ſic nat. initium < ſpectandum. ſic l. mancipi. l. ſi procurator. & l. de conſtit. prec. l. cum ille. ſ. quod ad. dicitur. & de reſcin. Credi. ſ. fin. Arg. contra l. de pign. & quæ nondum. ſ. quod dicitur. Addit. Die ſecundùm Bart. hic quòd illud contingit propter generalem obligationem præcedentem.

[y] ¶ *Actionem.* quamuis non dolo fecit, iuris [i] n. executio non habet iniuriam: vt l. de iniur. Iuniorianum. ſ. ſ. Alii. Et ne. etiam hic

[z] Iudicium

[a] Vide ſupra ſi ſervitus vin. l. ſi. ſi. Aristo I Respondeo, in primo casu natura: licet in alia non tam minus quàm remino, siue memoriæ quod licet: vt ff. I. prox. ſ. pen. ACCVRS.

[b] ¶ Continetis confenſu pendentis.

[c] Inſi hoc ſpectandum.

[d] Iuris executio non habet iniuriam.

480/C.IV.K.5-3, 115-116
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

iudicium * iudicii excusatur. *ff. T. de iure Comm. indi. l. si quis ad §. dell. & de lea qui metum infert. §. qui iussu & T. quod vi aut clam l. 1. §. sed ff. non eam tamen. & T. quod sui. vsufr. l. interdum. & de rebus eorum. l. sed & pecuniæ. §. 1. & ff. de solu. l. si seruum. & de admin. tut. tutor. l. tutor qui §. tutores. Argum. contra Cod. de appel. l. quotidiana.*

Item no. quod legimus * factum est, non mouetur pœnam. *ff. C. de admin. l. cum. l. fin. cinnat.). & de adoni. l. Gracchus.* ACCVRS.

2. ¶ *Post iudicium.* secus si ante: quia tunc plenè dic vt *ff. eodem. l. cuppet. & l. seq. & l. post quadrimenium in fi.*

b ¶ *Actum.* sed non peractum.

c ¶ *Præterea.* quod tamen accidit post litem contestatam. de eo enim quod ante contigit non tenetur: vt *ff. eod. l. fi. ver. §. effectum.*

d ¶ *Iudicium.* scilicet acceptum. Sed numquid litigiosa * res est? non videtur: sed hæc actio est personalis. *ff. eod. l. si seruus §. apud. &* litigiosa * res est cum de dominio quæritur. *vt in Authen. de sequa. in principio. col. vlt.*

¶ Econtra videtur quod sic: quia domino * & contra dominum derelictum datur hæc actio, vnde quæritur de dominio: vt *C. eod. l. in prin. & T. de præscrip. §. prin.* Prima placet: non quia sit personalis: vt *C. de sequa. l. fi.* sed quia de re alienata nō quæritur reali vel personali actione, *sed* opere factō. & facit *ad §. T. de alien. iud. Lig. §. apud. & §. ex auctor. & T. de act. & obsig. Ignatium. & T. de pecul. l. duo sunt. & l. præterea.*

e ¶ *Cum domino.* de directa accipe: vt *ff. l. prædi. §. pen. dicti.*

f ¶ *Ignorante.* licet si eo inuitante: vt infra *l. prædi. §. finali.*

g ¶ *Patientiam facit T. præsen. & infrà eod. l. empt. & quod vi aut clam l. empt. h. fin.*

h ¶ *Restituendi.* id est, destruendi.

i ¶ *Ab eo.* sic construe: si dominus ex cuius prædio nocet, id est, nocere potest, licitum aquæ: debuerat sibi cauere ab eo cui nocet aqua, & qui domoritur opus pro dotrino, quod posset nocere ex debilitatione. *Sic supra de damn. infect. l. prætor. in fin. & l. hoc amplius. §. de hoc.* & hic etiam intelligo infra *l. præsen.* aliter * autem nullus esset sensus legiquia § neque dominus ex cuius prædio nocet opus, tibiipsi cauere potest: nec dominus cui nocet, potest petere sibi cauere: quia non vitio loci, sed hominis culpa damnum timetur: vt supra eod. l. *fluminum. §. pretium.* alias est in vetera, *cuius prædio nocetur*: & tunc non est necessaria glo. ACCVRS.

k ¶ *Ego.* scilicet dominus.

l ¶ *Vti actio.* cum sine mandato meo facit, secundum quod dixi. Sed nunc placet: quia tunc dominus non tenetur facere colonus quia meo ad impensas, sed ad solam patientiam: nisi dicas colonum, id est * locatorem. Argum. supra *de act. empt. & ven. vers.* Plancio ergo dicas: quia cum mandato facit, vel ratum me habente: quando debeo tenere vt superiori casu colonus: vt scilicet patientiam & impensas præstem: vt *T. præsen. fin. & T. quod vi aut clam. l. dem. quæ. h. pen. & p.*

m ¶ *Reficiendum.* ab auctore, & sæpe sæpius. ſi autem sumptibus domini, non agetur amodo contra procuratorem, cùm sua non interfit. & hoc interdictum * quod vi aut clam ad interdictum datum vt infrà *quod vi aut clam l. semper. §. ne hoc interdicto.*

*Interdictum quod vi aut clam ad interdictum datum

Si tertius.] CASVS. Idem dicit quod dictum est supra proxime. *Item. §. idem iuberet.* verum tamen addit, quòd si colonus fecit opus domino scienteprohi dominus teneretur etiam interdicto quod vi aut clam.

n ¶ *Nocet.* id est, nocere potest.

ni sententiam etiam post opus restitutum *.

V. PAVLVS *libro quadragesimo nono ad Edictum.*

SI colonus inscio domino opus fecerit ex quo aqua vicino nocet *, Labeo respondit colonum interdicto quod vi aut clam teneri: dominum verò fundi aquæ pluuiæ arcendæ actione, quia is solus restituere opus potest: sed patientiam dumtaxat cum præstare debere, sicì damni infecti stipulatione caueatur *: & si quam impensam in restitutionem operis fecerit P, consecuturum à colono locati actione: nisi si quis ideo non putet ¶, quoniam non fuerit necesse ipsum restituere *: sed si iussu domini fecisset*, etiam interdicto * dominum teneri.

Si opere facto manu in prædio plurium, detur mihi damnum: possum agere contra quem volo. PAVL.

VI. VLPIANVS *libro quinquagesimo primo ad Edictum.*

SI tertius * vicinus * opus fecerit, vnde decurrens aqua per fundum primi vicini mei mihi nocet? : Sabinus ait, posse me vel cum primo *, vel cum tertio omisso * primo agere, quæ sententia vera est.

Vnus ex pluribus dominis vetus fundi aqua, & cognoscitur, & etiam condemnatur ad interesse pro sua tantum parte. PAVL. DE CASTR.

o ¶ *Cauetur.* à demolitione: vt supra *l. prætor. in prin.*

p ¶ *Tenet.* dominus.

q ¶ *Non pare.* & iuste. licet enim non cogatur restituere, si tamen fecerit, potest repetere impensam * nec solum actione locati, sed etiam negot. gest. vt *T. de neg. gest. l. si commodum.* & argum. *Cod. de actio. empt. l. 4. in fi.* ACO.

r ¶ *Reficiendum.* sed tantùm patientiam præstare.

s ¶ *Fecisti.* colonus opus, idem * & iacum habuit: vt infra *quod vi aut clam. l. denique. §. pen. & fin.*

t ¶ *Interdicto.* quod vi aut clam: vt supra *in primo l.* & facit supra *ad l. Aquil. Liber homo. & infra ff. fin. for. fo. dic. l. si familia.*

* Imperio eorum nocens facto à locatore repeti possit actione locati, vel negotiorum gestorum.

* Retributio. Alias compensari.

S *Tertius.*] CASVS. Tertius vicinus meus fecit opus per quod aqua redibat in fundum vicini mei, & posset in meum fundum & dabat meo fundo damnum. Dicitur quòd possum agere actione aquæ pluuiæ arcendæ, vel cum tertio vicino, vel cum proximo. [SI EX PLVRIBVS.] Si ex fundo plurium aqua mihi nocet: agam contra quemlibet dominorum. & pro sua parte quilibet condemnatur. si autem ex fundo cuiusdam nocet aqua fundo plurium: quilibet agere pro parte sua. [INDE QVAERITVR.] Si ego & tu habemus fundum communem, & tu habeas aliam fundum proprium, & ex tuo fundo proprio aqua nocet communi fundo: agam contra te act. aquæ pluuiæ arcendæ. ita tamen vt tantùm pars damni præstetur. cessente si communis fundus nocetur tuo proprio, agere contra me sed tantùm partem damni consequeris. [SI QVIS PRIVATAM.] Feci si opus in fundo tuo per quod aqua pluu. meo fundo nocet. interquam agam contra te, illum meum fundum alienari. Dicitur quòd hæc actio tantùm ad emptorem. [AQVAE PLVVIAE.] Dicitur quòd actio aquæ pluuiæ arcendæ est in personam. non qui ea tenetur, est personaliter obligatus. [OBSTACVLA.] Nunc dicit quod de effectum iudicis cogit discretio super hac act. & est tale, quòd si ago contra eum qui fecit opus in fundo suo per quod aqua pluu. mihi nocet: iudex ibi ea illum destruere illud, & damnum facit facere quod post lit. contest. datur. damnum autem quod ante litem contesta. contingerit, non venit in hac act. sed alia act. petenti ve in gl. dicitur. [CELSVS SCRIBIT.] Si fieri opus per quod aqua pluuia tibi nocet, non me destruere mea impensa. & autem alius me ignorante in fundo meo, vt colonus vel similis: teneor tantùm permittere patricinium. Sed si feram meus fecit opus in fundo meo: libertas damnosi potinde ac si ego fecissem.

u ¶ *Si tertius.* respectu meiqui dicor primus. AZO.

x ¶ *Primus.* primus. AZO.

y ¶ *Nocet.* id est, nocere potest.

z ¶ *Primo.* id est, proximo.

a ¶ *Quæsi.* quidam habent, *cum tertio reprouisi primo.* v. Alij cum

480/C.IV.K.5-3, 117-118
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

nam tertio missum. & est ad hanc leg. supra de dam. infect. l. qui bona. §. cum inter. & ff. de re per quam fac. eri. l. j. §. si plures. & de in. & re. dist. l. si ex duobus. Sed arguunt contra in authent. de fideiussor. §. i. & ad leg. Aquil. l. si ex plagis. §. in clivo. Item caute intellige hoc respon. quando proximus a mihi vicinus aquam fluminis in suum fundum, devertat in meum. Si autem nihil faciat proximus meus vicinus: tunc distingue, aut habet necesse b recipere ille medius aquam vicini tertij: aut non. primo casu cum eo nullatenus sit agendum. in secundo tamen cum eo medio: vt infra eo quid in loco publi. l. j. §. idem Labeo scribit, si quis in suo. Item fin.

a ¶ Noceat. vnius fundo.
b ¶ Fundus sit. cui nocetur.
c ¶ Condemnatio. vt & ff. eod. l. supra iter. §. officium. Sed contra ff. eo. l. supra iter. §. Cassius. Solu. illam intellige secundum istam: vt etiam ibi fiat exactio c pro parte. 2. Vel ibi d agatur ad damnum datum: & tunc obtinet quod hic dicit, ita vt opus collatur: & tunc quod ibi, scilicet in solidum: vt ff. eod. l. supra. §. officium. cum seq. §. & ff. de verb. oblig. l. stipulationes non dividuntur. in princ. & l. in executione. §. j. & ff. de no. ope. nun. l. stipulatio. §. si. Arg. contra ff. de verb. oblig. l. in stipulationibus. alias secus: in fin. & est ff. de dam. infect. l. plures. & Lex damni. §. pen. & §. fin.
d ¶ Agendum. licet communi di. locus sit. ff. de ser. vr. pra. l. sed si inter eos prin. concurrit ergo hæc actio cum illa. & sic est arg. contra ff. eo. l. j. §. celebra. & ff. eo. §. l. in prouincialis. §. j.
e ¶ Si quis prius quam. secus si post: vt j. eod. l. post venditionem. in pr. Accvrs.
f ¶ Dominium. fundi cui nocetur: sed cum alienatur fundus ex quo nocetur aqua, loquitur ff. e. l. quamquam. §. j. & ff. eo. l. post venditionem. in fin. vt ff. de ali. iud. l. ij. §. item si locum.
g ¶ Desinit. quia alterius aqua ei nocitura non sit, etiam fundo alienato.
h ¶ Transibit. hoc mirabile videtur, vt a sit ambulatoria, cum actiones f personales alicui competentes etiam re alienata eius nomine competere, apud eundem remanent. ff. de actio. & oblig. l. quæcumque. & ff. de furt. l. inter omnes & l. eum qui. At hæc actio est personalis: vt ff. proxi. §. ergo ad singularem non debet transire successorem: vt supra de usufruct. quemadmodum caueat. l. ij. §. fin. & de eden. l. quædam. §. si autem. quæ sunt contra. Sed respondeo hoc specialiter fieri & alias ff. de usufruct. l. sed & si quis & §. si operas. & ff. eo. l. j. §. flumineum. §. adiicitur. & ff. quod legat. l. j. §. in locum. & C. de rei vin. actio. l. j. §. videamus. & ff. si ser. vind. l. ij. §. fi. & l. seq. & ff. famil. ercisc. l. in hoc iudicio. & ff. eo. §. i. non solum & fin. & l. sequenti. & est ratio, quia in h rem scripta est ex vtraque parte: vt supra ad exhib. l. iij. §. est autem.
i ¶ Damnum post litem contest. datum: vt ff. hac l. §. officium. vel si habes in litera Datum, dic, id est i dans damnu. sic tempus pro tempore: vt C. de legi. & const. l. j.
k ¶ Contineat. scilicet hæc stipulatio. Accvrs.
l ¶ Alterius. puta venditoris.

a Aquam vicinus in meo devertat, ut vicinum agere possum, si eam aquam a suo vicino recipere non cogitur. In cognitum non potest. b Necessitas excusat.

c Pro parte agitur executio item an possit. d Agere ad damnum datum & vt opus collatur, differunt.

a Actio aquæ pluuiæ ambulatoria est, hoc est transit ad singulari successorem.
f Actiones personales re alienata apud alienantem remanent.
g Aquæ pluuiæ actio in rem scripta respectu actoris & rei adde glossam in verbo personalem.
i Datum pro dando.

1. ¶ Si ex plurium fundo decurrens aqua noceat a, vel si plurium fundo noceatur, placuit (cóque iure vtimur) vt siue plurium fundus sit b, singuli in partem experiantur, & condemnatio c in partem fiat: sive cum pluribus agatur, singuli in partem conueniantur, & in partem fiat condemnatio.

2. ¶ Inde quæritur, si communi agro meo & proprio agro tua aqua noceat, an agi possit aquæ pluuiæ arcendæ? Et putem agendum d: sic tamen, vt pars damni præstetur.

3. ¶ Versa quoque vice si communis ager sit, qui nocet proprio: poterit aquæ pluuiæ arcendæ agi, vt quis damnum consequatur: sed in partem.

Hæc actio est personalis scripta in rem: & ideo pro damno futuro ad singularem successorem transit. Bart.

4. ¶ Si quis prius quàm e aquæ pluuiæ arcendæ agat, dominium f ad alium transtulerit fundi, desinit g habere aquæ pluuiæ arcendæ actionem: eaque ad eum transibit h, cuius ager esse cœpit. Cùm enim damnum i futurum contineat k, ad eum qui dominus erit, incipiet actio pertinere: quamuis cùm alterius l dominium esset, opus m à vicino factum sit.

5. ¶ Aquæ pluuiæ arcendæ actionem sciendum est non in rem, sed personalem n esse.

Hæc actio principaliter datur vt opus manu factum tollatur: & per officium iudicis mercenarium ei deseruiens sit etiam condemnatio de damno contingente post litem contestatam, non de eo quod prius contigerat. Pavl. de Castr.

6. ¶ Officium autem iudicis hoc erit, vt si quidem à vicino opus factum sit: eum o iubeat p restituere q, dánúmque sarcire si quod r post litem contestatam s contigit. Quòd si ante litém contestatam damnum contigit, tantùm opus restituere t debebit, damnum non sarciet u.

Si agitur contra illum qui fecit opus, vel heredem eius: fit condemnatio vt destruatur suis impensis, sed si contra alium qui non fecit, sed opus possidet, nec fit heres eius qui fecit, fit vt patiatur destrui expensis petentis: nisi sit dominus eius qui fecit: quia tunc tenetur vel destruere suis expensis: vel dare seruum pro noxa, & contra non destruentem fit condemnatio ad verum interesse. Pavl.

7. ¶ Celsus scribit, si quid ipse x feci quo tibi aqua pluuia noceat, mea impensa tollere me cogendum y: si quid alius qui ad me non pertinet z, sufficere vt patiar a te tollere. Sed si seruus meus, aut is cui heres sum, hoc fecerit: seruum quidē noxæ dedere debeo a, quod autē is cui heres sum, fecit, perinde b est atque si ipse fecissem.

8. ¶ Æstimationem autem iudex faciet ex rei veritate c: hoc est eius damni quod apparuerit datum d.

Qui conuenitur ex suo facto, non liberatur cedendo rei: secus si ex qualitate rei conueniatur. Bart.

VII. Pavlvs libro quinquagesimo ad Edictum.

Is cum quo aquæ pluuiæ arcendæ agitur quòd e opus f fecit,

m ¶ Opus. propter quod timetur vitium aquæ.
n ¶ Personalem. quia a qui ea tenetur, est personaliter obligatus ad id quod in ea venit. secus in eo qui rei vindic. conuenitur: vt Instit. de actio. §. j. & §. sic itaque. quia b tamen sequitur possessorem: vt eo. ff. eod. l. quamquam. §. Iulianus. dicitur in rem scripta: vt & quædam aliæ: vt nota. ff. ad exhiben. l. iij. §. est autem.
o ¶ Eum. scilicet vicinum. Accvrs.
p ¶ Iubeat. scilicet iudex.
q ¶ Restituere. id est, destruere sc. opus.
r ¶ Restituere. ita quod aquam coërceat: vt infra eod. l. si vsufruct. §. non aliter.
s ¶ Post litem contestatam. quoniam ea c quæ post litem contestatam accidunt, potissimum ad iudicis officium pertinent: vt ff. de ædil. edict. l. ædiles. j. §. item sciendum.
t ¶ Restituere. id est, destruere.
u ¶ Non sarciet. scilicet iudex. id est, non faciet sarciri. sic supra de his qui notant. infam. l. furti. §. mandati. & hoc est verum ex natura huius actionis: ff. e. l. j. §. j. sed d petitur per interdictum quod vi aut clàm: vt ff. eod. l. Aristo. §. in hoc. & §. de eo.
x ¶ Ipse. scilicet ego.
y ¶ Cogendum. talis distinctio e fit infra quod vi aut clàm. l. competit. §. finali. & l. deniq. §. penult. & fina. & l. nam & si seruus. & l. semper. & ff. de actio. noxal. l. iij. §. idem. & ff. eo. l. semper.
z ¶ Non pertinet. pertinet autem seruus ex f cuius facto personaliter obligor: vt subiicit.
a ¶ Patiar. & tu cancus: vt ff. eod. l. si colonus.
a ¶ Debeo. quidam habent, debeo: & tunc subaudi, si nolim mea impensa tollere. & sic concordat infra quod vi aut clàm. l. si alius. circa princip. Alij habent, non debeo. & tunc est contraria dicta l. si alius. Sed erit solu. non g debeo, id est, non cogor debere: quia noxæ deditio non est in obligatione; sed in solutione vsque ad quadrimestre tempus: vt infra de re iudi. l. miles. §. decem. & supra de pecu. hered. l. cum veniunt. §. idem rescrib. Accvrs.
b ¶ Perinde. vt infra de regul. iur. l. ex qua persona. & supra de eden. l. quædam. §. nihil. & in authent. de iurisiur. à mo. §. j. collat. v. Sed contra h supra de oper. no. nun. l. penult. Sol. ibi successit post litis contestationem contra defunctum: ibi ante: & ibi dic inuas.
c ¶ Ex rei veritate. non i quanti interest in litem, sic verum interesse inspicitur: vt supra qui satisdar. cog. l. ij. §. fin. & ff. ne vis fiat ei. l. j. §. hæc verba. quandoque iuratur in litem & tunc exceditur verum interesse: vt supra ne quis eum qui in ius vo. l. si per alium. in versu.
d ¶ Datum. post lit. contest. non ante: vt ff. eo. l. §. officium.
Is cum quo.] Casvs. Si fecisti opus in fundo tuo per quod aqua pluuia mihi nocet & agam contra te hac actio, non liberaris si cedere velis loco, nam personaliter teneris. secus autem esset in eo qui emit ab isto faciente. nam si agam contra emptorem, & velit cedere loco liberatur, cùm non teneretur nisi ad patientiam.
e ¶ Quod. id est, quia.
f ¶ Opus. propter quod timetur damnum.

a Actio aquæ pluuiæ personalis est & quo sensu dicatur.
b Actio aquæ pluuiæ in rem scripta cur dicatur. adde glossam in verbo personalem. in fi. sup. eo.

a Vel, quod.

c Officio iudicis ea maxime insistunt, quæ post litem contestatam accidunt.

d Aquæ pluuiæ arcendæ actione quod quis non consequitur, id interdicto quod vi aut clàm consequitur, si quid vi aut clàm factū sit.
e Vicino proprie nocentes per alios nocentes qui ad eos nō pertinent, mul tum interest. priore casu nostra impensa opus tollere cogimur: posteriore, sufficit, vt patiamur id tollere.
f Facto serui personaliter dominus obligatur.

g Non debeo, pro non cogor debere.

a Factum defuncti & heredis an pro eodem censeatur.
i Iuramenti in lite vsu & interesse differentia.

a ¶ Tollat

480/C.IV.K.5-3, 119-120
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

licet cedere loco paratus sit, cogitur accipere iudicium : quoniam & * suo nomine conuenitur vt opus tollat *.

1. ¶ Aliud est in bonæ fidei [b] emptore. Hic enim tantùm patientiam præstat. Igitur si & fundo cedat, audiendus [d] est. plus enim præstat *.

In seruitutes inrepsit abolitæ confirmatis requiritur confirmatio. nisi qui habent ius in re vel in seruitute vel habere sperant ex causa de præterito. l. d. usque ad §. si flumen. BART.

XLII. VLPIANVS *libro quinquagesimo octauo ad Edictum.*

IN concedendo † iure [f] aquæ ducendæ, non tantùm eorum in quorum loco aqua oritur, verùm eorum etiam ad quos eius aquæ [g] vsus pertinet, voluntas exquiritur : id est, eorum quibus seruitus aquæ debebatur. nec immeritò. cùm enim nimostrat [h] ius eorum, consequens fuit exquiri an consentiat. Et generaliter siue in corpore [i], siue in iure loci vbi aqua oritur, vel in ipsa aqua [k] habeat quis ius, voluntatem eius esse spectandam placet.

IX. PAVLVS *libro quadragesimo nono ad Edictum.*

IN diem [l] addicto prædio, & emptoris & venditoris voluntas exquirenda est [m] : vt siue remanserit penes emptorem, siue recesserit, certum sit voluntate domini factam aquæ cessionem.

1. ¶ Ideo autem voluntas exigenda est, ne dominus ignorans iniuriam * accipiat. Nullam enim potest videri iniuriam accipere, qui semel voluit *.

2. ¶ Non autem solius eius ad quem ius aquæ [p] pertinebit, voluntas exigitur in aquæ cessione : sed etiam domini locorum [q], cui * dominus [r] vel ea aqua non posse [s] : quia recedere in solidum ad eum potest *.

X. VLPIANVS *libro quinquagesimo octauo ad Edictum.*

SI autem plures sint eiusdem loci domini vnde aqua ducitur : omnium [t] voluntatem esse sequendam non ambigitur †. Iniquum enim visum est, voluntatem vnius ex modica [v] fortè portiuncula domini, præiudicium facere.

1. ¶ An tamen subsequi voluntas possit, videamus. Et placet nihil interesse [x] vtrum præcedat voluntas aquæ ductionem, an subsequatur quia & posteriorem voluntatem prætor tueri debet.

Propter priuatorum commodum non debet communi vtilitati præiudicari. PAVL. DE CASTR.

1. ¶ Si flumen nauigabile sit, non oportere prætorem [y] concedere ductionem ex eo fieri [z] libeo ait, quæ flumen minus nauigabile efficiat. Idemque est & si per hoc aliud flumen fiat nauigabile *.

1 ¶ *Omnium.* Non quia quod [b] omnes, &c. vt no. [l]. *nec in concedendo.* Sed arg. contra [l] *de reg. iur. l. aliud & infertur.* & [l]. *ad municip. l. quod maior.* ADDITIO. Pro solutione huius contrarij vide per Dy. *in c. quod omnes de reg. iur. lib. 6. & extra de consti. c. cum accessissent. & de offic. ord.*

y ¶ *Medius.* idem & si maximum partem habet. Ideo dicit, *fortè*, &c.

z ¶ *Interesse.* [c] *de pact. per tot. & supra de seruitt. rust. pred. l. si quis id. & quod si dum proponuntur.* Sed arg. contra [l]. *de adqui. hered. l. si quis in his bona. §. insuper. & Inst. de exceptionibus tutor. §. fin.* ¶ Item not. quod ab [c] initio non tenet, postmodum confirmatur. & sic est signum contra *infra de rei. iur. quod ab initio.* ADDITIO. Pro solutione huius contrarij vide per Dyn. *in c. cum sumatur. de rer. iur. lib. 6.*

a ¶ *Posteriorem.* vt valeat ex tempore vltimæ confirmationis vt [l]. *communia prædia. l. fin. & l. de seruit. prædiorum. per totum. & arguta supra de offic. proconsul. l. obseruare. § fin.*

b ¶ *Prætorem.* Quare dicit de prætore, cùm solus princeps vel senatus concedat vel [c] *ad quod preca. & [l]. de seruitu. Aqua mouet.* ¶ Respon. largè : ponitur pretor pro principe, vel forsan, ex eo quod præfectus aliis, vel ex eo quod præt. : alioquin videtur priuilegium sic [c]. *de offic. pred. l. i.* Vel dic propriè hoc enim ibi dicit quòd tuteur concedit.

c ¶ *Nauigabile huius aduertitur.*

Spectat.] CASTR. Habebam ius itineris perfruendi eum, seu viu in itinere facere aquam : & supra ire vt sæpe accum

[1]

480/C.IV.K.5-3, 121-122
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

per quem vadam. Dicitur quòd non potes me inuito : nec etiam ego possum. Sed pone quòd ego volo facere pontem in illo itinere : quia esset ibi malus transitus forte in hyeme. Dicitur quòd possum. Sed pone quòd habeo ius ducendi aquam per tuũ fundum in illo tuo itinere : quia esset ibi malus transitus forte in hyeme. Dicitur quòd possum. Sed pone quòd habeo ius ducendi aquam per tuũ fundum, nunc in illo tuo volo facere *specum, id est, fossam. Dicitu quòd non possum. & reddit rationem in textu & in glos. [CASSIVS.] Si ex communi fundo aqua mihi noceat possum agere vel cum vno ; vel cum singulis. idem est si ex fundo tuo aqua noceat fundo plurium. nam vel vnus eorum, vel omnes poterunt agere contra te, & vno agente, aliorum actio euanescit. Item si agant cum vno plurium dominorum fundi ex quo aqua mihi nocet, & destruere eit opus : cæteri liberantur. Ille tamen qui destruxit, expellas quæ fecit in destruendo, reseperabit act. communi diuidũ. à socio. [NON VTIQVE.] Ille qui fecit opus, tenetur ag. pleuriat. ad. hæ ille qui mandauit opus fieri : de quo dic vt supra *Leuamnia. in fin. & l. si coniunct. in fin.* [APVD FEROCEM.] Plures domini fundi erant, vnus fecit opus in fundo aliis ignorantibus, vel non auctoribus, propter quod opus aqua plus. mihi nocet. quæritur si agam contra eum qui opus non fecit, actio. aquæ pluu. accend. ad quid tenetur & recte dicit Proculus quòd tenetur sua impensa destruere opus : & recuperabit has impensas ab eo qui fecit opus, actio. communi diuidũ. sed Pomponius consultus dixit quòd ille qui non fecit opus, nec fieri fecit, teneatur tantum præstare patientiam. ille autem qui fecit, teneatur sais impensis destruere & reddit rationem. [OTTOCENSIS.] Nunc dicit quòd ex officium iudicis cognoscentis super hac actio. in hoc casu. Pone quòd plures erant domini fundi: fundo quorum aqua nocet ex fundo vicinorũ vel ex fundo quorum propter opus quòd est ibi factum, aqua nocet vicino. nunc agitur contra vnum dominorum actio aquæ pluu. arcen. nequæquid tenebitur in solidum etiam cùm dicat quòd post litem contestat. accidit. Et videtur quòd sufficiat vnus ex dominis teneatur in solidum noxali ex delicto suorũ communiũ. & quidquid præstabitur, recuperabit à socios act. communi diuid. Item videtur quòd teneatur tantùm pro parte sufficiat vidco in actio damni infecti. nam & plures erant domini fundi, vel domus ex quo vel ex qua timen damnum: singum contra vnum, non tenetur nisi pro parte sua. Vltimò solui, & assit quòd idem est faciendum in quæstione prædicta, quod dictum est in actio. damni infecti, scilicet quòd teneatur pro parte. sed quid erit si vno alio casu : vt si fundo plurium aqua noceat ex fundo vicinium vnus ex dominis agit in solidum? Et dicitur quòd sic, tamen dimittit quod post litem contesta. accidit, condemnatio pro parte fiat. [SINE PRIVATO.] Ego & tu habemus fundum communem. Item tu habes fundum proprium ibi iuxta, ex quo fundo tuo proprio aqua noceat fundo communi. quæritur an possim agere pro parte tua. Tobarius autem dicit, quòd si propter opus manu factum à te in fundo tuo proprio, aqua nocet communi : tunc agam vt destruat illud opus. si autem vi fluminis aqua illuc fluat ex fundo tuo proprio in communem : tunc ad portionem tantùm pro parte damnum tenetis. TH. ACCVRS.

a ¶ *Supra iter alie.* id est, supra locum vbi ipsi habet itinera seruitutem.

b ¶ *Non iure fer.* à domino * proprietatis, inuito illo cui debetur seruitus itineris. sic supra *de vsufruct. l. fin & si quid imodicè conuerit. § fin. & T. in Constantinus.* Vel vsquis ab eo cui debetur seruitus itineris.

c ¶ *Debetur.* extruere, quia nec iure fieri, nec factus retineri iustè potest. R.

d ¶ *Extruat.* id est, ille cui debetur seruitus itineris, facies prominentes, facilè destruatur via, ita quòd aliter ea vti non possit : vt & infra *de itin. actione pri. l. inde* ¶ *. fin.* & supra *de ser. rust. prædia. l. seruitutes. §. si domo.* & supra *si ser. vin. l. §. quæ. & l. si seruit. in princip.* s. Alij exponunt principium supra *hoc alienum* scilicet constituendi causa ducendi aquam. q. d. super * aquæductum alienum non potest facere aquam, cùm turbatur aquam : sequm. infra *de aqua quotid. & æstiu. hoc autem* ¶ *fin.* & supra *de ser. rusti. prædio. l. quamuis.* Sed pontem qui si possit me facere pontem & hoc subiicit hic, *sed pontem &c.*

e ¶ *Specum.* Specus * dicitur alius locus super terram per quem ducitur aqua : vt infra *de rivis. l. j. §. specus.* hic autem ponitur pro fossa qua colligitur aqua, & est ampla & rotunda. Cuniculus * verò est riuus diuinus coopertus. Dic ergo * quòd ille cui debetur seruitus aquæ ducendæ per riuum, potest facere cuniculum, id est, de aperto riuo coopertum : & contrarium si * quam maiorem vtilitatem sibi adscribitur offendat, &c. vt infra *de rivis. l. j. in fin. & l. Labeo.* Sed specum non quia in tali fossa facta in riuo aqua cumquoque, & manet ibi, & fiat riuum. alias *manabit* : & tunc subsidij, & per aliquod tempus manebit ibi, & postea *manabit*, & sic contrapetur & putrefiet : & ideo specum facere non licet, secundum Hugo. s. Tu dic, nec cuniculum licet facere, id est, ex aperto cooperiri, vel contra : aisi in constituenda seruitute hoc esset dictum. & sic intelligo dictas leges infra *de riuis. l. j. §. fin. & l. Labeo.* Item quod dicit, *manabit* : exponit quia fossa replenur aqua, & manet aqua vndique, id est, circa ipsam fossam : & habitat in terram, & non per riuum : vt olim, corrumpitur tamen aqua ex ea quæ est in fossa, & riuus ficatur : sed per cuniculum non ficcatur nec tamen illum licet facere vt dixi. In hoc ergo est * differentia inter specum & cuniculum quia alterum, scilicet cuniculus, non ficcat aquam : alterum, scilicet specus, sic. neutrum. * tamen licet facere vt dictum est. & facit infra *ne quid in loc. publico. l. §. §. tractatum.*

f ¶ *Sub riuo* id est, *in riuo.*

g ¶ *Agat.* id est, *faciat* ille cui seruitus debetur.

h ¶ *Curruptur.* in loco seruienti : vt dic, in loco cui seruitur. ACCVRS.

i ¶ *Suffosso.* id est, fossa huiusmodi facta, quam supra appellauit specum. ACCVRS.

k ¶ *Aqua quæ ducitur per riuum.*

l ¶ *Manabit.* alias *manabo.*

m ¶ *Siccabitur.* à fossa in terra.

n ¶ *Sine communi.* scilicet fundo aqua nocear, &c. Alij habent, *sine ex communi aqua noceatur* : & tunc subaudi fundo plurium.

o ¶ *Pro rum* sc. eorum quorum fundo noceatur.

p ¶ *Cum vno* sc. eorum quorum fundo aqua nocet.

q ¶ *Cum singulis.* coccessis fundi, sc. dominis R.

r ¶ *Separatim* sc. quorum fundo aqua nocet. R.

s ¶ *Vel singulis.* cùm plurium sit vicinque fundus. R.

t ¶ Numquid ergo si paratim potest fieri opera restitutio? Respon. non vt subinde & semper accipe hîc agi in solidum.

u ¶ Item nota actionem * hanc concurrere cum contrarij dicit. vt *l. si seruus. §. verùm* vbi locus in damno infecto : vt *T. tit. l. §. addebat.*

x ¶ Si vnus. ex locis conuenis fundi cui nocetur.

y ¶ *Restitutio.* id est, *destructio.*

z ¶ *Opera.* scilicet totius.

a ¶ *Æstimatio.* id est, *æstimi* pro sua parte. ad plus enim non potest vt *l. sed si tertius. §. & T. sed si. §. quod si in fundo.*

b ¶ Sed cur ergo tollitur actio contraria? Respon. pro opere iden quia iam destructum est, pro damno præterito, id est, pro eo quod contigit antequam illi locus qui nunc agit, locum conseruarunt, non agit quia non venit in hunc actionem : vt supra *eod. l. §. hæc autem actio. & l. si tertius. §. officium. & T. eod. l. diuisus §. in hoc* pro fundo non agit, quia ¶ in constituti non potest principali actione subtracta, quæ datur pro destructione operis non pro indicio præstatur officium, scilicet damnum : quod scilicet officium * cessat subdata actione principali : vt *C. depositi. l. si deposita.* Cùm verò opus non destruitur, agitur vno æstimatur quod sua interest : vt supra *eod. l. si tertius. in fin.* & interesse dictorum non sit æstimatio : ideoque non impeditur posita eorum actio : vt infra *eod. l. §. officium. & T. si seruitus vin. l. loci. §. si fundus.* Ad interdictum ergo quod vi aut clàm, recurritur pro illo damno præteriteto. T. *in Accursius. §. in hoc verò dicitur.* ACCVRS.

z ¶ *Conuenus.* sc. socionem.

a ¶ *Prohibitio.* id est, *opus* restituitur.

b ¶ *Libertas.* huic & superiori dicto est contra supra *eod. l. §. tertius. §. &* infra *eod. l. §. officium.* sed in vtraque est eadem sol. ACCVRS.

c ¶ *Dorum* sc. *opus* destructum, & in eo destruendo impensum, hoc quidem eò potuit pro parte expediri, & ideo communi dividi, repetitur.

* Cuniculus quid sit.
* Specus in quo differt.
* Fit. & ff.
* Specus in quibus debeatur.
* Seruitus aquæ ductus debetur, non potest cuniculum facere, id est de aperto riuo cooperto, & contra eum in constituenda seruitute dictum, vt infra hoc §. fin.
* Aquæ plures arcen. ab eo cui nemini diuid. concurrit.
* Vis conuellendi non potest principali actione subtracta.
* Officium iudicis cessat subtracta actione principali.
* Principalis actione subtracta magnus effectus.

480/C.IV.K.5-3, 123-124
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

repetitur: vt subiicit. aliàs ſi de damno dicerer, ad id quilibet pro parte teneretur: vt dicto l. furtiuus. §. fi. & ideo neg. geſt. actione reperietur, qui eorum ſolui eſſet vt T. communi diuid. l. ſi quis putans. §. ſiue autem. & econtra quod vnus acceperit, puta ipſum opus deſtruendum in quo impendit, cum forte reus conueniatur ad partem tantam tantùm, vel eſtimationem damni neg. geſtorum, vel communicabitur cõmuni diuidendo recuperari poſſe: & ex ſociis non vtique cum eo agendum, qui opus fecerit: nec minus eum quoque damnum reſtituere debere, qui auctor operis fuerit.

Ille ſocius qui non fecit opus, conuenitur ad partientiam tantum, non ad impenſam.

1. ¶ Apud Ferocem Proculus ait, ſi cum vno dominorũ actum ſit, qui opus non fecerit, debere cum opus reſtituere ſua impenſa: quia cõmuni diuidendo actionem habet. ſed ſibi magis placere, patientiam dumtaxat eum præſtare oportere: quia ſua culpa actor id patiatur, qui non agit cõ eo à quo opus factũ ſit. Et eſt iniquum, eum qui non fecit, id reſtituere oportere, quoniam communi diuidundo agere poteſt. Quid enim fiet ſi ſocius eius ſoluendo non ſuerit?

Vnus ex pluribus dominis ſine actu ſuo conuenitur hac actione pro parte ſua tantùm condemnatur, ſi ei condemnatio fiat. BART.

3. ¶ Officium autem iudicis inter duos accepi, quale futurum ſit, dubitare ſe Iulianus ait: ſi forte vnius fundus ſit, qui aquam noceat: ſi verò in quo opus factum, ſit plurium, & cum vno eorum agatur: verum & eius damni nomine, quod poſt litem conteſtatam datum ſit, & operis non reſtituti in ſolidum condemnatio fieri debeat, quemadmodum cùm ſerui communis nomine noxali iudicio cum vno agitur, condemnatio in ſolidum fiat: quoniam quod præſtiterit, poteſt à ſocio recipere: an verò in eum quo agitur, pro parte ſua & damni dati & operis non reſtituti nomine damnandus ſit? vt in actione damni infecti fit, cùm eius prædij ex quo damnum metuatur, plures domini ſint, & cum vno eorum agatur: licet opus ex quo damnum futurum ſit, indiuiduum ſit: & ipſæ ædes, ſolúmque earum non poſſit pro parte dumtaxat damnum dare: nihilominus cum cum quo agitur, pro ſua parte condemnari. Magiſque exiſtimat, id ſeruandũ in aquæ pluuiæ arcendæ actione, quod in actione damni infecti: quia vtrobique non de præterito, ſed de futuro damno agitur.

4. ¶ Quòd ſi in fundus cui aqua pluuia nocet, plurium ſit: agere quidem vel ſingulos poſſe: ſed damni quod poſt litem conteſtatam datũ ſit, non amplius parte ſua conſecuturum. item ſi opus reſtitutum non fuerit: non amplius quàm quod pro parte eorum interfuerit opus reſtitui, condemnationem fieri oportet.

Pro opere manu facto agitur vt defendatur ſed pro facto à natura agitur vt patientia reſcindi præſtet. PAVL.

5. ¶ Si ex priuato agro in agrũ communem aqua immittatur, Ophilius ait ſocium cum eo agere poſſe.

Cogitur quis præcisè ad demolitionem: quod patet ex diuiſione, omnimodo. BART.

6. ¶ Trebatius exiſtimat, ſi de eo opere agatur quod manu factũ ſit: nihilominus eo reſtituendo id eſſe ab eo cũ quo agitur. Si verò vi fluminis aggere deletus ſit, aut glarea iniecta, aut foſſa limo repleta: tunc patientiam dumtaxat præſtandam.

Vbi actio eſt in rem ſcripta, datur contra ſingularem ſucceſſorem non ſimulatum. BART.

XII. IDEM libro ſextodecimo ad Sabinum.

EMptor, niſi ſimulatæ venditionis eſt, cæteroquin ſuccedit rei, vel reſtituere, ſi velint, opus factum, vel patientiã præſtare debent. nam actori moram ſuam nocere debere manifeſtum eſt. dicit quòd qui fecit opus in fundo ſuo: ſi donauit fundum poſtea alij, donatarius debet tamen patientiam præſtare, idem eſt ſi legatur, venditor autem vel donator tenetur interdicto quod vi aut clàm, vt impenſas in deſtruendo ſarciat. & hæc lex eũ ſeq. Fr.

¶ *Singulos.* vt & ſupra *eod. l. Atrium.* §. *& hoc.* & ſupra *de dam. infe.* l. 4. Et caute hoc accipe in damno infecto, quia ad ſtipulationem, ſed in hac etiam quo ad actionem noxia agitur pro damno futuro, id eſt, poſt litem conteſtatam commiſſo.

¶ Ita pro ceteris.

¶ *Singulos.* vt opus in ſolidum tollatur. R.

¶ *Reſtituatur* id eſt, deſtruatur.

¶ *Pro parte.* licet ipſum opus non alij in ſolidum reſtitui poſſit. R. & facit ſupra *ſi ſeruus.* l. *huic corpus.* §. *ſi fundus.*

¶ *Si ex priuato agro.* vnius ſocionum.

¶ *Immittatur.* vide tamen ſocium ne det damnum huic prædio communi.

¶ *Poſſe.* pro parte: vt T. *eod. l. furtiuus.* §. *inde quæritur.*

¶ *Reſtituendum.* id eſt, deſtruendum.

¶ *Aggere* vt ſic aqua fluat aliter quàm fluere conſueuerit.

¶ *Repleta.* vt ſic aqua non fluat vt conſueuerit. R.

¶ *Præſtandam.* ex æquitate: vt & T. *eod. l.* §. 1. & §. *item Varus.* & §. *apud Nouium.* item hoc quando nihil fecit, aliàs tenetur in totum: vt ſupra *eo. l. ſi ſeruus.* in *pro.* quæ eſt contra.

Emptor. CAYE. Si feciſti opus in fundo tuo propter quod aqua plu. mihi nocet: poſtea vendidiſti alteri fundum: dicitur quòd emptor non teneatur niſi ad patientiam. & hæc ſunt vera, niſi emptio fuerit ſimulata. idem eſt ſi dos habebit: fundum commentum. & vnus eorum fecit in eo opus. nam non tenetur alter niſi ad patientiam. poſtea dicit quòd qui fecit opus in fundo ſuo: ſi donauit fundum poſtea alij, donatarius debet tamen patientiam præſtare, idem eſt ſi legatur, venditor autem vel donator tenetur interdicto quod vi aut clàm, vt impenſas in deſtruendo ſarciat. & hæc lex eũ ſeq. Fr.

¶ *Simulata.* nam tunc pro nulla debet haberi. & tenetur venditor ac ſi non alienaſſet: vt T. *de commodi. ampl. Lauda.*

¶ *Nocere.* cur non agit cum eo qui fecit antequam venderet: & habuiſſet totum, ſeilicet patientiam & impenſam quam modò habet neceſſe petere à diuerſis: & ſic grauaretur arg. T. *de seruitu. l.* §. *& de præcar. l. non tamen. & de pecul. l. & ancillarum.* §. *fina.* Item magis interreſt ſua non impendere, quàm impendere ut deſtruendo. & poſtea impenſam reperire: vt ſupra *de acquirẽ. hæ.* l. *idem.* & facit T. *eodem.* l. *quamquam.* §. *idem Iulianus. & l.* §. *ſi colonus.*

¶ *Auctor*

* Singulos ex ſententia dicit ea forma qua apud Gellium IV. 1. 2. 7. C. Gracchus, Cornelio tribuno, mouit rogationem, ne quis hoc diſcerneret, ſed multis comprehenſis legeret.

† Omnimodo dubio prouiſo eſt. ... de ædil. E. ... quæſtio. de pec. ... ideo vnde colligimus in eadem huius §. ... rem poſſe præſtari ad dem. Iulianum. * dicebat.

† Aug. in l. ſi dominus fundi vellet. Ita Aug. & Alex. in l. ſi nec. ſupr. in quæſt. hoc, reſpondet. Idem vero. ſing. de hoc in noſtra accepta. Bring

* Simulata vel dicit pro nulla Labeo.

‡ Interreſt ... ſtra magis non impedire, quàm impendere ut ...

a ¶ *Auctoritas & Ipsorum §. apud Proculum.*
b ¶ *Reparet*, scilicet vt restituat opus si velit, vel patientiam præstet. & facit infra *quod vi aut clam l. tempestate §. fin.*
c ¶ *Sed videndum §. quod vi aut clam. contra. quod* C. *l. penul.* dixi. Item actione in factum teneri vt *supra de alie. iudi. l. 25 §.*

ACCVRS.

d ¶ *Interesse.* factus in demolitionibus operæ : vt & infra *l. penul.*

ACTVS. *Proculus.*] CASVS. Illequi fecit opus in fundo suo, per quod aqua pluuia meo fundo nocet : si vendat fundum meum in prouincia, nulla autem vtilis actione quando vi aut clam, post autem de dolo cum eo agere potuit. [CONTRARIVM.] Sic in fundo meo vitio loci, vt quia palustris pars aliqua fundi tui fuit, & cæt. & hc aqua incepit diu crescere, & dat mihi damnum : non tenetur. Idem est & si opus in fundo meo fecerat, quod postea profecisse dicitur, nam si aqua crescens in eo loco dat mihi damnum, non tenetur. [IN HOC IPSVM.] In act. aquæ pluuiæ arcendæ venit damnum quod ignorans venire. Item in act. damni infecti licet in emendatione venit tantum præteriti, si autem aqua pluuia recipere à se facto det mihi damnum : nunc agam adi. quod vi aut clam. si autem timeo damnum post sententiam iudicis exercitæ, tunc petam mihi cauceri de damno infecto vel vt destruas opus absque meo periculo. si autem post litem contesta. opus aliquod fecisti ex quo timeo, tunc agendum est de nouo. *Secundo autem non ;* quia tunc de nouo, imò *Tertio* non sufficit opus quod est factum post litem : oportet tam de hoc quam de illo cauere. Item dicit hic Iulianus, quod *Proculus* vel non præsentiebat, vel non animaduertebat quod *Labeo* dicebat, quod *Proculus* vel non præsentiebat, vel non animaduertebat quod *Labeo* dicebat, quod *Proculus* vel non præsentiebat, vel non animaduertebat quod *Labeo* dicebat.

ACCVRS.

e ¶ *Proculus.* vel non præsentiebat, vel non animaduertebat quod *Labeo* dicebat.
f ¶ *Vendidero.* ante lit. contestat. vt *supra eod. l. quamquam. §. Iulianus.*
g ¶ *Quærebat.* id est, quia.
h ¶ *Quod §. annus.* intra quem datur hoc interdictum : vt *supra quod vi aut clam l. semper. §. hoc interdictum.*

a Actio de dolo non datur vbi alia actio competit.

i ¶ *De dolo.* Duo obstant. Primò, quia alia * actio competit. ergo de dolo non datur : vt *supra de dolo l. 25. & §. alia.* Secundò ob quia & hæc de dolo finis habere potuit : licet hodie daret biennio vt *C. de dolo l. fin.* Ad primum respondet : quia vendidit & hic commisit dolum, vt annus interfecit hîc tenus : vnde actio de dolo competit, licet lapsum sit tempus interdicti, cùm fortè circa finem anni interdicti commiserit dolus. Sed hoc non placet quia sic daretur actio, in infinit. vt *supra eo. tit. l. 21. §. idem Pomponius.* Actio de dolo non datur heredi & contra heredem propter dolum commissum, vt annus interdicti finiret. Ad secundum respondet quòd à compositionibus additum est, quod actio de dolo daret biennio, non à Pretore huius legis secundum P. 4. Vel die quòd de dolo adhibito circa finem anni, dicit in hoc vt labatur annus interdicti. quod non placet : tam restituto tunc daretur, nisi defendas : vt & modò in alio contrario dixi. 4. Tu verò contenderet ad virumque respondeas, & die quòd datur de * dolo. id est, in integrum restitutio propter dolum commissum, vt annus labatur : vt *supra ex quib. caus. maior. l. ex prætor. §. fina. & l. sequent.* 5. Vel

Actio de dolo datur heredi & contra heredem propter dolum commissum, vt annus interdicti finiret.

In eadem causa est etiam socius eius qui opus fecit, si ipse auctor * non fuit. Idémque in donato fundo leg. 10 ve b est.

XIII. GAIVS *ad Edictum Prætoris vrbani titulo de aqua pluuia arcenda.*

SEd venditor aut donator interdicto quod vi aut clàm * de damno & impensis c ab actore factis tenebitur.

XIV. PAVLVS *libro quadragensimo nono ad Edictum.*

ATrius * ait, si is qui opus fecerit, potentiori * vendiderit * prædium : quatenus b defecerit dominus esse, agendum cum eo quod vi aut clàm, quòd si animus b prætererit, de dolo c iudicium dandum.

1. ¶ Cùm agitur aquæ pluuiæ arcendæ, de facto * quod nocet b, quæritur c. ideóque si vitio loci * pars aliqua soli subsederit d, quâmuis per eam canalem aqua pluuia infectiori noceat, nulla competit actio e. Idem fortasse dicitur, si in agro manu factum f aliquid subsederit.

Pro damno præterito intra annum potest quis conuenire quod vi aut clàm : post annum actione in factum ex edicto de alueatis ne mutandi iudicij. BART.

2. ¶ In hoc * iudicium, sicut in damni infecti, fiet arrum * dam-

a Pro Antore.

a Actio de dolo non datur vbi alia actio competit.

b Actio de dolo datur heredi & contra heredem propter dolum commissum, vt annus interdicti finiret.

c Periculum pro subjecta persona.

melius dicit factum nomine doli ex edicto de alienatione iudicij mutandi causa factam : vt *C. de alie. iudic. mut. cau. fact. l. 2. §. & si red. post vendit.* in fin. Nec ob. quòd & illa datur vsque ad annum, sicut de dolo actione vt *C. de altera. in l. vlt.* vel *est annum*, quia in interdicto computatur annus à tempore facti operis : vt *§. quod vi aut clàm. l. semper. §. hoc interdictum.* in hac autem actione à tempore alienationis hodie vel ò vsque ad biennium datur de dolo : vt *dicit. fin. C. de dolo. & potest* * Actio de dolo datur in factum pro tempore vt *C. de dolo. Lata-que.*

k ¶ *De eo facto. l. de causa damni.*
l ¶ *Nocet.* id est, nocere possit.
m ¶ *Quæritur.* id est, inquirimus per iudicet. nam non pro omni damno agitur : & hoc fabricit.
n ¶ *Loci.* quia palustris.
o ¶ *Subsiderit.* id est, erit in certa, valle quadam factus & hic per id aqua nocet inferiori fundo.
p ¶ *Actio.* de stricto iure, sicut de æquitate vt permittas vicinum replere : vt *C. eod. l. §. item Varus. & §. item damno. & C. eod. l. supra. §. fin.*
q ¶ *Manu factum. supra* ergo de non manu factis dixit. & expone hic *subsiderit.* vt *C.*
r ¶ *In hoc.* i. in actione aquæ pluuiæ arcendæ. ACCVRS.
[¶ *Interesse. vt & C. eo. l. supra. §. officium.* & expone vt ibi.
s ¶ *Vtrò.* hoc propter act. l. Aquil. cùm delitur instrumentum ex b quo fub conditione pecunia debebatur : vt *supra ad l. Aquil. l. in l. Aquilia §. idem.* Item si fuerit piscatus hujusmodi instrumentum : vt infra *de fur. l. quidam.*

b Pro damno præterito intra annum.

in §. Item si tabulæ in quibus legatum fub conditione relictum est, de dolo non exhibeantur : vt *§. de tab. exhi. l. item §. condemnatio.* Idem in narratione noui operis : vt *C. eo. §. l. §. hoc autem. & circa. C. de iudi. l. non quo modo dubitabam.*

t ¶ *De eo quod ante.* scilicet litem contestatam.
u ¶ *Quod vi.* non hac actione : vt *C. eo. l. §. §.*
x ¶ *De eo.* i. damno.
y ¶ *Restituendum.* per hanc actionem : vt & *C. eod. §. si vertius §. assidum. & infra eo. l. §. vltimo. §. non autem.*
z ¶ *Pretium.* id est, * lapicio petendi. ACCVRS.
a ¶ *Rathum.* super alia re. locus fi super eadem re : vt *§. 1. penul.*
b ¶ *Aliquandiu est.* vt *infra eo. tempore. vsucapi. & supra de iudi. l. non potest.* Nec ob. *supra eo. l. Iuvertius. §. ofterum.* quia ibi venit damnum contingens post lit. contestat. sed tamen ex præterito opere.
c Periculum pro subjecta persona.
d *Sed interdum.*] *Non potest. sc. infra quod vi aut clàm. l. nam Seruius. & supra de iur. om. iud. l. 9. & in nathan. de nou. nunc. §. si vna. eo. l. 9.*

POST venditionem.] CASVS. Fecisti opus in fundo tuo, ex quo tuttero damnum meo fundo. egi contra te act. aquæ pluuiæ arcendæ pendente iudicio alienasti fundum meum, possea datum est damnum. Dicitur quòd mihi condemnatio : & quòdquid consequar, reddam emptori. Sed pone quòd tu alienasti tuum fundum antequam agerem contra te : nunc agam contra emptorem, vel contra te inter annum, si causa mutandi iudicij alienasti. FR. ACC.

e ¶ *Post venditionem.* cius fundi cui aqua nocere potest.
f ¶ *De quo.* ipse cuius vitiatur.
g ¶ *Ante.* scilicet venditionem. nam secus si posteaquam *C. eod. fecerit. §. quæ prius.*
h ¶ *Idque.* scilicet damnum.
i ¶ *Eum.* scilicet venditorem.

i ¶ *Restituere*

480/C.IV.K.5-3, 127-128
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-3, 129-130

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-3, 131-132

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

trium * aquæ pluuiæ arcendæ venimunt ᵇ, etiam si trans flumen noceant ᶜ: ita si memoria eorum exstet, & si fieri non deberunt ᵈ.

Si arando aliquis aquæ faciat ex quo aqua posse nocere vicino: si alteri fundus cui non poterit, hac actione non tenetur. BART.

XXIV. ALPHENVS *libro quarto Digestorum à Paulo Epitomatorum.*

VIcinus loci superioris ᵉ pratum ita arabat, vt per sulcos itemque porcas ᶠ aqua ad inferiorem ᵍ veniret, quæ ritum est an per arbitrum aquæ pluuiæ arcendæ possit cogi vt in alteram partem araret, ne sulci in eius agrū ʰ spectarent. Respondit, non posse ⁱ eum facere quo minus agrum vicinus quemadmodum vellet araret. 1. ¶ Sed si quos ᵏ sulcos transuersos aquarios ˡ faceret: per quos in eius agrum ᵐ aqua ⁿ defluereret: hosce vt operiret ᵒ per arbitrum aquæ pluuiæ arcendæ posse cogere ᵖ.

2. ¶ Sed & si fossas feciſſet, ex quib. aqua pluuia posset nocere, arbitrum, si appareat futurum vt aqua pluuia noceret ᵠ, cogere

opportere fossas eum explere ʳ: & nisi faceret, condemnare ˢ: tametsi antequam adiudicaret ᵗ, aqua per fossas nunquam fluxisset ᵘ.

Licet aqua locus crescat & decrescat, locus tamen non dicitur crescere. PAVL.

3. ¶ Lacus ˣ cùm aut creſcerent, aut decreſcerent ʸ, nunquam neque acceſſionem neque deceſſionem ᶻ in eos vicinis ᵃ facere licet.

Si aliquid nocetur via, per quam itur ad fundum, nocetur fundo. BAR.

XXV. IVLIANVS *libro quarto ex Minicio.*

IS cuius fundo via deberur, aquæ pluuiæ arcendæ ᵇ agere poteſt fundi ᶜ sui nomine: quoniam deteriore via facta, fundo nocetur.

Confuetudo dat iuri ſuffitionem ciuitatis ſuæ. BART.

XXVI. SCAEVOLA *libro quarto Reſponſorum.*

SCæuola reſpondit, ſolere eos qui iuri dicundo præſunt ᵈ, iueri ᵉ ductus aquæ quibus auctoritatem vetuſtas ᶠ daret, tametſi ius non probaretur ᵍ.

DE PVBLICANIS & vectigalibus, & commiſſis.

Qualiter adverſus futura damna prouidetur, dictum eſt in duobus præcedentibus titulis: nunc qualiter adverſus damna & illatas iniurias ſuccurritur, dicendum eſt.

Ratum ſit.] CASVS. Si publicanus vel alius cum nomine ſuæ familiæ publicanorum vi adempti aliquantum ſ. intra annum consensus non reſtituat, tenetur poſt annum in duplum. ſi autem poſt annum conueniatur, tunc in ſimplum tenetur in actione in factum ex hoc edicto. & hæc eſt prima pars edicti. Si ſerui qui ſtant cum publicano, adoncinis ſ. publicani non exhibeant ſeruos, dominis teneatur in ſolidum abſque noxæ deditione. & hæc eſt ſecunda pars. Si damnum aliquod iniuria vel furtum fecerit publicanus, vel eius familiæ teneras publicanos actione in factum. & hæc eſt tertia pars. [RIBVVLVS.] Apparet quid hic dicatur. ſpectabat ad publicanos. sed dic, qui ſunt publicani? Certe illi qui fruuntur publico. & inde vocantur publicani: vt quia conducuntur ab Imperatore vel aliqua ciuitate ponam Lofolini, vel aliam ſimilem, & pro eo præſtant aliquod tributum ſiſco vel alicui ciuitati. & vt breuiter dicam, omnes qui conducunt aliquid à fiſco, appellantur publicani. Secundo dicit videndum quid ſuperſtat hic præter tractat de furtis & damnis datis & factis a publicano, vel eius familia. nam & alibi prouiſum eſt circa damna, vel iniurias inuectam, hoc tamen ſed certe quia præcipua eorum eſt mimis magna: & ex videtur negligere ea quæ ipſi faciebant, præſtim edictum ſpeciale de his. Tertio dicit, hoc edictum de publicanis minus potuit tapientum vel furem, quam faciat actio vi bo. rap. vel actio furti. peruenire enim ſupientum vel furem reſtituere vſque ad ſententiam: & ſi reſtituat, liberatur. Quarto dicit quod poſſum agere cum publicano actione vi bo. ra. vel leg. Aqui. vel furti. & mihi rationem. [FAMILIA NOMEN.] Nunc lex ponit hoc verbum familiæ, quod habuimus in principio edicti. nam comprehendit ſeruos publicani vel alterius, & libertas perſonas ſtantes cum publicanis. ſeruus tamen publicani non conſtituuntur ad officium relegalis non conſentiunt. Poſtea reponit vltimam partem, hanc ſ. ſi ſerui publicani qui ſeruentur rapinam, non exhibentur in dominum ſuæ noxæ deditione indicium dolo. & dicit hoc propriam. Hic debemus intelligere, ſiue non habeant in proceſſate: id eſt, poſſibilitate dandi, ſiue non: vt quia ſerui fugerunt. nam ſemper publicani tenentur in ſolidum. & eſt ſpeciale ideo, quia bonos ſeruos habere debent ad tale miniſterium poſſea exponit illa verba, *in dominum*: quia hoc ita accipiendum eſt, vt ſocij ipſius veſtigalis, quamuis domini non ſint, teneantur. & ille qui petit exhiberi, debet dicere quos. & ſi ignorat nomina, petat eorum liſtum exhiberi: vt ſic cogantur proferre poſſit delinquentes: & audiatur. & ſi plures ſunt ſerui qui hoc damnum vel furtum fecerunt tantum pro rata, quantum ſi vnus libet feciſſet, liberatio continget. & hoc dicit hic ſ. ſequem cum duabus legibus ſequen. FA. ACCVRS.

480/C.IV.K.5-3, 133-134
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

DE PVBLICANIS, † ET VECTIGALIBVS, & commissis a.

TITVLVS IIII.

*Libro decimo de hoc titulo quod dixi primo partu tenus vidimus, homonymum † facisse ut titulos superioribus tres contingeretur. Ex titulo de opere novi nunciationis constat, opera nova nunciationem fieri etiam si in publico opus fiat. & ex titulo de damno infecto, satisdari damni infecti de eo opere quod fit in publico ne per hoc damnum privatis contingat fieri. & ex titulo de aqua, aqui pluvia arcenda, etiam si ex publico opere aqua per vicini fundum decurrat, vel si publicum interrumpat: non si opus in publico fiat, & posse aqua fluentem ordinibus publicis interrumpente, modo si per eum publicum ducatur permissa principis. Hoc enim titulo agitur de publicis, sicut alio superiore de re quod publicanus aut publici nomine, &c. Sic enim inscriptio edicti, ex Basilica, in quibus ait Ulpian. si non publicis vectigalis. Et publicum † vectigal interpretor ipsa definitio, ea merces quæ exhibetur vel exercetur, ex praedio fiscalibus aut publicis, vel alijs rebus, quas constituere publicani dicuntur. Hi * quidem fraude mercis, immodestia audacia superari caeteros homines, nemo est qui neget, & vel id. Pessimos publicanos, qua referitur a Livio scriptorum sufficit, quoque de hac re non moribus à Suida descriptis his verbis, ex rapacitate sua, discriminatim omnia. Aut ergo ita meretrices, quodque non largo, non vetus, non, id est, libera vis, inculpatus raptus, impudens habendi cupiditas, finitum ratione cautes, impercussa necessitas, quæ de causa ea edicta Numae adversus † publicanos primùm protulerit & proximis annis ordinem intra redditorem, vel Cor. Tacitus lib. 13. Annal. scribit, deinde praetores ipsi celebrandum edictum dederunt, qua hoc titulo proponitur, si quid publici nomine publicani vel familia eorum vi admisit, aut damnum iniuria, fortiusve fecit; intra annum in simplum, post annum in simplum, quæ prior est quicquid actio damni iniuria ex lege Aquilia. & mutier quidem furti aut vi bonorum raptorum, sed non ideo tamen minus remanet furti aut vi bonorum raptorum, sicut ne per si approbendatur prætor actionem vi bon. rap. nisi cum furti manifesti teneatur. imò verò in eo quoque prætor ab hac actione quod si non existimet familiam quæ damnum, non aut furtum fecit, aut aliquid illicitè exegit, an soldum suo nomine teneantur, sed & plerique * alia non pertinentia ad hanc actionem hoc titulo continentur, de vectigalium locatione, & rebus immunibus à profitentur vectigalis, & de pœna fraudem vectigalis imperatoribus mandata, & de pœna illicitarum mercium, vel & imperfecta & illicita fisco committantur. Commissa † sunt res quæ ex his causis fisco vindicantur, vel irrumpa ipsa propter quæ vindicantur.* Cyiac.

Pro exactis illicitè à publicano vel eius familia, datur actio ex hoc edicto in factum ad duplum intra annum, nisi exactum restituatur: post annum verò in simplum. & pro hoc facto familia si non exhibetur, comperit hoc actio sine noxa dedituræ. Paul.

1. Vlpianvs libro quinquagesimoquinto ad Edictum.

RAtor ait: *Quod publicanus * eius publicani nomine b vi c ademerit, quidve familia publicanorum d: si id restituetur non erit e, in * duplum f: aut si post annum agetur, in simplum iudicium g dabo. Item si damnum iniuria h fortuitve factum esse dicetur: iudicium i dabo. Si id k † ad quas ea res pertinebit l, non exhibebitur m: * in dominos sine noxa n dedituræ iudicium o dabo.*

Publicanus dicitur qui est positus ad exigendum publicos reditus: sive exigat immediate pro fisco: sive immediate pro se, sed aliquid solvat fisco à quo conducit vel emit. Paul.

1. ¶ Hic titulus ad publicanos pertinet. Publicani autem † sunt, qui publico P fruuntur ? (nam inde nomen habent q) siue fisco vectigal pendant r, vel tributum conseguantur. Et omnes qui quod à fisco s, vel conducunt, recte appellantur publicani.

Actio ex hoc edicto mutuo est, quam vo bo. rap. in duplum. Paul. de Castr.

2. ¶ Dixerit aliquis ad quid t vtique hoc edictum propositum est quasi non & alibi prætor prouiderit furtis, damnis, vi raptis. Sed è re putauit * & specialiter aduersus publicanos edictū proponere.

3. ¶ Quod quidem edictum in aliqua parte * minus ? est: quippe cùm in duplum detur u, cùm vi bonorum raptorum in quadruplum sit, & furti manifesti æquè in quadruplum x.

4. ¶ Et restituendi facultas publicano vi abrepti y datur: quod si fecerit, omni onere exuitur, & pœnali actione ex hac parte edicti liberatur.

Vnde quæritur, si quis velit cū publicano non ex hoc edicto, sed ex generali vi bonorum raptorum, damni iniuriæ, vel furti agere, an possit. Et placet posse z, contra ius commune: hoc secundum ius commune. ¶ Sed si possis agere hoc iudicio: an quod potest agi vi bono. raptorum, vel furti in id

---

a Publicanus ex nullo vel ex obligatione & fide familiæ nomine tenetur.

† De publicanis & vectigalibus vide Bertrand. in comm. ad Capitul. Pisanum. De commissis and vide Brod. super decis. Otthoman.

† Nemo habuit unde ad fiscum quid inferret.

b Vi alia alia tum, alia commodum.

c ¶ Vi. adde Alciatum, vel compulsa: vel ? Inde quæritur, & ? ad. Ulpianum quod sequitur.

d ¶ Publicanorum. C. advertite.

e ¶ Non erit quandocunque petente actore intra annum. Acc.

f ¶ In duplum. in c. causa agitur in quadruplū contra publicanum, sed illud fit ex edicto de calum. vi & de calum. l. antepe. §. fin.

g ¶ Iudicium. id est, actio in factum. hic exponitur § ante. eas fin. Licet aut § ſ.

h ¶ Iniuria. id est, culpa. sic Inſtit. de iniur. in princ.

i ¶ Iudicium. sublieri in factum.

k ¶ Si id. aliàs, ſ. ſ. sublieri ferui.

l ¶ Pertinebit. id est, qui ea commiſſa dicentur.

m ¶ Non exhibebitur. sc. à publicanis.

n ¶ Sine noxa. licet domino ignoranti delinquentis. & est ratio vi ?. nod. l. cum ſ. exhibuiſſet.

o ¶ Sine noxa deditionis. Vide ſcripta ad tit. tum Codicis, vndigeſta noua inſtitui non poſſ. Cyiac.

p ¶ Iudicium. id ? est, prædictum actionem in factum.

q ¶ Publico. eo quod publicanus ſi, vt § pluribus & ſalina: vt ?. de verb. ſign. l. nam qui vectigal. & l. iuris publica. §. fin.

r ¶ Qui publico fraudem id est, vectigali. l. vt in conductionē. l. pro ſocio. Cicer. Actor de provincia conſulari. & in epiſt. ad Q. fratr. liber. Epiſt. Vide ſcripta ad l. 2. ?. de verbor. ſignif. Cyiac.

s ¶ Nomen habent. b vnde Matthæus fuit hinc dictus publicanus alibi dicitur publicanus. à publico procedere in Euangelio.

t ¶ Fundator. tanquam ? precumnes colligendo pro fisco. ¶ Et

---

e Ita placet Bar.

f Displicet Bar.

g Vectigalis & tributo differentia.

h Vectigal, redditus mercis quæ vehitur

i Tributa prestantur ratione soli à possessoribus.

k Censet.

l Verres in disputationibus, lege in Verr.

† Si ijs ad quos.

* exhibebuntur.

m Vide Bud. ſup ea qui. tem. ad l. nulli committere. ſ. qui ap. cas. & Alex. ab Alexā. lib. 1. genial. c. ſcrip. ap.

n Et re patuit. vt ſoprimeret eoq; pra sistentiæ vt ?. d. quæ. re. & ne S. nau. cau. fæ. & ea. §. ſ. & vt tum videretur negligere. vt ſ. de iniur. l. item aquil. §. hoc edicto. & ad idem S. de pac. Lauriſſ. §. dein.

o In aliqua parte. i. in aliquo. Acvrs.

p ¶ Minus. ſ. quam vi bon. rapto. & furti manifeſti: vt fabricii.

q ¶ Datur. ſ. hoc edictum de publicanis.

r ¶ In quadruplum. i. non per omnia æquali vt ſupra in bo. rap. in pr.

s ¶ Vi abreptum. vſque ? ad ſcripturam. vide videtur arbitrata b, ſecundum quosdam: vt dixi ?. nod. l. hoc edicto. Idem in edicto quod met. cauſa vi. ſ. quod ne. cau. ſ. cum excipiatur. §. ſatis. quod non eſt in furti & vi bono. rapto. vt ?. de fur. l. quæ in rem. & ?. ad Treb. bona rapta. l. furioli. c.

t ¶ Poſſe. vt & C. de fur. l. etiam. Sed op. quod certum damnatū ? non debeant dari, vbi locum habet ordinatio: vt ſ. de mun. Lic. conſu. Sed illud quando extraordinarii eſt cognoſcendo.

u Restituendum non semper ad quando locum habet ordinaria actio. quo remedio competente.

480/C.IV.K.5-3, 137-138

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

exercitui, executatur ff. *ex Libonian. §. res exercitui.* ACCVRS.

a ¶ *Consuetudo.* Not. de consuetudine ff. *ex Libonian. §. exercuit.* & *C. ex §.* Sed fallit quando princeps de nouo ex causa permittit plus minus quam ex consuetudine ff. *ex Cand. §.* & *Lib. C. ff. §. de aqueductu. versic. i §. princ. §. plenius.*

HOc edicto,] CASTR. Restituta re fabricata, actio ex hoc edicto cessat, etiam si iam esset mota in super hac actione. Secundo dicit in duplo quod petitur per hanc actionem, constituitur ipsa res. FRAN. ACCVRS.

b ¶ *Hoc edicto.* quod habes *C. ad l. ult. in prin.* in eo quod dicit, si id restituatur.

c ¶ *Durat.* de ficto iure.

d ¶ *Absolucndus est.* de cognitate. ¶ Vide nota. quod ff non obtinuit id effectu mota prius cōc. & sit arg. contra *C. de verb. obl. l. si in stipulatum.* & *C. de nexis. l. si* ita scriptum. ¶ Item quod dicit *restituere pecuniam. l.* non per simplicitatē iudicis, & ac nō est arbitraria hęc actio, ad *l. ult. de condict. furt.* in fi. ou. *Bal. in l. si mulier. Sing. de pact. dotal. Mayn. Lanfran. & ad Instit. de interdict. Bart. in l. si ou. Bal. in l. si pro eo. Mora ff. ad l. Falcid.* ou. *Ostien. l. 84. §. de verb. oblig.* Sed hic id fit ex bonis edicti, ferentia, quę pœnam infligit sub conditione, non secutus fit. *Vide Scrip. ad l. 84.* CYNAC.

e ¶ *Fraudem.* id est, exuta duplum.

f ¶ *In duplo.* vt *l. ad libertum §. quod dicit.* & *C. de usur. §. fi. facultas.* Acin hoc est minus quàm adhuc fuit. ACC. Si multi.] CASTR. Plures publicani acceperunt aliquid illicite, non tenetur quilibet in solidum cum effectu, sed quilibet pro illata parte & quod vnus ab eo petetur, supplebitur per alios. FRAN.

g ¶ *Quod.* id est, aliquid. ACCVRS.

h ¶ *Duplī actio illis deplicanda:* & alias *duplī actio.* non ergo quilibet in duplum tenetur hac actione, sed licet soluerit tenebatur quilibet est in solidum obligatus quod patet in casu quando alter non est solvendo: quia alter totum solvit. Alii dicunt ad partem illam esse obligationem vt *arg. l. de usur. §. fi. usurarum. §. §.* Sed quid dicas, est arg. contra *l. ad leg. Aquil. Lucius Titius. §. §. plures. & C. de condict. furt. l.* Sed melius agitur ex hoc edicto, quàm illis actionibus, scilicet Aquil. & Furti. *A. B. ex l. §. quod quidem.*

i ¶ *Ratio.* inter eos qui soli & tenebantur & aliis qui cum aliis delinquere, quali dicat, reficit, 4 debet, an cum alio delinquas. & facit *l. de iurisdict. cum. iudic. l. si furtum.* &], quod vt *aut. ciuem. l. semper. §. fi in stipulatio.* Sed videtur huic legi contra]. *de usur. §. fi. usurarum. §. fi.* in eo quod ibi dicit de quadruplo, hic de duplo, sed hic priuatus, ibi fisco fuit iniuriæ aliqua: *l. ablata.* & hoc levando casu refert an in quadrito, & tunc in quadruplum: an in quatuordecim, & tunc in duplum censetur ablatum vt *C. de usur. §. fi. facultas.* & *C. de adquirend. possess. §. fin.* Vel *in Lucius. l. de usur. §.* priuatus facit fisco fraudem: hic publicanus. ACCVRS.

k ¶ *Conseruetur:* quantum ex parte delinquentium, quia solus in solidum, si cum alio, quilibet pro parte. Sed ex parte dantium pœna semper soluitur consequitur. ACCVRS.

Imperatores.] CASTR. Quando debentur tributum ratione prædiorum: ipsa prædia sunt obligata, non persona. hinc est quod si prædium tributarium emisti, ego qui multi ante: etiā clarū quod non erat solutum tributum à vendente: dicitur quòd tu empror debebis soluere tributa etiam præterita temporis. habebis tamen eam actionem contra vendentem tuam, si tu ignorans hoc similiter. Secundo dicitquod ff. pupillus habet prædium ex quo tributum debet fisco, licet non soluerit tempore quo debet tributum, & sic debet puniri tamen non videtur hic pœna temporis statis ff. intra diem XXX. post soluat. FRAN.

l ¶ *In vectigalibus.* id est, cum vectigalibus & improprie ¶ *penit.* id est, *pro* tributis: vt *nec. l. 10. §. §.* ACCVRSIVS.

m ¶ *Non possunt.* ff. tantum. Aut dicas quòd persona nonobstante

præstari non potest, ab altero exigetur licet dicunt Seuer' & Antoninus restripserūt. Nam inter criminis reos ', & fraudis participes, multum interesse constituerūt. n

Omnes damni vectigal intrumbis possessori. BART.

PAPIRIVS IVSTVS *libro secundo de constitutionibus.*

IMperatores Antoninus & Verus rescripserūt, in vectigalib. ipsā prædia, non personas ° cōueniri: & ideò possessores etiā præteriti cēporis vectigal soluere debere °: quòd exēplo † actionem p, si ignorauerint, habituros °. ɔ.

Pupillus emadit pœnā commissā ipse sure, si intra triginta dies soluat. PAV.

1. ¶ Item rescripserunt pupillo remittere sē pœnam commissā q si intra diem trigentissimum r, vectigal intulisset s.

Pœna fraudatis vectigalis nō transmittitur ad heredem ante litem contestatam. PAVL.

VIII. PAPINIANVS *libro secundo Responsorum.*

FRaudati ' vectigalis crimē ad heredē eius qui fraudē cōtraxit, cōmissi ratione trāsmittitur t.

Si vnus ex damnis fraudat vectigal, partes cæteris sua confiscantur, non aliq; ignorantibus. PAVL.

1. ¶ Sed si vnus ex plorib' heredib' u ē munē v causa vectigalis w ē q damnatus. ¶ Item quòd dicit remittendū *ipso iure.* sed videtur † quod pœ nō trāsmittatur: vt *l. de minor. §. pen. causa.* & *pen. quæ* est contra. Sed ibi in adulto: hic in pupillo. x. Vel dic vt ibi.

q ¶ *Intra dem.* 30. Vide *cap. 10. in præfcrip.* & *scrip. ad tit. Cod. de vectigal.* CYNAC.

r ¶ *Intulisset.* aliàs *intulisse*, scilicet pupillus: aliàs *intulisse*, scilicet tutores. & *sunt d. Leonib. qu.* &]. *1. prox.*

s ¶ *Fraudat.*] CASTR. Duobus modis potest cadere, vt in glo. Primo fc. Publicanus ita tulit ceritum exigendo plusquam debebat. si autem non contractauit decedat, etiam tenetur in heredem eius actio, inquantum ex bonis suis locupletati. potest & alio modo ponere: vt in glof. [SED SI VERO.] Dic casum vt in glossa incipit. si vero, cum sequenti. FRAN.

t ¶ *Fraudati.* à publicano, vel secundo ab eo qui soluere debet.

u ¶ *Transmittitur* cum non: & aliàs, *transmittitur sine non.* & secundum primam dic, non transmittitur nisi inquantum ad eum peruenerint *l. ex §. publicanus. in prin.* Secundum aliam transmittitur. Inquantum peruenit, vt ibi dicit: & sic in publicano accedunt. Sed & potest intelligi sine non. & cum non. *de eo qui debet soluere* vectigal nemine alienus teneri, & tam supponit vt cū exigatur vectigal. & secundum hoc semper die ratione commissi, id est, delicti, vel debet illicitus mereri: & sic fit commissio in fcum ipso iure. & tenetur heres si non illam pœnam: vt]. *ad l. cornel. & illustrium.* & *commissa* & *C. tit. de vectig. §.* & secundum hoc ratione commissi expone. i. est quæ commissa est in fiscum.

v ¶ *Heredibus.* ipsius publicani qui fraudem fecit superioris casu. sed hoc casu non fecit: vt supra dixi. vel ipsius priuati qui debuit pœnam vectigal: vt dixi.

w ¶ *Rem communem.* Rubi Flor. *rem manum.* i. fisco commissam, vectigali obnoxiam. Pecunia autem significauit eorum ofi officiosum. Vide scripta *ad tit. Cod. vnus vestig. inferri non posse.* CYNAC.

x ¶ *Causa vectigalis.* i. rem subripuit heres quæ erat communis causa vectigalis. quia ex ea debebat præstari vectigal. subripuit dico vt ille sibi haberet. & in hoc differt à superiori, vbi subripuit solum vectigal non solutum, & non soluit. 2. Vel dic, subripuit rem communem cum heredibus causa vectigalis subtrahendi & non præhendi. & hoc exactiam apparet. aliàs præsumeretur ē causa suæ partis scilicet: vt *l. pro socio. l. rei communis. & Lucius §.*

y ¶ *Conse vectigalis.* Male quæsit Accursius, quid si causa vectigalis

a Conseruedo in vectigalib. obligatur. b Principio de confessione vectigalis remittit potest.

† Infamium tuetur & pœnam iure commentum, quæ possit, & rem offerat & fidem negat. fed causa fe malle habere id, quam stare debeo exemplo *Instit. de actionib. §. ad nostrā. Sup. de exceptio. Mora ff. ad l. Falcid.* ou. *Ostien. l. 84. §. de verb. oblig.* Sed hic id fit ex bonis edicti, ferentia, quę pœnam infligit sub conditione, non secutus fit. *Vide Scrip. ad l. 84.* CYNAC.

c ¶ *Durat.* de ficto iure.

d ¶ *Absolucndus est.* de cognitate. ¶ Vide nota. quod ff non obtinuit id effectu mota prius cōc. & sit arg. contra *C. de verb. obl. l. si in stipulatum.* & *C. de nexis. l. si* ita scriptum. ¶ Item quod dicit *restituere pecuniam, l.* non per simplicitatē iudicis, & ac nō est arbitraria hęc actio, ad *l. ult. de condict. furt.* in fi. ou. *Bal. in l. si mulier. Sing. de pact. dotal. Mayn. Lanfran. & ad Instit. de interdict. Bart. in l. si ou. Bal. in l. si pro eo. Mora ff. ad l. Falcid.* ou. *Ostien. l. 84. §. de verb. oblig.* Sed hic id fit ex bonis edicti, ferentia, quę pœnam infligit sub conditione, non secutus fit. *Vide Scrip. ad l. 84.* CYNAC.

e ¶ *Fraudem.* id est, exuta duplum.

f ¶ *In duplo.* vt *l. ad libertum §. quod dicit.* & *C. de usur. §. fi. facultas.* Acin hoc est minus quàm adhuc fuit. ACC. Si multi.] CASTR. Plures publicani acceperunt aliquid illicite, non tenetur quilibet in solidum cum effectu, sed quilibet pro illata parte & quod vnus ab eo petetur, supplebitur per alios. FRAN.

g ¶ *Quod.* id est, aliquid. ACCVRS.

h ¶ *Duplī actio illis deplicanda:* & alias *duplī actio.* non ergo quilibet in duplum tenetur hac actione, sed licet soluerit tenebatur quilibet est in solidum obligatus quod patet in casu quando alter non est solvendo: quia alter totum solvit. Alii dicunt ad partem illam esse obligationem vt *arg. l. de usur. §. fi. usurarum. §. §.* Sed quid dicas, est arg. contra *l. ad leg. Aquil. Lucius Titius. §. §. plures. & C. de condict. furt. l.* Sed melius agitur ex hoc edicto, quàm illis actionibus, scilicet Aquil. & Furti. *A. B. ex l. §. quod quidem.*

i ¶ *Ratio.* inter eos qui soli & tenebantur & aliis qui cum aliis delinquere, quali dicat, reficit, 4 debet, an cum alio delinquas. & facit *l. de iurisdict. cum. iudic. l. si furtum.* &], quod vt *aut. ciuem. l. semper. §. fi in stipulatio.* Sed videtur huic legi contra]. *de usur. §. fi. usurarum. §. fi.* in eo quod ibi dicit de quadruplo, hic de duplo, sed hic priuatus, ibi fisco fuit iniuriæ aliqua: *l. ablata.* & hoc levando casu refert an in quadrito, & tunc in quadruplum: an in quatuordecim, & tunc in duplum censetur ablatum vt *C. de usur. §. fi. facultas.* & *C. de adquirend. possess. §. fin.* Vel *in Lucius. l. de usur. §.* priuatus facit fisco fraudem: hic publicanus. ACCVRS.

k ¶ *Conseruetur:* quantum ex parte delinquentium, quia solus in solidum, si cum alio, quilibet pro parte. Sed ex parte dantium pœna semper soluitur consequitur. ACCVRS.

Imperatores.] CASTR. Quando debentur tributum ratione prædiorum: ipsa prædia sunt obligata, non persona. hinc est quod si prædium tributarium emisti, ego qui multi ante: etiā clarū quod non erat solutum tributum à vendente: dicitur quòd tu empror debebis soluere tributa etiam præterita temporis. habebis tamen eam actionem contra vendentem tuam, si tu ignorans hoc similiter. Secundo dicitquod ff. pupillus habet prædium ex quo tributum debet fisco, licet non soluerit tempore quo debet tributum, & sic debet puniri tamen non videtur hic pœna temporis statis ff. intra diem XXX. post soluat. FRAN.

l ¶ *In vectigalibus.* id est, cum vectigalibus & improprie ¶ *penit.* id est, *pro* tributis: vt *nec. l. 10. §. §.* ACCVRSIVS.

m ¶ *Non possunt.* ff. tantum. Aut dicas quòd persona nonobstante

præstari non potest, ab altero exigetur licet dicunt Seuer' & Antoninus restripserūt. Nam inter criminis reos ', & fraudis participes, multum interesse constituerūt. n

Omnes damni vectigal intrumbis possessori. BART.

PAPIRIVS IVSTVS *libro secundo de constitutionibus.*

IMperatores Antoninus & Verus rescripserūt, in vectigalib. ipsā prædia, non personas ° cōueniri: & ideò possessores etiā præteriti cēporis vectigal soluere debere °: quòd exēplo † actionem p, si ignorauerint, habituros °. ɔ.

Pupillus emadit pœnā commissā ipse sure, si intra triginta dies soluat. PAV.

1. ¶ Item rescripserunt pupillo remittere sē pœnam commissā q si intra diem trigentissimum r, vectigal intulisset s.

Pœna fraudatis vectigalis nō transmittitur ad heredem ante litem contestatam. PAVL.

VIII. PAPINIANVS *libro secundo Responsorum.*

FRaudati ' vectigalis crimē ad heredē eius qui fraudē cōtraxit, cōmissi ratione trāsmittitur t.

Si vnus ex damnis fraudat vectigal, partes cæteris sua confiscantur, non aliq; ignorantibus. PAVL.

1. ¶ Sed si vnus ex plorib' heredib' u ē munē v causa vectigalis w ē q damnatus. ¶ Item quòd dicit remittendū *ipso iure.* sed videtur † quod pœ nō trāsmittatur: vt *l. de minor. §. pen. causa.* & *pen. quæ* est contra. Sed ibi in adulto: hic in pupillo. x. Vel dic vt ibi.

q ¶ *Intra dem.* 30. Vide *cap. 10. in præfcrip.* & *scrip. ad tit. Cod. de vectigal.* CYNAC.

r ¶ *Intulisset.* aliàs *intulisse*, scilicet pupillus: aliàs *intulisse*, scilicet tutores. & *sunt d. Leonib. qu.* &]. *1. prox.*

s ¶ *Fraudat.* à publicano, vel secundo ab eo qui soluere debet.

t ¶ *Transmittitur* cum non: & aliàs, *transmittitur sine non.* & secundum primam dic, non transmittitur nisi inquantum ad eum peruenerint *l. ex §. publicanus. in prin.* Secundum aliam transmittitur. Inquantum peruenit, vt ibi dicit: & sic in publicano accedunt. Sed & potest intelligi sine non. & cum non. *de eo qui debet soluere* vectigal nemine alienus teneri, & tam supponit vt cū exigatur vectigal. & secundum hoc semper die ratione commissi, id est, delicti, vel debet illicitus mereri: & sic fit commissio in fcum ipso iure. & tenetur heres si non illam pœnam: vt]. *ad l. cornel. & illustrium.* & *commissa* & *C. tit. de vectig. §.* & secundum hoc ratione commissi expone. i. est quæ commissa est in fiscum.

u ¶ *Heredibus.* ipsius publicani qui fraudem fecit superioris casu. sed hoc casu non fecit: vt supra dixi. vel ipsius priuati qui debuit pœnam vectigal: vt dixi.

v ¶ *Rem communem.* Rubi Flor. *rem manum.* i. fisco commissam, vectigali obnoxiam. Pecunia autem significauit eorum ofi officiosum. Vide scripta *ad tit. Cod. vnus vestig. inferri non posse.* CYNAC.

w ¶ *Causa vectigalis.* i. rem subripuit heres quæ erat communis causa vectigalis. quia ex ea debebat præstari vectigal. subripuit dico vt ille sibi haberet. & in hoc differt à superiori, vbi subripuit solum vectigal non solutum, & non soluit. 2. Vel dic, subripuit rem communem cum heredibus causa vectigalis subtrahendi & non præhendi. & hoc exactiam apparet. aliàs præsumeretur ē causa suæ partis scilicet: vt *l. pro socio. l. rei communis. & Lucius §.*

x ¶ *Conse vectigalis.* Male quæsit Accursius, quid si causa vectigalis

a Hypotheca esse potest tacite personali obligatione. b Vectigal illatum sequitur, & filium Iulianum. c Sic Horm. lrd in manuf. ed ex emendatione.

d Contra illum pro debitore.

e Committitur ex fisco ni soluatur vectigal vel tributum, ob omissionem professionis, quæ illatorum tributorum. f Sic Hotm. in archetyp. quod notat ex Iulio, a quo mox Plautio, cuius compositum fit commissum, & ita est. ff. tam commissum. g Delictum ne præsumatur.

480/C.IV.K.5-3, 139-140
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-3, 141-142

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

a ¶ *Curatori.* scip. vetifici, vel Cæsaris.
b ¶ *Curia.* decurionum vel curialium. *& facit C. eius vectigalia. per totum.* ACCVRS.
c ¶ *Ciuitatem.* Ide nouum ei esse aliquis posse vel potius principis, pro quo non soluebatur vectigal: si nec aliquis de superioribus velit constituere certū vectigal, non ᵃ poterit sine voluntate principis. *& Præcedentia.* I. vectigalia. ACCVRS.
e ¶ *Reformare.* vt ᵇ cùm prius accipiebat octauam de ipsis mercibus, nunc vult in pecunia: vel economia. & sic reformare. sim alia simum ponere.
f ¶ *Addere.* vt ᶜ cùm soluebantur de æstimatione denarii: nunc vult quod solidus. & quod subiicit, vel *denunciare*, dic contra.
g ¶ *Non soluta.* Vide scripta. & not. ficit ad l. 3. C. *locat.* CVIAC.
h ¶ *Penſionibus.* ab illis quibus locantur publicæ, vel ab illis qui conduxerunt à fisco.
i ¶ *Pedere.* flatim ᵈ ex quo pensatum est in solutione, at in Ecclesia expectant biennium: vt in *Auth. de alle. & empty.* §. *ſi verò quæ. colla.* in. Vel sunt hic idem quod in ecclesiis vt ar. *C. de sacrof. eccl. l. fi.* & hoc fuse si cōductor simplex, flue ius habeat in re, puta emphyteuta. secus aut in eo qui à priuato habet quia tunc per triennū habet ius in re: puta quia fit emphyteuta. aliàs biennium expectatur vt *l. de hoc emphy. in fi. & §. incol. quæro.* §. *item.* ADDIT. Die elatius fecdiùm Bar. hic, quod aut loquimur in simplici conductore aut in eo qui habet ius in re. Primo casu simplex conductor qui non habet ius in re, potest flatim expelli. *arg. idem C. locat.* aut. Tallis si est consentium vt ᵉ non expellatur: quia tunc expectatur biennium: vt *d. § item.* Secundo casu quando loquitur de eo qui habet ius in re: tunc in emphyteuta priuati triennium, in emphyteuta ecclesiæ biennium expectamus: *l. C. de iure emphyt. & Authen. qui rem. C. de sacrosanct. eccle.*
k ¶ *Permittitur* publicano. & sic secundum hoc publicanus locasset. Sed posset & aliter in hoc §. poni casus. I. quod publicanus qui conduxit aliquid à fisco, nō solvit pensiones fisco vendit fiscus potest eum expellere. sed si secundū hoc *exponas permittitur, quasi* est hic in limita. I. fisco.
k ¶ *Permittitur* publicano. ACCVRS.

CVIAC.] Caeus. Dicitur quod nullus debet audax esse vēdere aurum cum ejus acuantur cultellines ferri, nec frumentum, nec talem hostibus, qui vendit, capite punitur. [AGRI.] Agri publici in perpetuum locati, non reuocantur per procuratorem Cæsaris nisi auctoritate principis & intelligit sine iusta causa. [DOMINVS NAVIS.] Si dominus nauis aliquam rem illicitā imposuit in nauī vt ponatur, vel offendit conductori nauis quod imponat, amittit nauis si autem eo ignorante magister nauis imposuit, vel conductor, nunc ipse magister vel cōductor capite punitur nauis autem domino restituitur. [ILLICITARVM.] Si autem aliquis portat illicitas merces, merces confiscantur & fiscus petet eas ab ipso portante, vel eius herede. portās autem eas res, emere potest per se, vel per aliam à fisco cui fit affecta fuerint. & hoc dicit §. ille cum seq. [QVI MAXIMOS.] Si conductorem vectigalium fuerunt multum locati ex illa conductione, finito tempore conductionis tenentur iterum conducere, & non inuenitur alii qui velint tantam dare quantum est prius datum. FRANC. ACCVRS.

f Cores quid.
l ¶ *Subigenda.* aliàs *subigendum* & aliàs *subiciendum* & sunt ᶠ cones lapides ad acuendum ferrum necessarii: & quandoque subiiciuntur ferro quando que ferrū cum subiicitur hac non debet quis vendere g hostibus, sicut nec frumentum vel similia vt *C. quæ res expor. l. 1. & 3. & C. qua res non expl. pen. & l. fin.*
g Vendere hostibus qui non licet.
m ¶ *Vi ferrum.* Vide scripta *ad l. 3. de his quib. ut indig.* CVIAC.

interuenit consensus principis. PAVL. X. HERMOGENIANVS *libro* I. *Epitomarum.*

VEctigalia sine imperatorum præcepto neque præsidi, neque curatori ᵃ, neque cuiq; ᵇ cōstituere ᶜ, nec præcedentia ᵈ reformare ᵉ, & his vel addere ᶠ, vel deminuere licet.

Si emptores gabellarum deficiant soluere in aliquo termino, statim potest sibi auferri gabella, si ita placet communiter. PAVL. DE CAST.

1. ¶ Non solutis ᵍ vectigalib pensionib. ʰ pellere ⁱ cōductores, necdum etiam tempore conductionis cōpleto, vel ab his vsuras ex mora exigere permittitur ᵏ.

XI. PAVLVS *lib.* I. *Sententiarum.*

CVtem ˡ ferro subigendo necessariam, hostibus quoq; venandari, vt ferrum, & fr mentum, & fales ᵐ, non sine periculo capitis ⁿ licet.

Contractus facti per officiales publicos sunt firmādi per sequentes officiales: nec possunt per eos rescindi sine auctoritate superioris. PAVL.

1. ¶ Agri publici ᵒ, qui in perpetuum ᵖ locantur, à curatore ᵍ sine auctoritate principali reuocari non possunt ʳ.

Pro illicitis mercibus bona transferentis, nō alterius publicantur. BAR.

2. ¶ *Et salem.* Salis commercio omnibus est interdictum sine persona mancipum, id est, publicanorum, qui sales conducerunt. *l. si quis. C. de vectigal. commiss.* CVIAC.
3. ¶ *Non sine per. sapere.* Hanc cap. portarum *l. cod. in Nou.* 63. mutatus in microrem. Vide scripta *ad tit. C. qua res expor. non deb.* CVIAC.
4. ¶ *Agri publici.* Vide scripta *ad princip. tit. Cod. de iure emphyteut.* CVIAC.
5. ¶ *In perpetuum.* I.ª quandiu solutur vectigal, &c. & hi ficuntur vectigales ᵇ. vt §. *fi ager vectil. l.*
6. ¶ *A curatore.* aliàs *ab auctore, aliàs ab adstante, aliàs à curatore.* & sequi ponitur pro procuratione Cæsaris.
7. ¶ *Non possunt.* sine causa, sed ᶜ cum causa: ve propter aliquod tumultuosum possuntur *Cod. de proxim. C. l. fi. & facit l. §. §.* ACCVR.
8. ¶ *Vbi vsuras.* I. ᵈ qui seruantur, & dic domino seruo. ACC.
9. ¶ *A magistro.* I. ᵉ ab eo cui totius nauis archora est mandata: vt *supra de exerci. l. §. §.* ACCVRS.
10. ¶ *Gubernatore.* qui ᶠ partē nauis gubernat: proreta ᵍ, qui sedet in proreta. Lin prima parte nauis: nauta ʰ qui nauē gubernat: vt *I. mon. eas. l. §. nautam.*
11. ¶ *Ami proxeta.* Vide scripta *ad l. §. de his qua vi metūs & ad tit. Cod. de naut. fœn.* Huic §. derogatur Nouella Leon. 63. CVIAC.
12. ¶ *Commiſſo.* in ſi scamque ad eum pertinebant: vt *C. de naut. fœn. l. 15. & supra locat. Leo. cendallo. §. pen.* ACCVRS.
13. ¶ *Reſtituitur.* quia non potest dici ignorans delinquisse: vt *supra de adil. & obseq. l. ea malefitio. §. ſi quis.* & est simile huic §. *in Authen. de exile. tit. §. ſi quis in ſua colla.* in, Sed at contra *C. de fal. mone. l. §. domus.* Sed ibi speciale, vt sola negligentia puniatur.
14. ¶ *Illicitarum mercium.* Sic & crimen reperundarum ratione pecuniæ aliuq; in legendum tantū de crimen de relictis peculatus, suppositi partus. CVIAC.
15. ¶ *Herediem. ſic l. cod. l. commiſſo.* & pone hic eadem verbi not. Sed contra *l. cod. l. fin §. pen.* Sol. vt ibi.
16. ¶ *Commiſſa.* i. propriè t commissum.
17. ¶ *Dominus* quondam. ⁱ nam quod commissum ᵏ est, statim definit esse eius qui crimen contraxit: vt *l. cod. l. commiſſa.* & sic bene posset poßea ˡ emere per le vel per alium: vt *l. mandatum. §. si mādauero. §. §. §. si quarum.* Aug. contra *C. de fer. l. mancipia. in fin.*
18. ¶ *Emere.* Locare. CVIAC.
19. ¶ *Emerat.* Redemerat. CVIAC.
20. ¶ *Emtor.* Redemtor. CVIAC.
21. ¶ *Qui maximos fructus.* Huius rei exemplum est in *l. C. de locat.* Vide scripta *ad l. 9. ille tutelæ.* CVIAC.
22. ¶ *Tanta.* licet prius.
23. ¶ *Non possunt.* I. vectigalia. ACCVRS.
24. ¶ *Ipſi.* I. vt emant res commissam in fiscum.
25. ¶ *Compellantur.* Curia]. *de iure fisc. l. 13. §. cum quisquam.* id. Sol. illa hanc corrigit, vel hic de rigore, illa de æquitate quod in idem recidit, vel licet sit inhumanum, vt ibi. fuit tamen, vt hic. vel hoc speciale propter fructus maximos quos percepterat aliàs secus: vt in contra *supra ad l. locatio. §. 1. & C. loca. l. ultima.* & facit pro hoc *supra locat. §. cum in prior.* licet videtur semper inuitus detineri: vt *C. locat. si cum Hermo.* sed ibi sponte semanist in conductione.

Fiscus.] CAEVS. Propter malitias & fraudes publicanorum est inductum hoc edictum, in quo est dictum quod teneatur publicanus in duplum pro damno dato à familia fi non exhibeat eos. & contineatur appellatione familiæ, seruī & liberi qui stant cum publicano. tandem exponit qui sint publicani: & cetera fere

a Locatio in perpetuum quid.
b Vectigales agri quid.
c Plus tollitur. I. in 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30. 31. 32. 33. 34. 35. 36. 37. 38. 39. 40. 41. 42. 43. 44. 45. 46. 47. 48. 49. 50. 51. 52. 53. 54. 55. 56. 57. 58. 59. 60. 61. 62. 63. 64. 65. 66. 67. 68. 69. 70. 71. 72. 73. 74. 75. 76. 77. 78. 79. 80. 81. 82. 83. 84. 85. 86. 87. 88. 89. 90. 91. 92. 93. 94. 95. 96. 97. 98. 99. 100. 101. 102. 103. 104. 105. 106. 107. 108. 109. 110. 111. 112. 113. 114. 115. 116. 117. 118. 119. 120. 121. 122. 123. 124. 125. 126. 127. 128. 129. 130. 131. 132. 133. 134. 135. 136. 137. 138. 139. 140. 141. 142. 143. 144. 145. 146. 147. 148. 149. 150. 151. 152. 153. 154. 155. 156. 157. 158. 159. 160. 161. 162. 163. 164. 165. 166. 167. 168. 169. 170. 171. 172. 173. 174. 175. 176. 177. 178. 179. 180. 181. 182. 183. 184. 185. 186. 187. 188. 189. 190. 191. 192. 193. 194. 195. 196. 197. 198. 199. 200. 201. 202. 203. 204. 205. 206. 207. 208. 209. 210. 211. 212. 213. 214. 215. 216. 217. 218. 219. 220. 221. 222. 223. 224. 225. 226. 227. 228. 229. 230. 231. 232. 233. 234. 235. 236. 237. 238. 239. 240. 241. 242. 243. 244. 245. 246. 247. 248. 249. 250. 251. 252. 253. 254. 255. 256. 257. 258. 259. 260. 261. 262. 263. 264. 265. 266. 267. 268. 269. 270. 271. 272. 273. 274. 275. 276. 277. 278. 279. 280. 281. 282. 283. 284. 285. 286. 287. 288. 289. 290. 291. 292. 293. 294. 295. 296. 297. 298. 299. 300. 301. 302. 303. 304. 305. 306. 307. 308. 309. 310. 311. 312. 313. 314. 315. 316. 317. 318. 319. 320. 321. 322. 323. 324. 325. 326. 327. 328. 329. 330. 331. 332. 333. 334. 335. 336. 337. 338. 339. 340. 341. 342. 343. 344. 345. 346. 347. 348. 349. 350. 351. 352. 353. 354. 355. 356. 357. 358. 359. 360. 361. 362. 363. 364. 365. 366. 367. 368. 369. 370. 371. 372. 373. 374. 375. 376. 377. 378. 379. 380. 381. 382. 383. 384. 385. 386. 387. 388. 389. 390. 391. 392. 393. 394. 395. 396. 397. 398. 399. 400. 401. 402. 403. 404. 405. 406. 407. 408. 409. 410. 411. 412. 413. 414. 415. 416. 417. 418. 419. 420. 421. 422. 423. 424. 425. 426. 427. 428. 429. 430. 431. 432. 433. 434. 435. 436. 437. 438. 439. 440. 441. 442. 443. 444. 445. 446. 447. 448. 449. 450. 451. 452. 453. 454. 455. 456. 457. 458. 459. 460. 461. 462. 463. 464. 465. 466. 467. 468. 469. 470. 471. 472. 473. 474. 475. 476. 477. 478. 479. 480. 481. 482. 483. 484. 485. 486. 487. 488. 489. 490. 491. 492. 493. 494. 495. 496. 497. 498. 499. 500. 501. 502. 503. 504. 505. 506. 507. 508. 509. 510. 511. 512. 513. 514. 515. 516. 517. 518. 519. 520. 521. 522. 523. 524. 525. 526. 527. 528. 529. 530. 531. 532. 533. 534. 535. 536. 537. 538. 539. 540. 541. 542. 543. 544. 545. 546. 547. 548. 549. 550. 551. 552. 553. 554. 555. 556. 557. 558. 559. 560. 561. 562. 563. 564. 565. 566. 567. 568. 569. 570. 571. 572. 573. 574. 575. 576. 577. 578. 579. 580. 581. 582. 583. 584. 585. 586. 587. 588. 589. 590. 591. 592. 593. 594. 595. 596. 597. 598. 599. 600. 601. 602. 603. 604. 605. 606. 607. 608. 609. 610. 611. 612. 613. 614. 615. 616. 617. 618. 619. 620. 621. 622. 623. 624. 625. 626. 627. 628. 629. 630. 631. 632. 633. 634. 635. 636. 637. 638. 639. 640. 641. 642. 643. 644. 645. 646. 647. 648. 649. 650. 651. 652. 653. 654. 655. 656. 657. 658. 659. 660. 661. 662. 663. 664. 665. 666. 667. 668. 669. 670. 671. 672. 673. 674. 675. 676. 677. 678. 679. 680. 681. 682. 683. 684. 685. 686. 687. 688. 689. 690. 691. 692. 693. 694. 695. 696. 697. 698. 699. 700. 701. 702. 703. 704. 705. 706. 707. 708. 709. 710. 711. 712. 713. 714. 715. 716. 717. 718. 719. 720. 721. 722. 723. 724. 725. 726. 727. 728. 729. 730. 731. 732. 733. 734. 735. 736. 737. 738. 739. 740. 741. 742. 743. 744. 745. 746. 747. 748. 749. 750. 751. 752. 753. 754. 755. 756. 757. 758. 759. 760. 761. 762. 763. 764. 765. 766. 767. 768. 769. 770. 771. 772. 773. 774. 775. 776. 777. 778. 779. 780. 781. 782. 783. 784. 785. 786. 787. 788. 789. 790. 791. 792. 793. 794. 795. 796. 797. 798. 799. 800. 801. 802. 803. 804. 805. 806. 807. 808. 809. 810. 811. 812. 813. 814. 815. 816. 817. 818. 819. 820. 821. 822. 823. 824. 825. 826. 827. 828. 829. 830. 831. 832. 833. 834. 835. 836. 837. 838. 839. 840. 841. 842. 843. 844. 845. 846. 847. 848. 849. 850. 851. 852. 853. 854. 855. 856. 857. 858. 859. 860. 861. 862. 863. 864. 865. 866. 867. 868. 869. 870. 871. 872. 873. 874. 875. 876. 877. 878. 879. 880. 881. 882. 883. 884. 885. 886. 887. 888. 889. 890. 891. 892. 893. 894. 895. 896. 897. 898. 899. 900. 901. 902. 903. 904. 905. 906. 907. 908. 909. 910. 911. 912. 913. 914. 915. 916. 917. 918. 919. 920. 921. 922. 923. 924. 925. 926. 927. 928. 929. 930. 931. 932. 933. 934. 935. 936. 937. 938. 939. 940. 941. 942. 943. 944. 945. 946. 947. 948. 949. 950. 951. 952. 953. 954. 955. 956. 957. 958. 959. 960. 961. 962. 963. 964. 965. 966. 967. 968. 969. 970. 971. 972. 973. 974. 975. 976. 977. 978. 979. 980. 981. 982. 983. 984. 985. 986. 987. 988. 989. 990. 991. 992. 993. 994. 995. 996. 997. 998. 999. 1000.
d Vectores quid.
e Magister nauis.
f Gubernator.
g Conductor rem, vectur reconducere propter magnum lucrum per eum habitum: quando alius non reperitur qui velit tam conducere nisi pro minori pretio. *Dic. l. si remotior. §. si in §. nauis. §. ne minor. supr. fin.*
h Proreta vocatur & gubernator in nauis prora, id est, primo loco sedens. *Plin. lib. 36. cap. 12. Nauta.*
i Similis est inter privilegia in *l. 1. in fin. §. 1. §. 2. §. 3. §. 4. §. 5. §. 6. §. 7. §. 8. §. 9. §. 10. §. 11. §. 12. §. 13. §. 14. §. 15. §. 16. §. 17. §. 18. §. 19. §. 20. §. 21. §. 22. §. 23. §. 24. §. 25. §. 26. §. 27. §. 28. §. 29. §. 30. §. 31. §. 32. §. 33. §. 34. §. 35. §. 36. §. 37. §. 38. §. 39. §. 40. §. 41. §. 42. §. 43. §. 44. §. 45. §. 46. §. 47. §. 48. §. 49. §. 50. §. 51. §. 52. §. 53. §. 54. §. 55. §. 56. §. 57. §. 58. §. 59. §. 60. §. 61. §. 62. §. 63. §. 64. §. 65. §. 66. §. 67. §. 68. §. 69. §. 70. §. 71. §. 72. §. 73. §. 74. §. 75. §. 76. §. 77. §. 78. §. 79. §. 80. §. 81. §. 82. §. 83. §. 84. §. 85. §. 86. §. 87. §. 88. §. 89. §. 90. §. 91. §. 92. §. 93. §. 94. §. 95. §. 96. §. 97. §. 98. §. 99. §. 100. §. 101. §. 102. §. 103. §. 104. §. 105. §. 106. §. 107. §. 108. §. 109. §. 110. §. 111. §. 112. §. 113. §. 114. §. 115. §. 116. §. 117. §. 118. §. 119. §. 120. §. 121. §. 122. §. 123. §. 124. §. 125. §. 126. §. 127. §. 128. §. 129. §. 130. §. 131. §. 132. §. 133. §. 134. §. 135. §. 136. §. 137. §. 138. §. 139. §. 140. §. 141. §. 142. §. 143. §. 144. §. 145. §. 146. §. 147. §. 148. §. 149. §. 150. §. 151. §. 152. §. 153. §. 154. §. 155. §. 156. §. 157. §. 158. §. 159. §. 160. §. 161. §. 162. §. 163. §. 164. §. 165. §. 166. §. 167. §. 168. §. 169. §. 170. §. 171. §. 172. §. 173. §. 174. §. 175. §. 176. §. 177. §. 178. §. 179. §. 180. §. 181. §. 182. §. 183. §. 184. §. 185. §. 186. §. 187. §. 188. §. 189. §. 190. §. 191. §. 192. §. 193. §. 194. §. 195. §. 196. §. 197. §. 198. §. 199. §. 200. §. 201. §. 202. §. 203. §. 204. §. 205. §. 206. §. 207. §. 208. §. 209. §. 210. §. 211. §. 212. §. 213. §. 214. §. 215. §. 216. §. 217. §. 218. §. 219. §. 220. §. 221. §. 222. §. 223. §. 224. §. 225. §. 226. §. 227. §. 228. §. 229. §. 230. §. 231. §. 232. §. 233. §. 234. §. 235. §. 236. §. 237. §. 238. §. 239. §. 240. §. 241. §. 242. §. 243. §. 244. §. 245. §. 246. §. 247. §. 248. §. 249. §. 250. §. 251. §. 252. §. 253. §. 254. §. 255. §. 256. §. 257. §. 258. §. 259. §. 260. §. 261. §. 262. §. 263. §. 264. §. 265. §. 266. §. 267. §. 268. §. 269. §. 270. §. 271. §. 272. §. 273. §. 274. §. 275. §. 276. §. 277. §. 278. §. 279. §. 280. §. 281. §. 282. §. 283. §. 284. §. 285. §. 286. §. 287. §. 288. §. 289. §. 290. §. 291. §. 292. §. 293. §. 294. §. 295. §. 296. §. 297. §. 298. §. 299. §. 300. §. 301. §. 302. §. 303. §. 304. §. 305. §. 306. §. 307. §. 308. §. 309. §. 310. §. 311. §. 312. §. 313. §. 314. §. 315. §. 316. §. 317. §. 318. §. 319. §. 320. §. 321. §. 322. §. 323. §. 324. §. 325. §. 326. §. 327. §. 328. §. 329. §. 330. §. 331. §. 332. §. 333. §. 334. §. 335. §. 336. §. 337. §. 338. §. 339. §. 340. §. 341. §. 342. §. 343. §. 344. §. 345. §. 346. §. 347. §. 348. §. 349. §. 350. §. 351. §. 352. §. 353. §. 354. §. 355. §. 356. §. 357. §. 358. §. 359. §. 360. §. 361. §. 362. §. 363. §. 364. §. 365. §. 366. §. 367. §. 368. §. 369. §. 370. §. 371. §. 372. §. 373. §. 374. §. 375. §. 376. §. 377. §. 378. §. 379. §. 380. §. 381. §. 382. §. 383. §. 384. §. 385. §. 386. §. 387. §. 388. §. 389. §. 390. §. 391. §. 392. §. 393. §. 394. §. 395. §. 396. §. 397. §. 398. §. 399. §. 400. §. 401. §. 402. §. 403. §. 404. §. 405. §. 406. §. 407. §. 408. §. 409. §. 410. §. 411. §. 412. §. 413. §. 414. §. 415. §. 416. §. 417. §. 418. §. 419. §. 420. §. 421. §. 422. §. 423. §. 424. §. 425. §. 426. §. 427. §. 428. §. 429. §. 430. §. 431. §. 432. §. 433. §. 434. §. 435. §. 436. §. 437. §. 438. §. 439. §. 440. §. 441. §. 442. §. 443. §. 444. §. 445. §. 446. §. 447. §. 448. §. 449. §. 450. §. 451. §. 452. §. 453. §. 454. §. 455. §. 456. §. 457. §. 458. §. 459. §. 460. §. 461. §. 462. §. 463. §. 464. §. 465. §. 466. §. 467. §. 468. §. 469. §. 470. §. 471. §. 472. §. 473. §. 474. §. 475. §. 476. §. 477. §. 478. §. 479. §. 480. §. 481. §. 482. §. 483. §. 484. §. 485. §. 486. §. 487. §. 488. §. 489. §. 490. §. 491. §. 492. §. 493. §. 494. §. 495. §. 496. §. 497. §. 498. §. 499. §. 500. §. 501. §. 502. §. 503. §. 504. §. 505. §. 506. §. 507. §. 508. §. 509. §. 510. §. 511. §. 512. §. 513. §. 514. §. 515. §. 516. §. 517. §. 518. §. 519. §. 520. §. 521. §. 522. §. 523. §. 524. §. 525. §. 526. §. 527. §. 528. §. 529. §. 530. §. 531. §. 532. §. 533. §. 534. §. 535. §. 536. §. 537. §. 538. §. 539. §. 540. §. 541. §. 542. §. 543. §. 544. §. 545. §. 546. §. 547. §. 548. §. 549. §. 550. §. 551. §. 552. §. 553. §. 554. §. 555. §. 556. §. 557. §. 558. §. 559. §. 560. §. 561. §. 562. §. 563. §. 564. §. 565. §. 566. §. 567. §. 568. §. 569. §. 570. §. 571. §. 572. §. 573. §. 574. §. 575. §. 576. §. 577. §. 578. §. 579. §. 580. §. 581. §. 582. §. 583. §. 584. §. 585. §. 586. §. 587. §. 588. §. 589. §. 590. §. 591. §. 592. §. 593. §. 594. §. 595. §. 596. §. 597. §. 598. §. 599. §. 600. §. 601. §. 602. §. 603. §. 604. §. 605. §. 606. §. 607. §. 608. §. 609. §. 610. §. 611. §. 612. §. 613. §. 614. §. 615. §. 616. §. 617. §. 618. §. 619. §. 620. §. 621. §. 622. §. 623. §. 624. §. 625. §. 626. §. 627. §. 628. §. 629. §. 630. §. 631. §. 632. §. 633. §. 634. §. 635. §. 636. §. 637. §. 638. §. 639. §. 640. §. 641. §. 642. §. 643. §. 644. §. 645. §. 646. §. 647. §. 648. §. 649. §. 650. §. 651. §. 652. §. 653. §. 654. §. 655. §. 656. §. 657. §. 658. §. 659. §. 660. §. 661. §. 662. §. 663. §. 664. §. 665. §. 666. §. 667. §. 668. §. 669. §. 670. §. 671. §. 672. §. 673. §. 674. §. 675. §. 676. §. 677. §. 678. §. 679. §. 680. §. 681. §. 682. §. 683. §. 684. §. 685. §. 686. §. 687. §. 688. §. 689. §. 690. §. 691. §. 692. §. 693. §. 694. §. 695. §. 696. §. 697. §. 698. §. 699. §. 700. §. 701. §. 702. §. 703. §. 704. §. 705. §. 706. §. 707. §. 708. §. 709. §. 710. §. 711. §. 712. §. 713. §. 714. §. 715. §. 716. §. 717. §. 718. §. 719. §. 720. §. 721. §. 722. §. 723. §. 724. §. 725. §. 726. §. 727. §. 728. §. 729. §. 730. §. 731. §. 732. §. 733. §. 734. §. 735. §. 736. §. 737. §. 738. §. 739. §. 740. §. 741. §. 742. §. 743. §. 744. §. 745. §. 746. §. 747. §. 748. §. 749. §. 750. §. 751. §. 752. §. 753. §. 754. §. 755. §. 756. §. 757. §. 758. §. 759. §. 760. §. 761. §. 762. §. 763. §. 764. §. 765. §. 766. §. 767. §. 768. §. 769. §. 770. §. 771. §. 772. §. 773. §. 774. §. 775. §. 776. §. 777. §. 778. §. 779. §. 780. §. 781. §. 782. §. 783. §. 784. §. 785. §. 786. §. 787. §. 788. §. 789. §. 790. §. 791. §. 792. §. 793. §. 794. §. 795. §. 796. §. 797. §. 798. §. 799. §. 800. §. 801. §. 802. §. 803. §. 804. §. 805. §. 806. §. 807. §. 808. §. 809. §. 810. §. 811. §. 812. §. 813. §. 814. §. 815. §. 816. §. 817. §. 818. §. 819. §. 820. §. 821. §. 822. §. 823. §. 824. §. 825. §. 826. §. 827. §. 828. §. 829. §. 830. §. 831. §. 832. §. 833. §. 834. §. 835. §. 836. §. 837. §. 838. §. 839. §. 840. §. 841. §. 842. §. 843. §. 844. §. 845. §. 846. §. 847. §. 848. §. 849. §. 850. §. 851. §. 852. §. 853. §. 854. §. 855. §. 856. §. 857. §. 858. §. 859. §. 860. §. 861. §. 862. §. 863. §. 864. §. 865. §. 866. §. 867. §. 868. §. 869. §. 870. §. 871. §. 872. §. 873. §. 874. §. 875. §. 876. §. 877. §. 878. §. 879. §. 880. §. 881. §. 882. §. 883. §. 884. §. 885. §. 886. §. 887. §. 888. §. 889. §. 890. §. 891. §. 892. §. 893. §. 894. §. 895. §. 896. §. 897. §. 898. §. 899. §. 900. §. 901. §. 902. §. 903. §. 904. §. 905. §. 906. §. 907. §. 908. §. 909. §. 910. §. 911. §. 912. §. 913. §. 914. §. 915. §. 916. §. 917. §. 918. §. 919. §. 920. §. 921. §. 922. §. 923. §. 924. §. 925. §. 926. §. 927. §. 928. §. 929. §. 930. §. 931. §. 932. §. 933. §. 934. §. 935. §. 936. §. 937. §. 938. §. 939. §. 940. §. 941. §. 942. §. 943. §. 944. §. 945. §. 946. §. 947. §. 948. §. 949. §. 950. §. 951. §. 952. §. 953. §. 954. §. 955. §. 956. §. 957. §. 958. §. 959. §. 960. §. 961. §. 962. §. 963. §. 964. §. 965. §. 966. §. 967. §. 968. §. 969. §. 970. §. 971. §. 972. §. 973. §. 974. §. 975. §. 976. §. 977. §. 978. §. 979. §. 980. §. 981. §. 982. §. 983. §. 984. §. 985. §. 986. §. 987. §. 988. §. 989. §. 990. §. 991. §. 992. §. 993. §. 994. §. 995. §. 996. §. 997. §. 998. §. 999. §. 1000.

480/C.IV.K.5-3, 143-144
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-3, 145-146

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

XVI. MARCIANVS *libro singulari de Delatoribus.*

INeredum nec vendendus [a] est is seruus qui in cõmissum cecidit [b], sed pro eo æstimatio à domino danda est [c]. Diui enim Seuerus & Antoninus rescripserunt [d], cùm is seruus qui actum domini [e] gessisse [f] diceretur, in commissum cecidisse, venire non debuisse, sed pro eo viri boni arbitratu, æstimationem oportuisse dari [g].

Propter parvam inferendam seruus debet reddi domino, cuius æstimationem excepit. BART.

1. ¶ Idem autem eadem epistola rescripserunt, si quis improfessus [h] seruus fuerit, & probabitur in commissum cecidisse: & aut vxorem corripuisse domini dicatur [i], aut aliud quid grauius admisisse, vt cognoscat procurator [k]: & si in his causa [l] esse compertus [m] fit, æstimetur [n], & ad pœnam domino tradatur [o].

Ad publicationem serui non sequitur publicatio peculij. BART.

2. ¶ Idem diui Seuerus & Antoninus rescripserunt, mancipiis commissis res peculiares non [p] esse [q] in eadem causa, nisi hoc quod proprio nomine in causam commissi incidit.

Pro nouitiis mancipiis debet solui vectigal: non pro veteranis. BART.

3. ¶ Quoticus quis mancipia inuecta professus nõ fuerit [r], siue venalia [s], siue vsualia [t], pœna commissi est: si tamen nouitia mancipia fuerint, non etiam veterana. Sunt autem veterana [u], quæ anno continuo in vrbe seruierint: nouitia autem mancipia intelleguntur, quæ anno [x] nondum seruierint.

Serui fugitiui non incidunt in commissum. BART.

4. ¶ Serui [y] qui in fuga sunt, in commissum non cadunt: cùm sine voluntate domini fines [z] egressi sunt. & ita principalibus constitutionibus cauetur, licut diuus quoque Pius sæpissimè rescripsit: ne, inquit, in potestate seruorum sit, inuitis vel ignorantibus dominis fugæ se tradendo, potestate dominorum se subtrahere.

Non hic casum in quo non licet seruos ignorare statuerunt consuetudinis loci de gabellis soluendis. seruos regulariter. PAVL. DE CASTR.

5. ¶ Licet quis se ignorasse dicat [a], nihilo minus eũ in pœnam vectigalis incidere diuus Hadrianus constituit.

Licet aliquis seruulis vel alius introeat portam cum salma videntibus gabellariis, & nihil sibi dicentibus, possunt ire post eum, & capere salmã, & auferre pannum: nec ille potest dicere, quare à me non petebas gabellam, quia liberatur saltuisse. PAVL.

6. ¶ Diui quoque Marcus & Commodus rescripserunt, nõ imputari publicano quòd non instruxit transgredientem [b]: sed illud custodiendum [c], ne decipiat profiteri volentis [d] [e].

7. ¶ Species ‡ pertinentes ad vectigal [f], cinnamomum, piper longum, piper album, folium pen-

quã alia, ex quo seruus est. Item cõsta ¶ *ea l. § diuus.* Sol. vt ibi Ac. [g] ¶ *Seruo* pone exemplum vt *C. si seruus exportet. ea l. i.* & *§. & l. de seruo expor. l. Diuus.* & cum hac ratione concor. ¶. *ad leg. Aquil. l. si seruus seruum. §.* & ¶ *unus. Item seruus.* & ¶ *de acq. poss. l. Peregrinus.* Acc.

[h] ¶ *Item* intra quos tantùm fluer debebant.

[i] ¶ *Dicas* fraudulenter. & hoc sunt plana omnia. Vel dicit, ius ignorauit quo dicitur vectigalia fisco soluenda, sed videtur non nocere in *illis text.* ¶ *de iur. & facti ignor. l. error in fi.* Sol. hic fac fupra. *ff. l. de infantia. l. fed & si publicus. l. de quo vectig. profiteri.* & *de iur. & facti ignor. l. regula. §. sed facit.* Vel dic hoc speciale propter rigorem iuris obseruandum. Vel vetius hic est ius naturale [g] vel quasi, in quo non permittitur errare: vt *C. de in ius vo. l. vnica.* & pro hoc facit *Instit. vo. hoc aug. §. si.* & *C. de profcript. exxx. ann. l. sciat in fi.* Arg. contra ¶ *de decret. ab ord. fac. l. fi.* Sed potest loqui de ignorantibus. Sed de hoc propter [h] ignorantiam iuris puniuntur ¶ *ead. l. fi. dixi quoque fupra.* & ¶ *ad legem Iuliam de adul. l. fi. adulteriũ.* §. *idem imperatores.* Accvrs.

[k] ¶ *Transgredientem.* id est, contra legem facientem. vel dic, id est, transeuntem.

[l] ¶ *Cæsa deindum aliis, conferuandum.* Acc.

[m] ¶ *Volentis.* cum qui vult facere professionem censualem quid & quantum, & nomine cuius rei debeat præstari vectigal: de qua loquitur *C. l. iij.* & *de decur. l. cenſuales.* & *in auth. de mun. prim.* §. *ergo.* & §. *non permittas relict.* & ¶ *de cenſ. l. forma.* & facit ¶ *de nou. l. doli cœca fin.* Florẽt. le grauc, volentes, pro volentes.

[n] ¶ *Ad vectigalia.* ſi. sunt hæc de non habent quidam hic §. sed cum prædictis continuatur. Item & cæue tibi, quia non tantùm de his præstatur cùm deferuntur, sed ex omnibus vt *C. de vectigal. l. omnes.* sed gratia exempli de his dicit *ſſe ¶. de vi & vi armata l.* §. *quod vulgò.*

[o] ¶ *Non esse ſa. T. de cognoscen. empt. l. quæstus.* & *de cenſ. l. ij.*

[p] ¶ *Non seruit.* i. non fuerit confessus quantum pro seruis nomine vectigalis debeat. ob hoc enim constituntur in his. *vt C. l. ij.* [q] ¶ *sine venalia.* opponitur *l. vt C. de vectigal.* dicentis pro veteranis vectigal non præstari, nec pro ceteris rebus vsuranis, *sed pro nouitiis tantum.* vide scripta ad eam l. 5. CVIAC.

[r] ¶ *Venalia,* quibus [b] vtuntur ad prædia colenda. seruis ſi ad ipſius coequs nõdum, & *ſeruiendum vt & ¶ de seruis leg. Lin. sep.* & *nat.* ¶. seruus est in aliis rebus ad vsum deputatis sui vel agrorum, pro quibus non præstatur vectigal: vt *C. ne de vectig. l. seruos.* & ¶ *ead. l. publicanos* §.).

[s] ¶ *Vsuaria.* pro quibus nec animis grauentur subiecti ſuppra præſtãdo vectigal pro eiſdem ſeruis emptis, forte nolunt præstari vectigal.

[t] ¶ *Ainno.* Imò aliter dicitur veterarius, qui in vili ministerio fuit ¶. *de addi. edicto. l. præcipimus.* & *§. §.* quæ est edicta. Sed dic tibi veterator [c], quod est aliud quã veterans. Iné non videtur esse facienda differẽtia inter seruos vt *Instit. de iur. perſo. §. §.* Sed hæc differentia fit ſuper accidens, ſicut ſi dicerem, albus, albus, alius niger. ſed ſuper ſubſtãtia non fit: quia nullus est plus seruus quã alius, ex quo seruus est. Item ſi ſeruus [d] *ad d. diuus.* Sol. vt ibi Ac.

[u] ¶ *Veterana.* Vel dicit, ius ignorauit quo dicitur vectigalia ſiſco ſoluenda, ſed videtur non nocere in *illis text.* ¶ *de iur. & facti ignor. l. error in fi.* Sol hic fac ſupra. *ff. l. de infantia. l. ſed & si publicus. l. de quo vectig. profiteri.* & *de iur. & facti ignor. l. regula.* §. *ſed facit.* Vel dic hoc ſpeciale propter rigorem iuris obseruandum. Vel vetius hic est ius naturale [g] vel quasi, in quo non permittitur errare: vt *C. de in ius vo. l. vnica.* & pro hoc facit *Instit. vo. hoc aug. §. si.* & *C. de profcript. xxx. ann. l. sciat in fi.* Arg. contra ¶ *de decret. ab ord. fac. l. fi.* Sed potest loqui de ignorantibus. Sed de hoc propter [h] ignorantiam iuris puniuntur ¶ *ead. l. fi. dixi quoque fupra.* & ¶ *ad legem Iuliam de adul. l. fi. adulteriũ.* §. *idem imperatores.* Accvrs.

[x] ¶ *Nouitia.* id est, qui nondum seruierunt. vel *Nouitia* dicuntur, qui nondum seruierunt ad prædia colenda. ſeruis ſi ad ipſius coequs nõdum, & *ſeruiendum vt & ¶ de seruis leg. Lin. sep.* & *nat.* ¶. seruus est in aliis rebus ad vsum deputatis sui vel agrorum, pro quibus non præstatur vectigal: vt *C. ne de vectig. l. seruos.* & ¶ *ead. l. publicanos* §.).

[y] ¶ *Seruus.* pro quibus nec animis grauentur subiecti ſuppra præſtãdo vectigal pro eiſdem ſeruis emptis, forte nolunt præstari vectigal.

[z] ¶ *Ainno.* Imò aliter dicitur veterarius, qui in vili ministerio fuit ¶. *de addi. edicto. l. præcipimus.* & *§. §.* quæ est edicta. Sed dic tibi veterator [c], quod est aliud quã veterans. Iné non videtur esse facienda differẽtia inter seruos vt *Instit. de iur. perſo. §. §.* Sed hæc differentia fit ſuper accidens, ſicut ſi dicerem, albus, albus, alius niger. ſed ſuper ſubſtãtia non fit: quia nullus est plus seruus quã alius, ex quo seruus est. Item ſi ſeruus [d] *ad d. diuus.* Sol. vt ibi Ac.

[a] ¶ *Vendendus.* à fisco. Accvrs.

[b] ¶ *Cecidit.* i. quia fuit in loco publico prohibita mancipia mutare vt *C. de fer. exper. l.*). Vel quia dominus emtos ea, ſupra octauam non exposuit professioni cen, vel non ſoluit octauam: vt ¶ *ead. l. quotiens.* §. *finali.* & *C. de vect. & com. eorundem.*

[c] ¶ *Danda est.* à fisco.

[d] ¶ *Rescripserunt.* per ſequentia verba, *item in &c.*

[e] ¶ *Quæ actum domini.* id est, rerum domini actor fuisse. ſoli autem ſeruli actum gerunt. CVIAC.

[f] ¶ *Dari.* ſc. fisco. ratione ergo actus [b] aliquid ſpecialiter dicitur quod aliàs non diceretur: vt & *L. de offic. præf. l. fin.* Item ex hoc notatur liber ſactus quod non eſt aliàcer *C. de petit. hered. l. ſi. in fi.* Item quod dicit, arbitrio [c] boni virisdic. i. iudicium ¶. *de verb. obl. l. cauſa.* §. *item ita ſtipulatus.* Item not. hic, quòd aliud [d] pro alio ſolutum, ſic ¶ *de lega. l. ſi domus.* §. *qui confitetur.* & ¶ *proxim.* §. regulariter contra: vt ¶. *cor quod. l.* §.). Acc.

[g] ¶ *Dicatur.* ſcilicet seruus iſte.

[h] ¶ *Procuratur.* fiſci. Acc.

[i] ¶ *Cauſa.* ſuperdictis. Acc.

[k] ¶ *Compertus.* id est, adinuentus.

[l] ¶ *Æstimatur.* vt æstimatio detur ſiſco vt ¶ *proc. reſpon.*

[m] ¶ *Tradatur.* nam ex hac cauſa moriſ eum dare potest dominus [f] *de ver. obl. l. qui ſeruum.* & *de leg. l. quid ergo.* ſi *heres.* & *de pig. act. l. negauerat.* §.). Item potest eum torquere, vt veritatem eruat, cùm per [g] familiam eius melius aperiatur, quæ domi geruntur vt *C. de donat. & ex l. cum ſatis.* §. *ſeruus.* & *de admiſſi rat. l. hæc quæ.* & *de iur. delib. l.* §. *ſi ſeruus.*

[a] ¶ *Venditus* ſic ſub ſcilicet vis locũ.

[b] ¶ *Municipes* veteranorum nomine cur non vectigal ſoluerint æque ac nouitii.

[c] *Veteranus* municipii quid.

[d] ¶ *Veteranis* & veterani municipij differentia.

[e] Seruos differentia accendatur, non naturalis ad mutatos.

[f] ¶ *De* ſupplia his ſpecialibus vide latè qui inſtitutiones Pãdectis magistrant. & Duarenum. dum plenius ad hunc locũ in locis.

[g] Errare in iure naturali vel quaſi nõ licet.

[h] Ignorantia parua excusat.

[i] Vectigal ex omnibus rebus præstatur.

[k] Publicus manceps quis.

[l] Seruus potest mori dominũ.

[m] Tradatur.

[n] Vectigalia quæ.

[o] Publicanus non punitur quòd non instruxit transgredientem.

[p] Seruus peculiaris non potest quæ nihil habet. l. 1. & ibi Bart. ff. Bart. ſup. ff. ſeruus. fin. ſup. §. ſeruus.

[q] Mancipia quibus exercitio in commissum cadunt.

[r] Mancipia quibus exercitio in commissum cadunt.

[s] Actum domini hic geſſiſſe putabatur quicquid ſeruus contra Arbitrũ boni viri pro se dixit.

[t] Scilicet aliud pro alio institutum putant.

[u] Impoſſibilis ſeruus quis dicatur.

[v] Seruus potest mori dominũ.

480/C.IV.K.5-3, 147-148
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

taspherum, folium * barbaricum, costum, costamomum, nardi flachys, casßia turiana, xylocassia, smyrna, amomū, zingiberi, malabarthrum, aroma Indicum, chalbane *, lafer, alchelucia †, sargogallā, onyx Arabicus, cardamomum, xylocinnamomum, opus byssicum, pelles Babylonicæ, pelles Parthicæ, ebur, ferrum Indicum, carpasium, lapis vniuersus, margaritæ, farduoyx, cerauninum, hyacinthus, smaragdus, adamas, saffirinus, callainus, beryllus, chelymæ, hopia indica *, vel adserta, metaxa, vestis sericæ vel subsericæ, vela tincta, carbasea, nema sericum *, spadones, Indici leones, leænæ, pardi, leopardi, pantheræ, purpura, item marocorum, lana *, fucus, capilli Indici.

Si aliquis vellur alis transiuit cum salmis per quorum territorium, & audire quod in illo itinere erant latrones, interuasit aliud territorium vbi erat soluenda gabella, & non soluit: nau tamen debet salma confiteri. PAVL. DE CASTR.

3. ¶ Si propter necessitatem *h* aduersitatem tempestatis expositum *i* onus fuerit: non debere hoc cōmodo vindicari † diui fratres rescripserunt.

Res de rebus quæ portantur, non debent salmæ gabellæ, debet tamen annunciari gabellarius, & recipi apodissa: aliàs confiteantur, sicut si salmæ deberent. PAVL.

9. ¶ Diuus quoq; Pius rescripsit, cum quidam intra legitimam ætatem * esse diceretur, & vsus fui causa mancipia duxisset, & in sola professione extulisset *l*: ignoscendum * esse ei.

Doctores hic qualiter puniuntur publicani qui decipi transeuntem. PAVL. DE CASTR.

10. ¶ Diui quoque *b* fratres rescripserunt, cum quidam non per fraudem, sed per errorem in causam commissi incidisset, vt duplo vectigali contenti publicani seruos restituant *m*.

Ex delicto serui non posiri ad exigendum vectigal, publicanus non retinetur pœna huius edicti. PAVL.

12. ¶ Magnus † Antoninus rescripsit, si colonus vel seruus *k* domini prædij *l* ferrum * *y* illicitè in prædio fecerint ignorante domino, nulla pœna dominū *n* teneri *n*.

Remissio publicani excusat quem à pœna. BART.

12. ¶ Si quis professus *q* apud publicanum fuerit, non tamen vectigal soluerit, hoc concedente * publicano, vt soleat facere, diui Seuerus & Antoninus rescripserunt, res in commissum non cadere. Cum enim, inquiunt, professiones recitantur *p*, commissum * cessat, cum poterit satisfieri fisco ex bonis publicanorum, vel fideiussorum.

15. ¶ Pœnæ ab heredibus * peti non possunt, si non est quæstio mota viuo eo qui deliquit. & hoc sicut in cæteris pœnis *, ita & in vectigalibus * est.

14. ¶ Si quid autem indebitum per errorem * soluentis publicanus accepit, retro eum restituere * oportere D. Seuer. & Antoni. rescripserunt.

DE DONATIONIBVS.

TITVLVS V.

*In hoc diligenti animaduersione opus est, quam in his Pandectis parissimam inseruit sanctissimus auctor diui, non erat enim: ondè hæc quæ occurrebant inspectio, an ex causa donationis aliqua obsint actiones. cumque hoc iure consentio non obsint obsequitur † similis sunt naturalis ei qui de militia vel decurionatu nulla est * inde neque alia videtur esse. Cuiacius * ex obscuratione adscita donationi post se alia de restituendo, & præscriptis verbis, & variis casus, & condictio ex re non data, & actio ex stipulatu, & condictio ex lege Cincia, vel exceptio quod supra legitimam modum facta donatio est, & actio de dolo, si forte quo donauit rem alienam dolo fecerit. Et est proprie donatio † alienatio rei qua liberalitatis causa sic hoc mente ut nulla alia causa præstetur hoc est certa, absoluta directa donatio. Donatio * causa mortis vel sub modo non est proprie donatio, quia acceptantes obligat l. 9. de reb. cred.* CVIAC.

Ex delicto serui non posiri ad exigendum vectigal, publicanus non retinetur pœna huius edicti. PAVL.

12. ¶ Magnus † Antoninus rescripsit, si colonus vel seruus *k* domini prædij *l* ferrum * *y* illicitè in prædio fecerint ignorante domino, nulla pœna dominū *n* teneri *n*.

Remissio publicani excusat quem à pœna. BART.

12. ¶ Si quis professus *q* apud publicanum fuerit, non tamen vectigal soluerit, hoc concedente * publicano, vt soleat facere, diui Seuerus & Antoninus rescripserunt, res in commissum non cadere. Cum enim, inquiunt, professiones recitantur *p*, commissum * cessat, cum poterit satisfieri fisco ex bonis publicanorum, vel fideiussorum.

15. ¶ Pœnæ ab heredibus * peti non possunt, si non est quæstio mota viuo eo qui deliquit. & hoc sicut in cæteris pœnis *, ita & in vectigalibus * est.

14. ¶ Si quid autem indebitum per errorem * soluentis publicanus accepit, retro eum restituere * oportere D. Seuer. & Antoni. rescripserunt.

DE DONATIONIBVS.

De vectigalibus non solutis concedente publicano (vt affirmat donatio) explicatum est: & ex occasione generaliter de donationibus subiecta. Nihilominus est de relictis: scilicet l. de legat. 1. & seq. inter quæ est donatio causa mortis, qua comparatur legatis: & idea de ea, & alia quæ sit inter vivos videamus. Acto.

Oratorem. CASTR. Pluribus modis fieri possunt donationes, & ponit exemplu per rotā legem. nam si dono tibi et hoc animo, vt statim fiat tua. nec vmquā ad me reuertatur hęc est veradonatio. si autē dono vt rēc fiat tua cum aliquid erit factumnon est proprie donatio, sed sub conditione

[illegible] donatio est. si autem dono causa mortis, non propriè est donatio. vel si dono vt si Titius non erit consul intra quinquennium, res reuertatur ad me: non est propriè donatio. Vltimò dicit, si donat sponsus sponsæ si quidem purè, vera est donatio nec reuocatur, etiam si non sequatur matrimonium. si verò hac mente donat, vt si matrimonium non sequatur, reperatur: reuocatur donatio condit. non secuta nec est contrarium priori: quia ibi purè, & eo animo: hic non eo animo. Fr. Acc.

a ¶ Donationes. in genere [a] dicit: sicut enim donantium voluntates diuersæ sunt, ita donationes inter se differunt.

a ¶ Donationes. donatio non est contractus nominatus. [illegible] scripta ad l. [illegible] C. de [illegible] Cuiac.

b ¶ Reuerti. Contra C. de reuoc. dona. l. fin. Sed illud fit ex potestate legis, non contrahentium. Item contra [illegible] Sed ibi de [illegible] Additio. Dic melius, secundum Bartol. quod ibi haec datio [b] ob causam, quæ est impropria donatio: vt [illegible] sic hæc propria.

c ¶ Liberalitatem. i. animi voluntatem ab auaritia & aliis vitiis liberam [illegible] & hæc inest donati: vt [illegible] Et hæc propriè [d] dicitur donatio: vt [illegible] & simplex: vt C. de dona. ante nup. l. [illegible] & [illegible] absoluta: vt [illegible] & inter viuos: vt [illegible] & omnia hæc verba ponunt quandoque notarij in contractu talis donationis. quandoque [e] tamen quæ non habet liberã concessionem, dicitur donatio, sed impropriè: vt [illegible] per errorem.

Donatio propria est quæ fit ex liberalitate, & irreuocabiliter: sed quæ fit sub conditione, vel purè, soluenda sub conditione, donatio impropria appellatur. Bart.

1. Ivlianvs *libro septimodecimo Digestorum.*

Donationes [*] [a] cõplures sũt. Dat aliquis ea mente, vt statim velit accipientis fieri, nec vllo casu ad se reuerti [b]: & propter nullam aliã causam facit, quàm vt liberalitatem [c] & munificentiam exerceat [d]. hæc propriè donatio appellatur. Dat aliquis, vt tũc demum accipientis fiat, cum aliquid secutũ [e] fuerit, nõ propriè donatio appellabitur: sed totũ hoc donatio sub conditione est. Item cum quis ea mente dat, vt statim quidẽ fiat accipientis, si tamen aliquid factũ fuerit [f], aut non fuerit [g], velit ad se reuerti: non propriè donatio dicitur: sed totum hoc donatio est quæ sub conditione soluitur: qualis est mortis causa donatio [h]. 1. ¶ Igitur cum dicimus inter sponsum & sponsam donationem valere, propria [i] appellatione vtimur: & factum [k] demonstramus, quod ab eo proficiscitur, qui liberalitatis gratia aliquid dat, vt confestim faciat accipientis, nec vnquam [l] vllo facto ad se reuerti velit. Cum verò dicimus, si hac mente donat sponsus sponsæ, vt nuptiis non secutis res [m] [*] auferatur, posse repeti: non contrarium priori [n] dicimus, sed concedimus inter eas personas [o] fieri donationem eam, quæ sub conditione soluatur [p].

d ¶ Exerceat. sc. donator. Accvrs.

e ¶ Secutum. cuius [f] gratia donat. M. hoc est ad vtilitatem vel affectionem donantis. & da exemplum quando [g] expressè hoc dicitur: vt [illegible] Item in dote: vt [illegible] Item quando tacitè: vt in dona. propter nup. vt [illegible] ¶ Sed quid si non ad affectum seu profectum dantis, sed aliquam appositam conditionem: vt si nauis ex Asia venerit? Respon. secundũ Azo. & Hvg. illam [h] esse simplicem & liberam, et posse fieri donatio purè, & in diem, & sub conditione: vt C. eo. l. donatio.

f ¶ Fuerit. vt in exemplo [illegible] ver. posse.

g ¶ Non fuerit. vt si Titius non erit consul intra quinquennium, reddes mihi.

h ¶ Mortis causa donatio. vt [illegible] & est aliud exemplum [illegible] Et ex [i] his pactis tacitis vel expressis oritur actio personalis, aliàs condictio, sc. ob causam: & actio ex stipulatu, si stipulatio interuenit: vel præscriptis verbis, si solum pactum, non rei vindicatio: [illegible] nisi in casu, fauore alimentorum: vt C. de dona. quæ sub modo. l. j. ¶ Item nota quod ad id quod hic de superiore respon. dicitur, facit quod dicitur de pacto addictionis in diẽ, quod quandoque [k] facit venditionem conditionalem resolui sub conditione: vt [illegible] & pactum legis commissoriæ facit resolutionem conditionalem: vt [illegible] & in illis casibus datur quandoque in rem. nam si dico, sit [l] inempta, datur rei vindi. vt C. de pact. inter empt. & vendi. l. commissoria. Si dicam dominium rei ad me venditorem pertinere: tunc potest agi rei vin. sed actione ex eo contractu: quia verbum pertinere [m], latissime patet: vt [illegible] de verbo. significat. l. verbum pertinere. Et semper in obscuris quod minimum est sequimur: vt [illegible] Idem si dicam, res me sequatur: vel mihi restituatur: vel ad me reuertatur: vt C. de pac. inter empt. & vendi. l. j. & ij. Argum. contra. [illegible] mortis causa [illegible]

i ¶ Propria. id est, mera.

k ¶ Factum. id est, liberalitatem.

l ¶ Nec vnquam. nam non [a] habet tacitam conditionem si sequatur matrimonium, nisi fuerit expressa: vt hic subiicit. & Cod. de donat. ante nupt. l. si filia. & l. si tibi. & l. si ante. & l. si mater. & l. præses. & l. cum vetustis. in princ. Hodie habet, si modò per alterum matrimonium: vt in l. cum [illegible] & hoc non interueniente osculo: aliàs secus. quod dicitur in eo. tit. Cod. de dona. ante nupt. l. si à sponso.

m ¶ Res. id est [b] species data.

n ¶ Priori. vbi diximus eam non reuocari: vt [illegible]

o ¶ Eas personas. l. inter sponsum & sponsã.

p ¶ Soluatur. nam statim fuit res facta accipientis: vt & [illegible]

Filius potest voluntate patris donare: & pater delegando filium suum debitorem, vel extraneum qui sibi donare velit, donare potest: & exceptio quæ obstat deleganti, obstat ei cui facta est delegatio ex causa lucratiua, vel ex onerosa pecunia. Bart.

11. Idem *libro sexagesimo Digestorum.*

Si cùm filiusfamilias pecuniam [q] donare vellet, patris iussu eam promisit: valet donatio [r] perinde ac si fideiussorem dedisset [s]. 1. ¶ Si verò pater donaturus Titio pecuniam, iusserit filium suum eam promittere: poterit dici interesse, debitor filius patri suo fuerit, nécne. Nam si tantumdem filius patri debuit [t], quantum promisit; valere donatio intellegitur perinde, ac si quẽlibet alium debitorem [u] pater iussisset pecuniam promittere [x].

Si cùm filiusfamilias.] Casvs. Si filiusfamilias promisit animo donandi Titio x. iussu patris: valet promissio perinde ac si fideiussores dedisset. quæ verba expone vt in glo. Si autem pater volens donare Titio, iubeat filium suũ promittere Titio x. ex causa donat. dicitur quòd tenetur filius si ipse debeat tantum patri quantum pro eo promisit: aliàs non. quod expone vt in gloss. [Cvm vero.] Volebã Titio donare x. & tu mihi x. mandato meo promisisti Titio pro me, dicitur quòd donatio vtraque est perfecta, scilicet mea & tua. sed si tu credens te debere mihi x. cum non deberes, promisisti ea pro me Titio cui donare volebam: dicitur quòd tu habes exceptionem contra Titium petentem, & etiam condictionem sine causa: vt ab ista promissione libereris. Item credo me tibi debere x. cum non debeam, & promisi ea cuidam quem credebam creditorem tuum, pro te, cum non esset: habeo exceptionem si petat: & condictionem sine causa, vt liberet me à promissione. [Si pecvniam.] Donasti mihi decem eo pacto vt tunc hæc pecunia fieret mea, cum Seius consul fieret. dicitur quod si Seius efficitur consul quandocumque, siue te viuo, siue post, pecunia prædicta mea fiet. secus autem erit si cùm tu volens donare mihi x. mihi ea per quendam mandabas: & antequam darentur decessisti. nam reuocatur donatio. [Titio.] Titio x. donaui, vt inde emeret sibi Stichum, antequam eum emat decessit Stichus. an repetam pecuniam, quæritur. Certè si hæc causa fuit conditio finalis, quia aliter non eram daturus, nisi emeret: tunc repetam. si autem & aliàs habebam voluntatem donandi, sed citius dedi, quia videbam quòd volebat emere Stichum: in hoc casu non repetam, quia fuit impulsiua. h. d. hæc l. & seq. Fr. Acc.

q ¶ Si cùm filiusfamilias pecuniam. patris vel filij [c].

r ¶ Donatio & [d] tenetur pater quod iussit, & etiam filius tenetur in solidum: licet aliàs, id est sine [e] consensu patris donando non posset diminuere peculium: vt [illegible] Accvrs.

s ¶ Dedisset. cum donasset [f] sine voluntate patris, tenetur scilicet fideiussor: vel repete, patris iussu. Vel [g] dic verius ipsum patrem. primo tamen casu quod iussit: secundo, ex stipulatione conuenitur pater: vt Cod. quod cum eo. l. si mandato. & instit. de quibus. obligat. l. cùm filius. circa princip. Nam aliud est habere [h], & aliud fideiubere: vt supra quod iussu. l. j. § quod ergo. Accvrs.

t ¶ Debuit. naturaliter.

u ¶ Debitorem. scilicet suum.

x ¶ Promittere. nam tũc valet, & videtur pater donare: secus si nil debuit patri. vt hic innuit. & probatur ex aduersatiua [a] supra posita, si verò, &c. & ex inferiori, cum verò. Nec obst. [illegible] quia ibi tradidit: hic promisit etiam filius. Vel ibi filius donat: hic pater donare voluit: quod sic non potuit, cum filius patri donare non posset: sed si potuisset, tunc secus: vt [illegible] Alij dicunt

a Donationis verbum generale. Alio tamen, donationis verbũ multiplex esse videtur, quod propriè & impropriè sumatur.
b Donatio impropriè dicitur datio ob causam.
c Donatio quæ sola liberalitate datur, donatio propria, simplex, absoluta, inter viuos [illegible]
d Donatio quæ non habet liberam concessionem impropriè dicitur donatio.
f Donatur, si aliquid sequatur [illegible]
[illegible]
a Donatio facta sponsæ tacitam conditionem matrimonij secuti non habet, vide Campegiũ [illegible] 79.
* Species.
b Res pro specie.
c [illegible] filij [illegible]
d Donatio iussu patris filius, [illegible]
e Donare non potest filiusfamilias sine consensu patris non potest.
f Donationis sine voluntate patris à filio facta donat fideiussor tenetur.
g Donationis à filio facta pater fideiussor facitur, ex stipulatione conuenitur.
h Habere & fideiubere differunt.
a Aduersatiua [illegible]

dicunt hoc etiam casu valere. & quod dicit interesse, exponunt quoad hoc vt quis donet : & in exposito casu pater, in secundo filius donet. pro quibus est *l. Lin additam. §. pen.*

a ¶ *Perfecta est*, nam breui * manu tu videris mihi donasse, & ego Titio vel longa b manu. vt *l. de dona. inter vir. & vxor. l. 25. §. & de iure do. l. cum §. quæritur. & l. §. cor. pecta. l. singularia.*

a ¶ *Aliud iuris.* hunc §. intelligit dum citatur Iulianus in *l. Iulianus. infra de dolo excepcione.* CYAC.

b ¶ *Existimabã.* cùm non debeam.

c ¶ *Iussu tuo.* & sic fiet delegatus à te donante donatario, scilicet creditori putatiuo * debeas ei esse tuus creditor. *l. de nouat. l. quæ delegauerit. & l. si non detrimentum. & l. de fi. & l. §. Titius. & de exerpt. dolo. l. pueb. §. si cum. & l. Iul. & l. de condict. cau. da. l. si donaturus. §. l. & l. si §. & de iur. do. l. cum in fundo. §. fin. & l. de re vxor. l. Neratius. in princ. arg. C. de iure dotium l. fin. §. fed si legatarij. in fin. §.*

d ¶ *Incerti.* id est * condictione sine causa: quæ * dicitur incerti, quia f ad incertum cõpetit, scilicet ad faciam g : quod si non fiat, fit condemnatio ad incertum : vt *l. de condict. sine cau. l. §. & l. pe. & l. de verb. obligat. l. vbi autem. §. qui id. & de re ind. l. si quis ab actio. in fin. & fere l. l. pretium. & C. de condict. indebi. l. cum & filium.* ACCVRS.

c ¶ *Putabar.* cum non esset. ALD.

f ¶ *Existimabã.* cùm vere non debeam.

g ¶ *Incerti.* id est, sine causa : vt *l. pretium. §. & conuenienter ibi posse, & hic posse poni.* ACCVRS.

h ¶ *Vbi stipulatione.* reddendi.

i ¶ *Condictione.* ex pecunia.

k ¶ *Mortuo.* scilicet donatore. ACCVRS.

l ¶ *Mea fuit.* potest ergo dominium * sub conditione transferri, licet & possessio : vt *hoc. & l. de adquir. poss. l. qui absentia. §. si quis.* licet sit arg. contra *l. de fide. l. si sub conditione.* Sed dic vt ibi. Facit ad hoc responsum *l. vxor ita habet. pen. & l. de manu. non l. si patet. l. rescript.* Sed arg. contra *l. si cor. pet. l. cum quis §. quæ vero.* Sed videtur non fieri mea, nisi heres de nouo velit, vt *l. de iur. do. l. si ego §. si res.* cùm speciale sit in dote : vt *ibi dicitur.* Sed fol. vt ibi.

m ¶ *Precarium debere.* simpliciter * procuratori : secus si in eum transtulisset dominium : vt in contrario : vt *l. sed hoc iure. §. si quis debeat.* 2. licet & si donatoris fuerit procurator : secus si donatarij. 3. Vel etiam si donatoris, sed donatarius habuit ratum * ante mortem donatoris : vt *l. de dom. inter vir. & vxor. l. sed interdum §. idem Marcellus. & §. si vxor. & l. si §. si vxor. & l. si §. penult. in princ. & l. de reg. geff. l. si ego.* ADDITIO. Dic secundum Bartol. quòd quandoque datio & donatio est simplex : & tunc sufficit conditionum existere post mortem donatoris, vt hic. Quandoque non est donatio simplex, sed donatio ob causam : & tunc loquitur *l. si ego. §. si res. l. de iure do.* cùm enim tunc sit contractus innominatus : sicut pœnitentia reuocatur, ita morte : fallit fauore dotis : vt hic pater.

n ¶ *Perferas.* scilicet nuntius ille.

o ¶ *Vxi.* scilicet donatori.

p ¶ *Dominę.* quamuis mihi dictum pecuniam ponere tradar.

q ¶ *Compulsus.* hoc etiam casu loquitur *l. §. cor. pe. l. 22. §. quæsitum. & est ratio, quia vas * dandi non habuit procurator, cùm mandatum b morte finitum est : vt hic, & l. de leg. 3. l. cùm pater. §. Mœuio.* Sed contra *C. de dona. l. illam.* Solue pleniè vt dixi *C. de act. & obl. l. §. quidam.* Si autem non esset reuocatum mandatum, vt quia viueret donator, qui c accepit, teneretur donatario actione neg. gestorum : vt *l. de nego. gest. l. §. pupilli §. 3. Item Iuuti* : vt *C. de fur. l. §. 2. Item videtur non finiri mortè* : vt *l. de adquir. poss. l. fundi. certa §. Sola.* refert an mandatū contulit circa d id quod mandatore necesse habet facere, & non finitur mortè, vt ibi. aliàs sic : vt *hic. & l. §. cum per. l. vno §. quæ vero & de do. inter vir. & vxor. l. sed interim §. idem Marcellus.* Vel in *l. fide.* fuit interpositus ab vtraque parte : hic à mandante tantùm.

c ¶ *Posit.* id est * voluntatis. M.

f ¶ *Conditione.* ob causam. *l. de condict. ob cau. l. §. & l. §. donatus. & reprom. & de iure do. l. §. ergo in promp. & C. de condi. ob cau. l. rem acceptam. & de iure do. l. §. mulier. & l. de manu. est. libertus. §. 4.*

g ¶ *Causa magis dos.* id est, * modus liberalitatis : & sic fuit impulsiua, non finalis causa. aliàs haberet locum repetitio, licet & pro condict. ob causam : vt *Cod. de condict. ob cau. l. §. repetendi. & l. de condict. ob cau. l. §. quæ quasi familiæ. & infra titu. l. l. vbi & l. de condict. indeb. l. damus. & l. in summa. §. & & in fi.* In fi dubio autem præsumam non finitem. argum. *l. de donat. inter vir. & vxor. l. §. & §. mari. §. & l. de condict. & demonst. l. §. Titio. &c. rescript. & §. sed cùm ante nuptias. circa fin. l.* vbi dicitur quid putum legatum esse : vt *C. de in. dot. l. §. mulier.* Sed argum. contra *l. C. de dona. Apon. §. fin. hic*, nulla ein licentia data. Sed illud est speciale. Vel hic expressum fuit in dona. vt non in aliam causam nisi in illam erogaret.

h ¶ *Mandati.* dandi habeat, dare nõ potest finito mandato.

i ¶ *Mandatum* mortè mandatis finitur.

k ¶ *Dandi.* datum habet non reuocato mãdato mortem mandatoris gratiosum.

l ¶ *Mandati* de his facta, quæ mandator necessario facere debet, mortè mandatoris non expirat, vt hic. similia est glossa in *l. fide. §.* in fine. *Quæ verba notanda. vel de ad quæsit. post.* add Soc. eam regulã limitan. in 5 q. Mar. Ellien. *post.* in 22.

m ¶ *Causa* donationis pro modo liberalitas.

n ¶ *Causa impulsiua* in dotibus præsumitur nõ finalis. & si donator ob causam pũ vel necessariã (QUÆ VT SIBI. non expressa, vt solet) in dubio præsumitur causa finalis.

o ¶ *Donari per interpositam* personam potest solutio donatore & donatario.

p ¶ *Donatus & donatoris* ad successores obligatus per ultimum.

q ¶ *Amicus* quis. & Donator pote fauor bene mereri.

r ¶ *Necessarij* pro coniugibus.

s Donationem quam valide ad euitandum casum, quæ dum esset ad schismam.

defectu causæ impulsiuæ. BART.

7. ¶ Titio decem donaui ea conditione, vt inde Stichum sibi emeret. quæro, cùm homo antequam emeretur mortuus sit, an aliqua actione decem recipiam. Respondit, facti r magis quàm iuris quæstio est. nam si decem Titio in hoc dedi vt Stichum emeret, aliter non dacturus : mortuo Sticho cõditione s repetam. Si verò aliàs quoque donaturus Titio decem, quia interim Stichum emere proposuerat, dixerim in hoc me dare, vt Stichum emeret : causa magis donationis t, quàm condirio dandæ pecuniæ existimari debebit, & mortuo Sticho pecunia apud Titium remanebit.

III. VLPIANVS *libro septuagesimo nono ad Edictum.*

ET generaliter * hoc in donationibus definiendum est, multum interesse, causa donandi fuit, an conditio *. si causa ? fuit, cessare repetitionem : si conditio, repetitioni locum fore.

IV. PAVLVS † *libro septimodecimo ad Sabinum.*

ETiam per interpositam personam * donatio consummati * potest.

Si reperiatur in instrumento quòd Titius mutuo accepisse quam habebat ad Seium, quia erat suus consanguineus, vel amicus, vel propter eius benemerita, donasse sibi censum, ista est donatio simplex : & ideo requiritur insinuatio, si est vltra quingentos aureos. PAVL. DE CAST.

V. VLPIANVS *libro vigesimo secundo ad Sabinum.*

AFfectionis gratia neque honestæ neque inhonestæ donationes sunt prohibitæ. honestæ, erga bene merentes amicos b vel necessitatis : inhonestæ, circa meretrices c.

r ¶ *Facti.* hoc est * animus.

s ¶ *Condictio.* si licet finalis : & ita causa fuit finalis.

t ¶ *Causa.* scilicet impulsiua.

u ¶ ET generaliter. conuinge cum superiori. & potes hic dicere quæ ibi in §. fin. dixi.

x ¶ ET iam per interpositam personam. ex * vtraque parte : vt per nuntium. b : & ita inter absentes : vt & *C. de dona. inter coniug. & l. si mixtid.* ACCVRSIVS.

a ¶ *Consummari.* id est, perfici, fiue fieri.

b *Affectionis.*] *Amicos.* dic quis * sit amicus. *l. de iure. §. 4. §. amicos.* ¶ Et quod dicit, meretrices *, non in fi non recuperatur : vel etiam si sint incognitæ : vt *C. de lenonibus.*

c ¶ *Necessitatis.* id est, * consanguineos. *l. de inoff. & iure l. §. & ad hoc l. de iure & ra. dist. l. sed nonnullis.* ACCVRS.

d ¶ *Meretrices.* Hæc donatio valet * ad exceptionem, non ad actionem

480/C.IV.K.5-3, 153-154
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-3, 155-156

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

Alij, *quæ liberis stantibus, &c.* & tunc dic, liberis testatoris. item si alius sine iussi aliquid dare causa implendæ conditionis.

a ¶ *Non donantur.* propriè, sed ob causam: & hoc subsistit res. sc. libertas, &c. & sic est ob causam dationis V. *eod. l. 3.* §. *1.* & §. *fin.* mera mortis causa capiuntur §. *1. in fi. Limaria causa capitur.* §. *fin.*

IN ædibus.] CASVS.
Si concedo tibi gratis habita domus meas, tibi videor donare intendere: & sic donatio valet etiam sine tradi. rei. sic & aliis cum pacifico animo demandi ne petam à debitore meo vsque ad annum. [EXEMPL.] Pone casum vt in glos. ACCVRS. [QVOD FILIVSFAMILIAS.] Filiusfamilias iussu patris donat. pater videtur donare & tenet donatio, petinde ac si meæ voluntate nem meam nomine donet. [DONAT.] Res facta non potest donari, quia non fit, id est, non potest fieri bina cui donatur. FR. ACC.

b ¶ *Donatio videtur.* vsus a vel mercedis ius autem dicitur commodatum V. *comm.* l. §. §. *fin.* vel precario concedi: vt V. *de præscript. verb. l. fi gratuitum.* in *principio* quæ sunt obera. vel in leg. commodati. de seruitute habitandi dilectatio nihil ibi addetur Iulia præcedentibus.

c ¶ *Cujare videtur.* causa donationis & facit ad hoc vt sciamus an sit facienda insinuatio b, vel non. & *secus* §. *sed. l. à quibus.*

d ¶ *Corpora.* i. corporalis ita ACCVRS.

e ¶ *Donatio.* vt superiori respon. & statim probat per aliud exemplum.

f ¶ *Ex relicto.* dic ex tam duabus modis. Primo, quòd si tradidit ex causa donationis fundum sine insinuatione, ex quo possessa per plures annos percepisti fructus, ita quòd excedant legitimam summam: non computantur vt vitiem donationem. *Sic V. eod. l. Cuicunque* §. *fin. & ff. C. de usucap. l. si ex lege possessionem.* Secundò, secundum ius ANT. *si prædia sic vendita donationis* fit fidem, & fui in mera traditi: non tenebor ad fructus, siue agitur ex stipulatione vt olim, siue hodie condict. ex Lege agitur ex fructi iuris sunt. vnde nisi petam quod est vel fuit meum, non veniunt fructus ante lit. contest. sed post fiunt & §. *de usu. l. vsufructus.* §. *fi ususfructus & §. fi ser pe. Idem fundus.* & his duobus modis intelligo §. *ex Lege de donationes.* Sed H. dicit hic quòd cùm bonæ fidei c pactum donationis sit contractus nominatus vt *in T. de pact. l. transfl. circa principium* quòd fit bonæ d fidei condictio ex lege hoc casu non placet, sed secundum positionem secundam est contra *l. de re alienum.* §. *fed & ibi* etiam lit. cont. vel traditetur donatori: sed cùm tradi rum reddere, conueniebatur rei vindi. vnde veniunt fructus: vt ibi dicitur.

g ¶ *Eandem.* vt superiori casu.

h ¶ *Perceptionem.* perfectam puta messem vel vindemiam idem tamen & si dixit messem, vel vasa decem ann. ACCVRS.

i ¶ *In computationem.* ita vt e si excedant legitimam summam, & erat summa olim ducentorum, hodie quingentorum solidorum vt C. *eod. l. si quis pro redemptione.* §. *fi.*

k ¶ *Valuerunt.* id est, mandatæ vel ratam habuerunt: non differt f iussum à mandato: vt V. *quod iussu. l. 3.*

l ¶ *Donauerit.* qui enim per g alium, &c. vt & V. *de adimend.*

non donantur *. res enim pro his intercessit.

Qui donat habitationem, videtur donare mercedem. BART.

IX. POMPONIVS *libro trigesimo octauo ad Sabinum.*

IN ædibus alienis habitare gratis, donatio videtur b. id enim ipsum capere videtur c qui habitat, quòd mercedem pro habitatione non soluit. potest enim & citra corporis d donationem valere donatio e: veluti si donationis causa cum debitore meo pacisear ne ante certum tempus ab eo petam.

Cum donatur fundus: quantum ad effectum insinuationis sufficiat æstimatio fundi, non fructuum qui possent recipientur: sed si donatur fructus, sit æstimatio ipsorum fructuum. PAVL.

1. ¶ Ex rebus f donatis fructus percepti, in rationem donationis non computatur. Si verò nō fundum g, sed fructus perceptionem h tibi donem: fructus percepti veniunt in computationem i donationis.

Si filius donat nomine patris: ipse pater videtur donare. BART.

2. ¶ Quod filiusfamilias patris iussu aut voluntate k donauit, perinde est ac si pater ipse donauerit l: aut si mea voluntate rem meam, tu nomine tuo m Titio dones.

Donator non dicitur, nisi ei transferatur dominium alicui, vel habitat. PAVL.

3. ¶ Donari n non potest o, nisi id quod eius fit cui donatur.

re. Lex autem §. *possit.* Sed videtur contra V. *eo. l.* §. *ratum.* vbi dicit inuitando non valere. Sol. vt ibi.

m ¶ *Nomine tuo.* hic tamen duæ donationes sunt: superiori casu vna: vt V. *eod. l.* §. *cùm quis.* ACCVRSIVS.

n ¶ *Donari.* sensus est, similis est donatio, cùm ea, cui donatur, est incapax. Vnuerter Græci hoc exemplo, si quis donauerit Iudæo Christianū matrimonii. *L. C. ne Iudæus Christ. man.* Cuius constitutionis rationem exponit Iustinianus *Lib. Ecclesiast. tit. 7.* & Greg. *lib. 3. epist. cap. 12. Vide scripta ad l. si fi res.* §. *de legat. 1.* CYIAC.

o ¶ *Non potest.* dicitur a sed per obliquū b fieri: *Infra. qui. mod. tol. obl. in prin. & V. de fol. l. si debitor cum.* ¶ Et dic casum huius §. tribus modis. Primo, vt ea res quæ nō fit, non possit fieri in bonis donatarij, nō possit donari: vt facta vel religiosa: sicut nec in libertatem deduci: vt *Inst. de usuc. fin. circa princ.* Secundo fit, &c. quod ad opinionē falsē & affectionē tradentis: vt V. *de Publ. l. quæsumquæ* §. *3. in fin.* §. *&* V. *de condict. trit. l. 30.* §. *fi. &* eius locus tit. pro dona. Tertio, secundum finem vt alienæ p res nō possint donari. Sed secundum hoc non habet locum tit. pro dona. Sed refer. duplicitèr f dicitur donatio: ftrictè & largè. Strictè E, vt dacio donitve V. *tit. 3. l. donatur.* §. *&* secundò hoc aliena res non potest donari: vt *hic, & Inst. de act.* §. *fi quæsum.* Secundo largè vt vnū aliena. q res possit donari: & habet locū tit. pro dona. ¶ Sed an de euictione r agatur emptus re donata, dicas *l. 1. Arrian. fin.* ACC.

Absenti. CASVS. Absenti possum donare puta per nuntium. Item si rem meā quæ est apud eū, donem eiusue tamen efficitur s tua, si nolit eā recipere à nuntio qui mittebat, aut ignorat rē illam tibi donatam, etiā si per seruū suū ei mittebatur hoc animo dederim scitus ei, vt statim fieret tua. FR. AC.

Res donata non quæritur absenti per seipsum: sed per seruum suum, si tradens hoc agat. BART.

X. PAVLVS *libro decimoquinto ad Sabinum.*

ABsenti suæ missas t qui ferat, siue quod ipse habeat, sibi habere eum iubeas: donari rectè potest u. Sed si nesciit rem quæ apud se est, sibi esse donatā, vel missam sibi non acceperit, donatæ rei dominus non fit, etiam si per seruum v eius cui donabatur, missa fuerit: nisi ea mente seruo eius data fuerit, vt statim eius fiat w.

In æstimatione donationis, fructus non computantur. BART.

XI. GAIVS *libro tertio de legatis ad Edictum Prætoris vrbani.*

CVm de modo x donationis quæritur: neque partus nomine, neque fructuū, neque pensionum, neque mercedum vlla donatio facta esse videtur.

Donator tenetur in quantum facere potest deducto ære alieno. BART.

XII. VLPIANVS *libro tertio Disputationum.*

QVI ex donatione se obligauit: ex rescripto diui Pij in quantum facere potest conuenitur y, sed enim id quod creditoribus debetur, erit detrahendū z: hæc verò de quibus ex eadem causa * quis obstrictus est, non debebit a detrahere.

Res donata nobis dominium quæritur per seruum, & per procuratorem nostrum, si tradens hoc agat, licet recipiens machinetur. BART.

donata puta per nuntium. Item si rem meā quæ est apud eū, donem eiusue tamen efficitur s tua, si nolit eā recipere à nuntio qui mittebat, aut ignorat rē illam tibi donatam, etiā si per seruū suū ei mittebatur hoc animo dederim scitus ei, vt statim fieret tua. FR. AC.

o ¶ *Absenti suæ mittas.* Sabaudi, aliquem.

p ¶ *Recte potest.* & V. *ad municip. & C. de Laur. ambigi. & l. si aliquid.*

q ¶ *Per seruum.* quod magis videtur. *& facit* V. *de condict. ob caus. l. si procurator.*

r ¶ *Tria.* quo casu domino statim quæritur b res & V. *Lege mihi donatum.* ACCVRS.

Cum de donatione.] CASVS. Cùm quæritur an donatio sit facta vltra modum, an non: non inspiciatur si ancilla donata pariat, vel fructus rei donatæ, vel mercedes: vt per hoc videatur maioris quantitatis. FRANC. ACCVRS.

t ¶ *Cùm de modo* hanc expone vt paulo ante non *in Lex adiem.* §. *ex relato. & facit* §. *ei. eum qui.*

Vt ex donatione.] CASVS. Donator qui ex dona. conuenitur debet eōdemmodo in quātū facere potest, deducto quod creditoribus debetur: aut deducitur quod debet alijs ex simili causa.

u ¶ *Conuenitur.* vt & V. *de reg. iur. l. diuus.* & V. *de act. & l. fi extraneus.* de ducto. *&c.* ne vegetat: vt *in re sic. de reg. iur. Lex condemnatum. & V. de re iud. l. cùm ex causa.*

x ¶ *Detrahendum.* vt & V. *de re iud. l. inter eos. in prin.* & V. *filiæ matrimon. l. mariti.* *mentum facere.*

y ¶ *Conuenitur.* large accipe hic ex eadem causa. vere enim est alia propter rem, & propter personam. *sic* & V. *de inofficio. testa. l. circa.* aliter ponitur V. *de except. rei iud. l. item quæritur.*

z ¶ *Detrahendum.* Occupetur i est melior edi. vt V. *de re in. l. inter eos.*

480/C.IV.K.5-3, 157-158
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

QVi mihi.] CAIVS. Volebas mihi x. donare: dedisti ea fervo communi meo & Titij, hoc animo vt ſtatim fierent mea: ſeruus autem habuit animum adquirendi Titio tantùm, vel vtrique, id eſt, mihi, & Titio. Dicitur quòd non nocet opinio ſerui quin mihi totum adquiratur. Secundò dicit: quod dixi in ſenſu, idem in procuratore meo. FRANC. ACCVRS.

a ¶ *Donatū volebat*, id eſt, donare.

b ¶ *Rem tradidit*. vt ſtatim res mea fieret vt l. *eo. adſiduus. in fin.* aliàs ſecus vt]. *e. l. ſi ſtichi. de dolorum rem.*

c ¶ *Seruo*, tantùm, & non mihi. M.

d ¶ *Agnatur*. id eſt, quaſi datis eſſet.

e ¶ *Meo*. tantùm.

f ¶ *Adquirit*. grauiſſimè enim donatoria voluntas.

g ¶ *Mihi*. Edomino.

h ¶ *Ille*. ſi procurator.

i ¶ *Nihil agit in ſua perſona*. vide ſcripta *ad l. 1. Cod. per quam perſon.* CVIAC.

k ¶ *Adquirit*. Imò non ſtatim: vt *l. de fine. l. ſal. ſi. §. j.* Sed ibi erat ſalſus procurator, hîc verus. ¶ Item contra]. *de ſtich. Lokm quæ. §. j.* Sed ibi reuocatū erat mandatū. ¶ Item contra l. 6 *de negot. geſt. l. ſi ego.* Solus, ſecundum quoddam ibi loquitur in procuratore debitoris: *argum. l. de donat. inter vir. & vxor. l. ſi ſponſus. in princip.* Sed non placet quia ibi dicitur creditoꝛ inuito debitore poſſe habere ſeruum. Alij dicunt ibi loqui in generali & procuratore hîc in ſpeciali. Tu dic in geſtore loqui: & ſic dicitur procurator, id eſt, procurans negotia creditoris. ſic ponitur l. *de proca. l. Plautius.* Vel erat procurator ad aliud non ad illam pecuniam accipiendam. ¶ Item contra]. *de adquiren. re. da. l. res ex mandato. & Cod. de his qui à non do. manu. l.* quibus dicitur non ſtatim fieri domini. Solu. ſecundum Azo. ibi in generali procuratore: hîc in ſpeciali. nam plenumque plus operatur ſpeciale mandatum: vt *l. de procu. l. Pomponius.* Sed certè tantum operatur regulariter generale mandatum quo ad omnia, quantum ſpeciale quo ad ſpecies: vt *l. de adminiſt. tut. l. ſi ſeruo.* Tu ſi dic ergo, aut vertque geſtis tradis & accipienſtibi rem, & ſcilicet, vel procurator meus, vt mihi quatenus alter tātùm ſit meus. Primo & ſecundo caſu mihi quæritur ſtatim: vt *hîc, &]. adquiren. re. da. l. per ſeruum. §. fin. & l. ſi procuratorem. & Cod. §. quia alteri vel ſibi. l. fin.* Tertio, ſcilicet quando neutro modo ſtatim, niſi quando mihi dominus mandatum vt in contrarium, *&]. de adquiren. poſſeſſ. l. §. hæc quæ de ſeruo. & C. eod. l. per procuratorem.* quæ ſunt eodem modo contraria. & hoc ſiue ex donatione, ſiue ex alio contractu fiat traditio ſeruo meo vel procuratori.

QVi alienum.] CAIVS. Qui animo donandi colit fundum meum: non habet retentionem propter impenſas: cùm eas donauerit. FRANC. ACCVRS.

h ¶ *Donationis*. vtrùm vel b interpretatiue: puta ſ cùm male fidei poſſeſſor eſt qui excolit, vt *inſtit. de re. diui. §. ex diuerſis. &]. ad leg. Aquil. l. ſi ſeruus furandi. §. ſi vinum.* & facit ad hoc *C. de neg. geſt. l. alimenta.* ACCVRS.

i ¶ *Impenſas*. neceſſarias.

m ¶ *Domini*. fcilicet fundi. ACCVRS.

DIſſi contractum.] CAIVS. Si feciſti delictum, & poſtea b donaſti de bonis tuis alicui: valet donatio. ſed poſſquam eſſes condemnatus, donare non poſſes. FRANC. ACCVRS.

n ¶ *Crimen*. niſi ſit ſine maleficio: vtrùm *]. re. l. donationes. §. poſſeſſa. & C. ad l. Iul. maieſt. l. ye. & §. fin. de he. proſcri. l. ſi quis poſthac.*

o ¶ *Valeat*. nam & ſolutum, & ſolui ei poteſt: vt]. *de ſol. l. res. & l. ſeq.*

p ¶ *Seruus ſit*. ſcilicet crimen, antequàm fieret donatio: quia tunc non valet: *vt hîc dicitur*. diſtinguit l inter donationem inter viros, & inter coniuges, & cauſa mortis: vt *plenè in C. de do. inter vir. & vxor. l. res. & ſa.]. tit. l. ſi aliquis. in fin.* ACCVRS.

q ¶ *Vel eandem ſeruum ſi*. aut acquiſitio empt. CVIAC.

XIII. IDEM *libro ſeptimo Diſputationum.*

QVi mihi donatum volebat a, ſeruo communi meo & Titij rem tradidit b: ſeruus vel ſic accepit, quaſi ſocio c adquiſiturus: vel ſic, quaſi mihi & ſocio, quærebatur quid agereꝛ d †. Et placet, quamuis ſeruus hac mente acceperit, vt ſocio meo e, vel mihi & ſocio adquirat: mihi tamen adquiri f. Nam & ſi procuratori meo hoc animo rem tradiderit, vt mihi g adquirat, ille h quaſi ſibi adquiſiturus acceperit: mihi agit in ſua perſona i, ſed mihi adquirit k.

Expenſa culturæ facta cauſæ donationi, non repetuntur. BART.

XIV. IVLIANVS *libro ſeptimodecimo Digeſtorum.*

QVi alienum fundum donationis l cauſa excolit, nullam retentionem propter impenſas m facit: quia domini n res ab eo iniectas continuò efficit.

Rem poteſt donare poſt crimen contractum, & ante ſententiam condemnatoriam: poſt non. BART.

EX hac.] CAIVS. Teſtator in teſtamento dixit, ſciant heredes mei me veſtem vnicuſam in die mortis meæ mecum habuiſſe, libertis meis dono dediſſe dicitur quòd per hæc verba videtur donaſſe libertis. FR. ACCVRS.

q ¶ *Ex hac ſcripturæ*. ſcilicet quæ ſequitur.

XV. MARCIANVS *libro tertio Inſtitutionum.*

POſt contractum capitale crimen * donationes factæ non valent * ex conſtitutione diuorū Seueri & Antonini *: (niſi) condemnatio ſecuta ſit ? ß.

Verba enunciatiua in vltimis voluntatibus diſpoſitionem inducunt. BART.

XVI. VLPIANVS *libro ſecundo Reſponſorum.*

EX hac ſcripturæ ¶, *Sciant heredes mei me veſtem vniuerſam, ac res ceteras, quaſcunque in diem mortis meæ mecum habeo, illi & illi libertis meis vinum donaſſe*: dominium ad libertos benigna interpretatione pertinere r.

Donatio poteſt fieri liberando debitorem. BART.

XVII. IDEM *libro quinquageſimo ſecundo ad Edictum.*

SI in ſtipulatum, iudicatum s nouationis cauſa deductum ſit, & ſtipulatio donationis cauſa accepta fuerit: dicendum eſt locum liberationem t habere.

Contractus innominatus quatuor, ſcili. ſequentes. pro qua ſolutione eſt l. u *de bonā. poſſeſſ. l. qui cuiuſdam. & de reſpon. vnli. l. teſtamento militis.* in vtraque enim verbum eſt præteriti temporis. At vbi eſt verbum futuri temporis, obtinet vim conditionis: vt l. *de leg.]. Lucj. & de conditi. indebiti. quæ pro ſpe.* Vel dic ſecundò, hîc de benignitate: ibi de rigore iuris. Vel ibi non fuit expreſſa ſpecies vel quantitas, hîc ſic. & eſt argum. l.]. *rem ra. Lucj ſatisdatio. & Cod. de arbit. l. re in arbitrio.* ¶ Item contra *ſupra* x *de condict. & demonſt. l. cum talis. §. fin.* ſed ibi demonſtrando dixit, ex centum quæ tibi legaui, da illi decem. & magis animo deminuendi: hîc volendo dare dixit. ¶ Item contra. l. *de legat. 3. l. Titia. §. Gaius.* Solu. non debentur illata in præſentium vtenti ipſi vtenti: quia adhuc manent pœnes teſtatorem, & ciuiliter & naturaliter poſſidebat. Præterea non expreſſit certam ſpeciem vel quantitatem. Item mens teſtatoris erat ibi exonerare vxorem de illis rebus de quibus heredes eum ſuſpectum habebant: vnde ad ea tantùm ſe extendit videtur. ¶ Item argum. contra *§. Cod. de teſta. l. verba.* ſed ibi eſt caſus contrarius: quia dixit ſe non donaſſe. ¶ Item argum. contra. huic leg *§. eod. l. nuda.* ACCVRS.

Si in ſtipulatum.] CAIVS. Si quod debebas ex cauſa iudicati promiſiſti mihi per ſtipul. animo nouandi factam: & poſtea accepto fero tibi ſtipulationem animo nouandi factam, fuiſſe factam animo donandi: dicitur quòd liberatus es. FR. ACCVRS.

r ¶ *Iudicatum*. id eſt, quod debetur ex cauſa iudicati. ACCVR.

s ¶ *Liberationem*. & per ß liberationem donationem. ¶ *Sed quid ſi non animo nouandi ſtipulet iudicatum*: & accepto fero ſtipulationem/Reſpon. remanet actio ex ſententia: vt *arg.]. de re iudi. l. in §. & ex conuentione. &]. de pact. l. pactum. &]. de nouat. l. ſi alter debetur. Sed arg. contra l. ſi quis cau. l. in principio. & de pact. l. Labeo. & de nouat. Labeoni. §. exutpcia.*

A *Titio*.] CAIVS. Si dono tibi ſeruum non ſimpliciter, ſed cum cauſa dicitur quòd non ex mihi obligatus potuit referri ad donationem, vnde ſi dono tibi ſeruum vt poſt quinquennium manumittas ante quinquennium eſt donatio & nō poſſum agere contra te ſecus autem eſſet ſi tibi donaui hoc pacto, vt ita contenti manumittas. nam tunc ſtatim poſſem agere, cùm non dicatur donatio. hoc autem quod dixi in prima parte, eſt verum, niſi ego retinuiſſem vſumfructū. Secundò dicit pone quòd donem tibi ſeruum alienum hoc pacto vt eum manumittas poſt quinquennium. numquid interim poteris vſucapere? dicitur quòd ſic, ſi donarem tibi cauſa meliùs. [LABEO.] Donasi tibi fundum alienum

480/C.IV.K.5-3, 159-160
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-3, 161-162

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-3, 163-164

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-3, 165-166

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

Et ratione sine patris consensu confecta donatio non perficitur. BART.

XXVI. POMPONIVS *libro quinto ad Quintum Mucium.*

NVda ratio [a] non facit alienum debitorem: vt puta quod donare libero [b] homini voluimus, licet referamus in rationes [c] nostras, debere nos, tamen nulla donatio intelligitur [d].

Ab eo cui facultas inhibendi ex causa remunerationis conferetur, non debere revocari: & sibi expulso, iudicii officio subuenitur. BART.

XXVII. PAPINIANVS *libro vicesimo nono Quæstionum.*

AQuilius [e] Regulus iuuenis ad Nicostratum [f] rhetorem [g] ita scripsit: *Quamdiu & cum patre tuo semper fuisti, & me eloquentiæ & diligentiæ tuæ meliorem reddidisti: domo & penuaria tibi habitare in illo cœnaculo, eoque vsi.* defuncto Regulo controuersiam habitationis patiebatur Nicostratus [h]: & cùm de ea re mecum contulisset, dixi, posse defendi nō meram [i] donationem esse, verùm officium magistri quadam mercede [k] remuneratum Regulum: ideóque videri donationem sequentis temporis [l] irritam esse.

[a] Nuda ratio quia non interuenit cōsensus duorum, vel pactio vel contractus: licet alias respectiue dicitur nudum aliquid: vt C. *de pact. l. traditionibus.* & *l. de contrahen. empt. l. nudo.* & *l. de adquir. rer. dom. l. nam quum.*

[b] *Libero.* Idem est in seruo: vt *supra de pecu. legat. vtl. §. item.* & *l. ult. pecul. non seruo.* §. fin. ACC.

[c] *In rationes.* id est in librum rationum. ACCVRS.

[d] *Intelligitur.* ergo non obligat. Sed argu. contra [1] *l. de eam. l. si quis.* §. *rationem.* & *C. de eam. l. j.* & *l. de negot. gest. l. Neminem.* Sed illa erat cum causa: hic sine causa. Item facit infra *de excep. doli.* §. j.

[e] *Aquilius.* CASVS. Quidam iuuenis nomine Aquilius Regulus magistro suo donauit & concessit habitationem cuiusdam cœnaculi, eo quod magister ille eum bene instituerat. Regulo defuncto mota fuit quæstio illi magistro de illo cœnaculo, quasi hæc donatio non valuerit, quia erat facta præceptori, sed quia erat sibi legitimum modum quæritur, quid iuris? dicitur quòd hæc donatio non est mera, sed ob causam præcedentem facta, vnde tenet. & si magister decesserit ante de possess. cœnaculi: habet interdictum vnde vi vsile, ad similitudinem fructuarij. FR. ACCVRS.

[f] *Nicostratum.* alias præceptorem. ACCVRS.

[g] *Idem mercum.* quia [2] ob præcedentem causam erat facta. si enim esset merx, nulla esset: vt C. *de contra. iudi. l. j. §. pronunciat.* Item exigeretur [3] indemnitas si excederet legitimum modum: quod hic non exigitur. ACCVRS.

[h] *Mercede.* quæ fuit hæres promissa, siue non præstanda est hoc casu: vel vicissim quasi non promissa per officium iudi. vt *l. j. de var. cas. l. j.* & ideo dicitur debita solutio. ACC.

[i] *Sequente tempore.* quod est post mortem Regili. Non ergo reuocati heredes. & sic est contra. *infra eodem. l. Lucius.* vbi reuocati. Sed hic fuit donatio simplex: ibi precaria. hæc falsa: quia non fuit donatio simplex hic. 1. Vel hic ab extraneo patrimonium [4] auertitur: ibi ab heredibus contendentis. 3. Tertij dicunt hic esse donationem ob causam: ibi simplicem donationem. ¶ Sed secundum hoc quare ibi reuocatur: vt *Instit. de donat. §. alia.* Respond, secundum veros iura quando non naciscatur actio ex [5] non pacto donationis: & sic cùm donatarius ille non habebat possessionem aliquam: quia nec vsufructum [6] nec fructuarius est: sed solus donator habet possessionem: poterit pœnitere donator vel eius hæres: nec poterit à donatario conueniri: sed hodie secus est: vt *Cod. de donat. l. si quis argentum.* §. *penultimum.* Vel dic, poterit mutare voluntatem, vt ibi dicit: non tamen poterit reuocare donationem. Tu dic hic [7] esse remunerationem: ibi precariam, quod [8] poterit reuocari quando libuerit: vt *infra de præca. l. j.* & §. & *l. cum precario.* Item contra. *infra de acquir. poss. l. furiosi.* §. *rogum.* sed patet solutio, quia ibi fuit mandatum, & morte reuocati poterit. ACCVRSIVS.

[k] *Proponitur.* scilicet vnde vi venit: [9] vt *ff. de vi & vi ar. l.* & *vnde vi.*

[l] *Creditorum.* habet enim naturalem [10] poss. fructuarius. M. vt *ff. de acquir. poss. l. naturaliter.* 2. Alij [11] dicunt quòd nec naturalem habet possessionem. & secundum hoc per officium [12] iudicis defenderetur in suo vsu. nam rei est commodatum: donatio est vsus INST. *eodem. l. ex additis.*

Quòd si expulsus Nicostratus veniat ad iudicem: ad exemplum interdicti quod fructuario proponitur [13], defendendus erit, quasi loco possessoris constitutus [14], qui vium cœnaculi accepit.

Pater ad obseruandum promissa tempore donationis tacita vel expressa cogitur alt. præsc. verb. BART.

XXVIII. IDEM *libro tertio Responsorum.*

HEreditatem [m] pater sibi relictam, filiæ [n] sui iuris effectæ [o] donauit. Creditoribus hereditariis filia satisfacere debet [p]: vel si hoc [q] minimè faciat [r], & creditores cōtra patrem veniant: cogendum eam [s] per actionem præscriptis verbis patrem aduersus eos [t] defendere.

XXIX. IDEM *libro duodecimo Responsorum.*

DOnari videtur, quod nullo iure [u] cogente conceditur.

Per confessionem factam in iudicio inducitur confessio: & qui confitetur debitorem suum sibi non teneri, videtur ipsum liberare ex causa donationis. BART.

[m] *Hereditatem.* Similis fere est species *legis 2. C. de usuris, ab emptr. duc.* Vide scripta *ad eam, & ad prin. tertiæ. C. de hered. vel act. vend.* CVIAC.

[n] *Filiæ.* scilicet fuæ. ACCVRS.

[o] *Debet.* Nec ob. [14] *qua in fraud. cre. l. ancora.* §. j. vbi donator tenetur quasi in fraudem creditorum. donauerit: [15] sed illi omnia [16] bona, hic hereditas quidam quæ sibi obuenerat dedit. Item obstat [17] *l. de iure dotium.* vbi dicit non teneri virum cui mulier omnia in dotē dedit. Sed &, ibi dedit [18] mulier omnia bona sua, & ea intelliguntur deducta nec alienentur [19] *de verb. signif. l. falcidia.* num. 8. hoc. Sed hic. redituri habet in se debita & credita: & etiam damnosa hereditas, hereditas dicitur vt *de verbo. signif. Hereditatis appellatione.*

[p] *Vel si hoc.* [20] creditoribus huiusmodi satisfacere.

[q] *Faxit.* scilicet filia.

[r] *Cogendum eam.* hic est contra. *C. de dot. l. j.* & *C. de hered. vend. l.* & *in fi.* vbi dicitur accipientem non cogi. Sol. hic constabat inter se patrē & filia vt ipsa satisfaciat, ex quo agit patet præscript. ver. ad hoc vt eum ordināt: vt *C. eo. l. cùm res.* Item condict. ob causam pro ipsa heredinate, causa cessante: vt *C. de condic. ob cau. l.* & *l. creditoribus non potest.* agi vt in contrariis. & sic etiam potest solui dicta lex [21] *de iure dot. l. mulier.* Vel dic speciale in donatione, vt in casu: vt *C. de bon. quæ l.* Vel non cogitur à creditoribus præcisè vt contractus, sed alternatiuè sic, vt vel actionem suscipiat, vel interesse præstet: vt hic. ¶ An [22] autem à patre præcisè possit cogi, quidam dicūt quòd sic vt *l. de ago. non. num. l. stipulatio.* & *fine. & l. de pretor. l. sed & hæ.* §. *prætor.* Vel fortè non præcisè, sed eatenus vt præstet interesse per alt. præscr. verb. vt *l. de præscr. verb. Interrogatio.* §. *ait enim de.* nam tunc potest quis aliam præcisè cogere ad factum, cùm sibi vtile fieri, non cùm alij. Vel potest cogi præcisè, quando est actum vt rationabiliter. *l. creditoribus hereditariis.* aliàs non, sed ex tacito pacto ad interesse conuenietur per alt. præscr. verb. nam secundum AZO. tacitè videtur pactisci filia de omnibus subeundis arg. *Euenomus prædia. l. fœi.* & *facit l. de leg. j. Aquil Galianus.* §. *hæres.*

[s] Ea. scilicet creditores hereditarios.

[t] *Donari.* [23] *Iure.* ciuili, secundum quosdam. quod non [24] placet: vt *l. ea. Hac actio.* §. *si quis seruus.* & plenè hic vt *ff. de reg. iu. Labeoni.* item facit *l. Lucia. l. si vno.* §. *sed si verbo.*

Quidam. CASVS. Quidam maior factus agit contra heredem tutoris sui: ille confessus est animo donandi nihil illi debere tutoris heredes. dicitur quòd præiudicat sibi. [DONATIONEM.] Cōsenti tibi dare animo donandi partē bonorū tuorū mihi cognatæ vtuę, cui spero succedere dicitur quod si decedat cognata, & debeo succedere de iure tamē mihi auferunt hæc hereditas vt indigno & factum donat. non valuit. & h. d. cū lege seq. AC.

[u] ¶ *Quidam*

[a] Aquilius filio suo iuri præiudicat.

[b] Nuda ratio & nudum quid dicuntur.

[c] Nuda ratio quia non interuenit cōsensus duorum, vel pactio vel contractus: licet alias respectiue dicitur nudum aliquid: vt C. *de pact. l. traditionibus.* & *l. de contrahen. empt. l. nudo.* & *l. de adquir. rer. dom. l. nam quum.*

[d] Vulg. Aut. Vide Alcia. 2. parer. c. 13. I genere Modestinus Rom. ius Cæsa docuit inter ro. Plebeios. Plebeios esse ciues prouinciæ, qui & scripti ordinis & libri debent Dari Mœci.

[e] Rationes pro libro rationū. & Rationibus propriis, si ea à aliena separetur, obligari posse inuiti.

[f] Donatio vera non est quæ fit ob grate dictionē vtenti.

[g] Donatio ab quidam & remuneratoria non requirit insinuationem vt hic & *l. fi. ne quis. vbi. indi. in fine*, hæc ex causa, hæc ex gratitudine.

[h] Donationem vsufr. patiatur hodie affirmat pars.

[i] Donatio remuneratoria reuocari non potest.

[k] Præsertim si ea donatio remuneratoria reuocari non potest.

[l] Donatio vera non reuocatur.

[m] Vide infra de verb. obl. l. Titia.

[n] Filiæ familias pater non potest.

[o] decimo.

[p] Donatarius omnia bona non habet, nec bona hereditis, vt omnia non possit agi adhuc periculi, & quomodo distribuend. Fa. *decis. 185.* & quid in donatario hereditario v. *Curtis de decis. 200.*

[q] Donatarius omnium bonorum & hereditatis debet restituere.

[r] Donatarius in executione non se præstat, vt in obligatione.

[s] Donationis verbum liberalitatem importat.

480/C.IV.K.5-3, 167-168
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

1. ¶ Quidam [a] † in iure interrogatus, nihil sibi debere tutoris heredes [b] respondit. Eum actionem iure amisisse respondi. Licèt enim non transactionem, sed donationis hæc verba esse quis accipiat: attamen eum qui in iure confessus est, suam confessionem infirmare non posse [c].

Qui donat bona viuentis, tanquam heredi ante est indignus. BART.

2. ¶ Donationem quidem partis bonorum proximæ cognatæ viuentis nullam fuisse cõstabat [d]: verùm ei qui donauit [e], ac postea iure prætorio successit [f], quoniam aduersus bonos mores, & ius gentium [g] festinasset [h], actiones hereditarias in totum denegandas [i] respondit.

XXX. MARCIANVS *libro singulari de Delatoribus.*

NAm ei vt indigno [k] auferetur hereditas.

Donatio facta ab concubinam, non reuocatur secuto matrimonio, cùm dubitatur, persona condicio inspiciatur. BART.

XXXI. PAPINIANVS *libro duodecimo Responsorum.*

DOnationes in concubinam collatas non posse reuocari conuenit [l]: nec si matrimonium inter eosdẽ postea fuerit contractum, ad itrotum recidere, quod antè iure [m] valuit. An autem matrimonialis honor & affectio [n] pridem præcesserit [o]: personis comparatis [p], vitæ coniunctione considerata, perpendendum [q] esse respondi: neque enim tabulas [r] facere matrimonium.

Si res donatur ad vsum, videtur donari proprietas: nec reuocatur nisi ex magna offensa. b. d.

1. ¶ Species [s] extra dotem à matre filiæ nomine [t] viro traditas, filiæ quæ præsens fuit, donatas, & ab ea viro traditas videri respondi: nec matrem offensam [u] repetitionem habere, vel eas rectè vindicare, quòd vir [x] cauisset extra dotem vlubus puellæ [y] sibi traditas cùm ea significatione nõ modus [z] donationis declaretur, nec ab vsu proprietas separetur [a], sed peculium [b] à dote puellæ distinguatur [c]. Iudicem tamen æstimaturum, si mater iure contra filiam offensa [d] †, eas reuocare velit: & verecundiæ maternæ congruã, bonique viri arbitrio competentem ferre sententiam.

Sicut donatio facta filio in potestate, confirmatur post mortem donatoris si mortuatur ante filium: ita confirmatur si filium emancipat, & donationem non reuocat. PAVL.

2. ¶ Pater qui filiæ quam habuit in potestate, mancipia donauit, & peculium emancipatæ non ademit [e]: ex postfacto donationem videbatur perfecisse [f].

Pallium quod depositum non restituatur alteri quam deponenti, non inducit donationem in personam illius. PAVL.

3. ¶ Eiusmodi lege [g] deposita in ædæ arca, vt eam ipse solus qui deposuit, tolleret, aut post mortem domini [h] Ælius Speratus, non videri celebratam donationem [i] respondi.

Res crimini læsæ maiestatis non potest donari, etiam si non sit de crimine accusatus. PAVL.

[a] ¶ *Quidam.* alia est § alia lex.
[b] ¶ *Heredes.* scilicet animo donandi eis.
[c] ¶ *Non posse.* nisi † prætendat facti ignorantiam: vt *ff. de confess. l. non fatetur.* & hoc vsque ad sententiam. non post regulariter vt *C. de iur. & fac. ignor. l. error facti.* & hoc si confitetur post lit. contesta. si autem ante, non potest infirmari suæ prætendat facti vel iuris errorem: vt *supra de in rem. ac. l. de statu.* § *qui iudic. & ff. eod. & sacr. Cde pact. l. pactum.* & *de non num. pecu. l. generaliter. & de repu. her. l. fin. & supra de pact. l. ratio. in fin.*
[d] ¶ *Infirmare non posse. Vide scripta ad lit. C. de obtig. & act.* CYNAC.
[e] ¶ *Confiteatur.* vt & *Cod. de pact. Lfin. & de inut. ſti. l. ex. ss.* ¶ Sed contra. *C. de act. empt. l. si quis seruum.* vbi vales † pactum super bonis viuentis. Sed sol. vt ibi. Item contra. *ff. de her. vend. l. § illud.* Sed ibi abundat *maxime.* Vel aliter vt ibi notauit.
[f] ¶ *Donauit.* quantum ad propositum. ACC.
[g] ¶ *Successit.* sc. cognatæ. ACCVRS.
[h] ¶ *Gentium.* quo prohibitum erat donari quod superstitio erat.
[i] ¶ *Festinasse.* sc. donare. *Sic § de vsuf. substit. l. § interdum.* ACCVRS.
[k] ¶ *Denegandas.* vt & *ff. l. penul.* Sed contra. *C. de capite & postli. rev.* nec mo. vbi videtur non nocere quod sic gesserit. Sed solue vt ibi: & iunge seq. Leum ista.
[l] ¶ *In totum donandas.* Nam inhonesta illa est, & præmatura donatio ita mulctatur. vt heredibus si obtemperit, auferatur, & fisco tribuatur. *l. ij. in fin. supra de his, quæ vt indig.* Vide scripta ad eam leg. a. CYNAC.
[m] NEm ei vt indignum. *vt supra de his quæ vt indig. l. ij. in fin.* & sic fisco † applicabitur. vt *supra de inoffic. testamen. l. Papinianus. § nuncupatis. & C. de his qui vt indig. l. i.*
[n] DOnationes. JC. ALVS. Dicitur quod filiolaris vel alispuis aliter posset donare amasiæ suæ, & licèt matrimonium post sequatur inter eosdem, non videtur donatio. Si autem dubitatur fuerit vxor eius ante donationem factam, vel nõdum insipiendum est, &c. [SPECIES.] Mater filiam suam cõ Titio matrimonio collocauit, & dedit dotem. Item dedit viro filiæ suæ, & nomine eius filiæ quasdam res extra dotẽ in præsentia filiæ suæ & ipsa filia videtur commisisse viro custodiam earum rerum. postea vir cauit se habere eas res extra dotem vlibus filiq; deputatas nunc mater aliquantulum irata cum filia, vult reuocare has res. non potest, nec obest filiæ id quòd vir fuit confessus se habere illas res ad vlum filiæ suæ vxoris suæ, quasi proprietas remanserit penes matrem, quia non hoc portant hæc verba, sed peculium filiæ à dote differunt, sine separare. si autem filia magnam offensam fecisset matri, nunc mater bene posset reuocare. [PATER QVI FILIAM.] Pater donauit filiæ suæ existenti in potestate mancipia, postea pater emancipauit filiam, videtur confirmasse donationem, ex quo nihil in emancipatione dixit. [EVTICHIDI LEGE DEPOSITA.] Deposui penes te mille, hoc actio, vt reddas ea tamẽ mihi: aut Ælio post mortem meam non videtur donatio facta in Ælium. [PERFECTA DONATIONE ESSE.] Ille qui commisit crimen læsæ maiestatis, non potest de cætero donare de suis bonis. FR. ACCVRS.
[o] ¶ *Comparatis.* nam [a] in libere mulieris, &c. vt *ff. de rei. nupt. l. in libera.* & in dubiis quod verisimilius [b] est, inspiciuntur *l. de regul. iur. l. in obscuris.* nisi [c] aliquis indicia ostendat eam concubinam: vt apparet per hoc quod hic subtitit: vt *ff. de concubin. l. in concubinatu.* sc. cum autem est iure concubinatus. vt *xxx. q. v. c. i. in fine.*
[p] ¶ *Perpendendum.* i. inspiciendum.
[q] ¶ *Tabulas.* sc. tantum, vel solas: vt *C. de nupt. l. si vxorius. & Inst. qui. & † de regul. iur. l. nuptias.* ACCVRS.
[r] ¶ *Nomine.* sc. † *ff. l. si pater. & l. § § & C. de rei. l. fina cum.* & ad hoc operatur præsentia, de qua subitcit: vt *& † de solut. l. qui dixit. § i. in fi. & de pact. l. fideiu. § fi in qui.* & *l. de donat. inter vxo. & vxo. l. § seruus communis. & l. depos. l. in diem. in prin. & l. de nupt. gestis. l. fideiussor. § fina.*
[s] ¶ *Offensam.* trai offensa, secus in grauiori *in fine huius §.* ACCVR.
[t] ¶ *Quòd* vir. ideò quod viz, &c.
[u] ¶ *Posse.* per quæ verba videbatur vlus tantum vel vsusfructus filiæ datus. vt sic posset reuocare per pœnitentiam, sed aliud est. nam appellatione d vlus quandoque plena potestas significatur, & per pœnitentia verba, sequentia intelliguntur: vt *l. de quæ & seqnt. leg. I. Seruo. & de vsufructu. l. Proculus. & l. de seruis exp. pradia. l. que duo. & de legat. l. § seruus plurium. § fina.*
[x] ¶ *Modus talis* ex quo facilè potest fieri reuocatio.
[y] ¶ *Separatur.* quæ videbatur penes matrem remanssisse vsufructu mutuo competente.
[z] ¶ *Sed peculium.* i. res paraphernales: vt *de iure dotiu. § ex §. dotalibus aliter.* hanc dictio ponuntur *supra de pecu. ac ipse rebus eo.*
[a] ¶ *Peculium à dote pu. dift.* Hæc sunt quæ dicuntur paraphernæ. *sic & in l. ff. de in dot. § fi. in fragm. in fi.* CYNAC.
[b] ¶ *Offensa.* aliàs *offensa.* & aliàs *offensum.* offendentem. reuocat tenuere *fabricius. & Cod. de reuocan. do. l. hoc ſtatu.* Sed hodie ea tribus tantùm casibus vt *in Auth. de nupt. § mutuerca.*
[c] *Non adimit.* cùm emancipauit. ALO.
[d] ¶ *Perficere.* vt & *C. eod. l. sine emancipatis. § mſtum. & facit C. de pecu. ſtor. qui me. l. i.* & *Inſtit. de leg. § peculium. & C. de eman. li. l. ſi.* Sed arg. contra. *C. de bo. quæ lib. Licet oportet. § penult.* Sed ibi in præmium emancipationis, scilicet vlusfr.
[e] ¶ *Eiusmodi lege.* i. pactorè † *deposiſti l. § si commenda.*
[f] ¶ *Deposui.* id est, deposuerit.
[g] ¶ *Donationem.* in Ælium, vel depositum: & sic Ælius non agit vtili depositi, vel alia actionevt *Inſtit. de inuti. ſtipu. §. alteri.* Nec obſt. *ff. depoſi. l. Publia. in prin.* vt ibi dixi. Nam ibi Ælio, hîc extraneo. Item nec ob. *C. ad ex hi. ſtrum. in fin.* quia ibi ſpeciale: vt & *ff. ſolu. matri. l. Gaius. 2.* Vel hîc de rigore, ibi de æquitate. Sed ſcrtè nil impedit agere Ælium vtili depositi: vt *d. l. item ex.* & tamen non est sibi donatum quia id reddit heredi deponentis. & *facit ff. depo. l. § item & supra proxi.* §. ACCVRS.

480/C.IV.K.5-3, 169-170
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-3, 171-172

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

a ¶ *In nominibus* id est actionibus.
b ¶ *In numerato*, in pecunia. ACCVRS.
c ¶ *Aut utrisque*. id est utrique.
d ¶ *Permittimus*] In nominib. non enim per talem epistolã aliquid fuit quæsitũ libero in nominib. & est ratio quia huius mõdi datum * per epistolam mone finitur : vt *Cod. de act. & obl. l. fi quidẽ.* & *C. de pact. l. fi Sticho*, locus fi huiusmodi cessio, & sic facta procuratio : in rem suã : vt *C. de donat. inter vir. & uxor.* vbi de causa dicit concedere [d], nõ cedere. & sic no. concedo, sed rogo ordo secũdum Bal. Vel fi dicetur hic fuisse cessionem : dicen nõ finiri mortẽ, & quod dicit in fi. dic stricte fuisse. secus de acquisitore, secundũ Io. *per d.l. illã.* & quia nõ est traditum, sed cessio [e] effet locũ traditionis non dicitur nulla, quasi nudo pacto facta. Sed est facilis ratio : quia tempore huius legis non fiebat donatio nudo pacto, sed ita, si intercesserit stipulatio, vel traditio : quæ traditio fit nominibus facti nõ potest : vt *l. de adquir. poss. l. possidere. in princ.* sed corporalium sic quæ videntur fieri etiã si apud liberũ esset res nõ sunt amisse epistola : vt *l. de adquir. de. Legatarius. § ambrosius.* & *l. ad Leg. Falc.* quod nõ sic esse possit in corporalib. hodie sunt hæ secundæ ratiõnes obiectæ : vt *C. l. fi quæ argentum. § pe.* Ita non est contra quod figuratur *C. de usur. dot. l. 4.* quia ibi donatarius est stipulatus à nomine [b], id debitore. & CCVRS.
e ¶ *Donasse quantum ad destinationem.*
f ¶ *Obligasse* quod vt pote dominus facere potuit iste donans.
g ¶ *Perfecta*. maxime ea ratione quia posset in ea vacua possessionẽ induxit. sed & idem dicẽ & si hoc nõ fecisset. cõ donatione à facta, licet posset obligare, *l. 3. Item si per hoc : vt arg. C. de leg. l. fi. Inst. de leg. §. fi. vers fuam.* sed personaliter tãtum agere tenetur *C. de dona. l. fi quæ argenti. § pe. & C. de rei vind. l. fi mevium.* Sed videtur [f] transisse per obligationẽ : vt *C. de dona. inter virum & uxor. Idem hic statue. §. maritus. & C. de donat. inter vir. & uxo. l. fi maritus.* qui sunt cõtra. Sed illa odiosa, hæc favorabilia. quod nõ placet, quod illa sit odiosa : vt *C. de do. inter vi. & uxo. l. fi id quod. § fi quæ.* Sed illa est fol. quia hæc tenuit ab initio, illa autem vide facilius [g] illa reuocatur quam hæc : sic posset notari duabus legibus. Nã præcitio * nato, id est ille qui est natus, ipso iure nõ tenet testamentum, & etiam si decedat vivo patre, nõ confirmatur. Sed præcitio posthumo valet testamentum & licet eius nascitura nuncupatiua vivo patre decederet, reconualescit : vt

* Nouum.

* Mandatum mortis causa.

b Cessio non expirat morte cedentis.
c Proprietas in re sua mortem impetrantis non obstat.
d Concedere, & cedere differunt.

e Cessio illorum matrimonii.

f Donatio facta huius cui non debebatur ipso iure, non transmittitur ad heredem.
g Traditio generalis non perficit nomina & incorporalia.

h Nomen pro debitore ipso.
i Donatio non donatum non tradito.
k ¶ *Non tradidit*. quia non fit corporalis. hodie sunt hæ secundæ ratiõnes obiectæ : vt *C. l. fi quæ argentum. § pe.* Ita non est contra quod figuratur *C. de usur. dot. l. 4.* quia ibi donatarius est stipulatus à nomine [b], id debitore. & CCVRS.
l ¶ *Donasse quantum ad destinationem.*
m ¶ *Obligasse* quod vt pote dominus facere potuit iste donans.
n ¶ *Perfecta*. maxime ea ratione quia posset in ea vacua possessionẽ induxit. sed & idem dicẽ & si hoc nõ fecisset. cõ donatione à facta, licet posset obligare, *l. 3. Item si per hoc : vt arg. C. de leg. l. fi. Inst. de leg. §. fi. vers fuam.* sed personaliter tãtum agere tenetur *C. de dona. l. fi quæ argenti. § pe. & C. de rei vind. l. fi mevium.* Sed videtur [f] transisse per obligationẽ : vt *C. de dona. inter virum & uxor. Idem hic statue. §. maritus. & C. de donat. inter vir. & uxo. l. fi maritus.* qui sunt cõtra. Sed illa odiosa, hæc favorabilia. quod nõ placet, quod illa sit odiosa : vt *C. de do. inter vi. & uxo. l. fi id quod. § fi quæ.* Sed illa est fol. quia hæc tenuit ab initio, illa autem vide facilius [g] illa reuocatur quam hæc : sic posset notari duabus legibus. Nã præcitio * nato, id est ille qui est natus, ipso iure nõ tenet testamentum, & etiam si decedat vivo patre, nõ confirmatur. Sed præcitio posthumo valet testamentum & licet eius nascitura nuncupatiua vivo patre decederet, reconualescit : vt

* Mortis causa capio quid, & quemadmodum à legato, mortis causa donatione & differant.
* Inducere possessionem Gallice dicimus.
* Odyssea lib. 11. circa princ. vers. 193. cùm inquit, ὑπαὶ ἐ γὲ οἱ ἔπος ἐπὶ νήματα μακρὰ τάνυσσε. *Interpres*, subaudi, ἐπὶ ἱστὸν τ ἐπὶ μέγαν ἱστὸν τανύσσε. *Ibi pariter nodi, quod hodie quidam, & fortasse non male nominant.*
* *Interpres Iuuenalis Sat. 10.* Sed quæ apponitur mutat. *Conrad. Lycost. Epist. quod mortuo reddi.*
* Mortis causa donatio in quibus differat à legato & fideicommisso.
* *Ad Rubr. Rebl. vbi latius exitus notat mortis causa donationem, quidditione sub, magis accedit donationi quàm ultimæ voluntati : confirmatione, fidelibus inductione & in eo differre legato : effectus, & legata separari, ex eo mortis causa donatione nõ capere adire testamentum & hypothecam, licet transferri dominii ordo vix in donatorio : in iure verò accedendi cõparari legato, non mera cõditione in quibus cõtingat non parit ius accrescendi, & nõ in vltimis. Hic adde de Mauricium l. 2. dominoti verbum, vt. vbi tradit donationem causa mortis differre à ordinatione, esse tamen speciẽ vltimæ voluntatis, & desiderare quoque testes. * Adhuc viuentem suspendi possunt, non reuocari.*

DE MORTIS CAVSA DONATIONIBVS, ET capionibus.

TITVLVS VI

Donatio causa mortis est liberalitas qua ita fit vt non nisi morte donatrix conficiatur : quæ de causa † legata comparatur, & donatario res ita donata mortua

fuisse de eodẽ libr. in prin. & C. de iniusto rupto. l. pe. & nouissima.
h ¶ *Habere*. quia transiit cum sua causa : *& C. de pigne. actio. l. fi cõmunerit. § fi fundus. & C. de distr. pig. l. fi debitor. & C. de donat. inter vi. & vxor. § qualem.* ACCVRS.
i ¶ *Peruenisse debita*. Nomine eiusdẽ sic confusis ceteri condict. discrepant vt *C. de cor pu. l. corrigi constitutio. § fi nominum.*
k ¶ *A Labeone*. aliàs ad Labeonem. Lud Labeonis vtilitatem, & eius nomine, vt dixi, animo donandi.
l ¶ *Rem suam*, vel Labeonis.
m ¶ *Perficitur*. vt *C. de l. fi pacto. in princ. & Labeonem. & fructus. & arg. Inst. l. 3. mortis causa. §.* Titia chirographa. *& C. de negot. gest. l. Nerua. circa fin.* vbi dicit, maxime si etiam in ratione, &c. Sed arguitur contra. *C. ad Leuda.* Sed ille non est nuda. Acc.

DE MORTIS CAVSA DONAT. & capionibus.

Dicta de donatione inter viuos, nunc de ea quæ fit causa mortis.

MOrtis causa.] CAEVS. Donatio causa mortis dicitur, quando id quod dono, volo magis habere pro me, quam eum cui dono : & magis eũ quàm heredẽ meum. FRANC. ACCVRS.
n ¶ *Quàm heredem suum. vt & l. 4. l. sina. § l. & Inst. de don. §. l.*
o ¶ Sed nonne hoc idẽ est in legato ? Certè sicut *C. de condit. & demon. l. fi qui eum.* vnde vt hic differat à legato, die tradendo in vita, vel obligando se legatario. nam tunc est donatio causa mortis, at quãdo nullum istorum est, dicitur legatum : ne attenta ratione huius Leon differat à legato : *vt plenè aut. ¶ aut. Marcellus. § Proinde.*
o ¶ *Viuens.*] *Mortalitatis simul.* & hæc secundum P. non reuocatur.
p ¶ *Accipientis*. sed reuocatur eo consolescente : vt *& C. ut l. l. § item cum ipse.*
q ¶ *Tunc demum*. Sic ergo actus morientis præcedet. & sic est cõtra *C. comm. prad. l. fi in fi.* Sola. nec hic pendet, nã statim tenet donatio, sed dominij translatio suspendiatur *& l. ut. l. fi. § fi pecuniã.* Ac ibi non pendet tenere vel non. ex quo enim cedit dies legato seruitutis, statim certum est cedat velliter, vel nonvtile sit legatum, vel nonquod non est. fi. vtus focius imponat inter viros seruitutem rei communi : vt in princ. *Interpretes.* & ideò ibi dicit actum * vitiosum suspendi, & non actum defunctorum.

Mortis causa.] CAEVS. Ille dicitur donare causa mortis, qui timore infirmitatis, & per cõsequens mortis donat, vel qui

480/C.IV.K.5-3, 173-174
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

timet occidi ab hostibus, aut iturus periculosa dubia timet mortem, & propter hoc donat: vel ætate confectus donat: vt quia adeò senex est vt quotidie expectet mortem, hanc enim omnia instant periculum demonstrant: & h.d. ius cum tribus ll. seq. FR. ACCVRS.

a ¶ *Valetudine.* perfectis.

b ¶ *Propinqua mortis.* Speranæ subsidii ab hoste, &c. non autem per valetudinem. & edium ge uea sequentes leges cum ista. Ad hoc autem pertinet accidere: quia ibi tam certum est libertatis eo periculo cuius merito donauit, revocata est donatio vt *arg. l. ij §* certe. *para. Lud omnis. & l. eo. l. ij mortis causa.*

c ¶ *Vt ætate fessus.* olim se ædificaturus, quod quotidie credat mori. ACCVRS.

d ¶ *Hæc omnia.*] *Periculum demonstrant.* licèt valetudo cesset. ROSELLVS.

e ¶ *Testiqui.*] CASTR. Si aliquis commisit delictum propter quod timet mori: & causa mortis donatis aliquid alicui, & postea fit decapitatus: dicitur quòd revocatur donatio, quia licèt secus sit in donatione simplici sine suspicione pœnæ facta. FRANC.

f ¶ *Donauerit.* cimo te ‖ pœnæ à iudice infligendæ, vel alia ratione: vt *supra de inoffic. testa. l. j. vbi* v. *per l.* vbi vi *donauit. infra eo.*

g ¶ *Vt imperfecta.* quia extrema confirmatio defuit. secus in ea quæ fit à viro in vxorem vt *C. de dona. inter virum & vxor. l. vxori virum.*

h ¶ *Donationem.* inter virum. ACCVRS.

i ¶ *Insciente.* maximè si habuit dire *supra ter. l. post contractum. in fi.* quæ est contra. Vel hoc determinat, vt si fiat in fraudem, non teneat, & plenè dic vt ibi.

k ¶ *Pœna.* nisi fit crimen perduellionis.

Qui portio.] CASTR. Heres institutus habens eorum repudiandi hereditat. & sic peruenerunt bona ad substituum vel agnatum defuncti. dicitur quod heres repudiis, illa centum quæ habuit ob hoc, videtur causa mortis capere. Set heres in testamento domini institus esse liber ſi dederit mihi x. & dicitvideret illa x. causa mortis capere. Set ſi rrúctū est sibi legatum, puta fundus à testatore, ſi dederis x. mihi, & dedisti videtur illa x. capere causa mortis. & intellige in omnibus ſupradictis exemplis quòd videtur capere illud lucrum causa mortis testatoris. Item ſi patet causa mortis filij ſui donauit mihi x. vel causa mortis cognati videtur causa mortis capere. sed ſi donatio patet causa mortis filij ſui mihi x. hoc pacto, vt ſi conualuerit filius, ei donauit. redamentur dicitur quòd hæc donatio tenet. FRANC.

l ¶ *Hereditatem.* ſi dicet sibi delatam.

m ¶ *Præterquã.* id est, repudiauit.

n ¶ *Plures.* Aliud ē est mortis causa donatio, quæ à defuncto quandoque traditur, vel permittitur: vt *supra* l. j. Aliud mortis causa capio, quæ ab alio datur: vt patet per hæc exempla. & *l. eo. l. mortis causa capiemus.* Item prima semper ex voluntate: hæc quandoque etiam sine voluntate: vt *hic patet & l. ij. ad l. falcidiam.* & tunc non habet locum Fal. ē alias quando ab hærede licet. *C. ad l. Falc. l. pen.* ACCVRS.

o ¶ *Statulibero.* qui pro libertate præstatur: vt *supra* tit. j. *l. quæ statuliberi & l. eo. Quod condemnatis. & Quod statuliberi & ad l. Falcid. Lid quod.*

p ¶ *Filio.* ad hoc facit *l. eo. l. mortis causa filij & C. eo. l. eo fratris.*

Mortis causa donare licet non tantùm infirmæ valetudinis a *causa, sed periculi etiam propinquæ mortis* b, *vel ab hoste, vel à prædonibus, vel ab hominis potentis crudelitate, aut odio, aut naufragationis ineundæ.*

IV. GAIVS *libro primo rerum cottidianarum siue aureorum.*

Vt per insidiosa loca ituros.

V. VLPIANVS *libro secundo Institutionum.*

Vt ætate fessus c.

VI. PAVLVS *libro septimo ad Sabinum.*

Hæc enim omnia instans periculum † *demonstrant* d.

Donatio causa mortis, etiam falsa ante crimen commissum, & non cognitione criminis, facto crimine, & etiam condemnatione, reuocatur. P. VEL VLPIANVS *libro vicensimo octauo ad Sabinum.*

Si alliquis mortis causa donauerit e, *& pœna fuerit capitis affectus; remouetur donatio vt imperfecta* f: *quamuis cæteræ donationes* g *sine suspicione* h *pœnæ* i *factæ valeant.*

Quicquid occasione mortis alterius capitur, causa mortis capio nuncupatur. BART.

VIII. IDEM *libro septimo ad Sabinum.*

Qui portio accepto hereditatem k *prætermisit* l: *sine ad substitutum peruentura sit hereditas, siue ab eo ab intestato successuras, mortis causa capere videtur* m. Nam quidquid propter alicuius mortem obuenit, mortis causa capitur quam sententiam &

Iulianus probat: & hoc iure vtimur. Nam & quod à statulibero n conditionis implendæ causa capitur, vel à legatario mortis causa accipitur, & quod pater dedit propter mortē filij o vel cognatimortis causa capi p Iulianus scripsit.

1. ¶ Denique & sic posse donari ait, vt si conualuerit q, recipiat r.

In hac lege in glossa ibi, vel hic, iunge ambas istas: & dic quòd aut loquitur in donatione causa mortis: & illa non potest fieri ei qui est capax legati. PAVL.

IX. PAVLVS *libro tertio ad Sabinum.*

Omnibus s *mortis causa capere permittitur, qui fcilicet & legata accipere possunt.*

Donatio causa mortis potest substitui. BART.

X. VLPIANVS *libro vicensimoquarto ad Sabinum.*

Cui a *mortis causa donatum est, posse substitui constat in hunc modum* t, *vt promittat alicui, si ipse capere non possit, vel sub alia conditione* u.

XI. IDEM *libro vicensimoquarto ad Sabinum.*

Mortis causa filij sui pater recte donare x *potest etiam constante matrimonio filij.*

Mortis causa caps dicitur id quod capitur occasione mortis alterius, et eam si illicitè & per calumniam, & præter voluntatem defuncti. PAVL. DE CAST.

XII. IDEM *libro quadragesimoquarto ad Sabinum.*

Si mulier ventris nomine per calumniam, vt in possessionem micti desideret, pecuniam accepit y, fortè dum substituto patrocinatur, vt institutum alienum per hæc commissum, aut nihi substituatur pupillo aut furioso. *Vide nos. ad l. vt hereditas. ff. de leg. ij. & scripta ad l. ij fundum sub conditione. § hæ verba. ff. de leg. j.* CVIAC.

r ¶ *Si eat.* alias incipit, *si eo. & alias, si cui.* ACCVRS.

s ¶ *In bonis meis dum.* per ſi pulationem: ergo fit substitutio. Sed an aliter, dic *l. eo. l. j.* ACCVRS.

t ¶ *Conditione.* præterquàm ſi illa, ſi donatarius substitutus voluerit, quæ legatario imponitur: vt *supra de leg. j. l. ſi ita. §. ſi. & de condit. & demonstrat. l. ſi ita expressum.* Et quo enim ſtipulatur, ſi iam agnouit. sed in legato secus: in quo non oportet quòd ſtipuletur.

u ¶ *Conditione.* Qualiber in quemlibet casum. CVIAC.

x ¶ *Donare.* narrative bene conuenit ſequentibus. & facit *l. eo. Lquæ in præcio. in fi. & quod ibi not.*

y ¶ *Mulier.*] CASTR. Quidam erat institutus, & datus erat substitus. Sempronius, qui substituras dedit pecuniam vxori testatoris, vt illa diceret ſe prægnantem, & peteret ſe mitti in possessio. bonorum defuncti nomine ventris: ſic interim institutus forte decederet, & ſic substitutus haberet bona postea illa non apparet prægnans. pecuniam quam accepit à substituto, dicitur capere causa mortis defuncti. FR. ACCVRS.

z ¶ *Accepit.* à substituto. Io. Et quando h dicitur facere per calum. habes *supra ſi mu. vers. ne. l. j. § per calumniam.* & efficitur infamis,

a Donatio facta mortis causa, confirmat mortis causam revocatur, & intelligitur facta non mortis mortis, ſed ejus cogitatione: sicut non confirmatur reuocatur nisi donatarius præmoriatur. *l. j. infra eod.*

† Donatio causa mortis, si mortis mortis sed tamen si fiant in mortis articulo, valet donatio mortis sub conditione præmoriendi, & deficiente conditione inter vivos. ita concludit Alex. *consil. 24. volu. 1. per l. vbi vi donauit. supra eo.*

b Donatio si mors præ ea mortis à iudice infligenda facta, reuocatur.

c Mortis causa donatio, & mortis causa capio differunt.

d Falcidia an in quomodo detrahatur ex mortis causa capione. *adde ita causa capitur. & l. mortis causa capiemus.* Item prima semper ex *l. ij in fi. ff. eo. l. ij ante fi. ff. de iure codi. n. 56. ff. Item in l. ij. Cod. eod. Duarenus lib. 1. cap. 5. Fal. vid. quæst. 8. in fi.*

e Mortis causa donatio, & mortis causa capio differunt.

f Donatio causa mortis capta, non fit, nisi mortis sequatur. *adde l. ij. ff. de leg. ij.*

g Donatio propter mortem filij vel cognati facta, confirmatur morte eius cui facta donatio, vt hic in *fine glosse.*

h Donationem factam decrevit mortis qui fuit causa, qui donauit, fuisse reuocatam non potest. *supra eo. in glossa in l. C. non quis videtur per alium aut scripsisse vtrum donauit. Quam sententiam Bartolus vtram esse dicit, potest, quoniam quis causa mortis donauit reuocare potest donec, ut non sit quam in possessione habet. adde d. glossam in fi.* recipiatur.

i Donatio mortis causa legatis non parentes. *adde Cod. eod.*

k Capax quis sit, an non sit, inspiciatur tempore mortis, *adde glossam in l. 25. & l. 23. infra eod.*

l Donatario causa mortis potest substitui per stipulationem, aliquo modo, de quo tamen v. *glossa ff. de leg. ij. l. eo. vers.*

m Donatario causa mortis non potest substitui sub illa conditione, si redierit de cur.

n Donatarius causa mortis stipulando negotiare donationem videtur. *adde glossam in l. ij. post fi. ff. de mort. supra eo. in fi.*

o Mortis causa per calumniam petens non potest.

480/C.IV.K.5-3, 175-176
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-3, 177-178

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

Mortis causa.] CAIVS. Mortis causa videri capere, siue mihi debes causa mortis, siue causa mortis abeas, pecu-
nia, si donasti mihi fundum causa a mortis filij, vel fratris tui, vel
similiter hoc pacto vt si conualuerit ille ob cuius mortem eam do-
nationem, reuocetur donatio, aliàs non reuocetur. [De DONATIO-
NVS.] Tu volens mihi
donare decem causa
mortis, debitori tuum
in decem delegasti pro
me creditori meo me
volente. dicitur quòd
tantum videtur mihi
donatum, inquantum
fam liberatus à credi-
tore meo, etiam si de-
legatus non sit solven-
do. si autē ego fui fi-
pulatus à debitore tuo
quòd tibi debebat, mi-
hi dare te patiente hoc
fieri animo donandi,
mortis causa mihi tan-
tum videtur donatum,
inquantum est solven-
do ille debitor. vnde si
te donans conualuisti,
& sic vis reuocare do-
nat. à me istantiam re-
nouse, vt eadem actioni
quam habeo contra i-
stum debitorem. [TI-
TIA.] Titia habens
debitores & instrumē-
ta b de exactissima in-
firma dedit instrumē-
ta Agerię hoc pacto, vt
si conualisceret Titia,
redderet sibi instrumen-
ta: si verò contingat eam mori, instrumenta
de causa mortis debitoribus dicitur quòd
hæc talis donatio re-
nenat Mæuia filia he-
res Titiæ non possit
reuocare. [QVI NO-
MINEM.] Donasti
mihi causa mortis ser-
uum tuum qui fecerat
alicui delictum: vel
quem alicui obligaue-
ras. dicitur quòd tan-
tam videris donasse,
quanti talis seruus pos-
sit vendi. idem in fun-
do obligato quem mi-
hi donas causa mortis.
FRANC. ACCVRS.

a ¶ *Alterutrum eorum.* cuius interitu donatur. *& facit* L. *sed. l. qui pretio in fin. & quod ibi not. & quod etiam in princ. statuimus legis dicti.*
b ¶ *Delegauero.* iussu meo. ACCVRS.
c ¶ *Liberatus.* etiam si non sit solutendo delegatus, quia bonum *fortis nomen qui accepit - vt* L. *mum. Contra* §. *absq;. & ff. de fidei. l. qui debitorem. & ff. ad l. Aquil. causa* §. *huiusmo. & ff. ad leg. Falcid. l. Nisi seruus* §. *fin. & l. quarebatur.*
d ¶ *Ab eodem.* debitore tuo: *ut* L. ACC.
e ¶ *Stipulatus fuero.* cùm eum mihi delegares, volens mihi mortis tuæ causa donare: *vt & ff. ad l. mortis causa.* §. *fin. in princ.* ACCVRS.
f ¶ *Conditione.* ob causam c, vel sine causa: *vt infra eod. l. qui mortis. & l. seruum.* §. *j. & ff. si cert. pet. l. non omnia in princ.* ACCVRSIVS.
g ¶ *De fudium.* generali d, quæ datur alia deficiente: *de qua dicitur C. de fact. sanct. eccles. l. sanctimus.* & hoc si dicatur competere sine causa. ACC.
h ¶ *Donauero alic.* causa mortis: quia mortis e statim facit mentionem, alioquin præsumeretur f donatio inter vivos: *vt* ff. *ad l. Falc.* §. *& ff. T. de date prole. l. Sein.* ACC.
i ¶ *Donasti fer.* Titia. ACC.
k ¶ *Illa.* debitoribus. ACC.
l ¶ *Potest.* cum sit heres. ACC.
m ¶ *Potest. vt & ff. de pactis. l. Labeo. & C. de rescind. vend. l. creditorem & ante* ff. *de leg. j. l. fermonem. & cum & C. de donat. l. j. & ff. ad Macedo. & C. de Lege Falcid. vel* §. *ille.*
n ¶ *Dole malo.* quæ g generalis est: *infra de dol. excepc. lib.* §. *generaliter. & ff. de iu. leg. l. iu.* §. *reffon.* ¶ Sed videtur finiri mortē huiusmodi mandatum: & sic eos non liberari, & sic est contra, *infra de fidei. l. fenat.* §. *reffon.* Solu. hic donatur post tempus: ibi mandauit. Vel hic iam erat in possess. cui dare debuit ibi non. Vel vetius dic, hic fuit collatum h mandatum post mortem, quo casu non finitur morte: *vt & ff. T. man. l.* §. *vero non.* §. *fina.* ibi mandauit vt solueret in vita: & mandatarius soluit post mortem meam: & sic verba *post mortem*, determinant ibi verbum *soluatur*, &c. vt & ibi nota. *& facit* ff. *vt.* j. *Liber iure.* §. *si quis dederit.* ACCVR.
o ¶ *Potuisse.* homini i sciēti k eius conditionem. *& sic* ff. *ad leg. Falcid. l. in quantitate.* §. *magis. & l. quarebatur. circa prin. & ff. de condit. fur. l.* §. *si seruus.* ACCVR.
p ¶ *Pretium.* quanti posset vendi sic obligatus, & hoc quando statio non pertinet ad heredem. quod quando sit, die vt dicitur in legatario *ff. de leg.* j. *l.* §. *res alig.*

Si filio familias.] CAIVS. Si filio Titij donauit ei causa mortis mea, & conualescit repetam quod donaui, ab ipso Titio actione de peculio. Sed pone quod ipsi Titio donauit causa mortis meæ & ipse decēt se poliora in arrogationem: dicitur quod si conualescam, repetam ipsam rem: secus autem esset si Titius rem sibi donatam causa mortis a me alij dedit. nam ego petam à Titio non rem, sed eius pretium. FR. ACCVR.
¶ ¶ *De peculio.* id est, conditione sine causa in peculio. sed & si proponat velle in se, quod possit: *vt infra eod. l. si mortis. & supra mortis*, consentiat patrem, vt quemlibet possideretur. & facit ad ista *supra de pecu. hered. l. si à domino vel à patre. in princip. &* §.).

Si filiofamilias res mortis causa fuerit donata, & conualuisset donator: actionem de peculio q cum patre habet. At si pater familias cùm mortis causa donationem accepisset, in adoptionem se dederit, res ipsa à donatore repetitur r. Nec huic similis est is qui rem quam mortis causa acceperat, alij porro dederit. nam donatore huic a non rem, sed pretium e eius conditeret.

Dandum causa conditionis impleudæ, minuitur legato. BART.

XX. IDEM *libro primo ad Vrsinum Fernetum.*

EI qui non amplius parte capere poterat s, legatus est fundus, si decem dedisset heredi. non totam summam is dare debet vt

q ¶ *Repetitur.* id est, rem ipsam donator repetit. non tamen ideo dico quòd arrogator teneatur de peculio ex aliē gesto: *vt supra de pecu. l. in arrogationem. & ibi not. de adqui. per arrog.* §. *fin.* nam res ipsa non videtur esse in peculio: *vt supra de pecu. l. depositi. in princip. &* §. *item facit bene* ff. *de capi. diminu. l. rescius.* §. *penult.*
r ¶ *Nam donator huic.* Græci lib. 47. *Basil.* notare hunc locum exponendum esse *ex Lelio. in fin.* ff. *eod.* (quæ huic est coniungenda) vt agat ad pretium, & hoc elegenter alioquin recte petit rem. CVIAC.
s ¶ *Sed pretium.* Imò c videtur quòd remquia ea est in obligatione, non pretium: *vt* ff. *de verb. obl. l.* §. *seruum stipulatus fuero.* §. §. *& Lucius.* §. §. Sed certè bene credicit pretium: quia illud necessè habet dare, cum iam rem dare non possit illiberi ipsa res sit in obligatione: *vt* ff. *de contrh. pei. promissor. & ff. de rebus dub. l. in re furtiua. & C. de compens. l. fin. in princ.* Idem erit in fcruo manumisso: *vt* ff. *ad l. Si in cui.* Veriùmè fauore libertatis non erit seruus in obligatione, sed pretium tantum: *vt arg. eum. Cod. de his qui à non do. l.*).
¶ Item ad hoc quod dicit rem non posse condici, sed pretium: est contra, ff. *de cond. ob l. illud.* §. *Sed seruo* ff. *quæ.* Sol. vt ibi d. ¶ Item quare hic secus quàm in superiori prox. resp. vbi repetitur res? Respon. quia supra rem poterat præstare: & ideo ad eam poterat contrahi: hic non *vt* ff. *de rebus dub. l. qui restituere.*

Et qui.] CAIVS. Legauit tibi fundum, si decem dedisses heredi meo: non potes capere, nisi dimidiam fundi fuit propter Falcid. vel quia erat filius naturalis defuncti. dicitur quòd ex quo non potes habere nisi dimidiam fundi, dimidij grauamine sustinebis: & sic dabis tantùm quinque. FRANC. ACC.
t ¶ *Fuerat.* puta t filio naturali qui quanti capere posset, habet, C. *de nat. li. authent. nunc libert. & authent. liter.* Vel in eo casu per Balcidiam subuahitur. potest u ponere *vt C. ad l.* & facit bene ad l. illam

a Donare causa mortis videtur proprie, in quem alterum profectum. Alterum vt filij vel fratris, vel agnati. Alterum denique de quo v. gloss. in l. j. supra eo. & l. j. C. eod. & que dicitur mutui.
† Donatio facta vt post mortem heredem, an dicatur de facta reuocabilione. Bal. in Authent. C. de pactis hodie legi prælequitur. & Oldra. consilio 139.
b Instrumenta] reddita facta a creditore debitori, aut ab alio custodiri voluisse, debitorem liberat.
a Donatio causa mortis quibus adionibus reuocetur. v. gloss. in l. Ca. ad Silla. in fi. dum generalis detur, alia deficiunt.
e Donatio mortis causa facta esse cui fingitur ex conditionibus ipsius donationis.
f Donatio in dubio inter vivos præsumitur potius facta. Quæ quia causa mortis.
g Dolo malo clausula generalis.
a Mandatū cui ius actus mandatur perficiēdus post mortē, mortis mandatoris nō expirat. vbi. gloss. sine gloss. quæ notant. ad gloss. l. vlt. infra de solutionibus.
b Pretium rei verum esse intelligitur quod cūque posse nus ab eo qui rei æstimatorem perfectā habet.
a Item dici. si facta in obligatione an pretia præsentia peruenit, an rem præsentem.
b Intellige hanc sententiam illam, si eidem R. hic.
c Potest dicere regani quoniam capiam.
d Reprobatur.
e Bartolo post Dynam hanc sententiam defendit. aut vide. tur a Cuiacio.

480/C.IV.K.5-3, 179-180
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-3, 181-182

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

dicitur quòd ratio donandi magis videtur inter viuos quàm causa mortis:& sic hæc donatio æquiparatur donationi inter viuos. Vnde inter a virum & vxorem talis donatio facta non tenet. Item de tali donatione non detrahit heres donantis Falcidiam: quod faceret si esset donatio causa mortis. FR. ACCVRS.

a ¶ *Reuocetur.* quod b potest fieri: vt *&* *suprà eod. l. si alienam. in fin. &* ¶. *eod. l. senatus. §. mortis causa. in fin.*

b ¶ *Causa.* id est, ratio, siue occasio.

c ¶ *Magis.* s. inter viuos. ACCVRS.

d ¶ *Causa.* scilicet quædam impulsiua: nō finalis. sic ¶. *tit. j. l. & generaliter.*

e ¶ *Idoque.* s. quia est donatio inter viuos. ACCVRS.

f ¶ *Non valet.* vt tunc transferat dominium, sed poterit c morte confirmari: vt ¶. *eo. l. si mortis.*

g ¶ *Et ideo.* s. quia non est huiusmodi donatio causa mortis, sed inter viuos.

h ¶ *Donatione.* in mortis causa donatione locum habet Fal. d & in illa quæ sit inter coniuges, quando morte confirmatur: vt *Cod. ad l. Falc. l. pen. & l. in donationibus.*

alium contractum transfert, si verborum significatio patitur. BART.

XXVII. IDEM *libro quinto Regularum.*

VBi ita donatur mortis causa vt nullo casu reuocetur a, causa b donandi magis c est, quàm mortis causa d donatio: & ideo perinde haberi debet, atque alia quæuis inter viuos donatio: ideóque e inter viros & vxores non valet f. & ideo g nec Falcidia locum habet quasi in mortis causa donatione h.

Qui contra voluntatem defuncti petit, exceptione doli repellitur. BART.

XXVIII. MARCELLVS *libro singulari Responsorum.*

AVunculo suo debitori mortis causa donaturus i quæ debebat k, ita scripsit: *Tabulas vel chirographum tot, vbicunque fuit inanes esse volo, neque eum soluere debere.* quæro an heredes l si pecuniam ab auunculo defuncti petant, exceptione doli mali se tueri possint m. Marcellus respondit, posse n. nimirum enim contra voluntatem defuncti heres petit ab eo o.

Si dominium non est translatum, donator reuocat rei vindicatione directa, aliàs vtili, vel condictione. BART.

XXIX. VLPIANVS *libro septimodecimo ad Edictum.*

A *Vunculo.*] GAIVS. Tabulas & chirographa eorū quæ debet mihi auunculus meus, volo quòd sint inanes: & id quod ipse mihi debet, nolo e eū soluere: & hoc dixi animo volendi illa debita donare ei causa mortis. dicitur quòd donatio tenet. vnde si heredes mei petant hæc debita ab auunculo: ipse habet except. doli. FRANC.

i ¶ *Donaturus.* nepos.

k ¶ *Debebat.* auunculus.

l ¶ *Heredes.* s. illius nepotis.

m ¶ *Posse.* s. auunculus.

n ¶ *Posse.* aliàs est *posse*. aliàs deficit *posse*: & debet deficere enim.

o ¶ *Ab eo.* auunculo. *& facit suprà eod. l. mortis causa. §. Titia. & quod ibi not.*

S *I mortis.*] GAIVS. Si donaui tibi fundum causa mortis: si postea conualescam, quæ actio mihi dabitur, quæritur. Et distinguitur. nam si donaui vt tunc demum fieret tuus cùm morerer: in hoc casu si conualescam, habeo act. in rem. si non conualescam, tunc tu eris dominus: & si desinas possidere, habebis rei vind. si autem sic donaui, vt statim fieret tuus, redeat autem ad me si conualescam: tunc dominium statim est tuum, & interim habeas rei vind. si desinas possidere, & si conualescam: datur mihi vtilis in rem. idem est & si tu præmoriaris antequàm ego. non habeo vtilem. FR. ACCVRS.

p ¶ *Habeat in rem actionem* f. s. directam.

q ¶ *Contigisset.* s. donanti. ACCVRS.

r ¶ *Tunc haberet.* s. donatarius accipiat tunc vt proximum tempus capiat: vt *& suprà de condic. & de l. 10. §. fin.*

s ¶ *Donator.* conualescens.

t ¶ *Vindicare.* directa in rem, cùm dominium ab eo non decessit. ACCVRS.

u ¶ *Mortuo.* s. qui donauit. ACCVRS.

x ¶ *Donatum est.* s. poterit vindicare, si à possessione cadat. nam mortuo donatore transijt in eum dominium.

y ¶ *Sic.* s. donauit. ACCVRS.

z ¶ *Iam nunc.* id est, statim g fieret donatarius dominus: sed redderet in defectum conditionis: vt subijcit. ¶ Quid autem in dubio? Respon. dominium transfertur statim: vt arg. *suprà de iure do. l. dotis fructum. §. fi. & l. seq.* ACCVRS.

a ¶ *Conualuisset.* s. qui donauit.

b ¶ *Donatori.* adi. s. vtilem: vt ¶. *l. prox. in.* & ex vi pacti. ¶ Nec obstat *C. de pa. l. traditionibus.* quia aliud h est in vltimis voluntatibus, vt possit redire dominium. ¶ & ideo non obstat similiter *C. de pac. inter em. & ven. l. j. & §. & ij.* Veruntamen in pactis inter viuos potest distingui: vt no. *suprà tit. j. l. j. §. item cùm ipse. & ff. de do. inter vir. & vxor. l. si interim. in princ. & §. j. &* ¶. *eo. l. senatus. §. mortis.*

c ¶ *Si quid horum.* s. supradictorum: quia si donauit causa infirmitatis quā habebat, ex qua si moreretur, fieret res donata donatarij: & factus est sanus: vel si donauit causa prælij ad quod ibat, in quo timebat mori: & si moreretur, fieret res donata donatarij: & nō est mortuus, & reuersus est sanus: vel si donauit cùm volebat ire vltra mare: & antequā reuerteretur, credebat mori: & tunc fieret donatarij: & reuersus est: in omnibus supradictis casibus poterit vindicare rem donatam.

d ¶ *Interim.* i. antequā veniret conditio in qua debebat reddere.

e ¶ *Donatum.* s. competit in rem si à possessione cadat.

f ¶ *Adhuc quis.* s. iurisconsultus. & lege interrogatiuè, & habeas sic: quis dubitet actionē in rem donatori competere? q. d. nullus. aliàs deest *competere.* & tunc habeas, *quis dubitabit in rē,* &c. & dic *quis*, id est aliquis iurisconsultus: vt s. ACCVRS.

SI mortis causa res donata est, & conualuit qui donauit, videndum an habeat in rem actionem p. Et si quidem sic quis donauit, vt si mors contigisset q, tunc haberet r cui donatum est: sine dubio donator s poterit rem vindicare t. mortuo u eo, tunc is cui donatum est x. Si verò sic y, vt iam nunc z haberet, redderet autem si conualuisset a, vel de prælio, vel peregrè redisset: potest defendi in rem competere donatori b, si quid horum c contigisset: interim d autem ei cui donatum e est. Sed & si morte præuentus sit is cui donatum est, adhuc quis f dubitabit in rem donatori competere.

XXX. IDEM *libro vicesimoprimo ad Edictum.*

QVi mortis causa donauit, ipse ex pœnitentia g condictionem h, vel vtilem actionem habet.

Vbi specialie nomen non cadit, causa mortis capio nuncupatur. BART.

XXXI. GAIVS *libro octauo ad Edictum Prouinciale.*

MOrtis causa capitur, cùm propter mortem alicuius capiendi occasio i obuenit: exceptis his capiendi figuris quæ proprio k nomine appellantur. Certè enim & qui hereditario, aut legati aut fideicommissi iure

Q *Vi mortis.*] GAIVS. Si donaui tibi rem causa mortis, & postea pœnitērit: repetam quod donaui, per condictionem vel vtilem in rem action. FR. ACCVRS.

g ¶ *Ex pœnitentia* a. vt ¶. *eo. l. senatus. §. donari. in fi. & Inst. eo. §. j. &* ¶. *si cer. pet. l. non omnis.*

h ¶ *Condictionem.* sine causa vel ob causam, vt probatur legibus præfatis. & hoc ratione possessionis. Sed quidam dicunt tantum sine causa, nec ob causam: & vtilem in rem, id est, efficacem ratione proprietatis: quia b transfertur ipso iure dominiū in donatorem: vt s. *l. proxim.* 2. Vel propriè dicit vtilem in rem: & sic poterit intelligi condictionem dari ratione proprietatis: & hoc ideò dico, quia nemo rem suam condicere potest præterquàm à fure: vt ¶. *vsufruct. quemadmodum ca. l. fin.* 3. Vel dic tertiò dari condictionem, cùm in quantitatem in rem, quando in specie consistit donatio. *& facit C. de donat. ante nup. l. cùm veterum.*

M *Ortis.*] GAIVS. Dicitur quòd mortis causa capere dicor, quicquid occasione mortis alicuius capio: non tamen iure legati vel heredit. quia cùm habeant propria nomina, non continentur hoc vocabulo. [IVLIANO.] Debitori meo qui non erat soluendo, remisi debitum animo donandi causa mortis: dicitur quòd hæc donatio tenet: & quantum est debitum, in tantum videtur sibi donatum. [SINE DONATIONE.] Dicitur quòd aliquando lucratur quis causa mortis, & non ex dona. vt si statuliber debet heredi vel alij aliquam pecuniam causa habendæ libertatis, vel legatarius causa habēdi legati. idē est, si heres institutus accipiat pecuniam causa adeundæ here. vel non adeundæ. idem de legatario qui accipit pecuniam vt omittat legatum. idem est de eo qui stipulatur à viro Bertæ dotem Bertæ sibi dari, si Berta decedat in matrimonio. nam hæc capiuntur causa mortis. non tamen tit. dona. Vltimò dicit quòd dona. causa mortis fit siue causa mortis præsentis & imminentis siue cogitatione futuræ mortis. [SI IVSSERIS.] Volens mihi causa mortis donare x. debitorem tuum in x. qui non erat soluendo, iussisti mihi aut creditori meo promittere x. & promisit. quæritur quantum videatur mihi donatum? & distinguitur. nam aut mihi promisit illa x. aut creditori meo. si mihi, tunc videtur tantum mihi donatum, in quantum est soluendo. & si conualescat causa donator: tenetur tantum cedere obligat. mihi quæsitā. & non vltra. si creditori meo promisit: tunc tantū videtur mihi donatum, in quantum à creditore meo nunc per hoc factum sum liberatus. [PER ACCEPTILAT.] Dic casum vt ¶. *eo. l. §. Iulianus.* vel aliter vt in glos. ACCVRS.

i ¶ *Occasio.* vt *& s. e. l. qui pomis.* plenè de ea capione dixi. ACCVRS.

k ¶ Dicitur

480/C.IV.K.5-3, 183-184
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-3, 185-186

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-3, 187-188

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-3, 189-190

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

Ciceronē per legitimum potestē & hæc pecunia peti per peti. here. Item si hic Cicero esset gnatus restituere patrem suum alij, & coactus adiuit: cogetur restituere & hæc n. non solum alia bona. Idem est si me vivente illi fuisset donata fuit à quodam extraneo ista n. quæ nunc dedit Ciceroni ob prædictam causam. Idem est etiam si me mortuo alius amore ipsius Ciceri dedit n. heredi meo pro se nus præsentiendam ab ipso scriao mihi datum intelligitur. FRANC. ACCVRS.

a ¶ *Dedit.* scil. causa implendæ conditionis.

b ¶ *Pecun.* pro parte sua, non pro parte coheredis: ex quo de Falcidia infitiandis dicitur vt *L.ad l. Falcid. l. ad auctorem.* §. *Lucius de pecul. legat.* & *L.ex. l. quod condictione.* §. *certè.* Sed contra, *L.ad l. Falcid. l. fideicommissum* §. *vlt.* vbi dicit heredem non posse impetrare in Falcid. pœnam in quacunque mortis causa capio: sed exponē: non potest ibi ad suum commodum: potest & debet ad suū incommodum: vt *ibi, & ibi plenius patet solu.* Item facit *l. de usufr. reda. l. Papinianus.* §. *si conditionis.*

c ¶ *Petitione.* vt & *l. de pe. here. Lucius vltim.* §. *quod si quis. ibi, sed sabinus. ff.*

d ¶ *Restituisset* si nam heres vt *suspectā* adiit & hoc quod à fratulibero habet, cum aliis bonis restituit: vt *ibi, & l. ad Trebell. l. in ratione.* §. *qui fideiussit.*

e ¶ *Accepit* ab aliquo vivente domino.

f ¶ *Dedit.* sc. postea.

g ¶ *Ab alio* puta amico suo.

h ¶ *Ipsius.* testi.

i ¶ *Ea.* scruo. & sic operatur præsentia aliquid vt quasi de peculio esse videatur. Sed si non esset præsens *vt in contrario. l. sed. l. quod conditionis in fin. & est pro hoc. l. de verb. oblig. l. si procuratorio præsentis. & de fur. l. fundi.* §. *fin. ff.* & *l. de donat. inter virum & uxorem. Lapi. fi.* Vel hic aliàs erat donationis scruo, etiamsi non manumittendus. ibi non argum. *l. de castren. pecu. l. castrensis.* 5. Vel hæc lex loquitur in quarta Trebellianica, & in ea imputarur vt quod donatur causa implendæ conditionis à quocunque vt *l. ad l. Falc. l. in quartam.* Sed c in quarta debet iuste & inflationem non, in qua ibi loquitur vt *l. ad legem Falcid. ad finem.* Cui solutioni est contra. quod *l.* ibi venire in pe. here. nam contradicerent vt *l. de pec. here. l. nec vltim.* §. *plenè si accepram.* dicen ergo vt in prine. Iloquatur in quarta iure inflitutionis. id autem quod loquitur ex peculio, &c. loquitur in quarta Trebellianica & facit ad *l. de acquir. here. l. pe. vide* §. *Papinianus.*

k ¶ *Trebel.* Item imputatur in quarta Trebellianica ex quo sequitur conditionis causa à quocunque. l *la Falcidiam* non imputatur donatio implendæ conditionis causa. m *Falcidia* in fructibus in arbore.

Seia.] CASVS. Seia donauit causa mortis omnia bona sua Titio: & tradidit ei eorum sibi vsufruct. & hoc pactum apposuit, vt si Titius præmoreretur, quod dominium bonorum rediret ad eam: & eam ipsa decederet, quòd bona illa dabit filiis Titij, ds quos haberet. accidit quòd præmortuus est Titius relictis filiis. & sic illa recuperauit dominium eorum: nunc filij Titij petunt illas res à Seia rei vindicatur quòd non possunt, quia nondum venit dies in qua debent habere. Sed pone quòd filij Titij petunt vt Seia caueat de his bonis restituendis cùm morietur. dicitur quòd non cogitur caueare: ſi tamen caueat ſponſe, tenetur: & prima donatio quæ erat in persona Titij, finitur & hæc secunda incipit & sic mortua Seia filij Titij petent illa bona ex cautione, & cautio interuenit: & heres Seiæ restituit de his Falcidiam. [CVIACIVS.] Quidam existens infirmus donauit filio emancipato fundum animo numquam reuocandi: dicitur quòd hæc donatio est inter vivos, non causa mortis. & ideo non detrahitur Falcidia. FR. ACCVRS.

k ¶ *Tradiderunt.* Quod non fuit necesse, cùm retinebat vſumfruct. vt *Cod. de dona. l. quisquis.*

l ¶ *Petiuerunt.* hæc ſolaque de conuentione fuit ſecundùm ACVC.

m ¶ *Ipsum ſi res ſingulas.* ex hoc loco Dorotheus lib. 41. *Basil.* tit. 3. probè docet fructus aut arbitrarias actiones per exceptionem doli fieri bonæ fidei. *vide nos. ad l. vlt. Cod. de excep. ſeu præſcript.*

CVIAC.

n ¶ *Excepto.* à Scia: quia nondum dies venit reſtituendorū bonorum. ACCVRS.

o ¶ *Conſtituto.* eſt cuius hoc iudicium ex quo petitur aliquid ex donatione causa mortis, ſimile bonæ fidei iud. vt *Cum quidam ctus. in integ. reſtit. l. in minorem. & arg. Tit. l. illud.* Alij appellant hîc petitorium: quòd petatur illa bona: vt de hered. Titiana.

p ¶ *Non exceptionale.* aliàs, contrariæ & aliàs, *donatione*, id eſt, cautionis propter donationem.

q ¶ *Initium.* vtentis Scia melior eſt ratione quia cum fierat donatio causa mortis, poteſt cum reuocare per pœnitentiam: vt *ſupra ff. cer. pec. l. non omne.* Item & alia ratio quia non debet quis eſſe ſolicitus de hereditate viuentis: vt *ff. de verb. ſubſt. l. 4.* §. *interdum.* pro quis rationes noſtimus contraria. *ff. de cad. l. in omnibus. & de pœn. inter. l. quòd ſi in diem.* in fin.) *reſpon.*

r ¶ *Exceptio ſpecialis cautionis.* ſponſo. nam ad hoc non poteſt mulier cogere ſi dictum eſt.

s ¶ *Transferat.* in Titium.

t ¶ *Legatum.* à pactum: ſcilicet vt ſi Titius ante *ipſa.* vita decederet, proprietas ad eam rediret. ACCVRS.

v ¶ *Præmoriatur.* certè

ſic permittitur primaſed tamen adhuc remouet in dubium, dicens, *verum*, &c. ach dicas, an eſt donatio inter vivos habens certum conditionem per pactionem? ACCVRS.

u ¶ *Videtur.* primum de qua dicitur & hoc propter r illa verba: vt *ſi Titius ante ipſum*, & eſque in tali donatione poni conſueuerunt vt *arg.tum. C. de reſcin. l. non cedentibus.* alioquin in dubio eſſet donatio inter vivos vt *ff. ſoluto.* §. *& ff. l. ſi filiusfam.* §. *fin. enim.* ¶ Et non quòd dicat ſupra: hîc donationis causa mortis poſſit reſtitui in Titium, alia in eius filium quia pactus eſt ipſe Titius filiis ſuis ex cuius pacto habere videtur actionem: vt *ff. de verb. oblig. l. quandocunque* prima reſoluitur præmoriatur Titius, ſecunda remanet: ſed cùm poſtea mulier exponit cautionem ſponſe numquid de nouo, aut confirmatur prima? *Videtur* prima tollo, & ex ſecunda agi *arg. baſis quidam me reſtat. ff. & ff. & ff. & qui priore.*

x ¶ *Sequitur.* vtit ſequitur pœna & ſi eſſet inter vivos, non reſolueretur ipſo iure ſed per traditionem vt *C. de condict. ob cau. lata. & de pactis l. conditionibus.* Item non minuetur per Falc. vt *l. ad l.* vbi quod hîc *ſunt* ſtatim ſubiicit. ACCVRS.

y ¶ *Soluta.* id eſt, reſoluta morte Titij. ACCVRS.

z ¶ *Sequentis causæ.* vel donatio. ACCVRS.

a ¶ *Retinquere.* ſponſe. 2. Vel dic, mortua Scia. 3. Vel dic, etiam viua: & dic videtur renunciare: non tamen poteſt fieri cum effectu.

b ¶ *Falcidiam* quam heres retinebat ex hac donatione: vt *C. eo l. ſi in fin. & ad l. Falc. in donationibus. & ſpon.* ACCVRS.

c ¶ *Reddendi.* Flor. *reddebant.* CVIAC.

d ¶ *Bona.* hereditatis, ſine reſtauris, &c.

e ¶ *Vellent.* vt fuit factum. *Expreſſum.*

f ¶ *Seruandum eſſe.* quod dicit debere conferri, quando eſt donatio causa mortis: non autem cùm eſt inter vivos: vt *l. ead ſcribi.*

f ¶ *Alia* aliàs, *aliam.* ſc. donationem. aliàs, *alia.* ſc. donata.

a ¶ *Conſt.*

1 Quia pecunia hæreditaria eſt. *l. 1.* §. *1. ff. de pecul. leg.* & *fideicomm.* Arm. Angell. *lib. 3. cap. 9.*

a Præſentia operatur vt aliquid quaſi de peculio eſſe videatur.

b Vt Trebel. locum imputatur ibi quæ fiunt implendæ conditionis causa à quocunque. c In Falcidiam non imputatur donatio implendæ conditionis causa. d Falcidia in fructibus in arbore.

480/C.IV.K.5-3, 191-192
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

z ¶ *Constitutionem* sc. cuius authoritate locus est Falci. * in donationibus causa mortis.

b ¶ *Auferentur.* etiam ab vita.

c ¶ *Perempta. & sic fuit* ĩ. *eod. Lig. in princip. &* ĩ. *de dote prælig. l. Seia.* & sic non est contra sed concordat.

d ¶ *Absolutè.* vt in hoc casu fuit. A c c v r s.

e ¶ *Morientem.* electiue ponitur: vnde dicta est donatio inter viuos Falcidiæ locum non habere & facit ĩ. *eo.* l. *si filius.* §. *sed enim agnouisse* & non posset hoc per pœnitentiam reuocari vt ĩ. *de pactis dot. l. cum maritus.* §. j.

f ¶ *Fulcinius.*] C a s v s. Tunc potest vir vxori, vel econtra donare causa mortis cum donans habet iustum metum mortis vt quia fortè grauiter infirmus est donans & hoc casu donatio tenet, nō aliàs: & hoc dicit Fulcinius. Neratius autem dicit sufficere quòd donans existimet se moriturū: & ob hoc scilicet causa mortis donet: sic nunc infirmus vel non: & hoc vltimum scilicet dictum Neratij est verius. F r a n c.

f ¶ *Fulcinius.* constat inter vivum & vxorē valere don. causa mortis vt ĩ. *de don. inter virum & vxor. l. si eum qui.* §. *fin. & l. quia. & l. sed interim.* quod qualiter sit intelligendum, exponit hæc lex.

g ¶ *Susceperit.* aliàs *susceperis.* l. prædictam æstimationē. aliàs *fecerit.* & sic dic iustè.

i. bene succedit, cùm non sequitur mors: nō iustè, cum sequitur.

h ¶ *Quærendum.* subaudi sc. A c c v r s.

i ¶ *Quod magis.* dictum Fulcinij secundū quosdam, pro quibus ĩ. *loca. l. habitatores.* §. *fin.* Tu dic, Neratij, pro quo est ĩ. *eod. l. si cui.* §. *morte.*

Si seruo.] C a s v s. Donaui seruo tuo causa mortis. quæritur mors cuius sit inspicienda, serui, an domini? Ad hoc respon. & dicitur quod serui. Secundò dicit, hic seruus fuit à te manumissus ante apertas meas tabulas, & post mortem meā. dicitur quod hæc donatio non sequitur manumissum, & hoc si habes in ff. *vet.* si autē non est, sic eodem casu retento dicas quòd hæc donatio sequitur manumissum, & hoc secundum iura noua, secundum quæ à morte donantis, cedunt legata & donationes. sed secundum superiorem casum loquitur secundū iura vetera, secundum quæ erat secus. & dicas quod hanc donationem feci in testamento meo. Fr. Acc.

k ¶ *Cui donatum est.* sc. serui, cùm non contemplatione domini fuit facta vt dici ĩ. *eo. l. si filio.* A c c v r s.

l ¶ *Mortem tem.* Duobus modis expone. primo sic. ff. domini serui, & dicas quòd mortuo domino serui, heres hunc manumisit ante apertas tabulas, & sic non tenuit manumissio, cùm heres non erat dominus, cùm adire non poterat ante apertas tabulas, & sic non erat in solidum institutus sed hodie [d] potest adire etiā clausis tabulis, & sic teneret libertas, & donatio eū libertum sequeretur vt C. *de cadu. toll.* §. *cùm igitur.* Secundo dic quod post mortem donantis ante apertas tabulas, & sic antequàm cederet dies legati vel donationis, fuit factus liber à domino. sed & hoc corrigitur hodie, quia à [e] morte testatoris cedunt dies talium relictorum: vt d. §. *cùm igitur.* & §. *in nouissima.* & hoc si habeas in fine, non, sequitur manumissum, nam secundum primum nullo modo. secundum aliam interim ante apertas tabu. Si verò habeas sine *non* sequitur

ff. Nouum

[a] Falcidia locum habet in donationibus causa mortis.

[e] Donatio causa mortis inter virum & vxorem potest.

[g] Tendit generalis de manumissionib.

[h] Respondet lib. 48. Basil.

[d] Adire etiam clausis tabulis heres potest, atque ita eo tempore seruus manumissus cum effectu.

[e] Donationis mortis causa dies à morte cedit.

constitutionem * pertinere, quàm quæ lege certa donarentur, & morte insecuta quodammodo bonis auferrentur [b], spe retinendi perempta [c]. cùm autem qui absolutè [d] donaret, non tam mortis causa quàm morientem [e] donare.

Ad donationem causa mortis inter virum & vxorem, sufficit mortis cogitatio. B a r t.

XLIII. N e r a t i v s *libro primo Responsorum.*

FVlcinius [f] inter virum & vxorem mortis causa donationem ita fieri; si donator iustissimum mortis metum habeat. Neratius sufficere existimationem donantis hanc esse, vt moriturum se putet: quàm iustè necne susceperit [g], non esse quærendum [h], quod magis [i] intuendum est.

In donatione causa mortis, quantum ad executionem inspicitur tempus mortis. B a r t.

XLIV. P a v l v s *libro primo Manualium.*

SI seruo mortis causa donatum sit, videamus cuius mors inspici debeat, vt sit locus conditioni: domini, an ipsius serui. Sed magis eius inspicienda est, cui donatum esset [k]: sed tamen post mortem [l] * ante apertas tabulas * testamenti manumissum hæc donatio non sequitur.

secundum iura noua. sic ergo tempore mortis donantis inspicitur an sit liber, & cum donatio sequitur: vel seruus, & tunc dominum: vel mortuus, & tunc est extincta. vt *in prin. huius l. & ad hoc* ĩ. *quando dies lega. cedit. l. si post mortem.* §. *si*, secus in contractibus, vbi contractus tempus inspicitur: vt ĩ. *de verb. oblig. l. si filius. &* ĩ. *de regul. iur. l. quæ legata.* Item facit ĩ. *de donat. inter vi. & vxo. l. sed interim.* §. *maritus. &* §. *consequenter. &* ĩ. *de auctio. l. minor.* §. *donationare.*

* ¶ *Ante apertas tabulas.* Vestigium est iuris antiqui ex l. Papia, de quo vide scripta ad ff. nem tituli *fragm. Vlp. ad lib.* 40. C v i a c.

DE MANVMISSIONIBVS.

¶ *Dicit de relictis pecuniariis, à libro de testamentis vsque ad librum superiorem: nunc de libertatibus, præmittens titulum generalem.*

m ¶ *Placuit.*] Lex [b] Ælia Sentia prohibuit minorem xx. ann. manumittere: vt *Instit. qui manum. non possunt.* §. *eadem.* Quis dicitur minor, hæc lex dicit.

n ¶ *Noctis.* quasi dicat, inchoata vicesimi anni die vltima ff. quæ in media [c] nocte incipit: vt ĩ. *de fer. l. more Romano.*

ß ¶ *Vide horam sextam noctis.* Vide scripta ad *l. 66.* ĩ. *de verbor. oblig.* C v i a c.

o ¶ *Permitti.* scilicet tantum per l. Æliam Sentiam. l. lex Ælia Sentia non dixit quòd maior viginti annis manumittat: verum est tamen sine dubio quod potest [d] sic ĩ. *tit.* j. *l. si collectaneus.* A c c v r s.

p ¶ *Non est.* vt [e] ĩ. *de verbo. oblig. l. si minor.* Sed contra ĩ. *de minoribus l.* iij. §. *minorem.* Solu. plenè vt ibi. Item hodie videtur innouari quod hic de tempore dicit. quod dic vt *Instit. qui manum. non poss.* §. *eadem.* vbi plenè dixi.

Respondet lib. 48. Basil. tit. 1.

* mortē ciuil.

[b] Legis Æliæ Sentiæ sententia.

[c] Dies à media nocte incipit.

ß Concinat in l. in prefatione, vitio de probat. & in l. cum in tantis. & ibi gloss. in verbo, eg. in diebus. & in eius. de an. & quasi.

[d] Maior xx. annis manumittere potest.

[e] Minor non est quod ad facultatem manumittendi attinet, qui diem supremum agit anni vicesimi.

LIBER XL.

DE MANVMISSIONIBVS.

TITVLVS I.

Post hæc tractantur de præiudicialibus actionibus, quibus quæritur, seruus quis an liber, libertinus an ingenuus sit, non de liberis agnoscendis, de qua re nata iam antecessit dicere lib. xxv. abhinc rem ordiatur: & quia manumissione fiunt libertini, more suo generalem † in primis titulum exponit De manumissionibus, qui declarat qui manumitti vel manumittere possint, & apud quos. Manumissio est datio libertatis. C v i a c.

Qui est in vltima die viginti annorum, non est minor viginti annis, neque maior. B a r t.

I. V l p i a n v s *libro sexto ad Sabinum* †.

PLacuit [m], eum qui Kalendis Ianuariis natus * post horam sextam noctis [n] ß pridie Kalendas, quasi annum † vicesimum compleuerit, posse manumittere. Non enim maiori viginti annis permitti [o] manumittere, sed minorem manumittere vetari. Iam autem minor non est [p], qui diem supremum agit ꝯ anni vicensimi [q].

II. I d e m *libro decimoseptimo ad Sabinum.*

SI heres deliberante legatario seruum legatum manumiserit, mox legatarius repudiauerit: manumissum liberum fore placet [r].

III. P a v l v s *libro trigesimonono ad Edictum.*

SEruus ß pignori datus [s], etiam si debitor locuples sit, manumitti non potest [t].

ꝯ ¶ *Qui diem supremum agit.* hic enim momenti ciuilis computatio fit à die in diem. *Vid. cap.* j. *de præscrip.* C v i a c.

q ¶ *Anni vicesimi.* concludit ergo quòd manumittere potest.

Si heres.] C a s v s. Seruum tibi legatum ego heres legatarius manumisi: tandem tu legatarius repudiasti hoc legatum. dicitur quòd manumissio confirmatur. F r. A c c v r s.

r ¶ *Placet.* vt & infrà tit. j. *l. sup. &* ĩ. *de optio.lega. l. si cùm optio. & suprà fiuer. petat. l. proinde. & ad legem Aquiliam. l. nam sicut.* A c c v r s.

Seruus.] C a s v s. Seruum tibi pro debitō obligaui: cum volo manumittere non possum, etiā si aliàs sim tibi soluendo. Fr. Acc.

ß ¶ *Seruus.* Obstat lex generaliter. §. *si quis bona.* ĩ. *de fideicom. libert.* Dicendum, seruus pignoratus directō quidem liber non fit, sed fideicō in testamento manumissus, ea libertas pro fideicommissaria habebitur, & debebitur seruo soluto pignore. Sic explicant Græci *lib.* 48. *Basil. tit. fin.* Durante verò pignore, ea manumissio defendi non potest. *Vide scripta ad l. seruum filij.* §. *si idem seruus.* ĩ. *de legat.* j. C v i a c.

s ¶ *Datus.* specialiter [f] vt C. *de ser. pig. da. l. ab eo.*

t ¶ *Non potest.* vt & ĩ. *qui & à quil. l. seruum.* Sed contra. ĩ. *de fideicommiss. lib. l. generaliter.* §. *si quis bona.* Sol. vt ibi. & *facit* C. *de secus. ser. hered. l.* j. A c c v r s.

t ¶ *Manumitti non potest.* Nisi consentiente creditore. C v i a c.

[f] Pignori specialiter obligatus seruus manumitti non potest.

480/C.IV.K.5-3, 193-194
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

Iaui.] CAIVS. Seruum Titij ab ipso Titio emi nummis ipsius serui. epistola diuorum fratrum dicit me compellendum esse vt manumittam illum seruum. Seruando responderi ei quod posset opponi, quod seruus nihil habet, nec habere potest: sed clausit oculis debemus dicere seruum suis nummis empsisse, eo ipso quòd non est empcus nûmis emptoris, sed alijunde quæsitis. [SI AB IGNORO.] Si emi seruum meis nummis: postea seruus offert mihi tantos nummos quot eum emi, & vult vt eum manumittam: non cogor eum manumittere, nisi hoc actum fuisset à principio, quando eum emi. Secundò dicet, inter me & seruum Titium cõuenit, quòd emerit eum de suis nummis: & cùm emissem, festinaui soluere de mea pecunia vênitor: postea seruus dedit mihi pecuniã, & vult quòd eum manumittã. dicimus quòd ei debeo manumittere. Idem est si cùm seruus vellet mihi dare pecuniã, ego remisi sibi ea, quia mihi inutilis seruiebat. nam & hoc casu debeo ei manumittere. [NERAT.] Dicta est supra quòd si seruum emi nummis fisci, cogar eum manumittere. Si autem emi te hoc* actu inter me & te, vt te deberi manumitteri dicitur quod debeo te manumittere: fiat hoc cõuentio inter venditorem & me, fiat non sint contrarium inter venditorē & me obligationi: pura quod non debeam te manumittere: nunc autem ducit, non est vis quis sit emptor: fiat fiscus i. pecuniæ fisci: fiat ciuitas, fiat priuatus libero fit: fiat minor xx. ann. fit: fiat pupillus sit: non etiam impediuntur ætate venditionis: fiat seruus sit ille emptor: nam semper cogitur ei manumittere: nisi ille seruus sit expectandus ratione delicti: vel sit in testamento domini prohibiti ne manumittatur: vel si hac lege, i. pacto fuerit venditus huic emptori, ne ad libertatē perueniat. in his enim casibus non manumittitur. Pollux dixit quis dixerat suis nummis emptum & erant non fidem ille qui nouam pretium dedit emptori de quo mentio facta est emptori, vel alijs meritò serui est lucratus, ita quod pretium est impletũ. Sed pone quod partẽ habebam in seruo aliam partem emi nummis eius, non habet locum constitutio: & sic non cogor eum manumittere. idem si habebam proprietatem eadem in seruo: & emi à fructuario vsumfructum eius: non cogor eum manumittere. seruo eius si habebam vsumfructum tantum, & emi proprietatem nummis eiusdem habet locum constitutio, vt eum manumittã. intelligas tamen quod ipse seruiet mihi fructuario donec durat vsusfructus. Sed si ego & tu emimus seruum, ego meis nummis, tu nûmis eius serui, non habet locum hoc casu constitutio: nisi ego vellem eum manumittere. sed si partem serui emi suis nummis, & pars altera ex causa lucrativa effecta est mea: hoc casu constitutio locum habet. FRAN. ACCVRS.

a ¶ *Diuorum fratrum.* Seueri & Antonini secundum quosdam. & dic plenè de his constitutionibus. C. *si manus. vin. fuerit alienat. ne prodesse. l.* j. vbi diximus. ACCVRS.

b ¶ *Adiçiatur.* Ita lege, secundum P. quod non placet: sed ab homine: vt *C. de indict. l. quæ sit.*

c ¶ *Nummis fisci. l.* 9 serui. ACCVRS.

d ¶ *Non possit.* nec aliquid aliud. *vt infitior. per quæ persõ. nobis acquiri.* §. item nobis acquiritur. ACCVRS.

e ¶ *Cæmentarios scalas.* i. claudis c, vt non inspiciamus duris illis strictum tationem.

* ¶ *Commentarios scalas.* id est, nobis dissimulantibus veritatem. Græci vertunt, *negotiosos nobis vias claudunt.* *l.* 3. §. Vide scripta ad *l.* 104. §. *de verb. oblig.* CVIAC.

f ¶ *Comperatur.* sed à nummis eius comparetur, si tamen conuenit seruus de pecunia emptoni restituenda, idem est, vt statim subiicit, & *C. de iudi. l. vnic. in fin.*

g ¶ *Satis.* ad hoc vt dicatur suis nummis empcus.

h ¶ *Accommodauerit.* l'emptor.

i ¶ *Impendit.* scilicet interim: præsertim tantò eo casu cum fuerint peculiares, cùm eos dando non libertur empcus. *vt C. de act. emp. l. si seruus. & Cod. si ser. extere si eos manda. l.* vsque finit contra. & facit *Cod. de ope. lib. l. si cui. & de lega. lib. l.* j.

k ¶ *Si ab ignoro.* id est, non patiemur eum seruo vt liber fiat. ACCVRSIVS.

l ¶ *Debet,* vt empcus eum liberti faciat. Subaudi cùm obtulerit ei pretiũ solutum pro libertate. m ¶ *Imaginaria.* imò non est imaginaria pretio accedente: vt *C. de regu. iur. l. imaginarie.* Sed hic *b* ponitur, id est, per momentum durature. sic & in Authent. *quomodo oportet epis. & c.* j. & in Psalmo, *Et in imagine pertransibit homo.* Ibi verò *in fine de regu. iur. l. imaginaria* id est *fictitia* vt *C. & T. de contrahend. empt. l. nudo.*

n ¶ *Pretium numerauit.* de facto empcori.

o ¶ *Posse.* idem si paratus sit soluere: vt *C. de iudi. l. vltimo §.*

p ¶ *Pertransire.* aliàs *pertrahit.* i. ferri cœpit per aliquod tempus: & sic cum pretio conuenit. Aliàs *acquirere.* & idẽ est fere. q ACCVRS.

q ¶ *Manumittatur.* hoc dixit vendito.

r ¶ *Pertransire.* hic est contra. *infra proximè. ibi, in alio fundo. & Cod. si man. iis fac. alien. ne manu. l. ea quidem.* Sed hic de nouo post imaginarium contractum seruo: ibi de præcedente imaginarium contractum in alia emptione prima, qua venditor eum emerat.

s ¶ *Emit.* aliàs *emerit*: & aliàs *vendiderit.*

t ¶ *Conditio.* Imò videtur *esse* minore vendente: *vt infra qui & à quibus. l. si quis integris. §. sina. & supra de minor. l. verum. §. j. & de fer. expor. l. si minor.* quæ sunt contra. Sole. duæ sunt constitutiones: hic loquitur de ea quæ est missa ad Vrbium Maximum: *vt supra in principio huius legis*, quæ locum habet quando ipse seruus facit pactum cum empcore, & habet locum siue sit minor qui vendidit seruum xx. annis, siue qui emit, *vt hic.* Alia est missa ad Aufidium Victorinum: quæ locum habet quando fit pactum inter venditorem & empcorem: & illa non tenet minorem vt in contrariis.

v ¶ *Seruus est.* qui emit. ¶ Sed quomodo ipse manumittit cùm domino quæritur? Respond. lex imponit libertatem.

1. ¶ Vel secundum Oth. dic, dominum vigore huius constitutionis adstrictum ad manumissionem: *argum. infra eodem. l. Cæsar.* ACCVRS.

2 ¶ *Nouerit,* ne manumittatur: *vt hic.* aliàs ante hanc contractum: *vt C. eod. l. seruus hac.* ne sit contra. *T. proxi.* §.

a ¶ *Comperto.*

* *l. seq. refectionem. Accurs. Ang. lib. 4. epist.*

Hinc & infra l. 67. supra de iudic.

† *Vide Rauchiæ, ep. Prolus. Acad. l. qui in ædem. supra de acquir. hær.*

a *Falsò:* Dixi diuinus hîc libris non sunt Seuerus & Antoninus, sed Marcus & Cõmodus. *l. imperat. l. Diuus. supra de offic. proconsu. l. diuus. infra ad l. Cornel. de fals.* Seuerus autem & Antoninus sunt hi, de quorum constitutionibus quæritur. Iurisconsulti saltem nostri loquuntur, *seruiens, filiũ cum patre hanc vel illam legẽ recipere non refragabile est. l. cum vter suus. supra de donat. inter virum.*

b Sæua, dibio ad semper detinere dominum.

c Consuescribus oculis ipse dicere possumus esse, non inspicio seruis viris ista ratione considerare.

a ¶ *Competere. vt L. 4. §. 1. in fin.*
b ¶ *Suis nummis.* Seruti. ACCVRS.
c ¶ *Redemit.* emptor. ACCVRS.
d ¶ *Pertinet.* Quòd efficiatur liber, seruiet tamen fructuario donec datur vsufr. vt *C. commaria de man. l. 5. §. fin. aucm.* ACCVRS.
e ¶ *Locum habere.* cæteris paribus. ACCVRS.

tium possit, vel si quid suo merito adquisierit: dicendum est libertatem competere *.

11. ¶ Quòd si partē suis nūmis [b] redemerit, cùm partē serui haberet, ad cōstitutionē nō pertinebit: nō magis quàm qui cùm proprietatē haberet, vsumfructū redemit.

12. ¶ Sed quid cùm fructuarius esset, & proprietatem redemit [c] in ea conditione est, vt ad constitutionem pertineat [d].

13. ¶ Sed & si duo seruum redemerint, alter propriis nummis, alter nummis serui: dicendum erit constitutionem cessare: nisi forte is qui propriis nummis redemit, manumittere fuerit paratus.

14. ¶ Sed & si partem quis redemit, pars altera ex causa lucrativa accesserit: dicendum erit constitutionem locum habere *.

In casu libertatis adipiscendæ seruus potest contra dominum in iudicio consistere: hac tamen seruus non facit sine periculo. h. d.

VLPIANVS *libro secundo Institutionum.*

SI quis [f] dicat se suis nummis emptū, potest consistere [g] cum domino suo, cuius in fidē confugit: & queri [h] quòd ab eo non manumittatur: Romæ quidem apud præfectū vrbi: in prouinciis verò apud præsides, ex sacris constitutionibus diuorum fratrum: sub ea tamen desuntiatione [i], vt is seruus qui hoc [k] intenderit, nec impleuerit, in opus metalli detur: nisi forte dominus reddi eum sibi maluerit, vtique non maiorem [l] ex ea causa pœnam constituturus.

1. ¶ Sed & si [m] rationibus redditis liber esse iussus fuerit: arbiter in seruum & dominum, id est, heredem datur de rationibus excutiendis.

Si dominus seruum qui pecuniam dederat pro libertate, manumittat in testamento: debet pecunia seruo reddi ab herede, si dominus voluit eam esse in peculio: secus si suis rationibus applicuit. h. d.

VLPIANVS *libro quarto Disputationum.*

SEruus pecuniā ob libertatem pactus erat [n], & eam domino

a Seruus certis casibus consistere in iudicio potest aduersus dominum.

f ¶ *Si quis.* seruus. ACCVRS.
g ¶ *Consistere.* in iudicio. & sic est de specialibus casibus *C. vt L. de cond. ex lege 5. §. fin & si quis. & l. qui si. & de in ius voc. l. fin & hoc. §. rescripsit.* ACCVRS.
h ¶ *Queri.* conqueri.
i ¶ *Desuntiatione.* sc. facienda à iudice ipso seruo.
k ¶ *Qui hoc.* sc. redimeam me suis nummis.
l ¶ *Non maiorem* quàm metalli [b], nam in vinculis potest eum pœnæ nexi vt *ff. de pœn. l. si quis aliquid. §. qui si.*
m ¶ *Sed & si.* ad hoc facit *C. de iud. l. vnic. §. liber etiam. & ff. de fideicomm. l. ff. pœn. & C. de testa. manum. l. vlt & ibi nota.*

b Pœna à patre vel domino imponenda legaliter exerceri non debet.

SErum.] CASVS. *Seruus accepit denarios* cum manu ab amico suo, & ea dedit domino vt manumitteretur: tradem dominus antequā eum manumitteret, decessit: & in testamento libertatem reliquit seruo: & peculium suum ei legauit. quæritur an seruus possit hanc pecuniam repetere ab heredibus patroni sui. Et dicitur quòd si dominus hanc pecuniam posuit in rationibus suis propriis, desiit esse peculiinee debebitur, nisi postea dominus istam pecuniam reddiderit seruo vt haberet in peculio suo: quia hoc casu debebit reddi hæc pecunia seruo. *ff. h. ACCVRS.*
n ¶ *Erat.* aliàs *accepta:* scilicet ab amico vt domino daret pro libertate. s. Alias *pactus erat*, scilicet, de danda domino pro libertate: cuius pacto dominus non alteregitur: vt *C. de transact. l. interpositas. in fin.*
o ¶ *Remisse.* id est, reddidisse vt esset in peculio. *& ad hoc supra de pecu. l. cum Titiorum. §. fina. & l. sequen. & de pecu. l. de Noxum.*

nique §. hoc consequenter.

De filiofamilias.] CASVS. Duos filios Titius habebat: quilibet filiorum habebat peculium separatum: & quilibet seruum in peculio: vnus de filiis manumisit seruum suum peculiarem, cum seruiente patrem: hic pater in testamento dixit peculium quod habet quilibet filiorū, purgo cuilibet eorum. nunc quæritur de ipso libero cuius dicatur liberum? Et dicitur. quòd non est hic seruus est manumissus antequàm fieret testamentum: & tunc cùm fit effectus liberus Titij, erit amborum filiorum: & sic communis. si autem est manumissus post testamentum: tunc erit tantum liberus filij manumittentis. FRANC.
p ¶ *Videbant.* pāta vnus vnum, alius alium. ACCVRS.
q ¶ *Pium patre manumisit.* sed [a] & eius voluntate: aliàs manumissio esset irrita: vt *supra de iure patr. l. fi. fin. & ff. infra eodem. l. si conuictus. & infra qui & à quibus. l. quæsitum.* potest etiam intelligi quando pater non consentit: vt statim dicet.
r ¶ *Seruus ipse.* à filio manumissus. ACCVR.
s ¶ *Videtur.* nam eum prælegat ei seruum, videtur reliquisse quidquid fieret de seruo.
t ¶ *Eiusque seruum.* quondam, nunc liberum.
u ¶ *Seruum.* id est [b] liberum. erat enim patris iste libertus: vt *d. l. filius. de iure patro.* & hoc s. ex voluntate patris. 2. Potest seruando intelligi sine voluntate: & sic propriè poterat hic in testa. seruum. ¶ Et quòd supra dicit liberum: ideo est, quia licet non tenuit manumissio, quia tamen fuerat prælegatus ei qui postea manumisit, non poterit eam revocare: arguta. *C. de lib. can. l. fi. ad sc. & de fer. pign. dot. l. fi creditoribus. arg. contra. ff. qui & à qui. l. fi seruo alieno.*

a Manumittere seruum etiam peculium filio non potest sine voluntate patris.

b Seruus pro liberto.

Qui pœna.] CASVS. Hic dicit quòd dam non posse manumittere seruos suos: & declarat in litera. *ff. h.* ACCVRS.
x ¶ *Serui suos.* pœnæ [c], non fiscis vt *ff. de his qui pro non script. l. & in meo allum.*

c Serui pœnæ non fisci detrimento.

y ¶ *Rei.* id est [d] accusati & condemnati. Vel accusati tantùm: vt non possint manumittere. scilicet in vltima voluntate: sed inter vivos possunt, nisi in exceptis crimibus: vt *ff. de accusat. l. ex iudiciorum. & C. ad l. Iuliam ma. l. fin. & ff. de dona. l. post contractum. & de dona. cau. mor. l. fi aliquis. & l. donationes. §. fin.* Vel secus in alienatione earum rerum, quàm in libertate. Accusato [e] tamen potest solui pro se & pro alio vt *ff. de solu. l. ne. & l. quæsitum. §. 1.* ACCVRS.
z ¶ *Lege Cornelia.* de sicariis, vel de falsis.

d Accusati an manumittere, an eorum alienare possint.

e Solui accusato pro se & alio potest.

a ¶ Crimen.

480/C.IV.K.5-3, 197-198
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

a Crimen pro quæstione, cognitione, actione.

a ¶ Crimini. i. quæstioni criminum: ut j. qui & à quib. l. prospexit. Vel crimini. i. confessioni propter crimen domini: ut j. de accu. l. ex indiciorum. Vel crimini. i. accusationi factæ de seruo: ut T. ſi ex no. can. l. penult.

a ¶ Seruus.] Vtil è præfecta. Vbi. CVIAC.

b Manumitti pacto, stellarum, vel à patre prohiberi non debet ratihabitio manumittendi potest.

b Non potest. ut j. cod. l. a qui §. in illo. & Cod. de testam. manu. l. contra voluntatem. & qui ad libert. non pertinent. l. j. & j. & j. qui & a qui. l. ille §. & T. de serv. export. l. ſi quis dixerit. §. ſed ratio. Excipe ſ dato casu. Primo l. cod. l. a qui §. ſi ne. in fine. Secundo l. ad Sct. Lig §. hi quoque.

Ælianus.] CASVS. Titius emit Eutemerium ancillã hoc pacto apposito, vt manumitteret eam post: a Titium factus est debitor fiscalis, & manumisit Eutemerium. nõ fiscus videns Titium non soluendo, vult revocare Eutemerium in seruitutem. dicitur quod non potest: imò & si non esset adhuc manumissa, deberet venire ad libertatem ex constitutione diui Marci. FRANC.

§ Vdig. l. Illud.

c ¶ Aere annue. quinquennalis. Accvrs.

c ¶ Aere annue. quinquennali. Accvrs.

d ¶ Procurator. fiscalis.

e ¶ Quærere. i. videre, seu inspicere, vel quærentur. Accvrs.

f ¶ Omnia. f. iuris fiscalis. Accvrs.

e Manumissus adhuc seruus & quando priuatus possit ab seruitute a fisco reuocari.

f ¶ Ea lege. idem & si non ea lege. nisi in fraudem fisci: ut C. de seruo pig. dat. l. 4. sed hunc iuris decreti annos seruentur, non vltra: ut j. qui & à quib. l. ſi cõm. §. Anſio. Acc. h ¶ Maria. & Cornuti ad Aul. Vict. ut C. ſi man. ita fuer. alienat. ut mod. l. 9. & 13. Acc.

d Testatio pro arte cadente pœna.

i Seruum.] Interrogatio. Sane condicionis. Accvrs.

g ¶ Seruum. Vide Scripta ad §. j. l. ſi poſt mortem ſup. de leg. j. Cvi.

k ¶ Non facit. ut & j. qui & à quibus. l. ſi seruo. Fabri in Rationali ver. Inteſligo. in ſeruo hereditario: ſeruus ſ in ſeruo hereditario ut Lude in l. ſi qua in quibus §. quæ eſt ciuitas. & j. qui & à quib. l. heres ſeruum. in priore. Item contra. T. ad Trebell. l. quidam ita. §. ſi quis. Sed ibi in victima voluntate manumiſit: hic inter vinctos. Vel hic ſpecialiter: ibi eum vniuerſitate relictus erat: hodie tamen nullo ſ modo: ut C. commun. de leg. l. ſeruo. §. ſed quia. Item contra. T. de aëtt. & obligat. l. a qui. Sed ibidem contractu debitum ſub conditione manumiſit: hic ex ultima voluntate. Præterea nec ibi ducit tenetur vel non manumiſſo: ſed protinus non tenetur ſi deceſſit manumiſſus ante moram: ut & alibi T. de hered. vendit. l. venditor ea. & facit T. de reſtg. l. ſi locus. & de leg. j. l. ſeruo. §. j. Accvrs.

e Manumittere seruum cui pars ſit impossibile.

g Seruum ſub conditione legatum hodie manumittere neque tenetur, neque ſtipulando poſſit.

h Seruus.] CASVS. Ægrotans furioſi ciuſdem eius curator non potest manumittere seruum furioſi, niſi furioſus ex causa fideicom. eſſet grauatus eum manumittere. nã tunc curatori eius daretur iſtum seruũ alij agnato pupilli hoc actio vt ille eum manumittat. FR. Accvrs.

h ¶ Quia in administratione. bona ratione T. de cura. fur. l. ab agnato. & libe. & j. qui & à quibus. contrario.

i Furioſi seruus in curatione agnatorum ex lege xij. Tabularum.

i ¶ Ab agnato. curatore nam furioſi ſ in curatione sunt agnatorum ex lege xij. tabu. vt teſtis. de cura. furio. §. furioſi.

k ¶ Traderetur. alij seruũ agnato, faciendo eum piscatorem in rem suam: ut ar. Cod. de dolo. l. cùm proponas. Vel hoodi ſecundum P. cũ hic furioſus esset legatarius huius furij, & ſecundum hoc poteſt intelligi C. qui manu. non poſſunt. l. pen. & ſic non quæritur à quo manumittatur: ut j. de ver. obli. l. cùm ſeruus. Aliud in pupillo videtur: ut j. ſi Titius. & T. de fideicommiſſ. lib. l. ex cauſa. Vel dic & ibi fieri eodem modo manumiſſionem.

l Manumittere seruum cui pars ſit impossibile.

A Pud eum.] CASVS. Non possum manumittere ſeruũ meum eodẽ no qui habet idem imperium quod habeo ego: ſed pretor apud proconſulem poteſt manumittere. Item imperatore ſi vult manumittere seruum ſuum, non eſt opus quòd eum manumittat vindicta: ſed prout vult, poteſt manumittere. FRAN. Accvrs.

m Imperium. cum nobis manumittentibus. Sed contra. b T. de ſtat. j. l. apud filium. §. j. priori non eſt ibi nec. & T. de offic. conſul. l. in ſua. in quibus dicitur apud collegam poſſe manumitti: ſed collega ſ non eſt par, ſed idem habet imperium: vt C. de conſtr. libro xij. l. j. Vel ſolue vt ibi in d. l. de offi. conſu. ¶ Item contra. T. de inoff. teſt. in. l. eſt receptum. Sed. vt ibi.

n Collega & pares dicuntur.

o Parem offic di idem habet in imperium differunt.

n ¶ Mortis. vt facit ſi ſi compellatur eſt decemtium, ſalterm morienee eo qui liberatem huic ſeruo reliquit. Ita. & facit C. qui non poſſunt ad libe. perue. l. j.

Seruus.] CASVS. Agnatus furioſi exiſtens eius curator non potest manumittere seruum furioſi, niſi furioſus ex causa fideicom. eſſet grauatus eum manumittere. nã tunc curatori eius daretur iſtum seruũ alij agnato pupilli hoc actio vt ille eum manumittat. FR. Accvrs.

o ¶ Quia in administratione. bona ratione T. de cura. fur. l. ab agnato. & libe. & j. qui & à quibus. contrario.

p ¶ Ab agnato. curatore nam furioſi ſ in curatione sunt agnatorum ex lege xij. tabu. vt teſtis. de cura. furio. §. furioſi.

q ¶ Traderetur. alij seruũ agnato, faciendo eum piscatorem in rem suam: ut ar. Cod. de dolo. l. cùm proponas. Vel hoodi ſecundum P. cũ hic furioſus esset legatarius huius furij, & ſecundum hoc poteſt intelligi C. qui manu. non poſſunt. l. pen. & ſic non quæritur à quo manumittatur: ut j. de ver. obli. l. cùm ſeruus. Aliud in pupillo videtur: ut j. ſi Titius. & T. de fideicommiſſ. lib. l. ex cauſa. Vel dic & ibi fieri eodem modo manumiſſionem.

r Spectabiles Pretor & Proconſul

s Pretor an & quomodo maior proconſule.

480/C.IV.K.5-3, 199-200
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

a ¶ Conditionem. si quid humanitus contigerit. & fusit. ff. eo. l. q. in fi. & l. si mortis causa. eo. in prin.
b ¶ Patrona nostra. sic. ff. eo. l. qui mortis.

Si consentiente.] CASVS. Filius minor viginti annis seruum patris manumittit de consilio patris sui. dicitur quòd valet manumissio, & cum ipse manumissus libertus patronus, nec requiritur qua de causa manumittit hic minoris non ipse, sed pater videatur manumittere. FRAN.

c ¶ Et causa.] non est necesse probare causa. & facit. ff. eo. prætor. & l. hoc. & ff. eo. l. si pater. & l. pater. & ff. qui & à quibus. l. si quis hac. §.]. & ff. de lib. & post. l. si filius fam. & C. de serv. pat. l. filius. & C. communia de manu. l. fin. & ff. eod. titul.

Si Ephesi.] CASVS. Filiusfam. miles seruum in castris quæsiit, dicitur quòd sui sunt, & non patris vnde pater eos non potest manumittere. FRAN.

d ¶ Peculio. cùm nó sint sui. vt C. de his qui à ho. de ma. l. fi. non proprietatem. ¶ Et non quæri quidam habent, tales filij seruos & alij, tales filij seruos. & in idem redit. & facit. ff. eo. prætor.

Idem qui.] CASVS. Venditor serui & promissor serui antequam ei tradatur, possunt manumittere. FRAN.

e ¶ Possunt. ante traditionem. vt C. de actio. empt. l. fi ancillam. & de his qui à non do. ma. l. fi. & in fi. & de here. vend. l. qui cùm.

Si quæ ab alio.] CASVS. Dedisti mihi decem, vt seruum meū manumittam: dicitur quòd compellor manumittere etiam si illa decem mihi data fuerint de peculio serui. maximè hæc sunt vera, si pater aut frater serui mei pecuniā illā doluerint, & nunc petāt vt eum manumittam. nam compellor manumittere perinde ac si suis nummis emissem. FRAGERE.

f ¶ Si quæ ab alio. secus si à seruo. C. de condict. ob caus. l. si liber. eo. §.

a Nisi mos duri vt pretium & vt specie. g §. Nummos. vt ¶ pretium. num si vt specie, vel repetet per condic. ob caus. vel præscriptis verbis aget ad instar illius. ff. de præscript. verb. Aquiliana. §. ar cū de. h ¶ Potest. igitur iure per constitutionem: vt C. §. man. ita fac. adi. vt ma. l. fi.

i ¶ Etiam. Iemini. l. de peculio: non tamen talis pecunia libertatis dantibus. C. §. seruus est. l.

b Debet. qui ratione affectionis. k ¶ Debet. qui ratione affectionis b hoc petunt: vt ff. man. Lucius seruus.

l ¶ Similis. quo ad effectum: sed primo casu locum habet constitutio missa ad Aufidium Victorinum. vt d. l. fi. secundo alia ad Vibium Maximum. ff. eo. l. qui.

Causam.] CASVS. Donasti seruū eidem minori viginti annis hoc pacto, vt ei manumittat. dicitur quòd manumittere potest etiā sine causæ probatione: & si non manumittat, petentiet ad libertatē: sed secus si minor rogatus sit per fideicommissum vt seruum suum pro primum manumittat. nam causam probare debet antequam eum manumittat. [PETRVS.] Vendidi tibi ancillam ff. Nouum.

mittendi gratia accepit, ex abundanti probat post diui Marci literas ad Aufidium Victorinum m. etenim n si non manumiserit, ad libertatem seruus perueniet.

m ¶ Non idem in fideicommissaria libertate o iuris est, cuius causam minor debet probare. nam libertas nisi ita p manumisso non competit.

Sufficit ad euitandam pœnam, si de facto sit allum. BART.

1. ¶ Puellam q ea lege vendidit r, vt post annum ab emptore manumitteretur. quòd si non manumisisset, conuenit vt manum iniiceret, aut decem aureos emptor daret. Non seruata fide, nihilominus ex sententia constitutionis libertam fieri respondi, quoniam manus † iniectio plerumque s auxilij ferēdi causa interuenit. itaque nec pecunia petetur t: cùm emolumentum legis voluntatem venditoris secutum sit.

Licet conditio suspendat libertatem, non tamen modus.

2. ¶ Tempore alienationis conuenit, vt homo libertatis causa traditus, post quintum annum impletum manumitteretur, & vt certam mercedem interea mensruum præberet. Conditionem libertati u mercedes non facere, sed obsequio temporariæ seruitutis modum præstitutum esse respondi: neque enim in omnibus libertatis causa traditum comparari x statulibero.

Vir potest seruum dotalem manumittere, si is soluendo: secus si solutendo non est. l. sed sequens. breuis est: ideo non summatur.

XXI. IDEM *libro decimoseptimo Responsorum.*

SErum dotalem vir qui soluēdo est, constante matrimonio manumittere potest y. si autem soluendo non est, licet alios creditores non habeat: libertas seruo

m alias, ad libertatem seruus perueniet, si non manumittat.

§ De manumissione, & quid si iniiceret manū, poterit Book pro de ma. l. fin.

n ¶ Libertate. rogatus enim erat proprium seruum manumittere. si verò legatum sibi seruum à hærede rogetur manumittere, idem responderi oportet quod in donatione dictum est. R. vt]. tit. l. fi regatur. ACCVRS.

o ¶ Nisi ita. l. causa probata prius: vt]. de fideicommiss. lib. l. ex causa. de hoc dixi ff. eod. l. seruum fructū.

p ¶ Puellam ancillam.
q ¶ Vendidi. scilicet dominus.

r ¶ Plerumque quando. quæ enim vt verè abdicatur: vt quando apponitur in causam prohibitionis: vt ff. de fer. expor. l. fi vendidit. in prin. & C. fi man. ita vt ne pro. l.]. in prin.

s ¶ Possit. vt & C. fi man. ita fac. adi. vt manu. ita quidem. & l. fin. Sed contra. ff. de fer. expor. l. seruum ex lege. §. item si vt. Iulianus fuit appositum tempus sed ex mora petitur pœnalibe sic fuit appositum. Veletiam vindicta erat facienda manumissio. vt ibi dixi. & sic etiam soluitur aliud contra. ff. de verb. obl. l. qui Romæ. §. Plotius.

t ¶ Comparari. comparatur. u in hoc quia vtriusque libertas habet tempus inchoandæ. x statuliber. in vim condit. hic non, cùm conditio c apponatur pro fi. & per eum: vt ff. de condit. indeb. l. qui promisit. & ff. de verb. obl. l. hoc. Sed causa fuit modus per se, vel quia vt hic fuit: vt ff. de leg. §. hoc. & §. sequ. item facit ad §. C. de oper. libert. l. Titius. & C. fi man. ita fac. adi. vt ma. l. fi. & ex illa constit. dico competere libertatem.

Seruum dotalem.] CASVS. Vir vult manumittere seruum dotalem quæritur an possit? Et distinguimus nam aut est vir solueno do in dote & tunc citra dotem constante matrimonio manumittere potest. aut non est soluendo: licet non habeat alios creditores: & tunc non potest manumittere. hoc enim casu dos dicitur deberi constante matrimonio. FRANCVS.

u ¶ Potest. vt C. de fer. pig. de ma. l.]. & de serv. fu. & ff. de lit. in. & ff. de fun. & legi. I. institutus.]. & ff. si fun. maior. I. de siem.

480/C.IV.K.5-3, 201-202
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

a ¶ *Intelligatur*, vt possit peti: vt *C. de iure do. l. vlt.*

NEpos[a] C. Cassv. Nepos voluntate aui potest manumittere seruum auiæ manumissus erit liberius aui item si filius potest manumittere seruum patris volente patre, manumissuerit liberius patris, non filij. Fran.

b ¶ *Nepos. facit l. 2. l. fi. consentiente. & quod ibi no. & est speciale regulatio contra ea vt C. de ma. vind. l. nec mulieres.*

Aiunt.] Cassv. Gaius emit ancillam hoc pacto quod manumittat eam intra annum: tandem Gaius pœnitentia est seruus Titij dicitur quod hanc ancilla erit penes Titium dominum Gaij ea conditione qua erat penes Gaium. [vt Titius manumittat eam intra annum & non faciat, erit libera ex conditione. Fr. Acc.

c ¶ *Domino.* Gaij Seij.

d ¶ *Proponeretur.* Aut ergo à domino Gaij manumittetur intra annum aut ex conditione erit libera: vt *C. si man. vin. vt. no pro. l. q. & ij.*

d ¶ *Proponeretur.* ergo finito anno libertatem consecuta videtur.

Lege Iunia.] Cassv. Quatuor erant iudices qui cognoscebãt de libertate ciuilium, duo ex his volebãt iudicare eum libertum: alij contra dicitur quod præualet[e] sententia eorum qui pro libertate dicit. Idem in testibus: [quatuor fuit testes in causa producti, duo pro libertate dicunt, duo contra: stetur dicto illorum qui pro libertate dicunt. Fr. Acc.

e ¶ *Iustinus vt*] *de re iudi. l. Pompo. & Inter partes. & aegrum. C. de confir. infir. pœn.*

f ¶ *Non dubium.* sed pari. & sic hoc *C. de refrib. lab. carmen. s. testes.*

[*Vtc.*] Cassv. Manumissi potest etiam infans[b], & liberta reliqui ei in testamento. Franc.

g ¶ *Libertus.* si eis præcepta fuerit vel relicta: vt *Instit. de liber. §. & & C. communia de ma. l. pe. & ar. C. de eman. li. pe. & ¶ de adopt. l. etiam infantes.* & etiam non c nuncupauerit *C. de fideicom. libe. Louem inter.*

Seruum furiosum.] Cassv. Seruus furiosus[d] potest manumitti quolibet modo, apto tamen ad manumittendum. Franc.

h ¶ *Omnia genera.* i. quolibet ex omnibus qui inuiti[e] seruum in*stit. de liber. §. mediano. & facit ad hoc l. 2. princ.* & quod ibi dicit nam nec hic nec ibi est dilectio in manumisso. Accvrs.

impeditur, vt constante matrimonio deberi dos intellegatur[a].

XXII. Idem *libro secundo Definitionum.*

NEpos[b] ex filio voluntate aui, vt filius voluntate patris, potest manumittere: sed manumissus, patris vel aui libertus est.

Qui ancillam emit vt manumittatur si ipse seruus pronuntietur Titij, Titium tenetur ancillam emptam manumittere.

XXIII. Idem *libro quintodecimo Responsorum.*

GAius Seius Pamphilam hac lege emit, vt intra annum manumitteretur: deinde intra annum Seius seruus pronuntiatus est. quæro an ex lege venditionis finito anno Pamphila libertatem consecuta sit. Paulus respondit, cum ea conditione ancillam emptam domino[c] adquisitam, cum qua conditione venisse proponeretur[d].

Sententia qua pro libertate seruus, præualet, quam qua contra, iudicibus æquali numero dissentientibus.

XXIV. Hermogenianvs *libro primo Iuris epitomarum.*

LEge Iunia Patronia[e] † si dissonantes pares iudicum existant sententiæ, pro libertate pronuntiari iussum[f].

1. ¶ Sed & si testes non dispari[g] numero tam pro libertate quàm contra libertatem dixerint[h], pro libertate pronuntiandum esse sæpe constitutum est.

XXV. Gaivs *libro primo de manumissionibus.*

IVris ratio efficit vt infantibus quoque competat libertas[i].

XXVI. Iavolenvs *libro quarto ex Posterioribus Labeonis.*

SEruum furiosum omni genere[k] manumissum ad libertatem perduci posse Labeo putat.

DE MANVMISSIS vindicta †.

TITVLVS II.

A genere[l] manus ad faciem manumissi. seruum, stetisse quæ iusta libertatem re-

DE MANVMISSIS VINDICTA.

Per faciem incipit dicere de manumissionibus.

Pud prætorem.] Cassv. Pupillus potest manumittere seruum suum coram tutore existente prætore & præsente auctoritatem. Franc.

i ¶ *Auctore.* vicem[m] ergo duorum sustinet, iudicis

nuncio, *sic l. de adop. l. magistratum. & l. ad. Lupod. Sicut. & l. ac apud. & l. de offi. præsi. li. & Ariſt. contra. l. de pact. l. si placuerit.* triplici[n] nomine vt *supra ad Trebellia. l. ille a quo. §. temperatum.*

SI minor.] Cassv. Minor xx. ann. habens vxorem filiam seruo, potest consentire proprietario manumitti illum seruum. Fr.

k ¶ *Annis 20. fructuarius.* Vestigium est iuris antiqui, cuius meminit Vlpian. in fragmit. 1. Simile est in *l. ex. §. de bonis libe. l. si fructuarius. de manumiſſ. testam.* C v i ac.

l ¶ *Libertati.* à proprietario præstitutis. ¶ Et sic no. quod potest[o] alij consentire in eo quod ipse per se facere non potest. *sic*] *ad. l. si pater. §. fin.*

Iberus.] Cassv. Hæres manumisit seruum legatum: postea legatarius repudiat legatum. dicitur quòd manumisso confirmat: secundò dicit, duobus potè legatus est seruus: vnus legatarius manumisit illum: postea alter legatarius repudiauit partem sibi cessit accrescit alteri colegatario: & sic libertas tenet. Franc.

I ¶ *Si heres. vt & Sab. l. Lucius. & si seruum. per. l. prouide. & supra ad leg. Aquil. l. nunc sine.* Acc.

m ¶ *Compere* quia alteri accrescit: vt *l. ad. l. Aquil. § dominus. §. & l. Titio & l. seqq. & § quod in fraud. pat. l. §. verum. & de rebus dub. l. quidam.* Acc.

Spater.] Cassv. Quidã habens seruum, permisit filio suo vt manumitteret illum seruum: & postea decessit ab intestato hic pater: filius nolebat de morte patris, libertatẽ impedire seruo. dicitur quòd libertas tenet, cùm nõ appareat mutatam esse voluntatem patris sed seruo cui sibi parebat ad hoc vsum ratio introxit manendum & antequam filius sciret revocatum esse mandatum, manumisit seruum: nam non licet manumittere. [Quotiens.] Manumitto seruum, postea non credo meum: vel econtra ipse non credit se meũ seruum, vel ambo fuimus in hac credulitate, cum in veritate esset meus seruus. dicitur quòd tenet manumissio. [Minor.] Minor xx. an. non potest etiam seruum communem manumittere sine consilio huc vindicta: seruum tamen sibi obligatum consentire potest manumitti. Fran.

n ¶ *Seruum.* quod potest: vt *C. communia de ma. l. § fin. & l. vlt. § consentiente. & Lupus.*

o ¶ *Potest.* c nam regulariter d mandatum aliàs morte finitur, etiam ignorante mandatario: vt *l. mand. l. præcipere. & l. § mandatum. & si eorum per. l. cum qui. §. quæ vero. & C. mandati. l. § mandatum.* Sed contra huic est *pon. l. qui & à quib. l. quæsitum. § fin.* Sol. vt ibi.

p ¶ *Domini.* heredis[q] mutatio non nocet vt *l. de ser. exper. l. ij. & de iure do. l. § ego. § j.*

a Libertatis causa seruus impubes manumissus. Vide Vl. fra. tit. 1. j.

¶ Sic Flor. mentes legebant, Petrus Faber de correct. in *l. 21. §. 11. infra ad l. Cor. de fal.* dicunt mentem Iaboleni fuisse à C. Iunio Cassonio, Petronio Torpiliano Coss. xxx. Reg. ab vrbe cond. v Torpes.

b Infans nunquam potest.

c Non stat etiam manumissi potestate. † Quibus literarum manumisso vindicta fieret, elegantes explicat Alciat. ab Alex. lib. 4. Gen. dier. c. 10.

d Generaliter tenuit in Pandectis reperiuntur.

e Furiosus manumitti potest.

f Manumittendi plures modi.

g Quorum vicem an quis interdum sustinere possit.

h Non

480/C.IV.K.5-3, 203-204
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

fieret, seruum manumisisset: liber non fit *, nam vt filio manumittente seruus ad libertatem perueniat, dutare [b] oportet patris voluntatem. nam si mutata fuerit voluntas, non erit verum volente patre filium manumisisse.

Error domini non erudentis seruũ quem manumittit, suum esse, non impedit libertatem: similiter nec error seruũ putantis se esse alterius. BART.

1. ¶ Quotiens seruum dominus manumittat, quamuis existimet alienum esse eũ, nihilominus verum est voluntate domini seruum manumissum: & idco liber erit. & ex contrario si se Stichus non putaret manumittentis [c] esse, nihilominus libertatẽ contingere. Plus enim in re est [d], quàm in existimatione: & vtroque casu verum est, Stichum voluntate domini manumissum esse. Idémque iuris est & si dominus & seruus in eo errore essent, vt neque ille se dominũ, nec hic se seruum eius putaret.

2. ¶ Minor xx. annis dominus nec communem [e] quidem seruum sine consilio [f] rectè manumittit: Paulus notat. Sed si pignori obligatum sibi minor xx. annis manumiserit patiatur, rectè manumissi tenetur: quia non ram manumittere is, quàm non impedire manumittentem intellegitur [g].

Prætor facit seruum proprium apud se manumittere.

V. IVLIANVS *eodem libro.*

A Napud se manumittere potest [h] is qui consilium præbet, sæpe quæsitum est. Ego cùm meminissem Iauolenum præceptorem meum & in Africa & in Syria seruos suos manumisisse, cùm consilium præberet, exemplum eius secutus, & in prætura & consulatu meo quoldam ex seruis meis vindicta liberaui: & quibusdam præteribus consulentibus me, idem fasi [i].

Non impediuntur libertates duob. minoribus xx. annis, manumittentibus, licet omnes eorum causam non probaverit, b.d. sequentia plana sunt.

VI. IDEM *in libro secundo ad Vitellium Fenium.*

SEruus communis quin à minoribus viginti annis domi-

nis possit apud consilium manumitti, quamuis vnus [k] ex sociis causam adprobauerit *, dubium non est.

VII. GAIVS *libro rerum cottidianarum. siue aureorum.*

NOn est omnino necesse pro tribunali [l] manumittere. itaque plerumque in transitu serui manumissi solenticum aut lanam, aut gestandi, aut ludorum gratia prodierit prætor, aut proconsul, legatúve Cæsaris.

VIII. VLPIANVS *libro quinto ad Edictum.*

EGo cùm in villa cum prætore fuissem, pullus sum apud eum manumitti, etsi lucoris [m] præsentia non esset.

IX. MARCIANVS *libro tertio decimo Institutionum.*

VIla causa manumissionis est si periculo vitæ infamiæve [n] dominum seruus liberauerit.

I. ¶ Sciendum est, qualiscumque causa probata sit & recepta, libertatem tribuere [o] † oportere. nam diuus Pius rescripsit, causas probatas reuocari non oportere, ne alienum seruum [p] pollt quis manumittere. nam causæ probationis contradicendum, non etiam causa iam probata retractanda est.

X. IDEM *libro tertio Regularum.*

SVdi vel muti patris filius iussu eius [q] manumittere potest: furiosi verò filius non potest manumittere [r].

XI. VLPIANVS *libro sexto de officio Proconsulis.*

SMinor annis viginti manumittit: huiusmodi solent causæ manumissionis recipi, si filius [s] filiáve, frater, sororve naturalis sit.

XII. IDEM *libro secundo ad legem Aliam Sentiam.*

VEl si sanguine cum, contingit [t]: habetur enim ratio cognationis.

XIII. IDEM *libro de officio Proconsulis.*

SI collactaneus [u], si educator, si pædagogus ipsius, si nutrix, vel filius filiáve cuius eorum, vel alumnus [x], vel capsarius [y], id est, qui portat libros: vel si in

---

a In re plus est quam in existimatione.

b Mutantis et qui intelligunt non posse, qui manumittenti contrarie velle, & manumissionem non impedire.

c In volga. An manumittat.

d Nota manu vel tutis non posse.

e Collactaneus quasi lactis.

f Capsarius à capsa qua libros quandoque portantur.

480/C.IV.K.5-3, 205-206
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-3, 207-208
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

rogarut.] CASVS. Si minori viginti annis legem seruum hoc modo vt manumittendicitur quod eum debet manumittere indebitamente: sed si ei legatum decem, & rogatus eum vt manumittat seruum suum propitium arbitrabitur esse insipientem si tantum vel plus est in legato quantum valet seruus: vt nunc permittatur manumitti: aliàs non. Vltimo dicit quod dixi in seruo legato minori, idem in donato hoc modo vt manumittat, nam manumittere debet: & si non manumittat, contestatio facit eum liberum, nec decurionat, vel libertus ad consulem. [MATRIMONII.] Si minor vult manumittere ancillam causa habendi eam in vxorem, potest: dum tamen sit talis quã possit iuste habere, vt non sit filia vel soror domini, vel simili modo ei cognata. Item dominus minor xx. annis potest manumittere seruum suum, si erat filius suus, vel similis de causa qua posset minor masculus manumittere. [CONSVL.] Minor xx. annis existens consul potest præbere auctoritatem manumittere volentibus. Vel aliter, minor existens consul habens seruum causa approbata coram collega, potest ipse manumittere. FRANC.

a ¶ *Quamvis vt & T. de minor. l. minor. & arg.*] *de fideicom. l. vl. generaliter. & l. fideicommissum. & C. ad l. Falcidiam l. fi ea. & T. tit. l. Lucanum. g. reg. hic.*

b ¶ *Iudicio.* id est, voluntate.

c ¶ *Eorum.* Seruorum.

d ¶ *Constituantur.* i. a mortuo. A z. o. cùm enim constituitio facit liberum, non est recurrendum ad consulem.

e ¶ *Matrimonij.* Indigne: affirmatiue quæ dari prohibentur: vt *inst. Instit. de nupt. §. fi adoptiui.*

f ¶ *Naturalem* eundem seruum.

g ¶ *Supradicta. T. ad l. fi minor ann. xx. & Lsq. ep. l. fi & l. solemnem.*

h ¶ *Minor xx. ann. fidei est contra. T. de offic. cons. l. j. §. consules.* Sol. expone hic. i. auctoritatem manumittendi præstare. Vel solue vt ibi. qualiter minor 4 posit consul esse, dixi *T. ad l. apud filium.*

Pater.] CASVS. Habebam filiam qui Romæ degebat fœnè in studio: & cũ eo misseram quosdam seruos, qui ei seruirent: tandem epistolam mãdasti ad filiam, in qua obtinebatur quòd posset manumittere quem vult de illis seruis meis qui secum sunt. Ipse filius manumisit coram prætore. Dicitur quòd

Si quis minori legat seruum vt manumittat, debet indubitanter eum manumittere: sed si quis legat x. minori xx. ann. vt seruum proprium manumittat: tunc debet in specie si tantum sit in legato, quantum valet seruus, vt tunc manumittat: aliàs secus. Idem in seruo donato vt cum indubitanter manumittat. FRANC.

XX. VLPIANVS *libro secundo de officio Consulis* *.

SI rogatus sit minor viginti-quinque annis manumittere per fideicommissum, incunctanter debet ei permitti, nisi si propitium seruum rogatus fuit manumittere. hîc enim conferenda est quantitas * emolumenti quæ ad eum peruenit ex iudicio b cius qui rogauit, cum pretio eorum c quos rogatus est manumittere.

1. ¶ Sed & si hac lege ei seruus fuerit donatus, vt manumittatur, permittendum erit manumittere: ne constitutio diui Marci superuenientis cunctationem d consiliis dirimat.

Minor manumittens ancillam causa habendi eam in vxorem, debet talem ducere, qualem iustè habere potest. FRANC.

2. ¶ Matrimonij * causa manumittere si quis velit, & is sit, qui non indigne huiusmodi conditionis vxorem sortiturus sit: erit ei concedendum.

3. ¶ Mulieri quoque volenti suum filium naturalem f, vel quem ex supradictis g manumittere, permittendum esse Marcellus scribit.

Consul minor xx. annis potest præbere auctoritatem manumittere volentibus. Vel sic: Consul minor potest seruum proprium causa approbata coram collega manumittere. FRANC.

4. ¶ Consul apud se potest manumittere †, etiam si euenerit vt minor annis viginti sit h.

XXI. MODESTINVS *libro primo Pandectarum.*

APud præfectum Ægypti posse seruum manumittere ex constitutione diui Augusti.

Si filius mandato vel permissione patris manumisit seruum, liber erit: & pater videtur manumittere.

XXII. PAVLVS *libro decimo secundo Quæstionum.*

PAter ex prouincia ad filium scienS Romæ agentẽ epistulã fecit, quæ* permisit ei i quem vellet ex seruis quos in ministerio seorum hîc habebat k, vindicta liberare, post quam l filius Stichum manumisit apud prætorem. quæro an fecerit liberum. Respondi, hanc manumissio tenere, & pater videtur manumittere, & filius quasi ministerium præbet. FRANC.

i ¶ *Ex.* scilicet filio.

k ¶ *Habebat.* filius.

l ¶ *Post quam.* scilicet epistolam.

Quare non hoc concessum credamus patri, vt permitteret " posset filio, ex his quos in ministerio haberet, manumittere? Solam enim electionem filio concessit: cæterùm ipse " manumittit.

Quadam solemnitas quæ olim erat necessaria in manumissionibus, hodie remittitur. h. d.

XXIII. HERMOGENIANVS *libro primo Iuris epitomarum.*

MAnumissio † per lictores ° hodie domino tacente expedita fuit: & verba solemnia licet non dicantur, vt dicta accipiuntur.

XXIV. PAVLVS *libro secundo ad Neratium.*

PVpillus qui infans P non est, apud consilium rectè manumittit. Paulus q: Scilicet tutore auctore: ita tamen, vt peculium eum r non sequatur.

Pupillus non potest seruum sui manumittere, vt eum habeat tutorẽ: quia hoc esse sibi tutorem eligere, quod tamen pupille non permittitur, propter infirmitatem iudicij sui. h. d.

XXV. GAIVS *libro primo de manumissionibus.*

SI tutoris habendi causa pupillus manumittat, probationis esse causam Fusidius * ait. Nerua filius contrà sentit. quod verius est: namque perabsurdum * est, in eligendo tutore firmum videri esse iudicium pupilli, cuius in omnibus rebus vt infirmum iudicium tutore auctore regitur.

DE †MANVMISSIONIBVS quæ seruis ad vniuersitatem pertinentibus imponuntur.

TITVLVS III.

Et vindictam hos circulo iure imponi: decet seruos vniuersitatum, collegiorum, pagorum aut municipiorum suis decurionum, quamuis incerta sint corpora, per actores eorum fieri ex lege Petronia *, *quod tamen primati per procuratores suos exequi non possunt adque congruit eã tit. j. lib. 3. C.* VIAC.

Omne collegium licitum potest seruos manumittere, & succedente alio de collegio in bona manumissi, prout patronus libertis. FRANC.

1. VLPIANVS *libro quinto ad Sabinum.*

Iuus Marcus omnibus collegiis quibus coëundi ius est °, manumittendi potestatem dedit.

m ¶ *Permittere.* id est mandare.

n ¶ *Ipse.* sc. pater: vt *T. tit. j. l. fi conjunctim.* qui enim per b aliam facit, &c. vt *T. de administrat. rer. l. in actorem. §. penult.*

Manumissio.] CAIVS. Manumissio potest fieri coram sacerdotibus: & quædam solemnitas quæ erat necessaria, licet non fiat, pro facta habetur. FRACCVS.

o ¶ *Pro lictore.* l. 4 per eos qui deferunt insignia magistratus. Vel expone, vt dixi *T. ad Lege.*

Pupillus.] CAIVS. Pupillus, minor tamen infante, potest manumittere seruum coram iudice, & præsente tutore: nec manumissum sequitur peculium. FRANC.

p ¶ *Infans.* l. 4 minor vij. annis: vt *C. de iure delib. l. fi infans.* Si autem effet infans, etiam cum tutore non posset, sicut nec iudicium sabire: vt *T. de administrat. l. j. §. ita tamen.*

q ¶ *Paulus* addendo, non corrigendo.

r ¶ *Eum.* Emancipatum. & hoc est speciale in pupillo seu in minore manumittente: vt *C. de prædi. minor qui li. me. l. j. & T. de per. l. fi Stichus. & j. tit. j. l. ij.* quæ hanc contra.

Tutoris.] CAIVS. Pupillus vult manumittere seruum sui causa habendi eum in tutorem. quæritur an hæc sit iusta causa manumittendi? & Aufidius dixit quòd sic. sed Nerua filius dixit quòd nõ est iusta causa. quomodo enim pupilli dicto fiat tutor aut tutorem eligendum, cùm propter infirmitatem eius animi detur pupillo tutor, vt nihil prætermittat nisi bene gerente absque tutore propter animi infirmitatem? FRANC.

t ¶ *Furiosi dum. arg. contra T. eod. l. fi collectores.* vbi secus * in procuratore dicit. Item arg. contra T. *qui petit tut. l. j. §. fin. & de stat. l. qui habet. §. fi pupillus.*

DE MANVMISSIONIBVS eorum seruis ad vniuersitatem pertinentibus impositis.

Iuus Marcus.] *Iuus est.* omne collegium

a Vide Tiraq. ad legem connub. n. 1. 61. vbi tenet ad credendi fallum ſ. sufficere quod eo mentiendi fallum est.

b Per alium. qui facit ipse facere videtur.

c Stipulationis solemnitas potest remitti per consuetudinem. *arg. & secus l. ij. infra de verborum obligat. & citantur ibi per Bartol. l. fi. & Alberic. qui. a diu. tit. l. fi. pro. inst.*

d Infans qui minor loquens anno.

e Sic Fl. Grace tenens & vulg. libri legunt Aufidius. Fufidius. & sic mutato in f. & mutat. & arg. leg.

f Lex Vellæa (nam sic hic legendum) quod, vt. quæ scripti in notis legis vlt. *C. de prouis. hospitali. monumentis.*

g Manumittere seruum pertinentem ad hæredem causa habendi, minor potest.

collegium [a] generaliter prohiberet [b], nisi approbetur lege, vel senatusconsulto, vel constitutione: vt [c] de colleg. l. j. & ij. & ff. quod cuiusque vniuersi. l. j. in prin. ACCVRS.

[a] Collegia generaliter prohibita, nisi quæ permissa fuerint comprobata.

[b] Vide hic. collegiati. AZO.

[b] ¶ Vindicabam. vt supra de libert. tom. l. & die vt supra

DE MANVMISSIS testamento.

TITVLVS IV.

Ali vna seruos adquirendo in ipsa libertatis hac tantùm demonstratur, si quis nominatim nullo testamento manumissus sit. Nominatim ex lege Cæcilia. Omnia manumissionum † quæ certa forma, quæ diuersæ essent in vsu, & eæ quibus non daretur ius libertatis, quemadmodum & earum non desint vestigia in hoc libro, vt manumissio per epistolam. Loqui absentis. de adquirend. CVIAC.

Si testator sæpius in testamento reliquit libertatem seruo: ea voluntas valebit, quæ leuius reliquit libertatem. FRANC.

I. VLPIANVS *libro quarto ad Sabinum.*

VIm sæpius [a] datur [b] seruo libertas, placet eam [c] fauore valere [d], ex qua peruenit [e] ad libertatem.

Fauore libertatis seruus substituitur cum libertate, sit liber: licet heres non efficiatur. BART.

II. IDEM *libro quinto ad Sabinum.*

SI quis ita heredem instituerit, *Titius heres esto: si Titius heres non erit, Stichus heres esto, Stichus liber esto*: non esse [f] Stichum liberum Aristo ait, Titio heredi existente. Mihi videtur posse dici liberum fore: quasi non vtique

[a] Vm sæpius. dator.

[b] Fauore valere. aliàs, fauorem habere.

[c] Peruenit. vel leuius [f] vel manumissus: vt dicen. [f]. ead. in libertate. haec. ACCVRS.

[d] Libertas data non valet, si hereditas non ex gradu adita est, quo libertas data est.

[e] Sic; quia.] CASVS. Titium instituit heredem: & heres non erit, Stichum seruum meum instituit heredē & liberū. Dicitur quòd fiat Titius heres erit. fiat non: Stichus semper erit liber: quasi vtroque gradu vidcatur reliquisse libertas Stichus. FR. ACCVRS.

[f] ¶ Non esse. quia non [g] est adita ab eo gradu hereditas, à quo accepit libertatem: vt l. de vulgar. substit. l. fin. §. j. ACCVRS.

[g] Aliu. secundo tantùm.

[h] ¶ Duplicatur. id est, vtroque gradu. AZO. & facit supra eo. l. decem.

NEc mihi.] CASVS. Minor viginti annorum etiam miles, non potest manumittere seruum suum in testamento. & dic de hoc vt in glo. FR. ACCVRS.

[o] ¶ Nec mihi. vt & C. de testa. mil. l. fi. Rufinus. nisi posset causam facilitet ipsum probare quare fuit manumissurus. dicta l. fi Rufinus in fine. & l. de fideicommiss. lib. l. arg. §. item si minor. & C. de fideicommiss. lib. Leonina. ACCVRS.

SI quis.] CASVS. In testamento reliqui libertatem seruo, & dixit heres meus x. ei dato. Dicitur quòd valet hoc legatum de x. & hæc sunt verba, fiat in testamento hoc dicti, fiat in codicillis. Vbicunque dicit, in testamento reliqui libertatem seruo meo: iterum dixi, grauo heredem meum vt det decem illi seruo, & eum manumisit vindicta. Dicitur quòd hoc legatum debetur seruo meo, si eum manumittam vindicta. FR. ACCVRS.

[p] ¶ Debeantur ei. decem. ACCVRS.

[q] ¶ Manumiserit. post testamentum factum. ACCVRS.

[r] Et si sic. scripsit testator, repete.

[s] Sine statim. i. fiat in testamento dicit. Stichus liber esto: fiat postea ex intervallo. in tali tamen voluntate aliquo [t] gradu [u] acceperit libertatem, sed dupliciter [x]. quo iure vtimur.

III. POMPONIVS *libro prima ad Sabinum.*

NEc militi [a] minori annis viginti permittitur posse testamento suo seruum manumittere.

IV. IDEM *libro secundo ad Sabinum.*

SI quis ita scripserit, *Stichus liber esto, eique* [heres] *meus decem dato*: nulla dubitatio est, quin debeantur ei [b], etiam si eum paterfamilias vinus manumiserit [c].

1. ¶ Sed & si sic [d], *Stichus liber esto, sine statim* [e], *sine post tempus: eique cum liber erit, heres meus decem dato*, idem [f] dicendum est.

2. ¶ Illud constabit, si libertate data [g] sic fuerit legatum, *Eique, si eum vindicta liberauero, heres meus decem dato*: licet ex mimia subtilitate separatum [h] est à testamento: attamen humanitatis intuitu valebit legatum, si vinus eum manumiserit [i].

V. IDEM *libro tertio ad Sabinum.*

IN libertatibus [k] [l] leuissima scriptura spectanda est: vt si plures [m] sint, quæ manumisso facilior sit, ea leuissima intellegatur [n]. Sed in fideicommissariis libertatibus nouissima [o] scriptura spectatur.

VI. VLPIANVS *libro septuagesimo ad Sabinum.*

SI fructuarium [p] dominus [q] proprietatis heredem scripserit [r], & seruo [s] sub conditione sit libertas data: quoniam interim sit heredis, confusione [t] facta vsusfructus, si extiterit conditio perueniet [u] ad libertatem.

VII. IDEM *libro decimo nono ad Sabinum.*

NEratius scribit, eius cui libertas sic data est, *Si mihi nullus filius erit cū moriar, Stichus liber esto.*

[a] Sensus est quia non potest in fraudem gradū libertatem accipere, sed omnem gradum: hoc est, non potest in primo gradu cum tacet reliqui: in secundo autem expresse pronunciauit. [b] Vt hanc legi debeatur interpretationem dicam in meis ad hanc legem notis.

[c] Testator potest debitor procuratori creditoris, etiam mandatum reuocauerit ignorans.

[d] Libertatem directam & fideicommissariam differentia.

[e] In omni fauore, addes omnia infra.

[f] Coniunctio & disiunctio differentia.

[g] Libertatem directam & fideicommissariam differentia.

[h] Separatum. id est, secessum, quantum ad libertatem pertinet. R. Vel secundum M. separatū, id est, legatum. [i] Manumiserit. vindicta. & facit l. de leg. 3. l. Lucius Titius. in princip.

IN libertatibus.] CASVS. Si libertatem reliquo seruo meo in pluribus scripserit, & alio modo in vna scripserat quàm in alia vel illabitur, quæ facilitis imponit libertatem. & hæc sunt vera, quando directò reliquit libertas. at quando per fideicomm. tunc ei fiebat quæ posterior est. FRANC.

[k] ¶ De libertatibus. fc. directis [l] in fideicom. secundi. vt & huius lege. ACCVRS.

[l] ¶ In libertatibus. directis. Vide notata ad l. j. eodem. CVIAC.

[m] ¶ Plures. fc. scripturę de libertate. Item hoc, si separatim conditiones sint datæ. quòd si coniunctim: tunc omnibus parendum est. aliàs non erit liberus vt l. cod. l. quod vulgo. Quod si non coniunctim, scilicet conditiones sint appositæ, sed separatim: alteri obtemperante sufficit: vt supra de condit. institut. l. si heredi. & supra eod. l. j. ACCVRS.

[n] ¶ Intelligatur. esti non sit leuissima. M. vt supra de condition. & demonstrat. l. sub diuersis. & l. quod traditum. & l. leuissima. & infra eod. l. si quis ita. & arg. institut. de act. §. hinc.

[o] ¶ Nouissima. Sic in legatis semper. vt d. l. quod traditum est. sic l. de codicillis. l. fini. §. fin. ACCVRS.

[p] ¶ Si fructuarium.] CASVS. Quidam habens proprietatem in seruo, facit testamentum: & eum qui habebat vsumfructū in eodem seruo, instituit heredem: & illi seruo reliquit libertatem sub conditione. dicitur quòd adueniente conditione ille erit liber. FR. ACCVRS.

[q] ¶ Si fructuarium. vestigium est iuris antiqui, cuius meminit Vlp. in fragm. tit. de pen. Similia fere in Lic. de hered. inst. & Liq. 5. de manumiss. CVIAC.

[r] Dominus. proprietatis. Alij econtra, si fructuarius dominum proprietatis.

[s] Seruo. in quo habes vsumfructum.

[t] Confusione. additione hereditatis. ACCVRS.

[u] Perueniet. directò. [x] secundum primam litteram: per fideicommissum secundum aliam: vt C. eo. l. seruo.

Neratius.]

480/C.IV.K.5-3, 211-212
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

NEratius.] CASVS. Reliqui libertatem Stichо seruo meo, si nullus mihi filius erit cum moriar. Dicitur quòd nato mihi postbumo impeditur libertas. Sed pone quòd nondum est natus, sperarur tamen nasci: etine interim seruus, an liberi & certe si nullus postea nascatur, liber fingitur fuisse retro. FRANC. ACCVRS.

a ¶ *Quod magis.* id est rectius. b liberum dicendo. ACCVRS.

a Liberus quandoque retrotrahitur.

Si ita sit scriptum.] CASVS. Seruo meo qui fuerat meus cultaldeo, reliqui libertatem, si apparuerit rationes meas diligenter tractasse. dicitur quòd erit liber, si apparet quòd ad vtilitatem domini bene gesserit, & bona fide: & reliqua, si qua sunt reddidit. FRANC. ACCVRS.

b ¶ *Si ita sit scriptum.* hoc dic vt dicitur C. eodem. l. ro. & infrà eodem. l. qui filium. §. fin. & de fideicom. l. Labeo.

Si quis ita.] CASVS. Reguli tibi seruum sub conditione vt eum manumittas: & si non manumiseris, iussi eum esse liberum, & legatum hoc casu ei reliqui. Dicitur quòd si non manumittas eum, erit liber ex testamento, & habebit legatum. [QVOD CONSTITVTVM.] Quod dictum est *supra de manu. l. seruus hac lege.* seruum vtilitas in testamento domini ad libertatem perduci, non posse manumitti: est verum, quando hic seruus erat testatoris, vel heredis eius: secus si esset hic seruus alienus. FRANC. ACCVRS.

c ¶ *Legatum fit.* alienus. ACCVRS.

d ¶ *Legatus.* aliquid.

c ¶ *Responsum est.* vt & *infrà eod. l. quidam. & l. Stichum. & de fideicom. lib. l. imitetur.* §. *fin. & C. si man. ita fuer. adl. vt manu. l. 8. & 10.*

f ¶ *Quod constitutum.* vt *l. de manu. l. seruus.* ACCVRS.

g ¶ *Aliena argum. l. de leg. 3. l. vnum.* §. *fi rem.* ACCVRS.

Si peculium.] CASVS. Peculium cuiusdam serui mei legati fuerit ipsi seruo iusto esse libero, vel alij extraneo. postea vicarius, qui erat de ipso peculio, reliqui libertatem. dicitur quòd verumque tenet: & legatum peculij, tamquam cuiusdam generis tenet. [SI SERVVS.] Legati tibi seruum: eidem postea reliqui libertatem. dicitur quod liber est. & sic extinguitur legatum. Sed pone quòd primò reliqui libertatem seruo eundem cum tibi legn. quod ibi rum valebit: & si quidem apparet quòd habui animum reuocandi libertatem, tunc tenet legatum. si autem dubitetur de hoc, tunc fauore libertatis dicimus libertatem deberi: nec videri reuocatum per hoc legatum. FRANC.

h ¶ *Praelegatum est.* vel seruo libero esse iusto, vel alicui extraneo.

i ¶ *Placet. vt & infrà de reg. iur. l. in toto. & supra de leg. 1. l. seruus vrbanus.* §. *finali. & de pecul. l. si Stichus. & de trit. & olei leg. l. 9. in princip. & de aur. & argent. leg. 1. in princip.* Nec est contra *supra de pecul. leg. l. seruus manumissus.* Imò concordat. ACCVRS.

k ¶ *In peculio.* quod est genus.

l ¶ *Et vicario.* quod est species a peculio.

m ¶ *Vera. vt infrà tit. 3. §. seruus. & arg. C. de fideicom. lib. l. cum autem. & infrà de re. iur. l. quotiens. & facit ad §. supra de leg. 3. l. si post mortem.* §. *fin. & de leg. 3. l. si idem. & C. de necessf. ser. hered. inst. l. quidam. in prin. & §. fin.*

genere placet [k]quod est in peculio [l] legato, & vicario [l] manumisso.

Obscura locutio, fauore libertatis est interpretanda pro libertate. hoc dicit.

1. ¶ Si seruus legatus liber esse iussus est, liber est. Sed si priùs liber esse iussus, postea legatos sit: si quidem eadem voluntas sit testatoris quòd ademit libertatem, cùm placeat hodie etiam libertatem adimi posse, legato eum cedere puto. Quòd si in obscuro fuerit: tunc fauorabilius respondetur, liberum fore [m].

Fideicommissa libertas relicta seruo quem prius testator legauerat, perducit eum ad libertatem. h. d.

XI. POMPONIVS *libro septimo ad Sabinum.*

SIlegato seruo fideicommissaria libertas relicta est: vel heres vel legatarius [n] eum cogitur manumittere.

Vno seruo implente conditionem vtilis libertatis, efficitur ipse liber: licet alter cessit implere. h. d.

1. ¶ *Si Stichus & Pamphilus decem dederint, liberi sunto.* Potest alter quinque dando [o] liber esse: quamuis alter non dederit.

2. ¶ Cùm testamento seruus liber esse iussus est [p], vel [q] vno ex pluribus heredibus institutis adeunte hereditatem, statim liber est [r].

Conditio sub qua relicta est libertas, est implenda cupienti ad libertatem peruenire, licet dura videatur.

XII. VLPIANVS *libro quinquagesimo ad Edictum.*

SI quis libertatem sub iurisiurandi conditione [s] reliquerit, edicto [t] praetoris locus

l. Liber est sic. §. sed. l. Titianus. & l. testamento manumissus. §. *fin. & l. testamento liber. & §. si quis ex lib. l. 3. & de stip. l. 3. & de cond. & demonstrat. l. 3. & de stip. l. 3. & de cond. inst. l. 3. & de manumiss. testam.*

n ¶ *Vel legatarius.* priùs vltimò rogauit: nam post legatum potuit heredem rogare, per quod videtur reuocare [b] legatum: *arguitur. supra l. penul.* §. *fina.* Vel dic simpliciter vt dicit: & est in arbitrio legatarij vt fateri habeat eum liberum.

a Libertatis fideicommissaria seruo relicto, seruus ipsi a latere defuncto legatus erat, videtur à testatore reuocatus.

o ¶ *Dando.* quia est diuidua [c], alias secus: vt & *supra de condit. & demonstrat. l. qui heredi.* §. *finali. & l. si quis. & l. cùm fundus. & alias Cod. de condition. insert. l. penult.*

b Dandi conditio diuidua.

p ¶ *Iussus est.* dicto.

q ¶ *Vel.* pro [d] saltem [e]: nam multo magis si omnes adierint.

r ¶ *Liber est sic supra eod. l. Titianus. manumissus.* §. *fin. & l. testamento liber. & §. si quis ex lib. l. 3. & de stip. l. 3. & de cond. & demonstrat. l. 3. & de stip. l. 3. & de cond. inst. l. 3. Cod. de manumissum.*

d Vel, pro saltem.

e Adde glossa. cùm casus, ex quo de iure. & in c. dom. de iureiur. ord. lib. 6. & in 2. vers. Adde & §. fi. in 3. Cod. de manumissum.

s ¶ *Conditione.* Puta, liber esto, si iurauerit te x. operas daturum: vt §. *eod. l. seruum. & §. de oper. lib. l. vt iurisiurandi.* §. *l.* Vel Capitolium ascensurum: vt §. *de fideicom. l. si quis ita.* §. *qui ita.* ACCVRS.

f Legibus ecclesiæ benefacta, à prætore nil est necesse publicatis.

t ¶ *Edicto praetoris.* mortui, quo remittitur talis conditio iniecta legatis, vel institutionibus: & ideo [f] non est opus adire pro hoc praetorem viuum: vt §. *de condit. insert. l. qui sub conditione. in vl. & §. fin.*

x ¶ *Conditio.*

480/C.IV.K.5-3, 213-214
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

a ¶ *Condicio.* id est, conditio iurisiurandi apposita libertati. ACCVRS.

b ¶ *Non potest.* nam sic est in legato sic relicto, quòd liceat remittere iuramentum [a] *Aebet* tamen facere quod iurare debebat: & alias non haberet relictum: vt *supra de condit. instit. l.* qua *fide* con-

a Iuramenti remittere facultatem non *dicitur* §. *quotiens.* sed in poenitentia.

non erit, vt iurisiurandi conditio [a] remittatur: & meritò. nam si quis remiserit conditionem libertatis, ipsam libertatem impedit, dum competere aliter non potest [b], quàm si paritum fuerit conditioni.

1. ¶ Proinde & si legatum quis cum libertate acceperit [c], non aliter legatum habebit, nisi conditioni iurisiurandi paruerit.

2. ¶ Sed si parè libertatem acceperit, legatum sub iurisiurandi conditione: putat Iulianus libro trigensimoprimo Digestorū, remitti ei conditionem iurisiurandi.

3. ¶ Idem puto [d] dicendum & si libertati quoque iniecta conditio sit, sed [e] testator eum viuus manumiserit. nam & hìc † conditio legati [f] remittitur.

Licet conditio sit individua, potest tamen ab vno seruorum impleri vt liber fiat altero cessante: eus cessanti extinguitur conditio semel ab alio impleta.

XXI. IDEM *libro quinto Disputationum.*

SI ita fuerit seruis duobus libertas data, si insulam ædificauerint, vel si statuam posuerint: diuidi hæc conditio non potest [g]. solummodò illud habebit dubitationem, an alterò faciente [h], satisfactum voluntati [i] videatur, ideóque ad libertatem peruenial, quod magis est, nisi aliud expressit testator: faciendo tamen, sibi conditionem impleuit, alteri non: quinimò extinguitur ei conditio. Nec enim ampliùs parère conditioni potest cùm semel expleta sit [k].

1. ¶ Idem quæri potest & si fabris duobus vel pictoribus, si membrum [l] depinxissent, vel si fabricassent nauem, quid [m] adscriptum sit. nam voluntatis erit quæstio, num alteri alterius facti conditionem iniunxerit [n], quæ res efficit, vt quoad alter cessat, alteri quoque qui facere paratus est, conditio deficiat [o]. Quòd si ex his quæ scripsit vel dixit, ostenditur contentus esse testator vel alterum facere: res erit expedita.

b Rationibus redditis tutor efficit liber, vbi nulla ratio nem reddere arbitratur. Balduus consil. III. 1. *d Cons.* participatus, inter participes communis: principaliter inter eos, ac testator. *l.* 1. *v.* 3. *supra de peculio legato Cyno in l.* 1. *C. de vet. Signifero, Bald. l.* 4. *C. de obligat. & l.* 1. *C. mandati. Ran. l.* 1. *§.* 8. *plures. supra de condition.*

rédidérint rationes, & vnus vult reddere rationes, alter non: an audiatur? & distinguitur. nam aut gesserant separatim: & tunc vnus reddendo suas proprias rationes, auditur: & erit liber. si verò simul gesserunt, tunc ille qui vult reddere, debet reddere omnes. & vnius omnia soluere: & eriam ipsa volumina [a] rationum sue libros reddere debet. 4. Quæsò quæritur: Titius manumisit ancillam cum [b] filiis suis. inuenitur quòd nullum habet filium: vel si habet, sunt tales quòd non possunt peruenire ad libertatem. Dicitur quòd nihilo minùs ipsa erit libera. idem est & si ipsa non potest effici libera, filij tamen sui sic: nam filij erunt liberi, non ipsa, & sic apparet quòd hæc conditio, *cum filiis*, non facit conditionem nisi mihi proponas aliam sententiam testatoris fuisse. tunc enim pro conditione erunt hæc verba capienda. Conditionem autem non facere argumento est & edictum prætoris, quo ita cauetur [c]. *Veniem cum liberis in possessionem esse iubebo.* Placet enim, etsi nulli liberi sint, ventrem tamen ex edicto in possessionem mittendum.

a Argumentum à verbis legis ad verba testatorum, valdum.

XXII. IDEM *libro octauo Disputationum.*

CVm seruus purè liber scribitur, & heres sub conditione: placet, deficiente conditione habere eum libertatem [a].

Relicta libertate duobus seruis, si rationes reddiderint: potest vnus rationes reddendo liberi fieri, si separata fuerit eorum gestio: sin autem simul gesserunt, desinente ambo rationes reddere, si soluati ad libertatem perueniunt. hoc dicit.

2. ¶ Hæc quæstio [b] & in eo tractatur, si quis libertatem dederit seruis duobus, si rationes reddiderint [c]. Iulianus enim tractat, si alter reddere sit paratus, alter non sistan alter per alterum impediatur. Et rectissimè ait, si quidem separatim rationes gesserunt, sufficere ad libertatem adipiscendam ei qui suas rationes reddit. si verò simul, non aliàs videri alterum paruisse, nisi vtriusque reliqua exoluerit [d]. In reliquis accipere debemus, vt & ipsa volumina rationum reddantur.

Coniunctum vitiosum, sine nullum, non impedit libertatem.

3. ¶ Sed & si ancilla cum filiis libera esse iussa fuerit si nullos habeat, erit libera: vel si habeat quidem, filij autem eius ad libertatem peruenire † non possint [e]. Idem erit dicendum & si ipsa libera esse non possit, filij tamen eius peruenient * ad libertatem. Nam hæc adiectio, *cum filiis*, non facit conditionem: nisi mihi proponas aliam sententiam testatoris fuisse. tunc enim pro conditione erunt hæc verba capienda. Conditionem autem non facere argumento est & edictum prætoris, quo ita cauetur [f]. *Veniem cum liberis in possessionem esse iubebo.* Placet enim, etsi nulli liberi sint, ventrem tamen ex edicto in possessionem mittendum.

a Argumentum à verbis legis ad verba testatorum, valdum.

b Institutio est conditionalis.

c Seruus fideicommissi non potest.

d Facilis pro infecto habeti non possunt.

† peruenire.

* peruenient.

XXIII. IDEM *libro octauo Disputationum.*

CVm seruus purè liber scribitur, & heres sub conditione: placet, deficiente conditione habere eum libertatem [a].

§. 1. Si quis legauerit & facit rub. tit. l. si ancillæ. & l. si quis in publicos. §. si ita.

Cum seruus.] CASVS. Instituit duos heredes: vnum purè, alium sub conditione. seruo meo reliqui libertatem purè: tandem defecit conditio vnius heredum: & sic non est heres. dicitur quòd si alter adeat, facit est vt libertas seruo relicta debeatur: & sic erit liber. PRINCVRSIVS.

[a] ¶ *Libertatem* adita à coheredè hereditate, aliàs non: vt *l. de hered. instit. l. Trebatius. §. fi & l. seq.* licet ibi aliter exponi possit.

a ¶ *Stichum*

a *Stichum. facit* C. *eod. l. ſi quis ita. &* quod ibi dixi.

Si ita ſcripserit.] CASVS. Sempronius ſeruo ſuo Sticho reliquit libertatem cum Titius annorum XXX. erit, & grauauit heredem ſuum vt ei Sticho daret fundum, tunc temporis ſcilicet deceſſit Titius antequàm completis XXX. annis. dicitur quod adhuc ſtabitur per tantum tempus, quo ſi Titius fuiſſet viuus, compleuiſſet XXX. ann. & tunc Stichus erit liber. & hoc eſt ſuorre libertatis, ſecus in legato quod erat relictum eidem Sticho ſub eodem tempore. nam extinguitur. FRANC. ACC.

a ¶ *Stichum.* coniungenda eum *l. ſi fundum.* 82. ¶. *Stichum.* C. *de leg.* 3. vide ſcripta ad eam locum. CVIAC.

b ¶ *Equo.* manumiſſo. & ſic prima dilatio intelligitur repetita vſque C. *de condit. & demonſt. l. notia. in prin.*

c ¶ *Implet.* quod eſt ſi ſic vltimo anno eſt teſtator: vt ff. *eod. l. ſi ita fuerit liberus.* ſecus in pecuniariis relictis: vt C. *de condit. & demonſtrat. l. vſ putabam.* & de his dixi ſupra *de minis. l. ij. §. minorem.* ACCVRS.

d ¶ *Deficiſſe.* quia in eo nullus eſt fauor, ſed [a] in libertate ſicut *hic*, & C. *de fideicommiſſ. lib. l. fideicommiſſaria. & infra de ſtatulib. l. ſi ſeruus.* Sed contra. C. *quando dies leg. ac. l. ex hac.* vbi etiam in legato dicit idem. Sed ſolu. vt ibi. ex qua etiam ſoluitur *ſupra de adi. leg. l. libertis. §. ab herede.* quæ eſt contra. Item contra ſupra *ad Trebell. l. Seius Saturninus.* ibi non perit relictum pecuniarium: imò quod plus eſt, ſtatim mortuo teſtatore datur: ſed ibi facta erat dilatio fauore eius cui relinquebatur. *argum. ſupra de vſur. l. in fideicommiſſ. §. cum Pubſidium.* Ille heredis fauore. Item in libertate videtur contra, vt antedò ſcilicet non debeatur: vt C. *eod. l. cùm teſtamento.* Sed ibi incertum tempus aliquius: hic certum fuit poſitum. ACCVRS.

a Liberus ſi mortebitur.

Moriatur.] CASVS. Quatuor habet partes hæc lex. prima eſt: reliqui libertatem ſeruo hoc modo: cùm moriatur ſeruus, ſit liber. dicitur quòd nullius momenti eſt hæc libertas. Secundo reliqui libertatem ſeruo, ſi non aſcenderit Capitolium. dicitur quòd valet: & tunc erit liber cùm poterit aſcendere Capitolium, & non aſcenderit. Tertiò reliqui libertatem ſeruo meo, ita vt filius rutis rationes reddat. dicitur quòd puré eſt relicta libertas: non ſub conditione reddendarum rationum: cogitur tamen reddere rationes. Quartò reliqui libertatem ſeruo poſt annos dandam ab heredi meo, non dixi poſt quot annos. dicitur quòd poſt biennium debebitur libertas abſtinendo: niſi apparent teſtatorem aliud ſenſiſſe, & hoc probetur per heredem. FRANC.

b Dentur in tempus nouum diſcuſſionibus relinquentur. Nec enim tenebuntur quod dentur in tempus, quo fuit in hac parte.

a ¶ *Viua.* ſcrui [b] vt ff. *eodem. l. ſin. &* C. *de Lati. lib. vel. tirus pronicij. & infra de ſtatulib. l. cùm heres. §. j. & ſupra de conditio. & demonſtr. l. Iuuis ſeruus. §. quamuis.* non datis libertatem: vt ff. *eod. l. qui duos. §. j.* Item non heredis, nec extantem: vt *d. l. heres meus. §. fin §. verbum.* Sed contra ſupra *quando dies le. ce. l. ſi cùm heres.* Sed ibi in pecuniaria relicto. Item contra. C. *de hered. inſtit. l. extraneum.* Solu. vt ibi.

β ¶ *Hæc autem ſcripſerat.* hinc explica *l. ſup.* ff. *de condit. & demonſt.* CVIAC.

γ ¶ *Non aſcenderit.* ſi dixit *non aſcenderit*, accipitur cùm primùm, &c. vt *ſupra de condit. & demonſtrat. l. hac conditione* ſecus ſi dixit, ſi non aſcendam: vt *infra eod. l. Stichum ſi codicillis.*

δ ¶ *Aſcendat.* fauore libertatis. ACCVRS.

b ¶ *Primum.* non idem in ſtipulat. hoc modo concepta: vt *infra de verbor. obligat. l. ita ſtipulatus.* quæ eſt concia. & plenè dixi *ſupra ſi quis cau. §. & poſt cres.*

i ¶ *Capitolium.* ſilicet aſcendere. ACCVRS.

k ¶ *Ad libertatem.* Niſi voluntas defuncti alia ſit: vt ff. *eod. l. ſin ſeruus.*

l ¶ *Ita vt.* hoc eſt quod facit modum [a]. m ¶ *Conditionem.* aliàs *conditione libertatis non nocet.* & aliàs *conditiones libertatis non inſunt.* ACCVRS.

a *Vide quæ notauerunt in Glo. ſi Imperatores. §. infrà eod.*

n ¶ *Reddendæ.* ſic enim eſt in modo: vt *nec. Cod. de his quæ ſub modo. l. j.*

o ¶ *Poſt annos.* aliàs *poſt annos*: & tunc plana. & *ſic facit* C. *de teſt. l. vlt. &* ff. *de verborum ſignific. l. inter illum. §. ita.* aliàs *poſt annum.* & tunc plurale pro ſingulari ponè, vel ſubaudi, vel biennium. & ſic facit C. *de leg. 9. l. ſi ita relictum. §. fin.*

p ¶ *Indiſtinctè.* id eſt, non determinando numerum annorum. alij dicunt non determinando incipiat currere ex die teſtamenti, vel mortis. ſed hoc ſoluitur *in l. proxim. §. fin.*

q ¶ *Verba patiuntur.* plurialis enim, &c. vt *d. l.* vbi. ¶ Et nota. in

b Dubio fauorabiliorem ſenſum accipi: vt *ſupra de iure dotium. l. mutuatæ.*

Si non decem.] CASVS Inſtituit Titium & Sempronium meos heredes: & ſi Titius qui erat vnus de heredibus deprederet, reliqui ſeruo meo libertatem. dicitur quòd ſi Titius decedat etiam ante teſtatore vtero, debebitur libertas ſeruo: & intelligas poſt aditam hereditatem ab alio herede meo. [HAEC CONDITIO.] Libertatem tibi reliqui cùm moriar: videtur tempore vitæ meæ tibi deberi libertatem, ſcilicet tunc cùm fiat in articulo mortis: & ſic eſſet inutilis, cùm hoc ego nolim: ſed tamen de æquitate dicimus poſt mortem tuam tibi deberi libertatem. Secundò reliqui libertatem ſeruo ad annum. ſenſus verborum eſt quòd eſquæ ad annum ſi liber, quod eſſe non poteſt de iure: tamen ex æquitate interpretantur hæc verba, vt poſt annum ſit liber. Tertiò, poſt annum quo hoc teſtamentum erit factum, ſis liber: dicitur quòd hæc conditio non eſt inutilis, ſi contingat teſtatorem intra annum mori, quia ille erit liber completo anno incepto à tempore teſtamenti conditi. FRANC. ACCVRS.

c Moriãs quãdo moriatur: an eum tam in morte eſt, an tum eſt cum in vita fuerit, vide Gothum Acurſ. & ſi quis hoc vltimo modo, nec eſt mortuus, vide Bartolus colligit. Tempus quo non eſſe dicitur quis mortuus cſſe.

r ¶ *Liberum.* nam in vim conditionis fuit relicta, quæ viuo teſtatore potuit impleri: vt *ibi C. & C. de inſtit. & ſub. l. ſi quis. & ibi dixi.* Quid autem ſi ab herede fuit data? Reſpon. idem: vt ff. *de fideicom. lib. l. cùm quid. & l. ſi pro non ſcripto. &* C. *de caduc. tol. §. in primo.* Item accipe hereditatem aditam ab alio, vt diximus C. *ex. l. cùm ſeruus.*

ſ ¶ *Tempus.* nam c vitæ moritur: non mortuus. vnde ex vi verborum viuente teſtatore eſſet liber: & hoc teſtator nolait, & ſic inutilis videtur: vel etiam ſaltem tempore mortis ſtatim ex vi verborum debet eſſe liber, ſed hoc non vult ita, ſed dequam aditæ hereditatis: vt ff. *ex. l. teſtamento.* ACCVRS.

a ¶ *Mori.* qui

480/C.IV.K.5-3, 217-218
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

a ¶ *Mortem.* quia morte domini relicta confirmatur. R.
b ¶ *Ad annum.* vis verborum est, vt interim hinc ad annum fit libertinus post. Sed hoc non vult ius, quia ad a diem dari non potest: ut *l. cui libertas.* & ideo b fit hæc interpretatio, vt intelligatur verba ex die: quod c esse potest: ut *infra eod. l. testamento ma-*
numissus. §.].

c ¶ *Accipiatur.* huic verbo supponit infelicissime condition, quæ à testatore posita, si accipiatur hoc modo quo superius, & sic post mortem: non tamen erit inutilis, quin anno transacto à die testamenti conditi consequatur libertatem: & sic tria d sunt similia: ad annum liber esto. item postquam moriar liber esto. item post annum quàm hoc testamentum factum erit. licèt hæc verba parum plus habeat vtilitatis, & contingat testatorem decedere dadum post testamentum intra annum, vel etiam post, etiam competentes ex die testamenti. Alij eorum dant supposita verbo accipiatur, per superiora primum conditionem, vt annum liber esto: quæ sapientior si accipiatur hoc modo quo inferior, non tamen erit inutilis, quin à die mortis anno computato competat libertas: & hoc ex interpretatione, non ex vi verborum. *facit l. cedi. si ita.*

a Libertus ad quæ modo dari non potest. b Interpretatione euidenda sunt quæ dicam & iure impossibilem interpretationem habent. c Libertus ex die dari potuit.

d Liber esto ad annū, postquam moriar, post annum te testamenti fabri, hæc tria simile.

ACCVRS.

QVidam heredem.] CARVS. Rogani heredem meum vt seruum meum manumittat: & si non manumiserit, iussi eum esse liberum, eidémque legarum reliqui. dicitur quòd licet heres non manumiserit, tamen hic seruus erit liber ex testamento, & legatum habebit. FRANC.

d ¶ *Quidam heredem.* aliàs, *quidam heredem.* & aliàs, *quadam heredem*: & aliàs, *qui frustra heredem.* ACC.

e ¶ *Liberatem.* directam: & sic fuit seruus testatoris: ut *Cod. rod. l. seruo.*

f ¶ *Debeat.* vt *ff. Lauol. l. si quis ita sit legatum in prine.*

SErvus legauit.] CARVS. Legaui tibi seruos, & dixi, si de se pœnituerint, rogo vt eos dignos libertate existimes, id est, vt eos manumittas. dicitur quòd prætor cogit se vt eos manumittas: quasi semper præsumatur dignè, nisi hi serui commiserint aliquod delictum contra vt propter quod violentur indigni. Secundò pone quòd dixi quos tuisque tempore vis, manumitte quem vis de illis seruis. dicitur quòd si vis vnum non manumisisti, heres tuus cogetur manumittere. FRAN.

g ¶ *Exilimet.* id est, libertos eos facias. R. Vel subaudi hic, manumittere eos. ACC.

h ¶ *Officia.* id est, *scrutinium: vel Cod. de obs. ger. officio.*

e Præsumitur quilibet bonus nisi probetur malus.

¶ Et not. quemlibet præsumi e bonum nisi probetur malus. *sic*]. *cod. l. testamento emancip. in prine. & §. fin. & infra titr. §. l. talis. §. seruum. & supra de leg. §. l. cum quidam. & Cod. de inoffic. testam. l. nominado. Item argum. supra de legat. §. l. cum pater. §. rogo. & de reb. dub. l. earum. §.].*

STichum.] CARVS. Ego testator in testamento reliqui libertatem seruo huc modo, Stichus, imò Pamphilus, esto liber. quæri ergo testator enondare videat eorum circa Stichum. idem erit & si dixi, Stichus liber esto: imò Pamphilus liber esto. nam & hoc casu Pamphilus erit liber, prædicta ratione. FRANC.

f ¶ *Stichum.* facit hoc ad quæstionem quam scripsi *in Authent. de testa. §. quæ vero. ibi in glos. sed quid si dic.*

g ¶ *Errorem suum.* an Africanus. ¶ Et not. Imò a corrector poni in libertatibus. sic & in institutionibus: ut *§. de hered. instit. i. si ita scripsero.* quandoque non: ut *C. de non Cod. compo. dil., imò & mutatam.* &c.

a Imò, dicit ff. correctum præcedentem. utique in testatoribus corrector vitium non tamquam corrigens. Aliquando tamen addit vel equipollentia. *Addit. ver. non mutat. & dic Paulo. num. 1. ff. de re dub. & quæ annotabit. l. scire. ff. de cur. non confer.* & quæ *per Bald. in l. 1. col. 1. ff. de ædificio. l. ult. col. 1. ff. de relationib.*

QVi filium impubem.] CARVS. Titius habens filium impubem, cum heredem instituit: & Stichio seruo libertatem reliquit, si redderet rationes agenti quod sub cura eius fuit. tandem ille Stichus si tuus partem argenti quod subripuerat, cum tutore pupilli diuisit: & tutor scripsit qualiter erant bona reddita rationes ab illo seruo Stichio, quæritur an ille seruus Stichus sit liber? & dicitur quòd non. nam sicut in alienatione rerum pupillarium, ita hîc exigitur bona fides. Ita ff. tatuliber gratuitus datus pupillo, si det eius tutori ita demum liberatur & efficitur liber, si seruus & tutor fraude careant, ita & in nostro casu debeant cauere in reddita rationibus, quod non fuerint vsi fraude: & ideo ratio pu non reddita habeatur. Vltimò dicit qualiter debet ille seruus Stichus reddere rationem argenti vt efficiatur liber: & certè illud argentum quod habet de bonis pupilli, debet ei reddere. & si quædam vasa argentea amisit sine dolo & culpa, non tenetur ad ea: sufficit enim si ex bono & æquo rationem reddat. FRANC, ACC.

* parum argentorum.

l ¶ *Parum.* id est, rectè eum reddidisse rationem significauit b, vt sic eò liberum quasi conditione impleta o-

b C. subaudi tutor de reddit. rationib. tutelæ, liberationem pure datis tabulis effecto & libertate facta est. *vide Bald. ibi. C. de fideicom. in prine.*

h ¶ *Seruentur.* & tunc demum à tutore facta valida fit alienatio, cùm ipse fraude careat: ut *l. de minor. i & si seu. §.]. & l. pen. & C. si adu. vend. l. 4. & C. de prad. min. l. 8.*

¶ *Nolit.* scilicet tutor.

i ¶ *Culpa.* etiam leuissima, si c cum mandato gerebat: ut *Cod. mand. l. à procuratore.* aliàs leui regulariter: ut *Cod. de negot. gest. l. tutori.* tum ita in seruo debet esse, vt si liber gereret: ut *supra de pecul. l. non solùm. §.].* secus in libero homine bona fide possesso, qui de lata tantùm tenetur: ut *ff. de acquir. re. dal. bonæ fidei. in prine.*

c Culpam leuissimam præstat eximitatus.

k ¶ *Paterfamilias.* *sic*]. *ut. l. si ita sic scripsero.*

TEstamento.] CARVS. Manumissus in testamento tunc fit liber, quando adita est hereditas ex testamento, & testamentum tenet: vel si institutus omisit ex testamento, & ab intestato

d Patrisfamilias [illegible]

480/C.IV.K.5-3, 219-220
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

testato adiisse: & hoc est verum quando libertas erat relicta pure, & sufficit quid ab vno adeatur hereditas. Si autem in diem vel sub conditione relicta est libertas: tunc competet libertas, cum dies venerit, vel conditio. FRANC.

a ¶ *Hereditas. vt C. cod. l. 9.*
b ¶ *Omisse.* in Exemplari. *ali ab* legati *vt C. si omisso. sic causa rest. l. 1. in prin. & in fine.*
c ¶ *Vel. pro saltem.* ACCVRS.
d ¶ *Ab vno. vt & §. cod. de testamentis. & §. eodem. l. si legato. §. fin.* sic in tutela: *vt §. de testamentaria tutela. l. si mater.*
e ¶ *In diem.* id est, ex die, non ad diem: *vt §. e. l. libertas.*
f ¶ *Extiterit. sic infra de verbor. signific. l. ordere. & C. de caduc. tol. §. fin autem.*

† adest, ex diuisione in 1. p. §. vltimi de hered. inst.

NOminatim.] CASVS. Serui nominatim videntur manumitti, etiam quando non nomen eorum ponitur, sed nomen officii quod habebant: vt si dicam, seruus meus pistorem liberum esse volo: vel sic, seruum meum dispensatorem liberum esse volo: vel simile per quod cognoscitur. FRAN.
g ¶ *Nominatim. facit §. eo. l. nominatim.*
h ¶ *Officio.* hoc differunt inter se: *vt §. de leg. 1°. l. legatur. §. 1.* ACCVRS.
i ¶ *Demonstrari.* vt ea demonstratio † fungatur vice nominis. R. *vt §. si cert. pete. l. certum est.* ACCVRS.

* Demonstratio vice nominis fungitur.

k ¶ *Filium.* cùm enim solum filium habeat *vt §. de lib. & posth. l. 9. &* semper fabiudi, *liber esto.* si autem non apparet de quo sentiebat, obtinet quod dicitur §. *eo. Licinn ex plurib.*

Testamento.] CASVS. Libertas testamento relicta tunc valet, cùm hereditas adiitur etiam ab vno. & in eo gradu erat relicta, & purè erat relicta. FRANC. ARETIN.
l ¶ *Gradu.* inflexionis, vel substitutionis. *sic supra de leg. praeced. l. sed & si pro dote. §. non omnia.*
¶ Sed quid si ab instituto libertas, à substituto hereditas relinquatur eidem? videtur non adeat per leg. istam. Sed arg. contra *C. de leg. qui eum patre. §. ab instituto.* Sed respon. vt not. *C. si quis omiss. eam rest. l. 3.*
m ¶ *Purè.* alioquin secus: *vt §. eo. Testamento.*
n ¶ *Manumissus.* id est, manumitti iussus. Arg. contra huic legi, *C. eod. l. 9.*

Dauus.] CASVS. Titius in testamento suo scripsit Sempronium heredem: & si heres non esset, substituit seruum suum Stichum cum libertate. Item & Sempronius erit heres, reliquit legatum Stichio. dicitur quid videtur & ei libertatem relinquere etsam in hoc casu. FRANC.
o ¶ *Legatum erat.* hoc modo *Sihæres, &c.*
p ¶ *Libertas.* id est, non habita mentione libertatis in legando.
q ¶ *Liberus.* habebit ergo legatum & libertatem, si heres non erit: quod erit adeunte instituto. Sed videtur contrarium habere: *vt C. de necessf. ser. hered. instit. l. pen. §. illo. qua est contra.* Sol. hîc videtur repetita conditio libertatis, quæ erat apposita in substitutione: *vt supra de condit. & demonstr. l. unic. & de condit. instit. Licinn. Seruus.* ACCVRS.

heredi reddita impletam conditionem videri.

XXIII. MARCIANVS *libro primo Institutionum.*

TEstamento manumissus ita demum fit liber, si testamentum valeat, & ex eo adita sit hereditas *: vel si quis omissa b causa testamenti ab intestato possideat hereditatem.

1. ¶ Testamento data libertas competit, purè quidem data, statim quàm adita fuerit hereditas vel c ab vno d ex heredibus. si in diem e † autem libertas data est, vel sub conditione: tunc competit libertas, cum dies venerit vel conditio extiterit f.

Serui nominatim videntur manumitti, etiam quando non nomen eorum ponitur, sed nomen officij quod habebant, veluti pistorem aut pistrinum. FRANC.

XXIV. GAIVS *libro primo Rerum cotidianarum siue aureorum.*

NOminatim g videntur liberi esse iussi, qui vel ex artificio, vel officio h, vel qualibet alio modo euidenter denotati i essent, veluti dispensator meus, cellarius meus, cocus meus, Pamphili serui mei filius k.

Libertas testamento relicta tunc valet, cùm hereditas adeatur etiam ab vno, & in eo gradu erat relicta, & purè erat relicta. FRANC.

XXV. VLPIANVS *libro quarto Regularum.*

TEstamento liber esse iussus, tunc fit liber, cum adita fuerit hereditas qualibet ex parte: si modò ab eo gradu l quo liber esse iussus est, adita fuerit, & purè m quis manumissus n sit.

Si quis instituit aliquem, & substituit seruũ cum libertate, & si primus heres erit, legatum reliquit seruo non expressa libertate: seruus ille liber erit etiam sine causa.

XXVI. MARCIANVS *libro primo Regularum.*

DIuus Pius & diuî fratres frequentissimè rescripserunt: cum seruo cum libertate substituto legatum erat o, si heres non esset, non adscripta libertate p petendæ haberi, neque si adscripta esset & libertas q.

XXVII. PAVLVS *libro primo ad legem Aliam Sentiam.*

QVi potuerint apud consilium manumittendo ad libertatem perducere r, possunt etiam necessarium heredem facere: vt hæc ipsa necessitas probabilem faciat manumissionem s.

Seruus cui libertas relicta est his duabus conditionibus hac lege expressis, vtroque casu liber erit. h. d.

XXVIII. IDEM *libro singulari de iure codicillorum.*

SIchus, *si codicillis cum non vetuero liberum esse, liber esto.* sic est atque si diceret: *Stichus, si in Capitolium non ascendero t, liber esto.* nam & heres sic instituì potest.

Licet testamentum rumpatur propter preteritionem liberorum: serui tamen quibus est data libertas in illo testamento, si per quinquennium fuerint in libertate, liberi remanebunt.

XXIX. SCAEVOLA *libro quarto Digestorum.*

VXorem prægnatem repudiauerat, & aliam duxerat. prior enixa filium expoſuit: hic sublatus * ab alio educatus, est nomine patris vocitatus. vsque * ad vitæ tempus patris, tam ab eo ?, quàm à matre, an viuorum * numero esset ignorabatur. mortuo patre, testamentóque eius quo filius neque exheredatus neque heres institutus fit, reciato, filius & à matre & ab auia paterna adgnitus, hereditatem patris ab intestato quasi legitimus possidet. quæsitum est, hi qui testamento libertatem acceperunt, vtrùm liberi, an serui sint. Respondit, filium quidem nihil præiudicij passum fuisse, si pater eum ignorauit: & ideo cùm in potestate & ignorantis patris esset, testamentum non valere u. Serui autem manumissi si per quinquennium in libertate moratuntur, ad libertatem perducuntur. Quæsitum est, si heres non fuerit, an seruus necessarius heres existat? Respondit, si ante quinquennium alium heredem: & de isto puero nihil dixit: reliquit seruis libertatem ille instituens adiit hereditatem, nunc hic puer venit, & probat se filium defuncti: & sic testamentum rupsum dicit per preteritionem. obtinuit & sic habet bona. modò quæritur quid erit de libertatibus & dicitur quòd postquàm serui steterunt vt liberi per spatium quinquennij, amodò non debent reuocari in seruitutem. FRANC.

r ¶ *Sollertior.* id est, natus.
s ¶ *Vsque.* cum sequentibus iunge.
y ¶ *Ab eo.* scilicet patre.
z ¶ *Posuerunt.* id est, an esset vitus. ACCVRS.
a ¶ *Non valere.* In quo preteritus est: vt *Instit. de exhered. lib. in prin.* Sol. contrà *C. de emancip. vbi. l. si emancipatus. §. fin.* Sed dic sic matris † præteritio quæ habetur pro exheredatione: vt *Instit. de exhered. lib. §. matrem.* hîc patris.

Qui potuerint.] CASVS. Sicut minor xx. ann. potest dare libertatem seruo suo certis de causis: ita potest eum instituere hîc heredem necessarium, & per hoc liberum efficere, quasi & hæc sit causa iusta habere eum in heredem. FRANC. ACCVRS.
¶ *Perducere.* qui numerantur *Institut. qui non. non pos. §. eodem. & §. vt. n. l. si minor an. xx. & l. seq.*
¶ *Manumissorem.* id est, causam manumissionis. Aro. etiam si non subsit aliqua de prædictis *sic § vic. n. l. illud §. sic* iure institutionis † licet, quod aliàs non licerent *Instit. qui non. non pos. in prin. & licet.*

† Institutio iure licet quod aliàs non licerent.

Sichus.] CASVS. Ego testator dixi in testamento, Stichus si liber, si codicillis cum non vetuero esse liberum, dicitur quòd perinde est ac si dixisset, si in Capitolium non ascendero, sit liber. nam vtroque casu me mortuo erit liber, si non reuocauit in codicillis: vt in primo casu: vel si non ascendi Capitolium, vt in secundo. Vltimò dicit quòd heres potest indiui sab aliqua de prædictis conditionibus. FRANCVS.

Alciat. lib. 4. disputat. c. 1.

¶ *Non asscendero.* quæ conditio † locum habet me mortuo: arg. *§. de verborum obligi. l. quadrupedi. §. fin. & de his dist. §. eo. Libertas §. 1.*

† Conditionis negatiuæ loco habetur mortis præsentem euentum. Idem quæ in his quæ ciuiliter concipiuntur.

Xorem.] CASVS. Quidam habens vxorem prægnantem, eiecit eam de domo, accepit aliam: expulsa in aliqua domo voluit stare, & peperit. postea partum eiecit foràs. ad aliquod hospitale. aliquis recollegit eam, & nutrit curo, & nutriuit. pater illius pueri venit ad mortem, nesciebat de isto filio quid esset, an esset vius vel non. instituit vnum vel non. dicit: reliquit nihil dicit: reliquit seruis libertatem ille instituens adiit hereditatem, nunc hic puer venit, & probat se filium defuncti & sic testamentum ruptum dicit per preteritionem. obtinuit & sic habet bona. modò quæritur quid erit de libertatibus & dicitur quòd postquàm serui steterunt vt liberi per spatium quinquennij, amodò non debent reuocari in

† Præteritio matris habetur pro exheredatione.

480/C.IV.K.5-3, 221-222
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

a ¶ *Studium.* Adsunt tamen xx. autores: vt arg. ff. *de inoffic. test. l. Papinianus.* & est hic speciale. aliàs contra: vt C. *de fideicomm. l. cum quam.* Sed per authent. videtur esse ius commune: vt C. *de lib. pra. authent. ex causa.* & facit C. *de inoffic. testam. l. cum ex causa.*

S*I servi.*] C A S V S. Seruo meo, licet ab hostibus capto, possum relinquere libertatem: & reuersus ab hostibus habebit eam: licet neque mortis meæ tempore, neque testamenti fuerit meus, sed hostium. F R. A C C V R S.

b ¶ *Peruenient.* scilicet iure postliminij, si reuersi fuerint. R. sic & legati: vt ff. *de leg.* j. *l. id quod.* & *ad hoc* ff. *eod. tit. l. ab omnib.* §. *etiam.* & ff. *tit.* j. *l. generaliter.* §. *bo-* *stium seruo.* & ff. *sol. ma-* *trim. l. propter.*

c ¶ *Tempore.* Contra. ff. *eadem l. seruus.* Solue vt ibi.

d C*Vm ex pluribus.*] *Nullus.* vt ff. *de reb. dub. l. si fuerit.* & hoc in directis *, secundum quosdam. secus in fideicommissariis: vt ff. *de statulib. l. Labeo. in fin.* & C. *de fideicom. lib. l. cum inter.* & *l. penul.* quæ sunt contra. quod non placet. Imò idem in fideicommiss. vt *suprà de rebus dub. l. si quis de pluribus.* & dictæ leges in certis casibus loquuntur. secus si legetur Stichus: nec apparet de quocū *suprà de leg.* j. *l. si quis à filio.* §. *si quis.* & sic est deterior ᵐ conditio libertatis: quod est speciale. ¶ Item non obst. C. *de var.* *si.* *quis. l. cum quidam.* quia ibi alternatiuè: & sic ponitur vel, pro &. ¶ Item nec obstat C. *communia de leg. l. fin. in princ.* quia & ibi alio casu dicit. ¶ Item nec hic in ᶜ dubio esse neutrum. sic *suprà de testamen. tute. l. duo.* & *de rebus dub. l. si fuerit.* & *suprà de rei vindic. l. si frumentum.* §. *fina.* & *de in diem addi. l. cum duo. in fin.* & ff. *de heredib. instituend. l. in tempus.* §. j. Sed videtur hodie hæc lex corrigi: vt *Instit. de lega.* §. *libertas.* & §. *sed nec.* Sed ibi de tali incertitudine ᵈ dicit, quæ ad certitudinem reduci potest ᵉ.

¶ Item arg. contra huic *l. suprà de his quæ in testam. delen. l. j. in fine.* Sed alio modo erat ibi dubium. A C C V R S.

e ¶ *Cum ex pluribus.* vide not. *ad l. vj.* §. *si quis duobus.* ff. *de adimen. leg.* & *l. 37. suprà de leg.* j. & scripta ad l. 13. *suprà de leg.* j. C Y I A C.

S*Ciendum est.*] C A S V S. Filius institutus licet abstineat ab hereditate, libertates tamen tenent, nisi sint relictæ in fraudem creditorum. F R. A C C V R S.

e ¶ *Necessario.* scilicet filio, qui est suus & necessarius. hic quidem potest abstinere. seruus autem qui est tantùm necessarius, non potest: vt *Instit. de here. qua.* & *diff. in princip.* & §. *sui.* & §. *sed & his.*

f ¶ *Competere.* quia remanet heres nomine ᶠ: vt ff. *tit.* j. *l. cum quasi.* §. *sed* & *si quis.* & ff. *de bo. lib. l. vij.* §. *si filius.* non re: vt *suprà de interrog. act. l. si filius.* Nec obstat C. *eod. l. si hereditas.* quia in extraneo herede ibi dicit. & de hoc dixi C. *si minor se ab hered. abstin. l.* j.

g ¶ *Non in fraudem.* puta in fraudem creditorum: vt *Instit. qui manu. non poss. in princip.*

L*ibertas.*] C A S V S. Libertas non potest dari ad tempus: vt sic, sis liber vsque ad x. ann. & si tale tempus apponitur, tollitur: & erit perpetua. & hoc dicit hæc lex cum lege *ideóque.* quæ est ff. proximè continua cum ista. F R A N C.

h ¶ *Non potest.* vt sic relicta valeat: sed adiecto tempore valet libertas: vt ff. *eod. l. ideóque.* quæ potest huic continuari. sic *suprà de stat. l. iv.* & *suprà de hered. instit. l. hereditas.* & *de adimp. l. quasi-*

rati sunt: semel datam libertatem infirmari, contrarium studium ᵃ fauori † libertatis est.

XXX. V L P I A N V S *libro nonodecimo ad Edictum.*

SI serui qui apud hostes sunt, liberi esse iussi sunt, ad libertatem peruenient ᵇ, quamuis neque testamenti neque mortis tempore ᶜ *, testantis, sed hostium fuerunt †.

Incertitudo rerum & personarum vitiat legatum. B A R T.

XXXI. P A V L V S *libro vicesimoquinto ad Edictum.*

CVm ᵈ ex pluribus * eodem nomine seruis, vnus liber iussus non appareat quis sit, nullus ᵈ liber est.

Existentia sui heredis confirmat libertates. B A R T.

XXXII. V L P I A N V S *libro sexagesimoquinto ad Edictum.*

SCiendum est, necessario ᵉ herede existente, quamuis se abstineat, tamen libertates competere ᶠ, si modò non in fraudem ᵍ legis Æliæ Sentiæ datæ fuerint.

XXXIII. P A V L V S *libro duodecimo Quæstionum.*

LIbertas ad tempus dari non potest ʰ.

XXXIV. I D E M *libro septuagesimoquarto ad Edictum.*

IDeóque ⁱ si ita scriptum sit, *Stichus vsque ad annos decem liber esto*: temporis adiectio superuacua est ᵏ.

XXXV. I D E M *libro septuagesimoquinto ad Edictum.*

SEruus existimabat, his posse seruis dari testamento dire-

ctam libertatem, qui vtroque tempore ˡ, & quo testamentum fit, & quo moritur, testatoris fuerunt ˡ. quæ sententia vera est.

Cui relicta est libertas, si iuret decem operas se daturum filio meo: si iurat, erit liber: non tamen tenetur ex iuramento, nisi iuret factus liber, id est, post manumissionem. B A R T.

XXXVI. I D E M *libro septimo ad Plautium.*

SEruum testamento ita manumisi: *Si iurauerit se Cornelio filio meo decem operarum † daturum, liber esto.* quæritur quid iuris sit. Et sciendum est iurando seruum conditionem implere ᵐ, sed non teneri operarum nomine: quia nisi post manumissionem ⁿ iuret, non obligatur ᵒ.

XXXVII. I D E M *libro nono ad Plautium.*

NOminatim codicillis manumissus videtur seruus, cuius nomen testamento continetur ᵒ.

XXXVIII. I D E M *libro duodecimo ad Plautium.*

LIbertas testamento seruo ita dari potest, *Cum per leges licebit* ᵖ, *liber esto.*

Datio libertatis in id tempus quo seruus alienus futurus est, non valet: licet statuliber post alienationem fiat liber ex testamento. Item legatum & libertas conueniunt in hoc, quia neutrum eorum debetur ante euentum conditionis.

XXXIX. I D E M *libro sexto decimo ad Plautium.*

STichus seruus meus, si eum heres alienauerit, liber esto. inutili-

tum. sed ex eo ᵃ die potest dari: vt *suprà eod. l. qui duos.* §. *fina.* & *l. testamento manumissus.* §. *fin.* & ff. *eod. l. si ita.* Argum. contra. ff. *de regul. iur. l. actus.*

i I*Deóque.* hæc iungitur superiori legi *libertas.* & dic vt ibi.

k ¶ *Superuacua est.* libertate cum effectu procedente.

S*Eruus.*] C A S V S. Ad hoc vt directa libertas possit dari seruo, est necesse quòd seruus sit testatoris tempore quo testatur: item tempore quo moritur. F R. A C C V R S.

l ¶ *Qui vtroque tempore.* At in l. *verum.* ff. *eod.* dicitur debere esse testatoris, testamenti & aditionis tępore, quod non videtur congruere. Dicendum, libertatem aliàs cedere à morte, vt si idem liber & heres scribatur. *l. si alienam.* ff. *de hered. instituen.* vel si scribatur suus & necessarius. *l. quasitum.* §. *necessario.* ff. *de leg.* j. Aliàs ab aditione: sic fit, vt directò manumissos testamento aliàs oportet testamenti & mortis, aliàs testamenti & aditionis tempore fuisse in bonis. Cur autem vtrumque tempus spectamus, an ob regulam Catonianam, id est, sic dici potest in libertate, quæ cedit à morte in aliam non. Sed hoc ideo fit, quia libertas relinquitur per vindicationem, quo modo ea tantùm legantur, quæ vtroque tempore testatoris fuerint. *Vlp. in fragm. titulo de legatis.* Vt res aliena legari nequit, sic nec seruo alieno directa libertas dari potest. libertas comparatur legato. *l. Stichus seruus.* ff. *eod.* Vide notata *ad l. quoties dubia.* ff. *de regulis iuris.* & scripta *ad l. si cognatis.* *suprà de reb. dub.* C Y I A C.

l ¶ *Fuerunt.* re ᵇ vel spe: vt *suprà eodem l. si serui.* quæ est contra. Item hoc in directa, secus in fideicom. vt C. *eod. tit. l. seruo.* & facit ff. *eod. l. libertates.* & *l. verum est.* & *Institut. de hered. qua.* & *differ.* §. *in extraneis.*

S*Eruum.*] C A S V S. Reliqui libertatem seruo meo, si iuret se daturum decem operas Cornelio meo filio. dicitur quòd si iurat, erit liber: non tamen tenetur, nec obligatur ex iuramento, nisi iuret factus liber, scilicet post manumissionem. F R A N C.

m ¶ *Implere.* sic ff. *de statulib. l. Stichus si heredi.* & *ad Trebel. l. heredibus. in fin.* & ff. *de condit.* & *demonst. l. Mauius.* & dixi ff. *eod. l. si quis libertatem.*

n ¶ *Quia nisi post man.* vide scripta ad tit. ff. *de verb. obligat.* C Y I A C.

o ¶ *Non obligatur.* vt ff. *de op. liber. l. vt iurisiu.* & ff. *de liber. caus. l. si* & *quarum re. ac. non da. l. j.* quæ *emendanda.* Sed fallit: C. *an seruus pro suo fac. l. promissa.*

o N*Ominatim.*] *Continetur.* puta dixi in codicillis, ille quem in testamento nominabo, vel nominaui, liber esto. *ad quod suprà de condit. instit. l. in testamento. in prin.* & ff. *fiant. per. l. certum est.* & *suprà eo. l. nominatim.*

L*ibertas.*] C A S V S. Relinquo tali libertatem cum per leges licebit, tenet hæc datio: & erit liber, nisi leges prohibeant eum posse manumitti, quod quandoque faciunt. F R A N C.

p ¶ *Licebit.* licebit ᶜ autem, si leges non prohibeant: vt *suprà ex quibus causis. l. nemon.* §. *prima.* prohibere ᵈ enim quandoque: vt *suprà de manu. l. lege Fusia.* statim ergo erit liber, si lex non prohibet.

S*Tichus.*] C A S V S. Stichus seruus meus, cùm eum heres alienauerit, liber esto. hæc datio libertatis non tenet: & reddit rationem, quia libertas in id tempus confertur quo alienus esset,

nec

Marginal notes:

† Pla. Faue.

* in possessione existentia.

† Accurs. Angust. lib. 3. c. 1. ait in lib. Flo. sequentes leges fuisse transpositas, sed verum earum ordinem literis Græcis fuisse indicatum.

* In hunc locum Quintil. lib. 7. institut. orat. cap. de ambiguo seu amphibolia.

a Incertitudo personæ cui libertas legatur in libertatibus etiam non valere ideoque locum habet in directis & fideicommissariis libertatibus. vide omnino quæ scripsi ad glos. l. 11. suprà de rebus dubiis.

b Libertatis quandoque deterior est conditio. adde glossam glos. sam l. 3. C. de condit. ob causam.

a In dubio plerumque neutrum eligitur.

d Incertitudo rerum quæ nunquam ad certitudinem reduci potest.

e Imò speciale non est: quoniam illic verè est incertitudo, hic verò rerum & personarum.

f Heres nomine, non re quis.

Accurs. pro Flor. lin. 2. ... ante de ... fraudem Bart. lect.

a Libertas ex die, non ad diem dari potest, vt hic. ... ff. suprà eod.

† operarum sibiendi, nomine. alias operas.

b Spe nostra, quandam dici possunt non modo re.

c Licita intelliguntur quæ non sunt prohibita.

d Libertatem dari quandoque leges prohibent.

480/C.IV.K.5-3, 223-224
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-3, 225-226

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

de fta.lib.1.si testamento,respondebitis, vt ibi. Et ad aliam *eam heres,dicquod* in facultado eam: vt *prad. §. quadam.*

a ¶ *Seichus intra annum.* Nam intra significat etiam citra. Vide scripta *ad l.x.§.j.ff. de verb.obligat.* CVIAC.

a ¶ *Statim.* adita tamen hereditate: vt *ff. eodem. l. testamento.* ACCVRS.

Si quis.] CASVS. Ego testator fe dixi Seichum seruum meum, semperque libertum esse volo. Dicitur quòd per hæc verba Seichus potest petere libertatem suam? Sempronius potest petere vt habeat eum in libertatem, quod fieri à tradicitur ei ad manumittendum? FRANC.

b ¶ *Illum.* seruum meum vel alienum.

c ¶ *Illum* extraneū.

d ¶ *Habeat.* quod fit si ei ad manumittendum detur.

Libertates.] CASVS. Directa libertas potest dari in testamento, & in codicillis testamento confirmato. Fideicommissaria relinquitur ab intestato sicut in codicillis non confirmatis in testamento: vt hoc modo Rogo eos qui mihi succedent ab intest. vt Stichum seruum manumittant. vel per fideicommissa verba? FRANC.

e ¶ *Testamento confirmato.* quod b fit expresse? vt C. *de codic. l. fine.* & tacite quando fiunt post testamentum: vt *ff. de testa. l. si quis cum nullum.§. institutione.* Sed ante è facti non intelliguntur confirmari testamento, secundum hæc ff. Item nec hæc quando nullum esset factum testamentum: vt *Ede codi. l. ante.& hic subscr.* Sed hodie semper videtur confirmare: vt *Inst. de codi. §. non tamen.* & est *hic ff. de teſtam. tu.Liq. & C.eo.l.q.*

Mæuia.] CASVS. Quædam mulier reliquit libertatem tribus suis seruis sub modo, vt ipsi tres deberent apponere lucernam ad sepulturam eius aternis temporibus, & ibi vigilare. Dicitur quòd illi serui liberi erunt statim adita hereditate? & compellentur officio iudicis stare & obedire dicto testatricis? FRANC.

f ¶ *Mœuia sub conditione.* Id est, modo, vt & *in Libertas §. Lucius. de annuis legat. v. iv. de condit. appolit. lib. vi. decretor.* Vide scripta *ad l. vi. C. de condit. ob caus. dat.* CVIAC.

f ¶ *Vt manumittat.* Improprie? dicit conditionē, cùm modus? fiat per vt: non conditio: vt infra fabricis. & dicit *ff. eod. Liberias.* §. ¶ ACCVRS.

g ¶ *Officio. sic supra de pet. her.l.hereditatem.§. fin.& C. de rell. l.milit. & ff. de reli.l.si quis §.quicunque.§. sumptus funeris.& ff. de annuis legat. Quamuis.*

Quod volgò.] CASVS. Si libertas relinquitur seruo sub pluribus conditionibus, inspiciunt leuiori: vt si ei parcatur, statim fit* eum liberum esse.nam & si ita sit, *si intra annum decem heredi meo dederis liber esto*: statim soluendo eum *liberum esse sine mora futurum.

XLII. MARCELLVS *libro trigesimo Digestorum.*

SI quis ita scripserit: *Illum* b *illius* c *libertum esse volo*, & seruus libertatem petere potest, & ille vt habeat d libertum.

XLIII. MODESTINVS *libro singulari de Manumissionibus.*

LIbertates directæ & testamento & codicillis testamento confirmatis * rectè dantur: fideicommissę, & ab intestato & codicillis non confirmatis relinqui possunt.

Si quis sub modo relinquit libertatem, statim adita hereditate competit libertas: sed iudicis officio compellitur factum liberi implere modum appositum in testamento. BART.

XLIV. IDEM *libro decimo Responsorum.*

MÆuis decedens seruis suis nomine Sacco & Eutychiæ & Hireneæ sub conditione g libertatem reliquit, his verbis: *Saccus seruus meus, & Eutychia & Hirene ancillæ meæ omnes sub hac conditione liberi sunto, ut monumento* e *meo adsemi sacrificium lucernam accendant, & solennia mortis peragant.* quæro, cùm adiiduò monumento Mæuiæ Saccus & Eutychis & Hirene non adsint, an liberi esse possint? Modestinus respondit, neque contextum verborum totius scripturæ, neque mentem testatricis eam esse, vt libertas sub conditione suspensa sit: cùm liberos eos monumento adesse voluit: officio h tamen iudicis eos esse compellendos, testatricis iussioni parere.

Locutio coniunctiua compellit ad vtramque implendum: secus in disiunctiua, hoc dicit.

XLV. IDEM *libro secundo Pandectarum.*

QVod volgò dicitur, sub pluribus conditionibus data libertate, leuissimam i conditionem spectandam esse: ita verum est, si separatim conditiones sint datæ. quòd si coniunctim datæ sunt, nisi omnibus k parueris †, liber non erit.

Pœna suffecta post mortem testatoris qui seruo libertatem sub certum tempus reliquerat: intra tempus illud non votas datuerem libertatis, si antequam tempus libertatis veneret, restituerus sit & libertatem ab illo pœna. Idem est si heres necessarius sit substitutus seruo. h.d.

XLVI. POMPONIVS *libro septimo ex variis lectionibus.*

ARistò Neratio Appiano respondit, testamento liber esse iussus cùm annorum l triginta esset, si antequàm ad eam ætatem perueniret, in metallum damnatus sit, ac posthea reuocetur m, sine dubitatione cum libertate legatum n ad eum pertinere, neque metallorum pœna ius eius mutari: nec aliud, si heres esset sub conditione institutus futurum enim eum etiam necessarium.

Consecutus libertatem ex falsis codicillis, tenetur heredi dare xx. solidos. idem dic de testamento falso vel insufficiose pronuntiato. h.d.

XLVII. PAPINIANVS *libro sexto Quæstionum.*

CVm ex falsis codicillis peregrinorum libertas, licet non debita, præstita tamen ab herede o fuisset: viginti solidos p à singulis hominibus inferendos esse heredi principes constituit.

1. ¶ Sed & si conditionis implendæ gratia seruum q institutus r manumiserit, ac posthea filius de inofficioso agendo temuerit s, vel testamentum falsum fuerit pronuntiatum: consequens erit idem t in hac specie fieri, quod in falsis codicillis constitutum est.

Seruus efficitur communis libertus familiæ illius qui eum in testamento voluit à socio manumitti, & eius qui eum manumisit. h.d.

XLVIII. IDEM *libro decimo Quæstionum.*

SI socius testamento libertatem ita dederit, *Pamphilus, si cum socius manumiserit, liber esto*: verum pretium manumissi præstatur. FRANC.

m ¶ *Ab herede.* vel etiam à legatario: vt *C. de fideicom. lib. Liq. & ff. de iure pa. Lyon. §. j.* ACCVRS.

n ¶ *Suum.* Contra *ff. de manu. l. si mulier.* Sola alio casu ibi loquitur. ACCVRS.

o ¶ *Seruum.* suum proprium. A L O.

p ¶ *In litem.* iuxta. A L O.

q ¶ *Testatrix.* ali ás obtinuerit. A L O.

r ¶ *Idem.* quo ad hoc vt non teneretur liberras: fi d vt aunti hoc casu nō præstaretur: sed verū pretium ferat sub conditione ex le-

ff.

a Conditionibus plurimis, copulatis aliquo copulatiuo, omnibus parendum est, vt hic. disiunctiue copulatis vni, *cum pupillus.§. diligentiſs. ff. de condit. & demonſt. & pluribus & aliis diuersis libertatibus quarum ſimul impleri ſufficit. vt hic. fideicommiſſarie vel aliis pecuniarijs relictis, nonniſi omnibus ſimul impletis, *ad eſt vltimo parendum eſt. L. in libertatibus. ſupra eod. l. Sub diuerſis. C. eod. modicum. ſupra de condit. & demon.*

† *Cum ante annos 30. Hoc idem vt ciuis Romanus fiat. 18. in fragm. §. & 19.* Vide not. ad *l. ex parte. §. ſtruc. ff. fam. ercisc.* CVIAC.

k ¶ *Remoueatur.* reſtitutione à principe impetrata h.

l ¶ *Legatum* libertatis: vel alia res ei erat legata. *& facit Inſtitut. de leter. quæb. & diſſerent. §. in extremis. & C. qui non poſſ. ad libert. perue. l.j.*

Cùm ex falsis.] CASVS. In codicillis relicta eſt libertas seruis data ab herede vel legatario, & præfixa eſt poſita apparere codicilli falſi. Dicitur quod non reuocatur libertas, ſed quilibet manumittentium debet xx aureos huic heredi vel legatario. Sed & fuerit extraneus heres inſtitutus ſub condit. ſi manumiſerit ſeruum meum proprium, & manumiſit. & ſic fuit heres, tandem autem reicta eſt hereditas per filium defuncti, & ruptum teſtamentum per querelam, vel aliàs apparet teſtamentum falſum: dicitur quod non reuocabitur libertas data ſeruo. & ſic quo ad hoc eſt ſimilis huic caſus ſuperioti. tamen in alio dicetur quia in ſuperiori damnatus xx. ſolidi à quolibet manumiſſorum: ſed hic

h Aute tempus 25. annorum vt ſupra. *infra de pœnis.*

480/C.IV.K.5-3, 227-228
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

Seruius respondit, socio manumittente communem fieri libertatem familiæ [a] atque manumissoris. Neque enim nouum aut incognitum est, vario iure [b] communi mancipio libertatem obtingere.

XLIX. IDEM *libro sexto Responsorum.*

TEstamento militis ita manumissam, *Sanctam in [c] libertate esse iussi*: directam libertatem iure militiæ [d] capisse placuit.

L. IDEM *libro nono Responsorum.*

QVod diuo Marco pro libertatibus conferendis placuit [e], locum habet irrito [f] testamento facto, si bona veniunt [g] † sint: alioquin vacantibus fisco vindicatis, non habere [h] constitutionem locum, aperte cauetur.

1. ¶ Seruos autem testamento manumissos, vt bona fuscipiant [i], iure cautionem idoneam offerre non minùs quàm cæteros defuncti libertos, aut extraneos, declarauit [k], quod beneficium [l] minoribus annis heredibus scriptis * auxilium † bonis præstiturum more solito desiderantibus non auferetur.

LI. IDEM *libro quarto decimo Responsorum.*

TEstamento Centurio seruos suos venire prohibuit: ac petiit [m], *prout quisque meruisset eos manumitti.* Libertates vtiliter datas respondit: cùm si nemo seruorum offenderit [n], omnes ad libertatem peruenire possunt: quibusdam per offensam exclusis refiduis in libertatem peruenient.

1. ¶ Cùm ita [o] testamento adscriptum esset, *Seruus qui sine offensa fuerit, liber esto*: conditionem adscriptam videri placuit: cuius interpretationem talem faciendam, vt de his in libertate danda cogitasse non videatur, quos pœna coercuit, aut ab honore ministrandi, vel administrandæ rei negotio [p] remouit.

LII. PAVLVS *libro duodecimo Quæstionum.*

IMperatores * Millenio Frontoni. Testamento militis his verbis adscripta libertate, *Stephanum seruum meum liberum esse volo*, vel *iubeo*: adita hereditate libertas competit: & ideo ea quæ postea adiecta sunt [q], *Sic tamen, vt cum herede meo sit quandiuque iuuenis sit: quod si noluerit, aut contempserit iuxta seruaturis remouetur*: ad reuocandam libertatē quæ competit, non sunt efficacia [r]. Idem [s] & in paganorum testamentis obseruatur.

Tui consilium in dando, non passi simplex per personam curatoris adulti. BART.

LIII. IDEM *libro quinto decimo Responsorum.*

LVcius Titius seruo libertatem dedit, *si rationem actus sui ex fide [t] dedisset Gaio Seio filio suo*, cùm annos pubertatis egressus [u] fuisset Gaius Seius, à curatoribus eiusdem [x] constitutus seruus, etiam apud iudicem omnibus satisfecit. exacta cautione [y] à curatoribus, pronunciatum est liberum eum esse. nunc Gaius Seius filius testatoris negat curatoribus suis rectè pecuniam illatam. quæro an iure [z] manumissus fuerit. Respondit quòd omnes eiusmodi libertates, quæ [a] ex * falsis codicillis & falso testamento libertatem datam non recognouit, efficere [b] non possunt. Sol. vt ibi. & *fr. T. de manum. testam. l. Papinianus. & fin. & l. seq. & C. de manum. test. l. cum ex causa.*

[a] ¶ *Libertas ex falso codicillis & falso testamento data non retinenda.*

S*Eruus.*] CAIVS. Duo socij habebant seruum communem. vnus eorum in testamento suo reliquit libertatem huic seruo communi sub tali condit. puta, si manumittatur à consocio meo. ille & liberex testamento vnius patrim. dicitur quòd & alter socius manumittat, erit liber. & sic pactum erit liber ex testamento, pactum inter vtros ex manumissione facta ab ille. FRANC.

[b] ¶ *Varia iura.* ex vltima voluntate inter viros, *vt hic fusè, & Cod. de seruo communi manum. l. prima. §. hæ quæstio.*

[c] ¶ *Sanctam*, populum nomen. ACCVRS.

[d] ¶ *Iure militia. vt & C. de testament. mil. l. ex hac.* sed in peruzo esset fideicommissum, *argumen. Z. de donat. l. ex hac.*

QVid dicis.] CAIVS. Cassa libertatum conferendarum relictarum in testamento, constitutio diui Marci admittit eum qui petit bona sibi addici. & hoc est verum, quando testamentum est institutis permanentium. & sic heres institutus non vult adire, & creditores volunt vendere hæc bona. secus [c] autem esset si hereditas vacaret, heredi aliquo non existente, vel quia nulles instituti fuerint: nec aliquis alius veniat ab intestat. nam tunc deferitur fisco. Secundo dicitquod seruis quibus relicta est libertas in testamento, debebunt cauere illi qui hæc bona accipit, quod autem in hoc dicit, exponevt in glo. FRANC.

[d] ¶ *Fiscus.* bona addiri debere: vt *Inſtit. de ex eis liber. cau. ho. ad. §. 1.*

[e] ¶ *Seruis.* nec nunc heredi existente ex eo: vt *T. de inoff. test. l. 1. in fin.*

[f] ¶ *Irritum.* i. vendenda à creditoribus. ACCVRS.

[g] ¶ *Non habeat. vt & T. ad Legem. 5. si bona.*

[h] ¶ *Suspiciant. & alias suspiciantur*, id est, *sustipi* possint. ACCVRS.

[i] ¶ *Declarauit* dicta constitutio. ACCVRS.

[k] ¶ *Beneficium.* scilicet additionis: & dic casum *vt infra eo. l. 1. §. in princ.* & secundum hoc desiderant heredes scilicet, ut abstineant, vel repudient. Vel pone secundo vt *T. eo. l. Lucius. §. 1. in fin.* & secundum hoc dicit hoc beneficium, scilicet libertatis sed secundum hoc desiderant heredes nostri ad idcundum, & quod fabricit *manumissus*, &c. sunt ablatiui absoluti secundum vtrumque casum. *& facit C. eo. l. fin.*

[l] ¶ *Minorum.* scilicet in restamento suo prohibuit seruos suos venire, & dixit: prout quisque meruit, manumittatur. Dicitur quòd omnes erunt liberi, si * nemo eorum offendidit de iudicium. si autem quidam eorum offenderint, illi non erunt liberi: alij sic. [CVM ITA.] Quidam in testamento reliquit libertatem seruis suis hoc modo: seruus qui sine offensa fuerint, liberi sint. dicitur quòd hæc conditio sic debet intelligi, vt illi non veniant ad libertatem quos dominus remouerit ab administratione, cùm efficax tanquam fundi fui castabili. FRANC.

[m] ¶ *de pœna.* sed si hoc non adiecisset, fideicommiss. liber. posset ex primo dicto: vt *infra eod. l. 1. §. generaliter. & §. si pœnam.* ACCVRS.

[n] ¶ *Offenderit.* de hoc est *T. eod. l. seruo.* ACCVRS.

[o] ¶ *Cùm ita. facit supra eodem. l. seruus.* ACCVRS.

[p] ¶ *Negotio*, id est, per hoc quòd male fecerit perdat. ¶ Ex nota esse [d] honorem administrare, & doleus remouari [e], quasi per hoc de eo dominus non conhlat. *& facit §. int. j. l. fideicommiss.*

IMperatores.] CAIVS. Midas in testamento dixit: Stephanum seruum meum liberum esse volo. Dicitur quod per hæc verba directa libertas videtur data. & cum liber adita hereditate, sed si postea ex intervallo dixit testatore, volo tamen vt cum herede meo sit quandiuque iuuenis sit: & si contrafecerit, vel nolueris, liber seruus. seruetur: per hæc verba non renocatur libertas. Vltimo dicit idem est in pagano, vt licet talia verba dixerit, non renocetur libertas. FRANC.

[q] ¶ *Adiecta sunt.* ex [f] intervallo. & sic non debet ad seruiendum compelli: arguin. *C. de donat. quæ sub mo.*

[r] ¶ *Efficax.* non ad [g] tempus dari non posse vt *T. eod. l. liberior.*

[s] ¶ *Idem.* si non renocetur: sed in multis fuit directa licet per verbum volo [h] in pagano fideicommissarius *inſtitu. de fideic. §. fin.* Vel verum verobique fuit fideicom. vnde quod T. dicit competit. scilicet per fideicom.

Trium.] CAIVS. Relinquit libertatem seruo meo si rationem actus sui reddiderit Gaio Seio filio meo. cùm annos pubertatis egressus fuisset Gaius Seius, tunc curatores Gaij conuenerunt seruum, & coram iudice seruus omnia * reliqua soluit curatoribus Gaij, & seruum protestatus est liber. Gaius autem negat pecuniam rectè solutam curatoribus suis. quæritur quid iuris. & dicitur quòd si non est soluta secundum quod testator dixit; sic non est ille liber. secus autem si iuuene postea esset soluta. quia tunc recte esset impleta. F.

[t] ¶ *Ex fide.* hoc exponevt *T. eod. l. si ita scripsero. & l. qui filium. §.*

[u] ¶ *Egressus.* hoc est quod facit infra non sufficere curatori si soluit. & sic non est contra. *T. eod. Lucius filium in princip. & T. de condit. & demonst. l. si curatori.*

[x] ¶ *Eiusdem.* Gaij Scij.

[y] ¶ *Cautione.* confessionis: vel quodammodo non petetur plus. ACCVRS.

[z] ¶ *Iure.*

[a] ¶ *Pretenuire* seruorum obsensa vel delictum, vbi ea pœna adscripta est a testatore. *adde l. 3. Cod. de famosis.* Eliqui potest ab effectu *si seruus offendit. infra de testa. glo. vltima.*

* *Imp.* Seuerus & Antoninus.

[b] Honoris species est, administrandi non habere.

[c] Officium primum aut secundum a tuis potest intrum ad illud assumi vt vi of mes. *l. 1. C. de dig. mansissi. lib. 11. & ff. ne Rescio Ca. per alium non. cum Gl. C. de manum. vind. de quo ex ea. ff. in fi. dict ff. & in a. pol manifestissimum & the Panorm. in vlt. ne. circa de re non.*

[d] Modi legationum vt quis confequatur necesse est legatarium contutore prestare de modo implendo. *l. fi. C. de leg. quæ sub modo.* quod etiam in libertatibus obtinet; sed tum demum cum modus in consecutione adhuc est, non ex intervallo, vt hic *Perapl. ibi plus per cauſa.*

[e] Libertas ad tempus data non potest.

[f] Vide, regulam regularis fideicommissarium: vt hic & *l. 2. C. commenda ad ligat.*

[g] Bona curatoris non possit, quo cessa restituere debet ei nebulo. Itaque si seruo curatoris in testamento heredis potest a seruo reliquos reddi. ut heredi libertas esse inste, dabatur seruitutem qui ea re damnum passus esset, restituere ad appellandum adueritus eum qui debuit, & libet ex libertate heri vt. *l. si adueritus. Cod. de iure delib. l. 6. & pro ea integra reſti.*

480/C.IV.K.5-3, 229-230
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

a ¶ *Reliquam rationem* id est rationem reliquorum: vel ideo quia partem iam reddiderat.

b ¶ *Praesente*, operatur praesentia * confessum. *sic* ¶. *de confess. l. si dictum. §. antepenult. & ¶. de confess. l. rerum. §. penult.* ACCVRS.

QVi habebat.] CASVS. Habebam seruum nomine Crasinum, dixi in testamento, Crasinus seruus meus sit liber. Dicitur quod iste Crasinus erit liber, licet ei nominatorum Crasitium, & in syllaba erravi. [SERVIVS.] *Inst. de legat. §. penult.* Instituit aliquos heredes in testamento: & libertatem seruis reliquerum. nūc heredes antequam adeant heredi. fecerunt pacta cū creditoribus hereditariis, vt certa pars deberi essent creditoribus & hi adeantur heredes. Dicitur quid libertates relictæ in testamento tenent, & testator non habuit consilium fraudandi creditores. FRANC.

a ¶ *Qui habebat.* Vide not. *ad l. quæsitum. de bis.*] *de rei. vin.* CVIAC.

c ¶ *In syllaba* b *sic C. de testam. l. quamvis. & Inst. de lega. §. si quis in nomine. & C. de seruis. l. i. & ¶. & ¶. de Asia. & l. imperator.* Sed arg. contra c *l. de lega. §. fin.* ACCVRS.

d ¶ *Crasinus esset.* quod pactum valet vt *l. de pact. l. inter seruum. §. si autē.*

e ¶ *Consilium.* quod fallitur d in fideicommissi sed in e directis necessarius est etiam euentus: vt *C. qui testa. non pos. l. fin.* ¶ Sed quis hoc generi conditionis non, quia pigriorant. Heredes non ? vt *C. de fer. pig. da. ma. l. si creditoribus.* & ita erit mirum quid non teneat libertates: vt *Inst. qui ma. non pos. in fine.* & tamen nemo posset hoc allegare. ACCVRS.

LIbertate.] CALVS. Titius reliquit libertatem & rectam seruo suo & dari Stichum alienum in vicarium. Dicitur quod si seruus non posset dare vicarium: tamen erit liber, idem effet & per fideicommissum de differ ei libertatē. & hoc quod dixi in seruo testatoris, idem etiam dicas si effet seruus heredis. sed cum autem effet si heres effet gratuitus emere seruum & manumittere & daret x. seruus ille heredi. de quibus x *eam emeret. nam si ille seruus non posset dare x. heredi cuiquam heres compellitur ad emendum, & posita manumittendum.* FRANC.

f ¶ *Libertate sub conditione.* mixta f, pura & der vicarium absentem: vt *C. de condit. instit. l. fin. & facit l. iij. & de instit. & substit. l. si de nouē. seruis. l. C. de instit. & substit.*

g ¶ Peruenerat. nisi appareat quid testator noluit eum esse liberum nisi conditio impleta fuisset ¶. *ad l. fin.* ACCVRS.

h ¶ *Per fideicommissum.* primo ergo casu directo fuit relicta.

i ¶ *Redimendo.* rogo te heredem vt Stichum & Pamphilum emas & manumittas si decesserit tibi x. cum quibus eos emat. ACCVRS.

quum erit heredem perinde compelli debere redimere eos, atque si conditio impleta esset: quòd fortè dominus prohiberet conditioni parere k, vt & pretium percipere *, & in conditionem non rogaret *.

Est in electione serui postquam condicio existerit, verum velit esse liberum. Ordinatur, vel liberum heredis.

LVC. PAVLVS *libro primo Fideicommissorum.*

SI quis seruo ſi testamento dederit libertatem, & directò, & per fideicommissum in potestate serui est, vtrum velit ex directo, an ex fideicommisso ad libertatem peruenire *. & ita Marcus Imperator rescripsit.

Licet dives succedat pauperi, non propter hoc libertates testamento datæ magis valent: licet quidam dicerent contra, & male. Secundò dicit; si quis reliquit libertatem seruo cum ea alienare fraudum fuerit, valet: alioquin fraudandi creditores.

LVCI. GAIVS *libro tertio de Manumissionibus.*

SI † loculpes egenti heres extiterit, videamus an ea res testamento datis libertatibus proficiat, vt creditores fraudari (non) videantur. Et sanè sunt quidam, qui cum heres loculpes exiteret, tale esse crediderunt, quale si ipse testator adauctis postea facultatibus decessisset. Sed mihi traditum est l, hoc iure nos vti, vt ad rem non pertineat, loculpes, an egens heres extiterit, sed quarum facultatium testator decesserit m, quam sententiam Iulianus adeo sequitur, vt existimet necū quidem libertatem conficturū, quem is qui soluendo non esset, ita liberum esse iussisset, *cum ea alienum solarum erit, Stichus liber esto.* Sed non hoc est consequens Sabini & ¢ aliij sententiæ, quam & ipse sequi videtur, qui existimat, consilium n quemque manumittētis spectare debere. Nam qui sub ea conditione seruū suum liberum esse iubet: tadiò sine fraudis consilio liberum esse iubet, vt apertissimè curare o videatur ne creditores sui fraudentur.

k ¶ Non iniuſſu alius non iuſſu. ACCVRS.

l ¶ *Parere. l. dari x. ad reimpensionem.*

m ¶ *Peruenerat de bustis heredis.*

n ¶ *Non eogauere.* id est obtinuit parere nō fuerit. M. *& facit l. de edicto. ab comm. l. ij. §. fin.*

* Non eogauere, aliàs non peruogauere, in quo editum deeſt non.

o Hereditate aliqui relicta gravibus & per fideicommissum. *l. sum. l. in edict. no* est heredis velle nec non ex hereditate. nec ex fideicommisſaria adire *ar. de Cod. C. ij. ex edicto.*

GAIVS.] Licet diues succedat pauperi, non propter hoc libertates datæ testamento valent amplius: licet quidam dicerent contra, & male. Secundò dicit: quidam non soluendo existens reliquit libertatem seruo suo, cum ea alienum fit eolutum. Dicunt quidam non effici liberum. Alij dicunt quòd hoc valet, cum non in fraudem creditorum in manumissus. FRANC.

† Si quis loculpes.

p ¶ *Traditum est. & here. ¶. & Cord. l. in fraudem. ¶. ¶. qui & à quibus. hereditat. & l. si mortis. §. fin.*

q ¶ *Tacitum.* non tamen ostenditur tempore mortis, sed adire hereditatem vt *dicit l. si mortis. in fin.*

r ¶ *Consilium.* de directa ergo dicit: quia in fideicommissaria sufficit solus euentus vt *Caius ma. non pos. l. j. & l. fin.*

s ¶ *Curare.* sic ergo qui apponit b conditionem, videtur velle eam adimpleri. *sic C. de condit. inser. seruum pœnæ.* Sed arg. contra. *C. de condit. instit. l. verbe* c. ¶ Et not. hæc

b Conditioni apposita restringitur à grauato impleta.

c Hoc idem conditionem, quia ibi exercitio nullum nouum effectum indicat. *Vide Alberic. ibi.*

l. mirum quod hic non erit liber nisi conditione impletâ: tamen potest à creditoribus in seruitutem transeuntibus ab herede domini: vt *ne. C. ad. l. qui habebat. §. fin.* x. Vel verūs d vt in alio seruo fiet in illo: quia non videtur ei fuisse data libertas: vt ¶ *ad. l. Titia. §. fin.*

d *Verum est.*] CASVS. In testamento reliqui libertatem seruo: tandem cum vendidi, quæritur an libertas extincta videatur: &

480/C.IV.K.5-3, 231-232
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-3, 233-234

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

per Senatusc. & erunt liberi illorum præsentium, & absentium iusta de causa. FRANC.

a ¶ *Alijne.* qui [a] illi sint, habes *J. eod. l. si eum. §. fi. & Lucque in sanctis. & Ioan. tamelum. §. senatusc.* ACCVRS.

b ¶ *Latinus.* De [b] hoc dic vt *J. quibus ex caus. in possess. ea. l. Falcinus. §. quid sit latinus. & §. latinæ. & §. illud secundum.* ACCVRS.

c ¶ *Liber mis.* ex Rubriano [c] senatusconsulto. vt *J. eod. Lucius titius. §. substituitur.*

d ¶ *Mo.* scilicet præsentibus, & [d] ex iusta causa absentibus.

e ¶ *Profecit.* vt eorum tantum sit libertas: vt *J. eod. l. si eum. §. eorum. & l. sequit.* & facit *J. eod. l. si legatarius. §. fin.*

f *quis.*] CAVVE. Quidam ab intestato decedens in codicillis reliquit per fideicommiss. libertatem seruis suis, eandem nullus ei succedere vult. Dicitur quod *Iauor* consti. diui Marci extenditur ad hunc casum, scilicet vt vnus seruus sit liber, & habeat bona defuncti, si idoneè vult cauere creditoribus domini de saluandis omnibus debitis: & etiam absque præmissione tenebitur creditoribus domini vtili. & hæc sunt vera quando est certum nullam aliam velle succedere. si autem est dubium, non habet hoc locum. Sed quid si ille qui posset succedere ab intestato, est minor XXV. ann. & nolit succedere, imò repudiat, an vnus de seruis possit accipere bona? & videtur quòd non: quia potest restitui, & bona habere. sed tamen dicitur quòd bene vnus de seruis potest petere bona, & habebit, & erit liber, & omnes alij serui quibus testator reliquerat libertatem: nec erunt cauere libertates, licet minor restituatur, & habeat bona. Item dicit quòd quando vnus de seruis petit, siue petat præcipuum aliis conseruis omnibus, siue non, siue etiam inuitis: non est via. nam omnes erunt amodò liberi: & quibus quid relicta erat libertas, statim erunt liberi. quibus ex die, die remanet: quibus ex conditi. conditi. veniente. & etiam si omnibus relicta erat libertas sub conditi. præsicta habebunt locum, vt vnus de seruis possit interim accipere bona defuncti domini. & si aliquibus relicta erat libertas, si decesserit x. heredi: dati debebant ei seruo qui accipit bona defuncti. Postea dicis: serui quibus per fideicommissum erat libertas relicta, erunt manumittendi ab illo seruo qui acceperat bona defuncti domini, tanquam libertatum conseruandarum causa. ADDITIO. Ita demum audiunt seruus petens bona domini ibi addici causa libertatum conseruandarum, & idoneè cauet creditoribus domini de non debito soluendo. Idoneè [e] autem dicitur cauere, si dat fideiussores, vel pignora, vel alterè eis satisfacit ad eorum voluntatem. & debent cogi creditores omnes venire ordinatè cui cauetur nomine omnium. & debet hæc cautio præstari priusquàm accipiat bona. & continet hæc cautio omne debitum. scilicet fortem & vsuras. sed alij serui quibus erat relicta libertas in testamento quod, cuius erant liberi? & cessante testatrix, non iditus cui addicta fuit bona: nisi sub hac condi. acceperit bona, vt illi sint eius liberi: & illi conseruerunt: & ille qui efficitur patronus eorum, erit tutor eorum, vel alicuius eorum, & inuentitur aliquis eorum impubes. postea dicit: pone quòd testator rogaverat seruos alienos manumitti. ille qui accipit bona causa libertatum conseruandarum, cogetur eos emere, & manumittere. Quid si legauerat seruum suum, & eum rogauerat de manumittendo: num aliquis accipit bona causa libertatum conseruandarum? Dicitur quòd legatum tenebit, & cogetur legatarius præstare libertatem, & hæc eadem quæ dicta sunt de seruo, locum habent in filio accipiente bona alicuius defuncti causa libertatum conseruandarum, seruus & ex alia causa accipiat: vt quia caduca, vel similia de causa. Sed quid si hic testator qui reliquerat libertatem, erat minor XX. ann. & bona eius sunt addicta? Respon. libertates quas per fideicom. reliquerat, debentur, si ex tali causa reliquerat, ex qua etiam vitiens poterat manumittere. Sed quid si in fraudem creditor. reliquerat libertates, numquid debebuntur ab eo cui bona sunt addicta? & certè si vnus de seruis cui sunt addicta bona cauerit conditionibus de omnibus debitis soluendis, bene debebuntur omnes libertates: nec nocet creditoribus, cum eis sit cautum ab illo qui habet bona, de omnibus debitis soluendis. si autem filius accepit bona causa libertatum conseruandarum: adhuc idem videtur quòd non debeantur libertates cum & si adita esset hereditas à vero heredè, directæ libertates non valerent, si in odium creditorum sint relictæ. & ex hoc habent damnum. Item fideicommissariæ non valerent, si euenta fraudarentur creditores: licet non fuerit animus fraudandi. sic ergo & in nostro casu debet esse, cum filius habuerit bona. & hoc est verum. [SI ROMA.] Tribunus decretalis reliquerat libertatem seruis: & dum nemo vult succedere, venit de seruis eius vnus: & ei sunt addicta bona causa libertatum conseruandarum, postea venit filius eius & volens. bona amodò & habere vult, non audiuit. & autem eo nesciente sunt data bona vni de seruis, & nunc procura. filii vult habere bona: auditur si bona sunt bona: alioquin non. Postea dicit quòd ille cui addicta sunt bona, est loco bonor. possessionis: vade & iura sepulchrorum habet: & tenebitur ex stipulatione creditoribus heredit. si eis cauerit: alioquin non. & si pluribus, puta duobus sunt addicta bona: amodò habebunt hæc bona communia, & communes libertos, & fam. ercisc. inter se agere poterunt ad dividenda hæc bona. hoc dicit, cum duobus legibus sequentibus. FRANC.

1. IDEM *libro secundo commentariorum ad Edictum.*

IN quem [1] etiam vtiles actiones plerumque [a] creditoribus competunt.

2. IDEM *Libro secundo quinquagesimo ad Edictum.*

ERgo [1] quamdiu incertum sit vtrum existat successor, an non, cessabit constitutio: cùm certum esse cœpit [a], tunc erit constitutioni locus.

1. ¶ Si is qui [2] in integrũ restitui potest [a], abitinuerit se hereditate: an quamdiu potest in integrum restitui [a], existimamus constitutionem cessare, quia non est certum ab intestato neminem successorẽ extare? Est tamen [b] verius admittendam constitutionem [c].

2. ¶ Quid ergo si post additionem libertatium conferuandarum causa factam, in integrum sit restitutus? Vtique non erit dicendum renocati libertates quæ semel [d] competierunt.

3. ¶ Illud videamus, vtrum præsentes [e] esse debeant qui libertatem acceperunt [a], an verò non. Et cùm inuitis [b] illis possint bona propter libertatem addici: vtique etiam absentibus [c].

4. ¶ Quid ergo si quidam præ-

1. Si quis [2] intestatus decedens codicillis dedit libertates [f], neque adita sit ab intestato hereditas: fauor [g] constitutionis diui Marci debet locum habere & hoc casu, quæ [h] iubet libertatem competere seruo, & bona ei addici, si idoneè creditoribus caueritde solido quod cuique debetur soluendo.

1. IDEM *libro secundo quinquagesimo ad Edictum.*

I quidam ex his qui fideicommissam libertatem debeant, præsentes sint, alij ex iusta causa absint [a], alij latitent [b]: proinde [c] is cui fideicommissaria libertas relicta est, liber erit [d], atque si soli qui adessent, & qui ex iusta causa abessent, rogati essent. Pars ergo latitantis his [e] proficit [f].

Ad conformationem eorum quæ in testamento relinquuntur, requiritur aditio ab intestato. BART.

2. IDEM *libro secundo quinquagesimo ad Edictum.*

SI quis intestatus decedens codicillis dedit libertates [a], neque adita sit ab intestato hereditas: fauore [b] constitutionis diui Marci debet locum habere & hoc casu, quæ [c] iubet libertatem competere seruo, & bona ei addici, si idoneè creditoribus caueritde solido quod cuique debetur soluendo.

a Absens ex iusta causa quis dicatur. b Latinus qui dicatur.

c Idoneè cauere qui dat fideiussores vel pignora, vel aliter adsentit eis voluntati. Satisfacit is, qui promittendo. Cede ver. fac. ff.

† Principio à sola voluntate seruitus constituitur, quæ dependet, inducitur, tollitur, & ex nuda pactione non efficitur. Inst. de usu. §. 1. vel. fin. in 4. vel. sed tamen hoc non probat, quia hic non intercedit pactum. Bal. Ange. Salic. in auth. ad Chalcid. Pet. in §. fin. quod primum. Iulia. de test. mil. Cæp. Cæcin. §. 1. & Cæc. in ult. ff. de seru. rust.

* Qu. si vellem possunt addici.

a Tamen ex iusta causa absentes, vt erunt legati, ibi citatum verba sibi.

b Heredi cui non adita hereditate seruus potest accipere bona libertatum conseruandarum causa.

c Intuito quod seruus possit, potest & abire. valet itaque argumentum sex cretio, ab intestato ad absentem.

480/C.IV.K.5-3, 235-236
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

sentes sint, quidam absentes? videamus an etiam absentibus competat libertas. Et potest dici, exemplo adiræ [a] hereditatis competere libertatem etiam absentibus.

5. ¶ Si ex die data sit libertas, an dies expectandus sit? Et puto expectandum [b], ante ergo non adicentur [c]. Quid deinde si sub conditione data sit libertas? Et si quidem aliquæ purè, aliquæ sub conditione: vtique addici statim possunt. Si omnes sub conditione: quid consequens erit dicere? verùm expectandum vt conditio existat, an verò statim addicimus, tunc demum competitura libertate, si extiterit conditio? quod magis erit probandum. Addictis itaque bonis directæ libertates purè datæ, statim [d] competunt: ex die, cum dies venerit: conditionales, cum conditio extiterit. Nec erit ab re, existimare etiam pendente conditione libertatium, licet omnes sub conditione datæ sint, constitutionem locum habere. Vbi enim libertatis spes est: ibi dicendum est vel modica data occasione [e], quod sine damno creditorum futurum est, addictionem admittendam.

Facultas implendi conditionem, ad heredem transfertur. BART.

6 ¶ Si sub conditione † dandorum decem libertas data sit: siue heredi dare iussus sit qui libertatem accepit [f], siue non sit dictum cui [g]: an dando ei cui bona addicenda sunt, perueniat ad libertatem, quæri potest. Et magis est vt ei dari debeat, cui bona addicta sint, quasi translata [h] conditio videatur. Certè si alij quàm heredi dare iussus sit: ipsi cui iussus est, dabit.

7. ¶ Si qui * fideicommissam libertatem acceperant [i], non statim vbi bona addicta sunt [k], liberi sunt: sed fideicommissam libertatem possunt consequi: hoc est, manumittendi sunt ab eo cui addicta bona sunt.

8. ¶ Addici ita demum bona voluit [l], si idoneè creditoribus cautum fuerit de solido quod cuique debetur. Ergo cauendum est idoneè. Quid est idoneè? satisfacto vtique, aut pignoribus datis. Sed si ei fides [m] habita fuerit promittenti sine satisdatione idoneè eautum videbitur.

9. ¶ Creditoribus caueri quemadmodum debet? vtrum singulis an verò omnium nomine * vni ab ipsis * creato [n]? Et oportet officio iudicis constitui, conuenire creditores, vnúmque ¶ errare, cui caueatur omnium nomine.

10. ¶ Illud videndum, antè caueri debet creditoribus, & sic addici bona: an verò sub conditione hæc sunt addicenda, si fuerit cautum. Et puto sic comprehendendũ decreto [o], si omnia [p] ex constitutione diui Marci facta sint.

11. ¶ De solido vtique sic accipiemus, de sorte & vsuris [q] debitis.

12. ¶ Hi qui ad libertatem perueuerunt, quorum liberti fiant, constitutio ostendit "vt qui directam libertatem [a]ceeperunt, [O]rcini * † erunt liberti: nisi forte is qui addici sibi bona desiderat, ita velit addici, vt etiam hi qui directam libertatem acceperunt, ipsius liberti fiant [r].

13. ¶ Qui autem volunt ipsius liberti fieri: vtrum manumittendi sint ab eo, an verò ipsa addictione hoc comprehendendum [s], hæc conditione sibi addici bona, vt hi etiam qui directam libertatem acceperunt, ipsius fiant liberti? Et puto hoc esse probandum, vt ipsa addictione hoc comprehendatur: idque verbo quoque constitutionis admittunt.

14. ¶ Cùm autem seruus libertatem manibus * est, vtique etiam tutelam † eius habebit [t] is cui bona addicta sunt.

15. ¶ Si alienos seruos rogauerat heredem manumittere, vtrum dicimus constitutionem locum habere, an verò cessabit constitutio [u]? Magisque est vt locus sit constitutioni. addictis enim bonis, redimere, & præstare libertatem cogitur à prætore.

16. ¶ Si non heres, sed legatarius rogatus fuerit manumittere: numquid cesset constitutio quòd [x] legatis non debitis nec libertates possunt deberi? Magisque est vt idem fiuor sit. Omnibus enim generaliter voluit [y] libertatem præstari, in quibus competeret si hereditas adita fuisset.

17. ¶ Eadem constitutio prospexit, vt si fiscus bona admiserit [z], æquè libertates competant. Ergo siue iacent bona fisco spectante, siue agnouerit [a], constitutio locum habet. Cæterum si alia ratione [b] adgnoscat, apparet cessare debere constitutionem. Quare & si caduci [c] legionis [d] bona delata sint, idem erit probandum [e].

18. ¶ Item si minor viginti annis dedit libertatem, dicemus non competere, nisi fideicommissam [f]. hæc enim competeret, si modo potuerit causam probare minor viginti annis, si viuus manumitteret.

19. ¶ Si in fraudem creditorum libertas data sit ab eo qui mortis tempore soluendo non est, an cõ-

480/C.IV.K.5-3, 237-238
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

perat ?] Et si quidem fiscus bona non adgnouerit, fortè competet libertas: quia solidum creditoribus offertur. Atquin [b] si adita [c] hereditas fuisset, non competeret [d]. Certè si fiscus adgnouit hereditatem, facilius probabitur cessare libertatem: nisi si quis verba constitutionis secutus, dixerit ipsum [e] sibi imputare debere, qui addici sibi hac conditione bona voluit, vt libertates competant. Si quis autem exemplum adeuntis hereditatis fecerit secutus, directæ libertates non competent, si consilium & euentus [f] fuerit fraudandorum creditorum: nec fideicommissa præstabuntur, si euentu [g] fraudentur creditores.

20. ¶ Si bona fuerint à fisco [h] non adgnita, eáque addicta [i] libertatis conseruandæ gratia, an possit fiscus postea agnoscere? Et magis est ne possit.

21. ¶ Planè si non certioratis præfectis ærario [k] a, bona fuerunt libertatis conseruandæ causa addicta, videndum est an constitutioni locus sit. Et si quidem talia fuerunt vt adgnosci deberent [l], addictio [m] cessat [n]. si verò non fuerunt*, addictioni locus est [o].

22. ¶ Is autem cui bona addicta sunt, bonorum possessori adsimilari [p] debet: & secundum hoc & iura sepulchrorum [q] potest habere.

23. ¶ Item videamus an conueniri à creditoribus possit hereditariis actionibus, an verò non nisi ex cautione quam interposuit. Magisque est vt non aliter conueniatur, quàm ex ea cautione quam interposuit [r].

24. ¶ Si duobus pluribusve addicta fuerint bona, & communem rem & communes libertos [s] habebunt, & secum familiæ erciscendæ [t] iudicio [u] experientur.

Iudex absente herede partis præmuniere seruum cui deberur fideicomm. libertas, libertum esse. quod si fuit seruus testatoris, erit eius libertus. si verò fuit seruus heredis, erit libertus ipsius heredis.

V. PAVLVS *libro quinquagesimo septimo ad Edictum.*

IN fideicommissariis libertatibus si absente herede prætor pronuntiasset libertatem deberi ?: est & liber, & defuncti libertus, si & seruus eius [a] fuit: aut heredis [b], si seruus heredis fit. Imò & si sine successore heres [c] decesserit: conseruandam esse libertatem senatus Adriani temporibus censuit.

Heres non debebit Falcidiam de legato, si id quod legatum fuit pro emendo seruo ad eum libertandum, non sufficit ad pretium seruo detrahit Falcidia, sed debet solidum legatum soluere vt seruus ematur.

VI. IDEM *libro sexagesimo ad Edictum.*

DEcem legata sunt, & rogatus est legatarius Stichum emere, & manumittere. Falcidia interuenit [d], & minoris [e] emi seruus non potest. quidem putant [f] dodrantem accipere debere legatarium, nec emere compellendum. Iidem putant [g], etiam si suum seruum [h] rogatus sit manumittere, & dodrantem ex legato acceperit, non esse compellendum manumittere. Videamus † ne vtique in hac specie [i] aliud dicendum sit [k]. Sed in superiore [l] sunt qui putant cogendum legatarium redimere seruum, & se oneri subiecisse dum accipit [m] dodrantem. Sed si paratus sit retro restituere quod accepit, an audiendus sit, videndum. Sed cogendus heres tota decem [n] præstare, perinde atque si adiecisset testator, vt integra præstentur [o].

Bonis testatoris venditis propter ære alienum, ita vt non possit solus eorum illud quod legatum est, ad emendum seruum: pro eo

---

a ¶ *Ab emptore.* bona addicta. ACCVRS.
b ¶ *Atquin.* oppositio.
c ¶ *Adita.* ex testamento.
d ¶ *Non competeret.* vt *suprà de manu. testa. l. si quis liberis.* ACCVRS.
e ¶ *Ipsum.* scilicet fiscum.
f ¶ *Et euentus vt in fine. qui ma. non poss. §. in fraudem. & l. qui in frau. cre. l. si quis eum habuerit. & supra de fideicom. l. ſ. in fin. & Cod. qui manu. non possunt. l.* ACCVRS.
g ¶ *Euentus.* etiam * folo. IOAN. vt C. *qui ma. non poss. l. in.* quid ergo erit? quidam dicunt fiscum non teneri, sed primum hoc, per verba superiora, *cessat fi. &c.* Alij dicunt indistinctè quemlibet teneri prima placet.
h ¶ *A fisco.* aliàs *fisco.*
i ¶ *Addicta.* alij: & hoc centesimo fisco & præfecto [b] ærario, secundum Ioan. vt ex sequentibus patet.
k ¶ *Præfectis ærario.* aliàs *præfecto*: & aliàs *præfecto.* & dic id est c procuratore fisci: vt ſ. *ne quod in loco pub. l. secunda. §. hæc interdictum.*
l ¶ *Deberent.* quia bucola.
m ¶ *Addictio.* facta.
n ¶ *Cessat.* id est, non valet.
o ¶ *Non fuerunt.* ſc. lacensa. ACCVRS.
p ¶ *Locum fi.* id est, remanet firma, quæ facta est. *& ad hæc ſ. de iur. fiſci. l. ſ. an legis. & ſ. de offic. proco. Cæſar. l. ſ. fin. & l. ſequen.* Secundum hanc ergo videtur dici quod primò debuit fiscus admitti quàm extraneus, ſi bona fuerunt addicta, & bona fuerunt seruata.
q ¶ *Sepulchrorum.* quia hæc bonorum possessoribus competentia ſ. *de relig. l. vel una patet. §. ſed in utroque.* secus ſi in eo cui ex Trebellianica restituta hereditas. vt ſ. *ad Trebel. Lucius primus. §. i.* ACCVRS.
r ¶ *Quam interposuit.* id est, actione ex stipulatu ſi interceſſerit: aliàs datur vtilis, dicitur ex stipulatu, cuius ficta interuenit: vt arg. ſ. *de adopt. l. hoc verbo.* Vel verùs vtilis, quæ heredi & in heredem daretur directa: vt *C. eo. l. in quem.* ACCVRS.
s ¶ *Libertos.* Non ſic transeunt in Trebellianicum successores: vt *C. ad Treb. l. ſi patronis ſolum. in princ.*
t ¶ *Erciscunda.* vtile, cum directum [b] soli heredi de iure ciuili detur: vt ſ. *fam. erciſc. l. §. ſ. & facit l. fred & eius. §. i. & l. ſi ex aſſe. in ea re.* ACCVRS.
u ¶ *Iudicio.* vti ſi, ſicut * bonorum possessores. ſoli enim heredes experiuntur directò vt *ſupra ſam. erciſc. l. i.*

IN fideicommissariis.] CAIVS. Heres rogatus de manumittendo, non manumittebat: heredi abſenti prætor pronuntiauit libertatem deberi seruo. Dicitur quòd hic seruus esset liber: & ſi fuerat defuncti seruus, eiuſdem erit libertus. ſi verò heredis erat seruus, eiuſdem heredis erit libertus. imò & ſi heres decesſit absque facto ſuo, tamen huic seruo debebitur libertas. FRANC.

y ¶ *Deberi.* quod facere debet [b]: vt *C. ad l. ſi ſeruus. i. ancillam.* ACCVRS.
z ¶ *Eius.* scilicet defuncti.
a ¶ *Heredis.* ſi liber, nisi * ex iuſta causa abeſt vt *ſ. eodem. i. ſi cum §. penult. & §. fina.* ACCVRS.
b ¶ *Heres.* qui libertatem præſtare debebat.

DECEM.] CAIVS. Legata ſunt Titio x. & rogatus eſt vt de his x. emat seruum Stichum, & manumittat. de iſto legato detraxit heres Falcidiam: & ita id quod eſt datum Titio, non ſufficit ad emendum Stichum. dicebant quidam iſtam pecuniam heredi Titium. idem dicunt & ſi hic Stichus erat ipſius Titij, vt hæredi pecu. & non compellitur manumittere. Sed tamen in iſto caſu quando eſſet Titij Stichus, ſine dubio compellitur manumittere. at in ſuperiori caſu liceret opiniones eſſent olim ſuper hoc, tamen dicit quòd heres non debet detrahere Falc. FRANC.

c ¶ *Interuenit.* vt minus decem legatarius conſequatur.
d ¶ *Et minoris.* quàm ſint decem.
e ¶ *Putant.* & malè. ACCVRS.
f ¶ *Idem putant.* ſi. milliter & malè.
g ¶ *Seruum.* legatarij.
h ¶ *Specie* id eſt, quando de ſuo eſt rogatus. ACCVRS.
i ¶ *Dicendum ſi.* & verè aliud dicendum, vt quantumcumque accepérit, omnino manumittat vt *C. ad l. Falc. l. ſi eo. & ſ. eo. l. ſi debitor. §. i.*
k ¶ *Superiore.* caſu quando eſt rogatus emere ſeruum, & manumittere.
l ¶ *Vel.* pro ſalem. ACCVRS.
m ¶ *Tota decem.* Falcidia non detracta: vt *C. ad l. Falc. in d. l. ſeru.* & ſic eſt contra. ſ. *ad l. ſi legatario. i. negan.* Sed ibi de *ſuo* ſeruo, idè de alieno. Item contra. ſ. *ad l. Falc. l. ſi ſeruus. cum tribus ſequen.* vbi dicit Falci. detrahi etiam de eo quod relinquetur vt alienum redimat & manumittat. Solu. ibi tantùm erat in dodrante, quòd ſeruus emi poterat, hîc non ſic ſ. *ad l. generaliter. §. ſi quis alienum & ſ. proxi.*
n ¶ *Præſtentur.* vt * in hoc legato ceſſat Falcidia. quæritur modus ſi nocuerit teſtatori diciſſet ne Falcidia locum habere: vt in auth.

480/C.IV.K.5-3, 239-240
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

de hæredi. & Falcid. § si cuiè expressum. Sed argument. contra. *supra ad l. Falcid. l. quod de bonis.* 5. 3. sed ibi aliò modo occurrebatur Falcidiæ : vt loquitur hîc, secundum notatu ibi *ex dicta Authent.* & facit *supra de inoffic. testam. l. Papinian. §. quarta.* ADDITIO. Scribentes vbique (quos hic refert Bolog. in nouis suis interpretat.) hîc reputant illam gloſſam singul. ad hoc, quòd testator videtur [a] prohibere falcidiam iubendo heredem integra legata soluere : vel totam & integram hereditatem testitui : vel omnia bona, *&c. &* hæc per talia æquipollentia verba Bolog. adde quia eſt cognitandum ſuper illa gloſſ. cuius decisio videtur mihi non vera, ſequentibus mediis. primò per *text. in §. 1. C. de admittē. tutor. tamſi ibi aliter per Bartol.* & vbique, vbi vult ille §. quòd vbicunque [b] lex ſpecialiter & expreſsè aliquid requirit, illud debet ſpecialiter & expreſsim adimpleri, & in forma ſpecifica, non autem in genere per æquipolleus vel conſimile. ita ponderat illum textum Ange. *in prin. Inſtitut. de vsuf. ſubſtit. in §. ex. verſ. de prima expreſſa*, &c. ſed hîc eſt quòd lex vult teſtatorem expreſsim [c] debere prohibere ne Falcidia detrahatur, per *text. in Authent. ſed hoc teſtator. C. ad leg. Falcid. iuncta ibidem gloſſ. & text. in Authent. de hered. & Falcid. §. ſi verò expreſsim*, ergo non [d] ſufficit, per ſimile Pezzutea & ſecundò quando aliquid à l. requiritur non [e] forma : non ſufficit per æquipollens adimplere, per theoricam traditam à Bald. Ange & modet. *in I. prima & ſecunda ff. de liber. & poſthum. quare*, &c. Ego tibi explicatum iſtud & alia media, & profequerer amplioribus verbis : ſed occupatum charum: pro modo cogitabis.

[a] Falcidiam prohibere videtur qui iubet integra legata ſolui, nec grauc vel totam hereditatem, vel omnia bona reſtitui.

[b] Specialiter requiſita in lege, ſpecialiter implere debet, non in genere, aut ſimiliter.

[c] Falcidia expreſſe prohiberi debet.

[d] Falcidia vetum tacitè prohiberi poſſit, aut poſſit.

[e] Formalis per æquipollens non adimpleretur.

[f] Commiſſum ſit.

[f] Legatum ſub modo non præſtatur niſi præſtita cautione de modo implendo.

Cui.] CASVS. Legaui tibi c. & rogaui te vt Stichum seruas, & manumittas. bona heredis mei vendita sunt propter debita, ita quòd partem legati tibi dare posset. numquid possis illum partem petere, quæritur. & dicitur quòd si de illa parte potes onere seruum, habebis eam, dum tamen caueas te emptorem seruum, & manumissurum: & si nolis cauere, non audiris. FRANC.

a ¶ *Perſequatur.* id eſt conſequatur. ACCVRS.

b ¶ *Legatur.* id eſt, ſi tantum conſecutus ſit quantum pretium ſerui poſtulabat. M. ſcilicet alieni ordinandi. ſecus in ſeruo i vt *J. eo. l. ſi legatarius. in princ.* quæ eſt contra.

c ¶ *Alienare.* id eſt, & [e] non cauerat: non autem dicas. id eſt ſi nolluerit vendere dominus. nam licet non vendiderit, debet tamen ille habere legatum vt *J. de legat. 3. l. ſi ſtandum. §. Iulianus.* & facit *C. eod. l. debēs.*

d ¶ *Repelli.* penes legatum.

Etiam cui.] CASVS. Legaui tibi mille nummos, & rogaui te vt seruum tuum valentem xx. manumittas. Dicitur quòd non cogeris manumittere nisi habeas legatum. FRANC.

e ¶ *Conſtat. vt J. de motu l. ſi minor xxv. ann. & C. de fideicom. l. ab eo. & ad l. Falcid. l. ſeru.* ACCVRS.

Cum fidei.] CASVS. Rogaui heredem meum ne Stichus seruus meus alienum seruitutem quàm suam patiatur. si heres meus eum alienat, statim poterit Stichus petere libertatem. & hæc sine vera quando voluntatis heres alienandi & autem ex *liberando poteſt legatarius partem legati petere, ſi de illa parte poteſt ſeruum emere, & caueat ſe emptorem ſeruum, & manumiſſurum aliàs ſecus.*

VII. VLPIANVS *libro ſecundo ſiduciarium ad Edictum.*

SI cui legata ſint centum, ita vt seruum alienum redimat, & manumittat : & bonis heredis venditis, partem, non totum perſequatur [a] : non aliàs debet conſequi legatum, quàm ſi cauerit ſe manumiſſurum : ſed hoc tunc demum, ſi largiatur [b] portio quam accepit, ad ſerui pretium parataque ſit dominus tanti eum vendere : alioquin [c] exceptione doli debebit legatarius repelli [d].

Legatarius non cogitur ſubire onus imminutum à teſtatore, niſi ſalua legato.

VIII. POMPONIVS *libro ſeptimo ex Plautio.*

EVm cui mille nummi legati fuiſſent, ſi rogatus fuiſſet viginti seruum manumittere : non cogi fideicommiſſam libertatem præſtare, ſi legatum non esperet, conſtat [e].

Alienatio neceſſaria quandoque excuſat, vbi voluntaria non excuſaret.

IX. MARCELLVS *libro quinto decimo Digeſtorum.*

CVm fidei heredis commiſſi [f] [g] ne ſeruus alienam ſeruitutem patiatur : experiri poteſt [a] confeſtim vt fuerit alienatus, & petere libertatem. Sed vbi alienatio non eſt voluntaria, ſed neceſſitas alienandi ex cauſa teſtatoris pendet [b] : propè eſt vt nondum debeat præſtari fideicommiſſum, quòd [c] poteſt videri defunctum nihil senſiſſe de huiuſmodi caſu alienationis.

Si idem teſtator prohibuit ſeruum vendi, vt ſi vendatur, ſtat liber : ei vendito comparie libertas.

X. IDEM *libro ſexto decimo Digeſtorum.*

QVidam in teſtamento ſcripſerat : *Illum & illum ſeruos meos venire*[d] *nolo.* Si ideo eos noluit venundari [e], vt ſi venirent [f], ad libertatem peruenirent : præſtandi erit libertas [g]. Nam & illi videtur libertas relicta [h], de quo ita ſcriptum eſt : *Nolo alij quàm tibi ſeruiat.* Secundum hæc igitur ſi quo-quo modo P vendere tentauerit ſeruum, confeſtim peti poterit libertas : nec quo minùs præſtet libertatem, proderit heredi ſi eum redemerit [i] : quia ſemel extitit conditio.

Si heres grauatus ſeruum manumittere, eum vendat, poteſt ſeruus ei cum abſente emptore petere ſe ab herede manumitti. FRANC.

1. ¶ Is cui libertas debebatur, venit [a]. Si vult ab herede manumitti, non erit interueniendum [b] ei cui heres præſens erit, emptor latitauit [c] : quoniam poterit vti ſeruitutem [a] confeſtim : experiri poteſt [b] confeſtim vt fuerit alienatus, & petere libertatem. Sed vbi alienatio non eſt voluntaria, ſed neceſſitas alienandi ex cauſa teſtatoris pendet [c] : propè eſt vt nondum debeat præſtari fideicommiſſum, quòd [d] poteſt videri defunctum nihil senſiſſe de huiuſmodi caſu alienationis.

Si idem teſtator prohibuit ſeruum vendi, vt ſi vendatur, ſtat liber : ei vendito comparie libertas.

XI. IDEM *libro ſexto decimo Digeſtorum.*

QVidam in teſtamento ſcripſerat : *Illum & illum ſeruos meos venire*[e] *nolo.* Si ideo eos noluit venundari [f], vt ſi venirent [g], ad libertatem peruenirent : præſtandi erit libertas [h]. Nam & illi videtur libertas relicta [i], de quo ita ſcriptum eſt : *Nolo alij quàm tibi ſeruiat.* Secundum hæc igitur ſi quo-quo modo P vendere tentauerit ſeruum, confeſtim peti poterit libertas : nec quo minùs præſtet libertatem, proderit heredi ſi eum redemerit [k] : quia ſemel extitit conditio.

Si heres grauatus ſeruum manumittere, eum vendat, poteſt ſeruus ei cum abſente emptore petere ſe ab herede manumitti. FRANC.

1. ¶ Is cui libertas debebatur, venit [a]. Si vult ab herede manumitti, non erit interueniendum [b] ei cui heres præſens erit, emptor latitauit [c] : quoniam poterit vti

[a] Neceſſitas quando præſumatur, quæ ſi ferret, ſibi non præiudicaret, vide omnia Copolam in l. 1. num. 18 & ſequent. C. de reſcind. vend. per magnum Tiraquellum Medicum mult. de ſententia cum ſimilibus, part. 1. q. 8. adde Gloſſ. l. ſubrogatum §. Præſcribe verbo neceſſitas. ſupra de offic. Præfect.

[b] Præſumitur nemo ſerui ſui alienationem teſtamento prohibere in fraudem ſuum creditorum. Idcirco prohibito ſeruo alienari, ſi heres propria facto alienauerit, ſecus ſen blot : ſi ex iuſto dubio defuncti, cum ſit caſus ſuſpenſionis præſumptionis.

[c] Præſumitur libertatem ſeruo conceſſiſſe dominus, ſi eum vendi prohiberit, quo caſu venditus ab herede ſit.

[d] Semel euidiſſe conditionem ſufficit.

Heres grauatus de manumittendo ſeruum, eum vendidit, poteſt ſeruus etiam abſente emptore petere ab herede ſe manumitti. [IS CVI.] Heres erat rogatus de ſeruo Sticho manumittendo. poſtea eſt Stichus ſe vendi tamquam ſeruum ab iſto herede : qui heres promiſit de euicti. non tamen erat ſolutus. hic ſeruus petit ſe manumitti, & eſt manumiſſus quæritur an emptor habeat regreſſum contra Stichum : ſicut ſi liber homo pateretur ſe vendi tamquam ſeruum. & dicit quòd emptor habet regreſſum contra venditorem ſicut ſi ſtatuliberum vendidiſſet. FRANC.

k ¶ *Venire.* id eſt, vendi.

l ¶ *Venundare.* quod præſumitur [a] vt *J. eod. l. generaliter. §. ſi petierunt.*

m ¶ *Si venearc.* id eſt, vendantur.

n ¶ *Liberum.* illis venundatis.

o ¶ *Reiulo.* vapore per ſiderorem. relicta ſi conſingat eum alienatiue & *Jan. Lodge.* ACCVRS.

p ¶ *Quoquo modo.* etiam ex neceſſitate ex perſona heredis interueniente : vt *d. l. rogo.*

q ¶ *Redemerit. ¶ Nisi. 4 ſic J. depo. l. 5. §. ſi rem. & J. rem ratam habe. l. quo anno. §. ſi & argum. J. de minor. l. cuidam. §. item quæri. & J. eaut. legat. l. §. prodeſt autem.* item facit *J. de ſeruis expor. l. fina. & J. l. penultim. & J. ſi. Imperator. in prin.*

r ¶ *Venit.* id eſt, venditus eſt.

s ¶ *Interueniendum.* id eſt, contradicendum.

t ¶ *Latitauit.* maximè quia etiam ſi præſens eſſet, eundem habet electionem vt *J. eo. l. generaliter. §. vlt.*

480/C.IV.K.5-3, 241-242
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

a ¶ *Senatusconsulto.* Rubriano, quod ei electionem dat: vt ✝ eod. l. si eum. & facit ✝ de adi. empt. l. Titius.
b ¶ *Non erat.* vnde insolvens est *ass. de restit. l. contra cap.*
c ¶ *Existimans.* id iurisconsultus quispiam.
d ¶ *Actionem.* emptori in factum in duplum eius quod dedit, vel obligatus est emptor. nam sic est in libero emptore: vt subiicit. & ✝ de lib. caus. l. restitutae. & l. si tantum.
e ¶ *Adducor.* id est, moueor.
f ¶ *Venditor.* aliàs, venditorem: & hæc bona. & aliàs, venditos & hæc mala.
g ¶ *Magis.* quàm manumissus teneatur: & sic corrigitur quod proximè dixit.
h ¶ *Statulibero.* qui si ad pretium participandum passus est se vendi, non peruenit ad libertatem. aliàs cùm putet non competebat libertas, tempore venditionis proclamauit in libertatem. secus si competebat: vt *infrà qui. ad libert. pro. non licet. l. Lucinorum.* emptor verò potest agere de euictione. sed si venditor non sit soluendo, datur aduersus manumissum de dolo: argum. ✝ de dolo. l. & eleganter. §. seruus pa-trons.

E X causa.] C A S V S. Pupillo legatum relictum est, & est grauatus de seruo suo manumittendo. Dicitur quòd non potest manumittere absque tutore.
i ¶ *Non potest.* de proprio dicit, non de relicto sibi ad hoc: quia etiam sine tutore manumitteret eum. argum. ✝ de manum. vindi. l. si rogatus. in princip. vbi dicit, *ieiunum.* & argum. ✝ eod. l. cùm quasi. §. 1. & dic vt ✝. *de manu. l. seruus fu-riosi.* A C C V R S.

I Mperator.] C A S V S. Firmius Titiano tres seruos legauit, & eum rogauit ne alicui alij seruiant. si propter aliquod delictum Titiani bona sunt publicata, hi serui manumittentur à republica. Secundò dicit: sicut heres, ita legatarius potest rogari de seruo manumittendo. & si quis rogatus de manumittendo decedat priùs quàm manumittat, heres eius cogetur manumittere. Tertiò dicit: heres institutus hereditatē amisit, eo quia accommodauerat fidem testatori de aliquo dando non capaci, & sic fiscus bona habuit. Dicitur quòd nihilo minùs libertates relictæ in testamento, siue directæ sint, siue fideicommissariæ, tenebunt. F R A N C.
k ¶ *Tres.* scilicet seruos.
l ¶ *Publicè.* id est, à republ. & facit ✝. eodem. l. cùm fidei. & l. quidam.
m ¶ *Debent.* vt ✝ de leg. §. l. cùm in a. §. 1.
n ¶ *Quoniam tacitè.* bona ratio: vt & C. ad l. Falc. l. iij. & ✝. de

a Tres hic casus proponuntur. Primus est de fideicommissario cui libertas relicta est & se pati-tur vendi. Secundus de homine libero patiente quoque se alienari. Postremus de statulibero, qui patitur se vendi. Marcellus hic comparat duos extremos inter se potius, quàm primum cum secundo.
b Poena ex eo patiente se venundari ad pretium participandum, vt ad libertatem venire non possit.
c Fideicommissarium heredem seruo suo pupillus dare non potest sine tutoris auctoritate. nec ab eo pupillo cum conditione libertatis relinqui potest.
d Ex fideicommisso quod quis fecerit, non potest ... incapacem ... [illegible]

senatusconsulto ᵃ, vt quasi ex testamento ad libertatem perueniat.

Qui seruum, cui data est fideicommiss. libertas, vendit, tenetur emptori de euictione.

1. ¶ Is cui ex fideicommisso libertas debebatur, ab eo qui soluendo non erat ᵇ, passus est se bonæ fidei emptori tradi. Existimans ᶜ in manumissum constituendam actionem ᵈ, exemplo eius qui liberi hominis emptorem simulata seruitute decepit. Ego quoque adducor ᵉ, vt putem rectè aduersus venditos ᶠ actionem competere: & magis ᵍ similem videri statulibero ʰ, qui pridie quàm ex testamento ad libertatem perueniret, idem fieri passus est.

XI. M O D E S T I N V S *libro primo Differentiarum.*

EX causa fideicommissi seruo libertatem dare sine tutoris auctoritate pupillus non potest ⁱ.

XII. I D E M *libro singulari de Manumissionibus.*

IMperator Antoninus, cùm Firmius Titiano tragœdos tres ᵏ legasset, & adiecisset, *quos tibi commendo, ne cui alij seruiant:* publicatis bonis Titiani, rescripsit debere eos publicè ˡ manumitti.

1. ¶ Et legatarius non minus quàm heres rogari potest seruum manumittere: & si ante manumissionem decesserit, successores eius debent ᵐ manumittere.

2. ¶ Diuus Antoninus & Pertinax rescripserunt, hereditate fisco vindicata, quoniam tacitè ⁿ quis rogatus erat, ei qui capere non poterat, restituere hereditatem: & directò & per fideicommissum datas ᵒ libertates deberi ᵖ.

XIII. I D E M *libro nono Regularum.*

SI prægnans ancilla moram non studio manumissoris, sed fortuitò patiatur, ne manumittatur: liberum quidem non pariet, sed cogetur qui manumittere debuit, natum matri ᵠ tradere, vt per eam perueniat ad libertatem.

Non intelligitur repetitum, quod repetitum vitiaret. B A R T.

XIV. I D E M *libro decimo Responsorum.*

LVcius Titius testamento facto Seiam vxorem suam, item Titiam filiam communem æquis portionibus scripsit heredes ʳ. item alio capite ˢ: *Erotem seruum meum, qui & Psyllus vocatur, liberum esse volo, si vxori meæ placeat.* Cùm itaque Seia vxor Lucij Titij abstinuerit ab eadem hereditate, & ex substitutione portio eius ad Titiam filiam peruenerit: quæro, an Eroti, qui & Psyllus vocatur, ex his verbis suprascriptis libertas competit? Modestinus, Eroti, quòd vxor testatoris hereditate se abstinuit, non obesse respondit. Item quæro, an Seia vxor, quæ se hereditate abstinuit, petenti Eroti libertatem iustè contradicere possit. Modestinus respondit, Seiæ dissensum nullius esse momenti ᵗ.

XV. I D E M *libro tertio Pandectarum.*

IS qui ex causa fideicommissi manumissurus est, nullo modo deteriorem ᵃ eius serui conditionem facere potest: idcóque nec vendere eum interdum alij potest, vt ab eo cui traditus est, manumittatur: & si tradiderit, redimere illum cogitur, & manumittere. Interest enim nonnumquam ᵘ, à sene potius manumitti quàm à iuuene.

XVI. L I C I N N I V S R V F I N V S *libro quinto Regularum.*

LIbertates etiam per fideicommissum dari possunt: & quidem largiùs quàm directò. nam non tantùm propriis, sed & alienis seruis per fideicommissum libertas dari potest ˣ: ita tamen, vt vulgaribus ʸ verbis, & quibus euidenter voluntas testatoris exprimi possit.

XVII. *Ex libro vicesimoquinto Digestorum Scæuolæ Claudius* ᶻ

proba. l. cùm tacitum. & ✝. de iure fisc. l. ne n. intelligitur. §. cùm ex causa. & ✝. de vsur. l. cùm quidam. §. ex tacito.
o ¶ *Datas.* scilicet in testamento.
p ¶ *Deberi.* vt & ✝. de iure fisc. l. Statius Florus. §. fin. cum prædictis concord.

S I prægnans.] C A S V S. Heres vel legatarius rogatus manumittere ancillam, fuit in mora manumittendi: non sua culpa, sed fortuito ᵃ casu impeditus. interim ancilla prægnans peperit. Dicitur quòd cogitur eam manumittere, & ei tradere partum ad manumittendum.
q ¶ *Matri.* de hoc distingue vt dixi C. eod. l. iij. & facit ✝. tit. eo. l. ro.

L Vcius.] C A S V S. Institui vxorem meam & filiam meam heredes æqualiter: & Eroti seruo meo reliqui libertatem si ᵇ placebit vxori meæ. eandem vxor mea abstinuit se ab hereditate. & sic omnia bona venerunt ad filiam meam. Dicitur quòd libertas debebitur Eroti: nec requiritur consensus vxoris meæ, ex quo mihi non successit. F R. A C C V R S.
r ¶ *Heredes.* & insuper substituit.
s ¶ *Capite.* testamenti scilicet scripsit Erotem.
t ¶ *Momenti.* quia non videtur libertas collata in eius arbitrium ᶜ, nisi sit ᵈ heres. Sed contra C. eod. l. cùm proponas. Sol. ibi subaudiatur maxime, vt ibi dixi.

I S qui.] C A S V S. Qui ex causa fideicommissi manumittere debet seruum, non potest facere deteriorem eius condi. hinc est quod nec eum vendere potest vt ab emptore manumittatur. & si vendat, cogitur eum redimere & manumittere. F R A N C.
u ¶ *Nullo modo deteriorem.* vt dominium possit. vide not. ad l. fideicommissa. 2. ✝. eod. C V I A C.
x ¶ *Nonnumquam.* sed meliorem à sene: quia senex ᵉ citiùs moritur quàm iuuenis præsumptione iuris: vt ✝. ad leg. Falc. l. hereditatum. licet senem quandoque contingat: vt ✝. de inoff. test. l. nam & si. sic ergo non est opera præstabis, quæ iuuenis, secundùm I R. & facit ✝. eod. generaliter. §. fin.

L Ibertates.] C A S V S. Libertas potest relinqui directò, item per fideicommissum: & quandoque melius est si per fideicommissum detur, vt seruis alienis: dum tamen idoneis verbis relinquatur. F R. A C C V R S.
x ¶ *Potest.* sed directò tantum suis: vt C. de manumiss. testam. l. seruo.
y ¶ *Vulgaribus.* id ᶠ est apertis qualia sunt Institu. de sing. re per fideicommiss. re. §. fina. A C C V R S.

a Mora aliquando fortuita.
b Libertatem non posse committi in voluntatem liberam heredis, sed in arbitrium boni viri, hinc colligit Bartol.
c Liberum arbitrium quibus verbis committatur alicui, plenissimè vide apud Menochium l. de arbitr. iudic. q. 7.
d Institutus heres & fideicommissarius non cenfetur fideicommissarius nisi sit heres.
e A sene magis manumitti quàm à iuuene cur magis intersit.
ᶻ Scilicet Tryphonius, qui & Venuleius, qui nomen scripsit ad Scæuolæ digesta, hic locum ex vulgatis editionibus valde erat depravatus. Ant. Aug. lib. 1. c. 4.
f Vulgaria verba, pro apertis.

Cùm]

480/C.IV.K.5-3, 243-244
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

a His verbis, cùm tibi visum fuerit, fideicommissaria libertas intelligitur dari posse.

CVm] CASVS. Dixit testator heredi: cùm tibi videbitur manumittere Stichum seruum meum, manumittas per [a] hanc verba fideicommissaria videntur relicta libertas. FRANC.

a ¶ Cum tibi, alias l. hanc incipit, *Celsus lib. 21. ad Sabinum. Actio lata Claudium, cùm tibi visum fuerit, manumittas*, &c. Alias §. & dic Claudium esse nomen institui. & facit *l. cod. fideicommissaria.*

b ¶ *Visum fuerit.* fc. opportunum [b].

b Opportunitas fideicommissi intelligenda in generali renunciatione.

TEstamento.] CASVS. Reliqui libertatem seruo meo in testamento hoc modo: Pamphilus se liber si bene se gesserit in rationibus meis, tandem adhuc aliquo tempore vixi, postea decessi nec vlla querimonia est facta de Pamphilo quod malè se gesserit, dicitur quòd erit liber.

* vlla.

c ¶ *Querela. fic* §. *ad Silo. l.* 3 §. *fin.* & facit *C. de manu. infl. l.* 10.

HErede.] CASVS. Vxori instituit virum suum heredem, & per fideicom. reliquit libertates quibusdam seruis, caßatione viri ei vir abesset, & ex iusta causa, periit à præside sibi dari libertatem: & data fuit. nunc vir reuersus petit ab isto libero facto rationem eius quod gessit in fiduciate. Dicitur quid non audiatur. [VXOR.] Marcius legauit vxori suæ dotem, & plures alias res: & rogauit eam per fideicommiss. quod ipsa manumitteret apud consilium seruum suum nomine Aquilinum. mulier non vult manumittere. Dicitur quòd compellitur manumittere: & si aliqua legata erant relicta Aquilino, poterit petere. FRANC.

† negauit.

d ¶ *Marito.* ab vxore. ACCVRS.

e ¶ *Dodo.* deßitor in testamento.

f ¶ *In quibus.* fc. seruis manumissis in testamento per fideicommissum. ACCVR.

Aug. lib. 1. mod. cap. 8.

g ¶ *Adiori.* id est [c], caßationi.

c Aliter pro caßationem.

h ¶ *Marito.* fecißet dedit libertatem per fideicom.

i ¶ *Ibi.* aliàs, *ille*, fc. seruus caßatibis.

k ¶ *Debere.* quod facere debet vt *l. cod. si legatario. §. fin.*

l ¶ *Non posse. vt C. an seruus ex fine facta. l. pen.*

m ¶ *Legauit.* fecißet marito.

n ¶ *Negauit.* fecißet mulier.

o ¶ *Quod.* id est, quia.

p ¶ *Sibi.* fecißet vxori.

q ¶ *Petiit.* fecißet vxor.

r ¶ *Compellendam. fic C. ad l. Falcid. l. fin. & C. ad l. debori. & ff. de liber. causa. l. qui dotalia.* ACCVRS.

s ¶ *Eiusque.* fecißet Aquilinum.

t ¶ *Legata sunt.* fi ita sunt. ACCVRS.

APud Iulianum.] CASVS. Titius heres instituus erat rogatus manumittere seruum heredis sui. erat etiam gratiatus restituere hereditatem Seio. hic Titius restituit hereditatem Seio, interea illo seruo opera debebat manumittere. nunc non vult manumittere, & sic latitat: vel forsè est absens ex iusta causa, dicitur quòd iudex suæ partis debet eum pronunciare fore liberum. Secundò pone quòd Titius restituit illam seruum cum tota hereditate Seio. numquid Seius compellitur manumittere? & Iulianus dicit quòd sicut fit idem in illo casu est hereditas restituta, sic & in proposito talis seruus. Sed Pomponius quærit à quibusdam an hoc dictum Iulianum sit verum. & dicit Pomponius, meritò quæro: quia vtilia adhibere. nam secundùm de quodam dicto Iuliani, qui dixit: *& si alterum patrem in familia habuerit, &c.* & illi respondent, & dicunt quod ille seruus non debeat trali Seio: si tamen traditus sit, est verum quod dixit Iul. & confirmauit dictum eius. FRANC.

u ¶ *Seruum.* fcilicet per fideicommissum. ACCVRS.

x ¶ *Debebit.* fc. adhuc manumittere.

† vide Rosf. ad hunc locum Obs. l. cap. 1. pag. 3.

y ¶ *Debebit.* manumittere seruum nondum traditum.

z ¶ *Comperit.* aliàs, *cognouit.*

a ¶ *Emptores.* quid in his seruetur, habes *l. negotiationes. §. fin.*

b ¶ *An hæc.* Iulianus hæc scripsit: sed an ita Aristo & Oct. vt [d] dicet, paras hæc vera? & bene facio quòd quæro ego Pomponius, quia volo addiscere. nam propter animum [e] addiscendi nouui, & memoriæ commendari quoddã dictum Iulia. & h alterius, &c. & facit [f] *de rit. & exitur. reg. l. sp. l. per in diuersis. ff. de stipul. l. de quibus. & xxxviij. distinct. nullus episcopus.*

c ¶ *Ego.* Pomponius.

d ¶ *Bellissimè.* nunc refert quid ei fuit respondum.

e ¶ *Non esse. C. ad Tertullian. Trebell. l. fin. contra.* Solu. hîc specialè, fuisse libertatis.

f ¶ *Scribit. §. negotiantes.*

ROgo.] CASVS. Testator instituit Titium heredem, & dixit rogo heredem ne Stichus in alterius seruitutem deueniat. videtur dare per fideicommissum libertatem illi Sticho, si peruenit in alterius seruitutem: nec solùm post mortem heredis peruenit ad libertatem, sed etiam aliquando antè: vt si heres illum seruum alienet, nec impeditur libertas ei ille heres eum redemerit. & hæc sunt vera, siue voluntaria sit alienatio, siue non. FRANC.

d Interrogatio nouæ rei quam habet vim negatiuam.

e ¶ *Placuit principi.* per prædicta verba.

f ¶ *Libertas.* quasi dicat nihil vt *Inst. de in potest. §.* 3.

g ¶ *Semel.* non sufficit semel. *fic l. de aqua plu. arce. l. in diem.*

h ¶ *Si non voluntaria.* sed necessaria. & sic est contra *l. cod. l. cum Adrianus. Sol. plenè dic vt ibi. & facit l. cod. l. quidam.* & quod ibi dixi.

i ¶ *Per ipsum.* id est, voluntate eius.

m ¶ *Ratione. dic vt* [g] *de verb. oblig. Acilius seruum. & l. si cui dil. soluto. §. fin.*

480/C.IV.K.5-3, 245-246
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

Si legatario.] CASVS. Testator legauit Titio decem, item fundum, & grauauit eum vt manumitteret seruum suum Stichum. legatarius cupit petere 2. detracta est inde Falcidia, & sic legatarius non vult hoc legatum pecuniæ habere, nec manumittere seruum. dicitur quod compellitur legatum pecuniæ accipere detracta Falcidia, & manumittere seruum. [ADVOCATVS.] Duo erant heredes, & grauati sunt manumittere duos de seruis eorum quos vellent: cùm tres tantùm seruos haberent. vnus heredum latitat, nec vult eligere qui duo sint manumittendi. Dicitur quod stabitur electioni alterius heredis tamen qui præsens est. sed si vnus de seruis decedit antequàm eligantur: tunc tantùm duo qui superfuerint, veniunt manumittendi. [COMES.] Heres rogatus manumittere seruum, abest iusta de causa, siue non iusta, & sic latitat: vel si erant plures heredes, & grauati manumittere seruum: quidam eorum absentes sunt iusta de causa, quidam non iusta de causa & quidam sunt præsentes: vel si heres grauatus decedat, nec aliquis ei succedat: vel si heres rogatus abstineat se ab heredit. dicitur quòd iudex debet pronuntiare hunc liberum velut ex testamento illius qui reliquerat per fideicom. libertatem. Item debebat iudex pronuntiare qui facerint absentes iusta de causa, vt illi sint patroni: & qui non iusta, & illi non essent patroni. FRANC.

a ¶ *Si legatario fundi.* cui fundus & 2. ideo relicta erant, vt seruum suum manumitteret. ACCVRS.

b ¶ *Decem.* præter fundum.

c ¶ *Legis Falcidiæ.* Contrà *l. sed Labeon. in fin. & l. sequenti.* Solu. vt *in illa dicem.*

d ¶ *Falcid. vt & supra de legat. 1. l.* 1. & fatit *C. sed. l. fi.* 19. *& l. deberi.*

e ¶ *Petijt.* testator.

f ¶ *Petuisset.* quasi totum [b] arbitrium in eum à testatore collatum sit. ACCVRS.

g ¶ *Quòd si ex seruis vnus deceſſerit.* vnde amodò non est in eorum arbitrio, vt subiicit: & arg. *l. de conuenit. emptr. l. fi in emptione.* [c] *fi excipia.*

h ¶ *Iusta ex causa.* quod est [c] eo ipso quòd non est ex iniusta: vt *l. sed l. fi cum. § ex iusta.*

i ¶ *Quidam.* eam sint plures. ACCVRS.

k ¶ *Fraudandi.* alias *frustrandi.* ACCVRS.

l ¶ *Aut si* filium heredi rogato. ACCVRS.

m ¶ *Pronuntiare.* in omnibus suprascriptis.

n ¶ *Cunctatore.* in omnibus prædictis casibus. ac si liberum directa testamento data esset: vt *C. sed. l. ancillam. & l. fi seruum. in fin.*

o ¶ *Absit.* vt præsentibus & iusta causa absentibus ius patronatus seruetur: detractandus modis omnibus denegetur: vt *C. sed. l. fi.* & *C. sed. l. fi. seruum.* ¶ Et not. de causa [d] in sententia exprimenda. *fic C. de suffr. in. l. 2. & C. de iudi. l. properandum. § penult.*

Fideicommissaria.] CASVS. Heres rogatus de manumittendo seruum, non potest differre manumissionem ob hoc quòd dicat seruum expilasse res hereditarias, vel malè gessisse rationes domini. [FIDEICOMMISSARIAM.] Titius heres instituitur, & rogatur manumittere seruum hereditarium, grauatus erat an fuit restituere hereditatem Seio. decessit Titius antequàm restituerit. Dicitur quòd heres Titii debet hanc hereditatem Seio restituere, & etiam libertatem præstare seruo debet, si ab eo petat seruus. [SERVVM.] Pater habens plures filios, vnum ex his habebat militem. ei donauit Stichum, & quædam alia bona. postea credens iste pater dominium serui, & aliarum rerum quas donauerat filio, adhuc remansisse penes se, ab intestato decedens rogauit filios omnes vt illum Stichum seruum manumitterent. Dicitur quòd filius miles si succedat patri, compellitur manumittere, nec aliquid fratres ob hoc dabunt militi: alias autem res donatas militi à patre non compellitur miles conferre siue communicare cum fratribus. [ETIAM.] Grauatus filium meum, vt cùm habebat xx. ann. manumittat seruum Stichum. filius antequàm haberet hanc ætatem, decessit. Dicitur quòd heres filij præstabit tunc temporis libertatem, quòd si filius viueret, hanc ætatem compleret: licet seruus sit in fideicommisso. [SERVVM.] Testator rogauit filium suum heredem, vt post v. annos manumittat seruum Stichum, si ille seruus præstiterit omni die vsque ad finem quinquennij certam mercedem. postea seruus fugit ab ipso filio herede, & per biennium nihil præstitit. Dicitur quòd deficit condition: nec ille debebit ob hoc amodò manumitti, nisi filius heres accipiat per biennium ministerium eius serui loco mercedis: nam tunc videtur patronus conditioni, & sic libertatem dari: vel nisi fideicommissarius per heredem quo minùs accipiat illam mercedem. FRANC.

p ¶ *Compilata.* aliàs, *expilata*: aliàs, *compilata*, & concordat *l. fi. qui testam. liber esse iussus. l. 3. § fi seruus. & arg. C. de cri. expi. hered. l. obnoxia.* Sed contra. *C. de legat. l. non est.* Solut. hic ab alio, ibi à seruo fuit expilata. Vel venit hic specialiter [b] in libertate: vt *d. § fi seruus.*

q ¶ *Gesta.* alijs, *festa.* & tunc sequenti: aliàs, *gesta.* & tunc præcedenti litera iungitur. Et no. quòd post libertatem rationes debet reddere: vt *l. sed l. fi pen.*

r ¶ *Præstare.* scilicet libertatem. ACCVRS.

s ¶ *Personam.* quod possit: vt *l. sed apud Iulianum.*

t ¶ *Hæredibus.* ab intestato. ACCVRS.

u ¶ *Cunctatum* cum solam [c], nec [d] per hoc videtur adire: vt *l. de acquir. hered. l. Iuliano. § fin.* ACCVRS.

x ¶ *Proprium* id est, credidit apud se patet remansisse dominium etiam post donationem in filium factam, licet crearet, & sic volebat alios filios grauare in vtilitatem.

y ¶ *In filium.* militem.

z ¶ *A fratre.* domino militis.

a ¶ *Exaltingue.* militem: conservata in totum voluntate testatoris.

b ¶ *Damnum.* scilicet de voluntate.

c ¶ *Voluntatis.* id est, salua voluntate.

a ¶ *Errorem.*

a Libertas duobus commissa, si vnus latuit, alteri ius eligendi competit. *secus. si non potuit eligere de absentia.*

b Voluntatis verba an totum arbitrium conferant, vide de Monarchia *l. de adem. rei indic. quæst. 1.* Iudex quibusque præferendus, nisi iniustum probetur expediat vel præsumptio.

c Mandatum pluribus, si per vnum fuerint expediti, illi videntur esse mandatum, non alteri. vide hic Bertol.

d Sententia causa exprimenda. vide Albericum in *l. properandum. C. de iudicijs.*

e Videtur. Titius seruari seruo posse libertatem. & Libertatis fructus non nanquam à iure communi discedere.

f Adire dicitur hereditatem non cum animo videtur qui mutuatur.

480/C.IV.K.5-3, 247-248
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

redimere non cogendum: nec eb eumdem errorem [a] cætera quæ parer in militiam profecturo filio donauit, fratri qui manfit in poteſtate, conferenda: cùm peculium caſtrenſe filius etiam inter legitimos [b] heredes præcipuum retineat.

3. ¶ Etiam fideicommiſſaria libertas à filio poſt certam ætatem eius data, ſi ad eam puer non peruenit, ab herede filij præſtituta die reddatur: quam ſententiam iure ſingulari receptam, ad cætera fideicommiſſa relicta porrigi non placuit [c].

4. ¶ Seruum à filio poſt quinque annos, ſi eo tempore [d] mercedem diurnam filio præſtitiſſet, manumitti voluit [e] biennio proximo [f] vagatus [g] non præſtiterat. conditione defectus videbatur: ſi tamen heres filius, aut tutores eius, miniſterium ſerui per biennium elegiſſet [h] [*], eam rem [i] ex ¶ præterito, quòd per heredem ſtetiſſet, impedimento reſiduæ conditioni non eſſe conſtitit.

XXIV. VLPIANVS *libro quinto Fideicommiſſorum.*

GEneraliter dicemus eos poſſe fideicommiſſariam libertatem adſcribere, qui fideicommiſſum [k] pecuniarium poſſunt [l] relinquere.

1. ¶ Et principis ſeruo, vel municipij, & cuiuſuis alterius, fideicommiſſa libertas adſcripta valet [m].

2. ¶ Hoſtium ſeruo ſi fideicommiſſaria libertas fuerit adſcripta, poteſt tractari, an non ſit ineffica. Et fortaſſis quis dixerit, indignum [n] eſſe, ciuem Romanum heri hoſtium ſeruum. Sed ſi in caſum relinquatur [o], in quem noſter eſſe incipit: quid prohibet [p] dicere libertatem valere?

3. ¶ Si homini libero fuerit libertas per fideicommiſſum adſcripta, & is in ſeruitutem redactus proponatur: petere poteſt libertatem, ſi modò mortis tempore [q] [*], vel poſtea, adhuc valet tantum quantum aliqui ex ſeruis, non quantum omnes, & accepit legatum: hoc caſu cogitur manumittere quidam ex his qui ſufficiant ad pretium legati, & primò illos qui primò ſunt nominati. Si hoc non apparentiane ſorte vel meritis decreuerint, qui primò manumittantur. Vltimò dicitera quæ dixi quando Titius erat rogatus de ſeruo ſatis manumittendo [r] habere locum & ſi de alienis ſeruis manumittendis erat rogatus: cùm legatum ſibi relictum non ſufficiat ad omnes emendos. nam emet quos poterit ex tanto quantum eſt legatum, & manumittet. [SI CVI LEGATVM.] Titius legauit mihi centum, & rogauit me vt manumitterem ſeruum meum Stichum, & ei facto libero iſta centum darem. dicitur quòd tali ſeruo non compellor dare libertatem: & adducit ſimile quod leue eſt. [SI ROGATVS QVIS SIT.] Legatus eſt mihi fundus, & rogatus ſum vt iſtum fundum poſt mortem meam reſtituam Titio, & centum dem Sempronio. dicitur quòd ita demum teneor ad iſta centum, ſi interim tantum lucri habeam ex hoc fundo. ſic ergo pender hic fideicommiſſum, prout ſupra dicitur de libertate. [QVOTIENS.] Seruo relicta eſt libertas per fideicommiſſum. quæſtò ſi heres eum vendat, vel vfucapiatur hic ſeruus ab aliquo non extinguitur hoc fideicommiſſum, quin hic ſeruus poſſit petere manumitti, poterit autem petere manumitti ab eo à quo mabuerit, ſcilicet ab herede, vel ab emptore: & ſimiliter ſi erat relicta libertas ſub conditione, & interim heres eum vendat. nam exiſtente conditione poterit petere manumitti: vel ſi vult ab emptore, vel ab herede. & ſi ante conditionem emptor eum manumiſerit: & tunc exiſtente conditione petuerſe eſſe libertum heredis, non manumiſerit, cùm ducioſit patronus, auditur. idem ſi ex alia cauſa hoc idem petat. & hoc ſi fuerit talis voluntas teſtatoris. ſi autem teſtator non curauit à quo manumittatur, ſed hoc tantùm quòd manumittatur: tunc hoc non poterit allegare ſue petere hic ſeruus libertus factus. FRANC. ACCVRS.

a ¶ Donata filio in ſuo domino [a] remanſiſſe. M. & facit C. *famil. erciſcit. ſi fi-*
b ¶ *Legitimos.* non tantùm inter teſtamentarios.
c ¶ *Non placuit.* vt ff *de manu. teſtam. l. ſi ita.* Sed contra C. *quando dies leg. ce. l. eu hiu.* Sol. vt ibi. & facit ff. *quan. dies leg. ced. l. ſi Titio.*
d ¶ *Eo tempore.* ſcilicet totius quinquennij.
e ¶ *Voluit.* ſcilicet teſtator.
f ¶ *Præcisse.* poſt mortem teſtatoris.
g ¶ *Vagatus.* ſeruus.
h ¶ *Elegiſſet.* contempta mercede. & accipe, *excepto quòd*, &c. q. d. videtur patitum [b] conditioni, ſiue acciſit heres miniſterium [c] pro mercede, dicitur per heredem ſtet vt neutrum fiat.
i ¶ *Eam rem.* i. d vacationem biennij.

[a] Donata filio militi, in dominio parte donatorem eſſe definunt.
[b] Conditionem adiectæ parendam.
[c] Subdi miniſterium ſeu operæ pro mercede, vetetur non impetro poſſunt. ff. Res pro ſalario.

GENERALITER.] CAIVS. Illi poſſunt fideicommiſſarias libertates relinquere, qui aliquod fideicom. pecuniarium poſſunt relinquere: vt ſunt illi qui poſſunt teſtari: & cuiuſque ſeruus poteſt fideicom. libertas relinqui, ſiue principis ſeruus, ſiue ciuitas, ſiue ſeruus hoſtium, & tunc debebitur cùm ſeruus hoſtium ad nos peruenerit. Item liberto homini poteſt relinqui libertas per fideicommiſſ. & tunc tenebit, ſi tempore mortis teſtatoris inueniatur ſeruus, vel tempore exiſtentis conditionis ſub qua relicta eras libertas. Item ſeruo alicuius qui ſit in ventre, poteſt relinqui libertas per fideicommiſſum. Item ſeruo damnato in metallum poteſt fideicommiſſaria libertas relinqui, & tunc debebitur, cùm à pœna eſſe liberatus indulgentia principis. tunc enim ſeruus fiſci efficitur, & nunquam recuperatur ſub priore domino. Item nato & concepto ex damnata in metallum, poteſt fideicommiſſaria relinqui libertas, cùm etiam talis ſeruus poſſit vendi à fiſco. [SI PENITVS.] Teſtator dixit in teſtamento, nolo quòd Stichus ſeruus meus ſeruiat. Dicitur quòd per hæc verba videtur heres rogatus de manumittendo. ſed ſi teſtator dicat, nolo quòd heres meus Stichum ſeruum meum vendat: videtur relinquere libertatem per fideicommiſſ. ſi contingat eum vendi: niſi appareat quòd alia de cauſa hæc verba diceret, vt animo cruciandi ſeruum: & ſic in eius odium poſſit habere: vel quia dixit hæc verba animo confulendi heredi ne eum vendat, cùm bonus ſit ſeruus. & hoc debebit probare heres. nam præſumitur quòd animo relinquendi libertatem hæc verba dixerat teſtator. [SI QVIS PVTOREM.] In teſtamento meo Stichum reliqui tutorem filiis meis, credens eum liberum, cùm eſſet ſeruus, non propter hoc potes tibi libertatem deberi. [SI QVIS.] Ego Franciſcus obligaui ſeruum Stichum Bonoio. tandem Bonoius illi ſeruo reliquit libertatem dimiſſo in teſtamento. de tigum iacit non valet, ſed tamen de æquitate valet: vt videatur heres Bonoli rogatus per fideicommiſſ. manumittere, & ſic eum emet à me, & manumittet: & hoc præualet, cùm non eſt ignorum multa induci contra rigorem iuris fauore libertatis. [EX TESTAMENTO.] Teſtamento rupto per natiuitatem poſthumæ, omnes libertates tam directæ quàm fideicommiſſariæ in eo relictæ caſſantur: niſi teſtator diſteric eas dandas etiam à legitimis. & iſte eſt caſus. hodie autem ſecus ſeruatur: vt *Cod. de lib. præter. Authent. ex cauſa.* [SI QVIS ALIENVM.] Ego Franciſcus legaui Titio x. eumdem rogaui vt manumittat ſeruum ſuum Stichum: vel forte non ſcium, ſed alienum. Tandem Titius accepit hæc x. nunc videt Titius quòd valet ſeruus Stichus vltra x. non vult manumittere Stichum. quæritur an cogatur? & diſtinguitur. nam aut hic Stichus erat ſeruus Titij: & tunc cogitur eum manumittere: licet minus ſit legatum quàm valeat Stichus. ſi autem ſit ſeruus alienus, non cogitur Titius eum emere pro maiori quantitate quàm haburerit nomine legati: & ſic nec manumittere. Sed pone quod Titium heredem mihi inſtituí, & eam rogaui de ſeruo Stichо manumittendo. Dicitur quòd ſi aliquid ſieri modicum ſupereſt penes eum de hereditate, deducto ære alieno: cogitur eum manumittere. ſi autem nihil ſuperet, non cogitur. Poſſet dici: legaui Titio x. eundem rogaui de Stichо ſeruo alieno manumittendo, qui vltra x. valet. tandem hoc legatum cruciat, quia mora heredis, & ſic Titius habuit forte vſuras legati, & ſic vltra decem. dicitur quòd hoc totum eſt de legato: & ſi hoc totum ſimul legatum colligatur ſufficiat ad eundum Stichum, cogitur eum emere & manumittere. Idem eſt & ſi ſerui Stichi portium decreſcat, ita quòd hoc poſſit emi pro tanto quantum eſt legatum. nam Titius cogitur eum emere & manumittere. Sed pone quòd fundum legati Titio eorundem rogaui de ſeruo Stichо manumittendo, & bene tunc valebat legatum tantum, quantum ſeruus Stichus. tandem decreuit legatum, fundus puta chalmare. ita quòd valet minùs quàm Stichus. an nunc cogetur manumittere Stichum? & dicitur quòd non, ſi legatum quod habet vult reddere. ſed ſi hoc quod remanſit valet tantum quantus Stichus: tunc bene cogitur manumittere. Sed pone quòd erat rogatus plures ſeruos manumittere, & fundus legatus minutus, vt dixi poſſis adhuc valet tantum quantum aliqui ex ſeruis, non quantum omnes, & accepit legatum: hoc caſu cogitur manumittere quoſdam ex his qui ſufficiant ad pretium legati, & primò illos qui primò ſunt nominati. Si hoc non apparentiane ſorte vel meritis decreuerint, qui primò manumittantur. Vltimò dicitera quæ dixi quando Titius erat rogatus de ſeruo ſatis manumittendo: & habere locum & ſi de alienis ſeruis manumittendis erat rogatus: cùm legatum ſibi relictum non ſufficiat ad omnes emendos. nam emet quos poterit ex tanto quantum eſt legatum, & manumittet. [SI CVI LEGATVM.] Titius legauit mihi centum, & rogauit me vt manumitterem ſeruum meum Stichum, & ei facto libero iſta centum darem. dicitur quòd tali ſeruo non compellor dare libertatem: & adducit ſimile quod leue eſt. [SI ROGATVS QVIS SIT.] Legatus eſt mihi fundus, & rogatus ſum vt iſtum fundum poſt mortem meam reſtituam Titio, & centum dem Sempronio. dicitur quòd ita demum teneor ad iſta centum, ſi interim tantum lucri habeam ex hoc fundo. ſic ergo pender hic fideicommiſſum, prout ſupra dicitur de libertate. [QVOTIENS.] Seruo relicta eſt libertas per fideicommiſſum. quæſtò ſi heres eum vendat, vel vfucapiatur hic ſeruus ab aliquo non extinguitur hoc fideicommiſſum, quin hic ſeruus poſſit petere manumitti, poterit autem petere manumitti ab eo à quo mabuerit, ſcilicet ab herede, vel ab emptore: & ſimiliter ſi erat relicta libertas ſub conditione, & interim heres eum vendat. nam exiſtente conditione poterit petere manumitti: vel ſi vult ab emptore, vel ab herede. & ſi ante conditionem emptor eum manumiſerit: & tunc exiſtente conditione petuerſe eſſe libertum heredis, non manumiſerit, cùm ducioſit patronus, auditur. idem ſi ex alia cauſa hoc idem petat. & hoc ſi fuerit talis voluntas teſtatoris. ſi autem teſtator non curauit à quo manumittatur, ſed hoc tantùm quòd manumittatur: tunc hoc non poterit allegare ſue petere hic ſeruus libertus factus. FRANC. ACCVRS.

[a] Donata filio militi, in dominio parte donatorem eſſe definunt.
[b] Non placuit. vt ff *de manu. teſtam. l. ſi ita.* Sed contra C. *quando dies leg. ce. l. eu hiu.* Sol. vt ibi. & facit ff. *quan. dies leg. ced. l. ſi Titio.*
[c] *Eo tempore.* ſcilicet totius quinquennij.
[d] *Voluit.* ſcilicet teſtator.
[e] *Præcisse.* poſt mortem teſtatoris.
[f] *Vagatus.* ſeruus.
[g] *Elegiſſet.* contempta mercede. & accipe, *excepto quòd*, &c. q. d. videtur patitum [b] conditioni, ſiue acciſit heres miniſterium [c] pro mercede, dicitur per heredem ſtet vt neutrum fiat.
[h] *Eam rem.* i. d vacationem biennij.

[*] *elegiſſet.* † excepto quod.

[i] Teſtandi qui ne habeat, ſi. deicommiſſum & ea conſequens fideicommiſſaria libertatem poſſunt relinquere.
[k] *Fideicommiſſum.* ſcilicet ſibi deberi ab herede rogato manumittere.
[l] *Poſſunt.* & illi ſunt qui [i] teſtandi habent ius: vt ff. *de leg. I. ſi.*
[m] ¶ *Valet.* ff. & C. *ad Libertatis.* ACCVRS.
[n] ¶ *Indignum.* accipe ſeruum hoſtium fieri. & q. d. quòd ſeruus hoſtium [k] conſequatur libertatem. ACCVRS.
[o] ¶ *Relinquatur.* fideicommiſſaria libertas.
[p] ¶ *Quod prohibet.* nihil. ſic ff. ſupra *de leg. I. ab emptore.* §. etiam. ſed in ſtipulat. non venit: ff. *de verbor. obligat. I. liber homo in ſtipe.*
[q] ¶ *Mortis tempore.* cùm qui libertatem reliquit [l].
[*] ¶ *Si medio mortis tempore* vel cod. vide not. ad *I. Ser. ab man. teſt.* & ad *I. quoties de dolo.* ff. *de reg. iur.* CVIAC.

[a] ¶ *Excipe.*

480/C.IV.K.5-3, 249-250
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

conditionis existentis ᵃ inueniatur seruus.

4. ¶ Seruo eius ᵇ qui nondum in rebus humanis est, libertas recte per fideicommissum relinquitur.

5. ¶ Si seruus in metallum fuerit damnatus, libertatem sperare non poterit ᶜ. Quid ergo si fideicommissaria libertas & ᵗ relicta fit, & pœna metalli indulgentia principis fit liberatus? Et est rescriptum ab Imperatore nostro, hunc in dominium prioris domini non restitui ᵈ: cuius tamen fit, non adiicitur ᵉ. Cæterùm si fisci ᶠ efficiatur, sperare poterit ᵍ fideicommissariam libertatem.

6. ¶ Ex damnato in metallum concepto ʰ & nato, fideicommissaria libertas dari poterit. quid mirum, cùm etiam venundari eum posse quasi seruum ⁱ diuus Pius rescripsit?

7. ¶ Si petitum à testatore fuerit, *ne postea Stichus seruiret*, placuit fideicommissariam libertatem datam videri. nam qui hoc petit, ne postea seruiat: videtur petere vt libertas ei præstetur ᵏ.

8. ¶ Sed & si ita scripsit, *Ne cum alienet* ˡ, *ne cum vendat*: idem erit dicendum ᵐ, si modò hoc animo fuerit adscriptum quòd voluerit eum testator ad libertatem perduci. Cæterùm si alia mente id scripsit, vt puta quia consilium dabat ⁿ heredi, retinere tale seruum ᵒ, vel quia coercere voluit seruum, & cruciare, ne meliorem dominum experiatur: vel aliqua ᵖ mente, non tribuendæ libertatis animo: dicendum est cessare libertatis præstationem. & ita Celsus libro vicésimotertio Digestorum scribit. Non tantùm enim verba fideicommissi, sed & mens testatoris tribuere solet libertatem fideicommissariam. Sed cùm ex præsumptione ᵠ libertas præstita esse videatur ʳ, heredis est concertare voluntatem testatoris probare.

Datur tutor, quem testator putauit eum esse liberum, non propter hoc efficitur liber.

9. ¶ Si quis tutorem ideo scripserit, quia libertum putauit: certissimum est neque libertatem peti posse, neque tutelam libertatis præstationi patrocinari ˢ. & ita & Marcellus libro quinto decimo Digestorum, & Imperator noster cum patre rescripsit.

10. ¶ Si quis ᵗ seruo ᵘ pignerato directam libertatem dederit: licet videatur iure subtili inutiliter reliquisse, attamen quasi † & fideicommissaria libertate relicta seruus petere poterit vt ex fideicommisso liber fiat. Fauor enim libertatis suadet, vt interpretemur & ad libertatis præstationem procedere testamenti verba, quasi ex fideicommisso fuerit seruus liber esse iussus. Nec enim ignotum est quòd multa contra iuris rigorem ˣ pro libertate sint constituta.

11. ¶ Ex testamento quod adgnatione posthumæ ruptum esse constitit ʸ, neque directas libertates competere, neque fideicommissarias debeti, iis quas non à legitimis quoque heredibus paterfamilias reliquerit, satis constat ᶻ.

Legatarius agnoscens legatum sibi relictum vt seruum proprium manumittat: licet minùs sit in legato quàm seruus valeat, cogitur tamen eum manumittere, secus si fuit rogatus seruum alienum manumittere: quia non cogitur, si plures est seruus emendus quàm legatum valeat.

12. ¶ Si quis alienum ᵃ vel suum seruum rogatus sit manumittere ᵇ, & minùs sit in eo quod accepit iudicio testatoris, plus sit in peculio serui: an cogatur vel alienum redimere, vel suum manumittere, videndum est. Et Marcellus scripsit, cum ceperit legatum, cogendum omnimodo suum manumittere ᶜ. Et sanè hoc iure vtimur, vt multum interfit, suum quisque rogatus sit manumittere, an alienum. Si suum cogetur manumittere, etiam si modicum ᵈ accepit, quòd si alienum, non aliàs erit cogendus, quàm si tanti possit redimere, quantum ex iudicio testatoris consecutus sit.

Heres institutus, & rogatus seruum suum manumittere, tenetur manumittere: licet apud eum parum de illa libertate remanet, deducto aere alieno. seruus si nihil apud eum remanse. h. d. & continua text. per tot: quia plumbi & profluvii.

13. ¶ Proinde consequenter Marcellus ait, eum quoque qui heres institutus est: si quidem aliquid ᵉ ad eum deducto aere alieno perueniat, cogendum esse suum ᶠ manumittere. si verò nihil peruenit, non esse cogendum.

14. ¶ Planè si forte minus relictum est ᵍ alicui, verùm creuit legatum ex aliqua causa ʰ exquisitum erit, tanti eum cogi redimere, quantum ad eum peruenit: nec causari debere quòd minùs illi relictum sit, cùm creuerit eius legatum per testamenti occasionem. Nam & si ex mora ⁱ fructus vsurave

a ¶ *Existentis*, sub qua hereditas est relicta. A. z. o. vel veritis libertas. Et est argum. contra. ¶. *de verbor. obligat. l. inter stipulantem.* ¶. *sacram. in fi., & casiano*, &c. Item omnia *postunt. de leg.* ¶. *an seruo.* Sed in multis fallit ᵃ Catonis regula: vt ¶ *de regul. Caton. l.* ¶.

b ¶ *Seruo cum. facit C. eod. Libon inter.*

c ¶ *Non potest. inotem*: vt & ¶. *qui non possunt ad libert. pertin. l.* ¶. *de pœn. Lator facta.* ¶. *fin.* amisit ergo dominium: et ibi dicitur.

d ¶ *Non restituat.* vt & ¶. *de pœn. Lator facta.* ¶. *fin.* amisit ergo dominium: et ibi dicitur.

e ¶ *Non adiicitur.* in rescripto.

† ei, f ¶ *Fisci.* vt & *C. de seruitut. fiscus. l. seruitus. in fin.*

g ¶ *Poterit*, sc. sibi deberi ab herede rogato manumittere.

h ¶ *Concepto.* fælicet seruo fisci. fecus si ante fuisset conceptus: vt *C. de pœn. l. si ante.* ACCVRS.

i ¶ *Seruum* sc. sibi deberi ab herede rogato manumittere.

k ¶ *Et præterea* quid enim, &c. vt ¶. *eod. l.* rege.

l ¶ *Alienus* quæ prohibito valet ᵃ: vt *C. de rebus alien. non alien. l. fin.*

m ¶ *Dicendum.* fælicet quòd alienando eum postea efficiatur liber.

n ¶ *Consilium dabat.* ad hoc *C. qui non possunt liber. l.* ¶.

o ¶ *Talem seruum.* quem fælicet volebat alienari. CVIAC.

p ¶ *Sed cum ex præsumptione.* generaliter omnes probandi transferunt in eum, contra quem præsumptio iuris militat. *l. vlt. in princ.* ¶. *quod metus caus. vide de scripta. ad rub.* ¶. *de probat.* CVIAC.

ª alia.

q ¶ *Videtur.* cùm dubitaret c quid testator scripserit. *& sicut ad* ¶. *eod. Libon fideic. & Leodium. & Lege.* Item ad fin. hic facit ¶. ᵃ *de probat. l. inf. & l. quotiens. & de donat. inter vir. & vxor. l. etiam.* & ¶. *de iur. dot. l. supra.* ACCVRS.

c Præsumitur pro libertate.

d Probandi onus ex præsumptione transferre in aliam. Alberic. huic colligit contra præsumptionem iuris, admitti probationem.

r ¶ *Patrocinari.* vt ¶. *de testamento. tute. l. si quis tutorem.* Sed contra *in eodem tit. l. hereditas.* ¶. *fin.* & *C. eod. l.* & *si non adiecta.* Solut. hic creditur suam, non datutus ii alienum nollet: ibi alienum fecisse. & facit *Instit. qui explan. da. tutor. pass.* ¶.

q ¶ *Si quis pura* creditor: vt ¶. *eodem. l.* ¶ *debitor.* & tunc die vt

§ Libertas directa in obligatum & fideicommissaria plerumque veritur.

noc. *C. de manu. testamen. l. seruo.* Alij, idest, debitor. quod est falsum: vt ¶. *de manumiss. l. seruus.* & ¶. *qui & à quibus. l. eo.* ¶.). & *l. quicunq. & l. sq.* ¶. *pignori. & C. de seruo pignor. dat. ma. l. ult. in fi. & l. fin.* sed defendunt quasi in vltima voluntate, sed non inter vivos: vt *Instit. si filii non postfuturi* ¶. *de leg.* ¶. *l. seruum filij.* ¶. *si fundi. & C. de necess. serv. hæred. instit. l.*). nisi dicatur solutæ pecuniæ: vt ¶. *qui & à qui. l. pignori. in fin.*

† ei, f ¶ *Si quis seruo.* obstat *l. in* ¶. *de manumiss.* vide solut. ad eam. & scripta ad *l. seruum filij.* ¶. *si idem seruus.* ¶. *de leg.* ¶. CVIAC.

r ¶ *Reperem.* vt ª & *Instituit. de donat.* ¶. *fin. & arg. supra ad leg. Aquil. l. ita vulneratus. in fin.*

ª Contra iuris rigorem multa introducta fuisse.

s ¶ *Constitit.* vt *C. de posthum. hæredib. institu.* ¶.

t ¶ *Statu confiat.* vt & *C. eod. l.* ¶. & *de fideicommiss. l. vl.* & *Lex testamenti.* & tamen præsentem statu fuisse: vt ¶. *eodem. l. in testamento.* quandoque etiam intercessarius ᵇ legitimos rogatos: licet non sit: vt ¶. *eod. l.* ¶ *pater.* ¶. *fin.* Sed hodie hic ¶. cognitus: vt *C. de lib. præt. & exhæredat. Authen. ex causa.*

ᵇ Interpretatione plerique professorum lata.

u ¶ *Si quis alienum.* Vide scripta ad *l. plane* ¶ *filium.* ¶. *si ex Stichus.* ¶. *de leg.* ¶. CVIAC.

x ¶ *Manumittere.* sc. seruum suum.

y ¶ *Manumittere.* vt in prædictis ll. continetur. Item fallit hoc in minore: vt *supra de manumiss. vindic. l.* ¶ *rogatus. in princ. & de minor. l.* ¶ *minor xx. an. l. seruum.*

z ¶ *Modicum.* vt & *C. eod. l. Falcid. l.* ¶. *eo.* & ¶. *eod. l.* ¶ *debitor. in princ.* & ¶.). & ¶. *eod. Labeon.* Sed contra *Instit. de singul. re per fideicommiss. relic.* ¶. *hoc salutem.* vbi non ª in plus tenetur, quàm ad eum peruenerit. Solut. hic, speciale fauore libertatis.

ª Non accepit, alias secus: vt ¶. *eod. l. eum cui.*

a ¶ *Aliquid.* etiam modicum.

b ¶ *Suum.* sc. seruum.

c ¶ *Reliquum est.* quia nihil fere pretium serui.

d ¶ *Ex aliqua causa.* fructibus forte vel iure accessionis. & hic est contra. *C. de usufr. sept. l. fœminæ.* ¶.). & *supra de don. inter vir. & vx. l. de fructibus.* cum ª fructus ª non augent rem donatam. et cum ea accessionem.

ª Fructus non augent rem datutam, vt mihi cum donatione ipsa renuntiem.

e Distinguunt pars & simplicis obligati prout ingrediendum, finibus non recedere. v. Gomez 2. var. cap. 9.

d ¶ *Nam & si ex mora.* ab herede facta.

e ¶ *Obligari.* in minorem quantum quàm ad id potuerit, tenuo debet.

480/C.IV.K.5-3, 251-252
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

vsuræve fideicommisso accessisset : dicendum est libertatem præstandam.

15. ¶ Proinde & si serui pretium decreuit, dicendum est redimere cogendum.

16. ¶ Quòd si legatum * sit imminutum *, videndum est an cogatur ᶜ seruum manumittere, qui sperauit legatum vberius ᵈ consecuturum. Et puteni, si legatum refundere sit paratus, non esse cogendum. idcirco, quia alia contemplatione adgnouit legatum, quod ex inopinato deminutum est. Parato igitur ei à legato recedere, concedendum erit : nisi forte residuum legatum ad pretium sufficit.

17. ¶ Quid ergo si plures seruos ᵉ rogatus sit manumittere, & ad quorumdam pretium sufficiat id quod relictum ᶠ est, ad omnium non sufficiat ? an cogendus sit quosdam manumittere ? Et putem debere eum cogi, vel ᵍ eos quorum pretium patiatur, manumittere. Quis ergo statuet qui ʰ potius manumittantur ? vtrùmne ipse legatarius eligat quos manumittat, an heres †† ? Et fortassis quis rectè dixerit ordinem scripturæ ⁱ sequendum. Quòd si ordo non pareat ᵏ : aut fortiri ˡ eos oportebit : ne aliquam ambitionis vel gratiæ suspicionem ᵐ prætor subeat ⁿ, aut meritis cuiusque allegatis ᵒ arbitrari ᵖ eos ᵖ oportet.

18. ¶ Simili modo dicendum est & si redimere iussus sit, libertatémque præstare, nec pecunia quæ legata est, sufficiat ad redemptionem omnium quibus libertas data est. nam & hic idem ᵍ erit, quod supra probauimus.

Nemo cogitur seruum proprium manumittere rogatus, repudiato legato quod propter id ei fuit relictum, & cætera vide per te.

19. ¶ Si cui legatum sit relictum, isque rogatus sit seruum propcium manumittere ?, eique ʳ quod legatum est præstare : an fideicommissaria libertas præstanda sit ? Quosdam mouet ˢ, quia si fuerit coactus ad libertatem præstandam, ex necessitate ad fideicommissi quoque præstationem erit cogendus ᵗ : etsi ᵘ qui putant non esse cogendum ᵛ. Nam & si ʷ mihi legatum fuisset relictum, & id rogatus esset Titio restituere confestim ?, & præterea fideicommissum libertatem seruo meo præstare : sine dubio dicerem non esse me cogendum ad libertatis præstationem : quia nihil pretij nomine videor accepisse ˣ.

¶ Planè si fortè post tempus fuerit rogatus restituere sibi legatum relictum : dici potest propter modij temporis fructum ʸ cogendum eum manumittere.

20. ¶ Si rogatus quis alij fundum ᵇ, cum moreretur, alij centum præstare : si tantum ex fructibus fundi perceperit, quantum est in fideicommisso, cogendum eum præstare. Sic fit, vt sit in pendenti ᶜ fideicommissæ libertatis ᵈ præstatio.

21. ¶ Quotiens autem fideicommissa libertas relinquitur efficaciter : in ea causa est, vt neque alienatione, neque vsucapione extingui possit. Ad quemcumque enim peruenerit is seruus cui fideicommissa libertas relicta est, cogi eum manumittere. & ita est sæpissimè constitutum. Cogetur igitur is ad quem seruus peruenerit, fideicommissam libertatem præstare, si hoc maluit is qui rogatus ᵉ est ᵉ. Latius enim accepta est, vt etsi sub conditione fuit ei libertas relicta, & pendente conditione alienatus ᶠ sit : attamen cum ea causa alienetur. Quòd si noluit ab eo manumitti, sed potius ab eo velit ad libertatem perduci, qui erat rogatus eum manumittere : audiri eum oportere ᵍ Diuus Hadrianus & Diuus Pius rescripserunt. Quininò † & si iam manumissus est ʰ, velit tamen potius eius libertus fieri, qui erat rogatus eum manumittere : audiendum eum Diuus Pius rescripsit. Sed & si ex persona manumissoris, vel ex quacumque causa manumissus ostendere potest ius suum laedi manumissione, vel etiam læsum : succurri ei ex his constitutionibus ⁱ oportet : ne contra voluntatem defuncti durior eius conditio ᵏ constituatur. Planè si ea sit defuncti voluntas, vt vel à quocumque ᵉ manumitti voluerit : dicendum est constitutiones suprascriptas cessare ˡ.

Seruus cui relicta est libertas, quem heres defuncti vendidit, cùm peruenisset ad libertatem, erit libertus emptoris, non heredis, ne emptor damno afficiatur duplici. Si autem heres decessit relicto herede, vel dolum fecit propter quod bona eius fuerunt publicata: tunc est in electione serui, cuius velit esse libertus, secundum constitutionem diui Pij. hoc dicit vsque ad §. apparet.

ergo iur in superiori causa videtur : quia pretium non videbitur accepisse, & sic non posset grauarive ¶ *de leg. i. planè. & §. fin. & l. seq. & ad Trebi. l. si patroni. §. fructum qua.*

a ¶ *Fructum.* qui sufficiat ad pretium : vt ¶. *§. penult. & argum. ¶. de conflic. scriptum. l. Papinianus. §. si conditionis.* Sed arg. contra ¶. *ad Trebi. l. si patroni. §. sed & si fere fructibus. & de leg. 1. l. cùm pater. §. Titio.* & facit ad *§. ¶. end. h. decem. & l. si legatario in principio. & etiam ¶. de alen. l. Aristo.*

b ¶ *Fundum.* sibi relictum.

c ¶ *In pendenti.* vt si per tanta tempora vixerit quod tantum ex fructibus capiat, valeat fideicommissum pecuniarium.

d ¶ *Libertatis.* fc. in superiori. ACCVRS.

e ¶ *Rogatus.* scilicet seruus qui libertatem consequi debet. potest enim eligere alienatem.

f ¶ *Alienatus. sic* * *¶. ad l. si quis. & C. de necessariis. ser. l. Stichum. & arg. ¶. quemad. serui. amit. l. si cui. §. heres. & ¶. de hered. instit. l. sed & §. §. Seruus.* Sed videtur quòd non teneatur alienatio etiam medio tempore vel *C. communia de leg. l. fin. §. sin autem sub conditione.* quæ est contra. Sol. vt ibi.

g ¶ *Oportere.* vt & *supra de actio. empt. l. Titius.*

h ¶ *Manumissus est.* ante conditionem. sed hoc casu agit ex empto emptor, quòd liberum eum habere non licet : vt ¶. *de euictio. l. sed hoc nomine, & supra de actio. empt. l. Titius.* & *Ludouicus. §. superq.*

i ¶ *Constituendum.* quas appellauit supra preces scriptas.

k ¶ *Condicio.* quod fieri videtur si ʰ durior eius conditionem habet patronus.

l ¶ *Cessare.* quia non videtur eius conditio fieri durior contra voluntatem defuncti.

* Alcia. lib. 1. patre. co. cap. 14. ᵉ Cl. fra cia. si seruus cui legata est sub conditione liberetur, vendi potest, & deberi.

† Alcia. lib. 1. dispu cap 14.

‡ Durior eius conditio libertatis, si durior, quàm quem deberet patronum habere.

* Fl. quacumque.

Seruus rogatus seruum manumittere, vendidit eum. postea decessit hic heres, nec habet successorem. seruus autem venditus vult esse liberus heredis qui vendidit eum. Dicitur quòd non audiatur : imo erit liberus emptoris. & tenet rationem.

TRANS.

a ¶ Precium.

480/C.IV.K.5-3, 253-254
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

Cùm verò.] CASVS. Heres rogatus manumittere seruum, decessit relicto herede : vel delictum fecit postquam bona fuit publicata. Dicitur quòd est in electione serui cuius velit esse libertas. & sic habet locum constitutio diui Pij, quæ hoc dicit, & ad illum casum addecit alium similem. [APPARET.] Dic vt in summario huius §. [CVM QVIDAM.] Ego Franciscus obligani Bonnio ancillam : tandem in testamento meo grauani heredem meum vt ancillam leat, & manumittat eam heres non fuerat: & sic ancilla illam pecunia creditorem peperit plures filios : & creditor eos vendidit. Dicitur quòd heres meus cogitur tantam pecuniam dare emptori puerorum quantum ei constiterunt & recuperare eos, & manumittere. idem si in testamento pare reliqui libertatem ancillæ meæ: andem bene per v. annos testamentum fuit clausum : & interim ancilla peperit plures partus. tum illi partus tradentur matri eorum vt manumittantur. sic ergo mora libertati facta sine sponte sine statuto casu, non debet obesse partui. sicut autem & hoc testatori voluisse videtur: vt si reliquit libertatem dandam ancillæ à fabbituro impuberi, & interim viuente impubere ancilla peperit. nam partus erit seruus. idem si sub conditi. vel post tempus pariet reliquit libertatem ancillæ : & ipsa interim peperit. nam partus erit seruus, & hoc voluisse testatorem apparet. [SI PRONOSCRIPTO.] Si legem tibi Seiehum, rogoinque te vt eum manumittas : si legatum efficiatur pro non scripto, & sic non valeat : huic tamen seruo debebit heres meus præstare libertatem. [SYBVENTVM.] Dic vt in summario. FRANC,

XXV. PAVLVS *libro tertio Fideicommissorum.*

SI heres qui vendidit seruum, sine successore decesserit, emptor autem exter, & velit seruus defuncti libertus esse, non emptoris : non esse eum audiendum Valens scripsit, ne emptor & pretium & libertum perdat.

XXVI. VLPIANVS *libro quinto Fideicommissorum.*

CVm verò is qui rogatus est alienum seruum manumittere, mortalitatis necessitate, vel bonorum publicatione ad alterum seruum perduxit : magis opinor constitutionibus esse locum, ne deterior conditio fideicommissa libertatis fiat. Nam & cùm quidam rogatus esset, cùm moreretur, seruum manumittere, isque decessisset libertate seruo non data : perinde eum habendum constitutum est, atque si ad libertatem ab eo perductus esset. Potest enim eo testamento dare libertatem : vtique directam. sic fit, vt quoties quis libertatem accepit fideicommissariam, si ab alio quàm qui erat rogatus manumittatur, auxilium constitutionum habeat, perindéque habeatur atque si ab eo manumissus fuisset : quoniam fideicommissis libertatibus fauor exhibetur : nec intercidere solet destinata fideicommissa libertas. Qui enim ea donatus est, in possessionem libertatis interim esse videtur.

Heres rogatus de manumittendo ancillam, dicitur esse in mora sine aliqua interpellatione: & ex tunc pueri qui nascuntur ex ancilla, debentur ipsi ancillæ facta libera, vt ipsa eos manumittat. Si autem interpellatus fuit heres vt manumitteret ipsam ancillam, & non fecit: est in vera mora: & ex tunc ex ancilla nascuntur ingenui, siue ancilla sine maneat annos, siue non. FRANC.

1. ¶ Apparet igitur subuentum fideicommissis libertatibus, vt in re mora facta esse his videatur. Et ex die quidem quo libertas peti potuit, matri tradentur manumittendi causa : ex die verò quo petita est, ingenui nascentur. Plerumque enim per ignauiam vel per timiditatem eorum quibus relinquitur libertas fideicommissa, vel ignorantiam iuris sui, vel per auctoritatem & dignitatem eorum à quibus relicta est, vel seriùs petitur, vel in totum non petitur fideicommissa libertas : quæ res obesse libertati non debet. Quod igitur defendimus, ita determinandum est, vt ingenui quidem exinde nascantur, ex quo mora libertati facta est : manumitti autem partum dici debeat, ex quo peti libertas potuit, quamuis non sit petita. Certè minoribus viginti quinque annis & in hoc tribuendum est auxilium, vt videatur in re mora esse. nam qua ratione decretum, & à Diuo Seuero constitutum est, in re moram esse circa pecuniaria fideicommissa, quæ minoribus relicta sunt : multo magis debet etiam in libertatibus hoc idem admitti.

2. ¶ Cùm quidam Cæcilius ancillam quam pignori obligauerat, dimisso creditore, per fideicommissum manumitti voluisset, & heredibus creditorem non libertatibus, infantes qui postea erant editi, venissent à creditore: Imperator noster cum patre rescripsit, secundum ea quæ Diuo Pio placuerint, ne pueri ingenuitate destinata fraudarentur, pretio emptori restituto perinde eos ingenuos fore, ac si mater eorum suo tempore manumissa fuisset.

3. ¶ Idem Imperator noster cum patre rescripsit, si post quinquennium mortis testatoris tabulæ testamenti apertæ essent, vel codicilli, & partus medio tempore editus sit : ne fortuita mora seruitutem patrui inrogaret, matri partum tradendum, vt ab ea ad libertatem perducatur.

4. ¶ Apparet igitur ex hoc rescripto, item eo quod à Diuo Pio rescriptum diximus, noluisse eos mora libertati fortuitam nocere edito ex ea, cui fideicommissa libertas data est.

5. ¶ Nō tamen si à substituto impuberis fideicōmissa libertas data sit ancillæ, quę viuo impubere partū ediderit: vel si post tempus, vel sub conditione libertatem acceperit, & ante diem vel conditionem partem edidetit, ad libertatem partus perduceretur : quia horum alia conditio est, non enim moram fortuitam, sed ex volun-

480/C.IV.K.5-3, 255-256
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

tate testantis passi sunt [a].

Seruus alicui legatus vt manumittatur: si sit habitus pro non scripto, debet ei heres dare libertatem.

6. ¶ Si pro non scripto [b] habitus sit seruus alicui legatus, cui seruo per fideicommissum libertas adscripta est: quæstionis est, num fideicommissa libertas debeat intercidere. & an si seruus petat fideicommissam libertatem ab eo penes quem [c] remansisset pro non scripto habito, legato, quod erat relictum ei [d] qui eum rogatus fuerat manumittere: vel si ipse seruus, vt supra dictum est, fuit legatus, an libertas non debeat intercidere. Et putem debere dici fideicommissam libertatem saluam esse [e], licet ad eum nihil peruenerit [f], qui cum rogatus erat manumittere. Cogetur igitur libertatem præstare is ad quem peruenit legatum: quia libertas fideicommissa nullum impedimentum pati debet [g].

Factum est quoddam senatusconsultum quod appellatur Rubrianum; in quo prouidetur libertatibus, & tenor eius talis est: Si hi qui erant rogati manumittere seruos, citati à iudice vt veniant & manumittant, nolunt venire, & iudex pronuntiet libertatem his deberi: amodo erunt liberi, & vocantur Orcini. postea ratiocinatur super hoc senatusconsq. per totam l. seq. & princip. tertia vsque ad §. si quis.

7. ¶ Subuentum libertatibus est senatusconsulto quod factum est temporibus diui Traiani Rubrio [h] Gallo, & Gallio Hispone † consulibus, in hæc verba: *Si hi à quibus libertatem præstari oportet, euocati à prætore adesse noluissent, si causa cognita prætor pronuntiasset libertatem his deberi eosdem iure seruum seruari, ac si directò [i] manumissi essent.*

8. ¶ Hoc senatusconsultum ad eos pertinet, quibus ex causa fideicommissi libertas debetur. Proinde si libertas non debetur, obrepsum [k] tamen prætori est de libertate, pronuntiatúmque [l]: ex hoc senatusconsulto libertas non competit [m], & ita Imperator noster cum patre suo rescripsit.

9. ¶ Euocari autem à prætore oportet eos qui fideicommissam libertatem debent. cæterùm nisi fuerint euocati [n], cessat Rubrianum senatusconsultum. proinde denuntiationibus † & edictis literisque euocandi sunt.

10. ¶ Hoc senatusconsultum [o] ad omnes pertinet latitantes [p], quos fideicommissam libertatem præstare oportet. Proinde siue heres rogatus sit, siue quis alius, senatusconsulto locus est. omnes enim omnino qui debent fideicommissam libertatem præstare, in ea causa sunt, vt ad senatusconsultum pertineant.

11. ¶ Quare si heres quidem latiter, legatarius autem vel fideicommissarius qui rogatus sit libertatem præstare, præsens sit: senatusconsultum deficit, & nihilo minùs impedietur [q] libertas, proponamus enim legatarium nondum dominium serui nactum esse [r].

XXVIII. PAVLVS *libro tertio Fideicommissorum.*

TAque hoc casu princeps adeundus est: vt & in hoc casu [s] libertati prospiciatur.

XXVIII. VLPIANVS *libro quinto Fideicommissorum.*

SI eum seruum cui erat fideicommissa libertas relicta, distraxerit is qui erat rogatus [t]: & emptor quidem latuit, is autem qui rogatus erat, præsens fit: an Rubriano senatusconsulto locus sit? Et ait Marcellus Rubrianum locum habere: quia abeit quem manumittere oportet [u].

1. ¶ Hæc autem verba [v], *adesse noluissent*, non vtique exigunt vt latiter is qui libertatem præstare debebit. nam & si non latiter, contemnat [x] autem venire, senatusconsultum locum habebit.

2. ¶ Idem obseruatur etiam si plures heredes constituti fideicommissam libertatem præstare rogati, non iusta ex causa abesse pronuntiatum fuerit [y].

3. ¶ Eorum qui ex iusta causa abessent, & eorum qui præsentes fideicommissæ libertati moram non faciunt: perinde libertus erit, atque si sub [z] rogati ad iustam libertatem perduxissent.

Nunc ponit aliud senatusconsultum per quod subuenitur libertatibus: vt si aliquis est rogatus manumittere seruum suum proprium, & iste est absens: iudex debet cognoscere de hoc fideicommisso: & si videbit seruum in ea causa esse vt si præsens esset rogatus, iuberet eum manumittere: pronuntiabit etiam eo absente liberum esse. postea quod sequitur per totam hanc legem, & seq. & per totam tertiam, leue est. FRANCISCVS.

4. ¶ Si quis [a] seruum non hereditarium manumittere rogatus latitet, factum est senatusconsultum Æmilio Iuuco & Iulio Seuero consulibus, in hæc verba: *Placere [b], si quis ex his qui fideicommissam libertatem ex quacunque causa deberent seruo, qui mortis tempore eius, qui rogauit, non fuerit, isque adesse negabitur, prætor cognoscat: & si in ea causa esse videbitur, vt si præsens esset, manumittere cogi deberet; id ita esse pronunciet. eumque ita pronunciasse, idem iuris erit, quod esset si ita vt ex fideicommisso manumitti debuisset, manumissus esset.*

5. ¶ Ex iusta [c] causa abesse eos demum dicendum

a Pro non scripto quid.

b ¶ *Si pro non scripto.* Quid * hoc sit, habes *C. de cod. tollend. §. & eàm orphan.*

c ¶ *Si pro non scripto.* Ergo hoc casu legati, quod ideo deficit, quia sit pro non scripto, accrescit cum onere. Sed hoc fit libertatis fauore. Alter casus est in *l. vlt. ff. de hac, quæ pro non script.* Hoc intelligit Iustinianus in *§. hoc vero C. de caduca tollend.* Vide scripta *ad l. 128. de leg. 3. Cvias.*

d ¶ *Posset.* quem heredem facit. A. z o.

d ¶ Relictum a cui quilibet alia ter. vt ita interpretetur aliquam casum.

e ¶ *Saluam esse.* & propterea hoc dicitur quod habes *C. de cadu. tollen. §. in primo. & §. pro non scripto.*

f ¶ *Peruenerit.* siue hæres sit, siue alius.

g ¶ *Pari debet.* legato habito pro nõ scripto.

h ¶ *Rubria.* propter hoc appellatur Rubrianum [h]. ¶ Et notandũ continuatur hæc materia vsque *ad §. si quis seruum in l. §. eum.*

i ¶ *Operet.* seruis hereditariis.

k ¶ *Direxit.* vt fiunt Orcini: vt *ff. de leg. 1. l. §. pen.* ¶ Et tot. quarto: & *esse senatusconsl.* vel quinque: vt *nat. C. eod. l. si seruum. & fa. Mercillam. & de iudic. Leges §.*

l ¶ *Obreptum.* & per obreptionem ab eo impetratum vt malè inducaret.

m ¶ *Pronunciatum.* scilicet esse liberum.

n ¶ *Non compertè sic à C. de pro. mu. l. & si pra. fec. & de reb. eo. l. magn. §. pen. & C. si contra ius vel utili. pa. l. §. & ff. de mate. rest. l.* & *C. de his qui à non do. l. §.*

o ¶ *Euocari.* ff. *quæ fen. sine adi. restit. l. §. item cum. &* ff. *de natural. l. §. in fine. & l. patrone.*

p ¶ *Hoc senatusconsultum Rubrianum.*

q ¶ *Latitantes.* sed si iusta causa absint, succedit Dafumianum [i] vt *l. ea. l. nuque infantes.*

r ¶ *Impedietur.* quia legatarius non potest manumittere, nisi ab herede fiti traderetur.

s ¶ *Nullum esse.* Sed quæmodo potest hoc esse, cùm ecba & via translatæ in legatarium motuo seßatore: vt *ff. de fund. à Titio. ff. de pecu. l.* peculium autem. *§. fid & credit. & quemadm. ser. amit. l. si seruum §. item quæ sunt eborat.*

t Rubrianum Senatusconsultum vide dictum.

u Rubrianum, Dafumianum, constitutum, Vocatum intelligit.

v Obreptitium verum nolit. non est ignotum, *adde l. 1. C. de postlim. l. rem tuam. vers. plusquam. infra de lunat. ambig. inde. l. Fabianus vers. quæ quod. infra. quibus ex causis manu. l. Aristo. de dolo. §. quæ. infra de probat. l. 1. &* verbi. *infra ne rep. Sen.* Sextus in sententia. *l. si pretor. §. Mauricius. fupra de cadueat. nisi* error sit expressus. *l. qui reprobatum. supra de ord. iud.* ubi interpretes. vbi etiam vide Iason. *adde l. ff. qui à non do. l. §.* *infra de fideic. lib.* Rubric. hic. ¶ Anno nihil 834. Planciano, & Vetere. Senatusconsultum Rubrianum.

x Contemnat. vt * *ff. eod. l. si legatarius. §. fin.*

a ¶ *Sibi.* scilicet ipsi præsentes, vel etiam ex iusta causa absentes.

b ¶ *Rogati.* vt & *supra eod. l. ff. si legatario. §. fina.* non autem latitantium: vt *ff. eod. l. eàm vero. §. subuenimus.*

ACCVRS.

c ¶ *Si quis.* superius scilicet senatusconsulto. scilicet Rubrianum loquitur de hereditatis seruis: hîc de propriis seruis rogati: & appellatur Æmilianum, & etiam Murianum, vt *ibi, & l. non tantùm. §. fid & si non hereditarium.*

d ¶ *Placere.* senatusconsultum visum est, vti quis, &c.

e ¶ *Ex iusta.* supponequòd tacitè inseratur verbis senatusconsulti, scilicet vt si iusta causa absit, seruetur ei ius patronatus: alias non.

a Contemnus venire, non semper habetur pro latitante, seu latitare videtur. Pronuncie qui venire contemnit, non tamen latitat, venditionem bonorum non patitur. *l. Fabianus. infra quibus ex causis manu.*

b Senatusconsultum Iunianum.

* procuratori fuerint.

480/C.IV.K.5-3, 257-258
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-3, 259-260

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-3, 261-262

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

a ¶ *Manumittere.* cùm heres rogatus nolebat emere, & sic non manumittere, & hoc casu non erit libertus heredis, sed manumittentis. *de quo est in inferiori proximo versu. & T. ad Leg. Corn. verb. §. fabricium.* & *l. si cum. §. cùm.*

b ¶ *Sibi.* domino serui.

c ¶ *Heredem* qui erat rogatus eum manumittere.

d ¶ *Faciendum est.* vt seruus ad libertatem perducatur, & actio de pretio detur. M. vtilis ex vendito fortè.

e ¶ *Sed si alienare.*] *Et inuerim.* non * est seruum vtroque cogere. *sic supra de condic. cau. dat. l. si pecuniam. §. quòd si distrahere. & supra de ac. empt. l. ex empto. §. final. ibi, neque enim bona fides, &c. & T. quorum re. act. non da. l. final. §. si seruus. & C. ad Vellei. l. penultim.* hic econtra habetur vtrumque non esse æquum : vt *Cod. de Ea. lib. vel. l. j. §. illud etiam.*

f ¶ *Alij.* scilicet emptori.

g ¶ *Concedendum.* sic ergo non * fit liber inuitus. & sic est regula contraria quæ dicit, neminì seruorum licere recusare ciuitatem. Ro. *vt C. de manu. vnd. l. j. §. §. si verò quidam.* Solu. vt ibi.

h ¶ *Fideicommissum.* scilicet ad libertatem perducere. M.

i ¶ *Adquiratur.* non enim aliquid quæritum videtur cùm seruus absit : licet pretium addit. Azo.

k ¶ *Alioquin.* id est si quid acquirere domino.

l ¶ *Ipsi.* scilicet domino.

m ¶ *Contingere.* vt ipsi domino datum videretur.

n ¶ *Ipsius* idem est & si quo pretio si tamen interest domini : vt *T. de lega. j. l. & si aquæ.* Ioannes.

o ¶ *Et si.* domino cuius interest præter verum pretium. M.

p ¶ *Plura.* vel etiam æqui pretij, si domini interesset, vt modò dixi. Accvrs.

Si filius.] Cassv. Pater instituit filium suum heredem : & *Seium* grauauit quòd manumitteret Stichum seruum sui patris. filius manumisit. Dicitur quòd erit iustus patronus hic filius & habent potestr contra tabulas in bonis manumissi. Item potestr ei imponere operas, & hoc etiam posset facere & pater ipse manumittendo hunc seruum. [Ernst.] Titius instituit filium suum heredem, & rogauit eum sub conditione, vt manumitteret seruum Stichum hereditarium : puta si ille Stichus si fecerit domum, vel si det decem, rogo te vt manumittas eum. Dicitur quòd si non stat quo minùs pareatur conditioni per seruum, licèt non imploretur conditio, habebit locum senatusconsultum Rubrianum. Secundò dicit : si heres afferat impedimentum quòd non impleatur conditio, non habebit eum in libertum tamquam filius vel heres manumissoris. & sic per hoc minus iuris habebit. quod dic vt in glo. [Si is cui.] Legauit tibi seruum, & te rogauit vt eum manumittas : non vis accipere legatum seruum, & sic non manumittere. Dicitur quòd cogenda iura sua stare act. cedere huic seruo, vt sic libertas non deficiat. Secundò dicit : rogatus est heres vel legatarius manumittere seruum, iubet eum manumittere, non tradere eum inultum alij ad manumittendum. Tertiò dicitminos viginti annis instituit aliquem sibi heredem, & cum rogauit vt Stichum seruum sui heredis manumittat. Dicitur quòd cogi debet heres ad manumittendum, nec hoc casu habet locum lex Ælia Sentia. Quarto dicit seruum sibi legauit, & te gratuiti vt eum manumittas : & si non manumittas, legaui eti alij, & eundem gratuiti vt eum manumittat : & si non manumittat, fit ille seruus liber. Dicitur quòd hic seruus statim debet esse liber, ne per tot circulos vadat : & hoc dicit hic §. cum l. seq. Irane.

q ¶ *Tabulas.* liberti bon. posset. vt *de C. de he. possi. contra tab. l. j.* ¶ Sed quod fabricie de operis, est contra. C. *de op. l. quamuis.* Solu. hic non cogebatur manumittere, licèt rogatus fit : ibi autem cogebatur. Vel hic voluit pater habere scilicet filium plenum * ius patronatus. vt *T. de he. ins. l. qui ex causa. §. j.* vel specialiter hic in filio.

r ¶ *Hæc enim.* duo sc. prædicta, quasi patroni filium, etiam F. &c.

s ¶ *Accepisse.* à patre filij.

t ¶ *Rubriano.* quod habes *supra eodem. l. cùm verò. §. fabianum.* Accvrs.

u ¶ *Non fit. vt & T. de manumiss. testam. l. liberate.*

x ¶ *Libertum.* vt non habeat eum libertum iure manumissionis : quod habent, si impedimentum non præstitisset. vt *T. ad Leg. Corn. verb. §. fabianum. & l. si cum §. seruus.*

y ¶ *Alio iure.* scilicet hæredario, vel quia filius est manumentis. secundum hoc ergo non videtur quòd hic filius puniatur de suo impedimento quia est non suo, alieno tamen iure habet eum libertum. Sed respond. non est ita : & offendit pernam ibi cùm dicit, *nam illi*, &c. quæ est talis. nam in libertum quem quis habet iure suæ * manumissionis, non amittit contra tabulas. licèt eum capitis accusset, vel in seruitutem petat. sed eum quem iure alieno siue hereditario, quem patrem dicimus, sic amittit : & sic intelligatur hæc *T. de iure pa. Leon. & de he. lib. l. quicùm matre. & Leo seruum.* Cùm ergo hic filius amiserit contra tabulas propter impedimentum quod præstitit, quam iure suæ manumissionis haberet, nisi impedimentum præstitisset : patet quòd si amodò accusset, vel in seruitutem petat, quòd amittit quia non habet amodò, nisi iure alieno.

z ¶ *Nonnullum.* id est, aliquem.

a ¶ *Patrem.* scilicet filius qui præstitit impedimentum quò minus manumitteret seruum patris sui, qui rogatus à patre erat vt manumitteret.

b ¶ *Potuerit.* deinceps.

c ¶ *Perdit bona. pof.* quam non perderet si vt patronus liberum haberet, non vt patroni filium vt hic optimè colligitur. Sed quidam dicunt etiam patronum manumittentem, si accusat, perdere : vt arg. *T. de iure pa. l. cum.* sed illam in liberto patrono intellige. & facit ad hoc quòd not. *T. de in ius vo. l. sed si heres. §. sed si libert. &* facit optimè *T. de he. lib. l. §. filium. §. j.*

d ¶ *Et seruo.* Accvrs.

e ¶ *Pleb.* non alias : vt *T. l. proxi. §. ioseio.* & contrarium si

a Rom. simul & patronum rei amittere potuisse est.

b Ingenuo esse seruum sit liber : quandoque tamen ad seruitutem.

a Plenum ius patronatus. i. libertum sui patris habens, liberos posterosque operas imponere potuit.

b Accepisse à patre filij.

c Non habet eum libertum iure manumissionis.

d Alio iure scilicet hæreditario, vel quia filius est manumentis. secundum hoc ergo non videtur quòd hic filius puniatur de suo impedimento quia est non suo, alieno tamen iure habet eum libertum. Sed respond. non est ita : & offendit pernam ibi cùm dicit, *nam illi*, &c. quæ est talis. nam in libertum quem quis habet iure suæ manumissionis, non amittit contra tabulas. licèt eum capitis accusset, vel in seruitutem petat. sed eum quem iure alieno siue hereditario, quem patrem dicimus, sic amittit : & sic intelligatur hæc *T. de iure pa. Leon. & de he. lib. l. quicùm matre. & Leo seruum.* Cùm ergo hic filius amiserit contra tabulas propter impedimentum quod præstitit, quam iure suæ manumissionis haberet, nisi impedimentum præstitisset : patet quòd si amodò accusset, vel in seruitutem petat, quòd amittit quia non habet amodò, nisi iure alieno.

e Pleb. non aliàs : vt *T. l. proxi. §. ioseio.* & contrarium si

480/C.IV.K.5-3, 263-264
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

gna vt ibi. & facit *L. de leg. ij. l. Imperator. in princip. & de legat. iij. l. si legatarius.*

a ¶ *Nouum.*] *Non est. vt L. sed. l. generaliter. §. final. & de aut. tempo. l. Titius.* ¶ Et sic est argum. quod dominus * non ᵇ potest in alium alienare res vasalli vel fundi inuito vassallo. A DIFFIO. Limitabis hanc glossam cum suo text. per l.j. & quod ibi not. Bald. *C. de for. fugit. & text. in c. præterea de caccur. §. insuper etiam. & ibi per eumdem Bal. in vsu. nota quòd dominus. in tit. de prohib. feu. alien. per Feudet.*

b ¶ *Ita proprium.* ipsius heredis. secus si ipsius minoris vt *C. eod. l. minor.* ACCVRS.

c ¶ *Seruus facit L. de manu. vind. l. si quis in c. & Cinthium.*

d ¶ *Ait.* Titius.

e ¶ *Aquè.* sicut primus.

f ¶ *Continuò.* absurdum enim erat mortem heri occasione legati nullum emolumentum afferentis.

g ¶ *Dolus.*] CASVS. Haberes hæc legatarius rogatus de manumittendo seruum suū, an semper compellatur ? & Cassius dixit quòd non in casibus illis vt si vsus huius serui fit valde necessarius heredi vel legatario: veluti si seruus sit dispensator domini, vel pædagogus: vel grauiter deliquit contra dominum. sed tamen dicam Cassij contrarium. & dicitur quòd ex quo habuit lucrum à testatore, debet & hoc onus sentire, vt sic semper compellatur manumittere, ex quo accepit hereditatem vel legatum. FRANC.

h ¶ *Dolum.* id est, cùm seruus magnum delictum fecit: puta quia iacuit: seruus libe cum vxore eius.

i ¶ *Habuisse.* manumittere, vel non, his casibus. & sic est dictum Cassij. Vel dic contra Iulianum, scilicet accipere seruum, vel non: cùm si receperit, omnino cogetur manumittere. ACCVRS.

k ¶ *Paruisse.* ratio Cassij sed casa. IOANNES. quia hoc inconueniens sequeretur, quia melius esset non parere voluntati defuncti, quàm parere. Vel dic esse verba Modestini: sic scilicet meritò sententia Cassij non est recepta. *nam potuisset*, &c. scilicet secundum Cassium: quod esset absurdum, & semper in idem recidit.

Neque infantes.] CASVS. Rubriano senatusconsulto est cautum, quòd si heres vel legatarius est grauatus manumittere seruum testatoris, & non manumittat: & vocatus coram iudice non veniat: iudex debet pronunciare illum seruum liberum: & erit libertus testatoris, non heredis, vel legatarij. hoc senatusconsultum non spectat ad infantem, vel furiosum, vel ab hostibus captum, vel ad militem, vel ad magistratum, vel ad pupillum qui non habet tutorem: vel si habet, habet aliquem

ff. Nouum.

* Vsus eius. e Facit inol ligantur repetitiones de reb. dubiis.

XXXIV. POMPONIVS *libro tertio Fideicommissorum.*

Nuitus is cui fideicommissa libertas relicta est, non est * tradendus alij vt ab eo manumittatur, & fiat alterius libertus, quàm qui rogatus est manumittere.

1. ¶ Campanus ait, si minor annis viginti rogauerit heredem, vt peculium ᵇ seruum manumittat, præstandam ei libertatem: quia hîc lex Ælia Sentia locum non habet.

2. ¶ Seruus ᶜ legatus erat Calpurnio Flacco: isque rogatus erat eum manumittere: & si non manumisisset, idem seruus Titio legatus erat: & is ᵈ atquè ᵉ rogatus erat vt eum manumitteret: si non manumisisset, liber esse iussus erat. Sabinus dicit, inutiliter legatum fore: & ex testamento eum continuò ᶠ liberum futurum.

Heres post acceptam hereditatem, vel legatarius agnoscens legatum, tenetur seruum proprium de quo rogatus est manumittere, licèt ei valdè sit necessarius, vel dominum dilexerit seruum, grauiter offenderit.h.d.

XXXV. MARCIANVS *libro decimoquinto Fideicommissorum.*

Alij Cassij non est recepta sententia, existimantis & heredi & legatario remittendam interdum proprij serui manumittendi necessitatem, si vel vsus* tam necessarius esset, vt eo carere non expediret, veluti dispensatoris, pædagogique liberorum: vel tantum delictum ᵍ est, vt vitio remittenda non esset. Vtilius est enim ipsos in sua potestate habuisse ʰ. nam potuissent ⁱ discedere à causa testamenti: quæ non omissa, debere voluntati defuncti obsequi.

Senatusconsultum Rubrianum non comprehendit personas hac lege enumeratas.

de prædictis, vel habet illos qui studiosè in odium pupilli non curant manumittere. nam si aliquis ipsorum est grauatus seruum testatoris manumittere cuius est heres, vel legatarius, & nō manumittat: & iudex pronunciat illum seruum esse liberum: non licet ab eo non fit manumissus

XXXVI. IDEM *libro decimosexto Fideicommissorum.*

Neque infantes, neque furioſi, neque ab hostibus capti, neque hi quos ᵏ religio ˡ, aut honestior ᵐ causa, vel calamitas aliqua, vel maior res familiaris, aut capitis famæve periculum, aut similia causa moretur †. Rubriano senatusconsulto continentur *: ac ne pupilli quidem, qui tutores non habent, aut eos habeant quos earum quæque causa detinet ⁿ. Sed nec si hi ᵖ data opera sui potestatem non faciunt, puto pupillis liberos eripi: quia & iniquum ᵠ est, facto tutoris, qui ʳ fortitan soluendo non sit ˢ, pupillum damno adfici: & senatusconsulto non continetur alius quis, quàm qui ex causa fideicommissi debet ᵗ præstare libertatem. Quid ergo est? Dasumiano † senatusconsulto subuenitur * his: quo cautum est de his qui iusta ex causa abessent, vt nec libertas impediatur, nec libertus eripiatur his qui fraude careant.

1. ¶ Si per procuratorem quis defendatur, semper iusta ex causa abesse dicitur * ᵘ: nec libertus ei eripitur.

2. ¶ Nihil facit ad interpellandam ᵛ iurisdictionem eius qui de fideicommissa libertate cognoscit prius legum cuiusque vel ciuitatis, vel corporis, vel officij in quo quisque est, vel conditio personarum.

Heres non potest denegare quin det libertatem seruo de quo rogatus est vt eum manumittat sub prætextu rationum non redditarum eorum quæ gessit in rebus testatoris, hoc dicit.

XXXVII. VLPIANVS *libro sexto Fideicommissorum.*

Si purè ʷ data sit fideicommissa libertas, & is seruus rationes administrasse dicatur: diuus Marcus rescripsit, moram libertatis proponunt ˣ ᵐᵃˡᵉ. Vide scripta ad *l. si seruo. sup. de reb. dub.* CVIAC.

y ¶ *Interpellandum.* i. impediendum.

Si *pure.*] CASVS. Rogasti heredem meum vt seruum meum qui furtum meum cæsallem, manumittat, heres non vult manumittere, offert reddat rationem cui? heres non audiet: imò cogitur manumittere & factus liber reddet rationem eius quod gessit, hoc modo. ad computabit cū herede: & si quid habet de bonis domini, heredi reddet. nō aut̃ si quid male gessit, retinebitur heredi emendare: sed liber factus nō tenetur de eo quod gessit in seruitute. FR.

z ¶ *Si pure.* id est, non conditionaliter: puta quòd si liber fi

I 3 tutores

* Consuetudo tutoris nō est pupillo. *l. neque consuetudo. ff. de reg. iur.*

† Subaudi ad rationes reddendas.

† Dasumiano. al. Dasmiano.

rationes reddiderit.

a ¶ *Faciendum.* vt *ff. ſi quis teſtam. liber eſſe iuſſus fuerit. l.* §. *ſi ſeruus.* ¶ Sed videtur differri poſt redditam rationem: vt *ff. de lib. cau. l. Imperator.* Sol. ibi erat liber, vel non erat parẽ relicta. Item contra *ff. rationi. vti. l. de hoc.* Sed ibi non erat pure: hic ſic. ad quod eſt §. *de condit. & demon. l. ſicut libertat.*

b ¶ *Sine conditione.* rare enim differentiam vt *C. de inſtit. mon. vti. l. cùm teſtamento* que eſt contra.

c ¶ *Quæ.* ſcilicet libertatem.

d ¶ *Arbiter.* id eſt, iudex.

e ¶ *Reddat.* qualiter reddere debeat, exponit ſtatim. ACCVRS.

f ¶ *Rationum.* id eſt computare, & quæ habet apud ſe, reddere.

g ¶ *Reliqua.* quæ non habet.

h ¶ *Adiutor.* ſcilicet in verbis teſcripti.

i ¶ *Non poteſt.* Contra. *C. de peri. here. l. ſi.* §. *pen.* Sola. ibi ſpeciale, vt ibi patet. Item contra. *C. de negot. geſt. Lucan aſſum. & l. ſeq.* §. *Scæuola. & C. de negot. geſt. l. ſi cognati.* Sed in illis ll. aliena, non domini geſſe negotia: vbi ſecus quod in illis legibus dicitur.

k ¶ *Deſtruxit.* id eſt, docere qualiter geſta ſunt: vt *ff. de condit. & demonſtration. l. cùm ſeruo.*

[IN teſtamento.] CAIVS. Pater in teſtamento alumnæ ſuæ reliquit libertatem, & eidem per fideicommiſſum aliquas reliquit. tandem filij ab inteſtato ſuccedentes patri manumiſerunt illam. Dicitur quod bene feceruntꝰ, & ei debebunt fideicommiſſa. FRANC. ACCVRS.

l ¶ *Non erat de iure.*

m ¶ *Cùm omnia.* quæ continebantur in teſtamento. AZO.

n ¶ *Vt id eſt, ſicut.*

o ¶ *Geſſiſſent.* rãmque manumiſiſſent.

p ¶ *Iuſſiſſe.* plus reſpon. quàm quærit. nam ad quæſtionem erat reſpondum *ff. rad. l. cùm quæſt.* §. *ſiual.* & poſtea ſic reſpondet. ¶ Sed hoc reſpon. & quod dicit in fine legis eſt contra. *C. de manum. teſtam. l. ex teſtamento. & l. ſi ſeru.* & *C. de fideicommiſſ. l. eam quam & l. ſi ſeruitus. & Lex teſtamento. & C. rad. l.* §. Sola. ſpeciale b in perſona ſic c delicta. argum. eius quod dicit pios d. &c. *& arg. ff. de legi.* §. *Lucius patet.* §. *filius mariꝰ. & C. de legi. Lucius rem alienam.* Item ex quo libertatem dedit tacite per conſequens & pecuniarium fideicom. præſtare debet. arg. *C. de teſta. Lucius dubium. & C. de fideicom. Lecti inuitatur vt C. ad l. Fal. Aurelius, ſed cùm teſtatore.* non autem placet quòd fuerant hic reperita ab inteſtato quia hoc eſt diuinare. nec quòd eſt de relictis in teſtamento filiquia hoc eſt contra literam imò contra rationem.

tati non eſſe faciendam *: ex continenti tamen arbitrum dandum eſſe, qui computationem ineat. verba reſcripti ita ſe habent: Æquius videtur Trophimo ex cauſa fideicommiſſi præſtari libertatem, quam ſine conditione ᵇ reddendarum rationum datam eſſe conſtat. neque humanum fuerit, ob rei pecuniariæ quæſtionem libertati moram fieri. qua ᶜ tamen repræſentata confeſtim arbiter ᵈ à prætore erit dandus: apud quem rationem quâ adminiſtraſſe eum apparuit, ex fide reddat ᵉ. Tantum igitur rationem ᶠ reddere cogetur. Sed an & reliqua ᵍ reſtituere debeat, nihil dicitur ʰ *. nec puto cogendum. nam de eo quod in ſeruitore geſſit, poſt libertatem conuenirí non poteſt ⁱ. Corpora † planè rationum, & ſi quas res vel pecunias ex his derinet, cogendus eſt per prætorem reſtituere, item de ſingulis inſtruere ᵏ.

Hæredes reſtè & piè dant libertatem alumnæ cui pater in teſtamento ſuo reliquit fideicom. libertatem, licèt ipſi heredes ab inteſtato ſuccedant: quamuis debeant dicta alumna ſoluere fideicommiſſa. h. d.

XXXVIII. PAVLVS *libro tertio Decretorum.*

IN teſtamento quod perfectum non erat ᵃ, alumnæ ſuæ libertatem & fideicommiſſa dedit. cum omnia ᵐ * vt ⁿ ab inteſtato egiſſent ᵒ, quæſiit Imperator, an vt ex cauſa fideicommiſſi manumiſſa fuiſſet? & interlocutus eſt, etiam ſi nihil ab inteſtato pater petiiſſet, pios tamen filios debuiſſe ᵖ manumittere eam quam pater dilexiſſet. pronunciauit igitur rectè eam manumiſſam: & ideò fideicommiſſa etiam ei præſtanda.

Error teſtatoris putantis ſeruum eſſe ſuum, cui reliquit fideicommiſſ. libertatem, non eſſuit libertati eiuſdem ſerui. ſecus eſt in alia re legata. hoc dicit.

XXXIX. IDEM *libro decimoquarto Reſponſorum.*

Paulus reſpondit, etſi alienus inuenitatur ſeruus, quem vt ſuum teſtator ab vno ex heredibus voluerit manumitti, tamen cogendum eum qui rogatus eſt, redimere eum, & manumittere: quoniam non putauit ᵠ ſimilem eſſe cauſam libertatis, & fideicommiſſi pecuniarij ʳ. ¶ Paulus reſpondit, his verbis ˢ, Πιστεύσον σοὶ μοι Ζωΐλε, ὅτι τὰ χαριστὰ σου δόνδωκεν ὁ υἱός μου Μαρτιάλις, ὃ σὺ σου ὁ υἱὸς ἔστι μαστὸς. (i. Credo mihi Zoile, gratias tibi referet filius meus Martialis nimirum tibi, & tuus filius iure, id eſt quod iuſſit vel de iure cetit. Alij non habent hanc expoſitionem: ſed dicunt, quod hac lege teſtatore aliquis de ſuis ſeruis gratum reliquit, ſed nil ᵗ gratius libertate. ergo ea reliqua videtur.

Quidam quod ſuſſit eſſit.

u ¶ *Contineri.* dixit Paulus. ACCVRS.

x ¶ *Reuſſeruandum.* aliàs *hereſcendum.* ſcilicet præſtandum.

y ¶ *Conuentu.* qui ſunt ſerui & Zoilus.

z ¶ *Zoilum ſubaudi,* & in Zoilum, ſiue ciga Zoilum.

a ¶ *Gratum ſic Deſtruxit. qui me, non poſſ.* §. *cùm ergo.*

[FILIAM.] CAIVS. Filiam ex concubina habui, & ei domui ancillam meam nomine Concordiã: & ita tenuit donatio. poſtea feci teſtamentum, & eidem filiæ eandem ancillam cum quibuſdam rebus legaui: & eam rogaui de ea ancilla manumittenda. quæritur an hæc filia compellatur manumittere hanc ancillam? & dicitur quòd non, ſi nõ accipiat legata alia ſibi relicta, nam hanc ancillam habuit iure donationis. & patꝰ. [LVCIVS.] Legauit ſeruum ſuum Stichum Mæuio: & rogauit ne ipſe vel heres eius eum manumitteret. Dicitur quòd ego adhuc vi cuius potero cum manumittere: quòd hanc legem Mæuio & ſuis imponerem, nõ mihi. FRAN.

[LVCIVS TITIVS.] Lucius Titius Stichum ſeruum Mæuio legauit: & petiit, vt neque ab eo, neque ab herede eius vnquam manumitteretur. Paulus reſpondit, teſtatorem ᶠ potuiſſe poſtea hunc ſeruum ad libertatem perducere: quia non ſibi legem dixiſſet ᵍ, ſed legatario.

a *Libertate mihi gratius conferri poteſt. l. libertas. infra de regulis iuris.*

† *nihil tam gratum ſeruile loquendi genus. ſupra l. ſeq. h. in ſeruitute. nil ſatis interdum facit libertati quam fideicom.*

b ¶ *Naturali.* quæ erat nata ex concubina: & ſic non ᵇ erat in poteſtate patris ᶜ.

c ¶ *Donauit.* & tenuit donatio, cùm non eſſet in poteſtate: vt *ff. de donat. Libertalis autem.*

d ¶ *Adgnouit.* quòd ſi eſſet, cogeretur: vt *Cod. rad. l. debent. & l. ſi re.*

e ¶ *Prætium.* ſcilicet factum olim per donationem.

f ¶ *Teſtatorem.* qui legem dixit.

g ¶ *Dixiſſe.* non enim poterat vt *ff. de lega. iij. l. quis. in principio. & argum. ſupra de donationibus inter virum & uxo. l. quod autem.* §. *penult. & de leg.* j. *l. cùm filio.* §. *ipſi. & de arbitr. l. penult.*

b Filius naturalis non eſt in poteſtate patris.

c *Donare filio naturali patet poteſt. nec eſt filius naturalis eſt in poteſtate patris.*

d *Legem ſibi imponere non poteſt.*

Thau

480/C.IV.K.5-3, 267-268
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

Titius ancilla.] CASVS. Reliqui libertatem Thaidi ancillæ meæ hoc modo: cùm Thais ancilla mea seruierit per decem annos heredi meo, exinde volo quòd sic mea libertas videtur quod esse non possit: cùm directam libertatem testator non reliquerit. vnde & si heres manumittat, non efficietur libertata testatoris. & sic videtur quòd debeat remanere seruus etiam post decem annos. & hoc de rigore: sed tamen de æquitate dicitur quòd heres debeat eam post decem annos manumittere. [LVCIVS.] Quosdam seruos obligauerant rogati heredem meum, vt si ferui prædicti eum prosecuti fuerint, eos liberet ære alieno, tot ferui quod alterius quam suam seruit. experiatur heres soluit, & sic creditor sunt eos vendidit. quæritur an eis debeatur libertas ex causa fideicommissi. & distinguitur, nam si heres necessitate rei familiaris impeditur quò minùs nunc suam non debebitur per hoc libertas. si autem studiose differat: tunc debebitur libertas fideicommissaria. [TVTORIS.] In testamento quendam reliqui tutorem filiis meis: & cum grauauit de seruis suis manumittendis tandem hic tutor excusauit se a tutela: & alij fuit dati loco eius. quæritur an isti alij tutores debeant præstare libertates seruis istis. Et dicitur quòd sic. ement ergo eos, & manumittent. [SEIO.] Reliqui in tutorem Seium filiis meis. & eidem legaui res libras, & Stichum scripsorem: & cum rogaui quòd Stichum manumittat. tandem Seius excusauit se a tutela. Dicitur quòd nihilominus debebitur libertas per fideicommissum Stichi: sed non aperit per quem. Sed tu dic quòd aur Seius amisit legatum: quòd est verum si contemplatione tutelæ erat ei relictum: & tunc debebitur libertas per heredes testatoris. si autem non amisit: vt quia non hac contemplatione relictum: tunc ipse Seius debebit libertatem. [SOSANDRE.] Seruorum meorum heredem instituì, & rogaui eum de seruis meis manumittendis, hoc modo: volo dulcissima mea soror, vt tales meos seruos cæstallliones meos habeas commendatos: quos volui manumitti. rece donec rationes meas reddideriue. si autem tibi placebit eos manumittere: scias meorum meum, in qua bene mihi placet. quæritur an per hæc verba videatur rogata de manumittendo, etiam si ei displicere videbitur? Respon. quòd sic. *non enim præsumdum est, &c.* [LVCIA TITIA.] Grauaui heredem meum vt Pamphilam ancillam Titij emat cum filiis suis, & eos omnes manumittat. nunc emit, & nondum sunt sibi tradit, eo quòd non soluebat pretium: & sic nunc Pamphila concepit, & peperit filium. Dicitur quòd hic partus est eius cuius erat & manet tunc temporis cùm peperit, scilicet venditoris. si heres tamen fuit in mora, cogitur hunc etiam partum emere. [LVCIVS.] Tales meos seruos medicos commendo tibi heredi meo. Dicitur quòd per hæc verba non videtur relicta fideicommissaria libertas, sed erit in arbitrio heredis an velit eos manumittere, vel non. [TITIVS.] Seius meo cæstallioni reliqui libertatem, & rationes reddiderit heredi meo. non debet reddere ea quæ casu perierunt. Item si incisus est reddere peculium, non deducet quod domino debeo. Item si id quod debet ex reliquis, versum est in peculium: & peculium debebat redire, & redit: satis est. [LIBERTATEM.] Reliqui libertatem Cupino seruo meo cæstallioni, cùm filius meus compleuerit septendecim an. & ipse seruus reddiderit rationes, post mortem meam tutores filij mei committuntur Cupino seruo administra. de debitis huius pueri exigendis: & cùm exegerit seruus, tutoribus assignabat. tandem hic iuuenis antequàm completet septendecim annos, decessit, & ei successit mater eius matri tutores fuerunt condemnati propter malam administrationem. nunc lapsum est tantum tempus quo si iuuenis viueret, complesset septendecim ans. petit Cupinus libertatem, & vult reddere rationes eius quod gessit in vita mei testatoris. nos eius quod post gessit. Dicitur quod de omni gestione debet reddere rationem, tam eius quam gessit ante mortem testatoris, quàm post. [STICHVS ET DAMAS.] Testator seu testamento sic dixit: Stichus & Damas sint liberi si rationes reddiderint. Dicitur quòd per hæc verba non solum debent computare, sed etiam reliqua reddere debent. Sed pone quòd cum eis relicta libertas si reddierent rationes intra certum tempus: puta intra annum: & non reddiderant intra illud tempus. post annum volunt reddere, & volunt esse liberi: non audiuntur si per eos steterit quòminùs intra præfinitum tempus rationes reddierent. [AB HEREDIBVS.] Grauo heredes meos vt manumittant seruum meum Stichum cum filius meus compleuerit septendecim ann. & cùm sedidierit rationes. dicitur quòd debet reddere rationes eius quod gessit in vita mei testatoris in bonis meis, & etiam eius quod gessit post mortem meam. [STICHVS SERVVS.] Seruo meo reliqui libertatem per fideicommissum si det decem vnoi mez & heredibus meis. nunc vnor mea abstinuit se ab hereditate mea: & filia sola mihi successit. dicitur quòd huic filiæ nova decem sunt danda, vt ipsa manumittat hunc seruum. [HERODE.] Titius instituit filium heredem: & libertatem dedit quibusdam seruis hoc modo: December & Secundus & Victorina post annos octo liberi sint. & commendauit eos filio. post hoc testamentum Titius vixit per plures annos. quæritur, quando incipiunt currere istis octo anni? Et dicitur quòd a tempore testamenti facti. [SPEMODHORVS.] Reliqui libertatem Spendophoro seruo meo sub condi. hoc modo: Cùm filia mea in familia mea transierit, si rationes idoneè filiæ meæ administrauerit reddiderit Spendophorus, liber esto. hæc filia exsistens impubes decessit viuo me patre eius: & sic Spendophorus non administrauit rationes eius. nunc quæritur an Spendophorus sit liber elapso tanto tempore post mortem filiæ, quo si viuesset illa, complesset duodecim annos, & sic facta fuisset nubilis. Et dicitur quòd sic. [STICHVS.] Stichum rationibus redditis manumitti volo. nunc Stichus adducit ea quæ gessit: & qualiter ego dominus approbaui omnia quæ fecerat Stichus. Dicitur quòd debebit manumitti hic Stichus. FRANC.

Talibus manumittendis. † *Quia vlior est verbo volo, quod est fideicommissaria.* ‡ *libertatis erit rem. supra in l. vlt. Fed. de leg. reb. per fideicommiss.*

XLI.5 CAPOLA *libro quarto Responsorum.*

THais † ancilla mea cum heredi meo seruierit annos ‡ decem, volo sit mea libertas. quæritur, cùm libertam suam esse voluerit, nec id heres facere potuerit *, nec directa † puræ data sit libertas, an etiam post decem annos in seruitutem remaneret. Respondit, nihil proponi cur non Thaidi libertas debeatur ‖.

1. ¶ Lucius Titius ita cauit: *Afanis fili charissimi te rogo, vt si Stichus & Damas & Pamphilus se promeruerint ‡, ære alieno † liberato, ne alterius quàm suam seruitutem experiantur.* Quæro an si per heredem steterit quo minus æs alienum exolueretur, ex causa fideicommissi libertatem consequi possint ‖? Respondit, non quidem imputandum heredi, si pro commoditatibus rei suæ administrandæ æs alienum tardius exoluerit: verùm si manifestè studium non soluentis ei rei paratum, vt libertatibus mora fieret, probaretur, repræsentandas libertates §.

2. ¶ Tutoris, quem & ipsum testamento liberis dederat, fideicommisit de manumittendis seruis ipsius tutoris: sed is à tutela excusatus fuerat. Quæro an eisdem seruis libertatem præstare deberent tutores, qui in locum excusati dati tutelam administrarent. Respondit, secundum ea quæ proponerentur, libertates & ab heredibus scriptis videri datas ‖.

3. ¶ *Scio auri libras tres, & Stichum notarium ‡, quem peto † manumitti.* Scius eodem testamento tutor datus, à tutela se excusauit ‖, quæritur an nihilo minùs fideicommissa libertas debeatur. Respondit nihil proponi cur non debeatur.

4. ¶ Sorore sua herede instituta, de seruis ita cauit "†: Βούλομαι ἐγὼ σοῦ τὴν ἀδελφὴν γνησιωτάτην μου ἔλαχεν, ἐὰ σοῦ ἀγαπᾶν ὡς ἐγὼ Στίχον ἢ ἄλλους τοὺς συναιμάξαντας μου, οὓς ἐγὼ οἶδα ἐλευθεροῦσθαι ἄχρις ἂν ἔδωκε δύνανται σώσωσιν. ἐὰν δὲ ἐγὼ ἀφέλωμαι, ἢ μὴ ὑπάρχωσι μου τοῦτο γνώμην μου. *Vale, & à te peto seruos suauissima, vt Stichum & Damam alteros meos, quos ego quod rationes retulerint, non manumissi, tibi esse commendatos.* mea abstinuit se ab hereditate mea: & filia sola mihi successit. dicitur quòd huic filiæ nova decem sunt danda, vt ipsa manumittat hunc seruum. [HERODE.] Titius instituit filium heredem: & libertatem dedit quibusdam seruis hoc modo: December & Secundus & Victorina post annos octo liberi sint. & commendauit eos filio. post hoc testamentum Titius vixit per plures annos. quæritur, quando incipiunt currere istis octo anni? Et dicitur quòd a tempore testamenti facti. [SPEMODHORVS.] Reliqui libertatem Spendophoro seruo meo sub condi. hoc modo: Cùm filia mea in familia mea transierit, si rationes idoneè filiæ meæ administrauerit reddiderit Spendophorus, liber esto. hæc filia exsistens impubes decessit viuo me patre eius: & sic Spendophorus non administrauit rationes eius. nunc quæritur an Spendophorus sit liber elapso tanto tempore post mortem filiæ, quo si viuesset illa, complesset duodecim annos, & sic facta fuisset nubilis. Et dicitur quòd sic. [STICHVS.] Stichum rationibus redditis manumitti volo. nunc Stichus adducit ea quæ gessit: & qualiter ego dominus approbaui omnia quæ fecerat Stichus. Dicitur quòd debebit manumitti hic Stichus. FRANC.

† *Vide Alciat. lib. 1. Parad. 6. cap. 17.*

a ¶ *Thaus.* scilicet libertate testatoris.
b ¶ *Annos.* id est, per decem annos.
c ¶ *Deberet.* fideicom. nam directa * non dicitur deberi: sed conqueuere adita hereditate: vt *C. de manu. testa. L. testamento.* Sed quidam ex interpretatione dicebam dicendi.
d ¶ *Promeruerint.* suis seruitiis.
e ¶ *Ære alieno.* pro quo pignori teneantur creditori. M.
f ¶ *Conqui possint.* à creditore forte venditi.
g ¶ *Libertates fideicommissarias vt & C. in l. ancillam non dicebant. L. de manu. l. ij & facit L. in l. rogo.*
h ¶ *Datus. vt C. de reb. cred. cùm etiam à pupillorum tutoribus, ergo* non præstare debent.
i ¶ *Notarium.* id est ‖ scripturem: ne fis contra. *C. de rebus al. ge. natali leg. lib. x.*
k ¶ *Peto.* id est, deprecor.
l ¶ *Excusauit.* per quod amisit legatum, cum distinctione tamen: vt *L. de testa. sub. Lqui tuelam. & de excusat. tut. Item* & loquitur hic forte quando non amisit. sed H. indistincte facit hic loqui.
m ¶ *Cauit.* sequitur Græcum, ejusque interpretatio vsque illuc, quatio, &c.

* *Dicebam hoc cùm cum. pertet negat post Iacobum Alberium, quod testator dixit. Volo, quod est fideicommissarium. § vlt. ff. eo. leg. vel. per fideicom.*
‖ *Notarius pro scriptore.*

480/C.IV.K.5-3, 269-270
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

issimus. *Quid si ipsi tibi quoque probentur* [a], *expassi tibi meam sententiam* [b]. Quæro si paratis actoribus rationes reddere, heres libertatem non præstet, dicendo eos non placere sibi: an audienda esset [c]. Respondit non spectandum quod heredibus displiceret: sed id quod viro bono [d] posset placere, vt libertatem consequantur.

5. ¶ Lucia Titia heredem fidei commisit, vti Pamphilam anicillam Seiæ cum filiis [e] eius redimeret, & manumitteret. & iudicibus [f] quanti singuli essent redimendi, æstimauit [g]. medio tempore Pamphila antequàm pecunia solueretur, peperit. Quæro, id quod natum est ex Pamphila, vtrum ad heredes Titiæ, an ad heredem [h] Seiæ pertineat. Respondit, id quod natum est ex Pamphila, eius quidem esse, cuius ea fuerit tunc cùm pareret: verùm heredem, si moram fideicommissæ libertati fecit, compellendum partum quoque ad libertatem perducere.

6. ¶ Lucius Titius ita testamento cauit: *Mævices tibi* [i] *commendo & illum & illum. an tuo iudicio* [k] *erit, vt habeas bonos libertos & medicos. quod si ego libertatem iis dedissem: veritus sum quod seruos meos charissimos fecerunt medici serui eius manumissi ab ea, quæ falsum* [l] *expleta reliquerunt eam.* quæro an fideicommissa libertas ita præscripta competere possit. Respondit, secundum ea quæ proponerentur, non necessitatem heredibus impositam, sed arbitrium permissum.

7. ¶ Titius Seicho seruo suo libertatem dedit, si rationes [sic] dederit [m]. quæro an ratio per eum gesta ita computari [n] debeat, vt damna quæ casu contigerunt, ad onus reliquorum non pertineant. Respondi, in negotio quod voluntate domini administrasse proponatur, ea damna quæ casu ita acciderint, vt seruo nihil possit imputari, non pertinere [o] ad reliquorum onus.

8. ¶ Item quæro, cùm omne peculium reddere iussus sit: an ita peculium computari debeat, vt id solùm peculij esse videatur, quod quacumque ex causa domino debeat superesse. Respondit, in ea specie de qua quæreretur, non debere deduci ei ex peculio, quod domino debeatur.

9. ¶ Item quæro, an si ex reliquis in peculium aliquid conuertit, deduci [p] hoc ex peculio reddendo debeat. Respondit, si id quod ex causa quæ proponeretur, in peculium versum est, reliquorum nomine defolutum [q] est: fieri satis conditioni, si id quod reliquum est peculij, solueatur.

10. ¶ Libertatem si ita testamento dedit: *Cupirum seruum meum, cùm Marcianus filius meus fecederim* * *annos 25 impleuerit, rationibus redditis liberum esse volo.* post mortem testatoris tutores Cupito exactionem [r] †commiserunt, isque nummos redactos expensuit [s] eisdem tutoribus: defunctoque filio impubes decessit: cui mater heres extitit, & tutorum tutelæ iudicio filio condemnatum habuit [t]. Cupitus ad libertatem proclamat eo tempore, quo si viueret Marcianus, annos fedecim ætatis habiturus esset: offerens rationes * vnius anni in diem mortis testatoris, quòd * * cæteræ subscriptæ fuerunt [u]. quæritur si ita scriptum est an eas quoque rationes, quas tutores periculo suo egerunt [x], Cupitus reddere compelli debeat. Respondit eum, de quo quæritur, conditioni rationis reddendæ ita videri paruisse, si omne ex eo quod gessit, [&] rectè desiderari potest, reddiderit. nam alteram [y] conditionem humaniore interpretatione ita accipi posse, vt defuncto pupillo tempus, quo si viueret, fedecim annos impleret, exspectare fatis fuerit [z].

11. ¶ *Stichus & Damas seruus meus si rationes* * *reddiderit, liber esto.* quæritur an non solùm rationes, verùm si qua alia consilio & fraude eorum amota sunt, præstari ab his debeant, vt ad libertatem perueniant. Respondit, rationum reddendarum conditioni † contineri omne quod quoquo genere [a] serui actum fidemque respiceret.

12. ¶ Intra certa tempora [b] conditioni reddendarum rationum non paruerunt [c]. postea parati erant [d]. quæritur si ita, an perueniant ad libertatem. Respondit, si per ipsos stetisset quo minus intra tempora præscripta conditioni parerent, non idcirco [e] liberos fore, quòd postea rationes velint reddere.

13. ¶ *Ab heredibus meis peto, fideique eorum committo, cùm filius meus fedecim* * *annos impleuerit, Stichi rationibus redditis manumittant.* quæro an eundem seruum testatus in diem [f] vsque pubertatis filij sui actum agere [g] voluerit. Respondit, manifestum [h] esse, testatorem huius quoque actus rationem à Sticho reddi voluisse.

14. ¶ *Stichus seruus meus iubeo vt det præstetque filiæ & vxori meæ heredibus meis sine vlla controuersia*

---

a ¶ *Probentur.* scilicet vt maturanitas.
b ¶ *Meam sententiam.* id est, quod mihi placeat.
c ¶ *Egit.* fecisse prædicta heres.
d ¶ *Bono.* sic * *I. tit. I. Labeo. & supra de iudic. l. fideicommiss. §. si bono placeret. fidei.*
e ¶ *Filia.* iam nata.
f ¶ *Iudicibus.* 1. *Iudex. 10 Instit. de excus. tut. §. pen.*
g ¶ *Æstimauit.* cùm discordia esset de pretio: nunc autem perfectas fuit contractus, & sic dominium remanet penes dominū.
h ¶ *Ad heredem.* ab eo redimendum: vt *& Cod. eod. l. cum libertatem.*
i ¶ *Tibi* heredi.
k ¶ *Mævices tibi commendo.* Vide not. ad l. *ex verbo. Cod.* & scripta ad *l. 111. 1. de leg. 1.* CVIAC.
l ¶ *Instituit.* id est *d. enim verba.* voluntate, *facit Cod. l. tua voluntate, ex verbo.*
m ¶ *Dederat.* sequitur Graecum, cuius interpretatio est, vt detrahatur prius quidquid ex quacumque causa debet: fcilicet creditoribus peculiaribus. non dico domino: vt patet per inferiora. & quod superest: peculium sit, & debeat restitui domino.
n ¶ *Computari.* id est deputari.
o ¶ *Non pertinere.* vt *& l. de manumissis. l. qui filium. §. fin.*
p ¶ *Deduci.* creditoribus.
q ¶ *Defolutum.* fcilicet creditoribus.
r ¶ *Exactionem.* Vide scripta obf. 2. cap. 1. & scripta ad *l. si cui legetur. supra de legatis. 1.* CVIAC.
s ¶ *Stichum* annos. legendi. 14. CVIAC.
t ¶ *Exactionem.* debitorum *: vt ab eis, fcilicet debitoribus debita exigar.
u ¶ *Reliqui.* scilicet creditoribus.
x ¶ *Quæ.* annis. A CVIAC.
y ¶ *Fuerunt.* fic ifti fatti interrotti & expenſe tutis anni.
z ¶ *Egerunt.* per capitulum.
a ¶ *Nam alteram.* fcilicet cùm Marcianus fedecim annos impleuerit. A CVIAC.
b ¶ *Satis fuerit.* vt *l. de manum. testam. l. si ita scriptum fuerit. & Cod. eodem. l. fideicommissaria.*
c ¶ *Rationes.* computando.
d ¶ *Quoquo genere.* id est, quoquo modo. & facit *l. de rationib. mand. l. si ita scriptum. & Leges filium. & C. de testam. manumiss. l. 9.*
e ¶ *Tempora.* à testatore definita.
f ¶ *Non paruerunt.* sensu quibus erat relicta libertas sub conditione reddendarum rationum.
g ¶ *Parati manc.* reddere rationes.
h ¶ *Non iidem. sic supra de arbit. l. Celsus. in princip. & Cod. de contrahend. stipula. l. magnam.* Sed contra. *infrà de verbor. obligat. l. qui Romæ. §. Flaccus. §. respon.* Sed illud permittitur, vt euitetur pœna conuentionalis. hic autem non facit. poſtea vellet. id est poſt diem adimplete conditionem: vt idoò dominus egerit matrimonio. poſſet tamen si * velit, & eodem modo respon. ad illam *infrà de verbor. obligat. l. interdum. §. final. & l. si seruum. §. sequitur.* Puniera in illis non fuit dies appesitus: hic sic. quod sinitum facit: vt *dixi Cod. eod. dicta l. magnam.* Item in omnibus illis erat obligatus qui moram pugnat: hic seruus non. ¶ Item non obst. *supra l. si quis eam. & l. si post mor.* quia illud est speciale circa iudicia. ¶ Item contra. *infrà de reb. cred. l. Paulus. §.* Cæsar. Sed ibi decesserat ille in cuius fauorem adimplenda erat conditio: & ideò poſt moram gessit adhuc adimpleri, & mora purgari. ¶ Item contra. *supra l. tit. 9. l. Stichum. §. Damas.* Sed ibi seruitio casu fuit impedium. Vel ibi in faciendo, hic in dando erat conditio.
i ¶ *Vsque in diem.* poſt mortem testatoris.
k ¶ *Agere.* id est, actus suos si sponte gesſit, reddere.
l ¶ *Manifestum.* vt *& l. cod. §. liberatam.*

* Quidam ex manuscr. sunt excudendi, &c. i. quatuordecim, quam lec. Flor. lect. pessim. nec vllus manuscr. quos quidem vidimus.
† Vulgatus, præpost. est ab initio excudere. Contr. vers. in *l. fideicommissi. §. si non & de Gloss. in verbo, reprobat. §. de legat. 3. concor. mei, & ubi plu. iur. l. de dubio. §. & ne omnia pragma. sentit certis casibus. CC. cod. in l. stipendia. ff. de negot. gest. & C. per Cuiac. & Ch. K. nunc de confil.*
* quo.

* More purgatio poſt diem adimplendam admittitur ad euitandum penam adiectam, vt *dic. ut non ad adimplendum tantum, ut hic in fi. infr. l. si à te. in C. de poſtul. hinc emergentia. infr. super. C. de manum.*

† condizione.

* Quidam lo. gui quamcumque. cum vt & supra ead. tritus lo. cus.

tot aureos [a] : & ut ipsum manumittere, fideicommissum. quæritum est, cùm vxor ab hereditate abstinuerit, verum duobus [b] an filiæ præstare debeat. Respondit, filiæ quæ heres ex asse extitisse proponeretur, pro solido dandum [c].

15. ¶ Herede filio suo ex asse instituto [d], libertatem dedit in hæc verba: *Dromoni dispensatori meo, Seuerus villicus, & Victorina villica Seueri contubernalis, in annos octo liberi sunto: quos [e] in ministeria [f] filij mei esse volo, te autem Seuere fili charissime peto, vti Dromonem & Seuerum commendatos habeas: quibus præsentem libertatem non dedi, vt idoneo ministeria haberes: quos libero te & libertos idoneos habiturum.* quæro, cùm eo tempore quo Titius testamentum faciebat, filius natus annorum fuerit nouem, & Titius post biennium & sex menses decesserit: anni octo in quos libertas erat dilata, ex testamenti facti [g] tempore, an verò ex mortis, numerari debeant? Respondit, posse videri testatorem eos annos octo dilatæ libertatis comprehendisse, qui computandi sunt à die testamenti factimisi aliud voluisse testatorem probaretur.

16. ¶ *Spendophorus* †, *cum filia mea in familia [h] nupserit, si rationes idoneæ [i] filiæ meæ administratæ reddiderit, liber esto.* filia cum adhuc impubes esset, viuo patre decessit, & ex substitutione Seius heres extitit. quæro, cùm Spendophorus rationes pupillæ non administrauerit, & viuo patrefamilias deferre ipsius rationes administrare, & si viueret Titia, annos haberet amplius duodecim [k]: an ex testamento liber sit. Respondit, secundum ea quæ proponerentur, liberum esse, si nullas rationes administrasset, quas reddere heredi deberet.

17. ¶ *Stichum rationibus redditis manumitti volo.* Stichus arcarius [l] probante domino nomina fecit, & rationes à domino scriptas [m] exhibet [n]: nec postea nomen [o] vllum fecit. quæro an si qui minùs soluendo fuerint debitores, quibus alij exactores erant applicati [p], nondum videatur conditioni satisfactum. Respondit, secundum ea quæ proponerentur, non pertinere ad onus reddendarum rationum quòd soluendo non essent debitores [q].

Similer post [r] institutum & substitutum aliorum, scilicet seruum substituit cum libertate: licet instituti & substituti decedant ante aditam hereditatem, tamen seruus habebit hereditatem cum libertate. scitur esse in pagano, quia tunc seruis talis solam consequeretur libertatem. h.d.

XLII. MARCIANVS *libro septimo Fideicommissorum.*

ANtoninus Pius Augustus noster, quòd [s] militum suorum per omnia rata esset voluntas suprema, cùm & institutus & substitutus incontinenti [t], priusquàm adirent hereditatem, decessissent [u]: eos [x] quibus ab his [y] & libertas & hereditas à milite per fideicommissum data esset, perinde liberos & heredes esse iussit, ac si vtrumque [z] directò accepissent. Eorum autem qui à pagano & libertatem & hereditatem per fideicommissum acceperant: cùm æquè incontinenti & instituti & substituti decessissent, satis habuit libertatem confirmare.

XLIII. PAVLVS *libro quarto ad Sabinum.*

FIdeicommissaria libertas non debetur ei quem postea vinxit [a] dominus.

XLIV. POMPONIVS *libro septimo ad Sabinum.*

DE libertate fideicommissaria præstanda seruus cum domino rectè contendit [b].

Si creditor legat aliquid debitori, & rogat eum vt manumittat ancillam quam ipse creditor pignori habebat; debitor agnoscit legatum, cogitur ancillam manumittere. h.d.

XLV. VLPIANVS *libro quinto Disputationum.*

SI debitor [c] rogatus sit à creditore ancillam suam pignoratam manumittere: defendendum est fideicommissariam libertatem vtilitèr relictam à debitore [d]. Quid enim interest, certa quantitas ab eo relinquatur, an fideicommissaria libertas? Siue plus sit in pretio [e], siue minus, cogitur libertatem præstare, si modò seruel adgnouit voluntatem creditoris. Adgnouisse autem sic accipimus, si forte cùm conueniretur [f] ab herede, visus est exceptione, vel aliàs voluntatem suam ostendit [g], nam si conueniatur debitor ab herede creditoris, doli exceptione vti potest in id quod interierit debitoris ancillam [h] suam habere.

---

a Tot aureos. puta decem.
b ¶ Duobus. filiæ & vxori.
c ¶ Dandum. s. aureos.
d ¶ Institutus à domino puta.
e ¶ Quos. alias si quos. sed si, videtur abundare.
f ¶ Ministeria. à dominicere parte ff. ministeria. Accvrs.
g ¶ Testamenti facti. dic vt dixi L. de testamentis. Lege duos. §. fin. & facit supra de iure dot. l. 5.
h ¶ In familia. quod licet [b] iure fori: vt C. de nup. Leviberandis.
i ¶ Idonei. adscribam qualitatis.
k ¶ Amplius 29. sic ergo inficiur tempus constabendarum [c] nugelarum, vt supra L. ad §. C. de testamentis. Lauro in testamento.
l ¶ Arcarius. Tenebat enim arcam domini.
m ¶ Scripsit. i. approbauit.
n ¶ Exhibet. ad hoc vt manumittatur.
o ¶ Nomen. id est, debitorem.
p ¶ Applicati. vt ab eis exigerent.
q ¶ Debitores. i. quibus non ille fecit alij exigere debent. Idem dicit H. si ipse erat exactor: quia sufficit dominum instruere, & reliqua si quæ habet reddere, non autem ea quæ non habet: cum ea antè gesto non teneatur: vt supra ad L. pupilla. & C. de ma. tu. l. qui filium. §. fin. & de reg. ga. l. cum actum. & l. ne qui natura. §. Stichum.
r ¶ Post. non vt. Accvrs.
s ¶ Quòd. non vt.
t ¶ Incontinenti. i. statim.
u ¶ Decessissent. forte naufragio. Azo.
x ¶ Eos. ff. heres.
y ¶ Ab eis. institutos & substitutos.
z ¶ Vtrumque. id est, libertatem & hereditatem: & est contra C. de fideicomm. l. eum quem. Sola hic species vt & ibi dixi. & facit C. eod. l. in testamento.
a ¶ Vxori. quia hoc [a] ipso quod postea ligauit, videtur manifestè [b] voluntatem: vt C. de ann. test. l. testamento militis non creuntur. §. fin. & facit tantum ea C. qui non pos. ad fi. seruus. l. fin. & C. de pa. l. seruus. Item facit ff. de admin. & libanis. in fin. & l. seq.
b ¶ Contendit. vt & C. de ord. Iudic.
c ¶ Debitor. Casvs. Debebas mihi s. & pro his obligauerat ancillam mihi. tandem in testamento meo legauit tibi libertatem huius debiti: & te rogauit de hac ancilla manumittenda. tu adgnouisti hoc legatum libertatis opponendo excep. libertationis heredi meo cum haberes à te pretium, vel alio modo. dicit quod cogeris manumittere ancillam, etiam si plus valet ancilla quàm sit x. Postea dicit: lego Titio x. & rogo vt ei cum eum manumittat. ex quo accepit legatum, cogitat manumittere: licet seruus plus valeat: nec hoc legatum potest minui. Tertiò dicit quod cùm aliquis est rogatus de manumittendo seruo vel ancilla: antequàm cum manumittat, seruus renuntiauit essi in mora manumittendi: & interim potest eum vendere cum sua causa.
d ¶ Si debitor. cui legata est liberatio.
e ¶ Debitore. quod fieri potest: vt Inst. de fin. re. per fideicom. vel. §. i.
f ¶ In pretio ancillæ.
g ¶ Conueniretur. homine debiti pro qua ancilla obligata erat. Azo
h ¶ Ostendit. agens ex voluntate creditoris vt libertas. Accvrs.
i ¶ Ancillam. quam cogitat manumittere, postquàm agnouit

[a] Vinculorum interpone libertas auferri videtur.
[b] Voluntatis mutatio non creditur. ex verbis aut scriptura, sed & ex signis colligitur.

Vide Vlp. frag. tit. 1. vbi id tribuit legi Ælia Sentiæ.

480/C.IV.K.5-3, 273-274
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

Quamuis modicum sit legatum tamen si quis agnouit illud, cogitur ancillam manumittere de qua rogatus fuit vt eam manumitteret. b. d.

1. ¶ In fideicommissaria libertate quamuis quis modicum * legatum fuerit confecutus: necesse * habet seruum suum manumittere. Pecuniarium enim fideicommissum si diuisum c * fuerit, satius iniungam facit † libertati d quàm * fideicommissario. Satius est igitur eum qui adgnouit legatum, onerari, quàm libertatem intercidere.

Cui fideicommissaria libertas debetur, interim est seruus, donec manumittatur. b. d.

2. ¶ Quotiens seruo vel ancillæ fideicommissaria libertas relinquitur, in ea conditione est, vt quoad manumittatur, seruilis conditionis sit. Et quidem si nullam moram præstandæ libertati qui præstare debet, fecit, nihil de statu eorum mutatur e: idcóque eos interim legari posse, Iosl cum sua causa f constat.

XLVI. IDEM *libro secundo Disputationum.*

FIdeicommissaria libertas ita potest dari g: *Heres si voluerit, fidei tuæ committo, vt Stichum manumittas*, quamuis nihil aliud in testamento[sit,]potest valere ex nutu heredis h.

1. ¶ Planè & si ita: *Si Stichus voluerit*, potest ei libertas i adscribi.

2. ¶ Sed & si ita adscriptum sit: *Si Seius voluerit, Stichum liberum esse volo*: mihi videtur posse dici valere libertatem k, quia conditio potius est: quemadmodum si mihi legatum esset, si Titius Capitolium ascenderit.

3. ¶ Quòd si ita l scriptum sit, *si heres voluerit*, non valebit: sed ita demum m, si totum in voluntate fecit heredis, si ei liberit. Cæterùm si arbitrium illi quasi viro bono dedit: non dubitamus quin libertas debeatur. Nam & eam libertatem deberi placuit: *si sibi videbitur, pero * manumittat*, ita enim hoc accipiendum, si tibi quasi viro bono * videbitur. Nam & ita relictum, *Si voluerit autem meam probauerit* †: puto deberi, quemadmodum, *Si te * mercuerit quasi virum bonum*: vel, *Si te non offenderit, quasi virum bonum*: vel, *Si comprobauerit*: vel, *Si non reprobauerit*: vel, *Si dignum putauerit*. nam & cùm quidam Græcis verbis ita fideicommissum reliquisset: τῷ δοῦλῳ ἐὰν ἐπιτρέψῃ, ἵνα ὑμῖν ἄξιος φαίνηται, (id est, *illi, si probauerit, libertatem dari volo*) à diuo Seuero rescriptum est, fideicommissum peti posse.

4. ¶ Quamquam n autem in heredis arbitrium conferri an debeatur, non possit: quando tamen debeatur, conferri potest.

5. ¶ Quidam o cùm tres seruos legasset, fidei heredis sui commisit, vt ex his duos quos vellet manumitteret. Fideicommissa libertas valebit: & quos ex his voluerit heres, manumittet. Quare si eos vindicaret legatarius, quos heres vult manumittere: exceptione doli repelletur.

XLVII. IVLIANVS *libro quadragensimo secundo Digestorum.*

SI pater duos filios heredes instituerit, & agnatione posthumi ruptum testamentum fuerit: quamuis hereditas pro duabus partibus p ad eos q pertineat, tamen fideicommissæ libertates præstari non debent r. sicut ne

[CVM SVB CONDITIONE.] Seruum tibi purè legaui vt eum manumittas si nauis venerit ex Asia. dicitur quòd tibi non aliter debitur hic seruus nisi cauere heredi meo quòd eum manumittas veniente conditione. [QVÆRITVR.] Quæritur an libera informa nolens decedere ab inferiore, præsentibus quinque viris & matre sua ita dixit: Maniam & Seiam liberas esse volo. Dicitur quòd suæ matri ei succedat, suæ matri repudiatæ alias legitimus ei succedit: videtur gratuitus per fideicommissum vi hoc seruus manumittat.

*Pro duabus partibus pro tertia ad posthumum. ¶ Et sic no. testamentum * rumpi in totum ⁴ etiam propter vnum posthumum, si de inofficioso agatur. l. pen. aliud de inofficioso testa. vt C. de inofficioso testamento. A. Z. O.*

Ad hæc. scilicet filius institutus in testamento in quo erant relictæ libertates: quod testamentum est ruptum per natiuitatem posthumi.

Non debent. nisi ab inferiore rogauit vt C. ut. Salinus. §. fi. & C. de iur. cod. Lqui grauis. & seq. & l. pen. & C. de fideicommiss. Lsi quem.

480/C.IV.K.5-3, 275-276

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

legata quidem aut fideicommissa [4] præstare coguntur.

1. ¶ Si cum alienum seruum heres rogatus sit manumittere, item communem, vel eum in quo vsusfructus alienus est, latiorē [b]: non iniquè [c] senatusconsulto [d] libertatibus succurritur.

2. ¶ Si Sticho [e] libertas per fideicommissum data fuerit sub conditione, si rationes reddidisset, & is absente [f] herede paratus sit reliqua soluere: prætoris officio continetur, vt virum bonum eligat, cuius arbitrio rationes computentur: & pecuniam quæ ex computatione colligitur, deponat: atque ita pronuntiet libertatem ex causa fideicommissi deberi. Hæc autem fieri conuenit, si heres ex iusta causa aberit. nam si latitauerit, satis erit liquere prætori, per seruum non stare quò minùs condicioni pareat: atque ita pronunciare de libertate oportebit.

3. ¶ Cùm sub conditione legato [g] seruo libertas datur: non aliter fideicommissario tradi debet, quàm vt caueatur, existente conditione tradituri [h] † eum.

4. ¶ Quædam cum in extrema esset valetudine, præsentibus honestis viris compluribus [i], & matre sua ad quam legitima [k] eius hereditas pertinebat, ita locuta est: *Ancillas meas Mœsiam & Seiam liberas esse volo.* & intestata decessit. quæro, si mater ex senatusconsulto [l] legitimam hereditatem eius non vindicasset, & hereditas ad proximum cognatum pertinuisset, an fideicommissa libertas deberetur. Respondi deberi. nam eam quæ in extremis dixisset, *Ancillas meas illam & illam liberas esse volo*: videri [m] ab omnibus qui legitimi heredes, aut bonorum possessores futuri essent, petisse vt hoc fieri posset.

Legatarius si petat seruum qui ei legatus est vt eum manumittat, debet cautre de eo manumittendo antequam ei tradatur.

XLVIII. IDEM *libro sexagensimo secundo Digestorum.*

CVm in testamento scripsum esset, *Stichum Titio lego*: vel, *heres meus dato, ita vt eum Titius manumittat* [n]: diui petenti legatario Stichum; exceptionem doli mali obstaturam, nisi caueritse libertatem secundum voluntatem defuncti præstaturum.

Heres & legatarius si rogati sint seruum manumittere, & latitant: seruus efficitur libertus Orcinus.

XLIX. AFRICANVS *libro nono Quæstionum.*

SI is cui seruus legatus est rogatus manumittere, latitet: Orcinum [o] fieri libertum respondit. Idem fore & si non legatarij, sed heredis fideicommissum esset. Sed & si non omnium, sed quorumdam heredum fideicommissum sit, æquè [p] dicendum Orcinum fieri. In eos autem qui latitauerint [q], cohæredibus [r] à quibus redimenda partes essent, vtilem [s] actionem [t] eo nomine dari debere vel etiam familiæ erciscundæ iudicio restè eos acturos.

L. MARCIANVS *libro septimo Institutionum.*

SI seruus legatus, & per fideicommissum manumissus [u] sit: Cæsidius Scæuola consultus [x] putabat nouissimam scripturam valere: siue libertas sit, siue legatum: quia cùm libertatem datam postea placeat adimi [y], & per legatum constat posse adimi. Sed si in obscuro sit qua mente post libertatem legauit eumdem seruum: in obscuro libertatem præualere. quæ sententia mihi quoque verior esse videtur [z].

a ¶ *Aut fideicommiss.* Ex rupto enim testamento nihil debetur. *C. de post. ex. here. l. & arg. C. eod. Leon quæsitum. § fi.* Sed hodie secus: vt *C. de lib. præ. eodem ex caus.*

b ¶ *Latius.* Cheres.

c ¶ *Non iniquè.* sed æquè.

d ¶ *Senatusconsulto.* aliquo, arg. *C. eod. Latio. no. § sena. & l. sequen.* non Rubriano [1] quod in seruo togatis: nec Æmeliano, quod in seruo legati locum habet: vt *C. eod. l. cùm ve. no. § fideicommiss. & l. si cum. § si quis seruum.* Vel dic senatusconsul. i. ex mente prædicto rum senatusconsultorum.

e ¶ *Si Sticho.* facit *supra eod. l. § pen.* ACCVRS.

f ¶ *Absente.* ex iusta causa, vt statim patet.

g ¶ *Legato.* puta, sed libertas sub condi.

h ¶ *Tradituri.* id est, quod reddet heredi ad manumittendum: vt *supra titul. l. Iulia. v. rebus.* & facit *infra l. procu. & supra eo. l. l. § pecuniam. § fin.* ACCVRS.

i ¶ *Compluribus.* vt *v. d ad minus. vt C. de codic. l fin. § in omni.*

k ¶ *Legitima.* ex *Tertul. vt Inst. ad Tertul. in prin.* & facit ad *§. supra eod. l. in testamento.*

l ¶ *Senatusc.* Tertulliano.

m ¶ *Videri.* vt † fuit in postea casu.

CVm in testamento.] CAIVS. Titio seruum legati, & eum rogati vt seruum illum manumittat: non dubitur Titio seruus, nisi caueat here. de eo manumittendo. FRANC.

n ¶ *Manumittat.* Item si vt quodlibet aliud faciat, licèt non inserit heredis: vt *& supra de lega. ij. § sibi legatum.* & *fallit L. viv. § l. Iulianus. & L. procu. §. pænale.*

SEr. ICAIVS. Titio erat legatus Stichus, & rogatus eum vt eum manumitteret. tu latitas, nec vis manumittere. erit Orcinus libertus. idem est si heres testatoris rogatus sit Stichum manumittere. nam si latites, erit libertus Orcinus ille Stichus. Sed quid si cùm plures essent heredes, quidam ex eis sint rogati manumittere Stichum seruum hereditarium, & latitent? Respon. ille seruus efficitur libertus Orcinus. Alij tamen heredes qui non erant rogati, agent contra rogatos ad portionem partium quas habebant in illo seruo.

o ¶ *Orcinum.* ex Rubriano vt *supra eodem. l. cùm vero. §. fideicommissum.*

p ¶ *Æquè.* licet in superiori casu efficitur Orcinus, si non manumittatur: ita hic.

q ¶ *Latitauerint.* qui soli sunt rogati.

r ¶ *Coheredibus.* qui non sunt.

s ¶ *Vtilem actionem.* Ad portium suæ partium vt *C. eod. Leon quæsi. § si plures.*

t ¶ *Actionem* scrit in factum.

Si seruum legatum.] CAIVS. Seruum tibi legati, postea quam heredem meum vt eum manumittas dixitur quòd legatum extinguatur. sic vltimum dictum seruum. Sed pone quòd primo heredem meum rogati de manumittendo Sticho, postea eum Stichum legati. Dicitur quòd primum gratam esset libertatis datæ extinguitur, per hoc legatum, quasi videat penitussse de libertate. Si autem est in obscuro, siue in dubio, qua mente legauerim: non extinguitur libertas.

u ¶ *Manumissus.* id est, manumissi iussu.

x ¶ *Consuluit.* i. interrogatus.

y ¶ *Adimi.* sc. posse. ANDREAS. Hodie, olim non poterat. *L. § penul. § 3. de manumiss. testam.* CVIAC.

z ¶ *Verior esse videtur.* VEL * *vt. l. si pupillum. § fin. & § de re iur. l. quæritur. & ad hoc L. cùr. l. Stichus Stephanio. & l. de vulgar. substi. l. fin. § primo ibi, non dominis, &c. & de liber. & posth. l. § ita. § regula. & de legat. 3. l. § talem. in princip. § sicut. § l. Stichum. in princip. & C. de nec. ser. l. quidam. § final.*

NOn tam clare.] CAIVS. Rogasti heredem meum quòd seruum manumittat, siue ipse heres, siue heres eius eum manumittat bene est. idem si ego rogo qui omnis ab herede, cum voluerit manumittere, & sicut ei facultas antequam manumittat. Dicitur quòd liberi cogitur eū manumittere. Vltimò dicit, quòd rogatus [b] manumittere, potest manumittere, etiam si eius sit interesse quam rem suam alienare non possit. Decem tibi lego, & rogo te vt seruum Stichum emas, & manumittas: dubitno Stichi nolente vendere: tamē cogebis legatum. [CVI PER FIDEICOMMISSVM.] Seruus cui est relicta libertas per fideicommissum, est * loco liberi, & obtinet vicem filiorum liberi: imò melioris est conditionis quia filius non possit in alium transferre: sed cogitur alium patronum habere quàm rogatum. [SENATVS.] Heres gratiosus de manumittendo seruum abest, & ex iusta causa: & hoc est pronunciatum. Dicitur quod amodò erit liber perinde ac si effet manumissus ab herede. Secundò dicit quando dicitur abesse? & certè tunc cùm à tribunali abest. & quod dixi in herede, idē in alio gratuito per fideicommissum de manumittendo, qui si abest ex iusta causa, & hoc pronuntiari poterit, erit liber, perinde ac si esset à rogato manumissus: & sic eius libertas erit. & de hoc, an scilicet abest ex iusta causa, vel non debeat præsides prouinciæ in prouinciis cognoscere licèt rogatus non sit eius prouinciæ. & hoc vltimum Anicianum senatusconsultum indicatis. Si autem quis est rogatus seruum proprium manumittere: & hic abit: & iudex cognouit eum abesse: & libertatem huic seruo deberi, pronuntiet

a Libertas in obscuro præsumitur.

b Manumittere rogatus, manumittere potest, etiamsi eius sit interesse rem suam alienare non possit.

c Libertatis fideicommissum effectum quis sit.

a Testamento rupto nihil ex eo fertatur.

b Senatusconsulto Rubriani & Æmeliani differentia.

c Senatusconsultum pro seruo senatusconsulto.

d Codicilli quinque ad minus tollunt institutis debent.

e Heredibus si heredum ma. tribus deferuntur ex senatusconsulto Tertulliano.

f Codicilloru verba, videntur ad correct ab interesse venturos dicendi, quicumque & quocumque gradu fint.

† vndecimi. vide Azonem. Aug. lib. 2. aug. 3.

nuncies eum esse libertum: & erit amodò liber. & hoc est iudicium à senatusconsulto Iunciano. Vltimò dicit: Si heres rogatus de manumittendo seruum hereditarium, absens sit: iudex iudicabit seruum esse liberum, & erit liber. Absens autem dicitur, siue abest ex iusta causa, siue latitat, siue profectus est, & non vult manumittere. Sed pone quòd hic heres vendat hunc seruum, quem erat rogatus manumittere hoc casu emptor cogitur manumittere. Sed pone quòd duo erant heredes, & vnus eorum rogatus est de manumittendo seruum hereditarium. Dicitur quòd rogatus manumittere etiam alterno coheredis absentia, intellige tamen quòd pretium serui habit. & hæc etiam vera sunt, si coheres sit impubes. Sed pone quòd heres rogatus est manumittere ancillam, & vt cum ea contrahat matrimonium. Dicitur quòd cogitur eam manumittere non autem eam ducere in vxorem cogitur. FRANC.

† Successoris appellatione emptorem contineri.

a ¶ *Emptione.* à quo eorum, eligit seruus: vt *T. eod. l. generaliter. §. M.*

b ¶ *Transfe.* seruum cum hereditate.

c ¶ *Ab eo.* follicet fisco.

d ¶ *Prohibetur. vt supra eod. l. alienę. §. §. & l. neque infantes. §. fina.* & sic * voluntas defuncti facit cessare necessitatem decreti: vt *C. quando donat. apud non est. l. j. §. & vij.* & facit *supra de manum. vindi. l. si rogatus. in princip.* Sed argumen. contra. *Cod. de reb. alien. non alienand. l. fin.*

* Decreti necessitatem voluntas defuncti facit cessare.

e ¶ *Retinet. vt supra de le. j. l. si fundum fideicom. §. Iulian.* & facit *C. eod. l. deberi.*

† de heredibus.

f ¶ *Obtinet.* ficut * enim ſtatuliber conditionem expectat: ita iste manumissionem. M.

* Statuliberi & eius cui hæc conditionem expectat: ita iste manumissionem. M.

g ¶ *Negat.* scilicet est plus liber quam ſtatuliber.

* dubitatio ra.

h ¶ *Experiatur.* facit *supra eodem. I. generaliter. §. fin. & l. si qui ex causa. & C. qui. ad libert. possit. non inter. l. j.* ACCVRS.

† Articulariano.

i ¶ *Causam est.* vt *& T. eod. l. neque infantes.*

k ¶ *Cognoscat.* de ſupradictis.

l ¶ *Rem prouincie.* cuius testatore fuisse fuerat. Vel die ſpecialiter *& l. neque infantes. §. ſi aliàs* contra: vt *T. de inoffic. test. ind. l. fin. & C. de inoffic. l. j.*

m ¶ *Iunciano.* Idem dicitur Æmilianum: vt *T. eod. l. §. eum. §. ſi qui seruum.*

n ¶ *Pronunciationem.* i. poſt decretum interpoſitum eo absente.

o ¶ *Rescripſit facit T. eod. l. neque infantes. & l. §. eum. in princ.*

p ¶ *Neque facit T. eod. l. in prin.* ACCVRS.

q ¶ *Coheres.* qui eſt rogatus.

r ¶ *Acceptio.* Sed redeat ei portio: vt *T. eo. l. ſi. in §. fin.*

ſ ¶ *Manumittere.* Sed heres rogatus erat vt *T. eod. l. eum quæſ. §. ſi plures.* ACCVRS.

t ¶ *Manumittere.* ſuam ancillã vt contraheret matri. cum rogato. Acc

Postea.] CASVS. Testator quidam suos seruos obligauerat alicui, puta Bonoio Florentino. hic testator rogauit heredem suum de his seruis manumittendis. antequam heres eos luat, & manumittat, Bonoius eos vendidit suæ creditoris. quæritur, an hic heres cogatur eos redimere ab emptore, & manumittere. Dicitur quòd non, nisi faceret in mora hæredi eos. FRANC.

u ¶ *A creditore.* vt ab emptore cogatur redimere, & manumittere, & ex iusta causa si heres facit moram luendo à creditore: vt *T. eod. l. Thaus. §.*).

* Vbi cessa.

Si quis rogatus.] CASVS. Heres rogatus est manumittere ancillam hereditariam, hic heres adita hereditate fecit moram in manumittendo, & de ancilla peperit. Dicitur quòd hic partus est liber ingenuus. eàm enim libertas sit res publica, is heres qui eam debet, debuit eam offerre: aliàs lex dat libertatem. Sed pone quòd hic heres non adiuit hereditatem. in odium huius ancillæ, ad hoc vt eius partum haberet seruum: tunc hic partus natus est seruus. tradetur tamen matri ad manumittendum. sed si mater vel eius heres non vult manumittere, cogantur ad hoc. Sed pone quòd hæc mater nolit sibi hunc filium tradi, tunc heres teſtatoris ad hoc compellitur. Sed pone quòd heres non fuerit diffusus adire adhuc idem. Sed pone quòd ancilla peperit antequam heres cognoscat se heredem, adhuc idem. tamen hoc casu ipse heres manumittet hunc partum. Sed pone quòd directo relicta erat libertas huic ancillæ: & antequam adiret hereditatem, ancilla peperit. hoc casu mater manumissa potest hunc partum. Sed pone quòd directo liberto fuit relicta causa: sed antequam heredítas adiretur, hi serui ab aliquo sunt vſucapti. Dicitur quòd hereditate postea adita per postnatum subuertitur his seruis vt efficiantur liberi: licet eis possit imputari quare

† Abſens absit. le videtur, qui præſens id non exequitur ſuæ, ad quod vocatus eſt, quodque facere tenetur. *C. ſine cenſu. §. fideicommiſſo de teſtam.*

† In hunc ſententiam modus Cic. in Philippica decima.

possit sese vſucapi. & hoc ſi erant hi serui magni. ſi autem parui, hoc non esset eis imputandum. hoc dicit cum duabus ll. seq. FRANC. ACCVRS.

x ¶ *Fecerit.* poſt aditam hereditatem. aliàs secus: vt *infrà §. j.*

y ¶ Et quod hic dicit *moram*, intellige per * interpellationem. secus nota moram: aliàs seruus nascitur, ſed matri tradetur ad manumittendum: vt *T. eodem. l. ſi pregnans. & ibidem vers. appa-ret. in princip.*

* Mora conſiſtit tantùm interpellatione.

z ¶ *Conſtitutiones.* Imperatorum, non ſolùm alia iura.

a ¶ *Quarum.* id eſt, quia. ADDITIO. *Adde hic Vrſ. ſi certum pet. Alciat. n. 4. de aquæ & aquæ plu. arcen. l. 49.* ff. *de ver. oblig.* Vide notata & ſcripta *ad d. l. 49. Plan. j. 1918.* CYNAC.

† Sine ipſo quæ competunt, ſuffra hu[illegible] digesti.

a ¶ *Non priuata.* i. non * indigni quòd à primo detur talis libertas cùm per legem detur.

* Indigni.

b ¶ *Offerre.* Ex hoc videtur in aliquo corrigi quod dixi *T. eo. l. ſi*

480/C.IV.K.5-3, 279-280
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

...sum vero. §. apparet. & sic C. de coner. & commiss. fid. l. magnum. & de iure emphyteuticar. l. 3. §. pen. Sed arg. contra. ff. quemadm. leg. l. 4. §. 5. b quod non placet: quia ...sed. l. sed si non dicta. habet idem: si. quòd debeat poss. Dic ergo quod vitiò debeat offerre, si velit eum habere libertum.

a ¶ *Debeat.* timens ne eo defuncto lex posset.

b ¶ *Tardiùs adierit.* sic ff. *de iurisdict. omn. iud. l. si iurisdictionem leg. in prin.*

c ¶ *Matri.* non tamen imponet[a] operas, cùm ex necessitate manumittat: vt *ff. & C. de ope. libt. l. 3.* & adiunge duas seq. il. cum ista.

d *I mater Accepisset.* Vt manumitteret.

[b] si quandoque: vt *ff. prox. in fin.*

e ¶ *Eius fil. nattis.*

f *Sed & si nam.*] *Idē Ascendit.* quod in *l. si quis rogatus. in fin.* continetur, vel quòd etiam in vtroque superiori. ACCVRS.

g ¶ *Ejus.* libertati.

h ¶ *Debuit.* quia nihil est quod possit ei imputari, iusta[c] ignorantia eum excusante. I. n. & adde diffinct. vt *C. an. Lig.*

i ¶ *Non dicit.* in superioribus casibus.

k ¶ *Patrem fideicommiss. liber.* ad hunc locum Graci notant fideicommissum liberum esse *in dextrum*, distectam autem compositum *ex sinistro. Paulus lib. vic. sent. tit. 3. in fin. & l. mulier. §. non est. ff. ad Senatusconsultum Tertull.* vide notata ad *l. mulier. &* scripta *ad l. xxvj. §. 3. ff. de legat. 3.* CVIAC.

l ¶ *In rem matri.* ¶ Not. speciale[d], vt mater vindicet filium: argumen. contra. *ff. de fun. l. mater.* In patre vendito quid possit. vt *ff. de rei vin. l.*]

m ¶ *Subueniendum est.* vt *ff. tit. 3. §. 4. in fin. & l. si. Aurelius num. 5. fin.*

Titius.] CASTR. Testator in prima parte testamenti instituit posthumum & Seium, & libertatem seruis reliquit quando posthumi essent puberes. In secunda verò parte substituit posthumis hoc modo. Si posthumi non nascerentur, vel nati ante pubertatem decedant: substituo illos. Tertiò fecit codicillos, in quibus dixit velle seruari tam à primis quàm à secundis heredibus siue substitutis ea quæ in testamento cauerat. postea euenit quòd posthumi non sunt nati, & sic Seius & substituti habent bona. quæritur, an debeant dare libertatem his seruis statim, an expectata conditione quæ data erat si posthumi essent nati? Et dicitur quod statim ella est libertas nec conditio expectanda est: cum non possit euenire in persona horum substitutorum. secus si esset alia conditio. *F. n. in ¶ vt cùm ad pubertatem.* hæc est conditio de qua est quæstio an à substitutis ita[e] intelligenda.

n ¶ *Priore testamento.* id est, prima parte testamenti.

o ¶ *Debeat.* scilicet à substitutis.

p ¶ *Reperiretur.* Ac si apponia esset, quæ est & ad pubertatem perueneritis.

q ¶ *Ejus.* in prima parte testamenti.

r ¶ *Non videtur.* [f] in codicillis nec in secunda parte testamenti: vt *ff. & C. de leg. 3. l. seruo alieno. §. si ab impubere. & l. si quis à filio. & ibi Bart. Argum. contra. Inst. quib. ablig. l. Titio. §. idem rescindit. & C. de cond. insti. l. idem seruus.*

s ¶ *A primis.* ex vi codicillorum.

t ¶ *Scripsisset.* in codicillis.

u ¶ *Verissimile.* Not. non subintelligi[h] intellectum quod vitiet. *sic C. de cond. in ser. l. cum pater. & d. seruo alieno. §. si ab impubere.* ACCVRS.

DE ADEMPTIONE libertatis.

Pro *libertate.*] CASTR. Quæstio libertas in testamento data est lege inhibente, perinde est ac si non esset relicta, vel ac si testatore esset adempta. & da exemplum in seruo accusato de adulterio cum domina comissilo, qui non potest manumitti, licet in latro de plagio damnato, pro quo dominus pœnam soleat petere. *FRANC. ACCVRS.*

x ¶ *Lege admittur.* quod si[i] in seruo de adulterio cum domina commisso accusato: vt *Inst. de hared. inst. §. seruum. & supra de heredibus inst. Lucius Titius. §. interdum. & de leg. 3. Lucius Titius. §. seruus.* licet pone in seruo qui seruatur intra tr. dies ob quæstionem adulterij: vt *ff. qui & à qui. Leprosis. & C. ad l. Iul. de adult. l. vnica.* licet pone tem his seruis statim, an expectata conditione quæ data erat si posthumi essent nati? Et dicitur quod statim ella est libertas nec conditio expectanda est: cum non possit euenire in persona horum substitutorum. secus si esset alia conditio. *F. n. in ¶ vt cùm ad pubertatem.* hæc est conditio de qua est quæstio an à substitutis ita[e] intelligenda.

n ¶ *Priore testamento.* id est, prima parte testamenti.

o ¶ *Debeat.* scilicet à substitutis.

p ¶ *Reperiretur.* Ac si apponia esset, quæ est & ad pubertatem perueneritis.

q ¶ *Ejus.* in prima parte testamenti.

r ¶ *Non videtur.* [f] in codicillis nec in secunda parte testamenti: vt *ff. & C. de leg. 3. l. seruo alieno. §. si ab impubere. & l. si quis à filio. & ibi Bart. Argum. contra. Inst. quib. ablig. l. Titio. §. idem rescindit. & C. de cond. insti. l. idem seruus.*

s ¶ *A primis.* ex vi codicillorum.

t ¶ *Scripsisset.* in codicillis.

u ¶ *Verissimile.* Not. non subintelligi[h] intellectum quod vitiet. *sic C. de cond. in ser. l. cum pater. & d. seruo alieno. §. si ab impubere.* ACCVRS.

DE ADEMPTIONE LIBERTATIS.

TITVLVS VI.

Tantum fuit olim semel libertatis vt si mei data testamento vel codicillis adimi non poterit, sed hodie[k] potest, si tamen adimatur nominatim scisse data est. l. si seruus. ff. tit. prox. l. 10. §. vlt. de man. test. & non à semetipso. L. 1. §. penultimi. de lib. & post. CVIAC.

I. TIBERIVS CLEMENS *libro decimoseptimo ad leg. Iuliam & Papiam.*

Vm libertas lege adimitur[x], aut pro non data habeti debet, aut certè perinde obseruari, ac si (postea) à testatore adempta esset.

Non intelligitur repetitum, quod reperitum vitiaret. BART.

LVI. MARCELLVS *libro singulari Responsorum.*

LVcius Titius testamento ita cauit: *Si quos codicillos reliquero, valere volo. si quis mihi ex Paula, quæ vxor mea fuit, intra de-*

cem menses natus natave erit: ex semisse heredes sunto. Gaius Seius ex semisse heres esto. Stichum & Pamphilum seruos meos & Erotem & Diphilum puto, & fidei heredum committo, vt cum ad pubertatem [m] liberi mei peruenerint, manumittant. deinde nouissima parte ita cauit: *Quod si mihi liberi nati non erunt, aut intra pubertatem decesserint, tunc heredes ex paribus portionibus sunto Atticus & Adamas. Legata, quæ priore tabulamento [n], quæ filiæ & Seiam reliqui, præstari volo, hoc est & à sequentibus heredibus.*

Deinde codicillis ita cauit: *Lucius Titius heredibus primis & substitutis salutem. Puto, vt ea quæ testamento cauit legauit, & ea quæ codicillis cauero legauero, præstata.* quæro, cum liberi Lucio Titio nati non sint, an Stichus & Pamphilus & Eroti & Diphilo seruis confestim fideicommissa libertas præstari debeat[o].

Marcellus respondit, conditionem quæ libertati eorum de quibus quæreretur[p], si filij heredes extitissent, adposita esset[q], repetitam non videri[r]: ideóque confestim libertatem præstandam esse & à primis[s] & à substitutis heredibus. nam vt præscriptum[t] est perite, vt quæ testamento cauisset, præstarentur. cauit autem de libertate eorum seruorum. atquin sub conditione cauit: & si alterius generis conditio esset, expectanda esset. sed non est verisimile[u], vt hoc in ista conditione cogitauerit, cum fidei substitutorum committeret[v]: qui admitti ad hereditatem non possent, si adimpleretur conditio.

---

[a] Operas liberto non imponit, vt quæ necessitate manumittit.

[b] Mater manumittere filium quando potest.

[c] Ignorantia iuris eorum imperari non potest. [d] excedum.

[d] Vindicare filium etiam mater potest.

[e] Mistarchus de liber. educ.

[f] Titius.

[g] Tardiùs adierit.

[h] Subintelligi non debet intemperatus qui vitiat.

[i] Licet mitti gradatim.

[k] Libertas testamento adimi nominatim potest.

[l] Libertas quandoque admitur facto ipsius serui, quandoque facto ipsius domini.

480/C.IV.K.5-3, 281-282
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

DE STATVLIBERIS.

Dictum est generaliter de libertatibus: nunc specialiter de his scilicet libertatibus quæ ex tempore sub conditione differuntur. ACCVRS.

Tatuliber.] CASSIVS. Statuliber dicitur seruus cui relicta est libertas ex die vel sub conditione. Secundo dicit quod conditio quandoque est expressa, vt hoc si natus ex Asia venerit, talis seruus sit liber. quandoque sit conditio vi ipsa, quæ facit seruum statuliberum: vt si in fraudem creditorum relicta sit libertas, & nesciatur an ex hoc fraudentur ipsi creditores, an non. nam interim seruus talis dicitur liber. FRANC.

a ¶ *Manifestum est.* pura si sit relicta libertas si natus ex Asia venerit: vel sub qualibet alia simili. ACCVRS.

b ¶ *Cum scitis.* non solùm consilium *: vt & ff. de fideicom. lib. l. ij. §. si in fraudem.* & *facit l. ne quis eum qui in ius vocc. l. penul. §. fi.* ACCVRS.

Vel *statuliberi.*] CASSIVS. Quatuor partes habet huius legis principium. Prima est quod statuliber interim siue vendatur ab herede, siue vfucapiatur ab aliquo, siue interim manumittatur non perdit spem libertatis Orcinæ, quia veniente condit. sub qua erat relicta libertas, fit Orcinus libertus, scilicet testatoris. Secunda est: statuliberi causam non prius seruus nanciscitur, nisi adita hereditate, saltem ab vno heredum. antè enim quàm adeatur, si vfucapiatur hic seruus ab aliquo, spes libertatis euanescit. Tertia est: seruus substitutus est filio impuberi, si contingat eum mori in pupillari ætate. & in hoc casu est relicta libertas seruo sub conditione aliqua. nunc impubes adiit heredi. an nunc ille seruus dicatur statuliber, quæritur. & dicitur quòd facilicèt quidam contra, & male. Quarta est: legatus est seruus dandus ab impubere herede. hinc impuberi datus est substituendus, & hoc casu relicta est libertas huic seruo. dicitur quod prætulit libertatis dationi, vt sic dicatur statuliber, & legatum non teneat. [SI IN PRIMIS.] Stichum seruum meum cum libertate heredem ex parte instituì sub condit. puta si natus ex Asia venerit. dicitur quod interim non est statuliber cùm à testatore accipiat libertatem, & adeunte coheredi non est liber & possessus ab aliquo vfucapiatur non ipse libertatis. Secundo dicit: pone quòd deficiat conditio, hoc casu est liber tantùm non heres, sed statuliber. Tertiò dicit

* Statuliberi, & hucusque liberi defuerunt.

† Statuliberi vel & quandoque dicti sunt.

* Sub conditione vel ex die nisi si manumisso viuebit, & vocabitur datiuus.

* Conditionem modum non punitur nisi sequatur effectus.

† Conditionalibus vtuntur ad septimum.

DE STATVLIBERIS.

TITVLVS VII.

*Multum interest dicere statuliberum *, an statim liberum: & in l. pen. §. vlt. C. de noc. test. hei. inst. placet eorum sententia. Quæritur an sustinens sua libertas. nec statuliber intelligatur, & contra. l. §§. §. qui & à quibus man. retinet Pler. statuliber, quem statim liber. Sunt † enim statuliberi hi qui statim liberi non sunt, sed ex die, aut conditione. 2. Vel potius. Testamento aut codicillo confirmatis decem manumissi in diem vel conditionem. nec enim sunt statuliberi, qui per fideicommissum manumittuntur in conditionem vel in diem.* l. eius seruj. add. Falcid. §. §§. de man. vind. l. in bello. §. fi. statuliberi. adhibito §. fi fideicom. de cap. & postl. *& manumisso * quoque conditio sub conditione vel ex die non fit, vt cuicunque testamento recte dicitur sub conditione vel in diem, sed non à magistratu. §. Vel statuliberi, qui sunt in spe libertatis.* CYIAC.

Superiores† simili sunt de libertate, hic de statuliberum. CYIAC.

Hæc lex scripsum summat.

1. PAVLVS *libro quinto ad Sabinum.*

Statuliber est, qui statutam & destinatam in tempus vel conditionem libertatem habet. Finis autem statuliberi vel conditionis expectsa, vel vi ipsa. Conditione expressa quid sit, manifestum *: est: vi ipsa, cùm creditoris fraudandi causa manumittuntur. Nã dum incertum est an creditor inter suo vtatur, interim statuliberi sunt; quoniam fraus cum effectu[b] in lege Ælia Sentia accipitur.

Statuliber quocumque transfertur, cum sua causa transit: & statuliberi causam non prius nanciscitur seruus, quam adita sit hereditas, si vero ante aditionem tradatur, siue vfucapiatur: spes libertatis perit. Item seruus substituto substitutione pupillari, licet pupillus adeat hereditatem, nihilominus seruus efficitur statuliber.

ii. VLPIANVS *libro quarto ad Sabinum.*

QVi * statuliberi causam adprehendit *, in ea conditione est, vt siue tradatur, siue vfucapiatur, siue manumittatur, non perdat spem Orcini liberti. Sed statuliberi causam non prius seruus nanciscitur, nisi adita vel ab vno ex institutis hereditate. Cæterùm ante additionem, siue tradatur, siue vfucapiatur, siue manumittatur spes libertatis † libertatis interciditur *.

1. ¶ Sed si impuberis tabulis libertas seruo sit adscripta[a]: an visus pupillo, post additionem videlicet hereditatis patris, statuliber fit? Cassius negat, Iulianus contrà existimat. quæ sententia verior † habetur *.

2. ¶ Plus scripsit * Iulianus, & si legatus sit seruus ab herede patris, liber esse iussus in pupillaribus tabulis, prætalere libertatis dationem.

Sub conditione seruus institutus, non est statuliber conditione pendente. & reddit rationem. Si conditio deficiat, erat statuliber tanquam non verum heres. Item seruus substitutus pupillo cum libertate, siue primo gradu, siue secundo, aut vlteriori, efficitur statuliber. h.d. vsque ad l. sequen. quam vide per te.

3. ¶ Si * primis [b] tabulis sub conditione [c] seruus cum libertate ex parte dimidia heres sit institutus: an statuliberi causam obtineat: vt adeunte coherede, cum sua causa vfucapiatur? Cùm à semetipso * acceperit libertatem, non potest statuliberi causam obtinere. Planè si conditio hereditatis deficiat, quo casu secundum Iulianum [d] libertatem apiscitur†, dicendum est statuliberi causam obtinere: eo quòd non à semetipso, sed à coherede accepisse libertatem creditur.

4. ¶ Quocumque gradu pupillo seruus cum libertate substitutus sit: necessarij causam obtinet. quæ sententia vtilitatis causa recepta est: & à nobis probatur. Celsus quoque putat libro quintodecimo * cui libertate substitutum statuliberi causam obtinere. seruo ñ ascendat Capitolium, vel ñ Capuam ire seruus: & per heredem stat quo minus seruus vadat. nam liber esse seruus. Sed pone quòd seruo est relicta libertas, si dec decem vel heredum, puta Titio & per alterum heredem stat quò minus det, certè liberest hic seruus & coheres eo huc x aureos dando, aget similiter rectè cunde contra heredem impedientem ad ista x. [SI DECEM IVSSVS.] Seruus esse liber iussus si det x. heredi accepit quinque ab extraneo, & ea dedit heredi, dicitur quòd non est liber, nisi omnia

† fiatuere.

a ¶ *Adscriptus.* ad hoc §. *ex. l. fi. & l. in tabulis. & ff. de heredis instit. l. fed & fi in conditione. §. fin.*

* ¶ *Plus scripsit.* hunc §. explica *ex §. vlt. l. si fundum sub conditione. ff. de leg. 3. vide scripta ad rem §. CYIAC.*

b ¶ *Si in primis respondet scilicet Iulianus.*

c ¶ *Sub conditione.* si natus ex Asia venerit.

d ¶ *A semetipso *, facit ff. de adquir. hered. Lex parte. & d. l. fed & fi in conditione §. fin. & ff. de negot. gest. l. ait qui notarius. in princip. & §. cùm ait.*

1 ¶ *Secundùm Iulianum. vt supra §. in fin.*

* Si in primis.

† adjicitur.

* vigesimo.

480/C.IV.K.5-3, 283-284
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

omnia decem det: & extraneus qui ad hoc dederat nummos, eos vindicabit. sed si seruus det alia v.erit liber & ex tunc dominum nummorum erit accipientis. [SI PLVSQVAM.] Iussus dare x. & esse liber, dedit xx. dicitur quòd erit liber: & alia x. repetentur. [SI QVIS.] Seruus erat iussus esse liber, & det x. heredi. heres eum vendidit ante peculio: an statim sit liber, quæritur. & videtur quod sic, quasi prohibitus videatur de peculio dare. sed tamen dicit quòd non est liber, nisi cum vellet accipere de peculio, & soluere. prohibitus est. [SI QVIS SERVVM.] Secundo relicta est libertas, si det x. heredi. heres prohibet eum operari, vel aufert ei quod ex operis fuit quæsitum? vel sponte dedit ei seruus. an efficiatur liber hic seruus quæritur: & dicitur quod si id quod quæsierat seruus, heredi dedit sponte, vel abstulit ei heres, erit liber. si autem prohibeat operari, non erit per hoc libertas nisi testator voluerit quod hæc x. possit seruus colligere ex operis suis. si autem surripuit heredi argentum, vel aliam rem, & eam vendidit, & de hac pecunia soluit heredi erit liber, seruus si ipsum pecuniam surripuit heredi vel alij, & soluit heredi. nam donec erat pecunia, non erit liber. si autem est consumpta in primo casu, scilicet quando heredi surripuit, idē. si autem alij, tunc liber efficietur. [NON SOLVM.] Siue heres scit motā in manumittendo seruum de quo erat sogatus: siue eius tutor, vel curator, vel similis, est idem semper, scilicet vt seruus efficiatur liber. sufficit enim quòd per statuliberum non stet quò minùs conditionē paret. Aqui quod heres debet, non est delictum quod damnum est implenda conditionis causa. Proinde statuliber hoc exprimat ad utilitatē heredem debiti nomine: quod si nō fiat, dilatus, conditionē habebit pro impleta. vide hic Bart. & in l. Titianus. supra de testam. & ibi Bartol. Alex. in Lapsum. C. de ædificiis.

¶ Compendium non seruus quod statuliber præbuit heredi cogitur, & cum quod vitiosum alia ex causa penitus deberi. Fit enim debiti ad debitum compensatio. Aqui quod heres debet, non est delictum quod damnum est implenda conditionis causa. Proinde statuliber hoc exprimat ad utilitatē heredem debiti nomine: quod si nō fiat, dilatus, conditionē habebit pro impleta. vide hic Bart. & in l. Titianus. supra de testam. & ibi Bartol. Alex. in Lapsum. C. de ædificiis.

LIB. I. TIT. IIII.

LIBER *vicensimusseptimus ad Sabinum.*

STatuliberos conditioni parere oportet, si nemo eos impediat, & si fit conditio possibilis *.

1. ¶ Sed si in heredis persona iussus sit parere conditioni: quid dici debeat? Si quidem paruit conditioni, statim liber est, etiam inuito herede. Quòd si non patitur heres pareri, puta offert decem [b] quæ dare iussus erat *, proculdubio liber est: quia per heredem stare videtur quò minus conditionem impleat. & parui refert, de peculio ei offerat, an ab alio accepta. Recepisse [d] est enim, vt seruus peculiares quoque nummos dando perueniat ad libertatem, siue ipsi heredi, siue alij dare iussus est.

2. ¶ Inde quæritur, si forte debeatur pecunia huic seruo vel ab herede quòd in domini rationem plus eroguerit *, vel ab extraneo: nec velit heres debitorem conuenire, vel statulibero soluere pecuniam: an debeat ad libertatem peruenire, quasi moram per heredem patiatur. Et aut [f] legatum huic statulibero fuit peculium: aut non. si legatum peculium fuit, Seruius scribit moram eum libertatis passum ob hoc ipsum, quòd ei aliquid ex ratione dominica deberetur, nec † ei ab herede præstaretur. quam sententiam & Labeo probat. Idem Seruius probat, & si in eo moram faciat heres, quòd nolit exigere à debitoribus [g], nam peruenturum ad libertatem ait. mihi quoque vi detur verum quod Seruius ait. Cùm igitur veram patremus sententiam Seruij: videamus an & si non fuerit prælegatum peculium seruo, idem debeat dici. constat enim [h] statuliberum de peculio posse dare, vel ipsi heredi iussum [i], vel alij: & si eum dare impediat, peruenit statuliber ad libertatem. Denique etiam remedij loco hoc monstratur domino statuliberi, vt eum extraneo iussum dare prohibeat: ne & nummos perdat * cum statulibero proinde defendi potest, etsi non vult exigere, vel ipse soluere, vt hic habeat vnde conditioni pareat libertatem competere, & ita Cassius quoque scribit.

3. ¶ Non solùm autem si dare iussum, dare prohibeat, statuliber ad libertatem peruenit: verùm etiam si ascendere Capitolium iussum, ascendere vetet: item si Capuæ dare iussum, Capuam ire prohibeat. nam qui prohibet seruum proficisci: intellegendus est impedire magis † velle libertatem, quàm operis seruj vti [l].

4. ¶ Sed & si iussum coheredi dare, non patiatur vnus ex heredibus dare: æquè liber erit. sed is cui iussus erat dare, & liber esse: familiæ erciscundæ iudicio ab eo qui impedierit, consequetur quod sua intererat prohibitum statuliberum non esse.

5. ¶ Si decem iussus dare, & liber esse, quinque det: non perueniet ad libertatem, nisi totum det [m]. interim igitur vindicare quinque nummos dominus [n] eorum potest: sed si residuum [o] fuerit solutum, tunc etiam id alienarium, cuius antè dominium non erat translatum [p]. ita pendebit præcedentis summæ alienatio: sic tamen, vt non retro [q] nummi fiant accipientis: sed tunc cùm residua summa fuerit exoluta.

6. ¶ Si pluisquàm iussus erat, decem statuliber [r] puta decem iussus dare viginti dederit, siue numerauerit, siue in sacculo dederit: peruenit ad libertatem, & superfluum potest repetere *.

7. ¶ Si quis seruum iussum decem dare, & liberum esse, vendiderit sine peculio [s]: verum statim [t] liber sit quasi prohibitus videre seruitio non vult. vt. nam hoc casu seruus non fit liber nisi lapsu quinquennij. & est ratio diuersitatis inter hos duos casus: quia in primo casu, ex quo sit manumissus, non potest amodò seruire iure seruitutis. secundo casu potest, cùm adhuc sit seruus, & heres possit manumittere, & sui eius seruitio, licèt non per totam quinquennium, cum aliquid de eo fit lapsum. [IDEM IVLIANVS.] Attribuit relicta fuit libertas, si vnus seruus peperisset. per heredem stetit quo minùs pareret, dando ei mediocritatem ne cōciperet, vel vt abortum faciat. dicitur quòd statim est libera. idem est si seruo relicta est libertas, si seruierit heredi: & heres eum vendat & tradat. nam statim seruus fit liber.

FRANC. ACCVRS.

a ¶ *Positum.* alias * dic. vt *l. sed. Labeo heres.* §. 4. ACCVRS.

b ¶ *Decem.* quæ fortè non patitur heres offerri.

c ¶ *Erat.* sc. ad hoc vt heres liber.

d ¶ *Receptum est.* vt *& supra de condict. caus. dat. l. iij.* §. *fin.* debitho quasi domino deberit vt *l. sed. l. si decem.* ACCVRS.

e ¶ *Plus eroguerit.* quam inde accipiēs.

f ¶ *Et aut.* tunc respondet.

g ¶ *Debitoribus.* scilicet ipsius serui.

h ¶ *Constat enim.* vt *l. in primo.*

i ¶ *Iussum.* scilicet dare.

k ¶ *Perdat.* interim sub. pendet tamen: quia committur actione in factum, ab eo qui habere debuit: vt *supra de condict. causa dat. l. iij.* §. *fin.* Bieth contra. *supra eodem. l. si peculium.* §. *de illo.* Sed solutio: vt *supra de condict. eb caus. l. iij.* §. *final.* vbi plene dixi. & facit *l. de fabricens. lib. l.* §. *Sinat.* §. *erit. & infrà de fur. l. si seruus communis.* §. *final.*

l ¶ *Seruj sui.* alibi, *seruus sui.* & hæc bona: & *dic* operis in eundo Capuam. & sic facit *infrà si quis seruum.* alias *seruiuit.* & hæc mala.

m ¶ *Totum dat.* sc. *de sola l. si quis stipulatus.* §. *qui decem.*

n ¶ *Dominus.* extraneus, qui ad hoc dederat seruo, vel domino seruj.

o ¶ *Residuum.* id est alia quinque. ACCVRS.

p ¶ *Translatum.* sc. *l. de condict. indeb. l. si non soluerit.* §. *si decem. & l. de verb. obligi. l. in prima.*

q ¶ *Non retro.* sc. *l. de usur. pecun. l. si Seruus.* §. *fin.* Arg. contra *C. ad Macedo. l. fin.* Item facit ad §. *l. de usufruct. l. sed & si quis stipulatur.* §. *interdum.*

r ¶ *Statuliber.* extraneo, non heredi, vt habeant locum sequentia.

s ¶ *Reperto dominus quondam. sc. l. de condict. indeb. l. si pura.* §. *fin. & l. Lucius duo.*

t ¶ *Sine proclia.* quod semper d intelligitur, nisi contra dicatur vt *l. de conrrah. empt. l. quæritur.*

u ¶ *Statim fiet.* ex hoc videbitur. *& l. ea. l. in prin.*

a ¶ Venit.

c Conditioni impossibili qui non paret, ex calcitrationem mentis.

f Dubium adhuc recipere acceptationem in dominum parentem hoc colligit Glossa. ibi.

b Parvis igitur quod refert, non idem in illi.

i Obligationi dividua seruis partis prælationem ad indicandum, vt eis libertatis conditio & obligatum.

d Seruus in dubio intelligitur vendicare suæ pretium.

480/C.IV.K.5-3, 285-286
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

tur de peculio dare, hoc ipso quòd sine peculio distractus sit: an verò cùm fuerit prohibitus peculium tangere? Et puto tunc demum liberum fore, cùm volens dare prohibeatur: non statim vbi venijt *.

8. ¶ Si quis seruum iussam decem dare, & liberum esse, operari prohibeat: vel si quod ex operis suis meret †, abstulerit ei heres: vel si quod ex mercedibus suis coëgit, heredi dederit, an ad libertatem b perueniat? Et puto, si quidem ex operis dederit, vel vndecumque dederit, ad libertatem peruenturum. quòd si prohibeatur operari, non fore liberum: quia operari domino c debet. Plane si ei ablata * fuerit pecunia ex operis collecta, liberum fore arbitror: quia de peculio d dare prohibeatur. Sanè si testator vel ex operis vt det iussit, prohibitum operari, ad libertatem peruenturum non dubito.

9. ¶ Sed & si argento subtracto e, vel rebus aliis distractis nummos corrasos f dederit, peruenier ad libertatem: quamuis si nummos subtractos dedisset, ad libertatem non peruenisset. Nec enim videtur dedisse *, sed magis reddidisse. Sed nec si aliis subripuerit nummos h, & heredi dederit, ad libertatem peruenier: quia auelli nummi ei qui accepit, possunt. Planè si sic consumpti fuerint, vt nullo casu auelli possint, competet libertas.

10. ¶ Non solùm autem si heres moram facit libertati, sed & si curator vel curatrix vel procurator, vel alius quisuis in cuius persona conditioni parendum est: libertatem competere dicemus. Et sanè hoc iure vtimur in statulibero, vt sufficiat per eum non stare i quò minùs conditioni pareat.

11. ¶ Si quis heredi in diebus triginta proximis mortis testatoris dare iussus † fuerit, deinde heres tardiùs adierit *: Trebatius & Labeo, si sine dolo malo tardiùs adierit, dantem eum intra dies triginta aditæ hereditatis, ad libertatem peruenire. quæ sententia vera est. Sed quid si data opera traxit l? an ob id statim vt adita est hereditas, ad libertatem perueniat. Quid enim si tunc habuit m, post aditam habere desiit? Sed & hîc expleta videtur conditio *, quoniam per eum non steterit quò minùs impleatur.

12. ¶ Si quis sic acceperit libertatem, *Cum decem dare poterit, liber esto*: Trebatius ait, licèt habuerit decem, vel idoneus fuerit ad adquirendum & conseruandum peculium tamen non aliàs ad libertatem peruenturum, nisi dederit, aut per eum non steterit quò minùs det. quæ sententia vera est *.

13. ¶ Stichus annua bina trima die denos aureos heredi si dederit, liber esse iussus est. Si prima pensione steterit per heredem quo minùs acciperet decem, expectandam esse trimam p pensionem placet: eatenus tempus adiectum est *, & adhuc superfunt duæ pensiones. Sed si eadem decem sola habeat quæ obrulit q ad primam pensionem: an etiam ad sequentem quoque profit, si offeratur? & ad tertiam, si sequens pensio non sit accepta? Et puto sufficere hæc eadem: & pœnitentiæ heredi locum non esse r, quod & Pomponius probat.

14. ¶ Quid si seruus qui annua bima trima die iussus est decima dare, tota simul offerat heredi s non expectata die? vel decem primo anno datis, secundo anno viginti obrulit? benignius est eum in libertatem peruenire *: cùm vtriusque prouidentia inferatur, & serui quatenus maturiùs in libertatem perueniat: & heredis, quatenus dilatione intercepta illico accipiat quod post tempus consequi poterit.

15. ¶ Si ita sit libertas seruo data, *si quinquennium heredi * seruierit*: deinde eum heres manumiserit, statim liber * fit: quasi per eum t sit effectum quo minùs * ei seruiat: quamuis si non pateretur eum sibi seruire, non statim peruenisset *, quàm si quinquennium præteriisset. Ratio huius rei euidens est. manumissus enim amplius seruire non potest u, at is quem quis non patitur sibi seruire, postea pati potest intra quinquennij tempus. At quin x iam quinquennio ei seruire non potest. sed vel a minus potest.

16. ¶ Item Iulianus libro sexto decimo Digestorum scripsit, si Arethusæ * † libertas ita sit data, si tres seruos peperecit: & per heredem steterit quo minùs peperit, puta quòd ei medicamentum b dedisset ne conciperet: statim liberam futuram * esse. Quid enim expectamus? Ildémque c & si egisset heres vt abortum faceret d: quia & vno veteo potuit tres edere.

17. ¶ Item si heredi seruire iussum statuliberum heres vendidit & tradidit: credo statim ad libertatem * peruenire.

Deposita pecunia quam statuliber debet pro sua libertate, efficitur liber.

---

a ¶ Venit. id est, venalitius est sine peculio.
b ¶ *Ad libertatem.* hinc ipsemet opera ab herede obtestetur, operarum mercedem soluendo non fit liber: vt *l. seruum in princ.*
c ¶ *Operari domino.* & vxori * vitro: vt *l. de operis lib. l. fin.*
d ¶ *De peculio ex peculio enim* intelligitur quod ex operis suis quæsiuit.
e ¶ *Subcraso.* heredi. ACCVRS.
f ¶ *Corrasis.* id est, collectos ex venditionibus pendiculorum rerum. sic ponitur *l. de admin. tut. l. ita autem. in princ.* & pro hoc *l. de fur. l. qui vas. §. vltim.* Alij dicunt, id est, non argenteus. quod nihil est.
g ¶ *Dedisse. sic l. sed si. Stichum §. si heres.*
h ¶ *Nummos.* vnde habere non videtur: vt *l. de regulis iuris. l. non videtur dare.* Et arguit. *l. de peg. act. l. elegantiæ. §. qui reprobo.* & facit *l. sed si. §. si heredibus. & l. non omne. & Leon videbitur.*
i ¶ *Non fuerit.* vt *l. sed si. l. si seruum. in princ.* & facit *l. de manumiss. testa. l. qui filium.* & in potestatiua hanc *§.* intelligo, non casuali.
k ¶ *Adierit.* heredi-tatem: & sic non potuit dare. aliàs contra: vt *l. quidam. §. seruo.*
l ¶ *Traxit.* id est, protraxit. *sic l. 22. §. quæ regatur §.*
m ¶ *Habuit.* quod dando potuit ad libertatem peruenire. & ad hoc *l. sed si. §. si heredi. in princ.*
n ¶ *Candida.* & sic adita hereditate erit liber.
o ¶ *Vna est.* oportet quod factum * sequatur potentiam.
p ¶ *Trimam.* aliàs *pensionem*: & tunc die primam post trimam *sic in authen. de hæred. & Falcid. §. interdum.* aliàs *triennium.*
q ¶ *Adiectum est.* sic *l. de verb. obligat. l. in illa stipulatione.*
r ¶ *Quæ obrulit.* ex hoc, quia eadem decem offert: patet secundum ACVR. quòd non * est necessaria consignatio vel depositio, sed sufficit sola obtatio, nisi quando absens qui recipere deberet: vt *hîc*, & *l. eadem. l. cum heres. in princ.* & *§. si duo.* quod non est aliàs: vt *C. de vsur. l. antepenult.*
s ¶ *Non esse. sic l. de adul. vbi. l. quæ sic seruum. in princ.* Arg. contra. *Cod. de appel. l. si quis libellos.* ACCVRS.
t ¶ *Offerat heredi.* & sic XXX. pro * cribus annuis, in quolibet quorum tenebatur soluere decem, & postea esse liber.
u ¶ *Peruenire. sic supra de manum. testam. l. si vna fuerit. §. fin.* Sed contra *l. eadem. l. si triennio.* Sed ibi soluta.
x ¶ *Statim liber. sic l. eadem. l. seruus si heredi. in prin.* & dic ex testamento, non ex huius manumissione. ACCVRS.
y ¶ *Per eum.* scilicet heredem.
z ¶ *Quo minus.* id est, non.
a ¶ *Peruenire.* ad libertatem. & est sic *l. eadem. l. Stichus. §. Dama.*
b ¶ *Non potest.* liare libertatis: vt *& infra l. prasi. §. Stichus Titio.* quæ est contra. Sed ibi soluta.
c ¶ *At quia.* opponit.
d ¶ *Sed vel.* tunc resp. & dic vel, pro *saltem.*
e ¶ *Arethusæ.* aliàs *§. eidem.* & aliàs *l. Arefusa.* H.
f ¶ *Medicamentum.* ad quod facit in *Auth. de nupt. §. sic itaque. & l. ad leg. Cor. de sic.*
g ¶ *Expectamus.* ¶ Nota ergo conditionem * pro impleta haberi, ex quo stat per eum cui debet implere: vt *& l. de fideicommiss. liber. l. si filium. & vid. & l. de verbor. obliga. l. in executione. §. final.* Arg. contra *l. eadem. l. §. si quis seruum.* vbi prohiber eum operari: & non nocet dominio.
h ¶ *Idémque.* scilicet quod statim efficiatur libera.
i ¶ *Eundem.* scilicet Arethusæ.
k ¶ *Ad libertatem.* conditione habita pro impleta quia per heredem steterit quò minus ei seruiret.
Centum heres.] CALVI. Seruus iussus est esse liber, si det decem heredi. heres abest causa reipublicæ. dicitur quòd hic seruus vel expectet heredem, & ei det 2. & erit liber. vel si non vult expectare, deponat pecuniam in ecclesia, & erit liber. [NON EST STATVLIBER.] Reliqui libertatem eundem seruo, qui nihil habebat, si det mille liberis heredi. vel sic: cū moriatur, sit liber. non est ille

* Seruire quia potest eum hæc non seruire.
* heredi non.
c Conditio pro impleta habetur, quoties stat per eum cui conditio implen debet.
† Arethusæ.
* frequenter.

480/C.IV.K.5-3, 287-288
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-3, 289-290

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

Obscuriùs rationem non impedit libertatem competere, si Statuliber paratus est pro his satisdare.

V. SCAEVOLA *libro tricesimo octauo ad Sabinum.*

STatuliber rationem reddere iussus, reliquum quod apparet soluit: de eo quod obscurius est, satisdare paratus est. Neratius & Aristo recte putant liberum fore [1]: ne multi ad libertatem peruenire non possint incerta causa [b] rationis & genere [c] negotij huiusmodi.

1. ¶ Statuliber qui non rationes [d] reddere, sed pecuniam iussus est dare: numerare debet, non fideiussorem dare.

VLPIANVS *libro tricesimosexto ad Sabinum.*

SI statuliberta serua pœnæ facta sit [e], & post damnationem statutæ libertatis conditio extiterit: quamuis ipsi statuliberæ nihil proficiat [f], partui [g] tamen proficere oportet, vt perinde liber nascatur, atque si mater damnata non esset.

1. ¶ Quid tamen si qua conceperit in seruitute, deinde ab hostibus capta peperit ibi post existentem conditionem? an liberum pariat? Et interim [h] quidem quia seruus hostium sit, nequaquam dubium est: sed verius est postliminio eum liberum fieri quia si mater in ciuitate esset, liber nasceretur.

2. ¶ Planè si apud hostes eum concepisset, & post existentem conditionem edidisset, benignius [i] dicetur competere ei postliminium, & liberum eum esse.

3. ¶ Statuliber parendo conditioni [k] in persona emptoris, peruenit ad libertatem. & sciendum hoc ad statuliberos omnis sexus pertinere. Non solùm autem si euenerit hæc conditio, ad eum transit qui emit, verùm etiam ad omnes quicumque quoquo iure dominum in statulibero nancti sunt. Siue igitur legatus sit tibi ab herede statuliber, siue adiudicatus [l], siue vsucaptus à te, siue traditus, vel aliquo iure tuus factus: sine dubio dicemus parêre conditioni in persona tua posse. Sed & in hæredem emptoris idem dicitur [l].

4. ¶ Si filius familiàs heres sic institutus [m], & statuliber filio dare iussus est, & liber esse: siue filio siue patri dando peruenit ad libertatem: quia & ad patrem [n] hereditatis emolumentum peruenit. Sed & si post mortem filij patri dederit, quasi heredis heredi; liber erit. Nam & si quis extraneo dare iussus sit, & liber esse, deinde hic heredi heres extiterit: non quasi in extranei persona, sed quasi in heredis, conditioni parebit [o].

5. ¶ Statuliber [p] decem dare iussus, & liber esse. si quinque datis distractus sit: residua quinque emptori dabit.

6. ¶ Si seruus tuus statuliberum emerit: tibi [q] datur quod heredibus dare iussus est. Sed & si tuo seruo dederit: si modò is [r] eum peculiari nomine emit, neque ei tu peculium ademisti: puto liberum fore, scilicet vt eo modo tibi dedisse intellegatur, perinde atque si tua voluntate eiusmodi alij tuorum seruorum dedisset.

7. ¶ Si quis non dare decem, sed rationibus † redditis liber esse iussus sit: an ad emptorem hæc conditio transeat, videamus. Et aliàs sciendum est, eas demum conditiones ad emptorem transire, quæ sunt in dando: cæterùm si quæ sunt in faciendo, non transeunt: vt puta, si filium eius literas edocuerit. hæ enim personis eorum cohærent [s], quibus adscribuntur. Rationum autem [t] reddendarum conditio, quòd ad reliqua quidem attinet, in danda pecunia consistit: quòd autem ad ipsa volumina rationum tradenda, percontandásque & examinandas rationes, & dispungendas [u] atque excutiendas, factum habet. Numquid ergo reliqua quidem & emptori dando peruenias ad libertatem: cætera in persona heredis consistant? Puto igitur & ad emptorem reliquorum solutionem transmitti. sic fiet, vt diuidatur [x] conditio. & ita Pomponius libro octauo ex Sabino scripsit.

necessariam vt & T. de condit. & demonst. l. cùm seruus in fin. & l. qui sub conditione. ACCVRS.

u ¶ Diuidatur. similis diuisio instituta per quæ personas acquir. §. ¶ Et non quia condicio quæ pendet ex persona heredis, aut consilio

a Fideiussor admittitur, & debitorem dubium & incertum: & fit vtrumque, dubitissimum adiungere creditor non cogitur. cognit. ca. ex parte. extr. de verb. significat. I. a. quæ. fideiussor non admittitur. Pecuniam vt sic dare iussus, liberetur, non fideiussor tenetur.

b ¶ Incerta causa. si habes, incerta [x] causa: subaudi, impediente rationem huius. ACCVRS.

c ¶ Ex genere. scilicet impediente rationem huius. ACCVRS.

d ¶ Statuliber qui non rationes. tunc enim in obscuris [y] fideiussores admittuntur. IA. vt supra dixi. sic §. quidam. sign. vel simile. fol. I. eum liberatur. §. ¶ Ex de senat. pecun. I. promissor. §. confidram. ACCVRS.

Si statuliber.] CAVS. Statuliberæ propter aliquod delictum est serua pœnæ effecta. nunc existit condicio sub qua relicta erat ei libertas. dicitur quòd hoc potest patui cum, licèt non ei, vt patrono tunc conceptus & natus sit libe. sed quid si hæc statuliberæ existens in seruitute concepit: postea capta ab hostibus pariat post euentum conditionis? certè interim donec partus est apud hostes, est seruus: liberatus ab hostibus, fit liber iure postliminij. idem & apud hostes concepit, & pariat ibidem post euentum conditionis. (STATVLIBER.) Seruus iussus est liber esse si det decem heredi. hic seruum heres inscriptum vendit, vel legat, vel donat alicui, vel vsucapitur ab aliquo. dicitur quòd hic seruus si paret conditioni in persona emptoris, vel alterius eius domini, dando ei ista decem efficitur liber. idem in emptoris heredi. idem & dec patri heredis: posito quòd filius sit institutus ab extraneo. & hæc sunt vera, siue filius nunc viuit, siue non, cùm seruus det decem patri heredis. Sed pone quòd iussus est seruus dare decem extraneo, & liber esse: nunc heres testatoris facerestit illi extraneo. huic heredi debentur x. non quasi extraneo. FRANC. [STATVLIBER.] Iussus seruus dare x. heredi, & esse liber, x. dedit heredi: nunc heres eum vendidit. si alia quoque die hic seruus, dabis emptori. [SI SERVVS.] Seruus iussus est esse liber, si det decem heredi. heres hunc seruum vendidit seruo meo, dicitur quòd si hic statuliber det mihi hæc decem, erit liber. sed & si seruo meo det, erit idem, & emetur de peculio eum, nec ei peculium ademi. [SI QVIS.] Seruus liber esse iussus est si reddiderit rationem eius quod gessit de factis domini. heres inscriptum eum vendidit. an hæc conditio est implenda in persona emptoris, quæritur. & est sciendum,

e Serua quis esse potest pluribus ex causis. ut hic.

f Rigore iuris benignior prætextus.

g ¶ Statuliber parendo cond. l. fin. ff. tabu. l. statuliber. §. quinto. ff. ad Sc. in fragm. ACCVRS. CYAC.

h ¶ Adiudicatur. c. in iudicio famil. ercis.

i Dominium, satis tunc conditione, ex seruitute reperti. hanc col. ligit Albertus.

k ¶ Idem dicitur. vt in eius persona posse parere conditioni: vt & ff. de excep. dolli. l. §. fin. & ff. ord. l. statuliberi. §. Quæritur. & ff. de act. empt. l. Titius. §. & ff. de fun. l. §. seruus communis. §. & ff. de condit. l. qui liberatus. & ff. ad l. §. statuliber. & §. si quis num dare. Sed hodie videtur quod alienari non possit: vt C. communia de leg. l. fi. §. pen. & §. fin. & ambig. ver. ACCVRS.

l Adiudicatus ab extraneo. ACCVRS.

m ¶ Instituatur. ab extraneo. ACCVRS.

n ¶ Ad patrem. non solum illud quod à statulibero datur. ACCVRS.

o ¶ Parebit. vt ff. ad. l. si pomponius. §. hæredi.

p ¶ Statuliber. facit §. statuliber. & quod ibi dixi. ACCVRS.

q ¶ Tibi. scilicet domino. ACCVRS.

r ¶ Is. Effectus.

s ¶ Cohærent. vt & C. de condit. tollen. §. ne autem. ACCVRS.

t ¶ Rationum autem. Ergo stipulatio hæc, rationes reddere spondes? CYAC.

u ¶ Dispungendas. Quid sit dispungere 4, habes ff. de verb. signif. expung. ere. in ratione enim reddenda sunt hæc duo

† Adhibitos arbitros communes dimittere hæc colligit Albertus, vt ex l. arbitrum. supra de condit. & demonst. Cheraum sub conditione. supra de admittis. testam.

x Dispungere rationes quid.

480/C.IV.K.5-3, 291-292
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-3, 293-294

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

Si quis testamento.] CASVS. Liberi esse iussos, si reddiderit rationes heredibus, reddere debet & reliqua, & pro hereditaria parte omnibus licebit quotannis heredum nomina fore exposita. FRANC.

2 ¶ *Posita.* Sed cerè imò virilis tunc: vt *Lucil. Lucius liber §. quæ* est contra solutionem datam pro hereditaria his quorum nomina non fuit expressa: nominatis verò pro virilis: vt hic propositio [a] nominis & partis. 3. Vel aliud cùm omnia nomina, aliud cum pars tantùm exprimitur: vt *ff. eod. Quæ pecuniam.* & hoc placet.]. Vel supra sunt exposita propriis appellationibus: & facit *ff. de manumiss. testamento. l. si ita fuerit.* ACCVRS.

Si quis ita.] CASVS. Reliqui libertatem seruo meo, si heres eum non manumittat in suo testamento. dicitur quòd expectabitur mors heredis, si heres eum manumittat in testamento suo, vel non. [SERVVS COMMVNIS.] Vnus ex dominis reliquit libertatem seruo communi si det x. dicitur quòd dare poterit ex peculio hæc decem siue hoc peculium spectet ad heredem reliquentis libertatem, siue ad alium dominum: nec est via qui debeat dare. [SI DVO.] Duobus seruis relicta est libertas, si reddiderint rationes. quæritur an vnus reddendo siue alio perueniat ad libertatem? & distinguitur. nam aut gesserunt separatim rationes: & tunc vnus reddendo siue alio erit liber: aut communiter gesserit, & tunc vnus hinc alio non poterit peruenire ad libertatem. [QVI ITA.] Libertas relicta est seruo, si inuaserit se ascendere Capitolium, dicitur quòd statim eâm iuraſ, est liber. [SERVVS.] Reliqui libertatem seruo heredis mei, si quandam rem quæ est heredis mei, ei det. dicitur quòd eam dando est liber: cùm & sine vlla condit. posset illi seruo relinquere libertatem. [HAC SCRIPTVRA.] Reliqui libertatem seruo Sticho, cùm erit XXX. annorum, posita dixit si Stichus x. non dederit, liber non esto. dicitur quòd & dare debet x. & XXX. annos. efficit: & tunc erit liber. FRANC. ACCVRS.

b ¶ *Significari videtur.* scilicet vt sit liber, *ff.* &c.

c ¶ *Dejicias.* Sed cùr manumittere heredē non fit liber ex testamento primo: vt *ff. eod. l. Stichi vero. §. si ita?* Respon. supra conditio [b] si seruierit, habetur pro impleta, cùm heres manumiserit: quia per eum fit quo minùs impleri possit. at hæc conditio, si heres non manumiserit, deficit cùm heres manumiserit, secundùm IOAN. ¶ Item quid si dixerit testator, Stichus liber esto, si testamento suo heres eum manumiserit: & heres ei postmodum reliquit libertatem: ex cuius testamento erit liber? argum. quòd ex primo. *ff. de legat. iij. l. cum ex familia. in principio.* & *ff. de her. instit. l. ij. §. j.* & *Lassi.* & *ff. eod. l. si pecuniam §. fin.*

d ¶ *Iussus.* ab vno ex dominis.

e ¶ *Heredem.* cùm testatoris qui reliquit libertatem.

f ¶ *Stichum.* nam potest ab alio domino habere, ab alio non: vt *ff. de pecu. l. quis ergo.*

g ¶ *Consilia.* vtilitate. IOAN. vt scilicet cuicumque, & de quocumque suo peculio possit dare. IOAN.

h ¶ *Applicatur.* hoc scilicet quòd potest, &c. Sed contra *ff. eod. l. non videtur.* Sol. vt ibi.

i ¶ *Totum.* concordat *ff. de manum. testa. l. si ita fuerit.* & *Cde condit. insti. l. pen.*

k ¶ *Non ascenderit.* non etiam ascensio, sed iusiurandum in conditione fuit. AZO. Sed quid si ascendit, & non iurauit? Respon. non videtur implesse conditionem, cùm iuramentum [c] non remittatur: vt *ff. de manumiss. testa. l. si quis libertatem.* & *l. seruum testamento.*

l ¶ *Prouinciæ.* tradendo: vel si per eum non fiet. ¶ Et sic no. quòd non [d] semper est idem dare quod facere accipientis. sic & potest notari. *ff. de reiur. l. si stipularus.* §. verùm *ff. empt. & venditi. qui ante. re comm. obligat.* §. item si ita. & *Instit. de his qui sunt sui.* Sed aliàs contra: vt *Instit. de act. §. si ita quis.* & *infrà de verb. obligat. l. cibi autem non.* §. *sin.* ACCVRS.

m ¶ *Quia potest.* bona ratio, quia fiunt ei dari, & nihil dati, partia sunt: vt *Instit. de legat. §. sed & legatum.*

n ¶ *Dimissis.* vt *ff. de aditione. legat. l. §. legatum. in prin.* & *l. §. seruo. per Lucianum.*

Seruus.] CASVS. Liber esse iussus est seruus, si det x. heredi. hic seruus conducebat operas suas ab hærede, & debit nomine mercedis vltra x. dicitur quòd non est per hoc liber. [SERVVS.] Relicta est libertas seruo, cùm desiderii heredi operas per septem annos dictur quòd dies quibus fuit in fuga, non computantur in septem annis. vnde nisi per otiosi fuit in fuga, non est liber. seruus autem est si fuit dictum, cùm septem annis seruierit, tunc fit liber. nam erit liber, si post tempus fugæ præcisus seruierit. FRANC. ACCVRS.

o ¶ *Non enim pro libertate.* Non [e] omnis ergo numeratio implet conditionem: licèt *ff. eodem. l. si quis. contra. ff. eod. l. si seruo. & l. si ita fuerit.* & facit *ff. de verb. per. l. non omne.* & *ff. eod. l. §. de cum.* ACCVRS.

p ¶ *Totidem dies.* quod facere potest, & sic mora [f] purgatur: vt *ff. eod. l. cum heres. §. fina.* Sed contra. *ff. eod. l. §. intra quæ minus.* Sol. vt ibi. Item facit quod no. *ff. de fideicommiss. lib. l. Titio. §. intra.*

Mœuius.] CASVS. Relicta est libertas seruo, si det decem heredi. hic seruus fecit locupletiorem heredit. in x. liber fit, vt ſi de suo soluit creditoribus heredit. vel pauit familiam heredit, ita quòd decem expendit. [HERES CVM.] Seruus iussus esse liber, si det x. heredi. cùm heres venderet hunc statuliberum, dixit in pretio inest se & emptorem facto, x. quæ iussus est seruus dare, & esse liber, volo quòd mihi debeant dari. dicitur

---

a Tocius & partis propriæ sit.

b Conditionis si seruierit, & si heres non manumiserit, differentia.

c Iuramenti conditio non remittitur.

d Dare non semper est acceptoris facere.

e Res suam dari, & nihil dari, pura nisi, vel ita, suum accipere & nihil accipere.

f Numeratio non semper implet conditionem.

g Mora purgatur introitum potest.

480/C.IV.K.5-3, 295-296
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

dicitur quòd ſeruum hanc x. dabit heredi, & erit liber. Ide m ſi heres dixit in pactione volo quòd hanc x. det ſeruus cuidam extraneo, puta Titio. nam ei Titio dando x. ſeruus erit liber. FRAN.

a ¶ *Heredi autem.* heredi x. cui iuſſus erat dare.

b ¶ *Exiſtimauit.* ego Africanus. ACCVRS.

c ¶ *Valere.* quantum ad hoc vt emptori non congerat dare, & vt dando extraneo liber ſiat. R. & facit *l. de ſtil. vero procuratori. & l. ſi-*

lium. ACCVRS.

* Id eſt, ſi retentus à fuga tanto tempore ſeruarit, quàm in fuga conſumpſerit. e Seruum eſt quod ex ancilla nascitur.

d *Statuliberum.*] *Vbera.* Sola eſt cum ipſa ſeruus ſit. vt *ſuprà eod. l. ſtatuliberum. in principio. & C. de fideicommiſſ. lib. l. cùm libertatem.* quandoque tamen fallit: quod plenè dixi *ſuprà tit. §. l. pen. in fin.*

Si decem.] CASVS. Dominus reliquit ſeruo ſuo libertatem, ſi x. daret heredi. hic ſeruus debebat ex aliqua cauſa dare x. domino: & ſic debet heredi. ſi ſeruus x. dat heredi, non erit per hoc liber: & quod aliàs dictum quòd ſeruus iuſſus dare, & liber eſſe, poteſt dare ex peculio: hoc intellige vt non etiam ex eo dare poſſit quod extra peculium eſt. FRANC.

e ¶ *Tantumdem.* ſc. decem. ACCVRS.

f ¶ *Debet.* ſcilicet ex alia cauſa.

g ¶ *Poſſe dici. vt & l. de pecul. peculium. §. ſi heres.*

h ¶ *Nullum. vt & l. de pecu. l. ſed ſi damnum. §. præterea.*

i ¶ *Conſtituentium.* vt ex peculio dari poſſit.

k ¶ *Progrediatur.* dicendo contra poſſeſſa.

l ¶ *Surripuerit.* pro eo enim ſere haberi poteſt, ſiue nummos quos in peculio habet, & mihi debet, mihi ſoluat: ſiue nummos mihi ſurripiat, & eos mihi poſtea reddat: quo caſu eum non peruenire ad libertatem ſuprà dictum eſt. *Reſpon. l. ſtatuliberos. §. ſi quis ſeruum. &* facit *l. de pecu. l. peculium. §. ex vicio. ibi, aliquin. & quod ſurripuit ſeruus. &c.* Sed videtur contra primum dictum *l. ſed Labeo.* §. Sed ibi ſolutum. ACCVRS.

b Puta videntur peculiares nummos & mihi debitor ſoluit à ſeruo, & mihi fuit cæſus.

Si triennio.] CASVS. Relicta eſt libertas ſeruo, ſi det x. omni anno vſque ad triennium heredi. nunc ſeruus primo anno obtulit xx. heredi: & heres noluit. non eſt liber per hoc: & ſi heres accepiſſet hanc vigiſimi, non eſſet ſeruus liber. ſubaudi, niſi alia decem offerret. FRANC.

m ¶ *Liber eſſet.* niſi ſeruum x. heredi obtulerit. & ſic non ob. T. *ex l. ſtatuliberos. § Stichus. in fin. & l. de manumiſſ. teſtam. l. ſi ita ſcripto. in fin.* ACCVRS.

Si ſeruus.] CASVS. Relicta eſt libertas ſeruo, præterea & legatum, ſi filius teſtatoris compleuerit quatuordecim annos. ille filius ante deceſſit. dicitur quòd cùm tranſierit tantum temporis quo filius ſi viriſſet compleuiſſet xiv. annos, erit hic ſeruus liber: non autem legatum habebit. FRANC.

n ¶ *Si ſeruus.* facit *l. de manumiſſ. teſtamen. l. ſi ita ſcripto. & quod ibi not.* ACCVRS.

Si pecuniam.] CASVS. Seruo relicta eſt libertas & peculium ſi det x. alicui extraneo, puta Titio. cùm ſeruus vellet dare hanc decem de peculio illi Titio, & liber eſſe, heres non permiſit: ſi. Noster.

quæ abfuiſſet, ſeruiſſet, non fore liberum. Sed ſi ita ſcriptum eſſet, vt tum liber eſſet, cùm ſeptem annis ſeruiſſet: potuiſſe liberum eſſe, ſi poſt tempus * fugæ reuerſus ſeruiſſet.

XV. AFRICANVS *libro nono Quæſtionum.*

MOrtuo herede ſi ſtatuliber locupletiorem hereditatem * tanta pecunia, quantam dare ſit iuſſus, fecerit, veluti creditoribus ſoluendo, cibaria familiæ dando, ſtatim eum ad libertatem eſſe venturum exiſtimauit *.

1. ¶ Heres cùm ſtatuliberum decem dare iuſſum venderet, conditionem pronuntiauit, & traditioni legem dixit, vt ſibi potius quàm emptori eadem decem darentur. quærebatur, vtri eorum ſtatuliber pecuniam dando libertatem conſequeretur. Reſpondit, heredi dare debere. Sed ſi talem legem dixiſſet, vt extraneo alicui ſtatuliber pecuniam daret: reſpondit & hoc caſu conuentionem valere: quia heredi videtur ſoluere, qui voluntate eius alij ſoluit.

XVI. VLPIANVS *libro quarto Regularum.*

STatuliberæ quidquid peperit, hoc ſeruum heredis eſt *d*.

XVII. NERATIVS *libro tertio Membranarum.*

SI decem heredi dediſſet, iuſſus eſt liber eſſe. decem habet, & tantumdem * domino debet *f*. dando hæc decem non liberabitur, nam quod ſtatulibero ex peculio ſuo dare explendæ conditionis cauſa conceſſum eſt: ita interpretari debemus, vt non etiam ex eò dare poſſit, quod extraneo hic ſeruus liber eſt, & ſi peculium petat tanquam ſibi legatum ab herede hic liber factus, & heres vult retinere decem quæ iuſſus erat ſeruum dare, & liber eſſe, audiatur. intelligas tamen quòd hic heres teneatur illi Titio actione factum ad illa decem. [D. 12. l. 6.] Seruus liber eſſe iuſſus ſi det decem alicui extraneo, puta Titio: poterit hic ſeruus inuito vel ignorante herede decem de peculio detrahere, & ſoluere Titio, & facient peculium accipientis. ſi autem hic ſeruus iuſſus eſt eſſe liber ſi det decem heredi, & heres decem debebat huic ſeruo: poterit ſeruus compellare cum herede, & erit liber. [15 C V I.] Seruus liber eſſe iuſſus eſt ſi det decem cuidam extraneo, puta Titio. antequam det, deceſſit Titius. quæritur an hic ſeruus ſit liber? Et reſp. quòd ſi hic ſeruus habuit decem parata in vita Titij, & per eum non ſtetit quò minùs ſoluerit: ſeruus eſt liber. & hoc dixit Sabin. Iulianus autem plus dicit, quòd ſi nunc ſeruus habet parata decem, & tunc non habuit: ſatis ſe vt ſit liber. & hoc eſt non teſtatoris voluntate, ſed iure ſupplente cum fauore libertatis, adeò quòd nec legatum hoc caſu reſiſtum habebit. ſi autem per heredem ſtetiſſet quò minùs daret ſeruus decem Titio: tunc ſit liber iure teſtamenti. Vltimo dicit, ſeruus liber eſſe iuſſus ſi det decem heredi heredis dando liber eſt. ſi autem eſt iuſſus dare decem Titio extraneo: heredi eius extranei dando liber eſt, & hæc fuit voluntas defuncti. [QVÆDAM CONDITIONES.] Quandoque libertas relinquitur ſeruo ſub conditione, quæ conditio ſui natura vno endimque tempore non poteſt impleri: vt ſi decem opus tas dederit heredi. nam per decem dies debet opus tas dare. à ſimili, & ad decem annos, decem autem dare iuſſus eſt heredi, & eſſe liber: omni die poteſt dare vnum aureum: & cùm omnes compleuerit ad ſolutendum, erit liber. in vno tamen diſcordant hæ conditiones: quia conditio operarum hoc poteſt ſimul impleri. vnde ſi heredi ſeruus offerat decem operas vna die: accipiat heres vel non, non fit liber, niſi decem dies tranſeant. idem ſi iuſſus eſt ire Capuam, & eſſe liber, & heres prohibeat eum ire. nam non ſtatim fit liber, ſed lapſo tanto tempore quo poteuiſſet iuſſe Capuam: ſed ſecus in ſecunda condit. puta ſi det x. fit liber. nam poterit ſimul x. dare, & erit ſtatim liber. [SI ITA QVIS ACCEPERIT.] In teſtamento meo dixi: ſi heres meus Stichus non manumiſerit, Stichus ſit liber. expectabitur aliquod tempus, nec nimium, nec modicum, intra quod poterit heres ſine ſuo magno incommodo eum manumittere & ſi manumiſerit, tunc ſit liber ex teſtamento meo. ſi autem tempus eſt appoſitum intra quod heres eum manumittat ſi vult, alioquin ſit liberi illud tempus expectaturo quo ciaplo & ſeruo non manumiſſo, ſeruus erit liber ex teſtamento meo. FRANC. ACCVRS.

o ¶ *Prohiberit dare.* & ſic eſt liber conditione habita * pro impleta. *vt l. Lucius in prin. & C. de cond. inſer. l. fin.*

p ¶ *Manumiſſus.* id eſt, factus liber ipſo iure conditione habita

† Pitho plus operari non debet, quam ceteri, vt ſic ſit ceteris libera. *ſuprà eod. l. hæ Curatio. ſuprà de tri. vel ſpon. vbi de expenſis.*

e Conditiones complexum eſſe vel habeti pro impleta, potiùs ſient. Vt hinc etiam colligamus, legem ſuppleri & habere conditionem pro impleta, quæ tamen impoſſibilis eſt. Sic etiam ſupplet inſtitutionem heredis quæ non fuit. *l. me. ſtio. C. de inoffic.*

480/C.IV.K.5-3, 297-298
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

pro impleta, cùm per eum non remanſiſſet, ſed per heredem.

a ¶ *Et cum ſervo.* nunc ſoluit.

b ¶ *Inutiliter.* ſic *ſupra de dotibus, ſignor. l. ſcriptum.* §. *ſi ultima.* §. *refert.*

c ¶ *Evandum.* tenetur tamen actione in factum ei in cuius perſona erat adimplenda conditio: vt *ſupra de condicl. ob caus.* l. 25. §. *ſina.*

d ¶ *Inutile.* Imò videtur quod dominium * non tranſeat inutili heredibus: vt *C. de condict. & demonſtr. l. ſi omittat. & C. eod. l. ſtipulationes, circa prin. vbi, cùm igitur verum. &c. & ſupra de condict. ob caus. l. fin.* §. *fin.* Sed ibi, ſcilicet in *fin. de condi. cau. da. l.* 25. §. *ſtipul.* plenè dixi. ACCVRS.

e ¶ *Eam.* ſcilicet ſummam.

f ¶ *Debeat ſic.* naturaliter: vt *C. de pecul. l. qui ſervum.*

g ¶ *Compenſare.* vt *ſupra de pecu. lega. l. ſi peculium.* §. *ſicut autem. & ſupra de compen. l. etiam quod natura.*

h ¶ *Non ſtaret.* quia offerebat: vt *C. de condic. inſer. l.* 6. & *ſacit ſupra de condic. & demonſt. l. cùm ita datur liberto.* §. & 19. *refert. & l. eod. l. Stichum Titio.* §. *pen.*

i ¶ *Conſtituto.* quaſi dicat non teſtatoris voluntate, ſed jure k ſuppleto eam.

k ¶ *Potius iure.* non ex voluntate teſtatoris, ſed ex iure ſuppleto eam.

l ¶ *Eidem legatum ſit.* patet libertatem.

m ¶ *Habiturus eſt.* conditionis defectu: vt *C. de condic. & demonſt. l. in teſtamento.* nam ſic * eſt & in aliis pecuniariis relictis, vt deficiant deficiente conditione ſub qua relicta ſunt: vt ſubiicit. *& C. de condi. inſer. l. lege eum.*

n ¶ *Ex teſtamento.* i. ex voluntate defuncti ſcil. non iure conſtituto. M.

o ¶ *Heredi heredi.* quia heres † heredis, &c. vt *C. de hered. inſtitu. l. fin. & de vulgari & anciquior. & infra de verb. ſignif. l. heredes. & ſupra eod. l. ſi ſtatulibero.* §. *ſi ſtipulatum. & C. de ſtipulat. & l. mortuo. & C. eod. l. ſervum ſi heredi. in princ. & Cod. leg. Lin. antiniſian.*

p ¶ *Dicendum eſt.* vt & eius heredi poſſit dari: aliàs ſecus: vt *ſupra de condic. & demonſt. l. ſub diverſis.* §. *fin.* 1. Vel etiam aliter, ut *ibi notauimus.*

q ¶ *Dantur.* vt *C. de oper. libert. l.* 3.

r ¶ *Ipſum.* à ſimili: & dic iuſſum vſque ad 2. annos, 5. aureos dare, & liberam eſſe: & ipſe quolibet anno dedit vnum.

ſ ¶ *Nouiſſimo.* ſed aureis ex voluntate ſic diuiſim ſoluuntur. nam etiam primo anno poſſunt omnes ſolui & erit liber: vt hîc innuit per hoc quod dicit, *alia. & l. de manumiſſione. l. ſi ita ſcripta. in fin. & l. eod. l. ſtarichiorus.* §. *Stichus.*

t ¶ *Noluerit.* ſcilicet vnam operam, vel omnes ei ante tempus oblatas. ACCVRS.

u ¶ *Idem.* vt tacitum tempus intelligatur.

x ¶ *Per eodem tempore.*

y ¶ *Promiſſi.* vt *l. eod. l. ſervum ſi heredi.* §. *Imperator. ſic* & in ſtipo. tempus * ſcilicet tacitè intelligitur propter locum: vt *Inſtit. de verbor. obligi.* §. *locus etiam. & infrà de verb. obligi. l. cum qui Kalendas. & quoties. & l. convenit.* §. *cùm ita.* & niſi in caſum *l. eod. tit. l. fin.* §. *ſtimor eſt.*

z ¶ *Non enim cenſere.* id eſt, contra voluntatem defuncti eſſet, ſi non permitteremus eſſi manumittere & habere liberum. *& facit l. eod. l. ſi quis ita.* in princ. ACCVRS.

a ¶ *Manumittere.* ¶ *Non.* optimum † ex duobus contrariis temperamentum: & ſic facile *l. de interrog. actio. l. & quia. &* §. *de verbor. obligat. l. cum qui Kalend. & Leontianus, in principi. &* §. *cùm ita. &* §. *illud. & de ſolu. l. ratam. & l. quod dicimus. & rem in hoc. l. quo minus.* §. *Iulianus. & l. de magiſt. geſt. l. diuortio. & l. de condicl. ob cauſ. l.* §. *pecuniam.* §. *ſi. &* §. *qua cum. l.* 9. §. *pomponius.*

b ¶ *Tempus adiectum.* puta annus, ad quod facit *l. de condic. ob cauſam. l.* 25. §. ACCVRS.

Idem.] CASVS. Reliqui libertatem ſecuto meo caſtabilioni ſi tationes diligenter tractaſſe videbitur: & reliqui ei peculii. Dicitur quòd debet inſpici an bona fide interfecit non ſolùm in rationibus ordinandis, ſed etiam in reliquo reddendo. Secundò exponitur hoc verbo *videbitur*, i. videri poterit. ſic & aliàs aqua pluuia nocet, i. nocere poteſt. Tertiò dicit quòd debet reddere rationes ipſi heredi. ſic aliàs eſt ſervus liber eſſe iuſſus eſt ſi dederit x. licèt nõ dixerit cui debeat dare: intelligitur quod heredi. ¶ FACTVM EST. Legati tibi centũ & gratuiti te per ſideicommiſſum vt dares iſta centũ cui vellet de liberis meis. ſi antequàm eligeres deceſſiſti, tenetur dabitur omnibus liberis. EX A. NOC.

c ¶ *Cuiuſque.* verba teſtatoris. ACCVRS.

d ¶ *Suique omnia.* Py. eſt, habeto. &c.

e ¶ *Vtile. ad hoc l. de manumiſſ. teſtam. l. ſi ita ſcriptum ſit, & l. qui ſilium.* §. 3.

f ¶ *Reddenda.* vt *l. eod. l. ſi ſtatulibero.* §. *pen. &* §. *fin.*

g ¶ *Habetur.* materialiter ponitur.

h ¶ *Poterit.* nam competit * nondum damno dato: vt *C. de aqua*

* Dominium rei noſtra vnicuique nõ adſcribit.

* Tempus quandoque ſolùm intelligitur tacitè ex loci adiectione.

* non enim.

† Temperamentum optimum ex duobus contrariis ſic.

† Facere aliquid etiam ſacrilegio infeſtũ, ad fallum perſicuendum percipiatur non debet, vt rerum ſtatum adminiſtrantem amittat.

* Actio de aqua pluuia nõ competit antequàm damnum detur.

480/C.IV.K.5-3, 299-300
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

aqua pluuia arcenda. l. prima. §. hac actio. similis expoſitio ſuprà ad Vellæian. l. hæ actiones. & ſ. de capit. deminut. l. §. §. hoc iudicium.

a ¶ Cui. id eſt, cuius arbitrio. ACCVRS.

b ¶ Agentium. id eſt, ſecundùm mores * in ſimilibus obſeruatum ab agentibus, ſcilicet hominibus, in cauſis, veluti §. si, &c. ¶ Ex quo exemplo apparet quod ſi b non ſit dictum cui eam diligentiam probari oporteat, heredi probanda ſit, ſecundùm M. Arg. contra l. 1. §. 1. Theor. §. fœnor. & l. de compromittendo empt. l. hæ vendatur. Sed aliis loquuntur caſibus. Vel veritas, & hic in * ſubſidium ad arbitrium boni viri recurratur heredis malè repoſitantis, per dictum l. & §. pro ſocio. l. ſi fructuarium. & de aqu. aper. l. ſi liberti. ACCVRS.

c ¶ Dediſſe. ſic ſuprà l. prox. & ſuprà ad l. Lex Rhodia.

d ¶ Cui eorum velit. quibuſdam nominatis, puta libertis: vt §. de legat. §. Lucius quidam. & l. vnum ex familia. in fin.

Si pecuniam.] CASVS. Seruo reliqui in teſtamento meo libertatem, ſi det decem: nec dixi, cui, dicitur quòd dare debet heredibus meis, & pro hereditariis partibus. ſed ſi quoſdam ex heredibus nominauit, illis tantùm dabitur, & pro hereditariis portionibus. ſi autem adieci extraneum, vel extraneos, quibus voluit dari, & heredibus meis etiam: tunc extraneo vel extraneis dabitur virilis: heredibus autem, pro hereditaria portione. FRANC. ACCVRS.

e ¶ Dare debet. vt e ſuprà l. prox. §. veluti, &c. & l. ita liber. & ſuprà de acquirend. hered. l. pro herede. §. Papinianus. & §. ſequens. Argum. contra ſuprà ſi vinxerit. penult. l. ſeruum. ACCVRS.

f ¶ Binis. ſcilicet tantùm, puta duobus iuſſi dari, & non aliis duobus, cùm eſſent quatuor.

g ¶ Nil. ſcilicet tantùmodo nihil.

h ¶ Hos. ſcilicet extraneos.

i ¶ Hereditarias. ſic §. de vulgar. ſubſtitut. l. qui plures. ¶ Et non quia aut omnia nomina propria heredum dicta ſunt: aut nullius: tunc ſeruus quod dicitur §. ord. l. ita liber. §. ſi. aut quotandam: tunc quod ſic vel etiam die vt dixi §. ord. l. ſi quis teſtamento. ACCVRS.

Si intra.] CASVS. Reliqui libertatem ſeruo meo ſi det centum heredibus meis intra quinquennium. poſt quinquennium dando non erit liber. Secundò dicit: reliqui libertatem ſeruo, ſi reddat rationes & reliqua. cùm ſeruus vellet reddere, & ſolutre reliqua heredi, herus non patitur. dicitur quòd ſeruus ſit liber, ac ſi conditioni parueſſet. FRANC.

k ¶ Nec Titio. extraneo cui dare iuſſus erat. M.

l ¶ Dabit. vt ad libertatem veniat: vt ℣. 1. §. 1. l. Thais. ff. Noxum.

Liuer. Sed contra §. ord. l. ſeruus qui. & ſeruus. Solut. hîc in dando, ibi in faciendo. Item ibi ante tempus ſalem incipit, hîc non: ſed ante quinquennium ſolutre poteſt, & eſſe liberi vt §. de ann. reſid. l. ſi ita ſeruo. §.

m ¶ Patruus. facit §. ord. l. ſtatuliberis. in principio. & §. ſi quis ſeruum.

Titius.] CASVS. Seruus liber eſſe iuſſus, ſi heredi decem promiſerit, vel operas darurum ſe iurauerit: ſi promittat decem heredi, efficitur liber, licèt non ſit obligatus, vt quia inter ſeruum & dominum, &c. FRANC.

n ¶ Obligatio inter * heredem qui dominus eſt, & ſeruum: vt §. eodem. l. penult. §. Paulus. & §. de libe. caus. l. §. §. fin. Sed fiunt in ſubſidium tenebitur actione in ſolutum poſt manumiſſionem: arguit. C. an ſer. ex ſuo fact. l. promiſſa. Argum. tamen contra. ſuprà §. quis enim. cum. ſeq. l. §. quis ſub conditione dari. in fin. ¶ Item nota quòd de facto ſatisfecit conditioni impleri. ſic ſuprà eodem. l. §. quæ. in principio. & §. qui ita. & de manumiſſ. teſtam. l. ſeruum teſtamento. & de condit. inſtitut. l. mulier. §. §. quis. Item facit §. de opt. libor. l. cordonem. ACCVRS.

Tabulibero.] CASIVS. Statuliberis interim accequam impleatur conditio ſub qua relicta eſt libertas, poteſt vendi. & ſi venditioni apponatur pactum, puta quòd intra certa loca eum teneat emptor, vel quòd non poſſit eum manumittere: hoc pacta non tenent. FRANC.

o ¶ Statulib. venundari. Hæc fuit ſententia legis 12. tab. Sic lege ferunto). Frag. l. Aliæ ſine conſilio manumiſſam ſeruum manere putant. Sic Cic. 4. de leg. pub. iungere hæc putat ſuaſor: non iungere. CYIAC.

p ¶ Conditionibus. conditio *, id eſt, pactio, aliàs dicta, aliis locis: vt hic, & §. de his qui ſui vel alien. iur. ſunt. l. dominorum. & §. de adil. edict. l. actionem. & facit C. de reſtit. mancip. ff. Statuliberis.

Rutarius.] CASVS. Reliqui libertatem ſeruo, ſi reddiderit rationem heredi. dicitur quòd debet reddere rationem quam redegit, & eam quam non redegit in ſcripris. Secundò dicit: Seruo relicta eſt libertas, ſi reddiderit rationem. hic ſeruus nullam rationem adminiſtrauit. dicitur quòd erit liber. FRANC. ACCVRS.

q ¶ Nihilo minùs. non ergo nocet falſa demonſtratio: vt & ſuprà de condit. & demonſt. l. demonſtratio. Item facit infrà eodem. l. ſeruum §. hæredi. in princip. & C. de manumiſſ. teſtam. l. cùm teſtamento.

Si is.] CASVS. Seruus ſi det decem heredi, debebat eſſe liber. herus alienauit hanc ſeruum, puta Sempronium: poſtea rediuit: interim eum vendidit Titio. dicitur quòd dando decem.

480/C.IV.K.5-3, 301-302
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

decem Titio, ut is liber. FRANC.

a ¶ *Placuit.* dum vixit venditor : vt J. *eod. l. fructus §. heredi. in prin.* quæ est contra. secundum quosdam. Vel ibi adeò est, quia heres, qui erat dandus, manumisit eum statuliberum : hîc redemit, & alienauit. magis autem est contra *de condition. & demonstration. l. sub diversis. §. fina.* sed qualiter intelligitur, expone vt ibi. & ad hoc facit quod no. T. *eod. l. statuliberi pœna. §. fin.*

Si heredem.] CASVS. Testator reliquit libertatem seruo cum additioni, si redderet rationes intra XXX. dies post mortem testatoris. heres distulit hereditatem adire bene per XXX. dies, & sic seruus non potuit intra tempus prædictum reddere rationes. dicitur quòd si adhuc vult reddere rationes, erit liber. [STATVLIBER.] Testator reliquit libertatem seruo sub condit. & legauit eipse cuilium. hic seruus antequàm veniret condit. erat aliquam rem. dicitur quòd hæc res, licet & peculium, attinet ad seruum factum liberi : licèt quidam dicerent contra. FRANC. ACCVRS.

b ¶ *Ita.* scilicet vt *l. sequens.*

c ¶ *Explorator.* idem habes *l. eodem l. statuliberos. §. si quis heredi.* ACCVRS.

d ¶ *Statuliberi.* alibi lex: alias §. ACCVRS.

e ¶ *Legato.* illi statuliberi. ACCVRS.

f ¶ *Scripturus est.* & malè : vt subiicit. ACCVRS.

g ¶ *Collatum esset.* velut cum libertate peculium tibi do lego.

h ¶ *Habuer.* * vt *supra de pecu. l. peculium.*

i ¶ *Non fit.* ante cautum conditionis.

k ¶ *Plautus.* hoc cùm ipsi seruo manumisso legetur : aliàs si extraneo, magna mentis statutis inspicitur : vt *Instit. de leg. §. peculium. & l. de pecu. leg. l. denique §. fin. & de pecul. pen.*

Statuliberi.] CASVS. Statuliberi nihil penè (id est ferè) differunt à seruis & quo ad contractus, & quo ad actiones, & quo ad delicta. [QVINTVS MVCIVS.] Testator exheredauit filium, & instituit Titium heredem, & reliquit libertatem seruo si daret x. heredi. euenit casus est quæstio inter filium & heredem scriptum : qui filius dicebat se non fuisse ex heredatum, & sic debebat habere bona. scriptus obtinuit : seruus dedit x. ifti scripto. quæritur, an sit liber? & antequàm respondeat, dicit alium casum. Si hic seruus dat decem scripto, & postea scriptus amittit bona, vt quia filius obtinuit contra eum. dicitur quod hic seruus non erit liber. Labeo autem confirmat prioriem casum ita decimum si fuisse *indistinctè* inder. postea loquitur Aristo, corrigens dicta : & dicit quòd hic seruus debet dare ei qui vicit : siue scripras vicerit, siue filius. nam sicut verbo emptionis continetur omnis alienatio : sic hæc dictio heres, comprehendit scriptum. & hic est responsum quæstioni primæ. postea dicit quòd si seruus dedit decem scripto posseßioni heredi, quod ista decem scripta debebit dare viri-

* *ad eum.*

* Peculium accessionem & decessionem habet.

XXVII. IDEM *libro primo Pandectarum.*

SI is cui dare iussus est, redemerit, statuliberum, cùmque iussus alij vendiderit : nouissimo emptori debit. iam enim cùm apud * eum cui dare iussus est, dominium quoque serui peruenerit: si eum alienet, conditionem quoque ab eo ad emptorem transire, Iuliano placuit *

XXVIII. LABEO *libro primo ex Cassio.*

SI hereditas eius qui seruum intra dies triginta mortis suæ, si rationes reddidisset, liberum esse iusserat, post dies triginta adita est : iure quidem stricto ita [b] manumissus liber esse non potest, quoniam conditione deficitur. sed fauor libertatis eò rem perduxit, vt respondeatur expletam conditionem, si per eum cui data esset, non staret quò minùs expleretur [c].

1. ¶ Statuliber [d] anteequàm conditio libertatis obtigerit, si quid comparasset : peculio legato [e] non cessurum, in libris Caij Cassij scriptum est [f] : nisi id legatum in tempus libertatis collatum esset [g]. Videamus ne cùm peculium & accessionem & decessionem habeat [h], augmentum quoque eius peculij, si modò ab herede ei abdatum non sit [i], legato cessurum sit. Et magis hoc iure vtimur [k].

XXIX. POMPONIVS *libro decimo octauo ad Quintum Mucium.*

STatuliberi à cæteris seruis nostris nihilo penè [l] differunt : & ideò quòd ad actiones vel ex delicto venientes, vel ex negotio gesto [m], vel contractu pertinet, eiusdem conditionis centi. FRANC.

l ¶ *Nihil penè.* vt *J. eod. l. statuliberum.* pone dicit, propter id quod statim dicam.

m ¶ *Gesto.* veluti negotiorum gestæ.

* ¶ *Et ideo in publicis.* Legendum, *& non in publicis quoque iudiciis.* Vide scripta *obser. 1. cap. 37.* & hic explicat, quod initio dixerat *penè.* CVIAC.

n ¶ *Pœnas.* hoc est contra * *infra de pœnis. l. mœvia. §. finali. & de quæstio. l. statuliberi. & supra §. ex more. eod. l. finali.* quibus dicitur vt liberum puniendum. Solut. hîc deliquit antequàm esset statuliberi in illis legibus posita : scilicet. *infra de pœn. l. §. ferebam.* & propter hoc dixit *supra pœna.*

* ¶ *Quint. Mucius.* Vide scripta *obser. lib. 2. cap. 7.* & scripta *ad l. si seruum plurium. §. de legato.* CVIAC.

o ¶ *Controuersia.* inter legitimum heredem & scriptum. M.

p ¶ *Qui testamento scribat sit heredum.* Qui lege scribat. CVIAC. IACVS.

P ¶ *Paleres.* ad hanc non respondet.

q ¶ *Quapropter.* Si-licet scribit Quintus Mucius soluendo quandam aliam quæstionem propter quam videbatur idem ir superiori esse si sententia nihil facit pro scripto: sed in vtroque contra erit per Aristonem.

r ¶ *Illum sc. seruum.* ACCVRS.

s ¶ *Verum.* sc. illum dantem scripto, & postea victo, in seruitute remanere: sed & hîc Labeo corrigitur per Aristonem.

t ¶ *Posse dari.* Sed eum cùm scripras non desiit heres esse per hanc sententiam : Respon. imò quantum ad effectum & vtilitas attinet bus consectarios, & agit legitimus : vt *& supra de transactio. l. contrauersiam. & Instit. de fideicommiss. hered. §. restituta. & de condit. indebiti. l. 9.*

* ¶ *Poss. dari per. heredi.* Ergo victoria heredis legitimi non nocet statutæ libertati, quod est contra. *l. 15. ff. de regu. & simil similes.* Dicendum hîc id fieri ex l. 22. tibil. quibus cautum est, conditionem illam statuliberatis in emptoris personam impleri posse, necnon & in personam victoris. Cùm & generaliter protium sit, eam conditionem posse impleri in cuiuscunque personam, qui quoquo modo in eo dominium nactus sit. *l. statuliberi. §. statuliber. & §. sequen. ff. eod. tit.* CVIAC.

u ¶ *Emptionis.* dixit enim, licèt hoc non habeamus, statuliber decem dare iussus, si venditus fuerit. decem dat emptori. & sic translatio à scripto in legitimum, est venditio : secundum Hilij dicunt, vt Ia. quòd loquitur per similes, sicut enim lex duodecim tab. prædicte verbo *emptionis* * omnem alienationem singularem est complexa ita cum dixit *dat heredi* videtur omnem heredem complexa. vnde si dedit legitimo, patuit conditioni. Item no. hic largè accipi hoc vocabulum emptionis * aliàs strictè: vt *C. de inst. emphy. l. 3. item in eod. tit. l. fin. & C. de fund. patrimonia. l. 3. item C. de*

* Pro & ibi, quidam contrahitur dicit legendum autumant, id est. a Statuliberi an de quando pertinent ex finali, & liberi. † Vigil. quidam legi debere contrahitur.

* Quint. Mucius.

* Paleres, quidam reponendum putant ex Scæuola sequentium verborum, sed nam & ita reperi in vno meo veteri mss. manuscrip.

* Perpetuoh verbo emptio alienatio singularem. * Heredi verbo omnis heredem intelligunt. d Emptionis verbum strictè & largè sumi.

480/C.IV.K.5-3, 303-304
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

Alienationis verbum generale.

de pra. dotar. l. fin. item §. de pign. l. in quoſ. ſic alienationis a verbum eſt generale: vt in Authen. de non alie. aut permu. §. alienationi. quandoque tamen ſtricte ponitur: vt §. de edict. in. Lex hoc edicto, §. alienare. Item non. nihil intereſſe quid ex aequipollentibus fiat. ſic C. de inſt. & ſub. l. ſi mater. & l. ad Dubell. l. mutator, §.).

† Sunt qui putant in archetypo ſcripturam fuiſſe ea pro eam. ſed id ſequor Aug. reſque Taurell. quod ſtatim, teſtatorum.

a ¶ Peculium habitam à ſtatulibero: vt & ſuprà de don. cauſa mor. l. quod ſtatuliberi. & ſuprà de pec. hered. l. nec tamen. §. ſed Sabinus. Remanet ergo ille liber etiam eo caſu quo eſt data ſententia contra ſcripturam cui fuerunt data decem, multo magis ſi pro ſcripto. & ſic corrigitur hic quod ſupra dixit Quintus Mucius & Labeo. Sed opponitur. Nilone reſcidio b teſtamento reſcinditur & libertas: vt C. de ma. teſta. l. ſi mater. & ſ. de pi. l. ſi ſeparatim? Reſpond. non: vt §. de except. rei iudic. l. §. Vel die quòd loquitur in caſibus quos habes §. de inoff. teſtam. l. Papi. §. fin. & l. ſequen. vel in eo quem habet C. de inoff. teſtamen. l. cùm duobus. §. Vel in illo qui eſt in ea. l. cùm ex cauſa. vel vt C. de pet. hered. l. ſi. vel vt C. de fideic. comm. liber. l. quamvis. 2. Vel aliter nunc vitiatur libertas, quando de vitibus teſtamenti fuit quæſtum & diſputatum: ac hic non fuit quæſtum: quia nec fuit oblatum; & ſic non obſtant prædicta iura. ACCVRS.

b Teſtamento reſcidio an libertas reſcindatur.

Sed.] CASVS. Reliqui libertatem ſeruo, ſi heres eam non alienaverit. dicitur quod heres poteſt alienare: & eam alienando deficit conditio libertatis. FRANC. ACCVRS.

c Libertatis conditio quidoque deficere poteſt.

d Potuit. & ſic deficit conditio c libertatis: quod aliàs non contingit vt C. de manumiſſ. teſta. l. ſtatuliberis.

Stichum.] CASVS. Relicta eſt libertas Stichho, & quoddam legatum, ſi reddiderit rationes. ita demum dicitur reddere, ſi nihil quæ reddat. Secundo dicit Teſtator ſic dixit, ſi Stichus reddiderit rationes, liber eſto cum contubernali ſua antequam redderet rationes, deceſſit. numquid contubernalis eius libera, quæritur. & antequam ſolvat, adiicit caſum ſimilem. Si teſtator dicat, illi ei illo lego fundum. ſi vnus ex eis decedat, valebit legatum in alium ſuperſtitem. poſtea reuertitur ad quæſtionem quam fecit, & dicit. ſi conditio illa fuit in contubernalibus nulla reliqua apparent Stichi debere, ipſa erit libera, ſi verò apparent debere, ita ſolutet, & non de peculio & eius libera. FRANC. ACCVRS.

e ¶ Rationem heredis audiantur. aliàs non eſt in tenta.

f Seruum ſit. ſic. aliquid præter etiam libertatem. & facit ad hunc caſum §. de pecu. leg. 1. denique §. interdum. & C. de ma. teſt. Liv.

g ¶ Quæſtum eſt. in generalem in ſpecie.

h ¶ Stichus. verba teſtatoris. A. 2. o.

i ¶ Cum contubernali. d teſtatoris.

k ¶ Conditionem antequam reddat rationes.

l ¶ Contubernalis eius libera. Vide ſcripta ad l. 1. §. de legat. 3.

d Hanc glaſſa defendere eſſe putat Cuiac.

Cvtac.

m ¶ Sibi placere. ait Iulianus.

n ¶ Illi & illi. vt §. de vſufr. accreſcendo. l. Titio in fin. Sed argum. contra §. de ſum. in fra. l. ſi cui in fin.

o ¶ Magis eſſe. ſcilicet an. ſed hoc de rigore: ſed de æquitate non eſt opus conditionis ei in omni caſu. vt §. de condi. & demonſtr. l. Iulianus Paulus. quæ eſt contra.

m ¶ Debere nam. contubernalem. ACCVRS.

n ¶ Iam. ſcilicet contubernali.

o ¶ Dare. ſcilicet contubernalem.

p ¶ Id. Dare de peculio.

fit, quod magis eſſet [o]. Itaque ſi nulla reliqua Stichus habuerit, ſtatim eam liberam eſſe. ſi habuerit reliqua, debere eam [m] * numerare pecuniam. nec tamen licitum ex ſuo [n] peculio dare [p], quia id [p] illis permiſſum ſit, qui principaliter [q] pro ſua libertate pecuniam dare iubentur.

Breuis eſt, & ideò mea ſummatur.

XXXII. LICINIVS RVFINVS *libro primo Regularum.*

SI duobus heredibus inſtitutis, ſeruus liber eſſe iuſſus ſit, ſi decem heredibus dederit: ab altero ex heredibus venierit, & traditus fuerit: pro parte alteri ex heredibus, à quo non venierit, dando pecuniam [r] liber erit.

XXXIII. PAPINIANVS *libro ſecundo Quæſtionum.*

STatuliberorum [s] iura per heredem fieri non poſſunt duriora.

Si ſeruus qui iuſſus eſt eſſe liber ſi decem dederit heredi, fuerit venditus: dabit illa decem emptori, & heredi heredis h.d.

XXXIV. IDEM *libro vicenſimoprimo Quæſtionum.*

SEruus ſi heredi decem dederit, liber eſſe iuſſus eſt. ſtatuliberum heres eum manumiſit: ac poſtea defunctus eſt [t]. Heredis heredi pecunia danda non eſt. Quod enim placuit, heredi heredi dari oportere [u], tunc meminerit locum habere, cùm prior heres dominus accepturus pecuniam fuit [x]. quæ cauſa facit

Iulianus ait. ſ. Titio. Sed argum. contra. ſ. de ſum. in fra. l. ſi cui in fin.

l ¶ Magis eſſe. ſcilicet an. ſed hoc de rigore: ſed de æquitate non eſt opus conditionis ei in omni caſu. vt §. de condi. & demonſtr. l. Iulianus Paulus. quæ eſt contra.

m ¶ Debere nam. contubernalem. ACCVRS.

n ¶ Iam. ſcilicet contubernali.

o ¶ Dare. ſcilicet contubernalem.

p ¶ Id. Dare de peculio.

q ¶ Principaliter. hæc autem non fuit principaliter iuſſa.

r Deducto.] CASVS. Teſtator dedit heredes inſtituit, & reliquit libertatem ſeruo ſi det v. heredibus. vnus heredum vendidit partem quam habebat in hoc ſeruo. dicitur quòd iſte ſeruus dabit v. alteri heredi, & v. emptori, & erit liber. FRANC. ACCVRS.

* Ex deducto.

s ¶ Prouiſum. & ſi liam partem emptori: vt §. ord. l. ſi ſtatuliber. §. fi.

t ¶ Statuliberorum. ſic C. de inoff. teſtam. l. ſtatuliberis. & §. ord. ſtatuliberos remandari. ACCVRS.

* Hic noſtrum ſatis alterius rebus demittit non poteſt.

Seruus.] CASVS. Seruus iuſſus eſt eſſe liber ſi det decem heredi. heres eum vendidit, & poſtea deceſſit. quæritur cui ſeruus debeat, an emptori? & certè emptori. & quod aliàs dicitur heredi heredis dandum: eſt verum, ſi heres hunc ſeruum non alienaſſet. [IMPERATOR] Seruus iuſſus eſt eſſe liber, ſi rediderit rationes heredi. putato ſeruo reddere, heres noluit audire. dicitur quòd ſeruus eſt liber. & hoc ſcripſit Imperator, quod eſt intelligendum ſi nulla reliqua debebat hic ſeruus: vel ſi qua debebat, ea offerat: ſic etiam debet eſſe liber cùm ea facit peoperet quæ eſſet, ſi heres audiret rationem, liber, & addicit ſimile. Relicta eſt libertas ſeruo & in Hiſpaniam vadat. & colligat fructus anni proximi fundorum dominii. heres tunc tenet ſeruum Romæ, nec dimittit eum in Hiſpaniam ire. certè hic ſeruus non ſtatim fit liber, niſi cùm tranſierit tempus quo poſſint illi fructus colligi, ſic & in ſtipula. tacitum tempus intelligitur: vt ſi Romæ exiſtens promittat mihi dare centum in Hiſpania. nam non ante tenebitur quàm tantum tantum temporis quo in Hiſpaniam promiſſor ire poteſſet. Poſtea reuertitur ad primum caſum. Pone quòd heres audit rationem: & eàm ſeruus multa reliqua debet, nec habet vnde ſoluat. heres ei illa reliqua remittit animo donandi. dicitur quòd ſeruus ſit liber. Tandem dicitur cùm ſeruus vellet reddere rationem, heres noluit audire. & ſic ſeruus, dicens ſe nulla reliqua debere, eſt factus liber, quaſi impleta ſit conditio. heres autem nunc petit eum in ſeruitutem, dicens quòd non fuit in mora audiendi rationes. & quòd ſeruus reliqua debet. dicitur quòd iudex eorum quo hæc cauſa venitur, de his inquirat. & etiam rationem comparabit iudex. & ſi videritur eum debere reliqua, pronuntiabit eum non eſſe liberum. & autem à principium ſeruus vellet reddere rationem, & heres nolebat audire, ſeruus putatus eſt ſoluere ſi quid nomine reliquorum apparet eum debere, & de hoc volebat dare bonam promiſſorem, & heres noluiſſe eſſe liber. & ſententia pro eo dabitur quòd ſit liber. FRANC. ACCVRS.

u ¶ Defunctus eſt. ſcilicet heres.

o ¶ Oportere. vt & ſuprà eodem. l. ſi peculium. §. heredi. ACCVRS.

x ¶ Fuit. quod hic non fuit, cùm manumiſerit. ſic ergo extinguitur conditio manumiſſione: non * ſic redimitur & alienationeat §. eo. l. ſi u cui quæ eſt contra.

* Conditio extinguitur manumiſſione.

* Alienationis & redemptionis à manumiſſione differentia.

480/C.IV.K.5-3, 305-306
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

a ¶ *Demonstratus est.* at in nostro casu nec dominium habet heres a hereditate fuit b demonstratus ergo ei dandum non est. Acc.
b ¶ *Non trahat.* quia nulla sunt vel si sunt, incontinenti vult reddere.
c ¶ *Si in Hispaniam.* verba testatoris.
d ¶ *Caussa.* id est antequam posset colligere & legas interrogatiu. & subaudi non: vt T. eo. l. si peculium. § quadam. vbi plenè dixi.
e ¶ *Constabit.* id est, constare debebit. Accvrs.
f ¶ *Obtulerit.* sic T. eodem l. statuliber rationem.

NOn videtur.] Cassivs. Seruo relicta est libertas si x. dederit heredi. heres eum vendit retento peculio, cùm seruus vellet de hoc peculio soluere x. emptori ad hoc vt fit liber. idem & si heres eum vendiderat cū peculio, & non tradat peculium, & sic seruus non habet vnde soluat hæc x. nam erit liber. Franc. Accvrs.
g ¶ *Non videbitur per statuliberum stare.* alias deest non. & tunc concor. vt T. eod. l. iij. § si quis seruum iussum. alias cum non. & tunc est contra. sed intellige hanc secundùm illam: quia debet c probare tangere. Accvrs.
h ¶ *Ad alienum.* hic est contra. T. eo. l. si quis ita. §. j. & l. iij. §. si quis seruum iussum. Sed ibi dominus bene sciebat seruum habere peculium apud duos: hic de emptore non cogitauit.
i ¶ *Defuncti.* quæ talis esse videtur, vt d liceat seruo ex suo peculio dare pecuniam.

IN tabulis.] Cassivs. Testator instituit filium suum impuberem heredem: & si decederet in pupillari ætate, substituit ei seruum cum libertate. hic filius adiuit hereditatem, & alienauit illum seruum. dicitur quòd est alienatus cum sua causa. vnde si hic filius decedat in pupillari ætate: ille seruus erit liber & heres. & hoc habet locum siue sit primo substitutus, siue secundo, siue tertio. Franc. Accvrs.
k ¶ *Rescindat.* alienando. Accvrs.
l ¶ *Delectum.* i. distinctum: sic T. de vi. nup. l. paldam. & facit supra l. q. § sed statuliu. vsque in finem. & T. de cond. l. qui à pupillo.

SI ita scriptum.] Cassivs. Legaui Stichum Titio vt eum manumittat: & si non manumiserit, sit liber. dicitur quòd non est opus tradi Titio: imò statim est liber. Franc. Accvrs.

ambulatoriam, vt ita dixerim, conditionem. Duę sunt enim caussæ, per quas in primi heredis persona conditio impletur: dominij ratio, item personæ demonstratio. prior causa transit in omnem successorem, ad quem peruenerit statuliber per dominij translati continuationem: sequens, personæ dumtaxat eius qui demonstratus est a, adhæret.

Si seruus iussus sit esse liber si rationes reddiderit, non sufficit per heredem stare quo minùs seruum volentem rationes reddere audiat: sed oportet quòd seruus si reliqua debeat, ea offerat: quia non sufficit sola heredis mora ad libertatem: & probat per exempla: quæ vide.

1. ¶ Imperator Antoninus rescripsit, iussum rationes reddere, & liberum esse: si heres caussabitur accipere rationes, nihilominus liberum fore. quod rescriptū ita accipi debet, vt si reliqua non trahat b, liber sit. quòd si trahat, ita demum, si obtulerit eam quantitatem quæ refundi debuit ex fide veritatis. Non enim libertati sufficit heredem in mora fuisse, si non id fiat per statuliberum, quod remota mora libertati adiurum daret. Quid enim si ita manumissum, *Dama, si in Hispaniam profectus, anno proximo fructus coëgerit, liber esto*: Romæ retineat heres, neque proficisci patiatur: numquid dicturi sumus, statim ante fructus coactos d liberum fore? Nam & cùm Romæ stipulatio concipitur ita, *Cētum in Hispania dare spondes?* inesse stipulationi tempus quo possit in Hispaniam peruenire *, nec ante iure agi placuit. Sed si heres acceptis rationibus, & reliquis computatis, donare se eas statulibero non habenti quod inferat, profitebit, aut etiam literis ad eum missis palàm faciat, conditio libertatis impleta videbitur. Quid ergo, si neget se reliqua contraxisse †, atque ideò, quia per heredem steterit vt accipiat rationes; liberum factum: heres autem neque se fecisse moram, & reliqua debere statuliberum contendat? Apud eum qui de libertate cognoscit, an conditio sit impleta, constabit e: cuius officio continebitur de mora considerare: nec minùs computare rationes: & si reliqua trahi compererit, non esse liberum pronuntiare. Sed si numquam negauit reliqua debere, cùm autem conueniret heredem, & rationes offerre professus sit, refusurum quidquid in reliquis esse constiterit, & eius pecuniæ reum numerare paratum idoneum obtulerit f, & heres in mora fuerit †: sententia pro libertate dicetur.

XXXV. Idem *libro nono Responsorum.*

NOn videbitur per statuliberum stare g quò minùs conditio libertatis exista, si de peculio quod apud venditorem seruus habuit, pecuniam conditionis offerre non possit. Ad alienum h enim peculium voluntas defuncti i porrigi non potuit. Idem erit & si cum peculio seruus venierit, & venditor fide rupta peculium retinuerit. quamquam enim ex empto sit actio: tamen apud emptorem peculium seruus non habuit.

XXXVI. Idem *libro secundo Definitionum.*

IN tabulis secundis filio seruum data libertate substitutum, iure statuliberi prudentes muniecrunt. quod vtilitas recipit: scilicet vt cum sua causa alienaretur, ne patris testamentum puer filius rescindat k. quæ iuris auctoritas citra delectum l * ordinis ad secundum quoque vel tertium substitutum porrecta est.

XXXVII. Gaivs *libro singulari de Casibus.*

SI ita scriptum sit: *Stichum Titio do, vt eum manumittat: si non manumiserit, liber esto*: statim m Stichum liberum esse.

XXXVIII. Pavlvs *libro primo ad Neratium.*

NOn omne ab heredis persona interueniens impedimentum statulibero pro expleta conditione cedit: sed id dumtaxat, quod impediendæ libertatis † factum est n.

XXXIX. Iavolenvs *libro quarto ex Posterioribus Labeonis.*

STichum *Attio do lego: & si is ei nummos centum dederit, liber esto.* Si seruus ex testamento nummos Attio dedisset, eos repetere heredem non posse Labeo... [continued]

m ¶ *Statim.* caussa a vitandi circuitus: vt T. de condi. indebi. l. dominus. Vel si voluerit Stichus: vt T. de manu. testa. l. si quis testamento. Vel cùm Titius est in mora manumittendi: vt T. de manu. testa. l. Stichum Sempronio. & l. Iulianus. & l. si quis ita legatus. & l. quidam. & de fideicom. liber. l. cùm ita. § final.

NOn omne.] Cassivs. Impedit heres capleri condi. à statulibero, si facit causa impediendæ libertatis, vt quia non vult accipere pecuniam ei oblatam: seruus efficitur liber. si autem alia de causa, vt quia cum prohibet operari extraneo pro mercede: non ideo efficitur liber, quia operari domino debet. & hæc exempla habes T. eo. tit. l. iij. in princ. & §. si quis seruum. Franc. Accvrs.
n ¶ *Factum est.* sic T. de fideicom. lib. l. si eum. § ex facto. & T. l. iij. in princ. & §. si quis.

STichum.] Cassivs. Stichum seruum meum legaui Titio, eidem Sticho reliqui libertatem si x. dederit Titio. Stichus x. dedit Titio. dicitur quòd liber est: & interim antequàm det, est statuliber. licèt quidam contra, & malè. & est seruus heredis, non Titij, cùm legatum extinctū sit per libertatem relictam. [Stichvs.] In testamento reliqui libertatem Sticho cùm creditoribus meis satisfactum erit. quamuis heres meus locupletior sit, non tamen Stichus fit liber nisi eis satisfactum erit, vel soluendo, vel aliter ad eorum voluntatem cauendo. [Si heres.] Relicta est libertas Sticho, si det x. heredi. hic heres dedit x. huic seruo vt de his negotietur: seruus hic x. dat heredi. quæritur an sit liber? Et dicitur quòd non, quia videtur illa x. reddere, non dare. secus si dedisset seruo vt haberet in peculio illa x. [Dama servvs.] Seruum Stichum iussi esse liberum si heredi meo seruiret per vij. annos. hic seruus seruiens heredi meo commisit alicui extraneo aliquod delictum, propter quod accusatus est. & sic interim non potuit seruire heredi, & lapsum est septennium. dicitur quòd hic Stichus non erit liber, nisi priùs compleat dies quibus non seruiuit heredi per septennium. [Si Stichvs.] Sticho reliqui libertatem si mille dederit Titiæ: Titia nunc inuenitur mortua. quæritur an sit liber Stichus. Labeo & Ofilius dixerunt quòd non: Trebatius contrarium. sed dictum Labeonis ...

a Heredis primi & eius heredis differentia.
b Heres primus quoquo demonstratus est à testatore, non contingit.
c Probandi onus incumbit conditionis implendæ reo, per se non stare quò minùs conditio impleatur.
d Seruo ex suo peculio pecuniam libertatis suæ causa dare licet.
* quo pos. in Hisp. peruenire.
† Id est, debere peruenisse, vt explicant sinceriores.

a Statim liberum fieri hic vitandi circuitus causa, si voluerit, si heres in mora fuerit manumittendi, possit, & Accurs. intelligi. Bartolus ab aditam hereditatem.
† Mora vltima non nocet. vide l. &c. ibi Bald. not. C. de vsufr. & fidei.
* Sic loquitur omnis antiquitas. Festus in verbo Dilectus.
† Subauditur græca phrasi causa. Ant. Aug.

480/C.IV.K.5-3, 307-308
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-3, 309-310

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

Imò contrà l. sed si decem. sed ibi certa quantitatem dari sufficit: quæ cùm sit de peculio danda, debet antè deduci quod domino debetur. hîc totum peculium, qualequale est, dari debet. & hic non * est eadem ratio totius ad partem, vel generis ad speciem, vel certi ad incertum.

a Totius ad partem, generis ad speciem, certi ad incertum non ea dem est ratio quæ per ratio.

a ¶ Controuersia. quæ mihi præstabat.

b ¶ Non debent. facit l. sed si peculium §. heredi.

c ¶ Duo volo xx. Id est, vt Græci vertunt: loco viginti vnum, id est, viginti millia. secùs l. lecta. T. de reb. cred. CVIAC.

d ¶ Subscripserit. & sic pater b eius approbatio. ACCVRS.

b Subscribere comprobasse aliquem est subscripti confirmare. v. Gellium 3. cap. 16. & 17. de præfumptionibus.

e ¶ Ex fide. quod est in ea parte quam dominus approbando subscripsit in rationibus vel testamento.

f ¶ Exegerit. cùm exigere debuerit.

g ¶ Etiam quod mutuum ea dederit. Legendum vt Flor. promutuò. Et Græci vertunt προχρέον. Vide not. ad l. nam §. vlt. T. de leg. 1. & scripta ad l. si pupil. mutuò. & restator T. de leg. 1. & vide scripta ad fr. §. vlt. CVIAC.

f ¶ Responsum est. ex superioribus duobus responsis habes huiusmodi statu[m] quod sciliceet teneatur, cùm diligentiam non habuit: vt T. ad l. Aebut.

g ¶ Adiectione. scilicet hac.

h ¶ Proprio capite. id est, proprio capitulo testamenti post prædicta.

h Vlp. admit.

i ¶ Reddi. scil. volo poster. ACCVRS.

k ¶ Deinde. i. prosequenti capitulo.

l ¶ Quo minus reddantur. intra quatuor menses.

m ¶ Defuncto. & sic servi remanebit: & dicit in tertio casu: sed statim respondebit de vtroque. ACCVRS.

n ¶ Videatur. scilicet in modum c conditionis: vt & intra quatuor annos post mortem meam rationes reddiderint: quo casu & sic per heredem, etiam postea audiuntur: vt T. red. l. 49. §. si quis heredi. & l. si heredibus. aliàs non: sed definunt esse statuliberi: vt T. red. l. si centum. & T. de fideicom. libert. l. Thais. §. pura. ACCVRS.

c Tempus non semper adiicitur in modum conditionis.

o ¶ Libero tempore. l. 4. quandocunque reddatur ratio, peruenit ad quid. libertatem.

mea sine vlla controuersia *: & cum tempore peralto manumittant. Quæritum est, si Stichus sexagenos nûmos menstruos non præstiterit, an impleto quinquennio fideicommissa libertas ei debeatur. Respondit, nisi præstitisset, fideicommissam libertatem non deberi b.

2. ¶ Seruus testamento ita manumissus est: Stichus seruus meus aliter si rationem omnem actus sui heredi meo reddiderit, eique nomine satisfecerit, liber esto, eique cùm liber erit, dari volo viginti a de peculium suum. quæritum est, an si rationes quas egit per multos annos, sine subscriptione testatoris heredi reddere paratus sit, liber ex testamento fiat: cùm propter grauem valetudinem testator non potuerit rationibus subscribere, testamento tamen subscripserit c. Respondit, si ex fide d ratio redderetur, reliquaque inferrentur, liberum fore.

3. ¶ Item quæro, an ea quæ exacta sunt per aditores eius, neque calendario illata sunt, aut fraudulenter acta, huic adscribi possint, cum esset hic præpositus. Respondit, si id esset quod culpæ eius deberet imputari, spectare ad rationis reddendæ necessitatem.

4. ¶ Item quæro an eorum quoque nomine ratio haberi debeat, quòd neque à conductoribus prædiorum, neque à villicis pensiones exegerit e, & insuper etiam pro munum eis dederit f. Respondit, supèr responsum est g.

5. ¶ Item quæro an eo nomine teneatur, quòd omnem rem suam, id est, peculium exportauerit antequam rationes redderet. Respondit, nihil eam rem impedire cõditionem, si modò ratio redderetur.

6. ¶ Titius testamento seruos actores * singulos diuersis personis legauit cum adiectione h si rationes heredi reddiderint, deinde propio capite i ita scripsit: Omnes actores quos legaui, vel manumisero ipsi quatuor mensium mortis meæ rationes reddere volo: & dominis quibus à me legati sint reddi k. Infra deinde l alios actores liberos esse iussit: æquè cùm hac adiectione, si rationes heredi reddiderint, quæro cùm per heredem fiat quò minùs reddantur: verum statuliberi esse desinant m, an nihilo minùs quandoque possint reddita ratione & reliquis illatis libertatem ex testamento consequi: respondit legata quidem & libertates non aliàs competere, quàm rationes redditæ essent, aut per heredem staret quò minùs redderentur. Verùm iudicaturo æstimandum, vtrum tempus conditioni legatorum libertatiúmque additum videatur *: an libero tempore * reddere volenti-

bus reliqua heredibus, quatuor menses appositi sint, solicito testatore cunctationi p †, & moram eorum q proscribente. Melius r autem est, præsumptionem pro statuliberis esse.

8. ¶ Argentarius coactor * cùm penè totam fortunam in nominibus * haberet, seruis actoribus libertatem ita dedit: Quisquis mihi heres erit, si Damæ seruus meus alterius sui qui agitur nomine eius & Pamphili conserui sui, heredique meo rationes reddiderit, pariaque † fecerit à die mortis meæ intra mensem sextum, liber esto *. Quæritum est, an hæc verba pariaque fecerit, ad omnia nomina pertineant, exceptis perditis *, vt hoc significetur, si omnem pecuniam ab omnibus exegerint, & heredi soluerint, vel eo nomine satisfecerint: & si in exactione nominum cessauerint intra sex menses libertas illis non competat. Respondit, manifestam esse conditionem verbis testamenti suprascriptis positam: igitur ita demum liberos fore, si aut ei pateant, aut per heredem stet quò minùs pateant.

XLI. LABEO *libro primo Pithanon à Paulo Epitomatorum.*

SI quem seruum tuum ad certum tempus statuliberum reliquero vis, nihil interest vtro modo caueas, si seruierit p; an, si triennio operas dederit, liber esto. PAVLVS. Si quis liber esse iussus fuerit, si decē heredi promisisset: quamquam ea promissio nullam rem habitura est, tamen promittendo liberabitur q.

XLII. IDEM *libro tertio Pithanon.*

SI quis eumdem hominem vxori suæ legauerit, & cùm ea nupsisset, liberum esse iusserit, & ea lege * * nupserit: liber fiet is homo r.

QVI SINE MANVMISSIONE ad libertatem perueniunt.

TITVLVS VIII.

Sine manumissione liberi, i. liberini sunt qui ipso iure liberi sunt ex S. C. vel Constitutione aliqua, quorum exempla subjecta sunt hoc titulo. CVIAC.

Si seruus venditus est hoc pacto vt intra annum siat liber, & venditor & emptor decesserint: seruus iste intra annum liber erit. h. d.

I. PAVLVS *libro quinto ad Plautium.*

SI seruus véditus est, vt intra certum tempus manumitteretur: etiáli sine herede decessissent & venditor & emptor, seruo libertas

p ¶ Cunctationi. à procrastinatione. ACC.

q ¶ Tertium. statuliberorum. Vel die, hereditati * plerumque sunt in mora recipiendi: vt S. ad l. seruum §. heredi. §. Imperator.

r ¶ Melius autem est. in dubio vt seruus posset audiuntur. ACCVRS.

s ¶ Argentarius coactor. i. collector nominum: nec enim relinquit nisi vni.

t ¶ Pariaque. i. & computauerit & soluerit, sic quòd hinc inde nihil debeatur. sic ponitur T. de condi. indeb. l. fin. §. fr.

u ¶ Liber esto. aliàs cum Pamphilo socio vt conuenienter sequentia: vt & T. de condi. & demonst. l. Iulius Paulus.

x ¶ Perditis. aliàs non habetur in text. quamquam Græcus interpres agnoscat.

Si quem seruum.] CASVS. Si volo centumque libertatem ferao meo post tempus dandam, possum. vt dicam: Stichus sit liber si triennio seruierit heredi meo. vel sic, si triennio dederit operas heredi meo. Secundò dicit: Reliqui libertatem Sticho si promiserit se x. daturam heredi meo. dicitur quòd promittendo liber fit, licèt promissio non habeat effectum. ACCVRS.

y ¶ Seruierit. scilicet triennio. & sic est T. ad l. Aebutianum. l. seruus qui testamento. §. fin.

z ¶ Liberabitur. vt & T. ad l. Stichus si heredi. vbi plenè dixi.

Si quis.] CASVS. Legauit Stichum vxori suæ: & eidē Stichō legauit libertatem eam vxor mea nupserit. dicitur quòd ipsa subeunte legitimè hinc seruus fit liber. FABER.

a ¶ Ea lege. i. secundum legem. ad quod est T. de condit. & demonst. Hinc condicio fida. & C. de infirmand. l. decreto. ACCVRS.

b ¶ Et ea lege nupserit. Hunc locum Græci rectè interpretantur de l. Iulia Miscella. CVIAC.

QVI SINE MANumissione ad libertatem perueniunt.

Si seruus.] CASVS. Vendidi tibi seruum hoc pacto, vt intra centum tempus, puta intra annum manumittas: decessisti sine herede antequam manumittas: & ego decessi. dicitur quòd

* Heredis mora in recipiendo.

* Alciat. lib. 1. parerg. cap. 22. & Argentarius coactor, pro collectore nominum.

† conditionel.

† Pacta facere, pro efficere & curare.

* Græci interpretes ad legem Iuliam Miscellam referunt.

Lib. 48. fort. tit. 2

480/C.IV.K.5-3, 313-314

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

QVI ET A QVIBVS manumissi liberi non fiunt [&] ad legem Aeliam Sentiam †.

TITVLVS IX.

Cetera manumissione liberi non fiunt serui relicti § in verbe morientur, & pignori dati, & qui à domino exteriorant libertatem, & qui testatore vel venditorio vel præsidis ipsius prohibiti sunt manumitti, & ex lege Iulia manumissi à maiore dimissa & adulterorum aere seruitutem detenti, & ex lege Aelia Sentia manumissi à minore xx. anno citra consilium, & manumissi in fraudem creditorum vel patronorum. Sed & alia lege Aelia Sentia cautum est de numero in hoc tit. vt non pauciores quam ex lege Iulia & Papia vnus manumittat, & præterea libertatem imperando adimatur, vel à stipulatore ab ea re habeat, idemque si libertatem vel si obligauerit sibi libertatem aut libertatem in hoc vt operarum nomerdem accipere, vt se actio ingressi admittat libertas. Quinque igitur ad summam, & triginta seruorum reperta ex lib. 37. tit. pen. & vlt. sed & magna pars huius tituli reputata videtur ex primo, nisi quod hic aliquando amplius capiatur, qui & quibus ex causis manumittere non possunt. CVIAC.

I. VLPIANVS *libro primo ad Sabinum.*

ELfius † libro duodecimo Digestorum vtilitatis gratia motus fuerit dum ‡ ita natum manumittere posse ait.

II. IDEM *libro tertio ad Sabinum.*

SErvo competere non potest libertas ‖, si relegatus moratus sit in vrbe.

Elisio data in testamento legata vtilis impedit libertatem dari seruis.

III. GAIVS *libro secundo de legatis ad Edictum vrbicum.*

SI optio § hominis data sit, vel indistincte † homo legatus sit: non potest heres quosdam seruos vel omnes manumittendo, aut exercere ¶ aut minuere ‖ ius electionis. Nam optione siue electione serui data, quodammodo singuli sub conditione † legati videntur.

VI. VLPIANVS *libro tertio decimo Disputationum.*

SEruum ‖ pignori datum manumittere non possumus.

V. IVLIANVS *libro sexagensimoquarto Digestorum.*

CVm hereditas soluendo non est, quamuis heres locuples † existat, libertas ** ex testamento [non] competit. si autem is qui soluendo non est, hoc modo libertatem dederit: *Si creditoribus meis soldum solutum fuerit, Stichus liber esto:* non potest videri fraudandorum creditorum ** ** liberos esse iussisse.

2. ¶ Si Titius nihil amplius in bonis quàm Stichum & Pamphilum habeat, eosque stipulanti Mæuio ita promiserit °, *Stichum aut Pamphilum dare spondes?* deinde cùm alium P creditorem non habetet, Stichum manumiserit; libertas per legem Aeliam Sentiam rescinditur ¶. Quamuis enim fuit in potestate Titij, vt Pamphilum daret: tamen quamdiu eum non dederit, quia interim mori possit ‖, non sine fraude stipulatoris ‖ Stichum manumisit. Quòd si solum Pamphilum dari promisser, non dubitatem quin Stichus ad libertatem peroenire: quamuis similiter Pamphilus mori possit. Multum enim interest, conteneatur ipsa stipulatione is qui manumittitur an extra obligationem sit. Nam & qui ob aureos quinque Stichum & Pamphilum pignori dederit, cùm vtercque eorum quinùm aureorum alter facilè possit mortalitàs contrà, cùm nec prius, nec post manumissionem interuenerit ne ipsa fraudet ‖ *vel in fraudem.*

r ¶ Pone. Nota debere ‖ inspici quod est ex præsenti, non quod ex futuro, *sic ff. quod metus caus. l. Iulianus autem in fine, & ff. quod vi aut clam. l. si alius. § ult. autem & de re iudicata l. ff. quæ ab eius. & l. proxima.* ACCVRS.

s ¶ *Stipulatoris.* No. vtrumque ‖ alternationum esse in obligatione. *sic ff. de fideiuss. l. Gaius. § quia Stichum. & ff. de noua. & l. ff. sine. in prin. & dixi ff. de condit. perem. l. illud.*

a ¶ *Morientes emptore, sic ff. loca l. locatus.* Sed arg. contra ff. *de verb. oblig. l. centesimus § fin.*

b ¶ *Præterea.* i. primum. *vt & ff. de præscr. verb. l. naturalis. § . ait enim do.* qua statim recipit interpretationem. Ioan. dicit primum. i. ‖ melioreus. quæ illa sit, dicit.

c ¶ *In intra duos menses. Sic & in l. vlt. C. de fideicom. liber. Vide de capit. i. ff. de præscrip.* CVIAC.

a Primum pro melioreu.

d ¶ *Surdum.* Quidam habent mutum. l. Celsus. & sic de surdo tantùm dicit. alij habent mutum, *surdum, &c. & sic* est contra. *C. qui test. fa. pos. l. diuersis.* §. re-gula. Sol. hic separatum ‖ erat vitium: ibi non. Vel hîc à principe impetrauit: vt ff. *de re-stat. §. mutum. &* facit ff. *de tefta. milit. l.* 9.

¶ Vide de hac l. Alia Senten Augustum Fe-linū. ad c. Ea-dem. ad Alc ibi, ac-ſon. 2.2.12.

a Mutus non furdus, manumittere potest.

SErvus.] CAIVS. Iudex relegauit seruum propter delictum ipsius serui. dominus istum seruum manumisit, non tenet libertas. FRANC. ACCVRS.

e ¶ *Libertas.* post sententiam seruum relegatum, per sententiam iudicis dominus manumisit, non tenet libertas: imò est pœna augenda: vt ff. *de pœn. l. capitalium. §. in exulibus.* & facit ff. *de pœn. l. fratres.* Sed hæc e pœna non videtur seruo competere: vt ff. *de accusat. l. hoc accedere. §. omnibus.* quæ est contra Sol. de facto hîc iudex fecit. Vel dic tenet quò ad corporis cruciatum, non quò ad Exilium, quæ non fit cinis. Vel solue vt ibi. Item vide-tur libertas ipso iure ‖ Romæ stari: vt ff. *de ſta. homi. l.* ea verbe. quæ est contra. Sol. vt ibi.

e seruus non relegari potest.

SIpius]CAIVS Legauerat mihi Francisco vnum de seruis suis quem vellem. Vel fic: Simpliciter vnum de seruis suis mihi legauerat, non experimendo quem. interim antequàm eligam, heres tum non potest aliquem de illis seruis manumittere, cùm singuli videantur mihi legati sub conditione. FRANC. ACCVRS.

f ¶ *Si optio.* Legatum generaliter relictum hic [vt & alibi sæpe] comparatur legato optionis, tamen in multis differunt. Vide scripta *ad l. 5. ff. de leg.* 1. CVIAC.

g ¶ *Inutiliter.* Lin genere, quo etiam casu habet electionem legatarius. vt *ff. de leg 3. §. generaliter.*

h ¶ *Seruum.* manumittendo omnes.

i ¶ *Sub conditione.* vtrisque enim ita videtur mihi legatus, si velim. & sic non posſunt manumittere. ff. *ad l. Cornel. de fal. & ff. de manu. l. seruum.* ¶ Item nota differentiam ‖ inter eum qui habet optionem à testante, & eum qui habet à legeficiere hanc lex parisiis: vt notatur *ff. de optio. leg. 1. §. in prine.* ACCVRS.

k ¶ *Seruum. Adepta* ‖ est nobis licentia manumittendi aliàs lege, vt in minore: aliàs nostra voluntate effi-cieretur hoc. Azo. & ff. *de manu. l. is. & C. de ſer. pr. da. l. 1. §. & ff. de pa. d. fratres. in fi.*

b Opinem & refutare & à lege habere dicitur. à Manumitti-di licentia nobis adimitur, lege, & voluntate.

CVm *hereditas.*] CAIVS. Debitor plurium existens non soluendo in fraudē creditorū non potest relinquere libertatem seruis suis, licet quæsiē dixerit sibi faciat. sed si sic reliquat, seruī ineūnt liberi cùm creditoribus meris erit satisfactum bene omen. [Si TITIVS. ¶ Promisisti mihi Stichum aut Pamphilum. aliquem eorum non potes inuitus manumittere: licet si solumis vnum, aliam bene poteris manumittere: licet si solumis vnum tantùm promiseris. para Pamphilum. nam Stichum bene poteris manumittere. hic & ſi obligasses mihi Stichū & Pamphilū pro quinque quæ mihi debebat. nam interim nullum eorum poteris manumittere. & hæc sunt verā de debitore qui nihil aliud in bonis habebat. si autem alia bona poſſet istos seruos habebat: nunc vnum de his potest manumittere: eſt & vno de seruis mortuo vel manumiſſo, soluēdo ſit. nec adēūtiū casus ſpectandi sunt. nā ſi ſpectares, iā qui de seruis suis vnum incertū promiſiſſet, nō poſſet manumittere aliquem de seruis. quod eſt falſum. & h.d. hic §. cum lege ſeq. FR. ACC.

* Solendi gratia.

l ¶ *Locuples.* ex aliis propriis suis bonis.

m ¶ *Libertas. in fraudem* creditorum relicta. & facit C. *de ſe. ma. l. in fraudem. & ff. ad l. ſi mortis. in prine. & §.*

n ¶ *Creditorum.* vt ff. *de manumiſſis teſtam. l. ſi quis ſeruplus. in fi.* vbi plenè dixi.

o ¶ *Promiſeris* ſtipulanti Stichum, &c.

p ¶ *Alium.* i. quàm illum stipulatorem.

q ¶ *Reſtituitur.* Speciale: quia ambo sunt in obligationem & quia alter facilè poteſt mortalitàs contrà, cùm nec prius, nec poſt manumiſſionem interuenerit ne ipſa fraudet *vel in fraudem.*

c Promiſſis eſt futuris in dubio inſpicimus.

d Alternatiuorum vtrique eſt in obligatione.

a ¶ *Nemo*

480/C.IV.K.5-3, 315-316
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

fit, neuter manumitti * potest. At si Stichum solum pignori dederit, Pamphilum non videtur in fraudem creditoris manumittere.

Testator si testamento suo confirmat codicillos postea ab eo confectos: & efficitur non soluendo testamento facto: libertates data in codicillis non valent, ne fraudentur creditores.

VI. SCAEVOLA *libro decimo sexto Quæstionum.*

VLianus de eo ᵇ loquitur, qui in substantia nihil aliud ᶜ habeat. Nam si habeat, quare non dicetur vnum posse manumitti? quia & vno mortuo soluendo est ᵈ, & vno manumisso ᵉ: ideo ergo est: nec aduentitij ᶠ casus computandi sunt: alioquin & qui vnum & certum * ex seruis suis promisit, neminem manumittet ᵍ.

VII. VLPIANVS *libro secundo ad Vrsinium Fronton.*

SI quis integris facultatibus ʰ codicillos confirmauit ⁱ: deinde cùm consilium creditorum fraudandorum cepisset, libertates codicillis dederit: obtineri non potest quo minùs lege libertates interpellarentur. Nam consilium testatoris fraudulentum non eo tempore obseruatur, quod † codicilli confirmantur, sed quòd * libertas codicillis datur ᵏ.

Quod vna via prohibetur, prohibetur & alia. l. d.

1. ¶ Minor ˡ annis viginti cum seruum manumittere † vellet, nec iustam causam ad consilium manumittendi haberet: tibi eum vt manumitteres dedit. Negauit eum Proculus liberum esse: quoniam fraus legi facta esset.

VIII. AFRICANVS *libro tertio Quæstionum.*

CVm is qui sub conditione debet ᵐ, manumittat ⁿ fideicommissi * causa ᵒ, lex Ælia Sentia locum habet ᵖ.

Nec minores possunt in fraudem creditorum libertatem relinquere, hoc dicit.

1. ¶ Si miles iure militari testamento facto libertates dederit in fraudem creditorum, & non soluendo moriatur: impediuntur libertates.

IX. MARCIANVS *libro primo Institutionum.*

ILle seruus liber non erit ᵖ qui coëgerit vt eum dominus manumittat, & ille perterritus seripsit liberum eum esse.

1. ¶ Item nec ille liber fieri potest ᵠ, qui à domino non est defensus in capitali crimine, posteáque absolutus est.

2. ¶ Qui hac lege ʳ venierint, ne manumittantur, vel qui testamento prohibiti sint manumitti, vel iussu præsidis prouinciæ, licet manumittantur, tamen ad libertatem non perueniunt.

X. GAIVS *libro primo rerum cotidianarum, siue aureorum.*

IN fraudem creditorum manumittere videtur qui vel tam eo tempore quo manumittit, soluendo non est: vel datis libertatibus desinarus est soluendo esse ˢ. Sæpe enim de facultatibus suis ampliùs quàm in his est, sperant homines: quod frequenter accidit his qui transmarinas negotiationes, & aliis regionibus quàm in quibus ipsi moriantur, per seruos atque libertos ᵗ exercent: quòd † sæpè attriti istis negotiationibus longo tempore id ignorant, & manumittendo sine fraudis consilio indulgent seruis suis libertatem.

XI. MARCIANVS *libro decimo tertio Institutionum.*

IN fraudem ciuitatium manumissi, ad libertatem non veniunt, vt Senatus censuit.

1. ¶ Sed nec in fraudem fisci datas libertates procedere, principalibus constitutionibus cauetur ᵘ. Sed diui fratres rescripserunt: Non vtique si debitor fisci manumiserit ˣ, libertates impediuntur: sed ita, si cùm non erat soluendo, in fraudem manumisit.

Lex quæ generaliter loquitur ex defectu rationis, non restringitur, vt lucris amissis euitetur. BART.

---

a ¶ *Neuter manumittit. sic*]. *de suo. Item qui §. Papinianus. &* conf. *Lucas §. fin.*

b ¶ *Vlianus de eo.*] *Præmissore in superiori l. §. fi.* ACCVRS.

c ¶ *Nihil aliud præter Stichum & Pamphilum.*

d ¶ *Soluendo est.* Sunt hæc duo similia quo ad hoc vt de bonis exeat. *vt*]. *de fol. l. si mihi alienum.*

e ¶ *Aduentitij.* ¶ *No* ². *vt*]. *de re iudic. l. si quis ab hæc. & ff. de in ius. inr. l. i.* Sed argum. contra ff. *de neg. gest. l. diuortia. §. fin. & si fuerit. &c.*

f ¶ *Neminem manumittet.* quod est falsum. sed cur ficus in legato in græce: vt ff. *eod. l. si optio. &* respon. quia ibi habet vindicationem legatarij, quam hic habet promissor.

g ¶ *Quæ.* [CAIVS. Titius existens debitor maiorem, & soluendo, fecit testamentum: & in eo testamento confirmauit codicillos quos fecerat. antequam faceret codicillos, effectus est non soluendo, & in his codicillis reliquit libertatem seruis suis, si ficus si non soluendo, & sic in fraud. cre. an hæ libertates valeant, quæritur. Et dicitur quod non. rationem dubitationis habes in litera. [MINOR.] Minor xx. an. cùm ᵇ non habeat iustam causam manumittendi seruum, vendidit eum mihi hoc pacto vt eum manumittam. dicitur quòd non valet hoc pactum, cùm in fraudem legis Æliæ Sentiæ sit factum. FRANC.

h ¶ *Confirmauit.* testamento. quod non erat necesse, cùm * possit fieri tunc fecit si anté, secundum hæc iura: vt ff. *de iu. co. l. si quis cum. §. testamento. & l. ante cubitum.*

i ¶ *Datur. sic* ff. *de testa. manu. l. i.*

k ¶ *Adimi.* facit ff. *de fer. æstiu. l. si manu.* Sed contra ff. *de manu. l. iu. §. fed & si minor.* Solu. vt ibi. Item facit ff. *de man. vind. l. illud. §.*] Sed ibi fibi.

l ¶ *Minor.*] CAIVS. Heres seruum sub conditione legatum interim manumisit. dicitur quòd libertas non tenet. Secundò dicit Miles iure militari fecit testamentum, in quo in fraudem creditorum reliquit libertatem seruis suis: & non erat soluendo. non tenet libertas. FRANC. ACCVRS.

m ¶ *Debet seruum.*] & ex testamento. si autem ex contractu interim manumisit, & ad æstimationem tenetur vt]. *de curb. edil. l. si seruum. §. fed si sit.*

n ¶ *Manumittat.* pendente conditione.

o ¶ *Fideicommissi causa.* hoc determinat vel verbum *debet*, vel verbum *manumittat.* vt quia ab alio fuit rogatus.

p ¶ *Locum non habet.* conditione exhibente. *secundum quosdam.* Tu die simpliciter non tenere libertatem. vt ff. *eod. Lig. &]. eod. l. generaliter. §. fi. & ff. de manu. l. seruum. & arg. ff. quemad. ser. amit. Lucas §. fin.*

q ¶ *Ille seruus.*] CAIVS. Dominus meus à Seio sibi illato seruum manumisit. non tenet libertas. Secundò dicit: Dominus non defendit seruum accusatum de aliquo crimine: seruus tamen se bene defendit: & absolutus est, non fit propter hoc seruus liber. Tertiò dicit: Emptor qui emit seruum hoc pacto, ne eum manumittat, manumittere non potest, idem de hærede prohibito à testatore ne seruum manumittat. idem de quolibet domino serui prohibito à iudice ne seruum manumittat: nam manumittere non potest. & manumissus de facto, non efficitur liber. FRA. ACCVRS.

p ¶ *Ille seruus liber non erit. sic*]. *eo. l. si pronuncio.* Sed contra ff. *quod me. cau. fecerit. §. idem.* Solue vt ibi.

q ¶ *Fieri potest.* hæc ratione, quòd non defenditur vt ff. *de stat. homi. l. seruum.* vbi plenè go. ¶ Item not. quòd potest eum defendere dominus vel hic, &]. *de accu. l. si cui. idem Imperator.* quod intellige vt ibi pro eo faciat, vt C. *de accu. l. si cui illatum.* ¶ Item videtur quòd ᵇ accusari de capitali non possit accusatus ff. *de accu. l. hoc accusatio. §. fin.* quæ est contra. Sed hæc secundum illam.

r ¶ *Qui hac lege.* facit ff. *de manu. l. seruum hac lege. & C. qui non possunt ad libert. præst. l. i. & v. &* C. *si manu. in fac. all. l. ea quidem.* Sed contra. C. *de condic. ob. caus. Lex quidem.* Sol. plenè vt ibi dicto.

In fraudem creditorū.] CAIVS. Qui manumittit in fraud. credi. non tenet manumissio. & ille dicitur manumittere in fraudem, qui vel scpore quo manumittit, non sit soluendo: licèt non habuerit animum fraudandi creditores: vel quia sperabat plus habere in bonis quàm habeat. Item debitor ciuitatis in fraudem eius manumittere non potest. Idem debitore fisci. & hoc est verum si non sit soluendo: alias autem debitor fisci bene potest manumittere. & hoc dicit hæc lex cum seq. FRANC. ACCVRS.

s ¶ *Soluendo esse.* vt *desinat qui ma. non licet. §. in fraudem.* exigitur etiam quandoque fraus: vt ff. *no. C. qui ma. non pot. l. i. §.* facit ff. *præsi.* Sed arg. contra C. *de resti. vend. l. quisquis.* ADDITIO. Solue secundum Bar. hîc quòd ibi patrimonium erat de propinquo in rebus immobilibus: hic secus. Quando autem quis præsumatur suum patrimonium scire, vide per Bar. *in Auth. sed cum testator. C. ad l. Falc.*

t ¶ *Liberos.* alias *liberos. & alias liberos.*

u ¶ *In fraudem.*] *Caueatur.* vt]. *de in. ius. §. fi. in fraudem §. à debitore.* ACCVRS.

x ¶ *Manumittere. vt & C. de fer. pign. da. ma. l. fi. &* non sit lapsus decennium.

---

a Seruus non videtur fit liber, quòd à domino non fuit defensus.

b Accusari de capitali crimine seruus non potest.

c Manumissio contracta vel testamentum impedire, non potest eum cui data est libertas. Prædicta consuleuere non fuisse vera.] In archetypo quod ait lege, in dicto allegato tñ quæ. aut ꝙ.

480/C.IV.K.5-3, 317-318
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

decennium vt ¶ *ad l. Iulian. de vi priuat.* Ancilla *& ¶ seq.*

PROSPEXIT.] CASVS. Cùm maritus iniuriam vxoris suæ cum suis seruis ferre nolueret, diuertit ab ea, & accusat eam de adulterio. dicitur quòd in quadam lege cautum ne vxor posset manumittere vel alienare seruos intra certum diem. f. sexagesimum. & hoc statutum ideo fuit, ne serui quæstiones subeundo cognoscerent. & hoc intelligas etiam de illis seruis mulieris qui stabant in villis, & etiam de his quos post separationem acquisiuit bono vel malo modo. [PATER VERO.] Item pater, item mater huius vxoris prohibentur seruos vendere vel manumittere quos concesserant ei filiæ in vsum eiusdem. De seruis aut vel aute tandem dicit quod tempus sit istud intra quod prohibetur alienatio vel manumissio. & certè est tempus duorum mensium, duobus ergo mensibus elapsis possunt manumitti, licèt nondum finita sit causa adulterij: exceptis seruis qui iam erant destinati tanquàm conscij vel quasi nocentes huius criminis: qui non debent manumitti nisi finita causa adulterij. Posthæc dicit: hæc quæ dixi de patre vel de matre, habent locum etiam si hæc filia decessit intra duos menses. Vel dic: etiam si ipse pater vel mater decedat intra duos menses, vt serui eius non possint interim alienari, vel legari. si autem intra hoc tempus manumittat: tenet post ipsum tempus. Sed pone quòd maritus decessit intra duos menses. adhuc serui non possunt manumitti. nec est vis suæ ipsa repudiauit virum, sine contra. si autem mortè mariti vel bona gratia solutum fit matrimonium: manumissio vel alienatio non impedietur. Sed pone quòd constante matrimonio mulier dum diuortium cogitat, vendidit vel manumisit seruos, & postea repudiauit virum: & nunc vir eam accusat de adulterio: reuocabitur iam præfata. Vtrimò dicit quod verbo alienationis, omnis alienatio continetur. & hoc dicit hic § cum lege seq. & seq. FRANC. ACCVRS.

a ¶ *Prospexit.* statuendo. ACCVRS.

b ¶ *Legislator.* scilicet legis Iuliæ de adulte. vt *C. ad legem Iul. de adult. l. verbo.* ¶ Quis autem fuit hic ➡ lator, habes ¶. *de adult. in prin. vers.* ¶ Et hic not. prohibitionem b alienationis alicuius rei posse fieri ex causa à iudice. *fac* ¶ *de polli. l. de pollicitationibus. & ¶. de curat. fur. l. Iulianus. &* ¶. *pro emp. l. qui fundum.* §. *qui seruo.*

c ¶ *Diem.* sexagesimum vel ¶ *ad l.* §. *Sextus.*

d ¶ *Alienare.* large accipe: vt ¶ *ad l. sed si maritus in fi.* ACCVRS.

e ¶ *In agro.* id est, in villa. *fac* ¶ *quæ seruitus. reg. l. scindendum circa prin. l.* Et est contra. *C. de adulte. Leo adultery.* Soi. vt ibi. Item contra in patre, vel matre, & non mulierem vt ¶. §. *patet.*

f ¶ *Lex scripta est.* prædicta de adul. ¶ Sic ergo not. stari c ver-

bis legis. *fac* ¶ *de leg. inf. l. non aliter. & de exorci. l.* §. *si in qui &* de hoc plene dixit ¶ *de lib. & posth. cod.* non possunt. ¶ Item vbi a lex non distinguit, nec nostri hic, & not. ¶ *de pœn. l. a præse.* & hoc nisi talia lex distinguatur ex duabus legibus patet vt ¶ *de cruen. fil. & de iniuriis. &* ¶ *de hered. instit. l.* §. *penult.* Item ex aliis duabus: vt ¶. *de pubbl. l. Imperator. &* ¶. *ad municip. l. ordine.*

g ¶ Item not. quòd non licet alicui verba legis offendere b. & sic facit pro Placen. *quod no. C. de leg. & senatusconsult. l. non dubium.*

h ¶ *Filia.* & sic possunt scire. *fac & C. de repu. l. consensu.* §. *super pluspetitione.*

i ¶ *Prohibuit manumittere.* seruum in vsum filij datum: vt patet ex superioribus duobus dictis.

k ¶ *Augustissimus.* f. sexagesima a diem: vt *hic subtitit. & C. de adulte. l. verba.* ACCVRS.

l ¶ *Finitur.* interrogatiue. & respond. q. d. nulla.

m ¶ *Suffectum.* quod cum ipsa seruus fecerit adulterium.

n ¶ *Quæstiui.* hoc expone vt ¶. *de iniur. l. item apud.* §. *quæstionem. & ¶. de quæstionib. & ¶. ad Sil. l.* §. *quæstionem. &* facit ¶. *de adult. l.* §. *postulauerit.*

o ¶ *Nouerca.* ipsimet.

p ¶ *Aute seu tam.* aliàs *item.* aliàs *quæstionem.* & aliàs *cognitionem.*

q ¶ *Decedat.* fi. filia. & facit *C. de adul. l. fin.* Vel dic ipsi patri & matri: & tunc poterunt alienare: puta liberam relinquendo, vel legando. ACCVRS.

r ¶ *Alienare.* large d accipe vt ¶. *ad l. sed si maritus. in fi.*

s ¶ *Quod si vltra.* si habes vltra. plenum est. sed si intra, tunc corrige prosint superiora l. propter. vel in totum. vel falsum ➡ manumissione: de qua sola hic reperit, non de alienatione. Vel die statim, scilicet lapso tempore: vt ¶. *fi præmortuo. &* ¶. *fin.* Vel vtrum non e debent seruire l. falcem tamen tenetur *hic fac* ¶. *quando ap. fa.* §. *Iulianus.*

t ¶ *Ed si maritus intra.* ¶ *Pone necesse.* adulterum vel etiam filiam: & sic patet f filiam accusat. vt & *C. qui accusare non possunt. l. propter.*

u ¶ *Sed si maritus.* Vide scripta *ad l. vlt. C. ad l. Iulian. de adult.* CYAC.

x ¶ *Suprascriptas personas.* Legend. *supra scripta persona.* Id est, mulier. maxet. CYAC.

y ¶ *Dimissa.* i. siue virum ipsa §. siue vir eam reliciat.

z ¶ *Pœna.* vt deportatione b. nec illa seruat in eam affectionem vt *C. de rep. l.* §.

a ¶ *Gratia.* vtrisque ! volentes vt *in Auth. de nup.* §. *diffrahuntur.*

b ¶ *Manumittat.* *fac* ¶. *de manu. l. qui pœna. in fi.*

c ¶ *Alienationem.* *fac C. de rei. a. non adic. l. fin.*

a Exabi dicit. tuit, homo nihil generi non potest, nisi alia lex distinguat.

b Legis verba offendere non licet.

c Tempus a. gustissimum. pro sexagesima diebus.

d Alienationis verbum. latissimè patet.

e Patris quasi timens quæ seruitia prohibentur.

f Arrogare filium patri potest, adde *c. emancipati. vers. de vi ind. de quo per Bart. in l. 2. in princ. & l.* §. *si in potest. supra de adult. & stupr. in fi. de accusat. vbi omnes communiter sequuntur.*

g Repudium vero non potest mittere.

h Matrimonia parua fulcrant.

i Bona quæ fieri intelligitur, quod ipse contrahendi, simul confirmabit.

* al quærit.

† Per textus l. possunt non possunt permittere formam ipsius legis in eisdem formulis disponendo. Bald.

† Lex ipsa dicit, seruanda tamen est. c. seruum. 6. quæst. 3. & ad exemplum. de præscriptionibus.

* Sic addit Tuscus. sive esset in archetypo, quæsiti.

† Flor. prohibitio.

* Flo. quæstionem.

a Legis Iulia de adulteriis anchor quis fuerit.

b Alienationis prohibitio ex causa à iudice fieri potest.

c Verbis legis stari oportet.

† Lex scripta est.

Papinian. ait.] CAYS. Quæritur an accusatus de crimine lesæ majestatis possit manumittere seruum suum? & dicitur quòd non: imò quod pœna est, damna ex quo commissi hoc delictum, non poterit manumittere. [IVLIANVS.] Pater meus mihi filio permisit vt Sciehum seruum suum manumittam, post mortem eius ignorante eum mortuum manumisi, non tenet manumissio. IDEM RESPONDIT. a ¶ Reus id est, accusatus. ACCVRS.

b ¶ Prius aliàs plus, aliàs prius. & facit C. ad leg. Iul. maiest. l. fin. & ff. de accusat. adulteriorum. & ff. de manum. l. qui pœna.

c ¶ Liberum. Imò contraue ff. de manu. vind. l. si pater. Solut. hîc fabricabantur quæstiones adulterij. 2. Vel hîc mentitur testatorem: ibi non. 3. Vel hîc mentitur filium: ibi non.

SI cùm fideicommissa libertate.] CAYS. Minor xx. ann. debebat libertatem seruo dare ex causa fideicommissi, vel quia hoc pacto emerat: vendit minor hunc seruum hoc pacto vt manumittatur. valet hoc pactum. si autem minor habens partem in aliquo seruo, partem suam vendat hoc pacto vt manumittatur: non valet hoc pactum, nisi talem causam habeat hic minor, quòd ipsemet potuisset eum manumittere. [NE QVIS.] Lege Ælia Sentia cauetur ne quis in fraudem creditorum seruum manumittat. sed qui dicuntur creditores? Respon. illi qui habent actionem ex quacunque causa contra hunc manumittentem. [ARISTO.] Manumissus à debitore fisci, & in fraudem fisci, reuocatur in seruitutem. nisi diu, id est x. ann. theorit in libertate. Item ex quæ conjunctur in fines debitoris fisci, in eius fisci fraudem tenet annus.

[SI SVB CONDITIONE.] Qui debebat alicui pecuniam, puta c. sub conditione, interim manumittit seruum. Dicitur quòd hic seruus statuliber interim est, nam auertat conditio debiti, & sic fit heres non soluendo & hoc casu reuocatur libertas ant non extat: tunc tenet. [SI VOLVNTATE.] Filius voluntate patris seruum paternum manumisit siue filius sit pater siue non soluendo patrem, non tenet manumissio. FRANC. ACCVRS.

d ¶ Debeatur. seruo minoris à se minore.

e ¶ Alimenta. facit ea lege. & facit C. de manu. vind. l. cùm in prin. & de manu. vin. l. si pupillus in prin. seruus si non deberetur vt C. ad l. Iul. de vi pub. l. si quis integris. §. minor. Item facit C. de fideicom. lib. l. minor.

f ¶ Intelligatur. & facit Tarrud. l. si quis §. minor. ACCVRS.

g ¶ Lege. Ælia Sentia: vt Inst. quo manumitt. non possunt prin. ACCVRS.

h ¶ Ex causa. & sic largissimè h. vt & ff. de cur. pote. l. ij. & in Autent. de fideiuss. § etiam illicitè. & ff. de verb. sign. Creditor.

i ¶ Debere. quod licet vt Tarrud. Lia fraudem.

k ¶ Diu. diu l poo decennio. sic ff. de adquir. poss. l. ij. §. fi. seruus. sic etiam dicimus diuturni d mores, & diuturna e consuetudo. Quandoque pro quinquennio ponitur: vt ff. de fur. prædi. l. j. §. quod dictum. Quandoque pro anno: vt ff. de fur. cohæ. l. j. §. Iurian. Quandoque pro biennio: vt ff. locat. Lucius Titius. & facit ff. de

XV. PAVLVS libro primo ad legem Iuliam.

QVæritum est, an is qui maiestatis crimine reus * factus sit, manumittere possit: quoniam ante damnationem dominus est. Et Imperator Antoninus Calpurnio Critoni rescripsit, ex eo tempore quo quis propter facinorum suorum cogitationem iam de crimine sua certus esse potest: non a prius b conscientia delictorum, quàm damnatione ius datæ * libertatis eum amisisse †.

1. ¶ Iulianus ait: si posteà quàm filio permisit pater manumittere, filium ignorans patrem decessisse, manumisit vindictamque fieri eum liberum c. Sed & si viuit pater, & voluntas mutata erit: non videri volente patre filium manumissse.

XVI. IDEM libro tertio ad legem Æliam Sentiam.

SI cùm debeatur d, minor viginti annis seruum vendat vt manumittatur, vel quia hac lege emerat: non impedietur alienatio e.

1. ¶ Si partem quam in communi seruo habet minor viginti annis, manumittendi causa tradat: nihil aget. Sed si cùm ipse causam probare posset, tradiderit: nulla fraus intellegetur f.

2. ¶ Ne quis creditorum fraudandorum causa seruum manumittat, hac g lege cauetur. Creditores autem appellantur, quibus quocunque ex causa h actio cum fraudatore competit.

3. ¶ Aristo respondit, à debitore fisci, qui soluendo non erat, manumissum, ita reuocari in seruitutem debere i, si non diu k in libertate fuisset, id est, non minùs decennio a planè ea quæ in fraudem fisci in fines eius l collata sunt, reuocanda.

4. ¶ Si sub conditione alicui m pecunia debeatur: quasi statuliber erit à debitore manumissus, vt pendeat libertas ex conditione n.

5. ¶ Si voluntate patris filius manumiserit o: siue pater, siue filius sciat soluendo patrem non esse, libertas impedietur.

XVII. IDEM libro singulari de Libertis.

SI priuatus conclus à populo p manumiserit, quamuis voluntatem accommodauerit, tamen non erit liber. Nam & diuus Marcus prohibuit ex adclamatione populi manumittere.

1. ¶ Item non fit liber, si mentitus dominus, ne à magistratibus q castigaretur r, dixit esse liberum, si non fuit voluntatis s † manumittendi.

2. ¶ In his quos intra certa tempora non licet manumittere, si testamento acceperint libertatem: non testamenti t facti, sed competentis u libertatis tempus inspiciendum * est.

XVIII. IDEM libro decimoquarto ad Plautium.

SI mortis tempore † soluendo sit heredi tas, si tamen cum adiitur, desierit esse soluendo: libertas à testatore in fraudem creditorum relicta non competet. Nam sicut aucta hereditas prodest libertatibus ita nocet deminuta *.

1. ¶ Si is cui libertas relicta est, iussus sit heredi dare tantum quanti est, & liber esse: vindicamus an adhuc fraus sit creditorum x: quia heres mortis causa

a ¶ Alimenta creditori.
b ¶ Creditores. fin. dele.
c ¶ Manumittere quod potest: vt ff. de manumiss. vindict. l. ij. pater.] CAYS. Si luminosi sensi cuiusdam a populo seruum manumittit, non tenet manumissio. Item si dominus sua die coram iudice dixit, hic est liber, tolera quod tuus eum castigauit: quod fecisti si fecisti eum seruum: non propter hoc efficitur liber. Item si testator reliquit libertatem tali seruo, cui non poterat dari vsque ad quinquennium, vt qui tali pacto cum emerat: debebitur tamen veniam ei quinquennio libertas. FRANC.
d ¶ A populo aliàs populum & tunc facit C. de his qui manum. non possunt. l. dominorum. & ff. de appell. l. ij. conflat. 2. Aliàs est à vulgo, scilicet populi & tunc idem. 3. Vel dic quod ab ipso seruo qui villicus erat. & tunc facit supra quod vi aut cau. l. manum. §. idem Pomponius. Solu. ibi ab eunuchus priuato fuit conductus ibi non.
e ¶ Non à magistratibus. id est, à tutoribus. Gl. ci venium. Vide si supra ad l. Iul. iuriss. CYAC.
f ¶ Castigaretur. fustibus cæderetur.
g ¶ Fauorem. dispositiuè sed ¶ enunciatiuè fuit, per quam non datur libertas: vt hic. & C. de testam. milit. l. ea lex. & de infra. l. verum. ¶ Sed arg. contra, supra de conditio. pecu. l. Titius. 2. Item arg. contra. Instit. de adopt. in fin. Sed expone vt ibi. 3. Item dicunt hic quidam quòd hic seruus sit denegatio huiusmodi collusionem, per l. iuste de colla. Aregen. ff. Sed ibi fuit etiam senoncia.
h ¶ Competentis. vt si non potuit tunc manumitti, sic libertate dispertet per hoc. ACCVRS.
i ¶ Competentis. quod est à die adita hereditatis d: vt C. de ædicto. ædend. l. j. §. in manifestum. si ergo tunc esset tempus prohibitionis, erit liber aliàs non erit. Vel die seruo competentis. id est, in quo transierit tempus prohibitionis, vt quandocunque illud fit, fiat liber: vt supra eod. l. quod si intra. secundum vnam expositionem. & facit supra de hered. instit. l. fratres alienum. §. qui fideicommissariam.
k ¶ Mortis.] CAYS. Testator reliquit libertatem, & decessit: & hoc tempore erat soluendo creditoribus tempore autem adiitæ hereditatis est facta hereditas non soluendo. dicitur quid impediunt libertas. Secundò dicit: seruo relicta est libertas si det heredi tantum quantum seruus valet, an creditores domini per hoc videantur fraudari & dicitur quod sic, cum hoc quod accipiet heres hac de causa, dicatur capere causa mortis & sic non prodesset creditoribus. FRANC. ACCVRS.
l ¶ Dominum. c. Aig. contra. Infra ad leg. Falcid. §. quæritur. & §. ex diuerso.

a Manumittere voluntate patris filius potest.
b Vulgo. populus.
c Item enim si ei voluntatem.
d Itaque non erit liber.
e Ita. si ego de debit. meis manumittendum dem. l. ei.
f Manumissio debitoris fisci. dilectum.
g Libertates competens à die adite hereditatis.
h Correctio. tamen est. obstabit hæredum in hoc a creditoribus.

480/C.IV.K.5-3, 321-322
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-3, 323-324

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-3, 325-326

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

fensu : olim quilibet solidum sit patronus : vt T. *de ri. nupt. l. filia. & l. illud. & de adsigna. lib. l. si ex duobus.* quæ fuit controuersia. Sed dic *omnium*, scilicet * offensorum : secundum P. Sed quid si aliquis de insolenti non vult consentire. Item an renouatio in seruitutem etiam aliorum quos non offendit, prosit: vnum offendendo. Vtrum adiungi possit arg. in casibus secundorum [a].

a ¶ Eum libertum.

b ¶ *Posse.* posuit enim esse non eiusdem gradus patronos & alterius patroni filium: vt T. *de legi. tutr. Lig.* vbi hoc ius renouandi in seruitutem vitra filium non procedit: vt & T. *de verborum significatio. l. si quando.* Fieres cautela sic: vt *dicta l. de legislatione contribuat.* ACCVRS.

c ¶ *Solum enim.* vt *post* T. *decretum supra l. filia. & l. si ex duobus de adsignat. lib. & fin.*

QVæsitum.] CASVS. Manumisit ancillam, & fecit eam iurare ne nubat donec filios impuberes habebit, dicitur quod per hoc iura patronatus non amittuntur: eius perpetuam viduitatem huic fœminæ non imposuit. FRANC. ACCVRS.

d ¶ *Non perpetuam.* fecus si perpetuam: vt *supra de in ius voc. l. adoptionum. §. sed si ad.* Sed idem videtur & si ad tempus: vt *supra de fun. & legi. Cornelian. §. si quis.* quæ est contra. Sol. hîc propriores leuiter tolerantur: quia gratia liberorum libertæ nuptias prohibuit eis imprudenti existentibus. A z o. & facit T. *de iure patro. l. adigere. §. quamuis. & J. Leprosus.*

d Videtur perpetuo iungi non posse. * Aliam Sententiam Græci.

SI non volentem.] CASVS. Manumisit ancillam, filius meus ab ea exegit iuramentum, vel stipulatus est ne nubat. dicitur quod ego patronus debeo ei remittere hoc quod iurauit vel promisit. & si hæc non facio, petinde de iunior ac si illud fecissem. NON PROMERETVR. Manumisit seruum, promisit mihi operas, postea mercedem suæ æstimationem dat. non amitto per hoc aliquod ius patronatus. idem est si promisit mihi operas & aut x. libras. fecit autem ei tantum stipulatus fuit ab eo mercedem certam pro x. libris loco operarum quas promittebat. idem si ab alio nomine eius quod dic vt in gloss. FRANC. ACCVRS.

† De iure patronatus vide hic. I. vel supra de seruitu. & Alex. l. 2. Gen. dier. cap. 19.

e ¶ Rem. filiæ? patroni.

f ¶ *Id ignorat.* quod non remittitur si ex eo quod se ignorare est exactum, non incidit: vt in contrario. T. *de iure patro. l. quamuis. §. sed si. quæsitum.* vnde remittendo non incidet: vt hîc.

g ¶ *Obligare ea.* si illicitis prohibentur inuitus non si † propter inopiam: vt C. *de ope libert. l. i.* ACCVRS.

h ¶ *Consequatur.* libertus, vt perdat patronus contra tabul. quam perdetur si ab initio retinuit mercedem: vt T. *de oper. libert. l. quæ emerunda.* & hoc si habet *præmium.* aliàs *premium.* & tunc dic, huius operæ non conducentur patronus vllum premium. facilicit deincepsque sed quod est ei sponte solutum, non repetatur. & facit T. *mandati. l. si remunerandi. in prin. §. fin.*

i ¶ *Promissi.* alternative.

k ¶ *Non petitur.* quoniam non * præcise ad summam teneatur, vt subiicit: & T. *de iure patro. l. adigere. §.* qui *stipulatur est.* Sed arg. contra T. *de condit. institu. l. quæ sub conditione. §. sed si sub certissima.* ACCVRS.

l ¶ *Vt mercedem.* quod est prohibitum.

m ¶ *Eam.* sc. mercedem. quasi dicat etiam si esset stipulatus ab alio nomine liberti eam mercedem operarum, perinde habeatur ac si à liberto vel perdat contra tab. vt *dicta. de oper. libert. l. quæ emerunda. & Cod. eod. libert. l. si quando.* vbi plenè de hoc dixi. & facit T. *præsti. §.*

DE IVRE AVreorum anulorum.

¶ *Dictum est supra quatenus ea seruitute ad libertatem serui pertineant: nunc quatenus ad quasi* b *negotiationes. & dicimus sic, quia vinc libertis non patrono seruo anulos* c *nisi impetrarint. Vbi de verbis vt not. C. eod. l. si* ACCVRS.

b Quasi negotiatores.

c Anulis aureis qui ex verborum.

LIBERTI CAETERI.] CASVS. Relicta erant alimenta liberto qui exilens libertus impetrauerat ius anulorum aureorum. an propter hoc alimenta sibi relicta iden minus debeantur, quæritur. & respon. quod sic. secus in eo qui eam erat libertus, & habebat ius anulorum aureorum, fecit se per collusionem indicari ingenuum: & postea ab vno de patronis reuocatus est in libertatem d. nam talis non habebit alimenta quæ fuerant relicta libertis nec etiam habebit ius anulorum aureorum. & hoc dicit hæc lex cum sequen. FRANC. ACCVRS.

d Reuocatus.

n ¶ *Liberum acceperit.* quia honor e ei augetur, non condicio mutatur vt T. *de condit. & demonst. l. scita. §. sed si cui.* & non variatio eius f admitti. nam quod g ad quid est libertus quo ad quid non. sic T. *de excusat. tu. l. cum ex ordinatur. & T. de vul. & pupillari quem in princip.*

e Honor augetur patri, & nomen cognitionis non mutat.

f Variatio quandoque admittitur.

g Liberti qui in quibusdam, in aliis non.

o ¶ *Diuersum.* vt ei alimenta non debeantur.

p ¶ *Indicatus.* colludente illo patrono cum quo litigabat.

q ¶ *Tertius.* etiam enim tres patroni vnus qui collusionem detexit italius qui alimenta reliquit.

r ¶ *Beneficium* quod ante? quæritur & habes idem T. *Leprosus.*

s ¶ *Nitra quinque annos.* nam postea non audiretur: T. *de collusio. detec. l. & ex de lib. caus. l. qui de libertate. §. fin.* ACCVRS.

t ¶ *Dicta.* per collusionem.

u ¶ *Deposuit.* per hoc quod fecit se iudicari ingenuum.

x ¶ *Non retinuit.* Sic ergo sententia pro se data illis mocet. & sic est contra T. *de excus. vti iudic. l. tutelæ vers. Sabi.* magis sua voluntas

480/C.IV.K.5-3, 327-328
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

voluntas quàm sententia ei nocuit. cùm enim petiit ingenuitatem, & habuit, videtur renuntiasse * iuri anulorum aureorum: vt ℣ & l. penult. & argum. ff. de condit. indeb. l. ferua. & C. de ingenu. manu. l.). in fin. & eodem modo potest solui C. de leg. & con. l. quod fauore. vt & ibi no. Item arg contra ff. de ineffic. testam. l. nihil. §. fi ciuis filium.

Diuus.] CASVS. Inuitis aut ignorantibus patronis liberti ius anulorum impetrauerunt. dicitur quòd non valet hæc impetratio. FRANC.

a ¶ Acceperant. ff. ℣. eis. §. penult. §. fina. & C. de anulorum aureor. priuileg. l. fi. & C. ad leg. Visell. l.). ACCVRS. ADDIT. Ista lex est valdè nota. secundum Bart. hic, ad hoc quòd omnes qui possunt ex rescripto principis legitimare, non possint spurium b legitimare, nisi vocatis his quorum interest. de quo vide eundem Bart. in l. 9. C. de temp. appella.

Etiam fœminæ.] CASVS. Non solùm liberti masculi, sed etiam liberæ fœminæ ius anulorum impetrare possunt, & iura ingenuitatis & natalibus restitui possunt. FRANC.

b ¶ Possunt. quod c valet ad matrimonia: licèt non ad honores.

Qui libertus.] CASVS. Libertus qui impetrauit ius anulorum aureorum, habetur ingenuus quò ad multa, vt quò ad honores habendos. item quo ad matrimonia, & quò ad familia quę dicuntur in glo. magna hic posita: non tamen potest dicere patrono quin patronus vi fatendat: nam ei bene succedet. & hæc dicit hæc lex & seq. quæ incipit, libertinus. ff. a.

c ¶ Habetur. quò ad multa. Primò d vt habeat tantum ingenuũ quod aliàs non habetur: vt ff. de excus. tut. l. cum ex aduerso. 2. item quò ad hæredem: vt ff. ad Sc. Vellei. l.). in princ.). Item contrahit matrimonia cum actibus: quod patet, quia visus vt ingenuus: vt ff. de ope. lib. l. q. in princ. ¶ Econtrà e in multis vt libertus. Primò in contractibus: vt ff. de ope. lib. l. 2. & l.).). Item vt non voceat in ius sine venia: vt ff. de in ius voc. l. fin & ff.). patronum. 4. Item torquetur pro caede domini vt alii liberti: vt ff. ad Sil. Ladimque erit. & de tabulis dicit lex seq. Sed hodie f omnes sunt fere ingenui: vt in auth. vt lib. de cate. §.). g Libertinus. dic vt ff. Ipsum.

DE NATALIBVS RESTITVENDIS.

Hic plenum ingressum intendis: vt infra l. interdum. in fin. ACCVRSIVS.

Principe.] CASVS. Quidam seruus iuit ad principem, & dixit vt si fuisse natus ex ingenua matre: tamen postea effectus esset seruus aliquo ex causa iusta, & impetrauit à principe se restitui natalibus. dicitur quòd cùm

patronis acceperant *.

IV. VLPIANVS libro tertio ad legem Iuliam & Papiam.

Etiam fœminæ † ius anulorum aureorum impetrare possunt b: & iura ingenuitatis impetrare, & natalibus restitui poterunt.

V. PAVLVS libro nono ad legem Iuliam & Papiam.

Qui ius anulorum aureorum impetrauit, vt ingenuus habetur *: quamuis ab hereditate eius patronus non excludatur.

VI. VLPIANVS libro primo ad legem Iuliam & Papiam.

Libertinus d si ius anulorum impetrauit: quamuis iura ingenuitatis saluo iure patroni nanctus sit, tamen ingenuus intelligitur. & hoc diuus Hadrianus rescripsit.

DE NATALIBVS restituendis *.

TITVLVS XL

Aliter autem casu iure tamen ingenuitatis, sed ingenuitatem plerisque habent, & ius patronatus extinguitur, puta si à principe natalibus restituti fuerint, quamuis quidem ea natalibus restituantur, in quibus homines seruare nondum neque nasci adhuc neque cuiuis iure desinere. l. Imperialis. C. de nupt. CVIAC.

I. VLPIANVS libro secundo Responsorum.

Principe natalibus suis restitutum cum qui se ingenuum natum principi admisit *, si ex ancilla natus est f, nihil videri impetrasse.

Nonnulli in hoc locum Cuiac. Rho. lib. inscriptum antiquum).

Legitimare. Spurium alius (quamdiu non habetur) non potest nisi vocatis his quorum interest.

Ius anulorum aureorum. differunt, vt ingenuus, quibus ceteris habeatur.

Ius anulorum habent, vt liberi, vt requisitus ceteris habeatur.

Libertinus & ingenuus hodie in pœnis est differens.

Natalibus restituuntur ferui in ipsa seruitute: sed manumissi ab eum statu non per eos fiunt ingenui seruitutis.

appareat eum natum ex ancilla, non tenere hoc rescriptum. FRANC. ACCVRS.

e ¶ Affirmauit & postea aliquo iure seruum factum manumissum. aliàs si esset ingenuus, quid posset?

f ¶ Natus est. & ita seruus est. & facit C. si contra ius vel vti. publ. l. 4. & l. ult. & si ingenuus & ibi no. qui se dicit ex ancil. manu. l. fi. & de donat. re. l. fina. Quid autem si dixit se natum ingenuum, & seruũ postea factum manumissum? videtur tenere confessio: cùm se princeps idem confessum si verum dixisset: vt arg. contra. C. si contra ius vel vti. publ. l. 1.

Nondum.] CASVS. Aliquando euenit quòd qui nascitur seruus, efficitur ingenuus: vt si libertinus mox natus ex ancilla mea, & postea manumissus à me, impetret à principe natalium restit. nam efficitur ingenuus: & videtur restitui natalibus, in quibus omnes nascebantur liberi: inspecto iure naturali: ad illis in quibus est natus. & hoc priuilegium princeps non solet cõcedere, nisi consentiat huic petitioni patronus. & erit ille per priuilegiũ hoc plenè ingenuus quò ad omnia. & hoc dicit hęc lex & seq. quæ incipit, Quæris, &c. FRANC.

g ¶ Nati. ¶ Nota contra Py. qui dixit in h eo qui nascitur ingenuus, & postea factus seruus manumittitur, habere locum Instit. de ius. l.). hoc tit. & quia dicitur, natalibus restitui. Sed ho. & non contra: vt etiam natus seruus & postea manumissus impetret: vt hic. sed existens seruus non venit C. de petit. Imperat. offe. l. 3.

h ¶ Instit. de iure naturali: vt Instit. de iure naturæ. §. Iure autem gentium.

i ¶ Venire. vt ff. de Senatusc. Silanian. §.). & C. de Senatusc. l. fin.

k ¶ Confiteatur. vt ff. de confessis.

Quæris.] Videtur. vt & C. de nup. l. imperialis. §. itaque

a Natalibus restituuntur ferui in ipsa seruitute: sed manumissi ab eum statu non per eos fiunt ingenui seruitutis. ferui.

b Libertinus si ius anulorum impetrauit, quid de iure patronatus?

c ¶ Non fecisse. vt & supra eodem. l. interdum. in fin. ACCVRS.

cum. & arg. C. de crimin. sacrileg. l. sacrilegij).

Nec filia.] CASVS. Libertus non debet impetrare restitutionem natalium inuito patrono, si patronus vitam vel filio patroni inuito, si iam decesserit patronus. patrono autem consentiente potest impetrare restitutionem natalium: & hoc impetrato ius patronatus tollitur, & libertus plenè erit ingenuus. petinde ac si nunquam fuerit seruus. & hoc dicit hæc lex seq. FRANC.

l ¶ Nec filia. parte mortua. & facit ff. Ipsum. & Tex. Interdum. in fin. & ff.). Idemque. ACCVRS.

a Patrono.] Debet. Non d ergo potest princeps non petitis vendere eo inuito: vt & ff. l. penult. & ff. tit.). l. Item. & C. de contra. iudic. l.). in medio. nisi ob publicata vitiositatem: vt ff. de officio præt. l. Barbarius. in fi. & ff. de iure fisc. l. diuus. Sed arg. contra. C. de quadri. prescript. Ipsa. in princip. Sed cum expone vt ibi.

480/C.IV.K.5-3, 329-330
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

DE LIBERALI CAVSA.

Supra dictum est de libertate præstanda: nunc de ea tuenda: quod si per causam liberalem, siue quis in libertatem proclamet, siue in seruitutem petatur. ACCVRS.

DE LIBERALI CAVSA.

TITVLVS XII.

*Vis eandem in hoc titulo præponantur prætoriales actiones. Liberalis * enim causa cognitio aut prætorialis actio est de libertate aut de seruitute, de ingenuitate aut de libertinitate: de qua materia * multas constituit, & de libertate quidem agit non ex interdicto quo proclamat in libertatem, sed & aliud fere quidem ex multis. Proponitur etiam in hoc titulo actio in faciem pœnalis aduersus eum qui scienter pro serua vendit, qua emptori ignoranti iure prætorio competit.* CVIAC.

1. VLPIANVS *libro quinquagensimo quarto ad Edictum.*

SI quando is qui in possessione seruitutis * constitutus est, litigare de conditione sua non patitur, quod forte sibi suoque generi † vellet aliquam iniuriam inferri: in hoc casu æquum est quibusdam personis dari licentiam pro eo litigare, vt pura parenti [b], qui dicat filium in sua potestate esse, nam etiam si nolit filius, pro eo litigabit. Sed & si in potestate non sit, parenti dabitur hoc ius: quia semper parentis interest filium seruitutem non subire.

1. ¶ Versa etiam vice dicemus liberis parentium etiam inuitorum * eamdem facultatem dari. Neque enim modica [c] filij ignominia est, si parentum seruum habeat. Idcirco visum est, cognatis etiam hoc dari debere.

11. GAIVS *ad Edictum prætoris vrbani, titulo de liberali causa.*

QVoniam seruitus eorum * ad dolorem nostrum iniuriámque nostram porrigitur.

111. VLPIANVS *libro quinquagensimo quarto ad Edictum.*

AMpliùs puto naturalibus [f] quoque hoc idem præstandum, vt parens filium in seruitute quæsitum & manumissum possit in libertatem vindicare.

1. ¶ Militi [g] etiam pro necessariis sibi personis de libertate litigare permittitur *.

2. ¶ Cùm verò talis nemo alius est, qui pro eo litigat: tunc

Causa liberalis pro actione prætoria.
† *Actiones prætoriales de libertate, seruitute, ingenuitate, libertinitate sunt.*
* *Actionem prætoriam habent illi soli, qui maiores sunt habere.*
† *Infantia gentili sexu, genere seu gentis fortia intelligitur. addit l. mulier. C. de fruct. & lib. Cland.*
a ¶ *In possessione seruitutis.* Idem econtra si de libertate trahitur ad seruitutem: vt *l. cod. Libertatibus.*
b ¶ *Parenti.* i. patri.
c ¶ *Ignominia.* * non. *sic l. quando ap. sic l. 4. §. si qui. & de appell. l. non tantum. & l. de filiofamilias. l. §. sed & si quis suffertur. in fine §. & l. de minor. l. pari pro filio. in prin.* Regulariter cõtra. *l. de procurat. l. Pomponius. in fine.*
d ¶ *Medica.* Sed magna.
e *Tenetis hic quorum nomine agitur, agere posse non petendo personam in cuius libertate.*
f *Amplius puto naturalibus.* parentibus.
g ¶ *Militi.* Speciale, regulariter contra: vt *C. de proc. Lege siquidem.*
A seruitute non discedunt qui pollicitati sunt.
h ¶ *Necessarium.* id est *, ville. & facit *l. de procur. l. feminis.*
i ¶ *Sed & si libertatem. sic & C. eod. principaliter.*
k ¶ *Ad eum. sc. fcilicet parentem.*
l ¶ *Ignorante.* fecus si confendit.
m ¶ *Passus est.* ad pretium patiendum.
n ¶ *Nerua.*] *Paruo. sic & Iulianus de ean. vin. §. & l. de pac. Lucij C. eodem. in fin. & l. fin.*
o ¶ *Pecuniam. sic l. de accus. l. si plures. & l. de lib. hoc exhibi. Lib. §. hoc interdictum. & l. de dam. infec. Lib. rescindo.* ACCVRS.
p *Enimuero.*] *Extraneus.* sic in superioribus non dicit de extraneis quòd admittantur. ACCVRS.

necessarium [h] est dari facultatem etiam matri, vel filiabus, vel sororibus eius, cæteríque muliebribus quę de cognatione sunt, vel etiam vxori, adire prætorem, & hoc iudicare: vt causa cognita & inuito ei succurratur.

3. ¶ Sed etsi libertum [i] meum vel libertam dicam, idem erit dicendum.

IV. GAIVS *ad Edictum prætoris vrbani, titulo de liberali causa.*

SEd tunc patrono conceditur pro libertate liberti litigare, si eo * ignorante [k] libertus venire se passus est [l].

V. VLPIANVS *libro quinquagensimo quarto ad Edictum.*

INteresse enim nostra libertos libertasque habere. Quòd si plures ex memoratis personis existant, qui velint pro his litigare: prætoris partes [m] interponêdæ sunt, vt eligat quem potissimum [n] in hoc esse existimat. † quod & in pluribus patronis obseruari debet.

VI. GAIVS *ad Edictum prætoris vrbani.*

BEnignius autem hoc persequendum est, vt si furiosus † & infans est qui in seruitutem trahitur: non solùm necessariis personis, sed etiam extraneis [p] hoc permittatur.

VII. VLPIANVS *libro quinquagensimo quarto ad Edictum.*

LIberis etiam hominibus, maximè [q] si maiores viginti annis venum se dari passi sunt, vel in seruitutem quaqua ratione deducti, nihil obest quò minùs possint in libertatem proclamare, nisi forte se venum dari passi sunt, vt participauerint * pretium.

1. ¶ Si quis minor viginti annis ad partiendum pretium venit si dari passus est nihil ei hoc pœst viginti annos nocebit [r]. Sed si antè quidem se venum dedit, post vicesimum autem annum pretium partitus est, potest ei libertas denegari [s].

2. ¶ Si quis sciens liberum emerit, non denegatur vendito in libertatem proclamatio aduersus eum qui eum comparauit, cuiusque * sit ætatis qui emptus est: idcirco, quia non est venia [t] dignus qui emit, etiam si scientem prudentémque se liberum emerit. & facit *l. ait. §. & vlt. & Cord. Imm. idem & l. si mancipium. & l. pen.* §. ACCVRS.

Liberis.] CASVS. Liber homo maior viginti annis si passus est se vendi vt seruum, potest proclamare in libertatem, nisi pretium participauerit. [SI QVIS MINOR.] Minor xx. annis passus est se vendi ad pretium participandum, non nocet hoc ei etiam vsucapto maiori xx. ann. Sed pone quòd 20 ne xx. ann. passus est se vendi: post xx. ann. participatus est pretium. hoc casu nocet ei vt non possit proclamare in libertatem. [SI QVIS.] Sciens liberum hominem emit. hic emptus potest petere se in libertatem, quasi scientia aura mihi nocear. sed si aliquis eum emat bona fide à me, non potest amodò se petere in libertatem. [SI DVO.] Duo emerunt liberum hominem: vnus sciens, alter ignorans. quo ad ignorantem venit: & per consequens quo ad scientem. adeo quòd seruus non possit se petere in libertatem. [SVNT ET ALIA.] Aliquando seruus cui est relicta libertas in testamento, non potest petere libertatem, quid enim si dicatur restationem necessam à familia? interim donec hæc causa agitur, perdebit libertas huius serui. & si apparebit hic seruus culpabilis, morte erit dignus. si non nunc manumittetur. [SI QVIS SE SERVITVTI.] Aut quis existens in potestate. probandi. si aut. m hoc est dubium: tunc ante omnia iudex hoc inquirer, & super hoc pronunciabit. FRANC. ACCVRS.

¶ *Maximè. vbi etiam. vel C. de manumiss. in pla. l. fin.* §. nam minores * etiam ignorantes, & etiam sine dilationis: cùm plures sint necessarii vt not. *in fin. & vbi Bart. post. §. pe.*

† *Furiosi & infantis conditio eadem est.*
* *Minores xx. annis.*
† *vt ipsi consentiant, & contrahant.*
* *participauerit.*
* *emptus.*
† *Patres negant, aut certè matres alendas: ratione fœcunditatis: vt si quis fecerit ciuitatem.*

a ¶ *Alios*

480/C.IV.K.5-3, 331-332
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

333 De liberali cauſa. 334

480/C.IV.K.5-3, 333-334

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

a ¶ *Superuen erit.* qui abfens erat.
b ¶ *Ad eundem iudicem.vt ff. ad Legem.in fin. & argum. L. de quibus.vbi ad eundem iu.ea.l. & C. arbi. tut. Lemma. & Authal & ſeparati ergo poſſunt agere. ſic ſ. de vi & vi armi. l. ſi de fundo. & ſ. de fur. Liner omnes. ſ. ſi ſeruus & l. furtum. & l. fallo. ſ. ſeruus. & ſ. ad Legem.in prine.*
c ¶ *Niſi ſi iuſtam cauſam. ſic & C. de arbi. Leon. Baſilicorum. ſ. cum quidam. & Liber.* ¶ & no. hic duo ar. Primo ordinarium. * *l.* præſidem peculari. Inſ. quod cau. ſa* recuſationis debeat expriimi.ita in utroque *die contra.* vt no. *C. de iudic. Lege triſſima.*
d ¶ *Dicantur.* pro parte, non in ſolidum: vt *l. 1. princi. ſ. 3.*
e ¶ *In vtroque caſu.* ſ. quando fructuarius eſt proprietatio: & quando fructuarius eſt proprietatio. Quæ dragmus cauſas enumerat Philippus Frideſ. *in tit. de appellationibus.* ſententia pro vno late, alij prodeſt.
f ¶ *Vel contra.* ſi ſuccubuit poſt alterius victoriã: & quod ſubiicit *l. ea cauſa omnes, &c.* totum comprehendit.
g ¶ *Liberis.* in 4ª fraudem patroni libertus manumiſſus, prouocat patronum. prodeſt heredibus liberi in ea parte quæ vltra tertiam patroni eſt.
h ¶ *Idem potest.* ab eodem ſeruo qui vicit. Vel die, etiam ab alio potente qui obtinuit. ACCVRS.
i ¶ *Reſtitutio.* dele. Sed hanc oppoſitio non placet.tamen eo caſu cum primo agens ſuccubuit: quo caſu nocet ſecundo agenti, cum fiat * ius ex ſententia: vt *dixi ff. 3. princi. §. 1.*
k ¶ *In eo quo pro parte* ergo qualibet agebat non in ſolidum vt dixi cum ponis in duobus pretendus in ſeruitutem hanc dominij.
l ¶ *Idem qui vicerit.* etiam in eo quo altero pretente eſt abſolutus ſeruus, & non ſolutæ ad pienã: quare dic quòd ex voto liber erit, etiam ſi vnum tantùm vicit ſeruum: ſed arbitratio partis dabitur alteri victoriæ arg. *ſ. ad Libo. & ſ. de excep rei iu. de Iudicata.*
m ¶ *Quod autem diximus.* Hæc leg. emendatur ad finem *leg. libero. Leo.* nam quod ibi dicit, ſi ſeruus eſt in poſſ. libertatis, quod ei non incumbit onus probandi eſt verum ſi hoc dolo malo eſt in poſſeſſione libertatis nos cogimur autem probare ſe liberum. nam ſufficit quòd credat ſe liberum, & quòd poſſ libero ſe gerat, licet ſeruus ſit. & hoc dicit Iul. Varus autem corrigit Iulianum in parte nam non eo ipſo quòd credat ſe liberum, eſt ſemper in poſſ. libertatis, vt ſe non incumbat ei onus probandi. quid enim ſi in fuga eſt tamquam fugitiuus? licèt enim ſciat ſe liberum non eſt tamen per hoc in poſſ. libertatis. ſed ſtatum cùm deſit tamquam fugitiuus ſe celare, erit in poſſ. libertatis. Poſtea dicitur ſciendum eſt poſſe liberum hominem ſtare dolo malo in poſſ. libertatis, & econtra ſeruum ſtare in poſſ. libertatis ſine dolo malo. & de primo dat exemplum in infante, hoc modo: Infans liber ſubreptus eſt: & ſtabat tamquam ſeruus. deinde credens ſe ſeruum recepit: & etiam ſtabat tamquam liber. hic enim dolo malo ſtat in poſſeſſ. libertatis. Poſtea dat exemplum de ſecundo: nec enim ſeruus teſtamento accepit libertatem, quod teſtamentum nullius eſt momenti: hoc ſtat tamquã liber ſine dolo malo, cùm ſeruus ſit. Potuntur & alia exempla in litera, quæ pertæ videas: & inſpicitur tempus quo in iis vocatur, vt tunc bona fide ſit in poſſ. libertatis: vt hic onus probandi incumbat aduerſario. & hoc dicit hæc lex ſeq. cum princ. ſeq. FRANC. ACCVRS.
n ¶ *Quod autem dicimus. ſupra eod. l. libero. §. fin. & facit infra eod. l. igitur. §. poteſt.* ACCVRS.
o ¶ *Verum autem.* corrigens Iulianum in parte, qui nimis largè diterat. ACCVRSIVS.
p ¶ *Tunc incipere.* Imò diuturnitas etiam temporis debet tranſire: vt *ſ. de acquir poſſeſſ. l. ult. §. ſi ſeruus.* Solùm ibi mala fide geretur ſe pro libero hic bona.
q ¶ *In fuga.* Nec. *C. de ſeruit. & aqua. l. ſi in fuga. & C. de præſcrip. long. temp. quæ pro libert. l. 3.* & *ſ. de vſurp. l. ſi in fuga. & C. de ſeruis fug. l. vnic. & ſ. de vſurp. l. 1. princi. & ſ. 1. quæ contra.* ¶ ſeruus hæc I. videtur quòd aliquis mutat * ſibi cauſam poſſeſſionis. Sed reſpon. non mutat aliquo de modis probibitis, vel prohibitis ſed tantùm d fidem bonam in malam: vel econtra: & de hoc die, vt *C. de acquiren. poſſeſſ. l. etiam nemo.* Vel hic in poſſeſſione* fui ipſius, ſecus in aliarum rerum.
r ¶ *Quæ.*] Plancuſſ in principi. [SIQUE-RA.] Pone caſum duobus modis, vt in gloſſ. domini mei. ACCVRSIVS. [SIQUOD DAMNVM.] Si poſſidebam liberum hominem tanquam ſeruum, & ipſe commiſit delictum T. tius Titius agit contra me tamquam contra dominum: poſſum hic ſeruus prouocauit in libertatem. dicitur quod agam actio. in ſuũ contra eum vt reſtituat mihi hoc quod ſolui pro delicto quod ipſe fecerat: & omne aliud damnum ſi quod mihi dederit, emendabit per hanc act. & hoc dicit hic §. cum l. ſequen. FRANCISCVS ACCVRSIVS.
s ¶ *Sine dolo. vt ſ. §. poteſt.*
t ¶ *Infans. ſ. proui. noſtra. e*
u ¶ *Poteſt.* facit *C. de præſcript. long. temp. quæ pro liber. l. 4.* Sed argum. contra. *ſ. ſi libertas ingenuus eſſe dicatur. l. fin.* Sed ibi exponit. ACCVRS.
x ¶ *Si opera.* dic operas mihi in ſenio legatas, qui nunc ſe liberum dicit. argum. *ſ. eod. l. cognito. in prin.* Vel die quòd debitor dicit à quo mihi patrono debentur operæ: vt *ſ. ſi liber ingenuus eſſe dicatur. l. fin. in prine.* & dicitur § hoc libertinitatis iudicium liberale.
y ¶ *Dominus.* vt eodebam.
z ¶ *Condemnabitur.* actione in factum: vt infra l. proui. ¶ Et not. quòd extra b id quod agitur, nascitur obligatio: vt *hic, & ſ. commi. l. ſi in ſ. ſi libero & C. de neg. geſt. l. at qui. ſ. ſi liberto.* & continua ſequentem legem.

a ¶ *Illud.*]

480/C.IV.K.5-3, 335-336

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-3, 337-338

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

de manumis. l. si quis delegauit. nam aduersus venditorem potest se tueri excepr. cum enim contra eum habeat actionem : vt *ff. prouis. §. multo magis* excep. vel *ff. de superfice. l. j. §. quod ait prætor.* & sic non habet actionem contra proclamantem in libertatem, vt fabilitit. *& ff. de seruitut. prædior. l. seruitutes. & Seruitutum. & l. debitor.*

a ¶ *Actionem.* de qua vsque modo dixi.

b ¶ *Sciens.* scilicet ignorans.

c ¶ *Pro seruo vendit.* id est venditus est.

d VTique *enim duplum.* hanc actionem nulla est alia quam illa quæ pro empt. in duplum datur : & ideò non † duplatur in ea omne interesse : sed tantum pretium : vt *hic, & ff. de euict. l. ex emtio.* seruus in superficiario. vbi omnia duplicantur. & etiam † damnum. vide *ff. ad Leg. Aquil. l. & l. quæst.* ACCVRS.

e ¶ *Alter eorum.* siue venditor, siue ille qui passus est se vendi. & facit *ff. ad legem Aquil. l. item Mela. §. si plures. & ff. l. proxi. §. fin.*

f ¶ *Et idem* bona † ratione *ff. de act. & obli. l. in bonorarijs. & ff. l. proxi. §. fin.*

g ¶ *Successoribus.* id est, contra successores.

h ¶ *Oriundi.* contra proclamantem in libertatem.

i ¶ *Manumissione quæ* de facto tantum fit, cū sit libet. ACCVRS.

k ¶ *Non exigimus* quòd detur in ipsum de facto manumissum.

l ¶ *Auctorem* id † est venditorem.

m ¶ *Non posse.* per manumissionem emptoris libertatem, etiam si duplæ sit promissa : & etiam si de facto tanquam tenuit manumisso. sed ex empto potest agi, ad id quod interest habere eum libertum : vt *ff. de euict. l. si seruum eius. & l. sequen. & de adil. edic. l. si hominem.* licet quidam dicerint hic non fuisse duplum promissum ante manumissionem ergo tenetur vocque : postea aliter cauit. ACCVRS.

n ¶ *Post autem* al. postquàm. & post manumissionem.

o ¶ *Non solus.*] *Per procuratorem.* sic ¶ *Ede vbi & vbi erit. l. j. §. denique.*

p ¶ Si vna quæque. scilicet emerit in solidum † : quod fieri potest vt *ff. de duo. reo. l. eandem.* ACCVRS.

q ¶ *Præderi.* hic est contra *ff. eo. l. fin.* Sed non est, & bene attendas. Nam nec † alterius ignorantia prodest alij, nec alterius scientia † nocet magis autem ibi prodeſt. sed verius est contra. *ff. eod. libro. §. si duo. in fin.* Sol. hic refingit ad eos qui in solidum emerunt : ibi autem. Verissimè ibi ignorantia facit cessare actionem iſtam cùm venditus fuit seruus ignoranti ad quam parandam negat hic alterius prodeſſe ignorantiam alteri. Vel dic quòd hic non intercesserunt omnia quæ sunt necessaria vt fiat seruus in aliquo tempore quicumque ad libertatem possessi & opus est de actione in factum tractatur. *Vide Leo. l. ceteri. §. quæ actio.* Ibi intercesserunt saltem in eo qui fuit ignorans : & hoc probat legis ibi plana literam sed potest interrogari, non est contra.

r ¶ *Non nocebit.* facit *ff. pro emptore. l. j. §. si seruus.*

s ¶ *Quia cum.* scilicet cum emit.

t ¶ *Scio.* cùm emit.

u ¶ *Præderi.* scilicet dubitatio quòd ad hoc vt possit agere contra proclamantem in libertatem nam non potest.

x ¶ *Seruorum suo.* scilicet heredis.

y ¶ *Et nocet.* sc. dominio. & est hic *Vide l. cod. §. ceterùm.* & contra vtrumque ignam quidam contra *S. de adil. edic. Ceram manicipium. §. certe.* & soluunt quia hic & *d. l. cod.* mandaturus incertum emit vnusquisque P in solidum, quisque in solidum habeat actionem : nec alterius scientia alteri nocebit, vel ignorantia proderit q.

5. ¶ Si eum liberum esse emptor nesciit, postea autem scire cœpit, hoc ei non nocebit r, quia tunc † ignorauit. Sed si tunc scit, postea dubitare cœpit : nihilum proderit s.

4. ¶ Herodi & cæteris successoribus scientia sua † nihil nocet, ignorantia nihil prodeſt.

5. ¶ Sed si per procuratorem scienteus quis emerit, ei nocet †: licuri tutoris † quoque nocere Labeo putat.

6. ¶ Hæc actio post annum non datur : cùm sit honoraria. est autem pœnalis x.

XXIII. PAVLVS *libro quinquagesimo ad Edictum.*

SI vsumfructum tibi vendidero liberi hominis, & effecero seruum effici eum dicebat Quintus Mucius : sed dominium a ita demum fieri meum, si bona fide vendidissem b : alioquin sine domino foret c.

1. ¶ In summa sciendum est, quæ de venditis seruis, quibus denegatur d ad libertatem proclamatio, dicta sunt e etiam ad donatos & in dotem datos referri posse : item ad eos qui pignori se dari passi sunt f.

2. ¶ Si mater & filius g de libertate litigant : aut coniungenda sunt vtrorumque iudicia h, aut differenda ex causa filij donec de matre constet : sicut diuus quoque Hadrianus decreuit. Nam cùm apud alium iudicē mater litigabat, apud alium autē filius : Augustus dixit, antè de matre cōstare oportere : sic dein de filio cognosci i.

a ¶ *Vendidissem.* sc. vsumfructum. A 2 0. & intellige quòd aliquod commodum habuit seruus, secundùm A 2 0.

b ¶ *Non.* Nec. seruum k esse etiam sine domino. *sic & ff. de fidei. quod seruus.* regulariter contra. vt *C. communia de manumiss. l. j. in principio.*

c ¶ *Dicta sunt.* vt & *Vide Leo. l. cod. l. quæ actio. & ff. eod. l. cum pactis. & ff. de iure perfi. §. pen.* ACCVRS.

d ¶ *Pactis sunt.* si tamē semper aliquod percipiāt. & hoc in se fiducie fieri patiatur. & alia intercurrerint quæ in vēditione vsus necessarie. *& C. eo. l. j. & ff. eo. l. ministerium.* Sed dicitur contra *in eo. tit. & libro.* Sed ibi de pacto inter liberum & seruum, quod non facit seruum : sed inter dantē & accipientem factum facit seruum. vt hic dicitur.

e ¶ *Si mater & filius.* ante litem contestatā in causa libertatis natus : aliàs saltem supra matre iudicatiuā *C. eo. l. fi.*

f ¶ *Indicia.* sic *Vide Logo. in §. j. & l. fi. pariter.*

g ¶ *Cognoscit.* si ergo mater pronuntietur serua, non † per hoc videtur filius seruus pronuntiatiue *hic. & C. de probat. l. ad probationem. in fin.* Sed si econtra mater libera pronuntietur, licet nihilominus possit filio seruire. *& C. eo. l. si tamen.* omnia probandi videtur intuitu ei qui se dominum dicit, etiam si postea cadat in hoc sententia † pro matre probe filiorum. *C. de inge. manu. l. j. & arg. ff. ad l. Iul. de adul. l. duo de quibus. §. fi. & ff. de crimi. rapta. libro. l. rei. hic & reducatur. & Vide ibi plene. sepius. l. si quis ex hac. & ff. de fer. rep. l. fi. §. fi. fundum.*

Ordinata.]

† Dicit se non esse obligatum & habere exceptionem.

a Rationis est non dupliare id quod interest emptoris, sed pretium tantum. † Non quod interest & petitio dicta tenetur.

b Actiones pœnales post annum & in successores non dantur.

† Auctor pro venditore. † In vulg. Nō bene.

† Seruorum libertas.

a Seruus sine domino alterando esse potest.

b Venditionis verbo comprehenditur omnis actus per quē dominium transfertur. de quo vide quæ *ferrett. ad dict. l. seruus qui ex dd.*

c Seruus non censetur venditus, nisi pronuntietur.

d Seruorum adiectus meretricius, non venditus.

e Probandi status dominium adiectus venditus.

f Seruitus pro matre prodeſt filio.

480/C.IV.K.5-3, 339-340
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

Rdinata] CAEVS. Poteſt loqui hoc princip. vſque ibi: *Sed ſi cum alio*, &c. ſiue de ſeruit. quia ſe petat in libertatem: ſiue econtra: nam pendente cauſa liberali habetur loco liberi. vnde iſte qui dicit ſe dominum, ſi habet aliquas act. tempoales intentare contra eum, bene poteſt. idem & in act. annuis. ſed ſi aliquis exiſtens in poſſ. libertatis vocetur ad ſeruitutem: iſte talis ſi act. aliqua velit interim experiri, auditur: ex euentu tamen iudicij liberalis apparebit an bene egerit, vel non. item & ſi iſte qui petit in eam ſeruitutem mouerat ei alias act. non auditur vſque ad litem conteſtá. [SI IS QVI.] Quidam exiſtens in poſſeſſ. ſeruit. petit ſe in libertatem. interim quidam alius vult agere furti vel iniuria contra eum. dicit quod debet iudicio ſiſti: & interim differt hanc cauſa furti vel iniuriarum. Secundo dicit. Poſſidebas aliquem tamquam ſeruum: hic fecit mihi damnum: cepi agere contra te act. lege Aquil. nouali. nunc iſte poſſeſſus petit ſe in libertatem. dicitur quòd interim debet differri iudicium noxale. FRANC. ACCVRS.

a ¶ *Ordinata.* per hoc a lit. conteſta. vel etiam per libelli porrectionem & faciadationem: vt *probatur C. quis pot. inf. l. & intelligo vſque illatio. ſed ſi cum alio*, &c. etiam quando ex ſeruitute in libertatem petit. *per l. 5. de prec. ſeruum. & ei qui.*

b ¶ *Liberi loco*, quo ad multa: vt *ex C. ad l. Iul. de vi. & ibi ff. l. de collat. ff. decret. l. ff libertinus. §. 1. & 2. ex qui. cau. ma. l. si seruum.* Sed arg. contra. *l. ad Macedd. l. §. ff pandect.* ACCVRS.

c ¶ *Non denegentur.* nisi per calum. vel iniuriá liberalis cauſe: vt *C. end. l. ſi ita ſeruatus.* quæ eſt contra: & plenè duc vt ibi.

d ¶ *Quaſcumque.* hoc ſtatim reſtringitur ad petitiones mortę, vel tempore: & ſic non eſt contra: vt *C. de ordi. cog. l. ff ſtatum. in pro.* vbi dicit contra dominum interim agere eum non poſſe. alij non reſtringunt, & illam ſecundum iſtam intelligent. ACCVRS.

e ¶ *Morte.* vt *d* quia in heredes, vel heredibus non datur.

f ¶ *Redigere.* fcilicet in hoc vt perpetuentur.

g ¶ *Cedere.* quaſi *e* aute non videantur habuiſſe poteſtatem agendi. A Z O. *C. de annu. excepit. l. ff. fin.*

h ¶ *Plus.* in libertatis poſſeſſione conſtituta: vt patet ex inſertionibus.

i ¶ *Sic.* id eſt vt ſi ſit ordinata, non poſſit agere aliás ſic.

k ¶ *Aliquo.* à debitore: & eſt ſic *ff. de tranſac. l. cum hi. ff cum in.*

l ¶ *Ex euentu.* id eſt mors ſic. ACCVRS.

m ¶ *Intra.* *f.* tempore finitarrel debitore facto non ſoluendo, ſecundum quoſdam. Vel die ex euentu quia ſi obtinuit in liberali, apparebit tunc hoc iudicium aliás nocuit *§. penult. §.*

n ¶ *Dominus* contra quem de cuius ſtatu agitur.

o ¶ *Iudicium.* id eſt inſtantiam: vt & arg. *C. de ſer. fu. l. in fin. & de offic. pref. l. ſi quis in conſulis.* Alij dicunt ſententiam quaſi cauſam, & tunc poſſit agi arg. *§. penult.*

p ¶ *Liberali.* per hoc quia hic alia cauſa differtur.

q ¶ *Voluerit dominus*, inferentia aliam actionem.

r ¶ *Ipſe agere.* aliis actionibus.

s ¶ *Iudicium.* fuit ergo interlatum, ſed ſola ſententia retardata ſecundum quoſdam. nam ex prædictis patet, & *ex prouis. §.* quod in liberali cauſa ordinata, fuit * per directam quam dominus mouet: ſiue per vulem in rem prąiudicialem, quam ille qui prouocat ad libertatem, mouet, cum nemo b ſit dominus ſui vt *l. ad l. Aquil. l. liber homo.* quòd ſeruus eſt in iudicio cum eo qui etiam de libertate litigat, & cum aliis agendo & defendendo. Quare ergo dicuntur prąiudiciales actiones prædictæ: vt *Inſtit. de act. §. prąiudiciales actiones.* Reſpon. quòd ad ſeruitutem quæ differtur ſed cauſæ examinantur cum extraneis & cum domino, niſi in caſu: vt dixi *per l. ſi ſtihi. C. ea.* Vel verius dic in domino generaliter diſcendendum niſi ſint pertinæ. ACCVRS.

t ¶ *Cauſam. ff. T. de iudi. l. §. ſed ſi dubitatur.*

u ¶ *Qui certa.* hoc enim eſſe non d debet: vt *infrà eo. §. l. penul. & C. §. ſeruus extern. l.* ACCVRS.

x ¶ *Iudicium.* fcilicet furti, vel ſimilium: vt *ff. dictum eſt.* & expone hanc dictionem *iudicium*, vt *§. prouis. §. dictum eſt.*

y ¶ *Prąiudicium.* ſic *C. de pœn. hered. l. fin.* & facit *C. de iure delibe. l. cum aliquis.*

z ¶ *Iudicium noxale.*

a ¶ *Potius.* Quidam in poſſeſſorem quondam.

b ¶ *In eum.* qui liber iudicatus eſt.

Si cui.] CAEVS. Relicta eſt electio alicuius rei cui dam, cui tunc temporis cui teſtio ſtatus tandem in hoc legato locum habent quæ in here. ei relicta locum habent, vt expectetur euentus iudicij. nam ſi liber iudicabitur, tibi habebit: aliquin non. hoc enim in heredit. ſicitum vt. *ff.*

iure deliberandi. Lcium aliquis. [LICET VVLGO.] Licèt dictum ſit *l. 1. proximo*, hominem de cuius ſtatu quæritur interim eſſe loco liberi: ſi tamen ſeruus ſit quod interim acquiſiuit vel per ſtipulationem, vel per traditionem, domino videtur acquiſiſſe, perinde ac ſi de rius ſtatu nulla eſſet mota quæſtio, & ſic ſemper ſtetiſſet tamquam ſeruus. Idem ſi poſſeſſ. alicuius rei acquiſiuit: licèt ipſe idem interim à nullo dicatur poſſideri: hoc idem euenit, vt per eum quæratur domino. FRANC.

c ¶ *Optio.* alicuius rei.

d ¶ *Tradam.* Cui ſ expectetur euentus iudicij. nam ſi liber iudicetur, ſibi habebit: alioquin non. ſic enim de hereditate ei relicta dicitur: vt *C. de iure delibe. l. cum aliquis.*

e ¶ *Ex integro.* cùm f ſemel prouocauit & amiſit. & facit *C. ex l. 9. C. T. de excep. rei iudi. l. ff. mater §. eandem.*

f ¶ *Licèt vulgo dicatur.* vt *§. end. l. prouis.*

g ¶ *Adquiere.* non ſ ergo quò ad omnia habetur loco liberi: vt ecce quò ad adquirendum: vt hic. item quo ad onus probandi, ſi ex ſeruitute in libertatem pronocet: vt *§. end. l. liberis in fin. & ea hoc C. end. l. ſer.*

h ¶ *Poſſeſſione.* eius ſi illicet rei per cum quæritur de qua plus dubitetur, cum ipſum, &c. & ſic tria h ſoluit hic. De proprietate. Item de poſſeſſione ſui ipſius. ACCVRS.

i ¶ *Poſſidere.*

* Libertis cauſa alia decreta, alia vitia.

* Dominus ſui iuris eſt.

* Prąiudiciales actiones dicuntur reſpectione ſeruitutis quæ differtur.

d Incerta & dubia melioratio eſt conditionis non deberi quæ quæ certa ſunt & indubia.

* Legum ſubtiliatores qui de ſua libertate litigant, reſpectus eorum iudicij libertatem diu optio, ſuæ hereditat legata cuertur.

f Prælocatio ad libertatem ante & quando ex integro datur poſſeſſ.

g Liberi loco ante quando quo habeantur poſſ ordinatá liberale iudicium.

h Liberali litis ordinem, non pro libero habetur. Quid ſi fit cui delegatur? Proprietas & poſſeſſio ab eo adquiritur, dominus ad quirit.

480/C.IV.K.5-3, 341-342
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

minus possidere *. Sed magis est vt adquirat ᵇ, licèt ab eo non possideatur ᶜ. Et cùm placuit per fugitivum quoque nos possessionem ᵈ adquirere posse: quid mirum, etiam per hunc de quo quæritur, adquiri?

XXVI. IDEM *libro viceſimo ad Edictum prouinciale.*

QVi ex libertate in seruitutem petit: si iudicij de exactione seruandi causa contra libertatem agit, iniuriarum actione non conuenitur *.

XXVII. VLPIANVS *libro ſecundo de Officio conſulis.*

DIui fratres Proculo & Matutio rescripserunt: Cùm Romulus, de cuius statu quæritur, pupillaris ætatis sit, an exigente Varia Hedone matre, & consentiente Vario Hermete tutore ad tempus pubertatis causa differenda sit: vestræ grauitatis est, ex fide personarum quod vtile est pupillo constituere ᵉ.

1. ¶ Si ea persona desit cognitioni ᵍ, quæ alicui ʰ status controuersiam faciebat: in eadem causa est qui de libertate sua litigat, qua ⁱ fuit priùs quàm de libertate controuersiam patiebatur. Sanè hoc lucratur, quòd is qui eam status controuersiam faciebat, amittit suam causam ᵏ. Nec ea res ingenuum facit eum qui non fuit. Nec enim pœnalis

a ¶ *Poſſidere*, corpore, non animo vt statim dicit. ACCVRS.
b ¶ *Vt adquirat*. scilicet possessionem, quam quærit possessus. Ergo quæritur proprietatem & possessionem: & hic est contra id primum §. *de adquir. re. do. l. §. ſeruus.* ad secundum §. *de adquir. poſſ. l. j. §. ſed & per eum.* Sol. ibi nullo modo possidetur: hic animo, licet * non corpore: vt §. *de acquir. poſſ. l. §. §. ſ. ſeruus.* 1. Sed H. dixit quod illa lex §. *ſeruus*, de dominio dicebat: hic de possessione. quod nihil est quia de dominio dicit hic. §. M. dixit quòd ibi in §. *ſeruus*. dicit non fieri domini, quia non possidet: verum est secundùm peculium, & non secundùm aliam rationem. 4. Vel dicimus: ipse qui seruit, naturaliter & dominium quærere, vt possidere possit: verùm seruum possessa vindicando ipsa res ad me transibit. M. primum probat.
c ¶ *Non poſſidentur*. corpore, sed ᵃ animo sic: vt *d. l. §. de adquirer. poſſeſſ. l. vlt. §. §. ſeruus.* quæ est contra: quod patet per sequens exemplum de fugitivo, in ᵇ quo possessionem retinemus animo. Vel non possidetur vt hic dixit inspecta causa libertatis in qua litigat vt liberè: & quærimus per eum: vt subsicit.
d ¶ *Poſſeſſionem* quia ᶜ & eam possidemus ᵈ: vt *& infrà de acquirer. poſſeſſ. l. primo. §. per ſeruum. & ſuprà de vſufruct. l. arboribus. §. de illo. & §. ſeptimum.*

QVi ex libertate.] CASVS. Petit quondam liberum in seruit. sciens eum liberum: & hoc facio causa habendi regressum de euict. contra venditorem eius. dicitur quòd non teneor propter hoc iniuriarum actione. FRANC. ACCVRS.
e ¶ *Non conuenitur*. etiam si sciebat ᶠ liberum: vt *& §. de iniur. l. ſi quis de libertate.* & non agit: vt *C. de euict. l. vnica. §. prime.*

Dui fratres.] CASVS. Cùm moreretur quæstio status cuidam pupillo: mater eius & furor petebant hanc causam differri in tempus pubertatis. diui fratres de hoc interrogati à quibuſdam iudicibus, rescripserunt debere differri, vel expediri statim, secundum quod expediat pupillo. [SI EA PERSONA.] Petebam quondam in seruit. lit. contesta. desisto à causa. dicitur quòd consentus in eo statu est quo erat antequàm ei mouerentur quæstio status: & erit in electi. eius an velit de libris & cancellarij acta causæ: an procedi velit in causa: & si videbitur me nihil probasse, absolui eum, & pronunciari eum non esse meum seruum. si autem econtra aliquis existens in poſſ. seruitutis prouocet se in ingenuitatem: & contradictor eius cupit se absentare: hoc casu acta debent cancellari: nisi plenè fuerit probatum eum esse ingenuum: & tunc super hoc pronunciabitur. Sed potest quòd hic super cuius statu quæritur, corpus se absentare, contradictor verò eius est præsens. hoc casu pronunciabitur super hac causa: & si apparebit contra eum probatum, pronunciabitur eum esse seruum. si autem apparebit eum esse liberum, pro eo pronunciabitur. FRANC.
f ¶ *Conſeruare* restituere ᵍ, vel differre: vt *& de Cas. edic. l. ij. §. duo.* & sic differt quandoque ex edicto ʰ: quandoque ex constitutionibus: vt *in ea. l. §. quamuis. & l. de bonis §. ita.*
g ¶ *Cognitum*. erat ergo lis contestata. aliàs frustra daretur definitio quam infrà dicit dandam: vt *C. de temp. appell. l. §. §. ſi. l. vnic.* ACCVRS.
h ¶ *Alicui*. existenti in possessione libertatis.
i ¶ *Quæ*. scilicet causa.
k ¶ *Eam cauſſam*. *ſic & §. de re iudicat. contumacia.* quod non faceret si litem ante absentiam contestatam non esset. sed quidam dicunt hoc infrà corrigi.
l ¶ *Pœnaria*. *vt & C. de inoff. testam. l. §. vt.* ACCVRS.

ᵃ aduersarij ingenuitatem solet tribuere. Rectè ᵐ atque ordine iudices puto facturos, si hanc formam fuerint consecuti, vt vbi deest is qui in seruitutem petit, electionem aduersario ⁿ deferant, vtrum malit cognitionem circumduci *, an audita causa sententiam proferri. & si cognouerint ᵖ, pronuntiare debebunt seruum illius ᵃ non videri ᵠ.

Neque hæc res ʳ captionem vllam habet ˢ, cùm non ingenuus pronuntietur, sed seruus non videri. Quòd si ex seruitute in ingenuitatem se allegat ᵗ, melius fecerint ᵘ, si cognitionem circumduxerint, ne sine aduersario pronuntient ingenuum videri: nisi magna causa fuadeat, & euidentes probationes suggerant secundùm libertatem pronuntiandum: vt etiam rescripto Hadriani continetur.

2. ¶ Quòd si is qui pro sua libertate litigat ˣ, desiit, contradictor verò præsens sit, melius erit inaugeri ʸ causam eius, sententiámque proferri. Si enim liquebit, contra libertatem dabit ᶻ. Euenire autem potest, vt etiam absens vincat ᵃ. nam potest sententia etiam secundùm libertatem ferri ᵇ.

XXVIII. POMPONIVS *libro duodecimo ad Quintum Mucium.*

NOn videtur * domini voluntate seruus in libertate esse, absens: & tunc supple, quin ea dignus sit ali: negat *hanc*, prima bona, *cum non*, &c. probatur ergo aperte sententiam ᶜ ingenuitatis omnibus periudicatæ, *vt hic. & §. de stat. hom. l. ingenuum.* nisi collusio ᵈ detegatur, *vt §. de calu. detegen. per ſenat.* sic enim soli absenti pristina status ergo idem esset quod in illa quando pronuntiatur seruum illius non esse: quod aperte hic fatetur ostenditur. Sed contra *§. ſi liberi. supr. eſſe dicit. l. §.* Sola. vt ibi. Item contra *§. in §. ſeruum.* Sed expone vt ibi.
a ¶ *Cognitorem vllam habet. Sic in l. 24. §. de probat.* CVIAC.
b ¶ *Se allegat*. & sic prouocat ad libertatem: & contradictor est absens: vt & superiori casu.
c ¶ *Pronunc.* scilicet iudices. & ergo contra feretur, iterum ad seruitutem vocaretur.
d ¶ *Litigat*. vel quia prouocat ad libertatem, vel quia vocatur ad seruitutem. vtroque enim casu contrahitur eremodicium. sed tantùm ad primum referunt, scilicet quando prouocat ad libertatem. quod non placet. *vt C. in Lucſia.*
e ¶ *Dabit*. scilicet sententiam. ACCVRS.
f ¶ *Plerunq.* Imò contra *l. C. de aſſer. tol. l.* vbi dicit quòd seruus est ex quo non venit. Sol. lex illa hanc corrigit. Vel hic per annum non fletit. ACCVRS.
g ¶ *Secundum libertatem ferri. Vt in l. 14. §. de probat.* sententiam secundum se dandam Sarmentius in Claudio, *ab scribus secundò præfectos dedit. Plin. lib. 7. Epiſt. Seneca lib. 1. de clement. cap. 8. secundùm aduerſarios dare* Cic. pro Q. Rosc. Comœdo *ſecundùm illa litem dare.* Vide scripta *ad l. 8. §. de probat.* CVIAC.

NOn videtur.] CASVS. Aliquis seruus meus stat tamquam liber me videntem, quem ignoro meum seruum esse dicitur quòd non videtur ille mea voluntate in possessione libertatis esse. FRANC. ACCVRS.
2 ¶ *Non videtur*. facit *C. de fideicom. libert. l. §. voluntate.*

ᵃ Possidet animo licet non corpore, possessionem adquirere potest possidendo.
ᵇ Possideri aliquid solo animo potest.
ᶜ Possessionem fugitivi animo retinemus.
ᵈ Possidendo adquirere possit quis à nobis possidetur.
ᵉ Possideri fugitivus potest.
ᶠ Statum liberandi vel exigendi cautionem habet, qui eius statum controuertit.
ᵍ Libertatem negotium vel causa appellatur apud veteres iudicia. *vt Gloſſem. & ibi Abbenſis: & ad Decret. Primum ſic ex ſcripta. Nicolaus Aretin. Gratianus in admonitione ad quartum Decretorum. Iſidorus l. 2. c. 1. vide plura apud Meurſium in 2. de creatione Auguſti, cap. 5.*
ʰ Delationem quendam dari ex edicto, quendam ex conſtitutionibus.
ⁱ Gnus. scilicet causa.
ᵏ Eam cauſſam. *ſic & §. de re iudicat. contumacia.* quod non faceret si litem ante absentiam contestatam non esset. sed quidam dicunt hoc infrà corrigi.
ˡ Aduersarij ingenuitatem solet tribuere.
ᵐ Rectè. ecce quatenus amittat. & sic determinat prædictarum corrigit omnino.
ⁿ Aduerſario. scilicet vocato ad seruitutem.
ᵒ Circumduci *. i. cancellari quæ de causa acta sunt. sic ponitur §. de iudi. l. & poſſ. §.].* ACCVRS.
ᵖ Cognouerint. i. quia sit electa illa via.
ᵠ Seruum eſſe. Verbo videri veteres verbantur in sententia fere. vt Budæus annotauit. Sic *arbitrari* in testimoniis dicendis *Cic. 4. Acad. & pro M. Pom.* Vide scripta obiter. *lib. vlt. l. 6.* CVIAC.
ʳ Non videri *. & non potest amodò ille ad seruitutem vocari: vt hic & C. de inoff. testam. l. diſſentiri. & C. in l. ſi in §. de adſer. tol. l. in fin. & §. de dol. §. dolo. &* sic contrahitur ᶜ eremodicium absente actore in causa liberali pro pœnitente: *vt & C. in l. vnic. §. & l. §. in.* Sed quid contra si probatum sit eum seruum? numquid & pronuntiabitur pro absente? quidam quòd non, & sic non contrahitur eremodicium ex causa. Sed contra videtur *d. l. vnica.* in aliis autem absente actore olim non, hodie sic: sed absente reo olim & hodie sic *vt C. de iud. l. properandum. §. & ſi quidem. & §. ſequens.*
ˢ Neque hæc res, aliàs *bona*: aliàs *neque*
ᵗ Se allegat. & sic prouocat ad libertatem: & contradictor est absens: vt & superiori casu.
ᵘ Litigat. vel quia prouocat ad libertatem, vel quia vocatur ad seruitutem. vtroque enim casu contrahitur eremodicium. sed tantùm ad primum referunt, scilicet quando prouocat ad libertatem. quod non placet. *vt C. in Lucſia.*
ˣ Dabit. scilicet sententiam. ACCVRS.
ʸ Plerunq. Imò contra *l. C. de aſſer. tol. l.* vbi dicit quòd seruus est ex quo non venit. Sol. lex illa hanc corrigit. Vel hic per annum non fletit. ACCVRS.
ᶻ Secundum libertatem ferri. *Vt in l. 14. §. de probat.* sententiam secundum se dandam Sarmentius in Claudio, *ab ſcribus ſecundò præfectos dedit. Plin. lib. 7. Epiſt. Seneca lib. 1. de clement. cap. 8. ſecundùm aduerſarios dare* Cic. pro Q. Rosc. Comœdo *ſecundùm illa litem dare.* Vide *l. 8. §. de probat.* CVIAC.
ᵃ Absente an & quomodo poſſit vincere.
ᵇ Testis profiteri testimonium potest dicendo ſibi ea videri aut non videri.
ᶜ Eremodicium quidam absente actore contrahatur.
* al. agi.

480/C.IV.K.5-3, 343-344
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

ff. de vſucap. l. ſequitur. §. nunc conuenit. & ff. de adquir. poſſ. qui abſentes.

QVi de libertate.] CASVS. Qui litigat de ſtatu ſuo, ſcilicet an ſit liber, an ſeruus: non poteſt effici miles interim: & ſic quòd ad hoc non differt à ſeruis. & ſi efficiatur miles de facto: etiam ſi poſtea pronuntietur liber, tamen remouebitur à militia, niſi per calumniam petierat in ſeruitutem. [QVI INDEMNIS.] Quidam ſeruus fecit ſe pronuntiari ingenuum per colluſionem: & ſic effectus eſt miles tandem iniuſtè quidquenium hanc ſententia retractata eſt: & ſic ſeruus eſt pronuntiatus dicitur quòd nouo domino eſſit hic ſeruus tradendus. FRANC.

a ¶ *Caſtris.* vt nec illi, nec illi poſſint aſpirare ad militiam. vt *& infrà de re mil. l. nec ſtatus. & l. ab exule.* ACCVRS.

b ¶ *In quibuſdam.* vt *C. eod. l. ordinata.* quia non in omnibus vtor, *& nec. C. eod. l. ſi cui §. ſicut.*

c ¶ *Calumniam.* ſcias ſi non per calumniam: vt *d. l. qui ſtatur.* Vel licet non *b* debeant eligi, vt ibi: tamen electi retinentur, vt *hic, & arg. C. quando app. ſit. l. ſi. Iudicium &* facit *C. ex. Loca mutantur. & l. non dubium. & C. de iure aurer. annul. l. ſi.*

d ¶ *Quinquennium.* vt *& C. de colla. fratrum. l. ſi.*

e ¶ *Nouo domino.* tegenti collusionem: ſiue in dominum quando hic fuerat ſeruus, ſiue patronum quando hic fuerat libertus: & tunc impropriè dicitur dominus: vt *C. de colla. degen. l. ſi. & l. ſi liberti nec.*

b Electi quidē in aliquo mu nere retinen tur, qui ſi electi effugerent, nō eligerentur.

c Dominus im propriè pro patrono.

DOmus.] CASVS. Petebam quendam in ſeruitutem, dicens eum eſſe meum ſeruum pro dimidia. Item quidam alius petebat eundem in ſeruitutem pro dimidia. coram alio iudice. vnus iudicum volebat pronuntiare eum liberum. dicitur quòd bonum eſt eos cogi vt conſentiant in vnam ſententiam: & ſi non poſſint conſentire, tunc quidam dixerunt debere duci ab eo qui vicerit, vt ſic ſit in totum ſeruus. ſed verius eſt quòd ſic in totum liber, & compellatur partem pretij ſuique eſtimabitur arbitrio boni viri, dare viri dimidi. FRANC.

d Liber pro liberius.

f ¶ *Liber.* id eſt libertinus: quia & ingenuus pronuntiatur, præſidicatem omnibus ſententia, vt nec habeat neceſſe ſolvere pretium ſerui: vt *C. eodem. l. dini Frumen.* Vel die idem in vtroque caſu ſi ingenuus vel libertinus pronunciatus. ¶ Et die iudicandus *e*, id eſt iudicandus: vel iudicatus quantum ad mentem & propoſitum iudicum. ſic *C. de ſeruitorand. l. admonendi.* Nam ſi iam pronunciſſent ſententiam, non ſunt cogendi conſentire: quia ſunet functi ſunt officio ſuo, vt *C. de re iudic. l. iudex.*

e Iudicanda pro iudicandis non iudicatus mentem iudicum & propoſitum.

f Vnū aut nihil faciēdum.

g ¶ *Non coniungat.* quòd conſentiant.

h ¶ *Libertatem.* ¶ Nec in *f* eorum aliquid debere fieri, aut in tribuni, *ſic & C. eod. l. ſi pariter. in fin. & C. de inoffic. teſta. l. cum duobus. & arg. C. ſiqua non. can. l. ſi cum vno. & de arbit. l. ſi idem dies §. penult. in fin. & l. item ſi quis. §. item communi diui. & l. communi. C. iudicioli. §. fina. & de ſer. ruſtic. prædi. l. vna eſt. & ad Trebel. l. ſi papilius. & de teſta. milit. l. ſi centurio. §. Iulianus. & de heredi. inſt. l. nam abſurdum. & de aper. lib. l. libertus qui. & T. ad legem Falcidiam. l. qui quadringinta. in principio. & C. qui accu. non poſſunt. l. qui centum. & Code iure delib. l. quidam. &* de hac not etiam *C. de procu. in cauſa. in princip.*

libertatis liberum quidem eum eſſe: compelli autem pretij ſui partem viri boni arbitrata victori ſuo præſtare *k*.

i Commodius. de aquitate, nam ſuperdicta de rigore ſunt: vt *& T. de re iudic. l. inter partes.*

k ¶ Præſtare. vt & T. de excep. rei iudic. l. iudicata. in prin. & ſuprà de vulg. ſub. l. ſi ſeruus. in principio. & C. de ſer. cum. manu. l. ſi. ¶ Item not. quòd res *g* inter alios acta nocet aliis quandoque. ad quod facit *T. de re iudic. l. fupr.* Item facit *T. de re iudic. l. duo ex tribus. & l. duo iudices.* ACCVRS.

i Commodius ex equitate.

g Res inter aliquos acta aliis quandoque nocet.

FIlium ob hoc.] CASVS. Pater manumiſit ſeruum ſuum, tandem pater deceſſit, & filius ei ſucceſſit. dicitur quòd filius non poteſt reuocare in ſeruitutem illum ſeruum à patre manumiſſum. ACCVRS.

alias donā.

l ¶ *Filium ob hoc.* tatio quare *h* prohibetur, eſt bona: vt *C. eodem. l. ſi ab ea & de re. alien. non alien. l. vendentis. & de regul. iur. Ex qua perſona.* Sed contra *l. qui & a quibus. l. ſi ſeruo.* Solue vt ibi. ACCVRS.

h Filius heres patre ſeu à patre inſtitus tus, poteſt ea quæ heres ut heres eſt à patre pe liberi ſeruum manumittere.

m ¶ *Suum.* ſcilicet filium. ACCVRS.

DE bonis.] CASVS. Circa bona eorum qui in ſeruitutis poſſeſſione exiſtentes, vel in libertinitatis poſſeſſione exiſtentes vindicant ſe in ingenuitatem: eſt ſæpè dictum quoddam ſenatuſconſultum, in quo eſt dictum, quòd illi qui ex poſſeſſione ſeruitutis vindicant ſe in ingenuitatem, bona quæ interim acquirunt in domum poſſidentis, ea domum ſuam reportent. illi autem qui ex libertinitate vindicant ſe in ingenuitatem, ea demum bona ſecum ferant quæ poſt manumiſſionem de facto acquiſierunt, non ex re manumiſſoris. FRANC. ACCVRS.

l Seuum. ſcilicet filium.

n ¶ *Inciuiſſet.* non ex re vel opera ſua quæſita: quia hæc *d* patris ſunt: vt *T. de acquir. rer. do. Lapoſſum. &* ſtatim ibi poteſt colligi. Alij dicunt quòd quæſita ex opera ſua poterant quod non placet.

d Patris fuerē te ſua & operis ſeruo aliquid quæreie.

o ¶ *Voluiſſent.* vt ex libertinitate in ingenuitatem. FRANC. ACCVRS.

p ¶ *Non ex re manumiſſoris.* ſcilicet de facto in eodem ſtatu ſuæ ea quæ ſunt ei legata vt liberto: vt *C. de inoff. teſt. l. ſi ab hoſte. & ad hoc T. ſi ab hoſte. capt. eſſe dic. l. ſiq. in fi. & C. de iur. aur. an. l. ſi. & C. de condic. indeb. l. ſeruo manumiſſo. & T. eod. l. imperator. & l. de his. & C. qui. ad libert. procla. non poſſ. l. fin.*

QVi ſcierit.] CASVS. Quændam liberum, cum ſciens liberum, emi. Quæritur ſi pateretur ſe vendi, bene poterit prouocare in libertatem etiam ante tempus: ſecus ſi eum vendidit bona fide emerit. nam non poterit amodò prouocare in libertatem. FRANC. ACCVRS.

e Sciens quis li berum emit, libertatem eius

q ¶ *Non poteſt.* vt *C & T. eod. l. liberti §. ſi quis ſciens.*

IMperator.] CASVS. Liber homo exiſtens in poſſeſſ. ſeruitutis, adminiſtrauit bona eius. nunc vult prouocare in libertatem.

480/C.IV.K.5-3, 345-346
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

tem non audiatur, nisi prius reddiderit rationes administrationis. FRANC. ACCVRS.

a Rationibus nisi redditis, nemo potest ad libertatem proclamare.

a ¶ *Reddiderit.* vt *a & C. qui ad lib. procla. non lic. l. fi. & l. sed l. aliud. & ad hoc C. ne pupi. bonor. l. ignari. in fine. & supra eodem l. ne bona.* Sed in libertate quæ relicta alteri est : *vt in contra C. de manumiss. testa. l. rei. & supra de fideicommiss. libert. l. fi pupi.* ACCVRS.

b ¶ *In seruitute.* id b est, in seruitutis possessione.

Seruus.] CASVS. Titia in testamento suo iussit heredibus suis vt facerent quoddam templum, siue hospitale: & post quosdam de suis seruis quos nominauit, voluit custodiri templum: non autem eos manumisit, dicitur quòd isti non sunt serui heredis: sed templi, & hoc si habeas in fi. leg. in litera, *neque heredi.* & sic secundum hoc dicas speciale in vltima voluntate, vt ex sola voluntate vltima sint templi ut serui in alia voluntate; pura inter vtunte vt j. *de publicis. l. 9. in princ. & C. de furtis. l. fi eundem.* Si autem in fine non habeas *neque*: tunc dic casum vt dixi: nisi quòd in fine dicas, quòd hi serui sint heredis & ad hoc concordant leges prædictæ. FRANC.

Supplet quod deest in Lectione, vs. supra de alim. leg.

c ¶ *Deliberet.* ab ea vsucapt. ACCVRSIVS.

d ¶ *Heredis.* si habeas sine *neque*, planum est. & consor. *ff. de publ. l. si in princip. & C. de furt. l. fi eundem.* Si habeas *neque*, tunc die, sed templi. Sed dices processum fuisse hic ad altum dedicandi. Vel speciale in vltima voluntate, vt ex sola c voluntate sint templi: vt hic dicit: ne fiat contrarie d. ll.

e Voluntate sola, aliquid templi seu Ecclesiæ facere possumus: ne que requiritur tradito.

Dominus.] CASVS. Petij quendam in seruit. & obtinuit eum, cum inuitum velo abducere, possum hoc velit offerre suis affirmationem. FRANC. ACCVRS.

e ¶ *Qui obtinuit.* in liberali causa. & facit *ff. de rei vindi. l. qui restituere.* ACCVRS.

d Confessione nostra nemo seruus est liberus constituitur.

Centurio privatus.] CASVS. Quidam liber homo confessus d est se esse meum seruum. hoc sibi non nocet. idem si libertum & de hoc dic vt *C. eod. l. liberi privatis.* FRANC. ACCVRS.

f ¶ *Centurio privatus.* hac die vt C. *eo. Liberi privatis.*

Fabius.] CASVS. Vendidi ego Francisco tibi seruum meum puer. postea perfecta emptione misisti mihi literas in quibus continebatur quòd manumitteres illum seruum post certum tempus. si non manumittas, non efficitur per hoc liber. non enim locum habet prædicta constitutio quando vendidi tibi seruum sub hac cond. vt manumittas eum post certum tempus. nam te non manumittente seruus fit liber ex prædicta constitutione: sed in nostro casu vendidio fuit pura. Item prædicta constitutio extendit fauorem suum etiam ad alium casum: vt quando accepi pretium ob manumittendam ancillam in certum tempus. nam me non manumittente, ipsa fit libera. [QVÆSITVM.] Emptor seruum quem emit, & sibi traditum manumisit antequam soluat pretium venditori. quæritur, an possit manumittere? Et dicitur quòd sic, si satisfecit emptor venditori pro pretio, vt dando fideiussores, vel aliter satis fecit ad voluntatem venditoris. [GAIVS SEIVS.] Vendidi tibi Stichum seruum hoc pacto, vt cum post triennium manumittas si triennio continuo tibi seruierit. nondum completo triennio seruus a te fugit, & tu interim decessisti: nunc seruus reuertitur, & hæres triennio vult libertatem quærere an audiatur. Et dicit quòd sic, si tibi reuersus seruiat tanto tempore quanto fuit in fuga. FRANC. ACCVRS.

g ¶ *Fuisse.* aliàs incipit, *Si vt proponitur.*

h ¶ *Pertinere.* vt sic liber post tempus si non manumittatur : quæ constitutio quando habeat locum, fabricit statim.

† Cautum, triennio seruierit, ne prædicta liber esse interpretatum seruire possit, hoc est non continuè per triennio seruire cogendus est. Ivo male scribit hoc casu cautum seruisse triennium. *Similitudo est, vt in C. si seruus de manu. fug. Accursius in C. si ita legatus sit de manu. dict.*

i ¶ *Post tempus.* vt *Cod. si manci. ita fuerit alienat. l. j. §. & ij.* ACCVRS.

k ¶ *Eundem seruum.* aliàs *seruorum*, & tunc plura aliàs *fauore*, & tunc dic eundem, scilicet diuum Marcum constituisse, certum est, &c.

l ¶ *Morari.* libertatem: vt & C. *si manci. ita fuerit alienat. l. fi in.*

m ¶ *Satisfactum est.* fideiussore d, vel alio modo : vt *Institut. de rer. diui. §. vendita. & supra de contrahend. empt. l. quod vendidi. & l. ea res. & supra qui. ma. pign. vel hypo. solu. l. item libet. §. qui paratus.*

n ¶ *Cumpsit.* & sic est liber. ACCVRS.

o ¶ *Dissensus.* Titius scilicet.

p ¶ *Tempore.* id est, seruitio tanti temporis præfixo quantum fuit tempus fugæ, *vt supra de seruitib. l. seruum qui. §. seruus. & l. cum heres. §. sina.* Item contra *supra de fideicommiss. libertat. l. Titio. §. intra.* Solu. vt ibi. ACCVRS.

Cui necessitas.] CASVS. Aliquem exhæredauerit in possess. ingenuitatis peso in seruitute. mihi, non vt incumbit omnes probandi: nisi sponte offerat se ad probandum de ingenuitate sua. & si iudex videret quòd calumniose petam te in seruitutem, puniet me de calumnia pœna extraij. [TVTORES.] Tutor non potest petere in seruitutem pupillum suum: maritus autem vxorem suam potest petere in seruitutem. FRANC. ACCVRS.

q ¶ *Audiendus.* vt & *ff. de probat. l. circa. & C. de inofficios. testa. l. libero.*

Si vendens ad pretium participandum, non efficitur ingenuus. hoc dicit.

r ¶ *Sententiam.* vt & *C. eo. l. fi vbi.*

s ¶ *Non possunt.* non sic eodem : vt *C. eod. l. non idcirco.* ¶ EODEM. hic officium. t suum esse alicui damnosum. arg. contra *ff. de furt. l. ff. §. quod vero.*

u ¶ *Statim quæstionem.* reuocando e in seruitutem ex ingenuitate. Vel dic liberæ de facto. ¶ Sed quomodo hoc, cum *fauorabilis* & pœnalis videatur: nam ex nouo fomite constituitur multitudo? Respon. per hoc solucitur matrimonium : sed in casu quo ducatur non potest pœnalis vel famosa infligi. vt *C. ne nouo. l. fi.* & facit *C. de epi. lib. Liberta.*

Omnes pares.] CASVS. Maior xx. annis vendidit se ad pretium participandum: & omnia interuenerunt quæ requiruntur ad hoc vt liber efficiatur seruus. emptor eum pubera manumisit. dicitur quòd libertus nunc efficitur, nec potest se petere in ingenuitatem. FRANC.

Cum

e Officii suum interest statim eadem esse datum.

f Maritus vxorem liberti in seruitutem non potest reuocare.

g Aliquid simulans an & quatenus valeat. vide.

480/C.IV.K.5-3, 347-348
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

XL. HERMOGENIANVS *libro quinto iuris Epitomarum.*

CVm pacto [a] partitionis pretij, maior viginti annis venalem se præbuisset, post manumissionem ad libertatem [b] proclamare potest.

Si dubitatur an quis sit in possessione seruitutis, an libertatis: & ipse velit probare se esse in possessione libertatis, prior audiendus est quàm causa liberalis procedat. Item quando cognoscitur de causa liberali, debet iudex cognoscere de rapina, & de furto si quod fecit, vel de aliquo magno damno. h. d.

XLI. PAVLVS *libro singulari de Actionibus liberalis causæ* [c].

SI in obscuro sit [d] in quo fuerit statu is qui pro libertate sua litigat [e] prior audiendus est [f] probare volens seipsum in libertatis esse possessione.

1. ¶ Iudex [g] autem qui de libertate cognouit, etiam de rebus amotis, damnóve magno [h] facto cognoscere debet. Fieri enim potest, vt fiducia libertatis & subripere quædam, & corrumpere atque consumere ex bonis, [eorum] quibus seruiebat, auctus sit.

XLII. LABEO *libro quarto Posteriorum.*

SI seruus quem emeras [i], ad libertatem proclamauit, & ab iudice perperam [k] pro eo iudicatum est, & dominus eius serui post rem contra te iudicatam te heredem fecit, aut alio † quo nomine is tuus [l] esse cœpisset, petere eum tuum esse potuisse: nec ei obstabit rei iudicatæ præscriptio [m]. IAVOLENVS. hæc vera † sunt.

XLIII. POMPONIVS *libro tertio Senatusconsultorum.*

DE his qui bona eorum quibus seruiebant, intercepissent, deinde ad libertatem proclamabant, Hadrianus Imperator rescripsit: cuius rescripti verba hæc sunt: Sicut non est æquum, fiducia libertatis, quæ ex fideicommissi causa præstanda est, intercipere hereditariam pecuniam: ita nec libertati præstandæ moram quæri oportet. quamprimum ergo arbitrum dare debet [n], apud quem constaret, quid seruari potest heredi, antequam [o] ad seruum manumittendum compellereturtur.

XLIV. VENVLEIVS *libro septimo Actionum.*

LIcèt dubitatum anteà fuit, vtrum seruus duntaxat, an libertus iurando patrono obligaretur in his quæ libertatis causa imponuntur [p]: tamen verius est, non aliter quàm liberum [q] obligari. Ideò autem solet insimulandum à seruis exigi, vt hi religione [r] adstricti, postea quàm suæ potestatis esse cœpissent, iurandi necessitatem [s] haberent: dummodo incontinenti [t] cùm manumissus est, aut iuret, aut promittat.

1. ¶ Licet autem citra dominum [u] munus, operas, etiam vxorem [x] personas inferre.

2. ¶ In eum qui impubes iurauerit, scilicet qui & iurare potuerit [y]: danda est vtilis actio [z] operarum nomine, cùm pubes tamen factus erit. Potest tamen & impubes operas dare. veluti si nomenculator [a] fit, vel histrio.

---

[a] Vendi libertas potest. [b] Solemnitas enim necessitatis nulla alia videtur. [c] Libertas pro ingenuitate.

[d] ¶ Cùm pactis [e] interuenientibus [f] qui debent interuenire: vt inf. T. *de fact. hum. l. & seruorum.* §.]. ACCVRS.

[e] ¶ *Ad libertatem.* id est [g], ingenuitatem: vt *supra de fla. homi. l. homo liber.* vbi de hoc dixi. & facit *C. qui, ad liber. proclam. non licet. l.*].

[f] *in.*] CASVS. Si dubitatur an quis sit in possessione seruitutis, an libertatis: & ipse velit probare se esse in possessione libertatis, quæritur causa libertatis procedat. Secundò dicit: quando cognoscitur de causa liberali: puta an sit seruus meus, an liber sit: debebit iudex cognoscere de rapina, & furto si quod mihi fecisti, vel de aliquo alio damno magno. FRANC.

[g] ¶ *Iudex si.* ideò fecisti, quia dubitatur in quo, &c.

[h] ¶ *Magno.* l. verum sit in possessione seruitutis, vel libertatis: & sic incipit respondere, *prior, &c.*

[i] ¶ *Audiendus est.* &c. præditus de cuius statu quæritur: & hoc & etiam si sibi non imminebat onus: vt arg. *l. rem. l. cui.* & secundum hæc die prius, quàm causa liberalis procedat, vt *l. rem. l. fin.*

[k] ¶ *Iudex.* mutat casum T. de posse. hic de proprietate agit. facit T. *rem. l. illud. & l. de bonis. & l. Imperator.* & T. *l. de hæ.*

[l] ¶ *Damnóve magno.* ad hoc T. *de acquir. rer. dom. l. homo liber.* §.).

[m] *Si seruus.*] CASVS. Seruum emeras à non domino, & tradias tibi fuit: tandem apparuit non tuus: & sic fuit iudicatum non esse tuum seruum: postea eius herus dominus te heredem fecerat. nunc vis petere adhuc illum seruum. certè audietur: nec obstat tibi exceptio rei iudicatæ, quia alio tempore agis. FRANC.

[n] ¶ *Quem emeras.* à non domino. ACCVRS.

[o] ¶ *Perperam.* quia [p] iudicauit eum non esse seruum tuum quia non probasti tuum: & ita perperam quia cùm tu possideres, & ipse liberum se non probaret, vincere debebas. Item nec fuit iudicatum eum liberum: quia tunc sententia iniret omnes effectus iuris: vt T. *de stat. hom. l. ingenuum.* & T. *rei l. dotis* §.) quæ fuit contra, secundum ARET. 2. Vel dic *perperam.* secundum Hug. quia cùm debuit iudicare eum liberum, non iudicauit eum liberum, sed non esse seruum tuum. ACCVRS.

[p] ¶ *Item.* aliàs, *& tunc.* & aliàs, *illum:* & tunc dic, tuum & aliàs, *si bonum:* & tunc eodem modo.

[q] ¶ *Præscriptio.* cùm nova causa fiat dominium accessit: vt & T. *de excep. rei iudi. l. si mater.* & *eandem.* & facit *C. rei l. fi.* in §.]. & *C. rei inter alios iudi. l.].* & *fin. C. rei l. fin.* ACCVRS.

[r] *De hoc.*] CASVS. Herus grauatus erat manumittere seruum: die longo fuerit in aliqua hereditate: & petit se ab eo manumitti, dicitur quòd prius debet reddere ea quæ sumpsit: postea manumitti. FRANC.

[s] ¶ *Dare debet.* Epitelos proximè. ACCVRS.

[t] ¶ *Antequàm.* Contra. *C. de man. testa. l. ex §. 1. Sol. ibi* sub conditione, hic quòd fuit relicta libertas huic non placet quia tunc effectus contra T. *de fideicommiss. libert. l. fi. post.* Quare dic quòd hic sub conditione fuit relicta. & sic concordat cum dicta LC. & non discordat ab illa, *si post,* cum ibi non fuerit conditio reddendæ rationis & facit T. *de manum. l. si quis dicat in fi.* & T. *rei l. illud. & l. Imperator. & l. liberis. & l. de bonis.* ACCVRS.

[u] *Iter.*] CASVS. Libertus iurando & daturum decem operas patrono, tenetur: & hoc est verum quando manumissus iam iuris. secus si existens seruus iuret, nam non tenetur. sed seruus ad hæc existit, potest [a] iurare quòd liber factus iurabit se dicet operas daturum. & hoc casu statim [b] cum erit manumissus debebit iurare vel promittere. impubes autem iurare [c] potest si daturum operas patrono. & tenebitur operas dare cùm erit factus pubes. potest autem & impubes existens operas aliquas promittere: vt puta si histrio fit. FRANC.

[v] ¶ *Impunitatem.* licèt. ACCVRS.

[x] ¶ *Liberum.* vt & T. *de ope. lib. l. vxor iurisiurandi.* & *C. de ope. lib. l.].* & T. *de manu. testa. l. fi. mum testamento.*

[y] ¶ *Religione,* sc. iuramenti.

[z] ¶ *Nouissimum.* Iurant [d] enim se iuramentos cum essent liberti quòd si non facium, darur in eos actio de dolo: vt T. *de dolo. l.* & *ubi dicit.* §. *seruus publicus.* aut si promissa est pecunia, datur actio in factum: vt C. *an seruus ex fide. l. promissa.* secundum Azonem.

[a] *Incontinenti.* imò etiam videtur ex interpellatione T. *de ope. lib. l. vxor iurisiurandi.* §. *fin.* *Sole.* hic loquitur quòd primò in seruitute iurauerat: ibi non. Vel ibi post tempus: modicum quod videtur fuisse, in eo quod incontinenti dicitur: vt *arg. l. si seruum post. Libera.* & ad hoc T. *de dam. infect. l. Iulianus.* §. *fin. quod dicitur ofi.* Vel ibi fuit actum in manumissione, vt citò posset ex intervallo facere: vt T. *de fol. l. Stichi. Iunior.* T. *de ope. lib. l. Comparauit.* in facto ex eo quòd inconuenienti iuuat, vel promittit, patet quod causa libertatis, id est quia non aliter esset manumissus, operas promittit, & dominus exigit: & ideo tenetur. vt *hic.* & *d. l.* & *arg. reformandi.* & autem ex intervallo [b] id quidem sponte, sciens se non teneri, tenebitur, vt dixi. h meru, vel nimis [c] reuerenter patroni contrarit T. *quorum ex nulla non datur. l.].* & *qui manumissi.* & *l. fin.* & *fi seruus.* Item no ex inconuenio [d] hic aliquem obligari & actionem in factum ex eo agitur: vt *arg. C. de ex. col. l. ultimi.*

[b] ¶ *Decem.* differunt [e] hæc inter se: vt T. *de verb. sign. Liceat donum.* & *Imperat.* & T. *de offi. proco. l. fi. mi.* §. *fin.* ACCVRS.

[c] ¶ *Patronus.* facit *C. de in ius voc. l. omnia.* item facit T. *de decu. infecta. l. Flaminam.* §. *adiacere.* & facit quod no. *C. de op. lib. l. fi. quidem.*

[d] *Patronus.* cùm fi doli capax. secus in eo iuramento quod fit per contractibus præstatur: quod tamen à pubere factum valet: vt *Auth. sacramenta.* ¶ Item no. pupillum [e] obligari. & est hic T. *de acquir. hered. l. pupillus.* & T. *de coercit. l. qui inuasit.* Sed arg. contra T. *de iur. & fac. agno. l. fin.* ACCVRS.

[f] ¶ *Prius actu.* scus in filio emancipato: vt T. *de obligati. l. pen.*

[g] ¶ *Nomenculator.* aliàs, *numen calculator:* & aliàs, *monenculator* [f]. & facit T. *de ope. lib. l. vxor iurisiurandi.* & *dicitur.* & T. *de res. vin. l. rerum.* Sed arg. contra T. *de usufruct. l. arborum.* §. *de illo.* & T. *de aqua. ser. l. fin.* §.).

QVIAVS

[a] Iurare donato seruo posse fi. & liberum fasta aliquid patrono daturum. [b] Iuramentum manet efficax, nec extra efficax & obligatorium potest dimitto quia cogi non potest, ei prius iuramento præstandi caput factus esse. [c] Iurare pubes potest.

[d] Iurare quia potest de reuelatione seu penitentia facta.

[e] Tempus modicum pro eo quod in contrarium fit. [f] Ex inuentio facta præsumitur, sine vi aut metu. [g] Nomenculator, qui ex officio [h] Ad hanc locutionem vide Ant. Aug. his legatis ad Modestinum. [i] Iuramentum non in quem effectum habeat, & an illi adhibenda sit vera intentio dicentis, vide [k] Quod dicitur simpl. in l.]. quæ contra. [l] Verba de Nomenclatore. [m] Dicti a Nomine actio. [n] Dicti a Dominus obligatio. [o] Dicti a Patronus operæ obligationis. [p] Pupillus obligari ex pacto.

480/C.IV.K.5-3, 349-350
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

QVIBVS AD LIBERTATEM PROclamare non licet.

TITVLVS XIIII

Quibus datis superiore titulo denegari prouidimus libertatis, ne adiungat aliquis, utpote de illa tractat plenius, specialem titulum fecit de his quibus denegatur proclamatio ad libertatem, id est prouidimus, ut inde leges, ne quinque proclamationis nomen deducatur, quod accurrentur ter quaterque. Martialis. Hoc si ter quaterque clamauis, &c. in C. de adl. tol. hoc verbum *bis, secunda & tertia vice. Graci bastoni* & ter vel quater & ter vel semel. Partio in seruitutem non venitur. l. 4. C. de lib. eius. CYNAC.

Maior xx. annis si se vendidit, & pretium recepit, non potest proclamare in libertatem: secus est si minore xx. annis, hoc dicit.

I. PAPINIANVS *libro secundo de officio Praetoris.*

MAiores viginti annis a ita demum ad libertatem proclamare non possunt, si pretium ad ipsum qui venit b, peruenerit c: ex cæteris d autem causis, quamuis maior viginti annis se venum dari passus sit, ad libertatem ei proclamare licet.

1. ¶ Minori autem viginti annis ne quidem ex causa supradicta e debet denegari libertatis proclamatio: nisi maior annis viginti factus durante in seruitute, tunc enim si pretium partitus sit, dicendum f erit denegari ei debere libertatis proclamationem.

II. MARCELLVS *libro vigensimo quarto Digestorum.*

SEruum quis per vim g à Titio accepit, & testamento liberum esse iussit. Quamquam soluendo decesserit, non erit ille h liber: alioquin fraudabitur Titius, qui non procedente quidem libertate cum herede eius agere i potest. At si ad libertatem seruus peruenerit k, nullam actionem habiturus est: quia nihil videbitur heres ex defuncti dolo consecutus l

Sicut masculi qui se vendunt, & pretium participant, non possunt proclamare in libertatem: ita nec mulieres, nec hi qui nati sunt ex eis tempore seruitutis. hoc dicit.

III. POMPONIVS *libro vndecimo Epistolarum & variarum Lectionum.*

EIs * qui se passi sunt venire l, ad libertatem proclamandi licentiam denegari m. Quæro an & ad eos qui ex mulieribus quæ se passæ sunt venire, nascuntur, ista senatusconsulta pertineant. Dubitari n non potest, quin ei quoque quæ maior annis viginti venire se passa est, ad libertatem proclamandi licentia fuerit deneganda. His quoque danda o non est qui ex ea nati tempore seruitutis eius erunt.

Paria sunt aliquid in esse confiteare, vel in eo statu qui de proximo rem perducit in esse. BART.

IV. PAVLVS *libro duodecimo Quæstionum.*

LIcinnius Rufinus Iulio Paulo p. Is cui fideicommissa libertas debebatur q, post vicensimum annum r veniri se passus est, quæro, denegandum sit ei ad libertatem s proclamare? Mouet me exemplum cuiusuis liberi hominis. nam & si cum confecutus esset libertatem, se vendidisset t, denegaretur u ei ad libertatem proclamare: nec debet meliori * loco intelligi, quòd * in seruitute constitutus passus est se venundari, quàm si esset libertatem consecutus. Sed è contrario mouet me, quòd in hoc de quo quæritur, venditio constitit, & est qui veneat cui libero autem homine neque venditio constitit, & nihil est quod † veneat. Pèro itaque me vt plenissimè instruas. Respondit, Venditio quidem tam serui quàm liberi contrahi potest x: & stipulatio de euictione contrahitur. Non enim de eo loquimur, qui sciens liberum emit, nam aduersus hunc nec ad libertatem proclamatio denegatur y. Sed is qui * adhuc seruus est, etiam inuitus veniri * potest, quamuis & ipse in eo malus sit, quòd de conditione sua dissimulat, cum in sua potestate habeat, vt statim ad libertatem perueniat z. quod quidem * non potest ei imputari, cui nondum libertas

a Proclamatio ad libertatem pro potiundo dicit.

b ¶ *Peruenerit* vel *venit* vt C. ad l. 3. & not. T. *de stat. hom. l. & seruorum.* §. 1.

c ¶ *Ex cæteris.* id non participatus est locuti.

d ¶ *Supra scripta.* i. participationis pretii.

e ¶ *Dicendum.* vt T. *de lib. causa. Liberis.* §. 1. & *extraneæ.* & facit T. *de manum. l.* §. *ex causis.* §. *Papinianus.*

f ¶ *Verum* Compulsus dedisti mihi seruum, & eum in testamento liberū esse iussisti. dicitur quòd non tenet libertas, licèt alias soluendo sim: & ea potestis ab herede meo vindicare seruū si aut dicetis effici liberum [quod esse non debet] iam tu nō habetis aliquid ex test. contra heredē meum: quia nihil vobis hinc, &c. FRANC.

g ¶ *Et ille* si seruus si non tradere, sed manumittere cogunt: quia tenet libertas vt T. *quod met. causa. l. mutuo.* §. *idem Paulus.* licèt quidam dicunt hic in vltima voluntate, ibi inter vivos factam manumissionem, quod non placet.

h ¶ *Agere.* vtili in rem vt T. *quod met. caus. l. mecum.* §. *volenti.* & §. *licet.*

i ¶ An autem ipse seruus possit conueniri actione quod met. causa, quali ad eum commodum peruenerit? quod videtur vt T. *quod met. caus. l.* §. *cum scimus.* §. *in hac actione.* Contra quòd non quia non ceu peruenturum commodum vt arg. T. *de leg.* 3. *l. plane.* §. 3. & *l. seq.*

k ¶ *Peruenerit.* id est peruenire: quòd esse non debet.

l ¶ *Consequatur.* nihil * habet qui libertam habet vt hic, & T. *de præscript. ver. Lucretia.* §. *fin. in fin.*

m ¶ *Denegari.* dicit Pompon. vel cautum fc. natusconsulto.

n ¶ *Dubitari.* nunc re. sponi. & sub. sed cum dicit, &c.

o ¶ *Danda.* licèt ea proclamandi ad libertatē.

p ¶ *Paulo.* licèt ea proclamandi ad libertatē.

q ¶ *Debebatur.* patē. ACCVRS.

r ¶ *Viccsimum annum.* fuit ætatis. ACCVRS.

s ¶ *Libertatem.* & sic est homo liber.

t ¶ *Vendidisset.* interuenientibus his quæ in libero homine cum quo interuenire debent.

u ¶ *Denegaretur.* vt T. *in. l. Liberum in prin. & Cod. l. 3. in prin.*

x ¶ *Melius loca.* vt & T. *tit. l. Lucius Titius.* §. *si u.* ACCVRS.

y ¶ *Contrahi parif.* vt & T. *de euictionib. empt. l. & liberi.* & T. *liberi.*

z ¶ *Denegatur.* vt T. *tit. l. qui scient. & Liberum.* §. *si quis sciens. & C. de inge. manu. l. scientia.* a ¶ *Sed* si qui. vt in casu proposito.

b ¶ *Imò.* id est, vendi.

c ¶ *Potuisset.* potest enim implorare vt manumittatur.

d ¶ *Quod quidem.* id est, cui.

e ¶ *Debetur*

f Persona potest se vendere ad pretium participandum.

* hi qui.

* al. quidem.

g Proclamatio ad libertatem non tollitur.

h Proclamatio in libertatem necessaria est libero iudicio.

480/C.IV.K.5-3, 351-352
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-3, 353-354

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

non excipit aliquam personam, nec causam aliquam, nisi vnam vt supra l.qui. in fin. ACCVRS.

a ¶ Hac oratio scribitur diui Marci, quam non habemus & de ea fit mentio l. ult. §. fin. accursius. ACCVRS.

b ¶ Nullam causam nisi vt §. ea l. §. fin. & hoc corrigitur per l. C. vbi causa status l. §.

c Permanx.] Non esse vt & l. ult. pleue dicti. Sed argum. contra. C. de probat. long. temp. l. fin. §.

* Vulgò incipit, hæc oratio.

Quotiens.] Cavs. Quotiens quæritur an quis sit libertus meus, quod contingit multis de causis: siue petam operas, siue obsequium: siue petam ne me vocet in ius siue venia, vel similis de causa: est mihi data actio in rem præiudicialis. & hæc sane vera sunt: ille dicat se ingenuum siue dicat se libertum: sed non refert. nunc is ille est in pos. ingenuitatis, mihi incumbit onus probandi eum esse libertum meum: & si hoc non probo, ille vincet. ff.

* Quæritur. Con. l. penultim. C. de excep. rei iudicatæ. & ex hac illa est explicanda. Vide notat. & scripta ad l. 8. §. de probat. & l. 10. C. de probat. CYAC.

a Præiudicium pro actione in rem præiudicialem: vt Inst. de act. §. præiudiciales.

d ¶ Præiudicium. i. actionem in rem præiudicialem: vt Inst. de act. §. præiudiciales.

e ¶ Idem præiudicium. id est, præiudicialis actio.

f ¶ Tamen. quia hic libertus non erat in pos. libertinitatis apud eum qui se dicit patronum. aliàs contra. ff. de probat. Leuius, sed b in quæstione operarum semper patronus probat: nisi in manifestis operis debita: vt §. de prob. l. quæsitum. facit §. de lib. causa. l. igitur secundum. §. si opera. & §. de excep. l. generaliter. & ff. de libe. agn. l. si quis à liberis. §. solent. ACCVRS.

b In arbitrio erit, actor ne velit. sed mendose. Tarrell.

c Probare operas sibi debitas à liberto patronus debet, nisi ei sint manifestæ debitæ.

NE DE STATV defunctorum post quinquennium quæratur.

* Retractari fama quando cessat.

Dictum est de statu virorum: nunc de statu defunctorum.

1. Statu defunctorum.] Cavs. Quidam statum bona fide in pos. libertatis, decesse infirmum heredibus. dicitur quòd post quinquennium à tempore mortis non est quærendum de eius statu: nec est quærendum de statu eius qui decessit intra quinquennium, vel etiam eius qui vixit, & per hoc fieret præiudicium mortuo ante quinquennium. Inf. aliquando nec intra quinquennium de statu defuncti quæritur, vt cum iudicatum est quis ingenuus, decessit postea: tunc ideo debet quæri de statu eius: nec retractari sententia lata pro ingenuitate etiam

† De statu virorum quæritur semper.

IV. PAPINIANVS *libro vicensimo secundo Quæstionum.*

ORatio [a] quæ prohibet apud consules aut præsides provinciarum post quinquennium à die manumissionis in ingenuitatem proclamare, nullam causam [b] aut personam excipit.

Pone casum vt supra l. 1. §.

V. IDEM *libro decimo Responsorum.*

PAtronum [c] post quinquennium sententiæ pro ingenuitate dictæ, quo ignorante res iudicata est, non esse præscriptione temporis summouendum, respondi.

VI. VLPIANVS *libro vigesimosecundo ad Edictum.*

QVotiens [a] de hoc contenditur, an quis libertus sit: siue operæ petantur, siue obsequium desideretur, siue etiam famosa actio intendatur, siue in ius vocetur, qui se patronum dicit, siue nulla causa interueniat: redditur præiudicium [d]. Sed & quotiens quis libertinum quidem se confitetur, libertum autem Gaij Seij se negat: idem præiudicium [e] datur. redditur autem alterutro desiderante: sed actoris [f] partibus semper, qui se patronum dicit, fungitur [g], probaréque libertum suum necesse habet: aut si non probet, vincitur.

NE DE STATV DEfunctorum post quinquennium quæratur.

TITVLVS XV.

Sequitur in hoc tit. illud l. C. ne de statu defunctorum post quinquennium quæratur in decurrens conditionem. Male dicere quæratur quibus retractetur, quinquenni & hoc quoque retinet sit. eam enim recte dicitur retractari † status de quo nunc primum quæritur, quidam is de quo longiorem & pronuntiatum est antè. sed hoc posteriore significatione de statu viui pronunciatum est ne intra quinquennium quidem retractari ea mortua potest, priore simile potest. sed & post quinquennium in bonæ fidei rem conditionem, non in deteriorem. De † statu autem quærere semper. At post quinquennium fortasse non retractatur in deteriorem conditionem. l. 2. de iure. aur. l. 29. §. vlt. de lib. causa. *si ea prior alia fit ignorante patrono.* l. 5. & pen. 5. tit. post. *In bonæ fidei rem, vt apud. retractari potest. Et consequenter post* ma-

intra quinquennium. [ET QVIDEM.] Apparet ex principe, legis quòd præscribitur spatio quinquennij volenti retractare statum defuncti in deteriorem. Sed quid si in melioren vult procedere etiam vltra quinquennium potest, nam si aliquis dicitur seruus quasi ex ancilla natus, quæ erat mortua iam elapso quinquennio, ille animo vult probare matrem fuisse libertam, audiatur. FRANC.

g ¶ De statu defunctorum qui tempore mortis erant bona fide in possessione libertatis, quid si varietas interuenit, posteriora spectamus temporaue l. aud. §. mater. & l. fin. & ad emancipationem non pertinet: vt in rest. l. quod est. ¶ Sed quid est quod dicit post quinquennium, cum nec ante: vt C. de lib. caus. l. præsupponitur. Respon. non propter cineres & ossa, sed propter pollutos & periculum quæritur intra quinquennium, non vltra: vt ff. l. aud. §. & C. aut. l. & l. si. a. & hoc si non fierat ingenuus pronuntiatus aliàs nec intra quinquennium: vt §. fin. accursius. ACCVRS.

* De statu defuncti intra quinquennii quæri solet, nisi propter pollutos & periculum, vide glossam l. proxeneticum l. C. de liberali causa.

¶ Fuit hæc de re vetus Senatusconsultum, Suronius in Vespasiano venit de cuiusque defunctorum statu quæri intra certos annos CYAC.

h ¶ Plinius & Cæs. l. fi. mater.

i ¶ Plin. q. d. non solùm de mortui statu, sed nec etiam de statu viuentis qui procedit, si præiudicetur ei qui ante quinquennium decessit. AZO. vt & C. eo. l. & §. ACCVRS.

k ¶ Fauor. per colliscentes. ACCVRS.

l ¶ Licuit. qualibet de populo. ACC.

m ¶ Retractare. intra quinquennium, dixi ff. eo. l. l.

n ¶ Post mortem. sic ff. de re iudic. & item procurator. & ff. ad l. Cornel. de fal. l. & testatores. & ff. de verb. oblig. & bona iure.

o ¶ Capta speciale b, vt confessione non perpetuetur actio, nec stat tranſitoria contra heredes: vt & ff. Ipse xium sic C. de dolo. l. fin. regulariter contra vt C. de præscr. xxx. ann. l. finali.

& Libi contestatione quandoque non perpetuatio actio, neque manet in heredes, adde Gloss. l. 5. 2. infra de collatione dotis legem. vbi vide Dominum & Cepollam & ibi Corneum vt recolle vnum.

p ¶ Si quidem. dixi ff. eod. in prin. ACC.

q ¶ Dein administrat. Cerne imò admittitur, vt fabricii. & ff. eod. l. penult.

r ¶ Ante quinquennium. & in ipsius pollitione ea cauſſenti: vnde præscriptio: vide præscriptio.

s ¶ Et Marcellus. nunc respondet. ACCVRS.

t ¶ Statum,

480/C.IV.K.5-3, 355-356
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

a ¶ *Secutus fum.* id eſt, ad eam ſententiam perueni. ACCVRS.

NOn *eſſe*.] CASVS. Mouetham quæſtionem ſtatus filiis alicuius, de cuius ſtatu non egi: & iam lapſum eſſe quinquennium à morte eius. dicitur quòd non audior. & hæc præſcriptio quinquennij currit etiam pupillo tutorem non habenti, nec poteſt reſtitui. [PRÆSCRIPTIO.] Litis conteſtatio in quæſtione ſtatus ante mortem defuncti illata, non facit præſcriptionem v. an. quæ ſtatum defuncto tuetur, tuitam: ſi is qui mouet quæſtionem ſtatus defuncto, à *Fra* lite ſtatim deſiſtat. nam tunc lis neuntiaſſe videtur. FR.

b ¶ *Retractatum.* aliàs *reuocatum*: & aliàs *retractatum*, ſcilicet intra quinquennium: & ideo dic, & finitam.

c ¶ *Publicam tutelam.* id eſt tutelam quod eſt publicum munus vt *Inſtit. de excuſ. tut. §.* d ¶ *Debuiſſem eſſ.* Imò videtur ipſo iure non cauere: vt C *in quib. cauſſ. reſtit. in integ. non eſt neceſſ. l. fina.* Sola. vt ibi not. in concor. *C. ne l. ſ. matur.*

e ¶ *Præſcriptio*, quæ ſine poſſeſſione procedit. ACCVRS.

f ¶ *Tutore.* vt *ff. & C. eod. l. Lex prin.* vel ſecundum quoſdam eius qui attribuitur ſtatum defuncti retractare. A C C.

g ¶ *Longi.* l. b triennio. ¶ Et no. quod conſtitutione c ad perpetuatur *actionem* ff. *Longi. §. ſed interdum.* Vel ſecundum PLACEN. & AZO. ideò contingit, quia adhuc deſſint à lite triennio: & d ſic neuntiaſſe videtur vt *ff. de indi. Adgniſcit. & C. de past. l. poſſeſſores. & C. qui accuſa. non poſſ. l. accuſatorem.* alias contrarie *C. eod. l. vlt. & Ipon.* ACCVRS.

h ¶ *Ante quinquennium.* de ſtatu defuncti. l. e in poſſeſſione ſeruitutis. & facit *Inſt. §. ſi quidem.* ACCVR.

i ¶ *Primus.* ¶ *Nam etiam.* Principaliter enim de ſtatu defuncti agi non poteſt: vt *C. de lib. cau. l. priuilegiatos.* ACCVR.

k ¶ Hoc iudicium non eſt populare. Vide *cap. 20. de præſcript. & l. 9. huius tituli.* CVIAC.

a Publicus mutuo dicitur, quod publicè fit munus.

b Longi temporis pro triennio.

c Litis conteſtatione quandoque non perpetuatur actio.

d Renuntiaſſe hic videtur, qui ab eo deſinit intentare.

e Iudicati.

f Seruus pro poſſeſſione ſeruitutis.

DE COLLVSIONE detegenda.

Quoniam in iudicio liberali cauſſa ſi colluſio, ideò de ea primò. ACCVRSIVS.

QVoniam.] CAIVS. Quia domini colludebant cum ſeruis, & efficiebant eos pronunciari ingenuos, & ſic admittebantur ad ſenatorium dignitatem, & hoc erat turpiſſimum dignitati ſenatoriæ: eſt factū quoddam ſenatuſconſultum, quo cautum eſt, vt quicunque probauerit hanc collusionem, habeat illum iudicatum ingenuum, in ſeruum ſuum, ſi ſeruus fuerat colludentis: vel in libertum, ſi eius libertus fuerat: & hanc colluſionem detegere vſque ad quinquennium poſt ff. Nouum.

ſententiam latam permiſſum eſſ. &: hoc quinquennij *d* continuum eſt, niſi hic iudicatus ingenuus ſit impubes. nam tunc expectabitur tempus pubertatis: nec interim cauſa quinquennium. idem ex ſimili cauſa ſuſta, vbi etiam poſt quinquennium agitatur hæc cauſa: vt exemplum habeaſti *ff. ſi libertus ingenuus eſſe dicatur.* Poſtea dicit: hoc quinquennio ſufficit conſtitui litem hoc ſecus in eo qui ex libertinitate prouocat ſe in ingenuitatem. nam intra quinquennium à tempore manumiſſionis intentari ſi debet tota cauſa expedita. Vltimo diſtinguit admittendi hanc colluſionem detegendam, qui pro alio eſt habilis ad poſſulandum. & h. d. hæc l. & ſeq. FRANC.

b ¶ *Amplißimum ordinem.* ſcilicet a ſenatorium, qui certum erant numerio: vt *C. de pat. hon. l. fin. in princip.* ACCVRS.

l ¶ *Vindicari.* vt quaſi ingenui exercuiſſ quidquæ ſenatorij.

m ¶ *Ipſe.* de cuius condemne eſt colluſum.

n ¶ *Prætaſſi.* vt *ff. de lib. cau. l. qui de libertate. §. fin.* Si verò libertus, ſicut libertus eius qui detexit colluſionē: vt *C. eod. l. q.* & *l. de ea re. C. l. antepenult. §. penult.*

o ¶ *Colluſorem.* Ingenuitatem. ſuam. tentantem latamen pro ingenuitate. A C C.

p ¶ *Quinquennium.* Videtur tamen eo qui ingenues prouocatione eſſent *l. ſed interdum.* Sed videtur perpetuus vt *ff. lib. negotia d'autor. l. ſcr. pro.* Solut. ibi non iuſtus fuit contradictor vt *ff. Ipreui.* Vel ibi de libertino ingenuus, hic de ſeruo ingenuus. Vel ibi detegit verus patronus: hic extraneus. *arg. l. on ff. hoſtis l.* hoſ contra. *ff. de lib. cau. l. dicit Iauolenus prin.* vbi mihi modo videtur. Sed illa ſecundum hanc. ſcilicet aiſi ſit colluſum. & eodem modo reſpondeo ad *l. ff. de fid. hum. l. ingenuum.*

q ¶ *Non eius qui.* ſi impubes eſt. vt *ſupra de eius libertate cau. l. dixi ſeruos.* in quandoque *priuatis.*

r ¶ *Aliorum vero.* ſcilicet cautio vt ex emphaſi habet *ſupra ff. lib. negotia d. l. §. ſeruo. & l. pen. & ff. de adulte. l. quinquennium.* ACCVRS.

s ¶ *Inchoandam.* Arg. contra *C. de dolo l. fin. & ff. l. fi. l. §. fi. & C. de rem. in integ. reſti. l. ſiqua.*

t ¶ *Aliter atque.* quia cum conteſtatione d non perpetuantur vt *ff. lib. negot. geſt. d. l. §. l. & l. de ea re. C. & ff. l. fi. l. §. fi. & C. de Cur. edict. l. q. §. quod ſi ille.* & ſecundum hoc bene contra: vt *C. ubi cau. fia. l. fi.* Alij dicunt quòd perpetuo auditur, non intra quinquennium tantum: & eſt ratio diff. inter hanc & caſum & ſuperiorem: quia hic in meliorem, illi in deteriorem ſtatum reſtituuntur *ſupra* ff. *l. q. §. & l. ſeruil.* Sed tunc eſt contra *ſupra ff. lib. negot. geſt. d. l. q. §.].* & Ipomdeus. & ideo non placet.

d Quinquennij.

e Iudicati.

f Seruus.

g Actoris ratio probat eos, vt *ſupra de eius libertate cau. l. dixi ſeruos.* in quandoque *priuatis.*

h Actoris ratio.

i Actoris.

480/C.IV.K.5-3, 357-358
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

3. Tertij * dicant hic aliter exponi, scilicet eam libertas pronunciatus est ingenuus per collusionem, vt perpetuò possit vsucapi. Sed vbi furtus pronunciatur ingenuus, tunc intra quinquennium pro quo est quod natus in solu contra. *C. in prin. huius leg.* & secundum hoc dic, potè, scilicet per collusionem prima placet.

¶ Nec ergo hic triplex quinquennium.

4. Primum quod defunctis statum curat, quod constitutione [b] inutili non perpetuatur sed vel hi, vel heredes Tacitè [c] vel expectiuè L tit. j. *l. 3. in prin. & l. 4. §. fin. & C. ne de fin. defunct. l. pen.*

5. Secundò, quod datur ad retractandam collusionem: & hoc potest perpetuari vt *L prox. relato.* 6. Tertium quod datur ad prouocandum in ingenuitate: & hoc non perpetuatur, vt hic dicitur quod hodie tollitur *C. vbi cau. fis. l. fina.* ACCVRS.

a ¶ *Extraneus.* in vero ergo domino vel patrono non quæritur hic qui autem habeant tur postulandi vel non, habes *L. de postu. l.* j.

Vtin nam iniuste.]CAEVS. Quidam est iudicatus ingenuus, vero patrono non existente contradictore, *sed* aliquo alio. dicitur quid non prouidicat vero patrono. FRAN.

b ¶ *Cùm non iuste.* eorum dic iniustum, nisi dominus sit, vel patronus ACCVRS.

c ¶ *Interrogatus.* & ita in perpetuum administ. tunc ergo hoc habet huius tituli præscriptio tantùm, cùm iustus [d] fuit contradictor [e]: vt *in l.* j. parti, aliàs occurrunt iniquitates, & is colludit cum meo seruo vel libero Titius detegat, & effectus sum. & facit *C. de iu. & cura. qui satis non de. Lin duntaxat. & L. de iustis. cessa. l. qui rebus mens. iust. sec. op. & C. Sinon. cessa. & l. omn. l. fi. fab. iustor. qui est in poss. libertat.* ; vt *l. fin. C. de collib. dim. pleniùs inde.*

Si libertinus.]CAEVS. Quidam libertus est pronunciatus ingenuus: aliquis detexit collusionem: annodò ille erit iudicatus libertus eius qui detexit collusionem: licet prius à tempore fenestratiæ dicæ pro ingenuitate esset ingenuus. FRANC.

d ¶ *Causa.* Sin quibus non admittuntur liberi ingenuli & erit detegentis vt *dixi L. in causa in fin.* ACC.

Extraneum.]CAEVS. Aliquis iudicatus est ingenuus. nunc existit aliquis qui velebat collusionem ostendere (sed non potuit, & sic fuerubuit: amodò alius volens ad illud idem venire, non audiuit. Secundò dicit: si plures existunt, & quilibet vult collusionem oltendere, ille præferatur quem videris iudex magis idoneum, & cuius magis interest. FRANC.

e ¶ *Semel.* q. d. si semel actum fuerit, & fuit absolutus seruus vel libertus, non conuenitur plus ab alio. nam sic est in populatibus' actionibus vt *L. de pœn. in fin.* ACC.

f ¶ *Interest.* præsentes ergo dominus vel patronus cuius * plus intereſt. & ad hoc *L. de pœn. in fin. & de §. L. & L. seq. & l. mulieri. & L. §. & L. de libe. homo. ex his. l. 1. §. 1. tamen. & L. de his qui dicit. vel effu. l. §. cum. §. hæc autem. & L. de stipul. vide. l. prætor. §. §. plures. & L. de acceptil. §. & L. cod. l. 3. in §. & arg. C. de vsuris. §. §. & L. de leg. 3. §. pleriq. §. fratre. & xxxv. q. 5. c. 3. & L. de libe. caus. l. vlt.*

¶ Sed qualiter fiet libellus Respon. ex officio iudicis petet eum adiudicari sibi in seruum vel libertum quia dicit per collusionem iudicatum.

DE ACQVIRENDO RERUM dominio.

De bonorum possessionibus, & de rebeliis iuris ciuilis expositis, in quo & de adqui. re. dom. est habita mentio: nùn & ille modus est quo vendi dominij, vtrò generalem de adquirendo re. dei. possit. BVD. *vel dicit de possessione. f. in superiori libro mentio de rebus:* vt Inst. de iust. §. fi.

Verumdam rerum. Quarum quinque [g] genera sunt: vt *Inst. de re. dom. in prin.* & quinetem membrum hic profequitur, scilicet quæ est vel fiunt singulorum: vt *in ea re. §. singulorum.* & ita non rerum, sed factorum notat hic differentiam.

g ¶ *Tertiaquè.* i. intra [h] imperium & extra.

h ¶ *Seruatur.* vt *Inst. de iure natu. §. quid vero. & L. de institu. & substi. Leo. huc.* ACCVRS.

i ¶ *Constare iuciba.* Romanæ per excellentiam: vt *Inst. de iure natu. §. sed nos.* Et est exemplum [d], vt vsucapione, præscriptione, arrogatione, mercis habitione, deportatione, testamento, successione, honorum possessione, adtione.

k ¶ *Prodiimus est.* quod dic vt *Inst. de re. dom. §. singulorum.*

l ¶ *Ipse est.* id est, necesse est. ACCVRS.

m ¶ *Referendum.* posset dicere de iure ciuili *L. de vsu. ap. & in fragm. vti. arg. in dicta §. singulorum. & Inst. de vsu & habi. §. §. & de vsucap. in prin.* ACCVR.

n ¶ *Omnia igitur.* quia à iure [e] gentium, quod est vetustius iure ciuili, est incipiendum [f]: *igitur, &c.*

o ¶ *Cuio.* id est, arce.

p ¶ *Flumi.* vt *Inst. in §. fera. & L. vlt. ff. in prin.*

q ¶ *Et ea quæ.*]*Edict. vt & L. sed Listeo quæ. de Inst. sed. §. item ea. & C. de rei vindicatione. l. pertinet.* ACC.

r ¶ *Quod enim nullius est.* neque ℓ Dei, neque hominis: vt vel ipse, hominum certiora, quod fit occupabile: & sic non recipit initantiam.

s ¶ *Concedatur.* fallit in libero homine: & est ratio, quia hæc regula loquitur de his quæ possunt subiici nostro dominio: quod in libero homine non est: vt *Inst. de rerum. & pa. in prin. & §. 1.* Item fallit in seruo agnoscente electo à domino, qui fit liber: vt *C. de Lege.*

a Quinquennium ne liberalibus causis triplex accurrit ad defendi statum tuendum, vtrà diuidum est. ¶ Ne ergo hic triplex quinquennium.

b Inutili non perpetuatur sed vel hi, vel heredes Tacitè [c] vel expectiuè L tit. j. *l. 3. in prin. & l. 4. §. fin. & C. ne de fin. defunct. l. pen.*

c Tacitè vt & expreſsè in testamento possit.

d Iustus contradictor in iudicio esse debet, vt inducere noueat.

e Contradictor iustus & legitimus ille dicitur qui allegat dominicil. *C. l. 6. ne mens. ess. loc. op. & C. Sinon. cessa. & l. omn. l. fi. fab. iustor. qui est in poss. libertat.* ; vt *l. fin. C. de collib. dim. pleniùs inde.*

f Actiones postuare non prouidentur.

LIBER XLI.

DE ADQVIRENDO RERVM DOMINIO *.

TITVLVS I.

A præiudicialibus actionibus transeuntes ad interdicta quæ inter actionem habent, & actiones appellantur sæpe, & hodie conuersa in actiones sunt, repetitorem sese more suspecto longius. Et quia plerumque succedita de possessione sunt: de possessione primum agere instituit: & rursus possessionis & dominij, quia frequens collatio distinctionis est, & per possessionem plerumque dominium adquiritur, & interdicta de possessione proponuntur, & vsucapiendi causa de iure vel dominio declarat: aut omnia quibus modis iure gentium vel iure ciuili dominium adquiratur, & per quas personas. Dominium est proprietas rei sui per abusionem dominium vsusfructus & dominium possessionis dicimus. CVIAC.

Cùm quinque sint genera rerum, vt Instit. de re. diui. in prin. *hoc quinquenium hic prosequitur, & dicit quod singulorum res fiunt vel iure gentium, vel ciuili: & quia ius gentium antiquius est, de eo prius videndum est. h. d. Et esse titulus est planior rerum iuris: ideò non multa indiget explicatione declaratione.*

1. GALVS *libro secundo rerum cotidianarum siue aureorum.*

VEl quæ ex his apud nos sunt edita [a].

III. GALVS *libro secundo Rerum cotidianarum siue aureorum.*

QVod enim nullius est [r], id ratione naturali occupanti conceditur [s]. 1. ¶ Nec interest (quod ad feras bestias & volucres) verum in suo fundo quisque cautione, vt etiam extraneis * qui pro altero postulandi ius haberent, liceret * detegere collusionem.

Non præiudicat vero patrono si quis iudicatus fuit ingenuus, non vero patrono agente vel nolente defendere.

III. CALLISTRATVS *libro quarto de Cognitionibus.*

CVm non iusto [b] contradictore quis ingenuus pronuntiatus est, perinde ineffica est decretum, atque si nulla iudicata res intercessisset [c]. idque principalibus constitutionibus cauetur.

IV. VLPIANVS *libro primo ad legem Iuliam & Papiam.*

SI libertinus per collusionem fuerit pronuntiatus ingenuus, collusione detecta in quibusdam causis [d] quasi libertinus incipit esse. Medio tamen tempore, id est, antè quàm collusio detegatur, & post sententiam de ingenuitate latam, vtique quasi ingenuus accipitur.

V. HERMOGENIANVS *libro quinto Iuris Epitomarum.*

SEntentiam pro ingenuitate dictam & collusionis prætextu semel * retractare permittitur.

1. ¶ Si plures ad collusionem detegendam pariter accedant causa cognita quis † debeat admitti, comparatis omnium motibus & ætatibus, & cuius magis interest [e], statui oportet.

a Res quinque genera sunt, communes, publicæ, nullius, vniuersitatis, singulorum.

* Quinque hæc dominium legitimum perficiunt. *Item Ca. de rei vind. vbi de partibus loquitur.*

b Ergo fit dominium.

c Iur gentium est quod inter omnes homines apud omnes populos ex æquo seruatur: quod ratione naturali inter omnes homines peræque custoditur. *Instit. de iure natu. §. quod vero.* Et quia antiquius ius gentium cum ipso genere humano prodiit, ideò [f] *opus est* vt de hoc prius referendum [m] sit.

1. ¶ Omnia igitur [n] animalia quæ terra, mari, cœlo [o] capiuntur: id est, feræ bestiæ, & volucres, pisces, explendum [p] sunt [q].

II. FLORENTINVS *libro sexto Institutionum.*

QVod quæ [r] ex his apud nos sunt edita [s].

III. GALVS *libro secundo Rerum cotidianarum siue aureorum.*

QVod enim nullius est [t], id ratione naturali occupanti conceditur [u]. 1. ¶ Nec interest (quod ad feras bestias & volucres) verum in suo fundo quisque cautione, vt etiam extraneis * qui pro altero postulandi ius haberent, liceret * detegere collusionem.

d Iur gentium iure ciuili vetustius.

e A retrahendum non incipiendum.

f Hæc glossa deprauata videtur. potius enim in Glossa *Instit. de rerum diuis.*

480/C.IV.K.5-3, 361-362
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

cillimas villas tam fabulis incrementa perpendere nõ potest, vt ingeniosa illa dicendi potestas, vnde dicitur lucros incrementum: vt *Inst. de.* § *prouerca.*

a ¶ *Longum tempus.* C. tamen vt coalescit in terra mea: vt *C. de donat. inter vir. & uxor.* § *Adjicimus.* A z o. Alij dicunt de * a. vel xx. anno. arg. *ff pro emp. l.* § *fi fundum. & ff pro suo.*

b ¶ *Adjecta.* dicit arborem & terra. posse tamen vnus in rem vindicare, secundũ M. arg. *l. si res vendita. ff. fluminum.* § *de arbore.* Sed tu dic in factum tibi dari: vt ibidem dicimus.

c ¶ *Insula.* dicitur * tribus modis: *ut scilicet, ipsa fluit.*

d ¶ *Nullius enim bona* sunt vel fluvia a quo circumfluunt. *Inst. de rer. diuis.* § *item quod enim.* idem in nata in fluminibus agris vadoque sine limitatione. *ff. de flu. l.* i § *fi insula.*

e ¶ *Medium partem.* in medio fluminis.

f ¶ *Pro modo latitudinis.* existentes ab vna parte, & plures sint ex vna parte, & vnius fundus latior est quam fundus alterius: & in hoc considero tantum fructum agrorum: vt *ff. eod. l. in insula.* in principio. Quod hic tamen dicit, fallit quando quis vtitur *l. finium regundorum.*

g ¶ *Presumitur si.* quod potuit fieri excepta chorda, & puncto in medio posito inter vtrumque agrum: & tũc si pars illa est tantum ex vna parte, alius ex alia secundum quod punctus exambitus: *ff. eo. Lucretius. l. fina.* Sed arg. contra *l. de diuortio. ff. quod creditum.* Sed alio casu loquitur. & ex his patet quod non dicitur posse dici insulam, arg. *ff. ratihab. per tot. & l. seq.*

h ¶ *Portaporie fluminis.* dicit * pars fluminis.

i ¶ *Capuis.* scilicet illa pars.

k ¶ *In veterem.* scilicet alveum.

l ¶ *Ipsa* non tamen est insula vt *ff. eo. l. si. vbi notatur, & ff. de alie. l.* § *cum.*

m ¶ *Quod fuerit.* alia accessio à superiori: quia aliqua vnus qui accidit, nec est aliquid, ar. insula. A c c v r s.

n ¶ *Iura* nam fluminis videm tenent continuare vt *ff. eod. Lege.* § *finium. & facit ff. de flu. l.* § *si cui. & ff. de.*

o ¶ *Agri fuerit.* scilicet totus occupatus. A c c v r s.

p ¶ *Forma.* id est * esse rei. M. vt *C. ad exhib. l. bel.* § *fi quis rem.*

q ¶ *Ibidem habet.* prior dominus.

r ¶ *Sed vix est.* ' nullo modo de arquitore: sed de stricto iure licet *Inst. de* § *item* secundum A z o. Alij dicunt, vt hi quoque modo qualitas primi appareat, restituatur primo domino. alias non. arg. *Jac. Aquil. in littera.* § *si.* Tertij dicunt, an ff. recte aqua cum immixta non. arg. *C. ad l. Jul.* § *illumi.*

s ¶ *Spacium* quantum ad proprietatem. vbi *ff. de flu. l.* § *ff. fluminum. & Jac. Aquil. l.* § *Labeo.* sed possessio amittitur vt *Jac. Aquil. l.* § *Labeo.* Sed in dominio ? figuratur contra. *Saxo. in Speculo Saxo. l.* § *ager.* Solu. *Jac. Aquil. in* § *Labeo* dic: hic non. Vel dic quo ad commodum non pro vero. Item in visufru. videtur contra, facilius quod amittatur vt *Jac. Aquil. ager. & Saxo. in Speculo in prin.* Sed pro hoc non est certa, sed ne amittatur, facilius quantum ad commodum fruendi. & post restituatur quatenus de facto inveritis petit.

t ¶ *Sine nomine.* ? tia * sunt necessaria vt fiat specificantis. Libona facies: vt *C. ad exhibend. de re.* § *fi quis.*

2. Item quod sine nomine rei &c. *ff. ad l. Aquiliam.* § *cubi.*

3. Item quod non possit redire ad priorem materiam: vt *Inst. de furtis.* Sed quid si duo specificaverint, vnus bona, alter mala fide? videtur enim scientiam alteri nocere, vt nulli quaritur: vt *l. ad Marcian. l. item* § *finis.* § *non solum.* Leontia quod utique: vt alicui ignoranti: vt *ff. quemadmodum servitutes amit. l.* § *Sed A z o* dicit medium specificanti bona fide, & medium domino. Item adde quæstiones quas not. *Inst. eod.* § *item quæ ex aduersario.* in fine.

u ¶ *Fecerit.* vel per *fi.* vel per alium mandato præcedente, vel ratihabitione sequente: arg. *l. de eo C. ex mon. l.* § *hæredes.* Item factum accipe etiam infectum, dum tamen in rudi materiq; nomen exierint: arg. *l. ex eo ff. arg. leg. l. & si quis.* § *argento.*

x ¶ *Ex tabulis tuis nauem. de hoc* dic vt *ff. eod. l. Sed si ex meis. in princ.*

y ¶ *Mulsum.* id est, mellitat.

z ¶ *Collyrium.* vngentum ad oculos.

a ¶ *Ex quo.* hoc infra corrigitur, inquantum quoddam.

b ¶ *Medias.* Nota. c *l. de pari, hæredit. & Sed & si lego.* § *autem.* Sed argum. contra *l. de negotiis gestis. l. Neratius in fine.*

c ¶ *Simpronii.* vt ex specie domini materiarii *Jac. Aquil. in commentar. & Salyc.*

d ¶ *Proinde placuit.* vt ad specificantem dominium pertinere: vt *ff. de re vendi. l.* § *fructuarius.* § *idem Sabinus. & hic not.* quod hic defecit regula quæ est *ff. de rei vindica. l. non solum.* sed ratio, quia videtur extincta *, cùm nomen fecerit: vt *ff. ad exhib. l. bel.* § *fi quis rem.* sed additamentum licet quidã dent vilem in nom. ar. *ff. de rei vendi. l.* § *fructuarius.* § *de arbore.*

e ¶ *Videntur tamen mihi.* Calo. A c c v r s.

f ¶ *Dicaſſe.* l. quidam. secundum quos corrigit quod supra de *ſpicis diverſi: & infertur Inſtit. ad* § *item quæ.* sed A z o dicit hanc per illam infra corrigi: quod hic de ſpicis dicit. A c c v r s.

g ¶ *Facte. hic Calo negat. ff. l.*

h ¶ *Miſcentium.* Capta ſpecificationem, non per confuſionem.

i ¶ *Communis totum.* vt per *ff. de rei vin. l.* § *fructuarius.* § *quod ſi confuſione. & Inſt. eo.* § *ſi duorum. & C. communia de usu. l. ad re. vxoria princ.*

k ¶ *Sit*

a *Specificatum* vt ſpecificantis hæc, vtis requiramus.

b *Ita fide* videtur *Pariſius* quod primum locum corrigit.

c *Media* enim verius seu ex parte optimo. ſequentia.

d *Tempus* longum pro a. vel bi. anno.

e *Insula* dicitur * tribus modis: *ut ſcilicet, ipſa fluit.*

f *Inſula* quæ in medio fluminis.

g *Presumitur ſi.* quod ſi vna pars, & plures ex vna parte, & vnius fundus latior eſt quam fundus alterius: & in hoc conſidero tantum fructum agrorum: vt *ff. eod. l. in insula.* in principio. Quod hic tamen dicit, fallit quando quis vtitur *l. finium regundorum.*

h *Portaporie fluminis.* dicit * pars fluminis.

i *Capuis.* ſcilicet illa pars.

k *In veterem.* ſcilicet alveum.

l *Ipſa* non tamen eſt insula vt *ff. eo. l. ſi. vbi notatur, & ff. de alie. l.* § *cum.*

m *Quod fuerit.* alia accessio à ſuperiori: quia aliqua vnus qui accidit, nec eſt aliquid, ar. insula. A c c v r s.

n *Iura* nam fluminis videm tenent continuare vt *ff. eod. Lege.* § *finium. & facit ff. de flu. l.* § *ſi cui. & ff. de.*

o *Agri fuerit.* ſcilicet totus occupatus. A c c v r s.

p *Forma.* id eſt * eſſe rei. M. vt *C. ad exhib. l. bel.* § *fi quis rem.*

q *Ibidem habet.* prior dominus.

r *Sed vix eſt.* ' nullo modo de arquitore: ſed de ſtricto iure licet *Inſt. de* § *item* ſecundum A z o. Alij dicunt, vt hi quoque modo qualitas primi appareat, reſtituatur primo domino. alias non. arg. *Jac. Aquil. in littera.* § *ſi.* Tertij dicunt, an ff. recte aqua cum immixta non. arg. *C. ad l. Jul.* § *illumi.*

s *Spacium* quantum ad proprietatem. vbi *ff. de flu. l.* § *ff. fluminum. & Jac. Aquil. l.* § *Labeo.* ſed poſſeſſio amittitur vt *Jac. Aquil. l.* § *Labeo.* Sed in dominio ? figuratur contra. *Saxo. in Speculo Saxo. l.* § *ager.* Solu. *Jac. Aquil. in* § *Labeo* dic: hic non. Vel dic quo ad commodum non pro vero. Item in viſufru. videtur contra, facilius quod amittatur vt *Jac. Aquil. ager. & Saxo. in ſpeculo in prin.* Sed pro hoc non eſt certa, ſed ne amittatur, facilius quantum ad commodum fruendi. & poſt reſtituatur quatenus de facto inveritis petit.

t *Sine nomine.* ? tia * ſunt neceſſaria vt fiat ſpecificantis. Libona facies: vt *C. ad exhibend. de re.* § *ſi quis.*

u *Fecerit.* vel per *ſi.* vel per alium mandato præcedente, vel ratihabitione ſequente: arg. *l. de eo C. ex mon. l.* § *hæredes.* Item factum accipe etiam infectum, dum tamen in rudi materiq; nomen exierint: arg. *l. ex eo ff. arg. leg. l. & ſi quis.* § *argento.*

x *Ex tabulis tuis nauem. de hoc* dic vt *ff. eod. l. Sed ſi ex meis. in princ.*

y *Mulſum.* id eſt, mellitat.

z *Collyrium.* vngentum ad oculos.

a *Ex quo.* hoc infra corrigitur, inquantum quoddam.

b *Medias.* Nota. c *l. de pari, hæredit. & Sed & ſi lego.* § *autem.* Sed argum. contra *l. de negotiis geſtis. l. Neratius in fine.*

c *Simpronii.* vt ex ſpecie domini materiarii *Jac. Aquil. in commentar. & Salyc.*

d *Proinde placuit.* vt ad ſpecificantem dominium pertinere: vt *ff. de re vendi. l.* § *fructuarius.* § *idem Sabinus. & hic not.* quod hic defecit regula quæ eſt *ff. de rei vindica. l. non ſolum.* ſed ratio, quia videtur extincta *, cùm nomen fecerit: vt *ff. ad exhib. l. bel.* § *fi quis rem.* ſed additamentum licet quidã dent vilem in nom. ar. *ff. de rei vendi. l.* § *fructuarius.* § *de arbore.*

e *Videntur tamen mihi.* Calo. A c c v r s.

f *Dicaſſe.* l. quidam. ſecundum quos corrigit quod ſupra de *ſpicis diverſi: & infertur Inſtit. ad* § *item quæ.* ſed A z o dicit hanc per illam infra corrigi: quod hic de ſpicis dicit. A c c v r s.

g *Facte. hic Calo negat. ff. l.*

h *Miſcentium.* Capta ſpecificationem, non per confuſionem.

i *Communis totum.* vt per *ff. de rei vin. l.* § *fructuarius.* § *quod ſi confuſione. & Inſt. eo.* § *ſi duorum. & C. communia de usu. l. ad re. vxoria princ.*

k *Sit*

480/C.IV.K.5-3, 363-364
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-3, 365-366

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-3, 367-368

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

consul. l. 9. soli enim principi licet autem spargere, & sic iactare, sed consultus licet de argento hoc facere: non tamen cognoscat vt in auctor. de consul. § sin autem citatus vocetur. & facit Inst. eo. § hoc amplius. & ff pro derelict. l. si id in fin.

a ¶ Flactibus. id est, vndis.

b ¶ Committit. Immò non: vt ff. de fur. l. falsum. § si cultum. quia est contra. Solu. distinguè animum * proficiendi, quod patet: vt si librum aperuit possidet, secundum Io. vt hic. & ideò colligitur arg. ff. de damn. infect. l. si fundus. § si quis autem. In dubio b autem præsumitur non velle perdere: vt arg. ff. de probat. l. cum de quadrilite. & facit Inst. eod. § fin. & quod ibi not. ff. de adq. poss. l. qui fundum. & ff. de cond. furt. l. qui mutandæ. & ff. ad l. Iul. de adulter. l. 1. interdum.

* Dequirtur.] Cassius. Dictum est supra qualiter adquiratur dominia rerum de iure gentium: nunc vult dicere per quos adquirantur: & dicit quod per nosmetipsos adquirimur nobis. item per eos quos habemus in nostra potestate, vt per filios nostros & seruos. Item per eos seruos in quibus habemus vsumfructum. Item per liberos hominum, & per seruos alienos quos bona fide possidemus, & de his singulis videamus, & cetera. Serui mei quidquid adquirunt per traditionem, vel per stipulationem, vel simili de causa, nobis adquiritur, nihil enim seruus habere potest. hinc est quòd si heres instituatur, hereditatem adire non potest sine mea voluntate & mea voluntate adeat, mihi quæritur. Item legatum seruo meo relictum mihi quæritur. & non solùm dominium mihi quæritur per seruum, sed etiam possessio: per quam possessionem etiam vsucapio ignoratus. Possessio dicit de seruo in quo habeo vsumfructum. quòd quidquid ille querit ex re mea vel ex opera sua, mihi querit. Si autem ex alia causa aliquam rem adquisierit, puta legatum vel hereditatem ei vel. Cham. proprietario querit. Idem dicendum est de seruo alieno, vel libero homine quem bona fi. possidemus. si autem bonæ fidei possessor seruo alieni eum vsucapiat, amodo plenè erit dominus: & quidquid querit, domino querit. vsufructuarius autem non potest vsucapere seruum in quo habet vsumfructum, quia non dicitur eum possidere. tum quia scit eum seruum alienum. FRANC.

c ¶ Adquiritur. supra dixit qualiter adquiratur nunc per quos.

d ¶ De proprietate. vt hic vel seruis.

e ¶ Vsumfructum. Quid si mutuum d vsum. Resp. ex re nostra adquirimus: non autem ex operis vt. infra. per quas person. adquir. per. & ff. de vsu & habit. per seruum. in pr.

f ¶ Nobis. etiam inuitis. ff. per Leonem. Argu. eorum. ff. de donat. l. hoc iure. § non potest. & dic hic vt not. supra de his qui sunt sui vel alien. iur. l. 1.

g ¶ Adiungar. quia non sibi, sed nobis. ne ergo nobis inuitis onerosa * quæramus hereditatis ideo nihil &c.

h ¶ Si se subscribat nobis. In hereditate f quærenda tria sunt necessaria. scilicet institus: item quòd precedat fi: vt ff. de adquirend. l. si quis mihi. ho. § ingenu. & quòd seruus consentiat adire: vt C. de hered. instit. l. cùm proponat. In bo. h possessora fi eundem rationem exigimus vt dominus institum præcedat: sed sufficit eius notabilitio ante vel postea. sed exigimus seruus consentiat. In Trebel. * sufficit si primo vel postea ratum habeat dominumue exigimus seruus consentiat: vt ff. ad Trebel. l. seruus institutus. & ff. rem ratam hab. l. 1. § in legato. * item est bonum ius institutionis, cum emolumentum tantum contineat: vt ff. ad mand. l. si hereditarium. § 3.

i ¶ Perinde. quandoque b tamen refert per se an per alium sit heres: vt ff. de inoff. test. l. si defunctus. § illud. & ff. de leg. prælat. l. 19. § hoc autem. & de verb. signif. l. quod si filiorum. § hoc verbo. & infra de verbor. signif. l. filiandum. & supra de ope. lib. l. cum patronus. § 3.

k ¶ Te hic. præcepit. scilicet secundum ff. vel his quæ dicta sunt.

l ¶ Consentiatur. quia sicut hereditas c est nobis, sic legatum. Item legatum licet hereditas nobis per seruum adquiritur, si discedentis legati non inueniantur libri: vt supra de de. causa inoff. l. fin. & supra quando dies leg. ce. l. si pacti. § pe. & § 3. & facit ad l. supra eo leg. q. l. Titia. § Lucius. & Inst. per quas perso. no. adquir. § item no. bis.

m ¶ Per eundem. l. seruum.

n ¶ Nobis. vt supra pro.

o ¶ Possessio. l. institus vt 3. ff. q. l. quod seruus. ACCVRS.

p ¶ Adepti fuerint. sine nostro nomine possidentes: sine ibi. licet & alij: vt ff. ad l. Iul. de adulter. l. si me in testamen. § fina.

q ¶ Videmur. etiam ignorantes: vt 3. ff. l. h. in fi. salvo.

r ¶ Dominium. i. d effectus dominij. sic & 3. ff. q. l. cum quis. & dic. in e peculiaribus etiam domino ignorante vsucapi: in dominicis dettum cùm dominus scit: vt 3. pro so. Ly. & de vsucap. l. Labeo. & facit 3. ff. l. h. l. § item adquiritur no. & § Sed per adquirimus. & § Sed pro hæres. eodem. § non solùm. ACCVRS.

s ¶ Dominium proprietatis. nisi contemplatione fructuarij sit institutus, vel aliud ei datum fuerit: quo casu ex re eius esse videtur: vt ff. de vsufr. l. ad & § quod. non tamen fructuarij ratio sufficit ad adquirendam hereditatem: vt ff. de adquir. hered. Lucius. § præterea.

t ¶ Idem probatur. quòd ad adquisitionem nam in alio differunt: vt 3. ff. l. h. bona fides. ACCVRS.

u ¶ Ad ipsum pertinet. præter possessionem: vt 3. ff. l. h. in fi. & præter vsucapionem quæ f sine possessione non procedit: vt 3. de vsufr. l. sed pro possessore. in hereditate per liberum hominem quæ nulla sunt necessaria vt 3. ff. l. h. Liber homo. & facit Inst. per quas person. adquir. § de bo. & Cod. eod. tit. l. 3. ff. l. h. § Sed & per eum. & 3. de vsufr. l. si seruus. & ff. ad l. Iul. de adulter. l. sed & § quod. & l. de minorem. & l. sed & § quod. § interdum.

x ¶ Bona fides possessor. seruus alieni.

y ¶ Seruum. in quo habeat vsumfructum. ACCVRS.

z ¶ Non possidet. Similiter licet 3. vt l. 1. § per eum. sed naturaliter licet 3. ff. l. h. Imo verius. & 3. pro socio. & ca. seq. & secundum. & 3. de pr. ea. Leuith. § sic qui rogauit. & facit Inst. eo. § sed bona fides. & 3. ff. l. liber homo § quidquid. ACCVRS.

a ¶ Alienum esse. in quo vsumfructum habet.

PVpillus.] CASSIVS. Papillus potest adquirere dominium rei etiam sine tutoris auctoritate. fallit in hereditate in qua alienato autem rem suam non potest, nec etiam pot. in alium transferre potest. FRANC.

b ¶ Ad adquirendum. secus in hereditate, quia ibi est dubium: vt ff. de auctor. tut. § adquo.

* Legatum adquiri per seruum alienum potest, dum tamen nullo modo sciat.

b Per se an per alium quis fiat heres multum aliquando interest.

c Relicti aperitur ex persona heredum & legatarij.

† Et ff. to post tribun. l. 3. in. circa fin.

d Dominij est si filius per hoc quæ possessio. mera adquisitio.

e Vsucapiens per seruos.

f Vsucapio sine possessione non procedit.

g Vsusfructus constituere vsumfructum non potest, sed transferre tantum.

480/C.IV.K.5-3, 369-370
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

toris auctoritate: alienare verò nullam rem potest nisi præsente tutore auctore. & ne quidem possessionem quæ est naturalis, vt Sabinianis visum est. quæ sententia vera est.

XII. CARISTRATVS *libro secundo Institutionum.*

LAcus & stagna licet interdum crescant, interdum exaresçant, suos tamen terminos retinent: neque in his ius alluvionis non adgnoscitur.

1. ¶ Si ære meo & argento tuo conflato aliqua species facta sit, non est ea nostra communis: quia cùm diuersæ materiæ æs atque argentum sit, ab artificibus separari, & in pristinam materiam reduci solet.

XIII. NERATIVS *libro sexto Regularum.*

SI procurator rem mihi emerit ex mandato meo, eique sit tradita meo nomine: dominium mihi & proprietas & adquiritur etiam ignoranti.

1. Et tutor pupilli pupillæve similiter vt procurator emendo nomine pupilli pupillæve, proprietatem eis adquirit etiam ignorantibus.

XIV. IDEM *libro quinto Membranarum.*

QVod in litore quis ædificauerit, eius erit: nam litora publica non ita sunt, vt ea quæ in patrimonio populi sunt: sed vt ea quæ primum natura prodita sunt, & in nullius adhuc dominium peruenerunt, nec dissimilis conditio eorum est, atque piscium, & ferarum, quæ simul atque adprehensæ sunt, sine dubio eius in cuius potestatem perueneruunt dominij fiunt.

1. ¶ Illud videndum est, sublato ædificio quod in litore positum erat, cuius conditionis is locus sit, hoc est, vtrum manent eius cuius ædificium fuit: an rursus in pristinam causam recidat, perindeque publicus sit, ac si nunquam in eo ædificatū fuisset. quod propius est vt existimari debeat: si modò recipit pristinam litoris speciem.

XV. IDEM *libro quinto Regularum.*

QVi autē in ripa fluminis ædificat, non suum facit.

XVI. FLORENTINVS *libro sexto Institutionum.*

IN agris limitatis ius alluvionis locum non habere constat. Idque & diuus Pius constituit: & Trebatius ait, agrum qui hostibus deuictis ea conditione concessus sit, vt in eiuitatem veniret, habere alluvionem, neque esse limitatum: agrum autem manucaptum, limitatum fuisse, vt scirentur quid cuique datum esset, quidque venisset, & quid in publico relictum esset.

XVII. VLPIANVS *libro primo ad Sabinum.*

SI duo domini seruo communi rem tradiderint: adquirit alteri ab altero.

XVIII. IDEM *libro quarto ad Sabinum.*

PEr hereditarium seruum, quod est eiusdem hereditatis, heredi adquiri non potest, & maximè ipsa hereditas.

XIX. POMPONIVS *libro tertio ad Sabinum.*

PEr hereditarium seruum communem eidem seruo donaturus aliquam rem, dicitur quòd rectè donatio: & acquirit quidem nostrum partem alterius. nam pars quam habebat in eo tibi in re donata, mihi quæritur. & mea tibi. FRANC.

SI duo.] CASVS. Duo habebant seruum communem eidem seruo donaturus aliquam rem, dicitur quòd rectè donatio: & acquirit quidem nostrum partem alterius. nam pars quam habebat in eo tibi in re donata, mihi quæritur. & mea tibi. FRANC.

PEr hereditarium.] CASVS. Seruus hereditarius iacentis nihil potest interim acquirere heredi futuro maximè, nec ipsam hereditatem. FRANC.

Liber.] CASVS. Liber homo bona fide possessus quidquid acquisiit ex re fua vel ex opera, acquirit possessori, quod aliunde quæsit, vt puta rem donatam, vel legatum, vel hereditatem inflitutus fit ab aliquo, ibi quæritur: licet in hereditate aliqua opera eius fit: & licet teflator inflituerit eum contemplatione poffidendi: fed hoc casu possessio tenebitur condici. fine causa possidenti ad restituendum hereditatem. Vltimò dicit: liber homo à me bona, possessus, inflituitur in qua ipse erat inflitutus, dicitur quæsiti filii quærit, & hoc dicit Trebatius: sed Labeo distinguit, nam aut necessitate ductus à me adiuit: & tunc mihi quærit, non tibi. aut sponte adiuit, & tunc sibi quærit. FRANC.

ACCVRS.

a ¶ *Ad ipsum pertinere.* quantum * ad dominium, & obligationem & actionem: non quòd ad possessionem: vt *ff. eodem. l. homo liber. §. quidquid.*

b ¶ *In legato.* hoc enim eius contemplatione est relictum: fecus si bonæ fidei possessoris: vt *supra de vsufruct. l. sed & si quid.*

ACCVRS.

c ¶ *Aliquatenus.* (scilicet esse operæ dixit Aristo, sed non est b, vt fabricii, *& ff. eod. l. fructuarius.* in fripul. est operæ: vt *& ff. de vsu, & habit. l. per seruum. §. vsufruct.*

d ¶ *Dubitasse.* ait Aristo.

e ¶ *Non adquiri.* hoc in hereditate intelligi: & in eo casu vbi non vult hic possessus mihi quærere, secus est in legato vbi meo respectu est relictum. Aio. Sed in hereditate est contra: *supra de furt. l. lege quæritur. §. paterf.* vbi quæritur quærentur per seruum clarlem c hæreditas. Sed nihil ad thomam, quia d dominus est secundum nos de iure naturali & ciuili: vel etiam secundum alios saltem de iure ciuili est dominus.

ACCVRS.

f ¶ *Ad hæc si possessori.* & sic recte possessus. ACCVRS.

g ¶ *Ipse ei.* possessus per constitutionem sine causa. arguit. *ff. de fidejuss. seruus. l. pe.* cogentur ergo alios possessus, & sic restituere. & sic est contra. *ff. eod. l. homo liber. in prin.* quæ est contra Solu. vt ibi plenè dicam. Item in eo quòd hic inspicitur causa contemplationis fit inflitutus: est contra. *supra de acti. empt. l. fed. §. si quod seruus.* Solu. ibi non distinguitur causa contemplationis. Dicitur ergo ibi, vel emptoris: secus si contemplatione venditoris: vt *supra de vsufr. habili. l. sed si plures. §. in arrogato. & ff. de acquir. hered. l. adire.*

h ¶ *Hæredem inflet.* possessum.

i ¶ *Quod sensisset.* possessus.

k ¶ *Necessitate.* quia tunc non esset heres possessus.

l ¶ *Ipsum seri.* liberum hominem possessum. & faciunt ad hoc *ff. de acquir. hered. per quam persona. §. de his & ff. de reg. iur. l. qui seruum. & C. de rei vend. l. j. & ff. de contrar. oblig. l. liber homo qui in præd. & de reg. iur. l. ex eo. & ff. de cond. & demonst. l. cum aliquis. & ff. de iure codicil. l. cum aliquis. & ff. de iure emtion. l. liber homo. in princ.*

Tradita.] CASVS. Siue causa vendi, vel simili tradatur tibi res, id iuris in te habes, quod habebat tradens: & cum sua causa transiuit res: vt si prius erat seruus, & nunc erit: & si seruitutes ei rei debebantur, & nunc debebuntur. sed & traditilit tibi fundum tanquam liberum, cùm esset seruus, non liberatur per hoc fundus: remebam tamen tradens. Vltimò dicit, ergo

Liber homo qui bona fide mihi seruit, id quod ex operis suis, aut ex re mea pararet, ad me pertinere sine dubio Atilio ait. Quod verò quis ei donauerit, aut ex negotio gesto acquisierit: ad ipsum pertinere *. Sed hereditatem legatúmve non adquiri mihi per eum: quia neque ex re mea, neque ex operis suis id sit: nec vlla eius opera esset in legato b: in hereditate aliquatenus c, quia per ipsum adiretur. quod & Varium Lucullum ait aliquando dubitasse d. Sed verius esse non adquiri e, etiam si teflator ad me voluisset pertinere. Sed licet ei f minimè adquirit *: attamen si voluntas euidens teflatoris appareat, reflituendam esse ei g hereditatem. Sed Trebatius, si liber homo bona fide seruiens, iussu eius cui seruiet, hereditatem adisset, heredem ipsum h fieri: nec interesse quid senserit i, sed quid fecerit. Labeo contrà si ex necessitate k id fecisset, quòd si ita, vt & ipse vellet, ipsum fieri l heredem.

XX. VALPIANVS *libro vicesimonono ad Sabinum.*

TRaditio † nihil amplius transferre debet vel potest ad eum qui accipit, quàm est apud eum qui tradit *. Si igitur qui dominium in fundo habuit, id tradendo transfert *. Si rem habuit, ad eum qui accipit, Titius & Seius communem rem: & Titio fuit tradita tanquam meo procuratori pro mea parte, dubium quod in parte acquisitarimihi dominium & etiam possessio per hanc Titium. FRANC.

ACCVRS

m ¶ *Qui tradit.* fallit * *supra de vsufr. l. quod nostrum* b. Item in creditore c & aliis quos no fecit. *qui adlic. §. j.* Item in debitore alienante pignus. nam nimirùm d ipatio fe tantæ emptor quam posset venditor fe tutili vt C. *de præscript. xx. anu. in princip. & C. ff. adiunc. cre. l. diuersorum.* Item fallit secundum hæc iura in eo e qui à malæ fidei possessione emit, qui vltracapit. quasi non faceret ipse tradens: sed hodie secus: vt vi *Authen. vt ff. quæsta. Lat. §. vsufruc.*

n ¶ *Transfert.* nisi f iuris ratio reflitat: vt in minore & fisco. decalli vt *Institu. qui. alien. licet in princip. & §. nunc admonendi.*

o ¶ *Nihil transfert.* dominii, sed g cautam vlucapiendi, vel velle dominium: vt *supra de contrahend. empt. l. claribus. & facit infra de reg. iur. l. nemo plus. & C. de donat. l. ff filius.* FRANC. ACCVRS.

p ¶ *Qui tradit.* Fallit h *ff. pro emptore. l. §. si a pupillo. & ff. si seruitus. & §. seq.* Sed concor. supra in principio huius leg. & *ff. de contrahenda emptione. l. seruus. & C. de alienatio. & C. de diplomat. pag. li. ibidem. & C. de seruit. l. & in prouinciali.* Arg. contra. C. *in fine. l. empt.*

q ¶ *Dicente libertate.* locus si non dixit, secundum quosdã: quod non placet: vt *ff. de contrahenda empt. l.*

cies vendere. ACCVRS.

r ¶ *Seruus fit.* i. seruitutem debeat. ACCVRS.

s ¶ *Si ergo & Titius rem emerimus.* a domino. FRANC.

ACCVRS.

t ¶ *Eadem.* scilicet res.

u ¶ *Traditio fit.* tacitus meus patris.

x ¶ *Et per hanc.* scilicet possessionem k, secundum quosdam. Tu l dic, per hanc liberam personam: vt *ff. de acquirend. possess. l. per procuratorem. & infra. per quam person. ne. acqui. §. ex his. & ff. de vsucap. l. si res sub condition.* & C. *pro suis. l.* ACCVRS.

Si seruus.] CASVS. Quatuor partes habet hæc lex. Prima: possessibus seruum meum bona fide: hic seruus emit rem ex re tua: dicitur quòd tibi acquisierit, non mihi, cum eam non possederim. Secunda: pone quòd emit rem non ex re tua, nec ex opera sua: hoc casu mihi quæritur. Tertia: liber homo bona fide à te possessus emit rem extra rem tuam, & operam suam: dicitur quòd tibi quæritur. Quarta: rem meam possessus bona fide volo quòd sit mea: possum sola voluntate facere quod sit tua: quamuis possessio nisi apud me non fuerit. FRANC.

ACCVRS.

y ¶ *Nec meam seri.* cùm emit ex re bonæ fidei possessoris, vel ex opera sua.

z ¶ *Si non ex re tua.* vel ex opera sua. & sic ducibus casibus loquitur hæc lex. & hic non est contra. *ff. si ser. per. l. cum seruitus. §. j. & ff. eod. l. homo liber. & fin. & ff. de acti. fugitiuo. & ff. de pe. l. eo tempore. §. fin. & ff. de lib. leg. l. si ami. §. fin. & ff. de vsufr. sed & si quis.*

a ¶ *Emerit.* non ex re, vel ex opera.

b ¶ *Ipsum seri.* Iustiore proprietatis, non possessionis. Iac. *Hermo-*

---

* Dominium, obligatio, actio vnius esse possessionem, alterius possessionis. * vel adquirat.

† Omnis traditio, vacua, extra de donat. inter vir. & uxo. & ff. de rei vend. Pulchrum. l. 93.

* Opera in hereditatis adeptione non est, sed in legatis. Omnia in hereditate, & res, & opera. Sed in legato mere mobili.

* Plus iuris in alium transferre an quis possit, quam ipse habeat.

* Duæ species aliquando ponit res alienæ quam habemus: vt hoc exemplo, habens emtionis vltra Deum, & iustitiam dat.

* Conducit pignus venale, non vt distrahatur, sed vt præseruetur.

* Præstabit minorem vtrum quod emptor possit emere quam vendere: tamen aliquo pretio minorem habens, quam a venditore eam habet.

* obligat.

* Emptor bona fide vltra quod vendentur tenetur non possit.

† Alienationis mentionem & iuridicta cessat. ius rem extra retinet.

‡ Dominium licet non trasferatur, meretur tamen causa vsucapiendi vel vtile dominium transferat.

* Dominium quidem cedens non tale trasferre in acquirentem quale ipse penes transferens habet, & ita ... ac in eum ... emit, non perfectum.

480/C.IV.K.5-3, 375-376
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

a ¶ *Sed si meis* i. intra capitella factis à se, & sic factæ fuerunt suæ per specificationem: fecit ñ tam tabulas factas à me ad hoc paratas cruentè l. *de rei vind.* l. *Materiæ & de pig. act. si consentiente. h. ff. quæ quis* sunt corrasa. vbi plenè dixi.

b ¶ *Tamen nauem.* tenetis tamen actione in factum ad pretium: vt ff. *de rei vind. l. in rem.* §. *item quæcumque*, ibi: *non idem in re*, &c.

In vulg. fol. 6 ex mem.

c ¶ *Lanæum corpus.* facit §. *de leg. iij. l. lanæ. & supra de donat. inter virum & vxorem. l. si mulier.* §. *fi. & de auro & argento leg. l. Seia. in fin. & Linum eorum. & Inft. de rer. diuis.* §. *item ex aliena. &* §. *quòd fi partu. &* §. *fi tamen alienum.* Argumen. contra *supra de le. j. l. ferruam fili.* §. *fi Proculus.*

† Pars minor credit maiori.

d ¶ *Tota.* non intelligas ita quòd quælibet eius pars, sed ita totaliter: fic ponitur *supra de rei vind. l. in rem.* §. *fi quæ rei. & leg.* & hoc fi per applumbaturam adiungatur & fic non ob. *supra ad exhi. l. regni.* §. fecus

* Terminationis & ad plumbaturæ differentia.

& per ferruminationem: vt *supra de rei vind. l. in rem.* §. *item quæcumque. & §. sed. l. quidquid. in princip.* ACCVRS.

* Inferuit.

e ¶ *Radicibus.* id eſt, cum radicibus.

f ¶ *Vt.* id eſt, poſtquam.

g ¶ *Credit.* ſed in facto agit prior dominus ad æſtimationem: vt *ſupra de rei vind. l. in rem.* §. *item quæcumque.* ſed Mar. cabat vtilem in rem: vt *ſupra de rei vendit. l. ſi ferruminatum.* §. *de arbore.* & facit *Doctor. in* §. *fi Titius. & ſupra de dam. infect. l. hoc amplius.* §. *Aſſeruus. & ſupra ad l. Aquil.* §. *prætera. &* §. *item quæ. &* §. *final. & l. ſequen.*

h ¶ *Alienum factum.* ſic ¶. *de fabu. l. qui res* §. *aream.*

i ¶ *Texeris purpuram.* i. in purpuream colorem tinxeris b. ACCVRS.

k ¶ *Meum eſſe.* fecit ſi tuo veſtimento interuiſti: *infr. de re. diui.* §. *ſi tamen alienæ. & Bart. §. proinde.* Sed arg. contra c. *de le. ij. ſi rui lana.* in princip. ACCVRS.

Accidens adhæret ſubſtantiæ.

* Videantur tiraquell. in tract. priuil. pauc. interpretat. 15. limit. 3. gloſſ. 1. num. 3. & ſequen. vide plurima apud Mantic. lib. 6. de coniect. vltim. voluntat.

Vid. id.] CASVS. De meo argento cum tuo argento feciſti maſſam. dicitur quòd tota maſſa non eſt tua, ſed aut poteris ſeparari & tuæ quilibet ſuum argentum vindicabit. aut non: & tunc eſſet communio hæc maſſa. Secundo dicit, quòd alienum adiunxiſti ſcypho tuo: dicitur quòd ſcyphus adhæret tuæ dicitur: & eum tantundem tuum à quolibet poſſeſſore poteris vindicare. [VBI SI NVL.] Et alienis medicamentis emplaſtrum feci, totum efficitur. [CVM PARTES.] Pars tua ſtaturæ iuncta eſt parti meæ ſtaturæ: quæritur cuius ſit, & dicitur quòd ei cedit qui habet maiorem partem in ſtatua, vel pretioſiorem: & ſi neuter habeat maiorem vel pretioſiorem, & ſic æquales ſint partes: quilibet remanet dominus ſuæ partis. FRANC.

l ¶ *Quidquid.* factum, vel infectum.

m ¶ *Aliquem.* ſcilicet tuo.

n ¶ *Non eſt tuum totum.* non enim ſe inde aliqua ſpecies, ſed eſt quædam maſſa: & ideo diſtingue: poſſe ſeparari, & tunc quilibet ſuum vindicet aut non: & tunc ſit communio vt *l. de rei vind. l. ſi ſic. & l. vt. & l. in rem.* §§. *& ſi. & ſi. sed l. lacus. & fin. & Ludo.* §. *ſolet.* ACCVRS.

o ¶ *Tuum eſſe.* ita quod quilibet eius pars, cùm per ferruminationem eſt connectio facta: cùm per applumbaturam, non, ſed totaliter vt dixi. *l. quod l. prædia* §. *. de rei vind. l. in rem.* §. *ſi quis. &* §. *item quæ res ſuo.* ACCVRS.

p ¶ *Cæſſio.* aliàs *ceſſio.*

q ¶ *Ejſi.* ſcilicet tribus interuenientibus vt *aut. C. ecdi. adeò.* ¶ *eum quo.*

r ¶ *Cum partes.* loquitur hic §. quando per ferruminationem meæ ſtatuæ, vel alij ſpeciei factæ, cum ſpecium factam adiungo: non dico membrum: vt dicetur ab illo §. argum. contra. quia in duobus caſibus primis huius §. fit acceſſio, ſed agitur in factum: in animo vtrique ſuum reddatur, cùm poſſit ſeparari vt *hic. & §. sed l. Cæſar. & ſi ex arc.* Vel ſecundum R. mea media ſtatua & tua media ſtatua & tua media ſunt, nec tamen ita quòd ſint ſpecificationis altera cedat alteri.

s Terminum ſe exiit mediantes materia.

ſ ¶ *Ferruminc.* i. a mediante eadem materia. vt *l. de re. vin. l. in rem* §. *ſi quis.*

t ¶ *Pro portione.* Sed quid ſi tuæ portioni maiori addam meam portionem minorem? Reſpon. tua in totum fiet: & ſi quidem bonam fidem habeo, ad æſtimationē meæ partis habeo actionem in factum: vel, quòd tutius b eſt, doli exceptionem. ſi malam fidem habeo, vidoor * donaſſe vt *l. sed Ladeo.* §. *ex diuerſo. &* facit §. *de teſtamen. l. reperiendorum.* §. *hortaſpicioſitat.*

a Bona fide in alieno quid facere, videtur exceptionem habere, non obſtante.

b Donaſſe videtur, qui quod ſibi competit, alteri remittit.

u ¶ *Vel pro pretio.* cum pares ſint æquales. & exemplificat. R. vt in tabula, & pictura: quod non placet, cùm non ſit ibi ferruminatio.

x ¶ *Acceſſion.* quia & in parte & in pretio tale eſt æqualitas d, ſed nec ſpecificandi iure alicui cederet.

d *Adde Bal. in l. ſi vinea. in addit. ſi locum.* §. *ſi. dig. & in reg. acceſſionum. h. t.*

y ¶ *Confuſa.* vt *ſupra ad l. Aquil.* §. *columæ.* ACCVRS.

z ¶ *Remanere.* propter incertitudinem e.

e Incertitudinem tollere eſt communis mens.

argum. ſupra de acquirend. l. adhuc. & ſupra de fun. inſtr. l. quæſitum. §. *ſi quis eadem. &* hoc ſecundum R. cum neque ſpecificandi iure alicui fuit facta, & ſeparatio non ſit impoſſibilis, nec dominorum voluntate ſit mali.

Sup. ſupra.] CASVS. Supra tuum parietem ego Sempronius ædificaui. dicunt quidam quòd ædificium meum eſt, ſed malè dicunt, imò eſt ſicut ſi in tuo ſolo ædificaſſem. FRANC.

a ¶ *Animo.* & malè.

b ¶ *Proprium.* vt & *C. de rei vind. l. ſi.* & *ſi. de rei vind. vide quæ ſcripſi. l. ſed & ſi quid cred.* Item ſi hoc ſuperædificatum ſuſtineatur f paries aliàs ſequens *l. sed. l. Titius. &* §. *sed leg. Aquil. ſi quemadmodum* §. *i. &* §. & in poſſeſſione die: aut habet ſuperædificatum connexum ex publico adiutum nomine ſ. *pro poſſeſſ. ſi duo.* §. *Labeo. &* §. *ſequen.* ACCVRS.

f Pariesi ſuſtineatur, vt poſſit ſubtrahere, ſi domini parietis & ædificantis eſt bonum. Gloſſa, vt bene monuit ſi neceſſe eſt, ſine damno aut euictione. quod tamen Barthol. tradunt.

c ¶ *Tuo.* vt *l. sed. l. adeò.* §. *ex diuerſo.*

Inter eos.] CASVS. Plures habent prædia iuxta vnam ripam fluminis: in quo fluuio nata eſt inſula: non fit communis illorum qui habent ibi prædia, ſed ſit cuiuſque pro diuiſo qui habet prædia ante frontem inſulæ: vt tantundem inſula reſpicit de agro meo, tantundem inſulæ ſit meum. Si ergo ſanctus meus ſit tam longus verſus ripam alterius, quòd inſula non eſt tam longa, & ſic inſula non reſpicit mihi pro tanto partem agri mei, & ego vendam inſeruiendo: nihil ſequitur emptorem de inſula. & hoc dicit hæc lex cum proin. ſequen. FRANC.

d ¶ *Secundum.* id eſt, iuxta vt *ſupra de ſeruit. vrb. prædi l. quidam Hiberus.*

e ¶ *Regionibus.* ſic *T. ecd. l. pro regione* & facit hic *Ludo.* §. *inſula. & ſi de fluuiis l.* §. *ſi inſula.*

480/C.IV.K.5-3, 377-378
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

ERgo.] CAIVS huius prin. continuatur legi superiori. [CELSVS FILIVS.] Arbor nata in ripa fluminis, ac illius qui habet prædium ante illum locum, cùm ripa sit eius in quantum respicit agrum suum, licet vsus sit publicus. flumen autem est publicum etiam ratione perpetuitatis & eo exiticato & postea nato. [TRIBVS MODIS.] Insula fit in flumine tribus modis. Vno modo, cum flumen vadit circumquaque agrum meum. Alio modo, cùm aliquid de alueo fecti reliquit, & circumquaque illum locum vadit flumen. Tertio modo, cùm paulatim colluendo de terra facit quemdam locum eminentem in superiorem supra alueū, vt aliquem moueat. ipsis vltimis duobus fit insula illorum qui habent prædia ante fronte insulæ primo modo manet illius cuius & prius fuerat. [ALLVVIO.] Flumen occupauit agrum meum qui erat inter viam publicam & flumen, faciendo ibi alueum: & flumen receſſit flumen. dicitur quod ager ille ad me antiquam dominum reuertitur. & habes hic notabile verbum in textu, in fin. dicens, si pilas in mare iactauit, & super eas feci magnam domum, mea efficitur. idem & paſſim. FRANC.

a ¶ *Ergo.* quia tantùm ex insula mihi queritur quæ fronem agri mei respicit. *ergo*, &c.

b ¶ *Ad eum pertinet.* scias in seruitute * quæ singulas partes respicit fundi vel *l. de for. rusti. pra. l. vxor §. fin. & quemadmodum ser. amit. l. non longa.* §. i.

c ¶ *Qua.* scilicet ripa. ACCVRS.

d ¶ *Secundum.* id est b, iuxta: vt *l. eod. l. inter eos.*

e ¶ *Priuatum est.* Contra *l. de flumi. l. flumina.* vbi dicit publicam ripam. sed dic quòd c ad vsus. & facit *ibi fac. de re. dim. §. riparum.*

f ¶ *Et ideo scripſit* illa est ripa priuata, flumen est publicum etiam ratione proprietatis *& ideò*, &c.

g ¶ *Tribus modis.* & facit ad *§. I. eod. l. adeo. §. inſula.*

h ¶ *Alueus.* id est flumen.

i ¶ *Circumfluit.* id est, circumuadit.

k ¶ *Circumfluere.* id est, circumire.

l ¶ *Alluuio.* impropriè d penitus. vt *l. eod. l. Martius.*

m ¶ *Ad priſtinum dominium pertinet.* hic est contra *I. eod. l. adeo. §. quod si poſt.* Sed hoc facit hic vbi. ibi non erat via. quod non placet. vt *l. eodem. l. Martius.* Vel hic de aqueductu: & sic secundum illum. Vel aliter vt ibi. & eodem modo ſolu. *I. quibus mo. vſufru. amit. Item vſufru. Sed contra. I. ſi ager. in fi. & quemadmo. ſer. amit. I. ſi lacus.*

n ¶ *Cenſorum.* Cenſuores sunt e qui signum prædia quibuscunque tribus assignanda: vt *ſupra eodem. l. in agris.* Vel illi qui prædia auferunt non ſoluentibus tributa, & aliis dant: vt *C. ſi propter publ. l. 1. & 4. & ſupra de reſcin. vend. l. 3.* Vel cenſores vocat iudices qui vti auferunt f, & alij dant dominium: vt *Inſtit. de eſſ. ad. §. fin.*

o ¶ *In publicum alluuione ſuperueniente.*

p ¶ *Et ex publico.* alluuione accedente.

q ¶ *Inſulamue.* quod non erit concedendum ſi vſus g maris deterior efficiatur vt arg. *I. ne quid in flumi. publi. l. 1.*

r ¶ *Inſulam.* id est, partem domus. ACCVRS.

s ¶ *Compactus.* vt h *I. eod. l. ſi in prin.* & fi. *I. de adi. empt. I. vbi dicit in fi. & I. ne quid in lo. pub. l. littora. & I. eod. l. quod in litore. & ſupra de re. dom. l. in ruorum.* FRANC. ACCVRS.

NVnquam.] CAIVS. Nuda traditio non transfert dominium, sed ea quæ ſit cum causa: vt ſi traditur res ex causa venditionis, vel ſimili. Secundò dicit quid ſit theſaurus, & tradit eius definitionem: quam nota. FRANC. ACC.

t ¶ *Sed ita.* ſc. transfertur dominium traditione.

u ¶ *Iuſta cauſa.* vera vel putatiua. i aliquin i. ſi dicat ex putatiua non transfert dominium, secus tit. *de euict.* Iode. repugnare: qui titulus habet locum quando transfertur dominium alicuius rei ex putatiua causa. idem k in prouiſionos per ſtipulationem: vt *I. de do. excep. l. 9. §. circa. ibi, ſi quis ſine cauſa, &c.* & ita confitetur vt *C. de probat. l. cum de indebito. §. fin.* & facit *C. de pac. l. traditionibus.* & *I. de domi. l. nuda.* ADDITIO. Die ſecundum Bart. hic quòd non transfertur ſine causa vera vel putatiua. & idem dicas in ſtipulatione: vt *I. 9. §. circa. ff. de doli excep.*

x ¶ *Depoſitio.* i. pecunia depoſita. & facit *C. de depoſita l.* i.

y ¶ *Casum.* scilicet depoſitionis pecuniæ facta.

z ¶ *Qui inuenerit.* licet non occuparit. aliud in gemmis l in littore maris inuentis: vt ſubtilitas not. *Inſti. eod. §. item lapilli.* Item accipe hic quando in ſuis aliis die vt dicitur *Inſti. eod. §. theſaurus. & C. de theſau. l.* i.

a ¶ *Quod.* id est, quia.

b ¶ *Non alterius ſit. C. unde vi d. conquerebatur autem ſit.*

c ¶ *Non eſt theſaurus.* scilicet proprie i, sed abuſiuè quandoque. vt arg. *ſupra ad exhi. I. theſaurum. & ſupra femel. eodi. I. item Labeo. in prin.*

d ¶ *Eorum ſit.* quia proprietas & poſſeſſio est eius qui occondidit: vt *ſupra de rei vin. I. I. in ſuere. & I. 12. I. 13. §. Neruo. & I. pregrij. in princip.*

e ¶ *Etiam inuitis.* vt *I. de verbo. obl. I. ſtipulor* versicul. Sed argum. contra. *ſupra de dona. I. hac iure. §. non potest.* Sed ibi finaliter. ſic contra non inuitos § de peculio obligat: vt *I. de pecu. I. ſi quis ſeruum §. ſeruum.*

f ¶ *Etiam inuitis. Vide ſcripta ad I. 62. infrà de verborum obli. ſui.*

g ¶ *Potè.* hoc dicit propter hereditatem h: in qua debet præcedere iuſſus domini vt adquiratur: vt *ſupra de acquir. hered. I. ſi quis mihi bona. §. iuſſum. & dicit I. ad I. adquiritur. §. I.*

[N en.] CAIVS. Filiusfamilias miles habens caſtrenſe peculium fecit teſtamentum: in quo inſtituit ſibi quendam heredem. ſeruus caſtrenſis peculij; aliquid ſtipulatur nunc, vel aliquid alienat.

* Maris vſus, deterior reddi non debet.

i Occupanti ſit id quod nullius eſt.

* Perperam Melchiader scribentes. quamuis enim nonnulli ſcribant ſcribus fuiſſe ſolitum geſtire, Ant. Aug. lib. 3 cap. 8. Ex putatiua causa dominii translatione.

d *Vide quæ notaui ad Alexandrum in l. penultimo, in verbo tranque. C. de non num. pecu.*

f Alias Adrianeo. i. Fuit anol hæc ſtipulatio semper ſolliciti vt apparet ex eo loco Donati in Euangelio, Thesaurum Latini veteres ſecundum Gorcum ſine N littera profiteebant. L. B.

r Genuæ in littore maris inuentæ erant ſuæ.

f Theſaurus propriè. & abuſiuè quod.

s Inuitum dominum de peculio adiuuat ſeruus obligare vt potest.

h Heredem per ſeruum poſſe domini succedere adquirendo, non obligando, vide Cuiac. in verbo vti inuito.

480/C.IV.K.5-3, 379-380
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

adquirit: vel vſusfructum alicui rei ei reliquerit. Dicitur quod eſt in pendenti cui adquirat. nam aut inſtituus adiit & tunc ei quæritur aut non adiit & tunc quæritur patri teſtatoris qui occupat omnia iure peculij. Item ſi res hæreditaria caſtrenſis peculij interim furtiue ſubtrahatur, eſt in pendenti an naſcatur actio furti: quod erit ſi nō adeat inſtitutus. Vltimò dicit, ſeruus hereditarius ſi aliquid ſtipuletur, vel per traditionem aliquid adquirit: valet ex perſona defuncti, non heredis futuri. hereditas enim perſonam defuncti repræſentat. & hoc dicit hæc lex & ſeq. FRANC. ACCVRS.

a ¶ *Militis qui teſtatus deceſſit.*

b ¶ *Stipulatur ſeruus.* ſcilicet talis.

c ¶ *Ex causa.* i. ſtruam partis ad quem bona pertinent iure peculij ſubtata inſtitutionem an etiam ex perſona heredis ad quem iure inſtitutionis pertinent.

d ¶ *Adeatur.* ex teſtamento. ACCVRS.

e ¶ *Spectanda.* ergo interim. i. antequam adeatur hereditas, eſt in pendentiue *ff. de caſtren. pecu. l. filiusfa.* & hoc cum ſeruus gentius erat, ſcilicet filij, ſecus ſi cum alio communis erat: quo caſu totum ſocio interim quæritur: vt *ff. de ſtipul. ſer. l. ſi ſeruus communis. in princip.* quæ eſt contra.

f ¶ *Reliſtat.* ſeruus ſi ſtipuletur vſumfructū, quia non valet vt *ff. de ſtipul. ſeruo l. vſusfru.*

g ¶ *Delatum.* ſcilicet eo caſu quo hæres repudiauit hereditatem, licet non filij.

h ¶ *Heredi.* ſcilicet ipſe adiit.

i ¶ *In perſonam.* pura patris in heredem: quia ab initio fingitur ei adquiſitum qui poſtea adiit vt *ff. de ſtipul. ſer. l. ſi ex ſ. finali.*

k ¶ *Diſtinctione.* vt in ſuſpenſo manear.

l ¶ *Sine teſtamento.* ſuppl. ceſſante, ſi eſt ex teſtamento, &c. ACCVRS.

m ¶ *Non ſe.* niſi in caſibus: vt *infrà de fur. l. hereditaria.* ACCVRS.

n ¶ *Nam & condictio.* ſcilicet furtiua. ſed hodie non habet locum diſtinctio huius legis, quia patet tantùm hæres filio facredit: vt in *Authen. de hæred. ab inteſta.* §. i. ſed olim tempore huius legis iure peculij omnia occupabat pater: vt *infrà de caſtren. pecu. l.* 9. & facit *infrà de verbor. obligat. l. interdum.* §. *ſi ſeruus.* ACCVRS.

o ¶ *Sententia.* ſcilicet opinantis, &c. quod eſt in ſi huius legis, & longe cum lege ſequeti.

p ¶ *Teſtamento.* id eſt, mortui. ACCVRS.

q ¶ *Opinantis.* id eſt, dicentis.

r ¶ *Hereditas.*] *Argumentum.* vt *b inſt. de hæred. inſt.* §. *ſeruus alienus. & de ſtipul. ſer. in princ. & C. depoſit. l. cum hereditas. & infrà eod. l. hereditas in media.* & *l. de quæ. i. mantis. in fin. & ff. de leg.* 9. *l. ſi mihi & tibi eo.* §. *fin. & l. debitor.* §. *fin. & de auctor. &c. l. ſi ante.*

Heredes perſonam defuncti ſuſtinent.

Iprocurator.] CASVS. Procurator vel tutor meus tem ſuum quaſi meam, hoc cenſens, vendidit. Dicitur quòd non tranſferit dominum: *quia nemo errans*, &c. FRANC.

Seruus in dominio, vnum id transferre poteſt.

t ¶ *Amittit.* ſc. ſic. nam per vſucap. & per alios modos amittit quiescentem *c*. Sed contra. huic *l. ſi ſeruus fed. cum qui* §. *quæ vero.* Sola. hîc alij quàm tradenti poterat geri negotium tibi non alij poo parte ſcilicet tradentis: vt ibi. Vel ſolu. vt ibi. Item contra. §. *de cura. fur. l. ſeruum.* Tiraq. §. *retrò.* Solu. vt ibi. Item contra. §. *de cura. fur. l. fed* §. Solu. hoc etiamſi ibi non. & diſtinguit circa hoc vt not. §. *de eſſe. proc. Cuſa. l.* 1. §. 1. & facit §. *de iuriſdict. om. iud. l. ſi conuenerit.* Item contra. *inſtit. de lega.* §. *ſi quis rem ſuam.* Solu. ibi

ſtante voluntate. ACCVRS.

Ciuitas eapse.] CASVS. Ecce cauſa ex qua traditur res cùm conſtet ſam ne in corpore, non impedit tranſlationem dominij: vt credo me teneri mihi tradere ex teſtamento res credo mihi deberi ex ſtipulatu. idem ſi tradio tibi pecuniam cauſa donandi, cùm donare tibi propoſueram. nam vtroque caſu dominium ad te tranſiretur. FRANC.

t ¶ *Diſſentiamus.* in traditione: quia non conſentiamus in dominio tranſferendo. Sed videtur non tranſferri: vt *ſupra ff. rem. pecar. l. ſi ego.* in prin. Sola. hîc debebam tibi x. ex cauſa mutui: ſed non recolens, do eam tibi traditi ex cauſa donationis: in tamen vt debitum recepiſti: & ſic pacabas tibi numeratum: ſed in lege contraria non eram debitor. hîc ergo in eaſum debiti aſſumemus, quia præmiſſimus, &c. vt *ff. de actio. & obligi. l. Ariſtaſ.* Vel die quòd etiam ex alia cauſa quā mutui hîc debebam. Alij dicunt quòd hîc primò ex cauſa donationis tibi x. promiſeram, & poſtea ex ea cauſa ſolui. ſed tu quaſi numeram accipis. vnde in *c* grauiorem edit, vt liberet à promiſſione. Sed in *l. contra.* non promiſcam, ſed à donatione voluiſtam incipere donationem. & ſecundum hoc quod ſupra dixit donandi gratia, exponere, id eſt, ex cauſa donationis non perfecte donatum enim, ſed non traditum. Vel ſolue vt ibi. & fa. *ff. de actio. & obligi. cum omnibus &c.*].

a Adhuc in cauſa traditionis non impedit tranſlationem dominij præcedens vera cauſa & idonea ad dominij tranſlationem.

† *animis.*

b Ad libertatem dum pecunia donata quæ ad obligandum. Vide Alex. lib. 1. partig. 125.

c Solutio in grauiorem cauſam facta eſt debita ſolui per incidentiam. vide ff. 1. ff. l. 9. pro l. ſemel. 5. de ſolutionibus.

† *traditione, ſed teſtato. vt dicitur mutationi.*

Pro ſeruum.] CASVS. Per ſeruum obligatum nihil quæritur creditori, vt ſi hic ſeruus aliquid adquirat per ſtipulationem vel ſimilem modum: licet creditor habeat poſſeſſ. { SI VNVS EX DOMINIS. } Seruo communi. ſ. meo & tuo pecuniam dedi. ſi hoc animo, vt teneat eam ſeparatam à tuis rationibus, & habeat in peculio, non animo donandi: hoc caſu manet hæc pecunia adhuc mea. Si autem ei de animo donandi: tunc adquirunt omnibus ſocijs pro parte quam habent in ſeruo. Poſtea contingit ad primum caſum. pone quod de illa pecunia quam ei dedi vt eam teneat ſeparatam à rationibus tuis, emit hic ſeruus aliquam rem cuius erit res? & dicitur quod erit communis omnium dominorum perinde ac ſi ex pecunia quæ ſuiſſet ejus, emiſſet. ſeruus in ſeruo fructuario qui emit ex re fructuarij rem aliquam. nam non quærit proprietatis. eadem diuerſitas eſt ſi aliunde emerit. nam ſeruus communis vndecumque habens pecuniam, ſi de ea emat non adquiritur res illa dominis. ſed ſeruus fructuarius vndecumque habens pecuniam, ſi emit de ea rem aliquam: adquirit eam proprietatis nihil emerit de pecunia fructuarij. nam tunc ei tantū quæritur, vel pertinet acciptendo vti ex dominio. { SICVT SERVVS. } Dicat ſeruus communis ſtipulando vti ex dominio ei tantum quæritur, ſic per traditionem accipiendo ſolū ei adquirit. ſed ſi ſeruus à Sempronio accepit rem aliquam nomine domini ſui, & Titij cuiuſdam extranei, ignaro adquirit domino: pro alia parte nihil valet quod fecit poſtea dicit: ſeruus fructuarius ex re ſuo dominij adquiſiuit rem, & dicit ea adquirere proprietario. dicitur quod proprietario quæritur. { SI CVM MEMI. } Cum mihi velles donare rem & tradere, dixi quod ſeruo communi meo & Titij traderet, & tradidiſti: ſeruus accepit animo adquirendi Titio tantum vel mihi & cuidicitur quod mihi tamen adquirit nec nocet mihi vo luntas vel opinio huius ſeruj. Quod dixi in ſeruo, idem in procu ratore mouet. ex eam tradidi vt mea fieret, nec fieri poteſt alia ratione acceperit, puta vt ſua fieret. FRANC.

a ¶ *Quidquid*

480/C.IV.K.5-3, 381-382
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

a ¶ Quidquam si. sc. conditi. ACCVRS.
b ¶ Possessio. Ciuilis & naturalis. Secundum non secundum alios naturalis tantùm vt dicit ¶ sup. l. j. §. per seruum supra. Secus in pignore a possessio quod non possidetur vt ¶ sup. l. j. §. j. fin. & infrà qui possid. §. dum §. credatur. & facit §. qui seruiebat. infrà. a Pignus possessionem non possidetur.
q quidquam ei b adquiritur, quamuis possessio b penes eum sit.

1. ¶ Si vnus ex dominis seruo communi pecuniam donauit: in potestate domini est, quemadmodum seruo communi pecuniam donet. nam si hoc solùm egerit, vt ea separetur à suis rationibus, & in peculio serui sit: manebit eiusdem domini c proprietas d. Si verò eo modo pecuniam seruo communi donauerit, quomodo alienis seruis donare solemus: fit seruorum communis pro portione e quam in seruo habebant.

2. ¶ Sed vt sequens quæstio locum habeat, constituamus socium ita seruo communi pecuniam donasse, vt proprietatem suam manere vellet f. si ex hac pecunia seruus fundum comparauerit, erit is fundus communis sociorum pro portione dominij. Nam & si furtiuis g nummis seruus communis fundum comparauerit, seruorum erit pro portione dominij. Neque enim vt fructuarius seruus ex re fructuarij non adquirit proprietario g: ita & communis seruus ex re alterius domini non adquirit h alteri domino. Sed quemadmodum in his quæ aliunde i adquiruntur, diuersa conditio est fructuarij & serui communis, veluti cùm alter fructuario non adquirat k, alter dominus adquirat: ita quod ex re quidem fructuarij adquisitum fuerit, ad eum solum pertinebit. quod ex re alterius domini seruus communis adquisierit, ad vtrumque dominum pertinebit l.

3. ¶ Sicut seruus communis stipulando nominatim alteri ex dominis, ita per traditionem accipiendo soli ei adquirit m.

4. ¶ Quod n vnius seruus per traditionem accipiendo, se accipere dixerit domino & Titio o: partem domino adquirer, in parte nihil agit p.

a ¶ Nihil agetur. sed in illis quæ non vt non. supra de diuer. & quæ mihi.

Titio.) CASVS. Marcius hortatus Titium, vt ea via testamentū ageret Lucij Titij, quanto flumen erat, eo tendens cuiusdam innominati: cessit flumen, & inundauit, & occupauit agrum Lucij Titij, & etiam viam publicam: & sic accreuit innominato. tandem postea recessit aqua, & redijt in antiquum alueum. dicit quæritur quid agere quemad Lucij Titij actu Martio: non obst quòd via sic in mi via autem cùm sit, bilica, nomini acc FRANC.

x ¶ Martius. ordo quia primo agere Martij, secundò via publica, tertiò agere Lucij, quartò flumen, quinto innominatus.

y ¶ Secundum. l. a secundum iuxta. sic l. ex Lineis ff. pro emt. & l. seq. in prin.

z ¶ Erat & agere Lucij. ista quod agere priùs vt statim patet.

a ¶ Agrum. sc. Lucij Titij. Io.

b ¶ Ambedit. remouendo superficiem, & alueum confluendo.

c ¶ Alluuione b innominati. proprie hic potius alluuio vt supra eod. Lege ea. §. alluuio. quia paulatim & minutatim recessit.

d ¶ Agrum. sc. Lucij Titij.

e ¶ Eius fundum. Innominati tertij: non Titij. Titius enim citra flumen habebat, & vltra viam.

f ¶ Adimisse ei. Innominato.

g ¶ Addidisse ei. sc. Martio.

h ¶ Publicum fuisset. fuisset antea pata loco vias.

i ¶ Quò minùs agr. Lucij Titij.

k ¶ Trans viam alluuionis. i. vltra viam in qua etiam fuit alluuio. i. adventus & recessus paulatim continuatus.

l ¶ Martij fuerit. flumine redolit ad suum alueum.

m ¶ Fundi. & per hoc Martij: quod est verum quantum ad emolumentum, non ad proprietatē. Item quo ad incommodum, quia

n ¶ Vide Bogolari. Via in modi agri rectè si ad eadem sit.

o Media prædium priuati, quod intra seruos, impedit.

p Via publica non impedit adquisitionem innocentis & absentis. Reprimitur tantùm iuris prauitas.

q ¶ Quidquam. sc. Titio. ACCVRS.
r ¶ Proprietas. vt & ff. de pec. l. quia ergo infr. ACCVRS.
s ¶ Pro portione. quam in seruo habebat: ad quam consequendam agere pro socio & fic videtur quod etiam donasse habeat partē. & fic est contra. ff. pro soc. l. rerum. §. si seruo communi. Sol. vt ibi, & eodem modo solue aliud contrarium ff. ad leg. Pal. l. Plautius. §. Paulus. Item facit ff. de stipu. ser. l. proinde. §. si seruus.
t ¶ Manere vellet. vt fuit in primo casu. nam si vt extraneo seruo: tunc non esset quæstio dubitabilis.
u ¶ Furtiuis. vel domino vel extraneo furtiuis. vt ord. i. communia. ACCVRS.
x ¶ Proprietario. vt ff. de stipu. ser. l. seruus fructuarius. & ff. de vsufr. l. adhuc. §. quæsitum. in fine.
y ¶ Non adquirit. q. d. non b est prohibiti hoc fieri illud, sed permittitur. vt hic. & ff. de stipul. ser. l. stipulatio. §. & ff. communi diuid. l. seruus communis. ACCVRS. b Prohibitum inordinatum quod non est prohibiti expresse vel tacitè. l. supra de reg. iur. l. iniustum. §. item quæ. de supra de pro contract. l. vna. §. quod vi. supra de quæst. & pœn. l. nec seruus. Lob. ex pœn. supra de pec.
z ¶ Aliunde. non ex re fructuarij, vel operis seruis. Item extra res dominorum.
a ¶ Non adquirat. vt ff. ord. l. communia. in fin. ACCVRS.
b ¶ Prohibet. sed ille ex cuius re est adquisitum, iudicio communi diuidi percipiet. vt ff. ord. l. communia. i. regula. & ff. infrà de stipu. ser. l. seruus communis.
c ¶ Et adquirit. cui vult. ff. & ff. de stip. ser. l. seruus communis communiam. & Vlpi. & C. per quas pers. nobis adqui. l. j. & duo. ACCVRS.
d ¶ Quod. aliàs quid.
e ¶ Titio. extraneo.
f ¶ Nihil agit. sic. Inst. de inutil. stipul. §. quòd si quis. secus in venditione: vt supra de contrahen. empt. l. fundum. & est ratio, quia hic nihil interest traderitis vel promittentis: magis autem est quòd deodamus sed interest c vendentis, qui non nisi totum vendidisset: arg. supra in diem addic. l. quòd si vno. & facit infrà de stipu. ser. l. seruum alienum. ACCVRS. c Dici accipiendo hoc est in emptionibus, sine quarum de iure accipiendi & consultus excedit, sive ex pacto, sive ex quo v. Alberic. hic. adde Cravet. hoc loco. num. 3. in secundum quæ. fol. 14.
g ¶ Stipulando. i. proprietario. ACCVRS.
h ¶ Adquirat. sed per conditionem sine causa. nenebitur restituere. vt infrà de stipu. ser. l. quæsit. & l. ex ea. §. j. secus in contractu. vt infrà eod. tit. l. seruum fructuarium. & supra de vsufr. l. adhuc. §. quæsitum.
i ¶ Nihil agetur. in persona Titij, sed totum mihi adquiritur.
k ¶ Nihil agetur. in eius persona, sed mea.

XXXVII. ALFENVS VARVS libro quarto Digestorum à Paulo Epitomatorum.

ATtius a † fundum habebat secundum b viam publicam. vltra viam flumen erat, & ager Lucij c Titij. fluit flumen paulatim: primum omnium agrum d qui inter viam & flumen esset, ambedit e, & viam sustulit. postea rursus minutatim recessit: & alluuione f in antiquum locum redijt. Respondit, cùm flumen agrum d & viam publicam sustulisset, eum agrum eius factum g esse, qui trans flumen fundum habuisset: postea cùm paulatim retrò redijsset, ademisse ei f cuius factus esset, & addidisse ei g cuius trans viam esset: quoniam eius fundus proximus flumini esset: id autem quod publicum fuisset h, nemini accessisset, nec tamen impedimento viam esse ait quò minùs ager i qui trans viam alluuionē k relictus est, Attij fieret l: nam ipsā quoque via fundi m esset.

† vulg. Matius.
a Alluuio improprie hic potius alluuio vt supra eod. Lege ea. §. alluuio. quia paulatim & minutatim recessit.
b Agrum. sc. Lucij Titij.
c Ambedit. remouendo superficiem, & alueum confluendo.
d Alluuione b innominati. proprie hic potius alluuio vt supra eod. Lege ea. §. alluuio. quia paulatim & minutatim recessit.
e ¶ Agrum. sc. Lucij Titij.
f ¶ Eius fundum. Innominati tertij: non Titij. Titius enim citra flumen habebat, & vltra viam.
g ¶ Adimisse ei. Innominato.
h ¶ Addidisse ei. sc. Martio.
i ¶ Publicum fuisset. fuisset antea pata locos vias.
k ¶ Quò minùs agr. Lucij Titij.
l ¶ Trans viam alluuionis. i. vltra viam in qua etiam fuit alluuio. i. adventus & recessus paulatim continuatus.
m ¶ Martij fuerit. flumine redolit ad suum alueum.

XXXVIII. IVLIANVS libro tertio ex Minicio.

ETium furtiuus seruus bonæ fidei emptori a adquirit quod si a quandoque desistatur, ex eodem fundo iuxta quem est, reparauit b vt supra quemadmod. ser. amit. l. si bouus. §. fin. Item cedit. scilicet via c in modum agri. si actum sit de vsu. ff. de serui. & communi. l. id quod. §. fin. secus autem si locus vix esset alicuius petuarī quod non seruit, impedit seruitutem vt ff. de seruitut. prædi. Lauolen. §. ff. sed via f publica non: vt ff. de seruit. l. seruitutes. §. publicæ. Item huic dicto est contra. Eund. l. adeò. §. insulam in fin. & Lege Aquil. §. alluuio. vbi dicit primo domino reliqua. sed illud de acquisitione, quæ g præsules. Vel ibi eodem impetu recesserit, hic alueum fecit. ACCVRS.

a ¶ Nihil agetur. sed in illis quæ non vt non. supra de diuer. & quæ mihi.
b Fides Bogolari. Fundi. Via in modi agri rectè si ad eadem sit.
c Media prædium priuati, quod intra seruos, impedit. Via publica non impedit adquisitionem innocentis & absentis. Reprimitur tantùm iuris prauitas.

ETium. CASVS. Surripuisti seruum, & vendidisti alicui bona fide ementi quidquid acquisiit seruus, vel stipulatus est bona fide emptoris, emptori querit. FRANC.

n ¶ Emptori. licèt vlucapi non possint ff. ord. l. vna. §. ff. l. ult. cum

480/C.IV.K.5-3, 383-384
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

enim esset male fidei, non adquireret fructus. vt C. *de rei vind. l.* j. §. *fi.* fallit tamen in viro & vxore: vt T. *de do. inter vir. & vxor. l.* ſi *vnus.* ACCVRS.

a ¶ *Sciat.* ſcilicet bonæ fidei emptoris.

Poſſeſſum.] CAIVS. Bonæ fidei poſſeſſor liberi hominis decipit, heres eius ex re eius [a] ſtipulatur, aut per traditionem accipit.

XL. AFRICANVS *libro ſeptimo Quæſtionum.*

QVæſitum eſt, ſi is cui liber homo bona fide ſeruiret, deceſſerit: eique is heres extiterit, qui liberum eum eſſe ſciit: an aliquid per eum adquiſierit. Non eſſe ait, vt hic bona fide poſſeſſor videatur, quando ſciens liberum poſſidere cœperit [b]: quia & ſi fundum ſuum quis legauerit, heres qui eum legatum eſſe ſciat, procul dubio fructus ex eo ſuos non facit [c]: & multo magis [d] ſi teſtator eum [e] alienum bona fide emptum poſſedit. Et circa ſeruorum igitur operam ac miniſterium eandem rationem ſequendam, vt ſiue proprij, ſiue alieni, vel legati, vel manumiſſi [f] teſtamento fuerint, nihil per eos hereditibus, qui modò eorum [g] id non ignorarent [h], adquiratur. Itenim ſimul hæc ferè cedere [i], vt quo caſu fructus prædiorum conſumptos [k] ſuos faciat bona fide poſſeſſor, eodem per ſeruum ex opera & ex re ipſius ei adquiratur [l].

a Heres an & quibus ſignificatione facta ex alieno legato, quam primum eſſe ſcit.

b ¶ *Poſſidere cœperit.* id eſt, detinere: & ſic per eum non quæritur *l. vlt. §. Celſus hereditat.* §. *item quæro.* ſi putat ſibi ſeruum eſſe poſſidet, ſed ſi alienum ſeruum, tunc poſſidet, ſed mala fide. & facit *l. de ſignif. ſeruor. l. ſi ſeruum teſtamento.*

c ¶ *Suos non faciet.* quia incipit ſcire alienum eſſe, id eſt, alijus qui habet cauſam ab eo à quo ipſe, id eſt a teſtatore. ſeruus [a] non ab eo, ſiue ab alio quem à quo afferat *inſtit. de vſucap. §. diuina. & T. de vſur. legat. §. fin.* quæ ſunt contra. Item in illa de vſur. ab initio fuit bonæ fidei. ſed hic heres nullo tempore fuit bonæ fidei poſſeſſor. ACCVRS.

d ¶ *Et multo magis.* ſcilicet non adquiret.

e ¶ *Eum.* ſcilicet fundum.

f ¶ *Vel manumiſſi.* hoc referunt & ad proprios & ad alienos. id eſt dicere, ſiue proprij, ſiue alieni ſint legati: ſiue proprij, ſiue alieni ſint manumiſſi.

g ¶ *Eorum.* naturaliter.

h ¶ *Ignorarent.* id eſt, legatos, vel manumiſſos

i ¶ *Cedere.* id eſt, in vera hypotheca [b] vel conſequentia conditionali. quodlibet eorum ad aliud ſequitur: quia ſi alterum eſt, & reliquum. & ideò dicit ſimul, ſecundùm IOAN. ACCVRS.

b Hypothetica propoſitio quæ conditionalis.

k ¶ *Conſumptos.* vel perceptos [a]: ſed ideò dicit *conſumptos*, quia illos non tenetur reſtituere, ſed perceptos ſic tibeit perceptione facta fecerit: vt C. *de rei vend. l. eorum.* & ſic de induſtrialibus dicit. Sed R. dixit de naturalibus loqui. & ideò de conſumptis dixit: quia tunc demum ſiunt poſſeſſoris, non priùs: vt *ſupra de vſufr. l. fructus.* ¶ Item habent hic quidam, ſed tredere. nam falſa hæc regula T. *de vſu. & habit. l. per ſeruum. in princip. & de pecu. le. l. denique.* §. *ſiue.* Item & alios duos aſſignant quidam: vt *ſupra de pet. hær. l. niſi. in princip. & ſupra de adil. edict. l. cùm autem.* §. *fin. & l. ſequen.* ſed ibi etiam ex opera ei adquirit vt ex re: ſed tenetur reſtituere adquiſita ex opera: vnde non ſunt aſſignandi. Item videtur adhuc falſum hanc regulam T. *de peric. & com. rei vend. l. ſeruo emptor. & de adil. edict. l. hâtenus.* §. *poſſeſſionem.* Verùm hîc loquitur in poſſeſſore qui habet poſſeſſionem ciuilem & naturalem: ibi de eo qui ſolam naturalem habebat. & adde hîc quæ no. T. *ad l. qui bona.* in *principio.*

a Fructus in abſtrahitur propoſitio ſingularis. fructus bonæ fidei poſſeſſori reſtituere non tenetur, vt in *l. duplex. de vſufr. leg. & ſic de ſimilibus. & de rei vend. l. ſeruo emptor. & de adil. edict. l. hâtenus.* §. *poſſeſſionem.*

l ¶ *Adquiratur.* propoſitionum [a] alia eſt categorica: vt Socrates eſt homo: alia hypothetica: vt ſi Socrates eſt homo, Socrates eſt animal. Item ſi bonæ fidei poſſeſſor fundi facit fructus ſuos, ergo bonæ fidei poſſeſſor ſerui quæritur ex re & ex opera. & econtra.

a Propoſitio categorica.

Tutor.] CAIVS. Sed in ciuitate poſita in honorem ciuitatis, non ſunt ſingulorum ciuium, ſed totius ciuitatis: nec aliquis ciuis poterit eas tollere, etiam ille qui eas poſuerat. & ſi aliquis eas incipiat poſſidere, ciuitas eas vindicabit. FRANC.

m ¶ *Ciuium.* ſcilicet ſingulorum, ſed publicas, ſi in honorem ciuitatis poſitæ funeralieue non: vt T. *de priu. de. l. Anſtoteles. & T. de excuſat. l. Paulus. & quod vi aut clam. l. si qui in portam.* §. j. H.

n ¶ *Ea omnes.* ſ. ſuperficiata, poſita in honorem ciuitatis.

o ¶ *Alienæ.* velli in remquod dic vt T. *quod vi aut clam. l. si, qui in portam.* §. j.

p ¶ *Inuandi.* Nec adit. & exercquis tuetur. id eſt defendituri vt T. *famil. erciſ. l. in rem.* §. fi. & facit T. *ad l. rem in bonis. &* T. *de leg.* j. *l. cùm arbitror. in princip. &* T. *de aure & argen. leg. l. Lucius. &* C. *de ſta. & imagin. l.* j. *& §. fi. & de poſtl. Lib. &* T. *de Publ. l. Publicanus.* & aliàs incipit *l. ſi ego.* §. *fi. vſq.*

a Legis prouidentia plenam ac perfectã eſſe oportere hinc colligit, & actionem & exceptionem non in eum finem inuentas, vt ſingulis quis poſſit nocere, ſed vtilitatem ſuam defendere.

Subſtituo.] CAIVS. Teſtator inſtituit Titium: & ſi heres non erit, ſubſtituit Sempronium. Dicitur quod ſubſtitutus non dicitur eſſe dominus huius hereditatis in qua ſubſtitutus eſt, antequàm adeat. FRANC.

q ¶ *Subſtituo.* idem in inſtitutione: ſed de hac ideò dixit, quia ea ſemper fit ſub conditione, puta [a] ſi ille non erit heres, vel ſi ille morietur, &c. vnde recte dicit, *quæ nondum*

a Subſtitutio ſemper ſit ſub conditione.

a Conditionem ſubſtitutionis hæc ſunt: ille heres nõ erit, ſi ille morietur.

b Inſtitutionis & ſubſtitutionis differentia.

b Subſtitutus in bonis teſtatoris eſſe quid & dicatur.

c Stipulationis, legati & hereditatis differentia in translatitiis.

d Vſucapi non poſſunt quæ poſſideri non poſſunt.

e Vſucapi incorporalia pro ſe nõ poſſunt, cum alia poſſint.

f Vſucapi poſſunt ſeruitutes perpetuæ vel quaſi perpetuæ cauſam habentes.

g Vſucapi ſeruitutes poſſit quæ non extat memoria. v. tamen plura. *l. j. &* ſe *ſequentibus.*

*compereit, cùm non eſt pura. ſed inſtitutio [a] quandoque ſtatim competit vt cum eſt pura. Sed de ſubſtitutione quando [b] dices eam competere? Reſpon. quidam, cùm ſubſtitutus poteſt adire hereditatem, licet nondum adierit: puta ſi ipſi heres repudiauerit, quod non placet: quia non poteſt dici eam eſſe in bonis ſubſtitutivende / eſt quod ſi repudiet, non videtur aliquid alienaſſe vt T. *qua in fraud. cred. qui autem. circa princ.* verumtamen quòd aliquidam non poteſt negari: quia ſi in eius bonis puta quantum ad actionem legis Aquiliæ, quæ competit pro ſeruo qui erat inſtitutus, ſi ſit occiſus vt T. *ad l. Aquil. Ioſeph Veratius. in princ.* & quantum ad ius deliberandi, quod tranſmittit ſuis heredibus: vt C. *de iure delib. l. cum antiquioribus.* & de his qui ante apertas. Dico ergo quòd tunc competit cùm iam adiuit. ¶ Et no. aliud eſſe in ſtipulat. & quãm in legato vel hereditate: quia ea ſtipul. tranſmittitur ad heredẽ pendente conditione: quod ſecus eſt in illis: vt T. *de actio. & obli. l. si rei. & ſupra. de verb. oblig. l. ex conditionali.*

c Subſtitutio ſemper ſit ſub conditione, ſecus in ſtipul.

d Inter poſſeſſores res ſunt, aliæ domini, tutæ, ſeruitutes.

e Vſucapi non poſſunt quæ poſſideri non poſſunt.

f Vſucapi incorporalia pro ſe nõ poſſunt, cum alia poſſint.

g Vſucapi poſſunt ſeruitutes perpetuæ vel quaſi perpetuæ cauſam habentes.

h Vſucapi ſeruitutes poſſit quæ non extat memoria. v. tamen plura. *l. j. &* ſe *ſequentibus.*

r ¶ *Noſtra eſt.* & ideo vindicare non poſſumus.

Seruus.] CAIVS. Seruum alienum poſſidẽs bona fide hãc acquiſiuit aliquid ex re alterius non mihi quæritur, ſed domino ſuo. Secundò dicit, incorporales res non poſſunt vſucapi, nec vſucapio. Tertiò, ſeruus fructuarius emit Stichum, & ei eſt traditus. Dicitur quod eſt in pendenti cui adquirat donec ſciatur quis heres, nam ſi ſciatur de pecunia quæ ſpectat ad fructuarium, fructuarij fiet, aliàs proprietarij.

f ¶ *Non adquirit.* ſed domino. vt T. *ad l. Aquil. l. hoc.* §. *fi. Sed quid ſi* ſint dam bonæ fidei poſ. & ex vsibus re adquirantur vtrique quæro? Reſpon. vt dixi T. *ad l. qui bona.* §. *ſi quis duobus.* ACCVRS.

s ¶ *Incorporales.* vt actiones [a]. *ſic* iura. SCHNEIDEWIN. vt in *lib. de corpo. & incorpo. §. incorporales.* ACCVRS.

a Vſucapi non poſſunt ſeruitutes perpetuæ vel quaſi perpetuæ cauſam habentes.

t ¶ *Traditionem.* ſed quaſi [a], vt per patrimoniũ vt T. *de Publ. l. §. ſi ego.* §. j. & T. *de vſufru. l. in §. hæred.* & T. *de ſeruit. præd. l.* j. *in fi.* & T. *de ſeruit. præd. ſ. adeò.* §. *fin.* HVG.

a Vſucapionem. & eſt ratio, quia [b] poſſidens non poſſunt: vt *dixit. & dicitur* T. *ad l. Aquiliam. in princ.* & vſucapio non procedit ſine poſſeſſione: vt T. *ad l. ſi ſeruus.* Item hoc verum, quòd non poſſunt vſucapi per ſe. Celſ. [c] cum aliis dicit T. *de vſucap. l. ſi alienã.* §. j. Item excipe illa [d] quæ habent perpetuam vel quaſi perpetuam cauſam. Item & nisi [e] tanto tempore cuius non exiet memoria: vt dixi T. *de ſer. præ. urbanorum.*

b Legis prouidentia plenam ac perfectã eſſe oportere hinc colligit, & actionem & exceptionem non in eum finem inuentas, vt ſingulis quis poſſit nocere, ſed vtilitatem ſuam defendere.

x ¶ *In pendenti eſt.* inſpecto futuro, non præſenti tempore [a] in

480/C.IV.K.5-3, 385-386
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

in similibus, *sicuti in quibus mo. usu pa. pa. §. si ab hoste.*

a ¶ *Cui proprietatem.* proprietatio, an fructuario.

b ¶ *Soluerit.* hoc intelligo siue adhuc durat vsusfructus, siue extinctus sit durante eo modo dicendo vsumfructuarij. vt *l. de vsufructu. §. sed & si quis. §. sequentibus & l. seq.* aliàs non esset ibi lex. & facit *l. de act. empt. l. si seruus, & de adilitio. l. bouem. de euictio. pecul. potest. §. hoc autem.* Item dic fuisse habitum * siluam de porcis.

* Empcio non est non soluere porcos aut fidem habere de pretio.

PComponius.] CAIVS. Ego Francisci dedi porcos meos pascuis vt eos ducat ad pascendum : & cùm duxerit, lupi carperant porcos, & eos portabant. quidam rusticus ibi propè existens persecutus est lupos cum suis canibus, & recuperauit porcos de ore luporum. quæritur an fiant sui, an verò remaneant mei : & sic mihi debeant reddi. & videtur quòd fiant sui, licet & à fetam capissem, & illa postea euaserit, occupantis fiet. Sed certè dicit quòd mihi debent reddi. fera enim fit in feris. idem est dicendum & si non meam amisi naufragio, & aliquis eam occupat. nam occupans b debet eam mihi reddere : alioquin remittitur in quadruplum. sed in nostro casu quid si recuperans porcos nolit reddere? certè remittitur furti, & ad exhibendum rei vindicatione. FR. ACCVRS.

b Naufragio res capta dominis restitui debent.

c ¶ *Quasi fecisset capta.* ACCVRS.

d ¶ *Eripuit.* dicit colonus. ACCVRS.

e ¶ *Meibi.* cuius esse primo.

f ¶ *Cognitabat.* sc. colonus vicinæ villæ. ACCVRS. imò Pomponius. BLAV.

g ¶ *Qui capiebat.* vt *supra eod. l. naturalem.* ACCVRS.

* cùm.

h ¶ *Si igitur desinit.* Laudatur esse ACCO.

i ¶ *Recuperari possit.* id est, quamdiu non fuerit confumptum. vt *supra sumus. xxvj. l. Pomponius. in fin. & facit supra eo. l. §. item ferae.*

k ¶ *Idem ait.* probat Pomponius per similè.

l ¶ *Non statim.* vt *T. eod. l. venisse. §. fina. & T. tit. l. interdum. §. j.*

m ¶ *Quadruplo ex edicto petitio T. de incen. l.* quod est in quadruplum intra annum edicto post annum in simplum.

c Porcum non fit sola inficiatione. Vnde colligunt furtum non committi qui rebus alienis abutitur, dum non idcirco depilli dominum negat, sed & contrectat. Contrectatio autem egredi non potest nisi inficiatione.

n ¶ *Recipi possit.* quia non fuit consumptum. ACCVRS.

o ¶ *Manet.* nostrum fuisse quando à lupo eripitur.

p ¶ *Videtur.* facit *T. de dolo exceptio. l. j. §. & generaliter. in fi. & quarum rerum actio non datur. l. j. §. & in summa. & T. de pact. l. j. §. ult autem.* Sed contra *T. de fur. l. inficiando. in princip. & T. man. l. procurator.* quibus dicitur sola * inficiatione non fieri furtum, nisi fit ibi contrectatio. sed die quòd hîc contrectat. Alij dicunt quòd hîc inficiatur, & negat restituì : ibi tantùm inficiatur. ACCVRS.

COmmunia seruus.] CAIVS. Quod ex re vnius dominorum seruus adquisiuit, communi fit communi. remittitur tamen actor actionem communi dixi. vt videlicet ipsi cuius ex re quæsitum est. Sed pone quòd hoc seruus alijunde adquirat. certè adjacentia eo. adhes dominio pro parte dominica. FRANC.

q ¶ *Præcipere possit.* si furtum quæ soluta est, non patiatur socium percipere de communi. A. D. de facit ad hoc *T. communi. dixi. Communia seruum. & T. eod. l. per seruum. §. & T. de pignor. l. seruus communis. & l. si ex ea. §. j.* ACCVRS.

r ¶ *Sed si alium.* ad utilitatem in eo quòd hîc non redditur per communi dixi. vt supra.

s ¶ *Non est nouum.*] *Dionysius. sic & in pasc. vt T. tit. l. interdum.*

t ¶ *Cautum domino præstat.* vt *infra. quæ actio. §. & T. de pig. act. l. ita.* Sed contra *T. eodem. l. traditio. & de contrahend. empt. l. alienatio.* sed speciale vt dixi in *l. mandato.* Item hoc accipe si * vacuum possessionem tradidit creditori vt *C. de distr. pig. l. quæ pradium.*

u ¶ *Institutario.*] *Nam præcipi.* vt *T. eod. l. liberi homo. & de adquirend. hered. l. adeisse. in princ.* Sed quid si contemplatione * fructuarij sit institutus? die idem, cum dominus habeat iubere : vt *T. de adquir. her. l. si quis mihi homo. in prin.* sed tenetur dominus per condic. sine causa restituere fructuario : vt *T. de reiuind. l. si seruus.* quasi ex re fructuarij sit quæsitum : vt *T. de usufruct. l. sed si plures. §. in arrogatio.* & secundum hoc intelligo *T. de usufruct. l. si seruus.* quòd effectum siue finem ibi considerat.

a Cautum domino creditori præstat p. rem vendendo, si in vacuum possessionem suppositam indixit.

* Exhibitio. pro eod hîc ponit exhibitor pro actione exhibitoria.

* Contemplatione alterius quæsitum, ex re eius quæsitum videtur, vt hîc.

BOnæ fidei.] CAIVS. Bonæ fidei emptor etiam ex aliena re suos fructus facit, siue alterius diligentia pecuniæ cum eo ipso quòd à iolo sunt separati. nec est vis, posit eam vsucapere, vel non, vt quia vi possessa. Sed pone quòd quando cuni, habes bonam fidem possessa incipit habere malam, nùmquid facit fructus suos? & videtur quòd sicut & in vsucapione proerdit, & non impedimur vsucapio, propter veniente scientiam. sed hoc non videtur obstare, cùm vsucapio respiciat tus : ut percipere fructus respicit factum. vnde de rigore videtur non facere fructus suos amodò ex quo corpit habere malam fidem : & sic secus erit in vsuca. quàm in perceptione fructus. sic & in alio casu differunt. nam & qui non potest vsucapere propter rei vitium, tamen fructus suos facit : vt dictum est supra. (ET QVIDEM. Fœtus ouium in fructu dicitur vnde bonæ fi. possessori sunt : licet prægnantes vendatur fint, & licèt fuerint fuerint oues eadem in facti & luna, vt bonæ fi. possessoris fiant. FRANC.

† Recipe. nisi contemplatione eius sit institutus. *Cf. infra eod. de usufructu de usufructuali.*

† Bonæ fidei emptor fructum suos facit diligentia sua alterius ue quæsitos.

v ¶ *Bonæ fidei.* quia hic fit, habes *T. de verb. signif. l. bonæ fidei. & T. eo. §. primo.*

y ¶ *Interim.* & etiam postquàm dia cognouerit vt *T. de usur. l. qui fide. §. bonæ fidei.* ACCVRS.

z ¶ *Interim.* id est, donec durat bonæ fidei.

z ¶ *Sed contra.* id est etiam qui diligentia alterius * venerunt vt *T. de usur. l. qui fide. §. fructus.* aliquin fictum effet quod dicit : quia fructus naturales non facit suos. vt statim dicam. Hv.

a ¶ *Pone*

480/C.IV.K.5-3, 387-388
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

a ¶ *Pene est.* hoc ª dic propter naturales ᵇ: vt ff. *de vsufr. l. fructus.* *qua est secunda signata.* Item & quantum ad quæstionem de fructu habendam: vt ff. *ad Syllan.* [illegible] & potest hic intelligi illa distinctio quæ est ff. *de rei vindicat. l. fructus.*

b ¶ *Emptoris fiunt.* vt *d. l. qui scit. §. præterea.* & fa. ff. *de fur. l. si apes. in fine.*

c ¶ *Interest.* cùm bona fide possideat: vt C. *si quis ignorans rem mi. esse. l. 4.*

d ¶ *Capi.* id est, præscribi.

e ¶ *Pupilli.* nam cùm prohibetur alienari: vt C. *de administ. tut. l. lex quæ.* ergo ᶜ vsucapi: vt ff. *de verbor. signif. l. alienationis. in princip.* Sed contra ff. *de min. l. etiam ei.* vbi dicitur rem ᵈ pupilli posse vsucapi. Solut. vt ibi. Item contra ff. *de recept. arbi. l. apud Celsum. §. si quæ non tutor. in fin.* Sed ibi non erat res pupilli, nisi quo ad opinionem. & eodem modo ad illam ff. *pro empt. l. 2. §. si à pupillo.* quæ est contra. & ad illam ff. *de eo. qui pro tuto. l. si ut.* quæ est contra. Sed A z. & I A. dicunt eas in re mobili, sed hanc in immobili loqui. A c c v r s.

f ¶ *Vi possessa.* violentia ablatione vel expulsione: vt *Instit. de vsucap. §. furtiuæ.* & C. *de vsucap. pro empt. l. si partem.* non compulsiue: vt C. *quod met. caus. l. si cui.*

g ¶ *Repetundarum.* vt & ff. *ad legem Iuliam repetundarum. l.* [illegible] *quod contra.* & distingue hic & not. C. *de adquir. possess. l. vitia.* A c c v r s.

h ¶ *In contrarium.* ff. non vsucapiebant: hic sic.

i ¶ *Perseuerat per longum.* vt & ff. *pro emptore. l. alienam.* & C. *de vsucapio. transfor. §. hoc tantummodo.* A c c v r s.

quia quod ad fructus attinet, loco domini pene est ª: denique etiam priùs quàm percipiat, statim vbi à solo separati sunt, bonæ fidei emptoris fiunt ᵇ: nec interest ᶜ, ea res quam bona fide emi, longo tempore capi ᵈ possit, nécne: veluti si pupilli ᵉ sit, aut vi possessa ᶠ, aut præsidi contra legem repetundarum ᵍ donata, ab eóque abalienata sit bonæ fidei emptori.

1. ¶ In contrarium ʰ quæritur, si eo tempore quo mihi res traditur, putem vendentis esse, deinde cognouero alienam esse: quia perseuerat per longum ⁱ tempus capio, an fructus meos faciam ᵏ. Pomponius ˡ verendum, ne non ᵐ sit ⁿ bonæ fidei possessor, quamuis capiat: hoc enim ° ad ius, id est capionem: illud ᵖ ad factum pertinere, vt quis bona aut mala fide possideat ᑫ. nec contrarium est, quòd longum tempus currit. nam è contrario is qui non potest capere propter rei vitium, fructus suos facit ʳ.

2. ¶ Et ouium fœtus in fructu sunt: & ideò ad bonæ fidei emptorem pertinent etiam si prægnantes venierint ˢ, vel † subreptæ sint. Et sanè quin lac suum faciat, quamuis plenis vberibus venierint, dubitari non potest. Idémque in lana iuris est.

XLIX. I D E M *libro nono ad Plautium.*

QVod fructuarius ex re sua donat ᵗ, ex re eius est. Sed

k ¶ *Faciam.* ante scilicet vsucapionem completam: & lege interrogatiuè. A c c v r s.

l ¶ *Pomponius.* putat scilicet. A c c v r s.

m ¶ *Ne non.* i. quòd non.

n ¶ *Hoc enim.* quod de vsucapione dicitur.

o ¶ *Illud.* quod de fructibus dicitur.

p ¶ *Possideat.* habere ergo bonam vel malam fidem, facti est: & ª sic aliud factum, scilicet perceptionem ᵇ fructuum potest impedire: sed non impedit mala fides superueniens vsucapionem, quæ iuris est. ¶ Sed in quo est vsucapio à iuris, & bona fides à facti? Respon. quia vsucapio à iure inducitur: vt *Instit. de vsucap. in princip.* sed fides non à iure, sed ab hominis conscientia descendit. Alij etiam dicunt quòd possessio ex ᵇ qua procedit vsucapio, habet plurimum iuris in adquirendo [illegible] *in principio.* sed in retinendo plurimum facti: & sic quæ facti sunt, vt mala fides, plurimum ibi operantur. quod non verum videtur, imò plurimum habet iuris in retinendo, & multum in adquirendo, cùm ᵏ animo retineatur: vt C. *de adquiren. possess. l.* [illegible] Ex prædictis ergo collige quòd non faciat fructus suos: quod & adhuc innuit respondendo obiectioni quæ posset opponi: & pro hoc argum. ff. *eodem. l. qui bona fide. §. 1.* & *l. quæsitum.* & ff. *de petit. hereditat. l. sed & si lege. §. de eo.* Sed contra ff. *de vsufr. l. qui scit. §. præterea.* & §. *bona fide.* Solut. hoc de rigore & illud de æquitate, secundum I o. Vel dic hic opponendo, non ponendo dixit. A c c v r s.

q ¶ *Suos facit.* vt & ff. *ea. l. circa primo.*

r ¶ *Venierint.* non à furto. vt ff. *de fur. l. qui vas. §. si ancilla.* & facit ff. *de vsurp. l.* [illegible]

QVod fructuarius.] C A s v s. [illegible] non habeo vsumfructum, donem rem suam, vel aliquid ex re mea: mihi adquiritur tamquam ex re mea quæsitum: nisi eo animo donauerim, vt proprietario quærat: nam tunc ei quæret. Sin autem extraneus ei donet: proprietario quærit, non mihi. & ea quæ dixi in prima parte, id est, in seruo, habent locum & in bona fide possessio. F r a n c.

s ¶ *Donat.* seruo in quo habet vsumfructum ª: vt & ff. *de vsufruct. l. ex re.* & *de vsu & habi. l. si ita. §. fin.* A c c v r s.

t ¶ *Adquiri.* & facit ff. *eodem. l. per seruum. §. 1.*

u ¶ *Indistinctè.* id est, nulla habita distinctione an contemplatione serui vel proprietarij: secus si contemplatione fructuarij: vt ff. *de vsufruct. l. sed si quid donetur.* contra. & *l. si quis donaturus.*

x ¶ *Eadem dicemus,* quæ in primo casu huius legis dicta sunt. & facit ad legem istam C. *de sacr. deb. l. cum aliquis.*

si eo animo id fecerit, vt ad proprietatis dominum pertineat: dicendum est illi adquiri ᵗ. Si autem extraneus ei donet: indistinctè ᵘ soli proprietario adquiritur. Eadem dicemus ˣ in homine libero qui bona fide mihi seruit: vt si ei aliquid donauerim, meum sit. Et ideò Pomponius scribit, quamuis donauerim ei operas suas: tamen quidquid ex operis suis adquiret, mihi adquiri.

L. P O M P O N I V S *libro sexto ex Plautio.*

QVamuis quod in litore publico ʸ, vel in mari exstruxerimus, nostrum fiat: tamen decretum prætoris adhibendum est, vt id facere liceat. Imò etiam manu ᶻ prohibendus est, si cum incommodo cæterorum id faciet. nam ciuilem eum actionem de faciendo ª nullam habere non dubito.

LI. C E L S V S *libro secundo Digestorum.*

TRansfugam ᵇ iure belli accipimus ᶜ.

1. ¶ Et quæ res hostiles ᵈ apud nos sunt: non publicæ ᵉ, sed occupantium fiunt.

LII. M O D E S T I N V S *libro septimo Regularum.*

REm ᶠ in bonis nostris habere intellegimus, quotiens possidentes, exceptionem: aut amittentes, ad recuperandam eam actionem habemus.

QVamuis.] C a s v s. In litore publico vel in mari ita demum possum ædificare, & ædificatum tenere, si hoc ᵇ fiat sine incommodo vicinorum. Si autem fieret cum incommodo, non possem ædificare, imò prohiberer: nisi hoc fiat ex decreto prætoris. F r a n c.

y ¶ *Publico.* id est, communi, vt maris: vt & ff. *eo. l. quod in litore.* & ff. *de rerum diui. l. in tantum. in princip.*

z ¶ *Manu.* id est, per lapilli iactum: vt ff. *de ope. no. nunc. l. de pupillo. §. meminisse.* ¶ Item no. hic quidam: quod ᶜ fieri non debet, factum tamen tenet. nam semper debet interuenire decretum. si tamen non inueniat, quando sine incommodo alicuius fit, tenet. & pro hoc ff. *de serv. l. 3.* & *quod vi aut.* sed non placet. nam quod ᵈ alij non nocet, valet sine decreto: alias nullo modo, quin destruatur. ita hic vectus, sicut incommodum, &c. determinat vtrumque superius dictum, *proæmiod. ff. de dam. infect. l. flumineum. in princip.* & ff. *ne quid in loco publ. l. 2. §. si quis à principe.* & arg. ff. [illegible] *si quis fundum.*

a ¶ *De faciendo.* aliquid in litore, vel in mari.

TRansfugam.] C a s v s. Si Romani capiant transfugam, efficitur seruus. Secundò dicit: si Romanus rem hostium capiat, efficitur eius: non autem efficitur communis siue publica. F r a n c.

b ¶ *Transfugam.* Quis ᵉ sit, habes ff. *de capti. l. postliminium. §. transfuga.*

c ¶ *Accipimus.* id est, noster fit seruus, si prius fuerit liber: & etiam interficere ᶠ licet: vt ff. *de sica. l. 3. §. fin.* seruus verò iure postliminij domino redditur: vt ff. *de capti. l. postliminium. §. transfuga.* sed & liber habet postliminium si multos latrones apprehenderit, & transfugas demonstrauit: vt ff. *de castr. l.* [illegible] *§. final.*

d ¶ *Hostiles.* secus de nostris agris recuperatis ᵍ, quia dominis restituuntur: vt ff. *de capti. l. si captiuus. & expulsis.*

e ¶ *Non publicæ.* non res publicæ ʰ: non fiunt occupantium: vt *Instit. de rerum diui. §. flumina.* & ff. *de rerum diui. l. 5.*

f ¶ *Rem.* scilicet corporalem. secus in incorporali: vt C. *de vsufructu.* [illegible] l. 3. Imò dicit etiam pro ⁱ seruitute dari act. & except. & sic est in bonis: sed dicitur non esse in bonis: quia non per se consistat, sed cum adiunctis: vt & possessio signat ᵏ in domo posita: vt ff. *sit. ii. l. cum qui.* vel ideò, quia non videtur in rerum natura, sed extrinseca: vt *Instit. de. ex. §. si* [illegible]

ª Bonæ fidei emptor loco domini pene esse dicitur, quia vt ipse dominus non est, neque [illegible] fructus.

ᵇ Bonæ fidei emptor fructus naturales [illegible] non facit.

ᶜ Vsucapi an possit quod alienari prohibetur.

ᵈ Vsucapi an possit res pupilli.

* non est bonæ fidei possessor. Duo. [illegible] Latra genus est loquendi [illegible]

† Sic Flor. sed in meo manuscrip. quæ subreptæ sunt.

ᵉ Factum, aliud factum, ac non [illegible] impedire potest.

ᶠ Mala fides impedit perceptionem fructuum, at non vsucapionem, & cur.

ᵍ Vsucapionis & fidei differentia. Illa à iure introducta, hæc ab hominis conscientia.

ʰ Vsucapio ex possessione procedit.

ⁱ Possessio in adquirendo plurimum iuris [illegible], plurimum facti habet: [illegible] plurimum iuris habet.

ᵏ Plurimum iuris habere [illegible] quæ animo retinetur.

ª Vt habens [illegible] in peculio. vnde colliges [illegible] filium à patrem in [illegible] habeat in peculio.

ᵇ Ne [illegible] sine incommodo.

ᶜ Factum [illegible] quod alias fieri non debebat.

ᵈ Sine decreto in litore publico ædificare licet, quod aliis non nocet.

ᵉ Transfuga quis.

ᶠ Interficere transfugam licet.

ᵍ Agri recuperati non publicantur, sed dominis restituuntur.

ʰ Occupantium non fiunt res publicæ.

ⁱ Seruitutem non per se, sed cum adiunctis consistere esse in bonis nostris.

480/C.IV.K.5-3, 389-390
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-3, 391-392

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

IN laqueum quem venandi causâ posueras, aper incidit: cùm eo hæreret, eximptum eum abstuli a. num tibi videor eum aprum abstulisse b? & si tuum putas fuisse: si solutum eum in silvam dimisissem, eo casu tuus esse desisset, an maneret? & quam actionem mecum haberes, si desisset tuus esse? num in factum dari oporteret, quæro. Respondit: laqueum videamus c ne interfit in publico, an in privato posuerim d. Et si in privato posuit: verum in meo, an in alieno e: & si in alieno, verum permissu eius cuius fundus erat, an non permissu eius posuerim. Præterea verum in eo ita hæserit aper, vt expedire se non posset ipse: an diutius luctando expediturus se fuerit. Summam f tamen hanc puto esse, vt si in meam g potestatem peruenit, meus factus sit. sin autem aprum meum h ferum in suam naturalem laxitatem dimisisset, eo facto meus esse desisset, & actionem mihi in factum i dari oporteret: veluti k responsum est l cùm quidam poculum alterius ex naue eiecisset.

LVI. IDEM libro octauo Epistolarum.

INsula est enata in flumine contra frontem agri mei, ita vt nihil excederet longitudo regionem prædij mei: postea aucta est paulatim, & processit contra frontes & superioris vicini & inferioris. quæro, quod accessit, verum meum sit, quoniam meo adiunctum est m: an eius iuris sit, cuius esset si initio enata n eius longitudinis fuisset. Proculus respondit: Flumen id quo insulam contra frontem agri tui enatam o esse scripsisti, ita vt non excederet longitudinem agri tui: is alluuionis ius habet, & insula initio proinde p fundo tuo fuit, quàm eius qui trans flumen habebat, tota tua facta est: & quod postea ei insulæ alluuione accessit, id tuum est q, etiam si ita accessit, vt procederet insula contra frontes vicinorum superioris atque inferioris, vel etiam vt propior esset fundo eius qui trans flumen habet.

1. ¶ Item quæro, si cum propior ripæ meæ enata est insula, & postea totum flumen fluere inter me r & insulam cepit relicto suo alueo, quo s maior amnis fluerat t: nonquid dubites quin etiam insula mea maneat: & nihilo minùs eius soli quod flumen reliquit, pars fiat mea: rogo, quid sententias scribas mihi. Proculus respondit: Si cùm propior fundo tuo initio fuisset insula, flumen relicto alueo maiore qui inter eam insulam fuerat, & eum fundum vicini qui trans flumen erat, fluere cepit inter eam insulam & fundum tuum, nihilo minùs insula tua manet: sed alueus qui fuit inter eam insulam & fundum vicini, medius diuidi debet, ita vt pars propior insulæ tuæ, tua u: pars autem propior agro vicini, eius esse intellegatur. Intellego vt & cùm ex altera parte insulæ alueus fluminis exaruerit, desisse insulam esse, sed quò facilius res intelligeretur, agrum qui insula fuerat, insulam appellant.

Si vir donat vxori seruum, & ipsa eum donationem non valere sciat: ille nihil potest adquirere vxori illi, nec etiam ex re vxoris.

LVII. PAVLVS libro sexto ad Plautium.

PEr seruum donatū à marito v, nec ex re quidem eius cui donatus est, adquiri quidquā posse w Iulianus scribit. hoc enim in eorum persona concessum est, qui bona fide x seruiunt.

a Fugitiuum sui dominus possidere desinit, & per eum etiam adquiri possessionem, etiam ignorans, videtur. vt infra tit. §. 1. §. sed per eum. & §. per seruum qui. & l. 19. §. si seruus. & l. per eum. §. per seruum. & l. de pa. l. si seruus. & supra de lucr. can. l. si tibi. §. fina. & supra de usufruct. l. seruis. §. sal. & ibi tradit. Iacob. facit §. nō. Inst. eodem tit. §. & §. de fur. l. serui & fily. ACCVRS.

b ¶ Abstulisse. Resp. secundum IOAN. & V. nisi cepisset & apprehendisset, qui laqueum posuisset. ACCVRS.

c ¶ Videamus. mutat personas.

d ¶ Posuerim. vt aliàs distinguitur: vt & §. ad L. Aquil. qui seruum.

e ¶ In meo, an in alieno. quod non videtur referre vt §. eo. Inst.

f ¶ Summam. huius quæstionis, vel meæ opinionis in hac quæstione: & sic hic duo reprobati superiores distinctiones, secundum R. Alij dicunt non hoc huic quæstioni responsum.

g ¶ Meum potestatem. id est, mei apprehendendi de laqueo, secundum B. vnde aut timeo scandalum, non seruum iudicium: cùm die quadam fera sic apprehendere posset. Sed secundum ACCVRS. id est, mei qui apposui laqueum, cùm ipse aper per se expedire se nō posset. Sed qualiter posset in eius ignorantia potest satis venire: vt ff. de usucap. l. fugitiuus. §. nunc in potestate. & §. de vsurp. fugitiu. l. possessio seruo. & §. pro emptore. l. qui fundum. §. furtiua res. Argum. contra §. de usu. p. l. cùm pater. §. seruo. ff. & no. quod sic dixi, non est fera tui apponentis laqueum, nisi de eorum oculorum inspectionem, & affectionem possidendi, secundum Io. & B. & B. argum. infra tit. l. 1. §. penult. ac M. & H. quòd statim cùm diu laborando se expedire non posset. Quid autem si à remotis oculis inspicio? Respon. secundum VIV. non sit meus, cum multa accidere, &c. vt §. eod. l. naturalem. §. Illud fieri. & argum. contra infra tit. §. 1. quod non. §. si vendidero. ACCVRS.

ff. Nonum.

h ¶ Meum. id est, mei apprehendendi in laqueo quid eum iam apprehendi. H.

i ¶ In factum. subsidiarium a Aquilianam: vt infra eod. l. Aquil. §. in fin.

k ¶ Plane. id est, sicut. ACCVRS.

a Actio in factum subsidiaria lege Aquilia.

l ¶ Responsum est. vt §. de præscrip. verbis. l. 1. & l. de præscrip. verbis. l. 3. Postum aliqui fecundauerit. in præscriptis de nauicap. & fa. §. in mare. l. 1. §. 19. §. in mare deiicere. Idem de aere alieno fecus. ACCVRS.

b Vsia. IC. CASVS. Insula nata est in flumine ante faciem agri mei: & duxit tantum in longitudine, quantum ager meus: & sic tota erga est facta. Postea hæc insula excrevit ita quòd vadit ante faciem agrorum vicini, dicitur quod tota mea est, etiam illa pars quæ respicit agros vicini, cum illud augmentum cedat insulæ iam factæ meæ effectæ. secus si à principio sic nata crevisset. nam tunc pars quæ respiceret agrum meum, mea est: illa autem pars quæ respiceret agros vicini, ei cedit. Sed pone quòd flumen cepit fluere inter agrum meum & insulam derelicto antiquo alueo. dicitur quod insula remanet mea: alueus derelictus cedit tam multi quàm vicino. FRANC.

c Vicinitatis ratione quidam aliquid quæri potest, quæ vicinitas est, alias videtur præterea.

m ¶ Quoniam meo adiunctum est. id est, insulæ factæ meæ ratione vicinitatis. ACCVRS.

n ¶ Id tunc est. sic & §. eod. l. penult. & Paulus. Sed quid si sine alluuione aliquid accessit: sed insula quæ primùm parum supra aquam, multi vicinitas erat: deinde aqua crescente vel in hanc vel in illam partem, quædam pars insulæ tibi vicinior est. & insula multò maior apparet? Respon. potest aliud dicitur quod mihi vicinitas est, mihi cedere debet: vt §. eod. l. adeo. §. hic tamen. in fine contra. sed in fine. bene videtur probare quod dixi, secundum ARO.

o ¶ Inter me. id est, ripam. aliàs inter eam. ARO.

p ¶ Quæ scilicet alluuio. ACCVRS.

q ¶ Tua fit. sic & §. eod. l. pen. §. Paulus.

Per seruum.] CASVS. Donauit vir seruum vxori scienti donat. non tenere: & tradidit eidem. nunquid talis seruus adquirit vxori possidenti ex re eius vxoris? & dicitur quòd non. FRANC.

r ¶ A marito. scilicet vxori.

s ¶ Quidquam possit. sed tamen & id adquisitum possidet, nullus habet excepc. vt §. de donat. inter virum & vxor. l. si vxor filio. & l. de fructibus & ad eodem §. de pact. dot. inter virū & vxorem & hoc & multi fide vxor possidet. si autem bona, quæ ex re sua & operis seruâ adquisierat. §. de donat. inter vir. & vxor. l. si id quod. §. si quod. & ibi gl. l. seruus. & §. seq. & hæc lex inuxit in fine.

t ¶ Bona fide. vt & C. de rei vendic. l. 3. & infra tit. l. 1. §. fed & per eum.

480/C.IV.K.5-3, 393-394
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

Quæcumque.] CASVS. Rem ejectam in mare accepi, dicitur quod non efficior dominus, nisi dominus eius habuerit eam pro derelicto. FRANC.

a ¶ Quæcumque. & facit T. eod. l. quo ratione. in fi. & quod ibi not. & T. eod. l. 1. conjunctim.

b Dominium non tradendo amittitur.

Res.] Mira, si a infra eo. j. l. possidet. §. si possidet. & §. de fur. l. furiosi. §. 1. Sed contra supra eod. l. si procurator. & supra de dam. l. qui nihil. Sed dic vt ibi. Item contra T. iti. j. l. communia. §. j. Solue vt ibi. ACCVRS.

c ¶ Res ex mandatu. Vide scripta ad tit. C. per quæ personas. CYNAC.

Titius.] CASVS. Titius fecit horreum de alterius, & erat mobile. Illud potuit in fundo Seij. dicitur quòd adhuc datur horreum Titij. FRANC.

Horreum positum in fundo alterius immobilibus adnumeratur.

c ¶ Mobile. fecus b si terræ esset affixum: vt T. eod. l. si supra. & supra de act. emp. l. fundo. & l. granario. & T. de vi & vi arm. l. §. si quis de mens. in fin. & T. arb. fur. ea. l. si gemma. Item facit ad l. illam supra de furti. vbam. prædia. l. fideicom. l. penult. & §. fin. ACCVRS.

Hereditas.] CASVS. Hereditas in multis repræsentat personam defuncti: vnde seruus hereditatius stipulando acquirit hereditati. non autem si instituatur: hic seruus ab aliquo heres, adquiret interim heredi, cùm iussus domini debeat interrumpere. Item si stipulatur interim vsumfruct. non adquiret hereditati. FRANC. ACCVRS.

d ¶ Pro domino. defuncto, non herede: vt T. eod. l. si ex. & l. seq. & Inst. de hær. instit. §. seruus alienus.

β ¶ Pro domino habetur. Vide num legend. sit domina, vt in alio loco, de quibus vide notas. & scripta ad l. 9. C. depositi. vbi hæc lex explicatur. CYNAC.

e ¶ Hereditarium. idem si non sit hereditarius, sed bona fide à testatore possidebatur T. si cert. pet. Latine qui in provincia.

f Sumi. pro fieri. ACCVRS.

g ¶ Persona. in hoc facit T. de adquir. hær. l. adeo. & l. qui seruum. & die personæ. scilicet domini vt iubeat. ACCVRS.

h ¶ Operæ vel substantiæ. id est, iussu præcedente seruus adeat. Alij referunt ista etiam ad casum de vsufruct. vt in fi. huius legis. dicunt enim personæ factum defideranti, & substantiam operandi debet præstare cautionem. dicunt enim cautionem c esse de substantia vsufruct. quod non placet: vt ne. T. de vsufruct l. j. sed exigitur d in vsufructu personam designari cui constituatur. facit T. de verb. oblig. Lucrandum. §. j. & Inst. de stipul. ser. in principio. ACCVRS.

c Cautio non est de substantia vsusfructus. d In vsufructu non est necessaria cautionem præstari, sed personam vsufructuarij designari.

i ¶ Institui possit. vt & T. de hered. inst. I. non minus §. j.

k ¶ Expellendus est. hic ergo valet relictum. Sed contra T. de leg. j. §. si mihi. §. regula. Sed illa regula habet locum, cùm deficit legatum ratione personæ: puta quia non est capax dominij seruj. secus si alia ratione, puta quia non est persona cuius iussu adquirat & adeat hereditas.

l Non adquirunt. vt & T. de stipul. seruor. l. vsusfructi. & T. quibus mod. vsusfructi. amit. l. si seruo hereditario. ACCVRS.

d Alienata citra legis, statutive, aut contractus dispositionem, an & quo modo teneatur.

e Ædificia nomine non venire per legem vel pactum inter eos.

Vsufructus.] CASVS. Quædam res non possunt alienari solæ, generaliter autem hic, vt fundus dotalis, vel res cuius commercium non habetur: vt res sacræ & similes: quæ fundus dotalis non potest specialiter alienari, ad heredem tamen vitij transit. FRANC.

m ¶ Non possunt. vt quia lex e prohibet, vt fabricis. si autem testator: tunc seruus quod dicitur T. de leg. j. l. pen. §. fratres. Item si pacto contrahentium: tunc quod est T. de verbor. oblig. l. si ita. §. ea lege. in fin. hic & alibi f distinguitur, an pro lege

e Lex pactum, testatoris non potest. adde l. in mobilis. & dic Gl. supra de contrah. emp. Romanum fundum 56.

f Distinctio casus fundus dotalis alienari potest.

g Vsucapi dotalis fundus quando locum habet.

gem dicatur quem non teneri de euictione, vt creditorem vendentem pignus: an per pactum contrahentium: vt T. de euict. l. cùm ea. & de act. emp. l. ea empt. §. fin. & facit C. de rebus alie. non alie. l. fin. ACCVRS.

n ¶ Tandem datalis. idem in iure a patronatus, in re facta & religiosa: vt T. de contrahen. emptione. l. in mobilis. Quandoque b tamen in fundo dotali mulier repellitur à vindicando vt T. de leg. ij. Lucius patter. §. qui dotale. & T. de fun. dot. l. j. §. fin. Item & quando ex necessitate c: vt T. de fun. dot. l. j. Item si alius pignorat ad adjutionem vt C. de fun. dot. §. fin. Item vsucapitur d quandoque: vt T. de fun. dot. l. j. §. fundum. Item & fallit hæc regula in iure sepulchrorum, & operarum obligatione: vt T. ad Treb. l. quia parendi. §. prima. & l. j. patroni. in principio.

a Res patronatus, testatoris non potest. adde l. in mobilis. & dic Gl. supra de contrah. emp. Romanum fundum 56.

b Dotalis fundus quandoque, seu certis casibus alienari potest.

c Necessitatis casus permittens alienatio fundi dotalis.

d Diuturnitas casus fundus dotalis alienari potest.

e Vsucapi dotalis fundus quando locum habet.

o ¶ Cuius. scilicet rei. ACCVRS.

p ¶ Non posse. scilicet fundum dotalis. non autem dicas item facta fieri in dominio heredis: & distingue hic vt no. Inst. de lega. §. sane scilicet. & Item hic non f videri alienatum quod cum vsucapitate transit. Sed arg. contra. C. de fund. mancip. l. si quis priori. §. eorum est. Sed illud propter filios primi matrimonij qui sic possent defraudari. hæ videtur quid neutri, scilicet nec legatum nec heredis institutio: vt T. de adi. vendi. Lex hac. §. sed heredem. Sed illud quo ad illud edictum. Item facit infra de vsurpa. l. si aliena. §. hoc iure. ACCVRS.

f Alienatum non videtur quod cum vsucapitate transit.

g de hac orthographia nor. supra eo. tit. l. eumquid.

Si in qua.] CASVS. Filius vel seruus alicuius inuenit thesaurum in aliquo fundo. nunquid adquirat patri vel domino, quæritur. & dicitur quòd si in agro cuiusdam extranei inuenerit: dimidia eius erit domini fundi in quo inuenit thesaurum. si verò in agro domini vel parentis inuenerit tunc totum adquirat patri vel domino. & quando in aliene inuenitur: pars quæ remanet penes eum, vadit ad patrē vel dominū. Secundo dicit si seruus ceperit in inuentione thesauri in fundo alieno pars quæ remanet penes eū, vadit ad quemlibet dominorum pro parte dominica. Tertiò dicit si seruus communis inuenit thesaurū in fundo vnius domini: dimidia pars tranſibit ad dominum fundi, ratione fundi in quo est inuctus. Sed quid de alia dimidia? & videtur quod ad eumdē vadat. & adducit similē. nā si seruus communis stipuletur vni ex dominis nomine tm, vel iussu vnius dominorum tenetur ei adquirere. sic in nostro casu totum adquirit domino fundi in quo est inuentus. vel aliter posse intelligere vt in gl. [QVOD SI SERVVS.] Habeo vsumfructum in seruum proprietatem. hic seruus inuenit thesaurū in fundo proprietatis, vel in fundo extraneo: dimidia vadit ad dominū fundi in quo est inuentus. Sed quid de alia dimidia & certè dicit quod vadit ad proprietatū, non ad fructuarium secum non videatur quæstus ex opera. Idem est & si in fundo fructuarij hic seruus inuenit thesaurum. nam dimidia ibi ad proprietatis tamquam ad dominum seruj. [QVOD SI CREDITOR.] Creditor in fundo sibi obligato inuenit thesaurum. pars ibit ad debitorem tamquam ad dominum fundi: alia pars sibi remanebit. Sed quid si creditor impetrauit vt haberet pignus tamquam proprium, nihil loquitur intra centum vsus? Dicitur quod si inuenit thesaurum intra tempus prædictum, est idem quod dictum est supra. sed si post tempus inueniat: tunc totum quod inuenit, inuentoris est. Tertiò dicit, quod dixi, si inueniat creditor thesaurum intra tempus, quòd pars vadit ad debitorem: verum est & debitor potest loqui non aliàs. FRANC.

q ¶ Si in qua in aliena. pars. vel domini. ACCVRS.

r ¶ Inuenerit. non data opera: vt C. de thesau. l. j. lib. x. vbi dicitur qui fit thesaurus. & T. de Lucrandum. §. thesaurus.

s ¶ Persona eius. in cuius potestate est.

t ¶ Hic erit. nunc respon.

u ¶ Partem eius cuius ager inuenit.

a ¶ Illius.

480/C.IV.K.5-3, 395-396
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

illius [a] totus fit. si autem in alieno [b], pars [c].

1. ¶ Si communis seruus in alieno inuenerit: vtrum pro dominij partibus, an semper aquis adquiret? Et simile est atque in hereditate, vel legato, vel quod ab aliis donatum seruo traditur [d]. quia & thensaurus domum [e] fortunæ [f] creditur, scilicet vt pars quæ inuentori cedit, ad socios pro qua parte serui quisque dominus est, pertineat.

2. ¶ Si communis seruus in domini vnius fundo proprio inuenit: de parte [g] quæ soli domino semper cedit, non est dubium quin solius domini prædij fit. verùm an aliquid ex parte [h] ferat alter socius, videndum est: & nunquid simile sit atque cùm stipulatur seruus iussu vnius domini: aut per traditionem aliquid accipit vel nominatim [i] alteri. quod magis dici poterit [k].

3. ¶ Quòd si seruus in quo vsusfructus alienus est, inuenerit in eius loco qui seruum proprium habet [l]: an totum illius [m] sit? & si in alieno, an partem eidem [n] adquirat, an verò fructuario? Inspectio in illo est, num [o] ex operis serui adquiratur [p]: finge terram fodientem inuenisse [q], vt hoc dicatur fructuarij esse. quòd verò subitò in abdito loco [r] positum, nihil agens, sed aliter ambulans inuenit [s] proprietatis domini sit. ego nec illius [t] ad fructuarium pertinere partem arbitror, nemo enim [u] seruorum opera thensaurum quærit: nec ea propter tunc terram fodiebat: sed alij rei operam insumebat, & fortuna aliud dedit [x]. Itaque si in ipsius fructuarij agro inuenerit [y], puto partem solam vt agri dominum habituru: malterum ad eum cuius in seruo proprietas est pertinere.

4. ¶ Quòd si creditor inuenerit [z], in alieno videbitur inuenisse: partem itaque sibi, partem debitori præstabit: nec recepta [a] pecunia [b] restituere quod iure [c] inuentoris, non creditoris ex thensauro apud eum permansit [d] †. Quæ cùm ita sint, & cùm ex principis auctoritate [e] creditor vt proprium agrum tenere cœpit iure dominij: intra constitutum [f] luendi tempus pignoris causa vertitur [g]. Post transactum autem tempus thensaurum in eo inuentum ante solutam pecuniam totum tenebit [h]. oblato [i] verò intra constitutum tempus debito [k], quoniam vniuersa præstantur, atque in simplici [l] peritore [m] reuocantur: restitui debebit [n], sed pro parte solas: quia dimidium inuentori semper placet relinqui.

a ¶ *Filius.* patris vel domini.
b ¶ *Alieno.* priuati. Quod autem si in fauo [1], religioso, vel publico, vel fisci, habes ¶. *de iure fisci. l. 19. §. fin. & Instit. eo. §. thesaurus.*
c ¶ *Pars.* domino vel patri adquiritur.
d ¶ *Donatur.* quid tunc fit, habes *Instit. de stipu. ser. §. seruus communis. & infra de stipu. ser. l. §. seruus communis.*
e ¶ *Domum fortunæ.* alias *domini fortunæ.* & alias *domum* [1] *fortunæ:* sed certè legatum [2] & hereditas non sunt omnino domum fortunæ: sed sunt ob præcedens [3] meritum: vt ¶. *pro socio. Liber adscript. & l. fin.*
f ¶ *De parte.* dimidia.
g ¶ *Ex parte.* quæ aliàs inuentori tribui solet.
h ¶ *Vel nominatim.* quibus casibus soli ei quærit: vt ¶. *mod. l. per seruum. §. sicut.*
i ¶ *Quod magis dici poterit.* vt ei soli adquiratur, quemadmodum stipulando, vel nominis eius per traditionem accipiendo, secundum quosdam. Vel legas interrogatiuè: vt poßea dicas medietatem medietatis adquiri alteri: quod videtur habere rationem, secundum Aa. vel dic referri non ad proximum, sed superius, *an aliquid*, &c. & est idem sensus. propter quod est ¶. *de stipul. ser. l. etc.*
k ¶ *Proprium habeat.* id est, cuius est in eo proprietas.
l ¶ *Suum.* scilicet proprietarij.
m ¶ *Eidem.* proprietario.
n ¶ *Num.* id est ad.
o ¶ *Adquiratur.* ipse thesaurus.
p ¶ *Inuenisse.* operando tamen.
q ¶ *In abdito loco.* id est, latenti. ACCVRSIVS.
r ¶ *Posuerit.* sc. fortuito. ACCVRS.
s ¶ *Illius.* quod inuentum est fodiendo.
t ¶ *Nemo enim.* vere nullo casu ad fructuarium pertinet. ACCVRS.
u ¶ *Aliud dedit.* Quid ergo si proponeret fodiebat iussu fructuarij? Dicit P. & R. idem, quia hoc non licet: quod est falsissimum licet in fauorem tamen artis [4] magicæ: vt *C. de thesaur.* & sic quærit etiæ hic innuit. ACCVRS.
x ¶ *Inuenerit.* fortuitò, non fodiendo iussu fructuarij pro eo inuenicndo.
y ¶ *Quod si creditor inuenerit* in fundo pignoratio.
z ¶ *Reciepta.* id est, soluta.
a ¶ *Pecunia.* pro qua erat ille fundus obligatus.
b ¶ *Pecuniæ.* secus in eo quod actione furti conseruare est creditori: vt *l. de pigno. act. §. pignore.*
c ¶ *Et cùm ex principis auctoritate.* Vide Scripe. & notat. *ad l. Adhuc. 19. §. ad senatusconsultum Trebell. &* Scripta *ad Leg. C. si in causa iudicati pignus capiatur.* CVIAC.
d ¶ *Intra constitutum tempus.* scilicet biennium: vt *C. de iure dominj. l. fin. §. fin. autem imperator.*
e ¶ *Pereunt.* vt sit idem quod erat ante prædictam impetrationem vt ¶. *& Ioseph.*
f ¶ *Tenebit.* scilicet creditor.
g ¶ *Oblato.* scilicet creditori. ACCVRS.
h ¶ *Debito.* cum vsuris & damnis cius vitio creditori illatis: vt *C. & l. fin. eod.*
i ¶ *Debito.* scilicet thesaurus.

Qvæ quisque.] CAIVS. Aliquis cùm æstimaret bona sua, vt de his postea solueret censum siue tributum; æstimauit quoddam prædium tanquàd fusi, cum non esset: & soluit pro eo censum siue tributum. dicitur quòd hæc æstimatio & solutio census non facit fundum prædium. & hoc si habes in litera, *nihilo magis.* Si habes *nihilo minùs*: dic, id est, non ideò minus prædium remanet eius cuius in veritate erat. FRANC. ACCVRS.

k ¶ *Nihilo magis* alias *nihilo minùs.* id est non fiunt solutionis census. & tunc facit *C. de dona. l. cognitis. & C. de rei vind. l. solemnibus. & C. de act. empt. l. fi pater.* aliàs *nihilo minus.* & tunc dic fiunt, id est, remanent eius cuius fuerant. sic ¶. *de iudi. l. Iulianus.* ACCVRS.

Si *epistolam.*] CAIVS. Mihi tibi epistolam non priùs fit tua quàm ei tibi traditur. fallit in duobus casibus. Primus si per tabellarium tuum quem ad me misisti, eam tibi missi causa reddendi. nam statim cùm dedi tabellario, tua fuit effecta. idem si causa tui tantùm mittebam literas. nam etiam antequàm ibi dentur, tuæ fiunt. [SI QUA INSULA.] Insula nata est in flumine prope fundum nostrum, nostra est. dicunt quidam quòd nec aliquid publici est ibi, sed fallum est: vnde dicas quòd insula similis est ripæ, nisi quòd ad vsum publicum & proprietatem sit propria natura. [ET LITORA.] Litora maris sunt publica, & publicè communia, sicut & litora fluminis sunt publica. [IDEM IVRIS.] Si insula est nata in flumine publico: cuius est qui habet proximiorem fundum. hoc verum est de ea insula quæ sustentatur ipso alueo fluminis. Sed quid de ea quæ non sustentatur, sed in vigultis stat, seu alia qualibet materia? Certè est publica talis insula quò ad vsum, sed quò ad proprietatem est eius qui habet proximiorem fundum. & sic secundùm hoc non refert sustentetur vel non insula ab alueo, vel aliter, vt in glo. [PAVLVS.] Insula est nata in flumine iuxta ripam mei fundi: & sic est mea effecta tandem inter hanc insulam & contrariam ripam est nata alia insula. & est quæstio cuius sit, scilicet an mea, an vicini ex alia parte fluminis. & dicitur quòd mensurari debet cui magis est vicina: & illius qui magis est propinquus, erit: & mensura incipiet ab insula quæ mea est, non ab agro meo. [SI 12.] Quamuis id quod ædificatur in flumine publico, est publicum, scilicet ratione vsus: tamen insula nata in flumine publico, publica non est, scilicet ratione proprietatis: vel aliter vt in glo. FRANC. ACCVRS.

l ¶ *Reddita.* id est, data. sic ¶. *de verborum significat. l. verbum reddendi.*
m ¶ *Tabellarium.* id est [5] scrutum siue scriptorem: vel etiam notarium aliquem.
n ¶ *Tabellario suo.* mei & tui causa. nam statim sequitur cùm tui causa tantùm. & facit *supra de dona. l. qui mihi. & infra de fur.*

[1] Alexander legatus imp. thesaurus reperto hic qui reperierit dominus. & hoc Lamprid. in eo.
[2] remanet.
[3] Prioribus ædificiis res alienæ tempore hæc quæ fuit, præferunt tributum: & per consequens dominij nō tribuit: & per consequens dominium vero reidominio nō aufert.
[4] pignore.
[5] Tabellarius pro scriba, scriptore & notario.

480/C.IV.K.5-3, 397-398
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

Lauem qui §. fin. & l. de duna inter vr. & vxor. l. fi fundum in princip. & l. fed interim. § idem Marcellus.

a ¶ *Hæc est.* ratione propinquitatis.

a Ripa vbi publicus proprietatem, vsumcapt.

b ¶ *Ripa fluminis.* quæ quo ad vsum [a] sunt publicæ. Ioan. sed quo ad proprietatem sunt eorum qui possident propè: vt *Inst. de rer. §. superiora.*

c ¶ *Continenti agro.* agrum vocat locum adiacentem fluminis: vt *supra ad l. insulæ in fin. & §. de flu. & ne quid in flu. publ. l. pen.* Sic ergo litora [b] quæ alicui agro propinqua sunt, publica sunt. sic & mari proxima sunt publica [c], id est, publicæ communia: vt *Inst. eo. §. & quidem. & §. litorum. & l. ad Læliā in fine.*

b Litora publica. Verba Labeonis.

c Publicè pro publicè communi.

a ¶ *Ea tua est.* ratione vicinitatis. Accvrs.

Verba Labeonis.

c ¶ *Propemodum.* nam eius proprietas non est publica, sed eius vsus: & sic non est differentia inter hanc [d] & illā quæ solum tangit. Vel die quòd & huius proprietas est publica: & sic differt ab illa quæ tangit solum: & propè est philosophicum temperamentum.

d Insulæ fluvii tangentis & non tangentis differentia.

f ¶ *Paulus.* facit *l. sed l. insula.* Accvrs.

g ¶ *Quem.* lagrum.

h ¶ *Quærature.* quasi dicat nihil interest.

i ¶ *Si id quod.* aliàs, *si id quod, &c.* & tunc dic, *si.* id est, quamvis. & quod fabricit *publicum est*, sicilicet ratione vsus. & in fine *si* habes fine *non*: die, debet retinere vsum: si eum non, dic, ratione proprietatis tenet *l. sed Labeo. § insula.* aliàs sicut id quod in publico natum aut inædificatum publicum non est: ita insula publica debet *esse*: & est tunc fundus [e] per contrarium, vt & ibi, *Lazarus similiter male.* Accvrs.

e Similitudo per contrarium.

Cum pregnans.] Cassv. Pregnans ancilla legata est Titio vel ei vendita: vel Titius vsucepit eam, postea pepait, dicitur quod partus est ciuitatis vel ancillæ magis quàm peperit & sic Titij erit. Franc.

f Dominium huic civili adquiritur vsucapione.

g Vsucapio nō est sine possessione.

h Amittere & retinere eam tractis.

i Contrarium eadem est ei disciplina, cognitione, possessione, seu potentia & iuris dicibone. vnus enim cognitio aliud cognoscitur: quod licet possit in vno contrarium, hoc fit in abstractis. vnius enim abstracti vnus tantùm consistere contrarius potest. Vnum autem in loco à contrario.

¶ *Aut vsucepta.* Legend. *vendita.* Fieri enim non potest, vt quæ apud Titium concepta fuerat apud eam qui vsucepit, cum vsucapio ancillæ fatetur vitium animi sit, patiendi vero tempus ad summum sit 111. mensium, vt constat ex *Nou. 98. C. Vsuc.*

k ¶ *Fiet partus. vt & C. de Liber. eau. Epistem.* Sed contra *l. qui pro. in pigne. hac. Ipatius. § fi de furtis.* Sed ibi in pignore, vt ibi dicimus: hic in dominio. Accvrs.

DE ADQVIRENDA VEL AMIT. &c.

Dicit quoniam iure gentium adquiritur dominium: nunc quæritur iure ciuili [l], id est per vsucapionem qua cum § non sit sine possessione: vt *l. tit. 2. l. fine poss. de ea præscript. & not. quid hic dicit amittenda, sed [k] C. eod. dicit retinenda: quod eodem recidit quia contrarium [i] eodem est disciplina.*

[l] Ostensio.] Cassv. Dicit vnde dicatur possessio. Secundo dicit de effectu possessionis. nam ex possessione defendit dominium. nam animalia fera statim dum capiuntur, & incipimus possidere, eorum efficimur domini. Dat & alia exemplia. [Adipiscimvr.] Adquirere possumus possid. per nostros ipsos. pupillus autem & furiosus non possunt adquirere poss. sine tutoris authoritate: cum tutoris autem authoritate possunt. Ophilius autem corrigit in pupillo, dicit quòd pupillus potest adquirere possid. etiam sine tutore: dum tamen habeat intellectum. [Si vis.] Possess. eadem fundi donatis vir vxori & cessit ei, nunquid ipsa possidere dicatur quæritur. & videtur quod possideat, cum possessio in facti, quod tolli non possit per ius ciuile, quod inhibet donationes inter virum & vxorem licitibere & alia ratione donatio inhibetur inter virum & vxorem. ideo, ne pauperiores vnus eorum efficiatur propter aliū, sed in nostro casu fi dicemus non adquiri poss. mulieri tamen vir amittet. melius est ergo vt dicamus eam posse adquiri mulieri. [Item adqverimvs.] Supra dixit per nos queri possessionibus: nunc dicit per quas alias personas nobis quæramus. & tenet sanè planus vsque ad *§. sanctum.* [Vtrvm.] Heres futurus nunquid possit adquirere poss. alicuius rei bonitate per seruum hereditarium. sed si legati sint mihi plures serui vel donati vel vēditi, & poss. vni [a] possessa incepit habere, per istū possum adquirere possessionem aliorum. [Si ex parte.] Si testator vnā hereditam prælegauit seruum, potest adquirere possessionē. ille heres per talem seruum fundi hereditarij. idem & si testator habebat seruum communē cum vno heredum. nam per talem seruum potest heres adquirere possessionem fundi hereditarij. [Per procvratorem.] Per procuratorem, item per tutorem frat. cuiusdam adquiritur nobis possessio, si nostro nomine accipiant: sed si fuio, tamquam adquiritur nobis. & verum est quod dixi nobis queri, si nostro nomine accipiant. Si enim nobis non quæritur, cui quæritur? ei non: quia non habuerunt animum sibi quærendi nec is qui tradit, habet possess. cùm eam amittat. ergo dicendum est *Iulia.* quibus nobis adquiratur poss. etiam hoc apprehensione nostra. [Municipes.] Municipes per se nihil dicuntur possidere, eum nō possint consentire. & dic communē, cum nec fiscus nec basilicæ dicantur possidere sed possessiōnē vel. Per seruum autem communem peculiariter adquiritur possidere & vsucapere posse, licet quidam contrarium nec ipsum seruum dicantur possidere. Sed contrarium est verum. nam & possidere & vsucapere possunt. Item possessio adquiri potest eis per seruum eorum, & per liberam personam ab eis possessam. & hoc dicit hic § cum l. seq. Franc. [a] *A fedibus.* aliàs [a] *pedibus.* Et tunc si habeas *fedium*, respice finem dictionis possessio: quia ibi sedebant. aliàs si *a pedibus*, & habeas tunc *pedum*: sic respice principium. & luxe bona: vt subiicit. & hic est aliabio [b] vocabuli, quasi compositio seu derivatio vocabuli, vel descriptio vocabuli. sic *ex §. prā si certum pet. l. §. §. appellata.* ¶ Definiri [c] autem potest sic secundum Ioan. 1. Possessio est insequeddam rem detinendi sibi. 2. Vel secundum Azo. duobus modis. primo sic. Possessio est in quoddam quo quis rem corporalem vtē vel interpretatiue sibi habet. 3. Tu dic, & idem Azo postea dixit. Possessio est corporalis rei retentio corporis & animi, actu animiculo concurrente. De corporali ideo dicit quia incorporalia [d] proprie non possidentur: vt *l. tot. l. in principio & l. fin. l. seruitutes. § fi vsum.* Item retentio dicitur propter id quod statim hic sequitur, *corporis* [e] *& animi*: propter id quod est *l. ab. in pra.* Iuris aliorum sibi idonyxia tan [f] vsucapere & in adquirendo.

a Vide Accvrs. *supra. l. vi. & §. 2. Dua. ad hoc. l. sicilicet. in pr. l. Hoc. in cap. in. ab. fine.*

a Possessio an a sedeo, an a pedis positione.

b Aliabio vocabuli quid.

c Possessionis definitio.

d Incorporalia proprie non possidentur.

e Possessio definitur corporis & animi.

f In possessione adquirendo & amittendo.

DE ADQVIRENDA vel amittenda † possessione.

TITVLVS II.

Plenè definitio Alij Galli, Possessio est vsus rei, *si modò vsum accipias pro detentione, sine, vt in hoc libro scripsimus est duobus locis, detentatione, non pro eo quod Græci χρῆσιν dicunt. nō vsurpamus hujusmodi plurimum possessio dicitur. plures namque rem pro solido possidere non possunt, vel eo pro solido possunt. Seruitutes & seruum non possidemus, eo quoniam tantum. & hoc vsus in seruitutibus, quia tangi non possunt pro possessione est. Adquiritur autem possessio corpore & animo. Animitur eodem solo animo, non corpore solo, quia animo retinetur, sine proposito, vt loquitur lex 47. nihil obstabit, affectione. Græci etiam varijs vocis, corpo. & animo possidere. Dominium longè aliter, potest enim adquiri ipso nutu, & non amittitur nudo animo.* Cvjac.

Appellata est possessio à pedum positione: & ab ea etiam incepit dominium: & hodie incipit ab hu quæ in nullius bonis sunt. Bart.

1. Paulvs *libro quinquagensimo quarto ad Edictum.*

Ostensio appellata est, vt & Labeo ait [a], à sedibus [b], quasi positio: quia

† In arche. *rectenda.* Possessio (inquit Alius Gallus apud Festum) est positio dicta, non quòd sedat.

† rem. * cum eminentia.

a Possessio an a sedeo, an a pedis positione.

b Aliabio vocabuli quid.

c Possessionis definitio.

d Incorporalia proprie non possidentur.

e Possessio definitur corporis & animi.

f In possessione adquirendo & amittendo.

480/C.IV.K.5-3, 399-400
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-3, 401-402

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-3, 403-404

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-3, 405-406

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-3, 407-408

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-3, 409-410

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-3, 411-412

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-3, 413-414

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

hic §. naturaleter * enim animo statim eius non insisto pedibus, vel eam non video, nisi sim talis qui tamen naturaliter possideri. vel qui retineam per alium: vt §. ad l. Pomponius. in prin. & ibi Bart. l. si in prin. & ideò subiicit hic, nanciscì, quia amissa est naturalis. Sed quidam notant hic quòd naturaliter animitur statim cùm non insisto, etiam si sit in conspectu oculorum. quod non placet, vt notat. l. Apud Accvrs.

a ¶ Nanciscì. non ergo erat res in conspectu oculorum, vt dixi.

b ¶ Aberraverit. secus si non erraverit.

c ¶ Desinere. cinilitèr & naturaliter vt §. ad l. Pomponius. in prin. & l. si id. quod. in prin.

d ¶ Desinatur. quia adhuc ciuiliter possidebo, secundum H. & non. sed & naturaliter, secundùm P. & Azo. licèt non sit in conspectu.

e ¶ Quia præsentia animi &c. id est, non sit: vt repetas non. Vel dic quòd sit ratio ad id quod dixit, custodia: non possimi dicti, nec animaliter &c. Acc.

f ¶ Tantùm cessat. quasi dicat, non possessio, cùm possiderimus ciuiliter, vel etiam naturaliter & videatur.

g ¶ Haurio. quæ passu sunt. aliosquin contrarium statim dicit. & facit l. de vsufruct. l. vsufructuarium.

h ¶ In libertate. hoc ergo modo possessio amittitur, & ideò ponitur his §.

i ¶ Quod fallum est. ad hoc l. de act. emp. l. fures. & l. fin. Accvr.

k ¶ Consuetudinem. alias & proprietas & possessionis: vt hic, & Tit. j. l. naturaleter. §. pomponius. & §. ceruus. & facit in ea. tit. l. in ea quæsum.

l ¶ Desinere me possidere. interrumpitur ergo vlcapio vt §. ij. l. naturaliter. Sed dicitur restitutio: vt §. de rei. attilque primum. l. j. §. si quis aut propter. Sed posset dici, ibi cessabat de damno: quia secus si deliquo: vt §. ea quidem causa mutat. l. deinceps. & §. fin.

m ¶ Corrupuerit. etiam inundando: vt §. en. l. Pomponius. in prin. & l. qui vniuersas. §. j. & infra de his. qui in poss. l. eleganter. §. fin. secus * in proprietario vt Tit. j. l. Labeo. §. inscisa in fi.

n ¶ Si rem. facit Cod. depositi. l. ij. & infra eodem. I rem quæ. & Tit. j. l. Pomponius. in fine. Accvr.

o ¶ Non mouerit. sic Tit. eod. Herattius. Accvr.

p ¶ Manere. Contra §. eod. l. si rem. Sed ibi & à loco mouit.

q ¶ Admittatur. vt & §. de fur. l. j. & l. inficiando. & l. si quis vxori. §. neque verba. & supra mandat. l. procurator. Hoc autem verum, nisi quando ope & consilio alterius: vt infra de furt. l. qui furas.

r ¶ Mutare. vt & C. locat. l. ad probationem. in §. & dic fer * modis fieri hanc mutationem: vt hoc C. eod. l. eleganter.

s ¶ Pasc. vt si possideam pro emptore, constituam in animo me possidere pro donato. Accvrs.

t ¶ Mutare. vt sit prohibitum per præcedentem regulam: inò permissum, quando extrinseca * causa accedit, & sic fit de b nulla aliqua. quare ratio quæ sequitur, quia nec &c. non est bona: sed hæc est bona, quia extrinseca causa accedit. Vel dic quòd bona est, quia non c proprié est mutatio de nulla ad aliquam: licèt improprié sic & ideò ponitur alios modos mutandi causam possessionis: vt in d. l. C. eod. l. eleganter. u ¶ Pro suo. Sed nonne in superioribus possidemus pro suo: vt §. pro suo. j. Respondeo, vtrinque sed hoc refringitur ad sequentia: vt §. pro suo. l. j.

x ¶ Sicut in his exemplificatiuè ponitur ad id quod dixit prologo.

y ¶ Furtum. Spectando. Accvrs.

z ¶ Genus. est ergo possessi genus & possessi species: vt & actio est genus & species.

a ¶ Non bona fide. plus peccat quam si diceret mala: nam etiam dubitantem * sit sua vel aliena res, continet: qui c nec bonam nec malam fidem habet.

b ¶ Non possidemus. in creditore & dic & realiter egit, & missus est in possessionem, statim possidet, secundò Azo. Iason. sed de possidente dominus nudatus vsque ad annum, secundum Bul. demum elapso anno possidet quasi secundo decreto: vt C. de præscript. xxx. ann. l. si quis emptionis. §. fin. Si perfunctorie tunc non possidet nisi secundum decretum intercenit: vt hic, & §. quibus ex cau. in poss. ea. Item legati. Azo. Secundum naturaliter ille possidet? quidam sic? arguit. §. de restituendis. & ibi Cæsar. Ioan. contra arguit. Item lega. Item secus in milite ex e Caibo. quam in his: quia statim possidet: §. de Carbonian. edict. l. tertia. §. missum. Azo.

c ¶ In possessione. ex primo decreto. Accvrs.

* ¶ Si id longo tempore fiat. Sic in calculo cum: tantum videbitur. l. ait prætor. §. j. l. §. finita.

§. non autem. §. de damno infecto. Cvias.

d ¶ Nobis. per secundum decretum.

e ¶ Causa cognita. vicino perseuerante in eadem contumacia: §. de damno infecto. l. §. finita. §. non autem. Item quod dicit vlcapere, facit §. de vsufructuario. l. vsufructuarius. & de acq. rer. dom. l. & generaliter. Sed contra Communem dixi. l. §. fi. res. vbi dicit statim fieri domini. Sed plenè dic vt §. de damno infecto. l. præterea.

Quæsitum.] Casvs. Filius si adquirat ex causa peculiari? pos. alicuius rei, adquiritur statim hæc possessio patri, etiam si

a Adde Bald. l. ij. in medio ar. magis. infra eo. b Possessio nulla in alio quam reacti potest.

c Mercatio impropriè dicitur quæ fit de melio ad alia quid.

d Genus & species quæ vocabula interseruit, vt possessio & actio.

e Inter bonam fidem & malam est dare medium, scilicet non bonæ fidei quæ cadit in delinquentem, vt post Bal. in l. C. hoc nat. Bart. & Jac. & alios citatis Bal. in auth. de pœnis §. porro. Capol. in l. a. C. de rei. vend. pro emptore. §. fin.

f Debitâ nec bonæ nec malæ fidei habens.

g terræ, cubi, quisque vel ex.

h Possidere quando dicatur missus in possessionem creditor.

i Possidet. quia missus in possessionem ex Carbonian.

a Vlcapio interrumpitur flumine inundante.

b Restituendo & quando detur actio vtilis interrupto vlcapionis tempore & damno à bonâ fide. d adde Bald. l. 13. §. item si. furti ex emb. conf. autem.

c Possidet contra ius nec obstat.

480/C.IV.K.5-3, 415-416
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

si ignoret patrē filium esse in sua potestate. Secundò dicit, si dominus filium meum tanquam seruum, & adquirat interim possessionem alicuius rei, mihi quæro. FRANCISC.

a ¶ *Peculium.* peculiū vel adventitij, secundùm hæc iura. *vt infra eo. i possessio. §. qui in aliena.* dicens.

b ¶ *Ignoret.* socius in eo qui putatur filium *vt infra de vsucap. Liber. in princ.*

c ¶ *Possidetur.* à facto libertum. vnde dic, id est, detinetur. *vt infra eo. l. cum seruus. §. item quæro.* Vel etiam si credat eum seruum, tamen patri adquirit, quia bō tatione poss. sed patriæ potestatis patri adquirit. quæ non cessat, licèt sibi alio possideatur. & ideò seruus in seruo, & qui adquirit ratione poss. *vt supra eo. l. i. §. fin. & per eum. & infra eod. l. per eum. §. per seruum.* & facit *in simili de mutuis. §. si monachus.*

d ¶ *Probandum.* vt possess. nobis quærat, non possessori per eum.

Si ex stipulatione.] CAIVS. Seruum tibi debeam per stipulationem, vel ex causa venditionis, tua auctoritate accepisti. dicitur quid perdo ei. FRANCISCVS.

e ¶ *Prædo est.* vt *infra eodem. l. fundi. & C. eod. l. nec ex vsura. & infra quo. iure. l. i. in principio. & infra de furt. l. eum qui. §. i.* ¶ Sed *contra. infra de reg. iur. l. nemo prædo est qui possidet. & supra de petit. hæred. l. etiam. §. fin.* & *quæ sunt.* Sed fal. vt ibi. 1. Item *contra* ¶. *pro le. l. penult.* Sol. vt ibi. 3. Item *contra* ¶. *de exceptr. rei iudi. l. i. §. fin.* Sol. hic non erat solutum pretium: vel contra venditoris voluntatem fecit. & facit C. *eod. l. vnico. & Cod. filiæ. mater. l. ult. & Cod. de suffrag. l. i. & supra quod me. cau. l. extat.*

Celan.] CAIVS. Ille dicitur clàm possidere, qui clàm & occultè ingreditur possess. alicuius ea ignorante: quia tibi motuum controuersiam suspicatus si ille sciret: & ne hoc eueniret, timebat. Si autem à principio palàm bona vel mala fide incipit possidere, postea se celare incipit: non videtur possidere clàm. nam ocio incepit possessi. *Specturus.* AD HYNDRAS.] Dominus recedens de fundo, nullo ibi relicto aut ad nundinas. interim aliquis incepit possidere illum bandum. dicitur quòd dominus retinet possess. ciuilem, occupans naturalem: & clàm dicitur possidere. si autem dominum reuertentem non admittat, dominus amittit ciuilem, & possidens dicitur possidere vi, non clàm. sed si dominus noluit venire ad fundum, audito quòd alius incœpit ciuilem possess. & hoc dicit his §. cum l. seq. FRANCISCVS. ACCVRSIVS.

f ¶ *Furtiuè.* id est, clàm & occultè. *vt infra eo. tit. Ifurtum. & de furt. l. i.* ACCVR.

g ¶ *Factorum.* de iure, vel etiam de facto: *vt infra quod vi aut clam. l. prohibere. §. fin.*

h ¶ *Suspicabatur.* vel suspicari debebat: *vt infra quod vi aut clā. l. Seruius. & infra de regu. iur. l. quos tutela. §. in factum.* Sed qui actionē hæc possess. recuperaturi? Respon. vti possessionis dicto: *vt dicet in §. qui ad nundinas.*

i ¶ *Vt non videatur.* quia mutaretur causa possess. *vt aut. seruata eod. l. vi. §. illud.* Sed arguit contra. *supra de lib. caus. l. quod autem. & supr. de petit. hæred. l. sed & si inter. §. quòd si ab extra.* ADDITIO. Die secundum Bart. quòd illa lex non contradicit, quia nulla fit mutatio.

k ¶ *Obtinenda.* id est, *tenendæ & diu retinendæ.* &c. id est, non inspicio an de iure retinere possit, vel retinere, id est, opinio, siue animus, siue qualitas, siue voluntas. Sed contra infra *pro suo. l. si animam.* Solut. speciale ibi propter vitium furti in hoc legitur: quod

possit perpendi, quia si simpliciter controuertisset alienum, non impediretur vsuca. *vt ibi & infra causa primo. l. tutor. §. constat.*

¶ *Item non.* de initio *speclando*, *vt & supra man. l. si seruum. seruum.*

l ¶ *Quemquam.* bene dixi, *ignorante eo.* &c. ACCVR.

Per filium etiam ab alio possessam nobis adquiritur possessio. BARTOLVS.

III. VLPIANVS *libro sexagesimo octauo ad Edictum.*

QVidquid filius peculiari a nomine adprehenderit, id statim pater eius possidet: quamuis ignoret b in sua potestate filium. amplius etiam si filius ab alio tāquam seruus possideatur c: idem erit probandum d.

Ex vera causa non adquiritur nobis possessio iusta sine possessoris voluntate. BART.

V. PAVLVS *libro sexagesimo tertio ad Edictum.*

SI ex stipulatione tibi Stichum debeam, & non tradam eum, tu autem nactus fueris possessionem, prædo es e. Æquè si vendidero, nec tradidero eum, si non voluntate mea nactus fis possessionem: non pro emptore possides, sed prædo es.

Suspicionem animum possessionis: quæ non mutatur de iusta in iniustam. BART.

VI. VLPIANVS *libro septuagesimo ad Edictum.*

CLàm possidere eum dicimus, qui furtiuè f ingressus est possessionem, ignorante eo quem sibi controuersiam facturum g

Absens qui neminem dami reliquit, retinet possessionem ciuilem, naturalem perdit: & ingrediens clàm naturaliter possidet: & si reuertentem non admittit, & ipse reuertens suspicatur se posse repelli vi, ciuiliter possidebit. BART.

1. ¶ Qui ad nundinas profectus neminem reliquit h: & dum ille à nundinis redit, aliquis occupauerit possessionem: videri eum clàm i possidere Labeo scribit. Retinet ergo possessionem k is qui ad nundinas abiit. verùm si reuertentem dominum non admiserit: vi magis quàm clàm possidere, non clàm l.

l ¶ *Magis.* comparatiuè accipe, quia & clam.

t ¶ *Non clàm.* scilicet tantum possidet: ergo vi & clàm. vt hæc enim duæ iniuriæ, sic etiam duæ iniustæ possessiones esse apud eundem. *vt supra eod. tit. §. ex pluribus.* & hoc tamen contra videtur ¶. *item. §. sequitur. §. item si occupauerit.* vbi dicit: non videris vi possidere. Sol. vt ibi. ¶ Sed quam habet vi? Respon. ciuilem naturalem poss. habet sine vi: in qua insistitur *originer & supra.* in qua si dicerem violentia, mutaretur causa poss. quod esse non debet. ¶ Sed quam ciuilem habet? Respon. quam dominus habebat: & tunc amittit non admissus. non ergo priùs ciuiliter possidebat, quia sic? haberet duas ciuiles in eadem re quod est absurdum. Illud etiam est absurdum, quòd eadem? fiat clandestina & violenta. Sed dicunt non esse absurdum ex pluribus causis possidere: *vt supra eod. l. q. §. ex pluribus.* Sed ibi patet quòd? [C. in vi ?] & clàm opposita sunt: nisi dicas pro parte vi, & pro parte clàm, vel nisi dicas naturaliter clàm: ciuiliter vi: *vt ibi.* vel econtra. Item pro eis quod idē opus dicitur fieri vi & clàm: *vt infra quod vi aut clàm. l. si quis in patrum.* §. *interdum.* Sed illud pro parte, vt hæc domus est ex lapidibus & lignis. ¶ Sed quid si hic ingressus non admittens dominum non vult ciuiliter? Respon. non tenetur introducto: *vt infra eod. l. i. non solùm. §. si dominus.* Item iam non est quæstio an pro ciuili ? tantum dicitur intendi-

480/C.IV.K.5-3, 417-418
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

ctum: vt infra de vi & vi arm. l. j. §. fin autem. ¶ Sed an nomine [a] naturalis habet aliquod iudicium possessorium qui ad nundinas iuit? Respon. sic, vti possid. cùm ab eo clàm habeat: vt infra vti poss. l. j. in fin. & l. ij. & l. si duo. in princ. ¶ Sed quomodo [b] ab eo, cùm tandem vacantem inueniat? Respon. quia clàm intrauit timens sibi controuersiam futuram. ¶ Sed secundum hoc si clàm intrè tuum fundum, credens ab alio fieri mihi controuersiam: dabitur ei vti possid. interdictum? Respon. non. & hoc ciuilis turbatur per hoc quod tenetur naturalis. erit ergo ius huius interdicti, scilicet vti possid. quia restituitur naturalis: vt sic nō inquietetur in ciuili: sicque patet quòd primò debet agi pro ciuili interdicto vnde vi: vt sic agatur vti possidetis. Potest etiā agi vti vim, pro illa naturali: & forte concurrunt hoc casu cum vti poss. cum non sit contraria vti vindic. pro naturali, & vti poss. pro ciuili turbata. ¶ Item op. cùm interdictum vti [c] possidetis tantum possidenti: vt j. vti poss. l. j. §. interdictum quomodo hunc tuetur? Respon. & hic ciuiliter possidentem tuetur antequam admittatur. Item & post eam recuperatam: vt dixi. Ist & post amissam, si in amissione aliquid caperit esse interesse amittentis. arg. j. vti possid. l. si duo in fi. & facit infra de vsu fruct. l. j. §. char. aliis.

a [E]T si nolit.] Quid. id est, quia.

b ¶ Amisisse. l. non ex priore facto, sed ex sua voluntate: vt & supra eod. l. iij. §. si quis nauem. & quare vt ibi. & hæc amissa quæritur clandestino etiam ignoranti, secundū Ioan. Sed quomodo sine animo? vt supra eod. l. iij. in princ. & l. j. §. furiosus. Respon. quia ex [d] quo habet naturalem, ex tunc videtur voluisse habere ciuilem: non autem sine accedendi [e] quia [f] non sine animo, scilicet adquirimus poss. vt dixi.

[Q]Vemadmodum.] CASVS. Sicut in [g] possess. quærenda duo sunt necessaria, scilicet animus & corpus: ita in ea amittenda hæc duo necessaria sunt, animus desinendi possidere, & corpus id est, quòd exeat de possess. fundi. Sed ad hoc videtur contra, supra eodem l. iij. §. in amittenda. vbi vnum tantùm dicit necessarium in amittenda poss. scilicet animum. Sed dic duo esse necessaria si à corpore incipiat: nam non sufficit exire de fundo, nisi etiam habeat animum desinendi possidere. & ita hic. si autem incipiat ab animo: tunc vnum solum sufficit, scilicet animus. & ita ibi. FRANCISC.

c ¶ Nulla. nec ciuilis, nec naturalis, vel simul vtraque: vt & s. eo. l. iij. in princ. Sed fallit, vt ibi not. ACCVRS.

d ¶ Vtrumque. id est, animus & corpus: vt & infra de regul. iur. l. fere. & infra eod. l. quemadm. Sed contra supra eo. l. iij. §. in amittenda. vbi sufficit animus in perdendo. Solut. vt ibi. Item oppo. j. eo l. clam in fin. vbi amittitur naturalis sine animo. Sed cùm dicat ibi vti possess. occasione ciuilis, non videtur amisisse: vt ibi dixi. ¶ Item arg. secundum M. quòd si exeas, & sis in conspectu, & ego intrem: quòd ambo possidemus naturaliter & ciuiliter, ex eo quòd hic dicit, nulla & nulla.

e [G]Eneraliter.] Amicus. cui ex gratia concessi: vt infra de acq. adquir. possess. l. j. §. si coion. & de vi & vi arm. l. j. §. quod seruus. & supra quemadmod. seruit. amitt. l. vlt. Sed contra. supra commun. diuidundo. l. communi diuidundo. §. neque. Sed & ibi domino possidet colonus: & sic dominus possidet. ACCVRSIVS.

[S]I quis antè.] CASVS. Conduxi prius prædium: postea rogaui dominum vt dimitteret me possidere precario: & ipse concessit. videor recessisse à condu. idem econtra. Postea dicit: qui

VII. PAVLVS libro quinquagesimoquarto ad Edictum.

ET [a] si nolit in fundum reuerti, quòd [a] vim maiorem vereatur: amisisse [b] possessionem videbitur. & ita Neratius quoque scribit.

Quæ sunt necessaria ad adquirendum, sunt necessaria ad perdendum. BART.

VIII. IDEM libro sexagesimoquinto ad Edictum.

QVemadmodum nulla possessio adquiri nisi animo & corpore potest: ita nulla [c] amittitur, nisi in qua vtrumque [d] in contrarium actum est.

Dimisso custode in fundo, absens non solùm retinet ciuilem animo suo, sed etiam naturalem corpore alieno. PAVLVS.

IX. GAIVS libro vicesimoquinto ad Edictum Prouinciale.

GEneraliter quisquis omnino nostro nomine [e] sit in possessionem, veluti procurator, hospes, amicus [e], nos possidere videmur.

Duæ causæ, ex quarum altera possidetur, altera detinetur, non concurrunt in idem: sed vltima præualet, nisi esset inualida: secus si ex vtraque possidetur, vel neutra. BART.

X. VLPIANVS libro sexagesimonono ad Edictum.

SI quis antè conduxit, postea precario rogauit [f]: videbitur discessisse à conductione. Quòd si antè rogauit, postea conduxit: conduxisse [g] videbitur. potius enim hoc procedere videtur, quòd nouissimè [h] factum est: & hoc Pomponius ait.

1. ¶ Idem [i] Pomponius bellissimè tenTat dicere [k], numquid qui conduxerit quidem prædium, precario autem rogauit, non vt possideret, sed vt in possessione esset? [l] est autem longè diuersum. aliud est enim possidere, longè aliud in possessionem esse. denique rei seruandæ causa [m], legatorum, damni infecti, non possident [n], sed sunt in possessione custodiæ causa. quod si factum est, vtrumque [o] procedit.

2. ¶ Si quis & conduxerit, & rogauerit, precario vti [p] possideret: si quidem nummo † vno conduxit, nulla dubitatio est quin ei precariū solum teneat [q]: quia conductio nulla est quæ est in vno nummo. Sin vero pretio [r], tunc distinguendum, quid priùs factum est.

Auctoritas iudicis præbet iustam causam possidendi. PAVLVS.

XI. PAVLVS libro sexagesimoquinto ad Edictum.

IVstè [s] possidet, qui auctore [t] prætore possidet.

conduxit prædium, rogauit dominum precario vt esset in poss. Dicit quòd ille talis videtur possidere vtroque modo. [SI QVIS CONDVXERIT.] Conduxi fundum eundem fundum vt possideam precario impetraui. Dicitur quòd si conductio est facta nummo vno: non tenet, sed solum precarium tenet. si autem conductio iusto pretio facta est: tunc spectatur quod vltimo factū est, vt illud teneat, & à primo videatur recessum. FRANC.

f ¶ Precario rogauit. vt possideret accipiendo.

g ¶ Conduxisse. scilicet sic precario. & facit j. pro empt. l. qui cum. & j. eo. l. quod meo in prin. & l. si aliquem. ACCVRS.

h ¶ Nouissimè. vt & C. de pact. l. pacta. & C. ne de sta. defunct. l. si matrem in fin. Sed quare non concurrunt: vt supra eod. l. iij. §. ex pluribus. nam non sunt opposita. Respon. accipe quādo altero casu agebatur. scilicet vt possideret accipiens. altero non: hoc enim in precario esse potest: vt j. de prec. l. eum. §. j. & l. & habet. §. pen. Item & conductor [a] quandoque possidet: vt si ad non modicum tempus conduxit. Cæterùm si neutro iure possidet, vtrumque tenet: vt j. proxi. l. ubi Pompon. &c. & j. eod. l. non solum. in fin.

i ¶ Idem. si vtroque: vt dicto §. ex pluribus.

k ¶ Tentat dicere. quærendo.

l ¶ In possessione esset. subaudi, an tenet vtrūque? Respon. sic, vt in §. ibi: quod si factum est, &c. Quod verò sequitur, est interpositio vsque ibi: quod si factum, &c.

m ¶ Seruandæ causa. scilicet in possessionem mitti.

n ¶ Non possident. vt [b] supra eod. l. iij. §. fin. & infra quibus ex cau. in poss. ea. l. cum legati. & infra pro herede l. iij. in princ. & j. quorum lega. l. j. §. quæsitum.

o ¶ Vtrumque. & precaria rogatio, & conductio.

p ¶ Vti. pro vt.

q ¶ Solum teneat. quia locatio nulla est, vt subiicit. vt supra loc. l. si quis conduxerit. Sed contra supra de iure de. l. si vsusfru. Solu. ibi speciale est ex necessitate. Vel res erat ibi digna tanta mercede: secundum Io. quod R. non placet, quia merces in pecunia numerata consistere debet [c] vt vnica [d] non est numerus, sed principium numeri: & ita secundum eum est contractus innominatus. Item quod hic dicitur locationem nullam, dicit R. verum est si præcessit, & precarium fuit secutum. si autem locatio est secuta, quamquam [e] non teneat vt locatio: tamen tenet vt contractus innominatus, siue erat digna maiori mercede, siue non: & sic non erit solum precarium. quod non placet: quia contractus [f] innominatus non est, nisi sic actum fuisset tacitè.

r ¶ Vero pretio. scilicet iusto: & dictio verò, est coniunctio. vel nil subaudias, & sic nomen est: dic vero, id est, iusto: vt Instit. qui ma. non poss. §. sicut.

s [I]Vstè.] Auctore interposito decreto [h] vtrè secundum iudiciarium ordinem: licet non rectè quo ad ius litigatoris: talibus non: vt Cod. unde vi. l. momentariæ. & C. si per vim vel alio modo. l. fin. & Cod. de fin. l. prolatam. & supra de contra ta. l. non potuit. §. non quanto. ¶ Sed quæritur, si iudex concessit alicui licentiam vt occuparet poss. an possit iustè facere? LOT. sic AZO. contra: quia non potest demandari [i], secundum Io. & facit infra de re iu. l. qui auctore. & supra de nox. l. & generaliter. in fin. & j. si ex noxa. causa aga. l. j. in fin. & j. de relig. l. si quis sepulchrum. in prin. per quæ ponitur hic casus.

[N]Aturaliter.] CASVS. Fructuarius dicitur naturaliter possidere rem in qua habet vsumfru. [NIHIL COMMVNE.] Dicit quòd proprietas nihil habet commune cum possessione. & dat exemplum: Si ego interdicto adipiscendæ, puta quorum bonorum,

a Possidet naturaliter qui ad nundinas iuit: quo nomine interdictum vti possidetis illi competit. Add. Glos. j. §. ex contrario, sup. eo. Adde Balbum de præscr. 2. par. [illegible]
b [illegible]
* Vulga. Sed si.

c Possidens, vti possidetis interdicto defenditur.

* alendis vo lentibus.

d Possessionē naturalem qui habens, videntur ciuilis consequendæ habere præsumitur.
e Possessionē ciuilem habēs si fulpicetur se posse ab ea repelli, eiudem animo, quo eam possidet, si naturalem adquirat, nō tamen adsuescit, sed vna retinet, vtram eandem consequendæ causa. & præsumptam vocant habet, vt sup. dixi.
f [illegible]
g Necessaria in adquirendo eadem & in amittendo necessaria sunt.

a Conductor ad non modicum tempus possidet.
† Vno nummo conductor, quid, vide Bartolum sup. ad [illegible] addit. & in lib. 2. de Aff. sum. [illegible]

* Precario rogare videtur, qui [illegible] aliquid [illegible].
b In possessionem mitti non possidens.
c Merces conductionis in pecunia numerata esse debet.
d Vnicus nummus non est numerus, sed principium numeri.
e Quod non tenet locatio, tenetur vt contractus innominatus.
f Contractus innominatus non est, nisi sic actum fuerit tacitè.
g Vero pretio pro iusto.
h Decreti iure interpositum ordinem quod secundum iudiciarium ordinem interpositum.
i Demandari [illegible] propria auctoritate [illegible] occupare, [illegible] opinione Accursii.

480/C.IV.K.5-3, 419-420
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-3, 421-422

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

Denique addimus [b] in accessione de vi, & etiam & precario venditoris.

Emptor utitur accessione venditoris, & venditor emptoris, sicut traditione. BART.

1. ¶ Præterea quæritur, si quis hominem venditori reddiderit, an accessione vti possit [k] ex persona eius [l]. Et sunt qui putent non posse: quia venditionis est resolutio [d] reddibitio. Alij emptorem venditoris accessione vtsurum, & venditorem emptoris. quod magis probandum puto [e].

Non utitur quis accessione eius à quo causam non habet. BART.

5. ¶ Si liber homo, vel alienus seruus, quum bona fide seruirent, comparauerint [f], & alij [g] adquisierint possessiones: neque liberum, neque serui dominum de bere vti accessione [h].

Ex possessione non coniuncta non datur accessio. BART.

4. ¶ Quæritur est, si heres prius [i] non possiderat, an testatoris possessio ei accedat. Et quidem in emptoribus possessio interrumpitur [k]. Sed non idem in hereditibus plerique probant: quoniam plenius est ius successionis, quàm emptionis. Sed subtilius est, quod in emptorem, & in heredem id quoque probati [l].

Heres cum possessione sua potest iungere non solum possessionem quæ fuit apud eum tempore mortis sed & illam quæ apud testatorem fuit post eius mortem si fuit bona fide. PAVLVS DE CASTR.

5. ¶ Non autem ea tantùm possessio testatoris heredi procedit, quæ mortis fuit immunita: verùm ea quoque, quæ numquam testatoris fuerit.

In re data vel restituta pro dote, maritus utitur accessione ex persona uxoris: & econtra sic. BART.

6. ¶ In dote quoque si data [m] res fuerit, vel ex dote recepta [n], accessio dabitur vel marito vel uxori.

Etiam qui nobis precario possidet, datur nobis accessio respectu precarii. BART.

7. ¶ Si is qui precario consedit [o], accessione velit vti ex persona eius qui concessit: an possit quæritur. Ego puto eum qui precario concessit, quamdiu manet precarium, accessione vti non posse [p]. si tamen receperit possessionem rupto precario, dicendum est: accedere possessionem [q] eius temporis quo precario possidebatur.

Ex vitiosa possessione non datur accessio. BART.

8. ¶ Ex facto quæritur, si quis manumissos ex causa peculij possideat habeat rem non concessi [r] sibi peculio, deinde dominus vendicet rem tractu possessione accessionis vti, an possit. Et placuit non posse dandam hanc accessionem, [s] sed [t] cessat *l. Cod. de præscriptione triginta annorum.* sicut § penultimo. Regulariter verò possessio precarij [u] ipsi possessori semper. Vel dic non vtitur ab hoc, sed domino, vt [x] in continente *supra de donat. & tempo. præscriptis. l. de accessionibus.* § penult. Vel dic vt omnem cuiusq; obtinentem, quòd vendidit sibi non, & credidit precario possessionem donec delectet precium. postea tamen poterit solutionem petitionis à venditione. *& ff ad exhibendum. supra de rei vendic. l. indebitum.* § *fin. & § possessionem. & supra de donat. cum mor. l. § quæsitum. in principio.* ¶ Item an durante precario vertat accessione sui auctoris qui concessit vsidetur quid non, cùm non possideat. Sed die sic: [y] quia & vsucapit [z] per possessionem alterius, licèt ipse non possideat. sic & hereditas [a] complet vsucapionem, licet non possideat. vnde quod ibi hereditas vt dominus facit, hoc hic possessio alterius. ¶ Item an hic concedens [b] teneatur rei vindi. / quod videtur: quia fructuarium habet rei restituendæ, cùm possit teneratæ: vt *supra de rei vindi. l. effectum. & supra de usufr. l. § finem. depositum.* § 3. & *infra de precar. l. cum precario.* Sed Ioan. contra: vt *C. de actionibus. l.* § Nec obstat quòd habet facultatem rei restituendæ: quia & qui tignum domui, & rotam vehiculo adiunxerit, habet facultatem restituendi: non tamen tenetur rei vindi. nisi prius ad exhib. agatur. Sed dices illud ideò, quia extincta est. Sed dicam quòd ibi extinctio [c] facit hoc: hic nullo modo possidetur. ¶ De ciuilibus [d] autem possidentes an teneantur rei vindi. / quidam non. A z o sic: nec per hanc restitutionem fit præiudicium naturaliter possidenti.

c ¶ *Non remota.* id est, specialiter retento: cùm de manumissione inter vitos dicat: vt *Cod. de pecu. eius qui liber. manu.* DE CVRSIVS.

480/C.IV.K.5-3, 423-424
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

a ¶ Cùm. Quid si bona fide? Ioan. respon. nonciem non habeat causam alteri ab altero.

b ¶ *Restituta* ſit. non per rei vindic. (tunc enim non vſucapetur, cùm dominus eſſem: vt in contrario *ſupra eod. §. ſi liber.* vbi & aliis modis ſoluit) ſed per Publicianam & tinicianam egit hic. quæ eſſàm * habita eſt prædone poſſidente.

Auctoritas iudicantis facit vt eius res quæ mihi reſtituuntur vt mea, transferatur vſucapiendi conditio. BARTOLVS.

9. ¶ Si iuſſu iudicis res mihi reſtituta ſit b: acceſſionem eſſe mihi dandam placuit.

Legatario datur acceſſio ex perſona defuncti, & ex perſona heredis BART.

10. ¶ Sed & legatario dandam acceſſionem eius temporis quo fuit apud teſtatorem, ſciendum eſt c. An heredis poſſeſſio ei accedat, videamus. Et puto, ſiue purè, ſiue ſub conditione fuerit relictum: dicendum eſſe, id temporis quo heres poſſedit ante exiſtentem conditionem d vel reſtitutionem rei, legatario proficere. Teſtatoris autem ſemper * proderit legatario, ſi legatum verè fuit, vel fideicommiſſum f.

11. ¶ Sed & is cui res donata eſt, acceſſione vtetur ex perſona eius qui donauit.

Non poſſidenti non datur acceſſio: nec etiam poſſidenti vitioſè, ſeu vitioſa poſſeſſioni: nec contra de vitioſa poſſeſſione ad non vitioſam. PAVLVS.

12. ¶ Acceſſiones g in eorum perſona locum habent, qui habêt propriam poſſeſſionem, cæterùm acceſſio nemini proficit, niſi ei qui ipſe poſſedit.

13. ¶ Præterea ne h vitioſæ i quidem poſſeſſioni vlla poteſt acceedere. ſed ne vitioſa ei k quæ vitioſa non eſt.

Poſſumus rei acceſſione filii familias. BART.

RELIQ. PAVLVS *libro ſexagenſimo octauo ad Edictum.*

a Scrofis iudex, poſſidet hominem fidem parit, cùpit probus iudicium probationibus fortaſſe: ita vt, ſolta retentione ea ex traditione vſucapiendi vel præſcribendi conditio.

b Dominium an transferat qui rem non traditam ſuam.

c Dominium quo caſu à domino, eodem caſu vſucapiendi à non domino transferat. d Caſu vſucapiendi quo eſt à non domino tranſferre, eodem dominium à vero domino tranſferat, exceptis quibuſdam caſibus, de quibus hic.

e Dominium transferre quando per ſe non poteſt, per alterius rei indicium.

f In ſolutionem rei deberis dati poteſt, cùpere non debetis.

g Poſſeſſio ſeruo, non liberis, prodeſt legatario.

h Præſcribi ab poteſt vitioſa poſſeſſio.

a ¶ *Vendiderit.* vt * *ſupra de diuerſ. præſcript. l. in vſucapione. §. ſed ſi à ſeruo. & ſupra de rei vindicat. l. ſi quis hoc. §. 1. & Cod. quod cum eo. l. ſi liberum & infra tutel. l. ſi ſeruus.* ACCVR.

m ¶ *Volente.* ſcilicet ſpecialiter. AZO.

n ¶ *Me.* ſcilicet patre vel domino.

o ¶ *Tutore vendente.* alias non: vt *infra pro empt. Ego ſundum. §. ſi tutor.* ACCVR.

Rem qua.] CASVS. Res b ſubrepta a mittimus poſſeſſ. idem eſt ſi vi rapta ſit. Secundo dicit: in qui in poteſtate noſtra eſt, ſubripiendo nobis rem, eius rei non amittimus poſſ. donec apud ipſum ſint. & hæc eſt ratio, quia nec ipſum deſiti-mus poſſidere, licèt fugit. nam & aliarum rerum furtum committendo, non amittimus poſſ multò ergo magis nec ipſius ſerui. FRANCISCVS.

p ¶ *Subrepta eſt.* ab extraneo. fallit tamen in depoſitario q extraneo & commodatario inficiante r, nam nihilo minùs retinetur poſſ. & ab extraneo ſi furtum.

q ¶ *Erepta eſt.* non tamen habet locum aliquod poſſeſſorium s iudicium, niſi t occaſione immobilium rerum: vt *infra de vſ & vſufruct.* l.]. §. *ſi fundus.* Et eſt ratio, quia rerum mobilium vlis & abieſta, &c. vt *infra eodem l. ſi rem.*

r ¶ *Adquirere nobis.* ergo multò g magis retinemus: vt *ſupra de preca. l. per procuratorem.*

s ¶ *Aliorum rerum.* etiam dominicarum dum apud eum ſunt: vt *ibi, & infra eodem. l. ſi de re. in princip. & infra titulo*]. *l. non ſolùm. §. ſina.* furtum tamen fui h & rerum dominicarum facit: vt *C. de fur. fugit. l.*]. ſecus in peculiarenifi in alium transferat: vt *infra. de fur. Lutrendum. §. cum autem ſeruus. & eſt ratio vt. C. de fur fugit. l.*].

t ¶ *Nec ſuam quidem poteſt.* ſcilicet ſeruus: vt *& ſupra de ſer. exportan. l. ſi Titius. &* facit *ſupra eod. l.*]. *§. per ſeruum.*

Quod vxor viro.] CASVS. Rem ſuam donauit vir vxori. dicitur quòd pro prædone dicitur poſſidere hæc vxor. idem ergo dicit, vt hic non poſſit hanc rem vſucapere. FRANC.

u ¶ *res poſſeſſor.* hoc quantum ad vſucapionem, ſi res erat donatis: ſi aliena, x poteſt vſucapi, cùm k non ſint pauperior ita *infra pro donat. l.*]. §. *ſi vir vxori. & ſi vir vxori. & infra de donat. inter virum & vxor. l. ſed ſi conſtante.* licet ego l ad fructus non haberet loco pœnitentiæ, ſi pœnè donationem valere, cepit tum ſibi donatam: vt *ſupra de vſuris. l. fructus. & de donation. inter*

a ¶ Cùm à ſeruo vel alterius domino vendetur vel à procuratore, tutore, curatore & huiuſmodi habente, acceſſione tantum quantum negotium gerunt vti poteſt.

b Poſſeſſio rei nobis acquirit vt quis nobis ſubripiat, vel vi tollat.

c Poſſeſſ. ne non prosunt ſtatuine deportatis & condemnatis, in poſſeſſione ſuæ fri ob delictum, cum poſſeſſio hæreditatis retinere contendatur.

d Furtum non fit ſola infectio-tione, ſed contrectatione rei.

e Poſſeſſorium iudicij locum non habet niſi in immobilibus hoc iudicio.

f Immobilium & mobilium rerum differentia.

g Retractatio tutis magis fit cum quibuſdam quibuſdam.

h Furtum fit ſeruo facere poteſt.

i Vſucapere eſt alteri libi ab vxore donati mariti poteſtatem, ne poſſit.

k Donationem alienam, vel ſe per ſe.

l donatione cum ſtipul. ab vxore acquiri verè hic expedunt habeat quod ad fructus & ſui uſucapio

480/C.IV.K.5-3, 425-426
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-3, 427-428

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-3, 429-430
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-3, 431-432

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-3, 433-434

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

a ¶ *An quasi meam.* & etiã hoc casu propietatem & possess. videor transferre velle : nisi forte agam de aliquo transferendo tantum, secundũ n. A. 2. o.

b ¶ *Et si sciens meam.* vel quasi meam: vt *C. eod. Qui bona fide.*

c ¶ *Respectu.* & non valet: vt *C. depositis. Liquo rem. & C. eod. Si fide ex §. fin.*

d ¶ *An possessionis.* hoc potest valere, vt fabricit.

e ¶ *Tantum.* nam vtile refert, pcc. vel propietatem conducam. *nam. &c.*

f ¶ *Et stipulatio.* tutione possess. vt *C. de usurpation. & usucap. l. vsi. Distinguitur ergo ex praedictis* [a] *aliquam rem possideo : & eam à re conduco : aut ignoro me possidere, aut scio. Vbi* [b] *ignoro, non valet conductio vt C. loca. l. quisquis. Vbi scio, refert an quasi rem alienam conduxerim : an quasi meam. si quasi alienam: si quidem erat aliena, valet conductio. si propria, non valet: vt C. depositi. Liquo rem. Sed possess. amittitur, secundũ Azo. Si verò quasi meam, aut erat mea, aut non. si non erat: valet quod agitur ex specta veritate, non opinione. arg. C. de negot. gest. Licet. & ibi. Si vero mea, refert rursus propietatis respectu: & non valet, siue sciebam, siue ignorabam meam: vt d. l. depositi. qui rem. Sed vbi scio videor transferre dominium in alium: vt C. de contrahen. emp. l. fin. ni. Si verò possess gratia: valet quod agitur. ¶ Sed quomodo etiam respectu possessionis valet in re propria, cùm conductor possideat? Respond. quia locator fortè aliquo iudicio posset eam auocare: vel pœna fuit confectus eius nomine possidere. & facit* ff. *de prec. l. in rebus. & de ff. l. ij. u.*

a [a] Conducens rem propriam an eius possessionem perdat.

b [b] Conductio nulla est per ignorantiam facta, non valet.

* possedit.

† possidit.

Possessionem. JC. AIVNT. Possessionem [c] naturalem potest pupillus amittere, quia fundam desinat possidere etiam sine tutoris auctoritate: ciuilem autem non.

c Possessio non, quæ est facti, non quæ iuris alicuius. sine tutoris auctoritate possit.

§ ¶ *Et corpore.* de naturali dicit, et contra. *C. de iur. & fact. ignor. l. pupillus.* vbi dic de decretorio ad alia. [d] hic loquit, non de naturali, quæ iuris est. Vel ille procedit in puberi, ibi non. Vel potest amittere naturalem quam cum ciuili habet ex ipso de fundo, ita quod non sit in conspectu quia & maior fuit mentis sic amittet, sed animo non potest, quam maior posset etiam in fundo existens: vt *C. ex. l. si quis* 22. §. *differentia.* sed alienando etiam naturalem non posset amittere: vt in *l. contrarium.* & sic est differentia [e] inter amittere & alienare. ¶ Sed pone quòd maior & recedit, ita quod non sit in conspectu: ergo animo perdit? Respon. nonne? quia de reliquis, & non est in conspectu. Item contra videtur quòd etiam ciuilem & naturalem posset alienare: et *C. pro empt. l. 4. §. si à pupillo.* quæ est contra. Sol. hoc verum est nisi alius apprehendat, pcc. vt ibi. nam & hoc diximus in colono, per [f] quem poss. non amittimus, nisi alius apprehendat. Vel solu. vt ibi. & facit *C. de dam. infect. l. si fructus. & §. si fructi. & §. si pupillus.*

d Alibi. de rerum, adde Gl. *l. 20. in verbo. exulare. supra eod.*

e Amittere & alienare differunt.

f Possessionem per colonum non amittimus, nisi alius apprehendat.

Qui vniuersus.] CAIVS. Primò dicit : si possideo domum, singulas eius partes non videor possidere. idem in naui, & in armario. [POSSESSIONEM.] Nunc dicit qualiter amittitur possessio tam rei immobilis, quàm mobilis. & levis est lectio. [QVOD PER COLONVM.] Possidebam fundum per colonum meum. herus meus non dicitur habere possessionem illius fundi, nisi eam apprehendat corporaliter. idem & colonus apprehendat possess. fundi nomine heredis mei : & heredi acquiritur possess. & etiam vsucapio posset. Postea dicit : commodani ibi rem, vel locani, vel depositi : & sic possessionem retinco per te, tu autem alij commodes, vel locas, vel apud alium deponis : quia adhuc retineo possessionem.

b ¶ *Non videtur possidere.* vt * *C. sic. l. Leuem qui.* & facit *C. de rei vind. Lem rem. §. fin. & C. quod vi aut clam. l. si alius vi. & l. seq. & C. ad exhib. Legati. l. fin. sed si rutam. & C. eod. l. fi. adde §. illud tenet. & C. de evict. mancip.*

c Possidere vt meretricem, vel tres linguas non possidet.

d Possidere locum religiosum non potest, sed deputet.

† Sic Flor. ad dictat. rec. sed eleganter falsa dicitur.

1 ¶ *Quam.* scilicet locum. ACVRS.

k ¶ *Possidere.* sed [b] decreuerat *C. de mor. infe. Liberis.*

l ¶ *Et §. i. quamuis.* m ¶ *Contemnamus.* sciemus enim conditionem, non possidemus. licet eius libertatem contemnamus, aliud si bona fide nobis seruiat.

n ¶ *Et si concemnamus religionem, & pro priuato eum teneamus.* Hæc verba non sunt addita in lib. *Iustin.* Quærit Theo. Balsamon. in libr. quæst. cur ea verba omissa sint, & hanc rationem reddit, quia cum bonæ fidei possessio non interrumpatur, quod possessor post agnoscat esse rem alienam. *l. bona fides. supra de vsurp.* videtur sic iniquum interrumpi, quod res possessa post facta sit sacra. Male. nam arguimur ab optimo te ad res & qualitates rei possessæ, quæ argumentatio mala est. Scientia possessionem non interrumpit: at si superueniens religio interrumpit : quia res amittitur, sicque ex profana facta. Vide. *ff. ad Lamilium senatusc. 34. §. de verbil. C. l. 2. 6.*

n ¶ *Seruo hominum liberum.* quem non possidemus scienter : vt *supra l. eum hereditas.*

o Possessionem non amittimus, nisi alius apprehendat, hæc colligit Bartolus.

p Possidere hominem in libertum non videtur, ad effectum ut possessionis : ut non sit religiosus.

q Possessio quando amittatur.

§. *Item quæro.*

o ¶ *Iussit.* ex secundo decreto * non sic ex primo: *et in contrarium supra eod. l. si quis aute.*

p ¶ *Labeo ait.* vt *& supra de dam. infect. l. si fratres. §. Iulianus. & §. non autem & supra eod. l. si in fr.*

q ¶ *Occupatum fit.* vel aliarum faciendo fluctus, vel inundando mare, secundum Io. & hoc fuit mobilis, siue immobilis : vt hic *& C. de his quæ ind. possid. l. cum quis. §. fi. & supra eod. l. Pomponius.* & facit *supra §. si fructus pet. l. fi. supra. l. 2. §. 1. supra. §. alluuio.*

r ¶ *In alterius potestatem.* * dominium : vt *C. de rei vind. l. penult.* vt ¶ quia redactus est in seruitutem propter ingratitudinem: vel quia pactus est se vendi ad pretium participandum. vel dic vt ibi. quia dedit se in arrogationem. sed in illo bonis aliud dicit. nam habet possessionem omnium quæ ante habebat. bona tamen peculij adventitij arrogatus naturaliter quia habet vsumfr. vt *ff. de adquirit. per ar. & supra eod. Imperator.* de alia filius dic vt *l. eod. possessio. §. qui in alterius.*

s ¶ *Nolentes.* alius colunus. & idem est seruus.

t ¶ *Manumittamus.* vt *C. pro derelicto. l. qui pro derelicto.*

u ¶ *Ex bona fide.* non enim possidet tantum in eo vestimento. sed & lanam legat, natu & ipsa continetur: vt *supra de leg. ij. l. Lana.* Azo. & facit *supra eod. l. Labeo. §. eum quo.*

x ¶ *Possidet.* meo nomine.

y ¶ *Nouius.* aut alius nomine eius: vt *in fin. §. dicitur.*

z ¶ *Non potest possidere.* vt *& supra eod. l. cum ii. vsucapio prine. & C. eo. l. fi. bonæ.* aliter in herede colonus: *supra loca. l. cum in plures. §. herodem. & C. eod. l. fi. & in §. 1. quæ sunt contra.* ¶ Sed an hereditas retinet naturaliter per colonum ibi. fonte nomine? *§. fi. quæ sit. hib. l.*

§. *Stanola.*

a ¶ *Colonum apprehendentem nomine heredis.* & dic etiam *C. de non*

non tantùm si ipse ſcilicet heres apprehendat. Idem ſi ſeruꝰ colonꝰ mercedem [a] heredi ſoluerit: vt *infrà eodem. l. quæritur. §. 3.* & facit *Inſtit. de interdi. §. poſſidere. & L. 1. in princip. & C. eod. l. licet.*

a ¶ *Id poſſidebo.* ciuiliter per me, naturaliter per alium. Sed per quem? dic per primum: licet per mille [b] manus ambulet. Hoc enim operatur mihi animus eius. quia eſt de fundo exiſtere, non tamen animo deſcendæ poſſ. adhuc naturaliter per eam poſſidetur vt *ſ. l. penult.* Sed certè imò videtur quòd non poſſideam per aliquem hic vel in ſeq. caſib. vt *ſ. in ſ. domo ſolum. §. qui pignori.* quæ eſt contra. Solu. ibi in pignore quod nihil eſt. Vel ibi depoſuit apud ſequeſtrum, nec hoc valet. Dic ergo quòd ibi commodatarius vel depoſitarius alij traſcidit alienando hîc non. Item facit *Inſtit. de interdi. §. per eos quoque. & L. quibus modis poſſeſſ. amit. l. Pomponius.* Sed argum. contra. *§. de precario. l. qui ſalutem. in prine.* ACCVRS.

ADDITIO. Dic ſecundùm Bar. hîc quòd ibi loquitur de actione perſonali, quæ tantùm contra primum concedituꝰ: hîc de retinenda poſſeſſione, quæ etiam per ſecundam & vlteriorem retinetur.

SColonus.] CASVS. Colonus meus exiit de fundo animo reuertendi inconuenienti. dicitur quòd etiam interim poſſ. ſcilicet naturalem & ciuilem retinet per colonum. & ſic non quòd per animum coloni retineo poſſ. vtiq; ſed. FRAN. ACCVRS.

b ¶ *Plures.* ciuiliter & naturaliter etiam medio tempore abſente domino: & ſic ſolus animus coloni retinet mihi naturaliter quamuis nec in fundo, nec in conſpectu, nec in proximo ſit: vt *hic, & ſ. qui ſtudium. in prin.* ¶ Sed quid ſi exierit animo deſcendi poſſ.? Reſpon. naturaliter perdit detinuit corpus. huius legis ſumpto à contrario, quòd eſt validum: vt *C. de offic. eius cui man. eſt conſ. l. §. 3.* ciuiliter retinet: in qua coloni malignitas nihil nocet: vt *C. eod. l. fin.* & hoc ſi tantùm deſerit. Si autem alij tradat, vel deliciatur, tunc dominus vtrumque perdit: vt *in Leprogrè §. quibus. & L. in §. quod ſi ſeruus.* Sed alij dicunt quòd ſi tantùm deſerit, quòd nullum perdit dominus, etiam ſi animo deſcendi: & hîc ſubaudiunt, *maximè*: vt *in C. communia de uſucap. l. & facit L. de dole. Lelius quæ.*

QVamus.] CASVS. Si locaui poſſ. meæ papillo conducenti ſine tutoris auctoritate certa mercede licèt mihi non obligetur ad mercedem, tamen per eam retineo poſſeſſ. fundi. [SI CONDVCTOR.] Ego Franciſcus tum vbi locaui, ne eam vendis. & eandem conducis ab emptore: & tam mihi quàm ei ſoluis mercedem, dicitur quòd adhuc retineo poſſeſſionem per te. [IN SANE.] Infans tamen auctore poteſt adquirere poſſ. pupillus autem etiam ſine tutore. Item infans ſine tutore in caſu etiam quo poſſ. vt per ſeruum ſuum peculiari nomine apprehendentem poſſ. alicuius rei. FRANC.

c ¶ *Nonobligetur.* vt obnoxius conſtituatur vt *Inſt. de auct. ta. in prine.*

d ¶ *Retinemus.* ſi fortè à nobis conducat [d]: & ſic quodammodo nobis eſt obnoxius. Vel etiam mando ei vt meo nomine inter. non enim obligatur ex mandato ſed adquirit nobis poſſ. & nobis poſſidet, quod accipe, ſi habet intellectum: vt *L. 1. §. Oſilius.* & facit *§. de act. & obli. Ipupillus.* ACCVRS.

e ¶ *Retinet.* Sed hoc quomodo? ædone dominus poſſeſſ. amiſit per traditionem à colono factam? vt *C. eod. l. poſſidere. §. quòd ſi ſeruus.* Quidam ſic. ſed dicunt eam reſtituendam [a] per mercedis ſolutionem. arg. *à depoſit. l. §. ſi rem.* Sed illud non iuuat: quia ibi nec dicitur quòd depoſitor quandam recuperet poſſ. nec quòd redeat in cauſam depoſiti. nec enim ſequitur conſequi, ergo in primam cauſam redit. Alij dicunt hîc non fuiſſe traditam poſſ. contra quos eſt quia conducendo [b] tradere videtur: vt *ſ. de rei vendi. l. quidam. & Tan. l. mercedem. §. fin.* Tu dic quòd nec fuit tradita, nec pro tradita habita: nec habuit animum adquirendi poſſ. priori locatori, cùm [c] ſemper ei mercedem ſoluerit, argum. *C. eod. l. fin.* aliquin ſi fuiſſet tradita, vel habita pro tradita, ſine dubio eſſet amiſſa. nec obſtat quòd conduxit à quia tunc per conduct. facit alium poſſidere cum conductor poſſideat: quod hîc non erat, ſed prior locator poſſidebat. & facit *ſ. qui, quæ, quibuſ. amit. l. Pomponius.*

f ¶ *Iudicium.* ſemiplenum.

g ¶ *Nam aliquin. l.* ſine tutore.

h ¶ *Accipiendi poſſeſſionem.* & ſic non quærit: vt *& ſ. l. §. adpoſitionem in fin.* Sed contra *C. eod. l. donatarum.* Solue vt ibi.

i ¶ *Pupillus.* maior infante habens intellectum: vt *ſ. eod. l. §. Oſilius. & ſ. de auctor. tu. l. obligari.*

k ¶ *Item infans peculiari.* vt *& C. de dona. l. ſi quis in emancipatum.*

FVndi venditor.] CASVS. Vendidi fundum tibi. poſtea mandaui Titio vt te mitteret in poſſ. fundi. non expectaſti quòd te mitteret in poſſeſſ. fed tua auctoritate ingreſſa. dicitur quòd non iuſtè intrauit: & ex pacto. Secundò: Titius me mouit cùm id ignoraret, te miſit in poſſeſſ. dicitur quòd iuſtè incipit poſſidere. Si autem Titius miſit te in poſſeſſ. cùm ſciret me mortuum, aut cùm ſciret heredes id facere nolle: tunc non iuſtè incipis poſſidere. FRANC.

l ¶ *In quantum.* adquam tradendam tenetur [d] ſecundùm quoſdam, quod non placet vt *C. de probat. Libro tri.*

m ¶ *Venier.* & ſi fecerit, pendo eſt: vt *ſ. eod. l. ex ſtipulatione. & C. eod. l. ante ea vena.* ACCVRS.

n ¶ *Item ſi amicus.* l. procuratore ſue nuncius.

o ¶ *Aut aliàs aut.* pro & & aliàs *haud.* pro id eſt non. & ſecundum iſtam non eſt in litera, non. ACCVRS.

p ¶ *Id fecerit.* i. duxerit emptorem in poſſeſſionem. ACCVRS.

q ¶ *Tradita erit.* vt *& ſupra de pecur. l. ſi procurat. & ſupra de offic. proſul. l. ſi ſtorh. & infrà de ſolut. l. Item Cornelius. in fin. & ſupra man. l. ſi procedente. & Inſt. poſſ. l. §. item.* ¶ Sed argum. contra. *ſupra de in dot. l. §. ego. §. ſi res. & ſupra de ma. vel. l. §. patre.* ſed aliis caſibus loquuntur. s. Item contra *ſ. de dona. l. §. ſed ſi quis.* Solu. ibi in domin. Vel vt ibi. j. Item contra. *ſupra §. eo. poſ. l. eius. §. quæ verb.* Solu. vt ibi. ADDITIO. Dic ſecundùm Bart. hîc quòd hoc mandatum conſtituit etiam in id quod habebat de neceſſitate faciendi, ideò non reuocatur morte. ſed de hoc plenè vide eundem Bar. *in d. l. §. ſed & ſi quid.*

r ¶ *Erit.* vt *ſupra de dona. inter vir. & uxor. l. ſed interim. §. ſi vxor.*

Sme in quantum.] CASVS. Si miſiſti me in poſſeſſ. vacuum ſundi Corneliani: ego autem credebam me miſſum in poſſeſſionem fundi Sempronianꝰ, & ſic eram in corpore: dicitur quòd non

a Probatur poſſeſſio mercedis ſolutio. vt non per ſolum locationem, ſed mercedis ſolutionem dominium.

b Poſſeſſionem commodatarius, depoſitarius, per animum commodantis, depoſitoris, detinent, & poſſeſſio ambulet per mille manus.

c per quasi hoc ſola poſſeſſio.

d Poſſeſſionem retinemus nos per populum qui à nobis eſt conductus.

e Argumento à contrario ſic, de qua vide Perezium in lib. 7. Codicis ſuæ.

a Poſſeſſio erit à colono alienata mercedis ſolutione non domino facta, quorum nomine à colono, quum eſt dominus retinere dicatur.

b Conducendo, cum à quo conducimus ſatis dominum videatur.

c Poſſeſſionis locatori auferendæ conducitor non non habet, ſi ſemper mercedem domino ſoluit.

d Mandatum in his caſibus quæ mandatæ facere neceſſe habet, morte mandatoris non extinguitur: ſimilis eſt Glo. in l. ſi ſed ſi quis in eodem. ſupra de donation. vbi plenè dicit.

480/C.IV.K.5-3, 437-438
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

non adquiro possef. fundi Corneliani, nisi errauí tantùm in nomine: quia certæ rei mihi possessio adquiritur. Sed quid si in nomine & in corpore, vt fuit in primo casu errauero? quid tu qui misisti me in possef. falsem a mittes possessionem? quod videtur: quia animo solo potest quis deponere & mutare possessionem: sic ergo videtur & in nostro casu. Item nam quid possef. fundi adquiram in primo casu vbi imeruenit error? & videtur quòd sic, quia animo solo adquiri potest possef. in casu. sic ergo videtur & hic. sed tamen inspondet quòd errans nō adquirit possef. nec re amittit possef. Tertiò dicit si tradas possef. fundi Corneliani procuratori meo incipienti nomine meo, & ego erretem, vt quia credebam tradi possef. fidi Sempronianí, at procuratori non erat: nunquid est mihi adquisita possessio? & dicitur quod sic: nam cùm ignoranti quærantur per procuratorem, ergo & erranti. Sed quid refert? si procuratori meus errauit, ego non? dicitur quòd bene adquiritur mihi possef. Postea dicit quòd per seruum adquiritur possef. ignoranti domino. Vltimò dicit: seruus alienus bæ possidebatur à me, fuit à nullo: potest mihi adquiri possef. si nomine meo eam adipiscatur. FRANC.

a ¶ *Sempronianum.* quem emerim.

b ¶ *Non adquiram, possef.* facit *infra pro empt. l. §. §. cùm Scribon. & ff. de contrab. empt. l. in venditionibus.*

c ¶ *Confessorium.* hic error a non nocet: vt *& supra de rei vindi. l. idem Pomponius. §. cùm in rem. & supra tit. j. l. cùm in corpus.*

d ¶ *Confessorium.* vt in primo casu.

e ¶ *Deponere.* depono cum nemini quæratur, & sic solo animo mutor *supra ac. l. §. §. in amittendo.*

f ¶ *Mutare.* cùm alij quærant. & hoc animo meo solo fiat illis, secundum Marcellum & Celsum: quod est falsum, nisi in casibus: vt *ff. l. j. in principio, & solo animo non possis.*

g ¶ *Possessionem.* scilicet aliàs vbi non est error.

h ¶ *Seruando.* & sic videbatur quòd iste deberet possidere.

i ¶ *Possessionem.* quod est secundum Celsum: vel quod est in casibus vbi non est error.

k ¶ *Nunquid.* hæc est alia quæstio: & vtrumque soluetur.

l ¶ *Adquisita est.* vbi est error.

m ¶ *Nec amittet.* vt *supra de vi & vi ac. l. cùm fundum.* & *argum. C. quibus mo. pign. vel hypo. fol. l. vltimum.* Sed contra *supra ea. l. quod meus. §. si seruus.* & *l. §. §. ver.* Sola. hic cum conditionali alius adquirere: ibi non, quod non placet: quia pro nihilo dicere *quodammodo* i quasi improprietatem notat. 2. Alij dicunt quòd hic etiam in animo habuit conditionem: ibi nec vebit, nec animo. 3. Tertij, quòd hic in re immobili contraria in mobili, quarum possessio vilis & abiecta: vt *infra eo. l. §. rem. 4.* Tu dic quod hic fuit error in re: sed in *§. si seruus.* in persona accipienda tantùm.

n ¶ *Si ego errem.* quia credo quòd de possessione fundi Titiani dicas, & tu dicis Sempronijani.

o ¶ *Ignorantí adquiri.* scilicet per procuratorem: vt *C. eod. l. per filiorum.*

p ¶ *Errauit.* in nomine vel in corpore, *secundùm Io. & Azo.*

q ¶ *Vt adquiram.* Non *adquiram.* & *C. adquirimur. C. Iulian. quia*

tis impedit perditionem possessionis. BART.

XXXIII. VLPIANVS *libro septimo Disputationum.*

SI me in vacuam possessionem fundi Corneliani miseris, ego putarem me in fundum Sempronianum * missum, & in Cornelianum ierò, non adquiram possessionem b, nisi forte in nomine tantùm errauerimus, in corpore consenserimus c. Quoniam autem in corpore cõsenserimus d *, an à te tamen recedet possessio, quia animo deponere e & mutare f nos possessionem possis? & Celsus & Marcellus scribunt, h dubitari potest: & si animo adquiri possessio potest i, nũquid k etiam adquisita est? l Sed non puto errantem adquirere. ergo nec amittet m possessionem, qui quodammodo sub conditione recessit de possessione.

Cùm res traditur procuratori ad hoc vt possessio quæratur domino: sufficit quòd alter ipsorum non erret, licèt alter erret in re subiecta. Item etiam per seruum alienum recipiente meo nomine, potest mihi adquiri possessio. PAVLVS.

1. ¶ Sed si non mihi, sed procuratori meo possessionem tradas: videndum est, si ego errem n, procurator meus non errans mihi possessio adquiratur. Et cùm placeat ignorantí o adquiri, poterit & errantí p. Sed si procurator meus erret, ego non errem: magis est vt adquiram q possessionem.

2. ¶ Seruus quoque meus ignorantí mihi adquiret possessionem. Nam & seruus alienus, vt Vitellius * scribit, siue à me siue à nemine possideatur, potest mihi adquirere possessionem, si nomine meo r eam adipiscatur, quod & ipsum admittendum est.

Possessorium retinendæ debet prius terminari, ut post hoc petitorium terminetur. BART.

XXXIV. IDEM *libro quinto de omnibus tribunalibus.*

EXitus controuersiæ s possessionis hic est tantùm, vt prius pronuntiet iudex, vter t possideat. ita enim fiet, vt is qui victus est u de possessione, petitoris partibus fungatur, & tunc † de domino quæratur *.

Debitor præscribit per creditorem possidentem, vel sibi precario concedentem. BART.

XXXV. IVLIANVS *libro tertiodecimo Digestorum.*

QVi? pignoris causa fundum creditori tradit, intelligitur x possidere. Sed & si eundem precariò rogauerit y: æquè per diuinam possessionem capiet. Nam cùm possessio creditoris nõ impediat capionem, longè minùs precarij rogatio impedimento esse non † debet: cùm plus iuris in possessione habeat qui precariò rogauerit z, quàm qui omnino non possidet a.

XXXVI. MARCIANVS *libro singulari ad Formulam Hypothecariam.*

RE s * pignoris nomine data, & possessione tradita, deinde à creditore conducta b, con-

a ¶ 1. §. 3. *infra eo. fugit.*

1 ¶ *Nomine meo.* quando à nemine vt *infrà eo. l. Inumquam. §. seruus.* & facit *ff. de fundo dotali l. §. seruum.* & facit *infra pro emp. l. §. §. §. seruus. & quod no. C. de addi. edi. l. cùm municipium.*

* Celsus.

EXitus.] CASVS. Si vtrique nostrũ contendat se in solidũ possidere fundum, & agat quilibet contra alia interdicto vti possidetis: dicitur quòd iudex habet videre quis eorũ possideat: & pronuntiare illum debere esse in poss. & victus in possef. poterit intentare rei vindicationem. FRANCISCVS ACCVR.

† Tunc dicto contrarium in aliquo casu notato.

f ¶ *Exitus controuersiæ,* dicere vel vtrosque agente interdicto vti possidetis.

t ¶ *Vter.* alias verum. & die id est, quis eorum.

u ¶ *Victus est.* Quid si vterque vincit? Resp. & tunc agat vterque si velit: *dicit ff. tit. prox. l. fi. duo.*

x ¶ *Quærator.* & ei quæri placuerit. ad hoc *supra de rei vind. Lin qui. & infra vti possidetis. l. j. §. §. & Cod. de rei vind. l. ordinem. & de interdic. l. interdicti. & supra fa. regun. l. §. quia. & ibid. de interdict. §. retinendæ.*

† Plerique, negauerunt verum præfigitur, & habet causa præparatoria, cuius etiam patrone index erit. Ille enim per consilium causæ diuidat. ff. l. ordinem. C. de rei vind. Curia in memorabilibus in verbo index causa præparatoria. * Re.

y ¶ *Precariò rogauerit.* ab e eodem iudice: vt *Cod. de iudic. l. nulli. & de rei vindic. l. ordinem.* ACCVR.

QVi pignoris.] CASVS. Si enti fundum à non domino, & fuit mihi traditus, & sic empi possidere, & eum fundum obligauit Titio, & tradidi: dicitur quòd adhuc *Titius* possidet, & in vsucapione procedo. Idem si eundem fundum quem obligauit Titio, concessit mihi precario Titius: nam adhuc procedo in vsucapione. nam *cùm plus iuris in poss. &c.* FRANC. ACCVRS.

z ¶ *Intelligitur possidere.* quòd ad vsucapionem: vt *ff. subiicit. & ff. no. l. §. serui nos nomine.* Item quòd ad satisdationem vtendum: vt *ff. qui satisdare cogan. l. secundum. §. creditor.* quòd ad alia non: vt *no. ff. eo l. §. §. pro seruum corporaliter.* ACCVR.

a ¶ *Repauero.* i. acceperit precariò debitor à creditore.

b ¶ *Longè minùs.* i. magis. *sic C. de iudi. l. properandum. §. fi.* Vel dic abundat. *nam vt ff. de dam. infect. l. seruum in prin.* ibi, *nihil ne. &c.* & facit *ff. de precar. Lucrii in fin. & ff. de pign. act. l. cùm & furia. §. fin. & infra de adq. & obligat. l. qui à furio. & ff. de pœn. & comm. l. furui emptor. & infra tit. j. l. non solum. §. qui pignori.* ACCVR.

c ¶ *Repauerit.* i. acceperit.

d ¶ *Possidet.* creditor? possidet pignus: quod dicitur à pugno? non? autem hypothecam: vt *ff. de vsucap. l. non solum. §. si rem.*

d ¶ *Non possidet.* vt est debitor. ACCVRS.

E pignoris.] CASVS. Obligaui tibi fundum vel domum, & tradidi: tandem fundum illum vel domum à te conduxi & conuenit vt pro colono sim in isto agro: vel sim pro inquilino in domo. dicitur quòd retines poss. per me. ACCVR.

e ¶ *Conducta.* id est, debuit conduxit a creditore: vt *ff. de pign. act. l. §. pignus.*

f Possidetur pignus à creditore, vt non hypotheca.

g Pignoris & hypothecæ differentia.

h Conducere a creditore sibi debitum pignus simile potest.

480/C.IV.K.5-3, 439-440
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-3, 441-442

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-3, 443-444

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-3, 445-446

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

a ¶ *Vt animo videatur.* q. d. alias ergo necessaria est scientia domini, vnde videtur quòd tunc solo animo quatur: quod nonnunquam & corpore ferus quæritur. Vel aliter dicitur aliquis quia ignorare adquirit possi. ex causa peculiari vergo ignorans habet animum adquirendi. quod est impossibile * vt habeat adquisitionis animam, qui non habet aliquem animū. quod hic tenendum, quia animo & corpore frui quæritur, non suo.

b ¶ *Necessarium.* ad effectum b possid. sed est vtcaap. vel ad peculiarem vtr. largissimè intelligas: vt dicit. & facit *infra de acti. & ea quæ. l. qui à ferua. in fin.*

c ¶ *Scientiam quidem dominæ esse necessariam.* Obstat *l. 1. de acq. poss. §. C.* Vide solutiones notatis *ad l. 1. Cyac.*

d ¶ *Sed corpore ferui.* Vide scripta *ad l. 67. §. de verborum obligat.* Cyac.

e ¶ *Quibus explicitis.* hic non est *§ secundum* Ioan. sed continuatur cum superiori.

f ¶ *Si modo.* non ergo corpore sufficit, si ab eo incipias: vt *supra l. quamvis. & l. §. amittenda. & l. §. quæ vis. § de furtis.*

g ¶ *Ingressus fuisset.* colono discedente non animo deserendi: & tunc alio ingrediente ego videor desici, & habeo interdictum *vt infra de vi & vi arma. l. §. quod ferunt.* Aute discessionem ferui, nec ciuilem nec naturalem amitto, etiam si constituam in animo meo me nolle possidere. & hæc est prima differentia c: quia aliam, scilicet quam possidebam per me, animo solo amitto, hanc non, & pro hoc facit *infra de vi & vi ar. l. §. non autem.* & est mirabilequia ciuilis retinetur per naturalem ante decessionem: quia non potest *separari. &c.* quod sequitur, *absque.* &c. est secunda differentia. Nam quam possessionem per eos habeo, animo ignorans, & deliciuendo quam per me, non: sine habeam ciuilem & naturalem, sine etiam ciuilem tantum: de quo subiicit exemplum de saltu, *illa quoque.* &c. & duæ sequentes leges iunguntur ad istam *Cod. eodem l. fin.* vbi dicitur quòd dominus non præiudicat factum ferui vel coloni. Sola. vt ibi. Accvr.

f ¶ *Retinetur animo. vt supra l. cod. l. §. saltus.*

g Quamvis saltus. scilicet vel hibernos, de quibus fuit locutus, & dicitur *infra de vi & vi ar. l. §. quod vulgò.*

h ¶ *Propositi.* id est animo.

i ¶ *Desiluit.* vt *§. sed vtrum Institut. & l. furti. & §. de filio. l. penult quæsitum.*

k ¶ *Ignoranti tolli.* in immobilibus hoc fallit: quia ignorans amittit: vt *supra ne vi vi cum quo. & §. cod. l. §. item.* Item in immobilibus quandoque: vt *§. eo. l. qui vi mittitur. §. l. & l. 13. §. Labeo. & supra de damn. infect. l. si fundus. §. si ferui.* Item in illa fallit quam per animum tenemus: vt *supra l. penult. §. fin.*

Seruo.] Casvs. Deposui apud te libeum, vel commodaui, an constituti in animo tuo retinere libeum, & non reddere, dicitur quòd animo possid. & reddit rationem ponendo totum casum. Merito in superiori casu animo possid. res mobilis, nam rerum mobilium negligentia aque omissa custodia facit nos amittere possid. earum: sed non immobilium, sicut est homo inmobilis, sicut est seruus. nam licet nesciam vbi fugitiuus meus, nemo tamen alius eum possidere potest, sciente me. Quare fit speciale in seruo, reddit tantùm in alijs autem rebus mobilibus fit animo & scio vbi sint, animo possid. Franc. Accvr.

l ¶ *Commodatum.* alias ex commodato.

m ¶ *Amissa.* Contra supra *eod. l. §. si rem. §. rescript.* Sola, hic constituit, & mouit de socero & ibi Ioan. & quod dicit hic, confessim, scilicet * antequam sciam. Vel hic fuit habita diligens inquisitio ibi non. Vel hic constituit sibi possidere: ibi tantum habuit animum inficiandi. ¶ Sed oppo hic videtur posse. animo quæri commodatario vel depositario. & sic est contra supra *eod. l. quemadmodum.* Resp. hoc facit pœnæ apposito. *Argument. supra. §. cor. patat. Leges venditor. §. fina.* Item & quia sic faciendo fit fraus vt *infra de fur. l. infaciendo. §. rescript.* vide dicta possidere: vt *supra eod. l. rem quæ mobi.* ¶ Item op. nonne mutat ibi causam possid. & sic est contra *infra de tut. l. Lucius Seium. §. fi.* ? Respond. hic extrinseca b causa est scilicet furtum, vel alia vis: vt *infra de vi & vi arma. l. colonus.* ¶ Item op. quasi origo debeat inspicere *Iura, l. etiam.* Sed hic nulla erat origo: quia prius non possidebat.

n ¶ *Ibi.* pro etiam.

o ¶ *Ignorantem.* ¶ Nota quod ignorans c amittere possid. sed mobilia nisi in homine d, vt subiicit: non sic in *immobilibus supra eod. l. §. id quod. §. fina.* Accvrs.

p ¶ *Mobilium.* etiam quas per me tenebam vt *supra eod. l. in §. Nerua.* & secundum hoc die, *mutatis*, quod est infra, id est, apprehendit. in nostro tamen casu est annumerandum

q ¶ *Negligitur.* ¶ Nor. ex hoc colligimus tota die quòd pec e rei mobilis est villa & abiecta, eo quòd facilè perditur, id est etiam ab ignorante: quod non est in immobili. vt *T. eod. l. prospexit. in fin.*

r ¶ *Custodia.* vel à domino, vel à commodatario, vel ab vtroque.

s ¶ *Vt eorum fieri.* i. remanere *sic T. de iudi. l. Iulianus. §.*

t ¶ *Possumus possidere.* vt *Iura loco quam.*

u ¶ *Vel anima.* i. rationali anima, ne sit contra. *T. eodem l. §. Nerua filius.*

x ¶ *Confessim.* amissa f custodia.

y ¶ *Reuertendi animum.* maxime *Iulianus vt Cod. l. §. per seruum. & l. possidere §. Nerua. & Iura loco quæ. supra. vel l. cod. l. §. §. si seruus.* vel nisi ab alio possideatur: vt *§ eod. l. per eum. §. fin.* Accvrsvs.

Prædia.] Casvs. Quidam donauerat prædia cum seruis mihi, vnus seruorum donatorum peruenit ad meam eum missi vt inter possessionem bonorum mihi donatorum, & seruorum ibidem existentium. dicitur quòd per illum acquiro possess. prædiorum seruus. Franc. Accvr.

z ¶ *Donatio.* scilicet aliquis.

Dederunt.

a Animum adquirendi non habet, qui a nullo non habet.

b Possessionis effectus vltimus.

c Possessionem retinere nequit de animo qui differt a possessione quam retinemus animo tantùm, vt quia vltra alienos vt per colonū hoc possessionis esto colono expulso, an eorum eandem adhuc. v. hic Bartol. & Castrensem.

d Factum heredis vel coloni an prætudicet domino.

e Propositum animi. f Obligatio ex modo habitus quo adquiritur.

g Possessio ignorantis quid hæc causa vsiteret.

h Animo possessionis.

i Possessionis.

k Amissa.

l Vtrum possessio retineatur animo solo.

m Copia pœnæ & vti Panorm. cons. cent. de rest. col. 10. in fi. qual sit. 2. quæst.

n Adde Oldr. Scilicet in nudo nomine sup. cod.

o Ignorans animare potest possessionem rei mobilis, ut non bestiæ.

p Mobilium acquisitorum bonis occurrit, vt hic Glossa.

q Possessio rei mobilis vilis est & abiecta.

r Anima pro rationali anima.

s Confessim, pro statim, continuo.

a ¶ *Declarauit.* ista litera fuerunt scripta postquam seruus remisit possessionale : aliquin non esset verum se traditisse in præteritum. ACCVRS.

b ¶ *Pro vnus.* scilicet tantum. q. d: & si in hanc modum fuerit quæsita possessio, quod literis declaratur.

c ¶ *Peruenit.* confer.

d ¶ *Remissa est.* per eum qui accepit donum vt ineret possessionem nomine suo.

e ¶ *Seruum.* repete, quæ iam possessionem.

f ¶ *Constabit.* vt C. eo l. §. vltimo.

POssessio.] CASVS. Per seruum in quo habeo vsumfructum acquiritur mihi possessio & ex re mea, vel ex operis sua quæritur. Secundò dicit : seruus & filius dicuntur res peculiares tenere, non possidere : non possessio non tantùm in corporis, sed etiam iuris. Tertiò dicit : si procurator emat rem meo nomine, & ei sit tradita, acquiritur mihi possessio etiã ignorantissimo autem vsucapiam, nisi sciam eam sic emptam meo nomine. Item non habeo regressum de euictione contra venditorem tui, nisi procurator meus cum mihi cedat : ad quam exercendam compellitur actione mihi data. FRAN. ACCVR.

g ¶ *Tenetur.* id est possidetur : vt & *Tan. l. naturaliter.* non ciuiliter, vt & *supra eod.*). §. *per eum.*

h ¶ *Ex iure.* id est, ex vsufructu ", quod est ius. Vel dic quòd plurimum trahit à iure possessionis. Italia quæ ex causa peculiari quærentes ista. num ignorãti * domino quæritur poss. & vsucapio & facilio ⁴ possiliminij habet locum in omnibus quibus fingit iure : sed illa quæ quæro per me ipsum, habeo plurimum fidei in acquirendo vt de T. quib. ex caus. ma. denique quæ est contra. & hoc plenè no. C. eod. l.).

i ¶ *Filii in alienæ potestate.* vt serui & filij.

k ¶ *Possunt.* vt & *Tan. l. quod seruus.*

l ¶ *Habere.* scilicet dominium. aliàs etiam qui tenet ᵉ, habere dicitur : vt *infra de verbor. oblig. l. stipulatio ista.* §. *habere non possumus.* vt & *infra de reg. iur. l. quod accessit.* & *l. illum fundum.* & T. *eod. l. quidquid.* & *l. qui venerunt.* §. *item quod de mort.* & *infra de verbo. oblig. l. stipulatio §. hoc quoque.* & *infra titulo*). *l. mancipium.* §. *seruus.* & hoc in omni peculio, ex cepto ᶠ castrensi, vel quasi : in quibus etiam iure veteri censetur vt patrefamilias vt *l. ad Macedo. l. ij.* & no. vt *C. de bon. quæ libe. l. cùm oportet.* Restat ergo quòd adventitium non possidet filius vllo modo iure isto : cum vt seruus domino, sic filius patri tale peculiũ quod non erat castrense, vel quasi, quærat : vt *supra eod. per eum possessionem acquir.* §.). sed cùm hodie non quærit patri quo ad proprietatem, dici potest vt naturalis patri per filium possit, quærente ratione vsusfructus patris : vt T. *Imperatoribus.* sed filius ciuiliter possidet vt proprietarius : vt *C. de bon. quæ lib. Licèt oportet.* §.).

m ¶ *Habere possidere non possunt.* Habere est verbum iuris, hinc in legatis vindicationis est. HARTO. Vide scripta *ad l.*). §. *Is qui. supra de verborum obligi.* CYAC.

n ¶ *Ignorauit.* scilicet dominus

o ¶ *Sumsit.* scilicet dominus.

ff. Nouum.

p ¶ *Comperit.* vt C. eo. l. *per libertum.* & T. *pro socio l. ij.*

q ¶ *Contra venditorem.* a quo eum procurator.

r ¶ *Cedere.* lic *supra mandat. l. si procuratorem.* §. *fin. supr. infra de fund. si vendidero.* & *fin. & infra quorum legat. l.*). §. *fundianus. Addi ergo Azo.* ª hic contra se, quòd actio ex alterius facto non quæritur mihi nisi cessa, & mihi in eadem specialiter quæ non est. *de mand. princip.* & quasi. Sed tu dicas : dicam non dari, sed vilem.

s ¶ *Capitur, procuratorem dominus.*

PEr eum.] CASVS. Credo ᵍ quòmodò esse meum filium. dicitur quòd per eum neque possessio neque dominium mihi quæritur etiam de re mea. Secundò dicit per seruum meum existentem in fuga potest possessio mihi quæri, nisi ab alio possidetur, & nihil fiet in possessione libertatis. FRANCIS. ACCVR.

t ¶ *Mihi quæritur.* licet in alieno seruo bona fide possidẽ, vt *supra eod.*). §. *fin. & per eum.* & est ratio : vt *in fratre*). *l. iusta. in prin. & facit supra eod. l. eum heredes. in fin. & l. quidquid.*

u ¶ *In fuga agentem.* : constituentem.

x ¶ *Possederint.* vt &). *l.* §. *per seruum.*

y ¶ *Credat.* & ita in pollet libertatem *infra titulo*). *l. mancipium.* §. *seruus.* & *l.* §. *si quis.* §. *si seruus.* & distinctio *supra eod. l. eq.* §. *si seruus.* & facit *supra de lib. can. l. qui de liber. tacit.*

QVæramus.] CASVS. Quæritur quòd acquiro possess. solo animo : vt si acervum lignorum emat vir vel vergat plenum vino eum suo vino, & videam quòd stillam, & ego apponã custodem, qui incertus donec velit facere custodiam : an possessio acquisita. FRANCISC. ACCVRS.

z ¶ *Ait Labeo.* sed mala ratio exempla, vt & per hanc eandem legem probatur. nam & animo & corpore quasi videtur apponere custodẽ, & re exiturus in præsentia : & etiam sine custode idem, quia sufficit iustus : vt T. *eod. l.*). §. *si iustorum.* secundum Mar. & *l. quod meo.* §.). *venditorem.* Alia ergo debuit dare quæ dixi T. *eod. l. in primis.* licet etiam in illis semper videatur aliquid pro corpore ad hoc interuenire.

a ¶ *Simul atque.* id est, statim.

b ¶ *Tenaciùs mihi videtur.* facit ʰ *supra de contrah. empt. l. cùm hoc.* & *infra de fid. & fidejussorum in fi.* & *supra de iur. dot. l. si ego.* § *pen.* ACCVRSIVS.

c ¶ *Animi.* & in præsentia mihi adsignata : vt *C. de præd. & cens. vel. l.*).

d ¶ *Animi.* & corpora, vt dixi, & apponitur custos vel non. Sed ar contra ⁱ de custode : vt T. *commod. l.*). §. *si vero.* &). *de rei.*

PRæmissum.] CASVS. Possessio & vsusfructus non sunt idem : sunt diuersa. item possessio & proprietas non sunt idem : sunt diuersa. nam alius potest habere possessionem, & alius vsumfructum. (HINC QVÆRITVR.) Si prohibeo te in meo ædificare : videor te prohibere possidere : vnde potes agere contra me interdicto vti possidetis. & hunc casum habes infra vbi *possessor. l. si duo.* §). (SPECTATE.) Si videor mittere me in poss. fundi aduersarii, nec quia se non defendit, debet me etiam defendere in ea possessione. FRANC. ACCVRSIVS.

P ª ¶ *Promisit*

ª Alii legunt Mercurius, alii Hegel.

ª Addit. dicendo nisi cessa ei, non quæritur ex alterius facto nisi in casibus exceptis, v. licens. de Arena & Socin. vbi Corneli. in mult. ad cel. Scotus.

ª Potuisse & fuit pars textus. possessionem acquirere quæritur & hic in quasi possessione libertatis.

Liberetur. vt possessorem.

ª al. exilium inferius vera glocha. Innocent.

Tenere pro possidere.

Vsusfructus ius est.

Possessio & vsucapio quærentur domino subjectum.

d Possessio vsucapio apponendo custodiã.

Possessio est ius filiorum, vel quasi existentis peculio patris familias habentis.

ª Custodiã apponere videtur.

f Custodiã apponere videtur de prouisu. adde dd. *Bonus vir. §.). & de usucap. & aliquis.*

480/C.IV.K.5-3, 449-450
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

PErmiscere causas * possessionis b & usufructus non oportet, quemadmodum nec possessio & proprietas misceri c debent d. namque † impediri possessionem, si alius fruatur; neque alterius fructum computari *, si alter possideat e.

1. ¶ Eum qui ædificare prohiberetur, possidere quoque prohiberi manifestum f est.

Per secundum decretum missus acquirit possessionem: & in ea debet per iudicem interdicta defendi: sed per traditionem quæ fit a privato, licet acquirat possessionem, non tenetur ille privatus ut eam in ulla defendere. PAVL.

2. ¶ Species g indicendi h in possessionem i alicujus rei, est prohibere ingredienti vim fieri. Statim ...im cedere adversarium, & vacuam relinquere possessionem iubet k: quod multo plus est quàm restituere l.

TIT. II. IDEM *libro 5. Interdictorum.*

ADversus m exuneres vitiosa possessio prodesse solet.

DE VSVRPATIONIBVS ET † VSVCAPIONIBVS. TITVLVS III.

*Per possessionem adquiri dominium hic titulus docet, non tantum nihil eorum, quæ usucapio * quidem adquisita dominio per possessionem proficiunt & tuitum, sed adquisita per usum.* LEVIS, §. vlt. ex quibus caus. *quæ plenum ius tribuit.* l. xvij. in fin. de rei vindi. ex LXII. tab. *usque adeo vero traditionum usu esse dicitur bona fides possessori, ut in bello, §. si quis seruum.* de cap. & postl. *& vsus nunquam* l. deducta. §. ante. ad Trebel. *& possessio*, vel. cùm milite. & l. denique. ex quib. caus. ma. *ex qua efficitur vtum † eligens possessionem sine possessione non consistere. Aliud enim possessio in actu, aliud potest significare. Vsucapioni contraria est vsurpatio. * est enim vsucapionis interruptio, qua fit omissa possessione anni tempus completum vsucapioni fuerat, vel interpellatione aut vsu domini, à Græcis dicitur* ἡ ἐκ χρόνου ἐφοδος *vel* ἀνοδος.

Primò declaratur propter quid fuit introducta vsucapio: quia propter bonum publicum. Secundò, in quo consistat illud bonum publicum: scilicet ne dominia rerum sint in incerto. Tertiò removet obiectionem quæ posset fieri de iniquitate. PAVLVS DE CASTR.

L. GALVS *libro vicesimo primo ad Edictum Prouinciale.*

BOno publico * vsucapio introducta est, ne scilicet quarundam rerum diu & fere o semper incerta dominia essent: cum sufficeret p dominis ad inquirendas res suas statuti * temporis * spatium r.

Interdum verba impropriantur: quia vsurpatio sumitur pro vsucapione, cùm tamen non sit vsucapio, sed vsucapionis interruptio. PAVL.

II. PAVLVS *libro quinquagesimo quarto ad Edictum.*

VSurpatio est vsucapionis interruptio *. Oratores t autem u vsurpationem frequentem vsum vocant.

III. MODESTINVS *lib. 5. Pandectarum.*

VSucapio est * adiectio † dominij a per continuationem possessionis ? temporis * lege definiti β *.

Titulus pro herede cùm consistat in iure, non cadit in seruo: & ideo seruus talis tituli non potest vsucapere pro se, nec pro domino. Sed si ipse seruus sit instituetus, & adeat ipso domino: ipse dominus vti ille qui vsucapit tali titulo. PAVLVS.

a ¶ *Permiscere causas.* vt sit vna causa. duæ * enim sunt, nec se contingentes, & penes diuersos existentes.

b ¶ *Possessionis.* scilicet ciuilis. ACCVRS.

c ¶ *Misceri.* id est confundi opponit: vt sic † vsum non posse esse suæ alio: quia bene potest.

d ¶ *Debent.* vt ff. eo. *Locuturuliter.* §. nihil & ff. *de euict. rei. iud. & an cad. § fin.* ACCVRS.

e ¶ *Alter possideat.* non ergo sequitur vsum ad aliud remittit. C. & vsus habet vsum: ergo alius non potest habere ut aliud vt. hic, & ff. *ad exhi. l. 19. §. Pomponius. & l. Celsus §. Iulianus.*

f ¶ *Manifestum est.* & hic habet interdictum vti pos. vt ff. *vti possi. §. duo §. & ff. de vi & vi armata. item facit.* ff. *si ser. vendic. l. hoc §. si quis.*

g ¶ *Species.* verè est species, hoc modus id potest quis indueri, & in ea retinêdia desistit.

h ¶ hæc facit pariter cum mente aliquem in pos. vt hic. & ff. *ne vis fiat ei. §. & si hoc* potest inducì à vendente vel inducente. nec enim defenderet in ea retinêdia. & hoc in priuato videmur, vel inducemur in ff. *huius §.*

i ¶ *Indicendi.* Duobus modis quis inducitur in poss. à pretore (qui * & prohibet vim fieri) à priuato, vt à vendore. & prima pars nostri titulum primum positionem.

k ¶ *Possessionem.* sc. à pretore ex causa damni infecti, vel simili.

l ¶ *Iubet.* pretor ille qui prohibet ingredienti vim fieri.

m ¶ *Restituere.* priusquam priuato ex præcedente obligatione. ff. venditio. quæ ex causa. pariter & ex vendore tenebatur. nam tenetur eum inducere, sed non defendere ne fiat ei vis: vt hic, & C. *de act. empt. l. expulsus.* at secus cùm pretore dicit se missurum. nã & tunc debet prohibendo vim fieri: vt dixi. Vel dic secundum Io. plus † est prohibere vim fieri (quia sic ciuilem & naturalê vult esse: apud eum quo quis possidet.) At cùm iubet pretor restituì, potest esse restitutio in sola ciuili vel naturali.

Aduersus.] CASVS. Si tu possides fundum vi à Titio, non accedit tibi quin obtineas interdicto vti possidetis contra actionem vt & hunc casum habes ff. *vti possidetis l. ius §. Pedianus.*

n ¶ *Aduersus.* Pone casum vt ff. *vti possidetis. l. j. in fin. & l. 2.* Item vt ff. *de vi & vi armata. Lucius. & te. 3.* Item vt C. *vnde vi. l. 4.* Item vt C. *de rei vindi. l. res alienas.* Et sic non obstat *Tit. l. Pomponius. in fin.* quia nihil hîc de accessione dicit. ACCVRS.

o ¶ *Bono publico.* i. * ad vtilitatem omnium communem creata æquitatem naturalem b vt *l. de quibus. in fin. de l. naturo naturali.* sed sibi inspicit negligens: vt ff. *de reg. iur. l. quod quæ. fic & seruitutes* sunt contra ius naturale vt *ff. de seruit. in fin. §. seruitus.* & sic est aliud * bonum: & aliud æquum: vt *ff. de pact. conuen. super dotali. hac lege.* ACCVR.

o ¶ *Fere.* hoc ideo, quia si * vsucapio non esset, esset tamè certa dominia in quibusdam casibus de * iure gentium, quos habes infra ff. *de vsurp. & vsucap. §. singulorum.* vbi de hac distinctione facit *ibi in prin.* est & alia, vt si finis litium esse *vsucapionem* p ¶ *Sufficere.* i. sufficere posse.

q ¶ *Tempora.* in vsucapione.

r ¶ *Spatium.* quod habes infra. *de vsucap. in prin.*

s ¶ *Vsurpatio.*] *Interruptio.* vt C. *de vsucap. transformandæ.*

t ¶ *Oratores.* i. dicti sores. & etiam legitur quandoque vt *l. de minor. l. minoris. §. fina. & supra eod. ma. l. §. constituere.* §. *quæsitum.* in *fin.* ACCVR.

u ¶ *Autem* pro sed.

x ¶ *Vsus.*] *l. additio.* i. adquisitio. & accipe dicti pro causam. Est enim vsucapio causa & acquisitionis dominij: ita ipsa est acquisitio: sicut res traditio * facta à domino, dominij est adquisitio, sed * causa acquisitionis: sic res facta à non domino est vsucapio. Si autem aliter diceris: etiam vsucapio potest esse ex pluribus causis: ergo & dominij quod est falsum. Ad largè * accipe vsucapionem præscriptionem: vt *hic. & tutelæ etc.* vt ff. *eo. l. quæritur.* Sed in proprie vsucapio est in re mobili, præscriptio in re immobili, vt C. *de longi temp. præscr. l. j.* Secundum hoc ergo non solum vsucapione quæritur dominium, quod secundum omnes constat: vt & C. *de pact. l. traditionibus.* Sed etiam præscriptione. * quod M. concellitur *hic. & infra eod. Imm. qui & Institu. eod. circa principium.* Sed Bul. dixit principaliter quæ excepto secundariò vtile dominium: vt C. *de præscrip. triginta ann. l. si quis emptionem in princ.* & hanc & aliat intelligit de vtili. Patet ergo quod hoc verbum dominij * dicitur simpliciter accipitur pro dominio & vtili: *sic* ff. *de rei vindi. l. si fundum.* ACCVR.

a ¶ *Adictio dominij.* Malim adeptio, vt definit *Vlp. tit. 19. de frag.* Vide scripta ibi. CYAC.

β ¶ *Possessionis.* subaque possessor est habita † bona fide, & iusto titulo. ACCVRSIVS.

γ ¶ *Temporis* l. continuè: vt *hic, & ff. eo. Imm. qui & l. possessio.*

δ ¶ *Temporis lege definiti.* Vlp. in frag. rerum mobilium anni, immobilium biennij ex iure antiquo, quod ex Iustiniano Tribonianus mutauit. CVIAC.

ε ¶ *Definiti.* aliter olim, & aliter hodie: vt *definiat. eodem. in principio.*

ζ *Vsucapio requirit bonam fidem, iustū titulū, & vltra cætera*

Sequitur]

DE VSVRPATIONIBVS ET VSVCAPIONIBVS.

De effectu possessionis dicit quod est vsucapio: vt § eo. Iſine possessione. Item vsurpatio, id est interruptio vt § eo. Iſine.

OMO.] CASVS. Vult dicere rationē quare vsucapio sit introducta. & est ratio, ne dominia rerū sint incerta, id est, in dubio. Scribit quid sit vsurpatio. Tertio quid sit vsucapio. hoc dicit cum dubius legibus seq. FRAN.

480/C.IV.K.5-3, 451-452
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

SEquitur.] CASVS: Nunc vult dicere de vsucapione, hoc modo: Primo quis possit vsucapere. Secundo, quas res. Tertio, quanto tempore. & per ordinem dicit. Et primo quis possit vsucapere. Potest paterfam. item filiusfami. maxime miles quod exponit vt in gl. scil. pupillus, & tutore auctore coepit possidere. Idem si sine tutore, si capax sit doli, & sic habeat animum possidendi. Item furiosus vsucapit, si ante furorem coepit possidere, & ex causa ex qua vsucapio sequatur: vt pro emptore, & similib. Seruus autem non potest possidere pro herede: & sic nec vsucapere. Scilic videmus de primo membro. Nunc autem de secundo videndum est, scilicet quæ res possint vsucapi, & quidem si defunctus possidebat bona fide partum ancillæ, vel fructum agri, vel foetum pecoris, & sic vsucapi debat: & interim decessit: poterit vsucapere prædicta heres eius. Item res furtiua non potest vsucapi, nisi reuertatur res in potestatē eius cui subrepta est. & hoc dicit lex Atinia. Hæc autem vltima verba, *nisi reuertatur*, &c. indigent expositione: & exponamus ea hoc modo, quod in domini potestatem debeat reuerti. hinc est quod si res mea subrepta est credidit vel commodauerit, non potest vsucapi, nisi reuertatur in potestatē mei domini. Si autem res peculiaris seruo subrepta est: si quidē me ignorante, & sufficit reuerti penes seruum eius me ignorante, vt sic amodo possit vsucapi. si autem sciui eam subreptam tunc me scire oportet eam reuertam penes seruum ad hoc vt possit amodo vsucapi. Sed quæri hic, quod sufficiat eam reuertam penes seruum in primo casu vt sic desinat esse furtiua: est verum quando volui illam rem esse in peculio serui. si autem nolui esse in peculio serui, tunc debeo scire eam reuertam penes seruum, vt sic desinat esse vitiosa. Quid autem si seruus meus rem meam subripuit, & eandem postea in peculium meum reponit: an desinat esse furtiua? Et certe si sciui eam subreptam, tunc scire debeo eam reuertam, & tunc sufficit eam reuertam, etiam me ignorante. potest dici: seruus meus subripuit rem meam, & eam tenuit in peculio. dicitur quod non desinit esse vitiosa, nisi reuertatur in statum antiquum, siue sciebam furtum factum, siue sciebam rem esse in peculio, & sic illam non habere conscientiose dicas vsque ad 5. item Labeo.] BARTHOL. ACCVRS.

a ¶ *Et quæ res.* ff. possit quis vsucapere, & quas non.

b ¶ *Et maxime miles, absentiæ maxime.* ¶ *ff. C. de rebus mil. l. fin. & ff. nam alias filiusf. totum quærit patri, secundum hæc iura: vt Inſtit. per quas perſ. ne. acquir. §.).* Vel dic miles. i. militans. nam idem in veterano filiofam. Vel maxime propter peculium quasi castrense: quod & his legib. locum habebat: vt *C. de collat. l. j. §. nec castrensis.* Vel dic quod respexit ad nouas iuris. nam hodie in adventitiis vsucapit filiusfa. vt *C. eo. l. penultima. §.).* & secundum eum videtur non abundat *maxime.*

c ¶ *Papillus*, etiam infans: vt *C. eo. l. quamuis. §. cæterum.*

d ¶ *Animum possidendi.* vt quia b sit doli capax, & pubertati proximus: vt *C. eo. l. j. §. adjiciamus.* quales Lombardia & Normandia parit & nutritit caput Roma cunctos tales generatim. Io.

e ¶ *Vsucapit.* cum non debeat possidere vt *C. de Epis. §. cum & Inſt. eo. §. & qui seruo.* ACCVR.

f ¶ *Sed hæc persona.* f. furiosi. idē in aliis. sed de hoc gratia exempli dixit. nam quia fatuus et in seruendo posse sionem & vsucapiendo, credere quis quid etiam in titulo quod removet.

g ¶ *Seruus pro herede.* idem in quolibet alio titulo vel causa non posse at: sed ideo de hoc titulo pro herede magis dixit, quia c nullo momento potest dici heres seruus, vel pot. sed hereditas ei fit penes ipsum vt *C. de acquir. hered. l. placet.* sed d potest bene dici emptor & donatarius. Item alio titulo potest habere & vsucapere domino ignorante. licet non possideret, vt dixi sed non hereditatem adire, sine iussu domini: vt *C. de acquir. hered. l. si quis mihi noua. §.).* Item alio titulo vsucapit dominus per seruum: sed in hoc. f. fuit pro herede, per scripsum dominus vsucapit etiam vel habebat ius in re. PAVLVS.

6. ¶ Quod autem dicit lex Atinia, vt res furtiua non vsucapiatur, nisi in potestatem e eius cui subrepta est, reuertatur: sic accipium est, vt in domini potestatem debeat reuerti, non in eius vtique cui subreptum f est. Igitur creditori subrepta g, & ei cui commodata est, in potestatem domini redire debet.

Sufficit quod res furtiua reuertatur ad eum per quem dominus possidebat, vel quod reponatur in loco vbi habeat domino ignorante: aliàs domini noua scientia & voluntas requiritur. BART.

7. ¶ Labeo quoque ait: si res peculiaris serui mei subrepta fit h me ignorante i, deinde eam nanctus P sit, videri in potestatem meam rediisse. Commodius dicitur, etiam si scierō k rediisse eam in meam potestatem. Nec enim sufficit, si eam rem quam perdidit l, ignorante me seruus adprehendat: si modò in peculio eam esse voluit. nam m si noluit n, tunc exigendum est vt & ego faculatem eius nanctus sim o.

8. ¶ Ideóque & si seruus meus rem p mihi subripuerit, deinde eamdem loco suo reponat, poterit vsucapi, quasi in potestatem meam redierit: vtique si bonæ fidei emptor.] Item alio titulo potest habere & vsucapere domino ignorante. licet non possideret, vt dixi sed non hereditatem adire, sine iussu domini: vt *C. de acquir. hered. l. si quis mihi noua. §.).* Item alio titulo vsucapit dominus per seruum: sed in hoc. f. fuit pro herede, per scripsum dominus vsucapit etiam vel habebat ius in re. PAVLVS.

6. ¶ Quod autem dicit lex Atinia, vt res furtiua non vsucapiatur, nisi in potestatem e eius cui subrepta est, reuertatur: sic accipium est, vt in domini potestatem debeat reuerti, non in eius vtique cui subreptum f est. Igitur creditori subrepta g, & ei cui commodata est, in potestatem domini redire debet.

Sufficit quod res furtiua reuertatur ad eum per quem dominus possidebat, vel quod reponatur in loco vbi habeat domino ignorante: aliàs domini noua scientia & voluntas requiritur. BART.

7. ¶ Labeo quoque ait: si res peculiaris serui mei subrepta fit h me ignorante i, deinde eam nanctus P sit, videri in potestatem meam rediisse. Commodius dicitur, etiam si scierō k rediisse eam in meam potestatem. Nec enim sufficit, si eam rem quam perdidit l, ignorante me seruus adprehendat: si modò in peculio eam esse voluit. nam m si noluit n, tunc exigendum est vt & ego faculatem eius nanctus sim o.

8. ¶ Ideóque & si seruus meus rem p mihi subripuerit, deinde eamdem loco suo reponat, poterit vsucapi, quasi in potestatem meam redierit: vtique si in bonæ fidei loqui, & in fructibus naturalib. q quos nullus etiam bonæ fid. facit suos: vt *C. de vsufr. fructus.* ¶ De parte r ancillæ planum est, quia non fiunt fructus: & ideo non possunt fieri bonæ fid. poss. vt *C. de vsuc. l. in pecudum.* ¶ De foetu s quidem est eum & ipse fiat bonæ fid. possessor. Resp. hic vsucapi potest ab alio quam ab herede, si non heres, sed alius apprehendat pos. á non dominō eum titulo t. ¶ Idem in fructibus u industrialibus. Vel dic quia non est bonæ fid. possessor, incommutabiliter fructus vel foetus apud eam extantes tenetur restituere, eadem offic. v iud. si agatur tec vin. pro capitibus. & pro re. vt *C. de rei vin. cæterum*, in hoc ergo vsucapi potest, vt per offi. iud. non restituatur. Vel dic plane in fructu & foetu & partu quæ defuncti vsucapiebat. Si autem cæperant perdicta esse in x rerum natura post mortem defuncti: eadem ratio & responsum fuerit. PAVLVS.

a Hæres non tenetur & culpæ defendi est successor.

b Vsucapi non potest res furtiua.

c Vsucapio iniuria ex sua persona heres ea facit.

d Subripta.

e Vsucapione nō percipitur fructus sed quæ ab initio mala fide fuit, quæ vtro est bonæ fidei. de quo v. Bartol.

f Vsucapere fructus naturales qui defuncti nō fuerunt ita bona fide. possit heres non patet.

g Vsucapere partum eiusdem bonæ fidei. possit. sic bonæ fidei possit.

h Vsucapere furti, quia non furti habet heres ea re. possit. extractus possit sed licet ei dato adprehendat possessionem à non dominō.

i Vsucapere fructus industriales extantes apud bonæ fidei possessorem defuncti. possit vsucapere. sed ratione vsurarum domino heres defuncti possit vsucapere. sed ratione fructuum naturalium vsucapione sicut ratione fructuum industrialium nō potest vsucapere quia quasi ex re domini. k Vsucapione vsucapere à bona fide possessore defuncti. possit vsucapere. sed ratione fructuum naturalium vsucapione sicut ratione fructuum industrialium nō potest vsucapere quia quasi ex re domini.

a ¶ *Et quæ res.* ff. possit quis vsucapere, & quas non.

b ¶ *Et maxime miles, absentiæ maxime.* ¶ *ff. C. de rebus mil. l. fin. & ff. nam alias filiusf.* totum quærit patri, secundum hæc iura: vt *Inſtit. per quas perſ. ne. acquir. §.).* Vel dic miles. i. militans. nam idem in veterano filiofam. Vel maxime propter peculium quasi castrense: quod & his legib. locum habebat: vt *C. de collat. l. j. §. nec castrensis.* Vel dic quod respexit ad nouas iuris. nam hodie in adventitiis vsucapit filiusfa. vt *C. eo. l. penultima. §.).* & secundum eum videtur non abundat *maxime.*

c ¶ *Papillus*, etiam infans: vt *C. eo. l. quamuis. §. cæterum.*

d ¶ *Animum possidendi.* vt quia b sit doli capax, & pubertati proximus: vt *C. eo. l. j. §. adjiciamus.* quales Lombardia & Normandia parit & nutritit caput Roma cunctos tales generatim. Io.

e ¶ *Vsucapit.* cum non debeat possidere vt *C. de Epis. §. cum & Inſt. eo. §. & qui seruo.* ACCVR.

f ¶ *Sed hæc persona.* f. furiosi. idē in aliis. sed de hoc gratia exempli dixit. nam quia fatuus et in seruendo posse sionem & vsucapiendo, credere quis quid etiam in titulo quod removet.

g ¶ *Seruus pro herede.* idem in quolibet alio titulo vel causa non posse at: sed ideo de hoc titulo pro herede magis dixit, quia c nullo momento potest dici heres seruus, vel pot. sed hereditas ei fit penes ipsum vt *C. de acquir. hered. l. placet.* sed d potest bene dici

h ¶ *Seruus pro herede.* idem in quolibet alio titulo vel causa non posse at: sed ideo de hoc titulo pro herede magis dixit, quia c nullo momento potest dici heres seruus, vel pot. sed hereditas ei fit penes ipsum vt *C. de acquir. hered. l. placet.* sed d potest bene dici

i ¶ *Nouum.* f. alio titulo.

k ¶ *Fuisse.* ab herede.

l ¶ *Quæ in potestatem.* vt *Inſtit. de furtiuis. §. furtiua.* & *C. eo. l. fin. &* ita quod non possit auelli vi] *C. eo. l. vnic.* ACCVRS.

m ¶ *Creditori subrepta.* ab extraneo, non debitore, ne sit contra *C. pro ſuo. l. fin.* Vel ibi rem alienam, hîc suam debitor obligauit. vnde non sufficit in potestatem creditoris redire, & facit *C. pro empt. l. si rem quam.*

n ¶ *Sic reputa.* f. ab extraneo.

o ¶ *Me ignorante.* f. quia subrepta fit furtiua & scirem, secundum hæc ius. vt *C. eo. §.).* ALTO.

p ¶ *Nactus fit.* etiam me ignorante, scilicet seruus.

q ¶ *Etiam si sciero.* furtum factum: & tunc dic rediisse, si sciam eam rediisse. Io. Vel dic *sciero*, scilicet quòd seruus fit nactus: & tunc dic vtique etiam me ignorante & hæc concordat cum primo, nisi hîc addat quòd possit reuertiscum scisti. Quod autem subiicitur *nec enim*, &c. redditad primum casum, quando me ignorante est subrepta, quem determinat. & ita loquitur de peculiari vtique illud: & *idem &c.* hoc modo: peculiaria in peculiari: non ita in dominica. & h.d. *nec enim*, &c. & sic habeas ibi *perdidit*, aliàs est *perdidit*, fecit sibi aliam habentem.

r ¶ *Redit.* f. esse in peculio.

s ¶ *Nactus sim.* per me vel per alium.

t ¶ *Iam.* f. omnimodam: nec tamen tenet in peculiorie differat à

480/C.IV.K.5-3, 453-454
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

sequenti casu. de peculiati enim non potest loquitur §. *de furt. l. interdum §. item autem.* ACCVRS.

a ¶ *Si nesciẽs.* i. rem esse subreptam.

b ¶ *Scisse.* facit §. *sed si rem.*

c ¶ *Item si eam rem.* dominicam.

d ¶ *Reuerſam.* vt vitium purgetur, restitutionem possidemus dum seruus tenet: ut Text. *Leuiora.* quæ est contra. Aut ergo res peculiaris, aut dominica fabripitur. & aut à seruo, aut ab extraneo. Si à seruo, & peculiaris: tunc seruus quod dicitur infra *de fur. Interdum §. item autem.* Si ab extraneo: aut domino ignorante, & tũc etiam eo ignorante restituta ad seruum, purgatur vitium: nihil in peculio esse nolente. si sciente: & eo sciente redire debet: ut hoc §. Si dominica.[b] à seruo fabripitur, retinet nihilominus possessionẽ: sed fit vitiosa: ut §. *item etiam, etc. & §. sed si eam rem.* Si ab extraneo: oportet quòd me sciente ad me redeat: nisi in peculio esse voluisse me ignorante ad seruum pertineat, purgatur vitium, ut *hic* : *nec enim*, &c. secundum secundam lectur. ACCVRSIVS.

a Furtiue rei dominorum (si ea res à seruo vel ab extraneo subripta fit.) an & quo modo purgetur. id est an & quomodo reddere in peculio dicatur vt de furto esse furtiua.

Rem Labeo.] CASVS. Depositarius rem depositam vendidit animo lucrandi: & hic effecta est furtiua: eandem redemit, & in statu antiquo posuit. dicitur quòd definit esse vitiosa suæ mei scientiæ, siue me ignorante hoc fecit. [SI PVPILLI.] Res pupilli subrepta est sufficit si rectorator tutore scietur in eorum pupilli. Item si res furtiuè subrepta & sufficeret eam rediisse sciente curatore. [TVNC IMPOTESTATEM.] Quod dictum est desinere esse furtiuum, si rectorator in potestatem domini intelligimus ita eam reuertisse, vt non possit ab eo auelli, & quòd tamquam sua res reuertatur. quid enim si dominus ignoraret se fecisse, eam emisse & est sibi tradita? non dicitur esse reuersa. Sed quid si dominus rem suam sibi subreptam vindicauit, & hinc affirmationem acceptissent desinit esse furtiua. idem si voluntate domini aliquis tradita res furtiua. [HERES.] Ancilla furtiua concepit & peperit partus heredem furtiua. quæritur an heres hunc partum possit vlacapere? & dicitur quòd non. [DE ILLO QVÆRITVR.] Seruus meus ancillam subripuit alicui, & eam mihi dat ad hoc vt eam manumittam & manumisi. quæritur si hæc ancilla concipiat & pariat, an partum possim vlacapere? & dicitur quòd nisi quia hæc poli quam seruus vitiosè cepit, mihi domino nocet. idem est si aliquis extraneus ancillam quam subripuit alicui, dat mihi vt eorum meum manumittam. nam partum huius ancillæ apud me conceptum & editum non vlacapiam. idem est & aliquis talem ancillam mihi dedit ex causa permutationis, & in sol. vel ex causa donatio. nam partum eius non vlacapiam. & hæc omnia sunt vera, si ancequam pariat, subaudi & concipiat, scisti eam alienam. & idem in emptore: si autem ignorem alienam, possum vlacapere partum eius & in initio vlacaptionis inficiatur scientia mea, vel ignorantia. [LANA OVINA.] Quæ meæ fabripuisti, & est vendidisti: quæritur an lana ex ouibus demonia possit vlacapi? Distinguitur nam si demonia sic apud furem: amodo non potest vlacapi etiam à bonæ fid. emptore. & verò demonia sit penes bonæ fidei possessorem: secus est quàm suprà. nam tunc hæc lana poterit vlacapi ab aliquo possessore alio quàm emptore eiusque venditore dicitur vlacapere, etiam dominus in eius idem in agnis, & res contingit. Vltimò dicit: pone quòd ex lana furtiua facta sunt vestimenta à male fid. possessore dicitur quòd vestimenta sunt furtiua, vt sic non possint vlacapi. [SI REM LEGAVERIT.] Res meam tibi obligas & tradidi: tandem eam tibi subripuo, & eam Titio vendidi: alias tamen ei tradidi, non ego quæritur an eam possit vlacapere? & dicitur quòd sic: nec dicitur hæc res furtiua: licet ego furti teneat. [SI TVTOR.] Deiecisti me de possessione fundi nec tuo consensu. Nam si scisti, exigimus vt redidisse sciam [b] in meam potestatem. 9. ¶ Item si eam rem [c] quam seruus subripuerit, peculiari nomine teneat, non videri in potestatem meam teuersam [d] Pomponius ait: nisi ita habere coeperimus, quemadmodum habuimus antequàm subriperetur: aut cum resciissemus, in peculio eum habere concessimus.

Sufficit rem redisse ad eum per quem quis possidebat. BART.

10. ¶ Item Labeo si rem quam apud te deposueram, lucri faciendi causa vendideris [e], deinde ex pœnitentia redemeris, & eodem statu habeas: siue ignorante me siue sciente [f] ea gesta sint [g], videri in potestatem meam redisse, secundum Proculi sententiam: quæ & vera est.

Sufficit rem redire in potestatem legitimi administratoris. BART.

11. ¶ Si pupilli res subrepta sit, sufficere [i] dicendum est, si tutor eius sciat [k] redisse eam in domum pupilli: & si furioso [l], sufficere curatores scire.

Ad hoc vt purgetur vitium furtiuitatis, requiritur quòd res redeat irrenocabiliter in domini potestatem

vbi vel interpretatiuè. BART.

12. ¶ Tunc in potestatem domini redisse dicendum est, cùm possessionem eius nanctus sit iustè, vt auelli non possit [m]: sed & tamquam suæ rei. Nam si ignorans [n] rem mihi subreptã, eamque non videri in potestatem meam reuertisse [o].

13. ¶ Sed & si vindicauero rẽ mihi subreptam, & litis æstimationem accepero: licet corporaliter eius non sim nanctus possessionem, vlacapiatur [p].

14. ¶ Idem dicendum est etiam si voluntate ei ea alij tradita sit.

Tribus modis partus ancillæ dicitur furtiuus. Primo quando erat in vtero tempore quo mater fuit furtiua. Secundo si tunc non erat in vtero: sed postea concipiatur apud furem. Tertio, quando non concepit apud furem: sed apud alium male fidei possessorem. PAVLVS.

15. ¶ Heres qui in ius defuncti [q] succedit: licet apud eum ignorantem ancillam furtiuam esse, conceperit ea, & peperit, non tamen vlacapiet [r].

Partus ancillæ furtiuæ editus penes bonæ fidei possessorem, non potest

possessionem apprehendi: alias tamen apprehendit. quæritur an apprehendens possit eam perficere? & dicitur quòd sic. non enim dicitur vi possessa, & sanè possessio esset vi possessa, non posset præscribi, & si malæ fidei possessor decessit unde fit. nam dum apprehendens possessionem, non potuit eã præscribere idem si aliquis expulit malæ fidei possessorem possessionem tituli pro herede. tam hic expellẽs non poterit eam præscribere: idem si aliquis expulit bonæ fidei possessorem bonæ fidei alterius. siccus alienam: & empti possidere. nam non præscribit. Vltimò dicendumus fundi sui deiecit possessorẽ fundi sui. dicitur quod hæc possessio dicitur vitiosa: cùm teneatur dominus deiecisse vt reddere per interdictum vnde vi. [SI VIAM.] Habebam viã per fundum tuũ, expedibilem, ita quòd non iui per illam viam longo tẽpore. & tu clausisti meã. dicitur quòd non videtur illa via per longum tempus, amittere tam. nec videtur possidere via, cum iter incorporale non possit possideri. Secundò dicit: vacuum possessionem à nemine possessam nec animo nec corpore apprehendi: tamen videtur dominum ad hanc fundum prohibuisse cum intrare. dicitur quòd non videtur possidere. Tertio dicit: Liberta seruitutis potest præscribi: si seruitus autem non. & hoc probabilis lex Scribonia ibi habetur perpetuam causam, vel quasi posse dari exemplum de primo, vt si debet domus mea seruitutem vel domui alteri non tollendi & eam alteri vendo: & hic aliam tecto longo tempore eam præscribo liberatem. FRANC. ACCVRSIVS.

a In potestate scilicet meam vel aliquid potest, quod tamen in eodem possessionem non reuertitur.

b Furti tenetur enim is qui id aliena fronte alienauit & eam reddat.

c Tutoris heredi domini.

d In possessionem & in potestatem meam reuertatur.

e Emptor præcedenti vendit.

f Inter ementem & venditorem.

a ¶ *Vendiderit.* non tamen tradiderit, secundum quosdam: vt fortè melius tollatur contra §. *depositi.* §. §. *rem.* quod non placet. Sed solu vt ibi. ACCVR.

b ¶ *Suo fruatur.* scilicet eam redemptam, & in eodem statu repositam, secundum AA. verdilionem tamen ignorat: vt non sit contra supra *eo §. Labeo.* & eodem modo solue contra infra *de fur. §. ad dominum.* Vel ibi apud dominum, hic apud depositarium eam. AZO.

c ¶ *Quia fur.* Sed qualiter hoc fieri potest, cùm ipse amisit possessionem non ignorans?

d ¶ *In potestatem.* Igitur in poss. vt §. *item.* Sed non sequitur *vt in §. sed si.* hic ergo non incipit dominus possidere: vt §. *sed si rem subreptam.* Item contra. §. *de furt. Quæ res.* Sed nec [b] excusat hic cum à furto, licet reputetur vitiosa esse. ACCVRS.

e ¶ *Sufficere.* i. sufficeret tutorem vel curatorem scire.

f ¶ *Si tutor eius sciat.* qui [c] domini loco est: vt §. *de fur. Interdum, & qui tutelam.* & idem est si sciat pupillus: vt §. *pro empt. Quia fundum §. si tutor.*

g ¶ *Et si furiosi.* scilicet res subreptæ fuerit. ACCVR.

h ¶ *Non posse.* pedet autem [d] ex intervallo pœ vim ei abstulisset: vt §. *sed si dominus.* & facit §. *de verb. sign. l. mulieres.* §. *respon. de l. rod.* Laua videtur. ¶ Et not. quandoque [e] redit in possessionem tamen in possessorem: vt §. *sed si. Labeo.* quandoque non redit in possessionem & tamen redit in possessorem: vt §. *Item si fabricius.* quandoque concurrunt: vt hic.

i ¶ *Ignorans.* scilicet ego.

k ¶ *Nomine vlacapiat.* non quia sit res furtiua: sed [f] quia in malam fidem successit: vt §. *de Publ. Iusi. ergo §. porro.* vbi plenè de hoc dicitur.

[a] Subripuit.

480/C.IV.K.5-3, 455-456
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

a ¶ *Subripuit*, extraneo.
b ¶ *Dederit*. vt cum manumitteret.
c ¶ *Non putauit*. Et ante conceptionem sciam alienam esse statim dicet.
d ¶ *Domino nascitur*. idem * in filio & patre vt *ff. ad Treb. l. §. fi.*
e ¶ *Conceperit*. & hic dicas quòd ante conceptum scitu alienam.
f ¶ *Domaffe*. hæc verba sunt, scilicet anno, &c. A 2. o. & quod dicit *parcat*, subaudi, & concipiat, *si supra de furt. l. emancipatum*. secus si post conceptionem scierit: vt *ff. Laufe. §. & si possessionis*. quæ est contra. 2. Vel vt ibi, & quod subsistit in emptore, idem in superioribus, & quod dicit, *desinunt*, scilicet aliàs. 3. Vel dic, *omnes* prædictus emptores vocantur *C. de servitut. & aqua. l. fi. & hoc. l. communi. & ff. de bonor. libert. l. §. alienum. §. fi.*
a Emptorit appellatione facillima conjectura in locum antiquiorum dominorum succedit, & Vsucapionis initium incipiens.
b ¶ *Placuit*. vbi duobus temporibus vel vno sufficit bona fides: vt *ff. pro emp. l. vi.* & adde hic distinctionem de parta: vt *ff. de Pub. l. §. ego. §. partum*.
i ¶ *Emptorem, contra*. à vsucapibilis est, non ab emptore, quia sua effecta ab alio: vt subinde. *& infra de furt. l. qui vac. §. fi. ancillam*. quæ est contra.
k ¶ *Statim emptori*. ¶ Nec. quod * meam est, non possum vsucapere: vt *hic. & infra de capti. l. in bello. §. fi quæ*. nam quod meum est, &c. vt *Inst. de legat. §. si rem legatam*. Sed oppon. ex eo quod est *ff. de fur. l. qui vac. §. fi ancillam*. in eo quod dicit: idem in fœtu & fructu, quod in parta. Sed illud fi à furt, non à bonæ fidei possessore percipiantur. & facit *tit. Inst. Libera fideicom. §.*
l ¶ *Consumpti*. idem & si exierit: licet tunc per officium * iudicis possint reuocari. *sic ff. tit. d. l. quæsitum. in fin.*
a Officio iudicis fructus sui tantùm apud quem exercetur, reuocari possunt.
m ¶ *Si ex lana furtiua*. hoc est cum mala fide.
n ¶ *Fœtus*. vt *ff. ad exhibend. l. de re. §. fi quis*. alia fœtus quod est *Inst. d. Locat. §. item quæ*. & facit *supra de seruitut. exped. l. in venditione. §. inde quæritur*.
o ¶ *Furtiua*. & ideo non potest vsucapi.
p ¶ *Si rem*. quam quis vsucapiebat.
q ¶ *Subrogauit*. creditori.
r ¶ *Posse*. Imò videtur quòd priùs in possessorem creditoris debeat redire: vt *supra pro socio. fin.* quæ est contra alios sic furtiua: vt *C. de vsucapio. pro empt. l. cùm ſi probatum*. fiat similiter est contra. Solu. hic fac mihi (id est in contrarijs) alienato obligatur debitor: vt *supra pro empt. l. ferm.* & dic hic alio tradente quàm domino. Alij quid & dominus hic tradidit: sed erat in ff. Nouum.

vsucapi, si fur in eius potestate fuerit. aliter potest vsucapi, si ante nativitatem scientiam rei aliena non habuit. BART.

16. ¶ De illo quæritur, si seruus meus ancillam quam subripuit *, pro libertate sua mihi dederit *: an partum apud me conceptum vsucapere possim. Sabinus & Cassius non putant *: quia possessio quam seruus vitiosè nactus sit, domino noceret *. & hoc verum est.

17. ¶ Sed & si vt seruo meum manumitterem, alius mihi furtiuam ancillã dederit, eáque apud me concepterit * & pepererit, vsu me non capturum. Idémque fore etiam si quis eam ancillam mecum permutasset, aut in solutum dedisset, aut in donatet *.

18. ¶ Si antequam pariat, alienam esse reſcierit emptor, diximus non posse eum vsucapere: quod si nescierit, posse. Quod si cùm iam vsucaperet, cognouerit alienam esse: initium * vsucapionis intueri debemus: sicut in emptis rebus placuit *.

Lana autem furtiuarum, si fuit detonsa penes furem, est furtiua, & per nullam potest vsucapi. si verò penes bonæ fidei possessorem, non est furtiua: & sic est vsucapibilis per alium quàm per bonæ fidei possessorem: non quia ipsa efficitur dominæ eo ipso quòd percipi, & idem in agnis ouibusue furtiuarum. d. Pav. de Cast.

19. ¶ Lana ouium furtiuarum, si quidem apud furem detonsa est, vsucapi non potest. si verò apud bonæ fidei emptorem, contra *: quoniam in fructu est, nec vsucapi debet, sed statim emptoris * fit. Idem in agnis dicendum, si consumpti * sint. quod verũ est.

Quandò mala fides possessor de lana furtiua facit vestimentum, furtiuum est: secus si erat bona fides: quia tunc cùm materia transijsset in materiatum, materia non debet considerari de per se, sed materiatum, quod est diuersum, & illud nunquam fuit subtractum. d. P. de Cast

20. ¶ Si ex lana furtiua * vestimentum fecerit *, verius est vt subtantiam spectemus: & ideo veltis furtiua * erit.

tendista administratio: vt * quia prodigus. & sic licèt * non dominium, tamen causam vsucapionis præstat ignoranti, non scienti: vt *infra eod. l. si ab eo*. Sed argum. contra infra *de verborum significa. l. alienationis*. Vel dic contra hypothe. vt *Cod. si aduersus creditu. l. fi.* & contra vtilem in rem, quæ autem passo posset dari: vt *C. quod mu. cau. l. fi.* vs. & facit *infra de furt. l. si is. in princip. & §. de pignor. act. l. §. fi pignore*.
a Prodigit hic tendentem est sua administratio.
b Prodigus est nonnulla bonorum administratio, rerum alienatio, ignorauit dominũ non transferre, sed causam vsucapiendi.
t ¶ *Dominũ*. id est, hoc facit posse fieri aliquando inuito domino possidet.
u ¶ *Furti agi potest*. Hic not. quòd quandoque fit furtum, & competit actio furti: & tes fit furtiua: vt cum mihi extraneus rem meam subripuit. Quandoque fit furtum *, & res est furtiua, non tamen competit actio furti: vt dum filij tuæ rem subripiunt: vt *Inst. de obligat. ex mal. delict. §. 4.* Quandoque non * est furtiua, sed fit furtum: & competit actio furti: vt *hic & facit infra de furt. l. itaque*. Accvrsivs.
x ¶ *Sed Titius*. vt tutor.
y ¶ *In vacuum*. id est in vacuitatem, quam * nemo animo vel corpore possidetur: *Inst. de vsucapi. §. quod autem*.
z ¶ *Res*. subaudi, si ille qui intrauit, habebat bonam fidem: & non aliter.
a ¶ *Locum habent*. contra deiicientem, non occupantem: vt *ff. & de vi & vi arma. l. cùm à te. & C. vnde vi. l. fin.*
b ¶ *Deiectum*. vt *ff. & C. eodem. l. non solùm. §. dominus*. Sed contra *supra quod mor. cau. l. mortuum. in princ.* Solu. vt ibi.
c ¶ *Possessum*. & ideo in hoc casu lex * Attinia non impedit vsucapionem.
d ¶ *Idem dicendum*. contra deiicientem, non in vacuum occupantem, vt non possit vsucapi quasi vitiosum.
e ¶ *Possidebat*. & scitibat si non esse heredem: vt consentiat præsidenti respon. Vel etiam credebat se heredem: vt *seq. §. si fundum*.
f ¶ *Seiens*. aliàs si credens suam inuasor, non fit vitiosa: licèt constituit, si quis in tantum, locum habeat.
g ¶ *Possessorem alium*.
* Vacua seu vacuo est possessio qui nec animo nec corpore possidet.
* Vacua seu vacuo est possessio qui nec animo nec corpore possidet.
* Vi non continuo possidetur quod ad vi deiecta pertinet.
* Inclusa hæc vsque ad verſi. *Si duobus fundi, &c.* quæ in vulgatis exemplaribus reiecta abesse à Florentino codice.
* Lex Attinia non impedit vsucapionem rerum vi non possessarum.

1. Vel dic ipsum deiicientem deiecit: & tunc dic ex inuerſali. secus si incontinenti: vt *infra de vi & vi arma. l. ſi. §. eum. & quos possessorem*. & facit *infra de verbor. ſignific. l. mulierem. §. defunctæ. & ſupra eodē*). Item videtur *ex infra de regul. iuris. l. non videtur*.
h ¶ *Si vicem*. id est, seruiturem.

480/C.IV.K.5-3, 457-458
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-3, 459-460

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-3, 461-462
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

a ¶ *Non pro suo.* quo ad exitum & effectum : veritamen pro suo possides. ACCVR.

b ¶ *Cum nihil interest.* cui. Vel dic, nihil interest quo ad effectum dicatis pro suo possidere, an non.

c ¶ *Quod.* id est quia mea, &c.

Idemque. CASSIVS.

Illud vtpote quo possedit vendituc, prodest emptori ad præscriptionem completam, quo tempore venditore antequam vēderetur non illud quo tenuit possiquem vendidit & tradidit, si ex aliqua causa possidere cœpit. Secundo dicit : Testator legauit rem alienam quam bona fid. possidebat, dicitur quòd ostpus quo possedit testator hanc rem, prodest legatario ad complendam vsucap secus prodesset heredi si non esset hanc res legata. PA. ACCVRSIVS.

d ¶ *Emptori.* quo ad vsucapionem vel præscriptionem perficiendam.

e ¶ *Venderet.* id est tradere : ut ff. *de d. iur. & comp. prædior. l.* in vsucapione & pos.

f ¶ *Possessionem* quam traditione g amittet, cùm emptor ab ea cederet. & facit *supra ut. l. Pomponius.* § cum quis.

g ¶ *In accessione temporis.* vel alliquisitione *supra de leg. pl. quod in rerum* § 9.

h ¶ *Heres est*, vt ita censet hereditate vsucapiat sicut & *ipse l. non tamen.* §. vsurpare. Vel *die* quòd hæres ianuæ hereditate vsucapitfed id g tempus legatario tunguntur *ut d.* § *sumum* & facit ff. *de vsurp. fugit. Lin consortium hæ.* & ff. *ut. l. Pomponius.* § *fed & ex legatario.*

Si qui] CASSIVS. Si possidebam fundum quem emeram à non domino bona fide & antequàm compleam vsucapionem, capitus fim ab hostibusdicitur quòd fiat ibi decedam, fiat reuertantinterruptus interim vsucapio : nec tempus quo ferri in captiuitatem, procedit ad vsuca. complendam. Secundo dicit : certus meus emit rem à non domino ex causa peculiari. interim capeus fuit ab hostibus an interim curtat tempus ad vsucap cōplendum, quæritur & dilti gainat. nam aut reuertor ab hostib & tunc tempus recidum prodesit ad vsucap complendam. aut ibi moreretur tunc non prodesit. Marcellus aute dicebat hoc secundo casu prodesse filiionem legis Cornelix. sed malè dicit. nam sicut id quod possidebam, si captus fuam ab hostib. ante cōpletam vsucapionem, & ibi decedam, non completur interim vsucapio. nec currit tempus ex filiorum morte : non ex causa peculiari emit rem à non domino, & possidet interim donec fam capeus, & ibi decedam non currit vsucapio. nam licet in alium heredem locum persona sufficiat, in hoc tamen casu secus eſt. [SI SERVVS.] Seruum meū possidebam à te fugit. dicitur quòd videor eum possidere, mihi pro libero à tamquam liber iter, & putatus sit de libertate litigare : cum non possidere [SI QVIS BONA FIDE.] Bona fide rem alienam possidebam & ante completam vsucap. eam dedi possidere : & nūc cognosco eam alienam & recepeo possessionem requiritur an vsucapiam ipsam rem ? Et dicimus quod non, cùm hoc interim fecunde possessionis vitiosum [SI EX TESTAMENTO.] Si ex stipulatu vel testam. mio res mihi debita à non domino traditur, eam vsucapere possum. PA. ACC.

i ¶ *Si ea qui.* Primò emit Titius fundum à non domino : & dum vsucaperet, capeus est, interrupta eſt vsucapio : & fuit restitutus, non habet locum possessionis cum fuit ibi decedat, non habet locum) Cornelia, vt continuetur vsucapio heredibus Sicelidi ponę quòd seruus capti emit à non domino peculiariter : hoc casu possessionis locum habet, si dominus redeat : & Cornelia locum habet si non redeat : fiunt de hoc secundo hic dubitauerit Iul. sed eius dubitatio eſt fabilata per l. *De captivis.* in *bello.* § *fin.* Tertiò dicit Marcel plenius accipi fictionem prædicta Cornel. & possessionis : vt hæc ex causa peculiari, fiue ex non peculiari emerit si seruus capeus à non dominodine etiam dominus ante captivitatem emeritque per se habeat locum fictio possessionis & Cornelia : ac fic in hereditas ¶ iacens complet vsuca. & fic in hereditas locum habet Cornelia, secundum Marcellum. sed secundum Iulian. tertius casus aliter penitur : vt in gloCoor. quod eſt verius & secundum hoc eſt in Lucio. ACCVRS.

XV. IDEM *libro decimoquinto ad Plautium.*

Stis qui k pro emptore possidebat l, ante vsucapionem m ab hostibus captus fit, videndum eſt an heredi eius n procedat vsucapio o : ſ nam interrumpitur vsucapio) & si ipsi p reuersio non prodeſt q, quemadmodum r heredi eius prodeſt ? Sed verum eſt cum s in sua vita defisse possidere videatur vsucepisse t. Quòd si seruus eius qui in hostium potestate eſt, emerit u : in pendenti esse vsucapionem Iulianus ait. nam si dominus reuersus fuerit, intelligi vsucapium v, si ibi decesserit w, dubitari an per legem Corneliam ad successores eius pertineat. Marcellus, posse plenius x fictionem legis accipi. Quemadmodum enim postliminio reuersus plus iuris habere poteſt in his quæ serui egerunt, quàm his quæ per se, vel per seruum possidebat : Nam hereditatem in quibusdam y vice personæ fungi receptum z eſt : ideòque in successoribus locum † non habere a vsucapionem.

k ¶ *Possidebat animo & corpore suo, vel animo suo, & corpore coloni vel famil.*

l ¶ *Vsucapionem.* facilicet completam. Acc.

m ¶ *An heredi eius.* dicendum in captivitate.

n ¶ *Vsucapio.* per Cornel. ipsum. quòd non, *nam.* &c. Azo.

o ¶ *Ipsi.* Capto.

p ¶ *Prodeſt.* ille annus qui fluxit in captivitate, si prius quòd duobus annis possederat rem : & in tertio fit captus. Acc.

q ¶ *Quemadmodum heredi.* cessit nullo modo : ex ff. *de diuer. præscri. l. hæc hæres.*

r ¶ *Item.* Titium ab hostibus captum.

s ¶ *Possidere.* etiam ab aliis fit possessus : vt *infra de regul. iur. Lapis in seruitute.*

t ¶ *Prodeſt* hoc in his quæ per se vel per subiectas personas extra casum peculiarem aliis comparauit ? *paxus.* §. ff. *l. ult. l. infra.* §. *fina.* ff. *de capt. & postlimi. l. in bello.* §. *facta.* & facit *supra ex quib. cau. ma. l. denique.* & quod ibi nota. Sed quidam dicunt Cornel. locum habere per hanc literam. & sic approbant quod ff dicit Marcel.

u ¶ *Vsucapio.* in illo anno quo fuit in captivitate.

x ¶ *Emma.* ex causa peculiar. & traditionem acceptitiosed male si dicas ex non peculiaribus ff *eo l. infra.* § *fin.*

y ¶ *Vsucapionem* per lapsum tēporis.

z ¶ *Dicebant.* dominus.

a ¶ *Dubitari.* Sed infra *de capti. l. in bello.* § *finale.* non dubitat Iulianam dicit per Cornelium ad heredes pertinere si ex causa peculiari.

b ¶ *Plenius.* vt etiam ad non peculiarem eandem, & etiam quando per seipsum peritosse Cornelia & postlimi. & dicat quod vtitur in fin. fant verba Marcelli. & quod fabricit : iccirò egerunt, fallicet peculiariter. Item quod dicit per seruum : fallicet ex causa non peculiari. & in fin. legis fiue non. Sed malè dicit Marcellus : nihil in peculiaribus : vt *supra de capti. l. in bello.* §. *facta. & supra eodem. l.*). *in princip.* 2. Vel si habes non in literā : fant verba Iulian. ubi de *quemadmodum*, &c. Itaque in fundum modo reuerso postliminio reuertisse id totum vsucapisse intelligitur, *quod* seruus peculiariter emerat : *quemadmodum enim*, &c. Et quod dicit *serui egerunt* : non peculiariter.). Tertiò dicunt esse verba Gaij ad Iulianum reprehendentis eumve ubi de Marcello.

c ¶ *In quibusdam.* ergo & in illo, si deficit non, & secundum Marcel. vel secundum Iul. & cum non. nam dicit in *quibusdam*, sed non in illo, cùm non ex peculiari causa erat.

d ¶ *Recepisse eſt.* sed in illo casu non. & hoc si habeas literam sed si autem *non habeas* & hoc cum non. eſt communiter lectus. & ita in lib. domini mei. Azo. & aliàs eſt sine non. & tunc dic quòd vsucapio locum habeat vt in litera dicitur.

e ¶ *Non habere alias habere* : & aliàs *non habere.* ¶ Et dissimgue cùm quis possidens e & vsucapiens decinde ab hostibus captus fuit sane possidebat suo e animo & corpore : aut suo animo, & corpore alieno, vt per seruum in dominicis & per colonum : aut animo & corpore alieno : vt in peculiaribus : *vt supra titulo*). *l. cum heredes.* §.). *& in principio huius legis. ibi, quemadmodum.* quod dixi esse verba Iuliani. & ff. *de capti. l. in bello.* §. *facta.* Si vero ibi decesserit : dicunt quidam locum habere Cornelium secundum Marcel. *vt infra pen. n. finn. legis. & supra de capti. in* ff §. *facta.* Tu dic communiter per eundem § *facta* probatur. Ter-

480/C.IV.K.5-3, 463-464
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-3, 465-466

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

a ¶ *Accessorum.* vt & *l. de diuersis præscrip. l. fi. duobus §. fin. & supra tit. j. l. Pomponius. §. præterea.* Nec ob. fupple, *quoniam res, &c.* nam hæc ratio erat in contrarium. Sed contra *infra pro empt. l. qui fundum §. qui bona fide.* Solu. vt ibi. Item facit *C. quando die. ad empt. diſſ.* Accvrs.

Possessio.] Casvs. Tempus quo tenuit defunctus, ita demũ prodeſt heredi ad complendam vſucapionem, ſi medio tempore nullus poſſedit eum Franc.

b ¶ *Possessio.* vt *b & Extra. j. l. Pauperiem. §. quæſitum. & j. eod. l. vſucapio. & arg. ſupra de reſtit. l. heredes. §. fin. & Extra. j. l. ſi idem. §. j. & j. tit. l. eum ſcias. in fine.*

Et à quo.] Casvs. Si poſſidebam tantum titulo pro herede, & eam vſucapionis & utrequiam obſplicam vſucap. locaui tibi eam rem, vel eam vendidi: dicimur quòd non tenet locatio talem rem ſuam quis nõ poſſit conducere. Item nec venditio: cum nemo ſuam emere quis non poſſit. ſic ergo ego deſino poſſidere, & vſucap interrumpitur Fr. Accvrs.

c ¶ *Et à quo.* id eſt e contra *quam. ſic contra ſupra tit. l. naturaliter.*

d ¶ *Fundum.* quem inueni in hereditate eius qui fuerit: & non erat eius, ſed alterius cui locauit.

e ¶ *Diutius.* id eſt à longo tempore. Accvrsivs.

f ¶ *Eum fundum.*

g ¶ *De hu causa.* an teneat contractus: & an deſinam vſucapere.

h ¶ *Locauiſſe.* hoc ſi conduxiſſet fuit ignorans, id eſt non credebat ſuum eſſe. Si verò ſciens, locatio tenet, & poſſeſſ. retinet locatori, *locundum quæſtum arg. C. bon. l. qui rem. & l. ad probationem.* Tu * die eum in ſcientia non tenet locatio, licet poſſeſſionem conducitur propter ſcientiam non habeat, *arg. ſi depoſ. l. qui rem. & no. C. locat. l. qui rem.*

i ¶ *Non possessionis.* diuiſim, vel ſeparatim. Alij dicunt quòd retinet ciuilem cum non credat ſe amittere. Item dico quòd tenuit eum vſucapere per conſtitutionem. *Cod. bona. l. ſi quæ conſtituta.* Accvrs.

k ¶ *Retinuit.* per talem conductionem. Acc. Additio. Adiacite ad intellectum iſtius legis ſecundum Bart. hic, quòd ta conducens ſ non potes opponere exceptionem dominij contra me locatorem, hoc intellige verum, ſi agitur per conductionem. *ex l. ſi quis conductionis: C. locat.* ſed ſi agatur actione ex locato, bene poteſt opponi exceptio, quòd locatio non valuit, quia conductor eſt dominus, *ſed de hoc vide late eundem Bart. in l. ſi alienum. ſupra ſolu. matrimonio.*

l ¶ *Non posse.* & definat vendituc vſucapere & poſſidere. & facit *C. de pign. act. l. ſi rem alienam. & l. debitor. & j. eod. tit. l. non ſolum. §. ſi rem tuam. & de reg. iur. l. neque. & C. depoſ. l. bona fides. §. fin. & de contrahen. empt. l. hæres.*

Hæres.] Casvs. Heres & hereditas fieri ſint diuerſa nomina, tamen perſona defuncti ſeparetur, vt vſucapio incepta quod defunctus cœpit vſucapere. Fr. Acc.

m ¶ *Vnius.* Edefunctis, *vt in Auth. de ſanctiſſimis. à no. præſſim. §. j.* & ideo vtcunque vſucapiebat quod defunctus vſucapiebat: & facit *ſupra de rendic. & duobus. l. cui ſundus. in fi. & C. de cal. bono. l. cum anteceſſori. §. ſitus. & infra pro empt. l. §. ſi defunctus. & infra quod ei aut illi. de reque. §. penultimo.*

n ¶ *Fungantur.* quãdocque non *vt ſupra tit. §. l. heredibus in multis.*

Eum qui.] Casvs. Qui poſſidet domum, non dicitur ſingulas res domus poſſidere: ſed tantum ipſam domum, nam & dicerem ſingulas res eam poſſidere: tam non dicerem poſſidere domum. Item in alio tempore vſucapiens ſingulas res, puta triennio: & alio tempore domum, veluti decennio, vel xx. anno. Licet autem res ſingulæ non dicantur poſſideri: ſi tamen signum quod erat in domo, euidenter ab emptore dicimus illo tempore habet regreſſum de euicto contra venditorem. & licet dixit poſſeſſorem domus non poſſidere ſingulas res earum eſt verum domus non poſſidet ſingulas res, & vſucapit eas triennio (tunc computabitur tempus quo poſſedit domum) vt hic tamen dicetur poſſidere. & tamquam immobile, quasi eſt domus datur domus, & tamquam mobile, quod eſt ornatus domus: quod eſſe non debet. Fr. Acc.

o ¶ *Mercatus.* à non domino bona fide.

p ¶ *Ades.* id eſt hoc totum integrale. Acc.

q ¶ *Possidere.* vt *ſupra tit. j. l. qui vniuerſas. in principio.* Accvrs.

r ¶ *Accedit.* ſcilicet quod non poſſidetam ſingulas res.

s ¶ *Et.* id eſt iuncta.

t ¶ *Singulæ res.* i. ſingula ſegmenta & tigna. Accvrs.

u ¶ *Superficiei.* vel ſuperficiebus di rerum quę ſuperficiem conſtituunt ſicut * ſunt tigna & lapides. Accvrs.

x ¶ *Locauit eſſ.* puta triennio. Accvrs.

y ¶ *Anni eius.* tempore. l. decennio inter præſentes, vigilij inter abſentes.

z ¶ *Cessarunt.* tolleatur tamen quandoque vbi docem dies ſuperesse vt *l. ne Lucium. §. Labeo. & facit ſupra de rei vendic. l. in rem. in fine.* Accvrs.

a ¶ *Conſtans.* ſecundum leges: vt & *ſupra de rei vendi. l. ſcium.* ſed ſecundum * dialectici ex tribus fundamentis patiete, & tecto. Accvrs.

b ¶ *Et vniuerſitas earum.* i. ipſa vniuerſa domus.

c ¶ *Mutet.* id eſt, mutare cogitauit ſit. ¶ Et no. pro M. vt * præſcriptio longi temp. *mutet dominium.* Sed tu dic, id eſt, efficax dominij: vt *nec. poſſit. ad §. j.* ſed licet non poſſidet res ſingulas, dominium tamen habet rerum ſingularum. ¶ Sed oppo. poteſt aliquis poſſidere quatam domum, vt dimidiam ergo & totam: ergo milleſimam? & ſi hic lapis eſt milleſima, hanc poſſidet: Reſp. non ſi quatur ſed eius lapidis milleſimam, & ſic multiplicatiuam partem poſſidet, non rem totam. ¶ Item oppo. ſi domum quis poſſidet: ergo quamlibet eius partem: ergo ab hoc puncto vſque ad illud: & hic lapidem ſi hic eſt? Reſpond. illam vt * partem poſſidet: non tamen vt lapidem: licet ſolus lapis ibi ſit. Vel poteſt dici, ſi lapis faciat partem domus, poſſideri. Accvrs.

d ¶ *Sit autem colonus.* quatenus ad vſucap (nam emptæ domino res ſingulæ neque venditæ neque traditæ intelliguntur ſed * quantum ad euictionem non ita eſt.

e ¶ *Eundo fuerit.* per actionem de tigno iniecto: quia vindicari non poteſt, nunc dicitur euinci, vt *C. de euict. l. unica §. j.* Vel ipſam rem dolit bonæ fidei poſſeſſori, ſed male fidei præcise ad ſuplam restituet.

480/C.IV.K.5-3, 467-468
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

a ¶ *Ex empto.* non ex stipulatu, eâm nec tota nec quota pars rei fit euicta : vt *ff. de euict. l. mauic.* quæ est contra. sed magis emptori melioris partis accessit: vt *ff. de contrahend. empt. l. in mediis.* & facit *supra de actio. em. l. conjectum. §. si quis rem.* Alij quòd hîc nominatim de columna fuit in venditione dictum. Alij quòd hîc fuit exempta ante euictionem, ibi non. Alij quòd hîc quanto minoris: non illa ex empto pro euictione datur.

b ¶ *Confitearur.* scilicet: tricnio.

c ¶ *Vsucapiantur.* tigna & cæmenta.

d ¶ *Dicit* est, dici, vt procedat vsucapio quæ non procedebat.

e ¶ *Possidebit.* dum extat ædificium. & licenter sequentem recte lege : & ibi, *continuare*, &c. subaudi, intelligiuntur possideri, & vsucapionem. Vel sic *cohærentibus*, &c. vsque illuc, *continent pomus te*, &c. & sic dicio *nec*, non negat verbum *fuerunt* : sed participium, *cohærentibus.* & est idem sensus semper.

f ¶ *Quæ adeo.*

g ¶ *Ipsum continent.* tigna, tegulæ & lapides.

h ¶ *Res.* quod esset ſ dicentes durante ædificio vsucapi res singulas, eâm tunc vt immobiles confitentur.

Vbi lex.] CASVS. Duo dicit. Et primò ponit exemplum: possidens rem furtiuam, non possum eam vsucapere etiam si bonam fidem habeam. [NVPER VALERIANVS.] Iterum a, liquando quod res quæ non potuit defunctus vsucapere: vt quia fit furtiua : vel si erat res ſ, nunc desiit esse eius, vel desiit esse furtiua, vsucapiatur ab herede. FR. ACCVRS.

i ¶ *Vsucapionem.* ratione *vtilitatis Instit. de vsucap. furtiua.* vel defectu tituli *Vnde C. pro donato. l. ſ.*

k ¶ *Nihil prodeſt.* ſed * ad fructus prodeſt : vt *C. rem. ſ. l. bona ſ. dei im princ.* 2. Item obiicitur de fundo donatiuo *C. de fundo donat. l. ſ. fundum.* Sed lex Iul. prohibet inchoationem inchoatam perfici. 3. Item obiicitur de re minoris sine decreto alienata, quæ tamen vsucapitur. *C. ſi quis igno. rem min. l. ſ. & pen.* Sed illud poſſum capit esse maioribus *de in l. ſ. & ſ. hinc*, tamen contra. *C. end. l. ſequitur. §. de illo.* vbi initium dicit inſpecificè illud eâm agitur de personæ vitio. ſ. bona vel mala fide, non vitio rei : vt *C. prox. §.* quod vtique quibusdam occulta continuatione contingitur. Vel dic, referre exponi ſ prohibeat lex vſucap. vt *hîc* : vel tacitè, vt *ibi.* Nam per hoc quòd * alienatio rei minoris prohibetur : per consequens & vſucapio tacitè : vt *infra de verbor. ſignif. l. alienatione.*

l ¶ *Ex perſona.* ergo ſi ex perſona, obſtat : licet purgauerit : quia fingitur nec purgauerit : vel ſi extraneus ſuccedat ſcienti rem alienam licet M. contra. vt *not. T. de Public. l. ſeqq. §. porrò.* pro M. eſt *C. de donat. præſcrip. l. ex virioni. & C. end. l. ſequitur §. fruitur.*

m ¶ *Deſierit.* QUE vſucapi non poterat.

n ¶ *Si poſſeſſa.* Sed quomodo re donatore in eodem ſtatu purgari potuit vitium. nam poſſ. ad dominum reuerti debuit? Reſpond. in re furtiua vel ſi poſſeſſa die quòd poſſitita eſt licis æſtimatio: vt *C. ad l. ſequitur §. item.* In ſſ. o dicam quod dominium in aliam transibat per inductionem in poſſ licet non poſſideret: vel fine poſſeſſione: vt & alibi ſæpe. poſſeſſor *C. de furtis de l. ſi furtum.*

o ¶ *Sine poſſeſſione.* vera * vel ficta, propter id quod dicitur *T. in S. inſtit. §. fina.* & hoc inſpecto initio. finitur * enim quandoque ſine poſſeſſione : vt *infra eod. l. rerum mixtura. & ſ. eod. l. cepi eam.*

p NVnquam ſuperficies. acquiescam eſt. nam ſuperficies. ſi i. domus, & ita liſequæ non poſſiderat ſine ſolo : vt *C. eod. l.* eam res. Item ius quod ſuperficiarius habet & hoc vſucapiatur vt *not. T. de Publicia. l. eâm ſpecies. §. in veſtigiabus.* & facit *C. de act. & obli. l. obligationum ſerè. §. placet.* Item arg. contra. *C. vti poſſ. l. ſi duo. §. Labeo.*

Cæſar.] CASVS. Si poſſideo rem alienam tamquam emptam, & in veritate non emerim: vel tamquam donatam: vſucapiam quæritur. Et quidam dicebant quòd ſic. tamen falſum eſt. oportet enim quòd emerim ad hoc vt vſucapiam. nam neque * poteſt quis poſſidere & vſucapere titulo pro donato, vel legato vel pro dote, ſi nulla dos interuenerit. idem & ſi poſſideam rem quaſi ſolutiſſem litis æſtimat. nam non vſucapio nisi verè ſoluiſſem eius æſtimationem. FRANC. ACCVRS.

q ¶ *Exiſtimauerit.* & verè errant, quia neque, &c. ¶ Sed videtur malè reprehendere eos : quia ipſi dicunt vſucapi pro ſuo: & Celſus venit pro legatario: & aliàs ſpeciales. Sed dic quòd dicendo de his, & de illa pro ſuo ſentit Celſus, vt non competat. Sed * certè Celſus videtur decretus dicere : vt patet in vſucapione pro empore : vt *infra pro empt. l. quod vulgò. & l. ſi à pupillo & ſupra eod. l. pignori. §.*). Item in vſucap. pro legato. vt *C. pro legat. l. fin. &* pro ſuo. *l. ſi antiſtium §. fin.* Item in vſuca. pro herede : vt *infra eod. l. non ſolùm. §. quòd vulgò.* Item in vſucap. pro ſuo : vt *C. pro ſuo l. ſuos.* Item pro ſoluto : vt *infra pro ſoluto. l. ſi. & pro ſuo l. hominem.* Item pro dote: vt *ſupra de iure do. l. Proculus.* quæ ſunt contraria. Solu. ſecundum M. & Azo. ſpeciale in prædictis, nec trahitur ad alios titu. vt *ſupra de leg. & ſenatuſconſult. l. quod verò.* quod non placet: quia & hîc exprellim venit de quibuſdam prædictis ſpecialibus. 2. Aliq dicunt quòd titulo pro ſuo poſſidens in contrarium ſpeciali, vt hîc. Nec hoc placet : quia & illud *pro ſuo* hîc venit Celſus. 3. Die ergo, ſi iuſtam * habeat cauſam æſtimandi : obtinent contraria. ſi non : obtinet quod hîc dicit Celſus Illi autem quos Celſus reprehendit, dicebant etiam ſi, non eſſet iuſta cauſa ignorantiæ, ſuffert locum vſucapionem. In expeditis tamen etiam iuſtiſſima cauſa eſt neceſſaria : eâm & duobus * temporibus ibi bona fides exigatur, in * aliis autem prædictis ſufficeret iuſta: vt *infra pro ſuo. d. 19.* Et erit hoc verum in quibuſ. aliis titulo vbicumque ſit iuſta cauſa : vt tamen vbi in vero titulo eſt neceſſaria traditio ad vſucapionem, & hîc ſit neceſſaria quando credidit habuiſſe titulum. Vbi verò aliàs non eſt neceſſe : vt in titulo pro legato, & pro herede, quibus ſi quæritur dominium ſine traditione : nec hîc ſit neceſſaria traditio: apprehenſio * tamen eſt neceſſaria, ſine * qua non procedit vſucapio : vt *infra pro ſuo. l. hominem. & pro ſoluto. l. ſi exiſtimans. & pro legato. l. ſi eam traditam. & infra eod. l. non ſolùm. §. quod vulgò. & ſupra eod. l. fin.* ¶ Sed cur ſufficit putare cauſam habere : tanti autem ſufficit habere traditionem ad hoc vt vſucapiat ? Reſpond. nec * plus operatur hîc opinio falſa circa traditionem, quàm facit vbi verus ſubeſt tit. Item & quia in traditione exigitur bona fides : vt *infra pro ſoluto. l. ſi.* quæ non poteſt adeſſe & traditio abeſt. ¶ Sed cùm in venditione exigatur etiam tempore contractus bona fides : quomodo poterit adeſſe ſi ipſe contractus non eſt, quatumcunque iuſtam habeat errorem ? Reſpond. ſpeciale. & hac ratione iuſtior * ſibi error exigitur quàm in aliis contractibus. ¶ Nunquid ergo ſi in traditione interueniat iuſtior, poterit vſucapi ? Reſp. fortaſſe, non autem dicas quòd plus * operetur fictio in contractu quàm in poſſeſſione : quaſi in poſſeſſione ſit falſum contra ius : quia & contractus * ſicti ſunt vt *C. de contra. ſerti. l. conſtat. §. quæſitum.* ¶ Item quo titulo ſit hæc vſucapio? Quidam pro ſuo. arg. *C. pro ſuo l. ſi antiſtium. et fin. & C. de rei*

a Vſucapio legi inhæret vel ratione vtilitatis vel defectu tituli. b Titulus requiritur in vſucapione. c Bona fides quibus cauſſa poſſit poſſidentem in ea vſucapere. d Alienatio poſſeſſoris rei minoris ſine decreto alienata poſſeſſorem non facit falſum eſſe. e Alienatio pro hærede, nec vſucapio. nec præſcriptio poſſeſſoris. v. tamen Iuſtinian. *supra de l. C. de ſepulcr. violat.* f Vſucapio quibuſdam ſolùm vera, pro ſolita. g Vſucapio quibuſdam & ſine hac poſſeſſione. licet ſine poſſeſſione non gratia. g ſuperficies pro ſolo & non ſuperficiatis.

480/C.IV.K.5-3, 469-470
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

iure de I. Proculus. Tu die eo titu. qui peræstimare pœnam propter errorem : *vt infra pro empt. l.* quod tutiùs. nihilominùs & tit. precario. li pro suo. non illo qui in subsidium datus : quia bene dico cotrarium.

a ¶ *Æstimatione placet.* vt & *infra pro empt. l. ij.* & facit *Cod. pro dotal. l. fin. & § pro empt. l. h. & Institut de vsucap. § item. & arg. supra de rei. ve. l. qui ne quis.*

b ¶ *Non possit.* nisi & hoc tutius ædit error: vt dixi in aliis titulis modò.

c ¶ *Si furus.*] Traditio ex [a]causa precario. l. *Labeo* quæ est contra. Vel die vt ibi & facit *S rem. § Lucius in fine.*

d ¶ *Eam.* scrotum.

e ¶ *Eas personas.* scilicet furiosum & infantem.

f ¶ *Constat.* vt *supra eo. § l. § item adquirimus. & § per eum.*

Quæ *sibi hæres.*] Lousi est & dic vt in glossis. sed quia scholaris radis fœnè dubitaret: etiam in plenis glossis, ideo sic pone casum in terminis. CASTR. Ego solus eram. Titio hæres: & totam hereditatē possidebam. cùm ir crederem cohæredem, tradidi tibi dimidiam rerum. quæritur, an eam vsucapiat? respō. quod non. nam titulo pro hærede non : quia non fuit tibi cōcessata possessio, à testatore, quod est cæpta : immò ego in medio possidi. nec alio titulo nisi ex causa transfer. dedissem tibi. & sunt hæc vera, licet falsas te coheredem, sine non. FRANC. ACCVR.

§ ¶ *Cùm filius.* id est, in solidum ACCVRS.

h ¶ *Hereditegia.* sanè, cùm te scires te non esse hæredem pro parte.

i ¶ *Pro parte.* diuisa vel indiuisa.

k ¶ *Non possit.* quia nec ex hæres, nec [c]usfuam causam ædificandi habes. ratio autem quæ subiicitur, nulla est : quia ideo effet & si ab alio vel nullo. Ita in aqu quin aqua fit. haust. & tamen vsucapit, vt subiicit, & hoc secundum quosdam. 2. Alij quod ideo non vsucapiā, quia ab alio tenabam, vt à defuncto : ab alio possidebam habeo, vt 2 me : quod tamen in aliis contractibus non nocet vt *T. ad l. si in quā. § quæ bona. & T. pro emp l. § § à pupilla. & § à furioso.* vbi poss. aliàs habebam, sed à pupillo & furioso habeo titu. Sed quare secus in hoc titu. quàm in aliis, non video: cùm vbique [d]possis inuocari causa possessionis accedentis causa, vt no. *C. de adquir. possess. cum notis.* vnde die quòd ratio quæ sequitur, opinio est. I. quia ab alio medio tempore est possessi. C. à vero hærede, *vt supra ad l. possessio. & supra titu. jd. Prom. §. quæsitum.*

l ¶ *Habet causam.* Imò sibem vnius partis cuius volui in eam transferre dominium: & transtulit: unde est quòd & condictio datur, *vt supra fami. erisc. l. cùm patronus.* & si non erant dominus, dicit causam vsucap. ex causa donationis, vt ex causa dati in solutum. *vt T. pro suo. l. § restituamus. & pro suo. l. hominem.* quæ sunt contra licet diuisio [e]obstaret vicino communis, *vt C. com. utriusque. tit. l. j.* Respon. hic malam fidem habuisti. 2. Vel die non vsucapio pro hærede, sed pro distitione vel translac. 3. Vel die quòd dedi tibi partem. C. pro indiuiso verbis. vnde de nulla parte volui in te transferre dominium nec ignitur causam vsucapiendi vbi dedi quia tunc secus si ædificasti, *vt Cele vsucap pro empt. hæc causa.*

m ¶ *Idem dicimus.* modò quando putabam te coheredem, & hoc credebas.

n ¶ *Pro hærede.* vel etiam existimasti cuiusliber: *vt T. l. Tempestas § quæsitum.*

o ¶ *Tibi.* vt pro hærede vsucapere possis. ACCVR.

coherenti fdo : non desino vsucapere, si tantùm decem dies vel paucissimi remanebant ad vsucapionem complendam licèt desinam possidere, sed si tale rerum non cohæret fdo sed erat per se mobile, vel erat rerum vniuersale: tunc etiam si plures dies restabant, nec possidere nec vsucapere desino. PAVL. DE CAST.

XXX. IDEM *libro vicensimo ad Sabinum.*

RErum [a] mistura facta an vsucapionem? cuiusque præcedentem [b] interrumpit, quæritur. Tria [c] autem genera sunt corporum : vnum, quod continetur vno spiritu [d], & Græcè ὁμοιομερῆ † vocatur : vt homo, signum, lapis, & similia [e]. Alterum [f], quod ex contingentibus, hoc est pluribus inter se cohærentibus constat: quo [g] συναφῆ [h] vocant [i] : vt ædificium [k], nauis, armarium. Tertium [l], quod ex distantibus constat: vt corpora plura non soluta [m], sed vni nomini subiecta: veluti populus, legio, grex. Primum genus [in] vsucapione quæstionem non habet [n]: secundum & tertium habet.

1. ¶ Labeo [o] libris epistolarum [p] ait : si is cui ad tegulorum † vel columnarum vsucapionem decem dies [q] superessent, in ædificium eas enixisset : nihilominùs eum vsucapturum [r] si ædificium possedisset. Quid ergo in his quæ non quidem implicētur rebus soli, sed mobilia permanent, vt in annulo, gemma [s] † in quo verum est & tiuarum eam vsucapio totam expone vt in Glo. ACCVRSIVS.

a ¶ *Vsucapionem* inchoatam.

b ¶ *Interrumpit.* Lectorum antequàm res mistæ sunt.

c ¶ *Tria.* alias exordiar quàm quæritur.

d ¶ *Spiritu eo.* id est vna elementatione, hoc compagine elementorum non soluta : sed in partibus suis : non tamen inter se adinuicem cohærentia. Ita vt & ait Seneca : *Omne quod vnaspæ sua partibus circumfunditur, vniuersi vna species dicitur.*

e ¶ *Similia.* & dicuntur species, vel individua. & ad hoc *T. de rei vind. l. in rem. § quod non idem.* & in illa non cadit rerum mistura.

f ¶ *Alterum.* Corpus.

g ¶ *Vocatur.* & hoc dicitur totum † integrale.

h ¶ *Adficium.* solo infixum. aliàs etiam per se posset vsucapi superficies: *vt T. de acti. emp. Ignatius.*

i ¶ *Vocant.* Corpus.

k ¶ *Non soluta.* Immò soluta verè sunt, sed non sunt soluta quo ad dispositionem partiſami. & hoc dicitur vniuersitas.

l ¶ *Non habet.* cùm simpex in ea causa manet, nisi ad secundum vel tertium perueniat, secundum Io.

m ¶ *Soluta in lib. Epist.* Legunt. Iacob. cuia. Labeo enim nullos Epistolarum libros edidit vt Iauolenus. CVIAC.

n ¶ *Dicimus dico.* Sed si amplius temporis *T. ex Lucio qui. & de* secundo genere hic dicit idem facit *T. de fundo dot. l. si fundum in fi.*

o ¶ *Vsucapturum.* Immò statim eius fieri videtur : *vt T. de acqu. re. dom. Lucius § cùm in fun.* Sed dic, edit solo quoad totale ædificium vere & ibi dicitur.

p ¶ *Annulo gemma.* hoc est, de tertio genere, cùm vtrumque possideatur, in quo nunc respon.

Possidet.

* Vide in hoc I. Alc. lib. 3. resp. no. 2. & ibi Cyl. & in lib. 18. obser. cap. 21.

† Similium.

* Concessum.

* Quidam medicinam putant, Iauolenum opus Labeonis non scripsisse, quia hoc qui scit, potuit?

† Singulorum.

* Spiritus pro elementorum hac copagine.

* Totum integrale quid

480/C.IV.K.5-3, 471-472
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-3, 473-474

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-3, 475-476

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-3, 477-478

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

a ¶ *Videtur.* Nisi eandem rationem ad oppositos casus, & sic est arg. contra *C. de confirm. tut. l. fin.* Sed dic quòd hic non desino posse dicere: sed superiori casu fic. Item tibi licet non sis de iure i de facto tamen contractum est pignus. & facit *supra de pignorat. actio. l. si rem alienam.*

b ¶ *Non subaurit.* vt *& supra titu. j. ff. de re. in princip. & l. rem quæ. & l. ff rem.* ¶ Sed b nonne incidit in vitium furti? Respond. vtique, quia hoc fieret etiam fciffe dominus rei subtractæ: vt *inst. de obl. quæ ex de. §. hi qui.* Cur ergo non interpellauit vfucapio? Respon. quia tam erat emptus & ideo non interpellauit ex posteriori facto.

c ¶ *Desinat.* Ergo possidet.

d ¶ *Obtinebitur.* fcilicet vt vfucapio non interrumpatur: cum hic qualitercunque teneatur debitor. Accvrsivs.

e ¶ *Bene.* fcilicet debitoris.

f ¶ *Possidet enim hoc casu.* vt *supra de pignor. act. l. ff pignus.* Accvrsivs.

g ¶ *Licet.* id eſt, vt fit in poſſeſſione. nam ſi precario rogaret vt poſſideret, & poſtea conduceret, vel econtra: per vltimam tollitur primum vt *supra de adquir. poſſ. l. ſi quis ante.*

Si ſeruus.] Cæsv. Seruus tuus nõ habens liberam peculij adminiſtrationem, vẽdidit mihi rem peculiarem, & tradidit, credens de tua voluntate hoc facere: & etiam ego emptor credebam. dicitur quòd ſtatim eſt poſſum vfucapere. vel pones aliter ponere caſum VBI GLOſ. Fraxc. Accvrsivs.

h ¶ *Si ſeruus.* habens liberam adminiſtrationem peculij vel exprellam domini voluntatem, alis re vitioſa facta non procederet vfucapio, vt *C. quod cum eo l. ff liberam. & infra de diuer. præſcri. l. in vſu. & ibi ff. nunc* & dicas quòd res non erat peculij, ſed forte ſeruus emerat à non domino: alioquin à eſſet de peculio, ſtatim fieret emptor, vt *d. l. ff liberam.* Vel die quòd non habet liberam, ſed d credit eam voluntate domini facere: & emptor credit idem: & ſic non incidit res in vitium furti, aliàs contrarium *infra de furt. l. interdum & ſciam autem.*

Si homo.] Cæsv. Titius fecit teſtamentum, & in eo inſtituit me heredem, & Seio legauit vſumfructũ. ſerui. hic ſeruus poſtea ſubripitur. quæritur an poſſit vſucapi ſi aliquis emat eum à non domino: & diſtinguit ita tempora. Primum ante apprehenſam poſſeſſ. ſerui per heredem vel fructuarium, & ante ſubſtantiationem à fructuario præſtitam, & ſi hoc tempore ſubripiatur, non fit furtiuus, & vſucapi non poterit. Secundum tempus eſt poſtquam fructuarius fanſſedit de cuſtodia rei, & tunc ſi ſubripitur ſeruus, efficitur furtiuus, nec poterit vſucapi. & dic de hoc, vt in gloſ. Tertium tempus eſt poſtquam fructuarius apprehendit poſſ. ſerui naturalem, & ſic videtur habere ciuilem: & tunc ſi ſubripitur, efficitur furtiuus, & tam heres quàm fructuarius poſſum agere furti. & ſic ſeruus vſucapibilis non eſt. Fraxc. Accvrsivs.

i ¶ *Si homo.* ſeruus.

k ¶ *Legatus erat.* ſubaudi Titio.

l ¶ *Non habetur.* quia nunquam poſſ. habuit, vel quia non adiuit hereditatem vel ſi adiuit, tamen non poſſedit, ſed e crimine expi. Item agere poteſt, vt *infra de fur. l. hereditaria. & de crim. expi. hereditat. Lig. §. apparet. & ſupra de præſcrip. verb. l. ſi gratuitum. §. fin.*

m ¶ *Agi poſſet.* contra extraneum ſecus ſi contra dominum, ſcilicet poteſt agi furtiua *ſupra eod. l. ſeguitur. §. ſi non. ibi.* vtrumque iſtorum eſt falſum: nam domino ſubripiente, & extraneo opem præſtante, agitur furti contra extraneum: & tamen res non eſt furtiua. Item extraneo ſubripiente, & re mihi reſtituta, b definit eſſe furtiua. & tamen furti actio durat: nec de hoc dubium eſt. dicas ergo verum quod Sabi. ait, cum extraneus ſubripuit, nec reſtituit. Azo.

n ¶ *Quod ſic accipiendum.* vt poſſit agere furti fructuarius.

o ¶ *Fi.* d poſtquam. Accvrsivs.

p ¶ *Poſſe vti frui.* ¶ Sed quando poteſt? Reſpon. adita hereditate, & tunc cur magis agit quàm heres: nam & heredis intereſt ratione dominij? Reſpõ, quod dicitur, vti poſſe, dictum fuit propter ſatisfationem de cuſtodia rei & ſaltem. nam e antequàm eam ſcilicet ſatisfationem præſtet, frui non poteſt *ſupra de vſufruct. l. 1. caue.* poſtea vero frui poteſt: & iam intereſt f eius: & non ſolùm ratione iuris, ſed etiam cuſtodiæ: quia domino proſcuſtodia tenetur. vnde fuit agit. dominus vero nõ nullo ad cuſtodiam tenetur. ¶ Sed quomodo tenetur, ſcilicet fructuarius, cùm nondum poſſederit. Reſpond. quia h per eam ſtetit quo minùs poſſederit incipiendo *ſupra de hered. inſt. l ſecunda. §. penultiſſ. & §. illud. ſecundum* Azo. Vel die ſecundum Ioan. & dominum agere ratione dominij nullatenus ratione ſeruitutis: vt *infra de fur. l. hic caſibus.* Nec obſtat quòd non poſſedit: quia & hoc aliàs contingit ratione iuris: vt *inſt. de fur. §. ac qui rem. in princip.* & quòd in principio dixit, *non habere* dicatione pleni dominij.

q ¶ *Aliter enim.* i nifi dici poſſit, & ſatisfecerit.

r ¶ *Cauſa.* fcilicet furti.

ſ ¶ *Ipſe.* gratia naturalis poſſ.

t ¶ *Pacerit.* vt *& infra de fur. Liber omnes. §. ff ſeruus.* & eſt ratio: quia per i fructuarium poſſidentem naturaliter heres poſſidet, & ciuiliter. Sed hoc quomodo, cùm ibi tantùm naturaliter fructuarius poſſidet? Die ergo facit eſſe quòd non poſſideat ab aliquo, etiã non à ſe: ſecus ſi à nemine vt *infra ſi is qui teſta. li. eſſe inſtit. l. prima. §. ſecunda. & infra de fur. l. hereditaria.* fructuarius tamen quia ſua intereſt k ratione curæ & cuſtodiæ, agit etiam ſi à nemine poſſideatur cùm ſibi facta ſubrepta. & facit *infra de vſ. & vſ. annu. l. tertia. §. penult. & ſupra de vſufruct. l. ff fur.*

u ¶ *Poterit.* ſubaudi, apprehenſa ſua poſſ. ciuili. Si autem vſufructuarius non apprehenderet ſuam naturalem, nec l heres ſuam ciuilem, agere non poſſent vt in priori lege.

Quæſt.] Cæsv. Aliquando euenit quòd quis credit rem ſuam, iuſto errore ductus, & eam tanquam ſuam vendit vel donat, cùm in veritate ſit aliena. & ſic bonæ fid. poſſeſſ. eam vſucapiet: vt puta ſi heres rem defuncto commodatam vel depoſitam, credens hereditariam, eam vendit vel donat: vel ſi quis credens ſe heredem, cùm non ſit, hereditariam rem vendit vel ſi quis habens vſumfructum ancillæ, credit partum eius eſſe in

a *Pignus non ſemper nort, ſed eniam ſine dño contrahit.*

b *Vſucapiend debitoris ſeruus creditoris non ſubuertit aut interpellat pignus ipſum ſubtrahendo.*

c *Vſucapi poſſit expectare an ex hereditate, aliàs furtiua. & vt interpretetur hoc quantum, credam expectare heredem nõ credit rem inſuſcepiſſe, licet vsus ſit ut ſibi.*

d *Furtum non fiunt qui credit ſe rem domini voluntate tenere animo furandi.*

e *Vſucapi non expectare an ex hereditate, aliàs furtiua.*

f *Furtiua non eſſe definit, quæ ceſſauit reſtituta.*

g *Furti actio durat ne ab ſe. nerit eſſe inſtituta.*

h *Quæſt. interpretatur in ſeruo, id eſt ſeruo. arg. lege Manilia.*

i *Virgo preſſ. quamuis ſic apud Virgilium, vt videtur, ſtupra.*

k *Fructuarius vti frui non poteſt, nihil hereditat nisi ſatisfecerit cautionem.*

l *Fructuarius non poteſt, nihil hereditat nisi ſatisfecerit cautionem.*

m *Poſſeſſor vitioſus qui ſcit ſe eſſe qui non poſſidere incipere.*

n *Poſſeſſor habet rationem poſſeſſionis, animalium & ciuilem. Imo non ſolùm ſidei. Gl. in §. ſed. quæſtionem.*

o *Agere is poteſt cuius intereſt.*

p *Poſſeſſionem adquirere ſubſtantiam, proprietatem ſic dicimus non adquiri nisi in caſu legato quæ C. de dona. & contrario, fructuario acquirere non videtur, ſuam eſſe poſſeſſionem primarium non acquirit. Gl. in §. ſed. Quæſtionem.*

480/C.IV.K.5-3, 479-480
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-3, 481-482

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

rantirem dotis esse, venditio non valet [a]: quam [b] defuncta postea mulier in matrimonio confirmari consensit [c], si tota [d] dos iuxto mariti cessit. Idem iuris est cùm is qui rem furtiuam vendidit, postea domino heres extitit [e].

Fin vsucapionē inchoanda per heredem, mala fides eius nocet secus in inchoata per defunctum. PAVLVS DE CASTRO.

XLIII. IDEM *libro vicensimo secundo Quæstionum.*

HEres eius [f] qui bona fide rem emit, vsu non capiet sciens alienam, si modò ipsi [g] possessio tradita sit [h]: continuatio [i] verò non impediretur heredis scientia [k].

In quæstio per filiumfam. tam mala fides eius, quàm etiam patris impedit vsucapionem inchoati. PAV. DE CASTR.

1. ¶ Patrem vsu non capturum quod filius emit, propter suam [l] vel filij scientiam [m], certum est.

Per filium putatiuum nobis non quæritur, secus per seruum putatiuum. BART.

XLIIII. IDEM *libro vicensimo tertio Quæstionum.*

IVlio errore [n] ductus Titium filium meum, & in mea potestate esse existimaui, cùm adrogatio non iure [o] interuenisset. Eum ex re mea quærere mihi non existimo, non enim constituũ est

HERES. IACOBVS. Si Titius emit rem alienam bona fide, & decessit: & tandem tradita est eius heredi scienti alienam: dicitur quòd hic heres non vsucapiet, secus autem est si Titio tradita est, & tandem peruenit ad eius heredem. nam mala fides heredis non impedit vsuca. cæpiam à defuncto. [PATRIC.] Si mandante patre filius emit rem alienam, siue pater sciat rem alienam, siue filius impeditur vsucapio. FRANC. ACCVR.

a ¶ *Non valet*, vt *Inſti. quib. ex cauſ. ſer. non adq. l. fin.* & *l. ſi ſeruus. §. fin. de furtis.*

b ¶ *Quam.* l. vel diuinitus.

c ¶ *Consensit* istice sapiencer, & nunc verbum *consensit*, est præteritum. Vel dic quòd sit præsencia temporis, id est, obtinuisset.

¶ Sed contra. [1] *de regul. iur. l. quod ab initio.* & *l. quod ab initio.* Sed dic nō conualescit solo tempore, vt ibi: sed alio cooperante sic, vt hic. Vel non conualescit de rigore, vt ibi, sed de æquitate ope exceptionis sic, vt hic. 2. item contra C. *de cap. Lect.* no. Sola quod ibi dicit non obesse quod fecit cùm non esset dominus, scilicet quo minus sit heres: obest tamen vtà vindicando excipi, repelli arur. 3. Item contra. *§. qui & à quib. Inſt. iur.* Sola secundò quæritur, aliud [p] in libertate pro qua fi eam dat non obligatur: aliud in his contractib. Vel dic vt ibi. 4. Item argumen. contra. *ſ. de hered. inſtituen. l. ſi alienum. j. reſpon.*

d ¶ *Si vera.* maxime, quia idem fi solum illum fundum esset lucratus. aliàs fi lucretur vir dotem ex [q] pacto, ex persona mulieris poſſet vindicare: non lucrum contra suam factum venire nō poſſe: vt *C. de rem. dom. l. cùm profiteri.* sed & nunc. *l. ſi agrum ex perſona mulieris, poſſet exceptione repelli: vel l. deuenit. l. vindicauerunt.* ACCVR.

e ¶ *Extitit.* vt confirmetur, non quòd ſtatim fit empor dominus sed forte desinit esse vitioſus. & facit *l. de contrah. empt. l. ſi in emptione. & ibi ſ. empto.*

f ¶ *Heres eius* est puteus.

g ¶ *Ipſe.* heredi.

h ¶ *Tradita ſit.* seruus fi defuncto, putauit ipſe mala fide: seruus *ſ. pro empt. l. ſi ſ. fi defunctus. & l. de Publ. l. eum qui. §. in hac.* & hic subiicit. eo est contra. *l. cui. l. Pompon. in fin.* quia requiritur bona fides tempore emptionis & traditionis.

i ¶ *Continuatio.* re tradita defuncto. Vel dic *ſeruitia*, id est, propter heredis scientiam.

k ¶ *Propter ſuam.* Caſaris.

l ¶ *Scientiam.* fi mandatore patre, scilicet filius emit nomine ſuo, veritasque scientia nocet: sic hic. heres ſi patris nomine. i. ſi tempore contractus scimus vterque, vel alterutra *hic, & ſ pro empt. l. ſ. §. Celſus. in fin.* & superantibus enim scientia patris non nocet. Sed quidam hunc casum non approbant: quia filij scientia non nocet, scilicet tantùm patris ad vſucap. *arg. ſ pro empt. l. §. §. Celſus. circa prin.* ibi ſcitus dic vt *l. de adi. edic. l. cum mancipium.* & sic ad hoc facit *l. de conuenien. empt. Lin huiuſmodi. & ſ pro empt. l. §. ſ. ſeruus. & ſequen. & l. de lib. cau. Lineā. §. fin.* Sed arg. contra. *ſup. de iur. & facti ignor. l. neceſſe.*

Ipſe. [r] CASTR. Arrogauit Titium in filium meum non præsente principe: & ſic arrogatio non tenet. nunquid per illum Titium adquiritur mihi ex re mea? dicitur quòd non: hæc ſcitus & illorum hominum eorum tamquam ſeruum: nam per eum mihi quæritur. & quæ ſit ratio diuerſitatis dicit. [CONSTAT.] Rem alienam mihi hoc ſciens vendidisti, tandem tempore quo tradebat, ſeruitium nō habens hoc tacuit. dicitur quod inſpicitur tempus traditionis & ſic res mea fit, ſed qualiter vſucapiam: dic contra credinonem. [EVSI POSSESSIONIS.] Licèt aliàs tempus poſſeſſionis inſpiciatur vt tunc poſſeſſor debeat habere bonam fidem, quo incepit poſſidere: tamen aliquando fallit: vt ſi emi ancillam à non domino bona fide, quæ ancilla peregrauata eſt facto: tempore quo peperit, ſciui alienā. nam hanc mala fides ſuperueniens nō nocet mihi in poſſeſſ. huius partus, & in vſucap. idem in ſeruo quem bona fide poſſiebā & vſucapiebam, ſi interim captus ſit ab hoſtibus, & inde reuerſus: & nunc incipiam habere malam fidem: quia non nocet mihi hæc mala fides. [NONDVM. Sicut teſtatore huc cuius ſeruum emit rem à nō domino: & interim teſtatur decedat: licèt condemnandus adeatur hereditas, tamen interim cedit tēpus ad vſucap. complēdum. [FIDEIVSSAM.] filiuſta. emit rem à nō domino: eandem factus fui iuriſperit, & ignorabat hoc. nunc tradita eſt ſibi hæc res. dicitur quòd vſucapiet. [IVRE DICENDVM.] Dic caſum huius reſponſi vt in gloſſ. quæ incipit, *empram*, &c. [NON MVTAT.] Tu obligaueras Titio rem. licèt iſtam rem vſucapiam, non tamen noſtitur hypotheariam: ſicut alias vſuca ponitatis non tollit vſufruc. perſecutio, & & in noſtro caſu. [EIVS. C. VI.] Vſucapiens ſacras eſt furioſus. vſucap. nihilo minùs procedit. [SI CVM APVD HOSTES.] Pater aut dominus capitus ab hoſtibus eſſi interim filius

a Alt. initio quod non valuiſſe ſolo tempore ſed diuitis vsucapiatur aliquo ex aquitate, aque exceptio. nis actio ſupplet in cap. non poſſunt de regul. iur. 6.

b Liberat frequēter data non exiſtentem ex hoc ſequitur, quod non teneat mancipatus: quia ſua non intereſt amo mihi quod non ſe mea ex. & hinc ſtatuendi adhuc. Secundò, pone quem vt eligat liberum: non obligari ipſe iure, ſed ope exceptionis, vt in *Inſt. de fideiuſſ. ſed ſup. qui & quib. Inſt. iur.* Sola ſecundò quæritur, aliud [p] in libertate pro qua fi eam dat non obligatur: aliud in his contractib. Vel dic vt ibi. 4. Item argumen. contra. *ſ. de hered. inſtituen. l. ſi alienum. j. reſpon.*

c Pontifex [f] & ſeruit. diffe. rentia.

d A Vegetio non ſic quæ non ſit eorum poſſeſſio, per vſucapionē adqui. ritur.

e Poſſit dicere impugnare ea quæ regulariter poteſt.

f Poſſit dicere in præſcriptionibus etiā ex titulo qui ſibi ad dominij tranſlationem eſſet ſufficiens: & ſi dicat, & tamen ſcit rem alienam, ſup. de præſcr. 30. vel 40. ann. l. vnic. 3 num. 9.

a ¶ *Postliminio.*

a ¶ *Postliminio*, quem dominus putatiuus possidebat & vsucapiebat: sed licet interrupta sit possessio & vsucap. & non aperiat postliminij fictio ad possessionem, quasi non sit interrupta: tamen propter bonam fidem quam habui aliquando in seruo antequam caperetur, & nunc videor habere bonam fidem, licet malam habeam. nam semper mihi fingit eum habere malam, qui habet bonam, secundùm Ioan. & idem dicas secundum Azonē de peculiaribus quę possidebat & vsucapiebat dominus ignoratis: & tempore mortis nis seruū habet dominus malam fidem: nam inspicitur principiū c. & est speciale in seruo, & eius peculio, aliàs contra. *C. ad l. fi. in §. fi. quo bona. & facit C. tit. l. fi. de ser. § pen & ff. ad l. fi.* a. Fingit ius ad antequam cum habere malam fidem qui bonam habet.

b ¶ *Hereditarii*. scilicet seruus.

c ¶ *Datum est*. vt *ff. ad l. aquam*. ACCVR.

d ¶ *Hereditarius*. nunc scilicet, non tunc cùm emit: sed videbat dominus: aliàs si nunc emit, tempus adire hereditatis inspiciuntur *ff. ad l. fin. & fin.*

e ¶ *Comparatio*. & per traditionem accepit.

f ¶ *Defunctus*. qui erat. ACCVR.

g ¶ *Caperat*. per se ipsum.

h ¶ *Singulari*. aliàs de bonis communi: vt *C. end. l. fine. & ff. ti. end. rerum. § Cabro.*

i ¶ *Ignorare*. quia ignorabat d patrē mortuum.

k ¶ *Cur non capiat*: vsu. quasi dicat, concedendum est quòd vsucapiat, *quomodo*, &c. & allegat rationem quare videbatur cōtra. sed non est. Sed certè imò videtur contra: vt *supra eod. l. fi fur. §.* 1. Sed, ibi in isto erabit, hic in facto: quia non putabat se patremfamil. Vel illud est cùm putabat: quia sibi nō licere, id est esse licitū. hic verò non putabat esse illicitum. *arg. l. de publ. Lucrogatorium. §. fin. & ff. de fundando.* Vel ibi in re quæ vsucapiebatur: hic in persona vsucapientis. Vel ibi nec sibi nec alij licuisse posse: hic aperte ish. fin. alij.

l ¶ *Per errorem*. facti, non iuris, qui e vsucapioni non prodesset: vt *l. ea. l. sumptum.*

m ¶ *Arbitratur*. quia credit se filiumfamilias.

n ¶ *Non possidet*. ipse per se sed pater per eum: vt *supra tit. ff. possessi. §.*

o ¶ *Idem dicendum*. vt vsucapiat.

p ¶ *Emptam*. per patrem à non domino: non tamen traditam ei: sed filius fuerit insita opinione ductus dum ignorat eam in hereditate patris defuncti traditam: & sic per hæreditatem ad se peruenisse, vsucapiat quidem tit. pro emptore: quia scit defunctum emisse, & putat eis traditam non leui præsumptione fuisse.

q ¶ *Non leui*. idem ff. Iesi, secundum Hug.

r ¶ *Non mutat vsucapio*. stricte pro triennio accipe, secus in præscriptione: vt *C. ff. adue. cred. l. fi. & §.*

s ¶ *Non possit*. per vsucapionem proprietatis: vt *supra de vsufr. Trad. Lucam. & proprietarius*. ipse autem vsusfructus per § se etiam non potest vsucapi, cùm incorporalia sit: vt *supra de servit. l. seruitutes.*

t ¶ *Possit*. longo tempore. vsucapitur ff autem tanto tempore cuius non exstat memoria k.

u ¶ *Coniungitur*. vt *l. & § de pign. l. i. § cùm tradidit. & die* vt ibi. *& C. de pign. l. si seruus. & facit § pro herede. l. § in prin. &* argum. contra. *l. de ff. usufruct. leg. l. §.*

Nouum.

x ¶ *Asserat*. hæc enim non debet esse: vt *ff. de parricidiis. Ispum. in fin.*

y ¶ *Vsucapionem*. vt *& supra ex Iauolenum. § fi seruus. & ff. ti. l. fi qui animo.*

z ¶ *Tenere*. patri vel domino.

dit: vtilitate suadente relictum * est, ne languor animi damnum etiam in bonis adferat *, ex omni causa implere vsucapionem ?.

Quod à tempore captiuitatis ex causa peculiari emitur, præscribitur: secus si ex causa dominica, sed tunc patre defuncto sibi filius per fictionem per seipsum præscribit. BART.

7. ¶ Si cùm apud hostes dominus aut pater agat, seruus aut filius emat, an & ¶ tenere a incipiat? Si quidem ex causa peculij possedit, vsucapionē inchoari b: nec impedimento c domini captiuitatem esse, cuius d scientia non esset in ciuitate e necessaria. Si verò non ex causa peculij comparesse: vsu non capi, nec iure postliminij quæsitum intellegi f: cum priùs esset g, vt quod vsucapti diceretur, possessum foret h. Sin autē pater ibi decesserit: quia tempora captiuitatis ex die quo capitur, mortis iungerentur: poterit filium dici & possedisse i sibi, & vsucepisse intellegi.

Loca publica, aqua inorgentium occupanti concedebantur, longo tempore post acceptationem non præscribebatur quo minus cessante occupatione redeam in pristinam causam, & iterum concedantur occupanti. BART.

XXV. IDEM *libro decimo Responsorum.*

PRæscriptio longæ possessionis ad obtinenda loca iuris gentium publica * concedi k non solet, quòd l ita procedit, si quis ædificio funditus diruto m, quod in littore posuerat n aut o deseruerat p ædificium: alterius postea eodem loco extructo occupantis P datam exceptionem q suis velit ibi ædificare, bene possit nec Titius poterit impedire dicens quòd præscripsisquia non est verum, bene si Titius piscatus fuis longo tempore in quodam loco fluminis, nam non poterit præscribere, nec prohibere aliam quò minus possit piscari. [POST MORTEM.] Mortuo domino fictus eius emit rem à non domino ex causa non peculiari, dicitur quòd vsucapio incipiat tempore quo adibitur hereditas. FRANCISC.

i ¶ *Publica*. id est, communis: vt in exemplo patri. *ff. & Institut. de re. diu. §. §.* idem tamen in publicis: vt *supra eod. i. vsucapio.*

k ¶ *Concedi*. quia non possunt præscribi r.

l ¶ *Quod*. id est, quæ quæstio, vel huius rei exemplum non autem dicas, quæ præscriptio.

m ¶ *Diruto*. vt in priùs tam speciem redierit: vt *& T. de re. diu. Lin tantum. & Tit. § quod in littore.*

n ¶ *Posuerit*. ædificando.

o ¶ *Aut*. pro &.

p ¶ *Deseruerit*. & de nouo.

q ¶ *Datam exceptionem*. à iure fellicet s. vel xx. anno. & dic exceptionem, id est, præscriptionem agendo in rem & non possidet: vel exceptionem, si possidet. aliàs opponat prior possessor qui nunc destituerat: nam non potest: vt ibi & statim subiicit. Sed contra ad sequentem casum *de diuersis locis infra de diuer. præscri. §i quis quam.* Solu. hic non erat in possessorio ibi &c. Vel hic sola præscrip. ibi præscripe & rescriptum principis. *arg. C. de fundis patrimo. l. fin.* Vel solue vt ibi.

2 ¶ Oppo.

a Filio postliminij non aperitur nisi possessionem interrupta, vt quæ non interrupta videatur.

c Principium inspicitur.

d Error inducit finem vsucapionis & titulū habet.

e Vsucapioni non prodest error iuris.

f Vsucapionem proprietatis nō incipiat vsusfructus, & fit vsucapio proprietatis duntaxat vsusfructus & hypothecaria.

g Vsucapi per se vsusfructus non potest.

h Præscribi incorporalia? *Cuia. l. 7. C. de præscript. long. temp.*

i Vsucapi vsusfructus potest tempore cuius non exstat memoria. vsurpatio. *Glos. l. seruitutes. & Cabo ff. eo.*

k Præscribi r fluuiatilia possunt.

l Dignoria & dominij nulla inditia.

* Sic Flo. sed redditus in margine. & vulg. corrupta.

f vt supra.

g Vsucapio in prædiis esse potest.

* Sic Flor. sed videtur sic legendum: ceterùm differentia aliorum patet eadem loco exercito occupanti.

r Præscribi nō possunt loca nec proprium publica. *Odofred. Lucas.* habent flumen in terra sub aqua quod impetu fluminis vel aliter defluxum sit, & non denuo redeatur, præcise possessio, vnde ff. quod cautionē id requirendum vt in casu inhibitorum defluxū est, prout sit expositum in publicum instrumentum confectum, & mulctatione alias retinendi ad retinendū magis possessionē cautio est vt patet Bartolus. *Ripa. vs. Capiā cautio 233.*

480/C.IV.K.5-3, 485-486
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

opponat [a] : vel si quis quòd [b] in fluminis publici diuerticulo solus pluribus annis piscatus sit, alterum eodem iure prohibeat.

In adquisitiue per seruum hereditatem hereditate iacente, non ex causa peculij à defuncto concessi, sed volenda peculium sibi constituere, de re non incipit vsucapio nisi post adiatam hereditatem. PAVL.

1. ¶ Post mortem domini seruus hereditarius [c] peculij nomine rem cœpit tenere. Vsucapionis primordium erit tempus hereditatis [d] aditæ. Quemadmodum etenim vsucapietur, quod antè defuncto non possessa fuit?

PRO SOLVTO.

TITVLVS IIII.

Cùm detur res in solutum ex causa qua non cadit in titulum specialem, vsucapitur titulo pro soluto. PAVLVS.

I. HERMOGENIANVS *libro quinto iuris Epitomarum.*

RO soluto [e] vsucapit, qui rem debiti causa recepit. Et non tantùm quod debetur [f], sed & quodlibet pro debito solutum [g], hoc titulo vsucapi potest.

Procurator adquirit domino ignoranti possessionem, non vsucapiendi conditionem. PAVL.

II. PAVLVS *libro tertio ad Neruium.*

SI emptam rem mihi [h] procurator ignorante me meo nomine adprehenderit, quæsitæ possideam eam, non vsucapiam [i], quia vt ignorantes vsucepimus, in peculiaribus tantùm rebus receptum est [k].

Titulo pro soluto etiam putativus præcedit vsucapio, non sic titulo pro emptore. Item in primo sufficit bona fides tempore traditionis, secundò etiam requiritur tempore emptionis. PAVL. DE CASTRO.

III. IDEM *libro secundo Manualium.*

SI existimans [l] debere [m] tibi stradam: ita demum vsucapio [n] sequitur, si & tu putes [o] debitum esse. Aliud si putem [p] me ex causa venditi teneri, & ideo tradam. hic enim nisi actio [q] præcedat [r], pro emptore vsucapio locum non habet. Differentiæ causa [s] in illo est, quòd in cæteris causis [t] solutionis [u] tempus inspicitur [x], & quo † soluitur [y]: nec potest pro emptore vsucapere qui non emit, nec pro soluto [z], sicut in cæteris contractibus.

Res pignorata, creditori subrepta per debitorem, efficitur furtiua & inusucapabilis respectu creditoris seu domini sui: vtrum tamen purgatio fieri in potestate creditoris reuertatur. PAVLVS.

[a] ¶ Opponat quasi dicat, non potest.
[b] ¶ Quòd. id est, quia.
[c] ¶ Hereditarius. id est, hereditate iacente. ACCVR.
[d] ¶ Hereditatis. adhæc & apprehensæ possessionis. sic quæ vsucapitur vt *Titulo* j. *I. Pomponius.* §. *quæsitum.* & *ff. de usucap. & obligat. qui à seruo.* ¶ Sed contra. *ff. eo. Iungitur. secundum.* Sed ibi ante cœperat possidere: vt hic not. 1. Item contra. *ff. de usucap. I pen.* Sed (a) peculiaribus ibi dicit: hic de nouis ibi peculium obtinentibus: eâm alia non habentibus aliquid in peculio: vende idem quod in dominicis censetur, nam & dominicæ sunt. & facit *Cod. de temp. in integ. restit. Lex quædam ff.*

[e] ¶ *Pro soluto.* Si quid ex stipulatu debetur, vel aliqua cõtractu innominato: illud solutum vsucapitur titulo pro soluto quòd si debetur ex aliquo titulo, qui inter titulos vsucapionis numeratur, vt ex causa legati vel simili, vsucapitur eod. titu. & tit. pro soluto. & sic etiam ex diuersis causis quisquis effecerit *Text. vlt. ff. de usucap. ex plurib.* & hoc siue vere sit tiu. siue creditur: nisi in emptione, vbi vera debet esse: vt *ff. l. vlt.* vel iustissima causa erroris vt *Text. l. Quod* vulgò.
[f] ¶ *Debetur.* præsentia modis fingebat gloss. notatis.
[g] ¶ *Solutum.* volenti creditori: non aliàs: vt *ff. de usurp. l. vlt. & ff. de usucap. quæ mala fide.* & ibi quod subditur, fieret fluuius accipientis, si esset damnis: ibidem & non est damnis, vsucapitur hoc titulo. & facit *ff. de legat. j. Cum inserta.* ACCVRS.
[h] ¶ *Mihi.* adquisitiue.
[i] ¶ *Non vsucapiam.* nisi fecisset: vt *C. de adquirend. possess. l. j. & Text. in l. possessor. §. fin.* ACCVRS.
[k] ¶ *Receptum est.* vt *Text. in l. Labeo. & Text. l. Iqui fundum. §. vlt. & l. 4. §. Celsus.* nisi ab alio possideatur: si eum qui quærit nobis peculiaritèr: vt *ff. titu. 19. Idem videtur. in fine.* & est ratio diuersitatis quia in vsucap. sic quæritur per procuratorem bona fides debet esse: ignorans: bonam fidem vel malam non habet. sed in peculiaribus causis publicæ vtilitatis est secus: vt *supra titu. 9. l. peregrè. §. quæsitum.* Item die idem siue filij siue serui peculium sic vt *ff. titu. 9. l. j. §. item adquiritur.* & largè: accipe peculium, vt ibi notati. ACCVR.
[l] ¶ *Existimans.* CASSI. Si credam me ex stipulatu vel ex alio simili contractu debere tibi rem, quæ non est mea, & tradam, ita demum vsucapis, si & tu pares tibi deberi. sicus autem si ex causa venditionis putem me tibi teneri tradere rem: & tradam, & non vsucapies, nisi vtrè vendiderimentes antè sufficit si credam me vendidisse, & non vendiderim. Et quare sic secus in venditione quàm in aliis contractibus, est: quia in aliis contractibus sufficit eum cui traditur res, habere bonam fidem tempore quo traditur, sed in venditione debet habere duobus respectibus bonam fidem: scilicet tempore contractus, & tempore quo traditur. quod autem in fine legis dicitur, expone vt in glo. FRANC.
[m] ¶ *Si existimans.* Assignat differentiam inter venditionem & cæteros contractus: vt in cæteris contractib. sufficiat putare debere ex contractu, qui non interuenerit, quem tamen credit interuenisse. Sed in venditione non sufficit putare deberi ex venditione, cùm & venditio præcesserit & hoc probat: quia cum debeat interuenire bona fides duobus temporibus, & tempore contractus venditionis & traditionis: hæc non possit intervenire nisi contractus esset: cùm aliis non sic. FRANC. ACCVR.
[n] ¶ *Debetur.* ex aliquo contractu præter venditionem, puta fundum ex causa stipu. vel dotis.
[o] ¶ *Vsucapio.* pro soluto.
[p] ¶ *Putem.* alias non vt *Titulo* j. *I. qui fundum. §. seruus meus. & §. pro suo. I. hæredem.*
[q] ¶ Sed hoc quod hic dicitur, videtur fallere quia etiam [b] fallit causa vsucapionè non patitur vt *infra. de usucap. §. error.* Respõ. hoc accidere iuste in eo me interuenisse. At illud idem est in emptione: vt *infra proxima. I. quod vulgò.* quod infra falsum negat. Sed die quod ibi iustissimus [c], vt in alieno facto. Sed aliàs qualis qualis [d] sufficit error vt *hic. & Text. in l. Item scimus. §. ult. hoc amplius. & ff. de dol. in l. Cesius.* & hoc patet vtra legem in aliis contractibus dicunt, putans vel similiter, & tantùm non interuenit sed quæ de venditione dicam, si ignorauit eandem emptis non tamen *Text. l. ij. §. in prin. & Iquod vulgò. & pro suo. I. hæredem.* ACC.
[r] ¶ *Putem* tempore traditionis.
[s] ¶ *Nisi aliter.* aliàs empto, & aliàs auctio, id est, emptionis vtrumque augeri, vnum ne alterum pereat.
[t] ¶ *Præcedat.* & tunc habeat bonam fidem. ACCVR.
[u] ¶ *Nisi empto præcedat.* Flor. actio, id est auctio. *Sic Pap. tit. 22. semper.* CVIAC.
[x] ¶ *Causa.* inter emptionem & alios contractus.
[y] ¶ *In cæteris causis.* id est contractibus: & inde actio vel obligatio procedit. ACCVRS.
[z] ¶ *Solutum.* id est traditionis.
[a] ¶ *Instituar.* vt *supra titulo j. §. si ut. & sina. & ff. titu. j. l. 4. in prin.* ACCVRS.
[b] ¶ *Solutor.* & sic duo tempora vt *ff. tit. j. l. 4. in prin.* & sic intelligo *Tale Publ. sed & §. sequ. I de pretio. ff. titu. 1. l. §. sicut. in prin.* In extraneis hæredibus tria: vt hi bona capax: vt *supra. contra Tale bonæ fidei. ff. titu. 3. l. 6. alienum §. in extraneis.*
[c] ¶ *Nec pro soluto.* f. possumus vsucapere, quam non eminus licet emisse credamus. Quod autem subiicit, *sicut in cæteris, &c.* est similitudo: per contractum: vt & aliàs *Tale arra. Idem accessare. §. omnibus.* q. d. possumus in cæteris. Vel die rectius sicut similem diximus ad id quod de stipulatione dixit: & sic non adpositionem dictum

[a] ¶ Vendentis & alienare cõtractum est firmum.
[b] Hic Pius. & Marcellus. sed in Vaticano aliter negatur, vt & paulo post. pro eadem lege. sunt qui existimant, addito. i. vere bonis. ego nihil mutat. alterum eli. sufficiens propter & traditionem.
[c] quod.
[d] Vsucapiendo pro parte vtere facile causa, quia & fit tuitus error.
[e] Error iustus dicam vt in fo. tio alterno
[f] Bonæ alias quales quales, alias iustissimæ.
[g] Traditis quæ soluit.
[h] In vsucapione rei quæritur per procuratorem bona fides esse debet. ad Ignotis bonam fidem vel malam non habet
[i] Bonæ & malæ fidei nichil aliquod est.
[j] Possessio large accipitur.
[k] Similiter pro accessione.

480/C.IV.K.5-3, 487-488
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

dictum referatur, sed ad illud, *fecerit*, &c. & ibi confunges illud dicat. Item quæritur quare secus in vendit. quàm alias? Respó. vt *l. ait. §. i. ff. de prine. dicta.*

Si quid eſt.] CAEVE. Rei furtiuæ non fit vſucapio, niſi perueniat in poteſtatem domini. hoc fallit in caſu. nam ſi obligaſti mihi rem alienam, & eandē mihi fubripiat: talis res non poteſt vſucapi, niſi perueniat in poteſtatem mei creditoris. FRANC.

a ¶ *Non poteſt. vt ſupra titu. 3. l. ſequitur. §. quod autem.*

b ¶ *Et contra.* fcilicet in caſu qui ſequitur.

c ¶ *In mutuum.* C. creditoribus & *C. pro emp. l. cùm ſic probatum.* Sed contra. *l. ait. §. ſi rem. & l. it. l. ſequitur. §. ſi vt.* Sed hic aliena, non debitoris eratio contrarijs erat debitoris: & plenè dic vt in d. *§. ſi vt.*

PRO EMPTORE.

PRO EMPTORE.

Poſſeſſor.] CAEVE. Fundum quem poſſidebas, petebam à te, cum eſſes condemnatus ad fundum reſtituendum, voluiſti libentiùs ſoluere æſtimationem rei, & ego ſponte accepi. dicitur quòd rem iſtam amodò poſſides titulo pro emptore. FRANC.

d ¶ *Obtulit.* non ex cauſa tranſactionis *, nam tunc non habet rei cauſam ab eo, & ſic non vſucaperet pro emptore vel pro tranſacto: vt C. de tranſact. l. ſi pro fundo.* ¶ Sed quare non fuit res ablata manu militari b, vt *l. de rei vin. l. qui reſtituere?* Reſpon. quia * alter fuit contentus rei æſtimatione: vt *in verſ. rei. l. quòd ſi poſſeſſor.* Vel dic quòd eras non poſſidebas, ſed * poſſeſſor dicitur, quia cùm * culpa, non dolo deſiſtes poſſidere, poteſt à poſſeſſore auocare: vt *l. de rei vind. l. ſi culpa.*

c ¶ *Poſſidere.* rem quæ non erat petitoris italiis ſtatim fieret eius, ſi res eſſet præſens: vt *l. de rei vind. Leuæ rui. & l. ſi res.* & facit *l. de Publ. libel. & §. ſi in d. l. l. iij. & l. de minil. l. ſi ſeruum. §. i.* ACCVR.

Pro emptore.] CAEVE. Ad hoc vt quis vſucapiat rem titulo pro emptore, debet in veritate emiſſe: nec ſufficit ſi credat ſe emiſſe cùm non emerit. Secundò dicit: ſi credo me tibi emiſſe rem tradendam tibi bona fide accipienti: vſucapies hanc rem titulo pro ſoluto. ſecus ſi tradam tibi ex cauſa vendi, quam credis inſtrumentiſſe cùm non inſtrumenterit. nam vſucapies titulo pro emptore, & eſt ratio diuerſitatis, quia in cæteris contractibus exacta venditione ſufficit tempore traditi habere bonam fidem. vade licet tempore ſtipulat. ſtipulator habeat malam fidem: ſi tempore traditi habeat bonam fidem, ſatis ſit vt ſic poſſit eam vſucapere. at in emptione duobus temporibus debet emptor habere bonam fidem, ſcilicet tempore contractus: item tempore traditionis. ſic ergo emptio debet inſtrumēnire, vt ſic poſſit vſucapere. ſed in noſtro caſu non inſtrumenit contract. emptionis. [SEPARATA.] Aliquando poſſideo, & non vſucapio: vt ſi emi à non domino ſciens rem eſſe alienam: & eſt mihi tradita. nam poſſideo, non tamen vſucapio. [SI SVB CONDITIONE.] Emi rem alienam à non domino ſub conditione. dicitur quòd interim, id eſt, antequam conditio eueat, non vſucapio. Secundò dicit: Pone quòd credo conditionē extitiſſe, quæ nondum extitit. eunquid vſucapiam interim? Et dicitur quòd non. ſic & ſi putem me emiſſe rem quam nondum emeram, non vſucapio. Tertiò pone quòd conditio extitit me ignorante: nunquid vſucapio? dicitur ſecundum Sabinum quòd ſic, inſpecta potius veritate quàm opinione. [SABINVS. Emi rem à non domino pro x. hoc pacto appoſito, vt ſi nō ſoluam præſtita x. in carniſpicium, ſit res inempta: & eſt mihi tradita res quæritur, quando incipiam vſucapere? & dicit Sabinus quòd tunc demum incipio vſucapere, quando pretium ſolui. poſtea loquitur auctor legis, dicens quòd dictum Sabini debemus intelligere quando in modum conditionis hoc pactionis fuerit appoſitum. [SI IN MINV.] Emi rem à non domino hoc pacto appoſito, quòd ſi alius offerret plus intra carniſpicium, ſit res inempta. dicitur quòd emptio dicitur pura, ſed reſolutur ſub condit. & ideò interim vſucapio. licèt quidam dicerent contra, ſed malè. Vltimò ponit ſimilem caſum: ſi emi rem à non domino hoc pacto appoſito, vt ſi mihi diſpliceritintra carniſpicium, ſit inempta. nam & hoc caſu vſucapio interim. [GVMSTICHVS.] Emi Stichum à non domino: & traditus eſt mihi Dama quem non emeram. dicitur

quòd non vſucapio Damam, cùm eum non emerim. [SED ET SI VENDERA.] Vendidiſti fundum intra cenos terminos, tandem tradidiſti mihi etiam vltra terminos. dicitur quòd totum vſucapio. [ITEM, Emi bona Titii, apud quem Titium erant depoſita mancipia Sempronij, tradita ſunt mihi bona Titij: & etiam illa mancipia quæ erant apud Titium depoſita. dicitur quòd illa mancipia non vſucapium titulo pro emptore. [TVTOR.] Duo erant tutores pupilli. vnus tutorum emit rem à pupillo quæ non erat pupilli, altero contradicente præſtante auctoritatem. quæritur quid hic emptor vſucapiēs? dicitur quòd ſic. nam aut emit plus quàm alius emiſſet: & tunc tacetur pupillus, cùm non ſit læſus. aut minùs deſit quàm alius dediſſet. & tunc aget pupillus contra tutorem auctorem. & etiam contra tutorem emētem ad. utile. perinde ac ſi tutor vēdidiſſet rem cuidam extraneo. [PROCVRATOREM.] Si procurator emit rem ab eo cui procurator vendente nomine domini dicitur quòd vſucapiet, quia procurator emit rem à non domino ex cauſa peculij, & bona fide. tandem dominus ſeruū emptā habere malam fidem. dicitur quòd vſucap. procedit. ſecus ſi à principio cùm ſeruus emptus poſſidere, dominus ſeruū habuerit malam fidem. nam vſucap. non procedit. Vltimò dicit: ſeruus emit rem à non domino, & mala fide: tandem iſtam rem dedit ſeruus domino ſuo ad hoc vt manumitteret: & manumiſſus eſt. dicitur quòd dominus ſeruū iſtam rem non vſucapit. [STAPVLIO.] Habebam rem alienam precario à patre pupilli. tandem eandem rem mortuo patre emi à pupillo quem credebam eſſe puberem, cum non eſſet. dicitur quod vſucapio inſpecta veritate, ſcilicet quòd hæc res erat aliena, non inſpecta opinione, ſcilicet credendo eum eſſe pupillum. Credebam autem licere de iure pupillum poſſe vendere ſine tutoris auctoritate. dicitur quod hoc caſu non vſucapio: quia iuris error nulli prodeſt. [SI AVRIOLO.] Rem quam poſſidebam, quæ tamen non erat mea, emi à furioſo bona fide credens eum ſanæ mentis. dicitur quod vſucapio. [SI RAM.] Rem alienam vſucapiebas bona fd. pro emptore. eam rem interim vendidiſti mihi ſciens non eam. dicitur quòd non vſucapiam. [ET IAM HEREDI.] Teſtator vſucapiebat rem aliquam. heres eius adita hereditate, & ante apprehenſam poſſeſſ. huius rei deceſſit relicto herede. dicitur quòd heredi poſtremi primi defuncti ad complēdam vſucap. proderit. [SI DEFVNCTVS.] Defunctus cepit vſucapere rem aliquam bona fide titulo pro emptore. licet heres eius ſciat hanc rem alienam: non impeditur proceſſus vſucapionis. & quod dixi in herede, idem in bona poſſeſſore ordinario, vel extraordinario. idem in eo cui reſtituta eſt hereditas defuncti ex cauſa fideicommiſſi, & in ſimilibus: vt eorum mala fides non impediat vſuc. recte à defuncto inchoatā. [EMPTOR.] Vſucapiebas rem alienam, & eam mihi vendis & tradis. tempus quo tenuiſti eam, mihi proderit in complenda vſucap. [SI REM ALIENAM.] Rem à non domino bona fd. emi, & eam vſucapio. ſi verus dominus eam à me vindicet, non interrumpitur per hoc vſucapio. & de hoc die vt in gloſſ. ſed pone quòd rei æſtimationem ſoluo vero domino. cauſa poſſeſſionis mutatur, id eſt, vſucapio ceſſat, cùm efficiar dominus. Idem ſi verus dominus eam mihi donet.

f ¶ *Cauſa emptionis.* vel * iuſtillimus error *vt l. ait. §. quod vulgò.* alias ſufficit qualis qualis.

g ¶ *Debeo.* nec alia cauſa quàm vendicionis. & ſic mutat cauſam.

h ¶ *Ignorans.* & iuſte tempore traditionis.

i ¶ *Vſucapio* pro ſoluto. vt *l. ait. §. fin.*

* Pone hanc cauſā emptionis, & iuſtiſſimum errorem.

480/C.IV.K.5-3, 489-490
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

tradam: non capies vsu a scilicet quia in cæteris contractibus sufficit traditionis tempus b. Sic denique, si sciens stipuler rem alienam c, vsucapiam: si cùm traditur mihi, existimem illius esse. At in emptione & illud tempus inspicitur d, quo contrahitur e. Igitur & bona fide emisse debet, & possessionem bona fide adeptus f esse.

Licèt quis habeat tit. & possessionem, non tamen propterea sequitur, ergo vsucapit: quia etiam requiritur bona fides. PAVL. DE CAST.

1. ¶ Separata g est causa possessionis, & vsucapionis h, nam verè dicitur quis emisse, sed mala fide; quemadmodum i qui sciens alienam rem emit, pro emptore k possidet, licet vsu non capiat l.

Pendente conditione emptionis non procedit vsucap. etiam si extitisse putetur. secus si extitisset: licèt extitisse ignoretur. BART.

2. ¶ Si sub conditione emptio facta sit, pendente conditione emptor non vsucapit m. Idémque est & si putet conditionem extitisse, quæ nondum extitit. Similis est enim ei qui putat se emisse n. Contrà si extitit, & ignoret: potest dici secundùm Sabinum, qui potius substantiam o intuetur, quàm opinionem, vsucapere p eum. q. est tamen non nulla diuersitas, quòd ibi cùm rem putat alienam, quæ sit venditoris r, affectionem emptoris s habeat. at cùm nondum putat conditionem extitisse t: qua si nondum putat u sibi emisse. Quod apertiùs x quæri potest, si cùm defunctus emisset, heredi eius traditur, qui nesciat defunctum emisse, sed ex alia causa sibi tradi, an vsucapio cesset.

Pactum legis commissoriæ, vel addictionis in diem, non reddit venditionem conditionalem, sed facit eam sub conditione resolui: ideò interim potest res vsucapi tit. pro empt. cùm adsit verus titulus. PAVLVS DE CAST.

3. ¶ Sabinus, si sic empta sit, vt nisi pecunia intra diem certum soluta esset, inempta res fieret y: non vsucapturum z nisi persoluta pecunia. Sed videamus vtrum conditio sit a hoc, an conuentio. Si conuentio b est, magis resoluetur c, quàm implebitur.

Ex venditione pura resoluenda sub conditione interim procedit præscriptio tit. pro emptore. BART.

4. ¶ Si in diem addictio d facta sit: id est, nisi si quis meliorem conditionem attulerit e: perfectam f esse emptionem, & fructus emptoris effici g, & vsucapionem procedere Iulianus putabat. Alij & hanc h sub conditione esse contractam. Ille i non contrahi k, sed resolui l dicebat. quæ sententia vera est m.

5. ¶ Sed & illa emptio pura est n, vbi conuenit, vt si displicuerit intra diem certum, inempta sit.

Si traditur altera res quàm empta,

a ¶ *Vsu.* supple, & hoc. l. quia, &c. & habes idem ff. tit. j. l. iij. & plené dic vt ibi.
b ¶ *Tempus.* l. accipientem habere bonam fidem, de quo statim dat exemplum: sic, &c.
c ¶ *Alienam* & sic tempore contractus habeo malam fidem.
d ¶ *Inspicitur.* vt habeam bonam fidem.
e ¶ *Contrahitur.* ¶ Sed cur in emptione vtrúmque tempus inspiciatur, in alijs traditio tantùm? Resp. vt ff. eo. tit. §. l. s. §. quæ ratio non valet: vt ibi dixi. Quare dic vt ibidem quia frequentiùs b sit hic contractus. arg. ff. *de pactis. l. aut facta. §. fin.* nam & excep. non numeratæ pecu. tempus datur, quod nō datur confitenti ex alia causa, quia frequentiùs fit in ea causa mutui confessio. Vel dic subtilius vt no. ff. *de vsucap. l. Celsus.* ACCVRS. Dic secundum Bart. quòd in *l. Celsus.* nil dicitur de ratione: sed facit ad dictum. Item hic accipe emptionem strictè: secus in datione in solutum, quæ similis est emptioni, vt in litis æstimatione. arg. ff. *eo. tit. j. l. iij.*
f ¶ *Adeptus.* alias nisi emisset, nec bonam nec malam fidem posset habuisse.
g ¶ *Separata.* non sequitur: possides, ergo vsucapis.
h ¶ *Et vsucapionis.* quandoque c enim aliquis possidet, & non vsucapit: quia mala fide, vt subiicit. vnde solum in princ. bona fides exigitur vt *Cod. de vsucap. transfor. l. j. §. hoc præsidio.* quandoque contra: vt ff. *eo. tit. l. rerum mixtura. §. Labeo. & l. insulæ. §. cum.* licet regulariter contra: vt ff. *eo. tit. l. fin.* Item est sic: quia sicut proprietas d & possessio sunt separata: vt ff. *de adquiren. poss. l. naturaliter §. j.* ita & vsusfru. e & pos. *vt eo. tit. l. permissio.*
i ¶ *Quemadmodum.* exemplificatiuè ponitur.
k ¶ *Pro emptore possidet.* sine effectu, vt subiicit: sicut f testamentum falsum est testamentum: licèt sine effectu: vt ff. *quemadmodum testa. aper. l. iij. §. testamentum. & infra de verbor. signif. l. Paulus respons.*
l ¶ *Licet vsu non capiat.* pro emptore: licet pro suo interdum vsucapiat: si dum traderet rem venditor, eum emptoris facere voluntatem, quod nisi contrarium liqueat, omnino credetur: vt ff. *de iure do. l. dote fructus in fin. & l. sed nisi. & j. pro don. l. j. & tit. pro suo. l. j.* R.
m ¶ *Non vsucapit.* g licèt tradita sit ei res: vt & ff. *de periculo & commodo rei vend. l. quòd si pendente. §. j. & de in di. addic. in princip.* R. dicit pro suo interim vsucapi. quod non placet: vt j. *pro dote. l. si æstimata.* & deficiente conditione fit accessio prioris emptoris ad venditorem: vt ff. *de adquirend. poss. l. Pomponius. §. si is.* nisi malam fidem habuit emptor cùm accepit: vt j. *eo. l. §. fin.* quo casu nec prima venditoris cum vltima forte coniungitur: cùm debeat esse continua: vt ff. *de vsucap. l. iij.*
n ¶ *Se emisse.* quo casu non est iustus, nedum iustissimus error in facto. *l. Iustus. j. pro suo. l. si ab eo. & secundum j. eo. l. quod vulgo.*
o ¶ *Substantiam.* id est h veritatem: quod est no. sic ff. *de adquirend. hered. l. cùm quidam. §. quod dicitur. & infra eod. §. si à pupillo.* AZO.
p ¶ *Vsucapere.* supple sicut inspicitur veritas vbi emit emptor rem quam credidit alienam cum sit venditoris: vt ff. *de iuris & fac. ignor. l. regula. §. qui ignorauit.* & hoc subaudito bene sequitur, *ast tamen.* &c.

q ¶ *Tamen.* qui non credit conditionem extitisse quæ extitit.
r ¶ *Venditoris.* vt in casu glo.
s ¶ *Emptoris.* & ideò transit dominium propter domini voluntatem. Sed videtur non transire, sicut non transit in accipientem indebitum scienter: vt *supra de condic. fur. l. quoniam. & infra de fur. l. falsus. §. j. & §. sed & si is.* quæ sunt contra. Sol. plus delinquit qui a sciens indebitum accipit, quàm qui à domino quem non dominum putat, accipit: cùm hic ei patrocinetur veritate non fallit dantem, nec fallitur: cùm sibi sciens debitum capere crediderit. at in contrarijs simul veritate & iusta præcedente causa ex bona fide & dantis voluntate destituitur is qui accepit sciens indebitum.
t ¶ *Extitisse.* quæ extitit. ACCVR.
u ¶ *Quasi nondum putet.* ex quo videtur Sabinus malè dixisse quod quidam dicunt, & pro eis est quòd hic dicitur, & quod j. proxi. §. & ff. *de condit. & demon. l. multum. & ff. eo. tit. l. si fur. §. j.* Tu dicas secundùm M. eum bene dixisse, quamuis sit diuersitas in affectione ementis.
x ¶ *Quod apertiùs.*
¶ Sed quare apertiùs? Respon. quia hic habet affectionem, & rem adquiri putat licet non ex venditione quæ verè intercesserat: ar. ff. quando credidit non extitisse conditionem quæ extitit: nec emptoris affectionem, nec aliam habet. Sed huic quæstioni quando fuit tradita heredi non respon. hic. sed tu dic secundum Ioan. quòd cessat vsucapio: cum traditionis tempore debeat bonam fidem habere, *vt in pr. ar. huius legis.* sed nō potest habere bonā fidem: quia ex ea causa non putat sibi tradi. Item ad b hoc vt quis vsucapiat, debet eod. tit. credere possidere, quo vsucapit: vt *infra pro derelicto. l. iij.* Nec obst. *supra de vsucap. l. nunquam. §. fin.* quia ibi defuncto fuit tradita, hic heredi. Alij dicunt non cessare, arg. *supra proxi. §. & ff. de adquirend. re. domi. l. cùm in corpus.*
y ¶ *Fieret.* & ita sub pacto legis commissoriæ.
z ¶ *Vsucapturum.* statim hoc determinatur. & sic non est contra. ff. *de lege commiss. l. j.*
a ¶ *Conditio sit.* vt vendo si solueris tali die.
b ¶ *Conuentio.* vt vendo, sed fiat inempta si non soluas tali die.
c ¶ *Magis resoluetur.* Vide scripta *ad tit. Cod. de pact. inter empt.* CVIAC.
c ¶ *Implebitur.* & sic procedit interim vsucapio: vt in sequenti casu. si verò conditionalis, tunc non: vt ff. *eo §. j. sub conditione.*
d ¶ *Si in diem addictio.* l. e venditio sub pacto addic. in diem.
e ¶ *Attulerit.* supple, fiet venditio, secundum Azo.
f ¶ *Perfectam.* nunc respondet.
g ¶ *Effici.* si alius non afferat meliorem conditionem aliàs redditur ff. *de in di. addic. l. item quod dicitur.* Sed in commiss. dic vt ff. *de leg. com. l. iiij. §. sed Iulianus. & ff. proxi. §.*
h ¶ *Et hanc.* non solùm in superiori casu de commissoria.
i ¶ *Ille.* scilicet Iulianus.
k ¶ *Non contrahi.* s. sub conditione.
l ¶ *Resolui.* sub conditione.
m ¶ *Vera est.* vt & ff. *de in di. addic. l. quotiens. & l. vbi.*
n ¶ *Pura est.* vt *supra de contrahen. empt. l. iij.* Non ergo semper hæc dictio si d, facit conditionem: vt & ff. *de tuto. l. maio. §. hanc autem.* Sed certè hic facit resolutionem conditionalem, non conditionem,

a Emptio rei suæ non valet.
b Hanc rationem Bartolo displicere, quòd & quid in frequentibus facilis toleratur error. Ideoque reprobata illa ratione, Iacobus de Arena putat id ideo fieri quòd facilius toleratur error nequod emittatur quàm vt quis quid inferat.
c Non omnis qui vsucapit qui possidet.
d Proprietas & possessio separantur.
e Vsusfructus & possessio separantur.
f Testamentum falsum, etiam testamentum dicitur.
g Titulus conditionalis non pendens ad præscriptionem aut conditionem euenta vt hæc ... ad conditionis euentum præscriptionem.
h Substantia pro veritate.
a Sciens indebitum accipere grauius, quam existimans se accipere à non domino accipere.
b Vsucapere volens credere debet se eo titulo possidere quo vsucapit.
c Addictio in diem quid.
d Si, dictio non semper facit conditionem.

480/C.IV.K.5-3, 491-492

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-3, 493-494

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

modis fiebat. C. eod. l. fin. Vel ibi sciebat * emptor pupillum. Item ego aut pupillus ipse possidebat, aut non, sed fi non, nec ista causa poterit praestare: ut C. de adqui. possess. l. cum nemo. si possidebat, transferre poss. non poterat: ut S. de adquirend. poss. l. possessionem & de adquirend. re dom. pupillus. quae lata contra. Item ego ipse non amittit, ergo nec alius capit, ergo nec vsucapit: ut S. ut. in. l. fine? Respon. non pupillum, sed emptorem possidere vt precarió à patre pupilli & tamen ista non praestat causam vsucapiendi: ut S. uti. q. l. non solum, §. quod vulgò. secundum Azo. Vel dic quod malidie est tumor. Vel dic quod non amittur ex ista traditione, vt ibi sed ex eo quòd emptor possidet & contrectat: ut S. de adquirend. poss. l. fi rem.

† Sic Hac. quidam tamen aiunt ea esse hoppositia. & contra l. sed vbi. §. Marcellus, for pro ea poss. † Tradere & posse possidere & desinere differunt.

Vel hic provisum pubertati, ibi non. Vel aliud * est tradere, vt hic: aliud nolle possidere, & desinere: vt ibi. arg. supra de adqui. poss. l. fi § quòd fi feruus.

a ¶ Quem habuerunt. & sic est error gratis.

a ¶ Diuinum vsucapionem seq. Nam in facto erras. Vide scripta ad l. 9. supra de iur. & fac. ignor. CUIAC.

b ¶ Nisi plus. aliàs est non aliàs sine non.

c ¶ Sic in re plus enim est quòd res est aliena, quàm opinari eū esse pupilli, vt S. ea. §. fi sub conditione. & S. de mu. vendit. l. fi pater. §. quaeritur. Aliàs * est non, hoc modo, non plus est in re, scilicet quòd ille est pupillus, † quàm in aestimatione. quòd credimus patere & tunc est sic. S. de adquiren. hered. l. qui pater. & sic duo erant hic errores: primus de rei dominio, secundus de errore.

† Plus in re quam in existimatione ea sic, & quomodo.

β ¶ In re quàm in aestimatione. Plane legēd. vt hic plus sit in existimatione quàm in re. Vide not. in Lu qui pruden. S. de adquir. possess. & scripta ad Regulam. supra de iur. & fac. ignor. CUIAC.

d ¶ Non capiet vsu. vt C. si quis ignorans rem mi. l. j. & C. eod. l. fin. ACCVRS.

e ¶ Nulli prodest. vt S. de vsucap. Longissimam. Sed certè & si pubertem putem, possum in hac errare: vt si eandem possel. sine decreto alienare: quod non potest. ad quod die vt notani infra pro donato. l. fi vir vxori.

f ¶ Emere. * rem quam possidet: nam possessionem transferre non potest, sicut nec pupillus sine tutore.

g ¶ Capere. pro emptore. nam de eo titulo tractat. Azo.

h ¶ Prohiberi causa. locus de rigore: quia non est contractus desciente consensu. & facit S. de usufru. l. fed & si papillus. §. fin. Sed contra S. ex Lucio Titio. Solue vt ibi.

i ¶ Publiciana. Imò competitor. S. de Pub. l. nam qui à furioso. quae est contra. Solu. vt ibi.

k ¶ Nec Publiciana competit. Actio possessionis. Constantinus hoc verbum Publiciana non agnoscit, sed pro eo possessionis actio legit. nam veritè dicit vtrumque esse. Vide scripta hic. CUIAC.

k ¶ Si eam rem quam pro emptore. idem in quolibet alio tit. vt S. de adqui. poss. l. Pompo. in fin. licèt alij dicant secus: & idem quod in herede: vt S. fi defunctus.

l ¶ Nam si. nisi alias in medio possederit: vt S. de vsu. Legati nam heredis. §. fin.

m ¶ Scit alienum. & est ratio: quia & si heres non adisset, hereditas * compleret vsucap. vt S. tit. fi. l. antequam. §. vacuum. & quia est eadem persona: vt in Authe. de inoffic. te. & contra si

berem * esse putem: dicimus vsucapionem sequi a: vt hic plus b sit in re c quā in existimatione β. Quòd si scias pupillum esse, putes tamen pupillis licere res suas sine tutoris auctoritate administrare, non capies vsu: quia iuris error nulli prodest d.

16. ¶ Si à furioso, quem putem sanæ mentis, emero e: constitit vsucapere f vtilitatis causa g me posse, quamuis nulla esset emptio: & ideo neque de euictione actio nascitur mihi, nec † Publiciana h competit γ, nec accessio possessionis.

Bona fides auctoris non prodest singulari successori habenti scientiam rei alienæ: secus in successore vniuersali. BART.

17. ¶ Si eam rem quam pro emptore vsucapiebas, scienti mihi alienam esse vendideris, non capiam vsu.

18. ¶ Etiam heredi vlteriori defuncti possessio proderit quamuis medius heres possessionem eius nanctus non sit i,

Ibi vsucapietur res, scilicet si de familia incepta est vsucapere: quia sui sibi tradita. secus si non incepta est, quia fuit tradita heredi male β. licet defunctus eo bona fide emisset: quia non incheauit vsucapere. PAVL.

19. ¶ Si defunctus bona fide emerit, vsucapietur res, quamuis heres scit alienam * esse. hoc & in bonorum possessore †, & in fi deicommissarij quibus ex Trebelliano restituitur hereditas, certisque * prætoriis successoribus obseruatum est.

20. ¶ Emptori tempus venditoris ad vsucapionem procedit.

Per litis contestationem non interrumpitur vsucapio triennij: & ex duabus causis se non compatientibus res non potest possideri. BART.

21. ¶ Si rem alienam emero: & cùm vsucaperem, eandem rem dominus à me perierit, non interpellari vsucapionem q meam litis contestatione. sed si litis æstimationem sufferre malueritr, ait Iulianus causā possessionis * mutari ei qui litis æstimationem sustulerit: idemque * esse si dominus ei qui rem emisset à non domino, donasset. eáque sententia vera est.

III. VLPIANVS *libro septuagesimoquarto ad Edictum.*

Litis æstimatio similis * est emptioni.

Mala fides in parte impedit vsucapionem alterius partis, si est vicaria ratione loci & quoties alias secus.

PAVL. DE CAST.

IIII. TAVRENTINVS *libro secundo de re Plautia.*

EMptor fundi partem eius alienam non † esse ignorauerat *. Respondit, si, nihil cum ex eo fundo longa possessione capturum. Quod ita verum esse existimo, si quæ pars aliena esset in eo fundo, eā emptor ignorauerat ‡. quòd si certum locum esse sciret, reliquas partes longa possessione capi posse non dubito.

1. ¶ Idem iuris est si is qui totum fundum emebat, pro indiuiso partem aliquam alienam esse

defunctus sciit heredi quamuis bona fi. nocerit, licèt à se velit incipere: ut *infra de diuer. præscript. l. cùm heredes.* ¶ Quis * ergo pro hærede vsucapit? Respon. heres in re quam defunctus bona fide possedit. ¶ Et NOTA. punitis separati b causam successionis vniuersalis & singulatis: vt *hoc & infra eo. de vsucap.* ¶ *Item na. & supra eod. l. §. fi eam rem.*

a ¶ Tussione. ordinatio: vt habeat locum sequens litera.

b ¶ Caterùm. qui habere septimam bon. poss. cernit. vt *infra eo. de bo. poss. § septima.*

c ¶ Emptori. facit *infra eo. § item.*

d ¶ Vsucapionem. rei mobilis: secus de præscriptione in immobilibus. C. de rei vendi. Item hoc quòd ad cursum: secus quò ad effectum: vt C. de rei vendi. l. fi poss. acceptum. Sed hodie videtur interpellari etiā quo ad cursum. Cod. de annal. excepta. l. ut perfectos. secundum Imā. M. Sed secundum Imā. illa in quatuor casibus loquitur: vt *eod. l. fi post acceptum.*

e ¶ Vsucapio ar & quomodo interpellet. Litis contestatione & sola citatione vide hic *apud Bar.*

e ¶ Vsucapio est & quomodo interpellet. Litis contestatione & sola citatione vide hic *apud Bar.*

f ¶ Mobilium. pro re quam creditam à non domino, & vsucapiebam.

f ¶ Causam possessionis. id est, datus quod est effectus possessionis. id est, vsucapionem. nam primo vsucapiebāmus non, cùm factus fim dominus, si res pretiosa est: vt *supra de rei vindic. l. Lucius.* & *Lucius* sciens. Sed autem poss. constat quia mihi non mutatur, imò & priori causa retinuo: vt *supra de adquirer. possess. l. ij. §. ex pluribus.* quæ est contra.

g ¶ Idèo quia. vt C. cessat poss. manetur præsidio modo.

h ¶ Litis æstimatio simile. vel vt ¶ hic dominus si res est pretiosa: vt S. de rei vend. vt *supra eod. l.* Item vt competat Publicior *supra de Publi. l. fed & si res. § fin.* Item vt de euic. tenetur. *vide hic, & supra rerum amo. l. fi propter res. & arga. infra qui. ex caus. in poss. ea l. Sed.* Sed non cauetur de euic licèt teneatur, vt dicit *ut supra de rei vindicat. ea. dixerit. § prima & supra de condic. furt. l. fi seruum. §. cauere.* Sed quidam dicunt eum non teneri de euic. *arga. C. de transact. l. fi pro fundo.* sed certè hic non est transactio. Item facit *supra commun. l. si ex certa. §. 1. & supra de euic. l. fi seruus vend. §.* Sed arga contra. *c. de fur. fugit. mancip. in fin.* ADDITIO. Die secundùm Bar. quòd ibi soluti permanebit litis æstimationem.

i ¶ Scire possessorem oportet ad hoc vt vsucapiat. & sufficit opinatiuus. & singulorum diligentia.

k ¶ Publicè. non potest vsucapere clandestinus possessor. quæ cum sint possessione vitiosa procedat præscriptio seqüenter vt interim tantùm non facias ad præscriptionem, mentem dicimus si quantumdat, vel finem vel vendat quidquid tertiò habet. de qua vigesimo sibi lium. infra de pignoribus. l. creditor. l. Vsucapere non potest, qui sciens rem alienam emit. ¶ secus.

l ¶ Sciri.

480/C.IV.K.5-3, 495-496
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

a ¶ Scil. para tertiam.

Sirem.] Pone casum vt possit supra *de vsucap. l. sequitur. §. si rem pignori.* FRANC.

b ¶ *Subripuero* Ego dominus refers si non dominus vt *supra pro suo l. fina. & Cod. eod. Latom scit.* Vel scito. vt supra *de vsucap. l. sequitur. §. si rem.* vbi

a Vsucapio ex loco habere possit, quo ea dominus ei fuam abstulit. etiam quæritur quomodo hæc causa possit habere locum vsucapio cùm dominus alienet. & fa. *infra de fur. l. cùm heres. §. i.*

c ¶ *Dubitatum est.* Inter Pineulianos & Sabinianos. CYLAC.

Q*ui cùm pro hærede.*] CARVS. Vsucapiebam rem tit. pro emptore, vel pro hærede: & interim eadem res petij precario à vero domino. dicitur quòd desino vsucapere. [SI EX DECEM.] Emi à fratre à domino, quædam scio alienos, & eos cognosco. alios vsucapiam, sed si non cognosco illos quos scio alienos, neminem eorum vsucapiam. [POSTMORTEM.] Testator vsucapiebat seruum tiu. pro emptore. decessit testator. heres interim sustulit adire hereditatem. dicitur quòd hereditas complet vsucap. & ea completa si heres postea adeat heræ. efficitur dominus huius serui, sicut alia rum rerum hereditatium. & hæc sunt verba, nisi alius interim rem seruum possideat. FRANC.

* Inter Cassianum & Proculianos. *l. sequitur sup. vt supra.*

c ¶ *Rogauit.* à vero domino: vt *l. de adquir. hæred. hæredum.* non à creditore debitor. nam non desineret vsucapere: vt *l. cum. §. l. non solum. §. qui pignori. & §. fin.*

d ¶ *Quòd.* pro quia. alias *quod.*

e ¶ *Inter eos.* l. tit. pro empt. & pro hærede ex vna parte. & precarium ex alia.

b Causa dominis conuertendæ, quæ non est: vt hic, qui in rem re bonâ fidē habet, in alia malam, ea inficiatur in qua malam fidē habuit, vt tutius vsucapiat.

c Incertitudinis ratione vitiatur vsucapio.

f ¶ *Nemini vsucapere* ratione b incertitudinis: vt *T. ad Lamper.*

g ¶ *Fiat.* adita hereditate, saltem animo.

h ¶ *Eius.* vt *T. ad l. cæpram.*

i ¶ *Possedisset.* vt *supra eius. tit. l. si de re. §.].* & *l. Pomponius. §. qua ratione.*

Vt *fundum.*] CASVS. Vsucapiebat Titius fundum titulo pro emptore. decessit interim Titius. serui defuncti qui stabant in illo fundo, recesserunt de fundo animo relinquendi possessionis illius fundi. dicitur quòd adhuc procedit vsucapio. [SI FVNDVM.] Possidebam tit. pro emptore fundum. si iam tenuerem eum aliquo tempore, nunc cœpi possidere partem fundi vicini aliquo tit. dicitur quod de nouo incipio possidere & vsucapere illā partē. [SERVVS.] Seruus meus mandauit Titio vt ei emeret fundum. tandem illi seruo in testamento scripsi libertatem & Titius emit fundum, & seruo facto libero tradidit. quæritur an ille factus liber vsucapiat fundum? & dicitur quòd non: siue Titius credebat concessum liberum peculium seruo facto libero: siue ignorabat. & tradidit ratio: quia aut seruum nunc factus liber scit sibi peculium concessum non esse aut scire debet, cùm in testamento manumisso intelligitur peculium ademptum: & sic si scit, est malæ fidei possessor. si autem ignorat, error in iure, & sic nō vsucapit. & adducit simile de eo qui simulat se meum creditorē: & ei soluam. nam non vsucapit, cùm sit malæ fidei possessor. si autem scirbat Titius peculium manumisso concessum non esse, & tamen soluit: præsumitur donare potius quàm indebitum soluere. [SI TVTOR.] Tutor rem pupilli fabricatus vendidit eam. dicitur quòd

empore eam non vsucapiet, cùm sit furtiua. [QVI BONA.] Emi fundum à non domino bona fide, & eum possidere cœpi tandem alius ineasit poss. fundi: & postea ab inuadente recuperauit: & eo tempore quo recuperauit, cœpit habere malam fidem: dicitur quòd non vsucapiam. & reddit rationem. postea adducit simile, cùm emi rem à non domino bona fide: & tempore quo tradituꝝ mihi, incepi habere malam fidem. nam iſtam rem non vsucapiam. Postea adducit aliud simile: Vendidisti mihi seruum vitiosum, qui tamen non erat tamen possidebas eum bona fid. & tradidisti: tandem quia apparet vitiosus, reddidi eum tibi tempore præcisè nunc incipis habere malam fidem. dicitur quòd non vsucapies. Idem est & in eo qui bona fide possidebat fundum, & postea deiectus de eo fuit & eum recuperauit per interdictum vnde vi: & tempore quo recuperauit, cœpit habere malam fidem. [QVI SCIENS.] Interdictum est heredi quòd non deminuat de rebus hereditariis. tandem vendidit eaidem hæc scienti. dicitur quòd ille qui emit, non vsucapiet. [PROCVRATOR.] Mandaui procuratori meo vt venderet fundum quem possidebam & hic fundus vastabat centum. tandem procurator vendidit eū pro XXX. odio mei, vt afficeret me damno. dicitur quòd si tempore hoc ignorauit, bene potest præscribere. & adducit simile de eo qui scisset rem alienam vēdidit ignoranti. dicitur quòd tempore præscribit fundi. si autem tempore cum procuratore meo collusit, dicitur quòd tempore nō præscribit. [PVPILLA.] Sabinianus mihi seruum. addem eum mihi ignorauit esse meum seruum, obligauit & eum iussi postea & eum vendidisti cuidā bona fide mihi. dicitur quòd emptor non vsucapiet cum hoc sit furtiuum: non videtur verificari in persona tertij domini, cùm dominus hoc ignorauit. [LIBER HOMO.] Liber homo quem possidemus bo. fi. ex eisdem modis solet acquiri, ex quibus acquiritur seruus domino. & ita liber homo fi ex peculio quod adire spectat, aliquam rem à non domino emerit, etiam ignorans vsucapio. FRANC.

a Per seruos propriis deriuatiuis: & sic etiam per colonos & inquilinos: non solum hæredibus: & non solum adquiritur dominis, sed & possessio: decus finalitas dominibus.

b Vsucapione nemo indigni, quod furto, qui vsucapiunt, adhibeant.

c Vsucapionis causam non semper tradi-tur accessio.

k ¶ *Herede.* qui adiuit arrequam seruꝰ discederem: & sic fuit ei quæsita possessio ciuilis per seruum.

l ¶ *Tempus.* ante discessum seruorum, vel post.

m ¶ *Precedere.* quia retinuit * ciuilem possessionem: quam nisi certis modis non potuit perdere: vt *T. tit. §. fi. & l. quod §. fi. & l. si colonus.* & quod ibi no. *& supra de dolo. l. cùm quis.* Item hoc nisi aliter ingressus. *supra T. l. penult in fin.*

n ¶ *Adiuuat.* b adquirendo aliquo tit. aliis quomodo vsucaperem?

o ¶ *Rei quo tempore.* quod adhuc superest ad vsucapiendum.

p ¶ *Adiuuatur.* sc. post emptionem primum: sexus si rerum simulue in contra. *T. eod. l. 9. §. sed si fundus.* Vel ibi rerum credidi vnius vendentis hic non.

q ¶ *Condemnem.* nisi adiicerem per allusionem: vt *T. de Pub. si ego. §. idem ait.*

r ¶ *Damnosa.* non ergo trahitur vltima adquisitio ad primam: quod videbatur tacere * ciuilium vniuersitatis sed non est: vt *T. de vsufr. vestimenta. §. fi. &* facit *T. de auro & argen. leg. l. cùm auratum. §. fin. & C. finium regund. l. fin.*

480/C.IV.K.5-3, 497-498
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

1. ¶ Seruus meus Titio mandauit vt fundum ei emeret: eique manumisso Titius possessionem tradidit. quæritum est an longa possessione capere? Respondit, si seruus meus mandauerit Titio vt fundum emeret: & manumisso ei Titius fundum tradiderit, cùm putaret & peculium ei concessum esse, vel etiam cùm ignoraret peculium concessum non esse: nihilo minùs seruum diutina possessione capere: quia aut scit seruus peculium sibi concessum non esse, aut scire debet: & per hoc similis est ei qui se credidit rem esse simulat. Quòd si sciebat Titius peculium manumisso concessum nō esse: domae potius quàm indebitum fundum soluere intellegendus est.

Eorum tutoris facit rem inusucapibilem, nec sufficit rem in tutoris possessionem venisse. BART.

3. ¶ Si tutor tem pupilli subripuerit: & vendiderit: vsucapio non contingit: prius quàm res in potestatem pupilli redeat. Nam tutor in re pupilli tunc domini loco habetur, cùm tutelam administrat, non cùm pupillum spoliat.

Eo tempore quo possessio recuperatur, debet quis esse bonæ fidei: alias non procedit præscriptio: sine recuperetur extra iudicium, sive per actionem personalem, sive per interdictum. BARTOLVS.

4. ¶ Qui bona fide alienum fundum emit, & possessionem eius amisit: deinde eo tempore adprehendisset quo scit rem alienam esse, non capiet longo tempore: quia initium secundæ possessionis vitio non carebit: nec similis est ei qui emptionis quidem tempore putat fundum venditoris esse: sed cùm traditur, scit alienum esse. Cùm enim semel amissa fuerit possessio: initio rursus recuperatæ possessionis spectari oportet. Quare si eo tempore redhibeatur homo, quo emptor scit alienum esse, vsucapio non contingit: quamuis antequam venderet, in ea causa fuerit, vt vsucaperet. Idem iuris est in eo qui ex fundo deiectus, possessionem per interdictum recuperauit, sciens iam alienum esse.

Qui scirens emit ab eo cui est interdictio administratio à iudice, vel à lege, non præscribit. PAVL.

5. ¶ Qui scienſ emit ab eo quem præne vt suspectum heredem deminuere vernit, vsu non capiet.

Malitia procuratoris non nocet emptori bonæ fidei: secus si procurator colludat. BART.

6. ¶ Procurator tuus si fundum quem centum aureis vendere poterat, addixerit triginta aureis in hoc solum vt te damno adficeret, ignorante emptore: dubitari non oportet quin emptor longo tempore capiat. Nam & cùm sciens quis alienum fundum vendidit ignoranti, non interpellatur longa possessio. Quòd si emptor cum procuratore collusit, non capiet, si incipiat à se alij contra, scilicet primo à prima placet.

---

a ¶ *Manumiſſo*, in vltima voluntate domini, vel etiam inter vivos.

b ¶ *Cùm ignoraret*. etiam etiam in furtum soluenti ad impediendam conditionem indebiti non nocet etiam error iuris: vt *no. Cod. de iure & facti ignor. l. cùm quis.* & hic repetit hoc Titius condictionem indebiti.

c ¶ *Seruum* scilicet manumissum in vltima voluntate, vel etiam inter vivos, &c.

d ¶ *Scit seruus.* & sic est malæ fidei. quare non vsucapit: vt *l. fin. §. si fur §.*

e ¶ *Scire debet* quia in vltima voluntate nō intelligitur datum in dubio: vt *instituta de leg. §. penultim.* si ergo hoc nescit, in iure errat: & sic non vsucapit: vt *supra de vsucap. l. nunquam. in principio.* Vel die, scire debet, quia cùm effet legatum, fuit adempt am, & hoc scisti: sed dicit se obliuioni dedisse: & sic etiam inter vivos esse potuit: quia expresse dixit dominus se non condebere peculium: & hoc scisti: sed tradidit obliuioni manumissi? quare erasa ignorantia nocet: vt *supra de iur. & facti igno. l. nec ſa-pius.* ¶ Et secundum hoc no. 1. Quem non debere tradere oblitiuani quod scit. *ſic Cod. de constituend. & canonic. ſtatu. l. magnum.*

2. Item non debere quem factum suum vel quasi ignorator: vt *Cod. de rescin. vend. l. quisquis. & ibi Paul. ad Gabi. a. qui sic bona per quæ ſit, nihil differt à ſeruo, cùm de dominio cogitant, &c.*

f ¶ *Et per hoc*, refert se ad arrosum quando scisti tibi concessum nō esse: & sic facit malæ fidei possessor: cui hic casus similis est.

g ¶ *Simulac*. cùm non sit, & ergo ex hac causa soluitum sit, non vsucapit, cùm sit malæ fidei possessor.

h ¶ *Donare potuit*. vt *& infra de reg. iur. Louius per. & l. de lib. agnol. ſi quis à liberis §. ſi mater.* non ergo repetit, & domino tenetur adhuc actione nihilati: vt *infra de iſtil. ſi quis ſirum & l. ſi ſer mo.* ¶ Sed si quæras, secundum Azo. an translatum sit dominium hoc casu in manumissum? Respon. ita, si procurator factus fuit domini: quod est si ipse & tradens, vel alter eorum, hoc egerit, vt domino quæreretur. ¶ Sed si potuit procuratori à non dominio traditum esse, cùm qui postea manumisso soluitur, & sciens peculium non concessum an vsucapiet manumissus? Respon. ita, secundum Io. ¶ Quid ergo l. proxi. dicitur? Respon. illud tunc verum est cùm quasi credidit accepisse: hic verò quasi extraneus ex dono habet vsucapionem. ergo fue licet eam scierit indebitum solutum, & tunc tit pro donato, habet locum dicitur ex prima causa credat sibi solui, cùm tamen probabiliter credat sibi peculium concessum, & tunc ex ea causa ex qua putat sibi tradi. si autem scit non concessum, est malæ fidei, & non perficitur vt *l. præscriptum.*

i ¶ *Præſcriptum res in peculiares.* ¶ Sed certè nec tunc, cùm sit pupillaris vt *l. de acquir. rer. dom. Iuuen. ſed* quæ est contra Respon. non ob. postea quòd facit furtum: sed quòd est pupillaris, sic. Vel ibi in immobili: hic in mobili. Vel hic credit postquàm fuit fadus pubes: & secundum hoc dic, *in præſcriptum pupilli*, id est, eius qui fuit pupillus. Vel secundum Azo. de ipso pupillo dicit quòd interim non vsucapit, cùm sit possessione primitus: vt *ſupra tit. ſi Seruus quæ.*

k ¶ *Neque tutor*. videbatur sufficere redire in potestatem tutoris

l ¶ *Administrat*. ad opus pupilli.

m ¶ *Spoliat*. sic etiam in omnibus est dicendum qui gerunt officium, siue in diuinis, siue in humanis rebus. & facit *infra de fur. I. interdum. & merium. & Cod. de paciis. l. pactum. & ſupra de man. inſt. l. quo ſciens. §. itaque.*

n ¶ *Amiſſa* quia aliter inualit.

o ¶ *Adprehendit* cum titulo, vel sine.

p ¶ *Non capiet*. vt *ſupra titu. l. ut de uſucap. §. ſi quis bona.*

q ¶ *Vitia perſonalia.*

r ¶ *Alienum eſſe*. qui non vsucapit: vt *Inſt. l. ſupra eod. in fine.*

s ¶ *Cùm enim*. redit ad primum.

t ¶ *Recuperata*. cum titu. vel sine titulo.

u ¶ *Operat*. vt vsucapiat, si habeat malam fidem: aliàs licet tam ex primo titulo *ut notat, in l. naturaliter.*

x ¶ *Redhibeatur*. non est hic casus similis aliis nisi ad id de quo tractat: & quia interrumpitur prima possessio, & initium secundæ: insciscitur, vt pote cùm is cui redhibetur, redhibentis tempora sibi continuet: sed non sic in aliis supradictis quia ibi non continuantur tempora: vt *ſupra titu. l. ſi hominem. & titu. iij. l. Pomponius. §. præterea. & §. qualitam.*

y ¶ *Emptor*. l. d vendidit: vt *& ſupra de adil. empt. l. veterum.* nam & hic quasi emptor est, cùm pretium reddit & dat: vt *infra de dolo. præſcript. l. ſi duobus §. vendidi.*

z ¶ *Non contigit*. quando secundum initium est vitiosum: vt *hic allia secus: vt d. ſi hominem. & l. Pomp. §. præterea.* quæ sunt contra. Alij dicunt quod potest, si incipiat à se alij contra, scilicet primo à prima placet.

a ¶ *Recuperauit*. secus si incontinenti: quia tunc possidet in pristinum causam redit: vt *infra de vſ & vſ armata. l. qui poſſeſſionem.* ¶ Sed an hoc quod non vsucepit, pro interrupto ab initiore accipetur? Respon. non: vt *argum. infra de fur. l. ſi ita, cui. in fin.*

b ¶ *Sciens*. si verò ignorauerit, datur accessio: vt *Inſt. l. Pomponius §. ſi inſtia.* FRANC.

c ¶ *Emit*. tem hereditariam.

d ¶ *Præter*. vium postulantibus creditoribus: quod causa cognita fieri debet: vt *ſupra de cur. fur. l. obſeruare.* Vel die etiam mentum: quod facit mora quæritur de hereditate iudicio? petitione vt *l. depoſi. hæres l. item.* vel distinctione vt *l. fam. erciſc. l. ſi ſeruus. & facit ſupra de vſucap. l. ſi ab eo.*

e ¶ *Fundum*. quem bona fide alienum possidebas: idem si tuum: si tamen pro certa quantitate tantum dari mandauerat: puta pro c. & ipse minoris vendidit: quo casu dominium non transmittit: vt *ſupra man. l. ſi diligenter.* ¶ Quid autem si certa forma non erat præfixa in mandato: sed simpliciter mandauerat vt venderet? numquid dominium transmittit cùm dolose cum pro minori vendiderit ergo quòd non, *ſupra man. l. antepen. §. ſiue.*

f ¶ *Addixeris* i. vendideris.

g ¶ *Nam & cùm*. verè malitia procuratoris non obstat præscriptioni quia nec alteritas cuiuslibet venditoris.

h ¶ *Non interpellatur* i. non impeditur: & hoc iure isto: hodie secus:

a Tutorem, curatorem, denique qui alicui officium gerunt: dominio hoc bal fatur cùm bene administrauerit, non cum spoliauerit.

b Administratores ecclesiastici, boni dominorum locabitur cùm bene se administrauerit.

c Similis: vt *l. ſi ſeruus. eod. in fin. hæredit.* cum Iulianus auctus huius legis Salvianæ aut furtis? *l. in ſimilibus. de arg. ser. & hic* hæc sententia furtis? *l. ſi alienum. ſup. de vſucap.*

d Possessionis fecundæ initio quidquid ad inſpicios? *de bonis ſuſtinam.*

e Incommodi recuperatione vendito posſeſſionem, in priſtinum causam redire intelligitur.

f In priſtinum causam poſſeſſionis qui redire dicuntur.

g *Vide quæ ſcribit in Gloſ. §. qui vt dicebat.* in verbo *hæreditas. inſt. de vt* & vt armata.

h Vitioſa tamen non accedit vitioſa. *l. Clem ci lic.*

i Heres ſuperſtes dominus ex hereditate prohibetur, vel Prætor, poſſeſſoribus id creditoribus, immittatur, vel mora quæſtione de hereditate.

k Heredi mentur quæſtio indebiti patrimonio vel dan ſuum.

l Mihani venditi pro certo, si mandatore minoris vendiderit, dominium non tranſiret, si mandator vendendi ſimpliciter habet, si debuit minoris vendidiſſe, dominium non tranſiret.

480/C.IV.K.5-3, 499-500
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

Hist. Sem.

480/C.IV.K.5-3, 501-502

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

Nuntiatio nuni operis non interrumpit præscriptionem fol. BART. XLII. Sc. AVOL. *libro* 5. *Responsorum.*

ALienam aream bona fide emit [a], & ante impletam diuturnam possessionem ædificare cœpit, ei denuntiauit [b] domino: sed litem tempora diuturnæ possessionis perfecerunt. quæro vtrum interpellata super corpea duraverit. Respondit, secundum ea quæ proponerentur, non esse interpellatam [c].

Qui erat ab aliquo tamquam à negotiorum gestore, vel cuiuscunque persona, est mala fidei: nisi credat eum habere mandatum. BART.

XIV. IDEM *libro vicensimoquinto Digestorum.*

INtestatæ sororis hereditas obuenit duobus fratribus, quorum alter absens erat, alter præsens, præsens etiam absentis causam agebat, ex qua hereditate suo & fratris sui nomine [d] in solidum vendidit Lucio Titio bona fide ementi. quæritur, cum scierit partem fundi absentis esse, an totum fundum longa possessione ceperit. Respondit, si credidisset [e] mandatu fratris venisse [f], per longum tempus capisse.

PRO HERede, VEL † PRO POSSESSORE.

TITVLVS VI.

Titulo pro herede, vel pro possessore possidet qui ex causa hereditaria vel bonorum possessionis res inuenit. CYLAC.

Titulus putativus pro herede non sufficit ad vsucapiendum si non precedat aliquis.

PRO HERede, VEL PRO POSSESSORE.

Aliter accipitur hic, aliter supra de peti. hered. l. pro herede. *cum hic vere, ubi falso heredis dicantur, & quando locum habeat, non infra* l. j.

Pro herede.] CASVS. Credebam Titium mortuum, cum esset vitus [g] cœpi possidere bona eius tamquam heres: & inter cætera bona erat quædam res aliena quam defunctus tenebat bona fide, dicitur quòd non vsucapio illam rem tit. pro herede, cùm Titius adhuc viuat. FRANC. ACCVRS.

PRO HERede, VEL PRO POSSESSORE.

Aliter accipitur hic, aliter supra de peti. hered. l. pro herede. *cum hic vere, ubi falso heredis dicantur, & quando locum habeat, non infra* l. j.

Pro herede.] CASVS. Credebam Titium mortuum, cum esset vitus [g] cœpi possidere bona eius tamquam heres: & inter cætera bona erat quædam res aliena quam defunctus tenebat bona fide, dicitur quòd non vsucapio illam rem tit. pro herede, cùm Titius adhuc viuat. FRANC. ACCVRS.

[a] Denuntiatio facta extra iudicium nil interrumpit vsucapionem.
[b] Vsucapio, necessaria sua iudiciali denunciatione interpellatur.
[c] Denunciatione præsente interrumpitur: non tamen quæ in male fide.
[d] Fiat interpellatum.
[e] Credulitate fallum occasionem habet vsucapere potest.
[f] Contendit persona creditur habere mandatum à gerali pro ea tantùm sibi persona: ac non videndo erat res, hoc enim casu magnum præiudicium consentire.
† Is indicit titul. &.
[g] Præscripto non currit adversus absentem, nisi inter possidentes.
[h] Ratificauerit.
[i] Ratiocinatur.
[k] Ratificatum.
[l] Quod vulgò respondetur.
[m] Colonum.
[n] Possidentia nulla est quod colonum & depositarii.
[o] Possessio naturalis impossibilitas pro detentione.

Ro herede.] CASVS. Credebam Titium mortuum, cum esset vitus [g] cœpi possidere bona eius tamquam heres: & inter cætera bona erat quædam res aliena quam defunctus tenebat bona fide, dicitur quòd non vsucapio illam rem tit. pro herede, cùm Titius adhuc viuat. FRANC. ACCVRS.

[a] Vsucapio pro herede vt habeat iuris, oportet esse mortuum in eius bonis fuisse. [b] Vsucapio res vtentis possessio. [c] Heredis esse eli vsucapio. [d] Vsucapere pro herede quid dicatur.

[g] *Possit.* Oportet esse mortuum cum in cuius bonis fuit heres: ut C. *eod. Lege iuliam.* non autem dicas quòd res [h] vtentis non possit vsucapi, quia hoc esset falsum: vt *arg.* ff. *pro leg.* I. *an res.* Item est ratio quia nec hereditas est viuentis: vt T. *de her. vent.* l. j. Acc.

[h] *Ratificauerit.* quarum ad opinionem non ergo sufficit opinari sed certus esse debet eum mortuum esse, vt possit adire, vel bonorum possessionem petere: vt T. *de adquir. hær.* l. *qui hereditatem.* Item contra si putes eum vitum qui decesserit *in testa.* l. *heres instit.* Quia [h] ergo vsucapio pro herede: Resp. M. ille qui tenet et quem defunctus mala fide possidebat, & nolit vti accessione ex persona defuncti vt C. *de præscript. long. temp.* l. j. & *supra de adquir. poss.* l. *Pompo.* § *cùm quis.* Sed lo. contra: vt ff. *de diuers. præscript.* l. *cùm heres.* & ff. T. *de Public.* l. *fi ego.* § *portum.* Dic igitur quòd ille vsucapit pro herede, qui possidet rem quam & defunctus vsucapiebat pro empture: vt hic duabus modis possidetur: vt T. *de adqu.*

poss. l. vj. § *ex pluribus.* Item ille qui apud defunctum cum vitiosam, tunc purgatum vitio restituit pro herede: vt T. *de vsucap.* l. vlt. § j. Item ille qui instituitur erat: vt T. *de vsucap. non solem.* § j. Item ille qui tenet rem in qua defunctus carebat titu. tenebat tamen pro suo, & bona fide: vt j. *eod. tit.* l. *pierique.* & hoc si est

rat esse heres: quia viuebat ille cuius se heredem putabat. PAVL. DE CASTR.

1. POMPONIVS *libro trigensimoquarto ad Sabinum.*

PRo herede ex vsu bonis mihi vsucapi potest [k], etiam si possessor mortui rem fuisse existimauit [l].

Actio ex primo decreto præscriptionem non interrumpit. PAVL. DE CASTRO.

2. IVLIANVS *libro quadragensimoquarto Digestorum.*

QVi legatorum seruandorum causa in possessionem mittitur, nõ interpellat possessionem eius qui pro herede vsucapit. custodiæ enim causa rẽ tenet. Quid ergo est? etiam impleta vsucapione ius pignoris retinebit [m]: vt non prius discedat [n], quàm si solutum ei legatum fuerit, aut eo nomine satisdatum [o].

Qui desinet rem quam scit alienam, ex superueniens tit. pro herede non incipit possidere, nec vsucapere: quia non potest sibi causam possessionis mutare. PAVL.

1. ¶ Quod vulgò respondetur [p] causam possessionis neminem sibi mutare posse: sic accipiendum est, vt possessio non solùm ciuilis, sed etiam naturalis intellegatur: & propterea respondum est, neque colonum [m], neque eum apud quem res depositas, aut cui commodata est, lucri faciendi causa pro herede vsucapere posse.

[p] Vsucapione pro herede exuatur, non fal.
[q] Vsucapi quæ possint, vsucapi pro herede.
[r] Vsucapi hereditas creditorum non potest, sed eius res singulares: & quomodo.
[s] Vsucapio ius vsucapiendi nõ potest, & cur.
[t] Iura nõ possidentur.
[u] Vsucapi non possunt quæ non possidentur.
[x] Singulorum rerum hereditatum & totius hereditatis differentia.
[y] Hereditatis res singulæ accedere, transeunt immobiles deuenientes: personales tantùm præscribuntur.
[z] Heres impossibilitatem esse, in alio non esse quin ea possit.
[a] Præscriptiones personales adiones tribuit vel alio competere.
[b] Vsucapione hereditatis vtentium vsucapiatur.

poss. nisi ei satisfac. [QVOD VERO.] Quod illi causam poss. mutare posse: habet locum in poss. ciuili & naturali: hinc est quòd colonus vel depositarius vel commodatarius non possunt mutare causam possess. & possidere pro herede. [FABIVS.] Pater donauit filio suo, quem habebat in potestate, quamdam rem. & sic filius viso patre successit patri in solidum: & rem sibi donatam à patre vsq; possidere tit. pro herede, dicitur quòd non auditur, idem est & si filius successit patri in parte hereditatis. nam non potest possidere rem sibi donatam pro parte coheredum, nec pro sua tit. pro herede. FRANC.

[i] *Retinebit.* vt T. *de vsucap. l. vlt.* § *non mutat.* ACCVR.
[k] *Desinet.* vt sic tardio affectus hic heres facilius: vt & *supra vt in possess. seu causa præcip.* & facit *supra* tit. j. l. *missa.* ACCVRSIVS.
[l] *Satisfactum.* Vide *scripta ad* l. j. § *fin. accepto.*] *de verbor. obligat.*
[m] *Colonum.* ¶ Arg. pro eis [m] qui dicunt illos naturaliter possidere, *sic & supra com. diui. l. communi diuo.* § *nec.* Sed tu die nullum, vt T. *de vsucap. l. non solum.* § j. *in fi.* & quod hic dicit possessio ciuilis & naturalis, dixit impropriè pro naturali, id est detentione, *sic supra de eff. precar. & leg.* l. 9. Vel die quòd hic vertitur, & *proprietas, &c.* adde prædictis quod dicendi ita est in ciuili & naturali: ergo magis in nulla. ACCVR.

[n] Possidentia nulla est quod colonum & depositarii.
[o] Possessio naturalis impossibilitas pro detentione.

Filium.

480/C.IV.K.5-3, 503-504
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-3, 505-506
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

donatione [a] causa mortis, quæ reuocatur considescentia: ut ff. de donat. inter vir. & uxor. alienam.

a ¶ Edidit. id est, litem contestatus fuerit.

b ¶ Currit vsucapio. nihilominus: quia non interrumpitur lit. contest. ut supra pro emp. l. 4. § fin. hodie contra: ut ff. de annal. except. l. ut posseditus. Vel illa in quatuor casibus loquitur, secundum Io. Vel verius hic non fuit à vero domino lis mota: & sic [b] ciuilis interruptio non prodest aliis: licet in naturali interruptione secus: ut ff. de vsuc. l. naturaliter.

b Interruptio naturalis prodest aliis: ciuilis non causis.

Si vir vxori.] Cassvs. Vir donauit vxori fundum alienum. dicitur quid vxor potuit vsucapere istam rem, nisi sic ex ista dona. si pauperior effectus: vt quia habebat vir eam commodatam, vel depositam. Franc.

¶ Si vir vxori. Obiicitur hæc lex l. 4. de don. & fac. ipsor. Resp. hic qui accipit, non erat in iure. nam hic qui donat, non fit pauperior. Donatio autem inter virum & vxorem prohibetur, ne sibi bonis spolient. Vide scripta ad l. 4. Cyiac.

c ¶ Pauperior. pauperior autem iure intelligitur fieri, cum eius res nomine obligatus est commodanti vel deponenti: & hoc casu cessat, sicut & in fasa: ut ff. l. 5. § fi. inter. aliàs si non teneatur, vel quia dominus consensit: obtinet quod ibi dicitur. & ff. de don. inter vir. & vxor. l. si consentiente. Accvrs.

c Pauperior. pauperior factus efficitur qui obligatus est.

d ¶ Præterea. Oppo. aut patuit dona valere, & sic erat in iure. & [c] non vsucapitur ut ff. de vsuc. Lmmo quam. aut scit, & ita est male fidei: & non vsucapit: ut ff. de vsuc. l. si fur. § fi. Respon. hic speciale vt error iuris non noceat. Vel verius, hic duplex fuit error. erauit enim in iure, credens donationem. generaliter valere inter virum & vxorem. Item erravit in facto, putans rem donatam fuisse donantis: nō erat ita cum putauit dona. in illa re teneretur quia maritus ex causa lucrativa habebat vincitur ergo hic error [d] iuris ab errore facti adiuncto per veram § opinionem, quam vxor habuit in re donata: & sic protexit vsucap. Item ex dicto errore facti quia credidit rem donantis, potuerit error iuris dicitur putat rei propriæ coniugis valere dona. & ita ex quo principale [e] non nocet, nec accessorium. Item error facti & iuris est mixtus, vt patet ex præallegatis: & sic non nocet, arg. ff. de dona. inter vir. & vxor. l. si fundum § generaliter.

d Error iuris ab errore facti adiunctus vincitur per veram opinionem.

e Opinione veri, error facti iuris nocet vincit & principale & non accessorium. Item error exhæredationis per errorem facti.

Si pater.] Cassvs. Pater filiæ quam habebat in potestate donauit rem alienam: eandem eam exhæredauit: decessit relicto herede: & heres habuit ratam donationem. dicitur quod extinctæ potestatis filia vsucapere. Franc.

¶ Ratum habuit. cùm pater metuisset voluntatem: vel forsè olim non confirmabatur silentio. Ang.

f ¶ Mora. non enim præsumitur heres donare. ¶ Sed an exhæredando [f] videtur manare voluntatem forsè distinguitur: manente, vel non: ut arg. ff. de lib. & posth. l. § patronus.

Nec pro donato.] Cassvs. Seruum mihi donatum à non do, nunc mancipio aut quàm vsucapissem eum. dicitur quod non valet mancipatio: & desino vsucapere ipsum seruum. Franc.

g ¶ Nihil egit. vt C. de liv. qui à no. dominis ma. l. si non proprietatem.

h ¶ Interruptam. ¶ Nihil ad procedet eo possidere libertatem? vt & aliàs inter emptorē & vendit. nē fit continuatio: vt ff. pro emp. l. 6. § emptori. Resp. hic videtur dicere quod non: cū dicat interrupta.

e Præscriptionem non procedere ex titulo fictitio, sed ex vero, hoc colligitur.

Donatione.] Cassvs. Vendidi tibi rem alienam causa donationis in totum. dicitur quòd tu vsucapies rem tibi pro donato: non pro empto. Franc.

i ¶ Donatione. in totum: ut supra de contrah. emp. l. si quis fundum. locus si pro parte: vt ff. de vsucap. l. si quis donationis. & facit C. de vsucapion. emp. l. empti. & plus valere quod agitur.

Res habita pro derelicto à vero domino, statim desinit esse ipsius, etiam antequam per alium occupetur: & efficitur occupantis, si scit eam pro derelicto habitam: si autem non erat illius, sed aliena, tunc occupans non acquirit statim dominium, sed vsucapiendi conditionem: & idem in alio qui habebat causam ab ipso. Paul.

1. Vlpianvs *libro duodecimo ad Edictum.*

Ivs pro derelicto habita fit, statim nostra esse desinit [h], & occupantis statim fit: quia habendi modis [i] res desinunt esse nostræ, quibus adquirantur.

Res habita à domino pro derelicto, si scierit hoc accipe tam, statim efficitur pro derelicto, & desinit esse eius: licet Proculus contradixerit. Franc.

11. Paulvs *libro quinquagensimo quarto ad Edictum.*

Pro derelicto rem à dominо habitam si sciamus [m], possumus adquirere. 1. ¶ Sed Proculus [n] non desinere [o] eam rem domini esse, nisi ab alio possessa fuerit: Iulianus desinere quidē omittentis esse: non fieri autem alterius, nisi possessa fuerit. & rectè.

Quod iuris est de toto quo ad totum, idem iuris est de parte quo ad partem: sic non est idem iuris de parte quo ad totum. Bart.

12. Modestinvs *libro sexto Differentiarum.*

An para pro derelicto haberi possit, aquæri solet. Et quidē si in re cōmuni socius partem suam reliquerit, etiā esse desinit vt hoc sit in parte, quod in toto [p]. Atquin contra eri dominus efficere non potest [q], vt partem retineat, parte pro derelicto habeat.

PRO DERELICTO.

TITVLVS VIII.

Et similiter res tuta [a] pro derelicto possidet quicunq; à domino vel possessore derelictum occupauit. Cyiac.

derelictum quia statim fit occupantis cùm erat derelinquentis Acc.

m Pro derelicto.] Si sciamus. aliud si [r] ex alia causa putarem me acquirere, & pro derelicto rem habitam occupantem, arg. ff. pro empt. l. 4. § si sub condit. & ff. eo. l. si id quod. Luc. quidam.

n ¶ Proculus. & male argu. tamen pro eo. supra ex quib. mo. l. nec quidam.

o ¶ Desinere. si modò desinat possidere: vt dixi ff. l. proxi. ne sit contra. ff. de acquir. possi. l. si quis vult. differentia. Accvrs.

An pars.] Cassvs. Si ego & tu habemus rem communem, possum partem quam habeo in re, habere pro derelicto: focus tu partem tui meæ volo habere pro derelicto. nam non possum. Franc.

p ¶ Quod in toto. sic [s] ff. de adquir. hær. l. si seruus cui qui capere. & de vsur. l. qui sive.

q ¶ Non potest. sic ff. de adq. hære. l. 5 & de admini. tut. l. cùm quæritur. & de procurat. in causa. & C. de iure delib. l. quidam. in fi. & hoc nisi forsè priùs fundo diuiso, vel domo per parietem, alteram pro derelicto habuerit: tunc enim fundi. & dum domus sunt vt ff. de lega. 3. l. quod in rerum. § si cui post.

r Pro derelicto habuerit videtur.

s Pro derelicto res mobiles & immobiles quemadmodum habentur.

t Occupatione res adquiruntur & amittuntur.

u Vsucapere pro derelicto non potest qui res pro derelicto habuerit, nisi alios, vt dicitur, quod Cyiacius. Co pro derelicto. non probatur. Plures tamen valere existimant ex opinione communi.

x Partis adquiritur, tam idem in quod totum: & contra.

y Totius rei dominium, pars rei, pro derelicto habita quemadmodum à pleno.

480/C.IV.K.5-3, 507-508
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

ID quod.] CASVS. Rem habitam pro derelicto à non domino apprehendi, eaque eo quòd dominus verus esset ille qui habuit eam pro derelicto. dicitur quòd vsucapio ista non sit. FRANC.

a ¶ *Habitum.* à non domino.

b ¶ *Putamus* à domino, scilicet pro derelicto.

Sed quod.] CASVS. Rem habitam à non domino pro derelicto occupaui, & eam vendidi tibi scienti eam pro derelicto fuisse dicitur quòd bene vsucapies ita pro emptore, quàm pro derelicto. Idem si vxor rem alienam donat viro, & vir eam vendat: nam empto vsucapit. [In vxor.] Rem habitam pro derelicto à vero domino, apprehendi. Habita mea efficitur. Idem cùm quis spargit pecuniã, vel aues amittit, non apprehendentium efficiuntur. FRAN.

c ¶ *Habitum.* à non domino: aliàs statim esset factus dominus.

d ¶ *In ea causa est.* id est, pro derelicto habitam.

e ¶ *Coæstat.* tam pro emptore, quàm pro derelicto.

f ¶ *In bonis.* Lin dominium.

g ¶ *Nam & si tibi.* bonum simile *. nam quod pro derelicto possideretur, quasi ex donatione possideretur: vt *l. de fupa. for.* Quod sæpe. ACCVRS.

h ¶ *Scirem tibi donatum.* scirem alienam.

i ¶ *Dominæ.* putatiua: quia (vt dixi) res erat aliena: & sic cum nõ sit facta pauperior, præcedit vsucapio: vt *§. vnic.*). *Isi vir. &* dic quòd dicitur concedere etiã si est absens ei donauerit. Sed quidam dicunt quòd etiam si sua res fuisset, habet locum quod hic dicitur: vt tamen exigant eã præsentem cùm vir vendit: & sic emptor quasi à muliere videtur emere: & secundum hoc præsens consentit.

k ¶ *Continuò.* id est, statim cùm apprehendo.

l ¶ *Simul.* post apprehensionem, differunt: tamen missilia ab habitis pro derelicto, quia qui habet pro derelicto, principaliter vult carere: vnde etiam aliquem ab alio apprehendentem, desinunt esse suæ. *L. si quis §.* sed luctuosa in vulgus principaliter vt alius habeat, licet secundò velit, tamen demum post apprehensionem alterius, desinit esse dominus: *cor. Inſt. de rer. diui. §. hoc amplius & §. pe.* Item est arg. contra. *hanc §. I. de teſtam. I. tutor incertus & Lucius ita.*

Nemo potest.] CASVS. Rem quam putabam esse pro derelicto, cùm non esset, apprehendi, dicitur quòd non vsuc. FR. ACC.

m ¶ *Esse.* nisi d iustus error intercesserit vt in aliis dictum. *L. de vsucap. l. Celsus.* ACCVR.

Aquæ marcs.] CASVS. Mercator merces quas habebat in naui, scicit eas adeo copiosas quòd aqua non poterat eas diffrucre, dicitur quòd non potuerunt velle eas habere pro derelicto: & ideo apprehendens eas non vsucapit titulo pro derelicto. FRANC.

n ¶ *Si quæ merces.*) bene, dispositaque etiã si non capiantur, pereunt non tamen intelligitur voluisse derelinquendi animo merces iactasse. vt *L. de fur. L. ſaltus. & ſi tectum.* Io. & *facit L. ad le. Rho. de iac. L. §. §. & Lapis lenanda. & Inſt. de rerum diui. §. §.* ACCVRS.

Sempronius.] CASVS. Thetis nata ex serua Sempronij, & ex Lucio Titio, habebat Proculam in alimentis

o ¶ *Thetidi pupillæ.*

p ¶ *Nata ſo.* de Lucio Titio vel *I. in fo. le-gũ.*

q ¶ *Qui.* f. Sempronius.

r ¶ *Alimentis.* quæ si dominus esset, dare debebat.

s ¶ *Lucio Titio.* qui puer erat Thetidis.

t ¶ *In teſtamento.*) scripturam coram testibus.

u ¶ *Solutis alimentis.* & apprehensa puella à Lucio Titio.

x ¶ *Lucio Titio.* qui eam occupauit. & est sic *L. de nouæ. I. quemadmodum.* §.). Sed videtur statim liberata: *vt Authen. de nup. & modo patres. & Cod. de Lati. lib. vnl. L.). §. ſed ſemus.* quæ sunt cõtra. Solũ hic dixit dandam Lucio Titio quod non dixit in contrarium. a. Alij quòd ille hic contigit.). Tu dic quòd ille in languente, hic in non languente. ¶ An autem sola * denegatio alimentorum faciat haberi pro derelicto? Respon. non: vt *C. de infan. vn. l. ſi.* & facit *ſupra de ſu. hom. l. ſeruum. & de diuerſis l. §. fauna §. non autem. & §. ſi quis.*

y ¶ *Ego emi.*] *Legatum est* à non domino, & quandoque à domino vt *I. Titij.* aliàs statim: & dominus etiam sine traditione vt *infra de fur. Là Titio.* ¶ Et an sic contrat vsucap. sine traditione possessi. dic vt *I. de vſucap. I. Celſus.*

z ¶ *Legatum.* vel iustus error intercesserit, quod dic vt *I. n. Titij. & I. pro ſuo. Lyon §. fin.*

Si possideam.] CASVS. Credo rem mihi legatam, cùm non sit, non vsucapiam tamen tit. pro legato. idem in tit. pro emptore. h.d. cum. *Lſeq.* FRANC.

a ¶ *Non esse.* nec iustus error adesse. vt *dixi* I. *Proxi.*

b ¶ *Non magis.*] *Non auertit.* nec iustissimus error intercurrerit. vt *ſupra pro empt. I. in prin. & Lquod vnigh.*

Plus legata.] CASVS. Siue testator legat rem alienam mihi, siue suam, & in codicillis adimat, & hoc ignorem: dicitur quòd vsucapio ista sit tit. pro legato. idẽ est & si I. gai Titio, & duo sint Titij

---

I. ¶ Id quod quis pro derelicto habuerit, continuò * meum fit sicuti cùm quis ea sparserit, aut aues amiserit: quamuis incertæ personæ voluerit eas esse, tamen eius fierent cui casus tulerit †. eâque cùm quis pro derelicto habeat, simul * intelligitur voluisse alicuius fieri.

VI. IVLIANVS *libro tertio ad Vrſeium Ferocem.*

NEmo potest pro derelicto vsucapere, qui falsò existimauerit rem pro derelicto habitam esse *.

VII. IDEM *libro ſecundo ex Minicio.*

SI quis merces * ex naue iactas inuenisset: num ideo vsucapere non posset, quia non videretur derelictæ, quæritur. Sed verius est, cum pro derelicto vsucapere non posse,

Qui negat alimenta, & aliis tradi mandauit: pro derelicto videtur habere. BAR.

VIII. PAVLVS *libro ſeptuageſimo ſecundo ex Plautio.*

SEmpronius Thetidi * status quæstionem facere tentabat, quasi de serua sua nata sit. Paqui † iam testato conuentus à Procula nutrice Thetidis in soluendis alimentis *, respondit non se habere vnde alimenta eiusdem exsoluat: sed debere eam patri suo restitui Lucio Titio *. idque * ea illa in testatione ' tedegisset, vt postea nullam quæstionem pateretur ab eodem Sempronio: Lucius Titius Seiæ Proculæ solutis alimentis *, puellam vindicta manumisit. quæro, an possit rescindi libertas Thetidis. Paulus respondit quoniam dominus ancillæ ex qua Thetis nata est, Thetidem pro derelicto habuisse videtur, potuisse eam à Lucio Titio * ad libertatem perduci.

PRO LEGATO.
TITVLVS IX.

Titulus pro legato possidet is qui ex legati causa aut legati nomine rem habet. CYIAC.

Ille possidet & vsucapit titulo pro legato, cui legatum est à non dominove in glos. FRANC.

I. VLPIANVS *libro 6. Diſputationum.*

EGatorum nomine is videtur possidere, cui legatum est *. Pro legato enim possessio & vsucapio nulli alij quàm cui legatum * est, competit.

II. PAVLVS *libro quinquageſimo quarto ad Edictum.*

SI possideam aliquam rem, quam putabam mihi legatam, cùm non esset *, pro legato non vsucapiam.

III. PAPINIANVS *libro vicenſimo tertio Quæſtionum.*

NOn magis quàm si quis emptum existimet, quod non emerit *.

Nec hic casum in quo ille qui habet causam à domino, non efficitur dominus, sed acquirit vsucapiendi conditionem. PAVL.

IV. PAVLVS *libro quinquageſimo ſecundo ad Edictum.*

PRo legato potest vsucapi, si res aliena legata sit: aut testa-

---

a Pro derelicto vel habere si colligatur ex animo & abiicere ipsa id sed præsentia: vt hæc qui manu habet competitur in diuersum præsentem pro derelicto non suam habere nõ intelligitur, hoc est rem suam perdere velle. *adde Gl. I. p. in §. fer. de acqui. per dominia.* * idque cum illa.

b Testatio pro scriptura coram testibus facta.

c *Alias* a legatario seruo denegata dominus seruum liberum facere videtur. d Pro derelicto non statim habetur cui alienus tacitè facta derelinquitur, vt hic. imo pro derelicto habetur, adeoque sequens possit vsucapere, & pro libero gerere.

e Legatum dominij statim transit in legatarium, si res sit legata est à domino: & à non domino, vsucapiendi conditio.

480/C.IV.K.5-3, 509-510
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

Titij,& eius eorum apprehendat legatum.nam vfucapit.Fran.

b ¶ *Adempta.* Quod ergo est adempta[a],non omnino perinde habetur ac si legatum non fuisset,cum [b] hoc inducat iustam causam errandi:& est sic in reuocatione mandatitur ℣. *de fund. Lucius quæ.* Sed arg.contra. ℣. *de leg.j.l.fi sic fit fideicom.* [c]. Sed si res adepta erat testatoris, & sic postea heredis: ergo translatio dominij inducit legati ademptio vt & mandati reuocatio. [c] Legati alterius dominium ne adquirere legatario.

d Legati dominium recta via transire in legatarium.

[a] Hereditatis petitio perpetua est.

[b] Error iustus pro titulo habetur.

[c] Titulum habere videtur, qui errore iustam habet causam.

e Dominium transferre & transferri non elementi possessionis vbicunque differit.

f Existimare & existimatio & bene pacta g Voluntatem deficit in his in quibus voluntas ex affectu operatur.

h Vfucapere propriam quis possit, vt ij ignorit omnij rationem habeant, puta si speraverunt,cum possiderent in legatum ℣. *Cuyacium in l.q. ne vt. Cod. de usucap. pro emptore.* [d] *adde Bart. qui contra a.in fi.C. de servitut.* [h] *Specioli, qui tribus a patre capere possit titulo lucrativo ne ex Accol. re considere C. de servitut. l.i.C. de usucap. transform. Abbo. rest filij retribus vel dominus à patre non possit prætendere longo temporis tractatum si fit legitimum patrimonium, tamen dicto tempore fuit vsucapt. Bald., Salicetum. A. Alexandrum & alios adductos Angelum, Castrensem & Socinum notat. Tuscus tract. de prescript. 2 part. in 4. quæst. §. Nicolaus addens Gabriel l. 1. n. 6. tit. vsucapion. lib. 6.*

e ¶ *Idem potest dici.* & sic iustus error.

f ¶ *Existimauerit.* & existimare [f] debuit propter maiorem affectum: [g] nec dubium fibi erat.aliàs si in dubium reuocet ius, impedit hoc legatum ℣. *de rebus dub. l. si seruit.* & ita hic errauit in iure:& sic non vfucap.

A res.] Cæsvs. Legauit mihi rem Titio, dicitur quòd vfucapio illam rem fecerit dominus eius vsucapionem tamē eandem testatoris fuisse:& h.d. hac lex cum seq.

c ¶ *Vinar.* Non est contra. ℣. *pro herede l.i.* quia ibi non erat mentio rei cuius credebatur fuisse heredium:& hic erat mentio cuius credebatur fuisse heredium:& hic erat mentio cuius credebatur

Sæpe.& ita ℣. *pro suo l.pen.§.fin.& l.fin.*& conuenge le.seq. Acc.

f ¶ *Existimauerit.*& est verum cum mortua esse, & sciuit.

g Nemo.] *Nedum est iustus vt ℣. in l.§.* Sed hi quos rei non habent contrectatores, idem: sicut & ab eo legatur qui non est capax℣. *de leg. 2. Imperat.§. Labeo.* ¶ Item quid si errans in facto potest [h] posse vsucapere:quia incestuosus est ? : sed putat se legitimum:illum quis[i] & altas est capax,sed [k] non ab isto à quo credit sibi relictum? Respon.hoc casu non vsucapit. Azo. Item facit supra *pro hærede l.fin.*

h Sicut credidam.] *Sine vitio.* vt quia heres non satisfaciuerit in exemplo] *quamuis le.§.§.fi per legatarium.* Vel quia heres accommodauit voluntati,licet non tradidit.vel quia vacantem & nondi per heredem apprehensam occupauit. & secundū hoc non ob ℣. *de adquir. poss.l.§ ex Hyperbione.* Item facit hæc lex ad id quod no.℣. *de vsucap.l. Cassius.* ¶ Sed nonne tenetur petitione hereditatis? Die quòd non,propter iustum errorem,quod dic vt ℣. *pro suo.* ℣. *pro legato.*] Cæsvs. Is potest vsucapere tit. pro legato , cui potest legari , quia fit persona quæ possit capere ex testamento Secundò,impubes eund.dic testamentum ,& legatis Titio aliquam rem:hic Titius credidit testatorem esse puberē , & sic posse testari:dicitur quòd vsucapiet. Tertiò,testator legauit mihi rem:

toris quidem sit , sed adempta [a] codicillis ignorator. in hoc enim persona subest iusta [b] causa , quæ sufficit ad vsucapionem. Idem potest dici [c] & si in nomine erit dubitatio: veluti si Titio legatum sit , cùm sint duo Titij: vt alter eorum de se cogitasse existimauerit [d].

Quantum ad vsucapiendum tit. pro legato , sufficit mors alterius qui legauit , & quod putetur fuisse ipsius, licet sit aliena, & dominus eius viuat.

Pavlvs.

v. Iavolenvs *libro sexcentesimo ex Cassio.*

Ea res quæ legati nomine tradita est : quamuis dominus eius viuat [e],legatorum tamen nomine vsucapietur.

vi. Pomponivs *libro trigensimo secundo ad Sabinum.*

Si is cui tradita est , mortui esse existimauerit [f].

Si potest vsucapere sit. pro legato, qui potest capere ex testamento.

Fr. Accvrsivs.

vii. Iavolenvs *libro sexcentesimo ex Cassio.*

Nemo potest legatorum nomine vsucapere,nisi is cum quo testamenti factio est [g] : quia ea possessio ex iure testamēti proficiscitur.

Semper non est necessaria traditio ad vsucapiendum.

viii. Papinianvs *libro vicensimo octauo Quæstionum.*

Si non traditam possessionem ingrediatur sine vitio [h] legatarius , legatæ rei vsucapio competit.

ix. Hermogenianvs *libro quinto Iuris epitomarum.*

Pro legato vsucapit,cui rectè [i] legatum relictum est. Sed & tandem admisit eum mihi in credicillis : ego hoc ignorans cœpi possidere illam rem.dicitur quòd vsucapiam.Fran.Accvr.

i ¶ *Rectè.*] vel testator rectè legare potuit.

k ¶ *Non iure.* Sed opponit scribit,& tunc mala fides : vt ℣. *de vsucap. l.fi sic.* aut non : & sic erabat in iure:& tunc idem vt non vsucapiatur ℣. *de vsucap. l.antepenult.*Resp.licet de iure non teneat , tamen legatarius dicit in facto esse[a] : vt quia credidit puberem,& sic posse testari , qui erat impubes *arg.* ℣. *pro empt. l. §.fi & pupilla.* Vel credidit adesse sequm testes vel sigilla , vel ex causa præsentionis apparuit postea nō valere iure illectice: hodie secus : vt *C. de iu. pract. auctem. ex causa.*

l ¶ *Adempta est.* de hoc dixi ℣. *pro legato.*

m ¶ *resp.* si iustus in error. ¶ Sed videtur quòd esset vsuca.pro legato tenatur ex petitione hereditatis quæ est perpetua [b] vt *C. de pet. hered. l. hereditatis?* Resp.propter iustum [c] errorē habetur ac si citatus [d] haberet: nde dicta actione nō tenetur.

n ¶ *Post magnas variationes obtinuit.* Sic in *Lelium ex tuto.* ℣. *de obligat. & act. & l.j.* ℣. *de cond. & demon.* Cuiac.

PRO DOTE.
TITVLVS X.

Titulo pro dote possidet qui ex causa dotis rem sibi datam. Cuiac.

Si res detur in dotem vniuersaliter, vel specialiter matrimonio contracto vsucapitur pro dote , ante contractum verò vsucapitur pro soluto,nisi expresse sit actum quod non transeat dominium nisi matrimonio contracto: & hoc sine res detur æstimata , sine inæstimata. Bartolvs.

i. Vlpianvs *libro trigensimo primo ad Sabinum.*

Titulus est vsucapionis , & quidem iustissimus , qui appellatur pro dote [e]: vt qui in dotē rem [f] accipiat,vsucapere possit [g] spatio solenni quo solent qui pro emptore vsucapiunt.

1. ¶ Et nihil refert,singulæ [h] res , an pariter vniuersæ [i] in dotem dentur.

2. ¶ Et primùm de tempore videamus , quando pro dote quis vsucapere possit: vtrum post tempora nuptiarum [k] , an verò & ante nuptias [l]. Et quæstio vulgata [m] , an sponsus possit , hoc est qui nondum maritus est , rem pro dote vsucapere. Et Iulianus inquit : Si sponsa sponso ea mente tradiderit res , vt non ante eius fieri vellet , quàm nuptiæ secutæ sint : vsus quoque capio tur,non poterit vsucapere vir.si aut nō apparet quo animo dederit.si præsumamus quod dederit eo animo quòd statim fiat eius: si spōsus possit statim vsucapere illas res tit.pro suo,nō pro dote. [Consvlvit.] Vxor res alienas dedit in dotē vim.dicit quòd vir potest illas res vsucapi pro dote.hoc fallit in duobus casib. Primus, quādo nulli matrimonio [n] est cōtractū,licet hoc putarit:aliter,vt si est cōtractū inter personas quæ sibi prohibitæ à iure celebrabit.Fr.

n ¶ *Pro dote.*vt ℣. *de Publ.l.sunt & alia.§.*

o ¶ *Rem.* alienam.

p ¶ *Posse.*facit *C.eo.l.vnica.* Accvr.

q ¶ *Singulæ res.* i. singulariter , & per se tapiam. res enim illæ alienæ fuerant.date in dotem.

r ¶ *Vniuersa.*Cres mulieris. i.cum aliis quæ erant mulieris , vel dantis : & sic omnia bona sua dedit , inter quæ erant quædam res alienæ:& hoc casu videtur [o] dominiū transire sine possessione , vt in societate omniū bonorū.vt ℣. *pro socio.l.j.*sed vsucap. domiū [p] secuta possessionem.vt ℣. *de vsucap. sine.*Sed non audeo primum dicere, dominiū sine possessione transferat,quando generaliter dedit,sed dote pro suo habet locū.vt ℣.inuit.§. *prox.* Sed alio casu ibi dicit.

s ¶ *Nuptiarum* & ita post matrimonium contractum.

t ¶ *Nuptias.* & sic ante contractum de iure,vel de facto.Acc.

u ¶ *Fugatus.i.confusa.* [q] Vel die aperiūs & magis vulgariter quam

[a] Vsucapere nō potest qui ex causa non tenetur.

[b] Heres impubes non potest.

[c] Dominium rei dotalis nō transitorie in maritum fiat traditione extinctā in dote data fit vsucapio bonorum vsq; ad restitutionem dotis.vt *Cumpetentiā. de dote prælega. Andr. Capellan. Cuch.*

[d] Vsucapio nō videtur fieri possessione.

[e] Vulgus pro celerrimo, apertissimo.

480/C.IV.K.5-3, 511-512
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

quàm supra, licet statim facta sit illa eadem quæstio supra proxi.

a ¶ *Cassius.* pro dote, & pro suo: quia nec dominium transiret si hic daretur, licet effet mulieris: vt *ff. de iure dot. l. dotis fruc. §. fin.*

b ¶ *Non ea dicitur.* id est, non agnit.

c ¶ *Eam.* sponsã.

d ¶ *Fiunt.* vt *ff. de iure dot. l. sed nisi. §.* est hic *ff. de hered. instituẽ. quæritur. §. si duo. & de donat. l. Aristo. & de adim. vsurp. §. si duo.*

e ¶ *Posſime.* vir, pro suo, & hic soluitur contrarium infrà *l. proxi.*

f ¶ *Sed pro ſuo.* hoc cum dos fuit inæſtimata, ſecus ſi æſtimata, vt *ff. l. proxi.* ſecundum Azo. & H. vel aliter vt ibi.

g ¶ *Conſtante.* id eſt, contracto de iure & de facto.

h ¶ *Si æſtet.* de facto, & de iure: vt differat à ſequenti reſpon. & eſt ſic *ff. de iure dot. l. ij. & ſupra tit. l. Lucius.*

i ¶ *Nulla ſit.* ſine matrimonio.

k ¶ *Patrimõ.* errans in iure: vt quia credebat valere in caſu prohibito, quæ multi ſunt vt *Inſtit. de nupt. §. ſunt & alia.* vide eãm ſit error iuris, nouet: vt *ibi, & ff. de vſur. Lucius quam.* ſecus ſi in facto error: vt quia credebat liberam, quæ eſt ancilla: quia tunc vel pro dote, propter inſtam errorem, habet locum: vel pro ſuo, ſecundum Azo. vel vtraque ſecũdum aliorum *ff. de iure dot. l. Proculus.*

l ¶ *Sit.* vbi non ſit matrimonium.

m ¶ *Æſtimata.* ſecus ſi non æſtimata: vt *ff. eo. l. j. §. vlt. verſ. ante.* quę eſt ſchola. ſecundum Azo. & H. & dic inæſti. etiam ſi æſtimentur ideo vt ſciatur an ſint deteriores: vt *ff. de iure do. l. ſi iuter.* Alij, vt R. diſtinguunt, an ſic deneat vt denũ fecerit nuptias, ſint accipientis & ſic obtinet quòd hic. an quod ſtatim, vel nihil de hoc agitur: & tunc quod ibi. & pro eo *l. ſi tuel. §.* Cui opponi. *ff. pro emp. l. j. §. ſi ſub conditione.* Sed reſpon. verum eſt pro emp. vt ibi. ſed pro ſuo ſic vt hic, etiam ante conditionem. vel illud in conditione præſtabile in tacita. Tu die quòd cùm dantur æſtimatæ, etiã ſi agitur vt ſtatim ſint viri, tamen onerabitur ſuſpenditur in euentum oblationis vt *ff. de iure do. l. plerumque §. ſi ante.* vnde cùm habeatur pro eo ac ſi non fuerit, non poteſt dici quòd habuit bonam fidem vt in eo quod non fuit quod eſt neceſſe non ſolum oſpotet traditionis, ſed etiam onerabitur in venditione: vt *ſupra pro emp. l. j.* qualis iſte eſt: vt *C. de iur. do. l. quoniam.* vnde prima ſolutio vera eſt.

n ¶ *Nec pro ſua.* nedum pro dote.

o ¶ *Ante nuptias.* nec mirum: quia conditionalis eſt venditio vt *ff. de iure do. l. plerumque. §. ſi ante.* vnde interim vſucap. ceſſat vt *ff. pro emp. l. j. §. ſi ſub conditione.* licet R. contra: vt modò dixi. poſt conditionem autem vſucap. pro emptore locum habet: vt *dicta l. plerumque §. ſi ante. & C. de iure do. l. quotieſcũ.*

Dñs.] Casvs. Duæ filiæ ſucceſſerunt patri ab inteſtato in hæc hereditate plura erant mancipia, puta decem. vna ex his dedit viro ſuo quinquaginta ex his mancipiis in dotem alia quinque. & iſta mancipia ſeparata quilibet virorum longo tempore poſſedit: nunc filiæ vellent diuidere hereditatem, & ſic etiam

ff. Notum.

ceſſabit *. Si tamen non euidenter [b] id actum fuerit, credendum eſſe id agi Iulianus ait, vt ſtatim res eius [c] fiant [d]: & ſi alienæ ſint, vſucapi poſſint *. quæ ſententia mihi probabilis videtur. Ante nuptias autem non pro dote vſucapit, ſed pro ſuo [e].

3. ¶ Conſtante [f] autem matrimonio pro dote vſucapio inter eos locum habet, inter quos eſt [h] matrimonium. cæterùm ſi ceſſet [i] matrimonium, Caſſius ait ceſſare vſucapionem: quia ei dos nulla ſit.

4. ¶ Idem ſcribit, & ſi putauit [k] maritus eſſe ſibi matrimonium, cùm non eſſet, vſucapere eum non poſſe: quia nulla dos ſit [l], quæ ſententia habet rationem.

Ante contractum matrimonium æſtimatæ res à ſponſa ſponſo datæ, non vſucapiuntur à viro res tunc. pro ſuo nec tit. pro emptore. Fr. Accvs.

11. Paulvs *libro quinquagenſimo quarto ad Edictum.*

SI æſtimata [m] res ante nuptias tradita ſit: nec pro emptore, nec pro ſuo [n] ante nuptias vſucapietur.

Res præſcripta vel vſucapta in iudicium diuiſorium non venit Bart.

111. Scævola *libro vigeſimo quinto Digeſtorum.*

DVæ filiæ inteſtato patri hæredes extiterunt: & mancipia communia ſingulæ [p] in dotem dederunt: & poſt aliquot annos à morte patris familiæ erciſcendæ iudicium inter eas dictatum eſt. quæſitum eſt, cum mariti bona ſide mancipia in dotem accepta vt donatio multis annis [q] poſſederunt: an vſucepiſſe videantur, ſi qui acciperebant, dantis

---

a Dotales res tradite in dubio præſumuntur traditæ vt eorum dominium maritus habeat.

b Dotis æſtimatæ & non æſtimatæ differentia.

c Error iuris prædicat excusat.

d Error facti prodeſt vſucapienti hic: & modo alibi probatur quæ vide expone non eſt incapax. vt in *l. nemo. 7. pro. ff. pro emptori. & de Rubr. inſt. pro. ff. pro. l. 4. princ. ff. vſ. §. 1.*

e *Adde Bart. & ibi Cyaſius & dic.*

---

mancipia, dicitur quòd mancipia non poſſunt diuidere, cùm vſucepta ſint. Franc:

p ¶ *Singulæ.* puta vna quinque mancipia, alia totidem: cùm eſſent decem communia. & hic etiam remanſerunt communia: nec tamen fecerunt adinuicem fi. um, cum quilibet credidit aliam permiſiſſe.

q ¶ *Multis annis.* id eſt, tempore ſtatuto in vſucapione. Accvs.

r ¶ *Cur non vſucepiſſe.* triennio. ¶ Et hoc non. adnotatum * communi diuidendo tolli minori ſpacio xxx. ann. vt & *C. rem. rerum alie. l. j. & ſu. Cùm quid. ann. ceſſan. tempora præſcrip. Lucius.* nam habebat hic loci communi diuid. ante præſcriptionem, etiam contra acceptionem virumue *ff. de æd. empt. Iulianus. §. idem Caſſius.*

PRO SVO.

¶ *Nota quod pro ſuo, tribus [b] modis dicitur. 1. Primo ſtricte: quando deficit alius titu.* vt hic, & *ff. l. j. Secundo largiùs, quando concurrit cum quolibet alio tit.* vt *ff. l. j. §. j. etiam cum titulo alieno: vt ff. eo l. hoc mentem. & ff. pro ſocio l. j. Tertio largiſſimè quicunque pro ſe poſſidet. ſic. vnde etiam dominus pro ſuo poſſidet: vt ff. l. ult. & dicitur tunc ad differentiam creditoris & ſimilium qui non pro ſuo poſſidunt: & hoc tertio modo non eſt tit. vſucapion. nem. [c] parens, quia iam quilibet poſſidet, etiam malæ fidei, & ſine tit. vſucapiens. Sed quidam dicunt quòd vbicunque tit. alius tit. hoc non eſt tit. ſed dicitur pro ſuo id eſt proprie. quod non placet: cum ſpecies [d], ſoluit pro emptore, vel ſimili. per genus, & per tit. pro ſuo, non videtur: & examinatur nec ex pluribus cauſis quis poſſidere poſſe habeatur: vt ff. de adquir. poſſ. j. §. ex plurib.*

Pro ſuo.] Casvs. Titius ſi pro ſuo habet locum, quàdo alius titulus deeſt: vt ſi certum tuum, credens non manſuetum, cepi. Haberetiam locum cum alio titulo: vt ſi poſſideo rem ex cauſa emptionis, vel donationis. nam poſſidere dicor & titulo pro emptore, vel pro donato, & pro ſuo, poſſeo aliquæ ex prædictis repetii, vt ad dat. nam ſi emi à domino, & antequàm vſucapiam poſſideo: poſſideo titulo pro ſuo, licet pro meo: & etiam poſtquàm vſucepi, poſſideo titulo pro ſuo. & pro emptore. Francis.

[f] *Adquirãtur.* id eſt, adquiri ſolet: & eſt exemplum, vt ſi tuam certuam, credens non manſuetam: vel tuam gemmam, credens nullius, in ſiluose inuenio: vel *ff. de adquirer. poſſeſſ. l. ij. §. generali. & infrà l. 4.* ſi autem eſſet nullius, fieret meum: & ſic non vſucaperem: vt *ſupra de vſucap. l. ſequitur §. lana.* præterea eſt exemplum baitur reſpon. vbicunque eſt iuſta cauſa vſucapiendi, & deficit alius tit. nec [h] enim eſt determinatus tit. iſte: vt patet exempla *Inſt. l. j. §. ante nuptias. & ff. de iure do. l. Proculus. & infra eo. ſ. ſed & Accvs.*

[i] ¶ *Et præterea.* ex hoc §. nota. quòd omnibus [i] tit. adiuuatur: licet quidam contradicentes hic, pro ſuo. id eſt, pro proprio.

[k] ¶ *Sed ſi ea.* videtur repetita ſupradicta. vide R. diuiſible de conditionali emptione loqui: in qua ſi pendente conditione ea

R. diuiſa

---

a Præſcribitur communi dominio minori: tempore quatuor annorum, idque per conſequentiam, vt hic habet ſi tamen tantum eſt conſortibus poſſidentes, præterquam hæc adiuui 30 annis quo poſſidente, & hic donatione non exceptis, ſed ſimplicibus. Nec enim interpretatur diuiſionis petitio tamen duo vel plures pro. & amplius annorum communione ſtentur. adde gl. vbi dixi. *C. de annali. excep.*

b Titius pro ſuo dicitur, licet non ſit heres ſed bonorum.

c Titius pro ſuo gerens. licet eſt alius: vt hic, adde *Bald. & quod dicunt ſcripſi. ſubaudi ſuo pro ſuo ſcripſi.*

d Virius hic generalis titulus pro ſuo. Sabinus ad gra Cripiciad. *Sabin. noſſ. de poſſeſſorio lib. 3 parti. pro. 12. in prin.* Species eorum noſſeſſor per generi.

e Titulo pro ſuo contrario cum alio titulo, dum vſucapiones nascentes, *ff. quo vſ. quidam vir. pro ſuo. adde Gl. l. 3. in pleraque. l. Pro ſuo titulo poſſidere. ſup. de adquir. poſſ.*

f Pro ſuo titulo poſſidere quæ alio tam non poſſidentem.

g Titulus pro ſuo contrarietur cum alio titulo, dum vſucapiones nascentes, *ff. quo vſ. quidam vir. pro ſuo. adde Gl. l. 3. in pleraque. l. Pro ſuo titulo poſſidere. ſup. de adquir. poſſ.*

480/C.IV.K.5-3, 513-514
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

quidem & ante vsucapionem * pro meo possidere. Sed an definiam ex causa emptionis post vsucapionem, dubitatur. Et Mauricianus dicitur existimasse non definere [b].

Pro suo dicor possidere omnia quæ capimus mari, cælo, vel terra: & eiusmodi ea quæ per alluuionem fluminum adquirimus: partum ancillæ hereditariæ, & eam fundum res empta, seu donata, dicor possidere tam pro suo.

LI. PAVLVS *libro quinquagesimoquarto ad Edictum.*

EST species * possessionis quæ vocatur pro suo. hoc enim modo possidemus omnia quæ mari, terra, cælo capimus [d]: aut quæ alluuione fluminum nostra fiunt [e]: item quæ ex rebus alieno nomine [f] possessis nata possidemus: veluti partum hereditariæ aut emptæ [g] ancillæ pro nostro possidemus: similiter fructus [h] rei emptæ, aut donatæ, aut quæ in hereditate inuenta est.

LII. POMPONIVS *libro vicensimosecundo ad Sabinum.*

HOMINEM quem ex stipulatione te mihi debere falsò existimabas, tradidisti mihi. Si scissem mihi nihil debere, vsu eum non * capiam [i]: * quia si nescio, verius est vt vsucapiam, quia ipsa traditio ex causa quam veram esse existimo, sufficit ad efficiendum, vt id quod mihi traditum est [k], pro meo possideam. & ita Neratius scripsit: idque verum puto.

Si post captam vsucapionem partum ancillæ furtiuæ per bonæ fidei possessorem, superuenerat scientia quod ancilla erat furtiua: ita demum procedit & completur vsucapio, si ignorauerit eum esse: vel scierit, & sibi dominium non putauit: vel si putauit, dominum amisit alias secus. PAVL.

LIII. IDEM *libro trigensimosecundo ad Sabinum.*

SI ancillam furtiuam emisti [m] fide bona, ea ea natum & apud te conceptum, ita possedisti, vt intra constitutum vsucapioni tempus * cognosceres matrem eius furtiuam esse. Trebatius omnimodò putat [n], quod ita possessum esset, vsucapium esse. ego P sic puto distinguendum, vt si neficeris intra statutum tempus, cuius id mancipium q esset: aut si scieris, neque potueris certiorem dominum facere: aut si potueris quoque, & feceris certiorem, vsucaperes [r]. sin verò cùm scires, & posses, non feceris certiorem, contra esse [s]. tum enim cùm possidere videberis [t], neque idem & pro suo [u], & cùm possidere potes.

Licet filij in potestate res alienas inuentas in hereditate patrona non vsucapiant tit. pro herede, vel pro suo: si tamen furtum per patrem inter eos dimissa, & tradita, & ipsi per mortem seruerunt ex ilia dimissione, rectum ipsum habentes: vsucapiunt tam pro suo, & ex dicta dimissione. PAVL.

LI. ¶ Si patre cum filiis * bona quæ habebat, partitus [y] sit: & ex ea causa * post mortem patris ea teneant, quòd * inter eos conuenirent vt ea diuisio rata esset: vsucapio his procedet pro suo [b] in his rebus quæ alienæ in bonis patris inueniuntur.

a Vsucapio nō habet locū in empione cū dicatur, in qua præstetur conditione fides traditio.

b ¶ *Desinere.* tolliet possidere: aliis est in hæredem. & tunc non fabricadus. nam ex plurimis causis tenere potest. *l. de adquir. possess. l. 44. §. fin.* & adde quod ibi dicitur notati.

c ¶ *Species.* Mirabiliter dicit species. cùm cōcurrat * vel qualibet titu. sed sufficit ad id quod quisque procedit etiam nullo alio tit. intercedente: *vt l. 3. supra eod.* Item cauté dicit possessionis, & non vsucapionis: quia in omnibus exemplis procedit vsucapio. ACCVR.

d ¶ *Capimus.* & quidem sui alicuius, cùm eodem nullius: possidetur vsucapio pro suo. & nullius [c], possideo pro suo, sed non vsucapio [d], cùm meum fiat per vsucapionem. *d* Vsucapere quod suum fit, nemo possit.

e ¶ *Nostra fiunt.* vel vere: & sic non vsucapiunt. vel putative: quia puto meum fundum cui accedit, cùm nō sit tale *supra de t. adq. l. fin. & l. quod tamen.*

f ¶ *Alieno nomine.* Imò suo nomine: sed dicit *alieno*: quia * ab alio habet causam. sic ponitur verbum *nomine, supra de bo. qui ex quib. causis, l. 3. §. qui alieno.* Vel die vt vera alienorū quia procurator meus qui omit ancillam, vsucapit antequam sciam & mihi tradat: sed iure mandati restituit. potuit enim procurator cessare in factoquia putat partum illius esse ex sua ancilla propria.

g ¶ *Empta.* à procuratore.

h ¶ *Fructus naturales,* aliis sunt fructus nisi: vt *l. de usufr. l. fructus.*

i ¶ *Non capiam.* vt *l. pro hærede. §. si traditum, & l. pro emptore. l. qui fundum. §. sirum.* sed conditione * indicui tenere ratione possessionis: vt *l. de condit. indebiti. l. indebiti. §.*]. & facit *l. de fur. l. fusi. §. fin. & l. si malier vxor. 24. §. conceptis.*

k ¶ *Capiam.* quia habeo malam fidem.

l ¶ *Traditum sit.* vt fiat meum: sicut ſi mihi tradatur quod meum: vt *supra de usucap. l. cum scimus* quæ est contra.

SI ancillam.] CASVS. Ancillam furtiuam bona fide emisti. Standum hanc ancillā concepit, & peperit penes te, & sic cœpisti possidere partum: & antequam completes vsucap. partus, cœpisti scire ancillam furtiuam esse. quæritur, an procedat vsuca. & dicitur quod sic: quia non interrumpitur per talem scientiam. & hoc dixit Trebatius: auctor tamen legis dicit fore distinguendum: nam aut neſciuiſti ancillam furtiuam intra præfinitum tempus & tunc bene vſucapis. aut ſciuiſti & volebas certiorare dominum, & non potuiſti vel certiorare: & tunc ſimiliter procedis in vſuca. ſi autem poteras certiorare dominum, & non feciſti: tunc dicetis poſſidere cláꝫ non pro ſuo. [SI PATER.] Pater diuiſit bona inter filios, & tradidit: tandem filij poſt mortem patris habuerunt ratam diuiſionē. dicitur quod filij dicuntur poſſidere & vſucapere titulo pro ſuo, ſi quæ ex his quæ fuit diuiſa, non fuerunt de bonis patris. [QVOD LEGATVM.] Teſtator reliquit legatum Titio, cum duo eſſent Titij. heres dedit vni ex his de quo ſuit teſtator non ſenſerat. dicitur quòd ille vſucapit titulo pro ſuo. FRANCISC.

m ¶ *Emiſti.* à fure, putante eum dominum.

n ¶ *Tempus.* ſcilicet triennium.

o ¶ *Putat.* & malè.

p ¶ *Ego.* iuriſconſultus.

q ¶ *Mancipium.* ſcilicet furtiuum.

r ¶ *Vſucapere.* id eſt, poſſeſſores vſucapionē. cum ſcires ſcilicet eum eſſe, & per hoc furtiuum. ſecus * autem ſi ſimpliciter alienum ſciuiſti: quia non ideo minus vſucapis: *vt ſupra de vſucap. l. ſupſo. §. & ſi poſſeſſ.* quę eſt contra. & adde diſtinctionem quæ eſt ſupra *de Publ. l. ſi ego. §. partus.* ACCVR.

s ¶ *Eſſe.* quia non vſucapit. ACCVR.

t ¶ *Videreris.* Contra. ſupra *de adquirem. poſſ. Lelium.* Solue vt ibi. Vel poſſet illa ſecundum hanc hoqui vt is non poſſideat cláꝫ in rebus ille ſupra poſitis, quo minus vſucapiat: ſed hoc caſu fic. & eodem modo ſolue in ſequentibus. *l. ſi de eo §. ſtruxim.* Item eſt contra *ſupra de ſtat. hom. l. qui in vrbe. §. præterea.* Sed ibi erat iam prægnans cum erat ſeruitus: hic non. Item facit *Cod. de vſuca.* * *pro empto. l. ſi mauro.* ſuprà ad dem. tationem [e] facit ſupra *de liber. agnoſc. §. ſed ſi mariti. & ſupra loc. l. item quæritur. §. accidit.*

u ¶ *Pro ſuo.* id eſt, bona & mala fide, cùm * ſint oppoſita. Vel pro ſuo: id eſt, cui quiſ alius adhæret, & per eum vſucapitur, & cláꝫ ¶ ſicut non non inſpicitur [f] ſuperueniens nocere. In quo eſt argu. *C. de vſuris tranſact. l. ſi hoc perualebat.* ſed & facit ratio hic ſcitur. Item facit ſupra *de vſucap. l. ſequitur. §. de illo. & hoc ſolum.*

x ¶ *Si patre cum filiis.* in potestate conſtituti.

y ¶ *Partitus.* & ſic non valuit inter patrem & filium: cùm * non poſſit naſci inter eos ciuilis obligatio. ACCVR.

z ¶ *Ex ea cauſa.* diuiſionis.

a ¶ *Quòd.* id eſt, quia. ſed inuiti tenentur ſtare, ſi ſolennitet fuit facta: vt *Cod. famil. erciſc. l. fin. & Authen. ſi mod. eo Cod. de teſtamen. l. hoc conſultiſſimo. §. ex imperfecto. & Authen. quod ſine.*

b ¶ *Pro ſuo.* Dicunt quidam quòd vbicunque eſſet vſucapio pro hærede, quia ſunt ſui, habeat locum pro ſuo, quod non placet: quia verbis [g], non rebus, lex quæ prohibet: *vt Cod. pro hærede. l. nihil.*] eſſet impoſita. 2. Alij quòd hic ſit ſpecialis caſus: & ideo hic ponitur vt ſiant pro hærede vſucapiat. 3. Tertij, quòd erant emancipati: ſed certe tunc & pro hærede habet locum. ſed hoc verum, ſi in tempore mortis teſtatoris habuiſſet. hic autem prius tradiderat. 4. Alij quòd hic fuit eis tradita poſt mortem patris, à quorum quiſ ſe credidebat debere patri, cùm non deberet, quod non placet. 5. Alij, vt Azo, quòd cœperunt poſſidere pro ſuo. 6. Tu die quòd pater donauit, & tradidit, & diuiſit, & procedit vſucapio pro ſuo ex diuiſione quam ratam habuerunt poſt mortem patris: quæ vicem [i] obtinet emptionis: *vt Communia vtriuſque iudi. l.*]. & ſecundum hoc ſoluitur contra ſupra *pro dote. l.*]. §. *ſi pater.* Item contra *ſupra de vſucap. l. cum ſolus.* vbi huiuſmodi traditio fuit diuiſio non inducit vſuca. Sed expone vt ibi.

a ¶ *Quod*

e Furtiuum & alienum ſciet differens.

f Partus prægnantis mancipii non vſucapitur.

g Vſucapionē interrupit deminutio ſeu corruptio. *l. quidam. in §. mancipium. C. de vſucap. pro empto. adde & ſupra de partibus. 9. §. fin. pro empto.*

h Contraria quæſtiones non poſſunt eſſe in eodē ſubiecto. *l. 3. Contraria in rebus à diuerſis, etiam ſimilibus ſupponitur.*

i Titulus pro inualido titulo habetur, vt ſupra eod. *l. ſi ſeruus.*

k Initium non ſemper inſpicitur.

l Diuiſio vim obligandi non habet.

m Ex rebus, nō verbis reſpondi debet.

480/C.IV.K.5-3, 515-516
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

LIBER XLII.

DE RE IVDICATA: ET DE EFFECTV SENTENTIARVM: & de interlocutionibus.

TITVLVS I.

Missionem in possessionem & Motiua pondera eorum generum possessionum. l. 3. §. vlt. de adqui. poss. *ac sæpè possessio † sæpe appellatur in his libris: sed de hac tamen ab eo plenius, non * enim omnis qui est in possessione, etiam possessor est? Proinde superiores tractatus de possessione, quia adhuc hoc est de ea possessione in possessorio, de hac etiam tractare parati prius quàm proponatis ad interdicta quæ ex vtraque causa competunt sine possidente quæ sine sit in possessione, & cur sit quia non sit cui dicat Qualiter de missione in possessionem legatorum aut syndyci nomine, aut damni infecti, quæ missionem causari? vt nunc explicare ance, hic omissis prosequamur ea hoc libro tantum quæ restant, ac primum † eam quæ sit ordinarij secundi causa, ad quam respicit hic tit. de re iudicata & effectu sententiarum & de interlocutionibus. Est † iudicata in vsu de qua iudex sententiam dixit, vel in qua sententia iudicis competentis. Est sententia † de re sine lite iudicis vltima definitiua comprobatoria principis non indigens. Iudicium * ad differentiam arbitri compromissarij, cuius sententia non est per omnia sententia l. 3. §. ex compromisso de his qui not. infa. Definitio, ad differentiam † inde vel interlocutionis, qua rem non definit, quæ etiam mutari potest, non sententia, & appellari à sententia, non ab interlocutione, comprobatione non indigente, ad differentiam opinionis l. 6 de interd. & rele. Et interlocutio tamen & opinio improprie dicitur aliquando sententia. Interlocutio * est sententia qua neque condemnationem continet neque absolutionem. Vel sententia de accusatæ causa quædam, non de summa rei. Effectus † autem sententiarum vnus condemnationem & executionem, de causa oriri debet tractatur hoc tit. & post tempora facienda iudicij legibus aut constitutionibus humanarum gratia concessis restringi iudicij personalibus, consilio iudicum adhiberis & in qua hoc tantum summarie quæritur an iudicatum sit. l. 41. de minor. sint in integrum.*

a ¶ *Quod legatum* legatum erat Titio duo erant. Titij hæres fuit: ei de quo testator non sensérat. vsucapit.

b ¶ *Non sic* in veritate.

c ¶ *Perperam* propter errorem nominis: & die sine extranei, sine etiam testatoris erat res: vt not. *supra pro legato Lucio.*

d ¶ *Possidet.* si habet veram causam opinandi sibi legatum. Acc.

Vsucapio.] Casvs. Vsucapio non solùm ex prædictis causis, sine titulis, sed etiã ex aliis causis concessis, ideo est inducta, vt sit finis litium. Secundò dicit: quærit aliquando quod rem quam credo meã, & non est, vsucapio: vt quia credo quòd seruus meus emerit, cui mandauerã vt emeret: aut die cui succedo ità in illis causis iuste potui ignorare, cum in alieno facti ignorantia tolerabilis sit error. Fr.

e ¶ *Vsucapio.* Hæc l. constans. est cum l. 3. §. *de iur. & fac ignor.* Vide scripta *ad l. 10. supra de usu.* Cyac.

f ¶ *Ex aliis.* non solùm in prædictis tit. §. Specialiter exponis à tit. *de vsuc. vsque hoc*, sed etiã ex aliis pro quibus specialiter habet iusta hoc tit. vt dixi exposita T. *in princ.* Vel die non solum. omnibus prædictis: vt etiã hanc comprehendantur etiã in aliis vi qui seperiantur. Vel die eiusmodi, non solùm hoc tit. pro suo, sed etiam ex aliis superioribus specialibus est hæc ratio. Acc.

f ¶ *Interim.* id est, latuto tempore vel id est aliquando.

g ¶ *Tunc.* Not. rationẽ quare * vsucapio est inducta. *sic C. de iudic. l. aperiendi.* quæri est illa, ne dominia rerum, &c. vt *Inst. de vsucap. in princ.* Accvrs.

h ¶ *Possederit.* credit se iustã causã. fit ab abu. fi., vt fabricio: sicus si solum credebat suum.

i ¶ *Non obstat.* imò probatio dicus si non probabilis sit: vt *C. pro donato Larissæo.*

k ¶ *Semetipsum.* cui mandauit rem emendam vt *l. pro empt. 3 quod vulgò.*

l ¶ *Successit.* sic *l. de re. iur. l. qui in alterius. & supra ad Trb. l. familiæ.*

m ¶ *Emisse.* olim verè tradita facere: aliàs nõ.

n ¶ *Tolerabilis.* non b in *figura T. de iur. & fac. ignor. l. plurimum. & l. de adqui. rerod. Ierum fallsa.* Accvrs.

DE RE IVDICATA, &c.

*Dicit qualiter res per * possessionem quæritur. nunc qualiter per † sententiam iudicis.* Accvrs.

Et iudicata.] Casvs. Ego Franciscus pono casum vt in littera iacet. & intelligo cum vtin glodis notatur. Fr. Accvrs.

o ¶ *Accipit* sententia accipit finem controuersiæ, qui a * in ea finis est. Et dicunt quidam hoc verum. l. item b iudicatum dici, quando iam appellari non potest, *arg. l. de cond. inde. Caligarem* §. *si quis pos.* Non contrarium etiam iuretur dicendum potest appellari. est absurdum: vt per *eundem l. & C. de ap. l. 1. cognoscit.* sed postea facta appellatione fingitur * non iudicatum. vt *l. ad Turpill.* §. *fin.* & fingitur nec pronuntiatum appellatione omissa: vt *C. de temp. appel. l. §. §.* Sin autem pronuntiet iudex appellationis, & confirmet primã sententiam condemnationis, eã qua sententia datur actio die vt *l. de iniuriis.* Acc. p ¶ *Absolutione.* & hæc vtrobique tamen secundum quosdã vt *C. de sentent. & inter. om. iud. l. penult.* non verum per æquipollentiam: vt *l. sed. Lin summa & l. de arbit. Liquid tamen. §. si arbitr. & de compens. l. quod in diem. §. 1. Sed* iudex appellationem sufficit si dicat iustam, vel iniustam: vt *C. de appel. l. cautione pone.*

Vt pro tribunali.] Casvs. Iudex ordinarius, qui exequitur sententiam aliquando seruat tempus statuti antequam cæpturus: aliquando prorogat: aliquando auctat: & ponit exempla: & dicas vt in glo.

q ¶ *Quo pro ordinario cognoscit.* quali si esset ordinarius, qui b & sententiam suam & delegati sui exequiturvr *l. 20. l. de diuo.* delegatus autem non: cum executio † sit meri imperij: & b & sic non potest delegari: vt *C. de iurisd. comm. iud. l. iubere.* cognoscit † ergo hic cognoscendo.

r ¶ *Tempus indicati.* q. d. erat olim diuersum merito: sed modo quatuor: vt *l. an. h. adsessori & C. de sentent. ind. l. 3. & 13.*

s ¶ *Actor.* aliàs contra. *Et die* causa cognita: vt fabricio. aliàs nõ: vt *l. ad. l. §. §. §. si quis* quæ est contra. Sed prorogat * etiam sine causa: vt ibidem. cùm pronuntiet sententiam in libellando, &c. vt *l. de iudic. & delig. l. Adrianus.*

t ¶ *Quantitate.* vt in testimonio, vbi auctatur & prorogatur: vt *Inst. de offic. iudic. §. 1. & §. seq.*

u ¶ *Quantitate.* vt si est quantitas parua, possit auctari: si multa magna, prorogari. *arg. l. de iure fisci. La frandi. §. 3. Sabinus.* Acc.

x ¶ *Obsequio.* contumacia. obedienti iudici

480/C.IV.K.5-3, 517-518
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

prorogatur inobedientiæ, fiat consumaci, non. Vel dic obij quis, vt quia filius vel libertus patri vel patrono sunt damnati. sic enim prorogatur, ut si econtra poterit auctari arg. *ff. de lib. homi. exhi. l.ij. §. Sed melius* videtur dici econtra. & ad hoc *ff. de iniu. l. pretor. §. ff.* Et de consumacia dic quia habet pecuniam, & non vult soluere: vel econtra non habet, nec habere potest ad magnum tempus. *ar. ff. eo. l. Labieno.* & *fort. ff. de arbit. Liquid. ramen. §. soluere. & l. ij. ff. eo. dic. §. ff. & l. Cessat. in princ.*

a ¶ *Exequitur* passat.

b ¶ *Confessuatur* pupillo: quo casu statim tutor cogetur eum alere: *arg. ff. de fur. l. ij.*

c ¶ *Subuenitur.* per in integ. rest. & idem dicas in alio exemplo *ff.* posita & similibus. Sed ex causa auctetur. Item facit *ff. de iudic. l. ff. debitor. & de leg. i. l. ff. domus. §. ff. in pecunia.*

Qui condemnare.] Cæcil. Iudex qui habet meram iurisdictionem quòd possit vnam ex partibus condemnare, si videat eam condemnandam, vt quia habet thalum ius: ille idem iudex poterit eã absoluere, si videat absoluendam, vt quia habeat bonum ius.

d ¶ *Qui condemnare.* Quatuor sunt regulæ. Prima hæc: *qui damnare potest. &c.* & die in genere, non in eadem causa. nam si potest illum iudicare iustè, non debet eundem absoluere: si tamen facit, valet sententiarum. contra iuris constitutionis effet. *ff. quæ sententia l. j. §. j.* Item nec sic, vt qui iam tulit sententiam, possit eam mutare. vt *ff. eo. Iudex. ff. de offi. procon. Cæsi. fin. §. fin.* Secunda econtrario: si absoluere potest, condemnare potest. hoc fallit in Auth. vt *clerici apud prop. Epi. §. illud palam. & C. vbi senat. vel cla. l. quæritur. §. adeo. & ff. de offi. procon. l. fin.* Tertia est, qui non potest damnare, nec absoluere. Quartus contrarium non potest absoluere, nec condemnare. vt *ff. de re iur. l. nemo.* Item facit ad *l. supra de ad. arg. l. ij. § condicio. & ff. de re. iur. l. cum ff. vulg. & Laben debet.* sed pro. Sed arg. contra. *supra de iniu. ff. l. fin.*

e ¶ *Si non obtulit.*] Cæcil. Quidam corpus defendere quendam conuenerunt, & condemnatus est, quæritur, in quem fit executio fcitote. 1 & dilingitur. nam si cum mandato conuenit reus ad eius defensionem, tũc non fit executio in eum sed in bona domini conuenti. si autem sine mandato: tunc in eius defensoris bona fit executio. Quid autem de procuratore in rem suam tenente in eius bonis fit executio. Quid de tutore vel curatore condemnato nomine pupilli vel adulti. Dicitur quòd non fit executio in bona tutoris vel curatoris: sed in bona pupilli vel adulti. idem de aduocato municipum quod dictum est de tutore. [Alt primator.] Nunc ponit edictum, quod est tale. Prætor ait condemnatus vt pecuniam soluat, fubandi, soluere iubebo. quare ergo quòd à iudicato exigitur vt pecuniam soluat. Sed quid si ei ob insanias non vult soluere pecuniam in qua est condemnatus forte quia non habet eam præ manibus, sed vult dare fideiussorem de soluenda pecunia vtique audiatur? & Labeo dicit quòd audiatur, nisi iudex expressim in sententia quòd tantùm pecuniam soluat: nec volens satisfiare audiatur. sed auctor legis dicit quòd pecuniam tantùm debet soluere: sed tu vides tali casu quòd ex magna causa hoc iudex concedat quod dic vt in glos. [Si ex conventione.] Si conuenerus es mihi in c. & postea illa c. mihi promisisti: si animo nouandi est factum recessum est à re iudica. aliàs non. sed si dedisti pignora vel fideiussores pro eo in quo eras condemnatus non extinguitur executio rei iudicatæ. Sed pone quòd procurator meus est condemnatus: & fecerunt mihi tandem ego promisi in 1000 quæ eras condemnatus, non propter hoc extinguitur executio tenentem it. [Si quis.] Cornelius vendens est Titius vt soluat mihi c. iuma ex die. quæritur quando tempus quod datur condemnatis, incipiat currere. Titio. an ex tempore quo sententia lata est: an ex tunc cùm ex die executionis? & dicitur quòd aut iudex posuit minorem terminũ quàm 1 die, vt fuit in exilio posito & tunc supplentur ei illud quod defuit de tempore legitimo. si autem maiorem terminum dedit, puta sex mensibus cum quatuor mensibus tamquam legitimum tempus currant statim à tempore late sententiæ. & ita fuerit integrum currere xij dies nisi quos vltra legitimum dedit iudex. [Condemnatum.] Nunc exponit illud verbum, *condemnatus*, quod posũ est in edicto: & lecta est hæc. [Sententiæ.] Nũc exponit illud verbum edicti: dicit enim, *soluat.* & dicitur quòd soluere quis dicitur multis modis. [Causæ.] Proprietatius nomine ferui in quo habebat proprietatem, fuit cõdemnatus: tandem cum pro noxa dedit. dicitur quòd non libertate à sententia, nisi ille qui habebat vsumfructum in fruto, amisit vsumfructũ. Fr.

e ¶ *Si se non obtulit.* Obtulit se * se liti dicitur, qui sine mandato spontè aliena negotia suscepit.

f ¶ *Procurator.* i. [b] procurans. nam potest se obtulit, non habuit mandatum: potest non obtulit, habuit mandatum: vt hic primo causa fuit. *& supra de procurat. l. Plautius. §. ff. fin.*

g ¶ *Obtulit.* sine mandato. quod duobus * modis fit: vt *ff. l. Plautius. pen. & vbi. ff. fin.* & facit *ff. de iniu. l. cum qui. & ff. de excep. do. l. procurator. & ff. ad l. Aquil. l. prouide. §. ff. procurator. & ff. iudic. fol. l. ff. ad defendendum.* Accvrs.

h ¶ *Procurator datus fit. vt supra de all. in. l. non solum. §. j. & de exhib. l. si cum vendator. & ff. eo. tertius* 4 casus vbi in dominum actio denegatur: vt *supra de libe. causa. Iordanus. §. fin.*

i ¶ *Se videri se obtulisse.* Licet se offerre, est sponte vel sine necessitate iudicium subire. *l. j. supra de admi. ff. tut.* Cuiac.

k ¶ *Iudicati actio.* Iudici officio: vt *C. de admi. tut. Licinn. quadam. & C. quando ex facto tut. l. j. & supra. ff. quis cau. l. fi.* & ex eo datur. non dicitur conuenisti tutor vel curator, cùm alieno nomine conueniatur: vt *supra de admi. tuto. l. ij.*

l ¶ *Rauisset.* vt non soluat de tua bursa.

m ¶ *Iudicati actio.* Sc. finito officio. aut si eo pendente semper datur actio in bonis pupilli, hæc ita. si tutor & lite non o. tulit. Cuiac.

n ¶ *Dabitur.* si fiat executio in communi bursa tutor. pupillum.

o ¶ *Soluat.* fubandi iubebo soluere aliàs compellam pignoribus capio: vt *ff. eo. l. deliberibus.*

p ¶ *Iudicatus* id est, condemnato.

q ¶ *Satisfacere.* id est, facit fiat.

r ¶ *Adire.* in edicto scilicet hoc quod sequitur, *negue*, &c.

s ¶ *Satisfaciat.* id est, satisfiet.

t ¶ *Promisi.* dixtum quidem Labeonis vere est, *sed*, &c.

u ¶ *Fieri. vt & C. de fru. & lit. expen. l. terminare.* nisi hoc fieret rectore volente: vt *supra qui. mo. pign. vel hypo. fall. j. in princ. & §. j. & ff. de pign. act. l. si rem. §. omnia. & ff. si cert. pet. l. j. §. mutuo. in fin.*

x ¶ *Ex magna.* fortè sicut dicunt ff. *eod. l. deliberibus. & supra de iudi. l. ff. debitori.* Vel certùs * pro rei qualitate & personarum: vt *supra eo. l. j.*

y ¶ *Sententiam.* & si velit sic clare, audiatur.

z ¶ *Recedere.* à re iudicata.

a ¶ *Nouatio.* aliàs nouatio, aliàs *nouandi animo*: quod erat olim præsumpt: hodie ſ ita demum, ſi hoc agatur. vt *ff. quibus mo. tol. ob. §. præterea.* & facit *C. de exec. rei iud. l. fi. in fin. & C. de transa. l. ij. in fin. & ff. de mort. exec. an. l. ſi cui. & l. arg. contra. l. de pro. ſup. pen.* Addit. Dic quòd ibi intercessit plus in secunda quàm in prima. hic autem non, secundùm Bart. Imo. & Alex.

b ¶ *Manebit ordo.* qui est *ff. an. Lab. dixe. & l. debitoribus.* & facit *ff. de actio. & obliga. l. Lucio.*

c ¶ *Pigno*

480/C.IV.K.5-3, 519-520
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-3, 521-522

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

Miles habet beneficium vt non exigatur ab eo nisi in quantum facere potest. BART.

VI. IDEM *libro secundo ad Edictum.*

MIlles qui sub armata militia stipendia meruit, condemnatus: tenetur eatenus qua facere potest [b], cogitur soluere.

Si vnum est in obligatione, aliud in solutione: illud prestare quod est in obligatione: sed si vtrique est in obligatione, vtrumque potes potest. BART.

1. ¶ Decem aut noxæ dedere [c] condemnatus, iudicati in decem tenetur [d]. facultatem enim noxæ dedendæ ex lege accipit. At is qui stipulatus est decem, aut noxæ dedere, non potest decem petere [e]: quia in stipulatione singula per se venium [g], eáque singula separatim stipulati possumus [h], at iudicium solius noxæ deditionis nullius est, sed pecuniarium [i] condemnationem sequitur [k]: & ideo iudicati [l] decem agitur, his enim solis condemnatur [m]: noxæ deditio in solutione est, quæ à lege tribuitur.

Non licet vellere sua auctoritate sententiam exequi. BART.

2. ¶ Qui iudicati [n] bona auctoritate [o] sua distraxit: furti actione, & vi bonorum raptorum [p] ei tenetur.

3. ¶ Iudicati actio [q] perpetua est [r], & rei persecutionem continentem heredi & in heredem competit [s].

Intra tempus quod datur iudicatis, potest quis solvere, vel aliter se liberare. BART.

VII. GAIVS *libro ad Edictum prætoris vrbani, titulo de re iudicata.*

INtra dies constitutos [t] quamuis iudicati agi non possit [u], multis tamen modis iudicatum [x] liberari posse [y], hodie non dubitatur: quia constitutorum dierum spatiis pro iudicato [z], non contra iudicatum per legem constitutum est.

Post litem contestatam etiam in alienabilibus strictis iuris tenetur reus de interitu, & etiam de fraudibus. PAVL.

VIII. PAVLVS *libro quinto ad Plautium.*

SI homo ex stipulatu petitus, post litem contestatam [a] de cesserit [b]: absolutionem non faciendam, & fructuum [c] rationem habendam placet [d].

Sententia non potest ferri pro furioso non habente curatorem: quia non est qui pro eo petat: & si adsistentes petat, non potest furiosus in contumacia condemnari. PAVLVS.

IX. POMPONIVS *libro quinto ex Plautio.*

FVriosa sententia à iudice vel ab arbitro dici non potest [e].

Propter delictum quis perdit beneficium ne condemnetur nisi in quantum facere potest. BART.

X. MARCELLVS *libro secundo Digestorum.*

QVi cùm se pro patre familias fingeret, mutuam pecuniam accepit, & exheres [f] à patre vel emancipatus sit: quam ab eo facere non posse [g], debet condemnari [h].

Contra merito iam considerantur interesse quando plurimum fuerit à tempore mora. PAVL.

480/C.IV.K.5-3, 523-524
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

S[1] *Kalendis seri.*] Cayc. Promisisti mihi domum fuere in Kalendas non fecisti : & tunc multum interfuit mea eam esse factam in Kalendis, licèt postea minus tamen nihilo minus teneris ad illud magnum interesse. Fr. Accvrs.

a ¶ *Si Kalendis seri*, si quis tunc interfuit quàm minus tenetur *C. si quis caut. l. qui autem.* §. ſi verò postea creuit, & id inficiatur: vt *C. de act. empt. l. actio.* §. *ſi per vendentem. & de transactio. Lin hac.*

a ¶ *Quanti interfuit mea, Kalendis id.* Vide scripta *ad l. 13.* §. *de cur. obligat.* & not. *ad l. vlt. C. de condict. triti.* Cyac.

b ¶ *Potuit.* debuit. & sic à tempore mora[a]: vt *C. ſi cer. per. l. vnicum.* & *C. de verb. obl. l. quod in diem.* Sed contra. *C. de act. & obligat. Lecum quis.* Sol. vt ibi. & nihil quæ notata dicta *Lin hac.*

[a] Quidque refl. quod notabil. potuit.

[b] Nisi quod interest. æstimatio creditæ à tempore more vsque ad sententiam, per hic, & Gl. *Lin hac.* in verbo non. *ſupra de æſtimato.* hic tamen ad quod interest, quæ de agitur, officio iudicis venit, nō simæ obligationis.

IN *depoſita.*] Cayc. Si depoſui apud te rem, vel commodaui, & tu dolo deſiſti poſſidere, condictionaria ad æſtimationem : & tamen tenore tibi cedere act. meas pro re illa mihi competentes. Fr.

[b] Depoſui & commodaui nihil horum fidei eſt.

c ¶ *In depoſita.* contra[b] in ſtricti iuris iudiciis, ſicut in actione in rē. d ¶ *Nec.* quia dolo deſiit poſſidere.

c ¶ *Cedat contra. C. de rei vind. l. in qui dolo.* Sol. vt ibi. hoc in *C. commo. l. ſi in qui commodauimus in fine.*

[d] quanti.

Si quis.] Cayc. Sempronius promiſit mihi x. Titius promiſit quòd faciet me ſecurum de his x. per ſolemnem stipulationem, contra hunc ago vt faciat quod promiſit : & quia non vult facere, quæritur qualiter in intereſſe mihi debeat condemnari. Et dicitur quòd in tantum in quantum apparet nunc principalem ſolutionem non eſſe ſoluendo : non inſpectis futuris tempore, ſolutionem quòd poſſit eſſi nō ſoluendo : ergo non x. ſunt ſoluta, in nihilum reuoluuntur vel ſi pars tunc in reſiduum reuoluitur. [Si quis.] Promiſiſti mihi te prohibere ne aliquod damnum in memore meo haberem, ſi hoc facis, bene eſt : ſi autem non facis hoc, tunc teneris mihi ad intereſſe, ſicut cuicunque in omnibus obligationibus vbi promittitur factum. Fr. Accvrs.

ſi quis ab alio. Hic non eſt commune promittendi, non ſolùm ſed adiectus ſatisfationis gratia. Ar cum primo eſt mihi actio certa, cum hoc ſecundo incerti in id, quod intereſſi. Eadem prorſus eſt ſpecies, *§ vlt. I. tit. I. de verb. obligi.* quæ eſt huius *l.* Vide ſcripta *ad l. 37. §. de verb. obligi.* Cyac.

[e] *Satisdari.* id eſt, ſolemniorem dari vt *ſupra qui ſatisſda. l. i.*

[f] *Æſtimandum.* in actione ex ſtipulatu, qua agitur vt faciatur. [b] ¶ *Idque ſcribere intereſſe.*

i ¶ *Etiam nihil.* S. locuples ſit promiſſor : vt *C. de verb. obligi. l. ſi ſtipulatus fuero. §. poſſum. & arg. l. decem.*

k ¶ *Neque enim.* Reſpon. nec ex obiectionibus, quaſi poſſit labi facultatibus debitor, *& ſi ſic l. qui & à qui. l. Iul. Sed arg. contra. C. de neg. geſt. l. diuortio. & C. de fur. Lucm gai. §. Papi.* At iſti[c] metus habent ratio vt *arg. C. ad l. Aquil. l. ſi ſeruum. §. ſi ſeruum. & l. in lege. & C. de euic. l. 4. & de dolo. l. prætor. §. prætor.* Accvrs.

[c] Metus iſti habentur ratio.

l ¶ *Deinde.* ſic *C. de verb. obligi. l. decem. & l. ſi quis ſupra. §. ſi quis.* & facit *C. de hered. inſtit.* Accvrs.

m ¶ *Pecuniam numeratam.* i. intereſſe.

n ¶ *Obligationibus.* vt veniat intereſſe in condemnatione & hoc ſecundum omnes vt hic, & *C. de verb. obligi. l. ſi fundum. & Lucm ſtipulatus ſum mihi. §. ſin. & ſupra de aqua plu. arcen. l. ſi cretam. §. ſed.* Sed an ſit in obligatione vt per libellum debeat poni, quidam quod ſic. & pro eis eſt arg. *ſupra de iudi. fuer. Lin re furtiua. in princ. & de cauſſa. l. 2. teneſſe Stichū in princ. & de verb. obligi. l. quotiens quis. in poſſeſſ. & l. ſi quis ſtipulatus. §. ſin. & l. ſi pupillum. & ſupra ſi cer. pe. l. item ſtichum. §. quod ad. per. etc. & ſupra ſi quis in iure voc. non ie. l. ſin.* Sine certi, ſine incerti conſtitutione ibi petatur intereſſe. *& ſupra de act. emp. l. 3. in princ.* Alij contra. & pro eis ¶ *de verb. obligi. l. ſi ſeruum. §. pe. & ſin. & Lucm qui ea §. fin. & de cauſſa pau. l. promiſſor homini. & ſupra de nouā ope. nun. l. ſtipulatio. §. ſun.* & hoc placet. Sed an [d] pecuniæ ad factura poteſt compelli : videtur quòd ſic : vt *d. l. ſtipulatio. §. ſin.* ſecundum H. *& ſupra quod curator cum l. ſi ſeruus ex. §. ſed & ſi quis. & C. de fideiuſſor. lib. l. §. & T. de pretor. l. ſed & hæ §. pen.* Econtra quòd non poteſt : vt hic *& C. de act. emp. l. ſi tradatio.* & in contrariis ſe ſpecialē Terrij diſtinguunt an poſſit per alia fieri: & tunc præcisè tenetur, alias nō. vt *C. de condict. ob l. & ne aurea.* Item hoc in facto in dandis autem præciuè tenetur ad dandum : vt *ſ. de verb. obligi. Vndè autem. §. ſin.*

[d] Poſſum ne mo præcisè pecuniæ cogitor, licèt eo nomine id quod intereſſi præſtare teneatur in cauſa tamen pia ſubeam præcisè præſtari opor. vt. *Pinyanel. ſum priuilegio 112. pia cauſa.*

[e] Iudex, ex officio ſuo, poteſt corrigere & moderare inter ſe contendentes, ne vltra æquū ſuper alterum obtemperent.

[f] Sententiam interlocutoriā qualibet iudex citrā delegatus non tenet reuocare poteſt quoniam eiuſ arbiter. *Lalexa ſuper de arbitris.*

[g] Sententia interlocutoria quid vel dari vel reſtitui, vel expenſas fieri, imperari aut quæri poſſideri imperet: aliquin contra, puta in iudicio momentanea poſſ. ſuperque ſua ſententia, etiam ſi appellatio interponatur, tamen debet ſortiri effectum. *C. ſi de momen poſſeſſ. fin. arg. l. 3.* ſecundum Azo. & ſecundum hoc omnia[f] interlocutoria per quam decidit incidens vel emergens, poteſt mutari : & hoc ſecundum eum vſque [g] ad quatuor menſes poterit reuocari: non poteſtas, ſortē quaſi tunc habeat executionem. Sed quid erit de ſententia lata in poſſeſſione[h] videtur, ſi eſt interlocutoria, vt quidam dicunt, quòd poſſit mutari ſecundū Azo. Sed contra eſt, ſcilicet quia non poſſit mutari etiam ſecundum eum quia is non appellatur vt *C. ſi de momen. poſſeſſ. fur. app. l.* Item hoc poſſo quòd ſit interlocutoria, continet aliquid reſtitui, vel dari, vel aquiſpolliti, vt quieti poſſi intereſſe certē definitiua eſt: vt *d. I. unica ne.* vide cellas hanc quæſtio. Alij dicunt quòd ſi eſt talis interlocutoria, per quam quæſtio incidens vel emergens decidatur, hanc iudex corrigere non poſſit, ſicut nec definitiuam, cum hmodi noſtra interlocutoria ſic indicant excepti rei in illo c. ſicut definitiua : vt *ſupra de compen. l. quod in diem. §. ſi rationem. & C. ſi ex fal. inſtru. l.* Iacobus [i] autem eſt, vt [k] actor ſeruus dicitur, & ſimiles. Emergens[k], vt ſeſtem adimendum, vel non admittendum. & ſimiles. ſi autem talia non continent, tunc poſſit mutari : puta vt adſint partes ſolidus vel *Kalendis* vt *ſupra de arbi. l. diuers. §. fin.* & ita hic loquitur. *Sed* videtur quòd etiam in dictis exemplis non poſſit mutari vt *C. de dolo. l. ſiue pars.* quæ eſt contra. Sol. vt ibi. Vel diſtinguo in diffinitiuis[l] verum à legen[& tunc conſtari tantùm. non mutari à iudice poſſunt]an à iudice & tunc mutari : vt *d. diuers. in fin. & arg. ſupra de nouo quarto nouicio. §. ſi quæ.*

[h] Sententia definitiua vel *l. Paulus. & de pact. l. dini frater. & de qua. l. 1. §. fin.* & dicet *ſupra ea. Iudex.*

[i] Iacobus ſtichus dicit quòd reſpectu motus cauſæ, & eorū habuit animū contrahendi quos in genere eſt ruspicio poſſe, obligationes & expenſationis, & Cuiā contrarium quid.

[k] Hoc illi intelligendi puto ſi factus. & Alex.

[l] Sententia appellatione in dubio venit intelligitur definitiua de quo *v. quæ ſtrigi in Gloſ. §. definit.* vbi *ſcribit.*

480/C.IV.K.5-3, 525-526
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

Iudices ordinarij exequuntur sententias delegatorum ab eis, & etiam arbitrorum quae merentur executionem. PAVL.

XV. VLPIANVS *libro tertio de officio Proconsulis.*

A Diuo Pio ᵃ rescriptum ᵃ est, magistratus populi Romani vt iudicum à se ᵇ datorum ᵝ vel arbitrorum ᶜ sententiam exsequantur ʸ, hi qui eos dederunt.

Potest vnus iudex alterius iurisdictionis iudicem requirere vt eius sententiam exequatur. BART.

1. ¶ Sententiam Romae dictā ᵈ, etiam in prouinciis ᵉ posse praesides, si hoc iussi fuerint, ad finem ᶠ persequi ᵍ, imperator noster cum patre rescripsit.

In executione primo debent capi mobilia, secundo immobilia, tertio nomina. BART.

2. ¶ In venditione ʰ itaque pignorum captorum facienda, primò quidē res mobiles animales ⁱ pignori capi iubent ᵏ: mox ˡ distrahi. quarum pretium si suffecerit: bene est ᵐ. si non suffecerit, etiam soli pignora capi iubent, & distrahi. Quòd si nulla mouentia ⁿ sint, à pignoribus ᵒ soli initium faciunt ᵖ. sic denique interloqui ᵠ solent, si mouentia non sint, vt soli quoque capiantur ʳ. Nam à pignoribus soli initium faciendum non est. Quòd ˢ si nec quae soli sunt, sufficiant, vel nulla sint soli pignora:

480/C.IV.K.5-3, 527-528
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-3, 529-530

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-3, 531-532

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

posita habebit vilem actionem, sicut rideo in nomine pignoris obligato ex consentione: vt *supra de pign. l. cum conuenit.* & facit *C. de pœne pign. l.* 3. & 4. *C. de hu qui ad eccles. confu. l. fin.* 3. 4.

ACCVRSIVS.

a ¶ *Solet capi pro illo condemnato.*

SIue qua in id.] CAVE. Debes scire quod regulariter quilibet conuenitur in solidũ, exceptis quibusdam personis quæ conueniuntur in quantum facere possunt, deducto ne egeant, & non deducto ære alieno: vt socius. Item patronus, patrona, & liberi eorum, & parentes. Item maritus quando conuenitur de dote. Item miles qui in militia existés contrahit debitum. nam isti in quantũ facere possunt, conueniuntur. Tãdem dicit quidam est debitor multorum ex simili causarum est omnibus soluendo, dicitur quòd occupantis conditio est melior. & si vnus egerit, non deducitur quod debentur alii qui sunt similis conditionis. sic est & in act. de peculio. & idem si filius vel libertus agat contra patrem, vel patronam, nam non deducitur quod alii filii vel liberti debent. Est & alius qui cõuenitur in quantum facere potest: vt qui conuenitur causa donationis: & ille deducit quod omnibus debet. Item quod supra dixi, quòd si vxor filiorum agat contra patrem vel patronum, eſſi occupantis melior conditionem intelligas tamen quòd ille conueniatur deducto ne egeat. Item si vir conueniatur ab vxore ex causa dotis, fur ex alio contractu habet vir hoc priuilegium, vt conueniatur in quantum facere potest. Idem econtra si vxor conueniatur a viro ex aliquo contractu. Item priuilegium quod datur viro si conueniatur ab vxore, priuilegium datur socero & patri vxo. Sed quid ere si pater mulieris promiserit dotem generо pro filia & facta pacti quòd gener lucraretur si filia decederet in matrimonio: nunc gener agit contra socerum ad hanc dotem, numquid hic socer habet priuilegium ne conueniatur nisi in quantum facere potest? Certè non. & hoc eſt verum ſi ſoluto matrimonio per mortem filiæ gener petat dotem. ſi autem adhuc conſtante matrimonio gener petat dotem à socero, tunc socer condemnatus eſt in quantum facere potest. Item quod dictum eſt socerum generо condemnari in quantum facere potest fallit ſi conuentus neget ſe ſocerum, vel ſi conueniatur ex causa dot. Item priuilegium quod datur viro, datur etiam procuratori vxi, vel defensori qui conuenitur nomine vxi, & eo vivo: poſt mortem autem viri conuenitur in ſolidum. Item priuilegium quod dixi præcipitur perſonis dari, non tranſit ad eorum hæredes. Ipſum priuilegium quod datur viro & aliis perſonis ſupra numeratis, non vadit ad hæredes eorum, ſed in ſolidum tenentur. & hoc dicit hæc lex cum ſeq. vſque ad *l. ſi conueniatur.* FR. ACCVRS.

b ¶ *Patrona.* deducto ne egeat, aliàs nullum eſſet priuilegium: vt ¶. *de reg. iur. l. in condemnatione. in pro.*

c ¶ *Id eſt.* pro ſi filiceet ponitur ſecundum Ivan. *ſic* ¶. *quando act. de pecul. eſt annal. l.* 1. §. *quando in glo. id eſt.* AZO.

d ¶ *Alere alienum.* exipe donatorem: vt *infrà eodem. l. inter ea.* §. *fin.*

e ¶ *Ferè.* ferè dixit, quia ſi e negauit ſe ſocium eſſe, in ſolidum condemnatur: vt ¶. *e. l. ſed hoc* §. *cauſa* quia & alij ſunt, vt donator: vt ¶. *eod. Liberi tenentur ſine* Item qui ceſſit bonis vt ¶. *de ceſſio. bo. qui bonis.* Item filius exheredatus vel abſtinens, quod dic vt *cor quod cum ea. l.* 3. & *in.* 2. Vel ferè dixit qua hi etiam enumerati non ſemper habent beneficium pœnæ mariti, vel ſocius, ſi quid dolo f fecerunt vt ¶. *pro ſocio l. ſi cum, & tempus, conſtante quoque.* & ¶. *ſolu. matri. Latiùs* ¶. *item* & *C. de rei vxo act.* 3 *cum autem.* 3. Vel tertiò, ſecundum H. ferè propter donatorem g dicit, qui ex alieno damnum deducit: vt dixi.

f ¶ *Accipiendus eſt.* contrà *ſupra pro ſo. l. ſi cum in prin.* vbi etiam ſpecialis rei ſocium dicit habere beneficium hoc. Sol. hic ſub. *mendo.* Vel illa ad iſtum trahuntur. Vel hic interrogatus legerit ſolemdemnatus, eatenus quatenus facere poteſt, cogitur ſoluere.

XII. PAVLVS *libro ſexto ad Plautium.*

INter eos quibus ex eadem cauſa i debetur, occupantis m melior conditio eſt: nec deducitur quod eiuſdem conditionis hominibus debetur: ſicut fit in de peculio actione n. nam & hic o occupantis melior eſt cauſa. Sed & ſi cum patre patronóve agetur, non eſt deducendum æs alienum maximè quod eiuſdem conditionis p perſonis debebitur, vt liberis, liberis.

1. ¶ Is quoque qui ex cauſa donationis conuenitur q, in quantum facere poteſt condemnatur r, & quidem is ſolus s deducto ære alieno t. Et inter eos u quibus ex ſimili cauſa pecunia debetur: occupantis potior erit cauſa. imò nec † totum quod habet, ex torquendum ei puto: *ſed & ipſius* ratio habenda eſt ne egeat.

h Patronus non mediat omnibus annis poteſt.

i Patrones in infinitum inteſtatibus. k Datio nomine mariti conuenitur in id quod facere poteſt hoc tamen caſu caute de ſolubio ſi peteneris ad ne egeat ſecundo.

l Et quatenus facultas patitur, vt ibidem eſt quod in quantum facere poteſt. Item contra ſupra *de nego. geſtis. l. humanius in princip.* Sola. vt infra *eodem l. non tantum. in Glo.* §.

k Item miles. facit ¶. *ad Lucilia in pr. & quod ibi not.* & no. quòd iſte tres leges reſpiciunt ſecundũ partem rubricæ.

l ¶ Nihil tri.] Ex *eadem cauſa.* in genere dicit, id eſt, ex credito: ſi ſi eandem cauſam dicit quia omnibus in quantum facere poteſt, debet condemnari, & ſic omnium eſt ea lem cauſa vel conditio in condemnatione. Aliàs aliter dicitur eadem cauſa vel ¶. *de excuſ rei iudic. l. ſi* non eadem. & aliàs aliter vt ¶. *de excuſ. tuſt. l. cum.*

m ¶ *Occupantis.* occupare f dicitur, qui primò ad ſtatutũ pertinet: vt *ſupra de pat l.* ſi verb. aliàs qui primò litem conteſtatur: vt ¶. *de lega. 1. ſi pluribus.* Item hoc accipe inter non priuilegiatos & priuilegiatos æquali priuilegio perſonali: vt ¶. *quod cum eo l. ſed an. & de peruil. Lex ſalla* §. *plane.* quæ ſunt contra. nili in duabus dotibus: vt *Cod. qui po. in pigna. hab. l. fin.* Item non ſi videtur melior conditio occupantis, cùm in executione vltimus venit cum primo: vt ¶. *eod. l. in iudicati.* quæ eſt contra. Solu. in hoc eſt melior, quia totius debiti ſit certa cõdemnatio non habito reſpectu quòd alij hic idem conueniri damnari poteſt poſtea. At in vltima ſententia debet haberi reſpectus ad primam: vt quod debetur ex prima, ex bona deducatur: & ſi quid in bona ſuperfaciei, ſecundum eius æſtimationem fiat condemnatio: enim autem virtute ſententiæ executioni mandatur, non poteſt petere primus vt primò ſibi ſatisfiat, & poſtea alij: imò vtique admittitur: pro rata tamen portione debiti cuiuſque ſc. vt plus accipiat cui plus debetur: vt ibi. quod multum proſeſt vtrimo, ſi forte bona poſt vtramque ſententiam fiat minorata: habetur ergo ratio non ſi executionis, ſed in ſententiæ pro ut non. Si autem ſolus ſecundus petit executionem, non habetur ratio primi qui non petit: imò ſecundo occupanti melior eſt cauſa: vt ibi. ACCVRS.

n ¶ *In de peculio actione.* vbi non deducitur, quod dic vt ¶ *de pe. l. ſi vero.*

o ¶ *Et hic.* in actione de peculio: vt *d. l. ſi vero.* & in aliis etiam caſibus ibi no.

p ¶ *Eiuſdem conditionis.* nec alius, excepto donatore: vt ¶ *prox. & ¶. ea. l. exhorrebatum.* ACCVRS.

q ¶ *Conuenitur.* ex h ſtipulatione olim: hodie etiam ex nudo pacto datur ex lege condictio: vt *Cod. de dona. l. ſi quis argentum.* §. *penult.*

r ¶ *Condemnatur.* ſi ab eo cui donauit, conueniatur. ſecus ſi ab eo cui ſic delegatus eſt: vt ¶. *ea. l. Nicomedes.* AZO.

ſ ¶ *Is ſolus.* & hoc eſt contrà ¶. *eod. Leo indicati.* Sed ſolue vt modò dixi.

t ¶ *Alienę* in quo non computatur quod ex ſimili cauſa debetur: vt fabricit.

u ¶ *Inter eos.* C. *donatione.* & facit ¶. *eodem. l. cùm ex cauſa. & Lex hereditatum. & decreg. iur. l. diuus. & l. quotiens & l. in condemnatione. & ſupra de dona. l. qui in donatione & ſupra ſolu. matri. Latiùs.* §. ¶ Hic quæro, ſecundum Azo. an hæc exceptio x vt quis damnetur in quantum facere poſſit, ſit dilatoria, vel peremptoria? videtur dilatoria quia nec ſcripta obſtat agenti: vt *poſſit. de exerc.*

x Dotator ex causa ex morte poteſt donationes hodie celebrare poteſt donationis non mixtæ.

y Excepti in qua facere poſſit, an dilatoria ſit, vel peremptoria, vel perpetua.

480/C.IV.K.5-3, 533-534
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-3, 535-536

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-3, 537-538

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

Sententia lata contra tenorem confitutionis, si non fuit error expressus, valet mero iure. PAVL.

XXXII. IDEM *libro tertio Cognitionum.*

CVm * prolatis [b] † conſtitutionibus * contra eas pronuntiat iudex [d], eo quòd non exiſtimat cauſam de qua iudicat, per eas iuuari, non videtur contra cõſtitutiones ſententiam dediſſe: ideóque ab eiuſmodi ſententia appellandum eſt aliquin [e] rei iudicatæ ſtabitur.

Sententia lata pretextu falſorum teſtium per reſtitutionem in integrum reuocanda & delictum puniendum. BART.

XXXIII. IDEM *libro quinto Cognitionum.*

DIuus Hadrianus aditus per libellum [f] à Iulio [g] Tarentino: & iudicante * eo, falſis teſtimoniis [h], conſpiratione aduerſariorum teſtibus pecunia corruptis religionem iudicis circumuentam eſſe: in integrum cauſam reſtituendam, in hæc verba reſcripſit [i]: *Exemplum libelli dati mihi à Iulio Tarentino miſti mihi [k] inſſi. tu, ſi tibi probaueris conſpiratione aduerſariorum & teſtibus pecunia corruptis [l] oppreſſam te: & rem ſeueri [m] iudicio: † & ſi quæ à iudice tam malo exemplo circumſcriptæ iudicata ſunt, in integrum reſtituæ [n].*

[l] *& ij & iij Item contra videtur* ff. *de excep. l. qui agnoſcit*, le? illa in inſtrumentis d cit, hæc in teſt bus: licet quidã dicant hãc quando pecunia corrupt bus non. Vel die vt ibi: & facit *C ſi ex fal. inſtru. per totum.* ¶ Item quid ſi ex falſo inſtrumento eſt latus hic vt *C. de tranſac. l. ſi ex falſis.*

XXXIV. LICINNIVS *Rufinus libro decimoſexto Regularium.*

SI victum * vel ſtratum [p] inferri quis iudicato [q] non patiatur, vtilis [r] in eum pœnalis actio danda eſt: vel, vt quidam putant, iniuriarum cum eo agi poterit.

In cauſſis publicis ex cauſa retractatur ſententia propter inſtrumenta de nouo reperta. BART.

XXXV. PAPIRIVS IVSTVS *libro ſecundo Conſtitutionum.*

IMperatores Antoninus & Verus [a] reſcripſerunt, quamquam ſub obtentu nouorum * inſtrumentorum reſtitui [t] negotia * minimè oporteat: tamen in negotio publico * ex cauſa [v] permittere ſe huiuſmodi inſtrumentis vti.

Iſta l. cum l. tunc autem, & cum l. inter pares. & l. duo ex tribus. tractant de vna eadémque materia, quando ſunt plures iudices ordinarij vel delegati in vna cauſa: & aliqui pronuntiant, & aliqui non: ſtatum valeat pronuntiatio: vel ſi omnes pronuntiant, & diſſentiant, quæ ſententia proualeat. PAVL.

XXXVI. PAVLVS *libro ſeptuageſimo ad Edictum.*

POmponius libro trigeſimoſeptimo ad edictum ſcribit, Si vni ex pluribus iudicibus de liberali cauſa cognoſcenti, de re non liqueat, cæteri autem conſentiant: ſi is iurauerit ſibi non

Sententia ex falſo inſtrumento lata an & quomodo retractetur.

Stratum.

Pœna an & cur differt à publica.

Iudicatum quo ſpe tanti non ſerç ma dicatum.

Pœna nihil vel ſtatutum reſtringit iudicato non patienti, arbitraria pœna teſtetiam alia capitalis, vt in fine huius Gloſſæ.

(Vnde ff. l. vt. (mulcetur. t. de mun. mil. ter Alber hic.

g Vide ff. l. ſi quod dotiſ mo ner in fa. Cor. h Nota adhuc notata, pro illo hãbes reperta. i Idem pro poſſeſſore adu. ta de nouo reperta remitti ter in cauſa publica, nimo. in ecclefia, vt hic ſuperiꝰ pro. dixi, liberalis & in cauſa fid. mutandi. inf. de iuriſ. Bart. hic.

k Argumenti ad reſtitui & cauſam ſuam valet vt. dixi ad l. 3. Cod. de iur. & fact. ignor.

l Nouerca cer ti. vidit. in publicis cauſis propter in ſtrumenta re perta.

480/C.IV.K.5-3, 539-540
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-3, 541-542

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

vti aduersus eum [a] cuius nomine promisit. Cui simile [b] est matrimonio petat. Et sicut heres donatoris in solidum condemnatur [c], & ipse fideiussor [d] quem in dono adhibuit: ita & ei cui non donauit, in solidum [e] condemnatur.

Donator consentiens rei vindicationem, non habet beneficium ne condemnetur nisi in quantum facere potest pro re vel fructibus. BART.

1. ¶ Fundum quis donauit [f]. Si non restituat [g], vt quisque possessor [h] damnandus est. Si autem fundum restituit: fructuum [i] nomine, si non eos consumpsit [k], in solidum condemnandus est. potuit enim non periclitari, si statim restituisset. Si dolo malo desiit possidere [l], in litem iurabitur, & tanti sequetur condemnatio [m].

Exceptio quæ non impugnat sententiam, potest opponi in executione eius. PAVL.

2. ¶ In solidum condemnatus [n] donator actione iudicati, nisi in quantum facere potest, non tenetur [o] beneficio constitutionis.

Pronunciata definitiua nō possunt per iudicem retractari sed omissa circa pronūciata, si concernūt accessoria, bene possunt suppleri eadem die. PAVL.

XLII. IDEM *libro tertio Responsorum.*

PAulus respondit, rescindere [p] quidem sententiam [q] suam præcedentem prætorem non posse: reliqua autem quæ ad consequentiam quidem iam statuto facit L. *de iure dotium. l. si retinenda.*

Paulus.] CASVS. Iudex potquàm dedit sententiam definitiuam, non potest eam mutare, supplere autem potest quod deerauit si in sententia condemnauerat de fundo, nunc vult lupere in fructibus. FRANC. ACCVR.

rum pertinent, priori tamen sententiæ desunt, circa condemnandum [r] rem vel absoluendum debere supplere, scilicet eodem die [s].

Si plures condemnentur in una sententia, non conficitur quilibet condemnatus in solidum, sed pro parte, posito quòd in solidum quilibet teneretur, & quod petitum fuerit quemlibet in solidum condemnari: item ex persona correi existentis non soluendo, aliter correus non teneretur quando obligatio est diuisa. PAVL.

XLIII. IDEM *libro sexto decimo Responsorum.*

PAulus respondit, eos qui vna sententia in veram quantitatem condemnati sunt, pro portione virili [t] ex causa iudicati [u] conueniri: & si ex sententia aduersus tres dicta Titius portionem sibi competentem exsoluit, ex persona cæterorum ex eadem sententia conueniri eum non posse.

Ius exequendi sententiam transit contra eum qui in locum condemnati succedit. BART.

XLIV. SCAEVOLA *libro quinto Responsorum.*

EX contractu paterno actum est cum pupilla tutore auctore, & condemnata est. postea tutores abstinuerunt eam bonis paternis: & ita bona defuncti ad substitutum [x] vel ad coheredes pertinerunt. Quæritur, an hi causa iudicati teneantur. Rescripsit, † dandam in eos actionem [y], nisi culpa tutorum pupilla condemnata est.

Acta non possunt destrui sine consensu partis & iudicis. BART.

p ¶ *Sententiam.* [a] vt & *T. eod. l. quod iussit. in fin. & Cod. quando pronu. non est necess. l. j. & infra eod. l. vnica. & Lotha. §. j. & Lohm quæ rebatur & infra de pœn. l. dani fratres.* Fallit in causis: vt *no. Cod. senten. rescind. non pos. fe. l. j.*

q ¶ *Circa condemnationem.* vt in fructibus de quibus omissa fuit *pro de re vendit. l. & ex diuerso.* & econtra absoluit si a fundo petito absolutus. & facit *Cod. de fruct. & lit. expen. l. terminato. & Cod. quando pronu. non est necess. l. vnicum.*

r ¶ *Scilicet eodem die.* Vide *capit. 2. de probationibus.* CYAC.

Paulus.] CASVS. Duo sunt condemnati in xx. in vna sententia, quilibet videtur condemnatus in x. & si vnus eorum soluat sua x. liberatur in rebus. FRANC. ACCVRSIVS.

s ¶ *Virili.* etiam si in solidum petita sententiam [b] condemnatio pronūciatio. *si supra de dol. excep. l. fideiussor.* Sed contra *infra de excep. rei iudicat. l. euidenter.* Sed plenè dic VENOT. *Cod. si plures vna sententia. l.*

t ¶ *Ex causa iudicati.* nisi index expresserit vtrumquemque teneri in solidum.

EX *contrario.*] CASVS. Pupilla condemnata tutore auctore in x. ex contractu paterno, condemnata est, eadem abstinuerunt eam tutores ab heredi.

paterna: & sic hæc bona inerunt ad substitutum vel ad coheredes. quæritur in quos detur actio ex sententia. & dicitur quòd in substitutum, vel in coheredes, & exacti regressum habebunt contra tutores pupilli in casu si culpa eorum condemnata fuit pupilla. FRANC. ACCVR.

u ¶ *Ad substitutum.* Sed nonne eunuit substitutio [c] adita hereditate? vt *Cod. de instit. & substit. l. post adoptum.* & idem de [d] hac accurrendi inter heredes: vt *supra de vsufruct. accres. si non §. fina.* Respond. hoc facit restitutio ac si adita non esset hereditas: vt *supra de minori. l. & si fina. §. sed quod Papi.*

¶ Sed si non habet substitutum vel coheredem: an ad cognatos inferioris gradus deferatur hereditas? Respond. non, sed ad fiscum secundum quosdam: vt *supra de succes. ed. l. fina.* ACCVRSIVS.

x ¶ *In eo adiuuatur.* cum [e] effectu, & inspecto exitu & de hoc excipit, *nisi*, &c. quia & vbi culpa tutoris intercessit, datur similiter in eos actio. exitus verò fit contra tutores qui conueniuntur, secundum Azo. Sed H. dicit tunc nullo modo teneri substitutum vel coheredes. *arg. T. tenori §. fin.* Sed ibi non habebat tutores: vel si habebat, non defendit: hic defendit, sed malè. & facit *supra de in integrum restitu. l. fina & de minori. l. ex prætor. §. non solum. & C. de aduersus rem iudica. l. item & minores.* Item videtur huic contra *infra eo. l. supra in prima.* Sed non videntur alij, sed illi iidem qui fuit condemnati. ACCVR.

ACTA.] CASVS. Acta causæ, id est, scripturas factas in causa, potest iudex iubere ea destrui, si partes hoc volunt. & hoc si causa nondum finita est. at ea finita potest hoc facere iudex etiam inuitis

a Donator, si res donatas mala fide, & per illum alium modo possessas iterum in dominium reuocauerit, sed cum retinendi ea viribus dicatur vti, in solidum, & ad fructus ipsos

c Donator non conuenitur pro tertia parte, si opponit quòd cæteri soluendo sunt. Quæ opinio Vlpiani. Cap. *Item Vlpianus. de dol. & met. in fi. & Donator in fi. dum condemnatur in fide donationis, ex ea poti tantum exceptione, non potest conueniri ultra id quod facere potest. Quod & antequam cessat mortuo excipiente illum in iudicio de dolo, & tunc eo demortuo est l. Accurtius hoc ex fimus, post contestationem, hoc post hanc mo di finem non excipiente, nec potest conueniri ultra id quod facere potest. Azo in Sum. de Rei. vindicatio. n. 18. & Cy. n. 6. & Ioan. Bassian. in Sum. de Rei vindic. n. 6.*

* Hoc pertinet quod scribit Bartolus in Lectura super Instit. Celsum tantum mentem instituisse. *Accursij* delegatus, vt ei non pigeret fructuum finem, qui tantæ inopiæ erat, ne in solidum condemnaretur.

b Donator mutuo non habet ex causa lucrosa. A Dotis nomine delegans à marito, vtili habeat principalem, ne in solidum condemnetur.

e Donator, si res donatas mala fide, & per illum alium modo possessas iterum in dominium reuocauerit, sed cum retinendi ea viribus dicatur vti, in solidum, & ad fructus ipsos

c Donator non conuenitur pro tertia parte, si opponit quòd cæteri soluendo sunt. Quæ opinio Vlpiani. Cap. *Item Vlpianus. de dol. & met. in fi. & Donator in fi. dum condemnatur in fide donationis, ex ea poti tantum exceptione, non potest conueniri ultra id quod facere potest. Quod & antequam cessat mortuo excipiente illum in iudicio de dolo, & tunc eo demortuo est l. Accurtius hoc ex fimus, post contestationem, hoc post hanc mo di finem non excipiente, nec potest conueniri ultra id quod facere potest. Azo in Sum. de Rei vindic. n. 18. & Cy. n. 6. & Ioan. Bassian. in Sum. de Rei vindic. n. 6.*

* Hoc pertinet quod scribit Bartolus in Lectura super Instit. Celsum tantum mentem instituisse. *Accursij* delegatus, vt ei non pigeret fructuum finem, qui tantæ inopiæ erat, ne in solidum condemnaretur.

f Sententiam tam in & quòdo oriri-tere possit. Præco v. Mo-nachium. v. de arbitr. q. 3. num. 3.

g Sententia in rem si est effectus, vt plures rei condemnentur pro parte, qui antea in solidum tenebantur conueniri, vt hi, potest tamen iudex eos cogere ad solidi *Quæst. Paul. sed Specio in l. cum sepe. de dol. in.*

h Respondit.

i Substitutio euentus pub adeam hered dicentem, nisi qui mihi relin tuerat.

k Ius accresc. tionis adita hereditate cessat. nisi adeat relictam rer.

l Sententia late te obseruat definitiū ad. uerbo definiū hæredem exe cutioni mo. cari potest.

480/C.IV.K.5-3, 543-544
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-3, 545-546

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

a ¶ *Si quis aliquid* si quid postea adquisierit, in quantum facere potest, condemnandus est: vt ¶. de cess. bon. l. iiij.
b ¶ *Venirent.* quia ipse met vendidit. 2. Vel dic quòd sic distrahit, vt necesse sit vendi per creditores. licet a ergo priùs habeat beneficium vt in quantum facere possit, condemnetur quia miles, vel maritus b, vel similis, nunc amisit: contra eos tamen contra quos dolo fecit: vt ¶. sol. matri. l. etiam. §. licet. Alij ponunt exemplum in eo qui cessit bonis dolose. secus si non dolosè, quia non perdit priuilegium: vt ¶. tit. e. l. iij. quod non placet: quia nemo videtur do. &c. vt ¶. de reg. iur. l. nullus videtur. licet sit argu. contra. ¶. de dam. inf. l. Proculus. A D D I T I O. Dic quòd ibi non erat dolus aliquo modo. I M O. & A L E X A N.
c ¶ *Tenetur.* sed & priùs tenebatur in solidum, sed tamen non debebat in solidum condemnari. A Z O.
d ¶ *Missum.* i. missi iussum.
e ¶ *Si venditor.* id est, debitor: qui ideo non admisit, vt liberè venderet: & quod infra dicit *debitor*, pro eodem ponit. 2. Vel dic *venditor*, id est, executor siue officialis qui vendidit ipsam rem in cuius possessionem iussus erat mitti creditor, & soluit ei. 3. Vel dic tertiò, quòd in fraudem creditorum vendidit debitor, unde emptor conuentus fuit actio in factum ex edicto infra *quæ in fraud. credit. l. prima*. & non veniente eo iussus fuit creditor mitti in possessionem bonorum emptoris, & non fuit admissus: vnde conuentus fuit actio in factum ex edicto infra *ne vis fiat ei. l. prima.* liberatur ergo debitor. Idem si alius creditor, vel etiam prorsus extraneus, impediat missionem. nam potest conueniri dicta actio in factum: vt infra *eo. tit. l. si quis in princip.* 4. Alij quòd quidam emit ab creditoris, & cui soluit: & sic venditor, id est, emptor.
f ¶ *Quod accepit.* vt & infra *de reg. iur. l. bona fides.* ¶ Sed contra supra *de peti. hær. l. etiam §. pe.* Sed ibi non petit quod accepit, cum accepit à doloso æstimationem: ab alio petit rem. Item contra ¶ *de rab. eabd. l. iij. §. condemnatio.* Sed ibi ex causa superueniente agit: quia cautio condicitur ex veteri. ¶ An autem hic extraneus exactus debitorem conueniat, arg. quòd sic ¶. *de eu. l. si plus §.* Sed dic contra: quia propter suum dolum soluit: vt *d. l. supra de peti. hær. l. etiam §. pen.*

Si quis a dolo fecerit vt bona eius venirent b, in solidum tenetur c.

Si creditor consecutus est quantum sibi debetur à debitore, vel ab alio, licet non ex causa debiti, sed propter dolum suum, quia non permisit creditorem venire in possessionem bonorum: non potest de æquitate amplius agere ad debitum. P A V L.

1. ¶ Si quis creditorem missum d in possessionem rei seruandæ causa, non admiserit, si venditor e * præstiterit creditori quanti eius interfuerit: quæsitum est an debitor liberetur. Et puto improbum esse eum, qui velit iterum consequi quod accepit f.

In actionibus descendentibus à delicto, cessat beneficium ne quis conueniatur nisi in quantum facere possit. B A R T.

LII. T R Y P H O N I N V S *libro ii. Disputationum.*

Si iterum amotarum cum viro g agatur, quamquam videatur ea quoque actio præcedentis societatis h vitæ causam habuisse, in solidum condemnari debet: quoniam i ex malo * contractu k & delicto oritur.

Contumacia est delictum quod patet, quia punitur. P A V L.

LIII. H E R M O G E N I A N V S *libro primo iuris Epitomarum.*

Contumacia l a eorum qui ius dicenti non obtemperant, litis damno coërcetur m.

1. ¶ Contumax est, qui tribus edictis propositis, vel vno pro tribus, quod vulgò peremptorium appellatur n, literis euocatus * præsentiam sui facere contemnit.

2. ¶ Pœnam contumacis p non patitur, quem aduersa valetudo, vel maioris causæ q occupatio defendit.

3. ¶ Contumaces non videntur, nisi qui cùm obedire deberent r, non obsequuntur: id est, qui ad iurisdictionem eius cui negant obsequi, pertinent.

De tribus ¶ dicit quòd peremptorium est nullum. B A R T.

LIIII. P A V L V S *lib. I Sententiarum.*

Contra pupillum indefensum, cùmque qui reipublicæ causa abest, vel minorem viginti quinque annis, propositum peremptorium nihil momenti habet s. 1. ¶ Is qui ad maius auditorium vocatus est, si litem inchoatam deseruit, contumax t non videtur.

Iudex non potest suam sententiam definitiuam corrigere. P A V L.

LV. V L P I A N V S *libro quinquagesimo primo ad Sabinum.*

Iudex posteaquam semel sententiam u dixit, postea iudex

S *Iterum.*] C A S V S. Soluto matrimonio vxor agit contra virum actione rerum amotarum. dicitur quòd vir tenetur in solidum: quoniam ex delicto hæc actio oritur. F R A C C.
g ¶ *Cum viro.* quod esse potest: vt supra *rerum amot. l. contra. §. ij. & l. maritus.*
h ¶ *Societatis.* id est, matrimonij.
i ¶ *Quoniam.* hæc ratio bona est: & alia, quia solutum est matrimonium: arg. ¶. *de neg. gest. l. diuortio.* sed hic posita ratio sufficeret etiam constante matrimonio: vt ¶. eo. l. *sed hoc in* ¶. & facit l. *quod cum eo. l. sed si ex parte §. quamquam.*
k ¶ *Ex malo contractu.* id est, facto.

C *Ontumacia*] C A S V S. Contumax punitur damno litis: nam non appellat. Item in expensis & in similibus. Secundò dicit quòd contumax dicitur qui ter citatus, vel semel pro omnibus, non venit, cùm venire posset non impeditus morbo, vel alia maiori causa: & cùm venire debet, vt quia erat iudex suus, coram quo erat citatus vel saltem debitum erat. F R A N C.
l ¶ *Contumacia.* Contumacia a attenditur quandoque respectu non venientis: vt *extra de dolo. c. ij. & c. cum dilecti. ad fin.* quandoque respectu non resistentiæ: vt *supra de rei vendica. l. qui restituere.* quandoque respectu non respondentis: vt *supra de interro. act. l. de ætate. §. qui tacuit. & §. nihil.* quandoque respectu recedentis a: vt *extra de dolo. c. penul. & vi. q. iij. c. certum. &* extra *de procurat. c. consistente. & de iudi. c. j.* quandoque respectu non exhibentis: vt infra *de appell. l. ordine.* §. *in fin.* Primo b contumacia, scilicet de non veniendo, potest contingere tribus modis. Vno quia peremptoria citatione recepta venire contempsit. Alio, quia maliciose seipsum occultat. Alio, quia impediuit ne ad eum citatio perueniret, vt extra vt lite non contest. c. quoniam. §. porro. & c. ij. c. quidam. & d. c. certum. & supra de cust. l. si dictum. §. si prætor.
m ¶ *Contumacia.* De Hermodiciis hæc l. accipienda est. C V I A C.
m ¶ *Litis damno coërcetur.* vt c non appellet d: vt supra *de iudi. l. & post §. fina.* Item in expensis e: vt C. *de iudi. l. properandum.* §. *sin autem.* Item vt causa possit iurisdictioni denegare: vt ¶. *quib. ex cau. ma. l. sed & si per prætorem.* §. *sed & si dil. & C. de ingr. ma. l. diffamari.* Item quidoque f principalem causam amittit: vt C. *de his qui accu. non poss. l. si ca. & ¶. de bon. cau. l. diui.* § j. sed illud non propter absentiam solummodo, sed quia nec erat probatum propter contumaciam: ergo non perdit principalem causam: vt *Cod. de iudi. l. properandum. § cùm autem. & supra de iudi. l. & post.* quæ fuit contra. Item facit *Cod. de remissio. pig. l. si res. & Cod. quomodo & quando iudex l. consultationem.*
n ¶ *Appellatur.* ad hoc facit ¶. *de iudi. l. ad peremptorium cum sequentibus.* Item facit *supra eod. l. de vnoquoque §. j.*
o ¶ *Euocatus.* sicut debet fieri per legem vel statutum, aliàs nō potest citatio arctare citatum: vt *extra de eled. c. bonæ memoria.*
p ¶ *Pœnam contumacis.* quæ est multiplex: vt modo dictum est, aliàs: vt ¶. *si quis ius dicenti non obtempe. l. j.*
q ¶ *Causæ.* vel iustæ: vt ¶. *si quis in ius vo. non ie. l. ij. §. item si nihil. & ¶. de iudi. l. si prætor. in fin.*
r ¶ *Deberent.* quod est siue certum sit esse de iurisdictione vocantis, siue est dubium b: vt ¶. *de iudi. l. si quis ex aliena.*

C *Ontra pupillum.*]C A S V S. Citatus est pupillus peremptoriè, vel absens reipublicæ causa, vel minor viginti quinque annis: & lata est sententia contra eum, dicitur quòd nō tenet citatio vel sententia. [Is Q V I A D M A I V S.] Titius habens causam coram vno iudice, citatur propter aliam causam coram maiore iudice & ire, & deserit litem primam causam. non dicitur contumax vt primus iudex possit ferre sententiam in eum. F R A N C.
s ¶ *Nihil momenti habet.* Dissimiliter tamen quam in definitiua sententia. nam in absentem lata tenet, sed ad appellandum restituitur: vt supra *de in integ. restit. l. fin.* sed contra pupillum vel minorem indefensum nullo modo: vt supra *eod. l. ... §. fin.* Sed quidam vt P. dicunt in absentem idem, si libet si i iudex sciebat absentiam, vt ipso iure non teneat. Item in possessione differunt. nam pupillus patitur missionem, non venditionem, nisi ex falso patris defendat negotium: vt *infra quib. ex cau. in poss. l. apud Iulianum. §. j. & §. fina.* Item sententia missionem & venditionem: vt infra *de bo. auctor. iudi. poss. l. si minor.* licet restituatur. Item secundus missionem & venditionem, licet & ipse restituatur: vt supra *de damn. infec. l. si finita. §. si forte.* Nec ob. quasi debeat in nomine citari peremptorie edictum: vt *vt infra qua sententia. l. j. §. item cum ex edicto.*
t ¶ *Contumax.* Imò videtur quòd de k vno iudicio ad aliud quis vocari non possit: vt ¶. *de in ius vo. l. si in fi. & Lo. in princip.* Sed illas secundum hanc intellige, vt non possit vocari nisi scilicet vocatus ad maius auditorium.
u [*Iudex.*] *Sententiam.* definitiuam fecus 1 de interlocutoria: vt ¶. *eo. l. quod iussit.* A C C V R.

480/C.IV.K.5-3, 547-548
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

esse definit. Et hoc iure utimur, vt iudex qui semel vel pluris vel minoris condemnauit, amplius corrigere sententiam suam non possit [4]. Semel enim, malè seu bene, officio functus † est.

Sententia, inter eundum & confessio in iudicio habens executionem paratam. BART.

LVI. IDEM *libro vicensimoprimo ad Edictum.*

POst rem iudicatam [b], vel interuentu decisam [c], vel confessionem in iure factam [d], nihil queritur post orationem diui Marci, quia in iure confessi pro iudicatis habentur [e].

Maior decem & octo annis potest esse iudex delegatus & ordinarius, item minor decem & octo, & maior quatuor decim potest esse delegatus, si ex consensu partium delegatur: vel ordinarius, si ex certa scientia Imperator eum iudicem dederit. BART.

LVII. IDEM *libro secundo Disputationum.*

QVidam consulebat [f], an valeret sententia à minore viginti quinq; annis [g] iudice data. * Et æquissimum est tueri sententiam ab eo dictam, nisi minor decem & octo annis sit. Certè si magistratum [h] minor [i] gerit, dicendum est iurisdictionem eius non improbari [k]. Et si forte ex consensu [l] iudex minor [i] datus sit scientibus his qui in eum consentiebant rectissimè dicitur valere sententiam. Proinde si minor pretor [m], si consul ius dixerit, sententiámve protulerit, valebit. Princeps enim qui ei magistratum dedit, omnia ferre decreuit [n].

Ab executione non est incipiendum. BART.

LVIII. IDEM *libro septimo Disputationum.*

SI cùm nulla [o] sententia [p] præcessisset, capta sunt & distracta pignora, possunt reuocari [q].

Sufficit si in sententia exprimatur verbum condemno, vel aquipollens: & quòd exprimatur certa quantitas expressè, vel per relationem ad alia. BART.

LIX. IDEM *libro quarto de omnibus Tribunalibus.*

IN * sententiis [r] sufficiet, si expresserit iudex summam in sententia, soluique iusserit, vel præstari, vel quo alio verbo [s] hoc significauerit.

2. ¶ Amplius est rescriptum, etsi in sententia non sit summa adiectaci tamen is qui petit, summam expresserit [t], & iudex ait, *Soluo quod petitum [u] est*: vel, *quantum [x] petitum est*: valere sententiam.

Sententia incerta non valet.

2. ¶ Qui sortis quidem condemnationem faciunt, de vsuris autem ita pronuntiant: *Vsuras si qua competunt*, vel, *Quæ competunt, ve præstentur*: non recte [y] pronuntiant. debent enim de vsuris quoque cognoscere, & certam facere condemnationem †.

Sententia lata contra mortuum, est ipso iure nulla. BART.

3. ¶ Si quis ex edicto peremptorio post mortem sic condemnatus, non valet sententia [z]: quia morte rei peremptorium soluitur [a]: ideóque vt in se integra, de causa notio præstabitur [b].

a Principis est, magistratus eligere: vt hinc colligit, Principatum Reipub. penes populum fuisse, vbi populus magistratum eligo.

b Sententia nulla, executionem habet obtentu.

c Et sententia manu soleant tolla vocatum reuocatur.

d In vulg. edit. est ius, in sum.

e Summa pro generali dicitur.

f Sententiam magis quam verba inspicimus.

g Iuuenis appellationis verba subsig. quo esse dicebant. *adde Gl. in fin. & ibi Bart. supra de in integrum.* & in l. vn. ne quis, vel incertum. C. de appellation hoc.

h Amplius hoc dicunt, vt procedat non tantum in definitiua C. l. 1. & 3. C. de sent. quæ sine certa quant. verum etiam in interlocutoria. l. quod semel. 5. Pomponius. & ibi Bart. supra de testi.

i In iudicio singulari non valet studium eiusdem annotatio ad rescriptum Fundum cum studio, quod ad studium: & no apparet in alio probatione declarata studioli quantitas, quæcunq; sit ista quantitas declarata in admissorio, non in libello. In publicis hoc negatiu. Quod quidem ibi adnotatur. Bald. 3. post primum. Secus ii procedere in studiosa pecuniæ sicut in studiosa pecuniæ, in pecuniis hæc pecuniæ.

k Senatus adeundo mortuo, sed non potest in hereditate defuncti transferri iudicium.

l Contra post Bartol. Baldus dec. 57. defendit, iuramentum læsi pro minore non valere, nec decernit in eius fauorem interponi.

a Hæc nomina Veteres arguit Cic. 3. Verr. Plutarch. in Apophth. & Philip. & Sententiam suam corrigere qui pudet.

† Conuicia in iudicio, & in actu venerabili, & in officio, & pro re, deleg. executore, infer. si compromissarius. §. si vero. de iud.

& Sententia inuita iudice quidem non confirmatur sententia.

b Post rem iudicatam sic supra eod. l. Imperatores.

c ¶ Decisam. hoc, nisi pereatur [c] nouorum instrumentorum: vt not. supra de iureiurando. l. admonendi. quæ est contra.

d Confessio iudicialis præsentia testium habet executionem.

e ¶ In iure factam sic [d] j. iur. l. Iulianus. & l. j. & supra ad l. Aquil. l. prædes. §. j. nec mirandum. ACCVRS.

c ¶ Queritur. quia corpus est res certa.

a ¶ Confessi pro iudicatis habentur. Vide Iustin. ad quæ Plin. Lib. epist.

Cvias. Vidam cuiusdam.] Casvs. Sententia lata à iudice minore xxv. ann. maiore tamen xviij. coram eo, & à magistratus sic, recipit quod facit. & hoc facit pro me Franciscus, cùm adhuc sim intra ætatem xxv. ann. Secundò dicit: etiam minor xviij. ann. potest de causa cognoscere: vt si ex confessis partium datus sit, & sit de facto cuersit in me Francisco, nam cùm essem intra ætatem xviij. annorum datus fui iudex in quadã causa, & de ea cognoui, hoc etiam est si princeps fecit minorem xviij. annorum vel consulem. nam sententiæ quas dabat, tenebant. Fr.

f ¶ Quidam consulebat. minor [e] octodecim annis. Imò videtur debere esse maior viginti annorum ad minus vt [f]. *de arbit. Locum lege.* quæ est contra. Sed ibi de delegato, hic de ordinario. Vel al' qd in arbitria, vt ibi quod nihil cernitur & de iudice ibi dicit. 3. Dic ergo nõ cogitur iudicare, vt ibi si tamen iudicat, tenet sententia, vt hic. Et not. quantum [g] attenditur vt dicit *l. de minor. Locum primo. § non aut.* &c.

g ¶ A minore 25. annis. Hinc quidam colligunt, minorem 25. ann. posse iudicem fieri, & tamen ibi non fit minor 28 annis sicut fit Consiliarius, vt negat Bal. 1. epist. 4. De hac quæstione. vide notata ad *Locum lege. T. de reiurg. & Scripta ad l. j. C. de iudic. vide c. x. de præscript.* Cvi. h Magistratum. Iudices ordinarium [g]: vel differat à sequenti: item an sit necessarium: vt differat ab vltimo §. Accvrs.

h ¶ Minor. xxv. maior tamen xviij. ann.

i ¶ Non imperabit. sed fecerimus esse non posse vt *l. de decurr. l. penul.* §. j. quæ est arg. contra Scribi non fuit à principe creatum, sed creatum quoddam.

k ¶ Ex consensu partium [h].

l ¶ Minor etiam xviij. annis, dummodo pubertas sit facti. *supra eod. l. si communis. & C. de iureiur. l. j. & supra de iureiur. in l. j.*

in ¶ Decreuit potuit etiam Barbatio fare libertatem: vt *supra de offic. præf. l. Barbarius.* Et sic. quod princeps [i] dat siue eligit iuris-consul. magistratus in ciuitate Romana: vt *l. ad Italicam ambi. l. j.*

m ¶ Cum nulla. Cavv. Bona debitoris mei ante sententiam contra eum latam capta sunt p. giudi, & vt dicitur quòd reuocari debet quasi factum vi. n ¶ Sententiæ. [k] definitiua, vel interlocutoria, ita obstat quod est j. quibus ex caus. in poss. an. *Falcidia. §. j. & Facit C. de excus. rei cond. l. j. & 9. &* idem si est minus [l] solemniter C. *de sentent. l. proinum.* Acc. o ¶ Renocari. al. ita expectari: alias reuocari.

In summa.] Cavv. Si iudex condemnat reum in certa quantitate pecuniæ, inhens eam solui, vel præstari: tenet sententia. Idem si dicat, soluique quod petitum est. cùm certa quantitas esset petita. & aliter iudex facit sententiam certam super scripsit vsuris autem sic dicat. Vsuræ si quæ competunt, soluãtur: non caret. [Si quis in edicto.] Cæterum est Tutus peremptorie. decessit. hæc est lata sententia contra eum. dicitur quòd sententia non valet, cùm extinctum sit peremptorium morte Titij: & de nouo citatio eius facienda in hereditate Titij. Fr.

p ¶ *In summa.* proferenda in sententia.

q. Vel id est, vt gratiosiùs [m] tradam doctrinam. Acc.

q ¶ Verba tam sententiæ [n] magis quàm verba est inspicienda: vt *supra de adi. lega. l. j. §. rendere. & C. quæ res pignus. l. fin. & T. de iure dot. l. penultimo de.* & sic quidam hoc accipe C. *de sentent. l. si.*

r ¶ Expressit. quandoque. cùi non expressit: vt *supra eod. l. sit pretor §. fin.* & facit T. *de arbit. Quid tamen § si arbiter.* Sed contra in ea. l. §. Pompon. Sed ibi non erat certum aliqua parte adhuc tam. Item facit C. *de fructu. qua sine certa quant. l. j. & ij. & ibi & supra de condemnand. empt. Hoc videtur. § Iuxta modi.* Accvrs.

s ¶ Quod petitum. quando ignotus, vel fallum.

t ¶ Quantum. quando quantitas idem & verum pro alio pronunciatur, *supra de leg. ij. l. si quis.* Item in causa [o] appellationis recipio, secundum H. iudicem sic posse pronuntiare vt dicat condemno vel absoluo sicut primus fecit. licet quidam dicerent quòd tantum iudicem vel interlocutorem debeat pronuntiare. vt C. *de appel. Locus.* Acc.

u ¶ Non valet. ¶ vt C. *de fructu. qua sine cer. quant. l. quamquam. & arg. supra de vsu. Legand in fine.*

x ¶ Non valet sententia. vt & T. *qua fra. sine app. Item.*

y ¶ Soluatur. id est [p], possibilitas præcedit in eum sententiam: sed in heredem transfertur iudicium: vt *supra de iudi. l. cum ea. & fin.* Sed secus [q] in decreto fauore mortui iste potius: vt *supra de fideicommiss. lib. Locum quæsiit primo.* in benefitio autem dicit T. *de reg. iur. l. Notarius.*

z ¶ Præfabitur. ab eodem, & est ordinarius. al' ita secus: vt not. C. *quomodo & quando iudex. l. si vt proponis.* & Facit *supra de iudi. l. & post. § circumdandi.*

a Principium. quia mortuus non potest stare in iudicio. Et sic. quod ad studium: & no apparet in alio probatione declarata studioli quantitas, quæcunq; sit ista quantitas declarata in admissorio, non in libello. In publicis hoc negatiu. Quod quidem ibi adnotatur. Bald. 3. post primum. Secus ii procedere in studiosa pecuniæ sicut in studiosa pecuniæ, in pecuniis hæc pecuniæ.

b Sententia adeundo mortuo, sed non potest in hereditate defuncti transferri iudicium.

c Contra post Bartol. Baldus dec. 57. defendit, iuramentum læsi pro minore non valere, nec decernit in eius fauorem interponi.

480/C.IV.K.5-3, 549-550
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

Q Pæsum est.] Cassi. Varius litigatoribus febricitans differtur a causa, & iudicatum est, nunc dicitur quòd sententia non teneat, tàm morbus sontem facit differri causam, morbus autem sontem dicimur, qui cuique rei agendæ nocetive est febris. & hoc intelligo, si est magna febris, non si levis veniens in hominem robustum. Item sequi in quartana veteri, propter quam non desinat sua negotia. nam hæc non excusat. Fr.

a ¶ *Irrumpitur.* pro eo, vel contra eum: vt *supra eo. l. de compromissis.* licet secus in minore sit: vt C. *de procu. l. nos eo.*

b ¶ *Differtur* fiat litigatoribus causa: vt *hoc. & supra ſi quis eum. l.q. §. ſi quis iudicio.* fiat iudicem vt *supra de iudi. l. iudex.*

c ¶ *Sontem.* * id est nocens quo b minùs possis a reliquo iudicio.

d ¶ *Cuiusque rei.* de qua quæritur: vt *ſ. de verbo ſignific. l. morbum. & ſupra de addi. edic. l.iij. §. fin. & l. fin. §.* nam nullius c est morbus quin cuiquam rei nocet.

e ¶ *Appellare.* vt *& supra de addi. edic. l.j. §. ſed ſecundum.*

f ¶ *Iudicata.* hoc est a iudex dixit, cuique rei non idem & ignorantia, & non dicunt: vt C. *quemodo & quando iu. l. ea quæ.* Si autem citauit, dicam idem quod in eo qui abest ex valde ignotæ causæ, valet quidem, sed probabilis & excusatoria causa: vt not. *ſupra de in integ. reſti. l. ſi.* Sed an d teneat se mittere procuratorem? Respon. non: vt *ſupra ſi quis eum. l.q. §.* Item an idem iudex iudicari? Respon. vt *ſupra eo. l.* Et an vetus procurator *de iudic.*

g ¶ *Corruptus.* quia corripitur humore in visu. alias *correptus.*

h ¶ *Non habere.* vt *& ſupra ſi quis eum. l. q. §. ſi proficit. & ſupra de addi. edic. l. j. §. proinde.* Sed arg. contra in *eo. l.* qui *seruiens.* sed verbum nullibi ponitur, nullo contrario.

IN iudicati.] Cassi. Si tenor plurium in quantum facere possint, & sui sint condemnandi: passus alios me consensit dicitur quòd ei debeo condemnari in solidum, non inspecta eo quòd alij sint condemnandi: & hoc intelligas in sententiæ in executione spectabitur. Accvrs.

i ¶ *In iudicati actione,* quæ in k factum datur: vt C. *de re. cred. l. actori.*

k ¶ *Non prius.* licet prius meruit sententiam: vt hîc, *& arg. ff. de ſtatu homin. l. ſed ſi Mœvia §. ſed ſi alimenta.* Sed contra *ſupra eod. inter eos.* Solutio hæc generaliter sed specialem in illis qui agunt in quantum facere possit reus. s. Aliquid illa secus in illam: vt si executor locupletis non de hic petitur est occupatus condemnatio quod non placet. 1. Titius, quòd obtinet in sententia data super actione in factum sol in executione facti illius prius habenda ratio, qui primum prius meruit sententiam. 2. Vel die vt hîc. Fr. Acc.

C Cum quæritur.] Paupertas. l. est malè. Accvrs.

Cum ¶ *Non posse.* vt *ſupra eo. l. iudex.* & die scilicet vt ex effectu actis: sed de nouo bene potest iudicare cognoscendo iterum si est in quantum facere possit: et C. *quemodo & quando iu. l. ſi vt proponis. & ibi proponam.* b. vtquia contra mortuum: vt *ſupra eo. l. in ſummæ §. fin.* Vel contra reum non solicitum: vt *ſupra eod. l. alle. §. vlt.*

a ¶ *Redundare non posse.* Sed potest suppleri quod ei deest. *l. Paulus. §. ſed an.* Vide *sup. ſi de profeſſoribus.* Cvjac.

Sæpe constitutum.] Cassi. Licet regulariter dicam res inter alios iudicatas non præiudicare alijs: hoc tamen res pudicatio eorum nam quandoque præiudicat alijs licet non præiudicet alijs. Item videatur contra eos iudicatum ratione. & de hoc vltimo dat duo exempla. Primum in duobus heredibus debitoris. nam licet vnus eorum condemnetur, alteri non nocet. Secundò exemplò est in duobus heredibus creditoris nam licet vnus agat, & succumbat, alteri non præiudicat. Postea redditur ad primum dictum, vt sententia inter quosdã lata non noceat alijs: & de hoc quatuor exemplaria si eodem die petantur agere de proprietate pignoris, aut manum fodere vel vastare de re dubia, aut emptor vendicationem de præmissis non vendito. Idem si liberum meum defendo in causa libertatis: non obstat alio alio, & succumbo, & sic iudicatur libertas petenti. nam omnibus his casibus præiudicat. in superioribus duobus non redditur ratio in littera Vlpiani dicit Tubero a te non vindicabor eadem me ficte, & fecerunt. eandem illum eundem vindico. non mihi præiudicat sententia lata contra Titium. Fr.

l ¶ *Sæpe constitutum est.* Vt *ſupra de excep. l. Mediſſimus. & C. res inter alios acta. l. j. & C. de ſi. infirmorum. l. q. in fine.* Sed contra *ſupra eod. l. ex conuentu.* Sed exponi vt ibi. Item falsè hoc in casibus quatuor qui sequuntur hic, scilicet creditore & debitore. 2 hæredibus & vxore. 3. Item venditore & emptore 4. Item patrono & liberto. & in alijs quos not. C. *quibus res iudicata non nocet. l.q.*

m ¶ *Diffinitum.* id est, falsè quandoque.

n ¶ *Etiam absentibus* alijs, *absentibus*, scilicet, non solùm hîc antibus. alias *consentientibus*, scilicet tacitè, non solum expressè quod in idem recidit.

o ¶ *Etiam scientibus absentibus.* Legend. *etiam scientibus non absentibus, quibus dam verò, etiam contra ipsos iudicatum nihil sit, nocet.* Vide not. in *l.q. C. de exceptione proſcriptionibus.* Cvjac.

p ¶ *Iudicatum sit.* non simplo, sed per consequentiam. & de his primis duo exempla ponit. quandoque etiam ei contra quem fertur, non nocet: vt *ſupra eo. l. contra pupillum.*

q ¶ *Nam scientibus.* Scire in hac lege est interesse, intrefle, videre & pati. Atque modò ait scire, modò interesse, modò pati. Cv.

r ¶ *Fabri.* Primum b exemplum in scientibus, contra quos videtur iudicatum per consequens. Acc.

s ¶ *Agi scimus.* vt *& ſ. de iudi. l. pretor.* Sed arg. contra. *ſ. de minil. quidem.* sed ibi pretextu recipere est cohercendo.

t ¶ *Item.* Secundum exemplum.

u ¶ *Possessibus.* quia sunt duo heredes creditor s. non dicas quòd sint duo rei quærendi in solidum quia tunc nocet alijs: vt *ſ. de duobus reis l.ſi.*

x ¶ *Fabri.* per sententiam.

y ¶ *Adquirendo.* sententiæ, non appellando.

z ¶ *Compta.* si vult.

a ¶ *Si creditor.* aliàs secus in Pa. debitorem. & tunc est *ſ. creditor*, sed communis est *debitor. & creditorum.* & Pa. idem cum est gl. Acc. *&* ¶ *Potuit ſi habuit.* Legend. *noluit.* et Hoc. Cvjac.

480/C.IV.K.5-3, 551-552
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-3, 553-554

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

NOn *fatetur.*] CASVS. Confessio per errorem facti facta, non praeiudicat confitenti: vt si confitear te meum debere, cum non debes: nam mihi non nocet. & intelligas si probem contrarium vsque ad finem: vt habes hoc exemplum *ff. famil. erciscund. l. item pacuvius.* sed confessio per errorem iuris facta nocet confitenti: vt si confessus sum me tibi debere centum ex stipulatione quā credebam valere, cùm non valeret, vt quia inter a. fenes facta, vel alias vitiosè.

a ¶ *Qui errat.* in a facto, si protetur contrarium, vsque ad sententiam: vt *C. de iur. & fall. ignorant. l. error.* & da exceptam vt ibi per l. *supra famil. erciscund. l. item pacuvius.* & *ff. eod. l. item falsi nummum* probato ergo contrario, ipso iure est tutor, vel falsem filii restituam dare: vt dicet *ff. eod. l. pen. in fi.* nisi in casu: vt *ff. eod. l. si a.* Si ergo in b alienato facto, placuit esse quia probabitur errasse: vt *supra pro suo. l. si a.* Si in suo c, decam idem, cùm de damno certet: vt *arg. supra de condic. indebi. l. sed & si ita* item hoc post fit confessi, sed si a no, aut scieris fallum: tunc seruus quod dicitur *supra de rei vendi. l. in quo. & l. si in autem. & de dolo. l. penult.* si ignorat, dilogue an iuste, an iniuste: vt primo casu succurratur si probetur contrarium decurso nouem *supra de interrog. actio. l. de arat. & qui iusto.*

b ¶ *Ignorauerit.* fame exemplum *supra de iur. & fall ignorant. l. si putat* confessus est tutor pupillum tenere ex contracta iusta fide tutore, credens eum teneri. Vel confitetur promisse se teneri ex stipulatione inutili vt inter absentes vel alio modo. Et nota in b iudicio nocere errorem iuris in damnis: secus extra: vt *supra de iuris & fall. ignorant. Larrer. in fin.* In facto secus, vt modo dixi. & est hic vna legis ratio *supra de iuris & fall. ignorant. l. secunda.* Sed quid si confitetur legem aliquam aliter dicere quàm dicat. Respon. non debet etiam de hoc fieri interrogatio, cùm ius certum sit: vt *supra de iuris & fall ignor. l. in omni.*

c ¶ *Nisi iuris ignorauerit.* Pro confesso habetur etiam qui errat in iure. CYNAC

[*Vlianus ait.*] CASVS. Heres confessus est se debere ex causa legati Stichum qui iam erat mortuus, & hoc sciebat certè teneturne in d æstimatione. FR. ACCVRS.

d ¶ *Non fuisse.* Imò videtur quòd contra: ff. *eod. l. in quo ff contra.* Soluitur hic scribus b confitens non esse in rerum natura. ibi non a. Vel hoc est frequens Italiani: ibi alterum. g. Vel hic est certus rerum natura tempore confessionis, licèt non tempore fructuum: ibi non. a. Primo placet, & facit ff. *eod. qui Stichum.*

Si cum quo.] CASVS. Confessus es te occidisse seruum, cùm alius dicatur occidere. dicitur quòd teneris e ex tua confessione. FR.

e ¶ *Teneor.* an liberetur qui occidit, dic vt *ff. de iniur. actio. l. confessi seruum.* Item an idem in contractu, & testamento, dic vt ibi. *C. eod. l. Aquil. vide Nerat. in fin.*

QVi Stichum.] Pone quòd dixit, Confiteor me debere Stichum promisi me non posse mittere: quia non fuit confessus est & hic idem fuit error ac si vel promisisset vel dixisset, quòd non teneatur: vt mortuo seruorum eo in f hac. eam his confessus est post mortē vel ex interpellatione vel per litis contestationem post confessionem, vel aliter. a. Vel pone quod simpliciter dixit, debere, nam verbum est: cha fuit intelligenda: vt *Tuus quis eum qui in tua vse est, vt eni d pen.* ipse tum est eum ipsum fuisse in mora ante mortem. g. Vel secundo dic Stichum ab alio mortuum valuisse: & confitentis se eum debere, quasi eo occidente. nam teneretur: vt *supra l. penu.* licèt etiam post confessionem vita excedentem g a die valuerit a vitæ ante occisus vt *supra ad legem Aquil. l. in vindicatur.* Idem multo magis si iuerat vulnerat. g. Vel die secundum Ioann. quòd bene consulatur ipsum promisisse. & mortuum esse, sed debitabatur an in mora fuisse: & ipse confessus est si fuisset, & ita debere: vnde tenetur quandocunque decessit. ANO. g. Vel die pinat quòd consulat eum fuisse in mora ex interpellatione, vel per litis contestationem, vt subdit, & ex promissione eum tempi-

a Confessio facti errore, ad finem eum effectum quod exacti possit.

b Confessio per errorem iuris facta non nocet confitenti.

c Confessio errore iuris in suo facto an & quando prohibeat.

d Cōfessus per errorem iuris hoc est errore in iure, habetur pro confesso, sine inf tamen contra fluem errans non nocet effectu, potest celebrato no est, noluerit. error sine fen nocuit.

e Error iuris in hoc habet admissa in quo? vocat. Affirmatiue & confirmatiue per partes.

f Confessio sine re peccatur. Error iuris in hoc excusat, qui ignorat. Error iuris in iure excusat.

g Negatiue inuris promissor non tenetur.

sed quia iam homo non fit in obligatione, exhibetur non vtenti confessio, cùm ad nullum fit effectum in rem mortuo se debere teneatur: vt *arg. supra de confess. pen. l. item Seio.* & huius est in obligationem: vt *l. de cert. debit. l. si seruum. vers. si mortuus.* & dicet, condemnandus est in æstimationem: vt per d hoc *supra eo. §. f. si quis ad. §§. ACC.*

Certum.] CASVS. Qui confitetur se certe certum, teneturne: vt puta seruum Stichum. & autem incertum, vt puta equum, non tenetur si rectum petierit a te Stichum, & Stichum, & confessus es te rectum ex his debere, nec dicas quem: cogeris dicere. & seruum hoc debes? debere in litem, *sed si Stichum vel Sundum, &c.* Item si confessus es te debere quidcumque, necdicas quantum, cogeris vsque tyrannum. Vltimò dico: vim incubant à te fundum tanquam meum: & si hoc confiteris, dicitur quòd petitor habeat a: si non casum esset in eum esse fundum. [SI ALIA.] Quæcunque actione vel inter ipso quo consuetus & agitur, habetur pro condemnato: & dabitur contra ad restituendum in hac casibus in quibus dicetur vere condemnatus: & sinon restituat, iurabitur in litem: quod intelligo vt in glos. [SI QVIS ABSENTE.] Confessio facta ab vno litigatore altero absente, non valet: si autem interuenit procurator, vel tutor, vel curator eius absentis: hæc sufficit confessio autem pro d. Quum quocum vel curatorum pupilli vel adulto non obest. [In PVPILLO.] Pupillus ex sua confessione non tenetur nisi tutore auctore facta. adulti autem confessio tenet: sed potest restitui contra confessionem [CONTRA.] Potest intelligi hic & de confessione quæ fit inter litem contestatam, hoc modo, vt obligetur ante litem contestatam se debere, habeat dilationem quamdiu confitetur ad lis contestatam quæ datur condemnatis, potest etiam intelligi de confessione facta post litem contestatam. & die vt supra. FR.

f ¶ *Certum.* sicut sententia, sic a confessio, quæ generat sententiā, debet esse certa b: vt *supra eo. §. in summa.* & hæc *C. de rebus. vent. l. sciat in fin. & arg. supra vltimo. quemadmodum caueat. l. 1. verbi.*

g ¶ *Incertum.* nec de genere, vel ex tantum: vt subdit si quis. &c.

h ¶ *Corpus.* hoc est incertum: & de genere sed sequitur vbi de eo non quæ recipiunt habes *sed & si.* & quod dicit, *Stichum*, cùm sint plura: & *fundum*, in genere. & quod dicit *vtgeri debet*, hæc licet vtrosque præsecto casu. vel verius habetur, sed hæc ea pa. & dic quòd petchum Stichum & fundum. fecisset Scriptor exemplum, & reus confitetur de altero tantum: non tamen dicit de quo. compellitur ergo vt dicat de quo. & hoc nisi alternatiue i *Incertum rem. & meum. vel alterum*, quo casu non est vltra cognitus. & pro hoc facit quod dicit *Stichum*: quod est certum in de genere. & quod dicit *fundum*, hic certum. & secundum hoc dic est alternatio respondeat s, non lege: sed secundum primum est legis. & facit ff. *de verborum obligationibus. l. cùm autem. §. qui aliud.* ACCVRS.

i ¶ *Stichum* alias, *sed §. Stichum.* & alibi, *sed & §. Stichum.*

k ¶ *Qui rem.* id est, quanticunque vis fuisse.

l ¶ *Confessus.* scilicet vtgeri debet. Sed qualiter? Respon. expressè pignoribus b: vt *arg. supra eleve iudi. l. debitoribus.* vel inuicta inducta: vt *supra de seruor. inducs. l. 1. §. quid ergo si non* k. Vel si recl. habeat & vtam pro confesso contra te, quod a Iustiniano allegat. Idem b obligare respondeat: vt *supra de interrog. actio. l. de arate. §. si cum ego. & qui caueat. & §. sciēd.* Item ignorant: dic effectu iudicis, vt non. *C. eod l.* in *fine glos. & in Auctor. de hi qui negot. ad appel. l. fin.*

m ¶ *Confessus.* per verba præsentis: compositi puta meum esse: *ar. supra de pecunia. l. Pomponius.* & secundum ff. per verba præteriti temporis: puta fuisse: quia non fit eum habere a pro indicato: & hoc qualiter recedit à tuo dominium, tu recuperas hæc: vt *C. de probat. l. sine possideris.* ACCVRS.

n ¶ *Si facta quàm celeb.* le quæ proxime fiat.

a Seruorum confessionis fundamentale.

b Confessio certa esse debet, vt & incerta.

c Incertum est vel res in genere vel ex certo.

d Alternatiue, vel fide alterius nationis potest quis confiteri, vt in ordes sequentibus. & confiteri certe, quæ quis possit pignoribus capiat vel vendere inuadi., vel aliter fieri, vbique esse in bus. esse

e Vbi dominus fabellis testatur debere esse de confessi- ti dominum, aliquo facto. & Explicatur alia si le confite dominum, eum fi res hoc citatur. Item si res hoc testatur. Item si quis debeat alteri certe de- ti, quia confessus est se debere.

f Quis dominus fabellis testatur debere esse de confessi- ti dominum, aliquo facto. & Explicatur alia si le confite dominum, eum fi res hoc citatur. Item si quis debeat alteri certe de- ti, quia confessus est se debere.

g Confessus fundum facto alterius pati- mittere id esse non tenetur, nisi deinde pudet alterum esse de- bitor. quo de re vide plura apud al. casu 7. quæ pone. ff.

480/C.IV.K.5-3, 555-556
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-3, 557-558
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

debere eum absoluere *. Si vetò quia reßatos forte soluendo non erat b, aut quòd heres omne *solutum esse apud praetorem diceret: & cùm controuersia a & computatio difficilior esset, arbiter d datus foetus: salua actio eum absolutorum *. Has enim partes eius esse, vt si in computatione nihil inueniatur, possit absolutes esse & ex superiore causa f ad praetorem remittere g de beat, vt absoluatur.

VIII. PAVLVS *Libro quarto ad Sabinum.*

NOn omnimodo confessus condemnari debet h rei nomine quæ an in rerum natura esset incertum sit.

DE CESSIONE bonorum.

TITVLVS III.

*Indicato beneficio legis Iuliæ, id est, remedio cessionis bonorum etiam facta extra † ius, subeuntibus ignominia * quam in executione indicati infert possessio & distractio bonorum, nam & si bona quidem fuerint sua creditoribus cesserit, venierint, non proinde tamen integratur ea infamia ac si ex edicto possederint, & proscripta ventierint bonorum emptori. denique beneficium est redeundi bona quam pari ex edicto bonorum venditionem, & huic simile est beneficium † &c.*

de bonis Senatorum distrahendis per curatorem. nam & hoc genere qua de venditis bonorum debitoris non integra cognitione. CYRAC.

Dictum est supra de confessis & condemnatis: verum quia confessi & condemnati detrudantur in carcerem, si non soluunt: C. eo. tit. l. videtur est adimenda bonorum cessio, ex qua succurritur condemnato ne in carcerem detrudatur. BART.

I. VLPIANVS *Libro decimosexto ad Edictum.*

Roditori qui ob restitutionem ædificiorum credidit, priuilegium exigendi datur i.

NOn dicimus.] CAYVC. Cùm petitus à me Stichum ex causa fi pa. confessus fuam me debere cum, tacitum tamen se vinis nunc Stichus, vel non, efficiam quibus itaque non debere me interim condemnare, cum nesciat fugerit quo nam si erit certum eum viuentem in eo me condemnari. si erit rerum eum mortuum: tunc si tempore confessionis hoc se rebum, condemnabit me in æstimationem alias non vt hic, & *supra eod.* FR.

h ¶ *Debet.* quia certus debet esse rerum in æstimationem, an in ipsarum condemnetur quod in hoc casu non possit facere: arg. † *de fidei.lib.* sed autem certo quod non sit in rerum natura, diffingitur aut scienter fuerit confessus & sic damnetur: vt *l. ult. l. Iulianus* quæ est contra vel non. & tunc nō, vt hic. Vel salue vt ibi. Ac.

DE CESSIONE BONORVM.

Condemnati & confessi si facultates non possint, in carcerem solent detrudi, vt ar. C. eo. l. fi & l. quo tempore fit. cessio bonorum. & idea de hoc dicit hic.

Roditori.] CAYVS. Creditor qui mutuauit aliqui in reflectionem domus, habet priuilegium in exigendo tam in hypothecaria quàm in personali act. quod dicit vt *in gl.* FR.

i ¶ *Priuilegium.* tam * in hypothecaria vel & T. *quæ pignus ta. contra. l. j. quam in personali. quod dic vt T. qui pe. in pigne. hab. l. in creditum.* & ta.] *de priuile. credit. l. fi conueni. l. j. & l. fi. fi non per. l. creditor.*

IN personalibus.] CAYVS. Titius habebat multos creditores, & quidam ex his erant priuilegiati in actione personali. eadem hic Titius accepit a. mutuo, hoc acto cum hoc creditore, vt de hac pecunia solueatur creditori priuilegiato & sic fuit: dicitur quòd iste vltimus creditor succedit in locum primi. FR. ACC.

k ¶ *in.* i. *sub* b hoc pacto, vt pecunia, &c. vt *C. de his qui in priorum credi. in fine l.*

l ¶ *Creditores.* priuilegiatus vel in personali. hic & ff. *l. j. pro.* & fa. *C. de his qui in priorum credi. in fine l. j. & l. pen. & T. de priuil. creditor. l. fi veneri. §. fi & T. qui pot. in pign. l. creditor. & T. ad Maced. l. fed Iulianus.* §. *fi filius.* ACC.

IS qui bonis.] CAYVS. Qui cessit bona, si aliquid postea adquisierit, potest à creditoribus in quibus facere potest. Secundò dicit: cedens bonis nō debet contineri etiam ab illis creditoribus quorū à tempore non cessit. Tertiò dicit: qui cessit bona, & antequā venditæ pœnitet de cessione, & paratus esse defendere non admittet bona. & hoc dicit hæc lex & sequ. FRANC.

m ¶ *Non venient.* vel *& j. in. Iu. qui & C. eo. qui bene. cessi si quis libellos. & C. eo. l. legis.* arg. contra. *C. de act. & oblig. l. sicut.* ACC

n ¶ *Quæ.*] *adquisierit.* quod * 10 *C. eo.*] *de iure fisci. l. j. & l. fi. de bonis.*

o ¶ *Ab alijs.* post * agrauabar, quorum si more non cessit. ad quod facit *l. de actio. l. j. cum fi sequ. ibi.* & *de capi. demi. l. cum filio.* §. *fin. & hoc nisi adquisit:* vt *j. eod. l. qui bonis.* Item nisi vt bona decreat ad quod remittit vt dicit *j. eod. l. pen. in gl. in fin. eius ca.*

p ¶ *Quibus.* quibuslibet creditoribus absentibus, quorum timore bonis cessit. ACC.

q ¶ *Vnus pecuniæ.*] *Bona.* vt *supra eo. l.* hoc tamen fallit vt dicit *j. eod. l. pretor.*

r *Et bona.*] CAYVS. Qui cessit bonis: si post cessionem aliquid adquisierit, & creditoribus, non tenebitur propter hoc, & incipietur ex quantitate: & pretiosum vel non, hoc quod postea adquisiit, non ex qualitatem si mentitum vel animum retinetur eli nomine alimentorum huic qui cederat bonis, vel infracta alicuius fuerit: non propter hoc potest conueniri à creditoribus bus. FR.

s ¶ *Qui bonis.* fcliter omnibus vt *j. eod. l. pen. ante.*

t ¶ *Qualitate.* verum si pretiosum quod adquisiit, vel non.

a ¶ si

a ¶ *Absoluere.* hoc in fin. corrigitur *. ACCVRS.

b ¶ *Non erat.* & sic] apparet legatus non debuisse *supra ad l. Pal. Lin ratione §. quod vulgò & ad Treb. l. j. §. pen.*

c ¶ *Heres omne.* alias heres omne ita, & tunc dic quòd apud primū iudicem fuit confessus debere, confitens etiam quòd ita aliquam

a Tuti debet minuitur: nam ad ordinarium remittitur vt ad hunc confessionem. Legata non præstantur nisi deducto aere alieno defuncti.

b Arbiter pro Iudice delegato.

d Videtur simulatum debere, vel quia nihil, vel quia aliàs non debitum. Ac.

e ¶ *Sed & ex superiore causa* cum dixit idcirco se debere absolui, quia nullam erat in restimatione legatis solidum: sed ipse erraui in facto sic confessus est. ACC.

g ¶ *Remittere.* hoc ideo, quia iudex * delegatus non potest dare in integrum restitu. vt *j. eod. ma.* L. *ea, qua.* §. *j.* Hodie tamen secus: vt *C. ubi* & *apud quem in iure. restit. l. fi.* Et no hic quòd si minor erret in facto, iterum habeat restitutionē restituitur, & pecunia erronee. & sic intelligitur *l. eod. l. non fatetur.* s. Vel dic quia hic loquitur in actione vt T. *l. pres.* §. *pen.* vbi autem ipse iure peccauit erronee ante sententiam. j. Vel dic tertiò quòd hic erat dimissus pacti confessione: vnde non nisi per restitutionem haurire vt *C. de iure & fac. igno. l. error.* Sed per relictionem sic re *hic*, & T. *de iudi. l. fi prator.* §. & *facit supra de interrog. actio. hic simi.* §. *fin & supra eo. ex cau. mutu. l. in fin.* ACC.

f Reditorio qui ædificium desiit adhuc confessionem facti retinuit.

g Priuilegium exigendi pecuniam ob reflectionē ædificiorum.

h Debet.

a Cedere bona debitor, debitor non liberatur.

a ¶ *Satis est.* in quantum ergo facere possit, deducto ne egeat, condemnatur: vt hic, & *l. in his qui & Cas. Labeo & fil. & de bonis author. iudi. poss. Lig. & l. penult. Inſtit. de actio. in fin* iuncta hoc habes quòd non * eſt liberatus per ceſſionem, vt & *Cassius*). & in hoc facit *C. ſolu. matr. l. nec maritus.* ACCVRS.

Si debitoris.] CARD. Debitore multorum conſtituto: & ſi bona eius vtilia ſane à creditoribus, nec ſufficerent huic debitore multa bona adquiſitus. nunc dicitur quòd ſi non vult reſidium ſolutionem huic bona nunc quæſita vendentur, ita quòd integrè creditoris. ſatisfiat. FRANC.

b ¶ ſi *debitoris*, qui fuerat cùm non defenderetur. lapſus, vel bona ceſſit.

c ¶ *Rurſum*: poſt ceſſionem. ACCVRS.

d ¶ *Bona diſtrahi*: poſtea quæſita, quod ea mens accipe vt ſubiicit. & *ſupra l. precione.* ACCVRS.

b Cedere bona volens debitor agnoſcere debet. Nec enim ceſſionis beneficio dubium. * Dubitatur, *C. ex Senatus conſulto.* quæſt. 1. c Debitor extra ius agnoſcens" confeſſionem extorſam, debitor fieri & pignora dando vel deſino cuſtodio. d Debitor agnoſcens extra ius vel in iure. * In quibuſdam non, vt in Gloſſ. & in veteribus eſt notatum.

† Cæſſio poteſt fieri per nuncium, Accurſius hic in apo. ad Iter.

† Multa ad hanc tractatum & ſequentem pertinentia gerantur & copioſe diſſerit Cic. ex orat. pro Quintio.

* Unde generaliter in text.

e Cedens bona, bona cogitur adiicere.

f Cedens bona non eſt ſolennitate quadam opus vt ceſſio fiat. *C. de iure delib. l. ſi. §. licentia. & ibi no.* ¶ Item nota quòd quidam dicunt quòd poſt † ceſſionem ſic ſolennitate factam, non habet locum poenitentia ſed tunc quando ſimpliciter ceſſit. ſecus † *ſi ſi qui*, quaſi fuit confeſſionem impetrant. *arg. C. de plus Brutum null. de conſ. bonorum quæſt. 14.*

g Cedens bona, etiamſi ex delicto debet, vt etiam vxi. de Iuriſm. nō recipiunt. licet poſt ceſſionem adquirat, legari poſſit. *l. ſup. cod.*

eius quod quæſiit, dummodo illud ſciamus, ſi quid miſericordiæ cauſa ei fuerit relictum, puta menſtruum vel annuum alimentorum nomine, non oportere propter hoc bona eius iteratò venundari. Nec enim fraudidus eſt alimentis cotidianis. Idem & ſi vſusfructus ei ſit conceſſus vel legatus, ex quo tantum percipitur, quantum ei alimentorum nomine ſatis eſt *.

VII. MODESTINVS *libro ſecundo Pandectarum.*

SI debitoris b bona veniſſent: poſtulatibus creditoribus permittitur rurſum c eiuſdem debitoris bona diſtrahi d, donec ſuum conſequantur: ſi tales tamen facultates adquiſitæ ſunt debitori, quibus prætor moueri poſſit.

Non auditur volens bonis cedere antequàm confiteatur debitum, vel antequàm ſit condemnatus, & eſt ratio vtrin. glo. FRANC.

VIII. VLPIANVS *libro vicenſimo ſeptimo.*

QVi cedit bonis antequàm debitum agnoſcat e, condemnetur, vel in ius confiteatur, auditi non f debet f.

Ceſſio bonorum poteſt fieri in iure & extra ius, & etiam per nuncium vel epiſtolam poteſt declarari. FR.

IX. MARCIANVS *libro quinto decimo Inſtitutionum.*

BOnis cedi † non tantùm in iure, ſed etiam extra ius poteſt g: & ſufficit & per nuntium per epiſtolam id declarari.

QVIBVS EX CAVSIS in poſſeſſionem eatur. †

TITVLVS IV.

*Generalis * eſt circulus, quia ſummatim in eo enumeratur cauſa ex quibus ſe miſſio in poſſeſſionem, damni infecti vtentis iuramentum aut ſatisdationis ſuorum, aut rerum*

QVIBVS EX CAVSIS. &c.

Dixit quando veratim vtrinè & condemnatur nunc ſimum vtrinè.

Res ferè cauſa.] CARD. Tres ferè ſunt cauſæ ex quarum qualibet ſit miſſio in omnibus bonis. tria eſt quòd mortuus cauſa debet ſeruandi: & ſit in bonis debitoris. alia quæ ſit cauſa legatorum ſeruandorum cum ag eretur a d legatum actio perſonalis, puta ex teſtamento. tertia eſt quæ reuertis nomine. Eſt & quarta propter hoc d ex *ſenſ. cr.* quadicitur gl. ACC. Miſſio quæ ſit ex cauſa damni infecti, nō ſit in omnibus bonis: ſed in re illa tantum propter quam petebatur caueri. FR.

Stuam durum cauſa. Sic loquitur I Celſus, ad exhibendum - *ſpecialis quia cum propoſui perſequitur quæ ſit rerum ſeruandarū cauſa, & rei reuerentia nomine complectis eā opinor creditum & decem eiusm ac iudicium. Fieri autem eam his cauſibus hoc titulo declaratur: ſi debitor vel poſſeſſor fraudationis cauſa factus ne in ius vocari poſſit, & bona ſua abſentatus non defendatur, vel ſi poſſeſſa quidē in ius vocatus eſt, & rem iudicio ſiſti, aut iudicat aut actum debitor non defendatur, vel ſi exilij cauſa ſolum vertit, nec defendatur, vel ſi defuncto bona non extet.* CVIAC.

Dictum eſt ſupra quando ſit executio ſententiæ vel confeſſionis. verum quia quandoque quis non eſt confeſſus neque condemnatus, ſed eſt contumax, ex quo perueniret ad primum & ſecundum decretum: ideo poſtuit hoc rubrica. BART.

I. VLPIANVS *libro duodecimo ad Edictum.*

RVs ferè b cauſæ ſunt ex quibus in poſſeſſionem c mitti ſolerimus ſeruandæ d cauſa: item legatorū ſeruandorum e gratia: & ventris nomine. Damni enim infecti nomine ſi non caueatur: non ſiniuſtrior nomine ſit miſſio, ſed rei f tantùm de qua damnum timetur *.

II. IDEM *libro quinto ad Edictum.*

PRætor * ait: *In bona eius qui iudicio ſiſtendi * cauſa fideiuſſorem dedit, qui poteſtatem ſui facit, vaque defenderetur, iri iubebo.*

1. ¶ Poteſtatem autem ſui non facit, qui id agit, ne aduerſarius eius copiam ſui habeat. Ergo latitantia bona iubet poſſideri.

2. ¶ Quid ſi non latitet, ſed abſens non defendatur? nonne videtur poteſtatem ſui nō facere ??

3. ¶ Defendi autem videtur, qui per abſentiam ſuam in nullo deteriorem * cauſam aduerſarij faciat.

4. ¶ Hæc verba, *neque deſideretur, aut* ſunt † ſcripta ſunt, vt nemittendo, *vt hic ſecundum de vendendo*: vt ¶ *in l. Falcidiam.* §. o. ¶ *Iſtendi.* Item * eico ſi fideiuſſores non dederint vel iudicio ſiſti non promiſit: quia facta eſt ſi non facit copiā ſui. Sed de hoc plura dabitur. ¶ An autem hoc caſu deberant citari ſ amici? non videtur nolle tamen ipſe reus comparuit. idē videtur ſi inuentus fuit per præconē vt *ar. hic & in Auth. de exhib. §. ſi vero & C. de his qui ad nolle conſu. l. fin. §.* ſ. Sed tamen eſt ſecundum R. etiam * inuocati amicos vt *l. Libro autem. §. fin.* ¶ *ex qui eam ma. Item ait prætor §. fi. & Lege de Ia. ſ. de lib. ho. exhib. Lig §. fin. & l. fin. in fine.* ACC.

p ¶ *Teneſtatem ſui non facere.* & certè non videtur facere ſui poteſtatem vt de hac re ſequitur infra, ſed non vendidit: ſed † inſtantiæ vendidit ſequitur vers. *Item. Lin poſſeſſione. & l. Falcidiam.* §. j.

q ¶ *Deteriorē.* ergo debet eſſe defenſor * alius legalis perſona vt defenſus, & veritatē negari ſcipat: aliàs repellitur. & pro hoc *C. de prætu. l. ſi. & l. de præſ. ſi actor.* ¶ Item eſt arg. quo ſ * defenſor

a In poſſeſſionem eorum bonorū mittitur, quorum ea cauſa, vt ſeruandæ cauſa, legatorum ſeruandorum gratia, ventris nomine, & ex Carbonismo.

b Forte ex edicto D. Hadriani. l. vlt. C. de edict. D. Hadriani.

c Res pro debito & quanto tanto.

d Miſſio in poſſeſſionem eſt in omnibus, an pro mercede debitoris dicendum? ſ. Secus ſi ſit vendemia. infr. eod.

* ruorum.

f Miſſio ſit in poſſeſſionem rei nullo modo fiendi, (ſine fideiuſſore non debet) vt & eius qui copiam ſui non facit.

g Miſſio in poſſeſſionem bonorum abſentium ſuorum fit in hac eſt abſentia annua, etiam.

h Citari amici, & familiæ, gratia eius eſt pœna quam qui eius pecuniā non facit.

i Locūdo gratia eſt pœna quam qui eius pecuniā non facit.

k Defenſor atque legalis eſt, & debet ac defendat.

† Vide Alcia. lib. diſpun. 3. cap. 1.

l Scripſerunt & expreſſi prodeuntes vtil alio fecerit procuratorē & tribus edictorum? hoc notat Cuiacius *Pap. ſup. tit. de iu. diſcr. l. 177.* in fi. & hoc videtur eſt portio, vtpote cui, a abſente fuit, & non reſtituit ei id in cauſa iuſtior. addit quædam alia ex Capell. Tholoſ. decis. 293.

480/C.IV.K.5-3, 561-562
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-3, 563-564

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

Cæterùm ſi exiſtat aliquis qui defendere lit paratus : cellabit rei ſeruandæ cauſa poſſeſſio.

1. ¶ Non defendi pupillum conſtare debet, liqueréque prætori, vt ſic permittat bonorum poſſeſſionem. Hoc autem conſtare debet ſic: Euocandi [f] ſunt ad prætorem tutores pupilli, vt defendant [b]. Si autem non habet tutores, requirendi cognati [c] vel affines. & ſi qui alij forte ſint, quos veriſimile eſt defenſionem pupilli vel pupillæ non omiſuros, vel propter neceſſitudinem [d], vel propter charitatem [e], vel qua alia ratione. Liberti etiam, ſi qui ſunt idonei, euocandi, exquirendáque defenſio. Si aut negent ſe defendere, aut non negent, ſed taceant: tunc prætor poſſeſſionem dabit, tamdiu ſcilicet, quoad non defendatur. Si defendi cœperit pupillus vel pupilla : definet [g] poſſideri. Idem eſt & in furioſo [h].

2. ¶ Ait prætor : *Si in pupillari tutelâ [i] verſetur, cuius pupilla circumuenta fuerit, & recte defenderetur [k], eos qui bona poſſident, de poſſeſſione decedere [l] iubebo.*

3. ¶ Recté defendi quid ſit, videamus: virtum tantum copiam ſui facere, & ad ſuſcipiendum iudicium paratum eſſe : an verò & ſatisdare omnimodo. Et quidem non ſolùm ipſis ſe defendere volentibus, hoc edictum ſcriptum eſt, ſed in rem [l]: & recté defenderur, hoc eſt vel à ſe, vel ab alio quocunque. Sed ſi alius defendat, erit neceſſaria ſatisdatio [m] : ſi ipſe, non puto neceſſariam ſatisdationem [n]. ergo oblata defenſione deſiet poteſtas interdicto [o] reddito.

VI. PAVLVS *libro quinquagenſimo ſeptimo ad Edictum.*

IN poſſeſſionem [a] mitti ſolet [b] creditor, etſi ſub conditione ei pecunia promiſſa ſit.

1. ¶ Cùm dicitur [c], *& eius cuius bona poſſeſſa ſunt à creditoribus, veritum, præterquàm pupilli & eius qui reipublicæ causâ ſine dolo malo abſunt*: intelligimus eius qui dolo malo abfecerit, poſſe venire [d].

2. ¶ Si ab hoſtibus quis captus [e] ſit, creditores eius in poſſeſſionem mittendi ſunt, vt tamen non ſtatim bonorum venditio permittatur, ſed interim bonis curator detur.

VII. VLPIANVS *libro quinquageſimo ſeptimo ad Edictum.*

FVfcinius exiſtimat, creditores rei ſeruandæ cauſa miſſos in poſſeſſionem, ex his rebus alios eius bona vendi. Item creditores nunti poſſunt in bonis debitoris cogere ab hoſtibus, quo tamen ſtatim hoc vendatio ſiet: interea curator datur bonis. Item ſciant quòd creditores nunti in poſſeſſ. bonorum debitoris, non debent alij ex alia bonis dari. Lege §. & princip. lege ſequen. FRANC.

480/C.IV.K.5-3, 565-566
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

furiosi, vt si vrgeat æs alienum, & dilatio damnum posit creditoribus afferre. & ea quæ dixi in furioso, ferea & in prodigo, & in sensibus qui curatorem auxilio regantur. [Illud accidum.] Debitor meus [illegible] causa si palam ibi stat, non dicitur latitare. sed si debitor [illegible] demonet se [illegible] in qua confusum est [illegible] absconditus autem se in domo: vel cùm est in palatio communi vbi redditur ius, absconditus si remo columnas in fraudi creditorum dicitur latitare. [illegible]

non debere [a].

1. ¶ Prætor ait: *Qui fraudationis causa latitat* [a], *si boni viri arbitratu* [b] *non defendetur, eius bona possideri* [c] *vendique* [d] *iubebo.*

Quando lex requirit actum & limitationem, non sufficit actus sine limitatione, nec limitatio sine actu. Bart.

2. ¶ Cùm hoc edictum locum habeat [e], non sufficit latitare [f], sed & necesse est fraudationis causa id fieri. neque quod fraudationis causa sine latitatione fit, satis est ad possessionem & venditionem: sed oportet fraudationis [g] causa latitare. & est frequentissima hæc causa possessionis, nam in vsu [h] latitantium bona possidentur [i].

3. ¶ Si quis possederit bona alicuius quasi latitantis, qui non latitabat & vendiderit: consequens erit dicere venditionem bonorum secutam nullius [k] momenti esse.

4. ¶ Quid sit autem latitare, videamus. Latitare est, non vt Cicero definit, * turpis occultatio [l] sui. Potest enim quis latitare non turpi de causa: veluti qui tyranni crudelitatem timet, aut vim hostium, aut domesticas seditiones [m].

5. ¶ Sed is qui fraudationis causa latitet, non tamen propter creditores: etsi hæc latitatio creditores fraudet, in ea tamen erit causa, ne hinc [n] possideri bona eius possint: quia non hoc animo latitet, vt fraudentur creditores. Animus enim [o] latitantis quæritur, quo animo latitet: vt fraudet creditores, an alia ex causa.

6. ¶ Quid ergo si duas causas latitandi habuit, vel plures, inter quas etiam fraudandi creditores? an venditio rectè procedat? Et puto probandum, si plures causæ sint latitationis, inter quas est & fraudationis causa, nocere debere, posseque hinc bona vendi [p].

7. ¶ Quid si aduersus quosdam occultare se consilium non est, aduersus quosdam est? quid dicemus? Et rectissime Pomponius scribit, non aduersus omnes latitationem exigendam: sed aduersus eum quem quis decipere & fraudare latitatione destinat. Verum † ergo omnes [q] bona eius vendere possunt, quia latitat: hoc est, etiam hi aduersus quos non latitat, quia verum cum est latitarem verò in solus, aduersus quem latitat? Et quidem verum est cum latitare, & fraudationis causa latitare, etsi [r] non aduersus me latitet. Sed illud spectandum [s] Pomponius putat, an aduersus me: cùmque solum [t] posse hinc venditionem impetrare, aduersus quem latitet.

8. ¶ Latitare autem est cum tractu aliquo latere: quemadmodum factitare, frequenter facere.

9. ¶ Adeo autem latitatio animum & affectum occultantis† sedesiderat [u], vt rectè dictum sit furiosum hinc venditionem pati non posse: quia non se occultat, qui suus non est [x].

10. ¶ Planè si non defendatur furiosus: curatorem ei dandum, aut bona eius vt possideantur, nominatim permittendum est. Labeo autem scribit [a], si non inueniatur curator vel defensor furiosi, sed & si curator

[illegible]

Franc. Accurs.

a ¶ *Non debere.* [illegible]

a ¶ *Qui fraudationis causa latitat.* sic in *Lectempore.* supra de *Paulia*, & l. 5. supra de bonis auctoritate iudi. poss. Cic. pro Quintio.

Cuiac.

b ¶ *Arbitratu.* expone vt supra de procuratoribus l. penultima. & *finali.*

c ¶ *Bona possideri.* olim omnia: hodie [b] pro mensura debiti: vt supra l. j.

d ¶ *Vendique.* [illegible]

e ¶ *Locum habeat.* [illegible]

f ¶ *Latitare* vt bona possideantur.

g ¶ *Oportet fraudationis.* [illegible]

h ¶ *In vsu.* id est, vsitatiter.

i ¶ *Possidentur.* & venduntur.

k ¶ *Nullius.* [illegible]

l ¶ *Occultatio.* [illegible]

m ¶ *Seditiones.* [illegible]

n ¶ *Ne hinc.* [illegible]

o ¶ *Animus enim.* [illegible]

p ¶ *Vendi.* facit infra de iure fisci. l. non intelligitur. §. si quis palam.

q ¶ *Verum ergo omnes.* s. creditores.

r ¶ *Etsi.* pro quamuis.

s ¶ *Solum.* [illegible]

t ¶ *Desiderat.* vt l. §. cùm hoc. & §. [illegible]

u ¶ *Suus non est.* i. [illegible]

x ¶ *Scribit.* s. fieri missionem.

[illegible]

datus eum non defendat: tunc remouendum * eum, & oportere prætorem dare curatorem aliquē ex creditoribus ᵇ: vt nō amplius ᶜ quàm necesse est, ex bonis furiosi veneat, eáque seruanda. Labeo ait quæ solent seruari cùm venter in possessionem mittitur ᵈ.

11. ¶ Planè interdum bona eius causa cognita, vendenda erunt, si vrgeat æs alienum, & dilatio damnum sit allatura creditoribus. Ita autem vendenda ᵉ vt quod superest, furioso deturpatis hominis eius statu & habitu à pupilli conditione non multum ᶠ abhorret. quod quidem non est sine ratione.

12. ¶ Idémque & in prodigo ᵍ dicendum est, cæterisque ʰ qui curatorum opę inuantur. Nec enim quisquam propriè latitare eos dixerit.

13. ¶ Illud sciendū est posse quē in eadem ciuitate esse, & latitare: & in alia ciuitate, & non latitare. Etenim qui in alia ciuitate sit, copiámque sui faciat in publico, ibique pareat, an latitet, videamus, & hodie hoc iure vtimur, vt sine quis eodem loci agat, sine alio, siue peregrè agat: si tamen occurrant creditoris etiter, latitare videatur. Denique eum quoque qui in foro eodē agat, si extra columnas ᵏ aut stationes * se occulter, videri latitare veteres respondérunt: & posse quem aduersus alterum latitare, aduersus alterū nō ˡ. Constat autem vt ipse eius possit bona vendere, aduersus quem latitat.

Quia supra expendit edictum, facit mentionem creditoris, exponendo qualiter quis latitare aduersus creditorem: idēo inuipsis dicere qui sunt creditores. BART.

14. ¶ Si in dicm vel sub conditionem debitor latitet: antequàm dies vel conditio veniat, non possunt bona eius venire ᵐ. Quid enim interest, debitor quis non sit, an nondum conuenti possit? Nam & si non sit debitor, idē dicemus? Idem erit dicendum & si quis habeat quidem actionem, sed talem, quæ per exceptionem ⁿ repelli-tur.

15. ¶ Si quis actione de peculio, filij vel serui nomine conueniri possit si latitet, eo iure vtimur, vt possint bona eius possideri ᵒ & venire, tametsi nihil fu-rit in peculio: quia esse potest: & sei iudicatæ tempus spectamus ᵖ, vtrū sit, an nō sit: & quòd teneat actio, etiamsi nihil in peculio fuerit.

16. ¶ Item videamus, si quis aduersus in rem actionem latitet, an bona ᵖ eius possideri venúmque dari possint. extat Neratij sententia existimantis bona esse vendenda ᵍ, & hoc referipeo Hadriani contineri. quo iure vtimur.

17. ¶ Celsus autem Sexto respondit ʳ, & fundum quem petere volo, Titius possideat, neque absens defendatur: commodius se existimare, in fundi † possessionem mittendum, quàm bona ˢ eius possideri. Hoc adnotandum est, Celsum consultum non de latitante, sed de absente ᵗ.

18. ¶ Idem Celsus existimat, si is à quo hereditatem petere velim latitet: commodissimè fieri posse, vt in possessionem mittar eorum quas ᵘ pro herede vel pro possessore possidet. Sed si dolo fecerit quo minùs possideret: bona ˣ eius possidenda & vendenda ʸ sunt.

Propter nimiam contumaciam potest prætor decernere vt ex primo decreto missio fructus lucretur. BART.

19. ¶ Diuus quoque Pius in persona eius qui hereditatē possidens, copiam sui non faciebat, rescripsit in possessionem rerum hereditariarum aduersarium inducendum. in quo rescripto & fiscum percipere iussit cum qui per similiam contumaciam possessionis hereditatis ᶻ, vt lucro eius cedat ª, in possessionem inductus est rerum hereditariarum.

VIII. Diu ᵇ vel ᶜ diu ad Edictum.

SI ᵈ diu * incertum ᵇ sit ᵃ, heres extiturus, nécne sit: causa cognita ᶜ permitti oportebit bona rei seruandæ causa possideri.

---

a ¶ Furiosi & pupilli simile-modo & differentia.

b Morbo perpetuo laborant. diligi & pupilli similitudo.

c Prodigi, furiosi & pupilli similitudo.

d ¶ Furiosus non quod die vt no. ff. eo. l. h.

e ¶ Venire. & sic intelligitur ff. eod. l. pe. & ff. sed immissio fieri potest vt. ff. ex eo pos-sessorium.

f ¶ Diuersus. vt non stat traditio, nec immissio: nisi fructus ratio ᵈ probetur. vt ff. eo. §. eius hoc.

g ¶ Per excepti. vt ff. de reg. iur. l. nihil tam pro-prē.

h ¶ Possideri. Imò cōtinuet *supra de pres. i. tempore, in prouc.* Solu. hic ᵉ erat debitor an esset, vel non esset in peculio aliquid: ibi certum quòd non erat. Vel solue vt ibi.

i ¶ spectamus. vt ff. l. de lib. leg. l. ff. quæ rerum. §. idem Iul. & hoc est ratio faciliter quare debeat mitti in possessionem. & hæc verba, & quod, &c. expone vt supra de pecul. quæ-stum. in prin.

k Missio in possessionem pe-culij fieri potest, etiam dum hæres sit in pe-culio & aliquid nec ne sit nō refert. sic ergo quod necessarium est in peculio.

l Tempus rei iudicatæ quale sit certum. & si eli-berta sine armatione cog habita pecu-nia & artificio alij ad eā formam & pi-lus habebant. ff. mun. & hon. eli. l. cum. Modo si eadem mens debeat, quæ fuit. Bartus. supra. & siccus legatum dari est con-tendit. Cuia. 6. obser. cap. vltimo. quod conuenit. plerique reii-ciunt.

m Missio in bo-na latentis fit pro mensura debiti: in pe-culiari actione, fit quia pro ea debet: in petitione he-reditatis, & rei-tia in rem petiti, vt hic.

---

a ¶ Bona. omnia.

b ¶ Vendenda. vsque ad quantitatem debiti: vt ff. eod. §§.

c ¶ Hereditatis con-stitue in poss. &c.

d ¶ Cedat. scilicet fru-ctus. ᵉ. Sed contra fu-pra ea. l. in princip. & infra de fid. l. Titius. S. Ita hic ponitur nomine ᵇ contumacia poss-do-ris, sed ter apertis: ut quia dicit, nō venire, vel quia per magnum tempus fieret quòd ad venit, per bonorum pœna. & ideo vtun hoc erit idem in quod hæ-mittit contumacie. Ve-secundum Azo. Spe-ciale est in pœn. hered. alias etiam contra a-patrē contumacem ra-est hæc pœna. s. Ali non faciunt vim fi-nationis obiectus, vel nouissi speciali in pe-hæreditate. 3. Tertij, quòd hic fuerit fru-ciale beneficium à Ju-no Pio conciliatum. 4. Quarti, quòd non ab-ter hæreditatis in cau-tra. sed fructus bon-facit (quod nihil est. Item cessat mora (si-que S. vt in pos. leg. l. in eis § qui legatarium. Vel ibi est alius pertinacia, hic minus. Primo pla-cet. ᶠ Item quod dict lucretur, si hæres est pe-tetur ? Respon. etiam si non sit bonis mi-situs. argum. contra. Cod. de Cath. rele. l. ij in fin. ¶ Quid in rei vind. si fuit missus in poss. rei petitæ ? videtur sic an.

Scilic.] Cauve, si heres instituitur dū-hunc adire ea non insta causa: creditores he-reditatij mittentur in possessi. bonorum eiu-sis retinendæ, id est, debiti. & qa is hujusc eram de his bonis vē-dicap per annum ex rem-dimissum rutum cuta-tuorem bonis: pœna si debitum vrget: vel si-mili de causa, quod dic vt in gl. ff. Sed pone quòd duo erant hære-des: venit tripartitā, al-ter deliberat, alius est idem, vt creditores he-qui cum illo mutuatur is possit. & hoc dicen hanc lex & seq. Fa.

a ¶ Si dies. id est, fu-turum est quod dicitur.

b ¶ Dies incertus. scilicet ᶜ biennio, argumen. *supra hoc. l. cōm dotnini.*

* ¶ Si dies incertus fit. Creditor mittitur in possessi. rei seruan-dæ causa, si debitori defuncto hæres non exhibet. *Cic. pro Quint.* Cæcina.

: ¶ Causa cognita. Virum ex iniusta causa fiffcerunt, vt tunc fiat missio alias non vt *supra de hæred. instituend. l. si quis ita scripsit.*

Hoc ita pro-cessit ad illa verba edicti, Cui heres non extat, quæ à Cic. in hoc ca-dicto posita, fugerunt in e-dicti recensio-ne omissa fuit.

Dies pro bis-nio, vt Cic. vel potius pro qua-tio indicii ar-bitrio definito. *Cuiac. de diuis. & temp. præscript.*

a ¶ Figura

480/C.IV.K.5-3, 569-570
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

& si ita res vrgeat * vel cōditio b, bonum etiam hoc erit concedendum, vt curator constituatur.

12. PAVLVS *libro quinquagensimo septimo ad Edictum.*

VNus ex creditoribus c.

1. ¶ Si alter ex heredibus intra tempora sibi præstituta, deliberet adire hereditatem, alter verò neget se aditurum: videndum est quid creditoribus agēdum sit. Et placet interim eos in possessionem mittendos d custodiæ causa, donec appareat is qui deliberat, vtrum adgnoscat e partem suam, an non adgnoscat.

13. VLPIANVS *libro octuagensimo primo ad Edictum.*

SI pupillus præsens sit, tutorem autem non habeat: pro absente f habendus est.

14. PAVLVS *libro octauo ad Plautium.*

SI filiofamilias legatum vel fideicommissum sub conditione relictum sit: dicendum est tam ipsum quàm patrem in possessionem mittendos esse: quia g ambo spem h commodi habent.

Missus in poss. ex causa legati vel fideicommissi, vel ex causa damni infecti, non dicitur possidere sed custodiam rerum vel rei habere. FRANC.

15. POMPONIVS *libro vicensimoseptimo ad Quintum Mucium.*

CVm legati vel fideicommissi seruandi causa, vel quia damni infecti nobis non caueatur, bona i possidere prætor permittit, vel ventris nomine in possessionē nos mittit: non possidemus: sed magis custodiam k rerum & observationem nobis concedit.

16. PAVLVS *libro quarto Sententiarum Rescriptorum.*

AD * cognitionem Imperatorum à præside prouinciæ remissus l, etsi in cæteris m litibus Romæ defendere se non cogitur n, tamen in prouincia defendendus est o, nam & exilio temporario punitis, si defensor non exiliat p, bona veneunt q.

Tria dicit. Primò quod prohibens creditorem ne possideat bona debitoris, temerat ei actionē in fallum. Secundò quòd legatarius, licet sib condizione cis legatum fuerit, tamen mittitur in possessionem bonorum. Tertiò dicit quòd aliud est in creditore conditionali: quia talis non mittitur in possessionem bonorum debitoris. BART.

17. PAVLVS *libro secundo Quæstionum.*

SI quis creditorem r prohibuerit bona debitoris ingredi: datur in eum s actio quanti ea res sit.

1. ¶ Sed & si quis legatorum seruandorum causa missus t in possessionem, admissus non est: si legati conditio pendeat, licet possit deficere u, æstimetur tamen id quod legatum v est: quia interest eius eam rem habere.

2. ¶ Creditor autem conditionalis in possessionem non mittitur w: quia is mittetur, qui poterit bona ex edicto vendere.

18. VLPIANVS *libro sexto Disputationum.*

IS qui rem permutatam accepit, emptori x similia præstare is qui rem in solutum y accepit z,

480/C.IV.K.5-3, 571-572
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

vel qui lite æstimata retinuit *, vel ex causa stipulationis, non ob liberalitatem b est consecutus.

DE REBVS * AVCTORitate iudicis possidendis, seu vendendis.

TITVLVS V.

*Causæ cognitæ superiore titulo, seu veri nostri criterio declaratum est possidendorum & vendendorum bonorum substantia, auctoritate iudicis id fit, prætoria videlicet, & quo loco hæc venditio bonorum, & quorum bonorum & quorum creditorum habeatur ratio ante missionem, quia aliter fieri non potest, & in eum qui eam effecit in possessione adipiscendi communi nomine ex bona debitoris quæsitis voluimus præstare, & quæ præstentur in singulorum bonorum, & de eligendo eo qui licet qui vendat vel qui rationes debitoris conficiant, & de eo qui fraudationis contrahat, & de eo qui fraudationis contrahat postea quam cessio fraudandi cepit, ne veniat in portionem bonorum cum cæteris creditoribus. Missione * in possessionem contrahi præterea pignus, & fieri missionem quinquennio bonorum nomine & quinquennio creditorum, & eam fieri solemnem venditionem bonorum, excepta conjugum cerca.* CVIAC.

Bona debitoris licitantis venire debere ante iudicis illius sententiam in qua res debet defendi, id est, ubi domicilium habet: vel in loco contractus, & dicitur locus contractus etiam ille in quo solutio facienda est. h.d.

1. GAIVS *libro vicensimoseptimo ad Edictum Provinciale.*

Enire * bona ibi oportet, vbi quisque defendi debet: id est,

12. PAVLVS *libro quinquagensimoquarto ad Edictum.*

VBi domicilium * habet

111. GAIVS *libro vicensimoseptimo ad Edictum Provinciale.*

Vt vbi quisque contraxit *. Contractum autem non vtique eo loco * intelligitur, quo negotium gestum sit, sed quo soluenda est pecunia.

Instituto sub conditione postea manumisso tempus intra quod conditionem impleat & adeat: alias hereditate privabitur: sed libertati præiudicium non fit. BART.

111. PAVLVS *libro 57. ad Edictum.*

Si seruus sub conditione * heres institutus sit, aut dubium sit an is heres liberque futurus sit: non est iniquum pobolantibus creditoribus ita decerni b, vt si ante certum tempus is heres non extiterit, proinde omnia obseruentur, ac si is heres ita institutus non esset c, quod plerumque * accidere, si sub conditione dandæ alicui pecuniæ heres institutus sit, nec dies d adpositus sit. sed hoc quantum ad bona m ita obseruandum *: cæterum libertas ei quandoque competet *, & a prætore conseruanda est, etiam si certum sit neque heredem p neque * bonorum possessorem futurum.

1. ¶ Si quis tamen heredem se respondendo *, vel actiones petendo, defunctum * defendat, bona defuncti venire * non potuerunt.

Minor habens curatorem, si a nullo defendatur, patitur missionem in bona sua: sine tamen.

V. VLPIANVS *libro 60. ad Edictum.*

Si minor * viginti quinque annis qui habet curatores *, a curatoribus non defendatur, nec alium defensorem inuenerit ?: bonorum venditionē patitur: etsi nō latitet. licet * non * frandationis

satisfaciat: vt infra dicit.

h ¶ *Deinde.* a pretore & est finis denuntiandi *L. qui seruil. eap. l. fi. fideiussor. in prin. & de leg. 3. fi. f. tamen. & de hered. instit. l. fi quis instituatur. §. fi.*

i ¶ *Non obst.* & debitor curator bonitatē *& l. vit. §. fi. dig. & §. de cura. fur. dem. l. §.*

ACCVR.

k ¶ *Quod plerumque.* L. ex hi dubium an heres sit, &c.

l ¶ *Dies.* dande pecuniæ.

m ¶ *Bona.* possidendis & distrahendis. ACCVRSIVS.

n ¶ *Obseruandum.* vt dies statuatur à prætore, & postea de bonis non audiatur. ACC.

o ¶ *Competet.* i. poterit competere. f. si impleat condi. *simil l. de statu. l. 1. libro.*

p ¶ *Neque heredem.* quantum * ad emolumentum: sed heres est in veritate. nam & * damnosa hereditas, est hereditas: vt *l. de verborum. sign. l. hereditatis.* & verba c cum effectu hic accipiuntur: vt *l. ne quis eum qui in sua pot. §. 3.* alias d non posset dici quòd consequentur libertatem ex testamento, ex quo hereditas non adiit, nec aliquis heres extitit: vt *C. de fideicom. l. eo quam.* nisi in casu. f. cùm adiicerentur bona alicui causa libertatum conseruandarum: vt *Inst. de ex sui liber. causa §. 3.*

q ¶ *Neque.* quantum ad effectum: quia res hereditariæ distrahendæ sunt: aliàs bona * dicerentur, cùi nihil hæc emolumenti.

r ¶ *Si quis tamen.* licet veram sit bona defuncti possideri: si tamen extat defensor, nō cui vtram.

s ¶ *Defunctum.* i. f hereditas nomine defuncti: aliàs nullam esset iudicium, nulla defensio: vt *l. de iudi. l. de qua re. §. cum ab.* Iustinian.

t ¶ Fiscus. i. vendi.

Si minor.] CASSIVS. Minor vnō an. habens curatorem, cōstituit * Titium sibi heredem sub condi. dandi, pura & dederit curatum, vel sub condi. alia: pura non dādi: & dubium est an stat heres vel non. Dicitur quòd ad postulationē creditorū iudex flatuet vtrum institutus vt b intra illud adeat, bene fit ab eo quin. i. si non adeat intra præfinitū tempus, qui nde erit ac si non esset heres institutus: sic dabitur curator bonis, vt satisfiat creditoribus. nō tamen impedietur libertas serui: quin stat liber existente condi. licet non possit amodò esse heres: cū ei c. dies & hæc sunt vera, quòd detur curatore bonis qui satisfaciat creditoribus, non apparent aliquis qui dicat se heredē, vel velit se defendere hereditatem nomine defuncti: nā hoc casu qui hoc dicit audietur, & bo defuncti non vē denitur. Pa. ¶ *Sub conditione.* dandi aliquid: vt *l. decet.* & quod fabricit, aut, pro i. sed primò sub conditione non dandi, secundò sub conditione dandi. sed aliàs ponit exemplum de dubio. *supra de heredibus instituendis.* vbi seruus fuit *post* à destino institutus, qui stat ignoti obligatus. nam in dernum erit heres, si creditoribus satisfaciat. quòd non placet: quia ille non consequeretur libertatem, nisi prius creditoribus satisfaciat. hic autem consequitur etsi non

uentus est ab aliquenec defendatur per curatorem, vel per alium. Dicitur quòd bona eius vendentur, ita quòd satisfiat creditori. & luce sunt vera, siue minor non latitabuerit etiam si latitabat de facto. nā debitor nō dicitur latitare, cùm sui non sit idoneus defēsor. u ¶ *Si minor adultus.* nam in pupillo secus vt *Lan. l. Lin pos. §. 1.*

x ¶ *Qui habet curatorem.* sicut si non habet: quia tunc non fit venditio nisi eorum qui non possunt seruare vel prospere gerere res alienem: vt *Ex. l. Paulus. §. adeo.* secundum quosdam. z. Vel dic secundū Azidem quando non habet curatorē: vt *Ex. l. hoc autē in prin.* sed bin furioso & prodigo secus quod dicitur *in d. §. adeo.*

y ¶ *Inuentus.* No. ergo quòd ipsemet sibi debet inuenire curatorem & tunc nec creditores tenentur ei inuenire: posset tamen si voluerint *C. qui pe tutor. l. admone.*

z ¶ *Licet.* respicit hoc *licet*, verbum *patitur* z. Vel dic, non latitet etiā de facto vel latitet de facto, *sed de iure fingitur* b non latitare: vt subitò. ¶ Quomodo fit ergo venditio cum non latitet, vel dicitur non latitare vt *Ex. l. Paulus. §. adeo. in prin. §.* quæ est contra? Sed *dic*, speciale in hoc casu, quia non potest latitare nā alias creditor ad suum debitum non deueniret? quod esse non debet: vt *C. de ea quod certo loco. l. 3.* subsistitur tamen prospere gratie dam-

a ¶ *Retinuit.* vt possit vsucapere *C. pro emptore. l.* item vt *C. de nauc. l. fi seruus.* sed non quo ad vsufructuarium *l. de ea vsu. & l. ex d. usufr. § penult.*

b ¶ *Non ob liberalitatem.* non aliàs secus vt *C. de addi. edict. l. ad rem.*

¶ Quid hæc lex ad tit.? Resp. quia nullo creditore in possessione bonis, reuocat alienata in fraudem sed ab eo qui causam habet lucrationem, etiam & non participauerit fraudem, scilicet cū donante ab alio ita demum, & fraudem participauerit, vt *l. qua in fraud. credi. l.* quæ autem. *§. simili. x.* Aliq dicunt, quia licet agēte emp. de cui. & non defenso vendatore, fit missio, & agentibus his de cuic non defenso adhæc, fit missio. sed hoc ad eum qui obtulit litis æstimationem, non potest refferri: vt dixi.

* In vulg. edit. hæc desunt, &c.

a Rubricæ nō semper qui exscripti sunt ex ipsis locis, ac huc mo tempore. vbi *l. fi. pro emptore.* idque in simili Dyta. *pro possid. de reg. iuris in 6.* & *Instit. de rer. diuis. §. fi.* nisi dicas esse compositi. Iacob. Borrigarius sic autem tandem esse exscripta ex *Inter nos pop.* &c. ex vsud. in d. *pro emptore.* alias *pro possessore.*

DE REBVS AVctoritate iudicis possidendis, seu vendendis.

Id est de modo administrandorum bonorum auctoritate iudicis possidendorum, & cuius iudicis ista possidentur & vendantur, sed superior est de causis possidendi & vendendi.

Edicto. Id est quasi ex hac edictione, sibique eadem nomen constituit. Vt vide Rom. *in d. l. fi. pro emptore.*

* Pignus prætorium obtinere malunt quam in possessionē. *h. Interdictum* vbi quis habere c. contestat.

AD vbi.] Contendit. vel etiam alio * modo fortiatur ibi fortum. ACCVR.

¶ *Ex loco. l.* rannius. nam & in eo fecidum quosdam: vt *argu. l. de cauſſ. pec. l. §. duo. §.* quod non placet: vt *hic, & l. de inoff. l. hereditatis. §. fin. & l. de aff. & de acti. & l. de C. ubi conuenir. & l. de dom. proscr. fi. RAHEM &c.*

a ¶ *Retinuit.* vt possit vsucapere *C. pro emptore. l.* item vt *C. de nauc. l. fi seruus.* sed non quo ad vsufructuarium *l. de ea vsu. & l. ex d. usufr. § penult.*

b ¶ *Non ob liberalitatem.* non aliàs secus vt *C. de addi. edict. l. ad rem.*

¶ Quid hæc lex ad tit.? Resp. quia nullo creditore in possessione bonis, reuocat alienata in fraudem sed ab eo qui causam habet lucrationem, etiam & non participauerit fraudem, scilicet cū donante ab alio ita demum, & fraudem participauerit, vt *l. qua in fraud. credi. l.* quæ autem. *§. simili. x.* Aliq dicunt, quia licet agēte emp. de cui. & non defenso vendatore, fit missio, & agentibus his de cuic non defenso adhæc, fit missio. sed hoc ad eum qui obtulit litis æstimationem, non potest refferri: vt dixi.

* In vulg. edit. hæc desunt, &c.

a Rubricæ nō semper qui exscripti sunt ex ipsis locis, ac huc mo tempore. vbi *l. fi. pro emptore.* idque in simili Dyta. *pro possid. de reg. iuris in 6.* & *Instit. de rer. diuis. §. fi.* nisi dicas esse compositi. Iacob. Borrigarius sic autem tandem esse exscripta ex *Inter nos pop.* &c. ex vsud. in d. *pro emptore.* alias *pro possessore.*

DE REBVS AVctoritate iudicis possidendis, seu vendendis.

Id est de modo administrandorum bonorum auctoritate iudicis possidendorum, & cuius iudicis ista possidentur & vendantur, sed superior est de causis possidendi & vendendi.

Edicto. Id est quasi ex hac edictione, sibique eadem nomen constituit. Vt vide Rom. *in d. l. fi. pro emptore.*

* Pignus prætorium obtinere malunt quam in possessionē. *h. Interdictum* vbi quis habere c. contestat.

AD vbi.] Contendit. vel etiam alio * modo fortiatur ibi fortum. ACCVR.

¶ *Ex loco. l.* rannius. nam & in eo fecidum quosdam: vt *argu. l. de cauſſ. pec. l. §. duo. §.* quod non placet: vt *hic, & l. de inoff. l. hereditatis. §. fin. & l. de aff. & de acti. & l. de C. ubi conuenir. & l. de dom. proscr. fi. RAHEM &c.*

Si seruus.] CASSIVS. Dominus in testamento suo instituit seruū sibi heredem sub condi. dandi, pura & dederit eorum, vel sub condi. alia: pura non dādi: & dubium est an stat heres vel non. Dicitur quòd ad postulationē creditorū iudex flatuet vtrum institutus vt b intra illud adeat, bene fit ab eo quin. i. si non adeat intra præfinitū tempus, qui nde erit ac si non esset heres institutus: sic dabitur curator bonis, vt satisfiat creditoribus. nō tamen impedietur libertas serui: quin stat liber existente condi. licet non possit amodò esse heres: cū ei c. dies & hæc sunt vera, quòd detur curatore bonis qui satisfaciat creditoribus, non apparent aliquis qui dicat se heredē, vel velit se defendere hereditatem nomine defuncti: nā hoc casu qui hoc dicit audietur, & bo defuncti non vē denitur. Pa. ¶ *Sub conditione.* dandi aliquid: vt *l. decet.* & quod fabricit, aut, pro i. sed primò sub conditione non dandi, secundò sub conditione dandi. sed aliàs ponit exemplum de dubio. *supra de heredibus instituendis.* vbi seruus fuit *post* à destino institutus, qui stat ignoti obligatus. nam in dernum erit heres, si creditoribus satisfaciat. quòd non placet: quia ille non consequeretur libertatem, nisi prius creditoribus satisfaciat. hic autem consequitur etsi non

satisfaciat: vt infra dicit.

h ¶ *Deinde.* a pretore & est finis denuntiandi *L. qui seruil. eap. l. fi. fideiussor. in prin. & de leg. 3. fi. f. tamen. & de hered. instit. l. fi quis instituatur. §. fi.*

i ¶ *Non obst.* & debitor curator bonitatē *& l. vit. §. fi. dig. & §. de cura. fur. dem. l. §.*

ACCVR.

k ¶ *Quod plerumque.* L. ex hi dubium an heres sit, &c.

l ¶ *Dies.* dande pecuniæ.

m ¶ *Bona.* possidendis & distrahendis. ACCVRSIVS.

n ¶ *Obseruandum.* vt dies statuatur à prætore, & postea de bonis non audiatur. ACC.

o ¶ *Competet.* i. poterit competere. f. si impleat condi. *simil l. de statu. l. 1. libro.*

p ¶ *Neque heredem.* quantum * ad emolumentum: sed heres est in veritate. nam & * damnosa hereditas, est hereditas: vt *l. de verborum. sign. l. hereditatis.* & verba c cum effectu hic accipiuntur: vt *l. ne quis eum qui in sua pot. §. 3.* alias d non posset dici quòd consequentur libertatem ex testamento, ex quo hereditas non adiit, nec aliquis heres extitit: vt *C. de fideicom. l. eo quam.* nisi in casu. f. cùm adiicerentur bona alicui causa libertatum conseruandarum: vt *Inst. de ex sui liber. causa §. 3.*

q ¶ *Neque.* quantum ad effectum: quia res hereditariæ distrahendæ sunt: aliàs bona * dicerentur, cùi nihil hæc emolumenti.

r ¶ *Si quis tamen.* licet veram sit bona defuncti possideri: si tamen extat defensor, nō cui vtram.

s ¶ *Defunctum.* i. f hereditas nomine defuncti: aliàs nullam esset iudicium, nulla defensio: vt *l. de iudi. l. de qua re. §. cum ab.* Iustinian.

t ¶ Fiscus. i. vendi.

Si minor.] CASSIVS. Minor vnō an. habens curatorē, cōstituit * Titium sibi heredem sub condi. dandi, pura & dederit eorum, vel sub condi. alia: pura non dādi: & dubium est an stat heres vel non. Dicitur quòd ad postulationē creditorū iudex flatuet vtrum institutus vt b intra illud adeat, bene fit ab eo quin. i. si non adeat intra præfinitū tempus, qui nde erit ac si non esset heres institutus: sic dabitur curator bonis, vt satisfiat creditoribus. nō tamen impedietur libertas serui: quin stat liber existente condi. licet non possit amodò esse heres: cū ei c. dies & hæc sunt vera, quòd detur curatore bonis qui satisfaciat creditoribus, non apparent aliquis qui dicat se heredē, vel velit se defendere hereditatem nomine defuncti: nā hoc casu qui hoc dicit audietur, & bo defuncti non vē denitur. Pa. ¶ *Sub conditione.* dandi aliquid: vt *l. decet.* & quod fabricit, aut, pro i. sed primò sub conditione non dandi, secundò sub conditione dandi. sed aliàs ponit exemplum de dubio. *supra de heredibus instituendis.* vbi seruus fuit *post* à destino institutus, qui stat ignoti obligatus. nam in dernum erit heres, si creditoribus satisfaciat. quòd non placet: quia ille non consequeretur libertatem, nisi prius creditoribus satisfaciat. hic autem consequitur etsi non

uentus est ab aliquenec defendatur per curatorem, vel per alium. Dicitur quòd bona eius vendentur, ita quòd satisfiat creditori. & luce sunt vera, siue minor non latitabuerit etiam si latitabat de facto. nā debitor nō dicitur latitare, cùm sui non sit idoneus defēsor. u ¶ *Si minor adultus.* nam in pupillo secus vt *Lan. l. Lin pos. §. 1.*

x ¶ *Qui habet curatorem.* sicut si non habet: quia tunc non fit venditio nisi eorum qui non possunt seruare vel prospere gerere res alienem: vt *Ex. l. Paulus. §. adeo.* secundum quosdam. z. Vel dic secundū Azidem quando non habet curatorē: vt *Ex. l. hoc autē in prin.* sed bin furioso & prodigo secus quod dicitur *in d. §. adeo.*

y ¶ *Inuentus.* No. ergo quòd ipsemet sibi debet inuenire curatorem & tunc nec creditores tenentur ei inuenire: posset tamen si voluerint *C. qui pe tutor. l. admone.*

z ¶ *Licet.* respicit hoc *licet*, verbum *patitur* z. Vel dic, non latitet etiā de facto vel latitet de facto, *sed de iure fingitur* b non latitare: vt subitò. ¶ Quomodo fit ergo venditio cum non latitet, vel dicitur non latitare vt *Ex. l. Paulus. §. adeo. in prin. §.* quæ est contra? Sed *dic*, speciale in hoc casu, quia non potest latitare nā alias creditor ad suum debitum non deueniret? quod esse non debet: vt *C. de ea quod certo loco. l. 3.* subsistitur tamen prospere gratie dam-

480/C.IV.K.5-3, 573-574
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-3, 577-578

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

etiam si nihil profuit erogatio eius rei debitori.

3. ¶ His verbis [a], *ad quem ea res pertinet*: etiam curator bonis distrahendis datus cõcinebitur [b]: & ipse debitor, si contigerit ne bona eius veneant. Et ipsi itaque [c] creditori aduersus hos [d] dabitur actio quos enumeranimus, siue quis in fructibus percipiendis erogauit, siue in familia alenda curandáue, prædiis [e] soliendis vel reficiendis, vel de damno infecto promittendo, vel seruo noxali iudicio defenso: si modò non magis eum expedit [f] dedere, quàm retinere. quòd si dedere expedit, consequens erit repetere eum non † debere [g].

4. ¶ Generaliter etiam dicendum est, quidquid impendit in rem, si modò sine dolo malo impendit, repetere [h] eum posse. Nam negotiorum gestorum agere non magis potest, quàm si locius commune ædificium fulsit [i]: quia hic quoque creditor commune non alienum negotium gessisse videtur.

Creditor de damno vel deteriorationè prædiorum tenetur de solo dolo, non etiam de culpa, hoc dicit.

5. ¶ Est præterea quæsitum, si deteriora prædia facta fuerint sine dolo [k] malo creditoris, vel iura [l] eorum amissa, vel ædificia diruta, vel exusta, item familiæ pecorúmque acta cura [m] non sit, aut possessio alij tradita, sine dolo tamen maiorum tenetur. Et appareat eum non teneriquia dolo malo careat neque melior eius conditio, quàm in pignore [n] creditoris: qui non tantum dolum malum, verum culpam [o] quoque debet. Eadem † causa est curatoris bonorum: nam & is tenetur vt creditores [p].

6. ¶ In cum quoque qui neque locauit fructum [q] prædij, neque vendidit, in factum actionem dat prætor: & in hoc eum demnabitur, quanto minùs propter hoc perceptum est, quia neque vendidit, neque locauit [r]. Cæterùm si tantum perceptum est, quantum percipere tus vel distractus fructus effet, nihil ei imputabitur [s]. Præstat autem per id tantum temporis, quo in possessionem fuit vel ipse, vel iussu eius alius, quoad inde de possessione discessum est. Nam neque hoc imputatur [t] creditori, cur in possessionem non venerit: neque illud, cur de possessione decesserit: cum voluntarium, & sumptus potius negotium creditor gerat. Æstimatio autem fit, quantum interest eius qui experitur.

7. ¶ Hæ actiones [u] neque temporariæ sunt, & tam heredibus quàm in heredes dabuntur, cæteróque successores [x].

8. ¶ Si possessionis causa deterior facta esse dicetur dolo [y] eius qui in possessionem missus sit, actio [z] in eum ex dolo datur: quæ neque post annum, neque in heredes cæteróque successores dabitur: cùm ex delicto oriatur, pœnæque nomine concipiatur.

a ¶ *Hic verbo.* Hoc ad primum partem edicti pertinet.
b ¶ *Concinebitur* id bona vendituntur *& infra de ac. ho. dan. l. si. fin. prefixa, & l. ho.*
c ¶ *Ac ipsi itaque.* nunc ad secundam partem edicti. & facit *infra de ac. ho. dan. l. si. in princip.*
d ¶ *Hos.* id est, curatorem & debitorem.
e ¶ *Prædiis.* scilicet vrbanis.
f ¶ *Expedit* id est, putat expedire, cum ex dolo solo teneatur: ut *l. 3. §. penul.*
g ¶ *Non debere.* hoc * ita si fuerint non expedire, cum ex dolo teneatur tantũ. s. Alij dicunt hoc speciale in rusticis, vt teneantur vltra dolum, quod non placet. ¶ Sed an saltem tantum quantũ feruus valet, repetat? arg. quod tit. *supra de negot. gest. l. si pupilli. §. fin.* & *ff. quæ.* Et certe quòd ego, quia nũ id alieno quàm suo gesserim notum, *vt ff. pro suo. §.* vnde donare videtur? *vt Inst. de rerum diuis. §. ea diuisio.* & facit *supra de pact. dotal. l. vxor.* & *de act. empt. l. emptorem. in fine.*
h ¶ *Repetere.* in factum actione.
i ¶ *Fulsit.* cùm non posset fulcire non posset: aliàs ageret negot. *vt supra communi dividi. l. si quis putans. §. l. supra fumi. vers. hereder. §. non tantum.* & *de negot. gest. l. si communem.* & facit *supra de noxal. si seruus communis. & supra communi dividun. l. si hoc.* & *ff. non posse. fund. & Inst. hoc. & supra de pac. l. si cum fundum.* Sed arga. contra. *supra de usufructu. l. si adjecta.*
k ¶ *Sine dolo.* & lata culpa: *vt supra si mensor falsum. de. l. i. §. videre.*
l ¶ *Iura.* id est, seruitutes.
m ¶ *Alia cura.* id est, habita cura.
n ¶ *In pignore.* conuentionali.
o ¶ *Culpam.* id est diligentiam exigam: *vt supra de pignor. actio. l. si cum tutore. §. fina.* & *Inst. si ex noxali. §. qui autem.* vt *can. ob. §. fina.* & *infra de reg. iurid. conuentus.* ¶ Ex quo. hic differentiam inter prætorium & cõuentionale pignus: *vt dicit S. de pignora. act. l. si quibus.* Sed hic *plus* infra *vsi possid. l. j. §. creditor.* item *facit supra de dam. infect. l. si finita. §. quæ damno.*
p ¶ *Creditori.* in possessione missi: licet quidam dicant, id est, conuentionales. Acc vs.
q ¶ *Fructum* id est, fundum ex quo colligantur fructus.
r ¶ *Locauit.* quod facere debet, *supra eod. l. vendidisse.* §. j. ¶ Item hic nota, quòd tenetur † si non adjutatus *vt supra de pact. dotal. l. Cùm de §. periodo.* Argum. contra. *infra quæ in fraud. credit. l. qui autem.* in prin. ibi. item facit *C. de rei vxo. Actiõ. §. fin.* & *§ moreum.*
s ¶ *Imputabitur.* hic *supra de alie. iud. mu. cau. l. ij. in fin.* & *C. non solum. §. penult.*
t ¶ *Neque hoc imputetur.* Arga. contra *C. de dam. infect. l. si finita. §. si quæ vero.* Accvs.
u ¶ *Hæ ad vers.* si liberi in factum ex primo vel secundo capite edicti: non sic ex tertio: *vt §. proxim.*
x ¶ *Successores.* sunt enim ex negot. gest.
y ¶ *Dolo.* id est, propter dolum.
z ¶ *Actio.* in factum: *vt Instit. l. j. in principio.*

Heredi.] *Perfectionem.* ab eius parte qui deliquit, penalia est [a]: sed non ex parte actoris, cùm ad interesse detur. ¶ Et nota quòd hæc ratio sufficiens est, sed non necessaria: quia non [b] perfectionem vt penas debitur heredibus [c]: *vt infra eod. de præs. & temp. actio. §. non autem.* & facit *supra de aditione. cum fact. l. non solum. §. fina.* & *l. sequen.* & *quod metus causa l. quod dicimus. §. fortè.*

Cæsvs.] Cæsvs ex quo vnus creditorum missus est in possessionem, omnibus aliis videtur hoc idem permissum. nec videtur per libertam personam aliis quæri per pactum: cùm nec missio aliquid quæratur pacto, sed ex eo quod factum est in re, scilicet in possess. intrare, adquiritur aliis. & hoc est verum quãdo missa erat vnus creditor: quod prodest aliis. sed licet missio solutus possit, non nocet aliis quin possint vendere bona. [l. 2. §. 2.] Die cadam vt in glossa. domini mei Accursij. [Ipsvm. Creditore missus possidere, non inquisiti quid possideat: vt quia prædium debitoris est inundatum, vel ab hostibus occupatum, vel simili de causa non dicitur esse quod possideatur. sed tamen perinde est. finitione iuris ac si esset in possess. vel si bona debitoris postea apparuerint, creditori inuenti essent. eorum fine nouæ iudicis authoritate. & hoc dicit hic §. cum l. sequen.
b ¶ *Ex creditoribus.* scilicet omnibus. ¶ Et hic nota. Primò, quòd non * prodest præsentia in compone re in pignore præsumptio. *si & supra vt in possess. legat. l. si cui. §. qui prior. & de dam. infect. l. si statua. §. si plures.* & *l. prætor ait. §. item hoc. Secundo*, quòd primo * missus in fraudem creditorum. *vide supra eod. l. j. & ad Cod. rem. l. fina.* Sed vtique dicto ob. *C. qui pot. in pign. ha. l. si decreto.* & *Cod. vt in possess. legat. l. si postquam.* quæ sunt contra quibus dicitur quòd primo missus præferatur, & sic aliis non prodest, sed nocet. Solu. sit primò missus non voluntario. secundò, ex contractu erant confusores, & sic ex diuersis causis, & titulis & capitulis: hic autem singlige ex eadem causa. Item op. vtique *supra eius. l. l. Falcinus. §. illud. in fin.* Sed ibi in secundo decreto: hic in primo, præterea ibi contra latitantem, secundum quosdam. item secundo ob. *ff. vt in possess. leg. l. si cui. §. plures.* Sed ibi ex causa lucrativa. debat missio: hic non. Item secundo op. *supra de dam. infect. l. si finita. §. si vero.* sed ibi speciale. Item obijcit quod hic dicit, * non præiudicabunt hypothecæ: aliàs secus: *vt C. quæ in pign. hab. vers.* Item si alij præferuntur

a Dicit enim si debitor simul absens quem conuocabatur esse debitor, sed postea decreuit, quod debitum repetat * domino semper ad obligationem vtique rem conuenientem.

* Donare enim intelligitur id quod nõ fit, vel alienum nomine facit in re aliena. † In arbitrio dicit non, in ventribus est. addite vtrobi. Tuscill. in addit. e Licet non videatur. & in hanc Glossam Bartolus refert: hoc limitandum qui defendit quem defendit † non esse donare, sed alienum. f Adquirere ex re nullius in patrimonium.

a Item quod interest & pœnæ differentia.

b Actiones rei persecutorie dependet effectum.

c Actiones rei persecutorie hæredibus dantur.

480/C.IV.K.5-3, 579-580
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-3, 581-582
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

mittendi. Præterea nonnunquam præstat causa cognita etiam describere aliquid ex instrumentis crediturib⁹ debebit permittere, si qua idonea causa intercesserit.

1. ¶ Verum semel, an etiam saepius recognitio, & disputatio * concedenda sit creditoribus, videamus. Et ait Labeo, amplius quàm semel [b] non esse concedendam. Si quis tamen (inquit) interuenerit [c] non calumniæ causa * se postulare, neque habere quę disputarerit: iterum ei faciendæ potestatem ait nec amplius quàm bis [d].

DE PRIVILEGIIS creditorum †.

TITVLVS VI.

Flor. his titulus non exstat, sed seq. leges habentur sub præcedenti tit. de rebus auct. CVIAC.

Pluribus solemnibus emere, præferetur ille qui est creditor, & cognatus debitoris. Item creditor tantum præferetur cognato tantum: & inter plures creditores ille præferetur qui est creditor maioris summæ. BART.

1. vel XVI. GAIVS *libro vicesimoquarto ad Edictum Prætoriale.*

VM bona * venient [e] debitoris, in comparationem [f] extranei & eius qui creditor cognatiue sit, potior habetur creditor, cognatiue [g], magis tamen creditor [h], quàm cognatus [i], & inter creditores potior is, cui maior pecunia debebitur.

*Funeraria altius est privilegiata, sive fuerit funeratus defunctus, sive alius. [*SI SPONSA.*] Privilegium quod habet mulier in dote repetenda, quod est ut præferatur ceteris creditoribus, extenditur etiam ad sponsam per verba de futuro, quæ dedit dotem cum non est secutum matrimonium. Item ad eam quæ non potuit esse vxor, dicta tamen de facto fuit: vt quia erat minor ei iam nũ fi interim defloratur, retinet dotem: & præferetur ceteris creditoribus, vt sic ea possit nubere alij. Item privilegium quod habet pupillus contra tutorem, vt præferatur ceteris creditoribus habet etiam contra eum qui gessit pro curatore bona eius, cùm tutor nõ esset. & hoc privilegium datur pupillo, non eius heredi. Item datur prodigo, furioso, & muto contra curatorem. non autem datur contra curatorem datum bonis absentis, vel capti ab hostibus ipsi absenti, vel capto restituto. Item non habet hoc privilegium pupillus contra gestorem negotiorum eius qui gerat ex amicitia. Item non datur contra curatorem datum vxori: & verior non fit natus. & h. d. hic §. cum il. seq. vsque ad §. illatus. Fr.*

alias cuius onus funerandi ad eum pertinebat. BART.

11. vel XVII. VLPIANVS *libro sexagesimoseptimo ad Edictum.*

QVæritur, vtrum ita demum priuilegium habeat funeraria, si is cuius bona venerint funeratus sit: an etiam si proponas [l] alium esse funeratum. Et hoc iure vtimur, vt quicumque sit funeratus, id est, siue is cuius de bonis agitur, siue quid is [m] debuit quod reddere eum [n], si viueret, funeraria actione cogi oporteret, priuilegio [o] locus sit: paruique referre dicamus, qua actione hic sumptus reperatur, funeraria, an familiæ erciscundæ, an qua alia, dummodo sumptus funeris causa factus sit. Quicumque igitur actione ob funeris sumptum vtatur: etiam funeratam ei competere [p]. Quare si in stipulatum funeris impensa deducta est, dicendum est locum esse priuilegio [q]: si modò quia non abiciendi [r] priuilegij causa stipulatus est.

Sponsa quæ dedit dotem, habet priuilegium qd præferatur aliis creditoribus in dote exigenda: licet matrimonium secutum non fuerit. hoc dicit.

1. ¶ Si sponsa [s] dedit dotem, & nuptiis [t] remuntiatum est: tametsi ipsa dotem condixit [u], tamen æquum est hanc ad priuilegium [x] admitti: licet nullum matrimonium contractum est [y]. Idem puto dicendum etiam si minor duodecim annis in domum quasi vxor deducta sit, licet nondum vxor sit.

---

[a] Disponitur. Librorum & acceptorum in scripturam collatio, vt [b] *de nov. signat. Legatum.*

[b] Semel. Scribitur semel. sic *C. de iure delib. fin. § sed quia.*

[c] Interuenit. *sic supra* [c] *de edm. Legatum § fin. & in Authe. de test.* [d] *quæ verba vid. sup.* ACCVRS.

[d] *Bis.* Non *sic.* nobis. *ff. l. si lege sup. l. fideicommissa. § fin. § quæ diuers. Sed arg. cont. supra de edict. l. volueri. § fin.*

[e] *Interuenit non calumniæ causa.* Vide *scripta ad Lg. C. decret. ex.* CVIAC.

[f] *Quidam bis.* nobis. *ff. l. si lege sup. l. fideicommissa. § fin. § quæ diuers. Sed arg. cont. supra de edict. l. volueri. § fin.*

[g] *Bona.* [CASVS. Cum bona.] Cum tractatur de bonis debitoris venditis per creditores: & quidam ex eis volunt vendere, quidam non, & sunt pares in numero & cumulo debiti & in quantitate, habetur dicto loco creditorum qui amicam debitori, magis quàm dicto creditori etiam extraneorum, quàm cognatorum debitoris, qui non sunt creditores eius. Item inter creditores habetur magis dicto creditori qui plus habet recipere. & hanc causam habet in gl. domini mei Accursij, quæ incipit *Præditi creditori*, &c. Vel inter ego Franciscus possum ponere casum, vt in practica glossa patet. Fr. ACCVRS.

[h] *Cùm bona.* contra *l. § I. de verb. sign.* CVIAC.

[i] *Non cognatus.* Vel *sic*, quòd ipse bona vendere non debet. CVIAC.

[k] *Quidam dicunt.* Vel *sic*, quòd ipse bona vendere non debet. CVIAC.

[l] *Proponas.* velasti si bona. vel seruum eius cuius bona venerunt.

[m] *Quod is.* *C. hered. Act.*

[n] *Eum.* *C. defendant. & ff. eod explan.* *C. in fil. & seruo & vxore & aliis vt* *C. de relig. l. ut si quis § fin. & seq.*

[o] *Priuilegio.* vt priori fruibat ei qui hanc sumptus fecit. Sed an etiam in hypotheca tantùm vel ex presso præferetur? Resp. vt no. *supra de relig. l. impensa.* ACC.

[p] *Funerarium si competere.* id est, funerarie priuilegium, non autem dicit quod non alia competat: vt *C. de rei. & semp. fu. l. ut si quis. §. Labeo.* quæ est contra.

[q] *Priuilegio.* facit *C. de dotis. l. quoties in fi. & ff. de reb. eor. qui sub tut. l. si quis § fin. Labeo.* quæ est contra.

[r] *Priuilegij.* facit *C. ad Macedo. l. § & C. ad Pllcia. l. quidam. § si mulier bona. & § si quis eam. l. si cum. § si ex quod dic no.* arg. contra *C. de re. in l. & § fideiussor.*

[s] *Abiicienda.* vt iuxta dicitur: *& C. de nouat. l. alium. & C. de re in. l. ro § fin. consentiens.* ACCVRS.

[t] *Si sponsa.* per verba de futuro. & fic improprie dicitur dos.

[u] *Nuptiis.* id est per nuptias non.

[x] *Condixit.* *C. condic. ob causa in vel sine causam* *C. de iure dot. l. § sponsa. & arg. C. de condic. ob causam. l. § & supra de condic. ob causam. Quæd fratres.* cum autem ex stipulatu non dote tali. ACC.

[y] *Sed priuilegium.* inter personales. Sed an habeat tacitam hypothecam, vt mulier pro dote vera: vt *C. de rei vxo. in fi.*; & priuilegium, vt anterioribus habentibus tacitam secundum eum. & etiam expedit sic secundum M. præferatur vt *C. qui po. in pig. hab. Lassiensis. ad hæc:* Respon. Io. quod sic cùm ratio sit æquitas. Alij, quòd non habet tacitam. & sic non priuilegiatum & pro eis *d. Lassiensis. ibi, quia enim*, &c. Item illa sunt contra vos communia, ergo non sunt ad conclusionem istam tuendam: vt *supra de legg. & senatusco. l. quod verb contra rationem.* Item quia nec pro vera vxore tempore huius legis etiam priuilegia in hypotheca: vt *d. Lassiensis in prin.* in hac ergo quasi dote non inuenitur innouatum, fiet ergo vt olim vxori *C. de epi. l. præcipimus. in fin.* Sic ipso loco fi quod hic

[a] Funeraria adiicere quicumque. *C. de iure dot. l. fin.*

[b] Funeraria adiicere hoc priuilegio est, vt qui alterum funerauerit creditoribus eius bona præferatur: quia etiam in qui pignus tacitum habent. vt *hoc C. in l. imperatores. & ff. supra de reb. qui.*

[c] Duo enim paratitla, hæc priuilegia vere dotis: & hypothecæ in bonis mariti. *no. in l. si cum decem. & ff. supra. Salicetus. vers. l. C. de rei. & semp. in fi.* & ibi Decius. & idem dicebat Inf. in d. l. s. infra. nouum dotis priuilegium, vt si vxor, habeat exercitoriam pignus.

[d] Duo imponere dicitur quæ duo est à Scita per vnum de furtis.

[e] Nuptiis pro quę nuptiarũ.

[f] Duo imponere, puta quæ *C. spons.* dum est, an habeat tacitam priuilegia quæ habet vxor.

[g] Duo præferatur omnibus creditoribus. etiam exprefsim habentibus, secundum Martinum.

480/C.IV.K.5-3, 583-584
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-3, 585-586

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-3, 587-588

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-3, 589-590
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

commendet a: heredem verò solæ facultates.

2. ¶ Planè in recèti adiræ heréditatis andiédi erunt qui suspecti postulanc. Cæterùm ti prohentur possi b eum in hereditate moràti, nec quidquam possint obiicere criminis, quasi doloso versato eorũ debebit post multum c tempotis ad hãc necessitatem cõpelli.

3. ¶ Quòd ſi quaſi ſuſpectus ſatiſdare iuſſus, decreto prætoris non obtẽpetrauit: tunc bona hereditatis possidere, vtrumque dari ex edicto suo permittere iubebit.

4. ¶ Planè ſi docuerit nihil ex bonis alienasse, nec ſe quod ei iuſtè prætet pauperatem obiiciatur: concemtus esse prætor debet vt iubeat eum nihil minuere.

5. ¶ Quòd ſi nec inopia laborantem eum creditores offendere poterunt: iniuriatum actione ei d tenebantur.

XVII. vel XXXII. PAVLVS *libro singulari Regularum.*

PRiuilegia e non ex tempore æſtimantur, ſed ex cauſa f: & ſi eiuſdem titulo g fuerunt, concurrunt h: licet diuerſitates temporis in his fuerint.

Poteſt capi de bonis pupilli ad eius matrimonium, licet bona ipſius ſint à creditoribus poſſeſſa eo quòd non defendebatur.

XVIII. vel XXXIII. VLPIANVS *libro tertio Regularum.*

SI pupillus ex contractu ſuo nõ defendatur, ideóque bona eius creditores poſſidere cœperint: deminutio ex his bonis fieri debet veiceniſi i pupilli cauſa.

cuput k: niſi iam poſſeſſa erant bona, vel niſi arbo inſtaretur, & debitor vel ſoluerit: vt *ſupra de bona auctor. iudi. poſſ. l. ſi non expedierit. §. ſi. & l. qua in ſcam. cre. l. qui autem §. ſecundum. & l. paſſim.* Sed in hoc videtur contra. *ſupra locati.* in oppoſ. Scila. vt ibi ACCVRS.

Bonis debitoris à creditoribus poſſeſſis, ſi ſatisdare debitor de iudicio ſiſti recuſet: debent creditores à poſſeſſione diſcedere. b.d.

1. ¶ Defendere debitorem ſuũ antequàm bona eius poſſiderentur, dicet: ita poſt bonorum quoque poſſeſſionem eius, ſine ipſe ſui, ſiue alius defendioneus eius ſuſcipiat, debet ſatisdare l: vel ſatisdatione interpoſita iudicium accipiatur, & à poſſeſſione diſcedatur.

Qui credit pecuniam in reſtitutionem vel inſtructionem rei, habet priuilegium primum poſt fiſcum.

XIX. vel XXXIV. MARCIANVS *libro quinto Regularum.*

QVod quis nauæ fabricandæ vel emendæ vel armandæ vel inſtruendæ cauſa vel quoquo modo m crediderit, vel ob nauem venditam n petat, habet priuilegium poſt fiſcum o.

Qui abeſſe cauſa reipublicæ dolo malo præſumitur miſſionem in bona ſua. Qui uerè abeſſe cauſa reipublicæ bona fide, non putatur miſſionẽ in bona ſua.

XX. vel XXXV. IDEM *libro ſingulari ad Formulam hypothecariam.*

EVm qui in poſſeſſionem miſſus ſit eius qui reipublicæ cauſa abfuit: ſi apparuerit eum dolo malo reipublicæ cauſa abeſſe, iure in poſſeſſione eſſe placet p, donec ſolidum ſoluatur. Eum autem qui rerum eius qui ſine dolo malo reipublicæ cauſa abfuit, in poſſeſſionem miſſus ſit, pignus non

Q Vod quis, [Quoquo modo vel domino dando, vel ipſi redemptori, vel vendentibus materiarum decimo mandantive *ſupra eo. l. ſi. vsurę. §.*].

l ¶ Ob nauem venditam. vt venditor, nouis pretium: vel nauis vendita authoritate iudicis. nam creditores propter quos eſt vendita, habent priuilegium perſonale in bonis emptoris. 2. Tu dic quòd alius vendidit nauem, & ego credidi debitori pretium nauis habeo perſonale priuilegium: vt hic, *& ſupra eo. l. qui in nauem. & in Authen. de aquæil. der. §. his conſequens. col. vlt.* Sed arg. contra. *ſupra de tributo. l. procuratorio. §. plane.* Sed reſpic. ex ſimpliciter nouum, vt ibi: an dicam in nauem emendam, vt hic: an etiam vt ſe mihi obligatur? *C. qui po. in pig. hab. licet.* reale autem non habeo: vt *C. de pig. à quamuis.*

m ¶ *Poſt fiſcum.* ſiue ante ſiue poſt contrahat, ſiſcus præferetur in perſonali priuilegio ei qui crediti in reſtitutionem: hic. ſed melius præferatur eidem vt in *Authen. de aquæil. d. §. his conſequens. col.* quia reali præferatur iure, qui potior eſt tempore vt *ſupra qui po. in pign. hab. l. ſi pignus. & C. qui po. in pign. hab. l. ſi ſecundum.* & ſatis. *quæpo. in pign. hab. Lucrerdam & l. ſeq.* ACCVRS.

EVm qui.] CASVS. Contra debitorem abſentem dolo malo ſi: nullo & verobio. ſed ſi ſine dolo abfuit, ſi miſſus, ſed non vendito. & ſic emb bunc lege & expone vt in glo. TR.

o ¶ *Iſte placet.* etiam ſi vendere poſſit. ACC.

a ¶ *Commendet* per contrarium, id eſt, accuſet.

b ¶ *Poſſ.* creditores.

c ¶ *Poſt multum.* quinquennium: vt *l. ait. §. 1. §. quod autem dicitur eſſe.* vel arbitrio iudicis: vt *ſupra de iure delib. l. an ſin.* ACC.

d ¶ *Iniuriatum actione.* ſi *l. qui falſidia. eod. l. ſi verò pro condemnato §. ſin.*

a Priuilegia perſonalia ex cauſa non actionem vt diuerſis realia. b Priuilegium actione perſonali præferrur non prædegium. c Priuilegium dubium conuertibus in actione perſonali præferri in eodem caſu. d Priuilegia perſonalia. e ¶ Priuilegia. perſonalia b. ſecus in realibus: vt *C. de priuile. §. fi.* ACC. f ¶ *Ex cauſa.* reprituilegiatus c præferetur ſi priuilegiato inſolutodo, & etiam repetendo: vt hic, & *C. de priuileg. ſiſci. primo. & ſupra quod iuſſu no. l. ſed an & de peculio lex ſabelle. §. fin.* Et ſi ambo priuilegiati, præferatur priuilegiatus, id e eſt cui debetur ex priuilegiatione cauſa, vt i mutuet depenentibus, & ſimilibus: vt hic, & *C. qui po. in pignor. hab. l. Lucianus. §.* Si verò para ſ ſatur per uilegia, vt duo depenentes, & ſic eiuſdem re. tunc concurrant licet vnus ante alium contractit. vt ſubiicitur *ſ. depoſito. l. ſi plurium. & quæritur in fin.* Hoc tamen fallit in ſtatibus h coribus ex eadem ſolidantia debitis etiam ſi perſonale cauſam priuilegiũ præterdatur: vt *C. qui potio. in pign. hab. l. ſi creditor.* quod dixi quãdo ſunt eiuſdem tit. Idem & ſi nine ſorum: vt quia vnus habeat eund. ob cauſam pro dote ſatura & alter depoſitum: vt *eod. l. ſ. §. fin. & l. ſi contra §. fin. & l. de iure dot. l. ſi ſponſa.* vel vnus tutelæ, alter depoſiti: nili mors. tutem probetur alterum i in priuilegio perſonali actionis præferentiam in quatuor caſibus. Primus in ſtatu rei reſcindendæ vt *l. qui quod quis.* Secundus in ſtatione dotẽ ſuam repetente. cùm enim ipſa priori tacitæ hypothecæ præferatur, & ita habeat priuilegium potentius alio priuilegio quo ad hypothecam: idem videtur in hoc priuilegio perſonalium actionum. *arg. l. qua in ſtatul. eod. l. qui autem. §. ſecundum.* Tertius, in eo qui creditit in rem reſtitutionem. vt *l. qui po. in pig. hab. Lucrerdam.* Quartus in ſuccuria: vt *ſupra de reſcind. pen. Sed* & ſi contrat o eſt inter eos adeo priuilegiatus tamquid vnus eorum alteri præferatur? Reſpon. non, per hanc l. ſi despriſſe inueniatur contra: vt *l. eod. l. quod quis. & in Authen. de aquæil. der. §. his conſequens.* a Inter k hypothecarios autem dic præferendum priorem tempore: vt *C. qui po. in pign. hab. l. ſi ſtatum.* niſi in caſibus quatuor. *l. eod. tit. l. diuerſis. & l. ea.* quibus caſ. us inſpicitur cauſa etiam in hypotheis. Item ſi alter habeat hypothecam, alter priuilegium: præfertur hypotheca: vt *C. qui po. in pign. l. ea. & ſupra de paſt. Iuſtiniano. §.* Si autem nullus l hypothecam vel priuilegium habeat: præferur qui occ

a Ornamento melior eſt condicio iure eius qui nullã habet priuilegium: vt hoc dicta, præcipuo hoc priuilegium eſſe videtur.

b Debiti diuersi ex eſt prærogatiua: vt qua eum prior ſit tempore præferatur. ſic tempore ſi. inſtr.

c Debitor ornatiuntur non eſt alienãre ex fructib. bonorũ in quo naſcitur ſolu eſt, ſine exportem in rem. Hoc tamen falſe in pupillo, vt hic, & *Plin. quoque.*

d Idem tenet Odoard. & Alberic.

e Debitor ut. nentem, hoc eſt poſſeſſionem bonorum ſuorum videat ut exportent, ſatisdare, & defendere expenſas. *C. ſi quis quæ ſuperuen. ex fundis quæ. ſeque. ſic ſuccurr. f Deſtinatorius* fori hoc competit iudicio ſiſti, amittitur, *ſupra de reſcindi. iure.*

g Meritò vnde emendę cauſa, quatenus priuilegium habeat.

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

a § *Non contrahere.* [talites vt possit fieri vendicio tenet tamen prætor causa rei seruandæ: *Quæ ex eau. in pos. ead.* l. 3. *& Cod. de rebus mil. non alienandis.* Sed & vendito * quandoque licet ad instar furioſi: vt *C. de curat. furioſi.* l. Pedronius. 3. *adde.*

b *Oportere.* [placet eum quem soluendum talem rem *accepisse*, contrahere * : & ideo discedere oportere b de possessione.

XXX. vel XXXVI. VLPIANVS *libro quadragesimoquinto ad Edictum.*

EVm qui circa columnas se occultat vt creditorem euitet, latitare placet. Nam & eum qui recedit, hoc est, qui subterfugit, ne secum aliqua actio moueatur, latitare placet: tam & qui vrbe profugit, vtique fraudandi causa. Nec enim interest, quod attinet ad latitandum, vtrum quis profugerit, an verò Romæ agens copiam fui non facit c.

Ius pignoris competens, priuato præfertur. vel aliter: Priuilegium competens personali beneficio principis, non præfertur priuato habenti hypothecam. BART.

XXXI. vel XXXVII. PAVLVS *lib. decimo Responsorum.*

ANtiochensium Cerlesyriæ † ciuitati, quod lege d sua * priuilegium e in bonis defuncti debitoris accepit, ius persequendi pignoris durare constitit f.

XXXII. vel XXXVIII. PAVLVS *lib. primo Sententiarum.*

Bonis venditis † excipiuntur concubina h & liberi naturales. 1. ¶ Respublica creditrix i omnibus chirographariis creditoribus a præfertur.

Pone etiã vt supr. ex. l. si pupillus.

XXXIII. vel XXXIX. IDEM *libro quinto Sententiarum.*

PVpillus k si non defendatur, in possessione creditoribus constitutis minoribus ex his vique ad pubertatem alimenta præstanda sunt.

1. ¶ Eius qui l ab hostibus captus est, bona venire non possunt quamdiu reuertatur.

DE SEPARATIONIBVS.

TITVLVS VII.

*Et hoc titulo posteaquam creditoribus defuncti inter * quinquennium ab adita hereditate, decreto prætoris separari creditores & bona. Hereditarius filius venire in possessionem bonorum defuncti heredis, aequissimum fuit: quo facilius ea possessione bonorum heredis, quod remedium † peruenire vtile est hereditariis creditoribus, quibus sufficiunt bona defuncti, qua non sufficiunt sibi ex ea mittuntur propriis creditoribus heredis fieri meliores, vel negari. Sed & de alio * separatione*

a Quemadmodum aut alienare, & obligare prohibentur quæ ab intestato veniunt ad fiscum, & decernitur decreto curatore eis bonis: ita nisi potest venire contra alienationem. Accurs.

b Missio ex decreto interponitur contra heredem & petitorem. & in mora. Bonorum *supra fol.* 390.

† Vide in hac l. Alciat. lib. 6. *Parerg.* cap. 12. et Cuiacium lib. 5. *Obseruat.* cap. 1.

c Cui enim lege generali non probata, potest adhiberi præsumptio. *Bart. in l. Iason. 1. que in Ecclesiarum, de confess.*

d Adde Gl. l. 2. C. quæ res pignori.

† Vide Rom. ad. Gamb.

DE SEPARATIONIBVS.

De creditoribus in bonis mortui dictum est sed quia quidam eorum solent separationem bonorum impetrare, ideo de ea subiicit & exponendo ea ¶. *quod tempus impetrari possit, & ex quibus causis desinatur.* Accurs.

Cienbum est.] Casvs. Separationem impetratur decreto prætoris. & impetrant eam creditores hereditarij, vt separentur bona hereditaria à bonis heredis, vt ficeis satisfiat in totum, vel plenius quàm si concurrerent cum creditoribus proprijs heredis. creditores autem heredis non impetrant separationem. & cedetur tanto in litem. Item creditores hereditarij postquam impetrauerunt separationem, præferuntur omnibus creditoribus heredis, etiam si heres eum hereditariam alienè obligauit, & etiam fisco & municipibus qui erant creditores

† Fabianl. *ge* narratur.

creditores patris possint impetrare separationem, vt bona patris separentur à bonis subsistentis? Et dicitur quod sic. hoc idem permissum est creditoribus impuberis qui cum impubere contraxerunt. Pollux dicit primus subitus secundum: secundus tertium: creditores tertij volunt vendere omnia bona tertij: dicit quod creditores primi possunt impetrare separa. bonorum primi à bonis secundi, & tertij. Item creditores secundi & tertij. Item creditores secundi possunt impetrare separationem bonorum tertij, non primi. [Si regis pamiliam.] Filius fa. autorizatus militauit, cepit habere creditores & peculium pagensium quod habebat, nō erat subiectus postquam cepit militare: & sic habent patres. cæterique. cepit habere & alios creditores, & hoc peculiū assistit heres eis soluendo. De istis vltimis creditoribus quæritur an fiat separatio inter creditores seruos hæ & primos? Et dicitur quod sic. ad postulationem emittentium cum eo iam militante. Item in alio casu, quando creditor contrahit cum non militante: tamen petitoria peruenit in rem patris. nam alij creditores remittunt filium à bonis castrensibus [Item.] Ponamus quidam cessus in quibus creditor hereditarius non potest impetrare separationem. Primus si nouam obli. ab herede. Secundus, si accepit vsuras huius debiti ab herede. Tertius, si accepit satisfactionem de hoc debito ab herede, licet minùs idoneum. Quartus, si bona hereditaria & hæredis sint commixta, et vnum hereditarium cum vno heredis. Idem in frumento & similibus, sicut in prædijs quę nō dicuntur misceri. idem in similib. Quintus si est lapsum quinquennium ab adita hereditate, intra quod non fuit impetrata separatio. & de præfictis cognoscet prætor vel præses & cuilibet alteri. Et si frater, vt si creditor hereditarius accepit pignus ab herede pro hoc debito. [Quæsitum est.] Si aliqui ex creditoribus hereditariis elegerunt sibi eundem heredem, vt nouando cum herede, vel pignus ab eo acceptando, vel simili modo: aliqui non: istum illorum non nocere illis qui ex illis possint impetrare separa. bonorū testatoris à bonis heredis. & hoc impetratio non prohibet illis qui secum sunt. Si heredis bona possideat creditores hereditarij impetrare separa. & eis erit satisfactum de quib de bonis testatoris supererit prodesse creditoribus heredis. non sic econtra. Quod bona heredis prosint amodò creditoribus hereditariis ex quo impetrauerunt separa. & rationem ratio in litera, quia venia impetrantes & hoc tunc datum cum creditoribus heredis erit satisfactum. [Item si heres.] Dominus instituit seruum suum heredē & liberum tandem mortuo domino aliqua acquisiuit seruus antequam adiungeret bona testatoris. ille ea retinere à creditoribus domini cuius est heres. vnde hæc bona possit quæstio separare à bonis domini. Item quòd domi-

* Separatio quibus competat.

† Separationis beneficio non vtile creditoribus hæs.

* Separationis beneficium vtile hæredi ne cessario.

480/C.IV.K.5-3, 593-594
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

nus sibi debebat, vt sic à creditoribus domini non possideatur, dicitur quòd auferitur. F. a. m. c.

a ¶ *Decreto pretoris.* No. ª vij. casibus impetrari ᵇ separationē. 1. Primò, quando creditores defuncti : vt dictum hic fabricii, & C. *eo. l. q & de here. act. l. fi edictum.* 2. Item secundo, creditores heredis, (in casibus infrà scriptis, & aliis quibus verò ea causa impedit, vt hic per Albericum.

a Separatio bonorū adita cū effectu impetratur, & à quibus verò, & quibus verò ea causa impedit, vt hic per Albericum.

b Separatio bonorū quibus cū effectu indicitur.

cet specialibus duobus. Primo, quando dolosè heres fecit : vt *§ quæ sanè.* Aliàs est etiam *§. sed si quis fugitivum.* & *§.*] 3. Tertiò, ipse heres impetrat de suis bonis ab hereditate : vt *§ eo. l. § sed si quis fugitivum.* 4. Quartò, heres necessitatus bona possessa quæsita, si à suis bona patroni non attigit : vt *§ eo. l. § sed.* 5. Quinto etiam si attigit, & est tenor : vt per restitutionem : & *§ de minor. l. alii prætor. §. non solùm.* 6. Sextò, is patronus qui liberam ab alio institutā truncat in fraudem : vt *§ eod. quæritur. § si liberta. & ff. de in integ. restit. l. non solùm. § fin.* 7. Septimò, creditores calliditis vt *§ eo. § si fugitivus.* 8. Octavò, subdit autem pupillares bona à pupillo à bonis patris pup. Si pupillus non sanè, nec per restitutionē abhorret : vt *ff. tit. ij. patet.*

b ¶ *Ex hac causa* sup. ple & similibus, vt modò not.

c ¶ *Patitur.* C. Titius, cùm lateat, & non defendatur : vt *ff. tit. ij. l. Titianus. § ij.*

d ¶ *Creditores Titij.* reperit dicunt, & non est in litera.

e ¶ *Bonorum hominum.* (Seij & Titij. vel dic bonorum bonorum. Aco.

f ¶ *Vel in somē.* i. in solidum. & perficiat oratio, & incipia aliàs est non in affectu. Acc.

g ¶ *Confessuri.* creditores Seij.

h ¶ *Non est solutus.* in mutuo.

i ¶ *Plures sunt* creditores, licèt Titius est in alijs solutus, & ita supponit dictas rationes quare minùs contēdi solutus, secūdum Aco. Sed quidam dicerunt hoc idem intuliter reperi : & sic falsum literam. & dic creditores. CTitij, vel dic omnes præsati, Seij, & Titij.

k ¶ *Nam licet.* id est, licet non est.

l ¶ *Creditorem.* non fraudulenter : aliàs fecit vt *§ quæsitum. & §*] *eo. in fraudem. l. q.* Et est arg. contrà *ff. de alien. iud.*].

m ¶ *Non facit.* licet defunctus facere potuerit, & fic c non licet heredi quod defuncto licuit. Arg. contra *§. de reg. iur. Herodem. & in Auth. de restitution. à no. § eius itaque.* vbi dicit esse d nam personā vtriusque.

c Meredi in ordine ad bona quæ defuncto licuit.

d Heredis & defuncti una persona est intelligitur.

n ¶ *Non potuerunt* nisi in casibus infrà § *quæsitum.* qui est contra. Accvrs.

o ¶ *Præponatur.* vius hereditatis cuius nomine postulatur separatio, vt habuit.

hoc vir. agitur, qua ratione heredi necessitate, ne creditores hereditarij eorum tumdem bona eius propria, qua post dominū mortem adquisiuit, vel quo ei dominus debuit, item de alijs qua contingunt patrone heredi liberto, qua Titio, exempli gratia, bona reliquit, ne creditores Titij etiam vendant alia liberta bona, & de alijs, qua coffrenjibus creditoribus, vt separentur à paganis, vt cum non de vna genere separatorum hoc vir. tractetur. restit videatur plurarius numero ita conuerso. de separationibus. *maxima tamen pars eius est de separatione illa qua heredi cuius creditoribus concedatur, ne creditores heredis vendant etiam bona hereditaria, aut ex venditorie earum bonorum partem aliquam ferant. Separatio est bonorum & creditorum aliorum ab alijs seorsum habita ratio.* Cvjac.

Glosa prima summat totam hanc legem, vt dicit Bart. vide vide eam.

1. Vlpianvs *libro secundo ad Edictum.*

Ciendvm est, separationem solere impetrari decreto prætoris ª.

1. ¶ Solet autem separatio permitti creditoribus ex his causis ᵇ : vt puta debitorem quis Seium habuit : hic decessit : heres ei extitit Titius : hic non est solvendo : patitur ᶜ bonorum venditionem. creditores Seij dicunt bona Seij sufficere sibi creditoreꝛ Titij ᵈ contentos esse debere bonis Titij : & sic quasi bonorum ᵉ fieri bonorum venditionem. fieri enim potest, vt Seius quidem solvendo fuerit, potuerintque creditoribus suis vel ita semel ᶠ, etsi non in assem, in aliquid tamen satisfacere : admissis autem commixtisque creditoribus Titij, minùs sint consecuturi ᶠ, quia ille non est solvendo ᵇ : aut minùs consequantur, quia plures sunt ᶦ. hoc est igitur æquissimum creditoꝛes Seij defiderantes separationem audiri, impetrarèque à prætore vt separatim quantum ᵍ cuiusque creditoribus præstetur.

2. ¶ Ex contrario autem creditores Titij non impetrabunt separationem. ʰnam licet ᵇ alicui adiiciendo sibi creditorem ᵏ, creditoris sui facere deteriorem conditionem. at qui igitur adiit hereditatem debitoris mei, non facit ᵐ meam deteriorem conditionem adeundo : quia † licet mihi separationem impetrare. suos verò creditores onerauit, dū adiit hereditatem quæ solvendo non est, nec poterunt ᵐ creditores eius separationem impetrare.

3. ¶ Sciendum est autem, etiam si obligata res esse propinatur ⁿ ab herede iure pignoris vel hypothecæ : attamen si hereditaria fuit, iure separationis hypothecario creditore potiorem esse eum qui separationem impetrauit ᵒ. & ita Seuerus & Antoninus rescripserunt.

4. ¶ Sed etiam aduersus fiscum ᵖ & municipes impetraretur separatio.

5. ¶ Quæsitum ᵠ est, an interdum etiam heredis creditores possint separationem impetrare, si forte ille in fraudem ipsorum adierit hereditatem. Sed nullum remedium est proditum. sibi enim imputent ʳ, qui cum tali contraxerunt : nisi si extra ordinem potamus prætorem aduersus calliditatem eius subuenire, qui talem fraudem commentus est, quod non facilè ˢ admissum est.

6. ¶ Sed si quis suspectam hereditatem dicens, compulsus fuerit adire, & restituere hereditatē deinde non sit cui restituat, ex quibus causibus solet ᵗ hoc euenire : & ipsi quidem deliberanti succurri sibi aduersus creditores hereditarios, subueniemus. hoc & diuus Pius rescripsit, vt perinde testatoris bona venirent, atque si adita hereditas non fuisset. Creditoribus quoque huiusmodi heredis defideratibus hoc idem præstandum puto : licèt ipse non deliberauit ᵘ. ut quasi separatio ᵛ quibusdam præstetur.

7. ¶ Item videamus, si quis heres parenti extiterit, cùm esset impubes : deinde intra pubertatem decesserit, & substituti bona vendant ʷ qui impuberis hereditatem adiit : an patris creditores possint separa-

p ¶ *Imperrauit* etiam si chirographarius est. & sic ec contra. *Cod qui pe. in pig. ha. l. ne.* Solu. hoc adeuntibus hæ beneficio separationis quam facilèr separationem impetrabit. Item contra. *§ l. prox.* Sed ibi an alienatione : hic in hypotheca. Accvrs.

q ¶ *Aduersus fiscum.* qui est in dicta re obligata.

† Qua. Gi. pel. mus. ann. hodie. c. c.

r ¶ *Quæsitum est.* ratione ordinē. ¶ Sed videne etiam ex hoc edicto per officium iudicis. & fic extra ordinem dabuntur a iudice. Ipse : sed quod hic dicit, dicit ad eff. vt ex eo fic hanc edicti : in quo per hoc edictum. Item hoc edictum cessa subuenitur per iudicem edictum, quæ in fraudem creditorum] *quæ in fraud. cred. l. iij. & l hoc in fallum.* Sed ibi fraudem Aco. exigitur fraus non solùm heredis, sed etiam creditorum hereditariorū : vt *§. item q. quæ autem. §. hoc edictum. & § similiquemodo. & §. in hoc.* Accvrs.

s ¶ *Sibi enim imputent.* Nam non qui cum alio, &c. vt *§. de re aut. l. qui cum alio. & l. ij. ff. de actib. l. dicem. & flori. & de peculio. l. si pupillus. & de sep. dict. q §. hoc. & de minor. Interdum q §. & si minor. fol. ma. dict. l.*] §.] *& de minor. l. cum mandato. in fin. & de damno. infect. l. qui cum.* § *de alie. & Cod. de rer. dicis. l. fina. § fin. eo. tem. & ff. si quis cau. l. q. §. si quis. & de rebus. l. & ex diuerso. §. penitus & semper. l. fin. & ad l. Aquil. l. item Mucius. in prin. & de exer. l. j. §. cuius autem. & de minor. l. si furiosus. & de pœn. & cum. l. q cum. q. sit. de ff. quæst. & ff. quæ in fra. qui hypo. fol. l. item. § quis paratus. & de inoffi. l. sed & si pupillus. § ceterum. & Inst. qui. ma. reuocatur. de §. pe. & ff. de inoffi. test. l. ff. si frater. & ad Pollian. l. si mater.* Alleg.

t ¶ *Quod non facili.* i. aliter quàm dolo intermiscetur.

u ¶ *In quibus casibus.* fatis enim casu quibus non est cui restituatur : velut si decedat. § licet commissarius sine herede vt ff. *ad Treb. Ipse plenius exempla ponit. & l. apud Iulianum. §. ceterum.* 2. Vel si non est præsens, vel infans. vt *ff. ad Treb. l. antep. in prin.*

v Separatio.

x ¶ *Separatio.* propriè ᵇ enim separatio dici non potest. quia ᵉ nulla est mutatio. adito enim habetur pro nullo. & facit C. *de non num. pe. l. fiscal & l. de bonorum possef. contra rubr. l. § si mortuus. §. fin. &] de appell. à sententia &] de iud. fol. l. item tamen. §. in hac. & ff. de reb. eor. l.*].

y ¶ *Subsint bona venum.* à patre : à creditoribus idem & si à creatoribus impubes quib. subsituere tenetur. vt ff.] *patet.* Accvrs.

a Contrà. nam alio rei fit vel debet effectum ignoratis fieri tradentis. de quo vide glo. apud Bart. & ibi. tradens. q. de reg. iur.

b Separatio dicitur non potest. quia ᵉ nulla est mutatio. adito enim habetur pro nullo. & facit C. *de non num. pe. l. fiscal & l. de bonorum possef. contra rubr. l. § si mortuus. §. fin. &] de appell. à sententia &] de iud. fol. l. item tamen. §. in hac. & ff. de reb. eor. l.*].

c Primo quæ supponit habitu tuus.

480/C.IV.K.5-3, 595-596
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

tionem impetrare. Et puto posse. Hoc amplius puto etiam impuberis creditores posse separationem aduersus creditores heredis eius * impetrare.

8. ¶ Secundum hæc videamus, si Primus Secundum heredem scripserit, Secundus Tertium, & Tertij bona veneant quæ creditores possint separationem impetrare. Et puto, si quidem Primi creditores petant, vtique audiendos & aduersus Secundi, & aduersus Tertij creditores. Si verò Secundi creditores petant, aduersus Tertij vtique eos impetrare posse: aduersus Primi autem non posse. In summa, Primi quidem creditores aduersus omnes impetrare possunt separationem: Secundi creditores aduersus Primi non possunt: aduersus Tertij possunt.

9. ¶ Si filij familias bona veneant, qui castrense peculium habebant separatio fiat inter castrenses creditores cæterosque videamus [b]. Simul ergo admittentur: dummodo si qui cum eo contraxerunt antequam militaret, fortasse debeant separari *, quod puto probandum. Ergo qui ante cõtraxerunt, si bona castrensia distrahantur, non possunt venire cũ castrensibus creditoribus [c]. Item si quid * in rem patris versum est, forte poterit & creditori contradici, ne castrense peculium inquietet: cum possit potius cum parte experiri.

10. ¶ Illud sciendum est, eos demum creditores posse impetrare separationem, qui non nouandi [d] animo ab herede stipulati sunt. Cæterùm si eum hoc animo secuti sunt, amiserunt separationis commodum, quippe consecuti sint nomen heredis: nec possint iam se ab eo separare, qui quodammodo eum elegerunt [e]. Sed & si vsuras [b] ab eo ea mente, quasi eum eligendo, exegerunt: idem erit probandum.

11. ¶ Item quæritur, si satis acceperunt ab eo: an impetrent separationem. Et non puto. hi enim secuti sunt eum. Forte quem mouebit, Quid ergo si satis non idoneum acceperunt? & sibi imputent cur minus idoneos * fideiussores accipiebant.

12. ¶ Præterea sciendum est, postea quàm bona hereditaria bonis heredis mixta sunt [g], non posse impetrari separationem. Confusis enim bonis & vnitis, separatio impetrari non poterit. Quid ergo si prædia extent, vel mancipia, vel pecora, vel aliud quod separari potest? Hic vtique poterit impetrari separatio. Nec ferendus est qui easdem bona contribuat [f], cùm prædia contribui non possint, nisi ita coniunctæ possessiones & permixtę propriis, vt impossibilem separationem effecerint [h], quod quidem perraro contingere potest.

13. ¶ Quod dictum est *, † post multum [i] temporis separationem impetrari non posse: ita erit accipiendum, vt vltra quinquennium [k] post additionem numerandum separatio non postuletur.

14. ¶ De his [l] autem omnibus an admittenda separatio sit, nécne, prætoris erit vel præsidis notio, nullius alterius *: hoc est [m], eius qui separationem indulturus est.

15. ¶ Si quis pignus ab herede acceperit: non est ei concedenda separatio, quasi eum secutus sit. Neque enim ferendus est qui qualiter qualiter [n], eligentis tamen mente, heredis portionem secutus est.

16. ¶ Quæritum est, si forte sint plures creditores, quidam secuti heredem, quidam non secuti: & hi qui heredem secuti nũ sunt, impetrauerint separationem: an eos secum admittant qui secuti sunt. Et putem nihil eis prodesse [o], hos [p] enim cum creditoribus heredis numerandos.

17. ¶ Item sciendum est, volgo placere, creditores quidem heredis, si quid superfuerit ex bonis testatoris, posse habere in sum debitum: creditores verò testatoris ex bonis heredis nihil *, cuius rei ratio illa est, quòd qui impetrauit separationem, sibi dubit imputare suam facilitatem [q], si cùm essent bona idonea heredis, illi maluerint bona potius defuncti sibi separari: heredis autem creditoribus hoc imputari non possit. At si creditores defuncti desiderent vt etiam in bonis heredis substituantur: non sunt audiendi *. Separatio enim quam ipsi petierunt, eos ab istis bonis separauit. Si tamen temerè separationem petierunt creditores defuncti, impetrare veniam * possunt: iustissima [b] scilicet ignorantiæ causa allegata.

18. ¶ Item * sciendum est, necessarium heredem seruum cum libertate * instituendum impetrare posse separationem: scilicet vt si non astipulerit [d] bona paterni, in ea causa sit, vt ei quidquid propria ἀκτησις est heredis bona diuersis tũc, & vnum patrimonium quantum ad ius. Acc. i ¶ Contrahere id est, mutuo. Accvrs. m ¶ Efferme. velut eũ alluuio depellit paterni vel ciuilium vsuum præsij in alĳd pũctũ. & facit eam vsucapionem: vt [f] de adquirer. do. Ludos §. præterea.

n ¶ Quod dictum est] in edicto de separationibus: quod non habemus.

o ¶ Post multum * facit Instit. de litera. obl. § multum.

* ¶ Et vltra quinquennium. Vide capitulum vigesimum quartum, de præscriptionibus. §. vlt. in fin. Cviac.

p ¶ De his de quibus supra. diuinus cessat separationem.

q ¶ Nullius alterius. ergo [b] diuus adiri non potest. vt [f] de offic. eius. & [f] & facit [f] de cruentat. l. cùm hi §. fid interpret. cr. & [f] de reg. iur. l. vltimampar.

r ¶ Hoc est. referunt ad prætorem. Acc.

s ¶ Qualiter qualiter. alias qualitercunque. & facit [f] qui in fraud. credit. l. ait prætor. §. si quid. & [f] depositi. l. si hominem §. quæritur.

t ¶ Nihil ex prodigo. Quod * ergo non habet per se, nec per alĳd. Sed arga contra. [f] qui repignerabĳ. pact. l. Aristo. & [f] de adquir. hered. l. cum hereditar. in glo. iiij & de iu. omiss. iudi. pact. l. idem ver. Acc vrs.

u ¶ Nisi. f. qui secuti sunt fidem heredis.

x ¶ Nihil. Nisi creditores heredis dimissi secuti vt in contractu [f]. eo. l. debito. in fi. Accvrs. y ¶ Facilitatem. hic infl. quib. mo. re contra. ob. § præterea.

z ¶ Non sunt audiendi. meritò audiri non debent separatio enim &c.

¶ Et facit quod [d] quia [f] debent ille succedere eo quod eligi. [f] de reb. l. quod in heredis §. adgnoscere. & [f] de interior. l. qui iuris. in prin.

a ¶ Veniam. sc. vt in eo quod superest creditoribus distributo, admittantur: vt [f] de Ædilitio. R. Sed [f] ad fi creditores. est contra. Sol. vt ibi.

b ¶ Iustissima. vt * quia bona hereditaria fubita clade perierunt.

c ¶ Cum libertate hodie etiam sine liberta sent [b] & qui manu non [f] b.

d ¶ Non astipulatur. i. adhĳ animo: sed non admittitur.

e ¶ Sepa

* Et hinc est quod inter peculium ex testamento militis & quasi castrense peculium ex hoc [f] de inoffic. testam. §. fi. [f] de castr. pecul. l. si cui [f] de reb. dub. l. si seruum. §. Iulianus.

* Si quid. filio creditum. R. & facit ad §. [f] Imperat. l. cum in plurib. §. vltimamente. & de peculio. l. hinc quæritur. §. si. dicebam enim, &c.

* Quæ non nouandi. No. quid fit nouandi idem videtur vt [f] prætor. § & [f] si quis pignus. de nouatione autem alibi dixi, quia olim ex constituta huius nouæ petitione præsumebatur: [f] de quib. mo. tol. obli. §. præterea.

b ¶ Vsuras. facit [f] depositi. l. si hominem. §. quæritur. & Cod. de usur. dotal. imperatr. l. fi. & [f] mand. l. si fin. §. fi ex contrariorum. & Cod. mand. vel contra. l. vlt. verisimiliter. Accvrs.

c ¶ Vsuras facit [f] de pecul. l. si fundum. §. fundatur. versic. si quid. Et est prælumendum * si fuerit tempestas ab eo vsuras accepit, vel eam præstitit, ex quo fuit heres. ¶ Quid autem si prius? [f] eam videtur approbasse. Eadem ipsius. si partem forte acceperat: & ideo non potuit impetrare separationem. argu. [f] ad Maced. l. fil. Inlucrum. in fi. & l. fin. & idem si accipiat vsuras: vt Cod. de non num. pec. l. eàm. Item facit [f] de vacuat. & exceptionib. l. pe. §. fin. Accvrs.

d ¶ Prælumendum * si fuerit tempestas ab eo vsuras accepit, vel eam præstitit, ex quo fuit heres. ¶ Quid autem si prius? [f] eam videtur approbasse. Eadem ipsius. si partem forte acceperat: & ideo non potuit impetrare separationem. argu. [f] ad Maced. l. fil. Inlucrum. in fi. & l. fin. & idem si accipiat vsuras: vt Cod. de non num. pec. l. eàm. Item facit [f] de vacuat. & exceptionib. l. pe. §. fin. Accvrs.

e ¶ Cur minus idoneos. facit supra mandat. l. inter cæteros. §. adhuc. & qui fideiuss. eog. l. si ab arbitro. & [f] de fideiuss. l. 9.

f ¶ Mixta sunt. vt frumentum, vinum, & similia. quod de facto accipe. de iure eam postquam heres hereditatem adit: & sua

* Et hinc est quod inter peculium ex testamento militis & quasi castrense peculium ex hoc [f] de inoffic. testam. §. fi. [f] de castr. pecul. l. si cui [f] de reb. dub. l. si seruum. §. Iulianus.

* Si quid. filio creditum. R. & facit ad §. [f] Imperat. l. cum in plurib. §. vltimamente. & de peculio. l. hinc quæritur. §. si. dicebam enim, &c.

* Quæ non nouandi. No. quid fit nouandi idem videtur vt [f] prætor. § & [f] si quis pignus. de nouatione autem alibi dixi, quia olim ex constituta huius nouæ petitione præsumebatur: [f] de quib. mo. tol. obli. §. præterea.

* Et hinc est quod inter peculium ex testamento militis & quasi castrense peculium ex hoc [f] de inoffic. testam. §. fi. [f] de castr. pecul. l. si cui [f] de reb. dub. l. si seruum. §. Iulianus.

* Si quid. filio creditum. R. & facit ad §. [f] Imperat. l. cum in plurib. §. vltimamente. & de peculio. l. hinc quæritur. §. si. dicebam enim, &c.

* Quæ non nouandi. No. quid fit nouandi idem videtur vt [f] prætor. § & [f] si quis pignus. de nouatione autem alibi dixi, quia olim ex constituta huius nouæ petitione præsumebatur: [f] de quib. mo. tol. obli. §. præterea.

* Et hinc est quod inter peculium ex testamento militis & quasi castrense peculium ex hoc [f] de inoffic. testam. §. fi. [f] de castr. pecul. l. si cui [f] de reb. dub. l. si seruum. §. Iulianus.

* Si quid. filio creditum. R. & facit ad §. [f] Imperat. l. cum in plurib. §. vltimamente. & de peculio. l. hinc quæritur. §. si. dicebam enim, &c.

* Quæ non nouandi. No. quid fit nouandi idem videtur vt [f] prætor. § & [f] si quis pignus. de nouatione autem alibi dixi, quia olim ex constituta huius nouæ petitione præsumebatur: [f] de quib. mo. tol. obli. §. præterea.

480/C.IV.K.5-3, 597-598
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

a ¶ *Separatur.* commodi interest *Iustinus. de here. apa. & diffe.* §. 1. Sed iure tellatoris minor etiam postquam venijt: vt *T. de minor. l. aut prætor.* §. *non autem.*

b ¶ *Debetur* Iuppli: fortasse separatur.

c ¶ *A testatore debetur.* Vide scripta ad *titu. Cod. de hered. act.* GYLAC.

d Separatio bonorum tantum petitur, debitor ipse non vltra ab hærede bona defendit, nisi se obligauerit vt hic in fi.

A *hærede* [Iusta fuit, vt dicit *l.* 1. Vel alias creditoris solutandi: vt *T. de his quæ sunt pœnæ. l.* 3. *quod non expediuit* h.l. obligando autem non præiudicant separationi vt *T. eo. l.* 3 § *fi tamen.* quæ est contra. 2. Vel ibi male fide, hic bona. & facit *T. de minor. l. in integrum.*

† *vel hæ. quæ relictæ sunt. de adquirendæ. hæred. & Alexander.*

Debitor.] CAYE. Titius debebat in hoc c. & pro eis fideiussorem Seium. de hoc autem Titium & alios multos nihil Titius facebat cum Seio. & cum condixerunt vellet vendere omnia bona Titij, & sic per consequens hereditatem Seiaui, volo impetrare separatio. hæredis Seiaui à bonis Titij: cum bona Seij fint obligando, & non bona Titij, dic tut tamen quod possint. & si bona Seij non sufficiant, admittuntur à bonis Titij cum creditoribus eius: sicut & si Titius non succedisset Seiano & creditores hæredis. si non sufficiat hæredium, possunt venire ad bona huius hæredis, dum tamen prius fit solutum creditoribus hæredis & contra multo magis x Fa.

d ¶ *Debitor fideiussori.* fi. fuo. ACCVRS.

e ¶ *Reliquo.* fcilicet debitoris: & per consequens fideiussoris & sic remanent. l. *de obligationibus* 1. & ex deinde tractatur contra alias contra: vt *supra l. prætor.*

f ¶ *Excipitur fi.* Quotas b cuius concurrit principalis & accessoria obligatio in eandem personam, excipiuntur accessoriæ vt *T. de duobus reis. l. fi duo. & de fideiussor. l. generaliter. & l. hæres de fideiussor. l. fideiussor.* & hoc ea ratione, quia pro c fe pro fide iubere non potest. *de adq. quod non. Cod. de pactis. l. debitoris in glof. confessa.* item facit C. *de antiqui. cred. l.* 1. & *T. de cessis. l. non tamen* 11. ACCVRS.

a Accessoria obligatione cum principali concurrunt

b Diligentia

g ¶ *Præstaturus.* sc. ipsi solo d fideiussorem. & facit *T. qui pot. in pig. hab. l. creditor.* 3. *versus.*

h ¶ *Vt quærenda.* alias *adquirenda*: & alias *exquirenda.* ACCVRS.

c Non adita quo? ex eius tem cons. quia no possit solo separationem. f. ve adito pos nulla hab. ante in fo patrimonium.

d Vendere. vel etiam non venditis. tunh bonis prius debitoris vt *Authen. de fideiuss.* §. 1. *col.* 1.

e In proprios. sumministrabit nulla fuit ea causa ignorantiæ: ne fi contra. *L.* 6. § *pen. in vers. secundum* B. & hi. Tu dofferendum fcilicet hoc: qa & hæredi credimur crafi, vt fabricia.

non possit, ita demum aliquid ex bonis heredis fetat, si proprij creditores heredis fuerint domisti, quod sine dubio admittendum est circa creditores heredis, domiltis hæreditariis [2].

Creditores conditionales, & in diem, & etiam legatarij, possunt impetrare separationem. BART.

TITVL. IDEM *libro duodecimo Responsorum.*

CReditoribus, quibus [a] ex die vel sub conditione debetur, † & propter hoc nondum pecunia petere possunt, æquè si paratio dabitur quoniam & ipsis cautione [c] communi consuletur.

1. ¶ Legatarios autem in ea tantùm parte quæ de bonis fetaui potuit [f], habere pignoris [g] causam conuenit.

Qui separationem impetrauerunt, non possunt cum creditoribus hæredis concurrere, sed ad bona postea ex hæreditate quæsita, aliunde nullo modo. BART.

V. PAVLVS *libro septuagesimo Quæstionum.*

SI creditores [a] hereditarij separationem bonorum impetrauerunt, & insuntiatur non idoneæ hereditas, heres autem idoneus non poterunt reuerti ad heredem: sed eo [b] quod semel postulauerit, stare debent. Sed si post impetratã separationẽ aliquid heres adquisierit: si quidem ex hereditate, admitti debebunt ad id quod adquisitum est illis qui separationẽ impetrauerunt. Sed si illis satisfactũ fuerit: quod superest, tribuetur propriis heredis creditoribus. At si ex alia causa heres adquisierit, nõ admittent hereditarij creditores. Quãd si proprij ad dictum peruenerunt id quod superest, tribuẽdum hereditariis quidam putauerunt: mihi autem id non videtur [c], cum enim separationem petierũt, recesserunt à persona heredis, & bona secuta sunt, & quasi defuncti bona vendiderunt, quæ [d] quod hic dicit de adquisitis per heredem: & infra proxima. ter-

a Separatione impetrata, hereditarij creditores parem admittit & recuperare cum pœna al bona h. heredis, & tunc ad creditores hæredis pleno satisfactum fuerit, tunc illis

[a] ¶ *Commodum. de acquirere.*
[b] ¶ *Commodum.* contra *l. ex. l. si creditores.* Solu. ex ibi.
[c] ¶ *Hereditarius.* vt supra dictum accipiatur vt *T. de* § *pe. in prin.*

Creditoribus.] CAYE. Creditores hereditarij etiam his quibus debetur in diem, vel sub conditione, possunt impetrare separationem. legatarij autem possunt postulare separationem, etiam habeant bona hereditaria obligata, quæ superfint: postquam satisfactum est creditoribus hereditariis. *l. u.* ACCVRS.

c ¶ *Cautione* per separationem vel mutilationẽ in possessionem. M. vt *T. qui. ex eau. in poss. eat. in possessionem.* Vel dic quia d cautum est ea de solutando vt *supra de iud. l. in omnibus.*

d ¶ *Petuit.* dolusto b me alienare vt *supra ad Treb. l.* 3. § *pe. ex T. ead. l. quæsitus.* in *prin.* & facit *T. de actio. & obligationib. l. hæredis mei.*

e ¶ *Pignoris.* vt *Cod. communia de leg.* [1]

f *Si creditores.*] CAYE. Impetrata separatione à creditoribus hereditatis, & non succedit solutio hereditatis, nõ possunt hæredes repetere contra bonos fetaui. Sed si separatione facta, hæres aliqua adquirat: aut de hereditate, & ad hoc veniunt creditores hereditarij: aut aliunde, & tunc non veniunt, etiam postquam effet satisfactum creditoribus propriis. Idem, & in separatione facta hæreditariis creditoribus hereditariis vt missis perquirendo de bonis quam debentur. sed hoc aut hæres potest quarta *Antonina*: tunc creditoris hæredis. & redditur ratio in litera. FRANCISCVS.

g ¶ *Si creditores* propriorum creditorum heredis. ACCVRS.

h ¶ *Non videtur.* Huic repugn. & § proxi. est contra *L. debitor.* § *quidam.* Sol. hoc contigit, vt hic intuiti *quidam putarunt.* &c. 2. Alij vt le quod dicitur videtur hereditarios non, 3. Tertij, quod ibi interuenit ignorantia causa, hic non: vt *L. l.* § *penultim.* § 4. Tu die quod hic dicit de adquisitis per heredem: & infra proxima. ter-

[1] ¶ *Quæ.* fcilicet bona

a ¶ *Bona*

a ¶ *Recipere* per a defunctũ qui non est. 2. Vel dic per heredem extraneum adquirentem. [illegible] vt [illegible] A c c v r s.
b ¶ *Adquirere.* b facit C. *arb. tut. l. si defunctus.* A c c v r s.

Q *Patrone.*] C a i v s. Non solum creditores hereditarij impetrare possunt separationem, sed etiam legatarij, vt tamen soluatur creditoribus prius quam legatarijs. Item patronus qui successit liberto adeunti hereditatem alicuius existentis non soluendo: potest impetrare separationem bonorum liberti à bonis hered. F r.

c ¶ *Vel solidum.* si c bona sufficiunt: alias inquantum possunt. vt *hic*, *&* T. *ea l. creditoribus &* T. *ad Trebell. l.* j. *§ pen.* 2. Vel dic solidũ, quando debetur vt æs alienum: vt C. *eod. l.* j. Sed argu. contra. C. *de iure delib. l. fin. §. licentia.* vbi dicit creditores præferri sed & hic præferuntur eorum bona, sed nõ hereditarij creditores: cũ hereditas d habeatur pro non adita, ex quo separatio est postulata: vt T. *ea. l. debitor §.* j. A c c v r s.
d ¶ *Instituta.* à quodam alio, nõ patrono.
e ¶ *Patrono.* vt e possit impetrare separationem, qui post a liberta fuit successit. 2. Vel dic quòd renouauit eam in seruitutem. & est argumentum pro vtraque. T. *de in integ. restit. l. non solùm in princ. & §. proinde.*
f ¶ *Contraxerit.* id f est quasi contraxerit adeundo: vt *Instit. de oblig. ex quasi contractu. §. heres.* A c c v r s.

Q *Vi iudicium.*] C a i v s. Creditor hereditarius litem cœpit agere contra heredem: tamen potest impetrare separationem. F r.
g ¶ *Qui iudicium dictauerunt.* proponendo g actionem. 1. Vel dic secundum R. etiam contestando: per quod videbantur h nouare, & sic prorogare: vt T. *ea l.* j. *§. illud* Sed est contra: quia hæc nouatio profiscit, non nocet: vt T. *de noua. l. aliam.*
h ¶ *Ex necessitate.* [illegible] ad suum, quæ est causatiua i necessitas, non pœnalis. 2. Vel dic quia alio tempore exp[illegible] *arg.* T. *de fer. l.* j. *in fi. &* [illegible] A c c.

augmenta non possunt recipere a. Idemque existimo dicendũ etiam si circa separationem bonorum decepti minus consecuti sunt, quã proprij heredis creditores. Proprij autem heredis creditores habent propria eius bona, & personam: quæ potest, donec viuit, adquirere b.

Non solùm creditores, sed etiam legatarij possunt petere bonorum separationem.

VI. IVLIANVS *libro quadragesimosexto Digestorum.*

Quotiens heredis bona soluendo non sunt: non solùm creditores testatoris, sed etiam eos quibus legatum fuerit, impetrare bonorum separationem æquum est: ita vt cùm in creditoribus solidum adquisitum fuerit, legatariis vel solidum c vel portio quæratur.

1. ¶ Si liberta heres instituta d, bonorum possessionem secundum tabulas petisset eius qui soluendo non erat, quæsitum est an bona eius separari ab hereditariis debent. Respondit, non est iniquum succurri patrono e, ne oneraretur † ære alieno, quod liberta petendo a bonorum possessionem secundum tabulas, contraxerit f.

VII. MARCIANVS *libro 2. Regularum.*

Qui iudicium dictauerunt g † heredi, separationem quasi hereditarij possunt impetrare: quia ex necessitate h hoc fecerũt.

DE CVRATORE BONIS DANDO.

Datur curator k bonis *defunctorum*: vt in l. 1. h [illegible] *Vel dic absentium*: vt C. *de capti. & postli.* [illegible] l. j. & T. *ex quib. cau. ma. l. ab hostibus.* §. j. *Vel debitorum soluere nolentium*: vt T. eo. l. fi. & T. tit. 2. l. 1. *Item quandoque pupillorum*: vt C. *de bo. quæ lib.* l. fi. §. 1. in fi. *Item in aliis*: vt C. *de cura. furio.* l. j. *& altera genera curatorum dic* vt T. *de muner. & hono.* l. j. §. fin. *Et facit* T. *de priuile. credit.* l. *idem priuilegium.* §. 1. A c c v r s.

S *I quis sub conditione.*] C a i v s. Heres institutus sub conditione potestatiua, puta si det decem fratribus sancti Francisci, adire differt, ad postulationem creditorum cogitur adire: nã dabitur ei dies intra quam si non adeat, ex tunc repelletur. Si autem heres institutus sub quacumque conditione dicat se nolle adire etiam si conditio extitisset: tunc bona hereditaria possidebuntur, & vendentur, vt creditoribus satisfiat. Si autem conditio est casualis, puta si nauis venerit de Ferraria, & sic interim non potest heres adire: tunc datur curator bonis, qui custodiat ea, & vendat res quæ seruando pereunt. vendet etiam alia bona propter æs alienum, si quod vrget: sicut fit cùm venter est in poss. bono. cùm pupillus heres est, & non habet tutorem. F r a n c.

i ¶ *Si sub conditione.* aliàs *is qui sub aliàs si sub.*
k ¶ *Si potest.* [illegible] potestatiua a est conditio cogitur quidem non [illegible] dies intra quam adeat vel ex tunc repellatur etiam si velit implere postea: vt T. *de here. instit. l. si quis institutus* §. j. *&* T. *de bo. aucto. iud. poss. l. si fraus.* & [illegible] C. *de inoff. testa. l. si mater.* §. fi. & T. *ad Treb. l. facta.* §. *si sub conditione.* A c c v r s.
l ¶ *Si conditio.* quæcumque sit, casualis, b vel potestatiua, vel mixta. Potest ergo quod animus a heres hereditatem & sic contra T. *de adqui. hered. l. is qui heres.* ubi conditionalis non potest repudiari. Sola hic auctoritas d prætoris præcessit, ibi non tenet per se. arg. T. *de offi. præf. l. legatus. &* T. *de orig. iur. l.* j. §. *&* [illegible] in Gloss. *abdicauerit.* 2. Vel dic non repudiauit heres hereditatem, sed [illegible] adeundi, etiam si extiterit conditio. 3. Vel magis pacti quam a repudian[illegible] sunt hæc verba: vt T. *de pac. l. tale. in princ.* 4. Vel hic non dicit renegat vel non, repudia[illegible] sed bona vendenda: & sic non tenet. & poterit esse heres si quid remanserit. ¶ Sed an hoc f casu est curator dandus? videtur quod non: vt statim innuit: & est ad hoc *Cod. de bo. aucl. iud. poss. l. fi. &* T. *qui. ex cau. in poss. ea. l. Fabianus* §. j. 2. Vel dic hic dandum: & secus ibi. 3. Vel quia non fuit petitus. 4. Vel ibi bona certum dominum habebant, quisic celabat: quo casu non datur nisi in casibus: vt modò notaui in rubrica. at hic loquitur quãdo prædet cuius bona sint, vel tuetur pro [illegible].
m ¶ *Vendenda.* ex edicto quodam (quod nõ habemus), cuius meminit lex illa, *si quis instituatur.* T. *de hered. inst.* & etiam hic. & l. [illegible] & est [illegible] vel ex senatusconsulto: vt T. *eodem. l. Imperatores.*
n ¶ *Quid si nihil facere potest.* heres, id est, nec implere conditionem: nec respondere, quia casualis est. Idem puto secundum Azo. & si possit & nolit: vt T. *de here. inst. l. si quis instituatur.* §. *sed si heres.* & §. *cum sub conditione.*
o ¶ *Constituendus erit.* ad § conseruanda bona duntaxat vel h quæ sunt peritura vendet: vt subiicit *& suprà de admini. tut. l. curator bonorum.* Potest ergo constitui etiam i si nullus sit creditor, vt *& infrà de muner. & hono. l.* j. §. *fin. & suprà de neg. gest. l. fin.* Nec obst. *suprà quib. ex cau. in poss. ea. l. si diu.* quia satis vrget conditio k vt res non pereat. Sed Azo dicit, vrgebat æs alienum, per legem illam, *si diu.* & per id quod hic subiicit, *& infra l. proxi.* & secundum hoc ponitur *aut* l, pro *&*, quod hic subiicit, *sed si graue,* &c. quod adiicit secundum eum: nisi dicas quod suprà erat æs alienum, sed non graue: sed infrà, graue. Vel prius dicat fieri venditionem: nunc solutionem dicat fieri. Quare prima litera planior est.
p ¶ *Per curatorem.* alienatorum ad hæc peritura, & etiam m non peritura, si oportet: vt addat prædicta.
q ¶ *Venter in possessione.* vt T. *de ventre in poss. mitten. l.* j. §. *item si periculum. & Ventrer* §. j. & addit idem, *suprà de here. insti. l. si quis instituatur.* Idem facit ad princip. l. C. *de iure delib.* l. j. *& suprà de arbi.* l. *litigatores.* §. *idem dicit.* ¶ Sed an tutorem facere inuentarium? n Resp. sic. vt *arg. suprà de ventre in poss. mitten. l.* j. §. *curatore. ad fin. l.* cuius exemplum o possunt creditores a[illegible] habere: *suprà de bo. auct. iud. poss. l. fin.*
r ¶ *Decerni solet.* sc. curator. A c c v r s.

Hic quoque titulus ad missiones in possessionem venditionemque bonorum magna ex parte pertinet. nam missis creditoribus in possessionem bonis debitoris custodiendis curator dari solet, & administrandis, exercendis & excipiendis actionibus vice latitantis debitoris, ac nonnunquam etiam vendendis, & ex redactis solutionibus faciendis pro modo pecuniæ cuiusque creditoris. C v i a c.

Primò loquitur in instituto sub conditione potestatiua. Secundò, sub conditione casuali. Tertiò adiicit ad prædicta exemplum. Secunda ibi, quòd si nihil. *Tertia ibi*, sicuti cùm venter. B a r t.

DE CVRATORE BONIS dando.

TITVLVS VIII.

I. PAVLVS *libro quinquagesimo septimo ad Edictum.*

Si quis sub conditione i heres institutus est, cogendus est conditioni parere, si potest k: aut si respondeat se non aditurum etiam si conditio l extiterit, vendenda m erunt bona defuncti.

1. ¶ Quòd si nihil facere potest n, curator bonis constituendus erit o: aut bona vendenda.

2. ¶ Sed si graue æs alienum sit, quod ex pœna crescat, per curatorem p soluendum æs alienum: sicuti cùm venter in possessione q sit, aut pupillus heres tutorem non habeat, decerni solet r.

a Bona defuncti augmenta recipere [illegible]
b Mortuus non adquirere potest.
c Separatio bonorum à legatariis peti potest: sed tamen illis non satisfit nisi dimissis creditoribus. Satisfit autem legatariis hoc casu in solidũ, si bona sufficiant: quatenus est in bonis.
d Hereditas cuius separatio postulata est, habetur pro non adita.
e Separatio an & quando petatur à patrono in bonis liberti.
f Heres adeundo & bonorũ possessionem petendo quasi contrahit cum creditoribus defuncti.
† contestata, retinenda.
† Iudicium dictare aliqui, est actionem proponere, monstrare, intentare.
g Iudicio dictare is videtur, qui actionem proponit, vel qui litem contestatur.
h Nouatio si litis contestatione.
i Necessitas [illegible], non pœnalis.
k Curator bonis quib. personis datur.
a Conditioni potestatiuæ heres parere cogitur, non quod parere, sed intra dies a iudice ei statuitur, nisi intra dies pareat conditioni, postea repellitur: neque admittitur, postea conditioni parere volens.
b Conditio alia casualis, alia potestatiua, alia mixta.
c Heres conditioni non parens, hereditatem amittit: etiam [illegible] per se extiterit casu aut aliquo alio modo.
d Renunciari iuri de futuro non potest extra iudicium: sed in iudicio tamen.
e [illegible]
f Pacti de non petendo & repudiationis differentia.
f Curator bonis datur heredem conditioni implere nolente aut cessante.
g Curator bonis conseruanda ad ea constituenda.
h Curator bonis, res peritura alienare potest.
i Curator bonis constitui potest etiam nullo sit creditore.
k Conditio à curatore bonis ad ista bona conseruanda esse videtur. [illegible]
m Curator bonis res etiam non perituras interdum potest vendere.
n Inuentarium facere tenetur curator bonis [illegible], non ad [illegible].
o Inuentarij exemplum à curatore bonorum factũ, creditores petere & habere possunt.

480/C.IV.K.5-3, 601-602
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

Supra loquitur quando curator datur bona defuncti: hic quando bonis vacantia datur. BART.

11. VLPIANVS *libro sexagesimoquinto ad Edictum.*

DE curatore ¶ constituendo hoc iure vtimur, vt praetor adeatur [a]: isque curatorem curatorêsque constituat ex consensu maioris partis creditorû: vel praefes [b] prouinciae si bona distrahenda in prouincia sunt.

1. ¶ Quaeque per eum cõsve qui ita creatus creative esse [c] dicta [d], facta [e], gestaque sunt, rata habebuntur [f]: isque actiones & in eos vtiles competunt [g]. & si quem curatores [h] mitterent ad agendum vel defendendum vtilius esset: nec ab eo satis, neque de ratio [i], neque iudicatum solui nomine eius cuius bona veneant, exigetur, sed nomine ipsius curatoris qui eum misit.

2. ¶ Si plures [k] autem constituantur curatores, Cellius ait, in solidum eos & agere & conuenire, non pro portionibus. Quòd si per regiones fuerint constituti curatores, vnus forte rei Italicæ, alius in prouincia: puto regiones eos suas conseruare debere.

3. ¶ Quaeritur, an inuitus curator fieri possit. Et Cassius scribit, neminem inuitum [l] cogendum fieri bonorum curatorê: quod verius est. Voluntarius itaque quaerendus est, nisi & magna necessitate [m], & Imperatoris arbitrio hoc procedat, vt & inuitus createtur.

4. ¶ Nec omnimodò creditorum esse oportet eum qui curator constituitur: sed possunt & non creditores [n].

5. ¶ Si tres curatores fuerint, & vnus ex his nihil attigerit: an in eum qui nihil tetigit, actio danda est? Et Cassius existimat, modum actori non debere constitui [o], posseque eum cum quo volt experiri. Puto Cassij sententiam veriorem [p]. Spectandum enim quid redactum est [q], non quid ad curatorem vsum peruenerit. & ita vtimur: nisi inuitus factus est [r]. nam si ita est, dicendum non eum conueniendum [s].

111. CELSVS *libro vicesimoquarto Digestorum.*

SI plures eiusdem bonorum curatores facti sunt: in quem eorum vult actor [t], in solidum ei datur actio, tamquam quinis eorum in solidum agat [u].

1V. PAPIRIVS IVSTVS *libro primo de constitutionibus.*

IMperatores Antoninus & Verus Augusti rescripserunt, bonis per curatorem ex senatusconsulto [x] *Curatores qui post.* §. *curatores.* 9. & idem in procuratoribus dicerem, nisi sic mandatum esset vt quilibet tenuatur in solidum vere *pecuniam. L. antepe.* §. *duobus.* Alij dicunt idem hic quod in tutoribus. Et quod dicit hoc modum non debere constitui, verum est, cùm non gesserint. ¶ Sed an habeat beneficium ordinis? Resp. non. cùm enim ex [k] dolo & lata culpa teneantur vt *supra de his. qui. iudi. poss.* l *praetor.* §. *est praetorea.* non habet locum epistola vt *arg. supra de tut. & cura.* l. §. *nunc tradimus.* & hoc quaeras qualiter cõueniatur ex administratione à debitore, vel ab aliis creditoribus. Et autem dicas de creditore heredi tutio: qui petit creditum suum tamquam a debitore, petit idem quod in tutoribus vt *supra eo.* l. §. *plures.* & *C. si vnus ex pluribus tut.* l. §. & facit *supra de rebus eorum qui sub tut.* l. §. Sed contra in prin. § *pupillus in minori.* l. *ad. prin.* l. §. Sed de his alio curatore. Vel dic tutores. Item arg. contra supra *de suspec. tut. hoc enim in fi.* Sed ibi an tutoribus. ACCVR.

p ¶ *Quod redactum est.* ex bonis.

q ¶ *Pallus est.* i principes: quia nihil gessit, & ad eum nihil pertinuit. ACCVRS.

r ¶ *Conuenirdum* nisi [y] in subsidium, alioqui non ex [z] solido vt C. *si tutor non gess.* l.). & l. vlt. & *supra de* [illegible] *tutor.* l. §.).

s ¶ *plures.*] *Adde.* [a] dicas, id est, creditor hereditarius planum *Scilicet* & ¶ *Celsus prin.* & §.). & *de Curat. dand.* l. *fi* & §. *fi impubes.* & sic est idem quod in tutoribus: vt C. *si vnus ex pluribus* l §. dicas actor. id est, qui agit contra curatorem quod male administrauerit: & sic est actor creditor qui agit mandatu tunc facto *ex testo de rebus eorum qui sub tut.* l. §. & *sicut non tenetur, & sic pro mandato* l. §. *mandatum.* §. *fi curatores.* & etiam dominus bonorum vendendorum qui agerent actione in Edictum: vt *arg. supra de his. qui. in. poss.* l. *praetor. in prin.* & §. *his verbis.* & § *est praetorea.* nisi cessisset bonis: vt §. *i. penul.*

t ¶ *agentis.* administrauit, & facit L. *i. penul. in fi.* ACC.

u ¶ *Imperatores.* Ponit casum vt in Gl. qui iustipet, *secus fraudatus fuerit*, &c. FRANC.

a ¶ Zo

480/C.IV.K.5-3, 603-604
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

a ¶ *Ex fraudulenta.* cùm fuerit esset senator debitor: vt *C. de curat. l. y & de cura. fur. Lucrator.* aliàs per præmium vt *ne. C. d. l.* Vel dic quòd nihil prohibet & pœnorem & senatum circa vendenda bona tractare. & *d. l. curator.* quæ specialiter in senatore loquitur, intelligitur quando bona quæ confiabat esse alicuius, vendiderunt, quo casu non constituit alter curatorem *nec. C. d. l.* ACCVR.

b ¶ *Fraudatori.* Vocat fraudatorem, *de*fraudet cuius bona vendita sunt, qui noluit *soluere* creditoribus, & qui ad hoc cedit bonis, vt creditores fraudentur, vt quoniam dicit non habere actionem contra curatorem bonis datum, cuius auctoritate bona vendita fuit: sed datur actio *institoria* incerti & ma- *C. de curat. l. y præcium.* 1. Vel dic secundò quod vocat fraudatorem creditorem ex quacunque contractu qui ad hoc conditionaliter est, vt cum creditores fraudentur: qui dicit non habere actionem contra debitorem de eo contractu quem fecit, secundum H. & est ad hoc *C. de priuil. credi. l. ult. prætor.* 3. Vel b ter- tio, secundum B. vocat debitorem cuius bona vendita sunt: ei qua competebat actio contra aliquem suum debitorem, restituit bonorum facta ei adempta videtur, & competit omnibus bonorum, & sic fuit *C. de act. hæd. l. fidem.* & hæc primo modo accipitur fraudator: vt *C. tit. y. l. fidem præsi. & C. de his quæ in fraud. credit. l. fina.* 4. Vel quartò vocat fraudatorem creditorem huius debitoris cuius bona vendita fuerunt: & sic fraudatorem, id est fraudatum. vnde quidam habent in litera *creditori*, & non habent *fraudatori*. huic quidem non datur actio in debitorem qui cessit bonis, quare accipe missi aliquid de tenore adiuuatur, quod dignum emolumentum haberet *vt. inst. de act. §. fi. &c.*

Fabius.] CASVS. Debitor multorum in iudicio cessit bonis: tandem creditores elegerunt quendam qui esset curator vt venderet hæc bona, & fraudarentur de portio creditoribus, nunc apparet aliquis creditor pauciori debitoris qui non interfuerat electioni curatoris: vult reuocare illam curatorem. Dicitur quod non potest, sed si fuit ipse eli curatore vendere bona, audiuntur: & prodest inde restabit soluere omnibus creditoribus pro portione. Fa-

c ¶ *Si debitor.* num malus sit fore. ACCVR.

d ¶ *Fere.* l. negotiationi cui præterea, non aliud fore non habet. 2. Vel dic fere venalium nominum non enim hic accipiendum, id est, locum iudicij, secundum H. 3. Vel dic fere, id est, loco iudicij cessit bonis vt *C. de cessi bo. l. pe. & §.* ACCVR.

e ¶ *Vnum.* l. curatorem: vt fabricet *& C. de bon. auctor. iudic. poss. l. in verbo sine. §. fin.* fuit ¶ rationi a prætore approbatus: alioquin contra *C. tit. §.* ACCVR. In magistr. dicebatur L. R.

f ¶ *Aduersus curatorem.* ad eum remouendum. *arg. C. de pact. l. vlt. §. pen. in fine.* ¶ Sed an pro mala administratione? Respon. si de eius negotia gestis proponitur, si dolus non. Sed alij creditores non consentiunt huic negotiorum gest. vel in factum vt *Lucrator. l. si mandauero. l. §. curator.* quæ videtur contra. 2. Alij dicunt quod ibi publicè fuit ordinatus: hic privatim.

g ¶ *Pendet.* Quid si iam vendidisset curator? Respond. *vt*

fulto d distractis, nullam actionem ex ante gesto fraudatori competere.

Creditor postea veniens non potest reuocare curatorem quem alij creditores elegerunt communi consensu ad vendenda bona debitoris qui bonis cessit.

V. VLPIANVS *libro quadragesimo septimo Digestorum.*

SI debitor e foro 4 cesserit, & creditores priuato consilio ceperint, & elegerint vnum † per quem bona distrahantur, & postea ipsis, quæ ex redacto fierent, soluerentur: nonnox extiterit alius qui se creditorem dicat: nullam quidem actionem aduersus curatorem f habebit: sed bona debitoris vnà cum curatore vendere g potest: ita vt quæ à curatore & à creditore ex bonis contrahantur, omnibus pro portione h præstentur.

QVÆ IN FRAVDEM a creditorum facta sunt, vt restituantur.

TITVLVS IX.

*Hic etiam titulus ad eandem rem examinandam pertinet, nam ex † hac possessione & venditione bonorum debitoris, curatori licuerat, vel creditoribus intra annum decem actio Pauliana, & interdictum * fraudatorium ad reuocandum dominium vel possessionem eorum quæ fraudator in fraudem creditorum gessit, & in fraudatorem eiusdem ipsum alius in id quod fuerit possit, quidve dolo malo desijt fuerit possit non in fraudem, sicut & in eam qui bona cessit, non est in solidum alio. Actio Pauliana propter. inf. 1. interdictum fraudatorium, in l. 1 caussa quod in eo quod adde prætor, interdum causa cognita & si sciencia non fuit, in factum actionem petentium, est de actione Pauliana. Differunt † autem huius tituli & superioris eadem. ille*

non dum dederat pretium: & tunc habet locum prædictus §. *si curator.* aut soluerat: & habet locum quod dicitur *supra. l. qui autem §. secundum. & Lapidius.*

h ¶ *Pro portione.* sic *C. ad l. Falcid. in imponenda & C. de bon. auct. iu. poss. pro dicto.* ACCVR.

approbatione alio gesto à curatore bonorum, hoc improbantur alio gesto à fraudatore. CVIAC.

Primò ponit edictum prætoris, & eius verba materialiter. Secundo illud edictum exponit, secundò ibi: ait ergo prætor, & hic incipit exponere illa verba, gesta erunt. BART.

I. VLPIANVS *libro sexagensimosexto ad Edictum.*

It prætor i: *Quæ fraudationis causa gesta * erunt cum eo qui fraudem non ignorauerit m: de his curatori, n bonorum, vel ei cui de ea re actionem dare oportebit, intra annum o quo experiundi ei potestas P fuerit, actionem q dabo: eâque eodem modo vtar sum ipsum qui fraudem fecit, perinde r.*

1. ¶ Necessariò prætor hoc edictum proposuit: quo edicto confuluit creditoribus, reuocando ea quæcunque in fraudem eorum alienata sunt.

2. ¶ Ait ergo prætor: *Quæ fraudationis causa gesta erunt.* Hæc verba generalia sunt *, & continent in se omnem omnino in fraudem factum vel alienationem, vel quemcumque contractum. Quodcumque igitur fraudis causa factum est, videtur his verbis reuocari, qualecunque fuerit. Nam latè ista verba patent. Sine ergo rem alienauit, sine acceptilatione t vel pacto aliquem liberauit.

II. IDEM *libro sexagensimoseptimo ad Edictum.*

k ¶ *Gesta* à confitente.

l ¶ *Cum.* debitore.

m ¶ *Non ignorauerit.* sed si ignorauit, tenetur si b habet tantum lucrationem: vt *l. qui autem. §. simili modo & C. de spo.* & sic intelligitur *l. §. quod in fraud. pa. l. §. sed quæ* est contra. Sed si est gestū cū pupillo, vt tenetur ignorantia: vt *l. ea lege* contra. *§. fi. quod cum.*

n ¶ *Curatori.* quia potest esse & non esse creditor.

o ¶ *Intra annum.* vt & *C. eo. l. §.* Sed contra *l. §. quod in fraud. pa. l. §. pœnorum. §. hæc actio.* Sed ibi de eo quod ad eum peruenit contra quem agitur: sic enim esset & hic vt *l. ea. l. qui prætor. §. hæc actio.*

p ¶ *Intra annum quo experiundi.* Hæc est actio Pauliana. *C. eo. l. a.*

p ¶ *Potestas.* ad quod tria sit necessaria: vt *l. de diuer. præf. l.* ACC.

q ¶ *Actionem.* l. in factum, quæ vocatur Pauliana: quia à Paulo prætore fuit inducta: & competit ad omnia reuocanda quæ in fraudem alienata fuerunt *l. ad hæc in factum.* Alij Paulianam ad corporalia, sed in factum ad incorporalia dicunt competere. & adde de his & aliis reuocantis quod nota. *C. §. quod in fraud. pa. l. §.*

r ¶ *Secundò. de hac die vt l. ad. §. fin.* ACCVR.

s ¶ *Gratuita sunt.* & sic generaliter intelligenda. *t* vt & *l. de alienatis. l. §. quod autem. & l. de minor. Lati prætor. in principio. & l. §. quod in fraud. pauc. l. §. l. de. annu spitur.* &c. Sed contra *l. de verb. sign. l. Labeo in fin. Scha. hic* ex interpretatione. ACC.

QVÆ IN FRAV. CREDITO. facta sunt, &c.

a ¶ Hæc Pauliana actualis est. Vide *Capitulum 10 de præscriptionibus. C.* VIAC.

Bene consentit cum præinductione titulo.

Et prætor.] CASVS. Debitor multorum gessit aliqua in fraudem creditorum: cum eo qui fraudem participabat. tandem debitores conuictio à creditoribus, & non comparente, creditores sunt missi in possessionem debitoris & creditum eius non veniet vendere quæritur quid iuris sit de alienatis in fraudem? Et dicitur quòd reuocatur actio. reuocantis, quæ dabitur curatori bon. vel ipsis creditoribus contra contrahentem cum debitore. dabitur etiam contra alienatorem in fraudem. & hæc prætor. Secundò consulit Vlpianus hoc edictum. Tertiò exponit hæc verba, *gesta in fraudem eo. sine gesta sic.* Et dicitur quod omne contractum comprehendit factum in fraudem. sive vendit, sive accepti- lat, siue pignora liberet, vel pactet exceptionem debitori sine- puta faciendo factum de non petendo, sive quid aliud faciat in fraudem. reflectit antiquit, & restituit per pactum, vel non vendo. Item si non fuam pro derelicto habuit. nam hæc omnia reuocantur. Sed vtquæ ad *l. qui a autem.* FRANC.

i ¶ *Ait prætor.* est ergo edictum fidei-iussoris dicti quandoquidem dicitur: vt *C. de fide. l. papil. in pr.*

k Reuocatur ea quæ in fraudem creditorum gesta sic edicto imò & iure dicto.

l Donata in fraude creditorum non reuocatur. An ignorauit ? id est qui ignorauit fraudem, donatione suscepit ? Ita putat Accursius & ita quidem vt possibile, quòd si ignorauit, donatio confici possit. vide de donat. C. & quæ dicta in simili. l. §. fi. ff. de minor. & ff. de quæ dictum simili. l. §. Paulinus. vide ff. de iure fisci. l. §. Paulinus affirmat à quo & ad quid iuris.

480/C.IV.K.5-3, 605-606
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

4 IDem erit. hoc iunge præcedentibus, & quod subiicis, & si pignora, &c. incipit nova constitutio, quæ pendet vsque ad §. ipsa. ACCVR.

a Alienare ab iure fiduciæ quem in fraudem creditorum præponit: & tamen quod res ipsius ei, pronunciat. b Præponere creditorem alij creditori subtrahere, & transferre. c Interuertere detinere adquirere eripere iterum.

b ¶ *In fraudem creditorum.* vt §. *e. Ipſi pignor.* licet a non sit alienatio vt eadem lege dicitur.

c ¶ *Præponat.* priuilegio ei solacendo cum eo instituendo. *arg. l. si. post fin.* aut cum hypothecando dum simul omnes instituerent. ACCVR.

d VEl si filiæ] debitori patri creditori, vel iuxta vsque deferendo: vt *l. de rerum. Iunct. postea.* § *sed & si quis.*

e ¶ *Creditorum causa.* deferendo creditori vt lucri ibi deberi: *vt d. §. Sed & si quis. i. nam postea. l. de usuris.* vel alirando malam hæreditatem: *vt l. de separat. l. fin. § quæritur.*

f ¶ *Aliud.* hoc die vt *infra de ſtipu. h. papiſli debitor. in princip.* ACCVR.

g ¶ *Opera.* à debitore: & ab alio cui debitor prodesse volebat. ALIO. vt si fore esset consumax, vel cum promiſſor alij sub pœna iudicio sisti.

h ¶ *Adſtare.* vt contumax damnetur. ACCVR.

i ¶ *Patiatur.* cùm à potuit litem contestari, & non fecit, secundum H. quod non placet: quia ibi non subsistit lite non pendente. i. Die gago quòd dimisit petitionem instantiam inuentionis, ibi qua prodiuerat testes qui post testificationem mortui sunt. ACCVR.

k ¶ *Amittit.* id est, remittit per pactum, vel non vtendo.

l ¶ *Desinat habere.* puta patiendo se iudicio vinci, vel alias in fraudem obligando se. ACCVR.

m [*Si ſic autem.*] *Intelligendum eſt* Nor. qui b non facit, facitque *& infra de reg. iur. l. qui non facit. & ſupra de adqu. p. l. ſi quis ſic ſtipuletur. § item ex ſi ſervum. & infra de re mil. Lenone in fine. & ſupra de libe. agnoſc. Lucrare. & infra de curato. ſurioſi. ut l. alienationis. § reſpon.* ACCVR.

n [*Sed & ſi rem.*] *Et quæ eam ſuam quod eſt eo ipſo quod pro derelicto habuerit. i. pro derelicto. l. 2. id* ACCVR.

o [*Et autem.*] CAIVS. Aliquis noluit adquirere quod poſſit hoc facit in fraudem creditorum. bene vtique quod facit hoc facit in fraudem creditorum. bene vtique quod facit creditores tenentur. p. e. creditores pura si nolunt implere cedit. sub qua stipulatus erat aliquod. vel repudiat hæreditatem sibi relictam. Idem si emancipauit filium suum, qui erat hæres instituta, vel si garantus ei iudicius: & hoc fecit in fraudem credi. Idem si seruum suum ab aliquo hærede institutum alienauit: & hæreditas iuste emptoris est adita, & ei quæritur nam hæc non recusantur, nisi alienatio in fraud. credi. esset facta. & hoc dicit vsque ad §. *apud Labeonem.* [APVD LABEONEM.] Si debitor multorum soluat VNICE creditoribus iussu iudicis: non spectat ad hoc edictum. nam non restituitur à cæteris creditoribus. Iuste enim sibi vigilare. & hæc sunt vera quando satisfactum est illi antequam creditores fiscis in possessi. bo. debitoris. si verò postea satisfactum est illi, nunc quod accepit. communicabit cùm aliis creditoribus. Item scias quod hoc edictum punit contrahentem in fraudem credi. cum debitore. si enim contrahat non in fraud. credi. vel contrahat fcientibus creditoribus & consentientibus, non tenetur, licet debitor fraudem haberet. [SI QVID CVM PVPILLO.] Si debitor multorum donauit eorum aliquem pupillo fraudemignorauit: si ex hoc lucrantur creditores, reuocabitur hoc quod donatum est. Idem multo magis si extraneo donauit in fraud. credi. licet donatarius fraudem ignorauit & tenebitur in quantum locupletior est ex illo dono. Sed pone quòd seruus meus emit aliquam rem à debitore vendente in fraudem credi. & ipse seruus participauit fraudem. in quantum teneor ego dominus, quæritur. & distinguitur. nam aut ego dominus hoc ignoraui: & tunc teneor de peculio, vel de in rem verso. & hoc idem dicas in filio. si autem hoc sciui: tunc meo nomine conuenior in solidum. Item si debitor in fraudem credi. plura legauit, & hæres hæc legata soluit creditoribus: licentiatur hæc legata. Vltimo dicit, hæc actio durat anno vtile incipit ex die contractus facti. FRANCIS. ACVR.

a Lucrari adquirere meum regulariter eo. quem. à Lucrari & adquirere quæ interitum euitant aut adquirunt. & ad quæ valeant in fraude creditorum. ICTI. non adquirendo

b Hoc est, illa legata soluuntur in quibus quis de natura contractus tenetur adquirere: hoc autem legat adquirere non cogitur.

c Repudiando legatum, quod à tempore mortis testatoris debuit esse videbatur, fingitur autem non fuisse. Item quæ ex testamento deferuntur, fingitur non immediate esse delata. quia in mora ex testamento. Regulariter non immediate esse delata. quia non potest repudiari nisi ab heredibus. Item quæ non possunt adquiri nisi ab heredibus. quia in mora ex testamento. quod non potest repudiari nisi ab heredibus. *arg. l. qui potest. § fi. ff. de iniu. ruptis. infra de adqu. her. ſcias. in fin. vsq. ad l. qui potest. § fi. ff. de iniu. ruptis. ad l. Falcid. l. fi. ff. de reg. iur.* ACCVR.

d Seruis legatum, recusatis.

e Legatum non potest repudiari nisi ante aditam hereditatem.

f Alioquin in fraudem creditorum adquirere posset. hæredem, & quæ pœna adquisita sint per seruum. recusari possit vel cum ipso seruo. g Iure suo quæ sibi competunt. *infra de adqu. her. ſcias. ad l. qui potest. § fi. ff. de iniu. ruptis. ad l. Falcid. l. fi. ff. de reg. iur.* ACCVR.

p ¶ *Stipulatio.* erat Capitolium: *vt § quid in fraud. l. 3.*

q ¶ *Legatum repudiauit.* ¶ Sed nonne cum legatum repudiat, de suo deminuit, cùm statim adita hereditate hæ deminuit Respondeo si dit ambis. repudiauit. d ante aditam hereditatem; nihil est: *vt infra de regulis iuris. l. qui potest. § fi. & infra quorum legat. l. 3. § quod ait. & ſupra de ſtatuli. edicti. l. 3. § decretalis.* Sed *reſpond.* quod licet a *poſſea repudiet*, non deminuit, cùm fingatur non esse quæsitum: *vt ſupra ad leg. Aquil. l. nam ſervus.*

r ¶ *In conditione.* l. non adquirenda. ACCVR.

s ¶ *Sed in hereditate.* non tamen alienatione interueniente. ACCVR.

t ¶ *Ceſſat.* i. non reuocabitur. ACCVR.

u ¶ *Reuocetur.* ¶ Sed numquid reuocabitur hereditas ^r cum fetus, quando in fetu alienatione fraus intercurrit: vel an fetus non tantum? Et dic veritatem: *vt infra de rega. iur. l. cum pretor. polit.*

x ¶ *Fauore.* vt *§ & §. de reg. iur. l. nihil dolo. & §. de condi. ob cau. l. fi donaturus. § 3.* & facit ad hanc & ad ſeq. §. *C. depoſiti. l. fina. C. de iur. delibe. l. fina §. & ſi profecturus. & §. de bon. auctor. iud. poſſ. l. fi non expoſuerit. §. 1. in prine. & C. de manumiſſ. teſtamen. i. final. § ſin autem. & §. de minor. l. fi mulier. in fin.* Arg. contra. §. *de verbo. l. illud. §. proinde.* ACCVR.

y ¶ *Quem præſt.* vel alias inſra. ACCVR.

z ¶ *Cogat.* adhuc agentes.

480/C.IV.K.5-3, 607-608
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

re,iniquum esse. eorum enim hoc edictum ad contractus pertinere, in quibus se prætor non interponit · utpura pignora [b], venditionesque [c].

7. ¶ Sciendum Iulianum scribere, eóque iure nos vti, vt qui dębitum pecuniam recepit [d] imtequàm bona debitoris possiderentur:quamuis sciens prudénsque soluendo non esse, recipiat: non timere hoc edictum [e]. sibi enim vigilauit [f]. Qui verò post bona possessa debitum suum [g] recepit [h] hunc in portionem vocandum, exæquandúmque cæteris creditoribus. neque enim debuit præsumere [i] cæteris post bona possessa, cùm iam par conditio omnium creditorum facta esset.

8. ¶ Hoc edictum eum coërcet, qui sciens eum in fraudem creditorum hoc facere, suscepit quod in fraudem creditorum hebat. Quare si [k] quid in fraudem creditorum factum sit: si tamen is qui cepit ignorauit,cessare [l] videntur verba edicti.

9. ¶ Præterea illud sciendum est, cum qui consentientibus [m] creditoribus aliquid à fraudatore vel emit, vel stipulatus est, vel quid aliud contractum:non videri in fraudem creditorum fecisse. Nemo enim [n] videtur fraudare eos † qui sciunt, & consentiunt.

10. ¶ Si quid cum pupillo [o] gestum sit in fraudem creditorum, Labeo ait omnimodo [p] revocandum, si fraudati sint creditores: quia pupilli ignorantia quæ per ætatem contingit, non debet esse captiosa creditoribus, & ipsi lucrosa, eóque iure vtimur.

11. ¶ Simili modo dicimus & si cui donatum est, non esse quærendum an sciente eo cui donatum, gestum sit: sed hoc tantùm, an fraudentur creditores. Nec videtur iniuria adfici is qui ignorauit, cùm lucrum extorqueatur [q], non damnum infligatur, tum est. Acc.

12. ¶ Simili modo quæritur, si seruus [r] ab eo qui soluendo non sit [s], ignorante domino ipse sciens rem acceperit [t], an dominus teneretur. Et ait Labeo hactenus eum teneri, vt restituat quod ad se peruenit: aut duntaxat de peculio damnetur, vel si quid in rem eius versum est. Eadem in filiofamilias probanda sunt.sed si dominus [u] scit,suo nomine conuenietur.

13. ¶ Item si necessarius heres [x] legata [y] præstiterit, deinde eius bona venierint,Proculus ait, etiam si ignorauerint legatarij [z], tamen vtilem actionem [a] dandam. quod nequaquam dubium est.

14. ¶ Huius actionis annum computamus vtilem, quo expectandi potestas fuit, ex die factæ venditionis [b].

Cùm res vendita reuocatur, pretium emptori non restituetur, nisi in solutum debitoris appareat esse conuersum. BART.

VEL. PAVLVS *libro septuagensimo secundo ad Edictum.*

SI debitor in fraudem creditorum minore pretio [c] fundum scienti emptori vendiderit: deinde hi quibus de reuocando eo actio datur, eum petant [d]: quæritur an pretium restituere debeant. Proculus existimat, omnimodo restituendum esse fundum,etiam si pretium non soluatur [e]. & rescriptum est secundum Proculi sententiam.

VEL. VENVLEIVS SATVRNINVS *libro sexto Interdictorum.*

EX his colligi potest, ne quidem pœnionem emptori reddendam ex pretio: posse

a Authoriasit interponere dictus qui iubet vel approbat.

b ¶ *Pignora.* in fraudem contracta : *vt infra eod. l. aut prætor.§. si cui.* & idem est in venditione.Acc.

c ¶ *Hoc edictum.* locum in fisco : *vt Cod. de priuileg. fisci. l. penultim.* & facit *l. proxim.* & *quod ibi not.* Acc.

d ¶ *Recepit.* aliàs *accepit.* Acc.

e ¶ *Hoc edictum.* locum in fisco : *vt Cod. de priuileg. fisci. l. penultim.* & facit *l. proxim.* & *quod ibi not.* Acc.

f ¶ *Vigilauit.* facit *supra de pact. l. humana.* & *quod ibi not.* Acc.

g ¶ *Recepit.* malè legit Acc. *fuerat.* i. *acceperit.* L. R.

h ¶ *Recepit.* malè legit Acc. *fuerat.* i. *acceperit.* L. R.

i ¶ *Præsumere.* &c *supra de re iudic. l. penul.* & *de hon. addi. iud. possess. l. 3. §. 1. rectum.* Acc.

k ¶ *Cessare.* in titul. non facit ius : sed accipe : *vt supra eod. l. in prin.* & *l. eod. l. si debitor.* & sic non est contra. *l. eod. l. simili.* Vel dic in 4 lectura : & tunc determinatur *infra eo. §. in hoc.* ¶ Sed quid si tempore contractus bona fide contrahentis : sed cùm traditur, scit in fraudem creditorum alienari? Resp. teneri: quia gestum est aliquid tunc *vt l. 3 in pen.* Acc.

l ¶ *Cessare videtur.* scilicet exprobet, vel quibusdam coniecturis hoc apparet. ¶ Sed quid si videretur † tacuisse? videntur consentire. *argum. Cod. de rauis. pignor. l. 3.* & *ff. fin.* sed fortè distinguas : *vt supra quib. mo. pignus vel hypot. sol. l. sciat.* §. *non videtur.* Acc.

m ¶ *Nemo enim.* vt ff. & *l. de regn. iur. Lucius videtur.* & *supra de actio. empt. l. in fin.* & *l. quod facit iure multa. l. 2.* ff.

n ¶ *Si quid cum pupillo.* in quem alienatum est. Acc.

o ¶ *Consensuebat.* id est [k] fuit [l] habuit titulum lucrativum, fuit non lucrativum fuit sciat,fuit nondum tamen tutor sciat: *vt infra eod. l. aut prætor.* & sic posset notari hic esse decemviorem? conditionem pupilli quàm alterum, in quibus aliis differimus : *vt supra proxim. dixi.* Vel dic secundum Acc. quòd loquitur de pupillo cui donatum erat. non prius) casum dubitabilem putauit: pubere minus dubitabilem & generalem in §. *similiter. sic supra ad legem Aquil. l. si seruus seruum. §. inquit. versic. respon.* Acc.

p ¶ *Restituendum.* sic [m] *l. eod. l. si fraudatur. in princip.* & *C. de reuocan. in qua in fraud. cred. l. ignari.* & *infra de reput. iur. l. non debet nolle. §. vere obseruat.* & *Cod. de iure deliberan. l.* ff. Notatum.

final. §. sed & si legatario. & *de codicil. l. final. §. penult.* & *ff. eod. penult.* .

q ¶ *Locupletatum.* in casu etiam ille qui non liberaliter accepit, non tenetur in plurem *ff. eo. l. aut prætor. §. aut prætor.* Acc.

r ¶ *Si seruus.* alienus. Acc.

s ¶ *Soluendo non sit.* & qui fraudat creditores.

t ¶ *Rem acceperit.* ex causa peculiari : non dominica. nec domini mandato.

u ¶ *Dominus.* vt * quia præsens est, & posset contradicere *vt Cod. eo. l. 2.* & *l. 3.* & alias non præsidiat. C. si non potest contradicere : *vt ff. de conuenien. empto. l. in hæredem.* & adde distinctionem quam habes *ff. de ædil. edict. Lecien municipum.*

* Præsens dicit posse, non obtemperare. Ignorat inutiliter. *Cod. eo. l. 2.* & *ff. de hæred. vend. l. 1.* & *ff. de dolomal. exceptio.*

x ¶ *Heres.* pura secundum debitoris heres institutus à debitore.

y ¶ *Legata.* relicta à debitore in fraudem. Acc.

z ¶ *Legatarij.* scilicet fraudem commissam.

a ¶ *Actionem.* vel iudebiti : *vt C. de iure delib. l. fi.* §. *sed & si legatario.* vel Faluianam, vel in factum. & facit *ff. in fraud. pat. l.* §. *fi.*

b ¶ *Petitionis.* vt b *infra eod. l. aut prætor.* §. *annum.* & *C. eod. de reuocan. in qua in fraud. l. fi actum.*

b ¶ Annum] edidi: proponendi tempus præmodicum visus fit.

c ¶ *Vendidit.* Cassv. Debitore multorum vendidit rem cuidam in fraud. credit. etiam minori pretio quàm valeret & emptor participauit fraudi. quæritur, an & creditores agant reuocatoria, debeant restituere pretium emptoribus quod pro re dederunt? Et dicitur quòd non, nec rorum pretium, nec partem: nisi hoc extaret penes debitorem vendentem. & hoc dicit hæc lex & sequens. Franc. Acc.

c ¶ *Minore pretio.* hoc non est curandum: eam fuerit emptor ad vtpercitis suus apparet. *bdl.*

d ¶ *Petant.* per Faluianam,vel in factum *vt ma supra eod. l. 1. in prin.*

e ¶ *Non soluatur.* à creditoribus. ¶ Sed nonquid solet dolus non quæ *Cod. de rescind. vend. l. fi. qui.* Sed illud dico speciale in fisco, licet & arga. contra *e. Cod. de præscrip. trigenta ann. l.* Ano. hic enim videtur restitui, si salua sit *infra proxim.* & facit *Cod. de rei vendic. l. fi manu prium.* sed contra *supra §. quod in fraud. pat. l. 3. §. fi quod in fraudem.* vbi prium restituitur emptori. Solu. quæ ibi fecus fit obseruandum,cuidens est ratio,secundum R. quia ibi fuit ignorans emptor qui emit à libero vendente in fraudem patronicius sciens. Acc.

Qui à debitore.] Cassv. Emi à debitore in fraudem credit. vendente : & sciens hoc emi. & interquam bona debitoris possiderentur à creditoribus, ego emptor hanc rem alij vendidi

480/C.IV.K.5-3, 609-610
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

bona fide ementi quæritur, an creditores possim hanc rem revocare ab illo emptore bona fide illi a debitore vendita? Dicitur quod non: sed ego eis teneor ad pretium quod habui ex hac re. FRANC. ACCVR.

a ¶ *Quæ à debitore.* in fraudem creditorum vendente. ACCVR.
b ¶ *Pofſeſſa.* *Ex hoc* l. *ponitur* aperiam *ad* l. 3. *Cod. pro emp. cum. rei simil.* vide scripta *ad eam.* CVIACIVS.
b ¶ *Poſſeſſa, sive à* condictribus etiam: alioquin *secundus* emptor teneretur hypothecaria. vide *Cod. prætor. pig.* l. *final.*
c ¶ *Comunitèr poſſit.* evictionis. ACCO.
d ¶ *Qui cum admiſi:* vt * & *Cod. de revocand. vendit.* l. *decim. & de furtis, & commun. Libellum, & supra de Publiciana.* l. *fil.* & § *b.* §. *prætor. & infra de excep. dilit.* l. *apud Celſum.* § *de auctorit. & J. de regu. jur.* l. *fraudatores.*
e ¶ *Dicitur.* l. *ad.* l. *qui autem.* §. *hoc edictum.*
f ¶ *Eum.* primum emptorem. ACC.
g ¶ *Transferat.* creditoribus revocatoria. & sic ponitur e loco rei succedit. & fuit *supra de rei vendit.* l. *Imperator.* l. *in principio. & J. de regul. jur.* l. *ſalſum.* ACCVR.

Ab prætor.] ACVTI. Potuit edictum, cujus tenor ſuperius contractum cum debitore multorum in fraud. cred. contrahentes, vel emit a debitore, vel ſimilem cõtractum fecit: & hic contrahens participavit fraudem cum debitore: tenebitur intra annum veſtem reſtituere quod de bonis illius debitoris habuit, creditoribus eius. & ad hoc indacta eſt actio in factum. Item quandoque tenetur & ſi fraudem non participavit: vt quia ex titulo dos. habuit rem. Tandem loquitur Vlpian. & exponit verba edicti, & dicit: hoc quod dictum eſt in fraud. credit. factum revocati, eſt verum ſi creditores ex hoc habent damnum: vt quia non poſſunt conſequi ſolidum quod eis debetur, cùm debitor rerum non habeat. Sed pone quòd debitor in fraudem credit. aliqua vendit: poſtea illis creditoribus ſoluit quod eis debet: & incipit alios creditores de novo habere: numquid iſti alij poſſint revocare prædicta alienata? & diſtinguitur, an iſti primi creditores ſint liberati de pecunia ſecundorum: & tũc ejs ſecundis competit hæc actio ad revocanda alienata, aut de alia pecunia: & tunc non poſſunt revocare. Item quod dictum eſt in edicto, quòd contrahens cum debitore participavit fraudem: bene dictum eſt. ſi enim contrahens ſciret debitorem habere multos creditores, non tamen aliam fraudem habuit: non tenebitur hac actione, niſi creditores demonſtraſſent ei ne contraheret cum debitore. Sed quid ſi tantus pupilli, vel curatus adulti ſciens contrahat cum debitore mulierum in fraud. cre. an pupillus vel adultus ex hoc tenebitur? & dicit quòd ſic in quantum ad eos pervenit. [PRAXTEREA.] In fraud. cred. à debitore alienata revocantur, ſive venit creditor erat tempore alienationis, & adhuc eſt: ſive plures erant, & adhuc omnes ſunt, vel vnus eorum tantum, nunc remanſit, cùm alijs ſit ſatisfactum. Sed pone quòd contrahens cum debitore ſcit vnum creditorem fraudari, non alios: numquid habet locum hoc edictum? certè ille ſibi ipſi imputare debet. Sed pone quòd ſatisfactum eſt fraudato, ceſſat hoc edictum: & ſic revocatoria. ſed ſi offenſus quòd debetur fraudato, & nolit recipere: non eſt locus actioni ex hoc edicto. [SVBRAHATOR.] Debitor in fraud. credit. aliqua alienavit, & deceſſit relicto herede creditores hereditarij ſecuri ſunt ſuper fidem heredis: & quia heres non ſolvebat, imò latitabat, bona eius vendunter. dicitur quòd bona hereditis dicuntur vendi, non defuncti. & ideo non eſt quærendum quæ defuncta in fraudem alienationes revocentur. [SVBSIDIVM FRAVDIS.] Quidam heres ſuus, vel extraneus, minor xx. an. adiuit hæc. & aliqua de hæc. in frau. cre. hereditariorum alienavit. tandem hic heres abſtinuit ſe ab hæc petitia in integr. reſtit. quæritur an creditores poſſint revocare alienata per heredem? Et dicitur quòd ſic: vtili actione non directa: dic vt in gl. hoc idem dicas in ſervo heredis inſtituti, qui poſtea abſtinuit habita in integr. reſtitu. Sed an alienata per defunctum, revocari poſſunt diſtinguitur: aut creditores non ſunt ſecuri ſi. de heredis & tunc revocantur ſunt ſecuri & tunc non revocantur. & exempla veniſſunt ſunt in litera. [SVBSIDIVM.] Debitor alienavit aliqua in frau. cre. hic debitor deceſſit relicto herede filio impubere: impubes adiit hereditate aliqua alienavit in fraud. creditor. tam hereditariorum quàm propriorum: vel eius tutor alienavit, ſeparatione à condemnibus hereditatis impetrata. dicitur quòd creditores revocabunt alienata in fraud. eorum. [SECVNDVM DIVM.] Debitor in fraud. cred. debitum quod in diem debebat, ante diem ſoluit. dicitur quod quidquid in medio tempore habuit creditor cui ſolutum eſt: revocabitur per alios creditores. Item ſi debitor in frau. cre. dedit rem ſuam pignoris vel ſuo creditori antiquo, revocabitur hoc pignus per alios creditores. Item ſi mulier in fraud. credi. accepto tutu Titio quod Titius ei debebat, vt hic Titius hoc habeat in dotem, non omnes hanc acceptilationem. ſic ego obligatio debiti in antiquo ſtatu reponitur. Item ſi debitor in fraud. cre. conſtituit uſumfructũ in fundo ſuo, vel vſumfructũ ibi debitum remittat, vel alicui præmittat aliquid ip annos ſingulos: revocabitur quod factũ. [SECVNDO DIVM.] Debitorem meum & plures alios fugientem ſui perſecutus, & peruenium ſecum fecerunt ſe ceſſionem, vel ab inceſſum venit quidam, & petiit hæc bona hereditaria ſibi dari cauſa liberationis conſecutandarum, promittens de ſolido ſolutando creditoribus. dicitur quòd an odio creditores non poſſunt revocare alienata per defunctum, cùm ſolidum conſequantur ab accipiente hæc bona. ſecundò dicit: annus huius actionis incipit currere a tempore quo vendita ſunt bona in fraud. cre. Tertiò dicit per hanc act. in factum revocantur res alienatæ in frau. cre. cum ſua cauſa, id eſt, cum fructibus percepti à poſſ. & percipiendis, dum tamen expenſa ſi quæ ſunt facte neceſſarie, deducantur: & etiam voluntarie expenſæ deducuntur, ſi factæ ſunt voluntate creditorum vel fideiuſſ. debitoris. & ſi ancilla fuit vendita in fraud. cre. revocabitur, & etiam partus ſi quem habuit. vt & generaliter dicam, ſcias quòd per hanc act. revocabitur res alienata in priſtinum ſtatum. Item obligatio ſi remiſſa erat in fraudem credi. revocabitur in priſtinum ſtatum, perinde ac ſi non eſſet facta remiſſio, adeo quòd & commodum medii temporis veniat: vt vſura fructus, vſuræ autem medii temporis non veniunt niſi priùs eæ non debitæ fuerint ſtipula. vel iure contracta bonæ fidei & ſi obligatio erat ſub die vel ſub conditione revocabitur in priſtinum ſtatum. ſi autem erat temporalis, vt quanto minus, quam remiſſi debitori in fraud cred illa revocati peterit in ea tantum tempus quantum ſupererat ei, & non intra annum. Vltimò dicit: hæc act. dumtaxat perpetuo in eo quòd per[illegible] eorum. ſive ſit fraudatorum, ſive alius. Item hæc actio[illegible] creditoribus & hæredibus eorum. Item datur in acceptorem [illegible] item in id quod ad eum peruenit. & h. d. hic §. cum ſequ. n. & cum leg. ſequen. FRANC.

h ¶ *Lucius Titius.* debitor. ACCVR.
i ¶ *Fraudandi.* creditoris. ACCVR.
k ¶ *Sciente ea.* acceptore. ACCVR.
l ¶ *Bona.* quæ acceptiſti. ACCVR.
m ¶ *Quibus de.* id eſt, de quibus AZO.
n ¶ *Dicas re.* id eſt, fraude vel alienatione fraudulenta.
o ¶ *Ea.* ſcilicet bona. AZO.
p ¶ *Illi.* ſcilicet creditori. alias alia, ſcilicet qui conquerantur. & accipe, reſtituas. ACC.
q ¶ *In ea actione.* i. nomine fraudis propter quam agitur.
r ¶ *Competere.* ſcilicet directo vt creditori. AZO.
s ¶ *Eſſent.* veliſſet, vt procuratori bonorum. vt *l. cod.* i. *in prin.*
t ¶ *Annus eſt.* ſcilicet qui ſtatim, *&c.* nam vtilis annus eſt. & quod ſubiicit, *de an re*, id eſt, alienatione. ¶ Sed quid differt hæc edicti cum ab illo *l. cod.* i. §. Reſpon. nihil niſi quo ad verba quia hic loquitur in ſecunda perſona. *l.* in primo ſed vt exponat, ideo repetit. Vel alius primus fecit illud, & alius iſtud.
u ¶ *In factum actionem.* id eſt, actionem Paulianam, *de qua* vide ſcripta *l.* 1. CVIAC.
u ¶ *Siamitia non ſit.* contrahentis cum fraudatore: puta ei interceſſit

a Dolus fiat quique notet, quæ alij.] In vulg. Qui à. à Lexan qui.
a Perdum locus eſt inquit in reſtitutione vtilibus: in particularibus restituet, non ſecuri eſt in ſubſidium re principis vel vbique: in particularibus perſonalibus loco eſt forte de quibus ejusmodi ratione delict. & ex ſimili communi. vide Barrol. ibi, adde Socin. regula *generaliter in particularibus locis non ſuccurrit.* Ant. non in hypothecaria presti. ſecundus loco rei. vide Gloſſ. *in fin. de diſtract. pignor.* An res loco precij ſuccedat: vide Tiraquellum *retract. ſocial. Appendix.* §. 12. *Gloſſ. num.* 9. *& ſequen.*
Hoc oppoſita ſunt inconſtabili fraudatorum. l. 96. *diſt de fu.*] id eſt fraude participantes.
* Pier. vertranſſigantur ha vocis ea re, antiquum vocamus.] Gracchus.
a Reipsa Bar. de de fraud. locus eſt ubique. vide.

480/C.IV.K.5-3, 613-614

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-3, 615-616

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

non dedoſſit *.

23. ¶ Si conditionalis tuit obligatio,cum ſua condicione, ſi in diem, cum ſua die reſtauranda eſt b.Si tamen ea erat c,cuius dies finitur d : poteſt e diei reſtitutionem intra id tempus poſſe poſtulari, quod tempus ſupererat obligationi:non vtique intra annum.

24. ¶ Hæc actio f poſt annum de eo quod g ad eum peruenit,aduerſus quem actio mouetur,competit, inſtquum enim prætor putauit, in lucro nouerit eum qui lucrum ſenſit ex fraude : idcirco lucrum ei extorquendum putauit. Sioq; igitur ipſe fraudator h ſit ad quem peruenit,ſiue alius quinis i: competit actio in id quod ad eum peruenit,dolóue malo eius factum eſt quo minus peruenirtet.

25. ¶ Hæc actio k heredi ceterſique ſucceſſoribus l competit: ſed l & in heredes m ſimiliſque perſonas datur.

22. VENVLEIVS SATVRNINVS *libro ſecto Interdictorum.*

CAſſus actionem introduxit in id quod ad heredem peruenit.

In generali confeſſione non videtur conceſſa fraus. BART.

23. MARCELLVS *libro nonodecimo Digeſtorum.*

SI pater filiofamilias liberam peculij adminiſtrationem dederit, non videtur ei & hoc conceſſiſſe,vt in fraudem creditorum alienaret n. talem enim alienationem non habet. At ſi hoc quoque conceſſit filio pater, vt vel in fraudem creditorum facere poſſit, videbitur ipſe feciſſe o: & ſufficient competentes p aduerſus eum actiones.Etenim filij creditores q, etiam patris ſunt creditores:cùm eius r generis videlicet habeburt actionem, vt his de peculio præſtari neceſſe ſit s.

24. PAVLVS *tertio ſexageſimoſecundo ad Edictum.*

ILlud conſtat, cum qui pignus tenet t, hac actione non teneri u. ſuo enim iure, & vt pignus, non rei ſeruandæ cauſa poſſidet.

Hoc edictum competit ad hoc vt res alienata reſtituantur, vel alliones : vel vt alliones cedantur ab eis quibus competunt.b.d.

25. VLPIANVS *libro ſexto Diſputationum.*

HAc in factum x actione non ſolùm dominia renouantur y, verumetiam actiones z reſtauranter. Eapropter competit hac actio & aduerſus eos qui res a non poſſident, vt reſtituant b : & aduerſus eos quibus actio competit, vt actione cedant. Proinde ſi interpoſuerit quis perſonam Titij, vt ei fraudator res tradat, actione mandati cedere debet c. Ergo & ſi fraudator pro filia ſua dotem dediſſet ſcienti fraudari creditores : filia d tenetur vt cedat actione de dote aduerſus maritum.

* Accepere ut ſupra reſtat ad annum, quæ eſt verò etiam ſi nõ peruenit quod ſperabat accipere vt contracta quæ ſecũ cum ea hauſit.

* Reuocatoria edicto omnes obligationem renouantur: in parte etiam obligationibus ipſis omnibus dominatibus, nec cum ſua conditione : in temporalibus pro eſt ſua die renouetur.

* Reuocatoria edicto actio nes quarum dies expirauit renouantur.

d Locupl. non cogitur alij ex eo contractu in quo cõmiſit fraudem.

* Dolus malus ſolet ſuccedere ſuccedit in dolum.

a ¶ *Non dedoſſe.* in ſtipulatione in bonæ fidei iudiciis *ſupra de vſur. l. mora. §. bona fides.* & facit *C. de vſur. l. ij.* ACCVRS.

b ¶ *Reſtituenda eſt.* ſed & *pura,* tunc ipſa pecuniaria *& ſupra de iure de l. Lucius §. ſin. & Ioan. Libro in ſcholum.*

c ¶ *Erat.* ſcilicet obligatio.

d ¶ *Cuius dies finitur.* puta anno *b*, vt quanto minoris : vel ſex menſibus, vt redhibitoria : & tempore quo debitor eam remiſit in fraud. cred. forte menſis ſupererat. & ſic fiunt pro eo quod not. *C. de eadem tut. mutr. l. ſed & ſi per prætorem.* ſi quæritur. & ſic intelligendum hoc die finitur, id eſt, finitus eſt.

e ¶ *Poteſt.* reſtituere eum apud fraudatorem quis ad tempus fideiuſſit. quæ obligatio eo tempore veniens finitur : vt *C. de fideiuſſ. Lect.* ACC.

f ¶ *Hæc actio.* Dic ex ſenſum ſecundum R. & AZO. in acceptore qui tenetur vſque ad annum : vt *ſupra eo. ti.* in princ. quod accipe etiamſi non peruenit quod ſperabat accipere vt ex contracta quæ ſecũ cum ea hauſit.

g ¶ *Quod.* ſcilicet quidam habent hic ſecundum, vt R. alij habent cancellarium.

h ¶ *Fraudator ſit.* id eſt, qui in fraudem fallecit : ſecundum AZO. Vel id eſt, qui in fraudem alienatur, ſecundum IAS.

i ¶ *Aliue quinis.* vt à fraudatore ſuppoſitus vel heres, vel bonorum poſſeſſor ſecundum veriorem. & fac *ſ. l. prætor.* ſecundum primum caſum. Sed quod ſi acceptor alij donauit ? dicunt quidam non teneri : cùm dolus * auctoris obeſſe non debeat, & multo minùs ſecundus emptor : vt *ſupra l. qui à debitore.* Sed contra videtur : vt *infra de exception. dol. l. apud Cel'um. §. ſi quis rurſum.*

k ¶ *Hæc actio.* reuocatoria, vel reſtitutoria.

l ¶ *Succeſſoribus.* f. creditorum.

m ¶ *Heredes.* f. accipientis à fraudatore. & quod dicit, *deinde* dic in quantum ad eum peruenit & ſic continua 1 prox.

n ¶ *Alienaret.* vt * & *ſupra ad Maced. l. ex in prine. & de pecu. l. qui prudẽs. & arg. ſ. quod ſi aut ciam. lib. §. plani. & ad municip. l. Lucius. §. penul.*

o ¶ *Ipſe feciſſe.* f. pater de fictione iuris cùm

p ¶ *Competentes.* f. de * peculio : etiam

q ¶ *Creditores.* etiam patris ſunt creditores.

r ¶ *Cùm eius.* alias *cum ex cauſſam*, &c. alias *cum eius generis* : &c. vt ſcilicet quam ſi reſtam habent contra filium, eandem de peculio adueſſus patrem.

s ¶ *Neceſſe ſit.* etiam ſi nihil ſit in peculio, vt modò notaui.

t ¶ *Tenet.* cùm * ab hypothecarium, licet non traditum, ſecundum IAS. alias ſecus : vt *ſupra eod. l. ait prætor. §. ſi cui.* a. Vel die vt ibi. ſ. Item hoc nõ in fraud. creditu factum ſit : vt *ſ. eod. l. cùm in emat.*

u ¶ *Non tenuit.* Sed nec alia ſuppoſ. vt conſonent ſequentibus : quando res ſeruata in cauſa, tunc prodeſt

x ¶ *Actione.* vt * *ſupra ad Maced. l. ex in prine. & de pecu. l. qui prudẽs. & arg. ſ. quod ſi aut ciam. lib. §. plani. & ad municip. l. Lucius. §. penul.*

y ¶ *Renouantur.* ſuntque * peculio : etiam

z ¶ *Actiones.* remiſſæ in fraudem. ACC.

a ¶ *Qui res.* Corporales, ſi habeat, non alias ſine non, & plana eſt.

b ¶ *Reſtituant.* f. reponendo * ſe in priſtinam obligationem, ſi in diem vel conditionales erant: aliàs ipſa pecunia : vt *ſupra eo. l. ait prætor. §. prætorem. & ſ. conditionalis. & ſ. ad. Lauren. in prine.*

c ¶ *Cedere debet.* Si hoc vt in cautione, ex quæ nam contra eum agere poteſt, & ipſe agit mandatum? *§ quid in fraud. Lpe.* ACC.

d ¶ *Filia tenetur.* Ad hoc *ſ. eod. ſin. §. ſ. & ſupra eod. l. ait prætor. §. ſi cum mulier.*

480/C.IV.K.5-3, 617-618
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-3, 619-620

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-3, 621-622
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

XXVI. VENULEIVS *libro sexto Interdictorum.*

SI fraudator fiduciſſori ſuo * ſciens acceptum ᵇ tulerit: ſi & ceus non ignorauerit, vterque tenebitur ᶜ, ſi minùs, is qui ſcierit ᵈ. Si tamen ille cui acceptum factum eſt, ſoluendo non fit: videndum eſt, an in reum, etiã ſi ignorauerit, actio danda ſit, quia ex donatione capit ᵉ. Contra ſi reo ſciente acceptum latum ſit, fideiuſſor quoque, ſi & ipſe ſciérit, tenebitur. Si verò ignorauerit, nonquid non æquè ᶠ actio in eum dari debeat, quoniam † magis detrimentum non patitur, quàm lucrum faciat ᵍ? In duobus ʰ autem reis par vtriuſque cauſa eſt.

Iſte §. panis caſum longum, quem lege prouis puniſſimi: & ſatis planus erit tibi.

1. ¶ Si à ſocero † fraudatore ſciens gener accepit dotem, tenebitur hac actione. & ſi reſtituerit eam ⁱ, definit dotem habere: nec quidquam emancipare ᵏ dicitur: facto reſtitutorum. Labeo aitquia hac actio ˡ rei reſtituendæ gratia, non pœnæ ᵐ nomine daretur: ideóque abſoluí ſolet ⁿ reus ᵒ, ſi reſtituerit ᵖ. Sed ſi priùs quàm creditores cùm eo experirentur, reddiderit filiæ dotem, iudicio dotis nomine conuentus: nihilo minùs eũ hac actione ᵍ teneri Labeo ait: nec vllum regreſſum habiturũ ad mulierem ʳ. Sin verò ſine iudicio: plenior eſt, ſi cauſa lucratiua eſt ˢ.

† Lucrum ex pere non dici- tur qui fraudi vel damnum fugit. Barthol.

† Dos data §. ſin pro patre, dicitur peruenire in caſu lucrativo: ſi- cus autem ubi quis ad mani- tum non dici- tur habere ex cauſa onerofa, vnde mea ſemper tene- bitur, id eſt, ſtatu ipſa ſciens, fiat nos. & etiã cum pater teneatur, ſaluem vt caueat ſe re- ſtituturum hanc prædia ad eum peruenturo.

[SI PROCERA- TOR.] Procurator meus vt ſes quemdam debitorem multorum velle vendere prædia in fraudem creditorum, iuſſit ſeruo meo vt emeret illa prædia: & emit. dicitur quòd ipſe procurator teneatur hac act. non ego [NON TOLVI.] Fundus alienatus in fraudem cre. reuocatur, & etiam fructus qui cohærent ſolo tempore quo vendidit. Item fructus qui poſt litem motam percepti ſunt. medio autem tempore fructus percepti non veniunt. Item partus ancillæ in fraud. cre. reuocãtur, concipeus & natus poſt alienationem, non venit in hanc act. ſecus ſi ſaltem eſſet conceptus tempore alienationis.

[FRUCTUS AUTEM.] Qui emit fundum in fraud. cre. tenetur hac act. & ad fundum & ad fructus qui tempore emptionis reperiũtur fundo, ſiue fuerint tunc maturi, ſiue non, & hoc probatur tripli- ci ratione. Prima, quia vnum emere videtur, etenim ſolum cum fructibus item qui habet fundum valentem c in hyeme, & tempore meſſium ſunt ibi fructus valentes x. non dicitur habere duas res, ſilicet fundum c. valentem, & fructus valentes x. ſed vnam rem dicitur habere ſ fundum valentem c. Item qui habet domum, non dicitur duas res habere ſ ſolum & ſuperficiem: emiſſet ſeparatim poſſit vendere ſolum, deducta ſuperficie. [HAEC ACTIO.] Cuius alienauit multa in fraudem cre. non eſt dubium quin acceptores bonorum teneantur reuocatoria ſed an Cicero teneatur hac act. quæritur. Et videtur quòd non: quia cùm omnia bona quæ ſupererant penes eum. fuit poſſeſſa à creditoribus abſurdum eſt eum conuenire qui nihil habet. ſed tamen dicit, ſi nihil poteſt recuperari ab acceptoribus, tunc tam actionem in eum in omne id quod poſſet quærit, vſque ad ſacculum & peram: & vt etiam in carcerem detrudatur ſi non poteſt ſolidum ſolucre. Fr.

a ¶ *Suo.* ſibi obligato. Acc.

b ¶ *Acceptum tulerit.* & per hoc etiam reus liberatur: vt *ff. de acceptila. l. & per iuſtrumentum. §. & ſi ſolutũſſet.* ACCVRS.

c ¶ *Tenebitur.* ſecus, & ſi ſciens fideiuſſor etiam: & ex cauſa non lucratiua fiat acceptilatio.

d ¶ *Sciérit.* ſ. tenebitur in ſolidum: alter verò in quantum locu-

dédum ᵗ an villa repetitio competat ei ᵘ. Quòd ſi is * ignorauerit *, filia autẽ ſcierit, tenebitur filia ˣ. ſi verò vterque ſcierit, vterque tenebitur. At ſi neuter ſcierit, quidã exiſtimant nihilo minùs in filiam dandam actionem: quia intelligitur quaſi ex donatione aliquid ad eam peruenuiſſe ʸ: aut certe cauere eam debere, quod conſecuta fuerit, ſe reſtituturam. In maritum autem qui ignorauerit, non dãdam ᶻ actionem: nõ magis quàm in creditorem qui à fraudatore quod ei deberetur, acceperit: cũ is indotatam ᵃ uxorem ducturus non fuerit.

1. ¶ Item ſi extraneus filiæ familiæ nomine fraudandi cauſa dotem dederit, tenebitur maritus, ſi ſciérit: æquè mulier ᵇ: nec minùs & pater, ſi non ignorauerit dicta vt cauetur, ſi ad ſe dos peruenerit ᶜ, reſtituí eam.

Pone caſum in terminis, quia obſcurus eſt text. propter breuitatem ſuam. Procurator meus videns quemdam debitorem multorum creditorum velle vendere prædia in fraudem creditorum, iuſſit ſeruo ſuo vt emeret illa prædia, qui emit. dicitur hic quòd ipſe procurator teneatur hac actione, non ego. §. ſequentem vide per partes. Inquirur de fructibus vſque ibi, hæc actio.

3. ¶ Si procurator ignoráte domino ᵈ, cum ſciret debitorẽ ᵉ eius fraudandi cauſa ſilium, iuſſit ſeruo ᶠ ab eo accipere ᵍ: hac actione

a ¶ *Abſolui ſolet.* ab vtute conuentus.

o ¶ *Reus.* qui & mortuus fuit.

p ¶ *Si reſtituerit.* ſcilicet creditoribus.

q ¶ *Hac actione.* Reuocatoria non obſtante exceptione rei iudicatæ & hoc propter finem ſequentem. Acc.

r ¶ *Ad mulierem.* nam etiam indebita impoſita repeti ſcientia: vt *C. de condic. indebiti. l.*

s ¶ *Videndum.* aliàs *videndum.* & aliàs dicit.

t ¶ *Computet ei.* reſpondendum quòd non ſit repetitio nec hic quidem vt *l. z. & H.* Sed M. contra, quaſi indebitũ ſoluatur. ACCVRS.

u ¶ *Is* ſcilicet vir. Acc.

x ¶ *Ignorauerit.* parte dante dotem pro ea in fraudem creditorũ.

y ¶ *Filia* creditoribus hac actione in factum. Acc.

z ¶ *Peruenſſe.* & hoc eſt verum quando dos iam ei reddita eſt: aliàs locum habet quod ſequitur de cautione. Acc.

a ¶ *Non dandam.* non enim ex donatione capiebat dos dicatur donationem *ſupra de donat. l.* Acc.

b ¶ *Indotatam.* & ſic quodammodo ſibi debitum videtur accepiſſe, pro onere matrimonij: & ſic familia eſt creditorum *ff. de act. & obligi. l. ex promiſſione. & C. de impe. lucra. deſponſa. l. §.* ſ. *ib. x.* Ac.

c ¶ *Mulier.* ſue ſortis, & ne nimium quærum ei cum ſit cauſa lucrativa, *vt ſupra proxi.* Acc.

d ¶ *Si non ignorauerit.* maximè tenetur in quantum dicitur vt cauetur vt ſubiecit.

e ¶ *Peruenerit.* quod eſſe poteſt, ſi hoc ſtipulatus eſt. vt *& ſupra de cauſ. l. patet.*

f ¶ *Ignorante domino.* qui ſibi mandarit.

g ¶ *Debitorem.* eius qui nunc experiri deſiderat.

h ¶ *Seruo.* eiuſdem cuius eſt procurator. Acc.

i ¶ *Accipere.* i. emere, vel alio modo rem aliquam acquirere. Acc.

a ¶ *ipſe*

480/C.IV.K.5-3, 623-624

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

LIBER XLIII.

DE INTERDICTIS, SIVE (EXTRAordinariis actionibus quæ pro his competunt *.)

TITVLVS I.

480/C.IV.K.5-3, 625-626
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

tali proposito Pandectis Florentinis. *Vide scripta ad Rubr. Cod. eod.* CUIAC.

Interdictorum.] CAYE. Est primo videndum de quibus rebus competant interdicta. & certè competent tam de rebus divinis, quàm de humanis de divinis, vt de locis sacris vel religiosis. de rebus hominum competent interdicta dupliciter. nam vel de rebus quæ sunt aliorum jur, vel de rebus quæ non sunt alicuius : & de his primò dic exempla, vt de libero homine exhibendo & deducendo. Interdicta autem quæ competunt pro rebus alicuius, quædam sunt publica, quædam singulorum. publica sunt interdicta quæ tractant de locis publicis & viis, & de fluminibus publicis. Interdicta autem singulorum, id est, singulorum vtilitatē spectantia, quædam sunt vniuersalia : vt interdictum quorum bonorum. quædam singularia, vt interdictum vti possidetis : & interdictum de itinere actuque priuato. Tandem ponitur diuisio in qua comprehenditur omnes superiores & est talis : Interdictorum aliæ sunt species, quædam enim sunt exhibitoria : vt interdictum de tabulis exhibendis, & similia. quædā prohibitoria : vt interdictū ne quid fiat in loco sacro & similia. quædam restitutoria : vt vnde vi. quædam mixta, id est tam prohibitoria, quàm exhibitoria : vti est interdictum de libero homine exhibendo fiendum & exhibendo sic fiat ex hoc interdicto prohibitione detineatur. Eadem ponitur alia diuisio. & est talis interdictorum quædam ad præsens tempus referuntur, quædam ad præteritum ut præsens, vt est interdictū vti possidetis. nam in eo obtinet qui litis contestatæ tempore possidet non vi, non clàm, non precario. de præterito sunt interdicta : vt interdictū de itinere actuque nā in eo obtinet qui hoc anno iuit. Item interdictum de aqua æstiua. Pollea ponit notabile dictum. vt fiunt quædam interdicta videantur in rem concepta, vt quod vi aut clàm : omnia fiunt in personam quia qui tenetur aliquo interdicto, est obligatus. Tandem ponitur alia diuisio inter dicta. nam quædam sunt annalia, vt interdictum vnde vi, de eo quod non pertinet ad violentiam & fere omnia alia. quædam sunt perpetuæ vnde vi interdictum, in eo quod pertinet ad violentiam. Tandem ponitur alia diuisio interdictorum. nam quædam sunt interdicta hominū causa, quædam causa diuini iuris & religionis. diuini iuris, vt interdictum ne quid in loco sacro religioso, vt de mortuo inferendo. hominū causa sunt interdicta quædam ad publicam vtilitatem pertinentia, quædam causa sui. iuris mendi, quædam causa ei familiaris. & de his omnibus dat exempla. & hoc dicit hæc lex cum prin. seq. FRANC. ACCVR.

a ¶ *Sacra.* de sacris duo exempla, de religiosis alia duo ponit vt *l. 9. §.].* ACCVR.

b ¶ *Exhibendo.* hoc ad illud de libe. hō exhi & adillud de liberis exhibendis referri potest sed quod fabian. scribere *dedecendo*, iuxtim ad secundum, vt habes *ff. de libe. hom. exhi. l. 1. & de libe. exhi. l. 1. & in prin.* liberi enim homines & filij nullius boni nullius sunt : vt *hic & ff. de rei vin. l. 3. §. in fluvio proinde.*

c ¶ *Aut singulorum.* infallibiliter videtur diuisio : vt *Inst. de re. diui. §.* Sed illa duo ad quem tractatum, hæc quo ad illum loquitur. Item contra *ff. de iustit. & iure. l. fini.* Sol. vt ibi.

d ¶ *De locis publicis.* de his per ordinem dicet infra ne quid in loco publ. vlque ad fin. *de vi & vi armata.*

e ¶ *Quorum bonorum* quod sicut vniuersale est vt *ff. de iust. & iur. l. 1. in fi.*

f ¶ *De itinere actuque.* folicet priuato, de quo est *ff. de serv. rustic. prædio. l. 1.*

g ¶ *Interdictorum* superiores diuisiones, licet alios trahis, hic repetuntur. *N.*

h ¶ *Exhibitoria.* vt de tabulis exhibendis vt *ff. de tabu. exhibend. l. 3. §. hoc interdictum.*

i ¶ *Prohibitoria.* sunt, *f.* ne quid in loco publico fiat vt *ff. ne quid in loco publ. fiat. l. 2. §.].*

k ¶ *Restitutoria.* vt quod factum est, tollatur vt *dd. §§. prætor ait.* causa exempla quæ sunt *ff. §.].*

l ¶ *Mixta.* sunt vt *de libe. homin. & de libe. exhi.* nam exhibitio fit per ea. fed & prohibet pontos detinere homines liberum, & prohibet vim fieri parti quo ciuis *duxit* fiatur vt *ff. de libe. homi exhi. l. 3. & in pr. & ff. de libe. exhi. l.* Sic et ea causa mixtum est interdictum ne vis fiat. ¶ prohibet tiam & restitutionem, prohibet etiā vim fieri possessori, & restituit possessorem. fuisse vt *ff. de vi & vi armata.*

m ¶ *Vti possidetis* nā qui prius possidet non vi, non clam, non precario adversus *ff. de utrubi. l. 3. §.*

n ¶ *De itinere.* nā in eo casu qui hoc anno iuit vt *ff. de itin. actuque priuat. l. 3. in prin.* & quod de aqua subitile, habes infra de aqua quoti. & æstiis.] ait prin.

o ¶ *Corrupta.* Quandoque : vt quod vi aut clam : vt *ff. quod vi aut clam. Corrupta §. in illa.* & interdi. de oper. no. vt *ff. de no. op. nun. l. pe. & §.* & sic in actione quod no. cau. vt *ff. quod met. cau. l. meum §. clam autem,* & ad exhiben. vt *ff. ad exhiben. l. de re. §. fi.*

p ¶ *Pecunia ipsa* qua obligatus est qui tenetur interdicto alio quo, ad id quod venit in eo interdicto : fed *d* in actione in rem, non est quis ad aliquid obligatus, nec aliquo obligatione tenetur. vt *inst. de act. §.*

q ¶ *Annalia.* vt vnde vi, & de eo quod nos pertinet ad violentiam vt *ff. de vi & vi ar. l. in prin.* Eidem ferè in omnibus : cum pretoris imperium anno tantum durabatur *inst. de perpe & temp. ac. §. ac vere.* Quædam tamen sunt perpetua, vt fabinianum interdictum de tab. exhi. vt *ff. de tab. exhib. l. 4. §. fin.* Potest *r* quis fic distingui, si continent rei perfecutionem, non desinit ex malefi cio esse perpetua. si autem sunt ex malefitio, aut non continent rei perfecutionem, determinatur annuali. de eo quod pertinet ad malefitium, vel heredem eius. de quo perpetuo agitur. vt *ff. de act. & obli. l. in bonor prin. & ff. de vi & vi ar. l. in prin.*

Interdictorum.] Cafum vsque ad § *quadam*, videlis *ff.* tit. l. prox. [QUADAM INTERPOLA.] In his inftitutis interdictis videtur quæſtio proprietatis *f* ut in interdicto de itinere actuque priuato quando intentatur vbeo qui vult exercere iter suum agere debet probare dominium seruitutis, & de hoc habes *ff. de iti. actuque priu. §. sit prator. & §. hoc autem.* Item in interdictis quæ dantur pro rebus sacris vel religiosis, vertitur quæſtio quali ſi proprietatis non vertit, nām ſimplex bonis nullius est interdictū est quod itur loco sacro fiat : & ſimilia de quibus habeatis *ff. Tit. præced.* Item in actionibus debet probare reus esse sacrum vel religiosum. Int interdicta de liberis exhibēdis eſt ſimile ſuperiori. nā patet quod ſilius tuus tenetur, debet probare illum ſub ſilium quē petis ſe ſe dicit, & amodò nō mirtia ſi in interdicto quæ dantur pro re familiari, pendatur causa proprietatis quāloque, vt dictū eſt & hoc euenit in his quæ dantur causa diuini iuris tantū, vt dictum eſt. [HAEC AVTEM INTERPOLATA.] Interdicta quæ pro rebus ſacris & bonis dantur, quædam ſunt tractia aliquid ire poſſe causa, quæ tam competere dicit, quædam retinendi. Et quædam duplicia, id eſt, tam recuperandæ poſſeſſionis. & de omnibus dat exempla. excepto vltimo, & de illo dat exemplum : vt in interdicto ne vis fiat ei vi habet exemplum *f. ne vis fiat ei. §. 4. circa prin.* FR. ACCVR.

r ¶ *Duplicia sunt.* in *h* quib. quilibet eſt actor & reus vt vti poſſidetis. vt *inſt. de act. §.* quādoque aliter dicitur duplicium *f. eod. §. fi.*

a Interdicta reſtitutoria competunt, vt quod factum eſt tollatur.

b Mixta interdicta dicuntur quod vtl exhibitoria & reſtitutoria : vel prohibitoria & reſtitutoria.

c regerantur.

d Interdicta vti poſſidetis obtinentem in lis contestatæ tempore poſſeſſionem vtilis, non precarios.

e Interdicta de actionum differentia.

f Interdictis perpetuis quæ continent rei perſecutionem nunquā ex malefitio funt ex malefitio, annalia.

g Interdictis quæ ad poſſeſſionem rei ſacræ pertinent : ſimilia ſunt de tamen hoc eſt quod dam interdictis agatur de proprietate vel quali proprietate.

h Quali poſſeſſione.

i Interdictis duplicium quid

480/C.IV.K.5-3, 627-628
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-3, 629-630

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

falsum, cùm enim ea tantùm quæ ex malefício sunt noxaliter, dentur : vt §. princ. ergo non alia. ¶ Recentiꝰ quisque non cogitandus. Prima, quòd nullum [a] interdictum infamat : vt §. de vi & vi ar. Secunda, quòd nullum [b] solemniter redditur vt §. de vi, & vi ar. Tertia, quia in [c] nullo habetur ratio fructuum ante lit. contesta. nisi in interdicto vario vi. Quarta, quòd nullâ [d] restitutio inest nó sub-iectus : vt Cassi. §. Adhæc & quintum, quia nullum [e] pœnaliter peditur.

Ex quibus.] Cassv. Interdictum [f] vtile vi datur anno de eo quod non peruenit ad vim inferentem. at de eo quod peruenit, perpetuò datur : vt §. de vi, & vi ar. l. §. in prin. Fr. Accvrs.

a ¶ *Sabinus respondit.* vt §. *de adi. & obtig. Lin hereditatis.* & §. de vi & vi ar. l. §. in prin. & §. & §. & l. §. §. & Cassius scribendi.

b *Interdicta.* Cassv. Quantum interdicta sunt noxalia vt sunt ea quæ ex edicto seruorii datur : vt si seruus meus vi dejecit aliquem : nã tenetur vel emendare damnum, vel dare seruum pro noxa. Item si seruus meus fecit aliquod opus vi vel clàm in meo fundo, ex quo habet damnum seruitutis quam habet in præsidio fundo, quia ea vti non potest nam si volo restituere, id est, destruere op' mea impensa, in templum nõ tenetur, si autem volo tantùm patiendi prætium præstare cùm vt destruat opus, & non impensas tenetur dare seruũ pro noxa : vel ad impensas condemnabor, & autem aut patiendum præstare volo, aut opus destruo, in tantum condemnabor, in quantum iudex æstimauerit perinde ac si ego fecissem, ab quo dr vt ai gi domini mei Accursij. Fr. Accvrs.

b ¶ *In potestate.* seruili. § non filiũ vtre *Inſtit. de noxa. §. ſi.*

c ¶ *Si detriuerunt* vt §. *de vi & vi ar. §. §. quod ergo adiicitur.*

d ¶ *Abſoluat.* ab impensis destructi eius.

e ¶ *Et abſoluat.* ab expensis. & ad hoc facit §. *quod vi aut clàm. §. ſi domus. in principio.*

f ¶ *Iudex.* vt damnum sarciatur, & impensa domino restituatur : vt §. *quod vi aut clàm. §. qui §. quod ait prætor.* 10 a 20.

QVORVM BONORVM.

a In primis *variis interdicti nominibus, sicut & in aliis interdictis dicit vtpote in genere de interdictis : nunc in specie, & primò de vniuersitate* [1]*, quod scilicet illud inuenitur : & datur directum* [2] *bonorum possessori, vtile heredi de iure ciuili : sicut* [3] *venerũ pri.* [4] *heredi. deinde heredi, vtile bonorum possessori : & sicut a pari. hæc & consimilia :* vt not. in rub. C. eo.

Et prætor.] Cassv. Agnatus meus decessit. ei volo succedere. vnde in eius bonis prius bon. possessionẽ agnati & habui. & sic ei succedo de iure prætorio. nunc volo consequi bona corporaliter. dicit ut quòd agam interdicto quorum bonorum contra eum qui retinet hæc bona pro herede, vel pro possessore, vel dolo desijt possidere. Secundò dicit per hoc interdictum petes restitui. i. dari bona & ad vniuersitatem bonorum spectan. quod exponẽ vt in Glo. & *nostrum quorum bonorum*, & est adipiscendæ poss. & eo interdicto consequimur corporum possessionẽ. non autem debemus hereditatẽ [5] & h. d. hæc & sim. Fr.

g ¶ *Res vendit meas.* seruos & a rare ciuili quia tũc vtile vt no. in rub.

h ¶ *Possessio.* habendi bonoꝝ [6], vt sit ens dictio, & deponet nos [7] vt §. *de lib. pos.* §. §. nam & verbum possessionis simpliciter positum, factum denotauerit T. *de acq. poss.* §. §. *vir.* decernebã ergo verbo non ita clara erat, non satis.

i ¶ *Pro herede.* aut ¶ pro possessore. hæc verba exponẽ : vt *Inſtit. de interdict.* §. *pro herede.* & §. *pro possessore.*

k ¶ *Plerumque.* Sed cum possidetes [8] pro herede vel pro possessore, non tñ habere videtur : vt C. *in quo. cau. cessat lex. tamen pro suspic. I. hereditatem* quomodo habet locum bella [9] *inter* [10] *actores. I. de vsucap. I. non solum.* §. *quod vulgò.* & secundum hoc ad possidendũ pro herede referetur nihil [11] pro possessore, non nisi ann. an. præscribere : quæ præscriptione & hoc interdictum de pet. her. tollitur vt C. *de petit. hæred.* I. *hereditatis.* Sed hoc non videtur posse fieri : quia secundum hoc post vsucap. tenetur hoc interdicto. & sic contrarium hoc post vsucap. tenetur hoc interdicto, nam licet dicit, hæc possides pro herede vel pro possessore : hæc possidere, videtur pro herede, vel pro possessore, si tenet quis ex causa pro herede, vel pro possessore, nisi quia est vsucapionis tenentis ad rem vel æstimationẽ. quod non videtur : vt d. C. C. *de pe. hæred. & in quibus cau. ex. tem. præſcrip.* Quare dic vt facit, non abbo qui consentit, sed à quodam tempo, illo desiit di mittere vsucapere. Sed contra hanc opinionẽ nam quomodo potest interpellare vsucap. Resp. ille qui vendidit, vsucaptor vsucapit cui alienat, mala dem habet : vt C. *de præſcr. lon. tem.* l. vel dic no. T. *de poſſ. bon. l. ſed & ſi pro.* & *quod ait.* cor. *ſi ſed ſcripſa.* sed & pri ma potest saltari, vt dixi. & si nihil vsucapit, cùm eo quod detinet *pro hære poſſidet.* & quodcũq *poſſideretur*, &c. tenget eum eo quod dicit *quidquid dare &c.* & ad hoc facit C. *eo. l. ſi.* & T. *de pet. hæred. l. ation.* §. *item ſi quis dole. & pro ſocio. l. nemo ex ſocio in fi.*

l ¶ *Reſtituat.* nisi inconueniẽs [12] paratus sit probare res tuas : vt C. *de edic. dict. Adri. tol. l. fi.*

m ¶ *Hoc interdictum reſtitutorium eſt* vt & *Inſt. de interdict.* §. *reſtitutorium*, vt verbum tollitur [13], eandẽ significationem habeat, vt §. *de verb. ſig. Verborum.* ac si dicat, non prohibitorium vel exhibitorium.

n ¶ *Non ad ſingulas.* limb & [14] ad singulas : vt §. *de ſer. l. hoc ampliꝰ.* & §. *ſeq.* quæ sunt contra vt §. *ea. l. in prin.* hoc intuere, vbi dicit, *quando ea hæreditas.* Sed respon. sub tantum. [15] non tantùm ad singulas &c. Vel dic, datur nisi non quæ sufficiũ in rei singularis, sed quia in vniuersitatem, idco ad eam pertinere dicitur & est in petitione T. *de pet. hæred. l. veritatem.* §. differt & in aliis : vt no. T. in rub. adhuc ergo hæredi. cõ tenebitur.

QVORVM LEGATORVM.

Scilicet poſſeſſionem quis nomauerit id reſtituat hæredi. Legatorum, sicut superius eſt adipiſcenda poſſeſſionis, ſic & hæc vt §. *in pena & ſicut de hoc poſt illud potest.* Accvrs.

Qui interdictum.] Cassv. Hoc interdictum, cuius meus est §. ritum, vocatur quorum legatorum, & est adipiscendæ poss. & habet locũ quando legatarij sua auctoritate acceperunt aliquid legatorum non misit : nam tenentur illud dare. non enim æquum est eis dicere filio ipsius & ad hæredem veniunt hæc bona, & datur hoc interdictum hæredi & hæredi hæredis : & bonorum poss. & cum hæredi. [Quia autem.] Nunc dico quòd aliquando datur hoc interdictum cum alia actione : vt si incertus est hæres quo titulo possideat, contentus an tamquam legatarius, an tamquam hæres, vel possessor. nam hoc casu proponit utrumque, id est, petitionem hereditatis, & hoc interdictum. sic & alias : vt si neficium quæritur quis possideat tam hæredi, an tamquam ex causa empt. vel simili, an tamquam hæredi, an & hoc casu agam utroque modo, scilicet rei vind.

a Infamia non citerioribus in crudelitate.

b Solemnitates interdictorum solemnes.

c Fructus non venire in hereditatis petitione.

d Interdicta non reddunt aliũ inter fideicom. quæ personam hæredis.

e Interdictum quilibet potest. vt hic. Inst. aliquod. Ar. ff. de acq. hæred. adiicit. vti fac. ff. vel de solu. scribendo.

f Interdictum vtile vi quando de fr. sequit, quando perpetuũ.

* Interdicta quod bonorum propriam hæreditatis.

† Interdicta hæreditatis propriam alienæ hæreditatis.

* Interdicti quod bonorum duplicis hæreditatis differentia.

§ 1. hoc titulo.

§ Possessoria fructus & fructus differentia. *adde I. possessor vtile. 131. cassi. de verb. ſignif.*

a Interdicta plures. a pri. vtile verbum indefinite denominata.

b Interdicti quorum bonorum requisita.

c Petitionis hæreditatem & interdicti quorum bonorum requisita.

d Petitio hæreditatis & differentia qui hoc habent.

e Possessorium fructus percipit qui possidet vere hæres.

f Possessorium fructus percipit qui possidet vere hæres & non dolo.

g Bonorũ possessio fructus non venit & nec dolo.

h Bonorũ possessio & petitio hæreditatis differentia.

i Possidere pro hærede, & pro possidere quid.

* Titulum non habet qui possidet pro hærede vel possessore.

a Error probabilis suo iuri habetur pro iusto titulo quæ usucapio possessionis.

b Præscribere non potest, ni si usucapio, possessio pro hærede.

* Sumpt. ea tit. de petitio.

d Possessionis causa semper est fructus vti Cornel. cons. C. vnde vi l. vnic. §. *de vsucap. pro.*

e Restituere pro dare, atque ita petit possessionis petes restitui, quod ridiculum habentes.

f Interdictum quorum bonorũ & quibus datur ad res singulas.

g Interdicti quorum bonorum & petitionis hæreditatis differentia.

480/C.IV.K.5-3, 631-632
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

QVOD LEGATORVM.

TITVLVS III.

*Sequuntur interdicta quæ ad † res singulas pertinent : ac primum id quod dicitur de primis verbis, quemadmodum cætera fere omnia. Quod legatorum æquè * apiscendæ ac petendæ causa, restituendo ea parte retinendi, quæ superioribus Quorum bonorum) quæ vocatur liceret † suæ bon. possessor parentes sustinere legatorum nomine adiuncta legatarii sui fabricumque fabrum qui accepunt vacuum possessionem rei legatæ, sine voluptate hereditatis ; ut scilicet adepta possessione sibi relictum ferant per ruentarium. nec enim hereditas ei relicta vindicatio, sed retentio tantum. & ex eo intelligitur cessante Falcidia, hoc interdictu locum non esse.* CYIAC.

1. VLPIANVS *libro sexagesimo-septimo ad Edictum.*

HOc interdictum * vulgò Quod * legatorum appellatur.

1. ¶ Est autem & ipsum [b] apiscendæ possessionis.

2. ¶ Et continet hanc causam, vt & quod quis legatorum nomine, non ex voluntate heredis occupauit, id restituat heredi. Etenim æquissimum prætori visum est, vnumquemque non sibi ipsum [c] ius dicere, †occupatis legatis : sed ab herede petere. Redigit igitur ad heredes [d] per hoc interdictum ea quæ legatorum nomine possidentur : vt periculum & petitionem hereditatis. [Set quia] Rom donatam à testatore causa mortis, donatarius sua auctoritate accepit, dicitur quòd recuperat eam heres per hoc interdictum : non totam, sed in eo quod est vltra Falcidiam. Secundò dicitur Teſtatoꝛe plures heredes instituit, & eos eorum ante partem aliquot legauit : siue per hoc verbum præcepit, siue per aliâ modum : cùm quatuor erant olim modi legandi : vt habes *Inſt. de legat. circa prin.* & ille sua auctoritate rem legatam recepit, dicitur quod teneatur per hoc interdictum eam reddere coheredibus : excepta portione heredis tertia quam in ea re habet. [Quod's ant.] Verba edicti, quæ & quot non habemus, vale exponere : & erant fortè talia : quorum legatorum pos[Legatarius occupauit, id restituat suis heredibus, ex parte tertia quod legatorum quibus ; in quos & quatenus competit.

* Vulg. Quorum leg.

† Interdictum quorū legatorum est de re- bus singulis.

* Interdictum quorū legatorum apiscendæ eſt poſſeſſionis ex parte altera tertiæ de, ex parte tri.

† Interdictum quod legatorum bonorum quibus ; in quos & quatenus competit.

* Quorum.

† Idem Arift. lib. 3. Polit. c.

de [e] legatarij possint eum conuenire.

3. ¶ Hoc interdictum & heredem heredis, bonorúmque possessoris [f] habere *, propter vtilitatem huius dicendum est : necnon cæteros quoque successores.

Vbicunque interrogado causatur ex facto rei, admittitur libellus interrog. BART.

4. ¶ Quia autem nonnunquam incertum est verum quis pro legato, an pro herede, vel pro possessore possideat : bellissimè Artianus scribit, hereditatis petitionem instituendam, & hoc interdictum reddendum : vt siue quis pro herede, vel pro possessore siue pro legato possideat, hoc interdicto teneatur : quemadmodum solemne facere quotiens incertum est [g] quæ potius actio teneat. nam duas dictamus [h], protestati † ex altera nos velle consequi [i], quod nos contingit.

Si donatarius rem sibi donatam causa mortis sua auctoritate accepit : renuncatur per hoc interdictum ei ea quod est vltra Falcidiam, idem est in ea re quam quis occupat quæ sibi prælegata fuit : quia tenetur eam restituere : & intelligi quocunque genere legati fuerit relicta. BART.

[a] ¶ *Hoc interdictum*, cuius verba non habemus ? sed eius mens est mos). ibi, & *continet hanc*, &c.

[b] ¶ *Ergò non*. non solum superitur.

[c] ¶ *Non sibi ipsum*. * vt *Cod. ne quis in sua cauſa.* l. ſi. & *C. de Iudic. l. nullus.* & *L. de acquir. poſſeſſione ſignatarium.* & *T. de re ind. l. minor.* § *ſe.* &). *quod vi aut clam. l.*). §. & *parag.* & ¶ *pro legat. penult.*

[d] ¶ *Ad heredes*. nulla opposita exceptione : vt *hic.* & *ar.*). *quod vi aut clam. l.*). §. & *parag.* & *Cod. hoc. t. ſi quis conſtituatur.* ACCVRS.

[e] ¶ *Et petendo*, &c. Sed videtur [b] quod ius suum amiserit : vnde non possit amodò agere : *Cod. de legi. l. non dubium.* quæ est edicta. Sed ibi erat heredibus adita : hic non, secundum ASO. Alij aliter, vt ibi. s. Item eodem modo contrà *L. quod mandaſti. Contr.*). *ad ſc. Iulium de'vi priu. l.* pe Sed ibi qui abstulit, habebat ius in re vel pro re quam abstulit : hic nullius erat, cùm neque adiuncta hereditatem abstulit : vel si potè, erat sua propria. nam adita hereditate fit legatarij, adeo quòd præsumatur ex die mortis sua fuisse vt). *de fun. l. à Titio.* §. Item adidem ob. C. *vnde vi. Item quæritur.* Sed ibi loquitur de vacante possessione, quæ est alicuius, puta absentis : hic nullius. Alij dicunt quòd hæc per illum certificatur. 4. Item ob. eodem modo. C. *unde vi. Iſ quis in tantum.* Sed hîc nemo possidebat. Item ex eâdem ratione habet locum interdictum vade vi. Item aut ob. *T. de ord. iudi. hoc l.*). qu. a ibi extractus, ad legatarios accipiatis. 6. Item nec ob. in alium modum.). *de dolo ex. Labeo.* & T. *de Cur. ad. Lib.* §. *ſummarium.* vbi si curator non apparet nec fisus, non datur ei Carbonianum : at hic etiam si existimet apparere debere, legatum tamen reddit. Sed fol. vt d. ti. *d. l. dole.* ¶ Item no. hoc edictum tunc demum habere locum, secundum quosdam, & bene, cùm [i] heres vult vti retentione Falcidiæ : non aliàs vt C. *ead. l.*). *in principio.* & *in fin.* ¶ Item no. hoc interdictum [k] dari contra eum qui possidet pro herede vel pro possessore T. *tit.*).). *circa prin.* ACCVRS.

[f] ¶ *Bonorúmque poſſeſſoris*, sic ergo & heredi & bonorum possessori datur secundum tabulas. ACCVRS.

[g] ¶ *Incertum eſt*. heredi.

[h] ¶ *Incertum eſt* propter ¶ factum, non incertitudinē adueſſarij, vt in præsenti exemplo. Ad quod simile est quod dicitur *L. de probat. vers.*). ¶ & ſi. *ff. de re iud.*). *ſi rem vbi.*). *ſi rem.* ASO.

[i] ¶ *Dicimus*. ¶ verò certum esse plures competere, & ex eodē facto & idem perſequentes actiones vna, non omnibus esset vtendum vt infra *de actio. & ob. l. plura.* sic autem dicendū ex diuersis factis, omnibus vtendum est : vt *infra de rei de actio. & obli. l. qui ſeruum. & infra de prima. dele. l. numquam.*

[k] ¶ *Poſſe conſequi*. Commodum. ¶ No. ergo aliquem simul posse *duas* actiones posse : & sic fatet contra *C. de dolerib. fac. in prin* Sol. vt ibi. s. & T. *de reg. iur. l. nemo ex iis.* §. *quotiens.* & T. *de tribu. Quod in heredem.* §. *ſiquis.* & *de leg. ſ. l. cùm filius.* §. Solu secundum Ato. hic consensus non certificabat actorem de qualitate possidendi, sic nec actor eum certificet de qualitate agendi. & licet hoc dicat *quotiens*, &c. quasi generaliter, scilicet eiam

480/C.IV.K.5-3, 633-634
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-3, 635-636

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

coheredi volenti hoc interdictum interponere.

15. ¶ Si alter ex heredibus, ille ve ad quos * ea res pertinet, voluerit rē à legatario possideri, alter non : ei qui noluit †, interdictum competet ei qui voluit, non competere palam est.

Idem est aliquid non facere & aliquid facere, non tamen debito modo.

16. ¶ Quod ait prætor, *Nisi satisdatum fuit* [b], accipere debemus, si per fecerit satisdatū : f. vt si non per fecerit cautum, mittatur * in possessionem legatorum seruandorum causa. 17. ¶ Satisdatum sic arbitror, si sic satisdatum sit, vt legatario vel ipso iure [d] adquisita sit idonea cautio, vel per mandati actionem * adquiri possit ; & tunc interdicto locum fore.

Si satisdatum est pro quibusdam rebus legatis, pro quibusdam non pro quibus est cautum, & earum augmenta, competit hoc interdictum: pro aliis vero non.

18. ¶ Si quarundam rerū nomine satisdatum sit, quarundam non sit satisdatum : earum rerum nomine sine impedimento agi poterit, de quibus satisdatum est, ceterarum non poterit.

11. PAVLVS *libro septuagesimo tertio ad Edictum.*

Diuersum est, si postea pars legato adcreuerit [e], nam hoc nomine tenentur [f] fideiussores in totum [h].

Non videtur bonorum possessor esse in mora, si non ferat [i] *hanc satisdationem, sed tunc demum si petitam non præstet.*

1. ¶ Quod ait prætor, *si per bonorum possessorem non stat : vt satisdetur* : sic accipimus, si paratus sit satisdare. Non ergo offerre debet satisdationem : sed petenti [l] satis, moram non facere. 2. ¶ Ex hoc interdicto qui non restituit, in id quod interest, debet condemnari [k].

3. ¶ Si legatarius repromissione † rerentus fuit, dandum est interdictum. Idem dicendum est si legatarius pignoribus noluit [l] sibi cauere. 4. ¶ Si per legatarium factum sit quo minus satisfieret [m], licet cautum non sit, tenetur interdicto. sed si forte factum sit per legatarium quo minus satisfieret, eo autem tempore quo ederur interdictum, satis accipere paratus fit non competit interdictum, nisi satisdatum sit. Item si per bonum possessorem * iterit quo minus satisfieret, sed modò * paratus est cauere : tenet interdictum. Illud enim tempus inspicitur, quo interdictum editur [n].

NE VIS FIAT EI QVI in possessionem missus erit.

TITVLVS IIII.

Titulo verba sunt interdicti prohibitorij verba, sed admonitum fuerat esse restituendum velut de possessione. Quod dixi male factum est quemcunque is in possessionem bonorum venire, id restituat : atque etiam pernale actio qua prosequitur l. 1. Itaque si quis post redditum interdictum prohibuerit dolo fecerit quominus quis in possessionem bonorum suorum, vel conuertat ultimo in factum panali. CYIAC.

Dividitur in tres partes. Primò ponuntur verba edicti. Secundò commendatur eius edictiū. Tertiò exponitur edictū. Secunda ibi, Hoc interdictum summa. *Tertia ibi*, Hæc verba, vel ibi, Et autem generale. *Litera per se satis plana est, si bene punctues eam.*

1. VLPIANVS *lib. 71. ad Edictum.*

Ait prætor, *Si quis dolo malo fecerit quo minus quis in possessionem eat, eiusve rei quam ea iussit* [o] *ibi fuit* [p], *in possessionē bonorum sit* [q] *vim eam ne faciat* [r] *ab eaque ita possessum eat* [s] *vi hominibusve armatis coercet, quominus in possessionem eat, quemve inde vi deiecerit, neque is qui vi deiectus est, eum eo interdicto qui ei adversus eum propositum est, intra annum vi recipiat, neque per eum quo minus is qui deiectus est, eo interdicto vtatur, cui adversus eum propositum est, dolo malo eius factum esse dicetur, quo minus is qui deiectus est, eo interdicto vtatur, cui adversus eum propositum est, tum quanti ea res erit, in duplum iudicium dabo.*

Prætor] CAPVT. Primò ponitur edictum : postea Vlpi. verba edicti exponit. Edictum est tale : si aliquis dolo malo venit quo minus quis mitti iussus fuit à me, huc ab aliquibus qui inuitū habent, in possessionem eius possessionis, vel possidendo intrare, vel eam ingressum deiiciendo, in eum act. in factū dat prætor quanti interest prohibiti. Postea Vlp. commendat hoc edictum : dic. bene dixit prætorem frustrā laborem de mittendo hominē in tertium : & frustrā mitteret nisi prohiberet vim inferri missis, vel intrare volentibus. Tādem dicit hoc edictum generale est, & locum habet in omnibus qui mittuntur vel iubentur mitti in possessionem causa rei seruandæ, siue legatorum causa, siue ventris : & habent ius prohibiti actio. in factum nec est vis quia sit prohibens, siue dominus rei, siue non. Ita siue prohibeat intrare, siue ingressum prohibeat, idem est & siue in hac prohibitione interueniat vis, siue non, idem est. Vltimo dixit pone quòd prohibens intrare hac de causa prohibeat, quia non illam credebat fuisse vel sibi obligatam : vel non esse illius in cuius bonis debebat fieri missio : cessabit hoc casu hoc interdictū. HAEC VLPIANVS. Nunc exponit verba edicti, illa scilicet, *quanti ea res erit* : & dicit quod in hac act. venit quidquid interest prohibiti quòd non habuit poss. quod expone vt in Glo. domini mei Accur. Si ergo nihil debebatur ibi qui erat iussus mitti, licet nō fuerit admissus, non tamen habet hanc act. Pollex dicit. Pupillus : & furiosus licet prohibeāt intrare iussum, non tamen retinentur. hoc interdicto falsi in eo pupillo qui est expos dolo. Quod si tutor nomine pupilli prohibuit, cessat pupillus in quantum tutor est solutus : & etiam ipse tutor tenetur. Quòd si filius vel seruus voluntate patris vel domini prohibuit ipse pater & dominus tenentur. Pollex dicit : Hæc actio quæ datur ex hoc edicto, durat annos. hoc fallit in legatario prohibito & bene dixi dari intra annum, cùm sit pœnalis. licet in heredem non detur, nisi in id quod ad eos pertenuit : heredibus autem datur. & bene dixi, secus esse in legatario. nam legatario vel fideicommissario prohibito datur hæc act. perpetuò : & in heredem datur. & redditur tanio : nam si prohibens obtinet satisfd. de legato soluendo, aduersarius die vel conditione liberatur ab hac act. etiam si erat alius quam heres : & sic in hoc releuatur, meritò in hoc grauatur vt teneatur hac act. perpetuò, & in heredem hoc casu vadat. FRAN. ACCVRSIVS.

q ¶ *Ea iussa fuit.* quem oportet habere imperium : vt *supra de iurisdict. ea. Ludere* ACCVR.

r ¶ *Bonorum sic.* impediendo missorum, vel eiiciendo : vt *infra eo. §. & hoc edicto* ACCVR.

s ¶ *Quanti ea res fuit.* hoc exponit vt *infra eo. §. hac verba.*

a ¶ *Missus.*

b ¶ *Nisi satisdatum fit.* f. non dabo interdictum, nisi satisdatum fit. Lab. heredi ipsi legatario de reddendo legato salua Fal.

c ¶ *Mutatur.* f. legatarius qui iam accepta satisdatione restituta : quæ nunc fiere inopia fideiussorum facta est inutilis : vt *& supra vt in possess. leg. I. plenè.*

d ¶ *Ipso iure.* f. sil. eum cautum est sibi. Acc.

e ¶ *Per mandati actionem.* vt quia procuratori eius est cautum, ad quod est supra *de adquir. poss. l. possidet quoque §. f.*

f ¶ *Tenentur.* ipsi legatario ab herede dati.

h ¶ *In totum.* quasi in omnem causā quæ ea occasione potuerit, fideiussisse videantur vt *supra h. loca. & cenda. l. quare. & infra de fideiuss. l. si quæ pro ea. §. si quantum. & vt supra ad Vell. l. si pactus §. f.* & facit *supra de dam. infec. l. damnum §. si. & supra de pact. do. l. inter. §. cum inter. & secundum* hoc de parte quæ adcreuit : poterit agi interdicto.

i ¶ *Sed potentia.* f. legatario. Oportet ergo eum interpellare : ad quod est *supra de ope. libera. l. cum patronus.* Sed ar. contra *C. de in re empto. l. 9. & Cod. de contra. stipu. l. magnam. & infra de verb. oblig. l. fundum & infra ea. §. f. in prima. & supra vt in poss. leg. l. §§. non aliter. & C. de lust. leg. §. fi.* ADDITIO. Dic secundum Bartol. hic, quòd ibi certa dies erat appostta ad aliquid faciendum : quæ desinente pelli potuit homine : hic vero dies erat appostta in qua heres debet satisfdare.

k ¶ *Condemnari.* veniunt etiam fructus à die cōtestationis litis : vt *supra de interd. l. in.*

l ¶ *Nolint.* alibi vbi : vt quia & heres voluit. alibi *nolint* : & tunc dic similiter quia & heres noluit, sed fideiussionem dedit : nec cogitur dare pignora : vt *infra de prat. stipu. l. prætoria. in* Acc.

m ¶ *Satisdatum* quia non petiit vel si petiit, oblatā accipere nolait.

n ¶ *Possessorem.* secundum tab. quò minus satisdaret, & sic non fuit admittendus ad interdictum.

o ¶ *Sed modo.* cum vult agere interdicto.

p ¶ *Iubeat.* i. petitur in iudicio per conuentionem. Et sic ea hic petitio est mora necessitatis. *Sic l. de pœn. & commo. l. illud. & infra de verb. oblig. l. si seruum. §. sequitur.* item facit *supra de oper. no. mun. l. prætor ait. §. f. quia paratus. & da arbitrū. Cuiacius. ibidem sic.*

NE VIS FIAT EI QVI IN POSSESSIONEM missus erit.

Hic vis. tam quam generalis ad omnia possessoria : vt infrà eo. l. 1. §. est autem. *proponitur. & est prohibitorium & restitutorium* : vt infrà eo. l. si quis missus. §. cum prætor.

a Interdictum, videtur non esse ab eo qui restitutionem habet impetrare quem debet. b Quanti res erit. quidlibet.

sessionem missus [a] *erit, dabo* [b].

1. ¶ Hoc edictum [c] summa prouidentia prætor proposuit. Frustra [d] enim in possessionem mitteret res seruandæ causa, nisi missos tueretur [e], & prohibentes venire [f] in possessionem coerceret. 2. ¶ Est autem generale hoc edictum, pertinet enim ad omnes qui in possessionē à prætore missi sūt. Comunit enim prætori, omnes quos ipse in possessionem misit, tueri. Sed siue res seruandæ causa, siue legatorum aut ventris nomine in possessionem missi fuerint, habent ex hoc edicto in factum actionem: siue † dominus [g], siue alter prohibuerint. 3. ¶ Hæc actio non tantùm eum tenet, qui prohibuit quem venire [h] in possessionem: sed etiam eum qui possessione pulsus est, cum veniret in possessionem [i], nec exigitur vt vi fecerit [k] qui prohibuit [l]. 4. ¶ Si quis ideò possessione arcuerit, quia rem suam pucabat [m], vel sibi nexam, vel certè non esse debitoris: consequens est vt hoc edicto non teneatur. 5. ¶ Hæc verba, *Quanti ea res erit, ob quam in possessionem missus erit*: continent vtilitatem creditoris [n]: vt quantum eius interest possessionē habere [o], tantum ei qui prohibuit, condemnetur. Proinde si ob falsum creditum, vel ob falsam petitionem missus est in possessionem, vel si exceptione [p] summoueri potuisset: nihil ei debet prodesse hoc edictum: quia propter nullam [q] causam in possessionem missus est. 6. ¶ Hoc edicto neque pupillum, neque furiosum teneri constat [r]: quia affectus erant. Sed pupillum eum debemus accipere, qui doli capax non est. cæterùm si iam doli capax sit, contra erit dicendum [s]. Ergo & si tutor dolo fecerit, in pupillum dabimus actionem, si modò soluendo [t] sit tutor. Sed & ipsum tutorem [u] posse conueniri Iulianus scribit. 7. ¶ Si domini vel patris voluntate prohibitus quis sit à possessione, in ipsos dabitur actio, quasi per alios hoc fecerint [x]. 8. ¶ Hanc actionem, excepta legatorum missione [y], intra annum [z] competere, & non postea, scindum est: cùm sit pœnalis [a]. Nec in heredes dabitur, nisi in id quod ad eas peruenit: sed heredi similibúsque personis dabitur. Nam cùm [b] prohibitus quis est legatorum vel fideicommissorum causa possessionem adipisci: tunc actio & perpetua est, & in heredem dabitur: quia est in potestate successorum eam tueri interdictum, satisdatione oblata [c].

Prohibitus sine suo nomine intromittit, sine alieno, habet locum hoc interdictum. Item prohibens suo nomine, vel alieno tenetur.

11. PAVLVS *libro quinquagesimo nono ad Edictum.*

SVo quis [d] an alieno nomine prohibitus sit, nihil interest, hæc enim verba, *quanti ea res est*, referenda sunt ad personam domini [e]. 1. ¶ Item tam is tenetur qui suo nomine, quàm qui alieno nomine [f] prohibuit [g].

De duobus remediis breuius & melius est elegendum. Item iudices debent præcepta & edicta sua tueri, deinde vsque ad finem legis dicta in qua bona missus potest vti hoc interdicto.

2 ¶ *Nam cùm* bene dicit excepta legatorum missione eam non &c.

a ¶ *Satisdatione oblata.* de soluendo legato adueniente die vel condi. ergo idem debet licere facienti vim missio in possessionem: quia quod heres obligatus est facere, quilibet eo inuito soluere potest vel facere *vtr l. quamuis vel debet in prin.* cùm ergo in hoc reluctetur, grauetur in aliò, scilicet quòd actio sit perpetua & transitoria: *ergo, supra de iurisd. l. cum qui.* Sed aliàs qui impedit missionem, non libenter satisdando sed opponit præstare interesse præcipitetur *supra eo. l. hæc verba.* & eadem ratio est in damno infecto.

Si quis.] CASSA. Prohibitus, siue intrabat suo nomine, siue alieno: vt quia procurator, habet locum hæc actio: & inspicitur interesse domini. Item prohibens, & qui fecit prohiberi, tenetur verbo. FRANCACCIVS.

b ¶ *Suo quis.* Teneri in possessionem. ACCVR.

c ¶ *Ad personam domini.* sic *supra ff quis eam ipse.*

d ¶ *Alterius nomine.* vel vt procuratoris.

e ¶ *Prohibuit.* vt *l. de eam. infr. l. ff quis missum in prin.* & §. 1. ne tenetur etiam ille pro quo fit prohibitorius *l. 2. §. ff damni.* & *Ca. de noxa. l. non idem.* sed alteri soluendo alter liberatur vt *l. de vt & vtr ar. l. §. quatenus.*

a ¶ *Missus.* vocè, vel destinatione.

b ¶ *Dabo.* idem habes *l. si non instit. l. fin. §. si intra, versic. an tamen.* & *ff quibus ex eau. in poss. eatur. l. pen.* & *de re iud. l. ff quæ dicit. §.* y habet & aliud auxilium. vt *l. 2. l. ff quis missus.*

a ¶ *Hoc edictum.* Legendū *hoc interdictum. CVIA.*

c ¶ *Tutetur.* quoad [a] fundebatur: vt *l. vt in possessione. Lic qui. §. qui in possessione. ACVR.* & *l. qui fundo. eog. l. de dol. §. plane.*

d ¶ *Frustra.* iuffa prætoris. & facit [b] *supra de acquir. possess. l. possessori. §. ibidem.* item facit *infra de iniur. l. inuerecundam. §. §. crudelitatis. & infra l. prætor.* in fine illius quando hic dicit, *coercere prætor tueri.*

e ¶ *Sine dominum.* cùm fortè conatus [c] fuit actorialio enim conuenio, vel nullo, nil ei nocet: vt *supra eo. l. §. ff quis eam ipse.*

f ¶ *Venire.* ab initio.

g ¶ *Cùm venisset in possessionem.* sic [d] *infra de vi & vi ar. l. §. vi possidere. & supra de dil. infr. l. Iulianus. §. pen. de acquir. possession. in fi.*

h ¶ *Vi vi fecerit qui.* fallebat [e] enim dolo prohibitum. ¶ Sed [f] si vi factum est, nanquid habet locum condictio, si quis in tantum, qui in possessionem missus fuerat, vi ei qui missus? Sed reſpondo, eam enim non posſidet nullus, vel nimi fallus, vt *l. de acquir. poss. l. 19. §. §.* non habet locum interdictum vnde vi: nec si quis in tantum tur *l. de acquir. l. §. interdictum autem hoc.*

i ¶ *Prohibuit.* sufficit enim dolo malo prohibuisse. *l. ff eod.* & *l. de pœn.*

k ¶ *Putabat.* etiam [g] sapiens: cùm dolus tamen veniat, non lata culpa: vt *l. ea. l. in pœna. fin. infra ad leg. Corn. de fal. in lege.* & *infra de fur. l. cæteri omnes. §. rescr.* hoc ego ipsum summatim cognoscitur: vt *supra de re iud. l. de diuus. §. §. super.* & *fusè supra ne quis eum qui in ius vo. Lauoque §.§.*

l ¶ *Creditorem creditoris.* quia exceptione peremptoria summoueri non potest. non [h] ergo iurat in litem decius in eo qui exemit vt *supra ne quis eum qui in ius vo. I. pe §.*

m ¶ *Possessionem habere.* si ergo possit. non valetaſſi duos denarios & debitum sic certum: dant denarios habet tamen creditor. Item si possit valet plus debito non consequitur plus debito. fecundum ACVR. quo interesse ab illo soluto an debeam vetus liberari, si fionē ille sit alius? Resp. fieret *l. de re iudi. l. §. quia dolus. §.* Act contra *supra ne quis eum qui in ius vo. l. pe. in fi.* & *l. fin.* Sed ibi in eo quod est in pœna nam iuratur ibi in litem & sic excedit [i] verum interest creditoris.

n ¶ *Exceptione.* nisi fortè erat talis ex qua solutum repeti non posset: quia quod [j] fecit iudex, debitor fecisse videtur vt *C. de ver. ff. §. ob causam.*

o ¶ *Propter nullam.* hoc est contra. *l. qui. ea. com. in possessionem.*

p ¶ *Consilior.* licet faciant contra hoc edictum, quia, &c. & est ratio bona vt *l. ea. in prima.* & hoc nisi [k] exceptiones fuerunt *l. de dolo. l. sed si ex dolo.* & *supra de all. empt. l. Iulianus. in fi.* & *supra quando ex facto tut. l. 13.*

q ¶ *Contra erit dicendum.* nam [l] tenetur vt ex quolibet delicto vt *in fine de obl. ex de. §. pen.* pretes carnifex

r ¶ *Solutendo.* conc. *supra de adm. tut. l. fi. in prin.* & *de pact. l. fin. §. §. dolo.* sed contra *l. infra de reg. iur. l. regula. §.* Sola. ibi deliquit non nomine pupilli. & plenè dic vt ibi. item eodem modo tutor. *ad l. infra eo. §. §. pe.* & *supra de adil. empt. l. Iulianus. §. idem Iulianus. in fi.* & *infra quod vi aut clam. l. si qui in patrem. §. §.* tutor. in quibus dicitur indistinctè non teneri de dolo tutoris, at ille distinguitur si soluendo, vel non. Econtra alii dicunt eum indistinctè teneri: vt *supra de tutel. l. cap.* & *supra de adil. edic. l. quod ſi nolit. §. quod in procuratore contra.* Solu. hic fallauit maxime fecit dum H. & sic ad eorum sentiebat: vt *supra de orbis. l. procuratoris §.* Vel dic vt no, super quolibet contrario.

s ¶ *Tutorem.* facit in fine *l. prætei.*

t ¶ *Non soluendo.* vt c [m] *l. de vi & vi ar. l. §. quæritur.* & §. *quod igitur addicitur. in prin.* & [n] *supra de noxa. l. §. ff ne detur vt §. illud.*

u ¶ *Ipsum.* & damni infecti [o] vt *supra de dam. infect. l. §. quia missum. §. actio. & ibi not. §. §. hoc autem. & ibi not. §. §.*

x ¶ *Intra annum* post prohibitionem numerandum.

y ¶ *Pœnalis.* Pœnalis est [p] contra extraneum comperit hoc edictum. nam [q] pœna solita nihilominus venire non debitum à debitore peteretur, sed & ipse dominus præstitutus, per interdictum esset liberandus à vero debitore. *sic & infra tit. ff. §. inalienemus.* fecidam quosdam. quod non placet secundum H. Imò improbè [r] facit qui conuenitus ab extraneo quasi sua intromittit, iterum [s] petit à vero domino: vt *supra de re iud. l. §* quæ dolo. §. §. ACCVR.

z ¶ *Nam cùm* bene dicit excepta legatorum missione eam non &c.

a ¶ *Satisdatione oblata.* de soluendo legato adueniente die vel condi. ergo idem debet licere facienti vim missio in possessionem: quia quod heres obligatus est facere, quilibet eo inuito soluere potest vel facere *vtr l. quamuis vel debet in prin.* cùm ergo in hoc reluctetur, grauetur in aliò, scilicet quòd actio sit perpetua & transitoria: *ergo, supra de iurisd. l. cum qui.* Sed aliàs qui impedit missionem, non libenter satisdando sed opponit præstare interesse præcipitetur *supra eo. l. §. hæc verba.* & eadem ratio est in damno infecto.

Si quis.] CASSA. Prohibitus, siue intrabat suo nomine, siue alieno: vt quia procurator, habet locum hæc actio: & inspicitur interesse domini. Item prohibens, & qui fecit prohiberi, tenetur verbo. FRANCACCIVS.

b ¶ *Suo quis.* Teneri in possessionem. ACCVR.

c ¶ *Ad personam domini.* sic *supra ff quis eam ipse.*

d ¶ *Alterius nomine.* vel vt procuratoris.

e ¶ *Prohibuit.* vt *l. de eam. infr. l. ff quis missum in prin.* & §. 1. ne tenetur etiam ille pro quo fit prohibitorius *l. 2. §. ff damni.* & *Ca. de noxa. l. non idem.* sed alteri soluendo alter liberatur vt *l. de vt & vtr ar. l. §. quatenus.*

a Missus in possessionem cogit, sed quoquo fundatur.

b Idem Accu. hic. 4. Pilius. 2. §.

c Potest eum qui nolit in possessionem non admittit.

d Pupillus capax doli, & delicto tenetur. Ac nunc? die vt in Glossa.

e Tutorem facto, delicto & dolo ex dictum tenetur.

f Nihil fieri quæ per alium facit.

g Missus possessionem intromittit & ea quæ domini infecti, intra quod tempus dari potest.

h Pœnales actiones quæ dicuntur. / interdictum, Ne vis fiat, & quatenus pœnale.

i Nō idē reiecta bona fides non patitur.

k Satisdationem non liberatur qui impedit missum in possessionem.

l Quanti ea res est, pœna pecuniaria dominis cōmutatur.

Si quis.] CAIVS. Ex causa fideicommissi iussus mitti in poss. non fuit admissus. dicitur quòd ipse iudex debet eum mittere vitibus fasis, vt capiti pignoribus, & etiam manu militari. habet etiam prohibitos hoc interdictum ne vis fiat. sed melius est prima via. Tandem dicitur quòd mittitur qui aliquando in bona ipsius heredis: & hoc casu prohibens tenetur etiam præditis duabus viis.

[CVMPRAETOR.] Mittito vtro vestrorum nomine filij quem habes in vestre, petiit mitti in possess. & iussum mitti non fuit admissa. vel post missionem fuit deiecta. habet vtrobi tasi contrarium. Primò vi nó prohibeatur, vt per hoc interdictum, ne vis fiat. vel ager act. in factum ad interdictum: sicut creditores pignoris causa possidere agut. Secundò dicit, vtro mortuo, mulier se petijt mitti in poss. bonorum nomine ventris & modicum quid pro ea faciat quòd fit prægnãs, debet mitti, sicut pupillus mittitur in poss. bonorum. si modicum quid pro eo faciat quòd fit filius & fi dicta mulier iussa mitti non fuit admissa, vel fuit deiecta habet prædictas vias. FR. ACCVR.

a ¶ *Si quis missus.* definatione.

b ¶ *Fuerit.* à præmore.

c ¶ *Interfuisse eius.* id est officio, puta * capio pignoris. vel consultam indicando vt *infra de satisdat. l. quod. & l. de vsuris in fine. l. §. post edictum. vendic. quid ergo sine.* Vel mirando nuncios, vel officiales, qui imminate. ACCVR.

d ¶ *Missi.* id est, iussi mitti. ACCVR.

e ¶ *Interdicto.* scilicet ipso, ne vis fiat ei.

f ¶ *Iure suo potestate.* id est, officio: modò dicit & hoc si iudex est ordinarius, non delegatus: vt no. *C. de offic. eius cui mand. est iurisdict. l. pen. & vt potestas.* nisi forte à papa vel à principe esset delegatus secundum quosdam quia sunt hodie ordinarii: vt *C. de iudi. l. à iudice vetica delegatus.*

g ¶ *Militarem.* vt quia ministris vel suis officialibus non potest: vnde congregat milites: vt *C. de his qui in. vel alij. l.* Sed videtur quòd non his viis sic eundum, sed tantùm per interdictum: vt *l. si cum. eo mu. in poss. mit. l. §. nonsolùm. qua est contra.* Sed ibi fatendi tantùm. Vel aliter vt ibi. & facit *l. pens. §. & l. de rei vin. l. qui restituere.* ACCVR.

h ¶ *Certa modo.* post sex menses: vt *l. vt in poss. leg. l. si cui. §. imperator. & C. vt in poss. leg. Licinia.*

i ¶ *Illum.* id est, efficacem in factum. ACCVR.

k ¶ *Extraordinaria.* hoc exponit vt *§ proinde.* & contrarium ibi potest, & hic possit. potis.

l ¶ *Prohibitorium est.* prohibet enim pretore ne vis fiat ei qui in possess. mittitur. item si quis iam ingressus fuerit, & deiciatur, hoc actione agere potest: vt *infra eodem. l. §. hac actio.* ACCVRSIVS.

m ¶ *Sed si mulier.* prohibita eam venisset in poss.

n ¶ *Ad exemplum creditorum.* pro quibus maxime est hoc edictum: vt *C. vt. l. §. fideiussori.*

o ¶ *Interdicta.* interdicitur ne prohibeatur in factum agitur, si prohibita fuerit iniuste, vel possea deiecta. & facit *C. de rei. vin. creditorum in fine.*

p ¶ *Non sit prægnans.* ad hoc *supra de his qui sui vel alieni iuris non prægnans.*

q ¶ *Ad exemplum.* vt *l.* si affectatus argumentum vel modicè pro eo faciens, nitantur in poss. Item. sicut si offeratur pro patrono *C. de Curb. ad. l. §. causa cognita.*

r ¶ *Possessorem.* ergo malo magis ex quo est in ea, diuitior.

Passus per iudicem ire in possessionem eo quòd non caueretur ex causa damni infecti: si prohiberetur ingredi possessionem, præsf vti hoc interdicto contra prohibentem: & etiam si quid damni passus fuerit, habet auxilium huius interdicti.

TIT. IDEM *libro 69. ad Edictum.*

Per interdictum * etiam ei subuenit prætor, qui damni infecti ab eo * in possessionem missus est, ne ei vis fiat.

1. ¶ Pœna autem eius qui non promittit *, vel satis non dat *: hæc est vt in possessionem mittatur aduersarius. Siue ergo promittat †, siue per eum non fiat ‡ quo minus promittat: non tenebit interdictum, repulso per exceptionem eo qui experitur.

2. ¶ Prætor in eum qui neque cauit, neque possidere passus est eum qui missus est, iudicium * pollicetur in tantum, quantum præstare eum oporteret, si de ea re cautum fuerat *.

3. ¶ Sed & ex alia * causa hoc iudicium proposuit, si eo * tempore quo in poss. iussem mitti desiderabat *, prætoris adeundi potestas non fuerit, scilicet vt si cum potestas prætoris adeundi non esset, damnum interim datum est, haberet iudicium * qui damnum passus est.

4. ¶ Item subiectum est *, si ex alia causa * in possessionem missus * prohibitus esse dicetur, habere in factum actionem.

DE TABVLIS EXHIBENDIS.

*Et qui eximit interdicto quorum bonorum, & quorum legatorum, scripsit agere hoc interdicto, & idem de bon. possi. & differentium * inter alia ad exhi. & in factum: & hoc interdictum. & illud quemadmodum testa. apo. nat. vt dixi supra ad exhib. l. iiij. in fin.*

Rotor sit.] CAIVS Titius fecit testamentum in scriptis, in quo instituit heredem, & reliquit legata. mortuo Titio Seius tenet illud testamentum, vel dolo desit habere. dicitur quòd poterit bona & legatarij agere contra Seium interdicto de tabulis exhibendis & quòd dini in testantem, idem in codicillis vel alia vltima voluntate. Secundò dicit Si aliquis confitetur pecus se esse testamento: cogitur exhibere per interdictum quemadmodum testamenta aperiantur.

a Pœna non committitur nisi iussu in possessionem fideicommissi fraudandi causa. * alienatus.

b Si quis dicat se non posse iudicem in possessionem mittere, quia * ordinarius sit delegatus sit a principe. * Delegati à principe nullo modo sunt ordinarii. a Inferiores mutare iudicati spreuda licet ipsis. Possessio legatorum causa cessit fructibus mobilibus inquirendum. Inferiores extraordinaria, & interdictum de vsufructu de prohibendo & restituendo.

& Ad exemplū Media pertinet * citat in text.

480/C.IV.K.5-3, 641-642
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

& ſi dicat ſe non poſſe exhibere, vel non debere exhibere ita citò: dabitur ei tempus intra quod exhibeat: & cogitur per hoc interdictum. & habet locum hoc interdictum in teſtamento, & in omni alia vltima voluntate: ſiue valeat, ſiue non: ſiue ſit vltima, ſiue prior. Idem ſi dubitetur de ſtatu teſtatoris: vt quia dicatur fuiſſe filium, vel ſeruum. Item habet locum hoc interdictum ad teſtamenta filiorumfamil. qui fecerunt teſtamentum in caſtrenſibus & quaſi peculiis. Item habet locum ad teſtamentum eius qui dicitur deceſſiſſe apud hoſtes. non autem habet locum ad teſtamentum viuentis adhuc. Item habet locum ad teſtamentum deletum, ſiue in totum ſit deletum, ſiue in partem. Item & ſi plures ſunt tabulæ teſtamenti, habet locum hoc interdictum. & hoc intellige vt dicitur *ſupra l. j. in verſic. proinde, &c. in gl. quæ incipit, vel particulariter ſcripta.* Item qui tabulas teſtamenti depoſuit: poteſt hoc interdicto conueniri. Item ſi apud quem depoſitæ ſunt, quicumque ſit, etiam hic qui adeſt tamen, vel aliquis [illegible]. Item ſi apud ſeruum depoſitæ ſunt, tenetur dominus eius hoc interdicto. Tā item dicit: quid ſi teſtator tabulas quas fecit, profeſſus à Titio velit peti? dicitur quòd non habet hoc interdictū: ſed agat actio ad exhibendum: & exhibitas vindicet. quæ actio ad exhibēdum datur omnibus qui rem ſuam dicant quam petit exhiberi. Tandem dicit Titius poſſidens tabulas teſtamenti, deſiit dolo poſſidere, tenetur hoc interdicto. Poterit etiam lege Cornelia teſtamentaria accuſari, quaſi dolo teſtamentum ſuppreſſerit: nec enim per maius delictum excuſatur à minori. Sed pone quòd non amouit neque celauit tabulas: ſed eas tradidit alij, nec tenetur exhibere: non autem animo ſupprimendi tabulas: tenetur hoc interdicto: non autem lege Cornelia. Poſtea dicit: hoc interdictum exhibitorium eſt. & eſt exhibere, copiam facere tabulæ apprehendendæ & legendæ. & apud prætorem exhibentur, vt ipſe prætor iubeat teſtes venire ad recognoſcenda ſigilla. & ſi non veniant ſponte, cogat eos. & illi agant hoc interdicto, quibus eſt aliquid legatum in teſtamento prædicto. & ſi conuentus hoc interdicto non exhibeat, tenetur in quantum intereſt petentis. vnde ſi hæredi non exhibeantur, condemnabitur poſſeſſor tabularum in æſtima. heredi. Item ſi legatario non exhibeantur tabulæ teſtamenti, fit condemnatio in valentiam legati. & hoc eſt verum etiam ſi conditionale erat legatum, nec caucbit ſe reſtituturum hanc æſtima. ſi deficiat conditio legati. Sed an poſſit petere legatarius ex quo habuit æſtimationem per hoc interdictum: & certè ſi habuit ab herede, amodò non poterit petere legatum ab eodem herede. Si autem habuit æſtima. legati ab alio: bene poterit petere legatum ab herede. idem in herede ſi habuit æſtimat. hered. à Titio qui nolunt tabulas teſtamenti exhibere, etiam hereditatem ipſam poterit petere ab alio qui poſſidet eam: ſecus ſi ipſe Titius poſſideat here. Vltimò dicit, hoc interdictum & poſt annum dari, & heredi cæteriſque ſucceſſoribus competit. & h. d. cum duabus legibus ſequen. F r a n c. A c c v r.

a ¶ *Tabulas.* Sed ergo videtur quòd non pertineat hoc edictum ad ſcripturam quæ ſit hodie in teſtamento nuncupatiuo: [illegible] ſicut videtur in bonorum poſ. *ſecundum tab. vt C. de bo. poſ. ſecundum tab.* [illegible] *& edicto diui Hadriani tollen.* Vel conſtitutione quam habent *C. de edicto diui Hadria. toll. l. fina.* ſecundum H. [illegible]. Vel dic vtile datur *vt d. l. [illegible]* *& in d. l. de edicto diui Hadri. toll. l. fin.*

b ¶ *Penes.* pone [illegible] apud penitus, quod [illegible] glos. ſignificat vt *ſ. de verb. ſign. l. penes.* competit [illegible] enim hoc interdictum contra depoſitarium vt *ſ. eo. l. j. § tabulæ.* A c c v r.

* Interdictum de tabulis exhibendis quib. in quos, & quatenus detur.

Ant. Aug. lib. j. [illegible]

¶ Penes, dictio hic largius sumitur quam [illegible]

[illegible]

DE TABVLIS exhibendis.

TITVLVS V.

Sequitur interdictum exhibitorium de tabulis proferendis, quo tenetur is qui tabulas teſtamenti ſupprimit, his qui aliquid in eis adſcriptum habent, pænale interdictum, ſicut ſuperius exhibitorium cognatum, ſicut ex titu. xxix. non prohibitorium.* C v i a c.

Diuide in duas partes. Primò ponit verba edicti. Secundò iuriſconſultus exponit per quæſtiones. Secunda ibi, Si quis fortè. textus planus eſt.

L. V l p i a n v s *libro ſexageſimoctauo ad Edictum.*

PRætor ait: *Quas tabulas * Lucius Titius ad cauſam teſtamenti ſui pertinentes reliquiſſe dicetur: ſi hæ penes [b] te ſunt †, aut dolo malo tuo factum eſt vt deſinerent [c] eſſe: ita eas [d] illi exhibeas. Item ſi libellus [e], aliudve [f] quid relictum eſſe dicetur: decreto [g] comprehendam [h] æ,*

1 ¶ Si quis fortè confiteatur penes ſe eſſe teſtamentum, iubendus eſt exhibere [i]: & tempus [k] ei dandum eſt vt exhibeat, ſi non poteſt in præſentiarum [l] exhibere. Sed ſi neget ſe exhibere poſſe, vel oportere [m]: interdictum hoc competit.

2. ¶ Hoc interdictum pertinet non tantùm ad teſtamenti tabulas, verùm ad omnia quæ ad cauſam teſtamenti pertinent: vt puta & ad codicillos [n] pertinet.

3. ¶ Siue autem valet teſtamentum, ſiue non, vel quod ab initio inutiliter [o] factum eſt, ſiue ruptum [p] ſit, vel in quo alio vitio [q]: ſed etiam ſi falſum [r] eſſe dicatur, vel ab eo factum, qui teſtamenti factionem non habuerit: dicendum eſt interdictum valere.

4. ¶ Siue ſupremæ tabulæ ſint, ſiue non ſint, ſed priores [s], dicendum interdictum hoc locum habere. 5. ¶ Itaque dicendum eſt ad omnem omnino ſcripturam teſtamenti, ſiue perfectam, ſiue imperfectam [t], interdictum hoc pertinere.

6. ¶ Proinde & ſi plures tabulæ [u] ſint teſtamēti, quia ſæpius fecerat: dicendum eſt interdicto locum fore. Eſt enim quod ad cauſam teſtamēti pertineat, quidquid quoquo tempore factum exhiberi debeat.

7. ¶ Sed & ſi de ſtatu diſcepte-

c ¶ *Vt deſinerent.* Quid ſi dolo fecit ſi quo minùs à principio perueniret? Dicam ceſſare interdictū. ſic *ſ. quæ in fraud. cred. l. qui autem. in prin.* At contra *ſ. de peti. her. l. ſed & ſi lege. § perinde.* A c c v r. Pro ſolutione huius contrarij diſtingue ſecundum Bart. poſt Cy. ſic, quod aut quis eſt mihi obligatus ex contractu vel quaſi, ex quo tenetur acquirere: & tunc habent locum omnes leges quæ dicūt quod ille qui apprehendit, tenetur tanquā poſſeſſor. aut non eſt obligatus ad hoc ex contractu vel quaſi: & habent locum leges quæ dicunt eum non condemnari.

d ¶ *Ita eas.* vt apud te ſunt, nō à te corruptas.

e ¶ *Si libellus.* veluti epiſtola fideicommiſſaria.

f ¶ *Aliudve.* puta codicillus. A c c v r.

g ¶ *Decreto.* id eſt, edicto iſto.

h ¶ *Comprehendam.* i. cōprehendo. ſed quandoque ceſſat hoc interdictum: vt *ſ. eo. l. fin.* Et in tab. viſitur *ſ. eo. § ſ.* quæ ſunt contra.

æ ¶ *Decreto comprehendam.* Id eſt, interdictō non edicto, vt malè Accurſius. C v i a c.

i ¶ *Exhibere.* per [illegible] interdictū quemad. teſt. ape. vt *ſ. quemad. teſt. ape. l. ij. in fin.*

k ¶ *Et tempus.* fortè tale, vt eſt *C. de dila. l. j.* & facit *Inſti. de eſſ. reis. § ſi ad exhibendum.*

l ¶ *In præſentiarum.* id eſt, in præſenti.

m ¶ *Vel oportere.* i. ſi dicat ſe nō debere exhibere. Alterum ergo horum eſt opus vt habeat locum hoc edictum. ſ. quòd neget ſe exhibere poſſe, vel neget ſe debere. In tertio verò [n] cum poteſt, ſed nō vult, habet locum dictus titulus *quemadmo. teſta. ape. d. l. ij. § fin.* ſecundum Azo. Sed H. dixit hoc concurrere cum illo in eo caſu cùm habet & dicit ſe non debere exhibere. *arg. d. §.*

n ¶ *Codicillos.* qui non pertinent ad teſtamentum, quia & in eis eſt teſtatio mentis, vel quia non valebant quandoque niſi teſtamento confirmarentur: licet hodie ſecus vt *Inſt. de cod. § j.* A c c v r.

o ¶ *Inutiliter.* præterito filio puta.

p ¶ *Ruptum.* agnatione poſthumi.

q ¶ *Vitio.* puta irritum capitis diminutione teſtatoris: vt *Inſti. qui. mo. teſta. infir. in prin. & § alio.*

r ¶ *Sed etiam ſi falſum.* in hoc eſt contra *ſ. eo. l. ſ.* Sed hic antequam de falſo agatur: ibi iam cœperat agi. Alij, quòd ibi criminaliter agebatur: hic ciuiliter. Vel ibi aſcriptus ſibi: hic non. Primū placet. A c c v r.

s ¶ *Sed priores.* poſtquam aliæ factæ ſunt.

t ¶ *Imperfectam.* hoc eſt contra *ſ. ad l. Cor. de fal. l. ſi quis legatum.* vbi pro imperfecto dicit hoc interdictum non competere. Sol. cùm habet aliquod vitium teſtamentum, quod eſt in ſpectu, puta lituram vel falſitatem apertam, tunc non eſt exhibendum: ſed ſi vitium ſit abſconſum, vt in omnibus iſtis caſibus tunc eſt exhibendum: niſi ſtatim qui conuenitur ſit paratus probare ipſum eſſe falſum, vel ruptum, vel nullum: *arg. ſ. ad exhi. l. iij. § ſi ideò. & de Carbo. edi. l. iij. § cauſa. & ſ. vt in poſſeſ. leg. l. ſi ei à quo.* ſecundum H. hic ergo poteſt eſſe imperfectio & aperta & obſcura. 2. Alij dicunt quòd pro imperfecto [h] & falſo nec hoc interdictum, nec edictum quemad. teſta. ape. nec lex Cor. de fal. locum habet: licet aliquis ſibi in eo aſſcribat, vt in contra. Pro falſo verò & perfecto, vel pro vero & imperfecto locum habent prædicta: vt *hic, & ſup. quemad. teſt. ape. l. ij. § j.* 3. Tu dic ſecundum Azo. quòd pro imperfecto qualibet ex cauſa datur hoc interdictum, excepto pro imperfecto [i] conſignationis ſiue ſigillationis, vt ibi. pro falſo autem non negatur ibi competere hoc interdictum. apparet ergo tabulas accipi etiam abuſiuè [k] cùm propriè ſit teſtamentum perfectum & ſignatum: *vt d. l. quemadmo. teſta. ape. l. ij. § j.*

u ¶ *Plures tabulæ.* Vel particulatim ſcriptæ in diuerſis locis vel integra

a Interdictum de tabulis exhibendis redditur aduerſus eum qui dolo ab initio fecit, ne teſtamentū ad eum perueniret.

i Exhibere teſtamentū confeſſus, cogitur, non interdicto quemadmodū teſtamēta aperiantur, ſed officio iudicis.

k Interdictum de tab. exhib. vt locū habeat quæ requirantur.

l Interdicti de tabulis exhibendis, & edicti quēadmo. dum teſtamēta aperiantur differentia ad de Cuiacium in l. 2. in fin. ad exhib. & l. 2. C. eod.

n Interdictum de tabulis exhibendis an competat pro tabulis vitiatis, falſis, & imperfectis exhibendis.

o Teſtamentū vitio vel aperto vel abſconſo.

p Exceptionis, [illegible] prohibentur, [illegible]

h Teſtamentum vitiatū eſt vel quia imperfectū & falſum: falſum & perfectum verum & imperfectum.

i Teſtamentum imperfectum [illegible] ſigillationes exhibere nemo cogitur [illegible]

k Teſtamentū propriè dicitur quod perfectum & ſignatum: [illegible]

480/C.IV.K.5-3, 643-644
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-3, 645-646

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

res & æstimatio. Solar. ib. sint duæ stipulationes : & eo animo interponi, vt vtraque habeat effectum, scilicet rei, & æstimationis rei.

a ¶ Pœnæ autem nec enim est pœnale, habino falcem respecta ad actorem : vt ff. de actio. & obligat. l. in honorarijs.

Si fur.] Gaivs. Cùm quidam pupillus possideret tabulas testamenti, & eas petenti mihi exhibendi tutores eius defensuri essent apud eum pupillum, dicitur quòd tutor ex hoc dolo committit hoc interdicto ad interesse : & de suo soluat. Fr. Accvrs.

b ¶ Non pupilli. sa. b ff. quod vi aut clam. l. qui § fi. iuvenis. & l. de act. emp. l. Iulianus. §. idem Iulianus. & ff. de reg. iu. longum & C. vnde vi l. memoriæ. & ff. vti poss. l. j. § hoc edicto. & quod dic. hic.

a Interdicto de tabulis exhibendis agi potest adhuc post mortem patroni, quia interdictum vel mortis interest hæres fuerit. Cons. Paulus lib. 4 sent. tit. 7.

b Dolus non præsumitur.

De tabulis.] Cavs. Potest duos casus in quibus eo agitur hoc interdicto pro tabulis exhibendis. Primus est, vt sit in testamento scilicet Titius instituatus hæres : & nunc duo sunt Titij, quorum quilibet contendit se hæredem in solido & petit hæred. per pet. hereditatem. Modo aliquo eorum ob poscit hoc interdictum pro tabulis exhibendis. Quia hoc interdictum proponitur & fit ante aditionem hæreditatis, quia non scit hæres, an possit vti hac. Secundus casus est, vt quando aliquis petit testamentum exhiberi & obtinet legatum sibi relictum, quod ipse inter sib. adit, petat in testamento & sic ex hoc debet legatum non certet, & huic appl. curat. nam hoc casu non additur aliquis hoc interdicto : & hoc casu deponitur interim testamentum in ædem sacram, vel apud bonum virum, puta & alia exempla dare in hoc secundo casu : vt in glo. & si bene intuetur, vtrumque casum tenemur in glossa præcedenti mei. Fr. Acc.

In indice tenetur quis exhibere testamentum quidni sciat.

a Interdicto. Ne quis in loco sacro vel pari prohibito.

c ¶ Pendet. quia & hi controversia esset pro duo fuerunt Titij & in tabulis est scriptum Titius vterque nostrum per pen. heredi, in solidum. dic aliter habere iuratum, non ergo agetur amodo hoc interdicto : quia c est præparatorium, sicut & ff. o ad exhibel. & ideo ante lit. & contest. super pet. hered. debuit proponi. Acc.

d ¶ Ad probandum quæsitum. quod est fi falsum dicatur scriptum contra veritatem corpus &c, secundùm quosdam. 2. Vel d. quod est finis. fa tabulæ figuratæ. nec fuerunt duo signatores : vt l. ad l. Cor. de fal. § qui signum. 3. Vel certè, quod est fi in eo scripta hæreditas fisco. no tunc verè pertinent ad publicam quæstionem, secundum H. 4. Vel quarto secundum Azo quia in qua agit inter dicto, fibi affingit in testamento, cum causa petit sibi exhiberi tabulas : quo lege Cornel. veritum est & relictum fisco spectante. cum asseratur indigus & frustram hos quatuor modos non est certum vt in § hoc interdictum. Vel dic vt ibi.

e ¶ Itaque. quia non agi ne interd. do his duobus casibus & ille apud quem sunt, possit eis vtiutrumque, &c. ¶ Sed secundum videtur duas expeditiones secundi casus, quam non apud fiscum vt dicitur supra : vt ff. de fi. nupt. fin. Reipsa & ipse dicitur vir idoneus. V. libi non cui hereditatis quæstio : hic &c.

16. Interdictum hoc & post annum a competere constitit.

17. ¶ Sed & hereds cæteræque successoribus competit.

Ivl. Paulvs libro sexagesimonono ad Edictum.

Si sint tabulæ apud pupillum, & dolo tutoris defierint esse : in ipsum tutorem competit interdictum. æquum enim est, ipsum ex delicto suo teneri, non pupillū b.

v. Iavolenvs libro decimoctavo ex Cassio.

De tabulis proferendis inter dictum competere non oportet, si hereditatis controversiam hæres his pendet : aut si ad publicam quæstionem c pertinet. Itaque d in æde sacra interim deponendæ sunt, aut apud virum idoneum.

NE QVID IN LOCO sacro fiat.

TITVLVS VI.

Sub hoc titulo proponebatur interdictum prohibitorium & interdictum restitutorium † sine de opere restituendo, scil. ne interdict. non contrem. si quod fiat quo locus sacer deterior fiat : scil. si ædem sacram aut quid aliud ex quo dominium ad privatum redundet. l. j. § ult. eorum. 111. 8. quo ex causa licet non sanctum tamen opus, sicut ex causa testam. & rog. & vid. & manumissione agere interdictum non poterat. sed dicit hic pars respondens. & putatur tamen prohibitorium. Et cum sit quæstio dicat, *Ne quid in loco sancto fiat, tamen interpretatur etiam ad locum sanctum.* l. ij. h. t. ff. & locum re. gestum l. j. § fideicommissum. & ff. ut vi bon. possessa. si fanè fieri quæ sequuntur. & quæ ad titu. xvij. Et sunt vel vi ne publici usus causa. Cvjac.

1. Vlpianvs libro sexagesimoseptimo ad Edictum.

Ait prætor : *In loco sacro a facere, inve eum immittere quid*, vere.

1. ¶ Hæc interdictum de facto loco,

NE QVID IN LOCO SACRO FIAT.

Interposito titulo superiori ne quisquam honorum, & quorum legatorum, redit ad propositum materiam. f. ne vis fiat ei, ad prohibitoria interdicta. & primo de dignoribus est enim hoc tam de dicatio sacri. vt T. de interdictis l. ij. § j.

Ait prætor.] Cavs. Prætor prohibet ne quid fiat vel immittatur in loco sacro, vt in sacrario, vbi vasa sacra reponuntur & intelligit pro hoc ne quid in loco sacro fiat quod sit ad deteriorationem vel incommodum ut ornamenti causa bene possunt aliqua fieri. eadem dicit quòd circa fiat cultoribus ædium & locorum sacrorum debent habere qui ædes curant. incolæ curiales, qui ædes tuentur. Franc.

f ¶ Sacro. Sacra e est, qui enc & per pontifices D.o consecratur est : vt infra. de rerum divisio. §. nullius. Acc.

g ¶ Nè de sacrario. f. h vbi sacra reponuntur. vt supra de re divi. l. sacra. §. aliud notandum. Azo.

h ¶ Ædes sacræ. i. c Dro consecratæ : vt ff. eius. & fuppl. non solum hoc interdicto prosicitur, sed & domus fiscalis : intur sacra. Inst. de vsuc. §. j. & de hac dicunt quòd hoc loquatur, si quo casu, desinat vt dictum vt Inst. de iure §. ij.

In muris.] Cavs. In muris & portis civitatis Romanæ, & in aliis locis facit, vt ne aurea monumenta, prohibet aliquid fieri quod sit ad damnū vel incommodum. item & in muris & portis vetat habitare : & hoc est tymore necessi, ne habitantes causa aurea evertantur : si simulationē periculi prout po Ve a tere potest esse sicut legisti quod die vt n gl. domini mei Accur. & h d bene lea, & legu. Franc.

i ¶ Portis. civitatis Romanæ : vt Inst. de re. di. § fanctæ. & T. de re di. l. fanct.

k ¶ Muris vt in muris municipiorum : vt T. de re. dom. l. sed diui. § fi. & l. facre §. muros. Accvrs.

l ¶ Imagines. dicitum proximo : vt T. vti. l. qui. prima. vel etiam pro republicæ.

m ¶ Neque muri Pelusii. folliert permittentis, propter, &c. vt arg. T. de offic. proficil. vigil. l. j. vel dic. ne ibi possit oriri incendium.

DE LOCIS, ET ITINERibus publicis.

TITVLVS VII.

*In hoc titulo ff. veluti posteriorum iuris publici tuendi causa parta vt * confirmatur res publica collatione facta ex agris privatorum, & populare.* Cvjac.

1. Pomponivs libro trigensimo ad Sabinum.

Videri in publicum petere permittendum est id quod ad vsum omnium pertinet m : veluti vias publicas, itinera n publica : & ideo quilibet postulante, & de his in

non de sacrario † e competit.

2. ¶ Quod ait prætor, ne quid in loco sacro fiat non ad hoc pertinet, quod ornamenti causa fit sed quod deformitatis, vel incommodi.

3. ¶ Sed & cura ædium, locorumque sacrorum mandata est his qui ædes sacras b curant.

ii. Hermogenianvs libro tertio Iuris Epitomarum.

In muris, itémque portis i & aliis sanctis locis k aliquid facere, ex quo damnum aut incommodum inferatur l : non permittitur.

iii. Pavlvs libro quinto Sententiarum.

Neque muri neque portæ habitari sine permissu principis m propter fortuita incendia possunt.

f. pontifices. Gregi. nonus Nomocan. tit. 2. c. 6. fe. canti Theodorum Balsamonem.

e Sacra locus qui nec per pontifices Dro consecratus est.

b Sacrorū, locus vbi sacra reponuntur.

c Sacrum, Dro consecratum.

d Ædium, qui ædes sacras curant.

* Interdictum de loco & iis ædibus publicis ex quorum compete.

Romanæ : vt Inst. de re. di. § sanctæ. & T. de re di. l. sanct.

k ¶ Muris vt in muris municipiorum : vt T. de re. dom. l. sed diui. § fi. & l. facre §. muros. Accvrs.

l ¶ Imagines. dicitum proximo : vt T. vti. l. qui. prima. vel etiam pro republicæ.

m ¶ Neque muri Pelusii. folliert permittentis, propter, &c. vt arg. T. de offic. proficil. vigil. l. j. vel dic. ne ibi possit oriri incendium.

DE LOCIS ET ITINERIB. PUBLICIS.

Differt ab inferiori rub. vt ibi dixi.

publici.] Cavs. S. aliqui velandat viam publicam, quilibet de populo potest agere hoc interdicto, vt restituatur in publicum statum. Franc.

n ¶ Permittere. id est si aliquis claudit * viam publicam, cuilibet permittat agere interdicto : vt restituatur in publicum statum. & T. eo. § fi. l. si. & prætor ait. & facit T. de popula. a fin. l. j.

o ¶ Itinera. via f latior, iter minus dicitur : vt aqua influm. de fer. ai. § j. & § seq.

* Viam publicam. Quod in claudere hoc ait. Cuj. ob in emend. & ser. ea ratio. cur. ex. lib. quæs. ex. 40. ex. f Via & iter. in Edicto q.

2 ¶ Inter

480/C.IV.K.5-3, 647-648
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

a Vie vicinales, facta ex agris priuatorũ, an priuatæ.

b Vias vicinales greci.

c Hoc interdictum non est omnino popularc. l. ide ait 10. de præscript. Cuiac.

d Inter interdictum & restitutorium. Interdictum non dabo. C. restitutorium. & sic habetur in litera, non dabo aliàs deest non & tunc die, dabo interdictum restitutorium quoniam: vt quando opus esset factum in via publica vel in itinere publico, vt de hoc habes J. eo. l. 3. § ait prætor. Postea loquitur Vlpianus, & dicit quod hoc edictum prohibitorium est, & spectat ad publicam vtilitatem: spectat etiam ad priuatam: vt si homines qui ibi prope morantur, possint per loca publica ire libere & inde habere lumen ad domos suas & tantum iuris habet aliquis ad obtinendum istum publicum, quod si proponendo hoc interdictum: quantum aliquis ad probandum istum publicum, quod fiebat ædificando. Publica exponit verbum, publicæ: nam publicum comprehendit areas ciuitatum, & agros, & insulas, & vias publicas. hoc autem interdictum non extenditur ad ea loca quæ sunt in fisci patrimonio: & si de illis locis fisci erit quæstio, præfecti. l. procuratores Cæsaris erunt iudices. habet itaque locum hoc interdictum in locis quæ sunt in vsu publico. i. cuiusque ciuitatis. Tandem dicit, in solariis domus meæ possis velum, pura linteum vel similem panniculum, & hoc nocet in omnibus domus tuæ agere potes hoc interdicto vtili, ne hoc velum immittam. Vlcinò dicit ædificasti in loco publico, nec prohibitus es modò cùm refecte vis illud ædificium, volo prohibere ne reficias, ex hoc interdicto. dicitur quod possum. [Aduersvs.] Molem in mare deiecisti. habeo hoc interdictũ vnde contra te, si illud mihi nocet aliis non. & tamen domum in littore maris facere possis, si mihi vel alij non nocet. si autem in mari via præstari vel nauigatio, vel itinere te in flumine publico, vel in curia communi prospicere, non possum te prohibere: imò si prohibeo te de facto, teneor tibi in iudicio. [Moratvr.] Nunc exponit Vlpianus verba illa edicti quæ dicunt, quo ea re alium alicui detur. & merito præponit prætor ne datum ea loco publico alicui detur. nam & quotiens princeps permittit alicui ædificare in loco publico intelligitur permissum de eo ædificio quod non noceat priuato. vnde si ex hoc opere alijcui amittere speraz liberũ aspectũ, habet hoc interdictũ. si autem speraz amittere aquã quæ de meo fundo ad tantum ibat non iure seruitutis, nõ poteris hoc habet hoc interdictum. si aũt ædificat in publico, & nocet ædificio ꝑ ferentz in eodem lo o publico: nõ habes hoc interdictum cũm & tu illicitè ædifices. secus si licitèm quia permissu principis ædificaueras. [Si quis a Principe.] Inquirendum a principe vtrũ loco publico, para in curia communis, ædificarem. ita demum videtur nocere, si damnum videatur nocessum, & si fiat iniuria siue damno alicuius ædificũ nisi exprefsè in contrarium dictum fit in scripto. Scilicèt dicit, ædificanti in publico nemini prohibente, non cogor destruere illud opus per hoc interdictum. si tamen obstet publico vsui: in qui procurat operib. publicis, destruet id opus ex officio suo. si autem non obstat, dominatur solarium tamen dabitur de hoc ædificio ipsi ciuitati. Sed si cum vellem ædificare in publico, parabã iam me ad hoc: dicitur quod indebite officio cogor ad cauendum, vt de cætero non ædificem, nec ego, nec mei heredes. Vlcinò dicit: secus est in locis sacris, quam in locis publicis: nam veretur aliquid fieri in loco sancto & si fiat, cogitur restituere in pristinum statum. h. de religio. ad l. prætor ait. Fr.

e Seruitutem publicam, locando & alio modo facere ex edictorũ ver. & Iuuenis loco. *facere vsuf.* l. qui immittere. in fine. de seruit. vrb. præd. *dic Gloss. in l. 1. & 3. C. de edific. privatis. vide Capolam tract. de seruit. rustic. prædior. d. c. 1. n. 6.* Ea hoc erit loco Barbosa colligit, citatum, facere posse de via publica vsu-fructu, ad ædificia in ea ponenda. Hæc Imol. finem facit, principe licentiato in via publica suo ædificare, *vide Cl. l. 12. in verbo habent. inf. end.*

* quod.

f Præponit. vt J. *eod. in fin.* & facit J. *quod vi aut clam. l. vim facit. § fin. & J. de oper. pub. l. 1. § ingenuus. § fin.*

g Prætor. *In loco publico.* hæc & sequentia exponuntur J. *eo. l. 1. § publici. & sequen.*

h § *Lege.* scilicet municipali *, vel dic, scripta: & secundum hoc ponitur vt genus, sequentia vt species.

i § *Interdum satis permittentes vt J. de fin. l. quæ publicè.*

k § *Edicto.* præmittunt J. *de vsu pub. l. 1. in fin. & §.* & *l. fin. §. fin.*

l § *Decreto.* vt J. *eo. l. 1. § quæ deprimuntur. & supra de seruit. l. seruitutes. in fi. § publico. & J. de fundi. l. quæ mittitur.*

m § *Interdictum.* Puta non dabo aliàs deest non. Dicit ergo, cùm factum est in via pub. vel in itinere publico, debitur interdictum restitutorium vt J. *eod. § prætor ait. quod & sic* etiam intelligo *supra § fin. vsu. l. 8. quando. § fin.* si autem in aliis locis publicis, non habet locum interdictum restitutorium, sed prohibitorium sancitum vt J. *eo. l. 8. § quæ vsumus.* & sic vtraque littera est bona. & facit *supra. de interdict. l. 2. § publica. & de op. no. nunt. l. 1. § nunciatio. & J. de op. pub. l. 3. § ingenuus. § fin.*

n § *Hoc interdictum prohibitorium. dumtaxat.* Vel dic etiam restitutorium quandoquidem *supra proxime dictum est.*

480/C.IV.K.5-3, 649-650
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-3, 651-652

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-3, 653-654
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

permeare * * licetatin quas exitur de via consulari: & sic post illam excipit c via vel iter vel actus ad villam ducens. Has ergo quæ post consularem excipiunt in villas vel in alias colonias d ducentes, putem etiam ipsas publicas e esse.

24. ¶ Hoc interdictum tantũ ad vias rusticas f pertinet: ad urbicas verò non. harum g enim cura pertinet ad magistratus.

25. ¶ Si viæ publicæ exꝛpnus h commeatus i sit, vel via coartata, interueniunt magistratus.

26. ¶ Si quis cloacam in viam publicam immitteret k, eaque ea re minùs habilis via per eloacam fiat: tenetur eum Labeo scribit. immisisse enim eum videri l.

27. ¶ Proinde & si fossam quis in fundo suo fecerit, ve ibi aqua collecta in viam deeurrat: hoc interdicto tenebitur. immissum enim habere etiam hunc videri.

Qui patitur quod necesse habet pati, quantum ad hoc interdictum excusatur. secus est si voluntate sua aliquid contra hoc interdictum molitur, exemplum habes in textu.

28. ¶ Idem Labeo scribit, Si quis in suo m ira ædificauerit, vt aqua in via collecta * reflagret o, non teneri eum interdicto: quia non immittit aquam p, sed non recipit. Nerua autem melius scribit, vtrumque q teneri. Plane si fundus r viam publicam contingat, & ex eo aqua derluata deteriorem viam faciat, quæ tamen aqua ex vicini fundo in tuum veniat: si quidem necesse habeas eã aquam recipere, interdictum locum habebit adueſus vicinum tuum s. Si autem necesse non sit t, non teneri vicinum tuum: te tamen teneri. eum enim u videri factum † habere, qui vsum eius aquæ habeat. Idem Nerua x scribit, si tecum y interdicto agatur: nihil vltrà te facere cogendum a, quàm vt arbitrata eius qui tecum experitur, cum vicino experiaris z. Cæterùm aliuer obtemperantibus futurum vt teneatis etiam si iam bona fide cum vicino egeris, neque per te stet quo minùs arbitratu actoris cum vicino experiaris z.

29. ¶ Idem ait, si odore b soli locus c pestilentiosus fiat non esse abs re de ea re interdicto vti.

30. ¶ Hoc interdictum etiam ad ea d quæ polcuntur in via publica, itinereve publico, & deteriorem faciant viam, locum habet.

31. ¶ Deinde e ait prætor: *Quo eo vsus, idque ater deterius sit, fiat.* hoc, siue statim deterior via sit, siue postea f. ad hoc enim pertinent hæc verba, *si fiat.* Etenim quædam sunt talia, vt statim facto suo noceant: quædam talia, vt in præsentiarum g quidem nihil noceant, in futurum autem nocere debeant.

32. ¶ Deteriorem autem viam fieri sic accipiendum est, si vsus eius ad commeandum corrumpatur: hoc est, ad eundum vel agendum: vt cum plana fuerit, cliuosa fiat: vel ex molli aspera, aut angustior ex latiore, aut palustris ex sicca.

33. ¶ Scio tractatum, an permittendum sit specus h & pontem per viam publicam facere. Et plerique probant, interdicto eum teneri i, non enim oportere eum deteriorem viam facere.

34. ¶ Hoc interdictum perpetuum k & popularе l est: condemnatioque ex eo facienda est, quanti actoria m interfit.

35. ¶ Prætor ait n: *Quod in via publica itinereve publico factum immissum habes, quo ea via idue iter deterius fiat, restituas.*

36. ¶ Hoc interdictum ex eadem causa proficiscitur, ex qua & superius: & tantùm interest, quòd hoc restitutorium, illud prohibitorium est. 37. ¶ Hoc interdicto o Sed H. dcit referri ad præt. dicens quòd verba istius interdicti sunt intelligenda cùm aliquis facit directò, vel immittit in viam publicam. vnde qui facit vel immittit alio mediante, non tenetur hoc interdicto. Sed certè supra proxi. dicit contra. nisi dicas eum fecisse de directo: sed fecisset dum vult eum teneri qui immittit alio mediante. sed prima placet.

a ¶ *Si ruuum.* qui non habet necesse recipere aquam, & sic ad præsentem casum refertur. ACCVRS.

b ¶ *De odore.* h Cipone scilicet interdicti in l. scribi. ff. de aqu. legat. l. Iulianus. §. vlt. ff. de aqu. cott. l. ff. de legat. j. Vide scripta ad d. §. vlt. Cv.

c ¶ *Exposuerit.* interdicto vti possit. vt ff. si seruitus vend. l. fluctus. §. Arista. Sed nunquid libertatis reducta videtur? Respond. sic, quia ideo seruitus, qui habet obnoxium, sicus si non habeat: vt superiori casu. & ideo liberatis eo deuolo: vt ff. de pecu. l. quod debetur.

d ¶ *Exposuerit.* Quod esse non debet.

e ¶ *Idem ait si odore.* alias si quisne *solo*, & alias si *odore soli.* Et dic odore b, id est, fœtore teterr c eram priuatæ, vt quia frequ d ibi sal-furatarum.

f ¶ *Locus.* publicus. g ¶ *Ad ea.* scilicet animalia. contra eum ergo agitur qui ea ducit ibi pascendo ve pontes quitertam faciunt.

h ¶ *Deinde.* non nouã ed illum pontem: sed verbis superioris exponit.

i ¶ *Sine posse.* & ff. de pact. l. iuncta. §. fine autem.

k ¶ *In perpetuum.* id est in perpetui.

l ¶ *Popul.* hoc exponit vt supra de iniur. l. j. §. fin.

m ¶ *Tanti.* non ita recte facere possem i supra viam publicam. & sic *supra de seruit. l. fin. & j. de fluuii. l. fin.* Sed arg. contra *supra communia prædo. l. reflectitur.* sed ibi in via priuata dicit. Item facit *ff. de itinere actuque priu. l. vlt. §. penult. & de riuis. l. fin. §. fin.*

n ¶ *Hoc interdictum perpetuum.* id est perpetuum, secundùm veteres intra: vt *Inſtit. de perpe. ac. in princ. vers.* Vel dic vsque ad *centum* b annos vt *C. de fruct. fun. vrdi. l. fin.* Sed hodie vsque ad triginta annos. vt *C. de præscript. triginta annorum. l. fin.* Sed contra *infra de perpe. act. l. fin.* vbi dicitur quòd omne i populare est annale. Solu. hoc speciale fauore k publicæ vtilitatis. arg. j. eod. l. §. interdictum.

k ¶ *Et popularе sit supra de operis no. nun. l. in prouincialis. §. fin.* locus in superiori interdicto vel *supra eod. l. §. adauctus.*

l ¶ *Quanti actoria.* facit *infra quod vi aut clam. l. semper.* §. adde quod *non infra eod. l. §. hoc interdictum.* al. est *in l. prouis. ff* vacuus l.

m ¶ *Prætor.* vide aliud interdictum.

n ¶ *Hoc interdicto.* id est ista parte edicti restitutorij.

a ¶ Non

a Via vicinalis quando narrari habeat via publica, vel non habeat.

b Via rustica pro in rem constituta.

c Chaos in viã publicã quæ admodum immittatur

d Opus & delictũ, cum fieri videri quis ex opere vel delicto cõmodum fentiat. Albericus.

e Inuitus quis compelli non potest ad agendum. vt non inuitus. quod tamen facit in casibus hic not. dic tamen quod in illis casibus liberatur ab agendo, ordinãr. iuris ei qui potest cõpellere eum ad agendum. ordinar. iuris ei qui potest

f Necessitas excusat à culpa.

g Vtas profiteatur.

480/C.IV.K.5-3, 657-658

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

DE LOCO PVBLICO FRVENDO.

TITVLVS IX.

Sequitur aliud interdictum prohibitorium, ne publicum, puta qui conducunt arenas arcis, aut balneas publicas, aut portum, locus aut flagna, vel his quæ in re conductionis fiscus sibi adnexerunt vetetur quo minus ex lege locationis publico loco fruantur, cum quam & quo modo conductio fiat, & quæ sint eius conditiones, & Senatus aut principis mandata. Permissa quæ sit edicto Claudii, quod refert Dio xxxvij. nisi quæ publicum opus adiicere vel reficere. CELSVS.

1. VLPIANVS libro sexagesimo octauo ad Edictum.

RAETOR ait: Quo minus loco publico, quem is cui locandi ius fuerit, frucndum alicui locauit: ei qui eo fruendi facultatem locatus a lege locationis frui liceat, eum fieri aequum.

1. ¶ Interdictum hoc publicæ utilitatis causa propositum palam est. Tutius enim vectigalia publica, dum prohibentur quis vim facere cuiquid id fruendum conducit.

2. ¶ Sed si fraudi veniunt ad interdictum auxiendum, ipse qui conduxerit, & forma eius: magis est vt ipse conductor præferatur.

3. ¶ Ait pretor: Quo minus e lege locationis frui liceat. Meritò ait, è lege locationis. Vltra legem enim, vel contra legem nemo debet audiri qui frui defiderat.

11. PAVLVS libro quinto Sententiarum.

CONcedi solet vt imagines & statuæ, quæ ornamenta, reipublicæ sunt futuræ, in publicum ponantur.

DE VIA PVBLICA, ET si quid in ea factum esse dicatur.

TITVLVS X.

In interdictum quod? Habemus eius. vj. Ne quid fiat qua ius publicum itinere publicum deteriusve fiat, ad quem reflectum pertinet. Nihil si quid ita vias publicas fiat, huic rei edicto occurrunt vere sua possessio. nec ciuibus necesse est ex ea interdictum. l. 2. §. hoc interdictum tantum. eod. tit. quod hoc interdictum frustratorie proponit: est quasi de vna cloaca & muniere eiusdem, non de reflexu. CELSVS.

1. Ait praetor: Quo minus is qui locauit, aut cui ea lege locata est, fruatur. Ne quid fiat qua ius publicum itinere publicum deteriusve fiat. Ædificia* quæ in publico, aut in via publica fiunt, aut immittuntur, ea omnia tollere debet, aliaquin inane & laforium* prætoris impensum erit.

1. Interdictum hoc publicæ vtilitatis causa propositum est. Tutius enim vectigalia publica, dum prohibentur quis vim facere cuiquid id fruendum conducit.

2. ¶ Sed si fraudi veniunt ad interdictum auxiendum, ipse qui conduxerit, & forma eius: magis est vt ipse conductor præferatur.

3. ¶ Ait pretor: Quo minus e lege locationis frui liceat. Meritò ait, è lege locationis. Vltra legem enim, vel contra legem nemo debet audiri qui frui defiderat.

11. PAVLVS libro quinto Sententiarum.

CONcedi solet vt imagines & statuæ, quæ ornamenta, reipublicæ sunt futuræ, in publicum ponantur.

1. Ædificia quæ in publico, aut in via publica fiunt, aut immittuntur, ea omnia tollere debet. Ædificia quæ in publico fiunt, aut immittuntur, ea omnia tollere debet. Ædificia quæ in publico fiunt, aut immittuntur, ea omnia tollere debet.

DE VIA PVBLICA, ET si quid in ea factum esse dicatur.

TITVLVS X.

1. Ait praetor: Quo minus is qui locauit, aut cui ea lege locata est, fruatur. Ne quid fiat qua ius publicum itinere publicum deteriusve fiat. Ædificia quæ in publico fiunt, aut immittuntur, ea omnia tollere debet, aliaquin inane & laforium prætoris impensum erit.

1. Ædificia quæ in publico fiunt, aut immittuntur, ea omnia tollere debet, aliaquin inane & laforium prætoris impensum erit.

480/C.IV.K.5-3, 659-660
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

DE VIA PVBLIca reficienda.

Titulus ipse non ad aliud pertinet nisi quia qui eam publicè reficiat, habeatur aliquid facere sed hoc facere non est prohibitum. Dic ergo de via publica quoliter reficiatur & amittatur. Præterea hic de rebus & rusticis: sed L. 10. 2. eandem de rusticis vt in L. 2. hoc interdictum. se non superflua hic tractatus. ACCVR.

1. ¶ Studeant autem vt proprij parietes, & aliorum aliquid quæ circa domos quæ ad viam publicam ducunt, non labilia [b] sint: quatenus vt oportet emundēt domini domorum, & construant. Si autem non emundauerint, neque construxerint, mulctent eos quo ad illabilia [b] faciant. 2. ¶ Curent autem vt nullos effodiat vias, neque fubeuat, neque construat in vijs aliquid. Si autem [c] ferant quidem fuerit, ab obtinente fustigetur: si liber, demonstretur ædilibus: ædiles autem damnificent secundum legem: & quod factum est, dissoluant.

3. ¶ Construat autem vias publicas vnusquisque secundū propriam domum: & aquæ ductus purget qui sub diuo sunt, id est cælo libero: & construat ita, vt non prohibeatur vehiculum trā sire. Quicunque autem mercede habitant, si non construat dominus, ipsi construentes computent diſpendium in mercedē. 4. ¶ Studeant autem vt ante ergastoria nihil proiectum sit vel propositum: præterquam si fallo veſtimenta liceat aut rectos [d] trochos [e] exterius ponat. Ponant autem & hi vt non prohibeant vehiculum ire.

5. ¶ Non permittant autem riuari in vrbēque flereura proiicere, neque molendina, neque contia facere. *Translatum Pisis.*

DE VIA PVBLICA, & itinere publico reficiendo.

TITVLVS XI.

Hic verò titulus est de via reficienda & interdictum quod in ea proponitur prohibitorium & popolare. Ne vis fiat ei qui viam publicam vetare publicam reficere velit. Non reficiendum. Sed si quid damni detur

a ¶ *Non labilia*, non ruant.
b ¶ *Illabilia*, non ruinosa.
c ¶ *Si autem*, contra factum fuerit.
d ¶ *Trochos*, rotas, quibus vehuntur ligna, & idem in similibus.

1. ¶ Viam aperire, est ad veterem altitudinem latitudinemque restituere. Sed & purgare, refectionis portio est [f]. Purgare autem proprie dicitur, ad libramentum [g] propium redigere, sublato eo quod super eā effet. Reficit enim & qui aperit, & qui purgat, & omnes omnino qui in pristinum statum reducunt [h]. 2. ¶ Si quis in specie [h] refectionis † deteriorem viam faciat: impunè vim patietur [i] propter quod neque latiorē, neque līgiorem [k], neque altiorē, neque humiliorem viā sub nomine refectionis si qui intenderit [l], poterit facere: vel in viam terrenā glaream [m] inducendam sternere vel lapide, quæ terrena fuit vel contā lapide stratam [n] terrenam facere.

3. ¶ Interdictum hoc perpetuo dabitur, & omnibus, & in omnes: & habet condemnationem in id quod actoris interest [o].

11. IAVOLENVS *libro 11. ex Cassio.*

VIā publicā populus non videtur amittere non [p] potest [q].

12. PAVLVS *libro primo Sententiarum.*

SI in agrum vicini viam publicam quis retexerit † tantum in eū vim receptus † [r] actio dabitur, quanti eius interest cuius fundo iniuria [s] inogata est. 1. ¶ Qui vīā publicam euaruerit, ad munitionem eius solus compellitur [t].

DE FLVMINIbus & ne quid in flumine publico ripaue eius fiat, &c.

Et ne quid in flumine publico ripaue eius fiat, &c. Prohibet ne quid fiat vel immittatur in flumine publico, vel in eius ripa quo fluminis locum vbi nauis appellatur fraus illata, vel iter ripæ deterius fiat. Sermonem autem fluminis dicimus ad aquæ vsū magnitudinē, vt quasi sine eā magni, vel equitare sufficerē ibi nauis nauigantur. Tamen dicit fluminis a laxā pectine, alias tot, rem pectinē est, quod semper currit: & torrens, quod ea hyeme currit. & liter pertinet aliqua ætate siccitur, non desinit per hoc esse perenne. Quarto fluminis ad publicum, aliud privatum, publicū est quod perēne est, vt Rhenus, & Rhone Ister. & ad hæc publica hæc locum hic introd dum area adiacens. Publica ex ponit qui se ripa: & cuius ripa est quæ tenet flumen secundum naturalem cursum fluminis. & enim ripas tēpore superaccrescit aqua, & valet eleuari. pas conflictatione efficitur quod oportet

Et ne quid in flumine publico ripaue eius fiat, &c. Prohibet ne quid fiat vel immittatur in flumine publico, vel in eius ripa quo fluminis locum vbi nauis appellatur fraus illata, vel iter ripæ deterius fiat. Sermonem autem fluminis dicimus ad aquæ vsū magnitudinē, vt quasi sine eā magni, vel equitare sufficerē ibi nauis nauigantur. Tamen dicit fluminis a laxā pectine, alias tot, rem pectinē est, quod semper currit: & torrens, quod ea hyeme currit. & liter pertinet aliqua ætate siccitur, non desinit per hoc esse perenne. Quarto fluminis ad publicum, aliud privatum, publicū est quod perēne est, vt Rhenus, & Rhone Ister. & ad hæc publica hæc locum hic introd dum area adiacens. Publica ex ponit qui se ripa: & cuius ripa est quæ tenet flumen secundum naturalem cursum fluminis. & enim ripas tēpore superaccrescit aqua, & valet eleuari. pas conflictatione efficitur quod oportet

Qui ripa reficiunt, vel si qui viam publicam reficiunt in fundum suum. Ipse Agatho alibi vt qui in ripa reficienda occupat. L. 8. §. PEDIAT. 5. eadem decisio in ea reficienda. L. 3. hoc tit. CVIAC.

1. VLPIANVS *libro septuagesimo octauo ad Edictum.*

PRAETOR ait: *Quo minus illi viam publicam, itémve publicam aperire reficere liceat, dum ne ea via idve iter deterius fiat, vim fieri veto.*

a Vide Alciat. 3. parerg. cap. vlt. & quæ ibi notat.

b Glossa quid, & Perlectus ad hoc, de quo dicit ff. de fund. leg. 10. & Speculator. de Script. instr. §. nunc videndum, 3. & ibi Paris. & Cephal. & Bald. in Cap. Dudum de Sepult. & Cap. Cum Ecclesia 18. de Decim. & Bald. in Cap. Cum Ecclesia 18. de Decim. & Bald. in Cap. Cum Ecclesia 18. de Decim.

c Ædilis, ædiles, ædilium, ædilibus, ædilium, ædilibus.

d Rotam, i. rotundum.

e Trochum, i. rotundum.

f ¶ *Refectionis*, i. reficiendæ.

g ¶ *Ad libramentum*, i. ad modum. Or. vel i. ad pulchritudinem.

h ¶ *Si quis in specie*, i. veluti.

i ¶ *Patietur*, ab aliquo, etiam sua auctoritate.

k ¶ *Neque longiorem*, per circuitum vel anfractum. & facit C. de *sacrosanct. eccl.* l. *qui sub prætextu.*

l ¶ *Interdictum proponit*, A 2 o.

m ¶ *Glaream*, i. tabulam cum paruis lapillis. A CCVR.

n ¶ *Lapide stratam*, i. factam lapide manu strauerad quod est C. de *aquæ pluu. arcend.* l. fi prin. §. 1. Sed videtur hoc facere licere: vt C. de *damn. infect. Summonem in prin.* quæ est contra Scholast. ad publicam vtilitatem: vt ibi notatur.

o ¶ *Actoris interest*, hoc exponit vt Faber. de § *pen.*

p ¶ *Non potest*. Nec ergo ad sanctam Iacobum: alias multis ire non liceret: & est speciale contra regulam C. de *præscript. long. temp.* Veleth libro, quia videtur recipere huius propositionem quod in recipiendi non obliuiat tempus: vt ff. de *aqua plu. arcen.* l. fi prin. §. 1. Sed videtur hoc facere licere: vt C. de *damn. infect. Summonem in prin.* quæ est contra Scholast. ad publicam vtilitatem: vt ibi notatur.

q ¶ *Amittere*, hoc exponit vt Faber. de § *pen.*

r ¶ *Inuria*, i. damnum. hoc tamen fallit in casu quod dic vt L. *qui mulcand. furt. non l.* fi locat. §. fin.

s ¶ *Compellitur*, qui si hoc vult solemodo, vicini cogantur: vt C. de *ædiles* §. *confringant. & ne quid in loco publico fiat.* l. 3. §. vltimo.

ACCVR. ELGO.

1. ¶ Viam aperire, est ad veterem altitudinem latitudinemque restituere. Sed & purgare, refectionis portio est [f]. Purgare autem proprie dicitur, ad libramentum [g] propium redigere, sublato eo quod super eā effet. Reficit enim & qui aperit, & qui purgat, & omnes omnino qui in pristinum statum reducunt [h]. 2. ¶ Si quis in specie [h] refectionis † deteriorem viam faciat: impunè vim patietur [i] propter quod neque latiorē, neque līgiorem [k], neque altiorē, neque humiliorem viā sub nomine refectionis si qui intenderit [l], poterit facere: vel in viam terrenā glaream [m] inducendam sternere vel lapide, quæ terrena fuit vel contā lapide stratam [n] terrenam facere.

3. ¶ Interdictum hoc perpetuo dabitur, & omnibus, & in omnes: & habet condemnationem in id quod actoris interest [o].

11. IAVOLENVS *libro 11. ex Cassio.*

VIā publicā populus non videtur amittere non [p] potest [q].

12. PAVLVS *libro primo Sententiarum.*

SI in agrum vicini viam publicam quis retexerit † tantum in eū vim receptus † [r] actio dabitur, quanti eius interest cuius fundo iniuria [s] inogata est. 1. ¶ Qui vīā publicam euaruerit, ad munitionem eius solus compellitur [t].

e Rotam, i. rotundum.

f ¶ *Refectionis*, i. reficiendæ.

g ¶ *Ad libramentum*, i. ad modum. Or. vel i. ad pulchritudinem.

h ¶ *Si quis in specie*, i. veluti.

i ¶ *Patietur*, ab aliquo, etiam sua auctoritate.

k ¶ *Neque longiorem*, per circuitum vel anfractum. & facit C. de *sacrosanct. eccl.* l. *qui sub prætextu.*

l ¶ *Interdictum proponit*, A 2 o.

m ¶ *Glaream*, i. tabulam cum paruis lapillis. A CCVR.

n ¶ *Lapide stratam*, i. factam lapide manu strauerad quod est C. de *aquæ pluu. arcend.* l. fi prin. §. 1. Sed videtur hoc facere licere: vt C. de *damn. infect. Summonem in prin.* quæ est contra Scholast. ad publicam vtilitatem: vt ibi notatur.

o ¶ *Actoris interest*, hoc exponit vt Faber. de § *pen.*

p ¶ *Non potest*. Nec ergo ad sanctam Iacobum: alias multis ire non liceret: & est speciale contra regulam C. de *præscript. long. temp.* Veleth libro, quia videtur recipere huius propositionem quod in recipiendi non obliuiat tempus: vt ff. de *aqua plu. arcen.* l. fi prin. §. 1. Sed videtur hoc facere licere: vt C. de *damn. infect. Summonem in prin.* quæ est contra Scholast. ad publicam vtilitatem: vt ibi notatur.

q ¶ *Amittere*, hoc exponit vt Faber. de § *pen.*

r ¶ *Inuria*, i. damnum. hoc tamen fallit in casu quod dic vt L. *qui mulcand. furt. non l.* fi locat. §. fin.

s ¶ *Compellitur*, qui si hoc vult solemodo, vicini cogantur: vt C. de *ædiles* §. *confringant. & ne quid in loco publico fiat.* l. 3. §. vltimo.

ACCVR. ELGO.

480/C.IV.K.5-3, 661-662
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

DE FLVMINIBVS: NE quid in flumine publico ripáve eius fiat, quo peius nauigetur †.

TITVLVS XII.

Sequitur interdictum prohibitorium & restitutorium. Ne quid in flumine publico ripáve eius fiat qua deterior statio vel nauigatio fit fiat, & quod factum vel immissum erit ex restituatur. quod populare etiam ipse arbitror. Et dari quoque vellet § quod fiat in mari vel in littore quo portus, statio, vel nauigatio deterior fit fiat, & in flumine non nauigabili § quod fiat quo exercetur vel aqua cursus impeditur, non si in torrente, id † est quod flumen hiberni Horatius dixit, Alueo Curiae flumen fabiae imbribus concitatum quod aliqui siccatibus exercitii, deficiunt. Flumen enim perenne est. Perenque literari verbis quid effe vlpi. exponit. CVIAC.

1. VLPIANVS *libro sexagesimo octauo ad Edictum.*

IT praetor: *Ne quid in flumine publico ripave eius faciat, ne quid in flumine publico, neve in ripa eius immittas, qua statio deterve navigio deterius fit fiat.*

1. ¶ Flumen à ritu magnitudine differendum est, aut exilitatione circumcolentium ¶.

2. ¶ Item fluminum quædam sunt perennia, quædam torrentia. Perenne est, quod semper fluat. torrens quod interdum fluit. Si tamen aliquo tempore exaruerit quod aliquin perenne fluebat, non ideo minùs perenne est.

3. ¶ Fluminum quædam publica sunt, quædam non. Publicum flumen, esse Cassius definit, quod perenne fit. Hæc sententia Cassij (quam & Celsus probat) videtur esse probabilis.

4. ¶ Hoc interdictum ad flumina publica pertinet. Si autem flumen privatorum sit: cessabit interdictum. Nihil enim differt à cæteris locis privatis flumen privatum.

5. ¶ Ripa autem ita rectè definietur, id quod flumen continet naturalem rigorem cursus sui tenens. Cæterùm si quando vel imbribus vel mari vel qua alia ratione ad tempus excreuit, ripas non mutat. Nemo denique dixit, Nilum, qui incremento suo Ægyptum operit, ripas suas mutare, vel ampliare. Nam cum ad pristinam mensuram redierit, ripæ aluei eius municndæ sunt. Si tamen naturaliter creuerit, vt perpetuum incrementum nanctus sit vel alio flumine admixto, vel qua alia ratione: dubio procul dicendum est ripas quoque eum mutasse, quemadmodum si alueo mutato alia corpit currere.

6. ¶ Si insula in publico flumine fuerit nata, inque ea aliquid ftatmon videtur in publico fieri. Illa enim insula aut occupàtis est, si limitari agri fuerunt: aut eius cuius ripam contingit: aut si in medio alueo nata est: eorum est qui propè vtrasque ripas possident.

7. ¶ Simili modo & si flumen alueum suum reliquerit, & aliò fluere cœperit: quidquid in veteri alueo factum est, ad hoc interdictum non pertinet. non enim in flumine publico factum erit, quod est vtriusque vicini. Aut si limitanea est ager, occupantis alueus fiet: certè definit esse publicus. Ille etiam alueus quem sibi flumen fecit, etsi priuatus antè fuit, incipit tamen esse publicus: quia impossibile est vt alueus fluminis publici non sit publicus.

8. ¶ Si fossa manu facta sit, per quam fluit publicum flumen, nihilominus publica fit: & ideo si quid ibi fiat, in flumine publico factum videtur.

9. ¶ Aliter atque si flumen aliquam terram inundauerit, non alueum sibi fecerit. tunc enim non fit publicum, quod aqua operum est.

10. ¶ Item si amnis aliquid circumeat: sciendum est eius manere cuius fuit. Si quid igitur illic factum est, non est factum in publico flumine. Nec pertinet ad hoc interdictum, si quid in priuato factum sit: nec quidem si in priuato flumine fiat, nam quod fit in priuato flumine, perinde est, atque si in alio priuato loco fiat.

11. ¶ In flumine publico factum accipere debemus, quidquid in aqua fiat. Nam si quid extra factum sit, non est in flumine factum: & quod in ripa fiat, non videtur in flumine factum.

12. ¶ Non autem omne quod in flumine publico ripáve fit, coërcet prætor: sed si quid fiat quo deterior statio & nauigatio fiat. Ergo hoc interdictum ad ea tantum flumina publica pertinet, quæ sunt nauigabilia: ad cætera non pertinet. Sed Labeo scribit non esse iniquum, etiam si quid in eo flumine quod nauigabile non sit, fiat vt exarescat, vel aquæ cursus impolitur, vtile * interdictum

---

† Hoc edictum allegauerat ex plicit Cic. in orat. pro Cecinna.

* Interdictum de fluminibus vtile quando detur.

† Torrens, fluuius hiberni, & subitis imbribus concitatus.

* ad nauigij.

† Probatur fama per vicinos de vetere non Mem. Prudè ff. de de statu, manumiss., manumiss. & ff. milit. quibus. dam quærunt. vicini meminerint. C. de rei. * Quæ sint flumina publica, docet Arist. lib. meteor. c. 1. † quod quidē hortor, hoc efficiendum. * Consensum ex eis qui possidēt opus dici possit, & eum quod interdum aliquod habuit: quod facere videtur ad restitutionem. & sic figuram per aliquē cōpetit possideri ff. * Statio nauium.

† Huius loco mentio exstat in tab. Dasumiana Iocal. libr. antiquo. c. 3.

* Nauigia, à libi nauigij, id est propter nauigium.

† Vt fiat. Sic in perfectum fiat in futuro: vt *supra de quod in loco publico. l. 1. §. decimo aut prætor.*

a ¶ *Flumen à ritu.*

Hic tria * nomine aqua fluens accipitur. ACCVRS. FLOR.

b ¶ *Existimatur.* id est, opinatur. *ff. & T. de fund. infra. l. rhen. de iniuriis. §. aquam.*

a Idem.

b Opinio, proprietatem eft fpecies.

c Semper, fine. *C. de diuer. rescr. l. 1. fine. hoc.*

d ¶ *Aliquo.* id eſt aliquibus temporibus ita quod plerumque. *ff. eod. §. ripa. & inſt. ad l. Aquil. §. ne autem.*

e ¶ *Non idem iniuste.* idem ergo per contrarium eſt in torrente.

f ¶ *Publicum flumen.* id eſt dextrum. alia enim ſunt priuata g, vt Rapo & Mellumnellum. Aso. ſed via h publica dicitur, cuius ſolum eſt publicum. vt *l. ne quid in loco publico. l. 4. §. 1. eiusdem.*

g Rapo. i. f perpetuum: eſt non omni tempore fluit.

h *Id.* Eſt ripa quod continet. Ac ſic flumen eſt acceſſio naturipa decorum. *l. vltrò citrò.*

i ¶ *Naturaliter.* i. eſſentiam. Curſus ſui. i. fluminis, exercēre, &c. Vel ſic flumen dico continere, &c. & hoc ſubtilitè, citerum, &c. & ſacit *l. 3. eod. l. pen. & ff. de verb. ſign. l. lit. tus. & Inſti. de re. di. §. eſt autem. & T. eodem l. §. item fluminum. & T. de adquir. rer. domi. l. adeo §. inſula. in fin. & C. de alie. & patia. l. 9.*

k ¶ *Perpetuum.* i. naturalem, quam & ſolet tenere.

l Liber & ripa quid.

m A Aluei mutatione ripa mutatur.

n Limitari agri.

o ¶ *Capit.* facit *ff. de adquir. rer. do. Lege §. ſi limitari.* ACCVRS.

p ¶ *Si limitari.* i. certis finibus determinati, vt nulla occaſione dubitandi eorum poſſit augeri [& quod hic de inſula dicitur, idem eſt de iure alluuionis: vt *T. de adquir. re. do. Lege agris.* Jul. ait eſt in terra, mutatis agri. cetinibus aſſignati. ACCVRS.

q ¶ *Poſſident.* ad hoc *T. de adquir. re. do. Adeo. §. inſula. & Lucius ver.*

r ¶ *Fiat.* hoc eſt verè.

s ¶ *Publicum rerum.* Idem ſi pars ad nauigium ex Rheno vel aqua quæ ex Sequana trahitur, ad ciuitatem: nisi dicas quia non eſt perpetuo omne priuatum: vt *ſupra §. flumen.*

t ¶ *Si amnis facit inſtitut. de rerum di. §. inſula.*

u ¶ *Vide.* Si ex eo non nauigabili aliud nauigabile fiat: vt *infra. §. ſi in mari. §. ſupra. & l. quo minùs.* ſecundum H. vel ACO. etiam ſi non fiat illud nauigabile: ſi quia raput ad mare tunc. ¶ An aut pro

480/C.IV.K.5-3, 663-664
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

per Rhenum fiat aliud nauigabile, vt Padus] quod videtur quia si Rhenus & alia flumina imminuant, caput, restituat non ita opus ad nauigandum. ACCVRS.

a ¶ *Stationem.* ad hoc *l. de verb. signif. l portus.*

b ¶ *Locus demonstratur.* *l. stationis* verbo. ACCVRS.

c ¶ *Mansum.* sic accipiunt *C. de fab. fun. vrbi.* *l. iubemus nullum, in fi.* & sic no. duobus * notatis de nauigium.

d ¶ *Si pedestre,* quod b est iusta aquam, quo c itur quibuscunque facultas aliquod quo crabendo quod licitur *reflura* vel *pueda* vulgariter, vel de eo per quod defendatur vel itur ad aquam, siue nauiter.

e ¶ *Deterius fit.* vnde non computit locis-tredictum.

f ¶ *Reficium.* facit *l.* vltimo in fine *de aqua plu. arcen. l. fi.*

g ¶ *Aut si non,* verba exceptionis, quæ non debent diuersitate interpretari, vt hic dicens si non, &c. Acc. *Procul. fr. 36.*

h ¶ *Si non ripa tuenda.* Flor. legitur *aut inspira.* Legend. *aut spina,* &c. *Aut* ex loco vt in exceptionum omnium formulis semper negat. Elle est quod *haud.* Nam *aut* etiam simbi, *& haud,* dicet Aphoc. libr. 2. summ. *Aut* pro *haud* indicat ap. vlt. *lege* 3. *§. quæritur infra de fabr.* vbi & hoc Accurs. fiat autem *l. vtrit.* Cvi.

i ¶ *Extra quam.* Et hæc verba cæcpe. *nedi agitur si quid factum fit extra quam §.* &c. Iex autem permittit quam iniquæ infra l. *precii.* vel *si vtrilli agentis missi quia sioi lege permittente vel principe.*

k ¶ *Talis.* scias velle, abstrale. Sed contra *l. de quo ne nam l. §. ait.* *tenet. verb. quid si quis in mari.*

l ¶ *Extra quid si quid.* Sæpe sic apud Cic. cæpe primatur ex epistola, *extra quam si* in dictis his fuisse solum locus est. Cvi.

m ¶ *Fuisse* vt exemplo inter lib. de flumi. publ. inter ita aut, fiunt de mari dicta est mutatis verbis eandem cum eadem si sententia secundum Rod.

n ¶ *Superius.* facit *l. ne quid in loco pu. l. §. pretor ait, quod in.*

o ¶ *Hæc verba,* scilicet *flumen habet.* fiat habet nunc, aut nisquod dicit *l. ne quid in loco pub. l. vt. §. reflituat.*

p ¶ *Author pro vendidore.*

competere, ne vis ei fiat, quo minùs id opus quod in aluco fluminis ripáve ita factum sit, vt iter, cursus fluminis deterior sit, fiat, tolleret, demoliri, purgare, restituere viri boni arbitratu possit.

13. ¶ Stationem * dicimus à flatiendo *. Is igitur locus demonstratur b, vbicumque naues tutò stare possunt.

14. ¶ Ait prætor: *Iteriqve navigij deterius fiat.* Hoc pro nauigatione positum est. Immò nauigium solemnis dicere etiam ipsam nauem *. Iter ergo nauigio potest & sic accipi: Iter naui deterius fiat. Nauigij appellatione etiam rates continentur: quia plerumque & ratium vsus necessarius est. Si pedestre d iter impediatur, non ideo minùs iter nauigio deterius fit *.

15. ¶ Deterior statio, itemque iter nauigio fieri videtur, si vlus eius corrumpatur, vel difficilior fiat, aut minor, vel rarior, aut si in totum auferatur. Proinde si hæc deteriora fiant, veluti si ripa tuenda, vel si flumen egerit, vel si arbor ceciderit, quæ iter nauigio impedire possit, interdictum competit.

16. ¶ Labeo scribit, non esse dandam exceptionem ei qui interdicto contenitur, *Aut si non ripa tuenda a causa factum fit:* sed ita excipiendum ait: *Extra quam* i *si quid fiita factum fit, aut de lege fieri licuit.*

17. ¶ Si in mari aliquid fiat, Labeo ait competere tale k interdictum: *Ne quid in mari, inve litore, quo portus, statio, iterve nauigio deterius fiat,*

18. ¶ Sed & si in flumine publico, non tamen nauigabili, fiat: idem putat l.

19. ¶ Deinde ait prætor: *Quod in flumine publico, ripáve eius fiat* m: *siue quid in id flumen ripámve eius immissum habet, quo statio, iterve nauigio deterior sit fiat, restituat.*

20. ¶ Superius n interdictum prohibitorium est, hoc restitutorium ad eandem causam pertinens.

ratus. ¶ Quid si ductum aquam ex flumine infra, sed aliis incipe ducere supra, ita quòd me impedit an possit? vid tur quod sic, per ingressum. arg. contrà *l. vlt. §. fi. autem quis & l. ne quid in loco publ. l. §. merito.* & videtur verius. ACCVRS.

p ¶ *Non permittere* à lege, etiam si penceps permitteret, nisi dicerat, non rebellante lege illa, vel aliàs: vt *l. de aqua plu. arc. l. §. autem. l. fin. & ff. ad exhib. de hær. qua. & diff. §. de flumen.* Item ad hoc quòd princeps c & si non ex æquo æquitate in concessis fit. Facit *l. de aqua plu. arcen. l. quod principe. & quod ait. in l. fin autem. in fin.*

FLumina] CASVS. Fluminis publica quæ fluunt, & ripæ eorum sunt publicæ. ripa autem dicitur quæ continet plenissimum fluentum. & ea ipsa credit ripa, quæ nec plùs nec minùs quam vsque ad aquam. nam ripa & pascua loca sunt paulò ea quo ad vsum.

q ¶ *Pascua sunt* quo ad vsum, sed flumina r etiã quo ad proprietatem *l. de rer. diui l. nemo in fin. & l. riparum.*

r ¶ *Continet* quod & habet *l. §. ripa.*

s ¶ *Secundum. l. iuris.*

t ¶ *Publica* aliqua ergo, & hoc subiicit *cum ripa.* &c & *de ripa* ait: & *cadant.* stillicidia loca & hic cadunt, vt sint publica quæ ad vsum. ¶ Quod licit vsque ad aquam E. id est naturalem cursum aquæ: dicit vnde naturaliter conlacus fluere. Quid ergo si iuter duos riuulos currit? Et videtur vsque ad cacumen montis ex publicum, cùm fere per vrgit ad aquam. sed dic. vel. si propter arenosum aquæ, & sic in riui. Sed quid si in vet git propter multum nem aquæ, quo à fundo eis vsque ad aquã B. Quod. dicam vsque publicum vsque ad locum quo plenissimum fluvius excurrit: vt *& supra prox. & argum. infra de verbor. signific. l. limes.*

Vsum ff.] CASVS. Habeo prædia ea vtraque parte flumini, vnde facere possem supra flumen, scitur quid non possum. & hic est lex contra antiquiores enim pulcherrimã supra fluvium in aditu villa defectibi nomine Richardina, sed hæc lex non nocet, cùm

11. ¶ Iubetur autem is qui factum vel immissum habet, restituere quod habet: si modo id quod habet statione vel nauigium deseritis faciat.

12. ¶ Hæc verba, *Factum habet*, vel *immissum habet* o, ostendunt non tam teneri, qui fecit vel immisit, sed qui factum immissum habet. Denique Labeo scribit, si auctor p eius aquam deriuauerit, & hoc interdicto * si ea tu vtaris.

Hæc lex tria facit. Primò ponit dictum vsque ibi, si modò. ibi dictum sumit limitationem vsque ibi, Sed & si ibi ponit limitationis exemplum, vsque in finem. BART.

12. POMPONIVS *libro trigensimoquarto ad Sabinum.*

QVo minùs ex publico flumine ducatur aqua *, nihil impedit: nisi Imperator aut Senatus vetet: si modò ea aqua in vsu publico non erit. Sed & si aut nauigabile est, aut ea aliud nauigabile fit: non permittitur F id facere.

FLumina publica quæ fluunt, ripæque eorum publicæ sunt q.

1. ¶ Ripa ea putatur esse, quæ plenissimum flumen continet r.

2. ¶ Secundùm s ripas flaminum loca non omnia publica t sunt: cùm ripæ cedant ex quo primò à plano vergere incipit vsque ad aquam.

13. SCAEVOLA *libro 3. Responsorum.*

QVæsitum est, an is qui in vtraque ripa fluminis publici domus habeat, portum priuati iuris facere posset. Respondit, non posse u.

NE QVID IN FLVMINE publico ripáve eius fiat quo aliter aqua fluat, quàm priore æstate fluxit.

TITVLVS XIII.

Hoc quoque interdictum populare est id restitutorium quàm prohibitorium. ff. Ne quid fiat in flumine publico quo aliter aqua fluat quàm prima æstate fluxit. & quod factum erit vt restituatur semper ac eius quisquis. hoc enim imperio, parua mihi eandem interdictis quæ sunt de opere restituendo, in quam hæres, vt arbiter non succedit. CVIAC.

---

confacendo noftra riuulis fit in centrum supra vias enim publicas volumus quod die fiat solaria, & super flaminibus ponere. FRANC.

u ¶ *Non posse* idem in domibus: quod dic vt *l. ne quid in loco publico. l. §. tradatum.* ACCVRS.

NE

480/C.IV.K.5-3, 665-666
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

NE QVID IN FLVMINE PVBLICO RIPA-ve uim fiat, quo aliter ea à statu quàm, &c.

*Differt ab superiori * non. quia illud propter nauigij vtilitatem, hoc propter agrorum: vel etiam quòm nauigij prohibet in flumine fieri.*

Diuidit tituli istum in duas principales partes. In prima ponit interdictii prohibitorium: in secunda interdictum restitutorium. Secunda ibi, Deinde ait praetor. In prima subdividitur in quinque. Primò ponit verba edictii. Secundò narrationem qualemcunque per modum summarij cuiusdā. Tertiò exponit edictum. Quartò quaestiones aperit ad primum edictum. Quintò declarat eui & contra quos hoc edictum competit. Secunda ibi, hoc interdicto. tertia ibi, ait praetor. quarta ibi, si quis ex illo. quinta ibi, hoc interdictum cuiusmodi. Secunda pars principalis subdividitur in duas. Primò ponit verba edictii restitutorij. Secundò differentiam offendit inter hoc duo interdicta. Secunda ibi, hoc inter edictum.

1. VLPIANVS *libro sexagesimo octauo ad Edictum.*

IT praetor: *In flumine publico, inue ripa eius facere, aut in id flumen ripamue eius munire, quò aliter aqua fluat quam priore aestate fluxit, vetat.* ¶ Hoc interdicto prospexit praetor ne detiuationibus minùs * concessis flumina exaresçant, * vel mutatus alueus vicinis iniuriā b aliquam affeiat. 2. ¶ Pertinet autē ad flumina publica: siue nauigabilia sint, siue non sint. 3. ¶ Ait praetor: *Quo aliter aqua fluat * quàm priore aestate fluxit.* Non omnis ergo qui immisit, vel qui fecit, tenetur: sed qui faciendo vel immittendo efficit aliter quā priore aestate fluxit, aquam fluere. Quod autē ait, *aliter fluat*: non ad quantitatem d aquæ fluentis pertinet, sed ad modum * & ad rigorem cursus aquæ refe rendum est. Et generaliter dicendum est, ita demum interdicto quem teneri, si mutetur aquæ cursus per hoc quod factum est: dum vel deprellior vel artior † fiat aqua, ac per hoc rapidior sit cū incommodo accolentium. & si quid aliud vitij accolæ f ex facto eius & tenebitur hoc interdicto, & venier interesse. FRANC.

a ¶ *Minùs.* à statu à principe enim vel a senatu esset facienda. ACCVRS.

b ¶ *Iniuriam.* id * est damnum : vt *infrà de iniuriis.* l. circa princip.

qui conuenitur, sententia interdicto locus erit. 4. ¶ Si quis ex illo tecto E per apertum ducere h velit vel contrà qui antè * aperto duxit, nunc operto velit h, interdicto tenetur placuitsi modò hoc factum eius incommodum circà colentibus adferat.

5. ¶ Simili modo & si ineile i ducat, aut alio loco faciat * ", aut si alueum fluminis mutet, hoc interdicto tenebitur. 6. ¶ Sunt qui putent excipiendum hoc * interdicto, *Quod eius ripa munienda causa * non fiat*: scilicet vt si quid fiat quo aliter aqua fluat: si tamen munimendæ ripæ causa fiat, interdicto locus non sit. Sed nec hoc quibusdam placet. Neque enim ripæ cum incommodo accolentium munièdæ sunt. Hoc tamē iure vtimur k, vt praetor ex causa æstimet, an hāc exceptionem ¶ dare debeat. Plerumque enim vtilitas suadet exceptionem istam dari. 7. ¶ Sed & si l alia vtilitas verteretur eius qui quid in flumine publico fecit (pone enim grande damnum flumen ei dare solitum, prædia eius depopulari, illi forte aggeres vel quam aliā munitionem adhibuit, vt agrum suum tueretur, eāque res cessum fluminis ad aliquid * immutauit: cur ei non cōsulatur? * plerosque scio prorsus flumina auertisse, alueosque mutasse dum prædiis suis consulunt. Oportet enim in husumodi rebus vtilitatē * & tutelam facientis spectari, sine iniuria * vtique accolarum m.

8. ¶ Is autem hoc interdicto tenetur, qui aliter fecit fluere quā priore æstate fluxit. & ideireo aiūt praetorem priorem æstatem comprehendisse, quia † semper certior est naturalis cursus fluminum æstate posius quàm hyeme. Nec ad instantem * æstatem, sed ad priorē interdictum hoc referetur: quia illios æstatis fluxus indubitatior * est. Æstas ad æquinoctium autumnale refertur n: & si forte æstate

a Interdicit. hoc quod in flumine publico ab inuitibus fit. Interdicta, Ne quid in flumine publico, ab inuitibus, vi o flumine publico minùs pure liceat, differentia.

b Interdicit, Ne quid in flumine publico, ab inuitibus, vi o flumine publico minùs pure liceat, differentia.

† Aliter, dicitur quid eatenus se mutet, ab quo tantum. Bud.

* Plin. augere fluuios.

¶ alueo.

c ¶ *Aqua fluat* facit *supra de fur. ser. l. prima §. perfundere. & l. de verb. signific. l. aqua.* ACCVRS.

d ¶ *Ad quantitatem*, scilicet quòd currat minus vel plus, aut qualitas cursus mutetur, quòd vel citius, vel tardius, vel diuidatur, vel fiat, vel aliter, vel deprellior fit, ita quòd sit incommodum vicinorum.

e ¶ *Admodum.* id est qualitatem. Vel id est vt eo modo fluat vt priore æstate.

f ¶ *Accola.* alias accolæ, & alias accolentes. ACCVRS.

g ¶ *Si quis ex illo tecto.* i. coopertō: quod licebat.

h ¶ *Ducere vult.* id est qui antè ducebat per tectum coopertum, nunc vult ducere per apertum.

i ¶ *Ineile.* id est priore æstate. ACC.

k ¶ *Vtit.* scilicet ducere.

l ¶ *Incile.* locus * vbi lapis vel terra inciditur, vt aqua de flumine trahatur: vt *l. de riuis. l. 3. §. incile.*

m ¶ *Facier.* quā facere scilicet incile.

n ¶ *Excipiendum hoc.* id est excipiendus rescriptum hoc, hoc scilicet modo, &c. quòd dictum, breue rescriptum est, ne ripæ munitæ ac tutæ fluorem.

o ¶ *Mutanda causa.* secundum quam scilicet opinionem. ACCVRSIVS.

p ¶ *Rumor.* species prædictæ scientiæ.

q ¶ *Exceptionem dare.* contra *supra* eod. *l. 1. §. Labeo.* Solu. b. cum damnum nauigij hic minimo non esset vtile aquarum.

r ¶ *Sed & §.* & ita dicendum, &c. Aio vel melius non solùm mutare cursū eius ripæ, sed, &c. & late *Cod. de pact. l. 3. & instit. eod. §. 1. & 2. in textu.* ACCVRS.

† Tempus mutationis non est vtile aquarum per inferri aquarum.

¶ *Ad* aliquid, id est aliquantulum.

s ¶ *Consulatur.* q. d. bene consulitur.

t ¶ *Pulsetur.* mss. mari. ACCVRS.

u ¶ *Sine iniuria.* maximè si quod est * *Cod. de prox. sacr. scr. l. 3. & supra ne quid in loco publ. l. 6. §. 3. & quis quod versic. adueniet. & §. si quis à principio. & supra de aqua pluu. arc. & fin. & supra de aqua. edict. l. quæ sit fugitiuus §. apud. & supra de seruit. rust. præd. l. Imperatores.*

x ¶ *Accolarum.* alias accolentium.

y ¶ *Nec ad inflationem* id est præfocationem.

z ¶ *Indubitatior est.* alias *indubitabilis*, & alias *indubitatior.*

a ¶ *Differt.* vt scilicet tunc si diuersitas incipit * in æquinoctio vernali, & hoc largè accepto vocabulo & sic continetur sex menses: vt *l. de aqua quoti. & æst. l. 3. §. æstatem.* Sed si alii communem vsum, cū in

d Primum interdictum alterum secundo posterius, fluminis munitiū lucri.

* Alia lectio ita legi tamen debet, modum vetus inuitis, sequi modo mutare aestatis cursum.

480/C.IV.K.5-3, 667-668
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

cùm in quatuor * partes diuidatur annus, secundum computum, scilicet hyemem, ver, æstatem, & autumnum: & quælibet pars habet tres menses: & est æquinoctium ᵇ autumnale in nocte sancti Matthiæ: & sic decimo die exeunte Septembri: sed vernale decimo die exeunte Martio: & per consequens potest scire qualiter etiam quæuis tempora diuidantur, accepto alterutro istorum prædictorum. & dicitur æquinoctium, quia dies & noctes coæquantur: quod bis in anno contingit, scilicet in autumno & vere: ut ff. *de aquæ quotid. & æstiu.* l. §. *æstiuum*. ACCVR.

a ¶ *Interdictum.* i. de eo quod de hac æstate fuit factũ, interdicitur adeo quòd ſi in fine æſtatis agō, inſpicietur qualites cucunq; anni in principio præcedentis æſtatis: & ſic ſunt per vnũ anniſcta retro. Si autem in fine hyemis agō, inſpicietur etiam principium primi veris æſtatis, non dico quia ſi fuerit in principio fiatis, non poſſit, & ſic ferè ad duos annos retro inſpiciuntur hic fabricit, & §. *de aquæ quot. & æſtiu.* §. *præterea*. ACCVR.

b ¶ *Non proxima.* cum enim prior ſit inſpicienda, vt verbis edicti dicitur: prius autem eſt propriè quod aliquid habet poſt ſe, ſed proxima ᶜ æſtas nullam habet poſt ſe: ergo proximè inſpiciuntur *d.* §. *priorum. ergo. eorum cauſa beſt de legi. agena. ſanct.* §. *ſi pater. & infra de verbor. ſignif. l. in vulgari. & l. proximæ. & l. proximi.*

c ¶ *Hoc interdictum.* Cprohibitorium. quod eſt l. *ne in prior.*

d ¶ *Id agit.* aliàs qui id agat: faciendo ſcilicet, vel imminendo.

e ¶ *Et ne heredes.* licet conſtituit cum defuncto, vel vt præſtet patientiam reſtituendi, vel vt reſtituatur. ¶ Sed quomodo reſtituitur quod nec ᵉ eſt factum: eſt enim hoc prohibitorium l. §. *hoc interdictum* dic ergo in heredes non quia in heredes, ſed quia poſſeſſores. hoc autem dico ne obſit l. *de popu. act l. ſin.* vbi dicitur populares ᶠ actionem non dari in heredes hoc autem eſt populare vt l. *penul.* §.

f ¶ *Deinde.* hoc eſt ſecundum edictum: & eſt reſtitutorium ſuperius prohibitorium vt l. *prætor.* §.

g ¶ *Superius.* de quo dictum l. *ne in loc. infra ad §. deinde.*

h ¶ *Interdictum.* Cprohibitorium.

i ¶ *Corrobatur.* i. deſtruetur hoc interdicto ſecundo. ¶ Sed quid ſi primum non fuit motum: an ſecundum habeat locum? Innuit hîc quod non. Sed die contra: vt *ſupra de aqu. quot. mon.* l. §. §. ACCVR.

k ¶ *Habeas.* Sed qualiter fiet condemnatio hoc caſu? Reſp. pro intereſſe agentis & turabitur ſi in litem: vt *ar. l. quod vi aut clam. ſi tempus. & ex hoc interdicto.* Vel die vt nos. l. *ne quid in loc. publ. l.* §. *pr.* ¶ Item an ſit popularis? Reſpon. ſic, ſicut & ſuperius: vt l. §. *hoc interdictum etiam.* ACCVR.

cuius ex populo competit: ſed non aduerſus omnes, verùm aduerſus eum qui id egit d * vt aliter aqua fluerer, cum ius non haberet.

10. ¶ Hoc interdictum & in heredes ᵍ competit.

11. ¶ Deinde ʰ ait prætor: *Quod in flumine publico ripaue eius facta ſunt quid in flumẽ ripamue eius inuiſſum habes: ſi ab id aliter aqua fluit atque vti prius eſſet fluxit, reſtituas.*

12. ¶ Hoc interdictum reſtitutorium proponitur. ſuperius ⁱ enim prohibitorium eſt: & pertinet ad ea quæ nondum facta ſunt. Si quid igitur iam factum eſt, per hoc interdictum ᵏ reſtituetur. ſi quid ne fiat, proſpicitur: ſuperiore interdicto erit vtendum, & ſi quid poſt interdictum redditum fuerit factum, coercebitur ˡ.

13. ¶ In hoc interdicto reſtitutorio non eſt iniquum (vt Labeo ait) venire etiam quod dolo factum eſt quo minus haberes ᵐ.

d Proxima dicitur proprie quæ immediatè, ſeu nullo medio interuallo ſe ſequitur.

e Reſtituti ex populi quod ad eſt factum. * Mallem in mari, ex ſupra ſcripta quæſtione Latet.

f Actio popularis eorum de quo in hereditate.

g Interdictum interim aliorum eſt quo dicitur hîc.

VT IN FLVMINE PVBLICO NAVIGARE LICEAT.

Differt à ſuperioribus vt in ſuis ſupra in præcedẽ.

VT IN FLVMINE PVblico nauigare liceat.

TITVLVS XIIII.

Hoc verb interdictum eſt populare, ſed prohibitorium, non reſtitutorium. Nec vos hoc ei qui nauigat in flumine, lacu, ſtagno publico, vel qui in flumine publico piſcatur, vel qui inde ea vti oportet vtatur ripaue flumina quod exemp. e titulo 8. & 12. producere quo etiam ad eum qui in mari vel in litore nauigare, piſcari aut adiſcere prohibetur. Item enim genium cuilibet in mari & in litore adiſcere licet, dum ne nauigationem, portum aut ſtationem deteriorem faciat, non in flumine publico ripaue eius. *& quid ſimiliter interdictum*

Ratio aut.] CASVS. Ponitur edictum quo veritas fieri vim volenti ducere nauem ſuã nauem per flumen. Item vim hoc prohibet volenti onerare & exonerare nauem in ripa fluminis. Item prohibet vim fieri volenti nauigare per lacum, per ſtagnum & per ſtagnum publicum, & qui

non † *dari ei qui in mari piſcari aut nauigare prohibetur, ſerſitium accipere non mali de deruta incertitate, non etiam de certo. idem ſi in mari vel litore adiſcare prohibetur.* CVIAC.

1. VLPIANVS *libro ſexagenſimoſeptimo ad Edictum.*

PRætor ait: *Quo minus illi in flumine publico nauem, ratem agere: quoue minus, per ripam onerare, exonerare liceat, vim fieri veto. Item vt per lacum, ſtagnum publicum nauigare liceat interdicam* ¹.

1. ¶ Hoc interdicto proſpicitur ne quis in flumine publico nauigare prohibeatur. Sicuti enim ei qui via publica vti prohibeatur, interdictum ſuprà propoſitum eſt ⁿ: ita hoc quoque proponendũ prætor putauit. 2. ¶ Si priuata ſunt ſuprà ripa ᵒ, interdictum ceſſat. 3. ¶ Lacus ᵖ eſt, quod perpetuam habet aquam.

4. ¶ Stagnum eſt, quod temporalem continet aquam ibidem ſtagnantẽ, quæ quidem aqua plerumque hyeme cogitur ᵍ.

5. ¶ Foſſa eſt receptaculum aquæ, manu facta ʳ. 6. ¶ Poſſunt autem etiam hæc eſſe publica † ˢ. 7. ¶ Publicano planè qui lacum vel ſtagnum conduxit, ſi piſcari prohibeatur, ville interdictum ᵗ competere Sabinus conſentit, & ita Labeo. Ergo & ſi à municipibus conductum habeat, æquiſſimum erit ob veſtigalis fauorem interdicto eũ tueri ᵘ. 8. ¶ Si quis velit interdictum tale mouere, vt locus ˣ deputetur pecuniæ appellendi gratia: non debet audiri. & ita Mela ſcribit. Idem aic, tale interdictum cõpetere, ne cui vis fiat quo minùs pecus ad flumẽ publicũ ripáue fluminis publici appellatur ʸ.

c ¶ *Publica. ad quod eſt infra de cond. furt. Liuius.* §.

d ¶ *Interdictum* non hoc, ſed ſuperius. *l. de loco publ. ſup. l. i. in prin.* Vel die hoc & illud ſimul concurrere hoc caſu. & facit *l. de inter. Liuianorum.* §. *conducti.*

e ¶ *Tum.* aliàs tunc, & tunc cum, ſcilicet conductorem aliàs teneri, & tutè eum qui prohibeat conductorem vti. ACCVR.

n ¶ *Locus.* ripa fluminis.

DE RIPA MVNIENDA.

Scilicet publici fluminis.

Ratio aut.] CASVS. Primo ponitur edictum, quo eſt cautum ne vis fiat volenti facere opus in ripa, agere vel circa ripam eſt, tuendi: dum ne ob id nauigatio interior fiat, dum tamen caueat vel ſaltem de damno indicto ſi quid inde ortum ſit, caueto vel ſatisfaciat. Poſtea loquitur Vlpia. & dicit & valde eſt vtile refacere ſuprà. & aliàs eſt interdictũ propoſitũ circa vias publicas reficiendas. *l. de viis publ. l. i.* & bene dixit prætor, *ſi ne ob id nauigatio deterior fiat.* nã ſecus eſſet ſi fieret deterior. is ergo qui vult facere ripã fluminis, debet cauere vel ſatisfiare ſecundũ qualitatẽ poſſeſſionis

† Interdictum & quod detur ei qui in mari piſcari, nauigare vel adiſcare prohibetur.

† Sic concilia. & ſuppeditata eſt vel ſignia bullis, aurea conſuetudine. Anno. *Aug. lib. 1. ep.* * Interdictum vt in flumine publico nauigare liceat. vide etiam vtrum mari nauigare liceat.

ſ Appetitur. Vide in hanc vocem Aggium Vbicum in de enumeratis, & ius. de ſi. luminibus.

480/C.IV.K.5-3, 669-670
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

DE RIPA MVNIENDA.

TITVLVS XV.

Et hoc quoque interdictum, Ne vis fiat cuenti, restituendi, muniendi ripam fluminis agrumve qui circa ripam est, prohibendorum est, non restituendorum. ex hoc enim causa etiam in flumine publico ripave eius adiacente licet nec adiacens cuiusquam municipio esset. CVIAC.

VLPIANVS *libro septuagesimo octauo ad Edictum.*

PRaetor ait: *Quo minus illi in flumine publico ripaue eius ripam, aggeris qui circa ripam est faciendi causa liceat, dum ne ob id nauigatio deterior fiat: si ubi damni infecti in annos decem a viri boni arbitratu vel cauetur b vel satisfactum est, aut per illum non fiat quo minus viri boni arbitratu cauetur vel satisfiatur, quam fieri uere.*

1. ¶ Ripas fluminum publicorum reficere, munire, vtilissimum est. Sicuti igitur de via publica reficienda interdictum propositum c est, ita etiam de ripa fluminis munienda proponendum fuit.

2. ¶ Meritò adiicit, *dum ne ob id nauigatio deterior fiat.* Illa enim sola refectio toleranda est, quae nauigio non est impedimento.

3. ¶ Is autem qui ripam vult munire, de damno futuro debet, vel cauere vel satisdare secundum qualitatem d personae. & hoc interdicto expectissimum est, vt damni infecti in annos decem viri boni arbitratu vel cauetur, vel satisfiat. 4. ¶ Dabitur autem factis vicinis ipsis & his qui trans flumen possidebunt.

5. ¶ Etenim cauendum fuit, vt eis ante opus factum caueretur. Nam post opus factum persequendi hoc interdicto nulla facultas e superest, etiam si quid damni postea datum f fuerit. sed lege Aquilia g expectendum est.

6. ¶ Illud notandum est, quòd ripae lacus, fossae, stagni munienda † nihil praetor hic cauit: sed idem erit obseruandum quod in ripa fluminis munienda.

DE VI, ET DE VI ARMATA.

TITVLVS XVI.

In hoc titulo proponuntur duo interdicta restitutoria. Et secundum est interdictio restitutoria † duos duplicitur, vel quòd restituendum sit ante possessionem, vt hoc titu. 2. & 3. supra, vel quòd restituendum opus vel aliud quodcunque faciendum est, vt cod. 4. c.8. l. 13. §. 10. 13. 24. *Et qua restituendi † possessionem ea vel ejus comparata ad possessionem adipiscendam quam nacti sunt non sumus,* vt cod. 2. & 3. & 13. *vel ad possessionem amissam recuperandam quae his duo † interdicta de vi qua hic titulus habet. Primo est de vi extraordinaria. Postremo de vi hominibus coactis armatisue. Illud datur sub exceptione ſi in qui interdicit eo tempore deiectus est quo vim fieri fas erat, vel qui vtrum aut vtrumuis quasi possideret, hoc sine exceptione. Illud in quo ab eo qui deiecit nec vi nec clam nec precario possidebat, hoc etiam in quo ab eo hoc vitiosum possidebat, illud intra annum, hoc vero perpetuo. ne pretorea illa potestas & parentibus parcimus, nam glo. Ciceronis autem eam de re publica quam de re familiari.* l. antigraphum. 8. pacta. de pac. *Et hoc secundo est interdictis * de Clandestina possessione.* l. 7. §. Iulianus. com. interd. CVIAC.

DE VI ET VI ARMATA.

Primum in genere, secundum in specie, vt est idem quod vnde vi. de ceteroqui. Dictum est V. de interdictis ad qui pertinet quo loco, & quando leg. nunc recuperanda. Vel dicit de prohibitoriis nunc de restitutoriis. vt Instit. de interdict. §. 1.

¶ Legend. Vnde vi & de vi armata Quod aperte indicat l. 1. §. fin. S. de interd. Alit enim: *interdicta proponuntur sub Rubrica vnde vi non dicit, de qua* CVIAC.

Ait Praetor etc.] CAIVS. Potuit edictum, cuius sensus est: Si deiecisti aliquem de loco quem possidebat, vel familia tua deiecit, datur ei interdictum conetur ad recuperandam poss. Item ad omne id quod ibi per hoc amisit licet ad te non peruenit, datur ei ipso edictum hoc contra te intra annum: de eo autem quod venit ad te, datur ei hoc interdictum perpetuo. Postea loquitur Vlpi. & dicit: hoc interdictum datur deiecto: & valde est aequum subuenire deiecto. & per hoc interdictum restituitur possessio deiecto. & vir non solum prohibetur hoc edicto, sed etiam legibus Iulia publicorum & priuatorum: ACCVRS.

¶ 2a.

480/C.IV.K.5-3, 671-672

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

1. VLPIANVS *libro septuagesimo nono ad Edictum.*

RAtor ait: *Vtde tu illum ex dejecisti, aut familia tua dejecit: de eo, quæque ille tunc ibi habuit, tantummodo intra annum, post annum de eo quod ad eum qui dejecit pervenerit, judicium dabo.* 1. ¶ Hoc interdictum proponitur ei qui vi dejectus est. etenim fuit æquissimum, vi dejecto subvenire: propter quod ad recuperanda ea possessionem interdictum hoc proponitur. 2. ¶ Ne quid autem per vim admittatur, etiam legibus Iuliis prospicitur publicorum & priuatorum, necnon & constitutionibus principum.

Hoc interdictum non habet locum pro violentia compulsiua, sed expulsiua. BART.

3. ¶ Hoc interdictum non ad omnem vim pertinet, verùm ad eos qui de possessione † deiiciuntur. Ad solam autem atrocem vim pertinet hoc interdictum: & ad eos tantùm qui de solo deiiciuntur: vtputa de fundo, siue ædificio: ad alium autem non pertinet. Et si quis de area dejectus sit, sine dubio interdicto locus est. 4. ¶ Et generaliter ad omnes hoc pertinet interdictum, qui de re solo cohærenti deiiciuntur. Qualisqualis enim fuerit locus vnde quis vi dejectus est: interdicto locus erit. 5. ¶ Proinde & si superficiaria [m] insula fuerit qua quis dejectus est, apparet interdicto fore locum. 6. ¶ Illud vtique in dubium non venit, interdictum hoc ad res mobiles non pertinere [n]. nam ex causa furti, vel vi bonorum raptorum actio competit. potest & ad exhibendū agi [o]. Planè si quæ res sint in fundo vel in ædibus, vnde quis dejectus est: etiam earum nomine interdictum competere non est ambigendum [p]. 7. ¶ Si quis de naue vi dejectus [q] est, huic [r] interdicto locus non est: argumento eius qui de vehiculo detractus est, quem nemo dixit interdicto hoc vti posse. 8. ¶ Planè si quis de ligneis ædibus dejectus fuerit, nemo ambigit interdicto locum fore: quia qualequale [s] sit quod solo cohæret [t], inde qui vi dejectus est, habet interdictum.

Quicunque possessione quia rem soli detinerat, si dejiciatur, habet locum hoc interdictum. b. d.

9. ¶ Dejicitur is qui possidet, siue ciuiliter [u] siue naturaliter possideat. nam & naturalis [x] possessio ad hoc interdictum pertinet. 10. ¶ Denique & si mariti [y] vxori donauit, eāque dejecta sit, poterit interdicto vti [z] non tamen si colonus [a].

Commodum est non medium, singulas res singulis verbis aut propositionibus exprimere. b. d.

11. ¶ Ait prætor: *Dejecisti, aut familia dejecit.* Meritò familiæ mētio habita. Nam cùm *dejecisti* verbum refertur ad personam eius qui dejecit, nec pertinet ad eum cuius familia dejecit: (nec enim ego videor dejecisse, si familia mea [b] dejecerit) consequens fuit addere, *aut familia tua dejecit.*

Hoc interdicto tenetur mandans sicut mandatarius: vno tamen satisfaciente alter liberatur, & potest cum vtroque agi. b. d.

12. ¶ Dejecisse autem etiam is videtur, qui mandauit vel iussit [c] vt aliquis dejiceretur. Parui enim refert [d] vi, an verò per alium. Quare & si familia mea ex voluntate mea dejecerit: ego videor [e] dejecisse.

13. ¶ Quotiens verus [f] pro-

---

a ¶ Ita qui consentiris. & confiteor, dabo iudicium, scilicet de ea possessione restituenda vnde vi, &c.

b ¶ Familia, non tua voluerunt. aliàs ea videtis dejecisse: vt ff. *de prætor. stipul. merito & l. seq.* & sic fruitā ponetes hīc de famil.

c ¶ *De eo.* repete, dabo iudicium de eo restit. &c.

d ¶ *Ita.* i. in ipsa possessione, mobilia puta, vel se mouentia. & hoc secundariō, non principaliter: vt ff. *d. l.*

e ¶ *Annum.* vsitatē: vt ff. *d. l. annum. & ad idem C. eo. l. fi. & de exceptiō. Libert.* & adde, non distinctō pertinere ita ad te, vel non: propter id quod subiicit, *post annum*, &c. aliàs condistinctiō [g] per *l. fi. quæ in tantum. Cod. vnde vi.* perpetua est: vt ff. *de perpet. actiō. in prin.* & fac. *l. de interdict. Leo quib. & l. annonam. dist. l. consuluit distinguendo. §. Iulianus.* ACCVR.

f ¶ *Ad eum.* i. ad te qui dejecisti. & est apostrophe [h] ad est. mutatio personarū. sic C. *de transact. l. fi. prefinito.*

g ¶ *Ad recuperandam.* Est enim spoliatus [i] restitutionem & actionem hanc sine in rem actione, vt in spoliatus restituendus est, vt ff. *de spoli. l. vnde vi. & per ibi. in locis vbi de hac re.* Autorem tamen ipsum spoliatum vtilis actio habet. vt ff. *eod. l. vnde vi. & ff. de publi. in prin.* quamvis prima est vt Institut. *de publ. iud. §. item lex.* & facit *huius. de interdict. §. recuperanda. & §. sed ea constitutionis. versi. qui autem.*

h ¶ *Constitutionibus principum.* quæ sunt C. *eod. vnde vi. l. si quis in tantum.* & in alijs titulis. & C. *finium reg. l. fi. confessorio.* & C. *quod metus causa. Lector.* Sed hæc, *potest*, locum habet quando non est facta vis, sed sua auctoritate aliena rem tenere apprehendere, etsi claim. Sed hoc interdictum quando vis est facta cū armis, vel sine armis, dolo malo. Sed [k] *si vero in tantum*, etiam hoc dolorum detur contra eum qui credidit sibi licere vt *huius. de bon. rap. §. fi.* hoc in immobili tñm vt ff. *d. tit. & §. illud.* illa etiā mobiliaque *huius. de bon. rap. §. pen.* & sic quādoq; concurrit hæc cum illa: & potes addere modos quibus violentia purgatur vt non, *super l. illa. C. unde vi. in fin. huius. §. fi. C.*

a ¶ *Vel quod.* Hoc non & conjunctiuū. præcipuum. Non est putandum ea verba, *nec non constitutionibus principum*, pertinere ad constitut. *legis si quis in tantum l. mercatores. Item cum similib. C. unde vi.* vt putat Accursius. Quæ constitutiones sunt nouissimorum Imppp. sed referenda sunt ea verba ad eas constitutiones quæ fuere in *l. 1. in pen. ff. de vi priuata. l. 1. est ex constitutione divi Pij. lex vero pen. est hoc. §. fi. ... ex quæ ea verba, nec non constitutio principum non sunt Tribonian.* CYNAC.

k ¶ *Discutitur.* vi expellitur, non compellitur vt ff. *de verborum.*

l ¶ *Atrocem.* i. quæ dolo fit, cum armis, vel sine armis. id. Vel atrox dicitur [l] quæ fit contra bonos mores: nullo intercedente conscientiæ patientia: vt *d. l. fi. rerum.*

m ¶ *Superficiaria.* idem ea fructuario & vsuario: vt *infra eod. l. vi. vnde vi. & §. seq.*

n ¶ *Non pertinere.* scilicet principaliter.

o ¶ *Agi.* quod non est in immobilibus quia se exhibere vt *C. quando & quatenus. §. hinc vbi.*

p ¶ *Ambigendum.* aliàs *ambigendum*: aliàs *ambiguum.* & hoc secundum Io. vt hīc patet, & *l. ex prædo. in pen. & ff. de fur. cerua. l. si quis. §. fi. & l. seq.*

q ¶ *Deiectus.* aliàs *detractus* aliàs *derelictus.*

r ¶ *Quadrupede.* aliàs vt pl. *quadrupede.* aliàs *quasi, quadrupes.*

s ¶ *Cohæret.* vt ei cedat: vt ff. *de adquir. re. de. modo. §. cum in fun.* aliàs *secutus ea re. l. Titius.* ¶ Sed quid [1] *de arboribus.* A C C V R.

t ¶ *Cuilibet.* dicit Iustinianus. [2] *naturaliter*, i. intuitu [3] *pro quo* est quod subiicit *de vsucapt.* vt ff. *l. 1. §. qui vi. &* sic etiam exponebat quod subiicit *naturaliter*, id est, insulta pro suo, id est, ciuili sine iusta. 2. Alij dicunt, vt H. *ciuiliter.* id est, animo: *naturaliter*, id est, corpore & animo, vt quia insidelibus. pro quibus ff. *eod. §. interdictum autem. & §. sine autem.* Vel die *ciuiliter*, id est, animo & corpore. vel animo solo. *Naturaliter*: vt in fructuario vt ff. *de adquir. poss. l. naturaliter. & l. eod. l. §. vnde vi.* & his citā duobus modis expone quod sequitur, *nā & naturaliter &c.*

u ¶ *Et naturalis.* Placet. exponit, *naturalis, & pro suo*: adiecta copula. & secundum hoc opp. de fructuario qui non possidet pro suo, & tamen hoc interdictum habet: vt ff. *l. 1. §. vnde vi.* Sed resp. imò pro suo, scilicet iure quod habet. Tu expone vt prædixi. Alij non habent, *pro suo.*

x ¶ *Interdicto vti* possitis contra ius ciuile possidere.

y ¶ *Si colonus.* C. dicitur, potest [4] interdicto vti: quia non possidet [5], nisi prius interuertat possessionem: vt in contrario, ff. *eod. l. colonus. & l. cibum. fundum.* Sed [6] vxor non fit in mariti domum possidet: vt ff. *de adquir. poss. l. 3. §. vn. licet.* Et *arg. cont. l. de dan. cauer* vt ff. *vnde l. §. nā qui in prin.* sed ibi solu. ¶ Sed an locatori competit qui tamen ciuiliter possidet, secundùm quosdam?

z ¶ *Si famil. mea.* me ignorāte vel inuito. & sic no. non fuisse potestē verbō nīsi necessariō vn edicitur & ff. *quod me. con. l. 1. in fi.*

a ¶ *Vel ipse.* vel rarum habuit: vt ff. *l. si. §. pen. §.*

b ¶ *Referre.* quo ad edictum: vt *hic*, & ff. *l. 1. §. item §. cùm pecuarius.* aliàs autem quandoque [7] refertur arg. contra ff. *de fal. l. fugitiuus. & C. de bon. lib. l. §. in aliena lib. 2. & ff. de iure do. l. si mulier. §. 1. ex asse. & ff. de adqui. hær.* Paulus resp. per procu. [8] quæ sunt negot. contra. & facit ad §. hanc & sequentem. ff. *de do. inter vx. & vxor. l. 5. §. fed & dubitarem. & de reqsid. l. §. fin. & de vsufr. l. §. qui vsumfr. solutum. §. 1. & de inoff. testam. quod. §. fructu & ff. de ex per quæ fac. ord. l. 1. §. 1. & ff. de reg. iur. l. in damnato. & l. hoc iure. §. §. & ff. quod cuiusque vniuers. §. Lucius. §.*).

c ¶ *Videtur.* quadam interpretatione [9].

d ¶ *Quantum verus.* ad [10] hoc specialiter confitemur. nam [11] generali [12] mandato non videtur mandati illicitum: vt ff. *de mandat. indeb. l. si procurator. §. quod si indebitum.* aliàs aliter accipitur, vetus vt ff. *de fabul. vetus. in prin.*

---

d Interdictum de vi nō competit heredi colonum deducto, nisi colonus possessionem interuertit.

e Possidere colonus dicitur possessionem tenuerit possessionem domini.

f Possidere vxor res filii domitas à marito atque ita easdem deinde ex ea re ut credita dum de vi ordinem marito. § Si male. Nā locator possidere videtur & remedium: colonus, ut hic modo. vide Bartol. & alios hoc loc.

g Nisi fuerit causam rēditis inferendi.

h Ita videtur ne facta alicui ea quando. vide Bartol. & alios.

i Per fi. & per alium facere, quando. non paris.

k Alias incipit, per procurat. vt Fabi facit vide Gl. l. 1. fin. qui in fraudem creditorum.

l Præterea versus quia dicitur.

m Procurator speciali decisione, mandato consumitur potest generali decidi in non potest.

n Mādato generali illicitū non continetur.

480/C.IV.K.5-3, 673-674
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-3, 675-676

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-3, 677-678

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

quid damni senserit ob hoc quòd deiectus est, recuperare debet. Prisstina enim causa restitui debet, quam habituras erat si non fuisset deiectus.

Non liberatur violentus deiector restituere fundo; nisi & restimanitur alia ablata de ipso fundo. Et potest agi ad exhibendum pro rebus mobilibus, si vult ipse deiectus, vel is ad quem res pertinent. BART.

32. ¶ Si fundus à quo vi expulsus sim, mihi restitutus esset: cæteræ verò res quæ vi ablatæ sunt, non restituuntur: hic dicendum est interdictum nihilo minùs teneri quia verum est, vi esse deiectum. Planè si quis velit de possessione quidem rei soli per hoc interdictum experiri [c], de rebus verò mobilibus ad exhibendum actionem posse: hoc suo arbitrio habere. & ita Iulianus scribit. Idem scribit & si quis vi bonorum raptorum de huiusmodi rebus velit experiri.

Exponit Iurisconsult. quædam verba edicti, & est text. satis facilis: quia plura scribere, esset inutiliter membranas occupare usque ibi, Interdictum hoc.

33. ¶ Quod autem ait prætor, *Quæque ibi habuit*, sic accipimus, vt omnes res contineantur, non solùm quæ propriæ ipsius fuerunt, verùm etiam si quæ apud eum depositæ, vel ei commodatæ [d], vel pignoratæ: quarumque vsum vel vsumfructum vel custodiam habuit, vel si quæ ei collocatæ *sunt. Cùm enim dicat prætor, *habuit*; omnia hæc habendi verbo [e] continentur.

34. ¶ Rectissimè autem prætor addidit: *tunc ibi habuit. Tunc* sic accipimus, cùm deiceretur. Et ideo & si quid postea defuit illic esse: dicendum erit in interdictum venire. Sic fit vt etiam si homines vel pecora demortua sint post deiectionem, interdicto locus sit. Denique scribit Iulianus, eum qui vi deiecit ex eo prædio in quo homines fuerant, propiùs esse, vt etiam sine culpa eius mortuis hominibus, æstimationem eorum per interdictum restituere debeat; sicuti fur hominis etiam mortuo eo tenetur [f].

35. ¶ Huic consequens esse ait, vt villæ quoque & ædium incendio consumptarum pretium restituere cogatur. Vbi enim è quis, inquit, deiecit, per eum fieri ille videtur [h] quo minùs restituerem.

36. ¶ Idcirco constare ait, eum qui vi deiecit, quique vi sine dolo malo desierit possidere, interdicto teneri.

37. ¶ *Ibi* autem ait prætor: ne quis & quæ illic non habuit, complectatur.

38. ¶ Sanè quod ait prætor, *ibi*: quomodo accipimus? virùm in eo loco vnde quis vi deiectus est, an verò in omni possessione? Et melius dicetur, non ad angulum referendum vel locum [i] in quo fuerit, verùm etiam ad omnem partem possessionis, qua [k] quis earuit cùm deiicitur.

39. ¶ Annus in hoc interdi-

tenetur est. in factum ad id quod ad eum peruenit ex vi defuncti: siue illa vis facta fuit eum armis, siue hoc armis & perpetuo datus contra heredem, cùm detur in id quod ad eum peruenerit. Quid autem continentur nomine armorum, specificat: scilicet fustes, lapides, & similia. Et dicitur vis armata, siue hæc arma habuerunt à principio, siue postea ceperunt habere. Item si cùm armis veneruse ad deiciendum, licet armis non fuerunt vi in deiectione: armata tamè vis dicitur. Sufficit enim *detentio armorum*, [adds. tertio.] Sed pone quòd aliquis exiens in fundo suo, vidit armatos, credens eos ad eum venire, fugit de fundo: armati alio iter fuit: non videtur vi deiectus. idem si audiuit armatos venire: hoc erat verum, siue non, de fugit projecit hoc de fundo: illi tamen non intrauerunt: non videtur vi deiectus. Tandem dicit: cùm item ad Ricardinam & vellem in meos agros intrare: prohibitus fui à quibusdam armatis videre deiectus animi. Tandem dicitur: cum armis ruit me deiecit, possum eum expellere absque pœna: & hoc inconuenit, non ex intervallo. & dicit hæc §. cum legi seq. & prine. sequentem vsque ad §. *cùm proponatur*. V. A c c.

d ¶ *Commodata.* Sed quomodo in depositi? cùm non teneatur nisi dolum commisit & in commodato, cum actus & ibi custodia adhuc sit vim patiatur? vt *Comm. dati. Lad. ver.* ? Respon. secundò quoddam eulpam commisit, quia potuit defendere: nec fecit. 2. Alij, quòd peteneratur culpa, post

e ¶ *Habuit.* ¶ quid ergo si vi capiebat? & pauci: dici supersedere ad complendum iuramentum, quod veniat: vt infra §. *non solùm. & ergo. ff. de fur. dotat. l. si fundū.* Sed arg. contra *infra de furt. l. si in cui. §. fi.*

f ¶ *Exponit.* Sed nunquid hoc verum est etiam si ad violentum non peruenisset? arg. quod *ff. S. eod. in pro.* *Quod autem ait prætor.* CAPER. Nunc exponit Vlpia quædam verba edicticia hoc loco, *quæ ibi habuit.* & dicit quòd cautus ou comprehendit, siue erant deiectæ, siue ei commodatæ, vel depositæ, vel obligatæ postea exponit verbum *tunc*, positum in edicto, id est dicens, vt res quas habuit in fundo tunc cùm fuit deiectus, veniant in hoc interdicto: siue quæ amisit eas, siue postea vt quis eues ibi remanserunt & perierunt, vel ferus remanserunt & perierunt. nam dolosus omnium tenebitur. hinc est quòd & si domus de qua deiectus quis est, combusta fit postea, teneatur deiectionis emendare, etiam cùm semper fuerit in mora. Postea exponit verbum ibi, posteam in edicto & est dicere, quòd res quas habebat. E in tota illa possessione de qua est deiectus, veniatur in hoc interdicto. Postea exponit verbum, *intra annum*, postea in edicto. nam ille annus vtilis est: & ex die deiectionis vtilitas quam habuisset deiectus. si deiectio non esset facta, venit in hoc interdicto quia teneatur deiicierit quo ad æstimat. etiam si defisit possidere. Postea quæritur an hoc interdictum detur libero contra patronum: item filio contra patrem, & ab ita fere deiecti. Et dicit quòd non, *sed* in factum datur: & hoc si vis fuit sine armis. si autem cum armorum habitu hoc interdictum & filio vel filio contra patronum & patrem. Item hoc interdictum datur heredi & cæteris successoribus. Item datur ei qui defuncto possidere per deiectionem. Pone enim quòd deiecisti me: non autem meam familiam, cùm adhuc possiderem, non habeo hoc interdictum. Quid autem si me expulsi & patrem familiæ meæ, patrem in fundo ligasti: vel si meam familiam meam ligasti, hoc habeo hoc interdictum, cùm deiectus videar. Postea dicit, non solùm deiectus teneatur hoc interdicto, sed & hæres eius

bendi verbo [e] continentur.

34. ¶ Rectissimè autem prætor addidit: *tunc ibi habuit. Tunc* sic accipimus, cùm deiceretur. Et ideo & si quid postea defuit illic esse: dicendum erit in interdictum venire. Sic fit vt etiam si homines vel pecora demortua sint post deiectionem, interdicto locus sit. Denique scribit Iulianus, eum qui vi deiecit ex eo prædio in quo homines fuerant, propiùs esse, vt etiam sine culpa eius mortuis hominibus, æstimationem eorum per interdictum restituere debeat; sicuti fur hominis etiam mortuo eo tenetur [f].

35. ¶ Huic consequens esse ait, vt villæ quoque & ædium incendio consumptarum pretium restituere cogatur. Vbi enim è quis, inquit, deiecit, per eum fieri ille videtur [h] quo minùs restituerem.

36. ¶ Idcirco constare ait, eum qui vi deiecit, quique vi sine dolo malo desierit possidere, interdicto teneri.

37. ¶ *Ibi* autem ait prætor: ne quis & quæ illic non habuit, complectatur.

38. ¶ Sanè quod ait prætor, *ibi*: quomodo accipimus? virùm in eo loco vnde quis vi deiectus est, an verò in omni possessione? Et melius dicetur, non ad angulum referendum vel locum [i] in quo fuerit, verùm etiam ad omnem partem possessionis, qua [k] quis earuit cùm deiicitur.

39. ¶ Annus in hoc interdi-

---

a Interdictum ¶ Item quæritur si me ipso deiiciatur ex intervallo? Resp. videtur habere contra me, cùm tantùm inconstinenti mihi liceat: *vt infra ea. l. qui pof.* Non ob exceptio. per *l. de excepc. do. Lelio.* quia [b] illud in petitorio. Sic ergo videtur que tenetur, & possea agere. Et ista videtur casus legis, vt non teneat: *vt l. quod me. * eod. l. fed & partus §. quæri.* Sed illud quo ad ac. quod nec. cau. in qua damnum exigitur, *vt ea nit. l. fed & partus. §. fina.* In confil. *fi à quo in tantum. C. unde vi.* ultimus dubij est. ¶ Sed cur fuci * non datur actio furtiue ? *ff. de fur. Lanque* ? Respon. fortè ne inquietetur hostiores ad furandum: ad quod facilius inuitaretur, quàm ad inuadendum. *arg. supra de pac. do. Leuantino.* quod non placet: *vt supra de pact. l. fi vnus. §. pacta pro.* Sed dic idro, quia & si recipiet, alij conderet id ipsum. quod in fure non contingeret. Vel idro aliud, quia hic non potuit à vi cuiusdam: sed fur à furto fit: *vt ff. de act. emp. l. fi ea res.*

a ¶ *Per fina enim* cauſa Sed nihil, vtilitas.

b ¶ *Habuerat.* ¶ quid ergo si vi capiebat? & pauci: dici supersedere ad complendum iuramentum, quod veniat: *vt infra §. non solùm. & ergo. ff. de fur. dotat. l. si fundū.* Sed arg. contra *infra de furt. l. si in cui. §. fi.*

c ¶ *Exponit.* Sed nunquid hoc verum est etiam si ad violentum non peruenisset? arg. quod *ff. S. eod. in pro.* *Quod autem ait prætor.* CAPER. Nunc exponit Vlpia quædam verba edicticia hoc. *quæ ibi habuit.* & dicit quòd cautus ou comprehendit, siue erant deiectæ, siue ei commodatæ, vel depositæ, vel obligatæ postea exponit verbum *tunc*, positum in edicto, id est dicens, vt res quas habuit in fundo tunc cùm fuit deiectus, veniant in hoc interdicto: siue quæ amisit eas, siue postea vt quis eues ibi remanserunt & perierunt, vel ferus remanserunt & perierunt. nam dolosus omnium tenebitur. hinc est quòd & si domus de qua deiectus quis est, combusta fit postea, teneatur deiectionis emendare, etiam cùm semper fuerit in mora. Postea exponit verbum ibi, posteam in edicto & est dicere, quòd res quas habebat. E in tota illa possessione de qua est deiectus, veniatur in hoc interdicto. Postea exponit verbum, *intra annum*, postea in edicto. nam ille annus vtilis est: & ex die deiectionis vtilitas quam habuisset deiectus. si deiectio non esset facta, venit in hoc interdicto quia teneatur deiicierit quo ad æstimat. etiam si defisit possidere. Postea quæritur an hoc interdictum detur libero contra patronum: item filio contra patrem, & ab ita fere deiecti. Et dicit quòd non, *sed* in factum datur: & hoc si vis fuit sine armis. si autem cum armorum habitu hoc interdictum & filio vel filio contra patronum & patrem. Item hoc interdictum datur heredi & cæteris successoribus. Item datur ei qui defuncto possidere per deiectionem. Pone enim quòd deiecisti me: non autem meam familiam, cùm adhuc possiderem, non habeo hoc interdictum. Quid autem si me expulsi & patrem familiæ meæ, patrem in fundo ligasti: vel si meam familiam meam ligasti, hoc habeo hoc interdictum, cùm deiectus videar. Postea dicit, non solùm deiectus teneatur hoc interdicto, sed & hæres eius

---

a ¶ *Interdictum* ¶ Item quæritur si me ipso deiiciatur ex intervallo? Resp. videtur habere contra me, cùm tantùm inconstinenti mihi liceat: *vt infra ea. l. qui pof.* Non ob exceptio. per *l. de excepc. do. Lelio.* quia [b] illud in petitorio. Sic ergo videtur que tenetur, & possea agere. Et ista videtur casus legis, vt non teneat: *vt ff. S. eod. in pro. quod me. * eod. l. fed & partus §. quæri.* Sed illud quo ad ac. quod nec. cau. in qua damnum exigitur, *vt ea nit. l. fed & partus. §. fina.* In confil. *fi à quo in tantum. C. unde vi.* ultimus dubij est. ¶ Sed cur fuci * non datur actio furtiue ? *ff. de fur. Lanque* ? Respon. fortè ne inquietetur hostiores ad furandum: ad quod facilius inuitaretur, quàm ad inuadendum. *arg. supra de pac. do. Leuantino.* quod non placet: *vt supra de pact. l. fi vnus. §. pacta pro.* Sed dic idro, quia & si recipiet, alij conderet id ipsum. quod in fure non contingeret. Vel idro aliud, quia hic non potuit à vi cuiusdam: sed fur à furto fit: *vt ff. de act. emp. l. fi ea res.*

a ¶ *Per fina enim* cauſa Sed nihil, vtilitas.

b ¶ *Habuerat.* ¶ quid ergo si vi capiebat? & pauci: dici supersedere ad complendum iuramentum, quod veniat: *vt infra §. non solùm. & ergo. ff. de fur. dotat. l. si fundū.* Sed arg. contra *infra de furt. l. si in cui. §. fi.*

c ¶ *Exponit.* Sed nunquid hoc verum est etiam si ad violentum non peruenisset? arg. quod *ff. S. eod. in pro.* *Quod autem ait prætor.* CAPER. Nunc exponit Vlpia quædam verba edicticia hoc. *quæ ibi habuit.* & dicit quòd cautus ou comprehendit, siue erant deiectæ, siue ei commodatæ, vel depositæ, vel obligatæ postea exponit verbum *tunc*, positum in edicto, id est dicens, vt res quas habuit in fundo tunc cùm fuit deiectus, veniant in hoc interdicto: siue quæ amisit eas, siue postea vt quis eues ibi remanserunt & perierunt, vel ferus remanserunt & perierunt. nam dolosus omnium tenebitur. hinc est quòd & si domus de qua deiectus quis est, combusta fit postea, teneatur deiectionis emendare, etiam cùm semper fuerit in mora. Postea exponit verbum ibi, posteam in edicto & est dicere, quòd res quas habebat. E in tota illa possessione de qua est deiectus, veniatur in hoc interdicto. Postea exponit verbum, *intra annum*, postea in edicto. nam ille annus vtilis est: & ex die deiectionis vtilitas quam habuisset deiectus. si deiectio non esset facta, venit in hoc interdicto quia teneatur deiicierit quo ad æstimat. etiam si defisit possidere. Postea quæritur an hoc interdictum detur libero contra patronum: item filio contra patrem, & ab ita fere deiecti. Et dicit quòd non, *sed* in factum datur: & hoc si vis fuit sine armis. si autem cum armorum habitu hoc interdictum & filio vel filio contra patronum & patrem. Item hoc interdictum datur heredi & cæteris successoribus. Item datur ei qui defuncto possidere per deiectionem. Pone enim quòd deiecisti me: non autem meam familiam, cùm adhuc possiderem, non habeo hoc interdictum. Quid autem si me expulsi & patrem familiæ meæ, patrem in fundo ligasti: vel si meam familiam meam ligasti, hoc habeo hoc interdictum, cùm deiectus videar. Postea dicit, non solùm deiectus teneatur hoc interdicto, sed & hæres eius

---

b ¶ *Habuit.* vbi, id est, postquam vel ibatim. & subaudi, eum.

c ¶ *Proba.* an * latissima significatione. & z o.

d ¶ *Teneatur. vt & l. de condic. fur. l. fin. & Cuia fur. l. fabricatio. & C. de condi. fur. l. vnus & quod me. eod. l.*

e ¶ *Vbi enim.* vbi, id est, postquam vel ibatim. & subaudi, eum.

f ¶ *Stultus tudatur.* i. semper est in mora: *vt infra eod. l. penult. & de verb. oblig. l. mora. §. fina.* Non * ergo diffingitur: etiam pe. rierint pretia æstimata, vel non. & Martine *sed pone vt est. ff. quod me. eau. l. si cum exceptione §. quòd si homo. vers. si fui & si non. ibi. §. fi. cum interdicto, &c.* Sed expone vt ibi. Item pro re fiunt *de pos. here. l. si à domino. §. si prædo.* Sed respon. vt ibi. pro nobis autem sunt prædicta concor.

g ¶ *Vel locum.* in § quo mocantur, ad quod est *infra de verb. sign. l. locus.* A c c v s.

h ¶ *Quo minùs.* scilicet possessione.

i ¶ *Interdicto.*

a Cuius ac & quando à depositario & commodatario & ibi custodio rio patitur v

b Cuius pe. riculum in re aliena ante patior.

c Cuius pericula quæ quis debet in re aliena tenetur.

d Duos speculatores non reflectentia.

e Habili & verbum generale.

f Hic sentit de homine mortuo, etiam quod à domino non dicitur.

g Interdictum non dicitur an vendito qui excludit.

480/C.IV.K.5-3, 679-680
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-3, 681-682

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

& hoc casu dabitur pro præsente damno, non vt pro futuro tempore constituatur vlastrisch & dabitur etiam heredibus, & in heredes deinceps dabitur in factum in id quod ad eos peruenit. ¶ a ¶ *Actio datur.* Videtur quòd quando cum armis facta est, non deberet dari in heredes, etiam de eo quod ad heredes peruenit: quia actiis panitur criminaliter de iure, quàm cum vi facta est sine armis: sed tamen contra est, quia datur. Vel dic contra vim debuisse dari etiam si non peruenit, propter immanitatem criminis, sed tamen non datur nisi in id quod peruenit, vt fabitur: *sufficit enim, &c.*

b ¶ *Perpetuò.* ad quod facit nunc concor. posita *supra l.j. §.fin.*

c ¶ *Romphæas.* i.* lanceas, quæ habent ferrum vel ramponem ad homines capiendos. Alij habet zanzolas [b], & fac *ff. de verb. signif. Lanceorum* c. & *supra de interdict. §. sed ex contrario.* Item in telo: vt *ff. de fur. l. ff pegasvs §.fi.*

d ¶ *Tenuit.* ne eum eo portaret. H. Vel dic vnus vel alter, quasi non omnes.

e ¶ *Concertatione.* alibi *contentione.* & *impugnare*, sed non propriè *ff. ad Turpilian.* & alibi *contendere*, & alias *certamen.*

f ¶ *Vi fustes.* ex eo quod non respecto principio o, sed fine dicitur hic vis, sumo arg. quòd si alius tendentem cùm videremus me figere, mutato proposito ingrederemur: quod videtur vi dejectus, in specie hic.

g ¶ *Sed dicuntur.* l. hinc armis: quia fuerit armatus vsus fugerunt: aut cùm venirent armati, vix deprehensi decreuere possessores.

ARGVMENTA.

h ¶ *Armorum.* Arg. ad quæstionem qua quæritur an* oporteat aliquem expectare primò se percuti? quòd non vt not. *C. vnde vi l.j. arg. ff. verb. signif. cum sumpsit.* & facit *ad §. in quantum dicitur hic, vsq; non armis vsq; sunt T. de vsuf. l. ff generaliter 9. resp. hic, sine fraude, sine non. cum glo. in verb. sine non.* & *quod quisque iur. l. ff si vnus. & C. de fur. l. ff quis. & T. de pœnis l. §. pœnas ibi. sine dispendiorum, sine non. & ibi glo. in verbo. sine non.* & facit *T. ad l. Aquil. l. fed & si quis. & quemcunque. & C. de fur. l. & ff. ff.*

i ¶ *Vi dicitur.* Imò videtur vi dejectus vt *T. de vsufr. Lucius Titius. §. ff dominus.* Sol non videtur vi dejectus vt habeat interdictum, vt hic, sed quo ad hoc vt amittat possessionem &c, vt ibi secundùm ARGO. Al-j quòd hoc alio ibant, ibi illac. quod non placet: quia quo ad amittendam possessionem non refert ibant illac, vel non: vel etiam in eodem loco. nam semper amittit qui vi ibi, & ¶ *Cum armatis.* alibi tendentes secundò lo. & ARGO. & sic loquitur eo casu quo superius prox. resp. & hoc etiam casu loquitur *T. quod me cau. l. metum. §. resp.* & quod subijcit, siue verò, &c. l. est esse paratos ad eundum alio, hic non. & quod subijcit nō esse vi dejectum. sappone, nec alio modo quo ad interdictū, vt, &c. sed quo ad petendam possessionem fit: vt *T. de vsufr. l. ff si dominus.* quæ est hæc responsa contraria in eo quod subijcit, non videri dejectum vi. Alij dicunt illic tendentes ibant, aliò & quod subijcit, *siue verò, &c.* erat esse armatos vel non. verè tamen venientes, & illac, fecisse eos item quo l subijcit non esse armis dejectum, sed sine armis videtur dejectus & ita habebit interdictū pro vi simplici, non pro vi facta cū armis. secundùm eos. A l. vltima tamen veraq; datur cū distinctione agendum vt *T. prox. §. qui armatis.* & ideo hanc opinio non placet. l ¶ *Dejectus.* fi aliò tendebant, vt dixi: & tamen metu deceſſit. ergo amisit pos. animo. vnde licet mutato proposito apprehendant eā, non recuperat, quia tunc non possidebant vt *T. ad l.j. §. in totum.* Respondetur vtile. *argum. T. ad l.j. §. familia.* b. Vel dic quòd recessit non animo descendi: posset sed forte fabi illa obstinare, si illi tutò starent. *arg. T. de acquir. poss. l. si me in vacuum. secundum* ARGO. Item op. alia ratione: quòd non videtur competere interdictum etiam si fuerit occupata cum omnino naturalis non, quia erat vacua, nemine civili non, quia non aliter, sed sua optimo & sociè vana præsumitur: vt *ar. T. de fur. ff. si quis in furtum. in fi.* cum ratio temoris nulla esset affirmatiuè *T. de re iudi. l. ff quis ab alio. in prin.* Resp. nō sola opinio, seu abstentatio propter quam opinio procedit, cū præsumitur vi *argu. C. de rap. vir. l. vnica.* & hic animus amittendi potuit manifestari. Econtra si insuper præsentia animum: vt si absentibus redij, credens me non admittendum, vel excludi: tunc de re no. *T. ad l.j. §. hoc interdicto.* in ¶ *Dejectum.* contrà, *T. de vsufruc. l. non solum. §. ff dominus.* Sol. hic tamen ut hinc eos venire, & fugit. ibi videtur venire, & fugit. quod non placet sed solus vt dixi: nec, hoc casu in relpon. & facit *ff. si quis cautio. fecer. l. ff quis cautio.* & nos quod falsè hæc negotia, qui occasionem * damni, &c. vt *supra ad l. Aquil. §. qui occidit. §. pen.*

n ¶ *Dejectum.* facit *T. ad l. §. vnde vi. & Lucius. & T. ad l.j. §. sed autem.* Et obiungitur à *Bart.* supra præmissa: quia ex rationibus aliquod venire, & fugi: aut falsum erat quod ex illis, aut verum. & est verum, aut illo venire, aut aliò tendebant. & cùm aliò tendebant, aut dum fugi, fuit ingressus, aut non. & falsum effet primus quod exhibitum. & sic possessionē amisi, quia

Imputatur damnum, si procurator dejecit aliquem, scilicet si dominus mandauit, vel ratum habuit quod procurator fecit. Idem dicendum est in familia dotium. Bart.

fugiens *d. §. si dominus.* tamen nec effectum quod me eau. nec vade vi, locum habet: vt *T. quod me cau. l. metum. §. resp.* & *T. §. proinde. ff.* vbi tendebant, nec fuit ingressi, tunc idem: & *T. prox. §. ff quis autem.* & vbi aliò tendebant, sed tamen dum fugi fuit ingressi: locum habet vade vi, quasi ex dejectus, & quasi ex postfacto ad id venisse videantur vt *T. §. armis dejectum.* & *§. proinde.* vbi & de hoc no. ff vbi ad hoc tendebant: tunc eram ff. aō fuit ingressi, locum habet interdictum vade vi, & *T. de vsufruc. l. non solū. §. ff dominus.* & *Paulus in §. fin. eo. & notant T. proxim. §. fi quis autem.* licet dominus ibi: in hac casu proximo superiori dicebat quòd non, sed vi dejectum videri quo ad perdendam possessionem. vade intelligebatur in *d. §. dominus.* nisi sequeretur ingressus & quo ea sup. *ad l.j. §. idem Labeo & supra proxim. §. proinde.* sed tas sepone vt in qualibet nota si vendi fuit ingressi post tunc fine dubio secundum omnes vade vi interdictum locum habuit vt *supra l.j. §. idem Labeo. & supra §. proinde. in fin.* Si verò non fuit, sed aliàs me abstinere libet ingressi, nec reuertentem admisisset. vade vi locum habet, vt *hic. & supra ead. l. §. interdictum. & supra de adquir. poss. Labeo §. fin.* Si verò me reuertentem non fugientem in præiudicio proximo casu, seu metu discessi, & accedere nolui quasi metu videar ea posse cessisse & edictum quod metus causa, non vade vi, locum habet: vt *supra quod me cau. l. metum. vj. resp. & §. sed & §. per vim.* secus si non recessi, credens me non admittendum, vel detinendum, quia habeo interdictum vt *T. ad l.j. §. hoc interdicto.*

o ¶ *Eum* quin quis in qui armis dejecit, insalle facit, & ideo tenetur ingitur. &c. & no. arma armis repelli: vt *T. ad l.j. §. vim vi & §. vi possidere. in fin.*

p ¶ *Recipere.* vt *& supra ead. l.j. §. vim vi & §. vi possidere. in fin.*

q ¶ *Contineri.* id est * antequàm ad alia eamus dicentur negotia: vt *T. de verb. oblig. l. continuus. §. resp. & de dani. re. l. duos. §. fin. & infra de adul. l. quod aut. §. quod aut. & supra de re-*

* Sic. quod ff.

a Romphæ.

b Romphæa qui & fraudi. Pacius. Fergusio, vbi Alciat. & Arnoul. appellatione comprehendantur lapides, & omne id quod tangere potest, quod sing. intelligo hoc esse verum, si in *concertatione*, & impugnare, sed non propriè *ff. ad Turpilian.* vbi *Bart.* & alij *de dolo malo. l. ff. si quis.* & *ff. ad exhibendum. l. ff si quis.* & *ff. de vi bonorum rapt. l. ff. de verb. signif. A Iste* vn hinc no hic *Bart.* tenore, nisi in flatum de armis: quia lapides, & fustis nō comprehendantur. *Bart. ff. de vi bonorum rapt. l. ff. de verb. signif. cum sumpsit.* & *ff. ad exhibendum. l. ff si quis.* & *ff. de vi bonorum rapt. l. ff. de verb. signif. cum sumpsit.* & *ff. ad exhibendum. l. ff si quis.*

* Iura dent hæc, vt in his ea *fuerit dicitur.*

* Occasione vt *Iurisc. dum virum dare vitium.*

* Interdictum vade vi quem ab alio expulsi fugiendo.

* In tenebris si facto.

480/C.IV.K.5-3, 683-684
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-3, 685-686

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

VI. PAVLVS *libro septimodecimo ad Edictum.*

INcredicto vnde vi tanti condemnatio facienda est, quanti interfit possidere. & hoc ante nos vti Pomponius scribit: id est tanti rem videri, quanti actoris interfuit, quod altius minus esse, aliàs plus. Nam sæpe actoris pluris interesse hominem retinere, quàm quanti is est: veluti cùm quæstionis habendæ, aut rei probandæ gratia, aut hereditatis adeundæ interfuit eius eum possideri.

VII. IDEM *libro vicensimoquarto ad Edictum.*

CVm à te vi deiectus sim, si Titius eandem rem possidere cœperit, non possum cum alio quàm tecum interdicto experiri.

VIII. IDEM *libro quingentesimoquarto ad Edictum.*

FVlcinius dicebat, vi possideri, quotiens vel non dominus, cùm tamen possideret, vi deiectus est.

Secundùm commoda quæ quisque sentit, ita onus subire cenetur.

IX. IDEM *libro sexagesimo quinto ad Edictum.*

SI plures heredes sunt: vnusquisque non in amplius quàm ad eum peruenerit, tenetur, quia

---

a Interdicto vnde vi, id quod interest debetur.

b Idem. non a diuisione vera affirmatione. hoc enim nihil est. l. de fur. l. si vendidero. § cùm autem. loquitur ergo sic, quia vitra pretium excedit interesse quòd dorque in maiorem summam: quandoquidem in minorem, secundùm Aco. & facit l. eod. l. § quo autem & quod dicitur. Et hoc interesse probabitur iuramento eius item contra dolum, vel contumaciam inficiatorem nostrum restituere: vt de l. de rei vind. l. cui restituere. in fin. & infra quod vi aut clàm. l. semper. § in hoc interdicto.

c ¶ Hominem. qui erat in possessione inuasa à diuersario vi, vel furtim, vel eo modo: vt l. eod. l. § si fundus. & §. restituit. Vel dic quòd intacit simile in homine furum pro re pro, qui actione vi bonorum reperitur: vel quasi idem sit & hic. Acc.

d ¶ Quando is est. id est valet homo.

e ¶ Habenda. in § scripto de aliquo affirmare. Et quod sufficit, probandæ, l. in aliam. ad quod est supra ad exhibendum. l. fin.

f ¶ Adeunda. al quod est. l. de fur. l. si quis vicem. § penult.

CVm dico.] CAIVS. Decretis me de fundo: & aliis postea vi deiecit, habeo hoc interdictum contra eum, & contra alium. Secundùm dicit hoc interdictum datur ei qui non dum ne deiectus de fundo quem possidebat & hoc dicit hoc loco. & seq. FR. ACC.

g ¶ Possidens. vi vel fine vitio vtro.

h ¶ Non possum. al quod facit l. eod. l. § qui vi à me. & supra de adqu. poss. l. fin. & l. 3. § fin. & supra de vsucap. l. sequitur. § si tu vi me. & supra § item. vbi d. Iason pag. 4. comporte. est b fundi: cui fortas non solum dico vt in arg. contra l. de furtis. Et aquæ cotidie pertic. Item facit C. si seruum pign. dat. Leon. vnde. Acc.

i Vlcinius. Vel. pro & vel pro falsum.

k Possidere. lar. g. acc. pr. id est detinere: vt & supra eod. l. §. quid autem ait. & l. a. supra de vsucap. sequitur. § fin. vs. me. Acc.

SI plures.] CAIVS. Dum est mihi de fundo meo: & cupidi possidere adeundo pulsa relicta plurium heredibus, qualiter here tium rerum in id quod ad eam peruenit, tenetur: & si totam ad eum peruenerit, in totum ille tenebitur. Secundò dicit habebam vlum fru in fundo tuo: deiecisti me de possessione prædicti fundi, & hic eum non vendo & fructibus amisi. dicitur quòd agam hoc interdicto per quod compellaris restituere, id est constituere vlumfructum in possessionem fundi: & quo fui deiectus. FR. ACC.

l ¶ Heredes. l. violenti. Acc.

m ¶ Ex parte. l. a. supra commoda. l. in § heres. & l. in commodato. § & & l. de præs. stipulatio. l. 9. § fin & § venit. & supra de rei vindi. l. possessor. & supra quod metus caus. l. quod dicimus. § fi. & l. de edendo. l. § quia ex argentaria. § negatur. & l. de aqua quotidie. & alibi. l. § comporte. &) quod vi aut clàm. l. semper. § hoc interdictum.

n ¶ Deinceps per proprietarium deiecimus, vt subiicit.

o ¶ Ab vsufructu. qui est quasi l possessor inus. ADDITIO.

illam gl. iuncta suo tex. reputat satis. seq. ex qua not. quòd ficta fructuarius rem tamquam per possidetur. vt Lanreutius. ff. de acquir. possessionem. vas vsufructus quasi possidet ciuiliter & naturaliter. & melioremq. glo. habet in Lau praxis § item si in verb. quasi. supra ex qua causa ma. secundùm eumdem Bart.

---

a Id fructuarium & ita vlusfructus possidere dicitur.

p ¶ Restituere. al de possessione. aliàs restituere.

q ¶ Si tempore. secus si alio modo: vt supra ne. l. § penult.

r ¶ A domino. id b est proprietario.

s Dominum pro proprietario.

t ¶ Restituat. etiam possunum: cùm al eum peruenit quia reuertitur est. ad proprietatem. unde fecit deiecit si alius deiecisset: qua mea auctè tenetur in solidò, sed post in subsidium nihilominùs eum peruenisse, sed ad proprietatem redidit: vt supra eod. l. in prin.

u ¶ Iterum constituere. facit, non iuris varietatem notat verbum iterum. Sed quæ glos. est hæc? Resp bona: quia quod non fuit, restitui non potest: quod videtur ex verbo restituere. Sed d de nouo aliquo constituitur primò eum no confundis. & facit supra ad l. Aquil. l. item Mela. § fin. & l. fq. & l. de vsufructu. l. constituere. quæ in prin.

v Impedium est, inquilinus, hoc facit, Rectores non posse vsufructum qui fruuit auferre &c.

x Prima proprietarij detinet vlumfructum, nisi forte per se ipsum vsufructuarium.

Si de fundo.] CAIVS. Habebam proprietatem in fundo. tu in eodem vlumfruct. habebas deinde fuimus ambo de possessione: & tu non vendo fini fructibus amisi vlumfruct. si agam interdictum hoc quo fecit, fiet vt mecum recuperabo fundum in plena proprietate, id est cù vlufructuario tenere constituere vlumfruct. tibi: sed tu tuo interdicto ages contra deiecisse ad interdictum. FR. ACC.

y Domino deinde non sufficere cohortem vlufructuarios. Cohortem enim dicimus possidere.

z Vlufructuarius illo potest deiici, non dominus.

a Præscribitur vlufructus ita constituit vel seruitus.

b Interdicto vnde vi vsi vlufructuarius agere potest, licet vlufructus decesserit antequam interdictò vnde vi pol mus. Cohortem non dicunt. c Vlufructuarius vlufructu deinde agere potest proprietatis potest probare, qui deinde, ut deinde hic facit vale hic limitabis.

Fun

Vim facit.] CAROL. Loquitur hic lex de vi inquietativa, & sic per eum facit ad titulum, & casum sic pono: Franciscus qui non fuit possidentem vi & feruido animo, dicens vim facere, fuit ausus in solo, sine scitu, sine voluntate alterius, & quod non dimittat quæ tenet possessorem possidere. vel aliter pone casum vt in gl. dominici. FRANC. ACCVR.

a ¶ *Vim facit.* extra matter. am est hæc lex: & nihil a faciens ad titulum. non enim pro hac violentia, cùm sit inquietativa b, & non expulsiva, possit dari hoc interdictum, sed c illud vti possidetis: vt *infrà eo.* [*ff. d. t. l. hoc interdictum.*] *suffrit.* & *l. ff. eod.* vers. *l. penult.* *§. Aristo. in fin.* § hic & alias est lex extra matter. quam habes *C. quod ac. can. non poss. ea l. hac autem in fin. leg.* Vel aliter loquitur hic lex in naturali possessione tantùm, cùm aliquis scilicet prohiberet vsufructuarium arare, &c. volens ei petere & deiicere de naturali possessione vsusfructi. non vsus domino ædium eodem: & sic pro c naturali debitur fructuario vsufructus: pro cuius *Sabinus* damno vti possit. & facit *supra de acquirend. poss. l. penult.* § & *infrà de interr. l. interrogatum.* § *Si quis me prohibeat.* & *l. de oper. no. nunc. l. de pupill.* § *pen.* & *fin. in verbo, ratione diminutum.* & *Glossa fin.* & *de penu. l. non cogitabam.* § *fin.*

Colonus.] CAROL. Locauit fundum cuidam nullius, puta Gualtrigo vicepræsidi colonus noster posita illum fundum vendidit Titio, & ei permisit vt intraret possessionem, fundi quando vellet, & cum intrare vellet emptor, rusticus suæ colonus, quo idem est, nō permisit eum intrare possessionem colonus decessus est de possessione fundi a quodam extraneo. dicitur quòd habet interdictum vnde vi contra colonum ob hoc quòd non admisit emptorem, quasi per hoc me dimisisse videatur, nō habuit causam retinendi habet: pone tamen. Item ipse colonus habet interdictum vnde vi contra deiicientem. FR. ACCVRS.

b ¶ *Non admisit.* emptorem, vel etiam alium nomine domini eundem: vt *infrà eodem l. colon fundum.* & *supra de relig. l. offa.* § *fin.*

c ¶ *Competentem.* contra eum qui vi deiecit colonum. ACCVRSIVS.

d ¶ *Ipsum.* colonum.

e ¶ *Simili.* alias *famili.* & aliàs *familiæ.* & facit *l. locat. l. ff. mercedes.* § *qui fundum.* & *l. ne vim fiat ei. l.* § *si colon.* & *l. ff. d. an.* § *item inquilinus.*

f ¶ *Locatori ab extraneo.* Locatori aut dominium habet, aut possessionem. Vide hic qua *ad l. g. Cod. de locat.* CVIAC.

g ¶ *Propter ipsum* capud ipsum? hanc: vt *supra de adquir. poss. l. ff. qui vsum.* & *C. eod. l. non ab re.* & *supra loca. l. si colonus.* & *argum. infrà de fur. l. qui inuenerunt.* § *fin. fin.* & *supra de pign. act. l. si ædificia. in princip.* vel generaliter: quia ignorabat dominum hæreditatis, vel illis vendidit. Item dicunt quidam si propter imitatem id faciat animo mittarendi, quod non placet: quia tunc non habet locum hæc lex, cùm dicatur facias præsto animo, cùm non redfatur à quo habet: vt *Cod. ad l. non ab re.* & *C. de locat. l. si quis conductionis.* licet ergo male faciat, quia non reddit, & sic punitur tamen petitur dominus possessionem bono vel malo animo. ACCVRS.

§ *Nequeunde vi.*] *Famosum.* id est, quæ efficitur infamis infamia iuris: formatur aliquo inter scholas b facto tantùm infamis. quædam vt vnde vi, & quod vi aut clam & videantur pati- enarum vel patrimonium non dantur: vt *supra eodem. l.* § *hoc interdictum.* & *l. de obligat. l. licet.* & facit *infrà de act. & obliga. l. ostiar.*

Sed si vi.] CAROL. Ego vi armata de- iectus sum de tanto quem possidebam vi- riosè pura vi, vel clam, vel precario recuperabo ipsum possessi. & res mobiles si quas amisi ex hac deiectione. FRANC.

h ¶ *Deiectus* est fortè etiam ab eo à quo vitiosè possidebam. ARNO. vel & *Instit. de interdict.* § *recuperandæ.*

i ¶ *Possidens.* & aliquis te deiecerit: vt & *supra eod. l.*). § *qui vi. & nec.* & *l. eum à te.*

k ¶ *Quoque.* vt & *supra eod. l.*). § *fundus* & *quo.* Sed contra hanc legi *supra communi dividund. l. communi dividendo* § *si vbi* dicit precarium possessionem non præstare ad vigorem iudicij. Solu. ibi non patuit iudicium contrarium dicti. sed interdictum vnde vi patuit: vt hic.

Si vi.] CAROL. Tu sine deiectu de fundo quem possidebam vel vi aut clam fecerit, & eum fundum desisti possidere, licet sine dolo & culpa: tamen tenens quanti mea interest. FRANC. ACC.

l ¶ *Tecisti.* & *facit supra eod. l.*). § *restitutio.* & § *quia interdictum.* & *infrà eo. l. pen.* & § *quod vi aut clam. Item pater. § in summa.*

Interdictum recuperandæ possessionis competit cum petitorio. BARTOLVS.

Item facit *supra de minor. l. si ex causa.* § *si malus.*

In interdicto.] CAROL. A filiofamil. as tuo deiectus sum vi, ad l. quod al vero hæreditatis. tenebatis. FRANC.

m ¶ *Ipse remanet.* Cla. in. ad quod est § *I. penul.* vel ipse, scilicet rustic. ad quod est *l. de pecu. legat.* § *ex fundum causa.* & ad eundem effectum. *l.*). § *si tua familiæ.*

Qui possessionem.] CAROL. Tu deiecisti me per vim de fundo. Ego recuperando eum per vim recuperasti. non putem. Secundò dicit: vi te deiecit: tu illico me, & ego te. bene tenere hoc contra dicta. FRANC.

n ¶ *Comprehendit.* id est ipso confitetur.

o ¶ *Causam.* id est in pristinam detentionem. sic ergo qui possessionem inconsentiente b recuperat, fingitur c non amisisse, secundum Acc.

p ¶ *Quamvis possidere.* id est quam possessionem vi adeptus est, & sic videtur quòd vsus. non b interrumpitur per talis. Sed arg. contra *l. sp. d. de usucap. l. naturaliter.* item fa. *supra de iu. & possib. l. filius quem.* dic, videtur quòd non transfatus, ejus. qui *sine. qui. non. pa. per. fol.* § *si ab hostibus.*

q ¶ *Vide vsu.* i. efficax. ¶ Sed pone i quod se vi deiecisti inconsentiente recuperasti: an perdo eas necessitate lex iuris? quòd non. nam iniuria b effectum non habere: T *quod quisque iur. l. in* §. Item b & c interualla recupero: an perdo confiteor. est *l. si quis in tantum. C. unde vi.* qui a habebam talem ad petendum. & posse addere quod not. *C. l. iu.* §. *cum quæ.*

a Legis fugitivum quendam fuisse in terra Scipionis, hoc est Annibalis * possidebat. b vis inquietativa & expulsiva.

c Interdictum vti possidetis datur pro vi inquietativa, non expulsiva.

d Vsufructuarius possessionem non habet naturalem, interdicto vnde vi defendere potest: possessionem, civilem tamen, interdicto vti possidetis.

e Interdictum vnde vi colonis competens, & possessionem fundi vendito- ri domino- rum restituit- tur.

f Inter eosdem emptoris non admitti- tur.

480/C.IV.K.5-3, 689-690
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

CVm fundum.] Casus. Locaui tibi fundum & eum postea Titio vendidi, & concessi eum intrare in poss. fundi. cùm Titius vellet intrare, tu eum prohibuisti. agam contra te interdicto unde vi, quia per hoc videor prohibitus. & si emptor expellat colonum de fundo, tenebitur emptor, etiam si expulit colonum de voluntate sua mandato venditoris. [illegible]

[illegible]

XVIII. PAPINIANVS libro vicesimosexto Quaestionum.

CVm fundum qui locauerat, vendidisset, iussit [a] emptorem in vacuam possessionem ire: quem [b] colonus [c] intrare prohibuit. postea emptor vi colonum expulit. interdictis [d] unde vi quaesitum est. placebat colonum interdicto venditori teneri: quia nihil interesset [e], ipsum [f], an alium [g] ex voluntate eius missum intrare prohibuerit. Neque enim [h] antè omissam possessionem videri [i], quàm si tradita [k] fuisset emptori: quia [l] nemo [m] eo animo esset, ut possessionem omitteret propter emptorem, quam [n] emptor adeptus non fuisset [o]. Emptorem quoque qui postea [p] vim adhibuit, & ipsum interdicto colono teneri. Non enim [q] ab ipso, sed à venditore per vim fundum esse possessum [r], cui possessio esset ablata. Quaesitum est, an emptori succurri debeat [s], si voluntate [t] venditoris colonum postea vi expulisset. Dixi non esse iuuandum, quia mandatum illicitum [u] susceperit.

1. ¶ Eum qui fundum vindicauit [x] ab eo cum quo interdicto unde vi potuit experiri: pendente iudicio [y] nihilominus interdicto [z] rectè agere placuit.

Ad violentum expulsorem pertinet periculum interitus indistinctè. BART.

XIX. TRYPHONINVS libro quintodecimo Disputationum.

MEritò Iulianus respondit, si me de fundo vi deiecerit, in quo res mouentes fuerūt, cū mihi interdicto unde vi restituere debeas nō solùm possessionē soli, sed & ea quae ibi fuerunt: quamquam ego morā fecero [a] quo minùs interdicto te conuenirem: subtractis tamē mortalitate seruis, aut pecoribus, aliisve rebus casu intercidentibus, nō tamen onus [b] nihilominus in eis restituendis esse: quia ex ipso tēpore delicti plus quàm frustrator [c] debitor constitutus est.†

XX. LABEO libro tertio Pithanōn à Paulo Epitomatorum.

SI colonus tuus vi deiectus est, ages unde vi interdicto. Item si inquilinus tuus vi deiectus fuerit. PAVLVS. Idem dici potest de coloni colono [d], item inquilini inquilino.

MEritò.] Casus. Deiecisti me de fundo in quo erant pecora & serui. [illegible] [illegible] tamen teneris ad aestimationem omnium rerū, cùm tu semper à tempore deiectionis [illegible]

[illegible]

d SI colonus.] Colon. nam rem sibi locatam, &c. vt Cod. loca. l. 1. Item. & per eū primus locator possidet, vt supra de adquir. poss. l. qui uniuersas. §. fina. & his de actis primus locator deiicitur: vt hic, & facit supra de vsu. l. usu. §. fin. & Cod. de adquir. possess. l. fin.

VTI POSSIDETIS.

Post interdictum unde vi, quod poss. restituit, sequitur hoc quod defendit: vt §. eo. §. est igitur. vers. & consequenter.

IN praetor.] Casus. Pone casum in hoc princ. vt in Glo. domini mei Accur. quae incipit, Pone casum, &c. Secundò dicit hoc interdictum non habere locum in cloacis. cùm inter aliquos sit quaestio quis possidet cloacam, contendens quilibet se possidere in solidum, & non alium. & quare non habeat locum, dic vt in Glos. magistri domini mei Accur. hic posita, quae incipit, forte. Tertiò in versiculo, neque pluris, &c. dic casum vt in Glos. domini mei Accur. quae incipit, Si duo possident. &c. Quartò dicit: hoc interdictum de solo possessore locum habet, & in eo obtinebit qui potior erit in possessione. & [illegible]

[illegible]

480/C.IV.K.5-3, 691-692
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

VTI POSSIDETIS.

TITVLVS XVII.

Interdictum vti possidetis est prohibitorium ad † possessionem vendicandam sive retinendam namque ea possessores, quæ sibi nulla actione vendicare possunt, possessionem tamen esse adfirmat vendicatque: & ne vis fiat quæritur. vt nunc possideti ita possideat interdicit, vtrutrique hoc interdicto si quis eadem interdicit tempore nec vi nec clam, nec precario adversario possideo vem fuit, est enim de possessione rerum fere & hodierno Pontificum possessorio. Vsde vti, consequuntur proprie interdictum. Vbi possidetis. Quod enim restituere vt amissam possessionem, hoc interdictis vtrutrum amittatur. CVIAC.

1. VLPIANVS *libro sexagesimo nono ad Edictum.*

Ait prætor: *Vbi hæc ædes quibus de agitur, nec vi, nec clam, nec precario alter ab altero possidetis: quo minus ita possideatis, vim fieri veto. De clauso hoc interdicto non dubito: neque pluris quam quanti res erit, interesse autem quo primum experiundi possessoris fuerit agere permittam.*

1. ¶ Hoc interdictum de solli f possessore scriptum est: quem potiorem prætor in soli possessione habebat: & est prohibitorium ad retinendam possessionem.

2. ¶ Huius autem interdicti proponendi causa hæc fuit: quòd separata esse debet possessio à proprietate [b]. Fieri etenim potest, vt alter possessor sit, dominus non sit: alter dominus quidem sit, vt factum vel immissum quo vias cloacæ deteriùs fiat, restituatur *infrà de cloacis l. i.* ¶ *rationis. §. fin. & §. pensil.* 1. Vel dic ideo, quia cloaca * non per se consumitur, sed ipsa solo adhæret: vnde fama est si de ipso solo propenatur: vt ita esti non principaliter, per consequentiam tamen agatur de omni; inquarione quam circa solum fallunt, vel circa cloacas, vel circa similia. ACCVRS.

d ¶ *Nouæ plantæ.* si à me possidet vi, vel clam, vel precario: & vicino te hoc interdicto: iudex quæ te condemnare vt me non inquietes, condemnabit & te in meo [b] interesse, fallicet quanti res est: id est quanti mea interest possidere pretio * ab anno citra, non vltra: vt *hic, & infrà l. §. duo.* ¶ *Sed si* ait possidendum vim, & possessorem turbandam perpetuò agentes & currit iste annus à die redditi interdicti retro: vt *arg. infrà de diuisa. adhuc priua. l. §. annum.*

e ¶ *Experiendi.* est ergo annus vtilis: vt ¶ *de diuers. & temp. præscript. l.*

f ¶ *Hoc interdictum de soli.* at [d] pro vrbibus: quasi quare sic dicatur, dic vt *infrà* ostrida *l. §.* pro interpretatione hoc vtile: vt nota. *in prima. huius leg.* licèt alias contra.

g ¶ *Scripsum est.* illa soli. possessore quem, &c.

h ¶ *A proprietate.* in * iudicio rei vendic. causa cuius hoc proponitur interdictum: vt *Institut. de interdict. §. retinenda.* & *facit supra de iudic. l. nunc diligenter.* 1. Alij expo nunt: quia non debet de possess. & proprietate simul agi. de quo dixi *C. de ag. p. l. antepen. §. fin.*

i ¶ *Pungerum.* repetit, quem consumit. ACCVRS.

k ¶ *Adfirmat.* Et hoc fatentur quidam argu. quòd [e] si quis se possidere non affirmat, possessionem tamen abiecisse inquirit: vt hoc interdicto consentiri non possit: & pro eis est *infrà eod. l. §. retinenda. sed arg. contra. infrà eod. l. si duo. §. si vicinus.*

l ¶ *Et conf quærit proponitur.* f. vti possidetis interdictum quia quæ duabus vnum, est & alterum. scilicet vt quis possideat, & alius se possidere [f], licèt diuerso modo: vt hic dicit.

m ¶ *Quidem.* alias *quoque.*

n ¶ *Possessorem.* f. violentum.

o ¶ *Nobis restituatur.* largè accipe, scilicet sine restituatur amissa, sine nouum quæritur. ACCVRS.

p ¶ *Restituendo.* largè, vt ¶. *proxi.*

q ¶ *Interdicto.* recuperandæ vel adipiscendæ poss.

r ¶ *Per actionem* scilicet [g] in factum redditam loco interdicti rum: vt *Institut eodem. §. fina.* 2. Vel dic etiam ciuilem: vt *condict. indebiti* vt *C. de condict. ind. l. indebiti §. fin. & si mancipi. & per vindicationem vt supra de rerum. l. i. in fin. & l. si. & sine causa*: vt *supra de seruit. pasc. l. si quis mo. §. no putem.* Sed oppo. quòd hodie interdicta [h] non habeant locum: vt *C. de interd. l. inuerecundum fin.* Respon. verum est cum ea solemnitate qua olim: sed non solemnitate & hodie possunt proponi.

s ¶ *Exceptio.* de hoc statim infrà ponit.

t ¶ *Interdictum.* vti possi. ¶ Et hoc ao. quòd [i] hoc * interdictum habet istâc exceptionem.

u ¶ *Modò simpli.* vt pacti rei iudicatæ: & iuriurandi: & alias simili

---

a Cloacæ non per se consumuntur, sed ipsi solo adhærent.

b Interdictum vti possidetis datur ad interesse nostrum: quanti pretio: id est quanti nostra interest possidere, vt habet in possessorium.

c Interdictum vti possidetis datur perpetuò vt ne quis turbetur: vel ad id quod ad turbandi perventum, ad interesse verò turbationis præteriti non agitur nisi intra annum.

d Interdictum vtrubi pro rebus mobilibus: vti possidetis dicitur pro immobilibus corporalibus, vtile pro incorporalibus datur.

e Possessio à proprietate quia facto discernitur separata.

f cf. Rebuffum de.

g Interdictum vti possidetis datur ad interesse nostrum: quanti pretio: id est quanti nostra interest possidere, vt habet in possessorium.

h Interdictum vti possidetis datur perpetuò vt ne quis turbetur: vel ad id quod ad turbandi perventum, ad interesse verò turbationis præteriti non agitur nisi intra annum.

i Interdictum vti possidetis datur ad interesse nostrum: quanti pretio: id est quanti nostra interest possidere, vt habet in possessorium.

480/C.IV.K.5-3, 693-694
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

similibus. si ergo contra me agis vt meam naturalem tibi libertatem diminuam, recte has exceptiones obiicium. si autem non vt tibi diminuam agis, sed me tantum turbes: hic non excipio, cum non agas sed vi possessionem agas: licet quidam contrà sentiant. *supra eod. l. Sciendum autem.*

a ¶ Perpetuo id est generaliter. *se supra. de servitut. rustor.* §. 1. si enim aliquo de hac modo à me possidente succurritur in hoc interdicto, aliàs obtinet. *vt infra. §. fin. & expone hæc verba vt supra eod. l. §. in primo.*

b ¶ Prohi. ex b meuto: ¶ licet verba de aliis tantùm dicantur quàm §. *posthac.*

c ¶ Vim. id est quo violenta voluntate resistat possessor rei vindicationi. Sed opp. 4 de contrahenda & similibus, vt *supra de rei vindic. verba, duntaxat. l. ait prætor. & de privil. ære. l. si vectis.* §. *vt scribit. & de rem dimissa. & supra vi fecerit. quæ eadem dicenda erunt. l. si vi fecerit.* R. Speculi. ei non datur actio per quam neget rem actoris, sed tel vt *dicit infra de ac.* §. *contra quæ quæ.* 2. Item oppo. de actione e inuitarium quæ possidenti datur. Sed hic rei vindicationem denegat, non inuitarium: vt *ne. supra de act. empt. l. qui pecuniam. & infra de iur. Codicillorum.*). §. *si*

d Possidenti an detur actio in interdicto.

quis ne.). Item oppo. de actione in factum, quæ datur loco interdicti huiusmodi *infra eod.* §. fin. Sed respond. illam non excludit hæc sed eis vtrisque, & vtrisuam, & indebiti, & similibus. *l. fi. C. de alien. iudi. mutan. causa fact. l.*). ¶ Sed q quid dicemus hoc efficere dum ego eiicm abiecti, & animo reminem possidendi: dum interuit vi possidere eiam non à me, sed ab alio. videns ego non *subpicor* me posse expellere tamen volo violenter eum expellere, quid dicitur nolo esse alienus mali quod videamus posse fieri quomodo conseruetur mihi? nos videmus tamen non putamus, eum qui aliter possidemus. Interdictum illud interuenit non expectandum possidui non possidet à me vi, vel clam, vel precario. Respondeo quidam, quod ex quo nolo h eum expellere violentem, videtur desinere animo possidere: & sic non erit violentus. *supra de adquirend. poss. l.*). §. *in summa. & si vicinalis.* 1. fi vicinalis rei vindicatio competat. 2. Vel die quòd eam retinendo contra naturalem possessionem, licet ciuiliter possideam: cum etiam si naturaliter & ciuiliter possidam, intendo eam contra dominum retinere: vt *modo dixi per l. de res vendit. l. effectum. & alibi.* Accursius.

e Vis expellit. & aliquando

f ¶ Pro certa. nam incerta i pars possessi non potest. vt *l. de adquir. poss. l. possideri.* §. *inuentum. & l. fin.*

g ¶ Sine dubio. Istum habebit ex interpretatione: licet verba in edicto tantùm dicantur *supra in princip. huius leg.* & *ibi infra* (quod.) *& Cod. eodem. l.*). *& infra de precario. l. qui precario. & supra de vsucapio.* §. *sed interdicto. & supra eod. l.* §. *hoc interdicto.*

h Interdictum vti possidetis non datur pro rebus quæ possideri non possunt.

i Possidere non potest, qui tenet, negando, se possidere, & ideo nihil agit.

k ¶ Possit. non k aliter vt l pro re bellica, sono, basilica, theatro, vt facta vel intelligiuli. nam hæc non possidantur: vt *supra de adquirend. poss. l.*). §. *in. & l. qui venerabiles.* §.). nisi velis dicere vt his possit dari à quibus dicimus posse vindicari: vt *Cod. de sacrosanctis. l. sanctum. &.*). tamen quem eloa *cedi. supra eodem in principio.*

l ¶ Quod ait prætor, in primo huius leg.

m ¶ Possidet. vt. non quia I me decernit nemino, sed me turbantem & inquietantem retinere possessorem: vt *supra* §. *est quæsitum. & ibi adquirere.* Et eodem modo de clam dicas, quòd me ædificante clam interdicam de eadem re nemo. Et idem in precario. aliàs & vtrumque vel fabam eiudem quando conuenit precario, vel si vtrumque concedit, cum non possideam, non habeo hoc interdictum: vt *& infra de precario. Lqua precario.* cetera supple ciendo tria verba, *vt ea ædificet. verbum. Cod. eod. l.*). ¶ Item quid si ædificet, ea me inquietas tan fuccurabes? Videtur quod non possim ate ego possideo vi expellitus m, & ea à me inquietata, secundum §. 2. n.

¶ *Item debet prohiberi possidere contra adversarium.*

k Ipsa. Bene dixi, si ab alio possidet vi, vel clam, vel precario & non à me: quia illa possessio prodest vi contra me. *infra eodem, &c.*

l ¶ *Possessio. I. naturaliter influxu quo ad alios.*

m ¶ *Non possidet.* i. quàm in quintum naturaliter nec etiam ciuiliter possessor quo ad alios. *supra huius l. §. fin. superiorem, supra de adquir. poss. l. fi. & supra si fer. cessabit.* §. *competit.* Accurs.

Sed dic.] Casus. Ego dico me possidere fundum in plena proprietate: tu dicis te possidere usufructum. dicis enim te habere vsumfructum, in eo fundo, & hic turbat me in ciuili. dicitur quod ¶ agamus inter nos vti possidetis ratione ciuilis, hoc à me possidens vi vel clam, ea succumbes: ¶ autem ab alio possidens vi aut clàm, & eo obtinebis, & ego. Secundò dicit, hoc interdictum esse duplex, & quæritur pro dicentur actor & reus. Tertiò dicit: etiam vellem ædificare in meo solo, prohibeo ne agam contra interdictio vti possidetis. videtis enim communiam possidere mihi facere prohibendo me ædificare. Quarto dicitur: secundum locum ædificare Titius & postea vellem eam inferere Titius me prohibet, dicitur quòd possum agere hoc interdicto vel possessorio contra eum. & prouiditur quòd tam diminuam inhibitione eumuti retardetur. Ista. Quæritur hic. Caballus vicini nocivi tamen clamosus transiuit in alterius vicini meadinum quod possidet, & demonstrat et illa vias incidat & h hoc non facit, nec patiatur me eas tranfiuere: vel in alterius agum interdicto vti possidetis, quasi me possidere velit. [Item vindamve.] Tignum vel trabem in area domus prohibita quòd supra solum vicini mei sit, non autem ibi appositum. hoc §. dicitur quòd interdictum vti possidetis non competit vtique in illum. sed tantum in secundo dicit: habeo domum iusta mam, & inter meam domum & tuam est quædam cella parietis communis, id est inea & tua fecit in ea domo prædictum aliquod in quod coopertit cuiusm communem & subuertit supra eam domum. dicitur quòd agat contra me hoc interdicto per quod prohibeat ita habere. sed ego subeam à te de hac similitudine tenue in hoc interdicto obtinebo. Tertiò dicit: Titius supra domum meam ædificauit, & fecit ibi cœnaculum, si est cameram quandam, & in ea habitat. quæritur quo modo tum dicatur possidere cœnaculum, vt hic in eius possidendo prohibeat per hoc interdictum? & dicitur quòd is ad cœnaculum dicitur per domum meam tantum nunc ego dicar possidere cœnaculum, inde debeat hoc interdictum peroquod prohibeam ille ibi stantia autem adeundum datur per publicum, puta ex gratia: ille dicitur possidere cœnaculum. & non ego: & ea datur hoc interdictum per quod dicto datur in possessionem. Item superficiarius habet hoc interdictum, si de vsufructu domus sibi facta superficiem competit etiam ei vsufructus in eam, & dicitur possidere. Item dominus soli habet hoc interdictum contra conductorem superficiarium. si statuleg. in locatione ædificari. § Carrio-Arus.] Si condemnetur hunc mihi in pol. nemini debitoris causa rei seruandæ, & tuebuntur in hac possessione habeant hoc interdictum, quæritur. & dicitur quòd non. dum tuus qui est mihi magis nomine ventris causa legatorum. Secundò dicit: Tignum supra domum meam projecit Titius hoc tamen à mea domo tamen, non à tua. an habeas hoc interdictum quæritur. & dicitur quòd habet contra illud tignum. Tertiò dicit: trabem est mihi possessio fundi ab eo quem eradebam possidere. dicitur quòd non videor illum fundum possidere. ¶ Ita hoc interdicto.] Pone casum duabus modis et habes in glo. dominii mei. Accurs. quæ incipit, *possessio quidam casum, &c.* Frane. Accurs.

a ¶ *Si duo.* Pone casum, I impedis me edere vel ædificare, vel aliter re mea vti: vt *supra eod. l.*). *Item si facit. & l.* §. *ea possidere. & infra eod.* §. *hoc interdictum. & §. cum ingenuus. & §. item videamus. in fi. & infra quæ res ani. eodem. l.*). §. *hoc interdictum.* ¶ Sed quæritur, si duo possidentes in solidum, & vnus impedimentum det hoc interdictum, cum non si possideq

480/C.IV.K.5-3, 695-696
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

possidere contendat? Respon. imò qua enim ratione facit mihi quo minus possideam, eadem & ipse possidere videtur, quod mihi facit absolle. Vel dic, non est necesse vt & ipse possidere contendat: sed sufficit quod me possidentem inquietet, vt mihi contra eum detur interdictum, quo etiam intentum. ¶ Sed quid si me turbet causa seruitutis [a] quam sibi asserit? Respon. habet locum vtile, & negatoria: *vt infra eod. l. si vicinus.* 2. Vel secundò pone casum, quòd qui asserit se habere vsumfructum, sua authoritate intrauit possessionem grauitando nolle se auferre ciuilem dominio: sed vt suam naturalem habeat, tacitè enim habetur, quòd sibi turbatur, habet dominus. vti possidetis ratione naturalis habet vsus vt *supra tit. l. 2. §. vsus vt.* & secundum hoc iusta, id est ciuilis: iniusta, id est naturalis. 3. Potes etiam ponere in claim, vel etiam in precario vt *notat. Cod. ex quibus claim. & in verbo precario.* ¶ Sed quid in eo qui claim possidet nonne statim competit interdictum, incipit vi possidere? & iam non claim, sed contra denuntiationē possidet? Respond. ergo spectanda est: *vt supra de adquirend. possess. l. claim.* ¶ Item quod fabricit in [b] solidum duos possidere videtur contra *infra de prec. l. dua & supra comm. l. si vt certo §. fin. & supra de adquir. poss. l. §. 5. contrarium.* Solu. patet ex præcedētis quia diuersimodè possidēt, non eodem modo, sed vnus ciuiliter, alter naturaliter sed eodem modo tenetur in contrarium, *ad quod est infra de precario l. 2. & habes §. cum.* 2. Alij dixerunt, vt M. cum suis Gofanis [c], quòd duo etiam in solidum possident ciuiliter & naturaliter. 3. Tertij vt R. quòd duo ciuiliter, sed non naturaliter possunt in solidum possidere: *vt l. de adquir. poss. l. 3. §. ex contrario.*

[a] *Interdictum vti possidetis mihi datur vtile actione ei qui curat hac re in possessione mea, haec tenus, quā diu ea possessio adit.*

[b] *Possidere duo in solidū possessionem dicimus.*

[c] *Alij Glossatores, multi cum eis recentiores Glossatores cū dicti, Idem est si duo dicerent ea sua Maiorenna & sine fidei bonitate, fore enim Martinus, Gotij cognomen.*

[d] *Alibi vincere, quā.*

[e] *Item vincere qui.*

[f] *Interdictum vti possidetis mihi creditori possidenti debitor adueritatem qui tunc ab eo qui eum a me possidebat, vt hic Bart. n. 3.*

a ¶ *Plautius.* io eo quia vterque est actor. adhoerem [d] enim vtrique, sed aliud est quam reum tibi conuenienti. hic autem neuter alteri condemnabitur. nam vterque possidebat vti possidetis. cùm ergo sit vterque actor: *vt infra prædict. §. neuter* videri. In eo verò quòd vterque est reus, vterque vincit. *& sic loquitur Institut. de interdict. §. quorum. versic. beata quæ est con re.* reum [e] enim vincere, est non auferri quod apud se habet: hoc est absolui. ¶ Item quæro hoc casu quando vterque vincit, quis interdicti rei vin.? Respon. Al. quòd nullus, quia vterque possidet *vt Institut. de act. §. contra quoque. & supra l. 1. §. interdictum.* 2. Alij dicunt propter necessitatem possessori dari rei vin. & ditiori forte: *vt nega supra de iudi. l. in iudicio.* 3. Sed bo. dicit vtrumque posse agere alia ratione: quia videtur tenuariare eam modo possessionis interdicto rei vin. vel ideo, quia quod dicitur non dari actionem possidenti, verum est omnino ciuiliter & naturaliter, secùs quòd non aliter, sic ergo naturaliter possidenti dabitur pro ciuili: & econtra. ¶ Item quid [f] si prædium meum possideam ciuiliter: alius autem qui neque ciuilem neque naturalem habet possessionem, sibi vendat, & te inducat in possessionem? nonne hoc interdicto vincam? *Inst. in fin.* vt *Cod. quod cum eo. l. si seruus.* Idemque & si in qui tibi vendit, à me claim, vel precario, vel vi possidebat, vt possit rem sibi restitui? *infra de re. iu. l. in omnibus §. non minus.*

b ¶ *Duplex est vti poss. Vide interdict. §. tertia. versic. duplicia. & T. de act. & obligat. actiones verbo in fin. & T. de iudi. l. Lin tribus. & l. fin. in tribus. supra de iudiciis. C. v t.*

c ¶ *Cum inquilinus.* de hoc §. vide scripta ad l. 3. Cod. de locato. C v t a c.

d ¶ *Vti enim possessore.* Sic ergo videtur quòd ſ non faciam tibi controuersiam possessionis, sed prohibeo [g] dicat, quia [h] dico me habere seruitutem ne alius collocet non competit tibi hoc interdictum, sed actio negatoria: sic dicas videtur *T. § fi. vicinus & facit l. 20. ff. vsum facit. & T. communi diuid. l. fi. adde. & fi. ser. vin. l. seruit. §. item si fin. & §. fin. & T. de intia. interdictorum. l. 3. § quia non. & T. de adquir. poss. l. pen. §.*

[g] *Prohibeo.* Quia videtur occupare possessionem dominī. C v t a c.

[h] *Dico.* quod ei licet. *C. de loca. l. adem.*

e ¶ *Plautius.* Edomino contra inquilinum. & tamen inquilinus non possessionis faciebat controuersiam, sed solùm volebat habitare. Vel dic quod possessionis dicitur facere ceteroquin, si nō defitat æstimaretur *T. prec. §.* Sed alij dicunt quod inquilinus volebat interuenire possessionē finito tēpore locationis: & pro suo se affirmabat possidere: vel se alias [i] tanti habitare vult, locatione finita, iniuriatū actione tantùm dicunt eum tenere: *vt arg. T. de actio. empt. Lque prædictum.*

f ¶ *Dominum.* Coposter. & accipe hoc alio casu quando vellet [k] testante: quia tunc benè prohibet eam habitare: *vt d. adem. C. de loca.* licet de pensione pro rata remittat vel oedat, quando ex necessitate æstimat: *vt T. de act. l. qui inquilinum. in prin. & l. & hæc dicitur.* 1. Vel dic testata quòd non prohibebit [l] eum habitare. l. facta relictione.

g ¶ *Possidere.* i. non interperet sibi possidere.

h ¶ *Sed ne possideret.* vel est nec hoc ius sibi vindicare prohibendo dominum. C v t.

i ¶ *Si.* l. manifactori.

k ¶ *Denuntiare.* Dominum aliās denuntiari. ſ. à domino: & ſ. hic non fecerit, poſtea cogitur iudicio officio ſ. dominus vult.

l ¶ *Prædicta.* aliàs *prædictæ.* scilicet translatio.

m ¶ *Aut.* Cū non vult dominus ei denuntiare vt ipse prædicta vel ſi domino denuntiare non præcidit.

n ¶ *Eum.* ſ. dominum.

o ¶ *Nam ſi ita.* hucusque Pompo. dictum emollit. nunc auctor legis loquitur. & case quod Pompo in tertia persona, ſed auctor legis in secunda loquitur persona. sicut [q] ergo prohibitio præcisionis, translationis, & cultuare inducit hoc interdictum: sic prohibitio adificationis & refectionis *vt T. precario dicebat §§.* Alij dicunt quòd tu dominus denuncias te præcluturum ſi postea aliquid fecerit translatitiæ, tenetur quòd ri aut claim *vt infra quod vi aut claim. l. ſi alius. §. naturaliter.* Secundum Or. item quod ſubticio, aut eum, & exponunt quidam. Translatitiæ non qui agit vti possidetis quia contendit ſe possidere locum vbi vines nascuntur.

p ¶ *Translatitia.* ſ. ad primum locum reducas: & hoc niſi ſ. immiserit radices in fundum vicini aliàs secus, *vt infra quod vi aut claim. l. ſi vicinus.*

q ¶ *Si prædia.* aliàs *prædictum*: & aliàs *prædictum.* & eſt idem, quando [b] ex domo vnius aliquid, scilicet tignum vel lapis protenditur supra alterius solum, ita quòd non requiescat ibi hoc modo: *vt infra de verb. ſign. Lmalum. §. item.*

r ¶ *Relaxata.* & bene secundum quosdam. nam possessor ſoli non inquietatur in possessione ſoli: niſi forte velit in eo ædificare & tunc competit. Item possessor superficiei nō inquietatur à possessore ſoli. aliàs ſi inquietaretur, competeret ei qui possidet domū & protectum. *arg. T. prædi. §. & T. §. prædi. 2.* Alij dicunt relatum, & male: & dicunt contrigi per inferiorem pontis. *§. Lalien.* & sic dicit dari possessori ſoli & possidenti domū eum protectu, ne inquietemus. 3. Tu die, relatum, & bene. & quod dicit *vtrisque* [c] collectivè [k] ponitur vel contractiuè: quasi diceret illi & illi non diuisim sine distributione aliàs ponitur collectivè: *vt T. de contrahend. empt. l. fed Cassius. §* an fin. nam nec ratione prioris datur simul vtrique, quia protectum à possidente dominum cui applicatur, possidetur. nec ratione sequentis, illud ab altero, non ab vtroque possidetur datur autem alteri, id est possidenti solum, cuius possidetur dominum quia inuisti protectum habet. *& sic loquatur T. eod. §. ſi vinum.* nam vtique ſ. ad eorum libertum ſ. sic debet cumque solutatur *T. quod vi aut claim. l. pen. §. fin. & l. fin. &* pe. & econtra à possessor dominus tabē habet protectum, agit ipſe quasi cuiberat in possessionis dominū, qui cuiberat in protectione

supra

[i] *Interdum vt inquietet, vt in præd.*

[k] *Vtrique vna, eorum de collectiue, hoc est duo dicere, non vtrique, id est duobus, sed quo quisque solus habet.*

[l] *Cabon cuique a solo loco.*

480/C.IV.K.5-3, 697-698
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-3, 699-700

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

tis actoris & fa. *supra* tit. 3 *Interdicta vnde vi & supra ne vis fiat* ei. l. 1 § *hoc verbo & infra de stat. 1 formam.* Item hoc interdicto [a] possessionis turbatæ potest esse plus, & frequentere minùs quàm rei proprietas: cùm fortè sub pœna dare sentchas hanc possessionem quando non potuerit vel alia mea prædia vendita sunt à creditoribus, vel à filio: quia de possessione ista proprie turbationem non maneni empturus.

IN summa.] CARVS. Si dico me habere vsumfru. fundi, & te nego habere vsumfru. inter nos potest interdici hoc interdictum. Item si dico me habere vsumfruct. & sic naturaliter possidere, tu te ciuiliter dicis possidere: potest inter nos hoc interdictū locum habere. Temiò dicit: cùm possidemus fundū naturaliter, in quo habebam vsumfru. & turbet in hac pos. habeo hoc interdictum, per quod defendar in hac posl. Item inter vsufructum & vsufructuarium eiusdem fūdi potest interdici hoc interdictum. Fr. Acc.

a ¶ *Inter fructuarios.* adeuntes la possiderē: & quilibet de alio negat: & potest [b] esse quod alter vel quod ambo vincerēt. & iterum: vt *supra eod. l. si duo in § vsufruc.* Acc.

b ¶ *Alter possessionem.* feliceri ciuilem. ¶ Et sic not. quod [c] ciuiliter tantum possidenti, & naturaliter similiter tantum possidenti, datur hoc interdictū per legem illam.

c ¶ *Defendat* poſſ. [d] *qualē*. Vel dic possessionem rei in qua habet vsumfructum.

d ¶ *Et si*, quia vterque habet naturalem posl. cum vsuarius quàm fructl. sed non in solidum. sed pro parte indiuisa. H. & sic decernet iudex in sententia: Quia inueni hanc petitoriū in possessione ratione vsus, principio non inquietari ab alio eo vsu. & econtra dic de alio vsu. *C. an. l. vnic. sed qualiter formabet, &c. & fa. ad l. Iſpra ad exhib. l. Celſus § Iulianus & infra de aqua quot. & æſt. l. § fi inter. & C. ad l.*).

DE SVPERFICIEBVS.

Scire te oſt ſuperiori ordo. vt infra tit. 2. l. 1. § *proponitur. & idea poſt illud ponatur.* ACCVR.

e Hoc ius superficiarium dicitur *ius Emphyteuticum. l. 1. § ſi inter. de re. eorum qui ſub tutela.* Hoc ius Græci vocant *Emphyteuſin.* lib. 30. *gonn.* sic dicit quòd eo iure quis fruitur superficie aliena quod est in perpetuo. Hoc tamen distat superficiarius ab emphyteuticario, quòd superficiarius habet ius tantum in superficie: Emphyteuticarius in toto fundo. & ideo ille tantum superficiei fructuarius tantum, hic etiam solo. Item superficiarius ius sibi acquirit respectu superficiei positę in alieno solo suis sumptibus: Emphyteuticarius respectu meliorationum. Vide scripta *ad ſe. ſe. C. de in emph. & not. ad Leſſium ſupra que ſe. in p. g.*

[f] *Et prætor.*] CARVS. Duo condueruere superficiem, vt vnus habeat vsumfr. in ea, alter vsum. ista possidendi hoc superficium non vi, non clam, non precario, prætor verat vim fieri quo minùs possideant. Secundum dictum est, quod & actio causa cognita datur superficiario. Postea sequitur Vlpianus, & dicit quòd superficium in alieno solo habet, si prohibeatur à domino soli possidere, habet act. contra eum. nam si conducit superficium, habet ex conducto: emit, habet ex empto: & per hos consequitur quod sua interest: f. autem absolu prohibeatur me agere contra dominum vt cedat rei act. pura rei vind. cùm nondum traditio esset facta superficiario. item Aquil. quasi essas inemunbis superficiarius contra prohibentem. sed melius est quod superficiarius agat hoc interdicto, quā prædictis personalibus: cùm quandoque non possit probari locatio vel conductio, item quia melius est possidere, quàm in personam agere, per quod consequatur se prohibentem possidere. item vtili in re potest agere. Vltimò dicit hoc interdictum dari superficiatiæ ad similitudinē interdicti vti possidetis & tuetur superficiatiā nec inquietetur qua de causa possideat superficiē nisi vi, aut clam, aut precario ab aduersario possidet & vt breuiter dicā omnia quæ seruātur in interdicto vti possidetis, & in isto loci habēt. [QVOD AVTEM ALTPRATOR.] Nūc exponit secundū partē edicti. rē dicimus esse causa cognita dari act. superficiario quod sic intelligas. nam & ad inodicum tempus conducit, puta ad annum, vel biennii, & dicitur possidere superficiem, non habet actiō in tempus occupetanda possessionem ad longum tempus conducit superficiem, & dicitur eam possidere: non habet actio. veliem in rem, dantibus autem soli habet dicitur in rem conuenire possidentem. si agat dominus soli contra superficiariā actiō in rē tunc repellitur ope exceptę. nam cùm domus act. superficiario, & desinat possidere: multo magis excepto est ei danda. [SI NON RESTITVAT.] Emi solum cum superficie à domino: tandem superficies est mihi euicta aut stipulatus de euictē vel ex empto contra venditorem. [QVOD AVTEM.] Nunc dicit dari act. superficiario. nam quasi quoddam vsumfru. videtur habere suę vsl & constituī potest eisdem modis sicut & vsusfruct. & legari & donari potest. & à pluribus habere superficiem, possunt inter se agere cōmuni dini. Vltimò dicit quod seruitutes possit constituere superficiarius, scrādum quod & dominus soli possit constituere & cōstituta retinere & si impediatur vti seruitle cui est cōcessa, possit vtili interdicto vti possidetis vti Fr. Acc.

e ¶ *Prætorius.* Duo sunt superficiarij cuiūdem superficiei. ¶ Sed quæro nūo [a] duo possent frui in solidū? Resp. diuersis respectibus: quia alter vsumfructū, alter vsum habet in eadē [b] *l. 4. & 5. tit. 3. l. § fin. 2.* Vel dic grana hominis dicit fructuarius, vicēs suæ fructūs.

f ¶ *Vim.* hoc interdicto quod dicitur de superficiebus. & habet instar [a] interdicti vti possidetis *vt infra § proponitur.*

g ¶ *Alio* ad agendum petitorio: nam habitat vtilis in rem: *vt infra § quod autem sit & fa. ſupra de loca publ.*).

a ¶ *Indemnem* à molestia contra dominum.

i ¶ *Superficiem.* l. [a] solum in quo superficies est vel vbi superficiem ponat: vel condixit ipsam superficiem cum solo. si autem superficiem tantùm, vt inuiti, id est dominum conducit: non habetur in solo, in quo insita dicit. sed tantùm ex constitutione vtilitatis hoc fit. & B. sed licet & tunc haberet vtilem in rem, si ad non modicum tempus conduxit: *vt infra § quod autem sit prator.*

k ¶ *Si emi. l.* [a] superficie sine solo. Vel die secundò, emit solum, vt non debeat suum fieri solum: sed debeat ibi pertare superficiē. & sic si superficiarius si aut solum emisset mane vel ferre dominus traditione facta à domino: nemo [b] est superficiarius sui soli: *vt § fi. Vel* Publiciana [c] habeat traditione facta à non domino, & sic nō daretur vtilis, quæ specialiter dicitur superficiaria competere. Sed si dicat quòd superficiem sine solo emit, opponitur quia alterius est solum, alterius superficies quod non potest esse *vt infra de actio. & ibi Alciatus not. § plenè.* Sed resp. quòd à superficiario qui conduxerat, emit ius superficiarium, sed non valet quia [d] agere ex empto cum domino quod hic dicit. Alij dicunt vt fecit. do distinguēdo emit superficiem, soli à domino vt habeat superficiem. Accurs. & sic agere ex empto ad solum. idē videtur si emit solum vt exstruat conderet, vel lacus faceret, vel vites poneret.

l ¶ *Si ipſe.* locator: vel etiam venditor, prohibeat eum tradendo fuit vendidit.

m ¶ *Agendo* ex conducto, vel ex empto quibus venit etiam singulare [a] interdicitur *l. de actio. empt. l. & hoc ex conduc. § fundus. §.* Sed qualiter dignoscitur emptor à conductore? Resp. pretium [b] & mercedis quantitas. Facit diferri. ACCVR.

480/C.IV.K.5-3, 701-702
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-3, 703-704

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

DE ITINERE ACTVQVE PRIVATO.

Superiori titu. de possessione rerum corporalium retinenda: hic de possessione rerum incorporalium.

Praetor ait.] Casvs. Ponit edictū, cuius istus est: Quo itinere, via actuque, priuata, priuato, hoc anno ex vsus nō vi, non clàm, non precario ab alio: quo minus ita vtaris, praetor vetat fieri vim. Secundò dicit: hoc interdictum est prohibitorium, & spectat ad tuendas rusticas serui. eandivel non, sed solùm spectatur si hoc anno vsus est non continuè, sed satis est esse vsum xxx. diebus & comparatur annus retro ex tempore lit. contest. super hoc interdicto. & vt in hac possess. defendar, sufficit me esse vsum intra annum retro itinere vel actu: & vsque ad quem locum fundi cui iui, vsque ibi hoc ius adquisiui. [Vlpianvs.] Si per fundum tuum iui ad meum, cùm per viā publicam non possem ire, vt quia rupta erat: licet frequēter vadam, non adquiro hoc ius, id est seruitutem nec mihi hoc interdictū datur, licet prohibear ire: quia non videor vsus nec fundo, nec illo ad quem ibam. Idem si itinere priuato non iui quia riuus illud ruperat: vel via publica rupta est per quam ibam ad iter. Idem si erat iter priuatum per quod ibam ad fundum seruientem: & quia destructus est, non potui ire. Vltimò dicit: si ego iui per fundum vicini per annum, habeo amodò hoc interdictum per quod tutor in pos. seruit. siue colonus meus vel hospes iuit, satis est, etiam si ignorauit dominus fundi per quem ibatur. si autem quis credens suum fundum ad quem ibat per fundum vicini, cùm esset meus, iuit per annum: sibi adquisiuit hoc ius, non mihi. [Si qvis propter.] Cùm iuissem per annum per fundum tuū, sequenti anno non iui propter inundationem aquae: vel aliter prohibitus non iui: vel quia in vinculis existens non potui ire: dicitur quòd impetrabo in integ. rest. ex illa parte edicti, Si qua alia mihi iusta causa esse videbitur, in integrum restituam, quam habes ☞ ex qui. cau. ma. l. j. in fi. quasi hic annus non cucurrerit: sed inspiciatur annus primus quo fui vsus. Tādem dicit: cùm ego hoc interdicto, & datur dilatio aduersario xx. dierum, & propter hāc dilationē causa interdicti mei decurrit, restituar, quasi hoc vsque xx. dierum non cucurrerit. [Si tibi.] Habebam fundū dominantem, cui vicini fundus debebat seruitutem viae, hūc fundū dominantem concessi tibi precario animo transferendi poss. nunc tu impetrasti precario à vicino praedicto ius eūdi per suum fundum, istum postea prohibet ire, an habeas hoc interdictum, quaeritur. Et dicitur quòd non, cùm precario habeas hoc iter ab aduersario: & redditur mirabilis ratio. nam cùm mihi competat hoc interdictum, si prohiberer ire, satis sit: & si non competat, cùm duo simul hoc interdictum habere nō possint. Nec obstat quod iter habes in precario. cùm enim illud ego iter habere precario non possum, cùm aliàs sit meum: nec per istum habere videar, & qualitercunque colonus meus per illud iter vadit, aut is cui precario cōcessi, ego ire videor. Sicut ergo opinio sua, et quia precarium habet, mihi non nocet: sic nec mihi prodest opinio sua. vt si haberem precario ius eundi per fundum vicini ad meum: & ego tibi istum fundum meum concessi precario, & ex vsus itinere tāquam debito fundo per annum, non competit mihi hoc interdictum propter opinionem tuam. In fine tamen dicit, in primo casu dari interdictum tibi cui precario concessi fundum dominantem. [Si qvis svpradicto.] Saltem triginta diebus in anno iui per fundum tuum, non vi, non clàm, non precario, tandem postea coepi ire clàm, non nocet mihi. vnde si prohibear ire, hoc interdicto vtar. & redditur ratio. quod enim quaesitum est, ex superueniente delicto non tollitur, hoc dicit cum lege seq. Fr. Acc.

a ¶ *Actuque.* Quid a hic sit, habetur supra *de seruit. rust. praed. l. j.* Accvr.

† Quibus finibus, quaque mensura iter, actusque & via constituantur. Alex. ab Alex. lib. 4. c. 20.

† Interdictum de retinenda possessione itineris, actus, & viae priuatae.

a Interdictum de reficiendo itinere actuq.

† Coniuncta oratio pro disiuncta saepissimè accipitur.

a Actus quid sit.

DE ITINERE ACTVQVE PRIVATO†.

TITVLVS XIX.

Sub hoc titulo duo sunt interdicta prohibitoria. Primū † pertinet ad retinendam quasi possessionem itineris, actus, viae priuatae, agentes eo qui hoc anno vsus est, agente successore eius ad asserendam: & in eo tantùm differt ab interdicto vti possidetis, quod non refertur in praesens tempus, vt qui nunc vtitur itinere vel actu, ita vtatur, sed in annum praeteritum, vti hoc anno vsus est. Posterius a pertinet ad reficiendum iter actūmque quo hoc anno vsus est, in quo etiam de proprietate quaeritur, id est, de iure seruitutis, de quo non quaeritur in priori, sicut nec in interdicto Vti possidetis, vel vti superficie fruemini. Caeterum in vtroque interdicto & in hoc titulo oratio † coniunctiua pro disiunctiua accipitur. nam sufficit alterutrum probare vel iter vel actum hoc anno in vsu habuisse. Cviac.

Dictum est suprà de interdictis possessoriis rerum corporalium: sequitur de possessoriis rerum incorporalium. Bart.

1. Vlpianvs *libro septuagesimo ad Edictum.*

Praetor ait: *Quo itinere actuque a priuato, quo de agitur, vel via, hoc anno nec vi, nec clàm, nec precario ab illo vsus es, quo minus ita vtaris, vim fieri veto* b.

1. ¶ Hoc interdictum prohibitorium est, pertinens ad tuendas rusticas tantummodò seruitutes c.

2. ¶ Hoc interdicto praetor non inquirit vtrùm habuit iure seruitutem impositam, an non d. sed hoc tantùm, an itinere actúq; hoc anno vsus sit e non vi, non clàm, non precario: & tuetur eum, licet eo tēpore quo interdictum redditur f, vsus non sit. Siue igitur habuit ius viae, siue nō habuit: in ea conditione est, vt ad tuitionem praetoris pertineat: si modò anno vsus est vel modico tempore g, a id est non minus quàm triginta diebus. Neque ad praesens tempus refertur vsus, quia plerumque itineribus, vel via non semper vtimur, nisi cùm vsus

b ¶ *Vera* & est simplex, non duplex: *vt suprà de interdict. l. ij. in princip.*

c ¶ *Rusticas tantummodo seruitutes.* ¶ Quid ergo si turbetur mihi vrbana? Resp. fore vtile a. ¶ Item nec ad omnem rusticam: quia non ad aquae ductum: vt ☞ j. *titu. j. l. j. §. quod autem.* nam ibi non b exigitur spatium triginta dierum. Acc.

d ¶ *An non.* ¶ Quid prodest c ei si est in possessione? Resp. quidam quia praesumitur d competere ei seruitus: siue negatoria conueniatur, siue confessoria agat, quod potest, licet possideat: vt ☞ *j. si ser. vind. l. & si forte. §. secundum.* & pro eis est *C. de proba. l. siue possidetis. & l. ij. & de pign. actio. l. creditores. & Cod. si aduers. credi. l. j. & in auth. de testi. §. si verò.* 2. Alij dicunt prodesse quo ad hoc, vt si impediatur postea ire, possit resistere scilicet extra iudicium, & sic redditur interdictum non in iure, sed in ipso e praedio, licet se defenderet ex vi huius interdicti. At si in iudicio agatur confessoria à se possidente, vel non possidente: vel negatoria ab alio contra se possidentem, vel non possidentem: necesse habet de iure suo docere: at si agat ex secundo capite quod est ☞ *j. l. iij. §. vlt. praeter.* poterit turbator nec ipse poterit resistere, nisi probet competere seruitutem. 3. Tu dic, prodest probare vsum xxx. dierum propter duo. Primò, quia si possides, & agit confessoria, vel conueniatur negatoria: non oportet eum cauere de non veniendo: sed aduersarius cauet de non impediendo vsque ad finitum iudicium in negatoria. secus si non possideret, & ageret vel conueniretur pro seruitute: quia tunc caueret de non veniendo vsque ad finē iudicij: vt ☞ *j. de aqua quoti. & aestiua l. pen.* In secundo prodest, quia si extra iudicium turbetur in veniendo, non solùm resistere potest, sed etiam in iudicio agere hoc interdicto, vt pronuntietur esse in possessione: per quod non praesumitur habere seruitutem si cadat à possessione, & agat confessoria: sed se existente in possessione non poterit à domino eiici, qui agit negatoria, nisi f probet non competere seruitutem: quod g probabitur hoc modo, quod per eos qui ibi propè stabant, non fuit visus ire, cùm non potuerit iuisse quin videretur: vel quia dicit se iuisse tali die vel mense: & probatur quòd fuerit alibi: vt *C. de contrahen. & commit. stipu. l. optimam.*

e ¶ *Vsus sit.* iure seruitutis: *vt infra eod. l. fin. & ☞ de aqua plu. arcen. l. ij. in fin. & supra quemadmo. ser. amit. l. fin. & infra eo. §. deniq; eodi.* ¶ Sed an sufficit si h suo sacramento dicat se iuisse iure seruitutis? Arg. quòd sic *infra titulo j. l. j.* [illegible] ¶. Sed fortè secus in illo interdicto: *vt infra eo. l. j. §. si tibi fundum. in fin.* Dic ergo hoc probari i per testes quòd iuit, vel viderunt eum ire. Item iure seruitutis: quia dicant se vidisse constitui seruitutem à tali qui putabatur dominus illius praedij, & tamen nō erat. Vel Titio fuit legata haec seruitus & iste vocabatur Titius, & putauit de se sensum, cùm de alio sensisset in veritate testator: vt *argum. supra per legata. l. per legato.* ¶ Item cùm probetur me vsum, an onus probandi quòd vi vel clam vel precario fuerim vsus, vel non competit mihi, vel aduersario? quidam quòd aduersarius debet probare quòd iuerim, vi, vel clam, vel precario. Sed potes dicere contra, quòd haec omnia debeam k probare, scilicet me vsum, & triginta diebus, & non vi, vel clam, vel precario, *argum. princ. huius leg. & arg. supra si serui. vind. l. si quis diuturno.* probabitur autem per testes: vt l. dict. Accvr.

f ¶ *Interdictum redditur.* per litis contestationem: *vt infra eod. §. praeterea sciendum.* sed in vti possi. praesens possessio inspicitur tempore litis contestationis: *Instit. de interdict. §. quorum. vers. hodie tamen.*

g ¶ *Modico tempore* aliter accipitur alibi modicum l: *vt supra de acti. l. si cùm dies §. fin. & de condic. [illegible] promissor. & supra titulo j. l. j. quod autem ait.*

a ¶ *Vel modico tempore. Sic Iust. Nou. 17. interpretatur* [illegible] id est, modicum tempus dierum, nempe 30. *Vide cap. 10. de praescrip.* Cviac.

a Seruitutem vrbanam, vtili interdicto de itinere actuque priuato defendi [illegible] pro aquaeductu.
b Sed sufficit semel vsum.
c Quasi possessionem quae se effectus.
d Praesumitur dominium ex possessione: seu dominus, qui possidet.
e Defendere se in ipso praedio licet.
f Quasi possessor [illegible] dominus expulsus potest agendo negatoria, & probare seruitutem aduersario nō competere, vt hic. Imo sufficit ei se probare dominum, vt aduersario potius incumbat onus probandae seruitutis. Habet enim iuris praesumptionem contra eum qui seruitutem vindicat, quoniā quaelibet res praesumitur libera, nisi seruitus probetur. *l. altius. C. de seruitut. & aqua.* [illegible] Bal. [illegible]
g Probari quomodo possit [illegible] seruitutem negatam.
h Probaret [illegible] iuramento possessio [illegible] Socinus regula [illegible]. Cepollius [illegible]
i Probari possessionem [illegible] vel [illegible] Bartol. [illegible]
k Probare [illegible] negatiuā debet qui se non violentum, precarium [illegible] Quod & verum.
l Modicum tempus, adde [illegible]

480/C.IV.K.5-3, 705-706
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

exegerit. ita annui temporis spatio concluſit vſum ᵃ.

3. ¶ Annum ex die interdicti ᵇ proximum computare debemus.

4. ¶ Si quis hoc interdicto vtatur, ſufficit alterutrum ᶜ probare, vel iter, vel actum in vſu habuiſſe.

5. ¶ Iulianus ait, quotieſcunque ᵈ ingreſſus eſt, toties que ei interdictum competere. quod verum eſt.

6. ¶ Vitianus rectè ait, cum qui propter incommoditatem itinis, aut propterea quia via publica interrupta erat ᵉ, per proximi vicini agrum iter fecerit ᶠ, quamuis id frequentes ᵍ fecit, non videri omnino vſum. itaque inutile eſſe ʰ interdictum, non quaſi precario vſum, ſed quaſi nec vſum ⁱ. ergo ſecundùm hoc nec vero ᵏ ˣ vſus videtur. nam eo enim minùs illo vſus eſt, per quem non iit propter incommoditatem ˡ itus, aut properera quia via præcrupta erat. Idem erit dicendum & ſi non erat via publica ᵐ, ſed iter privatum. nam & hic eadem quæſtio eſt ⁿ.

7. ¶ Is cuius coloni aut hoſpes, aut quis alius iter ad fundum ᵒ fecit, vſus videtur itinere, vel actu, vel via: & idcirco interdictum habebit: & hoc ita Pedius ſcribit: & adiicit, etiam ſi ignorauit ᵖ cuius fundus eſſet per quem iret, retinere cum ſeruitutem.

8. ¶ Si quis autem cùm putaret fundum ad ſe pertinere, ſuo nomine iter fecerit ᵠ amicus meus: vtique ʳ ſibi ˢ, non mihi interdictum adquiſiſſe intelligitur.

9. ¶ Si quis propter inundationem ᵗ vſus non ſit itinere actûs: ne hoc anno, cùm ſuperior ᵘ vſus ſit: poteſt repetita ˣ die

---

a ¶ *Conſtaſſe vſum ſcilicet* xxx. dierum: quòd facilè eſt tociens annorum. duo ergo ſunt neceſſaria: quod intra annum, & quod xxx. diebus quorum ſi quod deſuerit, ceſſat interdictum. Sed quid ſi tacite eruat locus ad quem ibatur, ve non nisi ſemel in anno eo uti liceat? Dicendum, ſufficere ſi ter aut duplicabatur tempus, ve per bimenſum vel mains tempus ſufficiat. Sed hoc ſpeciale ᵃ ſi vt & alibi *ius Praſcriptio ea re. l. Iulianus. §. eum quoque.* Vel ſerius hoc tam ᵇ tacitè lucrativa. ſi certis ſolum eundo in anno proficiſcenti: & ſic magis arbitrat non perdere. ſed in lege *denique* ad locum agitur.

x ¶ *Et alia potui.* quam eſſe ᶜ partem habet *ſuprà ea qui. eum. ſtatim. Cum ſua. & l ſed & ſi per præcarium. §. ſin. & facit ſupra de ſeruit. præd. l. & Attilius. mut.*

a ¶ *Conſtaret.* quòd ſingi in eſſe ſ. nullo modo fuerit vſus hoc ſecundo anno: ſecus contra. Fuit vſus vi. nam diſtinguuntur, hoc codd anno fuiſſet vſus bona fide, vel non: *vt infra §. ſi. & l. ſi & facit §. quemadmod. vſufruct. annu. l. ſi agre. & l. cùm vſufructuarius. & Cod. de appell. præſcr. & Cod. qui pos. ratior. vel cauſa. l. cùm à matrebus.*

b ¶ *Et alio caſibus.* puta quia in vinculis ſeruitutis vt conſtituus non potuit vti: *vt ſupra qui. ex eau. mod. l. & facit §. penult. & infra §. præterea.*

c ¶ *Diuitius dare deliberationem eſt hodie* xx. dierum per *auctum. effectum. C. de lite conteſtat.*

d ¶ *Reddi. facit §. de mod. l. §. ſed & ſi ven. in remotis. & ſupra qui. ex eau. mod. l. ait prætor. in fine & l. ſed & ſi per præcarium. §. ait prætor. verſiculo. hoc quoque.* ſicut facit ad dictu re. peritam §. *præterea §.*

e ¶ *Si tibi fundum. dotauerant.*

f ¶ *Conſtaret.* vtrali- quam habeat poſſ. enim vi ſolum habeat detentationem, ſunt vt calefaciat vt ibi ad ſolum, non poſſet tibi precario concedi: vtique ſuorum illum non poſſideat, ei viam concedi cupis. H.

g ¶ *Potuit.* ſcilicet ſecutorum.

h ¶ *Viarum.* quod ſuperius ſcripſi etiam quod vtendum, cùm vti poterat. hoc vide *ſupra de præſcr. l. quæſtum. & ſi ſeruitutes. A c c v r.*

i ¶ *In præcip. arg. ſum-* pto *inde à contrario ſenſu:* & cur quia quaſi eundem caſum ponit. A c c.

k ¶ *Tu rogauero.* vicinum: vel in ſuperiori exemplo.

l ¶ *Interdictum.* Ergo à contrario ubi inutile: quia erat duo in ſolidum non poſſunt poſſidere: igitur nec hoc interdicto vſi etiam ratione ceſſidem vſus, & eiuſdem temporis. finito autem precario fundi, conſtat tibi eſſe inutile interdictum: autem non rogaſſes viam precario, agere tu, & non ego: *vt ſi in fin. huius §. ibi: tu eamen.* &c. Vel die poſſe vtrumque dari quando naturalem poſſeſſionem, non ciuilem tranſtuliſſe *ſ. ſed. in §. idem Iulianus. &* ſic arg. hîc ſit: tale quia ſi precario fundum, & non viam habuiſſi. ut. tenditio veteris ergo à contrario ſi viam precario habuiſſi à domino fundi ſcruientis, non veteris interdicto.

m ¶ *Itineri.* verè mihi vtile: quia, &c.

n ¶ *Non ramen.* ſi ᵇ egomet precario accipierem: *vt ſi ſi de pre. ca. l. ſi ſervum. ſi tua. & ſi ſi. de rega. iur. l. aquæ pluuiæ.*

o ¶ *Fin vitiuer.* qualitercunque, & cauſ- nemque nouiſſ. ſi parti *l. & ſi ne. l. ſi. vel.*

p ¶ *Fundum* dominatum.

q ¶ *Itineris* ſcilicet mihi.

r ¶ *Itinere.*

480/C.IV.K.5-3, 707-708
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

& precario eo itinere * vſus eſſe videar. non immeritò. nos enim opinio tua, ſed mea quærenda eſt: tu tamen, credo, poteris interdicto vti [b], etſi de hoc nihil ſcribat Iulianus.

12. ¶ Si quis ſupradicto tempore anni non vi, non clàm, non precario itinere vſus fit [c]: verùm poſtea non ſit vſus [d], ſed clàm, precariò vereviđēdum eſt an ei noceat. Et magis eſt vt nihil ei noceat, quod attinet ad interdictum.

12. PAVLVS *libro ſexagenſimoſexto ad Edictum.*

NEc enim corrumpi aut mutari quod rectè tranſactum [e] eſt, ſuperueniente delicto poteſt.

13. VLPIANVS *libro ſeptuagenſimo ad Edictum.*

INde [f] etiam illud Labeo ſcribit, ſi clàm à me rectè via vtebaris, fundum vendidero per quem verbaris: deinde emptor te prohibuit: licèt clàm videaris ab eo vti, (nam qui prohibitus vtitur, clam vtitur [g],) tamè interdictum tibi competere incta annum [h]: quia hoc anno non vi, non clàm, non precario vſus es.

1. ¶ Item ſciendum eſt, non tantùm eum [i] clàm via vti, qui ipſe prohibitus vtitur: verùm eum quoque per quem [k] quis [l] id iter retinebat, ſi eo prohibito per quem retinebat [m], vtatur [n]. Planè ſi ignorauit prohibitū, & perſeuero vti [o]: nihil mihi nocere dicendum eſt.

2. ¶ Si quis ab auctore meo vi aut clàm aut precario vſus eſt, rectè [p] à me via vti prohibetur: & interdictū ei inutile eſt: quia † à me videtur vi vel clàm vel precario poſſidere, qui ab auctore meo vitioſè poſſidet. Nam & Pedius [q] ſcribit, ſi vi, aut clàm aut precario ab eo ſit vſus, in cuius locum hereditate vel empcione aliôve quo iure ſucceſſit, idem eſſe dicendum. Clàm enim ſucceſſerit † in locum eorum: æquum ¶ erit clàm, nam quo nomo poſſ. t qui'ite & agere cœperunt, niſi ei certe reſtituere? Quarò dicit qui ſuperius interd. clam poſſum in principio rituli inuenitur. ſuffi it ei ſi probet ſe vſum itinere vel actu per animum retro anno vi, non clàm, non precario. qui agere hoc meminit, debet duo probare: & ſe vſum prædicto tempore non vi non clam, non precario: & quòd habet ius reſtituendi. id eſt quòd ſcit aut ei competit interea vel actus & ſi alterum de his ſenetra. id eſt non probat, ſuccumbit in hoc interdicto. & merito duo debet probare qui reſtituere vult. nouum enim vult facere opus. ſed agit in ſuperiori primo interdicto, vtitur probare debet. Eſſe vſum nos vi, non clàm, non precario per animum: qua à nihil noui vult facere, ſed ire & agere vt prius. [FERE ACTUM POTEST.] Nunc exponit Vipian verba edicti, vtitur eſt & bene dicit: præter quòd habet reſtituere prout ei ius eſt. poteſt enim eſſe quòd quis habet ius eundi, id eſt ferre autem non iuteri reſtituendi ius habeat: vt qui a cautum eſt expreſſè quòd non debeat reſtituere, vel quòd vſque ad certum modum debeat reſtituere. ſecundùm ergo quòd eſt actum ſue conuentum per pactum in conſtituendo. ferunt de reſtituendo: ſi ſeruabitur. & quando quis poteſt reſtituere aut vel actum, debet reſtituere ſi eundum priſtinam formam, id eſt non à priore itinere iter producat in longum, aut deprimat. ſi autem vellit facere poterit ſupra notum, qui nunc coeruipebat viam priuatam vel iter ſuum hoc eo permittitur, ſi tamen dè alio ire non poterat. ET. ACC.

Nde.] CAIVS. Tuditani fundum vendidiſti per quem ſibi caletum XXX. diebus in anno. nunc emptor te ire prohibuit: & ſic poſſira clàm compi ire. dicitur quòd interdictum hoc bene mihi competit contra emptorem, ut me prohibeat. & inter ad vtrum competit. Secundò dicit: ſi prohib eas à te per fundum tuum ire, ut i clàm dicar ire idem ſi colonus meus prohibitus ire, vel ſimilis, & hoc ſciens iuſtè tu dicere ire. ſi autem ignorans hoc, & iniuſtus dicor clam ire. & ſi XXX. diebus ſalcem in anno. ut hoc competeret mihi hoc interdictum. Tertiò dicit ſi prohibitus tum à te ire per fundum tuum: poteſt hoc emptori qui à te emit. vt ſic mihi competat hoc interd clam contra te non contra emptorem. idem in alio tuo fundo ſine vllo ſeruitute vel ſingulari. & tenetur mirabilis ratio in §. [IN HOC INTERDICTO.] In hoc interdicto quo agetur ne prohibeat ire per fundum tuum, quo anno iterq; inuenit interdic mutari, id eſt conſtitutio ſi in eo quanti mea intereſſit non eſſe prohibitum. Secundò exponit verbum, *vſus*, quod eſt in edicto, non hoc tm per fundū vicini fuit ſeruus meus, vel colonus, vel hoſpes fuit: ego videor vſus eſſe, & vſus eſſe, & hoc intendit dum a quibus, vt ſi ſi prohibear amodò ire, habeam hoc interdictum. & per omnem perſonam videor vti itemque, per quam alibi retinetur nobis ſeruitus: vnde his perſonis habes *ſi quem-ad ſeruit. annal. l. v. & vj.* hoc tantùm falſum in fructuario. nam per fructuarium nemini ius nec ſeruit. ſed ab eo debent, nō autem per fructuarium nemini per ſuo ius vicini aliqui: o hoc ius vtenti, nec hoc interdictum. Tertiò dicit habeo p̄ oportet tm ea ſtus in functa in eo ſem fundo vſumfructū habet. quilibet noſtrum iuit per ſuo ius vicini ad ſtum per animum. & aliquis noſtrum prohibeatur amodò ire, vel à domino fundi, vel ab extraneo: prohibito competit hoc interdictum. Quarto dicit: per ſuo tum tuum ad meum ius per animum: & ſic habeo hoc interdictum, ſi prohibear ire amodo. & hoc interdictum competet ei cui domino ipſum fundum meum, ſi tradicione ſecuta ipſe prohibetur vti itinere. Quintò dicimmis Titius fundum ex meo mancipio: & hic Titius per fundum vicini iuit per meum. ei fundum quem emerat & poſtea ipſum fundum mihi tradit, amodo poſſum ire ſicut Titius poterat: & ſi prohibear, habeo hoc interdictum. Sextò dicit: quæritur per ſuo fundum vicini ad ſuum adquiſitum eundo per annum hoc interdictum ei competit, & etiam ei qui coepit habere vſumfruct. vel vſum in fundo dominanti, huic ex cauſa coepit, ſicut legati. ſicut ſi ex cauſa dotis, vbiet aliqua alia fundi emptione coepit habere fundum dominantem. nam ſi prohibeatur nouus dominus ire per fundum vicini, competet ei hoc interdictum. [ALIT PRAETOR.] Nunc ponit aliud edictum, cuius ſenſus eſt talis: Si iter vel actum adquiſitum per annum eundo per fundum vicini non vi, non clàm, non precario reſtituere velim prohiber prætor mihi ſicri vim quo minùs reſtituam, prout mihi ius eſt. Secundò dicit: qui hoc interdictum propoſuit, debet cauere ſatisdatio de damno infecto occaſione reſtitutionis. Tertiò dicit: valde eſt velle hoc interd dum, nam quo nomo poſſ. t qui'ite & agere cœperunt, niſi ei certe reſtituere? Quarò dicit qui ſuperius interd. clam poſſum in principio rituli inuenitur. ſuffi it ei ſi probet ſe vſum itinere vel actu per animum retro anno vi, non clàm, non precario. qui agere hoc meminit, debet duo probare: & ſe vſum prædicto tempore non vi non clam, non precario: & quòd habet ius reſtituendi. id eſt quòd ſcit aut ei competit interea vel actus & ſi alterum de his ſenetra. id eſt non probat, ſuccumbit in hoc interdicto. & merito duo debet probare qui reſtituere vult. nouum enim vult facere opus. ſed agit in ſuperiori primo interdicto, vtitur probare debet. Eſſe vſum nos vi, non clàm, non precario per animum: qua à nihil noui vult facere, ſed ire & agere vt prius. [FERE ACTUM POTEST.] Nunc exponit Vipian verba edicti, vtitur eſt & bene dicit: præter quòd habet reſtituere prout ei ius eſt. poteſt enim eſſe quòd quis habet ius eundi, id eſt ferre autem non iuteri reſtituendi ius habeat: vt qui a cautum eſt expreſſè quòd non debeat reſtituere, vel quòd vſque ad certum modum debeat reſtituere. ſecundùm ergo quòd eſt actum ſue conuentum per pactum in conſtituendo. ferunt de reſtituendo: ſi ſeruabitur. & quando quis poteſt reſtituere aut vel actum, debet reſtituere ſi eundum priſtinam formam, id eſt non à priore itinere iter producat in longum, aut deprimat. ſi autem vellit facere poterit ſupra notum, qui nunc coeruipebat viam priuatam vel iter ſuum hoc eo permittitur, ſi tamen dè alio ire non poterat. ET. ACC.

480/C.IV.K.5-3, 709-710
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-3, 711-712

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-3, 713-714

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

DE AQVA QVOTIDIANA ET ÆSTIVA.

Vtæ aquæ sint itinere, est quædam quæ possessor deinceps hanc sibi illam præter eatur interdicto reddita.

DE AQVA QVOTIdiana † & æstiua.

TITVLVS XX.

Superiori interdicto simile est quod ex hoc titulo competit ad † retinendam vel asserendam quasi possessionem ductus aquæ cuiuslibet vel *aquæ ductus vel aquæ vel hybernæ, quæ quis eo die aut nocte hoc anno duxit vel priori æstate, hac vel priore hyeme duxisse fertur est, interdicit.* * *Superiore item vel illum vel eum necesse est hoc anno in vsu habuisse* vel xxx. *diebus. & possunt † hoc omnia interdicta de seruitutibus rusticis etiam esse referenda, aquæ ductum se ex re sua, vel eo, aquæ, vel aquæ ductu alterius fit, fuit. Sed adiungitur huic illud hoc simile interdictum prohibitorium.* * *de aquæ publicæ qua ex castello † id est ducticulo aquarum publico ducitur permissu principis, quod tamen non ad possessionem, sed ad usumdum ius aquæ pertinet magis, quam præcipe assignatio, neque de iure, non de facto est vt superiora.* CVIAC.

1. VELPIANVS *libro septuagensimo ad Edictum.*

It prætor: *Vti hoc anno aquam, qua de agitur, non vi nec clam, non precario abilla duxisti: quo minus ita ducas, vim fieri vetо* *.

1. ¶ Hoc interdictum prohibitorium [b], & interdum restitutorium est [c]: & pertinet ad aquam quotidianam.

2. ¶ Quotidiana [d] autem aqua non illa est * *, quæ quotidie ducitur: sed ea qua quis quotidie possit vti, si velit: quamquam quotidianam interdum hyeme ducere non † expediat, etsi possit duci.

3. ¶ Duo autem sunt genera* aquarum: est quotidiana, est & æstiua. Quotidiana ab æstiua vsu differt [f], non iure [g]. Quotidiana ea est quæ duci adsidue solet, vel æstiuo tempore [h], vel hibemo: etiam si aliquando ducta non est. Ea quoque dicitur quotidiana, cuius seruitus intermissione temporis diuisa est. Æstiua autē ea est, quæ æstate sola vti expedit: sicuti diximus vestimenta æstiua, saltus æstiuos, castra æstiua: quibus interdum etiam hyeme, plerumque autem æstate vtamur. Ego probandum puto, ex proposito † vtentis, & ex natura locorum aquam æstiuam à quotidiana discerni. Nam si fit ea aqua quæ perpetuò duci possit, ego tamen æstate sola ea vtar: dicendum est hanc aquam esse æstiuam. Rursum si ea sit aqua quæ non nisi æstate duci possit *, æstiua dicetur. Et si ea sint loca quæ natura non admittant aquam nisi æstate: dicendum ' erit rectè æstiuam dici.

4. ¶ Quod autem scriptum est in interdicto, *Vti hoc anno aquam duxisti*: hoc est, nón quotidie, sed hoc anno vel vna die [k], vel nocte. Ergo quotidiana quidem aqua alia est, quæ quotidie duci possit, vel hyeme, vel æstate, etsi aliquo momento temporis ducta non sit [l]: æstiua ea, quæ quotidie quidem duci possit, vel sola æstate, docatur autem æstate tantùm, non & hyeme: non quia non possit & hyeme, sed quia ritum cum ea aqua quam fam consueuit ducere? Cerè prohiberi possum ne hanc aquam ducam. & ab eo loco ducere prohiberi, quo consuetudo aqua. verius autem est vt à prin. aquæ prohibeat ducere. Sed posse quòd habere ius ducendi x. cues ad fontem tuum causa bibendi, duco xx. cerè prohibeor in x. ducendis eandem, non in alia. Poftea dicit: hoc interdictum competit tantùm ei qui potest se habere ius ducendi aquam. & sufficit quòd à primo. duxit aquam non tamen clàm, non precario, sed credens se habere ius ducendi aquam, licet postea vi vel clàm ducere cœpit aquam. Sed quæri à principio. nonne duxit aquam: postea per se aqua veniebat: & absque nunc prohibeat aquam venire? Dicitur quòd habet locum hoc interdictum. Item habet locum hoc interdictum. quando quis credit se habere ius ducendi aquam de tertia in tertiam diem, vel de quinta in quintam diem, & cœpit ducere per vnam diem: & postea prohibeatur ducere alia tertia die vel quinta. non habet locum hoc interdictum. secus autem si nunc volebat ducere omni die: nam bene posset hoc casu prohiberi. Vtimò dicit: possum prohiberi ducere aquam quam per annum duxeram: sed longo tempore quòd ego sum solus ducens aquam. & sic non videtur amisisse ius aquæ ducendæ. agam contra te hoc interdicto, per quod constituor mihi seruare de nouo. hoc dicit vsque ad §. *fundum*. Fr. Acc.

a ¶ *Hoc.* facit *supra de.* l. 1. §. *in prin. & infra de fontib.* l. 3. *in prin. & §. sed. §. quod autem.* &c. Acc.

b ¶ *Hoc interdictum prohibitorium est.* vt *supra eo.* l. 1. §. *Labeo*, & *ibi* Sup. in fi. vt *supra eod.* l. 1. §. 1.

c ¶ *Restitutorium est.* vt * negotia dissuntur quod fecisti: si fuisti aliquod fecisti quo minùs possim aquam ducere vti hoc anno duxi. & facit *l. ed. §. præterea illud scindum. & ibi Labeo.*

d ¶ *Quotidiana.* de æstiua dicitur *l. eod. §. sciendi.*

e ¶ *Non ille est.* scilicet sola. & facit *infra de verb. signif. l. malum. §. fin.*

f ¶ *Differt vsu.* vt apparet ex sequentibus.

g ¶ *Non iure.* quia pro vtraque datur interdictum, licet diuersa vt *l. eo. §. quod autem dicimus.*

h ¶ *Tempore.* vt interuallo mensium, vel dierum: non autem hyemis, vel æstatis: sic actio * legis Aquiliæ aperitur sine * diurna potestate. licet non semper sit ibi pœna: vt *infra de lege Aquil. §. hic autem verbis.* & facit *l. de flumi.* l. §. §. Acc.

i ¶ *Diuersum.* Text * ergo ait aquæ vt aqua sit quotidiana.

1. Primò, vt quotidie & omni tempore sui natura duci possit.

2. Item vt nullo tempore impediatur eius vsus propter naturam loci qui seruitur. vt hic, & *l. eod. de interdictis*, 3. Item certum, sit licet propositum vtentis, sitliset quòd eo proposito vtatur quòd omni tempore velit ea vti, etsi non quotidie ducat: vt hic. & facit *l. de seruit. vrban. prædio. §. fructuum.* Acc.

k ¶ *Vna die.* secus in superiore interdicto: quia XXX diebus: vt *l. eo. §. §. hoc interdicto.*

l ¶ *Dulla sit.* vel non sit, quia hoc non cuno, possit vel non possit

* Cuiacius lib. 2. ad Afric. Aug. lib. 8. epist.

† In Pand. Semper cuiusque scribitur, & recitandum est. & in.

† Interdictum de aqua quotidiana & estiua pertinet ad eum qui consuetudinem quasi possessionem aquæ ducendæ.

* Interdictum de aqua quotidiana hyberna, & interdicti de itinere atque priuato differentia.

† Interdicta de seruitutibus possunt esse etiam restitutoria.

* Interdictum prohibitorium de aqua iure publico ducenda.

† Castellum, pro diuerticulo aquarum publico.

† Non omnia bonella & ex pedient quæ lucem, & ornamenta in vita.

* Hæc pertinet varie aquæ diffinitiones, quas luci explicat Cuiac. Donell. lib. 4. Enchiridior. c. 8.

† Vtam, retinendum iure seruitutis inter retinendo præbuit hanc collegit Alberic.

a Interdictum de aqua, quæ vetus restitutorium.

b Aquilia legis actio dicitur pœnalis appellatur.

c Verba vetus plerumque tribuunt à potestis proprio virtutis, & agendum, non ab actu, vt hic aqua quotidiana, quæ quotidie possit duci: legis Aquilia actio pœnalis, quia agendum datur: ut hic. &. leuissima colonus habere dicitur, licet exercere quotidie. *Aqua quotidiana vt &* tia requiritur.

480/C.IV.K.5-3, 715-716
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-3, 717-718

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-3, 719-720

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

a ¶ *Vindicari.* confessoria, etiam si aliter fit à prohibente.
b ¶ *Suum.* Cessam & etiam ius aquæ ducendæ.
c ¶ *Duplex.* vti possit, quod vocè * dupiex est. 1. Vel vtrille dicitur de corporalibus, quod est duplex, cui quilibet est actor & reus. Nam quilibet agere & quæ possidetur, & aliam agat: sicut in vti possi. vt *Leui pofl l. fi duo.* §. j. 3. Alij tamen duplex: quia prohibitoriam & restitutoriam: vt *Leuil.* § j. 4. Vel duplex id est vtrille & directum secunda placet.
d ¶ *Per hoc interdictum* quod est *T. ne Lim prior.*
e ¶ *Cessio valet.* vtùm vicini hoc interest: putas ne fos eius secerni. vt *T. de seruitut. l. quotiens.* j. §. *aliter. & de diuer infra l. Proculus. & l. flumina.* §. *fi. aliàs* non valet: vt *d. l. quotiens. & T. de pactis. l. nemo.*
f ¶ *Deinde ait prætor.* secl dum edictum prætoris. ACCVRS.
g ¶ *Interdicam.* id est proponam interdictū: quod dic vt *T. ad l. aut prætor.*
h ¶ *Quia autem diximus. T. vsufr. l.* § j. & §. *duo & § quod autem.*
i ¶ *Interdicto.* id est in propositione interdictorū: dilatamis debet esse.
k ¶ *Quòd.* i. quia.
l ¶ *Non videtur.* vti non potest: vel non confuetur. At in interdicto de aqua quotid. & æstiu. refert se ad præteritum annū etiam hyeme qui à nouo anno vti potest, & consumit. A t o vt *l. j. § dun.*
m ¶ *Præsentem.* q. d. quia breui tempore spatio concludebat vsus aquæ, cum sæpe prima die æstatis interdicatur ¶ *priorem.*
n ¶ *Pernoctauerit.* incipiens. sed in vtroque videtur contrà, scilicet vernali incipienti ꝛ vt ¶ *prima die, si inicio ver. aqui. Ser.* ¶ Et die quòd b quatuor sunt anni tempora: hyems quæ incipit a medio Nouembris, & durat tribus mensibus. sequitur æstas, quæ similiter tribus mensibus. autumnus. i. sol quandoque dicitur annus habere duo tempora, hyemem & æstatem: vt *hic sensus manifestus. &c.* T. prout vbi dicit, *initio æquinoctij verni. & postea dicit, sequenti æstate.* vnde æstatem appellat illos sex menses, qui sunt ver & æstas & aliàs quod notat. *supràne quid in flumine publ. l. j.* §. *æstatem.*
o ¶ *Pernoctauerit.* q. d. pernoctauerit ante æquinoctium. & ideò ¶ *priorem.*
p ¶ *Ser menses.* vna die minùs, si bene computaueris.
q ¶ *Æquinoctij.* i. prima die veris. æquinoctij iuxtà est dicitur. secundùm Ang. 2. Vel etiam sic quòd illa dies in æstate, vt dixi nam habes necesse dicere quòd sit in æstate.
r ¶ *Sequenti æstate.* f. sequente anni.
s ¶ *Pridie æquinoctium.* f. vna die ante.

a Dupliciter interdicta aqua ducenda.
* Hyemalis aqua ducendæ vsus interdictum.
b Modum tēporis pro quo durabit.
* Interdictum de aqua quotidiana duplex.
* aliquid.
c Interdicitur de rebus quotidiè prohibitum, & eas qui non facit facit faciendo.
d Emptor non eſt iuris successor.
* Xenoph. lep.
e Ius ruinæ cedendum est.
* Inclusa lata, non sunt in Pand. Flo.
§ Plin. ſ. 122. hic. c. 9.
* Ab Aſtro, solstitio pernox, vt C. de ædict. C. de ædict. interdict. excludit l. solstitium. infr. de excusi.
b Anni quatuor tempora & dies.
§ Primum, distinxit reliquis posteriora.
f Aqua cæpta hactenus docendi ius à quo permitti debeat.
g Ius aquæ ex publico ducendæ, quemcunque & locum aquæ publicæ ducendæ permittere.
h Ius vetandi his iuri prohibendi habent, qui eum concedi ab imperatore.
i Priuilegia oralia rem sequitur, & duret eandem personam: non etiam perpetuum, cum persona, cum perpetuum sit, cui dari potest imperatoris.
k Imperatoribus ex aqua quæ facile possit impetrari.
* Aquæductij vetus genus.
* aquinoctij autumnalis.

1 ¶ *In biennium.* vna die minùs.
u ¶ *Vtile.* ad iniuriæ cius quod pro æstiua datur vt *T. ne l. j. § deinde.* vel dic non directum. quod pro aqua perenni datur vt *T. ne l. j. § quod autem.*
x ¶ *Qui hoc agitare.* ad manus medico b tempore. i. xxx. diebus. *arg. l. vltim. j. fi.* § *hoc interdicto.*
y ¶ *Ait prætor. T. ad* §. *deinde.*
z ¶ *Interdicam.* i. interdictum reddam. & erit c duplex hoc casu: vt *T. de interdict. l.* 9 *in primo.*
a ¶ *Et emptori.* vt & *T. vsufr. l. 2. apparet.* § *hoc interdictum. & arg. l. de fundo. l. j. in fin. & l. de vsufr. l. Seruius.* § *idem.* & sic videntur in rem scripta. nā d datur in quemlibet prohibentem: vt & *supra eodem l.* § *competit.* & datur etiam emptoribus, licèt e non sint successores iuris: quod in aliis actionibus non est: vt *infrà arbo. fur. cæd. fanes* in aliis interdictis quandoque vt *T. de vsufr. quemadmodum fructus.* § *mortis.* sed in quorum legatorum est successores: vt *T. quorum legat. l.* j. § *in locum.*
b ¶ *Ait prætor.* verum interdictum. & dicit, *qui ex*, &c. i. ex quo castello, &c.
c ¶ *Quandoque.* quæ, pro & : & sic sunt duæ partes. & facit *T. communia prædia. l.* 9. aliàs est *quandocunque* : & tunc sensus est planus.
d ¶ *Ex castello ducit.* non iure vsus debitus seruitutis: nec quòd credat seruientem sibi debitam ab aliquo priuato.
e ¶ *Sed & si alio ex loco.* publ. *vsfeq.* §. *permittitur.*
f ¶ *A principe.* vt & *T. de aqua plu. arcan. l. fi in publico.* §. *sine permissu. & T. de seruit. l. seruitutes. in fi. publicæ. & de seruit. prad. l. imperatores.* & est f intelligenda concessio quando aqua est in publico vltimo *T. de fluminib. quæ mutant.*
g ¶ *Nulli competit.* lineo & senatus g: vt *T. de flumi. l. quo minus.* quæ est clara. sol. quod dicitur, nulli alij competit, non de principe, sed de eo cui permittitur, & ita nullam est contrarium. 2. Vel nulli alij quàm principi vel senatui. 3. Vel dicas senatum non habere vetandi, vt ibi. licet H. dicas senatum non habere vetandi, vt ibi. licet H. licet quòd qui habet ius b vetandi, habeat & concedendi sed non semper, nam aucto nouum opus nc fiat in publico: non tamen publicum concedere.
h ¶ *Admittere.* facit *T. de seruitut. prad. rusticis & T. communia. l. arbor.* §. *&* §. *de iure im. l.* j. §. *de ne. aut. formidolosum.*
i ¶ *Transit.* scaturigines cui debeatur seruitus aquæ ducendæ concessa professus.
k ¶ *Impetrabile.* id k est facile potest impetrari: & debet ei facile concedi. ¶ Et est simile hoc manifestum seu dominum. l mortuo

quis posse vindicari *.

26. ¶ Si inter rituales, id est qui per eumdem riuum aquā ducunt, sit contentio de aquæ vsu, vtroque suum b vsum esse contendente: duplex * interdictum vtrique competit.

27. ¶ Labeo putat per hoc interdictum c prohiberi quem, ne quid in illo fundo faciat, fodiat, fecat, succidat, putet, ædificet, quare ex re ea aqua quam ille hoc anno per fundum suum sine vitio duxit, inquinetur, vitietur, corrumpatur, deteriórve fiat. & similiter de æstiua aqua debere interdici ait.

28. ¶ Si quis hoc cesserit, ne liceat sibi aquam quærere: ea cessio valet *.

29. ¶ Deinde ait prætor f, *Vti priore æstate aquam qua de agitur, nec vi nec clàm nec precario ab illa duxisti, quo minùs ita ducas, quam fieri veto. Inter heredes, emptores & bonorum possessores interdicam* g.

30. ¶ Hoc interdictum de aqua æstiua proponitur.

31. ¶ Quia autem diximus h æstiuam aquam aliquod * diftare ab aqua quotidiana, sciendum est etiam interdictis i distare: quòd k qui de aqua quotidiana interdixit, ita interdicit: *Vi hac anno aquæ ductus.* at qui de æstiua, sic, *vti priore æstate.* nec immeritò. Nam quia hyeme non vtitur l, referre se non ad præsentem m æstatem, sed ad priorem debuit.

32. ¶ Æstatem incipere sic pernotiores † tradiderunt, ab * æquinoctio verno n, & finiri æquinoctio autumnali *: & ita senis mensibus æstas acque hyems dividitur.

33. ¶ Priorem † æstatem ex comparatione duarum æstatum accipi.

34. ¶ Propter hoc si æstate interdicatur, nonnunquā annum & sex menses p continere. quod ita contingit, si initio veris æqui noctij q dicta sit aqua, & sequenti æstate r pridie æquinoctium s autumnale * interdicatur, & proinde si hyeme interdicatur, etiam

in biennium t hæc res extēderetur.

35. ¶ Si quis hyeme tantùm aquam solitus fuit ducere, æstate non fuit solitus: vtile * interdictum ei competit.

36. ¶ Qui hac æstate * duxit, non superiore: vtile interdictum habet.

37. ¶ Ait prætor f, *Inter heredes, & emptores, & bonorum possessores interdicam* *. Hæc verba non solùm ad æstiuam aquam, verumetiam ad quotidianam quoque referenda esse sciendum est. Nam ficuti de itinere actúque & successoribus dantur interdicta, & emptori a, ita hæc quoque danda prætor putauit.

38. ¶ Ait prætor b, *Quo ex castello illi aquam ducere ab eo cuiusve rei ius fuit, pernissum est: quo minùs ita vti pernissum est, dicat, vim fieri vetat. quandoque* c *de opere faciendo interdictum erit, damni infecti cautionibus.*

39. ¶ Hoc interdictum necessariò propositum est. Nam quia * superiora interdicta ad eos pertinent, qui à capite ducunt, vel impositra seruitute, vel quia putant impositam: quisquis num vsum est, ei quoque qui ex castello ducit d, interdictum dari: id est ex eo receptaculo, quod aquam publicam suscipit, castellum † accipe.

40. ¶ Si ex castello permissum est dandum erit interdictum. (Sed & * si alio ex loco e permissum est, dandum erit interdictum.)

41. ¶ Permittitur autem aquā ex castello, vel ex riuo, vel ex quo alio loco publico ducere.

42. ¶ Idque à principe f conceditur, alij nulli competit g ius aquæ ducendæ.

43. ¶ Et datur interdum prædiis, interdum personis. Quod prædiis datur, extincta persona nō extinguitur. Quod datur personis, cum personis amittitur h: ideóque neque ad alium dominum prædiorum, neque ad heredem, vel qualemcunque successorem transit i.

44. ¶ Planè ei ad quem dominium transit, impetrabile k

bere hic concedendi, *vt hic* licet habeat vetandi, vt ibi. licet H. licet quòd qui habet ius b vetandi, habeat & concedendi sed non semper, nam aucto nouum opus nc fiat in publico: non tamen publicum concedere.
h ¶ *Admittere.* facit *T. de seruitut. prad. rusticis & T. communia. l. arbor.* §. *&* §. *de iure im. l.* j. §. *de ne. aut. formidolosum.*
i ¶ *Transit.* scaturigines cui debeatur seruitus aquæ ducendæ concessa professus.
k ¶ *Impetrabile.* id k est facile potest impetrari: & debet ei facile concedi. ¶ Et est simile hoc manifestum seu dominum. l mortuo

480/C.IV.K.5-3, 721-722
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

enim vasallo facilè potest imperrare a hanc masculam inscriptionem: quia debet b ei dari, & debent iurare, & eandem quandoque est difficultas imperrationis: vt abolitio accusationum vt T. de ho. libel. qui cum §. fed si minor.

a ¶ Nomine suo. personaliter ei concessa fuit tuae.

b ¶ Aqua fluens quidam impetrarit ad cantelam: nam & hac impetratione competit. quòd non placet quia T. genti. dicit, amittitur. falterm enim exceptione repellendus erat: vt supra de seruit. rust. prædio. l. seruitus. ACCVRS.

c ¶ Nec est hoc beneficium. d sed debiti solutio: priuilegij scilicet concessio: vt supra de don. l. hoc iure §. penult. & de ædilitio edicto. l. non ignorum. & de reg. iur. vbi. cum eo §. fi de Vulei.

d ¶ Interdicto. scilicet de ea castella aqua ducenda. ACCVRS.

e ¶ Adfignatione. id est assis adfignati, vel non adfignati aquæ ducendæ nam finitur a hoc interdicto quasi proprietaria, id est debeatur seruitus vel non: quod non est in superioribus, scilicet de aqua quoti. & assi. immò reseruatur postea. & sic obtinet ille causam proprietatis: vt supra de interdict. l. §. §. quadam. cùm ergo hoc interdicto agg, dico ne habere ius ducendi, qua concessit qui potuit: sed non fit in superioribus: sed sufficit duxisse probare: vt supra eod. l. hoc interdicto. & infra eo. tit. l. §. §. hoc interdicto.

f ¶ Causam. proprietatis possitia agitandam. Sed quidam dicunt, id est seruitutem. nam licèt hoc interdictum competat, non tamen proprie dicitur seruitus, prima placet.

g ¶ Adfignatam. à principe.

h ¶ Et hoc interdictum finitur rotum. Legendi. idque interdictio rotum finitur. CVIAC.

Si diurnarum. JCAEVS. Concessum est mihi vt aquam accipiã die tantùm, vel de nocte tantùm: seruabitur forma concessionis. FRANC.

i ¶ Quidam quæ aliàs quamquamquid est quamuis aliis quidam quæ. & tunc plana est, & facit T. quando dies. in amic. l. si communem §. j. & de seruitu. l. iij §. modum. & l. vlt. §. j. ACCVRS.

Hic iure.] CAEVS. Aqua potest duci cuilibet ad irrigandi agrum licet causa pecoris, vt sic nõ sit necesse pecora ire ad aquam ductibi. Item simili de causa potest conduci aqua. Secundò dicit ex concessione principis duci bam aquam ex flumine: bene possum: dum tamen non noceam per hoc vicinis, etiam hiis qui sunt vltra flumen; si flumen erat publicum. Tertiò dicit: concessum est mihi vt ducam aquam ex flumine publico, si flumen recedat alibi, & sic maneat subsolo alterius, concessio est extincta. Secundò pauiatim magis ab vno, sed quid si pars fluminis separatis se ab alueo communi, & iuxta per aliam partem, relicta portione in medio inter se & antiquum alueum? certè nunquam possum ire ad partem illam fluminis causa ducendi de aqua illa, & credibile ratio in littera. [AQUA QUAE IN RIVO.] Ducere fam soliam portam aquam per riuum suum, nunc aqua fugit in riuo, & si plus aquæ nunc per riuum suum venit ad me, non prohibeor per hoc ducere. Secundò dicit: dixi aquam tanto tempore ductam non extat memoria: amodò iure mihi debetur. Tertiò dicit: qui habet ius istius quotidianæ ducendæ per riuum suum, potest ibi in riuo facere fibulas, vel aliquid aliud simile: dum tamen per hoc non noceat vbi, nec illis qui ius habent ducendi aquam per prædium eius. Quarò dicit habens ius ducendi aquam per riuum suum, supra riuum vis facere pontem, vt supra cum ducas aliam aquam. bene potes: dum tamen hoc mihi non noceat. FRANC.

i ¶ Ad irrigandum. l. agrum vt T. l. §. illud. ACCVRS.

k ¶ Possum. vt T. de flum. l. quæ mouit.

l ¶ Non noceant. aliàs dicit non: sed est subaudiendum, & facit supra de seruitut. rusticorum prædio. l. Imperatores. & supra ne quid in flumi. publ. l. §. §. quis ex eius.

m ¶ Sic. nocere non debet, nedum proximis vicinis ex eadem parte. ACC.

n ¶ Ducatis. ad prædium tuum proximũ flumini. ARZO. principe permittente: vt supra l. j. §. penultim. Vel secundùm H. &c. ducatis per, meatu fundum, qui erat inter tuum & flumen.

o ¶ Ripam. id est ad quo alueo fluminis, propter quem aliàs aliud videtur flumen.

p ¶ Locus. id est alueus vetus, fi meus, id est tunc iuste vicinatus: vt infra de rer. diui. §. insulam. secundùm ARZO. & sic est hic mutatio personarum. sic & Cod. de in ius vocan. §. fin. s Vel secundùm H. meus propriè possitur, quo filiter vicinatis, vt dict. Acc.

q ¶ Si alluuione. pone quòd ductus aquæ ex flumine quod est iuxta tuum prædium, nullo alio prædio interdo.

r ¶ Accesserit. aliquid de terra: & sic paulatim recedit flumen à prædio tuo. & sic refert, subitò non prædecessum maret alcum: vt supra de acquir. rer. dom. l. vrge. §. alluuio. ¶ Et est hoc non quidem contra eos qui putant aquarum † vbicumque miscentur molendina.

s ¶ Locus. fuppletur per alluuionem fluminis.

t ¶ Ductum. i. non impedit seruitutem: licet forsan esset si esset alterius locus medius: vt T. de seruit. rustic. prædi. l. qui fundo §. fin. & comm. prædi. l. in tradendo. ACCVRS.

u ¶ Circumfluere prædiũ quod est trans flumen. Vel id est quod est intra mutatum alueum, flair vadique. nam & si prædii meum sit proximum veteri alueo, vel vni brachio fluminis, non tamen habeo seruitutem in remoto brachio fluminis quia locus medius impedit: vt d. l. qui fundo. §. §.

x ¶ Interrupta. Sed de aquisitione videtur restituenda, vt debeatur ex nouo vel nouis alueoribus argument. supra de seruit. rustic. prædio. l. seruitutes. §. si fluminum. Sed, licèt aliud sit quando debetur ex flumi. publ. seruitus: aliud quando ex aquo priuato alueo ut Sed quid si ad antiquum alueum redit? Respond. potest dici restituendi, nec etiam dicit quòd fuerit amissa, sed interrupta: vt supra commun. prædio. l. in tradendo. in fin. & de seruit. rustic. prædi. l. vrna.

y ¶ In riuo nostro. per quem iure aquam duco.

z ¶ Qui ducit. Videbatur posse probiberi ducere: vt T. l. §. item quæritur. sed tamen aliud est. ACC.

a ¶ Memoriam. scilicet hominum qui nunc viuunt. ad quod facit supra de aqua plu. arcen. l. in fin. Sed videtur non tantum sufficere, sed decem annos sufficere: vt Cod. de seruit. & aqua. l. j. Solue hic ignorantiæ dominus fuit ductus, ibi fuisse. Vel solue vt ibi. ACCVRS.

b ¶ Quidditer. non tamen lapidem ficuisse: nisi hoc nominatim in aqua concedens ita actum sit, vt etiam per lapidem aquam ducere liceret: vt supra de aqua plu. arcen. l. si proinde. §. penult. contra. ARZO.

c ¶ Riuulos. i. b cornialibus, qui aquam per eundem riuum iure ducunt. Vel dic rinulos, id est derivationibus factis dominio determit aquagium. ad quod facit T. de seruit. rustic. prad. l. Quintus. & T. vt j. d. apparet. & T. commun. prad. l. rescilicet.

d ¶ Si aqua. facit T. de aqua plu. arcen. l. supra. ACC.

Lucis.

a Mortuo autem vasallo facilè potest imperrare hanc inscriptionem: quia debet ei dari, & debent iurare quandoque est difficultas imperrationis: vt abolitio accusationum vt T. de ho. libel. qui cum §. fed si minor.

b Aqua fluens quidam impetrarit ad cantelam: nam & hac impetratione competit. quòd non placet quia T. genti. dicit, amittitur. falterm enim exceptione repellendus erat: vt supra de seruit. rusti. prædio. l. seruitus. ACCVRS.

c Nec est hoc beneficium. d sed debiti solutio: priuilegij scilicet concessio: vt supra de don. l. hoc iure §. penult. & de ædilitio edicto. l. non ignorum. & de reg. iur. vbi. cum eo §. fi de Vulei.

d Interdicto. scilicet de ea castella aqua ducenda. ACCVRS.

e Adfignatione. id est assis adfignati, vel non adfignati aquæ ducendæ nam finitur a hoc interdicto quasi proprietaria, id est debeatur seruitus vel non: quod non est in superioribus, scilicet de aqua quoti. & assi. immò reseruatur postea. & sic obtinet ille causam proprietatis: vt supra de interdict. l. §. §. quadam. cùm ergo hoc interdicto agg, dico ne habere ius ducendi, qua concessit qui potuit: sed non fit in superioribus: sed sufficit duxisse probare: vt supra eod. l. hoc interdicto. & infra eo. tit. l. §. §. hoc interdicto.

f Causam. proprietatis possitia agitandam. Sed quidam dicunt, id est seruitutem. nam licèt hoc interdictum competat, non tamen proprie dicitur seruitus, prima placet.

g Adfignatam. à principe.

h Et hoc interdictum finitur rotum. Legendi. idque interdictio rotum finitur. CVIAC.

Si diurnarum. JCAEVS. Concessum est mihi vt aquam accipiã die tantùm, vel de nocte tantùm: seruabitur forma concessionis. FRANC.

i Ad irrigandum. l. agrum vt T. l. §. illud. ACCVRS.

k Possum. vt T. de flum. l. quæ mouit.

l Non noceant. aliàs dicit non: sed est subaudiendum, & facit supra de seruit. rusticorum prædio. l. Imperatores. & supra ne quid in flumi. publ. l. §. §. quis ex eius.

m Sic. nocere non debet, nedum proximis vicinis ex eadem parte. ACC.

n Ducatis. ad prædium tuum proximũ flumini. ARZO. principe permittente: vt supra l. j. §. penultim. Vel secundùm H. &c. ducatis per, meatu fundum, qui erat inter tuum & flumen.

o Ripam. id est ad quo alueo fluminis, propter quem aliàs aliud videtur flumen.

p Locus. id est alueus vetus, fi meus, id est tunc iuste vicinatis: vt infra de rer. diui. §. insulam. secundùm ARZO. & sic est hic mutatio personarum. sic & Cod. de in ius vocan. §. fin. s Vel secundùm H. meus propriè possitur, quo filiter vicinatis, vt dict. Acc.

q ¶ Si alluuione. pone quòd ductus aquæ ex flumine quod est iuxta tuum prædium, nullo alio prædio interdo.

r Accesserit. aliquid de terra: & sic paulatim recedit flumen à prædio tuo. & sic refert, subitò non prædecessum maret alcum: vt supra de acquir. rer. dom. l. vrge. §. alluuio. ¶ Et est hoc non quidem contra eos qui putant aquarum † vbicumque miscentur molendina.

† Confirmatio & prædiorum appositorum

s Riuulos. quæ

480/C.IV.K.5-3, 723-724
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

Vie Titio.] CAYE. Dicitur quòd pluribus possum concedere vt aquam ex meo fonte ducant: & adducit similia in itinere & actu. & si discedentes inter se quibus eiporibus vtatur vnus, & quibus alter: agent inter se communi diui. FRANC.

a ¶ *Ducere.* per aquæductum etiam meum.

b ¶ *Respondit.* Respondet primæ quæstioni. ACCVRS.

c ¶ *Potest* vt ff. T. *communia prædi. l. qui per certum.*

d ¶ *Credatur.* Imò cedatur. a vt *Cod. de seruit. & aqua l. aquæd.* quæ *est eadem* Solin. scut in aria primorū potest: vt *hic, & supra de seruitut. rustic. prædi. l. 1. §.* aquæductus. ubi non, nisi consentiunt vtin contrario: vt *supra de aqua plu. arcenda. l. in* consentiendo.

e ¶ *Sed si* nunc respondet secundæ. ACCVRS.

f ¶ *Cessa est.* simul, vel separatim.

g ¶ *Pisle iudicium.* scilicet communi diuid. vt præfata iura mensura vel ebporibus dicuntur c: vt *supra communi diui. l. arbor. §. fin. & infra l. proui.* ACCVRS.

h ¶ *Placuit.* vt T. *de vsufr. l. si vsufructuarius legatus.*). §. *fed si inter. & T. communi diuid. l. communi diuidendo*). §. *fi duo.*

Vtin ambas.] CAYE. Sua aquæ ductu aquam ducat potest diuidi & certis temporibus, & certis mensuris. hinc est quòd si concessit ius ducendi aquam duobus, puta Titio & Sempronio: vni in æstate, puta Titio: alij continuè, puta Sempronio. sic dicebatur, vt dimidia æstate ducat Titius: Sempronius alia dimidia æstate ducat, & tota hyeme. Secunda parte dicitur: duo ducebant aquam per eundem riuum diuersis horis: puta vnus à mane vsque ad nonã: alius postea. si illi mutauerant horas. & quilibet tempore alterius ducit: bene retinent hoc ius aquæ ducendi. FRANC.

i ¶ *Cùm constet.* potest continuari cum præcedenti l. & erit §. potest etiam eodem, &c. vel cum seq. brevi: & non erit ibi §.

k ¶ *Separatim.* puta d vnus ad horam tertiam, alius postea: aut ex tempore, vel ad tempus, sed sub modo diuisæ conditui: vt T. *de ser. l. uij §. fin. & l. 1. §.*).

l ¶ *Inter se.* alias *interim.* & aliàs *intra.* & aliàs *inter se.*

m ¶ *Ampliùs.* aliàs *amplius*, & aliàs *amplius.*

n ¶ *Seruientibus.* f amittendi, id est ad seruiendum quòdam fit not. C. *de seruitu. l. fina.* ACCVRS.

o ¶ *Amissum.* Imò videtur amissile: vt T. *quemad. ser. amit. l. si communem.*). quæ est contra. Solu hic voluerunt domini fic permutauerunt. 2. Vel hoc per talem mutationem non nocent domino sed hic). Vel hic duo, ibi vnus & hic duæ seruitutes sibi vna. vnde hic quilibet per alium vtitur, perinde g ergo est ac si per se: vt T. *quemadmo ser. amit. l. vsus* & facit T. *de aqua plu. arcen. l. si prius.* ACCVRS.

De incerdille.] CAYE. Sine aqua quam duco, duci non potest nisi æstate sic natura: sine omni tempore possit duci: deberet tamen æstate tantùm, quia expedit agro meo tantùm hoc tempore: æstiua dicitur. FRANC.

p ¶ *Proprium.* quod est T. *cod. l.). §. deinde.*

q ¶ *Prouidi.* accipe æstiuo dumtaxat, quia in confitc. dictum est. in æstate durante tantùm.

r ¶ *Duæres.* fupple fcilicet naturam, &c. ACC.

s ¶ *Appellari.* fcilicet æstiuam. sed cessè ex proposito h ytentis: vt T. *cod. l.). §. deinceps.*

t ¶ *Si de via.* Agit Titius incognito de itinere æstiuo quo prius. vel illo de aqua quoti. & æstiu prorumanda quasi possessione seruitutis, cuius bit dominus vtenti sua libertate, quòd eã non impediret donec ipse actor obtineat ad quod est *supra eod. tit.). l. 19. §. hoc autem. versic. qui enim. ibi, contrà fac. &c.* In secundo agit dominus in possessione libertatis existens negatoria: & hic exurbet qui sibi asserit seruitutem: & ita primo casu ponit possessorium, secundo petitorium intentatur: & secundùm hoc exponi litteram: & d. *agat*, scilicet interdicto. & quod dicit *prestanda est, &c. subaudi*, scilicet ab actore.

u ¶ *Quia.* scilicet actor. ACCVRS.

x ¶ *De iure suo.* i. de possessione sui iuris. Vel etiamdo iure quam loquæ: vt in secundo capite interdicti de itinere actuque priuato. & interdicto aquæ ex castello ducendæ: vt *supra de seruit actibusque priuat. l. 19. §. hoc autem. & de aqua quotid. & æstiua. l.). §. penultim.* ¶ Et quod dicit, *agentem, &c.* subaudi id est actu vtentem dominum, non vt seruitutem: quia ver sua, &c. vt *supra de vsufructuar. pra. l. vti frui. in princip. ibi, nec enim.* ¶ Et quod dicit, *quod si negat, &c.* subaudi, negatoria agat dominus in possessorio. Hoc autem casus fuit inter huiusmodi actiones c etiam possidenti datur: vt *supra de si frui. vsus. l. & subaudias*, qui sibi scilicet seruitutem adimi, cùm non possideat: quia non est vsus hoc modo secundùm naturam interdicti de quo agit, sine præiudicio, &c. ad quod est T. *de vsuf. l. 3 §. in omnibus.* 2. Vel dic secundò in prima parte quòd agit possessorio, & obtinet: dum caret dominus vtenti in interdicto: & secundùm hoc dic præstanda est, scilicet posthæ in causa proprietatiaria agatur scilicet, & obtinent actor, secundùm H.). Vel dic secundùm P. primus casus in negatoria, secundus in confessoria petitur: & vtroque casu caret qui agit, alteri parti quæ possidet. 3. Alij quòd prima pars loquitur quando aduersarius est in possessione vnde caret actor quòd non impedit donec quæstio finiatur. secunda, quando non possidet aduersarius, & tunc actor caret se non vsurum donec quæstio finiatur. & facit T. *de ne quid nouet. l. si prius. & T. de vsufruct. l. mancipium.* ACCVRS.

Vti per fundum.] CAYE. Habes ius ducendi aquam per riuum tui fundi, possum in eo riuo facere fibulas, & omne quod volo, dum ex hoc non lædatur dominus fundi. FRANC.

a ¶ *Iter.*

a Aquæductus pluribus concedi potest, si ante primorū, hoc est eorum quibus ab initio ac primi *aquæductus.* tis, ac primi nullo consensiunt vtin contrario: vt *supra de aqua plu. arcenda. l. in consentiendo.* d Infantia non datur.

b Duæ aquæductus mensuræ, vel vtporibus possit diuidi.

c Cuius. tit. in cap. 1. §. fi in vn. *fed ex* tempore aquæ. in fine. de cur. *fin. l. fi. Prud.* vers. Cuius. in fine. *de fin.* vers. 31.

d Ius aquæductus huius temporis concedi potest.

e Vocabula in ponenter hominis, & nomen & reliquæ eorum, vt & à propositio vtitur.

f Titius incognito dicto de itinere actûque priuato. vel illo de aqua quoti. & æstiu prorumanda quasi possessione seruitutis, causebit dominus vtenti sua libertate, quòd eã non impediret donec ipse actor obtineat ad quod est *supra eod. tit.). l. 19. §. hoc autem. versic. qui enim. ibi, contrà fac. &c.* In secundo agit dominus in possessione libertatis existens negatoria: & hic exurbet qui sibi asserit seruitutem: & ita primo casu ponit possessorium, secundo petitorium intentatur: & secundùm hoc exponi litteram: & d. *agat*, scilicet interdicto. & quod dicit *prestanda est, &c.* subaudi, scilicet ab actore.

g Quæ.

h Vide ad hic legem Alberici hic.

† Locorum in qua dat.

i Actio quæ possidenti datur: vt *supra de si frui. vsus. l. &*

480/C.IV.K.5-3, 725-726
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

DE RIVIS.

VIII. SCAEVOLA *libro singulari regul.*

CVi per fundum † iter * aquæ debebitur: quacunque b vult in eo riuum faciat licet: dum ne aqueductum * interuertat d.

DE RIVIS.

TITVLVS XXI.

Vt de itinere & actu & uia aqua quæ non reficiendi propositum est interdictum prohibitorium supra scriptum possit reddi dum de reficiendo vsq; itinere actuque uia aqua, subsistitur aliud de reficiendo vnoquoque aqua dicitur. quod tamen in hoc differt † ab illo de reficiendo itinere actuque, quia in illo de isto quæritur cuius reficiendi ergo dicitur hoc non quæritur de isto aqua ducenda proponitur quid celeritatem maiorem desiderat reficiendi riuum quidem riuum. Quod si aqua publica ducatur ex cuiusquam fundo, de reficiendo simili interdictum dari præter supra scriptum fit, superiore, cum duas interdicta de aqua cuiusquam, subsistit. Quandocunque de opere faciendo interdictum erit, dominis infidi conueni debebo. qui cuncta exigi solet ab iis omnibus qui de reficiendo vel opere faciendo, aliqua experiuntur interdicta. C. vlac.

Diuiditur in quatuor partes. Primo ponitur edictum. Secundo commendatio eiusdem. Tertio explanatio ipsius edicti. Quarto apponuntur quæstiones ad ipsum edictum. secunda ibi, hoc interdictum competit. *tertia ibi*, ait ergo prætor. *quarta ibi*, hoc interdictum competit. *vide bene text.*

I. VLPIANVS *libro sexagensimo-septimo ad Edictum.*

PRætor ait: *Riuos *, fontes, fossas reficere, purgare aqua ducendæ causa, quo minus illi, dum ne aliter aquam ducat quam vti † priore æstate non vi, non clam, non precario a te ducit, vim fieri veto.*

1. ¶ Hoc interdictum § vtilissimum est. Nam nisi permittatur alicui reficere, alia tatione vsu * incommodabitur.

2. ¶ Ait ergo prætor h, *Riuos, fontes* i. Riuos est locus per longitudinem depressus, quo aqua decurrendi nomen est ‖ dat † fons † k.

3. ¶ Specus autem locus est, ex quo despicitur l: inde specula sunt dicta.

4. ¶ Septa sunt, quæ ad incile m opponuntur aquæ derivandæ compellendæve ex flumine causa: siue ea lignea sunt, siue lapidea, siue qualibet alia materia sint ad continendam transmittendamque aquam excogitata n.

5. ¶ Incile est autem locus depressus ad latus fluminis ex quo dicitur, quòd incidatur. Incidtur enim vel lapis vel terra, vnde primum aqua ex flumine agi o possit. Sed & fossæ & putei hoc interdicto continentur p.

6. ¶ Deinde † ait prætor: *reficere, purgare.* Reficere est, quod corruptum est in pristinum statũ restaurare. Verbo reficiendi, tegere q, substituere r, sarcire s, ædificare t, adhærere u, adportareque x ea quæ ad eandem rem opus essent, continentur.

7. ¶ Purgandi verbum plerique quidem putant ad eum riuũ pertinere, qui integer est: & palam est, & ad eum pertinere, qui reficiendi indiget y. Plerúque enim & reficiendæ & purgationis indigent.

8. ¶ *Aqua*, inquit z, *ducẽdæ causa*. Merito hoc additur, vt ei demum permittatur & reficere & purgare riuum, qui aquæ ducendæ causa id fecit.

9. ¶ Hoc interdictum competit etiam ei qui ius aquæ ducendæ non habet a: si modò aut priore æstate, aut eodem anno aquam duxerit: cùm sufficiat non vi, non clam, non precario duxisse.

10. ¶ Si quis terrenum riuum signinum b, id est lapideum, fcere velit, videri eum non rectè hoc interdicto vti. Non enim reficit qui hoc facit: & ita Ophilio videtur.

11. ¶ Proinde & si per alium locum c velit ducere: imponè prohibendum. sed & si eundem riuum deprimat, vel adtollat d, aut dilatet, vel extendat, vel operiat apertum, vel contrà e. Ego cæteros quidem impunè f prohiberi puto: ar enim eum qui operiat apertum, vel cõtrà, eum non puto prohibẽdum: nisi si quã maiorem vtilitatem suam aduersarius offendat.

a ¶ Tutiùs quidem dicitur in formulæ exemplari.

b ¶ *Quacunque*, vltrà *quamcunque* [parte, aliàs *quodcunque*.

c ¶ *Aqueductum*, vocabulo per locũ leuationẽ ab eo loco vbi primũ fuerat ex T. *de fontã. fl. fcis.* & fa. *Ex. l. hac vere.* § 3. & 4. qui. Act.

d ¶ *Interuertat*. Nam quædam tacitè * in formone excipiuntur.

DE RIVIS.

a ¶ *Itur*. id est riuus per quem ducerur aquam. ACCVRS.

b ¶ *Quacunque*, vltrà *quamcunque* [parte, aliàs *quodcunque*.

c ¶ *Aqueductum*, vocabulo per locũ leuationẽ ab eo loco vbi primũ fuerat ex T. *de fontã. fl. fcis.* & fa. *Ex. l. hac vere.* § 3. & 4. qui. Act.

d ¶ *Interuertat*. Nam quædam tacitè * in formone excipiuntur.

† Interdicti de riuis & de itinere actuque aduersus.

† Interdicti de riuis & de itinere actuque differentia.

† Iter debetur ad fundum, vel ad ædes, vel ad quodcunque aliud. ACCVRS.

† Iter debetur ad fundum, vel ad ædes, vel ad quodcunque aliud. ACCVRS.

* Vbi.

† id est à fonte Aliis. id enim à fonte ‖ est.

† Specus vnus significatione.

a ¶ *Riuos*. hoc exponitur statim. ACCVRS.

b ¶ Vti. id est fieri. ACCVRS.

c ¶ *Hoc interdicto*. & fuit † *eorum prædiorum. in prin. & §.*

d ¶ *Ait ergo prætor*. quia vtilissimum erga proponendum. A. c o.

e ¶ *Specus*. in Inclusis le nomen, sinè inscriptio specialis. † *ex l. Seruius in prin.* & est ‖ specus longa diui supra terram additatus, ex quo ducitur aquæ. † *ex l. Seruius.* 1. Quandoque tamẽ ponitur pro fossa quæ recipitur & colligitur aqua. vt T. *de aquæ hõ. arcen. l. Supra.* 3. Item sic & in anctoribus ponitur quandoque loco vocabulo & arcubuolo fossa, fecus vbi in 2. o. H. dicit specus esse vt fossa quis faciat foueam, & sic vndique locum emittentem, vt de fossis profpici aqua in fundo collecta vt ponitur *d. l. supra.* aliàs pro subterraneo meatu: vt † *l. Seruius. in prin.* & §.

* ¶ *Riuos*. Sic Bellus: riuus vulgò appellatur tenuis fluus aquæ nõ spera incidere factus, sed naturalis seu imperatus. Sed legend. non vt vulgò *ffe consilio* falla. C. v l a c.

k ¶ *Definitur*. id est eiusdem alpreuias.

l ¶ *Ad incile*. hoc exponitur *infrà proximo* §.

m ¶ *Excogitata*. quæ appellamus *ritiam*.

n ¶ *Ex flumine agi*. l. duct.

o ¶ *Continentur*. cum & in his hauftus scrutus imponi possit: vt *supra* eo. l. l. § *quamquam*.

p ¶ *Tegere*. *supra* a quam.

q ¶ *Substituere*. id est fubtus aquam ftruere.

r ¶ *Sarcire*. colligere.

s ¶ *Adificare*. de ædificio.

t ¶ *Adhærere*. † plaftro, vel alio. ACCVRSIVS.

u ¶ *Adportare*. clarior, & fac c *supra de itinere actuque priua*. l. vectores. & *l. iij.* § *pro. & infrà eodem. l. Seruius.* § *fin.*

x ¶ *Indigere riuum*.

y ¶ *Impuni*. fcilicet *prætore vel supra in prin. epist l.*

z ¶ *Non habet*. reficiendi ergo etiam qui de iure detinetur aq probat. & fi eft contra T. *de itinere actuque priuato l. ij.* § *hoc autem*. fed fpeciale in riuo, & aliud in itinere. vt ‖ *l. fi Acc.*

a ¶ *Signinum*. de terreno fuscinum, fiue lapideum. Sed contra T. *l. Seruius.* § *l.* Sol. hoc lapidibus puta cæmentis vel fimilibus inædificatũ compofita prohibet: ibi cæmentinum permittit. Vel ibi fatis munit ad latus vt aqua non vagetur. fi autem fundum riui velit fe terreno lapideum facere, non potest: ut hic. ACCVRS.

b ¶ *Aliam locum*. l. fi alium locum meo Cæsarem velit ædificare, vel per alium locum meo fluu eadem ratione aquam: hoc potest prohiberi.

c ¶ *Vel adtollat*. i. exaltet.

d ¶ *Vel contrà*. repetit, impunè prohibetur. & facit *infrà eo tit. l. iij.* § *penult. Sed contra supra communia prædi. l. reflectiones.* § *i. ibi, depressorum vel altercationem*. &c. Sol. ibi magnam vtilitatem consequebatur fi de proiectus riuum, vel alleuabat, hic non. Vel fola. vt ibi. & facit T. *ne quid in la. publ. l.* § *reflituat. & supra ne quid in flum. publ. l.* i. § *quod autem ait.* ACCVRS.

e ¶ *Contrà*. qui dilatat, vel extendunt, & omnes prædictos præter operientem vel aperientem.

f ¶ *Impuné*. i. c fine pœna.

g ¶ *Aduersarius*. dominus foli: & per consequens & fiat ductus. sed secundum Azuchar tanta non valet vt ‖ *supra*. Sed certè inde cont. d

c *Vide tit. inf. l. fup. fi quis vi aut clam.*

contrà, si bene intelligatur ibi sententia Pōponij, secundum Azo.
a ¶ *Aliter.*] Terrenum. & sic coopertum.
b ¶ *Quod.* i. quòd debeat aliquo modo fieri deterior cōditio domini, hoc ait Pōp. sibi non placere & sic consonat Pomp. cū Labeone quia si fieret deterior cōditio domini, non de iure fieret, sed occasione quadam iniusta, vel assumpta iniusta occasione ex causa seruitutis: & ideo non est permittendum fieri, *nisi ab initio, &c.* vt subiicit, secūdùm Azo. & H. vel nisi sic maior vtilitas eius cui debetur seruitus, quā damnum domini. *arg.* ff. *l. prox. in fin.* vel secundùm alios dic, quòd si, vt non possit cooperire apertum, & econtra. & secundùm hoc Pompo. videtur contradicere Labeoni. q. d. bene poterit riuum apertū cooperire: quod intelligunt si maiorem vtilitatem cōsequatur modò, quàm incommodū inferatur domino: vt ff. *l. prox. in fi.* & sic non contradicit, cùm alio casu loquatur. sed Pompo. intellexit Labeonem simpliciter dixisse. & sic reprehendebat eum in casu quē ponit Pompon. scilicet quando vtilitatem magnam habet cui seruitus debetur. & secundum hoc expone sequentia si quia, &c. q. d. non est bona ratio Labeonis quia id commodum quod auferetur domino, magis videretur ex occasione scilicet extrinseca, hoc est potius eam per quā fuit seruitus constituta: quàm iure, id est occasione damni dati in fundo, pro quo damno ageretur: hic autem non agitur. & secundùm hoc dic iure, scilicet quo prodictum est cuique damnū suæ rei ementiendum [illegible], vel dic secūdùm intellectū M. quia id commodum quod aufertur domino, magis occasione seruitutis impositæ contingit, quàm ex iure seruitutis tali, vt non liceat ei domino in suo pecus ad aquam appellere. hæc enim seruitus non valeret, nisi interesset vicinorum: vt ff. *de seruitu. l. quotiens.* Vel dic secundùm eundem, qui a dominium occasio [illegible] eum cui seruitus debetur [illegible] etiam leui causa, si nullo modo debet dominus damnificari.
c ¶ *Aditum* facit ff. *de serui. rusti. pra. l. aditum assum. § fi.*

Seruius. Hoc principiū continuatur cū casu præcedenti. [Servius.] Si riuum terrenum volo lapideum facere, qui aquam non continebat prius, bene possum, & econtra possum facere: sum tamen hoc sit necessarium riui refectioni. Item nouum canalem vel fistulam possum in riuo ponere, si hoc non nocet domino fundi. Item si aqua ex pluribus locis veniens in riuum latū colligatur, & inde per plures riuos ducatur, si volo illum locum reficere, audior. Vltimò dicit hoc interdictum cōpetere volenti reficere riuum per quem ducit aquā siue in priuato solo sit, siue in publ. Itē siue ducatur aqua frigida, siue calida. item ad cuniculos pertinet. & quid sit, dic vt in gl. & iisdem personis datur, & contra eos quibus dantur superiora interdicta in titulo superiori posita. [Si quis riuum.] Reficienti riuum non potest nunciari nouum opus: sed contra eum potest agi in rem negatoria, per quam negatur iure ei non esse. Item reficiens riuum tenetur de damno infecto cauere. Vltimò dicit: cùm vellem reficere riuum, prohibebas me portare calcem, & lapides, & similia quæ portabam causa reficiendi riuum, competit mihi hoc interdictum. Franc.
d ¶ *Scribit.* sententiā Labeonis ma[illegible] dicentis sequens, secundùm quosdam, imò non sequens, secundùm Azo. quia Labeo bene dixit, & Pompo. secum consonauit. vnde cùm Seruius statim corrigeret, non fuit secutus bene dicentem.
e ¶ *Per specus.* hic * accipitur pro subterraneo meatu. aliàs accipitur supra l. j. § *specus.* secūdum H. Vel dic lacum altum, opertum tamen.

* Speco. quid.

II. PAVLVS *libro sexagesimosexto ad Edictum.*

LAbeo non posse ait ex aperto riuo terrenū a fieri: quia commodum domino soli auferetur appellendi pecus, vel hauriendi aquam. quod b sibi non placere Pomponius ait: quia id domino magis ex occasione, quam ex iure contingere: nisi si ab initio id in imponenda seruitute c ctū * esset.

III. VLPIANVS *libro septuagesimosexto ad Edictum.*

SEruius autem scribit d, aliter duci aquam quæ antè per specus e ducta est, si nunc per apertum ducatur f. Nam si g operis aliquid faciat quis quo magis aquam cōferret h, vel contineat: non impunè i prohiberi. Ego k & in specu contrà: si non maior vtilitas † vertetur aduersarij l.

† Tollendi in prohibendo, quàm afferendi & concedo.

1. ¶ Seruius & Labeo scribunt, si riuum qui ab initio terrenus fuit, qui aquam non continebat, cementitium m velit facere: audiendum n esse. Sed & si eum riuum qui structilis o fuit, postea terrenum faciat, aut partem riui: æquè non esse prohibendum. Mihi videtur vrguens & necessaria refectio † esse admittenda.

† Vel, refectio.

2. ¶ Si quis nouum canalem, vel fistulas in riuo velit collocare, cùm id nūquam habuerit: velle p ei hoc interdictum q futurum Labeo ait. Nos & hic opinamur vtilitatem eius qui ducit, sine incommoditate r eius cuius ager est, spectandum.

3. ¶ Si aqua in vnum lacum conducatur, & inde per plures ductus ducatur: hoc interdictum vtile erit volenti reficere ipsum lacum.

4. ¶ Hoc interdictum ad omnes riuos pertinet, siue in publico, siue in priuato sint constituti.

5. ¶ Sed & si calidæ aquæ s riuus sit, de hoc reficiendo competit interdictum.

6. ¶ Aristo & de cuniculo t restituendo, per quem vapor u trahitur in balneariis vaporibus, putat vtilem actionem competere: & erit dicendum, vtile interdictum ex hac causa competere.

7. ¶ Iisdem autem personis, & in easdem interdictum hoc datur, quibus & in quas & de aqua interdicta x redduntur, quæ supra sunt enumerata.

8. ¶ Si quis riuū reficienti, opus nouum nunciat: bellè dictum est, posse contemni y operis noui nunciationem. Cùm enim prætor ei vim fieri vetet, absurdum est per operis noui nunciationem eū impediri. Planè per in rem actionem dicendum est posse aduersus eum vindicari z, ius ei non esse dubium non est. 9. ¶ De damno quoque infecto cauere eum debere, minimè dubitari oportet.

10. ¶ Si quis eum exportare a, vehere b quæ refectioni † necessaria sunt, prohibeat: hoc interdictū ei competere c Ophilius putat. quod est verum.

† refectionis.

IIII. VENVLEIVS *libro primo interdictorum.*

DE riuis reficiendis ita interdicitur, vt non quæratur, an aquam ducere actori liceret. Non

f ¶ *Ducatur.* & ideo est prohibendus, si maiorem vtilitatem suam ostendat dominus soli. & secundùm hoc non corrigeret Seruius. vel dic secūdùm Azo. Seruium loqui simpliciter & sic corrigitur vel determinatur.
g ¶ *Nam si.* bene dico prohiberi superiori respon. *nam, &c.*
h ¶ *Conferret.* ne defluat vel spargatur extra ripas riui. Accvrs.
i ¶ *Non impunè.* i. non sine pœna. nam tenebitur hoc interdicto: quia prohibere nō debet. sed in superiori casu qui aperit vel operit, hoc nō facit: & ideo prohibetur secūdum Seruiū.
k ¶ *Ego puto.* scilicet cum Seruio sentiens, & in specu, contra scilicet quàm sit in superiori proxi. respō *nam si, &c.* & sic nō corrigitur secundū [illegible] H. Vel secundùm Azo. contra quā ducat: Seruius, & sic corrige Seruium, hoc casu, cùm maior vtilitas, &c. vt hic, *& suprà eodem. l. j. in fin.*
l ¶ *Aduersarij.* i. domini soli. ¶ Et nota præ[illegible]: quia aut est actum in imponenda seruitute: vt liceat operire apertum, vel econtra: aut vt non liceat, & hoc seruabitur: vt ff. *eod. l. prox. in fin.* aut nihil est actum: & tunc licebit operire apertū & econtra: si tamen dominus soli nullum habet damnum: vt ff. *e. l. j. § praeterea. versic. ego autem.* si verò habeat damnum, tunc: si maius est commodū ductoris, [illegible] permittitur aliàs non: vt ff. *eo. l. j. in fin.* & hæc secundùm Labeonē & Pompo. intelligantur. Opus autem quod fit causa conseruandi aquam, vel retinendi, nec illud siue fiat ante, siue post edita [illegible] prohiberi potest fieri: vt ff. *proxi. versi. nam & si.* & ff. *e. l. j. e. proxi. §.* Accvrs.
m ¶ *Cementitium.* i. murum de lapidibus ad latus riui. vt aquam contineat. Accvrs.
n ¶ *Audiendum.* contrà ff. *eod. l. j. §. si quis.* Sol. vt ibi. Accvrs.
o ¶ *Structilis.* i. arte hominis & manibus factus. Acc.
p ¶ *Velle.* i. in directum datur quando iam habuit. Acc.
q ¶ *Et hoc interdictum.* non solùm in aliis casibus: vt ff. *eo. l. j. in fi. & l. q. & iij. in princ.*
r ¶ *Incommoditate.* facit ff. *com. j. l. hoc iure. §. in qui. & ff. de itine. actuque priua. l. iij. in fin.* Acc.
s ¶ *Calidæ aquæ.* Ad quod ff. *de aqua quoti. & æsti. l. j. § idē Labeo.*
t ¶ *De cuniculo.* per quem aqua calida vbi pulsat immittitur: vel in quo congeritur, vt inde ducatur. Acc.
u ¶ *Vapor.* i. aqua calida. Acc.
x ¶ *Interdicta.* quæ sunt tria k, de quotidiana, item æstiua, item ex castellorum ff. *eo. l. j. in princ. & § deinde. & § ait prætor.* sc. bendibus, & in bendes & emptores vt *in eo. l. §. ait prætor.* Acc.

k Interdicta de aquis tria conficiunt de aqua quotidiana, æstiua, & ex castello ducenda.

y ¶ *Posse contemni.* vt & ff. *de no. ope. nuncia. l. de pupillo. § si quis riuos. & infrà de cloacis. l. j. § si quis purgaret.* nisi causa damni infecti. vt ff. *de no. oper. nun. l. j. § nunciatio. versic. quid si quis in mari. & j. proxi.*
z ¶ *Vindicari.* per negatoriam. Acc.
a ¶ *Exportare.* ducio. Acc.
b ¶ *Vehere.* plaustro vel asino. Acc.
c ¶ *Ei competere.* facit ff. *l. j. §. deinde.*

De

480/C.IV.K.5-3, 729-730
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

DE FONTE.

TITVLVS XXII.

DE CLOACIS.

TITVLVS XXIII.

480/C.IV.K.5-3, 731-732
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

gue pro omni ædificio, item & si ab area mea in rud aream. idem si ex domo in agrum. idem si privatam cloacam in publicam immittere velit, licet facere possum privatam cloacam, quæ vadit in publicam. Postea exponit verba prætoris quæ dicunt, in ædes tuas pertinet fore dirigatur. hoc est: hoc extenditur in ædes tuas, siue sint ædes tuæ vicinæ, siue remotæ. possum etiam parietem domus tuæ aperire vt reficiam vel purgem cloacam & debeo postea restituere, nec potest mihi noua opus nuntiari. [DIGNUS.] Nõe ponitur aliud edictum, quo dicitur, si aliquid est factum in publicam cloacam, siue immittatur, quo vsus eius deterior fit: prætor iubet id destrui. Ita posse prohibere ne aliquid fiat vel immittatur in publicam cloacam, postea loquitur Vlpian. dicens quòd hoc interdictum spectat ad publicam cloacam: ne quid in publica cloaca fiat vel immittatur, per quod vsus eius deterior fieri fiat. Vbinnò dicit: licet interdictum primum loquatur in cloaca privata reficienda idem tamen in faciendo cloacæ privatæ, ne vis fiat faciendi: eam & alias hoc idem esse in cloacis quæ fierent in publicis. item factum possit reficere. Facere privatam cloacam soli ædiles debent cõcedere. & hoc dicit hic §. cum lege. sequ. Ta. ann.

a ¶ *Purgare. reſt. ma.* dr. capite sunt bases in. dicit. & vtrumque prohibitorium.

b ¶ *Sub hoc titulo.* scilicet de cloacis: non autem dicimus, id est interdicto quia in isto hic dicitur esse restitutorium, sed quod subiecit duo *, unde erit vel quatuor: nam hæc sunt duo capita, reficere, purgare. item *f. eod.* §. *deinde.* sunt alia duo, reficere, & non immittere. Sed respondeo, duo * interdicta, id est duo genera interdictorum: scilicet prohibitorium & restitutorium: & hæc tria scilicet prohibitoria sunt duobus restitutoria §. *de nãc.* in §. *Ait* vti pol. non datur vt. *Item pol.* §. §.

c ¶ *Minantur.* cadentes pestilentias* & famem.

d ¶ *Si non reficiatur.* facit *l. de noui oper. nũt. l. de pupill.* §. *si quæ ex.* Acc.

e ¶ *Tubus.* est foramen cloacæ, vnde purgatur colluuies aquæ.

f ¶ *Fistula.* est aliud instrumentum ad idem.

g ¶ *In suas pertinet.* etiam non iure seruitutis. Acc.

h ¶ *Reficere.* vel purgare. vt *l. de oper. ne nou. l. de pupill.* §. *si quis rimas. & supra de noua. l. ij.* §. *fin.* Et sunt arg. ad coercendas * nuntiationes, infrà *de reg. iur. l. quo propior necessitatem. & l. quod*

sal. cu. auctore. l. §. *id inquit. & l. de fideiuſſ. l.* §. *fideiuſſor. & supra pro emp. l.* 9. §. *fin. & l. Alienum. & Cod. de re iudic. vtere l.* §. *mutuo. & Cod. de loc. cauſa. l.* 13. *& supra de pubi. l. Proponimus. & supra de pœn. l.* §. *qui ſeruum. & supra de relig. l. at si quis.* §. *idem Labeo & supra mandati l. Quintus.* Sed argument. contra *supra de fideicom. lib. l. cum vero, & infrà loc. l. l.* 19. *& Cod. de rei vend. l.* §. *fundum.*

i ¶ *Inſtituerunt.* id est inceperunt.

k ¶ *Poliicetur.* alias, *polliceatur, nisi paranit ſe reſtituere quod.* & alias *policeatur* §. *quod.* & secundùm primum dic, *cautionem*, id est actionem quæ oritur ex cautione quæ interposita est causa damni infecti, pollicetur, nisi, &c. Secundum alia fiet quia vult prætor vt debeat cauere de damno infecto, quod operis vitio factum fuit, id est, eam opus destructum propter purgationem & refectionem cloacæ restituat de damno infecto cauendum est. vel dic secundùm eandem literam: id est quamuis paratus sit reficere quod operis vitio factum est tamen damni infecti cautionem pollicetur, id est cautionem quæ oritur ex cautione quæ cauit damni infecti in proposita fuit, & quod aliud est damnum, &c.

l ¶ *Deinde ait prætor.* hoc est restitutorium vt §. §.

m ¶ *Reficiam.* i. deficiam.

n ¶ *Item ne quid.* ecce tertium prohibitorium.

o ¶ *Cloacam.* alias publicam cloacam.

p ¶ *Quamquam.*] *Cloacæ.* f. priuatæ.

q ¶ *Interdicto.* quod est *supra eodem. l.* 3. *in princ.*

r ¶ *Comprehendatur.* quæritur ad verba.

s ¶ *Interdicendum* quo ad finem etiam, &c. &c.

t ¶ *Vtrorum enim.* arg. de * publica ad priuatam: quod etiam interdictum vti paldiea non habemus quo ad verba.

u ¶ *Interdicit.* ait Labeo.

x ¶ *Cloacam priuatam.*

y ¶ *Per interdictum.* vt *l.* 1. §. *in prædium de publ. vt* §. *deinde.* Acc.

z ¶ *Nouum.* f. priuatum. & idem de publicis.

a ¶ *Cura fit.* vt b adiicitur *l. de viar. publ. l. addito.* qui ex prætoribus ordinat *infr. de hæred. instit.* §. *præterea* non ergo curam omni prætore potest agi vt liceat facere nouã cloacam vel priuatam: sed tantùm cuiã eo qui curam viarũ habebat, cõ multi essent prætores vt *l. de aur. arc. l.* 9. §. *vlt. & l. ſi quis ad l. Corn. de falſis.* Vel verius primũ petit licentiã faciendi de publicanis habita agitur cuiã quolibet magistrato.

Quod

480/C.IV.K.5-3, 733-734
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

QVOD VI AVT CLAM.

Superiora interdicta respiciunt futurum tempus : hoc prætorium Vtilitas supra separatim de vi tam prætoria, vt in vrbe ea interdicta quam præsidi, tx in eis post. nunc de quodam mixto. f. tam pro vi, quàm pro re quæ clàm fallitur est : quod pro prætorio & præsenti datur : vt §. eo. l. iij. §. quod aut prætor. Et not. quòd quidam dicunt esse duo interdicta : tamen quod sic, quando vt est factum, aliud quod clam, quando clàm. quod licet, non approbat, qualitercunque enim fit factum, agitur quòd vi aut clàm. facit infra eod. l. ij. qui in potestate.

QVOD VI AVT CLAM.
TITVLVS XXIIII.

Vtilis † possidet qui ab aduersario vi aut clam aut precario possidet, qua re cum aduersario tenetur interdicto vade vbi, vel de clandestina possessione, vel quod precario possessum recuperanda causa. Sed huius generis interdicta hoc tit. non proponuntur, nam restitutorium interdictum hoc quod vi aut clam, non est de possessione, sed * de opere facto vi aut clam. Clam] facit qui non denunciauit se facturum. Vi] nomen a vi denunciationis est ne faceret, quia de causa concepta etiam hoc interdictum cum interdicto de noua op. nunt. inter quæ tamen interdicta differentia †, quod hoc latius patet : quam illud. De opere noui nunciationem nam & possessori hoc datur & non possessori, illud non possessori, & de arbore furtiua, vel de fructu furtiuo, non etiam illud. Vtrumque tamen datur siue ejus dominium sit, siue non, in id quod interest. l. 4. §. vlt. de aqua plu. arcen. l. 20. §. siue vacuas. de oper. no. nunt. Et adnotandum, hoc etiam dari §. quod & vi ex clam factum. §. quod † defendit. † solum in hoc interdicto siue totalis siue etiam communionis sit continuat. C V I AC.

I. VLPIANVS *libro septuagensimoprimo ad Edictum.*

PRætor ait : *Quod vi aut clam † factum est, ejus de re agitur, id cum experiendi potestas * est, restituat* *. 1. ¶ Hoc interdictum restitutorium est : & per hoc occurritur calliditati ædificantium si aut clam, & sine in alieno fundo ædificem vi aut clàm, aut in meo, ab alio tamen possessio, contra hoc interdictum nec possum obicere quod in meo fundo feci, cum eum non possideam. & ad hoc ædificia quæ fiunt vi aut clàm in solo, habet locum hoc interdictum. Pollet exponit quis dicitur vi ædificare, & certe ille qui ædificare prohibitus ædificauit vel qui contra nuntiationem per lapillum factum ædificat, vel qui contra teſtationem. id est denunciationem eorum vtilibus factam ædificat : item qui cautum, id est, prouentauit ne prohiberetur, licet se debere prohiberi nouit hoc interdicto. sed si prohibitus desistit nunc ædificare & alia hoc ædificatio videtur vi facere. Sed pone quòd cum ædificabas in fundo tuo solo à me prohibitus, ego infirmitate diuitias, vel molestia te ædificare, vel amicum tuum qui & meum erat amicum, non prohibuisse : videtis vi ædificare. sed licitum videtur vobis prohibendum te, aliquos mihi in via restituisse cum amici ne vestrum, & non videtur hoc factum esse te ignorantem videtis vi ædificare, cùm factum alterius tibi ignoranti non debeat nocere. l. ij. cum leg. sequenti.*

a Interdictum quod vi aut clam, vocatur ab aliis vtile, ab aliis duplex. † Possidet vi, tenet qui vi aut clàm rem. Et

* Interdictum quod vi aut clam rem est de possessione, sed de opere facto vi aut clam.

† Clam facere qui dicitur.

* Vi facere qui dicitur.

† Interdicit quod vi aut clam rem ab adhibita de nouo opere nuntiatione differentia.

* Diuersitas non tamen ideo tollit.

a ¶ *Vi compulsus.* vide §. *quod metu causa. Imperium.* §. j. vel ea quæ conſentia carantur. † *ea. l. quod ferox.* & §. *fin. & Ariſto.*

b ¶ *Clàm.* exponit se §. *ea. l.* §. §.

c ¶ *Fallitur.* si non vi nec permittit : quia forte ab alio possidentem capit. sapple, *in ea re qua, &c.* ¶ Et not. quòd non dicit in priuata tantùm & in publico locum habentia *supra. l.* §. *plani.* & *l. ea facta.* §. *fin.*

d ¶ *Experiendi potestas.* ex hoc patet quòd vtilis est : ut §. *de aliter.* & *tempus præscr.* §. quod accipe ad sui principium : sed ad exitum continuus esse tit. §. *de aqua plu. ar. l. Adimere in prin. Acc.*

e ¶ *Restituat.* id est destruat, & in priſtinum statum ponat. quod dic vt §. *de vsufr. quem præter.* & facit §. *communi. denid. communi dividendo.* §. *Diuiſum. & c.c.*

f ¶ *Alienum.* i. ædificare.

g ¶ *Restituere.* sed & vti poſſidentis dicitur locum habere : ut *supra vti poſſidetis.* §. *fin. constat.* sed hoc expedit † potiùs, secundum quosdam.

h ¶ *Facienda.* in illa re. Acc.

i ¶ *Ius habuit.* Sed † si habuit ius : ergo non tenetur : *arg. Ca. de adulter. l. Grauiter.* Sed hic habet ius, quia dominus est ſoli : ſed nō habet, quia alius poſſidet : unde non habet ius inuito poſſeſſore. & facit §. *ad leg. Aquiliam. l. quemadmodum.* §. *pro.* & §. *de noui oper. nunciat. l. prætor.* § *nit prætor.* & *quorum legat. l.* §. *redigamus.* Sed arguit contra §. *de vsuc. alioquin primo. l. vetares.*

k ¶ *Propter quod.* i. quia. vel propter id quod, *&c. lo.* s.

l ¶ *Ipſe.* l. conuentus. A c c.

m ¶ *Non iure meo.* verba sibi exceptionis. q. d. nec ageres quando ædi iure feci.

n ¶ *Quod.* id est ejus tunc non fecerim iure meo. sed vbi feci iure meo, vt in casu ſuperiori videor non teneri. Sed hæc quidem exceptio non valet. Acc.

o ¶ *Nulla ipſa.* Scilicet talia : sane quatuor † possunt opponi ut *infra eod. l. prohibere.* § *fin.* § *permittere.* & *l.* § *aliam.* §. *huiuſmodi.* & § *ait.* & *l. seruiana.* §. *hoc interdictum.* facit *supra ad exhibendum l.* §. *dictum.*

p ¶ *In ſola.* vel in re cohærente ſolo. l. a. ut §. *fi alius.* §. *notandum.* ¶ Et die ſolo vel eius qui ædificat, vel eius cui nocetur : vel etiam tertiæ ut §. *de aqua plu. arcend. l. ſeptimum.* & *l. quamquam.* §. *idem.*

q ¶ *Fiunt.* aliis *fiunt.* & aliis *fuerint.* scilicet facta.

r ¶ *Contra quàm.* id est * contra prohibitionem quam facit aduerſarius. ad quod est §. *fi ſed* & *ſi quis.* & §. *de re eor. l. qui cautio.* §. *ea ſaltem.* & §. *quod met. cau. / contra.* ip. §. *idem ait.* & *ſi ſervi.* & *l. ad.* vi. & §. *de noui oper. nun. l. prætor.* §. *nunciati.*

s ¶ *Defenſio.* id est allegratione est vera definitio. est ergo plana via pro omnibus his operibus habeat locum interdictum vt reſtituatur opus, excepta illa causa vbi impoſite cōmittitur nunciatione §. *de op. no. nun. l. de pupillo* §. *ſi quis vines.* & §. *de vsuc. l. ſervum.* §. *fin.* & §. *item si.* § *ſi quis purgans.* & excepta illa causa vbi corrupere excepto contra hoc interdictum re nō. §. *ea. §. denique.*

t ¶ *Vel.* pro falsem.

u ¶ *Perſeuerauit.* non pezſtita ſatisfatione de opere demeliendo. & facit §. *de opera noui nun. l. de pupillo.* §. *nuncupato.* & *ſi ſervus. l.* & §. *ſi ſervi.* §. §.

x ¶ *Cautio teſtationem.* i. * nuntiationem coram teſtibus factam, denuntiatio † quam coque fiunt teſtibus fit.

y ¶ *Idem eſt.* vi faciat vi.

z ¶ *Prouocat.* vi faciat vi.

a ¶ *Poſſit.* quia ergo per † eum factum est ne prohibeatur : debet pro eo haberi ac si prohiberi esset : *ut supra de regulis iuris. l. ad exigua.* §. *ſimpre.* & *l. in iure cauſa.* & *ſupra vt in poſſeſſ. legat. l. si cui.* §. *ſicut diuiſum.* & *ſupra de aqua opera nunciatione. l. prætor.* § *ſi quis putauit.* & *ſupra quibus ea cau. in poſſeſſ. eat. l.* §. *hoc verbo. in fin.* & *ſupra quorum legat. l. ſimus in fin.* & *ſupra de reipsa mu. l.* §. *in principio.* & *ſupra quibus modis pignus vel hypo. ſol. l. item liberator.* §. §. *quæ putantur.* & *ſupra de legat. 3. l. Titia.* §. §. *Seia.* & *argument. ſupra de inofficio. teſtamen. l. nihil.* §. *reſtituy.* & *de iureiurando. l.* § *non ſolum.* & *de exulib. l. ſi dolo.* §. *ſimu.* & *ſupra* § *qui*

a Iulii Pollucis parum non mercor.

b Interdictum quod vi aut clam tantum cauſa poſſeſſionis poſſum.

c Cohærens eius qualitatis conſtituit, quæ ſunt ea qui bus cohæret.

d Vi fecit, qui alio prohibente facit.

† Interpellatione dicitur qui facit vi ali interpellanti. ea in *l. ſimus ſupra de nouiter. inſ. ſi non qui interrogatus dep. ſi non ita.*

* Vi prohibetur, qui prohibitus agit.

e Teſtatio pro nuntiatione vsitē teſtatio dicitur.

f Teſtamenti & denunciationis differentia.

g Denunciatio quandoque id sine nihilor.

h Prohibet, et ad id perueniat nocere, cessare & facere nihil, potius & omnia, ne id procuratio

480/C.IV.K.5-3, 735-736
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

Labeo dicit, si quem facientem prohibuero, ísque destiterit * in præsentiarum *, rursúsque posſea facere cœperit: vi eum videri fecisse ᵇ: nisi permissu meo facere cœperit, vel qua alia iusta causa ᶜ accedente.

Amicitia nolentis prohibere quem opus facere, excusſat à pœna hominem interdicti.

10. ¶ Si quis tamen imbecillitate impeditur ᵈ, vel etiam ne offenderet vel te ᵉ, vel eum qui te magni faciebat ᶠ, ídeo non venerit ad prohibendumnon videbitur aduersarius ᵍ vi fecisſe. & ita Labeo scribit.

Vis facta aduersario meo per alium, ſcibo non debet imputari, ſi non consentit, violentiam inferenti.

11. ¶ Idem ait, & si te volentem ad prohibendum venire deterruerit aliquis, armis fortè, sine vllo dolo malo meo ʰ, ac propter hoc non veneris: non videri me vim feciſſe.

11. VENVLEIVS *libro septimodecimo Interdictorum.*

NE in aliena ⁱ poteſtate [sit] conditionem meam mihi delinquentis deteriorem facere.

111. VLPIANVS *libro septuageſimoprimo ad Edictum.*

PRohibere autem non vtique per semetipſum neceſſe eſt: sed & si quis per seruum suum vel procuratorem prohibuerit ᵏ, recte videtur prohibuiſſe. Idem etiam si mercenarius meus prohibuerit. Nec quem mouear ˡ, quòd per liberam perſonam actio adquiri non ſolet ᵐ. nam prohibitio hæc demonſtrat vi te facere. Quid mirum, cùm & si clam ⁿ fecerit, habeam actionem? Ergo facto magis tuo delinquentis, quàm alieno, adquiritur mihi actio.

Labeo dicit, si quem facientem prohibuero, ísque destiterit * in præsentiarum *, rursúsque posſea facere cœperint: vi eum videri fecisse ᵇ: nisi permissu meo facere cœperit, vel qua alia iusta causa ᶜ accedente.

Amicitia nolentis prohibere quem opus facere, excusſat à pœna hominem interdicti.

10. ¶ Si quis tamen imbecillitate impeditur ᵈ, vel etiam ne offenderet vel te ᵉ, vel eum qui te magni faciebat ᶠ, ídeo non venerit ad prohibendumnon videbitur aduersarius ᵍ vi feciſſe. & ita Labeo scribit.

Vis facta aduersario meo per alium, ſcibo non debet imputari, ſi non consentit, violentiam inferenti.

11. ¶ Idem ait, & si te volentem ad prohibendum venire deterruerit aliquis, armis fortè, sine vllo dolo malo meo ʰ, ac propter hoc non veneris: non videri me vim feciſſe.

11. VENVLEIVS *libro septuageſimoprimo ad Edictum.*

NE in aliena ⁱ poteſtate [sit] conditionem meam mihi delinquentis deteriorem facere.

111. VLPIANVS *libro septuageſimoprimo ad Edictum.*

PRohibere autem non vtique per semetipſum neceſſe eſt: sed & si quis per seruum suum vel procuratorem prohibuerit ᵏ, recte videtur prohibuiſſe. Idem etiam si mercenarius meus prohibuerit. Nec quem mouear ˡ, quòd per liberam perſonam actio adquiri non ſolet ᵐ. nam prohibitio hæc demonſtrat vi te facere. Quid mirum, cùm & si clam ⁿ fecerit, habeam actionem? Ergo facto magis tuo delinquentis, quàm alieno, adquiritur mihi actio.

480/C.IV.K.5-3, 737-738
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-3, 739-740

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

cere ei * si curatori b reipublicæ denuntiet.

5. ¶ Si quis dum putat locum tuum esse qui est meus, celandi tui, non mei causa fecerit: mihi interdictum c competere.

6. ¶ Item dicit & si serui mei vel procuratoris celandi causa factum sit, mihi interdictum competere.

7. ¶ Si quis cùm non † denunciasset opus se facturum, eique denunciatum * esset ne faceret d, fecerit: vtilius puto probandum vi eum fecisse.

Hic incipit exponere verbum, factum est, positum in exitu & dimittitur vsque ad finem: quia primò posuit dictum. Modo. Secundò reprehendit eum in eo quod dixit, vt. Tertio reprehendit in eo quod dixit, totorũ. Quarto in eo reprehendit quod dixit, tuo iussu. Quinto ponit vnam regulam generalem. Secunda ibi, Labeo autem. *Tertia ibi*, si quid seruus. *Quarta ibi*, similiter. *Quinta ibi*, & cùm interdictum. BART.

8. ¶ Hæc verba, *Quod vi aut clam factum est*, ait Mucius ita esse e quod tu f, aut tuorum quis, aut tuo iussu factum est.

9. ¶ Labeo autem ait plures g personas contineri his verbis. nam ecce primùm heredes eorum h quos enumerat Mucius, contineri putat.

10. ¶ Idem ait & aduersus procuratorem, tutorem, curatorem, municipiumve syndicum, alieno nomine i interdici posse k.

11. ¶ Si quid seruus meus fecit, non ob id l mecum actio est: si autem iussi ne iubere facere, & ea aliam iusserit, & ille fecerit tenetur qui fecerit: teneor & ego ne verò non teneris: quia non videris fecisse, cùm non fueris iussus facere. & sic hoc loquitur. & secundùm hæc non sunt contraria *supra ad legem Aquil. l. liber homo. & de iurisdict. omn. iudic. l. si quis id. §. penult. & infra de iniur. l. non solum. §. si mandato. & l. sed si vnius. §. si iussu.* quæ & superiori responso sunt contra. nisi quia ibi dicimus non interfecisse mandatum eo enim. Item facit ad hoc responsum *Ff. de vsu fruct. ea quæ in possessione. in fi.* §. *si domini. & C. de vi & vi armata. l. i. §. deinceps. & Ff. arb. fruct. ea. l. seruire. §. sine autem. & §. de reg. iur. l. si dominum.* Item facit *C. de aqua plu. arcen. l. si colonus.* ACCVRS.

¶ *Et cùm.* al. *ac cùm. &* non est hic §. secundùm Alex.

¶ *Numeraciuus.* id est ad omnem possessionem, saltem ad patientiam: vt *ff. eod. l. competit. §. fin.*

¶ *Furim§.* meo nomine, vel etiam alieno.

Si ego.] CAVIS. Ego mandaui Titio vt opus faceret: & Titius iussit alij facere. hoc casu tenetur faciens opus, tenetur & Titius, timeor & ego: & vno ex his soluente, liberantur alij. FR. ACC.

¶ *Tu aio.* tuo nomine. Seu tu meo. ACC.

¶ *Tu.* quia meo nomine tuo fecit. ACCVRS.

¶ *Tuum.* si meo nomine mandauit. & facit ad initium illud C. *ad legem Iul. de vi. l. quæstum. & ff. vi bona. rapt. l. prætor. §. hoc edicto. & ff. de iniur. l. non solum. §. si mandato. & ff. eod. l. semper. §. sed contra supra l. proxim. §. fin. ibi. & si nihil*, &c. Solut. vt ibi.

¶ *Liberantur.* ergo dolus aliorum remanet impunitus & facit *supra quod metus causa. l. quod dicimus. in prin.*

ACCVRS.

Si vinea.] GAIVS. Dubium fuit olim, si quis vineam meam tibi, aliquis me inuito in hoc fundo ædificauit, ita quòd iter mihi impediatur. tenetur tibi hoc interdicto in hoc vt præstem tibi patientiam destruendi hoc opus. Si autem seruus meus hoc opus fecit: si quidem mea voluntate, teneor destruere mea expensa. si sine mea voluntate fecit: teneor tantùm patientiam præstare: & seruum pro noxa dare. Sed si seruum vendidi, præstabo patientiam destruendi: & emptor vel impensas præstabit in destruendo opere: vel seruum dabit pro noxa. Sed si me volente fecit opus, licet cum pudica vendam, teneor præstare impensam & patientiam. & si hoc præstem, liberatur emptor. idem si emptor præstet. nam ego liberor. sed si emptor dolit seruum pro noxa: non liberor, quia teneor hoc interdicto. Vltimò dicit: qui post prohibitionem facit opus, tenetur & hoc interdicto: item interdicto de operis noui nunciatione, nisi remiserim nunciationem. nam tunc non tenetur. & qui post prohibitionem facit: fiat facta remissione, fiat non, non dicitur clam facere: cum non possit dici celatus qui tam prohibuerat. [BRILLISSIMA.] Agens hoc interdicto potest quandoque repelli ope exceptionis: vt si opus fecisti vi aut clam: quod opus dat mihi actionem, & ego destruo illud opus vi aut clam: si tu agas hoc interdicto, quod destruxi opus vi aut clam: ego excipiam, quia tu illud opus fecisti vi vel clam, & hoc est verum, si contra damnum, ea

480/C.IV.K.5-3, 741-742

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

hoc opere habebam, alias non debui destruere. Ponitur alia exceptio quæ huic interdicto obuiat: vt si vicini ædem destruxi causa extinguendi incendij: & propter hoc agatur contra me hoc interdicto, vel Aquil. nam si magistratus destruxit, & tunc non tenetur. si autem ego priuatus destruxi: tunc aut habebam iustum timorem, vt quia prope domum destructam verset ignis, & non teneor. alias teneor hoc interdicto ad simplum, id est ad interesse. Idem est dicendum si Aquil. agatur. si autem destruxi domum vicini nullo orto incendio, licet postea oriatur ibi prope, bene teneor. & redditur ratio. [Notatiuus.] Hæc verba edicti quamuis latè pateant, vt ex superioribus patet: stricte tamen hoc edictum locū habere in opere, quod in solo tanquam fit. Qui ergo colligit fructus fundi mei: non tenetur hoc interdicto. qui autem incidit arbores fundi mei, vel salictum, vel arundinem, vel vites vineæ meæ: tenetur hoc interdicto. non autem ille qui colligit fructus, nam tenetur furti. [Si quis aceruum.] Dic casum vt in gloss. & [illegible] quenter dicit: fecisti fossam in silua publica hoc meum in eam incidit, & læsus est tenetur hoc interdicto. Item qui destruxit summitatem domus meæ, licet non vsque ad solum: tenetur hoc interdicto. & dic exempla in regula remota. Item si ramum de arbore incidit. Et est hoc verum de tegula, si erat supra domum, & inde sit remota. si autem nondum erat supra domum posita, & aliquis eam remouerit: non tenetur hoc interdicto. Pro fera autem domus vel pro clausi vel pro cancello sublato, non datur hoc interdictum. Si autem statuam affixam domui, vel simile quid quis remouerit, hoc interdicto tenetur. Item qui arauit vi vel clam in agro alterius, vel fossam fecit hoc interdicto tenetur. Qui autem aceruum lignorum existentem in agro Titij remouit extra agrum positum in ligna: hoc interdicto non tenetur. cum per hoc non lædat fundum, nec aceruus cohærebat solo. & hoc dicit hic §. cum tribus legibus seq. Fr. Accvrs.

VII. VLPIANVS *libro septuagesimoprimo ad Edictum.*

SI alius fecerit me inuito [a]: tenebor ad hoc vt patientiam præstem [b].

1. ¶ Neratius quoque scribit, eum cuius seruus vi aut clam fecit: aut sua impensa [c] ex hoc interdicto opus restituere debere: aut patientiam [d] restituendi præstare, & seruum noxæ [e] dedere. Planè si mortuo alienatóve seruo interdiceretur [f], patientiam dumtaxat præstare [g] debere ait [h]: ita vt & emptor [i] eo interdicto possit conueniri, vt impensam præstet, aut noxam det: dominóque [k] operis sua impensa restituente, aut damnato quia non restituerit [l], emptorem liberari [m]. Eadem [n] & si contrà dominus serui [o] vel opus restituisset, vel litis æstimatione damnatus esset [p]. Quòd si tantùm noxæ dedisset [q], aduersùs dominum operis [r] vtiliter interdici.

2. ¶ Ait Iulianus, qui ante remissionem [s] nuntiationis [t], contra quàm prohibitus fuerit, opus fecerit, duobus interdictis tenebitur: vno, quod ex operis noui nuntiatione competit: altero quod vi aut clam [u]. Remissione autem facta [x] intellegendus non erit vi aut clam facere: quamuis prohibeatur [y]. Licere enim debet ædificare ei qui satisdederit, cùm possessor hoc ipso [z] constituatur: clámque facere [a] nec ante remissionem nec postea existimandus est: cùm is qui opus nouum nuntiat, non possit videri celatus [b], & præoccupatus [c], antequàm controuersiam faceret [d].

3. ¶ Bellissimè apud Iulianum quæritur, an hæc exceptio noceat in hoc interdicto, *Quod non tu vi* [e] *aut clam feceris?* vt puta vtor aduersus te interdicto quod vi aut clam: an possis obiicere mihi eandem exceptionem, *Quod non tu vi* [f] *aut clam fecisti?* Et ait Iulianus, æquissimum esse hanc exceptionem dari [g]. Nam [h] si tu (inquit) ædificaueris vi aut clam: ego idem demolitus fuero vi aut clam: & vtaris aduersus me interdicto: hanc exceptionem profuturam [i], quod non aliter procedere debet, nisi ex magna [k] & satis necessaria causa: alioquin [l] hæc omnia officio iudicis [m] celebrari oportet.

Domus vicini potest impunè destrui timore ignis, si ignis vsque illuc peruenit: sin autem non peruenit vsque illuc, tenetur destruens.

4. ¶ Est & alia exceptio, de qua Celsus dubitat an sit obiicienda: vt puta si incendij [n] arcendi causa vicini ædes intercidi, & quod vi aut clam mecum agatur, aut damni iniuria. Gallus enim dubitat an excipi † oporteret, *Quod incendij defendendi causa factum non sit?* Seruius autem ait, si id magistratus fecisset [o], dan-

† In archet. Fl. est excipi, non Taurel.

a ¶ *Inuito.* id est in meum præiudicium: puta seruitutis alij debitæ. Accvrs.

b ¶ *Præstem.* vt [a] opus tollatur: vt & j. eadem. l. semper. in princ.

a Patientiam quis operis tollendi præstare interdum cogitur.

c ¶ *Impensa.* cum præcessit vel secuta est domini voluntas.

d ¶ *Patientiam.* cum eo inuito factum est. Accvrs.

e ¶ *Noxæ.* ad hoc: *supra de petit. hered. l. illud. §. finali. & infra eadem. l. nam & si seruus. & l. denique. §. finali & supra de dolo. l. & eleganter. §. si quadrupes. & de noxa. l. eleSio.* Sed contrà *supra de aqua pluuia arcenda. l. si tertius. §. Celsus.* Solu. vt ibi. Accvrs.

f ¶ *Interdiceretur.* id est interdicto ageretur.

g ¶ *Præstare.* scilicet venditorem.

h ¶ *Ait.* Neratius.

i ¶ *Emptor.* dum viuit seruus.

k ¶ *Dominóque.* scilicet quondam venditore.

l ¶ *Non restituerit.* quod est quando voluit dominus.

m ¶ *Liberari.* vt & j. *si fa. fur. fe. di. l. quotiens. in princ. & arg. j. ead. l. semper. § fi.*

n ¶ *Eadem.* scilicet dicenda sunt. Accvrs.

o ¶ *Serui.* scilicet emptor.

p ¶ *Esset.* quia tunc iste liberabitur.

q ¶ *Dedisset.* scilicet emptor seruum. Accvrs.

r ¶ *Aduersus dominum operis.* id est venditorem cuius voluntate factum est.

s ¶ *Ante remissionem,* id est, ante satisfactionem præstitam quæ pro remissione est. a. Vel dic etiam proprie. nam duobus modis fit remissio: scilicet conuentione, & iure, id est præstita satisdatione.

a Remissio fit vel conuentione vel satisdatione præstita.

t ¶ *Nuntiationis.* post prohibitionem factæ.

u ¶ *Quod vi aut clam.* vt & *supra de ope. noui nunt. l. prætor. §. nonnulli. & l. j. §. j.* nec superflua alterum: vt *in d. l. j. §. j. ner.*

x ¶ *Facta.* quod sit conuentione, vel præstita satisdatione.

y ¶ *Prohibeatur.* scilicet iterum.

z ¶ *Hoc ipso* quod satisdedit & dat possessor, scilicet iure: secundùm quosdam cuius causa fit nuntiatio: vt *supra de operis noui nuntia. l. de pupillo. § sextus. versic. impositiam.* Sed certè non est solùm: quia & naturalem causam habet quandoque nuntiatio: vt ibidem. & hoc quando voce tantùm: vt & *supra de operis noui nuntia. l. j. §. in operis. & supra si ser. vendi. l. & si forte. §. j.* secus si iactu lapilli: vt *in d. l. de pupillo. §. meminisse.* Accvrs.

a ¶ *Facere.* quamuis prohibeatur scilicet nunc.

b ¶ *Celatus.* facta remissione.

c ¶ *Præoccupatus.* prohibitione, cùm animum celandi eum non habuit.

d ¶ *Faceret.* domino fundi. nam ad hoc vt non videatur ædificare clam ædificare, debet dicere domino fundi: notum sit tibi quòd ego volo ædificare in tali loco & in tali die & hora incipiam. & quantam alia debet dicere: vt habes *supra ead. l. aut qui §. j.* Accvrs.

e ¶ *Quod non tu vi.* verba exceptionis bellè agentes pro eo opere, &c.

f ¶ *Quod non tu vi.* verba exceptionis, & capone vt modò.

g ¶ *Dari.* hoc [b] verum est in hoc interdicto. secus in interdicto vnde vi. vt & *ad legem Iuliam de vi. l. si quis.* quæ est contrà. tunc enim arma ius suum. secundùm B. vt C. *vnde vi. l. si quis in tantam.* nisi incontinenti faceret: vt *supra de vi & vi arma. l. qui possessionem.* Accvrs.

b Excipitur de vi, vel aduersus eum qui de vi agit hoc interdicto quod vi aut clam. An idem si agatur interdicto vnde vi? Non idem putat Accursius. Bartolus verò idem esse existimat.

h ¶ *Nam.* quod dixit in genere, nunc ponit in specie.

i ¶ *Profuturam.* facit *supra ne quid in loco publ. l. ij. §. idem ait. & supra de do. l. si duo. & infra de regu. iur. l. cùm par. §. ibi. & C. de lib. cau. l. si filium. & supra ne quis eum qui in ius voca. l. ij. & de eo per quem fa. erit. l. penult. & l. fi. § fi. & supra de compen. l. si ambo.* Accvrs.

k ¶ *Ex magna.* puta [c] si iudicis non habuit copiam, cuius authoritate opus destrueretur. *argum. C. de decur. l. generali. lib. x. & supra quæ in fraud. credi. l. ait prætor. §. si debitorem.* Vel si contrà me damnum patiar. & secundùm hoc loquitur *infra ead. l. fin. §. si ad ianuam.*

c Iustè dici dicetur, quia potuit hoc esse authoritate propria opus vi factū destruere, vel si iudicis copiā non habens, vel si euitare damnum de passurus, est destruens.

l ¶ *Alioquin.* id est, si iusta causa non intercedit.

m ¶ *Iudicis* q. d. non authoritate destruentis.

n ¶ *Incendij.* verba exceptionis.

o ¶ *Fecisset.* tunc alias ipse teneretur: *supra ad l. Aquil. l. quemadmodum. §. magistratus.* quæ est contrà. nisi sit summus: vt j. *de iniur. l. nec magistratibus.*

¶ C...

480/C.IV.K.5-3, 743-744
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-3, 745-746

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

hic dicit aceruum lutamiis vel ligneorum non ædificatum: ibi aceruum lapidum ædificatum. & verum est, vel nullo modo est contrà.

¶ *Si qui in puteum.*] CASVS. In puteum quem habebat in agro suo, iecit aliquid, per quod aqua est corrupta: scitur hoc interdicto. & refertur ratio in litera: sicut si aliquid aliud aqua fecisset in suo puteo fuit aqua. Secundò dicit, statuam in loco publico positam: eam removit. tenetur hoc interdicto tibi: & forti actione tenetur civitati. Si tamen per se cadat statua: & statuam supra sepulchrum ruinam fecit, ponere causa ornandi sepulchri, & ego removeo: tenetur tibi hoc interdicto. Idem si ostium sepulchri tui auellam siue removeam. Item si radices vineæ tuæ absindam. nam tenetur hoc interdicto. [QVOD AIT PRÆTOR.] Nunc quædam verba edicti supra posita declarat: hæc scilicet, quod vi aut clam factum est nam ad quod tempus referatur, distinguitur, scilicet verùm ad præsens tempus quo agitur: an ad præteritum? & cessat si factum opus durare præsens tempus quo agitur, spectatur. si autem desit opus factum durare, vt quia opus quod fecisti, ego destruo: meis expensis, agere possum postea hoc interdicto, & venire expensæ quas fecisti, vt eas mihi reuendes. Item damni emendatio si quod ob illud opus habui. Vltimò dicit: hoc interdictum habet locum in opere quod est factum vi tantùm, vel clam tantùm. Item si pars operis facta est vi & alia pars clam & facta. & ponitur exemplum in litera. [SI VTRO EIVS.] Seruus pupilli vel adulti fecit opus vi vel clam, iussu tutoris vel curatoris: tenetur ipse tutor vel curator vel actione in factum: vel vtili hoc interdicto: & pupillus & adultus tenentur præstare patientiam destruendi operis: & hoc delictum non sequitur seruum. hinc est quòd si manumittantur seruus præfictus, non tenebitur, cùm iussu obtemperauerit in hoc tutori vel curatoris. & no. bonam regulam in fin. §. [SI POSTEAQVAM.] In meo fundo fecisti opus vi vel clam, & fic habeo hoc interdictum contra te. dicitur quòd licet vendam postea illum fundum, forsan mihi hoc interdictum: & quicquid ob hoc consequar, non reddam emptori: cùm opus fuerit factum ante venditionem. & si antequam tradam, opus in eo fit factum: competit mihi hoc interdictum. & quicquid ob hoc fuero condemnatus, reddam emptori. & no. bonam regulam in fin. §. Sed pone quòd vendidi fundum tibi pro x. hoc pacto vt si alius offerat plus, sit inemptus: & tradidi, postea si quis in eo fundo fecit opus vi vel clam: dicetur quòd tibi competit hoc interdictum. & si alius offerat plus pro ipso fundo, inemptus fit: cogetur mihi cedere interdictum illud: ficut fructus fundi medio tempore perceptos. Posset dicit: qui vult ædificare in fundo, non debet semper denunciare possessori vt cuiret hoc interdictum. pone enim quòd vendidi fundum tibi: & tradidi tibi precario: qui vult ædificare in eo, sufficit quòd tibi denunciet. cùm ergo non possidenti denunciatur [aliàs tenetur vi hoc interdicto] ergo fundo vendito sub pacto adfidationis in diem, & tradito, competet ei hoc interdictum pro opere si quod in eo fit. si autem non fuit traditum, licet precario rogatus interuenit: hoc interdictum vendatori competit pro opere si quod fuit vi vel clam. si autem precario fit in possess. fundi, vel ex causa conducti. & opus aliquod iliqui in eo fundo faciat vi vel clam: ei competit hoc interdictum. nam & colono non datur. & autem vendito fundo sub pacto adfidationis in diem, aliata fuit melior conditio, & fic possessio translata ad venditorem: si amodò opus fiat vi vel clam, hoc interdictum competit venditori. Sed pone quòd vendidi tibi fundum pro x. hoc acto, vt si tibi displiceat, sit inemptus, & incipiat fundum possidere: si amodo aliquis in eo fundo faciat opus vi vel clam, tibi competit hoc interdictum. Item si displicam, si displiceat Titio extraneo sit inemptus. Item si displicam, si mutio vendidero ex Alia competit tibi hoc interdictum. Item si sub pacto legis commissoriæ vendidi. quod exemplum habes in gloss. Vltimò dicit: quo opus facit in fundo alieno vi vel clam: tenetur hoc interdicto domino fundi, & omnibus aliis quorum interest opus non esse factum: vt fructuario & colono. hinc est quòd si aliens fundi mei incidisti: teneris mihi hoc interdicto, & etiam ei qui habet vsumfructum in fundo illo. Item Aquil. competit. Item si egomet incidi: tenetur fructuario hoc interdicto, & Aquil. vtili. & hâc §. cum leg. sequen. & ptin. sequen. FRANC. ACCVRS.

3. ¶ Si quis in vineas meas venerit, & inde ridicas [a] † abstulerit, hoc interdicto [b] tenebitur.

Expressit vestellus perfonerum: & postea restitit loci in quo fit, nunc expouit restitu temporis in quo factum est, vel durat factum. BART.

4. ¶ Quod ait prætor [c], *Quod vi aut clam factum est*, ad quod tempus referatur, videamus: vtrùm ad præteritum [d], an ad præsens [e], quæ species apud Iulianum expolita est. Ait enim in hoc interdicto præsentis temporis significationem accipi debere [f]. Si tamen [g] (inquit) ex opere [h] damnum datum fuerit: aut dominus, aut is cuius fundo nocitum erit, sua impensa id sustulerit [i]: vtilibus [k] probari quod Iulianus tentat, vt & damnum farciatur [l], & impendia restituantur.

Hic exponit significationem istius verbi, aut. BART.

5. ¶ Interdictum complectitur id quodcumque aut vi aut clam factum est. Sed interdum euenit, vt quid & vi & clam [m] fiat partim & partim in eodem opere: veluti cùm prohiberem [n], si forte agere quis incipiat in meo, ne agat: & agentem vi deiicere conetur, ego autem priùs quàm deiiciam, clam opus facere cœpero: quia & vi & clam factum videtur. Item si cùm vi deiicere conetur, ego autem priùs quàm deiiciam, clam opus facere cœpero: quia & vi & clam factum videtur. Item si cùm vi deiicere conetur, ego autem priùs quàm deiiciam, clam opus facere cœpero: quia & vi & clam factum videtur.

† Aqua viua agri parum conducibilis.

† Ridica sunt pili aut pedamenta vineæ. Alc. lib. 2. parag. 17.

a ¶ *Ridicas.* alias *radicas*.
b ¶ *Tenebitur.* & non tenebuntur interdicto ei qui posuit. FR. ACCVRS.
c ¶ *Vera est.* de his statuis variæ iura sunt. Dic * ergo quòd aut in honorem ponentis, aut ciuitatis fuit posita. si ciuitatis, dominium est ciuitatis. sed quia præsentis interest: & ipse quod vi aut clam habebat. Si in honorem potentis, ciuium non est, sed ponentis: vendere tamen vel auellere non potest, sed ipsis datur defensio, & adueritas possessoris actio. sed ille forte agere qui posuit: vt *supra de priuil. cred. l. Asiaticus. & de acquirer. rer. dom. l. statuas.* ACCVRS.
d ¶ *Præteritum.* ipsi ulli ornandi sepulchri causa apponuntur.
e ¶ *Ornandi.* aliàs *ornandi*: & aliàs *ordinandi*.
f ¶ *Ostium* sepulchri causa apponitur.
g ¶ *Auellat.* aliàs *euellat*: aliàs *appellat*. & aliàs *appulerit*.
h ¶ *Effringat.* forte rem aperit. & facit *de sepulchro violato. l. ij. & Ferrari §. & Lucam & §. seq.* ACCVRS.
i ¶ *Ridicas.* aliàs *radicas* radicas *.
k ¶ *Hoc interdicto* nec minùs lege Aquil.
l ¶ *Quod vi potest supra eo. l. in prin.*
m ¶ *Ad præsentis.* quando durat.
n ¶ *Dabere.* scilicet si factum durat.
o ¶ *Si tamen.* licèt ad præsens tempus referatur tamen, &c.
p ¶ *Ex opere.* scilicet quod est factum vi aut clam.
q ¶ *Sustulerit.* id est, destruxerit. sed si qui fecit, destruxit, tenetur ad damna præterita licet nunc non fit vi aut clam factum. vt §. ea. *l. competit. § fin.*
r ¶ *Vtilibus.* quàm contrarium.
s ¶ *Farciatur.* per vtile interdictum quod vi aut clam. ad vtrumque ergo tempus refertur, & præsens & præteritum.
t ¶ *Et clam.* & ita ordinavit quid fiat partim vi, & partim clam in eodem opere.
u ¶ *Prohiberem.* contrà *supra eod. l. prohibere. §. illud.* sed hic inter

* Statuarum in publico positarum cura & dominium eorum quorum sunt facta, an vendi possint ciuitatis vel Reipublicæ.

a Ridicæ sunt fines pali, portio & pedamenta vineæ.

480/C.IV.K.5-3, 747-748
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-3, 749-750

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

rem a spectae: & tamen antequam villa traditio fiat, nemo dixit interdictum emptori : vt *supra* §. *si post-*

13. ¶ Si ita prædium venierit, vt fi displicuisset, inemptum esset: facilius [b] admittimus interdictum emptorem habere, si modò est in possessione [i]. Et si refciffio emptionis in alterius [k] arbitrium conferatur : idem erit probandum. Idémque & si ita venisset, vt si aliquid euenisset [l], inemptum esset prædium. Et si forte commissoria [m] venierit, idem dicendum est.

14. ¶ Idem Iulianus scribit interdictum hoc non solùm domino prædij [n], sed etiam his quorum interest opus factum non esse, competere.

XII. VENULEIUS *libro secundo Interdictorum.*

QVamquam autem colonus & fructuarius fructuum nomine in hoc interdictum admittantur [o], tamen & domino id competet, si quid præterea eius interfit.

rem [p] ædificet, quæ ei nocitura sit, & ideo ei competit interdictum. Sed & si quis in alienum locum immittat, vel quid ibi habeat, quod alienum locum deteriorem faciat, competit interdictum. Item si quis in alienum locum immittat, vel quid ibi habeat, quod alienum locum deteriorem faciat, competit interdictum. Item si quis in alienum locum immittat, vel quid ibi habeat, quod alienum locum deteriorem faciat, competit interdictum.

XIII. VLPIANVS *libro septuagesimo nono ad Edictum.*

DEnique si arbores in fundo cuius vsusfructus ad Titium pertinet, ab extraneo vel à proprietario succisæ fuerint : Titius & lege Aquilia [p], & interdicto [q] quod vi aut clam cum vtroque eorum rectè experietur.

1. ¶ Labeo scribit, si filio [r] prohibente opus factum sit [s] & te habente interdictum, ac si te prohibente opus factum esset : & filium tuum nihilominus [t].

2. ¶ Idem ait aduersus filiumfamilias in te peenliari [u] neminem clam videri [x] feciffe. Namque si scit eum filiumfamilias esse : non videtur eius celandi gratia feciffe quem certus est nullam secum [y] actionem habere.

3. ¶ Si ex sociis communis fundi vnus arbores succiderit, socius cum eo hoc interdicto experiri poterit [z] : cùm ei competat cuius interest.

4. ¶ Vnde apud Seruium amplius relatum est, si mihi concesseris [a] vt ex fundo tuo arbores cædam, deinde eas alius vi aut clam cæciderit, mihi hoc interdictum competere : quia ergo sim cuius interest. quod facilius erit admittendum, si à te emi, vel ex aliquo contractu [b] hoc consecutus sim, vt mihi cædere liceat.

5. ¶ Quæsitum est [†], si cùm prædium interim nullius esset, aliquid vi aut clam factum sit : an postea dominio ad aliquem deuoluto, interdicto locus sit : vt

[o] Fructuarius agere potest interdicto quod vi aut clam, & vsus vi vtili. Sed & Aquilia vel, si hic ex Aquilia.

[p] Ex lege Aquilia. vtili [q] : vt *supra ad l. Aquil. l. item Mela.* §. *fin. & arg. l. arbo. fur. cæsa. l.* ¶. ACCVRS.

[q] *Interdicto.* vide b. nam & vsus vi habet vtile : vt *supra de vi & vi armata. l. ij* §. *vnde vi.* & facit *l. de fur. l. inter.* §. *si.* & *ij & supra quibus modis vsusfructus amitt. l. fed vt condictio.*

[r] ¶ *Si filio tuo.* alias non est in tertia voce tua.

[s] ¶ *Factum fit.* & hic ab aliquo tuorum.

[t] ¶ *Nihilominus.* Sc. transeunte patre præsente ? Respond. non, sed absente : vt *supra de vsuf. l.* §. *longius, &* §. *de iniur. l. fed si vxori.* §. *filiofamilias.*

[u] ¶ *In re peculiari.* non castrensi, vel quasi, *sed alia.*

[x] ¶ *Videri.* Ergo interdicto tibi ex ea parte quod clam, filius agere non potest, etiam patre absente : sed ex ea parte quod vi, habet locum & altero patri & filio : vt *supra proxime.* ACCVRS.

[y] ¶ *Secum.* facit *supra de furt. l. ne tempores in principio* & §. *sed. fili l. ne tempores.* Sed & certè imò habet hoc interdictum locum inter veteres : vt §. *de actio. & obliga. l. filiusfamil.* quæ est contra. Solue. hic & *de exercit.* ibi de vtili. 2. Vel hic nullum habet, secundùm Laboneni : secus secundùm quosdam alios. 3. Vel nescibebat filiumfamil. qui opus fecerit. vnde non cum, sed patrem celare voluit. *arg. supra eod. l. sed qui.* §. *si quis dom.* 4. Vel non habet vt possit exercere contra patris voluntatem : habet tamen sibi quæritan quam exercebit patre consentiente, vel absente, vel etiam prohibente & vili : vt §. *de a emptor. l. fed si vxori.* §. *filiofam.* 5. Vel in contrario habet ex ea parte quod vi, non ex ea quod clam : vt hic. 6. Vel habet ad exercendum in absentia patris patri tamen quæritur est hoc casu : vt *supra de cond. l. si longius.* §. 3.

[z] ¶ *Socij.* etiam communi dui. vt *supra communi dui. l.* & *si non omnes.* §. *venit. Idem ergo si aliud opus & facit* §. *ad fur. l. si socius. & supra eod. l. si alius.* §. *notauimus.* Sed ad illum de ope. co. non locum non habet : vt *supra de ope. no. nun. l.* §. *hoc interdictum.* quæ est contra.

[a] ¶ *Concesseris.* alias *confessoris* : & alias *consecteris* : facilicet causa donationis.

[b] ¶ *Ex aliquo contractu.* alio quàm dona. de quo primò dixit: & tamen non poterat, nec enim dominus eram adhuc : vt *supra de dona. l. qui facem.*

a ¶ *Rur*

480/C.IV.K.5-3, 751-752
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

a ¶ *Eius nomine* [illegible] scilicet operis.
b ¶ *Non fecerit* [illegible]: per clam vel etiam vi ab aliquo prohibitus. & fa. [illegible] *quod à Titio*
c ¶ *Eo tempore*, quo faciebat opus. & facit *ff. de re. diui. l.* 3. & *ff. ad leg. Aquil. l.* [illegible]. ACCVRS.
d ¶ *Possum.* scilicet ego ad quẽ ius sepulchri pertinet: vt *ff. eod. l. is qui in puteum. §. si quis de monumento.* & *ff. de sepul. viol. l.* 6.
e ¶ *Hereditas.* vt & *ff. de vsuca. l. heres & hereditas.* & *C. depos. l. cum hereditas.* ACCVRS.
a Hereditas dominæ vicem obtinet.
a ¶ *Domina locum.* Antea legebatur *domini.* Ex Florent. reposuiman *dominæ.* Rectè. Vide not. & scripta *ad l.* 9. *C. depositi.* CVIAC.
f ¶ *Teneri me.* sed & colonus tenebitur: vt *ff. prox. §.*
g ¶ *Habuero.* aliàs *habuero, quòd quasi mea fuerim qua procurator,* &c. id est fecisse intelligendus sum. aliàs est cancellatum, *mea fecerim.* & in idem recidit. & facit *ff. eod. l. aut qui. §. similiter.* & quod ibi no. & *ff. prox. §.*
h ¶ *Domini.* qui ius imperandi non habuit. aliàs solus iubens vt in arg. contrà *suprà ad leg. Aquil. l. liber homo. in princ.*
b Iussu domini non admittente colonus hoc interdicto.
i ¶ *Patientiam.* sed tantùm.
k ¶ *Quam patientiam.* nocum opus tolli, vt & *suprà de aqua plu. arc. l. quamquam. §. dum Iulianus.* & *l. si colonus.* & *suprà ne quid in lo. pu. l.* 2. *§. restituas* & *de alien. iudi. mu. cau. fact. l.* 3. *§. item.*
c Patientiam non operis in fuo tollendi domini est præstare, nisi nec fit: si aliquid habeat.
* Gratissime [illegible] lib. [illegible] Nemo [illegible].
l ¶ *Nam & si servus.*] Dedar. vt & *suprà de aqua plu. arc. l. si tertius. §. Celsus.* Sol. vt not. *ff. l. si alias. in prin.* ACC.
Semper.] CALVS. Hoc princ. huius leg. vsque ad *§. si in sepulchro.* vide in fin. casus præceden. quia ibi continuatur. [SI IN SEPVLCHRO.] Si iussu meo terram posuisti in sepulchro alterius: teneor hoc interdicto. si autem iussu plurium, hoc fecisse potest etiam cum vno agi in solidum & cum singulis agi, pro partibus tamẽ. si autem quilibet per se proposuerat iubere, tandem iusserant per vnum fieri: singuli tenentur in solidum: & vno soluente non liberantur. possunt etiam convenisi actione sepulchri violat. [HOC INTERDICTVM.] Hoc interdictum datur in heredes in id quod ad eos peruenit & intra annum datur à tempore operis completi, siue à tempore quo desiit laborari. & hoc annus currit scienti opus factum. & non ignoranti: licet opus sit factum. & hac exempla qualiter possit ignorari opus factum. [IN HOC INTERDICTO.] Qui agit hoc interdicto contra facientem opus, consequitur operis destructionem vltra omne interesse quod habuit occasione operis facti: vt agens hoc interdicto restituatur in pristinum statum. vnde si seruitus vel vsusfructus fundi est amissus per opus: emendari debet interesse, vel per iusiurandum actoris, vel iudicis officio taxatione facienda. Postea dicit qui potest destruere opus quod fecerat vi vel clam, per quod si hoc ego vsufructuarius, vt quia possideat agrum in quo erat factum opus: si desinat possidere dolo vel culpa [illegible] restituere. Vltimò [illegible] occasione facti operis [illegible] non habebit: vt puta si ego ex locato, vel pro socio, contra conductorem vel socium qui fecit opus in suo sibi conducto vel commoni, per quod opus deterioratum est ager. FRANCISCVS ACCVRS.

puta hereditas iacebat: postea adiit hereditatem Titius: an ei interdictum competat? Et est apud Vivianum sæpissime relatum heredi competere hoc interdictum eius quod ante aditam hereditatem factum sit. Nec referre Labeo ait, quòd non scierit qui heredes futuri essent. Hoc enim posse quem causari etiam post aditam hereditatem. Ne illud quidem obstare Labeo ait, quòd eo tempore nemo dominus fuerit. Nã & sepulchri nemo dominus fuit: & tamen si quid in eo fiat, experiri possum quod vi aut clam. Accedit his, quod hereditas, dominæ locum obtinet. Et rectè dicetur, heredi quoque competere, & cæteris successoribus: siue antequàm successerit, siue postea, aliquid sit vi aut clam admissum.

Hic incipit tractare contra quem datur hoc interdictum.

6. ¶ Si colonus meus opus fecerit, si quidem me volente, vel ratum habente, perinde est atque si procurator meus fecisset: in quo placet, siue ex voluntate mea fecerit, teneri me: siue ratum habuero quod procurator fecit.

7. ¶ Iulianus ait: Si colonus arborem de qua controuersia erat, succiderit, vel quid aliud opus fecerit: si quidem iussu domini id factum sit, ambo tenebuntur: non vt patientiam præstent, sed vt impensam quoque ad restituendum præbeant. Si autem dominus non iusserit, colonus quidem tenebitur vt patientiam & impensam præstet: dominus verò nihil amplius, quam patientiam præstare cogendus erit.

XIV. IVLIANVS *libro sexagesimo* [illegible] *Digestorum.*

NAm & si seruus meus ignorante me opus fecerit, eumque vendidero, vel manumisero: mecum in hoc solum agi poterit, vt patiar opus tolli: cum emptore autem serui, vt aut noxæ dedat: aut impensam quæ in restitutione facta fuerit, præstet, sed & cum ipso manumisso rectè agi poterit.

XV. VLPIANVS *libro septuagesimo primo ad Edictum.*

SEmper aduersus possessorem operis hoc interdictum competit: idcircóque si quilibet insciente vel etiam inuito me opus in fundo meo fecerit, interdicto locus erit.

Locator non tenetur de eo quod conductor vi vel clam fecit, nisi ad solam patientiam operis restituendi.

1. ¶ Is cui fundum pastinandum locaueras, lapides sustulit, & in vicini proiecit prædium. Ait Labeo, te quod vi aut clam non teneri: nisi id iussu tuo factum sit. Ego puto conductorem teneri: locatorem autem non aliàs nisi aut patientiam præstare possit: aut aliquam actionem habeat, quam præstet: cæterum teneri non oportere.

2. ¶ Si in sepulchro alieno terra congesta fuerit iussu meo, agendum esse quod vi aut clam mecum, Labeo scribit: & si communi consilio plurium id factum sit, licere, vel cum vno, vel cum singulis experiri. Opus enim quod à pluribus pro indiuiso factum est, singulos in solidum obligare. Si tamen proprio quis eorum consilio hoc fecerit: cũ omnibus esse agendum, scilicet in solidum. Itaque alter conuentus alterum non liberabit: quinimò perceptio ab altero, superiore: etenim casu alterius conuentio alterum liberat. Præterea sepulchri quoque violati agi potest.

3. ¶ Hoc interdictum in heredem cæterósque successores datur in id quod ad eos

m ¶ *Locus erit.* vt & præstem patentiam: vt *ff. l. competit. §. in summa.* & *suprà eodem l. denique in fine.* & facit ad hoc quòd inuitus per alium obliger: vt *suprà de pecul. l. si quis seruum. §. ceterum.*
a Adde Gl. l. 13. in fi. suprà.
b Inuiti quandoque per alios obligamur.
n ¶ *Pastinandum.* id est vt nouas vites ponere.
c Pastinari quid, M. Columella l. 4. rei rust. c. 18.
o ¶ *Locatorem.* non iubentem: nec ratum habentem.
p ¶ *Possit.* vt tunc ad patentiam.
q ¶ *Præstet.* id est cedat, & forte locati. Vel fortè ad pœnam quam promiserat mihi si tale opus faceret: sicut fortè ad similem eum moueat vicino.
r ¶ *Non oportere.* sic vt suis sumptibus inducat lapides in fundum suum.
f ¶ *Mecum.* facit *suprà eo. l. si qui in puteum. §. si quis de monumento.*
t ¶ *Cum singulis.* separatim: quia plura sunt delicta.
u ¶ *Obligare.* vt possint aliqui eorum in solidum conueniri: vt *ff. de fur. l. vulgaris. §. si duo.* sed cùm communi consensu, cum singulis experiri pro partibus videtur. ad quæ facit *infrà de verbor. obli. gat. l. in executione. §.* 4.
* Licet pro vno facto sit, tamen [illegible] commissio sint obligatori tantum pro vna forte, vt [illegible]: hoc tamen est verum quando communi voluntate & consilio fortè factum est. Secus autem si singuli [illegible] motu proprio fortè fecerint: tunc enim sunt plura facta: & vt pro pluribus fortè ego sim obligatus.
x ¶ *Itaque.* quia vnum est delictum à pluribus commissum: ita quo &c.
d Indiuiso opere à pluribus facti causa possum singulos conuenire in solidum.
y ¶ *Non liberabit.* eo casu, cùm propriò consilio quisque hoc fecit.
z ¶ *Ab altero.* scilicet non liberabit hoc casu, quando proprio consilio fecerunt. Sed aliud in superiori casu. s. Vel dic in superiori casu sola conuentione alios liberari: secundo, sola perceptione: vt *argument. suprà de his qui deie. vel effu. l. perceptione.* & facit *suprà quod fal. tu. auct. l. nouissimè. §. fin.* & *l. sequ.* & *suprà de pecu. l. si ex duobus. §. sed* & *si. versic. sed licet.* & *suprà quod me. cau. l. si cum exceptione. §. fin.* & *l. sequ.* & *de vi* & *vi armata. l.* 3. *§. quotiens.* & *de aut.* & *ra. distr. l. si ex duobus.* & *de leg.* 3. *l. si ex toto. §.* 3. & *Cod. de condict. fur. l.* 3. ACCVRS.
e Conuentio vnius delinquentium communiter non alios liberare potest.
a ¶ *Superiore etiam casu.* quando communi consilio, quod est quando curauerant vt per vnum facerent, vel etiam nullus curam sine aliis fecisset, sed proprio consilio dicuntur facere, quando omnes fecerunt, & quilibet per se facere proponebat. ad quod est *ff. de iurisd. om. iud. l. si familia.*
b ¶ *Sepulchri quoque violati.* & criminaliter & ciuiliter per actionem in factum quæ datur in c. auxerint *ff. de sepul. vio. l. prætor. §. rursus.* & *§.* 3.
f Sepulchri violati, criminaliter agi potest: vel & ciuiliter actione in factum ad certum aurum.

480/C.IV.K.5-3, 753-754
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-3, 755-756

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

1. ¶ Non absurdè responsum est, si magistratum rogasses, vt aduersarium tuum adesse ad iudicium iuberet, ne opus nouum tibi nuntiaret: clam videris opus * fecisse quod integrum fecerit.

XII. ULPIANVS *libro quinquagesimosexto ad Edictum.*

INterdictum [b] quod vi aut clã, competere filiofamilias colono arboribus succensis [a] Sabinus ait.

XII. PAVLVS *libro nouodecimo ad Sabinum.*

VI facit tam is qui prohibitus fecit, quàm is qui quo minùs prohiberetur consecutus est, periculo [c], puta, aduersario denuntiando: aut ianua, puta præclusa.

1. ¶ Prohibitus autem intellegitur, quolibet prohibentia actu, id est vel dicentis se prohibere, vel manum opponentis, lapillúmve iactantis [d] prohibendi gratia.

2. ¶ Tamdiu autem vi facit prohibitus, quamdiu res in eodem statu permanebit. nam si pollen conuenerit cum aduersario, desinit [e] vi facere.

3. ¶ Item si prohibiti heres, vel is qui ab eo emerit, ignorans causam præcedentem, fecerit: dicendum esse Pomponius ait, non incidere [f] eum in interdictum.

4. ¶ Quod in naue fit, vel in alia qualibet re vel amplissima, mobili tamen, non continetur [g] hoc interdicto.

5. ¶ Siue in priuato [h], siue in publico opus fiat, siue in loco sacro, siue in religioso interdictum competit.

XII. POMPONIVS *libro vicensimo nono ad Sabinum.*

SI opus [i] quod quis iussus est à iudice qui ex hoc interdicto sumptus [k] esset, restituere, aliqs quis vi aut clam sustulisset [l] nihilominus ille idem omnimodo iubetur opus restituere [m].

Si dominus iubet opus fieri bona fide, non putans se ab aliquo prohibendum: licet seruus qui facit, timet prohiberi, tamen non tenetur dominus hoc interdicto.

1. ¶ Si iussero seruum meum opus facere: cũ quaneum ad me [n] pertinet, in clandestini suspitionem non veniret. seruus autem meus putauerit, si resciisset aduersarius prohibiturum eum [o]: an tenear? Et non puto [p], cùm mea persona sit intruenda [q].

2. ¶ In opere nouo, tam soli quàm cœli [r] mensura facienda est.

3. ¶ Si quis propter opus factum tas aliquod [s] prædij amisit: id restitui ex hoc interdicto [t] debet.

XII. VENVLEIVS *libro secundo Interdictorum.*

SI vitem meam ex fundo meo in fundum tuum deprehenderis * *, eáque in fundo tuo coaluerit: vtile est [u] interdictum quod vi aut clã intra annum. sed si annus præterierit, nullam remanere [x] actionem, radices quæ in fundo meo sint, tuas fieri [y]: quia his [z] accessiones sint.

1. ¶ Si quis vi aut clam arauerit [a], puto eum teneri hoc interdicto perinde atque si sollam serui & sic cessat hoc interdictum. Secundò dicit: siue fiat opus vi vel clam in solo meo siue supra meum domum: habeo hoc interdictum. Tertiò si propter opus factum vi vel clam annũ fermè hoc damnum venit in hoc interdicto vt emendetur. FRANC.

i ¶ *Si opus.* Titium conueni hoc interdicto quasi opus fecisset in meo, cùm Seius fecisset. & damnatus est Titius. sententia pronũciat veritati, & sic Titius debitor. vel potest dici: teneatur idem ille, scilicet qui fecit scilicet Seius. nam non liberatur alter, scilicet Seius, per hoc quòd condemnatus Titius, nisi satisfactum esset vt *l. sed l. sempr.* §. *fin.*

k ¶ *Sumptus.* id est assumptus, vel acceptus.

l ¶ *Sustulisse.* id est in alium exaltasset in veritate.

m ¶ *Restituere.* ſ. adhuc superest. ACC.

n ¶ *Ad me.* id est ad meam opinionem.

o ¶ *Eum.* scilicet aduersarium seruũ.

p ¶ *Et non puto.* me teneri. ACCVRS.

q ¶ *Intruendo.* vt *l. de longiol. §. in fin.* sed nomen serui teneri: vt *l. vel Labeo & ſi seruus.* ACCVRS.

r ¶ *Tam soli quàm cœli.* quia cœlum quod supra *ædes meas* est, vsque ad cœlum liberum esse debet: vt est. *supra de seruit. l. fin. & infrà l. prozi.* §. *penult.* Vel cœli. i. b aëris: quia forte aërem contingit opponendo flectus, vel clouem aperuit. *arg. supra de clamor. l.* §. *i.*

s ¶ *Aut aliquod.* forte seruorum.

t ¶ *Ex hoc interdicto* vt *l. sed l. semper.* §. in hoc. ACC.

SI vitem.] CARVS. Vitem fundi mei transiit in tuum fundum. & coaluit in fundo tuo. i. imposuit radices. habeo hoc interdictum vsque annum, vt vitis in meum fundum reducatur: vltra non: cùm radices quæ erant in fundo meo, essent tibi. Si arauit in fundo tuo per vim vel clam: teneor hoc interdicto, sicut & ſi sollam in eo fecissem. & no. bona verba hic in fine. Tertiò dicit: tabulam ad meũ ostium fixit. ego eam remoui antequàm tibi denuntiarem. ſi tu agas ob hoc contra me, habeo hoc interdictum contra te: in quo condemnabere, ſi me facias absolui. vel habeo exceptionem contra te, quia vi vel clam fecerat. Quarto dicit: ſi fructus per rasi fundum portant te inuitoc non ob hoc teneor interdicto. & adducit similia. Quinto dicit: ſi protectum domus meæ vel stillicidium extenderi vi vel clam supra sepulchrum alicuius, teneor hoc interdicto. & no. bona verba hic in fine. 8 Sexto dicit: ſi denuntiauit tibi quòd talc opus volebam facere, & statim facio non videor clam facere: & sic cessat hoc interdictum. seruus ſi ex interuallo opus posita feci. FRANC.

u ¶ *Deprehenderis.* i. detexeris vi aut clam.

x ¶ *Vtile est.* mihi vt vitis in meum agrum reducatur.

y ¶ *Remanere.* scilicet ad hoc vt vitis de fundo tuo reducatur in meum: sed bene dabitur actio in factum ad æstimationem vitis percipiendi, vt credo. *arg. l. de rei vin. l. in rem.* §. *item quæritur.* & facit *l. actio for. ca. l. ſi plures.* §. *j.* & *l. de rei vind. l. idem Pomponius.* §. *de arbore.*

z ¶ *Tuæ fieri.* ſ. omninò: vt pro eis non teneatis. To.

a ¶ *Quis dic.* quæ in agro tuo coaluerunt.

b ¶ *Arauerit.* alias *araurit*: & alias *aranauerit.*

a ¶ Ex

a Vi quemadmodum facere quis dicatur quo minus ibi commorentur. * fecisse.

In vtig. vim facit perpeti.

b Nimirum a. liquid vtile aduersario vt vi damnũ det, vim fecisse vi dicatur.

c Metum re videri, hereditis decedentes, seu per hæredes facere.

d Mobilia vtrũque nauis vtilis emptiones fit, adde Tiraquellum tract. de nouell Ego vero. §. 1. num. 88. & seq. vbi quæritur an retradus locis habeat in nauibus, vendam, vel transeat, necne? & facilandum, vtrum compensetur prædia vrbana vel rustica vel mobilia.

480/C.IV.K.5-3, 757-758
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

feciſſet. Non enim ex qualitate * operis huic interdicto locus eſt, ſed ex opere facto quod cohæret ſolo.

2. ¶ Si ad ianuam meam tabulas * fixeris: & ego eas priuſquam tibi denuntiarem, refixero [b], deinde inuicem interdicto quod vi aut clam egerimus† nãſi remittas mihi vt abſoluar, condemnandum te quaſi rem non reſtituas, quanti mea intereſſitaut exceptionem * mihi profuturã [d]. *Si non vi, nec clam, nec precario feceris.*

3. ¶ Si ſtercus per fundum meum tuleris, cùm id te facere vetuiſſem: quamquam nihil damni feceris mihi, nec fundi mei [ſpeciem *] mutauerit: tamen teneri te quod vi aut clam Trebatius ait. Labeo contrà: nec etiam is qui dumtaxat iter per fundum meum fecerit, aut auem egerit [f], venatúſve fuerit ſine vllo opere, hoc interdicto teneatur ſi.

4. ¶ Si quis proiectum aut ſtillicidium in ſepulchrum immiſerit: etiam ſi ipſum monumentum non tangeret, recte cum eo agi, quod in ſepulchro vi aut clam factum ſit: quia ſepulchri ſit non ſolùm is locus qui recipiat humationem, ſed omne etiam ſupra id cœlum [h], eóque nomine etiam ſepulchri violati agi poſſe [i].

Quæ inconuicenti ſunt poſtquam aduerſarius eſt certificatus, videntur bona fide fieri.

5. ¶ Si is qui denuntiauerit [k] ſe opus facturum, confeſtim opus fecerit: clam feciſſe non intelligitur. nam ſi poſt tempus, videbitur clam feciſſe.

DE REMISSIONIBVS.

Dixi ſupra de op. no. nun. nunc de remiſſione. Vbi dic quòd nuntiatio parit interdictum quod vi aut clam, & remiſſio tollit: vt ſupra tit. 2. l. 6 alius §. *idem poſt præcedentem tit. meritò hunc ponis.*

Si prætor.] Caivs. Ponitur effectum, cuius cauſa fundus eſt: Qui habet ius prohibendi ne eo inuito fiat opus: ſi nuntiat ne fiat, tenet, & ſi poſtea remittat, tenet remiſſio, & in opere potea proceſſi. Poſtea loquitur Vlpian. & dicit: Apparet per verba edicti teneri remiſſionem etiam nuntiatione tenet t. remiſſio autem ſit vel per communem voluntatem vtriuſque, vel ſatisfa. præſtitera. & ſi poſt ſat. ſi. fiat remiſſio, ſuperſtitio fit. item inpoteſt nuntiare, qui eſt dominus fundi in quo fiebat opus: vel qui habet ibi ſeruit. vel vſusfru. poteſt et ius fructuarius vindicare ſeruitutẽ. Item remiſſio facta à fructuario, tenet. fructuarius autem non poteſt nuntiare domino proprietatis ædificanti. ſed ſi ex illo opere habeat fructuarius damnum, habet confeſſoriam. Item qui habet ſeruitutem vrbanam in domo, poteſt nuntiare, ſi in ea fit ab aliquo extraneo opus. Item qui habet fundum obligatum in quo ſit opus, poteſt remittere: item remittere poteſt. Fa. Acc.

DE REMISSIONIBVS†.

TITVLVS XXV.

*Interdicto quod vi aut clam, vel de operis noui nuntiatione non tenetur qui opus fecit poſt nuntiationem, ſi remiſſionem nuntiatio * à prætore imperauerit. quinimo vt † noui nuntiatum eſt nouum opus poſt ſatisfactionem de opere reſtituendo datur interdictum prohibitorium. Ne ei vis fiat adhuc.* I. 20. §. deinde. de ope. noui nunt. *ita poſt remiſſionem hoc titulo ni detur interdictum adſimile. Remiſſio * eſt abolitio nuntiationis operis noui à prætore facta.*

C v j a c.

1. Vlpianvs *libro ſeptuageſimo ſecundo ad Edictum.*

I T prætor: *Quod ius ſit † illi prohibere ne ſe inuito fiat, ſi in eo nuntiatio tenet, cæterum nuntiatione * miſſa facit.* 1. ¶ Sub hoc titulo remiſſiones * proponuntur.

1. ¶ Et verba prætoris oſtendunt remiſſionem ibi demum factam * valere, vbi nuntiatio non tenet. & nuntiationem ibi demum voluiſſe prætorem tenere [e], vbi ius eſt nuntianti prohibere [f] ne ſe inuito fiat. Cæterùm * ſine ſatisfactio interueniat *, ſine non: remiſſio facta * hoc tantùm remittit, in quo non tenuit nuntiatio *. Planè ſi ſatisfactum eſt *, exinde remiſſio facta eſt: nõ eſt neceſſaria? remiſſio. 3. ¶ Ius habet opus nouum nuntiandi *, qui aut dominium * aut ſeruitutem [h] habet. 4. ¶ Item Iuliano placet, fructuario vindicandarum * ſeruitutium ius eſſe: ſecundùm quod opus nouum nũtiare poterit vicino, & remiſſio vtilis erit. ipſi autẽ domino prædij ſi nũciauerit, remiſſio inutilis erit. neque ſicut aduerſus vicinum, ita aduerſus dominum agere poteſt [i], ius ei non eſſe inuito ſe alterius propter ſeruitutem, veleri ac altiùs tollat. Vel ad tempus, id eſt donec ſatisfietur: quod ius habent omnes poſt nuntia. de calumnia iurantes. Accvrs.

† Lege l. 6. ſupr. de oper. no. nu. & de varietate ſcripturæ vide dict. & hic Acc.

* Remiſſio nũtiationis à prætore impetratur.

† Remiſſionis nuntiationis & ſatisfactionis ſimil modo.

* Remiſſio ejus abolitione nũtiationis operis noui à prætore facta.

1 ¶ *Quod ius ſit.* ſine propter ſeruitutem, vel propter proprietatem, vel publicam cauſam. & ſic perpetuò, ſine ad perpetuò, ſed earum donec latifietur: quod ius habent omnes poſt denuntiationem de calumnia iurantes. *ar. C. ad legẽ Iul. repe. l. fin. &* ſic non eſt contra. *l. de oper. nou. nũt. l. j. in prior.* vbi plenè dict.

m ¶ *Abſolu.* vel de iure: ſi fatisfecerit: vel forſan conuentione: & hoc cùm tenuit nuntiatio: ſi autem non tenuit, qu a poenit ſperauit *l. de op. no. nunt. l. de pupill. §. ſcien.* tunc die miſam, ſupſio ſine: quia non tenuit nuntiatio. & ſemper dic facit, ſcilicet ſine meta interdicti quod vi aut clam. vt *l. ſi. §. fi. l.*

n ¶ *Remiſſiones.* facieadæ ei cui nuntiatũ eſt & ſunt tres *: vna ex conuentione, alia à iure [quando l. tenuit nũciatio] & tertia, quia non tenet: quia poteſt ſperari, nã tunc lex habet pro remiſſa. Acc.

* nuntiatione remiſſa facere. Vide Aut. Ang. Comment. ciuil. & Dua. c. obſ. 3. 16.

2 Remiſſio ſit vel ex conuentione, vel à lege, vel à nuntiatione. Libera. hic.

o ¶ *Fallam valere.* i. effectum habere vbi nuntiatio tenet. ſi autẽ non tenet, non eſt neceſſaria remiſſio: ſiſi- eet cùm poſtea apparet illum qui nuntiauit, non habere ius nũtiandi: & ſic poteſt legi ſine non. Vel die vbi non tenet, quia poteſt ſperari non eſt remiſſio neceſſaria. & ſic ſine nil aliis eſt non tenet. & tunc die, ibi eſt falſa remiſſio. ſc. à iure ſine vlla ſatisfactione, vbi nuntiatio non tenet: quia poteſt ſperari. ſic eſt contrà *l. de op. n. nu. nunt. j. in prior.* Solu. vt ibi plenè dict.

p ¶ *Donec.* Lici eſt: cta. q ¶ *Prohibere.* quod eſt vt *l.* dixi. Vel perpetuo

r ¶ *Caterùm.* i. ſi non habent ius nuntiandi.

s ¶ *Interueniat.* quo caſu ſit remiſſio ipſo iure.

t ¶ *Falſa.* ex conuentione, vel etiam à iudice vel prætore.

u ¶ *Nuntiatio.* cum effectu.

x ¶ *Satisfactum eſt.* vel per nuntiationem fteterit quo minus fa- ctiſieret, vel quia de calumnia non iurat. Accvrs.

y ¶ *Remiſſaria.* quia ipſo iure per ſatisfactionem erat facta.

z ¶ *Nouum opus nuntiandi.* f. perpetuò: cæterùm ſi non ſit ius prohibendi, tunc eatenus quatenus ſatisfieret.

a ¶ *Dominium.* tunc contiet cauſam naturalem.

b ¶ *Seruitutem* perſonalẽ (& tunc diſtingue iur vt dixi *l. de ope. no. nun. j. §. f. l. ſeq.*) vel vrbicam, & non ruſticam: vt *l. qui vicinã. de no. op. nun.* Vel die vt no. *ſupra de ſeruit. vrba. prad. l. uſuer. §. & d. l. qui vicinã.*

c ¶ *Vindicandarum.* f. per confeſſoriam. imò non: vt *l. ſi vſusfr. pen. l. j. in prior.* Sol. vt ibi. Accvrs.

d ¶ *Agere poteſt.* fructuarius.

e ¶ *Actio*

480/C.IV.K.5-3, 759-760
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

DE PRECARIO.

Et hoc restituere est. vt Ean. l. 5. §. 1. *Sciat qui petit.* quod vi aut clam. vt supra tit. 1. l. 1. §. 1.

ACCVRS.

DE PRECARIO.

TITVLVS XXVI.

Hoc interdictum, quod precario † concessit, appellatur. l. illud. §. pen. de pe. hær. *precarium concedi dicam.* l. 15. & 16. *& est restitutorium* [a], *vt quod §. 2. Titius precario concessit, id ab eo tibi restituam, siue res id sit, siue possessio rei aut iuris alicuius. Secundum formulam hoc titulo propositam interdictū, Quod precario habet appellabitur. & recte quem ait Iulius currere † cum eo actum qui precario rogauit, & ut precario sibi vsus fructus † deuertor fiat, petere vsufructum debebit. Idem Iulianus dicit de cæteris quibus aliqua seruitus [d] à vicino debetur.*

5. ¶ Ei quoque qui pignoris fundum acceperit, scribit Iulianus non esse iniquum detentionem † seruitutis dati.

Restorium est. Interdictum strictè & [a] accipitur: vt hic. & interdum largè: vt C. de præscript. xxx. an Lg.

¶ *Quod genus liberalitatis.* ex hoc dicitur in quodam simile hoc interdictum *inscribi ex Lauinio* est, *restitutorium* &] *de fur. l. 1.* Interdictū *cum qui.* §. 2. *qui precario.* quia videtur inesse in precario quæ si vsus fructus: & tamen differt a donatione, ea quòd qui donat, &c.] *ea l.* §. *& differt.* Item videtur esse simile cōtractui quo quis alteri in amicitiam donat.

[a] Precarium strictè & latè sumitur: vt hic. & interdum largè: vt C. de præscript. xxx. an Lg.

[b] Interdictum de precario, seu quod precarium, seu precarium.

[c] Interdictum restitutorium est, *restitutum* &] *de fur. l. 1.* Interdicto de precario dicitur adhibitæ verbitatis.

[d] Præterij §. mile donationis & circuibus vtitur quo quis alteri in amicitiam donat.

[e] Præterij de plex definitio. [f] Vide Tiraq. in l. *si quando in verbo Reuocari.* num. 93.

[g] Præterij & commodati similitudo.

[h] Præterij & commodati differentia.

[i] Commodatum ad vsū certum præstitum datum ad tempus.

[k] Quidam existimant pertinere, arg. l. 10. *in fin. de pignor.*

[l] Precarium dicitur quasi precibus petitum. vt Ean. l. 5. §. 1. *Sciat qui petit.* quod vi aut clam. vt supra tit. 1. l. 1. §. 1.

ACCVRS.

RECARIVM est [a], quod precibus petenti vtendum cōceditur tàdiu, quàdiu is qui concessit patitur.

1. ¶ Quod genus liberalitatis *Eo vno loco genitum deprehendit.*

2. ¶ Et differt à donatione: eo quòd qui donat, sic dat, ne recipiat [b] rat qui precario concedit, sic ædificare [c]: sed si hoc facto [b] vsus fructus † deterior fiat, petere vsufructum debebit. Idem Iulianus dicit de cæteris quibus aliqua seruitus [d] à vicino debetur.

5. ¶ Ei quoque qui pignoris fundum acceperit, scribit Iulianus non esse iniquum detentionem † seruitutis dati.

[a] *Ædificare.* ergo qui non habet ius prohibendi, non habet ius remittendi.

[b] *Facto.* id est opere facto à proprietario.

[c] *Vsufructus.* f. per confessionem.

[d] *Seruitus.* verbum, vt *ff. si seruit. vend.* l. & *ff. seruit.* §. j. Vel dic *Seruitus.* verbum *prædiorum seruitutes. in Glo. ff.*

[e] *Detentionem.* quia petitio datur: vt *ff. de fur. l. si qui.* & nuntiare ei permittitur: vt *ff. de no. ope. nun. l. creditori.* ergo & remittitur: vt *ff. in prin huius leg.*

[a] ¶ *Ædificare.* ergo qui non habet ius prohibendi, non habet ius remittendi.

[b] ¶ *Facto.* id est opere facto à proprietario.

[c] ¶ *Vsufructus.* f. per confessionem.

[d] ¶ *Seruitus.* verbum, vt *ff. si seruit. vend.* l. & *ff. seruit.* §. j. Vel dic *Seruitus.* verbum *prædiorum seruitutes. in Glo. ff.*

[e] *Detentionem.* quia petitio datur: vt *ff. de fur. l. si qui.* & nuntiare ei permittitur: vt *ff. de no. ope. nun. l. creditori.* ergo & remittitur: vt *ff. in prin huius leg.*

1. IDEM *libro 71. ad Edictum.*

ILicet prætor: *Quod precario ab ille habes, aut dolo [m] malo fecisti vt desineres habere: qua de re agitur, id illi restituas.*

1. ¶ Hoc interdictum restitutorium est: & naturalem habet in se æquitatem. namque precarij reuocare volenti competit [n].

2. ¶ Est enim natura æquum, tamdiu de liberalitate mea vti, quamdiu ego velim: & vt possim reuocare, cùm mutauero voluntatem. Itaque [o] cùm quid precario rogarum est, non solùm hoc interdicto vti possumus, sed etiam præscriptis verbis [p] actione, quæ ex bona fide [q] oritur [r].

3. ¶ Habere precario videtur, qui possessionem vel corporis [s] vel iuris [t] adeptus est ex hac solummodò causa, quòd preces adhibuit, & impetrauit vt sibi possidere aut vti liceat.

III. GAIVS *libro vicensimoquinto ad Edictum Prouinciale.*

VEluti [u] si me precario rogaueris, vt per fundum meum ire vel agere tibi liceat: vel vt in tectum vel in aream ædium mearum illicitidum, vel tignum in parietem immissum habeas.

IV. VLPIANVS *libro 71. ad Edictum.*

IN rebus [x] certa mobilibus precarij rogatio conflituit †.

1. ¶ Meminisse autem nos oportet, cum qui precario habet, etiam possidere [y].

2. ¶ Tenetur hoc interdicto non vtique [z] ille qui precario rogauit, sed qui precario habet. Etenim fieri potest, vt quis non rogauerit, sed habeat precario: vt & non solùm agi car hoc edicto de reuocando precarium, sed etiā præscripsit verbis actio cōpetit. Tertiò dicit. Res corporalis potest concedi precario, & interpretatur vt si precario concessa sibi res per fundū meum. dat & alia ex pla. Itē in re mobili conflitit precariū. Item qui precario rem habet, dicitur possidere. Item hoc interdicto tenetur non qui rogauit, sed qui habuit precario rem. vnde si filius meus vti seruus à te rogauit precario rē aliquā, & concessisti: ego dicor habere, nō ipse. & ego teneor. Item si ē mea precario mihi roganti concessisti, nō dicor eā precario habere: cùm res mea sit. Item si rem tuam habeo precario vsque ad natale: & eo veniente alibi remearem: dicor ex nouo precario habere, etiamsi non interuenerit rogamina pro hoc nouo precario. Si autem intra natale rogauit te, vt prorogas mihi put. & prorogasti: idem precarium durat, seruus si fuisset die. Apoll natale te rogasti: vt eandē rem concedas precario, & concessisti: nam nouū est precariū. Sed pone quod ante natale factus es furiosus, vel decessit: licet adhuc post natale tenearis vt non extenditur precarium. Item si procurator meus, i. nūtius siue gestor meus mandauit vel rogauit me vt tu colonos tuos precario, & concessisti, ego dicor habere precario. Item qui rogauit me vt possim ire in fundo meo precario, quia ad eū locum nunc in hyeme, & concessi, non fit tur possidere, sed ego. sic nec fructuarius, nec colonus, nec inquilinus dicuntur possidere, licet fint in prædio. & l. d. hęc lex tū ex bus seq & pom. quarta. FRANC.

[m] ¶ *Dolo* vel lata culpa. vt *l. quæstum.* §. *eam quoque.*

[n] ¶ *Competit* hoc interdictum.

[o] ¶ *Itaque.* quia est æquū, & in precarij cōcessione genitur negotiatio, &c. vt *ex Callistrato l. in commod.* §. *sicut.*

[p] ¶ *Verbis.* contrà *l. 1. interdictum.* & ibi plenè dicta.

[q] ¶ *Bona fide.* i. ex æquitate. 2. Vel quia bona fides hic desideratur restituatur ei sicut actū est: & in quolibet [b] contractu etiā stricti iuris & vt dolus abesse nō auē dino quod & bo. fid. cū tanti [c] in dubijs cāibus fe bo. f. vt *ff. de act.* §. *actionū.* Vel secundum Azo. erit hoc casu bo. fides: vt & in dubijs alia casibus per legem illā.

[r] ¶ *Quæ ex bona fide oritur.* Hic locus & *Lauinio* §] *e.* obstat ei, quod dicitur, actionem præscriptis verbis tantùm dari ex contractibus inominat precarium simile est donationi. Porro donatio nec consentio est. Vid. not. ad Rube. tit. *de præscript. verb.* CVIAC.

[s] ¶ *Ex bona fide.* i. est bono & æquo, & ne cuiquā fiat benefacta cumcuiā fit, et interpretatur Paulus tit. *j. sent. tit. de interdict.* CVIAC.

[t] ¶ *Vel corporis.* i. rei corporalis.

[u] ¶ *Veluti.* i. sicut ait vt *ff. l. præsc. & ff. habet.* §. §. *Præterì.* facit *ff. de iniur. adhuc prius.* l.] §. *si tibi.*

[x] ¶ *In rebus.* sic in commodato: [c] vt *ff. commo. l.*]

[y] ¶ *Possidere.* de hoc dic vt] *eod. l. & habet.* §. *eam.*

[z] ¶ *Non vtique.* id est certe.

[a] ¶ *Vel*

480/C.IV.K.5-3, 761-762
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-3, 763-764

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

a ¶ *Concesserit*. scilicet Titio.
b ¶ *Quia hæc verba*. quæ sunt ·ſ. eo. l. ij. in princ.
c ¶ *Cuius res est*. vt ·ſ. l. prox. Accvrs.
d ¶ *Ne habeat*. ad hoc ergo vt interdicta mihi contra te dentur: oportet quòd precario habeat, & à me, subaudias, vel ab alio cui successimus, vel in rem: vt *infrà eo. l. §. quod à Titio. & §. illud*.
e ¶ *Quia non*. non enim tenetur hoc interdicto qui precario rogauit: sed qui precario habet: vt *suprà eodem. l. in rebus. §. j.*
f ¶ *Cùm non mihi*. argum. quòd hoc sit de substantia precarij, scilicet recipere rē ad vsum suum, precibus porrectis. & hoc innuitur ex ipsa descriptione precarij: vt ·ſ. l. j.
g ¶ *Mandante*. quodammodo.
h ¶ *Non mandatu*. non mandando, non fideiubendo, sed aliter precibus rogando, scilicet instigando & suadendo, cùm aliàs facturus non erat. nam & aliàs propter exhortationem quis tenetur: vt *C. ad l. Iul. de vi priua. l. seruus. §. quòd si*.
i ¶ *In factum*. ex hoc interdicto de precario. ex quolibet enim hæc actio datur, si alia specialiter non nominetur: vt *Inst. de interdi. §. fin.* & secundùm hoc ego à Sempronio, & tu à me habes precario: & tu mihi & ego sibi hoc interdicto teneor, quod verum est si Sempronius mihi tradidit, & ego tibi postea. si autem meo mandato tibi tradidit, tunc ego mandati teneor, & tu mihi de precario: vt *suprà*. Vel dic, actio in factum, id est præscript. verb. vt superiùs loquitur, cum ego rogaui vel mandaui volens me obligare sibi mandati, vel etiam promisi sibi per stipulationem: quo casu ex ea possem conueniri, & ipse dedit Titio meo mandato, qui me rogauerat. Si autem non obligaui me per stipulationem, nec mandati vel rogaui, nolens me obligare mandati, sed pactum fecit cùm credebat Titio me restituturum precarium, tenebor præscript. verb. id est actio in factum: vt *hic dicit*. & ad hoc quod mando non animo obligandi me mandati. *C. de neg. gest. l. si negotium*. facit *ſ. man. l. si mandauero. §. si curator*.
k ¶ *Ab herede*. Sed numquid est nouum precarium quod habere videtur ab herede? credo quòd sic, arg. *suprà l. certi. §. restiti. suprà eod.* primum enim precarium finitum est morte. nam per mortem defunctus desijt velle: & precarium tantum durat, quamdiu durat voluntas concedentis. arg. ·ſ. *eo. l. ait prætor. §. j.* & facit ·ſ. *eod. l. cum precario. §. fin.*
l ¶ *Ignoret*. sic ·ſ. *quod vi aut clam. l. denique. §. quæsitum*.
m ¶ *An precarium*. in persona emptoris: vt sic faciat cum præcedentibus & hanc bene soluit. alij dicunt, in persona venditoris. & sic dicunt quòd hic non soluitur quæstio, sed soluunt quòd datur. arg. ·ſ. *de act. & oblig. l. quæcumque*. Econtra videtur quòd non, argum. ·ſ. *de aqua plu. arcen. l. si tertius. §. si quis prius*. esset enim iniquum eum teneri duobus, emptori, vt subiicit: & venditori: vt ·ſ. *de excer. l. ne in plures*.
n ¶ *Interdicere*. interdicto proposito ab emptore.

a Precarij agit & qui precario dedit, & qui precario concedenti successit.

b Precario rogare & habere differunt.

c Precarij substantia continetur rem ad vsum & precibus accipere.

d Argumentum à descriptione.

e Exhortationis nomine interdum quis tenetur.

f Mandare quis aliquid potest, sicut mandati nomine non obligetur.

g Precarium finitur morte.

h Morte velle quis desinit.

i Precarium datur quamdiu durat voluntas concedentis.

concesserit a: Titius à me habet precariò: & ego cum eo agam interdicto de precario: Sempronius autem non aget cum eo: quia hæc verba b, *ab illo precario habes*, ostendunt ei demum competere interdictum, à quo quis precario rogauit: non cuius res est c. an tamen Sempronius mecum, quasi à me rogatus, interdictum habeat? Et magis est ne habeat d, quia non e habeo precario: cùm non mihi f, sed alij impetraui. mandati tamen actionem potest aduersus me habere: quia me mandante g dedit tibi. Aut si quis dixerit, non mandatu h meo, sed magis mihi credentem hoc fecisse, dicendum est in factum i dandam actionem, & aduersus me.

1. ¶ Quod à Titio precario quis rogauit, id etiam ab herede k eius precario habere videtur. & ita Sabinus & Celsus scribunt, eóque iure vtimur. ergo & à cæteris successoribus habere quis precario videtur. Idem & Labeo probat, & adiicit, etiamsi ignoret l quis heredem: tamen videri eum ab herede precario habere.

2. ¶ Illud tamen videamus quale sit, si à me precario rogaueris, & ego eam rem alienauero: an precarium m duret te ad alium translata. Et magis est, vt si ille non reuocet, posse interdicere n, quasi ab illo precario habeas, non quasi à me: & si passus est aliquo tempore à se precario habere, rectè interdicet, quasi à se precario habeas.

3. ¶ Eum quoque precario teneri voluit prætor, qui dolo fecit vt habere desineret. Illud adnotatur, quòd culpam non præstat is qui precario rogauit, sed solùm dolum o præstat: quamquam is qui commodatum suscepit, non tantùm dolum, sed etiam culpam præstat. Nec immeritò dolum solùm præstat is qui precario rogauit, cùm totum hoc ex liberalitate p descendat eius qui precario concessit, & satis sit si dolus tantùm præstetur. culpam tamen dolo proximam contineri quis meritò q dixerit.

4. ¶ Ex hoc interdicto restitui r debet in pristinam causam. Quòd si non fuerit factum, condemnatio in tantum fiet, quanti interfuit actoris ei rem restitui ex eo tempore ex quo interdictum editum est s. Ergo & fructus t ex die interdicti editi præstabuntur.

5. ¶ Si seruitute u vsus non fuit is qui precario rogauit, ac per hoc amissa sit: videamus an interdicto teneatur. Ego arbitror non aliàs, quàm si dolo fecerit.

6. ¶ Et generaliter erit dicendum in restitutionem venire dolum & culpam latam x dumtaxat: cætera non venire y. Planè post interdictum editum oportebit & dolum & culpam & omnem causam z venire: nam vbi moram quis fecit precario: omnem causam debebit constituere a.

7. ¶ Interdictum hoc & post annum a competere Labeo scribit: eóque iure vtimur. Cùm enim nonnumquam in longum tempus precarium côcedatur: absurdum est dicere, interdictum locum non habere post annum.

8. ¶ Hoc interdicto heres eius b qui precario rogauit, tenetur c, quemadmodum ipse: vt siue habet, siue dolo fecit quo minùs haberet, vel ad se perueniret, teneatur. ex dolo autem defuncti hactenus, quatenus ad eum peruenit d.

Precarium potest constitui inter præsentes & inter absentes. Franc. Accvrsivs.

1 2. Caivs *libro vicesimosexto ad Edictum Prouinciale*.

Precariò e possessio constitui potest vel inter præsentes, vel inter absentes, veluti per epistulam, vel per nuntium e.

o ¶ *Dolum*. vt *infra de regulis iuris. l. contractus*.
p ¶ *Ex liberalitate*. commodatum a verò ab initio liberalitatis est, post necessitatis: vt ·ſ. *commo. l. in commodato. §. sicut autem*. precarium b, in omni tempore liberalitatis, in principio & in fine: vt *infrà eod. l. cum precario. & suprà eodem. l. iij. §. j.*
q ¶ *Meritò*. quæ dolo comparatur c: vt *suprà si men. fal. mo. di. l. j. §. idem*.
r ¶ *Restitui*. s. precarium.
s ¶ *Editum est*. vt & in aliis: vt & ·ſ. *de interdict. l. in interdictis. in fin. & suprà de vi & vi arma. l. j. §. ex die*.
t ¶ *Et fructus*. facit ·ſ. *§. prox.*
u ¶ *Si seruitute*. debita rei concessæ precario.
x ¶ *Et culpam latam*. vt ·ſ. *eod. l. j. §. eum*. ¶ Et nota ex his quòd statim d cum datur precarium, oritur actio de precario, & ea sic tollitur e xxx. anno. aliud f in actione tutelæ g & pro socio h, quæ nascuntur [illegible] tutela & societate: vt *C. de pr. ... l. tutelæ. & suprà de tute. & ra. dist. l. si tutor. §. fina. & l. sequen. & l. nisi. in princ.* Accvrs.
y ¶ *Non venire*. scilicet leuem & leuissimam.
z ¶ *Et omnem causam*. i vt & *suprà fini. regun. l. iij. §. post litem. & suprà si certum pet. l. cùm fundus. in princip.* Accvrs.
a ¶ *Post annum*. est & alia ratio: quia k est rei l persecutoriam: vt *infrà de act. & oblig. l. in honorariis*. & facit *Inst. de perpe. & tempo. act. §. furti. versi. absurdum enim*. Accvrs.
b ¶ *Hoc interdicto heres eius*. ¶ Sed quo modo eius heres tenetur, licet dolo fecit quo minùs ad se perueniret, cùm ad heredem non transeat precarium: vt *infrà l. cum precario. §. fi.* quæ est contrà? Respond. ipse tenetur de eo quod ad se peruenit: vnde debet teneri si dolo fecit quòd ad se non perueniret, quasi hæc æquiparentur m: vt *suprà depositi l. j. §. an in pupillum*.
c ¶ *Tenetur*. vt & *C. eod. l. ij.* licet n ipsi non sit quæsita possessio precariorum ·ſ. *l. cum precario. §. fi.* Sed contra ·ſ. *de diuer. præscrip. l. cùm heres*. Solu vt ibi.
d ¶ *Peruenit*. immò in solidum: vt ·ſ. *depos. l. si hominem. §. datur*. sed illud quando ex contractu defuncti transit ius ad heredem. quod hic non fit: & facit *infrà de actio. & obliga. l. ex deposito*.
e Precariò.] *Per nuntium*. facit o *C. si quis alteri vel sibi. l. fin. & ·ſ. de constit. pec. l. qui autem. §. fi.*

a Commodatum ab initio liberalitatis: ex post facto necessitatis.

b Precarium omni tempore liberalitatis, numquam necessitatis.

c Culpa dolo proxima quæ fit intelligitur quæ dolo comparatur.

d Precarium cùm datur, statim oritur actio de precario.

e retinetur.

e Precarij actio tollitur xxx. annis.

f Precarij, tutelæ & pro socio actionis differentia.

g Actio tutelæ nascitur finita tutela.

h Actio pro socio nascitur finita societate.

i Causa omnis quibus casibus restituenda.

k Rei persecutoria etiā post annum datur.

l Precarij interdictum rei persecutorium est.

1 Precaria possessio constituta.

Dolo efficere ne ad se res perueniat, & rem peruenisse paria.

n Precarij actio competit aduersus heredem, licet ei non sit quæsita possessio precario.

o Nuntius precarium constituere potest.

Quamuis]

480/C.IV.K.5-3, 765-766
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

Quamuis.] Cassv. Pone quòd concessi Sempronio ancillam meam precario. si postea rudcatur ea ea filiolus: quæritur an ego videar illum concedere? Respon. quòd non. Fran. Accvr. doctiss. periscitissimus.

a ¶ *Quamuis ancillam.* vt eam precario habeat.

b ¶ *Habeatur.* idem in commodato: vt *infrà de furt. l. nam qui.* §. *non solum.* & facit *supra depositi. l.* i. §. *quæ depositis. & commoda. l. si vt certo.* §. *vsque adeo.*

Scholasticum.] Cassv. Scholastico liberum quem obliguit, habuit precario ab vxore. soluto postea debito finitur precarium. Franc. Acc.

c ¶ *Si debitor rem pignoratam.* facit *C. eod. Lucrè.* §. *fin.*

d ¶ *Vsque ad.* id est donec soluerint pecuniæ.

Cùm precario.] Cassv. Concessi tibi liberum precario vsque ad natale. possum & ante natale repetere. Sequens §. est planus. Fran. Acc.

e ¶ *Cum precario.* de hac l. vide fusè scripta ad l. i. *C. de iure emphyteut.* Cviac.

f ¶ *Si conuenit.* Pactio excedere potest naturam contractus. At illi contraria esse non potest. Hæc autem contraria efficiuntur in hac specie detracta illa conuentione ne esset precarium. Cvias.

g ¶ *In kalendas.* i. vsque ad kalendas.

h ¶ *Nulla vsu.* Vide scripta ad l. 5. *Cod. de vsufr. & aliis.* Cyiac.

i ¶ *Conuentionis hoc.* idèo, quia ad certum vsum non est data: vt *supra depositi.* l. i. §. *fin. & §. est autem.* alioquin non ageretur *præscriptis verbis*, sed *commodati. In commodatum.* §. *fuit.* quæ est contra. *& Cod. de pact. l. quæ in conscribendo.* Vel aliud est ad certum tempus esse hoc aliud constante de non petendo ad certum tempus vti tibi.

g ¶ *Domino inuito.* id est eo qui concessit precarium, licèt non sit rei dominus: vt *supra eod. l. fin & §.* respectu enim eius qui habet precarium, dicitur dominus. Sic quandoque dicitur fructus domini, respectu eius cui mandatur.

h ¶ *Transf.* vt *& supra. Usufructum* §. i.

i ¶ *Non transf.* licèt interdictio plerumque possit cõuenire vt *supra eod. Usufructum.* §. *fin.* quæ est contra: vt in societate § consequitur, quæ etiam ad heredem non transit, & tamen actio pro socio in heredem datur. idem in mandato: vt *supra mandat. l. inter causas. in princ.* 2. Vel dic, non transit nisi quatenus ad eum pervenit, vel dolo fecit quo minus perueniret: vt ibi: quod satis in idem recidit. Item contra infrà *de actio. & obligat. l. ex prouisione. & l. ex contrahentibus.* Sed hic speciale ea ratione, quia ius retinendi vel persequendi ex contractu non transit ad heredem quia concedimur amico: cum fortè heres inimicus sit: *sic supra de rebus dub. l. illud.* §. *fin.* Vel hæc actio quæ datur à præsese, non est natura sua: & ideo non sequuntur regulam illam. & facit *supra de pecu. donat. l. cum ventum.* §. *fin non enim. in fin.* §. *item.* facit *infra de donat. præscript. l. cum hæres.* Sed contra infrà *eodem. l. & adeptionem.* Solu vt ibi.

Si seruus.] Cassv. Seruus meus habuit rem precario à Titio me hoc mandante seruo, vel ratum habente. ego videor habere precario: & teneor hoc interdicto. si autem me ignorante habuit, & non habente ratum, tenear de peculio, vel de in rem verso. Franc.

k ¶ *Vel ratum habuerit.* cùm sine mandato rogauit.

l ¶ *Non valeris tu.* etiam si ratum habeas non tuo nomine

x. Pomponius *libro quinto ex Plautio.*

Quamuis ancillam[a] quis precario roganerit: id actum videtur, vt etiam quod ex ancilla natum esset, in eadem causa haberetur[b].

xi. Celsvs *libro septimo Digestorum.*

Si debitor rem pigneratam[c] precario rogauerit, soluta pecunia precarium soluitur: quippe id actum est, vt vsque eò[d] precarium teneret.

Pactum contra substantiam contractus, est nullum. Bart.

xii. Idem *libro vicensimoquinto Digestorum.*

Cùm precario[e] aliquid datur, si conuenit[f] vt in Kalendas[g] Iulias precario possideat: nunquid exceptione adiuuandus est, ne antè ei possessio[h] auferatur? Sed nulla vis[i] est huius conuentionis[k], vt rem alienam domino inuito[g] possidere liceat.

1. ¶ Precarió rogatio & ad heredem eius qui concessit, transit[h]: ad heredem autem eius qui precario rogauit, non transit[i]: quippe ipsi dumtaxat, non etiam heredi concessa possessio est.

xiii. Pomponius *libro trigensimo octauo ad Quintum Mucium.*

Si seruus tuus tuo mandato precario rogauerit, vel ratum habueris[k] quod ille rogauit tuo

gestum: vt *supra de negot. gest. l. si pupilli.* §. *fin & ego. & facit supra de prec. l. depositi.* §. *& de pignorat. actio. l. si creditor.* §. *fina.*

m ¶ *Sed alij.* concedenti. Accvrs.

n ¶ *Eos actio.* scilicet præscript. verbis. Vel dic de precario, quæ datur *supra eodem l. quæsitum.* §. *ea hoc.* quæ dicitur in factum, vt *Institut. de interdict.* §. *fin.*

Interdictum.] Cassv. Hoc interdictum merito est inductum contra eum qui habet rem precario: quia nulla actio ciuilis nominata competit: & reddit ratio quare hoc interdictum competit. Secundò dicit: Hoc interdictò non tenentur hospites, & qui gratis habitant. & die de hoc vt in Glos. Tertiò dicit: Etiam iura possunt concedi precario: vt tigni immittendi in meam domum: velin proiectum. Quartò dicit: Qui concedit rem precario, & stipulatur sibi reddi, non habet hoc interdictum. & die rationem vt in Glo. Quinto dicit: concessi tibi rem precario hoc acto, vt habeas possessio. bene tenet, & habes naturaliter, ego ciuiliter. Sexto dicit: Precarium potest constitui in præsentia rei quæ datur precario, & in absentia. & hoc dicit hæc lex & sequ. Fran. Accvr.

o ¶ *Iure ciuili actio esse.* vt *infrà de fur. l. cum quis.* §. *si qui precario.* Sed in hoc est contra *supra eodem l.* §. §. *in fin.* §. *& infrà eo. dem. l. duo.* §. *fin.* quibus dicitur quòd datur *præscripta verba.* vel *in factum.* Sed hic *præscript. verb.* quæ est ciuilis: vt *supra de præscript. verb. l.* §. nominata, vt hîc. est tamen ciuilis innominata, vtin contrariis. s. Vel secundùm Rog. ipsem concedatur precarium simpliciter: & tunc interdictum solum: vt hîc: aut cum posito residendi quando libuerit reuocare: & tunc præscript. verb. vt in contrariis. aut etiam stipulatio: & tunc sola est stipulatio: vt *infrà l. precium.* §. *item quæ.* §. Tertiò distinguam aut precarium constituitur datione, & tunc præscrip. verb. vt in contrariis: aut permissione, vt quia tu tem meam possides quam tibi precario permitto: vt *hic, argum. infra eo. l. conquisitor. & ipse.* & sic plus[a] ponas precarij rogatio, quàm precarij datio.

p ¶ *Negauij contrarij.* Causam & continua leg. sequentem.

q ¶ *Habere.* Hoc interdictum.

r ¶ *Proinde.* vt *supra Locati præter.* §. j. quod non esset si effet donatum.

s ¶ *Non intelligentur.* si dicas hospites[a], i. inquilinos: ipsi magis sunt ratione conductionis quàm precarij: fuit cum domino, liue fine eo habitent. 2. Vel si dicas quòd gratis: tunc videtur cis domus commodari: vt *Locatio.* i. §. 3. Vel si dicas hospites qui ad hospitium recipiuntur per cauponem, vel stabularium, qui nihil pro domo dant, sed pro constabilibus, & quandoque pro ostiatione magis dicitur detineri in domo, quàm ipse domum teneat vel pro conductu, vel precario.

t ¶ *Præsese.* ad quod facit *Locat. §. & Lig.*

u ¶ *Non competit.* Si ergo cauit sibi per stipulationem: quia tunc competit sibi auxilium ciuile, *vt Inst. de act.* §. *de constitutis.* non debet competere hoc interdictum: vt *Locat. Item & alia* ratione: quia stipulando videtur renunciare interdicto, *ar. C. de pact. conuen. l. fin.* 3. & sentiquia stipulando videtur agi vtex denunciatione actio non oriatur: vt *de verb. l. cum quis.*

a Ergo dum hi dicit quod sic. Idque inuito filio legit. b Patrat loquitur materia precario vel commodato, vel de pecunia datis.

c Precarium debitor pignore liberatio.

d Pactum non valet quo immutatur substantia & fabrica alicuius contractus precarij. Gloss. posita in authen. coniunct. C. & qq. sequ. Ang.

e Seruus quilibet dicitur dominus.

f Precarium ad eū qui rogauit an & quatenus trahat.

g Iuuetur ad heredem non transfertur ad eum datio ad actio pro socio, & sic. & sua vtentia vel perfruendi ex contractu non transfit ad heredē. f Precarij actio non transfit ad heredē. g Actio ex præscripto.

h Interdictum de precario nō competit contra filiumfamilias operarium ex dotrina. Mart. vn.

i Hoc facit ea parabola pueri familias operarium ex doctrina.

k Actio præscripta verbis ciuilis est actio, sed tamen transmissaria.

l Precarium constituitur vel simpliciter, vel si ille rogatus residendi, vel habitandi quando libuerit reuocari, vel *donec*, vel promittitur.

m Precarij rogatio quidam maius continet, quam precarij datio.

n Hospites proquilinos, pro his qui gratis habitant, pro his qui per cauponem & stabularium exponuntur.

o Precarij interdicto non agit cui de re relicta locatum est stipulatus, & cui.

p Precario hæmus tollit præsidium legis.

480/C.IV.K.5-3, 767-768
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

hominem ᵃ qui precario datus esset: penes eum qui rogasset, quia ᵇ possideret corpore ᵇ: penes dominum, quia non discesserit animo à possessione ᶜ.

5. ¶ Quo quis ᵈloco precario aut possideat aut caperit possidere mihi refert quod ad hoc interdictum pertinet.

XVI. IDEM *libro trigesimo sexto ad Sabinum.*

SI adoptauero † eum qui precario rogauerit ego quoque ᵉ precario possidebo.

XVII. IDEM *libro vicensimo octauo ad Sabinum.*

QVi precario fundum possederit interdicto vti possidetis aduersus omnes præter eum quem rogauit ᶠ vti potest.

XVIII. IVLIANVS *libro tertiodecimo Digestorum.*

VNusquisque potest ᵍ rem suam quamuis non possideat, precario dare ei qui possideat.

XIX. IDEM *libro quadragesimonono Digestorum.*

DVo in solidum precario habere non magis possunt, quàm duo in solidum vi possidere aut clam. Nam neque iustæ ʰ neque iniustæ possessiones duæ ⁱ concurrere possunt.

1. ¶ Qui seruum meum precario rogat ᵏ, videtur à me precario habere, si hoc eum habuerit ˡ: & ideo precario interdicto mihi tenebitur.

2. ¶ Cum quid precario rogatũ est: non solùm interdicto vti possumus: sed & incerti cõdictione †, id est, præscriptis verbis ᵐ ⁿ.

XX. VLPIANVS *libro secundo Responsorum.*

EA quæ distracta sunt vt precario penes emptorem essent quoad ᵒ pretium vniuersum persolueretur: si per emptorem steterit quo minùs persolueretur, venditorem posse consequi.

de dam. infec. l. si finita. & eium autem. Sol. vt ea l. §. vbi verb.

k ¶ *Rogat* vt ei aliquid precario concedat.

l ¶ *Habuero.* Imò videtur etiam me inuitum obligare *de pecul.* agendo hoc interdicto vt *l. de pecu. l. si quis seruum. §. seruum.* Sed dic specialiter an precario, quod naturam liberalitatem contineat. & est simile ᵃ donationi: vt *d.* l. & *l. de seruus* donando non obligat dominum vt *l. de pact. l. contra seruu. §. si filius.*

m ¶ *Præscriptis verbis.* hoc est contra *l. de fur. Leccm qui §. si qui precario. & l. seq. Lotherdiffd.* & ibi plenè dixi.

n ¶ *Id est, præscriptis verbis.* hic locus cum l. 9. §. eo oblat ei quod dicitur, actionem præscriptis verbis dari ex contractibus incertis, cùm precarium, vt & donatio, nec consentio fit. Vide fal. in nor. ad tale. *l. de precario.* verb. CVIAC.

EAdem.] CAEPOLLA. Vendidi tibi librũ & conuenit tibi eum precario donec solueres pretium. ſi non soluas, possum repetere librũ hoc interdicto. Secundò dicit: Cum conuerdo tibi fundum precario vt in eo moreris, superuacuum est dicere vt tuo hoc liceat. nam intelligitur. & h.d. hæc lex, & sequ. FR. ACCVRS.

o ¶ *Quoad.* i. donec.

p ¶ *Constat* inter dictio de præsa. sed si soluatur pretium. deficit precarium vt *l. eo. l. si debitor.* & fa *l. de peric. & comm. rei vend. l. seruu.*

PCtio precario.] Pli *videtur.* ea ratione, quia ad ᵉ certum vsum non datur. & facit *l. de verb. oblig. l. si stipulatus. ii. & supra de rei. & hæ. l. §. & Leg. Si is qui pro possessore.*] CAEPOLLA. Possidebã rem tuam pro emptore vel pro emptoris quia eam emerã a non domino nunc eandem petis à te precario, & habui. dicitur quòd tenet bene precarium. Vltimò dico: Pupillus ſ accepit rem precario sine tutoris auctoritate, bene tenetur nam ſi habet eam, iuſſi eſt quòd reddat: vel ſi dolo deſit habere, ſecus ſi ſine dolo deſit habere nam tunc non tenetur. FR.

q ¶ *Si is qui pro possessore.* maximè: quia idem ſi bona fide: vt ſubiicit.

r ¶ *Emisset.* ſc. bona fide.

s ¶ *Precario.* facit *supra de acquir. poſſ. l. interdum. & l. quod nec. & supra eo l. vnuſquiſque.*

t ¶ *Primo.* facit *C. de loca. l. ſi quis conuictus.*

u ¶ *Aliena ſit.* ſ. d. hoc *ſupra l. certi §. fin. & l. ſeq.*

x ¶ *Conſiteretur.* reddendo in eum interlocum. nam idem eſſet in quolibet maiore, hic enim pupillus ſicut ᵍ quilibet maiore tenetur de dolo & lata culpa: cum ſit proximus pubertati: vt *ſupra commod. ii. in prin.* quæ ita corrigit *l. cauſam. in ſi. item & l. depoſ. l. §. an pupillus. & de dolo l. hereditas. §. i.* Quod verò hic ſubiicitur, *ſine non habeat*: ſuppl. nec dolo vel lata culpa habere deſit. Vel die loqui in anno proximo pubertati, ſed infra.

DE ARBORIBVS cædendis,

TITVLVS XXVII

Interdictum prohibitorium quod in hac rem proponitur, de arboribus cæsis, [per quas ſit ne præsidium nemus, qualiter volum, poſſideam] conducun-

a Precarium ſimile donationi. non eſt verè donatio. Gloſſ. ſupra eo.

b Deuido ſeruus dominum obligare non poteſt.

c Precarium ad certum vſum datur.

d Precarij poſſeſſione ſpolians qui precarium dederat: ſic inquit, qui cauſſam à nobis habet, quibuscum dominio reſtituere nõ poteſt: quoniã eo concedit, permittendo ei, dominium ſubiiciet: quod penitus ineptum.

e Pupilli proximi pubertati & reputo eo grauio, ſeu limitando.

480/C.IV.K.5-3, 769-770
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

DE ARBORIBVS CÆDENDIS.

1. Vlpianvs libro septuagesimoprimo ad Edictum.

1. ¶ Hoc interdictum prohibitorium est c.

2. ¶ Si arbor d ædibus alienis impendeat verum totam arborem iubet prætor adimi: an verò id solum quod superexcurrit, quæritur. Et Rutilius ait à stirpe excindendam. idque plerisque visum est. Et nisi adimet dominus arborem: Labeo ait permitti ei e cui arbor officeret, vt si vellet succideret eam, lignáque tolleret.

3. ¶ Arboris appellatione etiam vites continentur f.

4. ¶ Non solùm autem domino ædium, sed etiam ei qui vsumfructũ habet, competit hoc interdictum: quia & ipsius interest arborem sistam non impendere.

5. ¶ Præterea peobandum est, si arbor communibus ædibus impendeat, singulos dominos habere hoc interdictum: & quidem in solidum: quia & seruitutium vindicationem singuli habeant h.

6. ¶ Ait prætor: *Si per te stat quo minùs ea adimas: quo minùs illi eam arborem adimere liceat, quàm fieri veto.* Prius itaque tibi datur adimendi facultas, si tu non facias i: tunc vicino prohibitio vim fieri adimere volenti.

7. ¶ Deinde ait prætor: *Quæ arbor ex agro tuo in agrum illius impendet: si per te stat quo minùs pedes quindecim k à terra eam altiùs* [illegible] *cant, tunc quo minùs illi ita cuerere, signáque sibi habere liceat, quàm fieri veto.*

8. ¶ Quod ait prætor, & lex duodecim tabularum efficere voluit: vt quindecim pedes altiùs rami arboris circumcidantur. & hoc ideireo effectum est, ne umbra arboris vicino prædio noceret.

9. ¶ Differentia duorum capitum interdicti hæc est: si quidem arbor ædibus impendeat, succidi m eam a præcipitur. si verò agro impendeat tantùm vsque ad quindecim pedes à terra coerceri β.

11. Pomponivs libro trigesimoquarto ad Sabinum.

Si arbor ex vicini fundo vento inclinata in tuum fundum sit: ex lege duodecim tabularum de ædimenda ea recte agere potes, ius ei non esse ita arborẽ habere.

DE GLANDE LEGENDA 9.

TITVLVS XXVIII.

*Hoc quoque interdictum prohibitorium † est, ne vis hæc legenti glandem caducam, quo nomine est etiam * similia alia, nec quidquam de possessione quæritur. Frumenta enim dicere fructum † quàm glandem. nam & glandis * nomine omnis fructus significatur, exemplo Græcorum, qui ἐφ' οὗπερ nomen omnibus fructibus tribuunt, & ita D. Ioannem vilitatis causa ἀγροὺς Νικηφόρου, vt Diogenem Βίλλανα ἀγροὺς τοῦτον, & Nicephore adiuuatur Pantalem Diocesanus his verbis, ὃ τὸν ἐθὲ μόνον ἀγροὺς ἀλλὰ καὶ πάντα τὰ ἐν αὐτοῖς φυόμενα. & Romani corruptissime spicas aquipsam.* Cyiac.

1. Vlpianvs libro septuagesimoprimo ad Edictum.

Ait prætor *: *Glandem quæ ex illius agro in tuum cadat, quo minùs illi * seruo quoque * die & legere, auferre liceat, quàm fieri veto* a.

1. ¶ Glandis nomine omnes fructus † continentur b.

vt nulli eardi nomine competeret actio, cùm sine dolo suo fructum in terram esse natura defierit non quia interdictũ tam breui tempore. nam intra annum durauit si fructus staret: & plus vt *ff. de alt. & obtig. Lan benuentus.* Sed si dolo desisset habere, etc intra annum cessaret. & facit *l. de aqua quot. & æst. l. si eum quæsitum. & l. de præscr. verb. Iqui seruandarum § fi.* Sed quæritur, an quod fuit interdictũ hoc interdictum, cùm non possit intendi nisi præsente, vel secunda, vel pertinctũ rei vim habeat vsque ad diem ciũ? Respon. non oportet peobantem * actor id proponendo: fecus in rei vindicatione. quia ibi non restituitur res nisi plene probante de intentione sua vt *C. de rei vendic. l. fi fecundũ.* at Vel alter secundum Ant. necessitatem imponitur ei in cuius terrã cecidit, vt singulis tribus diebus fructus tollat aut auferre: & sic habeat quæcunque est singula tertia die.

c ¶ *Omnes fructus Sylvestres.* Cyiac.

1. ¶ *Continentur.* vt *ff. de verb. sign. l. qui vsumfructum. § glandis.*

DE GLANDE legenda.

Hoc interdictum defendit ea lege.

Ait prætor.] Caivs. Glans ex arbore tua fundi cecidit in meũ fundum prætor vetat tibi fieri vim quo minùs eam possis tollere vsque ad tres dies. & appellatione glandis omnes fructus continentur. Fa. o ¶ Ili. caueni de illo iuri. cho: vt *l. ad exhibẽndum. § fi.*

p ¶ *Quoque.* non solũ primo & secundo, sed eodẽ tertio. & sic si habeas quæ alias quoque. q ¶ *Quoque die.* Vide *cap. 1. de præscrip.* Cyi. q ¶ *Legere.* colligere.

r ¶ *Auferre.* portare.

s ¶ *Vim primam* * & secundam & tertium die. comparantur ab eo tempore quo cecidit glãs. & ideo ponit de tertio. Vel quia collecto glandis vix durat adhuc fidem. ramentis colligantur. Vel quia duob. vel tribus diebus conterunter in terrã: ita

† Instrũmẽtum de glande legenda.

* Glandis latissime pro omni arbore crescente ibi prater arbores.

† Fructus & glandis differentia.

* Glandis appellatione generalis.

480/C.IV.K.5-3, 771-772
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

DE LIBERO HOMINE EXHIBENDO.

DE HOMINE LIBERO exhibendo.

TITVLVS XXIX.

*Satis iam habitarum prohibitoriorum interdictorum, & exhibitorium tantum vnum de tabula exhibendis: sed huic modo adiatur interdictum de homine libero exhibendo, populare † & pænale, quod ex * eam datur qui suppressit liberum hominem. i. eũ qui pro certo liber est. nam si de libertate agatur, cessat hoc interdictum, sed instructores. dant aliud quasi præparatorium adfertionis † . Sicut & ad exhibendum actionem ex nomine dari constat. L. de ea. ad exhib.*

CYNAC.

1. VLPIANVS *libro septuagesimo primo ad Edictum.*

IT prætor: *Quem liberum dolo malo retinet, exhibeat.*

1. ¶ Hoc interdictum proponitur tuendæ libertatis causa: videlicet ne homines liberi retineantur à quoquam.

11. VLPIANVS *libro 4. Interdictorum.*

NIhil enim multum à specie seruientium differunt, quibus facultas * non datur recedendi [b].

111. VLPIANVS *libro 71. ad Edictum.*

QVod * & lex Fauia prospexit [d], neque hoc interdictum aufert legis Fauiæ executionem. nam & hoc interdicto agi poterit: & nihilominùs accusatio legis Fauiæ instituì. & versa vice qui egit Fauia, poterit nihilominùs etiam hoc interdicto habere respectu præsertim * cũ alius interdictum, alius Fauiæ [f] actionem habere possit.

1. ¶ Hæc verba, *Quem liberum*, ad omnem liberum pertinent siue pubes sit, siue impubes: siue masculus, siue fœmina *: siue * plures [h] siue sui iuris sit, siue alieni [i], hoc enim tantũ spectamus, an liber sit.

2. ¶ Is tamen qui in potestate habet, hoc interdicto non tenebitur [k]: quia dolo malo non videtur habere, qui suo iure vtitur [l].

3. ¶ Si quis eum quem ab hostibus redemit, retineat [m]: in ea causa est, vt interdicto non teneatur. non enim dolo malo facit. Plane si offerat pretium, interdictum locum habet. Sed si eum remisit pretio non accepto: dicendum est interdicto locum fore, si postea quàm semel remisit, velit retinere.

4. ¶ Si eum quis retinerat filiũ, quem non habet in potestate: plerumque sine dolo malo facere videbitur *. Pietas enim gentium * † efficit sine dolo malo retineri [o]: nisi fi eundem dolus malus interuenerit [p]. Proinde & si libertum suum, vel alumnum, vel noxæ deditum [q] adhuc impuberem [r] idem erit dicendum. Et generaliter, qui iustam causam habet hominis liberi apud se retinendi: non videtur dolo * malo facere.

5. ¶ Si quis volentẽ retinear [s]: non videtur dolo malo retinere. Sed quid si volentem quidem retineat, non tamen sine calliditate circumuentum, vel seductum, vel sollicitatum [t]: neque bona vel probabili ratione hoc facit: Rectè dicetur dolo malo retinere.

6. ¶ Is qui nescit apud se esse hominem liberum, dolo malo caret [u]: sed vbi certioratus retinet, dolo malo non caret.

7. ¶ Planè si dubitat * vtrũ liber an seruus sit, vel facit status cõtrouersiã: recedendũ erit ab hoc interdicto, & agẽda causa libertatis. Etenim rectè placuit tũc demum hoc interdictũ locũ habere, quoties quis pro certo liber est. Cæterũ si quæratur de statu, non oportet præiudicium fieri alienæ cognitioni [x].

8. ¶ Ait prætor *, *exhibeas*. Exhibere est in publicũ producere, [y]

---

b ¶ *Recedendi.* Illæ tres leges continuantur.

c Q *Vod.* Scilicet vt liberi exhibeantur.

d *Prospexit.* vt *l. ad l. Fauiam. Item statum. §. fin. & C. ad l. Fauiã. l. §. fratrem.*

e ¶ *Præsertim.* i. maximè. nam & idem vtrumque interesse potest: vt *C. quando ciuiles act. l.* & *l. de ea. exhib. l. locum. §. si quis dolo.* Sed arg. contrà. *l. de minor. l. quod. Seruius §. fin.*

f ¶ *Aliam Fauiæ.* est enim hæc actio publici iuris: vt *C. ad l. Fab. §.* & *l. plag.*

g ¶ *Sine fœmina.* b ad hoc *l. de negot. gest. l. in prin.* & *de conditi. per. dum concipi. §. §.* ACCVRS.

h ¶ *Sine plures.* singulare numerus. *Quod liberorum.* concipit * plurem. sic econtra *l. si hæres rog. §. duos mali. vers. vel cum bona.*

i ¶ *Sine alieni.* non tamen denominatur filiarum fabricæ.

k ¶ *Non tenebitur.* nisi in casibus *l. si. §. in fi.* & *l. fin.*

l ¶ *Videtur.* adhoc *l. de reg. iur. l. nullus.* & *l. de quæst. l. cum oportet.* & *supra de dolo. infall. l. flaminium. §. fi.* & *l. Proculus.* & *l. de iniur. l. iniuriarum. §. si quis iure.* & *supra pro socio. l. mercii.*

m ¶ *Retineat.* vt & C. *de cap. & postli. reuer. l. fi liberum.*

n ¶ *Videbitur.* alicuius forte erat.

o ¶ *Genuina.* vulg. *germana.* * vna est communis omnium hominum: quæ vocatur officium [1]. alia singularis. f. inter patrem & filium: quæ dicitur [2] pietas. & fic eſt germana quia humana, & quia patet. & facit *supra de adopt. l. nec is §. verum.* & quod not. C. *de neg. gest. l. officia.* & pro hoc *supra de testam. l. cum filius. §. de vno.* & etiam *supra de probat. l. Proculus.*

p ¶ *Retinuerit.* f. videri. ACCVRS.

q ¶ *Intercedat.* & probatur vt C. *de dolo. l. dolum.* & *supra de dolo. l.* & *elegantius §. fin.*

r ¶ *Dedicium.* f. qui potabat eum seruum, cum liber fit: vt *l. f. §. proßum.*

s ¶ *Impuberem.* videtur enim eum tenere propter vtilitatem ipsius impuberis. & fabaudi, maximè impuberem vt *fabricii.*

t ¶ Dolo facit. *l. de his. lib. l. qui cum maior. §. fi pastus.* & *l. de reg. iur. Lupus in fin. §. nemo.*

u ¶ *Retineat.* vt & *l. de aqua plu. arcend. Lin. dem.* & *l. de addil. edict. l. quæritur. §. fi vendidit.* & *l. de iniur. l. §. vlpian.* & C. *de transfall. l. cum dimittitur.* & C. *ad l. Fab. de plagiis. l. liberum.*

x ¶ *Sollicitarum* facit C. *de repu. vend. §. hinc* & *l. de seruis ex. l. §.* & *C. de appella. l. cum.*

y ¶ *Caret.* adhoc C. *de incest. nup. l. qui contra.* & *l. de excep. de l. §.* & *generaliter* & *l. de erib. Lilliad. §. fi cuius ibi. si tamen, &c.* & *l. de acquir. poß. l. dam.* & *l. de pat. hered. Lucius veniunt. §. petitam.* & *l. fil.* & *fi lege §. de ea.*

z ¶ *Dubitat.* Tria [3] ergo hic sunt. esse, dubitare. & fic eſt arg. quod aliquis * potest respondere, dubito.

a ¶ *Cognitione.* aliàs cognitionẽ & aliàs *cognitioni*, & dic aliena, id eſt, de libertate super qua cognoscitur fortè alius iudex, si neque ille de libertate iudicare. ACCVRS.

b ¶ *ab eo prætor. l. §. f.*

---

1 Interdictum de libero homine exhibendo populare est & pœnale. Inst. eod. verb. fin.

2 Interdictum de libero homine exhibendo datur in eũ qui suppressit eum qui pro certo liber est. † Adfertionis, interdictum.

a vulg. siue vna siue plu.

a Seruitutis species non potest à libero tolli.

E Nouum.

BB 1 a ¶ Pro

DE LIBERIS EXHIBENDIS, ITEM DUCENDIS.

TITVLVS XXX.

*Sequitur de liberis exhibendis & ducendis exhibitorum aliud simul ac prohibitorum, vt ? filium vel nepotem exhibeas qui est in potestate mea etiam si bona fide eum retineas, & ne vim mihi facias quominus exhibitum eum ducere possim. quæ reddita, non vtique fluctus ius dubium est, nec, vt antea, hoc interdictum momenti beneficium asperari potest. nam redditur sub conditione, si in potestate quod adlorem hoc interdicto prius quam ducat implere oportet: ideoque interim feminam & præsentaneam præstare apud matrem familias deponi iubet, & ea re apparet hoc interdictum quasi * prohibitorii causam continere. Vbi ? est quasi possessio, non quasi proprietas, & quasi proprietatis, veluti in partu prospicit l. 3. § fide re. vsu. & ius patronatus. l. tutem. §. 3. de here. infir. propter quod etiam dabatur interdictum de * liberis exhibendo & ducendo. 3. de interdict. nam & propter ius maritis est interdictum de ? vxore exhibenda & ducenda. l. 1. § hoc 1. 2. eiusdem adversus socerum, non etiam adversus generum de * filiafamilias exhibenda & ducenda, ne bene concordantia matrimonia turbentur iure patriæ potestatis, vt eleganter ait l.). & similiter Africanus Dionysio, qui tamen socrus apud Dionysium nondum emendatas est.*

O dignum facinus adolescentis, optimum,
Bene consuluisses, concordes cum viro,
Repente viduas facias ffiunctis patribus!
CVIAC.

1. VLPIANVS *libro septuagesimo primo ad Edictum.*

It prætor: *Qui quove in potestate Lucij Titij est: si is eave apud se est, dolóve malo tuo factum est quo minus apud te sit: ita eum eamve exhibeas.*

1. ¶ Hoc interdictum proponitur adversus eum ' quē quis exhibere desiderat eum ' quem in potestate sua esse dicit. & ex verbis * apparet, ei cuius in potestate est, hoc interdictum competere.

2. ¶ In hoc interdicto * prætor non admittit causam cur apud cũ sit is qui exhiberi debet, quemadmodum in superiore interdicto: sed omnimodo restituendum putauit, si in potestate est.

3. ¶ Si verò mater sit, quæ retinet, apud quam interdum

480/C.IV.K.5-3, 775-776
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

[illegible] dolo [illegible] quasi semper dolus [illegible] [illegible] pat.

[illegible]

magis quàm apud patrem morari filium debere, ex iustissima ᵃ scilicet causa & diuus Pius decreuit ᵇ, & à Marco ᵃ & à Seuero rescriptum est, æquè subueniendum ei erit ᶜ per exceptionem ᵈ.

4. ¶ Pari modo si iudicatum fuerit non esse eum in potestate: etsi per iniuriam ᵉ iudicatum sit, agenti hoc interdicto obiicienda erit exceptio rei iudicatæ: ne de hoc quæratur, an sit in potestate ᶠ, sed an sit iudicatum.

5. ¶ Si quis filiam suã, quæ mihi nupta sit, velit abducere, vel exhiberi sibi desideret: an aduersus interdictum exceptio danda sit, si fortè pater concordans matrimonium, fortè & liberis subnixũ, velit dissoluere? Et certo iure vtimur, ne bene ꝑconcordantia matrimonia iure patriæ potestatis turbentur ᵍ, quod tamen ʰ sic erit adhibẽdũ, vt patri persuadeatur, ne acerbè patriam potestatem exerceat.

II. HERMOGENIANVS *libro secũdo iuris Epitomarum.*

IMò magis de vxore exhibenda ac ducenda pater etiam qui filiam in potestate habet, à marito rectè conuenitur ⁱ.

Supra posuit de liberis exhibendis: nũc dicit de liberis ducendis. BART.

III. VLPIANVS *libro septuagesimo primo ad Edictum.*

DEinde ᵏ ait prætor: *Si Lucius Titius in potestate Lucij Titij est, quo minus eum Lucio Titio ducere liceat, vim fieri veto.*

1. ¶ Superiora interdicta ˡ exhibitoria sunt, hoc est, pertinent ad exhibitionem liberorum ᵐ, cæterorumque ⁿ de quibus supra diximus: hoc autem interdictũ ᵒ pertinet ad ductionẽ, vt ducere quis possit eos in quos habet ius ductionis. Itaque prius interdictum quod est de liberis exhibendis, præparatoriũ est huius interdicti. Quo magis enim quis duci possit, exhibendus fuit. 2. ¶ Ex iisdem causis hoc interdictum tribuendũ est, ex quibus causis de exhibendis liberis competere diximus. Itaque quæcumque ibi diximus ᵖ, eadem hic quoque dicta accipienda sunt.

3. ¶ Hoc autẽ interdictum cõpetit non aduersus ipsum filium quem quis ducere vult: sed vtique esse debet is qui eũ interdicto defendat. Cæterũ cessat ᑫ interdictũ, & succedere poterit notio prætoris ʳ: vt apud eũ ˢ disceptetur, vtrũ quis in potestate sit, an non sit.

4. ¶ Iulianus ait, quotiens id interdictum ᵗ mouetur de filio ducẽdo ᵘ, vel cognitio ˣ: & is de quo agitur, impubes est: aliàs differri oportere rem ʸ in tempus pubertatis: aliàs repræsentari ᶻ. idque ex persona eorum inter quos controuersia erit, & ex genere ᵃ causæ constituendum est, nam ᵇ si is qui se patrem dicit, auctoritatis, prudentiæ, fidei exploratæ esset, vsque in diem litis ᶜ impuberem apud se habebit: is verò qui controuersiam facit ᵈ, humilis ᵉ, calumniator, notæ nequitiæ ᵃ, repræsentanda ᶠ cognitio est. Item ᵍ si is qui impuberem negat in aliena potestate esse, vir omnibus modis probatus ʰ, tutor vel testamento, vel à prætore datus: pupillum quem in diem litis apud se habuit, tueatur: is verò qui patrem se dicit, si suspectus est quasi calumniator, differri litem non oportebit ⁱ. si verò vtraque persona suspecta est aut tamquam infirma ᵏ, aut tamquam turpis: non erit alie-

[Glossa:]

[illegible] quasi habemus [illegible] *hic. & C. eo. l. fin.* & facit *C. de nupt. l. si inuita.* Sed arg. contrà *supra tit. e. l. 1. §. hæc verba.*

DEinde ait prætor.] CASVS. Ponitur aliud edictum, cuius tenor talis est: si Lucium Titium in mea potestate existentem aliquis eum detineat quo minus possim eum ducere: prætor vetat mihi vim fieri. Secundò loquitur Vlpia. & dicit: interdicta superiora *s. e. titu. proxi.* posita, & *s. e. l. 1.* sunt exhibitoria: hoc autem pertinet ad ductionem. Item superius interdictum *s. eod.* positum, est præparatorium huius. & his de causis habet locum hoc interdictum, ex quibus superius *s. l. 1.* positum. & datur hoc interdictum contra detinentem eum qui est in mea potestate. si autem filius per se stet, & neget se in mea potestate esse: cessat hoc interdictum: & habet locum officium iudicis, vt coram eo de hoc cognoscatur, scilicet sit in mea potestate, vel non. [IVLIANVS AIT.] Si agere volo hoc interdicto contra Titium possidentem filium meum impuberem: vel officio iudicis agere volo contra ipsum filium meum impuberem qui stat per se, & negat se esse in mea potestate: aliquando debeo differre agere vsque in tempus pubertatis. aliquando non. nam aut vterque litigantium bona fide litigat, id est actor & reus habent bonam fidem: & tunc vsque in tempus pubertatis impuberem apud se habebit. aut reus mala fide contendit, & ego non: & tunc statim ago. si autem ego mala fide agam, reus verò bona fide se defendat: habebit pupillum vsque ad finem litis, & statim de causa cognoscitur. si autem vterque nostrum mala fide litiget: differtur causa vsque in diem pubertatis: & interim stabit puer apud aliquam idoneam personam. [ETIAM] Si pater sit impius, mater verò bona & filius penes eam remaneat [illegible] pater hoc interdicto agendo [illegible]. Secundò dicit eam cognoscitur de impubere masculo, vel [illegible]

[illegible]

u ¶ *Ducendo.* i. deorsum alium. ACCVRS.
x ¶ *Vel cognitio.* scilicet vertitur eum.
y ¶ *Rem.* i. causam. nam rei appellatione causa continetur: vt *s. de verb. signif. l. rei ap.*
z ¶ *Repræsentari.* i. statim terminari.
a ¶ *Et ex genere.* vtrum sit iusta vel iniusta.
b ¶ *Nam.* secundo casui respon.
c ¶ *In diem litis.* i. tempus pubertatis: & sic contradictor non est hic calumniator. aliàs statim experiretur: vt *s.* statim, secundùm Pla. vel dic pupillũ in diem ᵉ litis, donec lis erit finita: quæ statim finitur, cum ostensum sit calumniatorem, & sic traderetur patri quasi possessio: & nihilominus aget. quod est notandum, secundum quosdam. Sed non placet, quia tunc interim deponitur puer. vt *s. §. in hac.*
d ¶ *Facit.* excipiendo. & sic reus ᵈ dicitur facere controuersiam actori: sic *C. de euict. l. si controuersiam.*
e ¶ *Humilis.* id est, vilis.
f ¶ *Repræsentanda.* i. statim determinanda, & pro pupillo, si id ratio vel modice suggerat. arg. *s. de Carbo. edic. l. 3. §. dua.*
g ¶ *Item.* nunc contra.
h ¶ *Probatus.* scilicet est.
i ¶ *Non oportebit.* apparet quòd quicumque eorum sit calumniator, non differtur. secùs si vterque, nunc secus, vt subiicit.
k ¶ *Infirma.* id est, non firma ad hoc factum.

[Marginalia:] ᵃ Res pro causa. — ᵉ Diem litis pro dum lite finita. — ᵈ Controuersiam facere actori reus interdicitur dicitur. — ᵃ Notio prætoris pro officio. — ᵃ prodigalitatis, luxuriæ. [other marginal notes illegible]

480/C.IV.K.5-3, 777-778
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

a ¶ Quem ait illum.
b ¶ Aut filium. ad hoc *supra eo. l. j. §. fi. verb.*
c ¶ Obtinuit. in illo rescripto.
d ¶ *In hoc interdicto.* non ergo differtur hoc tale : & sic depositio nam aliter erat calumniatori *supra §. Iuliamus.* ACCVRS.
e ¶ *Praeterea tum.* id est, qui nondum xxiij. ann. præterijt.
f ¶ *Proximè.* adueribum elt.
g ¶ *Praeterea.* sed aliàs est *ad ea.* : & tunc, proxime, est nomen.
h ¶ *Accedet.* i. contingeret.
i ¶ *Praeter.* ad hoc *C. ad. §. item si. verb. virosque.*
k ¶ *Prox.* aduersarium.
l ¶ *Praeterea.* Praeteritus * distitur qui adhuc est impubes à præterita ? quod est genus verba qua verbantur impuberes : de qua re mentio *Inst. de tutor. §. j.*
m ¶ *Accedet.* scilicet ætatem.
n ¶ *Puberes.* recte puberem Aut. Aug. *lib. 3. c. 9.*
o ¶ *Matre fa.* strictè : hic, alias largius ponitur. *vt J. de verb. sign. l. pronunciatum. §. matrem.* & dicit *J. de in ius vocando. l. j. §. matrem* & facit *J. ad Tertull. l. j. in prin.*
p ¶ *Matrem.*] CAVIA. Ego licet re esse in mea potestate, & meo iussu adiisse hereditatem, possum contra te de hered. agere, & hoc interdictum contra te intentare : licèt filius vt paterfa. FR. ACC.
q ¶ *Abi vi & C. eo. l. j.* sed contra *J. eo. l. proxi. §. hoc autem. Sol. vt ibi.*
r ¶ *Filius.*] CAVIA. Filius meus ita fpote penès te, & dicit se non esse in mea potestate. non habeo hoc interdictum : sed officium iudicis, cùm petitide fit ac si per se fiat : nisi ea dicas eum esse in tua potestate, & non in mea : ego contra. nam tunc hoc interdictum habet locum. FR. ACCVRS.
s ¶ *Habere.* & sic habet locum vbi. *inft. vt supr. eo. l. j. §. hoc autem.*

* Plin. De verbi.

¶ Interdicti verbi patet dua, exhibendi & prohibitorio.

* Interdictum verbi pertinet ad ferua & mobilium possessionem retinendam, & vindicandam.

num, inquit, dilponi apud quem * inuerim puer educeretur* : & controuerfiam in tempus pubertatis differri : ne per collusionē vel imperitiam alterutrius contendentium, aut alienę potestati paterfamilias addicatur : aut filius ᵇ alienus patris familiæ loco constituatur.

5. ¶ Etiam si maximè autem probet filium patet in sua potestate effe, tamen causa cognita mater in retinendo eo potior erit : idque decretis diui Pij quibuldam cōtinetur. Obtinuit ᶜ enim mater, ob nequitiam partis, vt sine deminutione patriæ potestatis apud eam filius moretur.

6. ¶ In hoc interdicto ᵈ donec res iudicetur, fœminam, prætextatum ᵉ, eúmque qui proximè ᶠ prætextati ᵍ ætatem accedet ʰ, intestatum apud matremfamilias deponi prætor ⁱ iubet. Proximè ᵏ ætatem prætextati ˡ accedere ᵐ eum dicimus, qui puberem ⁿ ætatem nuncingreffus est. Cùm autē matrem familias ᵒ, accipe nouæ auctoritatis fœminam.

IIII. AFRICANVS *libro quarto quæstionum.*

SI eum qui se patremfamilias dicat, ego in mea potestate esse, & iussu meo adisse hereditatem dicā : tam de hereditate agi oportere, quàm ad interdictum de filio ducendo ire debere ait P.

V. VENVLEIVS *libro quarto interdictorum.*

SI filius sua sponte apud aliquē sit, inutile hoc interdictum erit : quia filius magis apud se, quā apud eum est in quē interdictum cùm liberam facultatem abeundi vel remanendi haberet ᵠ, nisi si inter duos qui se patres dicerent, controuerfia esset, & alter ab altero exhiberi eum desideraret.

VTRVBI *.

TITVLVS XXXII.

*Nulla alia sunt interdicta exhibitoria, nisi vtrubi etiam : quod facit creditorium, fuit de seruo exhibendo & ducendo. Sed hic pars † prohibitoria tantum remittur, omittitur exhibitoria, vt tit. vti penitur tantum pars prohibitoria, subintelligitur reflitutoria. Est autem hoc interdictum non * de seruo tantum, sed de omnibus rebus mobilibus.*

¶ Vtrubi quid sit. *Vtrubi interdicto quis possessor vincit.*

* Vtrubi & vti possidetis interdictorū eadem ferè natura.

¶ Vtrubi.] RATIO ait. CASVS. Ponitur edictum cum seruus est : Si aliquem hominem possidet maiore parte anni : & aliquis vnus eam tenuerat : prætor prohibet mihi fieri vim quo minus ducam eum. Secundo loquitur Vlp. & dicit hoc interdictū habet locū in re mobili & est simile interdicto vti poss. quod habet locum in re soli. & hoc interdicto obtinet qui nec vi nec clā nec precario ab aduersario possidet tempore litis motæ. FR.

¶ *Vtrubi.*] ᵗ apud quem. & ex duobus comparatur, quod est vtrum, & vbi. & sic vtrum, pro apud, & vbi, pro quem. Is autem ex duobus potior erat in hoc interdicto, qui maiore parte anni possederat sine ᵘ hodie tempore litis contestatæ. vt hic *in fin. & Inft. eod. de interdi. §. quorum vti verb. vtrubi. & vim. hodie & J. de interdi. l. j. §. interdictorum quadam. & C. eo. l. j.* Sed quare dicitur ? nomina dantur his interdictis ? Resp. quia immobilia propriè dicuntur possideri. dicitur enim possessio. quasi pedum positio. & est arg. *ſupra de ac poſſ. l. j. in prin.* meritò ergo ibi datur vti poſ. quod ad mobilia agitari non poteſt : cùm non possideantur propriè, *ſed* apud aliquem sunt. sed absolutè etiam mobilia dicuntur possideri vbi loquendi. ¶ item quare ˣ reseruauit hoc ti. & non potuit ʏ iuxta illum ti. vti poſſide. Respon. quia tradiderunt quibusdam circa mobilia, vt *ſuperioribus* ideo hunc tit. cum illis reseruauit.

ᵗ ¶ *Matre.* hoc exponitur *J. de verb. ſign. l. matre.*
ᵘ ¶ *Interdicto.* duplici causa.
ᵛ ¶ *Rebus ſoli. vt ſup. vti poſſ. l. j. §. j.*

a Interdicti verbi natura cui cui hic locum tribuit.
† Interdictum verbi, quatenus exequatur interdicto vti possideris : & de vtriusque cognitione.
* Interdicti verbi pars exhibitoria, cur hoc titulo omissa.

DE MIGRANDO,
id est de recedendo.

RATIO ait.] CASVS. Potuit edictū, cuius finibus ellis domū tuā obtinui sub certa pensione, & in eam inhabitaui ſerui, & eā volo extra domū abducere, prætor prohibet fieri mihi vim in ædibus tuis. Primus, si non erā obligatus pro pēsione ſolutarū tamen pensionum. Secundus, si meo nomine tibi satisfactū eſt. Tertius : ſi paratus eram ſoluere, & parte habui. Poſſeſſ loquitur Vlp. & dicit hoc interdictum datur inquilino, non colono, ſubtenanto tamen colono extra ordinem. Item vtile hoc interdictum datur inquilino qui gratis habitabat. & ſi ſibum debebam penſiones ſolueere, quia non venerat tempus quo eam debebam ſoluere, & interim volo agere hoc interdicto vt poſſim extrahere res : non audiet. Item ſi conductam domum tuā pluribus annis : & ſoluta penſione vnius anni volo agere hoc interdicto, & abducere res quas adduxeri in domum tuam, non audiet : nec eſt vis quantum ad hoc vt competat mihi hoc interdictum, ſiue res quas volo abducere, ſint meæ, ſiue non. Item ſiue ſint obligatæ, ſiue non, pignoris tamen nomine erant ibi. ſi autem pignoris nomine ibi ſint inclusæ : adhuc habet locum hoc interdicto, vt poſſint extrahi. Item hoc interdictum perpetuum eſt : & heredibus & in heredes datur. Item datur hoc interdictum pro rebus cōmodatis tantum loto, vel depoſitis, quas in domum conductam intulerat. & hoc dicit hæc lex & ſic ceuſ. gloſſ. FR. ACCVRS.

† Potest addicere à Tribunis.
* Hic errum.

† Vide Ant. Aug. lib. 4. c. 1.

* Interdictum de migrando ad pignoris exhibitorium, & prohibitorium.
† Interdictum de migrando ad pignora pertinet, vt & legatis Salusianum, de quo proximo titulo. In alterutro effert & Salusianus interdicto : de quo vide particulas proxime citatas.
* Interdictis quibuldam eorum perfectio cognoscitur & quæ illa sint interdicta.

ˣ Interdicit de migrando.
ʏ Et adiorem. inquilinū qui agit hoc interdicto. aliàs auctorem.
z ¶ *Conuenit.* tacitè, vel expreſſè. & facit *C. in quibus cau. pign. ta. contra. l. ſi non inducta.* hoc autem intelligē ſi portatur vt perpetuò ibi sint *Lde pign. l. debitor.*

a ¶ Pig

habitationis offerat : siue ex his rebus offerat ea merces tibi soluta, siue nomine satisfactum est, aut per te stat quominus soluatur: tot quo minus ei qui eum pignoris nomine induxit, inde abducere liceat, vim fieri vetat.

1. ¶ Hoc interdictum proponitur inquilino, qui soluta pensione vult migrare [b], nam colono non competit.

2. ¶ Cui rei [c] etiam extra ordinem subueniri potest. ergo infrequens [d] est hoc interdictum.

3. ¶ Si tamen gratuitam quis habitationem habeat, hoc interdictum vtile ei competet.

4. ¶ Si pensio nondum debeatur [e], ait Labeo interdictum hoc cessare: nisi paratus sit eam pensionem [f] soluere. Proinde si seuestrem soluit [g], sexmenstris [h] debeatur [i]: inutiliter interdicet: nisi soluerit & sequentis sexmenstris: ita tamen [k], si conuentio specialis facta est in conductione domus, vt nō liceat ante finitum annum vel certum tempus migrare. Idem est & si quis in plures annos conduxerit, & nondum praeterierit tempus. Nam cū in vniuersam conductionem pignora suae obligata, consequens erit dicere interdicto locū non fore, nisi liberata fuerint.

5. ¶ Illud notandum est, praetorem hic non exegisse [l], vt in bonis fuerit conductoris: nec vt esset pignori res [m] illata: sed si pignoris nomine inducta sit. Proinde etsi aliena sint, & sint talia quae pignoris nomine teneri nō potuerint [n], pignoris tamē nomine introducta sint: interdicto hoc locus erit. Quòd si nec pignoris nomine inducta sint, nec retineri potuerint à locatore.

6. ¶ Hoc interdictum perpetuum est: & in successores & successoribus dabitur.

DE SALVIANO † interdicto.

TITVLVS XXXIII.

*Saluianum interdictum inuentum, vt fallitur a * Iuliano conditore edicti perpetui, sui etiam accepto fertur edictum nouum de comparendis cum emancipato liberis, & interdictum hoc ipsum nouum est de † pignoribus, sicut * superius. Sed superius dubitatum ad retinendam possessionem, hoc creditori datur ad ejiciendum, illud exhibitorium, & prohibitorium, hoc restitutorium. Illud de rebus inquilini pignoris nomine illatis in habitationem, hoc de rebus coloni certi in agro conductis, vel nominatim pignori obligatis, sed vtiliter & de rebus cuiuscunque generis pignori obligatis. lib. 1. C. de prox.* CYRAC.

1. IVLIANVS *libro quadragesimo nono Digestorum.*

SI colonus ancillam in fundo pignoris nomine duxerit, & eam vendiderit: quod apud emptorem ex ea natum est, eius adprehendendi gratia vtile interdictum [p] reddi oportet.

1. ¶ Si colonus res in fundum duorum pignoris nomine intulerit, ita vt vtriusque in solidum obligatae essent [q], singuli aduersus extraneum Saluiano interdicto recte experientur: inter ipsos verò si reddatur hoc interdictum, pro dentis conditio melior erit. At si id actum fuerit, vt pro partibus res obligarentur: vtilis actio & aduersus extraneos [r], & inter ipsos dari debebit: per quam dimidias partes possessionis singuli adprehendent.

2. ¶ Idem seruari conuenit & si colonus rem quam cum alio communem habebat, pignoris nomine induxerit: scilicet vt pro parte dimidia pignoris persecutio detur.

11. VENVLEIVS *libro septuagesimo ad Edictum.*

IN Saluiano interdicto, si in fundum communem duorum pignera sint ab aliquo inuecta, possessor vincet [s]: & erit eis defendendum ad Seruianum [t] iudicium.

---

a ¶ *Per tabul.* facit C. de vsur. l. accepta. & supra de vsur. mut. l. praeter. §. deinde.

b ¶ *Migrare* id est [a] exire vel decedere cum rebus suis.

c ¶ *Cui rei.* scilicet in colono, non dico migranti, sed recedenti. vel dic in colono & inquilino. ad quod est l. 20. vbi *Faber.* l. si quis missus. sic aliàs differentia est inter colonum & inquilinum: vt C. locat. l. certi iuris. A. G.

d ¶ *Infrequens:* id est e valle frequentatum & datur vtile colono etiam. sic ¶ *de liberis & posthum.* l. Gallus. §. ide. Vel, id est, minùs frequens: cùm aliquando detur colono, & inquilino interdum non detur, sed extra ordinem laboranti. ACCVRS.

e ¶ *Non debeatur* quia tempus in contractibus expressum nondum praeterijt.

f ¶ *Eam pensionem.* ita etiam fuisti reporta.

g ¶ *Soluit.* ratione praeteriti. non enim efficaciter pro futuro debetur, nisi [d] elapso tempore arg. ¶ fi. *de usuris.* l. *diuortio.* §. *reip.* ACCO.

h ¶ *Debeatur.* conuentionis iure: non quia tanto tempore in eius habitatione. Item hoc intellige cum cōduxit in singulis sex mensibus, secundùm HVGO. Vel etiam die quòd in anuum & tunc erit argumentum, quòd in medio anni est soluenda pēsio. *sic C. de adiect. diuer. mutl. l. per hanc. §. fecerunt autem.* ACCV.

i ¶ *Ita tamen.* Ergo à contrario [e] si hoc modo specialiter nō est actū, licet migrare etiam nō soluta pensione futuri temporis. & sic est cōtra *Theoph. ibi in fine §. fi domus.* Solu. hic de interdicto migrationem ibi & voluntaria. IRNER.

k. Vel solue vt ibi.

l. Vel hic sunt plures conductiones, scilicet singulis sex mensibus vel annuis vna. & facit *supra locat. Idem inter hæredem.* §. *fin. & de damno infecto.* a. origine.

k ¶ *Non exegit* quantum ad hoc vt competat hoc interdictum.

l ¶ *Pignori res.* quia aliena.

m ¶ *Non potuerint.* vt puta si res tales sunt, quarum commercium est interdictum. vt homo liber.

n ¶ *Nec retineri.* competit enim & si non sint obligatæ, nec pignoris nomine inductæ ex verbis edicti apparet: vt *supra eod. l.* in prine. & *l. penu.*

o HOc *interdictum.*] Phile. id est effi. ax: vt *supra l. 1. in prine.* vel peropiè illud in rebus inquilini, licèt non obligatis. & facit *supra l. proxim. §. illud.*

DE SALVIANO INTERDICTO.

1 colonus.] CASVS. Ego Franciscus locaui Titio fundum pro pensione certa. in hunc fundum induxit ancillam nomine ſ Nouum.

---

[a] Migrare quid.

[b] Coloni & inquilini differentia.

[c] Infrequens quid & quo vsque valde, vel minus frequens.

[d] Primo non debetur nisi in fine anni, vt Aut. hoc in mutuis tam debetur, vt ff. *pro emptore.* Item quia tempus in vtroque differentia. Item hac habitatione. Item hoc intellige cum cōduxit in singulis sex mensibus, secundùm HVGO. Vel etiam die quòd in anuum & tunc erit argumentum, quòd in medio anni est soluenda pēsio. *sic C. de adiect. diuer. mutl. l. per hanc. §. fecerunt autem.* ACCV.

[e] Ita tamen. Ergo à contrario ¶ si hoc modo specialiter nō est actū, licet migrare etiam nō soluta pensione futuri temporis. & sic est cōtra *Theoph. ibi in fine §. fi domus.* Solu. hic de interdicto migrationem ibi & voluntaria. IRNER.

[f] Eam pensionem. Ergo à contrario ¶ si hoc modo specialiter nō est actū, licet migrare etiam nō soluta pensione futuri temporis. & sic est cōtra *Theoph. ibi in fine §. fi domus.* Solu. hic de interdicto migrationem ibi & voluntaria. IRNER.

[g] Soluit. ratione praeteriti. non enim efficaciter pro futuro debetur, nisi [d] elapso tempore arg. ¶ fi. *de usuris.* l. *diuortio.* §. *reip.* ACCO.

[h] Debeatur. conuentionis iure: non quia tanto tempore in eius habitatione. Item hoc intellige cum cōduxit in singulis sex mensibus, secundùm HVGO. Vel etiam die quòd in anuum & tunc erit argumentum, quòd in medio anni est soluenda pēsio. *sic C. de adiect. diuer. mutl. l. per hanc. §. fecerunt autem.* ACCV.

[i] Ita tamen. Ergo à contrario ¶ si hoc modo specialiter nō est actū, licet migrare etiam nō soluta pensione futuri temporis. & sic est cōtra *Theoph. ibi in fine §. fi domus.* Solu. hic de interdicto migrationem ibi & voluntaria. IRNER.

[k] Vel hic sunt plures conductiones, scilicet singulis sex mensibus vel annuis vna. & facit *supra locat. Idem inter hæredem.* §. *fin. & de damno infecto.* a. origine.

[l] Non exegit quantum ad hoc vt competat hoc interdictum.

[m] Pignori res. quia aliena.

[n] Non potuerint. vt puta si res tales sunt, quarum commercium est interdictum. vt homo liber.

[o] Nec retineri. competit enim & si non sint obligatæ, nec pignoris nomine inductæ ex verbis edicti apparet: vt *supra eod. l.* in prine. & *l. penu.*

[p] HOc *interdictum.*] Phile. id est effi. ax: vt *supra l. 1. in prine.* vel peropiè illud in rebus inquilini, licèt non obligatis. & facit *supra l. proxim. §. illud.*

[q] *1 colonus.*] CASVS. Ego Franciscus locaui Titio fundum pro pensione certa. in hunc fundum induxit ancillam nomine ſ Nouum.

[r] ¶ *Ad Seruianum.* in quo id venit, vt ſa possidentis conditio melior sit. Occasio melior est cōditio.

[s] ¶ *Ad Seruianum.* in quo id venit, vt ſa possidentis conditio melior sit. Occasio melior est cōditio.

[t] ¶ *Ad Seruianum.* in quo id venit, vt ſa possidentis conditio melior sit. Occasio melior est cōditio.

[a] Obligata res duobus simpliciter, intelligitur in solidum cuilibet pro suo debito obligata.

[b] Sic fuit appellato a Saluiano Iuliano competituc edicti.

[c] * Interdictum Saluianum à Iuliano conditore edicti perpetui inuentum.

[d] Interdictum Saluianum ad pignora pertinet.

[e] * Interdicti Saluiani & de migrando contentio & cōtrouersia.

[f] Pignora apud emptorem pignoris nomine obligatum creditor sicut si apud debitorem.

[g] Interdictum Saluianū vtile datur aduersus emptorem: ut non dicebam.

[h] Occasio melior est cōditio.

[i] Obligata res duobus simpliciter, intelligitur in solidum cuilibet pro suo debito obligata.

480/C.IV.K.5-3, 781-782
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

a Saluianã interdictum & Seruiana adhibetur. adde hic Bart.

lior: vt *supra de pign. l. fi debitor.* & ſic idem ꝑ iuris eſt in hypothecaria & quaſi Seruiana, & interdicto Saluiano: & ex quo in ſolidum res tenetur duobus, quòd poſſit fit occupantis conditio & poſſeſſoris. Sed ſecundum H. quære hic dicitur: & ita deſcendendum, id eſt decurrendum ad Seruianam. Reſpon. quia interdictum ceſſabat cum contra extraneum ageretur, vt hic tenetur C. *eo. l.* Sed quidam dicunt quo quaſi Seruiana differt in hoc ab hypothecaria, & interdicto quaſi in ſtra quæ Seruiana nec ſit poſſidentis nec occupantis conditio melior. & ita, cum illam, ſi debitor. in hypothecaria tantum, & non in quaſi Seruiana intelligunt.

NOVISSI

480/C.IV.K.5-3, 783-784
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

NOVISSIMA ET ADMODVM FRVGIFERA exceptionum diuisio, edita per disertum virum magistrum Petrum Rebuffum, de monte Pessulano, iuris vtriusque Doctorem, & supremæ curiæ Parisiensium Aduocatum: ab auctore iam recens recognita & emendata.

QVAE omnis de aliqua re instauratio debet a definitione proficisci iuxta illud quod scripsit rubo Romani eloquij Cicero (qui hac modo appellatus *per Gloss. in l. 1. de stud. liberal. urb. Romæ. libr. undecimo C.*) primo officiis. lib. & refert Bald. *In prooem. feudo. col. last. tertia in fin. cum sequen. per tex. & ibi Bal. in l. prima ff. de iust. & iu. & l. prima ff. si cer. pet.* & Barba. *in rubr. huius titul. in clemen. in principio. & in rubri. de rescriptis. colum. prima. & de confirmatio. colum. secunda. & in rubri. de postulatio. prælu colum secunda.* & Petrus de Ferra. *in prælud. in forma postulandi allegat. in verbo postquam*, & Troilus Malusius *in tractatu de obligationibus. in prima dubio.* Deffe. *in l. pe mo. ff. de exercenda postulatione.* Bonus de Curtili *in rubrica mihi dicitur. in secunda parte. & Deffe. in l. prima. per illum text. ff. de tutel.* Nam definitio est omnium fabillantia confusique significatrix, secundum Barba. *in rubri. de re iudic. in clemen.* ¶ Videamus ergo quid sit exceptio. Secundò, quo iure inuenta sit. Tertiò, ad typi declarationem accedamus. ¶ Ad primum igitur venendo, cùm materia exceptionum sit nimium necessaria, *per tex. in § aliquin. Instit. eodem. & in Auctore. de restitutio. & ea quæ pariu condemna mensi. calla. quarta. post principium. ibi, quædam exceptiones necessarie. & frequens*, & in iudicii versutilis, & ideo amplectenda. *Elegan. ff. de libera. lega. cum similibus.* & definitio est oratium periculosa. *l. omnis definitio. ff. de regulis iuris.* tamen per illas definitiones nihil mutatur in re: nec ex eis obstans lucubratio, secundum Ioan. Fab. in § *ex non scripto. collatione secunda. Instit. de iure naturali.*

a Definitio exceptionis.

1 Igitur sic definitur exceptio per aliquos Doctores Exceptio a est ius in eo comprehendi ad eludendam excludendamve actoris intentionem & hæc definitio comprehendit dilatorias & peremptorias: vt tenet dominus Anto. de Tremolis *in addicio. ad prail. de Rancorib. in principio.* Ego verò infrequent definitionem infrisionfalsi (quia non possum inuenire melioremi) ponam *in l. secunda. ff. eodem.* Exceptio est actionis vel intentionis exclusio. Hanc proferunt fere omnes fere milit. Gofred. Ano. Hoffien. & alij, & Barba. *in rubri. huius titul. in clemen.* licet Angel. *in rubri. Instit. eodem. colum. mihi quæritur. versus. capiamus primum.* tenuit quòd non est definitio, sed illusio Ioan. tam est tamen vtrius nisi fallo; fiue fit illusio, fiue definitio, & communiter tenetur quòdsit definitio: & latius declarabitur in prima diuisione infra. ¶ Notes tamen quòd exceptio duobus modis sumitur: large, & stricte seu propriè. Largè, pro omni defensione, exclusione, & replicatione: *vt tenet gla. in secunda. ff. eodem.* nam replicatio excludit: ergo exceptio largè sumeretur. *per gloss. in l. fin. Cod. de edic. l. iuris gentium. § fine autem. ff. de pact. & l. nam patra. in principio. ff. de interrogando.* Strictè seu propriè capitur pro defensione quæ seu competit contra actionem actori competentem contra dictum reum: vt tenet gloss. & Docto. *in dicta l. secunda.* & Hoffien. *in summa huius titul. § primo.* Angel. *in rubri. vigilanti titulo Instit. colum. mihi quinta. consulta in rubri. de exceptionibus.* Ano. *in summa. versus. est autem sciendum.* ¶ Ad secundum b, quo iure fit inuenta: & videtur quòd ime diuino in paradiso terrestri, nam Adam de inobedientia a domino repræhensus cur pomum vetitum comedisset, Adam Dei exceptionem obiicit, relationem criminis in vxorem vertit, dicens: Quam mihi sociam dedisti, dedit mihi de ligno vetæ, & comedi. & Deus dixit ad mulierem: Quare hoc fecisti? quæ respondit: Serpens deceptit me, & comedi. hæc habentur *Genesis iij. & in c. sequens de penitentia, distinctione prima.* ita tenet Speculat. *in prælu. sui operis. versus. facti.* Angel. *in rubri. huius titul. colum. quinto versus. remanent ad secundum.* Panormitan. *tamen in dicta rubri.* tenet quòd est de iure naturali: quia est defensio, nil allegat posse simus allegare tenetur *in l. si quidem. ibi, nulla defensio. & l. defensores. Cod. eodem. c. cum actor. ibi, defensionis causa eodem titulo.* ¶ Sed defensio est de iure naturali: *text. in clemen. pastoralis.* ¶ *extensum. de re iudi. l. similiter. § quæ enim alteri.* & in Ha. *ff. ad legem Aquil.* ergo & exceptio. Alij vt Barto. *in l. ex hoc iure. ff. de iustitia & iur.* & Ioan. Fab *in principio Instit. de obligatio. colum. secunda.* quòd lis sic cinditur: quia est actionis exclusio. *Actis l. quando ex hoc titulo ff.* Sed actio est de iure ciuili. *l. in contendendo*

te. § sicut. ibi actionis ciuilis. ff. commoda. Angel. & Iason *§. prima. Instit. de actio.* Ergo, &c. illas frequentetur absurdum, quòd exceptio esset prius quàm actio: & sic excludo, quàm res excluditur. Ioan. Gioc. Natan. *in repe. elenum. fine. §. non sic. in vers. desinentes. de verbo. significat.* Iacobi. *in l. in probationibus. ff. de probatio.* Ego dicerem quòd exceptio quæ habet materiam de iure naturali, dicatur illo iure inuenta: & tunc dicitur habere materiam in hoc, ne innocens condemnetur, & indebitè oppimatur. nam hæc est *species defensionum, quæ est de iure naturali, per d. l. clemen. pastoralis. de re iudi.* ita tenet Dec. *in dicta rubro. numero sexto. & in cap. ad hæc. colum. sexta. de rescriptis.* Si verò habet materiam præexistentem de iure ciuili: tunc est illo iure, vt exceptio præscriptionis non numerum pecuniæ, & similes, secundum Decium vbi suprà. Possunt tamen omnes exceptiones dici de iure ciuili seu mixtum, & in modo & ordine excipiendi, & se defendendi. nam ius ciuile non admisit omnes exceptiones passim, nec omni tempore, sed certo modo & ordine: vt tenent Panor. & Decius *in dicta rubri.* Socinus *in rubri. ff. eodé.* Cumillat *in l. si quis. §. si is pro quo. ff. quod quisque iuris.* Canonista, *in capit. ex parte. in secundo. de officio delegati.* ¶ Nec obstat quòd dicebatur de iure diuino: quia ibi erat quædam defensio, quæ propriè non est exceptio: per glossam singul. & communiter approbatur *in capitulo primo de iudicio ordine. in fi. tex.* sed impropriè sic: vt respondent Felinus & Decius *in rubrica. & in dicto capitulo ex parte.* Barba. *in rubrica de exceptionib. in clemen.* ¶ Nec etiam obstat quod dicebat Panormita. *in dicta rubri.* allegando Ciceronem *primo officiis. ibi, Principio generis, & cætera.* quia intelligitur de definitione actus seu manuali, ad quam natura omnia animalia inclinat: imò et dolat certa instrumenta quibus ab aduersis se tueantur vt bobus cornua. *l. primo. § cum scitret. ff. si quadrupes pauperiem fecisse dicat. l. hanem. in principio. ff. de adil. edic.* ita Felin. & ibi *in addi. ad eum. in cap. debitis filij. eodem titulo.* & sic o conjectatur homo quare natura eum talium produxit: vt haberet in Plinio in principio libri septimi de naturali historia, & omnibus animantibus data instrumenta: vt supra dixi. ¶ Non obstat quòd sit de iure ciuili: quia verum est negantium excludit actionem, quæ est de iure ciuili: vt suprà probauit: & etiam respectu formæ: sed respectu intentionis est de iure naturali: quia intendunt excludo erat ante ius ciuile: sicut petitio erat ante actionem, quæ manu regia expedichantur. *l. secunda in principio. ff. de origine iur.* Dec. *vbi supra.* Floria *in l. si pecunia. numero sex ff. ad legem Aquil.* Efficitur ex illa quæstione relatantes vide per Doctores *in dicta cap. ex parte.* & per Anto. de Burgos, *in rubrica de exceptio. & quæstio.*

Species exceptionum sed nouissimo.

2 Primo exceptionum.

3 Mera negatiua exceptio.

2 PRIMA c ergo erit diuisio, quòd quædam exceptiones sunt meræ negatiuæ, actionis seu rei, intentionis vel iuris. ¶ Mera d negatiua est, quando ab actione non competit, nec competere, ideo si actor agat, & aliquid petat, cum potest negare: & hæc sola est propriè exceptio: secundum Socinum *in rubri. de exceptio ff.* & Alexand. *in addicio. ad Barto. in l. per ea. ff. eodem.* Glos. *in l. nam postea. ff. de iureiurando. in principio. & cap. secundo de ordine cognitio.* & qua ni pone, ideo actio non erit probanda: vt tenet Baldus *in l. peremptorium. Cod. sententiam rescind. non posse. numero 3 6. & in l. fi mulier. in principio. Cod. eodem.* Large tamen exceptio dici potest, secundum Dec. *in dicta numero tertio.* vide Barrolum & alios *in l. si Titius. ff. de verborum obligationib. & l. si plurib. ff. de legatis primo. & l. quotiens. § si temporali. ff. de administratione tutorum.* ¶ Et hanc possit primam: quia in ius vocati sunt faciles ad iurgationem. *l. item si unus § simil. ff. de arbit.* & prima respondeo tantum est negatio: vt doctissimi videntur. *§. fecial. Instit. de legatis.*

e Alij eius diuisionis exceptio.

3 Aliæ sunt actionis e seu iuris, & sunt quæ actionem præsupponunt: vel Titius decem mihi promisit mutuo, & agendo beo actionem ex stipulatu: tamen Titius habet exceptionem iuris, quæ excludit actionem ex stipula, ideo in definitione dicta fuit factum quòd est exclusio actionis: per textum *in dicta l. secunda.* & regulariter exceptiones sunt scripta non opponuntur, sed satis est quòd in actis per notarium redigantur & scribantur. vt tenet Bartolus & alij *in lege prima ff. eodem.* Floria. *in l. an exceptionibus. ff. de probationibus. l. prima. nat. 9 dicens. ff. de edendo.* per Alexandrum & alios *in cod. empt. Cod. de pactis inter empt. venditor. Gloss. in l. edicta. colum. sep. in q. repe. Cod. de edict. Dec. in ea-*

480/C.IV.K.5-3, 785-786
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

pit. quoniam. numero vigesimosexto, de probationibus. Anfre. in decisionibus capella Tholosana, quæstione octuagesimaoctava. Antonii. de Tremollis in addit. ad pract. Portii. de Benacensi, in rubrica de peremptor. exceptio. in versibus. & subtiliter. & Lanfranc. in repetitione dictæ capitulo, quoniam. in ver. exceptiones. in fine. & Angel. eodem. nisi. xxvij. in rubrica. Iaf. in l. de die. in princip. columna tertia. ff. qui satisda. cogantur. intò sufficit quòd proponatur factum ex quo resultet exceptio: licet non dicat, Excipio: secundùm Balcum in dicta l. prima. nisi in exceptione recusationis & excommunicationis, quæ in scriptis debent proponi: vt tenet Philippus Francus in cap. appellantis. de appellatio. in sexto, & Felin. in rubrica. vide tamen Barba. allegantem textum in quibus debemus dicere, Excipio: vel excipiendo dico. in capitulo cum causa. numero quarto, de officio delega. quod intelligit in doctis: secus in ignaris: qui sufficit factum narrare. vide textum in capitulo dilecti filij. de appellationibus. Et ista est propriè exceptio, secundùm Sotinum vbi suprà, & Doctores in rubrica de exceptionibus. in decretalibus: per glossam in l. quisque debere. ff. de conditione causa data. & in l. in rubric. Cod. de iure deliber. & Alexand. in additio. ad Barr. in dicta l. secunda. & licèt excludat actionem, non tamen tollit institutionem in integrum, per Glos. singu. in l. in causa. ff. de minoribus. secundùm Rauen. in alphabeto verbo exceptio. & an sit excipiendi in singularem transit successiorem, vide Doctor. in l. aut prator. ij. ff. de iurisdict. & l. si tertius. §. si quis de aqua plumia arcenda.

a Intentionis facti exceptiones.

4 Item alia sunt intentionis [a] seu facti, quæ actionem non competere actori ostendunt: vt si solui tibi decem quæ debebam, fabiana est actio. Inst. quibus modis tollitur obligatio. in princip. Si iterum petis, excipiam, & excludam intentionem tuam: quia actionem non possum excludere, cùm nulla sit. hoc docent aut Paulus & Iason in l. Titia. ff. de verborum obligat. 5 Vel potest dici exceptio facti, quia licet de facto agia: ita de facto excipio glos. Barto. & alij in dicta l. secunda. & in l. obligationum fere. §. fina. ff. de actionibus & obligationibus. Barba. in rubrica nisi dum vtuti in clemen. & Doctores in dicta rubrica in decret. & Angel. eodem. mihi v. Lanfran. in repet. ea quæstione. in ver. exceptiones. de probationibus. glos. Iaf. & alij in dicta l. qui fa debet. Anton. de Tremollis in addition. ad pract. de Benacensi in principio. & in rubrica de peremptoria exceptione. versicul. examinatur igitur. vbi ponit octo species exceptionis intentionis, quas vide per te, non pono hic: sed in tractatu de exceptionibus ponam, & alia ampliè ibi inferam. Alio tamen modo appellatur exceptio iuris vel facti: vt per Baldum in margin. in ver. exceptio in vigesimaoctaua quæstione. & Panormitan. in cap. pastoralis. numero vigesimosecundo ex. tenuit. & in hac potest iudex absolutere reum eo etiam non petente, cùm sit in iudicio agens sine actione: vt tenent Bartolus & Paulus in dicta l. secunda. licèt Soc. ibi & dicta rubrica aliter dicat: scilicet quòd posliquam ponit, est vera exceptio. Felin. Dec. & communiter alij in dicta rubrica contrarium tenent, & legitur vbi supra. Baldus in l. peremptoria. Cod. sententiam rescindi non posse. Eli tamen de stylo curiæ parlamenti, quòd licet reus sit paratus prædictas exceptiones probare, & se offerat: tenebitur tamen implere reatum cuiti de tanto quantum petit actor: aliàs ad ipsas proponendas non admittetur: vt est modus loquendi, qu'il garnisse la main, & empliſſe la main de la Cour. vt habetur in stylo Parlamenti in eodem titulo in §. de ſyzie. & ibi ratio ponitur: quia debitores malitiosè & casu diffugij quandoque proponunt: vt ea vel bona de quibus intromissi posset fieri satisfactio, interim perdente dicta probatione possint elongare vel consumere: ideo hic dolus non debet eis patrocinari. o. fodes. & e ex tenore. de restitutis. & c. ex literis. de dolo & contumacia cum similibus.

b Secunda diuisio exceptionis. c Ecclesiastica seu spiritualis exceptio.

7 § Secunda [b] diuiſio est, quòd quædam sunt ecclesiasticæ seu spirituales, aliæ & seculares. § Ecclesiasticæ [c] sunt, quæ coram iudice ecclesiastico probari debent: & de his iudex laicus non se intromittit: vt si iudex laicus detinet clericum in suis carceribus, potest excipi quòd est clericus. & coram iudice ecclesiastico remittetur: & ibi dicta exceptio probabitur, per text. in cap. ſi iudex laicus. de ſententia excommuni. in ſexto. Mirarer tamen d. Benedic. in repetit. c. Raynutius. in vbrè. & vxorem. nu. octaul. de testa. quòd in regno Franciæ non obseruetur. & Guido Papæ in suis decisio. quæſt. octoſimoſeptimaquinta. & do. Bart. de Chaſſa. in consuet. Burgun. in rubri. des inſtitut. in §. 9. in gla. s'il n'a grace. numo quinquageſimoſecundo. cum ſeq. Et talem iudicem hoc non obseruantem, non sunt tuti in foro conſcientiæ, secundùm eundem de Chaſſa. in rubr. des inſtitut. ver. & droitte d'eveſque. in numero quadrageſimoprimo. Nota tamen quòd licet curia parlamenti de consuetudine propriorum non debeat cognoscere, tamen an vellit se clericalis actus, cognoscere potest: quia hoc cognoscere, non est cognoscere de re spirituali, sed temporali: ergo cognoscit de pileo pertito: & an vestis sit clericalis: & de caligis & aliis vestibus & instrumentis: vt arresto fuit Pariſiis decisum. in quadam per arreſta. quadam quadrageſimaſecunda. & in ſtylo parlamenti in iij. parte. arreſta clericis. & alexandri. idem d. Barthol. de Chaſſa. in conſuetudinib. Burgun. in rubri. des inſtitut. in §. quinto. in gla. s'il n'a grace. numero quinquageſimonono. verſicul. decimoſeptimè. Idem in exceptione excommunicationis, per textum in cap. conqueſtus. ibi aſſignato. iudicem. xxiv. q. iij. & Speculator. in titulo de competen. iudi. adde. §. j. in princ. Potest etiam coram seculari iudice proponi: vt not. Glos. singu. in l. prima. Cod. de iureiu. & falli ignoran. & in cap. j. de excep. in ſexto. & docto. in cap. intelligimus. de iudic. Hòc tamen non seruatur in curiis laicalibus huius regni. secundùm Ioan. Fab. in §. ſina. Inſtitut. de cura. Sed vide cautus abusus proceſſorie. ogno. ac Gulielm. Benedict. in repe. cap. Raynutius. in verbo, mortua. in j. num. octuagesimo. de teſta. & Aufre. in deciſio. capell. Tholoſa. quæſtion. cxxxiij. & alexandr. & ibi dicunt. an excommunicatus possit monitionem de oculeo impetrare. hanc conſuetudinem reprobat fabolla Petrus Bella Perse. in l. placet. Cod. de ſacroſanct. eccle. addit. ad Port. de Benacenſe, in rubrica. quibus modis examen iudi. ordi. declina. Angel. & Port. in §. j. Inſtitut. de capi. dem. & rec. de iure enim loquendo de excommunicatione, vide per Barba. in clemen. vnica. col. iij. eodem titu. & vbi eum tenet. in l. hi qui ſanitatem. de appella. Glos. in ca. vne. que tempore multis inſequturam potest. dicens. Executio tamen bene potest fieri adhortus monachum, & aliam virum eccleſiaſticum in ſua temporalitate ſtudibus pendentibus, & in redditibus nondum receptis: vt dicit Ioannes Maſſett. in rubr. de excessib. in ver. item exercitia. Pan. conſi. cccxxxvij. primò quæritur. coll. iij. volum. j. & hoc vidi multotiens practicari: ideo bene no. Idem in exceptione vsurarum. capi. prætorea. & per eorum de vſur. quod intelligo verum, ſi ſuper iure contento oritur: ſecus ſi ſuper facto: quia tunc iudex laicus erit competens, secundùm Bart. Mercuria. & ibos in l. Titia. ff. ſolucto matrimonio. Barto. & alios in l. quoniam. Cod. de iudi. Barto. in l. j. ff. de iuriſdict. omnium iudicum. Alexand. conſil. ix. præſumitur. in iij. volumi. licet multi canones refragentur in clemen. diſpendioſum. de iudi. potest tamen iudex laicus excipienti statuere tempus intra quod ſe præſentet excipiens coram iudice eccleſiaſtico, non tamen quòd probet, ſecundùm Vincentium in l. ij. numero ſexto. de re iudicata. ff. vide Alexandrum conſilio nonagesimo primo. in ſecundo volumine. Et an arbitrator possit de vſuris cognoscere: & quæ requirantur antequàm iudex eccleſiaſticus possit inhibere iudici seculari, vide per Alexandrum conſi. ix. in quarto volumine. Idem in exceptione hæreſis. cap. ad abolendam. & per totum. de hæreticis. & c. vt inquiſitionis. de hæreticis, in ſexto. Alias exceptiones vide per textum. & ibi no. in clemen. diſpendioſum. de iudi. in cap. cùm ſe generali. de foro competen. & in locis ſupra allegatis. & an incidenter possit cognoscere, vide in capit. tuam. de ordi. cogni. & in ſpecula principum. folio xlvj. cum ſequen. Purpura. in l. ſecunda. numero quinquageſimo ſecundo. ff. de iuriſdict. omnium iudi.

5. Mixtæ exceptiones.

6. Mixtæ [a] sunt, quæ tam coram seculari, quàm coram eccleſiaſtico iudice proponi & probari possunt: & de his tam vnum quàm alius cognoscit: vt exceptio sacrilegij. Glos. in dicto cap. cùm ſe generali. Idem in exceptione iuramenti, vt obseruetur: quia tunc eſt mixti fori. De seculari parte in ca. licèt mulieres. de iureiurando. in ſexto. De Eccleſiaſtico in cap. finæ. de foro competen. ex. lib. idem tenet Alexander conſilio xxxix. numero tertio. in quarto volumine. idem Felin. in ca. ij. numero vigeſimoſecundo. ver. tertia concluſio. de reſcriptis. & melius per Alexandr. conſilio clj. in vij. volumine. quod limitat Maleterus in tractatu de eccleſ. fol. xxx. col. iij. vide Iaſi. conſil. cxxix. præſupponatur. in iij. volum. & Cartium conſil. lxvj. ſuper. Exceptio adulterij, est etiam mixti fori. de seculari parte in cap. cùm ſit. & ibi doctores de foro competen. & ibi vide alios. & in l. quoniam. Cod. de iudi. & in dicta l. Titia. Idem quando agitur de reparatione eccleſiæ. nam & eccleſiasticus & seculatis est competens: per textum in l. hæreditas. ibi, principali vel pœniſcali. de pœn hæreditatis. ff. & Benedic. in repetit. cap. Raynutius. in ver. ſi abſque. in ſecunda, numero xxxv. in ſubſtitutione fideicommiſſaria. de teſtamen. Alexand. conſilio clxx. in ſecundo volumine, & in ſtylo parlamenti in parte quarta, arreſto decemſimo tricesimo ſeptimo. & ibi in additio. Notandum est tamen, quòd ſi laicus vulnerat clericum vel verberat, crimen est mixtum. secundum Ioan. Baptiſtam in repetitione l. cuncti populi. colum. xij. de ſummæ Trinitate. Cod. & dicitur Chriſtum crucifigere, qui sacerdotes perſequitur. cap. nullus in ſa. iij. quæſtion. j. Lucas de Penna in l. nihil. Cod. de pala. ſacra. largitio. libro duodecimo.

7. Seculares exceptiones.

7 Seculares, [b] quæ ad cognitionem iudicis secularis spectant: & de his iudex eccleſiaſticus non se intromittit, vt si agatur actione realis, & inter laicos (idem tamen in clericis) cognoscit iudex eccleſiaſticus nam potest excipi vt coram iudice laico agatur: per textum in cap. qui iuret. vij. diſtin. & ca. cum dominiſmam. cuncta ſuſcipientes quæ regina Gallia dirigitur: & vide de præſcriptione cognoscit. & cap. ſequen. ibi, & veſtros regni dignitate. xij. q. j. Et quoniquid ſit de iure, in Francia tamen obseruatur clericos in realibus conuenendos coram seculari ex conſuetudine tanti temporis cuius memoria non eſt in contrarium, secundùm Ioan. Fab. in Authen ſacramenta. Cod. de epiſc. & clerc. & in §. ſi. Inſtit. de ſatisfdan. Panormitan. in cap. quoniam. de iudi. Patrocin. in loco. Rebuff. in l. viros. de pala. ſacra. largi. lib. xij. Cod. Authe. in repe. c. in prima de eſſ. ordi. ca. licet. in parua impreſſione. Idem tenet Benedic. in repe. cap. Raynutius. in ver. & vxorem. numero cccxxxj. de teſta. & in magna conſue. in rubr. des cas qui peuuent toucher le Roy,

&

480/C.IV.K.5-3, 787-788
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-3, 789-790

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

Doctores in cap. fin. de rem. mutandum. Confer. in cap. in verb. verba ista. Guido Papæ in suis decisis. quæst. 222. & ibi tradit dicta aliis formalitatibus, & in certis casibus, ubi, si quis contra ea venerit, non admittitur. & hæc declaratio una habet locum coram principe. Bald. in l. provinciales. in fin. ff. de his qui sui vel alieni.

a Iudex.

11. Prima competit ratione iudicis [a]: & hoc triplicitur. 1. Primo respectu amoris vbicunque verabile est ex consuetudine, quæ una pars sit magis directa quam altera: & tunc iudex recusari non potest. Antonius de Butrio, in capitul. postremo. & ibi Prepo. col. tertia. de appellationibus. & nov. in capite. accidat. in secunda, ut hic non continetur. capitulo, ad hæc. de rescriptis. capitulo cum R. & ibi Doctores. de officio delega. vt & in potest. vel consanguinea alterius. nam potest iudicium declinare, per textum in l. qui iurisdictionem. de iurisdictione omnium iudicum. ff. & ibi Doctores. & hoc in septuaginta quinque casibus ponit per Prepositum in capitulo postremo de appellationibus. 2. Secundo respectu odij, quando apparet quod iudex alteram partem odio prosequitur. capitul. cum super. & ibi glos. & Doctores. de officio delegati. 3. Tertio ratione intellectus, & non ratione odij, vel amicitiæ: sed alia ratione, vt quia iudex est infamis, excommunicatus, hæreticus. l. super famosis. Cod. de dignitatibus. libro duodecimo. etiam infamia facti. l. secundo. ff. de accusationibus. Doctores in capitulo si vero. de rescriptis. & l. quæ lege ff. de arbitris. l. quidam. de re iudicata. & l. cum præter. ff. de iudic. & primus actus debet esse legitimatio iudicis, & potest eum direct opponi, secundus debuum in capitulariter. vel secunda & sequens. de re iudicata. & Viterius de Bonacursio, in rubrica de recusationibus, in versiculo, & quantum ex his in addito ad eum. Pitigrippus in capitulo si contra vnum. & capitulo Iudex. de officio delega. in fine. Si tamen excepto fugillet eum notat famam iudicis seu honoris, vt quia opponitur quod est infamis, vel seruit cum suspectus de illa conjunctus, velatribus eligunitur, secundum Bartolum, Alexandrum, & alios in dicta l. omnium. ff. de re iudicata. & Cum in capitulis cum super. de officio delega. & in capitulo super literis. de rescriptis. & in capitulo primo eodem titulo in sexto. & in capitulo si contra. & ibi Philippus in secundo not. de officio delega. eodem libr. Nicolaus Milius in repet. in ver. exceptio excommunicationis contra, etc. Hæ tamen non sunt propriè exceptiones, per glos. singu. in capitulo quoniam. in verbo, exceptiones. de probationibus. & secundum eam Bernum in rubrica eiusdem tituli in sexto. & sequuntur Doctores in dicto capitulo quoniam. & adde. ad Vber. de Bonacursio, in rubric. de impedimento sine exceptio. col. quarta. licet aliqui intelligant in delegato, non in ordinario. Sed & alia quæ contra iudicem possunt opponi, vide per Nego. de monte Albano in libro qui fugitivos. numero octavo. capitulo exceptiones contra iudicem. & Speculum in titulo de iudice delega. in §. præterea. & ultimo. & Angel. sequitur, eodem §. præterea. in 9. col. vltima. cum sequent. Vber. de Bonacursio in præsenti sua, rubric. quibus modis examen ordinamque declinatur. Formam proponendi vide per Specul. in titulo eodem. §. nunc vat. & versi contra. & Petrum de Ferrariis in sua practica, in forma libelli de declino. incipient. almanus nudus. per totam aliam formam libelli, & Bartol. & alios in l. prima. Cod. de testament. & quando valeat processus si non opponatur, vide plenè Panorm. Felic. & Dec. in capitulo sollicitans. de rescriptis.

b Adiutor.

12. Alia competunt ratione adiutoris [b]: vt si quis agit contra me, excipiam quòd est bonis ei interdictum ratione prodigalitatis, bene est decretum, finitus, sui vel sui, sanguis vel mulier luxuriosa: per text. in §. præterea. vers. sed. item furiosi. Iuliani quibus non est permissum facere testamentum. l. prima. §. fin. eum lege sequente ff. de postulan. l. consilio. ff. de curato. furio. & l. & rationib. eius simil. & vide sanctum pu quam prudenti prudibere mentionem & mulierem luxu aut vinolentia teneri, scilicet, quòd ex bonis facias interibus. l. nouiliori. de curat. furio. ff. posed. Tho. Petrus, cautela secun. & Bruchet. in repet. capitulo Raymundus. in quæ. materia. in prima. numero trigesimo vndecimo de testam. ponit de triplici prodigalitate. Alia quæ contra actiones possunt opponi, vide per Vber. de Bonacursio in practica sua. rubric. quibus modis sua non. agentes cludatur. per totum. & Specul. in titulo de adiut. in §. prima. & Nepo. vbi supra. rubric. de excep. contra adiutor. Angel. §. præterea. eum sequent.

c Rei.

13. Alia competunt ratione rei [c]: vt quia legatus missus in legationem conqueritur. nam potest excipere, & iudicium declinare. l. 9. §. legati. ff. de iudic. & alia modalia ibi positis per textum & Doct. Quod intellige si aliud prualeat non allegatur. aliàs non competeret, cap. fin. ibi, quam si non allegatis. de fori comp. text. in l. 13. §. hoc autem iudicium. de decurn. infral. in clem. cauſam. de ele. capit.). de ſepul.). in vij. Guido Papæ in ſuis deciſ. quæſtion. cxxx). & Alexand. conſ. xxij. in vij. volum. Ioan. Maria. vulgo Kamaldus. ſi l. 9. numero 2. de bon. poſſeſ. contra nat. Cod. tit. in l. vniverſa. de preci. imper. offer. & in l. ſiimus. de iudiciis reſcindere. Tho. Parpalius in repe l. ſi quis minor. 25. n. de tranſact. Troubetur tamen rales conuenit proponere quòd coram ſuo iudice ſe profiteabitur. l. 9. §. ſed ſi dubitetur. ff. de iudi. Hodie tamen non competit hæc exceptio, ſi conuenientes in curia Romana, vt tenent Decius. de Rot. decisione conſeſſionis. dominicalium. in antiquioribus. Alia quæ poſſunt opponi contra reum, vide per Specu. in tit. de rei per totum. & Vber. in præc. quibus mod. excusandi. nud. ver. ratione rei. ¶ Potest etiam opponi mutata conſideratione: videlicet in lite & actoris, vel iudicis & rei per textum in l. Iulianus. nil ſi alter. ff. de iudic. & Vber. vbi ſupra ver. ſin. Sed intendo eum superiorius ſimplicibus comprehendere: licet mutuum ſub ſimplicibus reperiatur non comprehendatur, per Glaſſ. & Doctor. in l. ſecunda. ff. de verborum obligation. Ang. & Ial. in §. 3. Inſtitut. de actio. Albert. in tract. ſtatu. in quæſtione vigeſimanona. & trigeſimaterria in ſecunda parte. Alexand. conſilio cxcij. in 2. volumine. & conſil. lxxxij. in vij. volum. & Ioan. de monte Petrato in repetitæ l. Gallus. §. & quod ſi tantum. colu. xx. & ibi Form. ff. de liber. & poſthum.

d Syndicus.

14. Alia competunt ratione ſyndici [d]: vt ſi forte aliquis eorumque ſyndicis agit: in cuius conſtitutione non fuerunt inſerta legitimè nomina conſtituentium in inſtrumento: potest debet licet. l. fina. & ibi Barto. & patruus meus, Rebuffi, de vendend. reb. ciuita. libro vndecimo. Cod. Barto in l. fin. de prad. emtioli. libro decimo. ubi effectum conſtituentes, qui non poſſent in pelle pergameni deſcribi: quia tunc ſufficit quòd nuntius apparet quòd ille vir pars vel famor conſtituit, ſecundum Ioan. Fab. in §. finis. Inſtitut. de curat. Alexand. conſil. 3. in iij. volum. Barto. in l. 3. de alien. feriend. ff. Bald. in l. de rebus eorum qui ſub tutel. vel cura ſunt. & in l. ciuitas. ff. eorum petitor. Lucas de Penna in l. fin. Cod. de legatis. libro x. Oldra conſilio centeſimo. in centesimo. inci. in capite. quarto. de his qui ſunt à pede. Bart. conſilio decimoſeptimo. ellicite. in iij. volum. Ial. in 1 placet. in 9. lecta. numero decimoquinto. Cod. de Epiſcop. & cleric. 1. Item poteſt opponi, quòd eſt conſtitutus à conſilio non congregato tacta, contra, campana, vel numero ad hoc specialiter deputato ex prouiſa communione vel ſuperiorum in coetu collegium vel vniuerſitatem. Glaſſ. & ibi Doctores in l. 9. de decu. libro decimo. & in l. ultimore. de actibus libro xij. Cod. 1. Vel opponitur quòd non eſt conſtitutus à duobus partibus vt oportet. l. multi. ff. quod cuiuſque vniuerſitas. nam l. plane. de decre. ab ordin. feriend. & l. nominationem. de decurionib. libro x. Alexand. conſilio xcv. in principio. in vij. volum. 4. Alias exceptiones non poſſunt opponi contra ſyndicos, actores & œconomos, vide per Nepo. vbi ſupra capite. contra procuratores, ſyndicos, actores, & œconomos. Vber. de Bonacurſio in practica ſua. in rubric. de excepcio. opponendis ſyndi. vel actoribus. Specu. in titulo de ſyndico. Canonistas, in capitulo vna de ſyndi. Angel. in §. practica. ſupius allegato. columna vigeſimaquarta. & dom. Bartholom. de Chaſſa. in conſuetud. Burgund. in rubric. de ſyndi. §. vij. in fi.

e Procurator.

15. Ratione procuratoris [e] alia opponuntur: & illa procuratrix vocatur. Lamia. §. procuratoria. ff. eodem. §. præterea. §. Inſtitut. eodem. & vij. modis poteſt opponi. 1. Primo, reſpectu conſtituentis: quia à minore vigintiquinque annis eſt conſtitutus hoc euitatur. l. neque. Cod. de procurat. 2. Secundo, ratione eius qui conſtituit: quia mulier, furioſus, mutus. l. filiusfamilias. §. antiqui. ff. de procuratoribus. 3. Tertio, reſpectu adhonoris: vt quia eſt criminalis, in qua non poteſt procuratur interuenire. l. penultima. §. ad crimina ff. de poſtulando. l. ſeruum. §. publicè. ff. de procuratoribus. quod eſt verum, quia ſeruus non eſt capax. ſecus ſi deuenitur in exercitibus: quia tunc procuratorem conſtituit ad ſe defendendum vt tenent Bartol. & Imol. in dicto §. ad crimina. & Ia ipp. in capite. primo. numero ſexto. deinde. in ſexto. & consule Rota in decisiue duodecimo. primo. in tertio. & vide dominu. Bartholom. de Chaſſa. in conſuetud. Burgundie in rubrica des droicts. &c. in numero vigeſimoſecundo. §. quinto. Gloſſa. in decreto. Item poteſt prouocatus ab opponere exceptiones impedientes processum; vt quod ille habet inquisitionem non procedat: vel quod iudex non poteſt iuramentum, vel actor accusare, & similes, secundum Barrol. in dicto §. ad crimen. Alexand. in conſilio centeſimotrigeſimoſecundo. volum. in ſexto volum. Hodie verò in regno Franciæ ratione ordinationis ad accusandum criminaliter: vt tenet Bouchel. in ver. & sententia. in prima numero 11. de teſtamentis. excepto procuratore regio secundum eum, qui eſt magnus magiſter, vt Ioan. Faſcianus in §. finis. Inſtitut. eodem. 4. Quarto opponitur de cautione non præſtita: vt l. Pomponius. §. rationabiliter. ff. de procuratoribus. 5. Quinto ratione boni: vt quia non eſt conſtitutus ad defendendum, ſed agendum, secundum Specu. in titulo de procurat. §. ratione autem forma. 6. Sexto, ratione officij: vt ſi tutor vel curator contra pupillum vel adultum suum adhonores ſuſcipiat, vel collocum illarum: vel conſtituatur procurator, nam poterit opponi contra: ut in Authen. vt hi qui obliga. ſe prohibent habe. ers mino. in princip. colum. vij. I. frater. ff. de vendi. reb. pup. & adult.). & ſeruum vendatur. 7. Septimo, ratione cauſæ: vt ſi conſtituatur à iudicio ad causam vertentem inter principalem, vel ad actorem pupillarem: vel ſi eſt procurator generaliter conſtitutus, & in integrum reſtitutionem petat: vel vbi in tenore mandati ſui habetur decisum in quibus non ſufficit mandatum habere generale. l. 9. de his qui veniam ætat. impetra. Cod. & l. ſecunda. ff. de publi. iudic. l. cum Cod.

480/C.IV.K.5-3, 791-792
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

de procurat. hoc fequitur Vber. de Bonacurſo *in ſua practica rubric. de exceptio. proxim. per totum.* & ibi vide alia quæ contra procuratores poſſunt opponi: & per Nepo. *vbi ſuprà capit. exceptiones contra procuratores.* Specu. *in titulo de procuratoribus.* Angel. *in ſupe allegata §. præterea, in ſecundo columna decima ſeptima. Inſtit. eodem.* Gloſſ. *in cap. primo in verbo, abſentia. de eſtatu in 6.* & *ibi doctores.* vide Alexand. *in ſua conſilia, conſilio ſeptuageſimo ſecundo. in tertio volumine.* & *conſil. lxvj. in v. volum.* Barba. *conſil lxxvij volum. v. in volum. ij.*

6. Reſcripti, & ne executoria cauſa dicatur.

16. Alia competunt ratione reſcripti: vt ſi quis impetrat reſcriptum ſuper obligatione antiqua, vel actione, quæ ante reſcriptum competebat: poſſum contra reſcriptum exceptionem opponere: & dicitur diuturnia: quia lucri reſcriptum perimat, non tamen obligationem vel actionem antiquam: & verò ex reſcripto actio oritetur, vt quando ſuper beneficiis impetrantur reſcripta: ſi exceptio contra reſcriptum opponatur, dicitur peremptoria gratiæ: vt tenet Specu. *in §. dicto. verſiculo ſed quare de exceptione. eodem titul.* & Hoſtien. *in ſumma tuitionis titulo. §. quæ ſit exceptionum. verſicule, quadam contra reſcriptum.* Neceſſarium eſt tamen, quòd contra reſcriptum certis modis poſſit excipi. 1. Primò, ratione falſi: vt *cap. ad falſitatem.* & *cap. quàm grauè.* & *per totum de crimine falſi.* 2. Secundò, ratione formæ: quia non eſt impetratum ſecundùm formam vel ſtylum curiæ. nam in illo Papa vocat epiſcopos ſuos, vel reges fratres: vel ſi poſuit in ſingulari: vt *patet in dicto capitulo, quàm grauè.* 3. Tertiò, ratione impetrantis: vt quia ſectatus. *l. prima. Cod. de precib. imperat. offerun.* vel excommunicatus. *capitul. primo. de reſcriptis. in ſexto.* 4. Quartò, ratione eius contra quem impetratur: vt ſi impetratur contra priuilegiatum non faciendo mentionem de priuilegio. *capitu. cum ordinem.* & *ibi doctores de reſcript.* Gloſſ. *in capitu. primo. illa titula.* vel ille contra quem impetratur, erat mortuus. *l. penultim. ff. qua ſententia ſine appellatione reſcind.* Inſ. *in l. vino. verſicu. quòd ſi ſtipulatus. ſi certum petatur.* 5. Quintò, ratione eius ad quem impetratur: vt quia impetratus non eſt in dignitate, *iuxta textum in cap. ſtatutum. de reſcript. in ſexto.* vel eſt excommunicatus. *in cap. intelleximus.* & *ibi dotto. de iudic. in cap. diuortium. de ſponſa. excommunication. in ſexto.* 6. Tertiò, ratione tacitæ tatis: quia defectum narrium tacuit: vt *in titulo de fil. preſbyter.* vel aliud quo expreſſo literas non obtinuiſſet. *capitul. ſuper literis. de reſcript.* vel non ita de lege. *cap. poſtulaſti. in fin. dicti titulo.* 7. Septimò, poteſt opponi contra reſcriptum ratione cauſæ: vt ſi eſt obtentum à principe ſecundi ſupra decimas, vel econtra. *capitulo, ſicut, & cap. ex tenore.* & *ibi doctor. de foro competen.* Item cauſæ conſentiunt dicitur, contrà *l. nulli. Cod. de iudic.* & *cap. primum de cauſa poſſeſſ.* ¶ Et iſta continentia poteſt tripliciter opponi. 1. Primò, ratione actionis: vt quia eſt generalis multa comprehendens capita: vt tutelæ, pro ſocio, negotiorum geſtorum: vt dicit Gloſſ. & doctor. *in dicta l. nulli.* 2. Secundò, ratione perſonarum: vt quia ſunt plures ſocij, vel plures heredes indiuiſi. nam vnus coram vno iudice non poterit conuenici, & alius coram alio. *l. j.* & *ff. de quibus rebus apud eumdem iudicem cauetur.* & habet locum iſte caſus non ſolùm in ciuilibus, ſed etiam in criminalibus, ſecundùm Inſ. *in dicta l. nulli.* Et ideo vsum cautelam ponit Thom. Ferrar. *in cautel. x.* & Hippol. de Marſilis *in ſingul. clxxv.* & refert dom. Bartholom. de Chaſſa. *in conſuetud. Burgund. in rubric. des aſſiſes in §. 9. in Glo. s'il n'a grant. numero lxx.* & Felin. *capitu. j. numero vij. de præſcript.* Hoc plenè potes multa allegando & ordinaſt more ſuo dominus meus & conſiliarius dom. Nico. Boer. *in conſuet. Biturien. in §. x. de iuriſdict. eccleſ. iudic.* quòd ſi plures vulneraſſent vel interfecerunt vnum: ſi vnus illorum ſit clericus, omnes in foro Eccleſiaſtico ſunt conuenti, nec cauſa continentia diuiditur. & dicit dominus Chaſſa. *vbi ſuprà*, videſſe hanc cautelam in duranti Mediolanenſi obſeruari in caſu emergenti, & eſt cautela pro arreto. vide Soti. *conſ. xij. col. 9. in j. vol.* 3. Tertiò, ratione iudicij: vt quando duo iudicia ad eumdem finem tendunt: vt poſſeſſorium & petitorium. nam ſuadet poſſeſſoria facilius expediri petitorium quàm aliud, ſecundùm Glo. & ibi Io. Roger. *in dicto capitul. j. de reſcr. poſſ.* & Vber. de Bonacurſo *in rubric. de impedimen. & excep. quæ contra reſcript. oppo. vel quod, &c.* & *ibi in addi. ad num.* ¶ Aliaquæ contra reſcriptum poſſunt opponi, *dic vide*, & Nepo. *vbi ſuprà in capit.* Spec. *in tit. de reſcrip. proxima per totum. Anto. in prædicto §. proxima. col. iij.*

17. Formam pronunciandi ſuper iſtis exceptionibus, vide per Specu. *in tit. §. vlt. conſe. proxim. ibi, forma interlocutoria.* & Vber. *vbi ſuprà.*

7. Soti.

18. Alia competunt ratione loci: b vt ſi aliquo loco ſoluere promiſit quis, & alibi conuenitur: poteſt excipere de loco ſolutionis deſtinato: vt ibi conueniatur. *capitu. cum de l. vna de plus petitione. §. plus.* & *ibi Ialon plenè inſtitu. de actionibus.* Niſi promittens in loco illo nollet ſe repetere: *per textum & ibi no. ff. de re quod certo loco.* Vel dicit ſe non poſſe conſentiri extra territorium aut regnum, vel locum non inſignem. *in capit. ſtatutum. de reſcriptis. in ſexto.* & Guido Papæ *quæſtione quingentiſima decimaſeptima.* Ioan. Fab. *in §. appellantur. columna tertia. Inſtitu. eodem.* Vel extra territorium & locum munitum. *in l. fin. ff. de iuriſdict. omn. iudic. capitul. fin. de conſtitut. in ſexto. l. prima.* & *ibi notat ff. de iudic.* Vber. *in rubric. de impedimen. executio.* & *con. nullius. verſicu ſeptimo ſi iudex.*

8. Temporis.

19. Sunt & aliæ quæ competant ratione temporis a: vt ſi die feriato conueniat, de feria excipere poſſum, & declinare iudicium ratione temporis feriati. *l. j.* & *per totum. ff.* & *Cod. de fer. & in decretis. alle ſtrade.* vel ſi conueniat de nocte. *capitul. conſuluit. de officio delega. l. non minorem. Cod. de tranſact.* & *ibi Inſ.* vel poteſt excipi quòd alio tempore teneatur. *in capitulo j. de plus petitio.* & iura in proximè cellulæ declarationæ allegata: & primus qui ferias Latinas inuexit, fuit Tarquinius Superbus: vt tenet dominus Aymo Knalli. *in biblia. iur. ciuilis. libro j. cap. final.* quod ego intelligerem ferias Latinas, quæ apud Romanos fuerant. ſed feriæ in honorem Dei introductæ dicuntur eſſe de iure diuino, per ea quæ habentur *Gene. ij. capit. in princip.* & *Exod. xx. cap.* & *ad Hebreos iiij. cap.* & ita Sylueſter de Prierio *in ſua ſumma, in ver. dominica i. tenet.* Quot ſint genera feriarum, pone Ano. & Hoſtien. *in ſumma de feriis.* vide Vber. *in rubric. quibus modis ſuc no. claiuiter agentes, in verſicu. item reſcinuntur aliquot.* ibi *in addicio. ad num. Lanfran. in repe. capit. quemadm. in verbo. diuiſiones, de probat.* item Gloſſ. & Doct. *in clementi. ſæpe. in principio. de verbor. ſignifica.* Angel. de Clauaſio *in ſua ſumma, in verbo, feria.* & Specul. *in titulo de feriis.* quos vide.

9. Libelli.

20. Sunt & aliæ quæ competunt ratione libelli: b vt ſi proponas libellum inepti formatum contra me, poteto excipere, per text. *in cap. examinata. de iudic.* & alia quæ ponit Speu. *in titu. de libel. conceptio. §. iuxta propoſitionis ordinem.* & Nepo. *vbi ſuprà cap. exceptiones contra libellum.* Lanfranc. *in repe. capitu. quemadm. in verbo, petitiones. de probatio.* Doctor. *in capitu. primo.* & *per totum. de libel. oblatis.* Et iſta exceptio libelli inepti poteſt quandoque opponi, per Gloſſ. ſingu. reputatam *in verſicu. ſecunda, Inſtitut. de obligu. in princ.* text. pro illa Gloſſ. *in l. vlti ſtatu. §. ſi adhuc. ff. de tutel.* & *ratio. diſtru. l. ſina. in ver. nihil agit. ff. de libert.* & *poſthumis.* & etiam poſt ſententiam ſecundum Aug. *conſil. clxxviij.* & *exvij.* quia tenet ſit iudicium retro nullum, per text. *in l. ſi patronus libertum ff. de iuriſdict.* & *Cod. de preſcri. Angel. conſilio ſeptuageſimo ſexto ſeptimo.* cùm ibi non poſſit eſſe iudicium vbi non eſt iuris factorum. *in cap. cum Paulus. j. quæſt. j. cap. fina. de preſbyter. non baptiza. l. vlt. ff. de excepti. rei iudi.* Ita tenet Salycet. *in l. exceptionem. numero decimoquarto. de probat.* Roman. *conſil. lxxiv.* & Vber. de Bonacurſo *in d. prail. ſua, in rubric. quib. mo. ſine no. ciuiliter agentes. verſicu. & generaliter.* & *ibi in addi. ad num.* Secus in exceptione libelli obſcuri: quia hanc aute litem conteſtatam proponi debet: vt tenet Alexand. *in l. j. numero j. ff. de ordin. Doctr. in l. edicta. Cod. illo titulo.* & Mariu. *in cap. ſecundo de libell. obla.* Imò ſi ex libelli inſpectione conſtat iudici libellum fore ineptum, tunc iudex ex officio poteſt reiicere, & denibus lacerare. *l. j. ff. de offic. aſſeſſo.* & Innocen. *in cap. j. de offic. vicar.* refert. Panorm. *in cap. cum inter. in fin. de conſuetu.* & idem Panorm. *in cap. j. numero v. depoſi.* & *capitu. inter dilectos. numero vij. de dona. cap. fina. numero x. de libel. obla. capitu. dilecti. numero ij. de iudic. cap. ſi clericus. numero iij. de foro compet.* ¶ Nota tamen quòd quando libellus eſt inepta, ſeu non ſolennis, tunc nulla exceptio eſt ponalis: & ſi reus tunc mentiatur ſe poſſidere, ſeu pro alio conſtituendo ſe poſſidere, cùm pro ſe poſſideat, ſine aliter calumnietur, non punitur ſi libellus ſit inepta: quod eſt tenendum pro limitatione *l. fin. ff. de rei vendic.* ſecundum Alexand. per illum textum. in *l. j. de hu qui patentia. no. Cod. Rom. conſil. ccccvij.* & *ccccix. Alexand. conſil. clxxxvij. in vj. volum.* Felin. *in capitu. ex tenore columna. iij. ver. de reſcripto. de reſcript.* Barba. *conſil. lxij. illud. colum. j. in j. volumin.* Alexand. & Inſ. *in dict. l. ſi patronus.* Hodie tamen propter inſtituendum libelli, actionis, vel proceſſus, aut omiſſum iuſticiarij ordinis ſolennitatem, dum tamen ex petitione certa actio vel concluſio elici poſſit, alia quàm per partes deducta & concluſa ſic, & ex propoſitis & probatis certa poſſit ferri ſententia: iudices ſententiam ferre non omittant, ſecundum ordina. Philippi regis Francorum poſitam in ſtylo Parlamenti *in vij. parte ſub titulo de libelli oblatis. in ordine.* 3. cum ponit Guiclin. Beteſcil. *in repet. cap. Raynutius. in verb. ſi obſequi in ſecunda. numero ſilit. de teſtament. in ſubſtitutione fideicommiſſaria.* & alia alleg. vide.

10. Fori.

21. Ratione fori c aliæ competant: vt ſi abſens de crimine accuſetur, poterit eius procurator venire, & declinare iudicium & forum, allegando delictum in illo loco non eſſe perpetratum, vbi conuenitur eius dominus, *per text. in l. ſtruum. §. publicè. ff. de peculio.* de cuius tex. intellectu vide Guido. Papæ *in ſua deci. quæſt. ccxxxxviij.* Soti. *in regula ccxxxij.* in tracta. Fallen. Cepol. *conſul. lxvj.* & *cix.* & *alib.* Dec. *in l. in eadem. §. nemo. ff. de regul. iur.* & Albertin. *in 9. parte ſtatu. in 9. xxvij.* & *xxxij.* Alexand. *conſilio xxvj. in ſecundo volumine.* dom. Barthol. de Chaſſa *in conſuetud. Burgund. in rubric. des droitz. §. 9. glo. ſi droitz. numero vigeſimoſeptimo.* & idem ſi clericus coram laicali conueniatur, *in Authen. ſtatuimus. Cod. de Epiſcop.* & *cleri. cap. ſi diligenti.* & *cap. ſignificaſti. de foro competen.* & Vber. de Bonacurſo *in rubric. quib. mo. ſine no. ciui. agen. verſi. item non audiuntur.* & *ibi in addi. ad num.* & iſtam quis debet proponere ante litem conteſtatam, vt ſcias ſibi competere. Sed ſi ignorat, poſt ſententiam audiatur reponendo,

480/C.IV.K.5-3, 793-794
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

I. Caute.

II. ANOMALE.

III. MIXTE.

IV. QUARE PEREMPTORIE.

V. PERENTORIE.

480/C.IV.K.5-3, 795-796
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

& illis vsa non inueniés meliorem. Et dicitur peremptoria, à perimendo: qua rem de qua agitur, perimit: vt in definitione habetur. Sic dicitur peremptorium, à perimendo. l. & terminum ff. de iudic. Congruentius tamen poſſent eiuſmodi votari, teſtantibus Viber. de Bonacurſio vbi ſupra, cùm quædam ſint quæ non perimant, ſed eliminent. Sed ego delen tendo & tranſlonſul. & imperatorem, dicerem quòd imò melius dicitur peremptoria, & non obſtat quòd aliquando non perimat, ſed eludat: quia illa eliſio poteſt largo modo accipi pro peremptione, & quantum ad effectum. vt notant Doct. in l. ſi vnus. §. pactus ff. de pactis. vel poteſt dici peremptoria habita, licèt non ſemper perimat: vt notant Doctores in proœm. ff. & Inſtitut. de matrimonio, & zuguſto. vel etiam dicitur peremptoria reſpectu dilatoriæ. vel reſpondi, hoc nomen eſſe impoſitum à iuriſconſultis cauſa frequentioris vſus: quia frequentius tollit quàm eludat, vt patet: ergo alium eſſum non excludit, ſalicet eliſionem: vt not. Gloſſ. ſin. reputata in clem. 1. in ver. præſidentes. de elec. ſecundùm Barba. in cap. ſedes. eod. xxvij. & cap. odoardi. eod. 9. de reſcript. & in cap. Raynaldus. eod. xxvij. de teſtis. & ibi alleg. alias vide, vel poſſumus reſpondere poſſe reſpon. Gloſſ. in rubric. ſolues matrimon. ff. & in l. 4. C. de conſtituat. pecu. quod pertinaciter eſt relinquendum. Et illa peremptoria eſt quintuplex: perſonæ, obligationis, iudicij, petitæ, & accuſationis. & vnaquæque infra declarabitur in ſuis cellulis.

1. Perſona. * Perſonæ * peremptoria eſt, quæ perſonam perimit: vt ſi conſtituatur religioſus procurator ſine licentia ſui abbatis. nam non valet. in clo. reſignatus. de procu. & ſi ille agit nomine procuratorio, poſſum excipere contra eum perſonam, & perimere: quia nec nunc, nec alio tempore ſine licentia poterit: vt declarat Inoc. in clo. conſtitutionem. num. xxvij. de elect. licèt Hoſtien. in cap. noſtro. de procurat. vocet eam quaſi peremptoriam. Idem ſi infamis, vel furioſus. l. cum prætor. ff. de iudic.

2. Obligatio. 27. Peremptoria obligationis b ſunt in quadruplici differentia, videlicet vtramque quædam tollit, quædam actualem tantùm, quædam ciuilem tantùm, & quædam neutram.

28. Exceptio quæ vtramque tollit, eſt quæ penitùs appellatur facti ſeu intentionis quàm iuriſquam declarat: ſupra in 3. queſtione. Specul. de, tit. in §. dicit. ver. & vt plenius. pono exemplum, vt ſi filiuſfa. recipi pecuniam mutuò: recipiendo, naturaliter obligatur: & ſi peccatum faciendo, cuilibet, per totum titulum Inſtitut. de liter. obli. tamen ſi mutuum petat, exceptio Macedoniani ſuperit opponi, quæ vtramque tollet vel elidet, ſecundùm Angel. in rubric. aud. tit. col. xxij. Incerb. in l. frater. colum. vltim. ff. de condit. indeb.

29. Alia perimit naturalem tantùm, vt ſi quis me inſtituat hæredem, & ingerviltra dodrantemque hæres ſum naturaliter obligaras ad ſolendum legata, in capit. primo. de filiatio cuilibet verò non cùm poſſum deducere quartam per legem Falcidiam ff. & Co. ad legem Falcidiam. ſi ergo legatarij ad integra legata me conuenant, ego excipiam quòd quartam volo detrahere per legem Falcidiam. & illa exceptio tollet naturalem qua hæres tenetur ad ſolendum integra legata: vt tenent Barto. Alexand. & Inſ. in l. prima. ff. de condictio. indebit. & l. idem quia. Cod. de iure & facti ignorantia.

30. Alia ciuilem tantùm perimit: vt ſi debeam decem, & mihi faciatpactum de non petendo, illud pactum tollit naturalem, ideo ſi petat, per exceptionem ciuilis tollitur, ſeu eliditur: vt Specu. vbi ſupra tit. & Angel. in 4. rubric. ponit aliud exemplum, videlicet in exceptione præſcriptionis. vide Bart. in l. fin. ff. rem rat. habe. & iſta exceptio præſcriptionis, non debet per iudicem ſuppleri, niſi opponatur: vt tenet dom. Bartholom. de Chaſſa. in conſuetud. Burgund. in rubr. des ſeruit. §. viij. in fi. & Alex. conſ. xxxiij. in 4. vol. & conſ. xxij. in 6. volumin. & de hac materia præſcriptionum latè vide Ioan. Franciſc. Balb. in tract. præſcript. in prima parte & per totum, & in additio. ad Host. in rubric. de præſcript. exception. in ver. præſcriptionis. Lucam de Penna in l. fin. C. de cenſ. & perequat. libro vndecimo.

31. Alia neutram perimit vt ſolutionis exceptio: ſecundùm Specu. vbi Lat. Angel. in rubr. huius tit. & ibi ponit alia exempla. Et regulariter iſtæ exceptiones peremptoriæ vſque ad ſententiam poſſunt opponi. cap. exceptionem. eodem tit. Iperemptorium. Cod. ſin. reſcind. non poſſ. Specu. in §. dicto. Inſtitut. in §. & quamdiu. in ſumma huius tit. Angel. in §. appellantur. Inſtitut. eodem. & Lanfran. in repe. cap. quamuis. in vna exceptione de probatio. Docto. in clem. ſæpe. de verborum ſignificat. Petrus de Perrania, in practi. in fine, in forma reſpon. vel communis. in verſicu. ſalutis alias exceptionibus. ¶ Vel poſſunt opponi vſque ad concluſionem in cauſa, per text. in cap. cum dilectus. de fide inſtrumen. & Barba. in tract. de præſcan. cardin. in 9. baſilica ſecunda parte. post Bal. in l. exceptionem. C. de probatio. l. naturalem. quia ordo primationis eſt, quòd eam peccelat habitus nil allegat. potes addurere text. in l. decem. ff. de verborum obligat. & ſeruus. Inſtitut. de capit. demi. vnde quia omnis actus eſt habitus, & omnis exceptio eſt prouatio & iſte ordo eſt ſecundùm naturam: idee Glo. in cap. de teſtibus. de teſti. reputat thabrum illum qui probat peremptoriam donec aduerſarius probauerit ſuam intentionemcuiquia ſi aduerſarius nihil probauit, non infiget reus aliqua exceptione. l. ſi quidem. Cod. eodem. Contrario tamen ſeruat quòd omnes peremptoriæ oportet ſimul proponere: vt tenet Ioan. Mahet. in tract. ſuo. in rubric. de litteris, nunc, & notatis, in practi.

Furman. opponendi vide per Specu. in eodem tit. §. vnico. verſ. ſin.

32. Peremptoria iudicij * eſt, quæ iudicium perimit quandocunque opponatur: vt ita nó ex nec vsquam fuiſſi procuratur, ſeruz ſi dicatur, cù non potes eſſe procuratur, quia moles vel ſummæ quia hæc dilatoria eſt, per text. in Liber. Cod. de procura. & ibi Doct. Angel. in 4. ſi. proterea: colum. 9. Bal. in l. peremptorium. eum alleg. Vel non habes mandatum ſufficiens, quia hæc dilatoria eſt: ideo ante litem conteſtatam opponi debet. nam litis conſtatio ſuppleit defectum dubij mandati: vt tenet Milan. in repet. in ver. excepto iſta, tu non. &c. Secus ſi diceret, tu non habes mandatum: quia hæc quan-locumque opponitur etiam poſt ſententiam, quia iudicium reuocatur ſi non reddit: vt aſſerit Alexand. conſil. cxxxv. in vj. vol. & dixi latius in cellula ſupra ratione procuratorio. & vide Alexand. conſ. xlij. in vij. volum. 2. Vel pone exemplum quia filiuſfam. non poteſt ſine conſenſu patris ſtare in iudicio. l. fin. ſi neceſſitate. Cod. de bon. qua libe. ſi tamen contra me agat, & in fine iudicij opponam quòd eſt filiuſfam. & quòd non habuit conſenſum patris: illa exceptio inducitur peremptoria & elimat peremptoria iudicij. notatur in 4. §. neceſſitate. De conſuetudine tamen filiuſfam. in omni cauſa initiatur, & excellum, & multo magis cùm agatur criminaliter, admittetur agendo & defendendo etiam ſine auctoritate patris, ſecundùm Ioan. Mahuer. in rubric. excep. in ver. item ſimiliter. vbi de conſuetudine. nec etiam cuius Pat'amenti curat de patris poteſtate, nec propterea annullatur proceſſus in filio minore, licèt confeſſus patris non interuenerit: vt dicit Guido Papa quæſtio. lxxj. in dec. ſuis, & ſequitur Guilielm. Benedi. in repe. c. Raynutius. in ver. ſi adſequa. in 5 ſubſtitutione fideicommiſſaria. numero l. de teſta. quod bene notandi. Nec etiam cura patrui ſigilli Montiſpeſſulani exceptionem patr æ poteſtatis adimit, nec propterea annullatur proceſſus in ſi curia, licèt confeſſus patris non interuenerit, ſi filius eſt maior, cùm tantum in ſi curia admittantur tres exceptiones, videlicet ſolationis, falſitatis, & pacti de non petendo vt tenet per expreſſum Guido Papæ vbi ſupra quæſtio. xxxv. & habetur in ſtylo curiæ. in rub. de act. perſonal. §. item ita. in prima parte. & de officio patrui ſigilli Montiſpeſſ. iudicis vbi dat iudex, & non admittit ſtylum curiæ Parla. in rubric. de offic. iudic. par. ſigilli Montiſpeſſ. & ordina. regiæ in rubric. de patte ſcel de Montpellier. & item licèt ſtylus eſt in curia contrarium Nemauſi: vt ibidem vidi. contra tamen hunc ſtylum vidi impetrari literas cancellariæ, vt alix exceptiones poſſint opponi: & hanc opponuntur. notat dominus meus & continuus domus. Nicol. Boër. in conſuetud. Bitur. in §. ſecunda. de conſue. iur. ſin. perſonæ. dicit generaliter confactudum regni Franciæ eſſe, vt maior xxv. annis ſine auctoritate patris poſſit in iudicio ſtare, cum ſint proceſſus abſoluti, & non ſint in poteſtate patrum: vt tenet Gloſſ. ſin. in §. fin. Inſtit. de patria poteſta. fuit tamen contra illam Gloſſ. latum arreſtum in Parlamento Pariſien. potuit refert & ſequitur dominus Bartholom. de Chaſſan. in conſuetudin. Burgund. in rubric. des enfans de plusieurs lits. §. 19. numero xxj.

33. Peremptoria ponæ b eſt, ſi fiat concordia vel tranſactio in criminalibus. nam per illas porta remittitur: vt not. Doctor. in l. tranſigere. C. de tranſact. Bald. in tract. ſuo. in verſ. concordia. in princ. vide Gl. & Doct. in l. ij. ff. de ſenatuſ. Sylla. Ang. in §. Inſtit. eod. 2. Vel pone exemplum in eo qui gratiam obtinuit à rege, prout notat plenè dom. Batt. de Chaſſ in conſuet. Burg. in rubric. des inſtices. in 9. in glo. il n'a grace. & ibi ponit modum interinandi gratiam: & quando concedatur in die Veneris ſancta, quid operetur, vbi vide.

34. Alia eſt peremptoria accuſationis, c vt ſi me accuſet de plagis, quia tamen iterum vendicè, & fabricari, excipiam quòd erat mecum: & hæc exceptione accuſatio tolletur. nam ſi fit mecum, non potest in eo plagiam commettere, per text. in l. prohib. C. ad l. Fiuiam de plagia. ¶ Et pone per text. in l. quemcunq; Alexandrum. C. ad l. Iul. de adul. Barba. hoc declarat. in additio. ad Bal. in 1. primo §. naturales. in verſicu. nota ſi de fonde fortis contra tutor de. & agen. vaſſal. 2. Vel pone exemplum in hoc titulo ad l. Fiuiam. quòd ſi aliquis ſuripuat filium Bolæni vel alterius, vel Bolenus hoc faciat, qui hoc fiant ſoliti fuccere, & vendat, tenetur Lege Fiuia de plagiat. vt declarat Specu in tit. de accuſa in §. fine in pointe. in 10. parte. dicens poenam eſſe capitalem. Hodie tamen Cardinales & alij magni domini domum familos innocem, & non incidunt in legem Fiuiam: quod bene obſeruatur in Francia. Bar. in leg. ſina. ad l. Fiuiam de plagia. Barba. in rubric. de commendat. colum. 5.

35. ¶ Quarta d per octhoem ſuccedit diuiſo: quia quædam ſunt temporales, perpetuæ, & de quibus dubitatur, & hæc probantur per text. & no. in l. tertia. ff. eodem. ¶ Tempo- lis e ſunt, quæ non ſemper locum habent: ſed cuitari poſſunt, & rem de qua agitur, non perimunt. text. in §. appellatur. Inſtitut. eod. & in ſecunda l. tertia. vt pactum de non petendo intra certum tempus. Nam ſi agatur ante tempus, erit excipiendum non tamen perpetuò poterit cuitare quo minus ſoluat: vt dicit Hoſtien. in ſumma huius titul. in §. qua ſit. & Specu. §. primo. text. & ibi

1. Iudicij.

4. Pœnæ.

5. Accuſatio-nis.

d Quarta exceptionum.

6. e Temporales.

480/C.IV.K.5-3, 797-798
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

de ibi Felin. & alij *in cap. ſi autem de reſcript.* & latiùs declarabitur in ſequent. idem in exceptionæ teſtimonia. per text. *in l. nec non. §. exemplo. ff. ex quibus cau. maio. l. nam poſſeſſ. §. minor. ff. de uerborum ſignif. l. fin. & per totum de temp. in integr. reſtitu. paten.* Stephan. Aufre. *in conſil. capel. Tholoſ. quæſt. xxxxviii.*

1. a Perpetuæ. 36. Perpetuæ * ſunt, quæ ſemper locum habent, & cuiuſcunq; perpetuò poſſunt. & tem de qua agitur, perimunt. *dicta l. iuris. & dicitur §. appellatione.* vt exceptio doli. nam ſi dolo inducti fuiſti me ad aliquid promittendum vel faciendum, & poſt promiſſionem agas, poſſum de dolo perpetuò excipere, etiam vſque ad mille annos: vt tenet Hoſtien. *in §. & quando. verſic. item in conſilium.* Speculat. *in §. prima. verſic. eſt autem. eodem titulo.* & Vber. de Bonacurſ. *in practi. ſua in rubric. de peremptio. excep.* & *principio.* & Alex. *in ſumma huius titu. verſic. ſexa.* & idem perpetuæ dicuntur, quia ſi perpetuò agatur, perpetuò excipitur. Felin. *in dicto cap. ſi autem.* & ſicut omnes peremptoriæ perpetuæ ſunt: vt ait Specu. *in eod. titu. §. viſ. verſicu. item nota quid ſere.* idem in pacto de non petendo. *l. ſi quis. §. pactus. ff. de pact.* idem dic in pacto de non agendo. *l. poſſunt hic. Cod. de pact.* & Aufre. *in dict. capc. Tholo. quæſtione tricentiſima quinquageſimanona.* [Hæc tamen cum ſit declinatoria, ante litem conteſtatam debet opponi, & non poſt: vt tenet Philip. *in cap. prima de litis conteſt. in ſexto.*] Et idem dic in pacto de quota lite. *l. ſiſtere. Cod. de procura.* Non omitto pactum de non inuocando quæſtionem, de quo per Innocen. *in cap. cum conſtitue de inſtit.* & de pacto prorogatorio. *ſicuti* & ibi Doctores. *ff. ſi cer. pete.* in quibus omnibus pacta ſi agit qui mihi fecit pactum, ſemper potero excipere de pacto, niſi vt ſi dixi ſecundum Bald. *in Marga. in verb. exceptio. in §. q.* Idem & aliquid contra leges perpetuatum fit. nam ſi maritus reluctante vxore præliatus alienauit dotale, & emptor poſtea agat, excipiet vxor alienationem eſſe contra leges. & idem ſi contra ſenatuſconſulta, puta ſi mulier interceſſerit, & conuincatur: & hoc excipiet eſſe contra ſenatuſconſulta, puta contra ſenatuſconſulta Velleia. *l. prima, & per totum. ff. ad ſenatuſconſultum Velleia. & C. Ilo tit.* & vide de hoc ſenatuſconſulto per additio. ad Vber. *in d. rubric. de peremptor. except.* & Angel. *in §. item. colum. duodecima. cum ſequent. inſtitut. eod.* Bal. *in Marga. in ver. mulier. in ultima quæſt. fact. de bella Pertica in ſua quæſtionibus quæſtione trigeſimatertia.*

2. b Dubia. 37. Aliæ ſunt de quibus dubitatur b an ſint temporales vel perpetuæ: vt exceptio, ne maritus contendatur vitra quàm facere poſſit. *l. maritum. ff. ſolut. matrim. & l. ſanc. cum ſ. ſequent. ff. de re iudic.* Nam dubium eſt an perpetuò maritus erit pauper, an pertineat ad pinguiorem fortunam. nam ſi perpetuo ſit pauper, perpetua erit. ſi pertineat ad ditiorat, erit temporalis. ita declarat gl. *in d. l. ij.* intelligo tamen hanc exceptionem habere locum, niſi perſona principalis contra quam opponitur, indigeat: quia tunc non habebit locum exceptio: quia charitas bene ordinata à ſeipſo incipit. *l. præſes. Cod. de fideiuſſo. & æquu. l. ſi quis. §. de alimentis. ff. de liber. agnoſcen. in cap. qui vult ordinarie. de perſonis. diſtin. in glo. in cap. ſi Romanorum. xxx. diſtinct.* dicit alibi dum eſſe aliis benefacere, & non ſibi. *gl. in cap. niſi. de anilo. pagin.* niſi potius debere diligere me quàm alium. gl. *in cap. ex parte in §. de clerì. non reſident.* & hanc opinionem tenet Rotas. *in repe. l. ſi vero. §. de vitre. coll. xxxvij. follen. xxxiv. ff. ſolut. matrimon.* Et licèt hanc exceptio poſſint oppoſni contra aliquas perſonas, nunquam tamen habebit locum, ſi dicte perſonæ quæ poſſunt eas exceptiones opponere, non præſtiterint cautionem de ſoluendo ex integro, ſi peruenerint ad pinguiorem fortunam, per text. *in l. vno. §. cum autem. Cod. de rei vxo. actio.* ita Anton. de Tremolia *in additio. ad Vber. de bonacurſo, in rubric. de exceptio. & breuiſ. in verſicu. & caueri.* & ibi vide aliàs perſonas hoc priuilegium habentes. & *in dicto l. ſanc. cum ſequen.* & ibi Doctos. idem in exceptione non numeratæ pecuniæ. & non numeratæ dotis: vt Hoſtien. canit. *in §. quæ ſit. in ver. de quibuſdam. ex. titu.* Salycet. *in l. exceptionem. numero xxv. de probat.* & idem Specu. *vbi ſuprà §. j. verſicu. eſt quoque. & §. dicto. verſicu. quid de exceptione.* & an omnibus exceptionibus poſſit renuntiari, vide Petr. de bella Pertic. *quæſtione xxv. in ſua quæſtionibus.*

3. c Perſonales. 38. ¶ Quinta c diuiſio eſt, quòd quædam ſunt perſonales, & quædam reales. ¶ Perſonales d ſunt quæ perſonæ cohærent, & perſonam vel eius qualitatem conſtituunt, & ad alios non tranſeunt. *l. exceptiones quæ perſonæ. ff. eod.* & hæ ſunt duplices. quædam inhærent perſonæ per quam, aliæ perſonæ contra quam: vt tenet Ioan. Andr. *in addition. ad Specu. in §. primo. eodem titulo. in fine.*

39. Exceptiones inhærentes perſonæ per quam, ſunt iſtæ: delegatus e vt ſi legatus miſſus ad aliquas partes ibi conuocatur, habet exceptionem ſuæ inhærentem perſonæ, per quam agentem repellet. *l. ſi legatus. ff. de iudi.* & ibi pronuntiat aliæ perſonæ conſimile priuilegium habentes. Item ſi clericus coram ſeculari conuenitur, cum iure prohibeatur. *in capi. clericum nullus. vj. quæſtio. j. & c. ſi diligenti. & ea. ſignificaſti. de foro compe.* Idem dic ſi exemptus coram non ſuo iudice conuenitur. nam per exceptionem actorem repellet à limine iudicij. & alia exempla videas per Spec. *in eo. de reo.* & Hoſt. *in ſumma huius titu. in §. fin. ver.*

ſicut item eſt effectus. debent tamen ſuprædictæ perſonæ tenere de iudicio ſiſti coram eorum iudicibus: vt pulchrè dicit text. *in d. §. ſi ſed ſi debitor. ff. de iudic.*

40. Inhærentes perſonæ contra quam excipitur, ſunt ſequentes. primò ſuſpicio iudicis: nam ſi quis coram iudice ſuſpecto re conueniat, contra eum excipiam. quæ exceptio inhæret perſonæ contra quam excipitur. cum datum ſit coram eo litigare. *in cap. cum inter eos. vlt.* & cauſas ſuſpicionis ponit Glo. *in cap. cauſam.* & ibi Hoſt. *in ſumma. in §. quæ ſint iuſtæ cauſæ.* Ioan. de Faſc. *in c. cauſam. in 4. de iudi.* & latè Præpo. *in cap. poſtremo. de appel.* Archidia. & alij *in c. 9. de appel. in vi.* & an fideiuſſori competant, *text. in dict. l. exceptiones.* Angel. Ioan. Fab & alij. *in §. ſi. inſtitu. de replica.* Roma. *ſingu. centeſimo.* D. de R ipa. *in c. 9. numero xxvi. de iudi.* Bal. *in tract. ſtatu. in ver. debitor. in 13. q.* & *in ver. excipere. q. 9.* Petrus de bella Petr. *in ſua quæſtion. quæſtio. & quæſtio.* Pet. de Ferra. *in practica ſua. in forma reſtitu. rei conuenti. in ver. ſolueis aliis col. pen.* & Vber. de Bonacurſ. *in practic. in rubric. de exceptionibus* & *beneficio. qua poſt deffinitiuam ſententiam opponuntur. verſicul. opponi autem poſſunt.* & ibi *in additio. ad eum.*

41. Reales * ſunt, quæ rei adhærent, & ratiocm obligationi concernunt, & fideiuſſori competere poſſunt *l. exceptionem. §. rei. ff. eodem.* & ſunt in duplici differentia. Quædam rem ipſam de qua principaliter agitur, concernunt: quædam verò quamlibet rem. * Realis.

42. Concernentes rem de qua agitur, ſunt, ſi peritibenficium, & dicto ſubſtitum de Eccleſia. *in cap. cum acceſſerint. de conſtitu.* Vel dico ibi non deberi ex qualitate eius, qua à forte curtum, & non attingit viceſimumquintum annum. iuxta notata *in capit. cum in camilla.* Per illum text. ad hoc expreſſum. *§. inſuper. de elect.* & ad omnem ſucceſſorem tranſit: vt Angel. ameſtatur *in rubric. colu. vij. verſic. venio nunc ad quintum.* ideo dicit Angel. *conſilio quingueſimoſeptimo.* exceptionem rei iudicatæ eſſe realem.

43. Aliæ reſpiciunt, ſiue quamlibet rem concernunt, vt locum aſſignare non curam, remotum, inhoneſtum, reſcriptum vitioſum, libellum inepte conceptum. nam de qualibet re excipiam, ſiue fuerit Eccleſiaſtica, ſiue prophana, per text. *in cap. ex parte in: de appellat.* & ibi Doctor. *in cap. venerabilibus. §. ſed ſi ex cauſa. de ſponſa. extenum. in vij. cle paſtoralis. de re iudicata. in l. de actoi. cum l. ſequent.* & ibi Alexand. qui legit illas leges cum *§ fin. l. cruciare. ff. ad Trebell.* Feli. *in cap. cum R. de offic. delag. C.ar.* & alij *in cle. vna de ſe. compe.* Et iſtæ licèt ſint dilatoriæ, quia habent cauſam facceſſionis & multiplicationem, poſſ litem conteſtatam poſſunt opponi: cùm ſi de nouo citentur, de nouo grauantur. ideo prodeſt quod ſæpius actus, non quoad petitorium: vt in. *cap. dilectus in §. de reſcrip.* Nico. de M ſitis *repet. in ver exceptio dilatoria habens cauſam. C.re. laſc. in 1. prater. §. fin. col. vlt. ff. de noui ope. nunciatio.* Item tenet D. de R ipa *in tract. de poſſe. in 13. parte 9. partic. 9. 13.* dicens quòd licèt quis compareat in loco peſtifero ſemel vel pluries, non tamen tenebitur ampliùs in illo loco comparere, cùm ſi promiſerit ſe ſiſtere in illo loco, per text. *in l. 4. §. ſi ſe quis cautio.* nec tractæ mittere procuratorem vt ibidem notant doct. & Vber. de Bonacurſo *in practica ſua rubr. quib. mod. citatus impunè contumaci poſſit. §. j.* & per totam rubric. & Felin. *in cap. accedens. in 9. vt lite non contecta.*

44. ¶ Sexta d diuiſio. Quædam ſunt fauorabiles, quædam odioſæ, & inductæ propter rigorem iuris, & in ſuctæ propter naturalem æquitatem. ¶ Fauorabiles * ſunt, quæ in merum fauorem ſunt principaliter introductæ, per text. *in l. qui exceptionem.* & ibi Barto & Ial. *ff. de condict. indeb.* Bald. *in 1. regalis. in principio. ſi cert. pet.* Et tunc præſumuntur inductum principaliter in fauorem, quando eſt inductum ob imbecillitatem: vt Velleiani exceptio, & aliæ multæ Odioſum verò, quando eſt inductum propter delictum: vt in Macedoniano. ita tenet Bald. *in l. penult. Cod. de pact.* Ial. *in d. l. qui exceptionem.* & eſt quadruplex. ¶ Prima, quæ non opponitur nunquam elidit: vt exceptio ſpolij. dati Hadriani. & tunc ſolutum non oppoſita exceptione nunquam repetitur, per caſum ſing. *in ſi teſtamento. §. quod ſi duo. ff. de fideiuſſo. §. ſi plures. Inſtitu. de fideiuſſo.* & hæ ſcilicet Macedoniane & Velleiani in exceptione opponi poſſunt: vt tenet Alberi. *in ſecunda parte ſtatut. §. exiſtij.*

45. Alia quæ non oppoſita elidit quodammodo naturalem obligationem, & ſic ita agendi, vt pactum de non petendo. & tunc indebitè ſolutum repetitur. *d. l. qui exceptionem.* & Bal. *in Marga. in ver. exceptione. in xx. q.*

46. Alia eſt fauorabilis & perpetua, vt eſt illa quæ fiunt naſcitur eam ipſo contractu: vt exceptio Velleiani: vt *per totum titulum ff. & C. ad Velleia.* & Angel. *in §. item. colum. xij. Inſtitu. eod.* Pet. de bella Petr. *quæſt. xxxiij.* & Vber. gloſat *in practi. ſua. in rubr. de peremptio. except. in ver. exceptio Velleiani.* & ibi in additionibus ad eum.

47. Alia quæ non cõperit, niſi expreſsè opponatur: excepti cum perſonis, de qua per Ial. *in d. l. qui exceptionem.* Felin. *in cap. ſuperea. de re iud.* Alexand. *conſilio octo. in ſecundo vol.* & *conſilio xij. in tertio vol.* & *conſilio xxix. in quarto parte.* & Ioan. *in quinta parte.* & Vber. *in practi. practilla, in rubr. quibus mod. ſus nomina ciuiliter agentes. verſic. præterea.* in verb. *precaturæ. ibi in addi. ad eum.*

480/C.IV.K.5-3, 799-800
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

eum plané, & an excommunicatus possessum excepcionem opponere possit : quod non, tenet Stepha. Aufre. in decis. Capelle Tolo. quæst. 1. & quæst. eccles. & quæst. rar. & hæc in executione & post sententiam potest opponi : vt infra Aug. cons. cxxxij. & cons. cclxx.

48 Odiosæ * sunt, quæ principaliter in odium alicuius sunt inductæ, per ea quæ dicit Bart. & Ias. *in d. l. qui per exceptionem*, & sunt hæ, Macedoniani, & similes. Nam Macedoniani excepto contra naturalem rationem in odium foenerantium Elisiani. est introducta : vt habetur *per totum titulum ff. & C. ad Macedonia.* quia vt filius foluerit mutuum acceptum, ante diem patrem inquietabat in annos : vt dicit Oued. & refert glos. *in l. fin. C. de pact.* & de hac potest glo. *in §. item ff. de excep. in instit.* Vbert. *in sua tam allegata practica, in rubr. de prompt. excepcio. & ibi vide in addi.* Item dic in excepcione criminum. *in c. accedens. de nouo.* Specu. *in tit. rr. §. Alia. versi. extrinsecum autem.* Notandum est tamen quòd omnis exceptio potest sibi natura dici fauorabilis, cum ipsius mater sit æquitas. *l. qui æquitate. de dol. excep. Insti. in prin.* Barto. *in l. penna de vacca. munic. ff.* Azo in *summa tam hanc* in *canon inter eos. ii. ii.* & Feli. *in rub. Bal. in decret. in ver. exceptio. quæst. xxxv.* Angel. *in col. vij. rub. xxii. versi. capiamus terrium. gl. fing. in l. omnia in verb. liberis. C. de in ius vocan.* Secundum Barto. *in tract. de preſumptis Cardinal. in 3. quæst. 3. partis num. 8. versuali. vel.*

49 Aliæ inductæ sunt a rigorem b iuris sentiendum : vt exceptio rei iudicatæ : vt per totum titulum *de except. rei iudi. & in capi. fin. de excep. in vj.* Pet. de Ferra. *in prail. fina. in forma reformatio. rei seruanti. in ver. reipsa iudicata.* & Vbert. de Bonacurso *in rubric. de percept. excep. in versic. rei iudicate. ibi per addit. ad num.* & quærere requiramus in hac exceptione : videlicet quòd sit eadem res, eadem causa petendi, identitas personarum vere vel interpretatiue. *l. cum quæritur. cum duabus seq. ff. de excepti. rei iudi.* Item quòd sumus a iudice competente lata, Dod. *in cap. fraternitatis. de foro compe. in sexto. & cap. fin.* & ibi Philippus Franciscus *ibi no.* vide Alexand. *in l. sape. de re iudi. & in consilio xxvij. in secundo vol. & in l. qui Rome. & ibi alios. ff. de verb. oblig.* 2. ¶ Et idem in exceptione litis pendentis. *l. Iulianus ff. de condict. indebi. & ibi* Dat. & die *l. qui exceptionem.* Angel. *in §. item si in iudicio. eo. tit. Inſtit.* & illa ita quæ debent in sententia concurrere, debent etiam in exceptione litis pendentis intervenire : vt tenet Philip. *in cap. fin. eo. tit. in sexto.* Quot modis dicatur lis pendere, dic quinque modis. Primo per libelli oblationem. *l. secunda & ibi. ff. de lite penden.* C. 2. Secundo per appellationem, *nisi vetus. appel. pendet. ff.* 3. Tertio per relationem seu consultationem per iudicem superiori factam. *l. ne ille tempore. C. de appell.* 4. Quarto per iudicis recusationem. *cap. secundò requiris. & cap. cum sicut. de appel. l. aperissimi. C. de iudic.* 5. Quinto per iu integrum restitutionem restitutionis. *l. vna. in antiq. reſtit. poſtulo. vt quid no. Bar. C.* & Feli. de Ferra. *in prail. fina. in versi. exceptionem litis pendentis. in forma reſpon. rei seruare.* Alexand. *conſilio cc. in volu. & xlij. in cc. vol. & cxxxij. in cc. volu.* & So. *in conſilio xxxvij. in primo col.* Feli. *in cap. exceptionem. num. xl. eod. tit.* Iuxellige tamen exceptionem litis pendentis posse opponi si pendeat coram eadem competenti, aliàs secus, per text. *in cle. ij. ne lite pendan.* Philip. *in cap. fin. eo. tit. in vj.* de exceptione compromissi pendentis. vide Alexand. *conſilio lxxj. in vi parte. Inſt. in cap. peruenien. col. quarto ff. si vero pot.*

50 Sunt & aliæ inductæ propter naturalem c æquitatem : vt exceptio doli : vt habetur *per totum titulum de dolo excepi. ff.* & Alexand. *in l. ij. qui cum alter. ff. de verb. oblig.* glo. magistra. & Angel. *in l. qui si decem ff. de condict. cau. data.* & ibi Ias. amplè. Adiecte tamen quod hæc exceptio plebeio seu humili contra conſtitutum in dignitate non competit, per text. fingu. *in l. non minus. ff. de ibi. ſing.* secundum Arct. *in §. j. aut. vſq. ſimile. ne.* Secus dicitem in exceptione metus. vide Cepol. *caute. cxxvij. & xlij.* & Petr. de Ferra. *in prail. fina. in forma reſpondente rei seruari. in ver. dolo excepione.* Vbert. de Bonacur. *in sua practica in rubr. de percepior. excepti. in versi. percepteria. & ibi in addiția. ad num* per D. Anto. de Tremolis, *in verb. dolo malo.* Idem in exceptione non numeratæ pecuniæ, erroris, & ignorantiæ. *l. j. & per totum de non numerata pecu.* C. erroris, *in cle. vna de iuramento poſtul.* & ibi Franc. *in gl. fin.* Angel. *d. §. appellatur. colum. vnic.* & de hac exceptione non numeratæ pecuniæ, vide Feli. *in cap. si contra. de fide inſtr.* ¶ Et potest opponi per ecclesiasticas personas etiam post biennium, imò perfatus ecclesiæ hanc renuntiam non præiudicat ecclesiæ, vt tenet princeps canonistarum Ioan. And. & alij post eum *in cap. fin. de ſolu.* Bald. *in Auth. hoc iur. C. de ſacroſan. eccle.* Ias. *in l. cum quæ. C. de iur. & fac. ign.* Nico. Milan. *in reper. in versi. exceptio non numer. pecu.* Angel. *in conſil. scripto. coram. vj. in ſecundo dubio.* imò formis dicit Ange. *conſilio citato.* quòd si exceptio non numeratæ pecuniæ obiicitur contra illam qui dicit se numerasse pecuniam, perperàm competit. Et **potest** opponi : quia ei opponitur de dolo suo in quo versatur, cum sese deducit pecuniam non numerasse, ex quo de sua renuntiatione agitur, de qua non potest ignorantiam prætendere. *l. ij. pro suo.* ff. licèt secus esset si opponeretur contra alium, puta contra successorem qui non numerauit : & hoc procedit de consuetudinario, secundum eum Ias. Angel. quem vide idem dic in ff. Nouum.

exceptione rei litigiosæ, transactionis, pietatis, vel malitiæ, vt tenet Host. *in summa lucius tit. §. quæ ſit. versi. ſin.* Formam opponendi potes *Spe. eo. tit. §. noſtro. ver. ſuper exceptione.*

51 ¶ Septima * sequitur diuisio, quòd exceptionum quædam sunt ductilis, alterminatoriæ, & contrariæ. ¶ Ductilis b sunt quando multa remedia proponit : vt si petas à me domum, excipiam quòd fecilli mihi pactum de non petendo : & res iudicata est, vel transacta. nam hoc facere quis minime prohibetur, per text. *in l. contra maiorem. C. de tranſa. vers. Bal. & Bals. in l. ſi quidem. C. eo. & in l. peremptorias. C. ſentent. reſcindi non poſſe.* De conſuetudine tamen defensio non potest in plures partes diuidi, & potissimum quando ad vnum finem tendit, *per l. cum tamen. §. ſe. ff. iudic. ſiſt.* & ideo si reus habeat plura remedia, aut plures exceptiones ad vnum finem tendentes : illas simul tenetur proponere, & vna vice : aliàs non est audiendus ad aliquid de nouo proponendum : vt affirmt Ioan. Mal. in *practica ſua parlamenti. ca. tit. verſ. de conſuetudine. & ſeq.* & idem firmatur in parlamento Tolo. vt habetur *in ſtylo parla. §. ſin.* nisi in casibus positis per Stepha. Aufre. *in §. fin.* vbi videre licet. vide Io. de Selua *in tract. de benefic. in ver. parce. quæſt. xxv.* Hippol. *in rubr. de probat. fo. xiij. col. vlt.*

52 Alternatiuæ c sunt, per quas reus se excipit contra actorem : non potere agere contra me, quia ei fui, aut fallaciam fraus vel excommunicatus. & hæ exceptiones regulariter non admittuntur : quia alternatiua parit obscuritatem. *in cap. vt qui dona. de elect. in vj.* & obscura exceptio debet reiici. *l. j. §. Labeo ff. de fal.* ¶ Quod fallit in tribus casibus positis per Feli. *in cap. terras loca. col. tertia. de probat. ibi adulterium.* &c. Ioan. And. & alij *in regula. in alternatiua. de regul. in vj.* Sex species alternatiuarum vide per Bar. & alios *in l. tertia. ff. de re quod cer. loco.* Ioan. Fab. & cæteros *in §. hinc. Inſtit. de actt.* & Bartbol. de Chaſſa. *in conſue. Burgun. in rubr. des moins mortes. §. xxj. in gl. ſin. no. dic. in cap. ſuper. de reſcrip.*

53 Contrariæ d dicuntur quando aliquis dicit excipiendo se non habuisse, & soluisse, vel pactum de non petendo sibi esse factum, vel si res acquisitæ de bonis ciuibus, potest negare se occasionis & si committatur, potest allegare quòd ad suam defensionem fecit, vt dicit Ioan. Andr. *in c. nullus. de regu. iur. in vj. in mercuria.* Bart. *in l. cum de in debita. ff. de proba.* Bartol. & alij *in auth. contra qui præſcam. C. de non numer. pecu.* Alex. Ias. Hercul. & alij *in §. ſi quis ſimpliciter. ff. de verb. oblig.* Bart. & alij *in l. ſcimus. ff. eo.* Idem est dicendum, quòd exceptiones contrariæ possit quis conditionaliter opponere : vt, nego me habuisse, & casu quo probetur, dico me sole ſer vel aliud, *per glo. in c. cum dilectus de relig. do. gla.* Panor. & alijs *in c. audiuia. de præſcrip.* Panor. & Bel. *in c. paſtoralis. eo. tit.* Bal. *in d. l. ſequidem. C. eo.* Speculatores *in d. §. vnic. versic. quod ſi debitor.* dicit alia ita non posse eas percutere : videlicet si aliquis petatur ab eo, tu excedere, debito & probet posteà allegare solutionem, vel aliam exceptionem, *argumento text. quem allegat in l. ſi debitor. ibi, neque aut dubitet. ff. de petitio. hered.* facit text. licèt non adducat *in l. inſtrumentum & ad prætorem. ibi, potuit decreſſe. ff. de iuriſdi. in l. ſi quis inſtituit. ff. procuratorem non posuerit. ff. depoſi. in Leum quo. ibi, dubito. ff. ad l. Fal. Iste ibi prælimitat ſum. ff. de exceſſi. cum data. & l. fabricenſes. §. ſi quis alicui. ibi prælimitat. ff. de leg. ij.* Stepha. Aufre. *in deciſio. capella Tholoſana. qu. xxj.* Arctt. *conſilio xcvij.* Flo. in Leum *de si debito.* Petrus de Ferraria *prælimitat. in forma reſpondente rei seruari. in versi. commencement.* vide Decium *concluſiones posentem, in d. c. paſtoralis.* & quando sit litigium allegare contraria, Bal. ponit *in l. j. C. de fur.* Parpoli. *in c. dilecte. tit. xx. de appel.* Alexan. *conſilio c. in v. volu. additio. ad Ver. de Bonacur. in rub. quibus cau. ſua no. cuebitur agentes. §. ſimiliter.*

54 ¶ Octava e diuisio, quòd quædam sunt exceptiones ciuiles, quædam prætoriæ. hæc diuisio probatur in §. *aliquando. inſt. eo.* ¶ Ciuiles f seu legales sunt, quæ à lege ciuili sunt introductæ : vt exceptio iuſpicionis *l. aperiſſimi. C. de iudic.* Barbo. *in rubric. huius tit. in cle. ita vemet.* ¶ Et non obstante vna in contrarium obiecta, videlicet text. *in cap. quod ſuſpecti. in fin. in quæſt. v. cap. ſecundò requiris. in fin. de appel.* quæ dicuntur recusationem à iure naturali fluentire : quia ibi dicitur quodammodo, & ſe improprie. *c. ſecundò requiris.* non loquitur de iure naturali communi omnibus animantibus, ſed de ratione naturali : quia licèt communiter iudici ſuſpecto recusationi remotat potestas tamen bene indicare, & hæc non grauatæ pars, quia potest appellare : vt tenet Barbo. *in cap. ex parte. in vj. de offic. delega.* 2. Vel pone per totum titulum *ve prope. ne. imperator. colu. vi.* vt si prolatis instrumentum, excipio quòd in eo non est annus, dies, & conſul, & Imperator, *per glo. ſin in l. j. in verſicule ediciones. ff. de edem.* alias curiosus lector naturæ procuret, quas per dicuntur iuris naturæ.

55 Prætoriæ g, quæ à prætore introductæ sunt : vt doli exceptio, & metus. per totum titulum *ff. de dol. ma. metuſue excepti.* & alias per corpus iuris inuenietur, quas per iuris curiosus videre licet. nam plus laboriosum est quàm subtile eas cumulare. & ut simili loquitur glo. *in rubr. ff. de ſol. & in rubri. de dotar. & tempora. præſcriptio. & in l. in honoratis. ff. de actio. in l. ij. ff. ſol. matrimo. cum ſimilibus.*

56 Nona h diuisio. nam quædam exceptiones sunt, veles vocò alias.

¶ Ductilis i sunt, quando verba legis & mens conueniunt sic

a Septima diuisio. b Ductilis. c Alternatiuæ. d Contrariæ. e Octava diuisio. f Ciuiles. g Prætoriæ. h Nona diuisio. i Ductilis.

480/C.IV.K.5-3, 801-802
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

concordant : vt si pereham totum fundum, & iudicatum est contra me : si iterum volo petere, obstat exceptio directa. idem si petam partem : quia si iudicatum est super toto : ergo super parte : per text. *in l. si quis eum totum.* §. *& generaliter. & per totum legem. ff. de excep. rei iudi.* & idem si generaliter petebam redditionem administrationis tutelæ, & transegimus, vel ad centum fui condemnatus : si iterum petis, obstat exceptio directa : quia transactio est generalis super omnibus : & eadem verba concurrunt. *text. in l. sub pretextu. C. de transactionibus. & l. agr. illa ver. plus. in l. si quis vel quod. ff. de servitutibus exact. tuend. & l. si iudex. ff. de minor.*

a Vilis. 37 Vilis [a] est, quando nec verba legis, nec mens concurrunt sed ex mente legis extenditur : vel quando nihil dicunt verba, sed mens hoc habet. & de hac loquitur text. *in l. liber. C. de iudi.* vel quia subest eadem ratio. Cepola *in tractat. de servit. verba. predia in cap. licet.* §. *& vide plus in l. curatorie.* & ibi doctr. *C. de neg. gest. l. i. & Ludicum verbo ff. de actio. & obligi.* Doc. *in rubri. de rei vendic. ff.* Feli. *in c. admonitorio. end. titu.*

b Decima divisio. 1. 38 ¶ Decima [b] divisio. Quædam sunt modificatoriæ condemnationis : aliæ executionis. ¶ Modificatoriæ [c] condemnationis sunt, quæ condemnationem moderantur : vt si contra petitem agatur ratione obligationis filij, potest pater excipere, vt condemnetur earum quarenus est in peculio. & hæc exceptio condemnationem futuram modificabit, per text. *in l. pe. quod cum eo ff.* & ibi Bar. & Bald. *in l. si debitor.* §. *fin. ff. de fideiuss.* Bar. *in l. fin. C. quod cum eo.* & Ioan. Fab. Pla. Ang. & Iaf. *in* §. *actiones. Inst. de actio.* Ioan. quando filius est emancipatus, non tenetur nisi in quantum facere potest. *l.* §. *ff. quod cum eo. l.* §. *ex alio. C. eo. Cepol. cautel. xcv. Iaf. in l. qui iurasse.* §. *i. ff. qui iur. in lit.* Idem in institutoria. *l. i. & per totam ff. de tribut. actio.* § *introducta.* & ibi Doctr. *Inst. quod cum eo.* Idem de exceptione de in rem verso. *l. i. cum ante vic. ff. de in rem verso.* §. *præterea. Inst. quod cum eo.* Et ista tempore præcomposition possunt opponi : quia quarenus manent, earenus permanet. vt tenet Bal. *in l. exceptionem. C. de probatio.* vide Vbert. de Bonacursis *in rubr. de compositione. extrauag.* & *causa nulla per totum rubri. & ibi in addi. ad extra.*

c Condemnationi modum adhibentes. 39 Modificatoriæ executionis [d] sunt, quæ executionem modificant : vt si socius omnium bonorum contra alium socium agat, & fit condemnatus, potest excipiendo opponere, ne exigatur ab eo vltra quàm facere possit. *l. mortuum. cum legibus seq. ff. solu. matr. & l. sunt. cum l. seq. ff. de re iudi.* Bar. & alij in *l. ex diuortio.* §. *fin. ff. solut. matri.* Sed fallit quando inter allegatum terminum pro ad opponendum omnes exceptiones dilatorias, peremptorias, & anomalas. Bald. *in l. ad executione. col. vlt. C. quarum appel. non recipiuntur.* Allegat Alex. *in d. l. ex diuortio.* & Iason. *in l. i. col. pen. C. de iure delib. & facti ign.* Feli. *in c. postoralis. col. ij. versic. limita secundo de excep.* idem in exceptione mentarij confecti. *l. fin. C. de iure delib. &* §. *hinc nobis. de hered. & Falcid.*). Et quia executionem moderatur : ideo post sententiam possunt opponi. & de istis cognoscit executor. *l. cum fideicommissum. ff. de confessis.* & de quibus exceptionibus possit executor cognoscere, vide per Stephan. Aufr. *in decis. capol. qu. xxxiiij.* Alexan. Iaf. & alios *in l. qui Romæ.* §. *fin. ff. de verb. oblig.* Rauen. *in alphe. in verbo, quæ potest.* Barth. de Chasse. *in consuet. Burgun. in rubric. des successions.* §. *xiij. in gl. i.* Alexan. *consil. xcv. in iij. vol.* vide Vinc. de Carrib. *in tractat. clausularum, in clausula* nulla exceptione obstante *fol. xj.* Salic. *in Lxxxxiiij. num. xxiv. de probat.* C. Vbert. de Bonacursis *in rubr. de excep. & benef. qua post def. fun. oppo. & ibi in addit. ad num.* Idem in exceptione compensationis, & sci non tradita. vt attestatur Felin. *in c. fabrica. de re iud. & in c. cum summo. de fide instru.* An exceptio pœnæ non soluti possit in executione opponi, potest Spec. *in ee. tit.* §. *ditto. versic. sed pone. & idem in titulo de executio sententiæ.* §. *fin.* refert Nico. de Matis *in repet. in verb. emptor.*

e Undecima divisio. 1. f Incidentes. 60 ¶ Undecima [e] divisio. Quædam sunt incidentes, quædam emergentes. ¶ Incidentes [f], quæ ante processum exigunt habentiam : vt exceptio iurisdictionis, pacti, & aliæ ante motum processum competentes. glo. & doctr. *in cap. primo. de ordine cognitor.* & an § exceptio ecclesiastica incidat coram seculari, possit talis iudex cognoscere, late potat Feli. *in cc. cum sit. col. penult. de fo. comp.*

g Emergentes. 61 Emergentes, [g] quæ in ipso negotio, id est, in ipsa lite de nouo emergunt : vt si pactorio relicto, exceptio non est : ideo tendes. vel vis habere dilationem, dico non dandam. illud *de nouo* in litem emergit : ergo dicitur emergens, vt tenet Bar. & alij *in l.). de ord. iudicio.* C. glo. & Doctr. *in l. quod in ff. ff. de re iudi.* Panor. *in c.* §. *ex vic. in* §. Feli. *in c. fraterna. de re iudi. Imol. in clem. sæp. num. xxx. de verb. sign.* Barto. *in extrau. ad reprimendum. in ver. fructuarii.* Per. de Ferra. *in practica sua in forma exceptionis contra petitorem. in verbo petens.* & Bald. *in Speculo in titulo de libellis. C. & extenso suo vol. titulat. public.*

h Duodecima divisio. 1. i Ordinis. 62 ¶ Duodecima [h] divisio. Quædam exceptiones sunt ordinis, quædam vero præposterationis. ¶ Exceptio ordinis [i] est, quæ ad ordinis obseruationem tendit : vt si pro aliquo fideiussit, & conuenitur : possum excipere quòd prius principalis excutiatur, per textum *in Authen. præterea. C. de fideiuss. & in* §. *fin. versic. in Auth. de fideiuss. colum.*). & licèt non fuerit opposita reiecta, fuit tamen processus : vt tenet Stepha. Aufre. *in decis. capol. Tolo. quæst. lxxxij.* & licèt pro aliquo iurisdictio fuerit : adhuc tamen exceptionem ordinis opponere possum : vt tenet Aufre. *vbi supra, quæst. cxxxiij.* & hæc est distantia glos. *in Lxj. fi. ord. Cyn. in Authen. præsentes. C. de fideiuss. & in l. exceptionem.* & ibi Bal. *C. de prob. & in l. exceptionem. ff. eod.* Angel. *in l. si mancipium.* §.). *de euic.* Alexan. *in cons. cxiv. in vj. vol. & cons. xxix. in viij. volum.* Et ideo debet opponi ante litem contestatam secundùm Bottr. & alios *in d. Lxj.* & Guido Pape *in suis decis. q. consider.* nec in causis appellationis admittitur, si non est in causis principalis opposita : vt tenet Alexan. *cons. cxxiv. in iij. volu.* Pro intellectu eamen auth. pertinente. vide & eius limitationes per Rotun. *in singu. cxxxxvij. & in cons. xxij. & cons. cxj.* & Soci. *in tract. syndicu. regula exxxiv.* Io. de Pla. *in). de consuetu. sibi debite. libro decimo.* C. Franc. de Cæsena. *sing. cxxxvij.* Alexan. *in l. etiam.* §. *fina. ff. solu. matri. & cons. clxx. in secundo volum. & cons. lxxxiv. in iij. volu. & cons. c. in quinto volum.* Specu. *in titulo de remotione. & conclu.* §.). versic. *nisi de c. & vi.* Vital. de Cambanis *in tract. clausularum, folio cxxxxvii. in parua impressione.* Alber. *in tract. statutorum, in secunda parte. q. xxvj.* & Benedi. *in repe. c. Raynutius. in ver.* §. *absque. in* §. *nam. li. de substitutione fideicommissaria. de testa.* Bur. de Chassa. *in consuetud. Burgund. in rubr. des rentes vendues à rachat.* §. §. *& in rubric. des criées.* §. *secon. in gl. encore le tenementier. in fin.* & Anto. de Tirenol. *in addi. ad Vbert. de Bonacursis in rubri. qui. modo. exe. ordina. iud. declina. ver. idem puto.* ¶ Item potest opponi, vt in qui recipit pecuniam, priùs conuentur, quam si duo sint obligati : Barbo. pulchrè *in cons. xlvj. simpiterna. colum. vlt. & seq. in secunda volumine.*

a Præpositiones. 63 Aliæ sunt præpositionis. & [a] est duplex. Prima est vtilis cessio ad aliam inter eadem personas, vt quando agreras petit rei vindic. quam communi dividendo : vt habetur *in l. j. ff. communi dividendo.* vel si quis agat actione familiæ erciscundæ, excipere possum, quòd ego præposterè, cum non sit heres, nec hereditatem possideat. & primò agendum est petitio. hereds. & postea familiæ erciscundæ. *l.* §. *C. communi dividun. l.* §. *nunciatum.* §.). *ff. de ædilit. l. præpositi. C. de testa. & l. j.* & ibi Glo. *ff. soluti matrim.* Bal. *in l. exceptionem. C. de probatio. l. ve debitor. & ibi Bar. in rub. de hæredi. actio. C.* Alexand. *consilio xlvij. in sexto parte.* Bal. *in sua disputatione incipiente, accusatus de vi turbatiua. col. iv. versi. sexto.* fit Feli. *in c. cum dilecta. versicule. decimam ad armatum, de rescrip.* Alex. *in c. qualiter.*). *col. ij. de accusa. text. in* §. *ij quia ita. Inst. de actio. Repola.* Alex. velit exceptio præpositionis de vna persona ad aliam, vt priùs consuetitur debitor quàm possessor bonorum. *authen. hoc debitor. C. de pign. Cartiq. in l. bona fides. collat. ij. ff. depos.* de hoc dic vt supra proxima cellula dixi.

b Decima tertia divisio. 1. Rationabiles. 64 Decima tertia [b] divisio. Quædam sunt rationabiles, & no fiuftratoriæ aliæ irrationabiles, & fruftratoriæ seu friuolæ. ¶ Rationabiles [c] sunt, quæ à iure sunt approbatæ : vt si iudex sit meus inimicus, & ego oppono exceptionem : vt *c. cum inter. de c exceptio.* vel aliæ quæ verè competunt per textum *l. si alius.* §. *hodiè. sicut. cum sequen. ff. quod vi aut clam.* Bart. *in extrauagan. ad reprimendum. in ver. sumtuarie.* Cardin. Imol. & Gose. Naram *in cle. sæpe. in ver. dilationes. de verbo sign.* vel fiabour arbitrio iudicis, quando erunt rationabiles : vt tenet Bacho. *in cap. ex parte. in secundo. de offi. delega. num. xvij. vide text. in ca. ex quæ. de later. c. cum super. de re iudic. & ca. super eo quod minus. cauſa. cap. ij. de ea qui mittitur in possess. cap. fin. de sequest. possess. cap.*). & *cap. conquerente. de restitu. spoliato. cap. cum olim. de dol. & contuma. & cap. si conuenerit. & cap. ad petitionem. de accusa. cap. fraternitati. de offi. legat. cap. xij. de offi. ordina. cap. rectam. cum similibus.*).

d Inciuilis. 1. lis. 65 Irrationabiles [d] seu fruftratoriæ sunt, quæ iudicii potiùs fruftrantur & differunt, quàm veritatem concernant : vt recusatio iudicis eo quia aduocatus alterius partis est familiaris illius, vel exquisitio testium minus aptorum opponitur contra eum si desiderium contra. *cap. cum inter.* & ibi doctr. *de exurp.* Quod intelligo nisi excommunicatus possuisse absolutionem petere, & non curauit : quia tunc videtur excommunicationem contemnere : idem non potest etiam se in iudicio defendere & hoc est dictum singulare Ioan. Cald. *in repe. cap. ad excommunicatu. colla. xiij in parua impressione de rescrip.* refert & sequitur Barbo. *in rubric. de rescrip. colla. vij. numero iiij.* Et breuiter dicas quòd omnis exceptio dicitur fruftratoria & irrationabilis, quæ causa fabricandi proponitur. Sed ideo vt nulla fruftratorie & friuolè proponas, ne animam tuam damnes, & damnos hos commendet vt dicit Vbert. de Bonacursis *in prolixa sua in rubri. de renuntia. in principio.* dicens quòd omnis exceptio aut est fruftratoria, & friuola : aut vera, & legitima. & hanc adhæreas sicut Bonacursis Carnocio : vt dicit glosa *in l. omnes. definitio. ff. de reg. iur.* Quid dicatur fruftratorium, vide glos. *in l. mercia. ff. de vi & vi armata. & in clemen. sæpe. de verborum significationibus.*

e Decima quarta. 1. f Generalis. 66 ¶ Decima quarta [e] & vltima pro nunc diuisio est, quia quædam generalia dicuntur, quædam obscura. ¶ Generalia [f] est, quando generaliter contra aliquem excipitur, puta esse inimicum, & non exprimitur ex qua causa. secundùm Baldum *in l.* § *quis testibus. C. de testibus.* vel quòd est infamis, & causa infamiæ non specificatur vt debet fieri, *per text. sing. in cap. præsentium. in* §. *testes. ibi.* facta figillarium specificatione. *de testimo. in sexto.* & tenet Marcus Antonius Bauri. *in* §. *fin. circa aliquos. colla. secunda.*

LIBER XLIV.

DE EXCEPTIONIBVS, PRÆSCRIPTIONIBVS & præiudiciis.

TITVLVS I.

480/C.IV.K.5-3, 805-806
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

petitione, & duplicatione, & replicatione: vt & *l. ad §. fin. de hist. de replica. §.* Sed certè de his exceptionibus quæ actori competunt, non est dubium, id de his quæ reo competunt, dubium esse & ideo supponimus eam rem, &c. quali dubium ea nomenclatura, & nam *, ponitur pro certè. Nam si redderet rationem: idem & esset posterum, & id quod pro ratione ponerentur. quod esse non debet.

a Mum, pro certè.

b Ratio eadem esse non debet eam dicto.

a ¶ *Actor est.* Agit reus qui excipit. ergo excipiendo rei est actio. Obstat *l. vlt. de verb. sig.* quæ ait actionis verbo exceptionem non contineri. Notandum tamen vnà quàm hanc *l.* referendam esse ad edictum de edendo, quod est de editione actionis. Lege. est Vlp. ex lib. 4. ad edictum. Lex vero est Pauli ex lib. ij. ad edictum. Inde edictio de edendo verbo actionis continetur in rem actio, in personam actio, prætoricium & prætoria stipulatio. *l. actionis de verb. oblig. & act.* quæ est eadem Vlp. ex eodem libro. Illa quæ continentur actionis verbo actor debet edere. Exceptionem ius non edit, sed allegat. Quare in eo edicto actionis verbo exceptionem non intelligimus, & sic agite videtur qui excipit, quoniam illi incumbit onus probandi quod excipit. Vide scripta *ad l. si. & vbi supra de probat. & ad eundem l. C. de except.* CVIAC.

* Reus quadoplicatus. e Exceptor, excipiens, actionis partes sustinet in probanda, non in iuramento calumniæ præstando. d Iurat de calumnia actoris & scripturæ eius non adhæsisse quæ non. e Exceptio stricte accepta. f Exceptio in strictiori significatione dicitur *l. qui ex §. 7. supra de pactis.* quando actor ag: sine actione, ita vt nulla ei actio competat. Tùm quodlibet opponi reus, & eius exceptio intentionis & facti. Propriè vero dicitur exceptio quando actori competit actio, quia est alius quidam qui excludit. vbi autè nulla actioni competit actio, sed agit de facto, non in id quod opponit reus vocatur defensio. v. *Iustinian. e a. Petrus in prin. addo Ioan. si debet. supra de condic. ob causam. Bertrand. in prooi. n. 3. & 4. in verbo dilo. Oldendorp. tract. de except. in prin.* g Exceptio ap. de quando pot. dilo opponi poss. cum locutione non & rem subiectam. h *Definitum in indicio pro definitione in Scholastic.*

EXceptio.] CASTR. Exceptio est exclusio eius quod petitur: sine petatur aliquid ex forma actionis, vt regulariter hic fit. sine ex forma constitutionis: vt rem agitur contra filium condemnatum ex causa mutui, & ipse excipiat de Macedoniano. Secundò dicit quid sit replicatio. Tertiò dicit, exceptio & replicatio exclusiones sunt. Quartò dicit de natura exceptionis & replicationis & duplicationis & triplicationis & de similibus. Quintò dicit, quædam esse fatti dilatoriæ: vt ea non potest esse probatio. vt quia milles vel fœminam vel quia quatenus fecit, non potuit: vt quia minor erat. & quædam sunt peremptoriæ: & de his plenius habetur in sequentibus. FR. ACCVRS.

b ¶ Exceptio. facilè ? accipe eam stationem de replicatione subiiciatur, & de aliis licet quidam largè hoc accipiant arg. *l. ea. §. illud.* ACCVRS.

c ¶ *Intentionem.* quæ intentio vel ipso iure tenet, & tunc dicitur exceptio actionis vel ipso iure non tenet: & tunc dicitur exceptio intentionis ?: *vt his innuit.* & hoc est quod dicunt exceptio facti.

d ¶ *Condemnationemve* hoc in exilibus ?: *vt supra ad Silan. l. ea mota & dicto indi. l. Neratius. §. fin. & ?. de Edicul. l. si fideiussores. §. idem rescript. & C. de iur. & fac. ignor. l. ?. vt & Scholasticus l. ex diuerso. §. fin. alias idem C. Sanctio. si non posse. I. per exceptionem.* ? Potest etiam dici intentionem, scilicet facti: condemnationem, id est quando potest condemnatio dicere: & tunc dic condemnationem, scilicet facti: non ? id est dicere, condemnationis potestatem *se supra de admi. tut. l. ?.* & sic sensum hoc non dicitur aliquid de his quæ pulsentiam opponuntur. ACCVRS.

¶ *Replicationes.* Replicationes * ab exceptionibus eatenus differre dicimus, quòd replicationes quandoque vltra hic notata non extenduntur: vt *supra de pec. Ioannes. §. in dolo.* exceptiones autem vltra biennium sine temporis præfinitione extenduntur: vt *§. de except. dolo. supra §. fin.*

nus habet inrisibilissimum. & ista exceptio dicitur declinatoria, qua debet ante alias propani. PAVL.

4. ¶ Sanè solemus dicere quasdam exceptiones esse dilatorias, quasdam peremptorias: vtputa dilatoria est exceptio, quæ differt actionem: veluti procuratoria exceptio, dilatoria est. Nam qui dicit non licere * procuratorio nomine agi: non prorsus litem inficiatur, sed personam euitat.

III. GAIVS *libro primo ad Edictum tranctiale.*

EXceptiones ? & perpetuæ & peremptoriæ sunt: aut temporales & dilatoriæ. Perpetuæ atque peremptoriæ sunt, quæ semper ? locum habent, nec euitari possunt: & qualis est doli mali, & rei iudicatæ, & si quid contra leges ? ?, senatúsve consultum ? factum esse dicetur. Item pacti conuenti perpetui, id est ne omnino petatur. Temporales atque dilatoriæ sunt, quæ non semper locum habent, sed euitari possunt: qualis est pacti conuenti temporalis, id est ne fortè intra quinquennium ageretur. Procuratoriæ ? quoque exceptiones dilatoriæ sunt: quæ euitari possunt ?.

Cùm quæritur an agens sit efficax lacupletior: sufficitur tempus litis contestatæ. PAVL. DE CASTR.

IN pupillo cui soluta est debita pecunia sine tutoris auctoritate, si quæratur an doli exceptione summoueri debeat: illud tempus sufficitur, ait pe-

f ¶ *Excludit.* excludit enim exceptio actionem: replicatio verò exceptionem. ad quod est iuslit. *eod. in princ. & de replicatio princ. & C. eo. Ioan exceptionibus.* g ¶ *Non licere.* hoc responsum vt ? *Ipsea.*

EXceptiones.] CASTR. Exceptiones quædam sunt perpetuæ & peremptoriæ: quædam temporales & dilatoriæ. & de earum differentiis hic exemplis. FR. ACCVRS.

h ¶ *Exceptiones.* generaliter accipit hic quam *supra proxime §.*

i ¶ *Semper.* ? in quacunque parte iudicij opponi possunt. ACC.

k ¶ *Non euitari* ? quæ non euitari *possunt.* Non obstantibus Rhetores de constitutione translatiua, de qua Cic. lib. 2. de inuent. quæ. lib. 1. *Ad Herenn. & Quintil. lib. 3. cap. 6. in fine.*

l ¶ *Contra leges.* vt Iulian fundi dicatur: vt *supra qui admitt. l. in Ab Anastasio. princ.* AZO.

? ¶ *Contra leges.* Iulianum & Papian. Harum exceptionum contra illas l. exempla sunt in titulo de adulteriis. CVIAC.

l ¶ *Constitum.* Velleianum: vt *C. ad Velleian. l. ?.* ACCVRS.

m ¶ *Procuratoria.* vel ? quia dicitur actoriam non posse dari vel fieri procuratorem: vel quia non est: vt *supra de probat. l. in exceptionibus. §. sed & ?. procuratoria. & supra de dam. infect. l. interd. §. ?. alienus. versi. cauere, & facit supra l. proc. in fin.* ACCVRS.

n ¶ *Possunt.* Item exceptiones fiebant *C. de Ord. Iud. l. ?.* Item vt expellatur qui non familiæ ercis. habeti, vel iudicatum solui: vt *supra de procurat. l. Pompeius. §. rati.* Sed de quibusdam dubitatur: ? fiat temporalis, an etiam perpe-

tua ratione fumi facti vel accidentis: vt *supra de condit. instit. l. ?. fin.* Item de ? ea qua quis damnatur in quantum facere potest: quam bo. dixit peremptoriam: quia non melioram reficit tantum perimatur, an non tantum. Item pro eo quod ? potest item consecta. potest opponi. Sed secundùm Hugo. eadem ratione dilo non peremptoria: quia etiam post. sententiam opponitur. vnde dicit eam temporalem: quia & si solatur, tepetit non potest: vt *supra de condit. indebiti. l. nam & marinus.* Quid fieret h effet perpetua, cùm in fauorabilis: vt *supra de condit. indebiti. l. qui exceptionem.* Item quia potest ad heredem transmitti ipse, vel heres eius, vel heres heredis. nec enim est verisimile quod omnes eius successores sint negligentes. *C. arb. tutor. l. ?. de fideiussor.* Item dubitatur de excep. non numer. pecuniæ datis, & quasi quidam dicunt anomalas ?: quod non est verum quia hæc vt sint temporales, vel perpetuæ. nam pecunia ? est temporalis, scilicet xxx. dierum, vel l. ? quinquennii *C. de non num. pecu. l. in contractibus. in princ. §. ?. & in §.* dicit idem, quòd est temporalis: vt *C. de dote cau. non nu. §. & antè. sic papin.* Sed quo ad omnes probandi potest dici anomala, cùm ? non sequatur regulam aliarum exceptionum: vt not. *supra eo li.* Item dubitatur de illa quam opponit filiusfor. vt permodi consecutus peculi & quam opponit extraneus publicus, vt primò agitur per senatu-

vt

480/C.IV.K.5-3, 807-808
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-3, 809-810

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-3, 811-812

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-3, 813-814
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

possessionis [b] non datur.

XXI. NERATIVS *libro quarto Membranarum.*

REi maioris pecuniæ præiudicium fieri videtur, cum ea quæstio in iudicium deducitur, quæ vel tota [b], vel ex aliqua parte communis est quæstioni de re maiori.

XXII. PAVLVS *libro singulari de variis lectionibus.*

EXceptio est conditio [a] quæ modò eximit [d] rem damnationi, modò minuit [e] damnationē.

1. ¶ Replicatio [f] est contraria exceptio, quasi exceptionis exceptio.

XXIII. LABEO *libro sexto Pithanon à Paulo epitomatorum.*

PAulus [g] (ait:) Si quis statuam in municipio ea mente posuit, vt ea municipij esset, & eam petere vult: excludi eum oportet præscriptione in factum data.

XXIV. HERMOGENIANVS *libro sexto iuris Epitomarum.*

FIliusfamilias [h] exceptionem iustiurandi patri quærit [i], si eum dare non oportere iuraverit.

DE EXCEPTIONE rei iudicatæ.

TITVLVS II.

Post generalem titulum solens suo more persequitur varias exceptionum species. Vna est, quæ vulgaris ¶ *dicitur* l. 1. de pop. actio. *Res iudicata, quæ ex* * *eo iure præiudicatur quod obtinuit semper, ne his eadem de re agatur etiam si ante per iniuriam iudicarū fit, sed vt quæratur tantum an iudicatum*

DE EXCEPTIONE REI IVDICATÆ.

Cui [b] *datur, vsitata, inquam, & non vsitæ: & quando hæc res in dispositione quam habet* ¶. co. l. 1. & 2. ad quæ res. *sententia sit* ¶. co. l. 1. & 2. ad Sc. Tertull. & Tuller. & l. 1. & 2. de inoff. testa. l. posthumus. § 6 quis. & ¶. de adul. l. de quæstionibus. §. quæritur ad Sc. Silan. ¶ co. l. 8. matter. § hoc iure. in fi. & § si agens. & § fi. & ¶. co. l. exceptio rei iudi. & l. iudicatæ 3. respon. & §. fin. & l. de re iudi. l. seq. & ¶. de testib. test. l. Pap. §. ex causa. & de fla. ho. Lugdunens. & de lib. ag. l. 2. in fi. & l. 6 verò. alias fiue contrafecundum Io. Acc.

[Res rei.] Casvs. In quodam testamento inter cætera quæ erant relicta, erant legata & libertates. Tandem vnus ex legatariis petiit legatum, & succubuit: quia testamentum inutile fuit non valuerunt quia reprobatione postliminij, vel irritum. quæritur an hoc præiudicet cæteris quibus relictæ fuerit libertas? Et dicitur quòd non: quia res inter alios acta, aliis non præiudicat. Fr. *h* ¶ *Cùm res.* Vide scripta *ad l. si seruus plurium.* §. 1. ¶. *de leg.* 1. *Male leg. opp. l.* 1. ¶. *de pig. quæ aut.* scripto hæredi repudiante aut superato tertullo Nam hic dicendum nihil eam obstare.

actum non fuit de hereditate, sed de legato, & legatarius victus fuit. Hoc non nocet legatario manumisso, aut cæteris, etiamsi idem victus fuerit legat. hereditate, sed de legato, & legatarius victus fuit. Hoc non notatur, quòd diceretur testamen. inofficium aut irritum. sic resti Accursius in *l. Papinianus* ¶. *vide supra de inofficiosis testamentis* ¶. Gratis ff. 5. Bonis. 11. 8. Cvtas.

k ¶ *Præiudicium.* vt Ext.] *l. Maleficium.* nisi [c] in casibus quos die vt not. *C. quibus res iudicata non noc.* l. 3. & facit ¶. *de transl. Cod. in fine.* Acc.

l ¶ *Petiit.* ad libertatem, vel legatum. Accvrs.

m ¶ *Scipsum.* agnoscere posthumi.

n ¶ *Irritum.* capi demi. Accvrs.

o ¶ *Non inficiando.* id est non fatendo. ad quæ facit ¶. *ad l. Cor. de fal. l. si quis legatum.* Accvrs.

p ¶ *Præiudicium* plenum §. fed qualequale. [b] *arg. supra de re iudi. sape. Sed* contrà *supra de inoff. test. l. Papinianus.* §. *si ex causa.* Sol. [c] vt ibi quam ibi cuiqua [d] quasi est hoc declarare. & sic hoc contra nullum præiudicat. Item contrà *supra de pig. leg. in prine. Sol. vt ibi.* Acc.

Qui cum herede.] Casvs. Pater filium emancipatum præterit, & extraneum instituit, & reliquit legatum Titio. Titio, cùm vellet petere legatum, opponitur fuit exceptio. quòd emancipatus contra tab. agebat, & posset volebat agere petit. here. & sic succubuit Titius. Tandem emancipatus omisso contra tab. dicitur quòd ipse Titius restitutus in integ. vt posset adhuc petere legatum. Fr. Accvrs.

q ¶ *Qui cum herede eius agit.* petendo legatum. *sed secus in creditore habetur: vt supra ad Trebel. Locum hereditas ex Treb.* Hodie idem in legatariis ut in creditoribus *C. de past. hered. l. fi.* lex tamen alia etiam in legatariis idem dicitur *supra si cui plus quàm pot leg. Falcidiam. Hoc autem.* §. 1. Ayo.

r ¶ §. —— ba [d] exceptionis. Accvrs.

s ¶ Ex

480/C.IV.K.5-3, 815-816

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

a ¶ *Eas.* Emancipato posterius. ACCVRS.
b ¶ *Possit.* quis heres præmortuum puer. hered. quam est propositurus qui petit eum a se libe.
c ¶ *Omittente,* vel expectante vel cessante per tempus cursum. ACC.
d ¶ *Filio.* Cùm enim emancipati mentionem facit, an idem in suo patre intelligi possit.

mori, vt contra eum [a] *bonorum possessio dari possit* [b]: omittente [c] emancipato filio [d] bonorum possessionē, non iniquè restituetur [e] vt agat cum herede. & ita Iulianus lib quinto Digestorū scripsit.

SEL. IDEM *libro quinto decimo ad Edictum.*

VLianus libro tertio Digestorū respondit, exceptionem rei iudicatæ obstare quotiens eadem quæstio inter eadem personas reuocatur. & ideo & si singulis rebus petitis [f] hereditatem petat [g], vel contra: exceptione summouebitur.

SELI. IDEM *libro septuagensimo secundo ad Edictum.*

REi iudicatæ exceptio tacitè cōtinere videtur omnes personas quæ rem in iudicium deducere solent [h].

V. IDEM *libro septuagensimoquarto ad Edictum.*

DE eadem re agere videtur & qui non eadē actione [i] agat qua ab initio agebat, sed etiam si alia experiatur, de eadem tamen re: vt puta si quis mandati actus [k] [a], cùm ei aduersarius iudicio sistendi causa promisisset, postea eandem rem agat negotiorum gestorum [l], vel condicat: de eadem re agit. Rectéque ita definietur, eū demum de re nō agere, qui prorsus rem ipsam non persequitur. Cæterūm cū quis actionem mutat, & experitur, dummodò de eadem re experiatur, etsi diuerso genere actionis quàm instituit, videtur de ea re agere.

VI. PAVLVS *libro septuagensimo ad Edictum.*

SIngulis controuersiis [m] singulas actiones [n], vnūmque iudicati finem sufficere [o], probabili ratione placuit: ne aliter modus litium multiplicatus summam atque inexplicabilem [p] faciat difficultatem, maximè si diuersa pronuntiarentur. Patere ergo exceptionē rei iudicatæ, frequens [q] est.

Qui petit tertium, & succumbit, obstat exceptio rei iudicatæ, si postea vult petere partem ex eadem causa: secus si ex diuersa. PAVL.

VII. VLPIANVS *libro septuagensimoquinto ad Edictum.*

SI quis cùm totum petisset [r]: partem petat, exceptio rei iudicatæ nocet. nam, pars in toto

[a] Rem in iudicium deducere quæ petitio rē posse.
[b] Agere nomine alieno, nisi suo mandato posse cōuenitur non habet.
[c] Condemnatio cōtinendæ personæ agentis hanc eundem, non autem dominum habere.
[d] Restabilito, & restituto negotio nomine alterius, quod per me gestum.
[e] Contumacia defendendum & omnes admittentur obiecta cautione iudicatum solui, quæ causa & sententia ferretur pro eo, qui se obtulit defensioni, proderit exceptio rei, & ab eo petentur. non autem nocebit ei, nisi ille tutor vel curator. vt *l. si tutor §. hoc iure & facit l. cum ea. h. t. si fun. & l. de fidej. in fine.*

i ¶ *Eadem.*] *Actione* dummodò causa petendi eadem sit quæ ab initio, id est, petitio iudicio. ACCVRS.
k ¶ *Actum.* & egit, aliàs non obstaret rei iudi. exceptio, nisi egisset, & sententia lata esset. ACCVRS.
a ¶ *Si quis mandati actum.* Hic notandum hat duas actiones, tam iuri & negotiorum gestorum scripsisse de eadem re dari, vt sit in arbitrio actoris, qua velit experiat, concurrit enim eo tam illi condictio, *l. 3. §. 1. Idem scripsit supra mandati.* CVIAC.
l ¶ *Negotiorum gestorum.* quod quòd tribuatur actione mandati ad 2. postea illa deducta sunt in actione negotii gesti, pura quia à se non exegit, cùm ipsius absentis pereret negotiū, sine mandato postea *l. de neg gest. l. diuortio 17. l. mandatum, si firmauerunt. 3. apud Iulian. & l. si negotia & facit l. de act. emp. l. non est mirum. & de iurisdictione Iudic. h. excepto. & C. de eden. l. vltim. & Institu. de act. §. si qui aliud. & ff. eo. Cuius quæritur. h. 20.*

m ¶ *Singulis controuersiis* vnam [a] controuersiam dicit vnā *causam. i. factum illud ex quo actio nascitur: de quo* [a] Vna controuersia quid.
eā semel actum fuerit, quòcunque actione & occasione alterum actionem non debet iterum [b] *cognoscere, saluo* [b] si plus est in secunda: *vt l. rebus. 13. l. 3.* Item eo *saluo, si non fuit omnes causas persecutus: cùm actio esset generalis: vt C. de iudi l. 9. & secundùm hoc potest poni casus per has ll. vt ff. de actio. & obliga. l. plura. & de pec. l. hinc quæritur. 3. §. fin. & ff. de noxa. actio. l. in delictis. §. fin.* ¶ No etiam quòd non liceat plures simul proponere. *vt hic, & ff. de regulis iuris. l. nemo ex §. quarimus.* nisi in casu: *vt supra quorum legato. l. 3. §. quod aut prætor. & facit infra de cura. fu.* [c] Actiones plures simul proponere regulariter non licet.

n ¶ *Actiones.* id est vna actione ex multis ad idem cōperientibus.
o ¶ *Sufficere.* & excipi de re iudi licèt alia actione agatur.
p ¶ *Inexplicabilem.* per hoc non remouere quin liceat plures actiones prætendari *l. 1. &* per, alterum prætendatur quòd petimus, verūm si proposita vna pronuntiatum sit contra me: obstabit exceptio si aliā agam act. ex eadem causa aliter dicentibus inexplicabilis esset litium finis, & hoc secūdùm quosdam. Sed de hoc dic vt no. *ff. de trib. Quando in hoc §. eligere.*
[d] Infinitas vitanda.
[e] Argumentū à frequētia & consuetudine.
[f] Consuetudine sequentes, & Prætextum effectus.
q ¶ *Frequens.* i. consuetum est.
r ¶ *Quis cùm totum.*] CASTR. Petij rem totam, & succubuimus petito parte cuiusdam rei ex eadem causa. dicitur quòd obstabit exceptio rei iudi. nec est vna res si quis petij consistat in corpore, sine in quantitate, sine in iure, *de hoc vltimo da tantum*, vt habes in Glossa domini mei Accursij, quæ incipit *vt in vsufruct* &c. & in litera subiungitur exemplum de corpore: vt si petij totum fundū rei vindic. & succubui: postea volo petere partem eiusdem fundi pro diuiso, vt à socio supra *l.* vel pro indiuiso, vt partem diuisi, vel tertium: obstabit mihi exceptio. Idem si petij duas res, & succubui: postea vnam ex his tantùm volo petere ex eadē causa, obstabit *mihi* exceptio. Posthea dicit, petij fundū, & succubui: postea volo petere aliquem excessus de fundo præcisio. vel si petij domum, & succubui, nunc volo petere tigna vel *lapides* ex eadem causa rei petij nasci. & succubui: postea volo petere tabulas eiusdem nasci. vel si petij ancillam, quam dicebam prægnantē, & lite pendente edidit de peperit, & succubui: postea volo petere partū eius. quæritur an in omnibus illis casibus obstet exceptio rei iud. Et dicitur quòd sic in omnibus illis casibus obstat exceptio. & bene dicit, *sine in causa* [e] *ille vbi petij infans, & succubui.* & postea volo petere lapides vel tigna domo destructa. dicitur quòd nō obstat exceptio. & additur notabilis ratio in litera, idem est in fructibus fundi, vel partu ancillæ. nā petendo fundū vel ancillā, si succubui: bene possum petere partum eius vel fructus: nisi in petitione fundi vel ancillæ obtemperim, & restituatur mihi fuit fundus vel ancilla cū æstimatione fructuū vel partus. nam amissis fructibus non possum petere. In fine regulæ tractatur notabilia in litera & hoc dicit hæc lex & seq. Fa.
s ¶ *Si quis eum totum petijt.* Et vidus est Fabian. *S. cui l. 1. §. si eum. ff. de verborum obligat.* Vide scripta *ad eum.* CVIAC.

480/C.IV.K.5-3, 817-818
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-3, 819-820

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

fuit quasi non possideret : si postea agit, nonquid obst. exceptio rei iudicatæ? videtur quòd sic : vt alias in patre qui iurauit nihil esse in peculio : vt ff. *de iureiurando. l. qui iurasse. §. fi pater.* Econtra videtur quòd non, cum sit malè absolutus, ne posse dicere se per iniuriam absolutum : vt ff. *de lege. pl. l. si seruus plurium. §. fi. & de iudi. l. si pater.* interrogabitur enim an ante sententiam possidebat. & sic per mendacium tãc videretur absolutus, & sic non nocet exceptio. an postea ceperit & tunc non obstat exceptio, sicdico fuit absolutus quasi non possideret. similis quæstio fit in d. §. *pater. l. qui iurasse.* ff. *de iureiurando.* sed dicam quòd huiusmodi * interrogationibus respondere non tenetur, secundùm Ioan. & sic habet exceptionem ex b iniuria sententia. & adde quod no. ff. *ad l. si quis ad exhibendum.* & facit *Cod. ad exhib. l. neque.* & ff. *ad l. si seruus moueat.* & ff. *si quis ad exhi. & supra de procur. l. si post datum.* Azo.

a Interrogationibus quæstionem continentibus ad rem, animo respondere non cogitur.

b Exceptio actionem eneruat.

c Sententia lata contra eum qui possidebat, non possidentem, nocet, si de nouo ceperit possidere, nisi debitor sententiæ executionem, adde tu Mar. in fine tu. Rubr.

a ¶ *Non nocere.* quia vtrumque pro me iudicatum videtur. Accvrs.

b ¶ *Si quis.* Fundum quem putabat se possidere, cupiti debere, & condemnatus fuisti, deinde fundum emisti, possidere cupisti. si petitor agat actione prima qua egit quando obtinuit, & ea opponas exceptio rei iudicatæ, ipse replicabis de re secundùm se iudicata : vt *infrà eodem. l. euidenter.* illud tamen est qui prima actio. agit, & non executioni sententiam petit mandari. 2. Vel aliter dic casum : Primò absolutus c fuisti, quia non possidebas : postea emisti, & possidere cupisti. deinde actor egit & obtinuit, & nunc iterum agit actione prima. 3. Vel tertiò, pronuntiatum fuit non esse petitorio, & reus absolutus, quia non possidebat, nec dolo desierat possidere & sic stetque vt ibi. ¶ Sed tunc quomodo potuit absolui, cum lite contestata non sit condemnandus : vt *supra de rei vendic. l. si quis?* Respond. ibi afferebat se possidere : hic non. nec fuit hic interrogatus an possideret, & facit *ad fin. §. infrà eod. l. euidenter. & ff. de fideiu. l. fi fundus. §. creditor.* Accvrs.

c Manchippocratice reprobat Bart. hic. est enim de rei substantia. sed autem ipsa de actus diuersitate.

* ¶ *Si quis fundum.* De hoc §. vide scripta *ad prin. titul. C. de pœt. & inut. ad l. 16. eodem.* Cvtac.

c ¶ *Replicare.* vt si contra quem iudicatum est, petit ei iudic. exceptio : vt ff. *eo. l. euidenter.*

d Exceptio rei iudicatæ quæ auctori d ante venditionem competebat : vt *infrà eo. l. pe. §. pe.* & facit *Cod. de euict. l. emptori. & infrà eod. l. fi quæst. §. Iulianus.* Item econtra vt noceat emptori quod venditori nocebat : vt *supra de pign. l. fi superauit §. final. & infrà mandati. l. exceptio.*

e ¶ *Non debere* Si euictitur ad venditorem res vel per * redibitionem, vel per pactum legis commissoriæ, vel adiudicationis in diem : quibus casibus lata sententia pro emptore, vel contra eum, nec prodesset nec noceret venditori, secundùm quosdam. Sed Ioan. dicit in prædictis casibus transire : quia restitutio f talis similis est venditioni, & sic accessio g possessionis venditoris : vt ff. *de acquir. poss. l. Pomponius. §. præterea. & ff. de vsucap. l. fi homines. & infrà tit. §. i. l. fi duobus. §. vendidi.* Et quod hic dicit, intelligo eo casu quando res redit ad venditorem, quia cessit emptori à possessione, & venditor accepit sine vitio : quibus casibus non prodesset agenti & vincenti contra emptorem, vt fabbeit. nec nocet si emptor vincit : vt *l. i. proui.* Sed certè sic non esset differentia, si dicat sine titulo redire : cùm & idem esse & si primus transiisse esset sine titulo : quod hæc lex vult esse differentia. Vide tenetas primam : & reddit rationem : quia venditoris interest prædictis emptori : sed non econtra : vt ff. *de pact. l. fi dominus.* Nec obstat de accessione possessionis : quia hic hominis factum & labor, ibi non. Vel dicitur ib. quòd emptor fuit absolutus antequam emeret, & postea emit, & tandem reuibuit. & facit *supra de pign. l. 13. §. fin. & supra quod quisque iur. l. 25. §. fi. & de fer. l. pro parte.* Sed arg. contrà ff. *de iureiur. l. duobus. §. i. & de pecu. l. creditum. §. fi autem. & de pact. l. si cum emptore. in prin. & ad Trebel. l. fi vnus. §. fi heres.*

f ¶ *Rem.* scilicet eius hereditatis quam possidebas. sed ego asserebam me heredem esse verum : quod concedebas.

g ¶ *Ait si ea.* verba exceptionis. *Recte agere si ea.*

h ¶ *Item si eadem.* ab emptore. & postea actione in rem à te petitio. Accvrs.

i ¶ *Te.* scilicet possideas.

Exceptio competens contra auctorem, transit contra... singularem successorem : non sic econtrario. & eodem modo exceptio competens singulari successori, non transit ad auctorem, re ad ipsum reuersa. Paul.

2. ¶ Iulianus scribit, exceptionem rei iudicatæ à persona auctoritas ad emptorem transire solere d : retro autem ab emptore ad auctorem reuecti nõ debere e. Quare si hereditatem rem f vendideris, ego eandem ab emptore petiero, & vicero : petenti tibi non opponam exceptionem : *Ait si ea res iudicata non sit inter me & eum cui vendidisti.*

d Exceptio rei iudicatæ transit à persona auctoris ad emptorem.

e Exceptio rei iudicatæ non reuertitur ad auctorem.

f Redibitio est vt. l. vltim.

g Redibitio facit postea possidere, quæ perdit emptor.

h Venditio.

i Te. scilicet possideas.

Si mater.] Casv. Titius filium suum impuberē instituit heredem. Titio defuncto filius eius adiuit hereditatem, & decessit intra pubertatem ætat. mater huius pueri petit bona puerili debuit ei succedere ex senatusconsulto Tertulliano, generalitor sua peti. proposita credens fuisse datum substitutum illi puero : & allegabat illam substitutionem non valere, quia ruptum erat testamentum Titij matriuitate alienus : postea testamento Titij aperto non inuenitur quòd aliqua substitutio fuerit facta. & sic hæc mater iterum vult petere bona prædicta. quæritur an obstet excep. rei iud. & dicitur quod sic, sed tamen ex causa, id est quia mater est, facueritur ei, cùm vnà causam tandem primò elegerit. vel dic ex causa, id est quia postea aperte sunt tabulæ, succedit dicit : petij à te Iulianum, dicens meum, non adiecta causa, credens eum esse meum, quia Titius eum mihi tradiderit : hoc non expresso : & succubui. postea volo eũdem petere quasi ex causa hereditaria sit meus. dicitur quod repellor excep. rei iud. secus autem est si petij à te fundum quem dico meum ex alia causa quàm prius. nam hoc casu non repellor excep. rei iud. [Item Iulianus scribit.] Ego & tu eramus heredes Titij. tu credens quemdã fundum à Sempronio possessum esse hereditarium, petisti partem eius fundi à Sempronio, & succubuisti : postea eandem partem à Sempronio emi. tu contra me vis agere ad fa erecto. ad illum fundum diuidendum, quasi hereditarium fit ille fundus. dicitur quòd repellam te per exceptionem rei iudi. & sic ex persona venditoris mei competit mihi exceptio rei iud. perinde ac si mecum à principio egisses ad partem fundi, & succubuisses. nam repellam te iterum agere volentem. [Eandem causam.] Non solùm identitas personarum facit eandem causam videri, vt in emptore & venditore dictum est, sed etiam eadem causa petendi, vt est si petitio secunda contendet eam petitam. si autem non contendet, eam non obstat excepto : vt si petij rem aliquam à te quasi meam, cùm non esset : & sic succubui : postea illa res à vero domino mihi legata, iterum eam à te peto : non obstat mihi exceptio. sicut autem si petij seruum tamquam meum, & succubui : & postea captus fuit seruus ab hostibus : & postea de captiuitate rauit : & iterum illum seruum à te petam : dicitur quòd repellor excep. rei iudicati. si ex dominio nouiter acquisito peterem, non obstat excepio : sicut si re mihi sub conditione legata à domino : interim pendente condi. eam emi à non domino : & illam rem petij quasi meam à quodam possidente eam, & succubui : postea existente conditione legati eandem rem petij : dicitur quòd non repellor. Sed quid si ex eadem rem meam ex causa here. & prædictam rem petij decreui me dominum, & succubui : postea tanto, le petere quasi meam ex causa donati ? certè repellor excep. rei iudi. & resoluitur notabilis ratio in §. [Si quis ita vtr.] Petij iter per fundum tuum, & succubui : nunc volo petere actum per eundem fundum. dicitur quòd non obstat excepio. [Hoc ita vtr.] Dicitur quòd ex parte actoris obstat excepio omnibus personis quæ possunt sibi in iudicium deducere : vt est procurator, tutor, curator, & similes. ex parte autem rei prodest excepio cui defensori rei : qui reus fuerat primò absolutus. Item si petij Sichamà Titio quem promiserat mihi, & succubui, & eumdem Sichum petam à patre Titij ex eadẽ causa qua prius egerã contra Titium, hoc ad hoc quia de peculio tuo agebam : dicitur quòd obstat mihi excep. [Si idem.] Habebam præsidium iuris tuum. ratione agere in tuo facti aqua pluuia cur dominum prædio nocu. egi contra te actio. aqua pluuia arcen. & succubui. & re-

480/C.IV.K.5-3, 821-822
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

didi fundum meum, & emptor agat praescripta actio. contra eo, repellitur excep. Idemq; tu vendidisti rem fundum, & agam contra emptorem. nam repellor. [ITEM SI REM.] Titius petit à se librum quem diceban suum, & succubuit: eundem Bozolus fœnerator dicit illum librum obligatum sibi à Titio pro decem, & agit hypothecaria contra te ad eundem librum. quæritur an ei obstet exceptio rei iudic. Et distinguitur: nam aut obligaverat eum Titius Bozolo antequàm ageret Titius: & tunc non obstabit exceptio Bozolo. nam & Titius petere, & Bozolus pignoratitiam actionem salvam habere potuit. aut postquàm egerat Titius, & succubuerat, obligavit eum Bozolo: & tunc obstabit exceptio Bozolo. FRANCISCUS.

a ¶ *Senatusconsulto.* Tertullianæ [a], ex qua matres vocantur ad hereditatem filiorum: vt *Inst. ad Tertul.*

b ¶ *Vindicaverit.* specialiter proponitur petitoria. H.

c ¶ *Rapto.* agnitione: postliminii. & hanc ideam causam allegabat.

d ¶ *Substituerat.* de iure.

e ¶ *Substituerat.* de facto.

f ¶ *Sed ea causa.* scilicet quia est mater: aliàs secus: vt *ff. pr.* non. §. *denique, &c.* & §. *eandem.* 2. Vel quia non ex vinculo. scil. ad id ne mota esse: & sic non ob. infra §. *denique, &c.* & §. *eandem.* Vel quia postea extat non causam. *arg. Cod. de iudi. l. ult.* hoc non valet: vt *ff. pr.* non. §. *denique, &c.*

g ¶ *Vel quia postea* aperta sunt tabulæ: vt *supra de testib. l. ult.* §. 1. ibi plene dic. & facit *supra de institutis. l. habebat. & de nostr. testa. l. eum qui. & Cod. de impu. & aliis sub. l. precibus.*

h ¶ *Si hominem.* non allecta causa, sed absolutè non tamen res tenebatur rei pete talem libellum: vt not. *C. de annu. except. l. fin.* & dilinguitur: quia aut ago realì, aut personali. Primo casu si alienaverit quia non possidet, ago possessorio incipiendo ex possidere: vt *supra eod. ff. si te. in prin. & ff. si rem. & ff. si quis ad exhiben. & Cod. ad exhibi. negot.* nam cessat causa absolutionis: vt *ff. eod. l. ff. si te. & l. q.* Si vero absolutus quia non probo me dominum: nocet in re petita, non in alia: vt *ff. eod. l. ff. ex testamento.* sed & in re non obstat ff. generaliter petiti, vt est origine petitionis in libello non summata, obstat: licet ex alio tunc potuerim me dominum quàm nunc: vt hoc §. *denique. & ff.* §. *eandem.* in §§. quod tamen fallit in matre, quia matre: vt in primo responsa huius leg. secus autem si originem nominavit: vt §. *ff. quis autem.* & hoc ff. ago ex veteri dominio. Si verò ex superveniente, post litem natam, non nocet: vel fingas qui ex ff. nunc compositæ: vt §. *eandem.* §. cæterùm esto ff. egi profundè, non nominavi originem petitionis in libello: aut profequar simpliciter, dicens dolosum, non allegans causam: & tunc nocet in omnibus: vt *Cod. de annu. except. l. fin.* Aut ex certa causa vel causis prosequor: & tunc licet in omnibus nocet, replicabitur tamen: *cessabat, nisi aliter ope restitutionis in natur.* BART.

XII. VLPIANVS *libro septuagesimo ad Edictum.*

SI mater † filij impuberis defuncti ex senatusconsulto [a] bona vindicaverit [b] ideirco, quia putabat rupeo [c] patris eius testamento neminem esse substitutum [d], victâque fuerit, quia testamentum patris rupeum non erat: poltea autem apertis papillaribus tabulis apparuit non esse ei substitutum [e]: ii petierit rursus hereditatem, obstaturam exceptionem rei iudicatæ. Neratius ait: ego exceptionem obelle ei rei iudicatæ non dubito: sed ex causa [f] succurrendum erit ei quæ vnam tantùm causam egit rupei testamenti.

In actione realì si ab petitio generalis, & perfecutio specialis, obstat exceptio in omnibus casibus: secus si vna causa specialiter exprimatur. BART.

1. ¶ Denique & Celsus scribit, si hominem [g] petiero, quem ob eam rem meum esse existimavi, quòd mihi traditus [h] ab alio est [i], cùm is exhereditaria causa noxius esset: rursus petenti mihi obstaturam exceptionem.

2. ¶ Si quis autem [k] petat fundum suum esse, eo quòd Titius eù sibi tradiderit: si postea alia ex causa petat, causa adiecta non debet summoveri exceptione.

Exceptio ejusdem venditori, translata in emptorem. PAVL.

3. ¶ Inè Iulianus scribit: Cum ego & tu heredes Titio extitissemus: si tu partem fundi, quem totum hereditarium diceban, à Sempronio petieris, & victus fueris: mox eandem partem à Sempronio emero: agenti tibi rectum familiæ erciscundæ, exceptio obstabit [l], quia res iudicata sit inter te & venditorem meum. nam & si antè [m] eandem partem petiissem [n], & agerem familiæ erciscundæ: obstaret exceptio, *quòd res iudicata sit inter me & te.*

Si in actione realì proponatur petitio generalis: absolutoria late patet exceptionem rei iudicatæ, ex omni causa quæ tunc competebat. secus si ex causa quæ de novo superveniat: nisi fingatur retro competisse. BART.

4. ¶ Eandem causam [o] facit etiam origo [p] petitionis. Cæterum si forte petiero [q] fundum vel hominem [r], mox alia causa [s] nova post petitionem mihi accesserit, quæ mihi dominium tribuat [t]: non me repellet ista exceptio: nisi forte intermissum dominium in medio tempore, rediit quodam postliminio. Quid enim si homo quem petieram [u], ab hostibus fuerit captus, mox postliminio receptus? Hic exceptione summoueboe: quia eadem res esse intellegitur. At si ex alia causa dominium fuerit manclus, non nocebit exceptio [x]. & ideo si fortè sub conditione res legata mihi fuerit, deinde medio tempore adquisito dominio [y] petam [z]: mox existente conditione legati rursus petam [a]: putem exceptionem non obstare. Alia enim causa fuit actoris dominum ab eo emisti, vel ab alio cui empor vendidit, iterum peruenit possessio ad eum qui se vicit: ita agere vt contra eum, qui ex nova causa factus est dominus: quæritur vtrùm possit? Respondebat exceptio rei iudic. cum ei à quo possea emit, esse obstaturam, secundùm H. ¶ Item quid si dominium antequàm mancretur, creditori obligatum, & privatus fuit: deinde creditor ex pacto vel ex lege Titio vendidit: & postea quæsdam dominus à Titio emit: numquid obstabit exceptio? Respon. non quia ei à quo emit, nou esset obstaturus: vt *ff. ex. l. fin.*

c ¶ *Tibicen.* ex qua nunc ago.

u ¶ *Quem petieram.* ab aliquo qui possidebat meum hominem, antequàm caperetur. A.S.O.

x ¶ *Non nocebit exceptio.* & facit ad hoc *supra ad exhiben. l. de re.* §. *sequi & l. ult. si te qui habet in prin & ff. de damno infect. l. damnis.* §. *ff si quis & ff. de evict. nec l. item ex emptione & l. de transactis. l. qui cum tut. primo versum & ff. de noxali. l. vindicamus. & ff. de iurisdict. l. dolosus.* §. *exceptio. & C. de petit. hered. l. hereditas.*

y ¶ *Dominio.* puta emi rem medio tempore, vel dominus fecit me heredem. ¶ Sed quid si ex testamento illo legati inter petitorem, & me debitorem respond. si deo quia non fum exlitere condicio non [b] obstabit exceptio. & verè quasi non legatum, forte fecit: quia non accidit postea nova causa: quod hoc exigit.

z ¶ *Petam.* & intentam.

a ¶ *Rursus petam.* Sed quid si ex pluribus causis possum habere dominium?

[a] Senatusconsultum Tertullianum statuit matres vocantur ad hereditatem filiorum defunctorum.

[b] Vindicaverit, specialiter proponitur petitoria. H.

[c] Rupeo. agnitione: postliminii. & hanc ideam causam allegabat.

[d] Substituerat. de iure.

[e] Substituerat. de facto.

[f] Sed ea causa. scilicet quia est mater: aliàs secus: vt *ff. pr.* non. §. *denique, &c.* & §. *eandem.* 2. Vel quia non ex vinculo. scil. ad id ne mota esse: & sic non ob. infra §. *denique, &c.* & §. *eandem.* Vel quia postea extat non causam. *arg. Cod. de iudi. l. ult.* hoc non valet: vt *ff. pr.* non. §. *denique, &c.*

[g] Vel quia postea aperta sunt tabulæ: vt *supra de testib. l. ult.* §. 1. ibi plene dic. & facit *supra de institutis. l. habebat. & de nostr. testa. l. eum qui. & Cod. de impu. & aliis sub. l. precibus.*

[h] Non nocebit exceptio. & facit ad hoc *supra ad exhiben. l. de re.* §. *sequi & l. ult. si te qui habet in prin & ff. de damno infect. l. damnis.* §. *ff si quis & ff. de evict. nec l. item ex emptione & l. de transactis. l. qui cum tut. primo versum & ff. de noxali. l. vindicamus. & ff. de iurisdict. l. dolosus.* §. *exceptio. & C. de petit. hered. l. hereditas.*

[i] Dominio. puta emi rem medio tempore, vel dominus fecit me heredem. ¶ Sed quid si ex testamento illo legati inter petitorem, & me debitorem respond. si deo quia non fum exlitere condicio non [b] obstabit exceptio. & verè quasi non legatum, forte fecit: quia non accidit postea nova causa: quod hoc exigit.

[k] Petam. & intentam.

[l] Rursus petam. Sed quid si ex pluribus causis possum habere dominium?

[b] Condicio] prædicte legatarius caditum habet in re petita: legatus: l. §. *fi. ff. de damn. inf.* & *pignoratitia.*

[c] Dominium] vana & caduca est ei exceptio: quod hoc exigit.

480/C.IV.K.5-3, 823-824
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-3, 825-826

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-3, 827-828

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-3, 829-830

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-3, 831-832

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

a ¶ *Exporior.* licitet negatoria actione. nam ea * petitur vſusfru. causa licet *supr. ſi vſusfru pe. l. non.* ſed formula per confeſſoriam. vt *ſupra ſi ſer. vind. l.* 1.

b ¶ *Vſusfructum.* licitet formalis.

c ¶ *Caput.* Sed cur aliud in ſeruo qui redit poſtliminio : vt *l. ſi mater. §. eandem.* Reſp. hoc facit poſtliminij fictio b. 2. Vel die, ibi corpit eum habere ex cauſa priore, hic verò minimè. ACCVRS.

d ¶ *Allum ſit.* & fui abſoluatur.

e ¶ *Iudicata.* facit *l. de fide. Lucre quic. §. de pecul.* Sed contrà *in cod. tit. Legiſl.* Sol. hic fuit abſolutus, quia ſolutæ ſeruus. nam tali caſu etiam condemnatus datur exceptio : vt *ſupra cod. l. ſi quæ cum ſeruum. §. plane.* Vel hic fuit ideo abſolutus, quaſi non furtit contractum cum ſeruo. Ibi verò quia nil erat in peculio & facit *l. de iurisiur. Locat iuraſſe. §. penult.*

Si cum vno.] CASTR. Egi cũ herede Titij actione depoſiti ad eam depoſitam à patre à quo eam habeo : & ſuccubui : nunc volo agere contra eundem ex dolo ſuo proprio. hanc poſſum : quia de alia re agit. nec obſtat mihi excep. rei iud. ſi ſuccubui in prima : quia de alia re agitur. FR. ACC.

f ¶ *Agetur.* niſi vna cauſa fuit cauſa deſcenſionis vt *l. de appel. Iſi quis ſeparatim. §. ſiquis eſt cõtra. & Lã ſententia* quę eſt arg. cõtra. & fa *l. de poſſeſſ. l.* 2. *§. ſi apud duas.*

g ¶ *Da alia re.* facit *l. de tranſact. l. non eſt ſerendum. §. fin.*

Si vno vendito.] CASTR. Ex aliquo cõtractu debes mihi c. & promiſiſti certas vſuras pro illa c. date. petij vſuras. & ſuccubui. bene poſſum poſtea petere ſortem, & licet c. Sectiõ dixit : depoſita fuit pecunia penes te ſub vſuris, & ſic teneris ad vſuras iudicio officioue iuris inhæret actioni depoſiti ſi violet officio petij vſuras. & ſuccubui : quia non propoſueram act. cui inhæret officium & poſtea ago depoſiti ad pecuniam depoſitam. & iudicis officio petam te condemnari in vſuris totius temporis ex quo incepiſti eti hucuſque bene poſſim. FR. ACCVRS.

h ¶ *Patua ſint.* ſolebat ex ſi pulatu fiue bonæ fidei, ſiue ſtricti iuris contractum potius. non enim in bonæ fidei iudicia alia eſt petitio ſortis. & alia vſurarum. vt *C. depoſi. l. fin.*

i ¶ *Perſequi. offi. iud.* quod * non potuit, cùm non eſſet actio poſita ad eat petendamue principalia facrat propoſita de ſorte. & ideo non erat cui iudi. offi. acce. ferret. & facit *ſupra de iure dotium. Lecta poſ. §. vſuras. & de vſuris. Libr. ſententiam. & §. de verb. obli. l. cum ſtipulati ſumus. & C. de iudi.*].

Si quis rem.] CASTR. Ego Franciſcus emi fundum à non domino. cùm à me vindicaretur, obtinui. ſi eundem fundum poſtea deſij poſſidere, & rurſus dominus eum poſſidere cœpit. & ego eum fundum à domino poſſidente eum petam & ipſe excipiat quòd ſit dominus fundi ego replicabo quia ſecũdum me fuit iudicatum, cùm eum poſſiderem. FR. ACCVRS.

k ¶ *Abſoluere ſit.* ſolicet ita quòd & ſuam fuiſſe pronuntiatũ ſit aliàs * non ideo ius petendi haberet. arg. *l. de iureiuran. l. ſed & ſi.*

enim non competit, nec oppoſita nocet. Eadem erunt & ſi quis ex bonæ fidei iudicio velit vſuras tãtùm perſequi l. nam nihilominus futuri temporis cedunt vſuræ. Quamdiu enim manet contractus bonæ fidei, current vſuræ.

Poſſeſſor abſolutus ex eo quòd dominium rei ad ipſum pertineat : ſi à poſſeſſione cadat, & ad alterum permutet, poteſt vtcunque dicta ſententia ab eo recuperare, nec ille audiitur volens de dominio probare, quia veniret contra ſententiam. PAVLVS.

XXIV. IVLIANVS *libro nono Digeſtorum.*

SI quis rem à nõ domino emerit, mox petente domino abſolutus ſit k, deinde poſſeſſionem amiſerit, & à domino petieritur : audietur ſuo exceptionem m. *Si non eius ſit res*, replicatione hac adiuuabitur, *At ſi res o iudicata non ſit a.*

Ex cauſa de nouo ſuperueniente, qui primò ſuccubuit, admittitur ad agendum. item abſolutoria lata in actione quanto minoris, facit præiudicium in actione rediuitoria, quatenus ad idem tendunt. & è conuerſo. item ſententia lata contra falſum procuratorem, nõ nocet domino ſi factum illius non ratificauit : etiam ſi poſtea ipſum eundem procuratorem conſtituit ad eamdem litem. & illa ſententia non obſtante ille idem procurator admittetur. PAVL.

XXV. IDEM *libro quinquageſimoprimo Digeſtorum.*

SI is qui heres non erat, hereditatem petierit p, & poſtea † heres factus eamdem hereditatem petit : exceptione rei iudicatæ non ſummouebitur q.

1. ¶ Eſt in poteſtate emptoris intra ſex menſes redhibitoria agere mallet, an ea quæ datur *quanti minoris bonæ cum veniret* * *fuerit.* nam poſteriori actio * etiam

cepio rei iudicatæ. [SI TE HEREDES.] Geſſiſti negotiorum meorum ſine mandato petiit fundum meum à quodam poſſidente rei vindica & ſuccubuiſti & non habui rationem quod freti tenebe mandatu ſibi vt agerem rei vindi. ad illum fundum. dicitur quod poteſt agere non obſtante excep. rei iudic. Idem eſt ſi geſſiſti negotiorum meorum ſine mandato egiſti mea negotia mea nomine ad fundum mihi fundum certo modo. ex ſtipula. vel ſim ſi perſonalis. & ſuccubuiſti deinde ei mandati vt agerem pro me ad illum fundum, nam bene poteris agere. FR. ACCVRS.

p ¶ *Petierit.* & ſuccubuerit.

q ¶ *Non ſummouebitur.* vt *ſupra eod. l. ſi mater. §. eandem. & C. de petit. hereditat. hereditat.*

r ¶ *Pinorem.* Aut nota differentiam * inter quanto minoris prætorium, & ciuilem. quod dic vt dixi *l. de all. emp. l. ſubſcimus. in princ.*

ſ ¶ *Alibi.* ſolicet quanto minoris.

* Vſusfructus cauſalis poſſeſſor adiuuat negotia : ſuccedit. fa. a.

b Filio poſtliminij.

† Per conſtitutionem.

* Actionarium & declaratiua : n præſentia leg. vide Bald. in Co. *rectif. mandat. quæſt. C. ſi vnus ex plurib.*

* Aliam agat aliam cauſam facti proferam. mutatio nihil vna cauſa fine definitione. d Appellatio facta ab vno prodeſt alteri quibus vna eſt cauſa defenſionis : vt hic. hinc in cauſa principali ſeruitutis ius non hæredi vtili ad prohibendum ſi paulo deteriorem. Cæſimple fac.

* Officio iudicis mercenaria pœna non petita quod in iudicij venit. Bart. &c.

* Excipiendi rei iudicatæ an habeat qui abſoluitur cedit a rei petitione.

* Publiciana certo caſu datur contra tertiũ dominum. a Interpone dominij mei fructũ per actiõ Publiciana agitii.

d Sententia quandoque nocens eſt innocentis quã iniuſtam.

e Quid ſi alius præmouet ſortis. & id poſtea redit ex cauſa ſortis, nõ obſtetur ei exceptio.

f Alienans quanto minoris prætorio & ciuili differentia.

480/C.IV.K.5-3, 833-834
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

redhibitionẽ continet ᵃ, si tale vitium in homine est, vt eum ob id actor empturus non fuerit. Quare verè dicetur, eum † qui alterutra earum egerit ᵇ: si altera postea agat, rei iudicatæ ᶜ exceptione summoueri.

1. ¶ Si te negotiis meis obeneris, & fundum nomine meo petieris ᶜ, deinde * ego hanc petitionem tuam ratam non habuero, sed mandauero tibi vt ex integro eundem fundum peteres exceptio rei iudicatæ non obstabit, alia enim ᵈ res facta est interueniente mandatu †. Idem est si non in rem, sed in personam actum fuerit.

Vbi defecit fundamentum, superædificari non potest. PAVL.

XLVI. AFRICANVS *libro nono Quæstionum.*

EGi tecum, ius mihi esse ædes meas vsque ad decem pedes altius tollere ᵉ, post ago, ius esse mihi vsque ad viginti pedes altiùs tollere. exceptio rei iudicatæ procul dubio obstabit ᶠ. Sed & si rursus ita agam, ius mihi esse altiùs ad alios ᵍ decem pedes tollere: obstabit exceptio, cùm alter superior pars iure haberi ʰ non possit, quàm si inferior quoque iure habeatur.

Qui succubuit in principali, non admittitur iterum ad agendum pro accessoriis. PAVL.

1. ¶ Item si fundo petito ⁱ, possessa insula quæ è regione ᵏ eius in flumine nata erit, petatur: exceptio ˡ obstatura est.

Exceptio quæ obstat venditori, obstat etiam emptori qui postea causam habuit. PAVL.

XLVII. NARRATVS *libro septimo Membranarum.*

CVm de hoc, an eadem res sit, quæritur: hæc ᵐ spectanda sunt: personæ, ἀδίφυον de quo agitur, causa proxima actionis ⁿ. Nec iam ᵒ interest, qua ratione quis eam causam actionis competere sibi existimasset ᵖ, perinde ac si quis postea quam contra eum iudicatum esset, noua instrumenta causæ suæ reperisset ᵠ.

XLVIII. PAPINIANVS *libro vicensimo septimo Quæstionum.*

EXceptio rei iudicatæ nocebit ei qui in dominium successit eius qui iudicio expertus est ʳ.

Sententia lata pro libertate danda contra vnum ex heredibus, alteri coheredi non nocet mero iure: tamen fauore libertatis debet seruari etiam in eius præiudicio vt caueat dominio seruis, & efficiatur liber, cùm non possit esse liber pro parte: tamen conseruatur indemnis: quia ab ipso manumisso debet refundi pretium patris sui. PAVL.

XLIX. IDEM *libro vndecimo responsorum.*

VDicatæ ˢ quidem rei præscriptio coheredi, qui non litem admittitur nisi ᵗ in casibus VL. *de iurisdict. Ladmunendi.* & L. *de re iudicata. Imperatores.* & facit C. *de transactionib. l. fin. pretextu.*].

ACCVRS.

EXceptio.] CAYE. Petij rem rei vindi. & succubui. si modo heres meus eam rem petat, vel alius successor ab eodem: obstat ei exceptio rei iudi. FR.

r ¶ *Exportus est.* per hoc probatur ᵍ dominium remanere penes me adhuc rem, licet contra me sit iudicatum. & sic obstat exceptio. & pro hoc L. *de crudelit. indebit. l. Iulianus.* & L. *eadem l. si mater. § eundem. ibi, & idèo si furi fub. &c.* ¶ Si autem pro me sit iudicatum, & tres erant ei: an sententia furiæ me dominum mihi quòd non. eadem ratione. sed & si sequatur traditio, nec tunc videtur, quia tradidit mihi vt meam, cùm sit sua. & sic non videtur transire rei L. *de crudelit. eos dare. eos. non. Lorcia. § fubinitio.* sed si eadem à possessore, agam Publiciana: vt *supra de Public. l. terra. in fine.* Item sunt hoc tradit ad damnum, & ad profectum: vt *supra eadem. l. fi à te. § Iulianus.* & ad hoc *infra de regulis iuris. l. a'ind. § furiæ.* & *in hac* ¶ §.].

Vdicata. Dic eafum in princ. vt in gloss. domini mei Accurs. quæ incipit, *dum possidebant*, &c. [SI DEBITOR.] Obligaui tibi fundum meum, postea egi rei vindi. ad illum fundum contra Titium eum possidentem, non admonito te creditore, & succubui. dicitur quòd hæc sententia non nocet tibi creditori quin possis agere hypothecaria. FR.

[¶ *Iudicata.* dum possidebant seruum, qui seruus contra vnum heredem egit dicendo sibi deberi fideicommiss. libertatem, & obtinuit. si alius heres petat eum in seruitutem, non debet ei obiici exceptio rei iudicatæ, quia ille heres defuit in primo iudicio, non videtur petere in seruitutem posse rem iudicatam contra se, & hoc de rigore. sed tamen de prioris coheredis sententia seruabitur in totum de æquitate: scilicet vt totus ficatur liber, quia non potest eum seruare tantùm pro parte coheredis vidi: quia nemo potest esse pro parte liber, & pro parte seruus sicut vides quando agitur de inofficioso testamento contra vnum heredem,

† Actione redhibitoria qui primò redhibitoria egerat, & succubuerat. Solu. hic agit quanto minoris ciuili ad redhibendum: ibi quanto minoris pretia valet. 2. Alij dicit quod hic verissime fuit damnatus, & soluit rei dat. exceptio: vt *C. eod. l. si quis eum totum. §. plane.* ¶. Vel venit, refert an ideo absolutus sit in redhibitoria, quia tempus se lapsū, vt ibi: an quia emptor non potuit probare vitium fuisse tempore contractus, vel emisse se, vt hic.

* Procurator fallus potest de nouo conflitui procurator.

† Sententia lata contra fallum procuratorem, dominus non potest probare vitium fuisse tempore contractus, vel emisse se, vt hic. Quod & dic ipse pronuntiator potius obstaturus ? & confirmat post erit, atque agenti, exceptio priorij iudicij non obstabit.

* Alia res quamvis effectus, mandatu instrumentario.

a ¶ *Conuiner. vt & T. de ædil. edict. l. bouum. §. aliquando.*

b ¶ *Qui alterutra earum egerit.* Si emptor tempore exclusus sit redhibitoria, competet æstimatoria. *l. si tamen. §. non nocebit. supra de ædil. edict.* Sed & redhibitoria sit exclusus alia ratione, aut egerit & victus, post eam experietur æstimatoria, vt hic. vide scripta *ad tit. Cod. de ædil. act.*

CYIAC.

b ¶ *Rei iudicatæ.* & ita contra T. *de ædil. edict. l. si tamen. §. non nocebit.* vbi tan nocet agenti, tot quanto minoris, qui primò redhibitoria egerat, & succubuerat. Solu. hic agit quanto minoris ciuili ad redhibendum: ibi quanto minoris pretia valet. 2. Alij dicit quod hic verissime fuit damnatus, & soluit rei dat. exceptio: vt *C. eod. l. si quis eum totum. §. plane.* ¶. Vel venit, refert an ideo absolutus sit in redhibitoria, quia tempus se lapsū, vt ibi: an quia emptor non potuit probare vitium fuisse tempore contractus, vel emisse se, vt hic.

c ¶ *Petieris.* rei vindic. & succubueris.

d ¶ *Enim.* o mirum * quia res eiusdem non fit deducta in priore iudicio: vt *supra de iudic. l. si pratur.* & facit T. *iudic. falsa. l. fi actio. & T. qui falsidia. cogan. l. Iulianus.* & *Cod. ad exhib. l. neque & T. de except. l. Modestinus.* & T. *de transact. l. qui cum tutorib. in prine.*

EGi tecum.] CAYE. Dicebas domini mei domui tuæ debere seruitutem altiùs non tollendi & is possidi. hui sfmodi seruitut. eras tunc act. negotioria ago ofera te, dicens mihi ius esse altius eam eleuandi vsque ad decem pedes, & succubui. iterum volo agere contra te negatoria: dicens mihi ius esse eleuare vsque ad viginti pedes. Dicitur quòd obstat mihi exceptio. Idem est si dicam mihi ius esse addificare per decem pedes vltra hoc supra illos decem pedes quos amiseram. nam repellor excepto rei iudic. Idem est si fundum à te petij rei vindi. & succubui: nunc volo petere insulam meam in flumine iuxta frontem agri quem prius petij, quasi accreuerit illi fundo vt meo, dicitur quòd obstat exceptio rei iudi. FR. ACCVRS.

e ¶ *Tollere.* & tamen hic iudicatum fuit. & dic quòd erat in possessione seruitutis.

f ¶ *Obstabit. supra l. si quis eum totum. in prine.* Sed contrà *in l. si mancipio. §. si quis iter.* Solu. vt ibi.

g ¶ *Ad alios decem.* scilicet ab alijs decem: *vnde* victus sum quasi supra illos decem velim intendere ius mihi esse decem pedes altiùs ædificare.

h ¶ *Pars iure haberi.* sicut in vsufructu * *causali*, qui non potest esse dominus proprietatis, vnde victo de proprietate, si petam causalem vsumfr. obstat excep. vt *supra eo. l. si cum testamento. §. si fundum meum.* & facit *supra de aqua plu. arcen. l. sed interdum.*

i ¶ *Petit.* & possidet absoluto.

k ¶ *Ex regione.* id est ex parte fundi petiti. & sic ei accrefie.

l ¶ *Exceptio.* hoc ideo, quia rei accrefcit fieut aliis in proprietate legatarifcens in vfufr. quia persona accrefcit: *supra de vfufruc. l. fi Titio. § fin. & supra eo. l. & an eadem. §. qui cum portione.* petendo ergo insulam, videtur & fundum petere: nisi eum nascitur è regione agri limitati, vbi non habet locum allusio: vt *fup. de acquir. re. l. in agris.*

CVm de hoc.] CAYE. Cum quæritur an sit eadem res sine causa quam nunc intento, ei quam primò intentaui, vt fic obiter excepi. rei iudi. ea sunt spectanda, scilicet an sint eædem personæ. Item an fit illud idem nunc petitum, quod petiis erat petitum. forte an sit eadem causa petendi quæ prius erat. & si hæc tria concurrunt: dicitur hæc eadem quæ petiis: vt fic obiter excepto rei iudi. hinc est quòd si petij rem rei vindi. dicens me dominum, & succubui: iterum eandem rem volo petere dicens meam, quia emi: non audior: licet & si dicerem me noua instrumenta reperisse ad probandum quòd res fit mea, & per hoc velim iterum agere, nam non audior. FR. ACCVRS.

m ¶ *Mar.* l. tria.

n ¶ *Proxima actionis,* & si quid horum defuerit, nō habet locum exceptio rei iudic. vt plenè diximus *supra eodem. l. cùm quæritur. & l. sequen.* ¶ Et not. hic quòd causa proxima * est, quia emi ᵇ à Titio, remota est, quia mea ᶜ. & vtraque inspicitur: vt *supra eod. l. si mater. §. denique. versicu. si quis autem.* Quare ergo hic dicit de proxima, & non de remota? Resp. quia qui egit adhæta causa proxima, iterum agens ex eadem non auditur. sed si ex alia, auditur. qui ex remota egit, & succubuit: nulla causa adhæta pollet, remota, est proxima, non auditur, cū omne ius, &c. vt *supra eodem. l. si mater. §. eundem.* & dicitur proxima actionis, id * est causa agendi ex qua actio procedit. o ¶ *Nec iam.* hoc refringas ad actio. in rem: vt *supra eodem. l. si mater. §. denique. & §. eundem.* licet in personali: vt *supra eodem. l. si ex testamento.* & l. *si cum testamento. in prine.*

p ¶ *Existimasset.* cùm primò egit: nam non audiret modò, cùm simpliciter primò egerit, nisi in mora: vt & *supra eo. l. si quatuor. prefinitio.*

q ¶ *Reperisset* qui non

a Rei vindicatoria cauſa proxima inſtituta (post exceptionē & reiudicatam, vna cum rei quæſtione) remota dominium. vt fundano dominij proximā eſt cauſa. *Et ſupra eodem. Pau. Barre. l. & ea cauſa. § cauſa proxima.* habet exceptionē rei iudicatæ in ſpecie, obſtaturā in proxima cauſa in ſpecie proxima, tamē, *dat. & Alberic.*

b Qui hoc dicit, confitetur ſe fideiuſſam deſſe.

c Qui hoc dicit, dominium in iudicium deduxit.

d Cauſa proxima actionis quæ dicitur.

e Seruitus quidē cauſam reuocatur proprie nomē ſeruitutis, tamē quæ cauſam.

f Rei vindicatione ſuperior tus, non ea ꝑ quā quod ſuperiorem eſt dominium rei amittit. ſcilicet victus: ſi contra fundum eſt dominium vel rem illam vēdidit, cuius poſſeſſionē qui vēdidit, & ſuperior ab eo quo pretio iudicio obtinuit.

g *In omnibus ſpecie.*

herédem, & obtinet tunc pro parte testamentum rumpitur: libertates verò in solidum danatur. Alio cohærede iudemni conferuato. Fr. Accvrs.

a ¶ *Non potest.* quo minus posse potere seruum pro quo agenes alio cohærede in totum est vt manumittatur. A t o. ad quod facit *supra de re iudicata. l. fapc.*

b ¶ *In seruitutem.* scilicet cum aduersus hanc qui petitur, nulla sententia sit lata. ab a co enim quod petit, non videtur peti in seruitutem post rem pro libertate iudicatam, cùm contra eum nunquam fuit lata sententia. 1. Vel dic, nec seruitutem videtur peti, sub. deberet quia non debet vocari ad seruitutem.

c ¶ *Pro libertate.* ex causa fideicommiss. præstanda fit enim pro libertate competente lata sententia fu. flet, & coheredi obstaret, quia faceres ina sententia vt *supra de libe. cau. l. dini fratres. & de stat. lib. l. argumentum.* Accvrs.

d ¶ *Ex causa.* quo ipso videbatur magis posse peti.

e ¶ *Sed prætoris.* licèt diximus non obstare exceptionem quo injustus petam seruum, obstat tamen quo minus obtineam seruum. & hoc elt, *sed & prætoris*, &c. 1. Vel secundùm aliam expositionem dic, bene dico non admitti hanc contra fcientem, *sed*, &c.

f ¶ *Pro parte.* scilicet pro parte victi coheredis tantùm: quia nemo pro parte liber, & pro parte seruus esse potest: vt *L de libe. cau. l duobus.* & facit *L de adi. leg. l. legata. § Sed* contrà *C. de fer. manumis. l. § fin* Sed & illud expone vt ibi not.

g ¶ *Præstare.* alias *præstare & alias seruare.*

h ¶ *Duobus.* scilicet filiis

i ¶ *Agentibus* contra scripturn heredem.

k ¶ *Plenum.* in solidum vel *& supra de inoffic. testa. l. nam & § fi. & de colla. de pater. filium. & C. de inoffic. testa. l. cum duobus. & supra de leg. 2. l. cùm filius. in prin.*

l ¶ *Vitlora.* in quercia.

m ¶ *Confitetur.* etiam superiori casu, non solùm isto.

n ¶ *Non admittitur.* alias contrà *supra de re iud. l. fapc.*

o ¶ *Præsertur.* secus si sententia pignoris causam præcessisset vt *de pignor. l. § superatur. & l. ea l. si mater. § fi pignor. conf. item si rem.*

EX stextante.] Casvs. Quidam instituit tres heredes quemlam suum agnatum, scilicet Titium, & Sempronium, in duabus vncijs duos: alium, puta Cornelium, in decem vncijs. Titius coepit possidere dimidium totius hereditatis, & Sempronius alia in dimidiam nunc Cornelius agit contra Titium ad id totum hereditatis quod possidet, & sic ad dimidium totius hereditatis dicens testamentum in quo Titius fuit inst. tutus pro parte, & Sempronius pro alia, non tenere: vt quia falsum: & sic secundum prouisionem ab intestato debere succedere: & succubuit. nunc vult ille idem Cornelius petere à prædicto Titio vncias hereditatis, nam sit instructus in duabus dicitur quòd repellitur excepr. rei iudi. quia dicendo falsum, & succumbendo, petidit reiectum prædictum duarum vnciarum. [Latinvs Largvs.] Latinus Largus proposuit quandam quæstionem, quam nunc Paulus auctor huius legis vult decidere: quæ quæstio talis est: Sempronius decessit & successit ei Mæuius sua filius: bona tamen Sempronij coepit possidere Titius, dicens se heredem Sempronij, & non Mæuium, &c. Mæuius cùm hæc bona peteret à Titio, venerunt ad transac. & tradidit Titius Mæuio nomine transac. quædam de rebus hereditatis, item quemdam suum peculium agrum ipsius Titij, quem agrum obligauerat Titius patri suo Mæuij, id est, patri Sempronij: & etiam cum agrum obligasset ei alia: nunc alij creditores hypothecaria egerunt ad ipsum fundum contra Mæuium, & prosecuti sunt eis obligatum, & sic obtinuerunt: eandem Mæuius inspexit rationes sui, & vidit præfictum fundum quem nunc amiserat, fuisse prius obligatum suo suo quàm illis creditoribus. vult agere Mæuius hypothecaria ad illum fundum contra illos qui euicerant illum fundum prius. illi opponunt excep. rei iudi. quæritur an obstet Mæuio hæc exceptio? videtur quòd obstat. nam si pertò te rei tigauit, obstare non potest *. Nec in seruitutem b videtur peti post rem pro libertate iudicatam, non dum ex causa fideicommissi manumissus. sed prætoris c oportet in ea re sententiam seruati, quam pro parte f victi præstare g non potest. Nam & cùm alterum ex coheredibus inofficiosi quæstio tenuit, aut etiam duobus h separatim agentibus i alter obtinuit: libertates competere placuit k, ita tamen, vt officio iudicis idemnitati victoris l futuræque manumissoris consultatur m.

Sententia lata contra antiquorem, non præiudicat singulari successori qui ante illum causam habuit, si non fuit citatus vel requisitus ad causam. Paul de Castr.

1. ¶ Si debitor de dominio rei quam pignori dedit, non admonito n creditore causam egerit, & contrariam sententiam acceperit: creditor † in locum victi succes- viodi. fundum, & obtineo. & restituetus est mihi fundus: si ru eum à me vindices, obstat tibi excep. nam cùm iudicatum fuit per primam sententiam tem meam esse, per consequens iudicatur tuam non esse. contra volentur non obstare excep. hoc argumento: quia ex fundum rei vind. & fuisti absolutus possea dicti possidere illum fundum, & ego corpe possidere. si tu eum vindices, & ego dicam fundum meum esse, non tuum, non obstat mihi prima sententia in qua tu fuerat absolutus à petitione meacùm per hoc non fuerit iudicatum esse rem. In nostra ergò quæstione cum Mæuius fuit conuentus hypothecaria, & de sua Mæuij hypotheca non fuit compreheusum, licèt fuerunbat Mæuius, non obstat ei quo minus nunc possit sua hypothecaria agere. nec obstat prima sententia: quia poteft esse quòd hic fundus fuit obligatus illis. & etiam Mæuij ano potiùs: sed non poteft esse quòd dominium venus fundi fit duorum hominum in solidum. videtur autem nocere Mæuio quòd fuit factus dominus fundi, & dicat quòd non fuit factus dominus fundi, & sic habeat nunc actio hypothecariam non obstante etiam prima sententia. Fr. Accvrs.

p ¶ *Ex stextante.* id est, ex duabus vncijs, quæ est sexta hereditatis. *et Inst. de here infit. §. hereditas.*

q ¶ *De iure.* id est, de vitio testamenti vt quia falsum, vel inoffic. & ideo sucumbent perdit telsthum. vt *& supra de inoffic. testam. l. Papi. § memoriæ.* secus si solenne: quia tunc non perditur in contrarium vt *supra de bo. quibus ut indig. l. post legatum. §.* quæ est contra. secundùm R. 2. Vel verùs, secundùm Ioan. Arn. & Hvgo, etiam si non solemne dicatur, perdit hic & sic non refert qua ex causa de iure testamenti quæratur. Sed ideo dicunt hunc repelli, quia proposuit petit. b hæredit. generalem, non expressa causa ex testamento vel ab intestato licèt postea in causa processu vel causam tantùm fuerit prosecutus quare obstat rei iudic. excepto, licèt ea alia causa agat vt *supra eodem. § si mater. § denique. & § eumdem.* Sed si expressiliet causam, puta ab intestato: non obstabit et postea agenti ex testamento excepto rei iudic. vt *supra l. § mater. § posea autem. & de pact. hered. l. legitimam. & de inoffic. testa. l. mater.* Sed an excepto ei obstet quòd sit obiunctus vsque ad quantum gradum: vt *C. de cadicil. l. fin.* Alij dicunt quòd non. In personali autem simpliciter proposita omnia veniunt: licèt in processu expressiliet, *supra eod. l. & an eadem. § ultimo.* Et secundùm hoc non valet oppositio quæ sic fit: Aut petendo ab intestato fit sibi delatæ ex testamento, & videtur tacitè renunciare & sic non tamquam indebitum, sed tamquam repudiatus repellitur. vt *supra de acquirn. hereditas. l. filium emancipatum.* Aut ignorauit, & non repellitur. *supra de acquirn. hereditas. l. § si is. & de quia causam expressiliet:* vt *supra eodem. l. & an eadem. §. ultimo.* ideo dico quòd hic non obstat, quia egit non expressa causa: vt dictum est.

r ¶ *Hereditatis.* cum ille eam possideret, & alias heres diuidiam.

s ¶ *Sextantis.* id est, vnciam ex qua erat instituta.

t ¶ *Pinditasse.* & sic in ea vncia succubuisse videtur.

u ¶ *Potiùs.* id est, vncium.

x ¶ *Iudicata.* sed ab alio petet aliam vnciam.

y ¶ *Latinus Largus.* scilicet quæstionem proponit talem, *cùm de hereditate*, &c.

z ¶ *Cùm de hereditate.* Sempronij puta.

a ¶ *Pertinebat.* in vetitate.

b ¶ *Mauvius.* restitem. *& supra de prom. Laun filium § fi ftatus.* Accvrs.

DD 2 a ¶ Rerum

ff. Nouam.

a Sententia lata in causa hereditatis adueritus vnū heredē ex quinque, nocet alij hereditatem ita hoc casu prohibet. finditia pro libertate, non in pecunia causa, quæ non competunt alijs heredibus. *de Cadis. supra. ad Tullianum.* sed præterea cauſa fideicommiss. præstanda fit enim pro libertate competente lata sententia fu. flet, & coheredi obstaret, quia faceres ina sententia vt *supra de libe. cau. l. dini fratres. & de stat. lib. l. argumentum.* Accvrs.

d ¶ *Ex causa.* quo ipso videbatur magis posse peti.

e ¶ *Sed prætoris.* licèt diximus non obstare exceptionem quo injustus petam seruum, obstat tamen quo minus obtineam seruum. & hoc elt, *sed & prætoris*, &c. 1. Vel secundùm aliam expositionem dic, bene dico non admitti hanc contra fcientem, *sed*, &c.

f ¶ *Pro parte.* scilicet pro parte victi coheredis tantùm: quia nemo pro parte liber, & pro parte seruus esse potest: vt *L de libe. cau. l duobus.* & facit *L de adi. leg. l. legata. § Sed* contrà *C. de fer. manumis. l. § fin* Sed & illud expone vt ibi not.

g ¶ *Præstare.* alias *præstare & alias seruare.*

h ¶ *Duobus.* scilicet filiis

i ¶ *Agentibus* contra scripturn heredem.

k ¶ *Plenum.* in solidum vel *& supra de inoffic. testa. l. nam & § fi. & de colla. de pater. filium. & C. de inoffic. testa. l. cum duobus. & supra de leg. 2. l. cùm filius. in prin.*

l ¶ *Vitlora.* in quercia.

m ¶ *Confitetur.* etiam superiori casu, non solùm isto.

n ¶ *Non admittitur.* alias contrà *supra de re iud. l. fapc.*

o ¶ *Præsertur.* secus si sententia pignoris causam præcessisset vt *de pignor. l. § superatur. & l. ea l. si mater. § fi pignor. conf. item si rem.*

EX stextante.] Casvs. Quidam instituit tres heredes quemlam suum agnatum, scilicet Titium, & Sempronium, in duabus vncijs duos: alium, puta Cornelium, in decem vncijs. Titius coepit possidere dimidium totius hereditatis, & Sempronius alia in dimidiam nunc Cornelius agit contra Titium ad id totum hereditatis quod possidet, & sic ad dimidium totius hereditatis dicens testamentum in quo Titius fuit inst. tutus pro parte, & Sempronius pro alia, non tenere: vt quia falsum: & sic secundum prouisionem ab intestato debere succedere: & succubuit. nunc vult ille idem Cornelius petere à prædicto Titio vncias hereditatis, nam sit instructus in duabus dicitur quòd repellitur excepr. rei iudi. quia dicendo falsum, & succumbendo, petidit reiectum prædictum duarum vnciarum. [Latinvs Largvs.] Latinus Largus proposuit quandam quæstionem, quam nunc Paulus auctor huius legis vult decidere: quæ quæstio talis est: Sempronius decessit & successit ei Mæuius sua filius: bona tamen Sempronij coepit possidere Titius, dicens se heredem Sempronij, & non Mæuium, &c. Mæuius cùm hæc bona peteret à Titio, venerunt ad transac. & tradidit Titius Mæuio nomine transac. quædam de rebus hereditatis, item quemdam suum peculium agrum ipsius Titij, quem agrum obligauerat Titius patri suo Mæuij, id est, patri Sempronij: & etiam cum agrum obligasset ei alia: nunc alij creditores hypothecaria egerunt ad ipsum fundum contra Mæuium, & prosecuti sunt eis obligatum, & sic obtinuerunt: eandem Mæuius inspexit rationes sui, & vidit præfictum fundum quem nunc amiserat, fuisse prius obligatum suo suo quàm illis creditoribus. vult agere Mæuius hypothecaria ad illum fundum contra illos qui euicerant illum fundum prius. illi opponunt excep. rei iudi. quæritur an obstet Mæuio hæc exceptio? videtur quòd obstat. nam si pertò te rei

Sententia lata contra antiquorem, non præiudicat singulari successori qui ante illum causam habuit, si non fuit citatus vel requisitus ad causam. Paul de Castr.

1. ¶ Si debitor de dominio rei quam pignori dedit, non admonito n creditore causam egerit, & contrariam sententiam acceperit: creditor † in locum victi succes-

XXX. Paulvs *libro quarto decimo Quæstionum.*

EX † sextante Pa heres institutus, qui ab intestato legitimus heres esse potest, cùm de iure testamenti faceret quæstionem, ab vno ex institutis dimidiã partem hereditatis r petiit, nec obtinuit. Videtur in illa petitione etiã partem sextantis s vindicasse t: & ideo si experit ab eodem ex testamento eamdem portionem u petere, obstabit ei exceptio rei iudicatæ x.

1. ¶ Latinus Largus y: Cùm de hereditate z inter Mæuium ad quem pertinebat a, & Titium qui controuertiam mouerat b,

a Sextans dodrans.

Heredis institutus incerti partem si petat hereditatis simpliciter, & sortis, hac non potest petere partem in qua fuit instituta.

a Hereditatis petitio generalis dicitur, in qua qui agit causam nõ exprimit agere ex testamento vel ab intestato.

a ¶ *Rerum.* Quarumdam ex causa transactionis.
b ¶ *Et.* scilicet Mæuio.
c ¶ *Proprium.* Titij.
d ¶ *Ano.* id est, patri Sempronij.
e ¶ *Suum agens.* Io hypothecaria contra Mæuium.
f ¶ *Autem.* id est, at.
Mæuij.
g ¶ *Superatus est.* à posteriore Titij creditore. Acc.
h ¶ *Petit.* agendo hypothecaria.
i ¶ *Si de proprietate.* affert de hoc argumentum quare videtur obstare exceptio. Accurs.
k ¶ *De eius quoque.* f. rei. Accurs.
l ¶ *Videtur.* cùm enim res indicatur esse actoris, videtur simul indicari rei non esse: *vt supr. eo. l. si inter R. & I. princip.*
m ¶ *Impier.* i. b fundum esse suū docet. M.
n ¶ *Quòd si* respondet argumentando, quare ad quæstionē nō facit.
o ¶ *Absolutum.* ea ratione, quia r actor deficit in probatione.
p ¶ *Non obtinuit.* i. fuccubuit petendo.
q ¶ *Non obstat.* ei possessionem nacto quocunque modo.
r ¶ *Exceptio.* scilicet rei iudicatæ.
s ¶ *In hoc.* Ecce & ideo dicitur suū iudicium, quia regulariter d vbi habet rem forum, ibidem regulariter debet conuenari.
t ¶ *Tum.* scilicet qui tunc posse debat.
u ¶ *Pignoratitia.* id est, hypothecaria.
x ¶ *Creditorem.* hoc est eius hæredem: hoc est Mæuium.
y ¶ *Maneat ff. vt ff. eod.* Accurs.
z ¶ *Quod.* illud subaudi.
a ¶ *Probabilius.* nunc respondet.
b ¶ *Exceptionem* Mæuio agenti hypothecaria.
c ¶ *Sola obligatione.* Creditoris qui agit: vt *ff. eo l. duobus.* Acc.
d ¶ *Confitente.* quia res sua non potest esse sibi obligata: *vt hic, & ff. de reg. iur. l. neque pignus. & supra de pign. act. l. 9.* hoc tamen quandoque fallitur: *C. de iure dot. in vrbe.* Sed ibi non erat plena domina. Item contrà *ff. ad Trebel. l. debitor.* sed ibi non durauit dominus. Item in præsenti cessisset potest dici quòd hic non fuit dominus, cùm tradens scelerè quasi rem acceperit, & accipiens eodem animo accepit, credens esse hereditarium: *vt ff. de condict. ob caus. l. si à fabritio.* & facit *ff. de leg. 1. l. si seruum. §. fin. & de acquir. hered. l. si seruum quis.in prin.* Quid ergo si fuit factus dominus: vt quia sciens dantis accepit? forte adhuc videtur idem, arg huius literæ: *verum est enim, &c.* sed non aperit an sit res obligata, licet competat hypothecaria. Accurs.
e ¶ *Pignoratitia.* i. hypothecaria, quia non fuit Mæuius dominus.
f ¶ *Non est.* Ergo & hypothecaria durat quæ talem conditionem habet: non solum petentia: *vt hic, & ff. ad Velleian. l. aliquando §. de pignorib. & de pig. l. prope §. sed & de pig. act. l. si rem alienam. §. sanè.*
g ¶ *Iudicata.* causa enim dominij scilicet exceptio de h qua magis debitatur, non nocet: nec hæc ergo nocere debet, de qua minùs videtur scil certè esse dominus: nocuerit, non tamen sententia scilicet exceptio nocuerit, cùm non de iure possessoris fuit quæstionem primo iudicio: *vt & supra eod. duobus.*

Paulus.] Casvs. Si contra te rei vindi. ad fundum, & succubui: nunc eandem rem peto à te certi condictione ex stipul. vel simili dicitur quòd non obstat mihi prima sententia. Fr. Accurs.
h ¶ *Non remansit.* id est, non obtinuit, imò succubuit.
i ¶ *Condictione.* id est, in personam actione agenti.
k ¶ *Non obstare.* quia k condictore potest etiam qui dominus non est. Sed quid si restitutionem rei ideo quia mea erat, fi ipulatus fuerit deinde egi rei vindic. & succubui: ibi agam ex dicta stipulatione an repellar? Respon. non, per legem illam. nam potest esse mea; non tamen venit stipulatio. & contra licèt sit absoluta, tamen a huc est nocere & *supra eod. exceptio.*

a Prædiorum rei fru defraudari res non esse, cùm res actoris esse indicetur. Accurs.
b *Impier.* i. b fundum esse suū docet. M.
c *Absolui* reus debet actore *deficiente* in probatione: hoc est non probante.
d Potest res, forum actoris sortì enim sequitur actor ut persona rei. e Obligata est alia an cuiquā esse possit.
f Pignoratitia actio pro hypothecaria. g pactum est pro hypothecaria, vt & l. 29. supra eo. g Pignus licet extinguatur: creditore esse desinente domino: non tamen tollitur hypotheca (*vt hic*) *vide tamē distinxisse Cuiac. quæ adscripsi legi elegantia 9. supra de pignorat. act.* sic alias adducitur exceptio, & tamen remanet exceptio quæ competebat ex crimine hac ex crimine fabitam. *Glos. in Lelianis ad fin. de fidei.* tabellarum, procuratoris actoris fratris, & tamen donare exilio contra *Trebel vel quæ. 8. adiectis. l. penult. §. inde rogo. supra ex quibus caus. manu. l. penult. §. præterea. §. supra mandati. l. penult. in fi. supra de pignorat. l. fundo. supra de his qui non sunt sui vel alieni iur. l. Cum filius. supra de furtis. l. Si Titio. C. de hæredit. vel actionib. l. Si quis ad matrem. C. Consultus in fine. l. Cum filius. C. Cum pater. & ibi Angelus num. 2. & Bartolus num. 2. C. de donation. inter vir. & uxo.*

a ¶ *Rem.* Quam.
b ¶ *Ei.* scilicet Mæuio.
c ¶ *Proprium.* Titij.
d ¶ *Ano.* id est, patri Sempronij.
e ¶ *Suum agens.* Io hypothecaria contra Mæuium.
f ¶ *Autem.* id est, at.
Mæuij.
g ¶ *Superatus est.* à posteriore Titij creditore. Acc.
h ¶ *Petit.* agendo hypothecaria.
i ¶ *Si de proprietate.* affert de hoc argumentum quare videtur obstare exceptio. Accurs.
k ¶ *De eius quoque.* f. rei. Accurs.
l ¶ *Videtur.* cùm enim res indicatur esse actoris, videtur simul indicari rei non esse: *vt supr. eo. l. si inter R. & I. princip.*
m ¶ *Impier.* i. b fundum esse suū docet. M.
n ¶ *Quòd si* respondet argumentando, quare ad quæstionē nō facit.
o ¶ *Absolutum.* ea ratione, quia r actor deficit in probatione.
p ¶ *Non obtinuit.* i. fuccubuit petendo.
q ¶ *Non obstat.* ei possessionem nacto quocunque modo.
r ¶ *Exceptio.* scilicet rei iudicatæ.
s ¶ *In hoc.* Ecce & ideo dicitur suū iudicium, quia regulariter d vbi habet rem forum, ibidem regulariter debet conuenari.
t ¶ *Tum.* scilicet qui tunc posse debat.
u ¶ *Pignoratitia.* id est, hypothecaria.
x ¶ *Creditorem.* hoc est eius hæredem: hoc est Mæuium.
y ¶ *Maneat ff. vt ff. eod.* Accurs.
z ¶ *Quod.* illud subaudi.
a ¶ *Probabilius.* nunc respondet.
b ¶ *Exceptionem* Mæuio agenti hypothecaria.
c ¶ *Sola obligatione.* Creditoris qui agit: vt *ff. eo l. duobus.* Acc.
d ¶ *Confitente.* quia res sua non potest esse sibi obligata: *vt hic, & ff. de reg. iur. l. neque pignus. & supra de pign. act. l. 9.* hoc tamen quandoque fallitur: *C. de iure dot. in vrbe.* Sed ibi non erat plena domina. Item contrà *ff. ad Trebel. l. debitor.* sed ibi non durauit dominus. Item in præsenti cessisset potest dici quòd hic non fuit dominus, cùm tradens scelerè quasi rem acceperit, & accipiens eodem animo accepit, credens esse hereditarium: *vt ff. de condict. ob caus. l. si à fabritio.* & facit *ff. de leg. 1. l. si seruum. §. fin. & de acquir. hered. l. si seruum quis.in prin.* Quid ergo si fuit factus dominus: vt quia sciens dantis accepitfortè adhuc videtur idem, arg huius literæ: *verum est enim, &c.* sed non aperit an sit res obligata, licet competat hypothecaria. Accurs.
e ¶ *Pignoratitia.* i. hypothecaria, quia non fuit Mæuius dominus.
f ¶ *Non est.* Ergo & hypothecaria durat quæ talem conditionem habet: non solum petentia: *vt hic, & ff. ad Velleian. l. aliquando §. de pignorib. & de pig. l. prope §. sed & de pig. act. l. si rem alienam. §. sanè.*
g ¶ *Iudicata.* causa enim dominij scilicet exceptio de h qua magis debitatur, non nocet: nec hæc ergo nocere debet, de qua minùs videtur scil certè esse dominus: nocuerit, non tamen sententia scilicet exceptio nocuerit, cùm non de iure possessoris fuit quæstionem primo iudicio: *vt & supra eod. duobus.*

Paulus.] Casvs. Si contra te rei vindi. ad fundum, & succubui: nunc eandem rem peto à te certi condictione stipul. vel simili dicitur quòd non obstat mihi prima sententia. Fr. Accurs.
h ¶ *Non remansit.* id est, non obtinuit, imò succubuit.
i ¶ *Condictione.* id est, in personam actione agenti.
k ¶ *Non obstare.* quia k condictore potest etiam qui dominus non

priorem creditorem *, potest fieri, vt de iure possessoris non sit quæstium: quia non vt in proprietatis quæstione, quod meum est ?, alterius non est: ita in obligatione vtique consequens est, vt non sit alij obligatum, quod * hic probabit sibi teneri. & probabilius * dicetur, non obstare exceptionem b: quoniam de iure possessoris quæstium non est, sed de sola obligatione c. In proposita autem quæstione magis me illud mouet, nunquid pignoris ius extinctum sit dominio adquisito, neque enim potest pignus perseuerare domino constituto d creditore: aliò tamen pigneraticia, e competit. verum est enim & pignori datam, & satisfactum non esse f: quare puto non obstare rei iudicatæ f exceptionem.

Qui egit rei vindicatione, & succubuit: non prohibetur eandem rem petere actione personali. Paul.

XXXI. Idem libro tertio Responsorum.

Paulus respondit, eī qui in rem egisset, nec tenuisset b: † postea coudicenti c non obstare b exceptionem rei iudicatæ.

DE DIVERSIS TEMporalibus * præscriptionibus α, & de accessionibus possessionum.

DE DIVERSIS temporalibus præscriptionibus, & de accessionibus possessionum.

Dictum est supra de except. in genere, item de exceptione rei iudic. verùm quia est quædam exceptio cum tempore: ideo ponitur ista rubrica. Item quia in præscribendis rebus datur accessio possessionum: ideo ponitur de accessione possessionum. Bart.

Continuatio Bart.

¶ *Præscriptionum alia vocant diei: alia durant.* vt *ff.* de appellat. l. a sententia. §. fin. & quando appellandum sit. l. 3. §. biduum. *quandoque temen.* vt C. de iudic. l. fin. *& hoc non præiudicat* a, *quia magis est laborandum quàm soluendi.*

a Vide Dynum multū de præscriptio.

¶ *De viginti annibus tamen triennij dic quòd per eum quæritur dominium:* vt C. de præscri. l. traditionibus. *dummodo de quatuor interueniant: scilicet bona fides, & titulus, & quòd b res non sit vitiosa, & quòd possessio sit continua vsque ad vltimum diem, quam c excepta suffecit. & idem in præscriptione decem vel viginti annorum.* vt *ff.* eo. l. in vsucapione. *sicus in præscriptione personalis actionis:* vt *ff.* de actionibus & obligationibus. l. in omnibus. *Item per præscript. decem vel viginti ann. non quæritur dominium. quod dic* vt no. C. de bon. ma. auth. ibi posita super l. 1. *Item vsucapio non interrumpitur in casibus. quod supra in præscriptis. quod dic* vt *ff.* de rei vindic. l. fi post accepta. *Item per præscript. originis nomen non includitur nisi exceptis, quia tempus, &c.* vt *ff.* de actionibus & obligationibus. l. obligationum fcd. § placet. *Item & alia præscr. diuersa. Sed hic notandum est quòd quædam præscriptiones habent continua tempora: & ita regulariter & communiter inueniamus lege contrà, scilicet quòd sit vitiosa. Alia velim & subintelligatur, quia quædam ad sui principium & præsentem ad quod sunt tria necessaria:* vt *l. 3. Alia ad sui principium tantum:* vt *supra* de cal. l. annos. & *ff.* de adult. cod. l. cum filius. & *ff.* de adulte. l. quinquennium.

α ¶ *Præscriptionibus.* Id est, Exceptionibus. Tertullianus *lib. de præscriptionibus.* Dicuntur & subscriptiones, teste Charisio *lib. 4. Gram.* Græci vocant hypographas lib. 15. *Rom.* Hic titulus est de exceptionibus temporum & de accessionibus possessionum. i. de continuationibus temporum. Conuniguntur tempora inter heredem & defunctum creditorem & creditorem, hæ opponuntur interpretiones. Alius titulus sic concepus est, non male. *de diuersis temporibus, & præscript. & de access possess.* Sic lib 7. C. est titulus de annali exceptione Italici contractus tollendæ, & diuersis temp. & postscript. & interrupt eacum. Cuiac.

Pia mulier.] Casvs. Cùm tractatus villium dicitur se frequentare: videndum est quid sit expectandi potestatem habere. l. qui dies dicuntur vsque: nam paria sunt ambo prædicta. & cessè tria sunt necessaria vt expectandi potestatem quis dicatur habere, & sic dies vsque cedant. Primum, vt adhuc per se vel per alium potuerit agere. Item quòd reus potuerit se defendere per se, vel per alium. Item quòd sit copia iudicat. Fr. Accurs.

¶ Quia

480/C.IV.K.5-3, 839-840
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

TITVLVS III.

In Cod. aliter. De diuersis temporibus, & exceptionibus & præscriptionibus, & interruptionibus eorum. sed nihil refert.

quam exceptiones & præscriptiones dicit vel inde etiam. l. 10. vers. l. C. eo. temporales exceptiones vel præscriptiones, & interruptiones temporum aduersa sunt accessiones, adeo vt qui de his tractat, tractet etiam simul de illis. nec enim datur accessio interruptæ temporis. Tum autem sunt tantæ temporis actionum vt enumerari omnia non possint. De accessionibus quoque temporum, veniam an accedere tempus non possit quisquis in rem vel in ius succedit, cum varia & multiplices quæstiones, vt de ea abhinc dicturi nobis posse. CYNAC.

Ad hoc vt vtilia currant tempora, requiritur, quod non sit impedimentum agendi nec ex parte actoris, nec rei, nec iudicis. Dividitur in duas partes. Primò ponit casum legis concedendo. Secundo ponit statutum suum. secundum ibi, & quidem. BART.

1. VLPIANVS *libro septuagesimo quarto ad Edictum.*

Via tractatus de vtilibus diebus [a] frequens est, videamus quid sit experiundi [b] potestatem habere. Et quidem in primis exigendum est vt sit facultas agendi [c]. neque sufficit eo experiendi locum facere potestatem, vel habere eum [d] qui se idoneè defendat, nisi actor [e] quoque nulla idonea causa impediatur experiri. Proinde siue apud hostes sit [f], si reipublicæ causa absit, siue in vinculis sit, aut si tempestate in loco aliquo vel in regione detineatur, vt neque experiri, neque mandare [g] possit, experiundi potestatem [h] non habet. Planè is qui valetudine impeditur vt mandare possit: in ea causa est, vt experiundi habeat potestatem. Illud vtique neminem fugit, experiundi potestatem non habere eum, qui prætoris copiam non habuit. Proinde hi dies [i] cedunt, quibus ius prætor reddit [k].

II. MARCELLVS *libro sexto Digestorum.*

IN tempore constituto [l] iudicatis, an intercalaris [m] dies proficere iudicato nécne deberet quæritur: item de tempore [n] quo liperit. Sic sine [o] dubio existimandum est, vt auctum [p] litis tempus intercalari die existimetur: veluti [q] si de vsucapione sit quæstio, quæ tempore constituto expleri solet [r], aut de actionibus quæ certo tempore finiuntur, vt ædificiæ plerumque [s] actiones: & si quis fundum ea lege vendiderit, vt nisi in diebus trigintà pretium esset solutum, inemptus esset fundus: dies intercalaris proficiet [t] temporis. Mihi contrà videtur [u].

III. MODESTINVS *libro sexto Differentiarum.*

LOngæ [x] possessionis præscriptionem tã in prædiis, quàm

a ¶ *Quia tractatus de vtilibus diebus.* dies vtiles Græci vocant ἐργάσιμους id est actioni vtiles ἐργάσιμον vtile diem diuisionem, *cap. 33. tract. de præscript. & eius explicationem.* CYNAC.

a ¶ *Frequens est.* bona ratio quare sit videndum vt *supra de lib. leg. l. legavi.*

b ¶ *Experiundi.* Sed quomodo potest hoc scire, quia lex duo paria facit, scilicet habere potestatem experiundi, & diem vtilem edere: hic patet.

c ¶ *Agendi.* hæc expo tria [b] sunt necessaria, vt experiundi potestatem quis habeat, vel est facultatem agendi per se vel per alium. 2. Item potestatem competentis eum per se, vel per alium respondentem. 3. & ius tradentis op am [c].

d ¶ *Eum scil reum.*

e ¶ *Nisi actor.* quod de actore dicit, non videtur necesse: quia & si actor impeditur, cedit dies: vt *supra tod. l. si ferum.* quæ est contra. Sol. certè de iure communi, vt ibi: sed actor est tutior in legitima ea clausula generali. *supra ex quibus causis.* l. 1. Vel hic de vsibobili loquitur, ibi de continuis: vel hic post obligationem commissam, vel contractum intercessit bona causa quæ abfulit copiam agendi. Ibi autem nil potest facilitatem accipiam cessionis, c. Vel hic contrahit fider, ibi feruus. Vel ibi erat qui poterat agere nomine domini, vt feruus in iudicio monentibus possit. nec obstat quod ibi dicit, non ausis agere, &c. quia de litpal. dicit, non de iudicio prine pal. hoc non placet.

f ¶ *Apud hostes sc.* & facit *infra de fispa. ser. l. si seruus hereditarius. vi.*

g ¶ *Mandare* alij causam agendam.

h ¶ *Potestatem.* Hic quæritur, si detur ad sententiam, vel ad retinendam ad tut. cùm facilè fieri iudicio fisti, impeditus iusta causa non venit, in tuto tamen potuit, an sic condemnar, vel inciditur in litpala. videtur quòd ita *per Lisam. & supra de min. l. papi. & quibus ex cau. ma. l. sed & si per §. aduersus.* Sed in illis duobus ex iustis causa abest. ex qua præsumitur non præmium debet habere vel *supra de negot. gest. l. sine hereditaria.* Item illa loquitur in actore, sed ea quæstio fit in reo, quia actor potest præsidere quando agat: vt *l. vt. ad probat. ff.* Item vnum pro eo aliud fit igitur contra eum, vt satis fit si possit mittere procuratorem vt *supra de iureiuran. Locum qui.* Item quoad alia, non quoad contumaciam præsumendam. Dic ergo quòd procuratorem mittere non [d] tenetur. alias parum prodesset hæ relaxationes: et *supra si quis eum. l. 3. § si quis iudicio. & l. de re iudi. l. quæstum.*

i ¶ *Proinde* cæpit. id est nullius notionem.

k ¶ *Dies.* scilicet tantùm. Et intelligo quæ hic dicuntur in [e] die bus qui sunt vtiles quo ad fui initium & progressum: secus in his quia scilicet initium sunt vtiles tantùm: sed post continui: vt *infra quando appellari sit. l. 1. § dies. & supra de adil. edict. & de rebus. l. cùm seruus. & infra de adulter. Quinquennium. & supra de calum. l. annus.* Item fac *ff. de adulter. l. miles. § quæsitis. & supra de adil. edict. l. si ita dum. § seruus. & l. quòd si velit. § si quis ita.* Item quæro, an hodie [f] cotr. gantur hæc duo modi veiles dies vel anni? Respon. nouella circa tractatum de restit. in integ. vt *C. de temp. in integ. restit. l. penult. & fin.* quod eam non mutauit, ibet: vt *C. de app. l. præcipimus. in fin & de iustam. l. sanctimus.* Item etiam in vsucap. triennij, & decem, & viginti, & triginta & quadraginta ann. Malim consilium temporis esse continuum: vt *C. de vsucap. transpanam. § in vsucap. & cc. ff. Soluam.*

l ¶ *Reddit.* sed nonne omni die reddit, præter feriatos: vt *C. de fer. l. omnes?* Respon. idem & si quocunque modo impeditus non reddat, vel non impedeat: cum & in continua dat rea relinquatio: vt *supra ex quibus cau. ma. l. 3. & l. fin & si per procurat. §. 5.* ACCVRS.

IN tempore.] CARVS. Cùm certum tempus sit constitutum in edictis, intra quod possit appellari: item intra quod condemnato debet solui: item intra quod in hac tempore dies intercalaris non computatur, id est, hiberalia: sicut nec in vsucapionibus, nec in actionibus quæ certo tempore finiuntur: vt in additis pluribus. secus si vendo tibi fundum pro centum: & nisi intra triginta dies soluas pretium, sit inemptus. nam in his triginta diebus computantur dies hiberalis: licet quidam contra, & male. FR. ACCVRS.

m ¶ *In tempore constituto.* vel [g] ad appellationem interponendam, vel de temp ore ad executionem sententiæ dato, scilicet quatuor mensium ACCVRS.

n ¶ *Intercalaris.* id est hiberalis [h]: qui quadriennio colligitur: die vt *supra de minoris. l. in § minorem. & ff. de verbor. significat. l. cùm hiberna.*

o ¶ *De tempore* attendendo, aut vel biennij ad appel executandam.

p ¶ *Sic sine.* nunc repetendo. ACCVRS.

q ¶ *Vt auctum.* & sic, cùm interpelatur, dies intercalaris profecit actori [i] appellanti.

r ¶ *Vsucapio.* id est, fieri in vsucapione aut ibi [k] non quæritur, aut pro de momento ad momentum, & sic pro fecit dominio rei, non vsucapienti profecit: vt *supra de vsucap. l. vsucapionibus.*

s ¶ *Solet* scilicet testamento nam & hæc dicit, intercalaris non computatur quod profecit domino rei.

t ¶ *Plerique.* nam in redhibitoria, quia tollitur stil, non ita de leui fieret comparatio anni intercalaris: & ideò non computatur.

u ¶ *Videtur.* vel [l] lege sine interrogatione, profecit emptori. & sic dic in omnibus esse correctum. Vel cum interrogatione: & tunc mihi contrà videtur: scilicet in hoc casu posteriores. Sed secundum hoc cur aliter in hoc casu: cùm aliàs dicatur diem in tercalarem non computari in diebus anni: vt *C. de anno. l. 1. § minorem.* Respon. aliud est vbi dilatio indulgetur temporis per speciem, vt ita dicam, vt annua vel biennalis, vel anni vel mensis: aliud vbi dilatio indulgetur à lege, & aliud vbi tempus tribuitur à partibus. Vbi à partibus, obstat quòd dicitur in fi. l. Vbi à lege, obtinet quòd in superiori parte l. vt *supra de minor. l. in § minorem. & l. de verb. significat. cum hiberna.* hic & aliis *supra de arbi. l. Cæsar.*

x ¶ Ongæ est [m] vel xx. annorum. Hodie: vt *C. de vsucap. transfer. l. 1.* Quam tertium in Italia, sed in prouincia x. vel xx. sunte: vt *C. de vsucap. in prou.*

480/C.IV.K.5-3, 841-842
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

2 ¶ *In mancipiis.* Si dicas possessorem cum prædiis, planum est. Si dicas sine prædiis (quod verum puto per leg. illam, & per l. C. *de fer. fugit.* l. j.), semper ibi arg. [a] a contrario, stabiliet in non fugitivo, nunc obstat C. *de agric. & censit. l. quemadmodum.* Sed ibi fraudulenter fiebat. Item obstat *supra de leg. j. l. si quis inquilinos. & de fun. instru. & instrum. lega. l. si res fundum. & j. de verborum significatione. l. nonnunquam.* Respondi. hoc est quædam exceptio, non potest alienari [b] sine prædio, ergo nec usucapi. Item contrà C. *an quibus causis cessat longi temporis præscript. l. in fraudem.* Sed ibi in simplici seruo, hic in seruo [c] gleb. Item quod aliquid possit tempore [d] fieri, quod non facto, not. *supra quemadmodum ser. amit. l. nam satis. §. si vero per latitudinem. in fine. possess.* & facit *infra de furtis. l. unica.*

[a] Argumentum a contrario.

[b] Hoc ab interprete aliquo affictum videtur, quæ in prædio mancipari quæ parari possit fundi fuit.

[c] Vsucapi sine prædio nil potest, quod non potest sine prædio alienari.

[c] Mobilibus, seruis & mancipiis continetur, nisi fundo adiecto: ut hæc omnia tanquam immobilibus cedant. Seruo, vt hoc exemplo contineatur debent. Item idem in distum esse debeat.

[d] Tempore seruiquid possit, quod facto non possit.

S*I seruus.*] Cauve. Seruus hereditarius tactatus, vel seruus capti ab hostibus, in casu quo poterat esse in iudicio, vt in mancipatus possedit. accepit fatisdat. ab adversario iudicio sisti, quæritur an statim incipit currere tempus huic fatisdationi, cùm agere debeat triennio hanc fatisdatio ? & dicitur quòd statim incipit currere tempus triennium non inspecto quòd seruus non possit agere ex hac stipulatione sed tolum modo inspecto quòd eius possit consumi. aliàs esset iniquum quòd ex conditione aduersarii rei obligatio extenderetur. Fr. Accvrs.

[e] Mala fides auctoris hæredi nocere hereditati, vt etiam non possit præscribere ex persona sua. *Cassan. ad c. ij. diligenti. agens de præscr.* vbi tamen hæres non nocet sibi defuncti, vel pupilli, ac quibusdam aliquid tantum partibus, vt arbitrum in re, ex quo exit fides non esset hæredi, quibus res illam præscribere cœpit nocere ei vitium defuncti. *Bartol. l. quæ ex fundo. §. in hac. & ibi Angel. & §. penult. eod. Bald. l. Prosp. Scæ. quis. supra de acquir. poss.*

[f] Seruus quibus possit fiare in iudicio.

[g] Mancipatus autem cauta dicitur quæ momento & facili amittitur.

[g] Præscribere ea tempore stipulatio iudicio fisti, quo principalis.

[h] Agendi sui non inspicitur vt delinquendi. Vt & supra l. j. vsde hic Zasius.

[i] Vitium personale auctoris, non nocet successori præscribere volenti.

in mancipiis [e] † locum habere manifestum est.

Seruus hereditarius, vel captus ab hostibus, possessi satis accipere in iudicio nonnemanca possessionis ab aduersario de iudicio sisti, & statim tempora triennij incipiunt currere.b.d.

IV. Iavolenvs *libro septimo Epistolarum.*

SI seruus hereditarius, aut eius qui in hostium potestate sit, facis acceperit [b] continuò dies fatisdationis cedere incipiet [c]: interueri enim debemus, an experiendi potestas fuerit [d] admittus eum qui obligatus est non an is [e] agere potuit, qui rem in obligationem deduxerit, alioquin erit iniquissimum, ex conditione actorum obligationes reorum extendi, per quos nihil factum erit quo minùs eum his agi possit.

V. Vlpianvs *libro tertio Disputationum.*

AN vitium [f] auctoris, vel domatoris, cuius qui mihi rem legauit, mihi noceat, si forte auctor meus fustum initium possidendi non habuit [g]? videndum est. Et puto neque nocere [h], neque prodesse. nam demique & vsucapere [i] possum quod auctor meus vsucapere non potuit.

1. ¶ Ex facto † propositum est, quendam, cùm rem pignori [k] dedisset, eandem distraxisse: heredémque eius redemisse. quæritur an heres aduersùs pignoris persecutionem exceptione longæ possessionis vti possit. Dicebam hunc heredem qui pignus ab extraneo redemit, posse exceptione vti: quia in extranei locum succesisse, non in eius qui pignori dederat: quemadmodum si ante [l] redemisset, & sic deinde heres extitisset [m].

Accessio possessionis procedit de possidente ad secundum vel tertium possidentem, non ab eo qui titulum habet, & tamen non possidet. b.d.

VI. Africanvs *libro nono Quæstionum.*

SI duobus eandem rem separatim [n] vendideris: ex † possessio quæ vtramque venditionem [o] præcesserit, soli priori emptori, cui & tradita sit, proficit. Denique & si quam rem tibi vendiderim, rursus à te emam, & Titio vendam: & meam omnem [p] & tuam possessionem Titio accessuram [q], videlicet quòd & tu mihi, & ego ei possessionem præstare debemus.

1. ¶ Vendidi tibi seruum, & comeui, vt nisi certa die pecunia soluta esset, inemptus esset, quòd cùm euenerit [r], quæsitum est, quid de accessione tui [s] temporis putares. Respondit, id seruari quod seruetur cùm redhibitio [t] sit facta. hunc enim per-

[a] Accessiones vsucapionis, cum tam causa & vitia. [b] Vitium cessat res cui cohæret, nocet successori perpetuo, habet vsucapi. [c] Vitium cessat cum fundo.

[f] Non habuit, quia forte habuerit rei alienæ scientiam, vel non habuit titulum.

[g] Neque nocere. contra nos agere: sed cum ego ago, obest si habeo iuratiuam [d] causam, vt in contrariis *infra tit. j. l. apud §. si quis autem. & supra de except. l. si res.* Item non nocere mihi nisi velim vti accessione: quod possum ad præscript. triginta annorum. Item etiam iure veteri ad præscrip. decem vel viginti annorum. vt *supra de adquirend. poss. l. Pomponius. §. c cum quis. & §. fin. Sc C. de præscript. long. temp. l. j.* Sed hodie secus in hac, scilicet decem vel viginti annorum. vt in authen. ibi posita. & adde quod not. *infra de regulis iuris. l. quod ipse. & facit supra de Publicia. l. cum qui. §. penult.*

[h] Vsucapere. facit *supra pro empt. l. qui fundum. §. procurator. & infra. de vsucapio. §. quod autem.*

[i] Pignori. scilicet in illa. Accvrs. [k] Si non. Quàm esset heres.

[l] Restituisset. Not. ergo quòd plus [m] iuris habet heres, quàm defunctus: vt *supra de petitio. hæred. l. & non tantùm. §. venisse. &*

[d] Vitium personale auctoris nocet successori, non auctori vel volenti: secus si suo se proprio vti velit. † *Aequissimum.* quia iustus, procedit germani debet, vt non est librum Florent. quod obtinent Oratorum libri lib. 51. *Basil. tit. 3.* [e] *Successorem.*

[f] Heres interdum plus habet quàm defunctus. adde de Abbatibus hic.

[g] Legendum videtur, nisi.

adquirend. possess. l. Pomponius. in fin. Si enim vitiat [a] accessione sui auctoris, debet vti cum sua causa & vitiis: vt *supra de adquir. poss. l. Pomponius. §. cùm quis. & infra tit. j. l. apud §. de auctore.* Si 9 verò sit res cohærens vitium, vt [b] furtum, emptori quoque nocere constat. & omni qui quoquo modo rem acceperit: vt *infra tit. j. l. apud §. de auctore. dole. & §. si quis autem. & C. de adquirend. poss. l. vltim.*

[m] ¶ *Exercisse.* Not. ergo quòd plus [f] iuris habet heres, quàm defunctus: vt *supra de petitio. hæred. l. & non tantùm. §. venisse. &* ibi hypothecaria dominio adquisito creditori: sic hic durat dominio adquisito heredi ex alia causa.

S*I duobus.*] Cauve. Vendidi fundum Titio, & tradidi ei cuidam fundum Sempronio, dicitur quòd tempus quo possedi, possunt Titio ad præscript. compleadum. Sed pone quòd vendidi fundum Sempronio, & tradidi: eundem redimo ab eodem, & vendidi Titio dicitur quòd tempus quo ego possedi, & Sempronius possidit, proficit Titio. [Vendidi.] Seruum alienum quem bona fide possidebam, vendidi tibi pro centum, hoc acto, vt si non solum prædictum pretium vsque ad annum, sit inemptus. euenit quòd non solutus pretium tempore statuto: & sic fundus reuertitur ad me. quæritur an tempus quo ea possessiuit, profit mihi ad vsucap. eius seruæ complendum. & dicunt quòd non: eò debet in hoc casu quod seruatur cùm ex causa redhibit. redhibuissem seruum: vel quia eundem emissem à te. & sic eam primam tempus quo possedi seruum antequam venderem, & tempus quo emptor eum possedit, & hoc quo nunc possideo: coniungentur simul ad vsucapionem complendam. Fr. Accvrs.

[n] ¶ *Separatim* primò vni, secundò alij.

[o] ¶ *Præcesserim.* facit *C. de rei vindi. l. generic.* & *I. de publi. l. fin.* §. & quod ibi not.

[p] ¶ *Omnem.* id est, priorem & posteriorem.

[q] ¶ *Accessuram.* id est, quia pecunia non fuit soluta intra tempus conuentum: & sic empore tenebatur rem reddere venditori. Accvrs.

[r] ¶ *Tui.* emptoris.

[s] ¶ *Redhibitio* per actionem redhibitoriam. Accvrs.

a ¶ *Habeat*

480/C.IV.K.5-3, 843-844
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-3, 845-846

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

quod defunctus non potuit. Idem iuris est cū de longa possessione [4] quæritur, neque enim recte defenditur [5], cùm exordium [6] ei bonæ fidei ratio non tueatur.

XII. PAVLVS libro sexagesimo Responsorum.

CReditor qui præscriptione longæ possessionis à possessore pignoris summoueri possit, pignus distraxit, quæro, an possessori salua sit exceptio aduersus emptorem? Paulus respondit etiam aduersus emptorem eandem exceptionem competere.

XIII. HERMOGENIANVS libro sexto Iuris Epitomarum.

IN omnibus [1] fisci quæstionibus, exceptis causis in quibus minora tempora [2] seruari specialiter constitutum est, viginti annorum præscriptio [3] custoditur.

1. ¶ Reipublicæ rationes subscriptæ & expunctæ [4], aduersùs eum quidem qui administrauit, vltra viginti: aduersùs heredem verò vltra decem annos retractari non possunt.

XIV. SCAEVOLA libro singulari Quæstionum priuatarum tractatarum.

DE accessionibus possessionum nihil in perpetuum neque generaliter [1] definire possumus [2] consistunt enim in solaequitate.

1. ¶ Plaue tribuuntur his qui in locum aliorum succedunt, siue ex contractu, siue voluntate [3]. Heredibus enim, & his qui successorum loco habentur, datur accessio testatoris [4].

2. ¶ Itaque si mihi vendideris seruum, vtar accessione [5] tua.

3. ¶ Et si mihi pignori dederis, & ego eamdē rem alij pigneraueris creditor vetus accessione tui temporis tam aduersùs extraneum, quàm aduersus ipsum, quamdiu pecuniam mihi non exsolueris [6]. Nam qui me potior est, cum ego te superaturus [7] sim, multo magis aduersus te obtinere debet [8]. Sed si pecuniam mihi solueris, hoc casu accessione tua non vtetur.

4. ¶ Item si absente te is qui negotia tua videbatur administrare, seruum mihi vendiderit: tuque reuersus ratum habueris: omnimodo accessione vtar.

5. ¶ Item si mihi pignori dederis, & conuenerit, nisi pecuniam solueris, licere ex pacto pignus vendere, tūque vendiderim: emptori accessio tui temporis dari debebit, licèt inuito te pignora distracta sint. iam enim illo in tempore quo contrahebas, videri te [9] consensisse venditioni [10], si pecuniam non intulisses.

---

a ¶ *Possessione.* alia quàm precaria. Et die possessionē, id est, præscriptione quæ venit ex possessione.

b ¶ *Defendatur.* scilicet heres qui possedit longo tempore, computato illo testatoris, vel non computato.

c ¶ *Exordium* est cum interdum exordium in persona testatoris, quia illa cuiē per-sona inseritur, vt ex persona. *Instit. l. & C. de fideic. & tit. sequen. l. fecunda. & C. de adquirend. possess. l. vltim. & l. de vsucap. l. sequitur. §. heres. & l. fin. §. 1. versic. Marcellus.* secus c in singulari cum definitio: hæres inquit ille est, cui hæreditas succedit: vt ff. *l. an virum. & adde hic quod not. supra de Public. l. 2. ego. §. penult. & 1. pro herede. Inſtit.*

d ¶ *Aduersus emptorem eandem exceptionem. Vide cap. 30. de præscript.* CYNAC.

CReditor.] CASVS. Fundum obligauit Titio. eundem Sempronio vendidit, vel ex alia simili causa tradidit. Sempronius transit illum fundum x vel xx. annis: & est sibi tuta exceptæ præscript. contra hypothecariam. potest Sempronius illum eundem fundum vendidit Ciceroni. dicitur quod hæc eadem exceptio quæ competebat Sempronio, competit Ciceroni contra Titium hypothecæ agentem. FR.

d ¶ *Eandem exceptionem. facit C. si aduersus creditr. l. prima & secunda. & supra tit. 3. l. exceptio.* ACCVRS.

IN omnibus.] CASVS. In bonis deferis fisco, si fiscus non petat, & stet per xx. ann. repellitur deinceps exceptæ. præscript. nisi in casibus quibusdam in quibus minora tempora statuuntur: vt est in bonis vacantibus, de quibus habuisti T. hoc eodem tit. Item in alio casu quem dic vt in glos. hic posita quæ incipit, *minora tempora. & ff. REIPVBLICÆ.* Administrator reipublicæ rationes reddidit, & subscriptæ & expunctæ, id est cancellatæ sunt. vtique ad viginti ann. viuente administratore, & eo mortuo vsque ad x. annos poterit venire contra illam computationem: vltra illud tempus non. FR. ACCVRS.

e ¶ *In omnibus.* vbi fiscus adhuc est.

f ¶ *Tempora.* minora tempora statuuntur in bonis vacantibus, vt *supra eo. Lauren. l.* Item in bonis in fiscum commissis ob vectigal non solutum: vt *C. de vectigal. l. 3.* Item in alio casu: vt *supra ad Silā. Lon cognitione.* Aliis ergo contra fiscum currit præscriptio xx. ann. vt hic. & *l. 2. supra eo. l. 3. & 10.* Sed contra *C. de præscript. xxx. ann. Leonin. & Imperiale & C. de fund. fun. patr. l. fin.* Solu quidam dicunt quod hic dicat de præscriptione quam fiscus obiecit alij non quam alius fiscō quod non placet. imo de vtraque, fiat vtriusque. Alij dicunt quod fiscō obiicitur præscriptio xx. ann. in casibus illis. Cæt. minora tempora sunt statuta: & verba illa *causis exceptis*, possunt ponere tanta verbum illud, *confiteantur. ff.* Sed nec hoc placet. Alij dicunt quod hic loquitur quando quis administrauit rationes, fisci, ibi in aliis perseuerabat, ergo quibus *ff. 3. proxim. §. 2.* Alij dicunt, & bene, in delatis nouiter quæstus hoc loquitur, quæ fisco deferuntur variis ex causis: vt *infra de iure fisci l.* Illa tamen, & illa, *competit in quæstos. & illa l. vel inter donatum.* quæ est *l. ff. C. de sacrosanct. eccles.* in rebus ciuitatum aliarum, non Romanæ: in specialibus quatuor casibus loquitur, & secundum hoc nil est contra. Vel die quod generaliter loquatur in quæstu & quærendis, & illas tres solas vtin quadibet earum nou. 2. ¶ Item contrà *C. de fundis rei pri. l. non. lib. xj.* vbi xxx. E in præscribitur seruus pub. Sed ibi de seruo principis dicit præterea est ibi fauor curiæ perscribentis, quæ enim naturales filios facit legitimos: vt *Inſt. de nup. §. fin.* Item fallit hæc lex *C. de fun. pa. l. fin.* Penultimum solorum apprehendo.

g ¶ *Expunctæ.* id est a cancellatæ: & pone errorem fuisse in computatione. ff. *de re mihi & tua cognit.* Sed quid si propter b dilationem litigium *l. de rem. fisci. cognoscere. §. 1.* ACCVRS.

DE successionibus.] CASVS. Quando possessio vnius accrescit alij, non potest generaliter de hoc doctrina trahi: cum in sola æquitate c consistat. sciat tamen quod possessio alicuius prodest e: qui in locum eius succedit: siue ex causa contractus successiuæ ex venditione vel simili: siue ex vltima voluntate, vt heres, item legatarius & similes. hinc est quòd possessio venditoris prodest emptori. item possessio debitoris prodest creditori cui dictum rem obligat. Item si creditor obligauit eam alij, prodest huic secundo creditori possess. primo obligantis: vt sic completa vsucapione habeat directam hypothecariam, donec soluatur debitum primo creditori. Item si prior negotiorum tuorum obligauit mihi rem quam possidebas & vsucapiebas: & tu postea habuisti ratam: prodest mihi possessio tua vt compleam vsucapio præscripte rei. Item si obligasti mihi rem quam vsucapiebas, hoc pacto apposito, vt si non luas vsque ad eam spriuā, possim eam vendere: & eam vendo ex forma pacti, emptori prodest possessio tua ad complendam vsucapionem. FR. ACCVRS.

h ¶ *Generaliter.* expositio peruersa.

i ¶ *Possumus. sic supra de leg. & senatuscon. l. neque leges. & supra de vsur. l. nouæ.* ACCVRS.

k ¶ *Ex voluntate.* scilicet vltima.

l ¶ *Accessio testatoris. vt supra pro emptore. l. §. 8. etiam.*

m ¶ *Accessione.* vt *supra de conscribend. compt. l. dolus. §. eum qui. & supra quorum legā. l. §. illud. & supra de vsuca. l. id tempus. & supra de excep. rei iudi. l. fin.* ACCVRS.

n ¶ *Nam excluderis.* id est quod ell *supr. de pign. l. prop. §. sicut pignori. & pign. act. l. pignus.* ACCVRS.

o ¶ *Superaturus.* qui me superaturus est: multo magis te superabit, cùm ego te superatorum essem. ACCVRS.

p ¶ *Superaturus.* Adde si vinco vincentem te, multo magis vinco te. CYNAC.

q ¶ *Debes.* vt habeat directam hypothecariam completa vsucapio quasi a domino rei obligata videatur: alioquin vtilem habet rem vt *l. de pig. §. fi ad ea.* Sed fallit *l.* hæc regulariter *supra qui potiō pig. l. Claudius. h.* Item *l. ad Trebellia. l. §. alioquin. & l. quidam annos. §. ex filio. & Inſt. ad Trebellia. §. pater.* scilicet in matre defuncti & eius. Item in Authen. *qui mo. nat. eff. sui §. diuersis. col. vlt. & l. ad Trebel. Lex facta.* scilicet in muliere quæ excludit naturales filios excludentes cognatos. 4. Item fallit in muliere, quæ præfertur his quorum patrimonia res refectæ fuere, non tamen habentibus expressas hypothecarias *in auth. de equa. dot. §. hoc consequens. col. vlt. & supr. qui potiō pig. l. interdum. versic. l. de iuncto infra. l. pen.* Item si dilgo te, ex illo tumulum sequitur quòd ego eligam illum. 6. Item si ego sum tuus vasallus, & tu alterius: non sequitur, ergo ego sum illius. Posset tamen dici quòd in turbatione *l. inf. allegata, Claudius.* non fallit, hic quia ibi non ex natura contractus, sed propter rem subiectam, in re præiudicet inter alios. Item in secundo casu non fallit, quia ibi patet non patere exclusione marrem, & ita non procedit arg. quòd enim ad rem si alibi excludi debet hæres in parte, tam patet non excludi in tota, vade non potest procedi.

q ¶ *Confessi venditioni.* & sic sufficit k si nel velle. sic *supra de aqua plu. arc. Leo decreo & supra de acquir. hered. l. si quis mihi bona. §. fin.* ACCVRS.

d *Accessio testatoris, competit hæredi.* e *Accessio successoris competit successori.* f *Accessio competit successori pignoris tenebitis detur competitio eorum si debitor insolvens persona successoris, sic intelligi debuerit.* g *Vincens vincendum in, quæ hoc casu quoque vincere non debuerit.*

h *Vasallus nō est vasallus.* i *Turbatione, ni turbationis. Claudius.* k *Sinel velle sufficit.*

480/C.IV.K.5-3, 847-848
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

IN vſucapione.] CASVS. In vſucapione complenda ſufficit[a] tanq; vltimam diem triennij, vt habeatur pro completa. [ACCESSIO.] Si rem alienam quam bona fide poſſedebas, mihi vendidiſti: proderit mihi tempus quo tu eam poſſediſti. Item tempus quo auctor tuus poſſedit, vt hic etiãs compleam vſucap. Secundo dicit: medius auctorum meorum nõ poſſedit rem, vt pote vẽditor vẽditoris mei. præcedentium poſſeſſio non prodeſſet mihi, ſed auctoris mei poſſeſſio. Scius ego quòd poſſeſſio eius à quo emi, vel à quo emit procurator meus pro me, prodeſt mihi. Item ſi emi à procuratore Titij rem à Titio poſſeſſam, & Titio hoc volẽte prodeſt mihi poſſeſſio Titij. Sed pone quòd Titius Sempronio mandauit vt venderet quandam rẽ à Titio poſſeſſam: & Sempronius hoc idem mãdauit Cornelio. dicitur quòd non aliter poſſ. prodeſſet mihi niſi voluntate Titij hoc eſſet factum: quod exponẽ vt in Gloſſ. domini mei Accurſ. Sed pone quòd emi quandam rem à filio tuo, vel ſeruo tuo: an tempus quo tu pater poſſediſti, profit mihi? Dicitur quòd non, niſi tua voluntate vendidit. vel niſi haberit liberam adminiſtrationem peculij. Item ſi emi rem pupilli, vel adulti, vel furioſi, à tutore eius vel curatore: poſſeſſio pupilli vel adulti proderit mihi. Item ſi venoris nomine, aut cauſa rei ſeruãdæ in poſſeſſ. quis fuerit miſſus rei quam tu poſſidebas, & eam rem à te emi, tam hoc ẽpus quo alius eam detinuit, proderit mihi. [HÆ AVTEM.] Quod dictum eſt poſſ. vẽ litoris prodeſſe emptori, intelligendum eſt de poſſeſſione habita antequã venderetur: non de ea quam poſtea quã vendidit, habuit. & licet tempore quo vendidit, non poſſideret rẽ quam vendidit, ſed emptor eam poſſideret ex cauſa depoſiti, vel ſimili: tamen tempus quo vendidit poſſedit, proderit emptori. Item ſi haberes rem hereditariam vendidit: tempus quo teſtator poſſedit, item tempus quo heres poſſedit, proderit emptori. FRANC.

a ¶ *In vſucapione.* triennij. * & 2. vel 10. an. vt & *T. de vſucap. l. in vſucap.* ſecus [b] in præſcript. c 10. an. vt *T. de act. & obl. l. in emptore.* quæ eſt contrà. & eſt ratio: vt *T. de libero & poſtu. l. cum quidam.* Vel hic contra tralatitia contra perſonales. Prima placet. & facit *infrà de verb. ſignif. l. anniculus. Sch arg.* contrà *ſupra de aqua & arq. leg. l. ſi non ſint. §. quid ergo. & T. de minor. Lãcique. §. minorem.*

b ¶ *Replenatur* i. completur.

c ¶ *Vnde.* i. à quo. ACCVRS.

d ¶ *Non prodeſſet.* vt hic, *& ſupra de adquir. poſſ. l. Pomponius. §. quæſitum.*

e ¶ *Poteſt.* vt *& T. de adquir. poſſ. l. Pomponius. in fin.*

f ¶ *Item adiiciendum eſt.* cãlibus prædictis.

g ¶ *Erat.* L vt vendereſ.

h ¶ *Præmiſſo.* ſemper autem conceſſum [a] intelligitur, niſi ſit prohibitum: *vt ſupra mandat. l. ſi procuratorem.* §. 1. Sed quidam dicunt hic eſſe ſpecialẽ[b] vt exigatur permiſſio ſpecialis. ACCVRS.

i ¶ *Prodeſſet.* vt *T. de vſuc. l. ſi ſeruus.*

k ¶ *Adminiſtrarit.* ſũt enim quidam qui non adminiſtrant: & de his dicit vt *T. de auctl. tutor. l. & ſi pluribus.*

l ¶ *Decipere nomine.* De miſſione in poſſeſſ. dotis ſeruandæ cauſſa duo tantum ſũt loci, *hic & l. cæque infrà ad municip.* CVIAC.

1 ¶ *Accedit.* [c] *ſignificatio accẽſio.* ad quod facit *T. vtin poſſ. leg. Lucius.* §. *qui legatorum. & l. qui legatorum. & T. de verb. in poſſ. mit.* ( ). §. *dominatio. & T. de adquir. poſſ. I poſſidet. § ſi.* *quæſ. poſſ. I poſſidet. § ſi.* Item facit ad ſuperius reſpond. *T. de iure do. l. ſine generalib. & Cod. de nup. l. ſi furioſ.*

m ¶ *Res ſuæ* qui reddit quoquo modo, ad quod eſt *T. de vſur. l. id tempus in princ. & §. in re.* ACCVRS.

n ¶ *Non habuerat.* ſed erat apud emptorem vel vt depoſita, vel vt commodata, vel vt pignorata. aliud ſi eſſet apud aliam: vt *T. eod. §. ſi ſed & §. & T. eod. l. fin. & T. de adquirẽn. poſſ. I. Pomponius.* § *quæſitum.* Vel dic quòd eũ erat tẽpore vẽditionis, ſed tẽpore traditionis.

Ceſſio.] CASVS. Si emi à te rem alienam bona fide tẽpus quo tu eam poſſediſti, proderit ita demũ mihi, ſi ego incipiam poſſidere illã rem. hoc nucẽ fallit: quod die vt in Gl. FR. ACCVRS.

o ¶ *Noſtro tempore.* d hoc fallit in hærede cui [e] proderit vſucapio ſiue poſſ. vt *T. de vſuc. l. capitem. & l. cunctum. §. vnicum. & Lucius. §. mandatum.* Item *ſu. T. de adquir. poſſ. I. Pomp. §. fin.*

d Tempus lic nocet per poſſeſſionẽ.

e Vſucapio ſi. ne poſſeſſione quidem cauſam præſtat.

DE DOLI MALI & metus exceptione.

Vt luciditus.] CASVS. Vt hæc exceptio doli recte intelligatur, eſt primò videndum quæ de cauſa fuit inuenta. Secundò, quomodo ſint dolus & ſit per hoc ſciemus quando obſtat exceptio doli. Tertiò dicit, videndum eſt contra quas perſonas olim poſſit hæc exceptio. Vltimò videndum erit quanto tempore duret hæc exceptio. Et certè ſcias quòd hæc exceptio eſt inuenta ideo, ne dolus alicuius ei quod ius quale admittebat, contra naturalem æquitatem præſt. quod die vt in Glo. hic poſita. Item ſciendum eſt quòd ex eo quod ſit, præſumitur dolus quandoque in contractibus: quandoque in teſtamentis: quandoque in legibus. & da exempla vt in Gloſſ. FR. ACCVRS.

f ¶ *Quo breuiter quo, pro vt.* ¶ *Ex non.* quòd quælibet [f] res diſſa media intelligitur: vt *infr. de leg. §. ſed non vſque.*

p ¶ *Propoſita.* & hoc dicit ſtatim § *ſalco & T. ſi quis pr & §. item.*

f Diuiſeret re. commodius intelligitur.

XV. VENVLEIVS *libro quinto Interdictorum.*

IN vſucapione * ita ſeruatur, vt etiam ſi minimo momento nouiſſimi diei poſſeſſa ſit res, nihilominùs repleatur [b] vſucapio: nec tetus dies exigitur ad explendum conſtitutum tempus.

1. ¶ Acceſſio poſſeſſionis ſit non ſolùm temporis quod apud eum fuit vnde is [c] emit: ſed & quæ ei vendidit vnde tu emiſti. Sed ſi medius aliquis ex auctoribus non poſſederit: præcedentiũ auctorum poſſeſſio non proderit [d], quia coniunctæ non eſt: ſicut nec ei qui non poſſidet, auctoris poſſeſſio accedere poteſt [e].

2. ¶ Item adiiciendum eſt [f], vnde emiſti: aut vnde is emit, cui tu emẽdum mandaueras: & quod apud eum qui † vendendam * mandauit. Quòd ſi is quoque cui mandatum erat [g], alij vendendum mandauerit: non aliter huius qui poſtea mandauerat, dandam acceſſionem Labeo ait, quam ſi ipſiſmum dominus ei permiſerit [h].

3. ¶ Sed & ſi à filio vel ſeruo rem emero, acceſſio temporis & quo apud patrem aut dominum fuit, ita danda eſt mihi, ſi aut voluntate patris dominíve, aut cùm adminiſtrationem peculij haberet, vendidit [i].

4. ¶ Item danda eſt acceſſio cum eo † quod apud pupillum fuit, à cuius tutore, cùm is tutelam eius adminiſtraret *, emiſti. Idemque in eo qui à curatore pupilli furioſiue emerit, ſeruandum eſt: & ſi ventris nomine, aut eius quæ rei ſeruandæ cauſſa in poſſeſſione eſſet, dotis * fuit nomine o demnutio facta ſit. nã id quoque tẽporis accedit [k].

5. ¶ Hæ autem acceſſiones non † tam latè accipiendæ ſunt, quam verba earum patent: vt etiã ſi poſt venditionem traditionemque rei traditæ apud venditorem res fuerit [m], proficiat id tempus emptori: ſed illud ſolum quod ante fuit, licèt venditionis tempore eam rem vẽditor non habuerat [n].

6. ¶ Ei cui heres rem hereditariam vendidit: & heredis tempus & defuncti debet accedere.

XVI. PAVLVS *libro tertio ad Sabinum.*

ACceſſio ſine noſtro tempore [o] nobis prodeſſe non poteſt.

DE DOLI MALI ET metus exceptione.

TITVLVS IV.

Exceptioni rei iudicatæ & exceptioni itemporalis ſubeſt doli mali & metus exceptio-num. & dolo quidem mali generalis eſt. metus ſpecialis. Dolo ſcripta in perſonam ſi in ea re nihil dolo malo actoris factum eſt. Metus ſcripta in rem, ſi in ea re nihil metus cauſſa factum eſt. obſoquia ſuperuacua eſſe exceptio metus. nam qui metum fecit, & dolum fecit. idemque dicendum eſt actionis de dolo & actionis metus cauſſa. Ait contrà ſicut concurrere ſimul illa actiones poſſunt in eum qui metum inuitit, ita & exceptiones: quod eſt in exceptionibus metuum mouẽ. nec enim ſubſidiaria ſunt. ſicut actiones doli mali, ſed concurrunt cum exceptione pacti vel non numerata pecuniæ, vel rei vendita & tradita, vel quæ alia in factum ſcam actionẽ de dolo ſeparatam eſt. exceptio perpetua. Potro in quibus cauſſis doli vel metus exceptiones locum habeant, & quibus perſonis obiiciantur, hic titulus declarat. CVIAC.

Mare prudentis philoſophi potiit diuiſionem ſuam, dicens: Primò videndum eſſe qua de cauſſa hæc doli exceptio ſit inuenta. Secundò, quomodo ſiat dolus. Tertiò, contra quas perſonas detur. Quartò, quanto tempore duret: poſtea proſequitur ſingula ſua declarando.

1. PAVLVS *libro ſeptuagenſimoprimo ad Edictum.*

VÒ P lucidius intellegi poſſit hæc exceptio, prius de cauſſa videamus quare propoſita [q] ſit [r] deinde quomadmodum dolus ſit inuentus. Secundò, quomodo ſiat dolus & ſit per hoc ſciemus quando obſtat exceptio doli. Tertiò dicit, videndum eſt contra quas perſonas olim poſſit hæc exceptio. Vltimò videndum erit quanto tempore duret hæc exceptio. Et certè ſcias quòd hæc exceptio eſt inuenta ideo, ne dolus alicuius ei quod ius quale admittebat, contra naturalem æquitatem præſt. quod die vt in Glo. hic poſita. Item ſciendum eſt quòd ex eo quod ſit, præſumitur dolus quandoque in contractibus: quandoque in teſtamentis: quandoque in legibus. & da exempla vt in Gloſſ. FR. ACCVRS.

480/C.IV.K.5-3, 849-850
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-3, 851-852

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

Vel dicas hunc non tunc, sed nunc dolum committere, quando petit. *Argum. infrà proxe §.* Item si habuit scientiam rei alienæ, ideo doli accipitur, cùm aec vsucapere possit, nec Publicianam habere. Et eadem in personali quæritis, siue dolo promiserentem induxit, siue etiam bona fide: sed tamen causa deesit quæ adesse debuerat. Dic ergo factum in præteritum, vel etiam fieri in præsenti: vt *infrà proxi. §. & ¶ de verb. oblig. l. si quis cum alter.* A CC.

a ¶ *Sine causa.* Vel a quia in stipulatio causa non expeditur à contrahentibus: vt *supra de probat. l. cùm de indebito. §. fin.* Vel expromittor quæ ab vera que parte inesse creditur, & non inest. vt si credo me vendidisse vel mutuasse procuratori meo, & ideo ex causa venditionis vel mutui promitto: vt *C. de non numera. pecun. l. si ex emptione.* Idem & si ex eadem in hoc credebas te mutuasse procuratori, vel alium pro te. ¶ Sed quid b si ego qui promitto sine causa, scio causam non inesse, tu credas inesse? Respon. videor donasse c: & sic tenetur: vt *argument. infrà de regulis iuris. l. omnes. & Cod. ad L. Falcid. l. fin.* secus fortè ſi & tu eius causam non inesse, quia in pari causa, &c. vt *infrà de verbor. obligat. l. ſi ſeruum. §. ſequitur.* & adde quod no. *Cod. de non numer. pecu. l. generaliter.* in distinctione ibi posita. ¶ Item an hic bellus d ſit admittendus, pero decem quia promiſiſti? videtur quòd non, cum in promissione non ſit causa sufficiens. vt hic, ſicut nec hæc ſit causa e sufficiens, quia rex est in Francia? ſed adde re debere quia promiſiſti ex causa mutui, vel ſimili: licet ſit arg. contrà *L. 111. §. Idem de hoc.* Sed illam expone vt ibi pero nec ita, pero par exponunt ſingulis annis, quia tui manoes promiſerunt: ſed debent aditi, pro poſſeſſionibus quas à meis maioribus maiores tui habuerūt. probata f tamen diuturna præſtationes præſumitur promiſſio, & causa vt notat. *C. de vſur. l. cùm de in rem verſa.*

a Causa expreſſa quibus caſibus neceſſaria, vide de hoc apud Alberic.

b Bene videtur qui ſcirent causā non eſſe, quid alter. ſi promittat.

c Libellus hic, an ſit admittendus: pero decem quia promiſiſti? videtur quòd non, cum in promiſſione non ſit causa ſufficiens. vide Lambert. de Orate in tit. *de probat. §. pen.* num. 14. Socin. vidimus, & ibi Alexand. Felin. *in c. cùm dilectus. de probat.* Caſum non diſſimilem, & nullam expromiſſionem habet Paſtha.

d Probata diuturna præſtatio cauſa præſumitur promiſſio. & cauſa.

e Singulis & cauſa.

f Præſcriptione ſi quis ſibi acquirit.

a ¶ *Si quis sine causa.* Scipsatio exigit rem vel causam: & ideo Caren. lib. 2. *Inſtit.* aut ſtipulationem contrahi ex interrogatione dantis vel reſponſione accipientis. vide notat. ad princ. tit. *Cod. de conuention. ex cum ſtipul.* CYNAC.

b ¶ *Nocebat* tenet ergo, *ſed* ¶ exceptione eliditur, nisi cauſa probetur: vt not. *C. de non numer. pecu. l. generaliter.*

c ¶ *Admiſerit* quia credebat causam inesſe, quæ non erat.

d ¶ *Iderum.* ſupra non aderat cauſa nec re, nec ſpe: hic aderat ſaltem ſpe: vt in exemplo quod ſequitur, *proinde*, &c.

e ¶ *Proinde.* i. ergo.

f ¶ *Creditarus.* non tamen creditit: vt *ſupra ſi certi per l. qui pecuniam.*

g ¶ *Non eſt ſtatus.* vt in matrim.

h ¶ *Finita eſt.* vt matrimonium. & facit *ſupra de pact. l. interſtipu. §. ſiue. & infrà de pactis. l. i. §. ſi verò. & ſupra de condict. ſine cauſa. l. i. & l. qui ſine. & infrà de ſtatuliber. l. ſi ſtipulatus eſſes.*

cum habeat, hæc ſunt quæ tractari poſſunt: Si quis ſine cauſa a ab aliquo fuerit ſtipulatus, deinde ex ea ſtipulatione experiatur: exceptio vtique doli mali ei nocebit b. licet enim eo tempore quo ſtipulabatur, nihil dolo malo admiſerit c: tamen dicendum eſt eum cum litem conteſtatur, dolo facere, qui perſeueret ex ea ſtipulatione petere, & ſi cum interponeretur, inſtam cauſam habuit: tamen nunc nullam idoneam d cauſam habere videtur. Proinde e & ſi creditarus f pecuniam ſtipulatus eſt, nec creditit: etſi certa fuit cauſa ſtipulationis, quæ tamen aut non eſt ſecuta g, aut finita eſt h: dicendum erit nocere exceptionem.

Qui poſſeſſor de pecunia non petenda uſque ad tempus, & petit ante tempus patitur duplicem exceptionē, ſcilicet pacti, & doli mali: & vbique ſit vbi quis petit, quod per exceptionē poteſt eludi. h. d.

4. ¶ Item quæritur, ſi quis pure ſtipulatus ſit certam quantitatem, quia hoc actum ſit: ſed poſt ſtipulationem interpoſitam pactus ſit ne interim pecunia vſque ad certum diem petatur, an noceat exceptio doli. Et quidem & de pacto conuento excipi poſſe, nequaquam ambigēdum eſt i. Sed & ii hac quia exceptione vti velit, nihilominus poterit. Dolo enim facere eum qui contra pactū petat, negari non poteſt.

5. ¶ Et generaliter *β* ſciendum eſt, ex omnibus in factum k exceptionibus l doli etiri exceptionem: quia dolo facit, quicumque id, quod quaqua exceptione eliſi poteſt, petit. Nam erſi inter initia nihil dolo m malo facit, attamen nunc petendo facit doloſè: niſi ſi talis ſit ignorantia n in eo, vt dolo careat.

6. ¶ Non malè dictum eſt o, ſi creditor vſuras p in futurum acceperit, deinde pecuniam nihilominus petat antequàm id tempus præterieat, cuius temporis vſuras accepit: an̄. doli exceptione repellatur. Et poſſeſt dici, dolo eum facere, accipiendo q enim vſuras, diſtaliſſe videtur petitionem in id tempus quod eſt poſt diem vſurarum præſtitarum, & tacitè conueniſſe interim ſe non petiturum.

7. ¶ Item quæritur, ſi ſtatuliberum mercatus quis fuerit iuſſum decem dare, cùm hoc ignoraret r: & duplam ſtipulatus fuerit, deinde decem acceperit s: æquidō eo in libertatem agere ex duplæ ſtipulatione poteſt t, ſed niſi decem quæ implendæ conditionis cauſa acceperit, deduxerit u: exceptione ſummouendus erit, & hæc ita Iulianus quoque ſcripſit. Si tamen ex v re emptoris, vel ex peculio quod ad emptorem pertinebat, pecuniam dederit ſtatuliber, poteſt dici exceptionem non nocere x: quia dolo non faceret.

111. PAVLVS *libro ſeptuagenſimo primo ad Edictum.*

ITem ſi obiit y quòd antequam dominium ad me transferatur, venditori dederit decem z, & agam ex empto vt decem recipiā a: ita puto competere mihi actionem, ſi paratus ſum ex duplæ ſtipulatione eum liberare b.

Qui dolo non mandat, quod alias eſſet mandaturus ſi dubitaret fallum non ſecuturum: cenſetur eſſe in dolo, hoc dicit.

112. VLPIANVS *libro ſeptuagenſimo ſexto ad Edictum.*

APud Celſum quæritur: ſi cū Titio mandaſſem credico-

i ¶ *Ambigendum eſt.* vt *Inſt. de except. §. præterea. & ſupra de paſt. l. item quia.* ACCVR.

β ¶ *Et generaliter.* Vbi eſt doli exceptio, ſemper eſt exceptio in factum, id eſt, ſi volo excipere veriſimilē exceptam in factum. CYNAC.

k ¶ *In factum.* omnes a dicuntur in factum: quia ex facto vel non facto oriuntur: vt *ſupra de except. l. exceptiones. & arg. infrà eod. l. apud §. ad meſſor.* quæ eſt contrà ACCVR.

l ¶ *Exceptionibus.* vt *¶. eod. l. qui aquiliana. & ¶. de præſcript. verb. l. quotiens.*

m ¶ *Nihil dolo.* quia b ignorauit quare non debeat petere: vt *¶. de reg. iur. l. qui in ius. &* facit *ſupra de paſt. l. interſtipu. §. fin. & ¶. depoſiti. l. ſi quis inficiatus. in princip. & ſupra de tribu. l. ſiliud. §. ſi tamen.*

n ¶ *Ignorantia.* vel ſi reuerentia c perſonę hoc faciat: vt *infrà eod. l. apud §. adueſus.* quæ eſt contrà.

o ¶ *Non malè dictum eſt.* quæritur.

p ¶ *Vſuras.* facit *¶. 2. de pactis. l. qui in futurum. & de iur. communi. l. lege. §. fin. & l. poſt diem.*

q ¶ *Ignorauit.* emptor, ſcilicet eum ſtatuliberum eſſe. Quid ergo ſi ſciuit? Reſpon. idem, ex quo eſt. Ita patiatur vt *¶. eod. l. apud §. item Labeo. & Cod. de euict. l. ſi fundum.* Sed contrà *ſupra de eleemoſ. empt. l. ea qua.* Sed ibi ſanitatem, hic pecuniam emptor eſt ſtipulatus, ſolliceſt ſtatum. Item ſecus ſi fuit ſciens, & ſtipulatus non fuit: vt *ſupra de euict. l. qui liberatus.*

r ¶ *Acceperit.* nam in perſona emptoris poteſt impleri conditio libertatis: vt *ſupra de ſtatulib. l. ſtatuliberum. §.).*

ſ ¶ *Poteſt.* emptor.

t ¶ *Deduxerit. de duplo quod nec petit.*

u ¶ *Non nocere. & ſic decem ſibi data habebit, quia & ſua & duplum petiſſe habebit à venditore.*

x ITem ſi ab id. ſolliceſt agam ex empto, quod eſt infrà. ACCVRSIVS.

y ¶ *Decem.* non ex re ſua aliquin contrà vt ¶. poſuit in emptore. & ¶. *de act. empt. l. Iulianus §. ſed & ſi quid præterea.* ¶ Item ſubaudi hic, & poſtea hominem tradidit mihi ignorans eū liberum eum factum: & poſtea ſe euicit in libertatem ex cauſa præcedente venditionem: aliquin malè diceret ex duplæ ſtipulatu venditorem conueniendum, cùm non videtur venditor ea debere tenori, niſi c poſt traditionem emptori factum euincatur, vt *ſupra de euict. l. nulla.* §. ſecundùm Aso. & Hug. 2. Sed quidam dicunt ex hac lege poſſe agi de dupla pro euictione, re euicta etiam ante traditionem, & poſt venditionem.

z ¶ *Recipiam.* quæ occaſione rei emptæ ad eum peruenerunt: cùm ſeruum hæc datione liberum factum præſtare non poſſit.

a ¶ *Eum liberare.* pro rata parte, & in decem.

b ¶ *Apud*

a In factum actiones dicuntur eiusmodi quæ ex nouitate dicuntur.

b Vſurę pro futuro ſolui acceptæ, ſi tamē interim petat, exceptio doli repelli poteſt.

c Dolo nō petit, qui ignorat, quare petere non debeat.

d Reuerentia cauſa, filius patri doli exceptionē obijcere non poteſt.

e Stabilitur pueris pecunia videntes quæ quidem redimere libertatem, vendicunque iniquum, para ab extraneo: imò & ex pecunia domini: ſi peculiū habuit. Imò & ex eo domini cuius eſt ſeruus liberatus.

480/C.IV.K.5-3, 853-854
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-3, 855-856

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

a ¶ *Et si non fuit.* i. non condemnet in sexcentis : sed in centum tantùm, non debet vetare de quingentis non petendis.
b ¶ *Fuerit.* i. fecit quod non debuit, scilicet vetando de quingentis peti : nunc non poterunt peti quingenta. (Sed quare a hoc cùm de toto compromissum fuit, & forte etiam totum petitum ? Respond. quia per secutio non fuit in totum : vt *Cod. de iudi. l. licet. & suprà de excep. rei iudic. l. & an eadem. §. alliens.* & hoc secundùm vtramque causam. 2. Vel die vetata, omissis, scilicet nil dicendo de quingentis : & tunc poterunt scilicet peti integra sexcenta : quia b sententia non valet ipso iure, in qua, scilicet sexcenta, in parte condemnauit, in alia tacuit : vt *ff. de arbi. l. de tribus. & Cod. de appel. l. ero. fin. vers. ibi, condemnauit causam, &c.* ¶ Sed aliud c in iudicio ordinario : vt quidam dicunt, qui a ibi videtur tacitè absoluisse in eo quod tamen & pro eis *Cod. si adversus rem iudic. l.*). Sed verius idem in eo. & dic quòd ibi in reliquo absoluit : vt ibi nota.
c ¶ *Petatur.* à te qui vis petere quingenta, & sic non stat servus compromisso. Acc.
d ¶ *Professum.* scilicet si paratus sit tantum & minas de sexcentis accipere, quantum est pœna : aliàs contra d est *ff. pro socio. l. si quis à socio. & l. si quis.* 2. Vel die, secundùm Bart. quia pœna apponitur loco contemptus arbitri : qui meritò potest hoc cõtemni, cùm sententia non valuerit : quia non de toto rediit : & sic nil remittitur de sententia occasione pœnæ. Ibi autem facretur loco rei, arg. *ff. de arbi. si quis rem & l. non distinguemus in princip.* quæ effert contra. Si dicerer tantum remitti de forte, quanta est pœna : quia sic referret esse maior e pœna, vel minor : quia lex illa, *non distinguemus*, non vult interesse. Vel contra si dicetes hic non remittere sexcentum ideo, quia pœna fuerit minor : sed certè non est ideo : sed quia in parte tacuit, vt dictum est. & sic non obstat. & facit *ff. de arbi. l. Labeo.* & de eo per quem factum est. *l. ex locat. fin.* Accvrs.
e ¶ *Esse exceptionem.* i. replicationem.
f ¶ *In cæteris.* vt f furiosis, & his quibus est interdictum bonis : & adultis curatores habentibus : vt *ff. curat. debig. l. si cui. & C. de in integ. restitu. l. si curatorem.* & facit *Cod. de admi. tu. l. sanctum.*). &] *ff. de sol. l. in pupillo. & l. pupillo. & Inst. quibus alie. non licet. §. fin.* Accvrs.
g ¶ *Excepta locum habebit.* Replicatio. Cvias.
h ¶ *Conuenit.* contrà *supra de contrahen. emp. Lex qua.* Solue, hic expressim de ipso vt ita stipulatus est : & ideo non potuit repelli excep. ibi. & in genere, scilicet cum esse sanum. 2. Vel hic stipulatus erat pretium, oleo ego de portis : ibi non erat stipulatus, & ideo nec agis, quia scitbat. Item contrà *C. communia de leg. l. fin.* fin. Sol. ibi speciale. Et facit *C. de adil. actio. l.*). §.) & *C. de evict. l. si fundum. & C. communi. utriusque iud. l. si fratres. in fin. & ff. de adil. edict. si mancipium §. edilitius.*
i ¶ *Decidit.* pacificando se pecuniam non petiturum : imò admonem se venditurum ei cui debitor nomen emendum mandauerat. Ego pronum approbo. Dic ergo, *decidit*, id h est transegit. Accvrs.
i ¶ *Vendidit.* post transactionem.
k ¶ *Scio.* qui ignorabat transactionem factam.
l ¶ *Mandauerat.* ante transactionem : vnde facta postea transactione debuit reuocare mandatum antequam emeret mandatarius.

& si non fiat k, non vetare ne quid amplius petatur : sed etiam si id omissum fuerit b, pети posse quod debeatur, Labeo dicit : & si forte pœna petatur c, doli mali exceptionem profuturam d.

Qui locupletior factus est falsitate sibi facta, si iterum petat, summouetur doli exceptione.

4. ¶ Si quis pupillo soluerit sine tutoris auctoritate id quod debuit, exque ea solutione locupletior factus sit pupillus : rectè illi dicitur exceptionem petentibus nocere. nam & si mutuam acceperit pecuniam, vel ex quo alio contractu locupletior factus sit : dandam esse exceptionem e. Idêque & in cæteris f erit dicendum, quibus non rectè soluitur. nam si facti sint locupletiores, exceptio locum habebit g.

5. ¶ Idem Labeo scribit : si quis fugitivum esse sciens emerit seruum, etsi stipulatus fuerit fugitivum non esse, deinde agat ex stipulatu : non esse eum exceptione repellendum, quoniam hoc convenit h, quamuis ex empto actionem non haberet. sed si non convenisset, exceptione repelleretur.

6. ¶ Quòd si is cui pecunia debebatur, cum debitore decidit i, & nomen eius vendidit k Seio l, cui debitor mandauerat ! vt nomen emeret : deque ea re emptor stipulatus est m, deinde creditor eam pecuniam retinet, quam per iudicem abstulit n : an emptor o ex stipulatu possit experiri ? Et Ophilius putat, si venditor nominis paratus non sit reddere quantum ab emptore p acceperit, non nocituram q exceptionem doli mali r. & puto sententiam Ophilij veram.

Qui petiit quod promissum est sub pœna, & eâ hoc ipsum pœnam summouetur exceptione doli. b. d.

7. ¶ Labeo ait, si de homine petito s secundùm actorem fuerit iudicatum, & iussu iudicis satisfactum t sit u, hominem intra certum diem x tradi : & si traditus non fuisset, pœnámque stipulatus sit : peritorem, qui & hominem vindicat y, & pœnam petit, exceptione z esse repellendum. iniquè enim esse, & hominem possidere a, & pœnam exigere b.

Creditor qui perdidit sua culpa pignus quod reddere promiserat salvo debito : si debitum petat, & non reddat pignus, summouetur doli exceptione. hoc dicit.

8. ¶ Item quæritur, si vniones c tibi pignori dedero, & consenerit vt soluta pecunia redderentur : & hi vniones culpa tua d perierint, & pecuniam petas : extat Neruæ & Atilicini sententia

m ¶ *Stipulatus est.* quòd creditor non peteret vel exigeret pecuniam à debitore, nec faceret quo minùs esse emptor exigat illam pecuniam.
n ¶ *Abstulit.* debitori agendo contra ipsum, qui debitor cùm non potuisset probare transactionem factam, condemnatus est & sic soluit.
o ¶ *Emptor.* contra venditorem.
p ¶ *Ab emptore.* aliàs *debitore* : & tunc planum est : aliàs *ab emptore*, scilicet nominis : & tunc dic idem, & si fit paratus, secundùm quosdam : & sic subaudi matimè. 2. Vel secundùm Az. o. dic quòd si paratus esset, noceret doli mali exceptio in casu simplam quæ redderetur non in aliam quam potuisset exequente emptori à debitore. vel si habet, *à debitore acceperit* : tunc planum est. Illud certum est, debitorem teneri emptori ad mandandum actionem pacta condictionem s si ne causa ad recipiendum indebitum, quia post transactionem revocare debuit inutilitum ante venditionē.
q ¶ *Non nocituram.* emptori agenti ex stipulatu contra venditorem. Accvrs.
r ¶ *Doli mali.* quia non debet locupletari cum aliena iactura.
s ¶ *Petito.* rei vindic. vt infra petebo.
t ¶ *Satisfactum.* iudic. solui. Accvrsivs.
u ¶ *Sit.* quod factiendum est *ff. de offic. iud. §.*).
x ¶ *Intra certum diem.* puta intra menſem post sententiã dam.
y ¶ *Vindicat.* non ego nouatur actio prima per litem sed quod dic vt notatur *Cod. de iudic. l.*). Vel die, vindicat recitendo. *sic C. de Carbon. edict. l.*). Acc.
z ¶ *Exceptione.* facti forte quoad hominem : ne b obsit *infrà de collion. & obligation. l. obligationum fere. §. fin.* 2. Vel sic nouatio quoad effectum, non ipso iure : & ideo dicit ibi *quasi.* 3. Vel hic accepit hominem postquàm iam non debebatur sed pœna tamen debebatur : vnde videtur remissis pœnam *supra de in quod vero simil. cum similibus l. fin. in fin.* 4. Vel die, fi vtrunque petat post diem : in homine videtur repelli ipso iure, in pœna nullo modo : vt in *l. contraria.* vnde si placet reo, non repellat ipso iure in homine quod est contra se, id est contra actorem, quia forte expediebat ei potiùs habere pœnam quàm hominem : quod est contra se, id est pœnæ : sed tamen opponat exceptionem doli, si peratur vtrunque. sed si ante diem petat : impetna ipso iure repellitur : in homine nullo modo repellitur.
a ¶ *Possidere.* i. petere vt sic possideat, vel propriè.
b ¶ *Exigere.* nam maioris æstimationis fuit homo quàm pœna : quia in reliquo, scilicet si esset maior pœna, non obstaret exceptio : vt *supra dixi ea. l.*). *item. & facit Cod. de contrahen. stipul. l. nuda. & supra §. quæ cum. l. §. duo. & infrà de verborum obligat. l. ita stipulatus. in §.* Sed contrà c *supra de transact. l. qui idem* Sed ibi actum fuit. Item facit *ff. de act. emp. l. praedia. & ff. de stip. ser. l.*). §. *fin.*
c ¶ *Si vniones.* i. margaritas pretiosas.
d ¶ *Culpa tua.* secus d si sine culpa : vt *Inst. qui, mo re contrahi. obl. §. fin. & C. de pignor. act. l. qua fortuita. in fin.* ¶ Item quomodo fit hæc compensatio quantitatis e ad speciem : vt *& supra de pign. actio. l. si conuenerit.* Resp. vel simile ad quantitatem tenetur debitori creditor : vt *C. de compens. l.*). ¶ Item cum ipso tunc compensatio tollit actionem : quomodo exigitur : vt *dicta l. §.* Respon. exceptio intentionis f hic dicitur doli : quæ loco cuiusli bet datur : vt *supra proxim.*). Vel verius non compensationis est hæc exceptio : sed quia non § seruat fidem retinendo pignus, non

480/C.IV.K.5-3, 857-858
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-3, 859-860
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

tra dominum. [MANDAVI.] Mandauí Titio vt stipularetur à te c. sibi dari pro me. Titius mandauit Seio vt hæc c. stipularet à te, & ego vel Seius indemnes te dolo vt illa c. promitteres: & promisisti. dicitur quòd si Seius ex illa stipu. agat, potest excipi de dolo ab eo Seio commisso, vel à me commisso. [ITEM QUÆRITUR.] Debitor meus induxit te dolo vt eq̃ue ipſe mihi debebat, promittas loco eius: & promisisti. si ex illa stipula agam contra te, non potes mihi hic excipere de dolo debitoris mei, sed contra eum agere potes vt te liberet, vel vt tibi reddat quidquid pro eo soluisti. Secundò dicit: mulier induxit te dolo vt ei promitteres c. & promisisti. eandem illa nupſit mihi: & te debitorem delegauit mihi pro dote in illa æquè ei promisistas. si agam contra te ad eorum: non potes excipere de dolo mulieris, ne inſolutus. [APUD IULIANUM.] Accepi filiam Titij in vxorem: & ipſa dolo induxit patrem ſuum vt mihi pro ea promitteret decem millia libras: & ſic promiſit prædictus pater vxoris meæ, qui eſt mihi ſocer. quæritur ſi mortuo ſocero meo ab herede eius petam prædicta mille: an obſtet mihi exceptio ex dolo vxoris meæ? & dicitur quòd ſic. Ideo ſi ego commiſiſſem præſentem dolum. nam opponeretur mihi exceptio doli. [ILLA AUTEM QUÆSTIO.] Si cum tutore alicuius egeraſi, & tutor commiſit in hoc contractu dolũ, ex quo dolo pupillus eſt efficſtus locupletior, dabitur exceptio doli in pupillum, volentem agere ex contractu tutoris, in quantum pupillus eſt locupletior effectus. & da exemplum, vt ſi tutor me induxit dolo vel metu vt rem pupilli emam: in quantum pupillo datur actio ex contractu tutoris, in tantum mihi competit exceptio doli: nec eſt vir, prædictus tutor faciſſederit rem pupilli ſuam fore, an non. item non eſt vis, ſi ſoluendo prædictus tutor, an obnam ſufficit quòd adminiſtret. diuinare enim non cogitur qui cum tutore contrahit, de hoc, ſi tutor ſatisfaciet, vel non: ſi ſoluendo, vel non. Si autem contrahens cum tutore participauit in ipſa fraude ſimul cum tutore, ſolus eius ei nocet, non pupillo. hoc dicit vſque ad §. 6. quis non tutor. TR. ACCVRS.

a ¶ *Adueſus parentes.* in inſtitum: vt *T. de in ius voc. l.* ij §. 6.
¶ Et no. hic quòd reuerentia * & iuſta ignorantia tollunt hanc exceptionem, vt *hic, & T. l.* §. *& generaliter. & ſi T. de obſequiis. l.* ſiquis.

* ¶ *Adueſus parentes patronoſque.* Hiſce duo caſus ſunt quibus neceſſe eſt excipere in factum, adſtatur manifeſta ignorantia actoris dolo carere. CVIAC.

b ¶ *Alia quidem.* vt quod metus cauſam *T. eod. l.* §. *metus.*

c ¶ *Conueniatur.* id eſt peroptet exceptionem appellatur. *argumentum. ſupra de excepti. l.*j. Vel dic de actione & replicatione dict. ACCVRS.

d ¶ *Defuncto.* vt heredi: vt *infrà eodem l.* §. *præterea. verſum. libertum.*

e ¶ *Obſeruarem.* Aliter in act. de dolo, quæ contra heredem datur, quia de ratione calculi, & non perſonæ agitur: vt *T. de dolo. l. heredibus.* a. Item forſè ſecus in herede parentis: vt *T. eod. l.* §. 3. Vel dic ibi loqui de exceptione in factum. Vel dic de actione in factum. ACCVRS.

f ¶ *Exhiberi.* & eſt ratio, quia [b] ex vna parte pœna, ex altera ſatisfactio: & fauor extendi. &c. vt *T. de lib. & poſtu. ſcilicet quidam & T. de pœnis. l. interpretationem.* ACCVRS.

g ¶ *In ſtipulatione.* adiunge ſufficere illi §. *Labeo. q. d.* videtur ſtipulatio, dolum non commiſſi, ſuperfluæ quia & ea non interpoſita agitur de dolo commiſſo. Sed certè tunc agitur actione de dolo, hoc ex ſtipulatu vt *hic, & T. de dolo. l. & elegantèr. §. non ſolùm.* Vel verius dic, in hac ſtipulatione qua promittit patronus liberto, quo caſu videbatur nõ interpoſui: quia cùm non agatur de dolo, vel non excipiatur de dolo contra eam: videbatur nec in ſtipulatione poſſe venire dolum eorum. ſed ex men contrà eſt: vt hic dicit *arg. T. de pactis. l.* §. *vnus. §. illud.*

h ¶ *Seruo.* filiæ a- liena.

i ¶ *Perſona.* vt filij.

k ¶ *Iuris noſtri.* id eſt iuris Romanorum. nam de dolo ſerui mei excipere non poſſum, ſed alius contra me. Item & ego de dolo ſerui alterius. ACCVRS.

l ¶ *Eorum.* patris vel domini, ſi pòſt fieret eorum pactum de non petendo, vel petendi pecuniam non numeratam. Item pone exemplum de dolo patris & domini, vt *T. de conuenien. emptæ l. ſed ſi ſerua.*

m ¶ *In infinitum.* id eſt ſemper: ſiue [b] tempore contractus, ſiue poſtea, dummodò non doceat: vt *T. de pactis. l. emptæ iuris* §. hæc ergo in contractu, ſiue poſtea dolus (i. pactũ quod pars excepit, dolo) commiſerator, excipitur ſicut & liber cõmiſerit: vt *T. eod. l.* §. *circa. & §. item quæritur.* ACCVRSIVS.

n ¶ *Non ex peculiari.* ſed dominica.

o ¶ *Admiſſus.* id eſt aliquid aliquid cuius cauſa poſtea ſit dolus.

p ¶ *Non niſi ſi poſtea.* vt ſi dominicam pecuniam mutuauit: & poſtea fecit factum ex intervallo de non petendo: vel in perpetuum, vel etiam ad tempus: vt *T. de pactis. l.* §. *autem.* Sed contrà *infrà eodem. l. penult.* §. *ſi ſeruus.* Solut. hi loquitur eo caſu cùm habuit adminiſtrationem à domino permiſſam, in qua dolum commiſit: hic non: ſed ad aliud negotium. & facit *T. de ex per quem factum eris. l.*j.

q ¶ *Dolus.* i. pactum partium exrepe. doli.

r ¶ *Excipi poſſit.* contra dominum vel procuratorem.

s ¶ *Dolo.* No. dolum * præteritum dici qui ante litem [d] conteſtatam commiſſus eſt. vt *ſupra de pœnis. hæredi. nec vſucap. §. hoc autem.*

t ¶ *Excipiendum.* contra dominum vel procuratorem, quia eorum agat. nam & dominus agere poteſt: licèt aliam conſtituerit procuratorem in eam ſuam: vt *Cod. de nouat. l. ij. &* ſic exemplum, dolo Titij emi rem ſuam à Seio: quem Titium poſtea in rem ſuam procuratorem facio ad eam petendam actio. ex empto, vel in rem, vel Publiciana, quæ mihi non daretur, vtpote male fidei.

u ¶ *Præterea.* vt puta ſi corrupit iudicem: vt *C. de pœnis iudi. l.*j. & hoc poſt lit. conteſt. non antè: vt *infrà eodem. l. ſi procurator. in prin. & §. ſi poſt litem.* Vel etiam da exemplum vt *ſupra eodem. l. penult. §. alterius.* & hoc in iudicijs. Ad contractus autem dic vt *infrà proxi. §.*

x ¶ *In exceptione.* vt iam contra dominum.

y ¶ *Conuicta.* id eſt libera.

z ¶ *Poſſe.* vt *& T. de tribu. l. procuratoris. in prin.*

a ¶ *Eſſ.* dolo inducẽdo te ad promittendum ipſe Seius vel ego. Sed numquid & dolo Titij. ſi ei actio cederetur Diuam ſic, ſi in rem ſuam: vt *T. proxi. §. ſecus* ſi vt ſimplex procurator Seij vel meus interueniat: quia tantùm de præſente dolo excipitur.

b ¶ *Edicti.* perendo id quod erat ſtipulatum.

c ¶ *Eſſe.* contra Seium, & contra * me ſi ceſſa [e] actione agi, quæ

ego

¶ Perelij exiſtia vel in præſentia quidquid facit filiusfamilias, vel ſeruus peculium habentes id in intelligitur facere voluntate patris.

¶ Tamen. dicas iuratum eſſe, non excluſo tamen procuratorem deffendere cogit.

a In infinitũ, pro aut contrahi, & poſt tranſeo.

a Dolus adeſt cum vel ante vel poſt contrahatur.

a Dolus præteritus, pro dolo aut lite contractam admiſſa.

d Indicit cum poſt, dici cum ea eſt litiſſa- ta ex hac lege & Gloſſa ibi- gnore.

e Dolus ſubſiſtenti à procuratore, nocet domino agenti: ergo ſibi a- dicere.

f Sine ceſſione nos procuratio- nis ſtipulatio- na non trans- ferit in do- minum.

480/C.IV.K.5-3, 861-862
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

ego videar Seium procuratorem constituisse, cùm ipsum constituat procuratore meum: vt *supra de exerci. l. j. §. magistratum.* & ideo excipitur de dolo in stipulando commisso: licèt fuerit simplex procurator, id est ad vnum negotium ordinatus. Sed vbi ad litem ordinatur, non nocet eius dolus, licèt post lit. contest. admittatur, id est recipiatur vt noceat: vt *supra proxim.* §. Vel dic quòd si ego feci pactum de non petendo, nocet Seio. Vel si Seius *fuer.*, nocet mihi, arguitur. *C. eod. l. j. §. item quæritur. & infrà eod. l. §. apud Iulianum.* ACCURSIUS.

a ¶ *Circumueniebat.* inducendo te dolo vt patiaris te delegari mihi.

b ¶ *Obijc.* mihi. ACCURSIUS.

c ¶ *Experiri.* vt * te liberet: vel si pecuniam solueris, restituam: & hoc conditionaliter certi vel incerti: vt si conditionaliter agere possit *supra de obligat. ex del. l. si denuntiem.* §. *si quis debitorem*, vt *indebitum. & supra de noua. l. si quis delegauerit. & l. sequen. l. pupil. §. si eum.*

d ¶ *Dolum.* ad inducendum debitorem fidei mulieri promittendo.

e ¶ *Indicata.* vt *supra de condic. ex lege. l. si denuntiem.* §. *si. & infrà eodem. l. pupil. §. si eum.* Sed contrà *infrà proxim. §. in principio.* Solue. vt ibi. ACCURSIUS.

f ¶ *De dolo.* commissio in stipulando dotem, vel etiam postea patiendo de non petendo: vt *arg. C. eod. §. mandati.* Sed si maritus pepigit, licèt non agat: vt *§. proxim. illud non explicat* teneatur tamen mulieri: vt *l. de iur. de l. si exercitum. & l. item si.*

g ¶ *Cui.* fi liett mulieri.

h ¶ *Adquireretur.* fi dos fit data. A. c. c.

i ¶ *Obstare.* Contrà *supra proxi.* §. *sed & si mulier.* Solut. ibi loquitur cùm nondum erat solutum matrimonium: vel le dos intelligebatur debitum viri. hic cùm solutum esset, & fluens eft peruentura ad mulierem *in dotegnod colligi potest* §. *sed l. pupil. §. si eum.* sic ergo refert, agar vir ejectitiam matrimonio, vel eo soluto vel postumus dicere, quòd hic loquitur in eo casu in quo maritus fraudem participauit.

k ¶ *Quare.* C opponetur exceptio mariti, & sic erit inducta, quod verebatur ne maritum non repelli: vt ¶ *proxi. §. & si mulier.* sed tamen contrarium eft. A. c. c.

l ¶ *Cum eo.* alio modo, vt primatando fond., non donando: vt *C. de admini. tu. l. non omni.*

m ¶ *Fallit eft.* vt si dolo vel metu me induxit vt emerem rem pupilli in quantum sibi datur actio, in tantum mihi competit exceptio. Vel si tutor dolo persuasit alicui vt hereditatem repudiet pupillo ab intestato obuenientem. & facit *C. de del. in pupi. & ibi gl. fi ex dolo. & de actio. empti. l. ultimum. §. sed cum in facto.* ACCURS.

n ¶ *Distinguendum eft.* quantum ad id in quo locupletatus eft pupillus: sed ad id in quo locupletatus non eft, habet actionem contra tutorem in id quod ad eum ex suo dolo peruenit. s. Vel distingui potest: fit tutor soluendo, vel non, aliquos contra vt *C. de admini. tut. l. fi. cerifian. & C. de trans. l. si. §. si seruus pupilli. & de pecu. l. summa. §. item C. vn. vxo. nul.*). §. *hoc edicto.* contrà in *§. & C. quando ex facti. tu. l.*). & in Solue, ibi extra contractum dolum commisit: hic in contractu. Vel ibi non fuit locupletior ex dolo tutoris. A. c. c.

o ¶ *Et.* fallicet pupillo.

p ¶ *An non.* tantum si rem pupilli saluam fecit.

q ¶ *Administret.* quia ea qua persona * lucrum capit, ex eadem & damnū sentire debetur]. *de regu. iur. l. ex quo.* ¶ Sed videtur d contrà infallibile non nocere dolum tutoris pupillo: fiat fit solutio, fiue non: vt *C. de regu. iur. l. neque ex contractu.* quæ eft contrà. Sed ibi loquitur quando tutor aliquid facit vel contrahit in rebus suis, non pupilli.

r ¶ *Diuinat.* fic * *C. mandati. l. si fideiussor.*

s ¶ *Cum tutore.* & non fit pupillus locupletior.

t ¶ *Si qui non tutor.*] CASUS. Quæritur an dolus protutoris noceat pupillo, & dicitur quòd non. & ponitur exemplum. Protutor, id eft qui se rerum pupilli credebat, vendidit rem a pupillo possessam, vt noceret in hoc pupillo, emptor eam fuscepit. dicitur quòd pupillus, petita in integrum restitutione, recuperabit illam rem: & sic dolus protutoris non nocet pupillo. secus autē eft in dolo veri tutoris. nā eius dolus nocet pupillo: vt sic exceptio doli contra pupillum possit opponi. item extranei dolus nocet sibi, item prodigo, ité adulto. Item ex dolo minoris xxv. an. obiicitur excep. doli obsta ipsum minorem. item ex dolo pupilli capacis doli, vt quia sit prope pubertatem, obiicitur exceptio doli in ipsum pupillum: vt si debitorem suum delegauit creditori suo. nam amodò agere vult contra debitorem sui delegatum. Item si furiosus tunc temporis cum fanè mentis videretur, delegat debitorem suum creditori suo. nam amodò si agat furiosus contra delegatum, obiicitur sibi exceptio doli. Item si debitor furiosi soluat furioso quod ei debet: & hanc peramam habeat saluam. nam si amodò voluerit contra debitorem suum, obstat sibi exceptio doli. [DE AUCTORIB.] Dolo inducis te quendam vt venderet tibi quandam rem, puta equum: & vendidit tibi, & tradidit: & non vidisti eum aliquo tempore: & eum mihi vendidisti & tradidisti: & vsucepi eum. nunc desij possidere, volo eum vindicare à possessore, quia eum vsucepi, quæritur an obstet mihi exceptio doli ex persona auctoris qui eum per dolum habuerat. & distinguitur. si enim equum vsucepi ex isto tempore tantùm: tunc dolus auctoris mei non nocet mihi, si autem in vsucap. prædicta vsus fuit tempore auctoris mei: tunc nocet mihi exceptio doli ex dolo auctoris mei. sic ergo patet quòd virtutes personales auctoris mei, vt est dolus, nocet mihi si volo eū actionē sui temporis, aliàs non. secus eft in vitiosa realī: vt quia res fit furtiua quam emi, nam nocet mihi hoc vitium, velim nolim, vt non possim eam rem vsucapere. [SI CVM LEGITIMA.] Agnatus cum influeret me heredem, persuasit mihi dolo malo vt illam hereditatem repudiem. repudiaui, & sic ab intestato habuit illam hereditatem, & eam vendidit Sempronio. Semponius agit contra me petit. hereditatem, ex iure ostio ex causa venditi. ad rem hereditatem quam possideo. dicitur quòd potest: nec possum ei obiicere dolum ex persona auctoris sui. [SI QUIS AUTEM.] Titius equum quendam sibi adquisiit per dolum. eum equum mihi donauit vel legauit: & tradidit eft mihi: & eum vsucepi triennio: & desij postea possidere. dicitur quòd si volo eum vindicare quasi vsucepetim, obstat mihi exceptio doli ex persona auctoris mei, cùm furtiuum habeam eundem. idem si habebam eum in pignus, & desij possidere, & petam eum hypothecaria. nam obstat mihi dolus auctoris mei. nam si possem petere, esset rescissa ad dolosum. secus autem eft in empture cui dolus auctoris non nocet si vsucepit ex suo tantùm tempore, non auctoris. Idem in eo qui ex causa permutationis vel indotat. vel ex simili causa habuit à dolosa. nam dolus auctoris non nocet præterito si soluat vel accessione sui auctoris. secus si ex causa nouæ equum vel seruum habuit à dolosa. Idem si modico pretio emi rem à dolosa. nam nocet mihi dolus auctoris mei si desij possidere prædictam rem, etiam si soluat vt

a Dolo debitoris inducitur pro debitore satisfaciente vel incerti vel conditionaliter agere potest. *l. si denuntiem. §. si quis debitorem*, vt *indebitum. & supra de noua. l. si quis delegauerit. & l. sequen. l. pupil. §. si eum.*

b Dolum nō inducendum debitorem fidei mulieri promittendo.

c Solutio creditori vel suum recipiat à quo cumque recipiat, id eft nihil ab eo qui dolo debitoris ei soluit. *adde l. supra fin. de condict. indeb. l. pupil. §. si eum. infrà proxim. §. in principio.* Solut. vt ibi.

d Dotem dolo mulieris, vel dein mulieris marito permittens, dotis tenetur: neque quicquid dolo mulieris vt dotis solutio nem recuperet marito eā petenti nō facilē excludit mulier maritum, hoc eft ne maritus indotatam habeat, & ne ad onera matrimonij sufficiat.

e Vtri & dari rudem peripsis.

f Dolus malus eo nō & quando nocet pupillo.

† Dolus tutoris prodeffe, hoc eft locupletiori dolo pupillo prodeffe non creditur, prodeft pupillo. & ea dicta quæ egerit, eft cum primū tutor esse cœperit.

480/C.IV.K.5-3, 865-866

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-3, 867-868
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

nec reddo impetrasti quas fecerat me sciente & patiente. [ACTORIS.] Dic casum vt in glo. quæ incipit, *sed re allorum*, &c. [SERVVS.] Mandato meo vendidisti seruum meum vitiosum pro decem. emptor videt eum vitiosum. reddidit seruum mihi. si procurator meus petat à te pretium oblatæ filiæ excepit doli, et am si de suo soluerat mihi procurator meus: sed repetet à me pretium actio. mandati, vel hoc causa. Eadem resultant si sine mandato gerens negotium meum, seruum meum vendidit: & postea habui ratum: & prædicta contingunt quæ supra. [SERVVS.] Si cum velles mihi donare mille, delegasti te vt ea promitteres creditori meo, & promisisti. si ab eo conuentus fuero, non posse obijcere exceptionem doli, potest enim quod sibi debetur. Idem si mulier eum qui sibi mille donare volebat, delegauit eam mihi vt promitteret mihi illa mille pro ea in dotem. eam tenetur. Idem si dolo induxit Titium vt mihi c. pro ea promitteret in dotem dare. nam tenetur: nec habet exceptionem doli, potest tamen agere contra eam vt liberetur ab illa promissione. vel si iam soluit, petat ab ea id quod pro ea soluit. idem in primo casu. nam donans agit contra me delegatorem vt faciam eum liberari in eo quod promisit vltra modum: vel si iam soluit, à me repetet [NOVVS.] Actio de dolo est temporalitur. finitur enim hodie biennio. sed exceptio doli est perpetua. & quæ fit tacito diuertitatis, teddiuat in litem. FR.

1 Gratiosus. Arg. lib. 1. cap. 2.

* vulgi dicti.

† Prouerbium conditionem ad promissionem, potest etiam promissio apponere in præsentia. sed in promissione sic dicta per vsi loqui. * Legati pœnæ debitæ subditæ, quam eadem pœna conditione ab herede petit à debitore, cum heredem se condemnari sic. dicitur licite. FR.

a ¶ *Sanè mandati vt & supra de libe. le. Anon. §. fin.* Sed contra. * *supra si ser. pot. l. penultimum.* Sol. vt ibi.

b ¶ *Condita.* aliud si omnino est extincta: vt *supra de condi. indebi. Quid si sub re.*

c ¶ *Interponere debuit.* fallicet heres promittit legatario de tanta pecunia danda si conditio extiterit: vt *& supra vt leg. nom. cau. l.*

d ¶ *Retinere.* fallicet magis quam; &c. *Antonius Augustinus lib. 4. cap. 1.*

e ¶ *Quarta parte.* fallicet loci per quem via debeberat, secundum li. quia seruitus non habet partes. Tu dic, id est iuris quod est via. arg. *supra si seruus. caud. l. 1. in fin. & de lega. 3. 1. cum filius. in fin. & supra ad l. Falcid. l. lego Falci. interpretamur. 2.* Vel dic melius, non obligat quarta parte totius æstimationis mercis: & ita exponere *supra de leg. 2. l. cum filius. in princ.*

f ¶ *Scimus.* & non contradicerem, quod * pro traditione est: vt C. *de adquirem. poss. l.* ACCVRS.

g ¶ *Modum.* cc. aureorum olim: quingentorum hodie: vt C. *de dolo. l. 3. cum & penult.*

h ¶ *Facta est.* & vtique replicandum. dolo * enim, &c. facit *supra de dolo. l. 3. cum & mihi.* ACCVRS.

i ¶ *Alteri.* Post * te adhuc generalem ad mutuas pecunias exigendas: itaque cùm hoc tibi nominatim manifesti transactionem cum Titio fecisti: & ob eam tibi decem promisit: & fecum decem pretio quæ ei promisit, repellet: vt *supra l. apud §. quæsitum.* 2. Vel secundùm Hugon. dic quòd erat generalis procurator & specialis ad causam agendam: & est exclusorium pendente lite: posita ipse vel dominus petit cum forte non retinuit chirographum: vt *d. §. quæsitum. in fin.* & secundùm hoc non obstat *§. in hac dicta l. apud supra eod.* vt ibi dixi. Die ergo secundùm primum casum, actoris †, id est, administratoris.

† Nouum.

secundùm alium, id est, agentis. Vel si dicas parum soluram pendente lite, & postea prout, totum amittit, quia petit plus: vt *Inst. de actio. §. fi quis agens.*

k ¶ *Deinde.* post transactionem contentis secundùm primum casum. vel post solutionem commissus, secundùm alium.

pecuniam domino iam soluit †: & ideo si qui vendidit, aget aduersus dominum *. Eamdem causam esse Pedius ait. cius qui negotium nostrum ‡ gerens vendidit *.

5. ¶ Si eum qui volebat mihi donare supra legitimum modum *, delegauero creditori meo: non poterit aduersùs præsentem vti exceptione: quoniam creditor suum † perit. In eadem causa est maritus *. nec hic enim debet excepcione summoueri: qui suo nomine agit. Numquid ergo nec de dolo mulieris * excipiendum sit aduersùs maritum, qui dotem perit, non ductarus vxorem, nisi dotem accepisset *, nisi iam diuertit *? Itaque condictione * teneur debitor qui delegauit, vel mulier: vt vel liberet debitorem *: vel si soluit, vt pecunia ei reddatur.

Liberaliter est lex cum eo qui ignorat quando sit inuadendus, quàm cum eo qui potestatem habet agendi quando vult. b. d.

6. ¶ Non sicut de dolo actio certo tempore † finitur, ita etiam exceptio eodem tempore danda est. Nam hæc perpetuò competit *, cùm actor quidem in sua potestate habeat quando vtatur suo iure: in autem cum quo agi-

1 ¶ *Ab eo.* procuratore.

m ¶ *De præte.* fallicet contra corpetorem.

n ¶ *Solutæ.* de suo.

o ¶ *Etiam.* hic est §. secundùm quosdam. vel non est, & sic melius legitur: & secundùm hos die *mortis*, id est * seruitis & impropriè seruus dicitur mercenarius *. *l. de tributaria.* ACCVRS.

* Mercis appellatione impropriè seruus comprehenditur.

p ¶ *Non tradita.* supra quando tradidit, hic quando non fuit traditus. ACCVRS.

q ¶ *Summouetur.* fi petit pretium ab exceptore procuratoris. & facit *supra de pactis. l. §. cum tempore.* §. *fin.* ACCVRS.

r ¶ *Soluit.* de suo. ACCVRS.

s ¶ *Aduersus dominum.* actione mandati. Vel die hoc casu, vel in debitum.

t ¶ *Nostrum.* hoc mandato.

u ¶ *Vendidit.* & ratum habuimus.

x ¶ *Modum.* quingentorum solidorum hodie.

y ¶ *Suum.* id est b, sibi debitum. q. d. non habet causam lucrandi; aliàs secus, vt *ff. ad l. Iuliam.* ACCVRS.

* Nemo præ sibi debeo.

z ¶ *Maritus.* cui mulier delegauit volentem sibi donare.

a ¶ *Mulierem.* quæ dotem aliquem ad promittendum induxit marito.

b ¶ *Acceptisset.* vtique non: vt *supra l. apud. §. sed nisi mulier.*

c ¶ *Diuertit.* & nunc perit marito vt mulier reddat. & sic loquitur *supra eo. l. apud §. apud Iulianum.*

d ¶ *Conditione* certi, vel incerti.

e ¶ *Debitorem.* in eo quod est vltra legitimum modum. & facit *supra mandati. l. 5 mandator. §. fi indebit. & §. quæsitus.* Item facit ad totalem §. *infra de nouat. l. §. quæ delegantur. §. fin. & l. doli. & supra de ad. l. qui id quod. in fin. & l. vt multa. & C. de nouat. l. §. penultimum. & ff. eo. l. 1. §. sine autem. versic. quòd §. penultimum. & supra de re iudi. l. Nouissimè. in princ. & §. de reg. iur. l. nihil dolo. & C. de condict. indebi. l. fi certa. & supra de condict. caus. data. l. §. denarium. §. §. qui indebitum. & §. fin. & supra eod. l. apud Celsum. §. item quæritur. & supra de iure dot. l. cum in fundo. §. fin.* ACCVRS.

f ¶ *Certo tempore.* anno olim, sed hodie * biennio: vt C. *de dolo. l. fin.*

* Dolì actio hodie biennio finitur.

g ¶ *Competit. d. supra de pupillo. l. quæsitum. §. in dolo. contra. Solu.* hic in exceptione: ibi in replicatione. & per hoc est huius leg. ratio. Nam actor qui replicat, habet in sua potestate quando agat, & sic quando repliret, secundùm IOAN. & AZO. 2. Vel ibi in alienato vel mutuatio seruo post annum: quod etiam olim erat tempore actionis de dolo: vnde non competit actio vel replicatio, quod in idem recidit. 3. Vel dic vt ibi. Sed oppo. ad hoc etiam * rem habet in sua potestate: vt *C. de inge. nu. l. desiderari. & C. de remiss. pign. l. fi re * Sed* respon. quidquid dicant alij: tene, &c. vt *supra de iure dotium. l. cum in fundo. §. quòd si mulier.* Item oppo. *C. de non numer. pecun. l. fi intra. & l. fi quæs.* Sed speciale est ibi. & sic est etiam speciale *C. de dote cau. non num. Auth. quod locum.* & potest esse ratio, quia retinetur ipse probando: & fic in hoc gratiosus: arg. *supra de seruitut. Locum quo.* In aliis recipiunt hoc non sic: vt *supra de except. l. & facit C. de except. l. fi pactum.*

* Ita

480/C.IV.K.5-3, 869-870
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-3, 871-872

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-3, 873-874

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

Pater pro filia.] CASVS. Sempronius maritauit filiam suam Titio, &c. dare in dotem consensit, ferat tamen pactum cum Titio vt ipse alereet ei filiam, eiúsque ferret. postea Sempronius donec dos solueretur, mandauit literas Titio, in quibus continebatur se præstaturum vsuras Titio pro tempore dotis non solutæ. dicitur quòd si contrarietur ex ista pronunciatione, habet exceptionem: quasi per errorem facta fuerit, ex quo alebat filiam & eius seruos. [CASVS.] Quidam habebat nepotes ex filia: legauit cuilibet eorũ c. & finit sic: ignoscite mihi quia ea parum vobis lego aam vobis potuissem magis relinquere, nisi quia à patre vestro quin locupletior quàm sibi mutauit, non potui recuperare. item quia fere omnem substantiã meam amisi. nunc hæc leges testatoris petunt quinto loco præfata ab illis nepotibus heredibus debitoris dicitur quòd repellantur exceptione doli: quasi testator videatur remisisse ea petitione quæ erat in testamento. [EX QVADRANTE.] Cùm essem heres constituta in tribus vnciis, & ea in nouem: emi à te illas quod vrsias certo precio: & promisi tibi quòd eisdem creditori hereditario, puta Titio, soluam ea illis nouem vncijs quod ei debeam, te pelta defuncto Titio accusat de falso testamento in quo ego & tu eramus instituti: & se debere præfata bona habere ab instituto dicit: & se denunciarium est mihi ne minuam de prædictis bonis pendente quæstione falsi. dicitur quòd si interim heredes venditionis petant à me pretium prædictum: hâcne exceptione doli. [MARITO.] Berta ex viro primo habuit filiam, pura Agnetem. tutelam cuius Agnetis gessit pater Bertæ, qui est auus ad Agnetem pupillam & regulè gessit qui tutor Accepisse videtur filia sua Berta heredẽ, & quibusdam aliis tantùm Berta habens secundum virum, & ex eo filium, condixit testatorem in quo instituit virum & filium quem ex eo habebat, in dimidium omnium bonorum suorum filiam suam Agnetem, in alia dimidia sub hac conditione: si Agnetis non consentiat alios heredes Bertæ, quæ Berta successit patri in eo quòd pater Bertæ malè gessit tutelam eius. reliquit etiam legata prædictæ Agneti: nunc Agneta repudiat hereditatem Bertæ & vult habere legata, & agere ædicto tutelæ contra heredes Bertæ. dicitur quòd non potest quia & legata sub præfata conditione relicta fuerunt: vnde obstat exceptio doli. FR. ACCVRS.

a ¶ *Pater.* scilicet rusticus.

b ¶ *Promiserat.* scilicet se præstaturum. & a ad hoc facit *C. mandati creditor. § fi inter. & de iure dot. l. cùm posit. § vsuras. & C. solut. matri. l. in infinitum § vsuras.*

c ¶ *Respondit.* scil. *propositum.* Si quàm variè in responsis Scævolæ accipiatur, vide in not. ad *§. agere. l. qui Romæ.* & scripta ad *l. 57. ff. de verb. oblig.* CVIAC.

d ¶ *Per errorem.* quod præsumitur b, quia fuit rusticanus vt *supra de probat. l. cùm de indebito.* & in hoc facit *supra de in. ius. l. sure. sacerdotes. § fin.*

e ¶ *Promisisse.* id est tradidisse. ACCVRS.

f ¶ *Obligaturum.* quia videtur voluisse eos consequi liberationem: quia dixit, recuperare non potui. ad quod facit *supra de rei vindicat. l. semper. § antilla. & supra de probat. l. Proculus & supra familia erciscun. l. ex parte. § antepenult. & supra de lega. iij. l. Lucius. § ult. & supra de lega. iij. l. fideicommissa. § hæc verba. & ad Trebell. l. qui filium. & de dona. Lex hoc.* ACCVRS.

f ¶ *Portionem.* id est, dodrantem. ACCVRS.

g ¶ *Ex quo.* id est, ex quo dodrante

2. ¶ Ex quantitate neres scriptus, à coheredẽ ex dodrante instituto emit portionem f cetera quantitate ex qua g aliquam summam h in nominibus i ex calendario k vti daret l, stipulanti spopondit. defuncto m venditore hereditatis, falsum testamentum Septicius accusare cœpit, & hereditatem ab emptore petiit: & ne quid ex ea minueret, impetrauit n. quæsitum est, cognitione falsi pendente, an heredes o ex stipulatu perentes p, dolí exceptione summouẽtur. Respondit, heredes † venditionis, si ante euentum cognitionis pergant petere, exceptione doli mali posse summoueri q.

Conditio apposita in institutione, in legatis & fideicommissis intelligitur repetita. BART.

3. ¶ Marito & filio communi ex parte dimidia r scripseris heredibus, filiam suam ex priore matrimonio, ita heredem instituit: *Mæuia filia mea ex fee vncijs heres mihi esto, si cum coheredibus tuis patrem † vxorem s fecerit & pro mea portione t in diem mortis u mee eius actus qui pendet ex tutela tua, quam Titius pater meus x anus tuus administrauit*, quæsitum est, an sui heres ab his nepotibus patris sui heredibus petat quindecim, contra voluntatem defuncti facere videatur, & doli mali exceptione summouetur. Respondit exceptionem obstaturam *.

Pendente lite de re empta, non potest cogi emptor ad pretium soluendum. BART.

h ¶ *Summam.* id est quantitatem.

i ¶ *In nominibus.* confitentem.

k ¶ *Ex calendario.* hoc enim & venditori, quia liberatur à creditore hereditario, & debitori, eidémque emptori proficiebat. & facit *supra de leg. iij. qui filium.*

l ¶ *Daret.* creditori hereditario cuius erat caleudarium. x. Vel dic quòd erat hereditarium, in quo continebatur etiam debitum à defuncto. y. Vel dic quòd dicit se soluturum de debito quod debet debitor hereditarius scripto in calendario defuncti. & secundùm hoc concordat inferior glos. ACCVRS.

m ¶ *Defuncto.* hoc si contingat.

n ¶ *Impetrauit.* quod factum fuit: vt *C. de petit. hered. l. vltima.* ACC.

o ¶ *Heredes.* scilicet venditoris. ACCVRS.

p ¶ *Perentes.* scilicet petentes. ACCVRS.

q ¶ *Summoueri.* nisi casus sit exceptus de euictione: vt *C. de pœnis. & commun. rer. vend. l. pen. §. i. & C. de euict. l. fin. ff.* hic enim non datur. & ideo emptor nõ debet summoueri cedere. sed cessò neque potest: quia impetratum fuit ne non deminueret aliquid ex hereditate. & hoc secundùm veriorem expositionem fuit. ACCVRS.

r ¶ *Dimidia.* id est sex vncias. ACCVRS.

s ¶ *Rationem.* id est, cas non contentus est. tutelæ pro parte qua heredes fuit, pars pro tua parte extinguitur. actionem *C. de here. actio. l. fi. adulta.* ACCVRS.

t ¶ *Partem rationem facerit.* Id est fi apocham fecisti in qui filium. *C. de mun. ciuilium.* vbi dicitur fi patrem rationem adscripserit. Graci vertunt. ἐὰν ἀποδῷ, id est, apocham. Vide scripta *ad Lex. § vlt. supra de leg. j.* CVIAC.

u ¶ *Portione.* fuerunt enim & alij heredes aui, præter hanc, quorum partes non curauit liberari. ACCVRS.

x ¶ *Mortis.* id est cùm fuerit mortua. ACCVRS.

y ¶ *Meus.* cuius heres fum. ACCVRS.

z ¶ *Legata quoque.* Hinc colligunt eum qui omiserit hereditatem, legatum etiam non habiturum. Quod obstat *Lex. § vlt. & Lex. § supra de legatis iij.* sed hoc ideo, quia verisimile videtur legatum fuisse sub eadem conditione, non repleta condit. neutrum habebit. vide scripta *ad d. Lex. §.* CVIAC.

a ¶ *Voluntatem.* quia etiam sin legato videtur reposita conditio: & hic non obstat *C. de leg. l. Quæ filiabus.* quæ est contrà. & pro hoc *C. de condit. & demon. Lucius.* licet eadẽ ratione non ob. *C. de leg. l. fin.*

b ¶ *Exceptionem.* Sed videtur quòd exceptione defecta, ipso iure deficit actio. Sed hoc vbi est expressa conditio: secus si tacita. a. Vel fortè etiosius eadem est ratio & hic dic, *exceptionem*, scilicet doli de facto. Vel refert inter conditiones b negatiuè positas, in quibus Mutiana cautio, scilicet de restituendo legato si contra conditionẽ fecerit, solebat interponi, vt etiam interposita cautione obstet exceptio petenti, & velit contra conditionẽ venire: vt hoc. talis enim erat hæc edictio, & non egerit actione rutelæ qualiscunque: igitur verba faciunt, hic conducunt & facit *C. de condi. & demon. l. fi. ff.*

QVA

480/C.IV.K.5-3, 875-876

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

QVARVM RERVM ACTIO NON DATVR.

QVARVM RERVM actio non datur [a].

TITVLVS V.

Sub hoc titulo permixtim proposita fuerunt exceptiones variæ. namque non dant dicitur actio qua exceptione elidatur, vt in S.C. Macedonianum, & proponitur nunc exceptio iusiurandi, & exceptio. Quod libertatis onerandæ causa positum est, enumerantur quæ tam superioribus titulis vel libris explicata sunt innumeræ. CVIAC.

1. VLPIANVS *libro septuagesimo octauo ad Edictum.*

IVsiurandum vicem rei iudicatæ [b] obtinuit non immerito: cum ipse quis iudicem [b] aduersarium suum de causa sua fecerit, deferendo ei iusiurandum.

1. ¶ Si pupillus [β] sine tutoris auctoritate detulerit iusiurandum, dicemus non obstare [c] exceptionem istam [d], nisi tutore auctore in iudicio [e] delatio facta sit.

2. ¶ Si petitori fundi iusiurandum detulerit aduersario, vt si auctor eius iurasset suum fundum se tradidisse, ab eo controuersia discessurum se [f] exceptio [γ] posse cessi [δ] fundi dabitur.

Pro se tantum iurans, sibi tantum parit exceptionem: secus si in rem iuret. hoc dicit.

[IVSIVRANDVM] CAVTVM Iusiurandum habet similitudinem cum sententia. nam qui defert iusiurandum aduersario, facit eum iudicem in causa sua. Secundò dicit: pupillus detulit iusiurandum aduersario: & iurauit se non debere. & agat pupillus tutore auctore ad illa decem. nō obstat ei exceptio iusiurandi, cùm illud iusiurandum detulisset tutore auctore. Tertiò dicit: cùm petierim à te fundum quem possides, & dicisse tibi à Titio dominio fundi: & tale pactum tecum fecisse, quòd discedam à petitione fundi si Titius iuret suum fundum tibi vendidisse & traditum: si hoc iurat Titius, & petam amodò à te fundum, opponitur mihi exceptio. Quando dicit: aut fideiussor meus de te tantùm iurauit se tuum esse obligatum, id est non fideiussisse: & hoc non prodesti mihi, si autem iurauit pecuniam non fuisse numeratam, vel iurauit solutam fuisse: tunc prodesti mihi, & dabitur mihi exceptio ex iuramento eius. [SI MANVMISERO] Sic hoc seruus meus gessit negotia mea, & malè cum manumisi. postea stipulatus sum ab eo mihi dari tantum in quantum reuereretur, si liber existeret gessitque bona mea pro iusto modo, dicitur quòd ex hac promissione tenetur nec videtur causa libertatis onerandæ prædicta stipulatur, cùm velim eum iurare de meo. [QVÆ ONERANDÆ] Quæ stipulatur patronus à libero causa libertatis onerandæ, non potest petere: vt si promisit libertus patrono dare à pro qualibet vice qua eum offendet, & sic propter hoc libertus semper sit in metu, & quidquid mali facit sibi patronus, sufficere libertus. & hoc est verum quando iuxta manumissionem patronus stipulatur prædicta, vel fiunt à pacta fiant. si autem ex intervallo, id est dudum post manumissionem, prædicta stipulatur patronus à liberto, bene tenetur libertus cùm ignorare videatur promisisse, ait nimia patroni reverentia ductus vel metu hoc promisse. nam & hoc salu habet libertus exceptionem. [SI ONERANDÆ] Cùm manumitterem Seiochan, feci secum tale pactum stipula. vallatum: vt quâ fecumque ipse libertus offenderet in aliquo me patronumve, secius eius in bonis suis, id est bona sua fiat mihi & tibi communia. dicitur quòd si agam contra eum ex prædicta obuentione ad bona sua communia habet excep. Secundò dicit excepto quæ datur liberto de eo, quod promisit onerandæ libertatis causa compone & eius fideiussori. item ei qui pro libero se principaliter obligauit. item defensori liberti, item heredi eius. nec est vis huc facere promissum patrono, siue alij voluntate patroni. & autem patronus delegauit libertum creditori: sino in eo quod libertus debebat ex promissione libertatis causa facta: nunc debitor delegatus tenetur cum effecta: sed libertus per conditi. hoc reprimet à patrono. Vltimo dicit: hanc excep. de eo quod libertatis onerandæ causa promissum est, competit liberto. Item. eius heredi. item cōpetit secta patronum, & eius heredem. Fa.

2. ¶ *Iudicata.* hoc dicit vt *supra de iureiur. l. 9.* [b] ¶ *Iudicem.* improprie [b] 2 & sic supple quasi. 3 sic C. *de fideicommiss. Quæstionem.* & sic non obstat C. *ne quis in sua causa l.* 1. Vel dic in contentiosis iudicibus, hoc in voluntariis vt *supr. de adopt. l. 19.* & facit C. *de confess. l.* 1. prima placet. [β] ¶ *Si pupillus.* Vide scripta ad *Leo. C. de rei. vend. & iureiur.* CVIAC.

[c] ¶ *Non obstare.* quia replicatur [c] etiam hoc restitutionem vt C. *de iureiur. l. iusiurandum* §. 1. quæ est contra. & facit C. *de pactis l. contra iusiurandum prine.* ACCVRS.

[d] ¶ *Istam.* C. ut *Iudicii.* [e] ¶ *In iudicio.* Idem [e] si erat: vt C. *de iureiur. Lector. & arg.* C. *de administra. tutor. l. quæsitum.* §. nec vnquam. & *arg.* C. *mandat. Iudicium.* §. *fideiussori.*

[γ] ¶ *Exceptio.* iusiurandi quæ infert habetur rei iudicatæ exceptione. Vide scripta ad *l. vnic. de rei. vend. & iureiur.* CVIAC.

[δ] ¶ *Discessurum se.* fuit ergo pactum & de non agendo sub conditione si cessa in agendo [b]. quod valet euidente conditione: vt *supra de iureiur. l. si quis cum debitore.* Et sic non obstat arg. contra C. *de diuers. & tempo. præscript. l.* 2. §. *pen.*

[ε] ¶ *Possessori.* sub tacito erat in idem in reali actione quod in personali, vt possit iusiurandum deferri vel ab inferius alteri: alteri petenti fundi. & pacti dari potest vt *supra de pact. l. si vidi.* §. *pactum.*

[b] ¶ *Non se obligauerit.* id est se non fideiussisse. ACCVRS.

[c] ¶ *In rem.* [c] pecuniam non esse numeratam, vel solutum fuisse: cum sic ei defertur: vt C. *de iureiur. l. duobus.* §. 4. & *l.* §. §. *si fideiussor.* secus si pactum si fideiussori: quia tunc demum eo prodesti [c], & hoc agitur vt C. *de pact. l. fideiussorio.* & *l. vltimo.* Sed quid in dubio? R. [d] *de testa.* iurasse videtur: vt *supra de iureiur. l.* 3. *circa prine.* cùm lorum solutionis obtineat [d] vt *ex tit. l. duobus.*

[d] ¶ *Ob eam rem.* id est ob gestionem.

[e] ¶ *Si tunc.* fecisset cum gereret.

[f] ¶ *Abruptum.* id est subreptum à liberto ipsi patrono, vel contra ipsi liberto erptum per stip. patroni. & ad hoc [f] *quæ in fraud. cre. l. qui autem.* §. *similiter.* & *l. si in area prine.* Item idem in utili. go fecundi. ACC. fi non fieret lucrum sed malè admisit [g] à *domo vel culpauerit.* C. *de neg. gest. Lucrum.* *illum.* & *l. aquæ.* & facit C. *de manumiss. l. seruum.* & C. *de lib. cau. l.* 5. & C. *an seruus ex fac. testa. l. promissa.* Sed quæ erat dubitatio? Resp. secundum Iuan. & quia causa onerandæ libertatis, & quia licet de neg. gest non teneatur, ita nec de stip. super eo interpōsita. Venit ergo in hanc stipulationem quatenus eum ex bona fide præstare oportet, & hoc videtur promittere: vt & alibi *supra loca. l. quæsitum prine.*

[g] ¶ *Non possum.* & C. *de spe. liber. l.* 5. *quam in fin.* [h] ACCVRS.

[h] ¶ *Bellissimè.* id est pulchrè. & bene à Ferretio assignatur: sed certè inutilis non bene aperit. D. ergo an stipulatus aliquis simpli-

[a] Actio tribus verbis nō datur, quæ ipso iure actio vel nō adiicitur, vel inefficax, vel irrita redditur.

[b] vulgo additur, & de excipiente iudicium, & inordinatè.

[c] Tertiò obligatorij nulla vel ipso iure nullius obligationis.

[a] Iurisiurandi & res iudicata limitandus.

[b] Iusiurandum est defensor, quod iudex sua causa constituitur.

[c] Iudex pro quo iudicet.

[d] Iudex in sua causa an & quando quis sibi possit.

[e] Iusiurandum delatum à pupillo sine tutore, vim non habet. Contin.

[f] Iusiurandum nullum valet contra pupillum in iudicio & extra iudicii deferre potest. ¶ *Ob hanc in arg. ad id quod ait in proœmio perque. finall. Ole. sup. nobil. Gandin. circa medium. dum loquitur de pupill. relatione.*

[g] Pactum fieri potest de non agendo, & tale pactum nocet. Limitatur, nisi alteri prodesti ex conuentione. potest.

[h] Iusiurandum fideiussoris an & quatenus possit eo principali.

[i] Iusiurandum in dubio, in re mutil. gitur, nisi in pertinen. in rem, inquit, in eo non in eum fuisse videatur.

[k] Iusiurandum horum solutionis obtinet.

[l] Res peregrinæ.

[m] Libertas onerandæ causa, quibus & quatenus à patrono non onerari possit.

480/C.IV.K.5-3, 879-880

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

DE LITIGIOSIS.

¶ Id est, de exceptione rei litigiosæ. CVIAC.

Quæ & hæc est exceptio: idea ipse sensibus hic ponitur post alias exceptiones.

litigiosi.] CARVS. Ex ipso quod de nomine Titio ne Stichi seruum quem possidet vendacisset & posthea vendat, non fit res illa litigiosa. Secundò dicit, primus petebat à fœcidono Stichum seruum, & ita est de hoc controuersia, cui istis Stichum à quodam Titio &c. est mihi traditus & posthea eū desij possidere nunc eū petere volo à possessore. Dicitur quoq; non obstat mihi exceptio litigiosi & redditur ratio in littera. Tertiò dicit emi Stichum ab eo cum curie tutore vel curatore vel procuratore agebatur ad illum Stichū & est mihi traditus ille Stichus: & posthea desij possidere eū. dicitur quòd si volo petere illum Stichū, repellar excepti. litigiosi, si seruus litigiosus eum emi. FR.

§ Litigiosum. Con. l. alienatum 67. de verb. sig. vide ea quæ ad l. 28. hic tetigi. CVIAC.

a ¶ Denuncianda falsa] Fuit ver. *Et ego C. l.*] *ea §.* idem si emptori : vt C. *de rescind. vend. l. si maior.* ¶ *Sed* ab *b* indicat malam fidē : Resp. sic, si emperit habere malam fidem, alias non: vt *T. de mens. & tutor & T. quod fal. tut. nulli. l. si id inquit. &* ferendū hoc intelligitur *C. de rei vend. l. fundum.* In casu forte præsumitur *c* mala fides: vt *T. quæ in fraud. cred. aut præter §. ita demum.*

y Non facit denunciatio. Sed litis contestatio. CVIAC.

b Sit in contestata hodie nō est opus contestatione: vt *in Auth. de lis. in prin. col. 1.* nisi *d* in personali actione fiorē : vt *C. eod. l.*

c ¶ Exceptione. exceptionem *e* patitur qui rem litigiosam emit: quia si cessibit à possessione, & petit eā *ab aliquo* obstat exceptio rei litigiosæ & fa. *T. quæ res pig. ob. poss.*). *§. eam rem.*

d Quòd. aliàs quia.

e Iungant forte etiam simulatè. *arg. T. de transactio. l. cum hi §. transactionis. comp. si cum his.* ACCVRS.

f Non potuisse : difficile erat. ¶ Et nota hic quòd vitiū *f* litigiosi non affecit rem, aliàs non esset cuiusbet, vt suum vitium. Acc.

g ¶ Cum ipso. minore, vel domino, vel furioso. Acc.

h ¶ Fortassis. etsi ergo ab eo cum cuius tutore vel curatore agebatur, repellar excipiendo si gl'ciens *h* emi rem litigiosam: vt *Lopezius.* & agam nunc contra aliquem possidentem : & sic est in *i* rem *k* ex parte opponentis hæc exceptio : sicut exceptio dolī : vt *T. de dol. excep. l. §. i.*

Si seruus.] CARVS. Seruus meus emit rem litigiosam : & ipse scit erat rem litigiosam, ego non vel econtra, dicitur quòd scientia ferui infuit : non mea dominus si scisset : nocere mihi vitium litigiosi. & hæc sunt vera quando sine meo mandato emit. si autem meo mandato emit : hoc casu inspicitur mea scientia vel ignorantia, non serui. FR. Acc.

l ¶ Si seruus emerit. Suo nomine & peculiari. Principali personæ scientia alterius quàm sua non nocet: itēque alterius ignorantia quàm sua non prodest, vide scripta ad *l. 3. T. de iur. & fac. ignor.* CV.

i ¶ Cum emerit. rem litigiosam, & nomine peculiari, vel dominico sine mandato domini. Acc.

k ¶ Videndum est tamen. Eadem distinctio adhibenda in specie lega. *inna. & l. fin T. de liberali causa.* ex qua plenior distinctione hæc est secunda. *videnda* exceptio ad fin. legis, nisi semper emptionis præferus fuerit dominus, potuerintque seruum emere, prohibere. Nam tunc ignorantia serui domino scienti, nec prohibenti nos prodest hoc, cum seruus suo nomine comparauit. nā si emit nomine domini, videndū est verū dominus eorum hominem emi mandarit, vt Titius hoc enim soluit domino scientia, vel ignorantia spectatur. Si incertū emi mādarit, eo casu expectem vt videat possitne in seruo potestate. Itaque in eo casu scientia serui, licet emptionis mādato domini ignoranti domino nocet. Idē dicendū si per procuratorem emerit. *Imo solum. §. vel T. de liberali causa.* Sed omnibus distinctionibus hīs valde obstat *L. cum mancipii. T. de ædil. edict.* Vide solut. in not. ad *d. l. cum manc.* & scripsi ad *l. 3. T. de iur. & fac. ignor.* Eadē distinctio seruatur in vsucapione in *l. secunda. §. si seruus meus. T. pro emptore.* CVIAC.

k ¶ Possessionis] exceptione qui emit si à possessione cedat, & vindicet. nō enim erat illa pœna statuta per leges illas: sed hodie statuitur : vt *C. eod. l. & fac. T. de publ. Lex quæ §. in hac in f. & T. de edendo. cum l. in hac. in fundi. & T. de usucap. l. sequitur. §. Labeo.*

l ¶ Si mandatu. Imò & si mandauit interuenit, debet inspici seruī scientia vel *T. de ædil. edict. l. eum mancipium.* ibi *& certū inuenimus* quæ est concri. Sol. ille de certo emendo mandauit, putā Stichū : quo casu ipse *l* dominus videtur emisse ibi mādauit in genere : putā emat quendam talem seruum ad tale opus faciendum. 2. Alij dicunt, hic domino prosunt ibi absunt. & facit *T. de iureiur. & falsi. ignoa. Iuniusseruum & T. quod vi aut clam. l. §. quæ §.] & T. de rebus. ac. l. fol. & §. seruus in pr. & §.] & T. de lib. caus. inst.* Acc.

¶ Prohibentur. Lex duodecim tabul. vt docet Iustinian. CVIAC.

Rem de qua.] CAIVS. Iide te aliquo est tibi mota lis à me, & te eam dedisse, teneretis in duplum. nam iniquum esse per te fieri duriorem mihi aduersarium fine pœna. & hoc mihi duplum dabitur. & redditur ratio. FR. Acc.

m ¶ Pœnam. non *c* inuenio in alio casu pœnam staturam, nisi quæ statutus hodie. *C. eod. l. §.* quæ est contra.

n ¶ Nec inuenio. Statutum pœnam duplivit sic interpretatur homines à rabbis. ¶ Sed quæritur, an fiat religiosa? Respond. non. si aliena erat & hoc inuit in fine huius legis, sicut nec religiosam facit quis rem alienam : vt *l. si de rerum diuis. §. religiosum.*

o ¶ Facere. fit *d* deterior & fiat religiosa, vel fiat sacra, quantū in eo est: si etiā adiungerentur *ædibus*, cum essent cognatæ *T. de rei vindic. l. in rem. §. ignorum.* Item si fiat alienatio in potestatem eorum, *arg. §. fere meus. eod.*] §.] non tamen hic dupli pœna locum habet, nisi in casu quem hæc lex ponit. ACCVRS.

p ¶ Tradi res est. Lactor. ACCVRS.

q ¶ Exemplari aduersario tradito est. Nempe facto. CVIAC.

DE OBLIGATIONIBVS ET ACTIONIBVS.

Bligationes.] CARVS. Obligationes quædam nascuntur ex contractu quædam ex maleficio quædam ex variis figuris cautionū quod vltimum expone vt in Glos hic posita quæ incipit, *quasi consensu.* &c. Secūdo dicit quòd obligatio quæ nascuntur ex contractu, quædā fiunt re quædam verbis quædā literis quædā consensu. De oblig quæ fiunt re, dat quatuor exēpla. Un mutuo, item in cōmodato, item in depósito, item in pignore quod datur creditori. nā est obligatus ad rem reddendam soluto debito. Sequitur de oblig. quæ fit verbis & primò qualiter fiat, nā fit ex interrogatione & responsione, cūm quid dari fierive nobis stipulamur : & quandoque quis obligatur suo nomine, quandoque alieno, & ille vocatur fideiussor. Postea dicit quòd cum stipulor a liquid dari, quod dari nō potest, vt liberum hominem, vel rem sacram non valet stipulatio. Item si ré meam stipulor mihi dari. *idem si fab impossibili conditione.* Item si promittere. ipse potest qui est talis ætatis vt non intelligat quid agat nō potest stipulari vel promittere, nisi sit talis ætatis vt possit loqui, & habeat aliquem intellectū. item mutus, item furiosus non possunt stipulari vel promittere & redditur ratio in littera. Sequitur de oblig quæ fiunt consensu : vt est venditio, locatio, & similes & ideo dicuntur consensu, quia non est opus scriptura, neque literis, neque verbis. hinc est quòd absentes possunt fieri. item in eis venit ea de quibus non est actum vt vltra ea mens, & alia

a Litigiosum rem emendo pœna.

b Contractus celebratus cū procuratore, tutore & curatore, videtur celebratus cū domino, pupillo, adulto, fœminis. *Alleto.*

† per leg. 12. tab. vt docet hæc inscriptio, Phœnix inscio. tit 2 c.1. eximorem reddit, quia cum rem vendente aduersario possessionem, vendor Deo aut religioni.

* multa quidoque filio applicatur.

c Pœna rem litigiosam dedicantis, duplū.

d Deterior res fit, fi fiat sacra vel religiosa, perinde ac si in potiorem alienetur : vt & capias in possessionē alienatur, quotiens fit sacra vel religiosa.

480/C.IV.K.5-3, 881-882
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

DE OBLIGATIONIBVS & actionibus †.

TITVLVS VII.

Hic titulus talis est ac si ita esset conceptus: conuenanda de obligationibus & actionibus. nam plerunque in eo proponuntur quæ sunt communia omnibus aliis numeris actionum vel quasi actionum, quam à libro quinto tit. 1. excessum est in hunc vsque locum, & simul de quibus ita dispositis ejus proponitur consummata & breuis quædam enumeratio, earum potissimum quæ ex obligationibus nascuntur. nam vindicationum facitur comprehensio est, & ob id obligationum origines & causa quoad vius fieri potest hoc titulo diligenter explicantur, & quæ in se tradiuur depositio adiuntur, ad actionum in personam, propriè pertinet, non ad alienum in rem, est enim actio, si participat veramque complectitur vtilitatem rem suam vel sibi debitam iudicio persequendi, vel remotio iuris sui, vel apud iudicem cura sui persequendi formula. Obligatio vinculum iuris quo adstringimur necessitate ad aliquid vel faciendum. & siquidem l. in vendicatio. C. de contr. emp. nullam est soluendi necessitatem qua non obstringit necessitate. Conuenia quæ duas propter, plures naturæ pactum in hoc titulo hu verba, ex omnibus causis, in omnibus negotiis, in omnibus rebus, in quibuscunque negotiis, ex contractibus vel ex rebus actionis, omnes pœnales actiones, & alias similibus pleraque. CYLAC.

Hæc lex malitiam artificialiter præcedit per diuisiones obligationum & diuidituer eam duabus ll. sequent. & principia quarta in sex partes. In prima ponit primam diuisionem obligationum. In secunda subdiuisionem. In tertia declarat quomodo contrahitur obligatio re. In quarta quomodo contrahitur verbis. Quinto quomodo consensu. Sexto ponit & declarat quomodo contrahitur obligatio ex maleficio. Secunda ibi, obligationes. *Tertia ibi*, re contrahitur. *Quarta ibi*, verbis autem. *Quinta in l.* sequen. *Sexta in princip. l. quæritur*, vsque ad §. Si quis absentis. *& textus est planus.*

I. GALVS *libro secundo Aureorum.*

OBLIGATIONES aut ex contractu nascuntur, aut ex maleficio, aut proprio quodam iure [a] ex variis causarum figuris [b].

1. ¶ Obligationes ex contractu [c], aut re contrahuntur, aut verbis, aut consensu [d].

1. ¶ Re contrahitur [e] obligatio, mutui datione. Mutui autem datio consistit in his rebus quæ pondere, numero mensurave [f] constant: veluti vino, oleo, frumento, pecunia numerata: quas res in hoc damus [g], vt fiant accipientis, postea alias eiusdem generis & qualitatis.

3. ¶ Is quoque cui rem aliquam commodamus, re nobis obligatur: sed is de ea ipsa re [h] quam accepit, restituenda tenetur. & ille [i] quidem qui mutuum accepit: si quolibet casu quod acceperit amiserit, nihilo minùs obligatus permanet [k].

4. ¶ Is verò qui vtendum acceperit: si maiore casu [l], cui humana infirmitas resistere non potest, veluti incendio, ruina, naufragio, rem quam acceperit amiserit, securus est. alias tamen exactissimam diligentiam [m] custodiendæ rei præstare compellitur. nec sufficit ei eandem diligentiam adhibere, quam suis rebus adhibet, si alius diligentior custodire potuerit. Sed & in maioribus [n] casibus si culpa eius interuenerit [o], tenetur: veluti si quasi amicos ad coenam inuitaturus, argentum quod in eam rem vendum acceperit, peregrè proficiscens secum portare voluerit, & id aut naufragio, aut prædonum hostiumve incursu amiserit.

5. ¶ Is quoque [p] apud quem rem aliquam deposimus, re nobis tenetur [q]: qui scilicet de ea re quam acceperit, restituenda tenetur. Sed is etiam si negligenter rem custoditam amiserit, securus est. Quia enim non sua gratia accepit, sed eius à quo accipit: in eo solo tenetur, si quid dolo perierit: neglegentiæ verò nomine ideo non tenetur, quia qui neglegenti amico rem custodiendam commisit, de se queri [r] debet. magnam tamen neglegentiam [s] placuit in dolo crimine cadere. 6. ¶ Creditor quoque qui pignus accepit, re tenetur [t]. qui & ipse de ea ipsa re quam accepit, restituenda tenetur. 7. ¶ Verbis [u] obligatio contrahitur ex interrogatione

[a] ¶ *Obligationes ex contractu* impropriè ponitur: vt *l. de verb. significat. Labeo.* ACCVRS.

[b] ¶ *Confensu*, quartum membrum, scilicet literis [x], non ponitur: quia iure ciuili fuit introductus, & sic per hæc leges incognitus: vel quia non est frequens. Vel dic quòd sub hoc verbo, *Consensu*, continetur. nã verbum obligatio aliàs continuatorum, *desit* sine literis aliàs in scriptis. Sed Institut. eo. ponitur hoc nõbrum. ACCVRS.

[c] ¶ *Re contrahitur.* hæc & sequentia exponit vt *Institut. quibus mo. re contrah. obl. per totum.* ¶ Et cum vbi quia hoc non ponit de [y] indebito inter obligationes ex contractu: licèt in Inst. ponat: sed inter eas quæ fiunt ex quasi contractu: vt *Institut. eod. l. ex maleficio. §. si quoque.* ACCVRS.

[d] ¶ *Mensuræve.* de his dic *supra si cert. pet. l. 4. §. 3.* ACCVRSIVS.

[e] ¶ *Damus.* ex propositio tamen fatue cuidam res recipimus etiam ignorantes. ACC.

[f] ¶ *Ipse re.* in hoc differt à mutuo: & die vt *Institut. eod. §. 4.* ACCVRS.

[g] ¶ *Et ille.* secunda differentia.

[h] ¶ *Permanet.* vt *& C. si cert. petat. l. incendium* præter quàm tradetur vt *C. de nau. fæ. l.* Item accipe *Cod. eo. l. supra.* ACC.

[i] ¶ *Si maiore casu.* id est fortuito. ACC.

[k] ¶ *Diligentiam.* hoc dixinus vt *C. commod. l. si vero §. interdum.* & facit *lex, in rebus.*

[l] ¶ *In maioribus.* fc. fortuitis. ACC.

[m] ¶ *Interuenerit* scilicet casus.

[n] ¶ *Diligentiam.* hoc dixinus vt *C. commod. l. si vero §. interdum.* & facit *lex, in rebus.*

[o] ¶ *Interuenerit* scilicet casus.

[p] ¶ *Is quoque.* die vt *Inst. eo. §. præterea.*

[q] ¶ *Tenetur.* nisi ita pacta fit, vt certa quantitas reddatur: tunc egreditur finos neminem vt *C. depos. l. Lucius.*

[r] ¶ *Queri.* libi imputare debet: vt *Inst. eod. §. pen.* ACC.

[s] ¶ *Neglegentiam.* i. culpam: vt *supra depositi. l. quod Nerua.* & facit *supra ad Tebull. l. maior. §. sed enim. & supra de iustis. tu. l. comparabimus. §. i. & infra de verbor. sign. l. magna.* Sed in talibus tenetur de fortuito casu, quod die vt *supra depositi. l. i. §. sape*

[t] ¶ *Tenetur.* quoad pignora: sed quoad hypothecariam secus, nam illa contrahitur solo consensu: vt *C. de pign. act. l. i.* & de hoc die vt not. Inst. *qui. mo. re contrahi. obli. §. fin.* ACCVRS.

[u] ¶ *Verbis.* hactenus de his quæ re contrahuntur: nunc de his quæ verbis. quod die vt *Inst. de verb. obli. in princ.*

[x] *Literarum obligationem* sub hoc nomine.

[y] Indebiti remissione verum nullumue obligatione ex contractu, an ex quasi contractu.

480/C.IV.K.5-3, 883-884
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-3, 885-886

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

tractu, ex quo nascitur actio neg. gest. & redditur ratio in litera. item actio tutelæ est ex quasi contractu: & competit pupillo contra tutorem in eo quod de suo tutor solueret. item heres dicitur obligatus ex quasi contractu ad soluenda legata legatariis. Item is qui indebitum accepit, dicitur obligatus ex quasi contractu ad reddendum ea act. puta cert. condict. generali qua tenetur accipiens mutuum. [Si iudex.] Nunc dicit de oblig. ex quasi maleficio. item si ex cuius cœnaculo, siue suo, siue conducto, siue gratis habitauerit, est deiectum vel effusum aliquid, ita quod alicui transeunti nocuit: tenetur ex quasi maleficio. Item si qui habet aliquid positum supra locum quà vulgò iter fit, quod si caderet, posset alicui nocere: tenetur ex quasi maleficio, hinc est quòd si filius seorsum à patre habitauerit: & ex domo in qua habitauerit, aliquid est deiectum, vel aliquid teneat appensum cuius casus posset nocere: tenetur ipse filius ex quasi maleficio non pater eius. Item exercitor nauis, aut cauponæ, aut stabuli, tenetur ex quasi maleficio de damno quod dederunt in mercibus mercatorum & hospitantium nautæ, vel alij quorum opera vtitur in naui, caupona, vel stabulo. & redditur ratio in litera. F R.

In quib. maneries, & Hal. est §. legis superioris [illegible] quasi ob. [illegible]

a ¶ *Ex maleficio.* de contractibus ad maleficia transit.

b ¶ *Ex damno.* nisi per imperitiam damnum fiat: vt cùm medicus * malè secuit per imperitiam quia tunc est obligatio ex quasi maleficio. Sed certè dicas nasci ex maleficio, vt hic: secus b in iudice c qui per imperitiam malè iudicauit: quia tunc est obligatus ex quasi maleficio: vt ¶ *s.* § *si iudex.* A c c v r s.

c ¶ *Consistunt.* & verba. [illegible] iniuria sic verbis & literis: vt ¶ *de iniur.* l. j. § j. Respon. licèt litera vel verbis maleficium c committatur nihilominus d re contrahi dicitur. Sed si fiat contractus verbis, non tamen fit re: & sic de cæteris. & facit *Instit. de oblig. ex deli. in princ.* & dic vt ibi. A c c v r s.

d ¶ *Maleficio.* quod quatuor modis committitur: scilicet * facto, dicto, consilio, & scriptura: & illa quatuor genera septem modis distinguuntur: scilicet f causa, persona, loco, tempore, qualitate, quantitate, euentu: vt *infrà de pœnis. l. aut facta.* A c c v r s.

e ¶ *Si quis absentis.* transit nunc ad quasi contractus. & dic vt *Instit. de obli. quæ ex quasi contra. nascun.* A c c.

f ¶ *Placuit.* scilicet prudentibus.

g ¶ *Quibus.* scilicet actionibus.

h ¶ *De eo quod.* scilicet natura huius actionis inspecta. A c c v r s i v s.

i ¶ *Neque ex maleficio.* supple vel quasi: alioquin g ab insufficienti partium enumeratione malè argumentaretur.

k ¶ *Neque vllum maleficium.* Imò videtur quòd sic: vt *infrà de*

a Medicus malè secans per imperitiam obligatur ex maleficio non quasi.

* al. *hoc effecerit.*

b Medici per imperitiam secantis & iudicis imperitia iudicantis differentia.

c Eadem imperitia iudicans obligatur ex quasi maleficio.

* al. *minus.*

d Obligatio re contrahi dicitur etiam ea quæ verbis & literis contrahitur licet contrahi verbis etiam, vt [illegible] dicantur.

e Maleficium committitur facto, dicto, scriptura, consilio.

f Maleficia distinguuntur causa, persona, loco, tempore, qualitate, quantitate, euentu.

g Argumentum ab insufficienti partium enumeratione.

IV. Gaius *libro tertio Rerum cottidianarum siue Aureorum.*

Ex maleficio a nascuntur obligationes: veluti ex furto, ex damno b, ex rapina, ex iniuria: quæ omnia vnius generis sunt. nam hæc re tantùm consistunt c, id est ipso maleficio d: cùm alioquin ex contractu obligationes non tantùm re consistant, sed etiam verbis, & consensu.

Hic incipit iurisconsultus mixtim tractare de generibus omnium obligationum. & iste §. tractat de actione negotiorum gestorum: sequens autem de actione tutelæ. §. is quoque. de condictione indebiti. §. si iudex. de contractibus ex quasi maleficio, vsque ad finem leg. hoc dicit.

V. Idem *libro tertio Aureorum.*

Si quis absentis e negotia gesserit: si quidem ex mandatu, palàm est ex contractu nasci inter eos actiones mandati, quibus inuicem experiri possunt de eo quod alterum alteri ex bona fide præstare oportet. Si verò sine mandatu, placuit f quidem sanè eos inuicem obligari: eóque nomine proditæ sunt actiones quas appellamus negotiorum gestorum: quibus g æquè inuicem experiri possunt de eo quod h ex bona fide alterum alteri præstare oportet: sed neque ex contractu, neque ex maleficio i actiones nascuntur. Neque enim is qui gessit, cum absente creditur ante contraxisse: neque vllum maleficium k est, sine mandatu suscipere negotiorum administrationem. Longè magis † is cuius negotia gesta sunt, ignorans l aut contraxisse, aut deliquisse intelligi potest: sed vtilitatis causa receptum est inuicem eos obligari. Ideo autem id ita receptum est, quia plerumque homines eo animo peregrè proficiscuntur, quasi statim redituri: nec ob id vlli curam negotiorum suorum mandant. deinde nouis causis interuenientibus, ex necessitate diutius absunt: quorum negotia disperire m iniquum erat: quæ sanè disperirent, si vel is qui obtulisset se negotiis gerundis, nullam habiturus esset actionem de eo quod vtiliter de suo impendisset: vel is cuius gesta essent, aduersùs eum qui inuasisset n negotia eius, nullo iure agere posset o.

1. ¶ Tutelæ quoque iudicio qui tenentur, non propriè ex contractu obligati intelleguntur. Nullum enim negocium inter tutorem & pupillum contrahitur: sed quia sanè non ex maleficio p tenentur, quasi ex contractu teneri videntur. & hoc autem casu mutuæ sunt actiones. Non tantùm enim pupillus cum tutore, sed & contrà tutor cum pupillo habet actionem, si vel impenderit aliquid in rem pupilli, vel pro eo fuerit obligatus, aut rem suam q creditori eius r obligauerit s.

2. ¶ Heres quoque qui legatum debet: neque ex contractu, neque ex maleficio t obligatus esse intellegitur u. Nam neque cum defuncto, neque cum herede contraxisse quidquam legatarius intellegitur x. maleficium autem nullum in ea re esse, plus quam manifestum est.

3. ¶ Is quoque qui non debitū a accipit per errorem soluentis y, obligatur quidē quasi ex mutui datione: & eadē actione tenetur qua debitores creditoribus β: sed non potest intellegi is qui ex ea causa tenetur z, ex contractu obligatus esse. Qui enim soluit per errorem magis distrahendæ a obligationis animo, quàm contrahendæ dare videtur. 4. ¶ Si iudex b litem suam fecerit, non propriè c ex maleficio obligatus videtur: sed non contrahit. A c c v r s.

reg. iu. *l. culpa.* §. sed ibi in alio casu loquitur: puta in eo in quo loquitur constitutio, cùm quærebatur.

l ¶ *Ignorans.* No. ignorantem non obligari: vt *C. de tabula. l. generali. lib. x.* ¶ Item ex eo quod subiicit, no. quòd ignorans non deliquit: quod * intellige, nihil omnino à se gesto, & ita nulla est oppositio: alioquin contrà: vt *infrà ad legem Corn. de fals. l.* [illegible] *& l. iij. & ¶. de in. & fenatusf. l. j. in princ.*

m ¶ *Disperire.* id est ius consistens ita vt disperirent. & facit ¶. *de contra. act. tut. l. j. in princ.*

n ¶ *Qui inuasisset.* alias *inuasisset.* alias *inuasisse.*

o ¶ *Posset.* per hoc ergo quòd agere potest, seruatur ne pereāt quæ negligenter administrata perirent. non autem ideo quòd per hoc quòd agere potest, inuitetur aliquis ad gerendum, sed terretur. & facit *suprà de neg. gest. l. j.* A c c v r s.

p ¶ *Non ex maleficio.* supple b, vel quasi ex maleficio: vt & *Instit. in §. tutores.* & dic plenè vt ibi. Sed illud est fortè in actione de rationibus distrahendis: quæ ex dolo tutoris plerumque competit: vt ¶. *de tutel. & ratio. distra. l. ij. in princ. & § fin.* Sed actio c ex testamento quandoque datur in d duplum pro legato relicto venerabili loco: vt *Instit. eod. §. fina.* & tamen est ex quasi contractu: vt §. *prox.* A.

q ¶ *Rem suam.* sc. tutoris.

r ¶ *Eius.* sc. pupilli.

s ¶ *Obligauerit.* sc. tutor.

t ¶ *Neque ex maleficio.* vel quasi.

u ¶ *Intelligitur.* ergo ex quasi contractu. hoc tamen argumentum e fallit in eo ius stipu. vt *suprà de adopt. l. hac venia.* Item in vtili re Cod. *de act. & oblig. l. nominibus.* quæ datur f, ait nomine eius debetur: vt dixi ¶. eo. *l. j. in princip.* & facit *Instit. eo. §. heres.* & quod ibi not. A c c v r s.

x ¶ *Intelligitur.* Hic est contrà *suprà quibus ex cau. in pos. ea. l. apud Iulianum. in § Sed. ibi g* videtur contrahere: sed non contrahit. A c c v r s.

a ¶ *Is quoque qui non debitum.* Vide scripta ad *tit. de condict. indeb.* C v i a c.

y ¶ *Soluentibus.* dantium: vel subaudi à, & est ablatiuus.

β ¶ *Qua creditores debitoribus.* Hic debitorum & creditorum nomen strictè accipitur. C v i a c.

z ¶ *Tenetur.* in genere, scilicet condictione vna tamen denominatur ex mutuo alia indebiti. Vel dic ea, scilicet certi condictione generali, quæ ad omnia certa datur.

a ¶ *Distrahenda.* Sed tamen tacita obligatio inter eos nascitur extra id quod agitur: vt ¶. *commoda. l. si is qui. § si liberto.* Et adde quod not. *Instit. quibus mo. re contrahi obli. § j. & de oblig. ex quasi contractu. § fin.*

b ¶ *Si iudex.* incipit de his quæ sunt ex quasi maleficio. A c c v r s i v s.

c ¶ *Non propriè.* non est enim talis ei vitium. A c c.

a Ignorans, nihil omnino à se gesto id est, cùm nihil omnino gessit, nihil deliquit aut obligatur. Vnde collige [illegible] quæ [illegible] quod non [illegible] [illegible]

a Actio ex testamento quandoque datur in duplum licet ex quasi contractu.

a Is est qui ex maleficio [illegible] pro legato, [illegible] quod maleficium [illegible]

a An quis obligatur ex contractu vel maleficio. Item obligari ex quasi contractu.

f Actiones [illegible]

g Contrahere quis intelligitur [illegible]

a ¶ *Ne*

480/C.IV.K.5-3, 887-888
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

a ¶ *Neque ex contractu.* vel quasi.
b ¶ *Peccasse.* alias *delinquisse.* vere peccauit: quia imperitia * culpæ annumeratur quare ergo non ex maleficio teneretur, vt in Aquilia? Respon. specialiter in iure ex aliquo in Aquilia. ACCVRS.
c ¶ *Tenere.* in b quantum maiori in loci æquum videtur. Si c de-
ex maleficio obligatus videtur: sed quia neque ex contractu * obligatus est, & vtique peccasse b aliquid intelligitur, licèt per imprudentiam: ideo videtur quasi ex maleficio teneri *. 5. Is quoque ex cuius cœnaculo vel propatio ipsius, vel conducto d, vel in quo gratis habitabat, deiectum effusúmve aliquid est, ita vt alicui nocereturquasi ex maleficio teneri videtur. Ideo autem non propriè ex maleficio obligatus intelligitur, quia plerúque ob alterius culpam tenetur, aut fetui, aut liberi. Cui similis est is qui ea parte qua vulgò iter fieri solet, id positum aut suspensum habet, quod potest *, si ceciderit, alicui nocere. Ideo si filiusfamilias f seorsum à patre habitauerit, & quid ex cœnaculo eius deiectum effusúmve sit: siue quid positum suspensúmve habuerit, cuius casus periculosus est: Iuliano placuit, in partem neque de peculio g neque noxalem dandam esse h actionem: sed cum ipso filio agendum i. 6. ¶ Item exercitor k nauis, aut cauponæ, aut stabuli, de damno aut furto quod in naue, aut caupona, aut stabulo factum sit, quasi ex maleficio teneri videtur: si modò ipsius nullum est maleficium, sed alicuius eorum quorum opera nauem l, aut cauponam, aut stabulum exercerent. cum enim neque ex contractu m
est aduersùs eum constituta hæc actio, & aliquatenus culpæ reus est, † quòd opera malorum hominum vteretur: ideo quasi ex maleficio teneri videtur.

Actio temporalis non extinguitur nisi finito toto vltimo die. FRANC.

VI. PAVLVS *libro quarto ad Sabinum.*

IN omnibus tèporalibus actionibus n, nisi nouissimus totus dies o compleatur, non finit obligationem p.

Filius dum est in potestate, non potest agere contra patrem. FRANC. ACCVRS.

VII. POMPONIVS *libro quinctodecimo ad Sabinum.*

ACtiones aduersùs patrem filio præstari q non posiune, dum in potestate r eius est filius.

VIII. IDEM *libro sextodecimo ad Sabinum.*

SVb hac conditione, *si volam* s, nulla fit obligatio. Pro non dicto enim est, quod dare nisi velis, cogi non possis t. nam nec t heres promissoris eius qui nùquam dare voluerit, tenetur: quia hæc conditio in ipsum promissorem nunquam extitit u *fi.*

Filiusfam. nulla competit actio, nisi quatuor quæ sunc in litera. FRANCISCVS.

IX. PAVLVS *libro nono ad Sabinum.*

FIliusfamilias suo nomine x nullam actionem habet, nisi iniuriarum, & quod vi aut clam y, dimiser. §. misereri. & facit *infrà de verb. sign. l. amicales.* ACCVRSIVS.

p ACtiones] *Præstari.* i. competere. Vel a dic præstari. i. dari ab aliquo. hoc autem fallit in castrensi vel quasi peculio: vt *C. de inof. t. si nullo.* & dic vt ibi. 2. Item in cessum *C. de inof. t. fi mulier.* & dic vt ibi. 2. Item in cessum *T. ad Treb. l. Imperator.* 3. Et in authentica *de inoff. test.* in princ. *collat.* 3. 4. Et nisi in hereditate frustis & fororis. b ACC.

q ¶ *Dum in potestate.* nec sed si fuerit emancipatus, venia c petita agit vt C. *de in iur. voc. l. fin.* ACC.

Si hæc.] CALVS. Promisi tibi x. dare si volam. non tenetur, nec heres meus. FRAN. ACCVRS.

r ¶ *Si volam.* ego a stipulator, secundùm quosdam. 2. Vel die, ego promissor: & sic bene confouat littera quæ sequitur: licèt sit mutatio personarum.

s ¶ *Non potest.* facit *infrà de verb. signif. l. debitor.*

t ¶ *Nam nec.* dixi in persona promissoris: idem est in u heredc eius. & hoc subsistit. nd. &c. secundum B. Sed secundùm hoc intelligitur quòd promissor aliquando voluit autequàm decederet, quòd heres eius teneretur: vt dicimus in illa, cùm volueris: vt *infra tit. 3. l. si quis stipulatus.* quod non placet: cùm nullo modo valeat hæc, *si volam*, vel *si volet*, per legem illam. Tu ergo die heres dictum est in illa, *si volam*, quòd nec promissor nec eius heres teneatur: nam idem est in illa cùm voluerit. 2. quòd non teneatur heres promissoris mortui. si decessit antequam constituisset se velle dare: & hoc est, *nam*, &c. Si velis tueri. Bul. dicas quòd non sequitur, quod si heres eius qui nunquam voluit, non teneatur: ergo si voluit defunctus, tenetur heres: quia non semper valet arg. à contrario sensu: & sic in idem recidit, quòd non valeat. ¶ Item cum non sit differentia *inter* u *vel* ut. & *cùm* tenetur: & in illa, *si morietur. & cùm morietur* vt *l. si. 3. quodcumque. 5. non solùm.* quare sit differentia inter hæc, cùm voluero, & si voluerocro? *de verb. oblig. Leonissimus.* §. fi. Resp. quia lex interpretatur. hanc cum E voluero. sic sc. cum constituero me velle. & est simil: exposicio *de leg. 3. §. nulla. & vide.* ¶ Item quæritur an hæc conditio b cùm voluero, sit perpetua, an temporalis: propter id quod dicitur *T. de condict. indeb. l. scripsit. & l. in dot. & l. sub conditione.* Respon. est temporalis, ex eo quòd ltatim solutione facta impleta est conditio. & facit *tit. 3 l. stipulatio non valet. & l. cæterùm. §. pen. & fin. & C. de contrab. emp. l. in vendente. & T. de contrab. empt. l. quod sæpe §. 1.* ¶ Item contrà c *vt alius ab hæc. & contra heredem l. 3.* Solu. non ideo denegatur in heredem, quòd non possit incipere contra heredem. sed quia non extitit conditio stipulationis secundùm In. sed hoc non sufficit, quia quædbet conditionalis etiam apud heredes committitur & contra heredes. si conditio extat, & ipse est debitum iuris? *Inst. de verb. oblig. §. ex conditionali.* Sed dicas quòd hic non potest impleri: quia in persona sua potest. ACCVRS.

a ¶ *Nunquam extitit.* nec amodò potest extare, & sic non obstat *Inst. de verb. oblig. §. ex conditionali.* ACC.

b ¶ *Conditio in ipsum promissorem nunquam. extitit.* Ergo si conditio extiterit in personam promissoris, id est, si voluerit, & vsque ad mortem perseuerauerit, heres eius tenebitur. vide scripta *ad legem decimam. septimam*, *infrà titulo proximo.* CVIAC.

x ¶ *Filiusfamilias suo nomine.* & sic directo: vellem autE quamcunque habet: vt *T. de iudi. l. si longius §.*

y ¶ *Quod vi aut clam.* T. *quod vi aut clam l. denique* §.] contra Sol. vt ibi.

a ¶ *Dejec-*

a Adiic filiis in potestate nomen patrum nullo iure pepatri cedere potest, nisi certo in casibus, vt Aut.

† Si enim intercessisset iussu Cæsaris. Pomponius. Ibi. habeti voluntate eò filium non adhibere, sed etiam nolente cogitet præstare debere. Idem & epist. ad Quin. Fust.

b *Actio. de homicid. ad imperatorem §. 1.* & in casibus quibus efficax. potest non adquirendo. &c. † Filius emancipatus adoptatus patrem potest agere potest vsufructu precia.

c Obligatio dicetur in voluntatem dispositionem vel promissoris an valeat.

d Obligatio dicetur in voluntatem heredis promissoris an valeat.

† Si dicit cum particulari limitando, & differentia.

g *Cum talem* dicitur quem non habet.

h Dicitur, cum volueris, an sit temporalis, vel perpetua.

i Conditionalis promissio cum voluero, si vsque ad heredem vellet possit, quoniam condicio ipsa perpetuè falsa pertinet propter mutuum.

480/C.IV.K.5-3, 889-890
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

& depositi *, & commodati : vt Iulianus putat b.

2. IDEM * libro quadragesimo sexto primo ad Sabinum.

NAturales obligationes nõ eo solo actionantur, si actio aliqua eatum † nomine competit *: verùm etiam in eo, si soluta pecunia sit repeti non possit d.

XI. IDEM * lib. 12. ad Sabinum.

QVæcunque getimus, cùm ex nostro contractu originem trahũt, nisi ex nostra persona obligationis initium sumatur, inanem actum nostrum * efficiunt: & ideo neque stipulari, neque emere, vẽdere, contrahere, vt alterẽ suo nomine recte f agat, possumus.

Quæcunque debita purgantur per actionem defendendum ex contractu vel quasi, tenetur heres sicut defunctus. BART.

XII. POMPONIVS *libro vicesimo nono ad Sabinum.*

EX depositi, & commodati, & mandati, & tutelæ, & negotiorum gestorum g ob dolum h malum ȝ defuncti heres in solidum tenetur i.

XIII. VLPIANVS *libro primo Disputationum.*

IN factũ k actiones † ℓ etiam filiifamiliarũ possunt exerceri l,

Servi criminaliter & naturaliter obligantur : civiliter autem nequaquam.

XIV. IDEM *lib. 7. Disputationum.*

SErui ex delictis a quidem obligãtur m: & si manumittantur, obligati remanẽt *ex cõtractibus autem ciuiliter quidẽ non obligãtur *, sed naturaliter & obligantur & obligant. Denique si seruo qui mihi mutuam pecuniam dederat, manumisso solutam, liberor P.

Licèt creditor aut legatarius agẽtes repulsi fuerint per heredem exceptione, eã quòd emancipatus sperabatur petere bon. poss. contra tab. si tamen emancipatus omittat bon. poss. poterunt iterum agere creditor & legatarius.

XV. IVLIANVS *libro 4. Digestorum.*

QVi cum herede egit q, exceptione summotus est, *de quo non in ea causa tabula testamenti sint vt contra eũ emancipato bonorum possessio dari possit.* Emancipato omittente bonorum possessionem, non inimò postulabit creditor restitui sibi r actionem adversùs scriptum heredem. nam quamdiu bonorum possessio cõtra tabulas filio dari potest, heres, quodammodo debitor non est s

Seruus. J. Caius. Serui si delinquant, tenentur etiam facti liberi. Item ex contractibus serui naturaliter obligantur, non civiliter: & obligant alios sibi, hunc est quòd qui accepit mutuum a seruo, & eidem manumisso solvit, liberatur. F R. Acc.

* *Serui ex delictis.* Vide fusè scripta *ad tit. C. an seruus pro suo fa-ãt.* Cvtac.

m *Obligantur.* alii, b non dominis : vt *J. de ser. l. serui* §. fi.

n ¶ *Remanent* directò quod non contingeret nisi ab initio nata fuisset vt *J. ex I. obligamur in fi. & T. ad Sil. l. si exheredatus in fi. & T. quod cum eo l. fed fi. § interdum. verſ. quamquam.* Acc.

o ¶ *Non obligantur.* nisi c in pecunia pro libertate promissa: vt *C. ne seruus ex fide facta. l. ij. & l. vlt. & J. de noxal. act. l. ult. perſeruum. & J. si quis teſtã. in fi. vel ſi. l. in princ.* Accvrs.

p ¶ *Liberor.* vt *J. de ſolu. l. ſi quis ſeruo. & l. quod ſeruus. & T. de cor. pecu. l. nam quidam princ.* Acc.

Q*Vi cum herede.*] Caivs. Legatarius vel creditor hereditarius potest ab herede scripto legatum vel debitum repulsus est: qui a pretore habet edictum testatoris prætextum velle agere contra tabulas posita filiæ præterita: eos omisit præsidium bo. poſſeſſ. contra tabulas. dicitur quòd legatarius vel creditor qui fuit repulsus, agit iterum non obstante prædicta absolutione. J R. Acc.

q ¶ *Qui cum herede egit.* legatarius vel alius creditor. Acc.

r ¶ *Restitui sibi.* qui actus, ex nouo causa agit, & sic non obstat exceptio rei iudi. vt *J. de except. rei iudi. l. ſi mutuo. §. eundem.*

s ¶ *Debitor non eſt.* nam vere debitor est: sed a non potest conuenire: & non nisi heres in ſuppa. in dimidio *J. eod. l. l. eum qui Calendis. §. quæritur.* Sed hodie secus: vt *C. de pet. hered. l. fin. &* per omnia hic dic vt no. in alia quæ est quasi de verbo ad verbum. *T. de except. rei iud. l. qui cum herede. &* facit *J. de verb. ſignif. l. creditor.* Accvrs.

Q*Vi à seruo.*] Caivs. Seruus hereditarius mutuauit sibi decem, & eã quandam summam heredibus quem possidebat, obligauit eis & tradidit: & eandem summam pertulit habuitque ab illo seruo. dicitur quòd his debitor poterit fundi pecuniã: & ideo cessat præscriptio. nam sicut seruus vsquerere potest omnium rerum hereditati: ita & vsucap. contra hereditatem

cuneo

480/C.IV.K.5-3, 893-894
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

XXII. AFRICANVS libro tertio Quæstionum.

CVm quis in diē mercē stipulatus, fideiussorem accepit: eius temporis æstimatio spectanda est, quo satis acceperit.

XXIII. IDEM libro septimo Quæstionum.

TRaiectitiæ pecuniæ nomine, si ad diem soluta non esset pœna, vti adsolet, operas eius qui eam pecuniam peteret, in stipulationē erat deducta, is qui eam pecuniam petebat, parte exacta petere desinebat: ideinde interposito tempore interpellare cœpisset, valetudine impeditus interpellare desisset, pœnam non committi. 1. De illo sanè potest dubitari, si interpellatus etiam si omnino interpellatus non esset: nec aliter non cōmitti stipulationem, quàm si per debitorem nō stetisset quo minus solueret. alioquin diecundum est, si is qui interpellare cœpisset, valetudine impeditus interpellare desisset, pœnam non committi. 1. ¶ De illo sanè potest dubitari, si interpellatus ipse moram fecerit: an quamuis pecuniam postea offerat, nihilo minùs pœna committatur. Et hoc rectius dicitur. Nam & si arbiter ex compromisso pecuniam certo die dare iusserit, neque per eum qui dare iussus est, steterit minus committi pœnam respōdit: adeò ve & illud Seruius recte dicit, si quādo diem qua pecunia daretur, sententia arbitri compechenſa non esset, modicum spatium datum videri. Hoc idem dicendum & cùm quid ea lege veneirit, vt nisi a diem pretium solutum fuerit, inempta res fiat.

Vbi non requiritur consensus tacitus vel expressus furiosus pœnā obligatorie obligatio sibi queri, sicut hominis sane mentis. BART.

XXIV. POMPONIVS libro singulari Regularum.

SI furiosus, cùm eum compotem mentis esse putarem, pecuniam quasi mutuam accepe-rim, eáque in rem meā versa fuerit: recte dicitur furioso adquiritur. Nam ex quibus causis ignorantibus nobis actiones adquiruntur, ex eisdem etiam furiosi nomine incipit agi posse: veluti cùm seruus eius stipulatur, cùm furiosus ei sit, aut damnum ei dando in legem Aquiliam committitur: aut si forte cū creditor fuerat, fraudandi eius causa debitor alicui rem tradiderit. Idémque erit si legetur ei, vel fidei commissum ei relinquatur. 1. ¶ Item si is qui seruo alieno crediderat, furere cœperit: deinde seruus in rē domini id quod mutuū acceperat, verè ei furioso condictio adquiritur. 2. ¶ Item si alienam pecuniam credendi causa quis dederit, deinde compos mentis esse desierit, postea consumpta ea furioso condictio adquiritur. 3. ¶ Et qui negotia furiosi gesserit, negotiorum gestorum ei obligatur.

Posita supra diuisione obligationum, nunc pœnæ diuisionem

a ¶ *Cùm quis in diem.* Obstat l. quotiens 32 infrà titulo proximo, nam ibi dies spectatur quo dare debuit, hic tempus contractus: sed lōc ponendum est, fideiussorem interesse, cùm iam venisset dies quo eas soluere debuit. l. 9. §. eremus. de pign. act. Sicut ergo si reus damnatus fuisset eius diei quo dari debuit existimatio fuisset facta, ita fideiussor qui eo die accepit, in eum diem damnabitur. Vide scripta ad l. 95. princip. de verbor. obligationib. CVIAC.

a ¶ *Accepit.* vt solaretur: & sic est plana iccirco dicta. Vel hic fideiussor contra. 1. Vel hic fideiussor non est pro debitore, sed pro creditore. Et hoc est quod dicit Ravennas. J. C. ASVS. Mutuat e. eandam mercatori ituram mare euntí: & missi secum seruum suum Stichum ad recipiendū illam pecuniam, quam ei soluere debebat in paschate, pepigit mecum conuenitq; si non soluerit illa die quo quilibet die qua differret, promisit mihi xx. solidos loco pœnæ ob operas seruí mei quas amisso. Tandem seruus veniente paschate non habuit pecuniā: & cœpit seruus eam petere à mercatore: & parte pecuniæ accepta, reliquā distuli petere: & elapso aliquo tempore cœpit petere à mercatore: respōdit pecuniam. Dicitur quòd incidit mercator in pœnam etiam pro illis in quibus seruus cessauerat in petendo, imò & si nunquam seruus petisset, in pœnam incidisset mercator: & tunc demum nō incideret in pœnam, cū per eum nō staret quominùs solueretur: si obtulisset. Si autem dicerem non committi pœnam sine interpellatione, extenter quoddam absurdum: si ei pactus seruus petere, & valetudine impeditus ei stare à petendo, non incideret mercator in pœnam: quod esset absurdum. Posset dicit, quòd passibare veniente incidit in pœnam mercator: si non soluit, licet non fit interpellatus: licet postea offerat & bene dixi non committi pœnā si per debitorē non stat. nam & si arbiter aliquem condēnat dare x. certa die & per condēnatum nō stet, quia ipse obtulit die statutam non incidit in pœnā, sed si nō obtulit dic. tic intra modicum tempus debet soluere talia incidit in pœnam. Vltimò dicitcumi ego Franciscus rem à te pto x. vt siga x. non soluam vsque ad paschā, si tres inempta nam si veniente paschate nō soluam pretium prædictum inempta fit res. IOAN. ACCVR.

b ¶ *Interpellare.* pro tribus.

c ¶ *Consulitur.* lege auctos huius leg. Viuerre ganas super hoc.

d ¶ *Eius quoque.* id est, non solum pro illo tempore pecuniam expensuram quo interpellauit euro sed & eius, &c. ACCVR.

e ¶ *Interpellatione non opus.* quia dies interpellat. *vbi & Cod. de obtentu. & commissor. stipul. l. magnam.* ACCVR. Vide not. ad *l. magnam.* CVIAC.

f ¶ *Pœnam.* expensam pro quam scrit seruus ad illam pecuniam petendam prapositus. ACCVR.

g ¶ *Non facisset.* pecunia fuisset soluta.

h ¶ *Aliquem.* sequitur hoc absolutum si dicas sine interpellatione non committi, quia *dictum est, &c.*

i ¶ *Quo.* fuisset factus constitutus ad illā pecuniam petendam.

k ¶ *Pœnam non committi.* quod non est verum. & facit *l. de tyro. Limen.* ACCVR.

l ¶ *Interpellatus.* à seruo. ACCVR.

m ¶ *Et hoc rectius dicitur.* fuisset vt pœna committatur non obstante quòd nullus admouisset obligationi-mentum. *vt Imerius & Tyrus.*

n ¶ *Nam & si hoc* refertur *si.* nec aliter non committi, &c. & ejusd ibi dicit, probat per simile in contrario scilicet hoc modo: bene dixi quòd tūc non cōmittitur pœna, cùm per promissorem non steterit, nam, &c. Vel refertur ad proximalia quæ subsunto. ACCVR.

o ¶ *Adeo.* & bene dico, committitur pœna vbi dies est statuta quia non committitur si nō sit expressum statuta. ACCVR.

p ¶ *Dicam videri.* vt etiam si per promissorem steterit, purget moram: vt *supra de*

arbi. l. si idem dies §. fin. Sine ergo arbiter apponat certum diem, vel non: si quidem esset tempus elapso tempore committitur pœna. sed alterno casu potest purgari, alterno non: vt hic, & *d. l. si idem dies §. fina & leg. seq.* ACCVR.

q ¶ *Rei stat.* vtād diem non soluta pœnalia sit res integra sine vlla interpellatione: vt *l. de in diē addic. l. vbi* E *Sabin & Marcellus.* & *l. si non steterit per eū*, non sit interpretatus *l. de lege commissi. fin.* ACCVR.

SI à furioso. CASVS. Hæc lex ponit plures casus quibus actio furiosi adquiritur. Primus, quando acetpi pecuniam mutuo à furioso, credens eam fore meam: & eam in rem meam conuertam. nam adquiritur certi condictio generalis furioso. ex quibus enim causis ignorantibus adquiritur, ex eisdem & furioso adquiritur vt si seruus furiosi stipulatur ab aliquo aliquid. Idē cùm damnum in bonis furiosi. Item si legetur furioso. Idem in similibus casibus qui ponuntur in litera. Ba. &c.

r ¶ *Si à furioso.* Hæc lex ponit multos casus quibus etiam adquiritur actio furioso, vt hic, & *l. de lege 2. Licinn. pater. §. furoso, & l. si cor pena. l. si à furioso.* & quod ibi no. & *l. sed. l. furiosus.* item & inuitatiuntur *l. de minor. l. illud.* ACCVR.

a ¶ *Condictio* certi generalis, vel sine causa: vt *l. si cor pe. l. si à me l.*

b ¶ *Stipulatur.* nam adquiritur actio ex stipulatu furioso.

c ¶ *Fuerat.* scilicet furioso.

d ¶ *Si.* scilicet furioso.

e ¶ *Condictio* certi generalis, vel sine causa. &c.

f ¶ *Condictio.* de qua supra dictum est.

g ¶ *Adquiritur.* tantùm consumptionis magis quàm consecutionis: vt *l. si seruum pe. l. si à furioso & Licet constat. §. si pupillus.*

Actionem

a Tempus non inspicitur regulariter, nō commodum. vt. de hoc Salicet. † Mora purgatur licet ex stipulatione sit obligatum: & non fiat oblatio nō est dies & peremptorie hoc habet lex: cum ibi per certo genitum. ex non pellendo & pœnam sine pœna. Vel hic fideiussor non est pro debitore, sed pro creditore genitum. ex non pellendo & pœnam sine pœna. Vel hic fideiussor non est pro debitore, sed pro creditore genitum. *l. Aquil. si pupil pec.*

† Dic in simpliciter ex pactione, consideratione dirimi à lege habere quem tamen remittet legis declarat: vt hic dicitur non dicit ignotum pro soluendi.

480/C.IV.K.5-3, 897-898

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

idem est : vt para quia vellet aliquid agi. arg. infrà eod. l. leg. generaliter. & leg. sequ. item non refert, quia credebant fore conditionem esse possibilem, quæ erat impossibilis: qui erant in iure naturali. dic ergo hic maxime. ACVRSIVS.

a Heres in locum defuncti succedit.

CVm ex vno.] CAIVS Cùm ex vno delicto plures act. deferendarum nobis posset agi, quod intelligas in eo, quod plus est in vna quàm in altera. & da exemplum in arboribus furtim cæsis, ex quo delicto plures act. oriuntur : vt §. arb. furtim cæs. l.] FRANC.

b Actionibus pluribus ex vno delicto nascentibus vti possumus : ex diuersis, non possumus quæ hanc in solidũ quibus agitur.

a ¶ *Cum ex vno aliud* b ex diuersitate tunc in solidũ qualibet agitur : vt *infra de priuat. delict. l. nunquam.* & dic plenè vt not. *T. nam. can. Rabul. l. idem* c §. *fin.* ACCVR.

* id est, eo motiuo p dilationem cognitionis ex eo q. fuerint ex diuersitate.

c ¶ *Post magnas variationes.* sic *in l. 3. de condition. & demonstrationibus, l. vltima. ff. de legata.* CYAC.

b *Casu dicimur.* vt *T. ad Sc. Cæs. l. primo, &* l. *facienda. & l. fin. ff. de arboribus.*

c ¶ *Obtinuit.* ad id quod minus in vna quàm in altera constituit : vt *T. ad leg. aq. l. primo. & arg. T. arborum furt. cæs. l.*]. & sic non obstat *T. a. l. pe.* & facit *T. de priuat. delict. l. quo.*

d quod parricidii nomine non obstet quominus inducatur, non probatur.

d ¶ *Constitutionibus.*] *Quasi* expressum * est veritatis. & sic plena est hæc iuris obstat *T. de eo per quem fact. est l. 5. quæ* est contra. & facit *T. ad l. Corn.* 2. Vel dic quòd non perpetuatur commotio sola, sed transire facit ad heredes : & sic non obstat dictum obtentum.

* expressum.

3. Vel dic, loquitur in annali & prætoria : & libellus est principium : vt *Cod. quando lib. pri. de. l.*]. & q. vel dic vt *supra ff. quis eau. l. 5 eam §. iniuriarum ibi, §. non. &c.* & facit *supra de iniust. rupta. l. postumus. in §. & l. sequen.*

e ¶ *Quasi lite contestata.* Vide scripta *ad tit. Cod. ex delicto defunct. in quos. hered. transm.* CYAC.

QVi furtum.] CAIVS. Seruum meum iniuriosè verberasti, ita quòd ei rupisti brachium. Dicitur quòd tenetis iniuriarum act. & Aquil. & vtraque potest intentari contra te. sed alij dicunt quòd vna electa, alia tollitur. Alij dicunt quòd & agatur Aquil. tollitur act. iniuriarum, aut econtra. verius autem est quòd & agatur vna, altera potest intentari in id quod plus fit in ea. [SI QVIS.] Commodati libelli libum & eum consecrat ad alium vsum. Dicitur quòd tenetur commodati : item condict. furtiua : & vna intentata, altera tollitur. Secundò dicit : colonus fulserit arbores furdi mei, vel aliquid aliud. Dicitur quòd tenetur conduct. furtiua. item act. furti. item ex locato. & si agatur vna illarũ, non tollitur act. furti, sed inter se bene tolluntur. Item Aquil tollitur per act. locati in hoc *casu*. Tertiò dicit : Commodaui tibi vestimenta, & tu ea fregisti. tenetis commodati act. item Aquil. & si agatur Aquil. tollitur act. commodati, *secus* econtra. nam in eo quòd vltra est in Aquil. remanet post act. cómoda. FR.

f ¶ *Iniuriarũ.* ita quòd rumpit brachium. ACCVRS.

f ¶ *Confusio.* dicunt quidam, & malè.

g ¶ *Et hæc.* non solùm aliæ superiores.

h ¶ *Seruorum.* quod tenetur Aquil primò eòquòd iniuriarum.

i ¶ *Rationabiliter.* nunc solùt.

k ¶ *Eorum.* Sed nonne * ad aliud & aliud dantur, cùm vna ad contumeliam, alia ad damnum datur : ergo vna alteram tollere non debet.cùm ne pedis in vna venire quod in altera cõtinetur vt *T. ad l. Aquil. l. fin & §.*]. & *T. de iniur. l. item apud §. si quis seruo verberato.* Respondeo, imò potest. Nam agendo * iniuriarum, & iurando pro quanto nollet, &c. potest etiam damni rationem petere. *arg. T. de vi & vi arm.*) §. *illud vsque & §. plenè. Sed & lex* quã voluerit actionẽ prius exercere h quod autem amplius in altera est, eã hoc consequi * i. ¶ Si is cui rem commodauero, eã subripuerit k : tenebitur quidem & commodati actione, & condictione m : sed altera actio alteram perimit aut ipso iure, aut per exceptionem, quod est tutius.

* iniuriarum.

* exigat.

2. ¶ Hinc n de colono respõsum est, si aliquid ex fundo subtraxerit, teneri eum condictione *, & furti : quin etiam ex locato. Et pœna quidem furti non confunditur : illæ autem inter se miscentur o, & hoc in legis Aquiliæ p actione dicitur, si tibi commodauero vestimenta, & tu ea ruperis. vtraque q enim actiones rei persecutionem continent. Et quidem post legis Aquiliæ actionem vtique commodati finitur : post commodati an Aquiliæ remaneat in eo quod in repetitione triginta diérum amplius est, dubitatur. Sed verius est r remanere s : quia simplo accedit * : & simplo subducto locum non habet.

* exigat.

Primò ponit vnam regulam in actionibus prætoria perfecutoriis. Secundò ponit vnam regulam in actionibus pœnalibus. Tertiò ponit vnam regulam qualiter transeant actiones contra heredes. Quartò ponit exceptiones de actionibus perfecutoriis, quæ dantur contra eos simile. Secundo ibi, cæterũ. tertio ibi, honorariæ autem. *quarto ibi*, illæ autem. *quinto ibi*, sed cùm rescissa. BART.

XXXV. IDEM *libro primo ad Edictum prætoris.*

IN honorariis t * actionibus sic esse definiendũ Cassius ait, iure actionis veniat. arg. *C. de ind. l.*]. Si verò habeas cum *non*, quasi dicat, non remanet petitio simpliciter bene stat litera *sequente* limuit peti actio iud. pro quo est etiam *Cod. depos. l. vlt.* Sed tunc est contra *T. commo. l. vnde quæritur. in fin.* solu. hic de studio iuris, ibi de æquitate, quæ * præualet : vt *C. de ind. l. placuit.* Item contra *T. ad l. Aquil. l. item Mela § si plures in fi.* Sol vt ibi. ACCVR.

* æquitas quæque iuri præstat.

t ¶ *Honorariis.* CASVS. Actiones honorariæ, item prætoriæ quæ habent rei persecutionẽ competunt & post annũ, extenus intra annũ. & da exemplum vt in glo. hic posita. Secundò dicit : act. prætoriæ quæ post annum non dantur, nec in heredem dãtur, aliis vehementer ſ quod est, ab herede eatenus tenetur est in act. de dolo, & in interdictis vnde vi, & in similibus. Tertiò dicit ille act. competunt rei persecut. quibus persequimur quod ex patrimonio nobis abest. & da exemplum vt in glo. Actoque incipit vsque, &c. Quamò dicit quod act. relicti sit, id est antiqua act. in rem vel in personam, quæ redditur ope rescis. vlucrap. rescissa anno finitur : quia contra ius ciuile competit. Quinto dicit eum damnum accipiat pecuniam mutuã nomine ciuitatis, & non est versa in vtilitatem ciuitatis : tenentur ipsi duumviri etiam post annum. si autem est versa pecunia in vtilitatem ciuitatis hic tenetur ciuitas etiam post annum ad illam pecuniam reddendam. FRANC.

u ¶ *Accedit.* repetitio triginta dierum.

* actiones prætoriæ perpetuæ sunt regulariter. ‡ Actiones prætoriæ perfecutoriæ.

‡ al. non minor, vt *Accurs. nisi hoc casu. l. fin.* hoc tamen intelligendum, vt repetitio triginta dierum non sit perfecutoria.

u ¶ *Pœnales.* vendo ad alium vsum.

v ¶ *Subripuerit.* vendo ad alium vsum.

x ¶ *Conditione.* furtiua : vt *T. de condict. fur. Aquiliam furtum.* ACCVR.

y ¶ *Hinc.* id est ex superiori.

z ¶ *Non confundatur.* non tollitur : vt *T. de furt. l. si non Sol.* vt ibi. ACCVR.

¶ *Misceantur.* vna per alteram tollitur : & sic intelligitur *d. l. nemini.*

a ¶ *Aquilia.* vt tollatur per locatio & econtra vt *T. locati. l. si vulneratus.*

b ¶ *Vtraque.* commodati & Aquil. ACC.

c ¶ *Remanere.* aliàs sine non : & aliàs non remanere. si habes sine nõ, nil est contra. & iunc quod fabricit, simplo subducto, locum non habet, scilicet petitio simpli, sed huius actionis sic. & sic est ar. quod

480/C.IV.K.5-3, 899-900
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

lit [x] in [y] libitis, vt redhibitio quæ sex mensibus: & quanto minore anno durantur. *L. Si adil. edict. §. fin. & §. fin. & l. §. venditor. & l. quod. §. vlt. & §. qui.* Sed illud dico, quia contra [z] ius ciuile dantur. Item eodem modo respondetur [a]. *ea. l. §. sed cum reficta.* Item fallit hæc regula *supra quod fal. ea. multo. l. huius actionis. §. hæ actiones.* Sed respondeo: illa in dolo committitur, quod [b] est delictum: & sic patet quòd illa regula habet locum in illis perfecutoriis tantùm quæ non sunt ex malefitio. Item eodem modo responderi potest *supra qua in fraudem. Ligni autem. §. fi. & Lata prætor. §. annuæ.* licèt alij respondeant quòd illud in eo quod non peruenit: per *l. eiidem, aio prætor §. pen.* Item fallit *C. de dolo. l. fin.* Sed ibi est delictum. Item fallit *supra de eo per quem facit. erit. l. §. pe.* Sol. vt ibi. Sed fallit. *C. eode. vi. l. vlt. paſſi. & supra de vi & vi armat. l. §. in prine.* Sed & ibi est delictum. Item fallit *supra de dolo. ind. mu. cau. fac. l. non ſolum. §. fi.* Sed ibi verificat delictum. Sic & fallit in omnibus [c] aliis perfecutoriis prætoriæ quibus regula remanet in his in quibus delictum non verificat: vt in præfatis legibus patet, *& § pen. l. §. illa.* Secunda regula eſt, quòd cæteræ [d] prætoriæ, ad eſt pœnales, vel etiam non pœnales, dummodò ex delicto, siue ante natæ, quæ & tantum durabat prætoris imperium: vel *hic, & Inſt. de perp. act. in prine. & ſunt exempla in albo corruptis: vt T. de inoffic. teſt. l. ſi quis id. etiam T. de in ius voc. l. penul. item T. de pœn. act. l. fin. & T. de his qui dicun. infa. l. ſi vero. §. prætor. & §. fin.* Sed & hoc fallit vt in act. furti manifesti, quæ licèt ſit prætoria, non tamen tollitur annodel perpetuò durans de eo quod peruenit: quia [e] abſtuleris, &c. vt *Inſt. de perpe. & temp. actio. circa prine.* & eſt forte ratio frequentia furtorum: vel *arg. T. de pœnis. l. aut furia. §. fin.* Adiicitur tertia regula, quia illa [f] quæ ſub ſecunda regula continentur, non dantur in hæredem, vt eiicitur exemplis probantes nulli ad hæredem peruenire: vel vt exemplificat in actio de dolo: vel *hic, & T. de dolo. Lignor.* & in interdicto vnde vi: vel *hic, & d. l. vt paſſa.* Sunt enim turpia lucra hæredibus extorqueri: vel *T. de calum. Lin hæredem.* Item quod ſubiicit de ſimilibus, *la exemplum* ex edicto de calum. vt *T. de calum. l. fi. & Lin hæredem.* & alia multa quæ magis laboriosum quàm ſubtile eſt ingenire, in [g] caſu tamen ad hæredem perdenit: & tamen nõ tenetur: vt *T. de hæ. inſt. l. §. fi.* Idē in alijs vt *T. de calum. l. hæc actio.*

a ¶ *Tuſt autem.* vt in act. de neg. geſt. & de peculio. ACCVRS.
b ¶ *Contra.* prætoriæ. ACCVRS.
c ¶ *Non dantur.* vt pœnales. ACCVRS.
d ¶ *Et.* id eſt ab hærede.
e ¶ *Ex patrimonio.* vt quia pronuſit mihi decem defunctus cui ſuccedit aliquis de iure prætorio: nam rei perſecutionem continet, non potest, ſecundùm ſuos. Sed quid ad rhombum, cùm de prætoriis hic dicat? Reſp Ioan. quia quædam [h] actiones variatur ex variatione debitoris: vel *ſupra de nox. actione. §. hic conſequens. verſ. item ſi ex plurib.* Item quid de actio [i] iniuriarum? videtur non pœnalis: quia nec in duplum vel in triplum vel quadruplum datur. Vel dic duplicatur dici pœnalem primò, quia tibi non adeliticendo, quia mihi non abeſt ex patrimonio. ACCVRS.
f ¶ *Publicana illa prætoria,* & rei perſecutoria.
g ¶ *Vindicationis datur.* vt *ſupra de Publi. Leonis. §. Publiana.*
h ¶ *Redditur.* actio in rem, vel perſonalis: prout erat prius, quæ dicitur perſecutoria de qua dicitur *Inſt. de actio. §. ſed ipſa. & C. ex quibus cau. ma. l. fin.* melius dixiſſet, de petit. in integr. reſtitut. quàm de actione perſecutoria ſed & hoc admittit: quia ſtatim poſt reuerſionem habet ipſum ſed inefficacem, nil petat in integ. reſtit. intra annum ſi verò perierit, anno finitur. Vel hic quòd habeat eam petita reſtit. ſed nõ in ſuper ea conteſtetur, tollitur anno, & hodie quadriennium vt *C. de temp. in integ. reſtit. l. fin.*
i ¶ *Anno finitur.* De annalibus actionibus, *vide cap. 20. de præſcri Palumbus.* CVIAC.
k ¶ *In duumuiros:* id eſt magiſtratus municipales, vel magiſtratus ciuitatis [k] vt *C. de iudi. l. §.* Hi enim tenentur ex [l] officium eorum anno finitur: quod accipe quando non eſt verſa in vtilitatem ciuitatis: alias non ipſi, ſed ciuitas, vt ſubiicit vt *T. de ver. per. l. omnes. & ſupra eos. l. fin.* & hoc adiuitur tutoris & pupillus *C. de iure reipub. l. reipublicæ. l. §.* nam & ille accellarius ſubit munus vt tutor: vt *in auth. de defen. ciuit. §. penult. col. 9.* Eſt tamen aggrauata: quòd etiam hanc officio teneatur vt *T. de admi. re. ad ciui. perti. Liv. §. ex eo.* Sed ex eodem §. in fin. dico contrà. & ibi. in princ. animo nouandi promiserat, & animo liberandi ciuitatem. Item [m] improprie pœnitur reipubli. vt *T. de verb. ſignif. l. eum qui vectigal. & ſupra ex quibus cau. ma. l. ſed & ſi per procurat. §. item inquit.* nam de alia quã Romana habes necelle dicere per id, quod dicit dumuiros.

CAESAR.] CASVS. Cõfirmatur in conſect. furtiua, vel ſimili, non infamatur. FA.
k ¶ *Cæſar ignominia.* id eſt infamia.
l ¶ *Tenebatur.* vt conſtitio furtiua ſcilicet grauatur eius opinione: vt *T. de officiali. l. homeri.* & facit *T. de ca & vi in l. neque vnde vi.* & nota quod omnes ſunt perſonales: vt *Inſt. de act. §. appellamus.*

CIVAC.] verba.] CASVS. Hoc vocabulũ *actio*, largiſſimè accipitur, & probatur act. in rẽ, item act. in perſonam directas & veles & prætoriales. item ſtipulationes prætorias, vt damni infecti, item ſtipul. legatorum, & ſimiles item interdicta. Secundò dicit quæ eſt act. ſunt mixtæ [n], in quibus quilibet eſt actor & reus: vt actio finium regundorum, & ſimiles. FA.
m ¶ *Improprie verba.* largiſſimè accepto. ſic *ſupra de dolo. l. elegantor. in princ. & T. de verb. ſignif. ignominia. §. actiones.* & facit *ſupra eod. l. actio competitor. l. de eden. & l. de excepti.*
n ¶ *Actiones verba.* Petunt act. in rẽ, de edendo, vt monet inſcriptio. CVIAC.
o ¶ *Duplæ* quæ [o] ex mente & verbis legis vel [p] ſi, quæ ex mente tantùm: vel *T. ſi quando pau. ſe. di. l. in pœn. & ſin. item exemplum. C. de bere. vel. compet.*
p ¶ *Prius actio.*
q ¶ *Prætendunt* id eſt [q] prætendentialis actio vt *Inſt. de actio. §. prætendentia.*
r ¶ *Ciuilem.* & ſic nota quod nihil eſt id, rei id ipſum ſimile eſt vt *T. item ea. habe. Item ſolum in Cilo. §. & T. de præſcr. ſupra. l. §. l.*
s ¶ *Quia actionum inſtar obtinent.* Vide not ad *l. §. T. de præſcr. ſupra.* & ſcripta ad *l. T. de verb. ſignif.* CVIAC.
t ¶ *Simile: ſunt.* vt de dupla vt *T. de euict. l.*
u ¶ *Interdicta.* quæ non ſunt actiones, ſed vim actionum habent: & dicuntur [r] interdicta à inter duos redditur vt *T. vti poſſi. l.* ACC.
x ¶ *Mixta.* alias dicuntur mixtæ, id eſt in rem, & in perſonam: vt *Inſt. in §. mixtæ.* & facit *ad §. T. ſum. creditus. Liuter coheredes. & T. de interdict. Interdictorũ. & T. de iudi. Lin rem ſuã. & T. vti poſſi. l. §. duo. §.*
y ¶ *Mixta ſunt actiones.* Vide notata ad *l. §. T. de communi dividundo*, & ſcripta ad *Lin tribus. T. de iudicio*, & de tota hac l. vide notata ad *l. primum. T. de exceptionibus & præſcriptionibus. & ad pron. tit. C. de exceptionibus.* & ſcripta ad *Leonem. T. de probationibus.* CVIAC.
z ¶ *Non figura.* De obligatione literarum dicit hæc lex, vt ipſa rerum natura non [s] figura, ſcilicet ſola. nam & figura & omne quare exprimit figura literarum, oſtendit hanc obligat. etiã magis vbi operatur figura, cùm ex ea dicatur obligatio literarum. a Alij dicunt quòd figura nil operatur. quod non placet quia eadem ratione habent necelle dicere quòd verba [t] non obligant, ſed intellectus verborum tantùmquòd ita eſt verum. nam quod ibi ſcilicet in ſtipulatione, verbachic ſcriptura debet operari.
x ¶ *Sed ratione.* nec oratione ſola ſine literis. hæc enim duo ſa cium cum efficacem.
y ¶ *Quatenus.* id eſt quia.
z ¶ *Quod lapis* h continet *Inſt. de ſt. obli.*
a ¶ *Scripturæ* regulariter, vel quatenus ad officium.
b ¶ *Pactis* quibus ſit ſtipulatio. ACCVRS.

480/C.IV.K.5-3, 901-902

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

Filiusfamiliar.] Gaivs. Filiusfamilias obligatur ex omnibus contractibus tamquam bonus fui iuris & obijci cum eo potest. Fr. Accvrs.

a ¶ *Ex omnibus.* Delictis tantum ex contractibus vel ex maleficio vel quasi.

b ¶ *Obligatur.* in solidū.

c ¶ *Cū id agi.* vt *L. de noxa. Quæritur. & l. fi. & l. fi. de iudi. l. tam ex. & de edendo. l. penult. §. fin. & fi filius. & l. de pecul. l. fi quis cum filio. & Lidem.* Sed fallit *l. de pallil. l. fi quis rem. §. vnic. Item l. ad Macedon. per totum.* quæ sunt contrà. Sed nodus ad exercitoriam patri competit vt *C. de instit. mater. l. j. & de hered. quæ ab. l. fin.*

d ¶ *Cum paterfamilias.* vt pura fabulam vsurpat parte.

e ¶ *Patrē.* an contra *Accursium* dic vt *L. ea filium.* hereditate vendere ex hoc quæritur.

Hereditariarum.] Gaivs. Legatarij dicuntur creditores hereditarij: & alij, qui competentia hereditate petunt. Fr.

f ¶ *Hereditariarum.* hereditarij vocat quæ creditor hereditas.

a ¶ *Hereditariarum.* Vide scripta *ad tit. C. de hæred. act.* Cvias.

g ¶ *Lex.* Legatarij hereditarijs & fideicommissarij conditiones dici possunt hæc filiarij, si inter eos controversia fit de legatis solutis eis filij. si autem inter creditores & eos, pretiores sunt creditores. vt *supra de separa. Creditoribus & Ignominia. & C. de iure delib. l. fin. §. fed & si legatum. cur sed & si legatarij.*

h ¶ *Ex legata pœna.* non conditionalibus vt *l. si ea.*

i ¶ *Cooperiat.* hoc facientibus dubium. sed verobique heres ex causa hereditaria tenetur.

k Quidam. Exemplum. Si quis à non domino emerit bona fide & res ea bonorum ceciderit, & nondum fit vsucapeum: si eadat a possessione, habet Publi. Aliud exemplum. Arrianus, & quæ dolo malo factum esse dicetur: & aliquando fit, de dolo dabo. sed aliud vbi res subtrahitur nam. & non semper veterem, retinque ag. potest. vt *C. de petit. hæred. l. fin. in fin.* Accvrs.

l ¶ *Lex.* hoc vetus, hæc nova.

m ¶ *Ea.* lex qua vtimur continetur.

n ¶ *Actionem.* quam introducit vt patet in conditione relicta pecuniæ. vt *C. de condi. ex. l. j.* Item a actio. ea stipulatu, reiecta rei vxo. aff. vt *C. de rei vxo. act. l. j. in fin.* non obtinet hoc quando ex vna causa. *supra ex Lucio ex vno.*

o ¶ *Veteres.* Italicis negotium vbi & veteres competant. vt *C. de sepul. vio. l. qui sepulchrum. & fili. quæ pœna. pecu. fiunt. & l. de rejud. l. vnicum. duplari. & ff. de condictione. l. j.* Item est exemplum de cōdictione lege nova & antiqua & hypothecaria, quæ datur creditoribus a fraudandas res datas in solutū ab hærede. vt *C. de actu. civil. l. fin. §. fi creditor.* Item exemplum est *C. de petit. hæred. l. fin.* vbi est rei, quæ & ex conditione. Item de act. ab hæ. fut. cæt. nova in loco in Aquiliana quæ.

p ¶ *Actiones competere.* licebant.

q ¶ *Sive eadem fabula.* id est delicto.

r ¶ *Competant.* vt ius Aquil. & iniur. vt *supra ead. Labeo ex vno. & Legi servium.*

s ¶ *Pofea.* Quòm vna fit actum. cùm iam alia esset actum vel possit. vt in fequenti subscio.

t ¶ *Potest.* libret quàm contrahitur.

u ¶ *Mora est.* in pollicitoi. Azo.

x ¶ *Consequatur.* licet quod tantum venit in priori. & facit *l. si ho nupt. l. i.* Accvrs.

Item.] Gaivs. Legatarius conditionalis non dicitur creditor, nisi potius cadat conditio: ille qui fi pulsatur filij. dum sub conditione creditor dicitur etiam interim. Vbinò dicit: Creditor ille dicitur, qui habet aliquam ad faciem civilem, quæ excepta non posset tollere bonorum: vel in factum exceptionem aut am, de qua habes *C. de fideiussi. Creditor. l. fi. fi. sententiam.* Fr. Accvrs.

v ¶ *Creditorum esse.* quamvis ad hoc creditoris locum obtineat, vt in possessione mittatur: item vt ei caveatur: item vt in

Falcidiæ ratione debitum deducatur: vt *L. ex qui. cau. in pos. sat. Lin possessorem. & de vsufr. l. in omnibus. & l. ad leg. Falcid. Lin quantitate. §. magna.* item quod hoc vt ipsa transmittat: vt *Instit. de verb. obligā. l. ex conditionali.* In legato secus: vt *C. de cad. tollen. §. fin autem.* nisi a in persona liberorum b: vt *§. in nonnullis. eo. tit. C. de cadu. tollend.* Acc.

z ¶ *Alijsumum.* scilicet hæredem.

a ¶ *Vel in fisium.* extraordinarium vt *C. de fisci. & fiscali. l. fi. fisci. & facit ff. de verb. signif. l. creditores. & l. creditorum. & l. fi cui.* Accvrs.

Obligari.] Gaivs. Paterfamil. fine potestate pubes potest obligari. pupillus autem sine tutoris auctoritate non potest obligari. seruus non obligatur ex contractibus. Fr. Accvrs.

b ¶ *Obligari potest paterfamilias.* naturaliter & ciuiliter.

c ¶ *Non obligatur.* ciuiliter, sed naturaliter vt *Inst. de fidiussor. in prin. & Ten. l. ferui.* nisi a in casu: vt *C. an seruus ex suo facto. Inst. & facit ff. ead. l. pupillus. & Ead. l. si seruus. & Ead. l. si pupillus. & l. si. §. j. & l. de nat. gest. Lui prætor. §. pupillus. & supra de pecul. nec seruus. & Inst. de noxi. ſeruil. §. seruus.*

d ¶ *Non obligatur.* sed ex delictis &c: vt *supra ead. l. ferui.* Accvrs.

Obligationum.] Gaivs. Obligationum, id est conventionum ex quibus oritur obligatio, quinque sunt causæ. autorum dies inquitur in est: aut conditio aut modus: aut accessio. & de his per ordinem exempla dat. tunc cum dicit quandoque potuere dici, vt obligatio ex die incipiat: vt promittis x. ex Kalendis Martij. nam ante Kalendas non possum exigere. quandoque ponitur dies vt vsque ad eam debeas: vt si promisiti x. vsque ad Kalendas Martij. & hoc casu elapsis Kalendis adhuc teneris. idem in legato. tamen si agam, opponis mihi exceptionem. vel pacti, vel doli. & cùm modo soluo sine fraudatione. nam superficies ipso iure sequitur solum, & sic ad te venit: tamen ope exceptionis retineo superficiem. Sequitur de conditione videre. & conditio ponitur quandoque antequàm fit completus contractus: vt promisiti mihi x. si navis venit ex Asia. & hoc casu ante condit. non possum agere. quandoque apponitur conditio facto contractui: vt si promiserae mihi c. pure: & hoc pacto facto apposita fuit conditio quod venerit si navis venerit ex Asia. nam ante condit. possum agere cum effectu. sed pollquam aduenit condit. agam, obligatio excepta. Sequitur videre de modo. & modus apponitur obligationi hoc modo: promitis mihi x. aut Stichum. nam vno de his soluto, promissio alterius tollitur: nec vnum tantum de his possum petere, sed est in electione tua quod vis soluere donec veruntque extat. Sequitur de accessionibus videre. & erit accessio quandoque ex rei, quandoque persona. persona hoc modo: promitis mihi x. aut Titio dare. vel hoc modo: promitis mihi x. aut Stichum seruum Titio dare. & hoc casu, scilicet Stichi, soluto Titio, liberaris à me ope exceptionis. [Si ita.] Si non dederis mihi talem fundum: promisiti mihi c. dare. Dicitur quod certum possum & debeo petere: liberaris tamen dando fundum, secundò dicit: promisiti mihi vt facturum navem mihi. & si non feceris: promisiti mihi c. dare. Dicitur quòd prima obligatio videtur nouata per secundam: & sic ad exagium. & hoc intelligas cùm tantum tempus præterit quo navis potuerit fieri, & nova fuit facta. Fr. Accvrs.

c ¶ *Obligationum.* id est conventionum ex quibus oritur obligatio.

[¶ *Fere.* Philosophicum temperamentum. a. Vel die propter hanc quæ etiam apposit potest vt *Inst. de verbor. obligā. §. loca.* Item propter plurium obligationem. Item & duæ de his possunt aggregari, scilicet dies & modus.

g ¶ *Obligationum fere.* Vide scripta *ad l. nemo patrif. ff. de leg. i.* Cvias.

a ¶ *Aut*

480/C.IV.K.5-3, 903-904
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-3, 905-906
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

XLV. IDEM *libro quinto ad Plautium.*

IS qui ex stipulatu Stichum debeat, si eum ante moram manumiserit: & si priusquàm super eo promissor conueniretur, decesserit: non tenetur, non enim per eum stetisse videtur quominus eum præstaret.

XLVI. IDEM *libro septimo ad Plautium.*

FVriosus & pupillus, vbi ex re actio venit, obligantur etiam sine curatore, vel tutoris auctoritate: veluti si communem fundum habeo cum his, & aliquid in eum impendero, vel damnum in eo pupillus dederit: nam iudicio communi diuidendo obligabuntur.

Promptiores debemus esse ad liberandum, quàm ad obligandum. l. d.

XLVII. IDEM *ex libro quartodecimo ad Plautium.*

ARistaeus ait multum interesse, quæras verùm aliquis obligetur, an aliquis liberetur. Vbi de obligando quæritur, propensiores esse debere nos, si habeamus occasionem, ad negandum. Vbi de liberando, ex diuerso, vt facilior † sis & * ad liberationem.

depositarius commisit dolum in re deposita. nam h eres eius tenetur act. depositi. & si hic tutor vel depositarius sit filiusfamil. vel seruus, & committant post hi dolum: tenentur pater & dominus de peculio, non noxali. FR. ACCVRS.

i ¶ *Ex contractibus*, vel ¹ quasi ex eis ᵇ in delictis extra contractum: nisi secundùm quod dum in l. bella septiadarumve ¶ *ad l. Falcidiam reputandarum. Liv.*

XLVIII. IDEM *libro septuagesimo ad Plautium.*

IN quibuscumque ᵇ negotiis sermone opus non est, sufficiente consensu: satisfacias etiam fortuitas interuenire potest: quia potest intellegere, & consentire: veluti in locationibus, conductionibus, emptionibus, & cæteris.

XLIX. IDEM *libro octuagesimo ad Plautium.*

EX contractibus ¹ venientes actiones, in heredes dantur, licèt delictum ᵇ quoque versetur: veluti cùm tutor in tutela gerenda dolo fecerit, aut is apud quem depositum est. quo casu etiam cum filiusfamilias aut seruus quid tale commisit ¹, de peculio actio datur, non noxalis.

L. POMPONIVS *libro septimo ex Plautio.*

QVod quis aliquo anno dare promittit, aut dare damnatur ᵃ: res potestas est quolibet eius anni die dandi.

LI. CELSVS *libro tertio Digestorum.*

NIhil aliudest ᵃ actio, quàm ius ᵇ, quod sibi ᵇ debeatur ᵇ, iudicio ᶜ persequendi ᶜ.

Potest aliquem duorsorsum obligationibus, quam prosequitur per exemplo deducida.

LII. MODESTINVS *libro secundo Regularum.*

OBligamur ᵗ aut re, aut verbis, aut simul vtroque ᵘ, aut

k ¶ *Delictum.* id est actus.

l ¶ *Commisit.* dolum in contractu vt *supr. de dolo l. si eorum. §. pen.* & facit *l. re. l. ex depositi.* & *l. de tribut. l. quia.* & *depositi. l. si hominem. §. fin.* vbi plenè dixi de hac materia, & contraria solui. Item facit *l. de cap. demi. l. §. §. Acc.*

Vbi quis.] CASVS. Qui tenetur omni anno certum quid dare: quolibet die anni dando liberatur. FR.

m ¶ *Damnatur.* à ᵃ testatore: vt *l. de regu. iur. l. cùm in tempus.* & *de anna. lega. Leon.* Vel a iudice, vel à lege: vt *Cde rei vxo. act. §. condictio.* & facit *l. fil. ad Lentinum. §. §. sin. nam* & *quod in. fine.* & *l. quo hoc anno. sed l. liber homo. §. §. decem.* eli arg. contra. Item facit *C. quando dies lega. ca. l. j.* & *l. de fide. l. quod in diem.* ACCVRS.

n ¶ *Nihil aliud est.*] Hodie fatiliter. nam cùm ᵈ erat solennitas verborum quædam quæ imperabatur à collegio pontificum: vt *l. de arog. iur. l. §. §. deinde.* sed est subtilitas ᵉ hodie: vt *C. de formulis. l. §.* Erit autem actio formula ᶠ quædam agendi: vt *l. de lun. l. §. formularum.* ACC.

o ¶ *Quidam.* in hoc potestatem ᵍ non perendo, ipso iure tollit naturalem obligationem, & efficit civilem: sed pactum de petendo non tollit primum de non petendo ipso iure, sed ope replicationis. Item exemplum *l. de reg. iur. l. sanctissimus.* item *l. rit. l. si pupillus 18a §. 10 stipulationibus.* item *supra de iureiur. l. §. §. sin autem liquidò. in glo. intelligere.*

IN quibusdam.] CASVS. In contractibus in quibus solus consensus sufficit, nec est opus loqui in fine verbis, vt est in vendi: & loca & in similibus, in his potest interuenire fortuita, & obligatus. FR. ACCVRS.

h ¶ *In quibusdam.* & cæteris similibus quæ fiunt consensu: vt *C. rem. l. consensu fiunt.* & facit *l. §. §. l. stipulationes. §. §. fin.* & *l. locat. l. qui ad iter.* & *l. de contrahen. emp. l. in venditionibus.* & *l. de reg. iur. l. vbi.* & *l. sed Lobligamur. §. fin.*

EX contractibus.] CASVS. Actio defendens ex contractu, ita hæredem competit. licèt per eam pœnitur delictum fiat doluus. hinc est quòd actio oritur competit contra heredes eorum, & pœnitur emendari dolus defuncti. Item in act. depositi, &

p ¶ *Quod sibi.* ponit hoc ad differentiam ⁱ populariam actionum. Vel accusationum criminalium quibus prosequitur non tantùm quod sibi debetur, sed quilibet de populo.

q ¶ *Debeatur.* hoc ponitur ad differentiam ᵏ rei vindicationis quæ non prosequitur quod sibi debetur: quia non est ille sibi de al quid obligatus *vide de actio §.*

r ¶ *Iudicio.* hoc ad differentiam ˡ eius qui persequitur nostrum: eum populatorem: vt *C. quando agitur quod Libertas.* ACC.

s ¶ *Persequendi.* hoc ad differentiam ᵐ exceptionum quibus non persequitur quis aliquid sed ⁿ persecutus defendi licet in ᵒ peculiarium sustinet partes actoris: *l. de excep. l.* Sed quæritur, an bonorum possessio sit actio quod videtur ex definitione eius. fit *l. de bon. pos. l. §. §. bonorum igitur.* Sed dicam quòd non: & illa definitio datur ibi per casum, id est bonorum possessio est casus quos quis consequitur non persequendi rem noualiter, &c. vt ibi. cætera meliùs *infl. eo in prin.*

Obligamur.] CASVS. Quandoque quis obligatur re, quandoque verbis, quandoque simul interueniente vtroque, id est re & verbis. quandoque consensu, quandoque lege, quandoque iure honorario siue pretorio, quandoque ex necessitate, quandoque ex facto, & de omnibus dat exempla per ordinem. In fine legæ dicit quòd modo consensu fiunt obligat quandoque & da exemplum in vendicio. & in similibus contractibus, quæ & verbis fieri possunt. Item & nunc quandoque fiunt obligat. & da exemplum vt in glo. FR.

t ¶ *Obligamur.* hoc obligamur, generaliter accipe hic. & enim substituimur necessitati faciendi aliquid aut non faciendi: siue ex contractu, siue ex delicto, siue extra delictum: vt patet per exempla inferiora.

u ¶ *Vtroque.* id est verbis, interueniente re, vt statim dicam.

480/C.IV.K.5-3, 907-908
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-3, 909-910
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

a ¶ *Alienauero.* Imò & si non alienauero, nec manumisero, satis enim est quòd possessori habeo. vt ff. *de condict. fur. l. fur manifestus. §. fin.* & secundò lo. alienare sedere sessum vt desinat condictio competere vt *in eadem leg. fine manifestus. §. fi.* Qualiter autem alienare vel manum mittere posse, vt possessio nō pereat ad me, notis dicto enim *de condict. fur. l. & ibi.* ACCVRS.

IN omnibus.] CASVS. In omni contractu, siue sit bonæ fidei, siue stricti: nam si contrahentes errarent, vnum sentiens vnus, aliud alius: non valet quod fit. & idem est in societate. FR. ACCVRS.

b ¶ *Bonæ fidei.* id est bonæ fidei fuit.

c ¶ *Non sine.* sed stricti iuris.

a Error corporis, qualitatis non obligationem impedit, at non nomine vel substantiæ.

d ¶ *Error.* vt * in corpore, vel qualitate, vel in contractu: ferus si in nomine, vel similibus. quod plenè no. ff. *de contrahen. empt. l. in venditionibus.*

b Error contractus an & quando obligat.

e ¶ *Qui conducit.* quidoque b valet licèt interueniat error vt ff. *de actio. empt. l. si stipulatus. §. quæritur.* a loco in actione: vt ff. *de locat. cond. empt. l. si in conscribendo in prin.* f. Et sic est in iudicio similiter ei quæ Sticho promisit: vt *ff. de verb. obligat. l. inter stipulantem. §. 4.* Item si alio casu vt *ex. ff. l. si Titio. §. 1.* Si * autem in persone stipulationis, cùm locatore putat locare manci, conductor putat conducere naturā: tenet locatio. vt ff. *locat. l. si decem.* & facit *ff. tit. l. locationem. §. 1. & supra pro socio. l. ex sic & ff. de accepti. l. Iulianus & supra si certum pet. l. si ego & supra de negotiis ge. domi. l. cum in corpus.*

c Locatio erroneè contracta, an & quando valeat.

f ¶ *Consistit.* in eā consistere debet. a. Vel forte dicit hoc ad differentiam illius fi ciētatis quæ d res ex eā interueniēte fit, quæ nō proprie societas appellatur: vel aut cùm dubius res donatur vel venditur: *Inst. de obligat. ex quasi contractu. §. item si inter.* aliis est, non consistit.

d Societas ne tantùm inter quosdam, vt ex ea quæ mortem consecutorius vel corporeæ plenè venit, non proprie societas est.

g *Sciendum.*] *Transfer.* vt ff. *de reg. iur. l. non solet. & l. fq. & infra de mutuis. l. aliam.* aut e in calibem vt dixi *supra eod. Lamber.*

h *Pupillus.*] CASVS. Pupillus accipiens mutuum fine tutore, non tenetur etiā in naturalitet. & inquam *de infante.* FR. ACC.

i ¶ *Pupillus.* Vide non *sufficit ad. Quod Papillus. sup. de conditi. indeb.* vbi notatur hic solus casus quo naturaliter obligatur in i. quod factum est locupletior. Vide & scripta *ad l. fi pupillus tit. ff. tit. proxi.* CVIAC.

f Hæredes non obligati pupillo quo pupillus dicuntur

i ¶ *Nō quidem iure naturali.* Imò naturaliter falsum reperies: vt *infra de nouat. l. j. in fin. & supra quando dies vsufr. leg. ad. Labeonem. §. hæredes. & ff. de fal. l. in nouerca in fin. §. fin. & ff. de iureiurando. l. fin. & supra commo. l. sed mihi.* quæ sunt contra. Sed hic ff de

ex furtiua causa competit, nisi si manebus possessionem ferui, aut alienauero * aut manumisero eum.

LVII. IDEM *libro trigesimo octauo ad Quintum Mucium.*

IN omnibus negotiis cōtrahendis, siue bona fide * sint, siue non sint c, si error * aliquis interuenit, vt aliud sentiat puta qui emit, aut qui conducit e, aliud qui cum his contrahit: nihil valet quod actū fit. & idem in societate quoque cocunda respondendum est: vt si dissentiant, aliud alio existimante: nihil valet ea societas quæ in consensu constitit f.

LVIII. CALLISTRATVS *libro primo edicti monetarij.*

SCiendum est, ex omnibus causis lites comtellaras & in heredem similēsq; personas transire g.

LIX. LICINIVS RVFINVS *libro octauo Regularum.*

PVpillus h ex mutuam pecuniam accipiendo, nec quidem iure naturali i obligatur k.

LX. VESPASIANVS *libro septuagesimo octauo ad Edictum.*

NVnquam actiones penales de eadem pecunia *, concurrentes alia aliam consumit

Confessis procuratoris extra iudicium facta non obligat dominum. b. d.

LXI. SCAEVOLA *libro vigesimo octauo Digestorum.*

PRocurator Sei admisit * subscriptionem ad argentarium vasculariū in verba infra scripta: *Αὐτὸς καλλιάδης ὑπέγραψα τὰ δύο πρωτόγραμμα, ἐχειν κοινὰ σοῦ ἐχειν ἐργαστήρια τῷ Σείῳ τίτῳ.* † quæro an Caium Scium obligare potuit. Resp. Semm, si alioquin obligatus non esset, non propter quòd ea scriptura quę proponeretur, interpolita sit, obligatum esse.

1. ¶ Seia cùm salarium constituere vellet, ita epistulam emisit: *Lucio Titio salutem: Si in eadem animo, & eadem affectione circa me es, qui * semper fuisti: ex cotidianis accepta literis meis, distractis te tua veni. hoc tibi, quamdiu vixero, præstabo, annuos decem. scio enim quia quàm me bene ames.* Quæro, cùm & rem suam distraxerit Lucius Titius, & ad eam profectus sit, & ex eo * eum ea sit: an ei ex his epistulis salarii annuum debeatur. Respondit, ex personis * causisque eum cuius notio sit, æstimaturum an actio * danda sit.

* missis.

a Pecunia priore.

b Actio vna pecunia an & quando aliam tollat, siue vna ex eadem fide ex diuersis factis competat.

† L. Lucius Titius nonnullis interpretibus sic scriptum est, reliqua à nobis debentur talk. Vide alia. *l. de quæst. tab. ff.*

* pro.

c Cautionis causam diuersis factis pro vno competentis.

DE

480/C.IV.K.5-3, 911-912
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

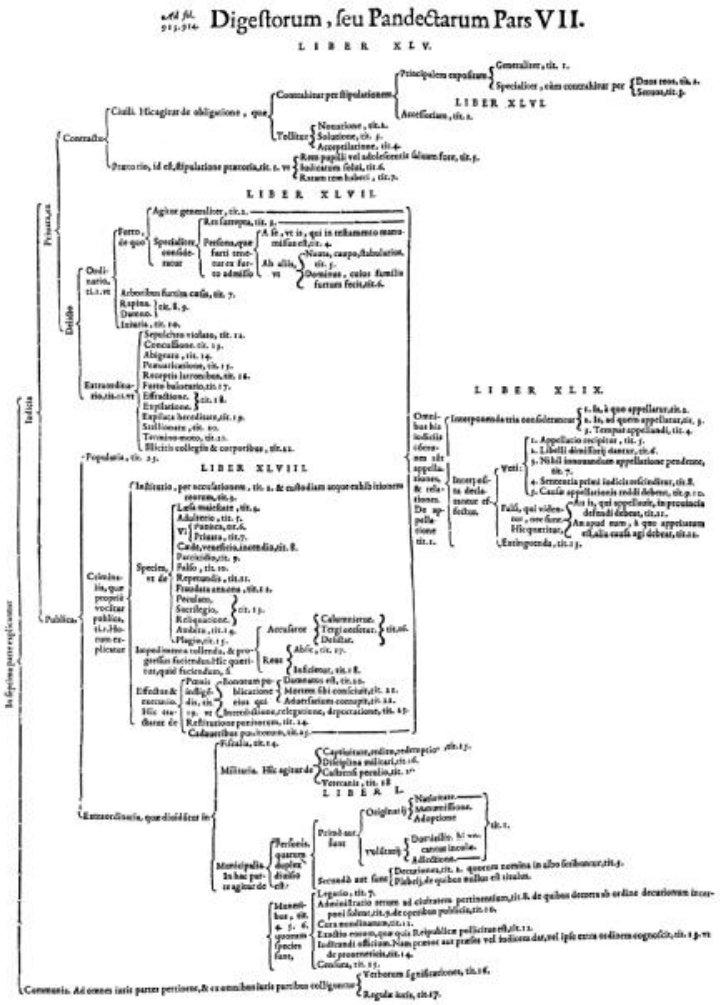

480/C.IV.K.5-3,
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

DE VERBORVM OBLIGATIONIBVS.

Dictum est supra tit. prox. de obligationibus in generemodo videamus in specie de obligationibus verborum.

§ Trib. taneam modis constituitur verb.oblig. de quib. omnibus tractatur iuris consultus in libr. de verbor. oblig. Primùm per stipulationẽ qui est contractus ex quo verb. oblig constituitur vel verborum conceptio, ex qua obligatio nascitur. *Lectio parte C. de iure dotium l. 5. §. eo.* Et eo. differt à verborum obligatione quo quilibet contractus ab ea obligatione quam parit. Stipulatio est ex ge. nere contractuum *proprium, vt puto*, quæ rem tantùm obligat. Deinde per interrogandum libere. demum ex dictione fotis, *ipse Cuia libr. 1. Inſtit.* Acceptilatio tantùm species tollit. Pactis legitimis aut pollicitatione non cõtrahitur verb. obligatio, quia non fiunt verbis solemnibus vt verbor. obligatio, sed tacito plerumque consensu. Nec verò verba solennia in stipulationibus sunt symbola essentia ipsi rei fabricantia, vt emptionis consensus, mutui, &c. Vide not. *ad pr. tit. C. de contrahend. & commit. stip.*

CYIAC.

Stipulatio non potest.] CAIVS. Dominus Vlpianus interconsultus tractaturus de verborum obligationibus, nosse sapientis philosophi ostendit, quomodo confici possit stipulatio: & quomodo non. Et primò dicit quod stipulatio non potest confici ab vtroque, id est stipulante & promittente, loquantur inuicem: quia stipulatio sit per conceptionem verborum. & ideo si quis loqui incipiat, sicut mutus, aut infans, vel absens, ita longè vt audire non possit: non potest stipulari vel promittere qualiter ergo prouideberur si quis mutus sit absens, vel infans, vt possit sibi actionem ex stipulatu adquirere, aut promittere stipulanti? Resp. quòd debet stipulari per seruum suum: & sic adquiretur sibi actio ex stipulatu: aut si vult obligari, debet promittere per seruum suum, & erit obligatus actione quod iussi. Sed quidcunque duo simul inter se interrogant, re promittit mihi centum ex causa emptionis tu de reditu antequam respondeas, recessisti à me. Dicitur quod hic non contrahatur verborum obligatio. si verò te interrogaui, & antequam responderes recessisti, & statim recucurristi ad me respondendo, promitto, erunt stipulatio, dumodo sit medium interuallum temporis quia illud non vitiat stipulationem. [SI QVIS ITA.] Interrogauit Titius promittis mihi centum Seruti? & ipse respondit, quid nisi quod vulgariter dicitur oh *pourquoy non*? certè obligabitur mihi ex promissione sua. Si verb interrogati rõ, promittis centum, & ipse nõ respõdit verbo, sed inclinauit caput, vt faciunt Lõbardi, an obligabitur mihi, nec ego dixi illi? [SI QVIS SIMPLICITER.] In illo §. ponuntur tres casus primus est: Titius interrogat Mœuii partẽ, promittis mihi centum? Mœuius respondet promitto si, nauis ex Asia veneric vel sic interrogat Mœuium, promittis mihi si Imperator in Italiam venerit? & ille respondet promitto purè. vel sic, promittis mihi centum solucre in festo Paschæ? & Mœuius respondet: promitto in festo Pentec. soluere. certè his tribus casibus non valet stipulatio: quia non est debita facta responsio ad interrogationem. Et regulariter cum aliquid detrahitur vel aliquid additur stipulationi, hoc est, vt quæ in stipulum est *dedicta* regula stipulatio vitiatur, nisi ipse stipulator responsione facta incontinenti ostendat responsionem sic factam sibi placere: quia tunc valet stipulatio. [SI STIPVLANTE.] Dictum est in præcedenti §. quòd stipulatio vitiatur, si adiiciatur aliquid stipulationi, vel detrahatur: & est ille §. intelligendus, si à initiatur vel detrahatur in qualitate stipulationis. ille §. intelligitur si detrahatur vel adiiciatur aliquid stipulationi in quantitate: & dic sic Titius ait Sempronio, promittis mihi decem? Sempronius respondet, promitto viginti, vel si dicit, promitto viginti alter respondet, promitto decem certè valet stipulatio in hoc quod respõsum est

Digestorum, seu PANDECTARVM

PARS VII ET VLT. †

LIBER XLV.

DE VERBORVM obligationibus.

TITVLVS I.

*Hic titulus tit. † est communis omnibus contractuum & obligationum, & merito reiectus est in ultimum locum, quia omnium negotiorum nouissima parte etiam fabricis solet verborum obligatio, per se enim sola non consistit, nec valet nisi adhæreat alij & ab id fere stipulationem * ex qua nascitur verborum obligatio appellare Pandectæ. nam omne obligationes & actiones recipit quasi collatas per fauorem. & eleganter l. 3. huius tit. stipulationes premuntur ex aliis obligationibus, & alibi inuenies eas esse earum obligationum formidarum causa. 2. 8 autem stipulatio † communis solemnibus verbis ex interrogatione & responsione confecta. vbi verba quod hoc adhærendum facit ex eo patere, non fuisse eam nisi interpretem. quo genere formatur quælibet obligatio nascitur quo modo melius. responsio præscriptum solemniter rogantis vbo, respondere altero. Verba * enim præscriptum sunt,*

non obligationum. Ouidius de Ponto.

Littera pro verbis tibi Messalline salutem
Quam legis, & sanus mittit vt ipse Getes.

CYIAC.

Stipulatio non potest concipi nisi vtroque loquente, & formonis efficaciam intelligente. BART.

1. VLPIANVS *libro 48. ad Sabinum.*

TIPVLATIO * non potest à confici nisi vtroque loquente b 7. & ideo 7] neque mutus, neque fatuus, neque infans, 7 stipulationem contrahere possunt: *nec absens* d quidem: quoniam exandire se inuicem debent. Si quis igitur e ex his vult stipulari, per seruũ præsentem stipuletur: & aquirere f ei ex stipulatu actionẽ. Item si quis obligari velit g, iubeat: & erit quod iussu h obligatus.

Sed quandoque i dicitur stipulator, id est promissor: vt *C. de conditi. incerti l. si non fortem §. pen.* ¶ Et dicitur stipulatio à * stipulo, quod est firmum: *Asserunatur à stipe: vt infr. eo. in princ.*

a ¶ *Stipulatio non potest.* Sabini hæc sunt. CYIAC.

b ¶ *Loquente.* altero interrogante: & altero respondente: *vt infr. eod. in princ.*

7 ¶ *Neque loquente.* At dicta dotis & iusiurandum fit vno tantùm loquente: Huic tamen obstat *l. vn. C. de rei vxor. act.* Vnde dici videtur cũ posse confici vtroque loquente. Sed dicendum dotem repeti actione ex stipulatu & *quasi ex*, ex vi & præsumptione constitutionum. Non actum pro actu habetur. Sic in titulo de *quibus causis pignus &* in *§. si scriptum. de inutilib. stipul. l. secundum. §. eod.* CYIAC.

d ¶ *Et absens.* Hæc sunt Vlpiani. CYIAC.

e ¶ *Neque mutus neque surdus.* ALEX. confensu & litteris obligatus est. CYIAC.

f ¶ *Neque infans.* Infans est qui fept. annum non complenit. Vnde Græci veteres *ἀνήλικες*. Infans autem etiamsi loqui possit, non tamen intelligit quid loquatur. Itaque non potest stipulari. Male Accursius hic excipit stipulationem tem pupilli saluam fore. Nam *l. seruum.* illo titulo loquitur de pupillo qui fari potest, vt recte notauit Martinus. Sic infans pro filio *in l. seruum. § vlt. de leg.* 3. Vide scripta hic. & not. ibi. At infanti aliter & alij infant per seruum aut curatore authore, aut per tutorem potest obligari. CYIAC.

g ¶ *Possunt.* vt *l. in §. fi. § pen. & § fi. & inst. de inutil. stipul. § mutum. & § seq. & l. ex Lucilius. & C. de contrahen. stip. l. optimum. & Cod. de inutil. stipul. l. fi.* sed in infante fallit: vt *l. cum pup. fal. fi. l. seruum.* Vel dic vt ibi. ACCVRS.

d ¶ *Nec absens.* vt *inst. de inutil stipu. §. item verborum.* Sed contrà *T. C. de donat. inter vir. & vxor. l. ea quæ.* Sol. vt ibi ADDITO. Vide solut. in notit. ad *l. 3. C. de inut. stip.* Item contrà *l. 4. C. de donat. sub.* solue vt ibi. CYIAC.

e ¶ *Si quis igitur. surdus, mutus, infans, absens.* Ita. ¶ Sed de infante videtur contrà quia non potest velle: vt *l. 1. §. fi.* vnde dicunt alij. [secundum Io. *§ quis ex his*, scilicet alius ab infante. Sine volũtate tamen eius bene adquiritur ei per seruum: vt *l. cum pa. fal. §. fi.* Vel dic verũ, *§ quis* [scilicet, *absentem*] *ex his vult stipulari*, de iam vox vnius, &c. vt *inst. de inutil. stipu. § post mortem.*

f ¶ *Adquirere.* etiam ignoranti.

g ¶ *Velit.* expone vt *l. ex. l. obligari vult.* scilicet per seruum: & quod subiicit, *iubeat.* scilicet stipulatione facti.

h ¶ *Et erit quod iussu.* sed quæritur inhibente his Resp. mutus feri-

† Titulus classicus & obligationum.

* Stipulatio, vnde dicatur Pandectis.

† Stipulatio quid.

* Verba præscriptum sunt, non obligandi.

† Sex libri codicis tenta.

* Stipulatio quid generaliter & proprie. * Libro 8. vbi sic lege inquit momentum non annui potest stipulati. * Gemini dicuntur sui parentes nomen sumit. * Stipulator pro promissore. * Stipula in verb. dicto. [Interest posse stipulari rem suam fieri, male Accursius hic. hæc enim lex qua vtitur Accursius non de infante loquitur, sed de eo qui fari potest, id est qui exercere actionem *Sepienti. Infra. de testa. lib.* Pupillo. *ff. l. 3. §. pr. Inst.* vt pote vt puto. vt recte ait Martin. & Per. & Bal. Imo, Bonan. Alex. Inf. Alcirat. Duren. Cyriac. & est communis sententia, quamuis Imol. Ancon. Bar. & alij contrà. Et in casu illud esse speciale, vt infans illum stipulationem interpretatus sit saluarus. * Stipulatio non fit nisi inter præsentes. Neque obstat *l. 1. eo. quo.* quia vitiat hic Accursius, quoniam in illius legis specie, epistola fuit inuista rationis loco, sunt præsentes, quod pro stipulatione est. *l. 3. eo. §. ex. asp.* Nec obst *l. 2. inst. de fideiussor.* quia mors absentes facit fideiussoris fieri ex Nam inter absentes fieri nodo obligatio, non per stipulationem.

480/C.IV.K.5-3, 915-916

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-3, 917-918
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

Eiusdem conditionis est hæc stipulatio, *Stichum aut Pamphilum* dari?

In obligatione dividua natura, sed individua efficitur, si sint plures promissorie heredes, qualibet teneatur pro parte: sed partis præstatio liberationem non probet: sed in obligatione individua omnino heredes promissoris teneantur in solidum, & invicem stipulatoris in solidum alio competit. BART.

2. ¶ Ex † his igitur [a] stipulationibus ne heredes [b] quidem pro parte soluendo liberati [c] possunt [d], quamdiu non eandem rem [e] omnes dederint [f]. Non enim ex

† In obligatione ad genera, vt dari certus, vel de hæres, potest præstare partem in individuo vtro obligatione, potuisse & dispensare in solum contentum, & reliqua.

[a] Pamphilum. & solentur pars Stichi. ACCVRS.

[b] ¶ *Ex his igitur.*] CAIVS. Dictum est in prox. § qualiter stipulationes effic indiuisibiles. & ideo non possit promissori liberari partem soluendo. Quid erit in heredibus promissoris? nunquid illi possunt liberari soluendo partem rei deductæ in stipulatione indiuisibili? Respondet indiuisibilem obligationem non mutare, & rationem posse, quia natura obligationis non mutatur propter heredum personas, & ideo tenet deducta in stipulatione, & non recipit diuisionem heredes teneantur quilibet in solidum: tamen si vnus soluit totum, potest ab alio repetere ad semissem.] Ex quo. Ibi est supra dictum est promissori heredes in solidum teneri ita est veru stipulatoris heredes quilibet in solidum habere actionem. licet ab eo diuidatur hoc casu quando stipulatur qui rem indiuisibilem potest stipulari, nunciat, extingui obligationem: non tamen verum est, quia stipulatio non euanescit propterea quòd res indiuisibilis difficile soluitur. [Si vnus.] Supra dictum est quòd quidam sunt stipulationes indiuisibiles & quòd heredes promissoris rei indiuisibilis possint conueniri in solidum. hic quæritur. Titius promisit mihi hominem in genere, mortuus est reliquit mihi solum, & reliquis duobus vel pluribus heredibus certum est quòd teneatur mihi quilibet in solidum: conuenio tamen vnum heredem: & ipse soluat mihi partem hominis promissi numquid habeo actionem contra alios pro reliqua parte hominis? Resp. quòd sic. Idem est si vnum heredem liberasti pro parte & ideo in ipso promissore, & non fideiussoribus. [Item si.] Expedita illo membro stipulationis indiuisibilis, quæ constitit in dando, restat aliud membrum quod constitit in faciendo. Exponitur sic usque ad leg. eadem. Duo erant ff. Titius & Mævius. Titius stipulatus est à Mævio hoc modo: Promittis mihi Mævi, quæque per te neque per heredem tuum fiet, quo minus mihi liceat ire per fundū tuum? Respondet Mævius promitto. post hoc moritur Mævius promittor relictis duobus vel pluribus heredibus, vnus heredum Mævij venit contra promissor? Mævij. numquid alij heredes tenentur de hoc Titio? Resp. quòd sic indistincte fiet cum pœnæ huc pœna facta fit promissio. Sed pone vnus venit contra, dolitet quòd stipulatore Titius moritur relictis pluribus heredibus, vnus heredum eorum prohibetur ire, nunc est differentia an facta fit stipulatio cum pœna, nec fuit pœnæ nam si pœna est adiecta stipulationi, puta centum, certè commutatur illa pœna ad omnes heredes stipulatores in solidum: tantè alij qui non fuit prohibiti, si petant pœnam pro rei stipulationi excepto dolo malo. Si verò nulla est adiecta pœna, tūc heres qui prohibitus est, peter tantùm interesse. pro parte. & vi. Item dicendum est in illa stipulatione promittis mihi per te nec fieri quo minus mihi & heredi meo habere liceat ego si fuit pœna promittatur, committitur pœna omnibus heredibus stipulatoris. & verò sine pœna potest tantùm agere ille heres qui prohibitus est. Et ratio differentiæ, scilicet quando pœna adiecta, vel non quia in alia nulla pœna adiecta, nihil interest eius qui non est prohibitus ergo non potest agere. Sed vbi pœna est adiecta non quæritur rerum omnium interesse, vel vnius tantùm, sed solùm ea commissa sit pœna, vel non. & in solidum omnibus heredibus committitur. licet promissoris heredes omnes teneantur, licet vnus prohibeatur ratio quia interest prohibiti vt à nullo petatur præiudicium. FR.

[b] ¶ *Et hi igitur.* quia talis est natura obligationis [e] in genere, & alternatiuæ vt T. dictum est. igitur, &c. licèt pro parte tantùm teneantur, nec nisi pars possit à singulis peti. ACVR. & sic de vltima tantùm dubitat dico, (vt quando homo in genere vel sub alternatiua promittitur.)

[c] ¶ *Et hi igitur.* Hic ¶. est de heredib. promissoris & stipulatoris. Et ex heredum persona obligatio quæ diuidua est dividitur pro portionibus heredū tantū inter heredes fit, & promissor pro parte potest se liberare. At cum promissor homo incertus aut Stichus erat Pamphilus alternatiua hoc casu vt promissor nequit liberari nisi solido homine tanto sic nec heredes. Hæc stipulatio habetur pro indiuidua nec ad eam pertinet l. 11. tab. Item est ff. naturaliter indiuidua ff. obligatio. CVIAC.

[d] ¶ *Nec heredes.* Et prom ssoris, non solùm ipsi promissores.

[e] ¶ *Solutendo.* si vnus. licèt non possit peti nisi pars. ANG. vt ¶ *sed. l. in cognitione* §. *proponebat.*

[f] ¶ *Non eandem rem.* totam [g]. ACVR.

[g] ¶ *Dederint.* & vicissim soluto coepebatur, &c. vt ff. § *ff. dicerem. l. si mevo seruus. ff. de condit. indeb.*

[h] ¶ *Immutatur.* vt infra [h] *de prox. stipu. proxima.* § *ff. exercitum.* & ff. *de condic. & demon. l. cui fundus.* Sed obiicitur de marito & vxore: vt ff. *Cde pri. & do l. vxorius.*] Respon. conditio non mutatur. sed condemnatio moderatur. [vt aliter fiat pro seuo malitia cum hoc principio contra prætorium, & aliter heredibus eius.] 2. Item oppo. *de lega. j. elegantissime.* Sed hic patitur, & actiu. 1. Item oppo. ff. *ex l. eandem.* §. *fin.* sed ibi dicit. ¶ hem quid §. 4 vnus de heredibus discutiat? Respon. figuratiuè partes. 2. Vel verius tenetur aliàs vt ff. *fami. erciscund. l. heredes.* §. *fi vnum.*

[i] ¶ *Non recipit.* sui natura.

[k] ¶ *Petiit* vna. vt ff. ff. *de accept. l. & per iudicandum.* §.]. & 2. *eo in prox. huius l. & ff. de furti. l. vna & de lega. iij. falcidiensis.* §. *pen.*

[l] ¶ *Tenetur.* vt ff. *de reg. iur. l. ea quæ in partes.*

[m] ¶ *Sed quæ* [i] quod ff. in omnibus præsentis. ACCVRS.

[n] ¶ *Solidum* quod sui natura non recipit diuisionem. vt via, vel etiam debitum in genere vel alternatiuè. facit T. *famil. erciscun. l. nunc coheredes.* §. *quod ex facto.*

[o] ¶ *Repræsentat hæredis.* Aut si prius agitur familiæ erciscundæ, quam heredes conueniantur *ita eo,* erit casendum officio iudicis. CVIAC.

[p] ¶ *Iudicia.* quia pro parte expediuntur non possunt.

[q] ¶ *Pomponius* vel. Citatur hic Pompon. *in l. via. supra de seruit.* Idem dicitur *in l. heredes.* §. *eo. sup. fam. erciscu.* l. ff. *vnus. supra de seruitut. rust.* Sed videtur obstare quod dicitur *in fin. huius* §. ea quæ animo constituerit posse transferre in eum talem necessitatem à quo inspere non potuerunt. Sed ea regula non est perpetua, habet enim exceptionem pluribus in *l. ex conducto. supra. de legat.* Secundò *ex l. à filio. S. de leg.* 1. Tertio *ex l. pen. ff. eod. tit.* Decimo *ex l. ff. fundum vnus.* ff. eo. CVIAC.

[r] ¶ *In solidum.* non solùm heredes promissoris in solidum tenentur.

[s] ¶ *Alienum* contrà T. *famil. erciscu. heredes* §. *an ea. in fin.* §. Sol. ibi veteres erat qd alienum onerosum: quia non præstabatur via: sed ad ipsam seruiendum in solidum agunt, licèt peruenerit ad eam emptam, &c. vt ff. *eo. l. pluribus* §. *ff. & ff. prox. &* ff. *eo. l. cauffinus.* Sed & si partem fundi cui viam stipularus est, alienet contra emptor stipulationem. T. *de seru. l. proparte.* ratio est, quia stipulatio ff. ad heredem, non ad emptorem transit: vt T. *de seru. rusti. prædi. l. ff. vnus.* §. *ff. seruandum.* Item contra T. *de fer. rustic. prædi. l. ff. vnus.* §. *ff. secundum.* quam diuersa. Solu. vt ibi. ACCVRS.

[t] ¶ *Sed quidam.* Vincentius. *add. à* §. *ff. fundus. T. ff. seruit. rustic. prædi.*

[u] ¶ *Hoc casu.* id est stipulatores itineris decedente, vt ratio sequens probat. ANG.

[v] ¶ *Iuncus.* sed male. videbatur enim quòd licet vnus ex pluribus dominis pro parte seruitutem acquirere non potest: vt T. *de seruit. Ipro parte.* ita & stipulatio facta per defunctum, non transit ad heredes. quod falsum est. Imò singulis acquirunt.

[x] ¶ *Per singulas.* id est per quotidiem ire alias. Vel dic facilè, vt statim dicam.

[y] ¶ *Non potest.* facilè diuersis temporibus. hoc enim vix contingit, coniungere tamen potest: vt T. *communia prædi. l. ff. & de seruit. rustic. prædi. l. ff. vnus. in prin. &* ff. *eo. l. pluribus* §. *& ff. ff.* & hoc idem in impositione seruitutis in re communi faciendi: vt ibidem dicitur. Sed hæc difficultas non impedit quo minùs in solidum agatur habebit ergo vnus coheres tam partem alterius, ea quo in solidum agit, secundùm quosdam, & secundùm hoc qui primò agit, obtinet, & vincit seruitutem. Sed Io. non refert qd prioritatem dictū, sed in genere dicit. q. d. impossibilitas vitiat, non difficultas: reperitur in cau vt ff. *l. continuus.* §. *illud.* cum ibi pugnet contrarium machus mihi promittat, teneatur: licet sit difficultas, potest tamen fieri per par-

[e] ¶ *Possent.* obiicitur solutioni eius quod debetur: &c. vt *supra, qui mutuò. ab prin. refpon* hoc ideo, quia nec defunctus fit solutionis, liberatiuæ, &c. vt ¶ *prox.* §.]. *eo. l. in cognitione* §. *pro parte. & ipse sine hoc vnius.*

[f] ¶ *Non eandem rem.* totam [g]. ACVR.

[g] ¶ *Dederint.* & vicissim soluto coepebatur, &c. vt ff. § *ff. dicerem. l. si mevo seruus. ff. de condit. indeb.*

[h] ¶ *Immutatur.* vt infra [h] *de prox. stipu. proxima.* § *ff. exercitum.* & ff. *de condic. & demon. l. cui fundus.* Sed obiicitur de marito & vxore: vt ff. *Cde pri. & do l. vxorius.*] Respon. conditio non mutatur. sed condemnatio moderatur. [vt aliter fiat pro seuo malitia cum hoc principio contra prætorium, & aliter heredibus eius.] 2. Item oppo. *de lega. j. elegantissime.* Sed hic patitur, & actiu. 1. Item oppo. ff. *ex l. eandem.* §. *fin.* sed ibi dicit. ¶ hem quid §. 4 vnus de heredibus discutiat? Respon. figuratiuè partes. 2. Vel verius tenetur aliàs vt ff. *fami. erciscund. l. heredes.* §. *fi vnum.*

[i] ¶ *Non recipit.* sui natura.

[k] ¶ *Petiit* vna. vt ff. ff. *de accept. l. & per iudicandum.* §.]. & 2. *eo in prox. huius l. & ff. de furti. l. vna & de lega. iij. falcidiensis.* §. *pen.*

[l] ¶ *Tenetur.* vt ff. *de reg. iur. l. ea quæ in partes.*

[m] ¶ *Sed quæ* [i] quod ff. in omnibus præsentis. ACCVRS.

[n] ¶ *Solidum* quod sui natura non recipit diuisionem. vt via, vel etiam debitum in genere vel alternatiuè. facit T. *famil. erciscun. l. nunc coheredes.* §. *quod ex facto.*

[o] ¶ *Repræsentat hæredis.* Aut si prius agitur familiæ erciscundæ, quam heredes conueniantur *ita eo,* erit casendum officio iudicis. CVIAC.

[p] ¶ *Iudicia.* quia pro parte expediuntur non possunt.

[q] ¶ *Pomponius* vel. Citatur hic Pompon. *in l. via. supra de seruit.* Idem dicitur *in l. heredes.* §. *eo. sup. fam. erciscu.* l. ff. *vnus. supra de seruitut. rust.* Sed videtur obstare quod dicitur *in fin. huius* §. ea quæ animo constituerit posse transferre in eum talem necessitatem à quo inspere non potuerunt. Sed ea regula non est perpetua, habet enim exceptionem pluribus in *l. ex conducto. supra. de legat.* Secundò *ex l. à filio. S. de leg.* 1. Tertio *ex l. pen. ff. eod. tit.* Decimo *ex l. ff. fundum vnus.* ff. eo. CVIAC.

[r] ¶ *In solidum.* non solùm heredes promissoris in solidum tenentur.

[s] ¶ *Alienum* contrà T. *famil. erciscu. heredes* §. *an ea. in fin.* §. Sol. ibi veteres erat qd alienum onerosum: quia non præstabatur via: sed ad ipsam seruiendum in solidum agunt, licèt peruenerit ad eam emptam, &c. vt ff. *eo. l. pluribus* §. *ff. & ff. prox. &* ff. *eo. l. cauffinus.* Sed & si partem fundi cui viam stipularus est, alienet contra emptor stipulationem. T. *de seru. l. proparte.* ratio est, quia stipulatio ff. ad heredem, non ad emptorem transit: vt T. *de seru. rusti. prædi. l. ff. vnus.* §. *ff. secundum.* quam diuersa. Solu. vt ibi. ACCVRS.

[t] ¶ *Sed quidam.* Vincentius. *add. à* §. *ff. fundus. T. ff. seruit. rustic. prædi.*

[u] ¶ *Hoc casu.* id est stipulatores itineris decedente, vt ratio sequens probat. ANG.

[v] ¶ *Iuncus.* sed male. videbatur enim quòd licet vnus ex pluribus dominis pro parte seruitutem acquirere non potest: vt T. *de seruit. Ipro parte.* ita & stipulatio facta per defunctum, non transit ad heredes. quod falsum est. Imò singulis acquirunt.

[x] ¶ *Per singulas.* id est per quotidiem ire alias. Vel dic facilè, vt statim dicam.

[y] ¶ *Non potest.* facilè diuersis temporibus. hoc enim vix contingit, coniungere tamen potest: vt T. *communia prædi. l. ff. & de seruit. rustic. prædi. l. ff. vnus. in prin. &* ff. *eo. l. pluribus* §. *& ff. ff.* & hoc idem in impositione seruitutis in re communi faciendi: vt ibidem dicitur. Sed hæc difficultas non impedit quo minùs in solidum agatur habebit ergo vnus coheres tam partem alterius, ea quo in solidum agit, secundùm quosdam, & secundùm hoc qui primò agit, obtinet, & vincit seruitutem. Sed Io. non refert qd prioritatem dictū, sed in genere dicit. q. d. impossibilitas vitiat, non difficultas: reperitur in cau vt ff. *l. continuus.* §. *illud.* cum ibi pugnet contrarium machus mihi promittat, teneatur: licet sit difficultas, potest tamen fieri per par-

[a] Idem pro loco.

[b] ff est conditionis obligationis indiuiduæ, quo ad diuersitatem, locum Rub. & Heredum persona obligationis continuo non mutatur: licèt interdum mutet accipiuntur hæc vide hic Zafium.

[c] Pro *Inclut.* in manuf. ff. non tantùm. *de re iudic.*

[d] In obligatione generis differentibus heredibus promissoris, non datur singuli partis heredum quod solui debeant, sed solid quod interest actoris, vel præstationis personæ, vel cautionem eo genere iudicat immutatur. Quæ similiter posse contingit.

[e] Indiuidua heredum.

[f] dicit hæc glos. in textu.

[g] Stipulatio ad heredem transit, & alias Castren. in manuscr.

480/C.IV.K.5-3, 919-920
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-3, 921-922

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-3, 923-924

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

redes ſtipul amris & promiſſoris. ADDITIO. Poſſetne inge-
perratio in dta eſt, excepto quòd illa verba, *& Paulus reſpondit*, ab-
eſſe debent. CONTRA.

a ¶ *Non idem hic ſit.* Malè Taurellus putat ſtipulationem dolum
abeſſe à re heredeque eius, committi tantum pro parte heredis
qui dolo fecit: & ideo
vno dolum faciente
omnes heredes non te-
neri. Hoc enim primò
pugnat cum iuris hu-
ius regula, quod commi-
ſſi(mus) eiusmodi per
hanc verſ. ſed videa-
mus: & exponit, hic, id
eſt, ſtipulationem do-
lum abeſſe. Pugnat eſt
in *l. minor. §. quod ea
facta. ſupra fam. erciſc.*
Itáque ratio certa.
Nã vt ſi vnus me pro-
hibeat ire agere oõ mi-
nus me prohibet quàm
ſi omnes prohiberent.
Sic & ſi vnus dolo fa-
cit, non minus facit
quàm ſi omnes face-
rent. Nec obſtat *l. pe-
nult. §. 1. vers. eatenus
enim.* Nam id locum
non habet in factis in-
diuiduis. *l. 2. §. de pra-
tor. ſtipul.* Non obſtat
*etiam in ſtipul. §. rem
ratam hab.* nam & ſti-
pulatio per se non ſer-
uat, &c. continet id quod intereſt. Sed vno non faciente omnes te-
nentur. Denique *infra l. 3. §. vlt. §. ea.* Vide ſolut. in not. & ſtipu-
latio hic. CUIAC.

a ¶ *Magis idem.* ſcilicet ſit *Ita.*
b ¶ *In illa ſtipulatione.* videri poteſt.
c ¶ *Habitarum.* vbi ſtipulatio diuidi poteſt.
d ¶ *Non idem eſſe.* Potis eſt non ſed ibide dicẽt *non.*
e ¶ *Et ſolus.* ex heredibus promiſſoris.
f ¶ *Tenebitur.* nomine pœnæ.
g ¶ *Qui non habuerit ratum.* ſtipulatio eum ratum haberi & non
amplius agi eſt prætoria fuit à domino fuit à procuratore inter-
pocutatur, vt ſtipulatio iudicatum ſolui. CUIAC.

§ ¶ *Solus agat.* ex heredibus ſtipulantis. ACCVR.
h ¶ *Non poteſt.* Imò poteſt: vt *l. rem ita. in. l. ſi procurator. §. re-
ſpon.* Sed ut ibi, item facit *l. ad le. Fal. l. pomponius. §. Iulianus & l.
de prætor. ſtipul. prætoria. §. interdum & l. fami. erciſc. l. inter coheredes.*
§. ſi quis. ACCVR.

i ¶ *Pro parte ratam habere.* Si dixiſſet ipſe cauerit aut ſi procura-
tor cauerit, poteſt pro parte ratam habere. *l. 18 §. rem ratam habe-
ri.* CUIAC.

k ¶ *Si is qui duplam.* Hac ſtipular. emptor ſtipulatur duplam
pretij quod ſoluit euictionis nomine. Potentia vendens. Com-
mittitur autem ea ſi vendítor laudatus & denunciatus defugiat
auctoritatem. Si venditor plures heredes reliquerit vno eorum de-
fugiente authoritatem, omnes defugiſſe videntur, & omnes tenen-
tur. *l. ſi rem qua. §. 1. ſupra de euictionibus. l. in executione. §. id
ſolidum & Libro ex cauſa. infra eodem.* At heredes emptoris ſin-
guli tantum pro euictione ſuæ partis habent actionem. CUIA-
CIVS.

l ¶ *Fructuaria.* vt ſi ſtipulatus ſum ne vſuarum & fructuarum ar-
bitrio boni viri, & ſimo vſufruct. reſtituatur: de qua habes *ſu-
prà vſufruct. quemadmodũ cau. 7.*

a Stipulatio
damni infecti
& deterioris,
diuiditur inter
heredes ſtipu-
lantis.

m ¶ *Fructuaria.* Si fructuarius præmiſſor, plures heredes reliquc-
rit vno ex heredibus non reſtituente id quod ſuperuit ex fructi-
bus non tenentur niſi pro ſua parte. Proprietarium etiam heredes
habent actionem pro ſua parte quanti ea res eſt. De hac ſtipulati.
fructuaria, vide nos. *in tit. vſufruct. quemad. caueat. ad Rubr.*
CUIAC.

k ¶ *Et damni infecti.* Stipulatio damni infecti diuiditur inter
heredes ſtipulantis: vt *hic & l. de prætor. ſtipula. l. prætoria. §. in-
ſuper.* Idem in actione in factum qua agitur vt deſtruatur quod
factum eſt poſt nuntiationem: vt ſubitum. ſed licet vnus agat de
heredibus ſtipulantis, vel contra vnum de heredibus promiſſo-
ris, totum opus reſtitui vel deſtrui debetalibi non liberatur con-
ueniens, vt ſubinde: vt *d. l. prætoria. in princ. & l. de ope. no. nun. l.
accepto §. conſtituas.*

l ¶ *Reſtitui.* quamuis diuerſimus vnumquemque heredum agere
pro parte, non tamen reſtitutio, id eſt deſtructio noui operis, de
pro parte.

m ¶ *Hæc vt pro parte agere poſſint* heredes ſtipulatoris.

n ¶ *Hæc voluntate conſtat.* Id eſt, vt vnuſquiſque heredum præmiſ-
ſoris quod ſua intereſſet pro ſua parte conſequatur. CUIAC.

o ¶ *Ipſe autem promiſſor.* Id eſt, ex pœna promiſſoria. Quia de he-
redib tantùm quæritur, non de ſtipulatore & promiſſore. CUIAC.

n ¶ *Neque reſtituere.* id eſt deſtructio noui operis. & hoc pro eo
quòd eſt factum facta nuntiatione. In AM. & quod fabricit, *neque
defunctio.* ſcilicet nomine * adium pro dam. infect. Io. quia aut pro
nomo eſt contendum, aut in totum P poſſeſſionem ſit nullo vt *l. ab
dam. infec. l. in ſtipula-
tione.* Sed contra *ſupra
de neg. geſt. l. ſi communi-
ter.* ſed ibi eſt fol. fol
1 a n. 4 hic exempli-
ficauit, quòd ſi ejus
promiſſor ſe defenſu-
rum: pro parte defen-
dendo non liberatur.
Vel tertiò dic defen-
ſo in cauſa cuſtodiæ
de qua primò fixerat:
nam nec vendituri nec
alter eius heredum po-
teſt particulariter de-
fendere emptorem in
cauſa euictio. vt *infra
ea. l. in executione. §. in
fundum. & l. ult ea cauſa.* Item heredes pro-
miſſoris de dam. infect.
pro partibus tenentur
vt *infra de prat. ſtipul.
l. 4. §. interdum.* Apparet
ergo ex prædictis quòd
heredes vendentis &
ædificantis poſt prohi-
bitionem non poſſunt
liberari particulariter
ſatisfaciendo, nec à
principali, nec à pœna * ſi fuerit promiſſa. Idem de defenſore: nec
in ſuo [§. nec.] modò: ſed ſecus in heredibus fructuarij, cum
diuiſionem recipiat vſusfruct. reſtitutio. Eſt dem in damno da-
to poſt ſatisfactionem de damno infecto, vt dictum eſt. ACCVR-
SIVS.

p ¶ *Neque reſtituere.* Hoc tantùm pertinet ad ſtipulationem de
nouis operis nunciat. CUIAC.

q ¶ *Neque defunctio.* Hoc refertur tantùm ad ſtipulationem du-
plæ quæ committitur ſi non defenſa. In alia verò ſtipular. libera-
tio pro parte contingere nequit, nec vno ceſſante omnes tenen-
tur. CUIAC.

STipulationem.] CASVS. In hac lege ponitur diuiſio ſtipu-
lationum: quia aliæ ſunt iudiciales, aliæ ſunt prætoriæ, aliæ
conuentionales, aliæ communes tam prætoriæ quàm iudiciales,
& proſequitur per ordinem declaratio: dicens quòd iudicia-
les ſunt quæ proficiſcuntur à nuto iudicis officio: vt eſt cau-
tio *de dolo.* Exemplum: Creditor cùm ibi ſolucum eſt, debet
reddere pignus debitori, & cum hoc iudicis officio compelli-
tur cauere quòd pignus illud nulli alteri vendidit, vel ſi ſit res
immobilis, quòd nullam ſeruitutem illi rei pignoratæ impo-
ſuit. Prætoriæ verò ſtipulationes ſunt, quas prætor introdu-
xit: vt eſt ſtipulatio damni infecti: & cum his eſtam comi-
nentur additæ ſtipulationes: quia additæ prætoris eſtant.
Conuentionales ſtipulationes ſunt quæ ſunt inter contrahen-
tes: vt ſi vendo tibi librum certo pretio, & cum hoc ſtipulor à
te quòd vadas pro me Romam: quia hæc ſtipulatio eſt conuen-
tionalis. Communes ſtipulationes ſunt, quæ proficiſcuntur
à iudicis officio, & à prætoria iuriſdictione: ſicuti eſt rem
pup. ſal. fo. nam aliquando hoc fieri præcipit iudex: aliquan-
do ipſe prætor. Item duplæ ſtipulatio pro aliqua re vendita ve-
nit à iudice: & pro animali ſuæ morboſo venit ab ædilitio
edicto. [STIPVLATIO.] Nunc poſt diuiſionem
ſtipulationum ponit definitionem ſtipulationum, dicens: quòd
ſtipulatio eſt verborum conceptio, qua ille qui promittit, in-
terrogatus promiſit ſe facturum id quod ab eo petitur. Satis
acceptio autem eſt ſtipulatio quæ continet & ſecum trahit ſe-
curitatem, vel pignorum datorem. & potiſ ſimiliudinem:
quia ſecus ſatisfacere, eſt ſoluere quod debemus: ita facis acci-
pere eſt dare fideiuſſorem vel pignora quibus quis contentus
eſſe debet: qui fideiuſſores vel pignora obligabuntur ſicut
principalis promiſſor. [SI IONVSV.] Titius
promiſit mihi c. ſoluenda in feſto Paſchæ: & ſi non ſoluerit,
tunc promiſit pernam l. aureorum. mortuo Titio relictis
duobus heredibus, vnus heredum ſoluit medietatem ſortis, ſci-
licet l. termino aduenienie: alter heres nihil ſoluit. quæritur
an nihilo minùs pœna l. committatur in ſolidum? Ex reſpond.
quòd ſic contra ambos heredes. ſed ille qui mortem fecit in ſol-
uendo, debet ſeruare cohæredem ſuum indemnem. Idem eſt
ſi arbiter ex compromiſſo facto ſub pœna, tulit ſententiam: nam
ſi vnus heredum paruit ſententiæ, alter non, nihilo minùs com-
mittitur pœna in ſolidum. nam in huiuſmodi ſtipulationibus
non poteſt aliter conſtitui, quàm hæc inuenta ſtipulatori. FRAN-
CISCVS.

a ¶ *Prætoria,*

† Inducta de-
cium Florenti-
ne cõmini.

a Diſplicet
Bartolo.
b Contrarium,
*dum. infec. l. in ſtipula-
tione.*
c Inducit, ad-
pone cautio-
nẽ. d alt.

e Intellige
quod partici-
pat ex dolo
non reputãs
commiſſi: ſed
ea committa
quidem pro
parte tenetur.
f Pro inducta,
eſt in manuſc.
mentira.

480/C.IV.K.5-3, 925-926
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-3, 927-928

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

*Qui ante.] Stipulatur. in utroque enim casu non Kalendas dicunt, sed diem x Kalendarum differtur b quod dicunt l. ad Legem quinq. § post iter. Accvrs.

a ¶ Qui ante Kalendas Sic & ante diem tertium Kalend & tertio Kal. Idem dies significatur. Liuius lib. 45. Vide not. ad Lamprid. in Geta. & l. de tertb. ff. qui stipulatur Kalendas habet adiicitur postridie Kal. qui post Kal. non nisi altero post die. vide scripta hic. Cvtac.

b ¶ Qui Kalendas scripserat. Vide scripta ad l. unic. supra eod. Cvt.

Si ita.] Cassv. Ego volebam domum ædificare in certo loco. veni ad archiectū, & convenit feram de pretio quòd ædificaret mihi hanc domum: quæ poterat comode ædificari intra duos annos. Architectus promisit mihi quòd ædificaret intra triennium. Postea dimisit præterire tempus, scilicet anum cum dimidio, ita quod verisimile est & certum quòd non posset ædificare anno cō dimidio: itaquid agere possum contra architectum ad interesse? Resp. quòd sic, ex quo certum est non posse fieri domum intra tale tempus, aut autem nō tenebitur promittere: nec eius fidei iussor. Idē est si quis damnauerit heredem suum vt ædificari 37 vel heredem meum damnauero in fundum ædificare: Celso placet, non ante agi posse ex ea causa, quàm tempus † potuit esse quo insula ædificari posset: nec fideiussores * dari ante diem tenebimus c.

† Vitiosum tempus istud. Ita enim semper inelle intelligitur: vt ante illud finitum agi non possit, nisi cum res fuerit finita. Fabri sententia. † Tempus in illum usque fluxisse videtur, vt ante illud finitum agi non possit, nisi cum res fuerit finita. Fabri sententia.

* Fabri sententia. Accedere posse videtur obiectum: fecit. vt ante illud finitum agi non possit, nisi cum res fuerit finita. Fabri sententia.

c ¶ Posse.] Imò statim ex quo incipit moræ facienda: insulæ fieri vt l. sed si stipulatione. § plane. Sol. vbi Item facit. l. si insulam. & l. insulam contra. & l. si insulam. § fin. & Vlp. l. insulam. § 1. & l. sed si Lucius stipulatur sine mora. & Interdum. in prima.

d ¶ Timebunt.] Quia tantū d incert dies.] Accvrs.

e ¶ Et ideo subiecerat. Jd est dubitauit.

f ¶ Dimer. hæc vera vbi consentit vt * prorogatio esset periculosa: vt Liuius I. Martius qua ex causa. & ibi plene dixi.

g ¶ In ipso. dicat. Dele hæc verba, quæ est contra. & hic hæc l. nihil obstat, nam diuersa est eius quæstio, & malè opponitur. Cvtac.

h ¶ Idem lib. 6. ad Sab. In hoc lib. Pōponius disputauit de legatis, & fere duæ quæstiones quæ hac l. tractantur sunt tam de legatis, quàm de stipulationibus. Cvtac.

Si Stichum.] Cassv. Promisisti mihi Stichum aut Pamphilum alternatiue, & fe potes soluere quem velis: ego pecūa emi vnum ex his seruis, puta Stichum: cecidit tu neuchoris vobis soluere Pamphilum præmisi postquam Stichus factus est meus. [Sepvlvetvs.] Vtne: eadem vis in glo. Fr. Accvrs.

i ¶ Si Stichum. aliàs hæc, & aliàs §.

k ¶ Mihi debuit. Ex causa lucrativa. Cvtac.

l ¶ Aliqua causa. non lucrativa. Sic. sed certè idem si lucrativa, & alio eodem etiam quia alia res est. & sic non obstat sup. de lega. § fi. ver. secundùm H. Acc.

m ¶ Ex aliqua causa. Lucrativa. l. 1. verſiculo. infra eodem Cvtac.

In ipso. Ex aliqua causa. Dele tot. & die lucrativa. Lvcianvs. & l. inter Titiū. § si rem. ſ. eod. Ponendum quoque ſtipulatorum eſſe ex cauſſa lucrativa. Cvtac.

ff. Neuar.

i ¶ Reliquum. vel fabrem æſtimatio deteriorisſe ferat, qui ex alia cauſſa meus factus eſt, ſi is qui apud te eſt, melior eſt, arg. ſ. de leg. l. idem ait. § ſed ſi. Hoc ideo, quia iniquum eſt ſi ego deberem modò præſtare meliorem, cùm ab initio peterem me liberare dando deteriorem: cùm in mora non ſim aliàs ſortus vt ſ. de ſolu. l. ſi ſtichū. in prima. adeo etiam vt rem factus amodo ſolui non poſſis: vt ſ. de lega. 1. l. Mauius. § duobus. Vel illa de ſigare loquitur: ſerua de æquatur a. vt ſ. de ſolu. l. qui decem. §. Stichum. in fin.

k ¶ Ar re promiſit. Acc.

l ¶ Debuit mihi dare. Solut. nec contrahitur Stichi ſtipulatio, eo pōſt alienato. l. qui decem. § Stichum. de ſolutio. Cvtac.

l ¶ Stipulatio. Promiſti mihi decem pro ſingulis annis, & ſuppoſuit quasdam vinam b, vt bene concurrit quòd datio quòd eſt incerta. & quod ſubiicit de legatis vt Inſtit. eo § ad finem. & ſ. eod. l. cum qui. 9. § qui ita. Vel etiam ſi odiſſet dictum tamen intelligitur, arg. C. de leg. l. in annalibus. Hæc quidem ſtipulatio eſt vna propter vnam ſeptuaginta, ſecundùm M. ſed certè idem eſt in legato ſic ſcripto, quod conſtat eſſe plura: licèt vna ſit enunciatio: vt fabricis 2. Vnde dic quòd vna eſt: quia vna actio naſcitur pro omnibus annis, ſed d in legatis plures actiones. arg. ſupra quando dies leg. ct. l. cum in annos. 3. Item & ideo eſt vna, quia ſtatuli inſpicitur conditio ſtipulationis non ſit in legatis: vt ſupra de da. cau. mor. l. ſenatus in fin. & ſ. eod. l. ſi ſtichum. Nec obſtat ſ. eod. l. plurimum. 4. vt ibi dixi. Item eſt incerta e: quia non eſt certum quamdiu vinam. Item eſt perpetua f, etiam ſi dixi quoad vinam: quia ad tempus deberi non poteſt, ſed heres meus excepcione repellitur g: vt dicto §. ſupra. Inſt. eod. & ſupra tit. l. Lucius Titius. Non ſic in legato quod ſit perpetuum ſe ſtibus, ſingulis annis vini decem lego: ſine dicatis, quòd viuet, ſine non: nam niſi de heredibus legatarij expreſſè dicat, non intelligitur: vt C. de lega. l. in annalibus. Te ergo mortuo bipſis inte non debeo amplius quia voluntas h vltima eſt validior. nam & recta via ſunt tradiuntur fit dominium tranſire: vt ſ. de furt. l. à Titio. & adde quod not. ſupra de don. caus. mort. l. ſenatus. §. fin. & ſatis ſupra de cap. demin. l. pen. & ſupra de tranſact. l. cùm hi. §. mutuo. Sed arg. contrà k ſupra de ex. legat. l. annua. § fin & l. pen. & ſupra de vſufru. l. deſcripta in fin. Accvrs.

In gloſſ. ſtipulatio. Dele hæc verba, eſt una propter vnam conceptionem ſecundum M. & dic ſic: etiam ſtipulatio Stichum aut Pamphilum dari, eſſit vna, quæ falſum eſt. l. quod dicitur. infra eodem. Item dele hæc verba, quia vna actio naſcitur pro omnibus annis, ſed. & dic, ut cur vna eſt: Dele & hæc, quia ſemel inſpicitur conditio ſtipulationis. & dic, ut cur ſemel? Cvtac.

a ¶ Stipulatio. Con hanc §. l. ſ. de annuis leg. & l. vlt. de operis libertorum. Cvtac.

b ¶ In annos ſingulos. Id eſt, ſi annua promittam aut quotannis. l. ſi ceciderit. fin. quando dies legat. ced. Cvtac.

c ¶ Vna eſt. Katin dēb. (inquis) hinc ab Accvrs. mutatur, eſt vna ſtipulationem eſſe, quòd illa diuiſio penſionum non fiat ſtipulationis gratia, ſed promiſſoris, & quòd perſonæ ſtipulatoris non cohæreant ſtipulatio, ſed ſit perpetua & continua indiuiſa, indiuiſis temporibus, atque adeo ſingularis. At annua legata reliquuntur perſonæ, id eſt, ſolius legatarij ſunt, & ob id eiuſmodi hæc conditio, ſi viuet legatarius. Cvtac.

d ¶ Et incerta. Quia indiuiſum tempus continet, & ideo indiuiſum qualitatem. Cvtac.

e ¶ Incerta. id eſt hoc modo reſtitutum.

f ¶ Perpetua. quia non fuit dictum de heredibus aliàs contrà: vt C. de leg. l. in annalibus. Accvrs.

* Patrem inſtituit: prætium in noſtro libro extat.

a Reprobatur per Bar. & alios: poteſt tamen ſubſtitui ſecundū Bapt. & Alex.

b Supplenda hæc eſt ſuperſtitio. In.

† Calio Sentio. non notari ob dempnoris.

* Imaginem ipſam reſtituebo additum hoc datur, quod ei ſacrificio datum ſuerat.

† Falſum hoc ſummouit eſt. Dic, ſi vna ex reliquis ad immolandum debuit ſacrificari, illum deſinere eſſe in obligatione.

a Stipulatio, in annos ſingulos debit, ita vna dicatur.

b Legati annuam ſi quis ſeruo, vna ſolui debet, ita vna dicatur.

c Legati annuam ſi quis ſeruo, vna, ſed plura: vt quot anni, tot legata ſint, neque ſolidus ad heredes.

a Stipulatio, Dubio in annos ſingulos, quæ incerta dicatur.

b Stipulatio, Dubio in annos ſingulos, quæ ſtrata dicatur perpetua, & quotannis adiuncta ea differt à legato, in annos ſingulos relicto.

c Stipulatio annua in dubio non nisi ad heredes vt hic. Bart. Imol. Angelus. Caſtr. Imò tenuit Dynus, Pon. Bald. Raphael. Roman. alios. Abbas Panormit. & Plumbinus, ſuſt. quem hic vide.

d Perpetuum dici hanc obligare, quod non dicitur mortis teſtatoris.

e Vinam relinquere valebat.

f Hic legere inquouere quoniam hæc obligatio eſt reſiſtum aliqui dignum vel eccleſiæ, quæ nunquam moritur, ſecundum hæc.

480/C.IV.K.5-3, 929-930

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

Stipulatio non potest conferri in voluntatem vel arbitrium debitoris. PAVL. DE CASTR.

XXII. VLPIANVS *libro trigesimoquarto ad Sabinum.*

STipulatio * non valet ß, in rei promittendi arbitrium collata conditione ɣ.

Qui bis idem promittit, non tenetur ex secunda promissione, nisi prima in effectu esse non debeat. BART.

XVIII. POMPONIVS *libro decimo ad Sabinum.*

QVi bis ‡ idem ɛ promittit, id eo iure * amplius quàm semel ζ non tenetur ϑ.

Dissolutis matrimonio debet esse liberum à pactis conventionalibus. BAR.

XIX. IDEM *libro quartodecimo ad Sabinum.*

SI ita stipulatio * facta foerit: *si culpa tua* ª *divortium factum fuerit, dari* ª nulla stipulatio ß est ᵇ: quia cõcepti esse debemus pœnis † legum † comprehensis ᵉ: nisi si & stipulatio earundem habeat pœnæ, quâta lege sit comprehensa.

CYAC.

QVæro. Stipulatur à me hodie Pamphilum. eras trium venia & stipulatus à me eundem Pamphilum, quæritur, an quid tenear ubi bis soluere hunc Pamphilum? Respon. quòd non. Sed semel soluendo liberor à te. FR. ACCVRS.

d ¶ *Qui bis.* Scalist. ff. quòd eadem ex stipulatione, non idem amplius quàm semel iure promittentem sentit. Eadem tamen re nomine duæ obligationes esse possunt. idem est in legatis. *Ad leg. 3. ff. ad exhibendum supra de leg. j.* CYAC.

e ¶ *Idem.* id est, eam sine corpus. nam si ea idem quantitas bis promittatur aut legetur, voluntatis est quæstio. *Ad leg. 3. ff. de leg. j.* CYAC.

* *Ipse non.* Lege *ad eo iure.* CYAC.

ɛ ¶ *Quam semel.* Duæ sunt quidem obligationes, at non nisi vna exactio. CYAC.

b ¶ *Non tenetur.* Obligatur, quando vel iteratum stipulatio tenetur ta-men ex vtraq; stipulatione. vt *L. mandata. §. interdū. & L. de fideiuss. Libera. debitore §. 1.* Sed contra *L. sed & si dari.* Sed hic ideo secus, quia credentis interest. Dicet quis, & hoc interest. falsum ratione præcipit. vt *C. de præscr. triginta ann. l. cum manifesti. §. sed & si quis.* sed non credo cogitandum datali interesse. c *arg. L. de nouat. & quæ stipulat. §. qui actum.* Illud constat, quòd cum qui actionem bonæ fidei tenetur, possumus fingula, obligare vbi fit nouatio: secundum [M.] quòd & dixi *C. de nouat. l. fin. &* facit *L. de pro eo quod l. cum procurator. & L. de precar. Libert. §. ea. & L. de reficiend. vendit. i. & id quod. §. fi. pupillo. & de leg. j. plane vbi. §. §. & L. de vsufructu. §. alij.* CYAC.

STita stipulatus.] CALVS. Titius volebat Bertam socrum in testamento quia debitrix erat quòd ipsa fateretur dimittere culpa sua: stipulatus est hoc modo: Berta domina charissima scio ita eam malitiosam: quia vbi velle nolunt, vbi nolle cupiunt viros. & ideo volo quod mihi promittas centum nomine pœnæ si tua culpa divortium factum fuerit. quæritur vtrum tale stipulatio valeat? Et dicitur quòd non: quia contenti esse debemus pœnis legum quæ sancta est vitæ: contra facientes divortium culpa sua. FR. ACC.

c ¶ *Si ita stipulatus.* per vxorem à viro. & idem videtur contra.

d ¶ *Si ita stipulatio.* Neque matrimonium, neque divortium stipulatione pœnali adhiberi possunt, sunt tamen contractus. CYAC.

d ¶ *Si culpa tua.* Si mutuo.

e ¶ *Dari.* Centum nomine pœnæ. s. Alias dicunt, vt donem & donationem propter nuptias quod non placet: quia hæc est legitima pœna vt *C. de repud. l. confessio.* ACCVRS.

f ¶ *Nulla stipulatio.* Imò quali nulla. *L. Titia. ff. eod.* cùm obstet exceptio. sed vt mutuo dici potest. CYAC.

f ¶ *Stipulatio est.* quæ improbata est moribus Rom. vt *C. de nupt. Imperat. j.* ACCVRS.

g ¶ *Pœnis.* De quibus sub titulo de repudiis, vt amittatur dotis aut donationis propter nuptias ex consilio. aut ex *l. Iulia & Papia.* CYAC.

g ¶ *Cæterùm si.* vt si patet coram & donationem luerari vt *C. de repud. l. confessio.* Vel si matrimonium est sine dote: si mulier stipuletur centum libras aut cùm vir habeat quadringenta vel amplius in bonis vt *C. de repud. l. fi. circa princ. &* eli ratio in prima parte legis huius: vt *C. de nup. l. nupt. ꝛ. & de inoff. supra. l. fi. & supra de cond. & demon. l. Titia. §. fi. & fi. Inst. l. Titia.* Sed contra: vt *l. de donatio. inter virum & vxo. Ita qua.* Sed * ita præcellentia pœnalis à stipulatore. Sed hodie datur actio & super ᵇ ea potest agere ad quatriennium vsque ad quatriennium vt *C. de fundo. l. fi. §. fin.* ACCVRS.

ADDITIO. De quibus ibi est modica pœna. C. in arrha sed in sponsalibus est magna & est de mente testatoris.

¶ In gloss. *Comprehensis &c. sed dic præcisse pœnitia.* Adde reddere pœnitium, pœna non est, ut de suo cogat, pœna est. ibi mulier nihil erogat, sed accepta reddit ex lege donationis, quare nulla ibi fuit pœnalis stipulatio. CYAC.

e ¶ *Lege si comprehensa.* Hic patuit locus est, si cuius culpa diuortiũ fiat, non si bona gratia. CYAC.

HVius modi stipulationes] CALVS. Dicit hæc lex quòd possum stipulari à te quodmis Titius debet, in illo tempore cùm defecerit soluto. lo esse, nam talis stipulatio valet quòd concepta ac tali quasi conditione conuenienti. FR. ACCVRS.

a ¶ *Huiusmodi stipulationes.* Quæ conseruantur in casum quo res magnus certus non erit, hæc stipulatio quòd tibi, &c. ea præsentes vires capit, & nunc Titius debuit: sed non adè committitur, quàm ibi debere deberit. CYAC.

b ¶ *Quod tibi.* ab eo mihi, & ab illo tibi. Et habes mihi, hanc erat dubitatio: qu a fateat. c in id tempus fe obligare videtur, quo non conflabit principaliter vt *C. de fideiuss. l. fi quis postquam.* Sed contra eli quia ex præsenti tempore fuerit vires stipu. vt arg. *l. sed & fi. §. habes rãdem* dubium erat quali in id tempus à quo incipere non poterit. Et * sic totum pro vna stipulatione positus. Quod de quo dixit in plurali, *huiusmodi stipulationes*] hæc, & similes, alii faciunt duas, *quod tibi, &c item, cum debitor, &c.*

c ¶ *Conceptæ.* præsentes ergo, vt *L. Titius soluendo esse dederit*, necesse obligatio. aliis remota. Die * ergo, cum debitor esse desierit, & soluendo, id *est* quia factus est non soluendo. ACCVRS.

S*i diuortio.*] CALVS. Cum Titia nuptiæ i Mæuio, fecit diuortium, & stipulata eli tantum nomine dotis quæritur quantum sibi debeatur? Et breuiter * respondit si Berta dotem reddat, & si stipulata fuerit ea debebatur ei sibi ex tunc actione ex stipulatu, & centum. actione de dote. Si verò nihil dotis in dotem, & stipulatus est centum nomine dotis, debebatur ei ista centum ex stipulatu actione. Et ponit exemplum: nam & vir legit vnoti vel alii, leget eriam quantitatem quæ in dotem data fuit: Sed si nil data fit in dotem, tamen debetur, non ratione dotis, sed tantum legati. FR. ACCVRS.

h ¶ *Si diuortio.* si ea fi conflante matrimonio iret *C. de do can. l. quod de sua* ᵇ. ACC. Vel die quòd eum conflante matrimonio valet: quia in id tempus eli collata quo potest valere. vt arg *L. de do inter virum & vxo. l. fi. cum. §. & fi. l. fq.* Sed arg. contra *l. sed ita de donat. inter vir. & vxo. l. fed interim. §. fin. & l. fq.*

i ¶ *Si diuortio.* Huic l. na locus eli fi maritus fuerit prouiderit, nam fi impudens, indebiti prouiffi condicio debitur *l. fq. C. de condict. ind. l. pen. & mutuo supra. fol. mutuo.* CYAC.

i ¶ *Diuortio facto.* Id eli, poli diuortium. nam & hanc ftipulatio fecit, conflante matrim. ipeciem donationis habuit, & videretur inutilis. CYAC.

l ¶ *In dotem.* vel * quia nihil dedit, vel quia *dedit*, fi l propter recellitur expectat exhauita eli dos tota: vel virum liberauit per acceptil. ACCVRS.

m ¶ *Proculus ait.* aliàs deficit.

n ¶ *In obligationem.* nouam. ACCVRS.

o ¶ *De dote.* i ex ftipulatu, quæ vndique * datur hodie vtro & vxori. ACC. ADDIT *sequuntur omnes & Alciatus hic.* CONT.

a ¶ Cauli

a Te arbitrium promittendi collata promissio inutilis. *l. §. fin. & fi. l. de condit. & demonst. supra.*

b Stipulatio non valet. *l. sub hac. fine, & volumus. l. ex conuentione. in fi. & vt vi. l. fi quis stipulatus.* sicut * Et vocatus facit. *l. sed Lentulus. §. fin. & fi. l. de condit. & demonst. supra.* Quod *l. sequ. & sæpe.* ACCVRS.

ADDITIO. Dele hæc, *sive dicam, si volam, vt l. cit. l. sub hac.* & dic hæc duo differunt, *si volam, & si volam stipulatio valet* non est *obligatio* sed exactionis, significat ferme idem, adiungit mutationem voluntatis. *l. si quis stipulatus fit. l. sed. l. confessio. in fin. l. sed. l. sub hac. supra. prax.* vt recte eam accepit Bolognes. CYAC.

* al. ipsi iam.

* ¶ *Stipulatio. Hæc l. vi. l. de ciuitatem. sup.* Cr. ß ¶ *Non valet.* Valet ftipulatio aut legatã fic factum cum voluerit, vel aliàs voluerit. CYAC.

γ ¶ *Arbitrium collata tenebitur.* Idè obtinet in legato nili in herede arbitrii vt in bona viri conferatur. Sic & ftipulatio conferri poteft in arbitrium promittentis, quod boni viri *arg. l. ad de leg. iij.* CYAC.

‡ al. digitus.

ϑ ¶ *Quia bis.* Scalist ff. quòd eadem ex ftipulatione, non idem amplius quam femel iure promittentem sentit. Eadem tamen re nomine duæ obligationes esse possunt. idem est in legatis. *Ad leg. 3. ff. ad exhibendum supra de leg. j.* CYAC.

ι ¶ *Idem.* id eli, rem fine corpus. nam fi ea idem quantitas bis promittatur aut legetur, voluntatis eli quæftio. *Ad leg. 3. ff. de leg. j.* CYAC.

κ ¶ *Quam semel.* Duæ funt quidem obligationes, at non nili vna exactio. CYAC.

λ ¶ *Non tenetur.* Obligatur, quando vel iteratum ftipulatio tenetur tamen ex vtraq; ftipulatione. vt *L. mandata. §. interdū. & L. de fideiuss. Libera. debitore §. 1.* Sed contra *L. sed & si dari.* Sed hic ideo secus, quia credentis interest. Dicet quis, & hoc interest. falsum ratione præcipit. vt *C. de præscr. triginta ann. l. cum manifesti. §. sed & si quis.* sed non credo cogitandum datali interesse. c *arg. L. de nouat. & quæ stipulat. §. qui actum.* Illud constat, quòd cum qui actionem bonæ fidei tenetur, possumus fingula, obligare vbi fit nouatio: secundum [M.] quòd & dixi *C. de nouat. l. fin. &* facit *L. de pro eo quod l. cum procurator. & L. de precar. Libert. §. ea. & L. de reficiend. vendit. i. & id quod. §. fi. pupillo. & de leg. j. plane vbi. §. §. & L. de vsufructu. §. alij.* CYAC.

μ ¶ *Si ita stipulatus.* Neque matrimonium, neque divortium ftipulatione pœnali adhiberi possunt, sunt tamen contractus. CYAC.

ν ¶ *Si culpa tua.* Si mutuo.

ξ ¶ *Nulla stipulatio.* Imò quali nulla. *L. Titia. ff. eod.* cùm obstet exceptio. sed vt mutuo dici potest. CYAC.

ο ¶ *Stipulatio est.* quæ improbata eli moribus Rom. vt *C. de nupt. Imperat. j.* ACCVRS.

π ¶ *Pœnis.* De quibus sub titulo de repudiis, vt amittatur dotis aut donationis propter nuptias ex consilio. aut ex *l. Iulia & Papia.* CYAC.

ρ ¶ *Cæterùm si.* vt si patet coram & donationem luerari vt *C. de repud. l. confessio.* Vel si matrimonium est sine dote: si mulier ftipuletur centum libras aut cùm vir habeat quadringenta vel amplius in bonis vt *C. de repud. l. fi. circa princ. &* eli ratio in prima parte legis huius: vt *C. de nup. l. nupt. ꝛ. & de inoff. supra. l. fi. & supra de cond. & demon. l. Titia. §. fi. & fi. Inst. l. Titia.* Sed contra: vt *l. de donatio. inter virum & vxo. Ita qua.* Sed * ita præcellentia pœnalis à ftipulatore. Sed hodie datur actio & super ᵇ ea potest agere ad quatriennium vsque ad quatriennium vt *C. de fundo. l. fi. §. fin.* ACCVRS.

ADDITIO. De quibus ibi est modica pœna. C. in arrha sed in sponsalibus est magna & est de mente testatoris.

¶ In gloss. *Comprehensis &c. sed dic præcisse pœnitia.* Adde reddere pœnitium, pœna non est, ut de suo cogat, pœna est. ibi mulier nihil erogat, sed accepta reddit ex lege donationis, quare nulla ibi fuit pœnalis stipulatio. CYAC.

σ ¶ *Lege si comprehensa.* Hic patuit locus est, si cuius culpa diuortiũ fiat, non si bona gratia. CYAC.

τ ¶ *Huiusmodi stipulationes.* Quæ conseruantur in casum quo res magnus certus non erit, hæc stipulatio quòd tibi, &c. ea præsentes vires capit, & nunc Titius debuit: sed non adè committitur, quàm ibi debere deberit. CYAC.

υ ¶ *Quod tibi.* ab eo mihi, & ab illo tibi. Et habes mihi, hanc erat dubitatio: qu a fateat. c in id tempus fe obligare videtur, quo non conflabit principaliter vt *C. de fideiuss. l. fi quis postquam.* Sed contra eli quia ex præsenti tempore fuerit vires stipu. vt arg. *l. sed & fi. §. habes rãdem* dubium erat quali in id tempus à quo incipere non poterit. Et * sic totum pro vna stipulatione positus. Quod de quo dixit in plurali, *huiusmodi stipulationes*] hæc, & similes, alii faciunt duas, *quod tibi, &c item, cum debitor, &c.*

φ ¶ *Conceptæ.* præsentes ergo, vt *L. Titius soluendo esse dederit*, necesse obligatio. aliis remota. Die * ergo, cum debitor esse desierit, & soluendo, id *est* quia factus est non soluendo. ACCVRS.

χ ¶ *Si diuortio.* Cum Titia nuptiæ i Mæuio, fecit diuortium, & stipulata eli tantum nomine dotis quæritur quantum sibi debeatur? Et breuiter * respondit si Berta dotem reddat, & si stipulata fuerit ea debebatur ei sibi ex tunc actione ex stipulatu, & centum. actione de dote. Si verò nihil dotis in dotem, & stipulatus est centum nomine dotis, debebatur ei ista centum ex stipulatu actione. Et ponit exemplum: nam & vir legit vnoti vel alii, leget eriam quantitatem quæ in dotem data fuit: Sed si nil data fit in dotem, tamen debetur, non ratione dotis, sed tantum legati. FR. ACCVRS.

ψ ¶ *Si diuortio.* si ea fi conflante matrimonio iret *C. de do can. l. quod de sua* ᵇ. ACC. Vel die quòd eum conflante matrimonio valet: quia in id tempus eli collata quo potest valere. vt arg *L. de do inter virum & vxo. l. fi. cum. §. & fi. l. fq.* Sed arg. contra *l. sed ita de donat. inter vir. & vxo. l. fed interim. §. fin. & l. fq.*

ω ¶ *Si diuortio.* Huic l. na locus eli fi maritus fuerit prouiderit, nam fi impudens, indebiti prouiffi condicio debitur *l. fq. C. de condict. ind. l. pen. & mutuo supra. fol. mutuo.* CYAC.

aa ¶ *Diuortio facto.* Id eli, poli diuortium. nam & hanc ftipulatio fecit, conflante matrim. ipeciem donationis habuit, & videretur inutilis. CYAC.

bb ¶ *In dotem.* vel * quia nihil dedit, vel quia *dedit*, fi l propter recellitur expectat exhauita eli dos tota: vel virum liberauit per acceptil. ACCVRS.

cc ¶ *Proculus ait.* aliàs deficit.

dd ¶ *In obligationem.* nouam. ACCVRS.

ee ¶ *De dote.* i ex ftipulatu, quæ vndique * datur hodie vtro & vxori. ACC. ADDIT *sequuntur omnes & Alciatus hic.* CONT.

a Paul in cali dicerij ftipulati ab vxore marito non potest: & sand vxori potest dederit nupsierit nemini, potest in eadem diuortij ab vxore facta. ab eadem illa redd ftipulatio. b Pœna arrhæ Sponsalitiæ ut non maximo nio imponi potest.

c Videlicet an poffit fe obligare in id de put quo principalis obligatio esse desierit

d Aut potius fubaudi, cùm dotatio esse debuit, fubintel diuitium, vel effectus ferritium fubaudi, fecundi R.m. *Cafareus.*

e An diuersum ftipulationem fint hæc lege mentis, an ve rem tamen? Dumtaxat, puta, Quod in Titio debet dare fpondes: cum debeat, Titius esse defunctus dare fpondes. ſ Inſuſa quibuſdã debent. g Condicio fi defiere esse debuit, locum habet, prout pulli diuersum cuidam obligationem vel fi talem fit non folutendo.

h Dotis reſtitutãe promiſſio, valet, dur virum fine vi hil fit in dote, Quod fi conſtitutus matrimonium fotta honeſtandi promiſſio nihil in hac Cauſa.

i Dos quotidiana, facta ipſo mimi poſſe.

k Dotis effio compoſiti vtro & vxori.

480/C.IV.K.5-3, 931-932
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-3, 933-934
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

[illegible]

XXVII. POMPONIVS *libro vicesimosecundo ad Sabinum.*

VEluti si quis homicidium vel sacrilegium se facturum promittat. sed & officio quoque praetoris cõtinetur, ex huiusmodi obligationib. actionẽ denegari a.

Quamdiu potest conditio deficere, non potest agi. PAVL.

1. ¶ Si stipulatus hoc modo fuero, *si intra biennium Capitolium non ascenderis, dari?* non nisi praeterito biennio rectè petam b.

Stipulatio rem tradi, continet merum factum. PAVL.

XXVIII. PAVLVS *libro decimo ad Sabinum.*

SI rem tradi stipulamur: non intellegimus proprietatẽ eius dari stipulatori c, sed tantum tradi d.

Tot sunt stipulationes, quot sunt species vel summae specialiter designatae. sed si res vniuersaliter vel generaliter designetur, stipulatio vna erit. BART.

XXIX. VLPIANVS *libro quadragesimosexto ad Sabinum.*

SCire debemus e † in stipulationibus tot esse stipulationes, quot summae sunt: tótque esse stipulationes, quot species sunt. secundùm quod euenit vt mixta f vna summa vel specie quae non fuit in praecedenti g stipulatione, non fiat nouatio, sed efficit duas esse stipulationes. ¶ Quamuis † autem placuerit tot esse stipulationes, quot summae, tótque esse stipulationes, quot res: tamen si pecuniam quis quae in conspectu est, stipulatus sit, vel aceruum pecuniae: nõ tot sunt stipulationes, quot nummorum corpora h: sed vna stipulatio. nam per singulos denarios singulas esse stipulationes, absurdum est. Stipulationem i quoque legatorum constat vnam esse k, quamuis plura corpora l sint, vel plura legata. ¶ Sed & familiae, vel omnium seruorum stipulatio vna est. Itémque quadrigae m, aut lecticariorum n stipulatio vna est. At si quis illud o & illud stipulatus sit: tot stipulationes sunt, quot corpora.

Quod meum est, possum stipulari mihi tradi, non mihi dari. BART.

1. ¶ Si à fure hominem p sim stipulatus q: quaesitum est an stipulatio valeat. Mouet quaestionem, quòd stipulatus hominem plerumque meum videor. Non valet r autem huiusmodi stipulatio, vbi quis rem suam stipulatus s est. Et constat, si quidem ita stipulatus sim ...

[illegible]

480/C.IV.K.5-3, 935-936

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-3, 937-938

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-3, 939-940

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

nec quisquam te turbabit in possessione eius: & si quisquam te turbet, promitto tibi centum aureos. nam illam pœnam poterit stipulator exigere si contra factum fuerit. [SED QVATENVS.] Quæritur quomodo erit satisfactum huic stipulationi? Respondetur, quando neque ipsi promissor, neque heres eius, neque heres heredis turbat possessionem ipsius stipulatoris. [SI QVIS FORTE.] Dictum est ...

Stipulatio habere licere, simpliciter interposita, omnes continet inspecto rigore verborum, sed ex iuris interpretatione ex facto promissoris & successoris ipsius tantùm committitur, idemque si de se tantùm promisit, sed non pro facto extranei, etiam si expressè sit dictum: nisi pœna sit apposita. BART.

XXXVIII. VLPIANVS *libro quadragesimonono ad Sabinum.*

STipulatio ista *habere licere spondes?* hoc continet, vt liceat habere [a], nec per quemquam [b] omnino fieri quo minùs nobis liceat habere, quæ res facit, vt videatur reus promisisse, per omnes futurum [c], vt ibi habere liceat. videtur [d] igitur alienũ factũ promisisse. nemo autem alienum factum promittendo obligatur [e].

& ita vtimur [f]. sed se [g] obligat, ne ipse faciat quo minùs habere liceat. obligatur etiã ne heres suus faciat, vel quis cæterorum [h] successorum efficiat [i] ne habere liceat. 1. ¶ Sed si quis promittat per alium [k] non fieri, præter heredem [l] suum dicendum est inutiliter eum promittere [m] factum alienum [n]. 2. ¶ At si quis velit factum alienum promittere: pœnã, vel quãti ea res ea [o] sit, potest promittere. Sed quatenus habere licere videbitur? Si nemo [p] controuersiam faciat, hoc est, neque ipse reus, neque heredes eius, heredúmve successores [q].

Hæc stipulatio continet non fieri quo minùs liceat habere alicui dominij, vel alterius iuris habiti vel habendi. BART.

posse ex §. *sed quatenus*. CVIAC.

i ¶ *Efficiat*. Vel alter quem prohibere possit ...

k ¶ *Per alium*. extraneum.

l ¶ *Heredem*. hæc sunt verba hominis promittentis, præter heredem, &c.

m ¶ *Promittere*. nisi in casibus ...

480/C.IV.K.5-3, 941-942
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

rente committi potest: vt ſ. eo. *queſitum. & ſi qui. verſ. ſed ſi ſeruus.* ¶ Sed vbi * rem alienam mihi habere licere permittit, & eam inſuper adueras & obtinet tam poſt ſententiam contendere poteſt rem alienam, & interdict. hac ſententiam contendere poteſt rem alienam, & interdict. hac ſententiam non tenebit ex ſtipulatione, ar. quòd non *ſuprà de leg. j. ſi ſeruus plurium.* §. j. ſtipulatione, ar. quòd non *ſuprà de leg. j. ſi ſeruus plurium.* §. j. Illud certum eſt, quòd ſine conſeſſaria non committitur: quia nihil dum declaratum eſt rem eſſe tuam: tuúſ ad expenſas ſonet, quas poteris petere: niſi conſtante iudicio: vt *non. infrà proximo.* § ¶ Item ſi rem meam promiſi habere licere, & quis eam: nonne repellam agentem ad intereſſe: quia non excipit? Reſpon. non: vt *ſuprà de reiuſd. l. vindicantem.* Item nec poterit dici re per iuramen pro re iudicatum: vt *ſuprà de leg. j. ſi ſeruus plurium.* §. j. ¶ Item cùm hæc ſtipulatio ius contineat: vt *ſuprà eo.* §. quomodo pro re mea quam prohibi habere licere, committitur: cum * de iure exuiocere non poſſumus Reſpon licèt contineat ius, tamen propter ſactum conuentionis: vt *infrà hoc l. diuus.* Sic committitur ſtipulatio ciſ non ſic iure agit quis: vt *infrà eo. §. ſi fundo. §. cùm autem.* Vel dic quòd hic de iure agit, quia dominium non acquiſit per talem promiſſionem, vt modo diximus.

a ¶ *Si quis.* qui mihi promiſerat habere licere.

a ¶ *Si quis ſerui.* Ob quam cauſa q̃ rerum nomine poſſeruio aſſ, non vindicatio ſed ſolo actio de euictione. Et *de ſeruitutibus vindicatio.* ſed ea non pars actionem de euictione. *Lyon T. de euict.* Cyiac.

b ¶ *De poſſeſſione.* per aliquod pacta interdictum. Additio. Recte me ope vbi poſſidente vel eundi poſſ. ſic interdicto vindicatur. Factus in legitima eſt ordinis: ordo ex his qui poſſident poſſeſſionem iuam vocante audet, ſed venit ad interdictum. Cyiac.

a Habere licere quid promittitur, idem & ea mercedis nomine promitti videtur.

d Verba cum effectu accipienda, & ſtipulatio habere licere, ſtat tantum nomen ſuperuacuis exemptum, ſine ſuperuacuum commentum: nihil hic ſtipulatio ſecundi Iuſ.

f Habere licere promittens non promittit ſe rem ſuam ſore, quamdiu eſt in conuentione. non ea mercedis: ſed ea ſolum quæ ſunt in commercio. Cuiac.

b ¶ *Poſſeſſionem.* Quæ interdicto vindicatur. Cyiac.

c ¶ *Controuerſiam.* & cum * effectu, vt eam victoriā adeas. * id eſt & conſtanter adhuc iudicium: forte tamen nomine ſui quoniam obmittetur. Hanc ſtipulatio. vt ſ. *rem ea. hac. Lamprim* Vel verius diſtinguo vt dixerunt in contrario. *Lyon T. de euict. l. habere licere.*

Additio. In ſoglioſſ. *Controuerſiam.* In principio addit. Rosſi. Cyiac.

y ¶ *Vel de vſufructu, vel de* Hanc cauſam per vindicationem (vel de vſu vſu ergo plus inſtar partis eſt) *qui de aliquo alio iure.* vt pignoris ex phrenſione ſuperficie. Cyiac.

d ¶ *Diſtruitum eſt.* per promiſſionem in ſtipulationem per hanc ſtipula. habere licere.

d ¶ *Diſtruitum eſt.* hic ergo cauſam, & pro aliena re committitur Sed *hic* vnò eſt ſupra ius: vt & ſ. *de in. iur. l. ex ſtipulatum. & T. de in. l. etiam. & T. de verb. ſig. l. habere.*

c ¶ *Quod ſuum.* aliud in ſtipulatione duplicilla enim non committitur ſeruitutis realis cauſſa: vt T. *de euict. l. quod ad ſeruitutes.*

f ¶ *Quæ res.* id eſt, ſtipulatio.

g ¶ *Corporis.* vbi quia nec ipſe promiſſor, nec ſucceſſor eius conuentionem seruare poteſt. Alb. *vt de* ſtipulatio non valet. M.

h ¶ *Quare.* quod hic dicitur, *quare ſi per ſeruum meum alienum, &c.* videtur contrarium T. *proxi.* §. ſed ibi erat promittentis ius, quod excipitur: ibi dicit hic autem proprius alienæ ſit contrà ſ. *eo l. inter ſtipulantem.* Nam * qui promittit habere licere, non promittit ſimplex abſtinentiam, ſed curaturum ſe ne aliter faciatur: ibi nā in alienā re culpa poteſt a limiti: vt T. *de leg. j. Locum rei.* §. *ſed ſi alienum.*

Sed ſolue vt ibi in *Litere ſtipulantem* ſeruo contrà T. *de act. emp. l. ex empto.* §. *qui autem* aliàs eſt ille § in *Longiſſimum.* Sed aliter ſonant iſta verba in venditione aliter in ſtipulatione nam re quitta tenetur ex empto ad præſtiuer ibi dicitur plenè ibi dic. hic eſt locus.

i ¶ *Adiecta ſit.* ita ſcilicet, ſi per extraneos tibi habere non licuerit T. *eod. l. ſi ſed ſi quis.* & § *ſi ſeruus.* & §. *ſed quæramus.* S. verò ſi promittat eorum, ſi per me tibi habere non licet, & perſeueret alienatum committitur ſtipulatio pœne ſicèt in conſeſſetur, ſcilicet quia nullum ius habet. Eorum autem accipe eorum, vel iuramentum T. *eod. ſi. j. noniſſima.*

* ¶ *Niſi pœna adiecta ſit.* Commentator enim pœna non adiecta extranea vindicante, ſi ſic accipiamus et vendidit videtur cauſſa ſe efficiarum vt per omnes habere licere. Cyiac.

k ¶ *Factum ſit.* ſumen cuius factum, eos alienum promiſit. M. ſed ipſe litem non potuit de iure mouere: & ius examinet: vt ſ. §.§.

l ¶ *Ex parte.* id eſt promiſſoris.

m ¶ *Interdum.* in quibuſdam rot. nam huiuſmodi ſtipulatio ad heredes vel ad arrogatum tantùm tranſit. vt T. *de vſufr. l. ſed ſi.* & §. *quæ.* §. *ſi quis.* videtur ſecundùm S. & M. & in facceſſore rei cui habere licere intereſt ſtipulantis: vt T. *de euict. l. ſi pro te pupilli.* §. j.

n ¶ Lucre. non aliter ſtipulari ſe de extranea præſtatione non intelligatur: vt *eod. l. ſi ita ſtipulatus.* in §. *Chryſogonus.* in fin. & facit *Inſtit. de ſtipu. ſeruus.* §. *ſine autem.*

o ¶ *Mihi habere licere.* Vel mihi heredique meo licere habere. Cyiac.

p ¶ *Non committitur.* de regere: cùm ſeruus agere vel conueniri non poſſit.

q ¶ *Audiens.* de facto.

r ¶ *Poſſe.* ponitur quod videbatur, & alius ſe obligare, & alios ſibi.

ſ ¶ *Factum.* ſufficit * tantùm: vt *ſuprà de adquir. poſſ. l. poſſeſſio quoque.* §. j.

t ¶ *Sed ius.* id * eſt effectum iuris.

u ¶ *In hac ſtipulatione.* habere licere.

x ¶ *Peritur.* quia ſeruo conſtare non potuit.

y ¶ *Cùm vero.* interitus autem caſum.

z ¶ *Lucre.* quod poteſt: vt *Inſtit. de ſtipu. ſer.* §. *ſed cùm ſaltum.*

a ¶ *Mihi videtur.* potuiſſe emendauit.

b ¶ *Familiam.* de quo non poſſum in quæſtione: quia non conſtat dubium.

c ¶ *De poſſeſſione.* id * eſt naturali detentatione. Ad quod eſt arg. contrà T. *de ſolut. Scæuolam.* §. *cùmſactum. in fin. & T. de condit. & demonſt. l. qui heredi. & T. de adquirer poſſ. l. quod ſeruus. & l. poſſeſſio.* §. j. & T. *de poſſeſſ. l. & heredi.* §. *quod ſi ſeruus. & de dol.* (eſt verſ. dicti §. *quod ſi ſeruus*) & T. *proxi.* §. Accvar.

d ¶ *Retinenda.* ibi.

e ¶ *Non auferenda.* ali. R. ad quod eſt T. *de pecul. l. ſeruo ſeruus. & de poſſ. l. contra iuris ciuilis.* §. *ſi filius.*

f ¶ *Hæc quoque.* non ſolùm illa cui non alia inter mihi. R.a. Vel dic non ſolùm ille habere licere.

g ¶ *Stipulatio.* infpoſita ratione ſacti.

h ¶ *Hæc quoque ſtipulatio.* Hæc tria ſolent ſeparari, habere, tradere, poſſideri, vt formula Aquiliana ſtipulationis. Quod ea inuenit habra, tenet, poſſidet. Tenere eſt proprium naturales poſſeſſionis, habe

¶ Verba interpretui aperte pro ſubiectis. da auctrix. *addo quæ ſuprà ad l. j. n. 8. de ſeruit.*

* Verba eſſent ad perſonam inerti generalia ſeruo? Videtur quod ad perſonam ad quam reiuncta. vt quo vide plura in hac apud Iuſtinian.

a Habere erga licere promittens, tenetur ſtipulatori, & eius heredi erit ſingulatis, & ſingulatis interdo, nihil tenetur a ſingulari ſuccedere & ſibi accidit. eſt verum, & procedit, & hæc cauſſa ædilitia. b non aliter. Iter. 1300.

b Adde.

c Habere licere qui ſtipulatur ſibi in dubio habere licere ſtipulari intelligitur: nō aliſ.

d Habere licere dominio & patrono ſeruus in ſuam ſtipulari poteſt.

e Habere licere promittens, ſolùm eiusmodi non continet ſed etiam tale. ita pro eſſe ſtipulatum.

f Poſſeſſorio remedio dicitur.

480/C.IV.K.5-3, 943-944
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-3, 945-946
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

14. ¶ Suæ personæ * a adjungere quis heredis b personam potest.

15. ¶ Sed & adoptivi patris persona conjungi potest.

Debitum in diem certum potest filius ante diem; certus fi in diem incertum. BART.

16. ¶ Inter incertam fi certámque * diem differimus esse, ex eo quoque apparet, quod certa die promissum, vel * filiæ dari potest *. tutum enim f medium fi tempus ad solvendum librarum promissori relinquitur b 7. & qui promisit l, *si aliquid factum* b *fuerit* vel † *cum aliquid factum fit*: nisi cum id factum fuerit, dederitnon videbitur fecisse fi quod promisit l.

Non potest quis alteri stipulari nisi filius vel servus: sed recte pœna stipulationis ei pariter. BART.

17. ¶ Alteri stipulari a nemo potest * præterquam fi servus domino *, filius patri stipulentur. inutiles enim sunt enim huiusmodi obligationes ad hoc, ut unusquisque sibi adquirat quod sua interest. cæterùm ut alij dent, nihil interest mea *. Planè si velim hoc facere, pœnam stipulari conveniet ?, ut si ita factum non sit ut comprehensum est, committatur * stipulario etiam ei cujus nihil interest r. Pœnam enim cum stipulatur quis non illud inspicitur *, quid interfit *: sed quæ sit quantitas u, quæque conditio stipulationis *.

18. ¶ In stipulationibus * * cùm quæritur quid actum sit: verba contra stipulatorem interpretanda sunt *. 19. ¶ Enim † quid dicæ 3, *mihi decem*, & *Titio decem* * *: eadem decem, non alia decem * b dicese credendum est *.

Qui alteri stipulatur, potest ex ea stipulatione agere si sua interest. BART.

¶ Si de aliquo particulari factum condemnatoris, quod ei præstari non potest, quando dari debet.

a TEporis diuturnitate vsucapiuntur & consumuntur seruitutes ex l. 10. 16. digestorum Celsi. *Primo pars. est* in l. 70. *infra de solut.* Secunda pars est in l. *qui promisit. supra de condict. indeb.* vbi pro *sua* legend. *ea*. *digest.* Cuiac.

e ¶ *Condemnas*, non eam quæ est omnino extincta: vt *infra de nov. ij. pupillus.* § j. videbimur para, id est, in diem. sed dari debet tut hic mentio propter conditionem. *arg. ff. de legat. j. cadu. temp. & de condit. & demonstra. Licet* inutilis licet dies illatus posse solui, adi ? gratia stipulatoris stat dilatio. *arg. supra de leg. q. § si ita relictum. § Prægnans.* Sicut & addit in primitiis agrorum b quas constitutum reuertitur non pertinet facultas, *sed* necessitas debuit referre ad aparitionem. c quod tempus gratia facere non interrumpit. Additio. In glossi. *Inuitemque.* Id est, sub condemnatione & ? dele hæc verba, *nisi gratia stipulatoris sua dilatio* lineis in simili pro *agrorum* repone *agrorum*, *et* (*tempus* est non dele hæc, *id est, spatium quæ est mater grani.* & subditum, *ut agri inuerso vbere materia aumtur.* Cuiac.

d ¶ Pœ. pro etiam.

e ¶ *Dari potest.* licèt non petit nec repeti solutum potest etiam ante diem. vt *ff. de condict. indeb. l. in diem.* & fac c *C. de filiofamilias. l. post mortem. & de leg. ij. filiusfamilias. §. apud Marcellum.* Sic l. arg. contra *ff. de usu. l. cum qui. & Libertis. §. Largius Euripianus. contulerat. & ad Trebel. l. filii §. ante.*

f ¶ *Totum enim.* verè potest aut dari: *totum enim*, &c.

g ¶ *Modicum.* hæc ratio accipit exceptionem: vt *ff. eo. l. Libertus. §. decem.*

h ¶ *Relinquatur.* infrà *eodem. l. convenit. §. cum ita. & ff. de fid. l. quod in diem. & l. qui sub §. nulli dederis. & ff. eod. l. cum qui Rufus. in fin.*

i ¶ *Liberum promittit reliquis.* Et ideo fi soluat non condicet. Cuiac.

k ¶ *Promisit.* Alia differentia potest assignari quæ subsistat ex ista. nam quod in * dicit certum promittitur, ante dilatum non potest repeti. Ideo * in conditione quæ omnino est incerta. si vero conditio, vel talis de qua est dubium si temporalis an perpetua subjuncta esse potest repeti: vt *ff. de condict. indeb. l. in diem. & l. quod fi sub ea. & l. saffeius.*

l ¶ *Vellem.* pone b Tit. ut alexandrie Capitolium.

m ¶ *Non videbitur stipulasse.* Et ideo fi soluit, condicere hæc differentia non admodum ad condict. indeb. Cuiac.

n ¶ *Quod promisit.* scilicet tantum, quia plus, repetere locus est repetitionis vt *ff. de condict. indeb. l. sub conditione.* Vel die quod ea alia ratio videtur subesse. & hæc non desit: & alios indebitum apparere. & sic reperitur vt *ff. de condict. indeb. l. qui promisit.*

o ¶ *Alteri stipulari.* Sicut aliud pro alio promittitur declaratum est: vel factum non obligatur nisi fit additio potius. Inuenes hunc pro alio stipulari. Cuiac.

m ¶ *Alteri stipulari nemo potest.* vt *ff. de re in. l. quæ cautela. § fin. & ff. tit. l. quæ nunquam. primus. & ibi no. Gl. & inst. de inutil. stip. §. alteri. & C. de inutil. stip. l. ult. in fine.*

n ¶ *Domino.* quia * adhuc manet eadem persona cum domino. vt *ff. de op. lib. § Pamphile.* sicut filius cum patre: vt *ff. de lib. & post. l. in fine. & inst. de inutil. stip. §. quod fi quis. & C. de impuber. & aliis substit. l. fi.*

o ¶ *Nihil interest mea.* & fi quandoque interfit, nunc valet: vt *ff. eo. l. fi stipulor. & § fi quis mihi dare.*

p ¶ *Conuenit.* quando pœna nulla interest secundo casu. pœna nulla valebit, quia prima * est pœna * contra legem. sicut * contra legem edict. quis nec prima nec secunda tenebitur. *arg. l. ne. l. stipulatio hoc modo.* & hæc modo intelligitur *ff. eod. l. Pedij. l. quod de homi.* § j. nam ibi certa * legem est sed & si pœna citra stipulationem pactò addatur, obligatur interfit vel non vt in contrario. *ff. de fer. exp. l. servus ea.* ? ¶ *Pœnam stipulari communiter.* Vel quæ interfit pœnam cuius. Vide notas. & scripta ad *l. ij. §. vlt. supra eod.* quæ hanc lubitat. Cuiac.

q ¶ *Committatur.* licèt pœna sit.

r ¶ *Nihil interest.* fi pœnæ sit. c. cui naturalis * est quæstio obligatio, vt alij dicut. ¶ Sed quomodo committitur pœna, cum nulla mora, nulla petitio sit in præsenti? Respon. de facto fit contestatio, sicut & promittor decem cum potuerit vel si navis venerit ex Asia & ne litem contestante venit. et no. *C. de contrahen. stip. l. nulla.* Accurs.

t ¶ *Non illud inspicitur*, ad pœnam comminutam.

u ¶ *Interfit.* quod alter stipulatus est ut ipsemet. ad quod est *ff. eod. l. ij. & ff. de recep. arbi. l. cum pœna.*

u ¶ *Quantus.* vt non intromittatur si faciliter non vltra duplum ? vt *Cod. de fen. qua pro re quod interfit l. vnica. § fanctimus.* Alij contra. vt quasi in legitima non vltra tertium inspiciatur si & ei obtemperatus: vt *C. de usur. cum alligat. & ? ff. ad sil. empt. l. ult. in fine.* §. idem *Papinianus respondit si ferfonæ. Ego* Sed prima sententia confirmatur. *ff. de evict. l. fi dilatum.* 10. Tu hic plene vt aut *C. de fen. qua pro re l. vnica. § fanctimus.*

x ¶ *Condita stipulationis.* non impossibilia: non turpia. & hic vt *ff. eo. l. in prima. legis.* Aurelio. In glossi. *Condita stipulationis.* Dele totam, & cum loco repone: *nam omnis stipulatio pœnalis est conditionalis.* Cuiac.

y ¶ *In stipulationibus* consentaneum habuisse * In pretoribus: vt *ff. de pœnis. supra. l. in prætoris.*

z ¶ *In stipulationibus.* Hic est scire contra quem, vt & ff. Tantor. vbi Bartolus etiam sic potius ex ob. 16. d. gell. Celsi *l. cum quæritur. ff. de verb. dubiis.* potest tamen dici hanc vult esse rationem l. quæritur *eodem tit.* Cuiac.

a ¶ *Interpretanda sunt.* vt hic *Cum qui*, &c. & sic fere § legitur.

b Vel die stipulatus sum a te Stichum, & tu dixisti te tenere de albo 150 nec fecisse de nigro, & de nigro quæsit pœnæ nomine 150 vel die. *arg. l. ult. qui ex pœnis. & ff. de reb. dub. l. cum quæritur.* & quem consulitur te debere de alio, nec de alio: videtur quod legitur ff. *eo. l. inter stipulantem. § fi Stichum.* & quem dicis te debere de albo, ego de nigro: & in vno eorum potest contra stipulatio, qui dabit vel ff. pulsante cohæret quod est ff. *eo. l. quæsitum. in stipulat. §. & in gle.* vbi plenius diximus. & late ff. *ad exhibend. & ff. ex pœnis. §. & ff. eo. l. qui sic. & vii. §ff. Arrianus.*

c ¶ *Item qui dicit.* Intelligend hoc eft superioribus veluti exemplum. Cuiac.

d ¶ *Titio decem.* locus si filiæ dem? quia non? xx. & non eadem erunt decem.

e ¶ *Mihi in Titio* 10. Malè Rasmus in Epift. quod in ali Terentium legit. *Mihi & Titio* 10. Nam tunc nulla effet ambiguitas. Nihil hic ambigitur vtrum alia 10 an eadem 10 pulsatus fuit. Tit. ob hoc dicit Titio stipulatus alia 10 mihi ab eodem debentur? Si pulsatus vbi eadem 10 mihi quoque debentur, & ideo ambo ea ratione me pulsant, mihi 5. tantum debebuntur. Cuiac.

b ¶ *Alia decem.* vt *ff. de leg. ij. §. si quis reliquerit.*

c ¶ *Credendum est.* An regula valet in tenuibus? Respon. non: & sed re vera alia pars est similis: vt *supra. de inutil. stipul. §. quod fi quis. Nec*

480/C.IV.K.5-3, 947-948
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

Nec placet ve dicat Titium adiectum : ve Iudicis : quia id effet fi dixiſſem, ita ? ſed hîc dixi, *ſupra. dict. tit. §. ſi quis alij. in fi. & ff. ad l. ſi mihi & Titio. Sed arg. contrà huic §. I. de leg. 3. Manius. in princ.*

a ¶ *Stipulor alij, cum mea intereſſet.* Quia tunc meum potiùs alterius negotium gerere videor, ita ſupra dictum. CVIAC.

b ¶ *Ait Marcellus.* Ve opinor lib. 8. *digeſt.* ex quo patet quæſtionem eorum quæ hîc referuntur, repetitam eſſe *l. ſi cui locauero. ſupra locati.* CVIAC.

c ¶ *Saluam fore.* vel ſibi vel pupillo : ſi pupilli ſaluam fore ſtipulationem eſſe : ve *§. præterea §. uoti.*

d ¶ *Obligatus futurus eſſet pupillo* Aſſiduè tutelæ ob tutelam ceſſam negligam tutoris. CVIAC.

e ¶ *Si aliter.* id b eſt, male. & facit *Inſtit. de inutil. ſtipul. §. ſed & ſi quis. & de ſponſa. in fi.*

f ¶ *Fieri.* per c hæc verba, promittis mihi quod dabis vel facies illi ? & ſic exponit ſequentia exempla. ſic ergo conuenio verbis agam ſi mea intereſſet : non autem illi agere cui ſtipulatus ſum : ve *Cod. de dona. Lcum ro. & §. ad Liber homo. §. ſi. ſed ſi dixiſſem*, promittis illi hæc ? poteſt eſſe mutatio : etiam ſi mea intereſſet, ſecundùm ACC. & H. quia nullum verbum hîc ponitur per quod videatur mihi quid quæri, niſi in tutore pupilli : & in curatore furioſi, & aliore vaſuriſcatis : vt *ff. de cond. ſi pure l. cum ſ. ſeq. & de liberat. quam ro. & ſeq.* In d caſibus tamen per procuratorem quæritur actio : quos die ve *Inſtit. de inutil. ſupra. §. ſi quis alij.* ACCVRS.

d ¶ *Manium.* id eſt, quòd Mæuius dabit tibi, ſed ſi habes Mæuium, die quia promiſit quòd dabit ei Iordanus Mæuij. ACCVRS.

e ¶ *Dacturum Dominus* modo legi poteſt : ſi habeas Mæuium, ve ſi habeas Mæuium.

f ¶ *Si is Mæuius*, ſecundùm ſecundam literam : ſecundùm aliam, id eſt promiſſor dictus.

g ¶ *Stipulatus* promiſſor dictus.

h ¶ *Datum iri.* per iſta verba, promittis mihi quòd dabis vel facies illi, &c. ve *præt. §.*

i ¶ *Fidem ea locata.* id eſt, efficacem ſecundùm ſe. vel directa actionem : quia alteri ſtipulatus eſt. & facit *l. locat. Liſi tibi alienam. & l. ſi cui.*

k ¶ *Fidem ea locata alienam.* Hæc actio directa eſt, ſed dicitur utilis quod detur vtilitatis cauſſa eius quod intereſt nomine. Vide ſcripta *ad. l. ſ. ſed.* CVIAC.

l ¶ *Fiet habebit* & agam ex huiuſmodi ſtipulatione ad intereſſe, licet dominum contineat : vt *l. ea. Liber homo §. ſi.*

m ¶ *Intereſſe mea.* dari : aliàs non : vt *ſupra de pact. l. ſi conuen. §. ſi cum ea. quæſ. quid ſi ſine perſona. & Inſtit. ea. t. adeò. vſque in finem §. & ſupra mand. l. ſi procuratorem. §. ſi quæ mandatoris.*

n ¶ *Illum ſibi.* id eſt ve ſibi curet. *l. 81 ſ. ſed.* CVIAC.

o ¶ *Stipulatio.* ſibi ſ audito faciendæ ſic tantùm, non aliorum ſtipulatio valet.

p ¶ *Conſtat.* ad intereſſe : vt *ad. Cpuerius.*

q ¶ *Veterum religioſum.* In lib. 43. *Dom.* tit. 1. in quo hic titulus poterat, capiebat Græci religioſum locum *τοπικὸν νόμε*, id eſt, monumentum locum. Theod. Balſamon addit annotationem titulo 2. ſi locemus eidem factum faciendum : valere locationem, aut ſi conducamus faciendum valere conductionem, non ita ſi conducamus habitandum. Quæmmo ſi ponere qui ſit conducturus. CVIAC.

r ¶ *Religioſum.* ſ ex quo ruina fuit, ſtipulatus fuerit. Sin autem quæ noſtri fuit, non ita : vt *l. ſ. ad Legem duodec. §.* vt ſcilicet teneris ei ſibi liceat. Vel ita, ſ ex re poterit ſtipulatio hæc, in ſolidum dari quæritur, ſi aliunde, proprietatem hab. his ſ ius poteſt vtens fructum : vt *C. de bon. quæ libe. l. cum quærit. in princ. & Inſtit. de inutil. ſtipu. §. ei qui. & C. de communib. ſtipu. l. 8. & ff. de pact. l. & hereds §. nec autem. & ſ. de ſtipu. ſeruorum. i. ſi ea re. §. ſi quis. & de ſi ſeruis. l. Stichum §. quæſitum.*

s ¶ *Religioſi ſacrive* valet ſtipulatio quæ aliàs non valeret.

t ¶ *Argumentum* à ſtipulatione ad actum cuius non fabricatur, ſed hæc ſtipulatio non valet, ſi hic Accurſius aliàs. Locum enim poterat dicere, Argumentū à contractibus bonæ fidei, ad ſtipulationem non valere, ſi ſtipulatio non eſt fundamentum, aut hic Accurſius noluit admittere inconſulto. Interim tamen noluit valere argumentum à ſtipulatio non ad bonæ fidei contractum, ſi argumentum ſit ex fundamento quodammodo ſimili.

u ¶ *Si ſtipulatus.* ſibi ſ acquiret. Hoc ità ſi non ſtipulatur, ſed ſtipulatus ſi fatum. Nam ſi patet filiofam. pactum ſtipulatur neque ſibi acquirit neque filiofam. niſi ex cauſa ſit ex qua ſolet filiofam. ſibi ſoli acquirere. ut eſt, ex cauſa caſtrenſi. tunc enim etiam ſi ſtipulatur, ſibi acquirit filio ſtipulat. ut hoc in ſuo ſit factum filius ſtipulatur patri, ve in eſt ſtipulatio. MARC Antonius putat illum diſt actionem ſignificari hâ verbis *ſecundùm quod ſi permiſerit.* Nam tunc interpretatio præſentem inſtare : ac ſic ea verba *ſecundùm quod ſi permiſerit*, ſunt Triboniani, eóque ſignificâre conſtitutionem ſuam. CVIAC.

x ¶ *Stipulatus.* ſibi ſ acquirit. Hoc ità ſi non ſtipulatur, ſed ſtipulatus ſi fatum. Nam ſi patet filiofam. pactum ſtipulatur neque ſibi acquirit neque filiofam. niſi ex cauſa ſit ex qua ſolet filiofam. ſibi ſoli acquirere. ut eſt, ex cauſa caſtrenſi. tunc enim etiam ſi ſtipulatur, ſibi acquirit filio ſtipulat. ut hoc in ſuo ſit factum filius ſtipulatur patri, ve in eſt ſtipulatio. MARC Antonius putat illum diſt actionem ſignificari hâ verbis *ſecundùm quod ſi permiſerit.* Nam tunc interpretatio præſentem inſtare : ac ſic ea verba *ſecundùm quod ſi permiſerit*, ſunt Triboniani, eóque ſignificâre conſtitutionem ſuam. CVIAC.

y ¶ *Stipulatus.* ſibi ſ acquirit. Hoc ità ſi non ſtipulatur, ſed ſtipulatus ſi fatum. Nam ſi patet filiofam. pactum ſtipulatur neque ſibi acquirit neque filiofam. niſi ex cauſa ſit ex qua ſolet filiofam. ſibi ſoli acquirere. ut eſt, ex cauſa caſtrenſi. tunc enim etiam ſi ſtipulatur, ſibi acquirit filio ſtipulat. ut hoc in ſuo ſit factum filius ſtipulatur patri, ve in eſt ſtipulatio. MARC Antonius putat illum diſt actionem ſignificari hâ verbis *ſecundùm quod ſi permiſerit.* Nam tunc interpretatio præſentem inſtare : ac ſic ea verba *ſecundùm quod ſi permiſerit*, ſunt Triboniani, eóque ſignificâre conſtitutionem ſuam. CVIAC.

z ¶ *Stipulatus.* ſibi ſ acquirit. Hoc ità ſi non ſtipulatur, ſed ſtipulatus ſi fatum. Nam ſi patet filiofam. pactum ſtipulatur neque ſibi acquirit neque filiofam. niſi ex cauſa ſit ex qua ſolet filiofam. ſibi ſoli acquirere. ut eſt, ex cauſa caſtrenſi. tunc enim etiam ſi ſtipulatur, ſibi acquirit filio ſtipulat. ut hoc in ſuo ſit factum filius ſtipulatur patri, ve in eſt ſtipulatio. MARC Antonius putat illum diſt actionem ſignificari hâ verbis *ſecundùm quod ſi permiſerit.* Nam tunc interpretatio præſentem inſtare : ac ſic ea verba *ſecundùm quod ſi permiſerit*, ſunt Triboniani, eóque ſignificâre conſtitutionem ſuam. CVIAC.

Oppoſuiſſet huic legi d. l. inter ſtipulatem. *in §.* ſacram. *infrà eod. Sil. ibi quando fuit ſtipulatus eidem ſacram multa dari : quod fieri non poteſt, cùm non ſit in commercio : & non poteſt nec ſuffitis donatio alicuius primi. hic vera ve ipſa adificetur & poſtquam eſt adificata, non eſt in dominio meo.* PAVL. DE CAST.

25. ¶ Ædem ſacram vel locum religioſum ſ ædificari, ſtipulari ᵐ poſſumus aliquin ᴾ nec ex locato agere poſſumus ᵠ.

Primum dictum huius l. præcedit quando dominus ſtipulatur ſeruo aliquid quod poterit adquiri ipſi domino, puta dominus, vel aliquod ſallum expediendum ab aliquo in perſonam ſeruì, vt rem illi tradi vel reſtitui : ſi vero ſallum expediendum à ſeruo, puta quòd liceat ire & agere : non valet ſtipulatio, niſi domini interſit peculiariter quòd ſeruus poſſit ire, & non impediri ſicut in patre & in filio. PAVL.

XXXII. PAVLVS *libro duodecimo ad Sabinum.*

DOminus ſeruo ſtipulando ſibi adquirit ᵃ : ſed & pater filio, ſecundùm quod ᵇ leges permittunt.

XL. POMPONIVS *libro vicenſimo ſeptimo ad Sabinum.*

SI filius meus ſeruo meo ſtipuletur : adquiritur ᶜ mihi &.

Qui ſi ſtipulatur Kalendis, intelligitur de proximis : niſi aliud actum ſit. BART.

XLI. VLPIANVS *libro quinquageſimo ad Sabinum.*

EVm qui Kalèdis Ianuariis ſtipulatus eſt adiiciatur primis, vel proximis, nullâ habèse dubitationem palàm eſt. ſed & ſi dicat, ſecundis, vel tertiis, vel quibus

dum potni quæritur. & aliunde, proprietatem hab. his ſ ius poteſt vtens fructum : vt C. de bon. quæ libe. l. cum quærit. in princ. & Inſtit. de inutil. ſtipu. §. ei qui. & C. de communib. ſtipu. l. 8. & ff. de pact. l. & hereds §. nec autem. & ſ. de ſtipu. ſeruorum. i. ſi ea re. §. ſi quis. & de ſi ſeruis. l. Stichum §. quæſitum.

ſ ¶ *Si [ſtius.] Adquiritur.* Idem contra videtur & facit *Inſtit. de ſtipu. ſeruo. in princ.*

t ¶ *Adquiritur mihi.* Et quidem directa obligatio. *Vide ſcripta. l. 10. ff. ea.* At regulariter per liberam nobis actio directa non acquiritur, niſi condictio, & ex cauſa prægnoraticia, & poſſeſſio. Vide ſcripta. ad *l. 38. ſup. ea. re.* At vtilis multis caſibus acquiritur. CVIAC.

EVm qui Kalendis.] CAVE. Sunt certi dies in quolibet menſe qui bias vocantur : alij vero Kalendæ. Ego promitto tibi quod ſoluam tibi Kalendis Ianuariis. fiat forte multi dies hui us menſis qui contineatur ſub Kalendis. de qua ergo de Kalendarum intelligetur in ſtipulatione ? ſi ſit expreſſum per nos qua die ſoluatur, ſtabitur illi promiſſioni. ſi non ſit expreſſum, conſideratur de qua die ſtipulantis. ſi autem non poſſumus venire : ſatis inuenitur : intelligetur promiſſio facta in primam diem Kalendarum. Sed pone quod hodie incipit Kalendæ bonæ menſis. & hodie mihi promittis dare Kalen. quæritur de quibus intelligitur Reſpon.

480/C.IV.K.5-3, 949-950
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-3, 951-952

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-3, 953-954

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

a ¶ *Celerius.* id est, quandocunque petierit.
b ¶ *Quam conditionem habet stipulatio.* Aliud dicend. est in operarum stipulatione, de facta, *cum petierit.* nam ea conditionalis, l. 22. *de operis libert.* Nam ut hæc lex 87. 16. ad edictum, quo tutorem Vlp. de condit. insitis, & inest certus, an operæ indebitè fortè cessisti possint. Post tutelam hîc diff. inter operas, & alias res. Operæ officiales non antecedunt, quin fint petitæ. Alię res debeantur ex stipulatione, dictâ fc. cùm petierit. l. 56. §. *cùm libertus. supra de condit. indeb.* Addidit in eodem libro Vlp. operas fervorum legatas non antè deberi, quàm petitæ fuerint. l. 7. *supra de usufruct. legat.* Quod de operis fervorum in stipulationem deductis dici potest. C. v 1.
b ¶ *Condicio.* cùm * nulla fuit condition, non defecit: & ideo quicunque heres erit, petere potest. & facit *supra de instit. & substit. §. sub conditione. versic. hanc autem. & C. quando dies legat. cr. l. ex hac. & §. ad Libon. §. 4. decem. & l. 8 in quo promittis §. rogatus. & Tale simile. & decem. l. Titia herede. & C. de im. de. l. 8. mutier. & de legat. j. l. Stichum.* ACCVR.

* Sempre eſt ex re ipſa. mutatis mutandis, *ſupra de inſtit. & ſubſtit. l. 8. & Cicero, in quæ noſtra eſt, diſcebatur dici non poteſt.*

† Pulla affirmatio per aliquid demotum, negativa per quamcunque explicari poſſe hinc colligere videtur Iulius.

Cum filius familias.] CASTR. Pamphilus filiusfamil. promisit Titio servo Stichum stherit per eum quo minùs mihi solveret, & sic Stichus decessit. quæritur quomodo pater de hoc facto noscetur? Respondetur quòd tenetur de peculio quia si filius habet peculium, quare tenebitur solvere pretium Stichi servi qui decessit. & venit pater fortè in causa quòd servus non fit solutus, & decesserit servus ille: filius non tenebitur amplius: sed dicar actio vellis in patrem. & idem dicendum est in persona fideiussorum. [SI STIPULATVS.] Promisisti mihi per te non fieri quo minùs mihi agere vel uti liceret. & quia eras hæres factus, nolui pœnitentiam tuæ stare, nisi fideiussorem dares: quem dedisti. per fideiussorem fieri quòd ita non petas vel agere. quæritur an mihi tenearis ad interesse vel non fideiussor? & respondetur, quòd neque tu teneris, neque fideiussor. si vero per promissorem fuisses quo minùs ita agere posses: tu teneris mihi, & etiam fideiussor, ad interesse meum. [IN HAC STIPVLATIONE.] Dictum est *supra in Lucium. §. Cato.* quòd possumus stipulari, per aliquem non fieri, neq; per heredem suum quo minùs actio agere liceat. Hic ponitur talis casus: Ego stipulatus sum à te per te non fieri, neque per heredem tuum, quo minùs mihi liceat agere. heres tuus ignorans hanc stipulationem esse factam, & me impedisse ire agere. quæritur an teneatur mihi, attento quòd ignorauit stipulationem esse interpositam? dicitur quòd tenetur, quamuis ignorer stipulationem esse factam. pupillus verò non potest de hac stipulatione sensei. [SI PROMISERIT.] Promisis Titius Seio hominem dare in festo Paschæ, certum est quòd per interpellationem constituatur quia in mora, & debitè facta sit. Sed ponè quòd Seius petiit à Tytio hunc hominem ante Pascha: & hic ante nominum, post hanc interpellationem ante diem decessit homo: potest ita, quæritur an Titius liberatur interitu speciei? Et dicitur quòd non: quia non potuit interpellari ante diem promissionis. FRANC.

† Fuſta per aliquem eſſe in mora. *Sicut hic non liberatur per interitum poſt interpellationem, ſic in mora ceſſando, ante principium, hoc fit. ſed ligi. Poſt tutelam hîc diff. ſupra de legat. j. l. 72.* Quid ſi peculium ſit diminutum, & ipſe patet mortem adimplerit heres? an dicendum, hoc fit ſolum? & videtur quòd ſic. *l. Athenæi ſupra de aqua & aquæ plu. arc. l. servum. ſupra de reb. cred.* & Plin. *j. epiſt. Adde. l. ſi quis rogatus. §. 1. de fideicom. libert.* CVIAC.

a ¶ *Celerius,* id eſt, quandocunque petierit.
b ¶ *Quam conditionem habet ſtipulatio.* Aliud dicend. eſt in operarum ſtipulatione, de facta, *cum petierit.* nam ea conditionalis, l. 22. *de operis libert.* Nam ut hæc lex 87. 16. ad edictum, quo tutorem Vlp. de condit. insitis, & inest certus, an operæ indebitè fortè cessisti possint. Poſt tutelam hîc diff. inter operas, & alias res. Operæ officiales non antecedunt, quin fint petitæ. Alię res debeantur ex ſtipulatione, dictâ fc. cùm petierit. l. 56. §. *cùm libertus. ſupra de condit. indeb.* Addidit in eodem libro Vlp. operas ſervorum legatas non antè deberi, quàm petitæ fuerint. l. 7. *ſupra de uſufruct. legat.* Quod de operis ſervorum in ſtipulationem deductis dici poteſt. C. v 1.
c ¶ *Quamvis.* cùm * nulla fuit condition, non defecit: & ideo quicunque heres erit, petere poteſt. & facit *ſupra de inſtit. & ſubſtit. §. ſub conditione. verſic. hanc autem. & C. quando dies legat. cr. l. ex hac. & §. ad Libon. §. 4. decem. & l. 8 in quo promittis §. rogatus. & Tale ſimile. & decem. l. Titia herede. & C. de im. de. l. 8. mutier. & de legat. j. l. Stichum.* ACCVR.
d ¶ *Stetit.* i. cùm eſſet in mora. vt *ſupra de ſol. l. 8. & ſi ſervo legati.* ACCVR.
e ¶ *Quæritur.* i. quia vel alter: vt *ſupra de verb. ſignif. l. quæritur.* Vel ſuppl. hîc caterua quærentis, &c. ACCVR.
f ¶ *Quærentur* manetur. R. chi Accurſius *quæritur. id eſt, quia.* vt *in l. Athenæi ſupra de aqua & aquæ plu. arc. l. servum. ſupra de reb. cred.* & Plin. *j. epiſt. Adde. l. ſi quis rogatus. §. 1. de fideicom. libert.* CVIAC.
g ¶ *Obligatus.* propterea propter-morem. Azo. ad quod eſt *ſupra de fideiuſſ. l. ſi à colono. §. fi.*
h ¶ *Fuit.* pro * interpellationem ſibi factam.
i ¶ *Non tenebitur ſi ita.* Et per conſequentiam, nec pater, cùm patre ſit acceſſio, ſtatur principalis perſonæ. CVIAC.
k ¶ *Sed tutio mihi,* diceſtis enim non competit: quia * liberatus

filio & patre ab acceſſoria liberatur ſtricta ratione. Ro. vt & *l. de vſur. Lucius. in fi. & l. ex Lucio.* Sed videtur de dolo dari: vt *ſupra de dolo. l. fideiuſſor.* Solue vt ibi.
l ¶ *Quo minus.* ſcilicet dicta de patre & filio: vt *l. de ſola. l. ſolidum aut Pamphilum. circa prin. & Lucius quis. §. quos. in fin. §.* & facit *l. de ſervitut. Lucius quis. §. & de leg. j. Lucius ret. §. fin. & de oper. lib. l. ſi libertus moriatur. in & de ſol. l. inter in fin. & §. prox. §.* ¶ Item no. patiens * cum filios vos pœne puniſcari, & fideiuſſorem cum principali ex aliis vt hic. & *l. de fur. Lucius quis §. non potest. ſed fallit ſupra de minor. l. decepta. §. ſed verius. verſic. ſed no hoc. & l. de his qui no infamantur.*
m ¶ *In fideiuſſorie perſona.* Obſtat *l. ſi fideiuſſor. 20. ſup. de dolo.* vbi datur actio de dolo. Non ergo nulla ex ſtipulatu. Dicendum in hac ſpecie fideiuſſorem teneri actione de dolo, ea verò actione abiri ratio iudicii noſtri actionem ex ſtipulatu quæ fuerat peremptæ ipſo iure. *l. cum quis. §. penult. l. de ſolut.* CVI.
n ¶ *Fideiuſſorem.* de cuius facto nihil promiſum eſt.
o ¶ *In hac.* Quamuis abiit & ignorans abſentem & ignorantes plerumque moram facere non poſſe. *l. ſi ita. §. ſi quis. ſupra de ſol.* Sed hîc ſpecialis in fideiuſſore. Vel promiſit indemnitatem. Vel dic ſecundùm Io. quòd hic curatorum promiſit. Sed tunc oppono in aliud fideiuſſit: ergo non tenetur: vt *l. de fideiuſſ. l. Gracchus. §. ſi quis Stichum.* Sed reſpondeo, quòd circa idem illa duo verſantur, vnde non eſt aliud. Vel vt omnis ceſſet querela, id eſt quærens, dic quòd ſimpliciter faciendi dicendo, fideiubeo & non obſtant præcepta. & ſic refert ſe in dando: vt *l. per §. ſi quis Stichum.* & non valeat an in faciendo? vt hic dicitur. ACCVR.
p ¶ *Sed ſi per promiſſorem.* Differtia. ACCVR.
q ¶ *Fuit.* ſuppl. quo minùs mihi ire agere liceat.
r ¶ *Videtur.* ſcilicet ſi prohiberat.
s ¶ *Abſit.* tempore ſtipulationis.
t ¶ *Et ignorat.* factum fuiſſe promiſſionem. Sed contra *l. de reg. iur. l. quo in alterum.* Sol. ſecundùm ius tenetur: vt hic. ſed reſtringitur ex clauſula generali: vt ibi: quia in alieni, &c. vt *ſupra pro ſocio. l. in §.*
u ¶ *Brevi ſe.* hoc videtur contra *C. ſi ſervus. cum pig. l. 3. & l. qui ex causa poſſeditur. l. apud Iulianum.* Sed hic factum pupilli. i. ſi prohibent pupillus, facerent commiti, ſcilicet ſtipulationem: quia quæ prohibitiones, rationi communitur: vt *l. rem. l. ſi ſic. §.* vnde & ſi teneretur, ſaltem interesse ego non teneatur: ſed in contractis ex dolo defuncti contractu, & ipſo nihil faciente teneatur.
x ¶ *Stipulatione.* per heredem non fieri.
y ¶ *Si pupillus.* Pupillus teneretur ex mora, iam à defuncto contracta, ex hac non nili tutore authore facta. CVIAC.
z ¶ *Erit alibi error.* & alibi *ſi.* & ſuppl. & tutorem non habeat, ſecundùm quoddam. cum nec alius ei mutam facere videatur: vt *ſupra de vſur. Lucius quidam. §. ſi à pupillo.*
a ¶ *Heres erit.* Nam heres pupillus nunquam morum facit ſine tutore, neque in rem, neque in perſonam. *l. 14. ſupra ad. SC. Tiſan.*
b ¶ *Decurſione.* ante diem poſt interpellationem.
c ¶ *Non videtur iſta de non euncteſſatis* Iſidi non bene.
d ¶ *Vlp. lib. 50. ad Edictum.* In vnâ lib. Vlp. exponens edictum: *ſi quo omiſſa cauſa reſtamini.* hæc ſcripſit. nõ ubi tc. Nam in illo edicto dolo videtur facere, quo minùs poſſideat, nem is tantũ qui poſſeſſionem quam habet, diminuit, ſed & qui occaſione quærendi non vtitur. *l. 3. vbi. ſi quo omiſſa cauſa reſtamini.* & & hîc ſtipulatus. tempe. hoc

480/C.IV.K.5-3, 955-956
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-3, 957-958
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-3, 959-960

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

communiter sibi & Titio a stipulatis fuerit? qui legat Titio & Sempronio, nun aliud intelligitur b quàm vna decem communiter duobus legare.

Expressio fauori heredis nihil operatur, & perinde habetur ac si expressus non esset. BART.

1. ¶ *Te & Titium heredem scribo a decem aureos spondes?* Titij persona superuacuè c comprehensa est. siue enim solus heres extiterit, in solidum tenebitur. siue pro parte d; eodem modo quo ceteri coheredes e eius obligabitur. & quamuis conuenisse videatur f ne ab alio herede quàm à Titio peteretur g, tamen inutile h pactum conuentum coheredibus eius f erit.

Filio adiecto ad filiationem, etiam post emancipationem potest solui. secus si adiciatur ad obligationem. BART.

2. ¶ Qui sibi aut filio i suo dari stipulatur: manifestè personam filij in hoc complectitur, vt ei rectè soluatur. neque interest, sibi aut extraneo cuilibet, an sibi aut filio suo quis stipuletur k, quare vel manente † in potestate, vel emancipato l filio m rectè soluitur. Neque ad rem pertinet, quòd qui filio suo dari stipulatur, sibi adquirit n: quia coniuncta o sua persona stipulator efficit, vt non adquirendæ obligationis gratia, sed solutionis p causa persona filij adprehendisse q intelligatur r.

3. ¶ Quod si soli filio suo s qui in potestate sua sit, dari quis stipulatus sit: non rectè filio soluetur: quia filij persona obligationi magis quàm solutioni t applicatur.

Obligatio sui natura est perpetua, & non finitur tempore ipso iure, etiam ex pœnitentia conuentione, sed ope exceptionis: quod tribus probatur exemplis. BART.

4. ¶ Qui ita stipulatur u: *decem v quoad viuam dari spondes?* confestim x decem rectè dari y petit: sed heres eius exceptione pacti z obstante a summouendus est. nam stipulatorem id egisse, ne heres eius peteret, palàm est b: quemadmodum is qui vsque in Kalendas c dari stipulatur, poterit quidem etiam post Kalendas petere d, sed exceptione pacti summouetur e. nam f & heres eius cui seruitus g prædij ita concessa est, vt *quoad viuerem, iter eundi haberet*: pacti conuenti exceptione h summouebitur i.

5. ¶ Qui ita stipulatur, *ante Kalendas k proximas dari spondes?* nihil differt ab eo qui Kalendis dari stipulatur.

Qui habet rem non plene, potest stipulari quod sibi decst. PAVLVS DE CASTR.

6. ¶ Qui propietatem sine vsufructu habet: rectè vsumfructum dari sibi stipulatur. id enim in obligationem deducit, quod

---

Legatorum nomina non constitui multiplicem petitionem: sed vnius rei.

Te & Titium. Videscripta ad l. 13. ff. *de pact.* Affert huius loci rationem. nam cur fe mulieri omnibus heredibus patrem non profic. ex l. 13. ff. *in fin. hoc tit.* vide etiam *scripta ad h. locum.* Hoc autem § tantus initio legis *Iulianæ. infra end.* hic 5. eſt le obligat. quæ confiſa in dando, & dicit l. *Iulianus.* de obligat. quæ eſt in faciendo. CVIAC.

Heredem eum. quem ſolū credebat heredem ad l. *de paſt. Leontius.* Cuius & Iaſ. *d* Hæredē vel rog. poteſt deſolidi dispoſitio, non ſcribit.

Superuacua. hæc inutile abortio vitatur, & non vitiat. ſiue enim ſit heres ſolus, retinet ſolus: ſiue pro parte, tanq; pro parte: ſiue in nihilum & non in nihilum, ſolus ille qui heres erit. ſed hunc vsſum non ponit lex illa: ſed tunc quisquis cum alio fuit heres: in quo dubium erat quod hic 1 decem iuratus.

Pro parte. ceteris heres. ACCVRS.

Eadem modo qua ſtatuit coheredes eius obligari. N. ſi vel reſtimento citra ſpecem legati, id omnia nonnullos. Tres intuitur. l. *ſi filius 8. Papinianus ait. ſupra ſolu. matr.* vel niſi a ſolo Titio ſtipulanteri legari, quod dicit l. 27. *de legat.* CVIAC.

Videtur autem. ¶ *Videtur contrà.*

Petetur. quod vult *Accurſ.* *Repoſitum* valeret: vt *ſupra de paſt. l. ante.*

Inutile. Imò videtur velle, & ſic quòd ſolum Titium tangat pactum obligatorium: vt *dict. Lauui & de pac. de Lauui. quæ ſunt* contrà. Solu. ibi, *erat* nominatim alibi vt tantum vni ex heredibus profpiciatur, ſcilicet Titio hic ſcetus. Item hic ad obligandum, ibi ad liberandum. Non ergo hic alios excludebat, quòd hunc retinet videbat licèt hoc prima facie videbatur vt hic dicitur. Ibi autem per hoc quòd filium excluſit, id eſt ſeparauit, non videtur alios excluſiſſe, imò potius includiſſe. Vel ſolue vt ibi. Item contra *l. ad Lauianum §. fin. Sol. ibi* ſtipulatorem, hic promiſſorem. & ibi in Dcto §. ADDITAO. Illam approbant Bart. Imo. Ange. Alex. & Iaſ.

Eius. quia non poſſunt dicere vt tractatur hic. Titius tantùm. ACCVRS.

¶ ¶ *Qui filium filia.* Ut hoc §. vide ſcripta ad l. 19. *& Lpone. T. end.* CVIAC.

Stipulatur. quia vtroque pro adiecto habetur, ſiue ſit extraneus, ſiue filius. ACCVRS.

Vel emancipato. aliud *b* in extraneis: vt *infra de ſol. l.* [illegible] *quod eſt contra.* & facit *l. Stichum. in fine. de ſolu. §. vltimo fundum.* Vel die vt in qualibet earum dixi.

¶ *Vel emancipato filio.* Oſtilius *Lucius quo. in prine. ff. de ſolu. vide ſolut. in mon. add. 31. ff. de ſolut. & ſcripta ad Lpone. ſupra end.* CVIAC.

Adquirit. vt ſupra ad Lucium. & l. 38. de inoffic. teſt. §. eum qui &

Iaſ. end. quod dicitur. ACCVRS.

Quia conuenit perſonæ filij.

Solutione. vt l. de filia. l. Stichum §. quæſitum. & l. de conſtit. pec. l. ſed ſi filius §. ſimile. & ſi eam pater filio in poteſtate conſtituto ſtipulatus, ſibi adquirit. Item & ſibi ipſi ſtipulans, ſibi adquirit. ergo cùm dicit, *ſibi aut filio*, ſuperfluitas eſt vt *§. de ſtipul. ſer. l. ſed §. ſibi.* Reſpon. hoc caſu ſibi ex pio affecto habetur. ACCVRS.

Intelligatur. quod ſit cùm gratia obligationis quærendæ apponatur, cùm non ſibi & filio, ſed filio tantùm ſtipuletur, vt ſubiicit. ACCVRS.

¶ *Qui filio ſuo dari ſtipulatur.* Vide ſcripta *ad l. 39. Leo.* CVIAC.

Solutioni. vt *& l. end. 15. huc. & l. ſi ex ſtipulatus fuero. & Titius. & Cheyſogonus. & l. de ſolu. Scribonius §. quæſitum.* Sed contrà *ſupra filium. l. Gaius.* Solu. ibi etiam adhio quæritur neptinos nitrum ergo ſi poteſt ri ſalto.

¶ ¶ *Qui ita ſtipulatur.* Vide ſcripta ad l. 16 §. *ſupra.* CVIAC.

Decem. meaſtrua, vel annua.

¶ *Confeſtim.* non ex eorum ponitur vſpus cauſa dilationis: ſed poniet cauſa diuiſionis temporis quid & ex quo peti poſſet & qui ſtipulatur hoc dicit: vt *l. cod. l. liber. §. ſtrom.* ACC.

¶ *Confeſtim.* ex. *dari.* Stipulatio ſeu obligatio ex die quidem differri poteſt, non autem finiri. Ergo ſi ſtipuler a. aurea quod viuam, mortis non obligatio. Sic necſtari poteſt, loco aut conditionis. *l. nemo. ſupra de leg.* Aut initio obligationem inſerimi inutiliter: finiri vtiliter. CVIAC.

¶ *Petit.* cum adhuc nondum obligatio. ACC.

Sed exceptione petit. Aut dic quæ obligatio ipſo iure non

Qui ſtipulatur dari decem quoad viuo. mihi poſſi mortuo, ſed quidem ſtatim dari ſtipulatur. & cur.

Tempus adiicitur vel ſi obligationi cauſa, vel dilationi.

Seruitus ad tempus constituta non potest.

Ante Kalendas proximas, & proximo Kalendis ſtipulari an & quid ex ſtipulatu.

Reprobatur expoſitio per Acc. Ang. & Bar.

480/C.IV.K.5-3, 961-962
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-3, 963-964

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

casum quàdo primò partem, postea totum: quia ibi valet secunda, non in ea parte * quæ venerat in prima: hæc autem quando primò totum nihil valet secunda, quia totum venerat in prima & semper intelligitur quando utilitatem stipulantis hoc non. V. ad Legi hic.

a ¶ *Nihil agit.* secus econtra si primo iter, postea actum: quia secunda valet: vt *ff. de noua. l. ſi papilius §. fin.* Item hoc quoad vsilitatem: diuerſæ tamen ſunt ſeruitutes: vt *ff. ſeruit. vrbd. l. lori. §.* Accvrs.

* ¶ *Poſſeſſores ſtipulatio nihil agit.* Nec enim verè vſusfructus eſt pars fundi *l.66. §. fundi. ff. de leg. 3.* quod actiuitatis eſt de vſufructu nudo qui ſeruitus eſt. Nam vſusfructus, qui ſit cohæres, eſt pars plena proprietatis, nuda eſt ea ſeruitutis quæ hæres. Cviac.

* ¶ *Poſſeſſores ſtipulationes nihil agit.* Si eſt hoc non affectantes, vt rotum & pars debeatur. Cviac.

b ¶ *Deinde quinque.* &c eiſdem dicens.

* ¶ *Sicut qui dicit, deinde quinque ſtipulatur.* Ergo & is qui ſimulans, deinde vſumfructum ſtipulatur, nihil agit, ſecus eſt in ſpecie §. vlt. *Lic. ff. de noua.* Cviac.

c ¶ *Nihil agit.* quoad vtilitatem, verè tamen tenetur ex vtraque C. & idem in ſuperiori de ſimilibus *l. ad Legē bā.* Accvrs.

d ¶ *Fructum, deinde vſum ſtipulatur.* Hæc ſi ab eodem ſtipulentur, non ſi à diuerſis. Cviac.

e ¶ *Nouandi animo.* Nam hoc caſu tota ſtipulatio tollitur, & manet pars. Cviac.

d ¶ *Expreſſerit.* Non ergo ſi nouatio ſi primo rorum, poſtea partem ſi ſtipulet vt *l. ea lance qui. §. pen. & hic, & ff. de nouatio. l. ſi ſtipulatus §. fin.* quod locum eſt generale ita C. *de nouatio. l. ſi* item ſacit *ff. de exceptio. rei iudicat. l. ſi cum teſtamento. §. ſi. & de vſufr. lega. l. ſi alij in prin. & de vſu. & habit. perſeruum §. i.*

* ¶ *Specialiter expreſſerit.* Hoc verba adiecta ſunt à Tribon. *& l. vlt. Cod. de nouat. & reiegat.* nam olim ex ſola nouatio contrahentium non ipſo debat. S. c in Latiam *l. ſi res. §. ſi dua. ff. de nouat.* ſecuſ ſtatum. Cviac.

e ¶ *Reſponsio.* id eſt ſcheiente.

f ¶ *Petito.* Diſtingue: quia fundi interpretatiuè * vſusfructus pars eſt, quoniam decem verè: vſus pars vſusfr. & non pars adhuc, non verè, nec interpretatiuè. vnde primus caſibus ſit neutralis ſi- cundum hanc legem: in alio vel ſimilibus non, niſi agatur. Vel dic quòd non ſit nouatio vt ſtatim dicit. Accvrs.

f ¶ *Exigi poſſunt.* Hoc ſubaudiendo eſt concluſio: vt *& in l. cum Stichus. ff. de ſol.* Vide ſcripta ad *l. 48. eod.* Cviac.

Quæſtio.] Cavvs. Promiſiſti mihi circa feſtum ſancti Michaelis certam mercaturam olei vel frumenti ſolueret in feſto Paſchæ, ea non ſoluit mihi termino promiſſo, volo à te exigere æſtimationem illius frumenti, quæritur cuius temporis erit æſtimatio habenda? Reſpondetur quòd tanti æſtimabitur quantū valebat in feſto Paſchæ quando ſolucre tenebaris ſi cum aliter fieret, promiſſor poſſet dicere, ſolucre ſi fierem æſtimatio vtra feſtum Paſchæ: quia tunc plus valet. Similiter pone caſum in ſequenti, quando quis promittit aliquid ſoluere in alio loco quàm in quo promiſſum eſt: quia fiet æſtimatio in id quanum valebat in loco vbi peti primum poteſt. Franc.

* ¶ *Quæſtio.* Obligatio differtur ex loco, die, conditione, nec aute ea peti poteſt. Item qui vſum debet aut oleum quanti vſum eſt, dummodo nec alibi nec ore iudicis. Actuatio eſt æſtimatio ex loco & tempore *l. ade ea quod aute loco. l. 69. ad l. Falcid.* Plautus *ibi. 33. cap. 7.* Hinc eſt quæſtio hæres I. de ſi quis item cum adiectione, quod ſtipulatus fim, eo die dari ſict æſtimatio, quo dari debuit. Et hoc iure vtantur argumento *l. 7. Cod. de vsuruum ex- nali, lib. 12.* Plautus *ff. de reb. credi. l. vlt. de ſecuda tritic.* Et hoc verum eſt tam in ſpecie ſtr. ſtatq; in be- ne ſidei. vide notata ad *dictum l. ſolum.* Idem quoque eſt in cor- roribus, et hominer, animali, &c. Cvi ac.

¶ Nouat.

g ¶ *Eius.* ſcilicet olei. Accvrs.

h ¶ *Potuit.* contra vt & *l. ſi cui per. l. nouam & ff. de verb. ſign. Lodo- ro. & l. de tritico. l. ſi res. & de re iudi. l. ſi calendis. & de act. empt. da- tio §. & ſed l. 2. nam l. ſi honorum.* contra. vbi tempus quo agitur * Sed ſim non erat dies appoſitus. Ioan l. 12.].

Non valet ſtipulatio per quam auferitur libera teſtandi voluntas. Bart.

CXI. Iulianvs *libro ſecundo ad Publium Furcium.*

STipulatio † hoc modo concepta, *ſi heredem me non feceris, tantum dare ſpondes?* inutilis eſt: quia contra bonos mores * eſt hæc ſtipulatio.

Seruus adquirit inuito domino. Bart.

CXII. Idem *libro ſecundo ex Minicio.* SErnus vetante a domino ſi pecuniam ab alio ſtipulatus ſit: nihilominus obligat domino promiſſorem b.

Stipulatio ſemel commiſſa iterum non committitur: & ad verſatoria diſtinctiua ſufficit alterum eſſe verum. Bart.

CXIII. Aprecamvs *libro ſexto Quæſtionum.*

SI ita quis à ſtipulatore, *ſiue nauis ex Aſia venerit, ſiue Titius conſul factus fuerit* c: vera prius conditio extitiſſet, ſtipulatio committeretur: & amplius committi non poteſt d, ſed enim cùm ex duabus diſiunctiuis cõditionibus non poſſunt. Vide ſcripta ad *l. vigeſimum ſeptimum, ſupra.* Cvi ac.

o ¶ *Contra bonos mores.* & ideo b in perpetuum concris: *et ſupra b l. 1. l. non ſolum. & ſupra ad leg. Fal. l. quod de bonis. §. i. & C. de tranſact. l. cum donationis. & ſupra eo. l. generaliter. & C. de paſt. l. 5. & C. de contrl. leg. Lex eo. & ff. eod. l. ſi homo. & ſupra de paſt. l. ſacrilegium. §. & generaliter verſic. Marcel. & ibi no. glo.*

Ernus.] Cavvs. Habeo ſeruum Stichum: cui dico: ecce tibi aliquam pecuniam ſtipulatus à Titio, nihilominus non obſtante prohibitione tua ſeruus meus ſtipulatus à Titio c. ſtrum mihi Titius obligatur, quæritur? Reſpond. quòd ſic. Fr. Accvrs.

a ¶ *Seruus verum.* Quæſtio eſt, an inuito quid eui obligatur. Per eos, qui ſunt inuolitra potiſtare, non tamen actio eoloco inuitis acquiritur, ſed & dominum ex omnibus caſibus, exempta hereditate: per alios tes inuito mihi nequeuo acquiescer, ſed ita actio *l. nisum ſupra de acq. dom.* At per eos poſſeſſio non acquiritur. Cvi ac.

p ¶ *Promiſſorem.* vt *& ſupra de acquir. re. do. l. nisum inuitis. & ſupra de iure do. l. quemadmodum.* ſed * non retinet iuo rus: vt *ſupra de dona. l. hoc iure. §. non poteſt ſa. ſupra de pecu. l. ſi quis ſer num. §. nisum.*

Si ita quis.] Cavvs. Stipulor à te hoc modo: promittis mihi dare e. ſi Titius conſul factus fuerit, aut Matutus tribunus pleba i certe quiſquis illorum duorum factus fuerit aut conſul aut tribunus tenebaris mihi vſque. Sed enim. Ponamus quòd Titius moriatur ſit: & ſic non poterit conſul fieri: vtrum teneatis mihi ſi Matius fiat tribunus? Reſpon. quòd ſic quia ex habuit diſiunctiua ſufficit alterum eſſe verum & ſi vna deficiat, altera exiſtens facit committi obligationem. Fr. Accvrs.

b ¶ *Si ita quis.* Idem tradit Vlp. tractans de ſtipulatione iudicatum ſolui. *l. cum quæreba.].* iudicatum ſolui. quod hic Africanus lib. 6. quæſt. quæ de illa eadem ſtipulatione tractatur. Vt autem hæ Africanus cocuit, ſi pulationem factam ex conditionibus diſiunctiuis, ſi ea vna committatur, non poſſe committi ea alia: ſic & ſtipulationem, iudicatum ſolui, vnius rei finem diuiſiæ diſiunctiuo modo acceptæ, de re Aſcendenda, de dato, de re iudicata, eorum ſtim ea vna cita ſit, non poſſe cauſas contrarias alias *l. 4. §. in hac.* Iudicatum ſolui. Cvi ac.

q ¶ *Fuerit.* ſcripſi pro eſt: ſi ſanè decem. Accvrs.

r ¶ *Non poteſt.* poſtquam ſemel commiſſa eſt hæc eſt ſic *l. iudi. ſol. l. item quæritur. & l. de arbi. §. duo. §. fin.* nili d ſupra hac contia-

480/C.IV.K.5-3, 965-966

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

ve ¶ sed l. 5 si stipularus ij. ye. vber. cp arg. j. rem pupil. fol. fo. l. non quod ¶ 4. si quis curator. & j. rem ra. habe. l. si procurator. quæ sunt contra. Sed ibi notarett. Idem forte si copulatiue: ve ¶ sed. l. 5 quæ ita stipularus. & ¶ de condic. insula. l. 5 si hæredi. & ¶ de hæredi. instit. l. Lucius. ACCVRS.

a ¶ *Altera desponsa.* vt quia Titius mortuus est, qui vltra cōsul esse non potest.

b ¶ *Committat.* id est fiatur vt committatur, & vsurpat ergo vel altera exibet, committitur si nulla, non committitur.

Viuſmodi.] CAEPOLA. Titius ſtipulatur à me hoc modo: Si imperator Romam venerit, tunc ex hac die in annos ſingulos c. dare promittis? Reſpondeo, præmitto poſſe duos annos imperator Roma venit. quæritur, an aliquid Titius poterit à me petere pro duobus annis præteritis? Et reſpondeo quòd ſic. Cætera ſunt plana. FR.

c ¶ *Hoc modo.* Præpoſtera ſtipulatio olim non valebat, at hodie valet *ex conſtit. Inſt. §. item.* Sup. Et ob id in hoc caſu eſt tractatus de hoc vitio. Oppono tur *l. eum qui dam. ff. de verbor.* quæ rectiùs opponeretur legi *Stich. §. vlt. ff. de reb. cred.* Vide not. *ad d. Leum qui.* CV.

c ¶ *Ex hac die.* præſenti, d ¶ *Illum tēporis.* medij.

e ¶ *Quoque.* non ſolum futurorum. ACCVRS.

f ¶ *Qui ante impletam.* ſed poſt ſtipulationem interpoſitam.

g ¶ *In id tempus.* conſulatus. ACCVRS.

h ¶ *Collata.* id eſt dilata.

i ¶ *Præterea.* vt ¶ *si. l. ſi ita ſtipulatus fuero. §. Obſeruandum.* & facit *C. de verbor. & rerum ſignific. M. & Inſt. de inutil. ſtipu. §. item ſi quis.* Sed contra *ſupra de vſur. Lucius quidam.* Sol. vt ibi. Et ideo non valet ſtipulatio præterita tempora: quia curſus * vſurarum eſt odioſus. hic autem valet: quia actus ſtipulationis non eſt odioſus: quod non placet: vt *ſupra ſcior. per. Ubalia in fin.* Dic ergo quòd ſi ille moneta & nunc maiorem ſolueretur, excoleretur modus * legitimarum vſurarum: vnde ac qua fraus fiat, inhibetur ibi quæ ratio hic ceſſat.

Qui extrinſecus.] CARVE. Verba ſuperflua nihil ad rem pertinentia non tenent obligationem exemplum eſt in textu. [SED VT SI.]Erat coram nobis quidam ſeruus meus qui vocabatur Stichus: tu credens eum vocari Pamphilum, diciſti mihi: promitto mihi hunc ſeruum tuum Pamphilum? reſpondi, promitto, quæritur, cum certantia in nomine ſeruj, & de corpore conſtetur tenent obligatio? Dicitur quòd ſic. tenet, ponit aliud exemplum quod ſic. pen. hanc declarat. Item idem eſt ſi aliquis ſeruus ſuus dicitur domino ſuo qui vocatur Lucius: tu reſpondeas te velle dare illi domino Titio qui idem eſt: valet ſtipulatio. FR.

k ¶ *Pro ſeruo.* vt ¶ *C. de vſufr. Leg. ſeruorum.* & ¶ *de reg. iur. l. non ſolum.* & ¶ *de noua l. ſpo.*

l ¶ *Spondes.* hoc ſi incertus ſenſi, ſecundùm FR.

m ¶ *Valet.* ſi ſit ſtipulatio.

n ¶ *Appellatione.* veluti ſi ſic dicas: hanc * equum in præſentia conſtitutum promittis de ſuo *. vel ita, promitto mihi Titium hominem iſtum & appellatur Stichus, licet ſic in appellatione * variatum: ſi tamen de re conſtat, valet ſtipulatio. vel verius Ratio ponit exemplum de vtroque.

o ¶ *Variatur.* intellectu autem conſonetur.

p ¶ *Planè.* cum de corpore conſtat.

q ¶ *Dementia.* in quibus ſi an & aurum, vel argentum tantū. nam poteſt eſſe quòd erauſ denarij tantū auri qui ſtequentabantur in regione illa, & ipſe promiſſa alios denarios aureos eiuſdē quantitatis & ſic daretur modus legitimus vt ¶ *de aure & arg. l. j. in §.* ACC.

r ¶ *Idem ſi* id eſt qui Lucius vocatur. ACCVRS.

Si minor.] CARVS. Titius debebat Mæuio minori viginti annis Stichū ſeruum. iſte Mæuius ſtipulatur à Titio quòd manumittat ſeruum Stichū. quæritur, an valeat ſtipulatio? Reſpon quòd non. Si verò Mæuius eſſet viginti annorum, valet ſtipulatio cum qua lex quæ prohibet manumittere, loquitur de minore viginti annis, non de maiore. FR. ACCVRS.

¶ *Si minor* 20. *annis.* Vt minor viginti annis nō poteſt ſeruum manumittere: ſic nec ſtipulari poteſt à debitore, vt ſeruum quem ſibi debet, manumittat. CV.

[¶ *A debitore* qui ſeruum debebat.

t ¶ *Non eſt extraria.* Quoniam ipſe facere non poteſt, nec ab alio ſtipulari ſibi poteſt. nam nec venditio eo pacto ab eo facta valet: vt *l. ab ſeruo. l. ſi minor.* ACCVRS.

v ¶ *Non eſt enſtentia ſtipulationis.* Id eſt, cuius per tio & præſtatio non eſt. ſic in *l. j. ff. ſand.* CVIAC.

u ¶ *Viginti annorum,* alias eſt maior: & alias non vt quia tenetur etiamſi dicat vicelimi anni: vt *l. de pactis. l. j.* ACC.

x ¶ *Lex.* prohibens minorem viginti annis manumittere non autem de maiore.

Illa ſtipulatio.] Principium huius legis eſt planū. [EVM QVI.] Stipulatus ſum à te hac modo: Promitto te curaturum quòd mihi decem denarios ſpondes, promitto. Quæro, vtrūm à te decem petere poſſim? Reſpondeo, quòd non: quia potes liberari dando debitorem locupletem. FR. ACC.

a ¶ *Illa ſtipulatio.* Hoc modo adulescens ceſſit ſtipulatur de curatore certæ rei dato. CVIAC.

y ¶ *Pro.* contra videbatur: quia non continet expreſſè factum promittentis: & in illa, furem non eſſe. & dic ſic tunc eſt qui à contrario ſtipulatur, ſine ipſe minor: vt *Inſt. de inut. ſtipula. §. alteri.*

z ¶ *Dari.* id eſt, promittis te curaturum quòd Titius dabit. ſine enim ſe ibi curari, hoc eſt ſine non, intelligitur: vt *ſupra ſi cert. per. l. ſin §. fin.* & facit ¶ *sed l. ſi ita ſtipulatus fuero §. poſſum.* ACCVRS.

a ¶ *Non poſſe.* contra *ſupra de leg. 2. l. ſi heres inſtit.* Sol. aliud eſt habere facere, aliud habere curare vt hic. ſic & aliud eſt promittere factum aliquid promittere curare vt fiat.

ADDITIO. Curare non tantùm ſignificat numerare, ſed & delegare aliquem, qui numeret. At faciendi verbum habet duplicem ſignificationem. CVIAC.

b ¶ *Rerum locupletem.* Id eſt, expromiſſorem non ſolùm ſolui, vt male quidam. Videbatur enim dando non liberatus, expromiſſorem dando liberatur. CVIAC.

c ¶ *Celſus lib. 9. Digeſtorum. Lucius in fin. ff. de reb. cred.* CVIAC.

Si pecuniam.] CARVS. Volebam poſtcriſci ad nundinas. dixi Titio: Vesi mecum ad nundinas. Reſpondit, non poſſum: quia non habeo pecuniam ad quicquam comparandum. Ego dixi ei promitto tibi concedere certam ſummam vt poſſis mercari in nundinis, ſub pena certam aureorum. cerrè talis ſtipulatio valet, & eſt certa propter pœnam adiectam. Si verò promiſi ei ſimpliciter credere pecuniam, non adiecta pœna, ſtipulatio illa valet: ſed eſt incerta, quia ad intellectū tractbus Titio ſi non mutuauero ei quod promiſi. FR. ACC.

a ¶ *Si*

a Minor ipſe quod facere non poteſt, per alium fieri ſtipulatione poteſt.

b Prohibitio fabia minori viginti annis, huic non habet in eo qui eſt ætatis annorū, quia prohibitio ad tempus, poſt tempus potuiſſem ſtipulationem obligatus. ¶ *Imperator, ſupra de poſtulando l. puer Mœuius.* ¶ *ſeruum. ſupra eo leg. 2.*

c Inde ſchism, ſcindo Rom. Imol. Paludan.

a ¶ *Si poenam pura* Accvrs.
a ¶ *Si poenam.* Con. 17.] *de verborum significationibus.* Cvias.
β ¶ *Cena est* Cerdra. ponit vinculo coaftingi poſſint. Gelac.
b ¶ *Et utile.* quia poena certa ibi appoſita eſt. Accvrs.
c ¶ *Spondes.* nec poenam fai ſtipulatus.
d ¶ *Incerta eſt.* quia
e Repetatur per Iun. & alios, deſuper Ia.
† Qui ſtipulatur poenam certi, incertam, hoc eſt interrelle in ſtipulatione dedicit, nihil poenā adiecit: nihil enim certum in ſtipulatione deducit.
* Vbi. alias *Porta.*
† Sicut ſtipulatio nō impediſtis non tenet; ita nec poena adiecta. † Eſtoſtan ſtipulatores.
e ¶ *Quia id venit.* ſic apparet intereſſe incertum, & ſic actione ex ſtipulatu peti. ſed in primo reſpondit agendā conditione certi: ſed dic incertum inſpecto principio, vt modo dixi. Accvrs.
f ¶ *Intereſſ.* ſi ergo nō intereſſet, nō poteſt agi: vt *ff. eod. ſi poena ſtipulatus.* § *fin.* Sed quid poſt. ſi intereſſe, cum ſtatim poterit experiri? Reſpon. tenebatur ſub poena alij. & facit *ff. de re iudi. l. ſi quis ab alio.* § *fin.* Accvrs.
Sticho.] Cavvs. Stipulatus fuit à Titio quòd ſiſteret in iudicio hominem, qui tunc iam mortuus erat: & ſi non ſiſteret, fieri cum promiſſore poenam x. aureorum. dubitat hic quòd quia impoſſibile eſt hominem mortuum ſiſt., ideo poena rei impoſſibilis peti non poteſt. & paret ſimile: ſicut ſi quaſi ſtipulatus hominem mortuum & ſi non dederit promiſſor poenā: poenam non valet tota ſtipulatio. Fr. Accvrs.
g ¶ *Si homo ſi.* id eſt quia, vel propriè. Accvrs.
h ¶ *Mortuus* tempore † promiſſionis. ¶ Sed quid ſi tunc non deceſſit, ſed poſtea? Videtur diſtinguī an in iudicio promiſerit eum ſiſti: & tunc liberatus promiſſor. *arg. ff. ſi quis cum l. ij. in princ. Ant.* in contractu: & tunc non: licèt ante mortem decedat. Sed verius eſt vt hic etiam non committatur, ſecundùm Io. Accvrs.
i ¶ *Nec poena rei* id eſt promiſſionis impoſſibilis. & facit *ff. ſupra quis ſatisdā cogen. l. deciſum. & ff. quis cui. l. ſi cum.* §. *j. & ff. de reg iur. impoſſibilium & ſupra eod. impoſſibilis. & ff. quæ ſun ff. ſupi. pos. & ff. de V. Sig. l.* ij. § *ſi quod.* Item eſt contra *l. eo. l. ſi ſtipulatus ſpa.* §. *alium.* Sed hic idem † non confirmatur adiectione poenæ, quia impoſſibilis: ibi nihil impoſſibile vel turpe inerat.tus.
k ¶ *Nec poena rei impoſſibilis committitur.* Nam rei poſſibilis (poena committitur, etiamſi ea ſit inutiliter deducta in ſtipulationem. Cvias.
l ¶ *Quæramus* de faciendo ad dandum facit obſeruationem.
l ¶ *Stipulatur* hic cauet. & poena non committitur: cum ſtipulato ſit impoſſibilis, nili tam erat in mortuæ *ff. ad Leges Aquiliam.* § *poena.* Accvrs.
m ¶ *Partum ſpondes?* Hoc quia duplex eſt ſtipulatio, ſed ſi non ſit impoſſibilis, concepta in non faciendo, valet *l. eo.* & *ff. ſoluto matr. in fi.* Cvi. Mlier.] Cavvs. Berta voluerat habere coitum Iſidoro, ſtipulata eſt hoc modo: Si in matrimonio deceſſero, Iſidore promittis dare dotem infanti? quem fortè ex alio viro habebat mulier. Iſidorus promiſit. mortuus vxor ſua. quæritur vtrūm iſti infanti competat actio ex ſtipulatu? Reſpon. quòd non: quia puer non poteſt ſtipulari: ergo nec poteſt ei competere actio ex ſtipulatu. Fa. Accvrs.
n ¶ *Maluit quæ* habebat. Vel dic, alia quæ dabat pro ea Acc.
o ¶ *Iſidore.* Tranſeunte cum his vir. Accvrs.
p ¶ *Eum.* martium.
q ¶ *Duxiſſet.* mulier quæ habebat.
r ¶ *Duxiſſet.* vxor prædicta.
s ¶ *Non poterat.* nili ſtipulator rem ſuam fore: vt *ff. rem pup. fal. Rem alienam* quæcunque modo poſſit ſtipulator ſi remanet ergo mulieri ſua actio vt *ſupra ſi res pig. Lucius.* § *quæritur.* & facit *Inſt. de inutil. ſtipula.* § *pupillum. verſi. ſed quod dicimus. Ber. & ſupra l.*). *in prin. ff. de reg. iur. In negotiis Acc.*
t ¶ *Non fuit non poteſt. ſtipulari non poteſt.* Vide ſcripta *ad l.*). *ff. eod.* Cvias.

Reprobatur per Iun. & alios, deſuper Ia.

Iſabeau ſtipulari poteſt.
† *Iſabeau* licèt poſſit ſtipulari in caſu illo valde ſing. *l. Seruum. infra ad finem ff. de furtis* ſcribens hoc habere locum debet: vt ſtipulari poſſit. Angelus.

E Nouum.

u ¶ *Idem libro 13. ad Edictum.* Vipianus eodem libro tractauit de pœna compromiſſi, & inde data occaſione generaliter, quomodo concipienda ſint ſtipulationes pœnales. Cvias.
Vtrum quod.] Cavvs. Illa ita decet conceptiones ſtipulationum in vtraque parte, ſcilicet cùm aliquid fieri volumus. & cùm aliquid fieri nō volumus. Cùm ergo aliquid fieri volumus, debemus ita ſtipulari promittis mihi ita Romam? & ſi non fecero, c.] cùm verò aliquid fieri nō volumus, debemus ita ſtipulari promittis mihi quòd non prohibebunt te agere: & ſi adueſſus ea fecerit, eorum promittis? Fa.
x ¶ *Cùm quid.* Quòd ſi virtūque † *de vt Inſt.* § *fin.* & facit *ff. eod. l. continuus.* § *fi.* Acc.
y ¶ *Cum quid vt fiat, ſtipulamur pœnā.* Pone gerad, eſſe poſſ verbum *ſtipulamur*, ſecret *l. continuus.* § *pen ff. eo.* & § *vlt. Inſt. eod.* Cvias.
z ¶ *Non erit.* promittis pœnam. Accvrs.
a ¶ *Fiet.* ſtipulamur. *Stipulationes.*] Cavvs. Vide gloſſ. quæ bene declarat vſque ad § *quæ ita* [§ 1 Quia.] Locutus tibi opus aliquod faciendi potio mille aureorum: quod quidem opus debebas perficere circa feſtum ſancti Ioannis. Ego videns tempus perficiendi: abſtici appropinquare, & te eſſe negligentē: ſuſpicatus ſum quòd non perficeres opus illud. veni ad te, & dixi tibi amicè charitatiue: tu nullam diligētiam facis pro opere quod mihi promiſiſti facere. tempus appropinquat: timeo quòd non poteris ſeruare promiſſa. Tu mihi quaſi indignabundus reſpondes: Quid in me diffidunt amicitiæ tuæ? autrquid ſemper me ſödelem experiſtiſco quam grate ſit ſidem ſallere. mallem perdere mille aureos, quàm non ſeruare quod promiſi. Ego verò tibi reſpondeo: promitte ergo mihi ſub tanto quātum valet rebellium, & non perficeres circa feſtum ſancti Ioannis, ti dixi potuimo. Nunc quæritur hic, quid de dictibus ſtipulationis cedit? Reſp. quòd tranſacto feſto ſancti Ioannis quia ante comparēre non poterat. Sed ponamus domus mea miabatur ruinam. Stipulatus fuit à te vt eam fulcires, aut ſtipulatus ſum vt domum meā de nouo ædificares. quæro an non poſſim agere vſque domus ruat? Et reſpond. quòd non eſt expectandum quòd domus ruat: nec quòd tantum temporis præcedat, quanto tempore infula fieri poſſet. ſed ſufficit quòd ſtat mora: ita vt certū ſit quòd non poterit ædificare tempore promiſſo: quia tunc poterit agere quando expirat mora ſicti. Fa.
b ¶ *Stipulationes non dantur.* Seruitus & libertas pro parte acquiri non poteſt. ar rationi poteſt. vſus ſeruitutum eſt indiuiſus. *l. via ff. de ſeruit.* Seruitutes conſiſtunt in vſu, ergo & ipſe indiuiſus ſunt quorum nec vſus pro parte dīuidi poteſt. *l. vſus. l. de vſufr & habitat.* ut ſolus fruatur & vſufructus diuidi poſſunt. Cvias.
c ¶ *Seruitutem* b, præter vſumfru. † qui recipit diuiſionem: vt *l. ad leg. Falc. l.*). § *vſufructi. & l.*). § *qui quadringenta* § *quidam.* Sed inter heredes promiſſoris non recipit diuiſionem, ſecundùm quoſdam d, ſicut nec alia ſeruitutes. ¶ Qualiter e autem ſtipulatio vtrorumque itineris, vel eorumdem non diuiſatur, palam eſt: quia ſi vnus dominorum fundi communis ſtipulatur viam ipſi fundo, non valet f ſtipulatio: vel promittat alij fundo g. Sed & ſi quis ſtipuletur viam fundo ſuo, & poſtea partem eius alienet: hiuſmodi diuiſio corrumpit ſtipulationem: vt *ſupra de ſeruitut. l. pro parte.* Item mortuo promiſſore vel ſtipulatore, ſolida à quolibet via petitur: vt *l. eod. l.* 4. & *de ſer. l. via.* ¶ Sed h hoc non eſt facile aſſignare in aliis ſtipulationibus quæ hic ſubiiciuntur: vtin indiuiduis: vt ſi quis faciendam aliquod ſtipuletur, puta domum ædificari: idem dicre tamen: vt ſi vnus dominorum fundi communis ſtipuletur in loco communi domum ædificari, inutiliter ſtipulatur: & ſi dominus loci ſuiſet vetus ſtipuletur ibi domum ædificari, & poſtea partem alienet diuiſio corrumpit ſtipulationem: licèt hic dicebat videtur argumen. contrā *l. ex Lucretiano. in fin. l.* 2. Vel ſtipulatio hiuſmodi non dīuiditur: quia ante perfectum opus non poteſt dici promiſſor in aliqua parte obligatus, id eſt quoad ſatisfactionem dupli tripli: quòd ſic multiplicantur libertates: reputatertia

a *Idem vt ſup. & nos ſic.*
† *Indiuiſa ſtipulatio eſt, qui ea indiuiſibilia ſubiectia.*
* *Seruitutes ſtipulatio indiuiſibilis.*
b *Seruitutum alia ſunt diuiſibilia, alia indiuiſibilia vt hic. addit. Ioannes noſt. de ſeruit. vrb. prædior. n. 20.*
c *Illa ſcito. nil vera in ſe ſecundum Bart. P. Alex. & Ia.*
d *Dolpherus pradic.*
e *Dolpherus P. Ima. Alc & Ia. Dolpherus n. 4. Curia. P. Alc. & Ia.*
f *Stipulatio ſeruitutis non dicitur indiuiſibilis.*
g *Stipulatio nes ſicti quo modo indiuidantur.*

480/C.IV.K.5-3, 969-970
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

vel quarta hoc in facto indistincte sequi in dividendo, vel in dando: vt l. cod Lucij. §. Cato. 3. Vel die quòd non dividitur inter promissarios hæredes, sed inter hæredes stipulatoris. Quod in facto consistit, recipit distinctionem: sicut distinxi in vltrafra. & distinxi L. 20. 24. & l. eadem §. Cato. & l. in stipulationibus. ACCVRS.

a ¶ *Et si quis faciendum aliquid.* Vide scripta a l. 18. §. si ex facto. 3. cod. & l. 14. 3. cod. Æstimatio tantùm in facti, & id, quod interest, dividi potest, vt magnæ pœnæ, si qua addita sit stipulationi, quo-d tradidar aperiè de æstimatione ex Celso. l. §. quis ab alio. §. vlt. 3. de re iudic. CVIAC.

a ¶ *Vel operas.* contrà l. cod. l. in stipulationibus. §. operarum. Sol vt ibi & facit l. de verb. signif. l. si §. opere. & l. adiecta. §. perfecisse.

b ¶ *Horum enim.* i. ſi aliquid ex prædictis pro parte stipulet, vel inter hæredes mercidividitur ſi pro parte petere velint. ACCVRS.

c ¶ *Si non fuerit factum.* quod in ſtipulatione conuenerat.

d ¶ *Dari oportere.* id eſt intereſſe: nam ex omni ſtipulatione facit tacitè intereſſe ſtipulari videtur niſi fuerit 3. de re iudic. l. ſi quæ ab §. ſi. ſecundum ACCVRS. hic in ſ. huius §.

e ¶ Dict. in ſuperiori caſu de fuga, vel infirmitate. ACCVRS.

f ¶ *Iusta æſtimatione.* i. æſtimato facto. ACC.

g ¶ *Follis.* Crotti operis.

h ¶ *Petitionem.* ſilicet pro parte in omnibus obligationibus faciendi vt d. l. ſi quis ab §. hac.

i ¶ *Si quis ita.* Vide ſcripta ad l. 8. & 14. 3. cod. & ad l. 5. C. de condict. indeb. CVIAC

k ¶ Opus. quo-d ei locaueratur vt 3. puer. non tamen eſt in ſtipulatione opus fieri.

l ¶ *Diem.* nunc reſpondet.

m ¶ *Promiſſum.* quanti id opus eſt.

n ¶ *Credere.* cum effectu vt l. eo *cum qui Kalendis* 2. Vel die nullo modo non eſſe obligationi in diem, & ſub conditione eſſe: vt 3. cod. in illa.

n ¶ *Locatum eſt opus.* & ſtipulatio facta. ACC.

o ¶ *Ante Kalendas.* ſilicet ſtantas b: quia ita accipiebatur inter eos ante Kalendas vt 3. cod. l. eum qui §. qui ita *ſtipulatur ante Kalendas.* ſecundùm eam expoſitionem. Et nec quòd eſſe ratio ideo c non cedit dies, quia conuenit non poteſt. ſed melior eſſe contra. Vel die quòd hic promiſſum fuit opus fieri ante Kalendas: & ſi ante Kalend. agi non poteſt, neque ergo & tunc quando opus fieri non eſt in ſtipulatione, vt ſupra.

p ¶ *Stipulatus ſit* non ſtatuto tempore.

q ¶ *Inſulam ſuam.* ſuitum ſtipulatus ſit aliquis, &c. & ſtatuebi, *non eſt expectandum* &c.

r ¶ *Inſula fabricari.* Pugnat l. 14. 3. cod. vt in ſtipulatione, Stichum dari, ubi Scæuolæ Proculianus à Sabiniano, docet. l. in *ſtipulatione* 3. cod. vt ſcriptum eſt *adl.* 3. & ibi in hac ſtipular. Proculi ſententiam Celſus ſequitur l. 14. 3. ad quem vide ſcripta. Vlp. verò hoc ſequitur ſententiam Sabini. CVIAC.

r ¶ *Paſſis.* Contrà d 3. m. l. *ſi in ſtipulatus eſſem* abs te. Sol. ibi domi fieri: vel ſi faciendi quod fuit pœna ſtipulatus eſt hic eſt pœna. & poteſt hoc intelligi ex ſuperiori litera huius §. ad quod eſt 3. cod. *Item ſtipulatus ſim mihi à Proculo.* Vel die, hic agi non ad id quod intereſt domum non eſſe factam, ſed ad id quod intereſt non eſſe interpetam ſecundùm lo *arg* 3. *in Centumuiro.* §. *item qui.* 3. Vel expone quod ibi dicit *adhiberi poſſe.* d eſt inchoari ad æſtimationem fundi. 2. Vel die ante tempus non fuiſſe in mora hic ſic. 3. Vel vtroſque ſit pœna ſi hic ad factum ſtatim poſt mortem ibi ad pœnam agitur demum die præterita. ¶ Item quod dixi ſuperiùs in ſuperiori pœna: ſcilicet non aperit quando committitur: & ideo die committi quando tantum tempus præterit, quo fieri potuerit vt 3. *ex diuerſo* 2. ex hac. quæ eſt contra. Vel ſi velis hic dicere idem eſſe: in ſuperiori, quod in inſula ſimi ſolute quod hic fuit appoſitum tempus: ibi non quod non placet. Vel hic pœna: ibi non. Vel die ag: hic ad id quod intereſt domũ non eſſe inchoatam faciri, ſecundum ſo. Vel ibi ante tempus quo fieri potuit, non fuit in mora hic. &c.

ADIVTIO. Dele totum ſalutionem ſemunis, quæ incipit *vel die hic agi.* &c. CVIAC.

ſ ¶ *Coperit.* ſecundum quoſdã hic nõ poteſt mora purgari: ſed falſum videtur vt 3. cod. *conuenimur.* §. *item qui inſulam &c. ſi inſulam.*

t ¶ *Vbi iam coperit mora.* Si cõ potuit incoperare, ſi incepit, nihil peguat. *Accurſius* 4. col. 3. vide ſcripta hic. CVI.

u ¶ *Fuit.* etiam certum ſic fieri ante diem non poſſe, quod poſt interpellationẽ maximè intelligitur. ANG. & ſcribã hoc bene dies fuit appoſitus. vel die quòd non fuit. Et quando b dicatur fieri mora, die vt 3. *ex Centumuiro.* §. *item qui inſulam.* ACCVRS.

x ¶ *Nouidem.*] CAPVT. Certum & indubitati eſt quotidie quod aliquis potè promittit quod poſſibile eſt præſtari, ſtatim debetur. Sed ponamus: Titius promittit mihi fructus fundi cuniculoſi promittor mihi fortem aliquem qui adhuc eſt in vetro. certè in hac ſtipulatione ineſt dilatio tacita. ſ. donec fructus naſcantur: vel id quod in vitro eſt, prodeatur. & ponit de hoc duo exempla quæ ſunt clara. [Si SERVVS.] Titius deſpectus relinquit hæredem. ergo autem in hæreditate Titi ſeruus quidã Stichus: qui antequã aderetur hereditas ſtipulatus eſt à Mœuio c dari hereditatuo Titi: illa ſtipulatio non valet niſi adita fuerit hereditas: quia tunc ſumo vires idem eſt ſi ſeruus ſtipulatur domino qui eſt apud hoſtes. nã ſi reuertatur dominus, valet ſtipulatio ſi nõ reuertatur, nõ valet. [SYRVM PROMISSUM.] Promiſi tibi Stichũ certo die ſolueve poſt diẽ ſupplam ſi non ſoluo, ſum in mora quod ſi tũc deceſſerit Stichus, nõ liberarer: interim ſpecies, poſt motã controuerſiam venio ad te. Rogitandi ſcribuntur non vis accipere. certè ego per oblationem iſtam purgaui moram & ſic non tenebor ſi rerum deceſſat. & ponit ſimile quia ille qui non vult accipere pecuniam oblatam, cenſetur eſſe in dolo Ex Acc.

u ¶ *Interdũ pura.* quasi verba ſtatim vt *de ædil. & domun. l. in ſe. ſic* d remota conditionali pro PVRA vt 3. *de vsuc. l. ſi populus.* §. *qui ſub conditione.*

x ¶ *Ex re.* non ex die, vel ſub conditione. Acc.

y ¶ *In vtero.* Accurſius

z ¶ *Aut fructus.* fundi *Semproniani.*

a ¶ *Rectè.* certo d loco alias non valeret vt 3. *de re. quod certo loco. Leon tribuit.* §. *quis in §.* Acc.

a ¶ *Aut domum ædificari.* id ſic quidam Cuiſian. *l. 14. 3. Bezæ Vlp. in l. prima §. vlt. 3. cod.* CVIAC.

b ¶ *Incipit.* cum effectu d ſcilicet.

c ¶ *Præſumpſerit.* vel per eum factum eſt quo minus poſſit.

d ¶ *Compelli videtur.* arbitrio e iudicis ſtatuendum: vt 3. cod. l. *conuenio.* §. *cum ita.* ad hoc 3. cod. l. *inter ſtip.* §. *ſeruum. verſic. pro quo & illud. Inſt. de act.* §. *loco.* ACCVRS.

c ¶ *Item ſi aperas.* ſcilicet incertas aliud & ſi certas, vt artificialiter vt 3. *de ædil. l. ſi aperas. in fi. & l. quæritur. & l. cum patronus.*

f ¶ *Cum ſtipulatur.* ſc. id eſt, patronus. Nam ſi alius ſit ſtipulatus operas, ſtatim debentur l. *quæritur. de operis libertorum* CVIAC.

g ¶ *Si ſeruus hereditarius.* id eſt, iacentis hereditatis. CVIAC.

h ¶ *Nullam.* diſtinguãdũ eſt vbi ſeruus hereditarius ſtipulatur iacẽte hereditate, nã ſi ipſi hereditati ſtipulatus quæritur & ſi hereditas non propriè nomen ne adiecto: nihil curiosè ſi verò nõ adiecto, tũc ſi fuerit adita, acquirit alii nõ vt 3. *de ſtipul. ſer. l. ſeruus hereditarius ſeruus. & l. ſeruus hereditarius* furiuſter vbi ſeruus ſtipulatur nomination domino capto ab hoſte bus ſi n. reuertitur, acquirit ſi nõ, mittit. nã ſingitur prima hora capiuitatis mentium ſi apu dhoſtes decedat vt 3. *de ſtipu. ſer. l. ſi ſeruus communis.* & *l. ſeruus capto.* Acc.

i ¶ *Quæ conditionem* id eſt ſi adeatur hereditas.

b ¶ *Idem eſt & in ſeruo eius qui.* Nãſi redeat. CVIAC.

a ¶ *Horum*

a Tacitè vt-ro tacitè prædicti in omni obligatione *ſtatuendum ſimi* ab §. ſi ſecundum ACC. ſi ſuiſſet ex-perſus dedi-ſtum inter eũ-rebuerunt. id volun tãq; *ex Inſt. de l. ſi ſe ab empt.* Bald.

b Ante kalendas debetur nõ ſtatim kalendis non eſt debitum. Dies enim ſtipulationis non ex-dit vt ex eo agi poſſit, niſi præterita *die* in condition ordella.

c Credere dicitur nõ inire qui contrarij non poteſt & ad-tra contrarij non poteſt in eũ dies tandem ceſſit.

d Morum in-ſtita ſolemnia vel ſocietate quando pro-ſtitur commentus, vt à ſtipulatore pol-ſit conuenire, hoc enim caſu quæritur an tunc primum nam mittit dies tur, cum infi-ti ſuerit: an verò tunc tempus nõ ex-poſſidum ſit. An nihil nem-pore expediti-tur quo infol-fabricari pe-tuerit, an verò ſolutum creſ-ſe inſulam de conuenit perfici nõ poſ-ſit.

480/C.IV.K.5-3, 971-972
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

a ¶ *Morum.* in cuius commissione multa sunt necessitia: vt not. ff. *de usufr. ea. mora.* & facit ff. *de pen. & commiss. vti non. Iulian.*

a ¶ *Post mortem offerendo.* Obstat, aut quicquid pro obligatione est, purgat moram. Vide scripta ad l. *eum qui* §. *vlt. supra ad.* nam stipulator, si debitum non accipiat, incipit esse in mora promissor debitor. Huius purgationis effectus est, vt si res obligata post interitum, debitor liberetur: vel ipse iure, si iudicii fit bonæ fidei, vel per exceptionem, si fit stricti, vt Inst. Sed si res exstant, non liberatur. CYNAC.

b ¶ *Morum.* nisi a die constit. facta ff. *ad l. falcid. & ibi Bart. & Ias. in fin. vel actiones intendit ff. ad l. si in quo quis.* & §. *Sina.* & nisi esset pœna appolita. nam tunc non purgatur: vt Cod. *l. transactio.* nisi circa iudicia: vt ff. *si quis cautum & si postea.* & arbitria: vt ff. *de arbitris. l. si cum dies. in fin.* & facit ff. *de condit. & demonst. l. sed & si sciens. & infra de stipu. l. si debitor & ff. de usurpando. l. in pria. & infra n. l. si seruum.* §. *fugitiuo.* ACCVRS.

a Dicitur *Morari*, Paul. Alex. & Ias. *in fin. de his qui in quib. caus. infer.* hic id quod prius offerri debuit: quo cessante, potest mora purgare, & hi, contra quos decernebatur, prædicti, fiebat.

c ¶ *Certi.* de specie ad quantitatem transit.

d ¶ *Nondum ei.* petenti potius. ACCVRS.

e ¶ *Naturis* sine causa. Alias posita est amissa: vt ff. *de solu. l. qui decem.in prin.* & facit ff. *de exceptt. de l. si opera.* ACCVRS. AVDITOR. & *l. 17. ff. de condict. ex l. Iunianus* §. *si cui. ff. de leg. 3.* CYNAC.

f *Stipulatorem.* Præsentiarium. interdentis, id est stipulantis aliquid dari sibi.

g ¶ *Stipulatorem quidem.* Vel, vt est scriptum *in l. 6. C. de contrah. stipulation.* Aliæ sunt certi, ex quibus datur actio ex stipulatu. dicitur tamen etiam recte actionem ex stipulatu, aliam esse certi, aliam incerti. Idemque dici potest de certis fructibus actionem. At omnes actiones bonæ fidei sunt incerti. CYNAC.

h ¶ *Apparet.* coram iudice.

i ¶ *Quale.* id est si species sit, vel etiam quantitatem optimum vel *l. proxi. dicta.* ACCVRS.

j ¶ *Quantumque.* quando quantitas.

k ¶ *Aureos.* Quid? decem, quantum fundus quidi? Tusculanus, quale homo, quod Stichus, quale? cras autem si homo in genere: vt *l. proxi. in prin.*

l ¶ *Vt eos aureos* 10. Nisi cor stipulentur in manos singulos. *Liv. ff. & l. proxi.* §. *pen.* ff. *eo.*

m ¶ *Tritici Africi optimi.* quale, modij centum, quantum. vinii, quid. Campani, quale, amphoræ centum, quantum. hæc enim omnia sunt certa. & facit ff. *si certum pet. l. certum.* & pro certis certi conditi. pro incertis ex stipulatu agitur: vt Inst. *eod. in prin.* ACCVRS.

Vbi autem. Princip. huius legis est satis planum. Nec. tamen vnum loco ipsius casus, quod posuerat signi dicam qualitatem aliquam, est incertus. Super iuniore verò est certus: ibi, *vtque arbeo.* [FRANC.] Promisi tibi vini fructum vineæ meæ, nunquid ista stipulatio est incerta? respond. quòd sic, quia penitus incertus est quicquam nascetur in vinea & quantum durabit. [ILLVD.] Promisi tibi fructus qui nascentur in tali vinea mea: aut partum ancillæ meæ, virum stipulatur sic incertum? Respon. quòd sic quia incertum est quid nascatur. sed si ego promitto tibi frumentum quod iam est in horreo meo, vel vinii quod est in cauea mea: videor certum promisisse: quia facilitèr sciri potest quantum sit vel in horreo, vel in cauea. [QVI VADO.] Ille §. concinnatur ad superiorem: quia dictum est *supra in fin.* §. quòd si stipulor frumentum quod in horreo tuo est: videor certum stipulatus. Quid autem est si stipulor hoc modo, promittis mihi dare quod Titius tibi debet vel quod mihi ex testamento debes? an ista stipulatio sit certa, vel incerta videtur quod sit certa, duabus potissimè rationibus. Prima: quia certum est id quod Titius tibi debet: & quod ex testamento mihi debes: ergo certum deducto in stipulationem. Secunda ratione: quia si filiusfiler promittat fideiubendo pro aliquo, id fide meæ esse iubeo: arbitror videtur certum promittere. Tamen non obstantibus rationibus istis, stipulatio, promittis mihi quod Titius tibi debet? vel, quod ex testamento mihi debes? est incerta: licèt parua sit differentia inter hanc & illam superiorem §. in fin. de frumento in horreo repositio. [QVI ID QVOD.] Stipulationes quæ in faciendo vel in non faciendo consistunt: *sunt incertæ.* [QVI ILLVD.] Stipulatus sum à te virginii, vel talem equum tuum. quæritur vtrum certum sim stipulatus vel incertum? & videtur quòd certum: quia certæ res in hac stipulatione designantur. Tamen iuriconsul. distinguit. aut ego referendi mihi electionem: & tunc stipulatio est certa aut non referendi mihi electionem, petendo quod voluero: & tunc stipulatio est incerta. [QVI IORTVM.] Debebat mihi Titius centum ex mutuo, pro quibus præthabat mihi quolibet mense certas vinas. stipulatus sum ab eo sortem & vsuras simul. dicitur hic quòd centum stipulor, & incertum. num ratione sortis certam sum stipulatus ratione verò vsurarum stipulatus sum incertum. §. seq. est planus FRANC.

Vbi autem non apparet. Vide scripta ad *l. 35. ff. de leg. 1.* In hac l. Viviano proponitur est dicere de verbis stipulationibus. Id in de constat, quòd ea mentione eius, qui stipulatus est tritici certam quantitatem sine qualitate, quod valet. Non eius, qui qualitatem sine quantitate: quod non valet. *Lotic. h. tit.* Ergo, dum inter has nominat stipulationem fundi incerti, seu sine nomine, dicend. est, eam vtilem esse. Ita vero vtilis est, si actiones fundum habuerit: idem est in promissore. Id Gerci notant ad *l. 69. §. genet. supra de iure dot.* CYNAC.

m ¶ *Incertum.* Incertum dicitur, & quod in obligatione vertitur vt §. 6. deficit vnum de prædictis & quod natura sui incertum est, vt factum est. M.

n ¶ *Incertum est stipulationem.* Stipulatio tamen valet, quod vtrum est, si promissor fundos habuerit. Nam si nullos haberet, est inutilis. *Eodem post §. genet. de iure dotium. Lata stipulatus ff. ad l. fi. dot. ff. de leg. 1.* CYNAC.

n ¶ *Sine propria appellatione.* Hic nulla est stipulatio vt *ff. de iur. de Lemn post §. genet & ff. ad l. Lic.* nisi vt *ff. ad qui ex plurib.* & facit ff. *de leg. 1. §. fi domus.*

o ¶ *Vel hominem generaliter.* Res singulæ sensu percipiuntur. Contra res venerit, vt genera, cogitatione non sensibus. Certum non est extra res singulas. Item nec extra substantiam. CVIACIVS.

o ¶ *Sine qualitate.* cum quantitate tamen expressa. IOANNES ACCVRS.

p ¶ *Stipulatur.* Hic quædliber dando liberatur: vt *ff. mandat. l. si fideiussor.* §.

q ¶ *Incertum.* vt si deficit vnum de prædictis.

r ¶ *Vtque adeo.* scilicet dicitur incertum.

s ¶ *Boni modiis.* Nam boni qualitas recipit magis & minus. CYNAC.

t ¶ *Quo.* id est propter quod. ACCVRS.

t ¶ *Appellatio.* Non ergo debetur certi condictio pro mutuo: nisi vbi optimum mutuum est quia sed respondeo potuit in mutuo considerari bonitatem rei quæ datur, vt secundùm eam fit mentionis vel optima: & quod eorum sit in obligatione, fiat nelatio, vel solutio. at vbi non præcedente bonitate quam oportuit, nos expectare, stipulor aliquid in pondere, numero, vel mensura: incerta erit stipulatio, nisi exprimatur qualitas: vt hic dicit. Quidam tamen dicerunt b quòd vbi stipulor centum amphoras vini boni, detur condictio certi quasi certi de in quantitate, licèt non in qualitate. Sed certè illud nomen, quanti, referatur ad ea quæ sunt in pondere, numero, vel mensura: & ad eadem referatur aliud nomen, quale. Illud autem nomen quid, referatur ad species quas oporteat demonstrare, & etiam ad quantitates. Idem dicebat in homine in genere promisso: quia certum quid, licèt quale incertum: quòd competat condictio certi quod non placet. quia ad species referat nomen quale, quod est *l. 1. proxi.* ¶ Item oppo. quia ¶ & in auro est incertitudo qualitatis: sed tamen dicitur quòd certum stipulor: vt ff. *l. proxi.* Solu. quidam dicunt, b aliter ibi accipitur certum. f. vbi est quid & quantum. licet non quale. hic autem fatetur, & ibi etiam quale exigitur certum. 2. Vel aliter: ibi intelligitur *de his* b quæ frequentantur: & sic certis etiam quoad quale: vt *infra de reg. iur. l. semper.* ACCVRS.

a Incertum dicitur de quo non apparet quid, quale, quantum sit. Est & incertus, quod ipse natura incertum. b Et male Bart. Alex. & Inf.

c *Imprudens*, quantum, vt in actis sunt scripti.

d Quando referunt ad ea quæ sunt in pondere, numero, vel mensura.

e Quale referunt etiam ad ea quæ pondere, numero, vel mensura constant, aut potius ad species. vt *inf. in fin.*

f Quod particula referunt ad species & quantitatem.

g Incertum ibi stipulatur qui nescit discernere finem inter stipulatur, non potest ad alterum accedere.

h Dicitur Bar Pau. Alex. & Inf.

i Idem Bart. Pau. Alexan. & Inf.

k Hoc est de anno, quod in prouincia & regione illa frequentatur. Proinde, incertum non dicetur, quod certissime vel vlla religionis cerium esse potest.

480/C.IV.K.5-3, 973-974
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-3, 975-976

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-3, 977-978
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-3, 979-980

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-3, 981-982

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

chium aut Pamphilum ᵃ, in vnum datarum te spopondereris ᵇ: constat non teneri ᶜ te, nec ad interrogatum esse responsum.

1. ¶ Diuersa causa est summarum ᵈ: veluti; *Decem aut quinque dari spondes?* hic enim & si decem spoponderis, recte respondisse ᵉ: quia semper in summis id quod minus est ᶠ, spondere videtur.

2. ¶ Item si ego plures res stipulor, Stichum puta & Pamphilum ᵍ: licet vnum spoponderis, teneris. videris enim ad vnam ex duabus ʰ stipulationibus respondisse.

Si res à commercio communi existimatur, super ea obligatio non contrahitur: & contracta ex regulis: nec remittit impedimento esse res. fecus si fructus tantùm pereunt: aut si nouis reparandis animo dissoluendæ eius enim obligatio non extinguitur, sed cessat: ideo reassumit effectum impedimento cessante. BART.

3. ¶ Sacram ⁱ vel religiosam rem, vel vsibus publicis in perpetuum relictam ᵏ, vt forum aut basilicam, aut hominem liberum inuiliter stipulor ˡ, quàuis sacra prophana fieri, & vsibus publicis relicta in priuatos vsus transferri, & ex libero seruus fieri potest. Nam & cum ᵐ quis rem prophanam ⁿ, aut Stichum ᵒ dari promisit, liberatur si sine facto ᵖ eius res ᵠ sacra esse cœperit, aut Stichus ʳ ad libertatem peruenerit: nec reuocantur in obligationem, si tantùm ˢ lege aliqua & res sacra prophana esse cœperit, & Stichus ex libero ᵗ seruus effectus ᵘ sit: quorum ˣ vna atque eadem causa ʸ & liberandi & obligandi ᶻ effect, quod aut dari non possit ᵃ, aut dari possit ᵇ. Nam & si nauem ᶜ quam spopondit ᵈ, dominus dissoluit ᵉ, & isdem tabulis compegerit: quia eadem nauis esset, incipiret obligari ᶠ. Pro quo & illud dici posse ᵍ Pedius scribit: Si stipulatus fuero ex fundo centum amphoras ʰ vini, expectare debeo donec nascatur: & si natum sine culpa promissoris cõsumptum sit, rursum expectare debeam donec iterum nascatur, & dari possit: per has vices aut cessaturam ⁱ aut valituram stipulationem. Sed hæc ᵏ dissimilia sunt ˡ. Adeo enim ᵐ cum liber homo ⁿ promissus ᵒ est, seruitutis tempus spectandum non esse, vt ne hæc quidem stipulatio de homine libero probanda sit, *Illum, cum seruus esse cœperit, dare ᵖ spondes?* item *cum locum cum re sacro religioso prophanus esse cœperit, dari* quia nec præsentis ᵠ temporis obligationem recipere potest: & ea

---

a ¶ *Si stipulatus sit Stichum aut Pamphilum.* & sic est stipulatio alternatiua.

b ¶ *Spopondisti.* animo & significandi.

c ¶ *Non teneri.* secus in legatis. *argumen. supra de aur. & argen. lega. I. qui iuncum.* secundum quosdam tñ diuersus est casus. ACCVRSIVS.

d ¶ *Diuersa causa est summarum.* hic enim licet diuersitas respondentis non placeat illi, eo tamen stipulatio tenet. , secundùm Azo. ACCVRS.

e ¶ *Quod minus est.* & apparet ex verbis: in speciebus non apparet: quia est ᵃ vnus & idem, potest tamen esse solutum & obligatus: vtilior. 2. Vel dicas id est verisimile est vt ita videatur spopondisse simpliciter spondendo: non tamen dicas quòd maior quantitas eligi non possit: potest enim. *supra de lega. 3. §. si ita relictum. §. fin.* sed illa non dicit hoc. *Sed* in speciebus non est adeo violenta præsumptio: & secundum has soluitur *Iason* expositionem. exponit sponderi, id ᵇ est promitti. 3. Vel certio est ratio: quia pro superano habetur. vel ar. ante plus valet quàm ᵇ simplicitate est decem spopondisse, & secundùm hæc sponderi, id est interrogari: vt *C. de lega. & Cinnamus.* & facit *C. de act. I. item. & si plures. & infrà de sponsa. I. inter eos in prouin. & de leg. 1. I. mannu. & infrà eod. I. si in stipulatus fuero v. aut ita. & supra de re iudic. I. inter pares. §. fin. infrà de rebus cor. I. semper in obscuris. & T. de act. lega. Lib. §. si quis plus.* Sed contrà *infrà de solu. I. qui rei. §. qui stipulatur.* Sol. vt ibi.

a Sponderi pro promitti, vt hic. vel non propriè, vt infra eod.

f ¶ *Pamphilum.* & sic plures stipulationes vna de vna re alia de alia, quia tot stipulationes, quot res: vt *T. in Libro debentur.*

g ¶ *Ex duobus.* quantum ad res quarum vna est vtilis, altera inutilis.

a ¶ *Sacram rem.* Cum hoc §. merito contrarie Theodorus Balsamon tit. 2. nomicon. §. fin. Cinnamus. ¶ ex CYNAC.

b ¶ *Vsibus publicis relictam.* nam regula Catoniana etiam ad stipulationes pertinet. CYNAC.

b ¶ *Stipulor.* puta, vel sub conditionali.

i ¶ *Et cùm.* verè pendebit causa impedimenti obligationem: nam eadem inducunt liberationem & obligationem sub conditione.

k ¶ *Nam & cum. Nam.* id est *&.* & est hic a locutionis vsus. C VIAC.

l ¶ *Stichum.* scilicet ad eum. quod dic vt *infrà eo. l. si seruum. §. & ACCVRS.*

m ¶ *Facta.* luige culpa & mora accepta.

n ¶ *Ras scilicet promissa.*

o ¶ *Res sacra prophana esse cœperit, aut Stichus.* Celsus hac in quæst. *de stipul. & carnin. I. quæro. I. seruum. T. de solut. I. Celsi sententia. in fi. eborus. in fin. T. de leg.* 3. CYNAC.

p ¶ *Si mortuus.* fi. id est, quamuis.

q ¶ *Ras libero vt T. de solu. I. qui rei. §. seruum. & infr. de instit. stip. §. I. I. lucius. ¶ eod. I. idem homo. ¶. & de solu. I. §. multi. alienum. & de adi. & I. si seruus in fin.* Sed contrà *T. de leg. 1. §. I. eborus. §. fin.* Sed ibi culpa heredis: quia seruum manumisit. & quod dicit ibi in contrario, quòd seruus libertus possit exponere, illi affirmatio proper seruum vel culpam heredis, aliquid aliud in legato quàm in stipulatione.

r ¶ *Effectus.* quod quibus modis contingit, die vt *infra. de interpr. §. fr.*

s ¶ *Quorum.* Contra videbatur in superioribus casibus: quia cessante causa cessat effectus: & huiusmodi rationes est probatio quod posita sequatur. *Nam & seruum, &c. R., Pro quo, &c.* Sed

a Vbi est facta, secundum ea.

d Causa cessat, & non cessat effectus quando.

hic non venit hæc regula, scilicet cessante causa, &c. propter rationem hic positam. Dic ergo quòd non ᵃ manet rationem, scilicet quoniam, *&c.* & seruus ᵇ sit hoc die, vna causa est liberandi, scilicet omnino ne facta fuit: & sic oportet tradita ᶜ de non esse ad esse. secus in nouo & vno: quia ibi transitur de esse ad plus esse. 2. Vel dic aliter, non remanent in obligatione, scilicet hac ratione allegata, *quoniam, &c.* & hæc non obbmutatio quare debent manere. & sic est ratio remotiua.

c Vide quæ ibi quæ ad hanc Glossa scribuntur in lege. tam ex lo. quæ ad quæst. legatis.

d ¶ *Eadem causa* contraria: vt *T. de da. inter vir. & vxor. I. mutis fin.* vel eadem cessans. Azo. Vel id est ori mutatio, secundùm Al. ACCVRS. ADDITIO. Aristoteles 4. Rhet. cap. 3. *pro ea re quæ dicuntur de contrariis inuicem.* CYNAC.

e ¶ *Obligandi.* quòd posset dari. ACCVRS.

f ¶ *Non posse.* & sic liberatus potuisset, quia sic liber seruus factus.

g ¶ *Aut dari posse.* & sic teneretur promissor. R. & sic redde singula singulis.

h ¶ *Et singulorum.* Nunc tertiam similia propter quæ videtur res sacra facta prophana, redire in obligationem sicut non facta & recta: vel est rationis præcipue remouetur probatio. quasi dicat, meritò ob dictam causam, quia dicitur cessante causa cessare effectum, videtur obligatio reduci: nam & redeunt nauis & fructibus propter eandem rationem. & hoc est, *nam, &c.*

---

x ¶ *Spopondit.* non dominus.

a ¶ *Dissoluit.* ex proposito vt eam rescindat.

b ¶ *Obligari.* vt *C. eod. I. §. & manus. in fine.* ACCVRS.

c ¶ *Pro quo & illud dici posse.* contra Celsum. CYNAC.

c ¶ *Centum amphoras* meas ᵇ adiiciendo, quod fortasse erit: vt *T. de trici vino & alia. I. cum seruus. & de contrahen. empt. I. si arbitror. §. vini. & T. quando dies leg. I. Formio. & T. de alim. & cibaria. I. Lucius. & T. de fundo. fin. Lucilius. & T. de condit. & demon. I. si §. fin.*

d ¶ *Cessaturam.* sicut ante exaggeratum. sic & *T. eod. I. si §. fi. ff. resp.* & hic egregiè & propriè dicit.

e ¶ *Sed hæc.* respon. & remouet penultimam ex hac liber in ultima parte autem, & allegat in oppositum dissimil tudinem obligationis quasi ᵃ liberam hominem stipulari non posse quia ex seruum, vel rem sacram eius esse prophanam: sed nostra ratio est, &c. vel vnum quod nascetur in ista vinea stipulor ad x. an. casum hominis triplicem assignat: quia ex quæ nouata sui possibilis fuit declaratur: quæ possibilitas non est in libero homine vel ita facta, sed mane & fructu sic. Item quia adueniam formam, &c. Item quia vnum in genere, homo in specie prominetur. Ac CYNAC.

f ¶ *Liber homo.* i. seruus qui est effectus liber. ACC.

g ¶ *Sed hæc dissimilia sunt.* Superiora arguimenta sunt Celsi, sequitur Paulli responsio. CYNAC.

h ¶ *Adeo enim.* Summa huius quæstionis contra Celsum hæc est, obligationem tollingi ante moram, sine facto promissoris, re consecrata aut publicata, aut seruo manumisso, aut naue dissoluta, cæmente, vt in aliis sine tabulæ consentientibus: obligationem non cessare, nisi dissolutæ efficiendi causa. Nam dissolutam hac mente eandem esse: alia mente dissolutam, non esse eandem. CYNAC.

g ¶ *Promissa.* quod videtur esse in superiori casu ex facto liberi.

h ¶ *Dare.* quasi est in nave & fructibus seruis: vt hi dicam, promittimus ne eum erit nel: dat.

i ¶ *Præsentis.* Prima ratio dif: tractat.

¶ Posse

i Stipulari hæres de fundo non est firmum, nec tacitè ea re propria ea non possit, quam quod adiuuat in una vinea ei que ad x. annos pactum, & que sine accessu dicuntur ibi.

480/C.IV.K.5-3, 983-984
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-3, 985-986

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

ex infrà de solut. l. si mihi. Accvr.

Si insulam.] Cavs. Promisisti mihi facere insulam intra duos annos, tu permisisti transire vtramannum: ita quòd non potes amplius intra tempus promissum ædificare. quæritur, verùm possis moram purgare? Distinguitur: aut ego sum litem contestatus contra te: & non potes amplius te purgare à mora. aut non sum adhuc litem contestatus: & tunc ædificando potes moram purgare. Fr. Accvr.

a ¶ Si insulam. id est domum in mari, quæ est quasi insula: & dicitur insula, quasi in salo, id est in salso posita, secundùm Isidorum.

a ¶ Si insulam. Mora purgatur obligatione, nouatione, conditionali stipulatione, multo etiam magis præstatione & solutione, modo præstem aut faciam ante litem contestatam, at nō solùm si faciam, sed & si facere sim paratus ante litis contestationem, liberor à præstatione eius, quod interest, à pœna verò liberer in stipulatione deducta, si pura fuerit obligatio, & offeram ante litem contestatam. l. 1. 6. § si mihi. suprà de recept. l. qui Romæ. § Flauius. infrà eod. Si sit in diem, statim ea die pœna committitur, etiā si contestata non sit. l. Thaleffiria. sup. eo. proxime. Cviac.

† ¶ Quamdiu litem contestatus. Ergo post moram purgari sic, quod non tamen sit. d. l. creditor. l. Celsus. T. de recept. l. si fundus. § vlt. T. de leonum ... Cod. de usur. & commiss. stipu. Dicendū in hac specie, nullam fuisse diem adscriptum, nullam pœnam, nullā conditionem: at non de debitore ad diē loquimur. Vide notata ad l. magnam. Cod. de cont. & commit. stipul. & l. ... Cod. de solut. liberari placet contra. Opponitur l. 3. § ... & l. 4. ... Vide solut. in notatis ibi. Opponitur etiam l. & si post litis ... suprà si quis cautionibus. Vide solut. in notatis ad eam. Opponitur l. 13. suprà de dolo except. Vide notata ibi. Denique opponitur l. hoc edicto. de publicanis. Vide solut. in not. ad eam. Cviac.

b ¶ Non sim. si nihil interesset mora: ... l. si ita quis promiserit. § Seius. & facit suprà de pœnis leg. l. in fin. ... & suprà mand. l. si hominem. & de constit. pec. l. sed & si alia. & ... l. interdum. § fin. & l. ... l. qui Romæ. § item quæro. & ... Sed contrà suprà eodem l. stipulationem non dubii. § planè. Sol. ibi fuit pœna apposita, hîc non. Vel secundùm Mi. lis trahitur ad illam.

c ¶ Placet. quasi mora purgata.

d ¶ Nihil prodesse tibi. Ad vitandum condemnationem, in id, quod mea interest, hic & l. 27. sup. de constit. pec. Cviac.

e ¶ Si ædifices. ad hoc vt libereris à præstatione interesse: sic & quando iam meum est factum deterius: vt dixi. hoc autem fallit, ... l. hoc edicto. in princ.

In executione.] Cavs. Ista est pulchra & elegans lex, & ponit quatuor species obligationum. Nam prima species est, sua executio, quando res deducta in stipulationem, potest peti diuisim. exemplum ponitur ibi in § Prima species. & est quando pecunia promittitur. ratio est: quia stipulatore mortuo quilibet heres petere pro parte sua hereditaria: vel promissore mortuo à singulis heredibus, exigi poterit pro parte hereditaria. Secunda species est, quando res deducta in stipulationem, non potest diuidi: vt cum opus testator iussit fieri: quia quilibet heres tenetur in solidum vsque ibi. § quod si stipulatus. Ponit exemplum primæ speciei, non secundæ: & dicit ad confirmationem primi dicti quia si Titius promisit Seio, per se aut per heredem suum non fieri quo minus ei ire agere liceat: & si aduersus ea factum fuerit, pœnam promisit Titius. moritur ipse Titius relictis pluribus heredibus. vnus eorum prohibet Seium ire agere. certè propter vnius prohibitionem cæteri coheredes omnes tenentur: ille tamen qui prohibuit tenetur cæteris coheredibus, ideo quia venit contra promissum. Secunda species est huic primæ directè con-

† Stipulatio insulæ fac. ... & quatenus ... vide hîc apud Isidor.

* Tempus ... in dubio ... id tempus quod ... bonus ... & ... homo, vel ...

† Mora ante litem contestatam purgari potest.

a Insulam pro domo in mari, Accurs. hîc accepit ...

* Liberandi ...

† ... Mal. ...

& Mora purgatio admittitur ... contracta ... inutilis.

LXXXIV. Idem libro sexagesimoquarto ad Edictum.

Si insulam † a fieri stipulatus sim, & transierit tempus quo * poteris facere: quamdiu † litē contestatus & non sim b, posse te faciētem liberari * placet c. quod si iam litem cōtestatus sim: nihil tibi prodesse y si ædifices d.

Obligatio dandi certam quantitatem, est diuidua quo ad obligationem & solutionem: obligatio faciendi, vel non faciendi, est penitus indiuidua.

LXXXV. Idem libro sexagesimoquinto ad Edictum.

In executione obligationis a sciendum est quatuor causas esse b. Nam interdum est aliquid quod à singulis heredibus diuisum consequi possumus: aliud quod totū peti necesse est, nec diuisum præstari potest: aliud quod pro parte petitur, sed solui nisi totum non potest: aliud quod solidum petendum est, licet in solutionem admittat sectionem †.

1. ¶ Prima species pertinet ad promissorē pecuniæ f certæ e, nam & petitio & solutio ad portiones hereditarias ζ spectat g. 2. ¶ Secunda ad opus quod h testator fieri a iusserit i, nam singuli heredes insolidū tenentur: quia operis effectus k in partes scindi non potest l. 3. ¶ Quòd si stipulatus k fuero, *per te heredemue tuum non fieri quo minus eam l agam m, si aduersus ea factum sit, tantum dari* n: & vnus ex pluribus heredibus promissoris me prohibeat: verior est sententia existimantium vnius facto omnes teneri: quoniam licèt ab vno prohibeor, non tamen in partem prohibeor: sed cæteri familiæ erciscundæ iudicio sarcient o damnum a.

Obligatio generalis & alternatiua est diuidua quoad solutionem. Bart.

4. ¶ Pro parte autem peti, solui autem nisi totum p non potest, veluti cùm stipulatus sum hominem incertum. nam petitio eius scinditur: solui verò nisi solidus non potest q: alioquin in diuersis hominibus recté partes soluentur r: quòd non potuit defunctus facere ne quod stipulatus sum, cōsequar s. Idem iuris est & si quis decem milia aut hominem promiserit t.

Denunciatio debet fieri cuilibet heredi in solidum; item defensio non

tiatis, scilicet quando totum peti necesse est: nec diuisionem recipit executio obligationis: vt quando testator præcipit fieri per heredes suos aliquod opus alicui. Nam executio obligationis nō potest diuidi in partes, id est effectus operis. Est tertia species, quādo tota in parte peti potest: sed non potest nisi tota simul solui. exemplum: Titius promisit mihi hominem incertum. moritur relictis tribus heredibus. possum à quolibet partem hominis petere: sed soluī nō potest nisi totus ab vno, vt liberetur. quemadmodum si cæteri soluāt alias partes hominis, bene est. si non, iste qui partem suam soluit, conuenietur pro reliquis partibus. Est & quarta species, quando aliquid quod promissum est, petendū est in solidum: tamen solutio potest diuidi. exemplum: Titius vēdidit mihi fundum, & promisit de euict. moritur relictis tribus vel pluribus heredibus. venit quidam tertius, qui vult fundum à me euincere. de iure debet denuntiare omnibus heredibus vt me defendant venientes. si tamen euictus fuerit à me fundus: quilibet heredum soluendo pro parte liberabitur, vsque ibi, Item si. istud est exemplum tertiæ partis, & satis clarum videtur. [Qvæ cvmqve.] Titius promisit mihi centum sub conditione si Seius ad nundinas veniret. videns iste Titius versutus homo quòd Seius venire vellet ad nundinas, & sic impleretur conditio: dolosè persuasit Seio ne iret ad nundinas. quæritur, an nihilo minùs mihi teneatur ipse Titius in centum? Respondetur quòd sic: quia per ipsum stetit quo minus conditio impleretur. F. Ramc.

a ¶ In executione obligationis. Executionem oblig. vocat petitionem & solut. quam Græci ... . Cviac.

b ¶ Quatuor causas esse. formales in instituendo & exigendo, secundùm quam formam debet peti & exigi. M.

f ¶ Pecuniæ certæ. idem in certa specie promissa, vt Stichum.

e ¶ Pecuniæ certæ. Aut certi corporis. Cviac.

ζ ¶ Ad portiones hereditarias. Et 12. tab. Cviac.

g ¶ Spectat. siue stipulator siue promissor decesserit. & facit l. cod. l. 9. in princ. Accvr.

h ¶ Secunda ad opus quod. vbi a neque petitio neque executio diuiditur. M. idem in b omni seruitute, excepto vsufructu: l. cod. l. 5. in princ. & l. si ser. vin. l. loci corpus. § si fundus. in fin. §. Accvr.

a ¶ Quod testator fieri. Vt si opus scriptab. fieri iussit, vel statuam poni. Cviac.

i ¶ Iusserit. scilicet heredibus.

† ¶ Quia operis effectum id est, ... Cviac.

* ¶ In partem non potest. Nisi agatur, quanti ea res est. Nam æstimatio potest diuidi. l. 72. sup. eod. Cviac.

k ¶ Quod si stipulatus. quod c, pro sed d & sic accipe quòd non teneretur in solidum: vt T. & sic non est hoc exemplum ad præmissa sed ad primum membrum & facit T. eo. l. 4. § item si in facto. & famil. ercis. l. heredes. § in illa. & l. inter coheredes. § quod ex facto. Accvr.

l ¶ Eam. per iter. Accvr.

m ¶ Agam. per actum.

n ¶ Dari. puta centum nomine pœnæ. Accvr.

o ¶ Sarcient. circa hoc plenè diximus T. eod. l. 4. in princ. Acc.

a ¶ Sarcient damnum. Vide scripta ad l. 2. § item in facto. suprà eod. Cviac.

p ¶ Nisi totum. i. in totum. Accvr.

q ¶ Non potest. vt liberetur: sed soluta sua parte consequuntur alij: & si soluant in eadem re, bene est. aliàs ipse idem consequitur vt T. eod. § 5.

r ¶ Soluentur. ab heredibus. M.

s ¶ Consequar. aliàs est non consequar. & aliàs deest non.

t ¶ Promiserit. nam solutio v. in pendenti. est: vt suprà de condit. indeb.

a Indiuidua est operis faciendi petitio & executio.

b Indiuidua sunt omnes seruitutes, excepto vsufructu.

c Quod si, pro sed si.

d Illa reprobatur per Bar. possit tamen esse vera quò ad pœnā vel interesse. ...

480/C.IV.K.5-3, 989-990

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

Si colono.] CAIVS. Locauit tibi vinetum quem per x. annos, ita vt quolibet anno decem mihi x. feuia. transactis tribus annis stipulatus sum à te hoc modo: promittis mihi soluere quod debes ex locatione vineæ meæ tu dicis: promitto. quæritur, quid in hac stipulatione est deductum? cense tantum cingula feuia quæ debeatur mihi pro tribus annis præteritis: & non futura pensio videatur. Si autem volo dedicere in stipulatione personam futurorum annorum, debeo addicere in stipulatione pensionis dare quod debeo ex tali locatione, vel in futurum debebit? tunc etiam futura pensio cõprehendetur in hac stipulatione. FRANCO.

a ¶ *Si à colono.* vt omnes fructus essent sui, & certa pecunia mihi daretur.

a ¶ *Si à colono. l.* 16. *ff. de lóbar. legat.* Vide scripta *ad l.* 70. §. *vlt. ff.* eod. CYNAC.

a Tamen obligatus dicitur, quasi effectus est de futuro.

b ¶ *Futura.* id est cuius effectus est de futuro: cuius tamen percipiendi spes est. & est in dicem. *de facti* ff. *de verbo. significat. l. verbum oportere.* & *l.* eod. *l. si stipulatus fuerim* §.].

Cum stipulatur.] CAIVS. Mœuianus tibi quotidie vlturarius centum ducatos: ita vt omni nocte soluatur tibi pro vsuris quinque ducatos: potest pactum tempus venit ad te, vt colorem des vsuris fuis, stipulatur à te quinque ducatos nomine pœnæ, & loco vlturarium soluendos omni nocte quo in solutione cessaueris. potest hoc facit or is in ius vocari propter solutum nunc quæritur, vtrum durante iudicio per aliquot menses, pœna illa debeatur? Resp. quòd sic. dubium erat huius legis: quia capto iudicio videbatur facta nouatio, & videbatur stipulatio pœnæ esse peremptoria? sed tu dic, *vt hic, & C. de iudic. l.* 3. Sed hanc lex iure nouissimo, quo vsuræ omnino prohibitæ sunt, locum non habet ullo modo. Hanc enim à Christiano homine penitus extirpandæ vsuræ ne quidem vllam vestigium remanere quæstum inficiantur. FRANC.

† Idcirco prorsus non committi qui occidit seruum quem proferre cogitur, Iaso. Comman. Cuiacius, *hic & in l. more, supra n.* vide Salicetum hic. a Vlturis iure nouissimo prohibitis, hodie. & à Christianis hominibus penitus extirpatis.

c ¶ *Cum stipulari.* verbi gratia dixi, promitis mihi *c.* & vlturas quatuor denariorum omni mense quo cessaueris in solutione, vel persoluis quatuor denariorum pro omni libra? ACCVRS.

d ¶ *Cum stipulari.* Some perita, non ideo minus vsuræ crescunt. Duplex autem est vsura, vna quæ infigitur ob quæstum, & dicitur fœnus nalis quæ ob moram, dicitur pœna. Vide scripta *ad l.* 12. *C. de vsuris.* CYNAC.

c Pœna cessante non debet legitimam vsuram.

d Licet ergo nouatio: sed pœna cessante pœnæ ideo committitur. Sed pone vsuras pro quarta parte ideo committi. P. & Alc.

d ¶ *Pœna vsuris.* Ideo vlturarium. ACCVR.

e ¶ *Pœnam.* non excedentem legitimas vsuras.

f ¶ *Etiam si seruo obligatio.* Con. *Lemosinus.* ff. *de nouat. cum l. seq. l. de vsuris.* Ex quibus conficitur, nouationem facta vsuras non currere, hinc conficitur currere. CYNAC.

f ¶ *Adhuc tamen.* licet nouatio iudicio intercesserit *C. de vsuris vt res iudic. l. fin. & C. de iudic. l.* 3. & erat hic ea dubitatio quæ ibi quia *d* videbatur nouatio facta.

g ¶ *Non esse.* non enim ita nouatur vt tollatur prima. sed de tot, vt & commentator accedens.

Si seruum.] CAIVS. Promisit Titius mihi Stichum seruum qui non interueniente mora mortuus est. an promissor teneatur? distinguimus quia si non fuit causa mortis sua, non tenetur. si vero eum occidit, non liberatur. quid autem erit? promissor seruum illum non occidit sed cum infirmus esset, eum neglexit, an tenetur? Respondetur quòd sic. vide Glos. super verbo. in non faciendo. & ponit tres argumenta pro & contra quæ satis clara sunt. [SED VT.] Proinde si tibi centum fundum. Ille fundus fuchas est religiosus, veniam nihilo minus tibi tenetur dare fundum: tenetur difficultatem. Nam si ille fundus erat tunc temporis stipulationis, vel post, antè tamen quàm religiosus fieret: & post fuit religiosus per me, remebor tibi & pone in alia exemplia, quæ ponit textus. si autem ego promisi tibi fundum alienum, & per alium factus est religiosus: tunc tenebor tibi, nisi mouit fecero in soluendo. [TVNC VERO.] Glos. ponit casum. [DICIT.] Titius instituit me heredem in centibus bonis fatis in quibus bonis erat vnus seruus: postea idem Titius fecit codicillos in quibus iussit vt restituerem seruum illum Sempronio. ego nesciens à me hoc esse petitum per testamentum, occidi seruum illum. vtrum nihilo minus teneat Sempronio? Respond. quòd sic. [SEQVITVR.] Et vetus & approbata regula in iure quæritur quis mortem facit, perpetuatur obligatio. sed hanc regulæ recipit talē limitationem, hoc distinctionem. Nā si promissor ipse est causa mortis, quia occidit hominē promissum: tenetur quia occidit, nec potest mortem purgare. si vero tamē mortē fecerit in soluendo, & extra res promissa: potest postea offendo mortē purgare. hoc enim est ex bono & æquo. qui tenetur hic malitiā laedat Paulus iurisc. & Celsus similiter & Iul. & ponit argu. à simili in §. quod declarat vt in *Glo. super verbo, par. l.* §. *Et ne quis enim qui in ius vo. ea enim.* & est ille pulcher §. [NVNC VIDEAMVS.] Dictum est §. *prout.* §. qualiter obligatio perpetuatur per mortem. & qualiter mora potest purgari in hoc §. ostenditur perquas personas perpetuatur obligatio, ad quorum onus perpetuatur obligatio. & breuiter respondeo q̃ potest perpetuari obligatio propter moram cõmissam à principali promissore: & etiam transit contra heredes ipsius. Item potest perpetuari per factū ipsius rem. & exēplū eius heredes tenēdo. [AN PLVRIBVS.] Paterfamilias filio suo iussit vt promitteret seruū Stichū Sempronio. filius secundū iussionē patris promisit. postmodū ille filius occidit Stichum promissum. quæritur, venit obligatio perpetuatur contra patrem? Resp. quòd sic quia pater tenētur ex hac obligatione quasi accessorium sicut & proti. § dictum est. scilicet quòd obligatus accessorie perpetuat obligationem. [EFFECTVS HVIVS CONSTITVTIONIS.] Quæreret aliquis quis est effectus, id est potestas illius constitutionis. ff. in *l. fugitiuos.* quod fallitur & hodie potest. ffus mortuus est culpa debitoris quod perpetuatur obligatio? Resp. quod est illa potestas quia licet homo pereat, tamen adhuc potest poterit licēt quis pœnam eius consequatur. Item potest huius hominis mortui promissori acceptam ferri. & fideiussor pro ea obligatione accipi potest. Item talis obligatio potest etiam nouari & expediri dictum fit inter partes vt nouetur obligatio. FRANC.

h ¶ *Si seruum.* Hæc l. non ait de mora *missa* § *fugitiuos.* CYNAC.

h ¶ *Respondeam est.* vt teneatur vt re § *fugitiuos prima responsa. & l. eod. fi ea legatis in fin.* ACCVR.

i ¶ *Infirmum.* ideòque mortuus fit. ACCVR.

k ¶ *Prium permodum.* Ratio differentiæ est, quia in re aliena, cuius vindicatio alij competit, debemus esse quam diligentissimi: in ea re, quæ non nisi nostro facto quæri alij potest, licet nobis negligentes versari, quasi in re nostra, modo abiit dolus aut latior culpa. CYNAC.

k ¶ *A pessimo.* bonæ fidei.

l ¶ *Possessio.* etiam bonæ fidei possessor licet conferri. vt *de rei vendic. l. qui pecuniā* §. *qui in rem. & l. si vero confitendum. & l. si homo. A. c.*

m ¶ *Promisit.* b nomine culpæ tenetur. *l.* negligentiæ nomine. Ald.

n ¶ *In faciendo.* Cū occidere, vel eundem mortis præbere. Acc.

o ¶ *In non faciendo.* puta in non euntendo, nō medicandōne ejus culpam non esse accipiendā probat cum fabianianus qui dare pro. &c. & sic accipe culpā nō fit in non faciendo tantum, sed in faciendo. l. occidendo & pro hoc §. *de hæred. vend. l. vendit.* & §. *ne cum. cons. quemadmodum.* Vel dic secundum Io. culpā nō fit in non faciendo, nisi quòd magis & probabili vt in negligendo culpa admissa fit & sic tenetur. & pro hoc *l. de adst. vbi. l. quòd si mulier.* § *si mancipi. hic, vbi am. & l. si vero. l. videamus.* in prin. & *l. de peculio. hæred. l. si quis.* § *cum prætor & de condit. furt. l. qui autem.* § *si quis.* item pro hoc quod dicitur de legato, aliàs nam cinea legata consideratur heredis culpa in præstituendo & diligētia in faciēdo ea, quæ diligens facere & præstare virumque tenetur vt *l. de legat. l. Lucius.* § *pen. & l. quod ergo.* § *si hæres.* huc pro hac §. *ad Silli. in.* § *quæ omnia sane ar. contraria primæ positioni:* & quod fabricia, quia, &c. est ratio quare erat dubitādū nō quare hoc ēt probandū.

p ¶ *Vel etiam ad heredem.* Hic casus non est similis superioribus. Captiuitas enim non comparatur. Et ideo, si fuit facto promissoris secuta capcas fit, cessat obligatio, non extinguitur. Sed si facto eius capiatur, tenetur in pretium. CYNAC.

p ¶ *Accidente.* pereti qui ef pro. mille. Ia. *l.* si culpa promissoris accidens. semp. si anus. Lucoli moriatur, vt in *arg. obseru.* ff. *ne lis in qui.*

q ¶ *Interpone.*

a Vt. promissor conservetur rem.

a Habet ea non facienda. † Duodecim fabricius eiusdem opinionis.

a Alioqui ex Regulam vtili & debitum fit pœnæ. Alex. & in. h.

b Promissor tenetur de negligentia commissa in non faciendo.

c Approbatur per Bart. Fa. Alex. & Iaso. d Culpa alia est in non faciendo, alia in faciendo. e Glo. sequitur Imo. P. Alc. & Io.

f Approbatur per Bar. Angel. Imo. Alc. & Iac.

480/C.IV.K.5-3, 991-992
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-3, 993-994

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-3, 995-996

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

dicitur, quod detur veritatis causa, id est eius, quod interest nostre, vt in *l. stipulatio.* §. *si quis infidam. supra eod.* aliàs opponetur dirè&c, & tunc dicitur vsitè, quòd detur æquitate & veritate suadente, vsitè scripta *ad Lucifi supra eod.* & *ad Lauin. vers. legatur.* §. *fid. ff Stichum supra de leg.* j. CYNAC.

SIta stipulatus] CAEVS. Stipulatus fuit à se quòd seruum suũ filiũ non in iudicio: & si non filiũm promittis hippocentaurum. hippocentaurus est animal fictum, nunquam visum in rebus humanis, cum tñ habeatur hęc stipulatio ac si filiumodo promisisset seruum filii sine hippocentauro. [POSSVM VELLETIS.] Certum est quòd nemo potest alteri stipulari. Quid autem est si hoc modo dicam? Tio promittis mihi decem quę mihi debet Maurus? ista stipulatio valet, quia possum agere ad interesse si non satisfecerit ei tanto Maurus pro quo promisit Tius. ergo Tius est locuples: mihi possum à Titio petere. nihil enim interest mea diuũ à Titio, cum Maurus sit sufficiens. [SI TIBI MAEVIO.] Vide Gloss. super verbo, *verò.* FR. ACCVRS.

a ¶ *Si quidem* autem *dari.* Hæc inutilis est, sed per eam non videtur peior vtilis *l. 126. §. vlt.* Et contrà vtilis principalis obligationis, vtilis accessio esse non potest. CYNAC.

b ¶ *Si sibi filiumnodo.* At si dare fieri stipulationes pares, quarum altera alterius accessio non est, inutilis vtilem non corrumpit, undè interdum vtilis confirmat inutilem *l. j. C. de rei vxor. act.* CYNAC.

a ¶ *Ego non* pro non ad effectũ enim habetur, cum nihil fit: & ideo ad nihil fit agitur ex stipulatu: vt *& j. eod. l. si stipulatus fuero. §. fin. & supra eodem. l. quotiens quis.* Inutilis a ergo ad effectũ non vitiat. ratio legis est: quia si secunda teneret, tolleretur prima tunc nouatiuia: vt *supra tit. j. l. obligationum fer. §. fin.* verum est tunc illo: hoste fecit: vt *C. de nouat. l. fin. §. fin.* tunc b autem quia non tenet, non nouat, vt *j. de nouat. l. quæritis autem.*

b ¶ *Tsium.* Not. quòd in illo §. non. diff. tertia c inter illas stipulationes, scilicet quando stipulor te curatorem quòd mihi decem soluantur: & illum, promitto te illi daturum.

c ¶ *Tsium vellem.* Eadem est species, & ratio legis *si quis ab alio, in prine. supra de re iudicat.* CYNAC.

d ¶ *Nomine.* qui decem mihi puta debet.

e ¶ *Tio nomine.* His verbis non videris fideiussisse pro Titio, sed esse adiectus solutionis gratia. Tu enim factorem te promittis, Titius seruum. si ex hoc fias, ergo & accedis. *l. obligationum fere. §. adiecta. supra titul. proxume.* CYNAC.

d ¶ *Soluerum.* subaudi si non curauerit illum mihi soluere vt *supra eod. l. illa. §. j.* & si non obtet C. *de fideiuss. l. hæc stipula. & l. non valet.* hoc d causa est si eum locupletem das: vt *dict. l. illa.* ACCVRS.

ADDITIO. Vide not. *ad d. l. iure nostro. C. de fideiuss.* vbi habes solutionem. CYNAC.

e ¶ *Daturum.* id est eum stipulor illi te daturum. videbatur esse similis: quia licet hæc sit inutilis quando alteri stipulor: tñ hoc quando promittis alium daturum, sed certè non alium, sed te daturum promittis.

f ¶ *Agere possum.* neque mirum ex illa. illi te daturum, si mea interest: *supra tit. §. si stipul. ista. §. si stipulor. vers. si quis in talem. & j. in Liber homo. §. fin.*

g ¶ *Locupleti.* & per omnia idoneus: & etiam ex facilitate conueniendi, quod enim si aberat? vlisa mutuetur *arg. supra qui fideiuss. in Liber homo §. fin.*

h ¶ *Nihil ex hac stipulatione.* At cum Titio agam certe, vt det similiter est in *l. 138. §. vlt. j.* CYNAC.

ff. Notum.

in eum constituenda.

Stipulatio inutilis non nouat præcedentem vtilem. PAVL.

XCVII. CELSVS *libro vicensimo sexto Digestorum.*

SI ita stipulatus fuero, *te filiumue Stichum* † *hippocentaurum* * *dari* a? proinde erit atque † te filii solummodo β stipulatus essem *.

Qui promittit se soluturum pro alio, promittit factum: ideo succedit obligatio ad interesse eius in eo qui se daturum promittit. BART.

1. ¶ Possum b velliter γ à te ita stipulari: *Tio meo nomine d* † *te soluturum* d ineque † enim hoc simile est illi, *Tsium daturum* e? sed ex ea stipulatione, dum interest mea, agere tecum e possum f: & ideo si locuples f sit Titius, nihil ex hac stipulatione ζ consequi possim. Quid enim mea interest g id à te fieri, quod si non feceris, æquè saluum pecuniam habiturus sim?

h ¶ *Interest.* quare * non videtur se obligare, nisi in casu cum debitor suus ad inopiam deuenit. M. & facit *supra de re iudi. l. si quis ab alio. & j. eod. l. decem. & l. si quæ stipulat. §. fin.*

* ¶ *Causa cognita.* Non ergo pœn. CYNAC.

Inter sponsum & sponsam non valet promissio ex causa lucrativa, quæ in matrimonij tempus differtur. BAR.

2. ¶ *Si tibi* * *mapsero, decem dari spondes?* causa cognita a denegandam actionem puto: nec raro probabilis causa β huiusmodi stipulationis est. Item si vir à muliere eo modo non in dotem γ stipulatus est δ.

Quando est impedimentum mixtæ considerationis rei & personæ, valet stipulatio si impedimentum cessat tempore existentiæ conditionis. BART.

XCVIII. MARCELLVS *libro vicensimo Digestorum.*

EXistimo posse a id quod meũ est, sub conditione b stipulari: item vsũ stipulari ad fundũ posse, quamquam interim fundus à non sit meus "aut si " hoc verum non est °, & alienũ fundum sub conditione stipulatus fuero, ísque ex lucratiua causa meus esse cœperit:

a ¶ *Ego possum.* Ita dotem sibi constituere potest mulier, quæ nupturam se alteri putat, si ille ei nubere nolit. *l. si mulier. §. fin. ff. de iur. dot.* CYNAC.

b ¶ *Si sibi* * *mapsero.* Vt si propositio per eam, quasi præmio, se inuitet ad nuptias. CYNAC.

c ¶ *Non in dotem stipulatus.* Aut donationem propter nuptias. CYNAC.

EXistimo.] CAEVS. Habeo fundum quendam: quem tibi velim perdere: ideo volo mihi prouidere: & stipulor à te hoc modo: Tiu promittis mihi duo fundum talem qui nunc meus est, cum meus esse desierit? an talis stipulatio valeat? Respon. quòdsic. item possum à te stipulari viam ad fundum alium quem qui tempore stipulationis non est meus: & hoc probat duobus exemplis. Primo si hæc superiora vera non sint: sequeretur quòd si stipulatus sim fundum alienum sub conditione, & pendente conditione interim mihi dominus sua iniqua fit, quod periniquum esset stipulatio: quod tamen esset inconueniens. cùm possit fundus ille iterum non meus fieri. Aliud exemplum pone ibi, *sed §. &c.* & est tale: quia si præmissa vera non essent, sequeretur quòd si dominus ipse fundi stipulatur et viam sub conditione, quòd fundo alienato extinguaretur stipulatio: est ratio & hoc inconueniens, &c. [EX HAC STIPLATIONE.] Pone casum: vt *supra titul. l. si ita stipulatus fuero.* FR. ACCVRS.

d ¶ *Existimo posse.* Conius. *l. xxj. supra de contrahen. empt.* CYNAC.

e ¶ *Conditione.* si deficit esse mea: vel si nauis ex Asia veneris: vt *& supra eod. l. si rem. & de leg. j. l. cæsus. §. mutuari. vers. sed si sub condicione.* CYNAC.

f ¶ *Quamquam interim fundus.* Vide scripta *ad Leg. de 72. supra eod.* CYNAC.

g ¶ *Non sit meus.* quia potest fieri meus, & non erit tunc seruitus constituta, sed debita: vt in contra. *supra communia prædi. l. j.* Sed obtinetur: si stipulatio eius capit vires ex præsenti, nullius momenti est: vt & *j. de stip. ser. l. vsusfructi.* Respon. hoc verum est cum viribus exhibetur ratione personæ: secus si ratione rei: vt hic.

h ¶ *Aut §. nam si supradicta non possent fieri sequeretur quam non posse stipulari sub condicio quod inconueniens fuerit.* CYNAC.

i ¶ *Non fit meus.* quia potest fieri meus, & non erit tunc seruitus constituta, sed debita: vt in contra. *supra communia prædi. l. j.* Sed obtinetur: si stipulatio eius capit vires ex præsenti, nullius momenti est: vt & *j. de stip. ser. l. vsusfructi.* Respon. hoc verum est cum viribus exhibetur ratione personæ: secus si ratione rei: vt hic.

k ¶ *Aut §. nam si supradicta non possent fieri sequeretur quam non posse stipulari sub condicio quod inconueniens fuerit.* CYNAC.

l ¶ *Non est.* quòd valeant prædictæ stipulationes. aliàs deest nam. & tunc dic, *quod si hoc,* &c. scilicet quod vales stipulatio prædicta in idem recidit. si non valeat dico, hæc inconuenientia sequetur. ACCVRS.

480/C.IV.K.5-3, 997-998

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-3, 999-1000

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-3, 1001-1002

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-3, 1003-1004

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-3, 1005-1006

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-3, 1007-1008

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-3, 1009-1010

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-3, 1011-1012

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-3, 1013-1014

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

a ¶ *Ex ea parte cautionis quæ fecerat.* ACCVR.
b ¶ *Inserit.* id est ad interrogationem conditionis enim: vt & *supra de verbor. Idem §. fin.* ACCVR.
c ¶ *Decreti agentur.* Vide scripta ad *l. 133. supra eodem.* CYAC.
d ¶ *Interponenda.* Id est interponatur, & tempus pro tempore, & contra positum. C. *de legi. & constitu. l. §.* Vel propriè hic promissum mihi promisisti ad sensum sapientis mihi, qui postea dicit sub pœna dupli promisisti, vt interponas agam.
e ¶ *In eius matrimonium consentiebat.* Sic de Hor. Papinianus scripserat in matrim. *Vide not. ad l. viennen. supra de rebus nupt.* CYAC.
f ¶ *Consentiebat.* id est reconciliabatur. Ac. [¶ *In tempore matrimonij conclusio.* Ergo cùm contra bonos mores id agitur ve vtrumque præstetur, non fit notatio. Cùm vt alteruter, non fit eiusmodi notatio. Papinianus ergo recipit conditum subinde in stipulatione duplici. PAVL. in stipulat. ACCVR.
g ¶ *Adsiqui* quia consuetudine repetiit. Acc.
h ¶ *Non posse.* à matrimonio. & facit *supra end. l. §. in stipulatio facta fuerit.*
i ¶ *Cùm morietur.* Idem est si dixisset post mortem tuam dari, quæ ante baptismi fuit insulsa, & ideo cadit, cùm morietis. CYAC.
k ¶ *Nisi morietur ea.* naturaliter. ¶ Et sic not. quòd appellatione mortis *a*, naturalis intelligitur, non civilis. *Sic supra de leg. 3. l. cùm pater. §. hereditatem. & de donat. inter vir. & vxor. l. fin. & mortem igitur & arg. de legi. 3. l. §. sed quæ. §. vt ait. & in Authentic. de nupt. §. secundum exceptionem collat. 1.* Sed arg. contrà *supra pro socio l. adiona. §. publicarium. & de bon. poss. contra tab. l. §. fin.* ACCVR.
l ¶ *Non nisi morientem ea.* Et ideo, si deportata restituatur civitati, & in ea moriatur, committetur adeunda hereditas eius ei vendicanti, quæ in ea moriatur, committetur adeunda hereditas eius, qui ei succedit. CYAC.
m ¶ *Ex facto.* Doli clausula stipulationem quodammodo bonæ fidei facit, licet actionem stricti iuris facit bonæ fidei. *l. Sed & mortua causa donat.* CYAC.
n ¶ *Decuplum.* forsan in delictis: de quibus die vt *Cæc delictis de fum. l.* & fa. Lex: *Lex deposiri. & supra depos. l. si hominem. §. denique. & supra de regulis iuris. l. ad eo. §. finali.*

QVi Romæ.] CALVS. Erasmus Romanus & ego eramus pecuniosi quare ad me venisti petens vt tibi pecuniam mutuam tam ego vicissim quam promittebas mihi reddere Parisius post tres menses: desistisque mihi eandem partem victurarum. post paucos dies venisti ad me, & absolvisti mihi pecuniam quam mutuam fuerat à me, dictaque ea summa victurarum quam mihi dederas. ego nolui recipere pecuniam. post hæc cum venissemus Parisium, volui te ibi consumere, verùm possim? Respon. quod sic: licet mihi pecuniam Romæ obvalerim. [CALLIMACHVS.] Casus plenus est. [PLAVTVS HERMES.] Hic §. ponit tres casus. Primum inter ipsos contrahentes: alios duos inter heredes contrahentium. Casus primus talis est: Flavius Hermes quidam dixit Erasmum Stichum cuidam Claudio sub tali pacto, quòd eum manumitteret, & non manumittendo, stipulatus est bizantios pecuniam à Claudio & hærede sui: venit ille Hermes petere Claudium prælibatæ ipsius Stichi? Respon. quòd sic. vtique ibi, *stren quare* Ponemus quòd Claudius iste non manumisit Stichum: & mortui sunt ambo Flavius & Claudius, hæres Flavij vult petere pœnam ab hærede Claudij. verùm hæres Claudij possit vitare pœnam si manumittat Stichum? Respond. quòd sic vtique ibi, *strem quare.* Quid autem si hæres Flavij Hermetis nolit consentire hæredem Claudij ve manumittat, vel petam præstetur: an nihilominus hæres Claudij debeat præstare libertatem Stichi proposet consentiendum factam ab Hermete & Claudio? Respon. quòd sic. [CONSENDIVS.] Erant duo cohærides: quidam pars Titius, & mulier quædam: qui desiderant inter se omnem hereditatem, excepto quodam fundo: & fecerunt pactum quòd si quis partem suam alienare vellet, cum cohærede suo venderet, & hoc primo certum esset. & appositum pœnam si aliter factum esset, scilicet centum aureorum. Mortuus est Titius cohæres huius mulieris relictis liberis suis hæredibus. mulier ista volens vendere partem suam fundi, dixit cuidam filiorum, quòd fundi partem emerent aut venderet secundùm conventionem factam. Tutores noluerunt quicquam facere. hæc ergo mulier vendidit partem suam cuidam. quæritur, vtrùm pœna de clausula per ipsam Respond. quòd non: quia obstabit tutoribus dolus mali exceptio. [ACCVRSIVS.] Erant duo patresfamilias: vnus habebat filiũ nomine Agerium alius qui dicebatur Publius Mævius, habebat filiam nomine Seiciam: dicebat Seichus forsan Agerio filiofamilias, pater tuus debet dominæo summã pecuniæ: honestè facere si ei solueret: dic vti quòd sibi debet. Agerius forsitan pro colorazione sanè partem sui promisit huic forsan Publij quòd solueret ei tantam summam quantam constaret debere à patre suo Publio Mævio. mortuus est pater Agerij antequam constaret quantum deberet huic publio Mævio, quæritur, vtrùm ille Agerius possit convenire ab hæredibus Publij, vel ab ipso Publio? Respond. quòd non quia stipulatio illa fuit quasi conditionalis, quæ non fuit impleta: quam defuit etiam stipulatio. [SEIA MEVIA.] Titius & Seius administrantur rationem vnius pupillæ, mortui sunt tutores, & etiam pupilla: vnus tutorum reliquit hæredem Seiam, hæres pupillæ fecit convenire Seiam tanquam hæredem vnius tutoris actione tutelæ ad reddendam rationem & reliqua. Seia transigit cum hærede, & solait maiorem partè pecuniæ: in reliquum cauit, & vltrà promisit. postmodum ille hæres non vult seruare transactionem factam cum Seiafed facit iterum eam convenire coram iudice: & victus est. appellat: & vbique vincitur. pedes ista Seia scirea tamen se debere aliquid de reliquis tutelæ, obnulit summam quam debebat. hæres pupillæ non vult recipere. quæritur nunc, an ista Seia teneatur ad vsuras istius pecuniæ? Cresol respondetur quòd non, cùm per eam non steterit quo minus solueret, sed per hæredem qui noluit recipere. [DVO FRATRES.] Titius habens duos filios Seium & Maevium, mortuus instituit eos hæredes & fideicommisit, quòd si vnus moreretur, reliquus esset hæres totius: & si vterque illorum moreretur, reliquerit hæreditatem suam alteri fratri: fratres illi dixerunt inter se hæreditatem, & promiserunt inuicem sub pœna eutiquam contra hanc diuisionem venire. moritur vnus fratrum. alter frater petit hæreditatem ab hæredibus quasi ex fideicommisso relictam. opponebant sibi de [illegible] quam dixerunt. & iudicatum est esse eam quasi de hoc fideicommisso etiam tale legitimo. Quæritur hic, vtrùm pœna quam apposuerunt ipsi fratres quando diuiserunt hæreditatem, sit commissa. Respond. quòd sic. *vide glos. supra eodem*, proponuntur. FRANC.
o ¶ *Quæ Romæ.* Dele tot. summam Bamoli. auctor legis est Scævola, qui respondet temporibus Marci & Commodi. CYAC.
p ¶ *Acceperat.* & consecutus, hoc fecisset solerdem, &c.
q ¶ *Provincia.* non ergo aliis solvere potest inuita stipulatore. [*Vel l. de eo quod cer. loco. in qui.*]
r ¶ *Per manus tuas.* Id est, tribus pensionibus. Malè post menses tres. CYAC.
l ¶ *Ibi.* in provincia. ACCVR.
m ¶ *Tabulis.* id est eorum testibus.
n ¶ *Creditori.* à quo acceperat mutuum.
o ¶ [*Dixit.* debitor.]
p ¶ [*Numerare.* & hic ante terminum.]
q ¶ *Creditori.* eidem à quo acceperat mutuum, forsè aliquid debebat à principio vturarum nomine. Vel dic debebat, id est consuetudinem dare. ADDITIO. Prior interpretatio verior est. *per Lqui in fururum. §. de pactis.* CONT.
r ¶ *Vturarum nomine debebat.* Id est, procreauerat. quod fit *per l. qui in futurum. §. de pactis. l. 2. §. non multi. §. de cessi. rei iudi. l. qui in futurum. §. de pactis. l.* [illegible]

480/C.IV.K.5-3, 1015-1016
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-3, 1017-1018

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

a ¶ *Teneri.* & ſic periculum pertinet ad debitorem nunc ſubmenſa poſt mortem vt *C. de non num. cleric. propon.*

b ¶ *Item quæro.* repetit vt aliquid addat in fin. de exceptio. Vel credebat ſeruum non bene inſtitutiſſe, vt ſequentes fieri videmus. Vel Item vtrum, ſibi in forte & in omnibus.

c ¶ *Bene ſeruus.*

d ¶ *Exceptioni.* nunc. ACCVR.

e ¶ *Seruo.* Etiti. ACCVR.

f ¶ *Eam.* accipere. ACCVR.

g ¶ *Tempore.* quo vellet.

a ¶ *Quocunque tempore* Exceptioni autem locus erit, ſi creditor ſeruo proferendi temporis arbitrium permiſerit. CVIAC.

b ¶ *Flavius Hermes.* de hoc §. vide ſcripta *ad l. 5. §. ut non de ſupra de præſcript. verb.* CVIAC.

c ¶ *Donauit.* vt tantū vindicta manumitteretur, & non alio modo, quare non alleganda tur alius legibus. ACCVRS.

a Quæ pro vel. ¶ *Hereditque.* quæ, * id eſt vel. ſic *l. de verb. ſign. l. ſupr.*

* Vt al. hæc non ſortium. k ¶ *Vindictaque.* tunc interetur vindicta manumitti: quia efficiebatur ciuis Romanus ſecundum quoſdam.

l ¶ *Stipulatur eſt.* tranſit de terria ad primam: & tandem redit ad tertiam perſonam.

b Donatur ſcilicet, vindicta manumittendi à domatario, donat ita ut ſuccedere poſſit adhuc præſcripſit verbis vt manumittatur. ACC.

m ¶ *Non poteſt.* Contrà ad inferius reſpondetur, *ſupra de fideicommiſſ. libert. l. Titius. §. item.* Solu. vt ibi. Item *C. de man. ita ſua. l. ſi.* Sed. hîc fuit actum vt vindicta fieret manumiſſio: aliàs intelligitur de effectu beneficij, vt ibi: quod ſemper eſt in dubio: vt *ſupra de ſer. export. l. ſi mandatur.* & dicunt quidam quòd aliquis eſt effectus quòd ſit vindicta: quia nunc ſit ciuis Romanus. ſed quando conſtituitur ſucceſſor, tunc nomen alij ſine Latini, alij dediticij: quæ diſtinctio Leon inuenitur.

n ¶ *Libertas.* ſtatur libertatis eſt ne petere, quod poſt commiſſam pœnam purgatur mora. 2. Vel ſecundum Ipan. loquitur, quando non eſt commiſſa pœna, & impropriè * dicit libertas, quia vel ipſe vel heres debet manumittere. & eſt ſic *ſupra vſufru. quemadmodum leg. 5.* & *ad legem Aquil. l. ſi ſeruum ſeruum. §. ſi cultrum diuortium.* Item tale contrà collige *ſupra de auctoritate. l. qui alienum.* & eodem modo ſoluitur Tit. j. *l. trauſtitia. §. de illa. C. de contrahend. ſtipula. l. magnum.* Item contrà *ſupra qui ſine manu. l. Lucius.* Sed hîc ante duos menſes agebatur ad pœnam ſed nec morte donatarij petebat libertas: quoniam nec ipſe poterat debuit manumittere: ſed vel ipſe, vel heres eius: & ideo ſupra dixi heredem non incidiſſe in pœnam.

* Centuriam penere Bart. Ipan. & Alex.

d Et diuersus ſecundum Ipan. Alc. & Ipan.

o ¶ *Ab herede.* Contrà *ſupra qui ſine ma. ad lib. per l. mancipia.* Solu. hîc donatus non poterat ſtatum effici liberum, niſi vindicta, ibi aliter. 2. Vel hîc per fideicom. ibi dicebo, ſecundùm quoſdam.

p ¶ *Debent.* inſtante ſeruo.

q ¶ *Reſpondit debere.* vide ſcripta ad *l. ſi fundum ſub conditione. §. Stichum. ſupra de leg. 2. & ad l. 115. & 84. ſupra de* CVIAC.

r ¶ *Coheredes cum prædio hereditario diuiſuros.* Quod ſit perpetuata vitio, ſcilicet pœnæ partibus. *l. cum pater. §. hereditatem ſupra de leg. 3.* CVIAC.

s ¶ *Venderet* ante eorum partem emeretue patet ſ.

t ¶ *Partum* ſecundum. itaque ſi per eum ſtetiſſet, qui vendidit, tunc teneretur omnino pœnæ nomine. Sed & pœna non adiecta puto eſſe actionem præſcriptis verbis ex conuentione diſſoluta ſubiecta, & id vendidit, vtin ſimili ſpecie eſt actio ex vendito. *l. ſtercl. §. ſi pradii venditor. de act. empti. l. qui ſeruum. 2. ſupra de contrah. empt.* CVIAC.

f ¶ *Coheredis.* qui ſcilicet coheres deceſſerat pluribus relictis heredibus.

t ¶ *Teſtato.* ERITA * pœna etiam.

* Mera ciuilitas à deciſoribus interpellatione extirpanda. Hanc ſanè etiam ſolam impetrationem reperiuntur ad effectum deducendam eſſe non ſatis. Cremenſis ſingulari 121.

† Promittunt alteri vendere ſub pœna, habet pœna remiſſionem; ſi alteri vendat, non incurrit pœnam. Bolo. ‡ Contrarium vocat Ivan. Petr. Ravan. & Ioſ. * Idem Ivan. aliter tamen ſolebat Alex.

u ¶ *Sapius teſtator commentus.* De alienatione facta teſtamento. Vide ſcripta & notata ad *l. ſeruum. §. dato. 2. de leg. 1.* CVIAC.

u ¶ *Exceptionem.* actio ipſo iure * committi poſſit pœna. hoc ergo ſic quidem intelligitur, vt ſi alius non vult emere, extero vendere poſſit ſine damno pœnæ, ſecundum Iac. & facit *ſupra de act. l. Ceſſus.* Sed contrà *ſupra de paſt. Lucius.* ſed hîc ad pœnam †. & ſic etiam non obſtat *ſupra de diffr. pi. l. ſi creditor. §. ſin. Item ſi. ſupra de act. empt. l. ſi ſtercl. §. ſi titia. ſin.*

* ¶ *Doli mali exceptionem* vel in factum, ſed ipſo iure pœna committitur. CVIAC.

x ¶ *Agerius.* vide ſcripta *ad l. 37. ſupra ne.* CVIAC.

x ¶ *Confeſſus.* poſtea: non * tamen tempore ſtipulationis conſtituit de debito: & per hoc conditionalis ſtipulatio in præteritum concepta non poterat

* Approbatur per Bar. Paul. Par. & Alex. * Vide in hoc §. Alcia. l. deſig. n. 1. 13. Alexander hic tenet idem tex. non ſolùm, ſed hoc quòd mereat ab diuino deberi, ſed debitor. Bol.

* Idem Bar. & alij.

committi in æternum: quia falſa de præterito fiunt impoſſibilia. Vel die ſecundùm *, & eſt actum vt patre viuente conſtare deberet quid & quantum deberet: quod valebit lecundum verba. nam demum patre viuente conſtare poteſt eum debere: ſed eo mortuo conſtare poteſt eum debuiſſe: vt *ſupra eodem. Lucius ſtipulatur.* & ſic *ſupra de vſur. l. Seia. & ſupra de manumiſſ. teſta. l. qui ſeruum.*

* ¶ *Reſpondit, ſi conditio.* Non ſemper eodem modo Scæuola reſpondet. Nam, dum reſpondet per §. id fumit, quòd propoſitum eſt, vt ſic §. vt proponitur *in l. vlt. §. vl. ſup. de reſt. vend. l. patet. in pr. de dolo excepto.* vel id quod eſt probabile, vt ſic §. vt præſumitur *l. vnic. §. vlt. ſup. de leg. 3.* vel id quod eſt inuitum in æſtimationem iudicis. *l. libertas. §. 1. de actionem. leg.* In hoc §. puto eum tenere quod eſt probabile, vt & in *l. fideiuſſor obligari. §. vlt. de fideiuſſ.* Sic conditio accipitur, ſi viuus non ſolueris. Hæc autem concluſio caſualis eſt. Idem poteſt dici de poſſeſſatiua, verumque ſub hac exceptione, ſi id actum ſit. Actum videtur, cum in dando vel faciendo ſtipulatio conſtitit. At cùm ſtipulatio nullum opus reliquit, id actum non videtur, nec eam heres implere poteſt. Vide ſcripta *ad l. 37. ſupra ne.* CVIAC.

* *Si condicio non exſtiterit.* id eſt, ſi id actum eſſet, vt impleretur condicio viuo patre, nec fuerit impleta, poteſſitor non teneretur, etiam ſi poſt mortem patris impletur. tam ſero impleat & fruſtra. CVIAC.

¶ *Item*

480/C.IV.K.5-3, 1021-1022

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-3, 1023-1024

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-3, 1025-1026

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-3, 1027-1028

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

Videam cùm filium.] GAIVS. Habebam filium meum quem dedi tibi ad tibi seruiendum: & stipulatus fum à te quòd fi eum aliter quàm ac filium tractares, quòd caderes in pœnam c. aureorum tu promisisti. Item dedi tibi filium meum in adoptionem, & stipulatus fum similiter quòd eum tractabis vt filium non obstante promissione tua, tu eum repellis de domo tua vel moriente nihil ei relinquis: vel eum emancipas sine aliqua donatione quæro verum stipulatio commissa fit? Resp. quòd sic in vtroque casu nec referet virum cognatus meus, an filius, vel alumnus fit, quem tibi tradò sub tali pacto vel stipulatione. hoc dicit vsque ad §. filiusfamil. vide text. satis positum & elatum. [FILIVSFAMIL. Habebam. filium in potestate mea, qui mercabat pecunium cuidam Titio: & stipulatus est à Mœuio hoc modo: Mœui amice charissime promitis mihi ſi non poſſim conſequi pecuniam meam à Titio, quam ei mutuaco volo, quòd eam mihi reddas tanquam fideiussor eius? ille promisit. post hæc ego filium meum emancipo: & tunc mutuat Titio filii pecuniam. Quæritur, an mihi patri debeat aliquid ſolui? Respondetur quòd nec ſolui esset nec principalis quicquam mihi debent. FR. ACCVR.

a ¶ *Quidam.* vers. potuit quæstionem ACCVR.

b ¶ *Suspicor.* sed non adoptando. acciſpiebat autem à patre, sicut qui tradebat ad seruiendum. ACCVR.

c ¶ *Observasse.* id est, habuisset, custodisset, seruasset. CVIAC.

d ¶ *Quæro.* prima quæstio. ACCVR.

e ¶ *Et quid interſit.* Et conflat, etiam pœnam committi. CVIAC.

f ¶ *Agenti.* à tradente qui agit ex stipulatu.

g ¶ *Fœmin.* ille filias alienas. ACCVR.

h ¶ *Præterea.* tertia quæstio. ACCVR.

i ¶ *Et supra* puta promisit c. & aliter quàm vt filium obseruasset.

y ¶ *Exheredauerit* vel *emancipauerit.* Pater inuitum exheredat. At inuitum, id est contradicentem non emancipat. *Paulus 1. sent. tit. 3. §. & Nou. 89. CVIAC.*

k ¶ *In vtroque casu.* id est cùm exulit, vel nil reliquit. Item cùm exheredauit, vel emancipauit. Item quando in adopt. & quando sine adopt. est traditus: & sic in primo & tertio. Et casu tibi, quia in fine videtur corrigere.

l ¶ *Commissum stipulatio.* hoc patet lippis & tonsoribus.

¶ *Sed opus est* offendere quid velint hæc verba, *ſi cùm aliter quàm vt filium obſer.* & hoc ſchicit, *ſi eo, &c.* licet non pleno. per hanc enim responsionem, & medite quæstionis, non ſolū prima & tertia deliguntur sol. vt non interest ad cōmittendā stipulationem quis fuerit stipulatus ex prædictis, puta vel alius, cum prudentibus rationem affectionis habuerit placuerint. *Imand Leian formam.*

l ¶ *Sed videamus.* tertium hic prosequimur.

m ¶ *Commisi.* fecisse stipulatio.

n ¶ *Emancipauerit.* & videtur quòd non hoc enim, &c. ACCVR.

o ¶ *Obſeruabis.* ecce per hoc inuuit quòd per talia stipulatio non committitur.

p ¶ *De inofficioſo.* olim planè sed hodie secundùm distinctionem. *Cod. de adop. Leian in adoptiuis.*

q ¶ *Agat.* quia non ex stipulatu fecit. ACC.

r ¶ *Potuerit.* id est non solum non committitur stipulatio, sed nec de inofficioso agere. & *ſi quid in fraudem pa. l. final.* ACC.

s ¶ *Plenè de hæreditate.* id est, quæritis. CVIAC.

t ¶ *Quæro ſi.* hoc non ad positum referunt quando meruit exheredari, nam tunc non valet stipulatio, cùm per hoc instituerit filios ad offendendū patrem vt *l. de pac. de Leonarion.* sed referunt ad superius ibi, igitur nō aliter, &c. Quibus nō meruit exheredari. *ff. Nouam.*

1 ¶ *Interponi.* vt propter hoc commentatur.

u ¶ *Commiſſa ex ſtipulatione.* quia alteratum eorum fecit: exheredauit, vel emancipauit.

x ¶ *Si patri.* qui stipulatus fuerat ſi exheredaſſet aut emancipaſſet. vnde hanc stipulationem vel actionem habet nunc filius heres ad petitum. vade ei alio iure agere possit, nō videtur habere quæſtū: vt *Inſtit. de inofficioſis teſtā. §. tam autem.* Sed obsta est: quia illā habet vt quilibet extraneus heres partitur hāc quærelam hoc nomine.

y ¶ *Si patri naturali heres.* Dutio in adoptionē solait putium potestatem, non datio in fidem. Sed damus in adoptionem, quæ habemus in potestate: damus in fidem etiā extraneum, vt alumnum vel cognatum. CVIAC.

y ¶ *Aut vitio.* cum ego de inofficioſo iure sum.

z ¶ *Sed ſi ni.* patri naturali.

a ¶ *Exemtio* ex stipulatione partis cuius heres eſt, cum ſupradicto modo interpoſita fuerit stipulatio, & amiſerit in querela filii.

b ¶ *Non adoptauit.* vt fuit præpon.

c ¶ *Exigimus.* vt commissarius stipulatio. Ac. *l. Rei in extraneo inſtit. Leg. non patenat. §. 2. de bon. poſſeſſ. cont.* CVIAC.

d ¶ *Inepta.* vt *de Lab. & poſthu. l. ſi poſtumus §. fi.*

e ¶ *Sed ſi.* i. quæritis, secundùm R.

e ¶ *Sic ea qui.* hæc nō ſicēt. Id est, in ſuſceptione fructus id exigit. CV.

f ¶ *Superuacuo.* R. & M. ſic legunt ſi, quòd si verus adoptator nō cadit in ſtipu. cùm vitiat paternæ iure: ille tamen qui non fecit, id est non adoptauit, cōmittit in ſtip. ſi exheredet, vel emancipet ſed superuacuo: quia repellitur exceptione æthor. alij vt H. ſic, quia hæc verba, cum vitiat paterno iure a, possunt determinare præcedentia & exponatur exheredando vel emancipando & ſequentia exponi ſicūn no qui hoc non fecit, id est non adoptauit: licet superuacuo, ſcilicet exheredet vel emancipet: quia ita eſt inepta in extraneo dici tamen potest, &c. Item possunt determinare ſequentia, & tunc lege præcedentia ſicut nihil facit contra verba ſtipulationis ſi cum exheredet, vel emancipet: tamen cum vitiat paterno iure in eo qui hoc non fecit, id est in eo filio qui ſe non dedit in adoptionem licèt ſuperuacuo exeruet in eo pater-num ius, id est exheredet vel emancipet quia ita eſt inepta in extraneo: dici tamen potest, &c. 3. Tertij legunt b interrogatiuè. q. d. nequaquam potest dici commissum ſtipulationē. 4. Vel vertūt ſecundùm A t o. planè potest legi: vt ſalua norma iuris: ſi adoptans vitiat paterno iure cùm exheredat vel emancipat. & ideo non tenetur ex ſtipulatu ergo qui hoc non fecit, id est nō exheredat vel emancipat. nō vitiat paterno iure: & ideo ex ſtipulatione tenetur ſic fit verus adoptator, ſiue non. ad vt verus pater c tenetur inſtituere vel exheredare: ita hic idem facere debet: meriti pœna, licet ſuperuacuo. *arg. L. de conditionibus. L. manet. §. pen.* & ſic dicimus cōmuni. Sed qui ſub interrogatione legunt, diſſit non committit ſecundùm hoc, verba, *cum vitiat paterno iure*, determinant præcedentia: vt in ſecunda lectura dixi: & hanc approbo intelligitur. 5. Vel quinto nota loquatur de vero adoptatore: & dicit in eo qui hoc nō fecit, id est nō vitiat paterno iure: licèt de domo propria, vel teſtamento potestis. ¶ Et no. quòd nō valet pœna quam promittis ſi cū non inſtituamquia contra bonos mores. valet autem ſtipulatio pœnæ & exheredet tantoquam æquiualere d videtur eundem non inſtituj, & eum exheredari, id est putatur ſi non inſtituat, vel ſi exheredet. licet non. ex prædictis, quod ſecundùm quoſdam cōmuniter fed inefficaciter: ſecundùm A t o. cum effectu ſecundùm alios nullo modo vel patet ex prædictis rationibus. Acc.

β ¶ *Dixit ſuperuacuo.* Nam, ſi non incidit in pœnam, qui emancipat vel exheredat, multo minus, qui neutrum facit. CVIAC.

γ ¶ *Filiumfam. in ſtipulatur* eſt. Vide ſcripta *ad l. 76. Ea* CVIAC.

a Pater iure paterno potest emancipare, vel inſtituere quæ Gla. facit contra Fing. Rom. 341. vbi dicit quod qui promittit aliquē vt inſtituat vt filium debet filium inſtituere, vel ex ignorantia casus excusabitur dicto à Bernald Pau.

b Inſtituendi vel exheredādi sunt liberi à parentibus.

c Patris non inſtituj & exheredari.

480/C.IV.K.5-3, 1029-1030

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-3, 1031-1032

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-3, 1033-1034

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

a ¶ In continenti.& ideo stipulationi infuit. Vide not. quòd tam in contractibus stricti iuris quàm bonæ fidei pacta quæ fiunt in continenti,pariunt actu perfectio.vel & infirmant veterem obligationem: vt supra ff. eo. l. Verba ofi.§. denique. Acc. Additio. Ab his verbis, vnde no. quod tam in contr.&c vsque ad finem, dele omnia,& repone,imò tantum in bonæ fidei, l.antepen. §. quamvis de pact. Ergo pactum hoc nō parit actionem, sed tantùm hanc vim habet, vt ante diem non possit Titius hortos petere; nec Seia petentem. Itaq; tantùm ex parte eorum, & exceptionem parit. Ludo. T. de reb.cred. nec eam vim habet, vt imponat onerandi rei vim. Lillad.

b ¶ Numerare. scilicet Seiæ.

c ¶ Medico cæpon. arbitrio iudicis definiendo.

d ¶ Non fit. hoc propter secundam moram in qua Titius non est: vt supra de pact.& conuend. rei vxo. Lillad.

e ¶ Petiturum. quæ sup. elect.

f ¶ Posse.scilicet fundum filiæ tradi.

g ¶ Post. quod iudex fit arbitr. arg. h T. de iure dotiū. l. 1. in fin. & sane T. de exceptio. dol. l. apud §. 1. eo. & T. eo. l. exceptionem.§. fin.& T. de fid.& quæ stipulatum. & T. de pecu. l. 1. Accvrs.

a ¶ Si non multo post. Hac specie nulla fuit fabricta pœna. Pœna addita post diem, offertur ff. Cvtac.

b ¶ Interrogat. vt T. § quia in eo. vsq. § fi. & ibi Iaso. hæc enim tria necessaria sunt vt adsit, ad hoc vt purgari possit mora: vt T. eo. l. si in diem. & hæc in pura, secus in conditionali, & in paralleon. not. T. si quis eam. l. & si post mor. Item facit T. de solutionibus. l. ea vsus. & T. de arbitr. Cassius. & l. item si vnus. ad prin. & §. multo. Additio. Dele hæc verba, & supple nec in contrahenda esset. Cvtac.

c Peremendi verbo cessi restituendi facultas ad interdictum. § Perimendi. vide. s. mater. supra eo l. 1. & P. l. § Adde Barto. Nouell. de usucap. 3. h. illud quoque nota.

d Alienare prohibere, emphyteuti in perpetuum potestatem, vel ex testa. mento, vel ab intestato non possit ad alios transire: ad suos liberos, haec potestas est, & ad Ecclesiæ quodammodo pertinet.

d ¶ Propter eam moram interfit. Nam ea mora nunquam purgatur, ob quam iniquè actoris fit. Sic l. vlt. T. si quis cautionibus. Cvtac.

e ¶ Ea lege donatum sibi. T. Titio.

f ¶ Ea lege sibi donatum. Vide scripta ad Lil. C. de condit. ob caus. don. Cvtac.

g ¶ Eius.donatarii: & sic de sequelis.

h ¶ Titius. donatarius enim fuit confessus pactum: & etiam per stipulationem promisit se seruaturum.

i ¶ Qui scilicet Titius donatarius.

k ¶ Eorum.donatriorum.

l ¶ Cui.scilicet fratri.

m ¶ Ne seruetur Seiæ. Accvrs.

n ¶ Repetitum.scilicet in donationes causa mortis.

o ¶ Cum fratre.scilicet donatarii. Accvrs.

p ¶ Posse.pro ea portione qua Titio satisfecit.

q ¶ Respondit posse in id quod. Vide scripta ad l. qui Roma. 9. eodem. supra eod. Cvtac.

r ¶ Interrog. Ergo ex huiusmodi stipulatione quæ est in non faciendo agitur ad interesse. Item quod dicit vt nec ad seruum pertineret not. quòd etiam curare debuit, vnde & si insellatus decedat, & fratres ei succedat, non mittatur. & valet ad obtinendum emphyteuticū sibi promittitur non alienari in persona potentiorum: qua ex testamento vel ab intestato non debet transmittere. non ergo licet donare Deo vel ecclesiæ, & ecclesiam velit facere hæredem? Resp.imò licet in faciendo ecclesiā quodammodo & faciendo org. in authen. de sanct. epi. § fed hæc est modus in rebus, &c. Item not. quòd tenet alienatio: sed ad interesse agitur. & sic

Deinde in continenti inter vtrũque conuenit, vt intra Kalendas Aprileas primas vniuersam summã mandator numeraret [b], & hortos acciperet. quæritur, cum ante Kalendas Aprileas non omne pretium cum vsuris à Lucio Titio Seiæ solutum sit, interpositò tamen modico tempore reliquum pretium cũ vsuris Seiæ Titius soluere paratus fuerit, neque Seia accipere voluerit, & vsque in hodiernum [a] per Titium non stet [d] quo minus reliquum soluere(tur[s]) nihilominus Lucius Titius Seiæ vniuersam [e] pecuniam soluere paratus sit, ex stipulatu agere possit [f]. Respondit posse, si non multo post [g] a obtulisset, nec mulieris quidquam propter eam moram interesset [h] ß. quod omne ad iudicis cognitionem remittendum est.

Prohibitio alienationis in contractu non impedit translationem dominij: licet contra faciens ad interesse teneatur. Bart.

3. ¶ Ea lege donatum [y] sibi [i] esse à Seia seruum & traditum, vt ne ad fratrem eius [k] aut filium aut vxorem aut socerum peruenirent, scripsit: & hæc ita stipulante Seia spopondit Titius [l] quin [m] post biennium hæredes reliquit Seiam [n] & fratrem, cui [o] ne seruirent [p], exprestum [q] erat: quæritur, an Seia cum fratre [r] & coherede ex stipulatu agere possit [s]. Respondit, posse in id quod [t] eius interest [u].

Translatio facta super vna causa non obstat agenti ad eandem ex alia causa. Bart.

4. ¶ Filia quæ de inofficioso agere instituit, & transegit [x], postea cum heredibus stipulatione interposita & subiecta doli clausula, apud præfectum de falso testamento egit, nec probauit: quæro, an ex doli clausula possit conueniri. Respondit, nihil ad eam stipulationem id quod postea actum proponeretur, pertinere [y].

Diuersitas vocabulorum inter interrogantem & respondentem circa rem in stipulationem deductam, non vitiat, si non variatur substantia, sed idem importat. Paulvs.

CXXXVI. Paulvs *libro quinto Sententiarum.*

SI sub vna significatione [z] diuersis nominibus ea res quæ in stipulatum deducitur, appellatur: non infirmat obligationem si alter [a] altero verbo vtatur.

Aere rem perfectam & consummatam vsitatæ stipulationis si decessit res ad eum casum à quo non potuit incidere. Bart.

1. ¶ Si quis viam ad fundum suum dari stipulatus fuerit, postea fundum, partémve eius [b] ante confectum [c] seruitutem alienauerit: euanescit [d] stipulatio [e].

Inter interrogantem & respondentem non debet intervenire aliud contractus extraneus: aliàs stipulatio vitiatur. Bart.

2. ¶ Si quis [f] ita stipulatus fuerit: Hominem Stichum dari spondes? Respondit: si is homo, qui Stichus appellatur, ante stipulationem mortuus fuerit, inutilem stipulationem esse. Quæro, si Stichus ante stipulationem mortuus fuerit, an stipulatio valeat? Respondit: si Stichus, qui stipulationi subiectus est, ante stipulationem mortuus fuerit, inutilem esse stipulationem. Quæro, si is homo, qui stipulationi subiectus est, ante stipulationem mortuus fuerit, an stipulatio valeat? Respondit: si is homo, qui stipulationi subiectus est, ante stipulationem mortuus fuerit, inutilem esse stipulationem.

Interrogatio facta super re quæ non potuit incidere. Bart.

3. ¶ Si quis [g] ita stipulatus fuerit: Hominem Stichum dari spondes? Respondit: si is homo, qui Stichus appellatur, ante stipulationem mortuus fuerit, inutilem esse stipulationem. Quæro, si is homo, qui stipulationi subiectus est, ante stipulationem mortuus fuerit, an stipulatio valeat? Respondit: si is homo, qui stipulationi subiectus est, ante stipulationem mortuus fuerit, inutilem esse stipulationem.

Translatio facta super vna causa non obstat agenti ad eandem ex alia causa. Bart.

4. ¶ Filia quæ de inofficioso agere instituit, & transegit [x], postea cum heredibus stipulatione interposita & subiecta doli clausula, apud præfectum de falso testamento egit, nec probauit: quæro, an ex doli clausula possit conueniri. Respondit, nihil ad eam stipulationem id quod postea actum proponeretur, pertinere [y].

Diuersitas vocabulorum inter interrogantem & respondentem circa rem in stipulationem deductam, non vitiat, si non variatur substantia, sed idem importat. Paulvs.

CXXXVI. Paulvs *libro quinto Sententiarum.*

SI sub vna significatione [z] diuersis nominibus ea res quæ in stipulatum deducitur, appellatur: non infirmat obligationem si alter [a] altero verbo vtatur.

Aere rem perfectam & consummatam vsitatæ stipulationis si decessit res ad eum casum à quo non potuit incidere. Bart.

1. ¶ Si quis viam ad fundum suum dari stipulatus fuerit, postea fundum, partémve eius [b] ante confectum [c] seruitutem alienauerit: euanescit [d] stipulatio [e].

Inter interrogantem & respondentem non debet intervenire aliud contractus extraneus: aliàs stipulatio vitiatur. Bart.

2. ¶ Si quis [f] ita stipulatus fuerit: Hominem Stichum dari spondes? Respondit: si is homo, qui Stichus appellatur, ante stipulationem mortuus fuerit, inutilem esse stipulationem. Quæro, si is homo, qui stipulationi subiectus est, ante stipulationem mortuus fuerit, an stipulatio valeat? Respondit: si is homo, qui stipulationi subiectus est, ante stipulationem mortuus fuerit, inutilem esse stipulationem.

Interrogatio facta super re quæ non potuit incidere. Bart.

3. ¶ Si quis [g] ita stipulatus fuerit: Hominem Stichum dari spondes? Respondit: si is homo, qui Stichus appellatur, ante stipulationem mortuus fuerit, inutilem esse stipulationem. Quæro, si is homo, qui stipulationi subiectus est, ante stipulationem mortuus fuerit, an stipulatio valeat? Respondit: si is homo, qui stipulationi subiectus est, ante stipulationem mortuus fuerit, inutilem esse stipulationem.

480/C.IV.K.5-3, 1035-1036
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

CCXXXII. VENVLEIVS *libro primo Stipulationum.*

CONtinuus * ** actus stipulantis & promittentis esse debet, vt tamen aliquod momentum a naturæ interuenire possit: & comminus b responderi stipulanti oportet, cæterum si post interrogationem aliud c acceperit † & nihil proderit d, quamuis eadem die spopondisset.

Dissensu inter stipulatore & promissorem circa rem, vitiat stipulationem. PAVL.

1. ¶ Si hominē e stipulatus sim, & ego de alio sensero, tu de alio: nihil acti erit *, nam stipulatio ex vtriusque consensu perficitur. *

Si solutio in certum locum conferatur, stipulatio habet diem quo is potest commodi persecutio: vbi est certum, conuentionem non est locus. BART.

1. ¶ Cùm ita stipulatus sum f, *Ephesi dari* nihil temporis quod autē accipi debeat, quæritur. Et magis est, vt totam eam rem ad iudicem, id est ad virum † bonum remittamus *: qui æstimet quanto tempore diligens paterfamilias conficere g possit h quod factum se promiserit: vt qui Ephesi datum se spopondersit, neque duplomate i, diebus ac noctibus, & omni tempestate contempta iter continuare cogatur, neque tam delicatè k progredi debeat, vt reprehensione dignus appareat, sed habita ratione temporis m, ætatis, sexus, valetudinis eorum id agat, vt maturè perueniat, id est eodem tempore quo plerique eiusdem conditionis n homines solent peruenire: eóque transacto quamuis Romæ remanserit, nec possit Ephesi pecuniam dare, nihilominus ei rectè condicetur *, vel quia per ipsum steterit † quo minus Ephesi daret o: vel quoniam per alium Ephesi possit dari: vel quia vbiq; p poterit solueri? Nam q & quod in diem debetur, ante solui potest, licet peti non potest. Quòd si duplomate r vsus, aut felici nauigatione s, maturius quàm quisque t perueneris u Ephesum, confestim obligatus * est: quia in eo † quod tempore atque facto finitum est, nullius r est coniecturæ locus 3.

Quanto tempore opus possit ædificari, iudicis arbitrio committitur. Sic si non inchoetur, ad particulare interesse stipulatio commutitur. Item *post mortem admittitur promissio.* BART.

3. ¶ Item qui insulā v fieri spopondit, non vtique conquisitis vndique fabris, & plurimis operis adhibitis festinare debet x: nec rursus vtroque * aut altero con-

d ¶ *Nihil proderit* ad hoc vt valeat: quia * non valebit.
e ¶ *Si hominem.* Vide scripta ad l. 11. & ad l. 83. §. 5. CYNAC.
f ¶ *Erit.* facit l. *cod. Inter stipulantem.* §. 3. & l. *stipulatores.* §. 1. *alteri. versic. in stipulationibus. & l. si id quod autem. & l. 21. in omnibus. & de conrahend. empt. Lex vendentibus.*
g ¶ *Cùm ita stipulatus sum.* Rom. conflictatus tria cum promissore.
g ¶ *Remittamus.* vt & l. *eo. l. interdum & de ac. emp. l. 6.*
h ¶ *Conferre.* id est facere.
i ¶ *Posse.* inspecta possibilitate eundi, non ambulare. l. *ea. l. 6. illud.*
k ¶ *Duplomate.* id est vt in duplo vadat quàm alius. 2. Vel, id est duplicato itinere. Sed citra rectitia certum est tempus vt § *quis non. l. 3.* & forte hoc idem considerabitur hic, secundùm l. 81.
l ¶ *Neque duplomate.* Duplomata sunt consilii, qui dantur vrbibus cum publico, quæ dicuntur cum tractoria, & combinat, & *mechanica*, & curiones. CYNAC.
l ¶ *Differat.* ad quod est l. *depag. ill. l. si seruus.* ACCVRS.
m ¶ *Tempore.* æstas vel hyems: seruum vel instrumenta quæ faciet l. *si quis cum. l. 46. § non quod diximus & de admin. tut. l. tutor qui re. § 1.*
n ¶ *Conditionis.* curiosæ, vel alterius.
o ¶ *Condicetur.* scilicet Romæ: vt & *supra de re quod certo loco. l.*
p ¶ *Quia per ipsum fuerit.* id est, in mora fuit. CYNAC.
q ¶ *Pluique potest.* Imò contrà l. *de eo quod certo loco. l. ii qui.* Solu. hic volente * stipulatore, vel die vt ibi. ANDREAS. Dic quòd possum, si solum totum interest alibi, vt not. in l. *qui Romæ. supra eo.* BART.
r ¶ *Vel quia vbique potest solueri.* Volente scilicet stipulatore, & also die eodem promittente. Vide scripta ad l. 38. §. *inter eos. l.* 122. CYNAC.
s ¶ *Nam* à simili: nam nec hic nunc diem: nec suprà antequàm ad locum posse venire, sed vtroque * anno potest solueri. ad quod est l. *de fid. l. quod in diem & l. 20. l. quibus anno. & l. 2. vel l. liber homo. 6. §. decem.* secus in Treb. refl. vt ad Treb. l. *fin. & si quis. & secus in alioqui l. de leg. 9. l. si ita relictum. §. Pegasus. & de an. leg. Lucius. vel. Iuuolenus, incipit.*
t ¶ *Duplomate.* id est, duplicato itinere, vel nauigatione vel celeritate.
u ¶ *Aut felici nauigatione, quod malè.* CYNAC.
x ¶ *Quidam quisque.* i. quàm aliquis alius.
y ¶ *Perueneris.* f. promittat.
z ¶ *Obligatus est.* cum effectu.
a ¶ *Nullus.* aliàs nullius: aliàs nulli. ¶ Et not. hinc similiter quod dicitur: in * incertis, non certis, locus est coniecturis. sic *in Authent. de nupt. & ea quæ pa. §. fin. vel. iii. & supra ad l. Fal. l. tres partes.* † Rit pro vtraque parte. scilicet quod sit locus coniecturis, vel non sit locus, in rebus certis. Item pro hoc l. *de leg. iij. Ille aut ille & de auro & argento leg. Lucilianus §. argento.*] *de euict. l. fin. §. vnico. §. filiusfa. in fi. & supra de dote. l. arbitria. §. non tamen.*
b ¶ *Nullus est coniectura.* Vide scripta ad l. 38. §. *inter eos. l.* 22. CYNAC.
c ¶ *Item qui in Italiam.* Non huic stipulat. iseſt tempus, quo infra mil. Scaripodii, inter Cesii & Pauli fenestrariam l. 14. & 77. l. 22. CYNAC.
d ¶ *Testimere debet.* cum dictum est, ne per se falsum faceret. ACCVRSIVS.
e ¶ *Prægnat.* alii tuo, alii vtroque sic est duobus.

f ¶ *Alii*

480/C.IV.K.5-3, 1037-1038

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-3, 1039-1040

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

incipit à defuncto, vel in defunctum, qua eorum est necessario inter heredes diuisio pro hereditatis portionibus. Hus pertinet l. 5. §. 1. *supra* eo. Itaque est ex 12. tabul. CUIAC.

a ¶ *Prom.* heredis. & est ratio, quia eum dari stipulor, omnibus heredi semper interest: sed in faciendo secus: vt si stipulor domū fieri, demonstrato loco: & illam locum alij praelegatum non interest nisi eius cui praelegatus est, secundùm lo. vel stipulor seruitutem fundo, quem vni eorum praelegatum *l. de stip. seruo. l. proinde. §. 5.* Sed certè intò videtur hoc non valere: *l. 2. d. quod dicitur*, quę est contrà. Solu. ibi stipulatur vt illius fiat, vt in exemplis hîc positis. hîc vt ei fiat. Vel aliud quando §. lio, vt ibi fiat, aliud quando heredi, secundùm QUACCVS.

b ¶ *Recte comprehendi.* para domum fieri. ACCVS.

c ¶ *Recte comprehendi.* EX 12. tabb. CUIAC.

EVm qui certarum.] CAEVS. Promisisti mihi c aureos soluere in nundinis Feratrinis, quę diutius per incertam voluisti à te petere illa 4. in principio vel in medio nundinarum an postliminio sabinus dicebat quòd sic, sed Veneleius contrà, & Proculus, quòd d. non possint peti nisi finitis nundinis. [CVIACIVS.] Si quis est post stipulatus illud aut illud, quòd ipse voletilicebit promissori mutare voluntatem quotiescunque voles. h. d. vide ambas gl. FRANC. ACCVS.

c ¶ *Nundinarum.* puta Vercellensium vel Ferrariensium. ACCVSIVS.

d ¶ *Proculo.* cum quo est *l. 2. qui hoc anno.* sed pro Sabino erat meus contrahentium, quasi pecuniam voluerit expendere in nundinis: & sic non intellexit finem expectare, quid autem si hoc verisque fecisset? Respon. seruatur sententia. *l. si cui pecuniam quod.* ACCVS.

e ¶ *Cùm parò.* non adiecto vtrùm voluerit, id est simpliciter: & sic est rei electio vt *l. de iure do. l. plerumque. in fin.*

f ¶ *Cùm pure stipulatus.* Is, cui generaliter quid legatum est, potest mutare electionem, non in specieve. Vide not. *ad l. Illud. supra de optione legata.* & scripta *ad l. 3. supra de leg. 1.* & scripta & not. *ad Leonem de legatum. §. si cui homo. supra de leg. 1.* CUIAC.

f ¶ *Quarimus.* etiam post sententiam, secundùm lo. non solum post lit. contestationem: licèt Hadrianus vsque ad lit. contesta. tantùm vt *l. 2. §. quæ in stipulatione.* sic ergo secundùm lo. in ipsa executione sententiæ si fuit damnatus ad hoc vel illud: potest variare. ¶ Quid ergo si executor exequitur in vno: & tunc ille alium eligat: & cum iudex electam dari iussit, iterum variatur: qualiter fiet executio? Respon. æstimabitur quanti possit valere ipsa illa, & in tantum æstimationem fiet executio cap. tis pignoribusque autem in altero seruorum: & licèt iudex deberet curare dare certam sententiam, vt *Instit. de actio. §. curare.* hîc non potest plus: vt *hoc, & Instit. de officio iudi. in prin. & facit supra de act. empt. l. si seruus. §. fin. & supra eod. l. qui ex pluribus in §. 1.* ACCVS.

g ¶ *Expressa.* in stipulationem si stipulatus sit illud, aut illud, vel vtrò quo casu distinguetur dixi, volunt. vel, voluerit vt *l. si quis fundum. §. alias.* nisi alterum eorum diserte, nō habet electionē: sed tenetur *l. de iure do. l. plerumque. in fin.* Sed promissor aut tacitè habet electionem: & tunc generaliter licet mutare voluntatem: vt dictum est: secus in expressa: quo casu refert an dixit, quem velim: an quem voluerit: vt plenè dixi in stipulatore. 2. Vel plenius ¶ dic refert inter tacitam & expressam: & inter expressam refert vtrùm fiat, quem voles: vel voluerit: vt primò varies quandocunque voles: sicut in tacita. In secundo non varies postquam elegeris: vt *arg. supra eo. l. si quis in stipulatione.* 3. Vel secundò dicas aut dixi, voluerim: & tunc quod dixi. Aut, quod voles & tunc vsque ad litem contestatam, & non vltrà. *Arguit de ea quod est hic. l. 3. §. quæri. versus & generaliter.* Aut simpliciter, & tunc etiam post sententiam. & sic distinguitur inter tacitum mandatum & expressum: Nam vbi mandato meo expresso stipulatus es aliquid tibi dari, rectè tibi solvitur etiam me inuito. At vbi mandatum inest tacitum: vt si stipulatus sum mihi aut tibi dationem rectè tibi solvitur. Si denuntiauero vt non soluatur vt.] *de fid. l. 3. quæ stipulamur fuerat dictum in medio. & l. minor. 8.* Sic in sententia arbitri differt tempus expressum ab eo quod inest: vt *l. de arb. l. si vinum diet. §. 8. & l. seq. & l. Cel.* in legato non est vis, voles, vel voluerit: *de legat. 1. Lhuius. modo. §. Stichum. & de legat. 2. l. fideicommissa. & de optione legata. l. apud. in fine.* ACCVS.

h ¶ *Inest.* tacitè: vt *l. de iure dot. l. plerumque. in fin. & de contrahend. emp. l. pe. & Instit. de act. §. hunc.* ACCVS.

i ¶ *Et cum qua inest.* Vide scripta *ad leg. 122. supra eodem.* CUIAC.

CVm ex causa.] CAEVS. Vendidi tibi fundum Tusculanum: & promisi de euictione, mortuo te relictis plurib. heredibus, possit hoc fundus iste esse à te euictus. Tu vis conuenire vnum ex heredibus meis pro euictione, cùm non petas: sed omnes debes conuenire: & omnes debent respondere pro euictione. & si vnus eorum non respondeat, nihil prodest cæteris quod respondent: quia in solidum est hæc euictio defendenda: cuius natura est indiuisibilis, tamen licet omnes cogantur de fendere, vnusquisque pro parte sua soluere tenetur. FR. ACCVS.

k ¶ *Conuenendi.* denunciandi.

l ¶ *Subsistere.* in solidum. q. d. non poterit aliquis eorum suam tantùm partem defendere.

m ¶ *Quoliber eorum defendere.* Legendum *defugiunt*, vt Florent. id est, defugiente auctoritatem, vt & m. l. *in explorandis. h. in solidum. supra eod. & l. minor. supra de minil.* Cic. pro Sylla. Victorius lib. 5 variarum lect. cap. 25. Vide scripta *ad l. 4. §. vlt. sup. eod.* CUI.

n ¶ *Cæteri subsistere.* pro eorum partibus. Equo nā hoc vt rectè videatur defendere.

n ¶ *Natura eft.* in hoc vt non sufficiat ab vno defendi vel ideo quia partem non emisit.

o ¶ *Sed cùm.* id est quæritur.

p ¶ *Omnes.* licèt partes suas defendere voluerit, non absentium.

q ¶ *Præsumpt.* fuppl. tamen.

r ¶ *Presumitur* omnes quidem teneatur: sed non omnes exigantur. *Bart. l. de emili. l. si rem quam. §. 1.* ACCVS.

s ¶ *Præstatio inuenalis.* Vide scripta *ad l. 4. §. vlt. & l. in executione sup. eod.* CUIAC.

PAulius rebus. Planum est principium: similiter & §. sequens planus est. [EVT.] Verum est regula iuris: quoties stipulatio incidit in eum casum à quo incepit non potuit, extinguitur. Exemplum sicut cùm stipulor seruum vsum. nam si seruus moritur, stipulatio extinguitur: quia perueni in eum casum à quo incipere non potuit: pura quia non possum stipulari hominem mortuum. sed hæc regula fallit: vt in tribus exemplis sequentibus. Primo in hoc, quia socius fundi communis non potest stipulari viam ad fundum communem: si tamen stipuletur, & relinquat duos heredes, stipulatio non extinguitur. idem exemplum vt dicit gloss. est inperam: sed ipsa declarat etiam obiicere: pace domini Accursij dicentis. Alia duo exempla vide per scipsum. FRANC. ACCVS.

t ¶ *Pluribus rebus.* Vide scripta *ad leg. 29. supra eodem.* CUIACIVS.

f ¶ *Propositis.* scilicet nominatim in præfatione: vt *supra eod. l. Titia. §. fundi.* & sic non est contrà. *supra de donation. cum mor. liberatur. §. fina.* Vel solue vt ibi. ¶ Sed quæ est voluntas, inquiere an sit vna vel plures hîc vel inferiùs §. Respon. olim erat, quia mixta vna specie vel summa quæ non erat in stipulatione, non fit nouatione: *supra l. fere debemus.* & ibi notaui.

u ¶ *De hac stipulatione.* Obstant varij loci, quibus, dicitur, vnam esse stipulationem. Dicendū hîc, singulas summas, & certa tempo-

a Heredi vnius dari stipulor, ea non præstantur vt alio quoque non detur: sic vt vnus eas petendo petat, vt alius non det.

Vulg. editio & quidam mss. hîc habent hic inquiunt, pro non pote fieri. ACCVS.

† Quotiens, pauperis, qui non habet, vide præter Ramelum glo. 1. c. 1. Cuiacium in vet. ponitur. de vsur. in prolegom.

b Promissor legitur in mss. codic.

Tligres in stipulatione & quando possit variare & quid in aliis contractibus.

Tunc & expressa in stipulatione & mixta. & simplex & tacita arbitri ad sententia.

480/C.IV.K.5-3, 1041-1042
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-3, 1043-1044
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

fari cœperit, recte stipulari potest: tamen si in parentis potestate est, nec auctore quidem patre obligatur: pubes verò qui in potestate est, proinde ac si pater familias obligari solet [x]. Quod autem in pupillo [b] dicimus, idem & in filiafamilias impubere dicendum est.

3. ¶ Si ita furto stipulatus, *mihi aut Titio?* & tu mihi daturum te spondeas secundum omnium opinionem ad interrogata te respondere: quia constat mihi solis adquiri [c] obligationem: at Titio autem dumtaxat recte soluisse [d].

Angustia temporis vitiat stipulationem, nisi in loco destinato præsentia procuratoris intervenerit. BARTOLUS.

4. ¶ Si inter † eos [e] qui Romæ sunt Ⓐ, talis fiat stipulatio: *Hodie Carthagine dare spondes?* quidam putant non semper videri impossibilem causam stipulationi contineri: quia possit contingere, vt tam stipulator quàm promissor ante aliquod tempus † suo quisque dispensatori [f] notum fecerit in eum diem futuram stipulationem: nec demandasset promissor quidem suo dispensatori, vt daret: stipulator autem suo, vt acciperet. quòd si ita factum fuerit, potest valere stipulatio.

Diversitas rerum, temporum, qualitatum vel conditionum adiecta solet extraneas in stipulatione vitiis, non vitiis, nec ab eisdem fallum valida stipulatio impediuntur. b.d. vsque in fin. BART.

5. ¶ Cum mihi *aut Titio* [g] stipulor, dicitur aliam quidem rem in personam meam, aliam in Titij deberi non posse [h]: veluti mihi *decem, aut Titio homines*; si verò Titio ea res soluta sit quæ in eius persona designata fuerit, liberor ipso iure non liberante [i] promissor, per exceptionem [k] tamen defendi possit [l].

6. ¶ Tempora verò diuersa designari posse, velut, *mihi Kal. Ianuarias aut Titio Kalendis Februarijs?* imò etiam citeriorem diē in Titij personam conferri posse: veluti, *mihi Kalendis Februarijs, Titio Kalendis Ianuarijs?* quo casu [m] talem esse stipulationem intellegemus, *Si Titio Kalendis Ianuarijs non dederis, mihi Kalendis Februarijs dare spondes?*

7. ¶ Sed rursus mihi quidem purè, aut Titio sub conditione stipulari possum. Contra verò [n] si mihi sub conditione, aut Titio purè: inutilis erit tota stipulatio: nisi in meam personam conditio extiterit: scilicet quia nisi quod ad me vim acceperit obligatio, adiectio nihil potest valere. Hoc tamē ita demum tractari potest [o], si euidenter appareat purè Titij persona adiecta [p], alioquin cum ita stipulor: *Si nauis ex Africa venerit, mihi aut Titio dari spondes?* Titij quoque persona sub eadem cōditione adiici videtur.

8. ¶ Ex hoc [q] apparet, si diuersa conditio in meam personā, diuersa in Titij posita sit, nec in meam personam extiterit, posse rit vel Titio solui. si verò in illius persona [r] defecerit [s]: quasi non adiectus habebitur.

9. ¶ Ex his omnibus [t] apparet licet alterius persona non recte adiiciatur [u]: non ideo minus in nostra persona vtiliter procedere stipulationem.

DE DVOBVS REIS constituendis [x] D.

TITVLVS II.

Duo rei sunt duo debitores obligati in solidum singuli, vel duo creditores quibus singulis solidum debetur. & hi quatenus eadem verbis stipulationis conformentur, hoc vocale similiumve. rei [y] quippe nomen est communis debitoris & creditoris, à re nimirum quæ debetur. & inde Marcellus l. XXXIII. *de fidei.* [*Hoc rem est pro quo debetur, nec res vlla quæ posse deberi, nec quid species ex eodem lib. Marcelli commentario est l. 79. §. cum mihi. de solution. quo in eandem rem adducitur ab Vipiano in l. xiiij. de nouatio. & M. Tullius pro Plancio. Dare, impelle, reique dicuntur, & de supplicio. Magis propter rem quàm propter rem ipsam. & ita rem stipulandi dicimus rebus, & rem promittendi, rem credendi, rem debendi, rem fungidandi, rem satisdandi, rem accipiendi.* CYNAC.

[x] ¶ Volgò, *de duobus reis stipulandi & promittendi.* Quòd autem sint res, dubitari non tantum ex stipulatione, sed & cæteris contractibus constitit, vide in nota. *ad princ. tit. Cod. de duob. reis & tralt. cod. titulo. & in scripta ad initium d. tit. Cod.* CYNACIVS.

[a] ¶ *Solut.* excepto Marc. & vbique T. *ad Macedo. per totum. & l. de pollicit. l. quis rem. §. cum. & l. cū. l. filiusfamilias.*

[b] ¶ *In pupillo*, id est filio minori.

[c] ¶ *Adquiri.* & sic ad totam obligationem est respondum. sicut si Seiothum aut Pamphilum stipulor: & tu Seiothō promittis: quia ibi ad obligationem vterque ponitur, vt *supra eo. l. si duo rei. & l. inter stipulantem. §. item si ego.* ACCVRS.

[d] ¶ *Mihi fiū obligationem acquiri.* Vide scripta ad *l. 55. sup.* CYNAC.

[e] ¶ *Solui.* & in responsione fuerit inferendum. Vel forte sufficit in interrogatione.

[f] ¶ *Si inter eos.* facit *supra. eod. §. item. & supra de re quod cer. in l. §. §. quæ ita.* Sed † legendum non videtur ambiguitas temporis, *supra de legat. I. §. mihi & titio. §. §. qui seruo.* ACCVRS.

[g] ¶ *Si inter eos qui Romæ sunt.* Vide scripta ad *l. continuari. supra eod.* Aliquin inutilis, *l. 3. §. quæ ita. supra de re, quod certo loco.* Obstat *l. 12. §. 1. supra de leg. 1.* Sed hac in re est differentia inter legatum & contractum. Nam qualibet conditio impossibilis vitiat contractum, legatum non vitiat, in testamentis & adiecta se impossibilis conditio, mendum continet, & ideo circumscribitur: at obstrahas sub conditione impossibili fraus nequit defendi colore mendi. Cùm sint duo, qui contrahunt, verisimile non est, vtrumque mendum excidisse, quod vnus non animaduerterit. si ergo vterque mendo affectus fit, videtur indifferens contractus. *I non solum supra de obligg. & act.* vide scripta ad legem 12. CYNAC.

[h] ¶ *Inter quosuis dispensatores.* Vide scripta ad *l. continuari. §. cum ita. I. eodem.* CYNAC.

[i] ¶ *Cùm mihi aut Titio.* Vide scripta ad *l. 55. supra eodem.* CYNACIVS.

[k] ¶ *Non posse.* vt ipse iure liberetur soluendo adiecto rem ei designatam.

[l] ¶ *Non liberetur promissor.* Ergo verbum liberandi, non semper ius significat. Vide not. *ad l. qui res §. mihi Rama. infrà de solut.* CYNAC.

[m] ¶ *Per exceptionem.* alias ipso iure, si eadem sit res: vt *infrà eo. de inuti. stip. §. §. quæ alij.*

[n] ¶ Sed nihone [b] qui soluit aliud pro alio creditori vtenti, ipso iure liberatur? Respond. sic. sed [c] non sic qui aliud sed & alias rem habitio comparatur mandato: non tamen mandatitio mandati actio, sed negot. gest. Item & dolus [d] potens efficax est: sed non directè, sed vtiliter tenetur: & sic duo

[o] ¶ *Solui adiecto.* ita non potest nisi in personā stipulantis cōstitut adiecta.

[p] ¶ *Persona.* scilicet Titij. ACC.

[q] ¶ *Ex his omnib.* & quia alterius [b] persona non adiicitur ad obligationem, sed ad solutionem: æquale Titij conditio defecerit, nec ipse potest solui.

[r] ¶ *Non recte adiicitur.* quia inutiliter. sed quod est T. *de vsur. l. placuit.*

[s] ¶ *Stipulandi & promittendi.*

[t] ¶ *Persona adiicitur ad obligationem, non ad solutionem multum interest.*

[u] ¶ *Recte ad obligationem & rem referitur: & vtrique modi est commune.*

DE DVOB. REIS stipulandi & promittendi.

Quis in stipulat. de quibus dixit supra tit. 1. plures intervenire quandoque, idem de hoc dicit. vt Inst. eo. in prin. & quod dixit, duobus, idem si plures: vt & Inst. eo. §. duo.

VI stipulator.] CASVS. Interconsultum more sapientum philosophi, ne proculamus per ignota, traditurus de duobus reis, dicit quid sit reus stipulandi, & quid reus promittendi: dicens quòd reus stipulandi est qui stipulatur: reus promittendi est qui promittit. I. ACCVRS.

a ¶ *Qui stipulatur, reus.* ff de quo in stipulationem deducitur, non à reato. Sed alij, à re, id est verisimile. Alij à re, id est constructe quia obligatur. Alij à re, id est firmitate, ideo quia efficaciter stipulatur, & efficaciter structur. sic in Virgilio, vetera, id est qui erat voto astrictus. & sic verbum reus firmatem significat. ACCVRS.

a Reus est à re stipulationis: ut à re id est verisimile dicitur. ¶ Hoc specimen definitio quid libro 2. de orat. scire vocat Cic. qui morbo pellat non eos modo qui ignorant, sed eosdem qui se scire putant.

1. MODESTINVS *libro secundo Regularum.*

VI stipulator, reus * stipulandi dicitur. † qui promittit, reus promittendi habetur.

* Reus dicitur qui stipulatur, vel promittit.

† Creditor potest parte debitoris a debitore, & parte rei a reo stipulari: debitor parte & re sua solvere debet. *Gothofredi Antecessoris.*

Hæc ablio idem facit, ut videamur constituisse duo rei debendi & credendi: & unius petitione & acceptatione tolliter obligatio. BART.

II. IAVOLENVS *libro tertio ex Plautio.*

CVm duo eandem pecuniam sunt promiserint aut stipulati sunt: ipso iure & singuli * in solidum debentur b, & singuli debent: ideoque petitione c, acceptilatione vnius, tota soluitur obligatio.

* ad singula in solidum debetur.

Licet prius contrahitur obligatio vnius, postea obligatio alterius: nisi videatur constituto duorum reorum: & sic simul a timetur novatio. BART.

III. VLPIANVS *libro quadragesimo septimo ad Sabinum.*

IN duobus reis promittendi frustra timetur novatio. nam licet ante priore respondeat, posteriore etsi ex intervallo accipiatur, consequens est dicere, priorem

a Simul pro minore, non necessario pronuncio.

primo ab vno stipulet, postea ab alio. nam non est vis ad simul respondeant, an separatim. dummodo actum sit vt fiant duo rei promittendi. [VEL DVO RAT.] Videmus supra quid sint duo rei stipulandi, & quid duo rei promittendi, nunc quæritur quomodo exigi possint. Et respondetur quòd ab vnoquoque potest tota summa peti: & vnus reus promittendi potest tota summam potere. hinc poterit etiã partes petis à singulis reis promittendi possunt partes petere. & potest similiter dicere ibi, *quamdiu non solvendum.* nam sicut à reo potest tota summa peti, sic à fideiussore potest tota summa petitio, ergo etiam vna summa: & si vnus reus solvat, alter liberatur, aut si vnus stipulandi cæpit totam summã: alteri nihil potest petere. FRANC.

d Accepilatio nec universorum debitum tollit, nec de quanto alterum reliquitur obligatum.

d ¶ *Acceptilatione petitione.* Potest hic exactionem significat, vt dicit *l. si vt certi, supra commodati.* Si quis solidum acceperit ab vno ex reis, alter penitus liberatur, non si petierit tantum: sequæ nihil obstat *l. vlt. C. de fideiuss.* Vide scripta *ad l. 8. sup. de leg. 1.* [quo loco recte, *Idemque si alterum sit, & filiumfam.*] & *ad l. 126. sup. eod. de verb. oblig.* CVIAC.

Si duobus reis.] CASVS. Volebam mihi constituere duos reos promittendi, Titium f. & Maurum primo stipulatus sum a Titio c. aureos. postea cũ intervallo iterum sum a Mauio stipulatus eam ipsam summam. feci consortes Titium vt mihi solueret ista c. qui respondit quòd non teneberetur mihi soluere: quia facta fuerit nouatio: eo quòd stipulatus fuerim eandem summam postea à Mauio. quæritur quid verũ? Respon. quòd Titius teneretur soluere: nec potest allegare quòd facta fuerit nouatio: quia in duobus reis promittendi non fit aliqua nouatio: licet,

obligationem durare, & sequentem accedere d: & parui refert, simul spondeant, an separatim e promittant: eum hoc actum f interceperit, vt duo rei constituantur: neque vlla nouatio fiet.

Potest à qualibet correorum in solidum petitio etiam pro parte & vna solutio sufficit. BART.

I. ¶ Vbi duo † rei facti sunt: potest vel ab vno eorum solidum peti g. Hoc est enim duorum reorum, vt vnusquisque eorum in solidum sit obligatus, possitque ab alterutro peti h. & partes putem à singulis peti posse, nequaquam dubium est i: quemadmodum & à reo k & fideiussore peteri possumus. vtique enim eam vnam l sit obligatio, vna & summa est: vt siue vnus soluat, omnes liberentur: siue soluatur ab altero, liberatio contingat m.

Sine vnica voce respondeatur, siue pluribus: non quitatur confusio duorum reorum. BART.

IV. POMPONIVS *libro vicensimo quarto ad Sabinum.*

DVo n rei promittendi, siue ita interrogati, *fidetis* n, respondissent, *fidemus*: aut, *spondemus*: sine ita interrogati, *spondes? respondeo*: obligati sunt.

† Creditor potest parte debitoris a debitore, & parte rei a reo stipulari: debitor parte & re sua solvere debet. *Gothofredi Antecessoris.*

e Mollisti intervallo, quo non interuallo habetur.

e ¶ *Separatim.* Contrà *Inst. ad in prin.* Sed ibi in reis stipulandi, hic promittendi. a. Vel hic vocat interuallū * modicum, quod pro non interuallo habetur: vt *infrà eo. l. duos. §. fi.* & quod dicit si mul b fi. vno tempore concepta & scilo quod no *§. vel si ex duobus in prin.*

a Simul pro minore, non necessario pronuncio.

f ¶ *Actum.* vt *infrà eo. l. reos. in fin.* ACCVRSIVS.

g ¶ *Pet.* vt & *Cod. eo. l.*] & *supra l. proxima.* ACCVRSIVS.

h Verbalia nomina actiuè & passiuè sumi possunt.

h ¶ *Petitione.* accipe hæc duo actiuè & passiuè: vt b & contra verbalia nomina, nam sunt vnus petiti, vel accepto ferat: petidicet ille adhuc econtra ab vno petatur, vel ei accepto feratur petitio facit alibi. ¶ *Ad petitionem.* (sed petitionem petunt c passiuè ponitur, *concur. supra de nouat. l. si per imprudentiam. §. fi.* Sed eft contrà C. *de fideiuss. l. ultimo quo. & l. seq.*]). *§. fi. supra.* Sed. hic petitur lit. contest. ar.] *eo. l. ex duobus.* In contrariis autem potuit extra iudicium. i. Vel hic cum effectu. arg. *Inst. §. quod. & arg. infrà de §. duos. l. si rem §. si duo. & l. de in rem verso. l. si pro parte in fin.* Item facit *infrà de nouat. l. si rem. §. si duo.* ¶ Et ad id quod subiicit de d acceptilatione, concor. *infrà de accept. l. & per infarcturam. §. si l. si ex plurib.* Sed contrà *supra de pec. l. si rem. in princ.* Sol. hic ipse ibi non. 2. Vel solue vt ibi. Item ar. *Inst. §. supra de aqu. nam l. de pupille. in §. & l. quia in re in prin.* [est §. in l. de pupillo.] Item facit *supra de pact. l. idem. & supra de iurisdi. l. duobus.* Item aliud quæritur accept. est si ponas creditorem successisse vni ex duobus reis debendi, nam non extinguitur obligatio alteriusve in arg contrà *infra de fideiuss. l. Pranus. vers. sed eiam duo.* ACCVRS.

c Petitio est actus quo creditor debitorem rogat, ut sibi dare faciat. Cic. *Topic.*

d Acceptilatio nec universorum debitum tollit, nec de quanto alterum reliquitur obligatum.

i ¶ *Dubium est. l. si ex toto. §. si ex toto. §.] &]. de fideiuss. l. interr. §. duo rei. in §. &]. de pecul. & assimilatum §. illud. &]. communi. Lin commendato. §. duobus.* Sol. arg. contrà]. *iudic. solut. l. cum eamus §. penult.* ADDITIO. Do secundum Bart. quòd de loquitur in eo qui non & actor scindere voluit. hic loquitur in creditore volente dividere, secundum Dy.

k ¶ *Non.* sub. in. quia duo rei videntur fideiubere propter hanc similitudinem. Sed dicas, audio non pro me est cum sit e fin. ACCVRS.

e Simile & idem dicimus, cum nihil inter ea esse videmus.

l ¶ *Cùm vna.* Imò plures obli. & actiones, quot rei: vt]. *eo. (nonnullum. in fin. & l. si primus.*] *de fideiuss. l. quemadmodum. & ibi Ioan. Lhas scripturas.* Sol. die plures in effectu, vt in contrariis fieri vna pro, post vnum debitum & vnam soluitionem: vt *hic arg.]. de condit. & demon. l. hac scripturæ.* & facit]. *de fidei. l. qui hominem §. in fin §.* ACCVRS.

m ¶ *Contingat arg. contrà supra de interrog. act. l. qui servum, circa principi.*

Spondes.] CASVS. Duo rei promittendi possunt respondere spondemus vel promittimus: aut spondeo vel promitto. quia non refert quando respondeant, dummodo ad interrogata respondeant. FRANC.

n ¶ *Duo. facit Inst. ar. in princ. & §.* ACC.

o ¶ *Spondes.* scilicet tu & tu. ACC.

Nemo est.] CASVS. Secuti possunt fieri duo rei stipulandi eiusdem summæ vel rei: ita possunt fieri duo rei stipulandi vel promittendi eiusdem operæ. Exemplum: volebam mihi fabricare domum, vel plantare aulam: possum à Titio & à Mauio stipulari hanc domum mihi fabricari, vel aulam plantari. Vel pono casum, quòd Titius & Maurus stipulentur à Seio domum sibi ædificari: vel aliquid aliud fieri. Vide glo. quæ bene declarat hos operarum stipulationes. FRANC. ACCVRSIVS.

p ¶ Nemo

480/C.IV.K.5-3, 1047-1048
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-3, 1049-1050

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

sint, & l. continuus. in princ. & de ver. & ver. oner. l. ij. §. item ijdem & infrà de solut. l. quod ait. & supra de reg. l. Iuvenes. §. Sed & ff. ad legem Falcid. l. §. item si res legatum. ibi; & quod dicit. inconuenire. Sed contrà *supra eodem l. in duobus. circa princip.* Solu. vt ibi, ACCVRSIVS. ADDITIO. Die secundum Bart. quòd inter interrogationem & responsionem eiusdem, actus contrarius, vel longum interuallum impedit conditionem, vt hic: sed longum interuallum inter obligationem vnius & alterius non vitiat.

a ¶ *Interrogatus.* idem in instrumento, si fuerit velle secundò interrogatus primò fieri instrumentum super responsione prioris interrogati & respondentis quàm ipse respondeat.

b ¶ *Conuentus.* scilicet contractum eorum actum parens obligationis; vt & ibi: *quia non est mutuum, &c.*

EX duobus] CASTR. Stipulor à Titio & Mœvio eorum aureos. Titius pactꝰ mihi promittit, Mœvius autem sub conditione si nauis ex Asia venerit. an talis stipulatio valeat? Respon. quòd sic. Sed postmodum quòd conditio non actus existat, an interim possim exigere ab eo qui pactꝰ promisit totum solidum? Dicitur quòd sic. FRANC.

a ¶ *Ex duobus.* Vide scripta ad l. 118. *supra titulo proximo.* CYAC.

b Reorum stipulandi, pure vel sub conditione: aliter sub conditione in alio vel certo. Loco obligari potest. Quod & verum exilio heres prædecessoris in deposito promisit, aliter non promisit, duo rei non præsumuntur. Cur sunt variè dicta vt hac Glossa.

c ¶ *Sub conditione.* sup. & aliter pure: vt *Inſtit. eod. §. ſi de duobus & infrà eod. l. eandem. in fine.* Item vnus ciuiliter & naturaliter, & alius naturaliter tantum: vt *infrà eod. ff re duobus §. fina.* Sed contrà *infrà eod. l. eandem. §. ſed ſi quis.* vbi disparitas culpæ impedit. Sed dic eius obligatio re interposita. vel verbis. Vel ibi culpa est disparitas & ſic quodammodo qualitatis: & qualitatis dici vel condi. Sed quare sic, ibi dicet. Item contrà *infrà eo. l. ſi id quod ego. §. idemque erit.* Sed ibi re plus est in vna: hic tempore. & patebit ratio in *d. Lucrandum.*

Hi verbis.] CASTR. Inueni quoddam instrumentum in quo scripsum erat: Nos Titius & Seius qui præstari tibi Mœvio stipulanti spopondimus, ea soluere volemus. constabat vtrum reorum scilicet Titium non fuisse promissorem in stipulatione quæritur, vtrum Seius in solidum teneretur? Distinguitur aut actum est vt essent duo rei promittendi: & tunc Seius qui præsens fuit obligaretur: sin autem non fit hoc actum: tunc Seius obligabitur tantum pro sua parte. FRANC.

d ¶ *Hi verbis.* id est significationem horum verborum quæ sequuntur, *videt.* &c. & sic quæritur, potest etiam longum effici: dic quòd inueniebantur in quodam instrumento duos promisisse, puta Titium & Mœvium, constabat vtrum de promissoribus fuisse absentem: & inter absentes promisisse: & aliam inter præsentes & quærebatur an præsens teneretur in solidum: & respondi, interesse quid inter contrahentes actum sit, quorum scilicet voluntate hæc scripta sunt.

e ¶ *Fideiussor.* quasi propositum tam vnus non teneturet fabricit. ACCVR.

f ¶ *Non tenuit.* vt & Extra. I. I. *in prima.*

g ¶ *Si minus.* id est si actum vt sint duo rei debendi, & facit *infrà eod. l. reus. §. cum tabulis.* & non est contrà *infrà eo. l. ſi id quod.* vbi imparitas impedit: quia & hic impedit vt non sint duo rei, sed vnus reus.

Eandem rem.] GAZVS. Textus iste vsque ad §. *ſed ſi quis.* satis planus est. abinde vsque ad l. sequen. pone hic casum. Depositi rem apud duos: Titium scilicet & Mœvium: certum est quòd in depositio depositarius teneatur tantùm de dolo & lata culpa. nunc ego pactus sum cum Titio quòd ipse etiam culpam leuem præstaret si depositum interiret: certè hîc non sunt duo rei quia obligatio est inpar in eorum persona: cùm vnus strictiùs se obligarit quàm alter. Si autem ab initio fuerim pactus cum amborum vt mihi de leui culpa ambo tenerentur: posſemusne vni eorum, qui a Titio omnino culpam, ita vt quantùm de dolo teneatur: propter hanc secundam pactionem non mutatur prima, ita vt Mœvius liberetur à culpæ præstatione quæ ab initio fuit promissa. post facit conclusionem suam ibi: *quare*, &c. si ille depositarij fuit socij, & interfecit communis culpa in depositio: pactum factum cum vno de culpa remissa, ponderis alteri. [CVNEVS.] Titius erat Mediolani, Mœvius autem Florentiæ: rendidi eis ambobus per nuncium vel epistolã centum mercen vsque ad festum: mille autem ruinq; quia mihi promiserant se soluturos illa mille Capuæ. hîc quæritur, qualis ratio debeat haberi illorum duorum emptorũ quia quando quis promittit certo loco soluere, est habenda ratio quòd illuc possit pervenire, cùm ergo vnus sit Mediolani: longiùs distat à Capua quàm ille qui est Florentiæ. habebitur ergo ratio vtriusque distantiæ: & secundùm quod vnus longiùs est, alter verò propiùs. FRANCISCVS. ACCVR.

h ¶ *Eandem rem apud duos.* Vide scripta ad l. 6. *supra titulo proximo.* CYAC.

i ¶ *Promittendi.* large accipe, id est debendi: vt & verbum credendi: vt *ff supra ſi quis cum pecu.*). Sed hodie secus: quia non tenentur in solidum seu non tenetur in solidum seu non hodie non significatio est.

k Promissor pro debere ex quacunque causa.

l Promittendi & credendi interdum significatio est.

m Duo rei promittendi verba hodie non sunt, nisi hoc expresse agatur.

n ¶ *Fiunt duo rei promittendi.* Idque sit, quia promittendi verbum late patet, vel portiùs, quia stipulatio in se capit ceteras obligationes. Nam stipulatio inserta est ceteris obligationibus firmandarum causa, vt ait Paulus, *lib. 3. sent. tit. de verb. oblig. in pr. Dig. eod.* vide not. *ibi & ad inſt. tit. Cod. de duob. reis.* CYACIVS.

o ¶ *Conuentibus.* scilicet duo rei promittendi, secundùm M.

p ¶ *Locatione.* vt & *supra locat. l. item quæritur. §. duo. & l. item apparebit.*

q ¶ *Commodato.* & mandato, etiam si hoc non agatur expressim: secundùm quosdam vt *Emanuel. Corsetus. §. duo.* &. facit *l. de conſtit. pec. ff. duo. & de inſtit. l. habebat §. ſi duo.*

r ¶ *Mœvius.* scilicet heres.

s Duos. vtrisque fidem in solidum secutus, vt in prin. l. Item. & sic non est contra *l. ad l. fine.*

t ¶ *Titius & Mœvius temporis.* 10. *datis.* Flor. *datis.* Videtur legend. *Titius aut Mœvius temporis* 10. *datis.* vt docet *l. ſi ex tota.* §. 1. *ſupra de leg.* 1. *l.* 2. 1 6. *ſupra de leg.* 2. *l. illa. ſup. de leg.* 1. Nam, si dicit Titius & Mœvius, non sunt duo rei, sed singuli pro parte tenentur, nisi apparetur, testatorem & pro aut prohibisse. Vide scripta ad initium tituli. *Cod. eodem, & ad l. ſi ex tota. ſupra de leg.* 1. CYAC.

u ¶ *Culpa.* levis? sic qui sine pacto non teneturis *ff. depo. l.* §. §. *ſi commoetus & §. ſi quis ſtrictum. in fin.*

x Depositarius de levi culpa, sine pacto non tenetur.

y ¶ *Ab obligatio.* para. Sed contrà *ſupra eo. l. ex duobus.* Sol. vt ibi. & eodem modo solue quod est *inſti. eo. §. fin.* Sed quaeritur hæc imparitas vitiat, & non. illa quando vnus pure, & alter in diem vel *ſub* conditione? Respon. quantum ad conditionem non est quæstio, cùm nec incertus sit obligatus, quantum ad diem, dic idem quoad effectum, sed hîc vtrique pure & efficaciter teneratur. Idem quando vtrus pure, alius in diem vel sub conditione, nullus exteneretur actus alterutrius, sed ab initio sit obligatus. & illa est natura contractus, quòd sic fieri posſit. at quando culpa promittitur, extra naturam contractus hoc fit. Item secundùm R. ille qui in diem vel sub conditione promisit, adueniente die vel conditione pure teneret ve alius, & sic omnino est par, quæ paritas hîc non separatur. Ioan. & per hoc etiam patet ratio discretatis inter legem illam, *ex duobus. & infrà eo. l. ſi id quod.* ACCVRSIVS.

z ¶ *Quoque.*

480/C.IV.K.5-3, 1051-1052
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

Non idem probandū est cum duo quoque [a] culpam promisissent, si alteri postea pacto culpa remissa fuit: quia posterior conuentio quæ in alterius persona intercessit, ita tum & naturam obligationis quę duos initio reos fecit, mutare nō potest. quare si socij sint [b], & communis culpa intercesserit: etiam alteri pactum cum altero factum prodesse [c].

Disparitas locorum non impedit constitutionem rerum. BART.

2. ¶ Cū duos reos promittendi faceret [d], & ex diuersis locis Cæpue pecuniā dari stipulatus sim: ex persona cuiusque ratio proprij tēporis habebitur. nam & si maximē parem causam susciperit, nihilominus in cuiusque persona propria & singulorū cōstitit obligatio.

Correus non facias opponit compensationem de eo quod alteri correo debetur. ACC.

2. IDEM *libro vigesimo octauo Quæstionum.*

SI duo rei promittendi [e] socijt non sint: non proderit alteri quòd stipulator alteri reo [f] pecuniam debet.

Duo rei possunt inuicē fideiubere: & potest aliter alterum diuidere quo ad quantitatem, & quo ad petendi modum. BART.

XV. IDEM *libro tredecimo Responsorum.*

REos promittēdi [g] vice mutua fideiussores non inuiliter accipi [h] conuenit. reus itaque stipulandi actionem suam diuidere [i] si velit (neque enim diuidere cogendus est) poterit eumdem vt principalem reum [m], item qui fideiussor [n] pro altero [o] extitit, in partes conuenire [p]: non secus ac si duos promittendi reos diuisis actionibus [q] conueniret.

Plures intelliguntur in dubio viriliter obligari, & viriliter stipulari, nisi aliud actum sit. BART.

1. ¶ Cùm tabulis [r] esset cōprehensum, illum & illum centum aureos stipulatos: neque adiectū, ita vt duo rei stipulandi essent: virilem partem singuli stipulati videbantur [s].

2. ¶ Et è contrario, cùm ita cautum inueniretur: *Tot aureos rellè dari stipulatus est Iulius Carpus: spondemus ego Antoninus Achillæus, & Cornelius Dius*, partes viriles deberi: quia non fuerat adiectum singulos in solidū spopondisse, ita vt duo rei promittendi fierent.

Internullum inter interrogationem & responsionem impedit respondentem obligari. BART.

---

a ¶ Quoque. sic [a] est æqualiter. sed cerne idem in hoc videbatur quòd in superiori: vt in alij contra L. *de in rem verso. §. si pro parte. §. versum. & de condit. indeb. l. soccus & l. de filiusf. l. §. a reo. §. sub diuerso. sed* ille quoque sunt contractus.

b ¶ Sint. Ergo non videntur fideiubere nisi sint socij: vt *hic, & argum. supra proxim.* Respondē, quia si tenuerat vna culpa, & ille esset principalis: minùs quàm correus teneretur.

c ¶ *Prodest.* facit. L. *idem. & de actil. §. duo. & L. de lib. leg. I. in. §. nunc. de effus. & l. §. si qui duos. & j. rem ra. hab. l. §. quæ.* ACCVRS.

d ¶ *Fecerem.* ifti facti sunt non verbis, cùm inter absentes: sed [c] alia contractibus per nuntium, vel per epistolam. Et quòd infra dicit, *stipulatus sit*, idē. i. dari curauerat. & promittendi. i. debendi. Vel etiam in stipulatione posui potest. sed hunc elt contra L. *ordinari. §. fin.* Sed certè & hic potest fieri inconueniens, si ego hic, & seruus meus Mutiæ eadem decem à duobus stipulamur: eidem de hoc eum fecerim certum. *arg. L. ita. §. fin. §. si inter.* Vel etiam ego-met. nec videtur contrarius actus si ad illum locum vadam ad stipulandum: dum alia extranea interim non faciam: vt dicimus in eo qui interrogatus pollicitationem recipetur: vt *L. de vi & vi armata. l. eq §. cum igitur.* & pro hoc facit L. *rudi. in duobus in prin.* ACCVRS.

e ¶ *Propriæ temporis.* quo poterit illuc venire: cum vnus plus quàm alius differt: vt L. *de verb. obli. Interdum. & L. de fideiuss. §. testamento. §. sic.* & quandoque vnus pure, & alter sub conditione vel in diem promittit nec est hic inæqualitas quæ vitiet, cùm adæquatur die vtrique tacitè intellecto efficaciter & æqualiter ambo teneantur.

f ¶ *Maximè.* quia maximè videbatur ad id quod dixerat remotum. tale maximè est C. *quod me cum. l. fi. & L. de capti. Lim bella. §. media. versi. sed cæterùm.*

g ¶ *Persona propria.* ea tamen dicitur communis: vt L. *de fid. l. qui pecuniam. §. &* vna, ex eo quòd vna solutio vtrumque liberat: vt L. *in duobus. §. fin.* quæ sunt contrà.

Si duo rei.] CASTR. Titius & Seius promiserunt mihi summam centum aureorum. ego debebam Titio summam l. aureorum. petij à Seio à mihi promissa. Seius vult compensare ? quæ ego debeo Titio. an possit ? Distinguatur vtrum illi duo rei sint socij, vel non. si sint socij, Seius potest compensare, alias non. FR. ACCVRS

h ¶ *Si duo rei.* Vide scripta *ad legem vnicam. C. de compensationibus.* CYAC.

i ¶ *Alteri.* vt scilicet compensare [e] possit, cum alius sit: vt C. *de compen. l. vnic.* Secus autem in fideiussore: vt L. *de compen. §. quod.* & sic apparet illos non videri fideiubere inuicem inter se. secus si essent socij: vt in pacto præcedente vna factum pactum etiam alteri: vt L. *de pactis. l. idem.* & facit *supra l. proxi. §. pen.* & quod ibi de hoc dixi. ACCVRS.

k ¶ *Quod stipulatur alteri, res.* Ergo, si socij sint, compensabunt inuicem si non socij sint, si erunt ibi fideiussor. CYAC.

Res promittendi.] CASTR. In l. illa Gloss. ponit casum vsque ad *§. cum tabulis.* [CVM TABVLIS.] Textus procedit per tacitum pactum inter eos. & in summa hoc vult dicere. duo rei stipulandi aut promittendi non fiunt nisi hoc expressè dicatur. ACCVRS.

l ¶ *Res promittendi.*] CASTR. Duo rei promittendi videntur fideiubere: scilicet si socij fuerunt vel si est actum: non aliter, secundum Ioa. vt no. *supra ad Villeia. l. vir vxori. in fin.* pro parte ergo tenetur vnusquisque vt principalis, & pro parte vt fideiussor. Nouum.

---

a *Fideiussor non tenetur vltra reū conuentū, nisi regulariter nō potest.*

b *Diuersis actionibus conuentus diuersis propositis.*

c *Diuisio & indiuisio differentia variatur in correorum stipulādi prout ea vtilis vel altera, in solidum stipulantur.*

d *Rei promittendi plures fiunt in vno instrumento obligando singulos de singulis, vt promittendo verilliter obligati & in solidum partes constituti, ea vtrū in partes.*

480/C.IV.K.5-3, 1053-1054
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

gatus. Item si stipulatus sum à Titio pupillo & Seicho seruo: dominus quidem rerui consentiat in solidum pro seruo suo actione de peculio: si Seichus liber fuerit. Fr. Accvrs.

a ¶ *Si ex duobus.* simul interrogans M.

b ¶ *Modo.* circumstantiæ nuda præcedenti. Azo. Vel tacitè quia hodie interrogatur.

c ¶ *Alter ab altero,* id est, hæc altera. *Ab* enim separationem notat.

d ¶ *Postera.* id est, die postea sequenti. dicitur enim posteras, postera, posterum.

e ¶ *Respondere.* idem quia non fit ac in post interrogationem respondit: vt *supra tit. j. l. j. §. qui proxime. & l. continuare. in principio.* Sed quid si hodie unam interrogo, & respondet: cras alium de eadem re, & hoc adhuc vt fiat duo rei debendi? Videtur quòd teneantur, vt *supra eod. l. in duobus. in principio. & l. eundem. in fine.* Contra quòd non teneantur: vt hic, & *supra eadem. l. duos. in fine.* Sed an vt fideiussor? Respondeo, non: quia contrarium ageretur, fulciret vt efficeret, non fideiussor: & sic posset quod non vult & quod valet, non potest: vt C. *si quis alteri vel sibi. l. una tum.* Azo. Sed dic vt *infra eodem tit. l. si id quod. in fine nota.* Accvrs.

f ¶ *Auctoritate,* nec erant est incapaces: alias tenerentur etiam civiliter. Vel *l. de auctor. iu. l. §. papillus.*

g ¶ *A furioso.* non gerente negotium peculiare cum fideiubet: & sic naturaliter tenetur.

h ¶ *Quod.* cùm tenetur non sit.

i ¶ *Confitear.* quantum ad delinquentem. Azo. & est verbum iudiciale: passiue.

k ¶ *Spopondero.* non tamen animo donandi, tunc enim de peculio cessaret actio: & secundùm hoc puncta ibi, spopondero. Vel post dictionem *peculio*, punctà. & dic, *in actione de peculio*, id est in aliquem actum pertinentem ad peculium. & quod subaudi, *obseruari debeat*, scilicet in actione de peculio. & sic in idem recidit. Vel dic quòd spopondit extra peculium: & tamen dominus tenetur de peculio: quia non videtur fideiubere, tunc enim seruus esset: nam etiam de peculio non teneretur doctrinæ: vt *supra de peculio. l. licet. §. si seruus.* Et secundùm hoc est argumentum hic quòd * non videatur inuitem fideiubere duo rei: vt *supra ad Vellæi. l. vir uxori. in fine.* Accvrs.

l ¶ *Fatear.* vt in solidum consentiatur si tantum est in peculio. M. Scur liber hoc in solidum consentiretur, erunt ergo duo rei promittendi seruus & Titius: quæritur ab altero in solidum, id est à Titio: à domino verò nomine serui peculio re non fit confessutum. nec propterea est dicenda dispar obligatio: quoniam æquabiter quoad partem tenetur quilibet naturaliter: quamuis perfecutio est dispar: sicut & aliàs dicitur æqualis, quamuis dilatio sit impar: vt & *supra eod. l. eundem. §. fin. & l. ex duobus.*

Tenui promittendi.] Cæsvs. Stipulatus sum à Titio & Mæuio & dicatur: & sic sunt duo rei: moritur Titius: rei Mæuius coreus sum est heres. dicitur hic quòd Mæuius sustinet duas obligationes in se principales: vnam propter se, alteram propter Titium. Sed videtur quòd extinguatur vna illarum. nam cùm fideiussor succedit reo principali, aut eorum principalis si fideiussori obligatio fideiussoria extinguitur: & remanet principalis: ergo hic à simili fieri debet. Sed respondeo, quòd non est idem: quia hic sunt duæ principales obligationes: & vna non præmittur per alteram: sicuti contingit in obligationibus accessoriis & principalibus. Idem est & si reus stipulandi alteri reo heres extiterit. Fr. Accvrs.

m ¶ *Si reus.* aut obligationes * sunt pares, aut separes si pares, & vnus alteri succedat: vt puta reus debendi reo alteri: vtraque remanet. si impares, vt si reus fideiussori vel contra succedat: remanet principalis, & accessoria tollitur.

n ¶ *Alteri reo.* Lotvs.

o ¶ *Sustinere.* quia in solidum suo nomine qui superest tenetur, & in solidum nomine mortuitis: vt *supra de act. empt. l. non est mutandi.*

p ¶ *Aliqua.* aliàs altera.

q ¶ *Partimi.* pura accessoriam * per principalem: vt & *infra tit. ij. Libero. §. quòd si stipulatur. vers. quòd si idem. & l. Lucius. & l. Pranum. §. reflum.* Acc.

r ¶ *Non potest.* & idem vtraque remanet, siue sint ambæ principales, siue ambæ accessoriæ: vt & *infra tit. §. l. generaliter. & l. si reus. & Libero. §. non est.*

s ¶ *Restituere.* scilicet alteri reo stipulando M.

t ¶ *Sustinere.* exactio tamen ex vna, vtraque solliciat & vtroque cessante. & quæ sit cessatio quòd vtraque remaneat, habes *infra de stip. l. si duo.* & sunt *l. de actio. empt. l. non est. & de stipul. l. debitor.*

u ¶ *Sustinere.* Quia poterit solidum debitum ex persona heredis petere, & solidum ex persona decedentis. Accvrs.

Et stipulationem.] Cæsvs. Tu & Titius ædificabatis in solo meo, conuenit vobis opus esset. vos ambo promisistis mihi quòd si apparet malè ædificatum, quòd opus destrueretis. nunquid esset satis duo rei promittendi? Respond. quòd sic. nam & pretoriarum stipulationum possunt fieri duo rei stipulandi & promittendi. Fr. Acc.

x ¶ *Et stipulationem.* vt dam. infe. & similium, quos habes *ff. de præt. stipul.*]. Accvrs.

y ¶ *Prætorium.* q d nedum conuentionalem.

z ¶ *Duo rei.* debendi, non stipulandi: cùm tantum proprium inter eos teneatur vt *suum ex bonis l. si tres tenentur. & argum. l. proxim.* Adpositio. Dic illud esse verum nisi certa quantitas exprimatur: quia tunc possunt duo rei constitui, secundum Bar. hic.

Si id quod.] Cæsvs. Glo ponit casum quæ est supra verbo, cùm vsumfructum vsque ad *§. sicompos.* [Idem qua.] Titius & Seius stipulati sunt à Sempronio x. & Seichum seruum qui erat Titij, esset hic ad posse ne ille duo rei stipulandi nisi Scio possent deberi x. aut Seichus: Titio vero tantùm x. quia nemo potest rem suam sibi dari stipulari. cùm igitur Seichus seruus Titij: non potest eum stipulari. Et hoc est verum in tantum quòd si Sempronius Titio vel Scio solueris x. vel Scio Seichum: nihilominus manet obligatus alteri. post hæc corrigit illud vltimum dictum, & dicit quòd si Sempronius solueris x. vni eorum, quòd ab altero liberetur. Fr. Acc.

a ¶ *In singula persona.* i. singulariter in persona vnius nostrum intelligitur.

b ¶ *Proprium.* i. peculiaritas insipartibilis: & non in alterius: vt qu a tabares est quæ vni tantùm nostrum acquiri potest.

c ¶ *Stipulandi.* vt vtrique in solidum debeatur tamquàm primo pali.

d ¶ *Cum vsumfructum.* puta duo stipulamur vsumfr. sortem alicui fundi mei à Titio: & sic mihi non potest quæri, cùm * res aut non potest mihi seruire f: vt *supra ff. vsufr. pe. l. vsufr.* & est sic quando non duo stipulamur rem quæ vnius est nostrum, dari: secus si tradere ff. *ut. l. Lucius §. seruus.* x. Vel pone secundò, quòd duo stipulentur x Titio in solidum vsumfructu. eadem fundi qui erat Titij & fit non potuit in solidum acquiri sed ab pro parte acquiratur, dubium est secundùm Ioan. quòd non erit dubium si ponas ab initio pro partibus expressis stipulatos, cùm diuisionem h hæc seruitus recipiat: vt *l. ad l. Falcid. l. §. si vberius.* vt ergo vna pars duobus, ita nec vsusfr. duorum potest esse in solidum in eadem re vel debeat dubitare hic dicitur.

d ¶ *Nomine.* pro ea quæ est, vel futura est vtor alicuius nostrum:

a Accessorii obligatio, principali coniuncta tollitur. * quare altera potest quis alteri coniungere. Aut. Aug. lib. 1. c. 3. potest ligatio quæ alicui personæ debetur.

b Debitum solidum ea persona exhiberi potest quæ potest. vt illud tibi & solidum ea persona debetur.

c In singulis personis propriè esse quid.

d Vsusfructus, quem plures stipulati sunt, non debetur tamquàm pluribus creditis. Cur tot? non quid fundus in hac hypothesi erat diuisibilis, vt Glos. Hic dicit: sed quod vsusfructus nisi potest esse nisi in persona vtriusque, sed in persona cuiuslibet proprietatis. Aliud est enim vsusfructus in persona mea, aliud in alterius: ideo de eodem diuersarum in re impediri obligationum duarii reorum. Seruare potest res sua & propria.

e Proprii pro proprietate.

f Dare & vsufr. differentia.

g Vsusfructus diuersum esse non potest in solidum in eadem re.

480/C.IV.K.5-3, 1055-1056
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-3, 1057-1058
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

DE STIPVLATIONE seruorum.

TITVLVS III.

Stipulatio seruorum proprium ius non dissentiens non proprietatem tantum, quæ expeditur est, sed communionem, fructuariorum, hæreditariorum, & alterutrum qui bona fide seruiunt, vt stipulentur quæritur per eos nobis acquiritur obligatio. CVIAC.

1. IVLIANVS *libro quinquagesimo septimo Digestorum.*

VTrum seruus stipuletur: nihil interest, mihi, an tibi, an domino, an & mihi & veró sine alterutra eorum adiectione dari stipuletur.

Stipulatio inutilis non tollit dominio res vindicationem. BART.

1. ¶ Si seruus tuus qui mihi bona fide hic seruiebat, peculium habuerit quod ad te pertinet: & ego ex eo pecuniam Titio crediderò: nummi tui manebunt, stipulando autem mihi seruus eandem pecuniam, mihi ager, vindicando ergo eam pecuniam tu consequi poteris.

Stipulatio falla vni non tollit certi conditionem ex mutuo alteri adquisitam. BART.

2. ¶ Si seruus communis meus & tuus ex peculio quod ad te solùm pertinebat, mutuam pecuniam dederit, obligationem tibi adquiret. & si eandem mihi nominatim stipulatus fuerit, debitorem à te non liberabit: sed vterque nostrum habebit actionem: ego ex stipulatu, tu quòd pecunia tua numerata sit: debitor tamen me doli mali exceptione summouere poterit.

3. ¶ Quod seruus meus meo seruo dari stipulatur, id perinde haberi debet, ac si mihi stipuletur. Item quod tuo seruo stipulatur, perinde ac si tibi stipulatus esset: vt altera stipulatio obligationem pariat, altera nullius momenti sit.

Quidvni ex dominis non adquiritur: alteri in solidum queri potest. BART.

4. ¶ Communis seruus duorum seu plurium dominorum, nihil vni eorum adquirit, nisi quod ex operis suis: vt *supra de acquir. rer. dom. l. inquisitum.* §. *non solùm.* & facit *supra de vsufr. l. fin.* & *l. quæ sententia.* Sed contra *l. cod. l. vsufr. fructuarij. in fin.* Sed ibi exponeo. Item contra *C. seruo. pro. l. vlt.* vbi stipulatio reconciliat mutuum. Sed ibi idem qui numeratur, filio stipulatus esse videtur. ACCVRS.

a ¶ *Alter.* correus.

b ¶ *Non liberatur.* per deportationem: & dic ciuiliter, secundum M. vel omnino: vt *l. de seruili. §. debitori.*

c ¶ *Obligatione.* correali. ANO. Vel dic etiam ciuili, scilicet in alterum.

d ¶ *Tenetur.* pro altero correo qui remittitur obligatus. & sic soluitur contra *§. vlt.* *l. §. debitori.* Vel fol. vt ibi in glo. *ad fi.* & facit *l. de fol. §.*

* Liberatio in rem fit reali, vbi correorum debendi facta, alij correo pro rata in perpetuum non prodest.

DE STIPVLATIONE seruorum.

† De aqua & igni interdictione vide plenè *Bal. supra de donat. inter vir. & vxor.*

TITVLVS III. [*Seruus.*] CAIVS. Statim in tractatu de stipulationes seruorum. quæritur ergo à domino an soluto, quo modo concipiantur stipulationes seruorum? & respondet quòd non refert an seruus concipiat verba stipulationis in sua persona: vt dicendo, Mæui, promittis mihi centum aureos? an verò concipiantur in persona domini sui: vt dicendo, Mæui promittis domino meo centum? an verò sine expressione personæ domini aut sui stipulatur: ficut, promittis dare? quia omnibus his casibus quæritur domino per seruum. [SI SERVVS.] Seruus meus Stichus bona fide tibi seruiebat: quia credebas tuum esse: similiter & ipse credebat se esse tuum. hic Stichus habebat peculium foris quinquaginta aureorum: tu mortuus es: Titio ex illo peculio c. aureos. illi aurei remanebunt mei: nec seruus stipulando tibi, eos tibi adquirit. ego verò possum hanc pecuniam mutuam vindicare à Titio. [SI SERVVS COMMVNIS.] Tu & ego habebamus Pamphilum seruum communem. hic seruus habebat peculium quod ad te pertinebat: ex quo seruus nostri peculiam alicui MVTAVIT: dicetur hic quòd hanc pecuniæ tibi adquirat, licet seruus nostri nominatim mihi eam stipulatus fuerit: nec propter hanc stipulationem debitor liberabitur à te: tamen vtrique nostrum habet actionem ad hanc pecuniam. ego quidem ex stipulatu: quia seruus mihi stipulatus est. tu verò habes actionem, quia pecunia tua est. veruntamen ego petam à debitore hanc pecuniam, ipse poterit me repellere doli mali exceptione. [QVOD MAVI SERVVS.] Habebam duos seruos, Stichum & Pamphilum. Stichus stipulatus est à Titio centum dari Pamphilo seruo meo. ista stipulatio valet: & mihi quæritur actio. Item seruus ille meus Stichus stipulatur seruo Titij centum dare. certè ista stipulatio non valet: nec Titio actio quæritur ex stipulatu. [COMMVNIS SERVVS.] Tu & ego habemus seruum communem, Stichum scilicet. ille Stichus stipulatus vnum duorum seruorum: in dubium quòd & seruus meus stipulatus aliquid huic seruo communi Stycho: hac stipulatio perinde habenda est, ac si seruus meus esset stipulatus seruo meo & tuo, non illi communi, sed aliis qui non sunt communes nobis, sed cuique nostrum proprij. dicunt ergo aliqui, ergo ista stipulatio facta seruo communi, est pro parte vtilis, & pro parte inutilis: ficut superius. §. traditum est. Sed respond. quòd non est inutilis pro parte, imò totum adquiritur mihi: quia seruus communis est nulli notare, quòd quando per ipsum vni domino potest adquiri, alteri non potest: perinde habentur ac si seruus esset varius follium domini cui adquirunt. [SI SERVVS VSVARIVS.] Habeo vsuarium in fundo Stycho, cuius proprietas est Titij à Lucio vsufructuario. ille Stichus stipulatur mihi vel proprietario Titio c. aureos. quæritur an proprietarius petere possit? Distinguitur: aut stipulatus est ex re fructuaria: & non potest proprietarius petere. aut stipulatur ex alia re: & tunc proprietarius petere potest.

sed & si promissor solgat fructuario, liberabitur. [CVM SERVVS.] Textus ponit casum in terminis quem vide. FR. ACCVRS.

e ¶ *Cum seruus.* proprius, non communis: vel in quo quis habet ius.

f ¶ *Nihil interest.* Silicet regulariter. nam semper domino quæritur: vt *l. cod. l. filius mihi.* & sic *l. de verborum oblig. l. stipulatio ista. §. si quis ita stipulatus.* Hoc tamen falle quando se stipulatur: vt *infra eod. l. 4. & l. si seruus communis Mæui. §. primo.* 2. Item in stipulatione operarum: vt *infra eod. l. antegnatus. 3.* Item in alio: vt *l. cod. l. si seruus communis Mæui. §. fructuarius.* 4. Item in quæro: vt *infra. eod. §. sed cum seruus.* Sed in procuratore differtur Ioan. verum dominus non valet, nisi sua interfit: sicut & si eadem alij stipulentur, an sibi stipulentur nescit nomine domini: & tunc adquirit vt sibi domino in casibus quos no. *Instit. de inutil. stipu. §. si verò qui.* Secus in tutore & curatore & actore ecclesiæ, quia vtilitates quærunt eisdem quæ stipulentur: vt *l. de confes. pec. l. cum. §. fin. & §. si alteri.* ACC.

g ¶ *Pertinet.* ex vtilitatis causa protectionis Io. quod ita q. dicit non ex re mea vel opera suæ quæritur.

h ¶ *Mandauit.* nec est mutuum nisi reconciletur mutuo consortio. Io. non tamen stipulatione: vt fabricen.

i ¶ *Nihil agit.* quia non ex re mea, vel opera sua: vt *supra de acquir. rer. dom. l. inquisitum.* §. *non solùm.* & facit *supra de vsufr. l. fin.* & *§ quæ sententia.* Sed contra *l. cod. l. vsufr. fructuarij. in fin.* Sed ibi exponeo. Item contra *C. seruo. pro. l. vlt.* vbi stipulatio reconciliat mutuum. Sed ibi idem qui numeratur, filio stipulatus esse videtur. ACCVRS.

k ¶ *Mandauerat.* ei vindicatione, si extant. conferenda est. tu conficies seruum communem quodlibet. sed tamen, imò ego: vt *l. si cui potest. l. mutuo & si fur.* ACCVRS.

l ¶ *Ad te solum.* quod quandoque contingit: vt *supra de pecu. l. quæ ego.*

m ¶ *Dederit.* nomine tuo. Aliàs acquirit vtique, licet per conditionem fine causa, vel alia actione redderet: vt *l. cod. l. si ex re §. & ibem.*

n ¶ *Non liberabit.* quia conditionem tuam deseruisti non potuit facere.

o ¶ *Exceptione.* ac hic & idem exigetur. Sed certè imo magis ego stipulatur debeo admitti: vt *infra de nouat. l. si ita §. fin. & l. sequen.* quæ sunt contra. Sed ibi qui numerabat, stipulatur tibi: vbi distinguitur, in continenti, vel ex intervallo. Hic alterius nomine numerat, & alteri stipulatur: & alteri, non sibi numerauit.

p ¶ *Stipulatur.* ab extraneo.

q ¶ *Stipulatur.* seruus meus, repete. ANO.

r ¶ *Vt altera.* prima: vt *l. cod. l. fin.* ACCVRS.

s ¶ *Altera.* E secunda: vt *l. cod. l. seruus alterius. & T. vlt. §. stipulatio. §. alteri.*

t ¶ *Communis seruus.* sub quoad quid, & quoad quid non: vt in hac *§. patet.* sed in libero vix hoc inuenitur. vt *C. de pac. l. si plures.* quæ est arg. contra, reperitur tamen quandoque: vt *C. de adop. hinc & in.* ADDITIO. Pro solu. distingue secundùm Bart. si, quòd quandoque haberet respectum ad substantiam personæ. & tunc tamen potest sustinere personam vnius: vt *l. si plures. C. de pact.* aut haberet respectum ad officium: & tunc aut sunt officia repugnantia: non potest vnum pluribus personarum sustinere: vt *l. in qui. supra de postu. & l. quisquis. C. eod. tit. & Inuenta. C. de assess.* aut non sunt officia repugnantia: & potest: vt *Liu. T. de adopt.*

a Seruus communis per dominos acquiritur nisi certus casibus, de quibus hic.

b Procurator & quando domino adquirat.

c Stipulatio nulla modo valet, & nihil adquiritur domino eo ex re stipulatis non interest.

d Tutores & curatores & quando per pupillos sibi adquirant.

e *L. cod.*

f Stipulatio an reconciliet mutuum.

g Hic ille magis non debet.

h Diuersis rationes possit aliquid dici commune & commune.

480/C.IV.K.5-3, 1059-1060
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

a ¶ *Stipulatum fuerit* ab extraneo. ACCVRS.
b ¶ *Mea serua* & hæc est inutilis vt ¶ *proxi.* §.
c ¶ *Tua serua.* & hæc est inutilis vt ¶ *proxi* §.
d ¶ *Negat.* licèt quoad prædicta vicem dominus sustineat : non tamen quoad omnia: vt subiicit.
c ¶ *Fauabatur.* Not. ergo regulam hanc: vt *ibi. & ¶. ins. fructuarij.*
fona & l. seq. & supra de noxal. ta. l. ij. seruus communis. Sed contra hanc §. *in l. proinde.* §. *si seruus.in princ. ¶. eod.* Sol. hic ab extraneo : ibi ab vno dominorum stipulatur.
f ¶ *Aut proprietario,* alternatiuè: nam nominatim etiam ex re fructuarij potest proprietario stipulari : vt *¶. eod. i. seruum fructuarium.* licèt. rubricar per conditionem *si ex causa.* vt *¶. in Lpra.*
g ¶ *Ex re fructuarij.* idem si ex operis, cùm operæ * ex re esse videantur: vt *supra de acquirend. re. do. l. qui bona. in princ.*
h ¶ *Inutilis est stipulatio.* propter incertitudinem ¶ : & omnino vt *infra eod. l. cum si seruus. §. fin. & quæritur seq. & infra de fol. Lqui ves. §. si seruus.* Alij dicunt inutilem in persona proprietarij : sed quantum ad vsumfructum tenet : vt probatur per finem huius §. & in totum tenet. Sed tunc contra. Fiunt ista *& infra eod.* Sola ibi non ex re domini alienæ : hic ex re fructuarij.
i ¶ *Adquirere potuit.* aliàs esset *non potuisse* : & tunc plana. aliàs deest non. & tunc *potuisse*, facilicet aliàs: non autem hoc casu.
k. Vel potuisse, id est possibile est, facilicet si nominatim ex re fructuarij stipularetur proprietario : vt *¶. eod. i. seruum fructuarium.* sed si esset alius de stipulatus proprietarium, posset : vt *subiicit*, & *¶. eod. i. seruus.*
ACCVRS.
k ¶ *Si aliud.* quod non esset ex re fructuarij.
l ¶ *Subiicit.* C. quod aliunde est stipulatus. & sic ad proximum finem referetur. in quo est quæ adiectiuus & *¶. eod. i. seruus.* 1. Vel dic quod potuerit & sic collige primo casu quòd tenuit stipulatio quoad fructuarium vt modo notauit.
m ¶ *Sed si Kalendas* 10. Stipulatio igitur sic ipsam quæ notat. *l. 43. in fin. sup. de obligat. & act.* vt stipulatio præsentis *perfecta*, nec notat, nec quæ notat. *l. 28. ¶. de act. empt. l. 111. §. Flaccus sup. de verb. oblig.* CYNAC.
n ¶ *Pergat.* Sed quare prima non quæritur vtrique sicut secunda? Respondeo, quia secunda videretur sequiri tantùm TITIO, quia defendit ea prima, eo ecotra quòd tantùm MÆVIO : et para nominatim. Sic ergo nec mihi nec tibi, sed dividitur de rigore.
o ¶ *Fructus.* vnus ad decem, & alter ad viginti. & hoc de stricto iure secundum de aquitatem vt subiicit.
p ¶ *Exceptione.* non autem ipso iure. & hoc ideo, quia in persona dominorum concepta fuerunt stipul. alioquin ipso iure prior esset nouata : vt in contrario *supra de actionibus & obligat. inst. l. obligationum fere. §. fin.* quia * seruus non habet vsu nouandi, cùm domini conditionem deteriorem faceret: vt *¶. de nou. inst. l. melior.*
q ¶ *Ipse sibi stipulari.* Legend. *ipse sc. sibi stipulari non potuit.* CYNAC.
r *Seruus communis.*] *Non potuit.* dicendo vni dominorum, promittis mihi ? sed si ¶. promittis me alij domino, va. *ibi*, aliter quia & hoc est tale * quale si sibi ipsi se stipularetur, nã partem seruj quam habet dominus cui stipulatur, adquirit sibi, & adiungit sibi partem promittentis, & per eum alteri domino, *ff. Nouum.*

rum † seruorum personam sustinet. idcirco si propritus meus seruus communi meo & tuo seruo stipulatus fuerit *eidem iuris erit in hac vna conceptione verborũ, quod futurum esset si separatim duæ stipulationes conceptæ fuissent, altera in persona mei serui *: altera in personam tui serui *. neque [d] existimare debemus partem dimidiam tantum mihi adquiri, alteram partem nullius esse momenti : quia persona serui communis eius conditionis est, vt in eo quod alteri ex dominis potest adquirere, alter non possit, perinde habeatur ac si eius solius esset, cui adquirendi facultate [e] habeat.

Alternatiuè inter personas quibus æqualiter potest quæri, virtus stipulationem sed si alteri tantum quæri potest, alius habebitur vt adiectus. BART.

5. ¶ Si fructuarius seruus stipulatus esset fructuario aut proprietario [f], si quidem ex re fructuarij [g] stipulatus esset, inutilis est stipulatio [h], quia vtrique ex re fructuarij actionem adquirere potuisset [i]. sed si aliud [k] stipulatus fuisset, proprietarium posse posse: & si promissor fructuario soluisset [l] liberatur.

Si stipulatio principalis conferatur in personam vnius, pœnalis in personam alterius : prima per pœnalem non nouatur ipso iure : sed ope exceptionis petimur. BART.

6. ¶ Cum seruus communis Titij & Mæuij stipulatur in hunc modum, *Decem Kalendis Titio dare spondes? [m] decem Kalendis Titio non dederis, tunc Mæuio viginti dare spondes?* hæ stipulationes esse videntur, sed si Kalendis decem [n] data non fuerint, vterque [o] dominus ex stipulatu agere poterit [p] : sed in. secunda obligatione Mæuio promissa [q], Titius exceptione [r] doli summouebitur.

Inter eum qui sibi stipulatur, & rem in stipulationem deductam debet esse diuersitas. BART.

12. VIDIANVS *libro quarto ad Sabinum.*

SEruus communis ipse † sibi stipulari § non potest [s], quàm constaret eũ se stipulari domino posse [t]. Non enim se domino adquirit, sed de se obligationem.

111. IDEM *libro quinto ad Sabinum.*

SI seruus reipublicæ vel municipij vel coloniæ stipuletur: puto valere [u] stipulationem.

Generalis promissio refertur etiam ad eum cui postea specialiter est promissa. BART.

IV. IDEM *libro tricesimoprimo ad Sabinum.*

SI seruus communi sibi & vni ex dominis stipuletur, perinde est ac si omnibus dominis & vni ex his stipuletur : veluti Titio * & Mæuio *, & Titio & probabile est vt Titio dodrans *, Mæuio quadrans debeatur *.

& l. seq. & hic erat dubitatio.
S. *seruus.*] CASTR. Tu & ego habemus seruum communem Stichum. ille seruus stipulatur sibi & tibi nominatim. certè perinde est ac si omnibus dominis & vni nominatim stipularet. quasi ſ seruus sic dixisset : promitis domino meo cessum, & Titio nominatim. & hoc est communiter cum eis nominatim stipulatus : quia tres partes habebit cessus quod deductum est in stipulationem : alter autem dominus tantùm quartam partem habebit. vide Glossi sub verbo, *dodrans.* FR. ACCVRS.
[¶ *Titio.* nominatim. ACCVRS.
* ¶ *Mæuio.* sine nomine.
n ¶ *Dodrans.* aliàs dextr, Titio : sed fabaudi habet nam Titius dimidiam statim tanquam nominatus. Item dimidiam alterius dimidiæ : quia est vnus de duobus dominis : & idem in superiori casu, quando sibi & Titio. Sed contra *supra eod. l. prima. §. communis in fine.* Sed reputatur vnus solus esse, cum ei soli acquirendi facultatem habeat, vt ibi dicit in exemplo. Item contra *C. de legat. l. cum quidam. §. fin.* vbi appetitio nullatenus ad operatur. Sed illud in victima voluntate : hoc inter vivos in contractibus. 2. Vel illa corrigit. 3. Vel verius propter repetitionem legati vel promissionis non quæritur amplius ex voluntate testatoris vel promittentis, sed propter conditionem personæ quæ stipulatur : vt quia est seruus. *vsufr* in acquirend oportuit vnius dominorum cond tionem facere meliorem : vt *infra l. pœn. §. fin.* vel *fol.* vt ibi. ADDITIO. Tu dicas aliter, quòd quando fiunt plures nominatim aut vniformiter, & per eundem modum, ad eebrunt : secus ſ non vniformiter, vt hic, secundùm *Bart. posti Oldra.*
o ¶ Debetur. in vtroque casu. cum idem sit.
p *Seruus communis.*] CASTR. quæritur à domino furis. quæritur seruus communis cessetur esse duorum dominorum? & pro quibus partibus? Respondet Iurisco. quòd seruus com-

l *Dominus vi-*
tem qui stipu-
latus possit.
a *Ex re fructuarij quidam videtur, quod ex operis serui quæratur.*
b *Incommodè non videtur stipulatus.*
c *Nouum an de quæstus serui pertin.*
d *In stipulari quidam distinguunt inter stipulari, & stipulari.*
e *Ibi stipulari non potest.*
f *Dominus sit, nemo.*
g *Dari videtur quoc si incertum.*
h *si communis.*
i *Videtur hic addenda particula ſ, vt legamus & ibi stipulari non potuit, vt verba sequentia d'accord.*
k *Generalis promissio refertur ad specialem postea subsecutam.*
l *Vtrumsitus non facile stipulatus. nec contenta.*

480/C.IV.K.5-3, 1063-1064

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

si stipularus sit Stichum [a] sic, *Et Maeuio & Titio dare spondes?* eorum eum Maeuio adquirit. quod enim alteri ex dominis adquiritur non potest, id ad eum qui ad obligationem admittitur, pertinet [b].

Qui stipulatur pluribus dominis, quibus æqualiter potest quæri alternatim, inæqualiter stipulatur: sicut si sibi prima: quia tunc dominus ut adiecta habeatur, idem si uni quæri non potest: quia habebitur ut adiectus. h. d. cum quæritur l. seq. BART.

1. ¶ Si cum [c] duos dominos seruus haberet, stipulatus fuerit illi aut illi dominis suis: quæritū est, an cōstitisset [d] stipulatio. Cassius inutilem [e] esse stipulationē scripsit [f]: & Iulianus Cassij sententiam probat: eóque iure vtimur.

2. IVLIANVS *libro quinquagesimo secundo Digestorum.*

SEd si ita stipuletur, *Titio decem, aut Maeuio fundum dare spondes?* quia incertum est vtri eorum adquisierit [g] actionem, id circo inutilis [h] stipulatio existimanda est [i].

XL. VLPIANVS *libro quadragesimo octauo ad Sabinum.*

SEd si sibi [k] aut Primo [l] aut Secundo [m] dominis suis stipulatus sit: & hic tantumdē erit probandum [n], quod Iulianus inutilē esse stipulationem [o]. Sed verū adiectio inutilis est, aut tota stipulatio vtilis non est? Puto adiectionem [p] solam esse inutilē. Eo enim quòd ait mihi omnibus † adquisiit ex stipulatu [q] actionem. An ergo in cæteroru persona solutio

[a] ¶ *Stichum.* qui erat Titij.
[b] ¶ *Pertinet.* vt & L. 20. *l. communia.* Sed contrā L. 10. *l. proinde* §. *si seruus communis* a cæteris. Sol. vt ibi.
[c] ¶ *Si cum.* stabat hic §. quando seruus duorum vel plurium stipulatur incertum, vel incerto modo.
[d] ¶ *Constitut.* id est valeat.
[e] ¶ *Inutilem.* omnino. & est ratio [vt] *l. 1. princ. & l. seq. in fin. & l. cum. & l. in l. §. seruus communis ita.* Sed contra L. 10. *l. §. pe.* Sol. vt ibi. item contrā *l. de stipulat. l. fideiussor ibi. in princ.* Sed ibi valet accessoria ratione principalis validæ cui adhæret.
[f] ¶ *Scripsit.* & bene. ACCVR. 2.
§ Sed *si ita.*] *Adquirere.* & sic fieri solutionem notat.
[g] ¶ *Inutilis.* Not. ratione incertitudinis [b] neutrum valet. sic & *l. decem. in. l. duo. & de manu. infra. l. cum ex pluribus.* Sed non videtur hæc absoluti quia hic nulla [a] est stipulatio propter incertitudinem. Sed ibi dicit quòd tenet datio tamen, & legatum: vt patet *l. de leg. §. l. si quis seruum.* §. *si cuius. & de condit. & demon. l. fin.*
[h] ¶ *Existimanda est.* quia non apparet cui adquiratur stipulatio. nec cui fieret solutio: & hoc ratione incertitudinis rerum.
Sed *si sibi.*]CAEVS. Istum pone sic construendo cum præcedentibus. Ponamus quòd sic stipulatur seruus: promittis mihi aut Titio aut Mæuio domuis meritcerte talis stipulatio non valet. Sed quæritur, posquam non valet: an tantum adiecto ibus stipulationis vitietur: an verò etiam principale. Respon. quòd adiecto tantum vitiabitur. Item an ibis dominis adiectis solui possit? Respon. quòd non: quia non inuenitur in cuius persona constitit solutio, neque stipulatio: quare, &c. rationes etiam huius leg. vide in duabus ll. seq. FR. ACCVRS.
[k] ¶ *Sed si sibi.* Seruo.
[l] ¶ *Aut Primo* domino aut Primo alternatiue: & sunt hæc propria nomina dominorum.
[m] ¶ *Aut Secundo* domino.
[n] ¶ *Probandum.* quod & dictum est L. *in Ipsorū.*
[o] ¶ *Stipulationem.* quæritur ad Primum & Secundum aut ex fabilitate non quæritur ad seruum.
[p] ¶ *Adiectionem.* No. vtile [d] per inutile non vitiatur. sic L. *si cum per Lorri condi. §. quæritur.* arg. contrā *l. de reg. iur. 1. actus supra eō ar.* ibi *Ipsorū.* & facit L. *ex Lig.*
[q] ¶ *Ex stipulatu.* pro partibus dominicis.
[r] ¶ *Tacuus habeat.* sic quæcunq; erant dominī & duos tantum nominant: vt in *princ.* l. nam sic bene poterit eis totum solui & contingit liberatio: & vni eorum. Sed quid si sunt tantùm duo quos nominauit? adhuc videtur idem, vt vel vni eorum totum possit solui et liberetur ab vtroque. & hoccine possint sibi. sed *§. proxi. infra.* non opponitur sibi.
[s] ¶ *Mihi alias mihi.*
[t] ¶ *Aut Titio.* quo casu poterit solui Titio: vt *supra de verb. obli. l. fin. §. cum mihi.* ACCVRS.
[u] ¶ *Dominis.* scilicet stipulatur seruus non adiecto ibi.

E Nouum.

[x] ¶ *Non constitit.* vllo modo etiam quasi sola. vt hic, & *L. 2. l. in §. seruus in fin.* ACCVRS.
[y] ¶ *Nam cum vterque.*] Capacā vterque ponitur vt ei quæratur obligatio alternatiuè tamen. ANG.
[z] ¶ *Adiectus* adiectus enim non est capax obligationis. i. non potuit vt ei quæratur stipulatio. ACCVRS.
a ¶ *Posse.* magis vnus quam alius. & sic non apparet quis sit adiectus: cum non apparet † Cum. quis sit principalis. sed vbi alter dumtaxat obligationis capax esset, tunc substitutione facta stipulatio: vt *§. de fideiuss. fideiuss. fin.* Ang.
b Vbi enim.] *Ar. hic.* Geratum cuius ignotus est, id est cùm stipulatus est Primo aut Secundo, non adiecto sibi.
c ¶ *Corruppit.* Calcrenatio.
Seruus meus.] CASVS. Quidam fur fuberauit mihi seruum meum Stichum. hic Stichus cùm apud furem esset, stipulatus est ipsi furi. erat nulla quæstio actio furi: quia eo tempore non fuit apud dominum suum seruus. an autem ego dominus seruj possim agere ex hac stipulatione? Respond. quòd non. si verò ille seruus esset stipulatus non facta mentione furis nec domini, sed impersonaliter, vt dicit Glo. mihi domino adquiritur actio. Sed ponamus quòd ille seruus sic impersonaliter stipulatus sit ex re furis, & sic dominus habet quod stipulatus fuit seruus, an sic: possit hoc repetere à domino seruj actione mandati de peculio? Respond. quòd non: imò remittet apud dominum. FR. ACC.
d ¶ *Non seruiret.* Eundem hunc ordinem iuris non est necessaria Glos. quæ in-

Falluntur Acc. Nam vt inquit quod hic legitur, equaliter significat. non id quod Accursius hic fingit, magis quam dicit. Adde Alciatum 6. 1. diſpunct. 20.

† Hoc in aliis defunt.

* Inchoata desunt in Pand. Flor.

† Non seruire dicit, *Aut seruum vendo Barbis reponit, & mihi non stipulabatur, sed alteri.*

480/C.IV.K.5-3, 1065-1066
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-3, 1067-1068

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

pertinent [a], aliúdque sit iuris in persona filij, quia nec tunc fuit in possessate [b], cum stipularetur: nec postea deprehenditur [c], vt seruus, in hereditarem: tamen in proposito [d] potest quæri num ex hac stipulatione mihi acquisitum heredi videtur, quomodo [e] si seruus hereditarius defuncto [f] aut etiam heredi futuro [g] stipulatus fuisset. Sed in hac specie [h] seruus filio exæquabitur. Nam & si filius captiui patri suo stipulatus fuerit dari, res in pendenti esset: & si pater apud hostes decesserit, nullius momenti videbitur fuisse stipulatio: quoniam alij, non sibi stipulatus est.

Si seruus fructuarius aliquid annuum pro operis stipulatur: an initio cuiuslibet anni vsufructuario quæratur vsufructu durante, pro seruo tempore domino quæritur iure suo. BART.

3. ¶ Cùm seruus † fructuarius operas suas locasset, & eo nomine pecuniam [k] in annos singulos dari stipulatus esset: finito fructu, domino resedui temporis adquiri stipulationem Iulianus scriptum reliquit. quæ sententia mihi videtur firmissima ratione subnixa. Nam si in annos fortè quinque locatio facta sit: quoniam incertum est, fructus in quem diem duraturus sit: singulorum annorum [a] initio cuiuslibet anni pecunia fructuario quæreretur. secundum quæ non transit ad alteram stipulatio: sed vnicuique tantum adquiritur, quantum ratio iuris [l] permittit. Nam & cum idem seruus ita stipuletur: *Quantum pecuniam tibi intra illum diem dedero* [m], *tantum dari spondes?* in pendenti [n] est quis ex stipulatu sit habiturus actionem. si enim ex se fructuarij, vel operis suis pecuniam dedero, fructuario [o]: si verò alijunde, domino [p] stipulatio quæretur.

Quod vni ex possessoribus quæri non potest, quæritur alij cui potest. BART.

XII. SCAEVOLA *libro tertio decimo Quæstionum.*

SI alienus β seruus duobus bonæ fidei † seruiens, ex vnius eorum re adquirat: ratio [q] facit vt ei ex cuius re adquisiit, id totum ei adquirat: siue ei soli [r], siue quasi duobus seruiat. nam * & in veris [s] dominis, quotiens vtrique adquisitus [t], totiens partes adquiri. cæterum si alij non adquiratur [u], alium solidum habiturum. igitur eadem ratio erit & in proposito, vt † hic seruus alienus qui mihi & tibi bona fide seruit, mihi solidum ex re mea adquirat: quia tibi non potest adquiri, quia non sit ex re tua.

Liber homo bona fide possessus, quod non potest quærere sibi, quæris possessori, quod non potest quærere possessori, quæris sibi. BART.

XII. PAVLVS *libro quintodecimo Quæstionum.*

LIber homo bona fide mihi seruit. stipulatur [x] ex re mea, vel operis suis Stichũ, qui ipsius [y] est. magis est vt mihi [z] adquirat: quia & si seruus esset meus [a], adquireret mihi. nec enim illud

---

[a] ¶ *Pertinent.* vt *ff. de cond. Inſt.*
[b] ¶ *In potestate scilicet filius.* ¶ Et sic not. quòd non pendet eius status: vt notatur *C. de sententiam pass. l. fin.*
[c] ¶ *Deprehenditur.* & sic filius quæritur: licèt non sit heres patris.
[d] ¶ *In proposito*, quando non simpliciter, sed nominatim stipulatur. Bl.
[e] ¶ *Quomodo.* i. sicut.
[f] ¶ *Defuncto*, quæ non valeret. *& ff. cert. per Latior qui. §. quòd ſi ſtipulatus.*
[g] ¶ *Futuro*, nominatimque [b] similiter adquirit. vt *ff. eod. l. ſeruus hereditarius.*
[h] ¶ *In hac ſpecie* filiberi quando nominatim stipulatur seruus domino capto.
[i] ¶ *Non ſic.* qui fingitur [c] prima hora captiuitatis mori: & sic mortuo videtur stipulari: quare adquirit non valet.
[k] ¶ *Ex præmiſſis* note, quia [d] filius & seruus stipulantes cùm domino vel extra patrem sunt capti, quia aut nominatim: & tunc idem est in vtroque: quia pendet [e] ſtipul. & si redeat, valet: aliàs non: aut ſimpliciter: & tunc à redeat, idem in vtroque: quo valet, & acquiritur redeunti. Si non redeat seruus heredi, filius sibi acquirit. ¶ Sed quare [f] plus operatur fictio poſtliminij quàm I. Corn. cit. per poſtliminium inſtituſci quæritur redeunti. ſed per Cor. non quæritur heredi inſtituto: ſed dicitur, quòd ſi ſeruus heredi reſtituus nouissimus ei qui aliquando fuit, quàm de nouo hereditatem qui non fuit dominus.
[l] ¶ *Quantum.* l. de pecunia pecunia. Verum [g] ſi ante finem anni decedat fructuarius, repetit propietarius per condict. hinc cauſa: & hoc ſubsistit, ſive veniat, &c. Sed vide ſi ſibi tunc ſuum, &c vt *ff. de vſufr. & inſtit. & ſi ſeruus.* [h] quod ſubsistit, *ſecundùm quæ.* i. ex quo tempore fuo iure quæritur. vt ſubsistit, *& ff. de vſufr. l. ſi quæritur.* Sed contra *ff. eod. l. ſed & ſi ſeruus.* [i] *§. ſi operas.* vbi dicit quòd transit. Sed dic quòd contradictio. non quòd iure: vt quæ erat vnius, hæc alterius. ſic & dicitur transire fortuna ad aliam dominum ad alium, ſecundùm Io. v. Sed ſecundùm M. transit. Ita gerunt ad alium, ſecundùm Io. v. Sed ſecundùm M. transit. Ita gerunt ad alium, ſecundùm Io. v. Vel transit. Eius quo enim iure vnus perit, & alter, non transit. f. res non eadem res potitur, & adde quod ibi not. Item facit *C. de adquen. diuer. tradit. l. poſt diuiſ. §. ſi & ſuper. de verbo. obli. l. plumbum. & de hoc.*
[k] ¶ *Singulorum annorum.* Quia in annos quinque facta est stipulatio. Vide ſcripta *ad l. 1 &. §. 1. ſuprà de verb. obligation.* CYNACIVS.
[l] ¶ *Ratio iuris.* i. tandiu ex ea ſtipul. fructuario quæritur, quandiu durat vſusfr. vnde ſequitur vt ſtatus anni ſtip. eorum ſit fructuarius: ſequentis de re pendenti: nec incertaib. nam, &c. Sed [m] non placet, ſecundùm Io. quòd pura [n] ſtipulatio ſit in pendenti: vt *ff. eod. l. vſusfructus.* licèt ſit incertum quot & quorum annorum alteriuti actio competens ſit. Continua ergo, bene dico eſſe dubium ratione ſequentis temporis cui quæritur. nam & ſequenti caſu eſt dubium, non tamen ibi dicitur pendere.
[m] ¶ *Dedero.* id est mutuauero.
[n] ¶ *In pendenti.* * in certam ratione futuri temporis: ſed non præſentis: vt dixi *ff. de vſufruct. l. ſed & ſi quis. §. interdum.*
[o] ¶ *Fructuario.* f. quæritur actio.
[p] ¶ *Domino.* id est propietario.

Si alienus ſeruus.] CARVS. Stichus ſeruus tibi & mihi bona fide ſeruit: tamen ex re mea aliquid acquirit. quæritur an hoc cõmune ſit tibi & mihi? Reſpon. quod tantùm ad me pertinet. & probatur. nam ita eſt in veris dominis: quoties poteſt vtique acquiri, quæritur vtique, ſin autem non poteſt vtique acquiri, quæritur utrũ ſoli eorum. igitur ſic erit in noſtro præſenti caſu: ſibi ſeruus adſ. poteſt tibi quæpere, mihi totum quæritur. FRANC.

β ¶ *Si alienus.* Hanc Scæuolæ ſententiam refert Vlp. in *l. 23. §. 1. ſuprà de acq. rer. dom.* CYNAC.

¶ ¶ *Ratio.* naturalis: vt *ff. de acquir. re. do. l. qui bona. §. ſi quis bona.* Sed ciuilis ratio eſt oppoſita: vt in contra. *ff. de vſufr. l. ſi ſeruo fructuario §. ſi duos.* vbi vnam dimidiam dicit quæri domino propietatis. s. Vel ſoli. vt ibi.

† ¶ *Soli.* q. d. hoc acquisiit volente ei tantùm quærente: ſua vtri quælcum alij ex re quę ſua nõ eſt, ſed alterius, quærere non poſſit: vt *ff. de acquirendum dom. l. ſi ſeruus.* ſed in hoc eſt contra] *l. 1. §. ſi cum duorum.* Soln. vt ibi.

[¶ *Nam & in* verò. propiat per ſimilitudinẽ: nam, &c.

r ¶ *Adquirat.* id eſt acquiri poteſt.

u ¶ *Non adquiratur.* id eſt acquiri poſſit.

Liber homo.] CARVS. Titius liber homo ereditus ſe eſſe ſeruum ab ſibi bona fide ſeruiebat: ipſe ex operis ſuis ſtipulatur à quodam extraneo Stichum, qui ſuus eſt: an ſibi cum acquiratur? reſpon. quòd ſecundum & ſi verè ſeruus meus eſſet: nihilo minus ex talſtipulatione quæreret. & probat hoc ſimiliter: quia *C. ex re mea* quæritur quod meum eſt: ſibi acquirit.] APTO LABEONE.] Publicher §. & in ea re. ponit casum: Quidam paterfam habebat filiam & filiam in ſua poteſtate. moritur paterfam. ista filia nihil petiit de hereditate patrem, credens ſe nullam partem habere in bonis patris. interim frater eius filiam procreauit quam moriens reliquit infantem: cui dati ſunt tutores. Illi tutores impetrauerunt ſeruo suo, id eſt ſeruo suo illius pupillæ: vt ſi ſi pularetur certam ſummam pecuniæ ab his qui hereditatem paternam emerant. Nunc quæritur, vtrũ iſti pupillæ aliquod ſit acquiſitũ? Reſp. primò quòd ſeruus ſemper quærit ſuo poſſeſſori. Tamẽ ſi res quæ ſunt venditæ per tutores, ſunt communes pupillæ & alteri: non totum quæritur pupillæ per ſeruum, ſed vtrique eorum. FR.

x ¶ *Si ſtipulatur.* ab extraneo.

y ¶ *Ex re mea* pura domum locando meam, vel aliàs contrahendo in re mea. ACCVRS.

z ¶ *Ipſum.* Liberum hominis.

a ¶ *Magis eſt vt mihi.* vt *ff. de acquirem. rer. do.* [*l. ſi liber ſtichus.* in prin. Nec obſt. quòd ſi non crederet dominum liber homo. *arg. ff. de nox. & ſu. pau. l. regula. §. qui quæritur.* ACCVRS.

b ¶ *Eſſe meus.* ille [liber homo, & ſtipularetur Stichũ a ſuum ¶ Et nõ. ſimiliter adem: quia crederet vt ſeruus.

a Dubito filiũ poſſe nõ poſſidere.

a Potest hereditatem ſeruus hereditarius ſti. pulari non potest.

a Virginius apud Liuium, bona priuata capientium mortuos.

a Stipulari autem quod mandatum dicit poſſe filium potri ſeruum domino capto.

a Vide hoc ſi poſſit poſſidere, quia plus operatur, quàm ſi eſſet. / Falsa poſſeſſio, quia plus operatur, quàm ſi eſſet in Corollis. / Adquiritur ſeruo ſibi nouiter adquisitum. Et attenditur quod filius quod ſi. quærit, quia filius quod ſi. quærit tamen filio habet vſumfructum, non proprietatem, & in ſuccessione dominij. quia vsurpat poſſeſſio perſonæ, quam figurat.

a Vſufructus & ſeruitus, medio anno, obligatio nõ extinguitur quòd vſufructuario pro integro annuali rentu ipſi ſeruo hereditario proprietario heredi acquirat per tum vſufructuarium. reſtituere debet proprietario. heredi ad ſi ſeruus condemnatus ſine cessio.

a Facilius re ſtitui ea res, quæ quotidiana ſunt, quàm quæ non quotidiana ſunt. quare qui obligatus eſt Aſinam in diem, interpretatur præſtare quotidiem, non annã.

a Stipulatio ab ſi quando ſeruus ſtipulat de pecunia in poſſeſſione, &c.

a ſi adhuc.

a Stipulatio filio non potest eſſe in præſentia, ſed poſſeſſio, id eſt cui adquirat, vt hic in fi.

a Pone quòd hodie pecuniã, & cras non poſſit eſſe ad poſſeſſionẽ.

480/C.IV.K.5-3, 1071-1072

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

XXVI. PAVLVS *libro prima Manualium.*

VSusfructus sine persona [a] esse non potest: & ideo seruus [a] hereditarius inutiliter vsufructum stipulatur [b]. Legari autem ei posse vsumfructum dicitur quia dies [†] eius non cedit statim: stipulatio autem pura [c] suspendi non potest. Quid ergo si sub conditione stipuletur [c]? Nec hoc casu [d] valeat stipulatio, quia ex præsenti vires accipit stipulatio, quamuis petitio ex ea [§] suspensa sit [e].

XXVII. IDEM *libro secundo Manualium.*

SEruus communis siue emat, siue stipuletur [b], quamuis pecunia ex peculio detur, quod alteri ex dominis sequitur, vtrique tamen adquiritur [f]. Diuersa causa est fructuarij serui [g].

XXVIII. GAIVS *libro tertio de Verborum obligationibus.*

SI ex re [i] domini domino [m] aut fructuario seruus stipulatus fuerit, domino quidem adquiri obligationem Iulianus scripsit: solui autem fructuario posse, quasi quolibet adiecto.

1. ¶ Si seruus communis ex re vnius [n] stipulatus [o] erit, magis placuit vtrique adquiri. Sed cum cuius ex re facta est stipulatio, cum socio communi diuidundo aut societatis iudicium de parte recuperanda recte acturum [p]: idemque esse dicendum & si ex operis suis alteri [q] ex dominis seruus adquirit.

2. ¶ Si ipsi domini singuli eadem [†] decem seruo communi dari fuerint stipulati [r], & semel [s] responsum secutum fuerit: duo rei stipulandi erunt: cum placeat [t] dominum seruo dari stipulari posse.

3. ¶ Sicuti vni nominatim stipulado, ei soli adquiritur: ita placet & si eum emat nomine vnius ex dominis, ei soli seruum adquirere [u]. Item si credat [†] pecuniam vt vni ex dominis solueretur, vel quodlibet aliud negotium gerat: posse eum nominatim exprimere [x] vt vni ex dominis restituatur, aut solueatur.

Hereditatis adicio retro ad tempus mortis trahitur. BART.

4. ¶ Illud quæritum est, an heredi futuro [*] † seruus hereditatis stipulari possit: Proculus negat. Nam cum adquirere [y] & stipulari idem sit, & ideo dictum seruum [b] personalis. [a] ¶ *Et ideo seruus.* Sic nec hereditatem adire potest seruus hereditarius, quia non est qui iubeat. itaque in his hereditas pro domino non est, in quibus factum exigitur, *vide scripta ad l. 3. C. de posth.* CYNAC.

[b] ¶ *Stipulatur.* Non ergo [c] hereditas sustinet hoc casu vice personæ defuncti. Arg. contra *supra de acquirend. rerum dom. l. hereditas.* & est ratio specialitatis: quia nec vti nec fatisfaire hereditas potest: quid ergo dicendum? vt [†] *vsufr. quem admodum ca. l.*

[c] *Sterum.* scilicet cum adita fuerit hereditas: vt *C. de cad. tollen. l. 10. in princip.* FR. ACC.

[d] ¶ *Pura.* serui hereditarij super vsufru. & facit *supra ea l. si seruus communis tit. & supra de verbo. oblig. l. inter stipulantem. §. si eram. versic. sed hæc differentia.* Sed contrà [*] *supra communia prædia. l. fin. in fin.* vti actus virorum pendet, non defunctorum. Sed hic speciale.

[e] ¶ *Stipuletur.* vsumfructus. hereditarius seruus.

[f] ¶ *Nec hoc casu.* huic *supra de verb. oblig. l. si filius.* Sed contrà *l. si rem meam* [*]. Solu. refert [†] an introducta [‡] vel extendere appetunt: conditio primo casu intelligitur Leontarus: vt promitta mihi dare Stichum meum [§] meus esse desierit [†] talis quippe conditio etiam si exsistere statim, perfecte stipul. valeat. In secundo, vt [§] si Titius erit consul, promittit mihi Stichum meum: tunc vale. 2. Vel alio casu hic dicit, quia in vsufructu & in seruo hereditario stipulantis, ibi in dominio stipulantis. Item arg. contra *supra de vsufruct. l. sed & si quis. §. interdum.* Sed ibi alio respectu dicitur prædicere.

[g] ¶ *Quamuis res ea pereat.* Vide scripta ad *l. 16. ff. de verb. oblig.* CYNAC.

[h] ¶ *Sustinere sit.* non ergo habet seruus commercium [*]: vt *ff. de verb. oblig. l. mutuum.* Io. & facit *ff. decret. ter. Liquid in initio.*

Seruus communis.] CASVS. Stichus erat seruus communis Titii & Marii: habebat autem peculium quod pertinebat ad Titium solum. ille ergo seruus emit aliquam rem, & soluit ex peculio Titii quod spectabat ipsum Titium. quæritur, an illa res empta adquiratur vtrique dominorum, an tantum Titio? RESPON. quòd vtrique adquirentur. Sed est in seruo fructuario quod exponit vt in glo. *Super verbo, fructuario seruo.* FRANC.

[i] ¶ *Tantum adquirit.* sed ille ex cuius re acquisiti, recuperare ipsi communi debet. vt *ff. Ignotus. §. & supra communi diui. l. communis seruus. & infrà eo. l. si eum duorum.*

[k] ¶ *Fructuario seruo.* [*] placet habere vsumfructu in seruo. nam quilibet in solidum ex re sua quærit. de [*] adquirere [*] vt *supra eod. l. si alienus seruus.* seruo de rigare: vt *in contrarium ff. de vsufru. l. sed & si quis. §. si duos.* 2. Vel intelligo diuersa. &c. seruandum quòd in contrario ponitur casus in duobus fructuariis: & sic concordabitur.

[l] *Ex re domini.*] CASVS. Habet prouectâ in seruo quodam: ea autem vsusfructu. ille seruus ex re mea stipulatur mihi aut tibi. cæsit mihi quæm obligationem: tibi autem potest solui cùmque adiecto in stipulatione. [SI SERVVS COMMVNIS] Tu & ego habemus seruum communè ille seruus ex re mea stipulatur aliquid, quæritur actio vtrique nostrum: tunc ego habeo actionem communi dividendo ad recuperandum quod ad te ex hac stipulatione pervenit. [SICVT VNI.] Dictum est *supra eod. tit.* quòd quasi seruus communis stipulatur nominatim vni dominorum, quòd tibi soli acquirit. item est si emat aliquid nominatim vni dominorum. Item si mutuat pecuniam: & stipulatur illi soli acquiritur. [ITA ET CETERA] Titius moriens reliquit heredem qui nondum adierat quæ hereditate iacente erat seruus quæritur, an ille seruus possit stipulari futuro heredi? Proculus dicebat quòd non. Cassius verò dicebat quòd sic. Et probat hoc duplici argumento, primò, quia heres postquam adiit hereditatem, videtur defuncto succedisse. Item quia ibetur postquam pater fit, mortuus, familia ipsius heredis continue esse facta fictionalitèr post certum tempus heres existit. ideo plana est. FRANC.

[*] Si ex re. Prouocatus mihi [†] quo [*] dam no mero dari, vel mihi peto eo qui in me vsumfructi habet fecus si dixit, promitto domino meo, vel vsufructuario quia tunc ratione [*] instrumenti ius adi valeret.

[m] ¶ *Domino.* quia valet: vt *ff. ea l. si seruum fructuarium.* Quid contrà? Respon. non valet: quia vtrique capax est obligationis: arg. *ff. ea. l. sed & si fructu.* facit *ff. ea. l. §. pomponius. & ff. de pil. l. qui rem. §. si seruum.*

[n] ¶ EX re vnius. scilicet dominus eius.

[o] ¶ *Stipulatus.* scilicet simpliciter.

[p] ¶ *Adquiri.* sed si stipulatus vni vellet, vni adquireret: vt *infrà eo. l. §. fauri.*

[q] ¶ *Alterum.* ad hoc *ff. præscrip. verb. cum suis concordantiis.*

[r] ¶ *Alteri.* scilicet stipulatio. Non ergo nominato tantùm, sed vtrique ibeh actio datur nominato. Sed contrà *ff. ead. l. proinde.* Sorte, ibi non de re vel opera, sed aliunde. 2. Vel ita: adpello existo, quia per conditionem fuit casus, vel momenti dio. redditur. vt dixi. Alij contrà vt acquirantur nominato: sed reddat alij.

[s] ¶ *Stipulati.* scilicet dati.

[t] ¶ *Semel.* idem & si bis. vt *ff. de duo. reis. l. duos. 8.10.*

[u] ¶ *Placeat.* vt & *ff. de verb. oblig. l. si dominus seruo.*

[x] ¶ *Adquirere.* vt & *ff. de acquir. rer. dom. per seruum. §. sicut seruus & ff. ea qui. §. 1. & ff. ea. l. proinde.*

[y] ¶ *Credat.* id est mutuet.

[z] ¶ *Exprimere.* sed si non exprimat, quæritur vtrique pro dominicis partibus: vt *ff. ea. l. si seruus. §. fundi.*

[a] ¶ *Nemdi seruum* sub & nomine appellatur: vt & *supra eod. l. si seruus hereditarius.* non propriè: vt in contrarijs. *supra eo. l. seruus hereditarius. & l. §. seruum communi. Marg. §. seruus ipse.*

[*] ¶ Et.

[a] *Seruus in quo plures habent vsumfructum.* Dominus cuilibet in solidum quatenus iuste & quod de rigore. * Adquirit & rigore seu stricti iuris regula.

† Rudè dictio dum non in solidum inducit vide Bartolum &c.

† Legatum ei. si potest in prædium.

† Stichum, non vsus esset, sic videtur ibi dicitur vsusfructus eius esse.

† nulla alia propria nomine dirigitur, ut ff. eod. tit. l. 18. fupr. eod.

[b] Cū ita stipulatur, valet dispositum.

[c] Hoc casu quod ita stipulatur, prænde stipulatur ac si negocia alterius gerens, & sic valet stipulatio, & ex adquirit cui seruus stipulatur. *Circa hæc proœmium. §. 1. in princip. de locat. l. Leontarus que fuit de obligationib. & act. l. penult. supr. de negotiis gestis.*

[d] Sed hoc casu nulla est incertitudo, cum ex re domini non possit alij adquiri quàm ipsi domino. *Adnot. hic.*

[e] Sed valet, quia quæritur dominis & fructuario habentibus ex adidem. *l. 1. §. penult. supra eod. tit.* Appellationis nomine heredis venit stipulari potest, ut non proprio.

480/C.IV.K.5-3, 1073-1074
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-3, 1075-1076

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

Liber homo non quæritur male fidei poſſeſſori. BART.

XXXV. IAVOLENVS *libro ſecundo ad Plautium.*

SI ſeruus teſtamento manumiſſus *, cum ſe liberum eſſe ignoraret, & in cauſa hereditaria maneret, pecuniam heredi ſtipulatus eſt b: nihil debebitur heredibus, ſi modò ſciierint c eum teſtamento manumiſſum d: quia nó poteſt videri iuſtam ſeruitutem ſeruiſſe iis qui illum liberum eſſe non † ignorabant e. Diſtat * iſta, cauſa eius f qui liber emptus, bona fide ſeruit: quia in eo & ipſius & emptoris exiſtimatio conſentit. cæterùm is qui ſcit hominem liberum eſſe, quamuis ille conditionem ſuam ignoret, nec poſſidere ſ quidem eum poteſt videri.

XXXVI. MODESTINVS *libro ſecundo Regularum.*

SEruus hereditarius h & heredi futuro i & hereditati recte ſtipulatur k.

Stipulatio ſerui qui non habet dominum, non valet. BART.

XXXVII. IAVOLENVS *libro quarto decimo Epiſtularum.*

QVod ſeruus ſtipulatus eſt, quem dominus pro derelicto habebat; nullius eſt momenti l m: quia qui pro derelicto rem habet, omnimodo à ſe reiecit n: nec poteſt eius operibus † vti ß, quem eo iure ad ſe pertinere noluit. Quòd ſi ab alio adprehenſus * eſt, ſtipulatione ° adquiretur T. *nec priuato. &c. nec ſeruus communis. &c. Solue vt ibi.*

u ¶ *Si verò.* ſecundus caſus.

x ¶ *Domino meo.* idem fere & ſi dicam domino meo, cùm plures habeam dominos. *arg. T. de libe. legat. l. q. in fin.* Sed arg. contra. *l. mod. l. ſed & ſeius.* ALC. & facit ad hanc diſtinctionem *l. ad Trebel. l. nummiam. &c. de leg. 3. l. cuipia. in fin. & l. ſi heredis nomina. &c. & T. de ſtipulat. l. ita iubet. in fin.* item facit *Cod. de impu. & alis ſubſtit. l. & T. de vul. pup. l.* 1. circum. ſ. *fin.*

y ¶ *Spondes.* & ita appellauit ſe tertium.

z ¶ *Pro parte qua.* & ita pro dominitis.

a ¶ *Si verò.* tertius caſus.

b ¶ *Spondes.* & ita propriè, & appellatiuè.

c ¶ *Intereſſe.* argumentando loquitur.

d ¶ *Gracie.* i. an propria b ad deſignationem appellationis, an appellatiua ad deſignationem proprietatis.

e ¶ *Qua.* & intereſſet, repete, quæ pars. &c. M.

f ¶ *Ad nomina.* illud ponitur ad correctionem præcedentium, vel ad demonſtrandum præſia opinionis c quæ quorum demonſtrandi gratia apponantur.

g ¶ *Stipulationem.* ſi verò petit ad appellatiua eſt decurſum pro dominicis quærimus & ſic ſequenta d determinant prima, ſecundi loqu. Item dicam & ſi permutationem Lucio domino, & Titio domino. Vel contra, nam ſemper e inſpiciam quæ præcedunt. Sed quidam dicunt, vt Alex. f ſemper pro viuli quando propria & appellatiua ponuntur: & ſecundum eos quod dixit prius, ſubaudio maxime Sed prima placet: & hoc cum omnibus poteſt quærii. alias ſolueretur poteſt. vt *l. 2. ſ. communi ſeruus. & l. ſi alienus ſeruus. in fin. & inſtitu. c. ſ. fin.* Item hoc cum nullus ſolus inſ-

infrà proxi.

p ¶ *Donatio eſt.* in * incertam perſonam collata: vt *Inſti. de re. diui. ſ. pen.*

q ¶ *Retinetur.* vade ſi iſte quærit hereditati quæri: vt T. *de acquiren. re. do. l. hereditas. ſ.*

re poterit. nam & hæc genere quodam donatio eſt p. Inter hereditarium enim ſeruum, & eum qui pro derelicto habetur, plurimum intereſt: quoniam alter hereditatis iure retinetur q nec poteſt relictus videri, qui vniuerſo hereditatis iure continetur: alter voluntate domini derelictus, non poteſt videri ad vſum eius pertinere, à quo relictus eſt.

Si propria nomina exprimentur, vocantur, domini in virilis. ſi appellatiua, vocantur in dominicas. ſi vtraque exprimantur, in dubio inſpicitur quod præcedit. BART.

XXXVIII. POMPONIVS *libro tertio ad Quintum Mucium.*

SI communis ſeruus ita ſtipularetur: *Lucio Titio & Gaio Seio r dari ſpondes?* qui ſunt domini illius *: pro virilibus t partibus eis ex ſtipulatione debetur. Si verò u ita: Domini mei x dare ſpondes y?* pro parte qua z domini eſſent. Si verò a ita: *Lucio Titio, & Gaio Seio domini mei dare ſpondes b?* dubitaretur vtrúmne virilis pars, an pro dominica portione eis deberetur. & intereſſet c, quid cuius demonſtrandi gratia d eſſet adiectum, & quæ e pars eius ſtipulationis principalem † cauſam haberet. Sed cum ad nomina f prius decurſum eſt, rationabilius eſſe videtur, pro virili parte ſtipulationem g eis adquiri,

r ¶ *Seio.* & ita propria nomina hic Pl.

t ¶ *Illius.* ſcil. ſerui. ALC.

z ¶ *Pro virilibus.* contra *l. ſi ſeruus. &c. Solue vt ibi.*

480/C.IV.K.5-3, 1077-1078
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

LIBER XLVI.

DE FIDEIVSSORIBVS ET MANDATORIBVS.

TITVLVS I.

480/C.IV.K.5-3, 1079-1080
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

Omni obligationi.] CARVS. Iurisconsultus tracturus de fideiussoribus primò docet nos, dicens quòd fideiussor potest adhiberi omni obligationi, siue ex contractu, siue ex maleficio, siue naturali tantum, siue ciuili tantum: siue naturali & ciuili simul. Et in l. seq. magis specificat, dicens quòd obligationi commodati & depositi potest accedere fideiussor [illegible]

Omni obligationi & ciuili & naturali accedere potest fideiussor. BART.

I. VLPIANVS *libro trigesimosexto ad Sabinum.*

Omni * obligationi fideiussor accedere potest.

Ista lex loquitur de obligatione secundaria quae contrahitur in commodato vel deposito ratione doli vel culpae ad interesse, & pro illa poterit fideiussor accedere, quando depositum vel commodatum sit pupillo sine tutoris auctoritate: vel seruo, qui non obligatur nisi naturaliter & tenetur fideiussor, dummodo nō interueniat illorum dolus vel culpa: nā si interuenit dolus, pupillus reputatur maior, & obligatur ciuiliter & naturaliter. PAVL. DE CAST.

II. POMPONIVS *libro vicesimosecundo ad Sabinum.*

ET commodati [b] & depositi fideiussor accipi potest: & tenetur etiamsi apud seruum [c] vel pupillum [d] depositum cōmodatumve fuerit: sed ita demum, si aut dolo malo [e] aut culpa [f] hi fecerunt, pro quibus fideiussum [g] est.

Qui dat fideiussorem illum qui nō potest conueniri, tenetur de nouo satisdare: secus si dedit fideiussorem non idoneum. BART.

III. VLPIANVS *libro quadragesimoseptimo ad Sabinum.*

QVi [h] satisdare [i] promisit [k]: ita demum implesse stipulationem satisdationis videtur, si eum dederit accessionis loco, qui obligari potest, & conueniri [l]. Caeterum si dederit seruum [m] aut filiumfamilias ex quibus causis de peculio actio non datur, vel mulierem [n] quae auxilio senatusconsulti vtitur: dicendum est non esse impletam [o] satisdationis stipulationem. Planè si non idoneum [p] fideiussorem dederit, magis est vt satisfactum sit: quia qui admisit eum fideiubentem, idoneum [q] esse comprobauit [r].

IV. IDEM *libro quadragesimoquinto ad Sabinum.*

POtest † accipi fideiussor eius actionis quā habiturus sum [s] aduersus eum pro quo [t] fideiussi, vel mandati, vel negotiorum gestorum [u]. Fideiussor [x] & ipse obligatur, & heredem [y] obligatum relinquit, cum rei [z] locum obtineat.

Obligatio principalis extinguit accessoriam, si in eadem causa concurrit: secus in duabus obligationibus paris potentiae. BART.

V. IDEM *libro 46. ad Sabinum.*

GEneraliter Iulianus ait, eū [a] qui heres extitit ei [b] pro quo interuenerat [c], liberari ex causa accessionis, & solummodo quasi heredem rei teneri [d].

[illegible]

Potest accipi.] CARVS. Eram iturus ad nundinas, et dixisti mihi: Ego habeo Titium amicum meū [illegible] bene soluet tibi. ego respondi [illegible] quicquam mutuauero ei [illegible] pro debito futuro valet? [illegible] ACCVRS.

[illegible]

Generaliter.] CARVS. Ego fideiussoram pro Titio [illegible]

[illegible]

480/C.IV.K.5-3, 1081-1082
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-3, 1083-1084

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-3, 1085-1086

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

indicat creditori contra alium fideiussorem agenti. BART.

1. ¶ Si ex duobus[a] qui apud te fideiusserant in viginti, alter ne ab eo peteres, quinque tibi dederit [b] vel promiserit: nec alter liberabitur [c]: & si ab altero quindecim petere institueris, nulla exceptione [d] summoueris. reliqua autē quinque [e] à priore fideiussore petere instituens: doli mali exceptione summoueris.

Fideiussor non potest intercedere pœnæ illum apud quem non est obligatio actiua: licet intercedat pro obligato. Item alternativa potest inter duos quorum vni potest adquiri obligatio, alteri non: facit vt primo obligatio adquiratur, & alter habeatur vt adiectus ad solutionem. Item adiecto pacto potest solui etiam inuito creditore, si fit per creditorem non erat consultura contra solventem. PAVL. XVI. IDEM *libro quinquagesimo octauo Digestorum.*

Fideiussor obligari non potest vt apud quem reus promittendi obligatus non est [f]: quare si seruus cōmunis Titij & Sempronij nominatim Titio dari stipulatus fuerit, & fideiussorem ita interrogauerit: *Titio aut Sempronio ad dare spondes?* Titius quidē petere à fideiussore potest: Sempronij verò persona in hoc solum interposita videbitur, vt solui ei [g] ante litem contestatam [h] & ignorante vel inuito Titio possit.

Fideiussor.] CALVS. Dedisti mihi centum mutuo, & fideiussorem alij quàm tibi pro illis centum. certè talis fideiussor non obligabitur: quia fideiussor non potest obligari alij quàm ei cui reus principalis est obligatus, de hoc ponit tecū aliud exemplum: Titius & Sempronius habent seruum communem Stichum, ille scribus nominatim stipulatur Titio, dicendo promitis Titio domino meo? potest adiecti fideiussorem à quo sic stipulatur promittis Titio aut Sempronio domino meo? dicitur hic quòd Titius potest petere à fideiussore, Sempronius verò non: quia seruus non est ei stipulatus, sed Titio. Ad quid ergo prodest præsentia Titij adiecta in fideiussione? Respon. quòd ad hoc vt ei solui possit ante litem contestatam, non potest, etiam inuito vel ignorante Titio. [QVI CENTO.] Continuat propositum suum ostendendo quando fideiussor videatur accipi in duriorem causam, ponendo tale exemplum: Stipulatus sum à te centum sine alienatione loci: sed pacta ea tua mihi fideiussorem Titium, à quo stipulor quod mihi soluat illa centum Capuæ, cùm simus forte Romæ, certè talis fideiussor non obligatur: quia in duriorem causam obligatur, qui certo loco dare promittit, quàm qui pure promittit. Item ponit aliud exemplum quando reus principalis promittit in loco propinquiori, fideiussor verò in remotiori: ficut cùm reus promittit soluere Capuæ cùm sit Romæ, fideiussor verò promittit soluere Ephesi. Capua enim est prope Romam in Campania, Ephesus verò in Asia vltra mare, & sic multo longius. Aliud exemplum, quod sequitur, clarum est. [FIDEIVSSOR.] Dicitur hic quod omni obligatione potest accedere fideiussor siue ciuili tantùm, siue naturali tantùm, siue ciuili & naturali simul: dummodo sit aliqua obligatio cui possit fideiussor applicari, reliqui ibi, *naturales autem*, obstendit hic quid sit naturalis obligatio: & dicit quòd naturalis obligatio non est tantummodo illa ex qua non potest quis agere, verumetiam illa ex qua si soluat, non datur mihi repetitio, vt impuberis naturales obligationes dicitur obligationes, &c. [STIPVLATIONES.] Tu promisisti mihi decem aureos soluere in festo Pentecostes, pure sine vlla conditione: deinde quæritur mihi fideiussorem, qui se promittat soluturū pro te illa decem si forte non in festo Pentecostes venerit, quæritur, quid iuris? Resp. quòd obligato fideiussori est in perpetuū. nam si imperator in festo venerit ante Pentecostes fideiussor non obligabitur. si verò in die Pentecostes venerit, aut post dictum Pentecostes, fideiussor obligabitur. ista est elegans § [CVM PRIDIEVSSION.] Vendidi tibi equum meum pro XX aureis, & accepi à te fideiussorem sub conditione, si non solueris mihi, quæritur, quando ista conditio sit impleta? Resp. quòd tunc cùm tu facis interpellatus, & non soluis: aut à principio inter pellatus sis, deinde quia hoc etiam casu verum est te non soluisse: & sic conditionem esse impletam. FRANC. ACC.

[a] ¶ *Si ex duobus.* & sic quilibet in solidum tenebatur: vt *Inst. de §. fideiuss.* ACCVRS.

[b] ¶ *Dederit*, quinque dedit, & tu fecisti pactum de non petendo ei aliquid.

[c] ¶ *Nec alter liberabitur.* Obiicitur l. *Stichum.* §. *pen.* ff. *de solut.* sed *Nec alter liberabitur*, Obiicitur l. *Stichum.* §. *pen.* ff. *de solut.* sed §. loquitur de ro & mandatore. At hic §. vlt. loquitur de duobus fideiussoribus. non est autem inæquum, exigi ab altero vel quæuis ei actio effi cax ordi non potest aduersus fideiussorem. Nam fatis, si ordinat a tertius detinetur. Vide not. ad d. *Lauchum*, & scripta ad l. ij. C. *de fideiuss.* CYAC.

[d] ¶ *Exceptione.* etiam quia non potest cedere actioné contra fideiussorem liberatum quod aliàs licet. facit. dum: vt ff. *ad Treb. l. quæsitum.* & ff. *mandator. & §. si mandatori.* & ff. *ad l. ff. Trebat.* a. Vel alter transactione conficitur: vel contrarius vt non petatur ad tempus. vel ille cum quo transegit: & fideiussor alterius fideiussoris erat. Io. vt ff. *ad l. ff. plures. in fin.* f. Vel hic remittitur erat [a] beneficio ordinandi actionum quando interest: quod potuit: vt C. *de pact. l. pen.* 4. Vel secundùm R. hic de rigoribus de minutis. f. Alij dicunt quòd pactum [b] non intercedit, sed datio quinque, vt non petatur: & ideo idem qui quinque dedit, inquindecim potest conuenire. Sed certè satis est pactum cùm fit recipiantur quinque, ne amplius petat M. 6. [c] sic forte potuit esse quòd secundo fideiussit qui quinque promisit vel debet: & ideo si is qui conuenitur eis in quindecim, postea conueniatur in quinque, doli mali exceptione se tueri potest: cùm ea quinque à primo collecturus sit secundum Azo. & eisdem modis respond. Ego l. ff. *mandato & ff. de conditione nondum legend supra §. si res.* quæ est arg. contrà Debitor autem vnum fideiussorem liberare potest: vt ff. *de fid. l. in hoc §. finali.* ACCVRS.

[d] ¶ *Reliqua autem quinque.* quæ debe ne eum conuenire. ACC. [e] ¶ *A priore.* ab eodem qui solus: & penibus hoc ratione forte quia non propter debitum, sed propter pactum quinque soluerit. & *Supra* ff. *de cond. & demon. l. si quis ita stipulatus fuerit decem.* Sed contra ff. *de admin. tut. l. ff. pupillo.*

[f] ¶ *Potest.* vt ff. *de re quod certo loco l. ff. & item Iulianus.* & *Lin qui.* & ff. *de verb. obligat. Lqui Romæ.*

[g] ¶ *Obligabitur.* hoc longiori fine promittit loco præmisso: fideiussor qui in vtroque casu ad duriorem causam est accepta. Sed quidam hoc intelligunt quando locus fideiussoris est remotior: quibus est ff. *ad l. ff. rescriptum.* §. *quæsitum.* ACCVRS.

[h] ¶ *Vt potè* quia tunc non tenetur: vt ff. *ad l. Cornel. §. illud. vers. item accepto.* & facit ff. *ad l. ff. qui.* ACCVRS.

[a] ¶ *Pacta.* Obstat tamen hoc casu excep. vt C. *de non num. pec. l. ff. cui.* & est ciuilis sola.

[b] ¶ *Naturalis.* vt ff. *& §. ad Lquod enim. & l. pe. & ff. de condict. indeb. l. naturaliter.*

[c] ¶ *Alibi aliquæ.* Immò quòd aliquando nascitur actio ex naturali obligatione sola, quod verum est quia ex eodo pacto: vt C. *de donat. l. ff. quis argentum. & ff. & C. de dotis prol. ad exactionem.* & in alijs no. *ff. de pact. l. conficiuntur. §. quæsitum.*

[d] ¶ *Seruus.* fcilicet quæ debentur. alias secus, scilicet obligationum. ACCVRS.

[e] ¶ *Dicatur.* respecto proprio scilicet, qui est ff. *de verb. sign. l. del iter.* Sed arg. contrà *Lordo. l. penult. verbum. & ff.*

[a] Nouatio tollit exceptionem, vt ff. *de nouat. l. ff. quod dicitur.* & hinc solutionem probat Azo inde. nam dum probat Iacob. de Arena. de Bertrand hic lege.

[b] Debitor tenetur si loco, locum mutare inuito fideiussore nō potest.

[c] Accessoria intereā remanent, deficiente principali.

[a] Limitabis hanc ¶ per l. fing. finitchen fian *si in d. §* quæ per te infra. vt non possendo. quod hoc dicitur, & fideiussione interueniat tempus, fecus CYAC. in *l. Quod. §. illud. supra. vers. sed. add. Glos. l. ff.* quam *ad hoc Inst. seq. dicit.* [b] Debitor potest dicitur, à quo tempus debitum venerit. vt infra pote.

[c] Actio ex naturali obligatione nulli potest. Ne dicat ex nudo pacto, vt dictum: hic refert, sed ex pacto donationis, qui obligatur ff. *l. naturaliter.* vt. *infra de obligationibus.*

480/C.IV.K.5-3, 1087-1088
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-3, 1089-1090

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

fideiussit, & T. non sit pupillum.

HEres † debitore.] CASVS. Titius faciens testamentum instituit heredem Seium: & rogauit eum vt hereditatem restituerat Sempronio. Seius heres accepit fideiussorem à quodam debitore hereditario: postea restituit hereditatem Sempronio. quæritur vtrum ista actio quam habet Seius heres aduersus fideiussorem illum, transeat ad Sempronium cui restituta est hereditas? Respond. quòd non, sed in suo statu remanet, nisi fuerit cessa ab herede ipsi Sempronio. & ponit similem ibi. [IDEMQVE IN HAC CAVSA.] Illud est planum. veluti si heres accepit fideiussorem à debitore hereditario. postea filius emancipatus petit bonorum possessionem: actio hæreditaria remanet apud heredem: sed per cessionem transit ad filium emancipatum. [NON EST NOVVM.] Iurisconsultus offendit hic modum quomodo vnus fideiussor potest teneri duabus actionibus nomine eiusdem pecuniæ: vt puta si fideiussor fit primo in diem accepti, postea purè accipiatur ex vtraque obligatur: & si fideiussor confideiussori heres extiterit, idem erit [a].

† Adiuncta quæstio pro heredi etiam cedente re. rem hereditariam vel debitoribus, & omnibus hereditariis] ea transiunt ipso iure in filios emancipatos, & proinde ipsi habent actiones vtiles pro vendicatione, & pro debitoribus. Sed tum demum cessa sit.

† Fiunt duæ obligationes ex vna principali re, quæ ad alios transit, potest conuenire in eandem pecuniam, & tenetur pro aliena re. extinguitur. C. de dual. reis. ita & duo aduersus ad idē tenentur.

Duæ obligationes fideiussoriæ possunt concurrere in persona vnius. BART.

1. ¶ Non † est nouū, vt fideiussor duabus obligationibus eiusdē pecuniæ nomine teneatur. nam si in diem acceptus, mox purè accipiatur ex vtraque obligatur [b]: & si fideiussor confideiussori heres extiterit, idem erit [c].

† Fideiubere quis potest pro alio ad vim pro obligato.

Non potest quis fideiubere pro ipsis pro alio sic. BART.

2. ¶ Seruo tuo pecuniā credidi ſ: eum tu manumisisti: deinde eundem fideiussorē accepi ſi quidem in eam obligationē [d] fideiubeat, quæ aduersus te intra † annum sit, obligari eum ait [e], sin verò in naturalē suam: potius[esse] vt nihil agatur. non enim intelligitur posse, vt quis pro se fideiubendo obligetur [f].

Si debitor succedit fideiussori: extinguitur accessoria, si principalis est vtilis: secus si inutilis. BART.

3. ¶ Quòd si hic seruus manumissus fideiusserit [g] suo heres exiſtat, durare causam fideiussionis putauit [h]: & tamen nihilo minus naturalem obligationem manſurā [i]: vt si obligatio ciuilis pereat [k], solutum repetere nō possit [l]. Nec his contrarium esse, quòd cū reus [m] fideiussori [n] heres exiſtat, fideiussoria obligatio tollatur [o] quia tūc duplex obligatio ciuilis cum eodem esse non potest [p]. Retro [q] quoque si fideiussor seruo manumisso heres extiterit, eadem aduersus [r] eum obligatio manet: quamuis & naturaliter teneatur [s], nec [t] pro se quis fideiubere possit.

Si principalis reus succedit creditori, omnis obligatio extinguitur: si fideiussor, sola obligatio fideiussoris extinguitur. BART.

4. ¶ Quòd si stipulator † reum heredem instituerit, omnimodo fideiussoris obligationem permittit [u]: suæ ciuilis, suæ tantum naturalis in reum fuisset: quoniam quidem nemo potest [x] apud eundem pro ipso obligarus esse. Quòd si idem stipulator fideiuſſ-

habet tamen fideiussor qui creditori successit, actionem ex stipulatu ad illa eorum recuperanda. FR. ACC.

a ¶ *In fin. ſum.* id est nō contra perere: sed stat penes heredem: vt *l. de pac. l. fid. ſ. his §. cum pupillus.* cedi b tamen debentes *l. ad Trebel. l. ſi heres.* qua est contra. & sic etiam intelligitur *l. de conſtitut. pecu. l. ſi pupil.*

a. Alij dicunt transire ipso iure, debitores vtiles: sed directæ credi debent. & facit *supra qui mo. pig. vel hypo. ſol. ſecus §.* ACCVRS.

b ¶ *Accepit.* & obtinuit.

c ¶ *Accepit.* antequam succumbentes in causa cadat.

d ¶ *Transiuerunt.* & cessit, non ipso iure: vt *& supra de contra tabu. l. cum manumissurus.* & facit *supra de condict. indeb. l. ſi ſ.] & Lex & ro. & ſi.*

e ¶ Ex vtraque obligatur. Contra *ſupra de verb. oblig. l. qui in.* Sed illam litteram exponit vt ibi not. 2. Vel ibi fuit his proœmium eodem modo: hic diuersa. ACCVRS.

f ¶ Ergo. facit *ſupra eod. l. generaliter. in fi. & de actio. empti. l. non eſt nouum.* Et not. secundum ASO. ſi d fideiusſor fideiussori succedat, nulla tollitur obligatio: vt hoc §. *non eſt.* Si fideiussor stipulanti, vel contra accessoria tantum tollitur: vt *ſ. eodem. §. quod ſi ſtipulator. verſic. quod ſi idem ſtip. & l. Lucius.* Si fideiussor eo tantum naturaliter obligato succedit, omnia tolluntur: si ciuiliter & naturaliter, accessoria tantùm tollitur: vt *ſ. eod. l. §. quòd ſi hoc ſeruus.*

d Obligatio nulla tollitur fideiussore fideiussori succedente: ſupplanti succedit, accessoria tantum tollitur. Ero vero naturaliter obligato succedenti, neque principali neque accessoria tollitur. Quid ſi eo ciuiliter & naturaliter obligato fuerit? accessoria id est fideiussoria tantum tollitur. † Cessio bonorum facta per debitorē cum creditoribus non liberat ipſum fideiussorem.

e Obligatio tollitur re ipſa, potius & de eorum ſuccedere.

f Fideiubere pro fe nemo potest.

Si reus [a] stipulandi vel recipiendi, omnis tollitur: vt *ſupra eod. l. Pal. l. §. ſi debitor. & infra eod. l. ſi Stichum. §. à Titio. & de ſolu. l. Stichum. §. addebis.* ASO. & no. *C. de pact. l. debitori.* ACCVRS.

g ¶ *Credidi.* & sic naturaliter fuit obligatus.

h ¶ *In obligationem* intra annum, scilicet de peculio: vt *T. quando act. de pecul. l. in prin.* ACCVRS.

i ¶ *Air.* Africanus, vel Iulianus magister Africani & facit *T. eo. l. planè. & T. ad Mace. l. creditorem §. planè.*

k ¶ *Obligatur.* vt *T. ad Veleia. l. tutor in prin. & T. eo. l. §. quod ſi hic. verſic. tutor in fin.*

l ¶ *Fideiussori.* tempore seruitutis obligato, quod esse potuit: vt *infra eo. §. ſi.*

m ¶ *Manumissum.* ex persona manumissi.

n ¶ *Pro reo.* vel accipe alio quo, vel tempore: vt quia ad tempus fideiussit.

o ¶ *Non posse.* naturali causa impedimento: vt *T. eo. l. fideiussor. §. ſi. deinde.* Et sic arguimentum *T. de noua. op. nun. l. de pupillo in fin. & l. quia in re §. in prin.* ACCVRS.

p ¶ *Cùm reus.* ciuiliter & naturaliter obligatus.

q ¶ *Fideiussori.* vel mandatori: vt *ſupra eo. l. Proinde.*

r ¶ *Tollatur.* vt *& ſupra eod. l. cum reus. & infra de ſolu. l. cùm quis. §. ſin.*

s ¶ *Non potest.* Sed hic vna est ciuilis & naturalis, & altera naturalis tantùm. & sic dua naturales sunt in eodem: licèt vna principalis, & altera accessoria. & ad hoc *T. ad Veleia. l. quæsitum. §. ſi mulier heres.*

t ¶ *Recte.* id est è contrario.

u ¶ *Adeuerſus.* fideicet eum heredem ACCVRS.

x ¶ *Tenentur.* ex persona eius cui succedit.

y ¶ *Nec.* repete quæstum.

z ¶ *Pernos.* quia & principalis b tollitur ipso iure: vt *T. de fid. l. Titiꝰ. §. adeo. & C. de pact. l. debitori.* ACCVRS.

a ¶ *Nemo potest.* sit autem tunc idem pro quo & apud quem

480/C.IV.K.5-3, 1091-1092
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-3, 1093-1094

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-3, 1095-1096

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-3, 1097-1098

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

a ¶ *Pamphilum.* & sic duos.
b ¶ *Stichum.* & sic vnum.
c ¶ *Sublata.* id est ablata quam habet reus scilicet, nō fideiussor.
d ¶ *Quod verum est.* [illegible] meliorem causam acceptus sit.
e ¶ *Liberari potest.* vt & ff. de verb. oblig. l. si ex legati. & ff. eod. l. Grati. §. si quis Stichum.

hoc tamen quòd morti subiectus est Stichus, non [illegible] videbatur attendendum: vt ar. [illegible] ff. de transact. l. cum hi. in fin. ADDITIO. Dic secundùm Bart. quòd hic attenditur id ad quod res naturaliter tendit: ibi fecus.

CVm fideiubeat.] CASTR. Tu habes seruū Stichum: ille Stichus vult contrahere cum aliquo: ego fideiubeo pro seruo illo. certè ego tenebor in solidum. sed si ego fideiubeo pro te, rogante seruo: tenebor tantùmmodo quatenus est in peculio serui: quod peculium æstimatur tempore rei iudicatæ. FRANC.

f ¶ *Tenetur.* scilicet fideiussor. [illegible]

Pro eum fideiussorem Iulianus ait. Quid ergo si à reo Stichum aut Pamphilum [a], à fideiussore Stichum [b] interrogem: Vtrum in deteriorem causam acceptus est sublata [c] electione, an in meliorem? quod & verum est [d]: quia mortuo eo liberari potest [e].

Fideiubens pro naturali obligatione serui, tenetur in solidum: sed pro actione de peculio tenetur dominus quatenus est in peculio. hoc dicit. PAVL. DE CAST.

XXXV. IDEM *libro secundo ad Plautium.*

CVm fideiubeat aliquis pro seruo: in solidum tenetur [f], etiam si nihil in peculio sit. Planè si pro domino fideiubeat, cum quo de peculio est: dumtaxat de peculio tenebitur [g] quod [h] tunc erit cùm res iudicatur.

Fideiussori soluenti debent actiones cedi: quia soluendo videtur eas emisse. BART.

XXXVI. IDEM *libro quarto decimo ad Plautium.*

CVm is † [a] qui & reum & fideiussores habens [*], ab vno ex fideiussoribus accepta pecunia præstat [i] actiones: poterit quidem dici [k] nullas iam esse, cum suum perceperit, & perceptione omnes liberati sunt: sed non ita est. Non enim in solutum [l] accipit, sed quodammodo † nomen debitoris vendidit [ß]: & ideo habet [m] actiones, quia tenetur ad id ipsum, vt præstet actiones.

Fideiubens per errorem pro eo qui liberatus est tempore, non tenetur. h. d. PAVL. DE CAST.

XXXVII. IDEM *libro septimodecimo ad Plautium.*

SI quis postquam tempore trāsacto liberatus est, fideiussorem dederit, fideiussor non tenetur: quoniam erroris [*] fideiussio nulla est.

g ¶ *Tenebitur* [illegible] actio de peculio: sed vt præstet quantum est in peculio cùm res iudicatur. Nam hoc [*] tempus inspicitur in condemnatione peculij: vt suprà de pecu. l. quæsitū. in prin. & ff. de libe. le. l. si quis reum. §. idem Iul. in fin.

h ¶ *Quod.* scilicet peculium est inspiciendum tunc, &c.

CVm is.] CASTR. Creditor Titius qui habet reum Seium obligatū & fideiussores, accepit solutionem plenam ab vno fideiussore. verùm possit illi cedere actionem contra reum? Et videtur quòd non: quia facta solutione nullæ remanent actiones: ergo nullas cedere potest. Sed hoc non est verum: quia creditor qui solutionem accepit non censetur quodammodo pecuniam quam recipit, in solutum accipere, sed videtur vendere fideiussori nomen debitoris: & ideo habet actiones quas cedere tenetur ipsi fideiussori. FR. ACCVRS.

a ¶ *Cùm quis.* Vide scripta ad leg. 1. C. de obligatio. & actionibus. CVIAC.

i ¶ *Præstat.* quod ß facere debet: vt & C. eo. l. cum alter. & infrà eo. [illegible] in prin. Sed contra ff. eo. l. vt fideiussor. Solu. vt ibi in glo. 3. ACCVRS.

k ¶ *Dici.* allegando.

l ¶ *In solutum.* scilicet creditor: vt sic extinguerentur obligationes omnino secundùm quosdam. ¶ Et intellige [h] quando in continenti post solutionem cedit actionem. 2. Vel si ex interuallo, dic hoc actum in soluendo, vt postea possit fieri cessio: ut contra ff. de sol. l. Modestinus. 3. Vel etiam dic ß soluens, soluo vt cedas: vt C. de actio. & obliga. l. 3.

ß ¶ *Quodammodo nomen debitoris vendidit.* Cùm conuenit, vt soluta pecunia, cedatur actio. CVIAC.

m ¶ *Et ideo habet.* hæc est vera sed eius contraria non. scilicet quòd ideo teneatur, quod habeat actionē: vt ff. de reg. iur. l. nemo ideo. ¶ Item non quia actio [*] inutilis cedenti erit vtilis ei cui ceditur. ¶ Sed quomodo hoc? Resp. quia & aliàs actionem mandati vel neg. gest. habet soluens [*], efficacem scilicet contra reum, arg. ff. ad Velle. l. quamuis. §. interdum vers. planè. Posset [b] etiam fortè repetere pecuniam, scilicet soluens à creditore si non cedat: arg. ff. rem ra. ha. l. si. §. si. & de hoc no. C. de in. dol. [illegible]

Si in obligatione principali competit electio debitori: non potest in fideiussoria dari electio fideiussori. PAV. DE CAST.

XXXVIII. MARCELLVS *libro secundo Regularum.*

SI Stichum aut Pamphilum stipulatus essem, vtrum promissor voluisset [*]: non possum fideiussorem ita accipere, Stichum aut Pamphilum, vtrum fideiussor vellet: quia futurum esset in eius potestate, alium velle quàm reus voluisset.

Si tempore existentis conditionis non est res vel persona quæ in obligationem deducatur: fideiussor non obligatur. BART.

1. ¶ A Titio [p] qui mihi ex testamento sub conditione decem debuit, fideiussorem accepi, & ei [q] heres extitit [r], deinde conditio legati extitit. quæro an fideiussor mihi teneatur. Respondit, si ei à quo tibi erat sub conditione legatum, cū ab eo fideiussorem accepisses, heres extiteris: non poteris habere fideiussorē obligatū: quia nec reus [*] est pro quo debeat, sed nec res vlla quæ possit deberi.

Fideiussori contra fideiussorem non datur actio nisi cessa. BART.

XXXIX. MODESTINVS *libro secundo Regularum.*

VT fideiussor aduersus confideiussorem suum agat, danda actio non est [t]: ideóque si ex duobus fideiussoribus eiusdem quantitatis, cum alter electus à creditore totum exsoluet, nec ei cessæ sint actiones: alter [u] nec à creditore, nec à confideiussore [x] conuenietur.

Ab vno ex duobus reis debendi potest dari fideiussor pro tota quantitate. PAVL.

XL. IDEM *libro tertio Regularum.*

CVm duo rei constituti sunt: siue ab vtroque, siue ab al-

[illegible] Item ea in solidum: vt ff. de sol. l. Modestinus. ACCVRS.

SI quis postquam.] CASTR. Stichus libertus debebat mihi præstare operas vsque ad certum tempus, quas præstitit. transacto illo tempore putās quòd mihi adhuc deberet operas, dedit mihi fideiussorem pro illis operis. an fideiussor obligetur? Resp. quòd non: quia hic fuit error credētis se teneri, cùm non teneretur: & fideiussio facta per errorē, nulla est. FRANC.

n ¶ *Erroris.* scilicet facti: [illegible]

o ¶ *Si Stichū.* [illegible] & ita non prioris obligationis esset accessio, sed alia quædam obligatio. & facit ff. e. l. Grati. §. si quis Stichum.

p ¶ *A Titio.* herede.

q ¶ *Et ei.* scilicet Titio.

r ¶ *Extitit.* & sic omnis obligatio extincta est: vt ff. e. l. heres à debitore. §. quod si stipulator. & C. de pact. l. debitori.

s ¶ *Nec reus.* Nota non esse accessorium [*] sine principali.

VT fideiussor.] CASTR. Titius debitor meus in c. dedit mihi duos fideiussores conueni vnum fideiussorem, qui mihi totum debitum soluit. quæro, vtrùm debeam cedere actionem isti fideiussori contra suum confideiussorem? Resp. quòd non. FR. AC.

t ¶ *Non est.* à lege vel à iudice, sed à creditore opposita exceptione sic, vel ante solutionem vel post incontinenti: vel hoc actio etiam ex interuallo: vt ff. l. 4. §. idem respon. & ff. l. cum in. & l. si fideiussoribus. & C. eo. l. cum alter. Sicut [l] in tutoribus qui agunt vtili sine cessione & magistratibus: vt ff. de tu. & ra. distra. l. 1. §. si pupillus. versi. nam tractantes. & ff. de neg. gest. l. ex facto. quare secus? Respon. illi ex necessitate: hi ex voluntate: arg. C. de neg. gest. l. tutori. 2. Vel ideo quia fideiussor habet regressum contra alium. sed tutor vel magistratus non. ad quod facit quod no. ff. de procu. l. si minor. [b] in prin. ACCVRS.

u ¶ *Alter.* liberatus alterius solutione.

x ¶ *A confideiussore.* cui non est cessa actio.

CVm duo rei.] CASTR. Titius & Mæuius promiserunt mihi XXX. aureos: vnus eorum dedit mihi fideiussorem. certè ego possum

480/C.IV.K.5-3, 1101-1102

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-3, 1103-1104

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

liberaui Titium ab isto debito. heres meus homo callidus vult conuenire fideiussorem Titij, quasi ille non sit liberatus in testamento: an possit? Respond. quòd non: immò si conueniatur, poterit opponere doli mali exceptio. contra heredem meum. [EX DVOBVS.] Ego eram fideiuss. pro te erga Mæuium creditorem. mortuus sum relictis duobus heredibus. vnus heredum soluit totum debitum, credens se totum debere, cùm tamē non teneretur nisi in parte hereditaria. hic quæritur, vtrùm alter heres sit liberatus? Videtur primò quòd nō. & ratio huius est: quia si alter esset liberatus: iste qui soluit, nō posset repetere partem debiti: quod tamen facit: quia condicit id quod soluit vltra partem suam. Item probatur alia ratione: quia si creditor iste qui totū debitum ab vno herede accepit, per errorem credens se teneri ad partis restitutionem, restituerit: non poterit condicere: quia erat naturaliter obligatus restituere quod indebitum acceperat. Item si duo sunt fideiussores in viginti, & vnus moritur relictis duobus heredibus: si vnus heredum totum soluit, habebit condictionem in decem ergo, &c. tamen in fine ibi, *sed verior*, concludit quòd nullo istorum trium casuum repetitur solutū: quia debitum fuit, licèt fideiussores à principio possint iuuari auxilio epistolæ diui Hadriani de obligatione diuidenda. si tamen vnus totum soluerit, nō repetet partem indebitam. [QVAESITVM EST.] Hic § satis profunda est in textu & nihil intendit dicere quā hoc: sicut habetur ratio taciti temporis in principali reo quando promittit soluere certo loco: ita habetur ratio in ipso fideiussore rei principalis. FR. ACCVRS.

† Naturalis obligatio qua quis tenetur ad restitutionem, impedit repetitionem indebiti soluti.

SI testamento liberatum debitorem heres omittat, fideiussorem a autem eius conueniat: proderit exceptio doli fideiussori propter improbitatem heredis, quæ prodesse b reo debuerat si conueniretur.

Vbi solutum potest repeti, vel redditum teneri: talis solutio non parit liberationem. BART.

1. ¶ Ex duobus fideiussoris c heredibus si per errorem d alter solidum exsoluat: quidam putant e habere eum condictionem f, & ideo g manere obligatum coheredem h. Cessante quoque condictione i durare obligationem coheredis probant, propterea quòd creditor † qui dum se putat obligatum k, partem ei qui totum dedit, exsoluerit l, nullam habebit condictionem.

Lex duodecim tabularum diuidit obligationem inter heredes ipso iure: ideo quatenus alter ipsorum soluit vltra portionem hereditariam quocumque errore, repetit: sed epistola diui Hadriani non diuidit ipso iure: ideo solutum antequàm fiat diuisio per iudicem quocumque errore non repetitur.

Quòd si duo a fideiussores accepti fuerint, verbi gratia in viginti, & alter ex duobus heredibus alterius fideiussoris totum m creditori exsoluerit: habebit quidem decem, quæ ipso iure n non debuit, condictionem. an autem & alia quinque millia repetere possit o, si fideiussor alter soluendo est, videndum est. Ab initio enim p heres fideiussoris, sine herede, vt ipse fideiussor, audiendi sunt: vt scilicet pro parte singuli fideiussores, qui sunt, conueniantur q. Seuerior † & vtilior est in vtroque casu r illa sententia, solutionem non indebitæ quantitatis non debere reuocari. quod etiam epistula diui Pij * significatur in persona fideiussoris qui totum exsoluerat s.

Fideiussor non potest prius conueniri quàm reus, vel quàm posset ipse si esset reus. PAVL. DE CAST.

2. ¶ Quæsitum est, † an fideiussor qui Capuæ pecuniam se daturum Romæ t promisit, si reus promittendi Capuæ esset u, statim x conueniri y possit. Dixi z, non magis fideiussorem confestim teneri, quàm si ipse a Capuæ b spopondisset c, cum reus adhuc Capuam peruenire non potuisset d: nec ad rem e pertinere, quòd hoc latere f nemo dubitet nondum fideiussorem teneri g, quia nec ipse reus promittendi teneretur. nam è contrario h quoque si quis spoponderit, quoniam debitor Capuæ sit, fideiussorem confestim teneri, non habita ratione taciti proprij temporis: euenturum, vt eo casu fideiussor conueniatur, quo debitor ipse si Romæ fuisset i, non conueniretur. Itaque nobis placet, fideiussoriam obligationem conditionem taciti temporis k ex vtriusque persona recuperare, tam rei promittendi, quàm ipsius fideiussoris: quoniam aliud respondentibus l, contra iuris formam in duriorem conditionem acceptus intellegetur.

a ¶ *Fideiussorem.* vt * l. de exceptio l. omnes. & C. de exceptio. l. defensiones.
b ¶ *Quæ prodesse.* scilicet excep. & facit supra de lib. leg. l. ij. in l. si quis reum. §. quid tamen. versicul. pacti. ibi, alioquin & l. quod mihi. vt in poss. lega. l. prima. §. si debitori. & supra de do. excep. l. dolo.
c ¶ *Fideiussoris.* qui solus fideiusserat.
d ¶ *Per errorem.* cum pro hereditaria parte teneatur ex l. duodecim tab. vt C. si cer. peta. l. ij.
e ¶ *Quidam putant.* & bene: vt ¶ de solu. l. ex parte.
f ¶ *Condictionem.* indebiti & sine causa pro dimidia.
g ¶ *Et ideo.* id est quia habet condictionem, remanet coheres obligatus. AZO. sed mala ratio. nam & si cessat condictio, manet obligatus coheres: vt subiicit.
h ¶ *Coheredem.* creditori.
i ¶ *Condictione.* vt quia sciens soluit: vt C. de condict. inde. l. indebitum.
k ¶ *Obligatum* saltem naturaliter, ex eo quòd indebitū accepit.
l ¶ *Exsoluerit.* i. reddiderit. ACCVRS.
a ¶ *Quod si duo.*] *Epistola diui Hadriani.* Flor. legitur Epistola diui Pij. Inde constat Hadrianum dictum Pium, per adoptionem, l. pen. C. de incer. vide scripta ad eam. CVIAC.
m ¶ *Totum.* scilicet, viginti.
n ¶ *Ipso iure.* ex lege duodecim tabularū. s. pro parte coheredis.
o ¶ *Posse.* propter auxilium epistolæ.

a Fideiussori prodest, saltem principali liberatio debiti, per testamentum conditque debitoris principalis creditorem.
b Heredes pro hereditaria parte ex alterum debitum soluere tenentur, non in solidum.
c Indebiti solutum, per legem duodecim tabularū repeti possit: per epistolam D. Hadriani, non potest.

p ¶ *Ab initio enim.* id est antequam soluat.
q ¶ *Conueniantur.* vt & ¶ e. t. l. si plures. §. fin. vnde videbatur & in v. dari repetitionem. ACCVRS.
r ¶ *In vtroque casu.* hoc non refertur ad casum vbi ex l. duodecim tabularum fuit indebitum: sed ad illos quando ipse fideiussor soluisset omisso auxilio epistolæ, siue heredes eius. nec enim videntur indebita soluta quę Hadriani epistola retineri possunt: vt infra eod. l. inter reos fideiussores. quoniam ea post solutionem minimè dat repetitionem.
s ¶ *Exsoluerat.* vt nil repetat: licèt ante solutionem, iuuari per epistolam posset. ¶ Sed contra supra de condict. indeb. l. si poena. §. j. Sed nomine rei soluit: quod potuit: vt ¶ eod. l. inter. §. j.
t ¶ *Romæ.* scilicet existens.
u ¶ *Capuæ esset.* eo loco quo soluere debet: vnde statim conueniri potest. R.
x ¶ *Statim.* subaudi, an.
y ¶ *Conueniri.* sicut ipse reus illico conueniri potest.
z ¶ Dixi. licèt reus teneatur precise. R. o.
a ¶ *Si ipse.* scilicet fideiussor.
b ¶ *Capuæ* scilicet existens.
c ¶ *Spopondisset.* scilicet dare, & supple eo casu cùm, &c.
d ¶ *Non potuisset.* cùm alibi esset reus: quo casu reum non teneri statim liqueret. R. vt ¶ de verb. oblig. l. interdum. in prin. & l. si ita stipu. §. Chrysogonus. in fi.
e ¶ *Nec ad rem.* i. dicere, non ob. quòd in hoc secundo casu est promptior ratio pro fideiussore quàm nō teneatur, quā in primo, scilicet quia reus non tenetur in secundo casu: sed in primo sic: quia nihilominus est idem ius in primo, quod in secundo: primò, propter tacitum tempus sui secundò, propter tacitum tēpus rei.
f ¶ *Latere.* i. hac parte, siue hoc secundo casu. & est prima acuta huius verbi, *latere*.
g ¶ *Teneri.* hac scilicet ratione, quia, &c. quæ cessat in primo casu: sed tamen idem ius est in vtroque. ACCVRS.
h ¶ *E contrario.* re vera dicendum est fideiussorem vtroque casu non teneri. nam si quis contradixerit, sequitur inconueniens, & generali rationi contrarium.
i ¶ *Romæ fuisset.* ergo nec fideiussor qui Romæ est: nec si sit deterioris conditionis quàm ipse reus. i. e. & facit in Authen. de fideiuss. §. j. versic. sed & hoc ibi, cùm vtique Papinianus, &c. vt ¶ de re quod cer. l. Lentum.
k ¶ *Conditionem taciti temporis.* Nec tantùm expressi, l. quadragesima tertia, sup. indic. quæ huic est coniungenda CVIAC.
l ¶ *Respondentibus.* hoc scilicet, quoniam, &c.

[DEBITOR.] CASVS talis est. Vendidi Titio fundum pro centum. ipse mihi dedit fideiussorem postea Titius moriens instituit me heredem & suum fideiussorem. & sic ista centum debēt diuidi pro partibus hereditariis. dicitur hic quòd obligatio fideiussoria perimitur pro l. & sic fideiussor iste non tenetur nisi in aliis quinquaginta. & sic possum agere contra istum fideiussorem qui est meus coheres, ad alia quinquaginta non quidem tanquam contra fideiussorem, quasi actione fideiussoria, sed tanquam contra coheredem qui tenetur soluere debita pro parte hereditaria. & sic maior obligatio extinguit minorem. hoc dicit ista satis difficilis lex. FR.

† al. Seuerior.
* Hadriani, vulg.
† Fideiussor nō potest prius conueniri, quā principalis: vt est casus in Authen. præsente. & ibi gl. [illegible]
a Fideiussor conueniri ante nō potest, quàm reus ad locū solutionis destinatum, potuit peruenire.
* al. recipere.
b Argumentum ab absurdo.
c Fideiussorem deterioris esse conditionis nō debere, quàm reus est.

a ¶ Acti

480/C.IV.K.5-3, 1105-1106
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

Pro qua quantitate creditor debitoris ſuccedit pro ea ſponte ſoluta obligatio extinguitur. BART.

L. IDEM *libro tricenſimo ſeptimo Quæſtionum.*

DEbitori † creditor pro parte heres * extitit. accepto coheredis * fideiuſſore, quod ad ipſius quidem portionem attinet, obligatio ratione confuſionis intercidit: aut (quod eſt verius) ſolutionis poteſtate [b] eſt: ſed pro parte coheredis obligatio ſalua eſt, non fideiuſſoria, ſed hereditaria: quoniã maior tollit minorem [c] §.

Inter fideiuſſores qui remanet in ſolidum, eſt locus epiſtolæ: ſicut ſi inter ceſſionarios in virilem. BART.

L. I. IDEM *libro tertio Reſponſorum.*

INter eos fideiuſſores actio dividenda [d] eſt, qui ſolidum & partes [e] viriles fide ſua eſſe iuſſerunt. Diuerſum erit verbis ita conceptis: *Solidum, aut [f] partem virilem. & fide tua eſſe iubes?* tunc enim ab initio non niſi viriles partes ſingulos debere conuenit.

Quod eſt ſolutum, non venit in diuiſionis rationem exepiſtola de ſigare: ſicut de aquæductu. BART.

1 ¶ Fideiuſſor [h] qui partem pecuniæ ſuo nomine vel rei promittendi ſoluit: quo minus reſidui diuiſione facta, portionis [i] iudicium accipiat, recuſare non debet [k]. Eam enim quantitatem inter eos qui ſoluendo ſunt [l], diuidi conuenit, quam litis tempore ſinguli debent [m]. Sed humanius eſt, ſi & alter ſoluendo ſit litis

Fiſcus ut heres fideiuſſoris poteſt beneficium diuiſionis implorare. BAR.

3. ¶ Bonis damnati fideiuſſoris [n] fiſco vindicatis, inter fideiuſſores actio poſtea ſi diuidi cœperit: vt heredis [o], ita fiſci [p] rationem haberi oportet.

reſtitui contra hanc diuiſionem? Reſp. quòd non, quia ſum vſus inter conſortes: ergo non poſſum me dicere deceptum eſſe [BORTI.] Titius dedit c. mutuo Mæuio: pro quibus dedit Mæuius duos fideiuſſores. vnus fideiuſſorũ propter aliquod crimen damnatus eſt, & bona ſua fiunt vindicta: hîc poſtea diuiditur obligatio inter

conteſtationis tempore, per exceptionem * ei qui ſoluit [q], ſuccurri.

Inter fideiuſſores diuerſorum non eſt locus beneficio diuiſionis. BART.

2. ¶ Duo rei promittendi feperatim fideiuſſores dederunt [r]. Inuitus creditor inter omnes fideiuſſores actiones diuidere non cogitur: ſed inter eos duntaxat, qui pro ſingulis interuenerunt [s]. Planè ſi velit actionem ſuam inter omnes diuidere, non erit prohibẽdum: magis quàm ſi duos reos pro partibus conueniret [t].

Non cogitur qui prius pignus diſtrahere, quàm ad fideiuſſorem venire. BART.

3. ¶ Creditor pignus diſtrahere non cogitur [u], ſi fideiuſſorem ſimpliciter [x] acceptum omiſſo pignore, velit conuenire.

Falſa diuiſione periculum pertinet ad creditorem. BART.

4. ¶ Cùm inter fideiuſſores actione diuiſa, quidam poſt litem conteſtatam ſoluendo eſſe deſierunt: ea res ad onus eius qui ſoluendo eſt, non pertinet [y]. nec auxilio defendetur ætatis actor. non enim deceptus [z] videtur iure communi vſus.

---

[a] ¶ *Accepto coheredi.* id eſt, eo qui poſtea fuit coheres. Nã poſtea fideiuſſorem eum acceperam.

[b] ¶ *Poteſtate.* vt *ſupra de lib. leg. l. ſi id quod in ſecundo reſpon.* Videtur enim hereditas ei ſolutaſſe: vt & *infra de ſolu. l. Stichum.* §. *adito. & ſupra de minor. l. ſi ea.* Sed tamen non [a] per omnia obtinet ſuccurſio vim ſolutionis vetat [b] vel fidem [c], id eſt acceptilationis vel etiam petitionis vel etiam pacti. Nam ſolutione [d] ab vno debitore facta omnes liberantur: vt *Inſtit. quib. mo. tol. obliga. in princ.* Idem [e] in acceptilatione vni facta: vt *ſupra de lib. leg. I. ſi quæ deredero.* §. *nunc de offic.* idem in petitione: vt *ſupra de don. re. l.* 49. idem in pacto facto vni: vt *ſupra de pact. l. idem in duobus. & arg. ſupra de arb. l. ſi duo.*] Iuſtè in hoc ſit arg. contra *ſupra de don. re. l. eumdem.* §. *ſed & ſi quis.*] Sed per ſucceſſionem non niſi pro parte: vt *infra eo. l. Primus.* & quandoque in nihilo: vt *ſupra ſolu. matri. l. ſi ſocer.*] *reſpon.*

[a] ¶ *Soluendo poteſtate.* Vide ſcripta *ad tit. Cod. de hered. act.* CYAC.

[b] ¶ *Tollit ipſorum.* id eſt principalis [f] acceſſoriam tam fideiuſſor ſucceſſit reo pro ea parte. & *fac. C. de pac. l. debitori. & T. de don re. l. ſi reus.* ACCVR.

[c] ¶ *Manet tollit manentem.* id eſt, reã obligatio tollit obligationẽ fideiuſſoris. *l.* 3. *ſupra eod.* CYAC.

INter ter.] CARVS. Illa l. docet quandam exceptionem ſtipulationis fideiuſſoriæ & dicit quòd quãdo fideiuſſores hoc modo promittunt: ego promitto tibi quicquid Titio mutuo dederis, ſolidum & eius partem: & ſic promittunt ambo fideiuſſores, certè cum opus eſt beneficio ep. ſtolæ diui Hadriani, vt obligatio diuidatur inter fideiuſſores. Si verò fideiuſſores promittunt hoc modo: promitto ſolidum, aut partes viriles: tunc non eſt opus beneficio diuidendæ obligationis: quia ab initio diuiſum obligatio: cùm ipſa promiſſio ſit diuiſiua. [FIDEIVSSOR.]Duo etiam fideiuſſores in contum vnius fideiuſſoris ſolui ſuam partem, quæritur vtrum poſſit conuenire pro parte reliqua pecuniæ? Reſpon. quòd ſecundo eſt: quia illa pecunia diuiditur quæ reperitur eſſe debita tempore litis conteſtatæ, tamen ſi alter fideiuſſor ſit ſoluendo tempore litis conteſtatæ, ſuccurritur huic qui ſoluit, per exceptionem, ſi partem ſuam tenuit, ſolicet quinquagintæ ſoluit. [DVO REI.] Titius & Seius promiſerunt mihi centum aureos: & ſic ſunt duo rei promittendi: dedit mihi quilibet fideiuſſores ſeparatim. fideiuſſores vtriuſque rei nolunt nec cogere quòd diuidam obligationem inter eorum hoc cogar facere? Reſp. quòd non, ſed bene cogor diuidere inter eos, ſcilicet cuiuſque partis fideiuſſores. [CREDITOR.] Dedi decem mutuo Titio: ipſe dedit mihi pignus, & cum hoc fideiuſſorem. ego poſſum omittere venditionem pignoris & conuenire fideiuſſorem quia in hoc habeo electionem. [QVIA INTER.] Vendidi Titio equum meum pro centum aureis, pro quibus dedit mihi fideiuſſores duos. diuiſa eſt inter eos obligatio. ego facio conuenire fideiuſſores. vnus eorum tempore litis conteſtatæ non eſt ſoluendo: volo aliam eorum tempore litis conteſtatæ non eſt ſoluendo: volo aliam pro eorum centum conuenire: an poſſim? Reſpon. quòd non poteſt, poſtquã enim ſemel diuiſa eſt obligatio: non poſſunt fideiuſſores in ſolidũ conuenire. Sed pone quòd ego ſum minorũ a poſſim

---

[a] *Fideiuſſor.* accepto in totalẽ & in partes viriles expoſuiſſet, habet locum beneficium diuiſionis: licet ſi adortatus. [b] *Minima pars nulla intelligitur, in ſummis promiſſis.*

[c] *Et partem.* & ſic vtrumque. & fac.]. *rem pup. ſal. fe. l. ſin.*

[d] *Acc.* & ſic diſtinctiuè [e].

[f] *Principalis obligatio tollitur acceſſoria.*

[g] *Primum.* & ſic non eſt opus epiſtolæ beneficiorum [h] in ſummis quod minimum eſt videatur promiſſum: vt *ſupra de verb. oblig. l. inter ſtipulantem.* §. *ſi ſtipulanti.* & *l. ſtipulatus ſtipulatus fuero, ff. eod. vers. &]. de reg. iur. l. in obligatis.*

[h] *Fideiuſſor l.* vnus ex pluribus. ACCVRS.

[i] *Portionis.* quæ ei tangit ex relicto. Acc.

[k] *Non debet.* per epiſtolam: & hoc de iure.

[l] *Soluendo ſunt.* maximè ſecundùm quoſdam: arg. *C. de paul. l. ſi creditores.*

[m] *Debent.* ſed ſolutum non debent: & ſic non venit in diuiſionem.

[n] *Per exceptionem.* ex epiſtola deſcendentem. 2. Vel dic eũ doli propter elocutionem, ſecundùm quoſdam. Acc.

[o] *Soluit.* ſuo vel debitoris nomine: ſi modò fuit tantùm quanta virilitatalis in id quod deeſt, ceſſat exceptio. & ſa.]. *de fide. l. quotid. contra. Salic. vt hi. Acc.*

[p] *Debentur.* quod eſſe potuit: vt *ſupra de don. inter. l. donat.*

[q] *Inconuenienti.* quia illi confeſtim reſtituere ſunt.

[r] *Conuenire.* quo caſu non eſt prohibendus: vt *C. de duo. rei. l. in duobus.* § *ſi &* facit *T. de re. iur. l. reus in prin.*

[s] *Non cogitur.* quoad hoc vt ſuum conſequatur. ACCVRS.

[t] *Simpliciter.* ſecus [i] in id quod ex pignore redigi non potuerit, acceptus ſit, vt *C. eo. l. omiſſa.* 2. Vel in id quod ex bonis debitoris non poſſit red gi, vt *ſupra eo. l. ſi fideiuſſores.* & facit *T. mandat. l. qui mutuam.*

[u] *Non poteſt.* vt [k] *infra. eo.* § *ſi plures. & C. eo. l. ſibenum.* Sed contrà *l. reus. fol. verbi.*

[x] *Diuiſum.* vt [l] *C. de in integ. reſtit. minor. l. non videtur. & T. de minor. l. rerum.* § *ſi tendum. &]. de fideicommiſſ. & facit]. eo. l. omiſſa.* § *ſecus.*

[y] *Bonis damnatis fideiuſſoris.* Non ex cauſa fideiuſſionis, ſed ex delicto. Vide ſcripta *ad tit. C. de comiſſo. pec.* CYAC.

[z] *Vt heredis.* de quo conſtet, vt *ſupra eod. ſi teſtamento.* §. *quòd ſi duo.*

[a] ¶ *Ita ſibi.* qui heres videtur, vt *C. ad l. Iulian de vi. l. teneris.* Sed [m] non eſt per omnia, quia ſi ſuperſit fideiuſſor, adhuc tamen tuus ille, & ideo dicit, vt *hereditas.*

AMiſi] CARVS. Dedi mutuo decem Mæuio pro quibus ipſe dedit mihi fideiuſſorem & pignus. illud pignus petit apud me ruina, naufragio vel alio fortuito caſu quæritur, quæritur periculum? Reſpon. quòd ex & fideiuſſoria. Cæterũ ſicut ſentit glo. ſic poſſet per [n] *omiſſa. Cod. eod.* [INTER FIDEIVSSORES.] Pamphilus pupillus habebat debitorem, & duos fideiuſſores, obligatio eſt diuiſa inter fideiuſſores, & ſunt condemnati in reductores illius pupilli per fraudẽ vel negligentiam omiſerunt per-

[m] *Debent non videtur qui in communi venit.*

[n] *Poſſet fuerẽt in bonis damnati, tunc per omnia heres videtur.*

480/C.IV.K.5-3, 1107-1108
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-3, 1109-1110

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

Iuramentum non est modus inducendæ obligationis in ingenuo: & ideo non potest is accedere fideiussor. BARTOLUS *libro quinto decimo Consiliorum.*

SI quis pro eo qui libertus non esset, & operas præstaturum se iuraret, fideiussor esse: non tenebitur [a].

Pro obligatione naturali qua patet vel domino: obligatur filio vel seruo, non potest accedere fideiussor: seruo à conuerso prodile qua filius vel seruus obligatur patri vel domino. PAVLVS CASTRENSIS.

1. ¶ Item si filius à patre, vel seruus à domino stipuletur, nec fideiussor acceptus tenetur [b]: quia non potest pro eodē & idem esse obligatus. Ex diuerso ergo patre à filio, vel domino à seruo stipulato, fideiussor acceptus tenetur.

Si mutuum nō conuerabitur ab initio fideiussor pro eo acceptus non obligatur sed si ex post facto reconciliatur consumptione fideiussor dicitur teneri. PAVLVS DE CASTRO.

2. ¶ Si nummos alienos quasi tuos mutuo dederis sine stipulatione [c]: nec fideiussorem teneri [d] Pomponius ait [e]. Quid ergo si consumptis nummis [f] nascatur condictio [g]? puto fideiussorem obligatum fore. In omnem enim causam [h] acceptus videtur, quæ ex ea numeratione nasci potest. Nam aut hic fideiussor promittit quod ille daret operas: & tunc non valet: quia factum [i] alienum: vt *supra de verb. oblig. l. stipulatio ista. in princip.* Aut promisit se præstaturum operas illius: quod videtur impossibile, vt illius operæ sint illius: vt *ff. de condit. inde. l. si non seruum. § libertus.* Aut dicit, tot operas dabo pro illo: & sic sunt aliæ operæ: vnde non est interfectus. vt *ff. ne [k] ea fideiussorem?* Respon. in primo casu verum dicis: in secundo mutuō [l] quia non est de natura impossibile quin possit operas illius præstare. præstat enim facienda illum præstare facere [m] enim videtur, qui per alium facit. In tertio [n] autem casu similiter forte valeret propter omnimodam [o] similitudinem, si eiusdem actus & pœnitus est fideiussor & reus: vt *arg. ff. de duo. reil. nemo.* Sed sic facta intercessio, scilicet aut ille dederis tibi tuc operas, dabo nisi mihi mutuo non, valeret: nec videtur in aliud fideiussio prorogata & in hoc condemnatur reus operis non præstitis quia pretium [p] loco rei succedit: vt *ff. ne [k] ea & l. stipulatio ista.*

a ¶ *Non tenebitur.* Nam solus libertus ex iuramento obligatur. Vide scripta ad *tit. de verbor. obligat.* CYNAC.

b ¶ *Tenetur.* nam [b] filio stipulante à patre, pater stipul. debitor est factus: quia sicut ab extraneo stipulando fecisset filius patri acquirit: ita quod à patre stipulatur, patri statim acquiritur. & idem in reuso stipulanti à domino. & si ageret contra fideiussorem, excipietur, non do tibi, quia & tu mihi temere actione vendasti: quia pro te fideiussi. non ergo pro eodem apud eundem, &c. vt *ff. de solu. l. qui hominem. § quidam filium.* Sed secus vbi pater vel dominus stipulatur à filio vel seruo: quia tunc naturaliter filius patri tenetur: vt *ff. de condict. inde. l. frater à fratre. § quæsitum.* & seruus domino. vt *supra de pec. l. nec seruus.* & *Liquid seruus.* cui naturaliter fideiussor accedit: vt *Inst. eod. circa prin.* Sed hodie videtur quod filius stipulando à patre, potest acc. pere fideiussorem: quia non patri, sed sibi ipsi quærat filius ex obligatione causæ: vt *C. de bon. quæ libe. l. cum oportet.* ¶ Sed contra videtur *Inst. de inutil. stipul. § si vero quæ cau.* ¶ Item not. quòd hoc primo casu naturali obligationi non accedit fideiussor: & hoc ideo, quia omnis quæ contra fideiussorem adhiberetur, quæreretur pari: vt dictum est.

c ¶ *Sine stipulatione.* secus si stipulatio interuenisset: vt *C. si cert. pet. l. quæritur.*

d ¶ *Nec fideiussorem teneri.* Mutuum non contrahitur, quia dominii, tua non fiunt. *l. 2. § appellata. ff. si certum pete.* CYNAC.

e ¶ *Pomponius ait.* quia nec reus tenetur. ad quod facit *ff. de admin. tut. l. si filius bonde. § recipiam.*

f ¶ *Si consumptis nūmis.* Hoc casu numeratio mutuum non fecit, sed consumptio. CYNAC.

g ¶ *Condictio.* vt *ff. de condict. l. nam & si ser.*

h ¶ *Causam.* No. in omnem. [a] sic *ff. quorum legat. l. diuersum.* [b] *ff. & l. si seruo bonæ. & ff. de acq. hæredi. & de vsufr. l. si quis seruiendo. § mora. & ff. de magistra. comm. l. 1. & ff. ad. l. aquil. § fideiussori.* & *ff. com pac. fal. scr. l. si pactus. & C. de pact. inter empto. l. vnico.* ¶ Item not. ex ea [c] principaliter [d]. secus si secundarium. *ff. ad l. falc. in pœna.* ¶ Sed contra hunc *ff. ad municip. l. Lucius. § pen.* Sol. die pleᵉ vt eo. *ff. locati quæst. 4.* ¶ *In omnem enim causam.* id est, fuit ab initio ex numeratione: fuit postea ex consumptione creditæ pecuniæ condictio orta. In omni causam, qua valebit mutuum, non autem in vsuras. Si quæ non pugnat cū *l. 10. C. de fideiuss. & l. duorū. supra mand.* Sic & tenet Plac. apud Accursium *Lapu. Cas. Cyn. g.* ¶ *Potest.* vt *ff. ff. ad l. falc. § fin.*

i ¶ *Factum.* vt *ff. de pœn. l. si ex causa. § fin.*

k ¶ *Ne [k] ea fideiussorem.* Vide scripta ad *l. 1. § 2. & 3. supra de verb. oblig.* CYNAC.

l ¶ *Non potest.* licet [l] possit interrogari [m] vel adhiberi: vt *ff. ad l. Aquiliam. sum. § si ratio huius l. vlt.* ne plus fiat in accessione, &c.

m ¶ *Facere.* Locupletat fundum meum colono cuidam qui quinque annos pro certa summa pecuniæ, & accepi ab eo fideiussorem Mauium: à quo stipulatus sum hoc modo: Mæui, promitto mihi quod colonus meus mihi debet in v annos? ille respondet, promitto. nunquid tenebitur fideiussor in omnem summam v annorum? Respon. quòd sic. [LVM FACIO.] TITIVS promisit mihi Seiohum seruum: ego pœnè ab eo Seiohum proculum. ille non soluit. & sic mortuus seruus, quæpropter ipse reus est in mora & est perpetuata obligatio. quæritur, vtrùm contra fideiussores sit etiam perpetuata obligatio. Respon. quòd sic: quia facto rei est obligatio perpetuata. FR. ACCVRS.

n ¶ *Si à colono stipulatus.* Vide scripta ad *l. 1. § 5. supra de verb. oblig.* CYNAC.

o ¶ *Omnimodam.* ita: Promittis quod ille debebit vsque ad quinquennium? eum summa fuit expressa, plures essent stipulationes: vt *supra de verb. oblig. Liquid datur. & l. pluribus §.* quæ est contra & facit *l. de dona. causa mortis. l. seruus. §. fin.*

p ¶ *Vna stipulatio est plurium pensionum.* Qui complectitur omnes pensiones compendio orationis. CYNAC.

q ¶ *Cum facto suo.* vt [q] quia accidit seruum præmissum: vel pactando interpellationem: vt fabricius. & *ff. de verb. oblig. l. fi ex legato. & l. mora. & l. fi seruum. §. sequitur.* & facit *supra de vsufr. l. si quis seruiendo. § mora.* ¶ Sed arg. contra *supra de re quod ver. l. seruum.* Sed dic vt ibi. Iason facit *C. de interdict. l.*

r *Mora rei, interpellatio fideiussoris, & perpetuatio eiusdem obligationis inferioris.*

Dolus respondit. CAPVL. Dedi mutuo centum aureos Titio, pro quibus ipse dedit mihi tres fideiussores: qui mihi dederunt pignora pro illa summa. vnus illorum fideiussorum solvit totam

a Principali debitore soluto vel eo non est principali obligatio: & fideiussor quoque obligari non potest.

b Pacti alicui nulla est prouisio seu defensio.

c Fideiussor fideiussi effugere potest, de qua vide plura apud Iasonem in *l. 3. in. 14. ff. de verb. oblig.* & Bartum vide. qui per actum facit.

d Quomodo dicitur pro aliquo fideiussor.

e Pretium loco rei succedit.

f Filius quare non potest filio stipulari à patre: & idem in seruo & domino.

g ¶ *Sine stipulatione.* secus si stipulatio interuenisset: vt *C. si cert. pet. l. quæritur.*

h ¶ *Nec fideiussorem teneri.* Mutuum non contrahitur, quia dominii, tua non fiunt. *l. 2. § appellata. ff. si certum pete.* CYNAC.

i ¶ *Pomponius ait.* quia nec reus tenetur. ad quod facit *ff. de admin. tut. l. si filius bonde. § recipiam.*

k ¶ *Si consumptis nūmis.* Hoc casu numeratio mutuum non fecit, sed consumptio. CYNAC.

l ¶ *Condictio.* vt *ff. de condict. l. nam & si ser.*

m ¶ *Causam.* No. in omnem. [a] sic *ff. quorum legat. l. diuersum.* [b] *ff. & l. si seruo bonæ. & ff. de acq. hæredi. & de vsufr. l. si quis seruiendo. § mora. & ff. de magistra. comm. l. 1. & ff. ad. l. aquil. § fideiussori.* & *ff. com pac. fal. scr. l. si pactus. & C. de pact. inter empto. l. vnico.* ¶ Item not. ex ea [c] principaliter [d]. secus si secundarium. *ff. ad l. falc. in pœna.* ¶ Sed contra hunc *ff. ad municip. l. Lucius. § pen.* Sol. die pleᵉ vt eo. *ff. locati quæst. 4.* ¶ *In omnem enim causam.* id est, fuit ab initio ex numeratione: fuit postea ex consumptione creditæ pecuniæ condictio orta. In omni causam, qua valebit mutuum, non autem in vsuras. Si quæ non pugnat cū *l. 10. C. de fideiuss. & l. duorū. supra mand.* Sic & tenet Plac. apud Accursium *Lapu. Cas. Cyn. g.* ¶ *Potest.* vt *ff. ff. ad l. falc. § fin.*

n ¶ *Si à colono stipulatus.* Vide scripta ad *l. 1. § 5. supra de verb. oblig.* CYNAC.

o ¶ *Omnimodam.* ita: Promittis quod ille debebit vsque ad quinquennium? eum summa fuit expressa, plures essent stipulationes: vt *supra de verb. oblig. Liquid datur. & l. pluribus §.* quæ est contra & facit *l. de dona. causa mortis. l. seruus. §. fin.*

p ¶ *Vna stipulatio est plurium pensionum.* Qui complectitur omnes pensiones compendio orationis. CYNAC.

q ¶ *Cum facto suo.* vt [q] quia accidit seruum præmissum: vel pactando interpellationem: vt fabricius. & *ff. de verb. oblig. l. fi ex legato. & l. mora. & l. fi seruum. §. sequitur.* & facit *supra de vsufr. l. si quis seruiendo. § mora.* ¶ Sed arg. contra *supra de re quod ver. l. seruum.* Sed dic vt ibi. Iason facit *C. de interdict. l.*

r *Mora rei, interpellatio fideiussoris, & perpetuatio eiusdem obligationis inferioris.*

480/C.IV.K.5-3, 1111-1112
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-3, 1113-1114

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-3, 1115-1116

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-3, 1117-1118

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

sed ita potius *, vt quis cũ alio cũ quo * furtum admisit, in partem quam ex furto sibi restitui desiderat, fideiussorẽ obligare nõ possit: & qui *alieno hortatu ad furtum faciendũ prouectus est, ne in furti pœna ab eo qui hortatus est, fideiussorẽ accipere possit e. in quibus casibus * illa ratio impedit fideiussorẽ obligari, quia scilicet in nullam rationẽ adhibetur fideiussor: cum flagitiosæ rei societas f coita nullam vim habet.

Per confessionem persona ab obligatione eximitur, & eius accessoria obligationes: secus in correis principaliter obligatis, quia in obligatione remanent. BART.

LEX. PAVLVS *libro quarto Quæstionum.*

VRanius g † a Antoninus pro Iulio Pollione & Iulio Rufo * pecuniã mutuam accipientibus, ita vt duo rei eiusdem debiti fuerint *, apud Aurelium Palmã h mandator extitit i. Iulij bona k ad fiscum venerunt: similiter & creditori fiscus successerat m. Mandator n allegabat se liberatũ iure cõfusionis: quia fiscus tã creditori o quã debitori P successerat. Et quidem q vnus debitor fuisset: non dubitabã, sicut fideiussorẽ r ita & mandatorem liberatũ esse. Quamuis enim iudicio consentio principali debitore, mandator non liberetur s: tamen vbi successit creditor t debitori, veluti † solutionis iure sublata * obligatione u, etiam mandator liberatur: vel * quia nõ † potest pro eodem apud eundem quis mandator esse. Sed cum duo rei promittendi sint, & alteri heres extiterit creditor * insta dubitatio est, vtrũ alter quoque liberatus est, ac si soluta fuisset pecunia: an persona tantum exempta, confusa obligatione. Et puto additione hereditatis cõfutione obligationis eximi personã: sed & accessiones ex eius persona liberari x propter illam rationẽ, quia non possunt * pro eodem apud eundẽ obligati esse vt quemadmodũ incipere aliàs non possunt, ita nec remaneant * igitur alterum y reũ eiusdem pecuniæ non liberari z: & per hoc nec fideiussorem vel mandatorẽ eius a. Planè † quia is * mandati iudicio eligere potest vel creditorẽ b: competituram ei exceptionem c doli mali, si cæperit conuenire d cũ altero autem reo vel in solidũ e, si non fuerit societas: vel in partem f, si socij fuerunt, posse creditorem g agere. Quòd si creditor fideiussori heres fuerit, vel fideiussor creditori: puto conuenire h, confusione obligationis non liberati i reum.

Pactum factum vni ex correis, non præiudicat mandatori. BART.

1. ¶ Si ponamus vnum ex reis promittẽdi pactũ * esse ne à se peteretur, deinde mandatorẽ foluisse mandati iudicio conuenire potuit etiam eum cum quo pactum est *. Non enim pactum creditoris tollit alienam P actionem.

Mandator tenetur, sine mandatarius impleat mandatum per se, sive per alium. BART.

1. ¶ Placet mandatorem † se-

a ¶ Portio. scilicet intelligi debet id quod dicitur valgb. ¶ *Cum alio cum quo.* al. ita deest *cum quo*: & rursus plana. Sed si habeat dic, *cum quo furtum.* habeat ibi: *admisit.* scilicet interrumpentes aliquos pro eo forte quia pacti sunt æqualiter partem præstare: & sic inter le fidem dederunt. ACCVRS.

c ¶ *Et qui.* suppl. ita intelligi debet, vt qui alieno, &c.

d ¶ *Potest.* facit *Inst. mandat. §. illud.*

e ¶ *In quibus casibus.* dubitat, vel similibus.

f ¶ *Societas.* Eller autẽ hanc societas * quæstionem, si quorum pars damni vel partem rei fabricatæ qui pactum retinuerat. fac. *I. pro socio. Liquid autem. & l. nec quidquid. & Lucr. prætor. mutuandi & § mandat. l. si remanet. mandi. §. rei cursu. & l. de contrahen. emp. Liquid igitur §. 1. vendit. terreni. & l. ij in empt. & l. si seruitor. & l. de iure. & ra. distrah.*).

§ mea causam.

g ¶ *Vranius. mandatorem.*

* ¶ *Flor. Grauius Antoninus.* Hæc l. est ex lib. 4. quæst. Paul. quo aliam quæstionem tractauit de obligatione, in *l. debitor. T. ad Trebel.* Hæc autẽ l. docet, principali obligat. soluta, & fideiussoriam tolli. Cur enim & fideiussoria? Quod negat *l. debitor. T. ad Trebel.* Dicendum fideiussoriã obligationẽ personalẽ esse: eadẽ autem personis debitoris & creditoris nec ipsa subsistere potest. At obligatio pignoris realis est. Confusio personarum non mutat rei cautionẽ. Vide scripta *ad d. l. debitor.* CVIAC.

h ¶ *Rufo.* propria nomina debitorum.

i ¶ *Palmam.* cred. nostrẽ.

k ¶ Extitit, ex præsentibus, vt sic videatur mandasse Vranio: vt *Z. man. l. qui pactus. nam* j. dicit *mandatum* egere mandati causa. vide, ibi, plani quia, &c.

l ¶ *Iulia.* Pollionis esse.

m ¶ *Successerat.* eo quam Pollionis bona ad eum venirent.

n ¶ *Mandator.* Vranius.

o ¶ *Creditori.* Aurelio.

p ¶ *Debitori.* Pollioni.

q ¶ *Tuberonem.* de quo consulitur. *C. de filio. l. ij.*

r ¶ *Non liberetur.* non secuta satisfactione: vt *T. eod. l. si mandatore meo in fin.*

s ¶ *Creditor.* quale est hic, cẽm ille qui creditori successerit, succedit posteà debitori.

t ¶ *Obligatione.* ſ. principali: vt *T. eod. l. ſi debitori creditor. & T. de ſolat. l. Stichum. §. adeo. & T. de noxal. l. ſi noxa. fin. & C. de pact. l. debitores.* vbi diffinitiõ plenè.

u ¶ Vel propriè, vel prob ſalteꝛe ponẽ. & non hic *& T. pro ſocio. cum & pactum. quia non poſſunt. &c. & T. ad Vell. Trebat. in prin. & T. de ſolu. Lege hominem. §. quidam.* Et not. quòd hic eſt ratio quare alter in ſolidum vel in partem remanet obligatus vt T. dicit at vbi in rem ſit liberatio, tunc etiam alter liberatur: vt in contrario. *T. de adil. l. ſi duo. & de libe. legat. l. ro. §. nunc de officio.*

x ¶ Extenti boni creditor. i. qm factus eſt creditor, quia ſucceſſit creditori.

y ¶ *Perſona liberari.* i. mandator non tenebitur propter illius perſonam.

z ¶ *Quia non poſſunt.* vt *T. proxi. noſtro.* ACCVRS.

a ¶ *Remanent.* Quod * ergo ſuperius faciendum, deſtruit iam ſcham. de hoc dixi *T. de his qui ſunt ſui vel alie. iur. l. patre.*

b ¶ *Alterum.* quia tantum perſona eximitur. IOAN.

c ¶ *Non liberari.* Sed obligatus remanet, cum diſtinctiõe tamen: vt *T. pactum. de quæſt. eleve.* &c. ACCVRS.

d ¶ *Eum.* ipſo tunc, quantum ad eius perſonam, ſed exceptione ſic ſaltem, quia non poterit actio ei cedi.

e ¶ *Quia.* ſcilicet qui mandauit exiuerat pro vtroque.

f ¶ *Vel creditorem.* qui debitori ſucceſſit: hoc eſt, ſicũ ſupple. vel alijs debitorẽ ſuperſtitem. nã cum in ſolidum pro eo teneatur, in ſolidũ eũ conuenire mandatorẽ: vt *Leo Lelius duo rei.* Sed quomodo eũ eligeret, cum pro eo non teneatur: vt *T. prox. §.* Sed reſp. eapropter ſolẽt liberari per exceptionem, non * ipſo iure, ſolutis fideiuſſoribus. arg. *T. prox. §.*

g ¶ *Exceptionem.* in toto ſchetum, ſecundũ has leges, quia mandator poteſt eligere in ſolidum vtrum de reis. Sed cõ hodie pro parte debeant agere vt *Authent. de duo. re in princ.* habet exceptionem pro parte tantũm.

h ¶ *In ſolidum.* Ex hoc non quod duo * rei ad ſocij nõ videntur inter ſe fideiubere: qui a nõ venus obligatione ſolutus non remanere alter in ſolidũ: quod hic dicit & fic eſt pro R. & Io. contra M. Sed ipſe dicit hic fuiſſe actum c vt non videtur fideiubere. & pro eo *T. de duo. reis. l. reus.* quæ eſt baſis contrã. Sed hoc dic vt no *T. ad Vell. Leoc. quæſtum. §.* Item quod hic dicit, eſt de rigore, ſed de æquitate repellitur ſibi ex exceptione pro parte qua ſucceſſit reo: quia bona * fides non patitur vt bis idẽ conſequatur, *ſecundum M.* & quia non poteſt cedere * actionem contra ſeipſum qui eſt heres reliqui *T. de fidei. Si debitor. §. pen. & l. Modeſtinus.* Sed

i ¶ *Vel in partem.* mirabile hoc videtur, cũm eſſi ſocij ſint, hic tamen per ſucceſſionem non liberetur niſi pro parte: cum alias per acceptilationem factam vni, liberetur in ſolidum: vt *T. de lib. leg. l. iij. §. nunc de offitio. & l. ſi a qui dam. in fin.* nam * ingo ſitam vel ficta ſolutione non obtinet ſucceſſio hoc caſu: vt & not. *T. ex l. ſi debitori creditor.* Et eſt ratio: quia hic perſona exuitur, vt modo not. Item hic diſtinguit ſ. correum ſortem a non ſortis: & *T. de actil. l. ſi duo. & ad le. Fal. Lex lege Falcidia.* hoc eſt *& ſupra de duo. reis. l. ſi duo.*

k ¶ *Creditorem.* ſ. illorum, qui ſucceſſit creditori: partem enim debet ipſe ſibi, in quia eius intelligetur quodammodo ſoluta.

l ¶ *Conuenire.* ſcilicet iuri.

m ¶ *Non liberari.* vt & *T. ne Libert. §. ſi ſtipulatur. cur quod ſi idem.*

n ¶ *Pactum.* cum creditore, & hoc ignorante fideiuſſore: ideoque agit fideiuſſor ex *ſupra mandat. l. ſi fideiuſſor. & l. procuratorem. §. ſi quis autem. 2.* Vel dic fuiſſe perſonale pactum: vt *ſupra de pactis l. ſi.* ADDIT. Dic aliter ſecundum Bart. quòd hic fuit factum pactum cui ex contra debendi ita quòd non prodeſt alteri reo. & fideiuſſor ſoluit pro eo qui remanet ſic obligatus: & habet actionem etiam contra liberatum, per rationem in text. quia non poterit auferre accuſationem mandatori qui contemplatione virtutis interceſſit vt per eundem Bart. hic.

o ¶ *Pactus eſt.* ſcilicet creditor. ACCVRS.

p ¶ *Alienam.* Interuenit inter mandatorẽ & reũ promittendi. ACC.

q ¶ *Placet mandatorem.* poteſt dici quòd ubi *Iaſon* & ſimiliter ſup-

480/C.IV.K.5-3, 1119-1120

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-3, 1121-1122

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-3, 1123-1124

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-3, 1125-1126
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-3, 1127-1128
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-3, 1129-1130

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

SEnuo nec peculiarem [a] quidem obligationem citra [b] substantiam domini nouare potest: sed adiicit potius obligationem, quam priſtinam nouat.

Nota hic quòd licet delegatio requiratur ſtipulationem vel litis conteſtationem inter delegatum & illum cui ſit delegatio, non ſic inter delegantem & delegatum: cum ſolum requiratur voluntas delegantis, quæ poteſt declarari per epiſtolam, & etiam nutu. PAVL.

XVII. VLPIANVS *libro octauo ad Edictum.*

DElegare ſcriptura, vel nutu, vbi fari non poteſt [c], debitorem ſuum quis poteſt.

In ſtipulatione non intelligitur reſpectum pignus vel vſura. BART.

XVIII. PAVLVS *libro quinquageſimo ſexto ad Edictum.*

NOuatione [d] legitimè ſi facta liberantur hypothecæ, & pignus: vſuræ non currunt.

Excepto quo obligatus delegauit, non obligat is cui eſt delegatio: noſcentem eum eadem ratio remedenda exceptionis ſubſiſtat. BART.

XIX. IDEM *libro ſexageſimoſecundo ad Edictum.*

DOli exceptio [e] quæ poterat deleganti opponi, ceſſat in perſona creditoris cui quia delegatus [f] eſt. Idémque eſt & in cæteris ſimilibus exceptionibus [g]; imò & in ea quæ ex ſenatuſconſulto filiofamilias datur. nam aduerſus creditorem cui delegatus eſt ab eo qui mutuâ pecuniam contra ſenatuſconſultũ dederat, non vtetur [h] exceptione: quia nihil in ea promiſſione contra ſenatuſcõſultum fit [i] * [ideóque quod ſoluerit [k], repetere non poteſt [l]] tanto magis, quòd hîc nec ſolutum repetere poteſt. Diuerſũ eſt in muliere quæ contra ſenatuſconſultũ promiſit. nam & in ſecunda promiſſione interceſſio eſt [m]. Idémque eſt in minore qui circumſcriptus delegatur, quia ſi etiam nunc minor eſt, rurſum circumuenitur.

Diuerſum †, ſi iam exceſſit ætatẽ viginticinque annorũ, quãuis adhuc poſſit [n] reſtitui aduerſus priorem creditorem. Ideo autem denegantur exceptiones aduerſus ſecundum creditorẽ, quia in peiorẽ cõditionẽ [o] & poſitionibus nõ facilè ſcire poteſt quod inter eum qui delegatus eſt & debitorem actum eſt: aut etiam ſi ſciat, diſſimulare [p] debet, ne, cuiuſus videatur: & ideò meritò denegandum * eſt aduerſus eum exceptionem [q] ex perſona debitoris.

Qui habet adminiſtrationem bonorum ſuorum: poteſt nouare per ſe vel per alium. Idem ſi habet liberam adminiſtrationem bonorũ alterius: ſitque ſi nec ſuorũ nec alterius. PAVL.

XX. IDEM *libro ſeptuageſimoſecundo ad Edictum.*

NOuare poſſumus aut ipſi ſi noſtri † iuris ſumus, aut per alios qui voluntate noſtra ſtipulantur. 1. ¶ Pupillus ſine tutoris auctoritate non poteſt nouare [r]: tutor poteſt, ſi hoc pupillo expediat *. item procurator omnium bonorum [s].

Mandatum de ſoluendo non extenditur vt poſſit mandatarius promittendo nouare. BART.

XXI. POMPONIVS *libro primo ex Plautio.*

SI débitorem meum iuſſero tibi ſoluere, non ſtatim tu etiam ſtipulando [t] id nouare poſſis [u]: quamuis debitor ſoluendo tibi liberaretur.

XXII. PAVLVS *libro quarto decimo ad Plautium.*

SI quis abſente me à debitore meo ſtipulatus eſt nouandi * animo, ego poſtea tatũ habuerim nouo obligationem.

[a] ¶ *Seruitus.* ſi ſolum illi qui contra ſenatuſconſ. fecit, & non reperit multo magis ab illo qui non fecit contra ſenatuſcon. repetere non poteſt. ACCVRS.

[b] ¶ *Non poteſt.* vt §. *de eundo. infrà l. qui cumpetierunt.*

[c] ¶ *Decreſſit eſt.* vt l. *ad Vitle. l. quamuis.* §. *ſi mulier.* contra ſcribam quicunque Marcellũ, ſed illum non approbamus ſed Iulianũ. 1. Vel dic vt ibi. ANDREAS. Ibi loquitur ſecundùm opinionem Marcelli, quæ non approbatur ſecundùm Bart. hic.

[d] ¶ *Poſſe.* in quadrieniũ hodie, olim vnius anni: vt C. *de temp. in integ. reſtit. l. fin.*

[e] ¶ *In primatis conſtitutus.* ſunt enim quædam publicæ conſtitutiones: vt *ſuprà de publica. l. fin.* §. *diui.*

¶ Sed arg. contrà [b] *ſuprà de in rem verſo. l.* 19. §. *pen.* Sed ibi in mutuando. 2. Vel alia ratione quia aliàs ex alterius contracto in ſolidum valetur obligari.

[f] ¶ *Denegenda eſt adminiſtratori.* C. *adminiſtratori.* Vt Iulianũ ſcribimus ſequatur. Idem eſt in l. *in tolle.* §. *ſcilic. infrà de reſcip. & poſſ.* CYAC.

[g] ¶ *Nouare poſſumus.*] *Nouare,* nihil † facit conditionẽ ſuam meliorem: vt *ſuprà eo. l. cui bonis.* nec delegare: vt §. *vt ſi pupillo.*

[h] ¶ *Expedire.* Sed pupillus poteſt faciendo conditionem meliorem: & rarò ita demum, ſi pupillo expediat, vt hîc: ergo non videtur quòd plus poſſit tutor quàm pupillus. Sed *die* quòd poteſt * eſſe *dubium.* Vel poteſt eſſe quòd * nec melior nec deterior conditio ſit. Sic C. *de tranſact. l. cùm hi.* §. *ſi pater.* 2. Vel ſoni hîc ſubaudire manifeſtè. *arg.* C. *de accep. l. & per in ſeruum dom.* §. *penultimo.*

[i] ¶ *Senatus.* ſi habet liberam [c], aliàs non, vt *ſuprà de procur. l. procurator cui.* & *ſi procurator tutorum.* & *Cod. eod. l. non obſtat.*

[k] ¶ *Debitorem.*] CALVS. Iuſſi debitorem meum tibi ſoluere. an poſſis illud debitum ſtatim recuperare? Reſpon. quòd non, ſi penitus eadem tibi adhuc mea, & faciam te procuratorem in rem ſuam. FRANC.

[l] ¶ *Stipulando.* caue, quia non conſenſi vt ſtipuleris. aliàs contrà vt C. *eod. l.* 8 *Stichum.* §. 8.

[m] ¶ *Poſſit.* quia non ideo agere potes, niſi adhuc eadem faciens te procuratorem in rem ſuam. & facit *ſuprà eo. l. cui reſtit.*

[n] ¶ *Quis abſente.*] CALVS. Habeham debitorem Bon. rũ eſſem Romæ, tu ſtipulatus es ab eo me abſente, poſtea ego ſciens iſtam ſtipulationem, habuo ratam. dicitur hîc quòd acquiſitio facta eſt valida poſt iſtam ratihabitionem. Lex ſequens plana eſt. FRANCVS.

[o] ¶ *Nouandi.* vt mihi creuerit debitor, *ſuprà eod. l.* 8 *quod eſt* & *l. ſi Stichũ* 8 §.

480/C.IV.K.5-3, 1131-1132

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-3, 1133-1134

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-3, 1135-1136

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-3, 1137-1138

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

DE SOLVTIONIBVS ET LIBERATIONIB.

Dicit de nouatione, quæ a *æquiualens solutioni* vt L. tit. 1. l. 1. & rem. in fin. *Nouæ generaliter de solut. Et est solutio rerum, & ita in falsa, liberatio est obligationum & ita vera tantum. largissimè tamen formitur nihil plus, pro qualibet liberatione* : vt J. eo. l. *Solutionis. sed quidam hic dicunt de liberationib. illis, quibus vbi remanet obligatio* : vt *aliquo deportato quod non placet. sed de his dicitur* J. de fer. pal. & de bonis damn. *Dicitur ergo hic generaliter de liberationibus obligationi tam de his quæ ipse suo quidem exitu quo facto contingunt* : vt J. eo. l. *Scribam.* §. *naturales. & singulæ capita in hoc titul. & Cimentire, magis est liberationem quam solui.*

a ¶ *Solutionibus.* Erat lectio quod deberat. [*Liberationibus*] quo ex ea solutionib. debitor liberaliter contingit. Vide nos *ad tit. tit. C. de solut. & liberat.* C v.

Pirius. JC. Debebat tibi centum aureos ex causa venditionis fundi, & sine efficacia. iterum debebam tibi alia c. causa mutui sub efficacia. isthm alia c. sub maiori pœna quam fuit vtique. Soluo tibi c. finita, & dico, ego volo quòd deducas mihi hoc debitum quod soluo, in illud debitum quod debeo tibi sub pœna. tu dico, ego nolo, sed volo tibi deducere in debitum quod est sine efficacia. quæritur, quæ soluta est pœnis audiendum? Respon. quòd ego debitor qui soluo. Sed possumus quòd ego tum negligens in eligendo in quod debitum velim solutum esse quid iuris? Resp. quòd tu creditor potes eligere in quo c debitum illud accipiat, dummodo illarum eligas, & in illam causam, in quam ſi tu deberes esse, eligeres. & possis narrare multa exempla : quæ vide per te. Sed ſi à tempore dictum ſit in quod debitum soluatur : tunc intelligitur soluta in illud debitum cuius dies soluendi ratione venit. b. d. hæc Leon tribus ll. sequentibus. Fr. Accvrs.

a ¶ *Quotiens quis.* Ve placet sequitur articulus iſte, & intelligas *vtique* id ſ. *Iul.* dic quòd aut eſt causa principalis non efficacia aut eſt principalis efficacia. In primo quando eſt principalis, & non efficacia : ſi debitor eligit dicendo : ego soluo in talem causam, & creditor tacet, id erit ſolutum : quia pactum in traditione appositum eſt ſecundum. Potuerit rei noſtræ certum poſſumus dicere hoc : & ſic loquitur lex iſta in primo caſu ſecundo, ſed & ſi debitor dicit, ſoluo in talem causam : tamen creditor dicit, nolo in hanc causam : imitem ſi impedianc vtenſia l. 3. & liberi creditori non accipere, tamen cum damno ſuo quia ſi deputatur & configuratur, deus arbitror ei actio poſtea ipſa naturalis ex cap. exceptione. Si autem debitor tacet, & creditor eligit, ſtatim id erit ſolutum, dum tamen eligat in causam in quam ſi ipſe debitor eſſet, ſoluturus. Ignur ſi aliquid debebatur ſine controuerſia, aliquid non, &c. & ſic loquitur ſecundum reſpondeo huius? Si autem concordant creditor & debitor, planum eſt. ſi autem nullus eligit inconuenienti, tunc reuertitur ad iuris poteſtatem : vt *l. cedere, infra.* quæ eſt vt ſi in dimi vel ſub conditione deberet, videatur id ſoluturus causa diu venit, & magis quod meo, &c. & potius, &c. in his verò, &c. ſi aut nulla prægratur, in antiquiorem erit ſoluturus. ſi autem vna eſt vſuraria, alia non, ſecutio eligente, tunc computatur in vſuriarium tamquam in grauiorem : vt *J. in ſi quid ex ſumptu.* Si autem eſt vna principalis & vſuraria: neutro eligente ſoluturus videtur in grauiorem cauſam.

¶ Quæ autem ſit grauior, dicunt quidam vſurariam : quia tenacius debitores quando ſoluunt vſuras quæ non recuperant, videtur ea quod ſoluitur ſed de ſorte non ſic eis videtur, cùm ipſam accepturus. s. Alij dicunt quòd ſors : quia ſors parit vſuras : ſed vſura non parit vſuras.

b ¶ *Cauſſa.* principaliter : alias contra c. vt C. *eo. l. j. & de vſuris. l. ſi vſuras.* & dicit *ſupra eo. l. in his.* §. *interpretor.* & eſt ratio dicit *l. ſi vſuras.* ANDREAS. Die iſtam glo. eſſe veram, & bene dicere, quando ſolutio eſt facta ſimpliciter electione à nemine facta, ſecundum Bartolum hic.

c ¶ *Dicere.* in ipſa ſolutione. s. Vel tunc anteà vel poſt : vt C. *de vſuris. l. ſi vſuras.*

d ¶ *Solutum.* vt *ſupra de pact. l. in traditionibus. & C. eod. l.*). *& infrà eo. l. Pomponius. & ſupra de ſtipul. ſi cui in prin.* & *fac. C. de do. quæ ſub modo. l. penſilia. & C. de donat. l. ſancimus.* §. *ne autem. & ſupra de tranſact. l. cum hi*). *ſi quidem.* Accvrs.

e ¶ *Quotiens* verb. s. alias *quæ verb. & alias, quod ſi.*

f ¶ *Debitum.* Hæc exempla demonſtrant veritatem dictum, non neceſſitatem. nam & ſi in non grauiorem cauſam conſtat per confeſſionem partium eam ſoluturum ſi deberet in eandem tantam hic accepto ferat, ſecundum Azo. In alio quoque caſu prodeſt electio in continenti factaquia ſi plures eſſent pares cauſæ, ſi in *ſoluatur*, in continenti rejecit : vt *infrà eo. l.* §. ſecundum. l. 2. o.

g ¶ *Non eſt in controuerſia.* id eſt, non debet conſiderare pro eo quod non eſt in controuerſia, ſed pro eo quod eſt in controuerſia, vt ſic vocat controuerſia. & repetitur in ſequentibus *duobus* exemplis hæc glo. s. Vel ſi intelligitur affirmatiue id eſt, quòd illud quod non eſt in controuerſia, debeat ſolui. q. d. certum, & liquidum : non autem id de quo debitum eſt per controuerſiam, id eſt per negationem, planum eſt. & ſequitur ſi legeretur negatiue, vt *J. l. ſi.* & *ſeq.* Vel dic haud, pro non. & eſt planus.

h ¶ *Aut in illud.* Et mox : *aut cuius.* Hoc loco *Aut* pro Haud accipere debemus, nam & ſine H. & D. per T. eum antiquum veteres ſcripſiſſe, teſtis eſt Victorinus Afer. ad hoc ita accipitur, pugnabit hæc Leon multis aliis exemplis citatis, vt cum *l. 4. & 97. J. eo.* Cyac.

i ¶ *Non.* ſoliuet debitor qui non eligit, vt dictum eſt. Non autem dicas quis extraneus qui ſi ſolutio pro debitore : quia illud eſſet gratiam debitori : *remiſſio eo. l. & magis. & l. ſin.*

a ¶ *Nondum*

480/C.IV.K.5-3, 1139-1140

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

venerat [a]. Æquissimum enim visum est, creditorem ita agere rem debitoris, vt suam ageret. Permittitur ergo creditor constituere in id quod velit [b] solutum: dumodo sic constituat [c], vt in re sua constituere [d]. ¶ Sed constituere [e] in re præsenti, hoc est statim atque solutum est [f].

11. Florentinvs libro vicesimo Institutionum.

Dum in re [g] agenda hoc fiat [h] vt vel creditori liberum sit non accipere: vel debitori non dare, si alio nomine exolutum quis eorum velit.

12. Vlpianvs libro quadragesimo primo ad Sabinum.

Cæterum [i] posita non permittitur [k]. Hæc res [l] efficiet, vt in dubiosum causam semper videatur [m] sibi debere accepto ferre. ita enim & in suo [n] constituere nomine [o]. 1. ¶ Quod si forte à nouo dictum sit [p] in his quidem nominibus quæ diem vel conditionem habuerunt, id videtur solutum, cuius dies venit [q].

13. Pomponivs libro tertiodecimo ad Quintum Mucium.

Et magis quod meo nomine ¶ quàm quod pro alio fideiussorio nomine debeo: & potius quod cum pœna, quàm quod sine pœna debeatur: & potius quod fatisdato [r], quàm quod sine fatisdatione debeo.

14. Vlpianvs libro quadragesimo octauo ad Sabinum.

In his verò quæ præsenti die debentur, constat quotiens in distincte quid soluitur, in grauiorem causam [s] videri solutum. Si autem nulla prægrauet, id est, si omnia nomina similia fuerint: in antiquiorem [t]. Grauior videtur, quæ & sub fatisdatione videtur [u], quàm ea quæ pura est [x].

Pone hîc eo iure quid debebas mihi tecum, & dederas dues fideiussores: postea soluisti mihi quinquaginta cum hoc pacto quòd in alios quinquaginta tu remaneas obligatus, & etiam vnus de fideiussoribus alter autem liberetur ex conuentorum pacto: hoc fieri? Respondetur quòd sic quod est notandum. Paul.

1. ¶ Si duos [a] † quis dederit fideiussores: potest ita soluere, vt vnum liberet [b].

Pecunia redacta ad venditionem pignoris conuertitur ad vsuras debitas: non solum ciuiliter & naturaliter, sed etiã naturaliter tantùm pro quibus erat obligatum, & æqualiter, non pro rata: hæc summa vsurarum sint æquales: & si quid superest, conuertitur in sortem: sed pecunia simpliciter soluta per debitorem non conuertitur in vsuras ciuiliter nõ debitas, sicut naturaliter tantum debitas, sed in sortem. si autem sunt debitæ ciuiliter & naturaliter: tunc prius in vsuras: & si quid superest, conuertitur in sortem, etiam si creditor capularius dicat sibi recepta tam pro sorte quàm pro vsuris. Paul. de Cast.

2. ¶ Imperator Antoninus [c] rescripsit, cum distractis pignoribus creditor pecuniam redigat, si sint vsuræ debitæ aut differentiam conditionalis: & facit *l. 1. princ. in fi.*

* ¶ *Sicilius.* Dele hoc. fatentur Paulus & reponse dicendi non loqui hanc §. de solutione partis, sed docendi. dum fideiussores dantur ex duobus diuersis causis. Nam tractatus totius huius l. 3 ad id dicendum non hortatur. Debitori primò, qui soluit. electio datur. Postea verò ita eligere, dicendo, se soluere, vt Titius liberetur, atque ita satis videbitur expeditæ causam, in quam soluit. Cvtac.

a ¶ *Labeo.* Si dicas quòd quilibet pro parte solidi fuerit expediendo est. Si verò dicas quòd duplicatum, & ita censetur in solidum: vt *supra. de fideiuss. §. si plures.* Adhuc tic quòd soluendo meliorem debiti pro tuo eorum, cum liberat, & alter remanet obligatus: si hoc fit creditore volente. Item plus dico, eo inuito. d Nec obstat quòd non admittitur particularis solutio: vt *l. de vsur. l. antep. §. Lucius.* nisi in casibus quos not. *l. si cum pecl. quidam.* quia illud est cum suo nomine hic autem alienum fideiussoris nomine soluebatur & plerumque conficitur ne quis per alium quod per se non potest: vt *l. de accept. & per tabulam. §. & si fideiussor.* ¶ Vel dicas quòd hic non fuit soluto particularis, sed soluto: si enim erant ambo fideiussores soluendo, non tenebantur nisi virtute ex beneficio epistolæ diui Hadriani: vt *supra. de fideiuss. §. si plures. & C. de conflu. pecu. l. fin.* ergo soluit pro vno quem dicam, soluto totum quod ille debebat. Aliàs autem dicerem si alio non soluendo existente velim soluere dominium pro illo qui est soluendo, & cum liberare: quia non possum credi ne iniuria & facit *l. ex. l. quotiens. & l. de fideiuss. l. fin. in fine. §. fi.*

† *Imperator Antoninus.* Vide Scripta ad *l. 11. & per totã C. de vsuris.* Cvtac.

a ¶ *Debi*

a ¶ *Nondum venerat.* Imò potiùs in illud cuius dies venerat: vt *l. ad Edictum ex pluribus.* & est secundum quòd hæc exempla denotant similitudinem: vt modò dixi.

b ¶ *Pote.* id est, velle debet: vt fatisdet, & sic ponitur in prin. decretorum. & flarim hîc colligitur.

c ¶ *Constituere.* aliud in pretio pignoris vendendi †. *ad l. Paulus. §. §. Paulus. in fine.*

d ¶ *Constituere.* stilicet creditori accipiendum est.

e ¶ *Solutum est.* aliquid, est non totum.

f ¶ *Dum in re.* quæ [a] sine sappli, ne propter verbum futurum agenda aceriter habeat dicere quòd tantum aruè habeat fieri, & possit. *V. de rei & vt arrha. l. si. cum vtitur. & Ierem. ca. habe. 1 quæ cauea.*

g ¶ *Fiat.* id est fieri debeat, scilicet electio creditoris vel aliâ debitoris: vt subiicit.

h ¶ *Ne tum posse.* si post solutionẽ facta ex interuallo.

i ¶ *Non permittitur.* constituere.

k ¶ *Hæc res.* quis creditor debet eum debitoris agere vt suum.

l ¶ *Videatur.* sc. creditor. Accvrs.

m ¶ *Sibi.* scilicet si soluturus esset.

n ¶ *Nomine.* i. creditoris, sic creditor. Lucas est, verisimile. potest tamen esse economia: vt no. *l. ad l.*

o ¶ *Dictum sit.* nec à creditore aliquo tempore quia [b] prius mortuus est: nec à debitore. q. Vel dictum sit à creditore, sed ex interuallo: vt statim dixit. Sed secundùm hoc nulla videtur differentia vt constituat sibi creditor electionẽ ex interuallo, hoc est tum vtrum ex hoc. I. contienti: an tacitè vtroque. Sed lo. dicit talem effe. nam vbi nil ab aliquo dicitur, & nulla fit grauior, cesset in antiquiorem: vt *l. in his. §. vltim.* Vbi verò creditor seruat sibi electionem, etiam in meam causam credo potest, secundum eius arbitrium quod potest si prodesse erit in hoc. quia de nouo fiunt debito probationes non habet: sed de antiquo habet. secundum lo & Ang. Sed hoc quibusdam displicuit: quia secundum hoc non ita debitoris vt fuerit grauatus. Sed vbi nemini aliquid dixit, sed plures causæ sunt grauiores vel antiquiores: credit in vnumquamque pro rata: vt *l. in. l. illud.* vbi verò habet electionem, in eam tantùm eligere potest. Sed Angus aliter placet. enim cum sibi creditor seruat electionem, nisi in leuiorẽ causam accepto fuerit. & in quãcumque venit, etiamsi de facto vt ita ex sua fuerit. nam & si non suam gesserit, fuerit tam persona est quæ in leuiorem causam soluerit. ¶ Si obstat: quare ego dicitur creditorem videri acceptisse in grauiorem? Resp. præsumptio † est quòd ex agresti suam negotiam. Eligendo in grauiorem causam. sed si aliter constat: & in non grauiorem causam computare poterit. ¶ Et sic no. ex prædictis quòd qui debitor eligit, & creditor consentit aut contra creditor eligit, & debitor consentit: & in his casibus non est opus hîc legibus vbi debitor eligit, & creditor tacet: vt *in primis.* aut econtra debitore non eligente creditore in consentiente eligit, & debitor tacet, vel dicit. I. debitur erit, vel esse debebit, vel similiter *in secunda resp. prin.* Sunt alteri eligunt alter dicentes: vt *in l. 4 aut* neuter eligit tunc, ex interuallo vel nunquam: vt *hæc Cassianus in prin. & in fine.*

† *Præsumptio quæque id dicitur, quoniam fit & vehicula adhibito fructuosa effici.*

§ *Sicilius, qui per Edictum.*

† ¶ *Fiunt.* vt & *l. ea. l. cùm ex pluribus. 6.*

Et magis quod meo nomine. facit *l. ad Trebl. l. fere aliena. in fi.*

¶ *Sicilius.* id est † cum fideiussore. hoc tamen patiatur excepcionem: vt *l. Lab nigrina.* Accvrs.

In his verò] Cassv. Dictum est *l. ad.* in quod & neuter nec creditor nec debitor eligat in quam causam velit esse solutum: quod videtur esse solutã in his nominibus quæsti dies aut conditio venit. ¶ Quid & duo debita eadem in vnam summa quod videtur esse facta solutio? Respon quòd videtur facta in grauiorem causam: & est grauior causa huc debiti, quod sub satisdatione debetur, quàm id quod sine satisdatio, ne debetur. & sequentem vide per te ipsum. [Adve Marcellvm.] Debetur mihi c. solubilia per terminos, videlicet quolibet termino xxv. tu tantũ cessasti in solutione quòd vltimo termino vsque ad xv. erant vetus & soluta xxv. ego dico tibi quòd volo ex tibi deduxere in sortem & in vsuras. hic quæritur, vtrũm omnia illa xxx. deducantur in sortem. & sit xxv. & quod superest, scilicet x. deducantur in vsuras: an verò deducantur in vsuras: & quod superest, scilicet alia xv. vis ex primo & ante omnia soluantur vsuræ? positus fuit Ratisbonæ accipe in l. seq. T. a. Accvrs.

¶ *In grauiorem causam* quæ sit grauior [a], dic vt *l. ij. & l. pene. & prohibeo quid ex semula. & Leonem plurib.* ¶ Sed cõtra *C. ad. l. j. & Cod. de vsur. l. si vsuras.* Solu hoc in pluribus principalibus & est ratio, vt no. *in dicta l. si vsuras.* Accvrs.

† ¶ *In antiquiorem.* [b] qualiter † aut pariter antiquior, sic vt † *ad. l. si vxor pluribus. §. si. & Scæuola fidem.*

¶ *Pura* est id est simplex †. non autem dicit ad differentiam conditionalis: & facit *l. 1. princ. in fi.*

a Grauior cum sequi dicitur.

b Antiquior causa quæ dicitur esse.

c Pura causa, quæ simplex hoc est non solicitata.

d Solutionem partis accipere à fideiussore principalis debitoris contradicitur cognitori, Scholiastes legendo, Credunt patrem. ¶ j.

480/C.IV.K.5-3, 1141-1142
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-3, 1143-1144

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-3, 1145-1146

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-3, 1147-1148
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-3, 1149-1150
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

Si rem meam.] Cassi. Debeam tibi rem aliquam ex causa legati, vel alia causa: ista rem ego obligatam Titio, possumne illam tibi solucndo liberare? Respond. quòd non: quia creditor, cui eam obligas, potest eam à te auferre actione Seruiana, vel hypothecaria. Franc. Accvr.

a ¶ *Si res meam.* Ergo debeam tibi rem meam: & sic debeo dare, vt non possit vllo modo auelli, vel eximi: aliàs non liberor: vt hic, aut Titio. & *supra de acquirem. possess. l. non videtur. & de pactis. l. in fin. §. si quis seruum. in fin. §. & supra de act. empt. l. decius. §. respond. & de leg. 3. l. Maximus. §. penult. & infra eod. l. qui res. §. respond.* [Hæc forte, nisi causa præcesserit obligationem: vt in eo, qui pecuniæ ad libertatem vt *supra de verb. oblig. l. si seruum. §. sed si de quidam. in fin.*] Si b autem in genere c, necesse est corpus fe solui, vt aueli non possit: vt *infra eod. l. Gnaio, & cum quis. §. qui hominem. & l. qui decem. §. fin.* Item nec. vt *infra eod. l. etiam. & l. qui filio.* sed fallit in casibus not. *supra de cond. furtiua. l. quidam.*

Si rem meam, quæ pignoris nomine alij esset obligata, debitam tibi soluero, non liberabor: quia aliud tibi res possit ab eo, qui pignori accepisset.

xx. Idem *libro vicensimosecundo ad Sabinum.*

Item meam, quæ pignoris nomine alij esset obligata, debitam b tibi soluero, non liberabor: quia aliud tibi res possit ab eo, qui pignori accepisset.

Quando duo teneantur eidem ad idem debitum, quo conuenta, & etiam condemnata, si adhuc non soluit, non liberatur alter: eo autem soluente, si alter conueniatur in subsidium, similiter non propriè liberatur. sed in obligationem non incidit. Paul.

xxi. Paulvs *libro decimo ad Sabinum.*

Si decē stipulatus à Titio, deinde stipuleris à Seio, quāre minùs ab illo consequutus sis c? etsi decem petieris à Titio, non tamē absoluitur Seius. Quid enim, si condemnatus Titius nihil facere potest? Sed & si eum Seio priùs egeris d, Titius in nullam partem liberatur e. Incertum quippe est, an omninò Seius debiturus sit f. Denique si totum Titius soluerit, nec debitor fuisse videbitur Seius, quòd g conditio eius defecit h.

Intellige hanc legem in debitore paterno, qui conuenerat cum ipso patre, & tunc filius non potest eum liberare, etiam soluentem recipiendo: quia quantumcumque sit eminentia personæ, & possit agere pro patre, non tamen potest soluentem pro eo recipere. Paul. de Castr.

xxii. Vlpianvs *libro quadragensimoquinto ad Sabinum.*

Filiusfamilias k, patre inuito, debitorem eius liberare non potest: adquirere enim obligationē potest, deminuere non potest.

Potest quis alium inuitum liberare, soluendo pro eo, vel iudicium suscipiendo, animo nouandi. Paul.

xxiii. Pomponivs *libro vicensimoquarto ad Sabinum.*

Solutionem g *l*, vel iudicium pro nobis accipiēdo, & inuiti, & ignorantes liberari possumus.

Qui pro pluribus obligatus existit, potest soluere pro quo vult: in dubio vero videtur soluisse pro eo, pro quo prius se obligauit. Paul.

xxiv. Vlpianvs *libro quadragensimosexto ad Sabinum.*

Vbi fideiussor k pro duobus dena fideiussit, obligatus est in viginti: & siue viginti l, siue decem m soluerit, vtrōque reum liberabit. Sed si quinque soluerit, videamus quē ex reis releuet in quinq; erit ille releuatus, de quo actū est n: aut si nō apparebit, antiquius debitum erit inspiciendum o. Idem & si quindecim sint soluta, si quisquis iurabit l de calumnia tale procurator in rem suam: vt not. *C. de iuramen. calumn. Lig. §. fin.* autem reus sit? an k repetat à domino, pro quo fuerit iudicium? Respond. fic, si eo animo accesserit: aliàs non: vt *C. de usurarij. ad l. qui seruum.* vtrobique tamen retinet de calumnia. nam & fideiussor conuentus tenet, licet repetare à reo. Accvr.

a Species debitum speciem creditor debet, vt ab eo auelli non possit, seu eximi: alias fi ita fit, vt aut eximi possit, liberari non videatur: nifi aucta, propter quam res debita potest eximi, præcipi obligationi: tunc enim debitor liberatur, fi et quatenus eft, creditori foluat. Quod fi caſu, propter quod eximitur res, ſequuta eſt obligationem, non liberatur penitus, ſeu debitor, nifi res tradat, vt non poſſit eximi.

b Grauit, & ſpecies differentia.

c Genus debitum accipere, ſeu conditionis fui facere debitor tenetur: & vt creditori eximi nullo modo poſſit.

d Vide Bart. in l. decem. ſupra de verb. oblig. & Caſtrenſem hic.

e ¶ *Liberatur.* Per consummationem Seij inutiliter: sine pendet causa sine absolutus sit Seius. Sed quid si dolo factum sit, & cautus? Videtur teneri Titius, quasi actor ea sua culpa habeat. arg. *C. de haered. actib. l. condictor ea. Sed dic contrà per Cl. ſi aut. per. l. fin. & reſpond. & l. ſacit. C. de verb. oblig. l. decem. & dic an, qui dicit. vel ipſa l. percipiente. & C. de verb. ſignif. l. 101. à te ſtipulatus.*

f ¶ *Debiturus ſit.* ante Titium caſuſſum.

g ¶ *Quod.* id eſt, quia.

h ¶ *Quòd conditio eius defecit.* Eadem eſt ſpecies *l. 116. C. de verb. oblig.* Vide ſcripta ibi. Cyiac.

i Filiusfamilias. Facit *C. de poſſi. l. ſiſtare. & C. de reb. credit. Lucius Titius. & C. quod quiſque iur. l. 4. §. ſi filius.* Accvr.

k *Fideiussor.*] Cassi. Titius hoc contrahit debitorem ſuum in iudicio. Seius obtulit ſe pro debitore in iudicio, ſiccus ſe velle accipere iudicium pro ipſo debitore: quæritur, vtrum ille debitor liberetur? Reſpond. quòd ſic, etiam inuitus. & ignorans. Franc. Accvr.

l ¶ *Soluerimus.* ſcilicet faciendum à nobis, accipiendo alius in ſe pro nobis, id eſt. ſoluendo, liberamur f non etiam inuiti, & ignorantes vt hic. & *C. de neg. geſt. l. ſoluendo. & infr. quib. mod. toll. obl. ex parte. & neg. ſupra eod. l. ſi debitor tuus. & ſupra tit.*). *l. ſi Stichum. §. fin.* Item iudicium accipiendo alius pro nobis animo nouandi, & transferendi omnino iudicium in ſe, liberamur inuiti: vt *C. tit. l. delegato. & de in rem verſ. l. ſi pro patre. & reſpon. & de incertq. act. l. qui ex parte. & Leg. ſeruum.* Et not. quòd talis eſt Gratianus hic in legendo, *Titius non audiuimus.* ſed licèt debitor ſit inuitus, creditorem tamen velle oportet: nam nemo cogitur *C. ne quis inuitus.*] nec ſolutionem recipere: verumtamen poteſt offerri, conſignari, & depoſiti: & ſic g iunctu creditore liberatur debitor: vt *C. de vſur. l. acceptam.* Item quod dicit, aliam h ſuſcipientem iudicium pro alio, eam liberare inuitum, videtur contra *in authent. ut omnes. ſed. vnde. §. ſi vero alter. ibi*, & *§ quidem ipſe*, &c. colum. vt. Solut. ibi procuratorio nomine, non animo nouandi: vnde poteſt debitor alium conſtituere, & illum non habere, etiam credente inuito: vt *ubi*, & *l. ſi. mul. ſupra eod. l. plerique.* hic autem in rem ſuam procurator eſſe volebat, & animo nouandi. Item ad veritatem videtur contra *l. de reg. iur. l. inuito. & Innocen.* Solut. illa in priuilegiatum dixi in *Innocen.* Item g ſoluto non liberor ipſo iure vt *Inſt. quib. mod. toll. obl. in princip.* Sed in iudicio liberor per exceptionem tamen, ſecundùm Ald. vt *C. de paſtis. l. poſt conditionem.* & *l. de incertq. act. l. qui ex parte.*). Vel veritas hic, quòd ipſo iure, & agatur ab vno quo nam & hic, & aliis aſſignantur vt paria l, ſoluatis, & iudicium vt *hic.* & *l. ut. §. delegare. & de in rem verſ. §. ſi pro patre.* ſecundùm Azon. Licet hæc neutiā g reducio accepto eius præſumebatur, hodie non ſic: noſti experiatur verbis vt *Inſt. quib. mod. toll. obl. §. præterea.* & quando h ſit ſecutus, iurabit l de calumnia tale procurator in rem ſuam: vt not. *C. de iuramen. calumn. Lig. §. fin.* autem reus sit? an k repetat à domino, pro quo fuerit iudicium? Respond. fic, ſi eo animo accesserit: aliàs non: vt *C. de usurarij. ad l. qui seruum.* vtrobique tamen retinet de calumnia. nam & fideiussor conuentus tenet, licet repetare à reo. Accvr.

a Agere inuitus nemo cogitur. *C. ne quis inuitus.*] nec ſolutionem recipere: verumtamen poteſt offerri, conſignari, & depoſiti: & ſic g iunctu creditore liberatur debitor: vt *C. de vſur. l. acceptam.* Item quod dicit, aliam h ſuſcipientem iudicium pro alio, eam liberare inuitum, videtur contra *in authent. ut omnes. ſed. vnde. §. ſi vero alter. ibi*, & *§ quidem ipſe*, &c. colum. vt. Solut. ibi procuratorio nomine, non animo nouandi: vnde poteſt debitor alium conſtituere, & illum non habere, etiam credente inuito: vt *ubi*, & *l. ſi. mul. ſupra eod. l. plerique.* hic autem in rem ſuam procurator eſſe volebat, & animo nouandi. Item ad veritatem videtur contra *l. de reg. iur. l. inuito. & Innocen.* Solut. illa in priuilegiatum dixi in *Innocen.* Item g ſoluto non liberor ipſo iure vt *Inſt. quib. mod. toll. obl. in princip.* Sed in iudicio liberor per exceptionem tamen, ſecundùm Ald. vt *C. de paſtis. l. poſt conditionem.* & *l. de incertq. act. l. qui ex parte.*). Vel veritas hic, quòd ipſo iure, & agatur ab vno quo nam & hic, & aliis aſſignantur vt paria l, ſoluatis, & iudicium vt *hic.* & *l. ut. §. delegare. & de in rem verſ. §. ſi pro patre.* ſecundùm Azon. Licet hæc neutiā g reducio accepto eius præſumebatur, hodie non ſic: noſti experiatur verbis vt *Inſt. quib. mod. toll. obl. §. præterea.* & quando h ſit ſecutus, iurabit l de calumnia tale procurator in rem ſuam: vt not. *C. de iuramen. calumn. Lig. §. fin.* autem reus sit? an k repetat à domino, pro quo fuerit iudicium? Respond. fic, ſi eo animo accesserit: aliàs non: vt *C. de usurarij. ad l. qui seruum.* vtrobique tamen retinet de calumnia. nam & fideiussor conuentus tenet, licet repetare à reo. Accvr.

b Obligatio eſt. genus, de quo ſuo loco. Item ſacta etiam ab extraneo, ſi creditori ipſe iure debitorem, de quo cauere debuit. *l. Titius. & l. ſi. §. ſi ſtipulatus. l.* obligatis *C. rem.* c Liberare aliū etiā inuitū in ſolutione accipiendo animo nouādi, nō prodeſt. nemo enim ſic, præſumit.] Imitatur, & ignoratis poteſt liberari: ſecus obligari. *cauſa. ff. de a. quirend. rer. dom.* d Solutione data ab alio ſacta nemo ipſo iure liberatur. Quod ſi quis nollet nō tamē inuitum accipiat animo nouādi, vt eſt liberetur ipſe ſolute, nec illi per exceptionē doli mali ſuffragetur. Paria ſic, ſi ſolutio, & ſolutum ſit alteri nomine, quàm ſi verbo expreſſa ſit.

e Nouare in iudicio, id eſt, liberare volēte in iudicio aliquid debitorem, procurator in eo ſuam exercēs: idēque tenet de cautionis cognitore.] Iurare de calumnia cognitor potest, ſi ſua, ſed qui alterno nomine in iudicio accedit, quod tūc nomine ſuo facit, ſi recedit ea nomine, vt reperitur.

f Dixi & dico nō ſum ſufficiēs, & ea vt habeas additamenta, non vt omnino ſit, quod intercedentes ab alio poſſint ſemper loqui infinitamente.

480/C.IV.K.5-3, 1151-1152

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-3, 1153-1154

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-3, 1155-1156

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-3, 1157-1158

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-3, 1159-1160
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

patrum, vel maiorem: ſtatuerat ſupra ead. l. ſi quis ſeruo. & facit ſupra depoſ. l. quod ſeruus. & l. 10. §. l. non ideo minuere.

* Si patre meo.] Proſitum. & ſententia contra me lata fuiſſet.

b ¶ Conſumpſiſſe id eſt, me non amiſſe aliquo modo ex vsure poſſeſſ. Sed male putant: quia in quæſtum ſaltem mihi prædicebo: vt l. ſi pars hæred. per. Lampr. & de fund. & legat. l. ſeruſtus. §. eſt autem.

c ¶ Egiſſe. & heus, quia, &c. vt ſupra ſi pars hæred. per. l. illud. & ſic

a Hoc verum ſi ſeruus eius nomine actionem intenderet, ut ſequitur litteram ſententiæ. arg. l. ſi non, in fi. ſupr. de pign. act. aliàs, ſi nil erat certum, ſententia tantum pronunciabitur in parte. Bartolus.

me eorum * amiſiſſe quia obſtabit exceptio iudicatæ.

d ¶ Partem. quia illam rectè potui petere: & ideo in illa obſtat mihi exceptio rei iudicatæ, in cetera non: vt ſupra de excep. rei iudic. l. ſi magiſter. §. eundem. Sed certè nec prima quatenus dum, nec ſecunda Iuliana ſententia tenuit: quia ego nõ potui petere niſi quartam: & in illa obſtabit mihi exceptio rei iudicatæ: vt dict. l. antiquus. & l. ij. in fin. & facit ſupra de iudic. l. fin. & ſi noſtri. vsuar. §. fin. & de verbor. dub. l. verbum.

* In hoc loco cum cæteris dilerte Gothofredus dub. ref. noſt. & ciuil. n. 2. Celius Rhodig. lib. 4. dub. antiq. 13.

Pariter vsus.] Cavv. Duo reum pro rata reſtituendi, & duo fideiuſſores vnus ſolueſſet grauedo negotium vnius rei, ſolui pro eo: periudo eſt dicendum, ac ſi ipſemet eius ſolueſſet partem vnius fideiuſſoris: tamen de principali ſorte nihil minuetur pro qualibet parte, ſed tantùm pro parte illius, qui ſoluit, vel pro qua ſolutum eſt. Franc.

e ¶ Partem. pura reducitur debiti, cùm ſint duo fideiuſſores.

f ¶ Solidi. ſpecialiter dimittam pro illo ſoluo, cùm duo ſint vt dixi.

g ¶ Decedat. ipſo iure etiam modica: quia ille, qui ſoluit, tantùm cauſa fui ſoluit: meruit ergo de ſorte mihi decedere; cùm adhuc ille conueniat in ſolidum: cùm ipſa * iure non ſint diuiſo inter fideiuſſores: vt ſupra de fideiuſſ. l. inter fideiuſſores. & ſupra mandat. l. Papinianus. habebit tamen ſolutæ, vel illæ, pro quo ſoluit reus, exceptionem pro parte ſoluta: vt ſupra de fideiuſſor. l. inter eos. §. j. quæ eſt contra. 2. Vel die, non ex ſorte, ſalicet pro rata cuiuſque portionis, id eſt, non vtrique fideiuſſor liberatur pro rata: ſed ille ſolus, cuius nomine eſt facta ſolutio. & quod dicit, liberatur, dic non ipſo iure, ſed per exceptionem: vt dicta contraria. & ſic ſecundùm vtramque ſolutionem liberatur fideiuſſor per exceptionem. 3. Vel ſolus: hic in ſolidum, ibi in partes tractabatur. & adde quod notatur ſupra eod. l. in hoc. §. ſi duo.

§ Diuiſis ipſo iure non ſi iuſſu fideiuſſ.

Additio. Illæ duæ ſolæ gloſſæ non ſunt veræ, ſecundùm Bartolum hoc: ideò dic ſecundùm eundem, quòd ante ſolutionem nullus fideiuſſorum liberatur ipſo iure, ſed per exceptionem defendendo rem ejus bona, ſi fuit ſolutum vel T. and Lauter ſolui ſſ. aut poſt ſolutionem: & tunc aut fideiuſſor ſoluit pro parte ſua tantùm, hoc exprimendo: aut ſoluit ſimpliciter primo caſu, pro parte ſoluta libera ur ipſo iure caſus eſt hic pro alia parte, quæ reſpicit fideiuſſorem, liberatur ope exceptionis tantùm paſſi vt ſi creditorem. C. de paſt. & Lan. Lin hic §. j. ſi verò ſoluit ſimpliciter: tunc loquitur Lauter ut §. ſupra allig.

Omnia.] Cavv. Plautum eſt hoc principium. [Si debitorem.] Habebam creditorem Titium, & debitorem Mauium: iſti debitorem Mauium ſoluere Titio creditori meo: poſtea ipſo ignorante vtrici, me Titius hanc pecuniam accepere. Si debitor ſoluerit, liberatur, ſi Titius acceperit hanc pecuniam non animo lucrifaciendi eam, vel furandi. Nam ſi animo furandi acceperit, nummi seruantur debitoris: & ſic non liberatur à me. contra ſi ille Mauius dixiſſet meus vult mihi ſolere condictionem furtiuam, quam habet contra Titium creditorem meum: dabitur ſibi exceptio contra me, & ponit exceptionem à ſimili: Si maritus habeat debitorem in centum: & voluns donare vxori, iubeat debitorem ſoluere hanc pecuniam vxori: certè debitor non liberatur: quia nummi non ſunt mancipia: donatio enim inter virum & vxorem non valet, tamen ſi ille debitor vult credere creditorem marito: quam habet adueſus mulierem, poterit vti exceptione aduerſus maritum, ſi petat ab eo. Item ſi mulier hanc pecuniam acceperit animo lucrifaciendi, vel furandi, conquerit marito poſt diuortium actio furti contra mulierem: quia intereſt mariti nummos non interire.

[De reſtit.] Habebam ſeruum eui dederam peculium, vt negotiaretur: ille ſeruus contrahit cum Matio, ita vt ei deberet centum, & decidit fideiuſſores. fui conuentus à Matio, & condemnatus ſolui Matio. hic quæritur, numquid etiam fideiuſſores liberentur? Reſpon. quòd ſic. nam vna pecunia ſoluta poteſt liberationem eſſicere in duorſis caſibus, ſicut hic facit quia me liberat actione de peculio: & fideiuſſores ſerui liberat actione fideiuſſoria. & adducit Iulianus ſimile. Nam ſi quis conueniat in iudicio facto debendi, iudicatum ſoluit: poſtea conſeruatus ſoluat: à duobus actionibus, ſcilicet ab actione iudicatum ſoluendi, & ab actione ex ſtipulatu, ipſo, & ſui fideiuſſores liberantur, vtique ibi: [Ex magis simile.] Vbi arguit contra prædicta &c: Poſſeſſor hereditatis, qui ſe heredem eſſe putat: ſi ſoluat creditoribus, heres verus non liberatur: ergo vna ſolutio non efficit liberationem in duabus cauſis. Sed reſpondetur, quòd hic ideò ſecus eſt, quia iſte poſſeſſor hereditatis ſoluit pecuniam indebitam ſuo nomine: & ideò habet eius repetitionem: quamobrem heres non liberatur, eâm pecuniã poſſit creditori ſolueri. [Qui nomine.] Tu promiſiſti mihi hominem in genere: ſoluiſti Stichum: qui erat ſtatu liber, id eſt, manumiſſus ſub conditione, ſi nauis ex Aſia veniret: dubitatur hic, an liberatus ſis, vel an ſit expectanda conditio: et ſi deficiat, teneantur ſeruus Stichus, & ſic bene ſis ſolutus Sed reſpondetur, quòd non liberaris: nec eſt expectanda conditio iſtius manumiſſionis: imò ego poſſum agere contra te ſtatim ad ſeruum mihi ſoluendum. Tu verò poteris condicere ſeruum, quem ſtatu liberum ſoluiſti. Si verò interim conditio libertatis defecerit, tu eris liberatus hac ſolutione Stichi. & ponit Africanus Iureconſultus exemplum: veluti ſi quis debet centum ſub conditione, & ſoluit per errorem, ſcilicet ſe credens poſt debere: ſi conditio interim extiterit, non poteſt repetere.

¶ Sed putamus, quòd ille Stichus moreuus eſt: & poſtea conditio deficit: an liberatus es? Reſpondetur, quòd non, licèt Stichus mortuus: ſi conditio defecerit, tu ſemper liberatus: & ratio eſt, quia iſta cauſa tua ſolutionis nunquam dominium ſerui in me tranſtulit. Item ſequeretur inconueniens: nam ſi promiſiſti mihi Georgium ſeruum, & Soloſti Pamphilum, in quo Titius habebat vſumfructum, & vſufructu non facto ſeruo Pamph. hoc deceſſiſſet: ex cauſa liberatus. quod tamen nihil eſt: quemadmodum ſi ſoluiſſes ſeruum communem, & in interim deceſſiſſet, hoc dicit iſte §. deficiat. & ideo ſecundo ſtomacho ſcripſit. [Si alio pro reo.] Titius teneretur mihi aliqua actione temporali, qui fuit meſſus in poſſeſſionem aliquam cauſa Reipublicæ: ipſo abſente actio mea præſcripta eſt: qua de re fui maſtè contentus, quidam amicus Titii dixit mihi: Ne te crucies propter præſcriptionem huius actionis, ego fideiubeo pro Titio, qui nunc reuertitur eſt. ego habeo animum ad petendam reſtitutionem in integrum contra præſcriptionem iſtius actionis, quæ præterita, antequam peterem reſtitutionem: & ſic ego non poteram agere contra Titium. Nunc quæritur, an ſalterm ipſe fideiuſſor teneatur, qui poſt præſcriptionem actionis fideiubendo videtur præſcriptionem interrupiſſe: licèt annum reſtitutionis præteriens? Et reſpondetur, quòd fideiuſſor tenetur: quia reſtituitur in eum actio ex edicto: ſicut reſtituitur actio in illam fideiuſſorem, qui recidit hominem promiſſum ab aliquo, poſtquam ipſe fideiuſſerat: quia licèt actio periret mortuo homine, tamen quia ipſe fideiuſſor occidit, actio in eum reſti-

480/C.IV.K.5-3, 1161-1162
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-3, 1163-1164
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-3, 1165-1166

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

QVIS.] Pater meus faciens testamentum instituit me heredem, & legavit certas res Titio & Seio. ibi duo legatarij petierunt sibi missi in possessionem causa legatorum seruandorum. postea soluebat legata. dicit iurisc. quòd legatarij debent discedere de possessione legatorum, alioquin nascitur mihi interdictum quorum legatorum ad restituendam mihi possessionem. Sequ. vsq; legas sunt plane. FRANC.

a ¶ *Si pro me.* hoc facit *l. ea. l. seruorum. & de neg. gest. l. soluendo.* ACCVR.

b ¶ *De possessione.* interpretat ', cum causa legatorum seruandorum missi fuerint *supra quan. leg. l. 3. §. quod autem. quæsitum.* heres enim possidere non debet.

c ¶ *Interdictum.* quorum leg. vt *supra quor. leg. l. 3. §. quod aut. versi. quæsitū.* vel vti possid. vt *§ quidam eam in poss. l. hac autem §. fi.*

d RE fellitori creditori.

e ¶ *Solui.* vt & *§. de iure fisci l. auferatur. §. in reatu. & infra eod. l. quæritur. §. fi. & supra eo. l. quod si furti. §. sane quidam. versi. quod si ego.* capiatur ' tamen crimen profligatissimi: vt *Cod. ad legem Iuliam maiest. l. fin.* quæ est contrà. illud enim speciale est. item fallit in eo qui fugit: cessat bona annotantur. id est fe- questrantur ', *de re- quir. reis l. fin. §. fin.* quæ est obscura. & facit *l. de donat. l. poſt contradictum.* APOTHO. Dic quòd in Lesbonia reus erat condemnatus: hic verò comparuit, secundùm Bart. hic.

f C*Ed nec illud.*] *Nec* Aldus. soluere debitores.

g IN omnibus.] *Liberationem.* ipse inquit quæ fuit ' rem fam. ' in pris. fiat hoc intelligitur in personæ rei, siue fideiussoris, aliud enim per exceptionem. dicemus distinguendo: vt *supra de pact. l. & hercdi. §. fin. & l. si. & l. idem. & l. traditum. & l. quod dictum.*

h ¶ *Adpromissores.* id ' est fideiussores.

i ¶ *Adpromissores.* Vide scripta ad *l. 3. §. satis accipitur. supra de verb. oblig.* CYNAC.

k ¶ *Liberatur.* para reas stipulandi successit fideiussori. Vel e- contra. aliud si successisset reo debendi: vt *supra de fideiuſſ. l. hæres. §. quòd si stipulatus. & § quòd idem. &* facit *l. si duo seruorum. & infra eo. l. 2. & per interpretationem. §. & fideiussori.* ACCVRS.

IN numerationibus.] CASTR. Pulchra lex, & in principio sue hanc dixit, quòd sæpe eas numerationes tollentur duæ obligationes. pone sic casum: tu mutuasti mihi decem pro quibus dedi tibi pignus. vendidi tibi hoc pignus. hic tollentur duæ actiones. Prima quæ orta erat ex hac numeratione scilicet certi conditio ex mutuo. Secunda quæ est ex venditio, quæ mihi competebat si mihi tibi debuissem. item potest aliud exemplum: Mutuus dedit curatori pupilli pecuniam mutuam, postea instituit pupillum heredem sub conditione si hanc pecuniam solue. si pupillus hanc pecuniam solvat, videtur soluisse in duas causas. primò in debiti suum, secundò, vt legatum consequatur. Item aliud exemplum. si Titius legauit sturnilubam certæ pecuniæ: heres numerando pecuniam legatario, duo effecit. Nam seipsum liberat, & legatarium obligat ad restitutionem eiusdem pecuniæ huius vsufructus. Aliud exemplum ciuium est. FRANC.

l ¶ *Vno momento.* & si reus soluerat, liberatur etiam fideiussor, & econtra: vt *infra. quibus modis tollitur obligatio. in princ. & supra eodem. l. ciuis quis. §. de peculio.* hoc enim quod hic subiicit, non est bonum exemplum: quia non est numeratio, *sed* remissio. pro eodem ' tamen est: vt *supra de condic. caus. dat. l. si mutuum.* Et idem in aliis exemplis in lege illa positis, vt non sint bona exempla ad hanc regulam, *sed* sint similia.

m ¶ *Tollentur uno momento.* Vide *cap. primo de præscript.* CYNAC.

n ¶ *Accepit.* & sic naturaliter tantùm tenetur.

o ¶ *Numeratio.* id est soluerit.

p ¶ *In debitum suum.* quod dic naturale, quia ' proximus pubertati erat: aliàs nec naturaliter: vt *supra. de adil. & edict. l. pupillus.* Si enim impubes rē- dimonia causa tantùm daretur heredi, an impuberatur in Salris. Ro. vt *supra adil. Pulc. l. si pupillus.* & facit *supra quando dies legat. ce- dat. l. cum illud. §. hæres.*

q ¶ *Sibi legatarium.* de tanta pecunia testatrenda fuerit effectus. *Nec ob. T. eo. l. qui hominem. §. fin. & de condic. furtiv. l. cum in §.* vbi ' eadem soluens non potest duos obtinere effectus: quia hic non sunt contrarii. Est enim alia causa liberandi, & alia obligandi: tamen essent contrarij quando liberatus debitorem, & repeteretur vt indebitum.

Viamvis.] CASTR. Sempronius debuerat in vxorem Bertam: à qua dotē accipiebat: promittebat obligare libi quæ dare obligatus libi fundos quosdam, & promisit quòd ſi matrimonium solueretur, daret in solutum hos fundos pro dote. solutum est matrimonium. num dicemus eum mulier posſit fundos illos petere? Respondeo non, ſi maritus vult reddere dotem quam accepit. [IOAN FRONTON.] Scias fuit casus alicuius pupilli, necessarius est consilio capitali ab aliquo: tamen perfuerunt in administratione. quæritur an debitores pupilli possint huic tutori soluere? Respon. quòd ſic. FRANC.

r ¶ *Quamvis.* alias *quamuis*: & aliàs *Calliopius restum quamuis*, &c.

s ¶ *Quamvis stipulatori.* Simile est *in l. pactum. C. de pign. act.* Vide scripta ad eum. CYNAC.

t ¶ *Spopondisti.* constante matrimonio '.

u ¶ *Dari erant.* id est pro dote, quæ erat eorum pœna.

x ¶ *Obligata.* vxori pro ea reddenda.

y ¶ *Offerri.* vxori cui promisit. sic *Cod. de pac. pig. l. 1.* ſ Sed contrà *supra de pignorat. actio. l. Titius.* Solu. hic quando spondit dare in solutum, id est vt erat in possessione, & ideo satis est ſi debitum offerat creditori: ibi in possessione pignoratam fuerat creditor, vnde debitori non licet offerre. z. Vel vt vbi.

z ¶ *Exſolui.* facit *supra eod. l. reo. & l. quod ſi furti. §. ſ. verſ. quid ergo.* ACCVRS.

a Numerare videtur qui re vera debuit: vel ea pœna hunc contrahere debuit, & numerare promisit.

a ¶ Naturaliter obligatus pro natura pubertatis longo inter pubertatem, nec naturaliter obligatus.

b In vulgatis ex Calliopio.

c Ordinem ad vnum finem effectum, neque celeste neque possunt operari contrarium, licet diuersum & concurrentem operari poſſint. *Bart. Luſ. in. eſth. parte 1. quæstione 147. Bonacoſſus ad ordinem.*

d Solutio enim regulariter ad pœnæ effectum contrarius, licet diuersus poſſit, nobis longè similis.

e Hæc additio deficit Bartolo.

f Pactum de pignore dato in fideiussionis cessionem opponitur ad valet, cum ſit in fraudem legis cessionis. *ex l. fi de pignoribus.* ex intervallo, valet ad creditorem, non adhuc.

480/C.IV.K.5-3, 1167-1168

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-3, 1169-1170

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-3, 1171-1172

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-3, 1173-1174

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-3, 1175-1176

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-3, 1177-1178
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-3, 1179-1180

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-3, 1181-1182

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

supra ad Trebel. Dele plerasque, quæ sunt in glo. *Hyppomillenarum.* & sequere tamen Accursii expositionem, vt dicas, esse sequelæ violationem, & sic semper illud accipe, iniare Palæmon verba Gram. in glossis, vespillo est, esse sepulchrorum violatorem. Non idem significat apud alios authores, vide scripta. Festus sic, significare cum, qui mindesterium suum accommodat efferendis cadaueribus mortuorum. Alij, contrarium cadauerum. CYAC.

a ¶ *Si velit stipulator.* Vide scripta *ad l. ſi à ſubſtitute. §. Iterū. ff. de legat.* CYAC.

a ¶ *Perducere id eſt, vt* plenè [a] *fiat* stipulatoris: vt *ff. de legat. 3. l. ſi à ſubſtitute. §. Iterū. & de verborum obligat. l. vbi autem non apparet. §. ſi.* Item [b] plenè dominus quandoque non potest manumittere: vt *C. de his qui non poſſ. ad lib. perue. l.* [c] *& §.* ACCVRS.

[a] Plenè peruenisse ad aliquid seruus videtur, quem accipiens potest manumittere.
[b] Manumittere dominus interdū seruo sibi prohibetur.

Ob [a] *triginta.*] CAVE. Titius debebat mihi triginta aureos pro viginti deductis mihi fideiussoribus pro alijs decem deditmihi pignus. ego vendidi pignus illud: & sum confecutus ex eo decem aureos. Nunc quæritur, verūm ista decem debeant deduci super tota summa: ficut ſi quando debitor ex magna ſumma ſibi ſit patronus, & nihil dicit ſuper qua deducit. nam tūc debuitor ſuper toto. vel an debeāt illa decem deduci ſuper viginti, pro quibus fideiussor intercessit: vt ſic fideiuſſor liberetur in decem, vt per ea videatur debitor ſoluiſſe in illam ſummam pro qua fideiuſſorem dedit. tandem in hoc concludit quòd creditor potest deducere in illam ſummam, ſcilicet in decem quæ ſolus debebat hoc eſt ſine fideiuſſore. Gloſſ. potuit caſum in *Lieg.* FRANC. ACCVRS.

[a] *Ob triginta.* alias incipit, *vbi ob triginta*: & alias, *ob triginta.*

b § *Ob triginta.* alias incipit, *vbi ob triginta*: & alias, *ob triginta.*

c ¶ *Putant.* forte non obſtante eis *infra eod. l. item ex pluribus.* & *l. cod. in hoc. & l. cæterùm cum ſuis concordant.* quia [c] illæ omnes loquuntur in debitore ex pluribus cauſis: ſed hic debebat ex una cauſa tantùm. ACCVRS.

d ¶ *Exſtima de acquirenda* vel dic quòd corrige ſuprà.

e ¶ *Solus.* ſcilicet ſine fideiuſſore.

f ¶ *Accepta.* quia & in id pignus acceptum.

g D *quod.* Nunc [d] exemplum in pœna legali: vt ſi debitor ſuſcipit pignus creditoris: vt *C. de pig. act. l. ſi pignus. & ff. de fun. l. ſi debitor. & ff. de reg. iur. l. quod à quoquā. & l. de conditio. inſtit. l. penu. 2.* Item & in conuentionali, ſi modò erat actum, vt manente pactum *C. de verb. obligat. Item ſtipulatus in fin.* Si autem hoc non eſſet actum, non haberet locum hæc lex, cùm tam exclusa poſſit præſtatio quàm concurrit: vt *C. de exceptio. ibi. Lapsed Coſſum. §. Labeo. & ff. pro ſocio. l. ſi ſoc. & l. ſeq. & de actionē. empt. vendit.* ACCVRS.

[d] Exemplum in pœna legali vt ſi debitor ſuſcipit pignus creditoris: vt *C. de pig. act. l. ſi pignus. & ff. de fun. l. ſi debitor. & ff. de reg. iur. l. quod à quoquā. & l. de conditio. inſtit. l. penu. 2.* Item & in conuentionali, ſi modò erat actum, vt manente pactum *C. de verb. obligat. Item ſtipulatus in fin.* Si autem hoc non eſſet actum, non haberet locum hæc lex, cùm tam exclusa poſſit præſtatio quàm concurrit: vt *C. de exceptio. ibi. Lapsed Coſſum. §. Labeo. & ff. pro ſocio. l. ſi ſoc. & l. ſeq. & de actionē. empt. vendit.*

[e] Liberatum, vt generali acceptilatione, ita heredes inſtituti à creditore.
[f] Herēdem inſtitutum deliberatum ſcimus, accepto ei ſit & debiti præſumitur.
[g] Confeſſo pecuniæ effectus.

Libertum, vt generali acceptilatione, ita heredes inſtituti à creditore.
Herēdem inſtitutum deliberatum ſcimus, accepto ei ſit & debiti præſumitur.
Confeſſo pecuniæ effectus.

Sint acceptilatio.] CALVE. Si nihil fecero generalem [e] acceptilationem qui ei debeāt meus: omnes actiones quas habeo contra te, perimuntur. Fes etiam [f] inſtitutum te hæredem omnes actiones delentur. FR. ACCVRS.

h § *In eum.* ſcilicet quo facta eſt.

i ¶ *Confeſſo.* ſcilicet ſperimit actiones: vt *ff. ad l. Falcidiam. §. adiicit.* & noli reperire, in eum diem.

Odeſtinus reſpondit.] CALVE. Ponebat cauſam in pluribus tutoribus, vel in pluribus fideiuſſoribus. Tres erant tutores vnius pupilli: vel tres fideiuſſores vnius debitoris. vnus tutorum ſoluit id quod debebatur pupillo ratione malè adminiſtratæ tutelæ: vel vnus fideiuſſorum ſoluit totum debitum pro quo fideiuſſerant tres fideiuſſ. in ſoluendo nihil dicuntur de actionibus cedendis. poſt verò interuallum ſoluunt vult quòd ſibi cedantur actiones. dicitur hic quòd non poteſt illud petere, poſtquam eo tempore quo ſoluit, nihil dixit. ſi verò ante ſolutionem vel in ſolutione hoc actum eſt, vt ſcilicet mandatarius ſibi cedat, & poſtea ceſſio ſuæ actionis: ceſſio valebit. & reddit rationem ibi, *cum mandatum, &c.* FR. ACCVRS.

[g] Confeſſo vnum ex interuallo poſſe ceſſionem valere.

k ¶ *Modeſtinus reſpondit.* & bene.

l ¶ *Poſt ſolutam.* i. ſolutionem ſuſtam ab vno reo debendi, vel vno fideiuſſore.

m ¶ *Sine vllo pacto.* facto de actionibus cedendis. ACCVRS.

n ¶ *Sine vllo pacto.* Vide ſcripta *ad l.* [n]. *C. de obligat. & act.* CYAC.

o ¶ *Cæſſa ſint.* & tutori qui in ſolidum ſuſtinuit pupillo.

p ¶ *Nulla actio.* fideiuſſori. ſic *ff. de fideiuſſ. l. item is.* habet tamen tutor in rem vtilem, licèt non ceſſam: vt *C. de tut. & ra. diſpl. l.* [o]. *§ pupillus. verſic. nunc tradimus. ff. & ff. furti. fin.* Sed videtur ex interuallo [p] etiam ſtatim ceſſio valere: vt *ff. de adminiſtr. tut. l. ſi mutatis.* quæ eſt contra Sol. ibi fuit actum tempore ſolutionis vt poſſit fieri ceſſio: vt hic & hic ſubaudi. 1. Item contrà [q] *Lucium. §. ſi mandato.* vbi etiam ex interuallo ceditur. Sed ibi ſoluerat pro obligatione tantùm mandatoꝛ & in tertio nec. Vel aliàs fuit vt poſtea poſſent cedi. 3 Et eſſem modo ſolus aliud contrarium, *l. de pec. Iſdemque.*

[h] Ceſſio vtrum ex interuallo poſſit. ad. de *Gl. in l. ſi ab obligatum. 37. in Authentic. hodie. ff. Ad. de Rom. Pontif. Nouell. 121. in fine verbi. ſi ita non. & in Ob. l. Papinianus. 18. fine mandati. Bulgarinus. mult. de regulis. parte 3. num. 10. 3. parte 2. nu. 38. vbi notat, ceſſionem non poſſe quantumcunque temporis ante tranſitum in hypothecaria lite, poſt tamen ſententiā ante reſtitutionem rei hypothecatæ, poſt reſtitutionem etiam, quāl reſtitutionem ſuſtinet, & ſolutionem ſuſtam.*
[i] *Pignoratum.*

Sicche in prine. & aliud l. de rore. & varie. dicit. Lucium. 4. Item contrà *l. mandato. l. Pomponius.* [r] vbi ſoluente quia tutore vel fideiuſſore non liberatur reus: & ſic ſuperiùs actio: & poterit dici cedi. Sed in ea plenè dic vt ibi not. *in Gloſ. de fideiuſſoribus.* In tutoribus autem & correis ſerua quod hic dicitur. Item contrà *l. de legat. 3. ſi res obligata in fin.* Sed & ibi ante ſolutionem facta fuit ceſſio. ADOLT. Illa ſol. non placet Bart. ideo dic quòd ibi loquitur in duobus reis, quorum vnus erat obligatus, alius non: ſed ſolebat cauſa liberande & retinendæ rei fieri: ſed hic loquitur in pluribus patiter obligatis, & conſtat eundem. BART.

[k] *Modeſtinus reſpondit.* & bene.

[l] *Poſt ſolutam.* i. ſolutionem ſuſtam ab vno reo debendi, vel vno fideiuſſore.

[m] *Sine vllo pacto.* facto de actionibus cedendis. ACCVRS.

[n] *Sine vllo pacto.* Vide ſcripta *ad l.* [n]. *C. de obligat. & act.* CYAC.

[o] *Cæſſa ſint.* & tutori qui in ſolidum ſuſtinuit pupillo.

[p] *Nulla actio.* fideiuſſori. ſic *ff. de fideiuſſ. l. item is.* habet tamen tutor in rem vtilem, licèt non ceſſam: vt *C. de tut. & ra. diſpl. l.* [o]. *§ pupillus. verſic. nunc tradimus. ff. & ff. furti. fin.* Sed videtur ex interuallo [p] etiam ſtatim ceſſio valere: vt *ff. de adminiſtr. tut. l. ſi mutatis.* quæ eſt contra Sol. ibi fuit actum tempore ſolutionis vt poſſit fieri ceſſio: vt hic & hic ſubaudi. 1. Item contrà [q] *Lucium. §. ſi mandato.* vbi etiam ex interuallo ceditur. Sed ibi ſoluerat pro obligatione tantùm mandatoꝛ & in tertio nec. Vel aliàs fuit vt poſtea poſſent cedi. 3 Et eſſem modo ſolus aliud contrarium, *l. de pec. Iſdemque.*

[q] *Lucium.* ſic *ff. de fideiuſſ. l. item is.* habet tamen tutor in rem vtilem, licèt non ceſſam: vt *C. de tut. & ra. diſpl. l.* [o]. *§ pupillus. verſic. nunc tradimus. ff. & ff. furti. fin.* Sed videtur ex interuallo [p] etiam ſtatim ceſſio valere: vt *ff. de adminiſtr. tut. l. ſi mutatis.* quæ eſt contra Sol. ibi fuit actum tempore ſolutionis vt poſſit fieri ceſſio: vt hic & hic ſubaudi. 1. Item contrà [q] *Lucium. §. ſi mandato.* vbi etiam ex interuallo ceditur. Sed ibi ſoluerat pro obligatione tantùm mandatoꝛ & in tertio nec. Vel aliàs fuit vt poſtea poſſent cedi. 3 Et eſſem modo ſolus aliud contrarium, *l. de pec. Iſdemque.*

[r] *Pomponius.* ſic *ff. de fideiuſſ. l. item is.* habet tamen tutor in rem vtilem, licèt non ceſſam: vt *C. de tut. & ra. diſpl. l.* [o]. *§ pupillus. verſic. nunc tradimus. ff. & ff. furti. fin.* Sed videtur ex interuallo [p] etiam ſtatim ceſſio valere: vt *ff. de adminiſtr. tut. l. ſi mutatis.* quæ eſt contra Sol. ibi fuit actum tempore ſolutionis vt poſſit fieri ceſſio: vt hic & hic ſubaudi. 1. Item contrà [q] *Lucium. §. ſi mandato.* vbi etiam ex interuallo ceditur. Sed ibi ſoluerat pro obligatione tantùm mandatoꝛ & in tertio nec. Vel aliàs fuit vt poſtea poſſent cedi. 3 Et eſſem modo ſolus aliud contrarium, *l. de pec. Iſdemque.*

[s] *Generaliter autem ſolutarum,* vel *in ipſa ſolutione.*

[t] *Cum nouiſſimo.* in poſteriori caſu.

[u] *Actionem.* Sed an in ſolidum contra correum debendi à creditore ſint cedendæ actiones? & an in tutoribus? Ioan. dicit quòd non ſunt in ſolidum cedendæ, licèt alij contrà: ſed pro [d] parte tam in correis quàm in tutoribus, *vt C. de rēt. & rerū actionib. Item poſſus. & l. de rem. Item poſſeſſor. & de adminiſtr. tut. l. ſi plures. & l. ad legem Rho. de iactu. l.* [e] *& §. quæſtionem. & ſupra de pec. Iſdemque. §. item. cæterùm. ſed ſi vnus.* aliquis hic contra. Sed lex illa, cum pupillus, aperte videtur contra Ioan. Sed eam puncta vt ibi nota. Alij dicunt aliud in tutoribus, vt ſcilicet hic ceſſio in ſolidum, quàm in correis qui ſolùm rumoꝛem, & non ceſſa actione habeāt vtilem pro parte. ſi enim rem ex ſe habet actionem pro parte: ergo & ceſſa ſunt, ita Salicetan: ne nihil ceſſio operetur: licet cùm primò patrem, pòſt lego alteram partem, videor legare aliam: vt *ſupra de legi. 3. l. Maniæ. §. duorum.* Sed hoc nihil eſt. Item ſi ceſſio fiat vni ex tribus: an fiet in ſolidum, ſaltem pro duabus partibus? quod ſi eſt, an eadem ipſe actionem ibi quam in ſolidum competit pro tertia. In ſide allatibus autem & mandatoribus dic vt not. *l. mandat. l. Papi. Item facit ad hoc C. de comm. iudi. in l.* [f]. *& ff. & C. de actio. & obli. l.* [g]. *& Lucius ſupra. vel hoc. ff. l. ſolutum. §. ſi conuenerit.* ACCVRS.

[d] Cedi pro rata debet quando adit. Gl. *§. fideiuſſ. de fideiuſſor. Iacob. de Arena noſt. conſuet. rubrica 3.*

FF 2

480/C.IV.K.5-3, 1183-1184
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

In liberto antiquior [a] contractus [b] operarum esse non potest, sine quo [c] libertas ei data non esset [d].

Commixtione nummorum reconciliatur solutio. BART.

LXXVIII. IAVOLENVS *libro undecimo ex Cassio.*

Si alieni nummi inscio vel inuito domino soluti sunt [e]: manent eius cuius fuerant [f]. si mixti [g] essent, ita vt discerni non possent: eius fieri qui accepit [h], in libris Gaij scriptum est: ita vt actio domino [i] cum eo [k] qui dedisset [l], furti competeret [m].

Per aspectum quaeritur dominium rei solutae. BART.

LXXIX. IDEM *libro decimo Epistolarum.*

Pecuniam [n] quam mihi debes, aut aliam rem si in conspectu meo ponere te iubeam: efficitur vt & tu statim libereris, & mea esse [o] incipiat. nam tum quòd [p] à nullo corporaliter eius rei possessio detineretur, adquisita mihi [q], & quodammodo manu longa [r] † tradita existimanda est.

Quaelibet obligatio dissoluitur eo modo quo ligatur. BART.

LXXX. POMPONIVS *libro quarto ad Quintum Mucium.*

Prout quidque [s] contractum est, ita & solui [t] debet: vt cùm re [u] contraxerimus [x], re solui debet [y]: veluti cum mutuum dedimus, vt retro pecuniae tantundem solui debeat. & cum verbis aliquid contraximus, vel re [z] vel verbis obligatio solui debeat. Verbis, veluti cum acceptum promissori [a] fit. Re, veluti cum soluit quod promisit. Aequè [b] cum emptio vel venditio vel locatio contracta est: quoniam consensu nudo contrahi potest [c], etiam dissensu contrario dissolui potest [d].

Heres adiecti non potest solutionem recipere. BART.

LXXXI. IDEM *libro sexto ad Quintum Mucium.*

Si stipulatus sim mihi [e] aut Titio dari: si Titius [e] decesserit, heredi [f] eius soluere non poteris [g].

Res indiuidua quae ad solutionem potest quibusdam ex heredibus solui mandato iudicis. BART.

1. ¶ Si lancem [h] deposuerit apud me Titius, & pluribus heredibus relictis decesserit; si pars heredum [i] me interpellet [k], optimum quidem esse, si praetor aditus [l] iussisset me parti heredum [m] eam lancem tradere: quo casu depositi me reliquis coheredibus non teneri [n]. Sed & si sine praetore sine dolo malo [o] hoc fecero, liberabor [p]: aut (quod verius est) non incidam [q] in obligationem.

In liberto.] CASVS. Seruus Stichus cùm manumitteretur, promisit praestare operas post manumissionem. cùm conueniretur, vult se defendere, dicens quòd non tenetur de operis quas promisit: quia fit contractus factus in seruitute, de quo manumissus non tenetur. Sed haec allegatio non valet: quia ista promissio non censetur esse facta in seruitute. Sed post in ipsa libertate cùm non esset consentur libertatem, nisi operas promisisset. FR. ACCVR.

a ¶ *Antiquior.* id est, anterior.

b ¶ *Contractus.* quo ipse liber factus tenetur. nam de contractibus in seruitute non tenetur, post manumissionem autem iste primus est: quia in [a] ipsa manumissione vel [b] paulo pòst fit: vt ff. *de libe. caus. l. fi.* & C. *de ope. lib. l. j.* Item quòd dicit, *operarum*: supple, *quàm*. apparet ergo quòd si nulla causa praegrauaret, & libertus soluerat: in hanc contractum patronus acceptum ferret: vt ff. *eo. l. in his. in princ.*

c ¶ *Sine quo l. contractu operarum impositionis.*

d ¶ *Non esset forte.*

Si alieni.] CASVS. Tu debebas mihi decem aureos: soluisti mihi de pecunia aliena puta Titij, ipso Titio inuito. certè tu non liberaris: quia nummi manent eius cuius fuerant antè. si autem ita mixti sint vt ab inuicem tuj & alieni discerni non possint, tunc adquiruntur mihi creditori: sed domino nummorum competit actio furti pro his nummis. ACCVRS.

e ¶ *Soluti sunt.* scienti creditori: vel fortè etiam ignoranti: vt arg. ff. *de adqui. re. do. l. trad.*

f ¶ *Fuerant.* & hoc casu loquitur ff. *eod. l. si in cui. in princ.* & ita non fiunt accipientis.

g ¶ *Mixti.* cum aliis nummis.

h ¶ *Accepit.* quasi sint consumpti [a] per immixtionem cum aliis: vt hic, & *supra si cer. pet. l. nam & si in fin.* & *l. nam omnis. §. fin.* & *Insti. de vsufruct. § constituitur.* Sed contrà ff. *de rei vindica. l. si frumentum* [b] *in princ.* & *Insti. de rerum diui. § quid si frumentum.* Solu. speciale est hic in pecunia. arg. ff. *si certum peta. l. singularia.* vt debitum hic dicatur susceptum. Item facit ff. *eo. l. is qui.* Item hoc si bona fide acceperit: quid autem si mala? Item not. secundùm quosdam, quòd hic est casus quo [c] fur rem furtiuam dando, dominium transfert, secundùm quosdam. ACCVRS.

i ¶ *Domino nummorum.*

k ¶ *Cum eo.* scilicet debitore.

l ¶ *Dedisset.* id est soluisset.

m ¶ *Competeret.* quando sciens alienos soluit, certè condictio. arg. ff. *si cer. peta. l. si cum seruum.*

Pecuniam.] CASVS. Titius debebat mihi x. aureos: vult eos mihi soluere: iubeo vt ponat ibi ante me: & dicimus ibi dicitur hic quòd Titius liberatur: quia cum illa pecunia à nullo possideatur, adquiritur mihi, & longa manu tradita esse videtur. FRANC.

n ¶ *Pecuniam.* aliàs *si pecuniam.* & aliàs *pecuniam* incipit haec lex.

o ¶ *Mea esse.* nam cùm [g] possessio quaeratur: vt ff. *de adquir. pos. l. j. § pe.* & *l. quod mer. § si venditorem.* & *l. pe. § fi.* ergo & dominium, quod ab ea separari non potest. & facit ff. *de furtis. l. falsus § j.* & *de iure do. l. si ego. § dotis.* *ibi, quid enim interest, &c.*

p ¶ *Quòd.* id est, quia.

q ¶ *Mihi* creditori.

r ¶ *Longa.* Nam aliter dicitur breui [h] manu: vt ff. *de iure do. l. dote. § j.*

Prout quidque.] CASVS. Ista lex nihil aliud dicit, quàm quòd omnis contractus soluitur per ea per quae factus est vel ligatus: vt si verbis factus sit, verbis dissoluatur. Si re, etiam rei solutione soluatur. si consensu nudo dissensu soluatur. FR. ACCVRS.

s ¶ *Prout quidque.* aliàs, *prout quisque contractus est.* aliàs, *prout quidque contractum est.* & alio modo celebratum.

t ¶ *Solui.* id est [a] resolui. & sic debet [b], id est potest. nam [c] potest solui & aliis modis, vt compensatione, & confusione, & similibus. vnde Ro. dixit, melius dixisset, potest. & sic est ff. *de offic. procon. l. obseruare. § fina.* Vel propriè ponitur. non enim excludit quin alio modo fieri possit. & facit ad hanc regulam ff. *de adquir. poss. l. quemadmodum.* & ff. *de reg. iur. l. nihil tam.* & *l. fere.*

u ¶ *Cum re.* vt in mutuo.

x ¶ *Contraxerimus.* contrahitur enim obligatio quandoque re, & quandoque verbis: & aliis modis: vt ff. *de actio. & oblig. l. j. § j.*

y ¶ *Debet.* vt & ff. *eod. l. verborum.*

z ¶ *Vel re.* i. solutione facta.

a ¶ *Promissori.* à creditore. ACCVRS.

b ¶ *Aequè.* i. similiter peraguntur.

c ¶ *Contrahi potest.* non subeunte re vel verbis.

d ¶ *Potest.* si [f] res integra est: vt C. *quando lic. ab empt. dis. l. j.*

Si stipulatus.] Clarum est hoc principium. [SI LANCEM.] Iste §. ponit pulchram quaestionem. Titius deposuit apud me lancem, id est scutellam auream vel argenteam, ego decedens relinquo quatuor heredes, duo à me petunt hanc lancem. Ista lex dat consilium quòd adeam iudicem, vt eius auctoritate seu praecepto restituam illis duobus, & sic liberabor ab aliis duobus heredibus, si tamen sine praecepto iudicis restituam illis duobus, & bona fide: potero liberari. consulit tamen tutius esse quòd restitutio fiat auctoritate iudicis. FR. ACCVRS.

e ¶ *Si stipulatus sim mihi.* Vide scripta ad l. 55. *sup. de verb. oblig.* CVIAC.

e ¶ *Titius.* adiectus.

f ¶ *Heredi.* tacitum [g] enim mandatum iam [h] morte mandatarij finitur, vt expressum: vt *Inst. manda. § item si.* Sed hanc rationem hic adiungere non [i] placet: quia hic [k] expressum reuocari non posset: vt ff. *eo. l. cum.* ergo nec tacitè deberet reuocari quod falsum est: vt ff. *l. si quis stipula. § item.* nec tacitum mandatum hic interuenit: nisi aliud actum sit: vt dicimus ff. *eod. l. vero. in prin.* & facit ff. *de ver. obli. l. si stipulatus. in princ.* & *l. cum quis. in princ.* & *l. fin. in princ.* & ff. *eo. l. cum quis. in prin.* & ff. *eod. l. Stichum. § vsumfr.* & *de condi.* & *demon. l. qui heredi.* Sed arg. contrà ff. *de verb. oblig. l. ij. §. ex his. ibi, non enim ex persona heredis, &c.*

g ¶ *Non poteris.* nisi esset dictum de herede. & est ratio: quia hic certa persona fuit adiecta.

h ¶ *Si lancem.* & sic indiuiduum [l]: vt ff. *depos. l. j. §. si pecunia.*

i ¶ *Heredum.* si autem omnes, dicere *d. §. si pecunia.*

k ¶ *Interpellet.* vt lancem depositam reddam.

l ¶ *Aditus,* à me. ACCVRS.

m ¶ *Heredum* interpellantium.

n ¶ *Non teneri.* id est, ipso iure liberari.

o ¶ *Sine dolo malo.* qui solus [m] in deposito venit, & lata culpa: vt ff. *depos. l. quod Nerua.*

p ¶ *Liberabor.* quia tantùm dolum tenetur.

q ¶ *Non incidam.* ratione doli, sed ratione rei restituendae indi... in obligationem & in actionem depositi, quia [n] nascitur obligatio & actio ex die depositionis: vt ff. *depos. l. j. §. idem Pomponius.*

480/C.IV.K.5-3, 1185-1186
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

gationem. Optimum * autem est id per magistratum facere ᵇ.

Pactum de soluendo tertio ex interuallo appositum, idem operatur quod simplex mandatum. PAVL.

LXXXII. PROCVLVS *libro quinto Epistolarum.*

SI cùm Cornelius c † fundum suum nomine Seiæ vico eius doti dedisset, nec de eo d reddendo e quidquam cauisset[f], fecit[g] vt inter le vir & Seia[h] pacifcerentur: vt diuortio facto is fundus Cornelio[i] redderetur: nunc puto diuortio facto virũ verasse Seia[k] eum fundũ Cornelio tutò reddituru esse: sicuti[l] si cùm pactum conuentum nullum intercessisset, diuortio facto mulier tulisset eũ fundum Cornelio reddi, deinde antequam redderetur, vetuisset: non tutò[m] redderetur. Sed si antequam Seia vetaret, Cornelio eũ fundum reddidisset [n], nec causam habuisset existimandi id inuita Seia factum esse [o] nec melius, nec æquius [p] esse existimarem eum fundum Seiæ reddi [q].

Qui soluit debitum naturaliter tantum, non repetit. BART.

LXXXIII. POMPONIVS *libro quarto decimo ex Variis lectionibus.*

SI tuo seruo credidero, eumque redemero, & is manumissus mihi soluerit, non repetet [r].

Ex duobus obligatis ad idem de-

[r] ¶ *Non repetet.* remanet enim naturaliter debitor: & ideo impedire repetitionem vt *l. de condict. indeb. l. fratres. & l. naturaliter. & l. si id quod.* sed contrarium vide vt *l. de nova. l. si ancillam.*

EGISTI *de pecvlio.*] CASSI. Tu habebas seruum Pamphilum, qui accepit à me mutuo centum: ego feci te conuenire actione de peculio, ea solutis partem. dicitur hic quòd fideiussores serui non sunt liberati. si autem ipse seruus soluerit pecuniam ex suo peculio, cum haberet administrationẽ eius, & liti pendente eius erant liberati. Gl. ponit casum in l. seq. FRANC. ACCVRS.

[f] ¶ *Liberatus. de eo* quod non erat in peculio eius qui debebat. [g] ¶ *Fideiussores.* quia non soluit totum, cùm non esset totum in peculio. Sed contrà *C. de excep. rei iudic. l. si idem testamento argentum.* §. *fin.* Sol. ibi seruus soluerat tunc: hic non. Item facit *C. de actio. empt. l. si seruus.* in fin. & *supra eo. Idem quia.* §. *de peculio.*

[h] ¶ *Pacificentur.* scilicet.

[i] ¶ *Administrationẽ.* nam aliàs nulla ratione seruus alienare potest R.

[k] ¶ *Seia fit.* in solidum.

[l] *Sicuti.*] *Quamvis.* id est & non soluat totum quod debebat.

[m] ¶ *Quidam dic.* sicuti qui decem debet, & soluit quinque & ita qui debet hodie vel erat, si soluat post erat, non soluit solidum. ad quod est *infra de verborum significa. l. si cui. in fi. & l. manus. & Instit. de fideiussor. §. interpos. & de actio. §. plen.*

[n] *Reddidisset.*] CASSI. Conueniebam te in rationẽ ad centum quæ mihi debebas, sed procuratorem meum Titium. Tu soluisti huic procuratori meo. quæritur an liberatus? Respondetur quòd non: quia procuratori suo non recte soluitur. nam reddituri in rerum ibi *nam & absentium est.* Si tamen habeat expressum mandatum ad hoc proponis ei soluì. FR. ACCVRS.

[o] ¶ *Procuratori.* i. procuratori ad litigandum constituto. ACCVRS.

[p] ¶ *Non recte soluatur.* ad 4 hoc *supra de pact. l. fin. & l. sancim. & C. de transact. l. transactionis.*

[q] ¶ *Iudicati.* Iudicati tantum agit: in [s] casu: vt *supra de procur. l. actores.* vnde nec in casu soluitur. IOAN. & alias dubitat, scilicet, quando in rem suam, & quando ad hoc habet mandatum: vt *supra de procur. l. si procurator.* & hic fabricit, & *supra eod. l.* vero. ACCVRS.

[r] ¶ *Qvidam debitorum.* etiam naturale, vt dicunt: quod est verum si soluit de suo. nam nihil eorum habeam nec repetam sed nec tunc quasi ego soluissem. Sed si de meo soluissem [t], tunc videtur quòd sequatur non videatur ei esse mandatum vt *l. sed si in casu. Idem.* in fin. ACCVRS.

[s] ¶ *Solutum.* de bursa procuratoris.

[t] ¶ *A procuratore.* ignoranter me eorum exceptione: vt *supra eod. l. litigator.* §. *generaliter.* Sed illud est quærere ad actionem mandati. dandam vel denegandam procuratori? sed quæritur ad partem istam nihil refert, si debitum efficax est soluendo, & ineficax, hoc est indebitum: obstat tunc quod dicitur *supra de condict. indeb. l. si procurator. in prin.* Item facit *supra de procur. l. fin.* & *id quoque.* ACCVRS.

FILIVS *mortuus patri.*] CASSI. Titius mortuus est intestatus: cui succedit filia sua Seia. Mater ipsius Seiæ gessit negotia eius & dedit ei filiæ aliquas res vendendas argentarijs. & hæc scripsit in libro rationum argentarij. omnibus rebus venditis solutaque pecuniam

480/C.IV.K.5-3, 1187-1188
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-3, 1189-1190

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-3, 1191-1192

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

gna est huius rei differentia. Nam si alter ex reis* pacti conuenti tẽporali exceptione summoueri potest: interitus interest, is qui heres extitit b, vtrúmne suo nomine, an hereditario experiatur: vt ita possit * animaduertere[4], exceptioni locus sit, nécne *.

1. ¶ Item si duo rei sint promittendi, & alter alterum heredẽ scripsit *, non confunditur obligatio f.

2. ¶ Sed & si reus heredem fideiussorem scripserit: confunditur g † obligatio. Et quasi generale quid retinendum est, vt vbi ei obligationi h que sequelæ[4] locum obtinet, principalis accedit[5] confusa sit obligatio i. quotiens duæ sint principales: altera alteri[m] potius adiicitur ad actionem, quàm confusionem parere *.

3. ¶ Quid ergo si fideiussor rei o heredẽ scripserit? Confunditur P obligatio[6], secundũ Sabini sententiã: licet Proculus[7] dissentiat *.

Numerario pecunia aliena liberationem vel obligationem nõ parit: nisi ea consumpta, vel domino satisfactũ, creditor tamen agens ad restitutionem tenetur. BART.

XCIV. PAPINIANVS *libro octauo Quæstionum.*

SI is * cui nummos a debitor soluit alienos, nummis integris * pergat * petere? quod sibi debeatur, nec offerat * quod accepit: exceptione doli summouebitur.

1. ¶ Sin autem communes nũmos credam * aut soluam, confestim pro parte b mea nascetur * & actio & liberatio d: siue in singulis nummis communionem pro indiuiso quis esse intellegat * siue in pecunia non corpora cogitet f. ¶ Sed quantitatem f.

2. ¶ Sed & si fideiussor alienos nummos in causam fideiussionis dedit, consumptis his mandati agere potest b: & ideo si eam pecuniam soluat * quam subripuerat: mandati aget k, postquam furti [1] vel ex causa conditionis præstiterit.

Solutum simpliciter, videtur solutum in causam efficacem, & mandatum, de soluendo, ad causam efficacem videtur dirigitur. BART.

3. ¶ Paulus Iauuarius † Papiniano salutem. Cum Titius m Gaio Seio * deberet ex causa fideicommissi certam quantitatem *, & tantundem P eidem ex alia causa, quæ peti q quidem non poterat, ex solutione autem petitionem r non præstat: Titij [1] seruus actor * absente domino soluit eam summam * quæ efficeret * ad quantitatem vnius debiti: cautúmque * est ei solutum? ex vniuersi credito. quæro, id quod solutum est, in quam causam acceptum videtur. Respondi, Si quidem Titio Seius ita caussset, vt sibi solutum ex vniuersi credito significaret: crediti appellatio * solam fideicommissi pecuniam demonstrare videtur *: non eam quæ petitionem quidem non habet, solutione autem facta repeti pecunia non potest b. Cum verò seruus Titij actor absente domino pecuniam soluerit c: ne dominum quidem nummorum in eam speciem obligationis quæ habuit auxilium exceptionis, transitarum foret, si ex ea causa solutio facta proponeretur: quia non est veritum proficisci eum & pœnam rei ne causa condictionis iam tum [illegible] Vel pone illud cui, pro &. ACCVRS.

480/C.IV.K.5-3, 1193-1194

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

a ¶ *Non dicharum. vt & supra d. paul. l. contra. iuris. §. fin. & de pecul. l. libera & arg. supra de pign. l. obligatione & supra de condict. indebiti. §. pronunciatum. in princip.* Nec ob *supra eodem l. quotidiae.* vt ibi dixi.

b ¶ *Sufficit.* nec in rem dominicam quando conuenit fiduciario

† Verba interpretatiua opportune subiungit Iulianus ad hanc speciem.

similē † dominum ad eam speciē soluendis pecuniis seruum præposuisse, quæ solui non debuerunt: non magis quàm vt nummos peculiares ex causa fideiussionis, quam seruus non ex vtilitate peculij susceperit, solueret.

In obligatione alternatiua sine culpa debitoris altera vt perempta, in simplicem obligatio tantum durat. idem si vtilior perit eius facie: & per interitum alterius postea euenientem liberatur debitor à dirella, sed ad æstimationem prioris vtili conuenitur. BART.

XCV. IDEM *libro vicesimo octauo Quæstionum.*

STichum a aut Pamphilum a, vtrum ego b velim, dare spondes? altero mortuo c, qui viuit solus petetur d: nisi si mora facta sit in eo mortuo quem petitor elegit. tunc enim perinde solus ille qui decessit præbetur, ac si solus in obligationem deductus fuisset.

In textu ibi, quòd si promiserit, ibi, qui superest, aqui peti poterit, subaudi dum tamen adhuc possit quem debitor non fuit in mora: quia ille solus remansit in obligatione, vt in prin. l. quando creditoris erat electio. b. d. secundum.

PAVL. DE CAST.

1. ¶ Quòd si promissoris fue-

[NATVRALIS OBLIGATIO.] Vendidisti mihi eiusquem rem: sed non tradidisti: fic fumus inuicem obligati inter nos, in quantum ex consensu mutuo facimus partium nostrum quòd discedimus ab illa venditione. dicit hic iurisconsul. quòd ista obligatio qua tu mihi, & ego tibi teneor, est ipso iure nulla. nam vinculum æquitatis quo fibi fatisfacerbatur, tollitur eiusmodi æquitate: & ideo etiam §. decessor quē pupillus dedit, liberatur his de causis. hoc dicit hic l. cum §. seq. vsque ad §. *quæsitum est.* FRANC. ACCVRS.

c ¶ *Stichum.* Quæritur ponit casus, primus & secundus plani sunt. Tertius incipit ibi, *mimuero*, &c. vbi electio erat debitoris qui promiserat Stichum qui valebat xx, aut Pamphilum qui valet decem, & occidit Pamphilum. nam remanet Stichus in obligatione: nec liberatur debitor offerendo pretium Pamphili mortui, & hoc in fui odium. Quartus casus incipit ibi, *cæterū si.* vbi dicit quod si postea decedat Stichus, videtur debitor liberatus tunc: quia Stichus decessit sine mora, & cius interitu est liberatus: nec ad pretium Pamphili tenetur, vt dictum est, & hoc de rigore: sed de æquitate tenetur vtili ex stipulatu ad, pretium Pamphili, argumento debitoris decedentis sine herede, nam fieret liberatus fideiussor à dicta per hoc

† Mora commissa in vna rerum alterutrum debitarum, non videtur commissa in alia. vt.

quòd principalis est extincta, tenetur tamen vtili fideiussor. ACCVRSIVS.

a ¶ *Stichum aut Pamphilum.* Vide scripta ad l. cum res hereditas. §. *fed & Stichum. supr. de leg. 1. & ad l. 105. supr. de verb. obligat.* CVIAC.

d ¶ *Petetur.* a. stipulatore.

e ¶ *Mortuo.* ante petitionem meam stipulatoris.

f ¶ *Petetur.* i. solus remanet in obligatione & soluendo.

g ¶ *Ego peti.* ac si solus in obligationem deductus fuerit. vt & superiori casu. 2. Vel æquè, id est sicut dictum est in superiori casu quando stipulatoris erat electio. 3. Item hoc nō in promissore alium eligente: vt *l. de lega. 3. Libauiano.* & *l. Stichum.* & *l. cum quod cert. in l. 3. §. Stichum. ibi, & idem. & de leg. 3. l. Stichum. §. fin. & de condit. indebiti. Lucius a quo in prin. & de pact. dotal. l. 3. qui stipulatus. & de controuers. empt. Cui vendicandus & emptionibus. §. pen. & ad leg. Aquil. l. Stichum. in pen.*

h ¶ *Quamuis.* id est, quia. ALCIAT.

i ¶ *Interim.* male? videtur obseruari ad id quod dicit, *de facili* non posse offerri æstimationem quia videtur esse casus ad illud. & *ideo dic quamuis*, id est quia. & quod dicit *l. sequenti*, id est quamuis alter, &c. Item nec respicit hoc *quamuis*, illud *tamen*, quod est *l.* ea ratione, quia magis effet casus, vt quia solus viuens posset peti, vt liberetur promissor eius interitu. exponit ergo inducendo *sed* est quamuis alter, &c. & subaudiuit lege vsque illum, *conseruo*, &c. & hunc accipe, *nulla*, &c. & postea, *quamuis*.

k ¶ *Neque defuncti.* quem se eligisse ad soluendum dicit.

l ¶ *Quoniam id.* vt non possit offerre æstimationem vltimi.

m ¶ *Confirmatur ff.* Et ergo stipulator vult id perimere, potest antiquus. Sed contra *l. de lega. 3. l. cum res §. quod si Stichus.* vnde ea quæstione. Solu. ibi decessit sine culpa heredis, hic cum culpa promissoris: quia eius interfecit. 2. Vel aliter ibi dicit simpliciter, non percussit affectu: quare fic erit decendum vt hic dicit.

ADDITIO. Ad ea verba (*fil. de decessit sine culpa heredis*, &c.) adde hoc, ita & de heredis culpa intercedit, aliàs quæ latum est, *l. 47. §. fed & Stichum. supr. de leg. 1.* CVIAC.

n ¶ *Tenere §. fi.* hoc totum pone pro quæstione.

480/C.IV.K.5-3, 1195-1196
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-3, 1197-1198

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

contemplatione * iuris prætorij. Auxilium igitur restitutionis fiduciosori qui adulescenti heres extitit, intra constitutum tẽpus [b] saluum erit [c].

Naturalis obligatio pacto & iureiurando tollitur ipso iure: quod prodest fiduciosori. BART.

4. ¶ Naturalis [d] [a] obligatio, vt [e] pecuniæ numeratione [f], ita instio † pacto [g] vel iureiurando ipso iure tollitur: quòd vinculum æquitatis [h], quo solo sustinebatur, consentionis æquitate dissoluitur: ideóque fiduciosor quem pupillus dedit, ex istis causis liberari dicitur [i].

Tunc pater potest adiici à filio ad stipulationem, cùm patri alio non queatur: sed filius indistincte à patre adiicitur. BART.

5. ¶ Quæritũ est, an ita stipulari quis possit, *Mihi aut filio meo dari?* vel ita, *mihi aut patri?* Sed non incommodè potest adhiberi distinctio: vt filio quidem stipulante, patris tunc adiiciatur [k] persona, cum stipulatio [l] ei adquiri non possit. è contrario autem nihil prohibet patre stipulante filij personam adiici: cum toties quòd pater filio stipulatur, sibi stipulatus intellegatur, cum ipse [m] sibi [n] stipulatus non est [o]: & in proposito manifestum est non obligationis, sed solutionis gratia filij personam adiectam.

Primò inquirer an possit solui adiecto capite dominæ. Secundò, an possit solui, vel causa cundictionis ampliandæ dari si qui representat personam adiecti ratione dominij. Tertiò, an possit ad hoc fieri in persona eius qui representat personam adiecti ratione dominij, secunda ibi, nam & si furiosi, tertia ibi, cæterum qui seruo. BART.

6. ¶ Vsumfructum mihi [p] aut Titio dari stipulatus sum. Titio capite deminuto, facultas soluendi Titio non intercidit [q]: quia & sic stipulari possumus: *Mihi, aut Titio, cum capite minuero erit, dari?* 7. ¶ Nam & si ¶ furioſo [r] proponer iudicium acceptum eius nosse, etiam si tutor consequutus solutæ pupillo. Item plus, quia tutor habet actionem tutelæ contrariam contra pupillum, vt sibi ordat actionem contra debitorem suum. [SI ERRETOR.] Mandasti mihi vt Titio x. numerarem, quod feci. nonnouisti Titium in iudicio: & quia malè processit, perduxisti eum ad culpa. quæritur, vtrum me conuenire possis qui mandasti mihi? Resp. quòd non: quia cum culpa factum est quòd non potes mihi actionem cedere contra debitorem eiusdem quare, &c. [SI IBIDEM.] Vendidi tibi eiusdem pro centum, non tradidi, nec tu mihi pretium solusti. dedisti tamen fideiussorem non conuentionem quòd ab emptione ista discederemus. quæritur an fideiussor liberetur? Respondetur quòd sic. FRANC.

[a] Obligatio naturalis pacto introducta, ipso iure per aliud pactum tollitur. Sed contrà *C. de pact. l. ſ* vnic. *ſ pactus ne petetur.* Solu. aliud [c] est tollere obligationem pactum: quod fieri potest, vt hic, aliud liberationem: quod fieri non potest ipso iure, vt ibi, quia præsupponeret, &c. vt *C. de solut.* & *obligat. Arrianus.* 1. Vel dic vt ibi. Item facit *C. de exercitor. l. fin.* & *C. de pact. Lucullanus.* & *Lad legem Falc. l. ſ pupillus.* ACCVRS.

[b] *Magistratu* vnde etiam soluta pecunia repetitur: vt *C. de auct. iudic. Quæ exceptionem. ſ. fin.*

[c] *Liberari dicitur.* si supradictus modis tollitur obligatio pupilli, vel si talia fiant: fideiussor. & *ſ. finiſ* [*inſt. ſ. fin.*

Ipsaſ. est.] CASTR. Persona domus & serui in contractibus conferre eiusdem, dicut persona patris & filij. Quæritur ergo (hoc præsupposito) an cùm pater stipulatur, possit persona filij adiici vel cùm filius stipulatur, possit patris persona adiici in stipulationibus? cùm dominus stipulatur, an possit persona serui adiici vel economus? Et distinguitur ratione. nam ſ. filius stipulatur sibi ipsi tali stipulatione qua patri nihil adquiratur, sicut quando stipulatur de peculio suo cathrensi: tunc persona patris potest adiici in stipulatione. Econtra autem ſ. pater stipulatur, potest persona filij adiici in stipulatione. & persona filij adiicitur in obligatione magis causa solutionis, quàm obligationis causa. [VSUFRUCTUM.] Cuius talis est: Ego stipulatus sum à te mihi dari vsumfructũ, aut Titio, Titius capite minuitur, quæritur, vtrũm si possit deliberare vtrũ mihi aut ei quod si cuius etiam sic stipulari possimus: dabo mihi aut Titio, cùm fuerit capite minutus? vtique sic. [NAM ET SI.] vbi ponitur aliud exemplum, quòd si quis stipuletur sibi, & adiiciat pupillum in stipulatione, non tantum pupillo recte solui potest, sed etiam tutori ipsius pupilli, vel curatori furioſi: quod quidem est receptum vtilitatis causa. & hoc vtrum est? si pecunia quæ soluta est tutori, sit versa in vtilitatem pupilli vel furioſi: sicut si quis in furoris aliquem dare domino pecuniam: & ille dec seruo, vt ille seruus det domino. Sed si quis iussu est dare seruo, & dederit dominoseruo videtur impleſſe conditionem, nisi ex voluntate serui domino dederit. Item idem est dicendum si quis stipuletur se à patrono dari sibi, aut seruo alienato puta seruo Mæuij: si debitor det pecuniam Mæuio domino, non liberabitur nisi voluntate serui domino dederit. [SI ERRETOR.] Titius creditor Mæuij possedit hereditatem ipsius Mæuij sui debitoris, & tantum recuperauit de hac hereditate, vt conficeret fieret debitum suum: ita quòd si aliquis bonorum possessor tantum ei solueret, liberaret hereditem à debito. Nunc quæritur vtrũm fideiussores ipsius Mæuij liberentur? Respond. quòd non, nam ille Titius non videtur fuisse solutus ex ea hereditate quæ ab ipso euincitur. [DOLO FECISTI.] Tu possidebas ex hereditate sempronij quandam fatidam. vicinus quòd dominus fundi volebat te conuenire rei vindic. dolo desistis possidere dictum fundum. Si ille qui possidebat fundum, possessionem suam restituisset illi prodesset, quia liberaretur ab vtili rei vindic. Sed si ex qui dolo desistit possidere, forte non conuenitur quam possidet, & possessoris aliquid ex præmisso dolo non sit. sed non prodesse aliquid possessori ultra fundi [SI MANDAVI.] Mandasti mihi vt Titio pecuniam crederem. ego nouissimi ei decem ego soluo tibi hæc x. vtrũm debitor liberetur necne. quòd non: tuò tu debes mihi ordine actionem quam habes aduersus Titium, vt consequar quod pro eo solui. Nam ille conuenitur ex fide mea: quando autem soluit pupillo pro aliquo debitore suo. nam debitor non liberatur, sed pupillus debet ordine actionis suas tutori contra debitorem suum. Et ita computatio facta de debitore pupilli & tutore, erit multum simplex & apta huic nostro casui. quod sic probatur: nam & tutor pupilli alicuius tenetur pupillo, quia negligit conuenire debitorem ipsius pupilli, & pupillus propter hoc nõnit innocens: debetur pupilli non liberatur quia & tutor conseqnatus solutæ pupillo. Item plus, quia tutor habet actionem tutelæ contrariam contra pupillum, vt sibi ordat actionem contra debitorem suum. [SI ERRETOR.] Mandasti mihi vt Titio x. numerarem, quod feci. nonnouisti Titium in iudicio: & quia malè processit, perduxisti eum ad culpa. quæritur, vtrũm me conuenire possis qui mandasti mihi? Resp. quòd non: quia cum culpa factum est quòd non potes mihi actionem cedere contra debitorem eiusdem quare, &c. [SI IBIDEM.] Vendidi tibi eiusdem pro centum, non tradidi, nec tu mihi pretium solusti. dedisti tamen fideiussorem non conuentionem quòd ab emptione ista discederemus. quæritur an fideiussor liberetur? Respondetur quòd sic. FRANC.

[d] *Naturalis.* Vide scripta ad *l. 4. C. de reb. cred. & iureiur.* CYNAC.

[e] *Pecuniæ numeratione.* id est solut. nec.

[f] *Numeratione.* id est solut. nec.

[g] *Iusto pacto.* nam similia sunt: vt *arg. l. de pacto. l. ſ* vnic. *ſ. fin ſ pactum stipulatus donem.* ACCVR.

[h] *Æquitatis.* vnde etiam soluta pecunia repetitur: vt *l. de auct. iudic. Quæ exceptionem. ſ. fin.*

[i] *Liberari dicitur.* si supradictus modis tollitur obligatio pupilli, vel si talia fiant: fideiussor. & *ſ. finiſ* [*inſt. ſ. fin.*

[k] *Adiiciatur.* id est, adiici intelligatur, & adiici possit, vt sic adiectus.

[l] *Cùm stipulatio.* veluti ſ filiusfam. mihi *de exercit.* peculio stipulatur. Aut enim patri potest quæri, nullo videtur stipulatur, secundùm R. vt *l. de stipulationibus. ſ. an & ſ. ſ. fed & ſ. & l. mel. l. quæres. ſ. ſ. sirnus.* hic tamen contrarium potest, scilicet, vt valeat, & patri tantùm quæratur ad obligationem, secundùm ACCVR.

[m] *Ipse.* pater.

[n] *Sibi.* patri.

[o] *Non est. sed dixit:* promittis filio meo dari? quo casu non recte soluitur filio: vt *l. de verb. obligat. Lucius. ſ. ſ. qui ita.* ac hic in persona sui possitorio valet. & est adiectus: vt *l. de verb. obligat. l. cum quidam. ſ. ſ. qui sibi. Sed dubitatur,* si potest adiungi pater quando stipulatur filius, tenet: sibi nocet *l. de verb. obligat. l. ſ dominus fundi ita. & l. quod dicitur. & infra. de donat. Rupeſ. ad cons. quæ.*

[p] ¶ *Vsumfructum mihi. Idem in l. 56. ſ. qui sibi. supra de verb. obligat.* Sed obstat *l. cùm quis. in prin. supra ad. Sed* hic interpretandus est hic ſ. etiam si tempore stipulationis adiectus capite minutus fuerit, nec ei soluendi non pater, quia & in eum casum potest adiici. Sic & *d. ſ. qui sibi.* hic accipiendus est, vt filius adiectus nõ soluatur, sine tempore conuentus fuerit emancipatus, sine pubi, sed ſ post stipulationem adiectus capite minuatur, nec ille soluendi intercidit. Vide scripta ad *l. 55 ff. de verb. obligat.* CYNAC.

[q] ¶ *Non intercidit. contrà l. in l. cùm quis in principio.* Solu. hic aliis fuit nominatim vt capite minuto soluatur. 2. Vel specialis in vsufructu. 3. Vel hic capite [b] minuitur in melius? Rursus est dubitatur quia emancipatus: vt *l. de verb. obligat. Lucius qui ita. ſ. qui sibi. & arg. Inſtit. de cap. demin. ſ. minima.* Sic ergo adiectus soluendo non nolitur capi deminutione, inò vtilitatis. tollitur. M.

[r] ¶ *Nam & ſi furioſi.* Hic alia res incipit, & nam, hoc loco ostenditur ibi pupillus fuit adiectus.

[s] ¶ *Tutori*

480/C.IV.K.5-3, 1199-1200
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-3, 1201-1202

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

Pupilli debitor]CALVS. Titius erat tutor Pamphili: qui habebat Sciam debitorem in centum. Tutor ille iussit Sciam solvere suo creditori, scilicet tutoris: an liberetur debitor solvendo illi cui eam delegavit tutor? Respond. quòd sic, si non malo consilio hoc fecit. Sed si fecit malo consilio, pupillus habet etiã interdictum fraudatorium contra creditorem tutoris. [CRVSP. ET ALIA.] Quidam iudex dedit malum tutorem cuidam pupillo, mortuóque iudice ille reliquit heredem pupillum quendam: ille pupillus fecit transactionem cum tutoribus suis, tamen pupilla heres iudicis non vult transactionem illam ratam habere. Tutores pupilli solverunt pecuniam ipsi pupillo, quaeritur vtrum ipsa pupilla sit liberata? Respondeo quòd sic: nec quidem tutorem habens actionem velit ad repetendam pecuniam quam dederunt pupillo qui fuum recepit, & autem pupillus vult restituere pecuniam tutori suo: poterit agere contra pupillam vel eius tutorem, rescissa transactione facta cum tutore suo. [SOPOR.] Titius decedens reliquit heredem filium suum: & legauit sorori sue centum fundum. Ista Berta mouit fratri suo litem pro isto fundo, & post transegit cum eo, accepto nomine *curialium* debitoris hereditarij in totum, tamen nulla est sibi facta cessio ipsius debiti à fratre suo, & nulla delegatio. quaeritur ad quem spectat periculum illius nominis. Respons. quòd ad ipsum filium. quòd si post velit legatum petere, ostilla hoc sibi excepto pacti, fuit transactionis. [CVM IN SOPOR.] Mutuauit tibi centum aureos vna die, item mutuauit tibi alia centum eodem vice: pro quibus summis pignoraui tibi vnum fundum, solvisti mihi centum, & non dixisti super qua summa solvebas: certè ego debeo illa centum deducere super omni debito: nec possum eligere super qua summa ego deduxerim illa centum. vtique ibi: *Quid si temporibus*. pone sic: Mutuaui tibi centum aureos hodie, in pignoratili mihi fundum valentem ducatos. venis ad me post mensem, & petis quinquaginta mutuo. credo tibi illa quinquaginta, & ex mihi obligas illummet fundũ: si est, superfluum quod valet vltra centum aureos venit poßess, & solvas tantum & viginti quinque: nec dixit in quod debitum. certè ego debeo tibi deducere in debitum primorum centum quae à me accepisti: & superfluum scilicet viginti quinque deduxerat super reliquam partem debiti. [CVM IDEM TVVL.] Instituit Titium heredem, & fideicisi ei Maeuium. inditutus deliberari si velit adire hereditatem, vel non. interim debitores hereditarij solvunt substituto cui solvere non debent post aliquod spatium temporis inditutus repudiat hereditatem, & sic deuoluitur ad substitutum. Dicitur hic quòd condicio deficit si est, condicio indebiti quam habebant debitores contra substitutum: & ab eo repetere quo substitutus adiit hereditatem, debitores liberantur. FRANC.

a ¶ *Creditori.* scilicet tutoris.

b ¶ *Cum tutore.* & cum debitore pupilli: aliquin ipso iure contingeret liberatio: cùm ei liceat sic solvere, ad hoc vt competat liberatio ipso iure: vt *supra de adminiſtr. tut. l. Lucius.* & §. *finali*, & §. *tutela*. Sed potest ipsi dari pupillo in integ. restit. Item vultarius quòd tunc duci debeat quando solvatur ei pupillo cum authoritate tutoris, vel ipſi tutori, non alij: vt hic contingit.

c ¶ *Prohibetur.* Supple, ergo contra si malo consilio, non liberatur, *sed* &c. &c.

d ¶ *Interdicto.* Alibi a non b inseritur aliquid de hoc interdicto. vnde dic olim fuisse interdictum id hoc vsu fecundum H. Imò certè inseritur: vt *supra ad Trebel. l. si* * *pupillares.* §. *sed & si a filius.* Sed hoc est verum quòd aliquis titulus de hoc interdicto non inseritur. 2. Vel dic dari actionem in factum. & secundum hoc edictum illud est b *supra quæ in fraudem credit.* quia ille tutor videtur alienasse in fraudem fui creditoris, id est, pupilli: & sic ille creditor tenetur actione in factum & secundùm hoc illud edictum est *supra quæ in fraudem credit.* l. & inscribitur *actiones tenentur in rem. hic fiat restituere non possunt.* &c. & sic intelligitur *d. l. si pupillares.* & *ad Trebel. l. hic enim debitor.* & in cui solutum est, cui missi fraudem.

e ¶ *Pupilli teneretur.* in subsidium, debitore & tutore pupilli existente non solvendo: vt *Cod. si curiali. pign. op. l. 9.* & *l. penult.*

f ¶ *Participasse.* vt fraudaretur pupillus, qui creditor consanguineus erat tutorum, vt dixi. Item facit *supra pro empt. l. qui fundum.* §. *si vir. contrà.* Solvit ibi.

g ¶ *Tutores.* scilicet pupilli.

h ¶ *Adolescentes.* quondam. ACCVRS.

i ¶ *Tutores filiorum* pecuniam *alias tutore fallente pecuniam liberata.* & *alias tutorum pecunia liberata.* & dic solutione ex causa transactionis: vel dic ex causa prioris debiti. & idem. ¶ Sed nunquid per in integrum restitutionem repetere pupilli? Respon. non: quoniam nihil egit ipsa, nec tenuit, sed tutores.

k ¶ *Liberata.* forte per exceptionem ratiocinii c non posse restituere. quod dicit statim: vt §. *in. l. qui non §. seruum.*

l ¶ *Adhuc tum.* indebiti.

m ¶ *Nec videtur.* non solùm directam.

n ¶ *Qui sumen recuperauit.* Huc pertinet *l. 44. supra de condi. indeb.* Item est, si quis soluat ex delegatione, *l. 9. §. vlt. supra de condi. causa data.* CVIAC.

o ¶ *Si adolescens* pupillus quo casu, qui tunc absentia heredem magistratus inveniebat: quoniam per fraudem magistratus libi debet tutorem.

p ¶ *Refiſſa.* vtiuſque conſenſu: vt *Cod. de tranſact. l. ſi diuiſa.*

q ¶ *Accepit.* scilicet adolescens.

r ¶ *Soror.* vt nomine sibi cessio à fratre cuiusdam hereditarij debitoris. ACCVRS.

s ¶ *Delegatio.* scilicet debitoris à fratre, scilicet quæ fit d per filiumfamilias: vt *C. de noua. l.*

t ¶ *Secuta eſſet.* ipso iure, sed tamen cessio. ACCVRS.

u ¶ *Ad eam.* quod dic vt *supra de iure. dot. l. ſi mariti.* & *l. ſeqq.* Item facit *Emanda. Liuter cauſſa.* §. 9. Sed arg. contrà *C. ſi. ma. l. ſi eius autem.* §. *mulier.* Solu. speciale e ibi in dote. ACCVRS. AVDOTTO. Dic aliter, secundùm Bart. quòd aut loqueris de periculo inopiæ subsistentiæ post cessionem: & loquatur ibi §. aut loqueris de periculo inopiæ subsistentiæ tempore cessionis: & loquitur l. contraria.

x ¶ *Cum in eadem tempore.* ex venditione debet mihi Titius decem, ex locatione quinquaginta: nunc pro vtroque debito obligat mihi coditorem suum.

y ¶ *Pro modo.* id est pro rata. f & sic est arg. contrà *Tendam. l. in his §. Imperator ibi, §. verò ſumma &c. & de damn. infect. l. prætoria.* §. 1. ACCVRS.

z ¶ *Eius.* scilicet creditoris.

a ¶ *Conſentiant.* vtriuſque obligationis. ACCVRS.

a ¶ *Diſtrahi.*

a Dic ibi in resolutio fraudatorium adeque pro interdicto de hac quæ in *fraudem* creditorem.

b Imò non est: hic enim agitur de mutuo alienante res pupilli. Tamen verò de his quæ in fraud. vt dixi de eo, qui res principales alienavit in fraudem creditorum.

c Delegatio tutoris bona fide facta liberat debitorem pupillarem.

d Delegatio fit per stipulationem.

e Cessi nomina particulam regulariter pertinet ad cessionarium: in dote, aliud, vt hic.

f Periculum pertinet in omnes casus debiti cuiuscunque, nisi speciatim exceptum aliquo apparet.

† Tutor facta à tutore, non potest rescindi a pupillo, nisi forte lasus fuerit. *l. 1. & l. si tutor* simpliciter. * *al. minor 25. annis pruden.*

† Liberat libera à quorum dia fuerint, quæ rum confessa eſt. *C. 1. §. fin.*

† Alibi simul ipso iure extinguantur, potest simplex scientia exceptione fulciri: exceptione fulciri potest. ut hic, *adde* Ulp. in *L. si donatio. Cod. de reuocand. don.* & Bar. hic.

480/C.IV.K.5-3, 1205-1206

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

XCVIII. PAVLVS libro quinquagesimo Quæstionum.

QVi res suas * obligauit, posteà aliquam possessionem ex his pro filia sua dotem promittendo obligauit, & soluit [b]. Si ea res à creditore quidam est [c], dicendum est maritum ex dotis promissione agere posse, ac si statuliberum [d], remue sub conditione legatam dotis nomine pro filia pater soluisset, harum enim rerũ solutio * non potest nisi ex euentu [e] liberare, scilicet quo casu certum erit remanere eas.

Si ab alio qui habet causam incertam, euincitur res per extraordinariam viam: non agit ille de euictione etiam si donatio cepit à præcedente promittente. PAVL.

1. ¶ Diuersum retpondetur in ea pecunia siue re quam patronus post mortem liberti per Fausianã [f] aufert. Hæc enim actio cum sit noua [g], partam liberationem non potest renocare.

Restituto minore ad rem non restituitur adnersarius eius ad præmium: si fuit in dolo inducendo minorem ad dandum in solutum. PAVLVS CAST.

2. ¶ Huic † adplicatur [h] minor viginti quinque annis, qui à creditore circumscriptus, in rem ex causa debiti solutam restituitur.

Si datur in solutum res quæ potest euinci, & etiam potest non euinci ei ex facturo euentu apparebit an debitor fuerit perfectè liberatus, an secus. PAVL.

3. ¶ Rem autem castrensis peculij solutam patrem, perinde accipere debemus, ac si alienam dedisset [i] quamuis possit residere apud eũ cui soluta est, prius mortuo intestato filio [k]. Sed tunc adquisita creditur cum filius decesserit, & vtique cuius fuerit, euentus declarat. aliquo [l] & hoc ex his quæ post factis, in præteritũ quid fuerit [m] declarent.

Causa leuior vel durior adiectionem non nocet. BART.

4. ¶ Mihi † dari decem pure, aut Titio Kalendis, vel sub conditione: aut mihi Kalendis Ianuariis, Titio * Februariis, vtiliter stipulor. Quòd si mihi Kalendis Febr. Titio Kalendis Ianuariis, potest [p] dubitari: *sed rectiùs dicitur*, vtiliter stipulatum. nam cum in diem sit ea quoque obligatio, exiã mihi solui potest ante Februarias. igitur & illi solui poterit.

Primò loquitur. quando propter adiectum stipulatio est condicionalis: & hoc colligetur ex dictione, si. Secundò quando est condicionalis: & hoc apparet ex mente expressa. Tertiò, quando de hoc nihil apparet. Quarto ponit casum, quando adiectus adiicitur ad maiorem quantitatem quam principalis. secunda ibi, & idem. tertia ibi, at vbi. quarta ibi, contra. BART.

5. ¶ Qui stipulatur sibi [n] aut Titio, si hoc dicit [q], si Titio non solueris, dari sibi videtur conditionaliter stipulari. Et ideo etiam sic facta stipulatione: *Mihi decem, aut quinque [r] Titio dari*, quinque Titio solutis, liberabitur [s] reus à stipulatore. quod ita potest admitti [t], si hoc ipsum expressim agebatur, vt quasi pœna adiecta sit in persona stipulantis, & Titio solutum non effet. At vbi simpliciter sibi aut Titio stipulatur [u], solutionis tantũ causa adhibetur Titius: & ideo quinque ei solutis, remanebit [x] reliqua quinq; in obligatione. Contra [y] si mihi quinque, illi decẽ stipulatus simquinque Titio solutis non facit cõceptio [z] stipulationis, vt à me liberetur. Potrò si decem soluerit [a], non quinque reperet, sed mihi per mãdati [b] actionem decem debebuntur [c].

Diuersitas locorum, rerum, aut facturum inter stipulatorem & adiectũ, stipulationem non vitiat: & solutione facta adiecto liberatur debitor à stipulatione. PAVL. *Et diuiditur in tres partes. Prima loquitur in obligatione mixta dandi & faciendi. Secunda in obligatione meræ dandi. Tertia, in obligatione meri facti. secunda ibi, liberaretur. tertia ibi, at vbi.*

6. ¶ Mihi Romæ, aut Ephesi Titio dari stipulor. an soluendo Titio Ephesi, à me liberetur [d], vi-

item & de verb. obli. l. Iulianus. § j. In conditione secus. quia inde re tantùm tenetur: vt C. de euict. l. qui rem. si facti in casu: vt T. de act. infr. l. si seruus quem. § fi. ACCVRS.

a ¶ *Quid fuerit.* l. cuar-gent liberatio, necne. ACCVRS.

o ¶ *Aut Titio.* scilicet stipulor.

p ¶ *Potest.* facit T. *de verborum oblig. l. si § fin.* Sed opponitur, quia * plus est in accessoria obligatione, quam in principali: vt *instit. de fidei. § fideiussor.* Sol. non est plus in accessoria obligatione. nam hic erat adiectus: cui non [b] quæritur obligatio: sed tantùm ei potest solui: vt *I. de verb. obliga. I. nam, qui. § qui sibi.* ACCVRS.

q ¶ *Qui stipulatur § fi.* Vide scripta ad *l. 53. supra de verb. oblig.* CVIAC.

q ¶ *Hic dicit.* id est, si hoc dicens intelligitur.

r ¶ *Aut quinque.* conditionaliter intelligẽdo.

s ¶ *Liberabitur.* liberatur * qui non fuit obligatus. IOAN. De ergo id est, non obligatur reus vt conditionalis fit. R. sic *supra de verborum obligationibus. l. decem.* ACCVRS.

t ¶ *Potest admitti* vt nulla alterantia * fit conditionalis. R. ad quod est T. *de actio. & oblig. l. obligationum substantia. fin.* &c.

u ¶ *Stipulatur.* recepto eodem themate.

x ¶ *Contra.* id est, econtra. ACC.

y ¶ *Conceptio stipulationis.* scilicet, aut fuerit sententia.

z ¶ *Dum soluerit.* scilicet Titio.

a ¶ *Mandati* taciti, * secundùm M. & Ro. pro quibus lecta. *de inoff. stipulationib. § fi quis. & de verborum obligat. I. Iulianus. § j.* Sed ita dicas his præcedentibus mandatum. aliàs neg. gest. agerem: vt dixi I. eodem. *I. cum procuratori.* & facit T. *de verborum oblig. I. fin. § fin.* ADDITIO. Ab his verbis, *Sed in dicta ble*, &c. dele omnia vsque ad fin. CVIAC.

b ¶ *Per mandati actionem.* I. cum § *plenè. de inutilib. stipul. & I. Iulianus. § 1. supra de verb. obli.* datur actio mandati. quia hæc res vix geritur sine mandato. Vide scripta ad *l. 53. supra de verb. obli.*

c ¶ *Debebuntur.* à Titio scilicet. Sed contrà *instit. de fidei. § non plus.* Sola. Hi loquitur in accessoria obligatione: hic in adicto: in quo plus potest esse tempore: vt T. *proxi. §.* Idem vt hic. Item loco vt T. *sed proxi. §.* Item contra T. *de verborum oblig. I. inter stipulantem. § fi stipulatore.* Sola. ibi eidem decem aut quinque erant dicta: & hi liberatur quinque dando. ACCVRS.

d ¶ *Liberetur.* Non ipso iure, sed per exceptionem. vt *in l. vlt. § cum mihi. supra de verb. oblig. I. qui hominem. § fi. Iulianus. supra eod.* Vide scripta ad *l. 53. sup. de verb. obligat.* CVIACIVS.

a ¶ *Videamus.*

b ¶ *Minore.* Quidam habent: *inquit*, & hæc ex his, &c. id est, casus iste eius patet dedisse filij, sic enim de illis in quibus per futura declaratur quid fuerit in præteritis: vt & sequentes, cùm res obligata, vel sub conditione legata, seu statuliber in dorem dator. Sunt autem & alij [b] qui his legibus reperiuntur: vt T. *de vsufr. l. fin & § quia. § interdum. & de fun. dot. Lucr. ergo. & T. ad legem Aquil. l. hoc. § fi seruus. & de distract. pig. l. respiciens. & de vit. aug. l. § qui tutor. § quid ergo. & de condemnat. l. § non seruus. § pen. & § fin. & de rebus dubiis. l. quadam sunt.* Alij habent hic, in textu: & nunc dic hic, scilicet casus. Item habent, *ex post facto*, vel *post facta.* Idem habent, *declarat.* [Alij habent, *sicque & hic ex iis quæ post facta sunt, in præteritum quid euiusque fuerit declarantur.*] Sed non est vitiosus in idem omnia recidunt. ¶ An autem iustum possit ag ex quo non liberatur hic & *superioribus* cauetur in principi. l. dic quòd fic. vt T. *ex.* / *etiam & l. si hominem & l. qui decem. §. qui heredi-*

c ¶ *Accessorij obligatus dari esse non potest quàm principalis. adeò, durare esse potest.*

d *Adiecto* non adquiritur obligatio, licet ei solui possit.

e Liberatus impropriè dicitur qui non qui fuit obligatus.

f *Aliorsum* intendam restituitur in ciuilibus, hoc modo: Minori decem est quinque Titio dare; periude enim videtur hoc recipi, vt § quia Papilianus effet, vbi decem dato, & quinque Titio non debetis.

g ¶ *Mandatum* aliud experiam, aliud iudicium.

480/C.IV.K.5-3, 1207-1208
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-3, 1209-1210

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-3, 1211-1212

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-3, 1213-1214

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-3, 1215-1216

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

[illegible]

pulatione * oporteat, prætoriæ erit iuriſdictionis.

Si prætoria ſtipulatio continet factũ indiuiduum: non diuiditur inter heredes ſtipulatoris vel promiſſoris: & tranſit ad quemlibet ipſorum actiuè & paſſiuè: ſicut ſi continet quantitatem certam vel incertam. Pavl.

11. Pavlvs *libro ſeptuageſimo-tertio ad Edictum.*

Prætoriæ ſtipulationes aut rei reſtitutionem [b] [a] continent, aut incertam quantitatem [c].

1. ¶ Sicuti [c] ſtipulatio ex operis noui nuntiatione, qua cauetur vt opus reſtituatur. ideóque ſiue actor ſiue reus deceſſerit pluribus heredibus relictis, vno vincente [d] vel victo [e] totum opus reſtitui [f] debebit. Quamdiu enim aliquid ſupereſt [g], tamdiu non poteſt videri opus reſtitutum.

2. ¶ Incertam quantitatẽ continet ſtipulatio iudicatum ſolui [h], & rem ratam dominum habiturum, & damni infecti, & his ſimiles: in quibus [i] reſpondetur ſcindi eas in perſonas heredum [k]: quamuis poſſit dici [l], ex perſona heredum promiſſoris [m] non poſſe defendentem à defuncto ſtipulationem, diuerſam [n] conditionem cuiuſque facere. At in contrariũ ſumma ratione fit [o], vt vno ex heredibus ſtipulatoribus vincẽte, in partem eius committatur ſtipulatio. hoc enim facere verba ſtipulationis, quanti ea res eſt [p].

Si poſſeſſor commenius rei vindicationis decedit ante litẽ conteſtatam, & poſt ſatiſdationẽ præſtitã de iudicato ſoluendo pluribus heredibus relictis: & ad vnũ tantũ peruenit poſſeſſio de qua agitur ille ſolus condemnatur ad reſtitutionẽ totius rei, licèt de ſtipulatione iudicatũ ſolui dubium ſit an cõtra eum cõmittatur. ſi verò deceſſerit poſt litem conteſtatam, non condemnabitur niſi pro parte, licèt rem in ſolidum poſſidebat. Pav. de Cast.

3. ¶ Sed ſi vnus ex heredibus promiſſoris [q] totam rem poſſideat, in ſolidum eum damnandum [r] Iulianus ſcribit. in quantum [s] autem ipſe [t] ex ſtipulatione, vel fideiuſſores, an omnino teneantur dubitari poteſt [y]. & videndum ait, ne non cõmittatur [u]. Sed ſi lite conteſtata poſſeſſor deceſſerit: vnum ex heredibus non maiore ex parte [x] damnandum, licet totum fundũ poſſideat, quàm ex qua heres eſt.

Stipulatio prætoria poteſt interponi per procuratorem: & per ipſum quæritur alio domino etiam ſine ceſſione in ſolidum. Pavl.

[illegible]

480/C.IV.K.5-3, 1217-1218
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-3, 1219-1220

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-3, 1221-1222

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-3, 1223-1224

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-3, 1225-1226

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

dum fideiussores ré pup. sal. fo. finito est tutela pupillus vult conuenire fideiussores, eo quòd tutores male administrauerunt. videt quod facilius cum filio litigare cum vno fideiussore quàm cũ omnibus: eo vult vnum eorũ in solid. conuenire: quæritur vtrum possit? Resp. quòd sic, nec poterit fideiussor vti beneficio epistolæ diui Hadriani de diuidenda obligatione. ibi tamen tantùm debebit pupillus cedere actionem contra alios fideiussores. Sed videtur quòd hæc fideiussori qui in solidũ conuenitur, fiat iniuria nã tutores conuenientur tantum pro parte quam quisq; administrauit. & hic demum in solidum conuenientur, quando res ab aliis seruari nõ potest: ergo etiam in fideiussori debet vti hac in solidum conueniatur, si res ab alio seruari non potest. Item fit erit in arteria contractibus vbi fideiussores accipiuntur, vt iuter ipsos obligatio diuidatur: ergo hoc etiam fieri debet. Sed respon. quòd ab hac formula recedium est in hoc casu, summa ratione. nam ibi in contractibus fideiussores adhibentur ipsi contrahentes quodammodo vendunt et incitant in fideiussores: & intelligant bene quid agant: pupillus verò non ipse cõtrahit, fed quodammodo incidit in tutorem. & non bene intelligebat quid ageretur quando ibi tutores & fideiussores dabantur. & inconueniens est si quòd ex vna tutela plures quæstiones oriantur, deberet apud diuersos iudices fieri: quare cõstituerunt vt vt fideiussores tutorum possint in solidum conueniri. Fr. Acc.

† Quidam legunt alienis, vt fideiussor tutoris, aliqui aduersarius Graccorum.

a ¶ Dari. pro re pupilli salua fore. Accvrs.
b ¶ Distinguendum. vel est dicendum tantùm agendi: ex epistola diui Hadriani.
c ¶ Adiuuetur. scilicet in solidum.
d ¶ Præstentur. adiuuetur cæterorum. ad quod est l. de fideiussl. & fideiussor. & l. cum a. & l. fi mandator.
e ¶ Dispensum. Ilt enim eadem ratio, cum qui administrauerunt pro parte * conueniendum propter suum factum, quam illum qui nihil gessit. ille enim qui gerit, facit cæteris conuenire: non gessit. ille enim qui gerit, non ea gestione sua conuenitur, sed collegæ duntaxat. ¶ Sed nũ fideiussor potest vna quàm alter conueniri debeat. quia ultimo videtur respondetur, affirmatiue, ibi: nam æquitas arbitri, &c. Sed arg. contrà l. de admin. tu. l. fi pluribus.
f ¶ Poßquã. potuerit: inquam hac ratione dudum. postquam. &c.
g ¶ Placuit. vt † supra de tu. & ra. distr. l.). §. nunc traditum. & l. deadmi. tut. tutores qui post finem. §. in eum. & facit C. de hæred. vel. pater. vendi.
h ¶ Condemnato. beneficio diuisionis.
i ¶ A cæteris. qui à suis partem administrauerunt.
k ¶ Non seruatur. id est. non potest seruari.
l ¶ Idemq. valg & idem. in solidum conueniendum. & est hic casus frequens. Accvrs.
m ¶ Derogatur. scilicet in tutore, vt hic. 2. Vel dic vt derogetur, scilicet tutor in ea culpa, quod, &c.
n ¶ Sufficiebam. scilicet coercitionem Azo.
o ¶ Superfluerit. vel cautio quæ tam morte, vel fua sponte iuxta pupilli prodiit: vt C. de distr. tu. l.). & 9. & facit l. de admin. tu. l. etiam.
p ¶ Æquitas. merito, &c. Edicitur inter tutores actio.
q ¶ Ad eos officium. l. iudicia: quia alio tutelæ bono fidei est.
r ¶ Vti non. scilicet tutelare: quod à bonis dantur tur viris administrari debet. & à quo officio tutelari merito fide idonei vt

XII. Papinianvs libro duodecimo Quæstionum.

SI plures fideiussores à tutore pupillo dati * sunt, non esse distinguendum b, sed in vnum dandam actionem c: ita vt ei qui conueniretur, actiones præstarentur d. Nec quisquam putauerit ab iure discessum e, quòdquam f pro ea parte placuit g tutores cõdemnari h, quam administrauerunt: & ita demum in solidum, si res à cæteris i non seruetur k, & idoneus l ¶ culpa deteganr m, quòd suspectum n facere superfederit o. nam æquitas p arbitri, atque officium q viri boni r videtur eam formam s iuris defendalle. Cæterum t fideiussores ciuiliter in solidum obligati, cæteris u quidem agentibus, vt diuidatur actio, impetrare possunt x: pupillo verò agente, qui non ipse contraxit y, sed in tutoretu z incidit, & ignorat a omnia, beneficium b diuidendæ c actionis iniuriam d habere visum est: ne ex vna tutelæ causa plures ac variæ quæstiones apud diuersos iudices constituerentur e.

IVDICATVM SOLVI

TITVLVS VII.

Altera est, iudicatum solui, cuius formulam edixit Adria., quam ex edicto prætoris tenemur fideiussorem præstare pro eo qui in ius vocatus iudicio sisti recusat, vel iudicatum solui, vel de bonis suis cedere.

I. Vlpianvs libro septuagesimo primo ad Edictum.

QVI fideiussorem pro eo qui in ius vocatus iudicio sisti recusat, vel iudicatum solui, vel de bonis suis cedere, dat, prætor interponit decretum, quo cogit eum qui fideiussorem dedit, iudicatum solui satisdare. Fr. Acc.

a ¶ Dari. pro re pupilli salua fore. Accvrs.
b ¶ Distinguendum. vel est dicendum tantùm agendi: ex epistola diui Hadriani.
c ¶ Adiuuetur. scilicet in solidum.
d ¶ Præstentur. adiuuetur cæterorum. ad quod est l. de fideiussl. & fideiussor. & l. cum a. & l. fi mandator.
e ¶ Dispensum. Ilt enim eadem ratio, cum qui administrauerunt pro parte * conueniendum propter suum factum, quam illum qui nihil gessit. ille enim qui gerit, facit cæteris conuenire: non gessit. ille enim qui gerit, non ea gestione sua conuenitur, sed collegæ duntaxat. ¶ Sed nũ fideiussor potest vna quàm alter conueniri debeat. quia ultimo videtur respondetur, affirmatiue, ibi: nam æquitas arbitri, &c. Sed arg. contrà l. de admin. tu. l. fi pluribus.
f ¶ Poßquã. potuerit: inquam hac ratione dudum. postquam. &c.
g ¶ Placuit. vt † supra de tu. & ra. distr. l.). §. nunc traditum. & l. deadmi. tut. tutores qui post finem. §. in eum. & facit C. de hæred. vel. pater. vendi.
h ¶ Condemnato. beneficio diuisionis.
i ¶ A cæteris. qui à suis partem administrauerunt.
k ¶ Non seruatur. id est. non potest seruari.
l ¶ Idemq. valg & idem. in solidum conueniendum. & est hic casus frequens. Accvrs.
m ¶ Derogatur. scilicet in tutore, vt hic. 2. Vel dic vt derogetur, scilicet tutor in ea culpa, quod, &c.
n ¶ Sufficiebam. scilicet coercitionem Azo.
o ¶ Superfluerit. vel cautio quæ tam morte, vel fua sponte iuxta pupilli prodiit: vt C. de distr. tu. l.). & 9. & facit l. de admin. tu. l. etiam.
p ¶ Æquitas. merito, &c. Edicitur inter tutores actio.
q ¶ Ad eos officium. l. iudicia: quia alio tutelæ bono fidei est.
r ¶ Vti non. scilicet tutelare: quod à bonis dantur tur viris administrari debet. & à quo officio tutelari merito fide idonei vt

suspecti remouentur, sed * in fideiussorem principalem bonitas, sed & boni diuites, cõsiderantur. b Accvrs.
t ¶ Formam. vt eruit quisque commentarius pro parte.
u ¶ Cæterum. pro fed.
x ¶ Cæteris. maioribus à iure communi.

Dies huius stipulationis cedit lata sententia postquam transijt in rem iudicatam: licet exactio differatur in tempus quod datur iudicatis ad solemnem. Paul.

I. Paulvs libro vicensimoquarto ad Edictum.

IN stipulatione iudicatum solui, postrem iudicatam statim dies cedit *: sed exactio in tempus reo principali * indultum differtur b.

Peremptæ instantiæ liberatur fideiussor iudicatum solui. Bart.

II. Idem libro septuagesimo primo ad Edictum.

CVm lite mortua * a nulla re solit, ideo constat fideiussores ex stipulatu iudicatum solui non teneri.

Si sententia est lata per illum iudicem coram quo non fuit prælita satisdatio non committitur hæc stipulatio. Paul.

III. Vlpianvs lib. 77. ad Edictum.

SI quis apud * aliquem iudicẽ steterit, stipulatus est iudica-

x ¶ Imperator posset. vt C. de cons. pecu. l. fi. & † de fideiussl. inter fideiussores. & infr. eo. de fideiuss. §. fi plures.
y ¶ Contraxit. cum tutore, vel cum fideiussore. nã eos accipiendus vt † eod. l. fi. & in fi. Item forte & fi ipse acceperit eos propter rationem quæ sequitur.
z ¶ In tutorem. id est, in tutoris potestatem etiam inimus.
a ¶ Ignorat. vt †. de iur. & fact. igno. l. fin. & C. de fid. ius. l. fin.
b ¶ Beneficium. quod datur fideiussoribus a-liis.
c ¶ Diuidenda. inter fideiussores à tutore vno datos non diuidatur actio ex epistola. & hoc fauore pupilli: sed inter fideiussores plurium tutorum diuidatur actio, vt hic. Imo ibi. l. seq. diuidendus quis adiuitur ea cautione prejudicat filii Azo. Dic secundũ Bar. quòd ibi erãt plures fideiussores diuersorum tutorum: hic erant varii eiusdem tutoris fideiussores.
d ¶ Interdi. l. fi detur.
e ¶ Cum successerunt. contra fideiussores singulos in suo † bona obtinere in toto. hoc enim ille ratio loci non habet: vt † de quib. nob. ad eum. iud. tenet. l.). Acc.

IVDICATVM SOLVI.

*Aliam speciem tertiæ stipulationis ponit: & sic hæc ante lit. contest. nec supra qui fideiuss. reg. de die. §. fi fecund. & nemo à quoquam sine vel alterius nomine conuenire recte * vel personali actione, sed bonis non præstantur ab eo qui sine nomine conuenitur: vt infr. de tutil. in princ. & §. sed hodie. Defensor ergo iui præstat, etiam si habeat mandatorem: vt C. de tutelis. l. 1. in fi. & § dominus est præsens, defensor pro procuratore fun're Inst. de tutil. §. fi verò aliquis. §. adhuc, qui procurator inuenit fideiussorem, vt infra eo. l. fi ad defensorem.* Accvrs.

IN stipulatione.] Caeva. Fecit te conuenisti in iudicio ad certum procuratorem tuus satisfecit indicatum solui. facili concernatur. quæritur quando dies illius stipulationis cedit? Respon. quòd statim postquam sententia iudicis transiuit in rem iudicatam. tamen exactio non potest hominis petit tempus reo à iure indultum, scilicet post quatuor menses. Les sequens plana est. Fr. Acc.

f ¶ Cedit. l. Principi debet, sed non venit: vt † de verb. sig. l. codem. & § hoc obtinebit ex clausula, quod verbum sonat. cæterum ex alia clausula est à iure cõstitutum † eodem modo id solui. Acc.
g ¶ Principali. quatuor mensium olim, duorum hodie: vt C. de usur. rei iudi. l. fi & †. de re iud. l. debitoribus.
h ¶ Defensor. contra fideiussores h: vt C. de usur. rei iudi. l. fi. in fi.
i ¶ Cùm liti mortuus. reuocauj * lapsu: vt C. de iudi. l. properandum. Vel solutione (an transactione, vel alio simili modo?) † eod. l. cum quæritur §. proinde. & †. si quis cum. l. §. in pr. Vel quia quod petebatur rei vendi mortui est. cõ enim tenentur fideiussores rei mortui, nisi forte eadem imminent res †. eodem. l. si seruus. nec enim de fatalitate tenetur: vt dicit. & † de pact. dotal. l. illud. & facit †. ipressima. in pr. & †. de iudi. l. non à iudice. §. fin. ¶ Item nisi lis arg. quòd licet * causa finienda non valeant: prima actio quod dic vt sup. C. de iudi. l. properandum l.). Accvrs.
k ¶ Cum liti mortuus. Solo reperio lapsu fine condemnatione vllo, aliud est secuta cõdemnatione ex retentionis l.). §. in C. vt a c.

a Fideiussorio de tutoris dilatandis: in hoc motus, in illis fideiussores confederatos.
b Adde l. fi reddiderit. super. de procurig. versic.

c Dicitur ex epistola D. Hadriani non teneri plures fideiussores eb eundem tutorem datos (sed inter fideiussores pluriorum tutorum, atque ita fit diuisio inter fideiussores) nisi confluerint.
d Fideiussor non potest cogere alio in loco quàm domicilij.
* adde vulga.
e Fideiussor filii facilitas interponere in rebus pertinentibus ad tempus, vt hic. Imo in mili tamẽ. Gl. in † Adulterum. sup. qui fideiuss. et quid agendum ad pedes. Bartolus in † fi vñ hominẽ. 14. pp. de fideiuss.
f Credere dies dicitur, cũ in eam debetur, eundem tamẽ diem venit.
g Tabernæ, vt commentator post Francisc. Iacum.
h Tabernæ habentes adiectæ * vel principalem.
i Adiuuet. in adiecta fideiussor. vt. in. adde Adiuuet. et dic hic: fi in ne nouo processu mandati executionis potest ille petere Accessit in Gl. Ubi dicit ei executionem in tutoris: de quo vide Bart. hic.
k Mortuus. si sine pertinatia adhuc mortuus, tabellione, transactione vel simili mortis. tutoris. Adde primo pertia sic tam tam annis pereuntia actiones. Fiunta de quo vide Bart. hic.

480/C.IV.K.5-3, 1227-1228
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-3, 1229-1230

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-3, 1231-1232

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-3, 1233-1234

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-3, 1235-1236

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-3, 1237-1238

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-3, 1239-1240

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-3, 1241-1242

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

conuenitur *.

Stipulatio ista committitur ad interesse stipulatoris si dominus non habet ratum : quod potest transfundere summam petitam per procuratorem si omnino erat falsus. & etiam potest esse minus quam summa petita , si erat verus: & sic sententia lata contra eum nocet domino, & per consequens non committitur nisi ad expensas litis. PAVL. DE CASTR.

11. IDEM *Libro vndecimo Responsorum.*

IN stipulatione * de rato habendo non est cogitandum rei promittendi vel stipulandi compendium : sed quid interfuerit eius qui stipulatus est ratum haberi quod gestum est.

Potens restitutionem in integrum aduersus alium gestum cum procuratore non videtur ipsum impugnare ex defectu mandatus sed potius approbare quantum ad hoc : ideo non facit hanc stipulationem commuti ex eo quod non fuit habitus ratus , nisi etiam de hoc fuisset promissum , quod restituatur

Titium pro ista pecunia, *& cauit de rato.* vidue est procu & ego domum appellaui, quæritur vtrum stipulatio de rato fit committenda contra illum falsum procu. Resp. quòd non quia ego videor ratum habere istum procu. confugiendo ad commune auxilium iuris. Quòd si ego postea pecuniam exegero , non habendo ratam finteneam , committetur stipulatio in eam pecuniam quam exegi, licèt procu. nihil accepisset de pecunia illa à Titio. Gl. ponit casum

Lfin. FR. ACCVRS.

e ¶ *Interpellatus.* ab eo minore qui mutuam pecuniam dederit , & hæres auctoritate * tutoris fecit hanc procurationem : *arg C.de procu. l. nemo.* Vel forte illa in iudicio.

d ¶ *Caue.* & ei debitor munera soluit.

e ¶ *Data.* fuliter minori , cum postulat fictionem procuratori falsi rescindi , ibique ex integro solui, tam pecuniam perdidisse à procuratore restituta.

f ¶ *Constitutum.* contra minorem, quia * ex ea non fit facilius locupletior. Item & quia debita.

g ¶ *Neque stipulatur.* de rato : quia verus erat procurator. & ali quâ contrauenitur ista ratione retatis. & quod facit * hic *mandatum* præcedit hoc sequenti casu facit ratihabitio.

1. Vel dic quod pretendo ê restitui, videtur habere ratum vel *Jin proximo* casu quando expressè habet ratum.

h ¶ *Idemque* cum mandato primo casu, secundo fine mandato & verisque per ordinem fabitur confirm.

i ¶ *Habuerit.* & posita restitutæ desiderent.

k ¶ *Præsenderit* id est vbi mandatum potuerit fieri confitat vt in primo casu.

l ¶ *Restituta.* facta stipulatione & ratum habuerit, pronint à interesse : & ita est adiiciendum , vel si ratum habuerit , & restitutionem postulauerit ipse hæres eius, &c.

m ¶ *Pertinebit.* vt * bonorum possessori vel fideicommissario, &c.

n ¶ *Non intermittitur.* si dubitetur de mandato.

o ¶ *Verbis.* * datini casus. i. vitiatæ stipulationis de rato habendo.

p ¶ *Hac.* Ê petat restitui petentem, vel interesse.

q ¶ *Prudentius.* quam Ecclus habuit mandatarium. eâm tantùm ob id quòd ratum non haberet, causabatur. & dic inter cõtrahentes i. pacificentes & dic attributur id est adiungentur & stipule (sic pulsio) penæ, vel quanti ea res est, si restituto fuerit postulata. aliosquin si non committet præter stipulationem de rato petitum præstari, & minor restituatur secundò R. s. Alij, vt Ir. Scilicet est creditore non confentiente agi non posse. Ir. nec creditor minor consentiret, id est secundùm R. ab initio rerum non habuit iure communi quæ a modis stil-ves quilibet maior posset nih habere ratum : non sunt isto quòd post ratihabitionem in integrũ restitutionem impetret R. integra actio est ei, scilicet qui stipulatus est de rato, quã solant interpolat. Sed an Ecclesia hic procuratur falsus esse dicitur hæredi? Quidam, vt Oc. quod non, quia sic dicit, si non omnes non. Item dicit inter contrahentes. & sic plus verus quã falsus adstringatur, secundum eum R. s. Sed distinguendo intelligit qui hoc signant. Io. S. : non per omnia rectum consilium dat. vade dici posset eum cogi vt verum procuratorem caufarnè, vt ei alter non soluatur nisi debitor non curet. & ita dicit , nisi conueniat, &c. vt *S. de nouac. Anon solum.* 4. Alij dicunt quòd hæc est mala littera.

r ¶ *Adstruentur.* de iure ciuili.

s ¶ *Non consentiat.* Sed si non confirmetur, competens in integrum restit. confentire enim videtur petendo in integrum restit. & non committitur ista stipulatio.

t ¶ *Confirmetur.* Ergo cõmissa erat talis stipulatio : & ita refert simpliciter ex primo casu supra, vel alias ratũ non habuit : quo casu committitur stipulatio ex quo debuit habere ratũ, & non habuerat cõperat per in integ. restit. quo casu videtur habere ratũ & sic nõ committitur stipulatio de rato, quia innouit se ratũ habuisse ex eã inuel habuerit ratũ, ñ ratihabitio stipulatio ve *S. Anon rauod* : sic ex *S. prox.* §.

u ¶ *Opportet.* debitori contra procuratorem falsum ad interesse.

480/C.IV.K.5-3, 1243-1244
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-3, 1245-1246

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-3, 1247-1248

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

QVò enim * tutiore loco sit qui contrahit ᵇ, de rato solet stipulari.

1. ¶ Rem habere ratam, hoc est, comprobare ᶜ agnoscereque quod actum est à falso procuratore ᵈ.

Si dominus ratum habet seruum quod sit aliam sua nomine vel gessit, vel posit modicum internallum, quod iudicis arbitrio relinquitur: ista stipulatio non committitur. si verò ex internallo tunc commissa saluitur ope exceptionis. PAVL.

2. ¶ Iulianus ᵉ ait interesse quidem dominus ratam habere debere solutionem in procuratorem factam: an tunc demum cum primum certior factus esset ᶠ. Hoc autem ᵍ *de* habēdi ʰ accipiendū ⁱ, & cum quodam spatio temporis nec minimo, nec maximo: & quod magis intellectu percipi, quàm elocutione exprimi possit. Quid ergo si quod primò ratum non habuit, postea habebit ratū? Nihilo magis ᵏ proficere ad impediendam actionem suam, & ob id quod primo non habuit ratū actionem saluam habere ait. ideóque si quod procuratori fuerat solutum, exegerit ˡ, agi posse ex ea stipulatione poterit ᵐ, ac si ratum habere se postea non dixisset. Sed ego puto exceptionem ⁿ doli mali eum ᵒ habiturum ᵖ.

Qualitercunque quis impugnet factum falsi procuratoris: facit hanc stipulationem commissi. PAVL.

3. ¶ Siue quis ᵠ petat, siue cōpensatione vratur ʳ committitur statim ratam rem dominum habiturū stipulatio. Nam qualiter ˢ quis eundem actum rectaēter qui à procuratore actus est, committi stipulationem oportet.

Ista stipulatio committitur ad interesse constitens etiam in lucro. PAVL. LIBRO SEPTVAGESIMO SEXTO AD EDICTVM.

SI commissa † est ᵃ stipulatio ratam rem dominum ᵇ habiturum: in tantum competit, in quantum mea interfuit ᶜ: id est, quanti mihi abest, quantúmque lucrari ᵈ potui.

1. ¶ Si sine iudice ᵉ procuratori ᶠ legatum ᵍ soluatur, cauere debere Pomponius ait.

A te vadaor petere, si pure ab alio qui soluendo contra te habet regressum, puta à correo, vel fideiussore, vsque adhuc non commissi stipulationem hanc si ea peteretur. PAVL. LIBRO OCTAVO AD EDICTVM.

SI quis ʰ vni ex reis ⁱ promiserit rem ratam dominum habiturū, aut amplius ᵏ eam nō peti ˡ: dicendum est stipulationem committi ᵐ, si ab eo petatur qui eiusdem obligationis † socius est ⁿ.

Petitio iudicialis cum contestatione vel cum solutione fabricata facit hanc stipulationem commissi de amplius non petendo. idem in compensatione vel deductione, qua dicitur ipso

---

a Rei habitio pro pari, seu potius est is qui ratum habet. b Rei habitio propriè est fidi procuratoris confirmatio; non qua gesta sine à vero procuratore, ea dominus quia habuit dicitur. c ¶ Comprobare. vide Brisson. de verb. signif. in hac voce. d ¶ Procuratore. in b falso exigitur ratihabitio vero non. nam ego mihi habere ratum dicor T. de procura. l. non solùm circa princ. e ¶ Iulianus. differentia est: quòd si ratihabitio tum debet habere ratum, committitur: non habenti ergo si ratum aqua debet habere ratum, non committitur, sed potest effectum tempus in ratihabitione. f ¶ Ejus. an post aliquod tempus. g ¶ Hoc autem. ratum haberi, vel non. Rabi. dicunt hic fuisse Graecum, quod significat ea pinguiar. & idem sensus sit. h ¶ Accipiendum. id est cum certitudine certior factus est. vt hic & supra de falsa. l. ratum. sed videtur magis post tempus: vt supra de verb. obligat. l. quidquid. §. fin. Sol. ideò effert hic si intra aliquod tempus certum ratum haberi cautum esset: arg. T. de verb. signifi. breue. §. hoc verbum. & T. de iure do. l. stipulationem. & Ioseph. & Lodoic. & T. qui & a quibus. l. manumissa. i ¶ Nihilo magis. id est, non idem magis. id est, si primò dominus ratum non habuerit quod procurator fecerat: licèt postea ratum habeat: tamen nihil prodesse illa ratihabitio ad impediendam seu tollendam actionem quam ipse dominus conquisit saluam habere contra debitorem ob id quòd primo ratum non habuit. ei tamen interim agenti obstabat exceptio doli mali, vel aliter. Secunda ratihabitio nihil proficit ad impediendam actionem quam debitor stipulatus de rato cepit habere contra procuratorem ob id quòd dominus primo ratum non habuit: licèt except. doli mali debitori agenti remoueatur: vt hic dicitur & supra eo. l. procurator. §. & procurator. I. o. k ¶ Exegerit. dominus à procuratore sponte soluente, cùm non teneatur ex quo primo dominus non habuit ratum: ex hoc autem quòd modo acceperit, ratum habere videatur. a. Alij dicunt, exigente à debitore. quod non placet: licèt possis saluari si dicas, sed ego, &c. non ad præsentem, sed ad superiora dictum refert. l ¶ Patetit. de rigore. m ¶ Enim. Enim. nam; cuiuscunque actionem: seruus sibi primam. Vel enim. f. debitorem ex stip. de rato agentem. Sed solutum illum vtumque est contra T. de fid. & fideiussoribus. Sol. ob ꝯ potest habere ratum postea, vt est ergo post. habeat: verùm potest tamen habere ratum vt procurator se per exceptionem defendat secundùm ratum cautum: vel debitor secundùm alium. Vel hic ipsum dolosè procurator: vnde oritur hic doli exceptio: ibi autem non possum modo habere ratum vt ab eo inuito exigerquam: & de malè nactorum doli exceptio ex quo iam non habentem ratum. Item dic habere locum exceptiones, si nec stipulationis nec litis sumptuum nomine interfuit, secundùm B. n ¶ Habiturum. si habet stipulandum, bene stat Glo. aliàs habiturum: & tunc dic, id est debiturum secundùm priorem. vel, id est procuratorem secundùm eum secundum. o ¶ Stet quia. dominus. p ¶ Habiturum. contra debitorem agentem contra se ex alia causa. q ¶ Nam quoniam. aliàs qualitercunque: vt T. eod. non tamen. r & l. amplius. s ¶ Commissa.]CAEVS. Debebam v. Titio. solui falso procuratori tuo, & promisit de rato procurator. tandem Titium agit contra me ad illa v. dicitur quòd agam ex stipul. de rato contra procura. ad interesse quod habeo ne quòd tum. [SEIMA. Plures substituunt grauatus dare legatum Titio, puta decem: nunc vult soluere eisdem nomine Titij, tanquam procuratori Titij. dicitur quòd debet exigere cautionem de rato. FRANCISC. ACCVRS. t ¶ Si commissa est. debitori contra procuratorem actoris. u ¶ Si commissa est stipulatio ratam rem dominum. Vide not. ad l. appellatione res. infrà de verb. sig. CVIAC. x ¶ Incertum. vel quia soluit rei iam semptus sustinuit. y ¶ Interest. si non fuisset coactus stare iuri. R. Vel si ratum effet habitū. ita. ad quod est supra ad. l. procurator. §. fi. & infra ad. l. stipulationem. & l. fi. fine. §. item autem. Item ad hoc quod venit hæres, fuit supra de re quæ cre. l. q. §. fin. & supra ad. l. si fundus. & quod no. Cod. de fin. qua pro ea quod interef. l. fi. in fin. Sed arg. contra supra de act. empt. l. si fundi. §. item per cautionem. ADDITIO. Dic, quòd ibi petitur interesse propter malè factum. malè factum fecit agere tanquam procurator, cùm non esset. ita ao. secundùm Guil. de Cu. ibi quem sequitur Bartho. u ¶ Si sine iudice. vel etiam cum iudice: vt T. ad l. non solum. & T. de procura. l. Pomponius. §. i. sed quamvis sine iudice, magis dubitatur. x ¶ Procuratori. de quo tamen dubium erat. y ¶ Legatum. soluere domino relictum.

Si quis.]CAEVS. Duo erant rei debendi, qui promiserant mihi decem, nunc Titius nomine meo agens contra vnum eorum, exigit ab eo, & promisit habere ratum illam exactionem: ego contra alium eorum, dicitur quòd committitur stipulatio contra procura. hoc est verum, si illi pri fuit socij. FRANC. ACCVRS. z ¶ Si quis. procuratori actoris. a ¶ Ea res. debendi. b ¶ Aut stipulor. b alio tempore committitur vna, alio alia: vt T. prox. & T. l. qui enim. §. i. c ¶ Item pari. verba stipulationis. d ¶ Committi. contra procuratorem. e ¶ Interest. aliquid si locum non est: quod dic vt T. l. i. & facit T. de don. in. l. mandatum. §. i. in fi. & de obli. l. fi. dua. ¶ Item secus si ab vno heredum stipulatoris petatur de rato: quia nec fuit, nec potest dici: vt T. de verb. obli. l. eadem. §. Cum in fi. quæ est contra. ASO.

Adhuc.]CAEVS. Titius nomine meo petit à te c. & promisi. eo quòd ego amplius non petierim, quæritur quando committatur hæc stipulatio contra Titium? Respon. Libro, si ego dominus petam in iudicio: non aliàs. sed auctor legis claris dicit: quia si peto, si modò non coercetur litem, non committatur stipulatio. hoc enim casu non peto, sed petere volo. sed si iam litem contestatus, vel à petij fine iudicij, & habeam: vel dum aliquidem debeam, & petar à me, & ego obiciam ei compensat. de his c. videtur petere: & sic committitur stipulatio predicta contra procur. & quòd his casibus committatur stipulatio prædicta, probat per finale. nam hæres à reliquos grauatus ne petat à debitore hæredi. debitum quod debebat reliquit: si aliquod de prædictis fuerit, videtur petere, & venire contra testamentum. z ¶ Amplius

480/C.IV.K.5-3, 1249-1250
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-3, 1251-1252

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-3, 1253-1254

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-3, 1255-1256

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-3, 1257-1258

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

Mutationes personæ excipiuntur causis rem ratam haberi: & in stipulatione sunt comprehendenda personæ ad quas verisimiliter iudicium debet transire. BART.

9. ¶ Qui patris [a] nomine iniuriarū [b] agit ob eam [c] rem quòd filius eius verberatus [d] pulsatúsve fit, in stipulatione cogendus est filij quoque [e] personam comprehendere: perfectum cum [f] heri possit, vt pater antè decedat, quàm fuerit procuratorem suum egisse: & ita iniuriarum actio rediret ad filium [g].

10. ¶ Sed & si nepoti [h] iniuria facta fuerit, & procurator aui propter hanc causam iniuriarum aget, non solùm filij, sed etiam nepotis [i] persona comprehendenda erit in stipulatione. quid enim prohibet & patrem [k] & filium [l], antequam fuerint procuratorem egisse, decedere? quo casu iniquum est fideiussores non teneri nepote iniuriarum agente.

Fallum falsi procuratoris non facit commissi stipulationem de rato ab alio interpositam. BART.

XXXII. IDEM *libro 3. ex Minicio.*

PRocurator cum peteret pecuniam, satisfecit amplius non peti, post iudicium acceptum [m] extitit qui & ipse procuratorio nomine eandem pecuniam peteret, quæsitum est, cum is qui postea peteret, procurator non esset, & propter hoc exceptionibus procuratoris [n] excludi posset: num [o] fideiussores priorris procuratoris tenerentur. Iulianus resp. Verius est non obligari fideiussores. nam in stipulatione cauetur non [p] petiturum eum cuius de ea re actio, petitio, persecutio sit: & ratum habiturōs omnes ad quos ea res pertinebit [q]. hic autem qui procurator non est, nec actionem nec petitionem habere intelligendus est [r].

Si supervenit defectus ex parte rati habentis, ratihabitio impedit successus si ex parte gerentis. BART.

XXXIV. AFRICANVS *libro quinto Quæstionum.*

BOnorum [s] possessionem ab alio [t] adgnitam, ratam habeti opotere eo tempore quo adhuc in ea causa sit, vt peti possit [u], itaque posse centesimum diem [x] tata haberi non potest [y].

1. ¶ An autē & si mortuus fuisset qui [z] petisset, vel furere cœpisset, ratū haberi posset, videamus [a]. nam & in vniuersum petinde haberi debet, ac si tunc cum ratum habeat, per eum bonorum possessionem petat: frustra his casibus [b] ratum habetur. Sed illud consequens [c] futurum est, etiam si præmisset illum petisse, ratum haberi non posse: quod vtique sit absurdum. Rectius itaque dicitur, neutram [d] eorum causam impedire ratihabitionem [e].

Quando quis faccedit ei quem promisit ratum habiturum, non tenetur. BART.

XXXV. IDEM *libro 6. Quæstionum.*

PAter dotem à se datam absente filia petiit: & ratam rem habituré eam [f] cauit. ea prius quàm ratum haberet mortua est. Negauit committi stipulationem: quia etsi verū sit ratū eam non habuisse, nihil tamen mariti interfuit dotem restitui [g] cum patri eiū mortua [h] filia, salua esse dos debeat.

Pater.] CARVS. Bonorum possit mihi delatam quisquam apprehendit nomine meo: & inuit quòd debeo ratam habere nisi quem agnoscam intra tempus quo possem eam petere. Quæritur si tempore quo habeo ratam, ille qui apprehendit, sit lactus furiosus, vel fit mortuus, vel peregrinetur. FRANC.

a ¶ *Ab alio* id est, nomine eius cui delata fuerat petitio.

b ¶ *Post petita.* aliàs committur stipulatio: vt *infrà eod. l. fin. §. fina.*

c ¶ *Post consessionem diem.* Vide notat. *ad l. Pānonius. supra de acq. hered.* CYTAC.

d ¶ *Non potest.* Not. eos [i] tractare hic ratihabitionē: vt *hic, & supra quos ex eadem. possit. simul. l. fin. & de pact. hon. possess. l. 16. §. accedere.* Sic & *supra de his qui ne. insam. l. quod ergo. & l. eod. l. fi. in fin.* Sed arg. contrà *Cod. ad Macedon. l. fin. & l. fi filius. & supra de solu. l. cum mihi decem.* §. j. [k] Item facit *supra de acquir. hered. l. Pannonius. & l. si quis alium. & ad Trebell. Ipsum inuito ei prius.*

e ¶ *Qui procurator.* ACCVRS.

f ¶ *Videamus.* verè videbam est, quia sane quoda ti qui voluit dicere non posse haberi ratum, quasi perinde habendum ac si non mansisset.

g ¶ *Hic cessante.* filiæ semper manente, vel eo mortuo, vel furente.

h ¶ *Consequens est.* scilicet ei quod dicitur rē non posse petere, si corpore furerit.

i ¶ *Neutrā.* siue mortuus sit is qui petit, siue postea ceperit furere.

k ¶ *Ratihabitionem.* aliter eo mortuo cuius nomine pecta est: vt *l. eod. §. fi.* Ex præmissis patet secundum R. quod aliud est si habeam ratum eo tempore quo non possem petere: vt *in prima. l.* aliud est si nunc eam mecum nego, postea non possim petere. & facit *supra de usucap. Anteqnam. & §. fi primus. & de hon. poss. l. penult. §. fin.* ACCVRS.

Pater.] CARVS. Pater solato matrimonio perabat sibi reddi dotem à marito quoddam filiæ, & filia erat absens, & pater promisit quòd filia haberet ratum, antequam haberet ratum, decesse filia. dicitur quòd nqn committitur stipulatio. [PROCVRATOR.] Venditor meus tenebatur mihi restituere mea intra sex menses. quidam nomine meo ego & exegi, & satisfecit quòd ego haberem ratum. ego non habui ratum nisi post sex menses, quando iam debebat liberatus esse tempore. quæritur an committatur stipulatio de rato ad reperendum quod erat solutum procuratori? Et dicitur quòd sic. si autem fit stipulatio non interueniente tenebatur procurator condici. ob eandem rei indebiti, vel sine causa, ad reddendum totū quod accepit. FRANC.

c ¶ *Eam filiam absentem.*

d ¶ *Dotem restituat.* sibi marito ignoto, cùm eandem sit restituturus patri. vide dicta facit. &c vt *l. de dolo. eod. l. dolo.* vel dic restituat, scilicet alij quàm patri.

e ¶ *Mortua.* non dilinguitur liberos habeat vel non. & sic est pro Bal. & Ia. contra Mar. cum tamen testetur seruatur hodie. & facit *sup. fol. mu. l. 4. & de fidei. qui hominem. §. fi gener. & de iure. de l.*

480/C.IV.K.5-3, 1259-1260
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

LIBER XLVII†.

DE PRIVATIS DELICTIS.

TITVLVS I.

Quia iam videbamur perfecisse actionum Digesta, ei nunc ex ea dicam, quam actionem nascitur ordo. Prius namque erit de actionum primordio de proprietate vel quasi proprietate, de professione vel quasi professione, de obligationibus vel quasi obligationibus, quæ fiebant ex contractibus oriuntur aut quasi contractibus, qui obfuerit. Hic nunc actionum & fecerimus. & tum primaturum quam publicarum ex delictis suæ criminibus & quasi delictis, atque exinde actionum sequentium, quarum apud Ingros mentionem quam in hic locum reflexi & reformari placuit. Et nunc igitur quadam suæ actionis Digesta. Quia verò ex delictis suæ criminibus actiones alia sunt priuatæ, alia extraordinariæ, alia popularis, alia publicæ, de singulis ordine tractandum primum de priuatis, quæ fiebant ex priuatis delictis oriuntur, vel simplex, vt iniuriarum ex lege Cornelia, & damni ex lege Aquilia, de quæ tamen à re nata aliquando diuersæ sub ea: & furti nec manifesti, vel honoraria, vt suæ manifesti & bonorapti, vel etiam incertarum ex præterea edicto. Has priuatis delictis dicuntur quasi ex ea agunt forensi actione hi ad quos ea res pertinuerit pertinet. Sed possunt tamen quadam esse publicæ & rerum nomine iudicium publicè, vt si hominibus vastis damnum datum vel si rapium se, vel illata aduersus iniuria. Et hoc modo proponi de priuatis delictis generalis regulæ, vt quæ ex his nascuntur penales actiones heredes non teneantur, & vt non rursumus alia aliam si plures delicta concurrant, & vt de priuatis delictis intra ordinaria exportis tantum, vel extra ordinem, velut de furto actione in duplum aut quadruplum quod ultimum erit, vel extra ordinem apud præfectum vrbi vsque ad sextæ partem, vt Orestes 1111. Sed hoc loco furtum modo persona conuenire non ad summum exhibi. l. de furtis qui apud publicis temporarij. Vtrumque modo furti non coercetur. l. interdum. §. qui furem lit. seq. In reale autem, Delictis, non ex maximus: nam delicta propriè sunt priuatis, crimina publica. l. 131. in fi. de verb. fi. gal. l. 17. §. nouus de milit. edict. Cvjac.

Hæc lex diuidetur in tres partes principales. Primò loquitur quando actio ex delicto transit contra heredes. Tertiò, quando transit contra eundē, mutatione conditionis. Secunda ibi, heredem. Tertia ibi, non tantum. Prima pars subdiuidetur in duas partes, primò loquitur de actione pœnali, secundò de persecutoria. Secunda ibi, sed quamuis. Bart.

1. Vlpianvs libro quadragesimo primo ad Sabinum.

IVRIS constitutio est, pœnalibus actionibus heredes non teneri, nec cæteros quidē successores. Idcirco nec furti conueniri possunt. Sed quamuis furti actione non teneantur, attamē ad exhibendum actione teneri eos oportet, si possideant: aut dolo fecerint quo minus possiderent. Sed enim & vindicatione tenebuntur re exhibita. Item condictio aduersus eos competit.

1. ¶ Heredem autē furti agere posse, æquē constat. Executio enim quorundam delictorū heredibus data est. Ira & legis Aquiliæ actionem heres habet: sed iniuriarum actio heredi non competit.

1. ¶ Non tantùm in furti, verùm in cæteris quoque actionibus quæ ex delictis oriuntur, siue ciuiles sunt, siue honorariæ, id placet, vt noxa caput sequatur.

Illa diuidit hanc lex in duas partes sed Bart. in quatuor. Primò ponit regulam. Secundo probat eam quatuor modi, vel exemplis. Tertiò formas vocate qualitatem circa præsidia. Quartò redit ad regulam, & eam probat tribus aliis exemplis. Secunda ibi, qui ergo hominem. Tertia ibi, item qualitatem. Quarta ibi, item si quis. Bart.

11. Idem libro quadragesimo octauo ad Sabinum.

NVnquam plura delicta concurrentia facient vt vllius impunitas detur. Neque enim delictum ob aliud delictū minuit pœnā. 1. ¶ Qui igitur hominē

480/C.IV.K.5-3, 1261-1262
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

DE FVRTIS.

TITVLVS II.

Si duorum furtum interruptus possessione rei mobilis. l. 1. §. Scaevola. ff. l. 2. de diffi. pig. & duplex furti actio, ex eisdem quamvis ejusdem quidem duplum, manifesti tamen ratio in quadruplum, utraque perpetua, quae tamen deferenda esse in vsu, praeterea quod de furto hodie plerumque agitur ex ordinatione. Lvtz. hac tit. Non sunt etiam in vsu actiones furti concepti, edicti, prohibiti, non exhibiti, qua furtum olim in triplum. Ergo nec actio ope consilio, in duplum. CVIAC.

Ponit tres derivationes furti. Prima est à tempore. Secunda ab animo. Tertia ab alia corpore. BART.

1. PAVLVS *libro trigesimoseptimo ad Edictum*

VTrum à furuo *, id est nigro dicti Labeo ait, quòd clam & obscurè fiat, & plerumque nocturnè à fraude, vt Sabinus ait: vel à ferendo ¶ & auferendo: vel à graeco sermone, qui φῶρας appellant fures ‡. Imò & Graeci ἀπὸ τῆς φύσεως quoque dixerunt.

1. ¶ Inde sola cogitatio furti faciendi non facit furem.

2. ¶ Sic is qui depositum abnegat, non ftatim etiam furti tenetur: sed ira, & intercipiendi causa occultauerit.

3. Furtum est contrectatio rei * fraudulosa *, lucri faciendi ‡ gratia vel ipsius rei *, vel etiam vsus * eius, possessionisve ᵇ, quod lege naturali * prohibitum est admittere.

Dividit hic in tres species genera furtorum: dicens quòd quaedam est furtum manifestum, quaedam non manifestum, & declarat de qualibet eorum ad l. ſi quis furti. litera plana est.

II. GAIVS *libro tertiodecimo ad Edictum.*

DE FVRTIS.

Dicit supra de furtis in genere. Sed quia delictum furti frequentius committitur, ideo de furtis praemittit.

PRIMVM. Dividitur haec lex in tres partes. Primò dicit vocabulum furtum. Secundò dicit quod sola cogitatione furti faciendi non fit furtum. Tertiò dicit quid sit furtum. FR. ACCVRS.

¶ *A ferendo.* Sibi enim affert, & alij aufert. & facit *infr. eod. §. furtum.*

¶ *Furti fit & l. de quib. ff. eo. l.*

¶ *Interrogandi.* ad lucrum: sed occultat contrectando, non verumque est necesse vt *l. de adoptat. post. l. in §. fin. ff. l. Cornelian. de sicar. & l. mos à prioribus.* ff. l. ¶ *Contrectatio.* Sine hac non fieret ‡. *pen. §.* nisi ℓ in casum *supr. de adul. eduli. Quae sit fugitiuus. §. utrumque probat. confer idem aut interrog.*

2. Vel capiunt vt ibi:

u ¶ *Res.* mobilis ᵇ, vt *l. Stich. de vsufruct. §. quod mobilis, alias non impositio.*

autem. [nisi vt *l. eod. §. furti.*] & alienae [nisi in casum *l. de obligat. ex re debit. §. si quis furem. & interpolatis.*] & corpore] *vt arg. l. de negotiis ver. de. l. furem §. interpolatis.*

x ¶ *Fraudulosa.* vt *l. de obligat. qua ex delict. nasc. §. placuit.* & lucrum inuito fabruli, nisi in casu *vt l. de obligat. qua ex delict. nasc. §. fin. & ordine.*] Item & animo celandi: vt *l. eod. l. qui vas. §. qui rei volumen.*

y ¶ *Lucri faciendi.* Secus ſi iniuriae causa: vt *l. 2. qui iniuria. & l. verum & ſi quis furem. sect. fallit. vt supra de condict. de cond. furt.*

z ¶ *Ipsius rei.* vt habeat ipsam rem.

a ¶ *Vsus.* vt eius vsum habeat: vt *l. 2. qui iniuria.*

b ¶ *Possessionis.* vt ſi propietarius naturaliter possessionem auferat fructuario.

c ¶ *Naturali diuina* ᵇ, vt quod alij non vis, &c. & illud, non furtum facies ‡, &c. & haec ex eius habes *Inſt. de obligat. quae ex delict. §.* Verum. JC. LVTZ. Furtorum duo sunt genera. Est manifestum, & non manifestum. Manifestus fur est qui deprehenditur cum

480/C.IV.K.5-3, 1263-1264

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

furto nec est via à quo deprehendatur, dum tamen deprehendatur cum furto antequam perueniat ad locũ destinatum, id est an quo loco destinauit eo die cum furto manere. nec est via si deprehendatur in loco publico vel priuato cum furto antequam perueniat ad locum destinatum nõ videbitur esse furti manifestum. Vtimo dicit: si ut portaret rem suboptam ad locũ destinatum & tunc furto fecerit est, dicitur quòd non est fur manifestus, nam in initio, i. antequam portetur ad locum destinatũ, est insp[ic]iendum an sit manifestus fur vel nõ, vt si deprehẽdatur antequ[am] manifestus: aliàs non. & hoc dicit haec lex cũ quattuor seq. Fa.

¶ Duo alii plures & eosdem sequentes leges cũ illa vsque ad leg. *si qui cum quibus* omnibus facit *leg. de obligationibus ex del.* nõ. § *fures*, vsque *ad* § *pœna*.

Fr[ãcis]. *Ab alio.* negotium meum gerente, quod semper licuit[a] ipsa gratia negotium meum fieri videtur *per* ff. *de vsufr. l. si quis filiumfam.* § *fi & arg. supra quod vi aut clam. l. qui in primo.* & *l. si quis in seruitute.*

c ¶ *Deprehensus.* fur fit ipse qui furtum fecit, siue alius qui ipsum rem furtiuam alicui eam perferat. Acc.

d Quamuis] *Initio.* Iustinian appellauit illud totale tempus quo tulit ad locũ destinatum: & hoc fuit eisdem conditionibus fur toto tempore illo: aliàs non. Item & & adhuc fuit tutus: aliquis non ira: vt ff. l. *prox. in prin.* Accvrs.

[†] Furti commissa in re tua licet, & ibi vltima sit, potest deberi tua quoque actio furti quia furtum commissum fuit, cũ animum furandi habuit. Quod dicitur si in via. quæritur si fur manifestus? Et dicunt quòd non, quia origo furti in fraudi facti non fuit manifesta. Secundò dicit: Deprehensione furis antequam portet ad locum destinatum, efficitur furtum manifestum. Tertiò: Cùm in domum meam quidam malo animo ingressus fuerit, & subripuerit inde rem, videns te, abscondit te, ut me occideret, dicitur quòd non est fur manifestus. Sed posset quod eum vidi tam subripere, occurro vobis eum apprehendere: & ipse domũ se fugit, dicitur quòd est fur manifestus. Vltimo dicit quod non est via, quis apprehendat furem cum furto an ille eius est factum furtum: an quilibet alius vsumus & hoc dicit hic vsque in finem. Fa.

e ¶ *Manumissus.* quia conditio sub qua manumissus fuit extitit post factum furtum, ante tamen quàm ad locum destinatum perferret.

f ¶ *Non fuit manifestus.* intelligo ergo eum fore extraneo furti. si autẽ dominus ex prima contrectatione nõ auferret: & idem sequens post libertatem inspiciatur vt *C. de ne. l.* 1. & facit *l. an. l. si quis in prima.*

g ¶ *Idem Pomponius.* corrigendus: vel verius, aliam esse in libro 10 lectionem putandũ.

h ¶ *Non est manifestus.* vt & *l. an. l. pen.* Sed arg. contrà *l. de reg. iur. l. in omnibus.*

i ¶ *Vtimus.* vt & *l. sed l. si. § verũ.* & facit *l. de confes. prox. l. de liber.*

Nec *manifestum.*] Caeve. Furtum non manifestum quod fit, apparet ex supra dictis nam vtile quòd fit manifestum apparet quòd omne aliud est non manifestum. Fa. Accvrs.

Furtorum genera * duo * sunt, manifestũ, & nec manifestum.

Tit. Vlpianvs *libro quadragensimo ad Sabinum.*

Fvr est manifestus, quem Græci ἐπ' αὐτοφώρῳ appellant: hoc est, eũ qui deprehenditur cum furto.

1. ¶ Et parui refert à quo deprehendatur: verum ab eo cuius res fuit, an ab alio [b].

4. ¶ Sed vtrũ ita demum fur sit manifestus, si in faciendo deprehẽdatur verò & si alicubi fuerit depeehẽsus? Et magis est, vt & Iulianus scripsit, etsi nõ ibi deprehendatur vbi furtũ fecit, attamen esse furem manifestum, si cum re furtiua fuerit *adprehensus* prius quàm eò loci cum pertulerit, quò destinauerat.

Iv. Paulvs *libro nono ad Sabinum.*

Qvò destinauerit quis auferre, sic accipiendum est, quò destinauerit eo die manere cum eo furto.

v. Vlpianvs *libro quadragensimo secundo ad Sabinum.*

Sive igitur in publico, siue in priuato deprehendatur antequam ad locum destinatum rem perferret: in ea causa est, vt fur manifestus sit, si cũ re furtiua deprehẽdatur, & ita Cassius scripsit.

1. ¶ Sed si pertulit quò destinauit: tametsi deprehendatur cũ re furtiua, non est manifestus fur.

vi. Paulvs *libro nono ad Sabinum.*

Qvamvis enim sæpe furtum contrectando fiat: tamen initio[e] id est faciendi furti tempore, constituere * vtilum est, manifestus nécne fur esset.

vii. Vlpianvs *libro quadragensimo nono ad Sabinum.*

Si quis in seruitute furtũ fecerit, & manumissus * deprehenderetur fur manifestus sit, videamus. Et ait Pomponius libro nonodecimo ex Sabino, non posse eum manifesti cõuenirique ex quo furti in seruitute facti non fuit manifesta [f].

1. ¶ Ibidem Pomponius[g] elegãter scripsit, deprehẽdione fieri manifestũ furem. Cæterum si cũ tibi furtum facerem de domo tua, abscondisti tu ne te occidam: etiam si vidisti furtum fieri, attamen non est manifestum [h].

2. ¶ Sed Celsus deprehensioni hoc etiam adiicit, si cum vidisses eum subripientem, & ad comprehendendũ eũ accurrisses, abiecto furto effugit, furé manifestũ esse.

3. ¶ Paruisque referre putat, dominus, an vicinus [i], an quilibet transiens adprehendat.

viii. Gaivs *libro tertiodecimo ad Edictum prouinciale.*

Nec ¶ manifestum furtũ quid sit, apparet: nam quod manifestum non est, hoc scilicet nec manifestum est.

ix. Pomponivs *libro sexto ad Sabinum.*

Et qui furti actionem habet [k], sõlidua contestatione furti nõ magis furti actio nasci potest, ne in id quidem in id quòd creuisset[l] postea res subrepta.

1. ¶ Sed si eam à fure vindicasset[m], condictio mihi manebit. Sed potest dici, officio iudicis qui de proprietate cognouit, contineri, vt nõ aliter iubeat restitui [n], quàm si condictionem [o] petitor remitteret [p]. Quòd si ex condictione ¶ antè damnatus reus litis æstimationem sustulerit [q], vt aut[r] omnimodo absoluat reum [s]: aut quod magis placet, si paratus esset petitor æstimationẽ restituere, nec restitueretur ei homo, quàsi in lite[t] iurasset, dãnaretur ei possessor.

E[x qui.] Diuiditur haec lex in tres partes. Primò ponit vnã distinct. Secundò aliam. Quòd sit officii iudicis quando fur penas sibi constituere furtiuas, & nunc agitur rei vindicatione. Secundò ibi, *Sed si eam.* Tertia ib. *quòd si ex conditione.* hoc dicit. Bart. Caepe[a]] Hodie subripuisti mihi rem, & contrectas, potes alia die furtã alia die bona adhuc obtestas. Dicitur quòd ex prima contrectatione cessat actio, nõ autem ex actione contrectat. in plus oritur actio furti. Secundò dicit: Ego contra furẽ rei vindic. & habui lit estimat. cùm nolit restituere rẽ. dicitur quòd adhuc competit mihi condict. fur. Cui egi rei vindic. siq officio iudicis non est mihi damnandus nisi condict. remittatur. Tertiò dicit: Ego condict. fur contra furẽ. petebam lit. æstimat. nunc ago rei vindicatione quòd iudex aut absoluat furẽ rei vindic. aut condẽnab[c] cũ vt restituat rẽ. & si non restituat, condemnabit eum quanti in litem iurauero, si modò reddam æstimationẽ. Fa.

k ¶ Habet. id est, prætoria contrectatione natam actionem ex sequenti contrectatione nasci posse. ff. vi C. *de rei vend.* & facit *l. de reg. iur. l. omnis heredi.* § 1.

Sed quid * si fieri furti actionem passum de non agendo? Et videtur quod possit [d]: vt *l. de pact. l. si quis.* § *pactus.* facit[e] quòd postea contrectatio ex hac sequenti contrectat nec datur actio furtiuã videtur, nisi res primo ad dominum redeat, vt hic. Sed cõtrà dicit *arg. l. de verb. oblig. l. si fures supra lect. & l. an. l. si quis vxor.* n. § *si quis tamen.*

l ¶ *Crevisset.* Contrà videbatur, quòd alietatus fit: vt ff. *de acq. l. prouehitur. & ad exhibẽd. l. Iulianus.* § *si quis rem. vers. sed si quis.*

m ¶ *Vindicasset.* & litis æstimatione cõcessus effet: nisi si rẽ, condictio non maneret: vt *l. si ego pig. l. cũ fures. & l. si fundus pig. l. si res.*

l. de act. & obligat. l. qui seruũ. in fi. quæ sunt eò cõ. hic *& l. de reg. iur. l.* 1.

n ¶ *Restituat.* per eũ vindicationem.

o ¶ *Condictionem* furtiuam.

p ¶ *Remiserit.* Sed cũ possit se tueri exceptione ſ contendatur quare superflue interponatur cautio vt ff. *de leg. secun. libro septimo. in fi.* Resp. quòd sumptum vt dixi ff. *de rei vend. non solum.* & facit *l. sed si venierunt. & de act. & obligat. l. qui seruum.* § *fi in.* Acc.

q ¶ *Condictione.* furtiua. & dic eandem quia potuit sua conuentus condictione furtiua, & condemnatus postea litis æstimationem: si postea conuenitur rei vindic. qua ea res ad eum reuersa est.

r ¶ *Aut.* cùm non possideret, vel dicatur si non possit possidere, per mendacium. Accvrs.

s ¶ *Vt aut.* fappit officio iudicis contineri, secundùm Mar. vt aut. & ff. & facit *l. de rei vindi. § si culpa. in fi. Sed arg. contrà in tex. Leuare res.* Item facit *l. comm. l. in commodato.* § *fi.* Accvrs.

t ¶ *Absoluat reum.* ab actione in rem.

u ¶ *In litem.* iure æstimatus in remotis *l. de in lit. iur. l. in actionibus.*

Caeve.] Caeve in hac lege cum in fi. sq. vsque ad § *præterea.* o dicamus habet ac furti, cùm interest, non videtur habebis exẽplu cum in Lacepe. & hoc est verum. & ex hoc ita confutatur cum dicit non si ex inhonesta, vt quia fur rem furtiuam amisit. honestatem potest esse, vt quia fit sollo, cui fanc subrepta est, nec quæ debebat agere habet enim act. furti, cum repetat amendare hac

[a] Furti actione remissa furti, si postea rẽ eandem vindicabit, ex nouo illo rei contractatione, cùm eodem animo facta, furti obligatus est, vt hic. idem videtur tenere *Glos. l. cum. l. in populandas. supr. de seruit.*

[b] Furti actio potius remanet.

[c] Nec hoc loco. i. nouo: sic aere opinatus, inopportune, hodie hic.

480/C.IV.K.5-3, 1265-1266

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

hæc vestimenta domino eorum : quæ vestimenta fullo amiserat culpa sua, & hæc sunt vera, & hic fullo est solvendo, ita quòd possit conueniare dominos damnum hoc : autem non sit solvendo, tibi debentur actiones furti dominis, non fullonæ. Tandem dicit malæ fidei possessori si subripuerat res illa quam malæ fidei possidebat, non datur actio furti. & redditur ratio. sed an creditori si subripuerat res obligata, competat act. furti ? dic quòd sic, sine idem debitor qui obligauerat subripuit, sive alius : & quando alius subripuit, tunc & domino & creditori competit act. furt. & quod dico creditori dari actionem furtiuelitige sine debitor sit soluendo ad debitum quod debet, sive non. & potest eodē ratio: quæ datur est pignori incumbere, quòm ea pertinaciter agere ad debitū sibi proueniēs tibi fructum dare, & sui in mora dandi : & sui in mora dandi, & interim nobi subripiatur : habet actū furti & dicitur quòd non. Tandem quæritur de emptore, an habeat act. fur. puto eū empta subrepta antequā sibi effec tradita. & dicitur quòd non: vendi tur enim non certis tum act. competit, & erit qualibet alia. Vltimò quæritur: si emptor sit qui scit, nonnisi sibi tradita subripiatur venditor furti venditori. & distinguitur. nam aut soluerat pretium emptor venditori, & tunc act. furti non queritur, aut subripiet pretio nō soluto: & tūc tenetur sicut qui pignus subripuit. Vide.

a ¶ *Si adhuc non.* C. solu, non autem omnia. Rog. & sic non ob. ¶. l. *prox. l. & itaque §. sed furti. & l. si cui. & l. eum qui in princ. & §. si autem aqua. & §. an puto. & conuenitur accidat. & l. qui insolvia. §. qui alienis. & l. §. si §. & l. si cuius interest. in fin. tit. & sicut Inst. de §. furti. & Cod. l. §. in princ.* & quod in vtroque opt. & adnotge quæ sunt seq. cum ista.

b ¶ Scaum. Exemplum ¶. *sed l. qui rem. §. Sed arg. contra* ¶. *ex l. qui vim. §. si ego.*

c ¶ Tuque.] *semper agit.* si sua interest: aliàs contra: vt ¶. *sed l. Stalo.* ACCVRS.

d ¶ *Soluendo non est.* in solidum : vt & ¶. *de verb. sign. Vlpianus. & Inst. de obligat. quæ ex delict. nasc. §. item si fullo.*

e ¶ *Actio.* furti non de ea dicit, non de condictione, vel rei vind. quæ dominus datur vt ¶. *locat. l. §. merces. §. & Leon. in plurib.* §. *vestimenta. & Leon. eos. Inst. sed & Inst.*

f ¶ *Pereat.* aliàs reddat. & facit ¶. *de dolo. Leon.* 11.

g ¶ *Quoque eius res eius periculo.* Id est, ob id ipsum quòd fur fit, atque adeò eius interesti, rem furtiuam non perire. Neque verò poterit fur furti agere quia suam improbitatem patrocinio. Quod non similiter contingit in actione quod metus causa. Sanctum est, ex parte rei vim esse aut rerum. Ex parte actoris eti vel iusti amittimem. *l. 25. §. §. quod metus causa.* CVIAC.

h ¶ *Sed nemo de improbitate sua.* vt ¶. & ¶. *ex Leon. qui.* §. *si autem.* & ¶. *ex Lege in §. si quis.* & ¶. *ad exhibi. Lex §. si autem.* & ¶. *de reg. iur. Leon fraudantur §. penult.* Sed contrà ¶. *commo. l. ita. & depositi. §. si prædo. & Ibone fabri. §.* ¶. & *de iudi. Item & iudice.* Sed in illis magis ex contractu quam delicto consequitur quia actionem vt ¶. *de condict. indeb. §. verbona.* Item contrà ¶. *de vi & vi arm. §. §. qui vi. & mo.* Sed & ibi ex delicto in id, non à fe facto consequitur actionem prædo. ACCVRS.

i ¶ *Sibi bona fidei.* vt *Inst. eo. §. sed & bona fidei.*

k ¶ *Damnū.* aliter tamen & aliter vt ¶. *eo. Leon qui §. idem scribit. & Leo dicit. & l. de pig. act. §. pignus. in princ.* ACCVRS.

l ¶ *Non remittur.* quando extraneus fecit.

H. Nouam.

m ¶ *Pignus quia tutius.* vt *Inst. de obligat. quæ ex delict. nasc. §. furti autem.* & facit ¶. *de reiu. l. pignus. §. si res pign. & ¶. eo. §. si quis rem pign. in princ.*

cumbere, *propter fallaciam hominum fidem. h. d.*

2. ¶ Sed & si res pignori data sit, creditori quoque damus † furti actionem : quamuis in bonis eius res non sit. Quinimò non solum aduersus extraneum dabimus, verùm & contra ipsum quoque dominum furti actionem. & ita Iulianus scripsit. Necnon & ipsi domino dari placet. & sic fit, vt non n teneatur † furti §, & agat. Ideo autem datur vtrique, quia vtriusque interest. Sed vtrum semper creditoris interest ? an demum, si debitor soluendo non est ? & putat Pomponius, semper eius interesse pignus habere. quod & Papinianus libro duodecimo quæstionum probat. & verius est vbique o videri creditoris interesse. & ita & Iulianus sæpissime scripsit.

XLIII. PAVLVS *libro quinto ad Sabinum.*

SI cui ex stipulatu res debetur, † furti actionem non habet p, si ea subrepta sit, cum per debitorē q restitui non possit.

Emptor ante traditum sibi rem furti actionem non habet, quòd si rem emptor ipse subripiat ante pretium solutum : tenetur actione furti, sicuti verò post pretium solutum. h. d.

XLIV. VLPIANVS *libro vicensimo nono ad Sabinum.*

EVm qui emit, si non tradita est ei res, furti actionem non habet, sed adhuc venditoris esse eorum subreptas est tibi. & alter qui remendit, valet bene dicens. quæritur an possit agere actione furti ad quantque quasi in rectum tua interest, quasi in alio ferno habeat simul ad quantque an verò in decem posteris agere, quæritur. & dicitur quòd in decem. [IOAN SCRIBON.] Obligauit mihi seruum pro decem, & tradidi illi tandem est mihi subreptum ergo contra furem actione furti ad decem, & habui eandem rem subreptam. dicitur quòd non habeo amplius act. furt. hoc est verum si sine mea culpa subripitur. si autem culpa mea subripitur, tunc cùm teneat tibi act. pig. ad reddendum, agam contra furem act. sed in primo casu quando sine culpa mea, tunc act furtiua competit domino. [IOAN DECIVS.] Obligauit mihi duos seruos pro decem, & tradidit mihi : tandem unbo mihi subrepti sunt pro quolibet agam actione furti ad quantque : secus si separatim. subreptus fuit eum tunc nomine veltri agendo confequor. fic lida decem & alterius nomine amplius non agam. [IVAN POMPONIVS.] Commodauit ego Francisco coriario meum domum Scoto Parisius ipse commisit dolum in libro perdendo, & sic est in subreptus. dicitur quòd non agit furti contra furem. idem si mandauit tibi vt liberum meum perferas Scoto. [AN PATER.] Commodauit filio meo librum postea subreptus est ei. an ex pacto commodatarij habeas fuj. act. quæritur. & dicitur quòd non. Idem de fabrilibus commodatarij, vt eis non detur act. fur. [Is qui.] Concessit tibi librum peritiæ : postea tibi subreptus est. dicitur quòd non habet fur. act. nisi prius interrogatum contra te interdictum. nam ex tuæ cùm tenearis de culpa, habebis fur. act. [QVOD SI COMPTRIT.] Conduxi ab eo vas. postea est subrepta sibi culpa mea. dicitur quòd habeo act. furti. [Si FILIVS.] Pro filio subrepto datur patri act. fur. [Si SAB.] Commodauit eum Titianus mutuo subrepta est fuit. dicitur quòd actio furti mihi competit, non heredi Titij. Idem est si ei obligassem vel locassem rem meam. [NON EDEM M.] Commodatarius agit furti non solum pro ancilla commodata si ei subripuerat, sed etiam pro partu ejus. Item si commodaui seruum cuiusi nomine vestra feruj, si ei subripiatur.

n ¶ [Is cui.] *Non habet.* vt ¶. *eod. l. si cuius interest.*

o ¶ *Cum per debitorem.* maximè. Sed hoc casu perpetuo est. Io. & facit eautum est cibus ipsum debitorem.

p ¶ *Cum datur.* nec actione furti cedendo libertatur debitor : at vbi per debitorem non stetilet quo minùs rē ducet : quanquam suo iure similiter actionem haberet stipulator, tamē si debitor condemnationem minuere vellet, oportet p eam ei cedere. R. vt ¶. *eod. l. si vendidero in princ. & ¶. Leon in princ.*

q ¶ *Per quē.* Casus in hoc prin. vsque ad §. *præterea.* concurrentur præcedēti casui. [PAPINIANVS.] Quidam colligit fructus fundi : & eos subripuit. dicitur quòd teneatur actione furti colonus fundi. Secundò dicit : depositi penes te libri : tandem est tibi subreptus. dicitur quòd non habes actionem furti. nā cùm teneatis de dolo solo, aut nō committi dolum : & tuæ nō tenearis mihi : nil mea interest habere furti act. aut commissi dolum, & fic mihi tenearis & tuæ non habes actio. furti ratione doli tui. & adducit ad hoc simile. [PAPINIANVS.] Obligaui tibi duos seruos pro decem libris, & tradidi : tandem vnus subreptus est mihi. dicitur quòd non habeo actionem furti ad decem, & habui eandem rem subreptam. dicitur quòd non habeo amplius act. furti. hoc est verum si sine mea culpa subripitur. si autem culpa mea subripitur, tunc cùm teneat tibi act. pig. ad reddendum, agam contra furem act. sed in primo casu quando sine culpa mea, tunc act furtiua competit domino. [IOAN DECIVS.] Obligauit mihi duos seruos pro decem, & tradidit mihi : tandem unbo mihi subrepti sunt pro quolibet agam actione furti ad quantque : secus si separatim. subreptus fuit eum tunc nomine veltri agendo confequor. fic lida decem & alterius nomine amplius non agam. [IVAN POMPONIVS.] Commodauit ego Francisco coriario meum domum Scoto Parisius ipse commisit dolum in libro perdendo, & sic est in subreptus. dicitur quòd non agit furti contra furem. idem si mandauit tibi vt liberum meum perferas Scoto. [AN PATER.] Commodauit filio meo librum postea subreptus est ei. an ex pacto commodatarij habeas fuj. act. quæritur. & dicitur quòd non. Idem de fabrilibus commodatarij, vt eis non detur act. fur. [Is qui.] Concessit tibi librum peritiæ : postea tibi subreptus est. dicitur quòd non habet fur. act. nisi prius interrogatum contra te interdictum. nam ex tuæ cùm tenearis de culpa, habebis fur. act. [QVOD SI COMPTRIT.] Conduxi ab eo vas. postea est subrepta sibi culpa mea. dicitur quòd habeo act. furti. [Si FILIVS.] Pro filio subrepto datur patri act. fur. [Si SAB.] Commodauit eum Titianus mutuo subrepta est fuit. dicitur quòd actio furti mihi competit, non heredi Titij. Idem est si ei obligassem vel locassem rem meam. [NON EDEM M.] Commodatarius agit furti non solum pro ancilla commodata si ei subripuerat, sed etiam pro partu ejus. Item si commodaui seruum cuiusi nomine vestra feruj, si ei subripiatur.

*Vulg. in edit.

† Legem Aquiliam vi de apud Plin. li. 9. ep. 27.

† Partum non dicit ut prius: sed ut ipsa ancilla, sed rapina fit.

a Actionem vtrum obligati, an de fur. incertum.

*Sic Flo. legit. sed quod mutata fit, vt teneatur furti, &c. Anno. Aug. l. 1. c. 5. p. 3. hanc lectionē affirmatam habeo. Gracil ob eo. Bauc. vid. l. 6. 2. & quidem si ratio eod. & Pet. in receptis dictionis eam confirmat.

b Cedi actio furti creditori à debitore poteſt.

c Pignori interdum tutior est, quàm in persona agere.

480/C.IV.K.5-3, 1267-1268
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-3, 1269-1270

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-3, 1271-1272

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-3, 1273-1274

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

dicto cautum, non excludit nisi quatenus ad noxalem actionem. ACCVRS.

a ¶ *Hoc dominio.* id est bonæ fidei emptori: quod ex eo patet, quia de vitio ponit loquitur: si enim esset verus dominus, non ageret etiam ex præscripta contestatione vt *l. ea. l. in prin.* AZO.

b ¶ *In fuga fuit.* si fervus ille apud bonæ fidei possessorem confugerit, ibique sit, adhuc furti actio non potest. *Vel dicitur.*] CAIVS. Quod dicitur noxam caput sequi: tunc est verum, si hoc fieri potest. nam aliquando non: vt si servus tuus fecit mihi furtum, eundem effectus sui dominus cum & vendidi eum alij. nam non possum agere furti contra emptorem. TR. ACCVRS.

c ¶ *Quod dicitur.* vt a *& instit. de noxal. actione. & C. de noxal. l.* 1.

d ¶ *Sequitur.* vbi hoc fieri potest: al in non: vt subinde. & hoc in fi.

e ¶ *Cum debitore.* alij habent, cum debitore: & tunc dic, id est, vendidit: quia debitor furti ex causa noxali. & facit *l. sed. l. faber. §. fin. & l. de noxal. l. si alienum. Alij, cum emptore.*

In actione furti.] CAIVS. Si ago condict. furt. vel actione furti, debeo in libello meo declarare rem furtivã: & si sane vasa fabricata, debeo dicere lancem fabrepetam: non autem debeo dicere pondus vasorum, sed an argentea, an aurea sint. Si autem petasi argentum infectum, debeo dicere massam argenteam & pondus: & si sint ornamenti argentei, debeo declarare ornamenta. si autem est vestis, debeo dicere colorem & adducit similia. si autem non recordor de colore, & hoc iuramento non expost facto. [Qui RVM.] Obligaui librum eiusdem fenoratori, puta Bozolo: eundem fabrepsi: tenetur furti, idem si vltum liberum quem obligaueram, vendidi eidem. nam tenetur furti. FRANC.

f ¶ *In actione furti.* i. actione quæ competit pro furto, id est condictione furtiua. 2. Vel dic, vtrum in furto: quia nec b potest fieri duplum, nisi forsan furtum sit: sicut heiscunda de actione quod metus causa. *vel l. de dol. l. arbitrio. §. & idem.* & pro hoc *l. ea lege. vers. in primo.* ACCVRS.

g ¶ *Intelligi. sic l. si cor. pa. l. contrum.*

h ¶ *Non est necesse. l. deposui. l.* 1. *§. qui argentum.* arg. contrã. Sed illud in deposito vbi potuit prouidere quantum sit.

i ¶ *Insulsum.* i. neque specificatum, neque signatum. & facit ad hæc omnia *supra de rei vendic. l. si in rem.*

k ¶ *Argenti vt numerũ.*

l ¶ *Plerique facit supra de in lit. iurand. l. cum furti.*

m ¶ *Debet.* quantum ad eius recipiendum libellum: sed postea debebit exprimere colorem: vt & dixi *l. deposui. l. 1. §. qui argentum. versic. sed & si purpura.* & facit vt hic intrauit furtiuum: vt *hic, & l. sed & si purpura. & de arbit. l. Pomponius. in fi. & C. de fid. instrum. l. 1. §. 1. & supra quod vi aut clam. l. semper. §. in hac interdicto. & C. unde vtal. si quando.*

n ¶ *Actione tenetur. vt & supra de vsuca. l. sequitur. §. rem. & instit. eo. §. aliquando. & C. de vsucap. pro emp. l. cum. si probatum. & supra de pig. act. l. si quis.* ACCVRS.

o ¶ *Verum si tamen. so tempore absoluit.* Vide notat. & scrip. ad *§. grauissimum. §. vlt. l. de præscriptis verb.* CVIAC.

ff. Nouum.

mo decimo ex Sabino competere furti actionem huic domino a cuius seruus in fuga fuit b.

Quod dicitur, pro xã caput sequi, &c. aliquando non est verum. nam si seruus Titij furtum mihi fecerit, & postea fallus suus dominus serui: si vendidero eum, non habeo actionem furti contra empt. quæ. h. l. l. seq. planiuscula est.

XVIII. PAVLVS *libro nono ad Sabinum.*

QVod dicitur c noxam caput sequi ſ, tunc verum est, vt quæ d initio aduersus aliquem nata est, caput nocétis sequatur e, ideóque si seruus tuus furtum mihi fecerit, & dominus eius effectus eum vendidero: non posse me agere cum debitore f Calliani putant.

XIX. VLPIANVS *libro quadragensimo ad Sabinum.*

IN actione furti g sufficit rem demonstrari, vt pollit intelligi h.

1. ¶ De pondere autem vasorum non est necesse i loqui. Sufficiet igitur ita dici, lancem, vel discum, vel pateram. Sed ad scribenda etiam materia est, vtrum argentea, an aurea, an alia quæ sit.

2. ¶ Quòd si quis argentum infectum k petat: & mallam argenteam dicere, & pondus debebit ponere.

3. ¶ Signati argenti l numerũ debebit complecti: veluti, aureos tot, plureisve m furto ei abesse.

4. ¶ De veste quæritur, an color eius dicendus sit. Et verum est, colorem eius dici oportere:

5. ¶ *Non possidebat. Sed aliquo tempore possidebit: vt quia prætato habet debitor à creditoribus non videtur quòd agere possit: vt. l. de præscript. verbis. l. si rem. §. fin. & l. ea. §. vendidero. §. fin.* Vel secundum H. rectus etiam si nunquam habuit: vt *hic. & l. ea l. §. si qui in prin. & in dubia legibus nullum iam te habuisse qui volebat agere.*

6. ¶ Qui rem pignori dat, eámque subripuit: furti actione tenetur n.

6. ¶ Furtum autem rei pignoratæ dominus non tantum tunc facere videtur, cum possidenti suæ tenenti creditori aufert, verùm & si eo tempore abstulerit o, quo non possidebat p: vt puta si rẽ pigneratam p vendidit q. nam & hic furtum eum facere conflat. & ita & Iulianus scripsit r.

Pignorari argentum, quod aurum esse dicebat, in stellionatum incidit, non in furtum.

XX. PAVLVS *libro nono ad Sabinum.*

CVm æs pignori s datur, etiam si aurum esse dicitur, turpiter fit t, furtum non fit. Sed si datum est aurum: deinde cum dixisset se ponderare aut obsignare velle, æs subiecit: furtum fecit. rem enim pignori datam interuertit.

1. ¶ Si bona fide rem meam emeris, eámque ego subripuero: vel etiam tuus vsusfructus sit, & eam contrectauero: tenebor tibi furti actione, etsi dominus rei sũ u. sed his casibus vsucapio x quasi furtiuæ rei nõ impedietur y quoniam & si alius subripiat, & in mea z potestate z reuersa res fuerit, vsucapietur.

a Pignus specialiter obligatum creditori debitore vendente consequi dominum, licèt ñ erat generaliter obligatum. *facit nou. in l. 1. §. pignus. de pig. act.* Item *nota, & Gl. in Cl. 3. §. quis. vers. pignus. supra Lu. de vsufr. nouer. supra de rebus auct.*

b Stellionatus quo ex pignori dicit, aliquæ autem esse admittit.

c Pignoratitia actio in tenentem qui ab eodem, in pignore dando ædificia.

d Furti actione interdum tenetur dominus rem suam subripiens.

480/C.IV.K.5-3, 1275-1276
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-3, 1277-1278

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-3, 1279-1280

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-3, 1281-1282

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

enim quòd nunc furto facto tabulas instrumenta: & sic possum nunc probare interesse per ea: quod non potui tempore quo egi ad debitum. sed secundum id multo magis quaeritur de lege Aquilia. nam si instrumentum meum de decem quod habebam contra Titium, destruxisti: & agam contra te Aquil. videtur quòd non tenearis: quia si probo decem contineri in instrumento: potero agere ad ea contra Titium debitorem meum, cum nihil mea intersit instrumentum fuisse destructum. si autem hoc non possum probare, videtur mea interesse. sed tamen posit dominus[a] quid interest mea.

a ¶ *Pecuniam.* in instrumento redactam.

b ¶ *Non potest.* debitum in chirographum redactum. sed non valet hoc arg. [a] quod sit à destructione antecedentis.

c ¶ *Sed potest.* nunc respondet.

d ¶ *Non esset.* & sic agitur furti: vt & suprà de eden. l. argentarius. § fin. nec per hoc desinit competere, quòd interesse definit: vt ¶. eod. l. inter omnes.

e ¶ *Maior quaestio.* quia licet postea reciperet tabulas, nihil per eas potest probare, cum deleta sunt. arg. suprà locutus est cùm deleta non erant.

f ¶ *Probare.* puta debitum.

g ¶ *Damnum.* & sic non agit, sed tamen [illegible] de debito conditionali & puro. & sic incipit respondere.

h ¶ *Pendente conditione.* q. d. agam. condemnationis tamē exactio in euentum conditionis differtur: vt suprà ad leg. Aquil. l. in lege. sed contrà suprà de iudi. l. non quemadmodum. Sed ibi sol. ACCVRS.

i ¶ *Vti possum.* & certè furti agendum: & idem in Aquilia etiam quando deletum erat patrumet d. l. argentarius. § fin. & ¶. eod. qui tabulas.

XXXII. PAVLVS *libro nono ad Sabinum.*

QVidam tabularum duntaxat aestimationem faciendam in furti actione existimant: quia† si iudici apud quem furti agatur, possit probari quantum debitum fuerit, possit etiam apud eum iudicem eadem probare apud quem pecuniam[a] petat. si verò in furti iudicio probare non potest[b]: ne illud quidem posse ostendi, quanti eius interfuit. Sed potest[c] * post furtum factum tabulas nanctus esse actor, vt ex eo probet quanti sua interfuerit, si tabulas nanctus non esset[d].

1. ¶ De lege Aquilia[e] maior quaestio * est, quemadmodum possit probari quanti eius intersit. Nam si potest alias probare[f], non patitur damnum[g]. Quid ergo si fortè pecuniam sub conditione credidit, & interim testimonia sunt quorum probationem habeat, qui possunt mori pendente conditione[h]: aut puta me petisse creditum: & quia testes & signatores * qui rem communissent †, praesentes non haberem, victum rem amisisse *: nunc verò cum furti agam, eorum memoria & praesentia ad fidem creditae pecuniae vti possum[i].

Cui conceditur administratio rerum: non videtur concessum ut in eis fraudem committat. BART.

XXXIII. VLPIANVS *libro quadragesimoprimo ad Sabinum.*

TVtor administrationem quidem rerum pupillarium habet, intercipiendi autem potestas ei non datur[k]: & ideo si quid furandi animo amouerit, furtum facit: nec vsucapi res potest. sed & furti actione tenetur[l], quamuis & tutelae agi cum eo possit[m]. Quod in tutore scriptum est: idem erit & in curatore adulescentis, caeterisque curatoribus[n].

TVtor.] CASVS. Licèt tutor habeat administrationem rerum pupilli, si tamen subripiat rem pupilli, tenetur furti & tutelae. & idem in curatoribus omnibus. FRANC. ACCVRS.

k ¶ *Tutor administrationem.* l. 7. §. si tutor. suprà pro emptore. CVIAC.

k ¶ *Non datur.* vt & suprà pro emptore. l. qui fundum. §. si tutor. & infrà eo. l. interdum. §. qui tutelam. & suprà de solu. l. pupillo. in prin.

l ¶ *Tenetur.* vt & suprà de tut. & ra. distra. l. actione.

m ¶ *Agi posse.* scilicet finita tutela: vt l. licet. & ra. dist. l. si tutor. §. fin. & l. quam. & per hoc quòd illa dabitur, furti famosa denegari videtur. arg. suprà de in integ. resti. l. diuus. sed ad diuersa dantur[b]. ACCVRS.

n ¶ *Curatoribus.* sic ¶. de neg. gest. l. ex facto. in fi. vt de similibus ad similia procedatur.

IS qui opem.] CASVS. Praebui opem & auxilium tibi facienti furtum: tandem tu fuisti deprehensus cum re furtiua. dicitur quòd ego teneor furti non manifesti, & tu furti manifesti. FR. ACCVRS.

o ¶ *Fert.* Qui hoc faciat, habes Inst. de oblig. quae ex deli. nascun.

[a] Ant. Aug. lib. 1. c. 1.

[a] Argumentum à destructione antecedentis.

[a] Vide Ant. Aug. lib. 1. emend. c. 3.

[a] Interrogari vocat de subreptione instrumenti in qui [illegible] ... Cod. eod. [illegible]

[a] manifesti.

addit. Illud subsidiaria [illegible] subsidiarie non.

§. interdum. & ¶. eo. l. in furti §. ope. & l. si pignore. §. qui ferramenta.

p ¶ *Manifestus est.* Item nec est fur, nec est manifestus: licet[a] teneatur actione furti nō manifesti. nec[b] enim dici potest committere furtum, vel etiam furem esse, cùm rem non contrectauit, & facit ¶. de inceu. rui. nau. l. qui naufragium. §. non tantùm.

pturn est: idem erit & in curatore adulescentis, caeterisque curatoribus[n].

XXXIIII. PAVLVS *libro nono ad Sabinum.*

IS qui opem furtum facienti fert[o], nunquam manifestus est[p]. itaque accidit, vt is quidem qui opem tulit, furti nec manifesti: is autem qui deprehensus est, ob eandem rem manifesti teneatur.

XXXV. POMPONIVS *libro nonodecimo ad Sabinum.*

SIquis perferendum acceperit, & scierit furtiuum esse: constat, si deprehendatur, ipsum duntaxat furem manifestum esse, si nescierit, neutrum[q]. hunc, quia fur non sit: furem, quia deprehensus non sit[r].

Diuersis respectibus possunt duo fures eiusdem rei alter dici fur manifestus, alter non manifestus. BART.

1. ¶ Si vnus seruus tuus hausisset[s] & abstulisset, alter hauriendo deprehensus esset †: prioris nomine nec manifesti, alterius manifesti teneberis.

Qui praestat opem furto irregulari, non tenetur furti: nisi furtum regulare sequatur. BART.

XXXVI. VLPIANVS *libro quadragesimoprimo ad Sabinum.*

QVi seruo persuasit vt fugeret, fur non est. Nec enim qui alicui malum consilium dedit, furtum facit: non magis quàm si ei persuasit vt se praecipitaret, aut manus sibi inferret[t]. haec enim furti non admittunt actionem[u]. Sed si alius ei fugam persuaserit, vt ab alio subripiatur: furti tenebitur is qui persuasit: quasi ope cō-

SIquis.] CASVS. Rē subripui, & tradidi eam tibi vt portes eam ad aliquem locum puta ad domum meam. tūc cūm portabis, fuisti inuentus cum re furtiua. dicitur quòd si sciebas eam rem furtiuam, tu es fur manifestus, & ego nō manifestus. si autem ignorabas: hoc casu nec tu nec ego sumus fures manifesti. [SI VNVS.] Vnus de seruis meis hausit vinum tuum, & portabat: alter hauriendo fuit deprehensus. nomine primi teneor furti non manifesti: nomine alterius teneor furti manifesti. FRANC. ACCVRS.

q ¶ *Neutrum.* scilicet teneri.

r ¶ *Non sit.* facit infrà eo. l. sic qui. §. si ex Titium. & l. falsus. §. sed & si ii. & suprà eod. l. vulgaris. §. & §. item si quis maiora.

s ¶ *Hausisset.* l. vinum.

QVi seruo.] CASVS. Seruo tuo persuasi vt fugeret, & fugit. dicitur quòd non sum fur. non enim ex meo malo cōsilio furtum dicor facere & adducit simile. Secundò, persuasi tibi vt fugeres, hoc animo vt ab alio subriperis. fugisti: & subreptus ab alio fuisti. dicitur quòd teneor furti. Tertiò persuasi tibi vt fugeres: & hoc feci causa inimicitiarum tantùm fugisti: & subreptus fuisti. dicitur quòd teneor furti. Quartò, filio vel seruo tuo, vel vatti tuo subripienti tibi rem opem tuli. dicitur quòd teneor tibi furti: licèt filius vel seruus vel vxor non teneantur tibi furti. Quintò, persuasi seruo tuo vt fugeret, & fugit cum quibusdam tuis rebus. teneor furti tam nomine serui, quàm rerum: quasi opem videar tulisse. [SI DVO SERVI.] Seruus meus cum seruo tuo habuerunt inter se consilium: & communi consilio ambo fugerunt à nobis. vnus eorum non est fur alterius: nisi vnus alium celaret. FRANC.

t ¶ *Inferret.* id est detruncaret. ACCVRS.

u ¶ *Non admittunt actionem.* Imò contrà[c]: vt suprà de ser. cor. l. Neratius. § quamuis. Sed[d] ibi fuit secuta fuga vt ¶. § prox. hic non. 2. Item contrà[e] ¶. de reg. iur. l. consilij. vbi dicit dari de dolo. Sed & illud quando cepit interesse, & non cadit in speciale[f] nomen malefici; caeterum hic non fugerat: & si fugisset, caderet in speciale nomen malefici: vt furti, & serui corrupti. 3. Item contrà Cod. de ser. fugi. l. 1. sol. Verum est quòd serui fugitiui sit furtum, & eius nomine datur actio furti, ita tamen, si alius eum apprehendit: vt ¶. supponit. aut enim non. quia cùm non sit qui principaliter teneatur, nec qui accessorie debet esse: vt arg. infrà l. si is. §. si rem. Sed contrà est in hac lege. § item placuit. 4. Vel aliter furtum sit quantum ad impediendam vsucapionem vel praescriptionem, vt ibi: sed non vt possit agi, vt hic. Vel dic quòd non est

a Opem ferens fur, tenetur furti non manifesti. fur ipse manifestus: neque tamen mitius puniatur opem ferens quàm fur ipse.

b Opem ferens furti, neq; furtum committit, neque fur dicitur.

† Fur manifestus vt dicatur requiritur furem facile in furto deprehēsum. sed [illegible] ... quem & [illegible] de praefum. l. 1.

c Cōtinuum an indistincte actionem furti.

d Solue aliter vt per Albericum hic.

e Cōtinuum an indistincte actionem doli.

f Portarum aliud speciale nomen habet, aliud non habet.

480/C.IV.K.5-3, 1283-1284
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-3, 1285-1286

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

fita: vt *Inſtit. de adquir. per adro. §.*).

a ¶ *Quamdiu.* vſque ad XXX. annos: vt *Cod. præſcript. XXX. annor.* l. ſi. 2. Vel reſpicit antiqua tempora, quando erant perpetuæ: vt *Inſtit. de perpe. & tempo. actio. in principi.* ACCVR.

a ¶ *Quamdiu vixit.* At hodie tollitur 30. annis *ex l. 1. §. ad hæred. C. de annali except.* Vide *cap 30. de præſcr.* CVIAC.

b ¶ *Poſt mortem.* id b eſt deinſdum puta, furtum.

c ¶ *Alio ſervo.* hoſtibus fortè deuicto: vt *Inſtit. quib. mo. ius patr. poteſt. §. ſed & quæ poteſtas.* ACCVRS.

d ¶ *Remiſit.* hic *l. ſi ex noxa cauſa ag. l. vlt. §. in fin.* regulariter contrà: vt *l. de fidei. Lqui res §. noxam.*

Servus.] CAIVS. Seruus meus exercitor nauis exiſtens ab inuita voluntate, habebat vitarium in naui: ſi datum eſt damnũ alicui mercatori in naui, dabat actio in ſadium contra me: & ſi quid vitarius dedit damnum, teneor damnatus de peculio: ſi autẽ ſeruus dedit damnũ tenue in æſtimat. damni, non noxæ eum dedere. & ſi libe ſeruus efficiatur liber, adhuc tenetur de peculio: & ipſe factus liber, teneꝛbitur. [INTERDVM.] Seruus meus fecit tibi furtũ: & ego manumiſi eũ, ne teneat me ex furti dicitur quòd actione teneꝛe & etiam ipſi ſeruus: & ſi ego conueniar, liberetur ſic. ACCVRS.

e ¶ *Vulgaris.* id e eſt actio in ſadium ex illo edicto: non cau. quæ actiuæ ex noxpto: vt *l. de noxa. l. ſi ex §. §. prout eſt ibi. anot. ſi. de exercit. l. ſi ſervus. & l. non ſum. l. §. item ſi ſervus.* formula autem dicitur propter id quod habet *l. de orig. iur. l. §. omnium* quod d hodie eſt ſabla- cum: vt *C. de formulis.* ACCVRS.

β ¶ *Vulgaris formula.* Dioſta. CVIAC.

f ¶ *Actor.* vicarius qui eran in cura nauis. 2. Vel ſocii exercitores, & ſuæ voluntate exercentes: vt *d. l. ſi ex §. in fin.* ACCVRS.

g ¶ *Quod ipſe exercitor.* ſolitus ſeruus dedit damnum. & ſupple in litis æſtimationem damnetur, aut, &c. Nec dicas non dari de peculio cùm detur ex delicto: vt *l. de ſi qui dixit. l. §. cùm ſervus.* quia ex non multo ſerui ex exercitoris datur de peculio: vt *l. nam. cum Libert.* etiam ſi dominus monita probibuerit: vt *l. de pecu. l. ſi quis ſervum §. etiam.* ſed noxalis ex delicto. ACCVRS.

h ¶ *Addiderunt.* ſ in ſententia condemnatoria.

i ¶ *In peculio.* propriè, vbi dicimus agi ex contractu. ſi autem agetur actione in ſadium ex quaſi malefacto, liberatur dando de peculio vicarium ad noxam: vt *d. l. ſi ex §. ſi. l. de noxa. prout eſt ibi littera. ad noxam.* ACCVRS.

k ¶ *Annum.* vt *l. quando act. de peculio §. annua l.*).

l ¶ *Idem manumiſſo.* & ita dolo defuit habere: vt *l. de noxa. l. de ille.* ACCVRS.

m ¶ *Liberum.* & vt *l. de noxa. l. ſtilo. in principio.* non enim ſuprius, &c. vt *l. noxa cau. Libert. in fine.*

Fallus.] CAIVS. Rem quam non debebam, tibi ſcienter accipienti ſolui, facis furtum. [FALSVS.] Falſus procurator accipiendo pecuniam, facit furtum. hoc eſt verum ſi debitor eo animo ſoluit falſo procuratori, vt falſus procurator portaret hãc pecuniam ad creditorem & non portaret. ſi autem eo animo ſoluit, vt nummi fiant procuratoris, credens eum procuratorem in rem ſuam: nec licet non dum no, non tamen facit furtum. [SED ET SI] Cùm indebitum tibi ſcienꝛ vellem ſoluere, tu dein- gaſti me quòd alii ſoluerem: & ſolui. quæritur an teneaꝛis furti? & diſtinguitur. tum aut ſolui te ꝓdente: & tunc conſentiunt te abſente: & tunc non teneris. [SI QVIS.] Putabas à me vt mutuum tibi decem: & mutuus: decendo quòd eras locuples, vel ea velle date fideiuſſores: vel re confeſſum mihi ſolueꝛis pecuniam. & teneꝛis ex, quæritur an teneaꝛis furti? & dicitur quòd nõ ſed de dolo teneaꝛis ſi alia actio nõ competeꝛ. [QVI ALIENVM.] Librum alienum inſcienti ac nolente ſcripſi. & teneꝛis furti? & dicitur quòd facio furtum, licet nolleꝛim eum fieꝛi: nã detrahitur res habentis eam pro deſerẽdo. nam tunc non facio furtum. Idem ſi putaui quòd dominus habuit eũ pro deſerẽdo habitu eũ pro deſerẽdo: licet ita nõ ſit. Sed poteꝛ quòd inuenit eam alienam. nam lacturam in teneꝛa: & accepi non animo lucrandi. Videtur enim ſoluere domino rei, ſi inueniꝛem eũ dixiſſe quòd non facio furtũ: & quibuſque ſic teneꝛi non, faciunt ſcripturam in qua continetur: noueꝛi ſi omnibus quòd ego talia ſcripſi. & ſic: & credãi ei qui petit. & hanc ſcripturam ponunt in aliquo loco vt poſſit legi. & hæc ſunt vera eꝛam. ſi petat aliquod pretium comune inſtrumenti. nã propteꝛ hoc fur non eſt. [SI QVIS PUTAVIT.] Rem à domino habitam pro deſerẽdo, accepi. non teneor furti: hoc ſcieꝛam eam habeꝛam pro deſerẽdo, hoc ignoraꝛam. [SI LACTAM.] Rem iactatam de mea accepi. quæritur an teneaꝛ furti? & diſſimiliter nam aut dominus nõ deſinens habere eam pro deſerẽdo: & tunc non teneꝛ. aut non: & tunc ſi animo lucrandi teneo, teneor furti, ai de non ſed ſi nõ poſſet reddere debeo eius domino. ſed ſi putaui ſimpliciter rem iactatam, accepi: non teneor furti. [ITEM] Sabinus tibi ſeruum. & ſic teneor furti. tandem eum à te poſſem harum ſeruã extinguiteꝛ actã. furti etiam in alia parte. ſecus ſi vtendi fructum harum ſeruꝰ corp habeꝛe. nam propteꝛ hoc non extinguiteꝛ actio furti. FRANC.

n ¶ *Nec nummi.* Videtur * enim ſub quadam conditione: ſoluãs hæc ſolliceꝛ. & creditor eſt: *arg. l. de adquirenda poſſeſſione. l. ſi in re communi.* [Sed arg. contrà *l. de adquirenda poſſeſſione. §. quod meus. b*]) Vel melius, ſecundum Aug. hoc eſt cùm debitor iubet in perſona vt quia ſibi non tradebat eſſe creditoris eum cui ſolueꝛet & hoc ipſe aſſeꝛebat: vt *l. ſi quis vxori. §. cum Titia.* Si verò non iubeꝛ, tranſferre dominiam: ſed repetit condictione indebiti. & facit *l. de condict. ſine l. quoniam & pro ſuo. l. hominem. in fine.*

o ¶ *Nec nummi nisi fiant.* Vide ſcripta *ad rub. C. de condict. indeb.* CVIAC.

p ¶ *Falſus procurator.* Vide ſcripta *ad l. B. C. de condict. indeb.* CVIAC.

q ¶ *Pro ſe.* ſed ſi eam ſic habita ſolutio, ceſſat actio furti: vt *l. vendidero. §. ſi Titius.* ACCVRS.

p ¶ *Manent.* hic eſt contrà *l. de don. quæ mihi. Solp.* vt in *gl. ad quæritur.*

q ¶ *Procuratoris ſui.* putauit eum procuratorem in rem ſuam factum reſtituere voluiſſe in eum tranſiſſe dominium & ipſe debeꝛe facere contentum creditorem. ACCVRS.

r ¶ *Furtum facere.* ſed habet locum condictio indebiti: vt *C. de condict. indebiti. l. creditoꝛis.* niſi creditor habeat rationem. vt *dicta l. ſi vendidero. §. ſi Titius.* & de hoc plenè dixi *Cod. tract. l. ſalſus.* in geſſore

XLVII. VLPIANVS *libro quadrageſimo ſeptimo ad Sabinum.*

FAlſus creditor, hoc eſt is qui ſe ſimulat creditoꝛem: ſi quid acceperit †, furtum facit: nec nummi ° eius ſunt ?.

Falſus procurator accipiendo pecuniam, facit furtum: ſi acceꝛit eam à debitore eo animo vt portaret ad creditoꝛem, & non portauit. ſi autem eo animo ſoluit vt nummi fiant procuratoris, credens eum procuratoꝛem in rem ſuam, non facit furtum procuratoꝛ, licet eo retineat hoc dicit.

1. ¶ Falſus † procurator ſi furtum quidem facere videtur: ſed Neratius videndum eſſe ait, an hæc ſententia cum diſtinctione vera ſit °: vt ſi hac mente ei dederit nummos debitor, vt eos creditoꝛi perferres, procuratoꝛ autem eos interceperit: vera ſit. nam & manent ? nummi debitoris, cùm procuratoꝛ eos non eius nomine acceꝛit, cuius eos debitor fieri vult: & inuito domino eos contrectando, ſine dubio furtum facit. Quòd ſi ita det debitoꝛ, vt nummi procuratoris fiant ¶: nullo modo eum furtum facere ' ait,

† *Falſus* in vtr. C. *qui pecuniam.* adhuc. Hinc etiam colligit, falſum procuratoꝛem, alias procuratoꝛem dici.

† *Falſus* in vtr. C. *qui pecuniam.* ſup. in *Senatuſc.* Hinc etiam colligit, falſum procuratoꝛem, alias procuratoꝛem dici.

° *Falſus* indebitum, an & quando teneatur furti docuimus. b ad. Eſt me in veritate Solut. autem & dic, ibi. *creditoꝛ non ſtatim in pecuniam, ſed in quantitatem pertinet.*

480/C.IV.K.5-3, 1287-1288
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-3, 1289-1290

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-3, 1291-1292

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-3, 1293-1294

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-3, 1295-1296

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

ta mea ad pollendum, postea subrepta fuerit: & sic teneatur mihi condictione, an ea pars, vel dominus pro eo de petatio. quæritur an ab eo dominus vel pars corripere actio furti contra furem? Et distinguitur. nam aut pecuium furi vel filij fit. solutendo: & tunc bene competit actio furti tibi, aut non: & tunc non competit tibi actio furti. [SED

† Fabia in suo Celsus dubitat. S. de rei vind. ea. ea. et Inst. e. de Inv. Tamen subsidiaria actione, ad vel breve, ejus charge, verba breviter, magis proprie.

ET SI NON] Istum à fure emit rem furtivam ignorans, & eadem Titio postea est subrepta. datur Titio actio furti. [ADVERSUS LABEONEM.] Cùm omissem subjectionem à se, dixi tibi ve cum dares ei quæ pro me venerat ad eum accipiendam. quidam transiens per viam cum diceiem hæc verba, audivit, & venit ad me pro filio me, dicens fe venire ex parte mea: cum non esset verum, tandem tu ei dedisti, non ut ilatim ferret domum filiorum, sed tuæ demum cum deliberaco. ergo non habeo tecum quod furti fili, dicitur quòd tu habes act. furti contra eum. [SI PUTAVERIS.] Servum meum fug tuum detrasum in carcerem communis Bononien. qui tem petit filii dari à potestate, & datur eft: an teneatur mihi act. furti? dicebatur quòd potestas eregit servitudinem. de jure ab isto: & tunc potestas hanc actionem tenebitur mihi reddere: & præsertim furti contra accipientem. aut non: & ratio fi accipiens servum meum habuit animum suum lucrandi, tenebitur mihi act. furti: non autem potestas tenebitur aliqua act. mihi. [SI QUIS DE MANU] Si percussi te manu, ve nummi quos habet in manu mihi cadentes, & alius accepisse & fugit meosse furti. [SI QUIS MANUM.] Titius fabripue mihi Francisco manum meam argentean: & de ea fecit fyphos. dicitur quòd agam act. furti, & condict. furtiva nomine mulie vel peculiorum. idem & fi fabripuit mihi vasa, & de eis fecit vasum, & habet vindicta. [SERVUS QUI] Servus direcle liberatus, ad hoc ve exercitet mercaturas, & negocia. dicitur quòd non eft fur. & reddituæ ratio, idem de filio fi fe fatiuerit sui. [DOLIANI] Tradidi tibi pecuniam ut eam solvas creditori meo nomine, eo te dedisti nomine tuo, cùm & ei un esses debetur. dicitur quòd furtum facis. [SI TITIUS.] Rem alienam vendidisti: nec dicenti nummorum quos inde habes furtum facis. [SI QUOQUE.] Duo erant fodinam habentes, venit eorum unus: & pecuniam cui non solvati habebo pignore, quod pignus ei subreptum eft. dicitur quòd ille tantum agat furti cui erat obligatum: nec autem cui solvit. [NERVA FILIO.] Verbis legis sine fce pœna non fit furtum. furtum enim non fit sine contrectatione: vide fi conditum dolo furi vel operæ ve furtum faciat, & non fecit, non fam fur, nec tractat furti. [SI QUIS ALIENUM.] Alienum meum pofsidit in equum suum, ve fic eas recuperem, non teneris furti fi non habuifti animum contrectandi ejus: & hoc etiam creat nil ipsum. fed teneris in factum. [CUM TITIUS.] Cùm crederem pecuniam mutuare Titio qui erat legatus & dixit homo fabricensis mihi ab um Titium pauperem, cui mutuasti: & nummos mutuasos cum eo dimisisti. dicitur quòd teneris furti & etiam. Titius fi hoc fciait. [SI MATER.] Cùm emerem frumentum à Titio ad pondus, puta centum coebes, & vellem facere mensurari, commodasti mihi matres ponderis cum quibus mensurarem, & mensurasi hic commodatas teneris? T tio act. furti, & etiam ego, fi forces matres furi cum eis mensurari. [SI QUIS] Ems Stichum à domino emi, & de hoc habeo instrumentum, quo continetur quòd emi Stichum. perfuasibi Stichu vt eamos fugam de hoc tcstimonio delerei: & deleui. dicitur quòd teneris furti. fi autem perfuasibi ei vt alia mea instrumenta deleret, & fecit: teneris furti contrapti. fi tamen hoc idem fecisti cum manibus, teneris de dolo.

[SI LINEA.] Si lineam margaritarum mihi subripuisti, & agam furti: debeo dicere amisisse. sed fi agam furti pro vino subrepto, debeo dicere quot corbes. fed fi vafa sunt subrepta: debeo dicere numerum. [SI SERVUS.] Servo meo habenti libertatem peculij administrationem, subrepta eft res peculiaris actio furti mihi domino eft quæsita: quæ tollitur fi manfugat hic servus cum tare non animo domandi. Idem & fi tota pœna dupli vel quadrupli fit servo soluta. [SI QUIS INVASERIT.] Invasit te furtum mihi non faciffe, non teneris furti nifi animo contrectæ: fed rei perfecutio, puta rei vindicatio, mihi dabitur. & de hoc dic vide Gloß. [SI SERVUS] Subripuisti mihi servum: & interim eft heres inftitutus: & antequi meo iuffu adiretve quia eam mihi non dabat, decesse hic servus: agam act. furti ad pœnam hereditaris an &c: & etiam condicho furtiva ad hoc dabar, non solum ad pœnam servi. [SI STATULIBER.] Statuliber, vel res fub conditione legata, subrepta eft heredi. herea habet condictionem furtivam: & utilitashabitæ quanti res tale valet. exiftente autem conditione, furti actionem amado non habet heres: quia fua defuit interelle. PA.

† Inò non dicitur amotarum rerum actio. l. vlt. C. eod. Dic rerum amotarum filiorum pro actione in folid. propter res amotas.

* Vt fupraviz. & infra eo. tit. & fubpos. Act. l. 3. pr. & ibiqu. ff. ad Syllanian. l. 3. in fin. & l. 4. ff. de Senatusc. l. 17. infra eo tit. vers. fin.

a ¶ Si quis fcilicet exæquatus. RODER.

b ¶ Tenebatur. licèt fic tum non fecisti: vt Inftit. de obligat. quæ ex delict. nafc. §. secundum.

a Furti actionem mecum vxor non obligavit.

c ¶ Non tenuatur, vt * & supra ad Leg. Iuliam §. item placuit. & supra eod. l. fin. & ff. supra rerum amot. l.

d ¶ Furi. fubripienti res vir.

e ¶ Sed rerum amotarum. fi causa dissolvi amovit: vt supra rerum amotarum. l. fi concubina. in fin.). respon. & l. fed & ff. & C. fi rem.

f ¶ Nomine, quia feruus vxoris fecit furtum viro.

g ¶ Furti fcilicet noxali.

h ¶ Condicendum eft. vt † rerum amo. l. & ideo. l. ff. Sed contrà in eo. l. ff. matior. §. fed hic eximus feruus patris matiei), vel concubinæ res matiei.

i ¶ Furti, hoc eft ftatim corrigitur.

k ¶ Agendum. hic & supra de folucif. l. fi debitorem in fi. & de iudi. l. in re fin.

l ¶ Furti tenebitur. l. de furtis. Sed b agitur actione in factum: vt & l. de dole. l. non debet. & C. de dole. l. fi superficie. quæ funt contrà. ex supra dicta notat, quòd in furto aliquando vitiatur perfona, & non, & per hoc fi res inalienabilis. vt quando vxor non facit furtum vt ff. de vsucap. §. furtiva. c. A quando fola perfona & fic eft vfucapibilis vt quando debitor creditori ve supra de vsuc. l. Semator. §. fi rem.). Quandoque res tantùm: & fic non eft vfucapibilis: vt quando hîc & feruî facit actionem furtum patri & dominoque supra eo. l. furti & sup. idem de vsucapt. vt supra in prin. huius legis. & supra rerum amotar. l. Quandoque nec perfona nec res quo ad fe dicitur quo ad aliam fic de tutore furti tenetur: vt ille qui opem & confilium dedit vt infra eo. l. interdum.

b Furti actio liceret ei dicere adversus patrem, & in causa actio ill fuitum nomine furti.

c Persona vel ac. & quando vfucapi poffit.

* ¶ Sed etiam furti tenebitur. Non directè qui dem act. furti, quæ fama fa eft, fed vti fi fuæ in factum vel non peritlepta, fed vbi similiter, vt per Conftantinum Hermenegc. CUIAC.

m ¶ Retinuit. & contrectet. alibi contra). sed. Limitanda in prin. & C. de pign. act. l. fi nulla.

n ¶ In agro. conducto ad hoc vt conductor habeat furtum fulphuritanum * fruftus eft vet). fed. mat. l. diuortio. §. fi vir.

d In fructu eft fulphuritis.

o ¶ Thesaurum. ea quæ exercebitur fulphur. & fic eft). sed. l. fi. cons.

p ¶ Dominus furti agat. & adhibentur colonus, fecundum R. vel dicit dominus). sed. l. agor.

q ¶ Rubus. fuberacha vellibus. ACCURS.

Solvendo

fuerit soluendo *, dicendum est non competere furti actionem [b].

10. ¶ Sed & si rem furtiuam impendens [c] quis emerit, & ei subrepta sit, habebit furti actionem [d].

11. ¶ Apud Labeonem † relatum est, si filiginario * quis [e] dixerit, vt quisquis nomine eius filiginem petisset, ei daret: & quidam ex transeuntibus cùm audisset, petiit eius [f] nomine, & accepit [g]: furti actionem [h] aduersus eum qui supperet, filiginario * competere, non mihi [i]. Non enim mihi negotium, sed sibi filiginatius † gessit.

12. ¶ Si fugitiuum meum * quis quasi suum à deununito, vel ab aliis qui posteà tamen habent, de carcere [k] vel custodia dimiserit, an is furti teneatur? Et placet si fideiussores dedit * in eos * domino actionem dandam: vt hi * actiones suas mihi mandent [l]. Quòd si non acceperint fideiussorem, sed tanquam suum accipienti ei eradiderint: dominum furti actionem aduersus plagiarium habiturum.

13. ¶ Si quis de manu alicuius nummos aureos vel argenteos vel alium rem excusserit: ita furti tenetur [m], si ideo fecit, vt alius tolleret, isque sustulerit.

14. ¶ Si quis massam meam argenteam subripuerit, & pocula fecerit: possum [n] vel poculorum vel massæ furti agere, vel condictione. Idem est & in vuis, & in musto, & in vinaceis. Nam & vuarum & musti & vinaceorum nomine furti agi potest, sed & condici.

15. ¶ Seruus qui se liberum adfirmauit, vt sibi pecunia crederetur: furtum non facit. Nonque hic nihil amplius quàm idoneum se debitorem [o] adfirmat. Idem est & in eo qui se patrem familias finxit, cum esset filiusfamilias, vt sibi promptior pecunia crederetur.

16. ¶ Iulianus libro vicensimosecundo Digestorum scripsit, si pecuniam quis à me acceperit, vt creditori meo soluat, deinde, cum tantam pecuniam eidem creditori deberet, suo nomine soluerit: furtum eum facere [p].

17. ¶ Si Titius alienam rem vendidit, & ab emptore accepit nummos: non videtur nummos furtum fecisse [q].

18. ¶ Si ex duobus sociis omnium bonorum, vnus rem pignori acceperit, eáque subrepta sit: Mela scripsit eum solum furti habere actionem, qui pignori accepit: Pitholicio non habere [r].

19. ¶ Neque verbo, nec scriptura quis furtum facit. Hoc enim iure vtimur, vt furtum sine contrectatione non fiat. Quare & opem ferre, vel consilium [s] dare tunc noceat, cum secuta contrectatio est.

20. ¶ Si quis asinum meum coegisset, & in equas suas * τὴν χρῆσιν † dúraxat χάριν admisisset *, furti non teneatur: nisi furandi quoque animum habuit. Quod & Herennio Modestino studioso meo de Dalmatia consulenti rescripsi circa equos quibus eiusdem rei gratia subiecisse quis equas suas proponebatur: furti ita demum teneri, si furandi animo id fecisset. si minus, in factum agendum.

21. ¶ Cum Titio honesto viro pecuniam credere vellem, subiecisti mihi alium Titium egenum, quasi ille esset locuples: & nummos acceptos cum eo diuisisti, furti teneatis *, quasi ope tua consilióque furtum factum sit. sed & Titius [t] furti tenebitur.

22. ¶ [Si]maiora quis * ponderа tibi commodauit, cum emeres ad pondus: furti eum * venditori teneri Mela scribit: ne quoque si scisti. Non [enim] ex voluntate venditoris * accipis, cum eres in pondere.

23. ¶ Si quis seruo meo persuaserit, vt nomen suum [u] ex instrumento, puta, emptionis tolleret: & Mela scripsit, & ego puto, furti agendum [x].

24. ¶ Sed si seruo persuasum sit, vt tabulas meas describeret [y]: puto, si quidem seruo persuasum sit, serui corrupti agendum. si ipse fecit *, de dolo [z] actionem dandam.

25. ¶ Si linea margaritaria subrepta sit, dicêdus est nomen * Sed scilicet salucm R. sed Aquil. dari videtur: vt supra ad l. Aquil. l. si quis rationibus §. fin. & de his dixi supra ad l. Aquiliam in §. Accvrs.

n ¶ Solvendo. & ita est periculo petitoris & supra eo titulo.

b ¶ Actionem. nomine petitâ, non furti vt in contrario: vt supra eod. l. cum quis. §. ait posse. vbi plenè diximus.

c ¶ Impendens. aliud si fecerit: ea & ipse esset fur, & fit non agere furti: vt & l. a. l. neque §. fin. furti.

d ¶ Actionem. secus in donatario: nisi & ante traditione euidentem insidias: vt infra eod. l. qui insidiatus §. fin. quæ est contra.

e ¶ Et si filiginario. i. vendenti filiginia.

f ¶ Quis. i. emptor.

g ¶ Eius. i. emptoris.

h ¶ Et accepit. suo nomine: non tamen filiginarium transtulit in dominium: nisi fuisset cum ab emptore: vt supra de solut. l. cum quis. §. fi. & infra eod.

i ¶ Actionem. quam credendo liberauit: & ideo ei competit, secundum Rog. sed die contrà: qui ea ignorat tenetur ad filiginarium.

† Filiginatius. Cuiacius scribit: & ideo datur ei, qui eam habet, & eius interest.

k ¶ Non mihi. emptori. & facit infra eod. l. si custodiam. §. fi. Titius. Sed arg. contrà supra de solut. l. fi quis seruo.

l ¶ De carcere. vbi custodiebatur: vt & supra de fur. fugit. l. dominus.

m ¶ Fideiussores dedit. dominus de rato, licet extra formam iudicij: vt supra rem rat. hab. l. inuitum. & l. communia. §. i. & facit supra de pecu. herod. l. cum olim.

n ¶ In eo. diuersitas: & nihil mirum furti contra accipientem.

o ¶ Si hi. diuersitas. Accv.

p ¶ Mandaui. vel hoc ordinate habeo vtile: vt supra de mag. conuen. l. fi. §. negare.

q ¶ Ita furti teneatur. vt * Inf. eo. §. interdum. & l. ad l. Aquil. l. si seruus. interdum. & arg. l. eo. l. qui seruo. & §. fin. contra. supra eod. Leo furti. §. qui. sed ibi dixi.

r ¶ Pitholicio. Contrà videbatur quod dominus esset per specificationem effectus [b] nil est, quia bona fide sibi exegerat: vt diximus T. de acquisit. rerum dom. l. adeo. §. cùm quis. & fuit T. de condi. fur. l. seruus. §. hoc. & l. ex argento. & facit supra ad tribun. l. de eo. §. quis ex.

s ¶ Consilium. qui e furti non tenetur: vt T. eo. l. §. Sed contra. & ea. l. §. cum Titio. Sed vt ibi.

t ¶ Furtum eum facere. eum * dominium non sit translatum: & ea mandati tenetur: vt supra de solu. l. Cassius.

u ¶ Fecisse. vt * supra de action. empt. l. ne emptor. & supra eo. l. qui vacuam. Accvrs.

x ¶ Non habere. sic & supra pro socio. l. fi. & quæ sententiam. & C. de pignor. l. & si fructus cum.

y ¶ Vel consilium. ab * solum consilium tuus teneatur quis furti cum non alias erat factuius is cui consilium datum esset: j. de iniur. Leem apud §. fi carnarii. & l. eo. l. qui seruo in pecu. & §.

z ¶ In æquis seru. ex quo enim malitiose mali. & est hic Gratianus. Accvrs.

a ¶ Furti teneatur. vt collin conuenit, &c. aut * error eius in substantia personæ debitoris, creditorio alium esse quàm fit: & nunc obtinet quod dixi hic aut in conditione persoluæ, vt quia liberum & sui iuris se dicit: & tunc nō tenetur furti vt arg contrà l. cod. §. fi. aut in qualitate cautelæ: vt an sit pluscus: & sic essent furti: & datur de dolo: vt in contrariis. l. eo. l. falsus §. fi quis mihi. & l. de dol. l. & eleganter §. fin. & l. fin. Et quod hic fuit error personæ, fuit error pactionis: vt j. pract. §. sed quidam dicunt errorem personæ non esse impedimentum quo minus transferatur dominii. arg. supra de acquirend. rer. l. quod nostri. §. fi. Sanè. Sed arg. contrà in eod. rit. l. fi me in vacuum. §. fi. Prima placet.

b ¶ Sed §. Titius. & sciatur vt j. eod. l. si qui. §. fi in Titium.

c ¶ Mauro. quia. Hic pertinet l. 18. supra de dolo. Cviac.

d ¶ Tibi. emptori. Acc.

e ¶ Eum. commodatarium cum caute locaris tulit opem hoc modo. Sed certe simili de dolore. supra de dolo. Barbatius. §. de eo. Sabino secundum. A hoc, hic seruus si cessi conuenisset: is quo furtum factum est supra furum ignorauit: nec furtum factum est. vt plenè ibi de hoc dixi. Accvrs.

f ¶ Pitholicio. alibi debitorio.

g ¶ Nomen suum persuasoris & tamen causa lucrativa tam de quisitione cessetur. Sed R. dicit primo. Si falsa sit obligatio.

h ¶ Agendum. quasi ope & consilio.

i ¶ Deferbuit. id est. vel die, id est impleret. vt ad stipulam non eliceret.

k ¶ Corrupti. vt & T. de fur. l. literarius. §. fi.

l ¶ Furti. qui persuasit seruo non corrupto.

m ¶ De dolo actionem. Accvrs.

n ¶ Damnum facit. l. 22. infra eod. & supra de rei vin. l. fi. in re. §. Accvrs.

† Mirum genitivus subiectus, dicitur datum genus. v. Gud. in antiq. scriptura. Aul. Gell. lib. 19. cap. 18.

* Administrare, est mutuo vti, contra ad mutuo administr.

480/C.IV.K.5-3, 1299-1300

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-3, 1301-1302

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

nem suscepit *.

4. ¶ Si ex donatione alterius rem meam teneas, & eam subripiam: ita demum furti te agere mecum posse Iulianus ait, si interfit tua retinere possessionem: veluti si hominem donatum noxali iudicio defendisti [b], vel agrum cucurreris, vt aduersus vindicantem, iustam retentionem habiturus [c] sis.

LIV. GAIVS *libro tertio decimo ad Edictum Prouinciale.*

SI pignore creditor [a] vratur, furti tenetur [d].

2. ¶ Eum qui quid [e] vendum accepit, si ipse alij commodauerit, furti obligari responsum est [f]. Ex quo satis apparet furtum fieri, & si quis vsum alienæ rei in suum lucrum conuertat [g]. Nec mouere quem debet, quasi nihil lucri sua gratia faciat. Species [h] enim lucri est, ex alieno largiri, & beneficij debitorem [i] sibi acquirere [k]. Vnde & is furti tenetur, qui ideo rem amouet, vt eam alij donet.

2. ¶ Furem interdico [l] deprehensum non aliter occidere lex duodecim [m] tabularum permisit, quàm si telo [n] se defendas. Teli autem [o] appellatione & ferrum & fustis & lapis, & denique omne quod nocendi causa habetur, significatur [p].

Condictio vel vindicatio rei furtiuæ non tollit pœnam, sed pœnalem actionem: furti contra. BAud.

3. ¶ Cùm furti actio ad pœnæ persecutionem pertineat, condictio verò & vindicatio ad rei recuperationem: apparet receptæ rei nihilominus saluam esse [q] furti actionem rei seruatæ, si tamen fublata quæstio furti fuit vltra affirmatum, eam condemnatum fuit non: cum mulier: ponæ, scilicet condemnatio, fit fabricius. [SI RES PEPERCERIT.] Res peculiaris seruorum ipsorum in nam dic rus furtis rei conditio per hoc non mutatur.

Tertio dixit: Tutor potest transigere cū fure rei pupilli: & tollitur act. furti. Item si reuertatur res seruorum ex peculiarem tutoris: cùm tutor loco domini sit. Item in curatore furioſi, cùm & alienare non furioſi possit. intelligo & eam decretu, & ex causa iusta. Vltimò dicit, tutor, item curatore furioſi pro re pupilli vel furioſi seruorum habent confectionem furtiuam. [SI QVIS SERVI.] Dominus seruus mihi fabricauit vestem & argentum. ego nomine vestis contra te occasione vestis fabricatæ possum agere nomine alterius occasione argenti. Fa. Accvrs.

¶ *In domini persecutionem. vt & supra ad Instit. § fin. & arg. C. de seruis fugit. Lapicinarijs.*

r ¶ *Obligatur.* si in possessionem nouæ dominij res redit [r], & iterum ei fabricata effet, secundùm R. Sol. de hoc nemo dubitat, cùm fabricatus responsum hoc facta dicendi. Dic ergo vt dixi *supra ead. l. §. dominium.* Item si fuit *l. in conficiendo. §. infuper.*

¶ *Ad probandum. facit supra de offic. proc. Lib.*

¶ *Quæ non persequeretur.* Et tacitum remittendo pœnam.

u ¶ *Dubium.* S. si nō videtur quod de bactis damnari quia ius furum ancilla vt *L. quod non. iuncta Lectus. & C. vnde vi l. fi quis & de cadu.*

480/C.IV.K.5-3, 1303-1304
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

fure recepta est pecunia sublata, in simplum videtur furti quæstio sublata, maximè si non solùm rem furtiuam fur restituere iussus fuerit, sed amplius aliquid in eum iudex constituerit: ipso quòd in periculum maioris pœnæ [b] deductus est fur, intelligendum est quæstionem furti sublatam esse.

2. ¶ Si res peculiaris [a] subrepta in potestatem serui redierit, solutitur [a] furti vitium: & incipit hoc casu in peculio esse, & à domino possideri.

3. ¶ Cum autem seruus rem suam peculiarem furandi consilio amouerit: quandiu eam retinet, cōditio eius non mutatur [d]. nihil enim domino abest. sed si alij tradiderit, furtum facies [e].

4. ¶ Qui tutelam gerit, transigere [f] cū fure potest: & si in potestatem suam redegerit rem furtiuam, definit [g] furtiua esse: quia tutor domini loco ¶ habetur. Sed & circa custatorem furiosi eadem dicenda sunt, qui adeò personam domini [h] sustinet, vt etiam tradendo rem furiosi alienare [i] existimetur. Condicere autem rem furtiuam tutor & curator furiosi eorum nomine [k] possunt.

5. ¶ Si duo serui tui vestem & argēteum subripuerint, & alterius nomine tecū de veste actum fuerit, alterius de argēto agere tu nihil exceptio [l] dari debebit ob eam rē quòd iam de veste actū fuerit.

LXII. ALFENVS *libro quarto Digestorum à Paulo epitomatorum.*

SI creetæ fodiundæ causa [m] quis foderit, & certam abstulisset, fur est: non quia fodisset [n], sed quia abstulisset.

LXIII. VLPIANVS *libro quarto ad Vitellium Tergetum.*

SI filiofamilias furtum factum esset, rectè in paterfamilias factus eo nomine aget [o]. Sed & si res ei locata subrepta fuerit: paterfamilias factus itidem agere poterit [p].

LXIV. IDEM *libro octauo ad Sabinum.*

SI is qui rem commodasset, eam rem etiam abstulisset, furti cum eo agi [q] non potest: quia suum recepisset, & ille commodati liberatus esset [r]. Hoc tamen ita accipiendum est, si nullas retinendi [s] causas is cui commodata res erat, habuit. nam si impensas necessarias in rem commodatam fecerat, interfuit eius potius per † retentionem eas seruare, quàm vltro commodati agere, ideòque furti actionem habebit [t].

LXV. AFRICANVS *libro septimo Quæstionum.*

ANeilla fugitiua [u] quemadmodum sui [x] furtum facere intellegitur, ita partum quoque contrectando furtiuum facit.

Hæc lex diuiditur in sex partes. Prima loquitur de seruo communi subripiente. Secunda de seruo pignori dato. Tertia de seruo redhibito. Quarta de seruo empto mandato alterius. Quinta de seruo deposito. Sexta de seruo commodato. Secunda ibi, his etiam. tertia ibi, idem dicendum. quarta ibi, quod vero ad mandati alterum. quinta ibi, idque euidentius. sexta ibi, circa commodatum. vsque ad §. locatæ. BART.

quod dicitur *supra eod. l. interdum. § fures.*

SI [y] seruus communis.] CAPVT. Seruus communis, id est seruus & suus, furtum sibi furtum / aut dominum eius possidere videtur, aut partem quam habet in seruo, cibi eripiam: & si alienauit partem meam, agea cum emptore ad hoc: furtū si efficiatur hoc, vel decedat: nam non tenear: nisi de furto aliquid possit me fit. Secundò dicit: Obligasti mihi seruum furem ignarus. it mihi furtum facit. agam contraria p̄ generalitia, vt aut emendet furtum: aut pro noxa eum mihi noxæ pones. esse idem & si seruum quem emi ante, tibi reddam ex causa redhibitionis. qui seruum fecerat mihi furtum, nam mutuatus mihi vel furtum emendare, vel seruum pro noxa dimittere. sed si ædens seruum furem, cum mihi obligat, & is mihi furripuit: præcisè tenetis emendare damnum: in act. autem ex empto ipse habetur quasi vendator serui promissor ob id quod promisit, tenetur. in act. autem mandati aliud seruatur quàm in superioribus dictum fit: vt mandatus tibi vt redimam seruum, puta secundum mihi emas, & emisti, & is seruus tibi furripuit, mando act. mandati præcisè omne damnum quod habet tibi emptor, præstabam. si quæras cum furem, id quod in mandato dixi, seruus in deposito: & redhibuit mihi is ratio. sed in commodato aliud seruatur quam in commodatum est factum præsto

---

a Fugitiuum] *vide l. 8. & C. vbi hæc rep. l. vn. quæ sunt contrà. Sol. hîc fugit.* b *vel C. de furtis. Indu. Emolum. & Lapus in suum. vtr. Lab. præter. & si detestatum.* Vel datur actio ei etiam ob iniuriā. hodie idem in adulteriis. In præfectiuis quoque recte patuit. iudex aget. si fieret peculium separatum habebit bonæ patris: vt *supra de minor. l. denique. § fin.* c Pœna corporalis quæ est grauior: vt *l. de pœn. Lex seruorum. §. fin.* quod postulasse videtur dominus pro duplo vel quadruplo, sic intelligitur non indebito ordinario eum damnando. ADD. & sic non ob. *C. quando ciuiliter actio præsu. vel l. 1. &* facit *l. de tutor. l. sed si vnus. §. 5.* d ¶ *Si res peculiaris.* Hanc facit. Labeonis sententiam sic Paulus *in l. 4. Labeo. supra de vsurpat. & vsucap.* CVIAC. e ¶ *Tradatur.* vt *supra de vsurp. l. sequitur. §. Labeo.* f ¶ *Non mutatur.* Seruus in dominica: vt *C. de fur. fugi. l. 1. & arg. supra de acquirend. poss. l. rem quæ nobis.* g ¶ *Furtum facit.* seruus & accipiens, & facit Glossa: vt *C. quod cum eo. l. si liberum. in §. Sed* ergo nota quòd dicere [*] est apud diuisionem, possessio non potest dici furtiua: sed traditione facta ibi, quæ possessione auferibilis fit furtiua: *arg. supra de acquirend. poss. l. 3. §. quod si seruus.* h ¶ *Transigere.* vt & *T. eod. l. si pignore. §. & arg. C. de transac. l. pen. fin.* sed non potest gratis [*] quidam debitum remittere: vt in contractu pecuniæ. vt in contractu *C. de pact. l. pactum. illum. vi.* i ¶ *Definit.* vt *& supra de vsuf. l. inquilini. § si pupilli.* Mirum ergo est quòd non agit furtum: vt *supra eod. l. qui incerta. §. qui alienum.* k ¶ *Domini.* cùm † bene gerit: non cùm male: vt hic, *& supra eod. l. tutor. & supra pro emptore. l. qui fundum. §. fi tutor. & quod vi aut clam. l. in qui. §. fi tutoris. & supra de admin. tut. l. si qui tutelam. & C. de quæst. l. 4. Sed diuersus* [*] *esse videtur* Ulpianus: vt hic, *& supra de rei vind. l. 1. in fin.* l ¶ *Nulla exceptio.* quasi vilcatur remissio pro alterō agendo. sed non sic: vt hic, *&] an si quis ex §. & facit supra de condic. fur. l. si seruum. §. hoc. & T. comm. l. in commodato §. diuersus.*

S'creta.] CAVE. Fossa operum, id est fossum in fundo tuo, & inde lapidem extrahum. tenetur furti, non quia causam, sed quia amouit extrahendo. FR. ACCVRS.

f Specum quid. m ¶ *Specum.* Quid sit specus? *Accursius supra de rivis. l. 3. §. specus.*

n ¶ *Fodisset.* non animo furandi aliquem hoc ipso quòd amouit de loco ad locum, licèt non abstulerit, obtenet furti. vt *supra eod. l. veruam. & quod. §. veruam.* & hoc patet in eo qui fugerem licat: vt *T. in Symphoric.* Vel hic subaudi, *vendere.*

S'filiofamilias.]C ARVS. Filiofam. factum est furtum rei castrensis peculij, vel quasi, vel adventitij, eidem facto lui iuris, competens actio furti, idem & si res ei locata fit ei subrepta. FR. ACCVRS.

o ¶ *Ex nomine agat.* in * castrensibus, vel quasi. vbi competit actio ei etiam ob iniuriā. hodie idem in adulteriis. In præfectiuis quoque recte patuit. iudex aget. si fieret peculium separatum habebit bonæ patris: vt *supra de minor. l. denique. § fin.*

p ¶ *Agere poterit.* quia sua interest, & obligatur etiam filiusfamil. vt *supra de act. & oblig. l. filiusfamil.*

q ¶ *Furti cum eo agi.* Id est conditione furtiua. Sic & in *l. 9. supra de in lit. iur.* CVIAC.

S'i is qui.] CAVE. Rem tibi commodauit, & eam tibi subripuit. non agis furti, cùm liberatus sis ab act. commodati, nisi interfit tua tenere eam commodatam, puta propter expensas quas in ea commodata fecerit: quam melius fit per retentionem facere, quàm habere ius agendi per act. commodati. nam hoc casu habes act. furti. FR.

r ¶ *Liberatus esset.* ad hoc *supra comm. l. rem mobi. & ad legem Aquil. l. fin.* Sed arg. contra *supra eod. l. in adhibere. §. qui rem.* ADD. TOL. Dic secundùm Bart. ibi. habebat retentionem ocasione debiti. idem & hic quando habet retentionem ob aliquam causam ocasione debiti.

s ¶ *Habebit.* vt *T. and l. creditori. §. fin. &*] vt hoc *supra l. 9. in hac.*

A Neilla.] CAVE. Si tu ancilla mea fugas à me facit furtum tui. Item si commodatar partum suum: facit furtum partus. FR.

t ¶ *Ancilla fugitiua. l. 1. C. de seruis fugitiu.* CVIAC.

u ¶ *Sui.* vt *& C. de seruis fugit. l. 1.* & erat dominica. non peculiaris alterius serui, quia nunc seruatur

---

a Potest in hac actione pro furto condemnari. ff. de in ius vocando.

* Pl. minando.

† Rei petitio nis inclusa est magis expedit quam in petendo agere. *l. 1. §. 1. supra de superficiebus. § furti. Inst. de obligationibus quæ ex delicto.*

480/C.IV.K.5-3, 1305-1306
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

atoipitiis tantùm quia ſi ſeruus commodatus furtum faciat furtum commodatario, reuertur commodans vel emendare damnum, vel dare pro noxa ſeruum. hoc ſane verum ſi non fuit in dolo commodans ſicut & locator, imò poteſt dici, quòd in minus teneatur quam locator: vt ſic etiam ſeruus commodatus ſeruum furem, non teneatur vltra æſtimat ſerui.

Vltimò reuertitur ad caſum depoſiti & mãdati: vbi eſt dictum quod mandans & depoſitor tenentur in ſolidum, dicens quòd hoc ſunt vera quando depoſitarius vel mandatarius non ſuit in culpa: ſecus ſi depoſitarius aut mandatarius commiſit eorum auri vel argentum huic vltimo ſeruo, quod dominus non ſciebat: certè hoc caſu non teneretur commodans vel depoſitor emendare damnum. [LOTAR.] Cãm locatum tibi fundum pro certa mercede, conuenit vt fructus agri ſint obligati pro mercede. eandem causam dant expoſitiõ. Farti tenetis. idem & ſi vendas eum, & cæpiens experiens: nam fructus efficiuntur furtiui. Secundò dicendum nec fructus cohærent agro, domini dicentur. remoti autem, ſi quidem à colono, ſui ſunt, cùm voluntate domini eos acciperit. ſed quando emptor qui emit à colono, percipit: non ſunt colono, cùm emptor ſuo nomine percepit, non colono. [STATVTINVS.] Seruus liber eſt iuſſus eſt ſi dec decem heredi. interim hic ſeruus commiſit delictũ propter quod heres quoquam dominus ſeruorum eſt noxali: & peracto iudicio noxali ſeruus deſit heredi x. & peruenit ad libertatem. nunc heres potè ſi abſoluti à iudicio noxali, cùm deſit habere ſeruum, quæritur quod iuris ſit? & arbitr. de qua pecunia ſubuc hoc ſeruus x. heredi. cum ſi de pecunia alibi de habita quàm ex peculio, tunc deberetur hæc v. quæ habuit à ſeruo, date agenti noxali: & liberabitur à noxali. nam & ſi dedidiſſet eum pro noxa, antequàm dediſſet ſeruus x. heredi, dediſſet hæc x. ſeruus enim pro noxa datus eſſet. ſi autem ſeruus dediſſet x. heredi de pecunia peculiariter liberabitur heres à noxali, nullo dato agenti noxali: quoniam & ſi dediſſet eum pro noxa aut dato x. hæc x. quæ habebat ſeruus in peculio, non inſequi iniuria heredi ad eum cui eſſet datus pro noxa. Ea. Accvrs.

a ¶ *Commodati dicendum.* nam ¶ *furtiue. & l. de noxa. l. ſi ſeruus commodatus. & l. cum ſeruus. l. ſi pater. §. ſi. & l. ſi id quod §. & l. de iniur. ſed ſi conuenit. §. ſi ſeruus.*

b ¶ *Cum emptore. vt & ſupra de noxali. l. de illo. & l. ſi ad libertatem. §. fin.*

c ¶ *In propriũ. vt & ſupra eo. l. ſeruũ & §. fin. & l. de interro. ad l. ſi. aucto §.*

d ¶ *Et hic.* quia manumiſſio ſimilis eſt morti: vt & *ſupra eod. l. item.*

e ¶ *Relinquat.* hoc cùm ſuiſſi ignorans. ſecus ſi ſciens: vt *l. ſi Mœuius.*

proc. §. quòd ſi ſeruus. & ſupra de pig. act. l. §. ſeruus.

f ¶ *Commodãſſet.* conſtituere, e. Vel conuenſſet inter ſapientes. 3. Vel cùm venaſſet, id eſt cùm venditus fuiſſet. & hæc verior. 4. Vel id eſt conuenendus eſſet.

g ¶ *Dandore.* i. emendare.

etiam ſi ignorauerit is qui certũ hominem emi mandauerit, furem eſſe: nihilominus tamen damnum decidere a cogetur. Iuſtiſſimè enim procuratorem allegare, non fuiſſe ſe id damnum paſſurum, ſi id mandatum non ſuſcepiſſet. Idque † euidentiùs in cauſa depoſiti apparere b. nam licet alioquin æquum videatur, non oportere cuiquam plus damni per ſeruum euenire, quàm quanti ipſe ſeruus ſit: multo tamen æquius eſſe, nemini officium * ſuum, quod ejus cum quo contraxerit, non etiam ſui commodi ? cauſa ſuſcepterit, damnoſum ſ eſſe. Et ſicut in ſuperioribus contractibus, venditione, locatione, pignore, dolum eius qui ſciens reticuerit, puniendum eſſe dictum ſit: ita in his culpam eorum, quorum cauſa contrahator, ipſis potius damnoſam eſſe debere. nam certè mandantis culpam ſ eſſe, qui talem ſeruum emi ſibi mandauerit: & ſimiliter eius qui deponat, quòd non fuerit diligentior circa nouendum qualem ſeruum deponeret.

6. ¶ Circa commodatum † autem meritò aliud exiſtimandum: videlicet quòd tunc eius ſolius commodum qui vtendum rogauerit, verſetur. Itaque eum qui commodauerit: ſicut in locatione, ſi dolo ſ quid fecerit, non vltra * ſeruí pretium quid amiſſurum: quin etiam paulo remiſſius circa interpretationem doli mali debere k nos verſari quoniam, vt dictum ſit, nulla vtilitas commodantis interueniat l.

7. ¶ Hæc ita puto vera eſſe m, ſi nulla culpa ipſius qui mandatum vel depoſitum ſuſcepereit, interceſſerit. Cæterùm ſi ipſe ſ vltro ei ſ cuſtodiam argenti fortè vel nummorum commiſerit, eſi alioquin nihil vnquam dominus tale quid feciſſet: aliter exiſtimandum eſt.

h ¶ *Cogatur.* ad hoc *ſupra de adil. edict. l. cùm autem. §. hæ actiones. cauſ. iudicatũ. & §. ſeq. & Lauare & ſupra ea. l. ſeruũ & big §. fin.*

i ¶ *In hoc.* licèt de dolo actio non ſit, & noxæ deditione. tunc enim non tenetur emptor præſtare ſeruum & recuſſanet, ſicut ſi pecũ dictum eſt / cùm poſſit compenſationem inducere. Idem & ſi tantum deſit in ſola noxæ deditione. aliud ſi plus vel tantum deſit in damno: quia dominus liberatur noxæ dedendo.

k ¶ *Cognitas eſt.* Sex noxa: ſciunt in herede: vt *ſupra de big. l. ſi here. venditor.* quæ eſt contra. Sed hic ſua voluntate ad hoc ſe obligauit: ibi heres non: *arg. ſupra de contract. ſtip. l. & idem.*

l ¶ *Reponendũm.* promittens enim vel ſcãs teneri: non aliàs: vt *l. de act. empt. l. Iulianus. §. item qui ſeruum. & de adil. edict. l. quòd ſi male. §. i. Azo.*

m ¶ *Certum.* aliud ſi incertum: vt *l. man. l. item ſeruo. cauſar. §. ſed cùm furti ſeruus. & facit ſupra de big. §. ſi ſeruus. Bal.*

n ¶ *Dandore.* i. emendare.

o ¶ *Depoſiti apparere.* * *§ non dub. id eſt apud te cauſa tui depoſiti: vt ſupra ſi non per §. qui ita.*

p ¶ *Commodi.* & ergo cauſa vtriuſque ſi mandatum, idem quod in pignore dicam.

q ¶ *Damnoſum.* hic non * quatuor rigori præſtito & aliquid eſſe bonorum b, cuius conditio melior eſt. & ad hoc *l. de iuriſd. l. ſi. & de iniuſtis. ſi. & de iniuſto. ſi. fin. in ſin. & C. de iudi. l. placuit. & de procurat. Lanigendi. in fin. & ſupra depoſ. l. bona fides. §. i. & de negotiis. rerum. l. adeo. §. infula. in ſin.* Item R non obſtãte ſ eſſe.

r ¶ *Culpam.* Ergo ignorans d ereuerat: & ſic videtur contra *l. de pig. actione. §. ſeruum in fine.* ſed expone illum vt ibi dixi.

s ¶ *Item vltra pretium.* vt & *ſupra commo. l. ſi ſeruus. & ſupra loca. l. ſi quis dominus.* Accvrs.

t ¶ *Dolore.* vt non * comprehendat latam culpam. vt *inſt. de ſuſſe. cau. §. ſuſtollitur.* Accvrs.

u ¶ *Interueniat.* & ſic etiam ſciens non videtur teneri: ſitra pretium. Accvrs.

x ¶ *Vtro eſſ.* vt tuncatur *mandator*, vel depoſitor.

y ¶ *Si ipſi depoſitarius*, vel mandatarius.

z ¶ *Et ſeruo depoſito*, vel empto mandato domini & ſic facit *l. de pig. actil. vel conuenerunt. & ſupra de noxa. §. ſi negotia.*

480/C.IV.K.5-3, 1307-1308
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-3, 1309-1310

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

tio legatario detur & dicitur quòd fic ex hac contestatione non ex poena & creditur ratio. [ITEM QUI.] Mulierem plures mulos habentem in fabulo vocati in eo dolo malo, ad hoc vt mulae ei subtraherentur & subtractae sunt. dicitur quod teneat furti. [IULIANUS RESPONDIT.] Seruus proposuit ad pecuniam domini exigendam, manumissus postea fugit. dicitur quòd furtum facit. Idem in tutore cui finita tutela soluta est à debitoribus pupilli. [SI VIR TITIUM.] Commendasti mihi Titium, dicebas quòd erat diligens: & quòd fecure poterem ei mutuare? & ego ignorans quis sit Titius, mutuaui credidi alij, puta Seio pauperi, quem doctis vocari Titium. & ipse Seius in hac fraude fuit. dicitur quòd furtum facit, & mutui furti. & etiam ipse Seius: secus si Seius hoc ignorat. nam hoc tale tu non tenetis furti, sed act. in factum. [SI STICHVM.] Promisisti per te nō fieri quo minus die mihi Stichum intra Kalendas Iulias: ante kalendas subreptus est tibi, & fic eo liberatus ab act. ex stipulatu, non tamē es ho dare act. in furti: licèt mea interfit eum non esse subreptū. Fa. ¶ Specialis aliud ¶ si generalis: vt C. de fide pig. da manu. l. ab eo. b. Vel hic specialis ᵇ, id est expressio: vt Cod. de neg. gest. l. negotium. quand est spalee? quia ius habet in rem: arg. supra de acquirend. he red. l. si seruum quis. §. fin. Aut. item videtur contra T. de depositi pag. l. 3. Solus. vt ibi. Item facit T. eod. l. interdum accidit. & l. in actione. § finali. & quand ibi not. & Cod. de vsurp. pro empore. l. cum se proinde. ACCVRS.

a ¶ Si pecora fur eam contrectet. Vide notata ad l. si dominium. T. eod. & scripta ad l. 38. §. si legatum. supra de leg. 1. CYAC.

b ¶ Mihi filia comperit furti. Videlicet acquisito iam iegato. Vide eod. ad l. 47. supra eod. CYAC.

c ¶ Sine termino. sed tamen defuncti ex primo contrectatione: vt supra eodem l. secundum accidit. Item contra § sed si in causa. § fin. Sed ibi fuit quidam mat legatus, vel eum non hereditatis. Item dic vt non, supra eod. § dominium. & facit T. eod. tit. l. à Titio. ACCVRS.

d ¶ Vocasset. vt ea male subtraheretur: & fic opem prabuisse: vt T. eo. l. in furti. §. qui.

e ¶ Manumissus. licèt fe rursum sum: secus si ignorans: vt T. si ven. pecu. Item quæ est contra. & fa. T. de jul. l. si quis seruo. & l. quod seruus. ACCVRS.

f ¶ Crederem. id est mentirem. ACCVRS.

g ¶ Aliam addisse quasi Titium. Ideo datur actio furti vel in factum non ex affirmatione vel ambitione. CYAC.

h ¶ Ferrum furtiu. vt supra eodem l. si quis quod perforandum. Sed contrà T. de inofficiof. test. inder. l. si quis rē. § finali. Solu. vt ibi.

i ¶ In factum. subsidiaria Aquil. quia de dolo non datur. nam ex persona tabitor creditor, vnde non transiuerso dominium: vbicque cedat de dolo, cùm res vin. datur. & de hoc die vt dixi T. eo l. quanti. supra. § item Titio.

k ¶ Si fugiamus de te. id est à te. ACCVRS.

l ¶ Non tamen. vt & T. eo. l. si res. & T. eo. Lic. enim in principio. ACCVRS.

Nficiando.]CASVS. Depositarius negat petenti se depositum reddere, non propter hoc est furtiua tunc detentio, cum inepte contestetur. [SI VIRG.] Promiseras Titio Stichum dare intra certum diem, & sub pœna eandem interim esti tibi seruorum Stichus: & fic quia ad potuisti dare Titio intra diem, incidisti in pœnam. dicitur quòd hoc totum consequeris per actionem furti. [IMMO.] Subripuisti mihi infantem, hic infans, postea te furem cuiusdam adoleuit, & factus est magnus. dicitur quòd ideirco furtum fecisse & infanti: & adolescentiæ, vnum tamen furtum est: & vna actione furti agetur: in qua venit damnum quanti hoc imo plurimi fuit. & fic tempus adolescentiæ spectatur cùm tenet plurisi furtū quàm postea. [CVM ARETVSA.] Seruum suum, his seruus fecit nunc mihi pluris furta. & quia nunc apparet vitiosus, ego redhibitoria: & fic factus est incognitus. volo agere furti contra venditorem cui tunc reddidi seruum pro furti aque fecit seruus penes me existens. dicitur quòd non potius. [QVOD IVSSI.] Seruus fugitiuus ipfi furti fecit furtum creditur dominus seruæ. [SI COGNOVI.] Colonus qui conducitur fundum visitat ad quinquennium, finito quinquennio remandit in fundo inuito domino fundi. & fructus perceptit. dicitur quòd non est furti nomine fructuum, etiam finitibus conductionis.

FA. ACCVRS.

k ¶ Facit factum. ad hoc supra de acquirend. poss. l. ea. §. furem. & ad exhiben. l. obligatur. & supra eod. l. 3. ex persona. & l. si seruus. §. neque te factum non sit quo minus mihi daretur, non tamen furti actionem me habere.

REVEL. CERVS libro duodecimo Digestorum.

INficiando * depositum nemo facit furtum ᵃ. Nec enim furtum est ipsa inficiatio, licet propè furtū est. Sed si possessionem eius apiscatur interuertendi causa, facit furtum. Nec refert: in digito habeat anulum, an dactyliotheca ᵇ, quem cum deposito teneret, habere pro suo destinauerit.

In actione furti habentur ratio interesse quod est extra rem. BART.

1. ¶ Si tibi subreptū est quod nisi die certa dedisses, pœnā promisisti, ideóque sufficere = eam necesse fuit: furti actione hoc quoque coæstimabitur.

Pro toto tempore vnum furtum est, nisi fuerit possessa interrupta. item in actione furti inspicitur quantes plurimo res fuit à tempore furti. BART.

1. ¶ Infans apud furem † adolescit. tam adulescentis furtum fecit ille, quàm infantis: & vnum tamen * furtum est: ideóque duplitenetur, quanti vnquā apud eum plurimi fuit. nam quòd semel dūtaxat furti agi cū eo potest, quid refert propositæ quæstionis? Quippe si subreptus furi foret, ac rursus à fure altero * eum recuperatasset: etiam si duo furta fecisset. non amplius quàm semel cum eo furti agi posse. nec dubitauerim quin adulescentis ᵖ potius quàm infantis æstimationem fieri oporteret. Et quid tam ridiculum est, quàm meliorem furis condi-

ACCVRS.

l ¶ Dactyliotheca. vel. Dactyliotheca. id est obligatum, & creditori traditum. vel die depositus in apotheca: & fic interuertit contrectatio. Vel die quòd erat etiam pœna in apotheca. sed tunc quomodo sine contrectatione? Respon. trahitur retro, quasi tunc contrectatus cùm apprehendit. Quid ergo si modio tenere per pactionem res post acceptationem ante interfectionem? quisquis æstimabitur tam restituebatur? Respondeo non: quia non ad omnia remediabitur. sic & alias: vt Cod. de donat. inter vir. & vxor. l. donationes. §. Vel si velis dicere hoc esse non furtum: dic quòd hæc littera, non refert, &c. referitur ad principium legis: non ad proximè dicta. quod patet: quia subiicit, quem cum in deposito teneret, &c. sed prima lectura placet.

m ¶ Sufferre. alias suffere. & tunc plura. alias sufferre, & tunc id est perferre: vel id est suppositum esse rei subiungitum in locum illius. sicut & facitur: Sufferti consules, id est subrogati. An autem pœna dupleturdic vt T. eod. in furtiis prius & facit T. proxim. ACCVRS.

n ¶ Plura tamen. sic supra de verbor. obligat. l. qui his. ACCVRSIVS.

o ¶ Altera. seruus si dominus ad quem redidit: vt T. eo. Liberdum fur. ACCVRS.

p ¶ Adulescentis. facit T. proxi. §. & T. de acquirit. fur. l. ex negotio. & T. eod. in furto. & quod ibi not.

480/C.IV.K.5-3, 1311-1312
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

a ¶ *Existimare*, q. d. nihil. ACCVRS.
b ¶ *Cum seruus*, tac. S. *vt l. seruus & §. ij. cùm autem.*
c ¶ *Fiunt*. contra *l. vel magnus*, §. j. sed solue vt not. *supra depositi. l. §§. si prædo.*
d ¶ *Possit*. per conditionem furtiuam. & facit *supra §. cer. pos. l. si quis vxori*, §. *penult. & supra quod vi aut clam. l. si alius*, §. *vltimo.* ACCVRS.

a Hereditaria rerum res dicitur antequam hereditas ab vno vel pluribus adeptio fiat possessionem. *Ex. vel de pomum. capit. hereditas.*

HEreditaria.]* CAIVS. Res hereditariæ non dicuntur fieri furtiuæ. nec datur actio furti nisi in rebus cæsibus. Primus, si defunctus eam obligauerat. S. cundus, si commodauerat. Tertius, si alius habet vsumfructū. in ea. hæc enim casibus si res hereditaria subripiatur, efficitur res illa furtiua, vt sic non possit vsucapi: & hæredi postea adquirenda detur actio furti. FRANC. ACCVRS.

a ¶ *Hereditaria*. Hæc pertinet species §. *vlt. l. 19. sup. pr.* CYAC.

b *Vide l. §. ab duobus. C. eod.*

c ¶ *Iulianus negabat*. 'd vt * & *supra de nox. l. si seruus legatus. & infra de extraord. cognit. hæred. l. ij. & fin. & infra l. ij. §. j. §. Scæuola.* Idemque si pararet hereditatem, vt *infra eo. l. si quis vt. hæres.* secus in Aquil. vt & *supra ad l. Aquil. l. vlt. id.* ACCVRS.

d ¶ *Aut in quæ vsusfructus alienus est l. j. §. de vsufruct. & vsucap.* CYAC.

e Per aliam habere qui in quā potest, quod pro se habere nō potest. *vide nos. qui si non habeat in quā vsucapiat, non dat. vsucap. mob.*

f *Cic. lib. 1. of. ep. 2. epist.*

f *Vt in qua*.] *Alienus est vt l. de vsucap. si bona.*

g *Hi enim*.] *Hæredi quoque. Per* aliam ergo habet, quod per se habere nō potest. *Sic supra qui res pign. obl. non post. l. Aristo. & supra de acquir. rer. dom. hæredi. l. cum hæreditate.* Sed argum contra C. *de vsufr. l. cum in fine.* Sed aliud grauitale: cætera specialia. ^e

e Hæc falsitio probatur Dyno.

f Hæc falsitio non probatur arg. *l. penult. sect. de testib. cum l. seq.* Item falsitio videtur esse, *si testis dicat se vidisse, quod non vidit. Bart. in l. 1. num. 3. de quæst. hæred.*

g *Hi enim*.] CASVS. Commodati tibi rem male vsus es, tractas eā tanquā furtiuā, si est conductione furtiua item commodati. & si agatur furti, id est conducti furtiui, tollitur ipso iure actio commodati, & si agatur primò cōmodati, tollitur conductio furtiua ope exceptionis. [EXEMPLI.] Aliquis hæres rem alienā possidet ex titulo pro hærede. interim est in fabrepta. dicitur quòd non competit ei actio furti, licèt eius interesse: quia vsucepisset eam. sed hoc non dicitur mirum esse quæ locū habet cum damno alterius: sed potius illius qui erat cum auctoritas per vsucapionem. FRANC. ACCVRS.

h ¶ *Admisit*. malè vicado. Si autem damnum dandotunc obtinet. *supra eo. num. l. vnde quæritur, in fi.*

i ¶ *Agi* ea. *vt* & furti. id est, conducti furtiua. *Sic & in l. 9. supra de in litem iurando.* Quæ est mulierem ex eodem libro. CYAC.

tionem esse propter continuationē furti existimare ^a *l. §.* ¶ Cùm seruus ^b inemptus factus sit, non posse emptorem furti agere cum venditore ob id quod is seruus post emptionem antequam redderetur, subripuisset.

4. ¶ Quòd furi ipsi furtum fecerit furtiuus seruus, eo nomine actionem cum domino furem habituram placet ^c: ne facinora talium seruorum non solùm ipsis impunitatem [præstent,] sed dominis quoque eorum quæstui sint ^d. Plerumque enim eius generi seruorum furtis peculia eorundem augentur.

5. ¶ Si colonus post lustrum conductionis anno amplius fructus inuito domino percepetit: videndum ne ineffis ^e videmia furti cum eo agi possit ^f. Et ubi dubium non videtur, quin fur & si consumpserit rem subreptam, repeti ea ab eo possit.

Non habet quis per aliam, quod per se habere non potest. BART.

LEGES. MARCELLVS *libro octauo Digestorum.*

HEreditariæ † rei furtum fieri Iulianus negabat ^a nisi forte pignori dederat defunctus, aut commodauerat.

LEGES. SCÆVOLA *libro quarto Quæstionum.*

AVtin qua ^b vsusfructus alienus ^c est.

LEGES. MARCELLVS *libro octauo Digestorum.*

HIs enim casibus putabat hereditariarum rerū fieri furtum, & vsucapionem impediri: idcircòque heredi quoque ^d actionem furti competere posse.

Si is cui commodata res est, male eatur ea: teneatur furti, id est condict. fur. & commodati: & vna actione experta, tollatur altera. BART.

LEGES. IAVOLENVS *libro quadragesimo octauo ex Cassio.*

SI is cui commodata res erat, furtum ipsius admisit ^a: agi cum eo & furti ^b & commodati ^c potest: & si furti ^d actum est, commodati actio extinguitur ^e: si cōmodati, actione furti ^f exceptio obiicitur ^g.

Actio furti non competit ei qui de lucro cessat: sed ei qui de damno vitando contendit. h. d. Lex sequens pene per se casum.

1. ¶ Eius rei quæ pro hærede possideretur, furti actio ad possessorem non pertinet ^a: quamuis vsucapere quis possit ^b: quia furti agere potest is cuius interest rē non subripi. Interesse autem eius videtur, qui damnum passurus est, nisi eo res ea subripiatur. Interesse autem eius videtur, qui lucrum facturus est ^c.

LEGES. MODESTINVS *libro septimo Responsorum.*

SEmpronia libellos composuit, quasi datura centurioni ^a, vt ad officium ^b transmitteretur: sed non dedit. Lucius ^c pro tribunali eos recitauit, quasi officio traditos. quæro: non sunt inuenti in officio, neque centurioni traditi, quo crimine subiiciatur qui ausus est libellos de domo subtractos, pro tribunali legere, qui non sunt dati? Modestinus respondit, si clam subtraxit, furtum committam ^d.

Creditor vendenti pignus antequam debeat furtum committit. ANO.

LEGES. IAVOLENVS *libro quintodecimo ex Cassio.*

SI is qui pignori rem accepit, cùm de vendendo pignore nihil conuenisset, vendidit ante requam dies venditionis veniret, pecunia non soluta id fecit, furti ^a se obligat.

Qui emit ancillam furtiuam ab aliquo, & aliam ei subripuit: tenetur subripiens domino ancillæ in duplum: & emptori in duplum, quanti eius interest. BART.

LEGES. IDEM *libro quarto Epistolarum.*

FVrtiuam ancillam bona fide duorum aureorum ^a emptam cum possiderem, subripuit mihi Attius: cum quo & ego & dominus furti agimus. quæro quanta æstimatio pro vtroque fieri debet. Respondit, Emptori, duplo quanti eius interest, æstimari debet: domino autem, duplo quanti ea mulier fuerit. Nec nos

i ¶ *Et commodati sic in depositione vt supra depos. l. si facultum.* & in locato: vt *supra loc. l. si locatum.* ACCVRS.
k ¶ *Furti*. condictione furtiua: & sic non est contra *supra pro socio. Leg. communes. & l. seq. & supra de actio. & obli. Igna. §. si is, in fi.* vbi de actione furti dicit. Vel solue vt hic. Sed est hæc ratio: hodie * tollitur electione etiam actio furti. vt C. *eod. tit.* Nec dicas ibi loquī quādo extraneus fecit furtū in re cōmodata. l ¶ *Extinguitur*. ipso iure. cum tantum & ipsam plus contineat cōdictio furtiua, quam actio commodati. Extrinsecas vtilitates: vt *ff. de condict. fur. l. iij. &* ita solutione ^a ei ^b quod deberur, &c. vt *supra, quo. mo. tol. obli. in pr.* Item ^c quod habeat, petere non possum. vt *ff. de fid. li. si stipulatus.* §. *fin.* ¶ *Actioni furti*, cōdictioni furtiuæ & ^e oleo nō ipso iure, quia plus cōtinet condictio: vt dixi. non autē actio furti, quæ ad pœnam tantum tatus: vt *d. l. pro socio. vers communi. & l. seq.* Sed quidam hic distinguendum de act. furt. quæ datur ex eo quod interest fieri commodati: licet in duplum: arg. *l. de reg. iur. l. nemo ex iij. §. quotiens.* Quod nihil est & Ex. *Card. l. j.* ^f ¶ *Exceptio obstaret*. Vtraque enim cùm rē perfequatur, altera altera tollit, aut ipso iure si furtiua conditione prius actum sit. Nam in iudicio bonæ fidei merū exceptio dabitur, aut opposita dolī exceptione si prius actionis commodati actum sit. Secus in iudiciis non inest exceptio doli. CYAC.

a Furti actio pœnalis heredi datur, & pereunte re.

§ Furtiua condictio cōtinet quanti eius interest. & pœnam. Plus æquum, cōtinere eum tollendis rei controuersiæ. Solutione eius quod debetur, tollitur ipso iure obligatio.

c Petit finitis foliet quod ei haberur.

e Commodati actio tollitur per condictionem furtiuam ipso iure: vera vero condictio furtiua per actionē commodati tollitur, quæ exceptione. Et enim condictio furtiua plenior.

a ¶ *Non pertinet*. pro ea æstimatione, ac si esset sua: si nō obtit *l. eo tempore. §. j. & l. seq. vers. si. & l. vel. dotis. l. furtiua.* u ¶ *Possit*. Et ergo eo tempore: alias contra vt *C. de vsuc. l. pro hærede. l. vltim.* Ano.

p ¶ *Iactura est*. Idē est cōtra *l. 2. in. C. si quis vxori. & pr. Sol. vt hic.*

q ¶ *Emptrix*.] Cæterum. sub quo tu tua mitabitur: quæ cùm nobiles amplius expectare, libellos repudiū fecit.

r ¶ *Ad forum*. frequentia fuere.

s ¶ *Lucius*. tabellio fuerit.

t ¶ *Commissum*. cùm interesset mulieris eos volebat, aufugit: cùm in ipsis libellis contineretur de commercio negotio alicui amico gerendo. Itaque parauerat ^t ergo hæc iudicio instituenti eorum furto vt & *supra eod. l. qui tabulari.*

v ¶ *Vendidit*. Cum prius res debitori non denunciasset vt solueret. *Paulus 2. sent. tit. 5.* CYAC.

Si is qui.] CASVS. Creditor vendidit pignus, cùm de vendēdo pignore nihil esset dictū, vel si esset dictum, vendidit ante dem oppositam de vendendo. dicitur quòd furti teneatur. FRANC.

u ¶ *Furti* alii tex denunciauerit: vt *Rain pignor. actio. l. si communis.*

Furti-

480/C.IV.K.5-3, 1313-1314
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

Furtivum.] CAYE. Emi ancillam furtivam à fure bona fide. tandem Titius mihi subripuit. dicitur quòd teneatur Titius duobus actione furti. scilicet vero domino ancillæ in duplum, quanti ancilla fuit empta in duplo, quanti eius interest. FR. ARC. a ¶ *Præstanda est*, vt L. *ex Lucio eodem*. § *si furtum*. & *l. si cum ei*. § *i. & l. si ut cui*. & *l. cui bon. rap. l. if.* § *si hæc*. & *l. vers post. l. si duo. in fin.* Sed an creditore & debitore quid sit, habes *l.* 10. *l. eum qui*. § *idem scribit*. ACCVRS.

Si ita qui.] CAYE. S. Titius dicēs se procuratorem creditoris mei fecit quòd sibi promitteret, vel ei cui me delegauit, id quod debebam creditori meo. dicitur quòd non est fur, cùm nullum corpus interueniens quod possit contrectari. FR. ACCVRS.

b ¶ *Contrectare*, ex a solis verbis nō fit furtum vt *l. si quis vxorem*. § *neque*. ACC.

Vi re sibi.] CAYE. S. Commodatarius vtitur re cōmodata ad aliū vsū quàm accepit: vel deposita eius vtitur re deposita, credens se non facere iniuriā domino. dicitur quòd non est fur, nec actione depositi pro hoc tenetur: cummodati autem tenetur si non debuerit existima, re dominum, si fecisset, permissurum eum vti ad talem vsum ad quē vsus est. [SI QVIS.] Fur rem furtivam furto amittit. dicitur quòd domino rei datur actio furti, non fur, licèt interesse eius. quia ex iniusta causa interest. & hæc sunt vera etiam si nemo apparet dominus rei furtivæ, vt quia sit hæreditas: nec aliquis iuxta hæreditatis existimationem hoc casu fur rem habet furti actionem, sicut nec ille qui posset rem tit. pro hærede & interim subripta est: nam non habet fur actionem furti. licèt si non amisisset eam vsucapiēdo. dominus ergo rem habet actionem furti & contra primum furem & contra secundum: & si agat contra vnum, adhuc competit contra alium. bene quidē hoc furtiua vtrique tenetur. FR. ACCVRS.

c *Non tenetur*, vt & T. *sed l. inter eum*. § *rell.*

d ¶ *Existimare*. hoc quoad actionem commodati. sed furtum non sic sine affectu: vt *infra eo. de obli. quæ ex delict. non*. § *plectitur*. sic & *supra depos. l. quod seruus*. & *supra quod vi aut clam. l. Seruius*. & *ad l. Aquil. l. ult. vel* & *supra de neg. gest. l. sed an vltro*. in fin. & *infra de crim. expil. hered. l.* 8. *in fine*.

e ¶ *Non præsit*. Imò vt T. *vel l. inficiando*. § *iuſtum*. Sed ibi fine iudicio recuperauit. ACCVRS.

f ¶ *Non præsit* ex honesta causa: vt subiicit.

g ¶ *Furis*. C. interfuit.

h ¶ *Si honestas ex causa*. vt & *supra ead. l. si cum*. & *l. seq.* nisi in casu vt T. *vel qui cum*. § *si ego*.

i ¶ *Nemo existat*. vt hæres furtarię.

k ¶ *Interest*. cùm alterius interesse: vt *supra ex. Lic eui*. § *fin.*

l ¶ *Conditionem*. sed & si forte vel conditionem furtū confecisset: posset? vt C. *de condict. fur. l.* 1. & *supra ex. Lex qui*. 2. Alij contrà. Vel dic d'an rem prius consequatur à primo: & tunc non tollitur. an æstimationem, & tunc sic: arg. *l. ultim. de legat.* 3. *fures alienæ*.

Si ita.] CAYE. Furem, in quo erat peccunia, subripui, habens animum penes me faciendi peculium: dicitur, quòd tenetur furti nomine peccuniæ, & sic. FRANC. ACC. in ¶ *Animus*. prima pars huius *l.* & hæc ibi, sed secundo dicit, & sic non est contra *supra ead. l.* & *l. quod fur.* 2. Vel solue vt ibi, & sic coactus

mouere debet, quòd duobus pœna furti præstabitur: quippe cum eiusdē rei nomine præstetur: emptori, eius possessionis: domino, ipsius proprietatis causa præstanda est *.

LXXV. POMPONIVS *libro vicensimo primo ad Quintum Mucium.*

Si is qui simulabat se procuratorem esse, effecisset vt vel sibi, vel cui eius delegauit, promitteret, furti cum eo agere nō possumus: quoniam nullum corpus interuenisset quod furandi animo contrectaretur b.

LXXVI. IDEM *libro trigensimo octauo ad Quintum Mucium.*

Vi re † sibi commodata vel apud se depositā vsus est aliter atque accepit: si existimauit se non inuito domino id facere, furti non tenetur: sed nec depositi vllo modo tenebitur: commodati autem tenetur, in culpa æstimatio erit: id est an non debuerit existimare c id dominum permissurum.

Fur pro re quam subripuit, non potest furti agere contra eum qui illam subripuit. BART.

1. ¶ Si quis alteri furtum fecerit: & id quod subripuit, alius ab eo subripuit: cum posteriore fure dominus eius rei furti agere potest: fur prior non potest d: ideo quod domini interfuit, non prioris e furis f, vt id quod subreptum est, saluū esset. Hæc Quintus Mucius refert, & vera sunt. Nam licet interfuit furis rem saluam esse quia condictione tenetur: tamen cum eo is cuius interest, furti habet actionem, si honesta ex causa g interest. Nec vtimur Sernij sententia, qui putabat, si rei subreptæ dominus nemo extaret h, nec exiturus esset, furem habere furti actionem. non magis enim tunc eius esse intellegitur, qui lucrum i facturus sit. dominus igitur habebit cum vtroque furti actionem: ita vt si cum altero furti actionem inchoet, aduersus alterum nihilo minus durer. Sed & condictionē k: quia ex diuersis factis tenentur.

LXXVII. IDEM *libro tercidecimo ex Variis lectionibus.*

QVi † faceum habentem pecuniam subripuit, furti etiā facci nomine tenetur: quamuis non sit ei animus l facci subripiendi.

LXXVIII. PAPINIANVS *libro octauo Quæstionum.*

REm inspiciendam quis dedit. si periculum a spectet * eum qui accepit, ipse furti agere potest.

LXXIX. IDEM *libro duodecimo Quæstionum.*

Si debitor † pignus ß subripuit: quod actione furti soluit, nullo modo recipit *.

LXXX. IDEM *libro decimo Quæstionum.*

Si vendidero, neque tradidero seruum, & is sine culpa meā interierit, est mihi subreptus siue culpa furis mihi cōperit, cū dominium seruo adhuc penes me sit. [CVM AVTEM.] Dum ago furti ratione dominij, etiam si non interfit mea vlli rationē æstimationis corporis, illud denique venit, vade si hæredi flaualiter est subreptus, vel res quæ erat alij sub condītione legata: est ratio denique rei venire in hac actione furti. si talem agitis furti non fatiōē dōminij, sed fatiōne interesse, hoc alterius vtilitatis: vt cùm fullones sunt subrepta vestimenta, vel creditori pignora: tunc id quod interest, venire in actione furti, nec inspicietur dominium. [SI AD EXHIBENDVM.] Legatorius mihi quem vellem de seruis suis vnus eorum hæredi meo subreptus est, agebam ad exhibendum, petens omnes exhiberi, vt eligam quem velim. dicitur quòd hæres habet act. furti contra furem. [CVM RAPTOR.] Dicitur quòd raptor est fur manifestus. sed ille qui præbuit opem raptori, non est fur manifestus sed vi bon. rap. tenetur. [SI TITIVS.] Credebam debere decem Titio: solui ea falsò eius procuratori, scienti non debere: Titius tamen hoc rectum habet. dicitur quòd Titius habet act. neg. gest. contra illum accipientem: & petam à Titio hæc n. condict. indeb. item aduersus falsum procuratorem agam condict. furti. & ē agam contra Titium condict. indeb debeo ei edere condict. furti quam habeo contra falsum procur. Si autem debeam decem Titio, & earum habui quòd ille accepit: cessat actio furti, cùm sim debitor liberatus. Tandem dicit: Falsus procurator rem facit furtivam, & nomine veri procuratoris tenetur. item in eo qui dicit se hæredem creditoris, cùm alius esset, & petit pecuniam, & habuit. [QVI REM.] Non verus procurator Titij, tuus Titij nomine soluit decem falso procuratori creditoris. & Titius hoc habuit ratum. dicitur quòd Titius non habet act. furti, sed soluens. condictionem autem indebiti habet Titius: soluens autem condict.

a Furtum non fit solis verbis.

† Vide quæ in hunc locum Labeus & Marcus Scæuola refert Gell. *lib. 17. noct. Att. cap. 7.*

b Furtum non fit affectu aliquo. † Hinc est de facto aliquo pœna prætoria, nec ipse furtum recipiens potest, nisi de re vel quantitate conueniatur vel petitoria. *l. 3. §. 13. ff. ad exhib. l. ult. ff. ad Maced. Cod. Cod. Gloss. hinc* & *ad l. Aquil. l. ult.* & *ad l. Falcidiæ. de reg. iur. in fin.* & *infra de crim. expil. hered. l.* 8. *in fine.* atque ita non tantum modo legitimum esse, dicit prius, in quit, fures contrectationis actio, & nec tollitur condictio furtiua: nec tollitur furtum, & nunc tollitur. vbi est, dicit contrectatio. & nunc tollitur. vbi est, dicit hoc remissio furandi animo, & nunc tollitur. an æstimationem, & tunc sic: arg. *l. ultim. de legat.* 3. *fures alienæ.*

† Idem videtur distinxisse, quem sequitur.

† Dicit tamen hic Paul. & paulo ante, si fidebitor sit pignoris subiecti, non posse creditorem subripere, sed debitor ab eo furtum.

ß Furtum ipse debitor affectu pignoris subripiendi. & recipiat.

a Furtum tribus casibus exiam hic affectu furandi committitur.

480/C.IV.K.5-3, 1315-1316
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-3, 1317-1318

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

furti pro suo furto, non tollitur alia actio furti pro furto facto à seruo suo. FRANC.

a ¶ *Non furem.* nec tamen vsucapit pro herede ᵃ : vt T. *pro herede. l. j.*

b ¶ *De alterᵒ.* Quid mirum hoc & de eadem : vt T. *eod. l. cuiq. in fi. pen. & l. item. §. hac actio. in fi.*

c ¶ *Prob.* id est inst. mut.

QVemvis] CAEVE. Res furtiua non potest vsucapi nisi ad dominum reuertatur. hoc fallit in casib. primus si dominus res aestimationem accepit, vel eam vendidit furi. FRANC. ACCVRS.

d ¶ *Non possit.* vt b *institut. de vsucap. §. furtiue. & T. de vsucap. l. sequitur. §. quod autem.*

e ¶ *Furi dominus eam vendiderit.* id est, bonae fidei possessor. ea l. 32. *ff. de vsucap.* CYNA.

f ¶ *Iam.* in furto. aut etiam vsucapibile. & facit *Cod. pro emptore. l. fi furto. & T. de vsucap. l. si fur. & l. sequitur. §. nunc in paragraphum.*

IS cuius.] CAEVE. Actio furti datur ei cuius interest. hoc est quòd & obductori obpositus haec actio, & is qui fabergia. gestauit autem, vel portauit, vel vestimenta, vel vestis custos: erat cui est fabergia res, non datur haec actio suo nomine, sed nomine pupilli sic. Item ei cui debebatur res ex causa stipulationis vel ex testamento si antequam ei traderetur, aliquis subripuerit eam: non habet hic actionem. Item nec dotis dator colono datur. FRANC. ACC.

e Potuit agere potest condic. Quo casu cessabit actio furti pro fabergia. f Furti actionē suo nomine tu hic non habes sed rem propriā fabergiā. Quare propria culpa tu amittis? sed pupilli non. g Potuit agere potest eam ei vsucapiendo tollere, vbicunque tuitiui potest, & meus alioqui. Item *in l. ea res ex Aquilia. §. fin. infr. eod.* h Potuit vtique actionem habet, qui actionem habet ex vendicatione.

LIBER LII. NERATIVS *libro primo Responsorum.*

SI quis ex bonis eius quem putabat mortuum, qui vivus erat, pro herede res adprehederit, eum fuit um non facere ᵃ.

1. ¶ Ei cui quo suo nomine furti actum est, si serui nomine de alia re ᵇ aduersus eum agatur, non dandam exceptionem furti vnà ᶜ factā.

LXXXIV. PAVLVS *libro facundo ad Neratium.*

QVamuis res furtiua, nisi ad dominum redierit, vsucapi non possit ᵈ : tamen si eo nomine lis aestimata fuerit, vel fuit dominus eam vendiderit ᵉ : non interpellatiam ᶠ vsucapionis ius, dicendum est.

LXXXV. IDEM *libro secundo Manualium.*

IS cuius interest non subripi, furti actionem habet, si & rem tenuit domini voluntate id est veluti is cui res locata est ᶠ. 2. ¶ Is autem qui sua voluntate, vel etiā pro tutore negotia gerit: item tutor vel curator ob rem sua culpa subreptam nō habet ᵍ furti actionē. 4. ¶ Itē is cui ex stipulato ʰ ⁊ vel ex testamento seruus deberur, quamuis interesse eius, non habet furti actionem: sed nec is qui fideiussit pro colono.

Non videtur possidere qui se ignorat possidere.

LXXXVI. TRYPHONINVS *libro nono Disputationum.*

SEd dominus ⁱ ignorantē pertinuerit res furtiua, vel vi possessa, nō videtur ᵏ in possessionem domini reuersa: ideo nec si post talem domini possessionem bona fide emerit venerit, vsucapio sequitur.

LXXXVII. PAVLVS *libro primo Decretorum.*

CReditori actio furti in summam pignoris ˡ non debiti competit. Sed vbi debitor ipse subtrahisse dicitur, quibus pignoratitia actio furti in summam pecuniae debitae, & vsurarum eius furti competeret ᵐ.

LXXXVIII. IDEM *libro singulari de concurrentibus actionibus.*

SI quis egerit vi bonorum raptorum, etiam furti ⁿ agere non potest. quòd si furti elegerit, in duplum agere potest, & vi bonorum raptorum agere, sic vt non excederet quadruplum.

LXXXIX. IDEM *libro singulari de poenis Paganorum.*

SI libertus patrono vel cliens, vel mercenarius ei qui eum conduxit, furtum fecerit: furti actio non nascitur ᵒ.

Ille non potest furti agere, cuius non interest: cum is interest, desinit tamen saepe furto interesse. BART.

XC. IAVOLENVS *libro nono ex Posterioribus Labeonis.*

FVllo actione locati de dominio ᵖ liberatus est, negat ᵠ eum furti rectè actorum Labeo. Item si furti egisset priùs quàm ex locato cum eo ageretur, & antequàm de furto iudicaretur, locati actione liberatus ʳ esset: & fur ab eo absolui debet ˢ. Quòd si nihil † eorū antè accidisset: furē ei condemnari oportere. Haec idcirco, quoniam furti eatenus habet actionem, quatenus eius interest.

1. ¶ Nemo ᵗ opem aut consilium alij praestare potest, qui ᵘ ipse furti faciendi consilium capere non potest.

XCI. LABEO *libro secundo Pithanon à Paulo epitomatorum.*

SI quis cum sciret quid sibi subripi, non prohibuit: non potest furti ˣ agere ʸ. Paulus: Imò contra. Nam si quis scit tibi rapi: & † quia non potest prohibere, quiescuit: furti agere ᶻ potest. At si potuit prohibere ᵃ, nec prohibuit: nihilo minus furti aget. Et hoc modo patronus quoque liberto ᵇ, & is cuius magna verecundia, ei quē in praesentia pudor ad resistēdum impedit, furtum facere solet.

Qui agit actione furti criminaliter, debet subscribere & ad poenam talionis: sicut & in crimenibus publicis. hoc dicit. Titulus sequens per se patet.

f ¶ *Nemo.* hoc habes T. *in l. impubereum. in fin.*

SI quis cum furem.] CAEVE. Cum furē actio subripi rem, nihil refert, ab aq furti. Paulus dicit cōtrā nā si ab prohibuit quia non potuit prohibere, bene agit furti. & hoc facit accidit cum fabergia patronus liberto. qui verecundia dictus non dicit aliquid. FR.

t ¶ *Furtiuam* manifestū. vt T. *in l. si quis in seruitute. §. curatori. & hic. & facit T. de re iudi. l. mulierem crimen. ff.* ACCVRS.

u ¶ *Agere.* S. ū ᵇ erit confessus videtur : vt T. *de his qui notan. infa. l. quid ergo. & si quis alium.* Sed hic expectas confessus cogitur : vt T. *eod. qui non. §. notare.* ACCVRS.

x ¶ *Agere.* an Labeo : et potest ex lege nascripsione. A cc.

y ¶ *Prohibere* si non erat malitiosus fuit ᶜ ? qui interficiebat : &

z ¶ *Lo vere* qui agit in fabricam vt T. *de obseq. li. liberi. & l. patronus. & l. liberi.* ACCVRS.

a ¶ *Aliqui*

480/C.IV.K.5-3, 1319-1320
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

Eminisse.] Cavv. Nunc dicit furem posse accusari de furto & accusatus subscribere & nihilo * minus furti tenetur posse agere.

a ¶ Furemque. propter domesticare T. de pœn. Leg sicarium & facit supra ad l. Lex 15 quod dic non. item fac T. ad l. interdum. § 5. qui furem. & T. ad Turpil. de in privatis.

* Non quod publicum furem non faciat. At rapina publicum indicii patit. Ad T. de publ. iud. l. 4 § 8 generaliter. T. ve bon. rapt. Vide scripta ad pr. ff. de publ. C. de depubl. Cvtac.

DE b TIGNO iuncto.

Supra dictū est de furto in genere sed quia iungere tignum alienum suæ domui, est furem furti: ideo penitur rubr. de tigno iuncto. 1. Vel ita supra dictum est de furto tigni iuncti. Et hoc rubr. punitur matricidio. 3. Vel dic. de furto pro tigno iuncto hoc est ut videamus. 4. Vel sic supra de furt. generaliter dixerunt de quodam furto. in qua fuit quidam furtulus.

b Quibus legibus criminali ter in furto agitur & quo modo cum furem, effectus Alex. ab Alex. li 6. Gen. dier. cap. 20.

c Sed hoc in tigno iuncto. Pro tigno combusto. Et † Inscriptio erit in prima delictis & ita supra dictum est de furtis tigni iuncti habet. adde C. furtis tigni iuncti. Et sic supra in principio dictum. C. hoc rubr. punitur matricidio. C. vel dic. de furto pro tigno iuncto hoc est ut videamus. 4. Vel sic supra de furt. generaliter dixerunt de quodam furto. in qua fuit quidam furtulus.

d Tigni alienum iungens suæ ædibus quibus actio adhuc competit.

Si duodecim tabularum.] Cavv. Si tignum meum mihi fabrefactum in ædificio tuo positum, vel in vinea: non possum prætore illud tolli fieve removeri de ædificio, neque vindicare. & hoc dicit lex duodecim tabularum. & redditur ratio ne ædificia diruantur, vel vinea tuum cultura turbetur. sed in eum qui iniuriam, datur actio in duplum æstimationis tigni. Et appellatione tigni omnia materia fabricatur ex qua ædificia vel vineæ fiunt: & sic lapides & regulæ & trabes & similia comprehendantur. & tignum dicitur à tegendo comprehenditur tamen lapis & cæmenta & similia. & in vineis tignum comprehendit omne id ex quo fiunt vineæ: & sic pali & pertica & palamenta. Tandem dicit quòd datur actio ad exhibendum contra eum qui furtiva alicui tignum suo ædificio imposuit: nec commodissimè quasi possidens, sed quasi dolo desiit possidere. Vltimò dicit: si agitur tigni iniuriâ, non tollitur rei vindic. imò interdum potest, ei salten, iuncturæ in litem. & hoc dicit hæc l. fcq. Franc.

e Concepsum tignum.

b ¶ Salvere. id est dissolvere. Accvrs.

c ¶ Vindicare & ita nec tenetur rei vind. sed quasi dolo desierit possidere, tenetur ad exhibendum, vel ei vindic. & sic salvatur contrarium in fin. hujus. Accvrs.

d ¶ Æstimatione. vt † & T. de acquir. rer. dom. l. adde. § idem in fin. & supra. de re. dom. § sum. in fin. Accvrs.

e Tigni junctigni quod alienum, duplū.

e ¶ Tigni. facit T. de verb. sign. l. pali. & † tigni. Accvrs.

f ¶ Pignus pertica. quæ pertinetur in locum ve vinea sustinetur.

g ¶ Palamenta. sunt quæ figuntur in terra.

h ¶ Ad exhibendum. Ille sic. a videtur tollere quicquid positum est in præd. quare dic quòd ex positum cōcedit actione tigni infecti ad duplum, vel ad exhibendum, vel ei vindi. non vt existat sed quasi dolo malo desierit possidere. ¶ Et nec. & quod v. adhuc hic tenetur furti, & concedit. fac & de tigno iniuncto, & ad exhib. & rei vindic. & de hoc dicit hæc lectura, si bene adverras.

i ¶ Scienti. secus si ignorantem vt T. ad exhibē. l. penult. & Cujac. qui ita sunt contra. Item fac T. quod vi aut clam. l. nam origa.

k ¶ Qui scienti alienam rem.] ignorans vero non videtur dolum tenere, nec ad exhibendum actione, quia non videtur dolo desiisse possidere: sed in rapti tenetur pro cujus pretio. Vide scripta ad tit. hujus. de rerum dom. & cum in jus. Cvtac.

k Sed si proponas.] Non dubito. vt tamen & hic iuretur * in fi. Soluere T. de fol. l. quæritur in fi. idem si separatim vt C. de rei vind. l. 4. § Sed quod si alium tenuant, aliud habet iuriandum? Respon. in tenetur qui habet in rancidum. vt T. ne quid in loc. publ. l. 3. § prætor ait. Contra * duc vt dixi T. derei vindic. l. in rem. § signum. Idem facit T. de excep. rei iud. l. si quis cum rem. § sed an cautionis.

* iurare in litem. adverte rem qui tigni alienati, vel ea, vel rei vindicatione agitur adversus eum, qui tigni iunxit, non vt ipsi quid restituat, sed vt iurent in litem.

f Tignum iungere tenetur quisquis ædificat. At vero vas fictile per alieni, vide Gloss. in dictum rem. * inaccessi.

SI QVIS TEstamento liber esse iussus fuerit, &c.

Habemus supra de furtis in genere perpetratis à quocunque persona, & in quacunque re mobili: & de quodam furtulo, scilicet de tigno iuncto: sequitur videre modo de quodam alio. Et nat. * quòd ista rubrum punitur matricidio, sed penitur sacrilegii: & post verba edicti penitur, habemus plenum intellectum. vel pone causam certus rit. vnde quod sequitur de nigro, est commendatio rubricæ.

g vide Gloss. in rub. de cal. lubric. in verbum cædant & Bald. in rub. C. an furiosi ex sua culpa, &c.

* insultu.

Si duodecim tabularum.] Cavv. Si seruus cui in testamento domini relicta est libertas, ipso hereditate aliqua subripuit de bonis hereditatis, vel damnum in eis dederit, tenetur in duplum intra anoß. & h.d. prætor. & hoc est æquum, ne hoc facinus remaneat impunitum. neque enim vt seruus possit pauci, cùm spem habeat libertatis: neq; vt liber, cùm hereditate fecit furtum vel damnum, hoc est dominus & domino. Sed dominus nō datur actio furti, nō seruus liber factus quoniam furti in duplum, ne eius delictum remaneat impunitum. Et tunc demum hæc actio habet locum, quando dolo dedit, vel culpa lata, & quòd post mortē domini det damnum, vel furtum faciat, & quòd ante aditam hereditatem. Sed pone quòd libertas erat ei sub conditione vel die, & interim hic damnum & pœnam est adita hereditas ante exhibitum conditionem, non habet locum hæc actio, cùm tunc non seruus possit subiugari: nisi se continuerit post datum damnum effectus fit liber, quia exitus conditionis nam tunc hæc actio locum habet (Et sic vide.) Quidam fecit testamentum & iubebat sibi heredem: & Stichum seruum alterni post legauit. hic Stichus in hereditate iacente dedit damnum tandem adita est hereditas quæritur an hæc actio locum habeat? & dicitur quòd sic. nam quatercumque hic seruus desiit esse heredis. & per consequens heredis, habet locum hæc actio: fuit vsucap suus legatus suæ libertatis ei relictæ, etiam si sub conditione: dum tamen existente conditio ante adeptam hereditatem, vel parum post. Secundò dicitur heres si rogatus seruum Stichum manumittere, & hic Stichus det damnum interim in hereditate: quæritur an heres non cogatur eum manumittere, nisi primo hoc damnum sibi emendet seruus? & dicitur quòd bene cogitur eum manumittere, nec obstat reciprocum dicit Marci, in quo dicitur quòd debet eligi arbiter qui rationem serui inspiciat: & in quo seruus damnificauit dominum, iubeat primo sibi quidem emendari: quia illud habet locum quando seruus gesserat negotia domini, sic ergo in nostro casu hæc actio

480/C.IV.K.5-3, 1321-1322
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

SI IS QVI TESTAMENTO liber esse iussus erit, post mortem domini ante aditam hereditatem subripuisse aut corrupisse a quid dicetur.

TITVLVS IV.

Sequitur alia adiis iure praetorio comparata ad similitudinem actionis furti similis in duplum, sed annalis non perpetua, & rerum amotarum (sic appellatur à Graecis) potius quàm furti, nam heredum furtum non fit. inst. § fin. ut autem paratorum, post libertatem ex auctoritate domini non est furti actio. & hac actio prodita est in eum cui libertas testamento relicta est, si hereditate iacente dolo malo subripuerit aliquid. vtimur actio ad exemplum legis Aquiliae, si quid ex hereditate dolo malo corruperit in duplum, quamquam alias actio legis Aquiliae sit etiam de damno culpa data, & non in duplum, sed quanti res pluriens fuerit ea res fi vel anno, nisi in infitiatorem. CYIAC.

I. VLPIANVS *libro trigesimosecundo ad Edictum.*

SI dolo malo eius qui liber esse iussus erit, post mortem domini ante aditam hereditatem [a] in bonis quae eius fuerunt qui eum liberum esse iusserit [b], factum [c] esse dicetur quo minus ex his bonis ad heredem aliquid perueniret: in eum intra annum vtilem dupli iudicium datur [d].

1. ¶ Haec autem † actio [e], vt Labeo scribit, naturalem potius in se quàm ciuilem habet aequitatem: si quidem ciuilis [f] debeat actio: sed natura aequum est, non esse impunitum eum qui hac spe audacior factus est, quia neque vt seruum se coërceri posse intellegebat, spe imminentis [g] libertatis: neque vt liberum damnari, quia hereditati furtum fecit [h], hoc est dominae: dominus autem dominave non possunt habere furti *actionem* cum seruo suo [i]. quamuis postea ad libertatem peruenerit, vel alienatus sit, nisi si postea quoque contrectauerit [k]. E re itaque esse praetor putauit, calliditatem & proteruitatem horum qui hereditates depopulantur, dupli actione coërcere.

2. ¶ Non aliàs tenebitur iste libertus, quàm si dolo quid dissipasse proponatur. Culpa autem negligentiaque serui post libertatem excusata est: sed culpa dolo proxima dolum repraesentat [l]. Proinde si quod damni dedit sine dolo, cessabit ista actio quamuis alias Aquilia tenetur ob hoc quod damnum qualiter qualiter dederit. Haber † itaque certum finem ista actio, vt & dolo fecerit iste, & post mortem domini, & ante aditam hereditatem. Caeterum si sine dolo, aut dolo quidem, verum viuo domino: non tenebitur hac actione. Quinimò & si post mortem, post aditam tamen hereditatem: cessabit [m] actio. Nam vbi adita hereditas est, iam quasi liber conuenire poterit.

3. ¶ Quid tamen si sub condicione accepit libertatem? Ecce nondum [n] liber est [o]. sed vt seruus poterit coërceri [p]. idcirco dicendum est cessare [q] hanc actionem.

4. ¶ Sed vbi libertas competit continuò [r] †, dicendum est, posse & debere hanc actionem dari aduersus eum qui peruenit ad libertatem.

5. ¶ Si seruus purè legatus ante aditam hereditatem quid admiserit in hereditate: dicendum est quia dominium in eo mutatur [s], huic actioni locum esse.

6. ¶ Et generaliter dicimus, quo casu in seruo dominium, vel mutatur [t], vel amittitur [u], vel libertas competit post interualluum [x] [y] modicum aditae hereditatis: eo casu [z] hanc actionem indulgendam. 7. ¶ Sed si fideicõmissaria libertas seruo data sit, qui † quid in hereditate maleficij admisit: nunquid non prius cogatur heres manumittere, quã quia purè est relicta. & si euenit hoc est contrarij superiori dicto *l. sed. § Sed dicitur etiã,* [a] tollit contrarium. vel dic vt ioquatur hic eodem casu quando sub conditione, tuncsi continuò: ita cõ operetur libertas post factã delationem, vt dominus eam corrumpere non potuerit: habet locum haec actio vt *l. prox. § & l. § fi.* hoc casu secundum R. dabitur per interpretationem: cum eadem spe audacior fiat, & qui ante aditam hereditatem diuersi manumittas, &c.

a ¶ *Ante aditã hereditatem.* & de hoc furto quaeli specialia dixit.
b ¶ *Iusserit.* secus si in bonis heredis: vt *l. ne quis. l. a Titio.*
c ¶ *Factum.* furtum, vel damnum. ACCVRS.
d ¶ *Datur.* vsque huc sunt verba edicti. & *l. de manumiss. testa. l. Titio. § penult.*
e ¶ *Haec autem actio &c.* in facti quia ex quoliber edicto praetoris ex quo non datur ciuilis, datur in factum: vt *supra de dam. infect. l. ins. § fratres. versic. an tamen.* Si dicas, vbi est edictum, non respicio. Resp. ipse rub. 1. Vel dic quòd non habemus verba: sed eius mentē.
f Alio dicit, haec actio, id est [b] ex lege condicio: qui quoties aliquas lege nona inducit obligatio, &c. ACC.
g Cicilius vt furti ob manifestū. idem puto de praetoria. f. macchaelli, licèt reprehendatur. nam leges instituebãt dicunt de furto. & de manifesto & non manifesto: vt *hic in pr. & supra de acquir. rer. dom. l. eos quod. & l. de noxal. l. § seruus. legatus. in §. licèt.* Aio ei iterit contrarium.
h ¶ *Inuitum.* fic 7. *§ ex ea. confer. l. penult. §. fi.*
i ¶ *Furtum.* scio id est quod aliàs esset furtū: nec fic contrà *l. sed. l. § Seruus.*
k ¶ *Furti adtionem ei seruo suo.* Vide sic pea ad tit. C. *an seruus pro suo fulle.* CYIAC.
l *Citerellauerit.* ad c hãc *l. sed. § seruus & § & de Cod. de nox. l. § C. an seruus ex suo fulle. l. fi.*
m ¶ *Repraesentat.* d Mo. fic *Lucanus. l. § fideicommissi ser. in pr. & l. penult. fi. mandati. l. § Idem. & § de condic. sig. l. magna.* item *l. 2. de liberis. caus. l. il. & ad l. Aquil. l. § fornicarium.*
n ¶ *Ciuiliter.* nisi in casu: vt *l. prox.* Secundum R. o. c.
o ¶ *Nondum liber est.* l. tempore adtionis.
p ¶ *Seruus potest coerceri.* dominus ei iudice: vt *l. de patris. l. meminisse. in fin. & de quaestion. l. plerumque.* quae sunt contra.
q ¶ *Cessare.* pro furto ciu facto. f. poft adiam hereditatem, & ante cõditionem libertatis.
r ¶ Citrinò id est statim ante hereditatem: vt *l. penult. §. fi.* hoc casu secundum R. dabitur per interpretationem: cum eadem spe audacior fiat, & qui ante aditam hereditatem diuersi manumittas, &c.
s ¶ *Mutatur.* vt in legato.
t ¶ *Amittitur.* vsuca. vel die lege: vt *C. de aquaed. & aest. l. fi.* hic in. & hoc ante aditam hereditatem. ACCVRS.
u ¶ *Post interualla.* quia sub conditione fuit relicta: vt *l. § prox.*
x ¶ *Eo casu.* Dicam quidam, si modò competat ei libertas vtcunque

a Actio in factum ex quoliber edicto praetoris datur ex qua nõ datur ordo actio.
b Cõditionaliter lege quada competunt.
† Subsidiaria actio locũ non habet adueriꝰ eũ qui non ordinario potest conueniri.
* Flor. liber est.
c Furti dominus sui seruus seruo manumisso, hoc est postquam manumissus est † Distinguendum est esse post verbum cuiusmodi, non post verbum, contrectauerit, vbi dicit. ibi. vt. *diuersi. l. fi.* e Culpa dolo proxima, dolũ repraesentat.
* Dominus non rerum eorum. Gracci.
f Flo. prohibuit.
g Cicilius, dicit vt intelligatur vide Gl. Aug. in *authen. de mandat. vel. elector. §.*

480/C.IV.K.5-3, 1323-1324
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-3, 1325-1326

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

FVRTI ADVERSVS nautas, caupones, stabularios.

TITVLVS V.

Sequitur etiam alia iure praetorio competens ad similitudinem actionis furti ciuilis in duplum & perpetua, in eum qui furtum non fecit, nauicularij scil. cauponis, vel stabularium, si modo eorum aliquis fecit, quorum opera nauem aut cauponam aut stabulum exercet. Est & in eundem alia ad exemplum legis Aquiliae: namque in duplum si quis eorum in naue vel caupona vel stabulo damnum dederit, de qua hoc titulo non agitur, sed l. vlt. nau. caup. stab. & separatur etiam ista Vlpiano: nam ad edictum de furtis hunc praeposuerat lib. xxxvij. illum verò de damno dato in tralatio de lege Aquilia lib. xxxix. ad edictum. & in hoc titulo hic titulus à superiore. nam superiori forte adiungi nequeat, non etiam ipse. Cv.

Primâ parte nimirum edicti, vsque ibi, nauigandi. Bart. deinde exponit edictum: postea quaestiones promissas vsque in fin. tit.

VLPIANVS *libro trigesimo octauo ad Edictum.*

N eos qui naues, cauponas, stabula exercebunt, si quid à quoquo eorū [a], quóue ibi habebunt, furtum factum esse dicetur, iudicium [b] dabo: siue fuerit ope & consilio exercitoris [c] factum sit [d], siue eorum cuius, qui in ea nauí nauigandi causa esset [e].

1. ¶ Nauigandi autem causa accipere debemus eos qui adhibentur vt nauis nauiget: hoc est, nautas.

2. ¶ Et est in duplum actio.

3. ¶ Cùm enim in caupona vel in nauí res perit, ex edicto praetoris obligatur exercitor nauis vel cauponis vt in potestate [f] sit eius cui res fuberepta sit vtrum mallet cum exercitore honorario iure, an cum fure iure ciuili experiri [g], an cum fure iure ciuili experiri [h].

4. ¶ Quòd si receperit saluum fore caupo vel nauta, furti actio nem non [i] dominus [k] rei fuberepte, sed ipse habet, qui recipiendo [l], periculum custodiæ subiit.

5. ¶ Serui verò sui nomine exercitor [m] noxæ dedendo [n] se liberat. Cur ergo non exercitor condemnetur, qui seruum tam malum in naue admisit? & cur liberi quidem hominis nomine teneatur in solidum, serui verò non teneatur? nisi fortè idcircò, quòd liberum quidem hominem [o] dehibens, statuere debuit de eo qualis esset: in seruo verò suo ignoscendum sit ei quasi in domestico malo, si noxæ dedere [p] paratus sit. si autem alienū adhibeit seruum [q], quasi in libero tenebitur.

6. ¶ Caupo praestat factum eorum qui in ea caupona eius cauponæ exercendæ causa ibi sunt: item eorum qui habitandi causa ibi sunt: vectorum [r] autem factum non praestat [s]. Namque viatorem sibi eligere caupo vel stabularius non videtur: nec repellere poterit [t] iter agentes [u]. Inhabitatores verò perpetuos [x] ipse quodammodo elegit [y], qui non resecit: quorum factum oportet eum praestare. In nauí quoque vectorum [z] factum non praestatur [A].

SI FAMILIA FVRtum feciſſe dicetur.

TITVLVS VI.

Beneficium quoque huius edicti pertinet tantum ad familiae furtum, ex litterarum dominae ad praestandū: quod si vnus seruus furtum fecisset, praestandum foret duplum pro vel quadruplum. Sed tractatur etiam interpretatione ad damnum datum non ad vsucapionem, nā ad alias causas, in quibus seruus familiae furtum pro pluribus facere videtur non pro vno. In furti vel damno, pro vno. Familia certe ipsi seruorum vna dominae solidorum. Eodem libro xxxviij. sub eodem titulo de furtis adiuncta est Vlpianus in publicanos propriam actionem, vt constat ex Ligustre. de publicā prouincialiū. §. feruorum. de verbo figuli de quo iam accepisti dicere nobis Digesto. lib. 19. tit. 4. fecisse de actione damni culpa adiuncta nautae, caupones, stabularios, lib. 4. tit. 9. quam Pylianus tamen commodius narrat sub Aquilia, vt dixi titulo superiore. Sed accesso non potest non aliquando abrumpere rerum qua agantur ordinem rectum. Cv.

Si familia alicuius furtum fecerit, habet dominus electionem aut totam familiam dedendi: aut tantum offerre pro furto facto, quantum si vnus liber furtum fecisset. hoc verum. si ea non consilio furtum fallum sit. nam si eo consilio vnus pecoris conuenimur suo nomine, & nomine singulorū de familia. deinde exponit verbum, scientiam.

---

a ¶ *Furtum fit.* ab extrinseco.

b ¶ *Ipse. i.* factum ab extraneo.

c ¶ *In proposito.* hoc cùm non recipiat res, sed hominem: vt differat a separatione, secundum quosdam. vel de vi ibi. Accvrs.

d ¶ *Reperiri.* pro furto. Accvrs.

e ¶ *Non dominus.* tantùm: alioquin contrà vi §. nau. cau. *l. idem* [*] *act. §. fin. & l. seq.* & pro hoc differt a ſuperiore: vt *Inſt. de ob. quæ ex delict. §. furti.* 2. Vel non differt à ſuperiore: quia & hic ſeruando eum exercitor: alias ſecus vt in ſuperiore. Accvrs.

f ¶ *Quia respondit.* bona ratio: vt *ff. de fur. l. nam qui. §. quotie. & l. ſeq.* Accvrs.

g ¶ *Serui vero ſui nomine exercitor.* Si ſalua fecit non recipit: alias enim tenetur in ſolidum. *l. 3. §. idem ff. nauc. caup. ſtab.* Cviac.

h ¶ *Nisi dedendo.* ſc. ſeruum qui fecit furtum. Accvrs.

i ¶ *Non dominus.* tantùm: aliquam contrà vi §. nau. cau. *l. idem* [*] *act. §. fin. & l. ſeq.* & pro hoc differt a ſuperiore: vt *Inſt. de ob. quæ ex delict. §. furti.* 2. Vel non differt à ſuperiore: quia & hic ſeruando eum exercitor: alias ſecus vt in ſuperiore. Accvrs.

k ¶ *Quia respondit.* bona ratio: vt *ff. de fur. l. nam qui. §. quotie. & l. ſeq.* Accvrs.

l ¶ *Nisi dedendo.* ſc. ſeruum qui fecit furtum. Accvrs.

m ¶ *Dedere.* contrà *l. nauc. caup. ſtab. idem* [*], *§. ſi ſeruus. Inſt. vt in eod. tit. l. fin. §. ſeruorum.* Item arg. contrà *l. lex. l. videamus.* Sed ibi in nisena decreto inducebatur hic in ſua tenebat. Item facit ad hoc quod dixit hic ſtatuere, &c. *ff. de adm. rer. l. 14. §. ſi parens. & ad Turpil. l. §. idemque.*

n ¶ *Seruum.* & ille facit furtum. Accvrs.

o ¶ *Non praest.* contrà *C. naut. caup. l. 3. §. fin. & l. ſeq. Inſt.* hoc non precipit ſaltem furtiſi ſic. 2. Vel to. ac vt ibi & facit *in eod. tit. l. idem. §. in ſaltem.*

p ¶ *Praest.* i. debet. & [*] poſſe pro debere, & debere contra quandoque ponitur, vt no. *l. de off. proc. l. ob ſeruare. §. fin.*

q ¶ *Nec agnoscit.* tanquam eorum mores agnoſcentes. Accvrs.

r ¶ *Perpetuos.* hoc ad modicum tempus. ſic *l. de pig. l. debitor. & de act. emp. l. ſimil. §. Labeo. & l. pro ſocio. l.* Acc.

s ¶ *Ligu.* Non quo [*] *Appellauit* non improbat, probat. ſic *C. de nupt. l. ſi* ex permiſſo. & *C. quomodo & quādo iud. l. ab eo. & ſupra qui qui. & 2 quæſt. 3 §. in primo & ſupra de rer. mutat. l. in re. & deinde & ſupra de ſpon. l. in ſponſalibus. 1. & ſupra ad Macedd. §. ſi filiusfam. Sed arg. contrà l. de ſer. rurb. prædio. l. tenetur. & de præſcr. l. §. ſiusfam. & de trib. l. §. ſciendum. & l. ad Macedd. l. §. fin.* [*] *§. inuenili.* [*] *ſed Italia. & ſupra de fur. l. qui vas. §. tutore.* Accvrs.

t ¶ *Nullorum.* i. eorum quæ nauc vehuntur. nam eas illos poteſt eligere vel reiicere, ſicut nec viatores.

u ¶ *Nullorum ſaltem non praestatur. Ogg. l. 3. in fin. ff. nauc. caup. ſalat. in not. ad can.* Cviac.

480/C.IV.K.5-3, 1327-1328

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

SI FAMILIA FVRTVM FECISSE, &c.

Quotiens quidem de hac re quæritur.

Dispunctum. CAVTE. Valde est velle hoc edictum cuius verba nō habemus sed mens eius est talis, vt si plures non seruiant sibi furtum, nō teneat omnes dare pro noxa, vel pro qualibet solucre pœnam furti: sed sufficit si tantum pro uno nomine omnium, quantum liber homo præstaret si furtum fecisset. & hæc beneficium habeo si me ignorante delinquerunt: seruus si me iubente & prohibente valeant, & non prohibui. nam hoc casu tenetur & meo nomine, & cæteris seruis: nec solutendo pro uno liberari pro aliis. Pulsus dixit quòd dari in furto, idem in damno dato. Tandem dixit: si conuenior furti pro uno seruorum, est in potestate an possim cōtinuam nomine absoluere & cæteros tuc quidem liberat pro uno, & cæteros pro illo cōtinuo. nam si de eis pro nona, teneor pro alia. si autem soluam pœnam dupli. ita non liberor, vel eius æstimat. & sic tantum quātum liber pro furto à se facto præstaret: tunc non teneor pro alia, & etiam qui eos seruos emit, non teneor. Item ipse factis liberis, vt quia manumisi, non teneor. Pollus dicit: pone quòd nihil solui pro furto facto à seruo, & manumisi vnum eorum, qui manumissus emendaret furtum nunquid liberor pro alia seruis, quæritur? & dicitur quòd non. Sed quid si vnum de seruis fuit vendidi, & emptor emendauit furtum nomine? serui quē emerat an liberat ab actione furti pro alia seruis, quæritur? & dicitur quòd sic: cùm teneat emptori dare quidquid soluit pro hoc facto, seruus si ex causa legari vel donar hunc seruum haberet, nam licèt emendem furtum pro eo, adhuc tamen teneor pro alia. Vltimò dicit, beneficium hoc edicti datur domino seruorum serui furtorum sue domi non seruire tunc cùm conuertit possiderat, aut dolo desijt possidere. Item fur ille cui est factum furtum agat. sue eius heres agat: habet locum hoc beneficium, vt sufficiat tantum præstare quantum si liber fecisset. & hoc dicit hæc lex cum tribus sequen. FRANC. ACCVRS.

a ¶ *Propolui* cuius mens hæc est, sed verbis carentus. ACCVRS.
b ¶ *Quia* libuerit edicto.
c ¶ *Præsiterit* Q. prætor. ACCVRS.
d ¶ *Furtum. supra ad leg. Aquil. l. illud. & de nox.* in delicto contrà.
e ¶ *Æstimationem* furti & conditionicrē J. *Lib.* & hoc ſi nomine noxiæ familiæ consentiat: aliàs ſi nomine vnius cuiuspretium ei computetur ad tollendam actionem nomine aliorum: vt *supra de noxa. quod ait prætor.*
f ¶ *Arbitrium* faciliter domino.
g ¶ *Si vnus liber.* vt & *supra de iurisd. omn. iudi. l. ſi familia. in prin.* ACCVRS.
h ¶ *Ego dolo.* sensus: ego beneficium propter dolum furtum. vt *supra de minor. l. maximum. in fin.* arg. contrà *l. sed hoc. §. fin.*

ADDITIO. Dic quòd hic loquitur quando dominus delinquit circa ipsum maleficium commissum ibi: quando ex post facto delinquit, dolendo dolo posteriori, secundùm Bart. hic.

i ¶ *Duo nomine.* id est in solidum, non ex suo maleficio quod nullum est, sed propter maleficium commissum sed seruus est & iudex: quia a tunc ob eorum maleficium tenetur vt *l. de noxal. §. 1. & l. ſi ex duobus. in prin.* Item est contrà *l. de noxal. l. in. §. cùm dominus.* Solvit ibi. ACCVRS.

k ¶ *Et prohibui.* vel b prohibere non potuit: vt *& l. de noxal. Lig. & ita in prin. & facit l. ſi communis ſeruus.*

l ¶ *Æquissimum.* cùm eadem d ſit ratio. vt *& l. ad l. Aquil. illud.* licèt in rapina: vt *l. si hom. rap. l. ſi. hæc actione.* vbi dicitur seruus e in iniuria: vt *l. de iurisd. omn. iudi. l. ſi familia. in fin.* quæ est contrà. Solvit ibi.

m ¶ *Consequi.* quod scilicet non quādo dominus vel dominum emēdabit, vel illā seruum pro noxa dab. e. & ad hoc facit *l. de noxal. l. quod ait prætor.* & facit *l. de excep. l. fundum Titianum. & l. fundi.* ACC.

n ¶ *Si.* [*Conditionaliter*] furtiuæ. & ad hæc *l. de noxal. l. quod ait prætor.* Item quod dicit duplum, fac nisi fit manifestum: quia tunc quadruplum.

o ¶ *Quotiens.* [*Fecisse.* vsque hoc est sumendum.

p ¶ *Emptorem.* accipe hominem omnem cui de euictione agere permittitur, id est qui lucratiuam f ad habet eandem fac & accipias *l. de excep. doli. l. apud §. si quis autem ex causa. & de add. edict. l. sciendum. §. denique.* Nam ego adueniēs habeam tantum lucrat nam vt f aduersus donatarium vel legatarium *& l. seq. §. plenè. cons. sed an §.* q ¶ *Simul.* id est cum alio.

r ¶ *Feruum.* scilicet furtum.

s ¶ *Manumissus.* vnus ex his qui fecerat, & dato pretio suo, vt sit non sit ex lucrativa causa liber. s. Vel g dic, etiamsi nihil dedit: & dic idem quod in subscripto non expresso casu. dixit enim, *manumisit emptorem.* sic ergo aliud in eo qui habet lucrativam causam. & ad hoc referatur, *silicet quæ &c.* & hic bene concordat cum seq.

t ¶ *Manumissi.* gratis. & idem accipe in omni eo qui lucrativam habet titulum. dic *obiectum*, & etiam præstitum. & sic est contrà *l. de noxal. de illo in fin. & l. seq.* Sed hic cum familia: ibi cum vnus seruus. & sic aliens solutare alere libe antur. Sed hic tūm meum est delictum: quia à pluribus est commissum. Item contrà *l. de pet. hered. Latium. §. pen Solu. vt ibi in Glo magna.*

u ¶ *Dominum familiæ.* quia sui delicti tantùm pœnam soluit. Azo.

x ¶ *Regressus est.* C. *de vsucapt. inuā. l. fin.* S. Sed quid si regressus non habet? fortè idem: vt *ibi de l. Aquil. §. hoc autem verbo.* S. Solo contrà b vt habeat regressum.

y ¶ *Sed an si legati.* C. in specie tunc enim de euictione non agitur. secus ſi ex generelegatus effet vt *l. de legat. 3. l. ſi à subſtituto. §. heres ſeruum.* ACCVRS.

z ¶ *Donatus.* cuius nomine de euictione non agitur: vt *de add. edi. l. ad res.* ſecus ergo ſi agatur: quod quis-lequecunque: vt *Cod. iur. de l. ſi.* & idem quod hic dicatin omni qui habet titulum lucrativum. Item no. quòd quidam putauerunt hic distinctionem *[illegible]*

a Posſit auerrere etiam ab eo, qui ipſis furtum fecit.

b Potis ſum prohibere vel prohibere non potuisse.

c Furti damni dati & rapinæ & iniuriæ ciuiliter comparare & inchoate in eodem puncto generis.

d Iniuria à familia fac illicita nomine, quæ malitiosè ipſe dominus seruorum.

e Nouiter.

f vl. allatum nouum.

a Fructuarius non agit qui lucratiuā causam habuit hoc eſt in qui ex liberalitate causa sum tenet.

b Lucrativa ex causa rem ſecuta intelligitur donatarij & legatarij.

c Hæc vltima interpretatio placet Alberic.

d Et Bal. cons.

e Forte vna cū ſimul propoſitis, secundū ſimul exigit poſitio.

480/C.IV.K.5-3, 1329-1330
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-3, 1331-1332

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

ARBORVM † FVRTIM CÆSARVM.
Et de hoc quædam sunt specialia.

In hoc titulo prosequitur ad furtim arborum furti actio similis ex xij. tabul. lege redacta ut dupluin, adiuersus eum qui furtim id fecit cuius arbo-

ARBORVM FVRTIM† cæsarum.

TITVLVS VII.

1. PAVLVS *libro nono ad Sabinum.*

I furtim * arbores cæsæ sint, & ex lege Aquilia *, & ex duodecim tabularũ dandam actionem

[illegible] Labeo ait: sed Trebatius ita vtráque dandã, vt iudex in posteriore deducat [c] id quod ex prima consecutus sit. & † reliquo condemnet [d].

II. GAIVS *libro primo ad legem duodecim Tabularum.*

SCiendum est autem, eos qui arbores, & maximè vites cæciderint, etiam tanquam latrones * puniri.

III. VLPIANVS *libro quadragesimo secundo ad Sabinum.*

VTrum arboris appellatione coutineri plerique veterum existimauerunt [f].

1. ¶ Edere [g] quoque & arundines, arbores non malè dicentur.

2. ¶ Idem de faliceto [h] dicendum est.

3. ¶ Sed si quis saligneas [i] virgas inditorũdi salicti [k] causa defixerit [l], hæque antequam radices coëgerint *, succidantur aut euellantur: rectè Pomponius scripsit non posse agi [m] de arboribus succisis: cùm nulla arbor propriè dicatur, quæ radicem non concepe-rit *.

4. ¶ Quod si quis ex seminario *, id est stirpibus arborem transtulerit Proculus, quamuis nõdum comprehenderit terram, arborem tamen videri *Pomponius libro nono decimo ad Sabinum probat.

5. ¶ Ideo ea quoque arbor esse videtur, cuius radices desinent viuere, quamuis [n] adhuc terra contineatur, quam sententiam Labeo quoque probat.

6. ¶ Labeo etiam eam arborem recte dici putat, quæ subuersa à radicibus, etiam nunc reponi potest: aut quæ ita translata est, vt poni † possit [o].

7. ¶ Stirpes oleæ [p] arbores esse magis est, sine iam egerunt radices, sine nondum.

8. ¶ Omnium igitur harum arborum quas enumeranimus, nomine agi poterit.

IV. GAIVS *libro primo ad legem duodecim Tabularum.*

CErtè non dubitatur, si adhuc cædendi [q] tempus sit, vt herbe loco sit: non debere arboris numero haberi.

V. PAVLVS *libro nono ad Sabinum.*

CÆdere est non tantùm succidere *, sed etiam ferire cædendi [r] causa. Cingere est deglabrare [s]. Subfecare est subfecuisse [t]. Non enim [u] poterat cæcidisse intelligi, qui serra secuisset.

1. ¶ Eius actionis eadem causa est, quæ est legis Aquiliæ [x].

2. ¶ Is cuius vsusfructus est in fundo, hanc actionem nõ habet [y].

3. ¶ Qui autem fundũ vectigalem habet, hanc actionẽ habet: sicut aquæ pluuiæ [z] arcendæ actionem, & finium regundorum [a].

VI. POMPONIVS *libro vigesimo nono ad Sabinum.*

SI plures eandem arborẽ furtim cæciderint: eum singulis in solidum agetur [b]. ¶ At si eadẽ arborem ex radicibus quæ suæ in suo fundo, tamen hæc arbor ea durat [c] & hoc dicit hic & cum I. seq. FR. ACCVRS.

a ¶ *Aquilia.* I. dandam actionem. ACCVRS.
b ¶ *Actionem.* scilicet arborum furtim cæsarum.
c ¶ *Deducat.* i. contrahat de pecuniis suis.
d ¶ *Condemnet.* licet hic in criminis concurrentibus vt *I. ea in I. & no. I. nam cum I. seq. in fi. & ff. in I. si colonus. & I. pen. & I. de cædi. I. item furtum. & I. de adil. edict. I. quod si mulier. §. fi. quis igitur. & de all. empt. I. ex empto. § etiam si ignorans. & I. de nox. I. quod si stipu-lan. & de all. & all. I. item ea. & I. plane.* Sed hæc videtur contra, sed non est: quia secundum penalitia est intelligenda. ACCVRS.
e ¶ *Cæciderit.* I. arborem. circa aliter arbitrium si malitiose: vt patet *I. si furandi. in princ.* Lamentes [b] nam furem fuisse oportet de malo habito subsecutum vt *I. de furtis. I. capitalium.* ACCVRS.
f ¶ *Virum.* Et *confirmauerunt*, vt *& supra ad I. in fin.* respon.
g ¶ *Edere.* hæc edera, hæræ ederæ, improprie dicitur arbor: sed ex interpretatione, & in vulgari dicimus hedera, & inducimus quoque arboribus. ACCVRS.
h ¶ *De faliceto.* quando tam radices immisit.
i ¶ *Saligneas.* virgas de salicibus, quas appellamus plantoons.
k ¶ *Salicti.* à salice.
l ¶ *Defixerit.* i. detrauerit incidendo vel euellendo vt salicium.
m ¶ *Non posse agi.* scilicet I. Aquil.
n ¶ *Non conceperit.* contrà [illegible] *in fi. Iustinian.* Sol. vt ibi.
o ¶ *Quod si quæ ex seminario.* exponit sequitur.
p ¶ *Transferit.* de loco alieno in suum fundũ, aliásque postea recidit transtulit, quæ non tam radices immisserat illi: ut hæc actione teneatur, sed non is qui tráthulit, sed Aquil. vt *I. ea. I. furtum §. I.* ACC.
q ¶ *Videri.* vt habeat locum hæc actio. Sed contra *I. prox. sequ.* Sed illa ita virgæ plantæ, hæc de his quæ cum radicibus plantantur.
r ¶ *Quamuis.* hoc quamuis, non adversatur ad illud verbum *videri* sed ad illud, *viuere.* ACCVRS.
s ¶ *Reponi possit.* licèt adhuc non sit posita. secus si iam est secta, vt reponi non possit. quia tunc ligni appellatione continetur: vt *I. de leg. vij. I. ligni.*
t ¶ *Stirpes oleæ.* recisi fyluestres, vel domestiæ: & è contra. *I. ea §. fin. I. seq. & I. quis.* ACCVRS. Sol. speciale in oleis a. Vel vetus aliud in translatis cum radicibus, vt hic, & superioribus repositis: aliud in vitigeplantãtis: vt ibi.
u ¶ *Non enim.* hoc enim verum est, quod erat in edicto, cuius verba ff. posita I. I. & dicit: cædere dicimus non solùm qui succidit, ita vt cadat arbor, sed etiam qui percutit arborem, quia cum secuit, utrimq; cædendi locũ nos ejecit. Cingere autem dicitur, id est deglabrare. quod exponit vt in Glossa domini mei Accurs. Item verbum *subfecare*, quod erat in edicto, exponit, id est subfecuisse quod exponit vt in Glossa domini mei Accurs. [Eius actionis.] Ex ea causa datur hæc act. ex qua datur Aquil. & ea datur hæc actio non datur vsufructuario fundi ex autem qui habet fundum vectigalẽ, bene datur, secus & actio aquæ pluuiæ arcendæ datur hæc act. vsufructuario, & quibet in solidum. si autem pluuiam arbor est insita, omnibus dominis datur vna actio, & vna pœna præstabitur. Vltimò dicit arbore non excedat ea licet in tuũ præiudicium, non potes eas incidere, sed dejicias vt tollã, & aperte ad hoc. & licèt plures hanc arbor ex radicibus quæ suæ in suo fundo, tamen hæc arbor ea durat & hoc dicit hic & cum I. seq. FR. ACCVRS.
x ¶ *Succidere.* vt ex ea re, & caput à pede separetur.
y ¶ *Deglabrare.* id est putare ramos, & vitia modum excorticare, & corticem auferre. vt corticem qui remanetur, quasi arboris cingulum videatur.
z ¶ *Seruitus.* §. æqualis est hæc expositio: Respon. bona fe enim præmisit licèt dixit qui sicut arborem alienam, seluæ tantum, vel ceteraut. aff. arborum fur. est in fundum. consentit enim dicebatur bona fide, sed secus. Sed certè præmisit intelligebat in præsenti, etiam tempus præteriti * plusquam perfecti.
a ¶ *Non enim.* hoc enim verum est præter fortem secare, quia sub primo verbo cædere non propriè accipitur quidem. Cicero.
b ¶ *Ex legis Aquiliæ.* Solum vnum datum. Et dic quandoque concurrunt pro eodem delicto: vt *I. ad I. furtum §. fi. & ff. I. faciendæ §. fin.*
c ¶ *Non habet.* vt *I. ad I. Aquil. I. item Mela §. fi.* cum arbor ex eadem causa dentur: vt *I. prox. sequ.* Et hanc habet vt licet: vt *arg. I. de aqua plu. arcen. I. aquæ §. fi.* Quid ergo differt ab emphyteuta, de quo fabricit aliud effet Respon. Ille habet directam? eam [illegible] habent vtile dominium, sed fructuarius vtilem, vt dicit.
d ¶ *Aquæ pluuiæ.* vtilem. vt dixi *I. de aqua plu. arc. I. apud. §. fin. & I. si vsusfructus.*
e ¶ *Finium regundorum.* vt *& I. fi. regun. I. fi. & hic §. finium.*
f ¶ *Si plures.* In solidum agetur. id pertinet dumtaxat: vt *& I. ad I. Aquil. §. si ea res communis. in §. & de furt.* vulgaris. *§. fi. dua.*

480/C.IV.K.5-3, 1333-1334
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

[illegible]

bor plurium fuerit : vniuerſis dumtaxat vna & ſemel ᵃ pœna præſtabitur.

2. ¶ Si arbor in vicini fundum radices porrexit, recidere eas vicino non licebit ᵇ: agere autem licebit, non eſſe ei ius ſicuti tignum aut protectum immiſſum ᶜ habere.

3. ¶ Si radicibus † vicini arbor alatur ᵃ: tamen eius eſt in cuius fundo origo eius fuerit ᵈ.

VII. VLPIANVS *libro trigeſimo-octauo ad Edictum.*

FVrtim cæſæ arbores videntur, quæ ignorante domino, celandique ᵉ eius cauſa cæduntur.

1. ¶ Nec eſſe hanc furti actionem ſcribit Pedius ᶠ: cum & ſine furto fieri poſſit vt quis arbores furtim cædat.

2. ¶ Si quis radicitus ᵍ arborẽ euellerit, vel extirpauerit, hac actione non tenetur ʰ: neque enim vel cædit, vel ſuccidit, vel ſubſecuit: Aquilia tamen tenetur, quaſi rupit.

3. ¶ Etiã ſi nõ tota ⁱ arbor cæſa ſit, rectè tamen agetur, quaſi cæſa.

4. ¶ Siue autem quis ſuis manibus, ſiue dum imperat ſeruo arbores cingi, ſubſecari, cædi : hac actione tenetur. idem & ſi libero ᵏ imperet.

5. ¶ Quòd ſi ſeruo ſuo nõ præceperit dominus, ſed ipſe ſua voluntate id admiſerit : Sabinus ait competere noxale ˡ, vt in cæteris maleficiis. quæ ſententia vera eſt.

6. ¶ Hæc actio etiam ſi pœnalis ſit perpetua eſt : ſed aduerſus heredem non datur ᵐ : heredi cæteriſque ſucceſſoribus dabitur.

7. ¶ Condemnatio autem eius duplum continet ⁿ ᵖ.

VIII. PAVLVS *libro trigeſimonono ad Edictum.*

FAcienda æſtimatio eſt quanti domini interſit non lædi. ipſarúmque arborum ⁿ pretiũ deduci oportet: & eius quod ſupereſt fieri æſtimationem ᵒ.

1. ¶ Furtim arborem cædit, qui clam ᵖ cædit.

2. ¶ Igitur ſi ceciderit, & lucri faciendi cauſa contrectauerit: etiã furti ᑫ tenebitur lignorũ cauſa & condictione, & ad exhibendum.

3. ¶ Qui per vim ſciente domino ʳ cædit, non incidit in hanc actionem ˢ.

IX. GAIVS *libro tertiodecimo ad Edictum Prouinciale.*

SI colonus ſit qui ceciderit arbores: etiam ex locato cum eo agi poteſt. Planè vna actione ᵗ contentus eſſe debet actor.

X. IVLIANVS *libro tertio ex Minicio.*

SI gemina ᵘ arbor eſſet, & ſupra terram iunctura eius emineret, vna arbor videtur eſſe. Sed ſi id, qua iungeretur, non extaret ᵛ: totidem arbores ſunt, quot ſpecies earum ſupra terram eſſent.

XI. PAVLVS *libro vigeſimoſecundo ad Edictum.*

SEd ſi de arboribus cæſis ex lege Aquilia actum ſit : interdicto quod vi aut clam reddito abſoluetur, ſi ſatis prima condemnatione grauauerit reum ˣ: manente nihilo minus actione ex lege duodecimo tabularum ʸ ᶻ.

XII. IAVOLENVS *libro quintodecimo ex Caſsio.*

[illegible]

480/C.IV.K.5-3, 1335-1336
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

QVi agrum] CAEVS. Certè si arbores sueli mei licèt postea a § *Agere potest.* te arboribus ante venditionē cæsis & eas fe. l. *de aqua quotid. & æst. l. j. § fundum. & de act. empt. & ven. l. j. § fin. & l. quod si non dum. l. & qui an. §. fi. pass. & §. de seruo cor. l. dolo. l. fin.* sed contra *l. de aqua plu. arcen. l. j. § rursus. § j.* quæ sint speciale in ea: vt ibi dict. ADDITIO. Die quòd imò ibi comperebat actio de dolo futuro, ideo tantùm ad emptorem hic pro dāno præterito ante venditionem: & idem erit anet penes venditorem.

VI BONORVM raptorum.

Post furta pœnæ de rapina quæ manifesta sit.

VI rem rapuit.] CAEVS. Rapere tractat duabus ex causis: vt si vi bonorū raptorum in quadruplum: & ad furti nom manifesti in duplum & si agatur vi bon. rapt. tollitur actio furti. sed si agatur primo furti, & sic ad duplum: adhuc durat actio vi bon. rapt. in illud duplum, quod plus est in ea quàm in furti actione. Fa.

b ¶ *Nec manifesti.* Ergo rapina non dependebat, vbi furti non manifesti committitur: vbi manifestus fur dicit *l. de fur. l. ij. & qui ex dem.* alioquin manifestus fur dicet *l. de fur. l. ij.* vtdicere *§. cum rapior.* Sed M. & P. aliter illam § intelligunt: vt dixi. ACCVRS.

c ¶ *Conspuatur.* facit *l. de act. & obl. l. cum ex vno & l. qui seruum. & Lauretus lec. 1. §. & l. plura. & Imanuelem & l. pro socio. Lysidis ex causis. & de act. emp. Lysidis & clima. l. vnde quæritur. & l. ij. §. & l. fi. colonus & l. pe. & sup. nam. can. Lisle.* d ¶ *§. & quod dicimus.* AC.

RAtor ait.] CAEVS. Potest edictum quod habet duo capita. Primum: qui dedit damnum alicui hominibus coactis: secundum, qui bona alicuius rapuerunt vel eorum tenetur act. vi bon. rap. intra annum, in quadruplum: post annū in simplum. & hæc vera sunt si liber homo facit. si autem seruus fecit prædicta, tenebitur eius dominus noxali nam liberabitur dando eū pro noxa. Vltimò dicit: apparet ex prædictis, quòd prætor dat auxilium contra ea quæ vi fiunt. habet enim locum actio lege Iulia de vi & vna tollitur per aliam, secundùm quosdam: sed male dicunt. nam interim datur vna intentanda, altera cessat: vna expectata, altera intentari potest. [DOLO AVTEM MALO.] Nunc exponit verba illa, dolo malo, id est fine folus rapiat, fine hominibus coactis ad hoc vel ad aliud tentat tamen hic hominibus, & damnum dat: tenetur hac edicto. & etiam si vnum hominem colligat, hoc est vis quales fiet hominum coactis, fine liberis, fine feruis. & appellatione dolo continetur etiam vis. nam quod vi fit, dolo etiā dicitur fieri: non contra. & nam dolo datur damnū, non vi habet locū hoc edictum. [DAMNI.] Nunc exponit verbum damni, positū in prima parte edicti. Et videtur quod omnia damna comprehendat, etiā clandestina sed verius est vt dāna per violentiam tantū facta comprehendat, ergo si damnū est datū sine vi, aut coactis hominibus non habet locū hoc edictū. Si autem coactis hominibus & sine vi datū est damnū, dolo tamen inest: videtur habet locū hac prima pars. Vltimò dicit breuiter: quòdo fine hominibus & sine vi quæ folus diripit, nō habere locū hoc edictum, imò habet locum Aquil. vel furti: & ille adfert fic cōtactis eā hoc ed cto, vt vbicunque illa locum habeat, & hoc edictum habeat locum: sed econtra hic, vt vbi hoc edictum locū habet, & ille vel al qua cui locum habet: etiā capere inprimis fine efi. & furti tenetur, non solum hoc edicto. Item etiam qua damnum dat homin bus coactis, habet locū hoc edictum, & etiam Aquil. [VEL SERVI NOMA.] Nunc exponit verba ferui & capitis, hanc scilicet cuius bona rapta esse dicentur. nam quod dicit bona, intelligas etiam si eorum rem rapuit, & hac actio tenetur etiam coactus: id est cui coactus ad damnum dandum, & dedit vel rapuit. Tandem restituit ad primum memorium, & dicit quod dixi tenere qui dolo malo hominibus coactis dat damnū, est verū, hoc a se fiat coactis, siue ab alio, a hoc tamē est eis vtile tenetur etiam ille qui coegit, & ipse coactus tenetur. Posset dicit, hæc actio datur tota annum in quadruplū: & verum prætorem ius quadruplatum: & habet etiā locum quando familia tua vi alterius dat ei damnum, vel rapit. nec cogor offendere qui de familia deberent damnū, vel rapuerunt. & appellatione familiæ continetur omnes de familia: siue liberi sint, vt fecerint: siue ferui tui: vel alieni quos bona fide tenebat fab. idē fi mala. & sufficit emendari damnum vel rapinam, ac si vnus tantum fecisset: vel dabitur pro noxa qui dolo hoc fecit fieri. & fi plures dolo fecerunt, omnes debebunt dari pro noxa, vel vnā quadruplum pro his fiūt. & hanc actio vocatur vi bonorum raptorum: & is dicitur hanc actionem tenere, qui solum commisit fi culpa eius meam rapui à possessore, credens hoc mihi licere, nō tenetur hoc edicto sed ex conflic. *§ quis in tantū.* idem fi feruum meum fugitivum possidet, & eum rapio: non tenetur hoc edicto. si autem mihi res obligatam rapio, tenetur hoc edicto: & dic de hoc vsu Gio. domini mei Accorsi. [IMPERATOR.] Impubes nō capax dolī, fi rapuerit eum alicuius, non tenetur. nonne autem familiæ sunt vel ferui rapientis bene tenetur hac actione noxali. Secundò dicit si publicanus aurū rapuit furto dolo, credens eū eum non solue fe tributum, licèt esset, non tenetur hac act. ferus fi dolo rapuit seruū fugitiuum tributum: & eos includat. & peccant fame nam tenetur hac act. & l. Aiquil. idem fi aliquis alius eam rapuit sciens, & licit eas fame perire. nā tenetur prædictis. Tertiò dicit: hac actio datur ei cui est rapta restituere fit sua, siue commodata eius, siue locata, siue deposita: siue vsufru. vel aliquod aliud ius in ea habebat. & vt breuiter dicam datur huic actio cui ne rapta cui datus fuit ut eam ablata. sed hoc videtur falsum. nam depositario non datur furti, sed hæc actio fic, sed intelligas dari depositario hanc actio. quando eam tenetur, vt quia præstetur culpabili, vel pretium depositi accepit, non vt mercedem, imò vt is dicas dari semper huic act. depositario & locato in act institutio rapina & maius delictum. sic ergo hæc act. datur ei cuius vel pro cuius [quodlibet interest: & fallacii maximè & interest [SI PVPILLVS.] Scitote meos fugitiuos esse sibi aliquos ne capta equum & famelia capere sunt sibi dicitur quòd habeo act. vi bonorum rapt. [RAPVIT.] Rebus rapta & deteriorata, non solum actio vi bonorum raptorum potest intendi, sed etiam furti actio & lege Aqui actio, & confictio priuatis, vel furtiua: & etiam rei vindicatio. Secundò dicit, actio vi bonorum rapiendorum datur heredi & contra heredes tantùm heredes tantùm rapientis non datur: cùm sit penalis. sed in quantum sunt locupletes facti, tenentur condict furtiua. FA. ACCVRS.

d ¶ *Hominibus.* fab * hoc verbo & hæc nisi contineretur vt *infra de vero. fign. l. homibus.* ALD. Et no. quòd tria b habet capita hoc edictum. duo intertextum *l. ait prætor.* inter quę no differentiam quia in primo exigitur hom nes cogiūt secundo non: vt *l. ait prætor. § j.* quę. Item primū pro damnis, secundū pro rap. Tertium aperte dicit, vt patet *l. ait prætor in prin.* & satis *l. de verb. sign. l. blasphemare.* e ¶ *Rapta.* etiam non conflic: vt dixi.

f ¶ *In quadruplum.* prout ad secundum caput refertur, conflat quadruplio inelle rei perfecutionem: vt *infra eod. §. quadruplum.* Sed prout ad primum, tenet quidam totum esse pœnam: vt in furto quod non placet, & fic quatenus ad primum ad rem non refert inter hæc duo capita, in alia differunt, vt modò dixi. ACCVRS.

g ¶ *Iudicium.* hoc scilicet vi bo. rap. vt *l. ait prætor. § inquiunt.* Sed vtrumne pro damno dato habet locum vi bon. rapt. Resp interest causa rapiendi: nam alia & cum damno non possunt, occidere: vel in factum in pœno cafu.

h ¶ *Noxale dabit.* vt *C. eo. l. de his. & de noxal. l. si seruus.*

* Vi bonorum raptorum nil-di competere, & quę ibi fiat.

† Vi bonorum raptorum si-mitur vi mellius accipi posse quàm in litigiosa fo conceptus.

* Rapere in nepœna non dependebat, vbi furti non manifesti committitur: vbi manifestus est fur.

* Quod vulgo minuitur quæ bona est.

* Homini rapellatione familiæ continetur.

* Rebus vi bon. rap. ea capta habet, quę inter fe differunt.

480/C.IV.K.5-3, 1337-1338
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-3, 1339-1340

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

bona fide * nobis seruientes.

15. ¶ Hac actione non puto posse actorem singulorũ seruorũ nomine agere aduersus dominum eorum: quia sufficit dominum semel quadruplum offerre.

16. ¶ Ex hac actione noxæ deditio non totius familiæ, sed eorum tantum, vel eius qui dolo fecisse competeretur, fieri debet.

17. ¶ Hæc actio vulgò *Vi bonorum raptorum* dicitur.

18. Hac actione is demũ tenetur, qui dolum malũ adhibuit. Si quis igitur suam rem rapuit: vi quidem bonorum raptorum non tenebitur, sed aliter mulctabitur. Sed & si quis fugitiuũ suum quẽ bona fide aliquis possidebat rapuit: nequè hac actione non tenebitur: quia rem suam aufert. Quid ergo si sibi obligatam debeat teneri?

19. ¶ Vi bonorum raptorum actio an impuberẽ qui dolo malo capax non est, non dabitur? nisi seruus ipsius vel familia eius admisisse proponantur. & seruũ, & familiæ nomine noxali vi bonorum raptorum actione tenetur.

20. ¶ Si publicanus * pecus meum abduxerit, dum putat contra legem vectigalis aliquid à me factum: quamuis erranerit, agi tamen cum eo vi bonorum raptorum non posse Labeo ait. fanè * dolo caret. Si tamen ideò includit, ne pascatur, & vt fame periret: etiam vtili lege Aquilia.

21. ¶ Si per vim * abductum pecus incluserit quis, vtique vi bonorũ raptorũ cõuenirí poterit.

Actio vi bonorum raptorum non datur ei cuius interest, sicuti actio furti non insuper vtrũ dominum res sit, an non.

22. ¶ In hac actione non vtique spectamus rem † in bonis * actoris esse: fuæ in bonis sit. fuæ *, non sit. si tamen ex bonis † sit, locũ hęc actio habebit. Quare fiue commodata res sit, fiue locata, fiue etiam pignerata proponatur, fiue deposita apud me: & vt interfit mea eam non auferri: fiue bona fide à me possideatur, fiue vsufructum in ea habeam, vel quod aliud tale, vt interfit mea non rapi: dicendum est competere mihi hanc actionem, vt non dominium † accipiamus, sed illud solum *, ex bonis meis, hoc est ex substantia mea res ablata esse proponatur.

23. ¶ Et generaliter * a dicendũ est, ex quibus causis furti mihi actio competit in re clam factaex hisdem causis habere me hanc actionem. Dicet aliquis: Atquin ob rem depositam furti actionem non habemus *. Sed ideo addidi, si interfit nostra non esse rapeam. nam & furti actionem habeo †.

24. ¶ Si in re deposita ß culpam quoque repromisi, vel pœnã depositionis γ non quasi mercedem * accepiswilius dicendum est, etsi cesset † actio furti ob rem depositam, esse tamen vi bonorum raptorum actionem: quia non minima differentia est inter eũ qui clam facit, & eum qui rapit: cum ille celet suum delictum: hic publicet *, & crimen etiam publicum ß admittat. Si quis igitur intereſſe sua vel modicè * docebit: debet habere vi bonorum raptorum actionem.

25. ¶ Si fugitiuus meus quasdã res influendi * sui causa emerit, hæque raptę sint: quia in bonis meis hæ sunt res, possum de his vi bonorũ raptorũ * actione agere.

26. ¶ Rerum raptarũ * nomine etiam furti, vel damni iniuriæ, vel condictione * agi potest: vel certè singulæ res vindicari possunt.

Hæc actio datur heredibus, & in heredes, de hac quod ad eos peruenit.

27. ¶ Hæc actio ζ heredi cæteriſque successoribus dabitur: aduersus heredes autem vel cæteros successores non dabitur: quia penalis actio in eos non datur *. An tamen in id quod locupletiores facti sunt, dari debeat, videamus. Et ego puto ideo prætorem non esse pollicitum in heredes in id quod ad eos peruenit, quia putauit sufficere condictionem *.

a ¶ *Bona fide.* vel etiam mala vi. *l. de noxali. non solum.*
b ¶ *Sufficit.* sub duorum testium factum est vt *l. si seruus fu. dil.*
c ¶ *Furi debet.* ergo vi certe actionem obtinet rapientem. Sed contra *l. si quis cum. §. hac actio.* sed non est probo enim hanc ibi fuisse, non tamen hinc rapa. sic.
d ¶ *Rapuit.* certum sibi intercessum ab eo.
e ¶ *Non cernitur.* vt *l. si seruus §. qui seruum. l. si quis cum. §. si rem. & l. de furtis.* vt *C. de edend.* & *l. de acquir. poss. l. fi. de ea. §. fin. & ad leg. Aquil. l. quemadmodum. §. magistratus.*
f ¶ *Mulctetur.* Et criminaliter. 2. Vel b dic per constitutionem vt C. vnde vi. *l. si quis in tantum.* & sic fiet, hic tertius casus iuris.
g ¶ *Debitor tenetur.* si accepit vt filii habeatur vt C. ea. l. ea. alias si vt in pignore teneat, locum habet edictum dicit Marci: vt *l. quod non cum. l. tutor.* & hoc si non fuerit hæc actio vt *C. de pig. Lex* Vetilia lex, actio. loquitur quando vult, licèt coactè ille eas auferat & sic nec furtum, nec rapina. vt *in cod. vt quod mo. cau. l. cum ex. §. qui vim.*
h ¶ *In impuberem.* Quidam habent §. vi bonorũ rapt & tunc habetur *actio*, aliàs in impuberem, & tunc habetur, *actione.* ACCVRS.
i ¶ *Non dubitor.* ad * hanc *l. de fur. l. impuberem. & ibi de obli. qua ex delict. §. fin. & l. de reg iur. Iquidam. & l. de trib. Lib. §. & C. de fal. mo. l. §. fin. & l. de rei vend. l. quod infans. & l. ne quis fiat. l. §. hoc edicto. & l. de sepul. viol. l. §. Interim legibus* distinguitur an sit capax doli, vel non. Acc.
k ¶ *Si publicanus quis sit,* dic vt *supra de publicã §.*
l ¶ *Euenerit.* bona ratio vt *& supra eo. l. §. hac actione.* & fuit *C. de his quæ vi. rapt. l. neque furti.* Sed contrà *C. de fur. l. eum.* Sol. vt die.
m ¶ *Aquilia.* tenetur. q. d. non lex Aquilia vi bonorum vt *& l. ad l. Aquil. l. quemadmodum. §. magistratus.* ACCVRS.
n ¶ *Si per vim.* fuit *C. de l. Aquil. l. de pecunia. & supra ad l. Aquil. l. quemadmodum. §. magistratus.* ACCVRS.
o ¶ *In bonis.* vt est dominium vt *l. de acquir. rer. dom. Licet in bonis, & l. de furt. ſigni. Iuniorum.* ACCVRS.
p ¶ *In bonis.* de hoc *supra eo titulo.*
q ¶ *Non auferes.* quod possit contingere multis ex causis. & intelligi non tamen dolose: *l. de fur. Leuis qui. §. si ancora apud.*
r ¶ *Non dominium.* ß dominij est animum vt *supra quod mortua. l. §. mulier. §. qui possessionem.* ACCVRS.
s ¶ *Illud falsum.* hoc non est. Iudex † potuit tripli: sique ad animum: sed dominij æstimationem. Et facit ad hunc *§. hoc. l. §. & supra*

eo. nam l. §. item Pomponius. & l. de iniur. Lex Cornelia. §. & supra. de rebus dub. magis. hæc & supra de ea & ea actio l. §. quod autem. & de pecu. heredi. & non tantum. & de neg. gest. l. libertus. §. vnico.
t ¶ *Et generaliter.* quidam habent ß. in quidam non. ACCVRS.
u ¶ *Et generaliter.* Vide *non ad Leg. §. ex hac. l. nunc. comp. flab.* CVIAC.
a ¶ *Non habemus.* quia non interest nostra si ſoluam. nam commisimus: sed & si commisimus, ex improbitate † consequi eũ. non debemus vt *l. de furtis. l. eum. §. si ancora apud.* ACCVRS.
β ¶ *Si in re deposita.* Vide *supra ad pract. in Caſtrenſi.* CVIAC.
γ ¶ *Vel pœnam depositionis.* Nam pœnã verbo erait, quod datur in vsum seruandæ. CVIAC.
δ ¶ *Non quasi mercedem.* quia vtique effet locatio: vt *supra de pact. l. §. §. quis seruum.* & adde hoc alios casus quos habes *supra de pact. l. §. Sepe.*
ε ¶ *Cessat.* vel quia non interfe. 2. Vel d die vt in libero & filiabus: vt *l. de pœn. l. rescindendum. & l. de fur. l. §. libertus.* ACC.
ζ ¶ *Publicet.* Plus ergo delinquit, qui facit palam. &c *C. de fund. rei. l. nemo clericus.* Sed argum. contrà *l. de iniur. §. fin. & l. de adulter. l. non oportet. & l. de adulteriis. l. non existimo.* ADDENDO. Dic secundum Bart post Cy quod aut id quod fit, eſt omnino prohibitum per legem, vt furtum, & familia & tunc magis punitur palam facienꝫ, quàm clam: vt hic. aut non eſt omnino prohibitum, vt matrimonium & venditio, & tunc magis punitur clam faciens: vt in enormatione, vel de lætis vt not. Cy. *C. de fund. rei. l. vtrum. in fi.*
η ¶ *Et crimen etiam publicum.* Aliàs cæteroquin rem. *l. vlt. l. de publicis ind.* CVIAC.
θ ¶ *Vel modici.* Subaudi, nec mè nam id ſi ibidẽ abſit non differret abſentia. Vel die vt modò prox. §. *fugit.*
ι ¶ *Insequenti †,* aliàs *instituendi.* & aliàs *instituendi. l. ad Iuliam. vt equum.* & fuit *l. de fabul. l. fugitiuus. & de Publicis in vt act. l. §. ſi furtus.*
κ ¶ *Vi bonorum raptorum.* Quia ille furto grauior eſt. CVIAC.
λ ¶ *Rerum raptarum.* & detrimentarum.
μ ¶ *Condictione.* tritticaria, vel farinaria: vt *l. de condi. fur. l. §. fin. §. vt quoque. & ad hoc l. de l. Aelii mali. cum §. duorũ. & quæſt. eorum.*
ν ¶ *Hæc actio.* Vide *C. ad edictum Cæc. delicto adſum in quam.* CVIAC.
ξ ¶ *Non datur.* vt *§. de pœna alibi. §. eſt enim.*
ο ¶ *Condictionem.* Furtiuã vt *l. proz. §.* & eſt ſic *l. de calum. l. in hoc. vel in fa. vbi colligitur in facti quia ſaltem condictio. Sic ergo no. 2 actione vel bonorum non dari in hæredẽ, nisi in id quod peruenit. ſic in interdicto vnde vi. & supra de vi & vi armata. l. §. fin.* Secutus alios

a *alibi l. §. fur. alii. pœna. & quæ. infra.*
β *Adiicitur* vt *non contingat debet ex hac improbitate.*
γ *Pœnæ* pro *ſummæ* ex *accepit.*
δ *Alii* ſic *interpretantur, hodie ſi in depo. Bartholom.*
ε *Potiſ facient.* an & quando grauius puniatur, quàm qui eſt palam. *& quæſtio aliquid probabile ſe. pœnit. conſtit. ad leg. Iuliã de adulter. ff. quæſt. mollis. de pœnis. conſtit. ſimile. l. §. ex mandatis. ff. de adulteriis.*
ζ *Addi l. §. in fi. ſupra de negot. geſt.*
η *Et crimen.* Vide *Bart. in l. §. ſi ſeruus. de furtis.*
θ *Vel modici.* Subaudi, nec mè nam id ſi ibidẽ abſit non differret abſentia. Vel die vt modò prox. §. *fugit.*
ι *Insequenti †,* aliàs *instituendi.* & aliàs *instituendi. l. ad Iuliam. vt equum.* & fuit *l. de fabul. l. fugitiuus. & de Publicis in vt act. l. §. ſi furtus.*
κ *Vi bonorum raptorum.* Quia ille furto grauior eſt. CVIAC.
λ *Rerum raptarum.* & detrimentarum.
μ *Condictione.* tritticaria, vel farinaria: vt *l. de condi. fur. l. §. fin. §. vt quoque. & ad hoc l. de l. Aelii mali. cum §. duorũ. & quæſt. eorum.*
ν *Hæc actio.* Vide *C. ad edictum Cæc. delicto adſum in quam.* CVIAC.
ξ *Non datur.* vt *§. de pœna alibi. §. eſt enim.*
ο *Condictionem.* Furtiuã vt *l. proz. §.* & eſt ſic *l. de calum. l. in hoc. vel in fa. vbi colligitur in facti quia ſaltem condictio. Sic ergo no. 2 actione vel bonorum non dari in hæredẽ, nisi in id quod peruenit. ſic in interdicto vnde vi. & supra de vi & vi armata. l. §. fin.* Secutus alios

480/C.IV.K.5-3, 1341-1342
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

alis ex delicto, vt [illegible] Sed contrà Cod. [illegible] rapina videtur idem [illegible] quod in alia. Sed solue vt ibi.

¶ Furanis [illegible] conditionem. Furtiuam si nam vbi alia actio non est, [illegible] in heredem, de eo quod peruenit [illegible] CVIAC.

SI seruus.] CAIVS. Seruum meum rapuit tibi [illegible] manumisi. dicitur quod contra eum factum liberum possit agi: non solùm [illegible] post annum tamen à die rapinae computandum, non potest agi [illegible] FRANC.

a ¶ Cum libero. [illegible]

b ¶ Si cum domino. non solùm si cum seruo manumisso.

c ¶ Post annum. à die rapinae computandam. [illegible]

[illegible]

Quando actio vna numero datur contra diuersos: negligentia adhibita contra primum, praeiudicat contra alium. BART.

III. PAVLVS *libro quinquagesimo-quarto ad Edictum.*

SI seruus rapuerit, & cum libero[a] agatur: etiam si cū domino[b] experiundi potestas fuit, non rectè cum manumisso post annū[c] agetur: quia cum quocumque experiundi potestas fuerit, excluditur actor, & si cum domino intra annum actum sit[d], deinde cum manumisso agatur: rei iudicatae exceptionem nocere Labeo ait.

Hic ponitur aliud edictum huius tituli vsque ibi, turbam. vbi exponit verba praesentis edicti, vide per se: quia planus est textus.

IV. VLPIANVS *libro quinquagesimosexto ad Edictum.*

PRaetor ait: *Cuius dolo malo in turba a damnum quid factum esse dicatur* [b] *sin tum in anno quo primum de ea re experiundi potestas fuerit, in duplum, post annum in simplum iudicium dabo* [i].

1. ¶ Hoc edictum de eo damno proponitur, quod quis in turba dedit. 2. ¶ Turbam autem[g] appellatam Labeo ait ex genere tumultus idq; verbū ex Graeco tractum, [illegible][h]. 3. ¶ Turbā autē ex quo numero admittimus? Si duo rixam commiserint, vtiq; non accipiemus in turba id factū: quia duo turba non propriè dicētur. Enimuerò si plures fuerunt, decem aut quindecim homines, turba dicetur. Quid ergo si tres aut quatuor? Turba vtique non erit[h]. Et rectissimè Labeo inter turbam & rixam multum † interesse ait: nāque turbam multitudinis hominum esse turbationem & coetum: rixam, etiam duorum[i].

4. ¶ Hoc autem edicto tenetur non solus qui damnum in turba dedit, sed & is qui dolo malo[k] fecerit vt in turba damni quid daretur: siue illò[l] venerit, siue non fuerit praesens. Dolus enim malus etiam absentis[m] esse potest.

5. ¶ Hoc edicto dicendum est etiam eum teneri qui venit, & in turba fuit auctor damni dandi: si tamen & ipse inter turbam[n] fuit cum damnum daretur, & dolo malo fuit. Nam & huius dolo malo in turba damni quid factum esse negari non potest.

6. ¶ Si quis adiuento suo turbā concitauit vel contraxit, vel clamore, vel facto aliquo, vel dū criminatur aliquem, vel dum misericordiā prouocat: si dolo malo eius damnum datum sit, etiam si non habuit consilium[o] turbae cogendae, tenetur. Verum est enim dolo malo eius in turba damni quid datum. Neque enim exigit praetor, vt ab ipso sit turba conuocata[p], sed hoc, vt dolo alicuius in turba damnum datum sit. Eritque hec differentia inter hoc edictum & superius[q], quòd ibi de eo damno praetor loquitur, quod dolo malo hominibus coactis † datum est[r], vel raptum[s] etiam non coactis hominibus: at hic de eo damno, quod dolo malo in turba datum est, etiā si non ipse turbam coēgit, sed ad clamorem eius vel dicta[t] vel misericordiam turba contracta est: vel si alius cōtraxit, vel ipse ex turba fuit.

7. ¶ Idcirco illud quidem edictum propter atrocitatem facti, quadrupli poenam comminatur: at hoc dupli.

8. ¶ Sed & hoc & illud intra annum tribuit experiundi facultatē: post annum in simplum cō-

[illegible]

CVM SERVVM.] Cùm seruum meum verberares in turba, aliquid perdidit: teneris hoc edicto, si ideo verberasti, vt turba collecta damnum daretur. [illegible] fit hoc edictum. Secundò dicit: turbam [illegible] seruum meum verberare, non animo ei damni dandi [illegible] datum est ei damnum.

[illegible]

dām Bar. quòd hîc exponitur quid sit turba: ibi verò exponitur quid sit multitudo: quae potest esse maioris & minoris numeri: vt ibi not.

k ¶ Dolo. [illegible]

l ¶ Siue illò. vbi est datum damnum. & sic est aduerbium loci & est contrà [illegible] ACCVRS.

m ¶ Absentis. & absenti [illegible]

n ¶ Inter turbam. [illegible]

o ¶ Non habuit consilium. [illegible]

p ¶ Superius. [illegible]

q ¶ Datum est. in primo capite.

r ¶ [illegible]

s ¶ Dicta. scilicet eius.

a ¶ *De amissis.* non per rapinam, sed per casum, quia fecit vt caderet : vt infra dicit.
b ¶ *Agi poterit.* de rapt. & etiam de damno dato, & de amisso hominibus coactis : & facit]. *de verb. sig. l. Marcellus.* Accvrs.
c ¶ *Referetur.* sic *]. *de verb. sig. l. Inter hæc.* & T. eo. l. ij. §. *in hac actione.* [illegible]

petit. 9. ¶ Loquitur autem hoc edictū de damno dato, & de amisso [a]: de rapto non: sed superiori edicto vi bonorum raptorum agi poterit [b].

10. ¶ Amissa autem dicuntur ea quæ corrupta alicui relinquuntur: scissa fortè, vel fracta.

11. ¶ Hæc autem actio in factū est, & datur in duplum quanti ea res erit: quod ad pretium verum rei refertur [c]: & præsentis [d] temporis fit æstimatio, & semper in duplum intra annum est.

12. ¶ Docereque actor in turba damnum esse datum debet. Cæterùm si alibi datum sit, quàm in turba: cessabit hæc actio.

13. ¶ Si cùm seruum meū Titius pulsaret, turba fuerit collecta, isque seruus in ea turba aliquid perdiderit: cum eo qui pulsabat, agere possum: quippe cùm in turba dolo malo damnum datum sit: sic tamen [e], si vt damnum daret, ideo cœperat cædere. Cæterum si alia causa verberandi fuit, cessat actio.

14. ¶ Sed & si quis ipse turbam conuocasset, vt turba coram seruum verberaret: iniuriæ faciendæ causa, non damni dandi consilio: locum habet edictum [f]. Verum est enim eum qui per iniuriam verberat, dolo facere: eum qui causam præbuit damni dandi damnum dedisse [g].

15. ¶ In seruum [h] autem & in familiam prætor dat actionem.

16. ¶ Quæ de heredibus cæterisque successoribus [i] in vi bonorum raptorū actione diximus, & hic erunt repetita.

Qui rapuit rem aliquam, non liberatur à pœna, licet restituat rem. Fr.

2. Gaivs *libro vicesimoprimo ad Edictum prouinciale.*

NOn prodest ei qui vi rapuit, ad euitandam pœnam, si ante iudicium [k] restituat rem quam rapuit.

Rapta res, vel vi possessa, non possunt vsucapi antequam in potestatem domini vel eius heredis redeant. Fr. Acc.

3. Venvleivs *libro septimodecimo Stipulationum.*

QVod vi possessum raptúmve sit, antequàm in potestate domini heredísve eius perueniat, vsucapi lex [*] vetat [l].

DE INCENDIO, RVINA, NAVFRAGIO, rate, naue expugnata.

R*ætor ait.*] Caivs. Ponitur edictum, cuius sensus est. Qui rapuit vel recepit dolo malo aliquid ex incendio, ruina, vel naufragio, rate, naue expugnata: vel damnum in his rebus dedit: intra annum quo experiundi potestas est, in quadruplum tenetur: post annum in simplū tenetur. Si seruus autem vel familia aliquis aliquid de prædictis fecit, tenetur dominus eius noxaliter. postea loquitur Vlpianus, & dicit: vtilitas huius edicti magna est. interest enim nihil rapi ex huiusmodi casibus. & licet ex his delictis sint accusationes criminales propositæ: tamen hanc actionem pecuniariā introduxit prætor. Postea incipit exponere verba edicti per ordinem, & primo id quod dicit, ex incendio. & dicitur quòd ex incendio dicitur rapi vel accipi, siue accipiatur aliquid ex loco in quo est ignis: siue ex domo tota, siue ex vicinis ædibus occasione incendij sit raptum vel acceptum. & habet locum hoc edictum. & eodem modo exponas aliud verbum edicti, scilicet ex ruina. si tamen suspicatur aliquis esse incendium vel ruinam in domo sua: & ibi veniens rapiat aliquid cùm non esset incendium vel ruina: cessat hoc edictum. Item quod dictum est ex naufragio, intelligas quando tempore naufragij aliquid raptum est, vel acceptum, secus si postea: nam tunc vt fur tenetur. Item ipsod dictum est rate naue expugnata, intelligas quando tempore pugnationis aliquid rapuit: siue fuerit ex pugnatoribus, siue non. & h. d. hæc lex, & seq. & prin. seq. Franc. Accvrs.

DE INCENDIO, RVINA, NAVFRAGIO, rate, naue expugnata.

TITVLVS IX.

Hoc edictum non est necessarium in rapinam cum sufficiat superius, sed est etiam in quadruplum actio ex hoc edicto in eum qui ex his causis abstulit, vel amouit vel aliquam, vel qui recepit dolo malo, vel damnū dedit. Et de incendio, ruina, &c. i. de his qui ex incendio vel ruina vel naufragio vel naue aut rate expugnata, rapuisse vel per hac causam damnū dedisse dicitur l. iij. de [illegible] *quod l. ad extrahit etiam ad domum & villam expugnatam.* & l. in eam C. de fur. *ex hoc edicto pœnam additam, pœna statuta alim.* [illegible] *de his facinoribus esse criminum executiones, corporales pœnas statuit, & his nouissimè prætorem addidisse pecuniarias, quod etiam fecit titulo superiore.* Cvrac.

Diuiditur in quatuor partes. Primò ponitur edictum. Secundo commendatio edicti. Tertiò expositio verborum edicti. Quartò promissiua quæstiones iurisconsulti. secunda ibi, huius edicti. tertia ibi, ex incendio. deinde cætera.

1. Vlpianvs *libro quinquagesimosexto ad Edictum.*

PRætor [m] ait. *In eum qui ex incendio, ruina, naufragio, rate, naue expugnata, quid rapuisse, recepisse dolo malo, damnive quid in his rebus dedisse dicetur: in quadruplum in anno quo primum de ea re experiundi potestas fuerit, post annum in simplum iudicium dabo. Item in seruum [n] & in familiam iudicium dabo.*

1. ¶ Huius edicti vtilitas euidens, & iustissima seueritas est. siquidem [o] publicè interest, nihil rapi ex huiusmodi casibus. Et quanquam sint de his facinoribus etiam criminum [p] executiones: attamen rectè prætor fecit, qui forenses [q] quoque actiones [r] criminibus [r] istis præposuit.

2. ¶ *Ex incendio* † quemadmodū accipimus? vtrum ex ipso igne, an verò ex eo loco vbi incendium fit? Et melius sic accipitur, propter incendium, hoc est propter tumultum incendij, vel trepidationem incendij rapit: quemadmodum solemus dicere [s] in bel-

m ¶ *Prætor.* hæc verba [illegible] exponuntur per ordinem, & facit C. de fur. l. in ed. & in Auth. [illegible] de naufrag. l. ij.
n ¶ *In seruum.* i. in dominum nomine serui, sic & T. eo. l. i. prætor. §. in seruum.
o ¶ *Siquidem.* id est certè. Accvrs.
p ¶ *Criminum.* i. criminales accusationes. [illegible]
q ¶ *Forenses.* id est pecuniarias. Accvrs.
r ¶ *Quæ forenses quoque actiones.* id est, ciuiles. Forum est proprium causarum ciuilium. Vide scripta ad princ. [illegible]

† [illegible]

non poss. Paulus [illegible] Cviac.
r ¶ *Criminibus.* id est ad hæc crimina coërcenda.
s ¶ *Solemus dicere.* vt]. de cap. [illegible] prætor.

480/C.IV.K.5-3, 1345-1346
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

lo amissum, quod propter causam belli amittitur. Proinde si ex adiacentibus prædiis vbi incendium fiebat, raptum quid sit, dicendum sit edicto locum esse quia verum est ex incendio rapi.

3. ¶ Item ruinæ appellatio refertur ad id tempus quo ruina facta dicitur: si ex his quæ ruerūt tulerit quisquis etiam si ex adiacentibus.

4. ¶ Si suspicio fuit incendij vel ruinæ, incendium vel ruina non fuisse videmus an hoc edictum locum habeat. Et magis est ne habeat: quia neque ex incendio, neque ex ruina quid raptum est.

Hoc edicto tenetur qui ex tempore rapit quo naufragium fit: nō postea, sed furti tenetur. hoc dicit vsque ibi, deinde ait prætor. & ibi exponit iuxta verba edicti.

5. ¶ Item ait prætor: *Si quis ex naufragio.* Hīc illud quæritur, verū si quis eo tēpore tulerit, quo naufragiū fit an verō & si alio tempore, hoc est post naufragium. nā res ex naufragio erit hæ dicitur quæ in littore post naufragiū iacēt. Et magis ¶ est vt & eo tempore [b].

III. GAIVS *libro vicensimo primo ad Edictum Prouinciale.*

ET loco [c].

III. VLPIANVS *libro quinquagesimo octauo ad Edictum.*

QVo naufragiū fit, vel factum est, si quis rapuerit [d], incidisse in hoc edictū videatur. Qui autem eum in littore iacentē postea quā naufragium factū est, abstulerit in ea obligatione est, vt magis fur sit, quam hoc edicto teneatur. quōadmodū is qui quod de vehiculo excidit, tulit, nec rapere [e] videtur qui in littore iacentē tollit.

1. ¶ Deinde [f] ait prætor, *Rate, nave expugnata.* Expugnare videtur, qui in ipso quasi prælio & pugna aduersus nauem & eatem aliquid rapit: siue expugnet, siue prædonibus expugnantibus rapiat.

2. ¶ Labeo scribit [g] æquū fuisse, vt siue de domo, siue in villa expugnatis [h] aliquid rapiatur, huic edicto locus' sit. Nec enim minus [i] in mari, quàm in villa per latrōculos inquietamur, vel infestari possumus. 3. ¶ Nō tantū autē qui rapuit, verū is quoque qui recepit ex causis suprascriptis tenetur: quia neque recipientes non minus delinquunt, quā aggressores [k]. Sed enim additū est "*dolo malo*: quia non omnis qui recipit, statim ētiā delinquit: sed qui dolo malo recipit. Quid enim si ignarus recipit aut quid si ad hoc recipit, vt custodiret, eāque faceret ei qui amiserat? Vtique nō debet teneri. 4. ¶ Non solūm autē qui rapuit [l], sed & qui abstulit [m], vel amouit, vel damnū dedit, vel recepit, hac actione tenetur. 5. ¶ Aliud autē esse rapi, aliud mouēri, palā esse, aliquid amoueri aliquid etiā sine vi pōssit: rapi autē sine vi nō potest. 6. ¶ Qui eiecta [n] naue quid rapuit, hoc edicto tenetur. Eiecta, hoc est quod Græci alunt ἐξῆρεθα. [o] 7. ¶ Quod ait prætor de damno dato; ita demum locum habet, si dolo malo damnum datum sit. Nā si dolus malus abfit, cessat edictū. Quemadmodum ergo procedit quod Labeo scribit, si defendendi mei causa, vicini ædificium orto incendio diffīpauerim, & meo

mine & familiæ iudicium [p] in me dandum? Cum enim defendendorum' mearum ædium causa fecerim: vtique dolo carēo. Puto igitur non esse verum quod Labeo scribit [q]. An tamen lege Aquilia agi cum hoc possit? Et non puto [r] agendum: nec enim iniuria hoc fecit, qui se tueri voluit, cum aliàs non posset [s]. & ita Celsus scribit.

8. ¶ Senatusconsultum Claudianis temporibus factum est, vt si quis ex naufragio clauos [t], vel vnum ex his abstulerit, omnium rerum nomine teneatur. Item alio senatusconsulto cauetur, eos quorum fraude aut edificio naufragi [u] fuppressi [x] per vim fuissent, nauibus vel [y] ibi periclitantibus opitulentur [z]: legis Cornelię [a] quæ de sicariis lata est, pœnis adficiendos. Eos autem quidquid ex mi-

a Interpretatur ad inferiora & annexum translationem quod de raptore dicitur.

b ¶ Expugnatio. domo & villa. Acc.

c ¶ Loco sit ex interpretatione.

d ¶ Rapuit. eo tempore quo rapit. Quia autem fur fecit hoc dicit vt §. *ad leg. Rhod. de iactu. Lig. in f.* Item intelligo hoc ex incrementorum §. *ex his quæ ex &c.* ad hoc *infra. de rerum diuis. §. fin.*

e ¶ *Non rapere.* Nō quid ergo de rapto tantum loquitur hoc edicto? Quidam verque dicunt quod non placet. nam letaudē hoc edicto non teneretur edicto qui amouit. Dico ergo principaliter rapientem teneri hoc edicto, non * per interpretationem teneri posse etiam qui abstulit vel amouit vt *add. §. non solum.* Acc.

f ¶ *Deinde.* ad hoc §. *ne. l. expugnatur.*

g ¶ *Labeo scribit.* interpretando edictum.

h ¶ *Expugnatio. domo & villa.* Acc.

i ¶ *Loco sit ex* interpretatione.

k ¶ *Nec enim minus.* in non minus in villa, quàm in mari: vt *l. de duo socio mor. l. seruius. §. mortis causa* & hic est hic hyperbaton * pro verum. hic *l. de rerum diuis. l. rapuerunt. & l. de publ. Liber. quoniam. §. verum.* Accvs.

l ¶ *Qui non aggressus. hic infra l. de recept. l. §. & l. de furtis corrupt. l. dolo. in prin. & de furt. l. si quis quod posuerim. & l. facilius. §. qui alienum. & §. si cultum. & C. de furt. l. ult. & Lin. com. & C. de his qui latro. vel alios crimen. vers. si.*

m ¶ *Abstulit.* vel. Gilbert in edicto.

n ¶ *Qui rapuit. l. de publ. abstulit per vim. sed quod est l. ne quis eum qui in ius vocatus. l. sed animaduerti. in prin.*

o ¶ *Abstulit* non edemulsit, sed abiit ei tantum. Item sentit *l. de fur. l. qui vas. in princip.*

p ¶ *Non cedit.* sed vt vtentem.

q ¶ *Indicium.* id est actio ex hoc edicto.

r ¶ *Defendendarum.* eām ergo gratia [1] facta adiit, ergo § ita sua tuitio intuenda. & ideo excusatur. nec est quod ei imputetur: vt *l. de leg. 9. l. eum pater. §. Titia soluere. & de acquir. hær. l. Iulianus. in prin.* [b] & *l. de neg. gest. l. negat. §. cum me. & de act. emp. l. §. in fin. & de exerc. act. l. quod §. & de lib. l. §. quod libertum patronus. & de aqua plu. arc. l. §. denique. & l. 9. §. idem quæritur. & l. 29. §. idem Labeo. & neq. l. de ingen.* [2] & in re [3] Accvs.

s ¶ *Labeo scribit.* l. vt dictus in me iudicium.

t ¶ *Et nō puto.* nisi certum esset quod ab esse ad malos per vim resistentes vt *l. ad l. Aquil. l. si quis ferme §. si quod vi aut clam. l. §. ultimo §. & alia.* Accvs.

u ¶ *Nō possent.* si se tueri. *sic & sup. ad leg. Aquil. l. plenissimè. §. qui cum.*

x ¶ *Claues.* gubernacula nauis. duo enim claui sunt in naui qui eam rectam tenent.

y ¶ *Omnium.* & merito: quia his ablatis res omnes in periculum deducuntur. & *sic* est *supra ad Silan. l. §. quis in grani. §. quis ta. hodie. Sed contrà supra de fur. l. vnigenis. in princ.* Id ibi soluitur. Accvs.

z ¶ *Naufragi.* id est opem ferunt naufragium præstantes.

a ¶ *Suppressi.* ipsi.

b ¶ *Opitulentur.* ipsi suppressi. id est opitulari possint.

c ¶ *Legis Cornelię,* quæ homicidæ sunt: vt &. *ad leg. Cor. de sicar. Leui. §. alia* Accvs.

480/C.IV.K.5-3, 1347-1348
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-3, 1349-1350

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-3, 1351-1352

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

1. VLPIANVS *libro quinquagensimo octauo ad Edictum.*

INiuria ex eo dicta est quòd nõ iure fiat. Omne enim quod non iure * fit, iniuria fieri dicitur. Hoc generaliter: specialiter autẽ iniuria dicitur contumelia [b] †. Interdum iniuriæ appellatione damnum culpa datum significatur: vt in lege Aquilia [c] dicere solemus. Incendum iniquitatem [d] iniuriam dicemus. Nam cum quis iniquè [e] vel iniustè [f] sententiam dixit, iniustè ex eo dictã, quod iure & iustitia caret, quasi non iuriam. Cõtumeliam autem à contemnendo.

1. ¶ Iniuriam autem fieri Labeo ait aut re, aut verbis. Re, quotiens manus inferũtur: verbis autem, quotiens non manus inferuntur, conuicium [g] fit.

2. ¶ Omnémque iniuriã aut in corpus inferricaut ad dignitatem, aut ad infamiã pertinere. In corpus fit, cum quis pulsatur [h]. Ad dignitatem, cum comes matronæ abducitur [i]. Ad infamiam, cum pudicia attentatur [k]. 3. ¶ Ipse aut per semetipsum alicui fit iniuria, aut per alias personas. Per semet, cùm directo ipsi cui † patrifamiliàs vel matrifamilias fit iniuria. Per alias, cum per consequentias [l] fit: cum fit liberis meis, vel seruis meis [m], vel vxori, nutrivæ. Spectat enim ad nos iniuria quæ in his fit qui vel potestati nostræ, vel affectui * fuberibi sint. 4. ¶ Et si forte † cadaueri [n] defuncti fit iniuria, cui * heredes bonorumve possessores existimas: iniuriarum nostro nomine habemus [o] actionem. Spectat enim ad existimationem nostram, si qua ei fiat iniuria. Idémque & si fama eius cui heredes extitimus, lacessatur [p].

5. ¶ Vsque adeò autem iniuria quæ sit liberis nostris, nostrũ pudorem pertingit *, vt etiam si volentem filiũ quis venditderit: patri suo quidem nomine [r] comperit iniuriarum actio; filij verò nomine non competit: quia nulla iniuria est quæ in † volentem * fiat.

6. ¶ Quotiens adtem funeri, testatoris vel cadaueri fit iniuria: si quidem post aditam hereditatẽ fiat, dicendum est heredi quodãmodo factam. Semper enim heredis interest defuncti existimationem purgare [s]. Quotiens autem ante aditam hereditatem: magis hereditati, & sic heredi per heredicatem adquiri [t]. Denique [u] Iulianus scribit: si corpus testatoris ante aditam hereditatem detentũ est, adquisiti hereditati actiones, dubium non esse. Idémque putat & si ante aditã hereditatem seruo hereditario [x] iniuria facta fuerit. Nam per hereditatẽ actio heredi adquireretur. 7. ¶ Labeo scribit, si quis seruũ hereditarij testamẽto manumissum ante aditam hereditatem [y] verberauerit, iniuriarum heredem agere posse. At si post aditam hereditatem verberatus sit: siue scit se * liberũ, siue ignorat [z], ipsum agere posse. 8. ¶ Siue autẽ sciat quis filium meum esse, vel vxorẽ meam, siue ignorauerit, habere me [a] mero nomine actionem Neratius scripsit. 9. ¶ Idem ait Neratius, ex vna iniuria interdum tribus [b] oriri iniuriarum actionem, neque vllius * actionem per alium consumi *: vputa vxori meæ † filiæfamilias iniuria facta est, & mihi, & patri eius, & ipsi iniuriarum actio incipiet cõpetere.

10. ¶ Item hic fluctẽ latagè qui siquid fiat ad infamiam [c] sibi aut dagitatem: vt Ff. de iniuriis rer. Ape. ACCVRS.

11. ¶ Cum per consequentiam. Not. rationis heri per consequentiã [d], quantum & directo. vt ff. de his qui not. infam. Labeonis §. nec prætor. versic. sine autem. & de præcar. 1. qui propria. §. procurator vt in carcere. & l. ad leg. Aquil. l. proinde. §. item. & supra qui & à quib. l. quibus §. §. & de iur. & facti ign. l. §. quod seruus. item facit ff. ad pabl. Lic. perfecutam.

12. ¶ Seruis meis. & hoc ſi eſt autor: vel ad consimilem domini facta: vt Inſtit. de §. ſeruus.

13. ¶ Affectus. vt vxori, & nutrici. & hoc ff. de lib. cau. l. ſi & ij. & Inſtit. de exp. l. non conſilium. ACCVRS.

14. ¶ Et ſi forte cadaueri. Quales facere improbi creditores, in quos lata eſt, Cod. Cod. de ſepul. violat. CVIAC.

15. ¶ Cui. ſcilicet defuncto.

16. ¶ Habemus. vt ff. de relig. l. qſa. in prine. ¶ Et no. quòd hæc actio ingreditur [e] hered. non ſi quærit, & per eam heredi futuro. vt ff. de pœn. hered. l. ſi à patre. vel à domino. §. ſi poſſeſſor. & ad leg. Aquil. l. ult. & quod vi aut clam. l. denique. §. quæſitum. & ſic ff. de ſer. cor. l. vt tamen. §.).

17. ¶ Lacerſitum. id eſt ab aliquo diminutum. & a l hoc Inſtit. qui quemadm. non poſſ. §.). ACCVRS.

1. ¶ *Non quidem nomine.* vt & ff. *ne quis eum.* l. ſi quis ſeruum.

2. ¶ *In volentem.* Not. * ſic ff. *de aqua plu. arcend.* l. in domo. & ſupra *de ſer. Liter. comm.* §. pen. & ff. *de iniuriis* vers. l. quæritur. & *de libero hom. exhib.* l. ij. §. ſi quis volentem. & ff. *ad l. Iul. de ſi vnus. in prine.* & ff. *de reg. iur. l. nemo videtur.* Sed arg. contra ff. *de capit. min.* §. penult. *ibi, ſine voluntibus, ſine nolentibus*, &c. & *in Auth. de nupt. inoffic. in princip. col. 11.* & *ſupra de ſeruo corrupt. l.*). §. fin.

3. ¶ *Pergam.* vt [b] & ff. *pœn.* §. ACCVRS.

4. ¶ *Adquiri.* vt [c] & *ſupra ad l. Aquil. l. ad id.* & *ſupra de nouat. l.* [c] *nouatio.* & *Inſtitut. de ſtipul. ſer. in princ.* & *ſupra de legat.* 3. *l.* ſi *mihi & Titio.* §.). & *quod vi aut clam. l. denique.* §. *quæſitum.* & ff. *de reg. iuris. l. nemo plus iuris.* & *l. nemo plus commodi.* ¶ Sed ſi [d] tranſit *de hereditate in heredem*, eſt contrà *Inſtit. de perpet. & temp. actio.* §. *non autem contra.* Solũ ibi vetus tranſire de perſona ad perſonam: hic vna [e] videtur bis ſe perſona, ſcilicet heredis: quia fingitur ex tempore mortis teſtatoris heres: vt *ſupra de ſtipul. ſer. l.* ſi ex ſ. fin. & *in fin. de reg. iur. l. omnia quæ.* & *l. omnis hereditas. & de acquirend. hered. libris quoque hereditatem*, &c. Iam ergo non eſt quæſtio an hoc bonis in ſuum heredẽ tranſmittatur, quia notũ: vt patet ex prædictis: hoc quidem contrà quàm hereditaria ſit fabula: vt *ſupra quod met. cauſ. l. videmus.* ACCVRS.

5. ¶ *Denique.* procedit ad ſpeciem de gitate: vt clarius dicat. ACCVRS.

6. ¶ *Hereditario.* à [f] litore hereditarium, vel eo qui idem ſeruiſſet ſi viuiſſet: aliàs ſuccui: vt ff. *ad l. Aliud in fi.* & *l. item apud ſi. interdum.* & *l. item.* §. *fin.* ſecundum quoſdam. quod non placet quia in perſonam certam perſonam cedam ſuccurrit, & ſic obligare voluit, vt & ff. *ad l. rem.* § *ſi iniuria.* & facit ff. *de pec. hom. l. ſed rerum.* & *debitor.* & ff. *ad leg. Aquil. l. liber homo.* §. *homo. verſ. ſi ſeruus.* ACCVRS.

7. ¶ *Adiicam hereditatem.* extant enim eſt liber: vt C. *de cadue. toll.* §. *in manuſcriptis.* ACC.

8. ¶ *Sine, ſcit ſe.* Not. errorem eſſe in puſſo iniuriam, non in infeſtione. & hic non ſunt contrà ff. *in Litem apud* §. *interdum.* & *l. item.* §. *pen.* & *l.*). ACCVRS.

9. ¶ *Sine ignorat.* ſi tamen is qui fecit iniuriam: ipſum liberum ſcribat: vt ff. *l.* ij §. *fin.* ſecundùm quoſdam, quod non placet: vt ff. *proz.* §. *dixi.*

10. ¶ *Habemus eos hic eſt contrà* ff. *ad l. item apud.* §. *interdum.* & *l. item.* §. *fin.* & *l. ſed ſi vnus. in prine.* Sola. hic ſatisfacit restituendo ſuccidet. 2. Vel hoc ſcribat vxorem vel filiam ſibi noſcibiles eius: ibi nec filium vel familiam eſſe credebat. & facit ff. *ad legem Aquil. ſicentiam* § *fin.* & ff. *ad l. Aquil. de iniuria.*

11. ¶ *Bidue.* quandoquidem quinque quatuor ſi, vel quinquenes ſi habet patrem & matrem, item matrem & fratrem. nam nouellæ & filij ſe iniuria. ACCVRS.

12. ¶ *Conſuetus.* vt arg. ff. *de fur. Liter. comm.* §. *hac actio.* Sed contrà ff. *de adim. & relig. l. plura.* Sed ibi plures vel, hic plures dicentia dantur adhoneſt. item ad hoc ff. *de prine. delit. l.* ſ. ACCVRS.

13. ¶ *Patri meo.* vace † ergo non ita ut in puellare filij patris

a Voluerit an & quando fiat iniuria.

b perſtringit, à Iniuriam de facto factum penam, hereditas iacentis.

c Hæredi per hereditatem adquiritur.

d Vide in hac Inſtitutione A. nil. ult. Edit. 1. 2. 3. & 11.

e De perſona in perſonam tranſire non videtur, quod à redactore vel defuncto praſtitit in eum hæredem.

f Hæres & defuncta non perſonas diſtinctæ iuris intelligitur.

f Iniuria facta ſeruo hereditario vindicari poteſt ab hærede. * vacat.

g Tuberculum adhuc etiam quinque pedum ſignatura poteſt, vt caſtè debilis.

h Filia ſtatu magna in potestate patris fui eſſe non debet. Eſt autem in matris fui potestate, quod ad opinionem; & contra eiusdem: ne matri ſuæ ad Pontificem hanc ne poſſit.

480/C.IV.K.5-3, 1353-1354
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-3, 1355-1356

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-3, 1357-1358

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

VII. VARIARVM libro quinquagesimo famosorum ad Edictum.

PRætor edixit: *Qui agit iniuriarum, certum dicat quid iniuria factum sit*: quia si famosam actionem intendit, non debet vagari cum † discrimine alienæ existimationis, sed designare, & certum specialiter dicere, quam se iniuriam passum contendit.

Iste §. dividitur in quatuor partes. Prima ponit duas quæstiones & responsionem. Secunda apponit, & solvit. Tertia ponit aliam quæstionem & responsionem. Quarta similiter ponit aliam quæstionem & responsionem. Secunda ibi, sed quin. tertia ibi, quid ergo. quarta ibi, quid ergo si quis. Prima pars loquitur uno modo secundum Gloss. alio modo secundum Iacobum de Aret. Secunda & tertia pars leguntur uniformiter, secundum omnes. Quarta pars legitur duobus modis secundum Gloss. tertio modo secundum Iacobum de Arretio, & secundum Gloss. iste §. hoc interdic: Si aliam ab aliena similis, qua competit ad vindictam pellitur criminalis accusatio secus si ad rem familiarem similiter sit actum. BART.

1. ¶ Si dicatur homo [d] iniuria occisus [e]: nunquid non debeat permittere prætor priusto iudicio [f] legi Corneliæ [g] prædicari [h]? Idemque [i] & si ita quis agere velit, quod tu venenum dedisti hominis occidendi causa [k]? Recisus [l] igitur fecerit, si huiusmodi actionem [m] non dederit. Atquin [n] solemnus dicere [o], ex quibus causis publica [p] sunt iudicia, ex his causis non esse nos prohibendos quo minus & priuato agamus, est hoc verum [q], sed vbi [r] non principaliter de ea re agitur [s], quæ [t] habet publicam executionem. Quid ergo de lege [u] Aquilia dicimus [x]? nam & ea actio principaliter [y] hoc continet [z]: hominem occisum [a], non principaliter. nam ibi principaliter de damno agitur quod domino datum est: at in actione iniuriarū de ipsa cæde vel veneno vt vindicetur, non vt damnum farciatur [b] [c]. Quid ergo si quis idcirco velit iniuriarum [d] agere, quòd gladio caput eius percussum est? Labeo ait [e] non esse prohibendum. Neque enim vtique hoc [f] (inquit) intenditur, quod publicam habet animadversionem, quod verum non est [g]. Cui enim dubium est etiam hunc dici posse Cornelia [h] contineri.

est enim in actione non veritur eadem quæstio quæ in accusatione secundum M. vt in nostro casu. nam in [c] casu iniuria vt iure cæsi. l. *Cornelia de sicar. & veneficiis.* agitur ad vindictam tantùm: & [d] quod tibi non abest, pati videtur: & quod alteri non adest, & ita cessat regula prædicta. vbi ergo pro re familiari vel propter rem familiarem agitur, habet locum prædicta regula: vt hic, & C. *quando civilis actio.* l.).

z ¶ *Hoc continet.* Etenim, vel hoc quod facit locum dictæ regulæ quod idem est. Acc.

a ¶ *Occisum.* crimen non agitur principaliter, cum civiliter agitur Aquilia. licèt secundo casu fiat & probatio: sed cùm sit accusatio, principaliter agitur de crimine.

b ¶ *Sentiunt.* & ideo cessat dicta regula. cum enim dicitur, contentio ut lege Aquilia, quia hominem occidisti, oportet damnum cupientem, scilicet conscius te ad decem, quia in tantum me damnificasti. sed secus in actione iniuriarum [c]. Item & quod dicit, damnum non venire in actione iniuriarum: est contra C. *eod. l. damnum non venit in actione iniuriarum*: sed non venit principaliter, vt hic: sed secundario. Sic: vt *ff. ad l. Corn. de sicar. vel de veneficiis.* Acc.

c ¶ *Iniuriarum civiliter, cum prius regiffet criminaliter* l. Cons. de fals. vel de veneficiis. Acc.

d ¶ *Labeo ait.* & bene secundum Iacobū, & M. sed Io. & non male.

e ¶ *Hoc.* etiamsi quod scilicet pub. habet animadversionem, id est, vindictam in virtute vtæ agendi. inò in casibus etiam damnum impensarum venerat propter quod videbatur virtute via licere agi, secundum Labeonem.

f ¶ *Non est.* ex hoc ratio, non sententia Labeonis corrigitur, secundum quosdam. non secundum Io. contra, scilicet quod vtroque casu competatur.

g ¶ *Cornelia.* de sica, vel de iniur. Respon. crimē potest connexiri, duobodo criminalis tollat eius lem secundum non: & contra. 2. Alij contra. & est ratio specialitatis secundum eos, quod de capcdis dici. & quia in capite est arg. *supra de reb. Ecclesiæ non alienandis.* & quia gladio. Ea prædictā non ma exempla quibus vtroque via agitur ad vindictam, & sic vna tollit aliam, vt oiseffe, venenum, & capite percussio. & est ratio: quia cum de eodem agitur, execptio rei iud. repellatur: vt *supra de exceptt. rei iudic.* l. *si quis cum.* §.

a ¶ *Iniuriarum.* iniuriarum [a] quam conflat infamare: vt fabricius. & *supra de his qui no. infam.* l.). Idem de actione de dolo: vt *supra de dolo.* l. *sed si ex dolo.* §. *fina. & l. elegantes. ff. de fu.* Accvrs.

b ¶ *Diffirmine.* id est, periculo. Sic ponitur C. *de pœn. iud.* l. 6.

c ¶ *Designare certum.* fcilicet [b] hominem iniuriam inferentem. Sed hoc quandoque [c] fallit: vt *supra* l. *prox.* Vel dic in accusatione criminali. 2. Vel secundò exponit certum, scilicet genus iniuriæ. & facit *supra de rei vin. l. si in rem. & de inoffic. test.* l. *de actor.* §. *nihil. & de confessis.* l. *eorum in princ. & ff. de iur. fisci.* l. *non solum fisci. & ff. eod. & prætorem & §. quod autem prætor & supra de for.* l. *in actionibus fisci.*

d ¶ *Si dicatur homo.* id est, seruus tuus, & in reum conuenientem.

e ¶ *Occisus.* & propter hoc civiliter iniuriarum vel criminaliter ex lege Cornelia agatur, potest enim lege Aquilia agi civiliter, vt *supra ad leg. Aquil.* l. *inde Neratius.* §. *fi duo.* Acc.

f ¶ *Iudicia.* licèt ex iniuriarum.

g ¶ *Legi Cornelia.* fcilicet de sicariis.

h ¶ *Prædicari.* i. dicere. & actum fuerit vno, an possit agi postea altero. & e conuerso. Acc.

i ¶ *Idemque.* fcilicet quæritur.

k ¶ *Occidendi causa.* cuius causa potest agi iniuriarum ciuiliter, & lege Cornelia de sicariis & veneficiis vt) . *ad legem Cornelium de sicar.* §. & §. *fin.*

l ¶ *Recisus.* respondeo secundum Ioan.

m ¶ *Actionem.* [a] accusationem fi potest ciuiliter furtit actum. fic & ponitur in *Auth. de consulen. epis.* §.). *collat. 1.*

n ¶ *Atquin.* oppositio responsionis, secundum Ioan.

o ¶ *Solemnus dicere.* fecundum generalem regulam quæ est C. *quando ciuilis actio.* l.).

Accvrs.

p ¶ *Publica.* i. criminalia: non [b] autem potest vocaritas hæc publica, cum non cuilibet de populo competant secundùm R. & fit vt fatiat pro Pla. ad id quod not. C. *quando ciuilis actio.* l.).

q ¶ *Sed hoc verum.* id est, prædicta regula per allegatam l. C. *quando ciuilis actio.* l.).

Accvrs.

r ¶ *Sed vbi.* fcilicet in eo casu vbi, &c.

Accvrs.

s ¶ *Non ea re agitur.* l. de eo maleficio.

t ¶ *Quæ.* i. quod.

u ¶ *Quid ergo de lege.* nam hæc datur ad pœnam, & commeti rei perfecutionem.

x ¶ *Dicimus.* an idem dicemus quod in hac actione dicimus? verè non: nam, &c. secundùm M & Azo.

y ¶ *Principaliter.* id est, principaliter [c] quia iniuria vt iure cæsi. l. *Cornelia de sicar. & veneficiis.* agitur ad vindictam tantùm: & [d] quod tibi non abest, pati videtur: & quod alteri non adest, & ita cessat regula prædicta. vbi ergo pro re familiari vel propter rem familiarem agitur, habet locum prædicta regula: vt hic, & C. *quando ciuilis actio.* l.).

z ¶ *Hoc continet.* Etenim, vel hoc quod facit locum dictæ regulæ quod idem est. Acc.

a ¶ *Occisum.* crimen non agitur principaliter, cum ciuiliter agitur Aquilia. licèt secundo casu fiat & probatio: sed cùm sit accusatio, principaliter agitur de crimine.

b ¶ *Sentiunt.* & ideo cessat dicta regula. cum enim dicitur, contentio ut lege Aquilia, quia hominem occidisti, oportet damnum cupientem, scilicet conscius te ad decem, quia in tantum me damnificasti. sed secus in actione iniuriarum [c]. Item & quod dicit, damnum non venire in actione iniuriarum: est contra C. *eod. l. damnum non venit in actione iniuriarum*: sed non venit principaliter, vt hic: sed secundario. Sic: vt *ff. ad l. Corn. de sicar. vel de veneficiis.* Acc.

c ¶ *Iniuriarum civiliter, cum prius regiffet criminaliter* l. Cons. de fals. vel de veneficiis. Acc.

d ¶ *Labeo ait.* & bene secundum Iacobū, & M. sed Io. & non male.

e ¶ *Hoc.* etiamsi quod scilicet pub. habet animadversionem, id est, vindictam in virtute vtæ agendi. inò in casibus etiam damnum impensarum venerat propter quod videbatur virtute via licere agi, secundum Labeonem.

f ¶ *Non est.* ex hoc ratio, non sententia Labeonis corrigitur, secundum quosdam. non secundum Io. contra, scilicet quod vtroque casu competatur.

g ¶ *Cornelia.* de sica, vel de iniur. Respon. crimē potest connexiri, duobodo criminalis tollat eius lem secundum non: & contra. 2. Alij contra. & est ratio specialitatis secundum eos, quod de capcdis dici. & quia in capite est arg. *supra de reb. Eccles. non alienandis.* & quia gladio. Ea prædictā non ma exempla quibus vtroque via agitur ad vindictam, & sic vna tollit aliam, vt oiseffe, venenum, & capite percussio. & est ratio: quia cum de eodem agitur, execptio rei iud. repellatur: vt *supra de exceptt. rei iudic.* l. *si quis cum.* §.

480/C.IV.K.5-3, 1359-1360
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-3, 1361-1362

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-3, 1363-1364

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-3, 1365-1366

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-3, 1367-1368

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-3, 1369-1370

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-3, 1371-1372
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

excesserit * : teneri eum debere Labeo ait.

43. ¶ Prætor [b] ait: *Si quid aliud fallum [c] esse dicetur : causa cognita iudicium dabo.* Proinde si quidem verberatus sit seruus, vel tormentis de eo quæstio habita est : sine causæ cognitione [c] iudicium in eum competit. Si verò aliam iniuriam passus sit : non aliter competit, quàm si causa cognita.

44. ¶ Itaque prætor non ea omni causa iniuriarum iudicium serui nomine promittet. Nam si leuiter percussus sit, vel maledictum ei leuius, non dabit actionem. At si infamatus sit vel facto aliquo vel carmine scripto : puto causæ cognitionem prætoris porrigendam & ad serui qualitatem. Etenim multum interest qualis seruus sit, bonæ frugi [d †], ordinarius, dispensator : an verò vulgaris, vel mediastinus : an qualis-qualis. & quid si compeditus, vel malè notus, vel notæ extremæ. Habebis igitur prætor rationem tam iniuriæ quæ admissa dicitur, quàm personæ serui in quem admissa dicitur: & sic aut permittet, aut denegabit actionem.

45. ¶ Interdum † iniuria seruo facta ad dominum redundat, interdum non. Nam si pro libero se gerentem, aut cùm eum alterius potius quàm meum existimat quis [e], non cæsurus [e] eum si meum scisset, non posse eum, quasi mihi iniuriam fecerit [f], sic consuluit [f] Mela scribit.

46. ¶ Si quis seruo verberato iniuriarum [g] egerit, deinde postea damni iniuriæ agat: Labeo scribit eamdem rem [h] non esse quia altera actio ad damnum [h] pertineret culpa datum : altera ad contumeliam [i].

47. ¶ Si vsumfructum in seruo habeam, tu proprietatem : isque verberatus sit, vel quæstio de eo habita : iniuriarum actio magis [m] proprietario quàm mihi competit. Idémque probatur & si seruum meum quem bona fide possidebam, cæciderit, domino enim magis competit iniuriarum actio.

48. ¶ Item si liberum hominem, qui mihi bona fide seruiebat, quis cæciderit, distinguendum est : vt si in contumeliam pulsatus sit, competat mihi iniuriarum actio. Idem ergo & in seruo alieno bona fide mihi seruienti : vt totiens admittamus iniuriarum actionem, quotiens in meam contumeliam [n] iniuria ei facta sit. Nam ipsius quidem serui nomine domino dabimus [n] iniuriarum actionem. Si autem me [o] tangat & pulset, iniuriarum mihi quoque est. Ergo & in fructuario idem distinguì potest.

49. ¶ Si seruum complurium cæciderò : competere iniuriarum actionem omnibus, plus quàm manifestum est.

XVI. PAVLVS *libro quadragensimo quinto ad Edictum.*

SEd non esse æquum [q], pro maiore parte quàm pro qua dominus est, damnationem [r] fieri, Pedius ait : & ideò officio iudicis portiones [s] æstimandæ erunt.

XVII. VLPIANVS *libro quinquagensimo septimo ad Edictum.*

SEd si vnius permissu id fecero : si quidem solius eius esse putaui, nulli competit iniuriarum actio. Planè si ICij plurium : ei quidem qui permisit, non competit iudicium arbitrio pro iniuria quam fecerat : & verberatus est : consulò si possit iniuriam velit agere iniuriarum : non poterit. idem & iniuriam remisisse nulla voluntate. Idem & tempore cæsurus sit adhuc iniuriarum : vt his casibus non posse esse iniuriarum actio. [SI VERO.] Seruus meus me iubente fecit tibi iniuriam : teneor. sed iniuriarum etiam mea nomine, seruus autem manumissus potest agere retentus. non enim debebat dominio parere, vnde & si occidit hominem meo iussu : licèt sit postea manumissus, tamen tenetur. Si autem causa defendendi dominum seruus alicui iniuriam fecit : non tenetur. sed hoc liber, nec ego pro eo. [SI SERVVS.] Seruus in quo habebam vsumfructum, fecit mihi iniuriam competit mihi actio iniuriarum nomine contra proprietarium. Seruus & esset seruus communis me: & alterius : nam pro iniuria quam mihi facit, non habeo adl. cùm & extraneo faciliùs, teneretur pro eo. [AIT PRAETOR.] Ponitur edictum, cuius sensus est : factæ iniuriæ alicui qui sit in alterius potestate : si is qui habet eum in potestate, non sit praditor: neque procurator aliquis existat qui velit agere pro eo : ipsi pœna iniuriam prætor permittit agere adhibere iniuriarum causa cognita. Secundò

480/C.IV.K.5-3, 1373-1374
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-3, 1375-1376

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

iniuriarum actione tenetur *.

10. ¶ Ait prætor: b *Si ei qui in alterius potestate erit iniuria facta esse dicatur: & neque is causa in potestate est præsens: neque procurator quisquam existat qui eo nomine agat: causa cognita, ipsi qui iniuriam acceptæ dicetur iudicium dabo.*

11. ¶ Filiofamilias c iniuriam passo, si præsens sit pater, agere tamen non potest proprio: futorè, vel quem alium casum demonstras: puto competere iniuriarū actionem, nam & hic pater eius absentis loco est d.

12. ¶ Planè si præsens agere nolit, vel quia differt, vel quia remittit: atque donat iniuriam: magis est vt filio actio e non detur. nam & cùm abest, ideirco datur filio actio, quia verisimile est, patrem, si præsens fuisset, acturum f fuisse.

13. ¶ Interdum tamen putamus & si pater remittat, iniuriarū actionem filio dandam: vt putà si patris persona vilis abiectáque sit, filij honesta. Neque enim debet pater vilissimus, filij sui contumeliam ad suam vilitatem g metiri: ponamus esse eum patrem, cui iure meritóque curator à prætore constitueretur.

14. ¶ Sed si pater lite contestata cœperit abesse h, vel etiam neglegere executionem patet vilis: dicendum est causa cognita i translationem filio competere. Idem & si emancipatus k filius esse proponatur.

15. ¶ Procuratorem patris prætulit prætor ipsis personis quæ iniuriam passæ sunt. Si tamē procurator aut neglegat, aut colludat, aut non sufficiat l aduersus personas quæ iniuriam fecerunt: ipsi potius qui passus est iniuriā, actio iniuriarum competit.

16. ¶ Procuratorem m autem † accipere debemus: non vtique n eum cui specialiter mandata est procuratio actionis iniuriarum: verùm sufficit eum esse cui omnium rerum administratio mandata est.

17. ¶ Quod autem ait prætor, causa cognita ipsi qui iniuriam accepisse dicetur, iudicium permittitur accipiendum est, vt in cognitione causæ hoc versetur, quàm longè patér absit, & quando superuenturus o. & nunquid is qui p iniuriarum vult actionem monere, segnitior * vel inutilis admodum q, † qui non sufficiat ad rei alicuius administrationem, ac per hoc nec ad actionem r.

18. ¶ Quod deinde * ait *, *Qui iniuriam accepit*: interdum ita accipiendum est, vt patri eius competat actio: vt puta nepoti facta iniuria est: pater præsens est: auus abest. scribit Iulianus, patri potius s daindam iniuriarum actionem, quàm ipsi nepoti: ad cuius, inquit, officium pertinet etiam viuente auo filium suum in ominbus tueri.

19. ¶ Idem Iulianus scribit, filium non tantùm ipsum agere debere t, verùm procuratorem dare posse. Alioquin, inquit, nisi ei permiserimus procuratorem dare, futurum est, vt si valetudine impediatur, neque sit qui iniuriam actionem exequatur: impediatur actio.

20. ¶ Idem ait & si nepoti facta sit iniuria, & nemo sit qui aui nomine agat, permittendum esse patri experiri: & is procuratorem dabit. omnibus enim qui suo nomine actionem habent, procuratoris dandi esse potestatem u. Intellegi autem filium, inquit, familias suo nomine x agere, cum patre cessante prætor ei agere permittit.

21. ¶ Si filiusfamilias iniuriarum egerit y, patri actio z non competit.

Filiusfamil. datur actio iniuriarum existenti in patria potestate, & etiam emancipato: vel aliqui liberato a patria potestate. BART.

22. ¶ Idem ait filiofamilias iniuriarum nomine actionem dari, quotiens nemo est qui patris nomine experiatur: & hoc casu a quasi paterfamilie constituit. Quare siue emancipatus sit, siue ex parte heres scriptus fuerit, vel etiam exheredatus, siue paterna hereditate abstinuerit, executionem litis ei dandam. Esse enim perabsurdum, quem prætor manente patria potestate ad actionem admittendum probauerit, ei patrifamilias vltionem iniu-

a ¶ *Tractat. si extraneo facta iniuriarum, & est bona ratio*: vt & *ff. de noxa. l. cum seruum commentator. in prin. & ad l. Aquil. l. si seruum seruum. §. 1. & supra de seruo l. 8. & pater §. & seq. ff. de aq. aq. pluu. l. seruus heredi.*

b ¶ *Ait prætor. plenè* (subsequenter hæc verba exponendo).

c ¶ *Filiofamilias. datur* in casu.

d ¶ *Absentia* * loco est. vt & *supra de iure codi. l. 6. §. 1. Seruius.* Sed contrà *supra de pen. l. 6. §. 1.* Sed expone vt ibi. *Affacit* ‖ *simul mutat. l. si cum decem. §. si fuluius. & de in ius voc. l. §. si furtum. & de act. & obl. filiusfa. & infrà eod. l. seruus. §. filio. & supra de iudi. l. §. longius. §. vlt. & de procur. l. filiusfamil. & l. sua culpa. §. §. pater.* Idē facit b ad hoc vt pater iniurium filij remittat *infrà eod l. Iul. de vsu. & qui cautu. b facit. supra ad Sillanianu. & C. de rescin. vē. l. §. & hic Auth. de seruator. à me §. i. in fi.*

e ¶ *Filio absenti.* secus c in filio qui in patria potestate non remittit vt *supra de pœn. l. in personam.* Item d secus in eo qui quā primū scit se iniuriam filij vt *C. de remiss. l. Papia. in princip.* ADDITIO. Hic secundum Bar. quod si iniuriæ iniuria soli filio, quæ non transiliat ad patrem: ideo per patrem non potest remitti. vide extra hanc §. quod notatur per Glo. in *l. in personam. ff. de pœn.* & per Innoc. *contrà de fratre assumendo. c. non debemus.*

f ¶ *Alioquin* facit *supra de vsurp. vsucap. l. consensu. §. cum ea filius in fi.* Sed nō repugn. *contrà ff. eod. l. §. volentate.*

g ¶ *Filiorum.* alias *voluntatem ad dotis actionem. & ad hoc ff. solut. matrimon. l. §. cum dotem §. in matrem semper.*

h ¶ *Absentia.* nec hic procurator partis qui agit.

i ¶ *Causa cognita* hoc exponit vt *supra eod. §. quod autem. & facit §. eod. §. filius aut filia.* ACCVRS.

k ¶ *Emancipatus* potest hoc consentit. à patre: in potestate tamen esse cùm sibi facta fuit iniuria, aliquin fiet distinctione agetur. & facit ad hanc translationem *Cod. de rei vx. act. l. §. vltimum. & supra de vsufruct. l. fil. & §. quæ* ‖ *§. & quæ. & Cod. communia de leg. l. fin. §. i. &. fanicum itaque. &c. & de leg. 3. Lelius vet. & infrà de fepulc. vio. l. 4. §. non perpetua. & infrà eod. l. §. fina. & supra de mulieri. l. tam ex constitutione. Scil in de*

nouo incipiat agere filius, an procedet in infitiā a parte filiæ quòd in prima inflantia procedet: vt *arg. d. Lucius ex constitutione. de rei vxo. actio. de calumnia tamen iurabit filius*: vt *C. de iurejur. propter calumn. dan. oath. principales.*

l ¶ *Non sufficiat.* vel qua non potest probare mandatum, vel quia pauper. *arg. supra eod. l. si procuratorem. §. si ignorantem.* Vel quia alias habet tot administrare, vt hinc non possit superfedere. *arg. l. de pœnis. l. §. filiusfamil. §. §. & Ioseph.* vel fortè propter potentiam aduersarij. *arg. supra de adim. iudic. Ioa. in princip.* vel quia nescit talia fatetur, quia est simplex: *vt infrà eod. §. quod autem ait.*

m ¶ *Procuratorem. l. b supra de pœn. l. vnic. & supra de adim. iud. l. §. sine. in fin. & supra de pact. l. nemo. sed arg. contrà l. de procurat. l. Procuratorem. in prin. cum sua concord.*

n ¶ *Non vtique.* fcil. tantùm.

o ¶ *Superuenturus.* sit: vt *supra de iudic. l. §. longius. in principio.*

p ¶ *Is qui.* scilicet filius.

q ¶ *Admodum.* inutilis.

r ¶ *Ad actionem.* iniuriarum actionem.

s ¶ *Quod deinde ait.* et iniuriarum actionem. ACCVRS.

t ¶ *Patri potius.* vt procuratori suo. & facit *l. de procuratorib. l. filius.*

u ¶ *Agere debere* quando ipse accepit iniuriā vt *l. de actio. & obl. l. §. fina.* ACCVRS.

x ¶ *Prætorem.* ad hoc *supra de procur. l. §. vltim. & C. de procur. l. §. fin. & supra familiæ erciscun. l. plures. & supra eo. l. non solum. §. agere.* quandoque enim est necesse per procuratorem agere: vt C. *de procurat. l. pen.* quandoque etiam non potest, etiam si velit: vt in criminalibus: vt *infrà de publ. iudi. l. pen. §. ad crimen.* nisi quandoque in crimine iniuriarum: vt *C. de iniur. l. §. pœna. Iudicium enim conflat quemlibet posse ordinare procuratorem in hac parte* vt *C. de procuratoribus. l. §. in pœn.* ACCVRS.

y ¶ *Iniuriarum.* & exegerit. Idem tamen videtur & si non egerit in casu huius. ACCVRS.

z ¶ *Patri actio.* videtur agere quòd de iniuria filij nomine actio, ac tam interesse per filium: an suo potest: vt *supra eo. l. §. §. & §. eod. l. pen.* ACCVRS.

a ¶ *Non casu.* facit *C. eod. l. §. filio.* ACCVRS. FLOR.

480/C.IV.K.5-3, 1377-1378
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-3, 1379-1380

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-3, 1381-1382

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

durante magistratu : etiã in re deliquerit. ACCVRS.

a ¶ *Absit.* id est procedat. ACCVRS.

Quod reipublicæ.] CASTR. Cũ quidam miles se multã hereditatem in prædio matris suæ potestate teneat fecerat testamen pro dicti militis peregrinatione: & hoc fecit vt alij milites sui forsan in prælio. Dicitur quòd ille potestas non tenetur hæc nõ. FR.

b ¶ *Ad contumeliã.* vt si aliquius scarum perfecerit, quia in bello male se habuerit. Aso. & facit l. *eo. l. iniuriarum.* §. *fi. & §. & §. qui iuri. & de fur. l. qui minoris. in prin. & ff. de termino mot. l. fi. l. fi. de pœna. & l. fi. eod. cod. tit.* Lapide autem. §. *fi. parentes. in fi. & §. & §. & pretium.* ACCVRS.

* Venerabile, id est effectus ab imperatore Romano.

Si plures serui.] CASTR. Plures serui aliquem verberauerint, qualiter dicitur delinquere : & tot sunt iniuriæ, quot sunt personæ facientes iniuriam, quod exponit vt in glo. FR.

c ¶ *Maleficium.* vt ff. *ad leg. Aquil. l. ita vulneratum in fin.*

d ¶ *Quot & personæ.* sunt plures serui. s. Vel dic quòd verũ, sed tunc sufficeret tantam pœnam, quãtus si liber pateretur : vt ff. *§. familiæ. fur. fami. Ait. l. l. & ad leg. Aquil. l. illud.* licet sint plura facta : vt ff. *de iurif. om. iudi. l. fi familiæ.*

Si quis.] CASTR. Quidam fecit mihi iniuriam, & nihil habeo & sic non potest mihi satisfacere. Dicitur quòd punitur corporaliter. FR.

e ¶ *Contemnere.* contemnit, quia concedere iniuriam prætoris non potest. Item nec potest ei infamia. ad quod C. *ut inter. ser. cum. l. eq.* Infamatur enim interdictum damnatus : vt ff. *de his qui notan. infa. l. fi.*

e ¶ *Qui contemnit iniuriam.* Nam iniuriarũ actio famosa est. Itaque æstimatur pœnalis. CYNAC.

f ¶ *Contumax.* corporaliter ad quod ff. *de pœnis. l. fi. & fin. & ff. eod. l. fi. & supra de ædilit. rhe. l. Offensus. & de in ius voc. l. fi.*

g ¶ *Contumax.* In corpus iudicet. Hinc quidam colligunt prætorem vrbanum habuisse grauiorem coërcitionem. malè. Non si res exigat grauiorem animaduertionem, remittet prætor ad præfectum vrbi. *L. cõ. supr. de in ius vocan. l. 7. supra de iurisdict.* CYNAC.

Si filij nomine.] CASTR. Filius tuus fecit mihi iniuriam volo agere contra te patrem nomine filij tui. ex ordinis quidam procurator cũ qui defendat filium tuum, qui procurator non vult iniuriare iudicium solui. Dicitur quòd non dicitur defendi hic filius : & ideò ipse filius tu es te debet defendere. FRANC.

h ¶ *Succidatur.* vt ff. *qui succid. arg. §. filius. & ff. qui. ex. con. in pos. ea. Illud autem §. fi. & C. de rap. & ejec. qui satis non de. l. fi.*

i ¶ *Damnabitur.* hic ergo defendit filij in subsidium concedimus filium : et hic, & *supra de noxa.* Imo nõ, & *l. quæritur.* hic & aliàs appellandi tempus videtur ferãdi hæres non quãdo hæres patri succedit declinationem, cùm nullum vsum fructum ei afferat lex : vt C. *de bo. quæ liber. l. fi. §. fin. autem parte.* ACCVRS.

Consuetudinibus.] CASTR. Ciuitas famosum de aliquo est quidam supra quotidiem mouimentum. Dicitur quod tolli debet hic remedium : & qui inspectat, prætor ad hanc etiam tenetur abeat *. Quòd si ex minoribus magistratibus erit, id est qui sine imperio aut potestate sunt magistratus : & in ipso magistratu posse eos conuenire.

XXXIII. PAVLVS *libro decimo ad Sabinum.*

Quod reipublicæ venerandæ * causa secundum bonos mores fit, etiam si ad contumeliam [b] alicuius pertinet : quia tamen non ea mente magistratus facit, vt iniuriam faciat, sed ad vindictam maiestatis publicæ respiciat : actione iniuriarum non tenetur.

XXXIV. GAIVS *libro tertio decimo ad Edictum prouinciale.*

Si plures serui simul aliquem cæciderint, aut conuicij alicui fecerint : singulorũ proprium est maleficium [c] : & tanto maior iniuria, quanto à [d] pluribus admissa. ultimò etiam tot iniuriæ sunt, quot & personæ [e] iniuriam facientium.

XXXV. VLPIANVS *libro tertio decimo ad edictum prætoris.*

Si quis iniuriam atrocem fecerit, qui contemnere [e] iniuriarum iudicium [e] possit ob infamiam suam, & gestæ ætatem : prætor acriter exequi hanc rem debet, & eos qui iniuriam fecerunt, coërcere [f] [g].

XXXVI. IVLIANVS *libro quadragensimo quinto Digestorum.*

Si filij nomine cum patre iniuriarum agere velim, & is procuratorem det : non intelligitur filius defendi, nisi iudicatum solui satisfecerit [h] : & ideo actio aduersus filium, tamquam à patre non defendatur, danda erit [i].

XXXVII. MARCIANVS *libro quarto decimo Institutionum.*

Constitutionibus principalibus cauetur, ea quæ infamandi alterius causa in monumenta publica posita [k] sunt, tollenda de medio.

1. ¶ Etiam ex lege Cornelia [l] iniuriarum actio ciuiliter moueri potest, condemnatione æstimatione [l] iudicis facienda.

XXXVIII. SCAEVOLA *libro quarto Regularum.*

Senatusconsulto cauetur, ne quis imaginem imperatoris in inquidiam alterius portaret [m] : & qui contra fecerit, in vincula publica mitteretur.

XXXIX. VENVLEIVS *libro secundo publicorum iudiciorum.*

Vestem fordidam † rei * nomine in publico habere, capillumve * summittere nulli licet : nisi ita coniunctus est adfinitate *, vt inuitus in reum testimonium [o] dicere cogi non possit.

XL. MACER *libro secundo publicorum iudiciorum.*

Diuus fœuerus Dionysio Diogeni ita * rescripsit : Atrocis iniuriæ damnatus, in ordine decurionum esse non potest [p] : nec prodesse tibi debet error [q] pœnitudum, aut eius qui de te aliquid pronuntiauit [r], aut eorum qui contra formam iuris manssisse te in ordine decurionum putauerunt [s].

XLI. NERVTIVS *libro quinto Membranarum.*

Pater, cuius filio * facta est iniuria, non est impediendus quo minus duobus iudicijs & suam iniuriam persequatur, & filij.

XLII. PAVLVS *libro quinto Sententiarum.*

Vidici ab appellatoribus * cognitionem fieri non oportet : aliquin infamia notantur [t].

mandi alterius causa in monumenta publica posita [k] sunt, tollenda de medio.

1. ¶ Etiam ex lege Cornelia [l] iniuriarum actio ciuiliter moueri potest, condemnatione æstimatione [l] iudicis facienda.

XXXVIII. SCAEVOLA *libro quarto Regularum.*

Senatusconsulto cauetur, ne quis imaginem imperatoris in inquidiam alterius portaret [m] : & qui contra fecerit, in vincula publica mitteretur.

XXXIX. VENVLEIVS *libro secundo publicorum iudiciorum.*

Vestem fordidam † rei * nomine in publico habere, capillumve * summittere nulli licet : nisi ita coniunctus est adfinitate *, vt inuitus in reum testimonium [o] dicere cogi non possit.

XL. MACER *libro secundo publicorum iudiciorum.*

Diuus fœuerus Dionysio Diogeni ita * rescripsit : Atrocis iniuriæ damnatus, in ordine decurionum esse non potest [p] : nec prodesse tibi debet error [q] pœnitudum, aut eius qui de te aliquid pronuntiauit [r], aut eorum qui contra formam iuris manssisse te in ordine decurionum putauerunt [s].

XLI. NERVTIVS *libro quinto Membranarum.*

Pater, cuius filio * facta est iniuria, non est impediendus quo minus duobus iudicijs & suam iniuriam persequatur, & filij.

XLII. PAVLVS *libro quinto Sententiarum.*

Vidici ab appellatoribus * cognitionem fieri non oportet : aliquin infamia notantur [t].

decurionum. & C. de decu. Lib. famosi. lib. x. ACCVRS.

r ¶ *Error.* in * inter. A. x.

s ¶ *Pronuntiauerit.* super iniuriarum autem aliquid dein de restitutione ab ordine sibi petenti re posse remitti. s. Aliq dicunt quod l. exprelsè pronuntiauit quòd non ordine remaneret.

t ¶ *Notantur.* Imò notantur * per s.a. minorare infamiæ vt C. *ex quæ. con. infa. in. l. fi & §. fin. vers.* Sed. hic causa cognita fiet minoratio, nisi non : vt hic, & † *ad municip. l. ordine. circa prin. s.* Vel dic hic non fuit minorata. sed hoc dicit hæc lex. 3. Aliq. vt P. dicunt in hoc crimine pœna minorata non tollit infamiam, vt pote atrocitas & dicta sic. Item nec ob. ff. *de pœn. l. in seruorum.* quia & ibi fuit audita : quod hic non fuit.

Pater.] CASTR. Facta iniuria filio, pater potest hoc nomine agere iniuriarum : item & nomine filij. FR. ACC.

u ¶ *Pater agere filio facit.* C. *ad l. Iul. §. fi. & l. fed & omnes. & fin. & de pœn. Inno. Imo. Salic. & Card. firmat. fi. & l. cum pater.*

Videl.] CASTR. Qui appellat à sententia nondum declarata, non debet in iudicio dicere ipsi iudici a quo appellauit : & dicit, asserat hæc esse crimina, & condemnatus sit infamis. FR. ACC.

x ¶ *Iudici ab appellatoribus.* vt ff. *de appell. Illud idem. & * erroneè vt C. *de appel. l. ep. in monasterium. & l. fi. post pronunciationem.*

y ¶ *Notantur.* quid ergo mandatum in actione inertiæ ? & de eis facta.

z ¶ 2do

† Sendo. i. cum quo vestitus, seu debeo, & tendo, quasi tendo. cuius. Bud. Ety. Pro. * Rursus autem homo tutus, est, quia nemini iniuriando nocere præsumit. ita est constitutum vsque ad tempus quidem. Glos. ff. *ne. in l. vlum. supr. de iust. & iu. quid sit iuris. dicit vt per Bart. ibi. &* ff. *de minor. fina. delatis.* ‖ Signum ratione vestis præsumpsit inesse infamiæ. ‖ Scilicet.

‖ Infamia atrox, ei imponitur est infamia.

a Nam in omni re vtilitas hominum, dignitatem, vel auctoritatem, vel habitudinem ei, qui incipit esse honestus vel mendicitatis.

b Infamia vtrò nominum, seu nullum, pœna manens.

‖ Appellatus iudex iudici a quo appellatur, qui quo appellat, contumacem horret an datum. Iustinianus appellare, sine contumacia contra.

480/C.IV.K.5-3, 1385-1386

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-3, 1387-1388

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

M circulatores.] CAEPOLLA. Quidam portant secum serpentes, siue bestias & faciunt timorem aliquibus: qui dicti timore fugiunt, & sua dimittunt quæ ibi habebant: & alij veniunt, qui ea furantur. dicitur quòd isti portantes serpentes grauiter puniuntur. FR. ACCVRS.

a ¶ *In circulatores.* à *circum fero*: & est in. præpositio. ACCVRS.

b ¶ *Et proponunt.* scilicet fabulâ aliqua vt mera serpentina fugiat, aliquæ dimittat, vt interim alius occupet.

c ¶ *Adlio datur.* id est, accusatio, de qua pœna est extraordinaria.

XII. PAVLVS *libro primo Sententiarum.*

IN circulatores * qui serpentes circumferunt & proponunt b, & cui ob eorum metum damnum datum est, pro modo admissi actio dabitur c.

DE SEPVLCHRO violato †.

TITVLVS XII.

De sepulchro quisquis violauit, nunc extra ordinem agi non est dubium, quo loco sint & qui eorum nunc sint qui hanc malè, actionem priuata hic quorum interest in id quod æquè iudici videbitur: dum tamen non minoris condemnet iudex quàm in auctoritate C. Sepulchro violato: vel CC. Sepulchra inhabitare aut violabitis. De id. inquam, quod æquum iudici videbitur: id enim conuenit in homine & æquum, sicut actio iniuriarum præterita, & actio de deiectis & effusis ea illa parte qua libero homini nocitum esse dicitur, & actio de moribus, qua etiam omnes vindictam persequuntur, non dominum pecuniarium. atque adeo hæredi non datur. Est etiam de sepulchro violato actio popularis in C. vel CC. aureos æstimabili pro quorum cuiusq; Est & publicum iudicium [*l. hoc tit. De furtis est præterea & extraordinarium, & ex quadruplum causa publicum. De bonis raptis, prouincia publicum, extraordinarium. Item de sepulchro violato, ac præterea popularis, vt data opera videatur hæredem posse in confesso vel pecuniæ interdicto præsentium, extraordinariorum, peculiarium & publicorum iudiciorum, quæ oriuntur ex delicto, hoc enim participat omnia sepulchri violati crimen.* CVIACIVS.

Condemnatus alij. in fallum de sepulchro violato, est infamis. FR. ACC.

I. VALERIVS *libro secundo ad Edictum prætoris.*

PRAETOR ait: *Cuius dolo malo sepulchrum violatum esse dicetur, in eum in factum iudicium dabitur: ei ad quem pertinet, quanto ob eam rem æquius videbitur* a, *condemnetur. Si nemo erit ad quem pertinet, siue agere nolet* b: *quicumque agere volet, ei centum aureorum* c *actionem dabo. Si plures agere voluerint,* d *nulli.* e *Causa ita videbitur ei agendi præstari, si eum. Si quis in sepulchro dolo malo habuerit, ædificiumve aliud quidque* f *sepulchri causa factum sit habuerit: in eum si quis ex nomine agere volet* g, *centumorum aureorum iudicium dabo.*

1. ¶ Prima verba ostendunt eũ demũ ex hoc * plecti, qui dolo malo violauit. Si igitur dolus abfuit: cessabit ciuilis h persona i. igitur doli non capaces, vt admodũ impuberes *, item omnes qui non animo violãdi accedant *. excusati sunt.

2. ¶ Sepulchri autẽ appellatione omnẽ sepulturæ locum continere existimandum est *.

3. ¶ Si quis in hereditatiũ k sepulchrum extraneorum] *l. 1. § qui de sepulchri. conf. Iul. & Vat. fragmen. & in hoc potest esse procurator: vt T. de procu. l. ult. in prin.*

a ¶ *Nolet.* id est C. *de adulter. l. quamuis. in fi. & T. ad l. Iul. de vi priu. l. fi. & quidem. & ad Turpil. l. 3. § nemo.* ACCVRS.

b ¶ *Centum aureorum.* * Imò videtur x. pondo auri: vt C. *eod. l. qui sepulchra in fi. & de extraordinariis crimi.* & * infertur filius hîc eximitur: & datur priuato in iudice autem negligente punire. est pœna xx. lib. auri: vt C. *eo. l. fi. qui sepulchrum.*

c ¶ Centum. nunc respondet.

d ¶ *Plures.* ad hoc T. *de lib. hu. exhi. l. in § si eumdem plures & T. de manu. l. fi. plures. & T. de fabric. lib. l. in § creditoribus eumdem. & de admi. tut. l. fi. § ne & de pac. l. interpretum. in fi. materiam. & l. de pop. act. l. 4. & 40.* Item hoc accipe quando non interest hominum qui agere velebant: nisi omnes agerent: vt *l. sed. l. 5. § sed plures.*

e ¶ *Nulli.* Not. curiosè in primo delicto haberi delictum personarum, in hoc non.

f ¶ *Ex hoc.* scilicet edicto. ACCVRS.

g ¶ *Eiusdem.* alias *in eundem personam.* alias *in eiusdem persona personæ.*

h ¶ *Persona.* i. non erit ea persona quæ tenetur.

i ¶ *Impuberes quidam, sed non omnes.* vt T. *de excepti. dolli. Lapud. § qui in tutore.*

k ¶ *Assidens.* quasi ignorantia excusatij tenetur. ACC.

l ¶ *Existimandum est.* vt & T. *quod vi aut clam l. fi. § fi quis.*

Epulchri violati actio * infamiam irrogat *.

1. IDEM *libro 18. ad Edictum Prætoris.*

SI sepulchrum quis dirutt a, cessat Aquilia b: quod vi tamen aut clam c agendum erit. Et ita de statua de monumento d exulsa Celsus scribit e, Idẽ quærit, si neque adplãbata fuit f, neque affixa, an pars monumenti efferda sit: an verò muneat in bonis nostris. Et Celsus scribit sic esse g monumẽti, vt ossuariam h: & ideò quod vi aut clam interdicto i locum fore.

LL. VALERIVS *libro vicensimoquinto ad Edictum prætoris.*

PRAETOR ait: *Cuius dolo malo sepulchrum violatum esse dicetur, in eum in factum iudicium dabitur ei ad quem pertinet, quanto ob eam rem æquius videbitur* j, *condemnetur. Si nemo erit ad quem pertinet, siue agere nolet* k: *quicumque agere volet, ei centum aureorum* l *actionem dabo. Si plures agere voluerint,* m *nulli.* n *Causa ita videbitur ei agendi præstari, si eum. Si quis in sepulchro dolo malo habuerit, ædificiumve aliud quidque* o *sepulchri causa factum sit habuerit: in eum si quis ex nomine agere volet* p, *centumorum aureorum iudicium dabo.*

1. ¶ Prima verba ostendunt eũ demũ ex hoc * plecti, qui dolo malo violauit. Si igitur dolus abfuit: cessabit ciuilis q persona r. igitur doli non capaces, vt admodũ impuberes *, item omnes qui non animo violãdi accedant *. excusati sunt.

2. ¶ Sepulchri autẽ appellatione omnẽ sepulturæ locum continere existimandum est *.

3. ¶ Si quis in hereditatiũ s sepulchrum extraneorum] *l. 1. § qui de sepulchri. conf. Iul. & Vat. fragmen. & in hoc potest esse procurator: vt T. de procu. l. ult. in prin.*

a ¶ *Dirutt.* scilicet statuam. ACC.

b ¶ *Cessat.* scilicet actio. ACC.

c ¶ *Clam.* scilicet statuam. ACC.

d ¶ *Monumento.* quæ affixa fuerat monumento: vt differat à sequenti. ACC.

e ¶ *Scribit.* scilicet vt non agatur Aquilia: sed interdicto quod vi aut clam, & de sepulchro violato.

f ¶ *Fuit.* scilicet statua. ACC.

g ¶ *Est.* scilicet statuam. ACC.

h ¶ *Ossuariam.* in lib. sept. *afforiam.* Et die *affuariam* b, reparin in qua ossa reconduntur: vel id est monumentum.

i ¶ *Interdicto.* & scilicet Aquilia. & ad hoc T. *quod vi aut clam. h. in qui in potestate § fi quis de monumento. & Libro quo § quæstum. in fi.* Sed contrà T. *de usur. l. fi. sanxi.* Sol. vt ibi.

j ¶ *Eiusdem.* alias *in eundem personam.* alias *in eiusdem persona personæ.*

k ¶ *Nolet.* Not. curiosè in primo delicto haberi delictum personarum, in hoc non.

l ¶ *Centum aureorum.* * Imò videtur x. pondo auri: vt C. *eod. l. qui sepulchra in fi. & de extraordinariis crimi.* & * infertur filius hîc eximitur: & datur priuato in iudice autem negligente punire. est pœna xx. lib. auri: vt C. *eo. l. fi. qui sepulchrum.*

m ¶ Centum. nunc respondet.

n ¶ *Nulli.* Not. curiosè in primo delicto haberi delictum personarum, in hoc non.

o ¶ *Assidens.* quasi ignorantia excusatij tenetur. ACC.

p ¶ *Existimandum est.* vt & T. *quod vi aut clam l. fi. § fi quis.*

q ¶ *Persona.* i. non erit ea persona quæ tenetur.

r ¶ *Impuberes quidam, sed non omnes.* vt T. *de excepti. dolli. Lapud. § qui in tutore.*

s ¶ *Assidens.* quasi ignorantia excusatij tenetur. ACC.

t ¶ *Existimandum est.* vt & T. *quod vi aut clam l. fi. § fi quis.*

u ¶ *Si quis in hereditatium.* quasi hereditatium. & quasi familiæ &c.

480/C.IV.K.5-3, 1389-1390
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-3, 1391-1392

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

chrorum sit ius. Legibus[a] namque prædiorum vendundorum cauetur[b], vt ad sepulchra quæ in fundis sunt, iter eius[c], aditus ambitus[d] funeris faciendi sit.

VLPIANVS libro 10. Disputationum.

1 SEpulchri violati actio in primis datur ei ad quem res pertinet: quo cessante si alius egerit, quamuis reipublicæ causa abfuerit dominus[e], non debebit ex integro aduersus eum qui litis æstimationem sustulerit[f], dari. Nec potest videri deteriori fieri conditio eius qui reipublicæ causa abfuit: cùm hæc actio non ad rem familiarem eiusdem, magis † ad vltionem[g] pertineat.

VLP. MARCELLVS lib. 3. Institutionum.

SEpulchri deteriorem conditionem fieri prohibitum est[h]: sed corruptum & lapsum monumentum corporibus non contrariis[i] licet reficere.

VLP. MACER libro 1. Publicorum.

3 SEpulchri violati crimen potest dici ad legem Iuliam de vi publica pertinere'ex illa parte, qua de eo cauetur qui fecerit quid quominus aliquis funeretur, sepeliatúrve: quia & qui sepulchrum violat, facit quo quis minus sepultus sit[k].

IDEM libro 1. Publicorum Iudiciorum.

DE sepulchro violato actio quoque pecuniaria[l] datur.

R. PAPINIANVS lib. 2. Quæstionum.

QVæsitum † est, an ad heredem necessarium, cum se bonis non miscuisset[m], actio sepulchri violati pertineret. Dixi, recte eum ea actione experiri, quę in bonum & æquum[n] concepta est. Nec tamen fi egerit[o], hereditarios creditores timebit: cum

---

a ¶ *Legibus.* l. pultis §. *supra depositi.* l. j. §. *si cenotaphium.*

b ¶ *Cauetur.* cauere solet quod si non fecerit cautum, dicit idem si modo sepulchrum fuerit exceptum: vt modò dixi.

c ¶ *Ambitus.* circuitus, vel abitus: sc. ad redeundum[p]: & aditus, scilicet ad veniendum: & iter comprehendit vtrumque: quasi duo sequentia exponant primum.

Sepulchri.] CASTR. Actio sepulchri violati datur in primis ei ad quem id spectat, sed ille absit, & alius agit & obtinuit: amodò ille cuius interest, reuertus si velit agere, non audietur. FR.

d ¶ *Dominus.* i. is ad quem ea res pertinet.

e ¶ *Sustulerit.* i. soluerit, vel etiam acceperit: vel etiam tantùm fit conuicti fuerit vt Leo. §. *si vt.* nec enim in pecuniæ pœnarum auxilium prodiit: vt *C. de mens. l. auxilium.* Sed contrà *C. ex quibus cau. ma. l. si quæ multa.* & ibi not. glos. *in §. Sol.* Ibi tempore lapsi durant: hic per hoc quòd alius agit, & exegit datio[q]. *de perpe. edi. Lib.*

f ¶ *Ad vltionem.* & † ideo in bonis nostris non est actio lit. obtest. vt hic. & *l. de vet. signif. l. fi. ca.* & *l. ut. §. Imperatorum & de acquir. hær. l. pro herede in fin.* sic in actione iniuriarum: vt Leo. §. *Iniuriarum.* Sed videtur hoc si vis. *l. si §. qui de sepulchri.* vbi dicit dari ad interesse. Sed certè licet veniat ad interesse, non tamen ad interesse datur tantùm, vt ibi. Vel dic, vnice secundùm ♁.

Sepulchri.] CASTR. Sepulchrum destructum prohibitum est: corruptum autem fine destructo potest quis reparare fine reliquis, corporibus quę inde sint, non contrahens. Acc.

g ¶ *Prohibitum est.* vt *C. de l. qui sepulchra, & C. eod. l. in prima.* Acc.

h ¶ *Non contrariis alibi contrariis:* & alibi *contrariatis:* & facit *supra de mor. inferen. l. §. præter. vsque in fi.* & facit *C. de relig. l. in fin.* ACCVRS.

Sepulchri.] CASTR. Crimen sepulchri violati pertinet ad l. Iuliam de vi, in ea parte qua cauetur, qui fecit quo minus aliquis funeretur, sepeliatúrve eum & violando sepulchrum, fit quo minus sepultus sit: & fic ex lege potest accusari. FR. ACCVRS.

i ¶ *Pertinere.* vt *supra de iniu. l. prætor §.* & *infra ad legem Iu. de vi pu. l. qui certa.* & *supra eod. l. §. adiuvisse.* ACCVRS.

k ¶ *Sepulchri fit.* vt *supra de mor. inferen. l. j. in fin.*

l ¶ *Sepulchro.*] *Pecuniaria.* vt *supra eo. l. §. adiuvisse. in prin.*

DO §. nam furtum criminale.

Quæsitum est.] CASTR. Dicitur quòd hæc actio pro sepulchro violato competens, vadit ad filium defunctæ, licèt non succedat patrimonio per hoc videtur successor. FR. ACCVRS.

m ¶ *Necessarius.* quod ei licet per pretorem: vt *supra de acquir. hæred. necessario.*

n ¶ *Et æquum.* non seruato iuris rigore: vt *C. eo. l. si in prior.* & fac *supra de iniur. l. non solùm §.* & *de cap. domi. l. eo.* ACCVRS.

o ¶ *Quæ in bonum & æquum concepta est.* Hoc modo, quòd æquius melius, vel quod æquum videbatur. CYAC.

o ¶ *Si egerit* sicut quilibet agerit.

p ¶ *Ejus.* id est, quantum.

q ¶ *Datio.* scilicet filium.

r ¶ *Perficiatur.* vel quod in hereditate æstimatur, cùm ad libertos transeunt hæc iura, & non ad heredes: vt *C. de relig. l. vel qui.* &

---

facit *C. de acquir. hæred. l. pro herede* & *de T. ex. l. Sepulchri violati. in fi.* & *infra de pœnis. ad l. pen.* & *infra de vsurp. §. fi. ca.*

RESPONSVM. Quę corpora extant de sepulchro, vel ossa: si est homicida, decapitatur: si est bonus fur, in insulam deportatur. FR. ACCVRS.

Si sepulchrorum.] i. aceruos.

t ¶ *In insulam.* Hic nota quòd cualiter agitur actione in factum ad t. vel ex auctoritate T. *Lege in pe. §.* item criminaliter, & tunc secundùm qualitatem personarum & factoris: vt hic & *T. Lib. §. adiuvisse.* & *l. sepulchri violati crimen.* Sed & alibi dicitur quòd decem pondo auri dat fisco: vt *C. eod. l. qui sepulchra.* vide de potest. dict, quòd quando ipsa corpora extrahit, vel contrectauit, habeat locum quod hic dicitur: aliàs quod in illa *l. qui sepulchra.* vt ibi plenè dicimus.

DE CONCVSSIONE.

TITVLVS XIII.

De concussione autem, id est, de terrore incutto pecuniæ, vel rei alicuius extorquendæ consequi est priuatis actio ex edicto de calumniatoribus: & ex hac iuncta extraordinaria crimen. Ita quodammodo ceteros publicum, vt declarat l. j. CYAC.

I. VLPIANVS libro quinto Opinionum.

SI simulato[u] præsidis iussu concussio intercesserit, ablatum eiusmodi[x] terrore restitui præses prouinciæ iubet[y], & delictum coercet[z].

II. MACER libro primo publicorum iudiciorum.

COncussionis iudicium publicum non est[a]: sed si ideò pecuniam quis accepit, quòd crimen minatus fit: potest iudicium[b] publicum esse ex senatusconsultis[c] quibus pœna legis Corneliæ tenetur iubentur qui in accusationem innocentium coërint,

---

u ¶ *Simulato.* Quid *si non simulato, & simulque quod est.* Dixit ergo officialis, quòd præsidis iussu debebat quosdam capere & non dixit veram & propter hanc timorem aliquid fuit ei datum: vt facione metuj communis. ACC.

x ¶ *Ablatum eiusmodi.* aliàs *ablatum huiusmodi terrore:* & tunc plena, aliàs *ablatum est in omni tempore.* & tunc spectatur, vt per scripto: nec ob rollatur: vt C. *ad l. Corn. de fal. l. quærela.* aliàs *ablatum eiusmodi tempore.* i. hoc quod ablatum & non quòd hoc crimine tenetur qui occasione alicuius dig natis quam habet, vel . fi. ff[b], aliquare potuit: vt *arg. C. de contrahi ob turp. con. l. quod emtandi.* & quasdoque

---

a Concussionis nimirùm quę intenditur.

b Vt & accusatio plus faciat nec nobis excipi pro infamia. n. *Quidonem Papæ Lugd. adp. ad de Sti. ss. C. de Iudæis. h. tit.*

c Publici criminis tunc dicitur, quòdlex decrevit, vt ex lege publicorum *Bal. in l. si quis cum hanc. consuluit. ff. si quis cum gl. dicit in Leonem presb. ff. de condict. ex*

480/C.IV.K.5-3, 1393-1394
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

DE ABIGEIS.

Dixit hic Bartolus. quid quidam habent de abigeis a *sed secundò eum melius stat de abigeis: quia venit de abigeo, qui, quod idē est quod fabricabo, fabricabis.*

DE ABIGEIS.
TITVLVS XIV.

Abigeatus quoque crimen extraordinariam est. sed est etiam ordinarius: quasi in furto ordinario furti aliis si quis hac voluntate. l. 1. C. de *quicunque abigei latrocinij passus fuit quam furti.* l. 9. *supr. locat. manentis si cum gladio pecora aliena deprædatus est plerunque faciunt.* l. 4. h. tit. *Et plures quod de his panitendis* l. 2. *refert Marianum rescripsisse consilio Statica. erant enim Hispani* ¶ *eum maximi abigei adeò ut libros patria diræ intuligat abigei. & nulla conditio, ex* b *in Graco, quin ex eodem Platone etiam quod* l. 3. *tenuis corrigi, vt aliàs emendauimus, qui ex statuis abigeni quidem qui ex ferro vel ex greges duxisse* ¶ *eum Statuitur in eo quidem patet multa furandi copia. Instituas de Sophia.* Nullum * locus apud eos fuerit grauius, siue tecto manentesque pecora & armenta habentibus quid subsunt, esset si furari liceret. CYNAC.

1. VLPIANVS *libro octauo de officio proconsulis.*

DE abigeis puniendis ita diuus Hadrianus constituit. Vetice rescripsit: Abigei cùm durissimè puniantur b, ad gladium dimari solent. Puniuntur autem durissimè non vbique; sed vbi frequentius est id genus maleficij c: alioquin d & in opus & nonnunquam temporarium dantur.

1. ¶ Abigei autem proprie hi habentur, qui pecora e ex pascuis vel ex armentis liberabantur, & quodammodo deprædantur, & abigendi studium quasi arte exercent, equos de gregibus, vel boues armentis abducentes. Cæteri si quis boues f aberrantem, vel equos in solitudine relictos abduxerit, non abigeus g, sed fur potius. 2. ¶ Sed & qui porcē vel capram vel verutecem h abduxit i, non tam graviter quàm qui maiora animalia abigunt, plecti k debet.

3. ¶ Quamquam autem Hadrianus metalli pœnam, itē operis, vel etiam gladij præstituerit l, attamen qui honestiore loco nati sunt, non debent ad hanc pœnam pertinere: sed aut relegandi erunt, aut mouendi m ordine. Sanè qui cū gladio abigunt non iniquè bestiis obiiciuntur n. 4. ¶ Qui pecora de quorum proprietate faciebat controuersiam, abegit vel Saturninus quidem scribit, ad examinationem eiusdem o remittendus est p: sed hoc ita demum probandum est, si non color * abigeatus quæstus est, sed verè putauit ? sua, iustis rationibus ¶ ductus.

Crimen abigeatus non est publicum: si tamen cum gladio quis abigit oues vel pecora, bestiis damnatur. FR. ACCVRS.

11. MACER *libro primo publicorum iudiciorum.*

ABigeatus crimen publici iudicij non est: quia furtum magis est. Sed quia plerumque abigei & ferro vtuntur, si deprehendantur, ideò graniter r & puniri eorum admissum solet.

111. CALLISTRATVS *libro sexto de Cognitionibus.*

OVes pro numero abactorū s aut fuerem aut abigeum faciunt t. Quidam decem oues gregem esse putauerunt: porcos etiā quinque vel * quatuor abactos: equum vnum vel bouem u abigeatus crimen facere.

1. ¶ Eum quoq; plenius coercendum, qui à fabulo abegit domitū pecusnon à filio, nec grege.

2. ¶ Qui sæpius abegerunt, licet semper vnum vel alterum pecus subripuerint, tamen abigei sunt.

3. ¶ Receptatores abigeorū qua pœna plecti debeant, epistula D. Traiani ita cauetur, vt extra terrā Italiā x decem annis relegarentur.

pro etiam pœna & hoc claū is qui subripuit, velut atrox exercuit alioquin comes Tau. l. §. abigei. 1. Alij dicunt quòd hic de equitio vel armento: ibi non. Et causa quia non dicitur quòd vnus equus fit grex: sed idem erit forte quod in porcis, C quòd quinque vel quatuor faciunt gregem. ACCVRS.

t ¶ *Equum vnum vel bouem.* Vnus tamen bos gregem non facit. *Lex supra de leg.* l. CYNAC.

u ¶ *Extra terram Italiam.* Si ergo non fit de Italia, extra prouinciam fuam. & facit *infra de recept.* l.

DE PRÆVARICATORIBVS f.

PRæuaricator.] CASVS. Primo dicit quis est prævaricator. & propriè prævaricator est qui accusat aliquem, & fictitiis probationes inducit, & veras omittit. aduocatus autem aliquis qui prodit causam suam: suæ criminalem. suæ cliētem. & qui talis est animo, non propriè dicitur prævaricator: quamvis tamen contra ordinem & bonā hanc lex & seq. FR. ACCVRS.

480/C.IV.K.5-3, 1395-1396
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

DE PRÆVARICATIONE *a.

TITVLVS XV.

Præuaricatio est collusio accusatoris vel nonnunquam rei tui, vt abstineatur publicum crimen in accusatorem qui iudicio publico non ex animo agit, extraordinarium in aduersarium qui prodidit causam aduersariæ, qua prodicio vsitat præuaricatio est, fit & in accusatorem frequentius iudex extraordinarium. CYIAC.

1. VLPIANVS *libro sexto ad Edictum Prætoris.*

PRæuaricator est † β quasi varie à contrario diuersam partem adiuuat prodita causa sua, quod nomen Labeo à varia cessatione tractum ait. nam qui præuaricatur, ex vtraque parte committit *: quinimò ex altera *.

1. ¶ Is autem præuaricator proprie dicitur, qui publico iudicio accusauerit *, cæterum aduocatus non propriè præuaricator * dicitur. Quid ergo de eo fiet? Sine priuato iudicio, sine publico præuaricatus sit, hoc est prodidit causam *, hic extra ordinem solet puniri.

II. VLPIANVS *libro 9. de Officio Proconsul.*

SCiendum, quòd hodie his qui præuaricati sunt *, pœna iniungitur extraordinaria *.

III. MACER *lib. 1. publicorum iudic.*

PRæuaricationis iudicium aliud publicum, aliud moribus * inductum est.

1. ¶ Nam si reus accusatori publico iudicio idèo præscribat, quòd dicat se eodem crimine ab alio accusatum, & absolutum esse: lege Iulia publicorum, vt non prius accusetur, quàm de priorisi fed secundùm hoc dicas eum incepisse, & pòst desistisse: vt *C. ad Turpil. l. 4.* Item on hic possum * Turpil. l. 1. libr. eum aut. Item infamia. Item pœna promissa pro exhibitione, & extraordinaria pœna: vt *Cod. l. 3. & l. de custod. reo. l. fin. & C. qui accu. non poss. l. 1.* qui crimen sed viatur in quarta parte bonorum punitur: vt *C. contra conuen. comp. l. 3.* contra. Sed ibi definit excendo, & permittendo labi bonorum. hoc expositi.

n ¶ Neque lege aliqua. ff. publicorum iudic. & est hoc ratio: vt *infr. de public. iud. l. 1.*

o ¶ Senatusconsultum. ff. Turpillianum.

p ¶ Statutum. Irregularitet. nam fallit in molliore ac minore: vt ff. *ad Turpil. l. 3. accusationum.*

Sit.] CASVS. Mœuius si accusat aliquos, quos dicit culpabiles de morte sui filij: illos non probat, non potest de calumnia accusari. si tamen damnata est de præuaricatione, infamia efficitur in familiis qui sine meru calumniæ accusare possunt, quod dic vt in Gl. Fr.

q ¶ Si de cæter. ff. i. quamuis. Sunt * autem quædam personæ quæ licèt videantur accusationes calumniosas intentare, non tamen possunt de calumnia accusari: vt mater mortem filij, item vir adulterium vxoris, vt *C. de calumn. Limator. & de adult. Lenonnulli.* sunt & alij vt not. ff. *de his qui not. infam. l. nihil* tas. ff.

r ¶ Infamia. multo magis ergo alius de cuius calum. quæri potest. vt *ff. Lucbrius. in ff. A. C. C.*

[A Cæsare.] Non accusat. vt ff. *de accus. l. qui iudicio.* & *ff. ad Turpil. l. 9.* & est ratio *, quia infamit est: vt *ff. pœn.* & * infamia non accusatur: *ff. de accus. qui accusare.*

[A imperatore.] CASVS. Si accusatus aliquid, & probationes

* Pœna Turpiliani, quæ sit.

* Calumniam non semper de calumnia accusare.

* præuaricator.

* Præuaricationis iudicium ideòdum accusatore, præsertim accusari non potest: vt qui in infamiæ.

* Accusare infamem non possum.

* In indice ff. De præuaricatione. In rubrica. De præuaricatore, & o mutatis. l. 1. supra de his qui no. infam.

* Præuaricare in publico iudicio quantus quisque dicatur.

* Præuaricari aduocatum: improprie dicitur.

* Pœna aduocati præuaricantis.

* confilio.

* Præuaricatio alia propria, alia impropria.

a ¶ Quid sit præuaricari, quis præuaricator, & vnde dictum, vide scripta ad *L. 1. C. de accusat.* CYIAC.

b ¶ *Præuaricator est. Cod. l. 10. §. calumniator supra de his qui notantur infam.* CYIAC.

a ¶ *Et altera.* I. potest quis præmulet animos vt hic, & *I. de his qui not. infa. Lubbertus. § pr.*

b ¶ *Aduocauerit.* Sed fitne * aliquem ob id fieri defensiones, & bonæ probationes differunt. Imbertus *ff. ad Turpil. l. 3. §. præuaricatorem.*

c ¶ *Præuaricator.* propriè: sed improprie b seu abusiuè. sic *C. de aduocat. diuer. inf. l. 3.* & * putatur extraordinarie: fiunt & ille qui accusant de publico crimine præuaricator: vt hic falsario. & *dicta I. C. & ff. pœn.*

d ¶ *Præuaricatur causam.* in qua patrocinatur, etiam si causa erat publica: vt *ff. Ipræuaricatione. § quòd si aduoc.*

e ¶ *Circadum.*] *Præuaricari fuer.* propria d vel abusiua præuaricatione: vt *ff. de pœn. l. fin.*

f ¶ *Extraordinaria.* & infamia: vt *ff. in l. fin.*

PRæuaricatione.] CASVS. Iudicium præuaricationis est publicum, quandoquidem vt si absoluitur de eo quo delicto velit eum adhuc accusare, & ille dicat se absolutus: & ego replicem, & dicam primum accusatorem præuaricatum fuisse. hoc enim iudicium publicum est. Item quandoque est moribus introductum, ff. primo tit. ff. aduersus de præuaricatione accusetur, siue in causa priuata, siue criminali fuerit præuaricatus. Vnumò dicit: quidam accusauit quendam de aliquo delicto: & desistit. non est publica accusatio contra eum inducta, *sed* v. lib. anti punitij per Turpillianum. Fr.

g ¶ *Moribus.* quod e est priuatum.

h ¶ *Confiteri.* vel nisi sum vel eorum iniuriam prosequatur: vt *ff. de accusf. l. primò. ff. vltim.* Item quod & inconuenit si pugnanti Reip. vt dicit in not. & facit *sup. de iniuriis. l. eum qui. §. in popularibus. & C. de accu. l. ff qui homicidij. & sup. de ill. bo. exhib. l. quod & lex. ff. si eamen plures. vers. ff. si eamen possea.*

i ¶ *Prænuntiatio.* Hoc est speciale, vt de incidenti quæstione pronunciet ante sententiam principalem: quia per eam sententiam præiudicatur omnibus omnino, eam nullus poterit possit admitti ff. prænuntiatur non præuaricatum: quod non fieret in alio excepto. vel dic non speciale. quia hic principaliter secundus accusator obiecta excepit. ff. repellendas propter absolutionem: & quia dicebatur, non est ille præuaricatus, qui primò accusauit. Secundus verò sit: & ego accuso eum de præuaricatione: & sic fecit. vnde differitur accusatio donec pœna ordinaria & aliis ff. *de adulter. Lenonnulli. ff. quæritur.* Ald. & adde hic quæ not. *ff. de indict. de qua re.*

k ¶ *Publici iudicij.* Imò l non publici: vt *sup. de vi. supr. l. nullum. §. fenatus. vers. ff. quæ calumnia.* quæ est contra Sol. vbi.

l ¶ *Diuersa.* I. aduersus. facit ff. I. *in fin. & quæ fic not.*

m ¶ *Desistisse.* non inficiasse. nam si inficiatus de crimine, non video quomodo Turpil. cauetur: vt ff. *de decu. l. penult. & qui iudicij.* 2. Vel die quòd alius omnino est ferdus huius §. f. quod accusatio Turpil. non est publica accusatio: sed bene habet locum Turpil.

accusatoris præuaricatione constiterit b, & pronunciatum fuerit. huius ergo præuaricationis pronuntiatio i publici iudicij k incelegitur.

2. ¶ Quòd si aduocato præuaricationis crimen intendatur, publicum iudicium non est, nec interest, publico. an priuato iudicio præuaricatus dicatur l.

3. ¶ Si ideò quis accusetur, quòd dicatur crimen iudicij publici desistuisse m, iudicium publicum non est: quia neque lege aliqua n de hac re cautum est: neque per senatusconsultum o quo pœna quinque auri librarum in desistentem statuitur p, publica accusatio inducta est.

IV. IDEM *lib. 1. publicorum iudiciorum.*

SI is de cuius q calumnia agi prohibetur, præuaricator in causa publici iudicij pronunciatus sit, infamis r erit.

V. VENVLEIVS *Saturninus libro 1. publicorum iudiciorum.*

ACcusator in præuaricatione conuictus, pœna ex lege non accusat *.

VI. PAVLVS *libro singulari de iudiciis publicis.*

AB Imperatore nostro & patre eius rescriptum est, vt in criminibus quæ extra ordinem obiiciuntur, præuaricationes * eadem pœna adficiantur, qua tenerentur si ipsi in legem commissi essent, qua reus * per præuaricationem absolutus est.

VII. VLPIANVS *libro quarto de consilijs.*

IN omnibus causis, præterquam in sanguine s qui delatorem ? corrupit, ex senatusconsulto pro victo habetur * ?.

accusatoris præuaricatione constiterit b, & pronunciatum fuerit. huius ergo præuaricationis pronuntiatio i publici iudicij k incelegitur.

2. ¶ Quòd si aduocato præuaricationis crimen intendatur, publicum iudicium non est, nec interest, publico. an priuato iudicio præuaricatus dicatur l.

3. ¶ Si ideò quis accusetur, quòd dicatur crimen iudicij publici desistuisse m, iudicium publicum non est: quia neque lege aliqua n de hac re cautum est: neque per senatusconsultum o quo pœna quinque auri librarum in desistentem statuitur p, publica accusatio inducta est.

IV. IDEM *lib. 1. publicorum iudiciorum.*

SI is de cuius q calumnia agi prohibetur, præuaricator in causa publici iudicij pronunciatus sit, infamis r erit.

V. VENVLEIVS *Saturninus libro 1. publicorum iudiciorum.*

ACcusator in præuaricatione conuictus, pœna ex lege non accusat *.

VI. PAVLVS *libro singulari de iudiciis publicis.*

AB Imperatore nostro & patre eius rescriptum est, vt in criminibus quæ extra ordinem obiiciuntur, præuaricationes * eadem pœna adficiantur, qua tenerentur si ipsi in legem commissi essent, qua reus * per præuaricationem absolutus est.

VII. VLPIANVS *libro quarto de consilijs.*

IN omnibus causis, præterquam in sanguine s qui delatorem ? corrupit, ex senatusconsulto pro victo habetur * ?.

b ¶ *Confiteri.* vel nisi sum vel eorum iniuriam prosequatur: vt *ff. de accusf. l. primò. ff. vltim.* Item quod & inconuenit si pugnanti Reip. vt dicit in not. & facit *sup. de iniuriis. l. eum qui. §. in popularibus. & C. de accu. l. ff qui homicidij. & sup. de ill. bo. exhib. l. quod & lex. ff. si eamen plures. vers. ff. si eamen possea.*

i ¶ *Prænuntiatio.* Hoc est speciale, vt de incidenti quæstione prænunciet ante sententiam principalem: quia per eam sententiam præiudicatur omnibus omnino, eam nullus poterit possit admitti ff. prænuntiatur non præuaricatum: quod non fieret in alio excepto. vel dic non speciale. quia hic principaliter secundus accusator obiecta excepit. ff. repellendas propter absolutionem: & quia dicebatur, non est ille præuaricatus, qui primò accusauit. Secundus verò sit: & ego accuso eum de præuaricatione: & sic fecit. vnde differitur accusatio donec pœna ordinaria & aliis ff. *de adulter. Lenonnulli. ff. quæritur.* Ald. & adde hic quæ not. *ff. de indict. de qua re.*

k ¶ *Publici iudicij.* Imò l non publici: vt *sup. de vi. supr. l. nullum. §. fenatus. vers. ff. quæ calumnia.* quæ est contra Sol. vbi.

l ¶ *Diuersa.* I. aduersus. facit ff. I. *in fin. & quæ fic not.*

m ¶ *Desistisse.* non inficiasse. nam si inficiatus de crimine, non video quomodo Turpil. cauetur: vt ff. *de decu. l. penult. & qui iudicij.* 2. Vel die quòd alius omnino est ferdus huius §. f. quod accusatio Turpil. non est publica accusatio: sed bene habet locum Turpil.

n ¶ *Neque lege aliqua.* ff. publicorum iudic. & est hoc ratio: vt *infr. de public. iud. l. 1.*

o ¶ *Senatusconsultum.* ff. Turpillianum.

p ¶ *Statutum.* Irregularitet. nam fallit in molliore ac minore: vt ff. *ad Turpil. l. 3. accusationum.*

Sit.] CASVS. Mœuius si accusat aliquos, quos dicit culpabiles de morte sui filij: illos non probat, non potest de calumnia accusari. si tamen damnata est de præuaricatione, infamia efficitur in familiis qui sine meru calumniæ accusare possunt, quod dic vt in Gl. Fr.

q ¶ Si de cæter. ff. i. quamuis. Sunt * autem quædam personæ quæ licèt videantur accusationes calumniosas intentare, non tamen possunt de calumnia accusari: vt mater mortem filij, item vir adulterium vxoris, vt *C. de calumn. Limator. & de adult. Lenonnulli.* sunt & alij vt not. ff. *de his qui not. infam. l. nihil* tas. ff.

r ¶ *Infamia.* multo magis ergo alius de cuius calum. quæri potest. vt *ff. Lucbrius. in ff. A. C. C.*

[A Cæsare.] Non accusat. vt ff. *de accusf. l. qui iudicio.* & *ff. ad Turpil. l. 9.* & est ratio *, quia infamit est: vt *ff. pœn.* & * infamia non accusatur: *ff. de accusf. qui accusare.*

[A imperatore.] CASVS. Si accusatus aliquid, & probationes

* Pœna Turpiliani, quæ sit.

* Calumniam non semper de calumnia accusare.

* præuaricator.

* Præuaricationis iudicium ideòdum accusatore, præsertim accusari non potest: vt qui in infamiæ.

* Accusare infamem non possum.

480/C.IV.K.5-3, 1397-1398
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

DE RECEPTATORIBVS.

PEssimvm.] Cavs. Crimen receptatorum pessimum est. & sed ita rationem, & idem est panire & latrones. Idem in eis qui permittunt capere latrones, & pecunia accepta vel parte eorum subtractorum, eam non reperiunt. Fr. Accvrs.

a ¶ Latrones. Imò 2. anxie à latrone debet exulare, licèt receptus ultro eius quæ surripuit. C. de abig. l. 5. § 8. Sed. ibi speciale in recipiente abigeum nihil aliud fuerit. 9. Vel dic pœnde punitur, non tamen simili pœna sic T. de peculatu. & sac. T. quod met. caus. Inter timore. & de off. præf. Lamprid. & de incen. rui. nau. l. 1. § 3. non tamen. & ad Sil. l. 1. § quisquis. & C. de his qui latro. l. 3. & T. de pœn. l. Mercatores. & T. de fur. l. qui cum. § qui furem & C. de hære. instit. ordinic. & omnes intelligo quàm to fuit furem. Et ignoratio- a Præsumitur, tia * præsumitur vt T. de probat. l. certum. nisi fit notorium b. vt C. qui & adver. quos. l.

b ¶ Aut pen. aliud si gratis.

c ¶ Parte. accepta.

EOs.] Cavs Qui cognoscunt simili vel æquam furtum conferunt : minus punitur quam si extraneum confœderasset. Fr. d ¶ Recipiunt. Nec aliquid effert ratione sanguinis, quòd aliàs non fecit : & sic C. de cond. l. si. & pœ. de ædil. l. qui. nau. & T. ædil. Iul. re. l. & de re. mi. Leg. § & l. malitiæ prohibentur. in pœ. & Imolæ agit. § pe. & T. de min. l. ter Cor. in pœn. & de servi. cor. ind. l. qui confidentiæ. Acc.

† Nicolaus. Accursius. Bulgarus. Martinus. Hugo. Pillius. Azo. Ioannes. vide Pillium. 1. leg.

DE FVRIBVS balneariis.

Facit L. de effr. profull. verbi. Ipsos.

FVRIBVS.] Cavs. Quæstiones de furibus nocturnis & extra ordinē cognoscentibus & puniendis eō vitra ipsum publicum vsq; ad nepat. Idem est servandū in furibus balnearijs. sed si fures se telo defendāt vel effractores, vel his similes, non tamen percutiendo aliquem, in metallum dāmnatur : honestiores autem relegantur. fures autē diurni conturbātur ciuiliter. & die de hoc vt in Gl. Vtinā dicis rules qui furtum in balneo fuit *bodyhold* ferit, puta vestitum alterius subripuit, remittetur à milite cū ignominia. & hoc dicit hæc lex cum dicit. seq Fr. e ¶ *Audiendi sunt*, aliàs *audiendi* : & tunc dic. de sti. Vel. ſi volebant facere aliquem defen- ff. Nouum.

DE † RECEPTATORIBVS.

TITVLVS XVI.

Latronum occultator & receptator extra ordinem coercetur, sed & primum adhibenda est cognitio. De interdictis, reuma & naufragio, & receptatore seruorū fugitiuorum est tit. De furtis receptis & de fugitiuis. & ex Constitutionibus seruorum fugitiuorum pœna extraordinaria ad eos, qui aliorum ciuium seruos recipiunt dicto modo. Cyiac

1. Marcianvs *libro secundo publicarum iudiciorum.*

ESSEMVM genus est receptatorum, sine quibus nemo latere diu potest: & præcipitur vt perinde puniantur, atque latrones a. In pari causa habendi sunt, qui cum deprehendere latrones possent, pecunia accepta b vel subeptorum parte * dimiserunt.

2. Pavlvs *libro singulari de pœna pagatorum.*

EOs apud quos adūnis vel cognatus latro conseruatus est, neque absolutos, neque fœnere admodum puniendos. Non enim par est eorum delictum, & eorum qui nihil ad se pertinentes latrones recipiunt c.

DE FVRIBVS BALNEARIIS †.

TITVLVS XVII.

Quod dicit tit. 1. l. 11. furtum conservi extra ordinem, hoc hic tit. verissimum esse comprobat, qui & si conceptus sit de furibus balnearijs, idem tamen censet de furibus nocturnis, qui dormientes sunt. Comicis, dormitoribus. Diuersi igitur vsi iurisdictij fori extra ordinem coercentur, sed primum, fortassis, ordinaria iudicia in duplum vel quadruplum. Et enumeratis operis punitionis remissa iudicia facta sunt extraordinaria, & cum primum capit esse extraordinarium in furtis balnearijs aut nocturnis, mandatur erat etiam extraordinarium in interdictis. Sed postea placuit de nouo furto agi cum in integrum extra ordinem. Verum cum in his coercebantur semper secundum quam balnearij aut nocturni. Balnearij sunt vestimentorum fures, & inde illi Dugenis incisi in furem balnearium, hominem vilem. Accursius inde erit vsus cognitorum adueršus fures balnearios l. 3. § vlt. de off. præf. vig. Cv.

1. Vlpianvs *libro octauo de officio proconsulis.*

VRES nocturni extra ordinem audiendi sunt d, & causa cognita puniendi : dūmodò sciamus, in pœna eorum operis publici tempore modum non egrediendū. Idem & in balnearijs furibus. Sed si telo se fures defendant, vel effractores, vel cæteri his similes, nec quemquam percusserunt, metalli pœna, vel honestiores relegationis e adficiendi erunt, furem, quia negare * aliis puniendi & nunc plana est.

f ¶ Relegationis. pœna.

g ¶ Sed si interdictum. sit est, in die.

h Ordinarium. Extraordinarium agatur in duplum vel quadruplū vt T. de pœn. dol. l. 3. § vlt. Sed numquid h ex eo dicemus hic posse ita accusari de crimine extraordinario interdicti vt T. de fur. l. 8. & ad l. Iul. pecu. dict. in 8. fol. idem. & quia mitius punitur : vt arg. T. in. l. 1. § fi. & ibi dic. ali hic citt. inter eos dif- ferentia ? : vt T. ad leg. Aqui. l. 1. in pœn. & T. de fid. l. furem.

i ¶ Mors. 1. remitti a milite.

DE EFFRACTORIBVS & expilatoribus.

TITVLVS XVIII.

Furibus adiungantur effractores, i. qui effringunt fores cæterum vel domorum, vel qui perfodiunt parietes alienarum ædium vel horreorum, & expilatores. i. prædones qui ædes aut villas alienas expugnant qui arcuerit fures furti vel plagiarum fures, vt intelligatur hoc etiam extra ordinem puniri. Non ideò tamen minimè, si quis malit, parcere in eo omnes peccantiore aspectu in duplū vel quadruplum. Sed & iudicia publica in expilatores & effractores. Verum adiungantur etiam his sub hoc tit. sacrilegij, qui ex sacrilegij aderto suppliciū percutiūt noctu quæ arte, similes latronibus vsitatis sua manuscularijs & mercenarij sine operularij, confessores cæterū quibus in carceribus qui negotiantur nihil est tam effractum, occlusum, obseratum quod non aperiant. Cvi.

1. Vlpianvs *libro 8. de officio Proconsulis.*

DE his qui carcere effracto euaserunt, statuendum suppliciū diui fratres Æmilio Tironi rescripserunt. Saturninus etiam probat eos qui de carcere eruperunt k, siue efficacius foribus l, siue conspiratione cum cæteris qui in eadem custodia erant, capite m puniendos. quod si per negligētiam custodū euaserunt, leniùs puniendos. 1. ¶ Expilatores n, qui sunt latrocinatores o fures (hoc enim est expilatores) in opus publicum vel perpetuum vel temporarium dari solent : honestiores autem ordine ad tempus moueri, vel fines patriæ iuberi excedere : quibus nulla specialis pœna rescriptis principalibus imposita est. Idcirco causa cognita iuberum erit arbitrium p statuendi ei qui cognouit. 2. ¶ Simili modo & sacculatij q & direktarij r eruntpuniendi, inē & effractores s. Sed enim D. Marcus effractorem equitem Romanum, qui effractor t perforatóque pariete pecuniam abstulerat, quinquennio abstinere iussit ciuitate Africa vnde erat, & vrbe & Italia. Oportebit autem æquè & in effractores & in cæteros subscriptos causa cognita statui, prout admissum fuggerit u : dummodo ne quis in plebeio v operis publici pœnam, vel in honestiore relega-

a Hinc colligunt Regulam qua dicitur nō posse reuocari in causa criminali, locum nō habere, quo tit. quo dicit & dicendorum non habere. v. *Cujacium singulari Defensione*, adnotat. dupli aut quadrupli. Gratianopolitanus hoc loco.

b Fur diurnus potest etiam accusari de crimine extraordinario.

c Furtū diurnū & nocturni differentia.

d v. Bellonium c. præcipe criminalia. 16. Bellonium in pœn. strictu de Effractoribus

e Hinc colligunt Regulam qua dicitur nō posse reuocari in causa criminali, locum nō habere, quo tit. quo dicit & dicendorum non habere. v. *Cujacium singulari Defensione*, adnotat. dupli aut quadrupli. Gratianopolitanus hoc loco.

f Furtū diurnū & nocturni differentia.

g Bellonium c. præcipe criminalia. 16. Bellonium in pœn. strictu de Effractoribus

h Hinc colligunt Regulam qua dicitur nō posse reuocari in causa criminali, locum nō habere, quo tit. quo dicit & dicendorum non habere. v. *Cujacium singulari Defensione*, adnotat. dupli aut quadrupli. Gratianopolitanus hoc loco.

i Furtū diurnū & nocturni differentia.

k Bellonium c. præcipe criminalia. 16. Bellonium in pœn. strictu de Effractoribus

l Hinc colligunt Regulam qua dicitur nō posse reuocari in causa criminali, locum nō habere, quo tit. quo dicit & dicendorum non habere. v. *Cujacium singulari Defensione*, adnotat. dupli aut quadrupli. Gratianopolitanus hoc loco.

m Furtū diurnū & nocturni differentia.

n Bellonium c. præcipe criminalia. 16. Bellonium in pœn. strictu de Effractoribus

o Hinc colligunt Regulam qua dicitur nō posse reuocari in causa criminali, locum nō habere, quo tit. quo dicit & dicendorum non habere. v. *Cujacium singulari Defensione*, adnotat. dupli aut quadrupli. Gratianopolitanus hoc loco.

p Furtū diurnū & nocturni differentia.

q Bellonium c. præcipe criminalia. 16. Bellonium in pœn. strictu de Effractoribus

r Hinc colligunt Regulam qua dicitur nō posse reuocari in causa criminali, locum nō habere, quo tit. quo dicit & dicendorum non habere. v. *Cujacium singulari Defensione*, adnotat. dupli aut quadrupli. Gratianopolitanus hoc loco.

s Furtū diurnū & nocturni differentia.

t Bellonium c. præcipe criminalia. 16. Bellonium in pœn. strictu de Effractoribus

u Hinc colligunt Regulam qua dicitur nō posse reuocari in causa criminali, locum nō habere, quo tit. quo dicit & dicendorum non habere. v. *Cujacium singulari Defensione*, adnotat. dupli aut quadrupli. Gratianopolitanus hoc loco.

v Furtū diurnū & nocturni differentia.

w Bellonium c. præcipe criminalia. 16. Bellonium in pœn. strictu de Effractoribus

x Hinc colligunt Regulam qua dicitur nō posse reuocari in causa criminali, locum nō habere, quo tit. quo dicit & dicendorum non habere. v. *Cujacium singulari Defensione*, adnotat. dupli aut quadrupli. Gratianopolitanus hoc loco.

y Furtū diurnū & nocturni differentia.

z Bellonium c. præcipe criminalia. 16. Bellonium in pœn. strictu de Effractoribus

480/C.IV.K.5-3, 1399-1400
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-3, 1401-1402

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

1 STellionatus judiciū famosum quidē non est: sed coërcitionem extraordinariam habet.

III. IDEM libro 8. de officio Proconsulis.

2 STellionatus accusatio ad præsidis[b] cognitionē spectat. 1. ¶ Stellionatum autem obiici posse his qui dolo quid fecerunt, sciendum est, scilicet si aliud crimen nō sit quod obiiciatur. Quod enim in priuatis iudiciis est de dolo actio[c], hoc in criminibus stellionatus persecutio. Vbicūque igitur titulus criminis deficit[d], illic stellionatus obiiciemus. Maximè autem in his locum habet, si quis fortè rem alij obligatam dissimulata obligatione per calliditatem alij distraxerit, vel permutauerit[e], vel in solutum dederit: nam hæ omnes species stellionatum continēt. Sed & si quis merces supposuerit[f], vel obligatas auerterit[g], vel si corruperit[h], æquè stellionatus reus erit. Item si quis imposturam[i] fecerit, vel collusionem in necem alterius: stellionatus poterit postulari. Et vt generaliter dixerim, deficiente titulo criminis, hoc crimen locum habet: nec est opus species enumerare. 2. ¶ Pœna autem stellionatus nulla legitima[k] est, cū nec legitimum[l] crimen sit. Solēt autem ex hoc extra ordinem plecti, dummodò non debeat opus metalli hæc pœna in plebeis egredi: in his autem qui sunt in aliquo honore positi: ad tempus relegatio vel ab ordine motio remittenda[m] est. 3. ¶ Qui merces[n] suppressit, specialiter hoc crimine postulari potest.

IV. MODESTINVS libro tertio de pœnis.

DE† periurio, si sua pignora esse quis in instrumento iurauit[o], crimen stellionatus[p] fit: & ideo[q] ad tempus exulat.

a ¶ Stellionatus dicitur a sic à quodam animali quod stellio vocatur: & est varij & diuersi coloris: vt cœlum stellis apparet oculis insitum: cuius varietatem imitantur deceptores, qui varia agunt, & aliud simulant, & aliud dicunt. Item contrà T. de inst. l. quid ergo §. si. Sol. vt ibi.

b ¶ Stellionatus.] Præsidis. qui est clarissimus: & sic habet merum imperium: vt T. de off. præsi. l. illicitas. §. qui vniuersas. quod est hic necesse.

c ¶ De dolo actio. quæ datur in subsidium ciuilis actionis dolo commisso: vt T. de dolo. l. j. sic & hic in subsidium accusationis criminalis vt hic. 2. Item vbicumque potest agi de dolo ciuiliter, ibidem potest agi hoc crimine criminaliter: vt T. de dolo. l. si legatarius.

d ¶ Deficit. & tamen est crimē commissum.

e ¶ Vel permutauerit. aliud si diuersis vendidit[d], tunc enim pœna legitima est: vt ⁊ de fal. l. qui duobus. secundum Azo. Item idem quod hic, si alij[e] obligauit, & non sufficit vtrique debitorer T. de pign. act. l. si quis. in prin.

f ¶ Supposuerit. in locum earum quas obligauerat se diceret, & ostendat creditori futuro & sic malas in locum bonarum posuit.

g ¶ Auerterit. vt quia iā obligauerat bonas, sed non tradiderat: postea auit tradidit maledicens eas esse quas obligauerat. & facit ad hoc & superius T. de pig. act. l. j. & l. contr. §. j. & l. si quis in pignore. & T. de furtis. l. stellionatus. §. j. Et alij dicunt, auerterit: vt quia subtraxit mihi, & alij non obligauit.

h ¶ Corruperit. antequam traderetur. arg. T. de dolo. l. & eleganter. §. cum solum. Si autē post traditionem, tunc habet locum actio Aquiliæ: vt T. de pign. l. si seruum.

i ¶ Imposturam. i. bona vitia mendacia imposuit.

k ¶ Legitima. i. ordinaria per legem.

l ¶ Nec legitimum. i. si pœna criminis non est ordinaria: nam nullum crimen legitimum est. 2. Vel dic legitimum, i. publicum, & facit T. eo. l. j.

m ¶ Remittenda. i. mitiganda.

n ¶ Qui merces. obligatas: vt cùm in furti vitium non incidit: aliàs tamen cessat hoc crimen.

o ¶ Instrumentum iurauerit. Idem dicendum est, si corporaliter iurauerit. Vide scripta ad l. 2. Cod. de reb. cred. & iurciur. CVIACIVS.

DE periurio.] CAIVS. Obligaui tibi rem quam iuraui meam, cum non esset mea: teneor hoc crimine. FRANC.

o ¶ Stellionatus nec ergo est infamis: vt T. eod. §. Sed contrà C. de transact. l. si quis maior. Sol. vt ibi.

p ¶ Crimen stellionatus. Non periurio sed stellionatus pœna plectitur. Nam est non in iurando quia suas esse pignora, atque in stellionatus pœnam incidit, modò dolo malo rem alienam obligauerit pignori, l. secunda C. eodem. CVIAC.

q ¶ Et ideo. non quia peierauit sed quia crimen stellionatus commisit, & sic non ob. C. de reb. cre. l. 9. Vel sol. vt ibi. An autem quilibet periurus teneatur hoc crimine quod facit videtur, cùm crimen sit & deficiat titulus criminis vt T. l. prox. §. item si quis hoc. nec ob. d. l. de reb. cre. quia non periurat, sed quia periurando incidit, punitur: vt dixi.

r ¶ Vide scripta ad l. 1. Cod. de accusat. CVIAC.

Margin notes, page 1403:

a Stellionatus crimen vnde dictum.

b Merum imperii præsides habent: vt & [illegible]

c Stellionatus & doli actio [illegible]

d Stellionatus [illegible]

e Stellionatus [illegible]

f Impostura quid sit. ¶ [illegible]

g Stellionatus [illegible]

DE TERMINO MOTO[a]. TITVLVS XXI.

Sequitur terminorum qui finium causa positi sunt amotorum crimen extraordinarium, iniustum aut furto proximum: cum quo concurrit etiam popularis actio ex lege Iulia si dolo malo moti termini sint extra suum gradum, id est extra quinque pedes lege Manilia definitos. CVIAC.

I. MODESTINVS libro 8. Regularum.

TERMINORVM amotorum nō multa pecuniaria[b] est, sed pro conditione admittentium coërcitione[c] transigendum[d].

II. CALLISTRATVS libro 5. de Cognitionibus.

DIuus Hadrianus in hæc verba rescripsit: Quin pessimū factum sit eorum qui terminos finium causa positos propulerūt[e], dubitari non potest. de pœna tamē modus ex cōditione personæ, & mente facientis magis statui potest. Nā si splendidiores personæ sunt quæ conuincuntur: non dubiè occupādorū alienorū finiū causa id admiserunt, & possunt in tempus, vt cuiusque patitur ætas, relegari, id est, si iuuenior, in longius: si senior recisius[f]. si verò alij negotium gesserunt, & ministerio functi sunt, castigari & ad opus biennio dari[g]. Quod si per ignorantiam, aut fortuitò[h] lapides furati sunt[i], sufficiet eos verberibus decidere[k].

III. IDEM libro 5. de Cognitionibus.

LEge agraria † quam Caius Cæsar tulit[l] aduersus eos qui terminos statutos extra suū gradū[m] finéve[n] mouerint dolo malo, pecuniaria pœna cōstituta est. nam in terminos singulos quos eiecerint, locóve mouerint, quinquaginta aureos in publico dari iubet: & eius actionem, petitionem ei qui volet[o], esse iubet.

1. ¶ Alia quoque lege Agraria quam diuus Nerua tulit, cauetur,

DE TERMINO MOTO.

Terminorū.] CAIVS. Qui terminum de loco alieno auellit, non tenetur ad pecuniā, sed corporaliter punitur pro conditione personæ delinquentis. & illud delictum pessimum est. & si est nobilis, minùs punitur quàm plebeius. quod declarat in litera. si autem quis amouit, fiat per ignorantiam, ignorans eos fines, verberatur. & h. d. hæc lex & se. FR.

b ¶ Pecuniaria. cetera [illegible] Sol. vt ibi.

c ¶ Nō multa pecuniaria. Opp. l. 3. inf. eodem. Dicēdū hic non pœni pro vel solum. Itaque Græci sic rectè vertunt, qui terminos agrorum mouent, non solū pecuniaria pœna mulctantur. I. VT.

c ¶ Coërcitione. persolui: vt ⁊ l. prox.

d ¶ Transigendū. i. [illegible] vt C. de [illegible] l. j.

e ¶ Sic Flor. nō ei vulgo propulerunt. Græci vertunt [illegible], CVI.

f DIuus.] Recisius. [illegible] pus & facit ⁊ de [illegible]. l. semper. & facit ⁊ ad l. Iul. pecul. & de sacrile. l. sacrileg. in prin. & ibi not. Glo. j. in prin. & l. j. & C. de [illegible]

g ¶ Biennio dari. Vide l. 21. de pœnis. CVIAC.

h ¶ Aut fortuitò. Quia eū alios lapides furatus: fortuitò lapis qui erat terminus, inter eos sublatus est, & sic per ignorantiam & legem aut [illegible] ⁊ de per. [illegible] Vel sic ignorauit a negligentia [illegible] & hoc [illegible] & sic furati [illegible] dicitur.

i ¶ Lapides furati sunt. Terminales. CVIACIVS.

l ¶ Quam Caius Cæsar tulit. Hæc l. lata est à Iulio Cæsare, & Bibulo cum diuisissent agrum Campanum. Vide scripta ad l. 1. Cod. de accusat. CVIAC.

m ¶ Extra suum gradum finéve. Fines autem agrorum varios gradus, id est, quinque aut sex pedum latitudinem habent, secundum l. 12. tab. & l. Aquiliam. CVIAC.

LEge agraria.] CAIVS. Pœnā pœnam [illegible] in eum qui amouit terminum: & pro quolibet termino amoto hæc pœna imponitur: & hoc si est liber. si autem seruus est, qui nesciente domino eius terminū alienum amouit, decapitatur, nisi dominus eius velit soluere L. libras pro eo. Vltimò dicit: qui causa obtinendi fines, faciem agri mutauit, vel vineam extirpauit, vel fossam [illegible] pro qualitate suæ personæ, & inspecta qualitate delicti. FRANC.

o ¶ Ei qui volet. i. cuilibet de populo, necenim fisco datur iudicium in confiscet [illegible] ad Sila. l. propter hoc. [illegible] actio de qua hic subiicit, condict. ex l. Agraria. 2. Vel dicas fisco dari & [illegible] accusationem criminis est accusa-

Margin notes, page 1404:

a Refiium in Prato. [illegible] de Termino moto.

* Hoc de re [illegible]

b Pœna termini moti non semper pecuniaria.

d Transigere pro punire.

f Recisius [illegible] pro breui tempore

[illegible]

l Agraria lege.

[illegible]

g Furari improprie dicitur, qui ignorantia [illegible]

h Actio de termino moto quibus competat.

i Constitutio ex lege agraria.

k Actio pro accusatione.

480/C.IV.K.5-3, 1403-1404
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

vt vi S. fin. reg. l. 1. § fi dicantur. Alij dant conditi. ex homine fieri. Item dicunt quidam mediocrem nomine præmij ei dari, cuius opera ciuibus fuerit quas vt arg. T. ad Sylla. lege § fin. Sed in eo quòd pecuniaria pœna hic imponitur, est contra T. in l. Sol. diffingue * cooperta. & omnia concrederentur. A principio enim non fuerat

a Temporibus adhuc conclamatum est pecuniæ.

§ Capitale est, qui bona alterius furtiue subtrahit, aspectu pœnitus hi, aut etiam negat vindicandum. Aug. in 3. q. 2. in 1. apo. Sch. quæ. dispt. de malo.

vt si seruus seruiue insciente domino dolo malo fecerit, ei capitale † esse e: nisi dominus dominiue multam f fatferre malueris. 2. ¶ Hi quoque qui finalium quæstionum obscurandarum causa g factiem locorum conuertunt, vt ex arbore arbustum, aut ex syluis h nouale, aut aliquid eiusmodi faciunt: pœna plectendi sunt pro persona, & conditione, & factorum i violentia.

a ¶ Multam. prædicta quinquaginta aureorum. ad quod T. de iurisd. omn. iud. l. 3. quia id. § fin. in fin.

b ¶ Quæstionum obscurandarum causa. Gretzer. de stadiis an. cap. 6. Cvtac.

b ¶ Ex silua. facit T. de verb. sign. l. Silua.

c ¶ Talaris. Aut ¶ ligatur mouit vt lapides fibi fundentur: & tunc de furto: vel alias. Aut causa occupandorum fundorum: & habetur ex tatis directio: vt T. l. pœn. Aut causa seminandarum limam: & tunc pro sulphurato vaporem hic, & fa. Ia. fac. de rescis. iud. § ea quoque. vbi etiam dicitur ag fin. ex pro hoc ciuitate, si habeantur agros confines.

DE COLLEGIIS d †ET corporibus e.

TITVLVS XXII.

Est etiam ciuium extraordinarium in ea qui illicitum collegium vel quodcunque tale corpus celebrant, id est sine auctoritate Senatus vel principis: & collegium dissolutur ex S.C. mandatisque principum l. 3. Terullianus de iniuriis. In S. C. & principum mandata contumbus opposita deliquerunt. Non puto ex hoc crimine aliud esse priuatum publicumve iudicium. Cvtac.

1. Marcianvs *libro 3. Institutionum.*

MAndatis principalibus præcipitur præsidibus prouinciarum, ne patiantur esse collegia sodalicia f, néve milites g collegia in castris h habeant. sed permittitur tenuioribus stipem menstruã conferre, dũ tamen semel in mẽse coeant: ne sub prætextu huiusmodi illicitum collegiũ coeat. quod non tãtum in vrbe i, sed & in Italia & in prouinciis locum habere diuus quoque Seuerus rescripsit.

d ¶ Collegia. cum simul celebrant alias non. e ¶ Corpora. tres constituunt collegium: vt T. de verb. significa. l. Neratius.

f ¶ Sodalicia. Sodales sunt, &c. vt T. l. fin.

g ¶ Milites. nedum possis.

h ¶ In castris. vel propriè, vel dicitur castrissis: & hoc nisi permissu ducis belli: vt hic legio, cohors, ala.

i ¶ Tenuioribus. id est vilioribus & dic quòd sic stipe d, vt T. de verb. sign. l. aget. 5.) & dic confecte ad fal fallentes rosem, vel alioquin qui tenuiori sit in paupertatem. & quod dicit semel. fi. ad plures sub paupere, &c. fi sapias cohæc. ¶ Et no. quòd magis pauperi quàm diuiti faborem tur. vt T. de transact. Lumen lo. 5. fin. annot.

k ¶ In vrbe. Roma, per cæcilianum, vt Inst. de iur. nat. §. fed iure.

l ¶ Illicita collegia. Collegia f ergo omnia illicita sunt, nisi licita probentur: l. 1. § in summa. ¶ Permittuntur & annon tenuioribus: vt hic, & alibi: vt S. quod cuiusque vniuer. no. l.). nisi fint fraus, quia fingunt religionem, sed non est: vt hic & T. de testam. cit. l. 3. & C. de sacrosan. eccle. l. qui sub protectu.

m ¶ Non licet alicui. & ad hoc T. ad munic. l. Libertus §. 1. & C. qui

mil. ab appel. l. hic quidã in pr. & C. de adplor. iud. l. fi. in pr. & quod dicitur.

n ¶ Ego vetit. Non potest esse in diuersis collegiis, & hic non valet de iure, sed tantum potest pro tempore ei eligentes hic & T. de admin. l. 3. § marcian. §. 8.

o ¶ Competit. Quod ergo erat collegij, erat singulorum T. ad l. collegia. in prin. & in Auth. de sanct. epis. §. si quis autem ad monasteria. versi. vbi aute. ibi, si vero iuxta coll. in. & T. de verb. sign. hereditas. & de leg. 3. l. si vni elect. § fi. Sed contra T. de reb. dub. in causa § vniuersitatis. & de in ius vocan. l. fed si hoc. Lege manumittere. Solu. quidam dicunt, quòd quæ collegij sunt, vel populi, vel plurium, singulorũ sunt: vnde & facta denominatione ciuium conuenit, illi sunt populus Bonon. & illi sũt domini horum prædiorũ, non tamen conuenit, si illi moriuntur, ergo populus moritur: quia alij succedunt illi generat vice illorum. & idem fallit in voce emissa quæ perit, non tamen extincta est vox tua. quod autem dixit in contrario, non est singulorum, est verum, vt postulare possint ea pars, vel seruis non competit: & ad similia: sed cum quæritur an collegio vel ciuitate, parteni suam vt in præcipuo obtinebit. & tunc illud est flatarum de libero, ne alteri uis animus esset impedimẽtum aliquem ciuem contestari cum eis in ciuitate, sed si esset extra debetur libertas, cum habebit causam eum eo coniuncti debet enuntiatam & sic tunc nullum esset crimen. Item si seruo magnum est impedimentum veritatis inquirendæ, si nõ torqueatur. Vel dic quòd collegia & vniuersitates aliquid habent proprium, & singulorum est: & quicunque recedit, partem suam petit, dolret cùm ea collatione singulorum habent aliquid commune: vt T. ne quid in loc. pub. l. 3. § vlt. Sed vbi collegia vel ciuitas ingratus, non ingratus mihi his qui sunt in collegio & qui de collegio sunt, habet partem ergo cum quis recedit, nihil vindicabit, quia non est singulorum, sed omnium vel collegij: aut cum & fa. ad hoc T. quod cuiusque vniuer. l. fin. §. fi quid. & ad Trebel. l. 5. § autem collegium. & T. de quæst. l. 3. § seruum. & T. de negot. ge. dom. l. fi. tum.

POSSE illicitum] Tenuiorũ vt maiestatis: vt T. ad leg. Iul. ma. l. 1. fin. quæ ve certus, &c. vel alio capite: vt C. ad leg. qui ad statu. confe. l. ferme cinemus.

Collegia.] Cavte. Collegia illicita debent d dissolui: & res efficiuntur quæ ibi sunt, debent deuoli. Secundò dicit, quòd collegium est illicitum, nisi sit permissum ab aliquo Senatusconsulto, vel a principe. Tertiò dicit, in collegium tenuiorum possunt recipi seruos voluntate dominorum, non aliàs: imo pœnaliter qui alios recipiunt. Sequens lex est plana cum toto tit. fol. Fr. Acc.

p ¶ Illicita. quælia * sunt omnia, nisi probetur licitum: vt T. § in summa. & T. quod cuiusque vniuer. l. 3. in prin. & C. de leno. cogn. l. collegiati.

q ¶ Dicendum. de hoc dic vt T. ad l. 3. in fin.

r ¶ Celebrantur. Ar. contra T. de pœnis l. nemo. §. cùm quæritur. hoc tamen varietate hoc tanquam illicitum generaliter prohibetur, illud tanquam licitum concedatur: vt T. de transl. fol. fi. solent. ait. in fi. & T. ex l. 1. in prin. & facit T. de iur. immun. l. semper. §. quibusdam. Item eodem modo fol situr arg. contrà. supr. eo quib. cau. maio. l. nec non. §. quod ait.

s ¶ Seruos quoque licet. i. licitum est.

t ¶ Tenuiorum. hoc exponit vt supra l. 1. in prin.

u ¶ Scient. vel superiora determinant verborum sensus. & tunc exponitur,

* Hinc merito Tacit. lib. 13.

a Collegia omnia illicita præfumuntur, nisi probentur permissa.

480/C.IV.K.5-3, 1405-1406
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-3, 1407-1408

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

LIBER XLVIII.

DE PVBLICIS IVDICIIS*†. TITVLVS I.

Populares actiones, & publica iudicia sunt. ¶ Et qui ¶ In popularib. de iurisd. & non publicis, *etiam populares sunt sed in vtr populari plerunq; dicimus ciuilia sunt fere publica criminalia quæ ex populi quidem fabi tribus in ciuium iura iniuriis incendium potest in partem contum & legitimum sed hæc quoque iudicia extra ordinem conuertunt, sunt & actiones quæ ex aliis causis quæ ex delicto nascuntur vel quæ delictum, & inuersum. annotatæ tamen sibi de nomen ordini inuenit vbiq; inclusa, nec tamen publicorum etiam in hoc ciuilibus & priuatis separati ordinem iam. Proponemus hoc loc. enumerata & diuisio inde pub. & regula generalis de hac quadam.* CIIAC.

Hac lex diuiditur in duas partes. Primo ponit regulam, siue quandam verbo ex quibus colligitur regula. Secundo ponit exceptionem à regula, & breuiter hoc attendit: Omnia delicta priuata sunt, exceptis quibusdam hic enumeratis. BART.

1. MACER *libro 1. de publicis iudiciis.*

OMnia iudicia in quibus crimen vertitur, & publica sunt: sed ea tantùm, quæ ex legibus iudiciorum publicorũ [b] veniunt, vt Iulia maiestatis [c], Iulia de adulteriis, Cornelia de sicariis & veneficiis [d], Pompeia parricidij, Iulia peculatus, Cornelia de testamentis [e], Iulia de vi priuata, Iulia de vi publica, Iulia ambitus, Iulia repetundarum [f], Iulia de annona [g].

Ista sunt iudicia capitalia, ex quibus perditur libertas, vnita, vel ciuitatis adimũ, & dividitur in tres partes. Primo ponit diuisionẽ bimembrem. Secũdo prosequitur primũ membrum. Tertio prosequitur secundũ. Secunda ibi: capitalia. Tertia ibi: non capitalia. B. 11. PAVLVS *libro 15. ad Edictum Prætoris.*

PVblicorum iudicioum quędã capitalia sunt, quædam nõ capitalia. Capitalia sunt, ex quibus pœna mors [a] aut exilii est: hoc est aquæ & ignis interdictio. Per has enim pœnas eximitur caput de ciuitate. nam cætera [b] nõ exilia, sed relegationes proprie dicũtur. tunc enim ciuitas retinetur. Nõ capitalia sunt, ex quibus pecuniaria, aut in corpus aliqua coercitio [c] pœna est.

Quod habet in littera perimitur. Alij habẽt permittitur *secundũ primã lectionem dicitur, quod mortuo accusatore, vel accusata, accusatio extinguitur. Secundũ aliam literã dicitur, quod res sua accusato vel rea defuncto, accusatio non permittitur: & sic dicitur, & sic ista littera sunt contraria.* BART. 12. VLPIANVS *libro 35. ad Sabinum.*

PVblica accusatio reo [a] vel reæ [b] ante defunctis permittitur [c] *.

Pendente iudicio super actione criminali, non potest propono accusatio criminalis super eadem crimine. BART. 13. PAVLVS *libro 37. ad Edictum.*

INterdum euenit * vt prætor iudicium iudicio publico hati: sicut in actione legis Aquiliæ *, & furti, & vi bonorum raptorum, & interdicto vnde vi, & de tabulis testamenti exhibendis. nam in his [a] de re familiari agitur.

Diuiditur in duas partes. Primò loquitur vtrum accusatus possit accusare suum accusatorem pendente iudicio. Secundò, vtrum possit accusare post sententiam. Secunda ibi, illud. Item secunda subdividitur in alias duas partes: quia prima loquitur vtrum post condemnationem possit recusare de nouo. Secundò, an possit prosequi accusationem iam inchoatam. Secundò ibi, inchoatas plane. & breuiter hoc intendit: Receptus inter reos non potest suum accusatorem reaccusare, si fuerit condemnatus pœna quæ auferat ciuitatem vel libertatem: poterit tamen accusationes inchoatas prosequi. BART. 14. VLPIANVS *lib. 8. Disputationum.*

SI qui † reus [a] factus est, postquam lis debet: nec ante potest accu-

sari, quàm finiatur pro morte rei agitur ciuiliter & ciminaliter: vt *L. Aquil. Lucio Titio in fin.* 2. Item pro furtore *L. de prima dot. §. 3.* Item melius in plagio: vt *C. ad L. Fab. de plagiis. §. quis ergo.* 4. Item pro rapina: vt *C. de bon. rapt. §. 3.* Item pro iniuriose: vt *C. quando ciuil. actio §. 6.* Item pro testamento celato: vt *L. de rub. exhib. §. 8. quis dolo.* ACCVRS.

¶ ¶ *Nam in dubio interim tantum* fit pœna licitum. nam, &c. si enim de re familiari, perpetuò fieret pœna diciendum est *L. vel bon. rapt. 1. prætor. §. & de iniur. Iprætor §.*

IN qui reus.] CAPER. Accusatus non potest accusatorem suum accusare, nisi prius expellat se de prima accusa: facta ultra tam. Secundò dicit quilibet debet se expedire, vt possit reaccusare, cessi si est absolutus, planum est quòd potest reaccusare. sed si est condemnatus, an possit reaccusare, dubium est: & in quadam consilio, videtur dici quòd non possit reaccusare damnatus. quod est intelligendum si ciuitatem vel libert. amisit, vt non possit reaccusare: professi tamen potest accusationem. quam prius fecerat. F n.

¶ ¶ *Si qui reus.*] Licet is qui habitus est inter reos secundum Iom. se ponitur *C. de adul. lib. §. sanctimus.*

¶ dicit

a ¶ *Iudicia.* tertibilis est hic liber: vt *C. de quæstionibus. Lib. §. sequimus.* Et dicuntur publica, quia cuilibet de populo, &c. vt *Inst. de publ. iudicio. in princ.*

N On omnia.] CAEVS Dicit quòd non omnia iudicia quibus puniuntur crimina, sunt publica: sed quædã tantũ sunt publica: & ea enumerat.

Secundò dicit quòd publicorum iudiciorum quædam sunt capitalia, quædam nõ capitalia: & hoc dicit hac lex, & dicit sequens. F n.

b ¶ *Publicorum.* vt *L. de peculatu, & pecuniis.*

c ¶ *Iulia maiestatis.* sub lex. & sic in sequentibus. & subaudi hic fecundũ P. cæpe hoc dedere sacrilegia & rebellia.

d ¶ *De veneficiis.* falsis, vt *Inst. ea §.* item lex Cornel. ¶ Sed quid si allegandi inst instrumẽta dicitur falsum: an erit publica accusatio? & vt *vid. vt hic. & §. de fal. L. paulus. 3. §. & §. de fal. L. 4. §.* Sed Ant. quòd sic. & pro eo *Inst. de pub. in fi.* Item lex Corn. ea quæ quod dicit, item, &c. quasi cæsangue præterea hoc quæ essent esse publica. sic pro eo *L. de cæsar. Lig.* Nec obst. hic quia supplerat vel alio instrumento. Item pone illa, *Paulus.* quia per subscriptionem falsi non est pub. accusatio falsi nisi in testamẽto, sic pro alio falso sic quæ multa. Item vt *auct. §. & §. de fal. L.* Item ad hoc quod l. non. *Cod. de fals. Lecum qui.*

e ¶ *Repetundarũ.* Iuperiore pública & ordinaria, hęc duo publica, sed extraordinaria. M.

f ¶ *De annona.* Quæ dicimus de Iulia, & Vitel. & Turpil. & de ciri falsedi. nec de Flauia. b dicit P. quod est priuata crimen non dicitur esse publ. sic quod sic publica: & hoc nisi quando *l. 4. supra §. quo ver. &c. Aug. lib. 2. c. 6.* liber homo qui non sit in alienum possessare, abstinentur vt *C. ad L. Fla. de Pla. Ipiagi.* Sed Ant. dicit aliter publicam ger *falsi. C. n.* ¶ In secunda c vrbi videtur publica, quia in Codice ponitur inter publica, etiamsi quòd non quia hic non dicit de eo. 3. ¶ In terra d videtur publica ut inflat præmunitationes: vt & T. *de præsc. l. in re.* 4. Item pro rapina: vt *C. de bon. rapt. §. 3.* Item pro iniuriose: vt *C. ad Turpil.* Sed tutius est quòd accusat. T. *de præsc. Lit. in fin.* & quia non exercetur hoc. 4. ¶ De quæsti. e dic vt *Inst. de fals. in fi.* & *confiquens.* Item fusti ad hanc *Lin. §. in fi.* vsque *ad fin.* HEACVRS.

g ¶ Publicorum. Adeo, naturalia, vel etiam ciuilia quia pertinent, item eadem, quia pendit ciuitatem. tria enim sunt quæ habemus, &c. vt T. *de cupi. donat. §. fin.*

h ¶ Nam cæsus. [quando] non extimitur caput de ciuitate: nõ sunt exilia proprie, vt dicit, sed improprie quandoque enim illa dicitur capitalis vt *C. de apost. quod Imenus in fi.* &] *de iniur. & vulg. l. exilii.* & T. *si quis non. Sed & si quis rei cap. sic. sunt si seruit. &c.* & fac. *Inst. ea §.* publicorũ item *l. 8. de in. fin. l. exilii. 8. in* & T. *si quis non. Lin. §. in. &*] *de pœ l. 4. & l. capitalium in pœn. &*] *de verb. siguif. l. licet capitalia.*

i ¶ *Aliquo inuentio.* fcilicet quidem, ne aliquas necesse habeas dicere quòd etiam vbi non interest, non sit capitale: quod esse fallum: vt T. *pros.*

k Publica.] Rec. id est accusatio.

l ¶ Rec. id est accusata. ACCVRS.

m ¶ *Permittitur* alias *permittuntur* tunc dic quod fiat ante litem contestatam, sine etiam post, petimus: & hæredes accusatoris vel accusati non habent necesse crimen exequi, nisi in casibus vt *hic, & Inst. de actionib. & C. de fals. cum fassis & C. si reus vel accusator fuit. Lib. & §. &] de accus. vt indicetur.* ¶ Item vbi quid hoc dicit etiam post litem contestatam appellationem fassetur? Resp. sic, in persona accusatoris. in reo autẽ distinguo quia sententia fuit vt *C. si pen. ap. Lib. & C. si reus vel accusator fuer. Lib.* alias est in littera *permittitur & tunc* lubaudi, sic, cessantes: vt *de lite inchoatam.* ACC.

n *Interdum.*] CAEVS. Qui agit Aquil. pro morte serui: nõ potest interim agere in actio publico pro eodẽ delicto, vt lege Cornelia. Idẽ & agit act. furti ciuiliter, interim nõ potest accusare de eodem furto. Idem de similib. delictis, & de explom vi in glo. sed finita vi ciuili, eãm de re familiari fi actum, interim tur criminaliter. & ennera sic nõ ob. Et *hoc pap. l. 45 hoc addit. & T. ad L. Aquil. Lindo Nouiter. §. fi dolo. & Cod. quando ciui act. præiudicium l. & T. de iniur. l. prat §. & C. ad L. Aquil. de morte. & T. de tab. exhib. l. locum. §. fi quis.* quæ sunt cõtrà. & hoc *nec T. ad bo. rapt. 15 §. hoc addit.* Item videtur contrà *C. de ord. iu. l. fin.* Sed hic vtique, quæstio ab eodẽ instruitur, vtri potest eligere vtrũ primò eundem vel criminaliter volenti intendere de hac quidem re dicetur in partibus, pura ego * ubi enim se ciuiliter, in ecnatra vir nec criminaliter accusare: vt tua quæstio tangitur maior per iudicet mea tangitur minori.

o ¶ *Aquilia pœna damnum.* [*Aquilia pœna damnum*] Rec. lex Aquilia.

p ¶ *Nam in dubio interim tantum* fit pœna licitum. nam, &c. si enim de re familiari, perpetuò fieret pœna diciendum est *T. vel bon. rapt. 1. prætor. §. & de iniur. Iprætor §.*

q ¶ *Si qui reus.*] Licet is qui habitus est inter reos secundum Iom. se ponitur *C. de adul. lib. §. sanctimus.*

r ¶ *Si qui.*

s ¶ In iudice tit. de incertis verbis ingress. De iudicis pr. hoc. v. Illa l. 19. seq.

t ¶ *Rectè.* Sic Ho. l. remittere, quamuis aliter Ioseph. Anton. Aug. l. 1. cap. vl. pen. mutet.

u ¶ *Turn leg. aga.*

480/C.IV.K.5-3, 1409-1410

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-3, 1411-1412

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

niſi id crimen * ex ea actione fuit, quæ etiam in priuato iudicio [b] infamiam conſernatio importat [c], veluti [d] Furti, vi bonorum raptorum, iniuriarum.

VLP. I. PAVLVS *libro ſingulari de iudiciis publicis.*

ORdo [e] exercendorum [a] publicorum capitalium in vſu eſſe deſiit, durante tamen pœna legum, cùm extra ordinem [f] crimina probantur.

Seruus de capitali crimine condemnatus, ſi tamen non efficitur ſeruus pœnæ, remanet ſui domini. ANG.

IX. MARCIANVS *libro primo de iudiciis publicis.*

SCiendum eſt, ſi in capitali cauſa ſuum ſeruum reum crimine factum quis non defenderit [g], non eum pro derelicto habeti: & ideo ſi abſolutus [h] fuerit non liberum fieri, ſed manere domini [i].

Hæc lex habet duas leſt. ſecundum primâ diuiditur in duas partes. Primi ponit verum dictum. Secundo ponit aliud dictum diſſentiens ſeparatum a primo. Secundum aliam leſtu. etiam diuiditur in duas partes. Primi ponit verum dictum. Secundo ponit effectum illius dicti: & ſecundum hoc debet habere locum, vt per tricliuii, & ibi eſt ſecunda pars. BART.

X. PAVLIANVS *libro ſecundo defloationum.*

INter accuſatorem & reum cognitione ſuſcepta [k], excuſatio pro abſente [l] inſtis rationibus admittitur: nec per triduum [m] per ſingulos dies ter citatus reus damnetur, vel de accuſatoris [n] abſentia præſente reo calumnia [o] pronuntietur.

XI. MARCIANVS *libro decimo de iudiciis publicis.*

SEruus [p] etiam per procuratorem domini æquè ac per dominum defendi poteſt [q].

Diuiditur hæc lex in duas partes. Primò loquitur qui debent adeſſe examinationi reorum. Secundò loquitur quo tempore debet fieri examinatio reorum, ſecundùm ibi & ſeriatis. BART.

XII. MODESTINVS *libro tertio de pœnis.*

CVIbodias [r] auditorum, tam clariſſimos viros [s] quàm patronos cauſarum, & omnes in ciuitate prouinciæ quam regit, agere, adhibere debere: & feriatis [t] diebus cuſtodias audiri [u] poſſe, reſcripſerunt eſt: ita vt innoxios [x] dimittat: & nocentes, qui duriorem animaduerſionem † indigent, differat [y].

Hic habemus tres lecturas, vna habet iudicante: alia habet inchoatiuè, indicare. ſecundum duas primas lecturas hoc intendit: Accuſatore defuiſſe, iudex poteſt proceſſum proſequi, & ipſum finire & terminare. ſecundum tertiam lecturam dicit, quod res iudicata ab alio poteſt executioni mandari per præſidem etiam accuſatore defuiſſe, & non petente. BART.

---

a ¶ *Niſi id crimen* I. contra actio * ex crimine vel die crimen. i. criminalis accuſatio vocatur ex actione, id eſt crimine quod patri adiungem talem, quæ, &c.

b ¶ *In priuato iudicio* id eſt ſi ciuiliter agetur.

c ¶ *Importat* Si quæritur, an damnatus criminaliter de crimine priuato, ſit infamis dicit quod non, quia aut ciuilis actio, quæ ex eo nomine *defendit*, infamat: vt furti ciuilis, & vi bo. rapt & de dolo, quæ infamant: vt *Inſt. de pœna temer. litig. §. ex quibuſdam.* hic & criminaliter agitur, infamatur condemnatus vt hic. & autem ciuilia non infamat, vt contraria pignoratitia [obſtat nulla [contraria infamat: vt *L. de infa. l. furtis.* ¶ *contrarie*] tunc non deſſimulatus crimen, quod ex eo deſcendit, infamat: vt *L. de pignor. act. l. cuncti. §. contrariâ. & de iniur. delict. Lib.* ſeruus ſi deſſimulatus deſcendere ex dolo, pro quo ciuiliter agitur de dolo quia & tunc infamat, cùm & ciuilis infamet: vt *hic, & L. de infa. quid ergo §. §.* Item de crimine conceſſionis poteſt dari exemplum vt non infamet: quia nec ciuiliter infamat. [in factum vt *L. de conceſſ.*].

d ¶ *Furti.* Exemplificat quoniam [crimen quam priuatorum actio ciuilis ſit furtiua [. ¶ *Sed & quamodo* ¶ vi bonorum rap citrico. de quo hic dicit, numerantur inter priuata iudicia [, cùm ſemper vindictam [vel priuatum continet: ergo eſt publicum: vt *L. in factum vt T. de conceſſ.*).

e ¶ *Ordo.*] Cæter. Ordo. i. ſolennitas quo proponebantur olim accuſationes, deſit eſſe in vſu: potuit tamen criminum datio eode extra illam ſolennitatem omnes accuſationes hodie proponuntur. PR. ACCVRS.

f ¶ *Ordo.* [ſolennitas, quia [formabatur accuſatio à perſona, vt & actio: vt *T. de origine Iu. §. omnium.* ſolennitates autem hodie ſunt: vide libellos: vt *§. de libellorum.* qui ſi ſit in ciuilibus *in Auth. offeratur C. de ſa. conſiſt. & ne C. de edict. 1 edict.* ACC.

g ¶ *Ordo exercendorum. I. ſi in inſ ad l. Iul. repe. l. vlt. infrà. ad l. Falcidiam. l. §. perinde. inſ. de feriis* CYAC.

h ¶ *Extra ordinem.* hæc ſolennitate, nam aliquando [officia ſunt extraordinaria vt *Inſt. de interd. §. ſi. & C. de feriis. l. i. & §.* ſicut extraordinarie probari dicuntur, quia in iudicio quæ extraordinaria ſunt probantur: & facit *C. ne quis eam infa. cere. l. decreta.*

i ¶ *Condemnatus eſt.*] CAVSA. Dominus ſeruum ſuum accuſatum de aliquo delicto non defendit, non propter hoc amittit dominium ſeruj. PR. ACC.

k ¶ *Non defendit* quod poteſt: vt dicit *T. l. ſeruus.*

l ¶ *Abſolutus fuerit.* idem ſi condemnatus non ſeruus pœnæ fortè factus: vt *in l. de pœna l. non damnatus §. fin. & C. de pœnis l. ſeruj. & infrà de quæſtio. l. §. §.* ACC.

m ¶ *Domini.* vt *T. qui & à quo. Lib. Sed* arg. contrà *C. de Lat. Aſt. toll. §. ſanctum.* ACC.

n ¶ *Nec accuſatorem.*] CAVSA. Accuſatione cœpta reus coepit ſe defensare, vnde [reus [aliquis, & allegat cauſas abſentiæ, tantum licèt citetur ſcit, non debet damnari. idem contra. PR. ACC.

o ¶ *Calumnia.* fictus [ne contendat.

p ¶ *Pro abſente.* cuius abſentia vt & *T. ea l. pe. §. ad crimen. in fin & Cod de accuſa. Leges & T. de pœnis. l. ſeruum §. publicè, & T. l. pœn.* non autem in cauſa principali: vt *d §. ad crimen.*

q ¶ *Ter citatus reus.* Edicto publicè affixo, non in iure voce præconis. CYAC.

r ¶ *Nec per triduum.* aliàs nec & aliàs ne pro nec: & ſemper ſubaudi etiam, ſecus [im Io. vt ſe ſenſus quòd ſit citatus: vt hic dicit nec damnetur eo ante peremptoria pœna, vel vſque ad relegationem, quæ in abſentes conſeruat ſortem *T. de pœnis Labeonem. §.*] iuxta iuramentum præmiſſa excuſatio, fiue eam alij proprie ponunt ne, vt ſic dicta excuſatio faciat vt non condemnetur, qui condemnaretur ſecundùm eos, ſi dicta excuſatio non eſſet in pœna [peremptoria. ¶ Item quòd dixit tricliui. die quòd inò triduo citetur, ut. vicibus. i. qualibet die ter. vel die quòd intra dies is citetur ter. *L. ante. die ſemel*: hoc modo, ne per triduum [. qui bis citatus ter. [per ſingulos dies ſemel ¶ Item an bodie ſint ſic etiandi accuſati? Reſpon. non: inò per interualla xxx dierũ ter: vt in ciuilibus, vt *C. de iudi. I. properandum. §. ſi. & C. quando & quando ind. auth. qui ſimul.* Nec obſt quòd hic dicit. non eorum pœna hic faciendum, ſed quòd ſic fuerit factum, ſecundùm Io. Imò innuit non faciendum: ve modò nec. nec enim poteſt ferri ſententia: vt *T. de pœn. l. abſentem. §. ſin. in prin.* ſed annotantur bona: vt *C. de requiren. reo. l. i.* Alij dicunt fieri ſolennitatem, vt hic: & *ne* poſſit poſſunt. & ſic intelligit *C. de accuſa. l. ſi accuſatorem.* & ſatis pro eis *C. quomodo & quando iudex. l. vna.* & aliud dicunt in ciuili accuſatore: quo non veniente, prædicto modo fiat citatio: vt in ciuili: vt *d. Auth. qui ſimul.* Sed etiam imponi poteſt pœna: vt *C. qui accuſare non poſ. §. qui crimen.* & *C. ut intra certum tempus reſ. quæſtio. l. ſi & ad Turp. l. §.* ACC.

s ¶ *Accuſatoris.* conuenit caſum quando accuſatore eſt abſens.

t ¶ *Calumnia.* Nec calumniari. &c. vt not *C. de adue. diuer. ind. l. j. & ſa. C. de calumnial.*].

u ¶ *Audiri.* ſolerter accuſatus, de quo poteſt. quod *hic* vt *T. ea l. §. ſimilibus.*

x ¶ *Innoxios.* id eſt innocentes.

y ¶ *Differat.* lic *C. de pa. l. ſi creditori.*

z ¶ *Arma*

---

a ¶ *In quibus ad.* quomodò poteſt ſpoliatus. v. *Pagulenſis* pertinaciam apud Magiſtrum in *quart Tabule de conſtitut.*

b ¶ *Tantummodò* rei adeocent interreſſe eum *debere* ſtruat Albericus *vol. 1. fuper de legi. hoc tibi dico in Gloſſa.*

480/C.IV.K.5-3, 1413-1414
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-3, 1415-1416

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-3, 1417-1418

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

a ¶ *Mortem.* Si ergo non sic exequatur suum vel suorum iniuriã, non admittitur : licèt alij * infames quandoque admittantur, qui non sunt ideo publico damnati : vt *ff. tit. 9. l. famosi. & ff. ad l. mulierem.* vbi in accusatione admittit infamia recipitur.

b ¶ *Notarie.* id est qui per calumniam aliquem accusauerat. nã sunt infames, sicut & interdicti *C. de postul. l. accusator. A. C. C.*

c ¶ *Item hic.* scilicet ius accusandi adempti eam est, qui, &c. & dic intromisit. sc. per sententiam damnationis : vnde efficiuntur serui pœnæ vt *ff. de pœnis. Lapsi vilium.* hoc ſi sua sponte pro meretrice : secus ſi gratia virtutis vt *C. de postul. l. ſi. hoſtem.*

d ¶ *Lenocinium.* De eo dicit quod est *ff. de infam. l. arbitrum. §. ait prætor.* quod ipſa * iure infamat. ſed & de illo de quo dicitur *infrà de adult. l. ſ. §. §.* loqui poteſt. vt licèt inter ſe infamis, tamen repellatur ab accuſatione adulterij, ſi obiiciatur ante lit contestat. vt *C. de adulter. Lex nobis verè pudor. & l. quamuis non poteſt. & infrà de adulteriis. l. ſecundo. §. qui hoc dicit. & §. ſi prohibico.*

e ¶ *Negotiorum.* vt calumniam.

f ¶ *Iudicatur.* vel officijs, ſecundùm Alb. *& arg. C. de teſtib. l. teſtib. §. ſecundò.* licet ibi propter teſtimonium, hic propter accuſationem faciendam vel non faciendam pecuniam accepit, tamen eadem * acquisita eſt, licèt quiſq; contrà. & teneatur lege Iulia repe. vt *ff. ad leg. Iul. repet. l. eadem. §. ſi.* & ſic infamat, cùm ſit publicum iudicium : vt *ſupra tit. 3. l. ſi famoſus.*

Seruus.] Casvs Serui etiam poſſunt de adulterio accuſari qui tamen non poſſunt accuſare liberum hominem : vt de his habitis *ff. 3. princ.* ille nec etiam ſeruum poteſt accuſare. Vltimò dicit Dominus poteſt ſeruum ſuum de adulterio accuſare & ſi non accuſat, & nupta eam qua commiſit ſeruum adulterium, ſeparet ſe à viro, & nihilominùs ipſa non poterit accuſari, niſi prius adulter accuſetur. Fa.

g ¶ *Diuitario eſt.* vt *ff. eo. Libro. §. omnibus.*

h ¶ *Accuſare.* quod euenit in caſibus ſuperioris *l. & ff. eo. l. qui accuſare* & facit *l. hoc. §. ſi ſeruus.*

i ¶ *Adulteria propriam ſeruum.* q. d. non ſolùm adulteſas alienam. Vel dic non ſolùm adulteſas liberam. Accvs.

k ¶ *Nuptiæ.* non præcisè, ſed de ſolemnitate. Vel dic, ſi vult eam pœnam ſubire legitimam. Vel imò ſi vult accuſare adulterum iam alij nuptam : vt ſubditi.

l ¶ *Nupta.* à qua dimittetur prior vir propter adulterium commiſſum antequàm accuſaretur de adulterio ſeruus, & antequàm denunciaret ei rubor : vt *ff. de adult. l. ſ. in princ. & l. denunciaſſe.* Accvs.

m ¶ *Iuſſu mariti nupta.* Si tamen ordinem iudiciorum à noſtris incipiatur. Vide ſcripta adl. 8. *Cod. ad leg. Iul. de adult.* C v i a c.

n ¶ *Præſcriptione vtuntur.* vt ab adulterio incipiatur vt *d. l. de adulteriis. & l. q. in prin. & Lupicum. & Lupi vxori. & l. item poſſum. §. nupta.*

Lenia.] Casvs. Lenia crimina poteſt proconſul de plano. Alij dicit non ſedent pro tribunali, cognoſcere. & quæ ſunt lenia, dic vt in glo. hic poſita. Fa. Acc.

n ¶ *Lenia.* vt Iulia de annon. Vel lenia, id eſt priuata crimina ſeruilium Alb. & crimen de nauibus ſubtrahendis : vt *C. de naufr. l. de ſubtrahendis. lib. 11.* & crimen abigeatus : vt *C. de abig. ſeruis ſublat.* H. vel cognitio cuſtodiæ : vt *l. de quæſtionibus ſeruorum §. fin.*

o ¶ *Leuia crimina.* Con. *l. §. de plano ff. de off. proconſ.* vbi ſunt exempla huius regulæ. Cvias.

o ¶ *De plano.* * id eſt ſine libello : vt *d. l. de ſolemnib. & ſupra d. l. de off. proconſ. l. nec quicquam §. de plano* ſecundùm Al. Vel ſic intelligas ſine inſcriptione, cum libelli tamen oblatione. nam licet in illis non eſſe neceſſarium inſcriptionem : vt *C. eod. l. ſi quis ſo.* ſed certè inò * in omnibus tam publicis quàm priuatis dicit neceſſariam inſcriptionem : vt *ff. de priuat. delict. l. fin. & de his qui not. l. fin. & Cod. de crimi. l. fin. infl.* in crimine abigeatus : vt *Cod. de abigeis.* vel etiam in aliis ſpecialibus quæ non *C. qui accuſare non poſſ. l. qui crimen.* Sed tamen bene appello leuia quę dixi, & alia quæ non ſunt ita magna, vt crimen lenocinij, & ſimilia & alia de quibus ſit mentio *ff. de offic. proconſ. l. nec quicquam §. de plano &* quod hic dicit de plano, licèt eò ſedeat pro tribunali, poterit diſcutere inter : vt *ff. de quæſt. l. mauis. §. fin. & de adult. l. milites. §. ſecundùm. & ſic. in authen. de mandat. princ. §. ſi tibi. coll. 9.*

* De plano pro ſine libello vel inſcriptione.

* Inſcriptio in crimine non neceſſaria publico quam priuato requiritur neceſſaria.

p ¶ *Seruus.* aliàs ſecus, aliàs non. & fac *ff. de iniur. rer. non l. Prætor. §. i.*

Stat.] Casvs Qui accuſat, debet ſubſcribere ſe ad talionem ſi non probauerit : debet enim dicere ſe perſeuerantem in accuſatione. Secundò dicit de quo crimine quis eſt abſolutus, non poteſt iterum accuſari ab eodem. ſed ab alio ſic, ſi ſua iniuriâ, & probet ſe ignorauiſſe de accuſatione prima. Item probet primum accuſatorem fuiſſe prauaricatum. Tertiò dicit : qui accuſauit calumniosè, & facerebuit non poteſt eumdem de alio crimine accuſare. filius tamen eius poſſet accuſare non obſtante calumnia patris. Quartò dicit : ſeruus in ea ciuitate in qua deliquit, permanere eſt & dominus ſerui in eo loco in quo ſeruus deliquit, debet eum defendere. Vltimò dicit : ſacrilegium commiſit Titius in ciuitate Mutinæ. item aliud delictum minùs primo admiſit, idem Titius in hac ciuitate Bonon. cùm hic ſit, debet de primo delicto his facto cognoſci : poſtea remittitur ad ciuitatem Mut. Fa. Acc.

† Hunc locum diſſerat explicat M. Cicero ad 4. in Verr.

q ¶ *Subſcripſerit.* nedum inſcriptio. primo enim ſit inſcriptio, poſtea ſubſcripſerit.

r ¶ *Perſeuerauerunt.* ſcil. adhiberi debet ſe perſeuerantium ¶ Et c hæc forte ſumitur ſubſcriptionis forma, ſecundùm B. debet enim ſcribere ſe perſeuerantem vſque ad finem : & ſuper hoc petat eum ſideiuſſorem dare vel ſi tabellio ſcripſit accuſationem, fatis eſt ſi hic (vel alius pro eo ſi morbus detinet) ſubſcribat ſe in præſentiam : vt *l. Libellorum.* Sed & ipſe accuſator ſcripſit libellum, dicens, poſtulare me accuſare illum : bene fit ſi ſubſcribat, & profiteor me ita profeſſum eſſe. Quidam tamen dixerunt quòd ſubſcribere debet ſe velle pati eandem pœnam, ſi non probauerit de crimine, quam paſſurus erat reus ſi probauerit vel ſubſcribere debet ſe ita profeſſum eſſe, ſc. velle pati. & de hoc dicit hîc. loquit. ad quod vltimum eſt *C. de accuſ. l. ne in arbitrio.* & eſt pro eis *Cod. de ſid. inſtru. l. ſ. & ff. & C. de adult. l. ita nobis. verè pudor. & ſ. ſi.* item fac. *C. eo. l. penul. & ff. & qui accuſa. non poſſ. l. ſi.*

c Accuſare de crimine quæ-libet debet libellum formatum.

s ¶ *Perſeuerauerunt ſi in crimine.* Vel accuſatione. Cvias.

t ¶ *Accuſari.* ab eodem, vel ab alio. Sed quid ſi tranſegerit accuſatus? Reſpon. vt non. *Cod. de tranſact. l. tranſigens.* ſiue in crimine de quo poteſt tranſigi, ſiue non : & ſiue de publico, ſiue de priuato : vt in decreto glo. ibi dixi. ¶ Item quid ſi delato d iuramento ſe purgauit? Reſpon. prodeſſe : vt *arg. ſupra de exercitor. l. cum qui. §. in popularib.* Nec obſt. *ſupra de iure patron. l. ſi iuramento.* quia fauor ingenuitatis ibi eſt. Item facit *Cod. de fid. inſtru. Lig.*

d Iuramento diffentij quid de ordinar v. Iuramentum repu. ya. vbi fuerint quoque fieri ſimplex affectatum, cum iuramento quæ-ritur contra iuramentum eſt præſumptum

u ¶ *Non præiudicium.* ex tolerantia, ſed falſis hîc : vt & allatum non C. *qui res iudi. non nocet.*].

a ¶ *De*

480/C.IV.K.5-3, 1419-1420
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-3, 1421-1422

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-3, 1423-1424

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-3, 1425-1426

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-3, 1427-1428

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

DE CVSTODIA ET EXHIBITIONE REORVM.

Dictum est de accusationibus, ordine quia accusati custodiantur & exhibeantur: idea pauca hic ista rub. BART.

DE CVSTODIA ET exhibitione reorum.

TITVLVS III.

Rei postmodum delati sunt, vel in vincula & carcerem coniiciuntur, vel militibus dantur custodiendi, vel fideiussoribus qui caueant de his sistendis exhibendisque, quæ de re hoc titulo agitur. Augustinus in Institutionum Receptiones, inquit, in custodiam pro meritis causarum adhibentur, alios iubentur custodire ludices humano & mitis officio atque cauti: alij tradentur optionibus: alij mittuntur in carcerem, & in ipso carcere non omnes, sed pro meritis causarum in ima carceris detruduntur. Et opinor, videtur vocare carceribus propositos. vt l. 1. de bon. damnat. *Ambrosius: optiones carcerum: pertinet etiam ad hoc quod Suidas scribit custodiam esse vt vel Assyriorum Monarchiæ ejus rei.* CYIAC.

Accusatus custoditur arbitrio iudicis, cauto inspectus quæ hac lege patiantur. BART.

1. VLPIANVS *libro secundo de officio Proconsulis.*

EX custodia reorum proconsul æstimare solet, vtrum in carcerem recipienda sit persona, an militi tradenda, vel fideiussoribus committēda, vel etiam sibi. Hoc autem vel pro criminis quod obiicitur qualitate, vel propter honorem, aut propter amplissimas facultates, vel pro innocentia personæ, vel pro dignitate eius qui accusatur, facere solet.

In causis capitalibus seruus ex vinculis causam dicit, nisi pro eo dominus vel extraneus satisdederit: ad quod admittentur postquam seruus fuerit vinculatus. BART.

11. PAPINIANVS *libro primo de adulteriis.*

SI seruus capitali crimine postulatur lege publicorum causarum, vt fistendum vel ab extero satisdato promittatur. Quòd si non defendatur, in vincula publica conici iubetur: vt ex vinculis causam dicat.

1. ¶ Solet itaque tractari an postea domino permittēdum sit oblata satisfatione seruum suū vinculis liberare. dubitationem auget edictum Domitiani quo cautum est abolitiones ex Senatusconsulto factas, ad huiusmodi seruos non pertinere. Nam & lex ipsa prohibet eum absolui priùs quàm de eo iudicetur. Sed hæc interpretatio perdura†pernimium seuera est in eo, cuius dominus absens fuit, vel quòd per inopiam illo momēto temporis satisfiationem implere non potuit. Neque enim pro indefenso derelictus rectè dici potest, qui dominum præsentem non habuit: vel habuit paratum defendere, pauperem tamen. Quod vtique facilius admitti poterit, si non post longum temporis spatium hoc defideretur.

Qui propter vnum crimen detinetur, vel ad iudicium vocatur, propter alium causam remitti non debet. BART.

2. ¶ Qui exhibendi postulati sunt, propter alia causam alterius criminis quod antè admissum est, rei non recipiūtur ex senatusconsulto. Quod in priuatis quoque causis & nominibus sub hac

---

supra eod. l. §. sui. §. per. & sic.

a ¶ *In militibus.* vt *l. fin. l. de militibus & C. ad exhib. l. §. & C. de iurisdict. non iudic. permit.*

in militibus esse obseruandum, optimi principes nostri generaliter rescripserunt.

DE CVSTODIA ET exhibitione reorum.

TITVLVS III.

Rei postmodum delati sunt, vel in vincula & carcerem coniiciuntur, vel militibus dantur custodiendi, vel fideiussoribus qui caueant de his sistendis exhibendisque, quæ de re hoc titulo agitur. Augustinus in Institutionum Receptiones, inquit, in custodiam pro meritis causarum adhibentur, alios iubentur custodire ludices humano & mitis officio atque cauti: alij tradentur optionibus: alij mittuntur in carcerem, & in ipso carcere non omnes, sed pro meritis causarum in ima carceris detrudūtur. Et opinor, vidētur vocare carceribus propositos. vt l. 1. de bon. damnat. *Ambrosius: optiones carcerum: pertinet etiam ad hoc quod Suidas scribit custodiam esse vt vel Assyriorum Monarchiæ ejus rei.* CYIAC.

Accusatus custoditur arbitrio iudicis, cauto inspectus quæ hac lege patiantur. BART.

1. VLPIANVS *libro secundo de officio Proconsulis.*

EX custodia reorum proconsul æstimare solet, vtrum in carcerem recipienda sit persona, an militi tradenda, vel fideiussoribus committēda, vel etiam sibi. Hoc autem vel pro criminis quod obiicitur qualitate, vel propter honorem, aut propter amplissimas facultates, vel pro innocentia personæ, vel pro dignitate eius qui accusatur, facere solet.

In causis capitalibus seruus ex vinculis causam dicit, nisi pro eo dominus vel extraneus satisdederit: ad quod admittentur postquam seruus fuerit vinculatus. BART.

11. PAPINIANVS *libro primo de adulteriis.*

SI seruus capitali crimine postulatur lege publicorum causarum, vt fistendum vel ab extero satisdato promittatur. Quòd si non defendatur, in vincula publica conici iubetur: vt ex vinculis causam dicat.

1. ¶ Solet itaque tractari an postea domino permittēdum sit oblata satisfatione seruum suū vinculis liberare. dubitationem auget edictum Domitiani quo cautum est abolitiones ex Senatusconsulto factas, ad huiusmodi seruos non pertinere, Nam & lex ipsa prohibet eum absolui priùs quàm de eo iudicetur. Sed hæc interpretatio perdura†pernimium seuera est in eo, cuius dominus absens fuit, vel quòd per inopiam illo momēto temporis satisfiationem implere non potuit. Neque enim pro indefenso derelictus rectè dici potest, qui dominum præsentem non habuit: vel habuit paratum defendere, pauperem tamen. Quod vtique facilius admitti poterit, si non post longum temporis spatium hoc defideretur.

Qui propter vnum crimen detinetur, vel ad iudicium vocatur, propter alium causam remitti non debet. BART.

2. ¶ Qui exhibendi postulati sunt, propter alia causam alterius criminis quod antè admissum est, rei non recipiūtur ex senatusconsulto. Quod in priuatis quoque causis & nominibus sub hac

---

Dictum est de accusationibus, ordine quia accusati custodiantur & exhibeantur: idea pauca hic ista rub. BART.

DE CVSTODIA ET exhibitione reorum.

TITVLVS III.

Rei postmodum delati sunt, vel in vincula & carcerem coniiciuntur, vel militibus dantur custodiendi, vel fideiussoribus qui caueant de his sistendis exhibendisque, quæ de re hoc titulo agitur. Augustinus in Institutionum Receptiones, inquit, in custodiam pro meritis causarum adhibentur, alios iubentur custodire ludices humano & mitis officio atque cauti: alij tradentur optionibus: alij mittuntur in carcerem, & in ipso carcere non omnes, sed pro meritis causarum in ima carceris detrudūtur. Et opinor, vidētur vocare carceribus propositos. vt l. 1. de bon. damnat. *Ambrosius: optiones carcerum: pertinet etiam ad hoc quod Suidas scribit custodiam esse vt vel Assyriorum Monarchiæ ejus rei.* CYIAC.

Accusatus custoditur arbitrio iudicis, cauto inspectus quæ hac lege patiantur. BART.

1. VLPIANVS *libro secundo de officio Proconsulis.*

EX custodia reorum proconsul æstimare solet, vtrum in carcerem recipienda sit persona, an militi tradenda, vel fideiussoribus committēda, vel etiam sibi. Hoc autem vel pro criminis quod obiicitur qualitate, vel propter honorem, aut propter amplissimas facultates, vel pro innocentia personæ, vel pro dignitate eius qui accusatur, facere solet.

In causis capitalibus seruus ex vinculis causam dicit, nisi pro eo dominus vel extraneus satisdederit: ad quod admittentur postquam seruus fuerit vinculatus. BART.

11. PAPINIANVS *libro primo de adulteriis.*

SI seruus capitali crimine postulatur lege publicorum causarum, vt fistendum vel ab extero satisdato promittatur. Quòd si non defendatur, in vincula publica conici iubetur: vt ex vinculis causam dicat.

1. ¶ Solet itaque tractari an postea domino permittēdum sit oblata satisfatione seruum suū vinculis liberare. dubitationem auget edictum Domitiani quo cautum est abolitiones ex Senatusconsulto factas, ad huiusmodi seruos non pertinere, Nam & lex ipsa prohibet eum absolui priùs quàm de eo iudicetur. Sed hæc interpretatio perdura†pernimium seuera est in eo, cuius dominus absens fuit, vel quòd per inopiam illo momēto temporis satisfiationem implere non potuit. Neque enim pro indefenso derelictus rectè dici potest, qui dominum præsentem non habuit: vel habuit paratum defendere, pauperem tamen. Quod vtique facilius admitti poterit, si non post longum temporis spatium hoc defideretur.

Qui propter vnum crimen detinetur, vel ad iudicium vocatur, propter alium causam remitti non debet. BART.

2. ¶ Qui exhibendi postulati sunt, propter alia causam alterius criminis quod antè admissum est, rei non recipiūtur ex senatusconsulto. Quod in priuatis quoque causis & nominibus sub hac

---

supra eod. l. §. sui. §. per. & sic.

a ¶ *In militibus.* vt *l. fin. l. de militibus & C. ad exhib. l. §. & C. de iurisdict. non iudic. permit.*

b ¶ *Reiponda* Sic distinguo: aut accusatus confitetur de crimine: & tunc est ponendus in carcerem: vt *l. confessos.* & ex tunc citò condemnetur: vt carcerem iterum b & iterum obseruet: vt *C. eo. l. si quis in ea. & l. fin.* Aut diffitetur: & tunc aut vult valde graue facere: & tunc ponitur in carcerem: vt *l. sed Adianus* & inserius. custoditur secundum formam quam habet *C. ad l. Iul. de vi. quinam.* Si autem nō valde graue, committitur custodiendus: vt hic *fabricio. & l. sed Adianus Plau. in princ.*

c ¶ *Persona* l'accusata.

d ¶ *An militi* vel propriè: vt *l. ea. l. milites. infra. de re. quæ. & §. fin.* 2. Vel pro alio custodiendo, qui milles dicitur vt *C. eo. titu. Cyne. l. §. ea tenac. C. de fruct. & lib. hu.* Grane delictum, quod dicitur arbitrio iudicis debeat. vide Mo. nec. lum 1. *de testamentis militis. vbi de graui crimen intuitu officii.*

e ¶ *Fideiussorem.* quādo leue est crimen.

f ¶ *Sibi.* ad quod est *C. de epi. & cle. Item alteriùs. §. §.*

g ¶ *Obiicitur* accusato.

h ¶ *Propter honorem.* quem habet eum admiſtratione: vt *ff. de minor & bona. l. honorem. in prin.*

i ¶ *Facultates.* vt in *Auth. de reſti. §. §.*

k ¶ *Pro innocentia.* quia talis est persona quæ prima facie videtur innocens: vt *C. de adult. l. §. qui. & C. de ſica. l. 1.* Vel quia in alijs erat imperitus vt *ff. de re militari. l. non omnes. § fi barbaris.*

l ¶ *Vel pro dignitate* quam habet sine administratione. vt *in Auth. vt ord. proſeſſoru. col. vlt. & C. de epi. & cle. Ad ſimilitudinem.* & facit *ad l. 3. in. l. ſi ſeruum & C. de ag. Liminio. & de panis. l. ſi. similiter. & C. de ruſtic. vel l. 14. & de dign. l. ſi gratiam. & Lapatius. lib. vij. & de appel. l. ne. l. §. ſupra.* Item eo. quòd huius legis prouiſio non habet locum quando est grane delictum: vt *l. ea. l. duos.* nam eum in carcerem mittitur, in hoc erit tamen cognitio, quòd sit graue: vt hic & ibi dicitur. ACCVRS.

Si quis.] CAVE. Si dominus vel alius vult defendere seruum de crimine capitali accusatum, debet *facilius* iudicio sisti alias ponitur seruus in carcere. Secundò dicit: cùm seruus accusatur de crimine capitali, dominus erat absens: vel & persona erat, non potuit satisfiare propter inopiam: & sic seruus ponitur est in carcere. nunc dominus vult satisfiare: & sic vult seruum eximi de carcere. & defendere seruum. dicitur quòd audiatur si non multum cauebatur. Tertiò dicit: Accusatus de vno delicto in hac ciuitate, non potest interim accusari de alio delicto vt vadat in ciuitatem Mutinēſē. idem in actionate. & ita erat ordo vt in Gl. nisi secunda adhuc est temporalis. FR. ACCVRS.

m ¶ *Si quis seruus capitalis.* seruus ergo capite accusatus. & sic est contra *l. 10. prox. l. hoc. §. fi. verſ. ſiliusque.* ibi, *vel etiam capitis, &c.* ſolu. vt ibi.

n ¶ *Vel.* pro etiam. q. d. non ſolùm dominus ſi defenderet, ſatisfaceret, ſed etiam ſi extraneus.

o ¶ *Ab extero.* id eſt, extraneo: qui omnino domini defendat: vt *l. ſi. §. ſeruum.* nam vterque ſatisfiat: vt hic. s. Alij autem dicunt dominum omnino cauere tenēri, ſed extraneum ſatisfacere quod non placet vt *l. vlt. l. §. ſeruum.* 3. Dic ergo vel ab extraneo, id eſt, non ſolùm a domino ſed etiam ab alio poteſt defendi cum ſatisfatione. & ſic etiam per extraneum defendatur vt hic. & *l. de pa. l. ſi non defendatur. & de appel. ſeruus.* Et accipe hoc prout not. *C. de ar. cu. l. 9.* Et aut quia hic non dicit quòd dominus vel extraneus defendat: ſed ſatisfiet de preſentatione perſonæ, vt in carcerem non ponatur. ACCVRS.

p ¶ *Dominus.* ſcil. poſt vinculationem.

q ¶ *Ex ſenatuſconſulto.* Tertullianō.

r ¶ *Non permittere.* quòd à vinculis interim eximatur.

s ¶ *Leo.* i. Domitiani edictum vt *l. ad Turpil. l. Domitianus.*

t ¶ *Abſolui* à vinculis.

u ¶ *Admitti poterit.* vt aute & poſt vincula adhibeatur dominus ſatisdato. ACCVRS.

x ¶ *Temporis.* i. longo tempore. ſimil *l. de capt. l. in bello in prin. & l. de vent. obſig. l. ſi ea. n. §. Stia & ſi qui ea. l. & ſi poſt ea. & l. dere mulieris. l. non omnes. §. a barbaris. & l. de principiis creditorum. l. ſi venit. §. fi. & l. de rita aug. ſuperiorum. l. ſi ſeruus. ſupra de re iudicata. l. contra papill. §. fin.*

y ¶ *Qui exhibendi.* eorum iudice.

z ¶ *Quod ante admiſſum.* id eſt, ante accuſationem inſtitutam. a Imo idem hic ſubaudiendum eſt meritò, vt poſt lectionem de Senatuſconſulto refert Alberic.

a ¶ *Non recipiuntur.* fallitur cùm in prima cauſa neceſſe habeant ſtare, id eſt eodem die: vt *ſupra de in ius vocando. l. 9. in fin. & l. quinque in prin.* in alijs autem diebus reſpondere debent: vt *C. de accuſationibus. l. qui de crimine.* & hoc ait licere ad manus auditorum vocantur: vt in rubrica. *l. contra papill. §. fin.*

b ¶ *Cauſa.* 6 aliquis teneatur alicui causæ cum fideiuſſore iudicio ſiſti: hæc erat ciuilis, hæc criminalis, & nunc vocatur ad ius in aliqua prouincia, non teneatur ire: vt hic, & *dic. l. quinque. & in red. ra. l. 6. in fin. & de iud. l. 6. §. ſupra.* hoc autem falſe quando actio penalis: vt ſubinde: & *l. de iudi. l. 6. §. in omnibus. & l. ſed & ſi reſtituatur. §. ſed & ſi dies. & de feriis. l. in fin.* Item fallit quando ad mutua auditorium vocatur: vt modò dixi. & die quòd quidam habent hominibus alijs rem aliquid in idem reuelle. ACC.

Dicer

480/C.IV.K.5-3, 1429-1430
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

a ¶ *Et nominibus fub fidefiuffore.* Legend. vt Florent. *hominibus.* Sic Graeci ἐφ' ἑνὶ τοῦ ἑτέρου ἀν γενέσθαι συγγραφεῖς. i. fi quis fub fide iuffore cauerit in caufa crediti, iudicio ſiſti. Vide ſcripta ad tit. *C. ad Senatuſ. Macedo.* CVIAC.

b ¶ *Paratus ſit.* vt *ſupra* l. 3.

c ¶ *Neque prohibuo.* hoc exponit vt. 7. ex. 12. d ¶ *Poenam.* id b eſt cuſtodiam.

c ¶ *Suffiſtere.* hoc in muliere laudat coercitum vt in *Auth. vt nulli iud. §. neuſtered. vol ne.*

Si quis reum.] CALVI. Qui promiſit accuſatum iudicio ſiſti, & non ſiſtit ſibi, poena pecuniaria puniatur, niſi ſatisfecerit in non exhibendo. Nam tunc certa ordinem puniatur. Sed pone quod non erat certa poena promiſſa & non exhibeat: neque ſit obligatus ſecundum quintam poena ſit imponenda? tunc exhibitio iudicii imponitur: quod intelligas vt in Gloſ. FR. ACCVR.

d ¶ *Pro qua ſatisdedit.* Iudicio ſiſti, quae ratio ſecerit perſonalis in No. 53. de fide iuſſo obſeruetur. CVIAC.

e ¶ *Non exhibuerit.* ſed in mora exhibendi ſi ſiſtit vſque ad ſententiam, non vitat: vt *T. de ſatisdo. l. Gracch. §. & poſſ. ſatisdatum verſ. ſi ergo.*

f ¶ *Confeſſuſque.* ad hoc *T. de aqua plu. ar. l. ſi pedes. & de reſtit. l. 14. §.*

g ¶ *Poenale.* ſcil. ad interreſſe vt *ſupra. de verb. obligat. Aquiliano. & T. ſi quis in iur. vo. non venit. l. 3.* Imb vno quia b in his eſt commodum intereſſe ſpectant non poenā: vt *T. ad exhibend. l. vlt.* hoc Die ergo certe.

h ¶ *Statum* ita tamen, vt modum non excedat: vt *C. de modo multi. l. ſi quis. & facit T. de reg. iur. l. Semper in ſtipulationibus. & de conſtitut. pecu. l. quia autem. circa prin. vt C. de ſponſal. l. ſi Titia ſeruum. & l. ſponſus. & C. de appel. Leo. l. ſuper hoc. & T. de arbit. l. decem. §. & Iulc in iur. vo. Lucius pro quo. & Iulc verb. ſign. l. antepen. ad fin. & l. ſi in 30 ff. de fer. ver. Ver. etiam §. ſed contra C. ad Turp. Leg. Sotis illa ſecundum illam.* ACCVRS.

i *Si confeſſus.*] *Pronunciatur*, non ergo confeſſus ſ habetur pro damnato. & hic eſt citra I *de confeſſis l. 1. & C. de confeſſis l. 2.* Sed illa in ciuili, haec in criminali ad quae? *l. de qui. 13. §. Item Senatus. & §. ſi* qui vero & ibi. in d. l. C. Vel hoc extra iur. Vel cum ſtatu[t] eſt vindicta. ad quod *C. de penis. l. qui ſententiam.* Item aliud contra *ſupra ad l. Aquil. prande §. ſin Sed.* vt ibi. Item contrarium eſt pro debitore *T. de confeſſis l. Iulianus.* Sed illa extra iter, & facit *l. vlt. §. de fur.*

Diuus.] CALVI. Magiſtratus ciuitatum cum appellandi ſint ea aliquem de delicto aliquo incuſpatum, mittebant eum ad praeſidem & epiſtolam mittebant penes ſe in qua continebatur quod ille erat confeſſus de delicto. dicitur quod haec epiſtola non eſt credenda: nam nec epiſtolae Irenarchae. & hoc etiam continetur in vno capitulo de libro mandatorum principis: & hoc etiam dicus Pius & alij principes dicerunt. ſi ergo praeſes vult inquirere de facto illius miſit ad eum, mittat per ipſo magiſtratu vel Irenarcha: & aut magiſtratus vel Irenarcha probat quod in epiſtola mandauit & locū dandus eſt in localibus vnuſquiſque: imo quandoque puniendus. FR. ACCVRS.

ſecunda ibi, ſed & caput tertia ibi, & idē cum quis. BART.

VI. MARCIANVS *libro ſecundo de iudiciis publicis.*

Diuus Hadrianus IulioSecundo ita reſcripſit, & aliàs reſcripturum eſt, non eſſe vtique epiſtulis eorum k credendū, qui quaſi damnatos m ad praeſidem remiſerint. Idem de Irenarchis n praeceptū eſt: quia non omnes ex fide bona elogia o ſcribere compertum eſt. Sed & caput p mandatorum extat, quod diuus Pius cùm prouincie Aſiae praeeſſet, ſub edicto proponit, vt Irenarchae cùm adprehenderint latrones, interrogent eos de ſociis q & receptatoribus: & interrogationes literis inclusas atque obſignatas ad cognitionem r magiſtratus mittant. Igitur qui eū elogio mittuntur s ex integro audiendi ſunt, etſi per literas miſſi fuerint, vel etiam per Irenarchas producti. Sic & D. Pius & alij principes reſcripſerunt, vt etiam de his qui requirendi admotati ſunt, non quaſi pro damnatis, ſed quaſi re integra quaeratur, ſi quis erit qui eos † arguat. Et ideò cum quis κάκιζειν facere, liberi oportet venire t Irenarchem: & quod ſcripſerit, exequi u & ſi diligenter ac fideliter hoc fecerit, collaudandum eum. Si parum prudenter, nō exquiſitis argumentis ſimpliciter denotare x Irenarchem minus retuliſſe. Sed ſi quid malignè y interrogaſſe, aut non dicta retuliſſe pro dictis eum cōperierit: vt vindicet z in exemplum. ne quid & aliud poſita tale facere moliatur.

Poteſt iudex vnius prouincie ſcribere prouincie alterius iudici, vt reuiſitet ſibi eum qui in ſua prouincia deliquit, vt ibi puniatur. h.d.

VII. MACER *libro 2. de Officio Praeſidis.*

SOlent praeſides prouinciarum ſuis quibuſdā a delictis aſſ[t] ſcribere ad collegas ſuos vbi factores agere b dicuntur, & deſiderare, vt cum profectoribus c ad ſe remittātur.

1 ¶ *Eorum* puta magiſtratuum qui ad praeſidem remittunt: vt in *Authen. de defen. ciuit. audiant. ad fin.*

m ¶ *Damnatis* i. confeſſis.

n ¶ *De Irenarchis.* qui *corrigendis moribus,* & publicae *diſciplinae* qui. praeſtituntur: vt *T. de mune. & hono. l. 3. §. Irenarchae. & C. de Irenar. l. vlt. in.* & facit *T. de offic. proconſ. l. §. curae autem. verſ. & ſemi.* & quod ibi not.

o ¶ *Elogia.* i. epiſtolae & literae in quibus talia nocentes vt *T. ſtatim*, quod not. contra nonnullos. p *mandatum* reſcriptum quod dic vt *in 4. q. ſeſſio.* ACCVRS.

p ¶ *Caput.* i. vnum capitulum de libro mandatorum huius principis p. t. *Auth. de mandā. principū. §. adhuc.*

q ¶ *De ſuis.* Ad quod *C. ad leg. Iul. maie. l. quiſquis. in fin. & T. ad leg. Aquil. Inde Nerat. §. ſed ſi ſeruus. & T. ad exhibē. l. ſi. & T. de iure fiſci. l. §. diuus Pius. &* no *C. de accuſa. l. ſi in §.* Item facit *T. ad Silā. l. primo & l. ſi certus ſi peruiſſe. & T. de qu. l. §. ſi vero. verſ. prudenter. de quaeſtionibus de ſuis.*

r ¶ *Ad cognitionem* ex hoc infertur, igitur, &c. & facit *C. de accuſa. ſi ſingulis. & l. ea quidem.* ACCVRS.

s ¶ *Arguat.* i. accuſet vel *T. de verb. ſign. Indicaſſe.* & facit *C. de accuſa. Adſcriptos.*

t ¶ *Annuncio.* i. coram me denunciauerit. ſecundum Pla. & ſecundum Bal. i. dell inquiſitore.

u ¶ *Exequi.* i. probare.

x ¶ *Damnare.* i. condemnare. ſepete *aperte.*

y ¶ *Malignè.* ſubaudi, cum comperiet, &c. alias interrogaſſet.

z ¶ *Vindicet.* puniat. &c

a ¶ *Quibuſdā.* ſi *Conſtantinus* & quando habetur pro indicato.

b ¶ *Conſtituere* dicitur etiam *Petronius.* vt in *Cratinopolitis.* vel *Cratinopolitis.* ita *Gloſ.* hic.

c ¶ *Profectoribus* id eſt ſ. his cuſtodibus: vt in *Auth. vt nulli iudic.*

480/C.IV.K.5-3, 1431-1432
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-3, 1433-1434

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

NOn est facile.] CALVS. Tironi, i. nouo militi, non debet tradi custodia alicuius: & qui tradidit, punitur. Item vsi non debet tradi custodia, sed duobus: & si non bene custodierunt, puniuntur secundū qualitatem delicti. & si custos est leue persona, castigatus restituitur. & autem custos mittetur in custodia dicitur custoditum: sepelitur custos a militia. si autem fraudulenter dimisit: grauius punitur. Item si vnus custos fugit cum capite, alter custos non punitur. Si autem captus si occidat: castigatur custos, quasi hoc debebat prouidere. si autem custos occidit captum: vt homicida punitur. si autem casu captus euasit, hoc debet probari & absolueretur custos. Item si captus fugit, & custos vult eum apprehendere: affligatur ei tempus à iudice intra quod inquirat: & dubitur si factus qui eum eo vadat. Item qui seruum alicuius fugitiuum iussu magistratus custodiebat: & dimisit eum fugere: condemnabitur custos ad arbitrationem. Fr.

a ¶ Tironi, i. nouo militi: fuerit quia vagus tunc, vel nouum sunt curiales: vt C. de tironibus. l. 1. in fin. hoc autem fallit si est delegatus. Item si aliquis dicerat: vel talis fit non facturus: vt ff. de decur. l. generaliter. & ibi Bart. & C. Imm. tamen. 5. fin. & C. qui ætate. l. 5. & ibi Ang. hic dicit facile. Acc.

b ¶ Proditi. i. data.

c ¶ Commissis hic & ibi dicit Bal. esse profectā l. Iulianus in fin. & pro hoc. l. 5. id quod in fin. maxime si est constitutionalis lex. qui prospositis: vt C. ex. Lud Cornelia Plauti lex Cornelia testibus non dicatur, posset à C. Iulio Cæsare promulgata, vt in Cic. Philip. 1. Quidam putāt hoc crimen adhuc subesse, & Adrianus, Spartianus in Adrian.

d ¶ Sed dubito. hic C. de ædific. l. interdum.

e ¶ Pol. pro, id est ne fit contra L. ead. l. nullius. vbi dicit castigandū eum, & in deteriorem militiam dandum. & facit C. de offi. pro. præfec. Urbi. l. 5. num.

f ¶ Custodia. i. custodita vt C. ex. L. ad commentariensem. Vel id est custodire personæ.

g ¶ Castigari. i. castodes.

h ¶ Demissa. vt Inst. ad leg. Aquil. § fin.

i ¶ Capto. Bal. tollere cui punitionem tacentes non tollunt alios, vt ff. si. Turpil. l. militer.

k ¶ Custodia. i. custodita persona.

¶ Nonum.

NOn est facile vironi*custodia credenda. nam ea prodita, is culpæ reus est [b], qui eam ei commisit *.

1. ¶ Nec vni, sed duobus d custodia committenda est.

2. ¶ Qui si neglegentia amiserint, pro modo culpæ vel * castigantur, vel militiam mutant †. Quòd si leuis persona custodiæ [f] fuit, castigati * restituuntur. Nam si miseratione custodiam quis miserit [h]*, militiam mutat. Fraudulenter autem si fuerit verfatus in dimittenda custodia, vel capite [i] punitur, vel in extremum gradum militiæ datur. Interdum venia datur. Nam cum custodia cum alterō † custode simul fugisset, alteri venia data est.

3. ¶ Sed si se custodia interfecerit, [vel præcipitauerit,] militi culpæ adscribitur, id est castigabitur.

4. ¶ Quòd si ipse custos custodiam interfecerit, homicidij reus est.

5. ¶ Ergo si casa custodia [k] defuncta dicatur, testationibus id probandum est [l]: & sic venia dabitur.

6. ¶ Solet præterea amissa culpa custodiæ [m], si tamen interfit eam apprehendi, tempus causa cognita militi dari ad eam requirendam, applicito * ei alio milite.

7. ¶ Quòd si fugitiuum*domino reddendum perdiderit: si facultates habeat, domino pretium reddere iubeti Saturninus probat.

AD * LEGEM IVLIAM maiestatis †.

TITVLVS IV.

Expositio ordine instituendarum iudicium publicorum, nunc incipit per singulas species de quaſtione & pœna eorum legitimo cuiusque tractatur, ac primum de lasæ maiestatis, & de crimine perduellionis, lasæ maiestatis pars est, & quidem grauior, perduellio. i. rebellio semper armis aduersus patriam aut principem quod & tyrannidi & amputatio crimen dicitur. nec finitur morte. Causa cognita vultus publica maiestatis, finitur morte. CVIAC.

Primò ponit comparationem criminis lasæ maiestatis. Secundò definitionem. Tertiò, in quibus contrahitur crimen lasæ maiestatis. Secundo ibi, maiestatis autem. tertio ibi, quo tenetur.

1 ¶ *Probandum est.* à custode: & est contra * ius commune secundum M. quòd primò culpa debet probari contra eum: sed est specialis ideo, quia specialis officium fouis erat custodire hic & in alio gestatio est. vt Tab. rubr. l. si quis ex argentariis §. fin. vbi plenè dixi. & facit C. de offi. l. 4.

tur ix. vsque ad §. hoc crimine. qui est inf. ex l. 4. vsc indiget summario. h. d.

I. VARIANVS *libro septimo de officio proconsulis.*

ROtundum * sacrilegio crimen est quod maiestatis dicitur.

1. ¶ Maiestatis autem crimen illud est, quod aduersùs populum Romanum *, vel aduersus ſecuritatem [r] eius committitur: quo tenetur is cuius opera dolo malo consilium initum erit, quo obsides iniussu [s] principis interciderent [t]: quo armati homines cum telis lapidibúsve in vrbe fint*, conueniántve aduersus rempublicam: locáve occupentur vel templa [u]: quóve cœtus * conuentúve fiat, hominéſve ad seditionem cóuocentur: cuiúsve operā consilio dolo malo consilium initum erit, quo quis magistratus populi Romani, quive imperium potestatémve habet, occidatur: quóve quis contra rempublicam arma ferat: quive hostibus populi Romani nuntiā literáſve miſerit, signúmve dederit, fecerítve dolo malo quo hostes populi Romani consilio iuuentur aduersus rempublicam, quive milites * solicitauerit concitauerítve quo seditio tumultúſve aduersus rempublicam fiat.

II. IDEM *libro tertio Disputationum.*

QVive de prouincia, cùm ei ſuccessum esset, non discesſit [y], aut qui exercitum deſeruit, vel priuatus ad hostes perfugit: quive scienſ fallúm conſerpſit, vel recitauerit in tabulis * publicis. nam & hoc * capite primo lege † maiestatis enumeratur.

III. MARCIANVS *libro quarto decimo Institutionum.*

LEx duodecim tabularum, iubet eum qui hoſtem * concitauerit *, quíve ciuem hoſti tradiderit, capite puniri. Lex autem Iulia maiestatis præcipit eum qui maiestatem publicam leſerit, teneri: qualis eſt ille qui in bellis * ceſſerit [a], aut aream tenuerit * †, aut caſtra conceſſerit [b]. Eadé lege

d ¶ *Cessorit.* i. retro cesserit aut victoriam hostibus dederit.

e ¶ *Tenuerit.* aliquis priuatus contra publicum quicquam in conſultum. quod non licet vt C. de fundis limi. l. 3. §. 1. vel dic tenuerit, non ex ideato principis permiſu, cùm ab eo habuerit in custodiam.

f ¶ *Aut castra tenuerit.* follicet hostibus, quæ pro Imperatore custodiebat: vel id eſt militem de caſtris ſuis aliquis magiſter mi-

l ¶ Custodia. i. custodita persona.

m ¶ Applicito. i. dato ei alio milite, vt ſecum vadat.

o ¶ Fugitiuum ſeruū, qui à magiſtratu debet custodiri: quasi hic faciebat per custodiem vt L. de ſer. fugit. l. 3. §. vnuſquiſque. Sed hoc perſtudia. i. tenuere per milites quiēre concedat, ſi habet vnde.

AD LEGEM IVLIAM maiestatis.

Dictum eſt T. in genere de publicis iudiciis: nūc ſequitur in ſpecie & primo incipit docere de criminibus grauioribus.

RAccinnus.] CAIVS. Primò dixit quod crimen lasæ maiestatis eſt proximum ſacrilegio. Secundò dat exempla multa de crimine lasæ maiestatis dicit etiam quæſtiones cauſas in quibus non habet locum hoc crimen. & hoc dicit hic cum ſe. vſque ad *l. famoſi.* Fr.

* ¶ *Quod aduersus populum Romanum.* Cic. 2. de inuent. Chiac.

p ¶ *Securitatem* [c]. i. eos qui acceperint ſecuritatem, ne vexentur à populo Romano vel id eſt, eos qui conſtitit ſecuritatē cum eo.

q ¶ *Iniuſſu.* i. ſine permiſſu.

r ¶ *Interciderent.* i. fugerent.

s ¶ *In verbo ſine.* Roma. na per enthesim vt vers. *Iuſſ de iure natura.* §. *Iuſſ* tum. nam * ergo in alia ſignatione: arg. ff. *ad l. Iul. pec. Liv. in fin. & ff. de fur. l. ob prætorium.*

t ¶ *Interciderent.* facit L. de cal. *Iuli. l. 9. & C. de hæret. l. ſi. & ibi qui ad exile. conſta. l. denuntiatum.* Accvrs.

u ¶ *Coetus.* ff. *ad l. Iul. de vi pub. l. qui cœtus.* Ac.

x ¶ *Hostem.* populi Romani. Accvrs.

y ¶ *Qui discesſit.* [d] *Non diſceſſit.* poſt quinquennium dicit vt C. vt omnes tam *ciui. quàm militares. l. 1.*

z ¶ *In tabulis* in latino non publicum.

a ¶ *Is hoc* follicet genus ſui ſi.

b L *Ex duodecim tabularum.*] *Inſtit. populi Romani.*

c ¶ *Constituentis.* l. contra reipublicam.

d ¶ *Non diſceſſit.* reſtituit, *diſceſſum* non cauſſa, *diſceſſum* non tenuerit.

* Præſumitur regulariter nomine eſſe in culpa, nō præſtare. Hic autem pertinet ad cōmentatores eſſe culpa, nō præſtare; hos contrarios.

* Ambitioſa cōſtruō, nō dicimus, quando nō eſt ab hoſtibus. *Inſti. de lex. Aquil.* §. ſum. *ver. ambitioſa.* & *ver. ambitioſum. de cond. in pro. junct.*

* L. tranquillitatem. Bud.

* Maiestatis crimē admittit qui potest in alios exercere, quæ ſcilicet nullum ſuperiorem habet, cuicunq; habeat, vt reprobatur hac Glos. poſt Bartol. ſcribat Angelus mult. *de malefic. in verbo, Vbi hoc studio ſi tot pœna facit Gl. in L. Iulianus in verbo proditi. C. de abolit. memor.*

† legit. *ad ſa lege.*

* *Imbelli. ref. ſimi, baſtiam* *ver. cadere, &c. Imm tenuerit.*

480/C.IV.K.5-3, 1437-1438

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

*Eorum.] Existat. Imò prima fronte sic ver. C. de ha. lib. l. j. & ff. de custod. & relig. l. ult. quæ est contr. Sol. hîc in aliis tamen *: ibi contra principem vel rempu. arg. ff. l. fi. & Vtl hîc de acquirat. arg. ff. de ha. dam. l. fi. Alij, vt Hvg. dicunt quòd hîc descriptarum contrariis deperantur, vel relegatur arg. in authen. de mand. prin. §. aperte. col. iij. hoc non b placet: quia & ille perdit libertatem: vt ff. de pæn. l. qui vbique. Et plenius hîc vt in contrariis not. Prima placet. & secundò hoc intelligitur insta. de liber. ad insta. §. per contrarium. & facit supra de cura puer. l. cum. & ad Treb. l. fi. puerum. in fin.

Maiestatis.] Cauv. Qui commisit dolum, vel opem dedit vt provincia vel ciuitas prodiretur hostibus, potest accusari hoc crimine. Franc.

b ¶ Accusari alias est appellari: & tunc exponit appellari. l. accusari.

Si quis.] Cauv. Accusetur de aliquo de facto, si interim decedat: extinguitur delictum, nisi de crimine læsæ maiestatis. Ita accusatur. nam accusato de crimine hoc, nihil hereditas eius profuit de patrimonio, bona defuncti ad fiscum ibant. & hoc est tantum in duobus capitalibus læsæ maiestatis. Ita.

c ¶ In qui de reatu, quocunque: vt ff. de dam. l. post contractum.

d ¶ Nam hæc crimina, prætextu, nisi &c. ff. de iure fisc. l. vt qui. vt de fi. ap. C. vn. l. fi. & pen. & Iustin. de hær. qua ab intest. & per contrarium. & C. de hæ. l. vlt. § præterea versus in mortem. & ff. de accus. l. vt iudiciorum. & ff. ad Turpill. in fin. vers. & propter. & ff. de donat. l. donationes § fin. & C. de ho. eorum qui mor. fibi cons. l. fin. & de ha. dam. l. fi. in fin. & Iustin. de publ. iudi. § publica.

e ¶ Perduellionis. i. crimini maiestatis: ideo * sic dicit, quia per duellum probatio recipitur: quod non est alias, seu aliàs quoddam. 2. Vel verius ideo, quia perduelles dicuntur hostes: vt ff. de verb. sig. l. quos hi. 3.

f ¶ Respublicam hæc * continet multumque patet ff. ad l. Iul. de vi & in ea in quibus aliqua fiant ad hanc pertinentia: alia non. sed simpliciter maiestas: non verò perduellionis.

damnati liberorum existat *.

2. Idem libro sexto iuris epitomarum.

Maiestatis crimine accusari b potest, cuius ope consilio dolo malo prouincia vel ciuitas hostibus prodita est.

Mortis ei extinguitur crimen excipiuntur crimen lasæ maiestatis, peculatus perduellionis: non in aliis capitalis. hoc dicit.

11. Vlpianvs libro octauo Disputationum.

Si qui in reatu * decedit, integri status decedit. Extinguitur enim crimen moralitate: nihil foret quia maiestatis reus fuit. Nam hoc crimine d, nisi à successoribus purgetur, hereditas fisco vindicatur. Planè non quisque legis Iuliæ maiestatis reus est, in eadem conditione est: sed qui perduellionis e reus est, hostili animo * aduersus rempublicam f, vel principem animatur. Cæterum & quis ex alia causa legis Iuliæ maiestatis reus sit, morte crimine liberatur.

AD LEGEM IVLIAM de adulteriis coërcendis †.

TITVLVS V.

De adulteriis coercendis supr. & nonnunquam de pudicitia dicitur. Et earum pœnæ videntur à Iulia Cæsare, hac ab Augusto. qui eadem fuit simul de maritandis ordinibus, de dotibus, de sponsi dotali, aliquæ mixtæ plerique rebus. adeo vt saxum caput a Iulia nuncupetur in l. capite. de rit. nup. Adulteri autem nomine Augustus intelligi etiam stuprum, & hic adiunxit lenocinij coercitionem, nec fuit eam seuerior horum coërcitorum videri quidem potest violentior, sed indulgentior plus aquo. nam & relegationi tantum pœnam præscripsit quasi ceteris excessibus, vt alia ostendunt bonæ legum auctoritas, vt alibi quoque suarum tamen legum hæc ipse nunquam, non infitiatur. Nisi, inquit, delicti pœnæ exemplaria essent. Parua relegati pœna futura fuit. Et nonnullos xxvi. annis

AD LEGEM IVLIAM DE ADVLTERIIS coërcendis, & ſtupro.

Cuius præcepta tradentur ff. de minor. Lucrilium §. fin. & eſt enormius alias cum omne peccatum eſt extra corpus, niſi fornicatio, ſecundum Apoſtolum, hinc eſt quod non ſtuat tranſigere. vt C. de tranſact. l. tranſigere. & ideo de hoc præmittit & dicit ut legem Iuliam: ſtuthem ſupplendam, interpretandam, & emendandam ſunt leges huius tituli. Ant.

Hæc lex.] Cauv. Primò dicit à quo hæc lex Iulia lata ſit. Secundò dicit: Si mulier ante denunciationem ibi factam nuptiis ſecundis, debet adulter priùs quàm ipſa accuſari & damnari. 3. Tertiò dicit ſi mortua de adulterio accuſari: annalis ampliùs accuſari non poteſt. 4. Quartò dicit certum capitulum eſt factum circa lenocinium, puniuntur enim vir qui pretium accepit ab adultero vxoris ſuæ. poſea à ſcholaſti. Item punitur qui vxorem ſuam eam alio iacere, & hoc patitur. 5. Quinto dicit maritus Berre accuſabat ſcholaſtæ de adulterio cum Berra. ſcholaſtes obiiciit quòd vir ſuæ lenocinium non excuſatur per hoc ſcholaſtes. ſed & ſcholaſtes vult virũ de hoc accuſare, non poteſt nunc: eam ſi ipſe accuſaret. Item ſi vir accuſat vxorem ſuam de adulterio, & vxor obiicit quòd vir ſuæ lenoc, & de hoc eum accuſat: non excuſatur per hoc vxor: quinetsi tamen vir ob hoc nihilò minùs enim ſine accuſatore poterit iudex punire de lenocinio. Item notatur autem à viro Berræ accuſatus de adul. interim non poteſt lenocinij crimen obiicere accuſanti: nec ex hoc penietur vir. & h. d. hæc lex & pari ſeq. [5 Item.] In accuſatione adulterij præſertur vir patri mulieris: adeò quòd ſi pater libelli accuſationis dederit. & vir annc venit accuſare, relent: perferatur vir ſi priùs non fuerat negligens, ſid ſe præparabat. de alio agente excepto viro & patre mulieris accuſare volentibus, præferatur idoneior iudicio ar bitrio eligendus. Item bene dixi virum præferendum patri mulieris: nisi pater probet virum mulieris infamẽ, aut probet quòd collusere vult. nam hîc exhibus præfertur patri. & hoc dicit hic §. eum l. ſeq. Fr. Acc.

¶ Augusta aliàs * dicor Augusto. aliàs ab Octauiano b Augusto. vel à Gaio Augusto. Sed ſi lata eſt ab Oct Aug. vel ab aliquo illorum dominorum erit ergo dicitur Iulia? Reſpon. quia primò Iulius Cæſar eſt inſtituit, ſed non perfecit: Gaius perfecit, & mulcit eam nouitatem nomine nouandi ſui Iulij. vt ff. de orig. iur. l. ij §. deinde Gaius. 2. Vel dic eam originaliter à Gaio traditam. ſed eam nominauit Iulium à ſuo nomine, qui primus fuit Imperator. vt in Auth. de prætp. non imp. ſin. ſtue etiam tertia, & c. col. iij. vt in authen. vt libert. de cætera. §. ſecundum. col. iij.

h Ex lege.] Nifi eum. aliàs rem. i. cauſam. & aliàs reum. i condemnatum. i. condemnari ſecerit: vt ff. de inſtit. l. fueri §. manderi & hoc ideo, quia ſi abſolutus adulter, prodeſt adulteræ ſed non nocet condemnatio: vt ff. de denunciatio §. pen.

k ¶ Marito vt C. de Lenocinium. & ff. ad Turp. l. qui deſtitit. & ff. ad l. quiſquis. & l. miles §. ſuper. A cc.

l ¶ Præſcriptum eſt. id c eſt, de eo rerum cap tulum eſt: vt ff. de minor. l. auxilium §. fi. 2. Vel dic, id eſt * exceptio inducitur.

m ¶ Delinquere. ream non deprehendit.

n ¶ Contaminationis. aliàs contaminatione. A c e.

o ¶ Inſcijus. In libro B. eſt no. & tunc dic quòd poteſt excuſare ignorantia. vt ff. ad Lenæum. & ſic dic cautelã pro ſed. Aliſi non habens hic adiectiuc quia ſcit commissi adulterium & dicens caterum pro contra. Vel dic pro ſed. ſed ſub. & vt non adnertens. & facit ff. ſolu. mat. ca mulier. & C. ad Treban. & Leo nobis. & ff. ad. Lenæum §. ſi & ſi.

p ¶ Qui hoc dicit. C. extraneus de adulterio accuſatus à marito.

q ¶ Admiſſa. vt ff. de pubti iudi. Lu qui reus. & ff. de in ri. verſic. ſi ſi-

480/C.IV.K.5-3, 1439-1440

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

reus * adulterij, lenocinij reum facere : semel delatus [b] non audietur.

Exceptio lenocinij opposita à muliere inter res receptas maritum non repellit sed cum punire facit, sed si obiciatur ab extraneo, nihil importat. h. d. Dividitur in quatuor partes. Primò ponit veram diffinitionem. Secundò illationem ex diffinitione. Tertiò determinat unam quæstionem dependentem ex prædictis. Quartò ponit aliud diffinitum. Secundo ibi, lenocinium. Tertio ibi, unde queri potest. Quarto ibi, extraneus autem. BART.

5. ¶ Si publico iudicio maritus uxorem ream faciat : an lenocinij allegatio repellat maritum ab accusatione? Et putem non repellere [c]. Lenocinium igitur mariti ipsum onerat : non mulierem excusat.

6. ¶ Unde queri potest, an is qui de adulterio cognoscit, stare debeat [d] in marium ob lenocinium posse. Et puto posse. Nam Claudius Gorgonius vir clarissimus uxorem accusans, cum detectus est uxorem in adulterio deprehensam retinuisse : & hinc accusatore [e] lenocinio damnatus est à diuo Severo.

7. ¶ Extraneus autem nequaquam lenocinium obiiciens, postquam reus factus est, se relegabit, nec maritum [f] pœnæ subiiciet.

Maritus præfertur patri uxorem sua ad accusandum de adulterio uxoris, si non fuerit negligens ad causam instituendam & prosequendam. h. d.

8. ¶ Si simul ad accusationem veniant maritus & pater mulieris: quem præferri oportet, quæritur. Et magis est [g] ut maritus præferatur. Nam & propensiore ira, & maiore dolore executurum eum accusationem credendum est : in tantum, ut & si pater præuenerit, & libellos inscriptionum deposuerit, marito non negligente tre ntre ecardare, sed accusationem parante, & probationibus † instituente atque moniente, vt facilius indicantibus de adulterio probetur : idem erit dicendum.

9. ¶ Sed & quotiens alij qui post maritum & patrem accusare possunt [h], ad accusandum prosiliunt : lege expressum est, vt is cuius de ea re notio est, de iusto accusatore constituat [i].

11. Idem *libro secundo de Adulteriis.*

Nisi igitur pater maritum infamem [k] aut arguat, aut doceat colludere magis cum uxore, quàm ex animo accusare : postponitur marito.

Vir accusante non currunt tempora patri utroque differenti, verique currunt tempora. Item accusanti adulterum non currunt tempora contra adulterum. Item extranei admittuntur post accusationem patris & mariti : & habent quatuor menses.

12. Idem *libro tertio de Adulteriis Disputationum.*

Si † maritus præmonerit, accusandique instituerit, tempora non cedant patri, quo * accusationem instituere non potest : sic tamen vt quoad vnus occupet [l], vtique tempora cedant : vbi verò maritus occupauit, reliqua tempora ei qui occupare non potest, non cedant. quod & in eo dici potest qui ab adultero vel adultera corpit. Nam aduersus eum aduersus quem non corpit, desinunt ei tempora cedere [m]. Hæc in maritis & patribus dicta sunt.

1. ¶ Extraneis autem qui accusare * possunt, accusandi facultas post maritum & patrē conceditur. Nam post sexagintæ dies [n], quatuor menses extraneis dantur, & ipsi vtiles.

Licet extraneus præmoneris accusare, tamen marius præferatur : licet mulier sit absoluta ab accusatione extranei, hoc dicit.

2. ¶ Si autē extraneus instituerit actionē, an superueniente marito permittatur accusatio, quæritur. Et magis arbitror hoc quoque casu maritum audiendum, si non negligentia [o] peruenerus est

---

[a] ¶ *Pater reus.* id est accusatus extraneus.

[b] *Delatus.* id est accusatus, verba sic contestantur *infrà proxi. §. in fin.* Sed aute sic : & vxoque punitur.

[c] ¶ *Non repellere.* h. e nomen exceptæ ceseptum effet inter reos a-

[d] ¶ *Stare.* scilicet petitum.

[e] ¶ *Sine accusatore.* Specialis [b] *lex C. de repud. & alter. l. si quis in hoc.* Item crimine suspecti tutoris : vt *supra de suspect. tut. l. tutor quoque.* §. *præterea.* Item in charta falsa : vt *Cod. de probat. l. penult.* Item in testibus : vt *Cod. de testib. l. nullum.* 3. Idem in calumniatore : vt *Cod. de calumn. l. 3. & ff. de lud. lib. l. qui cum magist.* §. *si libertus.* 4. Idem in falso : vt *C. de fal. l. vlt.* (licet non dicatur quòd ibi fuit principaliter accusatio de falso instituta.) 7. Idem in adulterio : vt *C. de accusat. l. ex quidam.* Sed regulariter [c] constituti *C. de mater. & honor. l. inscripto.* §. *si quis accusatorum.* ¶ Item quæro, an quod hic dicimus, vt possit ille citra quem exspectat, sic in crimine falsi, & similibus, vt exceptione repellat possit ut dicitur. nam & potest esse tanta, fraus iam bl v. quia per eatepe one [d] lenocinij solleat accusator lenocinij, *sed* [e] per exceptionem [f] falsi, non tollitur accusatio falsi.

(¶ *Nec maritum.* Inò obiectus : vt *Cod. ad l. quamuis.* quæ est contrà. Sol. hic extraneus obiiciebat lenocinij quotidianam postquā mulier fugam ceperat : quod non licet : vt *infrà eodem l. si maritus.* 9. ¶ *si prosequutus.* Ita vopiscus. 2. Vel aliter : lenocinij illius exceptio repellit maritum quoniam accusator, quia dicitur venia adulteræ condescendisse, possit adulterium ipsius factum approbare : vt ibi, & obiiciatur hæc exceptio, cùm sit peremptoria, & quandocunque, ante sententiam dicatur. *Bald. in Auth. Sacramenta puberum. C. si adversus venditionem.* Idem *C. de probat. l. ult.* & hic quidem semper mouit res exceptam in re non iudicata nisi probata vel confessa, aut per notoria. *Cephalus.*

[f] ¶ *Magis.* ff. a l [g] hoc C. *vt. l. quamuis. & infrà eod. l. ff. maritus præmoneri l. 3. infrà. 9. fin & arg. C. qui admitt. ad hæ. poss. l. fin. in fin.* Item facit *infrà de non fili. l. debile.* §. *verum. & supra de damno infecta. Cephalus.* §. *aliquatur.* ACCURS.

[h] ¶ *Possunt.* de quibus dicitur *Cod. l quamuis.* licèt enim ordinetur

[i] ¶ *Constituat. C. de accusat. l. ff plures.*

[k] *Infamem.* qui inter maritū non accusabitur *infrà eod. l. maritus.* in fin. id inter extranei, cùm fuerit in iudicio persequutus : vt *supra de accusa. l.* 9. & *facit supra tit.* 3. *l. famosi.* in principio.

[l] *maritus.*] Casus Si vir accusat : non currunt tempora patri mulieris : si vecque dicit, currit tempus vtrique. Item qui accusat adulterum, non currit tempus contra adulteram. Idem contra. Item post patrem & maritum mulieris qui habent ix. dies vtiles : si extranei volunt accusare, habent quatuor menses vtiles. Item si extraneus accusat de adulterio, & nunc venit vir accusare volens : punitur vir si non fuit negligens. Viterò : extranei accusant mulierem de adulterio : & absoluta est, nunc vir accusare vult, audiatur si probet se iusta de causa fuisse hac vsque impedimen. FRANCISCVS ACCVRSIVS.

l ¶ *Occupet.* & sic ambo simul in mora. ACCVRS.

m ¶ *Cedant.* cùm non possint eodem tempore aliam accusare : vt *C. eodem. l. vna.* & *infrà eodem. l. mihi.* §. *fin.* ¶ Item nota negligentia : non currere tempus. al quod *infrà eodem. l. si maritus.* & *l. quinquennium.* & *Cod de inoffic. testa. l. una.* [a] *maiori.* & *supra de minor. l. vltra.* & *supra ad Trebell. l.* 9. §. *si maior.* & *Cod. de iuq. qui. vt indefensor an.* & *Cod. de an. exceptio. l. j. in fin.* & *supra quando dies. fest. an. l.* j. §. j. ACC.

n ¶ *Qui accusare.* nam quidam repellitur : vt *supra de nunc. l. qui accusare.* Vel adiuuatur, vt hic. nisi ut pater vel vir qui accusare velit. tunc enim extranei non admittuntur : vt *C. eodem. l. quamuis.* ACCURS. BLOSIUS.

o ¶ *Post sexaginta dies vtiles.* præfiniuntur [c] autem ad accusandum a tuliorum patrono, patri, & tribo, sexaginta dies vtiles : post quos extranei laicent quatuor menses vtiles : & hoc à tempore dimissi : vt *infrà eodem. l. tempus. §. penultimo. Sed* quinquennium continuum vxoratis datur qui volunt accusare : & hoc ex die commissi criminis : vt *infrà eodem. l. miles.* §. *adulterij.* & *Cod. eodem l. adulter post quinquennium.* & hæc est vna præscriptio sicu exceptio, sicuti temporis. alia est lenocinij, quod dic vt *supra eodem. l. primo.* §. *lenocinij.* Item alia, vt *supra eodem. l. prima.* §. *prima.* ACCVRSIVS.

p ¶ *Non negligentia.* ad [a] hoc *supra eod. l.* §. *fin.* & *l.* §. & *arg supra*

---

† Idem ut supra dictum, vnus quidem adulterum accusare potest. *Cod. de accusat. l. vnus.* [a] *quod ad quatuor.* [b] *Legitimi tempus non currit.*

[c] Accipiunt quo vnum ex collusionem ex pluribus infirmatis, & vnius curatur. collusio.

† dies vtiles.

[a] Adulterij accusationem quod tempus habeat possit. [b] *Adulterij* accusare non tenetur ab extraneo, maritus superueniens ad accusandū extraneus prærefertur. ergo si ex accusatione negligens fuit non deprehendetur. *Quinimo* post absolutionem extranei maritus adhuc potest accusare. *Cephalus.*

480/C.IV.K.5-3, 1441-1442
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-3, 1443-1444

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-3, 1445-1446

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-3, 1447-1448

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-3, 1449-1450

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

a ¶ *Sponsa* nam ᵃ potest esse sponsa, licèt non vxor, à vij ann. vt *supra* dictum *l. in sponsalibus.*

b ¶ *Quod supra. in fi. dixi.*

c ¶ *Item vt* ᵇ *infra eo. l. qui filium in fine & supra rerum ann. l. fi. & C. de repu. l. fi. quis. & L. nam. cum l. pen. & fin. & supra de adul. relict. l. quòd si nolit. §. in fadium. Sed arg. contrà supra mun. l. qui mancipium. §. nam idem & de reg. iur. l. Pomponius. & supra l. 9. §. qui hoc.* ACCVRS.

In omne.] CASTR. Qui opem præstitit iuxta quem vxore sua dolum commisit, vt scholarit, vel fœmina in adulterio fit inuenta, & se pecunia redimat nunquam leue punitur. Secundò dicit subiicit quendam scholarem in camera mea, vt sic eum inueniam cum vxore mea: & hoc feci causa eum infamandi: dicitur quòd ego punior, & etiam ipse. & die de hoc vt in glos. domini mei Accarisi. Tertiò dicitur vel pater mulieris potest primò accusare adulteram, & hoc intra sexaginta dies: nec aliquis alius interim admittitur: sed post sic. Quæro dicit: qui iure mariti accusat: si committat calumniã, punitur: & hoc declara vt in glos. domini mei Accarisij quæ incipit, *maritus*, &c. FRANC. ACCVRS.

† Simul reprobauerunt, non punit reprobari, nec testes &c. in fin. de offic. 4. dist. in ver. distinguo. & in 2. in cano. hos edicto 3. tit. 5.

d ¶ *Si omne.* hoc expone vt ᵉ *supra de fur. l. in furti. §. apa. & §. ro. &* facit *supra in Liuiæ verba.*

e ¶ *Ea poena.* ergo adulteri vt *supra l. qui domum* ergo gladij ᵈ. vt *C. ea Lquamuis. & in fin. &* facit quòd regulariter tenentur *C. de nouis l. nam idem. & supra de dole l. & elegantur. §. si quadruplo. & supra de iniur. l. sed si vnus. §. si iniu. & infra de iure fisc. l. §. diuus Pius.*

f ¶ *Si vir.* quia fauit: vt *Ead. l. hac verba.*

g ¶ *Teneatur.* hæc videtur ex sola deprehensione damnatum: vt *Theod. regn. l. pa'am §. qui in adulterio.* 2. Vel illud quòd probationem negatiuam cum pondere dignatur.

h ¶ *Ex Senatusconsulto.* cuius nomen non habemus.

i ¶ *Vel patre.* Imò patet non: vt *§. eadē. nec in ea. §. fi. Sola.* vt *ibi.* ACCVRS.

k ¶ *Nouerint.* nec patris, nec viri sed de iusto accusatore constituetur & poterit esse quòd etiam vir vel pater puniatur: vt *Ead. l. §. fin. & facit Ead. l. Liuj. & C. eod. l. auct. & Lquamuis. §.*

l ¶ *Non cuiuscunq;* Marcus habet quandam præcipuã iuris sui in accusando. Primum ᵍ quia habet sexaginta dies quibus præfertur aliis, vt supra proxi. §. 2. Item fine metu calumniæ. 3. Item ex sola suspitione. 4. Item secundum P. sine inscriptione, sine libello: vt *C. ea Lquamuis. §.* sed in hoc vir. dic vt ibi nos. Hæc ʰ eadem habet pater, præterquam quia vxori præfertur, nisi collusus, vel de infamia: vt *supra proxi. §. & supra eodem. l. 4. §. fin.* & præterquam quia non accusat ex sola suspitione sine libello: quod vtro loco, secundum quosdam, sunt & alij qui habent aliqua de prædictis, scilicet quòd antepotuantur aliquibus causa non habent: vt colligitur *supra proxi. & C. ead. Lquamuis. §.* ¶ Item in proposito his dictis hæc ⁱ merito talionis non accusare non posse, est contrà C. *ead. Lquamuis. & C. si vere maritus in fin. & infrà Liuiæ. §. lex Iulia. in fin. §. & §. de minor. l. auctorum. in princ. Sol.* fi ᵏ euidens calumnia est, obtinet quòd hic aliis quàm in contrarium: *arg. supra de patronis hereditè l. postquam in fin. & C. qui accus. non post. l. 4. in fin. & C. de adulter. interdum. l. non est. & §. de his qui. ex indigis l. interdum.* 2. Vel ille in vtro: hic in patre, & alijs iure mariti accusantibus: vt *arg. Ead. Lquæ. & secundùm hoc dic, non euitant,* &c quandoque. §. Vel dic, *non euitant,* si probentur calumniarium aut præfocantur eo ipso quòd non probant: vt in contrario, secundùm Ioan. 4. Vel scitur accusis vt vel pater inter sexaginta dies, & sic euitat ne pœnã: & tunc non. Et secundùm hoc dicas *accusant.* id est accusare solent. ACC.

* ¶ *Calumnia periculum non euitant.* Hoc referendũ est ad fœminas solũm. Turpil id est, ad pœnam quinque librarũ auri, quã qui desiliunt *l. 3. §. pen. de prouocat. l. abolitionem. C. hoc titulo.* non sistent ad pœnam Talionis quæ pòst inducta est per Nou. 117. Vide 13. *de prafcrip.* & scripta *ad l. 3. C. eo. tit.* CVIAC.

Si maritus.] C. ANTE. Vxor Titij quæ cum magistratus alicuius esset ciuitatis, iuerat cum scholari, dicitur quòd pater huius fœminæ non potest interim accusare donec Titius sit in magistratu: & interim non currunt sexaginta dies patri. [LEGIS IVLIÆ.] Non potest accusari de adulterio qui causa reipublicæ abest sine detrectatione, id est qui non desit operam vt absit ex causa reipublicæ, puta in ciuitate Neapolitana vbi hoc est. Papa Alexander aliquis ibi commisit adulterium, dicitur quòd ibi potest accusari: nisi sit talis persona, quæ non possit sub præside consistere. quod declara vt in glos. domini mei Accarisij. [SI NAVFRAGIVM.] Si pater fœminæ quæ iacet cum scholari, & vir eis insidiem dicit se nolle accusare de adulteriis: statim currunt tempora exercendi accusare volentibus: & pater

in domum deducta, adulterium commiserit, mox apud eum ætatem excesserit, cæperitque esse vxori non potenti iure viri accusati ex eo adulterio quod ante ætatem nupta commisisset vel quasi sponsa ᵃ potuerit accusari ex rescripto diui Seueri, quod *supra* ᵇ relatum est.

Quod approbo, non reprobo. hoc dicit vsque in finem legis.

9. ¶ Sed. & si qua † repudiata mox reducta sit, non quasi eodem matrimonio durante, sed quasi alio interposito: videndum est an ex delicto quod in priore matrimonio admisit, accusari possit. Et puto non posse. Aboleuit enim prioris matrimonij delicta, reducendo eam.

10. ¶ Idem dicendum est si ſtupri velit accusare eam ᶜ quam postea duxit vxorem: sero enim accusat mores quos vxorem ducendo probauit.

XIV. SCAEVOLA *libro 4. Regularum.*

Is cuius ᵈ ope, consilio, dolo malo factum est vt vir, fœminæve

XV. VLPIANVS *libro secundo de Adulteriis.*

& vir amodo accusare non possunt. [LEX IVLIA.] Minor viginti quinque annis non potest de adulterio accusare, nisi suum matrimonium vindicare velit vel vxorem suam, item eum qui iuxta eum ea, accusare potest, licèt sit minor viginti quinque annis, & hoc casu cùm adeuntur ad accusandum minor, non facit de calumnia damnatur. & quod dixi regulariter minorem non accusare: intelligo minorem, etiam si xxv. annorum sit, eundum tamen eos comprimentes. [PRAESCRIPTIONES.] Præscriptiones sunt exceptiones quæ obiiciuntur accusatoribus de adulterio, vt non admittatur ad accusationem, vt est ita, quia mouit, est accusare, vel similia, vt *supra* proximè habuisti notatum: debent opponi antequàm nomen accusati sit receptum inter reos, non post. Secundò dicit: volo accusare quendam virum de adulterio quod commisit cũ vxor nupta, dicitur quòd est in mea electione velim ab ea incipere, an ab adultero: sed finaliter vtrumque accusare non possum: & accusatio facta de vtroque initiatur, & interim incipere possum à quo volo. Tertiò dicit: inuenit vxorem meam cum scholari, repudiauit vxorem, & ei denunciauit ne mihi aliq. possum & ab ea incipere, si volo. & dicit qualiter fit denuntiandum. Quærò dicit: pone quòd non denunciasti, libellum tamen accusationis de ea dederam antequam ipsa alij naberet, & hoc scito, ipsa nupsit. dicitur quòd antequam ab ipsa incipiam hoc casu Quærò dicit denunciauit ei ne naberet, cum velim eam de adulterio accusare nec dixi pro quo adulterio nec quando fecit. dicitur quòd satis est, vxorem ipsa amodò nupsit, possum ab ea incipere: sed si scit dixit in denunciatione de quo adulterio velim eam accusare, vt de eo quod commisit cum Titio, nunc volo eam accusare de adulterio cum Gaio commisso, cùm tam alij nupta sit: dicitur quòd non prodest mihi denunciatio. Scitò dicit quòd per procuratorem potest fieri denunciatio, & per feruum, & hoc dicit hic §. cum lege sequen. & parte sexti vsque ad §. quarimo. vbi dicitur quòd vnus potest adulterum accusare, alius adulteram, maliet tamen si est prius nupta ante denunciationem fit factum, non potest accusari priusquam adulter. sed prius accusatio facta de adulterio expediri debet: & si absoluitur adulter, ipsa amodo non accusatur. si autem condemnatur, non præiudicat mulieri, sed accusatio eius fiet. Sed pone quòd adulter decessit ante accusationem de eo factam, vel post accusationem ante condemnationem, dicitur quòd statim adultera potest accusari. idem si adulter se relegauit. Sed pone quòd tempore quo accusari adulterã, adultera nõ erat nupta. dicitur quòd bene potest ipsa accusari non obstante absolutione adulteri hoc casu. Vicinò dicit: violato adulterio, adultera supra nõ potest accusari ab eodem qui accusauerat adulterum: nec ab alio etiam si adulter per collusionem se absoluat. sed si adultera debet esse nupta, potest

480/C.IV.K.5-3, 1451-1452

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-3, 1453-1454

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-3, 1455-1456

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-3, 1457-1458

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

maiorem iniuriam putauit legislator, quòd in domum patris aut mariti iusa fuerit filia adulterum inducere.

1. ¶ Sed si pater alibi habitet *, habeat autem & aliam domum, in qua non habitet: deprehensam illò filiam vbi non habitat, occidere non poterit.

Interposita hic non dicitur aliquid fieri inconuenienter. Item quæ secunda mensa sumi, cuiq; videantur, b. d. vsque ad fin. l.

4. ¶ Quod † ait lex ᵇ, *Inconuenienti filiam occidat*; sic erit accipiendum, ne occiso hodie adultero, referuet, & post dies filiam occidat: vel contra. debet enim propè vno ictu & vno impetu vtrumque occidere, æquali ᶜ ira aduersus vtrumque fumpea. Quod † si non affectauit ᵈ, sed dum adulterum occidit, profugit filia, & interpositis horis deprehensa est à patre qui persequebatur ᵉ, incontinenti videbitur occidisse ᶠ.

Hæc l. enumerantur personæ quæ possunt à marito occisi si deprehendantur in adulterio cum vxore sua.

XXIX. VLPIANVS *libro primo Publicorum.*

MArito * quoque adulterum vxoris suæ occidere permittitur ᵍ: sed non quemlibet, vt patri ʰ. Nam hac lege cauetur, vt liceat viro deprehensam domi suæ ⁱ, non etiam soceri, in adulterio vxoris occidere ᵏ eum qui leno fuerit: quive artem ludicram aute fecerit: in scenam saltandi cantandive causa ˡ prodierit: iudicióve publico damnatus, neque in integrum restitutus erit: quive libertus eius mariti, vxorisve patris, matris, filij, filiæ vtrius ᵐ eorum fuerit: nec interest, proprius cuius eorum, an cum alio communis fuerit, quive seruus erit.

1. ¶ Et præcipitur vt is maritus qui horum quem occiderit, vxorem sine mora dimittat ⁿ.

2. ¶ Cæterùm sui iuris, an filiusfamilias sit maritus, nihil interesse, à plerisque dictum est ᵒ.

3. ¶ Illud in vtroque ᵖ ex sententia legis quæritur, an patri magistratum ᵖ occidere liceat ᵠ: item si filia ignominiosa sit, aut vxor contra ʳ leges nupta: an id ius nihilominus pariter maritúve habeat: & quid si pater, marinus leno, vel aliqua ignominia notatus est? Et rectius dicetur eos ius occidendi habere, qui iure patris maritive accusare possunt ˢ,

XXX. VLPIANVS *libro secundo ad legem Iuliam de adulteriis.*

CApite quinto legis Iuliæ ita cauetur, vt vxor adulterum cum vxore ᵗ sua deprehensum, quem aut nolit aut non liceat occidere, retinere ᵘ horas diurnas nocturnasque ˣ cōtinuas nō plus quam viginti, testandæ ʸ eius rei causa, sine fraude ᶻ sua inire ᵃ liceat.

1. ¶ Ego arbitror etiam in patre id seruandum, quod in marito expressum est.

2. ¶ Sed & si non in domo sua deprehenderit maritus, potest retinere ᵇ.

3. ¶ Sed semel remissus adulter, reduci non potest ᶜ.

4. ¶ Quid ergo si euaserit ᵈ? an reductus custodiri viginti horis possit? Et putem hic magis dicendum, reductum retineri posse, testandæ rei gratia.

5. ¶ Quod adicitur, *testanda eius rei gratia*; ad hoc pertinet, vt testes inducat testimonio futuros accusatori ᵉ deprehensum reum in adulterio.

Constante matrimonio non debet mulier accusari de adulterio, nisi prius accusetur maritus de lenocinio.

but Venceius *supra* l. *quod aut.* Sed & alias in pecuniariis vt *supra de reiudi. l. ult.* in vsde dixit P. hoc genus testimonij non multum approbo. vt C. *quod non sæpe l. mutuum.* Alij quòd est speciale vt valeat testimonium de audita, * ut quod *supra de probat. l. scribere. & in Auth. de nouissimo testi. & fides.* § *si quis igitur. vers.* Et hæc quòd non audiant, & probabunt, solitos hanc confessum de crimine item & quòd post hoc est captus quod probat. ad iudicia vt torqueatur, & fletur confessioni. *Sic* in nouissimis: cui alias non fiatur: vt J. *de quæst. l.* 3. § *diuus. & §. pen.* Sed si in iudicio non confessus, hoc sufficit cum non valet: vt *supra de testi. ad l.* 3. in fin. Si ad libertatem vt C. *de rei. testi. Authen. regulæ.* Et est in C. *de agric. & censit. Leonem scimus in prin. & in Authen. vt hic prox. & nouis.* § *his quoque. vers. vbi similiter adhibentur*, vt pro die adiutorio probari. Item sic C. *de annal. exceptor. Lex postrema.* § *fin. eodem. & supra eod. in fraudem. Lex prætor.* § *si quis parricidio. Item non sic de hac declamatione supra ad l. Aquil. Semper.* § *si seruus de libero homine. vers. vbi* [illegible]

480/C.IV.K.5-3, 1459
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

CONSTANTE C A V T E. VRORE tuam non possum accusare de adulterio confitente matrimonio inter te & eam, nisi te viram de lenocinio accusauerim, & conuictum F E. A. C V R A V I.

a ¶ *Vxor maritum sed per maritum. vt* ff. *ad l. Iulia. de adult. & Cod. ad l. eiusdem.* aut ob. ff. *ad l. vim passam* §. *vt ibi diuers.* Sed hodie contra in viro a: *vt in Authen. qui semel* §. *quia verò plerumque. collat. viij.*

b ¶ *Inquisitum. C. eo. Ipsum* §. *& supra de lib. homi. auth.* ff. §. *non sim.*

SI postulauerit] C A V S A. Accusari quidam de adulterio: petit quemdam seruum torqueri. Fiat: velim quæsitum esse prætem, fiatne, nec ne, iudex æstimabit seruum, & condemnabit me de accusatum in quantitatem pecuniæ in quantum deteriorabitur seruus: & hanc æstimatio deteriorationem debitur ei ad quem seruus pertinet. Posset dici ad quem seruus dicitur pertinere. posset dici de quibus seruis habeatur quæstio in crimine adulterij. Item dicit seruos accusari qui torqueretur, iubet lex Iulia publicorum, vt sic serui fecisti dicant veritatem ex quo sciuet se non debere restitui in dominium dominorū antiquorum. Item seruus accusatoris qui torquentur, debent publicari. Item accusatus vel accusata de adulterio si absoluatur, debet emendari damnum seruorum eius qui erant deteriorati propter torturam, & debet emendari ei ipsum ibi ad dan. E autem seruus tunc accusetur de adulterio, & torquantur, & sic latius ex hac torturam duplum hoc damnum emendetur domino eius à me accusatore. Vnimb dicit quod constitutio hæc legitur dicunt ad petendam deteriorationem seruorum adgeniorem propter torturas. & hoc dicit hac lex, & sequens.

c ¶ *Accusator.* adulterij alicuius.

a ¶ *Si postulauerit accusare.* Hoc pertinet *Exiij supra de postulat. verb.* l. j. *& de quæstionib. lib.* j. *supra de conditi. causa dat.* l. j. CVIAC.

d ¶ *Torqueri* aliquos cum seruis. ff. *ad l. fin. & sic fiunt ablati. vi absoluti.*

e ¶ *Pleb.* id est populum.

f ¶ *Alterum.* id est illum qui dicebatur a bulter. ¶ Et not. quod alibi *alterum* alibi *adulterum* alias dicit *adulterum*: & facit ff. *de quæst. Lecta.* ACCVRS.

g ¶ *Quantum eum* quia verbo conferunt ad emptam deteriorationem præstandam quando seruus extraneus erat. ad quod *Cod. de rebus credi. l. generaliter.* §. *hi de præscriptis.* & secundum hoc non est contra ff. *eo* l. §. ff. *vt ibi no & supra de eadem* l. §. ¶ *Sed secundum* hoc quisq; adulter aliquid præstat? Respon. quia pro veroque dicit. *arg. Cod. de episcopis & clero. Authen. sed iudex. Sed Ivan. expositio prædicta.* & habet secundum hoc, *adulterij accusator.* & hic habet *adulterum* a. Alij habent *adulterum*: quod dicit non adulterum accusatum: quia forte absolutus est: sed eum qui nomen seruo detulit. hoc non placet. b. Alij dicunt, *adulterum*: scilicet quando condemnatur quantum, &c. scilicet quando absoluitur adulter: & ita verum præstabit alter eorum. c. Alij dicunt duplum æstimari: & sic dicit, iubet iudex æstimari: id est quantum lex iubet: id est duplum: vt ff. §. *fin.* & quod ibi dicit, *hoc tempore non constat*: dic de quo lex ibi dicit: sed alio hoc tempore: vt hic. f. Vel potest legi hæc ista quòd seruus adulterij accusabatur: & quod dicit, *detulit*, id est accusauit ¶ *Sed tunc opponitur* quomodo potest duci reus, seruus de adulterio accusatore? C. *ad Leg. Iul. de adulter. l. ij. in fin.* Respon. quod ibi dicit, *seruus adulterij accusatus*: id est accusatore. Vel dic quod ibi dicit, *seruus adulterij accusatus*: id est accusatore. Vel dic quod ibi dicit, *seruus adulterij accusatus*: id est accusatore. Vel dic quod ibi dicit, *seruus adulterij accusatus*: id est accusatore.

2. ¶ Eum quoque qui pignoris h accepit, magis admittimus in eadem causa esse: scilicet quia intererat eius quæstionem non haberi.

3. ¶ Sed & si vsusfructus in seruo alienus sit: inter dominum & fructuarium diuidi debet i æstimatio.

4. ¶ Et si communis pluribus seruus esit, vtique inter eos quoque erit æstimatio diuidenda.

5. ¶ Si liber homo dum seruus existimatur, tortus sit, quia & ipse conditionem suam ignorat: magis admittit Cæcilius actionem vtilem k ipsi dandam aduersus eum qui per calumniam appetit: ne impunita sit calumnia eius ob hoc, quòd liberum hominem quasi seruum deduxit in quæstionem.

6. ¶ Haberi quæstionem lex iubet de seruis ancillisve eius de quo vel de qua quæreretur, parentisve l vtriusque eorum, si ea mancipia m ad vsum ei à parentibus data sint. Diuus autem Hadrianus Cornelio Latiniano rescripsit & de exteris seruis quæstionem haberi n.

7. ¶ Quæstioni interesse iubentur o eius p seruus q seu patroni r eorum, & qui crimen detulerit s: inuitogendisque t ¶ facultas datur patronis u.

8. ¶ De eo quoque seruo in quo vsusfructum eius habuit, magis est vt quæstio haberi possit. Licet enim seruus eius non fuerit, in seruitute, tamen fuisse videtur. Nec tam proprietatis causa ad quæstionem, quàm

quidam eas contemnere: *vt arg. supra de adult. & stup. Quæstionem.* Vel hic quòd dicerit suus esse: hic Sola causa dicendi hoc habet locum. Item habet etiam locum ubi inter eum calumniatorē pret: vt hic dicit. ad quod *supra de inter. l. Silber.* & fatis *supra ad leg. Aquil. Libertus in prin.* ¶ Et non quòd pro sola calumnia hoc casu agitur quum qui obtinuit hoc probare *Iicet supra de probati. quotiens* §. *sed dicit.*

n ¶ *Parentis* alibi dumtaxat vt *C. ad leg.*

o ¶ *Si ea mancipia* hoc non ad seruos adulterē vel adulteri referuntur sic constat *supra qui & quib. l. negligentia.* Alio quòd hæc illam corrigit. ACCVRS.

p ¶ *Quæstionem haberi.* & si ipsi sint in vsu meretricio: vel alias verisimile est eos fore torturandos: vt *supra quæ & à quib. l. prospexit.* Alij dicunt, eo ait seruos fuisse in vsu pro quibus est quod ea torqueris dicunt ff. *de quæstio. Lecta.* & *Iulianus* & quod not. *Cod. ad Leg. Cornel.* de sicariis. Sed lex illa, *prospexit*, videtur contra quod quid, in eo quòd eas mori hic torquentur. Quare de quòd hic supplentibus alij quod hic corrigat. Item facit *Cod. ad l. de adulteris & C. de repud. Leg. Iulia.* §. *præterea.*

q ¶ *Quæstioni interesse iubentur.* sic i *in Auth. de restitu.* §. *& hic verb.* ACCVRS.

r ¶ *Rem.* qui accusatur.

s ¶ *Patroni.* i. aduocati. ACCVRS.

t ¶ *Denuntiet.* scilicet accusator. ACCVRS.

u ¶ *Interrogandique supra de inter. act. l.* ij. *fin.* §. j.

x ¶ *Patronis. sic* ff. *de exhiben. l.* ij. *in fin.*

a ¶ *Seruus.*

a Adulterij an & quomodo dupondus æstimetur.

b Adulterij accusari poterit qui opem, & consilium adulterio commendo præstitit.

c Adulterij accusari poterit qui quando dicat hanc libri possessor & creditor.

d Hic lex loquitur de domino: hoc de eo ad quem res pertinet.

e Pœna de qua hoc agitur verè debetur. duntaxat seruo dominoq; & inter hanc debet præsiliere.

f Adtio in dictum ex lege tertia introducta.

g Beatum eximium adiudicatum in de bet qui adiudicatum est.

h Non scitum verbum.

i Hodie hic peregrinabat non iuuatur. Quando enim habeat potestatem adiutor accusatorem, & adiutorati patronum.

480/C.IV.K.5-3, 1461

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

Lex Iulia de vi, & Cod. Iuliam de vi publica. §. fin. & fin. C. ad L. Corneliam de falsis. & l. ferro. & l. de termine.

a ¶ *Vel neminem. Arg. contra supra de ea per quem fa. erit. l. i. §. i.*

b ¶ *Sex mensium.* quorum duo inter nuptias, quatuor inter extraneos: vt *supra eod. tit.* ACCVRS.

c ¶ *In nupta.* secundo viro, transitum primo.

d ¶ *Diuortij à primo viro.* ACCVRS.

e ¶ *Commissi crimini.* De adulterio conflat quòd vltra *quinquennium* non accusatur: vt *Cod. ad L. Iudaeor.* nisi in tribus casibus *supra eod. l. fin. & l. ad L. quinquennium. & l. eod. l. §. fin.* Sed b in adultera videtur hic distinguere inter nuptam secundò, & viduam, vel hoc vt quotiens vltra ad sex menses vxoris, & non vltra: sed in nupta incipiunt à die diuortij: in vidua à die commissi crimenis. & est ratio, qui a facilius c accusatur viduus, ideòque facilius prodendus & ad hoc *l. ad Turpillianum. l. i. §. accusationum.* hi tamen sex menses vtiles non excedunt quinquennium exinde: vt *§. proxe. §.* Alij exponunt *circumsis* [circa] tempus quinquennium. vel die, sex menses. ¶ Sed ad quid? respon. vt qui repudiauit ex delicto extraneo, possit iure mariti accusare. Vel forsàn loquitur de stupro quod in viduam committitur. Vel verùm loquitur de adultero quæ commissa a altero diuertetur. si enim interim supra est, recurre ſe sex mensibus à die diuortij. si vltra quinquennio a die commissi crimenis grauia placet. vt no. *Cod. ad L. adulter.* ¶ Sed d quod si tribuit annis continuis in adulterio perseuerauerit? Respon. à die primo commissi secundum quod *l. eum. arg. supra de fund. l.* ei qui. Sed adde dum est: vt noc. *l. de pœna. l. fi. diuortio.*

f ¶ *Interruptio.* Arg. *supra de accusa. l. ij. §. fi.* Sed hic videtur quòd interruptio ciuilis non prodesset. vt *supra eod. l. quinquennium.* Solu. hîc venit in accusatione præscripta, non tamen in literam prosequitur, secundùm Io. ¶ Item no. hîc, quòd l interruptio ciuilis non prodesset alij ad quod *supra de diuort. & tempus præfix. l. intra. & no de fla. defen. l. i. §. præscripta.*

g ¶ *Maior tempore.* quinquennij. Et caute quia loquitur ſ accusatore. l. Iul. de vi, & non Iul. de adult. Duplex est enim delictum. & facit *l. ut. l. Lentulus. §. ſi secundùm* M. vel fuerit *l. Iul. de adult.* vt bene construit *pa. de ſtru.* & adulterium h adulterator i *contra dic.*, autem: ibi, Aster.] CAPVA. Pater adulterato accusari de adulterio, ſi commentat calumniam existentem, punitur. Item in ix. decim, qui dantur viro vt sine marito accuſet: compurgator & ix. dies. Item quinquentium quod datur ad accusationem adulterij, continuum est non tamen computantur tempus attendere volenti intra quod adulter erat accusatus, vel intra quod alius egerat, & peruenerat fuerat. & hoc dicit hic l. & leq Fa. ACCVRS.

¶ ¶ *Calumnia.* existentia: vt *supra eodem. l. si crimen. in fin.* ne ſit contrà *supra de public. iud. l. fin.*

i ¶ *Sexaginta dies à diuortio.* hoc dic vt *supra l. proxe. §. sex menſium.*

k ¶ *Dies eſt. ff. de reg. iur. l. ibi lex.* ACCVRS.

l ¶ *Et ipſe ſexagesimus.* Sic in *l. ibi lex. de reg. iur.* Vide *cap. ex. de præſcript.* CYAC.

m ¶ *Quinquennium.*] *Continuum.* ex hoc colligit Ioan. quòd vtile ſ eſt quoad ſolutionem? ſed contrarium quoad proceſſum: vt & aliàs]. *quando appel. ſic. l. i. §. Iulianus. & ſupra de adulteriis. Lex ſic.* item eſt contra hoc *l. ſupra Lmaevi. §. hoc amplius.* Solut. vt ibi. ¶ Item ad hoc quòd negligens. n non cadat præſcriptio. *ſupra de ſtatuli. l. item heres. §. Scribon. & de coll. bon. l. 2. §.].* ſic *Cod. qui admit. ad bo. poſſ. l. fin. & ſupra eod. l. ij. & de mino. l. intra vtile.*

n ¶ *Non potuit.* vt T. *l. diuum. infr. §. quærunt. &].* ſi. *proc. §. cum adiutum.*

o ¶ *Transferre.* certè bene poterit accuſari adulter non obſtante quòd ſuperiùs ſit quinquennium.

p ¶ *Poſtulauerat.* i. accuſauerat.

q ¶ *Sex menſes.* Ano iure mariti, quatuor iure extranei.

r ¶ *Similes. vt ſupra de mino. l. auctiuum. §. fin. & ſupra eod. l. qui de.* ACCVRS.

s ¶ *Et ad eum.* id eſt ſi quæ ad eum.

t ¶ *Et non ad eum.* ſufficit ergo accuſationem inſtpere ante quinquennium: non autem eſt neceſſe perficere. ad quod eſt C. *de rei vind. l. intra. & ſupra de calu. l. ſi. §. quinquennium.*

u ¶ *Poſtulationis.* In ſcriptis ſictis. Ioan.

x ¶ *Exigatur.* vt ſint intra quinquennium.

y ¶ *Spoliet.* alias *experiet. l. intra* quinquennium feri.

z ¶ *Non alienos.* hoc enim ei prodeſt vt accuſare poſſit. Sed contrà *l. eod. l. quinquennium.* Solu. hîc venit in accuſatione præſcripta, non tamen in literam proſequitur, ſecundùm Io. ¶ Item no. hîc, quòd l interruptio ciuilis non prodeſt alij ad quod *ſupra de diuort. & tempus præfix. l. intra. & no de fla. defen. l. i. §. præſcripta.*

a ¶ *Maior tempore.* quinquennij. Et caute quia loquitur ſ accuſatore. l. Iul. de vi, & non Iul. de adult. Duplex est enim delictum. & facit *l. ut. l. Lentulus. §. ſi secundùm* M. vel fuerit *l. Iul. de adult.* vt bene construit *pa. de ſtru.* & adulterium h adulterator i *contra dic.*, autem: ibi, Aster.] CAPVA. Pater adulterato accusari de adulterio, ſi commentat calumniam existentem, punitur. Item in ix. decim, qui dantur viro vt sine marito accuſet: compurgator & ix. dies. Item quinquentium quod datur ad accusationem adulterij, continuum est non tamen computantur tempus attendere volenti intra quod adulter erat accuſatus, vel intra quod alius egerat, & peruenerat fuerat. & hoc dicit hic l. & leq Fa. ACCVRS.

¶ ¶ *Calumnia.* existentia: vt *supra eodem. l. si crimen. in fin.* ne ſit contrà *supra de public. iud. l. fin.*

r ¶ *Sexaginta dies à diuortio.* hoc dic vt *supra l. proxe. §. sex menſium.*

s ¶ *Dies eſt. ff. de reg. iur. l. ibi lex.* ACCVRS.

t ¶ *Et ipſe ſexagesimus.* Sic in *l. ibi lex. de reg. iur.* Vide *cap. ex. de præſcript.* CYAC.

u ¶ *Quinquennium.*] *Continuum.* ex hoc colligit Ioan. quòd vtile ſ eſt quoad ſolutionem? ſed contrarium quoad proceſſum: vt & aliàs]. *quando appel. ſic. l. i. §. Iulianus. & ſupra de adulteriis. Lex ſic.* item eſt contra hoc *l. ſupra Lmaevi. §. hoc amplius.* Solut. vt ibi. ¶ Item ad hoc quòd negligens. n non cadat præſcriptio. *ſupra de ſtatuli. l. item heres. §. Scribon. & de coll. bon. l. 2. §.].* ſic *Cod. qui admit. ad bo. poſſ. l. fin. & ſupra eod. l. ij. & de mino. l. intra vtile.*

x ¶ *Non potuit.* vt T. *l. diuum. infr. §. quærunt. &].* ſi. *proc. §. cum adiutum.*

y ¶ *Transferre.* certè bene poterit accuſari adulter non obſtante quòd ſuperiùs ſit quinquennium.

z ¶ *Poſtulauerat.* i. accuſauerat.

a ¶ *Repetere.* i. accuſare. ACCVRS.

b ¶ *Nihil.*] CAPVA. Pater ſi occidat adulterum filiæ ſuæ, & filium debet occidere: nec eſt vir quem prius occidat, dum tamen verumque occidat. Item ſatis eſt ſi occidat adulterum, & vulneret filiam: licèt filia non deceat ex his vulneribus. Item ſi vir accuſat vxorem de adulterio: interim alium accuſare non poteſt eum tamen qui præbuit domum vt adulterium ibi fiat, vel qui conſilium in hoc dedit, poteſt accuſari simul cum vno de adulteris. Fa. ACCVRS.

c ¶ *Prius.* quam adulterum.

d ¶ *Alterum occidat.* quo deprehenſum in opere Venerieum *Lex. Iulia de adul.* Vel, id eſt adulterum tantùm, quaſi hi in dolo, cum hoc facit *Lex Lex. in ea. §. fin.*

e ¶ *Alter.* filiæ vel adulteræ.

f ¶ *Non liberatur.* filiæ vel pater.

g ¶ *Tã grauia.* hic colligit materia vulnera ſuſtinere feminâ, quã marem

Adulterij quotho quinquennio præſcribat, nisi in tribus caſibus. Mo. mendo.

Adulterij accuſationem ſex menſes à quo tempore incipiant currere nequit vel Prior.

Vidua de adulterio facilius accuſatur, quam nupta, ideoque facilius prodendus. Præſcribuntur facilius, quæ facilius conſtituuntur. ſic in ciuil. & alia. q. de testi. pu. generaliter. ſic difficilius innocentes, quæ facilius condemnantur. Tempus datum in hac lege propriè pertinet ad viduas legis capita.

Præſcriptio accuſationis criminalis]. beſt obtinere interrumpitur: atque ita accuſandi libertà obtinebunt peremptam.

Adulter ſi per triennium adulterium commiſerit, tempus eius accuſandi non incipit, non à die primi commiſſi adulterij, ſed vltimi: vt in hoc propoſito, poſſit accuſare de quo. Liber adulterio accuſari.

marem. fic *supra ad l. Aquilium. Lqua actione §. si quis.*
a ¶ *Potuerat eum.* scilicet patria.
b ¶ *Seruata est.* id est vixit.
c ¶ *Maritum.* literæ concellan'æ.
d ¶ *Accusari non licet.* vt & *supra de accusationibus. l. hoc §.*
lege. & facit *Cod. eodem. l. vnic. & infrà l. vim passum. §. denic.* ACCVRS.
e ¶ *Dominum.* vt *Lord. Lqui dominum.*
f ¶ *Pœnitentia.* ad hoc *supra ad l. si coniux in princip.*

e Confilium adulterij pœnitet.

S[i quis.] CALVS. Seruum meum iacuit cum vxore mea. volo eum torqueri, vt dicat de hoc veritatem. dicitur quòd non audiet: quia cum officio e ut præiudicaret qualiqua li modo vxori meæ: sed quâ accusare possum de adulterio. Secundò dicis: filius meus iacuit cum vxore mea, quæ erat ei noverca: vel seruus vel libertus meus iacuit cum vxore mea cum dem meorum retinui. dicitur quòd tenetur quasi bon: & hoc ex sententia legis *poſita supra eodem. l. mariti.* non ex verbis ejus. Item ipsa vxor retenta potest accusari. Intelligas tamen secundùm alium formam legis positæ *supra eodem. l. constituere in fin.* Sed si ipsam vxorem dimisi, & postea eam reduxi, remorit quasi reo et sententia le ita ponitur *supra eodem. Limaris.* Vltimò dicit: vxor mea iniuriat me cum vxore Titij in lecto. ipsa accepit à me pretium, vel aliter, vt non Actiali cui hoc tenetur. ita vxor mea vt lex pœna adulterij FRANC. ACCVRS.

¶ Libello accusari possunt mandatus & mandatarius delicti.

id est primus colligunt probationes in criminalibus non recipiuntur accusatores vel inquisitores, vnde Tullius non recipi, aut recipiuntur sunt in eo constituantur.

g ¶ *In præiudicium eius.* scilicet maritus, seruus aliquid in se obtinere quod esset minori præiudicii b quæ loquatur: ad quod *l. de apert. à Iudice in fin.* VEL. Vel dic eius, scilicet domini: quia forte in nocumentia periret. & sic incipit ab adultera etiam secundò nupta, contra generalem c regulam: vt C. *eod. l. si dum. & vs sup. de eodem mod l. superiore.*

† pretium.

b Cùm filius ferit in se, licet quodammodo præiudicium domino.

c Adulterij actio vtrinsecus competit non in ea quæ à nupta.

h ¶ *Testatum fuisse.* *sup. eod. l. si adulterium. in princip.*
i ¶ *Vel, pro scilicet.*
k ¶ *Legis,* quæ est *sup. de mariti.* ACCVRS.
l ¶ *Pudet,* quæ fuit *sup. de mariti. in princ.*
m ¶ *Pœnitet.* accipe vt *l. confessus in fin.*
n ¶ *Ne fraus fiat.* l. *Iulia.* & sic hoc *Cod. Ex quibus.* ACCVRS.
o ¶ *Accipere.* a viro, vel ab adultera.
p ¶ *Tenetur.* sic ergo pœna d lenocinij est eadem quæ adulterij.

d Pœna lenocinij eadem quæ adulterij.

q ¶ *Stuprum.] Maleficium.* vide tamen vt *supra. §. & facit* ¶ *de verb. sign. Liuius supra. & Cod. Lqua adulterium. & Ex. Liuius §.*
r ¶ *Contubernia.* in qua promiscuo est accessaria: vt *C. de concub. l. §. cum Atilicino. & Lin concubinatu.*
s ¶ *In vxore,* honestè viuente: vt *sup. de pub. iud. §. item lex.*

A *Cæsaraugusta.*] CALVS. in libello accusationis adulterij erratis positis: me salute. si sum iuris tempus si ante. dierum. & hoc habetur *C. de accusa. Libellorum. in fin.* puto & alibi hanc l. exponere vt in Glo. FR. ACCVRS.

t ¶ *Si tempora.* statuta c à in hac: *ar. C. de accusa. l. Titius & C. qui accus. non poss. §. si quis.* 2. Vel à lege. fi. xxx. dierum vt *supra de accus. ff. Nouum.*

libellorum §. fi. Vel quæquenij: vt *C. eod. l. quinquennium. & facit* ¶ *ad munic. Liberius. §. error.* Sed nigrum. contra *supra. de arbit. l. quæ arbitr. & de leg. 3. l. si cui.* ACCVRS. ADDITIO. Die fecundum Bartu. quòd de nocum iust fuerit confugiendi alle qui volebat mutare & variare: his verò licet

retinere: punitur quasi leno, & mulier etiam retenta punitur. & si eam dimissam possea maritus reduxerit, retinetur etiam ipse.

XXXIV. MODESTINVS *libro primo Regularum.*

STuprum commisit, qui liberam mulierem u consuetudinis causa, non matrimonij, continet w: excepta † videlicet concubina x.

1. ¶ Adulterio in nupta admittitur: stuprum in vidua y vel virgine vel puero committitur.

Per parrellionem libelli malè concepti non interrumpitur præscriptio adulterij. BART.

XXXV. IDEM *libro 2. Regularum.*

ACcusaturus adulterij, si quid circa † inscriptionem erraverit: si tempora z largiantur, emendare non prohibetur: ne causa abolearur.

XXXVI. PAPINIANVS *libro tertio Quæstionum.*

SI minor annis adulterium commiserit, lege Iulia tenetur, quoniam tale crimen a post pubertatem incipit.

XXXVII. IDEM *libro quinto Quæstionum.*

FIliamfamilias publico iudicio adulterium in vxorem sine voluntate patris arguere posse constitutum est b. vindictam enim propter dolocis consequitur c.

Si committatur adulterium cum incestu: mulier punitur vt vir. idem si committatur stuprum & incestus: sed ab incestu excusatur propter ignorantiam, qua præsumitur in muliere minore, & filium punitetur. h. d. vsque ad §. Imperatores. Diuiditur principaliter in quinque partes. Prima loquitur quando committatur adulterium cum incestu. Secunda lo-

Minor.] CASTR. Minor 25 ann. si adulterium commisit, potest accusari interrogatus tamen si maior tunc annis an FR. ACC.

u ¶ *Crimen.* sc adulterij: sed stuprum etiam *vt* x *l. si filiafa. in fi.* & facit *l. de minor. l. auctiliam. §. in delicto. versic. sed vt ad. & l. si ex causa. §. nunc videamus. & §. si mulier. & Cod. de pœn. Limpunitum.* ACCVRS.

a ¶ *Confitatur est.* Ab Hadriano l. 5 §. pen. Tred. CVIAC.

Filiumfamilias.] IC. a FAVA. Filiusfa. hibuit qui nactus est vxorem suæ, potest de adulterio accusare eam sine voluntate patris sui. FR.

z ¶ *Corrumpere.* ad hoc *sup. de minor. l. sed si stuprum. §. sanè. & supra eodem. Liuius. §. pen. & quod dicitur.* ACCVRS.

S[i adulterium.] CALVS. Titius iacuit cum prima sua ancilla, vel ea nupta, vel ea extra sua vel cum noverca. & sic commisit adulterium. & incestum. dicitur quòd ipsa mulier potuit accusare te adulterio: & puniretur finem. Titius. hoc idem dicit & de stupro a consentiente. nam puniretur sicut vir. secundò dicit: Titius iacuit cum filia socrus suæ nupta eadem. quæritur an sufficit si puniatur pœna stupri? & certè duo sunt delicta. vnde aggranda est pœna: quamuis in sequenti casu vbi duo sunt delicta, minor imponitur pœna. si certus sibi fuerit meus accepto in vxore, refert an error hoc fecit, an non: vt magno casu putavit, scilicet quando filiam iuris & factum hoc fecit, quam si nescivisset. & quia plus delinquitur vbi est consuetudo iuris quàm vbi non est. & cum scit hoc esse delictum, si putavit me ab ea: amodò non possum accusari de crimine incestus. & hoc idem fabius in sequenti §. generaliter tamen. Vltimò dicitur ibi per adulterium cognatio, patitur mul exit. vnde iuris. Item pater [illegible] vel socrus vel [illegible] quandoque mortis, puniuntur, si error allegatur. & hoc cum accusatur. & si filius puniretur sine accusatore [MORALOR.] Vxorem meam in adulterio deprehensam occid. non pu ne l. Cor. d. §. mit ita existimant si humilia fum, in opus perpetuum tradar: si honestior fam, in insulam relegor. [LIBERTO.] Liberius non adeo tuitæ de facili ad accusandum patronum suum: sed de adulterio quod cùm ipso patronus cum vxore libertæ, potest libertus accusare patronum suum: sicut & de atroci iniuria ibi facta à patrono posset eum accusare. Libertinadi inuitum patro-

a Adulterij retinetur eius uxor.

† scilicet.

† Adulterium nō committit cui ex quocunque quod iniuria in concubina patitur ex adulterium de appel. ex. l. compara. & gloss. quæ ibi. quæstio. de adulterio de iure.

b Filiusfamilias in publicis iudiciis esse potest sine patris consensu. & testimonium. † Libellus malè conceptus non interrumpit præscriptionem accusationis adulterij temp.

480/C.IV.K.5-3, 1463
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-3, 1464

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-3, 1465

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

a ¶ Videri, nec idem crimen lenocinij contrahere videtur: vt G. in Liue mecu. & Ioseph. §. j.
b ¶ Item superstes, vt C. ad l. adulterium in fi. & T. ad l. si vxor. §. fin & si quis. & Tiraq. Le Retrait. lign. desistere. & supra eo. l. §. j. ¶ Et no. de testes a nemissime similis. T. de minor. l. si filiaster. & C. de inre dot. Lib. & T. de leg. 1. l. post diem. & T. fol. mo. l. & T. vnum ex multis.
c ¶ Idem lib. 1. finaliter. Repetitur tamen lib. 2. Paul. CYNAC.

[N] Nouissima.] CAIVS. In rebus adulterij nulla datur dilatio, quia vt profitum exhibeatur: item nisi hoc videatur indici. PAVL.
c ¶ Hoc. alias hoc, aliter hanc. dilationem aliter ergo vel nulla danda, vel res falsificatur. & est specialis. ¶ aliàs tres vt T. de fer. fin. & facit quod no. T. de pub. in d. l. interdum. fa. T. in. Leuitas. §. qua propter.

[Si is.] CAIVS. Liberum si iis annulorum impetrauit: si iacebat cum vxore patroni, vel cum patrona, vel cum filia personæ, & interatur in loco cum ea posset quidi vi liberum. & sic vt vilis persona. ¶ x.
d ¶ Aut in rem. si habeto eam, bene fiat: sc. vxorem. & si, vel eam: bene fiat. nam semper dic tuæ vel eius vxorem. & quod fabricio eam vel ad eam: fi vis.
e ¶ Edictum. scilicet vxorem.
f ¶ Patris. præmitte patrie curat, &c. & ad omnes gentiuos sequentia suppone. cuius. & facit supra de testibus. & supra eod. Limaricis. l.).
g ¶ Occidatur. à viro vt d. in rem vxor. C.).
h ¶ Placuit. quo ad hoc pro liberto habetur. sic C. qui accusa. post l. pe. & fi. & supra de inre mens. num. l.). & de crimi. & domum. l. fallo. l.). sed tu dicis ¶ T. de accusa. tutor. Limen ex oratione.

[Si ex lege.] CAIVS. repudiauit vxorem prius repudiata & sic adhuc vxor manet qui cùm in vxorem quis. & hinc vide. ¶ secundum eum inflè repudiatam, quia postmodum adulterij: aliàs sic. Az.
i ¶ Si ex lege. 11. tab. Vide scripta infra. lib. 1. cap. 1. CYNAC.
k ¶ Non fit. ex lege instituit, prout habes T. de diuor. l. quod. & hic non fuit legitimè, sed missum fuit te facto.
l ¶ Videatur. nam si ipso iure fieret diuortium per adulterium, frustrà diceretur quòd vir debet eam repudiare: vt T. eo. l. constante.
m ¶ Dicendo. credentem eam repudiatam legitimè.
n ¶ Non committitur. i. conscientia maritalis cessi: vt C. de repu. l. vxor. in fi. Item nec stuprum sine dolo committitur: vt C. eo. Leuitas qui. & T. ibi verbo. & Li causa in pr. & l. malo. §. mulier. & C. de stu. l.).

a Tutiùs remittere videtur adulterij accusationem, qui accusatum à se adulterum vxorem reliquit. Vide quæ l. 6 quis adulterium. sup. eo.

a Quod idem hodie repetitur lib. 1. tit. 22.
b Definitione placet ad probandum dantur in criminalibus, excepto adulterij crimine, vnde colligunt, probationes locum dilationi. vt dicta dilatio. ad probandum vxore.
c ¶ vxore.

d pœna.

e Salua, quod adpa. rent accusari, non habeat pro liberorum: quod est à non habendo.

f Dicit ibidem quòd vir non debet eam repudiare.

g Dicit. ibidem quòd vir non debet eam repudiare.

[ritus desitisse videatur, vel lenocinium commisisse qui eandem reduxit vxorem. Paulus respondit, eum qui post crimen adulterij intentatum eandem vxorem reduxit, desitisse videri a: & ideo ex eadem lege poßea accusandi ei jus non superesse b.

XLI. IDEM lib 1. * sententiarum c.

IN crimine adulterij nulla danda dilatio est, nisi † vt personæ exhibeantur, aut iudex ex qualitate negotij motus hoc d causa cognita permiserit.

XLII. PAVLVS libro secundo Disputationum.

SI is qui lus annulorum impetrauit, adulterium commisit in patroni vxorem, aut in patronam suam, aut in eius e, sive † f cuius libertus patris g, aut matris filij filiæve fuit: an vt libertus puniri debeat, & si deprehensus sit in adulterio, an impunè occidatur h? Et magis probo fabiciendum pœna i libertinorum: quoniam lege Iulia de adulteriis coërcendis, adtenda matrimonia pro libertinis eos haberi placuit k: & deteriorem causam per illud beneficium patronorum haberi non oportet.

Qui vxorem non legitimè repudiatam ducit vxorem, credens eam repudiatam, adulterium non committit.

XLIII. GAIVS libro tertio ad legem 12. tab.

SI ex lege l † repudium missum non sit m, & idcirco mulier adhuc nupta esse videatur n: tamen si quis eam vxorem duxerit o, adulter non erit. idque Salvius Iulianus respondit, quia adulterium, inquit, sine dolo malo non committitur p, quanquam dicendum, ne is qui sciret eam ex lege repudiatam non esse, dolo malo committat q.

XLIV. PAPINIANVS libro quarto Responsorum.

DEfuncta quoque socru r, genet incesti pœnam habitat, vt r adulter † post mortem mulieris.

AD LEGEM IVLIAM DE VI PVBLICA.

TITVLVS VI.

Vis publica proprie ea est quam contra ius fiducque infert publica persona, id est, qui

n ¶ Committat. adulterium. vt * communiter pœna statuta debet imponi. nã non debet imponi quia per quemcunque de b matrimonium committum est adulterium: vt T. eod. l. si adulterium. § fin. pro. non sic. nominanquam. c. Vel de quibus non committitur adulterium hoc ipso quòd dixit vxorem, aut eam coguouerit, & sic cuiusdam hoc habeas, ut & facit T. de condict. sine causa. l. immunda. & S. quæ vir & vxor. l. in fi. Alij habent sine re: & rectè est scriptus, quòd committit adulterium, quia scientia primo caßa non, quia ignorans.

d [Causa.] CAIVS. Genus istius cum socru. etiam mortua multere potest genet accusari de incestu, & non ante: & tunc est scriptus, quòd committit adulterium, quia scientia primo caßa non, quia ignorans.

Hæc tit. planus est, nec indiget summarijs: quia facilitèr potest in quibus casibus teneatur qui lege Iulia de vi pub. & panam deferibit in l. qui dolo. §. vlt. & pauca verba legis exprimit: vt in l. armatos: & in l. hi qui adeo. §. teleorum.

1. MARCIANVS libro quinto decimo Institutionum.

EGE Iulia de vi publica tenetur, qui arma, tela, domi e suæ, agróve f in villa g præter vsum h venationis vel itineris, vel nauigationis coëgerit i.

2. SCÆVOLA lib. 4. Regularum.

EXcipiuntur j autem arma quæ quis promercij causa habuerit, hereditatéve ei obuenerint.

3. MARCIANVS libro 14. Institutionum.

IN eadem k causa sunt, qui turbæ seditionisve † faciendæ consilium intexint, seruóve ad liberos homines in armis habuerint l.

1. ¶ Eadem lege tenetur, qui pubes m eum telo in publico fuerit.

2. ¶ In eadem causa sunt, qui pessimo exemplo, conuocatis, seditione villas expugnauerint, & cum telis & armis bona rapuerint.

3. ¶ Item tenetur qui ex incêdio rapuerit n aliquid præter materiam o.

4. ¶ Præterea punitur huius legis pœna, qui puerum vel fœminam vel quemquã per vim p supprauerit.

5. ¶ Sed & qui incendio cum gladio aut telo rapiêdi causa fuit, vel prohibendi q dominium eis suas seruare, eadem pœna tenetur.

6. ¶ Eadem lege tenetur, qui hominibus armatis r possessorê domo agróve suo s aut nauli sua t deiecerit, expugnauerit concussa u.

AD LEGEM Iuliam de vi publica.

e [Ege Iulia.] Dominis, non mirabile quòd reputatur † vis, sibiam habere arma domi, vel portare.
f ¶ Agróve. forsit d vbi erat vna domus.
g ¶ In villa. vbi plures.
h ¶ Præter vsum. sic T. eod. Qui dolo. §.).
i ¶ Coëgerit. i. habuerit.
j [Excipiuntur.] quæ sum coire, &c. vt T. de adquirer. re. di. Legatum. & T. de decur. Librariis. ACCVRS.
k [In eadem.] vt hac l. tenetur.
l ¶ Habuerint. C. eod. l. fin.
m ¶ Qui pubes. maximè. nam impubes n non tenetur si fit sibi caput: vt arg. C. de auct. præst. l. clarum. & T. de reg. cat. l. pupillum. Sed arg. contrà C. de fal. mo. l.). in fi.
n ¶ Rapuerit. vt C. eo. l. fin. ACCVRS.
o ¶ Præter materiam. quia vitur ad ed. Lycurgum. vt T. de leg. 2. Ligna. in prine. & supra de vsufruct leg. l. adeo hac in prin. & hoc tacet. quia alias contenecessitate.
p ¶ Per vim. vt T. eit. Librariis. §. fin.
q ¶ Vel prohibendi. repete, fuit causa prohibendi.
r ¶ Eadem. l. pœna eadem l. quæ est de fal. de pub. iudi. §. item lex.
s ¶ Suo. Gilbert dominã faciencia vim. ACCVRS.
t ¶ Nauli sua. pro alia datur interdictum vocle vi: sed pro nauli non: vt supra de vi & vi ar. l. §. fi quis de naui. & facit C. eo. l. fi quis.
u ¶ Concussa. aliàs commissa: & aliàs excussa.

a Quæ inuidè reputantur. Vnde vxorem duxit. adulterium non committit. vt pœna patiatur. quæ causa adulterium minuitur. & punitur.
b Adulterij est culpare, qui quibuscunque matrimonium cum alterius vxore contrahit vel qui de eo cognoscit non cognoscit.
Lucas à Penna ad Dubium.

a Actus vel domus vocatur habitus, vt infra ligator & crimen.
d Ager dicitur vbi vna domus villa, vel plures.

a Impubes dolo capax tenetur pœnis de vi.

f De, dñi non habet dolo capaces.

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-3, 1467

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-3, 1468

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-3, 1469

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-3, 1470

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

causa occidendi, tenetur ut is occidisse vt Ex eo primo. ACCVRS.

a ¶ Culpa lata, vt ius tantum punietur culpa vt dolus: panitet tamen culpa: vt *ff. ad l. Aquil. l. qui sine §. & l. si fil. §. clausa. & ff. de l. Iul. de vi priv. l. si quis in alio.* idem puto in aliis crimenibus: vt patet ex hac litera in eo quod dicit nec in hac lege. dance in alia L. & fa. *ff. de incendi. rui. l. si §. non tantum. & de adul. l. item apud Iulianum §. sed neg. contra si quis. fol. mod. ff. l. §.* ADDITIO. Dic secundum Bart. quòd in rerum corporalibus lata culpa non aequiparatur dolo: in aliis autem quod verum est, vide eundem Bart. *in l. §. ff. si quis aff. lib. vsufr. fuer.*

a ¶ *Ad hoc lege lata coercentur.* In mortalium rebus dubitatur. quia haec culpa dolo facem habet. *Paulus l. fin. cap. 13.* CVIAC.

b ¶ *Non punitur.* hoc dic vt *ff. de pœn. l. negotiandum. & supra ad l. Aquil. l. si pecuniæ. & Instit. ad l. Aquil. §. interdum.*

c ¶ *Absque.* id est facere abortum. ACC.

d ¶ *Confitetur.* id est fecerit abortum. ACC.

c ¶ *In exilium.* fac. *C. ad Lpen. ff. de pœn. l. Claros. & supra de crimen. vbi plicat.* REG. ACCVRS.

FVrem.] CASVS. Qui furem nocturnum occidit, non punitur: si aliàs parcere ei non potuit sine periculo. quod exponi vt in glo. e ¶ *Furem nocturnum.* ARET. ita tels furem nocturnum quemque modo occidere licuit. *ff. ad l. Aquil.* CVIA.

f ¶ *Furem.* Simil: indefinitè permittit occidi: tamen vbi clarè statuit *supra ad l. Aquil.* Item & Abr. Isrelson quæ est contra. Sole. secundum B. *Sub his* maxime. & sic hæc secundum illam. s. Vel secundum alios sic secundum hanc litteram. s. tantum intelligitur de furibus nocturnis, quæ pertulit vt *C. de iudic. Ipsi enim.* cùm eam recepissent & reformant ad formam diurni furti. & secundum hoc non differt diurnus a nocturno, ut *ibi. s. ff. & supra de fur. l. si pignora. §. fure.* 3. Vel verius dic quòd nocturnum possum etiam occidere tutò & fugientem cum rebus occidere, licet le non de furtis telo vsale dicr periculo, fu perfonæ vel rerum furtum. sed diurnum non ita facilè. sed hic destruxit, & adhibet telo. & ita pro timore personæ tantùm. & potest elicitare quòd nocturnus, si recedat cum rebus, possit non recognosci tam quod sicus est in diurno, qui potest a cultari. & sic non facile occidit. *arg. supra ad leg. in balneas de vi priv. huc lege.* Item quia tempus f aggravat delictum vt *C. de adult. l. Graccho.* & secundum hoc illa secundum illam intelligetur & non ad modum diurno te fecisse & facit *C. eod. si vi allegat. & supra quod met. cau. l. nec interrogat. §. 1.* ACCVRS.

SI quis.] CASVS. Qui dolo insidiam meam euadens, impunè in me ignem capit punitur. FRAN ACCVRS.

g ¶ *Pistrinum* hac l. quasi cum occidit qui incendit. & dic vt supra l. *in pistr.*

Circumcidere.] CASVS. Iudæis permittitur filios suos circumcidere, ut est pellem quæ est in summitate virgæ incidere: non autem aliis peccatum hoc permittitur; imò & facientes, vt talibus punientur. Item qui seruum suum vendit hoc pacto vt ad hostias eatur, punitur poena huius l. tam venditor quàm emptor. & ad hoc concordat ista pars non, cuius sensus dictum fabricatur in littera l. n.

h ¶ *Circumcidere.* id est pellem quæ est in summitate virgæ: mutatis circumstantiis ratio non. ACCVRS.

culpa lata * pro dolo accipitur. quare si quis alto se præcipitauerit, & super alium venerit, eumque occiderit: aut putator ex arbore eum ramum deiecerit, non præclamauerit, & præterea eum occiderit: ad huius legis coercitionem a non pertinet b.

VIII. VLPIANVS *libro trigesimo octauo ad Edictum.*

SI mulierem visceribus suis vim intulisse, quò partum abigeret, confiteri: eam in exilium c præses prouinciæ exiget.

IX. IDEM *libro trigesimo octauo ad Edictum.*

FVrem nocturnum † & si quis occiderit: ita demum impune feret, si parcere ei sine periculo d suo non potuit.

X. IDEM *libro vicesimo octauo ad Edictum.*

SI quis dolo insulam meam exusserit: capitis pœna plectetur e, quasi incendiarius.

XI. MODESTINVS *libro sexto Regularum.*

CIrcumcidere h Iudæi i filios suos tantùm, rescripto diui Pij permittitur: in non eisdem religionis qui hoc fecerit, castrantis pœna k arrogatur.

1. ¶ Seruo sine iudice ad bestias dato l non solùm qui vendidit, pœna l, verùm & qui compauerit, tenebitur m.

1. ¶ Post legem n Petronium & senatusconsulta ad eam legem pertinentia, dominis potestas ablata est ad bestias depugnandas suo arbitrio seruos tradere.

i ¶ *Circumcidere Iudæi.* Qui fuit, Hadriano bellum mouente, quod vetarentur. vide *Iustinum.* CVIAC.

k ¶ *Castrantis pœna quæ sit, dicitur supra in Lege in fin.*

l ¶ *Dato.* id est vendito. Hoc vic ad poenam huius l. necesse esse dare & non quòd secundum hanc l. poteft intelligi *supra de hoc qui fame fui vel mise. inter. Bal. hanc, &c.*

l ¶ *Pœna.* fcilicet huius legis. ACCVRS.

m ¶ *Tenebitur.* facit *supra de contrahen. empt. l. dominus.*

n ¶ *Post legem.* alias *legem, aliter rem.*

INfans.] CASVS Si infantem vel infans occidat aliquis, non tenetur l. Cornelia. & soldatur ratio in litera. FRANC.

o ¶ *Infans. C. de iure delib. l. si infanti.*

p ¶ *Non tenetur.* vt pupillus. *C. si adultery. delictum l. §.*

q ¶ *Fatis.* id est † exitio vel morbi. & fa. *C. ad l. Iul. & supra de ritu nuptiar. l. quod infans. & supra de admittendis. rer. l. fin. & §. de officio præfid. l. diuus. & Longinus an fin. & ad l. Aquil. l. fed & §. pe. & l. rit. Lpen. §. fin.*

EX fenatusconsulto.] CASVS. Qui mala fatis sacrificia, h punitur pœna l. Cornelia. & ita *C. ad l. Iul. de vi cuiuscunque vt C. de pagan. sacrif. l. & in. & iter. & penultime & fin.*

l ¶ *Sacrificia.* vt faciunt pagani.

Diuus vt *C. eo. l. §. diuus. & dic vt supra. C.* vt si deliquerit, sed mala fides non temerarie *supra de iniur. l. si. lud. & de fur. l. qui in templo. in principio. & l. rerum. & ibi quæ ex.* Vel dic voluerat, quia deliquere voluisti, sed non perfecisti. & tunc eft fic. *C. ad l. Iul. maie. liquet quia. & C. si quacunque præscriptione. l. & l. rit. vl. l. in fin. &* secundum hoc eft contra *l. de pœnis. Legislatores. & supra quod quisque iur. l. in fin.* Solu vt non *C. de his qui ad eccle. confu. l. pro fcimus. in princip. & de epifc. & cler. l. si quis non dicam. & l. de extraor. crim. l. & de fur. l. qui ea mente.* Item fic *l. de negot. gef. l. fed an vltro. §. & l. de re mille. l. in §. in qui.* Item arg. contra *l. de fal. l. qui falfum.* item fic *C. ad l. Iul. de fica. & l. si. Imperator. & l. fin. l. fin. & fin. & supra quod quisque iur. l. §.* ADDITIO. Dic secundum Bartu. quòd in lege contraria potius delictum petitur, & non hic non potuit.

NOli.] CASVS. Iure occidam aliquem, siue causam mortis præbeat, vt dando cultellum in manu furiosi qui se occidat vel alium trouor hac l. FR.

u ¶ *Interrog.* quærendo ad hanc scrutationem, sed quærendo ad Aquil. interest vt *supra ad l. Aquil. l. si adhærit. in prin.* quia alterius culpa vtis Aquil. alterius ducta nomine. ACCVRS.

x ¶ *Mortis.* vt si gladium furiosi deiecit, vt se occidat, vel alium. & fac. *Ex eo. l. si in pœn. & §. l. & vel in rapi. l. penult. §. § com. & l. ad l. Aquil. l. qui occidit. §. pe.* ACCVRS.

y ¶ *Si eadem admittatur.* id est commissurus.

z ¶ *Capite.* vt bestias fabricantur vt *supra l. §. pen.*

a ¶ *Furi potest.* vt deportetur.

b ¶ *Pœn.* de hoc *hic vt ff. de pœn. l. diui fratres. §. l. & de bonis auc. l. §. & de leg. ia. l. §. hi. & de iniu. rup. ff. l. qui §. si cerebro. & l. & §. quando ap. ff. l. in fin. l. rescripta. & ff. de pœnis. l. merito. § ofic. & l. § §.*

c ¶ *Non posse.* quàm hominis occisione qui tunc poterat ea non esse. *papinia.*

SIquis.] CASVS. Inquadam ciuitate peccatum THEOD. IVL. Si occisis ciuis ciuisibus insidiatus, vt gratiosus quis per

* Culpa lata in criminalibus non tantum punitur, ac dolus: vt ante in his verbis: nam in his delictis pœnitet de quo vt, plura apud Tiraquellum de pœn. causa lic.

Plach. 1. leg.

† Circumcidere vide *ff. de pœnis. de homicidiis. in fi. & supra de iudæis. l. fin. & supra ad l. Aquil. §.*

* Furem nocturnum vide *ff. ad l. Aquil. §. furem. & Instit. ad l. Aquil. §. interdum. vbi plicat.*

† Furem nocturnum occidere, non punitur. si aliàs parcere ei non potuit sine periculo. quod exponi vt in glo.

* Furem nocturnum. ita *ff. ad l. Aquil. l. furem nocturnum quemque modo occidere licuit. & ff. ad l. Aquil.*

* Furem nocturnum. quo ab diurno differat. & quomodo *l.* tutò occidi.

* Tempus aggravat delictum.

* Circumcidere. ius Iudæis permissum.

* Pistrinum. hac l. quasi cum occidit qui incendit. & dic vt supra l. *in pistr.*

* Circumcidere. ius Iudæis permissum.

SI in rixa percussus homo perierit: ictus vniuscuiusque * in hoc collectorum contemplari oportet.

DE LEGE POMPEIA* de patricidiis †.

TITVLVS IX.

Hac autem lege publico iudicio continetur qui parentem, liberos, cognatos, affines, necauerit, patronum occiderit. Ignotio est hominicidij accusari, atque ideo separata à titulo superiore, & exacerbatur parricidium in eos crimen qui parentes occiderunt. CYIAC.

1. MARCIANVS *libro quarto decimo Institutionum.*

EGE * Pompeia de patricidiis cauetur b, vt si quis patrem, matrem, auum, auiam c, fratrem, sororem, patruelem, matruelem d *m*, † patruum, auunculum, auiam: consobrinum, consobrinam e *n*, † vxorem, virum, generum, socrum f, vitricum, priuignum, priuignam, patronum g, patronam occiderit, cuiusue dolo malo id factum erit vt b pœna c teneatur, quæ est legis Corneliæ de sicariis. Sed & mater quæ filium * filiamue occiderit, eius legis pœna adficitur: & auus qui nepotem occiderit: & præterea qui emit i, venenum vt patri daret k, quamuis non potuerit dare.

II. SCÆVOLA *libro quarto Regularum.*

FRater autem eius qui cognouerat tantùm, † nec patri indicauerat, relegatus est. & medicus * supplicio affectus.

III. MARCIANVS *libro quarto decimo Institutionum.*

SEd sciendum est, lege Pompeia de consobrino comprehendi o *: sed non etiam eos pariter complecti p, qui pari * propitióue † gradu sunt. Sed & nouercæ & sponsæ ‡ vltione omissa sunt: sententia tamen legis continetur.

IV. IDEM *libro primo de publicis iudiciis.*

CVm pater & mater sponsi, sponsæ, socerorum, vt * liberorum sponsi generorum appellatione continentur.

V. IDEM *libro quartodecimo Institutionum.*

DIuus Hadrianus fertur, cum in venatione filium suum quidam necauerat, qui nouercam adulterabat, in insulam eum deportasse *: quòd lactonis magis quàm patris iure eum interfecit. nam patria potestas in pietate y debet, non atrocitate consistere z.

VI. VLPIANVS *libro septimo de Officio Proconsulis.*

VTrum qui occiderunt * pœnas, an etiam conscij † pœna parricidij adficiantur, quæri potest. Et ait Marcianus etiam consciios eadem pœna adficiendos, non solùm parricidas. Proinde conscij etiam extranei eadem pœna adficiendi sunt a.

VI. IDEM *libro octauo ad Edictum.*

SI sciente creditore ad fiscum * committendum pecunia sit subministrata, vt puta si ad veneni mali comparationem, vel etiam vt latronibus aggressoribúsque daretur qui patrem interficerent: parricidij pœna tenebitur, qui quæstuerit pecuniam, quique eorum ita creditum sit dolo malo fecerit: vt *supra de adul. l. ij. adulterium. s. Imperatores.* Item & qui mercatus * filius perdere filio priuilegium cum delegati non vt filiarum in *Authe. cum de ap. cog. § consul. vel vrg.* Item quæ vt latronem, non vt filium occidi vt habuit.

y ¶ *Patria potestas in pietate.* Vide patria potestas plenissimè vocabulo ritus est patria, ait Garsias. Tertullianus in apologia: *Gratius est vocabulum pietatis quàm potestatis.* Vnde male quidam *in l. de pupillo § si parentes* quis mancipium *filius fuerit*, pro pietatis emendandum putabant. Vide scripta *ad l. vnic. supra de praban.* CYIAC.

z ¶ *Coercere.* vt & *l. de adul. Lex. in ea § pe.*

a ¶ *Proinde quia.* Non solùm filius qui occidit patrem punitur huc l. sed etiam ‡ fuit tantùm consciius idem in extraneo. item creditor qui mutuat pecuniam ad veneficium comparandum, vel vxorem alicui qui occidat patrem punitur hac l. Item proxeneta qui hoc fecerit inuitus peccauit ad hoc. Item qui fidei fecerit pro hoc peccauit & hoc dicit hæc l. & sequens. F a.

b ¶ *Consilium.* Priuilegium amittit qui consilium dat ut filius occidat patrem. Et filius non excusatur in delicto: & illud verum, nisi delictum consummauerit: tunc vendetta ab initio cum effectu. & consummatio consistit consensu. patrem filio, nec in rep. persona illi danda. licet aliqui contrarium. hoc dicunt. *Inst.*

c ¶ *Coercere.* Non solùm effectum non etiam eos. ‡ propinquos et affines.

d ¶ *Qui pari.* § gradu in quo sit collocatus, scilicet in quarto, quia in eo est paritas magna*, & alij qui fiunt *Instit. de gra. cognat. §. quarto gradu.* Item priorem i. proximiorem quam sobrinus, qualis est frater, soror, qui sunt in secundo: vt *Instit. de gradib. cognat. § secundo gradu.* de quibus non est dictum in l. j. sed tantùm de patruelibus. Item qualis est filius fratris qui est in tertio. sed licèt non verbis, nec sententia ante senatusc. Mar. illæ personæ comprehendatur: ex interpretatione tamen horum Marciani continebuntur amodò sententia. Alij dicunt has personas non contineri verbis, nec sententia: & quod dicit in fin. ad nouercam tantum & sponsas l. sequentes eum ibi. ACCVRS.

e ¶ *Vbi pater.* Ph. Decius. *Liberos.* id est filiorum vel T. *de gradibus l. Labeo. & supra de reg. l. inelegans.* Item. CASTR. Qui filium occidit, quem non videtur facere crudelitas, & est fortè verum, deportatur in relu. l. vlt. F.

f ¶ *Deportassit.* debuit excelsus potes proprie adulterium, cum filius erat viuens T. *de adul. l. marita.* sed non in opus Veneris item fecerit, quia potè licet occidere filium: vt T. *de lib. & posth. l. in fin.* Sed dixit quando vt pater sed hic vt adulterium & extraneum latronem. relegatur ergo, qui accedere, non occidere debuit: vt T. *de l. j. l. conuenirum.* à Pop. a seculari propter. Item & quia mercatus * filius perdere filio priuilegium cum delegati non vt filiarum in *Authe. cum de ap. cog. § consul. vel vrg.* Item quæ vt latronem, non vt filium occidi vt habuit.

g ¶ *Patria potestas in pietate.* Vide patria potestas plenissimè vocabulo ritus est patria, ait Garsias. Tertullianus in apologia: *Gratius est vocabulum pietatis quàm potestatis.* Vnde male quidam *in l. de pupillo § si parentes* quis mancipium *filius fuerit*, pro pietatis emendandum putabant. Vide scripta *ad l. vnic. supra de praban.* CYIAC.

h ¶ *Consilium.* vt & T. *de adul. Lex. in ea § pe.*

i ¶ *Quod si.* vt dicet. hic * plus punitur, quàm si ipsemet daret. vt *§ sed l. sequ.*

k ¶ *Dixerit.* ie hoc die vt *supra tit. j. Adiutor.*

l ¶ *Ratur.* Et *medicus.* in lib. B. medicus, qui dedit venenum filio vt patri daret, fcb. mortua l. Cor. *de sicar. supra tit. j.* Adj. § j. fol. in libro Al. est *mulierem*, & tunc relegationem: vt de filio hic dicunt. ACCVRS.

o ¶ *Ad sciendum.* Comprehendi, quod si mortuum.

p ¶ *Complexis.* quoad verba, nec quoad fauorem mate senatusc. MAR.

q ¶ *Qui pari.* § gradu in quo sit collocatus, scilicet in quarto, quia in eo est paritas magna*, & alij qui fiunt *Instit. de gra. cognat. §. quarto gradu.* Item priorem i. proximiorem quam sobrinus, qualis est frater, soror, qui sunt in secundo: vt *Instit. de gradib. cognat. § secundo gradu.* de quibus non est dictum in l. j. sed tantùm de patruelibus. Item qualis est filius fratris qui est in tertio. sed licèt non verbis, nec sententia ante senatusc. Mar. illæ personæ comprehendatur: ex interpretatione tamen horum Marciani continebuntur amodò sententia. Alij dicunt has personas non contineri verbis, nec sententia: & quod dicit in fin. ad nouercam tantum & sponsas l. sequentes eum ibi. ACCVRS.

r ¶ *Vbi pater.* Ph. Decius. *Liberos.* id est filiorum vel T. *de gradibus l. Labeo. & supra de reg. l. inelegans.* Item. CASTR. Qui filium occidit, quem non videtur facere crudelitas, & est fortè verum, deportatur in relu. l. vlt. F.

s ¶ *Deportassit.* debuit excelsus potes proprie adulterium, cum filius erat viuens T. *de adul. l. marita.* sed non in opus Veneris item fecerit, quia potè licet occidere filium: vt T. *de lib. & posth. l. in fin.* Sed dixit quando vt pater sed hic vt adulterium & extraneum latronem. relegatur ergo, qui accedere, non occidere debuit: vt T. *de l. j. l. conuenirum.* à Pop. a seculari propter. Item & quia mercatus * filius perdere filio priuilegium cum delegati non vt filiarum in *Authe. cum de ap. cog. § consul. vel vrg.* Item quæ vt latronem, non vt filium occidi vt habuit.

t ¶ *Consilium.* vt & T. *de adul. Lex. in ea § pe.*

u ¶ *Quod si.* vt dicet. hic * plus punitur, quàm si ipsemet daret. vt *§ sed l. sequ.*

x ¶ *Dixerit.* ie hoc die vt *supra tit. j. Adiutor.*

y ¶ *Ratur.* Et *medicus.* in lib. B. medicus, qui dedit venenum filio vt patri daret, fcb. mortua l. Cor. *de sicar. supra tit. j.*

z ¶ *Adficiendi sunt.* at plus punitur quàm si ipsi occidissent: cùm extraneus l. Cornel. coercetur & occidant.

a ¶ *Si furens.* *Ad furiosi* id est de furiosa.

480/C.IV.K.5-3, 1472
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

diderint, aut à quo [a] ita cauerunt [b] †.

— Qui parricidij postulatus est, & nondum condemnatus, potest testamentum facere, nisi sibi mortem ante tempus constituerit: quia tunc fiscus succedit. hoc dicit

TITVLVS IOANNIS *libro vltimo Disputationum.*

PArricidij postulatus [a], si interim decesserit: si quidem sibi mortem confciuit, succeſſorem fiſcum habere debebit [b]. si minus, eum quem voluit [c], si modò teſtamentum fecit. si inteſtatus deceſſit, eos heredes habebit, quilege vocantur.

EX MODESTINVS *libro duodecimo Pandectarum.*

POEna parricidij [a] more maiorum hæc inſtitutaeſt, vt parricida virgis ſanguineis [b] verberatus, deinde culleo [c] inſiuatur cum cane, gallo gallinaceo [d], & vipera, & ſimia: deinde in mare profundum culleus iactatur. hoc ita, ſi mare proximum ſit: alioquin [e] beſtiis obiicitur †, ſecundùm D. Hadriani conſtitutionem.

1. ¶ Qui alias [a] perſonas occiderint præter matrem & patrem, & auum & auiam [1], quos more maiorum puniri ſuprà diximus, capitis [b] pœna plectuntur: aut vltimo ſupplicio [c] mactantur.

Nemo debet duplici coercitione coerceri, quia afflicto non eſt danda afflictio. hoc dicit.

2. ¶ Sanè ſi per furorem aliquis parentem occiderit, impunitus erit: vt dicit Fratres reſcripſerunt ſuper eo qui per furorem matrem necauerat: nam ſufficere furore ipſo eum puniri [a]: diligentiſſimèque cuſtodiendum eſſe, aut etiam vinculis coercendum [b].

2. PAVLVS *libro ſingulari de partis ademptis legem.*

EOrum qui [a] parricidij pœna teneri poſſunt: ſemper [b] accuſatio permittitur.

DE LEGE* CORNELIA de falſis, [& de ſenatuſconſulto Liboniano ?.]

TITVLVS X.

Hac publica lex appellatur vnâ Cornelia teſtamentaria, quia de teſtamentis ſanxit præcipuè lata eſt. Et ex adiectis quæ ſubiecta de falſa monetæ, lex Cornelia nummaria.

1. C. *Liboniano ad partum legis Corneliæ de falſis vnâ cum ſenatuſconſulto quo ſibi ſua manu hereditatem aut legatum adſcripſit vel mutauit teſtator, ne prætoria legatum ius non ſcripto eſſe iubet, & apud heredem remanere cum aere, idem etiam decreto Claudianum, quia ex edicto manet Claudij Neronis.* CYIAC.

Diuiditur in tres partes. Primò loquitur de eo qui vtrè falſum commiſit, & in hoc proponuntur ſeptem, vel alio caſus. Secundò loquitur de eo qui commiſit quaſi falſum. Tertiò ponitur pœna falſi, & quaſi falſi, ſecunda ibi, ad teſtimonium. tertia ibi, pœna loquitur in ſcribente falſum, vel in eo qui tradidit dicta teſtium falſa iudici. BART.

1. MARCIANVS *libro quartodecimo Inſtitutionum.*

OEna legis Corneliæ [a] teneri qui falſas † teſtationes faciendas [b], teſtimoniáve falſa inſpiciendo dolo malo coegerit [c] *.

1. ¶ Item ob [d] inſtruendam aduocationem [a], teſtimoniáve pecuniam acceperit, pudúſve fuerit, ſocietatem coierit ad obligationem innocentium: ex ſenatuſconſulto [b] coercetur.

2. ¶ Sed & ſi quis ob renuntiandum [a] remittendúmve teſtimonium, dicendum vel non dicendum, pecuniam acceperit: pœna legis [b] Corneliæ afficitur: & qui iudicem corrupetit, corrumpendúmve curauerit [c].

DE LEGE CORNELIA de falſis, & de ſenatuſconſulto Liboniano.

Pulla ſolicitet ad eam ſupplendam.

1. ¶ *Liboniano. Quod & Claudianum dicitur.* Vide ſcripta ad *l. 10. C. qui accuſare poſſ.* CYIAC.

1 OEna *legis Cornelia.* Et ſic de la fin. ACCVRS.

[a] *Faciendas.* Scilicet [a] vt alteri ſcribatur dicta teſtium, quam dicitur. Item cauauit vt teſtes inſpiceret ea falſa dicta ranquam vera & hoc fabricat. & *gaz. ſ. cond. falſi.*

[b] *Cuiric.* alias *comineris.* id eſt procuraueris. ACCVRS.

[c] *Item qui ob.* Le *gend. Item qui ob inſtruendam teſtimonium pecunia accep. obligat. pallationisve fraude, ſocietatem coiuit ad accuſationem innocentium, vt apparet ex l. ſuprà de cognitor. & ex l. falſi ff. eodem.* CYIAC.

[d] *Aduocationem.* accepit quis pecuniam vt falſam aduocationem faceret. Item vt faceret falſum teſtimonium: vel etiam veram redderet pro pecuniam: vt dicimus de iudice qui accepit vt [b] eriam bonam ſententiam det: vt *ſuprà de rendit. ob turp. cau. l. 3.*

2 *Ex ſenatuſconſulto.* Voluſiano: vt *ſuprà tit. 19. l. ex ſenatuſcon. & ſic vt ibi.*

[a] *Renuntiandum.* officiale, puta notarium retulit iudici ealem tuliſſe teſtimonium qui non tulerat: & hoc per peccuniam. vel idem notarium peruniam accepit vt remitteret dicta ſua, vel non dicendo ea quæ etiam quem gratis debet relatare, ſi pecuniam acceptat relatat, ex hac l reuertitur ejus quod de iudice diximus. Vel dic, non dicendum idem ſignificare quod etiam dicere remittendum. Vel dic quòd l accepit ob non dicendum aduerſario producturis.

[b] *Pœna legis,* quæ eſt *l. 14. ſic.*

[c] *Coercetur.* vt *l. cod. qui dantes iſ. confirm.*

[a] *Ad legem Corneliam.*

[a] Teſtationes falſæ quomodo fiant.

[b] Qui falſos teſtes. hoc teſtimonium falſa inducem dicendo &c. non coercetur. Vt in *ſcripta ad l. 9 hoc tit.* [c] pro coniecerit.

[b] Falſi corruptor non creditur, nisi certum deprehendatur: ille enim cauſa, iudex etiam dari, poteſt. *Aſſeſſor de fundo cap. 2. in ſ. de conſtitut. Sabin. conſtit. 2. plena quod Mathematicum ſit, & pro ſententia corruptore non expectandum.*

480/C.IV.K.5-3, 1473-1474
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-3, 1475-1476

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-3, 1477-1478

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

2. ¶ Similiter & is * qui libertatem sua manu ademit seruo* testatoris; & maximè cui à se legata vel fideicommissa data erant: senatusconsulto tenetur.

3. ¶ Si patronus testamento liberti legatum sibi scripserit, & venia impetrata [b] abstinere legato iussus est: an emolumentum bonorum possessionis contra tabulas habere possit? Et magis placet non posse [c]. Nec tamen huic consequens est, vt & si vxor dotem [d], vel creditor id quod in diem sibi deberetur, sibi adscripserit, & similiter venia impetrata abstinere se legato iubeantur: aut mulieri dotis, aut creditori actio sua denegari debet: ne eorum vtrique meritò debito * careat.

VII. MARCIANVS *libro secundo Institutionum.*

NVllo modo [a] serui cum dominis suis consistere possunt: cùm ne quidem omnino iure ciuili, neque iure praetorio, neque extra ordinem computantur [f]; praeterquàm quòd: fauorabiliter diui Marcus & Commodus rescripserunt, cùm seruus quereretur [g] quòd tabulae testamenti quibus ei data erat libertas, suppremerentur: admittendum [h] ad suppressi testamenti accusationem.

VIII. VLPIANVS *libro septimo de officio proconsulis.*

QVicunque nummos seueros partim raserit [i], partim cinxerit, vel finxerit: si quidem liberi sunt, ad bestias [k] dari: si serui, supremo supplicio adfici debent.

IX. IDEM *libro octauo de officio proconsulis.*

LEge * Cornelia [l] cauetur, vt qui † in aurum [m] vitij quid addiderit, qui argenteos nummos adulterinos flauerit *, falsi crimine teneri.

1. ¶ Eadem poena adficitur etiam is qui cùm prohibere tale quid posset, non prohibuit [n].

2. ¶ Eadem lege eximitur ne quis nummos stagneos †, plumbeos, emere, vendere, dolo malo vellet.

3. ¶ Poena legis Corneliae irrogatur ei qui aliud * quàm in testamento sciens dolo malo falsum signauerit, signarive curauerit; item qui falsas * testationes fecisse dicitur, testimoniáve falsa inuicem dicendo, dolo malo coierint *†.

4. ¶ Qui delatorem summittit in causa pecuniaria [o] eadem poena tenetur [p], qua tenentur hi [q] qui ob instruendas * lites * pecuniam acceperunt [r].

X. MACER *libro primo publicorum.*

DE eo qui ei * in cuius potestate est, eique qui in eadem potestate est, adscripserit, nihil senatusconsultis cautum: sed hoc quoque casu committitur * in legem [s]: quia huius rei emolumentum ad patrem dominúmve pertinet, ad quem pertinet si filius seruúsve sibi * adscripsiterit.

1. ¶ Illud constat, si extraneus quis adscripserit legatum: licet postea viuo testatore in potestate eum habere coeperit *, senatusconsultis locum non [t].

XI. MARCIANVS *libro primo de iudiciis publicis.*

SI pater filio suo militi, quem habet in potestate, testamento commilitonis filij aliquid adscripserit, quem commilitonem esse ratio [u] quia de ipso à domino habere testimonium suis quandoque ea re spem praemium. Vel posse dici et hic pater dominus offre incidat, cum eorum voluntate filius & seruus adscribatur ea, vel alij in eorum potestate constituto: vt infrà eo. l. dominus, §. scribere autem non autem filius vel seruus incidisse in leg. Cor. ACCVRS.

f ¶ In legem, scilicet Cornel. de falsis.
g ¶ Sibi. Facit supra de inoffic. testa. Luchol.
h ¶ Coperit. Sed si tunc esset in potestate, incipit: vt infrà eodem. l. filium. in principio. nisi in casu: vt infrà eodem. l. proximo. ACCVRS.
i ¶ Non adfic. nam * non videtur, licèt ad eum casum pertineat a quo incipere non potest: vt supra de necessit. in delictis. §. ceterum. & C. de inoffic. test. l. 15. & supra de dona. Idem ceterum. in prin. & supra de vsu. usufr. l. 5. quo. & supra eodem lib. l. fin. & l. quod vsufructuario. §. fin. & l. de rep. nam. Item ante apud sed sed contra l. de decem l. 5. in f. ¶ Et nec quòd * tribus modis tantùm quis alium per potestatem vt supra de don. inter virum & vxo. l. 5. qui in ciuitate.

480/C.IV.K.5-3, 1479-1480
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-3, 1481-1482

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-3, 1483-1484

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

potestatis excusari *, si tamen accedat domini auctoritas subscribentis b, se ea c dictasse, & recognouisse: videri enim ait ipsius domini manu scripta, cuius voluntate ea scripta sunt. Quod tamen d (inquit) ad liberas personas, in quas nullum ius testator habuerit, extendi non debet. Quæri tamen debet, an æquè subsequendi necessitas, & honesta excusatio esse non ficientibus *, quod non sit concessum.

4. ¶ Matri quoque cui per seruum suum dictante filio legatum scriptum esset, veniam f tribuendam g legis Corneliæ placuit.

5. ¶ Idem h in filiam quæ dictante matre a sua per ignorantiam iuris legatum sibi scripserat i, senatus censuit.

6. ¶ Si quis k duobus heredibus institutis, adieceric, vt si alteruter heres sine liberis decessisset: ei qui superesset, & liberos haberet, hereditas redderetur: vel si vterque sine liberis decessisset, hereditas deinde alia manu scriptori testamenti restitueretur: placet testamentario l pœnam legis Corneliæ remitti m, sed benignius est, vt etiam ea quæ supra scripta sunt n, simili modo consequatur.

XVI. PAVLVS libro tertio Responsorum.

INstrumentorum * * subtrepentium crimen p non esse publici iudicij, nisi testamentum alicuius q subreptum arguatur.

1. ¶ Paulus respondit, legis Corneliæ pœna omnes teneri qui etiam extra testamenta cætera falsa signauerint *.

2. ¶ Manumittendum & sic non valet legatum primum. & facit supra eod. l. Illud in fin.

VXori.] CASSIVS. Scribente testamentum alicuius non prohibetur adscribere legatum suæ vxori, scilicet scribentis. Sed si adscribat se tantum filio impuberi testatoris. inter ex hoc suspectus præsumitur, tamen si alius est idoneus, tutelam est à iudice remoue potest se excusare à tutela. F. R. ACCVRS.

y ¶ Non prohibetur. non statim.

z ¶ Adscripsit. sic ergo si fideicommissum statim eadem tantum.

a ¶ Præsumitur. vt * a & supra de procura. l. quæ omnia. & C. de epis. & c. l. fi quemquam. & de offic. pra. l. præter eas.

b ¶ Non. id est Spectatæ.

c ¶ Adprobatur. ad hoc supra de condit. & demonst. Ignidam. ff. eodem. & de iudic. l. obseruare.

d ¶ Decreto. id est à iudice.

e ¶ Admittitur. quam excusationē alias habebat: vt supra de excusat. §. item à propter. & T. de testa. mil. ex senatus. & facit T. de bon. poss. contra tab. Leon patiuat. §. si quis sua manu. & de leg. 9. l. cum pater §. filius manum. & T. de iure immu. l. semper. §. condemnatores. T. eod. Lampadius. §. fi. & T. de interro. actio. l. de actoris §. §. & depositi. §. sæpe rescr. vers. sed & si quis. §. l. ad. supp. de pœn. ACCVRS.

QVi falsum.] CASSIVS. Qui percussit falsum monetam, non tamen perficere eam voluit, id est formare: absoluendus, id est non punietur. Sic regula dicit: Accusato suppositi partus proposito contempti, etiam & deceptæ ad mœchos quæ nititur suppositi: partum. nam possunt adhuc accusari qui formare conatus & participes illius delicti. F. R.

f ¶ Percussorem. Id est falsum monetam, neu tamen perficere eam voluit, id est formare: absoluendus, id est non punietur. Sic regula dicit: Accusato suppositi partus proposito contempti, etiam & deceptæ ad mœchos quæ nititur suppositi: partum. nam possunt adhuc accusari qui formare conatus & participes illius delicti. F. R.

XVII. IDEM libro tertio Fideicommissorum.

CVm quidam * sua manu seruum sibi legatum scripsisset, & eum manumittere rogatus esset fenatus censuit, ab omnibus heredibus eum manumittendum *.

XVIII. IDEM libro tertio Sententiarum.

VXori † legatum in alieno testamento scribere non prohibemur *.

1. ¶ Qui se filio testatoris impuberi tutorem adscripsit *: & si suspectus esse præsumitur *, quòd vltrò b tutelam videbitur adfectasse: tamen si idoneus esse adprobetur c, non ex testamento, sed ex decreto d tutor dandus est: nec excusatio eius admittetur e: quia consensisse videtur voluntati testatoris.

XIX. IDEM libro quinto Sententiarum.

QVi falsam monetam percusserint *: si id totum formare noluerunt, suffragio iustæ pœnitentiæ absoluuntur.

1. ¶ Accusatio suppositi partus nulla temporis præscriptione * depellitur a: nec interest decesserit nécne ea quæ partum subdidisse conuenitur b.

a ¶ Nulla temporis præscriptione. Nisi viginnium præterierit. Ergo, licet mulier non posse post quinquennium adulteri) accusari, vel post 6. menses viles. l. 3. supra de adult. scilicet) tamen partus accusationi illæ præscriptionis nihil profuit. CVIAC.

b ¶ Deponitur. Nota. Speciale *: regulariter contra Cod. eod. l. querela. sic supra eo. l. 1. §. & supra de adult. l. mariti. §. fin. licet facit C. eod. l. 3. & supra de Curb. adult. l. 3. in fin. & T. eod. l. pp. §. 3. ACCVRS.

b ¶ Concedatur. quia participes puniuntur: vt supra de Curbon. adult. l. Item.

FALSI.] CASVS. Pœna falsi coercetur qui acceperunt pecuniam ob locum falsum inibrandum? mouendum contra aliquem: vel ob absentia. falsum: vel ob testimonium falsum dictum: vel ob aliquid simile quod à iure sibi datur. F. R.

480/C.IV.K.5-3, 1485-1486

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

a ¶ *Inducendum falso.*
b ¶ *Testibus.* an quid ita * instituitur duobus, scilicet aduocato & testibus *supra ead. l. j. in prin. C.*].

Qui duobus.] CAIVS. Titius vendidit eandem rem duobus, eamque in iisdem diuersis contractibus, poena falsi punitur. Item qui iudicem corrupit, poena falsi punitur: solent tamen pecuniis mitius puniri. Solent enim ad tempus relegari: nec bona eo adferuntur. Ff.

c ¶ *Corruptor.* sed si obligationem vni, vendat alij: tunc crimine flet. vt *l. de eo, sed l. iij.* ¶ *An autem* b idne? eam illo concumbat. hic vt *l. ead. si à debitore.* & facit *C. de ijs qui vim Legantibus.*

d ¶ *Corrumpit. S. ead. l. j. § corrupit. & qui iudex.*

e ¶ *Adoleuerunt.* quæ aliàs regulariter adoleuerunt vt *l. ult. j. de Iur.*

Impuberum.] CAIVS. Impubes non dicitur posse commettere hoc crimen falsi. Secundò dico: in testamento adscribi aliquem adscripti legatum filio meo, qui erat cognitus ab hoc filium eo filio remoto, incido in poenam Senatusconsulti: nam de falso punitur. Si autem ibi decedat, non pupillorum legatum non valet. Item si filio meo emancipato, vel in adoptionem dato, legatum adscribo, non punior. Item si seruo meo legatum adscribo, non punior. & reddetur ratio in litera. Item si seruo meo adscripti legatum sub conditione, cum liber esse desinit, incido in poenam. [QVI CODICILLOS] Scripti codicilli Titij, in quibus confirmatum est testamentum quod prius fecerat Titius: in quo testatorem mihi reliquerat legatum relictum. Dicitur quidam in Senatusconsultum incidit: poenae enim de falso. sed quid si in testamento erat mihi seruus legatus, & cognitus fuit de manumittendo: in codicillis autem quos scripsit, hoc ademptum esse mihi manumittendi? certè putant de falso. & si hanc scripsit voluntatem testatoris, non subitur libertas: aliter fit. Idem si in codicillis à me mihi non fideicommissis mihi legatario imponitum in testamento: non putant de falso. Idem si adscripti mea manu adscriptionem liberti mihi factam: non incido in Senatusconsultum. Senatusconsultum. Item si seruus Titij scribens testamentum alienius adscripserit libertatem per fideicommissum alienius à Titio dominio hanc, cui: quid erat relictum: punitur hic seruus de falso. sed si scribens testamentum alienius, scripsit seruo suo deberi libertatem, non punitur nisi hoc fecit vt magno pretio seruus redimatur. Item qui scribens testamentum cùm esset legatus Titio Fundus, adscripsit, si ipse scripserit desinit a. puniturque de falso. Idem autem scribens testamentum patris sui, voluntate eius scripsit se eam dedisse, vel sibi legatum adscripsum, quod erat: primi relatum non punitur.

2. ACCVRS.

f ¶ *Vtin.* id est nullo modo. sic supra *ad Vtile. Leuer. alibi sic supra de iudic. Lucr.*

g ¶ *Mancum.* nisi * sit doli capax, vt proximus pubertatiui *l. de reg. iur. Aquilius.* ACCVRS.

h ¶ *Adscripserit.* in testamento alterius. ACCVRS.

i ¶ *Patet.* scilicet qui erat tabellio.

k ¶ *Senatusconsulto.* scilicet quo tenetur ac si commisisset falsum *vt supra ead. l. duos in prin.*

l ¶ *Ratificatur.* quia non valet legatum: vt *supra de leg. i. l. si seruo mco. §. j.* Sed obstat *supra eodem. l. si quis legatum. in prin.* ibi

a Lex duobus collusoribus, adcusato & reo dabat.

b Scribentem testamentum eo defuncto cum falsi crimine.

† Intelligit innocens. Scius si ea ex. anno elapso ad relationem. ita quidam.

* Fallo tenetur possit impubes dicti capax, proximus pubertati.

kic quasi conditionale scilicet si nederit ibi parum inutile. 2. Vel ibi directo sibichic pro obliquum. Item hic videtur mentiri sine captiuitatem.

m ¶ *De adoptionem dato.* qui iure illo est in potestate adoptiui: vt *supra de adopt. l. j.* Sed hodie distinguitur: vt *Cod. de adopt. Etiam in adoptiuis.* Item *ff. supra eodem. Lab ait. & l. diuus. §. j. & §. §. & l. ff parte.* Item videtur hodie distinguendum de eo qui est in potestate: cùm ei quæritur adscriptitia. sed * dico contrà, quia falsum vitatis quærunt pœnis.

n ¶ *Manumisit.* vt *supra de leg. 2. l. ff qui quasi seruo, in fi. & Cod. ad Sil. Lyon & l. 2. C. de pos. leg. l. denique. §. fi. & de adi. legat. Etiam vnus §. seruus.* ACCVRS.

o ¶ *Adscripsit.* scilicet in alio testamento.

p ¶ *Ad cognitionem.* id est seruitium suum.

q ¶ *Adquirere.* nisi contemplatione bonæ fidei potest relinquatur: quo casu valeret in legem dominus si scribetur vt *supra de vsufruct. l. fin & ff. quod.* ACCVR.

r ¶ *Quamuis eum putet.* Igitur non ipsum Fouius pestamus, qui affirmauerat, vt in specie *l. ff. quæ ignor. supra de iur. & fact. ignor.* CVIAC.

s ¶ *Existimandum.* Non putauit * affectum. sic *l. de iur. & fact. ignor. l. regulæ. §. qui ignorauit. & Iustr. de abl. quæ ex del. c. placuit. & supra de fur. l. inter causas. §. vlt. & facit supra de acquir. per. de Liber homin. & de acquir. hæred. l. ff qui mihi. in principio.* Sed arg. contra *l. ad leg. Cor. de fcom. l. diuus.* ADDITVS. Ita recentiores Bart. quibus hic loquitur de quasi hic loquitur de quasi

t ¶ *Postea emancipatus.* vt si adscribat filio legatum eundem cùm erit emancipatus, & facit quod dixi *supra §. seruo. item facit supra de manumiss. testi. l. ff quis incipies.* ACCVRS.

u ¶ *Non codicillis.* qui scilicet legatarius.

x ¶ *Qui codicillis ante testamentum.* Vide scripta ad *l. 12. supra de iureiur.* CVIAC.

y ¶ *Confirmat.* nam per sequens testamentum erant immutati codicilli, secundùm P. sed hodie * contrà: vt *Inst. de codicil. §. sed eam.*

z ¶ *Manumisit.* id est manumittendo per fideicommissum.

a ¶ *Hoc ita.* Quidam non putant hunc versum, *hoc ita.* &c. vsque *libet, nam §. &c.* & rursus dicit ignorante: cui scilicet seruo: quia si scierit eo, non valeret libertas. sed ita habeas. & dic, si voluerit testatore, testatrix in falsum, & non erit libet. Si verò ignoranter, inquit, sed tacuerit seruus scit libet. ad quod *supra de his quæ in testa. delen. l. j.* ¶ Sed videtur quòd etiam volente testatore eum onere remaneat apud heredem: vt *supra eod. l. filius. in fine.* Sed hic alienitus quod valeat in prædictorum seruo: licet non ad utilitatem scribentis.

b ¶ *Fideicommissum ademerit.* ipse legatarius. & consentiam superiori ipsum.

a ¶ *Qui scilicet scisset.*

b ¶ *Sed sententia.* quia * liberti non sunt res æstimabiles. A cc.

c ¶ *Non contrarie.* verba ed dti vel senatusconsul. Libonianus. ACCVRS.

* Sed ff.

† quod ad. a Adscribens filio suo patet in testamento alterius, nihil adquirit: nec quidem prætenditur, vt adscribi haec. Scilicet valeat testatoris ea mente adscribentis patet, vt ac eandem sibi substituto mortuo in ista legatus adscriptio adquirere. hoc enim vsus posset filius adquirere. dominus.

* Existimet patrem aliquem, ut eum a patre subscribere, inuitumque facere.

‡ Affectus pro esset.

‡ Codicilli etiam non valebant scripti testatore, quia in eo confirmabantur.

d Verius seruo codicillis hi testator, qui filio adscribit eo adimebatur: sed libertas non est res æstimabilis.

480/C.IV.K.5-3, 1487-1488
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

bis seruus qui alieno testamento fideicommissam libertatem sibi adscripsit [a], sed de hoc potest hæsitari [b]: quoniam, vt suprà diximus [c †], senatus ita demum ei qui sibi libertatem fideicommissam in testamento domini adscripsit, pœnam remisit, si dominus subscripsit. Imo magis dicendum est hunc [d] contra senatusconsultum facere, quàm eum qui [e] legatum sibi adscribit: cùm libertas omnimodo ipsi competitura sit, legatum autem domino adquiri possit.

10. ¶ Si testamentarius [f] seruo suo fideicommissam libertatem dederit, videamus ne extera pœnam sit: quoniam nullum ipsius commodum est: nisi ideo adscripserit, vt seruus magno pretio redimatur ab eo [g], & manumittatur [h].

11. ¶ Sed & ille qui quum Titio fundus legaretur, adiecit sua manu conditionem pecuniæ sibi [i] dandæ: in voluntatem [k] senatusconsulti incidit.

12. ¶ Qui autem voluntate patris se exheredat, vel legatum sibi adimit: neque verbis senatusconsulti, neque sententia [l] continetur.

XXIII. Idem *libro singulari de poenis Paganorum.*

QVid sit falsum, quæritur. Et videtur id esse, si quis alienum chirographum imitetur [m n], aut libell. vel rationes intercidat, vel describat: non qui alias in computatione vel in ratione mentitur [o].

A crimine falsi potest quis liberè discedere ante sententiam, secundùm Glo. Bart.

XXIV. Scævola *libro vicensimo octauo Digestorum.*

ATHales † seruus, cui testamento Vetiti Callinici dominì per fideicommissum libertas & portio [p] hereditatis relicta erat ab his qui ex vndecim portionibus heredes erant instituti, professus est indicium apud [q] Maximillam filiam testatoris ex parte duodecima heredem scripti eam, se posse probare falsum testamentum Vetiti Callinici: & apud magistratus interrogatus [r] à Maximilla, professus est probaturum quemadmodum falsum sit falsum testamentum, & cùm in [s] crimen falsi subscriptisset Maximilla [t] in Scriptorem [u] testamenti † & Proculum coheredem: acta causa præfectus verbi falsum testamentum [x] non esse pronuntiauit, & Maximillæ partem duodecimam à fisco cogi [y] iussit [z]. quæritum est, an Athaleti [a] libertas & fideicommissum post hæc facta debeatur. Respondit, secundùm ea [b] quæ proponerentur [c], deberi.

XXV. Vlpianvs *libro septimo ad Edictum.*

QVi nomine prætoris literas falsas reddidisse [d], edictumve falsum proposuisse [e] dicetur, ex causa actionis in factum pœnali [f] tenetur: quamquam lege Cornelia reus sit.

XXVI. Marcellvs *libro trigesimo Digestorum.*

SI quis patris sui testamentum aboluerit, & quasi intestatus decessisset, pro herede gesserit, atque ita diem suum obierit [g]: indistinctè tota hereditas paterna heredi eius eripietur [h].

Dividitur in tres partes. Primò loquitur de eo qui dixit varia & diuersa testimonia eodem tempore, & coram eodem iudice, & in eadem causa. Secundò loquitur de eo cuius testimonium variat ab eo quod alias dixit extra iudicium. Tertiò, de eo cuius testimonium variat ab eo quod alias dixit in alio iudicio, secundo ibi, & eum qui contra signum scripsit ibi, de impudentia, h. 2. vsque ad §. qui fit. Bart.

Qui quod falsum est, qui accusando fecerit: vt Cod. ad l. Pomp. falsi. & facit C. de crimine. lib. 9. quæstion. sub rub. C. ad l. Cornel. de falsis. Accvrs.

b ¶ Dubitari. Vide Gellat. in not. & scripta ad d. l. 3. Cviac.

c ¶ Suprà diximus. Vide scripta ad l. 22. ff. de verbor. obligat. Cviac.

d ¶ Hunc. scilicet seruum.

e ¶ Qui. scilicet seruus.

f ¶ Si testamentarius. id est tabellio qui scripsit testamentum.

g ¶ Ab eo. scilicet heredis.

h ¶ Et manumittatur. quo casu videtur legatum quod plus vendit. ad quod C. de fideicom. libert. l. fi. §. ultimum.

i ¶ Sibi. scilicet. tabellioni.

k ¶ In voluntatem. id est contra mentem.

l ¶ Neque sententia. de iudicio testamenti non agit: vt C. de bonor. poss. contra tab. l. non patiatur. §. fi. quis. ¶ Et facit ad hoc quòd qui vtilitatibus suis vsus non inciderit in pœnam falsi. supra eod. C. ad l. Cornel. de falsis. vel. l. de statu. §. fi.

m ¶ Vel sic falsum.] Imitatur. sic in Auctore. de fide instrumentorum [1]. in princip. col. vlt.

n ¶ Mentitur. vertit. est hunc mentiri: id est non inscribi in senatusconsul. quia nō omnis mendax tenetur falsi: & sic non obstat C. si contra ius vel vti. publicum. secundo. nam & secundùm iura canonica multa sunt genera mendaciorum.

o ¶ Mentiri.] Casvs. Vetinus Callinicus instituit filiam suam heredem in vna vncia, & quosdam alios instituit heredes in 23. vnciis, & eosdem grauauit vt Athaleto seruo suo dent libertatem. & dum vncias hereditatis suæ ille seruus petebat: filia testatoris, & ea interrogata coram iudice confessa est se posse probare testamentum Vetini Callinici esse falsum: & ad interrogationem illius accusati testamentum de falso filia testatoris, & faceburit: & sic amisit vacuum in qua fuerat instituta: & filio accrescit. Quæritur an Athaleto seruo essi per fideicommissum relicta erat libertas cum parte bonorum, aliquid de his perdat? Et dicitur quòd non, cùm ipse non accusauerit. Franc.

p ¶ Portio. sunt duæ vnciæ.

q ¶ Apud. id est, præsente Maximilla.

r ¶ Interrogatus. Athaletus seruus.

s ¶ Et cum eo. id est contra. Accvrs.

t ¶ Maximillæ. cùm vellet accusare.

u ¶ In scripturam. i. contra tabellionem.

x ¶ Pro falso verbo falsum testamentum. Vide scripta ad §. vlt. l. 3. ff. de testib. Cviac.

y ¶ Cogi. quod falsum habetur.

z ¶ Iussit. quod filius habetur.

a ¶ Athaleti. quod filius habetur.

b ¶ Secundùm ea. Obſt. l. 3. §. eo libertas. ff. de his qui vt indi. Vide Gellat. in not. & scripta ad d. l. 3. Cviac.

c ¶ Proponerentur. hoc est contra supra de his qui. vt indig. l. post heredem. §. an tibi. in fin. scilicet si tabellio testimonio, quod plus fuit. hic tamen tantùm qualem verba dixit. Inst. si certum. hoc consule l. ad Turpil. l. 3. §. inviti. Sed specialiter in hoc crimine, vt non profugiendo patrocinio inſtiganti: quia & accusans & delitti patitur: vt Cod. de his quæ vt indig. l. alia. & supra de inoffic. testam. l. Papinianus. §. meminisse. Item contra supra de his quib. vt indig. l. post heredem. §. sanè quæ patrem. Sed hic non persecutus seruus, licet ab initio verba ficta, sed postmodum, ibi perseuerauit.

d ¶ Reddidisse. id est alicui præstitisse: quasi pretium mineret vt C. ordin. l. maiorem. & dic vt ibi.

e ¶ Proposuisse. scilicet in edicto. ad quod ff. eodem l. Iudex. §. fi. Sed in libr. Al. est edictum. Accvrs.

f ¶ Pœnali. ad b interesse: vt ff. rem. l. hæres. §. Sed contra ff. ad municip. Tiraq. Solu. et ibi. Accvrs.

g ¶ Patris.] Casvs. Patris sui testamentum abolevit, & bona eius possedit quasi intestati: & decessit relicto herede. Dicitur quòd bona patris sui adscribat heredi suo. Franc.

h ¶ Eripietur. vt C. ad. l. fi. quis cum. in princip.

¶ Et sic non quòd esset [i] ex Edicto. ad quod C. de quæst. l. diuus. & de his. lib. I. quæritur. Sed arg. contra, ff. de senat. l. emancipatum. §. i. in fi. & de in ius voc. l. adoptatum. in fi. Accvrs.

Et quasi] Casvs. Qui diuersa perhibuerunt testimonia inter se, id est falsa vel varia: puniuntur leg. Corn. Item qui dixit falsum testimonium contra fiscum suum, de falso punitur. Item qui in eadem lite retractatum est pro actore, & postea pro reo, & sic contraria dixit: de falso punitus. Item qui si se gesse pro milite, cùm non esset: vel qui falso diplomate vsus est: quod exponit vltra glo. punitur pro qualitate delicti. Franc. Accvrs.

i Actio in falsum venit ex turbatis partibus.

k Statutis expressè habetur falsum testem testasse falsè.

l Mandit delatum vt & manifestatum possint accusatis in eodem libello. Adde quod & ff. mandati & mandatarius dicuntur de libello hoc accusato, quodsunt tamen vna lege cuiusdam. quamvis Cyn. ad hoc non sentiat. Cuia. ad eos autem. C. de accusat. ad. l. fi. quæ ex quoq; loc. in homin. ff. de lib. ea. quæ ex quoq; ad. l. fi. Paul. ff. de test. ad. l. Pomp. de falsis. Item si sunt deputati ad audiendum, certe de hoc, scilicet si sunt deputati in prior. ff. de Magistr. de Manifest. dic.

m Athaleto.

n Facto ne heredem & testamento non extincto. ff. de testam. militis.

BBB 5 Diuerſa.

480/C.IV.K.5-3, 1489-1490
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

XXVII. MODESTINVS *libro nono Regularum.*

EOs qui diuersa [a] inter se testimonia præbuerunt [b], quasi falsum fecerint, de præscripto legis [c] teneri pronunciatum est [d].

1. ¶ Ex eum qui contra signum [e] suum falsum præbuit [f] testimonium, poena falsi teneri pronunciatum est.

2. ¶ De impudentia eius qui diuersa duobus [g] testimonia præbuit, cuius ita anceps fides vacillat: quòd crimine falsi teneatur, nec dubitandum est.

3. ¶ Qui se pro milite gessit [h], vel illicitis indumentis vsus est [i], vel falso duplomate [k] ♂ vias commeauit [l], pro admissi qualitate grauissimè puniendus est.

XXVIII. IDEM *libro quarto Responsorum.*

SI debitore [m], prælato [n] die [o], pignoris obligatio mentiatur, falsi crimini locus est.

XXIX. IDEM *libro singulari de enucleatis casibus.*

SI quis obsepserit [p] præsidi prouinciæ tam per acta [q], quàm per libelli interpellationem, nihil agit: imò si accusatus fuerit, poenam temeratoris [r] luit. proinde enim punitur, atque si falsum fecerit, sunt enim rescripta de ea re [s]. sufficit autem vnam argumenti causa referre, cuius verba hæc sunt: Alexander Augustus Iulio Marullo. Si libello dato [t] aduersarius tuus veritatem in precibus ab eo datis non adiecit, suscriptione [u] vti non potest: imò si accusatus fuerit, & poenam inferre [x] debet.

XXX. IDEM *libro duodecimo Pandectarum.*

LEge Cornelia [y] testamentaria obligatur, qui signum [z] adulterinum [a] fecerit, sculpserit.

1. ¶ De partu suppositio soli accusant parentes [b], aut hi ad quos ea res pertinet: non quilibet ex populo, vt publicam [c] accusationem intendat.

XXXI. CALLISTRATVS *libro tertio de Cognitionibus.*

DIuus Pius Claudio rescripsit: pro mensura [d] cuiusque delicti constituendum in eos qui apud iudices instrumenta protulerunt, quæ probari non possint [e]: aut si plus mentitus videantur, quàm ex forma iurisdictionis pati possint [f]: vt Imperatori deferebatur, æstimaturo [g] quarenus coërceri debeant. Sed diuus Marcus cum fratre suo pro sua humanitate hanc rem temperauit: vt si, quod plerumque euenit, per errorem huiusmodi instrumenta proferantur, ignoscatur [h] eis qui tale quidquam protulerint.

XXXII. MODESTINVS *libro primo de pœnis.*

HOdie [i] qui edicta proposita [k] dolo malo corrumpunt, falsa pœna plectuntur. Si venditor mensuras publicè probatas, vini, frumenti, vel cuiusliber rei, aut emptor corruperit, dolóve malo fraudem fecerit: quanti ea res est, eius dupli condemnatur [l]: decretóque diui Hadriani præcipitur, in insulam eos relegari, qui pondera aut mensuras falsasserint.

XXXIII. IDEM *libro tertio de pœnis.*

SI quis falsis constitutionibus nullo [a] auctore habito [b], vitatur [c] lege Cornelia aqua & igni [d] ei interdicitur.

[a] ¶ *Diuersa.* id est falsa, vel varia. 2. Vel id est aduersa. ad quod *ita accli. de tribus §. fi. vers. sed vtrq. & ff. de crimi. I. qui falsi.*
[b] ¶ *Præbuerunt.* scilicet in eodem negotio.
[c] ¶ *Legis.* scilicet Corneliæ.
[d] ¶ *Signum.* id est sigillum, vel etiam, aliud signum quod fecerat.
[e] ¶ *Præbuit,* vt ff. pro. respondit dixi.
[f] ¶ *Duobus.* scil. adhoc, & reo. ACCVRS.
[g] ¶ *Pro milite gessit.* si non sit miles.
[h] ¶ *Vias.* Et cum [a] contrario nō fit, fiat fo in capite legionis.
[i] ¶ *Vel falso duplomate.* libri *diuersi.* habent *diuersum,* vel *multorum,* interpretes nec, *ut opinor,* Vide *C. de profes.* CVIAC.
[k] ¶ *Commeauit.* id est iter fecit. vel [b] cum deberet equitare cum decuriæ equis, equitauerat cum ex. par aliquæ loeum, vel cum per hospitia ex militaria haberet habere centum stationes, dixit quòd vias diu narrat per alia militaria: & sic percepit stationes quasi diuersum diuersum cùm non nouit iuxta: ideo si tantum iuxta: vt *C. de quadrud obligi. Leuitianus. §. cùm* ita. Vel cùm deberet ire per viam directā ad custodi eadem castra, iuit pe. magis curtum, & misset se aram.
[l] ¶ *A debitore.*] Cū debitore qui aliter obligaretur fundum, nūc cum vendere, adferus nulli obligatum, nec obst. quòd hoc casu videatur tenere crimine fisti, quod demū in fidei dum *fuerit.* vt *ff. de criminar fisci l. eq.* quia hic adfertur nulli obligatum: ideo tantum fisci male fecisse potest *Cod. eodem. l. si creditor.* Vel pone vt *supra de fide instr. l. reperta.* ACCVRS.
[m] ¶ *Dixi.* antecedentib. dictum facta, secundum primum vsum.
[n] ¶ *Falsi crimine.* In debitorem, non in creditorem. *l. j. C. de fal. instr.* CVIAC.
[o] ¶ *Si quis obsepserit.*] Quorum pretiosa fit propositi, quòd habuit sententiam pro se. Tertiam qui me coarctabat in e dolosè obsepsit frumentum contra me à præfide, offendens ei libellum suæ petitionis, & quandam confessionē falsam quam dicebat me facile apud acta nihil ego: quia reficiebantur. *C. de iudi. l. si prætor.* & tenetur de falso. & *facit supra de fideicommi. l. libera vers. §. hoc senatusconsultum. & C. de dolo. instr. &c. & supra in. l. si. §. fi. & C. de natral. re. l. j.* ACCVRS.
[p] ¶ *Per alia.* quæ iudici dixit.
[q] ¶ *Testamentum.* id est falsificeris: vel fabricite.
[r] ¶ *De ea re.* id est super ea quæstione.
[s] ¶ *Libello dato.* præfecti.
[t] ¶ *Subscriptione.* id est sententia præfidis quam fecit ad libellū. nam in sententia libelli ea proponitur: & facit *Cod. si contra ius vel vti publicum. l. j. & vs.*
[u] ¶ *Suffertur.* id est sustinere.
[x] ¶ *Inferre.*] Lex Cornelia.] CAIVS. Qui signum falsum fecerit, vel subscripserit, tenetur l. Corn. testamentaria. item accusatio de supposito partu non est publica, sed ad eorum spectat: vt in littera dicitur. FR.
[y] ¶ *Lege Cornelia.* scilicet de falsis.
[z] ¶ *Signum.* figillando, vel etiam subscribendo. de quibus dicitur *supra. de testa §. j. & §. & facit T. eo l. Paulus §.*
[a] ¶ *Adulterinum.* id est falsum.
[b] ¶ *Parentes.* non tamen filius matrem: vt *supra de accusat. Ubi tamen.*
[c] ¶ *Publicam.* speciale in hoc falsi, vt non fit publica accusatio talis contra, vt *C. de pub. in. l. j. in.* & facit *C. eod. l. cùm suppositi. & l. in. l. qui falsum. §.*
[d] ¶ *Pro mensura.* id est qualitate seu magnitudine. ACCVRS.
[e] ¶ *Non possint.* vbi [a] falsa fuit esse vt *C. in prohemio. & de probat. l. inhonestum.* ACCVRS.
[f] ¶ *Plus mentitus.* vt quia deposuerit quod præsentia non poterit *ff. de pœn. l. §. j.* Vel dic plus quā fit forma iuris, id est iuris dictionis, id est plus quàm fit pœna ordinaria falsi, vt alij tenantur. vt *Cod. ad leg. Iul. repet. l.* [b]
[g] ¶ *Æstimaturo.* Imperatori dico.
[h] ¶ *Ignoscatur.* si tamen sunt innocentia probare, & ostendat a quo acceperunt: vt *Cod. ad. Lunaicum.* & fortunā hæc pœnæ cadat in fallo referipto: quod tamen dic vt ibi. vel dic in alio instrumento, si dicunt vt vt *Cler. in l. si falsi. & ff. ad exam. l. si libertus. §. error.*
[i] ¶ *Hodie.*] CAIVS. Qui corrupit eductum, punitur de falso. Item qui corrupit mensuras frumēti, vel vini in duplū condemnatur: eum in insulam relegatur. FR.
[k] ¶ *Edicta.* Idem Paulus *sen. rec. 25.* Olim erat tantùm populatis actionibus quibusdam [c] ex edicto Prætoris. Vide scripta ad *l. j. T. de iurisdict.* CVIAC.
[l] ¶ *Proposita.* in alio vt *T. de iur. comb. iudic. l. si qui id pro tutore.*
[a] ¶ *Condemnatur.* Quæ ads. Resp. constitutione ex hac l. vel die addimine in insulam, quæ alias data pro simplo eius quod interest: vt *T. ad. l. qui nemine.* Alij dicunt quod per act. i. Corne. de fal. quod non placet: & facit *T. de dolo. Larinum. §. de eo.* & quod ibi non. & *T. de extraord. cri. Lamianum. §. & T. de ver. sign. l. Paulus resp. & T. de fur. l. si quis vxori §. si mauro.* ACCVRS.
[b] ¶ *Nullo.*] CAIVS. Qui falsis [a] constitutionib. sine legibus vitatur, quæ nullum habent auctorem, scilicet iussum: aqua & ignis interdicitur. FR. ACC.
[c] ¶ *Nulla.* nullum habent auctorem etiam [a] quæ habeat, sed reprobatæ sunt: vt *C. de iudi. cod. confir. §. hanc igitur.* Ille ergo habet auctorem [b], qui habet talem qui habet eas condendi regem: vt principem, vel senatum, vel præfectum. Vel die aliter auctorem, à quo accepit relegatum quasi constitutionem, quæ tamen non sunt. & contra. tunc *C. ea. Lunaicum.*
[d] ¶ *Pœna.* vt Galgodius in Papiro.
[e] ¶ *Ipsi.* id est [a] deportatione: vt *T. eo l. j. §. fin.*

480/C.IV.K.5-3, 1491-1492
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

AD LEGEM IVLIAM REPETVNDARVM.

Media dicentur repetundarum, scilicet pecuniarum.

Lex Iulia.] CAPVT. Lex Iulia repetundarum pertinet ad eas pecunias, quas quis exiſtens in magiſtratu vel officio publico acceperit ab aliquo priuato, vel aliquis de eius familia, permittente tamen poſſe accipere à quibuſdã perſonis, ſcilicet a ſobrinis, & ab eis qui peruenire gradu, & à cognatis & ab vxore. qui contra fecit, tenetur in duplum hac lege intra annum. Item hac l. tenetur qui cùm haberet aliquam poteſtatem, ſcilicet officium, acceperit pecuniam ob iudicium: vel ob non iudicandũ vel ut faceret aliquid vltra officium ſuum. Item in hac comitere ſine ſocio miſeri poſſunt actio ex hac l. ſi faciant contra hanc legem. Item hac l. punitur qui accepit pecuniã ob denunciandum in teſtimonio, vel ob non denunciandum. & qui damnatur ex hac lege, non poteſt eſſe ſenex vel index vel aduocatus ſeu lege Iulia repetundarum cauetur ne quis accipiat pecuniam ob aliquam de cauſa enumeratam in littera huius l. & principio, ſequentis. & ſic apparet quod à perſonis extraneis non licet accipere: à coniunctis autem numeratis in littera l. l. ſcilicet ſobrinis & ab eis accipere in infinitum. & h. d. hac l. cum quisque ſequentibus. & principio. ſcitur.

a ¶ *Caruisius*, publicus

b ¶ *Cujus.* à priuatoue fiunt non faciendum, vel omittat ſa ifdum. & ſunt exempla *infrà eod. l. eadem. §. & l. fex.* & eſt potius legis *infrà eod. l. §. Item* actio cuilib. quod dic vt *infr. l. proxim.* & dic quòd etiam durante officio accuſatur: quis in offic. delinquit, vel qua ſubiectos opprimit: vt *Cand. l. inſernus.* ¶ Aliis autem non poteſt magiſter magiſtratus in ius vocari: vt *ſupr. de in ius voc. l. §.* niſi in ſtatio: vt *in Auth. vt nul. ſine quoque ſuffr. §. ſi quis autem.* cuil. a monente magiſtratu etiam durante officio, conuentiuntur: vt *ſupr. de in ius. l. non magiſtratibus.*

e ¶ *Pilonem.* §. ſolus: hoc eſt alius eſt in magiſtratu ACCVSA.

d *Ex cohorte.* id eſt aliquis ex cohorte, id eſt ſocietat. ACCVSA.

e ¶ *Cauſa eorum.* id eſt eſt aliquam earum, acceptæ ſubiectis vt *ſupr. Lex comites.* aliàs eſt *ex ſorte* & in idem recidit.

f ¶ *A ſobrinis*, qui ſunt in tertio gradu: vt *infra. de gradib. §. &* ab omnibus proximioribus vt ſubiecta non ratio tanquàm talis ſuſpitionem. vt *arg. l. de recepta l. & in Auth. de accuſat. §. interdicimus. coll. ix.* ¶ Et dic quòd in infinitum ab illis, diuerſo non ratione officij ab aliis autem vſque ad certũ numerum per eandem rationem officij vt *ſupra. §. & Lex. §.*], licet quidam dicant ab his vſque ad centum numerum ab aliis nihil: quod eſt contra l. illam expreſſa. Rationem autem poteſt accipere ſecundùm l. vt *ſupra de offic. proxim. l. ſciant. & de offi. pra. fid. l. plebiſcitum.*

g D *Actio.*] *Actio* Ex hac l. h datur actio in ſimplum * vel condictio. ex hac lege contra iudicem vel officialem poſ eo quod ipſe vel miniſter accepit vt *Cod. eodem l.* & intra annum * compare depoſiti officij: vt *Cod. eod. l. pen.* licet quidam dicãt ibi ſpeciale in comite damnorum quod non placet: vt *dic. & limitat.* & fiet * intra annum in quadruplum poſt annum in ſimplum: vt *ſupr. de eadem l.* in *princ.* & hoc quadruplum datur toti

DE LEGE IVLIA REPETVNDARVM.

TITVLVS XI.

Hac lege conuenitur ſuata & rapina magiſtratuum, vel eorum qui munus aliquod publicum gerunt, pecunia quæ de priuatis hominibus acceperunt repetitur in quadruplum, quo tempore hoc iudicium appellatur, vt damnum repetita reddat in ciuitate Sicula. Capit. inquit. Iulianum repetundarum valle proponere, & hoc iudicium etiam ex multis ſortè datum in C. Catonem Valerium Flaccinum ſcribens. Adeo, inquit, magna reſtitutarum pecuniarũ incubabat quam modum, ſuſtinque ad conſilium dirigebant, & quid non quantumue admiſiſſent ſciret, aſſimulabat. Dicitur & in horreis intra annum, & in tribunos præfectos, ſcribas, comites omnes magiſtratuum, quod ramen olim non obtinuiſſe oratio pro Rabirio Poſthumo declarat. ex quo & hoc caput legi Iulię habemus, vt cognitorum pecuniarum reperitio ſit ab his ad quos ea pecunia quam magiſtratus ceperit, qui damnatus ſit, permanet, nubiliue ſi magiſtratus neque prædes dederit neque: ſolutionis ſit, & ſi in his aſſumendis appellari ſolet, & legendum in alia Oratione hoc modo. hic ab re prædes dari, nec ex bonis, quanta ſumma iniquum fuiſſet, pecunia ſeruata. In eadem lege lacet, qui ad eam legem Iulia repetundarum eſſe, ſic legendum eſſe ſit. Itaque ſi nec prædes dediſſet Gabinius, aut eorum ex eius bonis, quanta ſumma iniquum fuiſſet, pecunia redegiſſet, quantus magnus ad Poſthumum ab ea perueniat peruenieſſet, non reſtituerat, vt intelligi facile poſſet, quod ex ea pecunia quam ceperat ſe quo damnaturus eſſet perueniſſe ad aliquem in illa præſertim cauſa plurimum ſuffiam ſit, id hoc genere indicij eſſaret. Suare & alia multa legi capta, ſciuiſti ne peruenſiſſ legatum ſuum anus ſi de pecunia damnatus. l. 10. de off. Be. proconſul. *ex Senatori autem maiorem habere licuit.* l. 4. de var. mun. CVIAC.

1. MARCIANVS *libro quarto decimo Inſtitutionum.*

Ex Iulia repetundarum pertinet ad eas pecunias, quas quis in magiſtratu, poteſtate, curatione *, legatione, vel quo alio officio, munere, miniſterióve publico cepit b, vel cùm c ex cohorte d, cuius eorum eſt *.

1. ¶ Excipit lex, à quibus licet accipere: à ſobrinis *, propioréve gradu, cognatis ſuis, vxore *.

1. 1. SCAEVOLA *lib. quarto Regularum.*

DAtur ex hac lege & in heredes actio * intra annũ, dũtaxat * à morte ei qui arguebatur.

1. 2. MACER *libro primo Publicorum.*

LEge Iulia repetundarum tenetur, qui cùm aliquam poteſtatem haberet, pecuniam ob iudicandum decernendúmve b acceperit.

1. 3. VENVLEIVS SATVRNINVS *lib. tertio publicorum iudiciorum.*

VEl quo magis aut minus quid ex officio ſuo faceret.

1. 4. MACER *libro primo Publicorum.*

IN comites f quoque iudicum ex hac lege iudicium datur.

1. 5. VENVLEIVS SATVRNINVS *libro tertio Publicorum iudiciorum.*

EAdem lege tenentur g qui ob denuntiandã vel non denuntiandũ teſtimonium pecuniã acceperint. 1. ¶ Hac lege damnatus, teſtimoniũ publicè dicere, aut iudex eſſe, poſſulárve prohibetur h.

2. ¶ Lege Iulia repetundarũ cauetur, ne quis ob militem legendum *, mittendúmve *, ex accipiat *: néve quis ob ſententiam in ſenatu conſiliúmve i publico dicẽdam pecuniam accipiat, vel ob

facit T. tit. §. Item hic de ciuil. de criminali habes]. *Lex. ſi. h Lege Iulia.*] Determinabimus aliquem honorem vel munus. ¶ Et tot. hanc tenetur hac l. item de emacul. vt T. *de cauſ. l. §.* Item de fal. vel T. *de falſ. l. §.* Item de fen. vt *ſup. de ſpon l. in prin. §. & l. §. & l. in in prin.* Item Ulpl. de vi pu. vt *ſupra ad legem Iuliam de vi pub. Lege Iulia de vi.*

i *In comitiis*, id eſt comitiis huius conſiſtes & ſocios. 2. Vel *dic*, ſolus comes indicis deliquit, ad quod *C. eod. l. & Cod. de accu. l. qui explorandi.*

k *Eadem lege tenentur*, indices * ſcilicet qui denuntiant teſtibus vt videtur etiam iudex vt *in auth. de teſt. §. quia verb. coll. vlt. & C. de teſt. l. ſi quando. vel in teſt. laudatur.* & T. *ſupra de cal. l.* & T. *de cauſ. l. & ſup. Lege.*

l ¶ *Poſſulárve prohibetur.* idem prohibetur ab his tribus *, quia damnatus publicè eſtimare eſt infamis: vt *ſupra de poſt. cuiſ. Lucianum.* ſed infamis à teſtimonio repellitur: vt *ſupr. de teſt. Lex §. lege.* & à poſtulando: vt *ſupr. de poſtul. l. Lucius prætor. §. fin.* & à poſtulando: vt *ſupr. de poſtulan. l. §. ait prætor.* & facit *ſupra de poſtul. Lucianum, & de teſtam. l. ut cui. §. ſimili. & Lucius lege, & de fina. l.*

m ¶ *Legendum.* id eſt eligendum qui eligi non debet.

n ¶ *Mittendum.* forte in aliquam legionem. Imò id eſt dimittendum.

o ¶ *Accipiat.* hoc legẽ accipe: vt T. *de eadem. l. §. §.*

p ¶ *Conſulve.* quia ergo accipit pecuniam vt barreges g in conſilio Be. enarrat hac l.

Accuſatus

480/C.IV.K.5-3, 1493-1494
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

Vide in hác verba Alciat. Aduers. l. 4. p.

a ¶ *Auersorum.* a nisi ecclesiarum & pœnitentium, quod intra prouinciam dies octo à reatu statuit : vt T. *de offic. proc. l. plebiscita.*

b L. *Iulia.*] *Abstinentiæ.* id est delegatum.

c *Ab Imperatoribus.* scil. vt ex his eorum æstimatoribus conuentus Bithynicus. al. ab institutionibus : ad quod T. *de cal. l.* & fact T. *de accusat. iudicium. in fin. & l. qui accusare.*

d ¶ *Patrimonium.* igitur & in curiis habet locū hoc crimen. quod est contra Bald. qui in criminali tantum locū habere ibidē. vel dic vt not. *Cod. l. vlt. Acc.*

e ¶ *Ab exceptis.* qui dicuntur *l. I. p. in fin.* & dic vt ibi.

f ¶ *Ab his scil. etiam exceptis, sed accipere & debet facilius vel nō facile, &c. tut non ego domi permittar accipere.* & die hoc caput, scil. repeti. l. & quod dicit permittit, sc. d. l. [ILLVD QVOQVE] Die eadem vt *in simili huic proxima præcedenti sequenti.*

† Licet alimare quod ex vsu hui hu-

g ¶ *In acceptum.* id est ne accepto ferat alicui qui debet opus publicum facere, vel frumentum præstare publicè. Item cùm aliquis debet ex publica vrbis cura testa tecta habere, non debet iudex accepto ferre vt hic, & *Cod. de ædi. priuat. simplic. in fin.* & fac. *C. de op. pu. Leonis. Acc.*

h ¶ *Lege vrsat.* al ibi legerunt : alibi *legerunt.* alias *legerunt.*

¶ Pone in acceptum, ferre accepto, & accepto ferre, idem.

† approbandum.

* profusum opus est, quod magistratus quisquam ante fecerit quàm iudicium ab eo factum approbauerit. FR.

i ¶ *Extra ordinem.* b extra antiquam obseruationem : vt dixi T. *de pub. iud. l. ordo.* & facit T. *de pæ. l. homicidii.* Vel extra ordinem. id est nō imponitur ordinaria pœna, quòd non semper imponitur, imò quandoque maiorem subit ex & die quòd eram alio modo posse assentiri vt dixi T. *eodem. l. lege Iulia.*

k ¶ *Administrandi.* delinquendi.

l ¶ *Calore.* id est irascendi.

Quid contra.] CAVE. Quod datur proconsuli vel præsidi contra legem Iuliam repetūdarum : non potest efficax. Item vendito vel locato facta pretiū minori pretio, vel hoc vt faciat plus vel minus in officio, assentiri, nec talis res potest vsucapi priùs quàm ordeat in potestatem eius à quo deferebatur. FR.

a ¶ *Quod contra legem.* Hoc pertinet *l. vlt. T. pro donato.* CVIAC.

m ¶ *Prætorem.* vel aliū iudicē.

n ¶ *Vsucapi.* vt *supra de usucapend. rer. dom. l. bona fidei. circa principiū.*

o ¶ *Fossa.* præsidi vt faciat plus vel minus in officio. a. Vel dic aperiūde de eius fide datus ab eadem potestate. & facit *infr.*

accusandum, vel non accusandū, vtique vibani magistratus ab omni sorde se abstinent, neve plus doni muneris in anno accipiant, quàm quòd sit auersorum [a] centum.

VII. MACER *libro primo iudicium publicorum.*

LEx Iulia de repetundis præcipit, ne quis ob iudicem arbitrúmve [b] dandum, mutandum, subendúmve, vt iudicet : neve ob nō dandum, non mutandum, non subendum vt iudicet neve ob hominem in vincula publica coniiciendum, vinciendum, vincírive subendum, neve vinculis dimittendum, neve quis ob hominem cōdemnandū absoluēdúmve neve ob litem æstimandam [c] †, iudiciúmve capitis pecuniæve [d] faciendum, vel non faciendum aliquid acceperit.

1. ¶ Apparet autem quæ lex ab excepcis [e] quidem in infinitum capere permittit : ab his [f] autem qui huc capite enumerantur, à nullo, neque vllam quantitatem capere permittit.

2. ¶ Illud quoque cauetur, ne in acceptum [g] feratur † opus publicum faciendum, frumentum publicè dandum, præbendum, adprehendendum †, lata tecta tuēda, antequam perfecta, probata [h], præstita lege erunt [i] †.

3. ¶ Hodie ex lege repetundarum extra ordinem [k] puniuntur, & plerumque vel exilio puniuntur, vel etiam durius, peout admiserint [l]. Quid enim si ob hominem necandum pecuniam acceperint ? vel licèt non acceperint, ealore [m] tamen inducti interfecerint, vel innocentem, vel quem puniri non debuerant? Capite plecti debent, vel certè in insulam deportari : vt plerique puniti sunt.

VIII. PAVLVS *libro quinquagesimo quinto ad Edictum.*

QVòd contra legem [n] repetundarum proconsuli vel prætori [o] donatum est, non potest vsucapi [p].

1. ¶ Eadem lex venditiones, locationes eius rei causa pluris minorisve factas [q] irritas facit: impeditque vsucapionem, prius quàm in potestatem eius à quo profecta res sit, hereditáve eius veniat.

IX. PAPINIANVS *libro quinquagesimo Responsorum.*

QVi munus publicè [r] mandatum accepta pecunia repetunt [s], crimine repetundarum postulantur.

DE LEGE IVLIA DE ANNONA [t].

TITVLVS XII.

Hac lege tenetur cuius dolo malo factum est, vt aut plus annona, id est pretij causa abundans annona copia, aut carior esset, quod eius diuitiæ fraudatæ annonæ. CVIAC.

I. MARCIANVS *libro secundo Institutionum.*

CONSTITVIT [u] inter seruum & dominum iudicium, si annonam publicè fraudasse dicat [x] dominum.

II. VLPIANVS *libro nono de officio Proconsulis.*

LEge Iulia de annona pœna statuitur [y] aduersus eum qui contra annonam fecerit, societatémve coierit. quo [z] annona caior fiat.

1. ¶ Eadem lege conuincitur, ne quis nauem [a] nautámve retineat, aut dolo malo faciat quo magis detineatur : & pœna viginti aureorum [b] statuitur.

III. PAPIRIVS IVSTVS *libro primo de Constitutionibus.*

IMperatores † Antoninus & Verus Augusti in hæc verba rescripserunt : Minimè æquum est decuriones ciuibus suis frumentum vilius quàm annona exigit, vendere [c].

1. ¶ Item rescripserunt ius non esse ordini [d] vniuique ciuitatis pretium grani quod inuehitur [e], statuere. Item in hæc verba rescripserunt : Etsi non solent hoc genus nunciationis [f] mulcteres exercere : tamen quia demonstrastis te, quæ ad vtilitatem annonæ pertinent, polliceris [g], præfectum annonæ docere potes.

AD LEGEM IVliam de annona [h].

CConstat. al. constat. & al. constitit. al. confirmatur. ¶ Et not. speciale [i], vt & alibi T. *de iudic. Adde. & de accusat. l. mulierem. in fin.* regulariter contrà vt *C. de iud. l. fœnus.* & fac. *supr. de fal. l. nulli. & C. de quæst. l.*

k ¶ *Confessatur.* Huic l. aptanda est L. T. *ad leg. Cornelium de fals.* CVIAC.

l ¶ *Dicat.* scil. ferum.

LEge Iulia.] CAVE. Qui contra annonam facit tc cariorem offert, vel hoc locutatem cuiuis : punitur l. Iulia de annona. Item in eadē l. Iul. cauetur ne quis detineat nauem ferentem annonam : & pœna xx. aureor. imponitur eiusmodi facienti. FR.

m ¶ *Pœna statuitur* quæ est T. *de extraord. crim. l. annonam. in fi.*] *reff.* & facit T. *de fur. l. fulmi.* §. *libertis.* ACC.

x ¶ *Item.* pro vt. & c.

y ¶ *Statuta.* scil ferendam annonam.

z ¶ *Pigini aureorum.* & etiam pœna criminis quæ qualis sit, dixi modo in pr. huius leg.

Imperatores.] CAVE. Decuriones non cogantur vilius vendere annonam ciuibus suis quàm annona exigat. Item non debet flatui vt certus ordo hominū pro mercatorum vendat frumentum certo pretio. Item & frumentum potest accusare de crimine stellionatus annonæ. FR.

a ¶ *Tenere.* vt & T. *ad municip. non debere.* &] *de administrat. rerum ad ciu. pertin. l. decuriones.*

b ¶ *Grauis.* licet nec alicui priuato : vt *C. de Iudæis. l. nemo.* & T. *ne quis Iudæus. l. vlt.* Sed cōtra *C. de offi. præfect. vrbi. l. 3. §. cura curæ.* & *Cod. de epist. aud. l.* vbi de hoc dicit. ACCVRSIVS. Die secundùm hæc, quòd non potest flatuere pretiū suis ciuibus, vt hîc pretium autem nullum potest flatuere, vt in contrario.

c ¶ *Interdixit.* secundùm nostrum loci. arg. T. *de fal. l. hodie.* §. 3.

d ¶ *Nunciationis.* id est accusationis publicæ : vt *C. qui accu. non poss. l. de crimine.* sed hoc speciale. vt *supra de accus. l. mulierem.* ACCVRS.

e ¶ *Pollicetur.* b mulier.

f ¶ *Quæ.* vt *supra de usucapend. rer. dom. l. bona fidei. circa principiū.*

g ¶ *Polliceris.* vt *supra de usucapend. rer. dom. l. bona fidei. circa principiū.*

h ¶ *Ad legem Iuliam de annona.* a. Vel dic de lege Iulia de annona &c.

i Iudicium vt gaudeant non eli aeter ferrum. Follis tamen hic in annona cuiuis.

* In vel. collegium iuuenis.

† Sic Flor. & fere reliqui. alii libri habent Imperatores.

† Persium in fili vrbis flatuere, ciuibus potest, inquit non potest.

AD LEGEM IVLIAM PECVLATVS, & de sacrilegiis, & de residuis.

Lege

480/C.IV.K.5-3, 1495-1496
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

Lege Iulia peculatus.] CASTR. Lege Iul. peculatus cauetur ne quis auferat ex pecunia sacra, religiosa, vel publica, neve intercipiat, neve in rem suam conuertat, neve faciat fine procuret quòd hæc fiant vel aliquo. Item eadem l. prospexit ne quis aliquid quod ferri, vel introferri in eorum vel aegrorum publicum: neve procuret vt hæc ab alio fiant. FRANC. ACCVRS.

a ¶ *Sacra.* Ingrediente potest notari, vt pro sacris vasis. ad quod est *Dofi. de publ. dom. §. item lex Iulia. &* alias: vt *inst. C. de confl. pec. l. §. pen.* Item quod dicit, sacra, exponit vt *infrà l. vlt. in princ.* AGVT.

b ¶ *Religiosa.* vt in ornamentis sepulchrorum. ¶ *Publica.* ex fisci, vel ciuitatis. ROMANVS vt *infrà l. vlt. in fine.*

c ¶ *Quo.* pro vt.

d ¶ *Lege licebit.* vt faceudi de re sacra, & officiali de re publica, cuius periculo est: vt *l. sacrilegij. in princ.*

e ¶ *Inferat.* id est adiungat se ferram, vel aliquid simile. & facit *l. ad legem Cornel. de fal. l. lege Cornelia.*

Lege.] CASTR. Qui pecuniã publicam destinatam ad aliquod factum, puta ad classem, retinet, nec eam expendit in vsum quem debebat punitur *l. Iul. de residuis.* FR. ACCVRS.

f ¶ *Delegatam.* id est destinatam. ad quod *l. Lig. §. fed & qui.* ACC.

g ¶ *In eum vsum.* fc. in quem eam delegata.

h ¶ *Peculatus.*] *Sacrilegio.* vt in *Auth. de nup. §. deportatis &* nov. *cons. de pæn. §. nostrar.*

i ¶ *Statum.* id est in pristinum statum. ACCVRS.

k ¶ *Amittit.* hoc hodie contra vt in *Authen.* ut nulli *indic. §. fin. col. 1.*

† Auctoritate Imperatoris restituta rem vltra militari modo ad pecuniam, vt non implicent supplicio crucis sacrilegique puniuntur. Fab. Vindicta in text.

Lege Iulia.] CASTR. Hoc tenetur monstrare l. prox. præcedente. quæ pœna imponatur ex eiusmodi peculatu. Secundò dicit quòd præsidis pœna punitur qui pecuniam sacram vel religiosam auferri iubet si rem fecerunt. Deo quia auferri. Tertiò dicit: manu datio principis cauetur, vt præsides conquirant sacrilegos, latrones & plagiarios: & eos inuentos puniant secundùm modum delicti. Quarto dicit: Qui pecuniam habitam ex locat. fundi reipublicæ, vel ex fundi causa in littera declarata, penes se retinuerit lege Iulia de residuis punitur. Item qui pecuniam publicam habebat vt eam expenderet in aliquo sacro publico, & non expendit eam, imò retinet: pœna legis Iulia de residuis tenetur. [NOTA] Locus in quo thesaurus inuentus, non fit religiosus, etiam si in monumento inuentus: prohibitum est enim sepelri thesaurum, & quod prohibitum est sepelire, si sepelatur, non facit locum religiosum. Vltimò dicit: res eam diuisam Romanæ fabricæ remine peculatur teneri. Item si res pretiosorum in eadem factam depositæ fabricæ furtiue, actio furti competit. & hoc dicit hic §. cum l. sequenti. FRANC. ACCVRS.

m ¶ *Sacrum.* priuatim: secus publicè: vt *§. l. vj. & l. sacrilegi supra.*

n ¶ *Donatum.* forte ad eius donatis honorem in loco publico: & sic quando ad decoré publicum pertinet, habet locum hæc lex. &

AD LEGEM IVLIAM PECVLATVS, ET DE sacrilegiis, & de residuis.

TITVLVS XIII.

Peculatus est factum pecunia publicæ vel sibilis. Angustinus in Ioannem. Crassus deliquerunt in fore qualicunque fore & peculatus. peculatus enim dicitur furtū de re publica, & non sic audiuntur furtum rei priuatæ quemadmodum publica. Sacrilegium est furtum rei aut pecuniæ sacræ ex loco, vel religiosæ ex religioso. Residuorum crimen est pecunia publica, vectigalia quæ apud aliquem ex administratione relicta, in publicum non relata. Et residuorum nomine etiam sibilla summa significatur. CVIAC.

Prima quæ spectat ad legem Iuliam peculatus.

1. VLPIANVS *libro 24. ad Sabinum.*

EGE Iulia peculatus cauetur, ne quis ex pecunia sacra [a], religiosa [b], publicáve [c] auferat, néve intercipiat, néve in rem suam vertat, néve faciat quo [d] quis auferat, intercipiat, vel in rem suam vertat: nisi cui vtique lege licebit [e]: néve quis in aurum, argentum, æs publicum quid indat, néve immisceat, néve quo quid indatur [f], immisceatur, faciat sciens dolo malo quo id peius fiat.

11. PAVLVS *libro vndecimo ad Sabinum.*

[g] LEge Iulia de residuis tenetur, qui publicam pecuniã delegatam [h] in vsum aliquem, retinuit, neque in eum [i] consumpsit.

III. VLPIANVS *libro primo de adulteriis.*

PEculatus pœna †, aquæ & ignis interdictionem, in quã hodie succeßit [k] deportatio, continet, porrò qui in eum statum [l] deducitur: ſecut omnia priſtino iura, ita & bona amittit [m].

IV. MARCIANVS *libro quarto decimo Institutionum.*

[n] LEge Iulia peculatus tenetur, qui pecuniam ſa-

fa. §. sed l. Iul. l. §. ad municipem. & quod not. *C. de fur. l. §. nondum.*

o ¶ *Mandatis.* principum.

p ¶ *Comparant.* conquirit faciant. fic *ſupr. de infamibus. l. ſurres. §. mandatis.* & *facit ſupr. de offic. præſt. l. emptor.*

q ¶ *Prout.* fic *ſupr.* ✱ *de offic. præſid. l. diuus Marcus. in princ.*

cram [o], religioſam abſtulerit, intercèperit.

1. ¶ Sed & ſi donatum [p] Deo immortali abſtulerit, peculatus pœna tenetur.

2. ¶ Mandatis [q] autem cauetur de ſacrilegiis, vt præſides, ſacrilegos, latrones, plagiarios conquirant [r]: & vt prout [s] quiſque deliquerit, in eum animaduertant: & ſic conſtitutionibus cauetur, vt ſacrilegi extra ordinem [t] digna pœna puniantur.

3. ¶ Lege Iulia de reſiduis tenetur is apud quem ex locatione [u], emptione, alimentaria ratione, ex pecunia quam acepit, aliáve qua cauſa pecunia publica reſedit.

4. ¶ Sed & qui publicam pecuniam in vſu aliquo [x] ✱ acceptam retinuerit, nec erogauerit, hac lege tenetur.

5. ¶ Qua lege [y] damnatus, amplius tertia parte [z] quàm debet, punitur.

6. ¶ Non ſit locus religioſus, vbi theſaurus [a] inuenitur. Nam eſſi in monumento inuentus fuerit, non quaſi religioſus tollitur. Quod enim ſepelire quis prohibetur, id religioſum facere non poteſt. at pecunia ſepeliri non poteſt [b]: vt & mandatis principalibus cauetur.

7. ¶ Sed & ſi de re ciuitatis [c] aliquid ſubripiatur †, conſtitutionibus principum diuorum Traiani & Hadriani cauetur peculatus crimen committi [d]. & hoc iuſte vtimur.

VI. IDEM *libro quinto Regularum.*

DIui Seuerus & Antoninus Caſſio Feſto reſcripſerunt, res primatorum ſi in ædem ſacram depoſitæ ſubreptæ fuerint: furti actionem, non ſacrilegij eſſe

ſur. l. ſi in de verb. ob. Lolium Regulum. & l. in illa. & C. de obuch. l. 9. & l. quæ lig. l. & de iudi. l. ſolemnis. & de cuſt. l. ſi remancipem. §. fin. & C. de reſt. l. in plu. §. in princ. & l. de ofc. ea. num. l. de pupill. §. 4. & l. de rer. per. l. §. in fin. a Vel ſecundùm AZO. & H. hæc dic nihil ſubaudiri: & ſic non erit hic ſacrilegium. idem & ſi furtum ſuſtulerunt de non facto. nam locus, &c. vt ibi oportet ergo & quòd furtum ſuſtulerunt de facto loco. nam locus, &c. vt ibi oportet ergo & quòd furtum de facto loco auferatur ſecundùm hoc. ad quod *l. de cuius. vsu. usufru. l. & loca.* ¶ Sed quando [e] quid incipit eſſe ſacrum: dic vt *C. de fur. l. §. nondum.* ſed ſecundò cano. eſt ſecus. vt *arg. l. vlt. conſtitutio.* Item facit *l. de vi & vi armata. l. §. ſiliusd. & §. §. quia. & l.* Sed arg. contrà *Cod. de epiſ. & cle. l. §. quis in hoc.* Vel dic tertiò, hæc res priuata de facto non erat ſacra de facto. & ſic locus facit ſacrum, vel furtum: quod in idem recidit.

Sacrilegij.] CASTR. Hic dicit quòd pœna capitalis imponit pœnã ſacrilegij pro qualitate perſonæ quandoque ſeruitor, quandoque leuior. [QVI EVM.] Qui nomine ciuitatis faciunt peculatum publicum, & partem pecuniæ ſibi retinent, partem aſſignant

a ¶ *Inquiſitio generalis de ſacrilegij primitus deinde ſpecialis ſacta poteſt.*

r ¶ *Extra ordinem.* vt *l. ad l. ſacrilegij pœnam.* ſed verè imo ordinaria pœna: vt *l. ad l. ſicarios.* Solut. vt ibi.

s ¶ *Ex locatione.* ꝓ publico facta. & hic exigebat nomine publico. a. Vel etiã ei data à publico vt emeret ſtatuã fiſco, vel vt aliter aliquem à reipublicæ alienaret. 3. Vel hic quòd ipſe locabat nomine publico, & retinebat: & ſic emptione ab aliquo perfecta. pro quo *l. ea. hac lege.*

t ¶ *In vſu aliquo.* ſubaudi alio quam ſaluo ſtipendiis cæteris.

u ¶ *Lege.* ſcilicet de reſiduis.

x ¶ *Tertia parte.* id eſt in triplo eius quod accepit, & plus: & ſic in quadruplum, ſecundùm P. pro quo eſt *l. ſi. ſacrilegij. §. fin. & l. pen. & l. pen. & ſic de acti. §. triplo.* a. Alij dicunt extenſim. & amplius tertia parte, ſcilicet ſuorum bonorum. 3. Tu dic in eo quod accepit. & tertia eius plus. ad quod *C. de inoff. teſt. l. ſi quis in fine. & C. de iurg. l. fin.* Arct.

y ¶ *Theſaurus. C. de acquir. rer. dom. l. nemo.* & *l. §. Non potuit.* vt & *ſupra de relig. Lat. §. quæ. §. ſanctis.* adi [b] cauſa cauſarum: *C. de acquir. poſſeſſione. l. peregre.*

z ¶ *Amplius.* vltra tertiam: vt *C. de fur. Lab peculatum. contrà.*

a ¶ *Pecuniã ſepelire nõ licet.* eſt cauſa exhibita.

b ¶ *Commenti.* aliis etiam: & aliàs elmarcat.

c ¶ *Ciuitatis.* Romanæ, cum [c] alterius: vt *C. de fur. Lab peculatum. contrà.*

d ¶ *Committi.* aliis etiam: & aliàs elmarcat.

e ¶ *Peculatus.*] Furti, cmò [f] ſacrilegij. nam facit ictus [g] vt ſacrilegium fit: vt *§. de pœn. Lauat facta. §. locus.* quæ eſt contrà. ſed ſecundùm R. & Al. hic fabaudi furti actionem, ſcil. cet etiam: non ſacrilegij, ſcilicet tantùm: & ſic vtraque vtx locum habet. ſimile ſubaudiendum eſt. *C. de maiefi. poſſeſſori. §. ſi rem. & de furt. l. ſi in de verb. ob. Lolium Regulum. & l. in illa. & C. de obuch. l. 9. & l. quæ lig. l. & de iudi. l. ſolemnis. & de cuſt. l. ſi remancipem. §. fin. & C. de reſt. l. in plu. §. in princ. & l. de ofc. ea. num. l. de pupill. §. 4. & l. de rer. per. l. §. in fin.* a Vel ſecundùm AZO. & H. hæc dic nihil ſubaudiri: & ſic non erit hic ſacrilegium. idem & ſi furtum ſuſtulerunt de non facto. nam locus, &c. vt ibi oportet ergo & quòd furtum de facto loco auferatur ſecundùm hoc. ad quod *C. de cuius. vsu. usufru. l. & loca.* ¶ Sed quando [e] quid incipit eſſe ſacrum: dic vt *C. de fur. l. §. nondum.* ſed ſecundò cano. eſt ſecus. vt *arg. l. vlt. conſtitutio.* Item facit *C. de vi & vi armata. l. §. ſiliusd. & §. §. quia. & l.* Sed arg. contrà *Cod. de epiſ. & cle. l. §. quis in hoc.* Vel dic tertiò, hæc res priuata de facto non erat ſacra de facto. & ſic locus facit ſacrum, vel furtum: quod in idem recidit.

f Hinc facilegij aſſimilatum.

g Locus facilegij quando quid eſſe incipiat.

480/C.IV.K.5-3, 1497-1498
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-3, 1499-1500

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

rentur. Quare quod sacrum *, quódve admissum, in sacrilegij b crimen cadat, diligenter considerandum est c.

2. ¶ Labeo libro trigesimooctauo posteriorum peculatum definit, pecuniæ publicæ aut sacræ furtum non ab eo factum cuius periculo fuit: & ideo aditum d a in his quæ ei tradita sunt, peculatum non admittere e.

3. ¶ Eodem capite inferiùs scribit f, non solum pecuniam publicam, sed etiam priuatam crimen peculatus facere g, si quis quod fisco deberet, simulans se fisci creditorem, accepit, quamuis priuatam pecuniam abstulerit.

4. ¶ Is autem qui pecuniam h traiiciendam i suscepit k, vel quilibet l alius m cuius periculum pecunia pertinet, peculatum non committit n.

5. ¶ Senatus iussit lege peculatus teneri eos qui iniussu o eius qui ei rei præerit, tabularum publicarum inspiciendarum, describendarúmque potestatem fecerint p.

6. ¶ Eum quoque qui pecuniam publicam in usu q aliquos? retinuerit, nec erogauerit †: hac lege teneri Labeo trigesimooctauo posteriorum scripsit. Cum * eo * autem qui cum prouincia abiret *, pecuniam t quæ penes se esset, ad ærarium profectus * retinuerit, non esse reiduæ pecuniæ actionē: quia eam priuatus * fisco debeat: & ideo inter debitores? eum ferri †, eámque ab eo is qui hoc imperio vtitur, exigeret: id est pignus capiendo u, corpus retinendo *, multam * dicendo. Sed eam b quoque lex Iulia reliduorum post annum reliduam c esse iussit.

1. MARCIANVS *libro primo iudiciorum publicorum.*

HAc lege tenetur, qui in tabulis publicis minorem pecuniam quàm quid venierit d aut locauerit *, scripserit, aliúdve quid simile commiserit.

2. ¶ Diuus Seuerus & Antoninus quendam clarissimum iuuenem, cum inuentus esset arculam * in templum ponere, ibique hominem includere, qui post clusum templum de arca exiret, & de templo multa subtraheret, & se in arculam iterum referret: conuictum f in insulam deportauerunt.

XII. VLPIANVS *libro sexagesimoseptimo ad Edictum.*

QVi perforauerit muros a, vel inde aliquid abstulerit b: peculatus actione c tenetur.

XIII. MARCELLVS *libro vicensimoquinto Digestorum.*

PEculatus nequaquam committitur si exigam ab eo pecuniam quæ & mihi & fisco debebet k, non enim pecunia fisci intercipitur, quæ debitori eius auferetur, scilicet qui manet debitor fisci nihilo minus.

XIII. MODESTINVS *libro secundo de poenis.*

IS qui prædam ab hostibus capiam l subripuit, lege peculatus tenetur m: & in quadruplum damnatur.

XIV. PAPINIANVS *libro 36. Quæstionum.*

PVblica iudicia peculatus de residuis & repetundarum similiter aduersus heredem, * exercentur: nec immeritò: cùm in his quæstio principalis n ablatæ pecuniæ moueatur.

1 ¶ *Capram.* virtute militum nostrorum, & sic fisci factam: vt *l. de cap. l. si captiuum.* §. 1.

m ¶ *Tenetur.* & sic accusatus deportatur: vt *l. 1. in fi.* eum ciuitate adnotat in fastum, vel coerdet. ex hac l. in quadruplum fisco ad quod *l. eo l. Sacrilegij panam.* §. *fi.* Vel dic quòd solam quadruplipœnam patitur, quotiesque modo contra eum agatur ad quod *l. de fal. l. pen.* §. 5. & cen tocum quadruplum petat, & extra id ei perfecutio. Vel dic quòd fublata * utipiam cen pœna. *arg. l. de pœn. l. incorporalium.*

PVblica.] CASTR. Accusatio criminis peculatus, item de residuis, item repetendarum, licèt sint publica crimina, competunt tamen etiam heredi delinquentium, cùm ex qualibet earum quæstio ablatæ pecuniæ moueatur. FRANC.

n ¶ *Heredem.* est hic specialis vt *l.* inchoetur contra heredes. ad quod *l. de accus. l. ex iudicorum.* & *l. ad Turpil. Lex Iunia vsucapionē.* §. *fi propter.* & *l. ad l. Iul. repetundarum.* l. 3.

o ¶ *Principalis.* est & alia ratio: quia turpis a furta, &c. vt *l. de calum. l. in heredem.* vt & *l. de iure fisci. l. actus.*

AD

480/C.IV.K.5-3, 1501-1502
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

AD LEGEM IVLIAM DE AMBITV.

a ¶ Ad Augustas inica. Vsig aut. ad inic. tit. C. eo. CVIAC.

Hæc lex.] GAIVS. Hac lex in urbe non habet locum, eâm ibi petentes qui magistratus. si autem in alia ciuitate per

DE * LEGE IVLIA AMBITVS.

TITVLVS XIV.

Eleganter Paulus, qui populum (inquit) cuiuslibet ciuitatis circumit, ambit. qui aliter fecit, ambitus crimen dicit. *nam in toga candida poterit magistratum ambire licitum, non etiam pecunia corrupta suffragia petendo per se vel per alium, & videbitur hoc fecisse verba personarum. huius in municipiis tantum valet, quia in urbe honores deferuntur principi arbitrio, non populo.* CVIAC.

1. MODESTINVS *libro secundo de pœnis.*

Hæc lex in urbe [a] hodie cessat †: quia ad curam principis magistratus & creatio pertinet, non ad populi fauorem [b].

1. ¶ Quòd si in municipio [c] contra hanc legem [d] magistratum aut sacerdotium [e] quis petierit, per senatusconsultum [f] in centum aureos eum infamia [g] punitur.

2. ¶ Qua lege damnatus, si alium conuenerit [h], in integrum restituitur: non tamen pecuniam recipit [i].

3. ¶ Item is qui nomen [k] vetigal instituerit [l], ex senatusconsulto hac pœna plectitur.

4. ¶ Et si quis reus [m] vel accusator domum iudicis ingrediatur [n]: per legem Iuliam iudiciariam [o] in legem ambitus committit, id est aureorum [p] centum fisco inferre iubetur.

DE LEGE FABIA † DE PLAGIARIIS.

TITVLVS XV.

Possit inire crimina capitalia, ex quibus sequitur mortis aut exilij pœna, vel bonis translatio, edictorij q; vsu publicoque

[a] Vide Budæum in Pand. tom. 1. de Annonis, fol. 84.

[b] Ad Augustas inica. Vsig aut. ad inic. tit. C. eo. CVIAC.

[c] Municipij. d Ambire est mores admittere, qui petendo dare magistratus corrumpit. e Palam dicit aliquid ob hanc rem Respub. non incidi in l. Lulianam, ad ea illud sic, hac iam ex lege de decur.

[f] Senatusconsulta quia desiderant per se petiti, vt petiti, non vt petiti.

[g] Auctor.

[h] Ad leg. Fusiā. ad. Aelium Paetum, qualem eam appellat Pomponius Lætus in libello de Rom. leg. hypotheca nulla, quo loco quod ille plagij exponit. Petrus Faber. Cuiac. ad Aurel. Victor. Ioan. Rosin. lib. 5. Quintus Tubero & Marcus Claudius Marcellus Coss.

[i] Ambitū eiusmodi locutionem etiam prædicas elsam petisti.

[k] Imò incidere ait. Gl. in l. vlt. in fin. de ædilit. edict. [l] Interrogatum quod hac lege. [m] Infamia non admittitur ad postulandum.

[n] Quibus calidi hominis ingressibus ædes ingrediatur.

[o] Non tamen pecuniam recipit. Hoc & Cic. indicat pro Cluent.

[p] Aureum. id est seruum in fuga conditorem. Regi Fauni.] GAIVS. Sempli hoc edicti seruum alienum, credens

[q] ¶ Item in qui nouum. Vide scripta ad tit. Cod. de ambitu. Qui ea exigunt, tenentur l. Iul. de ri publ. l. vlt. fin. ad l. Iuliam de pub. CVIAC.

[r] ¶ Professorib. etiam si id non exercent nam si exercet, lege Iulia de vi fecere reus: vt l. ad leg. Iul. de vi pub. l. fin. item facit C. nemo vnd. vidi nam pof. per totum. l. ¶ Et si quis reus. ed eft accusatus, & sic de criminali causa tantum.

[s] ¶ Improbitatem. fcil. studio * vt iudex fuisse et postea: fic C. de eff. cui indicat. l.).

[t] ¶ Iudiciarium. Item quasi cælo, dum quæ fuscipit iterum dignitatem vel officium in quo semel fuit: & ei imponitur pœna deportationis: vt Cod. eo. l.). & die vt ibi. ¶ Et die quòd hæc lex iudiciaria fuit facta super leg. Iul. de ambitu. AGYLÆVS.

[u] ¶ Per legem Iuliam iudiciariā. Cuius variæ cap. sortata sunt in l. 2. fupr. de iudiciis. De hoc autem cap. hæc habetur Valentis & Gratiani constitutio ad Anicium PP. in hæc verba, ne quis in domum iudicis ordinarij pernotissimo nomine, aut occasione secreti, familiariter ingredi affectet. Quæ consentit cum l. 1. Cod. Theod. de officiali. cod. vbi est, ne pomeridianis horis, [quibus scilicet iudex pauilum sibi requiescendi indicit] ad eum quisquam de negotio accedat. Vide scripta ad l. 2. fup. de iud. Cvi.

[a] Plagium vide de dolum.

[b] Plagij pœna in ciuili iudicio alienum seruum, locum habet, si ciuili crimini locum habeat.

AD LEGEM FABIAM de plagiariis.

Si liberum.] CAIVS. Qui seruo liberum hominem vendit, item qui scienter emit: punitur pœna legis Fabiæ: & est pœna capitis. sed qui seruum suum alienatum vidit, non punitur. Item seruo mando vt seruum meum fugitiuum persequatis & vendatis: non punitur hac lege. idem si tibi mandau vt seruū meum fugitiuum deprehendas, & eum deprehensum habeas emptum pro 1. nam non punitur. ſ autem seruum meum in fuga constituram vendo: punitur hac lege. & h. t. hac lex & seq.

[c] ¶ Sciens. scru fi seruum credens: vt l. ad leg.

[d] ¶ Capitale hac die vt Cod. eod. l. ſ. &]. eod. l. ſ.

[e] ¶ De plagio. à b plaga facinus, id eſt dolore indigit enim, &c. vt C. in l. ſ. a vnā plaga, id eſt vulnerare & ſæpe. ad l. Aquil. l. ſ. ex plagis, & ſic C. ex libertum. & C. vbi de cri. agi opor. l. fin. ACCVRS.

[f] ¶ Quo. id eſt hoc crimine legis Flauiæ de plagiariis.

[g] ¶ Prohiberis. Sed an idem c ſi quis ſeruus vendat vel emat ſeruū alienum, vel aliàs contra eſt? Reſpond. fic, ſi animum celandi dominum habuit: vt infr. eod. l. pe. & l. fegr. & nihilominus fuerit & fer. cor. vt C. eo. l.). alias ſi non habuit animum celandi, non eſt fer. cor. vt infr. l. pen. ſ. plani. Vbi autem reperitur liber vel seruus ignorabatur habet locum hæc l. vt C. eod. l. quamuis.

[h] Sciendum. Senatusconſultum facit C. eo l. in fuga, & die vt ibi & ſupr. de custodia reor. imp. l. quod ſæpe. ſ. ſ. ACCVRS.

[i] Seruorum. id eſt seruos in fuga conditorem.

480/C.IV.K.5-3, 1503-1504

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-3, 1505-1506

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-3, 1507-1508

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

8. ¶ Abolitio[a] privatim[b] à præfidibus poſtulari, ac impetrari ſolet: item pro tribunali, non de plano: nec præſens † hanc cognitionem [c] alteri demandare poteſt.

9. ¶ Si plura crimina idem eidem inſulit [d], ſingulorum debet abolitionem petere, alioquin prout quid admiſerit, eius nomine ſenatuſconſulti pœnam patietur [e].

Primò ponit unum dictum. Secundò ponit dictum Papiniani, quod videtur ſibi adverſari. Tertio ponit aliud dictum Papiniani, quod videtur ſibi conſonare. Quarto ponit determinationem & concluſionem omnium præcedentium. ſecunda ibi, atquin idem. quarta ibi, meritò. BART.

10. ¶ Accuſationem is intulit, qui præſcriptione ſummoueri poterat: vt quilibet adulterij [f] maſculo poſt quinque annos [g] continuos ex die commiſſi adulterij, vel fœminæ, vel poſt ſex menſes vtiles [h] ex die diuortij [i]. An ſi deſiſterit [k] * hoc ſenatuſconſulto plecti debet †, bellè [l] dubitatur. mouit, quòd pœnè [m] nulla erit accuſatio, quam temporis ſpatium, aut perſonæ vitium [n] omnimodò remoueret, eróque ſecuritatem timoris ac periculi promitteret [o]. contra mouet, quòd qualiſcunque [p] accuſatio illata cognoſcentis auctoritate, non accuſantis voluntate abolèri debet: maioréque [q] odio dignus exiſtimaretur, qui temere aſ tam improbam accuſationem proceſſiſſet [r]. Ergo verius eſt, cum quoque de quo loquimur [s], in ſenatuſconſultum incidere opœterc. Atquin Papinianus reſpondit [t] mulierem quæ idcirco ad falſ accuſationem non admitteretur [u], quòd ſuam, ſuorúmve iniuriam non perſequeretur, deſiſtentem, ſenatuſconſulto Turpilliano non plecti [x]. Num ergo & in cæteris idem reſponſeus * ſit? Quid enim * intereſt, propter ſexus infirmitatem, an propter ſtatus turpitudinem, temporiue finem ad accuſationem aliquam non admittatur? Multóque magis excludendi * ſunt, quòd mulieris quidem accuſatio, vel † propter proprium eius dolorem effectum habere poſſit [y]: illorum verò accuſatio voce * dumtaxat tenus interueniet. Atquin idem [z] aliàs ſcribit [a], non poſſe aliquem duos eodem tempore adulterij accuſare, matrem, & fœminam [b]: & tamen ſi vtrique † ſimul demuntiauerit, in vtriuſque perſona abolitionem eum petere debere [c], ne in hoc ſenatuſconſultum incidat.

Quid * porrò refert, propter cauſas ſuprafcriptas [d] accuſatio non valuerit, an propter numerum perſonarum non tenuerit? an hæc interſint [e], plenam habuerit aliquis accuſandi facultatem, ſed propter perſonarum coniunctionem * ab accuſatione ſummoueatur: an verò ſtricta ratione quibuſdam accuſandi facultas non competat? Meritò * itaque [f] dicendum eſt, omnes, excepta muliere & minore, niſi abolitionem petierint, in hoc ſenatuſconſultum incidere.

Licet accuſatio ſuſpecti tutoris impetret infamiam, & remanet ſit à tutela, tamen deſiſtens ab accuſatione, non incidit in ſenatuſconſultum Turpil. h. d.

11. ¶ Suſpecti tutoris accuſatio pro tribunali [g] tantum examinati poteſt: & nullus alius de huiuſmodi quæſtione quàm præſes [h] pronuntiare poteſt: & tamen qui ab ea deſiſtit, ſenatuſconſulto non tenetur [i].

12. ¶ Item ſi dicat [k] aliquis in ſenatuſconſultum incidiſſe Turpillianum, præſidis eſt ſuper ea re notio: & tamen contra deſertorem ſenatuſconſulti non in-

480/C.IV.K.5-3, 1509-1510

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-3, 1511-1512

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-3, 1513-1514

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

accusator * quoque b potuit adire.

Quando quis accusationem non prosequitur, quia iudex acceptorum temporis obstare pronuntiat: in Turpillianum non incidit. h. d. secundum veram lec. BART.

XIDEM *libro singulari de Adulteriis.*

QVærebatur, an hi qui ab accusatione tempore exclusi essent, in senatusconsultum Turpillianum incidissent. Respondit, non oportere dubitari, calumnia non puniri c eos qui præscriptione temporis exclusi causam adulterij perferre non potuerunt.

Qui rem non reperit publica abolitione interueniente, in senatusconsultum non incidit. BART.

XIS. VLPIANVS *libro secundo de Adulteriis.*

SI interueniente publica abolitione ex senatusconsulto, vt fieri adsolet, vel ob lætitiam aliquam vel honorem domus diuinæ, vel ex aliqua causa ex qua senatus censuit abolitionem * reorum fieri, nec intra dies præstitutos d reum repetierit: dicendum est cessare Turpillianum senatusconsultum. Nec enim videtur desistere, qui exemptum * reum non defert. eximitur autem reorum * abolitione interueniente.

Nunc expensis quis dicatur desistere ab accusatione. Item qui ex licentia principis desistit ab accusatione, non punitur. h. d. FR. ACCVRS.

XIIS. PAVLVS *libro tertio de Adulteriis.*

DEsistisse eum accipimus, qui in totum animum agendi deposuit: non qui distulit accusationem e. Sed qui permissu * Imperatoris ab accusatione desistit, impunitus est.

XIIII. VLPIANVS *libro septimo de officio proconsulis.*

DIuus Hadrianus Saluio Cæo proconsuli Cretæ b rescripsit, tutorem qui pupilli causa f instituerat accusationem: defuncto pupillo cuius causa accusare cœperat g, non esse cogendum accusationem implere h.

XV. MACER *libro secundo publicorum.*

IN senatusconsultum Turpillianum incidunt, qui subiecisse accusatores, aut subiecti postulasse, nec peregisse * reos: aut aliter quàm abolitione facta desistisse: quique chirographum i ob accusandum dedisset, pactionemue aliquam interposuisset. Hoc autè verbum, *nec peregisse* m, ad vniuersos supra scriptos * pertinere dicendum est.

Hodie de omni crimine cognoscitur extra ordinem, & idem de omni crimine qui accusat, & desistit, incidit in hoc senatusc. excepto his qui sine periculo calumniæ accusant, nam tales non incidunt in senatusconsl. qui autem sine illi, Gloss. penul. h. d. cum l. seq.

1. ¶ An ad eos qui hodie o de iudicijs publicis extra ordinem cognoscunt p, senatusconsultum pertineat, quæritur. Sed iam hoc iure ex sacris constitutionibus vsimur, vt pertineat. ita ex singulis causis singulæ pœnæ irrogentur.

2. ¶ Eos de quorum calumnia * agi non permittitur, si desisterint, non incidere in pœnam huius senatusconsulti, constitutionibus cauetur.

Qui post mortem rei desistit ab accusatione, non incidit in hoc senatusc. sed ille qui priùs desistit, licet reus postea moriatur: quidni pœnas hujus senatusc. excepti criminibus hic positis h. d.

3. ¶ Si propter mortẽ rei accusator

a ¶ *Si accusator &c. supra h. d. dum. in fi. l. huc usq; plicis in prin. & fin. prò h. d. dixer. & tam præsentis d. l. & l. 1. in senatusc. §. fi. & facit supra d. accu. Cl. Italorum in §. 1.* ACCVRS.

b ¶ *Accusator quoque.* non solùm reus.

c ¶ *Quærebatur.* Hic quæritur. Et dicit ex eum quòd iam excusatus nunc vult accusare, & non incepit, quia videt se præcipitosse excludendum, plurium est: vt *supra l. quæsitum.* & dicas hunc incepisse, & postea desistisse: tunc est contrà *supra l. 1. §. accusationem.* Sol. his imperatoris abolit. & eodem modo fola. C. *vt intra certum temp. l. fin. &* 2. Vel ibi de tempore iudicantis, fcilicet hemqui: hic de tempore accusationis. 3. Vel * dic quòd in pœnam talionis non, vt hic, sed Turpi. vt ibi. & secundum hoc potest reperire ad diu præscriptione. & ita facit *ad l. T. depo. l. 1. & ff. auct. & in dotem. arg. ff. d. c. ne quis. & supra de acquiren. poss. l. ff. quæritur. & supra de condic. furtiu. l. filius. & qui sunt sui. arg. l. fi.*

a Vel dic cum in Turpiliani non incidit, qui desistit ab accusando hunc ipso, quod ad desistendum non accusatorem excepcionis pœnalis.

* reis.

SI intercesserit.] CAVT. Propter publicam abolitionem desistit ab accusatione & finita causa ad reperta accusationem, nõ pœnam pœnæ Turpilliani, & reddit ratio in litera. Secundò dicit: reus eximitur abolitione facta. FR. ACCVRS.

* ¶ *Senatus censuit abolitionem.* Vide scripta ad *l. 93. C. qui accus. non possit.* CVIAC.

d ¶ *Professus.* XXX vt *C. eod. Licet priuatim. §. fin. Nec est contra l. ult. Insulter. §. 3. quia ibi in priuatis.* ACCVRS.

e ¶ *Recognitum.* abaccusatione per abolitionem generalẽ ad quod est etiam *l. Apros in fin.* ACCVRS.

f ¶ *Desistisse.*] *Accusationem, supra de accus. desistis. & de ord. l. desistis. & C. eod. l. fin. & supra eod. l. ab accusatore. §.*

g ¶ *Permissu,* vel publi. abol. vt *supra l. prox.* vel etiam per priuilegium ex certa scientia &c. vt *supra C. eod. l. 3. & facit ar. duabus modo quæ. §. illud. adl.* ACCVRS.

Tutor accusare non potest nomine pupilli.

(Imò potest. Bart. in l. 1. §. supra de accusat.) Idẽ quæ accusationem dare debet, & accusare possit pupillo: at non pupillo: at non reo.

DIuus Hadrianus.] CAEPOL. Tutor pupilli accusare quendam causa pupillæ: & mortuo postea pupillo, vult desistere ab accusatione. dicitur quòd potest sine pœna. FRANC. ACCVRS.

b ¶ *Creta.* id est Aphrica.

i ¶ *Pupilli causa.* non b nominatoquia hoc non potest: vt C. qui accusare *non poss. l. fi.*

k ¶ *Corpora.* hoc est pro opis. H. fol. fic de facto hoc erat quod dic vt *supra eod. l. quæsitum.* & facit *supra §. quis enim finem. & de his quibus ut indi. l. cunctorum. §. & si tutorem.*

l ¶ *Non esse cogendum accusationem implere.* Tunc etiam excusatur a pœna Turpil. finito officio tutelæ desistendi. *l. 22. supra de his quæ vt indig.* CVIAC.

m *Ad senatusc. Turpilianum.*] CAEPOL. Qui subiecit accusatorem, item subiectus ad accusandum, qui desistit & non peregit, quique pecuniam ob accusandum promisit, vel aliquam pactionem ob hoc fecit incidunt in senatusconsul. Quod autem dictum est, & non peregisse, referendum ad vtrosque, id est ad subiicientem & desistẽtem. Secundò dicit, hodie de omnibus criminibus cognoscitur extra ordinem & aliquis hodie accusat & desistit: an habeat locum pœna Turpilliani? Et dicitur quòd sic, qui accusare possunt sine metu talionis, & hi si desistunt ab accusatione, non incidunt in pœnam senatusconsulti Turpilliani. & de his da exemplum vt in Gloss. domini mei Accursij.] 21. PROPTER.] Si accusator desistit ab accusatione propter mortem accusati, finitur accusatio: nisi in crimine læsæ maiestatis. Idem in accusatione repetundarum, quæ non finitur morte accusati: imò & in heredes accusati prosequitur hæc accusatio. Secundò dicit: desistit ab accusatione si corpus: & postea decedit accusatus. nõ aduersus quos pœna Turpilliani timeat. Tertiò dicit: volenti Titium accusare, libellum dedi, & me scripsi ad talionem: & nondum lite contestata impedimus procedere per aliquem, vel bonorum vastis præsidium occupa. vel simili causa. non possum pœnæ Turpiliani. Vltimò dicit: si libellum publicè concessa accusam eorum iterum accusare, alia abolitio est concessa. dicitur quòd sic. dies incipiunt mihi currere finita secunda abolitione, intra quos possum iterum accusare. FRANC. ACCVRS.

* *Accusationem peragere debet non furiosus accusator, sed &* impubes.

y ¶ *Desistisse.* Vide notata ad *Authentic. sacramenta puberum. prò h. de iudic.* CVIAC.

i ¶ *Chirographum.* id quo continebatur pactum & datorum & accusare illum. 2. Vel quo poterat probari desistisse. ACCVRS.

m ¶ *Peregisse.* Supra positum.

n ¶ *Supra scriptos.* subintelligentes & subscriptos vt *supra d. §. ponatis.* & hoc si crimen erat publicum, non aliàs vt *l. si quis reperiens. §. fi.*

o ¶ *Hodie supra de publ. & d. l. de.*

p ¶ *Cognoscitur.* id est ? cognosci. postulatum.

q ¶ *Eas de quorum calumnia.* in accusando commissa ? & da exemplum de iniuria: vt *Cod. qui ac. non poss. l. 9.* & alia specialia quæ diximus *supra d. l. §. 3.* Sed op. de marito qui licèt fuit rectus calumniæ accusat: vt *Cod. de adul. l. iure mariti.* tamen incidit in Turp. vt *Cod. de adul. l. abolitionem. quæ ff contra.* Sol. vt dic. ¶ Item op. quia potuerat accusando liberum non potest de calumnia accusari: vt *supra de obseq. l. patrem. & de his qui l. quæ cum §. patrem.* & tamẽ incidit in Turpil. desistit: vt *l. de bon. lib. l. qui cum maior. §. fin. & minor.* Sed forte incidit si ? eſt in eadem calumnia. Et sic in omnibus præfatis dicas in quibus dari exemplum, & etiam in insania. & secundùm hoc locum habet quod hic dicitur. Vel dic vt dixi in d. §. *fin. & minor.* Item dicunt quidam Ano. posse hic exemplum ccontra in furiosum, qui non potest pactionem accusare etiam prosequendo suam iniuriam: vt *supra de acc. l. fin.* quasi desistere, non incidat in Turpil. quod non est verum vt *supra l. §. accusationem.* Sed omni hoc non dixit: & q dixit quòd non potest pactionem accusare de alio: & loquitur de hoc quòd patiatur in aliqua accusatione in Turpil. incidere. & sic bene dixit. ACCVRS.

* ¶ *Desistens.*

* Accusationem peragere debet non furiosus accusator, sed & impubes.

z Probari etiam per instrumentum defensionis publicæ.

a Intelligatur desistat, quæ potest accusatori postea nocere.

b Index imperitus ex accusatione officij & calumnia punitur. & non Turpilliani. nisi in posterum calumnia. Quod in casu intelligatur incipit, potuisse incidere in Turpillianum. ? potest: & desistendo, posteaquam vetus accusator desistens ab accusando. & Marcus & patronus non incidunt in Turpillianum, nisi fuit in accusando calumnia.

480/C.IV.K.5-3, 1515-1516
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-3, 1517-1518

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

I. MARCIANVS *libro secundo publicorum.*

Dui Severi & Antonini magni * rescriptum est, ne quis absens * punitur ᵇ †. & hoc iure utimur, ne absentes damnentur. neque enim inaudita causa quemquā damnari aequitatis ratio patitur ᶜ.

1. ¶ Si autem ᵈ graviùs quis puniatur, putà in opus metalli, vel similem * poenam, suae capitalem ᶠ: hoc casu non est irrogenda in absentem poena ᵍ, sed absens requirendus ʰ adnotatus * est ⁱ, ut copiam sui praestet.

2. ¶ Praesides autem pronunciarum circa requirendos adnotatos hoc debent facere ᵏ, ut eos quos adnotauerint, edictis ˡ adesse iubeant ᵐ: ut possit innotescere ⁿ eis qui adnotati sunt. Sed & literas † ad magistratus, vbi constituant, mittere, vt per eos * possit innotescere, requirendos eos esse adnotatos.

3. ¶ Et ex hoc ᵖ annus computatur ad se purgandos ᵠ.

4. ¶ Sed & Papinianus libro sexto decimo responsorum scripsit, requirendum ʳ adnotatum, si prouincię praesidem ˢ intra annum adierit, & satis obtulerit ᵗ non esse locum mandatis ᵘ, vt bona fisco vindicentur. nam & si intra annum ᵛ mortuus sit, criminis causa extinguitur & perit, & bona eius ad successores transmittuntur ʷ.

Anno praescribitur contra fiscum ante annotationem: sed annotatione falla praescribitur contra fiscum vsgunis annis. h. d. cum l. seq.

II. MARCER *libro secundo publicorum.*

Anni spatium ad occupanda ˣ bona eius qui requirendus adnotatus est, pertinet.

1. ¶ Sed si per viginti annos ʸ fiscus bona non occupauerit, postea praescriptione vel ab ipso reo, vel ab heredibus eius summouebitur.

III. MARCIANVS *libro secundo de publicis iudiciis.*

Quamcumque enim quaestionem apud * fiscum, si non alia lex praescripcio ᵃ, viginti annorum silentio praescribi diui principes voluerunt.

IV. MACER *libro secundo de publicis iudiciis.*

Annus exinde computandus est, ex quo ea adnotatio † quae vel edicto vel literis ad magistratus factis publicè innotuit.

1. ¶ Ergo & viginti annorum tempus exinde fisco numeretur, ex quo adnotatio publicè innotuit.

2. ¶ In summa sciendum est, nulla temporis praescriptione ᵇ à causae defensione ᶜ sumoueri eum qui requirendus adnotatus est.

Reus habet animum ad se purgandum, quòd si non venerit intra annum: bona eius transeunt ad fiscum, & fiet venditio: vt in littera dicitur. hoc dicit.

V. MODESTINVS *libro duodecimo Pandectarum.*

Mandatis cauetur, intra annum requirendorum bona oblignari ᵃ: vt si redierint, & se purgauerint ᵇ, integram rem suam habeant, si neque responderint, neque quisquam defendant, habuerint, tunc post annum bona in fiscum cogantur ᶜ.

1. ¶ Et intra annum medio tempore mouentia si qua sunt, ne aut morā † deteriora fiant, aut aliquo modo intereant, vanire debere ᵈ, pretiúmque eorum in depósito esse, diui Severus & Antoninus sanxerunt.

2. ¶ Sed & diuus Traianus inter mouentia ᵉ fructus quoque haberi ait ipsos.

3. ¶ Curandum est autem, ne quid ei qui profugit, medio tempore à debitoribus eius solvatur: ne per hoc ᶠ fuga eius instruatur.

480/C.IV.K.5-3, 1519-1520

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

DE QVÆSTIONIBVS.

IN criminibus.] CASVS. Causa inuestigandorum criminum quæstio adhiberi solet. & quando fiat quæstio, & in quæsti cogatur quæstioni, est videndum. & cæsi quæstio non fit cùm indicia non præcedant. & ergo præcedit indicia: quæstio potest fieri. Item quæstioni fidi fides, scilicet plena, non adhibetur. & quòd non fit à quæstione sine a tormentis incipiendum, rescripto diui Hadriani cauetur verba cius rescripti ponantur in littera. Item cum multi sint torquendi: incipiendum est ab eo de quo fit verisimile veritatem melius aperiri. [AD QVÆSTIONEM.] Cum assidum Titium de aliquo delicto, contra quem sunt aliqua indicia: & volo facere torqueri aliquos quos produco de mea domo non audior. Item si TITIVS & eius vxor testimonium aliquam fecit filium eorum, & nunc dicat aliquos non esse filium eorum, non de facili ei creditur. FRANC. ACCVRS.

1 ¶ *In criminibus tenebris.* id est inuestigatis. FR. ACCVRS.

b ¶ *Quæstio*, quod quæstionis verbo contineatur, dicitur *supra de iniur. l. item apud Labeonem.* §. *quæstionem.* & *ad Silan. l.* §. *quæstionem.*

c ¶ *Et non esse*, docet quando fit facienda per constantiam *, dicendo quando non: quia eum cum b non fuit indicia, non facienda. est & sic est *supra de his qui sunt sui vel alieni iur. l.* Item quatenus, dicitur infra eum dicit: *neque adeo, &c. & hic* ¶ adeo, indicat vtrumsit vtendum: vt *infra cod. l.* §. *quæstioni.* 1. Vel dic adeò, scilicet vt ab ea incipiamus. & ad hoc *Cod. ad l. iulia de* ℔ *l.* ℔. *nod. l. cuius.* §. *in ea.* & *C. de fal. sciens.* Sed contra *L. ad sil. l. prima.* Sed certè non sunt *prout*, id est aute indicia sed prius quàm alij. ACCVRS.

d ¶ *Contineri.* Cum esse à tormentis incipiendum.

e ¶ *Rescripti.* id est epistolæ.

f ¶ *Admoueatur.* alias *amouetur.* C. de innocentia ad nocentium. scil. reus.

g ¶ *Confessa.* C. per tormenta. ACCVRS.

h ¶ *Incipiendum* vt multi accusabantur qui torquendi erant, cum præcederent indicia: et ℔. *nod.* §. *vnius.* 1. Vel dic, quòd eum accusato contra quem erant indicia: & multi petebantur torqueri: ab e coepit primo circa illum in quem torquebatur, est igitur sensus ACCVRS.

i ¶ *Producit.* facile e enim pro eo dixerunt. ad quod *C. de testib. l.* ℔ *ff. de testi. l. patet.* & *l. seq.*

k ¶ *Subscribam.* i. quòd sit suppositus. ad f quod *C. de iib. agnos. l.* §. *Iulianus. in fi.* §. hoc tit arg. contra. *C. de Cur. calid. l.* §. §. *quæ.* in fi. §. ACCVRS.

[EIDEM CORNELIO.] CASVS. Quæstioni vetus seruus, id est, dicto eius non creditur plenarie: sed alia argumenta requiruntur. Secundò dicit seruus dicentur aurum alienum exportasse cum domino eorum, & de hoc torquentur. dicitur quòd non debent interrogari de dominio, & si ignorat dicant de eo non credetur. [DIVI FRATRES.] Quæritio aliqua est inter heredes de rebus hereditatis. seruus eorum communis ex alia causa quam hereditatis vel seruus vnius eorum tantùm non sunt super hoc torquendi: etiam si dicatur vnum heredum quæsisse dominium scilicet in illo seruo. [EIDEM.] Seruus inquisitus potest torqueri in caput cuiuscunque eius. Item in seruo cuiuscunque corporis, siue faciendi, vt possit torqueri contra quemlibet de illo corpore siue faciendo. Item ille qui mihi seruit bona fide tanquam seruus, fuit ejus seruus alienus, si ne liber homo esset: non potest contra me torqueri. Item liberus contra patronum non potest torqueri. Item nec frater

DE QVÆSTIONIBVS*.

TITVLVS XVIII.

Expositis fluctibus publicorum iudiciorum, & superioris tituli prælatis iuxta ordinem, ad priuatorum conflictus quantum attinet ad damnandos absentes, vel publicanda eorum bona. & hoc tertio similiter etiam, vt si capitalia, & atrocissima sint crimina, veritas inuestigetur per quæstionem & tormenta seruorum qui in testimonium vocantur, in caput eiusdem dominorum inuenda, non torqueri. si quæ alia sint fuse iudicia sine crimine. l. vlt. Quæstio interrogatio est quæ fit per tormenta, de reo vel de his qui facto interuenisse dicuntur. nunc, vt quidem ait, facti in oculos quæsita est, aura in iudicio. CVIAC.

Hæc lex diuiditur principaliter in tres partes. Primò loquitur quando permittatur ad quæstionem seu torturam. Secundò loquitur quæ persona debeant torqueri, & quæ non. Tertiò de effectu quæstionis seu confessionis habitæ per tormenta, secunda ibi, idem diuus Hadrianus. tertia ibi, diuus Seuerus. Item quælibet pars in plures partes diuiditur. ideo prosequitur per particulares. & in ista prima parte prima iurisconsultus dicit quædam generalia: postea desiendit ad specialia.

1. VLPIANVS libro septimo de officio Proconsulis.

NEminibus eruditis * quæstio b adhiberi solet: sed quando vel quatenus id faciendum sit, videamus. Et non esse c à tormentis incipiendum, & diuus Augustus constituit, neque adeò fidem quæstioni adhibendam.

1. ¶ Sed & epistula diui Hadriani ad Semnium Sabinum continetur d. verba rescripti e ita se habent: Ad tormenta seruorum ita demum veniri oportet, cùm suspectus est reus, & aliis argumentis ita probationi admouetur f, vt sola confessio g seruorum deesse videatur.

2. ¶ Idem diuus Hadrianus Claudio Quartino rescripsit, quo rescripto illud expressit, à suspectissimo incipiendum h, & à quo facillimè posse verum scire iudex crediderit.

3. ¶ Ad quæstionem non esse prouocandos eos quos accusator de domo sua produxit i, nec facilè credendum subiectam k eam, quam ambo parentes dicantur charam filiam habuisse, rescripto diuorum fratrum ad Lucium Tiberianum emisso declaratur.

4. ¶ Idem Cornelio Proculo rescripserunt, non vtique pro probatione, si nulla alia sit probatio, & hoc intell gas quando non perfuerat in accusatione: vel quando in tormentis fuit confessus. & sic de hoc vt in Gl. dom ni mei Accurs. ibi patet. [CVM QVIDAM.] Cùm te accusarem de aliquo delicto, petebam seruum tuum torqueri contra te volens serui petitum depositi vt fui dere. dicitur quòd non audiat. Secundò dicit: seruus tui torqueretur occasione cuiusdam delicti quod dicitur esse commissum. & aliquid contra dominum dicunt, dominus ex hoc grauatur, id est nocet domino, & hoc dicebat quondam rescriptum: sed hoc rescripsum correctum est: nam nullo modo petitio facit dominio. [IN CAVSA.] Dic casum vt in Gl. domini mei Accurs. hic posita: quæ incipit, negotiator, &c. [QVI QVÆSTIONEM.] Docet qualiter est interrogandus qui torquetur. [DIVVS HADRIANVS.] Seruus agricolæ Proculi accusatus de aliquo delicto, postea ad tormenta de se potest interrogari. de alio autem si dicat, est res indicium, id est vt sine indicatione, vt dixim: qui alij seruiunt delictum. [QVÆSTIONIS.] Nunc dicit quando credatur tormentis. & quando non. Item inimicorum quæstionis quam loquæ habetur libri, quandoque non: vt si est inimicitia magna, ea non creditur, alias sic: vt hic habes in Gloss. [CVM QVES.] Latrones quosdam rapi: & eos in fici affiguus, vt eos faciat torqueri, ad eiusdem si fuit latrones, vel non, ipse reos dicunt latrones fuisse mecum, dicitur quòd quantum est contra eos, creditur: quantum contra me ell, non. & die vt in littera. [SI QVIS VLTRO.] Licèt quis sponte confiteatur se homicidium fecisse: non tempus eius confessionis statuit. quidam enim ob metum vel similem crudum dicunt quòd non ell verum imò erunt epistola quorundam qua est cautum quòd seruus cuiusdam confessus homicidium fecisse, & ex hac confessione damnatus, apparuit postea non culpabilem fuisse, & sic restituuntur: & dominus quondam eius pretium assignatum, vendito alio illo seruo. sed pone si prius non potuit mutare sententiam suam: Ad hoc primò respondet, & expone littera in vi in Gloss. domini mei Accurs. hoc dicit tota lex FRANC. ACCVRS.

480/C.IV.K.5-3, 1521-1522

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

in seruil vnius * quæstione fidem rei constituendam : sed argumentis ᵇ causam examinandam.

5. ¶ Diuus Antoninus, & diuus Hadrianus Sennio Sabino rescripserunt, cùm serui patiter cum domino aurum & argentum exportasse ᶜ diceretur, non esse de domino interrogandum quidem si vltrò aliquid dixerint ᵈ, obesse hoc domino.

6. ¶ Diui fratres Leliano Longino rescripserunt, de † seruo heredum * non esse habendam quæstionem in res hereditarias, quamuis suspectum fuisset, quòd imaginaria venditione ᶠ dominium in eo quæsisse heres videretur ᵍ.

7. ¶ Seruum municipum posse in caput ciuium ᵇ torqueri, sæpissimè rescriptum est : quia non sit illorum ⁱ seruus, sed reipublicæ. Idémque in cæteris ᵏ seruis corporum dicendum est, nec enim plurium seruus videtur, sed corporis.

8. ¶ Si seruus † bona fide mihi seruiat : etiam si dominium in eo non habui, poterit dici torqueri eum in caput meum non debere. Idem est & in libero homine qui bona fide seruit.

9. ¶ Sed nec liberum torqueri in patroni caput, constitutum est ˡ.

10. ¶ Nec fratrem quidem in fratris ᵐ, Imperator noster eum diuo patre suo rescripsit : addita ratione, quòd in eum in quē quis iniuitus testimonium dicere non cogitur *, in eum nec torqueri debet.

11. ¶ Seruum mariti in caput vxoris posse torqueri, diuus Traianus Sernio * Quæto * rescripsit.

12. ¶ Item Mummio Lolliano rescripsit, damnati seruos : quia deforent esse ipsius ᵖ, posse in eum torqueri.

13. ¶ Si seruus ad † hoc erit manumissus, ne torqueatur ᵍ : dummodò in caput domini ʳ non torqueatur, posse eum torqueri * diuus Pius rescripsit.

14. ¶ Sed & eum qui cognitionis ˢ fuscepit tempore alienus fuit, licèt postea rei ᵗ sit effectus ᵘ, torqueri in caput ˣ posse, diui fratres rescripserunt.

15. ¶ Si quis dicatur nullo iure emptus, non prius torqueri poterit, quàm si conditionis ʸ venditionem non valuisse. & its Imperator noster cum diuo patre suo rescripsit.

16. ¶ Item Seuerus Scipio Antigono ᵃ ita rescripsit : Cùm quæstio de seruis contra dominos neque haberi debeat, neque si facta sit, dicturi sententiam consilium instruat ᵇ multo minus ᶜ indicia seruorum contra dominos admittenda sunt.

17. ¶ Diuus Seuerus rescripsit, confessiones reorum pro exploratis ᵈ facinoribus haberi non oportere ᵉ, si nulla probatio religionem cognoscentis ᶠ instruat.

18. ¶ Cùm quidam deponere pretium ᵍ seruis paratus esset, vt seruus torqueretur contra dominium : Imperator noster cum diuo patre suo id non admiserunt.

19. ¶ Si serui quasi sceleris participes in se torquentur, dequę domino aliquid fuerint confessi, apud iudicem : prout causa exegerit, ita pronunciare eum debere diuus Traianus rescripsit : quo rescripto offenditur ʰ, grauari dominos confessione seruorum, sed ab hoc rescripto recessum constitutiones posteriores ostendunt.

Ista §. potest legi tribus modis. Pro modo dicit sic : Seruus tunc est causa professa, potest torqueri contra adiutantem, etiam si sit seruus reipublicæ. Secundò sic : Seruus reipublicæ potest torqueri contra amittentem professionem alicuius rei. Tertiò sic : Seruus potest torqueri, si ipse dicatur amisisse professionem alicuius rei, & per omnes istos casus intelligo esse amissam istam professionem in causa tributorum, & sic seruus est capitaliter puniendus. BART.

20. ¶ In causa tributorum ᵇ, in quibus esse reipublicæ neruos † nemini dubium est : periculi quoque ratio, quod ˣ seruo fraudis conscio capitalem poenam denunciat, euidens professionem * extruat.

a ¶ *Antigono.* Vulgò *Antonino Pio* a *Sapitio Antigono*, &c. Hic §. citatur l. 3. *Cui.* Vide conciliat. in quæst. rescriptionē legendum *Antigono*, non vt vulgò *Antonino*. CYAC.

a ¶ *Inferuat.* scilicet dictum seruorum in quæstione posteorum.
b ¶ *Multo minus.* ad hoc §. *Libanus* l. *ex quibus*. & C. *eod.* l. 3. & *decurs.* l. *seruos*. ACC.
c ¶ *Pro explorato*, id est probatum. Sed arguit. contrà *supra de confess. res.* l. 3. *confessus.* & *Cod. de pœn.* l. *qui sententiam.* & *supra de minor.* l. *maiorem.* § *sed vt ad legem Iuliam.* Solutio valet * si posse-ret, vt dicatis non: vt *ibi, arg. infrà eadem* l. 8. § *quæ videri.* Alij vt R. quòd hic in testamentis : ibi fiue testamentis : vt *argum. eiusdem* §. § *quæ vltrà. supra eadem* l. Item contra C. *de confess.* l. 3. Solutio ibi in ciuili. ᵗ
¶ Et non quòd dominus seruum confessum & inuitum possit defendere : vt *infra de appellation.* l. *non tantum.* & *Cod. de liberali causa.* l. 1. 4. 14. & *seq.* & *de re iudicata.* l. 3. §. *fin.* & *sed seruitus.* & C. *de liber. causa.* l. *prouinciales.*
d ¶ *Non oportere.* scilicet, *non oportet.* & facit *infra eadem Quæstiones.*
e ¶ *Cognitionis* iudicis. ACCVRS.
f ¶ *Pretium.* domino *huius* lam. & facit C. *eodem.* l. 3.
g ¶ *Offenditur.* ad hoc l. *eodem* 13. *diuus Aug.* & l. *rescripsit.* & l. *seruus.* & *Cod. de testib.* l. *seruos.*
h ¶ *In causa tributorum.* suppositio ᵇ seruorum pœnas vestigal pro seruis etiam si sint alienus ciuitatis: & debet eos profiteri: & quòd hoc faciat, infligit eam pœnā ᵗ capitalē, quæ sibi celauit de seruo conscio impunitorum C. *de quæst.* l. *vniuersis fin.* & l. 9. Et dic reipublicæ alicuius ciuitatis, non Romanę: vt *supra de Publican.* l. *lecnio.* § *fin.* & *ibi* Bart. propter constitutio ibi, *quoque*, &c.
i ¶ *Quod.* sc. periculi. vel quæ, scilicet ratio & *in quibus*, sc tributis, idest, sub quibus. vel die seruos ad cuius ciuitatis pertinentes in causa tributorum non duco ciuitatis Romanæ : vt C. *de adult.* l. *si postulauerit.* §. *subscr.* & *seruis.* & confer vt C. & quod dicit, *seruos*, scilicet corrumpendos. *quibus*, id est, sub quibus tributis.
k ¶ *Professionem.* id est *, manifestationem seruorum delatorū: vt

a ¶ *Seruus vnius ad quod* §. *eod.* l. *maritus.* Sed certè nec in pluribus, nisi * præcedant alia probationes, id est indicia : vt *supra eod.* l. *in primis.*
b ¶ *Argumentis.* facit C. *de confess. res.* l. *diuus.*
c ¶ *Exportasse.* per furtum. & facit §. *eod.* l. 3. §. *seruus.* & l. *vnico.* §. *seruus.*
d ¶ *Dixerint.* scilicet sine quæstione. & cc.
e ¶ *Heredum.* puta communi seruo ex alia causa, vel alterius coheredis : & not. *hoc dum.* & sic duorum, quæ seruus in hereditario, cum alter vtgatur coheres : vt *supra eod.* l. *hereditarij.* & C. *eod.* l. *fin.* & *hinc quod.* num non consulter quòd seruus sit ibi in *Hereditarij.*
f ¶ *Venditione.* id est, emptione. ACC.
g ¶ *Heres videretur.* silicet hoc dubitatiuè pōtest *supra eod.* l. 3. §. *quo de causa.*
h ¶ *Ciuium.* singulorum.
i ¶ *Non sit illorum.* singulorum ACC.
k ¶ *In cæteris.* Hic not. argum. ad similia quæ sunt * *supra de rerum diuis.* l. *interrum* §. *vniuersitatis.* & *ad idem supra de rebus dub.* l. *cum seruus.* & *supra quod cuiusque tumult.* l. 6. & *ibi dicta.* vnde *effugit. e fraternitate. adde in c. super. vnic.* 9. 9. ACC.
l ¶ *Constitutum est.* C. *eod.* l. *prudens.*
m ¶ *In fratris.* fil. *supra.* & facit *Cod. qui accusare non possit.* l. 5. *magnum.*
n ¶ *Non cogitur.* quos habes *supra de testib.* l. *vlt.* & *ibi.* ACCVRS.
o ¶ *Seruis Quæro.* arg. *supra ad tit.* l. 3. §. *ibi.*
p ¶ *Ipsius.* scilicet per damnationem : quia fit vt initiò de bonis damnati. l. 3. *in prin. supra de alim. cibar.* vt † l. *prox.* & *infra Lucianus.* §. *fin.* & l. *vnus.* §. *seruus testatus caput.* & C. *eod. seruus non fuisse.* quæ sunt contrà.
q ¶ *Ne torqueatur.* nam * liberi non torquentur, nisi vt †. *eodem.* l. *ex libero.*
r ¶ *In caput domini* antiqui : vt dixi in *superiori* §.
s ¶ *Torqueri.* in his in quibus liber torqueri.
t ¶ *Cognitionis.* scilicet accusationis.
u ¶ *Rei.* id est accusati.
x ¶ *Effectus.* scilicet, seruus.
y ¶ *In caput.* scilicet eius domini cuius vtic est seruus affectus. & facit *supra de arbitr.* l. *non dubitamus.* §. *fin. ibi.* *condemnat.* opponit ergo quòd tempore accusationis vel antea fuerit rei, vt in eum non torquetur.
z ¶ *Confuetus.* per eum qui dicit hoc, scilicet vsitatissimum non

† Tellio vnius iungit sibi duplicem in facti probatione. scilicet ad torturā, maximè cum fama publica, vt poſt Bartolum notat Mascar. in *prax. tract. de probationibus.* Iunge autē ista duo, scilicet quòd seruus non est, seruus vita & infamia.

* Hoc est, torqueri non debet, nisi prius aduertat ex alijs forte indiciis imaginaria.
† Tellio non est examinandus qui examinatus non fuerit iudicium
e Vtrum de vsitatissimi potest seruus testimonio in causa sanguinis.

† Tellionatus qui in aliquo fuerit notatus nō debet alium in eodem torqueri non potest : atque ita seruus non fuerit subiectus e Dic, hic contrarium. Rursus fauore amplè de probationibus.

a Illustrissimus facile corrigendus.

* Sernio.

† Tellio condemnato inferiori in eo crimine qui deponit, nisi tollat conditionem suam mutando testimonium).

† Tuus filius Cic. pro lege Manil. Et enim si nobiscum pericula subimus, nisi communia fulcimus, & fortunas nostras cum republica copulauerimus, semper dominis seruos suspectos fecimus. Cæterum caueto ne seruitia dicamus facta coercendo, & quæramus quos dicamus periculorum ex confessione, vt hinc. hic.
* Pro nec : ibi ipsum confessum est pro verbere : vnde ei non fuerit, nisi pœnitenti.

* Confessio facta in primo non dicitur nisi periculosa : nisi de confessione facta postea, & tunc memoria datur. Cæterum caueto ne seruitia dicamus facta coercendo, & quæramus quos dicamus periculorum ex confessione, vt hinc. hic.
* Pro nec : ibi ipsum confessum est pro verbere : vnde ei non fuerit, nisi pœnitenti.

a Vestigal pro seruis prohibe intelligi tributum seruorum.

d Pœna non professionis vt dicit.

† Tuus filius Cic. pro lege Manil. Et enim si nobiscum pericula subimus, nisi communia fulcimus, & fortunas nostras cum republica copulauerimus, semper dominis seruos suspectos fecimus. Cæterum caueto ne seruitia dicamus facta coercendo, & quæramus quos dicamus periculorum ex confessione, vt hinc. hic.
* Pro nec : ibi ipsum confessum est pro verbere : vnde ei non fuerit, nisi pœnitenti.

480/C.IV.K.5-3, 1523-1524
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

21. ¶ Qui quæstionem habiturus est, non debet specialiter interrogare *, an Lucius Titius homicidium fecerit: sed generaliter quis id fecerit, alterum enim magis suggerentis b quàm requirentis videtur. & ita divus Traianus rescripsit.

22. ¶ Divus Hadrianus Calpurnio Celeriano in hæc verba rescripsit: Agricola Pompeij Valentis seruus de se† potuit interrogari *: si dum quæstio habetur, amplius c dixerit, rei fuerit indicium, non interrogationis culpa.

23. ¶ Quæstioni fidem non † semper ', nec tamen numquam habendam, constitutionibus declaratur. etenim res est fragilis, & periculosa, & quæ veritatem fallat. nam plerique patientia siue duritia tormentorum ita tormenta contemnunt, vt exprimi eis e veritas nullo modo possit. alij tanta sunt impatientia, vt quouis * mentiri, quàm † pati tormenta velint: & ita fit, vt etiam vario modo fateantur: vt non tantùm se, verùm etiam alios criminentur.

24. ¶ Præterea inimicorum quæstioni fides habeti non debet: quia facilè mentiuntur g, nec tamen * sub prætextu inimicitiarum detrahenda erit fides quæstionis.

25. ¶ Cæsaque cognita h habenda fides, aut non habenda.

26. ¶ Cùm quis latrones tradidit i, quibusdam rescriptis continetur, non debere fidem haberi eis k in eos l qui eos tradiderunt. Quibusdam m verò quæ sunt pleniora, hoc cauetur, vt neque districte non habeatur n n, vt in cæterorum persona soleat: sed causa cognita æstimetur, haberda fides sit, necne. Plerique o enim dum metuunt, ne fortè adprehensi eos nominent, prodere eos solent, scilicet impunitatem sibi capeantes, quia non facilè eis indicantibus proditores suos p creditur q. Sed neque passim im-

punitas eis r per huiusmodi proditiones concedenda est, neque transmittenda s allegatio t dicentium, idcirco se oneratos, quòd eos ipsi tradidissent. Neque enim inualidum argumentum haberi debet mendacij sine calumniæ in se inductæ.

Si post sententiam ex prima confessione latens de innocentia rei constiterit: debet condemnatus restitui à principe non ab inferiore. BART.

27. ¶ Si quis vltrò de maleficio u * se fateatur, non semper ei fides habenda est. nonnúquam x enim aut metu, aut qua alia de causa y in se confitentur. & extat epistola diuorum fratrum ad Voconium Saxam, qua continetur liberandum eum qui in se fuerat confessus z, cuius post damnationem de innocentia constitisset: cuius verba hæc sunt: Prudenter & egregia ratione humanitatis, Saxa clarissime, Primitiarum * seruum, qui homicidium in se confingere metu ad dominum reuertendi b suspectus c est, perseuerantem d falsa demonstratione, damnasti, quæ futurus de conscijs quos æquè habere se commentitus fuerat, vt ad eorum ipsius de se confessionem peruenires e, nec frustra fuit tam prudens consilium tuum: cùm in tormentis confiteretur f, neque illos ei conscios fuisse, & ipsum de se temere commentum g, potes itaque decreti h gratiam facere: & eum per officium distrahi iubere, conditione addita, ne vnquà in potestatem domini reuertatur i: quem * pretio recepto certum habe. nus libenter tali seruo caritarum. Hac epistula significatur, quasi i seruus damnatus, si fuisset restitutus ad eum perinebit, cuius fuisset antequàm damnetur. Sed præses prouinciæ eius quem damnauit, restituere m non potest n: cùm nec pecuniariam sententiam suam * reuocare possit. Quid igitur: Principi o eum scribere oportet, si quando ei † qui nocens videbatur, postea ratio innocentiæ constitit p.

mitt. in confs. § fin.

p ¶ *Principi.* multa enim principi q licent quæ nõ licet alij: vt *ff. quis iurisd. sit. l. fin. & de fabric. libr. Longue. & de adopt. Ludef.*

q ¶ *Conflict.* alias *restituat.* ACCVRS.

HEnricus. JACOBVS. Cùm quæritur si quis succedat Titio, an ego vel tu: interim seruus hereditatis non dicitur ille alicuius nostrũ: vide poteris torqueri contra quemlibet nostrum. FRANC. ACCVRS.

a ¶ Bona.

480/C.IV.K.5-3, 1525-1526

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-3, 1527-1528

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-3, 1529-1530

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

EX libero,] CASVS. Liber homo sufficiens & non vacillans non debet torqueri. Item minor xiij. annis non potest torqueri in causa sui proprium & si fine tormentis dicat veritatem non creditur ei. Vltimò dicit: penthamà te seruum: proinde ibi iudicatum solui, interim hac causa pendente pro domino habetur. vnde talis seruus non potest torqueri contra te in aliqua alia causa & hoc etiam diuus Pius rescripsit in hac verba: *Cum ſam*, &c. FRANC.

a ¶ *Non vacillantem.* ideo ergo posset torqueri: vt *l. diuus. Lex ſiquis.* & C. b ¶ *Etiam*, aliàs *eadem.* & *tit. T. vel. de minoribus prima. & C. vel. tit. l. ſi. impubem.* c ¶ *Torqueri.* & *Interpretatur. & ſuprà de transf. l. cum hi. §. in perſona.*

a Torqueri libet homo poteſt in cauſa ſuæ quoties vacillat in veritate quamuis ſæpius nõ adminiculum. b Torqueri in poſſeſſione non poteſt vt aliquis ex eius teſtimonio damnetur, ſed vt adiuuetur vel tueatur poſſeſſio. * Indicatum.

EX libero homine pro teſtimonio non vacillante * quæſtionem haberi non oportet.

1. ¶ De minore quoque quatuordecim annis in caput alterius quæſtionem habendam non eſſe diuus Pius Mæcilio reſcripſit: maximè cum nullis extrinſecus argumẽtis accuſatio impleatur: nec tamen conſequens eſſe, vt etiam ſine tormentis eiſdem * credatur. nam etas, inquit, quæ aduerſus aſſertatem quæſtionis eos interim torti videretur, ſuſpectioris quoque eoſdem facit ad mentiendi facultatem *.

Lite pendente ſuper dominio ſerui, non poteſt torqueri interim in cauſa a quo ſeruus petitur. BART.

2. ¶ Eum qui vindicanti a ſeruum cauit *, domini loco habendum, & ideo in caput eius ſeruos * torqueri non poſſe, diuus Pius in hæc verba reſcripſit: Cauſam tuam aliis probationibus inſtituere † debes. nam de ſeruis quæſtio haberi non debet, cum poſſeſſor hereditatis qui petituri ſatisfecit, interim domini loco habeatur *.

XVI. MODESTINVS *libro tertio de Pœnis.*

REpeti * * poſſe quæſtionem diui fratres reſcripſerunt.

1. ¶ Is qui de ſe confeſſus eſt, in caput aliorum non torquebitur: vt diuus Pius reſcripſit *.

XVII. PAPINIANVS *libro ſecundo decimo Reſponſorum.*

EXtraneo † quoque accuſante, ſeruos in adulterij quæſtione contra dominum interrogari placuit *: quod diuus Marcus ac poſtea Maximus princeps β iudicantes ſecuti ſunt.

1. ¶ Sed & in quæſtione ſupplicij ſerui aduerſus dominum non torquentur.

EXtraneo.] CASVS. Etiã extraneo accuſante quæſtionẽ de adulterio poſſunt ſerui accuſati torqueri, & ſic contra dominum. ſecus ſi accuſaretur de ſtupro. Secundò dicit: mortuo patre plurium quidam dixit ſe filium deſuncti, & ſe debere & velle ſuccedere cum fratribus qui ſunt filij defuncti. actiſi negant illum filium eſſe defuncti, & ſe non debere ſuccedere, ſed ſe tantũ debere ſuccedere. dicitur quòd ſerui hereditarij poterunt torqueri ſuper hoc. Iidem ſi ſocius dicatur ſocium occidiſſe, nam ſeruus communis eorum poterit ſuper hoc torqueri. Vltimò dicit: ſeruus damnatus in metallum, & hic debet primò dominis eſſe, non poterit torqueri contra dominum quendam. FRANC.

b ¶ *Plectatur.* vt *C. end. l.* Imò & de ſtatulib. vt *T. end. Lodiſſi. §. ſin.* β ¶ *De poſſeſſione Maximus princeps.* id eſt Severus Imperator *l. ſi. § de vacuis. munus. l. vlt. ſuprà de legatis 3. C. l. 1. c.* i ¶ *Sed in quæſtione ſuppre.* non de inceſtu ſimplici: vt *T. end. de inceſtis. & l. ſeq.* k ¶ *De quæſtione.* quæ pro accuſa. fal. exercetur: vt *ſuprà de fal. l. qui falſum §. accuſatus. & C. de fal. l.* &. hic *ſuprà de Curbo. edict. l. vlt. §. duo.*

l ¶ *Hereditarium.* ſollicet ei quem, &c. ACCVRS.

m ¶ *Contra dominos.* ſollicet cæteros, &c.

n ¶ *Quæritur.* aliàs *quæritur* aliàs *quare.* & *ſic. C. end. l. hoc* * *quod plures. & l. ſuper. & ſuprà communi. di. l. communi.*

o ¶ *Poſtularetur.* id eſt accuſaretur.

1. ¶ De quæſtione * ſuppoſiti partus, vel ſi petat hereditatem [l], quem cæteri filij non eſſe fratrem ſuum contendunt, quæſtio de ſeruis hereditariis habebitur: quia non contra dominos [m] cæteros filios, ſed pro ſucceſſione domini defuncti quæritur [n]. quod congruit ei quod diuus Hadrianus reſcripſit. cùm enim in ſocium cædis ſocius poſtularetur [o], de communi ſeruo habendam quæſtionem reſcripſit: quòd pro domino [p] fore videretur.

1. ¶ De ſeruo in metallum damnato [q] quæſtionem contra eum qui dominus fuit, non eſſe habendam reſpondi: nec ad rem pertinere, ſi miniſtrum ſe facinoris fuiſſe confiteatur [r].

XVIII. PAVLVS *libro quinto Sententiarum* [s].

VNius facinoris plurimi rei ſita [t] audiendi ſunt, vt ab eo primùm incipiatur, qui timidior eſt, vel teneræ ætatis videtur [u].

1. ¶ Reus euidentioribus argumentis oppreſſus, repeti [x] in quæſtionem poteſt: maximè ſi in tormenta animum † corpuſque durauerit.

1. ¶ In ea cauſa in qua nullis reus argumentis vrgebatur, tormenta nõ facilè adhibẽda ſunt [y]: ſed inſtandum accuſatori, vt id quod intendat, compoſſet atque conuincat.

1. ¶ Teſtes [z] torquendi non ſunt conuincendi mendacij aut veritatis gratia, niſi cum facto [a] interueniſſe dicuntur.

4. ¶ Iudex cùm de fide generis inſtrui non poteſt: poterit de ſeruis hereditatis habere quæſtionem [b].

5. ¶ Seruo qui vitrò [c] aliquid de domino confitetur, fides non accommodatur. neque enim oportet ſalutem dominorum

p ¶ *Pro domino.* ad hoc *ſupp. ad tit. l. & ſi certus ſit perueniſſe. §. ſi vnus.*

q ¶ *Damnato.* ſecus ſi contra dominum fecit ſeruus. *l. §. cum Nilenus. & ſic. ad hoc C. end. l. ſeruus. §. & de ſtat. puf. l. fratres. & l. end. l. vnus. §. ſeruus. & ſuprà end. l. dicitur. §. fin.*

r ¶ *Confiteatur.* ſollicet ſeruus iſte.

VNius.] CASVS. Plures accuſatidẽ vno & eodem delicto, ſi ſint torquendi, interpondum eſt à timidiore, & qui magis teneræ ætatis ſit. Secundò dicit: ſeruus ſeruum ſemel, iterum poteſt torqueri, ſi argumenta aperciora ſint contra eum nunc. Tertiò dicit: cùm nullis indiciis ſint contra reum ſine accuſatum, non poſſum inſcripere à torturam. Quartò dicit: oſſitus rhetor querur cùm falſum dixerit, & cùm dixerit ſe interfuiſſe facto ſuper quo tulit teſtimonium, hæc enim duo ſunt neceſſaria. Quintò dicit: cùm quæritur an quis ſit filius defuncti, vel non poſſunt ſerui hereditarij ſuper hoc nec-quæri. Sexto dicit: ſeruus ſi ſponte dixit aliquid contra dominum ſuum, non creditur ei. Septimò dicit: ſeruus veritatis nõ poteſt torqueri ultra dominum ſuum quouſque. Octauò dicit: ſeruus etiam ad poſſulat. domini nõ torquetur in cauſa domini. Nonò dicit: cùm peto quẽdam torqueri contra te, & ille dicit ſe tantum ſeruum eſſe, & ſic non torquendum: de hoc petita inquiritur. Decimò dicit: quæſtio eſt volo cognoſcere de quibuſdã delinquentibus qui erant in turri detenti: debet eis mancare pro aliquot dies ante. vt ipſi preparati ad mortem.

s Legur. Teſtis de eadem re ſit. ſed in eadem cauſa ſi ſatis interfuiſſe dicit. & ſic de alio interfuiſſe dicit. & mutat cauſas.

t ¶ *Cum facto.* id eſt negotio ſuper quo teſtificatur, & tamen non recte dicunt. ¶ Et ſic duo exigũntur, ſcilicet quod ſit b interfuiſſe dicant, & quòd vacillent: vt *T. end. ex libris.* facit *C. de expoſtulando & clem. I. prohibemus. & in auth. de reſt. §. ſanctimus. col. vlt.*

u ¶ *Habent quæſtionem.* vt *C. eo. l. ſuper ſtatu.*

b ¶ *Seruo qui vitrò.* * *Seu tormentis.* ad quod facit *ſuprà de in ius vocan. l. ex quibus.* 2. Vel: vel vt etiam dominũ id quod eſt *ſuprà de poſtulan. l. quos prohibet. & C. de iureiur. propter calum. dam. l. & ſed quia. & C. de reſcil. l. ſeruus. §. & T. de procur. l. ſilius. §. veteranus.*

c ¶ *Torqueri poteſt ſeruus communis pro vno domino aduerſus alio dominũ. Eadẽ ratione poteſt, cui tantũm pecuniam reſpondit poteſtas aduerſus plures conſortes. & hoc plane ſi. l. ſeruus communis.*

* Limitãbis hanc l. per l. vnam l. inſtit. in prin. infra eo. vt prædicti omnes indicia ſuperuacuã, quam hi mentionem ſi: etiam, limitabis *per l. & l. end. ſuprà de reſtit. l. prædicti. & l. ſuprà de reſtit. l. Reſcripſit. Sed* arg. *l. ſi. ſuprà ad Silla. l. primo.* Solu ibi ſpecialiter: vt & alia quæ aut. *C. de accuſationib. l. fin. in fine.*

† Extraneo.

a Teſtes repetiti ſi indicet poteſt: ſed & ſecundo, hoc eſt Rationi conſentaneum: præſertim cùm poſt ſecundam poteſt & tertiam. ſecus ſi ſecundo.

a ¶ *Repeti.* id eſt iterum torqueri: vt *ſuprà eo. l. §. fin.*

b ¶ *Habitanda ſunt.* vt *ſuprà eo. l. §. in prima.*

c ¶ *Teſtes.* liberi.

d Quod dicitur de aliis ad effectum interrogandi, qui de reconſtruendo ſint, vide plenius apud Iaſonem hac.

480/C.IV.K.5-3, 1531-1532
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

seruorum arbitrio commiteri [a].

6. ¶ Seruus in caput eius domini à quo distractus est, cuique aliquando seruituti in memoriâ [b] prioris dominij interrogari non potest.

7. ¶ Seruus nec si à domino ad tormenta offeratur, interrogandus est [c].

8. ¶ Sanè quotiens quæritur an serui in caput domini interrogandi sint, prius de eorum dominio oportet inquiri [d].

Iudex debet dare terminum parti ad faciendam suam defensionem, licet posse facta defensio sine termino. BART.

9. ¶ Cognitarum de criminibus personam oportet antè diē [e] palam facere, custodias [f] se auditurum: ne hi qui defendendi sunt, subitis accusatorum criminibus opprimantur: quamuis defensionem quocumque [g] tempore postulanti reo negari non oporteat: adeò vt propterea & differantur & proferantur [h] custodiæ.

10. ¶ Custodiæ non solùm pro tribunali [i], sed & de plano audiri possunt, atque damnari.

XII. Tryphoninvs *libro quarto Disputationum.*

SI cui fideicommissa libertas debeatur non aliter vt seruus quæstioni applicetur, nisi aliquem [k] quæstionibus onerauit.

Testis qui non debet examinari propter partis reuerentiam, si examinatus non facit indicium nec probationem. BART.

XIII. Paulvs *libro tertio Decretorum.*

MAritus quidam [a] heres vxoris suæ petebat à Suro pecuniam, quam apud eum depositam defuncta se absente [l] dicebat: & in eam rem vnum testem liberti sui filium produxerat. apud procuratorem [m] defenderat & quæstionem habere de ancilla [n]. Surus negabat se accepisse, & testimonium non oportere vnius hominis admitti [o], nec solere à quæstionibus [p] incipi, etsi aliena esset ancilla, procurator quæstionē de ancilla habuerat [q], cum ex appellatione cognouisset Imperator: pronunciauit quæstione illicitè [r] habita, vnius testimonio non esse credendum [s]: ideòque rectè pronocatum [t].

XIV. Idem *libro singulari de penis paganorum.*

QVæstionis habendæ [a] causa neminem esse damnandum, diuus Hadrianus rescripsit.

XV. Idem *libro primo Sententiarum.*

QVi sine accusatoribus [a] in custodiam recepti sunt: quæstio de his habenda non est, nisi si aliquibus suspicionibus [b] vrgueantur.

DE POENIS [†].

TITVLVS XIX.

Sequitur generalis titulus de pœnis: in quo idem etiam crimina diuersimodi sunt: non ambigit, & de pœnis ergo non solum infligendis, sed etiam remittendis vel mitigandis pro qualitate rerum & criminum, & de variis gradibus generalissimè pauca rum quæ ex ordine vel extra ordinem res infligantur. Pœna est delictorum siue criminum coercitio, inducta ad disciplinam publicam emendationemque: & ex exemplo cæteri deterreantur. & non quia peccatum est, sed ne peccetur: nec enim tam ad præteritum quàm ad futura pœna refertur, quæ remitti præterea non possunt, sed cauentur futura. & ita recte libris de ira Senece, ne Platonis loco dicto, τὸ γὰρ τὸ κρινόμενον τῶν δίκαι ἐστὶν ἕνεκα τοῦ μὴ πάλιν ἁμαρτεῖν τὸν αὐτὸν τοῦτον. Cvias.

In imponendis pœnis, tempora delicti, non successiua, inspicienda, hoc dicitur Leges Romæ T. de verb. oblig. Cvias.

QVæstionis habendæ, id est habitæ, quasi dicat confessus in tormentis non standum: vt §. 5. Item. Vel, id est, habitæ non [c] præcedente indicio vt T. supra. 3. Vel dic, habitæ propter q. 2. nemo damnatur quia notoria recusat: sed remedia pœnitentiæ assumit: vt supra de venere impia. 13. §. quod ergo. 4. Vel dic, non debet quis damnari vt, quotiens opus est, coerceatur in pœnam alicuius delicti de quo non sit conuictus. sunt enim certæ pœnæ istæ quas hæc non est vt §. 12. 13. & 15. sequen. in prin.

QVi sine.] Cavs. Cùm de quibusdam delictis cognoscitur vtrùm sine accusatore: (quæ dic vt in Glossa positis) quæritur an etiam calibar possit per seruos alienos torqueri non præcedentibus indiciis? dicitur quòd non: nisi enim præcedant alij quæ indicia, non possunt serui torqueri. Fr Accvrs.

a ¶ *Ancilla*, scilicet de furtis.

o ¶ *Admitti.* vt C. de testib. l. infirmandi. Sed arg. contra §. de re milit. l. non omnes. §. à barbaro.

p ¶ *A quæstionibus*, nisi præcedant indicia: vt T. eo. l. in prin. fol. [d] politica, vt hic subsistat, reprobatur quæstio, ergo non procedit indiciam: ergo vnus testis non indicit pœnam: quæstionem, secundum Iac. sed contra T. de dol. prælegi. l. Theophanes. non enim hic fuit reprobata scientia quasi quæstio esset habita non præcedente indicio: sed hoc Surus allegauerat: sed male: sed quia ancilla in causa pecuniaria contra dominum esset vt Cod. eod. l.). Vel ancilla, quæstio fuit habita antequam liberta daret testimonium, & ideo allegabatur bene secundum Iean. Vel idem ad fuit faciendo quæstio, quia talia ostia [e] facilitatem non indicit indicium: etiam in seruorum à procuratore possit remouerunt: C. de liber. & em. libr. 1. fin.

¶ Dole primum hæc verba [sed contra, supra de dam. preleg. l. Theophanes.] & reponenti hæc calc probat d. l. Theophanes, vt probat citat. supra. Deinde hæc etiam delicta sunt [sed quia ancilla in causa pecunia contra dom. turta est, vt C. de quæst. l.]. & dic, male. Accurſius hic Lectrix, gitad propios seruos Cvias.

q ¶ *Habitæ*, sed male dicit Surius dicens.

r ¶ *Illicitè* non illa ratione, quia vnus testis tantùm præcedebat, qui non facit indicium, vel præsumptionem: [sed ista: quia in caput domini torta fuit secundùm primam expositionem. 2. Vel quia ipsa prius fuit torta quàm testis testimonia recitabantur, & dixisset, secundum alia.] Vel quia familiaris, secundum tertiam.

s ¶ *Credendum*, primò: vel dic talis hominis: vel dic etiam ad indicium præmissorū tormentorum. Ancc.

t ¶ *Idemque pronocatum.* Vide infrà eo. §. 5.

a ¶ *Qui sine accusatoribus*, quod [f] euenit in calibar: vt eo. *supra de adulter. l. 2. §. vnde quæri potest.*

b ¶ *Suspicionibus*, sed præcedente suspicione [g] torqueantur: non statim damnantur: vt [h]. ne pœna l. absentem, quæ est arg. contra.

[a] Custodia pro subiectione personæ.

[b] Pro tribunali interrogatur reus: libello & subscriptione deputata.

[c] Torqueri vti possit is cui fideicommissa libertas relicta.

[d] In criminibus magis inquisitionem præcedentem torqueatur ne delatus.

[e] Tres præsidia de causa debet esse causa elegenter declarat Gotl. dd. q. sed. ad etc. cap.

[f] Vnus testis facit indicium & præsumptionem.

[g] Custodia facta in minoribus, ignominia indicio non præcedente dicit ill. mille. de pœn. d. l. fi. & prosef. Modestin. cons. 55. Papinianus de Mœchi. & adult. 15. etiam in absentem. in symphoniam.

[h] Dolum. 25. & sine accusatore quæ inquisitionem damnatur.

[i] Suspicione quo modum torqueatur: ac eo damnatur. Pone debito.

480/C.IV.K.5-3, 1533-1534
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

DE PŒNIS.

Pœna est delicti vel delictorum satisfactio quæ à lege vel magistratu legis imponitur.

VLPIANVS libro octauo Disputationum.

QUæritur quæ pœna imponatur deliquenti, inspicitur conditio deliquenti, cuius conditionis erat tempore quo deliquit: non autem inspicitur cuius conditionis fit tempore quo sententia datur. Si ergo tempore delicti erat seruus, nunc fœlicet tempore sententiæ ingenuitate liber, punietur vt seruus. idem e contra seruandum est. Vltimò dicit: vbicunque imposita est pœna pecuniaria deliquenti, & eam non potest soluere, extra ordinem corporaliter punietur. FRANC. ACCVRS.

a ¶ *Quidam de delict.* id est pœna delicti. ACCVRS.

b ¶ *Eam.* fœlicet pœnam

c ¶ *Cùm deliquisset.* nihil fit si tradatur: vt *C. ex.* l. *Barbelio.* Sed hæc Lect contra *C. si ex stat. con.* l. *pen.* Sed hæc ille contingit, si. Vel fœlicet vt ibi *C. de fa. C.* ad *L. Cor. de fal.* l. *fi quis. & fin. de pub. de inf.* l. *ad infamiam.* §. *fi. & supra de iniur.* l. *iniuriarum æstimatio. & de iurisdict. om. iud.* l. *cum quidam.* §. *quæsitum. & in pri.* l.

d ¶ *Proinde.* exemplificat præcedentia.

e ¶ *Redeatur.* vt libere seruus: vt per ingratitudinem, vel venditionē ad pristinam participandam.

f ¶ *Publicorum.* qualia sunt *supra de publ. iud.* l.).

g ¶ *Vel priuatorum.* vbi criminaliter agitur: vt *C. de priu. delict. l. fi.* ACCVRS.

h ¶ *Coguoscitur.* vt fit hodie in quolibet publico crimine: vt *C. de publ. iudi. l. ordo.*

i ¶ *Eludant.* quianon possunt soluere. & *vincit supra de in ius voc. l. fin. & de offi. præf. l. illicitas.* §. *fin.* & facit *Cod. de sent. pass. Licet. cumque.* §. *quod si. & supra de iurisd. om. iudi. l. si quis id quod.* §. *in summa. & Cod. de fepul. viol. l. fin in fin.*

k ¶ *Corrigitur.* fœlicet in corpore.

l ¶ *Extraordinariam.* i. extra antiquam solennitatem.

m ¶ *Imponunt.* id est imponant.

n ¶ *Ex capitalis.* Quia plerumque in hoc tit. habetur mentio pœnæ capitalis: ideo hic exponit.

o ¶ *Mors.* naturalis.

p ¶ *Amissio.* quæ est mors ciuilis: vt *C. de hon. poss. contra tab. l. j.* §. *fin.* & *ff. si testatus.* & dicitur mors ciuilis vt subiecta *& de reg. iur. l. seruitutem.* & facit *supr. de iure patron. Leuin.* §. *ff. & §. quæ contr. Leg.* §. *vlt. & de hon. poss. Ludibrio.* §. *vlt. & §. de vacat. supra de pub. iudi.* §.

q ¶ *Vel seruitus.* vt quia damnatur in metallum.

r ¶ *Succeditur.* vt *supra ad l. Iul. p. l. vlt. in prin.*

cit. Superius dixit in genere, hic in specie.

1. VLPIANVS libro octauo Disputationum.

VOtiens * de delicto * quæritur, placuit non eam pœnam subire quem damnat subire quem damnat, quam conditio eius admittit eo tempore quo sententia de eo fertur, sed eam b quam sustineret, si eo tempore esset sententiam passus, cùm deliquisset c.

1. ¶ Proinde d si seruus crimen commiserit, deinde libertatem consecutus dicetur: eam pœnam sustinere debet, quam sustinueret si tunc sententiã passus fuisset, cùm deliquisset.

2. ¶ Per contrarium quoque si in deteriorem conditionem fuerit redactus e, eam pœnam subire eum oportebit, quam sustineret si in conditione priore duraisset.

Qui non habet in ære, dabit luere in corpore. hoc dicit.

3. ¶ Generaliter placet, in legibus publicorum f iudiciorum vel priuatorum g criminum, qui extra ordinem cognoscunt h pœsecti vel præsides, vt eis qui pœnam pecuniariam egentes eludunt i, coërcitionem k extraordinariam l indicant m.

Quicunque damnatur ad mortem naturalem, vel ad amissionem ciuitatis, vel ad seruitutem: dicitur damnatus vel capitalis. FRANC. ACCVRS.

11. IDEM libro 48. ad Edictum.

REi capitalis n damnatum sic accipere debemus, ex qua causa damnato vel mors o, vel etiam ciuitatis amissio p, vel seruitus q contingit.

Loco pœnæ, aqua & ignis successit pœna deportationis: & cum princeps statuit aliquem deportandum, illi statim amittit ciuitatem. Præses autem hoc non potest facere, sed præfectus vrbi sic. & damnatus statim amittit ciuitatem. Item pronunciatione extinguitur pronunciatum. b. d. cum §. seq. FA. ACCVRS.

1. ¶ Constat, postquam deportatio in locum aquæ & ignis interdictionis succedit r, non peiòr amittere quem ciuitatem, quàm princeps deportatum * in insulam statuerit. Præsidem enim deportare non posse nulla dubitatio est: sed præfectus vrbi ius habet deportãdi: sitaque post sententiam præfecti amissio ciuitatem vigetur.

2. ¶ Eum accipiemus damnatum, qui non prouocauit †. cæterum si prouocet, nondum damnatus videtur. Sed & si ab eo qui ius damnandi non habuit, rei capitalis quis damnatus sit: eadem causa * erit. damnatus enim ille est, vbi damnatio tenuit.

111. IDEM libro quæstionum ad Salvinum.

REgnatis mulieris consuetudine * damnatæ pœna differtur quoad pariat. Ego quidem, & ne quæstio de ea habeatur, fœlicio obseruari quamdiu prægnas est t.

Qui insulæ est relegari, & non obtemperat, aut ciuitas reuertitur: mittetur in exilium. & qui insulæ exulare, non obedit: pœna capitis plectitur, & nemo potest exulē reuocare nisi princeps. b. d. tota lex.

1V. MARCIANVS libro tertio decimo Institutionum.

RElegati, siue in insulã deportati, debent locis interdictis abstinere. & hoc iure vtimur, vt relegatus interdictis locis non excedat u: alioquin in tempus quidem relegato, perpetuum exilium, in perpetuum relegato, insulæ relegationis v, in insulam relegato b, deportationis, in insulam deportato, pœna capitis c

gerat: pœna: nam si erat relegatus ad tempus, tunc in perpetuum relegatur. Item si erat relegatus in perpetuum: tunc deportabitur. Item si erat in insulam deportatus pœna capitis nunc imponitur. Vltimò dicit: nemo potest cogendere commeatum vel cibum ei, nisi princeps. & eft commeatus, licentia de loco ad locum euadi. *Sed* remeatus, eſt licentia domum reuertendi. FRANC. ACCVRS.

2 ¶ *Non excedat.* præcepium iudicis.

a ¶ *Relegatus.* irrogatur, quod eſt infra.

b ¶ *Relegatus.* in v perpetuum. ACCVRS.

c ¶ *Capitis.* Sed adhuc deportatio † eſt pœna capitis: vt *supra de public. iudi. l. ij. & infra ex. Lege aliam.* in princ. l. vltima? Sed hic dicit ad literam, capitis amputatio. ¶ Item ad hoc quòd augeatur ſi pœna ſi non parcatur misereri, facit *infra eod. l. capitalis.*

s ¶ *Deportandi.* sed v *& præfectus prætorio, & qui vice præfecti* ex principis mandato cognoscit: vt *C. de leg. iij. l.* §. *hi.* Item magistratus municip. nec etiam scitum ad mortem damnare potest: vt *C. de curiali. omn. iudic. l. magistratibus. &* adde quod no. *C. de offi. præf. l. illicitas.* §. *quæ cognitio. & de offi. proc. l.*).

t ¶ *Prægnatis.* vt *C. de iniuſto ruſto. l. ſi quis filio exheredato.* §. *vlt. & fac. l. de interdict. & releg. l. inter.*

u ¶ *Transeatur.* vt *C. ad Turpil. l. fin. & de quod ibi not.*

v ¶ *Cauſa.* vt v non videatur damnatus: vt *arg. C. quod cuiuſque vniuer. l. fin. & ſupra de quæ ciuſque iur. l. fin & de re iudi. Lib.* §. *condemnatum. & C. de cõtra tab. l. non patitur.* §. *non quamuis.* Item facit *C. ex. Lin metallum.*

PRagnatis.] CASVS. Si mulier prægnãs commiſit delictã propter quod eſt condemnata: differtur pœna poſt partum. Item non poteſt femina prægnans torqueri. FR. ACCVRS.

2 ¶ *Prægnatis mulieris conſuetudo.* puta quia debuit coniungi.

3 ¶ *Prægnans.* eſt ad hoc *C. de ſta. hu. l. Imperator. & ſupra de mort. infer. l. negat.* ¶ Sic prodeſt † partus alij antequam nafcatur. & ita eſt contra *C. de cæd. ſignif. l. quod dicimus. & ſupra de ſtat. hom. l. qui in vtero.* Sed hic ſpecialis. Vel hic non principaliter. ¶ Item nota quid xl. dies poſt partum ad quod *ſupra ſi quis cum. l.* 9. §. *ſi non propter.* ADDITIO. Die ſecundum Dy. quòd iudex habet ſi, potuerit dare cauſa. Primus quòd differtur executio: & in hoc non debet differri executio initialis. Jos xl. dies: quia ceſſat ratio quæ hic ponitur propter partum. Secundus eſt de natura: & tunc debet differri: quia tunc cùm ſit debilis, moreretur. & ideo in lex excedens modum præfertur delicto: ergo differtur damnes: ſi horum ad tertiã ſeruitutis ſimilitudinem. hoc.

RElegati.] CASVS. Relegati, id eſt deportati in insulam debent abſtinere locis interdictis. ſi aufi non abſtinerint, tunc augetur pœna: tunc in perpetuum relegati hoc nihil aliud quam exul, & exilia pœna relegationis. hic, ſi iterum in prouinciã relegatus, hic, ſi iterum in prouinciã, relegatus in insulã. f Deportatus ſic pœna augetur. g Pœna augetur vbi ciuitas deliberat.

a Deportandi qui habent vel qui nõ habent.

b Dicunt non videri, quod damnatio non tenet: vel quæ damnatio eſt ab eo qui vim damnandi non habet.

c deportãdum eſt.

d Pregnãs vbi pœna differtur quousque pariat: quousque ſit ne torqueatur, nec ſit ſententia, nec executio: non principaliter, ſed ſubſidiarie vt hic.

e Pœna interdum prodeſt magis interpretatione mitiorem: non principaliter, ſed ſubſidiarie vt hic.

f Pœna augetur vbi ciuitas deliberat.

g Pœna augetur vbi ciuitas deliberat.

h Hanc Glo. ad probat Bartolus in primo, videre de vſufructuario cedit. In perpetuum autem relegatus hoc nihil aliud quam exul, & exilia pœna relegationis. hic, ſi iterum in prouinciã relegatus, hic, ſi iterum in insulã. f Deportatus ſic pœna augetur. g Pœna augetur vbi ciuitas deliberat.

i Pœna imponenda familiaribus, inſpicitur tempus delicti, non deliberationis: contra *C. ad ſ. hic in publicis iudi.* vide plura apud Bartol. hic.

k Pœna imponenda familiaribus, inſpicitur tempus delicti, non deliberationis: contra *C. ad ſ. hic in publicis iudi.* vide plura apud Bartol. hic.

l Pœna imponenda familiaribus, inſpicitur tempus delicti, non deliberationis: contra *C. ad ſ. hic in publicis iudi.* vide plura apud Bartol. hic.

m Pœna imponenda familiaribus, inſpicitur tempus delicti, non deliberationis: contra *C. ad ſ. hic in publicis iudi.* vide plura apud Bartol. hic.

n Pœna imponenda familiaribus, inſpicitur tempus delicti, non deliberationis: contra *C. ad ſ. hic in publicis iudi.* vide plura apud Bartol. hic.

o Pœna imponenda familiaribus, inſpicitur tempus delicti, non deliberationis: contra *C. ad ſ. hic in publicis iudi.* vide plura apud Bartol. hic.

p Pœna imponenda familiaribus, inſpicitur tempus delicti, non deliberationis: contra *C. ad ſ. hic in publicis iudi.* vide plura apud Bartol. hic.

q Pœna imponenda familiaribus, inſpicitur tempus delicti, non deliberationis: contra *C. ad ſ. hic in publicis iudi.* vide plura apud Bartol. hic.

r Seruitus vel mors ciuilis.

s Deportandi qui habent vel qui nõ habent.

t Pregnãs vbi pœna differtur quousque pariat: quousque ſit ne torqueatur, nec ſit ſententia, nec executio: non principaliter, ſed ſubſidiarie vt hic.

480/C.IV.K.5-3, 1535-1536
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-3, 1537-1538

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

Cæterum, vt mea fert opinio, prorsus eos non debuisse, postea quàm † semel damnati sunt, audiri, quidquid allegent. Quis enim dubitat, eludendæ pœnæ causa ad hæc eos decurrere, magisque esse puniendos, qui tandiu conticuerunt quod pro salute principis habere se dicere iactant? nec enim debebant tam magnam rem tamdiu reticere.

1. ¶ Si quis comitum [a] vel legati sui [b] reos prodiſui inuenerit, vtrum punire eos debeat, an ſucceſſori ſeruare, quæri poteſt. ſed multa extant exempla quæ non tantùm officialium ſuorum [c] nec ſub ſe agentium [d], verùm ſuos quoque ſeruos pœnæ [e] adfecerunt. quod quidem faciendum eſt, vt exemplo deterriti minus [f] delinquant.

2. ¶ Nunc genera pœnarum † nobis enumeranda ſunt, quibus præſides adiicere quemque poſſint. Et ſunt pœnæ quæ aut vitam adimant, aut ſeruitutem iniungant, aut ciuitatem auferant, aut exilium [g] aut coërcitionem corporis contineant.

VII. CALLISTRATVS *libro ſecundo de cognitionibus.*

VEluti fuſtium admonitio, flagellorum [a] caſtigatio, vinculorum [b] verberatio.

VIII. VLPIANVS *libro nono de officio proconſulis.*

AVt damnum [a] eum infamia, aut dignitatis aliquam depoſitionem: aut alicuius actus prohibitionem [b].

1. ¶ Vita adimitur, vt puta ſi damnatur aliquis vt gladio [c] in eum animaduertatur: ſed animaduerti gladio oportet, non ſecuri, vel telo [d], vel fuſti, vel laqueo [e], vel quo alio modo [f]. Proinde nec liberam mortis facultatem concedendi ius præſides habent [g]: multo magis [h] vel veneno necandi. diui tamen fratres reſcripſerunt, permittentes liberam mortis facultatem.

2. ¶ Hoſtes † autem, item transfugæ ea pœna [a] adiiciuntur, vt viui exurantur [b].

3. ¶ Nec ea quidem pœna dinari quem oportet, vt verberibus necetur, vel virgis inecrimatur, nec tormentis: quamuis plerique dum torquentur, deficere ſolent. Vt de re ſcribit Callistratus, §. qui comitem. & ſimilis ſupra de off. proconſ. lib. 1. §. relegandi. & ſupra eod. Lib. §. 3. ACCVRS.

4. ¶ Eſt pœna quæ adimat liberratem, huiuſmodi, vt puta ſi quis in metallum, vel in opus metalli [a] damnetur. Metalla autem multa numero ſunt: & quædam quidem prouinciæ habent, quædam non habent. ſed quæ non habent, in eas prouincias mittunt, quæ metalla habent.

5. ¶ Præfecto planè vrbi ſpecialiter competere ius in metallum [a] damnandi, ex epiſtula diui Seueri ad Fabium Silonem exprimitur.

6. ¶ Inter eos autem qui in metallum, & eos qui in opus metalli damnantur, differentia in vinculis tantùm eſt: quòd qui in metallum damnantur, grauioribus [a] vinculis premuntur: qui in opus metalli, leuioribus: quòdque refugæ ex opere metalli, in metallum dantur: ex metallo [b], grauiùs [c] coërcentur.

7. ¶ Quiſquis autem in opus [a] publicum [b] damnatus refugit, duplicato tempore damnari [c] ſolet [d]: ſed duplicare [e] eum id temporis oportet, quod ei cùm ſupereſſet, fugit, ſcilicet ne illud duplicetur quo adprehenſus [f] in carcere [g] fuit, etſi in decem annos damnatus ſit: aut perpetuari ei debet pœna, aut in opus metalli transmitti. Planè ſi decennio damnatus fuit, & initio ſtatim fugit: videndum eſt vtrum duplicari ei tempora debeant, an verò perpetuari, vel tráſferri in opus metalli. Et magis eſt vt transferatur [h], aut perpetuetur [i]. Generaliter enim dicitur, quotiens decennij exceſſura eſt duplicatio, non eſſe tempore pœnam attendam [k].

8. ¶ In miniſterium [a] metallicorum fœmi]næ [b] in perpetuum vel ad tempus damnati ſolentiſmodi modo & in ſalinas. Et ſi quidem in perpetuum fuerint damnatæ, quaſi ſeruæ pœnæ conſtituuntur. ſi verò ad tempus damnantur, retinent [c] ciuitatem.

9. ¶ Solent præſides in carcere continendos damnare, aut vt in vinculis [a] contineantur: ſed id eos facere non oportet: nam huiuſmodi pœnæ interdictæ ſunt. Carcer enim ad continendos [b] homines, non ad puniendos haberi debet.

10. ¶ In calcatſem [a] quoque vel ſulphurariam damnati ſolent: ſed hæ pœnæ metalli magis ſunt.

480/C.IV.K.5-3, 1539-1540

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-3, 1541-1542

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-3, 1543-1544

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-3, 1545-1546

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-3, 1547-1548

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-3, 1549-1550

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

a ¶ Prima nomen præfidis.
b ¶ *Nominum. supra ꝙ præs. & C. ad l. panum. & supra de re iudi. l. iudex. & C. de sententijs ab homicidio l. ij. & supra de quæst. l. ij. in fin.* vbi de hoc dicit.
c ¶ *Adfixus fit.* Condemnatus. ad quod *l. de interdict.* Iudemnitati.
d ¶ *Innocuus.* alias innocuatus: alias innocuatura. ACCVRS.
e ¶ *Fieri possit.* Multa per principem fiunt, quæ ab aliis fieri non possent, multa fieri possunt, quæ alias fieri non possunt.

f ¶ *Capitale.* Lentulus, si non habes in litera.
g ¶ *Commentarius.* ad hoc *l. de minist. infr. l. ij. quis Lucius. & de leg. ij. l. j. §. fi. & infra quando ap. sit l. j.*
Capitalium.] CAIVS. Numerat quidam pœnas capitales, item quasdam alias quas videtur pro his esse. Secundò dicit quòd honesti hominis nō sunt subitanei sed cōsiderati motus. Tertiò dicit quòd considerationē hominum. Tertiò dicit quòd accumulant clamatores populares, vt cū populares clamant in magistros, acceperunt Titium qui esset dux & dominus huius rixæ damnetur: dicunt quòd hic Titius, si hanc fabricat, puniatur. & pro prima vice minùs punitur, pro secunda vel tertia grauiùs punitur. Quartò dicit: seruus cæsus ob aliquod delictum, domino suo redditur. Quintò dicit quòd prohibentur fustibus cædi, vt sunt boni viri senatores, eandem reuerentiā debent habere quam & decuriones & sic nec in metallum damnari possunt. [DIVVS HADRIANVS.] In opus metalli ali ripas non debet quis damnari. & quod damnatur ad metalla in opus metalli, & fustibus pœnā metalli, adhuc libertatem retinet: sicut & qui damnatur in perpetuum opus. & si est fœmina, liberos retinet pariter. Secundò dicit quòd si quem fugere ad statuas vel ad imagines principum in iniuriam aliorum. cum enim leges securitatem omnibus promittant meritò iniquum est eos qui ad statuas confugiunt, dicentes se timere de Titio, hoc facere videri eos in iniuriam Titij nisi certa essent à potentioribus, & eum fugientem ad statuas. nam non punitur hoc casu. In fi. imponit pœnam fugienti ad statuam in iniuriam alterius. [QVARTA.] Qui deiecit in patronum fecit, vel iniuriam, vel in filiam, vel in filium, vel in familia personas numeratas in litera: grauiùs punitur quàm si deiecisset in extraneū. Item venenarij i. qui venena conficiunt, capite puniuntur: vel si erunt in aliqua dignitate deponuntur. & secundū hoc habes in litera venefici, alij libri aliter habent: reponi vt in glossa. [QVINTA ROMANA.] Graffatorem, id est qui militat ad malum, & causa prædæ ad faciunt: proximi sunt latronibus, & si cum ferro aggrediuntur & spoliant homines, puniuntur capite. & hoc est verū si fiunt cōsueti talia facere: maximè in viarum latrociniis in metallū damnantur, vel in insulā relegantur. Item scrui qui insidiantur vitæ domini, igne concremandi sunt. Isti liberi hominum plebeij si fiunt incendiarij, sæpe puniuntur capite. nā quandoque vim cruentant, & cū ea ciuitatē incendere ignem in domibus aliquorum causa inimicitiæ, vel causa prædæ: & verò in villis imponunt ignem, iratus punitur. Item qui ortum incendium in domo sua leuiter potuit extinguere, & negligentia auctus non extinguit, & si illatum est damnum vindicatur ex Aqui. vel modicè castigatur. [IMPERATORES.] Relegatus ad tempus, si non obtinet pœnā, grauiùs punitur. & de his dat plura exempla, & primò loquitur de omnibus accusatis & damnatis, exceptis custodibus. Secundò loquitur de custodiis. i. custodia personæ claustris, vel propriè de ipsis custodibus. [FAMOSI.] Famosi latrones furca suspendūtur in eo loco vbi grassati sunt, id est vbi frequentiùs deliquerunt. & reddūtur retis in litera. Item latrones qui aliquem occiderunt, puniuntur eodem loco quo deliquerunt. Vltimò dicit, ex simili delicto grauiùs punitur seruus quàm liber. Isti grauiùs puniūtur infamiā, quàm homo bonæ famæ. FRACC.

h ¶ *Fere.* ferè * dicit, quia alias fiunt cap. talem, vt bestiis subiici, vt supra l. *Capitalium* §. *Item* vsque & igni incendio: vt supra *de pub. iud. l. j.* Item & alia pœna: de qua dicitur *Cod. de maleficiis. l. fi. & si exceptos.* Item & alia, vt supra *ad legem Pompe. de parric. l. pen.*
i ¶ *Ideò furcam damnatus.* Cæsi furcam scripserat ad crucem. Vide Iacobū *à Arena. decimum sextum. lib. quinto furcar. Paulo.* CYNAC.
k ¶ *Vinctos.* eos in vultu. Item nec in cruce pallio. *arg. C. ad l. fi. qui in metallum.* ACCVRS.
l ¶ *Crematio.* vt *C. de pœn. arg. non temp. l. j. & supra ad L. Iul. pecu. l. fi. circa fi. §. pœnam.*
m ¶ *Comitia.* hæc indubitè feruitutem: vt supra *eod. l. nec damnatum. §. fi.*
n ¶ *Deportatio.* hæc autem diuitem vt supra *l. quidam.* ACCVRS.
o ¶ *Adimendum.* nam tunc grauius. & facit ad hoc *Cu. de pœ. pa. Lig. & C. de exsul. l. pen.*
p ¶ *Cum sapiens.* ad hoc est quod diximus *supra eod. l. fi. diuinus.* item fa. *C. de iur. qui ad rem. confu. l. decernimus.* & *supra de fu. Lig. §. sciū. &*]. *de re mili. lib. §. qui fidei iussorem. &*]. *l. fi. qui aliquid §. fi.* sed contrà *Cod. de fideiussis. l. j.* Solu. illa secundum illam. ACCVRS.
q ¶ *Seruus cæs.* ex causa suprà dicta §. & nec quòd quidam non habent hoc §. sed ibi, *& vt generaliter.*
r ¶ *Prohibentur.* quales sunt honestiores: vt *C. l. §. nam pœnæ*

Vel

a Sententiam suam iudex regulariter mutare non potest.

b Principe absente nō possunt, multa fieri possunt, quæ alias fieri non possunt.

† Temulta interdū etiam dicit pœnam cōtra delinquentē de nouo repertam: idque non fit cum mutatione legis, sed cū ad casus nouos legis extenditur. vide Doctores in *l. j.* & *ij. de adulteriis. fi.* † Capitale crimen. al. capitale quid.

* rubricelle

Capitalem pœnæ quid & quot.

† cauerpi.

* Metalli & deportatus in insulam differentia.

* Pœna minitur in præsentia.

Vel die qualer sunt qui sic accommodant, &c. etiam vt hic omittantur cum superiori §.

a ¶ *Interdictj debent.* quoad actionis huiusmodi.

b ¶ *Quamdiu.* id est ficta. & fictaudi restituat, &c. vt ¶ *Lapidem.* ACCVRS.

c ¶ *Pariumi.* forsan si in metallum: vt *l. de damnatis.* liber. i. *generaliter §. ex damnatis.* & *facit sup. eo. Laue damnam. §. in ministerium.*

d ¶ *Alterius.* nam dicebat quòd Titius vetabat eis ostendere, cum non esset verum.

e ¶ *Prohibitum est.* vt *Cod. de hæ qui ad stat. confil.*

f ¶ *Coniugem.* Præsumitur a ergo omnes coniugat. vt *Cod. de Iudæis. & Cæl. & C. de hæ qui per statum. l. j. & in Auth. de mand. prin. §. paterna. col. iij.* ac si quis ad imaginē summi regis, id est Dei crēfigitur: nunc dic vt *Cod. de his qui ad eccle. confug. l. fin. §. fin.* ACCVR.

g ¶ *Pius.* ad hoc *supra de inter. l. Spurius. & de extraord. cri. l. in cun.*

h ¶ *Veneriorum.* ad hoc ff. *de inter. l. pretor. §. pen.*

i ¶ *Venerarij.* alias venenarij, b id est qui solent placentas de quibus dicitur *Cod. de pœn. per tot.* alias venenarij, c qui venena officiunt: quod vide in *l. Iuxta. Sup. Lib. Lyc. l. cinædum.*

k ¶ *Venerarij.* Lege vt Florenti. *Venerarij*, vt sæpe apud Apuleium & Tertul. in Apolog. libi tenetur I. Cornel. de sicariis. CVIAC.

l ¶ *Venerarij.* alias est qui venena officit: vel quod *l. ad l. Corn. de fal. Lib. 1. & l. cinædum.*

m ¶ *Venerarij.* Lege vt Florenti. *Venerarij*, vt sæpe apud Apuleium & Tertul. in Apolog. libi tenetur I. Cornel. de sicariis. CVIAC.

n ¶ *Opportunit.* ad hoc facit *l. de iis. mo. Lib. & de ser. fug. l. j. §. pen.* ACC.

o ¶ *Grassatores.* id est ad malum nomen. vide grassor, id est minor ad malum. ACCVRS.

p ¶ *Si sapias.* ad hoc quod not. *sup. rubr. l. damnum.*

q ¶ *Incidiarij.* alias est hic. & non supra, nonnumquam, &c.

r ¶ *Enumerantur.* ad hoc ff. *capitalium. in princ.*

s ¶ *Aut vitam.* si. ex opposito. ad quod C. *de incol. Lap. Lib. in fine.*

t ¶ *Si qui insidiare affectus est damnis.* id est, duplū corporalis id damni sarcitur. Paulus *lib. sent. tit. 3.* CVIAC.

u ¶ *Discrepat.* secundo Aquil. vt *supra ad l. Aquil. l. sciens. §. fin.* & *furiosi. & §. si quis vicem. & §. si quis infantem.* & *die* vel ¶ *pro* &. vt C. *quando cum nihil. l. &* facit *supra de fide. l. §. quis dolo. & supra de iniuris. rubr. Lqui aduersus. & l. §. furiosi. & l. fin. & sup. ad leg. Aquil. l. §. quis.* Item facit *supra de adoptis. l. j. in fin.* ACCVRS.

x ¶ *Relegatur.* silicet in perpetuum: vt & *supra eodem. l. relegati.* & *facit supra eodem Laue damnam. §. iuxta. & ¶. de mili. l. qui cum pluribus. §. j. & §. §.* ACCVRS.

y ¶ *In custodia.* Idem videtur reperire: nisi dicas supra de aliis accusatis: hic de custodibus a. ad quod *supra de pub. in l. custodias.*

z ¶ *Grassari sunt.* id est conspectum aggredi cum armis, vel sine armis, & violenter vt *in Auth. vt nulli in §. pro fustes.* vel grassatio. vbi frequenter obsidetur itinera publica. nam & semel b, remanet meretur à furcis: vt *supra. §. grassatores. & C. de quæstion. Lib. in fin.*

a ¶ *Parua.* aut etiam aliquis furtum. & nō est famosus & fustigatur, vt in *Auth. vt nulli ind. §. pen. col. iij.* aut palam: & est famosus: & tunc furca: vt hic. aut palā, sed non est famosus: & tunc lege Iulia de vi publ. vel primo: vt *supra. de publ. iudic. §. si de lea.* sed hodie hoc casu pœna legalis quod exponunt pœna huius legis: vt *d. Auth. vel post. dict. d. l. Iul. de vi.* si modò tātum semel fecerūt: vt *supra. §. grassatores.* aut est famosus: sed nō assiduam furripuit: & tunc forte quod hic dicitur obtinet. sed frequēter c Lōgobardum pro primo culpa, pro secunda nasum perdit, pro tertia meretur ire in Lōgobardo. de furtis. *l. de latronibus.* Item facit *sup. de iniuriis. Lne quid. §. j. & supra ad Lul. pec. l. homicidij. & supra. eo. l. in primis.*

b ¶ *Furca figendus.* Collitteratus hic placet, crucifigidus, sed eius supplicium à Constantino tollatum etat. CVIACIVS.

c ¶ *Interemptorum.* id est eorum quos interficerunt latrones.

d ¶ *Libere.* quidloquar æqualiter e ferum vt liber in priuatis exercitationibus vel delictis a. Vel dic vt *sup. eo. l. j. in princ.* & facit *Cod. ordi. sup. l. in & sup. eo. Lin seruandi. & si ex mas. cauſa separ. l. 2. & sup. de dolo. l. non debet. & supra ad l. Iul. pec. l. sacrilegij. in princ. Sed arg. contrà C. de appellat. & vbi pretty. sup. & sup. ad Laue falsa. §. sacrilegium.*

e ¶ *Ferum.*] CAEVE. Vltimo supplicio damnatus ſtatim perdit ciuitatem & libertatem: licèt fiat dum post differatur pœnæ impositio: quòd plerumque euenit: vt in littera dicit. FRAN. ACCVRS.

f ¶ *Parua.* cuiā quidloquar ea- ponitur ferus à libera persona. & media. idem *Lq. sup. eod.*

g ¶ *Damnati.* vltimo supplicio damnatus ſtatim perdit ciuitatem & libertatem. licèt fiat dum post differatur pœnæ impositio: quòd plerumque euenit: vt in littera dicit. FRAN. ACCVRS. & ciuitatem amittunt, aliqui e intra decretorū appellationis: post appellationem tamen extinguuntur hæc effectus. Plut. lib. 11. leg.

h ¶ *Damnati ad bestias qui dicuntur.*

1 ¶ *Incendiarij* a capite puniūtur, qui ob inimicitias vel prædæ causa incenderint intra oppidum, & plerumque viui exuruntur b: qui verò calam, aut villam c, aliquo d leniùs. Nam fornāta incendia si cùm vitari possent, per negligentiam eorum apud quos orta sunt, damno vicinis fuerunt, ciuiliter exercentur: vt qui fabrica adfectus est, damni e dilcepter f, vel modicè vindicetur.

13. ¶ In exulibus gradus pœnarum constituti † edicto D. Hadriani: vt qui ad tempus relegatus est, si redeat, in insulam relegetur g. qui relegatus in insulam, excesserit, in insulam deportetur. qui deportatus euaserit, capite puniatur.

14. ¶ Ita & in custodiis h gradum seruandum esse idem princeps rescripsit, id est vt qui in tempus damnati erant, in perpetuum damnarentur: qui in perpetuum damnati erant, in metallum damnarentur: qui in metallum damnati id admiserint, summo supplicio adficerentur.

Iste §. intelligitur duobus modis. Vno modo intelligitur vt latro dicatur fur qui clam furatur. Alio modo intelligitur de latronibus, hoc est derobatoribus stratarum, qui hoc faciunt publicè. BART.

15. ¶ Famosos latrones in his locis vbi grassari sunt a, furca b figendos c, compluribus placuit: vt & conspectu deterreantur alij ab iisdem facinoribus: & solatio sit cognatis & adfinibus interemptorum d eodem loco pœna reddita, in quo latrones homicidia fecissent. nonnulli etiam ad bestias hos damnauerunt.

16. ¶ Maiores nostri in omni supplicio, seuerius seruos quàm liberos e, famosos quàm integræ famæ homines puniebant.

ZEIE GAITHB. *l. ad l. Iu. & Papiā.*

QVi vltimo supplicio damnantur, statim & ciuitatem & libertatem perdunt f. itaque præoccupat hic casus g mortem: & nonnunquam lōgum tempus occupat: quod accidit in personis eorum qui ad bestias h

i ¶ *Perdunt.* antequam k interficiantur, & intra x. dies sed appellatione facta extinguntur hæc effectus: vt *supra de iniuſto rupta. l. §. qui filio. §. hi autem.*

k ¶ *Caſus.* id est à libertate & ciuitate. ACCVR.

l ¶ *Adbestias.* qui ergo damnatur ad bestias, debet mori: vt hic & *supra de iniuſto rupta. l. §. quis filio. §. sed & §. quis.* vnde f trahebatur fortè ad caudam equi donec moreretur. a. Vel veritas pone-

480/C.IV.K.5-3, 1553-1554
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-3, 1555-1556

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

a Delatore non perficiã delationem punitur.

a ¶ Eos quoque * solùm ipse qui incidit per se : vt T. ad Turpil. l. j. §. incidit.

Modestin.] Carvs. Nemo liber homo damnari debet in perpetuis vinculis. F B.

b ¶ Perpetuis. nisi ferant : vt C. ex Lemvrdidis. & l. ferunt.

In metallum.] Carvs. Damnati in metallum, & in ministerium metallicorum feruli fiunt pœnæ. F B.

c ¶ Efficiuntur. vt & sup. eod. l. aut fustis. §. fin. & l. capitalium. in prin. Sed hodie contra hoc dici T. ad l. qui

d Serui pœnæ hodie nulli.

vidimus.

In Dardanarios.] Carvs. Dardanarij qui habêt falsa mensuras mensurandi, extra ordinem puniuntur pro modo delicti : & qui fert in, dit. vt supra de extraordi. cri. l. annonam. F B.

Accvrs.

d ¶ Extra ordinem c. facit ad hoc T. de extraordinariis cognitionibus. Acc.

e Pœna ordinã quæ modo condemnãdi puniãtur Dardanarij. ff. 11. & 13. extra. hodie pœnæ hoc tempore non datur.

I quis aliquid] Carvs. Qui si quid vel ex metallo principis, vel ex moneta facta furripuit, in metallum dari debet, vel in insulam secundi qualitatem personæ. Item transfugæ, id est qui ad hostes vadit : item qui consciis hostibus nostra consilia, vias comperi debent, aut furca subiendi. Item factores suæ auctores seditionis & tumultus populo concitato, furca damnantur, aut bestiis, aut in insulam secundum qualitatem personæ. Item qui corrumpunt virgines nondum nubentes, graviter puniuntur. quod dicit vt in littera. Item seruus qui vocat dominum suũ ad iudicium, & si petit se manumitti : si hoc non probet, domino suo reddatur sub pœna vinculorum aut in metallũ damnatur, si hoc domino suo placebit. Item qui dat pecuniam aut accipit ut damnatio fiat aut absolutio, graviter punitur. Item qui corrumpit vel terret testem, ut falsum dicat, vel ne veritatem dicat, graviter punitur. quod dicit vt in littera. Item qui tabulas testamenti vitiando aperuerit, aut cancellauerit, pœna legis Cornel. tenetur. Item procurator meus si instrumentum meum meo prodidit aduersario, graviter punitur. quod dicit vt in littera. Item si duo deponunt instrumenta penes Titium, & Titius ex scriptis vni eorum alteri obstruit, vel ea offendit aduersario litis eorum graviter punitur. Item iudices pedanei, id est qui negotia humiliora discernunt corrupti dicuntur. & hoc inuenitur graviter punniri, quod dicit vt in littera. Item miles, qui de carcere fugit capitalis sibi custos, & exul extractis capite punitur. Item custos qui dimittit captum ea lem pœna tenetur. Item miles qui sibi manus infert, volens se occidere, non tamen se occidit : capite punitur : nisi ob insanabilem dolorem, vel morbi, vel simili de causa hoc fecisse, tunc enim cum ignominia remittitur. F B.

* Pœna. † Auctores.

d Pœna eius qui quid ex moneta principis furatur. e Pœna transfugæ.

c ¶ Punitur. vt ¶ supra ad leg. Iul. pec. l. vlt. §. quis ex.

f ¶ Pœna. vt * infr. de re milit. Lucius §. exploratores. & ¶ proditores.

1. ¶ Eos quoque * pœna delatoris ex sententia senatusconsulti teneri respondit, qui per suppositam personam delatori causam dederunt.

XXXIX. Callistratvs libro primo Quæstionum.

Mandatis principalibus quæ præsidibus dantur, cauetur ne quis perpetuis b vinculis damnetur : idque etiam diuus Hadrianus rescripsit.

XXXVI. Hermogenianvs libro primo Epitomarum.

In metallum, sed & in ministerium metallicorum damnati, seruî efficiuntur c, sed pœnæ.

XXXVII. Paulvs libro primo Sententiarum †.

In Dardanarios propter falsum mensurarum modium, ob vilitatem popularis annonæ pro modo admissi extra ordinem d vindicari placuit.

XXXVIII. Idem libro quinto Sententiarum.

Si quis aliquid ex metallo principis, vel ex moneta sacra furatus sit : pœna metalli & exilij punitur e.

2. ¶ Transfugæ ad hostes, vel consiliorum nostrorum renuntiatores, aut viui exuruntur, aut furcæ f * suspendantur.

2. ¶ Actores g † seditionis & tumultus populo concitato, pro qualitate dignitatis aut in furcam colluritur a, aut in bestiis obiiciuntur, aut in insulam deportantur.

3. ¶ Qui nondum viripotentes virgines corrumpunt : humiliores in metallum damnantur, honestiores in insulam relegantur : aut in exilium mittuntur h.

4. ¶ Qui se suis nũmis redemptum i non probauerit, libertatẽ petere non potest : amplius eidem domino sub pœna vinculorũ redditur : vel si ipse dominus malit, in metallum k damnatur.

5. ¶ Qui † abortionis aut amatorium l † poculum dant : etsi dolo non faciant, tamen quia mali exempli m res est, humiliores * in metallum, honestiores in insulam amissa parte n bonorum relegantur o. quod si eo P mulier aut homo perierit, summo supplicio adficiuntur.

6. ¶ Testamentum quod nullo iure q valet, impune suppeditur. nihil est enim quod ex eo aut petatur, aut consistere possit.

7. ¶ Qui viui testamentum aperuerit, recitauerit, refignauerit, pœna Corneliæ r tenetur : & pleramque humiliores aut in metallum damnantur aut honestiores in insulam deportantur.

8. ¶ Si quis instrumentum litis ſ cui à procuratore ſ aduersario proditum esse conuicerit t : procurator si humilior sit, in metallum damnatur : si honestior, adempta parte bonorum dimidia in perpetuum u relegatur.

9. ¶ Instrumenta penes se deposita x quicunque alteri altero absente reddiderit, vel aduersario prodiderit : prout personæ conditio est, aut in metallũ damnatur, aut in insulam deportatur.

10. ¶ Iudices pedanei * † si pecunia corrupti dicantur : pleruntque à præside aut curia * summouentur : aut in exilium mittuntur, aut (ad) tempus relegantur.

11. ¶ Miles qui ex carcere dato gladio erupit, pœna capitis punitur. Eadem pœna tenetur & qui cum eo quem custodiebat, deseruit y.

12. ¶ Miles qui sibi manus intulit, nec factum peregit : nisi imparientia doloris, aut morbi, lactúsve alicuius, vel alia causa fecerit, capite puniendus est : aliàs cum ignominia mittendus est z.

g ¶ Auctores alias seueriores alibi. & h facit supra Legislatores. §. fideles. & quædãm alia.

i ¶ In furcam tollantur. Paulus lib. 5 sentent. ti. 22. scripsit, in seueriori collatione. Cyvac.

k ¶ Metallum. facit c T. de incest. l. ſ. Iuprum. & de incest. §. ſ. gemelli. & de iure patro. Ludiger. §. puerum.

l ¶ Redemptum. & supra hoc dominum vocat in iure : et sup. de iudi. l. vlt.

m ¶ In metallum. vt & supra de noxæ §. ſ.

n ¶ Amatorium poculum. vt ¶ T. ad l. Corn. de ſ. l. §. ſ. ſed vt. Acc.

o ¶ Aut seuerius. Paulus lib. 5. sentent. ti. 23. & ad lib. 5. sog. tit. 26. Cyvac.

p ¶ Exemplo. ad hoc ¶ supra de ſic. l. ult. §. ſed ex senatusconſ. & §. ſi mulierem. & supra de iudi. l. abstinentiam. & ad Macedon. l. ſ. & C. de probat. l. exemplo. & supra de re iudi. l. diuus. in fine.

q ¶ Remiſſa parte dimidia. † vt infr. de verbor. ſignific. l. nomen ſi. Item. §. pœniæ.

r ¶ Relegantur. & in perpetuum, ex quo de bonis auferatur vt infr. h. tit. vlt. l. ult. & l. relegatum §. tempus.

s ¶ Si no. Iulianus. Acvrs.

t ¶ Nulla iura hoc negant vt infr. h. tit. vlt. & ſol. vt ibi.

u ¶ Cornelia de ſalſis. vt T. de fal. l. ſ. §. qui. & facit T. quemadmodum tabu. aper. l. ſ. & ſ. dubitatur. Cyvac.

x ¶ Si quis inſtrumenta litis. Vide not. ad l. 2. T. de reſpõ. Cyvac.

y ¶ A procuratore. Quia Iustiniani tempore fabri erant cognitores, Tribonianus his orginibus nomine poterum exemit, vt constat ex Pauli lib. 5. sent. tit. 25. Cyvac.

z ¶ Conuictus. id est probatus.

a ¶ In perpetuum. ad hoc facit & de extraord. crim. l. Sacerdotes. §. ſ. & de fal. l. ſi quidem. & infrà proxi. §. item facit infrà tit. l. ſ. & vt. in ſ. l. vlt.

b ¶ Deportatio. à deorbus. ad quod facit ſupra de reſpõſ. l. ſ. ſi pecuniis. & facit ſupra proxi. §. & quod dicitur. Acvrs.

c ¶ Iudices pedanei. id est delegati, vel etiam ordinarij, qui humiliora negotia discernunt : vt C. de pedan. iudi. l. ſ. & facit C. de pedan. qui male iud. l. ſ. & ¶ in multis. ibi poſita. Acvrs.

d ¶ Iudices pedanei. Paulus lib. 5. sent. tit. 28. Cyvac.

e ¶ Deferunt. vel primum facit T. de re milit. milites. §. eius. in ſ. ad Syracusanum. T. de custo. reo. l. ſ.

f ¶ Mittendus eſt. ad hoc T. de re milit. l. omnes §. qui ſi. Item facit T. ad ſ. l. ſin. Item arg. contra T. de fal. l. qui falſum.

a ¶ Cru

b Deficit consummatus furiosus ponitur quem ad pœnam. † Pœna relegationis. Paul. l. 5. ti. de fur. & vener. c Contrarium accompagnati frontinum refert Aristo. magnum mur. nal. c. 16. d Pœna exercitij. vinculi. e Exempli causa pœna homicidium. Quo pertinet quod refert Grilium 7. c. 19. legimus puniri pecuniis eos esse debere confiti, & reos vna subsidio ſ. quæ & minores vel impuberes cum pœna adhiberi credendi causa vim ejus delicti corrigendi. Alterum magis eò accommodat cum in quem paruum vlt. tamen est ne praremedia extraordinaria cognoscantur. Terra Aquilia. ex pœnis pro pœr exemplã ff. nov. ferra. f Pœnis appellatione includitur dimidium. † Pauli interpretatio interpretatione delegationis. l. ſ. in. ad l. Iul. repe. ex Adria l. ſ. pœn. ff. Ad. lib. 2. 3. * Hoc carm.

480/C.IV.K.5-3, 1557-1558

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

Cæsare.] Cassv. Vir Milesiæ fecit testamentum, & instituit filiã heredem vestrum Milesiæ suæ vxori. erat enim grauidæ ex eo, vt dicebatur. & si non nasceretur aliquis vel aliqua ex Milesia sua vxore, substituit quosdam. postea hæc Milesia accepta pecunia à substituto, fecit abortum aliquibus medicamentis factis. dicit Cicero hãc Milesiam capite damnandam. Item oritur quæ postquam dimittit se a viro & erat prægnans, vim intulit vtri vt se abortum faceret, in casum temporarium damnatur. Franc.

a ¶ *Cluuerio videtur.* Flor. *Anim.* pen. longa. Nam non est nomen Romanum. C v l a c.

a ¶ *Cum esset.* Sed. multi. vel sic, Cicero.
b ¶ *In Asia* pronuncia.
c ¶ *Ab heredibus secundis.* [*substituta.*
d ¶ *Sibi, aliisue.* Sig. & alias *sibi.* Accvrs.
e ¶ *Damnatum.* vt ff. *de sica. l. si mulierem.* & quod ibi not.
f ¶ *Marita. C. de donat. l. fin. §. inter.*

5 Metrodorum, cùm hostem.] Decurionem, *supra* ᵃ eodem *l.* eorum. Accvrs.

b Sanctis legum.] Est legalis. ff. *de leg. & const. l. non dubium.* Et sic, si aliqua delicta imponuntur contra pœnas legum: non debet cognitori vel imperatori extraordi. arbitrio tales res fieri: sed tantum vbi non est certa pœna legis. Accvrs.

1 ¶ *Nouissimi.* scil. ᵃ per generalem doctrinam, vel per regulam, quod nouissimi fieri solent: vt *supra ad l. Aquil. Si seruus seruum.* §. item quæ. vnde regulæ in ff. tot Digestorũ pounntur.

k ¶ *Pœnam.* scilic. iudicis arbitro inducibus autoritatẽ ff. est incerta, id est extraordi. vt post in summa stellionatus accusatione dicitur, specialis accusatio locum habet contra eum qui legi non paret: vt *supra de or. stel. l. ea.* & autem vna quæ esset certa, neutra alteri derogaret, & ideo male sequeretur nec ambigitur, hæc posse ff. ᵇ tamen dixi extraordin. sine certam per arbitrium iudicis & ᶜ illam pœnam quam inde imponit, lex imponere videretur ff. *de pœn. in fin. l. ult.*

l ¶ *Præcepta legis.* id est legale præceptum.

m ¶ *Non videretur.* id est locum sibi in his specialibus non vindicet permittit tamen ad generalitatem verborum, quæ certam speciẽ continentur vt dictum ff. *de reg. iur. l.* aliquoties non potest dici derogatio. Sunt autem hæc generalia verba: quicunque legi non paret, certa ei pœna infertur. cœteratur.

n ¶ *Cumsi.* sicut in superdicto reperi. *ad* ff. *quod supra de leg. in l. seruus vrbanus.* §. *fina. & de pœn. leg. l. seruus mandauit. & de testis legatis. Lib. & de verb. oblig. l. dolo similia. & ff. de regu. iur. Lin regu. & de leg. qui. Titia c. eod. & ff. de fun. inft. & inferius. leg. Aquiliam.* §. *pen. & l. cum de iuuenem.* §. *cui fundum. & supra de manu. inst. l.* §. *proinde.*

o ¶ *Eadem lege.* in greco hoc accipe. Accvrs.

p ¶ *Interpretatione. l.* ᵃ *supra. ad. heredes. & l. reficiendum. & ff. de diuer. & generaliter. & ff. de reg. iur. l. fallitur. cuique.* §. *fi. & supra de pœn. Lin quorum.*

Imperator.] Cassv. Dic eatum vbi nec prior, vt in gl. hic posita quæ incipit, hoc intelligit Ioan. &c. In secunda parte de filius decurionis ex delicto suo amisit honorem debitum filiæ decurionum. eodem sustinebit pœnas plebeiorum. Franc.

q ¶ *Administrationis.* hoc intelligit Io. ſ ᵃ non lite contesta in iudicio sisteatur damnaret aliquem de crimine capitali. sed eius traditum pro aliquo excessu, quarumcunque dicit prohibeo te vti arte tua. hæc enim interlocutio vitra sũs tempus nõ extenditur. & secundum hoc non est contra. *C. de postulan. l.* ᵇ *qui agitare.* Alij aliter soluunt, vt ibi. Item facit ᶜ ad hanc legem *T. de acti. l. si cum dies.* §. *finitur. & de offic. proſcul. ver l.* §. *pe & de postu. l. pure.* §. *fi.* & *T. ad l. mari. & T. de iurisd. eo. ad l. vlt. qui* §. *fi. & de pign. l. in quard.*

r ¶ *Vindicare vt C. de quæstionibus. l. duo. & T. de pœnis. l. mancipatorum. & T. de decur. lib.*

1 ¶ *Nouissimi.* scil. ᵃ per generalem doctrinam, vel per regulam, quod nouissimi fieri solent: vt *supra ad l. Aquil. Si seruus seruum.* §. item quæ. vnde regulæ in ff. tot Digestorũ pounntur.

b ¶ *Sanctis legum.* id est legalibus. *C. de leg. & const. l. non dubium.* Et sic, si aliqua delicta imponuntur contra pœnas legum: non debet cognitori vel imperatori extraordi. arbitrio tales res fieri: sed tantum vbi non est certa pœna legis. Accvrs.

c ¶ *Non videretur.* id est locum sibi in his specialibus non vindicet permittit tamen ad generalitatem verborum, quæ certam speciẽ continentur vt dictum ff. *de reg. iur. l.* aliquoties non potest dici derogatio. Sunt autem hæc generalia verba: quicunque legi non paret, certa ei pœna infertur. cœteratur.

d ¶ *Cumsi.* sicut in superdicto reperi. *ad* ff. *quod supra de leg. in l. seruus vrbanus.* §. *fina. & de pœn. leg. l. seruus mandauit. & de testis legatis. Lib. & de verb. oblig. l. dolo similia. & ff. de regu. iur. Lin regu. & de leg. qui. Titia c. eod. & ff. de fun. inft. & inferius. leg. Aquiliam.* §. *pen. & l. cum de iuuenem.* §. *cui fundum. & supra de manu. inst. l.* §. *proinde.*

e ¶ *Eadem lege.* in greco hoc accipe. Accvrs.

f ¶ *Interpretatione. l.* ᵃ *supra. ad. heredes. & l. reficiendum. & ff. de diuer. & generaliter. & ff. de reg. iur. l. fallitur. cuique.* §. *fi. & supra de pœn. Lin quorum.*

Imperator.] Cassv. Dic eatum vbi nec prior, vt in gl. hic posita quæ incipit, hoc intelligit Ioan. &c. In secunda parte de filius decurionis ex delicto suo amisit honorem debitum filiæ decurionum. eodem sustinebit pœnas plebeiorum. Franc.

q ¶ *Administrationis.* hoc intelligit Io. ſ ᵃ non lite contesta in iudicio sisteatur damnaret aliquem de crimine capitali. sed eius traditum pro aliquo excessu, quarumcunque dicit prohibeo te vti arte tua. hæc enim interlocutio vitra sũs tempus nõ extenditur. & secundum hoc non est contra. *C. de postulan. l.* ᵇ *qui agitare.* Alij aliter soluunt, vt ibi. Item facit ᶜ ad hanc legem *T. de acti. l. si cum dies.* §. *finitur. & de offic. proſcul. ver l.* §. *pe & de postu. l. pure.* §. *fi. & T. ad l. mari. & T. de iurisd. eo. ad l. vlt. qui* §. *fi. & de pign. l. in quard.*

r ¶ *Vindicare vt C. de quæstionibus. l. duo. & T. de pœnis. l. mancipatorum. & T. de decur. lib.*

XXXIX. Testimonivm libro decimo Disputationum.

Cicero in oratione pro Cluentio Auito ᵃ scripsit, Miletiam quamdam mulierem, cùm esset ᵃ in Asia ᵇ, quòd ab heredibus secundis ᶜ accepta † pecunia partum sibi ᵈ medicamentis ipsa abegisset, rei capitalis esse damnatam ᵉ.

1. ¶ Sed & quæ visceribus suis post diuortium, quòd prægnas fuit, vim intulerit, ne iam inimico marito ᶠ filium procrearet: vt temporali exilio coërceatur, ab optimis Imperatoribus nostris rescriptum est.

Qui hostem fugientem sciens sciensque susceperit, in insulam relegatur. Fr. Accvrs.

XL. Paulvs libro tertio Decretorum.

Metrodorum, cùm hostem fugientem sciẽs susceperit, in insulam deportari ᵃ : Philocteten, quòd occultatum non ignorans diu dissimulauerit, in insulam relegari placet.

Glossa prima ponit casum.

XLI. Papinianvs libro secundo Definitionum.

Sanctio legum ᵇ quæ nouissimè ᶜ certam pœnam ᵈ irrogatis qui præceptis legis ᵉ non obtemperauerint, ad eas species pertinere non videtur ᶠ, quibus ipsa lege pœna specialiter addita est: nec ambigitur in cætero omni iure ᵍ speciem generi derogare. nec sanè verisimile est delictum vnum eadem lege ʰ variis æstimationibus coërceri.

XLII. Hermogenianvs libro primo Epitomarum.

Interpretatione ᵖ legum pœnæ molliendæ ᵍ sunt potius quàm asperandæ.

XLIII. Paulvs libro primo Responsorum.

Imperator Antoninus Aurelio Atiliano rescripsit: Præses vltra administrationis ᵗ suæ tempus interdicere alicui actu sua vti non potest.

Qui pro suo delicto amittit honorem, amittit etiam commodum honoris. Bart.

1. ¶ Idem respondit, eum qui suo admisso decutionũ honorem amisit, non posse in pœnis euitandis decutionis filij honorem vindicare ᵘ.

DE BONIS DAMNATORVM.

TITVLVS XX.

Idem crimina dicerium quod feriunt semper à titulo xvij. & in hoc titulo perducuntur nec enim bona eorum admittuntur res, nisi damnati sunt ex crimine capitali. Sed & infra libro damnatorum ex crimine capitali & paterni pertinent quidem creditores, & dos mariti, excepto quinque crimibus. & pauciores aperui vel speculatori, vel officiali, vel eis inuito ex testa arbitrator. Caterum huius titulo legum sententiam mancam esse & imperfectam, & ideo etiam ipsam legi vltimam, decimo, vndecimo, nisi aliquid adiuuat, sicut & titulum xxij. multo plurimus. Cvlac.

I. Callistratvs libro primo de iure fisci & populi.

Amnatione ᵃ * bona publicãtur, cùm aut vita adimitur, aut ciuitas ᵇ, aut seruilis conditio irrogatur. 1. ¶ Etiam hi qui antè concepti, & post damnationem nati sunt, portiones ᶜ ex bonis patrum damnatorum accipiunt. libertis autem ita demum portio tribuitur, si iustis nuptiis ᵈ nati & perfuerint etiam tacitè: vt *C. si pendente appell. mort. l. si.* Sed hodie contra: vt *in Authen. vt nulli iud.* §. *fin. collic.* & hoc si damnati erant sui iuris. Si vero seruus, non publicatur peculium vt *C. eod. l.* Item si filiusfa. non publicatur peculium etiam castrense: vt *Cod. l.* §. *filius & facit supr. de castr. Leon.* §. *fi.* cod. Item villa ᵉ non publicatur: vt ſ. *eo. l. dom.*

t ¶ *Aut ciuitas.* quia deportatur in insulam

u ¶ *Portionem.* Aut ᵃ erat curialis damnatus & tũc filio matri omnia, filiæ dimidia mater. mari dimidia, & alia dimidia inter matrem & fœminas diuidetur ſi verò non est curialis, nunc omnia publicantur sed principio ex benignitate dimidium liberis concessit: vt hic, & *C. eo. l.* ſ. *fin.* ſi sunt plures nunc omnia: vt ſ. *l.* §. §. *si plures.* Item hoc nisi diuisio ex testamento est ei seruata: vt *hic dicitur.* ¶ Et hoc etiam in adoptiuis: vt ſ. *eod. l.* §. *ex bonis.* ¶ De matre § *dantaxat* dic vt *C. ad l. ad bonis matr.* ¶ Item libertæ damnato non reuertitur patrono: vt ſ. *eod. l.* §. §. *fi in libertinam.* ¶ De ventre ᵇ dic vt *infra eod. l. quinque. & facit supra* xxvij. *l.* §. *qui aliquid.* §. *fi qui. & de fac. l. si qui seruum. & Institut. de publicatio.* §. *item ita. Inſt. de vs.* ¶ Sed quid ᶜ de quartis post publicationem?

x ¶ *Ritapris.* Contra. ſ. *eod. l.* §. §. *pe. Sol.* vt ibi.

a ¶ *Item*

480/C.IV.K.5-3, 1559-1560
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

NOn ve quis] CARVS. Cùm delinquens capitur, & in carcerem ponitur : non statim bona eius auferuntur, sed demum post condemnationem. FRANC. ACCVRS.

a ¶ *Spoliari.* scilicet bonis. vel die, vetilbus: & sic sit contra nuncios Bono.

b ¶ *Sed post.* id est flatim.

QVinque legibus.] CARVS. Vna de quoque delictis mulier damnata, dos eius quæ erat penes virum, publicatur: & ea delicta numerat in littera. Si autē mariteus habet aliquod ius in rebus decalibus, agat contra fiscum: & iuri quod habet, faluum erit ei. de hac die vem gloſa autem ex alio delicto punitur, ex quo dos non publicatur, ferua tamē potest fi tales bona viri cedat, quaſi ſe maritus. Sed ſi eſt deportata hęc vxor filia Titij, tunc matrimonium durat, ſi retinent affectionē inter ſe viri & vxoris. ſi autē mulier deportata deſinat habere animū ad maritum, diſcedere ab eo volens, tunc pater eius muliebria repetet dotem. ſi autem effert ſui iuris hanc mulierē, & conſtante matrimonio fuit deportata, dos penes virū ſtabit: & ſaluo poſtea matrimonio ipſa petet dotem. & hoc dicit hęc lex cum duobus ſeq. FRANC.

c ¶ *Quinque.* quod eſt intelligendum cùm maritus non erat pactus de dote lucrāda. aliquin vt lex pros. dicit, maritus contra fiſcum omnes actiones omnino habet & mulier magis omnes exceptiones habet ſaluas. Si verò mulier damnatur alia lege, quos aliquas prædictarū quinque (vt ſi quidē amittat libertatem) dotem lucratur maritus quaſi culpa mulieris nili caſu fol. matri. vel quaſi ea mortua : *arg. l. vxoris. l. capitalium. in princip.* Si verò amittat ciuitatem ſolum : non lucratur dotem maritus, ſic ut mulier ſit filia, ſuę materfamil. ſed tunc retinebit ea maritus donec conſtet matrimonium. & hoc probatur ff. *l. pros. & alia leg.* Sed hodie nec ſic ea amittit propter delictum libertatem : nedum maſculus. Vnde nec ſolueretur matrimonium, nec iam maritus lucraretur dotem : vt *ex authent. de nupt. §. quod autem prius. col. vlt. Aut.* & ſatis *ſupra ſolu. matri. l. ſi mortua.* ¶ Item ex his colligo quod poſt ſi deinde veneat ſit in illo in rebus dotis ea, alias cauſa quam iſtis.

d ET *omnes actiones.* ad res dotales, cùm eas lucretur vir : vt dicit. Alij dicunt ad impenſas : quod non placet, cum vir lucretur : vt *C. rei. ſi vir proponit. & ff. de capit. diminu. l. eos contra.*

e ¶ *Sed ſi alia lege.*) *Mutuus ff. ſupra de contra tabul. l. §. ſi filius.*

f ¶ *Quod ſi deportata.* & ſic ciuitatē tantūm & perdit. *& facit in auth. de nupt. & deportatio. col. vlt. & C. de dona. inter vi. & vxo. l. res. & ſupr. de donat. inter vi. & vxo. l. ſed ſi mort.* Item contrā *ſupra de cap. demi. l. eos.* Sol. vt ibi.

ſint. 2. Liberis eius cui pars dimidia dumtaxat bonorum ablata eſt, partes non dantur. Idque & diui fratres reſcripſerunt.

12. IDEM *libro ſexto de Cognitionibus.*

NOn ve quis in carcerem ductus eſt, ſpoliari * eum oportet: ſed poſt b condemnationem: idque diuus Hadrianus reſcripſit.

13. VLPIANVS *libro trigeſimoſexto ad Edictum.*

QVinque * legibus damnatæ mulieri † dos publicatur: maieſtatis, vis publicæ, parricidij, veneficij, de ſicariis.

14. PAPINIANVS *libro ſecundo de Adulteriis.*

ET omnes omnino maritus ſaluas actiones * contra ſiſcum habet.

15. VLPIANVS *libro trigeſimoſexto ad Edictum.*

SEd ſi alia lege capitis * punita ſit, quæ lex dotem non publicat : quia priùs ſerua pœnæ efficitur, verum eſt dotem mariti lucro cedere, quaſi mortua ſit *.

1. ¶ Quòd ſi deportata * ſit filiafamilias, Marcellus ait (quæ ſententia & vera eſt) non vtique deportatione diſſolui matrimonium *, nam eum libera mulier remaneat : nihil prohibet & virum mariti affectionem, & mulierem vxoris animum retinere. Si igitur eo animo mulier foerit, vt diſcedere à marito velit, ait Marcellus tunc patrem de dote actuarum. Sed ſi mater familias ſit, & interim conſtante matrimonio fuerit deportata, dotem penes maritum * remanere : poſtea verò diſſoluto matrimonio poſſe eam agere, quaſi humanitatis intuitu hodie nata actione *.

16. IDEM *libro decimo de Officio Proconſulis.*

DIuus Hadrianus Aquilio Bradueæ † cauſa ita reſcripſit : Pannicularię † cauſa quemadmodum intelligi debeat, ex ipſo nomine * apparet. Non enim bona damnatorum pannicularia ſignificari quis probè dixerit : nec ſi tenuis ſ circa ſe habuerit, protinus aliquis * ſibi vindicare debebit : ſed veſtem * qua is fuerit indutus : aut nummulos imeterales * * quos victus ſui cauſa in promptu habuerit, aut leues ᵖ annulos ᵠ, id eſt, qui tem non excedūt aureorū mquinque. alioquin ſi quis damnatus digito † habuerit aut ſardonycha *, aut aliam gemmam magni pretij, vel ſi quod chirographum magnæ pecuniæ in ſinn habuerit: nullo iure illud in pannicularia ratione retinebitur. Panniculariæ ſunt ea quæ in cuſtodiam recepta ſecum attulit ſpolia, quibus indutus eſt cum quis ad ſupplicium ducitur : vt & ipſa appellatio oſtendit. Ita neque ſpiculatores vltro ſibi vindicent, neque optiones ea deſiderēt, quibus ſpoliarur, quo momento quis punitus eſt. Hanc rationem * non compendio ſuo debent præſides vertere : ſed nec pati opiniones ſine commentarienſes ea pecunia abuti * : ſed debent ad ea ſeruari, quæ iure præſidum ſolent erogari: vt puta chartariorum † quibuſdam officialibus inde ſubcribere: vel ſi qui fortiter fecerint milites, inde eis donare. Barbaros etiam inde munerari venientes ad ſe vel legationis vel alterius rei cauſa. Plerumque etiam inde contrafas * pecunias præſides ad fiſcum trāſmittunt: quibus per quam nimiæ * diligentiæ efficum ſufficiat ſi quis non in vſus proprios verterit: de aliis rebus poteſt intelligi: ſi alia fiſco deſcribantur: nō aliquis eos officia libuerit. *C. ne ſi quis intra. & Lin mutatil.* Sed hodie nec officialibus datur ex fiſco aliquid datur: vt *in auth. vt nul. in §. fin. col. ix.*

f ¶ *Abuti.* contra vſurion Bonon.

g ¶ *Conuaſa.* id eſt acceptas.

CVm ratio.] CARVS. Cùm ex delicto aliquis amittit bona: eſt habet liberos, pars bonorum eius vadit ad eos: & de hoc ſæpè habuiſti not. ſupr. col. 3. cum bona paterna dicantur debita illis. Item ſi iſte qui bona perdit ex delicto, habebat patronum: illa pars bonorum libertabit quæ iret ſi libertus naturalē eos deceſſiſſet: reliqua pars ad fiſcum vadit: & non ſolum veri ſed ſuſcipient partem bonorū patris damnati, ſed etiam adeprimi in fraudem facta eſſet adoptatio: quod qualiter fiat, declarat in littera ſed ſi damnatus habet plures filios hoc caſu nulla ex bonis publicantur, ſed omnia vadunt ad filios: & de hoc erunt plura exemplaria tamē quæ occaſione delicti damnatus quæritur, vt quæ occidit

a Marimonio vtrum dirimatur Glouatus.

b Dotis actio an cedatur fiſco matrimonio.

† Vide in hac Legium Rhodi. ſi leg. antepenul. ff. de lege Aquil.

* Intermittit aliam interpretationem. Alias hoc potuit a vel potius in littera ſi. quæ dicta reperiuntur in *l. ſui. de leg. 3. circ. ſi duas.* leo lacunas ex *codice l.*

† in digeſto.

* Hor. Sardonyches.

c Argumentū ex nomine.

d Intermittit alia quæ dicta ſunt ex toto aut non ſunt ex toto aut ſi, vel argumē.

† chartiſtas.

e Annotandū varietas.

f Reprehendit tenuis diligentia in procurante fiſci.

480/C.IV.K.5-3, 1561-1562
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-3, 1563-1564

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

sus Romam vt ibi cognita rem detur sententia: & interim in via decesſit, nam eius bona vadant ad suos heredes. & hoc dicit hanc lex & seq. FRANC.

a ¶ *In capitalibus non omnibus: sed* in his quæ pœnam sanguinis inducunt *vide in fi. & fequ. de pœnis l. fi. & inſt. Iperoicia prin. quæ sunt contra.*

b ¶ *In capitalibus criminibus. Hæc pertinet l. 18. C. de iurisdict.* CVIAC.

c ¶ *Non accuſat.* id accuſato.

d ¶ *Ignoſcendum.* Hic diſtinguit ſuperius dictum, ſecundum ſo. vt non ſit contrà *inſtit. l. pœne.*

e ¶ *Qualiter qualiter.* ſcilicet per pœnam b, non dicas per calumniam, cum de calliſtia iaret: vt *Cod. de iurisdict. prop. calum. dam. l.* Item quidam obſeruarg. huius legis. Item adeone iuraret quòd nihil debet: vt *Cod. de iurisdict. prop. calliſt. dam. auth. præcipimus* Reſpond. non iuraret hoc capitale. l. Vel dic quòd ſex ſunt præmiſſa vt *his de Cod. de tranſact. l. tranſigere.*

a ¶ *Impunitos.* id latronibus. id eſt a inter latrones numerari. & tunc plana. & ſic habes, latronibus. ſed in li. R. eſt latrones.

f ¶ *Diffinitum* aut & dicat, bona auferuntur heredibus. Sed contra. *C. de hær. l. Manichæi.* vbi bona heredibus b relinquuntur *inſt. de iure ſyſ. Liber qui.* Solut. ſecundum Iac. ſpeciale hic in latronibus: vt & in crimine læſæ maieſtatis vt *Cod. ſupra in. l. fi. manifeſtæ. Lapoſpuli.*

g ¶ Et dic latrones c, id eſt fures. nam & latrones qui ſuſpendantur furca. vt *ſupr. eod. Lapatulum* §. *ſummos* poſſit reſtituere ſanguinem ſuum: vt *ſupra l. penul. qua eſt ratio. & facit C. de pœna iudi. qui malè iudi. l.* & *ſupr. ad Turpil. l. in ſeruitute. ſi ſal. tutem* §. *ſi propter.* Inſ. contra §. *l. proc. in fin. Sol. vt ibi.* ACCVRS.

g ¶ *In inſulam.* facit §. *quando appel. ſic l. & de leg. 1. l.* §. *fi. & ſupr. de ſica. l. qui cadem. & inſt. eod. l.* & *vi. & ſi vir. l.* §. §. & *Lulia* §. *de decurionibus. & ſupra de cuſtod. reſt. Ulp. quis ſi.* §. *fin. qui.*

h ¶ *Videatur.* quod prædicitur *ſupr. de accuſ. ex indicatum.*

i ¶ *Argumento.* ſcilicet quòd ante ſententiam.

k ¶ *Antequam de re ſacro indicium.* Leg ſortes indicium. Per ſortem indicia deleguabantur. Nunc [illegible] dicuntur: iidem ſunt pedanei *Accurſii* §. *fi. quod.* CVIAC.

l ¶ *Debent. inſt. l. penul.* §. *ſi quis autem.*

Qui reſ.] CAIVS. Qui ſe occidit mors pœnæ, in duobus caſibus bona eius confiſcantur, vnus, quando iam erat accuſatus: aliter, quando inocentes fuit in crimine, & nondum accuſatus ſe occidit metu delicti quod commiſerat. ſi verò non fuerit accuſatus, nec in ſcelere deprehenſus, ex tamen criminis metum ſibi intulerit: bona eius non confiſcantur, ſed ad heredem eius ſeruat. Item cum accuſatus ſe occidit ad hoc vt bona eius confiſcentur: opponet eſſet tale delictum, ex quo damnus perderet vitam, aut deportaretur. ſatius ſi eſſet accuſatus de furto modicæ rei vel timeretur in tali delicto ſe occidat. nam bona eius vadant ad ſuum heredem, non ad fiſcum. Item ſi quis ſe occidit tædio vitæ, vel impatientia alicuius doloris vel ſimili modo finiuit vitã, bona eius vadant ad ſuum heredem, non ad fiſcum. Item ſi pater cùm occidiſſet filium ſuum, ſe occidit: præſumitur quòd ob dolorem filij amiſſi ſe occiderit: non metu pœnæ: & ideo bona eius vadãt ad ſuum heredem, non ad fiſcum. Item ſecundùm quod diſtinguitur in eo qui occidit ſe qua de cauſa ſe occiderit: ita eſt diſtinguendum in eo qui volãs ſe occidere, ſed gſtos eos permiſerit. nũ talis homo puniendus eſt, nõ talius vitã, vel impatientia alicuius doloris ſe occidere voluerit: & reddit ratio mirabilis in littera. Item ſi accuſatus intrãs domũ ſe occidit mortis naturalibus eius nõ confiscantur. Vltimò dicit, accuſatus de graui delicto, credens ſe deliquiſſe, ſe occidit. ſi heredes eius volũt probare eũ non deliquiſſe, audiuntur: & hoc probato habebunt bona defuncti: & nõ fiſcus. Fa. l. ¶ *Mitto.* quem meriũ habere videtur dentũ poſſulatus, vel in crimine deprehenſus. & facit * *ad Liberorum.* §. *non ſolum. ſupr. de inoffic. & ſupr. titu.* §. *ſi quis autem.* §. *fin. Cod. ſi reus vel accuſ. mor. fue. l. de familia. & Cod.* §. *& & qui teſta. fa. pat. l.* & *inſt. de iure ſyſ. l. in fraudem.* §. *& & l. de inoffi. teſt. Ulp quis filio exheredato.* §. *eius qui in fin. & Lod tit.* §. *ſi quis.*

m ¶ *Poſſulati.* id eſt accuſati.

n ¶ *Cohæredum eſſe abnoxium.* Leg. ſcelerisiem, vt Elor. id eſt, ſceluſ. CVIAC.

o ¶ *Deportandi.* l. *de rito nupt. l. pœnam* §. *qua in adulteriis.* ACCVRS.

p ¶ *Adſcendat eſſet.* facit * Poet & inſcriptus

q ¶ *Finiuit.* id eſt ipſemet ſuſpenderit ſe.

r ¶ *Fortum.* ſcilicet in caſu ſequenti, cum, &c. ACCVRS.

s ¶ *Puniſſe.* ſed caſtigaretur: vt in *authent. vt mal. iudic.* §. *penult. col. ii.*

t ¶ *Diuus.*

dicendum eſt, etſi appellarit eius non recipitur.

1. ¶ Reus prætereà quàm maieſtatis, bona ſua adminiſtrare poteſt, & debita ſoluere & accipere, ſi bona fide ei ſoluantur, poſt condemnationem verò reuocantur quæ in fraudem fiſci alienauit.

DE BONIS EORVM qui ante ſententiam vel mortem ſibi conſciuerunt, vel accuſatorem corruperunt.

TITVLVS XXI.

Ff. eiuſdem in hoc titulo eſtimat crimina inter ſe diſcrimen. nam in capitalis criminis ea quæ pœna mortis eſt, animaduertere impune corrumpitur, non in alio crimine, ſed qui corrumpit, pro confeſſo & conuicto habetur, & licet poſſet ante ſententiam vita deſiſtere, bona eius cognoſcitur in fiſcum. & huic ſimile eſt ſi qui in reatu mortem ſibi conſciſcit, nam & hic pro confeſſo habetur, & bona eius fiſco vindicantur, ex capitali crimine ſcilicet, non ex non capitali, niſi innocentiam probauerit heres. nouiter per omnia pro damnato habetur. Alias mortui ante ſententiam non amittunt bona, etiamſi mortui ſint poſt opinionem proſcriptionis eorum dum Romam tranſmittuntur. CVIAC.

De prima parte rubricæ tractatur in l. fin. de ſecunda tractatur in l. 1. *&* 2. *Nihil preciſius vide ideo parcitur ei quo quomodo ſanguinẽ ſuum redemerit.* BART.

1. VLPIANVS *libro octauo Publicorum.*

IN capitalibus * criminibus a à principibus decretum eſt, non nocere ei b qui aduerſarii corrupit, ſed in his demum, quæ pœnam mortis continent. nam ignoſcendum * cenſuerunt ei qui ſanguinem ſuum qualiterqualiter d redemptum voluit.

1. MACER *libro ſecundo d'ublicorum.*

IMperatores Seuerus & Antoninus Iulio Iuliano: Eos qui à latronibus e nominati corruptis accuſatoribus diem ſuum obierint: vt confeſſos de crimine, non relinquere defenſionem f heredibus rationis † eſt.

2. ¶ Si is de cuius pœna Imperatori ſcriptum eſt, veluti quòd decurio fuerit, vel quòd in inſulam g deportari debuerit, antequam reſcriberetur, deceſſerit: poteſt quæri, num ante ſententiam deceſſiſſe videatur h, argumento i eſt ſenatuſconſultum quod factum eſt de his qui Romam tranſmiſſi, ante ſententiam deceſſiſſent: cuius verba hæc ſunt: Cum damnatus nemo videri poſſit in hunc annum, antequam de eo forè iudicium k Romæ redditum & pronuntiatum eſſet: neque cuiuſquam mortui bona antequam de eo Romæ pronunciatum ſit, publicata * ſunt, eáque bona heredes poſſidere debent *.

1. 11. MARCIANVS *libro ſingulari de Delatoribus.*

QVi reì poſtulati †, vel qui in ſcelere deprehenſi, metu l criminis imminentis mortem ſibi conſtituerunt *, heredem non habent. Papinianus tamen libro ſextodecimo reſponſorum ita ſcripſit: vt qui rei criminis non poſtulati **, manus ſibi intulerint, bona eorum fiſco non vindicentur. non enim facti † ſceleris reatum eſſe obnoxiũ ſed conſcientiæ metum in reo velut confeſſo teneri placuit. Ergo aut poſtulati eſſe debent, aut in ſcelere deprehenſi *: vt ſi ſe ineerfecerint, bona eorum confiſcentur.

1. ¶ Vt autem diuus Pius reſcripſit, ita demum bona eius qui in reatu mortem ſibi conſciuit, fiſco vindicanda ſunt, ſi eius criminis reus fuit, vt ſi damnaretur, morte aut deportatione adficiendus eſſet *.

2. ¶ Idem reſcripſit eum qui medici furti reus foiſſet: licet vitam ſuſpendio finierit p, non videri in eadem cauſa eſſe, vt bona heredibus adimenda eſſent: ſicuti neque ipſi adimerentur, ſi compertum in eo furtum q fuiſſet *.

3. ¶ Ergo ita demum dicendum eſt bona eius qui metus ſibi intulit, fiſco vindicari, ſi eo crimine nexus fuit, vt ſi conuincretur, bonis careat.

4. ¶ Si quis autem tædio vitæ, vel impatientia doloris alicuius ſponſum *infrà de iure ſyſ. l. in fraudem.* §. *fi.*

p ¶ *Finiuit.* id eſt ipſemet ſuſpenderit ſe.

q ¶ *Furtum.* ſcilicet in caſu ſequenti, cum, &c. ACCVRS.

r ¶ *Puniſſe.* ſed caſtigaretur: vt in *authent. vt mal. iudic.* §. *penult. col. ii.*

s ¶ *Diuus.*

480/C.IV.K.5-3, 1565-1566
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

cuius, vel alio modo vitam finierit, successorem habere diuus Antoninus * rescripsit a.

5. ¶ Videri autem & patrem qui sibi manus intulisset, quòd diceretur filium suum occidisse b: magis dolore filij amissi mortem sibi irrogasse: & ideo bona eius non esse publicanda diuus Hadrianus rescripsit.

6. ¶ Sic autem hoc distinguitur, interesse qua ex causa quis sibi mortem consciuit, sicuti cùm quæritur, an is qui sibi manus intulit, & non perpetrauit *, debeat puniri quasi de lenentiam detulit *. nam omnimodo puniendus est, nisi tædio vitæ, vel impatientia alicuius doloris coactus est hoc facere. & meritò, si fine causa sibi manus * intulit, puniendus est. Qui enim sibi non pepercit, multo minus alij parcet.

7. ¶ Si qui autem sub incerto casus euentu in vinculis, vel sub fideiussoribus decesserint: horum bona non esse confiscanda mandatis cauetur c.

Si accusatus de graui crimine se ipsi ordinem fecerit delinquisse: si heredes eius volunt probare innocentiam defuncti, audiuntur: quæ probata, habebunt bona defuncti: non fiscus. BART.

8. ¶ De illo videamus, si quis conscita (sibi) morte, nulla iusta causa præcedente, in reatu d † decesserit: an si parati fuerint heredes causam suscipere, & innocentem defunctum ostendere, audiendi sint: nec prius bona in fiscum cogenda sint, quàm si de crimine fuerit probatum e: an verò omnimodo publicanda sint. Sed diuus Pius Modesto Taurino rescripsit, si parati sint heredes defensiones suscipere, non esse bona publicanda: si de crimine fuerit probatum.

DE INTERDICTIS ET RELEGATIS, ET deportatis.

TITVLVS XXII.

In hoc titulo superiora puncta diuersum inter se differunt, vnius ex capitali crimine, alterius ex non capitali. Dico diuersum, nam interdicti fuerint relegati sunt, sunt relegati. sed simpliciter, non in insulam, quo in exilium sunt dati liberum incolatus tantum certo loco, certaque prouincia, vel interdicto omnibus inde vna excepta. Facit tamen interdictorum nomen latius sumpti in hoc titulo quàm vt ad eum relegatorum finitum referri debeat.

a ¶ Diuus Antoninus. ff. de test. milit. l. eius militis.

* ¶ Diuus Antoninus rescripsit. Intelligo l. 1. Cod. de bonis eorum, qui mortem sibi conscierunt. CYIAC.

b ¶ Occidisse id est occidisse. ACCVRS.

c ¶ Non perpetrauit, & † facit supra de re mi. l. fi. §. si quis. & supra de fur. l. diuus. sed arg. contrà supra de fidei. l. qui fideiuss. & de custo. reos. l. Papinianus. §. nonnunquam. ¶ Et quod dicit non perpetrauit, id est si non occidit: quia sui desierat ab hominibus.

d ¶ Manus. supra de adil. edict. l. cum auctor. §. malus.

e ¶ Cauetur. supra eo. l. 4. in fin. & infra de iure fisci. Lin fraudem §. bona.

f ¶ In reatu. id est in suspitione reatus.

g ¶ Probantur. contrà Cod. qui test. fa. poss. §. Sol. ibi * innocentia probatur eo ipso quod contrarium non offertur: & sic † habet quod in dubio præsumatur: & differet vt ibi. 2. Item contrà supra eodem l. 4. in princ. Sed dic accusatorem corripi. 3. Item contrà supra eo. l. §. quæ autem. versic. videri.

DE INTERDICTIS, & relegatis, & deportatis.

h ¶ Vide scripta ad §. in insulam. l. 121. supra de verborum obligi. CYIAC.

Æquè.] CASTR. Aliquo relegato ad tempus, bona eius confiscantur. & hoc olim, hodie secus. FRANC.

h ¶ Capitalium. id est capue.

i ¶ Relegatorum. ad * tempus: vt infrà l. relegatorum. ¶ ad tempus, nota ¶ in perpetuum: vt infrà l. relegati. ACCVRS.

k ¶ Superiorum temporum. sic ff. & R. sed alias imperatorum.

l ¶ Inter cætera. id est quia inter cætera inimicitias quibus interficiatis rationem temporum. id est nos l qui statum innocentiæ, lucrari fisco quod non debemus & sub specie iuris & hoc quoque, &c.

m ¶ Quibus. aliàs quòd: aliàs quibus. ACCVRS.

n ¶ Innocentium. alias innocentiam: aliis innocentia. item aliàs ratione: & aliàs rationem.

o ¶ Amittere. id est deportari. id est deportatus ¶ non potest amittere bo-

a Homicidij causam inspexisse nec perfectum eorum punisse.

b In reatu decedere, pro in suspitione reatus.

* Probare.

c Probatur innocentia ex ipso quod vltarium non probatur.

d Perfunctus de delicto intelligitur.

e Vide Bal. in id diuinis. supra de pœn.

f Relegatus ad tempus bona ex confiscantur.

g Maximum. ex textu bona deportatus non potest.

E Vm qui.] CASTR. Quidam ante decisionem ex aliquo delicto, filij ei * ea peruenire quæ debuerunt habere mortuo patre, aut bona patrona, & libertos patronos. ea autè quæ aliàs habent à natura, vel à lege, vt succedere inter se fratres agnatos alios, item extraneis adquirorum: alia non perdant. FRANC.

p ¶ Et libertos. contrà ff. de iure patro. Lucij Sot. ibi de æquitate, eum dixit benignissimè rescrip contra de rigore iuris. 1. Vel ibi loquitur de libertis prognatis ibus vel prouocabi. ex ratio vel prouocabi. ex rò de proprijs ipsius damnati. 3. Vel ibi loquitur secundum ius naturale: scilicet secundum hoc quòd libertus debet præstare reuerentiam patrono. hæ secundùm ius artificiale, sicut ique succedibonis. Illud enim nec potest adimere, scilicet vt non succedat libertus, vel retrahere, iura successionis auferre non possunt: quia illa non possunt ad fiscum transire, scilicet ore ad heredē. CYIACIVS in Cod. Latinitatem. Cod. Latinitatem. vide quod est ff. ad Trebell. quæ pertinet §. 1. & l. si patroni filius. vide solo. vt no. C. de bo. liber. l. 1. Item esse modo datur ff. de bonis li. fratrē. §. deportatus. & C. de obsq. l. eiusmodi liberis. & Cod. Iul. ma. l. vltim. quæ sunt contra. Vel hanc vltimam solue vt ibi. ACCVRS.

q ¶ Inculumia. vt sic * pro eis prius patris qui iecti hæredes sibi. ff. de spons. capue. l. Titius. & l. ne quod in fraud. l. §. ejus. & C. de quæst. l. diuus.

r ¶ Et fratres. filios dicimus, & facit C. de pœn. sunt. liris. l. si quis. ubi. & & de filijs esse d. l. & & in Authent. de exhibend. re. § ejusmodi. cal. ia.

R Elegati.] CASTR. Relegatus in insulam retinet libertos in potestate, & bona sua retinet: tale in fruitio aliqua bona essent ei adscripta: nam eum illa tantum amittit: cætera retinet. FRANC.

¶ Re

† Deportatus quis.

* Relegatus quis.

† Deportatio proprie exhibi. * Relegatio improprie exhibita.

* vulg Capitalium.

* Generalia patrimonia hoc est generi deputata pro vt ibi dicto nō adscruntur libertis.

480/C.IV.K.5-3, 1567-1568
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

fratribus fore legitimos heredes, & adgnatorum tutelas & hereditates habituros. nō enim hanc patrē, sed maiores eius eis dedisse.

10. MARCIANVS *libro secundo Institutionum.*

RElegati [a] in insulam, in potestate sua liberos retinēt: quia & alia omnia ista sua retinent [b]. Tantùm enim insula eis egredi non licet [c]: & bona quoque sua omnia retinent [d], præter ea si qua [e] eis adempta sunt. Nam eorum qui in perpetuum [f] exilium dati sunt, vel relegati: potest quis sententia partem bonorū adimere [g].

11. IDEM *libro primo Regularum.*

EXilium [h] triplex est: aut certorum locorum interdictio [i], aut lata fuga [k], vt omnium locorum interdicatur [l] præter certum locum [m] aut insulæ vinculum, id est relegatio in insulam [n].

12. VLPIANVS *libro nono de officio proconsulis.*

INter pœnas est etiā insulæ deportatioque pœna adimit ciuitatem Romanam.

1. ¶ Deportandi [o] autem in insulam ius præsidibus prouinciæ non est datum [p], licet præfecto vrbi detur. hoc enim epistula diui Seueri ad Fabium Ciloné præfectum vrbi expressum est. Præsides itaque prouinciæ [q] quotiens aliquem in insulā deportandum putent, hoc ipsū adnotare debeant [r]: nomen verò eius scribendū principi, vt in insulam deportetur: sic deinde principi scribere, missa plena opinione [s], vt princeps æstimet an sequenda sit eorum sententia, deportarique in insulam debeat: medio autem tempore dum scribitur, iubere eum debet in carcere esse.

2. ¶ Decuriones ciuitatiū propter capitalia crimina deportandos vel relegandos diui fratres rescripserunt. Denique Prisco in homicidio & incendio nominatim [t] ante quæstionem confessum, in insulā deportari iusserunt.

13. IDEM *libro decimo de Officio proconsulis.*

RElegatorū duo genera sunt: quidam, qui in insulam relegantur: sunt qui simpliciter, vt prouinciis eis interdicatur, non

[a] ¶ *Relegati.* in perpetuum vel ad tempus.
[b] ¶ *Retinent.* Icilicet. * *quibus modis non pos pot. scilic. §. relegati.*
[c] ¶ *Non licet.* vt *supra de pœnis relegati.*
[d] ¶ *Retinent.* vt ¶ *de iure fisci. Libro nono* ¶. *ex quibus caus. maio. l.* ¶ *qua mulier. in fin.*
[e] ¶ *Si qua.* id est aliquis.
[f] ¶ *In perpetuum.* secus si ad tempus: vt ¶ *Loco legatorum.* §. *ad tempus. fin.* & ¶ *de pœnis. l.* ¶ *qui aliquid.* §. ¶ *qui deportatus.*

g ¶ *Relegati.* pro eodē ponit, scilicet pro relegato in perpetuum. ACCVRS.
[h] ¶ *Partem bonorum adimere.* Vide scripta ad §. *in insulam. Libri.* ¶. *de verb. oblig.* CYAC.
[i] *Exilium.* exilium [1] propriè dicitur deportatio, sed relegatio improprie: vt ¶. *de publicis. inf.* ¶. ¶ hoc ergo improprie dicitur: quia alias est in perpetuum, & alio perdit ciuitatem: aliàs ēt perpetuis, & tunc non vt ¶. *qui ciues. l. fin* & ¶ *qui ciues. circa princ.*
[k] ¶ *Interdictio.* vt ibi dicet Bonong. vel Motinē.
[l] ¶ *Aut lata fuga* vt *omnium locorum interdictio.* Dic legendum, *id est, lata fuga, aut omnia loca interdicta.* vide tu. *vbi ibi vt. supra. Paulli.* CYAC.
[m] ¶ *Certum locum.* puta vt fiunt Mutiæ tantùm: vt ¶ *ad Legem Falcidiam.* §. *fiunt. versic. item in parte.*
[n] ¶ *In insulam.* vbi nō fiunt cum hominibus [2].
[o] *Nec potuit.* ¶ CATO. Inter cæteras pœnas est etiā deportatio in insulā: quæ pœna adhuc viget. & vsu deportandi habet præsidium ferox, vt scio, de hoc. §. ¶. in vrb. Roma.
[p] ¶ *Non licet.* vt ¶ *de iure fisci. Libro nono* ¶. *ex quibus caus. maio. l.* ¶ *qua mulier. in fin.*
[q] ¶ *Præsides.* quia ea [3] territoria, &c. vt ¶. *de iurisdict. omn. iud. l. fin.* & facit ¶. *quod quisque iuris. l. fin. fin.* & ¶. *de hær. instit. instit. post. l. ult. versus.* ¶ *pen.* Et sic [4] in alios huius terræ non potest mittere in possessionem alterius dignitatis [5]. Item fac. ¶. *rem. l. fin.*
[r] ¶ ¶ In hac lege delecta sunt hæc verba in initio §. ¶ *Hæc est differentia inter deportatos, & relegatos. quod.*) CYAC.
[s] ¶ *Quæ plenæ opinionis.* quasi dicerent, non deportari, nisi in perpetuum: & sic est contra ad hoc falsum. ibi. ¶. *de pœnis. l. sine præfinitio.* Sed non debet quis deportari ad tempus, vel damnari ad tempus in metallum: vt hic. Si tamen comprehendatur tempus, erit sententia nihilo minus: vt ibi. & facit *infra eod. l.* §. *ad tempus. & facit* ¶. *de pœnis. Leopoldinum. in prin.* ACCVRS.
[t] ¶ *Nominatim.* vt ¶. *de iurisdict. l. nec.* §. *pen.*
[u] ¶ *Non annuit.* vt & ¶. *de iurisdict. l. nec.* §. *pen.*
[x] ¶ *Ad tempus.* Si quis [6] in perpetuum: vt patet in damnato. ¶. *ad. de vi pub. vt. supra de pub. in. Lorem hic. & supra eod. l. relegati.* & facit ¶. *de pœn. l. capitalium in pen. & infra de iure fisc. l. bona. in prin. & ¶. ad l. Falc. Lim. versus.* §. *eum quidam.*
[y] ¶ *Debent.* aliàs hoc dicit specialiter: vt *C. de epis. aud. Lorum. in fine. & C. de pœn. l.* §. *qui quæ* est contra.
[z] ¶ *Item.* C. cum ademptione bonorum. & *die probatur*, scilicet tempore huius legis: *sed quæ* intentat pœna, infirmatur: vt *C. de legi. & consti. Item de bonis.* vel quia licet fieri non debeat, factum tamen tenet. ad quod ¶. *de pœnis. l. mo.* §. *ibi. & ¶. quando appellandum. l.* ¶. *Balduinus. & ¶. de conditi. indebiti. l. ci. gantes.* §. *si quis pupi. & quod mor. caus. l. fin.*
[a] ¶ *Non potest.* ¶. *eo. Lin prin. & §. si a mulier potest.*
[b] ¶ *Potest relegare.* fortè ē prius Imperator aliquibus: & sic potest intelligi supra in prin. huius l. per hoc quod est supra l. inter pœnas.
[c] ¶ *Non excedat.* id est non recedat, vel exire potest. ACCVRS.
[d] ¶ *Aliquem.* ad quod *supra ex Lexilium.*
[e] ¶ *In prouincia.* in qua sunt insulæ.

480/C.IV.K.5-3, 1569-1570
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-3, 1571-1572

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

XI. VLPIANVS libro.

INterdum pecuniariter damnantur, qui relegatos suscipiunt.

XII. MACER libr.

SVa ciuitate relegatus si non excedat, ad tempus à prouincia relegatur.

XIII. PAVLVS libr.

MAnumissus à relegato non potest Romam accedere, quod nec patrono eius licet.

XIV. VLPIANVS libr.

RElegatus est is, cui prouincia, vel Roma, vel contenentibus eius perpetuò vel ad tempus interdicitur.

1. ¶ Magna differentia est inter deportationem & relegationem. nam deportatio cuitatem & bona adimit. relegatio verumque conseruat, nisi specialiter bona publicentur.

2. ¶ Relegatæ quis à principe, senatu, præfectis, & præsidibus prouinciarum, non à consulibus.

3. ¶ Qui ciuitatem amisit, & bona detinet, vtilibus actionibus tenetur.

XV. MARCIANVS libr.

DEportatus ciuitatem amittit, non libertatem, & speciali quidem iure ciuitatis non fruitur, iure tamen gentium vtitur. emit enim & vendit, locat, conducit, permutat, fœnus exercet, & cætera similia. & postea quæsita pignori dare potest, nisi in fraudem fisci, qui ei mortuo succedit, ea obliget. priora enim bona, quæ publicata sunt, alienare non potest.

1. ¶ Deportatus à præside siue principe, & heres existere, & legata ex testamento capere potest.

XVI. IDEM libr.

CVm Vlpianus Damascenus rogasset Imperatorem, vt sibi permitteret matri relinquere ad victum necessaria, & mater per libertum, vt quædam sibi liceret filio deportato relinquere: Imperator Antoninus eis rescripsit in hunc modum: Neque hereditas, neque legatum, neque fideicommissum contra mores & ius publicum huiusmodi personis relinqui potest. nec conditio harum personarum mutari debet. Quod verò piè rogastis, licebit vobis vltima voluntate eis ad victum & alios vsus necessarios sufficiens ria relinquere, essque ex hac causa relicta capere.

XVII. POMPONIVS libr.

RElegatus statuis & imaginibus honorari non prohibetur.

XVIII. IDEM libr.

RElegatus integrum suum statum retinet & dominium rerum suarum, & patriam potestatem, siue ad tempus, siue in perpetuum relegatus sit.

1. ¶ Deportatio autem ad tempus non est.

XIX. CALLISTRATVS libr.

RElegatus non potest Romæ morari, licet hoc sententia comprehensum non sit, quis omnium est patria. sed neque in ciuitate in qua versatur princeps, vel per quam transit. eis enim duntaxat principem interi licet, qui Romam ingredi possunt. est enim princeps pater patriæ.

1. ¶ Cum in liberos homines ex sententia seruit quæ publicat eorum bona, qualis est in insulam deportatio, statim à sententia priorem conditionem mutant, & suæ pœnæ traduntur, nisi quid maiestatis insit quod pœnam exasperati flagitet.

Desunt in hoc tit. 10. ll. seu cap. quæ conseruarunt nobis lib. Basil. Argumentum huius rei est in Archetypo Flo. in quo ad finem huius tit. est spatium quoddam cum nouula, qua indicat, deesse quædam. Hæc capit. notauit in script. ad §. in insulam. l. 121. supra de verb. oblig. Vide etiam not. ad l. quidam, supra de pœnis. L. 10. est Marciani, non ff. Noram.

posse quem damnari, ne vexetur. L. 12. est Vlp. punitur pecuniariter, qui recipit relegatum, &c. Est vide dict. l. 121. & scripta ad tit. Cod. si ser. expert. veneris. CVIAC.

DE SENTENTIAM passis & restitutis.

TITVLVS XXIII.

Hic titulus est communis deportatorum relegatorum. sed quæ lege conditionisque quisque restituatur à principe, maxime considerandum est. nunquid se restituit, an restitui tantum in partem concedatur, an à patria exundi possint relegati sicut in patriam, vt Iuliano accidit simul ante dominium rerum, an & domo relegati in domum, vt Iulia vxori Tiberij, an denique pœna remittatur tantum, an restituatur etiam dignitas & fama, an etiam bona & iura deportatis. Possint dominia pœna tantum, non culpa, vt de Ponte Occidua loquitur pœna, non crimen. vt Liuius 45. & inde Imp. elegantes. Indulgentia quos liberat notat, nec infamia eximia relict. sed pœna gratiam facit. Plenius vide Zosi. li. pœna largè manifestissimè remittatur. nota verò quæ consensa intuetur. CVIAC.

Deportatis, & damnatis in metallum, non extinguit ius patronatus, patrono restituto, &c.

1. VLPIANVS *libro trigesimosecundo ad Edictum.*

DE successionem liberti patronus deportatus & restitutus admittitur.

1. ¶ Sed si in metallum damnatus restituatur, nunquid seruitus pœnæ * extinguat ius patronatus etiam post restitutionem? Et magis est vt non extinguat seruitus [b] ius patronatus.

II. IDEM *libro quinto Opinionum.*

SI deportatus restitutus dignitatem quidem indulgentia principis recuperauit, in sua autem omnia bona non est * restitutus: nec à creditoribus, nec publico nomine conueniri potest. Sed cum ei facultas oblata esset à principe bona quoque sua recuperandi, maluerit ea derelinquere: actionibus exuere se, quibus ante sententiam subiectus fuerat [d], non poterit.

III. PAPINIANVS *libro decimosexto Responsorum.*

IN insulam deportati bona fiscus pœna remissa, retinuit. Creditores ex antecesso non habere cum eo qui debitor quondam fuit, actiones, constitit. Quòd si bona cum dignitatis restitutione concessa recuperauit: veiles actiones necessariæ β non erant, cum & directæ competunt [e].

DE SENTENTIAM passis & restitutis.

SED *successionem.*] CAIVS. Patronus cuiusdam commisit delictum propter quod est deportatus. vel est in metallum damnatus, postea restitutus est. dicitur quòd ius patronatus à integrum habet: & sic succedere liberto potest. FRANC.

a ¶ *Ad successionem.* Hoc exp. est de speciali restitutione in integrum concepta. CVIAC.

a ¶ *Seruitus pœnæ.* quæ contingit pro damnatione in metallum: vt supra *de pœn. l. nec damnatum. §. est pœna.*

b ¶ *Seruitus.* patronatus [b] superuenerat. & facit supra *de iure patr. l. fina. in prin. & de in ius vocan. l. sed si hæc. §. liberos. versic. sed & si pat. & de bonis li. Liu. §. si deportatus.*

Patronatus ius non extinguitur seruitute pœnæ.

I. deportatus. c.] CAIVS. Qui deportatus est, deinde restitutus quasi denuo natus recuperandam, non ad bona non tenetur creditoribus suis antiquis, nec reip. si aliquid ei prius debebat. si autem princeps iussit bona ei restitui, si vellet ea, & ipse non valt: bene tenebitur creditoribus antiquis ac si haberet bona. FRANC.

c ¶ *Non est.* nec in quarta parte vt C. *eod. l. debitor.*

Idem quærebat quæsita in quodlibet bonorum. v. Romanum *sing.* 111.

d ¶ *Fuerat.* ad hoc C. *eod. l. si deportatus. & supra de act. & obl. l. seruus.* Sed contrà infra *de reg. iur. l. inuito.* Item supra *quod cum eo. l. 3.* Sed hic in primam statum reponitur.

In insulam.] CAIVS. Deportato in insulam permissa retinere bona. non tenetur creditoribus antiquis; cum non habeat bona, nec habere possit. si autem bona recuperat, tenebitur directa act. FR.

β ¶ *Vtiles actiones necessariæ.* Vide scripta ad §. *insulam. l. 121. T. de verbobl.* CVIAC.

e ¶ *Competunt.* facit C. *Ipsos.* & quod ibi not.

In metallum.] CAIVS. Mulier exulem grauida; damnata est in metallum: & nunc edidit deinde restituta est. dicitur quòd & concepto quoad finem est ei marti restituta. FR. ACCVRS.

480/C.IV.K.5-3, 1573-1574
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

DE CADAVERIBVS punitorum.

Corpora.] Cassv. Aliquã decapitato, si cognati eius vel alij petant à principe vt ex ijs liceat corpus eius accipere & sepelire, concedendã est: nec aliter possunt corpora cõ sepelri, nisi de principis licentia & hanc principe quando-que non concedit. vt si erat damnatus ob crimen læsæ maiestatis. Item corpora eorum qui sunt combusti, non licet sepelri sine principis parabola: vt para olla quę remanebunt, vel cinis collectus. Fa. e ¶ *Cognatis.* & alios petentibus: vt *l. fin.* & Ioseph petiit à Pilato corpus Christi. & facit *C. de relig. Ademptis.* d ¶ *Petitum.* à principe: vt *l. sepe.*

Si quis.] Cassv. In insulam deportatus, aut relegatus, ibidem decessit: non potest sepelri extra illam insulam, nisi de principis licentia & hæc pœna erat post mortem durat. Fa. Acc.

Corpora.] Cassv. Corpora damnatorum ad mortem quibuslibet petentibus ad sepeliendum principe concedit. Fa.

c ¶ *Animadvertuntur.* id est eorum in quos animadvertitur, & qui damnantur ad mortem. & facit *l. 1. proœm. in princ.*

f ¶ *Danda sunt.* à principe: vt *l. sepe.* Acc.

DE APPELLATIONIBVS.

Appellandi.] Cassv. Vsus appellandi frequens est & necessarius. per appellationem enim corrigitur quod male iudicatum erat, siue dolo, siue imperitia: licet quandoque decretis ipsorum in causa appellationis quãm in prima. [QVÆSTVM.] Si principes respondet aliqui iudici de quadam quæstione, & index ferendam illam responsionem iudicat posse appellari à sententia

a ¶ *Consumpta.* ante b *damnationem*: secus si post quia pœna fer-tur vt *l. de filiæ. lib. 1 generalium. §. ex damnatis.* nisi cum mater re-stituitur: vt *ibi. de famil. ercis. in princ.* Sed quidam dicunt etiam po-stea conceptum liberum esse. arg. *Leg. Ter. l. 5. §. fin. qui mortis.* quod non placet. Item fac. *Instit. de cap. dem. §. quod autem.* contrà. Sol. hic restituitur, ibi simpliciter manumittuntur *d. §. filio qui mortis.* Sed contra hanc solutionem est. *Inst. de famil. ercis.* Sed ibi semper fingi: vnde *manumissi* accipiunt cog. & facit *l. de hac parte l. fin. & l. ult.*

b ¶ *Restituta.* mulieri: & per consequens filio. Accvrs.

DE CADAVERIBVS punitorum.

TITVLVS XXIV.

Hic etiam tit. accedunt communia ea, quæ de deportatorum & relegatorum, vel interdictorum, aut post mortem inconsulto principe sepelientur aliter quàm quæ lege pœna sanciuntur sint, sed propriæ magis est iudicium ultimo supplicio, ne filiæ eorum cadavera humentur inconsulto principe hæc bodie ob hæc mortis punitorum. Cuiacius, nimirum magis stetur, quàm vt ibi dicebamus visum. Petrus Rauard & Augustus Thuanus mirantur qui hæc cognoscia eorum ea fieri negare potuerimus. Idque Augustus ipse fatetur. l. Late de se scribens libro decimo de vita sua, scripserat libros duodecim aduersus Iacobi & Sanctonis. Cvtac.

I. Vlpianvs *libro nono de officio proconsulis.*

Corpora eorum qui capite damnantur, cognatis a ipsorum negãda non sunt: & id se obtinuisse

Damnationem rei capitalis vel non capitalis crimibus suis sententiam plerumque sequitur appellatio, sed & damnationem cuiusquam rei vel alterius quare communis auxilium dicitur. *Leg. rem. hab. & de Iustinianea hic liber exegetarum contra sententias tam ciuiles quàm criminales confert si-mentes. Vel etiam ante sententiam. post ipsi-mentem & admonitionem iudex magistratus qui de re cognouit. is ipse magistratus cohors vel successores eius. vt pœna damnandus fit decreto, vel si præsidi rem videatur in insulam esse deportandus, refert opinionem suam ad principem vt vel eam comprobet vel improbet. Et de utroque re-media hic consulit vt Iustinianis eorum, vtrum iudicum sententia & opinionis sint. Sententias sequitur appellatio condemnati ad principem vel maiorem iudicem. Opiniones, relatio iudicis ad principem vt principis offi-cium sequendo sit eius opinio nostra. & de utriusque vocabuli differentia, relationis dico & appellationis, ita interpretes dissen-sio. Et nostrum hoc dictum si placeat simulatum. Quæque hæc diligens lector animaduertet in ipsi dicendis. Non sic dicamus. Appellatio est querela non adquiescentis sententiæ mo-*

terio iudicis, vel nominationi ad honorem manifeste publicum. Sententia nomine etiam opinionem intelligi vult, vel incola-rum, quibus causas ab interlocutione appellari iussit, vt *ff. de quæstione habenda* interrogantes *l. 2. in fi.* vt vel consulendo prin-cipe. *l. 3. §. 1. de opinione mittenda. Relatio* est allocutio & opinionis sua ea iudex ad principem facta præsentia, nunc sententiam vel post sententiam, non recepta appellatio-ne, vt *Cod. lib. 12. Vel consultatio iudicis ad principem.* Cvtac.

Illud principium dubitatur vt duas pariet. Primò panit causam inducendæ de appellationis. Secundò respondet cuidam tacitæ quæstioni. Secundò ibi, Licet nonnunquam. Bart.

I. Vlpianvs *libro primo de Appellationibus.*

Appellandi vsus quàm sit frequens †, quámque necessarius, nemo est qui nesciat: quippe cum iniquitatem b iudicantium, vel imperitiam

§. & vtrobique facit litem fieri: vt *Instit. de obligationibus quæ ex quasi de-lict. in prin.* fi a autem contra constitutiones, ipso c iure non valet. & non est opus appellatione. vt infrà *qui sinem. sine appell. §.*

2 ¶ *Corrigat.*

† Negationem esse addendam hanc colligit Bart. *adde Cyn. in l. 1. C. de famil. herciscund. Cabedus tom. 2. dec. 73. Gregor. Tholos. de Rep. lib. 18. cap. 2. num. 2.*

† Qui in vita nocuit ei qui erat nō potuit, idem mortuo in eum reduci non potuit, scripsit rectè Cyn. in d. l. 1. & hoc quærunt ab interpretibus, virum quis offendere mortuum de-cuius, quicum spoliet vel vul-nerat. Ad hæc verò quæ exhibi-mentionem fa-pelint, cum mentione re-commentione decretum lib. 7. cap. ad hoc. de pœn.

a Mortis dam-natus liceat, an & quidni, per-tinet sequitur.

b Antonius caula medicis cadavera de-natorum dari posse hinc colligitur, ne cum exhumarentur ve rei caula eas debere re-stituere, & ejus-modi. l. 10. ff. de sepulchris viola-tis. Senatus. In c. confirmat de ju-ramento.

c ¶ *Animadvertuntur.* id est eorum in quos animadvertitur, & qui damnantur ad mor-tem. & facit *l. 1. proœm. in princ.*

f ¶ *Danda sunt.* à prin-cipe: vt *l. sepe.* Acc.

* Iniquitatem & imperitiæ differentia: hæc fatis, alia cum dicto.

b Appellare nō est necessē à sententia cō-tra collitorem lata, cum ipso non tali sententia non valeat.

† Non sentiat quod de Mile-tiorum ergo re-fert Acth. li. 7. pollet. c.

* Appellare nō est necessē ab hac, quæ ipso iure nō subsi-

480/C.IV.K.5-3, 1577-1578

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

[illegible]

III. VLPIANVS *libro primo de appellationibus.*

SCio quæsitum, si quis non adiderit in libellis, contra quem aduersarium appellatur præscriptioni ᵃ subiiciatur. Et puto nihil oportere præscribi.

1. ¶ Sed illud cecidit in quæstionem, si plures habuerit aduersarios, & quorundam nomina libellis sint plexa ᵃ, quorumdam non: an æquè præscribi ᵇ ei possit ab his quorum nomina comprehensa non sunt, quasi aduersus ipsos adquieuerit sententiæ. Et cùm vna ᶜ causa sit, arbitror non esse præscribendum.

2. ¶ Certè si plures hi sunt aduersus quos pronunciatur, & quorumdam nomina in libellis sint comprehensa, quorumdam non: hi soli ᵃ appellasse videbuntur, quorum nomina libellis sunt comprehensa ᵉ.

3. ¶ Quid ergo si causam appellandi certam dixerit: an liceat ei discedere ab hac, & aliam causam allegare: an verò quasi forma quadam obstrictus sit? Puto tamen, cum semel prouocauerit, esse ei facilitatem † in agendo etiam aliam causam prouocationis reddere ᶠ, persequique prouocationem suam quibuscumque modis potuerit.

Ab executore non appellatur: sed ab iniqua sententia interpretatione fit: & tunc solùm de iustitia interpretantis quæritur. h. d. Tres partes ex summario colliguntur. secunda ibi, sed ab eo. tertia ibi, ita tamen. BART.

IV. MACER *libro primo de Appellationibus.*

AB executore ᵍ sententiæ appellare non licet ʰ.

1. ¶ Sed ab eo qui sententiam malè interpretari † dicitur, appellare licet: si tamen is interpretandi potestatem habuit, velut præses prouinciæ ⁱ, aut procurator Cæsaris: ita tamen, vt in causis appellationis reddendis hoc solùm quæratur, an iure ᵏ interpretatum sit. Idque etiam diuus Antoninus rescripsit.

Alio condemnato non appellante, vel appellationem non prosequente, alius cuius interest poterit appellare: & appellationem interpositam ab alio prosequi. BART.

2. ¶ Alio condemnato, is cuius interest, appellare potest ˡ: qualis est qui per procuratorem expertus victus est ᵐ, nec procurator suo ⁿ nomine appellet.

3. ¶ Item si emptor de proprietate victus est, eo cessante auctor eius appellare poterit ᵒ. aut si auctor egerit, & victus sit: non est deneganda emptori appellandi facultas. Quid enim si venditor qui appellare noluit, idoneus non est? quinetiam si auctor appellauerit, deinde in causæ defensione suspectus visus sit, perinde defensio causæ emptori

[illegible]

480/C.IV.K.5-3, 1579-1580
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

commitenda est, atque si ipse * appellasset.

4. ¶ Idque ita constitutum est in persona creditoris, cùm debitor victus appellasset, nec ex side causam defenderet[b]. Quæ constitutio ita accipienda est, si interueniente creditore a debitor de pignore victus prouocauerit. nam absenti creditori nullum præiudicium debitor facit. sicque statutum est.

Procurator qui litem contestatus est, si vocatur, per procuratorem appellat. BART.

5. ¶ Si procurator † qui iudicio interfuit, victus sit: an ipse c quoque per procuratorem appellare possit, videamus: quia constat procuratorem alium procuratorem facere non posse. Sed meminisse oportet, quòd procurator lite contestata dominus litis efficitur d, & ideo & per procuratorem appellare potest.

A sententia inter alios data potest appellare si eadem interest ratione pleno vel quasi quoad præiudicij: & causam appellationis a victo interposita potest prosequi. b. d. cum duobus §§. seq. BART.

v. MARCIANVS *libro primo de Appellationibus.*

A Sententia * inter alios dicta appellari non potest, nisi ex iusta causa, veluti si quis in coheredum præiudicium e se condemnari patitur, vel similem huic causam: quamuis & sine appellatione tutus est coheres. Item fideiussores pro eo f pro quo interuenerunt. Igitur & venditoris fideiussor emptore victo appellabit: licet emptor & venditor g adquiescant.

1. ¶ Si heres iniustitutus victus fuerit ab eo qui de inofficioso testamento agebat, legatariis & qui libertatem acceperant h, permittendum est appellare i, si quærantur k per collusionem l pronunciatum: sicut diuus Pius rescripsit.

2. ¶ Idem rescripsit, legatarios causam appellationis agere posse.

3. ¶ Sed & si in fraudem suam transactionem factam ab eo m qui appellasset, decreuit n: idem dicendum est o.

4. ¶ Sed & sine appellatione si fuerit transactum, similiter rescriptum est.

5. ¶ Si quis ipso die inter acta voce appellauit, hoc ei sufficit p, sin autem hoc non fecerit, ad libellos appellatorios dandos biduum vel triduum q computandum est r.

Cauêbat, licet prouocare pro eo qui ad supplicium ducitur, etiam ex inuito. BART.

VI. VLPIANVS *libro secundo de Appellationibus.*

NOn tantum ei qui ad supplicium ducitur s, prouocare permittitur: verum alij quoque nomine eius: non tantùm si ille mandauerit, verùm quisquis alius prouocare voluerit. Neque distinguitur vtrum necessarius t eius sit, nécne. Credo enim humanitatis ratione u omnem prouocantem audiri debere: ergo & si ipse adquieuit sententiæ x, nec quærimus cuius interfit. Quid ergo * si reuisitat qui damnatus est, aduersus prouocationem y, nec velit admitti eius appellationem, perire festinans? adhuc putem differendum z supplicium.

VII. MARCIANVS *libro primo de Appellationibus.*

CVm † quidam propter violentiam iudicis, non ipsi à quo appellauit a, dedit libellos, sed publicè b proposuisset: cum postea serenitas c eo & eodem modo edixisset, quo sententiam. Vel contrà d *de ver. sig. l. si quis pœnæ in fi.* item contrà e *de reg. iur. Semper.* Sed hoc magis pro certo quia vt dixi, ista interest. Vel ita in priuato. vt not. f *de reg. præt. l. solemnis.* Item contrà g *de procur. l. Pomponius. §. fin.* Solu. his ignoscit ratione præt. Cla. Acc.

a ¶ *Pronuntiatum.* alias *pronuncium.* l. interim pro fi.

x ¶ *Differendum.* si tamen perseueret durante causa appel. supplicium patiatur nisi forte appellans posset contrà.

Cùm quidam.] CARVS. Timore & minis iudicis qui tulerat sententiam, non fit ipsius appellationis libellum dare: sed coram vicinis obtuli appellationem meam. satis est. FR. ACCVRS.

y ¶ *Appellauit.* id est appellare voluit. ACCVRS.

z ¶ *Publicè.* id est b coram victore. l. fi. C. *de aperi. non. Lib. posth. §. si quis ipse. & supra quod vi aut clam. l. aut qui. §. & si forti.*

480/C.IV.K.5-3, 1581-1582
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

& facit Cod. de his qui per metum iudi. non appell. l. ij. & infrà de reg. iur. l. in omnibus causis profecto.

Illud.] Cavte. Qui appellat, non debet iniuriosa verba dicere iudici à cuius sententia appellat: & si dicat, punietur. Fr.

a ¶ Conuiciari. scilicet iudici: sed ✳ nec iudex appellanti: vt ff. de iniur. l. iudici. non b enim est iniuriandi [illegible]: vt Cod. eod. l. & in relationibus.

Illud.] Cavte. Respublica vel pupillus dicit Stichum seruum suum. lata est sententia pro Sticho, quòd sit liber. non potest respub. vel pupil. restitui petere, sed potest appellare. Fr. Accurs.

b ¶ Pro libertate. competenti: vt & suprà de dolo. l. si dolo. Azo. secus si competitura: vt C. si aduersus liber. l. j.

Si quis.] Cavte. Plures tutores separatim condemnati sunt ex mala gestione vnius eorum. omnes debent appellare: nec sufficit vnum appellasse. Item si actum est contra vnum tutorem pro pluribus speciebus male administratis, & pro vnaquaque specie condemnatus est, & appellauit, & simul condunatæ ascendunt 25. lib. auri: dicitur quòd princeps de causa appellationis cognoscet. Item si agi contra plures quondam tutores pro mala gestione eorum: & condemnati sint in c. sufficit vnum ex his appellare: & prodest aliis. sed nunquid quilibet eorum exigetur in centum? & dicitur quòd non, sed per partes quilibet soluet condemnationem. Vltimò dicit: quòd dicitur aliàs, pluribus in communi causa condemnatis, sufficit si vnus appellet: est ita demum verum, si ex vna causa fuerint condemnati. quid enim si vnus fuit condemnatus eo quòd non gesserat tutelam, alter eo quia malè gesserat; vnius appellatio alteri non prodest. Fr. Acc.

c ¶ Condemnati. vt multi ✳ tutores ex gestione vnius tutelæ: vt ff. eod. l. fin. §. cæterùm. & arg. infrà eo. l. Et in vna.

d ¶ Si quis cum vna. vt est hic.

e ¶ Non faciunt. quia viginti libras excedunt: vt C. de [illegible].

f ¶ Et poterit. i. debebit. sic C. de ped. iud. l. ij. Insipientur ergo quasi [illegible] ad quod suprà de pact. l. si plures. §. ij. & Cod. de don. l. [illegible] & sic est contra suprà de verb. ob. [illegible]. Sola ibi pluribus actionibus, hic vna. 2. Vel ad idem tendit, vt potius res, in ✳ est iurisdictio valeat, quàm non. 3. Vel ibi in causa principali, hic appellationis.

g ¶ Aduersus plures. tutores puta: vt infrà eod. §. fin. item si vnus condemnatus fuit ex diuersis causis, & simpliciter, appellat. secus si ab vnaet [illegible] eod. l. cum in vna. & ff. de minu. l. etiam. §. ex causa.

h ¶ Nouerint. & ita sunt omnes condemnati simul.

i ¶ Appellatio. etiam ab vno ex his facta.

k ¶ Conueniebantur. puta quia omnes gesserunt, & malè: vel quia nullus.

a Appellanti conuiciari iudex non debet.

b Appellanti nulla fit iniuria eo ipso quòd ab eo appellatur.

✳ Facit infrà l. 42. supra. de inst. [illegible] cum infamia notati. Cujac.

† Appellationes tot esse debent quot sententiæ sunt: hoc est vnica appellatio nõ sufficit pluribus separatim condemnatis.

c Tutores plures vnius tutelæ nomine & quomodo conueniri & appellare debeant.

d Fuisse pro debere.

e Res pro iurisdictione.

diuus Seuerus veniam ei dedit, & permisit ei causas appellationis agere.

Appellans non debet iniuriari ei à quo appellat: aliàs punitur. Bart.

viii. Vlpianus *libro quarto de Appellationibus.*

Illud sciendum est, eum qui prouocauit, non debere conuiciari ✳ ei à quo appellat; cæterùm oportebit eum plecti ✳: & ita diui fratres rescripserunt.

A sententia lata pro libertate potest appellari, non in integrum restitutio peti. Bart.

ix. Macer *libro secundo de Appellationibus.*

Illud sciendum est, neque pupillum, neque rempublicã cum pro libertate [b] iudicatur, in integrum restitui posse: sed appellationem esse necessariam. Idque ita rescriptum est.

Si plures sunt diuersis sententiis condemnati, pluribus appellationibus opus est: nisi vna probatio esset contra eos conueniens. hoc dicit istud principium cum versiculo, sed cùm aduersus. qui cum isto debet iungi. Bart.

x. Vlpianus *libro vllaue Disputationum.*

Si qui separatim fuerint condemnati [c], quamuis † ex eadem causa: pluribus eis appellationibus opus est.

Plures summæ ex diuersis speciebus quæ eadem actione comprehenduntur, debent inspici cumulata, non separata. Bart.

1. ¶ Si quis cum vna [d] actione ageretur, quæ plures species in se habeat, pluribus summis sit condemnatus, quarum singulæ notionem principis non faciunt [e], omnes autem coniunctæ faciunt: poterit [f] ad principem appellare.

l ¶ Tenentur. & ita vna sit necessaria appellatio, vt faciat ad [illegible].

m ¶ In personas. & ideo sunt ✳ plures appellationes necessariæ.

n ¶ Partes debere. facit Cod. si plures vna sententia. l. j. & quod ibi not.

o ¶ Quod est rescriptum. vt C. si vnus ex pluribus app. l. j.

2. ¶ Sed cum aduersus plures [g] probatæ essent rationes quæ eis nocerẽt [h], sufficit eis vna appellatio [i]: quia vno titulo comprobatarum rationum omnes conueniebantur [k].

Si plures vna sententia condemnantur: quilibet in virili tenetur. Bart.

3. ¶ Quotiens autem plures in vnam summam condemnantur: verum vna sententia est, & quasi plures in vnam summam rei sint promittendi, vt vnusquisque eorum in solidum teneatur [l]: an verò scinditur in personas sententia, quæritur. Et Papinianus respõdit, scindi sententiam in personas [m]: atque ideo eos qui condemnati sint, viriles partes debere [n].

4. ¶ Quod est rescriptum [o], in cõmuni causa quotiens alter appellat, alter non, alterius victoriã ei proficere, qui non prouocauit: hoc ita demum probandum est, si vna eadémque causa fuit defensionis. cæterùm si diuersæ, alia causa est: vt in duobus tutoribus procedit, si alter tutelam gesserat, alter non attigerat: & is qui non gesserat prouocauit. Iniquum est enim, qui idcirco adgnouerat sententiam, quoniam gessisse se scit: propter appellationem eius qui non gesserat, obtinere [p].

xi. Idem *libro tertio de omnibus tribunalibus.*

Cvm ex causa iudicati soluta esset pecunia ex necessitate [q] iudicis: ab eo qui appellatione interposita meruerit meliorem sententiam: recipere eum pecuniam quam soluit, oportet.

Si electio & confirmatio est inualida, appellatio non est necessaria. Bart.

xii. Idem *libro secundo Opinionum.*

Si constet nullo actu ex lege habito duumuirum creatum, sed tantùm vocibus † popularium postulatum, eisque tunc proconsulem, quod facere non debuit [r], consensisse: appellatio in re

p ¶ Obtinere. Hic distinguit ✳ an res de qua est quæstio, est corporalis & communis: & tunc vnius appellatio alteri prodest, non restitutio in integrum: vt C. si vnus ex plur. l. j. Et econtra idem si contra vnam appellatur: vt ff. eod. l. fin. §. sed & illud. aut est incorporalis: & tunc distinguitur, si indiuidua fuerunt: & vni per alterum non prodest. aliàs sic: vt ff. si seruit. vind. l. loci. §. si fundus. & quadmodum serui. amit. l. si communem. Sunt ✳ autem indiuidua omnes præter vsumfructum: vt suprà ad l. Falcid. l. j. §. si vsusfructus. Si autem non est aliquid commune corporale vel incorporale: sed sola causa communis, tunc aut est eadem causa defensionis, aut non: vt hic: & secundùm hoc intelligitur, Cod. si vnus ex pluribus. l. j. & ff. de excep. rei iud. l. si cum vno. & sic suprà de manumiss. testamen. l. si ita fuerit. j. §. quæsitum. & C. de diuer. rescr. l. j. & ff. de negot. gest. l. qui aliena. §. fin. & suprà eod. l. §. si quis. versic. sed cùm aduersus. & suprà de min. l. etiam. §. ex causa. Quid ergo si de vsufructu communi duo contra tertium litigant? non prodest app. vnius alij, secundùm Azo. vt patet ex pandecta. sed certè mihi videtur idem multo magis quàm in re corporali: vt suprà de vsufr. accr. l. j. in fin. licèt non sic in causa principali: quia nec in re corporali proficeret sententia vnius alteri in causa principali.

Cvm ex causa.] Cavte. Condemnatus ad centum appellauit. pendente appellatione primus iudex coëgit me ad condemnationem soluendam: & solui postea in causa appellationis obtinui: faciet iudex mihi restitui quod solueram. Fr. Accurs.

q ¶ Ex necessitate. Nec quia ex necessitate ✳, ad quod suprà quod metus causa. l. fin. in fi. [illegible] vt ibidem, & suprà mand. l. si fideiussor. [illegible] §. in omnibus. & de condict. indeb. l. [illegible] ✳ soluendo, appellatione videtur renunciasse, vt C. de re iud. l. ad solutionem. Item secundò sit repetitio præterita [illegible] vt C. si ex fal. instr. l. fin. Item tertiò quia rehabere victor [illegible] pro qua sibi soluta fuerat litis æstimatio, vt suprà commo. l. in commodato. §. fin. & loc. mihi. in principio. & de condict. sine caus. l. si fullo. item præterea æstimationis, vt suprà de minu. l. si ex causa. in princ.

Si constet.] Cavte. Quidam est electus in duumuirum extra solemnem ordinem, & appellat. frustrà appellat, cùm suo iure electio non teneatur.

r ¶ Non debuerit. vt C. de pæn. l. decurionum.

a Tunc ad sunt plures appellationes necessariæ: & hac parte sententiam Accursij ab omnibus reprobari notat Bart. hac lege.

b Appellatio nunc an & quando alteri prosit.

c Indiuidua omnia indiuidua sunt præter vsumfructum.

† [illegible]

d Necessitas solutionis & sponsionis differentia.

e Appellationi renunciare condemnatus videtur, cùm soluit.

a ¶ Suprema

480/C.IV.K.5-3, 1583-1584
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

aperta superuacua fuit *.

XII. IDEM libro secundo Responsorum.

APpellanti nihil obeslle, quòd in libellis à qua parte sententiæ appellaret, non significauit [b].

1. ¶ Non solere improbari appellationem eorum, qui vel [c] vitium causæ appellandi probabilem habuerunt [d].

Aduersus sententiam contra testamentum, non legatum latam permittitur legatarius appellare. BART.

XIV. IDEM libro decimoquarto ad Edictum.

SI perluforio * iudicio [a] actum sit aduersus testamentum [b] : an ius faciat iudex [c], videndum. Et dicus Pius, cùm inter coniunctas [d] personas diceretur per collusionem & in necè legatarii & libertatium actum, appellare eis permisit [e] & hodie hoc iure vtimur, vt possint appellare: sed & agere causam [f] apud ipsum iudicem qui de testamento cognouit, si suspicantur non ex fide heredem causam agere [g].

Sententia lata contra testamentum contumacem heredem non facit, nisi contra ipsum heredem. BART.

1. ¶ Quotiens herede non respondente, secundum aduersarium sententia datur, refcriptum est, nihil nocere neque legatis [h], neque libertatibus [i] & hoc diuorum fratrum epistola continetur ad Domitium, in hac verba: Quod absente possessore [k], nec quoquam nomine eius respondente, pronunciatum est non habet rei iudicatæ auctoritatem, nisi aduersus eum solù qui adesse neglexerit [l]. Quare his qui testamento libertates vel legata vel fideicommissa acceperunt [m], salua sunt actiones si quas habuerunt, perinde ac si nihil esset iudicatum: & ideo aduersus eum qui vicit *, permittimus eis [n] agere si.

[a] ¶ *Superuacua fuit*, quia [b] cùm non teneat electio, non fuit appellandum. vt hic, & C. eod. nominatione. Nec obst. supra de re iudic. proxime, quia ibi tenuit sententia contra T. vnum. hic. Eadem minor. & sic. quia ibi nec fuit necesse domino appellare. & facit ff. de his qui expelluntur. & infr. quando ab app. ff. l. 3. §. si quis. & C. quando prouo. non est necesse. l. 3. & vt propositi. & l. 8 patre. Et facit C. de filiofamil. mi. contrà. ACCVRS.

APpellauit.] CAYVS. Appellauit à sententia quadam in qua plura comprehensa erant. tenet appellatio, licèt nō expressè à quadam capitulo appellauerim. Item licèt vna causa tantùm appellandi habeam, tamen appellauero ambo. PA.

[b] ¶ *Non significauit* nō in quodam capitulo excerebri: cùm & ab vno appellans in alio [illegible] possit appellare. vt no. T. de appell. §. fin. & facit C. de adm. tut. l. fin. in fin.

[c] ¶ Vel. pro falsem.

[d] ¶ *Habuerunt*. non tamen in appellando necesse habent dicere: vt no. T. de appell. §. vlt.

SI perluforia.] CAYVS. Cùm agatur querela contra scriptū heredem, & sententia detur contra scriptum, possint legatarij & fideicommissarij quibus erat in testamento prædicto libertas relicta, appellare ab illa sententia si collusio fuisse in prima causa dicant. Item in querela quæ mouetur contra scriptum, possunt legatarij & fideicommissarij agere contra scriptum heredem. Item cū agitur querela contra scriptum heredem, & no absente data est sententia contra eum: nō præiudicat hæc sententia huic nec legatis relictis in testamento sub legatario & fideicommissariis quibus erat libertas relicta, petere legata & libertatē ab eo qui obtinuit contra scriptum heredem. ff. a.

[e] ¶ *Si perluforio iudicio*. id est, colluforio. Vide scripta ad Librum plautium. §. 1. ff. de leg. 1. CYIAC.

[f] ¶ *Teſtamentum* per filium exhibendum agebat querela inofficiosi. vel. vt supra eod. de sententia. §. si heres.

[g] ¶ *Iudex*, ex tali sententia.

[h] ¶ *Iure communi*. quoad iudicium.

[i] ¶ *Agere causam*. id est defendere causam, scilicet de inofficioso. aliàs præiudicat: vt supra de pig. l. si fugitiuus. §. ne quis.

[k] ¶ *Causam agere*. scilicet permisit diuus Pius ad quod T. à sententia. §. & de inoff. testa. l. si fuisselis.

[l] ¶ *Neque legatis*.] hoc T. de leg. 3. l. si seruus plurium §. 1. & de excep. rei iud. l. 1. & de inoff. test. l. qui repudiantis. in fine. Sed contra in auth. I. Papinianus. §. fi. Sol. [illegible] hic heres est absens: vnde non facit hoc. vt hic, & d. l. qui repudiantis in fine. aliàs facerent ibi, & alibi casibus hic nocentes in l. Papinianus.

[m] ¶ *Possessore*. id est scripto herede.

[n] ¶ *Negauerit*. per contumaciam ad hoc T. de iudic. l. si pratur. & de re iud. l. de vsucapione. & de proc. l. qui absentem. & C. quemadmodum, & quando iudex. l. ne quis. & C. ne liceat alios arbitr. l. 3. & ff. [illegible]

[o] ¶ *Acceperunt*. sic.

[p] ¶ *Qui vicit*. quod sic vt no. supra. de transact. Lib. imprim. & l. contrauenisse. & d. l. qui repudiantis. in fin. supra. de inofficioso. testam.

[q] ¶ *Ex*. legatariis & similibus.

[r] ¶ *Permittimus eis agere*. Quia quod vicit, non ex iure suo consequutus est, sed ex cognitione heredis. CYIAC.

Dominus vel alius potest appellare à condemnatione facta de seruo, & etiam ipse seruus in subsidium. BART.

XV. MARCELLVS libro primo Digestorum.

SErui [a] appellare non possunt: sed domini eorum ad opem seruo ferendam possunt vti auxilio appellationis [b] : & alius [c] domini nomine id facere potest. Sin verò neque dominus neque alius pro domino appellauerit: ipsi seruo qui sententiam tristem passus est, auxilium [d] sibi implorare non denegamus.

In tribus casibus hic expressis non auditur appellans. BART.

XVI. MODESTINVS libro sexto Differentiarum.

COnstitutiones quæ de recipiendis nec nō [e] appellationibus loquuntur, vt nihil nocui fiat [f], locum non habent in eorum persona, quos damnatos statim puniri publicè interest, vt sunt indignos latrones, vel seditionum cōcitatores, vel duces [g] factionum.

Vbi duplex fertur sententia, ibi duplex appellatio est necessaria.

XVII. IDEM libro octauo Regularum.

CVm in vna causa separatim duplex sententia diuisa datur, veluti vna sortis, alia vsurarum [h] : duplex appellatio necessaria est: ne alterata agnouisse, de altera prouocasse intelligatur.

Exceptione tutoris, seu appellatione interposita, interim datur curator pupillo: & curatoris pupilli auctoritas ad adeundam hereditatem non sufficit: ideo ad id ex causa specialiter tutor datur. BART.

1. ¶ Tutor pupillo datus [i] si pronocet [k], interim pupillo curator dabitur. sed si tutoris auctoritas fuerit necessaria, veluti ad adeundam hereditatem, tutor ei necessariò dabitur: quoniam curatoris auctoritas ad hoc [l] inutilis est [m].

[a] ¶ *Seruus*.] CAYVS. Seruo non tantùm possum appellationem quibus alijs non nomine appellare potest: & si nullus appellet, ipse seruus appellare potest. FRANC.

[b] ¶ *Seruus*. damnatus in causa capitali.

[c] ¶ *Alius* appellauerit. quæ eorū interest, & ideo [illegible] eorum videtur causa: vnde quasi in causa sua appellasse videtur. C. in l. Lucius.

[d] ¶ *Et alius* pupillus curator dominus vt. d. l. Lucius. a. Vel dic, etiam causam vt. T. de exhib. reo. l. 3.

[e] ¶ *Illam passus est*, auxilium. sollicet contra sententiam & facit supra. de pac. l. si non defendatur. & supra. de pactis. l. fin. & sequentibus. ACC.

[f] ¶ *Confessionem*.] CAYVS. Confit. quæ dicunt nil nouæ fieri appellatione pendente, non habent locum in quibusdam personis damnatis: quę statim si condemnati sunt, debent pati pœnā, & nominat eas in litera. PA.

[g] ¶ *Quos de recipiendis nece*. sic Florent. patricius, & legitur, necnon, id est, vel non. CYIAC.

[h] ¶ *Nihil nouæ fiat*. donec deliberetur si appellandi vel non. quas constitutiones habet Cod. eodem. l. vlt. & ff. nil nouæ pen. l. 3. in princ. & de app. rec. l. fin. & de appellat. vsq. l. 3. de inoffic. testa. l. si quis. 6. in autem.

[i] ¶ *Vel datus*. si modò sine consensu [k] & confessu vt Cod. quor. ap. l. 3. alij dicunt his casibus esse sine consensu tantùm. sane & alij vt T. de app. rec. l. fin.

Vbi in causa.] CAYVS. Condemnatus fuit ille ad decem nomine sortis: in alia sententia fuit damnatus ad quinque nomine vsurarum per stipulationem promissarum. volo appellare. nō fuisse via appellatio propterquæ sententia S. quòd dicit. Tutor datus à pupillo excusabat se, recta fuit excusatio. vale tutor appellare, potest interim eum dare curator. & alias tutor etiam habitur. si nō fuisset curator: vt cum pupillo præsidia delata est hereditas. ad quam adeundam non fuit. ff. auctoritas curatoris. ff. a. ACCVRS.

[l] ¶ *Vtiorum*. per stipulationem promissorum: vt T. de ea quod certo loco. Centum Greas si per officium iudicis vt C. depositi. l. vlt. Sed aliquo. contrà C. de mil. l. nulli.

[m] ¶ Datus. id est dati pronunciatus.

[a] ¶ *Si pronunciet*. de hoc dic vt [illegible] quando app. ff. l. 3. §. 1.

[b] ¶ *Curatorie auctoritas ad hoc*. Vide scripta ad l. 101. T. de verb. obligat. CYIAC.

[c] ¶ *Ad hoc inutilis est*. Sed quære? Resp. quia tutoris [illegible] inutilis est necessarius, in adeunda hereditate: & habere non potest nisi decimum: vt in Authent. vt nulli iudic. §. & hoc. coll. 6. & tutor [illegible]

quòd

480/C.IV.K.5-3, 1585-1586
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-3, 1587-1588

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-3, 1589-1590

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-3, 1591-1592
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

Finita officio tutoris ad petitionem eorū contra quos litigabat, ex causa licitè exercere cogetur. BART.

2. ¶ Subsiguet tutores in locum legitimi a tutoris, experti cū eo [b] tutelæ iudicio, cum arbitrę iniquè condemnauit [c], quam [d] rei æquitas exigebat, à sententia eius prouocauerunt. pendente causa appellationis inuenes adoleuerunt, quæritum est, cum omnis executio huius [e] ad adultos pertineat, & causam ad se pertinentem idoneè tueri possint: an postulatio eorum [f] contra quos [g] appellatum erat, dicentium [h] illos debuisse causas appellationis reddere, qui primi sunt experti, admittenda non sit. Respond. eos quorum tutela gesta esset, si vellent causam exequi, non prohibendos. Idem & in curatoribus obseruandum est, si interim adultus ad legitimam ætatem peruenit.

A QVIBVS APPELlari non licet §.

TITVLVS II.

Post generalem vim, singulariter contra de appellationibus quæstiones nobis explicari, & primum, à quibus appellari non licet, & cui licere à principe, à senatu, à iudice, à cuius sententia res conuerti & non pronunciari, vel à lib. 9. tit. 47. C. de temp. appell. vel ab eo iudice quem extra ordinē ita dedit principe ne ab eo appellare liceat. CYIAC.

A principe vel à senatu non appellatur. BART.

1. VELIANVS *libro primo de Appellationibus.*

RACTANDVM est, à quibus appellare non liceat.

1. ¶ Et quidem [i] talium [k] est illud admonere, [l] principe appellare se non posse: eum ipse sit qui prouocatur [m].

2. ¶ Sciendum est, appellari à lenato [n] non posse principem. idque oratione diui Hadriani effectum.

3. ¶ Si quis ante sententiam profetsus fuerit se à iudice non [illegible] arg. contrā *supr. de acquirēn. hæred. l. qui superstitis. & de successor. edict. l.).* §. *sciendum.*

a ¶ *Ab eo prouocare* [o] *non licet, qui non appellare potuit* [p]. *iure canonico.* eo nam nihil interest appellat. & est tutio: quia nisi hoc operetur, his, nihil operatur. in ibi. cum posset appellari à quocunque grauamen, operetur illud vt ab alio nō appellet nisi iusta causa: & sic folli fronte la remouet. vt *in T. de leg. l. ſi quis da.* ¶ Sed quare facilius iure canonū? Respon. quia eo modo agitur inde est quòd hoc iure pateat temere appellare, non ille vt C. *quorum appel. ab exceptione* §. fi. ¶ Hic aliquid hoc casu poterit reperiri, sed ante lit. cōtest. Respond. sic. 4. vt C. *ne in ipsa audientia cauſa l. j. & de sententiis l. ſi. & de iudic. l. operæ pretium.* in eo enim tantum differt in quo est posse iurare vt C. *de Pœnis. Iudeorum.* & *T. de fac. cād. l. ſi. quibus.* decretalis tamen dicit contrā *regulā de appellatione* nisi in casu vt *extr. de appell. c. ad aures.* ¶ In hac igitur lege an quatuor casus sint quibus non appellatur. Est [illegible] pariter post vt C. *de Pœnis. proſ. prat. l. j.* Est & [illegible] ab arbitro, vt C. *de arb. l. j.* & est textus quia est nulla. Est septim° T. *de inoffic. testā. l. ſi quis sine re.* §. *huic ſi.* Est & ab [illegible] vt C. *quorum app. l. j.* Et alij qui sit in textu. Sed non sunt propter iudicem, sed propter causæ naturam.

Fiſcum est.] CAYVS. Arbitri, id est iudex delegatus ad fideiussores probandos, fi iudicet sæpe hoc patest appellari ab eius sententia quòd tamen dicunt quòd delegatus sine appellatione possit eam corrigere. Fa. o ¶ *Licet.* respond. sic, vt T. *qui ſatisd. cog. l. arbitrio grauamen. &c.* Sed sic est obtenū C. *de arbit. l. Sol.* [r] vt d. *l. arbitrio.* licet hic T. *qui ſatisd. cog. l. ſi ab arbitro.*

p ¶ *Quidam putant.* & bene, secundum quæ dam. imò [illegible] cundum non C. *ſi frumentum reſtim. non poſſ. l. &* plenè dic vt no. *de pœnis qui ſatisd. cog. l. arbitrio.*

QVIS A QVO APPELLETVR.

TITVLVS III.

Ad hanc quæstionem ita respondet, à iudice dato appellari eum qui dedit vel successores eius, etiam si ex successore principio iudicem extra ordinem dederit. L. ij. hoc tit. L. 1. §. denique. de appellat. & *vide Pellæi & Mascardum de iudicijs appellationis tractatibus, vbi non propterea à principe, sed à successore eius & successoribus.*

A iudice appellatur ad eum qui eum dedit: vel ad successorem eius. BART.

1. VELIANVS *libro primo de Appellationibus.*

VOd dicitur [s], cum appellari qui dedit iudicem: sic accipiendum est, vt & successor [t] eius possit appellari. Proinde [u] si appellari ad delegantem, adrò est verum quod & si delegans decesserit, ad eius successorem in eadem officii appellabitur à sententia delegati. In secunda parte ibi, ab eo cui quæ, &c. pone casum vt in glos. ibi positus.

q ¶ *Quod dicitur.* vt Cod. *de app. Ipsi quidem* §. *hæc ſi. & l. ſi. & ſupra tit. 2. l. Imperatores. & in Authent. de iudic. §. illud ſin. vel. vers.*

r ¶ *Et successor.* in officio. ad quod *ſupra de offic. proconſul. l. ſi mandatis.*

s ¶ *Proinde.* id est igitur.

t ¶ *Proin*

480/C.IV.K.5-3, 1593-1594
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

a ¶ *Praetorio praefectus, quando dicit Authent. de appell. coll. viij §. fin. & de fen. epis. §. fi quis contra aliquem collia.*
b ¶ *Qui.* vel eius successor.
c ¶ *Ipse erit pronuncandus qui eum iudicem dederit.* Quoniam vi tantum nominem dedit, non iurisdict. CYLAC.

a Delegatus ad vnam causam, eam subdelegare non potest: contra si delegatus sit ad vniuersitatem negotij causarum. † praetorius potest.

1. ¶ *Ab eo* delegato ad [a] vnam causam. Et ponit casum secundum Ioan. praefes prouinciae delegauit vniuersitatem causarum. Titius quasdamque contingentes mouerit in tali castro qui Titius subdelegauit vnam de dictis causis Seio. si igitur appellatur à Seio, cognoscet praefes. dic ergo ab eo, scil. Seio cui, quia, scilicet Titius: non ipse li. Titius, &c. posito sic casu non obst. *Cod. qui pro sua iurisdi. l. i. in fin.* quia ibi fuit princeps primus delegauit. Item non est contra *Cod. de sent. & interlo. quia* simpliciter [b] delegatus non subdelegat: vt *ibi, & supra de iurisd. eius iudic. tamen* sed delegatus ad vniuersitatem causarum subdelegat sic vnam: vt *ibi, & supr. de iurisdi. eius iudici. Gloss. & de sent. l. cùm praetor.* §.) non autem ipsam vniuersitatem: vt *supra de off. eius cui mand. est in. l. fin.* Al) secundo dicendo casu dicunt hic cognosci coram primo delegato ad istam prouoc. vt *Cod. de procur. l. nemo.* quod stare potest. Tertij, vt Al. dicunt vnam tantum delegari à praeside in quo distinguunt aut mandata est ei causa cognoscenda, & tunc delegans vt *in prin. huius leg.* aut iurisdictio: & tunc ille qui appellaretur à delegatore hic, quasi delegans non posset auocare hic iurisdictionem cuius potestas potest ad eum redire etiam iure appellationis quibus ob. T. *de off. procu. l. legatus.* sed possent dicere, quòd alius modus est ille denuò habere iurisdictionem quia hoc secundum l. ibi contra. Item ob quia sic super ad principē quod est falsum: vt T. *de ap. l. Imperatores.* Quarti vt Pdicunt retenta prima potestate, quòd ad vtrumque appellatur, & quod hic dicit *non apparet* sufficit tantum. Et quòd subaudit *ordinarius.* sub. etiam. non autem potest in delegato principis qui subdelegat. ¶ Ita vt omnia comprehendantur dic [c] cùm appellatur ab ordinario, tunc ad maiorem, non parem. vt *Cod. de appell. praecipimus. § hoc. & authent. de appell. § fin.* scil. cui aut à [d] sententia delegati ab ordinario: & tunc ad delegantem tantum: vt *in princip. huius l. cum conuen.* aut à sententia subdelegati [e]: & tunc si primus fuit princeps, ad eum: vt *C. qui pro sua iurisdi. l. i. in fine.* si ab alio [quod potest esse post litem contestatam, vel quando ad vniuersitatem causarum] tunc obtinet quod hic dicitur. ¶ Quod autem dixi quòd à delegato debet appellari ad delegantem, fallit [f] eum a principe delegat: quod dic vt *C. de appellat. à praecipiman. § huius. & in alio casu vt ea cir. ea casu.* ¶ Item ex praedictis patet sol contra[g] L. Tit. *ff. Imperatores.* quia posset hic subdelegari à delegato. Item contra *eum de appell. c. nos.* Sol. vt ibi Alij dicunt quòd est hic §. *ab eo &c.* & constituant cùm potestatibus, & omnes terram pulsionem. quòd vnus tantùm sit delegatus. & dicunt, ipse, quem fecerit praefectus debet iudicem. sed hoc est contra l. praedictum *Imperatores.* quia sic semper ad principem qui facit ordinarios appellatur, &c. [AB EO QVI QVIB.] Quia delegatus ad vniuersitatem causarum.

f ¶ *Ab eo, cui quo mandatum iurisdictionem.* Excepto legato proconsulis. Vide not. *ad l. i. ff. eod.* & scripta ad l. 1. §. vlt. *ff. de senatus.* CYLAC.

d Non ergo delegatus ad vniuersitatem causarum sub. sed primus delegatus.

c ¶ *Is.* li. primus delegans.
f ¶ *Ab eo.* delegato ad vnam causam.
g ¶ *Qui.* li. primus delegans.
h ¶ *Ab eo.* delegato ad vniuersitatem causarum.

A Pellari.] CAYV. A sententia legati proconsulis potest appellari, & ipse proconsul de appellatione cognoscit. FR.
¶ *Appellari.* Hinc quidam colligunt ab eo, cui mandata est iurisdictio, appellari ad rum, qui mandauit, quod falsum est. Nam appellatur ad superiorem. l. *supra eo. tit.* §.) quoniam ipse met qui radicaliter, videtur appellari, quoniam delegantis vice iudicauit. Sed dicendum hoc speciale esse in legato proconsulis, vt ab ipsis ad proconsules pronocetur. Nam legati proconsulis nō

III. MODESTINVS *libro octauo Regularum.*

DAto iudice à magistratibus populi Romani cuiuscunque ordinis, etiamsi ex auctoritate principis: licet nominatim iudicem declarantis dederint: ipsi tamen magistratus appellabuntur [h] ¶.

delauquantur iudicio proconsulis, sed legantur à rep. vt ait Cic in ll. de petitione consulatus, & eis solis proconsul potest mandare iurisdictionem. Potest verò iurisdictionem, nec ab eo ad praetorem appellatur. A iudice verò dato appellatur ad eū, qui dedit, quoniam is tantùm nominem dedit, non iurisdictionem. Sed itaque is est elegerit, sue partes, sue princeps, ad eum appellatur, qui dedit. *l. 3. eod. tit.* CYLAC.
e ¶ *A legato.* Leg. vt Florent. *à legato.* Nam proconsuli plures legati dabantur. *l. legati. supra de off. proconsulum.* [& si multitudo iniuriarū.] Hi possunt multam dicere, quoniam proconsul omnem eis iurisdictionem mandauit. Vide etiam scripta *ad l. 1. ff. de iurisdict.* CYLAC.
f ¶ *De iniquitate eius.* Hoc adiendum esset, nisi legatus haberet quid proprium, ne ad à supio appellet. Vide scripta *ad l. 1. supra de iurisdict.* CYLAC.

QVANDO APPELLANdum sit, & intra quæ tempora.

TITVLVS IV.

Et tempore quo sententia lata est vel nominatio facta ad honorē municipes publicum, vel ethice conglobatio celebratur reiicitur, appellari: secundo die in propria causa, tertio die in aliena, quo tempore lex aliqua dissimulat. l. 27. de re iudic. hodie decima die excludit. CYLAC.

Potest appellari cùm principi scribitur, & cum secundum eius relatum sententiatur. BART.

I. VLPIANVS *libro primo de Appellationibus.*

i ¶ *Statutum fuit infr. de verb. sign. l. si quis patris. & l. 2. de off. proconsul. l. solent. §. legatus & C. de appell. l. & in malefic. & quando prouoc. non est ne. l. cuncta.*
k ¶ *Appellabitur.* ad hoc *in auth. de iud. §. illo in fin. & Cod. eod. de appell. nouum. & l. ne. 6.*
l ¶ *Ipse tamen magistratus appellabitur.* Quoniam iudici tantùm notio data est, non iurisdictio. vide not. *ad l. 2. Ead.* CYLAC.

QVANDO APPELLANDVM SIT, & intra quæ tempora.

Si quidem.] CAYV. Praeses iudicauit Titium in insulam deportandum: eundem cùm ad haberet insulam, rescripsit imperator vt insulam affignaret. quæritur quando ille posset appellare: an statim, an etiam post relegationem principis? Et dicitur quòd vel statim, vel potest relegationem principis potest appellare, quo illorum tempore vult. Secundò distinguebat tenet in carcere custodiendi qui deliquerat, non tamen potest ibi petere mitis sentiæ ad principem vt cognoscatur de hoc, & mandaret ei quam poenam imponeret: & princeps de hoc rescripsit dicitur quòd hic detentio potest appellare post hoc rescriptum. Tertiò dicit Tutor datus non appellat: sed excusationes suas allegat: & si rejecta fit excusatio, potest appellare. sicut in electo ad aliquod aliud munus, vel ad honorem, quæ dicat se velle excusare ad appellare debet, aliàs non potest se excusare. [SOLENT] Dic tamen vt in gloss. quæ incipit, ordo, &c (BVRVM.) Duo vel tres dies qui dantur ad appellandum, currere incipiunt ex die sententiæ latæ. Sed quid si est sententia lata sub conditione? certè non debet dari sub eodē. & lata non erunt. & incipiunt dies currere à tempore late sententiæ: & quod de diebus qui dantur ad appellandum in sententiis, dictum id intelligas vbicunque appellatur, vt ab electione alicuius muneris, vel simili de causis & illi dies qui dantur ad appellandum, quoad quid sunt vtiles: & de hoc dat exemplum. Potest dicit, in propria causa datur biduum ad appellandum: in aliena triduum. & quæ dicatur propria causa declarat, item quæ dicatur aliena causa. Vltimò dicit: si adsertor absentem est lata sententia, dies intra quos potest appellare, incipiunt currere à re-

port

480/C.IV.K.5-3, 1595-1596
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

I quidem * * in insulam deportandum admonuerit b præses prouinciæ, & Imperatori scripserit, ve deportetur : videamus quando sit pronouciandum : vtrum cum Imperator scripserit, an cum ei scribitur. Et putem † tunc esse appellandum, cùm recipi eum præses iubet c, sententia prolata d, Imperatori scribendum, vt deportetur. Cæterum verendum est ne sero sit vt tunc pronouciet, cum Imperator insulam ei adsignauerit, comprobata enim sententia præsidis, tunc solet e insulam adsignare. Rusticus f illud verendum est, si mendacijs apud principem onerauit eum quem deportandum laborabat, intercludi illi viam pronouciandi. Quid ergo est? Recte dicetur humanitate suggerente, vt & hoc & illo tempore g non frustrà pronouciatur : quia non aduersus h principem, sed aduersus iudicis calliditatem i pronouciat. Simili modo & in decurione erit probandum : quem punire k sibi l præses permittere non debet : sed recipere eum in carcerem, & principi scribere de pœna eius.

Si enim est munus publicum ambitiosæ, sed vtilitate priuatum debet excusari, si verò publicum omnino debet appellari. BART.

1. ¶ Si quis tutor datus fuerit vel testamento *, vel à quo alio m quibus dandi habet, non oportet cum pronouciare : (hoc enim diuus Marcus effecit) sed intra tempora præstituta excusationem allegandam habet : & si fuerit repulsa, tunc demum appellare debebit : cæterum ante frustrà * appellatur.

2. ¶ Alia causa est eorum qui ad aliquod munus vel honorem vocantur, cum dicant se habere excusationem. nam non aliter allegare possunt causas immunitatis suæ, quàm si appellationem interposuerint n.

A decreto electionis, non à nominatione appellatur : & ab ordine appellatur ad præsidem, licet ipse eum nominauerit, vel de collegio fuerit. BART.

3. ¶ Solent plerumque præsides remittere ad ordinem nominatum °, vt Gaium Seium creent magistratum, vel alius quis honor vel munus in eum conferatur. Vtrum igitur nunc appellandum est, cùm ordo decretum interposuerit : an verò à remissione quam præses fecerit, appellatio sit interponenda? Et magis est, vt tunc sit appellandum, cùm ordo decreuerit. magis enim consilium dedisse præses videtur quis sit creandus, quàm ipse constituisse p, denique ipse erit appellandus q, non ab eo pronouciandum.

4. ¶ Sed & si præses in ordine r fuerit (vt fieri adsolet) cùm ab ordine crearetur s quis, ipse erit pronouciandus : quasi ab ordine, non ab ipso fiat appellatio.

Tempus appellationis interponendæ currit à tempore sententiæ latæ, etiamsi sententia fuerit conditionalis. BART.

5. ¶ Biduum t vel triduum appellationis ex die sententiæ latæ u computandum erit. Quid ergo si sententia fuerit sub conditione dicta? vtrum ex die sententiæ tempus computamus ad appellandum : an verò ex die quo conditio sententiæ extitit? Sanè quidem non est sub conditione v sententia dicenda. Sed si fuerit dicta, quid fiet? Et est vtile, ratione x temporis ad appellandum computari debere.

Tempus appellationis interponendæ

a ¶ *Si quidem. aliàs si quem.*
b ¶ *Admonuerit.* id est * scripserit admonendam: vt *C. de in-*
cord. Cyrenæ. Lindenbrock. in princ. hâ & infra hoc dicit, cum præsens fuerit, &c.
c ¶ *Iubet.* scil. in carcere, vel in vinculis vel infra, *simili modo & in, &c. & Lib. penult. Idem Scæuol. §. fi. & de interd. & releg. Lindenbrock. §. noster. & Lucas Penot.*
d ¶ *Sententia prolata.* scilicet de deportando, & habetur, *scribendo imperatori* vt deportetur. id est vt insulam affigatur. & quod subiicit, *cæterum*, id est certè, *&c.* & sic præcipitatur quasi turnè, nisi autem posset appellare.
e ¶ *Solet* Imperator.
f ¶ *Rusticus.* id est chirographum illum, & de nam si potuit non appellasse, durum est quòd postea appellet. alij habent, *Imperatorem*: & dicunt de nam lata sententia Imperatoris. scilicet qua cognouerat sententia præsidis, *appellatur*, & cum privatè, tunc dic *carcerem* h, pro fisc. & sic allegat ut contrarium. & sic habetur *scribendum*: dic, id est scribendo, id est nouificando, secundùm vtramque lectionem. & secundùm secundam lect. dicas secundùm Arg. quod hic dicitur, naturali ratione probatur potest. nã interpositâ principis relectione, non tenet sententia : quod ex eo patet, quia non statuit adeo eam nutum. quod dic vt *C. de emancip. lib. l. si quis filio. § ante. & § fin. & de appellat. & C. de pœn. l. quod ad statum. & l. qui vltimo.* non est ergo necesse appellari ante. Item pro hoc *supr. de homi. in princ. l. 4. §.* Sed arg. contrà *§. sed §. habetur. in fin.* tamen ibi solent quòd vtroque tempore appelletur.
g ¶ *Illo tempore.* Imò videtur semper quo principi scribitur, non appellatur vt *C. de app. l. 1. §.* Sola. vt ibi. Item videtur quòd nec hoc tempore cùm Imperator referibit : vt *ff. eo. §.* Sol. illa quæritur, sed non definit. Vel vt ibi.
h ¶ *Non aduersus.* not. colorem appellationis & facit ff. *à quibus appel. non licet l. 3. in prin.*
i ¶ *Aduersus iudicis calliditatem.* potest enim esse quòd mentitus sit principi mala à tertio, secundùm Io. & facit *Cod. si contra ius vel vt. pu. Lege si non cognitis.*
k ¶ *Punire.* aliqua pœna.
l ¶ *Sibi.* scilicet præsidi de causa cognoscendi. ad quod *C. de pœn. Idem. §. si quæ in fin. & de bon. eorum. l. 4. §.* nisi consulti, &c. vt *supra de fer. Lucas dam.*
m ¶ *Vel quo alio.* id est ab aliquo alio.
n ¶ *Frustrà.* contrà *C. de ap. l. cùm in causa §. ratio.* Solue illam secundùm illam. & eodem modo fol. *supr. de rem. mand. l. si quis tutor. §. fin.* Et facit *Instit. de excu. tutor. §. qui autem. & C. de excu. tut. l. quinquagesimo. C. de exc. tut. Literis nominatus & l. quinquagesimo.*
o ¶ *Interposuerint.* vt *C. de appell. hi. & l. fi. ad scribinum.* & hoc intra dana iudicis, secundùm quosdam : vt *arg. C. de temp. app. l.* sed illam aliter expone, vt *ibi.* ¶ Et dic biduum : vt *ff. eo. l. quod in sententia.* ¶ Item quod hic datur, fallit in quibusdam : vt *Cod. quando prou. non est ne l. vetamus.* licet in alio casu : vt *C. de appell. l. si confiat. & C. eod. de appel. l. nominatorem.*
p ¶ *Nominatum.* Ordo decurionis scripsit prædi: Gaium esse bonum in tali officio. præses ab eligi, sed eu remittit vt eligant, & sic ordo interponit decreti, electioni scilicet : à quo appellatur, vt subiicit.
q ¶ prædicta quòd nominatione sua nominatione mea appellatur: cùm grauamen ab inferiori. ad quod *ff. de tut. & cur. dat. ab hoc l. Labeo.* & sic potest intelligi *ff. de appell. l. si confiat.* licet & aliud impossibile. tamen hic fuerit quandoque tamè nominatio pro electione ponitur: vt *C. de decur. l. nominationem. lib. ix.*
r ¶ ¶ *Confusaque.* ad hoc *C. si contra ius vel vtile. publ. l. & si non repetita.*
s ¶ *Appellandus.* aliàs *prohibendus.*
t ¶ *In ordine.* scilic decurionum.
u ¶ *Creatur.* ad hoc *ff. quod cuiusque vni. l. 1. vers. sanam.*
v ¶ *Biduum.* biduum in hoc, triduũ in alijs: vt *C. eod. de appellat. l. ult. §. pen. & ff. & l. de app. Lapus subditum.* hodie tempus 2. dierum *Auth. de ap. §. 1. coll. vlt.* ACCURS.
x ¶ *Sententia lata.* definitur * cui cùm dicto sensu simpliciter intelligi debeat. item hoc in præsenti: in absente ex quo scit vt ¶. *§ fin.*
y ¶ *Sub conditione.* secundũ * conferendum. q. d non concluditur sic: sic & exponitur *C. de hered. inst. l. 3.* præterea. nõ dicit quòd non posse dari & sic nõ obst. *C. de leg. & con. l. non dubium.* & hoc sic cond. extranea sed sub condit. quæ tangit negotium, &c. & valet : vt *Cod. de fideic. non valere. & C. de ex. iudi. l. à diuo. §. in condition. vers. quòd si nulla.* quæ sunt arg. contrà. Vel in illa à diuo, dic vt ibi.
z ¶ *Statim.* facit *supr. de re iudi. l. 29. §. si quis condemnatus.* sed certè videtur quòd non statim. nam quod nondum tenet quomodo tenebit. potest vt *supr. de iudi. l. 1. vers. & ff. sub cond.* sed forte dices eam tenere vt parem. & tantùm remotus videtur ad quod *supr. de hered. inst. §. impossibilis.* & quod dicitur de ea quæ nubet intra tempus habitat vt *in Auth. de restit. & ea quæ pa. §. verum coll.* vsq; quod probabiliter dici potest. Vel dic quòd tenet condictio vt antè non posset agi iudicatu potest tamen & debet antè appellari. & sic vtrum pro condemnato. & aliud contra eum: *arg. supr. de interrog. l. eum qui.* ¶ Nota hic quòd * fieri non debet, tamen factum tenet. sic *supr. quod me cum. l. fin. in §. & de iurisdi. l. nam postea. §. si damnatus. & de falsand. C. Gratis. §. à tutore. & supr. de rei. vi. §. papinianus. §. si pater. & C. de augu. l. & si contra. & de usur. pu. l. 1. & de fideicom. D. l. 4. & supr. de legat. vtil. l. 29. §. non proprium. & de re iudi. l. præses. & de leg. l. in & de dona. inter vi. & vxo. l. cùm hic pater. §. avaria. & supr. ad Treb. l. seruus noster. §. cùm pater. Sed arg. contrà C. de iurisd. l. relegatorum. §. ad tempus. & supra de excusat. tutor.*

a Adnotare deportandum quid. In vulgo, si quæras.
b Dicit. l. 1. §. fin. c.ff.
† Vide Ang. Arg. l. 3. mul. vers.
c Solet Imperator.
d Cæterum pro fisc.
e Rusticus.
f Illo tempore.
g Non aduersus. not. colorem appellationis & facit ff. à quibus appel. non licet l. 3. in prin.
h Aduersus iudicis calliditatem. potest enim esse quòd mentitus sit principi mala à tertio, secundùm Io. & facit *Cod. si contra ius vel vt. pu. Lege si non cognitis.*
i Punire. aliqua pœna.
k Sibi. scilicet præsidi de causa cognoscendi. ad quod *C. de pœn. Idem. §. si quæ in fin. & de bon. eorum. l. 4. §.* nisi consulti, &c. vt *supra de fer. Lucas dam.*
l Vel quo alio. id est ab aliquo alio.
m ¶ Frustrà. contrà *C. de ap. l. cùm in causa §. ratio.* Solue illam secundùm illam. & eodem modo fol. *supr. de rem. mand. l. si quis tutor. §. fin.* Et facit *Instit. de excu. tutor. §. qui autem. & C. de excu. tut. l. quinquagesimo. C. de exc. tut. Literis nominatus & l. quinquagesimo.*
n Appellari nõ potest à nominatione, sed ab electione.
o Nominatio pro electione.
p Sententia ap pellatione in debet intelligitur definitiua, vt hic. *vide Bald. l. 1. C. si quis à non potest. Rebuffus decis. 581.* vbi notat Rotam reuocasse appellationem à sententia, intelligi tamen non probabat appellationem à definitiua, ab interlocutoria. *vide Gio. & de Arbore. vbi* in *l. quod ipse. supr. de re iudicata.*
q Cuminus. Item fit dubitatione tertia ferri ab debet tamen tenet: ut *l. Eadem ratione decreui* fab condemnat incompetens, *vt dic. ad ff. l. 4. §. fin. infra de falsa monet. §. falsum.*
r Sententia fub condicione lata tempus.
s Potest ne creatus quod *ff. de* Rect non debet.
t Imò non est certum, sed concor. fcioli Bar.

480/C.IV.K.5-3, 1599-1600

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

Item aliquo iuſſa decapitari, aliquis de ſuis conſanctis vult appellare. poteſt intra biduum. FRANC.

a ¶ *Nam.* id eſt an.

b ¶ *Interfuiſſe* videtur enim quòd quis iniuſtam exercuiſſi appellationem, remotis aſſiſtis mandati.

c ¶ *Iudicio.* Colligo ergo quòd qui in iudicio interfuit, appellat etiam ſi non interfe. vt quia iuſtè ſuccubuit. ACCVRS.

d ¶ *Idemq;* exempla ſunt ſupr. *de app. l. ab executore.* §. 1. *vbi ad* 2. *ſi procurator. & l. à ſententia. in prin.* & §.

e ¶ Et ſic eſt arg. quòd hi non poſſunt eſſe teſtes [2], quando dic vt no. *C. de teſtib. l. antebhac. in prine.*

f ¶ *Quia* verum eſt. hæc ratio: vt ſupra *l. prox.* §. *in propria.*

g ¶ *Quando.* id eſt quia

h ¶ *Excludo.* Nó, qui dicit contrariũ [3], non audiatur *ſic C. de fur. l.* [illegible] *& de obli. l. ſi. & de leg. aſſ. l. qui debitorem.* & ſupra *de condit. inſtit. l. ſi Titius. & de condit. & demon. l. Titio.*

i ¶ *Appellare* niſi de nouo ſint procuratore, vel niſi gerat negotium domini: vt §. *ſit.* §. *ſi.*

k ¶ *Probatur.* vt poſſe appellare ſi. Acc.

l ¶ *Appellare.* ſuo nomine, non quaſi deffenſor: vt ſupra *de app. l. non tantum.* & §. *ſi.* §. *in propria.* & ſup. *de iud. cum.* §.

m ¶ *Neceſſaria.* maxime vt *l. non tantum.* Vel ſecundùm quoſdam vbi neceſſaria perſona, tunc breuiatura. vbi non, tunc tractatum. quod non placet.

n ¶ *Defendi.* vt *quod* ſupra *de appel. l. non tantum.*

[1] *Eleud.*] CAEVS. Iudex cauſæ nollens eam ſcribere vellet ad ſemipem. tenorem cauſæ & aſſertum. & ab eo habere confeſſionem, offendit literas partibus, in quibus dicta & tenore cauſæ contebantur: & partibus hoc placuit: deinde petunt ea reſcripta: dicitur quòd non poteſt appellari per aliquem partium ab illa litteris. FRANC.

o ¶ *Edictum ſit.* quod fatiendum eſt: vt *C. de quæſt. l. fi. & ſi.*

p ¶ *Confeſſus.* arg. d quod ſatisfactione iudici præſtita non poſſit obiici literis. ſic *Cod. de re iud. l. ab ſententiam.* & ſupra *de ſtipula. l. ſi. Haud* ſed arg. contra *l. ad. ſ. & l. de ver. ſignif. non videtur.*

q ¶ *Nec audiendus.* Contra ſupra *de l. l. ſi. reſpon.* Sol. non conuenit ei appellare a literis, quia eas confeſſus: vt hic *dicitur.* Sol poteſt appellare à ſententia, quaſi mendacia referentia, non literis ſibi datis ſecuti oneratus In no. Vel hic dumtaxat ſo. non reſpondeo ſo loquitur. H. & eod modo ſolue T. *de app. l. 1. §. 1. in prine.* r. Vel ſupra eod. loquitur quando poſt ſcitcat. am, hic autẽ ſolaliter principes.

SI procuratorio nomine egeris, & victus appellaueris, deinde iniuſta appellatio tua fuerit pronuntiata, poteſt dubitari num * ſecundo die appellari debeas, quia cum de tua appellatione iniuſta pronuntiatum ſit, tua interfuiſſe [a] videtur. Sed rectius dicetur, tertia die appellare te poſſe: quia nihilominus alienam cauſam defenderis.

1. ¶ Sed ſi alius quàm qui iudicio * expertus eſt, appellet, qualis eſt cuius intereſt [b]: an etiam tertia die appellare poſſit, videamus. Sed dicendum eſt, ſecunda die appellare eum debere: quia verum eſt * eum ſuam cauſam defendere. contrarium ei eſt, ſi dicat idcirco ſibi licere intra triduum appellare, quia videtur quaſi alieno nomine appellare, quando [c] ſi velit cauſam ſuam alienam videri, ſemetipſum excludit: quia in aliena cauſa ei qui iudicio expertus non eſt, appellare [d] non licet.

2. ¶ Si is qui ex libertinitate in ingenuitatem ſe defendebat, victus appellare omiſerit: an pater eius appellare poſſit, maximè ſi dicat eum in poteſtate ſua eſſe, quæritur. Sed ſi poteſt, quod magis probatur [e]: ſecunda die vt in propria cauſa appellare [f] debet.

3. ¶ Si eo eo qui capite puniri iuſſus eſt, neceſſaria [g] perſona appellet, an tertia die audiri poſſit, Paulus dubitat. ſed dicendum eſt, hanc quoque perſonam, vt in propria cauſa, ſecunda die appellare debere, quia qui ſua intereſſe dicit, propriam cauſam defendit [h].

TIT. I. Ioan. in libro ſecundo de Appellationibus.

ILlud † videamus: ſi cum Imperatori ſcribereturt, exemplum literarum litigatori editum ſit [i], neque is appellauerit, & poſtea contra eum reſcriptum ſit: an appellare à literis priſdem ſibi editis * poſſit †: quia qui tunc non appellauit, vera eſſe quæ ſcripta ſunt, confeſſus [k] videtur: nec au-

recipiendis, vel non.

¶ NOn ſolent] *Intereſſe* vel * procurationem vt *C. de app. Cæt.* §. vel [b] affectionis: vt *C. de app. Anon tantum.* & hoc in eo, qui non interfuerunt in lite: aliàs enim ſi non interfuit, appellat: vt [c] quia iuſtè condemnatus eſt: vt ſupra *de app. l. ſi. §. ſed ſi aliter.*

a ¶ *Quod non* ſi. id eſt intra biduũ [d]: vt ſupra *eod. tit. hoc. l. hoc tantum.* Vel aliter: vt *in eo tit. l. quæ enim.* §.

b ¶ *Malorum.* & [e] enim rationem nõ habetur, in dicam nullam eſſe: & contrà eſſe ridiculo, appellatio nullam. *C. de procur. l. ſunt.*

c ¶ *Item.* id eſt vel filium.

d ¶ *Biduum.* id eſt [f] ſecundam.

e ¶ *Cauſam.* id eſt [g] qui pro filio contendente affil. duo enim videtur huic matri attribuiſſe: quod appellet & quòd excipiatur appellationis. quòd & ſimus erat contumax & damnatus ibi neceſſe habet vt dicat eam intercedere, quia neceſſe habet ſuſtinere indi. *ſol. vbi Inſt. de ſatisfd.* §. *ſi.* Reſpon. verè intercedit, ſed nõ habet Velliani auxilium, quaſi non videatur intercedere in cauſa appellationis: aliud in principali: vt ſubaugeat vt ſupr. *ad Trebl. l. 4. §. fin.* niſi in caſu quando parentes vel liberi morbo aut ætate impediuntur vt *C. de procur. femina.*

Nec.] CAEVS. Iuſſit iudex ſtrictè interqueri in cauſa criminali vel in cauſa criminalibus ea tamen præſtiterant per quæ poſſet vel deberet corrigere. dicitur quòd ab illa interlocutoria poteſt appellari. FRANC.

f ¶ *Ante ſententiam.* hi deffenſionem. ACC.

g ¶ *Quæſtionem.* ſententiam [i] ſubiicit per tormenta. IOAN. 2. Alij verò exponunt de quæſtione principali, quam iudex interlocutoria ſententia defert, quod Ioan. non placet.

h Item hoc dicunt quidam eſſe dictum gratia exempli, vnde dicunt idem eſſe ſi vellet ſententiam executioni mandare ante deffenſionem. ACC. ſed dic, quòd non, quia Ar. vt ſequitur. Dy. & Ia. de A.

i Item poſt literationem præſitam ſolutionis literis & reſcriptis iudex *ſententiam* officium. C. de iudi. cognit.

[1] CAEVS. Iudex cauſæ ſcribere vellet ad ſemipem. tenorem cauſæ & aſſertum. & ab eo habere confeſſionem, offendit literas partibus, in quibus dicta & tenore cauſæ contebantur: & partibus hoc placuit: deinde petunt ea reſcripta: dicitur quòd non poteſt appellari per aliquem partium ab illa litteris. FRANC.

† Confeſſus arg. d quod ſatisfactione iudici præſtita non poſſit obiici literis. ſic *Cod. de re iud. l. ab ſententiam.* & ſupra *de ſtipula. l. ſi. Haud* ſed arg. contra *l. ad. ſ. & l. de ver. ſignif.* non videtur.

q ¶ *Nec audiendus.* Contra ſupra *eod. l. l. ſi. reſpon.* Sol. non conuenit ei appellare a literis, quia eas confeſſus: vt hic *dicitur.* Sol poteſt appellare à ſententia, quaſi mendacia referentia, non literis ſibi datis ſecuti oneratus In no. Vel hic dumtaxat ſo. non reſpondeo ſo loquitur. H. & eod modo ſolue T. *de app. l. 1. §. 1. in prine.* r. Vel ſupra eod. loquitur quando poſt ſcitcat. am, hic autẽ ſolaliter principes.

DE APPELLATIONIBVS recipiendis, vel non.

TITVLVS V.

Non tantum appellationem eius recipi qui iudicio expertus eſt, ſed etiam eum cuius intereſt vel procuratorio eius vocatus, ſi modo poſſeſſionem dominæ tuetur habeat, & matris pro filio & conſumpto pro eo qui ad Aſyphium ducitur. vt l. 6. tit. 1. Et ſimus recipiatur appellatio quæ recipienda ſit, adeò principaliter, vel. 1. 3. tit. 1. *vel nam ad quem appellatur intra dies xxx. Non eſt recipienda appellationem eorum quos damnauit ſtatim pœnis publicis interpoſ.* vt l. 16. tit. 1. *non ab executione vel interlocutione iuſtitiæ aliquis, non eius qui hanc ſibimet cauſam ſua appellationis reddit quod non appellari. adeò quoad ipſe reſcripſerunt quod ſtatuebat transiſſe à principe, non ſi res dilationem non recipiat qua ſeruire ne lege præſcripta, voluit de ſpernendo tabulas teſtamenti ſtatim poſt mortem reſeruari. & de minendo herede in poſſeſſionem ex lege vocatum hereditatem & relicta Hadriani, non qua alia appellatio moratoria, qua mutatur forte contemptionem annona militaris vel diſtractionem in poſſeſſionem qua ſe ex relicto præſtiti, non ſi certum appellatur. Samel & iterum interpoſita appellationis exemplum innouat* l. 1. tit. 4. *non tertium.* CVIAC.

1. VLPIANVS *libro vicenſimo octauo ad Edictum.*

NOn ſolent auditi appellantes, niſi hi quorum intereſt [a], vel quibus mandatum eſt, vel qui negotium alienum gerunt quod mox [b] ratum habetur [c].

1. ¶ Sed & [ſi] cum mater filij eius [d] ſententia ouerſam [e] animadmoneret, prouocauerit, pietati dans, dicendum eſt & hanc audiri debere. & ſi. litem præparandam curare * maluerit, intercedere non videtur: licet ab initio defendere non poteſt.

Ab interlocutoria quæ infert grauamen quod non poteſt reparari per appellationem à definitiua appellatur. l. d. ſecundum ſoli. Ioan. quæ placet ſola. BART.

11. SCAEVOLA *libro quarto Regularum.*

ANte ſententiam [f] appellari poteſt, ſi quæſtionem [g] in quam frueretur. Item vbi ibi vbi [h] ſententia interlocutoria tuetur executionem, id eſt ſtatim mandatur executioni nec ſupra *de minori. Item.* & ſupra *de præmiis. l. præterea item.* & ſupra *qui ſatisd. cog. l. arbitria.* & ſic ſecundum eos poteſt appellari ſecundum il. licet ſecundum canones. ſilicet quæcunq; grauatur aliquis contra ius ſuũ ſtatim. 4. Nec autem ſecundum Azo & Pl. eandem hoc caſu tertij ſtatuat hanc leg. regulam: nec autem contra: vt *C. de ep. au. l. 6. & C. quo. ap. Lauro.* & vide quod ibi dicit.

¶ Sed tunc vbi. 2. *quæ ſatisfa. cog. l. arbitria.* Sol. hic [i] ſpeciale, vt ibi: prout pœna ibi. quod cauſam principalem commiſ. & incidenter

a Appellare poteſt, qui in iudicio interfuit actuali non interim.

b Tebet eſſe non poſſunt ſo., quorum ſuperiori, in caſu.

Committe aliquam non vocatur.

a Appellare qui hic non interfuerunt ſi. tamen poſſunt quorum interfuit vel procurator vel affectionis.

b Id quod interfuit, aliud procuratorij, aliud affectionis.

c Hoc interfuiſſe non dicitur qui iuſtè condemnatus eſt.

d Hoc vera quia tantum habere debet intra illud tempus quo poteſt appellari. *Interd. tantum.*

e Iudicium nullum eſt ubi procurator ſi. ne mandato vel ratihabitione interpoſ.

f Appellari non debet à iudicio nullo hoc eſt à iudicio quod nullum eſt.

g Appellari an liceat ab interlocutoria poſſit ab interlocutoria ſententia.

h Appellare ab interlocutoria qua interuenit executionem, hoc eſt ab ea que mouet executionem, vt ſi. Ideo ab ea non appellatur in executionem poſſeſſionem. *C. de annon. poſſ.* Sed dic, ab interlocutoria appellari qui ſit grauatus contra ius ſuum quod defendit ſe reparari nõ poteſt.

i Vide hic Iaſ. tenor eius hoc loco expoſitus non ſatisfact.

480/C.IV.K.5-3, 1601-1602
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

incidentere de fideiuſ. cognouit. Si autem ponas quòd ſpecialiter illa cognitio ſola fuerit ibi mandata: tamē non eſt interlocutoria, ſed definitiua eius de quo ille cognouit: vt ibi no. 2. Item op. *ſupra de proxeneta. l. 19.* Sed ibi eſt non pronunciatum, non tamen dicitur quòd appellare. 2. Item opp. *C. de ap. l. ſi quis pronuntiatione.* quòd ideo non appellatur, quia interlocutoria, per leg. illā. ſed tu dic dcſi & alia eſt ratio, quia eiuſ poteſt reuocari per pronunciatum & habet ius is qui ſuccubuit in primo. & facit extra de app. c. ſuggeſtum. ¶ Item cum * appellatur ab interlocutoria, quæritur quid intra biduum? Reſp. ſcire ſupra *quando de ap. ſc. l. 3. §. quod in ſententia.* ¶ Item quæritur quid ᶜ poteſt mutare tam iudex ex officio ſine appellatione antes biduum, vel poſt eo caſu quando appellari ab eo poteſt? Reſpon. vt ſupra *de re iudic. l. quod iuſſit.* ¶ Item quæritur ᵈ in ſcripta hoc in deſi. Sed dic vt ſupra *de ap. l. 1. in §. & l. 4.*

a Dū interlocutoria decidit quali vtili cauſam: hic, vnum tantum notandum.

b Appellatio, tra biduum ab interlocutoria oportet, quatenus ab interlocutoria appellatur. c Interlocutoria potest iudex mutare intra biduum appellandi.

d Interlocutoria Gratianus vtrum requiras ſcripturam de ſcripto ſit ferenda.

a ¶ *Vel in criminali.* Adiuncta alij cauſa, quibus ab interlocutione appellatur, cum quem iudex mulctat. *l. antequam. infra de verb. oblig. l. & in mobilib. C. de appell. Item cuius l. eam. de proſcript. Cod. Theod. de appel. & Inſtitut. C. Theod. quorum appell. non recip. Vide not. ad d. l. antequam. & ſcripta ad l. 2. §. ſup de iudicis.* CYNAC.

a ¶ *Sic contra.* Sed tunc quomodo appellat, cum * ipſo iure non valeat: vt ¶ *qui ſine ſine ap. l.* Item cum contra ſacras conſtitutiones? Reſpon. non expreſſè: vt quia dixit pronuntio vel interloquor hunc Stichum teneri tam in Seium ſcius ſi dixiſſet in dominum. nam dominus erat Seius. In ſomnia enim non debet teneri: vt *C. de q. l. nihil in caſibus*: vt ibi. Vel aſſi de facto ſeruiquæritur vt ¶ *a. C. de q. l. interrogari.* ſed contra alium regulariter poteſt: vt ſupra *de quæſt. l. diuus. in prin.* Item pone quòd dixit ſimpliciter tali tempore, cùm non præcederent indicia, ſecus ſi dixiſſet: *quoniam o tempore eodem: non præcedentibus indicijs*: vt ¶ *ſi certum & C. quando prouo. non eſt neceſſ. l. 9.* Non enim à quotlibet eſt inchoandum ſaltē præcedentibus indicijs: vt ſupra *de quæſt. l. in prin.* niſi ſecundum quoſdam in quibuſdam caſibus: vt not. *C. de quæſtion.*).

b Appellatio ab interlocutoria contra legem lata an & quando quis poſſit.

c Cauſæ, quæ tollit ſine gloſ. in cap. quæſtionem. 12. q. 2.

INTER.] CAEVS. Petit quandam tutorem remoueri vt ſuſpectum, & ſtatim dicit, poſſum appellare intra triduum. FRAN.

b ¶ *Intra triduum.* ſic ſupra *de l. 1. §. quis ſuſpectum.*

β ¶ *Intra triduum.* Hoc ſingulariter eſt. CYNAC.

EIVS.] CAEVS. Quidam appellauit, & differt procedere in cauſa, eo quòd de hoc reſcripſit ad principem, & eius reſponſum expectat. non audiuit volens ab hoc differre: & ſi appellet ob hoc, non recipitur eius appellatio.

c ¶ *Prohibetur.* vt & *C. de appellat. vlt.* ſecus quandoque ſi ob alias cauſas ſuppliciat in pen. vt *C. vt. in pen. l. 9.*

d ¶ *Petatur.* & quia lit. penden. ſuppliciatur, vt dixi: & quia eſt ciuili negotio habendam iudex interlocutus ſit: vel in criminali ſi a ſi contra * leges hoc faciat.

Propter ſupplicationem ſuſtinet principis iudex inferior impediri procedere: & qui ob eam cauſam appellat, non audiatur. BART.

XLI. PAVLVS *libro ſingulari Regularum.*

INtra triduum b β appellare licet ei qui de ſuſpecto tutore egit, victúſque appellat.

IV. MACER *lib. 1. de Appellationibus.*

EIus qui ideo cauſam agere fruſtratur, quòd dicit ſe libellum principi dediſſe, & ſacrum reſcriptum expectare, audiri deſiderium prohibetur c: & ſi ob eam cauſam prouocauerit, appellatio eius recipi ſacris conſtitutionibus vetatur d.

Appellatione interpoſita, ſiue ſit recepta, ſiue non, debet officium iudicis conquieſcere: & acta tota reuocantur per ſuperiorem. l. d. vſque ad verſ. plane. BART.

VLPIANVS *lib. 4. de Appellationibus.*

EI cuius appellatio non recipitur, ſufficit ſi poſſit dicere e appellationem ſuam non eſſe receptam, quòd quaqua ratione docerat, admittetur eius appellatio.

1. ¶ Non recepta autem appellatione, ſi quidem principem appellari oportuit, principi f erit ſupplicandum. Sin verò alius appellabitur quàm f princeps: ille erit adeundus.

2. ¶ Sed & ſi quid aliud poſt receptam appellationem impedimento factum fuerit: eum adiri oportet, quem appellare quis debet. 3. ¶ Planè ſi appellatione non recepta, non ipſum adierit quem debuit, ſed principem: pro eo habebitur, atque ſi is aditus eſt, qui adiri debuit: idque reſcripſit *imperatoris noſtri Antonini* declaratur.

4. ¶ Planè ſi alium pro alio h adiit, non principem, nihil ei hic error proderit: licet non videatur ceſſaſſe.

5. ¶ Intra conſtituta i autem appellatoria tempora debet is cuius appellatio non eſt recepta, vel competentem iudicem, vel principem adire.

In appellatione non recepta nihil debet innouari. Item appellatis etiam refutatoribus debent dari ſic a quod partes quid in eis contineatur, intelligant: BART.

VI. MACER *libro ſecundo de Appellationibus.*

SCiendum eſt, cum appellatio non recipitur k, præcipi ſacris conſtitutionibus omnia in eodem ſtatu eſſe, nec quicquam nouari, etiam ſi contra fiſcum appellatum ſit: eúmque qui appellationem non receperit, opinionem l ſuam confeſtim per relationem manifeſtare m: & cauſam pro qua non recepit appellationem, eiúſque exemplum litigatori edere debere, mandatis cauetur.

Primò ponit vnam regulam, quòd in his quæ non recipiunt dilationem, non poteſt appellari. Secundò hanc declarat per tria exempla. Tertiò ponit duas cauſas in quibus non licet appellare. quæ non pertinent in dicta regula. Secunda ibi, veluti. *Tertia ibi*, item ſi ex perpetuo BART.

VII. PAVLVS *libro ſingulari de Appellationibus.*

SI res dilationem non recipiat, non permittitur appellare n: ne * veltestamentum aperiatur o, vt diuus Hadrianus conſtituit β: ne frumentum in vſum militum in annonæ p ſubſidia conferatur, néve ſcriptus heres in poſſeſſionem inducatur.

1. ¶ Item ſi ex perpetuo edicto q aliquid decernatur, id quo minus fiat, non permittitur appellare. 2. ¶ Item quo minus pignus vendere r liceat, appellari non poteſt.

a Probanda eſt appellatio ab interlocutoria ex caſibus infra.

* veluti ne ſcripta.

b An liceat appellare à tutore iniquo. vt ſupra 26. qui iuramento. Appellatio à ſententia inique pronunciata.

de ap. Appellationem & l. 16. §. 1. & quod ibi not. & xxii. q. 5. cap. 1.

l ¶ *Opinionem.* i. ſententiam. ad hoc *C. de ap. l. 1. §. ſuper. & de relat. l. 3. & 4.*

m ¶ *Manifeſtare.* iudici ad quem eſt appellandum.

n ¶ ITA.] CAEVS. Potest v caſus in quibus non appellatur: & eſt ratio in omnibus, quia non recipiunt dilationem: quod apparet ex litera. FRAN.

n ¶ *Appellare. ſupra de appell. conſtitutiones.*

o ¶ *Aperiatur. C. quorum ap. non rec. l. quiſquis.*

β ¶ D. *Hadrianus conſtituit.* Hoc intelligendum eſt de eius edicto. Exemplo enim legis Iuliæ ſireui de victima & ſpeciendis tab. conſtituit. *Leges. C. de edict. Hadriani.* CYNAC.

p ¶ *In annona. ad hoc ſupra de re iudic. l. 9. & S. de fer. Leodien. & C. quæ appel. l. 8.*

q ¶ *Ex perpetuo edicto. S. de appell. Lex conſtituit. §. 8.*

r ¶ *Vendere.* ab ipſo ſc. venditore, cum nulla b ſit ibi ſententia. Vel etiam à ſententia, ſc. quam ferit creditor denuntiari ei poſtquam expectauit hominem: vt *C. de iur. dom. impe. l. 8. fin notem.*

DE

DE LIBELLIS DIMISSORIIS, qui Apostoli dicuntur.

POst appellationem. CAYVA. Nunc dicit quod iudex à cuius sententia appellatur, debet epistolam mandare iudici cogni-

turo de causa appellationis : & illa epistola vocatur littera dimissoria, siue apostoli. Secundò dicit quid debeat continere illa epistola. Tertiò dicit quare appellat, debet petere tertia tempus ad hoc faciendum, quod est triginta dierum, à iudice à quo appellauit, istam epistolam fieri & demandari. & dicit se fecisse si petijt, licet non fit facta nam sibi non nocet. FRANC.

a ¶ *Dicta est*, libelloque à meo iudice dimisso, &c. ut vltimus examen dirigo. *ad quod l. de ver. sig. l. dimissoria.*

b ¶ *Intra tempus* etc. dierum à die latæ sententiæ : vt C. *de appel. l. indubitate*, quæ potest iudicem non dantem illa tempus dilatare.

a ¶ *Petitis intra tempus. Ex Leo. §. vel. Cod. de appellatian* non petentes appellatione fine aliqua dilatione à iudice Apostoli dantur. CYAC.

c ¶ *Concessum.* intra aliud tempus, de quo habes *Ext. i. l. si cui in fin. & C. de appel. l. si appellationem.* & ad hoc *C. de iis qui per me. vel l.* a quæ constellatio. b ¶ *Facta defertur*, videtur appellatio defecisse. vt *C. de appel. l. quoniam nonnulli in fi.* licet iudex à quo appellatur, dare debet etiam non petenti vt *C. de ap. Leo. §. Apostolos.*

d ¶ *Accipienti.* i. accipere volenti ad quod in auth. vt *ea. influente de §. fin. col. 9.*

NIHIL INNOVARI appellatione interposita.

TITVLVS VII.

Appellatio rescindit iudicatum, siue recepta sit, siue non, dummodo ordo consistendi appellationem, quod vel sententia confirmetur, aut conformacio rerum reformabitur. l. fatti. in prin. de his qui not. infa. cui *præmittitur recipiendam appellationem non esse, & hoc est quod dicitur nihil esse innouandum pendente appellatione, quo facto si quidquam fiat, id fiat ex necessi-*

Liv. & l. a Scipio ad Tur. Liam §. & Cod. in instr. reser. pa. ex quod nou. §. 1. & Cod. de bo. pos. secundum ea. l.). & C. quo. app. non rec. Leb. exceptione, §. à quo. & 5. *qui satisfac. cog. l. secundum.* 5. *§. & 5. de pa. l. 9. in fin.*

*Item op. quia videtur appellans * sic tacebat, etsi prius erat reus: quod est verum, secundum P. Sed non constat : vt not. Cod. eod. de app. l. si qui.*

tate indicis, vt ait lex 11. tit. 1. id est ex violentia, ex prauitia falsata vel pignoratione operum, factum. CYAC.

VIPIANVS *libro quarto de Appellationibus.*

APpellatione † interposita, siue ea recepta sit, siue non, medio tempore nihil nouari * oportet: si quidem fuerit recepta appellatio: quia recepta est ‖. Si verò non est recepta : ne præiudicium fiat ¶ quoad deliberetur, vtrum recipienda sit appellatio, an non sit.

1. ¶ Recepta autem appellatione, eandiu nihil erit innouandum, quamdiu de appellatione fuerit pronuntiatum ‖.

2. ¶ Si quis † ergo forte relegatus fuit, & appellauerit, non arcebitur, neque in Italia, neque in prouincia (a) qua relegatus est.

3. ¶ Propter eandem rationem & si quis deportatus † fuit ab eo cui deportandi ius est ‖, vel adnotatus ** : neque vincula patietur, neque vllam aliam iniuriam, quam patitur qui sententiæ non adquieuerat ††, integer enim status esse videtur prouocatione interposita. 4. ¶ Ergo & si abstinere ordine iussus sit, & prouocauerit, eadem ratione potest eorum participare * : cum hoc sit constitutum, & sit iuris, ne quid pendente appellatione nouetur.

5. ¶ Si quis † ex pluribus facinoribus condemnatus, propter quædam appellauit, propter quædam non: vtrum differenda pœna eius sit, an non, quæritur. Et si quidem grauiora sint crimina ob quæ appellatio interposita est, leuiusa autem id propter quod non appellauit : recipienda est omnimodo appellatio, & differenda ‖ pœna. Si verò grauiorem sententiam meruit ex ea specie ex qua non est appellatum omnimodo pœna imponenda est.

NIHIL INNOVARI appellatione interposita.

TITVLVS VII.

Appellatio rescindit iudicatum, siue recepta sit, siue non, dummodo ordo consistendi appellationem, quod vel sententia confirmetur, aut conformacio rerum reformabitur. l. fatti. in prin. de his qui not. infa. cui *præmittitur recipiendam appellationem non esse, & hoc est quod dicitur nihil esse innouandum pendente appellatione, quo facto si quidquam fiat, id fiat ex necessi-*

NIHIL INNOVARI appellatione interposita.

APpellatione interposita, siue est recepta, siue non, adhuc est nouandum quamdiu iudex à quo appellatur super causa appel. & dat exemplum de iusto per sententiam relegari, qui appellauit nam interim non relegabitur adem de iusto deportari adem de iusto remoueri ab ordine : qui si appellent interim non procedetur contra eos. Vltimò dicit re plurimos delictis Titius fuit accusatus & condemnatus & appellauit propter quæ damnatus est, similè dicens condemnatum propter quæ iam non quæritur an interim puniatur propter ista delicta propter quæ non appellauit ? & distinguitur. nam si hæc delicta propter quæ non appellauit, sunt grauiora alia : tunc non differtur executio. FRANC.

c ¶ *Nouari.* i. potest executio, vel simile. Sed quid si non est facta appellatio : an intra biduum possit fieri executio ? Respon. non arg. contra *C. commercia de leg. §. fin. & §. fin. eod.*

f ¶ *Recepta est.* vt in *Auth. vt cum de ap. in fin. prin. & in Auth.* vt nulli *in in prin. & §. illud verbi. nil. & 5. de inf. fil. fœm. §.). &]. hoc.* Sed contra in *Auth. vt §. fin. Leo. §. illud. col. 11. & ad hoc sol. illud* speciale in supplicatione, & alias quod die vt no. *Cod. de appel.*

dubium : quia aut est specialiter inhibita à iure. & sic certum est non posse appellari aut non. & certum est posse : vt *C. de ap. l. ep in matrimon.* Respon. negatione < & dub. vt ita *C. qui. ad li. pro non li. cet. Leg. in prin.* Vel dic quòd aliquis casus est vbi non est prohibita expressè tamen est prohibita ‖ in eius simili : vt *in canon. ex l. §* quia in rauum. *C. unde vir & in infinitis similibus.*

m ¶ *Adnotatus.* subaudi appellauit.

n ¶ *Non equitaret.* nec appellauerat posset aut etiam aliter legi. o ¶ *Participare.* Contra]. *de muner. & ho. Leo. §. num. in fi.* sed hoc habuerat honorem, à quo per si non tam deponebatur. vnde ap. pen remanet in ordinibus de quibus honoribus, non de habitu per l. certum prohibebatur. vnde si appellat, tutum obtinet : & si ridiculosa est eadem ratio quia p. n. ap. &c. vt *in prin. huius §.*

p ¶ *Differenda.* hic no. dampnatum < in multis casibus, in aliquibus posse appellare in alia ordinem. *ad quod 5. de appel. appellandi & de minor. Leviam, §. ea causa & de inoff. test. l. si mortis. §. fi. & l. pen. §. fin. prin.*

480/C.IV.K.5-3, 1605-1606
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

QVÆ SENTENTIÆ SINE APPELLATIONE RESCINDANTVR.

TITVLVS VIII.

Non tantum appellatione sed etiam contrario iudicio iudicium rescinditur, vt si iudex dicat se iudicium alterius iudicauerit non esse iudicatum, itemque si iure si aliqua ratione nullius momenti sententia sit. nec enim ex ea res alia iudicari l. 1. §. condemnatum. de re iud. l. ne mortis de executione iudicati in 23. tit. Rebus iure iudicatis, rebus enim non iure id est non rite iudicatis, iudicati nulla actio est. CVIAC.

D. MACER *libro secundo de Appellationibus.*

ILlud memineritis, si quæratur [a], iudicatum [b] sit, nécne: & huius quæstionis iudex non esse iudicatum pronuntiauerit: licet fuerit iudicatum, rescindituer [c] si [d] prouocatum non fuerit.

1. ¶ Item si calculi error in sententia esse dicatur, appellare necesse non est: veluti si iudex ita pronuntiauerit: *Cum constet Titium Seio ex illa specie quinquaginta, item ex illa specie viginticinque debere: idcirco Lucium Titium Seio [e] centum condemno.* nam quoniam error computationis est, nec appellare necesse est, & citra prouocationem corrigitur [f]. Sed & si huius quæstionis [g] iudex sententiam [h] centum confirmauerit: si quidem ideo, quòd quinquaginta & viginti quinque fieri centum putauerit, [i], adhuc idem error computationis est: nec appellare necesse est. Si verò ideò, quoniam & alias species viginticinque fuisse dixerit: appellationi [k] locus est.

2. ¶ Item cum contra sacras constitutiones iudicatur, appellationis necessitas remittitur [l]. Contra [m] constitutiones autem iudicatur, cum de iure constitutionis [n], non de iure litigatoris pronuntiatur. nam si iudex volenti se ex cura muneris vel tutelæ, beneficio liberorum, vel ætatis, aut priuilegij excusare, dixerit, neque filios, neque ætatem, aut vllum priuilegium ad muneris vel tutelæ excusationem prodesse: de iure [o] constituto [p] pronuntiasse intelligitur. Quòd si de iure suo probantem admiserit, sed idcirco contra eum sententiam dixerit, quòd negauerit eum de ætate fua, aut de numero liberorum probasse: de iure litigatoris pronuntiasse intelligitur: quo casu appellatio necessaria est.

3. ¶ Item cum [q] ex edicto peremptorio, quod neque propositum [r] est, neque in notitiam [s] peruenit, absentis [t] condemnatio fit: nullius momenti esse sententiam constitutiones demonstrent.

4. ¶ Si apud eundem iudicem [u] inuicem petamus: si & mea & tua petitio sine vsuris [x] fuit, & iudex me priorem [y] tibi condemnauit, quo magis tu prior me condemnarum [z] habeas: non est mihi necesse pro hac causa appellare: quando secundum sacras constitutiones [α] iudicatum [β] à me petere non possis prius quàm de mea quoque petitione iudicetur, sed magis est vt appellatio interponatur.

11. PAVLVS *libro tertio Responsorum.*

PAulus respondit, eum qui in rebus humanis non fuit sententiæ dictæ tempore, inefficaciter condemnatum [γ] videri.

1. ¶ Idem respondit, aduersus eum qui in rebus humanis non esset cum iudex datus est: neque iudicis dationem valuisse, neque sententiam aduersus eum dictam vires habere.

Lucius Titius Seio centum condemnatus, cum ex ea causa appellasset, Romæ mortuus est, non valet ipso iure. Nec iudex delegatur contra Titii quæ volebat edocuerit: & Titius erat ab mortuus, non tenet delegatio: & sententia à tali delegato lata nō tenet. Fa. Ac. ¶ *Condemnatum.* No. non [δ] valere sententiam [ε] in mortuum: vt hic, & *supra de re iud. l. in summa.* §. *fin.* an si per vium

Arbitrium

QVÆ SENTENTIÆ SINE APPELLATIONE RESCINDANTVR.

TITVLVS VIII.

Non tantum appellatione sed etiam contrario iudicio iudicium rescinditur, vt si iudex dicat se iudicium alterius iudicauerit non esse iudicatum, itemque si iure si aliqua ratione nullius momenti sententia sit. nec enim ex ea res alia iudicari l. 1. §. condemnatum. de re iud. l. ne mortis de executione iudicati in 23. tit. Rebus iure iudicatis, rebus enim non iure id est non rite iudicatis, iudicati nulla actio est. CVIAC.

D. MACER *libro secundo de Appellationibus.*

ILlud memineritis, si quæratur [a], iudicatum [b] sit, nécne: & huius quæstionis iudex non esse iudicatum pronuntiauerit: licet fuerit iudicatum, rescindituer [c] si [d] prouocatum non fuerit.

1. ¶ Item si calculi error in sententia esse dicatur, appellare necesse non est: veluti si iudex ita pronuntiauerit: *Cum constet Titium Seio ex illa specie quinquaginta, item ex illa specie viginticinque debere: idcirco Lucium Titium Seio [e] centum condemno.* nam quoniam error computationis est, nec appellare necesse est, & citra prouocationem corrigitur [f]. Sed & si huius quæstionis [g] iudex sententiam [h] centum confirmauerit: si quidem ideo, quòd quinquaginta & viginti quinque fieri centum putauerit, [i], adhuc idem error computationis est: nec appellare necesse est. Si verò ideò, quoniam & alias species viginticinque fuisse dixerit: appellationi [k] locus est.

2. ¶ Item cum contra sacras constitutiones iudicatur, appellationis necessitas remittitur [l]. Contra [m] constitutiones autem iudicatur, cum de iure constitutionis [n], non de iure litigatoris pronuntiatur. nam si iudex volenti se ex cura muneris vel tutelæ, beneficio liberorum, vel ætatis, aut priuilegij excusare, dixerit, neque filios, neque ætatem, aut vllum priuilegium ad muneris vel tutelæ excusationem prodesse: de iure [o] constituto [p] pronuntiasse intelligitur. Quòd si de iure suo probantem admiserit, sed idcirco contra eum sententiam dixerit, quòd negauerit eum de ætate fua, aut de numero liberorum probasse: de iure litigatoris pronuntiasse intelligitur: quo casu appellatio necessaria est.

3. ¶ Item cum [q] ex edicto peremptorio, quod neque propositum [r] est, neque in notitiam [s] peruenit, absentis [t] condemnatio fit: nullius momenti esse sententiam constitutiones demonstrent.

4. ¶ Si apud eundem iudicem [u] inuicem petamus: si & mea & tua petitio sine vsuris [x] fuit, & iudex me priorem [y] tibi condemnauit, quo magis tu prior me condemnarum [z] habeas: non est mihi necesse pro hac causa appellare: quando secundum sacras constitutiones [α] iudicatum [β] à me petere non possis prius quàm de mea quoque petitione iudicetur, sed magis est vt appellatio interponatur.

11. PAVLVS *libro tertio Responsorum.*

PAulus respondit, eum qui in rebus humanis non fuit sententiæ dictæ tempore, inefficaciter condemnatum [γ] videri.

1. ¶ Idem respondit, aduersus eum qui in rebus humanis non esset cum iudex datus est: neque iudicis dationem valuisse, neque sententiam aduersus eum dictam vires habere.

Lucius Titius Seio centum condemnatus, cum ex ea causa appellasset, Romæ mortuus est, non valet ipso iure. Nec iudex delegatur contra Titii quæ volebat edocuerit: & Titius erat ab mortuus, non tenet delegatio: & sententia à tali delegato lata nō tenet. Fa. Ac. ¶ *Condemnatum.* No. non [δ] valere sententiam [ε] in mortuum: vt hic, & *supra de re iud. l. in summa.* §. *fin.* an si per vium

Arbitrium

---

[a] Ilud.] FAVLVS. Quocunque casus ponit in quibus sententia rescindatur sine appellatione: quod videas in littera. Vlpianus dicit posse à te te. & tu a me petere. & rosdemmet me iudex vt tibi dem. & nouadum vt mihi condemnet. dicebatur olim, quòd non erat necesse me appellare à tali sententia: quia non cogebar tibi soluere ex tali sententia, cum possem compensationem opponere. sed certe tenet sententia, & appellare possum, si mora ipsi fit me condemnatum dico. Fa. ACCVRS.

[b] *Si quæratur.* cū forte victor peteret coram præside execution: mādari: victus dixit non esse iudicatum. & adde hic quod *l. nec. C. quando prouoca. non est ne* [1].

[c] ¶ *Iudicatum.* alias autem super [2] iudicato frustra iudicatur: vt *C. de fen. l. post sententiam.* fic & e contrario: vt *C. de restitu. l. si cum negotia.*

[d] ¶ *Rescinditur.* prima sententia.

[e] ¶ *Si. vel. reb. i. quæsiu.*

[f] ¶ *Corrigitur.* licet si non fit rogatus: vt *C. de re iudi. l. fi. & facit C. de in ius vo. l.* ACCVRS.

[g] ¶ *Quæstionis.* qua petebatur corrigi dicta erronea sententia: vel. an peteretur executio, exemplebatur in ea erratum.

[h] ¶ *Pronuntiauerit.* Non tollitur ergo quæstio erroris calculi per primam vel secundam sententiam: & sic est contra. *C. de errore calc.*

[i] Sed ibi fuit sententiatū super errore habito extra iter & in fructibus ostenditur error expressus. hic autē primus error fuit in sententia, finaliter & verobiter expressus: vel falsam in prima, quod sufficit, sic. vt dictum. & sic *cap. cum* [3] nouerit &c. vt *C. de consti. & mandat. l. nemo quam. cum fuis concor.*

[k] ¶ Item not. quòd facta [4] opi. nil operatur. arg. *C. de fer. feriatis* [5] *l. ult.* quæ tantū enim, quod nullo modo esse potest, sc. quinquaginta & xxv. esse centum, & ita nil valet: vt hic, & *supra de fide leg. l. Labeo. & C. de vsufru. leg. l. fi. alij.* Sic [6] enim distinguitur inter expressum & non expressum errorem iuratque *l. proni. §.*

[l] ¶ *Appellationi.* quia sententia valet.

[m] ¶ *Remittitur.* vt & *supra de app. l. fi expressim.* Sed fallit [7] *C. de per. l. merito. ibi. item C. de interdi. & reiel. relegatorum. §. ad tempus.* item *Cod. de appell. l.* quibus dicitur quòd contra principem l. pronuntiatur, & tamen non est pro nihilo. sed per principem in primo casu, in alio per ap. sed in omnibus dic quòd non expressim contra ip. pronuntiatur. Item videtur in alio vt *supra de re iudi. l. præsu.* sed ibi dicas contra ius litigatoris pronuntiatum. Item in alio, vt quando putauit causam legibus innixi. q. d. bona fide fecit iudex: vt *supra de re iudi. l. cum prolatis* respon. tacite olim Sinno. q. d. quis est iudex ita furiosus qui ex eum contra ius litigatoris pronuntiet, & sic tacitè contra leg. respon. contra putabat causam legibus innixi, &c. Alij dicerunt in omnibus prædictis casibus quod putabat causam legibus innixi. item fuerit *supra de prouid. §. & C. quando prouo. non est ne. l.* ACCVRS.

[n] ¶ *De iure.* id est contra ius.

[o] ¶ *Propositum.* solennitet vt debuit. fuit tamen interpositum: alioquin fine causa posset de notitia. illud tamen ad maiorem exaggerationem intelligo poterat, quòd non peteret in notitiam: secus si solennitet fuit propositum sed non peteret in notitiam: vt *C. quomodo & quando iudex. Lab co. & C. si minor ab hære. si ab fi. Auth. si annuo. & C. de iudi. l. properandum. §. quæ videntur contra.* Item nec ob. practicha *Cod. de aut. l. absentem.* quia secus in citatis. Iibuit non. *T. de pa. l. absentem.* ACCVRS.

[p] ¶ *Notitiam.* hoc putetur, vt dixi, ad maiorem & euidentiorem iniquitatem sententiæ esse addendum: vt dicenda si ipsa iure nulla. ¶ Et dic fic, quòd [8] solennitet fuit propositum licet non peteret in notitiam, tenet sententia: vt *T. de dam. infe. Lyc. § item si.* & *T. quod vi aut clam. l. aut qui. §. & C. de aut. ex. exp. l. vt perfectius.* & est expositum *C. quomodo & quando iud. l. ab ea.* Item fuit *T. de oper. nouiu. l. de papillo. §. nunciatione.* & fi quidem erat per contumaciam absens, non audietur postea. [9] §. Item si [10] vero ex iudice iudicatū pro ei bonatus *T. de in integ. reft. l. qui & dicta. l. & post. in fin. & C. de iudi. l. properandum. § item aucto.* h. tamen probabili & iusta de causa seruia differt. quæ fit de absentibus. 1. Alij dicunt esse necesse pertinere in notitiam absentis vt hic, & *T. de ap. l. ex confesso. §. fi. & in Auth. de seruis. § omnes. col. fin.* & *T. de requirē. reis. l.* & *ad idem quod no. l. ex confesso. §. fi. & quando appel. fo. l. §. fi.* n ¶ *Absentis.* quia non fui procuratum.

[q] ¶ *Si apud eundem iudicem.* Ne mora petitionibus vide *scripta ad leg. C. de compens.* & *ibi notata.* Item. CVIAC.

[r] ¶ *Sine vsuris.* ma-

[s] ¶ *Priorem.* prius.

[t] ¶ *Me condemnatum.* quàm ego te. & *fa. T. de iurisd. om. iud. l. fi idem. §. fi.* & *C. de compen. l. aquæ.* item *T. fami. ercis. l. in hoc iudicio. contra.* Sed ibi in individuis.

[u] ¶ *Secundum sacras constitutiones.* Interlige *l. vlti. C. de compens.* Vide scripta ibi. CVIAC.

[x] ¶ *Iudicatum.* opposita compen. [11] & ideo videbatur nulla sententia, cum ex ea efficacitet agi non posit. Non ergo necesse est appellari sed non est verum, quia ipso iure tenet. imo quæ opponitur compensatio [12] agenti, apparet valida.

[y] *Priorem.*] CAIVS Seiotius lata aduersus Titii qui tempore sententiæ erat mortuus, non valet ipso iure. Nec iudex delegatur contra Titii quæ volebat edocuerit: & Titius erat ab mortuus, non tenet delegatio: & sententia à tali delegato lata nō tenet. Fa. Ac. ¶ *Condemnatum.* No. non [δ] valere sententiam [ε] in mortuum: vt hic, & *supra de re iudi. l. in summa.* §. *fin.* an si per vium

Arbitrium

---

[1] Hic aliter punctuatur, vt Paul. lib. 5. sen. tit. 17. tit. de l. Cod. leg. falsum. mihi. † condemna.

[2] Sententia valet lata ad verbum eum in quem edictum præsque vt in propositum est, licet ad eius notitiam non peruenerit.

[3] Adde quod Gla. in *cap. in nostra, de purgat. prædi. in prædicti.*

[4] Communis opinio non probat, nisi veniat iudex fidem præstare vtrumdi. re probari vel contra allegata medio ad mentem.

[5] Compensatio potest opponi etiam post sententiam latam in causa appellationis. Idem & sentētia nō fuit in rem iudicatam, secundum Bart. in *l. fi non dotem. C. quæst. dot.* Castell. Thebald. *in q.* [6] Compensatio ex qua aliqui aliquid opponitur, aliter ille inquisitor tale valebit.

[7] *Merito* quæ probatio non obtinet.

[8] Sententia in mortuum lata nulla valet.

480/C.IV.K.5-3, 1607-1608
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

defenditur vt *T. de iudi. l. de quæ re. §. cùm absentem.* Sed cedtera pro eo ſi vt ſupra *de ſtatutis. l. 1. cum quæſt.* vel ſpeciale ibi. In prouiſegio [b] autem conceſſo procuratori mortui dic vt *ſ. de reg. iur. l. Nouatius.* Item pactum [c] pro mortuo, vel cauſa, valet vt ſupra *de pact. l. vlt. §. fin.* & facit ſupra *de accu. Lex iudiciorum.*

[a] Sententia pro mortuo lata valet.
[b] Priuilegium conceſſum procuratori mortui valet.
[c] Pactum pro mortuo & in mortuum valet.

Paulus.] Garv. Præceptum iudicis impoſſibile de iure non tenet: vt ſi inſte partes quædam die adeſſe in quadam taberna: & dic de hoc vt in Gio. idem ſi eſt impoſſibile de facto: vt ſi iudex cuidam qui profectus erat Tritam faceret ſtare iuri, vt eum Titium exhibeat in iure cum Titius iam deceſſerat. nam hoc præceptum non tenet, & de hoc dic vt in Gl. Fa. Ac. [d] *Impoſſibile* de iure vel *T. de arbi. l. ſi cùm dies. §. antep. & pe.* hoc autem eſt ſimile quandoque ex repugnantia: vt *T. de iudi. l. dam. & C. de fide inſtru. l. ſcripturæ. & T. de condi. & demonſtra. l. Titia ſi non nupſerit.* Sed arg. contra *de inoffic. teſt. l. 7. §. ſed nec impubaria.* & facit *T. de adi. & obli. l. non ſolum.*

[d] Impoſſibilitas iuris & naturæ æquiparatur.

b ¶ *Non potuit.* vt *T. qui ſatisd. cog. l. ſi deceſſe.* ¶ Et ſic no. æquiparari impoſſibilitatem iuris [e] & naturæ: vt ſupra *de condi. inſti. l. ſi filius. & l. conditiones.* Sed ſi iudex condemnat debitorem Stichi in Stichum: eo [f] mortuo poſt moram an valeat ſententia? videtur quod non. vt hic. Contra quod ſic quia in ſtipu. poteſt venire: vt ſupra *de verb. obl. l. inter ſtipulantem. §. ſi. & in conſtituto.* vt ſupra *de conſtit. pe. l. premiſſo.* & ideo dicam valere. Tamen tamen eſt ſi in æſtimat autem conſideranda eſt æſtimatio ſeruitutis: vt ſupra *de ſeruit. præd. l. ſi ita ſtipulatus ſum.* & quia ideo fuit inuenta, vt [g] ſubuenirent facultatibus hominum: vt ſupra *de contrahen. empt. l. 1. §. 1.*

[e] Condemnatio vti fieri debet, vbi petitur res quæ non exiſt.

[f] Pretium loco rei ſuccedit.
[g] Quia impoſſibilitas eſſe non debet.
[h] Pœnalis ſtipulatio omnes admittit.
[i] Pœnalis in quem finem inuenta.

AN PER ALIVM CAVSÆ APPELLATIONVM reddi poſſunt.

TITVLVS IX.

Appellare quemlibet per procuratorem in omnibus cauſis, ſed non aliam agere appellationem cauſæ criminalis, vel etiam ab initio cauſam ipſam criminalem.

Præſentes enim accuſantes & accuſantur, non abſentes per cognitorem vel per procuratorem. Facere cauſas abſentis reddi poſſe per procuratorem, ſed non cauſæ, & mortis appellationis. Ab pœnalibus cauſis & appellatio eius per procuratorem agitari poteſt. Cyiac.

Quando principalis cauſa poteſt agi per procuratorem, tunc eiusdem cauſæ appellationes per procuratorem agi poteſt. Bart.

1. Vlpianvs *libro quarto Appellationum.*

Vari ſoleo, an per alium cauſæ appellationis reddi poſſunt: quæ res in rebus pecuniariis & in criminibus agitari conſueuit. Et in rebus pecuniariis ſunt reſcripta, poſſe agi. verba referipta ita ſe habent: Diui fratres Longino: Si tibi, qui appellauit, mandauit vt eum de appellatione quam Pollia ad eum fecit, defenderes, & res pecuniaria eſt: nihil prohibet nomine eius te reſpondere. Sin autem non ſit pecuniaria cauſa, ſed capitalis: per procuratorem agi non licet [a]. Sed & ſi ea cauſa ſit, ex qua ſequi ſolet pœna vſque ad relegationem [b], non oportet per alium cauſas agi, ſed ipſum adeſſe auditorio debere ſciendum eſt. Planè ſi pecuniaria cauſa eſt, ex qua ignominia [c] ſequitur [d]: poteſt & per procuratorem hoc agi [e]. Idque erit probandum & in ipſo accuſatore ſi appellauerit, vel ſi aduerſus eum ſit appellatum. Et generaliter [f] quæ cauſa [g] per alium agi non poteſt, eius nec appellationem per alium agi oportet.

[a] Pœnæ parium cauſa excluſa.
[b] Procuratores vti poſſumus in cauſa criminalibus in quibus non imponitur pœna corporalis; quod tamen fallit in quatuor caſibus de quibus hic.
[c] Procuratores vti poſſumus in cauſa criminalibus in quibus non imponitur pœna corporalis; quod tamen fallit in quatuor caſibus de quibus hic.

Licet procurator qui vocet appellatum, reddendo rationes domino deſinat eſſe procurator; tamen poterit in cauſa appellationis pro domino reſpondere & procuratore ceſſante, poteſt dominus reſpondere.

11. Macer *libro ſecundo de Appellationibus.*

Si procurator [h] abſentis appellauerit [i], deinde rationes reddiderit [k]: nihilo minus ipſe reſpondere debet. Sed an eo ceſſante dominus litis reſpondere poſſit exemplo adoleſcentis, videamus. Magis tamen obſeruatur, vt audiri debeat in cauſis appellationis reddendis is cuius abſentis procurator appellauit.

[d] Procuratores vti non poſſumus in criminibus publicis & priuatis in quibus pœna ſaltem relegationis imponitur, exceptis perſonis illuſtribus.
[e] Inferiorium illuſtris agere poteſt etiam per procuratorem. Cuiac. inſt. de cap. minu. notis & ad. Rom. dec. 124. quæſt. quæſtion. 58 in notis & Sp. in tit. de pœn. §. 1. vers. ſed pone hanc regulã.

[f] Pœnæ pari cauſa excluſa.
[g] Appellare per eum non poſſumus, per quem ab initio eadem agere non poſſumus.

[h] Procuratores vti poſſumus in cauſa criminalibus in quibus non imponitur pœna corporalis; quod tamen fallit in quatuor caſibus de quibus hic.
[i] Appellare Simplex procuratoris regitur.
[k] Appellationem exercere ſeu perſequi an mandati Simplex procuratoris.

¶ *Sequitur.* vt in pro ſocio & mandati actione.
¶ *Hic agi.* vt & ſupra *de iis qui no. infa. l. furti.* §. A. Accvrs.
¶ *Ex generaliter.* No. in [l] huius leg. optimam regulam quæ in initio pœne debet eſſe contra *T. de app. l. non ſolum.* ergo in eadem conſtituitur procurator, quia hæc duo ſimul debeat reſidere: vt ſupra *de proc. l. ſeruum.* §. *publici.*
[l] *Ignominia.* In [m] omni cauſa in qua pœna corporalis non imponitur, per procuratorem cuilibet agere licet ſponte enim ea neceſſitate. Io. ſed hanc regulę in quatuor derogatur caſib⁹. In primo ratione perſonarũ illuſtriũ. Alię verò perſonæ ſi volunt poſſunt. Alię verò perſonæ quasdoque etiã ſi volunt, non poſſunt vt in crimine. *ſ. de ſuſpect. in.* huc in interdictio de lib. edic. & in tertio generaliter vt *C. de proc. l. fin.* Vel melius *T. de proc. l. licet. in pœn.* ſed primus caſus, *ſ. de ſuſp. tut.* patitur duas exceptiones duas de interdictionem, tertius nullam: quod dic vt *C. de proc. l. quicumque. & l. ſi. &* ſupra *de procu. l. non ſolum. §. fin. & l. Pompeius.].* reſpon. In [n] criminibus verò publ vel priuis. per proc. non agitur, ſi modò pœna ſaltem relegationem continet: aliquin licebit. Excipitur illuſtris, qui indiſtincte ſuper actione iniuriarum [o] procuratorem conſtituit: vt hic & *C. de iniur. l. fin.* ¶ Et ſic patet ex præmiſſis quòd prima pars glo. in pecuniariis, ſecunda in criminibus loquitur. ¶ Item ad ſecundam partem eſt contra *T. de appel. l. Lucius.* Sed ibi dominus, non vt procurator, ſed vt in re ſuam recipitur, cum eius intereſſe. Item facit quod not. *T. de procu. l. ſeruum.* §. *publici.*

[m] Appellare per eum non poſſumus, per quem ab initio eadem agere non poſſumus.

[n] Pœnæ pari cauſa excluſa.
[o] Procuratores vti non poſſumus in crimine publico & priuato in quibus pœna ſaltem relegationis imponitur, exceptis perſonis illuſtribus.

AN PER ALIVM CAVSÆ APpellationum reddi poſſunt.

Diſſum eſt T. de appellationibus, & à quibus, & quando ſit appellandum. nyſtat videre per quos cauſa appellationum debeant exerceri. Bart.

Vari ſoleo. Dicitur quòd cauſæ appellationum ſi ſunt pecuniariæ, poſſunt per alium exerceri. & de hoc erat quod ſi referiptum, cuius verba ponuntur in littera: autem cauſa ſit capitalis, non poteſt per procuratorem exerceri. idem ſi talis ſit cauſa per quam poſſit imponi pœna maior relegatione. in cauſa autem pecuniaria ea qua imponitur pœna infamiæ, poteſt cauſa exerceri per procuratorem. & hæc habent locum tam ex parte appellantis, quàm ex parte contra quem appellatur. & vt generaliter dicam omnis cauſa quæ non poteſt per alium exerceri, nec eius appellatio exercebitur per alium. Fa. Accvrs.

[a] Appellatio per consentiens.

c ¶ *Ad eum.* i. contra eum. & ſic vtrique appellauit. 1. Vel dic appellatione, id [a] eſt consentione ſic *C. de procura. Lecta res.*
d ¶ *Non dum.* vt ſupra *de publi. iudi. lege. §. ad crimen.*
e ¶ *Relegationem.* defectuoſe incipiendo à capitali: non aſſimilitudine incipiendo à minima. Accipe etiam inciſiuè ſecundum quoſdam. Nouum.

480/C.IV.K.5-3, 1609-1610
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

SI TVTOR VEL CVRATOR magistratum creatus appellauerit.

Si quis.] CAIVS. Electus ad aliquod munus appellauit, & fecerit causæ cognitionem quod interim accidit recipi ipsi debet creatio, si autem obtinuerit tunc præses vel princeps æstimabit ad quæ damnum hoc redundet, fierne ad eum qui dolo malo illam elegit. & si interim pendente appellatione decesserit, heres eius debet prosequi causam appellationis propter periculum medij temporis. & h.d. hæc l. & seq. FR. ACCVRS.

a ¶ *Nominatus*, i electus.
b ¶ *Æstimabit*. Inominato, vel cuius dolo factum est nominatio: vt *C. de ep. l. quo quis ver. cum l. quæritur. & l. 8. & fin. C. de ep. l. Imperatores. §. fi magistratus. & quando appel. sit. l. 1. §. fi quæritur. vers. fin. hinc.* ACCVRS.

c TVTOR.] Restituit in tutelam datus. & dic hic vt supra *quando ap. sit. l. 1. §. fi quis tutor. & infra. de excus. tu. l. qui autem.*
d ¶ *Medij temporis*. si pateat eorum periculum. alioquin contra: vt *supra de excus. tu. l. qui reflumenos. & C. de excus. l. quamquam. & C. de rein vend. l. fi quis tutor. §. quod ergo.*

EVM QVI APpellauerit, in &c.

Hoc quoque.] CAIVS. Appellauit à quadam sententia: & ob hoc fuit extra prouinciam, interim aliquis vult me conuenire ad aliquid in prouincia: debeo ibi defendi. fecun fi fim alia ea extra prouinciam causa reipu. nam interim non cogor me ia prouincia defendere, hoc dixit cum seq. FR. ACCVRS.

c ¶ *Respiciamus*. Rome * enim, vel alibi vbi peregrinetur causa exercendæ ap. non habet accessit respondentes *supra de iud. l. 5. §. legatis. quo est contra*, sed in sua prouincia vbi appellauit, sicut hic & ratio, quia ibi facilè habet per quem defendatur alibi fi non defenditur, ibi fit missio & vendicio bonorum eius: vt *supra qui, ex causa. in pr. fin. l. ad ordinarium.*

Hoc enim.] Defendere. bona pauca eorum possidebuntur fi non defendatur: non tamen distrahuntur: vt *supra*

SI TVTOR VEL CVRATOR MAGISTRATVS creatus appellauerit.

TITVLVS X.

Certum est eum qui magistratum, id est. Decurionie creatus appellare posse reddituras causas immunitatis & remittentis sua. Sed & eum qui ad cuiusdam vel curationem vocatur quamquam hanc propria concessum est ne necesse habeat appellare factum atque creatus est, sed post excusationem non recipiam demum ex Constitutione Marci si recusauerit, inquit Ea. ad eft. excusatio eius non recipiatur. & quamuis mortis eius seruatur tutela vel curatio, tamen heredes eius appellationem proprio debent propter periculum medij temporis, quod agnoscere debent si suam causam prosequi non habuit. De magistratu creato est l. 1. vt eum si non susse appellauerit, periculum medij temporis ad eum pertineat, damnumque Respublica quod ex moratoria appellatione contigit ferat, si susse appellatorij vt eo non obseruandum si periculi principe vel præsis æstimet, quod est ex rescripto Diuorum fratrum relato in l. 21. §. fi magistratus. titul. 1. in qua fin. æstimatores. id est principes ipsos qui id inquirebant. CYIAC.

Qui ad publicum munus vocatus fraudatorium interposuit appellationem, tenetur reipublicæ de damno quod interim acciderit. h. d.

1. VLPIANVS *libro tertio de Officio Consulis.*

SI † qui ad munera publica nominati * appellauerint, nec causas probauerint †: sciant ad periculum suum pertinere si quid damni per moram appellationis reipublicæ acciderit. Quòd si apparuerit eos necessariò prouocasse: cui adscribendum sit id damnum, præses vel princeps æstimabit b.

11. HERMOGENIANVS *libro quinto Iuris Epitomarum.*

TVtor vel curator retentus c si prouocauerit, & ante causam actam moriatur: propter periculum medij temporis d successores eius causas appellationis necesse habent reddere.

EVM QVI APPELLAVERIT, IN PROuincia defendi.

TITVLVS XI.

Non idem dari Romam profecto appellationis causa quod profecto Rom. alii

enim sua rei priuata causa abest, & nihilominus in alia causa sit in prouincia & patria sua defendere debet, nisi valde pauci possessionem & venditionem bonorum, licet incertus ad honorarias & muneribus ciuilibus excusetur. l. 8. §. vlt. de vac. mun. quod non sic prouida in absentes sua Respub. consu. CYIAC.

1. VLPIANVS *libro quarto de Appellationibus.*

VIm qui appellauit, oportere in prouincia defendi in aliis suis causis, etiam si appellationis causa peregrinetur, diui fratres Decimio Philoni rescripserunt *.

11. MARCIANVS *libro secundo de Appellationibus.*

HOc enim illis præstatur, ne necesse habeant se defendere f, qui reipublicæ causa absunt.

APVD EVM A QVO APPELLATVR ALIAM causam agere compellendum.

TITVLVS XII.

Non iure restituitur index in una causa, hac sola protestatione, quòd in alia ab eo appellatum si quasi eiusque iudex. nec enim ex appellatione bonæ vir excipit offensionem. Et ad offensum in contestata id est apud offensum vt l. 42. §. fecerit. de leg. 3. l. ad heredes, & l. 7. de inc. ruin. nasc. l. ad eum. Cuius reciprocum apud. pro ad l. 43. fam. erci. CYIAC.

Index propter appellationem ab eo factam non efficitur suspectus in alia causa. BART.

1. VLPIANVS *libro quarto de Appellationibus.*

Si quis ex alia causa f appellauerit à iudice, an in alia causa eundem iudicem habere necesse habeat, videamus. Et hodiè hoc iure vtimur, vt * tametsi appellatio interposita sit, tamen apud eumdem iudicem à quo quis prouocauit, compellatur alias causas si quas habet, agere h: nec vterur hoc protextu, quasi ad † offensum i iudicem non debeat experiri; cùm possit denuo prouocare.

APVD EVM A quo appellatur, aliam causam agere compellendum.

Si quis.] CAIVS. Appellauit à sententia domini Scæuolli iudicis domini Richardi de villa præfectura Bon. nunc consulatus coram eodem domino Scæuolle ab alio. ego dico quod cum offendi ob hoc quòd appellauit ab eius sententia, vt sic ti suspectus. dicitur quid non peccat dicit: imò tenetur agere & defendere me in alia mea causa coram eo. FRANC. ACCVRS. g ¶ *Ex alia causa*. ex eadem nullo modo: vt *C. de ap. l. ult. in pri.*
h ¶ *Agere*. cum habet ibi domicilium: aliàs contra: vt *C. de iudi. l. 9. §. ad quæque.*
i ¶ *Offensum*. nec * enim debet reputare se offensum: vt *Cod. de appel. l. & in maioribus.* ACCVRS.

* *Appellare* ea ipsa qua appellat nolam iniuriam facit appellato.

SI PENDENTE ap. mors intercesserit.

Appellatore.] CAIVS. Appellauit à sententia lata e rem. nunc decessit sine herede. dicitur quòd appellatio est extincta, cuiuscunque generis causa fuerit, ciuil, siue criminalis. si autem reliqui heredem qui adire here. meam: & nullius interest causam appel. expediri tunc non cogitur heres meus prosequi causam appellationis. & ponitur exemplum *f.* in litera. ibi, *nullius autem &c.* & est tale. Si sententia lata contra me iudicabat me reliquum, & bona autem mea nihil dicebat, & ego appellaui & decessi interim rebus heredem non cogitur heres meus prosequi causam app. Hoc enim cuiq nullius interest causa prosequi si quid interest alicuius, sc. fiis causam appellationis expediri tunc cogitur heres meus prosequi. & ponitur exemplum quando interest fiscivs si in sententia dictum est me deportandum, vel relegandum bonis ademptis: vel in metallum damnum: & appellauit ab illa sententia: & interim decessi relictis heredes

* *Nil. tamen* 6.

† *apud.*

480/C.IV.K.5-3, 1611-1612
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

heredē. hoc casu heres meus tenetur prosequi causam appellationis: & non aliter bona mea habebit heres, nisi prima sententia rescindatur. aliàs haberet fiscus. quando autem interest fiscipriuati appellationem exercere, non habes in littera exemplum: sed scire omnes causæ appellationum fuere tales, quòd interest aduersarij proceda in causa appellationis. [TVTOR.] Tutor in causa pupilli appellauit. tandem decessit relicto Titio herede. heres prædictus reddidit rationem pupillo de eo quod gesserat tutor. dicitur quod cogitur reddere causam quare appellauerit tutor in causa pupilli. sed dicas Seruator dixit quòd tutor postquam reddidit rationes, non cogitur causam appellationis reddere: & sic multo magis nec eius heres cogitur. F. [APPELLATORE.] Fuerat ergo damnatus in causa ciuili, vel criminali.

a ¶ *Generis.* vel ciuilis, vel criminalis causa.

b ¶ *Peragere appellationem.* de hoc statim ponit exemplum. & sub. hic. & tamen habetur pro eo ac si obtinuisset appellator.

c ¶ *Necesse habet.* & quatuor habet menses plus quàm defunctus: vt *C.o.* l. *fi.* & sub hic, vel statutis acquiescere: vt *C. eo.* l. *j.*

d ¶ *Ademptus.* expulsa. nam si etiam tacita [a] fuit, nihilo minus exsingnatur: vt *C.* l. *fi.* in fi. *de sententijs pro.* l. *item.* ¶ *qui habet.* & fa. *C. si reus vel actor. mor. fue.* l. *fi.*

e ¶ *Ademptis.* expulsi.

f ¶ *Successionis.* heredis.

g ¶ *In reddendis.* aut interrit res super qua appellatum est: & tunc bene est ad aliquem vsum, tenetur restqui: vt *C. de condict. fur.* l. *fi. furiosus.* ¶. *bona.* & subaudi ¶ si aut in mora si autem ad nullū vsum, non tenetur nisi propter peculium: vt *C. de lib. can.* l. *principaliter.* vel propter moram: vt superiori casu: vt *C. de verbo. obl.* l. *inter stip.* ¶. *fin.* Si autem lis ganre interiit: aut causa erat ciuilis, & durat post mortem: vt *C. eod.* l. *fi.* aut criminalis: & tunc non propter poenam excepora: & quæ tam transmittitur [b] appellanti imponi non potest: sed propter bona sic, & exprimit in sententia continebatur. aliàs nec in bonis durat: vt *C. eod.* l. *ij.* vbiumque dicit heredem appellantis prosequi, scil. vel acquirat statutis: vt ibi. non aliter, &c. & *C. eod.* l. *vlt.* aut à ff. Nouum.

[a] Bona damnatis reperiri vt tacite admittas.

[b] Mannus potest imponi nō remittatur in bona post. mg.

SI PENDENTE APPELLATIONE MORS interuenerit.

TITVLVS XIII.

De mortuo appellatore hic titulus est. pendente appellatione, & indicio eo quod mortuo salua fuit. nam iudicium quod mortem non euadit. iudicium quod mortis euadit criminale in heredem non transit, nisi quid forte fisci, vel alterius interfit propter quæstionem bonorum quæ priori sententia publicata sunt, vel propter quæstionem alicuius premiæ, vt in iudicio repetendarum & peculiarum & refusionum. Iudicium quoque de tutore vel curatore qui à nominatione appellauit mortuo finitur, nisi quid interfit pupilli propter periculum moræ temporis, vt dicemus tit. to. de iudicium appellationis interposita à tutore nomine pupilli non soluitur morte tutoris. quinimo heres eius causas appellationis reddere & probare debet ante redditas rationes, non etiam post redditas rationes. nam si tutor post redditas rationes non cogitur reddere causas appellationis, nec heres igitur. & in concretis respicitur heres & Antoninus corrigitur quod proximè in §. TVTOR. CYAC.

MAGER. *libro secundo de Appellationibus.*

APPELLATORE defuncto, si quidem sine herede, cuiuscumque generis[a] appellatio fuit, euanescit. Quòd si appellatori heres extiterit: si quidem nullius alterius interest causas appellationis reddi, cogendus non est peragere appellationem [b]. Si verò fisci, vel alterius contra quem appellatum est, interest: heres causas appellationis reddere necesse habet *. Nullius autem interest, veluti cum sine ademptione [d] bonorum relegatus est. Nam si ademptis [e] bonis relegatus, vel in insulam deportatus, vel in metallum datus, prouocatione interposita decessit: Imperatore nostro Alexander Pio Torio militi ita rescripsit: Quamuis pendente appellatione morte rei crimen extinctum sit, data tamen etiam de parte bonorum eius sententia proponitur: aduersus quam non aliter is qui emolumentum successionis [f] habet, obtinere potest, quàm si in reddendis [g] causis appellationis iniquitatem sententiæ detexerit [h].

1. Tutor quoque in negotio

[a] Bona damnatis reperiri vt tacite admittas.

sententiæ ostenderit vel mutationi appellatur, dic vt *C. eod. l. fi. patet.*

h ¶ *Detexerit.* quod * fecit ex ipso quòd adueritatus non probat. quod dic vt *C. de appel. l. ei qui.* ACCVRS.

i ¶ *Tutorem.* nec heredem: vt placuit dici *T. de ap. l. tutor.*

pupilli appellatione interposita si decesserit, heredem eius causas appellationis reddere necesse est, etiam si rationes tutelæ heres reddiderit: quia sufficit mortis tempore ad causas appellationis reddendas obligatam fuisse. Sed Diui Seuerus & Antoninus rescripserunt, non cogendum tuporem[i] post rationes redditas, causas appellationum reddere.

DE IVRE FISCI.

TITVLVS XIV.

Expositis iudiciis cum priuatis tum publicis, quæ professuntur ex delictis vel criminibus extraordinarijs aut publicis, exterorum aliàs hic est, vt iura & actiones fiscales eiusdem exponat simul ac iura publica Reip. & ciuitatum, ac primum quidem quibus ex causis bona alterius fisco deferantur, & quodammodo quam varia & crebra sæpe libris prioribus diuersos fisco vindicandorum bonorum ac examinandas causas, ac nominatim casus proximi ei adimi plerumque adiungit hoc titulo, & de delictibus quamplurimis, id est de his qui eximuntur aliquid excidisse in fiscum. Explicemus etiam hoc titulo fisci priuilegia quædam, vtilitati vt debuerint debitoris cohærere posse, vt semper habeat tacitam hypothecam, vt in bonis qualitis post hypothecam fiscalem, potior sit fiscus priuatis licet priuilegiatis antiquior sit generalis hypotheca, vt reuocet non tantum alienata in fraudem, sed etiam non acquisita, & normalia alia. Est igitur hic ratio de actionibus & priuilegijs fisci, & fiscus, publicarum aerarium & publica rerum principis seu imperij. CYAC.

Sexdecim casus enumerat, in quibus bona deferantur in fiscum.

1. CALLISTRATVS *libro primo de iure fisci.*

CAVSÆ de causæ sunt ex quibus damnatio ad fiscum [a] fieri solet. aut enim se quis [b] quod citò [c] relictum est, profitetur capere non posse: vel ab alio prætentus defertur: vel quòd mors ab heredibus non vindicatur [d]: vel quòd indignus [e] quis heres nantiatur: vel quòd princeps heres instituatur, & testamentum sine codicilli subrepti [f] esse nuntiantur: vel quòd dicatur quis thesaurum inuenisse [g]: vel magni pretij [h] rem minoris ex fisco comparasse: vel prævaricatione [i] fiscum

[a] Probare inquisitorem fiscalem agere vt debeat, eo ipso quod contestatam non probauerit, vt hic, quod non placet. v. Bartol. in l. *fin. fin.* & ibi *Salic.* ver. *vel certatur appellatione.*

[b] Deferre quis ipsum vere ad fiscum potest.

[c] Tempora ex arbitrio dandi qui.

[d] Indigni qui.

[a] Scribit Iulius Capitolin. M. Antonium Philosophū Imp. delatorum qui bus fiscus recuperet conquisisse.

[b] Limitabis hanc Glo. per l. ult. vers. *sic ibi m. C. de defens. ciu.* nā effectus reperitales chirographi ante magistratū quia tunc cōpetens fiscus vt per Glo. in *vers. non in prædictis.*

[c] *qui in controuersijs & se iure priuari: vt C. de proi. here. l.* ¶.

[i] ¶ *Prævaricatione.* quia procurator fisci vel aduocatus pecuniæ

480/C.IV.K.5-3, 1613-1614
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

ritatem est: vt C. de fru. adnor. fi.lo. lib. x.

a ¶ Capitali crimine esse. C. damnatus, & bona expressè alempta. vt Inst. de pub. & C. de bo. proscrip. lib. x. Vel die, effici, scilicet publicatus vel deportandus, & postea si occidi timore fatuæ pœnæ: vt C. ad L. Iul. fraudem. §. q. & sq. & T. de bo. damn. lib. x. Accvrs.

b ¶ Reum esse, quod dicper exemplavi supra de accusa. Lex iudicorum.

c ¶ Destructum esse per vim pub. vel privatam: vt C. ad L. Iul. de vi pub. l. hi qui. Vel causa negotii destructa fuit: vt T. de contrahen. emp. l. fundum. & de damno infec. l. ij.

d ¶ Rectissimè. & obiicit de calumnia sui purgationem damnatum esse, aliter enim non debuerunt bona ius fiscum C. vbi cau. fiscus. l. v. & ut intra certum tempus. l. j. & sic esset vbicunque viueret, criminosus. nam primò deberet accusari & ciuitati coram præsidi antequam procuratur Cæsaris si interrumpat. ut vbi dicebat, vt in præcedentibus cauetur, sola pecunia: a qua ibus superest: nisi si statim intromitteret procurator Cæsaris vt iudex, & procurator fisci vt actor, vel alius nomine fiscus nutritus & prosequeretur aut C. vbi cau. fiscus in fin. Accvrs.

e ¶ Rem litigiosam. pone exemplum C. de litigio. fin. Accvrs.

f ¶ Vbi rem litigiosam vendidit. Hæc de re vide scripta ad tit. C. de rei vxoria actione. Cvias.

g ¶ Houandi. vbi prædium pensè tur, vel fisco datur.

h ¶ Contractu priuato. qui ex officio quod administrat emit: vt T. ad Cornel. de falsis. & T. de contrahen. emp. l. non licet. & C. quod mer. cau. l. fi per interpretem. & sic est pœna legalis. x. Vel dic, quia fiscus succedit alicui priuato cui debebatur aliquid nomine pœnæ, vel fortè etiam: vt T. ad L. fal. & sic est etiam pœna conuentionalis. Ea fuit autem contractu non * est verisimile quòd ignoraret: sed ex alterius contractu fit: vt T. de reg. iur. l. qui in alterius.

i ¶ Adiuuetur leges. fab vel pro eo quod, &c. ¶ Et quod subiicit adiuuetur li. fiscum esse, est exemplum C. de assess. l. consiliarios. & ad L. Iul. ve. l. j. Item quod subiicit, vel commissum fuisse esse. l. in fiscum & est exemplum T. de publica. l. eorum fere. §. damnatus. & Leonnusa. x. Vel secundò non subaudias. l. fuisse esse: sed repete, vel adiuuetur commissum, &c. & in idem recidit. Alii non habent ibi. vel adiuuetur, &c. & tunc est vnus eorum casus. l. de commissis. ¶ Et no quòd ex aliis causis fit confiscatio: vt C. de sacrosanct. eccle. Lisbonense nullum in fi. Item si quis edicto vel actis vendidit hostibus: vt T. de pu. hostem. & C. qua res expor. non de. l. j. & j. Item si quis incestus nup. coarctauerit: vt C. de incest. nup. l. qui contra leges. Item alibi: vt C. de in. qui à non do. l. fin. Item C. ad Libel. de vs. l. j. & l. j. quæ. in fi. Item si quis feriatis fl. occultauit: vt T. Rursus. de pub. l. & quæritur. Item C. de fugal. vxore. l. j. sed hodie in his & similibus bona non auferuntur heredibus, sed in crimine maiestatis. vt in Authen. vt nulli iudi. §. fi. vel. Ite.

k ¶ Vel adiuuetur leges. id est. sicut quidam leges. vt apud Vlp. ad ed. adiuuetur Lusitani. Videatur ibi. & ad l. j. supra de vsurpat. & vsucap. Cvias.

l ¶ Ex bona. pura heredum vel patrimonium alicuius aliquas ex pœnis scilicet causis: vel etiam quia sic inſtituta fiscus: vt T. ea. Lex possunt. & T. de offi. procon. Cæsa. Li. in fi. scl. ad ficion. factus erit heres. l. bona sint soluendo bo. alias non, etiam si adeatis. & autem decuus sine * adeuione effe dominum, quæ liſſimum est *, quod enim in Cæsare dicitur, & in fisco regulariter est dicendum: vt T. ad Silium. in fi.

k ¶ Ejus. Labeonis. Accvrs.

l ¶ Quòd. id est quia. aliàs quò. Accvrs.

m ¶ Venumue. à creditoribus.

n ¶ Nihil adquiri. hoc si creditor erat: at etiam non fuerit præfectus erario, aliàs etiam si soluendo esset, venderet: vt T. de fideicom. lib. Liij. §. fi bona.

o ¶ Diuus. dotali bona Titij mortui pertinere ad Titium, quæ postea per heredem suum vsucapi. certe si duo interessent, scilicet quòd verè vacent fisco, & sint nuntiata fisco, quadriennio præscribitur: vt hic. fallitur si non agnoscat: aliàs contra eum non præscribitur quadriennio, sed xx. annis. dic ergo nuntiationem, id est petitionem nuntiationem bonorum. ipsa enim nuntiatio fit vsque ad xx. ann. vt sequentibus dabitur xx. & cum hac fa. T. de diuer. præscrip. Liuius. §. j. & C. de quadriennio. præscrip. lij. si autem bona vacent fisco, non tamen sunt nuntiata: nunc possessor

Amatanto ita rescripsit, vacantium bonorum nuntiationem quadriennio finiri p: idque tempus ex die quo certum esse cœpit, neque heredem q, neque bonorum possessorem extare, computari oportere.

3. ¶ Præscriptio autem viginti annorum r, quæ etiam circa requirendorum adnotatorum bona s obseruatur, ex constitutione Diui Titi solet ex eo numerari, ex quo quid ad fiscum pertinere potuit. 4. ¶ Causæ autem t quæ statim u motæ sunt *, & tractæ vltra vicensimum annum, differri possunt x etiam post vicensimum annum *.

5. ¶ Illæ quoque causæ quæ à priore nunciatore proditæ y dicantur: etiam post annos z quibus præscribi diximus, fisco nuntiari possunt.

præscribit xx. an. à die quo cœperit vacare propter delictum: vt quia delinquens fugit, & sic requiritur, & bona annotantur: siue alia ex causa: vt fabricis. & hoc si non habet iit. poss. flor. aliàs enim post x. vel xx. an. præscribitur. vt T. de vsucap. l. quamuis. Acc.

p ¶ Finiri. T. si quis omiss. com. test. Lysias. §. item si. versi. quod ergo semper. & quæ vide in hoc posse. Lig.

q ¶ Quadriennio finiri. Vide cap. 13. de præscrip. Cvias.

r ¶ Houandi. & aliquem. s ¶ Præscripto autem xx. annorum. l. j. T. de requir. vel abs. dam. l. ij. T. de diuer. temp. præscri. Cvias.

t ¶ Bona. primò deficiunt: postea si fiat fiscus xx. an. quòd non repetat, repellitur: vt hic, & T. de regu. re. l. q. & iij. & quòd dicit, etiam: ideo, quia ad in bonis dicitur idem est: vt d. l. q. & supra de diuer. præscri. Lin omnibus.

u ¶ Causa autem. duo dicit. Primò dicit quædam bona euiuſdam requisiti pro derelicto fisco antequam possessor eorum teneret xx. ann. puta cùm iam tenuerat xix. ann. posset etiam vltra xx. ann. possequi, & sic interrumpo mihi præscriptionem, non autem alij. vt T. de diuer. præscript. Liuius. §. rescum. Secundò detuli quædam in fiscum, & desiit corrupta pecunia à possessore postquam denuntiationem possessor tenuit quadriennio: & sic deberet esse tuus si bona essent vacantia. certe hoc casu non erit tutus. nam aliter posset nunciare etiam post dictum quadriennium dicendo de prænunciatione mea. & corrumpens habetur pro confesso vt d. Liuius. §. rescum. & T. ad. Leg. Iul. fisci literam autem exponit.

x ¶ Statim. i. * intra xx. an. & sic perpetuæ sibi nuntiationem, non alij: vt d. Liuius quæritur. Accvrs.

y ¶ Mota sunt. à nuntiatore, & nuntiationem prosequente. ad quod satis ex. l. in fisci. Accvrs.

z ¶ Differri possunt. Lege differri. Græci μεσοπαίσαι. lib. 53. Basil. Vide cap. 28. de præscript. Cvias.

a ¶ Viceſimum annum. quidam habent hic, differri possunt. Alij subaudiunt. Sed certè ea rerum opus: quia est in ea nuntiatæ possunt, quod ad vtrumque referri potest.

b ¶ Prodita. vt C. de fer. adnor. fisc. l. j. & supra de adul. l. quicunque.

c ¶ Post annos. l. xx. an. in primo casu. Item post quadriennium in secundo. ¶ Sed quæritur si debitor non corruptus sed grauatus vel non habuerit pro quo fiscus delatus: vt T. ea. Lex fisci? Respon. idem quod hic dicimus. ¶ Sed an eo casu admittitur alius delator post xx. ann. Respon. non, puto. nec enim nouus iste præscribit hic delator, quam nullo modo. Alij dicunt etiam vltra xx. an. aliquem admitti, cùm autem fuit corruptus precio, plenum effert hic dicitur.

Ex quibus] Carvs. Ponit tres casus in quibus defertur bona in fiscum, licet non probet, non infamatur: & dicit vt in littera habet, & exponit literam vtin Glo. [Dirvvs.] Cum fiscus habeat causam cum Titio: puta fundum petebat fiscus à Titio rei vendi, & petebat fiscus à Sempronio exhiberi quædam instrumenta quæ dicebat ad hanc causam spectare: qui Sempronius non exhibet: dicitur quòd præsumitur Sempronius fauere ei se instrumenta quæ fiant nocitura huic causæ fisci, non alia esse causis præsumitur nocere. Secundò dicit in quibus casibus fiscus habeat causam cum vno posse petere ab alio sibi exhiberi instrumenta spectantia ad hanc causam. [Sematvs.] Defertur ergo quædam bona possessa à Tito in fiscum: tandem inde venit me citari vt probe item in hac causa: nec venit coram iudice: & etiam Titius citatus non venit. dicitur quòd ego & me fideiussores teneamur fisco ad omne damnum quod ex hoc habet. Item Titius debet absolui ab illa delatione: & appono debet causa quare absoluitur, scilicet ob culpam & collusionem delatoris eadem pœna imponitur ei qui mandauerat quàm vt deferam bona illa in fiscum: & ob hoc cogor mandatorem

480/C.IV.K.5-3, 1615-1616
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

torem nominare. [IMPERATOR.] Prohibetur seruus deferre aliquid contra dominum suum. Item liberus prohiberi manifare aliquid deferendum contra patronum suum [COMMENTA.] Dic casum vt in Glos. quæ incipit, quidam T. &c. FRANC. ACCVRS.

a ¶ Ex quibusdam. Constitur, fama fusci-pientium delationes nō lædere ex quibusdam, &c. id est delationes non infamantur, sub licet non probare, regulariter * ergo delator non probis infamatur vt hic, & C. de delat. l. ex mense. lib. x. Sed hoc fallit quando non sperat præmium fore à fisco: vt j. ad l. edictū. vel a delato vt desistat. Item & fallit in eo qui vulgauit, &c. vt subinde: quia forte aliter eo deferr. vnde ipse delatus suum deferat delatorem ex alia causa. ad quod l. de bo. b. l. qui cum. §. fi liberum. & C. de mort. Iudæorum. l. fin. Sed in hoc est arg. contra b l. ad l. Agail. l. fin. Item. §. pen. Sed hic cauetur coram iudice, ibi facta volebat se vlcisci.

b ¶ Delationem. Qui fu-scipiunt vt defendant.

c ¶ Respublica. pro c hæreditate quæ secutionem & restituunt. C. de hæ. dam. per totum. aliàs non: vt C. de bon. pos. l. j. Idem in eo qui defert causam fisi cum fisco communem vt j. ad Silcferti. §. sed j. verſ. fisci & communem.

d ¶ Exigantur. non pro præmio. Acc.

e ¶ Florentinum. i. plurimum fi nibus modus: vt in ep tola Pauli, multitudinem. & facit j. ro. fiscus in quatibus. & l. delator. vel hic, plandarium id est commissionibus inditis.

f ¶ In hac lege quòd ea. &c. ACCVRS.

g ¶ Quin pro vt.

h ¶ Ejus instrumenta. fisco.

i ¶ Tutius edenda esse instrumenta. Ex hoc §. interpretandus est Harmenopuli 1. Epist. 1. vbi dicitur, testem cum cogi instrumenta in fi proferre, cum causa ciuilis est, non criminalis, quod falsum affatis refringas ad fiscum, quasi supra tamen ex hoc §. Cvi ac.

k ¶ Capiendi. i. vt accipiendi. & vel id est acquirendum: quia habes nihil quicquam quod filius, vel alio modo dominium acquisiuit, vt per instrumentum. ¶ Et quod dicit, nuncupata pecunia de manu: alii ponunt exemplum per LC. ad l. Iul. pec. l.

l ¶ Simile in falsario. fisiliet h, vel abuntur vt.

m ¶ Agatur. hinc ¶ videtur quòd etiam in capitali: vt C. de edon. Ita apud quæ est contra fol primum: inter qui tutis frontestum, vel inter ap. indifferenter acta publica ciuilia vel criminalia iure communi exhiberi cogitur: vt C. vt lit. pen. l. fupplicium. & ita loquuntur leg. C. sed alia instrumenta non cogitur in causa criminali, sed in ciuili: vt hic, & sup. de edon. l. ne quisquam. nam nec cogitur adhuc ad exhibendum pro instrumento in criminalibus actionibus: sicut necessit. in fact. quia g prouinciales non interfici: vt supra ad exhib. l. fi liber. si tamen nisi esset. est certum quod potest vocari ne res vin. a. Vel dic hic causa pecuniaria tantum hoc ipso. quod ipsi etiam non interpellatus non exhibet fisco instrumenta ei necessaria, patitur pœnam, quia cessat dare tam instrumenta ac Libertatis: & tutori eo non cetur, sed dare tam instrumenta ac Libertatis: & tutori eo non cetur, sed in causa criminali nunc fiscus non potest. sicut nam non patitur pœnam hoc ipso quòd non exhibet: possum esse in casu vt exhibeam: vt hic j. Possit. & hæc regula intelligi in conuentione à fisco: vt in pœnalitia causa fit speciale quod licet fiscus, exhibere tamen ofi in actori instrumenta ad eam pertinentia: vt

T. de edon. Item quæsitum. fcens in criminali. sed quilibet alius qui non est conuentus, acta ciuilia & criminalia exhibere tenetur: vt ibi. Ang. Vel hic in ratione huc in instrumentis. y. Vel hic quidam tenetur habetur *, ibi adueritarius. 6. Prima & secunda plus. n ¶ Thesaurum. qui b rer etatus habetur pro confesso: vt j. ad l. fi-nature. §. finatus. & l. Arrianus.

o ¶ Tenuerunt. in c facendā pertam: vt j. ad l. finatus. §. finatus. Vel ad damnum: vt C. de lit. contesta. Authe hallum.

p ¶ Adimatur. sic C. qui accusa. ad pat. l. fi re. & T. de ind. l. in parricidio. & C. de proc. l. fi.

q ¶ Omnino non esset. quia abſolutur: vt a §. finatus. & j. prout.

r ¶ Id reprehendisse. i. debet in sententia dici, qualiter delatores vocauit pro edicto. & effectus: sic Senectus scilicet absolutoria erant delatores comprehendisse, id est fecisse, id scilicet vt absolueretur possessor. fecerit fisco edicto, id est per edictū quo fuerunt citati, id est propter contumaciā, quæ colligitur propter diē citationis: & ternam: vt supr. de re ind. contumacia. §. 3. ¶ Et no hoc duo arg. primum quòd citā d debet absolute contrahatur remodicū: quod dic, vt j. ad Senatus. §. finatus.

¶ Item quòd in sen tentia * consentur causa absolutionis: et non obstet alij exacp. vel lud. vt supr. l. j. in fin. & ad hoc C. de ind. l. properandum. §. alio.

s ¶ Cæpellarum. al hoc supra b ad Sil. l. fi per fcor-rum fit parricidium. & l. primi. Sed contra sup. de edon. l. fi quis. §. rationi. vbi non compellitur edere suā mandatum. sed dic hic, quia non erat liber rationum, sed rationis. præterea hic mandatorem cōt, ibi mandatum, id est scripturam mandati non edit. ACCVRS.

t ¶ Subducentur. i. auferent: quæ pœna est ¶ §. finatus. & j. ex. f. finatus. §. denic. & facit supra de vi & vi ar. l. j. §. quarimus. & supra ex lex. & l. non tantum. & l. finatus. §. j. & C. de accu. Item idem. & supra ad Turpil. l. j. §. interdū. Item hoc fallit C. de dol. l. fi sed ibi pœn. Alii supposuit debuerunt. Item ut supra. Cod. de fur. Limb. & C. de fal. l. maiorem.

u ¶ Punientur. vt j. ad l. finatus. §. j.

x ¶ Imperator noster. Obiter l. j. sup. de his qua vt indigni. Vide Iosl. in scripta ad eam. & not. ad l. j. in fi. de ille tit. CVIAC.

y ¶ Coercentur. leuerissimè. et amplprobantur C. de dolo. l. fi. lit. u. ¶ Plectendos. fc. constituit Imperator. ad quos supr. de fal. l. fi di-mus. §. pen. & de pœna. feliciter notalli: vt T. de effe. pra. vt. l. j. §. quod autem. corfe. ciem parentes. & ad hoc C. qui accusare pof. l. pe. & j. in. & supra de accu. l. hi tamen. §. j.

z ¶ Pœna plectendos. Et capitali iudicio parentes principaliter accusare, quod non adhibit in specie l. 1. supra de his qua vt indign. CVIAC.

y ¶ Complura. quidam Titij filiæ ex Berta quam reiecerat vir, & remisit sciam pro vxore, instituit ab illo Titio detulit fi, erram in facto: quia reficiebat matrem esse vxorem veram. nec ob. quod dicit contra: quia ignorabat factum, & per consequens ius. Vel dic quòd ius iure: quia credebat posse reiici vxorem suam, & accipi alteram: vel desinere esse vxorem eo ipso quòd non cohabitabat eum vxore quod non sacer, vt T. de da inter vir. & vxo. Leum hic flatus. §. fi mulier. licet ergo si vera esset professio, haberet dimidiam tantum. nunc totum habebit: quia est legitimus, & potuit lasciuus. & sa T. ad Lebiles. §. fin.

480/C.IV.K.5-3, 1617-1618

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-3, 1619-1620

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-3, 1621-1622

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-3, 1623-1624

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

Lvcius.] CAEPOLLA. Lucius instituit sibi heredem ex dodrante sororem suam: in reliquo instituit Maeviam vxorem suam & socerum suum, deinde mortuo Lucio natus est posthumus ex Maevia: & sic ruptum est testamentum, qui posthumus intra paucos dies decessit: & sic mater eius, scilicet Maevia, successerat huic puero, habet omnia bona: nunc soror testatoris accusat Maeviam de morte testatoris quòd venenauit eum. in hac accusatione succubuit illa soror testatoris, & appellauit. praedicitur appellationem decessit Maevia, dicitur quòd appellatio est extincta: fiscus tamen potest persequi bona quae scelere sunt quaesita: & hoc probato habebit illa bona. FR. ACCVRS.

† Hereditas pueri, etiam ante adita transmittitur ad matrem.

a ¶ *Breui.* tempore, post mortem tamen patricialis de acquirere petitio valet: vt *supra de inoffic. testa. l. posthumus.*

b ¶ *Donatae est.* olim per Trebat. hodie per Authen. *defunctis.* C. *ad Trebellia.*

c ¶ *Accusatio.* de quo si fuisset conuicta, perderet etiam primam indictionem filio nato: vt *C. de his quibus ut indig. l. fin.* vnum. Item hoc potest prosequendo suorum interim: vt *C. qui accu. non poss. de crimine.*

* Non potest facile. Aut. Aug. lib. 10. c. 2.

d ¶ *Praescauit* intra triduum: vt *supra quando de ap. fit l. §. pe. & l. 4. §. fin.* & ante xxx. dies, inera * quos Apostoli flantur: vt *supra de li. dimiss l.*

* Apostoli interpretati remittere.

e ¶ *Diuersi.* haec mulier.

f ¶ *In discendum.* Cin iudicio quod videtur propter heredi. &c.

2. Vel discindendi, id est cancellandi. quod ob violentiam propter heredi. &c. sed Modest. resp. quòd alia ratione auferuntur hereditas, scilicet quia b scelere quaesita: non autem propter crimen quia si propter crimen auferatur, cessit multo alia fisu bona vt haec hereditas, auferentur. & sic patet quòd non est ratio C. *si pen. ap. l. iq. & C. si reus* vel *ac. mor. fuerit l. §.* quia ibi fuit condemnatus acca. vnde distinguitur in bonis capitale vel tarité: hic autem absolutè. vnde non distinguitur: imò indistincte diminuuntur bona heredibus eius. verum quia haec hereditas est cum scelere quaesita, auferetur here tibus. ad quod *T. de cal. l. in heredem.* & *supra quod me. ras. l. quod dicimus §. fin. & de hu. dam. l. §. §.* & sic patet quòd non potest praestari appellationem. ¶ Item no. ex hac l. quòd ornata turpiter quaesita, vel quae indigne possidentur confiscantur c, apud quemcunque inueniantur. siue apud quaerentem, siue apud heredem, per hanc l. & per praedictas *& ad idem T. de don. inter vx. & vxo. l. cum hoc ſtatur §. & de inoffi. test. l. Papinianus. h. memoriae.* Fallit tamen haec regula: vt *Cod. de le. l. §. legatarium.* & *supra de iu. qui. vt indig. l. post legatum §. amittere.* & *Cod. de haer. inſti. l. §. pater. & Luce apud.* ¶ Item op. quòd non videtur haec mulier scelere quaesita. nam filium à quo habet, non occidit. à viro non habet. sed respondeo, cùm posthumus breui decesserit, creditur Lucius viuisse post mortem posthumi: nisi ab vxore fuisset interfectus. & sic * bona non haberet mulier. quod ergo habet, est propter scelus. sed & secundum hoc esset locus si diu postea decessisset posthumus. quare de & aliam rationem: quia heres heredis &c. vt *Cod. de haer. inſtit. l. §.* bona autem quae aliende obuenissent posthumo non puto auferenda matri. arg. *supra de vulg. ſubſt. l. ſi qui.* ¶ Item no. quòd hic d est vnus de casibus in quibus post mortem crimen non quaeritur de crimine propter bona: vt no. *L. de accu. l. antepenul.*

* Vnde laudatur M. Anto. Philo. Imperi quòd in causis cognoscendis sic quaesti fiscus nunquam fauet. Iul. Capit. in eodem.

a Fiscus in confiscationibus, postponitur rei creditoribus.

b Bona intelliguntur deducto aere alieno.

† Crimen extinctum & sic appellatione extincta.

NOn puto delinquere. Loquitur † de his à quorum sententiis vel responsis recedere non licet: vt *Inſti. de iure nat. §. responſa.* & fortè est ratio, quia dicit ei: *vos Auct. de non alie. §. si mutui. vers. & de Sc. de fun. dot. l. 9.* & haec ratione non facit datur vt *supra de Sc. Tre. l. §. §. ad ſiſcum.* Econtra in mulierem vt fa. pra *de iure de Sc. ambiguum. §.* Posset etiam intelligi haec lex in iudice & doctore, qui de ipsi interpretantur — *supra de le. & ſen. com. Leuato vt ait Bruno.* ACCVRS.

e ¶ *Non puto delinquere.* Sic in *l. C. Theodoſ. de educandis ſſſ.* Vide adscripta *ad Liv. tricesi. X. de legat. primo.* CVIAC.

NOn possunt.] CAEPOLLA. Illa bona dicuntur ad fiscum pertinere cum effectu, quae superfuerunt satisfactis creditoribus. FRANC.

stionibus contra fiscum † facilè respondetur.

XI. IAVOLENVS *libro nono Epiſtolarum.*

NOn possunt vlla bona ad fiscum pertinere f, nisi quae creditoribus superfutura sunt. id enim bonorum cuiusque esse intelligitur, quod aeri alieno superest g.

In metallum damnari nihil possunt ſiſci quaerere: cùm omnino ſint alicuius res incapaces. h. d.

XII. CALLISTRATVS *libro ſecundo de Cognitionibus.*

IN metallum i damnatis libertas adimitur, cùm etiam verberibus seruilibus k coërceantur. Sanè per huiusmodi personas fisco nihil adquiri Diuus Pius rescripsit, & ideo quod legatum erat ei qui poenam in metallum l damnatus erat, ad fiscum non pertinere m rescripsit: magisque ait poenae eos quàm fisci n seruos esse.

Parcitur ſpontè confitenti, hoc dicit cum §. ſequen.

† Vide laudatur M. Anto. Philo. Imperi quòd in causis cognoscendis sic quaesti fiscus nunquam fauet. Iul. Capit. in eodem.

f ¶ *Pertinere.* perfectissimè pertinere tamen ex quo soluendo sunt, & fiscus * soluit vt *l. 20. l. decies* & *C. ad l. Iul. de vi. l. tutores.* fecus si non sunt soluendo: vt *supra l. 1. §. ex bona.*

g ¶ *Superest.* non est contra *l. 1. diferre §. finquia ibi fiscus creditor erat. hic non. & fa. l. T. de vſufru. leg. l. fin.* & *de acl. lib. l. cum emancipati. §. l. & l. de verbo ſign. l. ſubſignatum. §. l. & l. de leg. 3. l. ſi quis ſeruum. §. ſi ſeſe leg.*

h ¶ *In metallum.* CAEPOL. Damnatus in metallum ſit seruus: & quòd relictum erat ei qui postea damnatur in metallum, non vadit ad fiscum i & dicitur seruus poenae, non fisci. FRANC.

i ¶ *In metallum.* perpetuum: fecus si ad opus, quia k non adimitur eis libertas: vt *supra de poen. l. capitalium. §. damnat.* Vel dic in opus metalli, quod est aliud * vt in eo ſit. *l. hac damnatus. §. inter.* at metallum semper est perpetuum: vt *supra de ſolutum. lib. 1. generaliter. §. ſi ſeruum.*

* Metalli temporarij poena non adimitur libertas.

* Metalli & in opus metalli, dimensionis differentia.

k ¶ *Seruilibus.* quia flagellantur *.

l ¶ *In metallum.* de relicto postea missus dubij est.

m ¶ *Non pertinere.* vide euangelia quasi in casu caduci. ad quod *supra de panis. quadam. & de his quae pro non ſcrip. lib.*

n ¶ *Quàm ſiſci.* imò fiscus vt *C. de ſent. paſſi. fruſtra.* contra. Solu. vt ibi. fiscus contra. C. *de bonis proſc. l. 9.* Solu. ibi in deportatio: hic in damnato in metallum. & in eodem modo sol. T. *mun. lib. mandatorum. §. hi enim.*

* Flagellatio poena seruilis.

EVdoli.] CAEPOL. Relictum est legatum non capaci masculo vel feminae, antequàm alius hoc legatum deferat in fiscum, qui legatarius defert hoc legatum in fiscum, dicens se non capacem. & hoc probat, scilicet legatum. Dicitur quòd dimidiam legati accipit fiscus, & aliam dimidiam retinet legatarius vel legataria. nec est vis qua ex causa se non capax, vt quia incestauerit, vel alia ex causis. Sub. dum tamen non propter suam delictum: quia tunc fiscus. quod dic vt in eodem §. penultimo. & scilic qui se detulit. Accedit antequàm hoc legatum vadat ad fiscum heredi eius hoc idem praemium dabitur quod defunctus habuisset si viuisset. Sed quid? *Accesſit legatorium non capax* antequàm se deferat? Certè haeres eius deferendo, si quidem animum deferendi habuisset defunctus, non tamen detulit morte praeuentus: illud idem consequetur quod defunctus esset consecuturus si viuisset & detulisset: fecus si non habuit animum deferendi defunctus. nam tunc heres eius deferendo consequitur vulgare praemium, id est tertiam eius quod detulit. vel aliter expone vt in glo. *quae incipit, certus portio*, &c. & hoc etiam dixi statim respirando. [CVIACIVS] Heres rogetur in testamento tacitum fideicommissum dare eidem non capaci, ante apertum testamentum hoc manifestauit fisco. postea apento testamento legatarius hoc idem manifestauit, & se non capacem, quod fecit heres, non fibi prodest. quod autem legatarius fecit, posterit sibi, scilicet vt dimidiam legati retineat. secundò dicit quòd se detulit non capacem. habet beneficium Traiani. id est *Senatum* legati retinet. qui autem defert alium non capacem, etiam fiscum, vel seruum suum cui erat aliquid legatum: non potest deferre, scilicet vt habeat dimidiam legatis: sed tertiam habebit. Tertiò dicit: qui quasi indigni propter eorum delictum repelluntur a legato: licet deferant fisco & non sit capax, non habent aliquod praemium. & de his dat exempla in littera. Vltimò dicit: legatarius creditus se non capacem, detulit hoc legatum fisco postea scitur quòd est capax. dicitur quòd non praeiudicat sibi quod fecit. id est quod detulit. FR. ACCVRS.

* ¶ *Ad*

480/C.IV.K.5-3, 1625-1626
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

XLIII. PAVLVS *libro septimo ad legem Iuliam & Papiam.*

EDicto diui Traiani quod proposuit, significatur, vt si quis antequàm causa eius ad ærarium * deferatur [b], professus esset eam rem, quam possideret, capere [c] sibi non licere, ex ea partem [d] fisco inferret, partem ipse retineret.

1. ¶ Idem postea edicto significauit, vt quæcumque [e] professa esset vel palam vel tacitè relictum sibi, quod capere non posset, & probasset [f] iam id ad fiscum pertinere: etiam si id non possideret [g]: ex eo quod redactum esset à præfectis [h] ærario [i], partem dimidiam ferat [k].

2. ¶ Nihil autem interest, quæ causa [l] impediat ius capiendi.

3. ¶ Id autem deferri debet, quod latet, non id quod fisci est [m].

4. ¶ Ad heredes eius qui se detulerat, non videbatur præmium transire: sed Diuus Hadrianus rescripsit, vt licet ante decessisset is qui se detulerat, quàm [n] id quod detulerat, fisco adiceretur, heredi eius præmium daretur.

5. ¶ Extat eiusdem Hadriani epistola, vt si is qui se deferre [o] poterat, morte præuentus fuerit: heres eius si detulerit, præmium consequatur [p]: si tamen, inquit, liquebit defunctum eius animi fuisse, vt se vellet deferre [q]. si verò idcirco dissimulauerit, dum tem occultari sperat heredem eius vltra vulgatæ præmium [r] & nihil consecuturum [s].

6. ¶ Item diui fratres rescripserunt, heredes eorum quibus [t] tacitum fideicommissum relictum est, ita demum ex beneficio Traiani deferre se posse, si is cui datum fuerat, morte præuentus esset, & ideo per angustias temporis deferre se non potuerit [u].

7. ¶ Cùm ante apertum testamentum tacitum fideicommissum nuntiatum esset ab his [x] qui fidem tacitam susceperunt, deinde post apertas [y] à fideicommissario [z] delatum esset Diuus Antoninus recipi professionem [a] eius [b] iussit. neque enim dignam esse [c] præmio [d] tam præcipitem festinationem prioris. Et cùm quis se nuntiet non capere: potius confiteri de suo iure quàm alium [e] deferre videtur.

8. ¶ Ad eos beneficium Traiani pertinet, qui ex defuncti voluntate relictum sibi capere non possunt [f]: ergo nec illud quod seruo meo relictum est, deferre potero [g].

9. ¶ Eos qui quasi indigni [h] repelluntur, summouendos esse ab eiusmodi præmio, id est eos qui de inofficioso egerunt, vel falsum dixerunt testamentum [i], quique ad finem litis oppugnauerunt [k] testamentum.

10. ¶ Ei qui per errorem se detulit, cum capere solidum posset, non nocere hoc Diuus Hadrianus & Diuus Pius & fratres rescripserunt [l].

XLIV. GAIVS *libro vndecimo ad legem Iuliam & Papiam.*

DIcitur [m], ex asse hereditates ex Silaniano cùm fiscus vindicasset, vt nec libertates nec legata tueatur [n]: quod apertè nullam habet rationem: cùm ex quibusliber aliis † causis [o] fisco vindicatis hereditatibus, & libertates & legata maneant.

---

a Ærarium, pro professio ærario.

b ¶ *Deferatur.* per alium.

c ¶ *Capere.* cum effectu, vt rempere possit: vt *ff. de verb. signif. l. aliud.* erat enim non capax illæ cui erat legata vel relicta hæc fidei res.

d ¶ *Partem.* [dimidiam] vt *ff. ad Senatusc. Syllan. §. fin. & ff. prescri. verbum.* & datur ibi electio: vt *C. de his qui fi de. l. 8. & fin. authen. vt licit. iur. §. si quis rel. in. & ff. de re mil. l. non omnes. §. qui in desertione. & C. ad legem Iul. ma. l. qui spoli.* in fin. ACCVRS.

e ¶ *Quæcumque.* fc. mulier. nam ff. de mare, non de fœmina dicit vt *ff. ad. Lail. Iunc.* ff ¶ *Et probasset.* Quomodo probat obtra fet Respon. probat sibi relictum, & fatetur se ad capacem. ¶ Sed an infametur si non probauit Respon. fic; nifi fit de exceptuatis: vt supra *l. 6. in princ.* ACCVRS.

g ¶ *Possidere.* [scilicet fiscus. ad quod supra *de publ. l. commodo.* Vel dic secundum Pa. id eft deferere. ACCVRS.

h ¶ *A præfectis.* id eft procuratoribus fifci.

i ¶ *A præfectis ærario.* Cùm erat bona fifci delata vel agnofcere, vel repudiare. *l. ego. §. plane. ff. de fideicommiss. libert. Vip. in Frag. tit. 1.* CVIAC.

k ¶ *Ferat.* & alia multæ deferenda. Nec obft. *C. de iis qui fe de.* vbi dat tertiam: quia ibi rogatus. & datur illi qui petita detulit, non alteri: vt fupra *in prin. hu. l. & ff. ad. §. ad autem.* nifi in cafu: vt *ff. §. eius ante.*

l ¶ *Qua causa.* quia incertitudo, vel quocunque modo illegitimus. & reftringe dummodo non fit propter fuum delictum vt *ff. de his quibus vt indigni. l. poft legatum. in fi. ne. & ff. eodem. l. penultimo.*

m ¶ *Fisci eft.* [da exemplum in primo refpon. *huius l. & §. & ff. eodem. l. in fraudem. §. eius.*

n ¶ *Quàm.* alias *antequàm.* fed eft cancellarium in lib. R. & facit fupra *de manu. testamen. l. teftamento. in fi. & l. feq.*

o ¶ *Deferre.* hic non capax, fine fidem accommodare.

p ¶ *Consequatur.* quòd defunctus conferuarus erat, quod erat dimidia in eo cui relictum erat, fed in accommodante fidem in tertiam vt *ff. ad Senatusc. §. fimiliter.*

q ¶ *Deferre.* ac contra. *ff. de rebus eo. l. §. fi defunctus.*

r ¶ *Vulgatæ pro.* tertiæ. s partem etiam fi non capacis fit heres. quæ tertia datur ei cuius fidei erat commiffum vt C. *de iis qui fi de. l. libro decimo.* & ubiliber defecti bona in fiscum erat ex hac *l. & ff. ad. in princ. & ff. eodem. l. ſimiliter. §.*). cùm enim tertiam habet is qui deliquit, id eft cui ut fidei erat commiffum: multo ergo magis habet qui non deliquit. argum. fupra *de manu. Leon ſalutem. 2.* Vel dic remunerari pro ut bonis fifci. 3. Vel erat tertium ftatutum cuilibet qui deferret. fic & fupra *de pœn. l. & auxiliarium.*). refpon. VIDE autem defuncti conſequatur meditatum. vt *Cod. de iis qui fi de l.).* Si verò non heres vel extraneus, fed is cui non erat relictum, fe deferat, habet dimidiam, vt *ff. ad. l. Senatus. §. ita.* fcilicet de fraustu. vt *ff. ad. l. cum tractatum.* ¶ Et quis permò admittur, fi ambo tantiant, habet *ff. eod. §. cùm autem.* ACCVRS.

s ¶ *Vltra vulgatæ præmium.* Quod credo olim fuiffe quartam partem bonorum delatorum. & inde delatores dicti fuut qua fraplacentes. Suetos. refert. Neronem præmia ingentia delatorum lege Papiæ reduxiffe ad quartas, vt eft vulgare. At ex l. vlt. C. de delatoribus datur 8. Ita eft conſtitutio Graca, nondum edita, cuius conſtitutionis ſententia exftat in libr. 66. *Basil.* ex ea eft, quod ſcripſit Harmenop. lib. 5. epit. titul. 8. vbi ait, delatori dari octauam *de commiſſo* [illegible] *Vide ſcrip. ad l. 2. ff. de his quæ vt indigni.* CVIAC.

t ¶ *Confitentium.* nam nec coedi onem oppoſitam à defuncto poteſt implere iuxta vt ſupra *de condi. & demon. l. à teſtatore.*

u ¶ *Ab his.* rogatis.

x ¶ *A fideicommiſſario.* cui erat reſtituendus, & non erat capax.

y ¶ *Profeſſionem.* refert ea poſt apertas tabulas, an ante. ff. poſt. qui primò nuntiat, præferatur: vt *ff. ea. Lio prin. & l. ſin principio.* fiue rogatus, fiue non capax, fiue extraneus. ſi autem antemon nobis intrapaci, dummodo poſtea deferat: vt hic. nec puto infamari, cùm per eum non ſtat vt ſupra *ea. l. ſi. & hæcita, &c.*

z ¶ *Eius.* cui erat reſtituendum. ACCVRS.

a ¶ *Dignum eſſe.* fc *ff. de he. inſt. l. ſi filius.* §. *cùm filius. & Cod. de iis quibus vt indig. l. ſeruorem.*

b ¶ *Præmia.* quod eſſet certus vt *ff. ad. ſenatusc. §.*).

c ¶ *Capere non poſſunt.* non ſibi quaſi non ſeruo vel filio: vt ſubiecitfic & ſupra *de leg. pra. l. tertia. §. hoc ſolum. & de ad. leg. Iuliam. & de interro. ad l. ſi defenſor. §. illud.* & quod ita no ſed tanquam extraneus vultare præmium habeat: vt ſupra *eodem. l. ſeruus.*

d ¶ *Fuerat.* ad hoc vt habeam di midiam ſed tertiam habebo.

e ¶ *Indigne.* facti ſui ſcilic. Nec ob ſupra *e. l. §. nihil.*

f ¶ *Teſtamentum.* idem in ſimilibus * indignis: vt ſupra *de his quæ vt indig. l. poſt legatum. in fine.*

g ¶ *Oppugnauerunt.* & ſic turbauerunt. & ad hoc ſupra *de bonis lib. qui cùm. l. antepenultimo. & de inofficioſo teſtamento à Papinianus. §. mentionem. & C. de iis qui vt indig. l. ſi.*

h ¶ *Reſcripſerunt.* hic dic vt ſupra *eod. ſecunda. in fine. quæ eſt contra. & facit ff. ad municip. l. liberum. §. error.*

i ¶ *Dicitur.* à quit ſitam. & malè, vt ſubiqua. & conſtrue, cum fiſcus, &c.

k ¶ *Tueatur.* fiſcus, &c.

l ¶ *Causa.* quibus hereditas auferrur vt * indig. vt & *Cod. de iis quibus vt in dignis. l. hereditas. in fin.* & ſupra *de fideicommiſſ. l. Imperator.* & ſupra *ad Sil. l. cum filius.* & ſupra *ſi quis alit. ex pro. l. in fine.* & ſupra *ad Treb. l. ſi. in fin. & de leg. 3. l. quidam. §. quotiens.* & ſupra *eod. Leon intelligitur. §. cum ex cauſa.*

---

a Vetus appellatione intelligitur dimidia.

d Vulgare præcipium defuncti quodam fuerit.

e Id eſt in nouiam fiſci pertinere. Ita) ante locum ſe interpretatur Bartol.

* apr. edebat.

f Pio edend. & non erat capax.

g Fiſcus præſtat & liberi eriendi dicus ei retur in vel ſubmit

Senatus.]

480/C.IV.K.5-3, 1627-1628
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

SEnatus.] CAYV. Bona quæ erant penes Titium, deferuit fiscum. volo desistere à delat. & sic peto aboli. dicitur quòd ex causa est concedenda, si errauerat in deferendo, cæterùm non iustè deferre: alias non conceditur: sed si non prosequor: reuocat fisco in tantum quantum habuerit si delat. meam probassem. Item qui suppositi delatorem calumnioseè in tantum tenetur fisco, quantum haberet deferens si probasset: & aliam pœnam patitur, quod die vt in glo. Item delator qui cessat non venit, potinde punitur ac si persistens in delatione eam non probauit: de qua pœna supra proxime habuisti. Item qui detulit quædam bona in fiscū quæ ipse capere non poterat, partem dimidiam retinet: alia ad fiscum vadunt: si autē bona à Titio petit a deferto in fiscum, & nō prosequitur, Titius absolui debet: & ego in tantum tenetur fisco, quantum habuisset si dela. meam probassem. [SABATVS.] Hic casum vt in glo. quæ incipit. *Si conuertisti*, &c. ibi, *si igitur rationes*, &c. [SI QVIS.] Heres instituitus cùm non esset capax, detulit hæc bona in fiscum & librum rationum in quo erant multæ falsitates, deinde similiter in fiscum. præfectus ærarij inspicit an heres fecit fraudem in illis rationibus, puniendo eum. FRACCVS.

a ¶ *Abolitionem.* id est licentiam deferendi impunè. quod aliàs non licebat vt *l. ad Sen.* §. CACCVS.

b ¶ *Erraſſe.* hæc enim & similia inducuntur vt detur abolitio: vt *C. de abolitio. l.* 4.

c ¶ *Imprudentiæ.* id est ignorantiæ. ACCVR.

d ¶ *Calumniæ.* scilicet causa detulisse videbitur ad quod supra *ad Turpillia. l.* 1. §. *calumniatoribus.* & facit supra *de acquir. hered. l.* 5. *si seruum.* §. *amauere.*

e ¶ *Accuſatori.* id est ad dominum accusatoris.

f ¶ *Perdidiſſet.* nunc enim tantum duret, quantum delatus si fuisset victus: vt *l.* 3. *seruum.* & *l. de accusa. l.* 6.

g ¶ *Si non delatorem.* extraneum ergo.

h ¶ *Subſcripſit.* id est suppoſuerit. nam mandauit aliquis vt deferret.

i ¶ *In ærarium.* Imò plus, quia tantum quantum penes fiscum remanserat forsan si probasset: vt *l.* 20. *l.* 5. §. *seruus.* nam mandator & is cui mandatur, mouentur pariter: vt *l. sed l.* 5. §. *diuus.* Sed die vt in glo. quia plus & maius ¶ summæ minore inesse vt supra *de verbo. obli. l.* 5. §. *si Papianus.* & fac *l. Iem.* 5. §. Item facit supra *quod vi aut clam. l.* 5. §. *ego.*

k ¶ *Præmij.* tertiæ: quod b est vulgare præmium: vt supra *ad l. edictū.* 8. *extat.* sed certè imò plusquā modo hoc.

l ¶ *Delator.* subiectus.

m ¶ *Si tantum.* sc. certæ. vt *l.* penul. §. ACCVRS.

n ¶ *Si causam.* quod dic. vt *l.* penul. §. *& facit l. ad Hadrianum. & de re mili. l.* 15. §. *si ad diuum. & fac. C. de cur. l.* 5. *lib.* 10.

o ¶ *Non potuerit.* sine fit heres non capax, sive legatarius, sive fideicom. Nec ob. quod dicit *l. sed Ludicio.* §. *extat.* licit. heredem retinere tertiam, per *l. Cod. de his qui sū de. l.* 5. *lib.* 6. quia ibi heredē capacē & fidem tantū accommodantē (quod est maius delictum) ibi dicit: hic non capax est heres. Item fac. *supra eo. l. edictū.* 5. & 9. *respon.*

p ¶ *Quod si tribus.* vel mutat casum, quando aliam fidem deferit. Vel si dicas quòd se: dis quod fideicommissarius se defert, & heres possidet.

q ¶ *Pronuntiandum.* colligehic speciale, vt adhore * absente contrahatur eremo litium: vt *l. ad. Arrianum* §. 1. *& l. eo. l.* 5. *quæritur.* fiunt & in liberali causa. vt *& C. de liberali causa. l.* 5. *& de inofficios. l.* 1. *Papinianus* §. *mouenda. sed* regulariter contra. vt *l. & post additum.* §. 1. *Sed hodie* est expeditum: vt *C. de iudi. l. properandum.* §. 1.

r ¶ *Quam detulerat. Cod. l.* 5. §. *senatus. & l. penul.* §. *& l. cod. l. Arrianus* §. 1.

s ¶ *Emiſſo eſt.* quasi non capaci.

t ¶ *Atque.* si controuertisset diuisset, nihil plus placuisset sic *l. de pac. Iuriscons.* §. *pactorū.* si igitur rationes (id b est liber rationum: vt supra *de eden. l. si quis ex argentario* §. *rationes.*) erant in bonis, apud heredem esse debent: sine vera falsitate, sive pars cōsentiat, sive vniuersalis: quia inter alia etiam rationes erant relictæ forte non capaci, vel aliis indigno: vt *l. de edend. quadam* §. *nihil.* falsè quia dignior: vt *l. de §. infra. l. fin. & C. de eden. l. prouocatur.* & patet ibi intellectus *huius & seq.* §. *& l. seq. in fraudem.* §. *ex hac.*

u ¶ *A quo.* l. in prin. §. quando tota hereditas est cuicta hic quando pars. & sic idem c in toto quo ad totum, quod est in parte quo ad partem.

x ¶ *Emiſſa ſit.* vt sit cuia parte operis.

y ¶ *Deuiſſe* quæ erant in hereditate quæ ab eo est cuitata vt *l. prou.*

z ¶ *De eo.* quibus continebatur aliquos esse debitores qui nō sunt.

a ¶ *Mœuia* scilicet d Cæsaris. hæc est rationalis: vt *C. ubi cau. fi. ad fiscum. & supra ne quid in loco pu. l.* 9. *hoc interdictum.* aliàs fiscus vt supra *de fideicom. lib. l.* 9. §. *fideicom.* & supra *eod. Ludicio.* 2. *respon.*

b ¶ *Pecuniam.* id est pro qualitate debiti pœnam imponit.

c *Si diuus.* vt supra *eod. Ludicio.* 3. *& 4. respon.*

d ¶ *Quicunque accepto deferendi.* Vide scripta *ad l.* 1. *ff. de verb. ſignific.* CVIAC.

e ¶ *Fœminam.* sic *l. de verb. ſig. l.* 1. *& Sup. de nupt. pofl. l.* 16. §. 1.

f ¶ *Delationibus.* scilicet extraneorum: vt infra *e l. deferre in priv. nis l. de annona*: vt supra *de accu. l. mulierem.* & nisi prosequendo suam iniuriam: vt supra *de accu. l. hi tamen.*

g ¶ *Permiſſum eſt.* vt *l. eod. l. edicto.* 4. *respon.* & *C. de his qui ſi de l.* 3. *lib.* 2. nam in rem suam agunt, arg. *C. de proc. Lauan obſeruet.*

h ¶ *Iuſta.* id est æquitate sed arg. contra. *supra de minor. l. in fin.*

i ¶ *Deferre.* sic supra *de nouis ope nun. Lib. papillo.*

k *Si ſeruum.* CAYV. Fiscus petendo hereditatem quæ auferetur non capaci, postponitur creditoribus hereditatis qui petunt sibi satisfieri. FRANC. ACCVRS.

l ¶ *Poſponi.* vt *b & C. de pa. ſi. credi. pref. l.* 1. *lib.* 12. *& l. eod. l. quod placuit. & Literas in §. & l.* 1. *l.* 3. *an bona. & l. non poſſunt.* ACC.

m ¶ *Creditoribus poſponi.* Qui & in actione hypothecaria præferuntur. & tempore priores sunt. *l.* 8. *supra qui priores in pignore.* CVIAC.

Aſſerre.] CAYV. Personas qualiam enumerat quæ non possunt deferre alium, id est bona ab alio possessa. [PAPINIANVS.] Debitor fiscalis cum etiam mihi deberet pecuniam: cum fobaet mihi. dicitur quòd fiscus potest eam à me repetere: nec distinguitur vt olim. nos autem ad vestras pecuniæ teneor. ipse autem debitor meus & eius fideiussores, item pignora ab eo mihi data, tenentur mihi perinde ac si mihi vequam mihi fuisset solutum. & h.d. hic §. cum tribus ll. seq. FRANC.

2 ¶ *Non*

a Remedicii interdum coniubetur alione præterea & regulariter contra.

b Rationes pro libro rationis.

c Scitur ad tuitionem ratio eſt, quæ eſt partis ad partem.

d Profectus ærarij quis.

e Qui dicitur contraria ut mulieres, & fœminæ, eſt tamen dictio masculina. vide de in Lexicon. Cod. de fin. regu. & in libro ariuolo. supra de hæred. inſt.

f Debentibus ut quibus cautibus permittitur mulieri.

g Iuſta res pro ædicto.

h Fiscales, eorum expeditiones postponuntur.

480/C.IV.K.5-3, 1629-1630
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

a Deferendi alteriùs aut quibus prohibeantur.

a ¶ *Non possunt.* sc. ajtor, sed sc sic: vt *C. eod. l. aut cum fuis* concor. Et nor. b hoc l. qui prohibentur à deferendo.

b ¶ *Ad delatorem.* alias *ad declarationem.*

c ¶ *Reseripserunt est.* supra *de publicand. l. ult. in fi.*

d ¶ *Deferre.* sc. à supradictis.

e ¶ *Vindicare,* alias in-*dicare.* ad quod est *l. de verbo. signif. l. indicesse.* & *l. sup. ea l. in princ.*

f ¶ *Non obtinuerit.* qui ergo peoprium defert: quia propter pœnam infamatur si non probat: vt &c *l. ea l. fiscus* §. *delatoris. & l. delator. & l. eod. l. bona.* §. §.

g ¶ *Reseripserunt.* ad hoc C. *qui ac. non poss. l. pen. & in Auth. vt ii qui ob.* §. *quòd si quis. & l. vt nemem. col. vj.*

h ¶ *Interrogari.* pertinent ad dominum bona, ao ad filium. ad quod *Tide procur. Lonnum & Lucas folium.*

¶ Et notanc hic quidam argumenti quòd procurator potest esse testis in causa quam procurat. quod non b placet: vt *sup. de test. l. fi.* & hic non vt testis interrogatur.

i ¶ *Sed accusare.* scilicet prohibetur esse.

k ¶ *Deferre debet.* & sic vnum citra vnum fachamen: *supr. de adoptio. l. post mortem.* erat enim res illa ad fiscum pertinens ob aliquam causam.

l ¶ *Pœnam.* duplì vel tripli nomine: cuchonia promissam, omissa illoi excepe. vt *supra de testib. l. cum de numerum.* & *l. seq.*

m ¶ *Publicam.* id è est fisco debitam: vt *supra de eo quod certo loco. l. j.* aliter enim nõ discernitur debitor: vt *supra de actib. in prin.* & præterea re consumpta liberatur esse. Ago.

n ¶ *Creditor.* sc. posteriot *.

o ¶ *Accepit.* id est fa-tisfecit.

p ¶ *Sed placet.* dolos quod contradicit Papi. Ioan.

q ¶ *Auferendam.* per hypothecariam & exact. aliàs condictione ex lege quæ est extraord. vt *C. de privil. fisci. l. pecunia. & de condict. ex lege. l. j.* nec cõmittit peculatum ille creditor: vt *supra ad leg. Iul. pec. l. antepe.* sic & alias penalitatem remouet: vt *supra quod cuiusc. l. ij. & de pec. l. ne facile. in fin.* Item ille recte cum altero tanto fi antequàm conflamet, fciat fisci debitorem: vt *l. eod. l. auferetur.* §. Accvas.

r ¶ *Diuellam.* sc. pecuniam, fubstantiam sc. creditori primo. i. qui primò erat creditor, nunc deferat per solutionem sibi factam competere in ipsum debitorem & in fidei ussorem, & in pignora: vt *l. eod. l. sed renuncia.* & *l. Titius.* Sed oppo. f quòd directa non competat quali fit

f Vide Bart. in *l. fi quis alium supra de fidei-ussor.*

XVIII. Marcianvs *libro singulari de Delatoribus.*

DEferre non possunt * mulieres propter sexus infirmitatem: & ita sacris constitutionibus cautum est. 1. ¶ Item clarissimi viri deferre non possunt. 2. ¶ Item damnati deferre non possunt: vt diui fratres de eo rescripserunt, qui fustibus cæsus in opus publicum erat datus.

3. ¶ Item constitutionibus principum prohibentur deferre illi qui in metallum dati sunt, hoc ideo ne desperati ad delationem b facilè possint sine causa confugere.

4. ¶ Sed eas causas quas ante damnationem cœperunt deferre, posse eos etiam post damnationem exequi, rescriptum est c.

5. ¶ Veterani quoque sacris constitutionibus delatores esse prohibentur, propter honorem vtique & merita militiæ.

6. ¶ Item milites propter honorem stipendiorum quæ meerent, deferre d prohibentur.

7. ¶ Sed communem causam sibi cum fisco quinis deferre potest, hoc est vindicare e: nec per hoc famosum est, licet in causa sua non obtinuerit f. 8. ¶ Item eos qui tutores vel curatores fuerunt, non oportere deferre causa g pupillorum vel adolescentium suorum, Diui Seuerus & Antoninus rescripserunt h, quod consequens est obseruari & in eo qui quasi procurator negotia gessit: & ita iidem principes rescripserunt.

Iidem decreuerunt nulla constitutione prohibitum esse procuratorem interrogari i, sed accusare k eum cuius negotia gessit: & tutorem qui aut detulit, aut mandauit, leuissimè puniendum rescripserunt.

9. ¶ Sed ne quidem is qui aliquam vendidit rem, eandem deferre debet l vel per se, vel per subiectam personam: ne alioquin pœnam m patiatur dignam suæ personæ: vt & constitutum esse refertur.

Si debitor fiscalis creditori suo soluit, fiscus potest hanc pecuniam à tali creditore repetere: & sic remanebit debitor obligatus creditori suo, & eius fideiussori & pignora, ac si

nihil fideiussit. h. d. cum tribus ll. sequen.

10. ¶ Papinianus iam libro sexto quàm vndecimo responsorum scribit, ita demum publicam n auferri pecuniam ei qui cum erat creditor n, in solutum pecuniam accepit o, si aut sciebat cùm acciperet, publicum quoque esse debitorem, aut postea cognouit antequam consumeret pecuniam. Sed placet p omnimodo ei pecuniam auferendam q esse, etiam si ignorauit cùm consumeret. & posteà quidam principes directam r actionem competere ablata pecunia rescripserunt: vt & Marcellus libro septimo Digestorum scribit.

XIX. Papinianvs *libro decimo Responsorum.*

DEnique non esse præstandas * vsuras cum pecunia reuocatur, conuenit: quoniam † res t, non persona u conuenitur.

XX. Idem *libro vndecimo Responsorum.*

SEd reuocata pecunia, in fideiussorem liberatum * vtilis y actio dabitur.

XXI. Paulvs *libro tertio Quæstionum.*

TItius * qui mihi sub pignoribus pecuniam debebat, cùm esset fisci debitor, soluit mihi quæ debebat postea fiscus iure suo vsus, abstulit mihi pecuniam. quærebatur an liberata essent pignora. Marcellus rectè existimabat, si id quòd mihi solutum est, fiscus abstulit: non competere z pignorum liberationem. Neque differentiam admittendam esse existimo interesse putantium, id ipsum quod solutum est, an tantundem repetatur.

Rem litigiosam non potest procurator fisci vendere, nec alij obligare: sed sibi obligatam bene. b. d. vsque ad §. siues. causas duo vt in glossa.

XXII. Marcianvs *libro singulari de Delatoribus.*

REs quæ † in controuersia sunt *, non debent à procuratore Cæsaris distrahi: sed differenda est earum venditio: vt Diuus quoque Seuerus & Antoninus rescripserunt. Et defuncto maiestatis reo, parato

persistat, puniter. si tamen vinat mandator, & debitor non probet, puniatur vterque. & hoc dicit hic §. cum duabus legib. seq. Fran. Accvrs.

z ¶ *Res quæ in controuersia sunt.* fiscì, vel alterius: imò nec inter-

a Vtili. alias pro ista. alio

† Obligatæ propriè nõ dicitur, qui reali actione conueniri potest. *l. de pignor. act. in prin. l. pignoris. C. de priuilegio fisci.*

† Fiscus non potest alterius bona quæ sunt in controuersia inter *Cuiacium* & *Iacobum Gothofredum* vendere.

rim capienda: sed apud possessorem consistere: vt *Cod. eo. l. fi. & facit supra de re iu. l. à diuo. §. fi. super. & C. de iustit. l. fi. & C. quando fi. vel pro. l. fi. & sq. & de fal. l. fi. & ibi. auth. inde: post l. quamuis.* ACCVRS.

a ¶ *Successor. ff. de aucto. Iud. iudicatum & ad l. Iul. maiest. l. fi.*

b ¶ *Pignori.* fisco, vel ei cuius bona sunt in fiscum delata.

c ¶ *Procuratores.* Cæsaris vel fisci.

d ¶ *Pignora.* C. specialiter: vt C. *qui potiores in pign. hab. l. ser. nunc* si generaliter, potior est fiscus, etsi eundem quosdam: vt *infrà eo. l. si ut qui mihi.* quæ distinctio non placet: vt *supra qui potiores pign. hab. l. fi. pignus.*

e ¶ *Creditorum* priorum.

f ¶ *Superfluum.* id est plùs valeant pignora, quàm id quo debentur creditoribus primis.

g ¶ *Accepisti.* l. ea lege vt solueret.

h ¶ *Soluat ipsi.* C. fiscus creditoribus aliis. & facit ff. *ex. l. quod placuit. & C. pro fiscu. credit. pra. l. fi.* ACCVRS.

i ¶ *Vel simpliciter.* i. vendidit tantum: non autem pecuniam accepit.

k ¶ *Liceat.* fi quis vult fisco cedere actionem non suscepit, vt hic, & *supra de actio. in. rem. com. fac. l. pe. & C. eo. li. vel negl. l. fi. & infr. qui. mo. tol. ob. § pen. & ff. de hære. petit. l. pen.* nec etiam accepit pollicitationem: illius qui pollicetur se derelicturum bona sua fisco, vel pretium. & fa. C. *de collat. l. ex conscripto.*

l ¶ *Si quis.* fallicet fœnatior, in quibus erat lis: & hoc ideo, quia futuræ sit ter fiscalis, &c.

m ¶ *Non suscipere.* recusavit Divus Pius.

n ¶ *Consensu.* fallicet voluntate inspecta: quia per eum non fierit quominus deliqueret.

o ¶ *Dum.* inspecta exitu, qui non fuit secutus: sed & quum inspecta voluntate: quia non erat animo delinquere.

p ¶ *Videbatur.* publico consilio.

q ¶ *Statuere.* fallicet dignum fuisse.

r ¶ *Nemo cogitur.* vt d. *Cod. vt nemo inuitus.* & fa. C. *de act. & oblig. sicut & supra de mihi. l. vlt. § item ff.*

s ¶ *Audiendum.* vt non putetur.

t ¶ *Indemnitatem.* fponsæ, non cauſſæ: vt *supra ad l. 5. §. Diuus.* & *supra de actio. inde. l. vlt. § fin.* Item hoc casu solus mandator collusionis reuocat.

u D. ic.] *Mandatoris* nam tunc secus est: vt *supra l. prox. §. fisco.*

x ¶ *Pertinendum.* nihilominus. ACCVRS.

y NDe tamen facit * *l. ad l. 5. §. senatus. & §. Diuus. & l. sanctum §. & ad Turpil. l. §. pe.*

† Purgare innocentium defuncti hæredem vbique videtur quod defunctus non probauit necessario. *l. vlt. supra de pignor. hab. l. ser. nunc* si generaliter, potior est fiscus, etsi eundem quosdam: vt *infrà eo. l. si ut qui mihi.* * quæ distinctio non placet: vt *supra qui potiores pign. hab. l. fi. pignus.*

* Fiscus vendendo bona sui debitoris, debitore priori creditori debente, tenetur? non tenetur. bona sui debitoris procedere vel specialiter sibi assignata, vt hic, vbi sequitur.

§ Cessant leges fiscus non subeunt.

* Fiscus non admittit bona hereditaria defuncti, nisi pollicitationem.

Ecum.] CASVS. Bona à te possessa defero in fiscum, mihi incumbit onus probandi qualitatem ad fiscum pertinere: non autem cogeris ostendere quo iure ea habeas. FRANCISCVS.

herede purgare † innocentiam mortui, distractionem bonorum suspendi iusserunt *: & generaliter prohibuerunt rem distrahi à procuratore, quæ esse in controuersia.

1. ¶ Res autem nexas pignori [b] distrahere procuratores possunt. Sed si antè alij res obligatæ sunt iure pignoris [d], non debet procurator ius creditorum [e] lædere: sed si quidem superfluum [f] est in re, permittitur procuratori vendere ea lege, vt in primis creditoribus præcedentibus satisfiat, & si quid superfluum est, fisco inferatur: aut si acceperit [g] totum fiscus, soluat ipse [h]: vel simpliciter [i] vendidit procurator, iubebit pecuniam quam deberi creditori: peinato facto probatum, exolui ei. & ita diuus Seuerus & Antoninus rescripserunt.

Pertinax quoque Imperator multas se adiuuandæ hereditatem professus est, quæ iure perplexa delata esset: vt Iul. Capitolinus scribit. HOTO.

1. ¶ Licet [k] donatas se non suscipere Diuus Pius rescripsit: licet bona relicturum se quis [l] professetur, vel partem bonorum donaturum non suscipere [m]. & adiecit, & illum dignum fuisse puniri pro tam turpi, tamque inuidioso commento *: & (nisi durum [n] esse videbatur [o]) in vltro venientem pœnam statuere ¶.

5. ¶ Sicut renuntiare causam nemo cogitur [r], ita liberum arbitrium defistendi ei non datur qui detulit, & ita Diui Seuerus & Antoninus rescripserunt: & idem esse, licet alieno mandato detulisset. Plane rescripserant delatorem audiendum [s] volentem à lite desistere, si sibi mandatorem substituat [t] quæratur.

XXIII. CALLISTRATVS *libro secundo de iure fisci.*

DE eo delatore qui causam solus agere instituerat, non habita mentione mandatoris [u] si

XXIV. MARCIANVS *libro singulari de Delatoribus.*

NOn tantum [x] delator punitur, si non probauerit id & mandator quem exhibere debet delator.

XXV. VLPIANVS *libro nouodecimo ad Sabinum.*

ESt & decretum ab Imperatore Seuero, & constitutum, nullo modo exigendum quem [y] probare vnde habeat, circa delationes fiscales: sed delatorem probare debere quod incendit [z].

XXVI. IDEM *libro octauo fideicommissorum ad Sabinum.*

CVm quidam [a] capitis reus [b] emancipasset filium, vt hereditatem [c] adiret: rescriptum est non videri in fraudem [d] fisci factum quod adquisitum non est.

XXVII. IDEM *libro tricesimo quarto ad Edictum.*

CVm mortem maritus vxoris [e] necatæ non defendit [f], Diuus Seuerus rescripsit, dotem fisco vindicandum prout ad maritum pertineat [g].

Licet priuatus habeat hypothecam generalem anteriorem in tempore: tamen fiscus præfertur in bonis post suam obligationem quæsitis. BART.

XXVIII. IDEM *libro tertio Disputationum.*

SI qui mihi obligauerat quæ habet, habiturúsque esset [h], cum fisco contraxerit [i] ficiendum est, in re postea adquisita [k] fiscum potiorem esse debere, Papinianum respondisse [l]: quod & constitutum est. Præuenit enim causam pignoris fiscus.

SI ita qui.] CASVS. Accepi à Titio centum mutuo: eidem obligaui ea quæ habeo & quæ habiturus sum. tandem conuasi cum fisco, & fiam ei obligatus: & sic tacitè fiunt obligata ei omnia mea bona in rebus quas amodò acquiro, præferatur fiscus. FRANC. ACCVRS.

g ¶ *Habituráque esset.* hoc superfluè fuit dictum: vt *Cod. quæ res pign. obsig. post. l.* & ACCVRS.

h ¶ *Contraxerit.* & fic generaliter * fisco tacitè sunt omnia bona obligata: vt *ff. ad Lauretan* §. *fi ver.*

i ¶ *Posteæ acquisita.* id est post posteriorem fisci obligationem. *l. vlt. ff. qui potior. in pign.* regulariter fit vtriusque creditoris concursus. *l. 3. §. vlt. ubi not.* CVIAC.

k ¶ *Rationem.* 2. primatus [f] habet generalem pœne, & postea fiscus similiter generalem: præfertur fiscus in postea quæsitis: vt hic.

l ¶ *Quum.* fallicet posteriorem contrahentem.

m ¶ *Quod incendit.* vt C. *de edict.* n *l. qui accusare. & de pœnis. Leges. & de probat. l. 4. & l. ultim.* quandoque contra. o vt C. *de probat. l. sunt possessiones. & de dol. mor. vi. & vnic. l. etiam. & C. de præscript. long. temp. l. antepe. & l. penult.* & in *Auth. de iudic. §. si verò dicatur. coll. vlt. & supra ff. soc. vendi. l. si quis denuntiauerit.*

Vtrum quidam] CASVS. Accusatus de crimine ex quo filiarum amittet bona, interim pendente causa emancipat filium suum qui erat à quadam bene instituatus, qui filius emancipatus adiuit hereditatem. Dicitur quòd non videtur in fraudem fisci factum. FRANC.

b ¶ *Cum quidam.* cuius bona erant publicanda.

c ¶ *Rem.* id est accusationem. ACCVRS.

d ¶ *Hereditatem.* alienationes sibi relictam. contra hanc l. ¶ *Lex fraudem in prin.* sed hic nihilum erant bona fiscalia, nam non erat damnatus. & facit ff. *quæ in fraud. cred. l. qui accusare. & infrà de reg. iur. l. qui fraudantur. & infrà ad Leg. Iuliam. §. in rem.* ACCVRS.

e ¶ *Non videri in fraudem.* Reo emancipato causa actionem acquirendi negligere licet, & ex ea refraudetur fiscus. *l. vlt. §. remunerationem. supra ad l. Iul. Maiest.* Vide scripta. ad *l. 5. C. de conditi. ob. caus.* CVIAC.

Cvm mortem] CASVS. Vir mortem vxori occisæ lucratus est dotem ex pacto: quam dotem petit, & non vindicat mulierem vxoris accusando occisores eius. FRANC. ACCVRS.

f ¶ *Cum mortem maritus vxoris.* Vide scripta ad *l. 3. supra de his quæ vt indig. & non ad l. 10. ubi not.* CVIAC.

g ¶ *Dotem defunctæ.* id est non vindicat, accusando occisores.

h ¶ *Potiorem* per æquitatem dotis. ad quod *supra de iis qui. vt indig. Lex quoque. & C. de his qui. vt indig. l. 3. & supra ad Trebel. l. Mœuius. §. fi. & supra solu. mat. l. si ab hostibus. §. 3.* ACCVRS.

i ¶ *Tacitè fiunt.* Tacitum hypotheca fiscus habet in bonis debitoris.

k ¶ *Priorem hypothecam habet in bonis defuncti.*

480/C.IV.K.5-3, 1633-1634
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

ut hic. Sed contra ſupra qui pot.in pig.hab. l.ſin.§. verſic. Vbi etiam in poſtea quæſitis præfertur prior. Sol. ibi prior duplex priuilegium habebat, tutelæ & tutoris: hic temporis tantùm. 2. Vel illa ſecundum iſtam, vt prior præferatur, in poſtea quæſitis, ſcilicet vſque ad tempus quo cum fiſco contractum eſt: non poſt. 3. Vel tertio dicas: hic cum fiſco contraxit antequã mecum. & ſecundum hoc quod dicit, in poſtea quæſitis: ſubaudi, etiam. ná idem de ante quæſitis. ſed de poſtea quæſitis plus dubitabatur. Item contra C. de remiſ.pig.l. ſi ignorante. vbi prior generalis præfertur ſeipſo. ſed illa ſecundum iſtam,ſcilicet in [a] quæſitis ante obligationem fiſci. Idē ſi tam fiſcus quàm priuatus habeat idē ſpeciale pignus, præfertur qui prior eſt tempore: vt C. qui pot.in pign. habeant. l.ſi fundum. Sed quid in ante quæſitis? Reſpon. quidam diſtinguũt hic an habeat prior ſpecialem, & præfertur fiſco in generalem, & tunc non: vt ſ. qui po.in pign. l. ſi pignus. quod non placet: vt ibi not.per l.prædictam, ſi ignorante. C. de re pign. Sic ergo fiue ſpecialem ſiue [b] generalem habeat priuatus ante fiſcum præfertur, & ſecundum hoc accipe ſupra eod. l. res.§.j. multo magis eſt vt ſi fiſcus ſit prior præfertur: vt d. l. fundum. ¶ Item quid ſi duobus priuatis obligo bona mea præſentia & futura: nunquid erit prior potior in poſtea quæſitis, an ſimul concurrent? Videtur priorem præferendum [c]: vt ſupra qui po.in pig. l.qui generaliter. & l.qui balneum. §.fin. & l. fin. in prin. & hoc in eo, ſcilicet quia ſi eſt priuilegium fiſci vt poſterior præferatur: ergo ſecus in alio: vt infra ad munic. l. j. in fin. E contra videtur quòd concurrant: vt eod. tit. ſupra qui po. in pig. h. l. idemque, in fi. & l. qui generaliter. & in ante quæſitis dicit. Item nec ob. illa, qui balneum in fine ibi not. Nec ſi ſalis in eo. ut. quia propter priuilegium tutelæ. Item nec hic: quia in hoc eſt priuilegiatus, vt præferatur, non vt concurrat ſed totum occupat. Accvrs.

a Hypotheca priuati generalis vel ſpecialis expreſſa vel tacita præfertur fiſco in rebus quæſitis ante obligationé fiſci. ad. de Bart. hic.
† conceſſo.

† Sic in archetyp. Ant. Aug. lib. 2. ca. 2. citat Cic. hoc verbo.

b Hypotheca generalis, tantum opinione reſpectu euiuſlibet in genere comprehenſa, quantum ſpecialis tamen Rolandus à Valle 2.conſil. 46.

c Hanc ſententiam tenuit Baptiſta de Aroza & Olduradus.

¶ In gloſſ. Reſpondiſſe, tutela & tutoria. Lege, tutela & temporis. Cviac.

Iſta lex diuiditur in quatuor partes. Primò ponit vnum dictum. Secundò determinat vnam quæſtionem dependentem ex dicto. Tertiò reſpondet cuidam tacitæ obiectioni. Quartò reſponſionem illam determinat, atque declarat. Secunda ibi, ſed enim. Tertia ibi, nec enim. Quarta ibi, planè. Bart.

XXIX. Idem *libro octauo Diſputationum.*

EIus qui delatorem corrupit, ea conditio eſt, vt pro victo [a] † habeatur [a]. nam in fiſcalibus [b] cauſis id conſtitutum eſt. Sed enim hæc pœna magis eſt vt aduerſus ipſum locum habeat, qui delatorem redemit: cæteroquin [c] † aduerſus heredem eius tranſire [d] non debet: nec enim exinde [e] perit cauſa, ex quo redempta eſt [f], vel actio [g] perimitur, vel condemnatio facta videtur: verùm oportet conſtare [h] prius, & de crimine [i] pronunciare. Planè ſi fortè de retractanda cauſa agatur, quæ ſemel iudicata eſt per delatoris corruptelá: mortuus corruptor non efficiet quo minus agi poſſit [k], atque retractari cauſa. hic enim non pœnæ [l], ſed cauſæ reſtitutio eſt.

1. ¶ Eum qui talem teſtamẽtum dixit [m], poſſe adire hereditatem conſtat; ſed denegatis ei actionibus [n], fiſco locus erit: & obligationes quas adeundo confudit, non reſtituuntur.

2. ¶ Nam & in eo qui poſt aditam hereditatem defuncti mortem non defendit, Imperator noſter [β] cum patre [γ] reſcripſit obligationes [o] confuſas non reſuſcitari [p].

XXX. Marcianvs *libro tertio Inſtitutionum.*

NE procuratores Cæſaris bonorum actores [q] quæ ad fiſcum deuoluta ſunt, alienent [r], imperatores Seuerus & Antoninus reſcripſerant. & ſi manumiſſi fuerint [s], reuocantur ad ſeruitutem.

XXXI. Idem *libro quinto Inſtitutionum.*

DIuus Commodus reſcripſit, obſidum bona [t] [δ] ſicuti captiuorum [u], omnimodo in fiſcum eſſe cogenda.

d Corrumpens delatorem pro conuicto habetur.

E*ius.*] Casvs. Qui corrupit delatorem, pro victo habetur. hæc autem pœna non tranſit aduerſus heredem corrumpentis, ſed tunc cum de crimine præuar. conſtabit per ſententiam ſuper hoc latam: & ſi de hoc ſententiabitur, ſententia prima quæ erat abſolutus corrumpens, retractabitur. [Evm qvi.] Ego Franciſcus teſtamentum patris mei in quo eram inſtitutus heres, accuſaui de falſo, & ſuccubui: nihilo minus poſſum adire hereditatem: tamen bona mihi vt indigno auferentur & vadunt ad fiſcum etiam eſt hereditariæ. Si quid tamen pater meus mihi debebat, & ſic per meam adi. confuſum eſt ius petendi non mihi reſtituitur ius petendi. & adducit ſimile in litera. Franc.

a ¶ *Vt pro conuicto.* Sané iniuito aduerſario lis non reſtituitur quæ conſtat reſtitutum eſſe, quod nondum ſit probata colluſio. Itaque prius iudicium de fugiente reo, neceſſario agitur de dolo, colluſionis nomine.l. 7.§ pen. ſ. de dolo. Cviac.

a ¶ *Pro victo habeatur.* de hoc dic [d] vt ſ. eo. l.in fiſci. & facit ſ. de bo. eo l.ij. & ſ. eo. l. imperator.

b ¶ *In fiſcalibus.* in priuatis dic vt C. de pæ. iud.l. j. Acc.

c ¶ *Cæteroquin.* pro ſed.

d ¶ *Tranſire.* vt pro victo habeatur heres: & ſi velit quis probare corruptelam. Sed videtur contra hoc ſupra de bo. eor. l. 5. Sol. vt ibi.

e ¶ *Exinde.* vt non audiatur heres poſtea in iure

f ¶ *Redempta eſt.* & forte abſolutus corruptor.

g ¶ *Vel actio.* competens corrumpenti, patet non capaci: quam actionem deferebat in fiſcum. Accvrs.

h ¶ *Conſtare.* tunc ergo prædicta pœna tranſibit.

i ¶ *De crimine.* pœnunciationis: vt ſupra de præuar. l. præuaricatione.

k ¶ *Agi poſſe.* facit ſupra de iniur. l. eum qui. §. in popularibus.

& de pop. act. l. 5. iij.

l ¶ *Non pœnæ.* id eſt, non vt heres habeatur pro conuicto, vt dictum eſt: ſed vt pleni diſcutiatur cauſa, ac ſi nulla corruptela facta fuerit. Alij dicunt: ſi ergo contra heredem, ſatis eſt probare corruptelam defuncti, quia per hoc apparet mram delatorum fuiſſe validam. & quod dicit non pœnæ, eſt ſenſus: ideo ſufficit probari delictum defuncti, quia non petõ pœnam ab herede: ſed tantum quia prius deferebam. ad quod C. ſi pen. ap. l. j. Sed certè nõ poteſt palliari quia eſſet pœna ſi hanc admitto probationem, ſcilicet corruptelam defuncti, quid enim ſi ius habeat delatus: nõnne eſſet ei pœna ſi propter corruptelam ei vel heredi auferatur? vt infra eo l. Imperator. Ideo prima placet. Accvrs.

m ¶ *Dixit.* & ſuccubuit: vt C. de his qui. vt indi. l. alia. ¶ Et notã quòd nihilominus heres eſt. & ideo [a] ſi quis habeat actiones contra defunctum, extinctæ ſunt, licet ei auferatur hereditas vt indigno, & actiones hereditariæ denegantur: & ſic nomine [b] nõ re, remanet heres: tamen actiones [c] confuſæ [d] nõ ſuſcitantur: vt hic, & ſupra de vul.ſubſti. l. ex ſacto. §. ſed. & de iis qui. vt ind. l.qui Titij. in fi. & l.heredem. & l.eum qui. §. bonis. verſ. ſi quid tamen.

a Heredi indigno auferuntur cum hereditate actiones quæ illi competunt aduerſus defunctum.

b Heres nomine, non re.

c Actiones eſſe confuſæ non ſuſcitantur.

d Confuſæ nõ ſuſcitantur.

n ¶ *Actionibus.* ſcilicet hereditariis.

β ¶ *Imperator noſter.* Antoninus. Cviac.

γ ¶ *Cum patre.* Seuero. huius reſcripti pars eſt in l. 1. Cod. de his quibus vt indignis. Vide ſcripta ad l. 13. & 16. & ſupra illo tit. de his quæ vt indignis auf. Cviac.

o ¶ *Obligationes.* aliàs actiones. & ſubaudi, & aliàs eſt §.

p ¶ *Reſuſcitari.* hereditate ei vt indigno ablata: vt no. ſuperius eſt.

N*E procuratores.*] Casvs. Hereditate delata ad fiſcum in qua erant ſerui caſtaldiones bonorum, procurator Cæſaris non debet eos alienare manumittendo, vel alio modo. ſi tamen manumiſit eos, reuocantur in ſeruitutem. Fr. Accvrs.

q ¶ *Actores.* ſeruos. Accvrs.

r ¶ *Alienent.* manumittendo vel alio modo, vt ſubiicit. & facit ſ. eo. l. bonorum. & quod ibi not. Accvrs.

ſ ¶ *Si manumiſſi fuerint.* de facto, & reuocantur quatenus de facto ſunt manumiſſi. ſic ſ. de ſer. l.2.§ j. 2. Vel ſi dicas tenere, reuocantur per in integ. reſtit. ad quod ſupra de mino. l.vlt.

D*iuus.*] Casvs. Bona obſidum confiſcantur ſicuti captiuorum. & qui ſint obſides, dic vt in glo. quæ incipit, vt puto, &c. Item de quibus captiuis loquatur dic vt in alia glo. quæ incipit, tunc intellige, &c. Si autem captiui vel obſides cum eſſent iuris doctores impetrauerunt vt togati decernerentur, id eſt aduocati bona debent habere propria iſti tales, & inſtituere poſſunt ſibi aliquos heredes. & hoc dicit hæc l. & l. q. Franc.

t ¶ *Bona.* vt puto poſt mortem obſidum: debet hæc lex exaudiri, ſecundum R. arg. ſ. l. prox. ſecus in aliis, de quibus dicitur ſ. eo. l. in fraudem. §. 3. Vel dic, quod ea in obſidatu ſuo viuunt, ſiue moriantur. nam ea quæ domi obſides reliquerunt, in fiſcum non coguntur: quia nec captiuorũ. & dic, obſides, qui commiſſi erant imperatori pro aliquo pacto ſeruando vel præcepto: vel pro aliquo captiuo qui receſſit eo demiſſo. & hos conſtat non poſſe teſtari: vt ſ. de teſta. l. obſides. nec tamen capite minuti ſunt. Alij dicunt quòd etiam bona quæ ante habebant, amittunt.

δ ¶ *Obſidum bona.* Quæ Romæ ſunt, ſi Romanis obſides dati ſunt. Cviac.

u ¶ *Captiuorum.* poteſt intelligi de hoſtibus qui per virtutem bellicam deuicti, cum agris ſuis capiuntur. hi [e] enim quamuis ſint ſerui capientium, & res mobiles quæ cum his captæ ſunt: vt ſ. de acqui. re do. l. transfugam. & ad l. iul. pe. l. penult. quæ ſunt contra. prædia tamen eorum non ſunt capientium, ſed fiſci, vt infra de capt. l. ſi captiuus. §. expulſis. & hæc [f] ſunt res quæ limitaneæ dicuntur: vt ſupra de acqui. re. do. l. in agris. 2. Vel dic loqui de iis qui

e Captiui ſiſci vnà cum rebus ſunt mobilibus capientium: immobilia vero ſiunt ſiſci.

f Limitaneæ res ſeu limitata prædia dicuntur quæ ex hoſtibus capta.

480/C.IV.K.5-3, 1635-1636
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

qui ob causam cepti & detenti sunt, sola ciuitate non libertate amissa, cùm enim hi liberi remanerent, sibi acquirere sed ea detentis bona eorum publicant tenet C. de bo. proscrip. l. Imperatori quod autem stabilitit in l. proxi. potest referri tam ad obsides quàm ad captiuos, de quo proc. exemplum posuit cum inimicitiae & ita acceperunt vsum togæ, vt dicerentur togati, id est ad arcendi: vt C. de adim. illator. inde in l. ne quis. Aut impetrato ab Imperatore vsu cuiusdam vestis quæ toga dicebatur. Vnde distinctæ Italia, Gallia togata. & forte de huiusmodi capitali bonis loquitur Vlpianus ff. de he. petit. l. non est ambigendum secundum Ro.

a Sed si acceptu. ab Imperatore quia a Imperator permisit vt Romana toga veteretur &, cætera dic vt T. proxi. ACCVRS.

a ¶ Sed si accepto vsu toga Romana. A populo vel à principe. Vsus enim togæ iuris publici est, togæ ius peregrini non habent, licet locij sint, & amici pop. Romani. CVIAC.

b ¶ Eorum. qui imperauerunt vsum togæ.

c ¶ Et. qui ab ipso fuerant heredes instituti. R. Cab obsidibus. H. ad quod sup. de testamen. post l. vnic. ff.

Et vos qui.] CAIVS. Qui successit debitori fisci, vt ad eum actiones transeant, quâ priuato debebantur, & in aliis multis fisci priuilegiis fubiicitur. FRANC.

d ¶ Et fubiectum. ad hoc ff. de vsur. l. item quidam. & ff debitores.

Imperatores.] CAIVS. Quidam deferebat in fiscum quidam bona à te poss. tu eum corrupisti, vel inducem causæ de hoc fassi accusatur, & in quingentos solidos fassi condemnatur. dicitur quòd vere fassi condemnatur. FRANC.

e ¶ Imperatores Seuerus & Antoninus. Vide notata ad l. ult. supra. C. de transact. & l. 9. C. de contrab. & commiss. fiscal. CVIAC.

f ¶ Subsidiis & pro b comitio debes habere: vt T. ad l. iul. & Lin fiscis. & quæ de prædo non est necesse l. senatus.

Apud Iulianum.] CAIVS. Quamdam heredit. à Titio poss fassam deferebas in fiscum: & ego eam à te petebam, ei cessa ad me spectare. quæritur an mea quæstio sit differenda propter illam fisci: non autem petitio creditorum hereditariorum differatur? Et dicitur quòd mea quæstio & petitio creditorum differendæ sunt. FR.

f ¶ Sustinendo. id est differendo.

g ¶ Actionis. valentis fales. ACCVRS.

h ¶ Contendat fcilicet vendicantium hereditatem, & non fingulorum creditorum. ita, &c. ACCVRS.

i ¶ Inhibenda petitionis creditorum. Hoc fauore fisci introductum est. Itaque nihil obstat l. vlt. §. 1. C. de prior. hereditatis. CVIAC.

k ¶ Expectum est fc. vt actiones eiusdem creditorum differantur quæ non differentur si inter duos priuatos de hereditate ageretur: vt in contra. C. de pet. her. l. fi. de facti T. de excep. rei iud. Lapis de hered. Item contra T. si ne plus quam per l. Falcid. ff. here. Sed hic iam erat lis, scilicet mota pro fisco sibi suo. ACCVRS.

Prædia.] CAIVS. Qui c emit prædia tributaria à fisco, etiam ad præteritorum annorum tributa tenetur. FRANCISCVS ACCVRS.

E Nouam.

a ¶ Prædia à fisco. Obstat l. penult. C. de fide hast. fisc. vbi infrà de confess. l. 1. in fin infrà de fundo rei priuata. vbi dicitur, eum qui emit rem à fisco, emere sine reliquorum onere. Dicendum hanc l. accipiendam esse tantùm de tributis, non de reliquis. Vel si quod lex innuere videtur de reliquis accipitur, dicendum erit id placuisse prioribus Imperatoribus, vt dicitur l. C. Theod. de fisci debitoribus: posterioribus displicuisse. Vide scripta ad principium tit. Cod. sine censu, vel rel. CVIAC.

b ¶ Difficultas cum suo onere. ACCVRS.

1 ¶ Placuit. facit supra de here. vend. § 5. fi quod. & § seq.

Quid placuit.] CAIVS. Heredi fisco delato, sicut non potest per priuilegium auferre ius creditorum hereditatem amissi iocrum communi potenti vti contra eos. & de hoc vltimo dat exemplum vt T. eod. Statius. in fin. FRANC.

m ¶ Quod placuit. vt T. in summa. & l. 3. in bona. & Laur. pofuit. & infrà l. Stratius. §. fin. & Cod. de pœnis fifc. l. 3. alias est de pœnis. fifc. l. 3. & infrà eod. l. Adrianus. in prin. ACCVRS.

n ¶ Fifci. id est, ad vtilitatem fifci. alias a fifco.

o ¶ Suum. id b est, fibi debitum.

p ¶ Tuo commune. quod est vt in forma per procuratorem cessionis vt Cod. de pœnis fifc. l. 3. 2. Sed vtrùm de exemplum infrà eod. l. Statius. §. fin. Item sunt exempla Cod. de testa. l. ex imperfecto. & Cod. ne fiscus rem quam tam non suam. l. 3. Item supra eod. l. 10. §. 3. & sic communia iura tenent in grauatis. ad quod etiam est Cod. de pet. here. l. 3. ACCVRS.

Fiscus. Dic casum in hoc princ. vt in fine qui incipit, quidam delator, &c. [DELATORES] Legata quæ

decem fisco in diem. ego eam essem procurator Cæsaris, petii hanc pecuniam agnoui fisci credens diem venisse, non tamen veneram: & sic successui non puniet pœna delatoris, cum nec delatio dicat. FR. ACCVRS.

q ¶ Fiscus quidam delator pro fisco seu pro vilitate fisci accusabat testamentum de falso. fi obtinuerit, habet propositum, & succubuerit non habet fiscus: vt Cod. de lit. qui. vt inde l. vlt. fi autem pendet 1. ACCVRS. alia causa bona vacant, quæ causa conflat, nec est ambigua: veniunt fructus ex die mortis prima litis.

r ¶ Vacare. ex alia causa: vt quia non fit capax heres institutus in testamento falso.

s ¶ Assumi. id est consumi ad damnum fisci.

t ¶ Neque enim. Nec quod dicitur bona c fisci possint non teneri nisi in quantum lorapletior est: vt T. de pet. her. l. item veniunt. §. rem autem. non habet locum post contestatam mortem: vt hic fuit. & T. de pet. here. l. fed & filiger. §. fi autem. & §. confitebit. & de iis quibus vt indig. l. heredem & Laur. qui in prin.

u ¶ Contemptis meis. in fine dicit. ACCVRS.

x ¶ Non esse posthum. & sic non iafamari.

y ¶ Pertinere. proponendo diem soluendæ pecuniæ venisse: & sanum tempus, quia legata erat reipub. in diem, non tamen venerat, & erat procurator fisci ille. & sic T. eod. l. debitor. & T. eo. l. de forma. & l. 4. in prin. & §. eod. l. prox. §. fin. Aliâ petunt per l. C. de dolo. l. mal. lib. 10. ACCVRS.

GGG 2 a ¶ Ignor.

a Hypotheca in bonis debitoris quamis fiscus habet. sed poss. creditores ei molliri & bona.

b Nostrum dici potest, quod nobis est debitum.

c Bona fibi poffidere non tenetur nifi quatenus locupletior factus eft ad tempus locum non habet poft contractum cum eo motum.

480/C.IV.K.5-3, 1637-1638
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

a ¶ Egressi. non pro pœnitente *supra. Lib. in prine.*

Bona.] Cayvs. Bona alicuius damnati, vt relegati, non deberi per fraudationem auferri ei, & fisco dari: nisi effet in eius potestatem perpetuum datum id est deportatum, vel in aliam partem capitalem damnatum [Extra 93 1.] Die eadem vna sisti quæ incipit. *Eam vel plures.*

b ¶ Exilij. id est deportationis, vel alterius capitalis pœnæ, nõ relegationis: vt *supra de publi. iudi. l. 5. & de interdi. & relega. Lvlegatorum. § hæc est differentia. & § sed tempus & l. vlt. & C. § penultimo appel. Lvltus.*

c ¶ Præsidem. Duo vel plures magistratus esse condemnati simpliciter: vocat b alter eorum petit separari condemnationes, quod potest: vt *C. § plus. vna sententia. l.*] ¶ Die quòd indicati participes sunt soluendo, si renouentur alienata per eos. Accvrs.

d ¶ Fraudulen vt. licet non probet quę fiant in fraudem alienata, non ideo infamatur. Acc.

e ¶ Damnatis. id est debitale bona in fiscum, vt ob hoc si non pricipes, sint infames & facit *supra. Ignoti. § fin.*

Ita fidei.] Cayvs. Ego Franciscus habeo filium spurium, cui nihil potestam relinquere: heredem meum rogaui eum vt fundum quendam ferret ei. in testamento autem meo quã cum rogaui vt fides seruaret. dicitur quòd talis heres punitur, cum fidem accommodauerit de dando nõ capaci: sicut si rogassem eum vacuit de certo fundo dando non capaci & in testamento dixissem: rogo heredem vt adimpleat quod ei dixi: & maior fraus est in primo casu quàm in secundo. & sic vt in littera. Sed quid si patronus meo relinquo tertiã quam debet habere de bonis meis: & eum rachc rogo de dando aliquid de portione sua cuiilum non capaci? non punitur ille patronus rogatus, cum de suo dare si rogatus. Fr. Acc.

e ¶ *Ita fidei.* Obstat l. *in prin. supr. rs.* Vide falut. eo loco & in scripta *ad Lan cautio supr. de leg.* 3. Cvtac.

f ¶ *Regnat.* & verè rogauerat, sed non dixerat de certo fundo. Accvrs.

g ¶ *Valuit.* legem circumuenit, dum non capienti aliquid restituere debuit ac c legis interpretationem circumuenit, dum voluit ne quid certum apparetet quod fideicommissarius petat: & plenè dic vt *supr. Lib. in prine.*

h ¶ *Item tamen.* id est ideo.

i ¶ *Rerum.* ad quod *supra recensionis prœsi. l. in re hendo. & de in. l. prætor in prin. & § quod ait.* Item & generaliter d ambiguum parit e: vt *supra de fidei. l. cum Titium. &c not. supra de patris. l. cæterùm.*

k ¶ *Ex portione.* quæ est tertia f: vt *Inſtit. de fur. lib. 4. § sed nostra. &c de sua g:* id est ibi debita. Accvrs.

l ¶ *Præstet* non capaci. in qua non poterat grauari etiam h capaci: vt *supra de lega 2. l. cum portionem. & § quis omiſ. com. supr. l. qui autem. § § patronus. & facit supra de inoffic. testa. l. Papinianus. § § quis impubem. sed arg contra supra de fidei. l. § quis legatum. § fin.* Accvrs.

Emenda.] Cayvs. Qui emit bona vacantia à fisco, actionibus quæ competebant contra defunctum, ipse tenetur. § fin. Accvrs.

§ ¶ *Eum qui bona.* Vide notata & scripta *a l. 3. C. de hæred. vel act. vend.* Cvtac.

m ¶ *Exceptione* id est sufcipere, vt & *C. de hæred. vend. l.*] Sed contra *C. de quæd. præscrip. Licet. a Zenone.* Solu. vt d. l. C. de hær. ven. Item secus h in eo qui à primo emit: quia venditor creditori, & emptor vêditori tenetur: vt *d. l. C. de hæred. vend. l. § § fin.* Item facit *supra de pa. here. l. sec vltam § vltimo § quæ à fisco.*

Rvtenus.] Cayvs. Heres accommodauit fidem de dãdo fundo Titio non capaci. ille heres commisit delictum propter quod omnia bona eius sunt obligata nõc Titius defert hoc fideicommissum fisco. Dicitur quòd habet beneficium Diui Traiani (vt portem funcis retinzat, & pars alia ad fiscũ vadat. [Quia autem.] Qui fideicommissum sibi relictum detulit fisco, dicens se non capacem: tandem cũ hæreditate possidente hoc fideicommissum transigit: & sic in delatione non processit ut ei status non venit. dicitur quòd in tantum tenetur, quantũ ad fiscum pertinisset si processum esset in delatione & probatũ. Item possessor in tantundẽ tenetur, si fraudem in hoc commisit. Fr. Acc.

n ¶ *Aruianus.* aliàs, *Hadrianus.* aliàs *Arrianus.* Accvrs.

o ¶ *Publicatis.* ex aliquo delicto alio: vt *ff. ad l. Iuliam. § fin*

p ¶ *Relictum.* & habebat præmium: vt *ne. ff. ad Legem Iuliam § extat.*

q ¶ *Diui Traiani* quod est *§ an.* l. *nihil § extat.*] *& ff. ad Syllam.*

r ¶ *Transiynat.* patrem heredibus rogatis idem tamẽ est cùm alius defert alium: vt *supra l. § finem. & § finem.* Accvrs.

s ¶ *Quod commissum.* aliàs qui: sed melius quod ¶ Et nota singulum exigi ab vtroque. sed contra *inst. tit. l. auferre. § fin.* vbi quadruplum Solu. vt ibi. Accvrs.

Imperator.] Cayvs. Qui recommodat fidem de dando fundo non capaci, dominium ditus fundi ipso iure tranſit ad fiscum: & hc fiscus habet act. in rem pro fundo. Franc. Accvrs.

t ¶ *Fiscum.* sic s ergo ipse qui tacitum fideicommissum præstandum suscepit, propter suum delictum aberas dominio cadit ipso iure vt hic. & *supr. de pub. & vsurpa. & usurp. supr.*] *§. non bona.* Nec obſt. *infra eo. l. in fraudem. §. cum quia* & hoc conſtat relictum non capaci. Accvrs.

Dilator.] Cayvs. Ego Franciscus pono casum in hac lege vt litera ſtatim. ita exemplum, vt in glo. Franc. Acc.

u ¶ *Nuntiat.* quod dic vt *supra l. auferre. § ſed ſi commissum. & l. ſi. in principio & Ulpianus § fin. & C. de delict. nulla. lib. x.* & facit *supr. de lib. cau. Lqui ex libertate & de aqua plu. arcen. l. ij. § denique. & de lu. lib. l. qui cùm maior. § filiorum.* Accvrs.

In fraudem.] Cayvs. Debitor fisci res quasdam suas donauit in fraudem fisci, vel alio modo alienauit, vel act. fuit amisit curia temporis, non intendendo eas. Dicitur quòd fiscus hæc omnia revocabit. Secundò dicit: Aliquis in custodia, vel in vinculis, vel in compedibus existens decessit. bona eius vadunt ad heredem suum, siue testatus siue intestatus decessit. Tertiò dicit: Aliquis malefactor propter delictum quod commiserat, timens de hoc puniri, seipsum occidit hoc probato bona eius ad fiscum vadunt. si autem tacito

a Bonum pro deportatione.

b Hi post lata sententiam inter eum magistratum vnus eorum petebat diuisi condemnationem. vt hic male. Nam sententia condemnatoria, intelligitur ipso iure diuisa. l. 1. & 2. C. de plus. vna sententia. Die igitur, eum magistratum petisse diuisi condemnationem, vt ob hoc fiscum pericolum conditionis sustineret, & ita acced. sedium condemnationi hoc periculo. † alienatis.

c Legis interpretatione & legem circumire dicitur vti Generalitas vt & rerum diuersitas ambiguum parit. e Generalitas nimia est vt probando. *ca. cum. vers. & ibi gl in c. ad hæc de rejurpt. ex gl in c. quia mulieres tenk. indeterminata. ex hic verse.* f Legitima portioni in bonis liberti tertia.

g Tenet pro fiscum.

h Capaci qui nil capitur testatore multo minus non capaci reliquum refricatur cogitur.

i Bonum pro portione.

k Bona fisco citra pœnam exilij perpetuam adiudicati sententia non oportet.

l. ¶ Eum qui periculum communis condemnationis diuidi postulauit c, quòd participes iudicati soluendo essent, renocatis alienationibus quas fraudulenter d fecerant, non videri causam pecuniæ fisco nuntiasse e † respondi.

Papvlvs *libro vicensimo primo Responsorum.*

Ita fidei a heredis commisit: *Rogo, fundum Titio des, de quo te rogaui* b. Si Titius capere non possit, non euitabit heres pœnam taciti fideicommissi. non enim est palam relinquere, quod ex testamento sciri non potest cum recitatum est: quemadmodũ nec ille palam dat, qui ita scribit: *Rogo eos heredes, in eo quod à vobis petiit fidem præstetis.* Imò in priore specie maiorem fraudem excogitasse videtur, qui non tantùm legem circumuenire voluit c, sed etiam interpretationem legis quæ circa tacitum fideicommissum habetur. Quamuis enim fundum nominauerit, non tamen d cognosci potest de quo sit rogatus heres: cum diuersitas rerum e obscurum faciat legatum.

1. ¶ Patronus si tacitè in fidem suam recipiat, vt ex portione f sua præstet g, cessare fraudem dicitur: quia de suo largitur

Papvlvs *libro vicensimo primo Responsorum.*

Evm qui bona β vacantia à fisco comparauit, debere actionem quæ contra defunctum competebat, exceipere m.

Valens *libro quarto Fideicommissorum.*

Arianus Seuerus præfectus ærarij, cum eius qui tacitè rogatus fuerat non capienti fideicommissum redderet, bona publicata n erant, pronuntiauit nihilo minus iùs deferendi ex constitutione Diui Traiani habere eũ, cui fideicommissum erat relictum o.

1. ¶ Quia autem nonnulli ingrati aduersus beneficium Diui Traiani p, post professionem quoque de tacito fideicommisso factam, cũ possessoribus transigunt q, atque tribus edictis euocati nõ respondent: placuit senatui, tantum ab eo qui id fecisset, exigi, quantũ apud ærarium ex ea causa quæ detulerat, remanere oporteret, si professionem suam implesset, & si possessoris quoque fraus apud præfectum comicta fuisset, ab eo quoque quod conuictus r inferre debuisset, exigi.

Papvlvs *libro primo Fideicommissorum.*

Imperator noster rescripsit, fiscum s in rem habere actiones ex tacito fideicommisso.

Papvlvs *libro primo Sententiarum.*

Delator non est, qui protegendæ causæ suæ gratia aliquid ad fiscum nuntiat t.

non capaci, dominium ditus fundi ipso iure tranſit ad fiscum & hc fiscus habet act. in rem pro fundo. Franc. Accvrs.

t ¶ *Fiscum.* sic s ergo ipse qui tacitum fideicommissum præstandum suscepit, propter suum delictum aberas dominio cadit ipso iure vt hic. & *supr. de pub. & vsurpa. & usurp. supr.*] *§. non bona.* Nec obſt. *infra eo. l. in fraudem. §. cum quia* & hoc conſtat relictum non capaci. Accvrs.

Dilator.] Cayvs. Ego Franciscus pono casum in hac lege vt litera ſtatim. ita exemplum, vt in glo. Franc. Acc.

u ¶ *Nuntiat.* quod dic vt *supra l. auferre. § ſed ſi commissum. & l. ſi. in principio & Ulpianus § fin. & C. de delict. nulla. lib. x.* & facit *supr. de lib. cau. Lqui ex libertate & de aqua plu. arcen. l. ij. § denique. & de lu. lib. l. qui cùm maior. § filiorum.* Accvrs.

In fraudem.] Cayvs. Debitor fisci res quasdam suas donauit in fraudem fisci, vel alio modo alienauit, vel act. fuit amisit curia temporis, non intendendo eas. Dicitur quòd fiscus hæc omnia revocabit. Secundò dicit: Aliquis in custodia, vel in vinculis, vel in compedibus existens decessit. bona eius vadunt ad heredem suum, siue testatus siue intestatus decessit. Tertiò dicit: Aliquis malefactor propter delictum quod commiserat, timens de hoc puniri, seipsum occidit hoc probato bona eius ad fiscum vadunt. si autem tacito

a Bonum pro deportatione.

b Hi post lata sententiam inter eum magistratum vnus eorum petebat diuisi condemnationem. vt hic male. Nam sententia condemnatoria, intelligitur ipso iure diuisa. l. 1. & 2. C. de plus. vna sententia. Die igitur, eum magistratum petisse diuisi condemnationem, vt ob hoc fiscum pericolum conditionis sustineret, & ita acced. sedium condemnationi hoc periculo. † alienatis.

c Legis interpretatione & legem circumire dicitur vti Generalitas vt & rerum diuersitas ambiguum parit. e Generalitas nimia est vt probando. *ca. cum. vers. & ibi gl in c. ad hæc de rejurpt. ex gl in c. quia mulieres tenk. indeterminata. ex hic verse.* f Legitima portioni in bonis liberti tertia.

g Tenet pro fiscum.

h Capaci qui nil capitur testatore multo minus non capaci reliquum refricatur cogitur.

i Bonum pro portione.

k Bona fisco citra pœnam exilij perpetuam adiudicati sententia non oportet.

l. ¶ Eum qui periculum communis condemnationis diuidi postulauit c, quòd participes iudicati soluendo essent, renocatis alienationibus quas fraudulenter d fecerant, non videri causam pecuniæ fisco nuntiasse e † respondi.

Papvlvs *libro vicensimo primo Responsorum.*

Ita fidei a heredis commisit: *Rogo, fundum Titio des, de quo te rogaui* b. Si Titius capere non possit, non euitabit heres pœnam taciti fideicommissi. non enim est palam relinquere, quod ex testamento sciri non potest cum recitatum est: quemadmodũ nec ille palam dat, qui ita scribit: *Rogo eos heredes, in eo quod à vobis petiit fidem præstetis.* Imò in priore specie maiorem fraudem excogitasse videtur, qui non tantùm legem circumuenire voluit c, sed etiam interpretationem legis quæ circa tacitum fideicommissum habetur. Quamuis enim fundum nominauerit, non tamen d cognosci potest de quo sit rogatus heres: cum diuersitas rerum e obscurum faciat legatum.

1. ¶ Patronus si tacitè in fidem suam recipiat, vt ex portione f sua præstet g, cessare fraudem dicitur: quia de suo largitur

Papvlvs *libro vicensimo primo Responsorum.*

Evm qui bona β vacantia à fisco comparauit, debere actionem quæ contra defunctum competebat, exceipere m.

Valens *libro quarto Fideicommissorum.*

Arianus Seuerus præfectus ærarij, cum eius qui tacitè rogatus fuerat non capienti fideicommissum redderet, bona publicata n erant, pronuntiauit nihilo minus iùs deferendi ex constitutione Diui Traiani habere eũ, cui fideicommissum erat relictum o.

1. ¶ Quia autem nonnulli ingrati aduersus beneficium Diui Traiani p, post professionem quoque de tacito fideicommisso factam, cũ possessoribus transigunt q, atque tribus edictis euocati nõ respondent: placuit senatui, tantum ab eo qui id fecisset, exigi, quantũ apud ærarium ex ea causa quæ detulerat, remanere oporteret, si professionem suam implesset, & si possessoris quoque fraus apud præfectum comicta fuisset, ab eo quoque quod conuictus r inferre debuisset, exigi.

Papvlvs *libro primo Fideicommissorum.*

Imperator noster rescripsit, fiscum s in rem habere actiones ex tacito fideicommisso.

Papvlvs *libro primo Sententiarum.*

Delator non est, qui protegendæ causæ suæ gratia aliquid ad fiscum nuntiat t.

a Emens bona à fisco suo nomine non tenetur nisi cautum non fuerit. creditori creditum à debitore. b Tenetur creditor non creditoris vendentis fisci.

* Et discrete tenda.

r Pœna est tacitum fideicommissum sufcipere dolus, vt ad eorum dominio cadant ipso iure.

480/C.IV.K.5-3, 1639-1640
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

tædio vitæ, vel impatientia doloris alicuius, vel simili de causa se occidat: hoc casu bona eius non vadunt ad fiscum, sed ad heredem defuncti. Quærò dicit à debitore fisci datas libertates in fraudem fisci, reuocantur? debitor autem fisci potest seruum emere hoc facto vt manumittat & manumittere potest: & tenet manumissio. [EXCEPTA.] Dic casum vt in glos' quæ incipit, sed quia communia, &c. [QVÆRE.] Dic casum vt in glos' quæ incipit, *adde sub. &c.* & cum dicit *quare dic quòd.* & quæres [QVÆRITVR.] Coram procuratore fisci ago contra quendam. Ite pendente petitione actorum copiam mihi feci. Dicitur quòd mane commentariensis, id est notarij huius causæ sunt scribendo, & redditur ratio in glos'. secundò dicit procurator fisci ex diffidente iudex in causa meo iudicauit contra me eum essem minor, petij restitui: & ipse idem cognouit petito tunc copiam priorum actorum factorum in prima causa. audior. Tertiò dicitur eum esse diffidentem pro Titio: petiti penes fiscum solui debitum pro eo. Dicitur quòd procurator fisci debet mihi cedere omnia iura quæ habet contra Titium etiam in bonis TITI. [PRÆSCRIBAT.] Debitor fiscalis conuentus, potest petere dilat. ad inueniendam pecuniam: & si est modicæ summæ debitor, vsque ad duos menses: si magnæ summæ est debitor, vsque ad tres menses dilatio potest dari per iudicem causæ: non maior, nisi à principe hoc consideretur. [SI PRINCIPALIS.] Titius debebat fisco c & dederat fideiussores. cùm Titius non solueret, bona eius sunt à fisci procuratore occupata. Dicitur quòd liberantur fideiussores, nisi illa bona non sint sufficientia ad debitum. non tunc in residuum remanent obligati. si autem procurator fisci v. gr. dixit hæc bona & habuit vltra quàm sit debitum quod plus habuit, restituat Titio. [CONDICTOR.] Qui fundum fiscalem conduxit, nec cyrographum nec obligationem super hoc litteris aliis vendere potest, nec alteri ponere pignori, nec vendere, & si contra facit, facta irrita sunt: eius quod vendidit in quadruplum tenetur. Vltimo prohibet ne procurator fisci locet fundum vel vectigalia minoribus viginti quinque annis, & reddatur ratio in litera.

a ¶ *Alienata à debitore fiscali.*

a ¶ *Idemque iure ciß.* Bodarus omnino pugnare putat *hanc l.* cum *Lecta quidam supra* eod. Vide notata & scripta *ad eam, & ad l. C. de vendit. indeb.* CVIAC.

b ¶ *Non quæritur.* hic est contra *supra ea l. eam quidem Sola.* hic non quæritur quæ patitur litem moueri, vel lis præscribi quin non conqueratur, Littem non contestatur. *ad quod* ¶ *qui in fraud. cre. l. qui* 63. ¶. & secundum hoc non quæritur, id est non conqueratur. 2. Vel secundò quæritur, id est acquiritur. & sic non erit par conditio fisci & aliorum creditorum: vt ¶. *qui in fraud. cre. l. qui autem in prin.* Et ad l. contrariam dic quòd hic iam erat delatum lucrum: puta mortuus iam testatoris qui debitores fiscales legauerat. arg. ¶. *ad l. Aquil. l. inde Neratius.* ¶. *idem tubero.* quod igitur debitor fisci in fraudem fisci repudiat. Vel dic non quæritur, id est acquiritur quia ex his rebus quæ fisco sunt delatæ, patitur alios percipere fructus. Vel sola vt ibi.

β ¶ *Et si non quæritur.* Id est, acquiritur. cùm posset acquiri. Male Alciatus 3 Parerg. cap. 15. hæc verba sic exponit, etiam si debitor fisci, qui rem alienat, in recipiendam dominium non transferat. Recte Græci *τὸ ἐπικράτειαν οὐ μεταδίδωσι*, alienata & acquisita. Vide scripta *ad l. 3. C. de rem. illi. indeb.* CVIAC.

c ¶ *Pomum.* in hoc vt accedet, & ¶ quandoque plus vt infra *l. eum seruum.* 5. & facit *supra qui & à qui. l. in fraudem.* & *l. 5. num.* 3. *Aretin. resp. 6. debitore.*

d ¶ *Bona eorum.* & facit *infrà proxi.* §.

e ¶ *Cæsum.* id est insudauerat.

f ¶ *Admissum* id est commissum.

g ¶ *Quod si id vsdem.* Hæc sent. Pauli exstat *l. 3. tit. 12. sent.* CVIAC.

h ¶ *Alere alimenta.* id est ᵇ pecuniæ quam debebat dare alij.

h h *Impatientia.* nam fortè habebat talem infirmitatem quam non poterat sustinere vnde se occidit.

i ¶ *Non requeritur debitor.* sufficit eum bona.

k ¶ *Reliquorum vter.* Sed hic distingue vt non *l. 5. Item facit supra de bonor. Lic. & C. ad l. Iul. & ¶. & infrà de ea quæ. l. omne delictum.* ¶. *qui se vulnerauit.* & ¶. *de inoff. test. l. si quis filiorum.* & ¶. *quod & C. si rem vel act. mor. fu. l. de familia.*

l ¶ *Placuit* L. ᵇ *qui & à qui. l. si cum fisci. commissa.* ¶. *Africa. & l. infra eodem.*

m ¶ *Pertinentia.* vt quis communia, vel alio modo tali quo poterant peti ab eo: hoc est alius potest petere ab ipsius fisci debitore, cuius bona sunt fisco delata quod multa modis contingit: vt not. *supra de eden. l.* ¶. *edictum.* Et quod subiicit, *restituì*, dic ad exemplificandum: vel etiam omittuntur ibidem not. hoc pacto quòd si fisci sunt, vel habet ibi partem: hæc conditione edit, quòd alius non vtetur eis aduersus fiscum: vt *infrà proxim.* ¶ vbi ponit exemplum quomodo acta possunt pertinere ad fiscum & priuatum. & facit ¶. *eod. l. finalem.* ¶. *pen. & ¶ fin.*

n ¶ *Neque alia.* fallicet publica. puta inter se & me facta cum te de homicidio accusarem: posita ergo vel alias defert bona tua tanquam nocentis & damnati in fiscum, & habet illa acta in quibus de innocentia continetur tuo cognitor ea tibi exhibere: vel dic acta, id est sententias. ACVR.

o ¶ *Edi alias ed.* f. in lib Bul. & alias *reddi.* Et no. quòd ᶜ quantum est ad instrumenta, est contra. *Cod. de ren. ff. pignerat. & Lin. fluun. & l. non est nouum. & C. de fide instru. l. illata.* quibus dicitur quòd fiscus edit instrumenta etiam contra se: vt etiam pro hoc contra fiscum inferiori respon. Sol ibi erat controuersia inter fiscum & priuatū hic inter duos priuatos quo casu ab alio modo à fisco non fit cautione. & hoc ideo secundum P. se fi posita agret cum fisco, his rationibus vteretur contra eum: ne soluere cogatur quo non possit postulare sibi edi id est eum esse actor. Sed si hoc est fisci primo. Ergo alias priuatus teneretur edere alio inter se litigantibus. vt ¶. *ad munic. l. 3. in fin.* Sed dicas quòd hic dicit de instrumentis quæ eitam pertinent ad potentem: sed tunc est c iniquum si etiam contra fiscum eo non iuuetur vt fus. Quare dic in l. cæpon. hic erat causa inter fiscum & priuatum: & non edebatur acta à termo contra fiscum quia non cogitur. nec ipsum debet, sed in causa priuatorum potest ᵈ testibus. licet non cogatur. & sic expone non oportet, id est oportet quòd non. In causa fis. respon. dum priuati litigant mutuò apud procuratorem fisci: & fiscus edit si vult. & si non vult, non cogitur quia nec priuatus ut fiscus litigat quòd edat procurator fisci, edit cum cautione ᵉ prælicta & ex prædictis etiam patet quòd non est contra *C. ea l.* ¶. ai contra a fe ed cio quod dic vt ¶. *ed l.* ¶ *fin.* ACCVRS.

p ¶ *Nec ei.* Cui fit edictio.

q ¶ *Absentes fi.* f. fiscum.

r ¶ *Peremptorium.* pro ᶠ eodem ponit fiscum & remp. vt ¶ *de nou. ope. l. cum qui vocligal.* 2. Vel non pro eodem vt ¶. *ad municip. l. finale.*

s ¶ *Illa edit.* id est hac editione. nonita si quandocunque in alio articulo.

t ¶ *Prætor.* licet enim probatio plena ex his exponi non esset, præsumptio tamen contra fiscum esset. si contineret eadem scripta secundum Azo. & sic non ob in Authen. *ut post hæc* ¶. *sed inc. & C. de eden. l. procuratores. & de fideiuss. l.* 9. Vel dic quòd hic erant publicata: vt in *Authen. ut omnes. sect.* 3. *sed nil. ac.* vel his ᵍ occupatibus. *ad eod C. de eden. l. procuratores.* ACCVRS.

u ¶ *Hic.* adhis, vel si cui fit edictio.

x ¶ *Quæritur apud fiscum.* i. apud fisci procuratorem.

y ¶ *Postulanda est.* ab his qui inter se agunt, & de actis illius causæ dic vt C. *ne liceat tenden. l. cognitores. & C. de edendo. Et apud nos* autem dicit de actis fisci, & quibus dat ¶ *penes* ¶ & dic postellat, id est edi tuere possit videre aperta.

a Bona eius qui mortem sibi conscisiuit, quibus ceteris non conferuntur, & ad heredes mortui deferuntur.

b Libertates in fraudem fisci datæ reuocantur.

c Instrumenta edere cogitur, an & quatenus fiscus teneatur.

d Instrumentum vt à quo non est cogendus ostendere sic notarius, non cogitur edere sic forma probata, sententi in instrumento sua dicat: ponit tamen ipsum notarius ut ab utroque partium tradere. facit. post Angelum & Alexandrum in *l. penult. ad l. Aquil.* & *in fin. supra de remiss.*

e Nec adeundæ fiscum virtute. Dic ¶ *supra de pactis.*

f Fiscus pro republica.

480/C.IV.K.5-3, 1641-1642
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-3, 1643-1644

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

bend. empt. l. qui officij. vel nisi in casu quando confirmatur omnino quemnis: vt *C. de contra iudi. l. j. in prin.*
a ¶ *Et aliis mariti eius fisco.* Vide notat. *ad l. non licet, suprà de contra. bend. emp.* quam coniunge huic l. C v i a c.
a ¶ *Et nauem.* facit ℸ. *de vac. mu. l. hi qui.*
b ¶ *Ædificare.* id est facere.
c ¶ *Pignoris.* ex suo contractu: vt *C. in quib. cau. pi. ta. con. l. ij.* non si pro maleficij pœnam: vt ℸ. *ea l. quod placuit.* vel priuato succedit: vt ℸ. *ea l. fiscus.* sed tunc quàdo inter nomina posuit, habet hypo. vt ibi dicitur. A c c v r s.
d ¶ *Fiscus semper habet ius pignoris.* Adde & hypothecam. Verùm idnò nisi ex priuilegio, l. i. C. *de iure reipub.* C v i a c.
d ¶ *Duos menses.* facit *Cod. de compen. l. vltim.* & ℸ §. *proxim.*
¶ *Intra duos menses.* Vide *cap. 13. de praescrip.* C v i a c.
e ¶ *Constitutum est.* vt ℸ. *de compen. l. fin. & l. vlt.* nisi in casibus qui hic sequuntur: vt *Cod. de compen. l. j. & l. in ea. & l. si ex venditione.*
e ¶ *Saepe constitutum est.* in *l. 3. C. de compensat.* ab *Alexandro.* Vide scripta *ad prin. tit. & l. 1. C. de compensat.* C v i a c.
e ¶ *Ex causa annonaria.* L. 20. *suprà de compensa.* C v i a c.
f ¶ *In reatu constitutus.* etiam post accu. inchoatam. & dic vt no. ℸ. *de solu. l. nec.* sic ponitur reus, id est accusatus: vt ℸ. *de publi. iudic. l. v.* & ℸ. *ea l. l. cùm quidam.* A c c v r s.
g ¶ *Actores.* instituti à procuratore fisci vel Cæsaris: vt dicitur *infra. de cura. §. fin.* A c c v r s.
h ¶ *Procuratores.* id est castaldiones seruos. ad quod ℸ. *eod. l. honorem, & l. ne procuratores.* A c c v r s.
i ¶ *Adiit hereditatem.* dic vt ℸ. *de acquirend. hered. l. si quis mihi bona. §. si seruus fisci. & de offic. procur. Caes. l. j. §. vlt. & l. seq.* A c c v r s.
k ¶ *Fecerint.* furripiendo: non ita si alia maleficia, *suprà ead. l. Ariemus. §. qui autem. & suprà ea. l. §. §.* Et sic no. quod in [d] hoc est deterior causa fisci quàm priuati, qui pro furto ageret ad duplum vel quadruplum contra omnes: nec vnus per alium liberatur: vt *Cod. de condic. fur. l. j.* sic & aliàs *suprà de diuer. pra. l. in omnibus.* Præterea dicunt quidam, vt Azo, hanc pœnam habere locum vbi non est alia pœna specialis à lege statuta. Item huic §. est contra. ℸ. *de Publi. l. hoc edicto. §. fin. & l. si multi.* vbi duplicandum dicit. Sed ibi in quærendis fuit fraus: vt *C. eod. l. defensione fraudem lib. x.* hic in quæsitis iam fiscus: vt *suprà de his qui ex pu. ca. l. j. & C. de assef. l. confiliarios.* & arg. *C. de adquirend. poss. l. vltim.* Nam in eo quod iam quæsitum est, non sic fit fraus. arg. ℸ. *ea. l. cùm quidam.* Item in contrariis priuatus agit in duplum contra publicanum: hic ipse fiscus. A c c v r s.
l ¶ *Solidum.* id est in duplum vel quadruplum.
m ¶ *Conueniuntur.* in hoc est sic supra *de publi. l. si multi.*

M*oschis.*] C a s v s. Moschis conduxerat vectigal à fisco: deinde tenebatur fisco ad pensionem aliquorum annorum vel vnius anni: & decessit relictis heredibus: qui heredes adita hereditate quædam prædia hereditaria vendiderunt pluribus personis. nunc fiscus vult agere contra emptores illos. Dicitur quòd primò conueniendi sunt heredes Moschidis & in residuum emptores. Secundò dicit: Æmilius conduxit à fisco quamdam possessionem pro certum tandem Æmilius locauit aliis per Æ. Nouam.

eius fisco [a] infertur. nam & nauem [a] in eadem prouincia in qua quis administrat, ædificare [b] prohibetur.

3. ¶ Fiscus semper habet ius pignoris [c] [a].

4. ¶ Qui compensationem opponit fisco, intra duos menses [d] [b] debitum sibi docere debet.

5. ¶ Vt debitoribus fisci, quod fiscus debet, compensetur, sæpe constitutum est [e] [a] excepta causa tributoria, & stipendiorum, item precio rei à fisco emptæ. & quod ex causa annonaria [e] debetur.

6. ¶ In reatu constitutus [f] bona sua administrare potest: eique debitor rectè bona fide soluit.

7. ¶ Actores [g] qui aliquod officium gerunt in bonis quæ distrahunt procuratores [h] venundare inconsultis principibus prohibentur: & si veneant, venditio nullas vires habebit.

8. ¶ Seruus Cæsaris si iussu procuratoris adiit hereditatem [i], Cæsari volenti adquirit.

9. ¶ Si multi fisco fraudem fecerint [k], non (vt in actione furti) singuli solidum [l], sed omnes semel quadrupli pœnam pro virili portione debent. Sanè pro non idoneis, qui sunt idonei conueniuntur [m].

Si debitor fisci reliquit heredes, illi sunt prius conueniendi à fisco, quàm hi qui ab heredibus bona aliqua emunt: & si heredes non sufficiunt, tunc peruenitur ad emptores.

XLVII. PAVLVS *libro primo Decretorum.*

MOschis quædam fisci debitrix ex conductione vectigalis [n], heredes habuerat: à quibus post aditam hereditatem Faria Senilla, & alij prædia emerant. cum conuenirentur [o] propter Moschidis reliqua, & dicebant heredes Moschidis idoneos esse, & multos alios ex iisdē bonis emisse: æquum putauit Imperator, priùs heredes conueniri [p] debere [q]: in reliquum possessorem omnem [q] [†]. & ita pronunciauit.

Qui conducit à fisco, potest alij plus locare: & soluet tantum, quanti à fisco conduxit, non plus. B a r t.

1. ¶ Æmilius Ptolemæus conduxerat à fisco possessionem, eámque paulatim pluribus locauerat maiore quantitate quàm ipse susceperat [r]. conueniebatur à procuratoribus Cæsaris [s] in eam quantitatem quam ipse perceperit [t]. Hoc iniquum, & inutile fisco videbatur [u], vt tamen suo periculo ipse eos quibus locauerat, conueniret: ideóque pronunciauit in eam solam [x] quantitatem eum conueniri debere, qua ipse conductor extiterat.

Reuocato testamento non videtur reuocatum fideicommissum tacitè iniustum. B a r t.

XLVIII. IDEM *libro secundo Decretorum.*

STatius [a] Florus testamento scripto, heredis sui Pompeij tacitæ fidei commiserat, vt non capienti, fundum, & certam pecuniæ quantitatem daret: & eo nomine cautionem [y] à Pompeio exigi curauerat, se restituturum ea quæ ei per præceptionem [z] mo accedere ad conductionem fiscalium prædiorum: vt ℸ. *l. iij. §. cùm quinquennium.* A c c v r s.

partem istam pos pro c & xx. Dicitur quòd tantum in commune tenetur fisco. ℸ a. A c c v r s.
n ¶ *Vectigalis.* & [a] per hoc bona eius fisco tenentur: vt *suprà l. proxi. §. fiscus.*
o ¶ *Conuenirentur.* extranei possessores hypothecæ pro bonis, vel prædiis quondam conductis, non dico per heredem quæsitis: vt ℸ. *de pign. l. Paulus. in prin.* licet hoc quidam dicant. A c c v r s.
p ¶ *Conueniri.* Imò videtur quòd hoc compter allegare non possit: vt ℸ. *de cons. l. cùm possessor. §. fin. contra.* Solu. hic in prædio conductitio non vectigali: ibi in vectigali. & cum eo concord. ℸ. *de pub. l. Imperatores.* & ℸ. *ea. in l. prædia.*
¶ Item not. in [b] hoc tacito pignore principales debitores primò debere cōueniri quàm possessores rei: secus in expresso: vt C. *de pign. l. profitentium.* Sed hodie idem in expresso: vt *in Auth. ibi posita.* Item facit ℸ. *de admini. re. ad ci. ui. perti. l. iij. §. ß.* & quod ibi not. A c c v r s.
q ¶ *Prius heredes conueniri debere.* Idem in l. j. C. *de conuen. fisci debit.* Vidē scripta *ad l. iij. C. de oblig. & act.* C v i a c.
q ¶ *Possessorem omnem.* id est quemlibet. Alij [c] dicunt collectiuè: vt quisque viriliter teneatur quod hic probari videtur. nam duo dicebant emptores, scilicet heredes idoneos & alios esse emptores. & ad vtrumque respon. Sed prima verior. nam etiam [d] pro paruo debito tota res, quamuis magna, tenetur: vt *C. de dist. pign. l. quamdiu.*
r ¶ *Susceperat* à fisco. A c c v r s.
s ¶ *Cæsaris* id est fisci: quæ & Cæsaris sunt: vt & *Cod. de quadri. praescr. l. vlt.*
t ¶ *Perceperit.* à suis conductoribus.
u ¶ *Videbatur.* quia nemo accederet ad conductionem fiscalium prædiorum: vt ℸ. *l. iij. §. cùm quinquennium.* A c c v r s.
x ¶ *Solam.* nam si minoris locasset, non esset fiscus contrarium passurus: vt *C. de solu. l. penul.* Item quia hic non conuenit: vt *suprà ea. l. ea lege. §. respon.* Item quia sustinet periculum: ergo [e] & lucrum, si intercederet: vt *suprà de commu. l. si in. §. j.* Item colonus [f] aliis locare potest: vt *C. loca. l. nemo.* & si plus locauerit quam ipse præstat, suum erit: vt *suprà de aëdis ampl. l. si mercedem. & loca. l. si is i. & l. fin. & l. qui insulam.* A c c v r s.

S*Tatius Florus.* Pone casum in hoc principio prout habes in Gl. quæ incipit, *Pompeius, &c.* [C o r n e l i o.] Filius instituit matrem suam heredem, & rogauit eam vt post mortem suam mater restitueret hanc hereditatem Flauio: & illa fœmina commisit delictum, propter quod omnia bona sua fuerunt confiscata: & sic hæc hereditas nunc Flauius petit hæc bona à fisco quasi sibi debita. Dicitur quòd non auditur interim, cùm nondum venerit dies sub qua erant ei relicta: cum & ipse posset prius mori quàm illa fœmina: & sic deficeret prædictum fideicommissum: vel aliàs res adquirere posset illa fœmina. ℸ a. A c c v r s.
a ¶ *Statius.* Hanc legem male opponit Accurs. *l. j. de probat. suprà.* cum in vtroque ex collatis vtriusque speciebus facti idem tradi constet. vide notata & scripta *ad d. l. iij. ℸ. de probat.* C v i a c.
y ¶ *Cautionem* domesticam: quod dic vt ℸ. *l. iij. §. quæri.*
z ¶ *Per præceptionem.* igitur coheredem habet, Faustinum scilicet vt habetur.

a Fiscus non habet tacitam hypothecam in bonis delinquentium, de quo materia habes in Glo. vt l. reciprocam. in bon. hypothecam. suprà de pactis. quæ idem tenet. vide Bart. in l. pub. ... suprà de donat. Negotiationis de pignorib. & ... Bonon. & pari. ... l. 3.

b Reus pro accusato.

c Procuratores pro castaldione.

d Fiscus quibus in casibus deterioris sit conditionis quàm priuatus.

a Conductoria fisci bona sic tacitè obligata.

† De hac distinctione vniuersalis, omnis, adde vtrum Bar. hic Glo. in ... §. *ipsius omnis de regimus. prog. sum.*

b Pignoris possessor conueniri à creditore non potest, nisi reo principali prius discusso.

c Omnis vox distributiua: interdum collectiuè accipitur.

d Pignus totū etiam pro exiguo debito tenetur potest.

e Lucrum percipere debet, qui periculum sustinet.

f Locare seu relocare colonus potest: sic vt quod ex relocatione plus mercedis acceperit, suū faciat.

480/C.IV.K.5-3, 1645-1646
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

a ¶ *Quæ.* aliàs *quod.* id est, quia.
b ¶ *Disputabat.* apud iudicem appellationis.
c ¶ *Quærere.* Pomponius se refert eorum quæstiam res non capiendi causa: & eadem res per præceptionem à coherede accepta: & sic hoc legato totam hereditatem onerabant: non solùm patrem Pompei, qui eam onerare volebat onus legati etiam nunc ad totam hereditatem pertinere, volebat enim per præceptionem eum qui à coherede ut in primo testamento scripsit erat, hac allegatione, quia non a *possit videri pro parte, &c.* Sed contra eũ meritò pronuntiatum est: nam cùm b per secundum testamentum rupisset primum, & ita præceptiones intercidissent: ex posteriore peti nequeant, cùm nõ fiat in eo relictio. vide quia ipse solus caueret, ipse solus soluere oneratur. ¶ Si quæras, cum totum sit testamentum ruptum pro posteriori, eam solam tacitam fideicommissum dare? Respon. hoc *T. de probat. l. sq. explicatum.*
d ¶ *Non acceperat.* in secundo testamento.
e ¶ *Pro parte.* vt ita præstetur de parte sua tantùm: scilicet vt onus sentiat, lucrum nõ habeat.
f ¶ *Pronunciauit.* iudex appellationis.
g ¶ *Extare* aliàs constare, in lib. R. in B. extare.
h ¶ *Dedisset.* id est reliquisset restituere. scilicet præceptionem.
i ¶ *Petitum esse.* in secundo testamento.
k ¶ *Placuit.* tubi Paulo, & est responsio.
l ¶ *Non probabat.* non exigeret. Sed contra *T. de probat. l. cum constaret.* Sed ad aliud hic probat, vt etiam ex testamento ejus: ibi non probaret, vt videatur repertum quia præsumitur. nisi heres contra probet. Item facit supra *de hæred. instit. l. cùm. & T. de leg. 1º l. sicut testamento.* ACCVRS.
m ¶ *Sibi.* scilicet Pompeio.
n ¶ *Ea sola.* hoc est contra. supra *de probat. l. iij.* in eo quod hic dixit, ea sola tantùm. Item in eo quod dicit hic, scilicet dedit in primo, non videtur repertum in secundo. Sol. hæc secundum illum vt videatur repertum fideicom. tacitum. & quod hic dicit, nec si dedisset, scilicet prælegationes. & quod dicit ex sola cautione, sub. etiam a. Vel dic secundò quòd hoc fuit interpositio cautio animo nocendi alt. ex testamento: & sic non potest agi ex fideicom. sed ex sola cautione. & secundum hoc quod hic dicit, quæ si dedisset, potest intelligi etiam in fideicommisso, vt primò dixi. 3. Vel sola. vt ibi.
o ¶ *Fideicommissum quasi* dicat non præceptionem vtpote eas à coherede percipere non potest ex secundo testamento gratis, vt voluit testator in primo testamento, fideicomm. autem præstat: quia de bursa sua voluit testator in primo testamento eam præstare.
p ¶ *Heres.* scilicet à filio. ACCVRS.
q ¶ *Post mortem suam.* scilicet matris.
r ¶ *Condemnatæ.* de aliquo crimine.
s ¶ *Ante.* ita esse admittendum antequàm fiscus ad petat. Acc.
t ¶ *Constitutum est vt T. l. quod placuit cum suis notis.* sed hæc al legatio non videtur bona: cùm non a dicatur creditor ille cui sub conditione debetur ante condi. vt *T. de act. & oblig. Lin qui.* licet sit arg. contra. infra *de verb. sig. l. creditores.*
u ¶ *Fiscus.* adeo vt etiam ad pœnas rediui non posse, etiam si vellet: vt supra *ad Trebel. l. sed & si ante. nec ob. C. de fideicom. l. post mortem.* vt ibi not.

x ¶ *Ibi.* Felix. & sic deficit fideicom. vt supra *de minor. l. in causa.*
y ¶ *Pomponius.*
z ¶ *Repulsus est interim.* Fideicommissi enim conditio ante mortem heredis non exibet. *l. 77. supra de leg. 2. C.* ¶ ACC.
a ¶ *A petitione.* Tria nota. Primùm quia a nõ debet esse quis solicitus de hereditate vitantis. ad quod *l. de vulg. substi. l. 5. §. interdũ.* 2. Item quia non b videtur mori, licet condemnata & deportata. ad quod *l. de vent. obseq. Lex ea. §. in infantem. & de leg. 4. l. cùm pater. §. hereditatem.* 3. Item tertiò, quia dicit, interim. cũ. n ergo erit naturaliter mortua, potest scilicet à filio fideicedere. *ad Trebe. l. ex facto. §. ex facto. & T. eo. l. dictum.* Item quia dicit, aliàs rei, &c.

a De hereditate vacante nemo videtur esse debet.
b Deportati non semper pro mortuis habentur.

Cum tacitum.] CAIVS. Heres fuit rogatus in restituenda hereditate Titio non capaci. Titius hoc de tulit filio, dicens se nõ posse capere: & sic debet habere dimidiam ex beneficio Diui Traiani quoniam de quanto debet esse hæc dimidia: an totius hereditatis, an dodrãtis tãtum? Et dicitur quòd dodrãtis. quarta enim quæ deberet remanere alias penes heredem, confiscatur. & hoc apparet ex quodam rescripto: cuius verba in litera ponuntur. FR. ACCVRS.

¶ Hinc conditum vocatur. Vlpia. in fragmen. tit. xx.

z ¶ *Fideicommissum.* onus hereditatis. ACC.
a ¶ *Datum.* id est relictam, quod qualiter fiat, & quando hoc inspiciatur, dic vt not ff. *ad l. hoc inter §. cur. l. & §. & §. 15. resp.* Acc.
b ¶ *Dimidium.* dimidium enim conferat ei habere secundum edictum Traiani vt *supra in Libro edicti. in prin. & §. 1. & l. senatus. §. senatus. nec ob. C. de his quibus def. l. lib. x* quia plenè notatur *T. eo. Lect. §. extat.*
a ¶ *Ipsius capitur.* Vnde exceptitia sunt, quæ auferuntur, vt indigna. Vlp. *in Frag. tit. 19.* Vide scripta *ad rub. supra de his quæ vi indig.* CVIAC.
c ¶ *Beneficium.* vt *supra ad leg. Vel l. Semproniæ. & ad Silc. l. si quæret. & C. ad leg. Falc. l. etiam sirenatus.*
d ¶ *Paulo.* colligatur ex superdictis.
e ¶ *Semissem.* scilicet relicti.
f ¶ *Dotalis.* nam tantum erat fiscus relictum, & non plus.

Valerius.] CASVS. Valerius procurator Imperatoris vendidit prædium Flauio Stalticio pro certo pretio, hoc pacto, quòd si alius offerat plus vsque ad annum, posset discedi ab ista venditione: nunc cum alius offert plus pretio antiquo Idem Stalticius inducias fuit in vacuam possessionem prædij cuius erant fructus medio tempore percepti, quæritur. Respon. si medio tempore inter licitationem & sequentem adiectionem percepti sunt, ad venditorem pertinent. si autem infra vindemias vtraque adiectio facta est: tunc fructus interim percepti sunt emptoris: si hanc prædia colebantur per colonum qui nummis solari eis locaverat fiscus nam tunc fructus colloni sunt: & hoc fauore fisci. possessionem tamen debet emptori si autem fiscus faceret ea prædia coli per suos rusticos, fructus essent emptoris. [TRYPHONINVS.] Dic casum vt in Glo. quæ incipit, *indicio mea*, &c. FRANCAEVERS.

g ¶ *Valerius.* Vide scripta *ad l. 7. C. de locato.* CVIAC.
h ¶ *Addixerat.* id est sub addictione in diem vendiderat.
i ¶ *Licitatione.* ab alio. ACCVRS.
k ¶ *Obtinuerit.* nam emptori primò licuit addicere: vt supra *de in diem*

480/C.IV.K.5-3, 1647-1648
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

in diem addictione. Liceat quod. § fi & l. seq. ff.

a ¶ *Indulsit erat*. vel tunc quando primò emit, vel tunc cum secundò obtinuit in licitatione.

b ¶ *Plane*. id est certè, & incipit determinare.

c ¶ *Licitationem*. id est emptionem. ACCVRS.

d ¶ *Ad venditorem*. nisi prædia erant sub colonario in fl. huius leg.

e ¶ *Allata est*. cū enim vēdo tibi fundum sub addic. in diem, & alius interim meliorem cōditionē accolerit: fructus interim percepti ad me venditorē pertinent. Idem etiam si ita ipse melior cond. ab alio oblatam præstiterit: vt ff. *de in diem addic. l. 1. item quod dicit. & l. fin. & l. seq.*

* Pertinet quoque huc lex. addictionem. Anton. Aug. lib. 2. cap. 3.

e Item pro cibo.

f ¶ *Itaque tempus*. id est citra: & sic medio tempore nō est percentus fructus ergo pendentes fructus ceduat emptori, vt ff. *de addic. empti. l. 2. in f. § fi fructibus.*

g ¶ *Ab hac traditus*. id est ab hac sententia quæ est vt fructus venditori cedant.

h ¶ *Papinianus*. debentur fructus emptoris nulla litigatione facta idem & vtraque audito inera tempus eiudemiarū protestis. Papi. autem & Mellius nouam sententiam introduxerunt, quoniam fructus quidē non pertinent ad dominum, sed pertinent colonum cui filius locauerat, hæc prædia excolunturi: & hoc propter filii peculium, quasi tacitum de recipiendo colono pactum inter emptorem & venditorē intercesserit.

i ¶ *Seruetur*. cūm enim sub colono est prædium locatum citra venditum à domino, nō debet eum emptor expellere de aquatur: sed pensionem ab eo accipere fauore filii: ne colono teneatur fi. *C. de vend. re. fil. l. § fil. ff. de lo. autor. in. pacti. Lin conditione § i & in dicta.* Alex. c. querimoniam. de iur. pat.

k ¶ *Quia*. hanc filiis quæritis.

l ¶ *Et colono* & applicatur emptori.

m ¶ *Non tantum*. si ergo colonus esset partiarius: partem tantum acciperet emptor vt rerum dominus.

n ¶ *Nō*. & hoc ideo, ne, &c.

o ¶ *Consuetis*. vt colonus stacret vsque ad tempus conditionis finitum.

* ¶ *Pronunciauit tamen secundum illorum opinionem*. Ergo contra rationem iuris, vt & in specie legis 3 *ff. sup. de usu*. Vide scripr. *ad l. 9. C. de locato*. CVIAC.

p ¶ *Secundum illorum opinionem*. fc. Papi. & Mellij: licet noua, & contra ius communiter *sup. loco l. § interea. § i. & C. loca. l. emptorem*, sed hoc propter priuilegium filii, ne teneatur colono vt hic dicit. fic *sup. in l. eum qui*.

q ¶ *Pronuncio fructus habere*. fil. emptorem, cum licitatio peremptorem primum non est ad hæc. vel si facta est antequam fructus percipiantur, res est secundū addicta licitationi ab emptore admissa. alioquin licitatione facta fructus medio tempore percepti ad venditoris spectant compendium.

r ¶ *Interpretor*. id est consulitur.

s ¶ *De fructibus arido*. Iudicio meo de aridis fructibus erat maior quæstio. fuerunt enim percepti ante tempora addictionis: & properata videbantur ad venditorem pertinere, ad instar venditionis factæ sub addictione in diem. Sed respon. quòd in vacuam possessionem inductus erat *. de fructibus medio tempore perceptis quærebatur. Patronus fisci esse volebat. Planè b si medio tempore inter primam licitationem c & sequentem addictionem d percepti fuissent, ad venditorem e pertinere: sicut solet dici cùm in diem addictio facta est, deinde melior conditio allata est *. nec moueri deberemus, quod idem fuisset, cui & primò addicta fuerant prædia. Sed cùm vtraque addictio intra tempus f vindemiarum facta fuisset, rectissim est ab hoc tractatu g. itaque placebat fructus emptoris esse. Papinianus h & Mellius nouā sententiam i induxerunt: quia k sub colono erant prædia, iniquum esse fructus ei l auferri vniuersos: sed colonum quidem percipere eos debere: emptorem verò pensionem eius m anni accepturum: ne n fiscus colono teneretur, quod ei frui non licuisset, atque si hoc ipsum in emendo conuenisset *. pronuntiauit tamen secundum illorum opinionem o p, quòd quidem domino colerentur, vniuersos fructus habere q: si verò sub colono, pensionem accipere.

Inficiatur dies quo pensio debet præstari: non dies quo fructus percipiuntur. BART.

1. ¶ Tryphonino suggerente r quod putaret de aridis fructibus s qui antè præcepti t in prædiis fuissent u: respondit, si nondum dies pensionis venisset, cum addicta v sunt eos quoque x emptorem accepturum.

DE CAPTIVIS, ET DE † POSTLIMINIO *, ET redempris ab hostibus.

TITVLVS XV.

Ad Rhodiam lex publicam consors sit etiam vitæ hostis. nam ciuitatem non amittit qui captiuus est. l. 32. supr. tit. proxi. quia & hæc mutatio ibi habetur. nam quia apud eos habuerunt, sicut Cornelius Brocchus refert. Et hoc bello militaque maximè ad Romanorum & Rhodiorum societatem hostis hostibus. unde captiuus dicitur, hostis vero fit, vt eum ad hostibus manere ad suos postliminio liberatum & iura sua recuperare existimo. Postliminium est postlimi Status, in quo quis suas ciuitatis iura recuperat ut integra ut si medio tempore in hostium potestate non fuisset. id verò habere respicit ad ius, vt dixi, non tam a redempti accepisse pretium videtur: quia enim a redempti postliminium exercuisset, iuxta eum tenetur, vt ad pignus naturale dicitur. l. 2. C. de postlimi & redemp. ab host. *vel si seruus fuit, seruus erit ex emptoris quasi ei fabricatus pretium quod hostibus intulit pro eo.* CVIAC.

1. MARCELLVS *libro vicesimo secundo Digestorum.*

Vod seruus eius qui ab hostibus captus est, postea postlimio [postliminio] redemptus est, aut si legatum sit seruo eius postea quam ille ad hostes peruenit y, hoc habebant heredes z eius: quia & si captiuitatis tempore decessisset a, adquisitum fore heredi.

11. IDEM *libro trigesimo nono Digestorum.*

NAuibus b longis æque operariis propter belli vsum postliminio c est: non piscatorium ex causa stipulationis, vel ex causa legati. Dicitur quod licet [illegible] tamen hæc adjectio [illegible] ad hæredem defuncti. FR. ACCVRS.

y ¶ *Postea*. vixit tamen adhuc naturaliter. ACCVRS.

z ¶ *Heredi*. eo postea ibi mortuo. ACCVRS.

a ¶ *Decessit*. ante ff. pul. vel legatum. & est bona ratio: quia * prima hora captiuitatis videtur decessisse: vt *J. ea. quæstio. in fin. § ea. sum. & facit ad hoc l. sup. de. postu. in. l. fi. servus. commodo. ff. § servus capto & J. Lindelo. § 1. de Chiron. in princ.* ACC.

NAuibus.] CASTR. Nauis longa & deputata propter belli vsum, & capitur ab hostibus. sic hostium. si tamen recuperatur, primo domino redditur. secus in naui piscatoria, vel in scapha. idem quod in naui magna est, in equo vel etiam tamen sint domi: secus in armis quæ si capiuntur ab host. hos. deinde recuperentur, non redduntur primo domino. Idem in veste quod in armis. & hod. *hoc Lauro seq.* FRANC.

b ¶ *Nauibus*. Not. quod in agra c aliud est quàm in rebus mobilibus. mobilia g enim sunt hostium & postliminium habent. at agri non fiunt alicuius speciali [illegible] nec dicuntur occupati, sed i inuadi & quis potius vniuersi dicuntur inuadere vel vniuersos, quam aliquis. & ideo dicendum est quod sint vniuersitatis hostium. ACC. Sed contrò & k immobilia l dicuntur recipi iure postliminij: vt *J. ea l. sequitur* §.).

c ¶ *Postliminium*. id est primo domino restituuntur: vt *infr. eo l.*

* Proculus (id in pandectis) qui post addictionem percipiebat, ad emptorem pertinere, ad emptorem pertinere.

† Deest in Indice tit.

* Postliminio reuerti.

g Liquidorum & vtriusque fructuum sumministrando.

h Addicti pro venditis.

i Colerentur alij mutuis colonis, alij partiarij.

k Captiuus per ius hostis capitatur mortuus videtur, [illegible] & mobilium & mobilium ab hostibus capiendum differentia. Hæc singulorū capiuntur: illa libri sunt seu publicum adhibet. & autem in l. eum quæ sup. & adqui. rerum dominio, mobilis capta duci belli adsignanda, vt eo dentur iuste milites. Idem resert Barrius de Cæsaris Laudibus tract. de belli num. 4. Modestin pol. liminium habetur.

k Agri non dicuntur occupari, sed inuadi.

l Corrupte & inuadere differentes.

m Postliminio mobilia & immobilia recipiuntur.

n Immobilia etiam recipiuntur iure postliminij.

480/C.IV.K.5-3, 1649-1650
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-3, 1651-1652

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-3, 1653-1654

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-3, 1655-1656

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

IN bello * postliminium est: in pace † autem his qui bello capti erant, de quibus [b] nihil in pactis [a] erat comprehẽsum [c]. Quod ideo [d] placuisse Seruius scribit, quia spem reuertendi ciuibus in uirtute bellica magis quàm in pace Romani esse uoluerunt. verùm in pace qui peruenerunt ad alteros, si bellum subitò exarsisset [e], eorum serui efficiuntur [f], apud quos iam hostes suo facto [g] deprehenduntur. quibus ius postliminij est tam in bello [h], quàm in pace: nisi fœdere cautum [i] fuerat ne esset his ius postliminij.

Qui moritur apud hostes, fingitur mortuus prima hora captiuitatis.

1. ¶ Si quis capitur ab hostibus, his quos in potestate habuit, in incerto [k] sunt utrum sui iuris facti, an adhuc pro filiisfamiliarum computentur. nam defuncto illo apud hostes, ex quo captus est [l], patresfamilias [m] reuertio, nunquam non [n] in potestate eius fuisse credentur. Ideo & de his quæ medio tempore adquirunt stipulatione, traditione, legato (nam hereditate [o] non possunt) tractatum est, ubi non est reuersus, si fortè alij vel in totum, his [p] exheredatis testamento, vel in partem [q] instituti sunt heredes: vtrum in hereditate capiui [r], quæ lege Cornelia inducitur [s], an prope ita ipsorũ sint, quod verius est [t]. Diuersúmque in his quæ per seruos adquiruntur [u]: merito: quia hi [x] bonorum fuerunt, & esse perseuerant: hi [y] sui iuris exinde, sibique ideo adquisisse [z] intelleguntur.

2. ¶ Facti [a] autem causæ [b] infectæ [c] nulla constitutione fieri possunt. Ideo eorum quæ vsucapiebat per semetipsũ possidẽs [d], qui postea nanctus † est, interrũpitur [e] vsucapio: quia certum est eum possidere desisse. eorum verò quæ per subiectas iuri suo personas possidebat, vsúque capiebat [f], vel si qua postea [g] peculiari nomine [h] comprehenduntur: Iulianus scribit [i] credi [k] suo tempore [l] impleri vsucapionem, remanentibus iisdem personis in possessionem. Marcellus [m] nihil interesse, ipse possedisset, an subiecta ei persona [n]. sed Iuliani imò videtur quòd incipiat in suo herede: vt T. *de vsurp. l. antẽ.* § fi. verùm nomine peculiari, subsistẽte ea: quia aut est reuersus suus & intelligitur vsuc. incepta in capt. aut ibi decessit, & tunc aut successit sibi, & tanè intelligitur cœpta in cap. aut est extraneus, & tunc adita hereditate vt T. *de vsucap. l. fin. & l. antẽ.* § *fin.* & hic ¶ *in l. Iulian.* § *pe. de l. pos. secundùm* M. Acc.

a Status personæ in prædecessore postulat.

b Potio postliminij, aquæ, & ignis sua dicitur, simile illi de l. ignis, § fi. ad *l. Aquil. de lega. iij.* tot.

c Pollicitus captiui heredi tale aliquid efficit, quæ aliquem nobilem efficit.

d Vide Bartolum *in l. fi. de qui pos. in poss. de vsucap.* & *vsurp.*

e Interrupto interdum possessionis nexu postliminio non possunt hæredes illa cõtinuare.

f Interruptio vsucapionis efficit detinendo vsucapionem.

a ¶ *In bello.* id est propter bellum. 2. Vel his qui recuperantur in bello. Accvrs.

b ¶ *De quibus.* scili. captis. Accvrs.

c ¶ *De quibus nihil in pactis.* Vide Scip. *ad l. 7. C. de postlim.* Cvtac.

d ¶ *Comprehensum.* cõtractum, vt statim sequitur. si ergo temporis pacis fit pactũ quòd capti in bello non haberent postliminium, valet pactum.

e ¶ *Quod ideo.* in bello recuperatis semper, in pace recuperatis non item cum est pactum in contrarium. *quod ideo, &c.* ergo si est pactum quòd recuperati in bello nõ habeant postliminium: non valet pactum, per hanc leg.

e ¶ *Exorsus esse.* i. inceptum esse. Accvrs.

f ¶ *Efficiantur.* nisi causa legationis ibi erant: vt infrà, *de leg. I. finali.*

g ¶ *Suo facto.* aliàs *sua*, quia scilicet iacerent.

h ¶ *In bello.* id est si recuperantur in bello. Accvrs.

i ¶ *Cautum.* quod pactum valet etiam si in bello recuperetur: quia non fuerat bello captus. Accvrs.

k ¶ *In incerto.* Hoc [b] do vt *Instituat. quibus modis ius pa. po. solu.* § *fi ab hostibus.* & facit supra *ad Tertullian. l. prima.* § *fi pendet.* Accvrs.

l ¶ *Capitur est.* scilicet præsumuntur fuisse ita.

m ¶ *Patresfamilias.* scilicet fuisse creduntur, quod est infrà & facit supr. *de fide & leg. l. fi patre.*

n ¶ *Nunquam non.* sed [c] semper.

o ¶ *Non hereditate.* interpolatio est vsque illuc, *tractatum est, &c.* vbi al omnia se referri, dicens, *traditum est, &c.* sed alij habent hic, *nam hereditatem non possunt.* quæ est falsa littera. Accvrsivs.

p ¶ *Ita.* scilicet filiis.

q ¶ *Valde parcum.* subaudi, *fi in parcum, &c.*

r ¶ *Captiui.* S. de quæstum: & de diuidat eam heredibus.

s ¶ *Inducitur.* quia nisi per fictionem [d] esset nullius: inf. *de vsur. leg. fi l. 4. in fin.*

t ¶ *Verius est.* quòd sint eorũ propriæ: vt *T. de statu hom. l. fi seruus in.* § *seruus.* & T. *ex Lbona.* § *quod filius.* & ¶ *l. fi. de vsur. l. infra.* § *fin. &* § *nul. l.*

u ¶ *Adquirantur.* nam eorum cedit heredibus.

x ¶ *Quia hi.* scilicet serui. Accvrs.

y ¶ *Hi.* scilicet filii. Accvrs.

z ¶ *Adquisisse.* aliàs *non adquisisse.* & tunc dic scilicet capto. aliàs sine ira: & tunc dic ipsis, scilicet filiis.

a ¶ *Facti* [e]. aliàs *facit.* & aliàs *facti*

b ¶ *Facti autem, causa infecta.* vt l. 23. § *hic plane.* T. *quibus ex causis manere.* Lit. T. *de vsucap.* Cvtac.

c ¶ *Causa.* id est interruptiones [f] possessionum per capitiuitatẽ, quæ & sunt causæ defendi vsucapere: non possunt heri infectæ vlla confirmatione postliminij vel aliàs vt *sup. qui, ex eam.* & *l. denique.* & sunt hic *supr. de acquir. poss. l.* 3. § *fi vbi & in eadẽ. de acquir. de.*

a ¶ *Quæ ipsorum potius. vel sup.* & T. *de reg. iur. l. verum est.* Sed arg. contra. C. *arg. & can. l. non dubium.* Accvrs.

c ¶ *Possidere.* aliàs *possidens qui possessionem cepit.* aliàs *possidens, & ei qui possessionem nactus est* & distingue secundùm H. cùm aliquis capitur ab hostibus aut vsucapit per se, vel per seruum non nomine peculiari: aut per seruum, & nomine peculiari: aut est reuersus, aut ibi decessit. primo casu interrumpitur nec poterit continuari vsucapi. Si verò decesserit: dicunt quidam idem esse, scilicet quia non completur vsucap. quasi non plus operetur fictio Gorcie. quàm postliminij. sed H. dicit vsucapionem impleri. & est ratio: quia fingitur ea hora qua captus est, decessisse: quare etiam hereditas sine possessione vsucap. complet: vt & T. *de vsucap. i. nunquam.* § *verum.* Si verò per seruum vel filium nomine peculiari fuit reuertitur, fuit ibi decedat: cessat vsucap. & hoc dicerat inchoata ante capt. si autem postea aliquam rem per traditionem acquisiuit, aut nomine patris vel domini, aut peculiari. primo casu fuit reuertatur, fuit ibi decedat: non incipit vsucap. ante reuersionẽ, vel ante aditam hereditatem: fiue succedat suus, fiue extraneus: imò videtur quòd incipiat in suo herede: vt T. *de vsucap. l. antẽ.* § *fi.* Si verò nomine peculiari, subsistẽte ea: quia aut est reuersus suus & intelligitur vsuc. incepta in capt. aut ibi decessit, & tunc aut successit sibi, & tanè intelligitur cœpta in cap. aut est extraneus, & tunc adita hereditate vt T. *de vsucap. l. fin. & l. antẽ.* § *fin.* & hic ¶ *in l. Iulian.* § *pe. de l. pos. secundùm* M. Acc.

d ¶ *Interrumpitur* contra T. *de vsucap. l. fi in qui.* § *fi.* Solu hic per se: ibi per subiectam personam ex causa peculiari: vt & hic subiicit & T. *ant ex can. non. Licet prater.* § *fi de* ¶. Accvrs.

e ¶ *Vsúque capiebat.* ex causa peculiari, & erat inchoata vsucap. ante cap. vt differat à sequent. cõp. a. Vel die, eram ex causa non peculiari, cùm ante cap. incepisset, & cap. decessisset: vt modò dict in distin.

f ¶ *Possidebat.* id est postea quàm captus est.

g ¶ *Peculiari nomine* quasi dicat, in peculiaribus, cum finitur vsucap. domino illic decedente, veniens here fi prodesit in hoc autem quæ per se possidebat, non item hæc heredi prodest tempus medium vsuc. hic, & T. *de vsucap. inf.* 6. § *fi. nisi non* R.

h ¶ *Iulianus scribit.* licet primo dubitauit: vt supra *de vsucap. l. fi in.*

i ¶ *Credi.* aliàs heredi.

k ¶ *Tempore.* id est vt inter tum fuisse vsucapio demum heredi- tate adita vt T. *de vsucap. l. fi in fin.* secundum quosdam. Imò die, tempore, id est in re mobili triennio & immobili 2. vel ex an. domicilio eius apud hostes cessitutis, inchoatur & finitur vsucap. vt T. *de vsucap. l. infra.* § *fin.* & T. *ex Lpe secundum* R. nam plurimum iuris habet: vt *d. l. denique.*

l ¶ *Marcellus.* Marcellus in his quæ per se capiuus possidebat, scripsit vsuc. interrumpi: nec heredi prodesse. & in hoc bene: sed quia hoc contradicitur in peculiaribus refutatur hic, & T. *de vsucap. l. fi in qui.* ¶ *in* § *fin.* R. 2. Vel dicebat Marcellus non interrumpi sed tunc si proficere indifferẽtè eram in causa non peculiari. & in eo corrigitur. Accvrs.

m ¶ *Persona.* vt sic autem tam vel semper in nostro vel utroque casu vsucapio procedat. Quid enim Marcellus senserit, ex his verbis colligi non potest. Ego autem puto Marcellum in his casibus sensisse vsucapionem nullatenus cessare. Iulianus autem [cuius sententia tenenda est] non iungunt distinguit in duobus casibus vsuca. procedere: hoc est cum quis dominus per seruum possidebat ante cap. etiam non peculiariter: vel si seruus quædam apprehendit post captiuitatem peculiariter. in alijs duobus non proce-

[a] Vsucapio suo tempore impleri quo finita dicatur.

480/C.IV.K.5-3, 1657-1658
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-3, 1659-1660

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

a ¶ *Ab eo.* scilicet redimente.
b ¶ *Tractamus* & si dicamus quòd non, sequitur absurdum, *quòd enim, &c.* D. V.
c ¶ *Ille.* scilicet verus dominus.
d ¶ *Consentiendi.* extra iudicium pro pretio redemptionis.
e ¶ *Eius.* scilicet veri domini. Acc.
f ¶ *Facultas.* redemptoris. Accvrs.
g ¶ *Liber erit.* Respon. erit liber, &c. & legislator, & quod sequitur, *qui, &c.* a domino scilicet veteri. nam nō poterit ei seruire, vt merito suo libertatem adsequatur: quod est iniquum: & ideo permittit ad libertatem per manum redemptionem hic, & ff *de adquir. rer. dom. l. ij seruum.* Alii legunt ingeniosissimè & conf. post. reip. vsque ad fi. vbi exponunt, *ipse*, scilicet redimens. & respon. certè manumittere potest per *d. l. ij seruum.* pretiū autem domino debet restituiri vt *d. l. ij seruum.*
h ¶ *A domino.* redimente.
i ¶ *Quod est iniquum.* scilicet cum non posse consequi libertatem per suam seruitutem. Accvrs.
k ¶ *Fauorem.* vt *supra de conditi. & demon. l. Titia. §. ij. iij, ius libertatis conferri facit. & l. Titio. iij. in fin. eodem titu.*
l ¶ *Ab hoc.* scilicet redimente.
m ¶ *Ad libertatem tempus.* post vltimationem rationes.
n ¶ *Potuit.* scilicet secundus emptor.
o ¶ *Ipse.* scilicet qui erat à redimēte seruus: alienum, scilicet ante vltimationem. scilicet redimens propter scientiā manumittere potest: aliàs posset vt ff. *de adquir. rer. l. ij seruum.* Alij interrogatiuè legunt vt dixi.
p ¶ *Pendente conditionali statutæ libertatis.*
q ¶ *Retinebit.* remanet statuliber etiā tradito pretio seruo. ad quod *l. ut Postliminium. §. ij statuliber.* Accvrs.
r ¶ *Quæsitor.* quod ei sit hostium, & non posset dare pro impedita conditione libertatis. vel si vna cū seruo haberet id redimens. Similiter non posset dare: vt *supra, de statuliber.* non videbatur.
s ¶ *Benignè.* cum hoc respicit primum dominum, in quo est benignitas: respon. vt quamquam pleno dominio sit redimens ille seruus, vt *supra. §. ij quia seruum.* non tamen quærat nisi ex re vel ex operis. Vel dic adquiri vtdeutumque redimenti. & sit in hoc benignitas quòd permittitur dare ex alterius peculio, quem eius qui libertatem reliquit: contra regulam, *supra de statuliber. l. non videbatur.* Accvrs.
t ¶ *Captiuitatem.* sub. & postea fuit captus.
u ¶ *In vsurum.* sicut proprietas ad dominum, & pignus ad creditorem: ad quod ff. *prox. §. & sup. qui, me pig. vel hypo. fal. l. vsurarum. & de usuris vs. annal. l. ij & fundo. & quemadmo. ser. amit. l. filius per quem & supr. qui, mo. vsufruct. amit. l. ij agor. amitt. & supr. de*

fide instru. Lib. Sed arg. contra. x *supr. de act. & obligi. l. seruus.*
x ¶ *Causa.* scilicet habet in primam & secundam causam: vt arg. *C. qui pe. ex pig. l. ij. & supr. de distra. pig. l. cum seruum. & supr. qui pe. ex pig. hac. l. ij prior §. similiter. & C. de pig. l. secundum.*
y ¶ *In hoc.* scil. casu, cum posterior offert

a Hoc est fine interrogatione.

fecit, ciuem Romanum dominus habuit: & an ab eo a possit libertatem adsequi, tractamus b. Quid enim si nūquam ille c pretium eius offerat? si nec consentiendi d eius e sit facultas f? liber erit g seruus, qui nullo merito suo potuerit à domino h libertatem consequi? quod est iniquum i, & contra institutum à maioribus libertatis fauorem k. Certè & veteri iure, si ab hoc l qui sciens alienum esse redemisset, alius bona fide emisset, vsucapere, ad libertatémque m perducere potuit n. & isto quoque modo prior dominus qui ante captiuitatem fuerat, ius suum amittebat. quare igitur iste o non habet ius manumittendi?

10. ¶ Si statuliber fuerit antequàm ab hostibus caperetur: redemptus pendente conditione p, suam causam retinebit q.

11. ¶ Quid ergo si ita liberratem acceperat, si decem milia dederit? quæ ista est vnde dare debebit: quoniam & si concessum est statulibero de peculio dare, hoc tamen quod apud hunc qui redemit habet, numquid vice illius sit, quod apud hostes quæsisset r? Vtique, si ex re illius, aut ex operis suis quæsitum est. Ex alia autem causa parto peculio, poterit dare, ita vt conditioni benignè s eum paruisse credamus.

12. ¶ Si pignori seruus datus fuerat ante captiuitatem t: postdimissum redemptorem, in veterem u obligationem reuertitur: & si creditor obtulerit ei qui redemit, quanto redemptus est, habet obligationem & in propietatem x debiti causam, & in eam summam qua eum liberauit: quasi ea obligatione quadam constitutione inducta, vt cùm posterior creditor priori satisfacit confirmandi sui pignoris causa y: nisi quòd in hoc z conuersa res est: & posterior, qui apud nos esset

prior, quia a eum seruum, vt apud nos esset, efficit: ab eo qui tempore prior fuit, vt infirmiore b dimittendus est c.

13. ¶ Si plurium seruus fuerat d, & omnium nomine ei qui redemit restitutum pretium erit: in communionem redibit. si vnius tantùm, vel quorundam e, nec omnium ad eum eōsve qui soluerunt, pertinebit: ita vt in portione sua priſtinum ius obtineant f: & in parte cæterorum ei qui redemit, succedant.

14. ¶ Si fideicommissa libertas debita captiuo fuerit, redemptus nondum eam petere g poterit, nisi redemptori satisfecerit.

15. ¶ Si deportatum h ab insula hostes ceperant, redemptus quibus casibus redit, in eam causam veniet, in qua futurus esset si captus non fuisset. deportabitur i igitur.

16. ¶ Sed si in captiuo seruo talis præcesserat causa, quæ eius vel ad tempus vel in perpetuum libertatem impediret, nec redemptione ab hostibus mutabitur: veluti si in legem Fauiam commisisse eum k constiterat: vel ita venierat, ne manumitteretur. habebit autem interim sine pœna l sua qui redemit.

17. ¶ Ergo de metallo captus, redemptus in pœnam suam reuertetur: nec tamen vt transfuga m metalli puniendus erit: sed redemptor à fisco pretium recipiet n. quod etiam constitutum est ab imperatore nostro & diuo Seuero.

18. ¶ Si natum * ex Pamphila legatum tibi fuerit, tuque matrem redemeris, & ea apud te pepererit, non videri te partum ex causa lucrativa * habere: sed officio p arbitrióque

supra de act. & obligi. l. seruus.
a ¶ *Causa.* scilicet habet in primam & secundam causam: vt arg. *C. qui pe. ex pig. l. ij. & supr. de distra. pig. l. cum seruum. & supr. qui pe. ex pig. hac. l. ij prior §. similiter. & C. de pig. l. secundum.*
b ¶ *In hoc.* scil. casu, cum posterior offert

a Hoc est fine interrogatione.

fecit, ciuem Romanum dominus habuit: & an ab eo a possit libertatem adsequi, tractamus b. Quid enim si nūquam ille c pretium eius offerat? si nec consentiendi d eius e sit facultas f? liber erit g seruus, qui nullo merito suo potuerit à domino h libertatem consequi? quod est iniquum i, & contra institutum à maioribus libertatis fauorem k. Certè & veteri iure, si ab hoc l qui sciens alienum esse redemisset, alius bona fide emisset, vsucapere, ad libertatémque m perducere potuit n. & isto quoque modo prior dominus qui ante captiuitatem fuerat, ius suum amittebat. quare igitur iste o non habet ius manumittendi?

10. ¶ Si statuliber fuerit antequàm ab hostibus caperetur: redemptus pendente conditione p, suam causam retinebit q.

11. ¶ Quid ergo si ita liberratem acceperat, si decem milia dederit? quæ ista est vnde dare debebit: quoniam & si concessum est statulibero de peculio dare, hoc tamen quod apud hunc qui redemit habet, numquid vice illius sit, quod apud hostes quæsisset r? Vtique, si ex re illius, aut ex operis suis quæsitum est. Ex alia autem causa parto peculio, poterit dare, ita vt conditioni benignè s eum paruisse credamus.

12. ¶ Si pignori seruus datus fuerat ante captiuitatem t: postdimissum redemptorem, in veterem u obligationem reuertitur: & si creditor obtulerit ei qui redemit, quanto redemptus est, habet obligationem & in propietatem x debiti causam, & in eam summam qua eum liberauit: quasi ea obligatione quadam constitutione inducta, vt cùm posterior creditor priori satisfacit confirmandi sui pignoris causa y: nisi quòd in hoc z conuersa res est: & posterior, qui apud nos esset

prior, quia a eum seruum, vt apud nos esset, efficit: ab eo qui tempore prior fuit, vt infirmiore b dimittendus est c.

13. ¶ Si plurium seruus fuerat d, & omnium nomine ei qui redemit restitutum pretium erit: in communionem redibit. si vnius tantùm, vel quorundam e, nec omnium ad eum eōsve qui soluerunt, pertinebit: ita vt in portione sua priſtinum ius obtineant f: & in parte cæterorum ei qui redemit, succedant.

14. ¶ Si fideicommissa libertas debita captiuo fuerit, redemptus nondum eam petere g poterit, nisi redemptori satisfecerit.

15. ¶ Si deportatum h ab insula hostes ceperant, redemptus quibus casibus redit, in eam causam veniet, in qua futurus esset si captus non fuisset. deportabitur i igitur.

16. ¶ Sed si in captiuo seruo talis præcesserat causa, quæ eius vel ad tempus vel in perpetuum libertatem impediret, nec redemptione ab hostibus mutabitur: veluti si in legem Fauiam commisisse eum k constiterat: vel ita venierat, ne manumitteretur. habebit autem interim sine pœna l sua qui redemit.

17. ¶ Ergo de metallo captus, redemptus in pœnam suam reuertetur: nec tamen vt transfuga m metalli puniendus erit: sed redemptor à fisco pretium recipiet n. quod etiam constitutum est ab imperatore nostro & diuo Seuero.

18. ¶ Si natum * ex Pamphila legatum tibi fuerit, tuque matrem redemeris, & ea apud te pepererit, non videri te partum ex causa lucrativa * habere: sed officio p arbitrióque

a Tit in seruo posse in quo non habet locum: vel, hic emunctæ naris fuit in praxi. cum illo: ibi non nisi recuperatio bonis.
* *Infirmet.*

a Libertatis impetus fuisse.

1. tenera. quia ita fi- tus, § 1. de statuliber.

tenus pi- nus ex- ab hosti- le poſt li- tus, pos- tatis re- tentis ad dominū veris ad

a ¶ *Hoc est.* scilicet ius manumittendi.
b ¶ *Tractamus* & si dicamus quòd non, sequitur absurdum, *quòd enim, &c.* D. V.
c ¶ *Ille.* scilicet verus dominus.
d ¶ *Consentiendi.* extra iudicium pro pretio redemptionis.
e ¶ *Eius.* scilicet veri domini. Acc.
f ¶ *Facultas.* redemptoris. Accvrs.
g ¶ *Liber erit.* Respon. erit liber, &c. & legislator, & quod sequitur, *qui, &c.* a domino scilicet veteri. nam nō poterit ei seruire, vt merito suo libertatem adsequatur: quod est iniquum: & ideo permittit ad libertatem per manum redemptionem hic, & ff *de adquir. rer. dom. l. ij seruum.* Alii legunt ingeniosissimè & conf. post. reip. vsque ad fi. vbi exponunt, *ipse*, scilicet redimens. & respon. certè manumittere potest per *d. l. ij seruum.* pretiū autem domino debet restituiri vt *d. l. ij seruum.*
h ¶ *A domino.* redimente.
i ¶ *Quod est iniquum.* scilicet cum non posse consequi libertatem per suam seruitutem. Accvrs.
k ¶ *Fauorem.* vt *supra de conditi. & demon. l. Titia. §. ij. iij, ius libertatis conferri facit. & l. Titio. iij. in fin. eodem titu.*
l ¶ *Ab hoc.* scilicet redimente.
m ¶ *Ad libertatem tempus.* post vltimationem rationes.
n ¶ *Potuit.* scilicet secundus emptor.
o ¶ *Ipse.* scilicet qui erat à redimēte seruus: alienum, scilicet ante vltimationem. scilicet redimens propter scientiā manumittere potest: aliàs posset vt ff. *de adquir. rer. l. ij seruum.* Alij interrogatiuè legunt vt dixi.
p ¶ *Pendente conditionali statutæ libertatis.*
q ¶ *Retinebit.* remanet statuliber etiā tradito pretio seruo. ad quod *l. ut Postliminium. §. ij statuliber.* Accvrs.
r ¶ *Quæsitor.* quod ei sit hostium, & non posset dare pro impedita conditione libertatis. vel si vna cū seruo haberet id redimens. Similiter non posset dare: vt *supra, de statuliber.* non videbatur.
s ¶ *Benignè.* cum hoc respicit primum dominum, in quo est benignitas: respon. vt quamquam pleno dominio sit redimens ille seruus, vt *supra. §. ij quia seruum.* non tamen quærat nisi ex re vel ex operis. Vel dic adquiri vtdeutumque redimenti. & sit in hoc benignitas quòd permittitur dare ex alterius peculio, quem eius qui libertatem reliquit: contra regulam, *supra de statuliber. l. non videbatur.* Accvrs.
t ¶ *Captiuitatem.* sub. & postea fuit captus.
u ¶ *In vsurum.* sicut proprietas ad dominum, & pignus ad creditorem: ad quod ff. *prox. §. & sup. qui, me pig. vel hypo. fal. l. vsurarum. & de usuris vs. annal. l. ij & fundo. & quemadmo. ser. amit. l. filius per quem & supr. qui, mo. vsufruct. amit. l. ij agor. amitt. & supr. de*

a Hoc est antequam portionis redemptori soluatur.

480/C.IV.K.5-3, 1661-1662
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

a ¶ *Peperit atque.* nam intuitu partus plures matrem cenſ.
b ¶ *Pompeius.* per ſe.
c ¶ *Quòd ſi iam.* conſtetur ſic quòd ſi iam natum apud hoſtes, redimeretur ab eodem cum matre vno pretio: natum dico, quod gerebatur in vtero eo tempore quo capiebatur: videtur is ſilius. patris poſtliminio reuerſus: & hoc dico, oblato tanto ex pretio quod pro vtroque eorum datum eſt, id eſt datum nomine venditionis, quarenum contingeret æſtimationem partus.
d ¶ *Redimatur.* ſtatuliber, ſeliciter.
e ¶ *h. ſ.* partus.
f ¶ *Peregre.* aliàs *quocunque alias pro quo eorum.*
Si me tibi.] CASVS. Si nepotem meum ex me arrogaturus eſſem tibi, emancipaſti. Dicitur quòd ſi filius meus captus ab hoſtibus reuerſus eſt, nepos tibi erit. FRANC. ACCVRS.
g ¶ *Deinde.* quia liberum filium in poteſtate. ACCVRS.
h ¶ *Emancipare.* filio adoptato. ACC.
i ¶ *Sic recipitur.* ante expectauerat filij meti vel poſt, dum tamen ante ingreſſum. nam ſi poſt, non iure poſtliminij, ſed iure communi.
k ¶ *Tibi.* idem ergo eſſet ſi nepos ſemper in ciuitate fuiſſet: vt *l. eo. l. retro.* quia poſtliminij fingit eum ſemper in ciuitate fuiſſe. & ſic facit pro eo quod not. *ff. de adopt. l. ſed etiam.* Item contra *ff. de captiu. cum omnes ab hoſtibus. l. ſed. Sol.* licet non conſtet patrem ibi patrimonium eſt quia non ſit nepos adoptiuus in poteſtate auiſed quia nō remanet ipſi filio patri ex liberis: nec habet vim naturalis nepotis& ideo in contractione & ſtipulatione. vide *ff. l. prouiſum. § ſin.* ACCVRS.
Vtra duæ.] CASVS. Duæ ſpecies ſunt poſtliminij. ab exercitu ab hoſtibus recuperat ſiũ bona. item & erat filiuſa. recuperat eum pater ſuus. hoc dicit filiuſa. captus ab hoſtibus, reuerſus reuertitur ſub poteſtatem patriam. Secus in vxore capta ab hoſtibus. nam reuerſa non redintegratur matrimonium, niſi de nouo conſentiat. FR. ACCVRS.
e ¶ *Patrem mariti iure poſtliminij.* Excipitur libera patrono nupta *l. 45 § vltim. ſupr. de nupt.* CYIAC.
f ¶ *Redintegratur.* fuit ergo ſolutum. *ſupr. ea. Licet vt à patre.* & dic vt *aut in bello. § media.*
Si patre.] CASVS. Paterfamil. captus & redemptus, & ante luitionem ſui defuncto: filius eius offerendo quantitatem redimendi, qua fuit redempcus pater ſuus, poterit facere dicere patri ſuo. ſed verius dicas vt etiam non offerendo aliquid, facere dicere poſſit. FR. ACCVRS.
m ¶ *Si pater redemptus.* à quodam alio *redemptore.* non filio. ACC.
n ¶ *Luitionem.* a filio faciendam.
o ¶ *Defuncto.* ſcilicet patre.
p ¶ *Offerat.* redemptori.
q ¶ *Suum.* ſcilicet heredem.
r ¶ *Illum.* l. patrem.
s ¶ *Debiti.* dandi redemptori. ACCVRS.
t ¶ *Poterit.* aliàs *potuerit*: aliàs *poſſe.*
u ¶ *Suum.* ſcilicet heredem.

iudicis æſtimandum, conſtituto pretio partus petinde atque ſi quãto mater empta, ſimul & partus venîſſet. Quòd ſi iam natum apud hoſtes, quod eo tempore quo capiebatur, vtero gerebat, cum matre redimatur ab eodem vno pretio: oblato tanto, quantum ex pretio, quod pro vtroque vnum datum eſt, æſtimationem contingere † partui& videtur is poſtliminio reuerſus multo magis ſi diuerſi emptores vtriuſque extiterint, vel vnius. Sed ſi ſuo quemque pretio redemerit, id offerri pro ſingulis oportebit redemptori, quod hoſti pro quoquo datum eſt: vt ſeparatim quoque poſtliminio reuerti poſſint.

XXII. PAVLVS *libro ſecundo ad Sabinum.*

SI me tibi adrogandum dediſſem : emancipato me, reuerſum ab hoſtibus filium meum loco nepotis tibi futurum conſtat.

Seruus ab hoſtibus erat filiusfamilias, ipſe recuperat bona ſua, & pater recuperat eum, ſed vxorem non recuperat maritus, niſi matrimonium redintegretur. hoc dicit.

XIV. POMPONIVS *libro tertio ad Sabinum.*

CVm duæ ſpecies poſtliminij ſint, vt aut nos reuertamur, aut aliquid recipiamus: cùm filius reuertitur, duplicem † in eo cauſam eſſe oportet poſtliminij & quòd pater eum recuperet, & ipſe ſibi ſuum.

1. ¶ Non vt pater filium, ita vxorem maritus iure poſtliminij recipit: ſed conſenſu redintegratur matrimonium.

2 ¶ *Habere.* & non tenetur offerre quantitatem: vt prædixi: & id hoc *ſupr. de ſuis & leg. l. § ſi filium. & ſupr. de probat. l. Procula.*
Reus creditur.] CASVS. Qui ab hoſtibus reuertitur, præſumitur ſemper in ciuitate fuiſſe, & hoc ex ſchione poſtliminij: fallit in illis qui armis victi hoſtibus ſe dediderunt. ſenus capitur ab hoſtibus, ſi ibi decedat, præſumitur mortuus priuſa hora captiuitatis. & hoc dicit hæc l. cum diabus ſequens. FRANC. ACCVRS.
Patre capto ab hoſtibus, & à quodam redempto: ſi moritur pater, poteſt filius offerre pretium redemptori patris, & ipſe heres patris, vel etiam nihil offerendo. l. A. Seq. plana ſunt.

XV. VLPIANVS *libro duodecimo ad Sabinum.*

SI patre redẽpto, & ante luitionem defuncto, filius poſt mortem eius redemptionis quantitatem offerat, dicendum eſt ſuum ei poſſe exiſtere: niſi forte quis ſubtiliùs dicat, hunc dum moritur, quaſi iure pignoris ſinito nanctum poſtliminium, & ſine obligatione debiti obiiſſe, vt poterit ſuum habere, quod non ſine ratione dicetur.

XVI. IDEM *libro ſextodecimo ad Sabinum.*

RETro creditur in ciuitate fuiſſe, qui ab hoſtibus aduenit.

XVII. PAVLVS *libro ſecundo ad Sabinum.*

POſtliminio carent, qui armis victi, hoſtibus ſe dederunt.

XVIII. VLPIANVS *libro trigeſimo quinto ad Sabinum.*

IN omnibus partibus iuris is qui reuerſus non eſt ab hoſtibus: quaſi tunc deceſſiſſe videtur, cùm captus eſt.

XIX. PAVLVS *libro ſexto decimo ad Sabinum.*

POſtliminium † eſt ius amiſſæ rei recipiendæ ab extraneo, & in ſtatum priſtinum reſtituendæ, inter nos ac liberos populos, regeſque, moribus, legibus conſtitutum. Nam quod bello amiſimus, aut edomini quondam redditur, cum exierit eorum ciuitatem ſub qua relicta erat ei libertas. ſed fiſci ſeruus fuit. item filiuſam, transfuga abſentis reuerti poſſe minus vtique parte. Vlpianus dixit quis dicatur transfuga [*Si in qui.*] Etsi captum ab hoſtibus pro ea re, pro qua credo ea cauſa ſuppoſuit. Dicitur quis fraudo ſuo redemptus liberatus. emptor tamen agit contra venditorem actione ex empto. Vltimò dicit quòd poſtliminium locum habet in omni perſona capta ab hoſtibus, libera vel ſerua, ſi reuertatur ab hoſtibus. dicitur ratio in litera. FR. ACCVRS.
c ¶ *Ab extraneo.* id eſt hoſte.
d ¶ *Confirmatum.* ipſo facto ex vſu noſtro & noſtrorum fabricatorum, & ex vſu populorum quinon ſunt nobis ſubditi & reges ſimiliter non ſubditos, ſcilicet pro ſe, & ſuis populis & ſic a toto mundo. nam aut ſunt de imperio noſtro, aut non. & tunc aut ſubtecti alicui regi, aut non, ſed ſunt populus liber vt *ſupr. ea. Luuo dubio.* & ſic prædictus vſus eſt ius gentium, vt eſt bellum: vt hic ſubiicit, *mercatus, &c. & poſtliminium de iure nato. § ius autem a.* Vel dic quòd etiam pacto hoc fuit ab initio ſtatutum inter nos & prædictos. & tunc facit *ſupr. de pac. I. conuenerunt.* & ſecundum hoc dic, liberos populos & reges, ſcilicet hoſtes.
g ¶ *Dein.* id eſt in ipſo conflictu.

Æquita

† Capitur reuerſus, reuertitur in ciuitate hoſtis vt non reuertisse, vtro mortuus.

† Volunteus conſtat voluntate eius.

† Cyprianus, ſi non reuertitur mortuus fingitur eo momento, quo captus eſt.

† Filiusnec dum citra id interdum conſtituitur. vide ff. in *l. filiusnec nemo. Mutius ſupr. de leg. ſeruum. Barto. ff. ſi quis pro emptore ſupr. de leg. ſeruo.*

† De hac definitione *collatio* ex Cic. in Topicis in hoc ab etymologia.

† Poſtliminij ius an ex hac definitione, an vero ex pacto.

480/C.IV.K.5-3, 1663-1664
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

tiam citra bellum: hoc si rursus recipiamus, dicimur postliminio recipere: idque naturali æquitate introductum est: vt qui per iniuriam ab extraneis detinebatur, is vbi in fines suos redisset, pristinum ius suum reciperet.

1. ¶ Induciæ sunt, cùm in breue & in præsens tempus conuenit, ne inuicem se lacessant: quo tempore non est postliminium.

2. A pilatis aut latronibus captiui, liberi permanent.

3. ¶ Postliminio redisse videtur, cùm in fines nostros intrauerit: ficuti amittitur, vbi fines nostros excessit. Sed & si in ciuitatem fociam amicámve, aut ad regem ciuium vel amicum venerit, statim postliminio redisse videtur: quia ibi primùm nomine publico tutus esse incipiat.

4. ¶ Transfugæ nullum postliminium est. Nam qui malo consilio, & proditoris animo patriam reliquit, hostium numero habendus est. Sed hoc in libero transfugæ iuris est, siue fœmina, siue masculus sit. 5. ¶ Si verò seruus transfugerit ad hostes: quoniam & cum casu captus est, dominus in eo postliminium habet, rectissimè dicitur etiam ei postliminium esse, scilicet vt dominus in eo pristinum ius recipiat: ne contrarium ius non tam ipsi iniustiosum sit, qui seruus semper permanet, quàm domino damnosum constituatur.

6. ¶ Si status liber transfuga reuersus sit: existente conditione postquàm rediit, liber efficitur. Diuersum est si conditio extitisset dum apud hostes est. In eo enim casu neque sibi reuerti potest, vt liber sit: neque heredi in eo ius postliminij est: quia non potest queri, cùm nullum damnum patiatur liberrare iam obtingente, si non impediret quòd transfuga factus est.

7. ¶ Filius quoque familias transfuga non potest postliminio reuerti, neque viuo patre: quia pater sic illum amisit; quemadmodum patria: & quia disciplina castrorum antiquior fuit parentibus Romanis, quàm charitas liberorum

8. ¶ Transfuga autem non is solus accipiendus est, qui aut ad hostes, aut in bello transfugit, sed & qui per induciarum tempus, aut ad eos cum quibus nulla amicitia est, fide suscepta transfugit.

9. ¶ Si is qui emit ab hostibus, pluris alij ius pignoris, quod in redempto habet, cesserit: non eam quantitatem, sed pretiorem redempus reddere debet: & emptor habet actionem aduersus eum qui vendidit, ex empto.

10. ¶ Postliminium hominibus est cuiuscumque sexus conditionisue sint, nec interest, liberi an serui sint. Nec enim soli postliminio recipiuntur, qui pugnare possunt: sed omnes homines: quia eius naturæ sunt, vt vsui esse vel consilio vel aliis modis possint.

XX. POMPONI VS *libro trigesimo sexto ad Sabinum.*

SI captiuos, de quo in pace cautum fuerat vt redderet, sua voluntate apud hostes manfit: non est ei postea postliminium.

1. ¶ Verum est, expulsis hostibus ex agris quos receperint, dominia eorum ad priores dominos redire: nec aut publicari, aut prædæ loco cedere. Publicatur enim ille ager qui ex hostibus captus sit.

2. ¶ Redemptio facultatem redeundi præbet, non ius postliminij inuertit.

XXI. VLPIANVS *libro quinto Opinionum.*

SI quis ingenuam ab hostibus redemptam, eo animo

480/C.IV.K.5-3, 1665-1666
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

necab. in eod. titu. l. liber captus. statim enim habet postliminium. praeterquam in vinculo [a] pignoris quo tenetur: & ita vt per omnia postliminium stricte recipiat, debet soluere pretium: vt ibi dicitur. Accursius.

a Pignoris vinculo tenetur redimenti qui ab hostib. redemptus est.

Si quis ingenuam.] Casus. Quandam ingenuam ab hostibus captam redemi, & eam mecum tenui: & ex ea habui filios: & eam & filios manumisi. Dicitur quòd ex hoc iure pignoris remissum videtur: & ipso iure postliminij reuersa dicitur: & sic ingenua ingenuos peperit filios. & haec manumissio nihil ei nocuit. si autem captam ab hostibus recuperauimus virtute militum, & eam tenui mecum, & habui ex ea filios: vxor mihi dicitur. Vltimò dicit inter ciues nata discordia, vt hi qui sunt circa Apostolicum, habent discordiam cum his qui sunt vltra Apostolicum in exitium, i. in damnum reipublicae non contenditur. hoc est dicere licet capiantur aliqui, non fiunt serui: & capti si manumittantur, frustra fit manumissio: & frustra petunt ingenuitatem, cum eam nunquam perdiderint. Franc.

secum habuerit [a], vt ex ea susciperet liberos; & postea ex se natum sub titulo naturalis [b] filij [c] cum matre manumiserit [d]: ignorantia mariti [e], eiusdémque patris, neque statui eorum quos manumisisse visus est, officere debet [f]: & exinde intellegi oportet remissum matri pignoris vinculum, ex quo de ea suscipere liberos optauerat [g]: ideóque eam quae postliminio reuersa, erat libera & ingenua, ingenuum peperisse constat. Quòd si publicè praeda virtute militum recuperata [h], nulli pretium matris pater numerauerit: protinus postliminio reuersa, non cum domino, sed cum marito [i] fuisse declaratur.

In ciuilibus discordiis si aliqui capiuntur ab aliqua partium, non fiunt serui: & ideo frustra fit manumissio, & frustra petunt ingenuitatem à principe. h. d.

1. ¶ In ciuilibus dissensionibus, [k] quamuis saepe per eas respublica laedatur: non tamen in exitium [l] reipublicae contenditur [m]. qui in alterutras partes discedent [n], vice hostium non sunt eorum, inter quos iura captiuitatis aut postliminiorum fuerint: & ideo captos & venundatos, postéaque manumissos [o], placuit supervacuò [p] repetere à principe ingenuitatem, quam nulla captiuitate amiserant.

Mortuo capto apud hostes, omnia restituuntur in eum statum ac si captus non fuisset: & hoc per legem Corneliam. exempla vide in text.

XXII. Ivlianvs libro sexagesimosecundo Digestorum.

Bona eorum [q] qui in hostium potestatem peruenerint, atque ibi decesserint, siue testamenti factionem habuerint, siue non [r] habuerint, ad eos pertinent, ad quos pertinerent si in potestatem hostium non peruenissent. idémque ius [s] in eadem causa omnium rerum iubetur esse lege Cornelia, quae futura esset, si hi de quorum hereditatibus & tutelis constituebatur [t], in hostium potestatem non peruenissent.

1. ¶ Apparet ergo eadem omnia pertinere ad heredem eius, quae ipse qui hostium potitus est †, habiturus esset, si postliminio reuertisset. Porrò quaecumque serui captiuorum stipulantur, vel accipiunt, adquiri dominis intelleguntur cum postliminio redierint: quare necesse est etiam ad eos pertineant qui ex lege Cornelia hereditatem adierint [t]. Quòd si nemo ex lege Cornelia heres extiterit, bona publica fient: legata [u] quoque seruis horum praesenti die [x], vel sub conditione, ad heredes pertinebunt. Item si seruus ab extero heres institutus fuerit, iussu heredis captiui adiri poterit.

2. ¶ Quod si filius eius qui in hostium potestate est, accipit aut stipulatur: id, patre priusquam postliminio rediret mortuo, ipsi adquisitum intellegitur: & si [a] viuo patre [β] decesserit [γ], ad heredem patris pertinebit [z]. nam status hominum quorum patres in hostium potestate sunt, in pendenti [a] esset: reuerso quidem patre, existimantur nunquam suae potestatis fuisse [b], mortuo, tunc patresfamilias fuisse, cùm pater eius in hostium potestate perueniret.

3. ¶ Quae peculiari [γ] nomine serui captiuorum possident, in suspenso sunt. nam si domini postliminio redierint, eorum facta intelleguntur [c]: si ibi decesserint, per legem Corneliam ad heredes eorum pertinebunt [d].

a Praesumitur quis vinculum pignoris ei remittere quam captiuam ab hostibus redemit & vxorem duxit, vel inter formas vxoris, vel vt concubinam.

d Praesumitur matrimonium ex sola consuetudine.

a ¶ Habuerit. non tamen praesumitur [b] matrimonium. erat enim quasi serua: vt supra de testamentis. l. qui testamento. §. j. non ergo contraxit matrimonium. nec oportet fuit protestatus quòd esset concubina. & ideo infra dicit maritus quia sic credebatur, non tamen erat.

b Praesumi non solet affectione maritali eam ducere quam redemit ab hostibus.

* Ex lege Falcidia... Flor. in vul. & Gril.

b ¶ Naturalis. scilicet tantùm. putabat enim non esse seruus, non tamen erat, etiam si vincula pignoris non intellegerentur remissum, vt dixi supr. l. proxima in fin.

c ¶ Filij. alias filiola, alias filij.

d ¶ Manumiserit. scilicet de facto.

e ¶ Mariti. opinione hominum.

f ¶ Debet. vt Instit. de inge. §. fin. & C. de manum. vin. l. ij.

g ¶ Optauerat non tamen contrahendo cum ea matrimonium: vt dum remittitur. si ergo vinculum pignoris si cum ea contrahat: vt C. eodem. l. fin. & argu. C. de op. liber. l. liberta. Item si teneat eam in forma vxoris vt hic. Item si vt concubinam: argu. supra de op. liber. l. liberta. nam sufficit qualecumque indicium: vt C. eo. l. liber captus.

h ¶ Recuperata. ad hoc C. eodem l. ab hostibus.

i ¶ Cum marito. quia illico ingenua est; nec quasi serua tenetur, & ideo matrimonium cum illa ex [d] sola consuetudine praesumitur: vt supr. de ritu nupt. l. in libera.

k ¶ In ciuilibus dissensionibus. id est cum ciues inter se committunt, id est praeliantur & alij de aliis capiunt. vt infra proxi. §.

l ¶ In exitium. id est damnum.

m ¶ Contenditur. principaliter.

n ¶ Discedent, vel ciues contra ciues, vel vna ciuitas contra aliam. & facit T. l. postliminium. §. à piratis. & infra. l. hostes. Accursius.

o ¶ Manumissos. de facto: vt Instit. de inge. §. fin. & C. de manum. vin. l. ij.

p ¶ Supervacuò. C. [a] de ingen. l. j. & C. arb. tu. l. cum interdicta. Accurs.

b Supervacuò à principe petitur, quod de iure communi competit.

Bona.] Casus. Captus ab hostibus ibidem decessit. siue habebat testamenti factionem, vt quia pubes: siue non, vt quia impubes: bona eius habebunt illi qui haberent eo mortuo ante captiuitatem: & ea bona habebunt quae haberet captus si esset reuersus: & sic etiam quaesita per seruum capti, siue per stipulationem, siue ex causa legati, siue iussu. habebunt heredes capti: & si nullus vult succedere, fiscus habebit bona. Sed quod filius capti interim stipulatur: capto in captiuitate mortuo, postea sibi filij quaesitum dicitur. & si interim decessit filius patre capto, & postea decessit pater post reuersionem, ad heredem patris omnia vadunt, etiam quaesita per filium. Item ea quae seruus capti adquisierit, & possidet nomine peculiari: interim in suspenso sunt. nam si dominus captus reuertatur, ei sunt adquisita: si autem dominus captus in captiuitate decedat: ad heredes eius pertinent. Vltimo dicit. quidam fecit testamentum, in quo praeteriuit ventrem vxoris suae. deinde est captus. & interim eo capto existente est venter natus, & intra paucos dies decessit, postea captus in captiuitate decessit. Dicitur quòd testamentum eius ruptum est, perinde ac si in ciuitate decessisset priusquam posthumus. Fr.

q ¶ Bona eorum. Coniunge leg. lege Cornelia supra de vulg. substit. Cviac.

r ¶ Siue non. quia pupilli: vt supr. l. postli. §. fi. Accvrs.

s ¶ Ius. habendi scilicet bona.

t ¶ Constituebatur. id est quaerebatur: vel dic constituebatur. scilicet ius aliquod. id est tractabatur. & facit T. de rerum. l. manum. §. fi. & supr. de leg. j. l. §. fi. ab hostibus [a].

t ¶ Adierint. facit T. l. in bello. §. j. & de acceptila. l. heres. §. fi. & adde quod not. supra l. in bello facta.

u ¶ Legata. relicta. Accvrs.

† Quis sit heredium potens vide Aut. Aug. lib. 4. c. 10.

* Quidam putant legendum, nec si viuo, &c.

a Postli. quid imitur ps. post. l. §. si ab hostibus.

x ¶ Die. scilicet pure.

β ¶ Et si viuo patre. Ex l. pen. supr. de suis & legitimis l. 9. in fi. infra de cast. pec. l. legendum est, nec si viuo patre. Cviac.

γ ¶ De cessit. scilicet filius.

z ¶ Pertinebit. imò filij: vt infra de castren. pec. l. propomebatur in fin. quae est contra. Solu. hic deest non: vel lege interrogatiuè, & responsio. ad pertinebitur ibi pro quo est quod sequitur, nam, &c. vel dic & si id est quamuis. & sic iunge praecedentibus. quod autem sequitur ad heredem patris, &c. mutat casum, scilicet quòd si pater redit post mortem filij, & decedit in ciuitate. vel lege: plane. vel dic ad heredem patris, scilicet reuertentis in ciuitatem, & decedentis post mortem filij. Item & eodem modo solue supr. de suis & legi. hered. l. si pater, quae est contra.

a ¶ In pendenti. hoc dicit vt Institut. quibus modis ius pa. potesta. solu. §. si ab hostibus.

b ¶ Fuisse. scilicet aestimatur: & facit supr. de verb. obli. l. si filius.

γ ¶ Quae peculiari. Hanc Iuliani sententiam refert Paulus lib. 13. supr. de vsufru. Cviac.

c ¶ Intelleguntur. facit supr. de vsucap. l. si is, qui in princ. §. j.

d ¶ Pertinebunt. alias redigantur.

e ¶ Et mor-

480/C.IV.K.5-3, 1667-1668
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

a ¶ *Et mortuo filio eodem.*
b ¶ *Donsset.* patet.
c ¶ *Testamentum.* quod antea in ciuitate fecerat,& in quo postliminium potuerat,& hoc quo ad institutionem eptem namque, &c. vt C. ¶ *de liber. præter. Authen. ex causa.*

d ¶ *Sine casu.* scilicet nato filio post mortem patris: licet etiam moriatur.Sed quid si vxor parte in ciuitate decesserit?Respon vt dicitur *supra de iniusto test.l. postumum.* & ita differt filius captus, cum pater videatur mortuus prima hora captiuitatis vt hic.& *l. de manumissis l. qui vxorem.* vel dic vt ibi.

Mortuo herede ante testatorem, testamentum rumpitur. hoc dicit.

4. ¶ Si quis cùm prægnantem vxorem haberet, in hostium potestatem peruenerit, nato deinde filio & mortuo [a] ibi decesserit [b]: eius testamentum [c] nullum est: quia & eorum qui in ciuitate manserunt, hoc casu [d] testamenta rumpuntur.

XXIII. IDEM *libro secundo eiusdem Digestorum.*

SI quis prægnante vxore relicta [a] in hostium potestatem peruenerit: mox natus filius eius, vxore ducta [f] filium vel filiam procreauerit, ac tunc postliminio auus reuersus fuerit: omnia iura nepotis nomine perinde capiet,ac si [g] filius natus in ciuitate [h] fuisset.

Hæc lex diuiditur in quatuor partes: quia primò dicit qui sunt hostes. Secundò, qui sunt latrunculi. Tertiò, quid iuris sit de captiuis ab hostibus. Quarto,quid iuris sit de captiuis ab latrunculis. Secunda ibi, cæteri. *Tertia ibi,*& ideo. *Quarta ibi,*ab hostibus. BART.

XXIIII. VLPIANVS *libro primo Institutionum.*

HOstes [a] sunt †, quibus bellum publicè populus Romanus decreuit [b], vel ipsi populo Romano: cæteri [c] latrunculi vel prædones [d] appellantur. Et ideo qui à latronibus captus est,seruus latronum non est: nec postliminium illi necessarium [e] est. Ab hostibus autem captus, vtputa à Germanis [f] & Parthis, & seruus est hostium,& postliminio statum pristinum recuperat.

XXV. MARCIANVS *libro quarto decimo Institutionum.*

DIui † Seuerus & Antoninus rescripserunt, si vxor cum marito ab hostibus capta fuerit, & ibidem ex marito enixa sit: si reuersi fuerint, iustos esse & parentes & liberos: & filium in potestate patris: quemadmodum iure postliminij reuersus sit [a]. Quòd si cum matre sola reuertatur,quasi sine matre natus, spurius [b] habebitur [c].

XXVI. FLORENTINVS *libro sexto Institutionum.*

NIhil interest quomodo captiuus reuersus est: vtrum dimissus, an vi [a] vel fallacia potestatem hostium euaserit: ita tamen, si ea mente venerit, vt non illò reuerteretur [b]. Nec enim satis est corpare domum quem reliquit [c], si mente alienus est. Sed & qui victis hostibus recuperantur,postliminio rediisse existimantur [d].

Non purgatur vitium rei subreptæ, eo quòd in potestatem hostium peruenit, & post ab aliquo empta est: & ideo vsucapere eum emptor non potest.

XXVII. IAVOLENVS *libro tertio ex Posterioribus Labeoni.*

LAtrones tibi seruum extipulatus [a]: postea is seruus ad Germanos [b] peruenerat: inde in bello victis Germanis, seruus venierat [c]. Negant posse vsucapi eum ab emptore, Labeo, Ofilius, Trebatius: quia verum esset eum subreptum esse: nec quòd hostium fuisset, aut postliminio rediisset [d], ei rei impedimento esse.

Primò potiùs verum dicitur. secundò potuit limitationem iuris constitutis circa illud. BART.

XXVIII. LABEO *libro quarto Pithanon à Paulo epitomatorum.*

SI quid bello [a] captum est, in prædâ est; non postliminio redit. PAVL.

Dui.] CAEPOLA Vir & vxor capti sunt ab hostibus ibidem vxor à viro facta grauida, peperit. & tandem omnes reuersi sunt ab hostibus. Dicitur quòd hic filius in potestate patris fit, & iustus filius dicitur. sed si cum matre sola reuertatur filius: velut spurius habetur,quasi sine iusto patre natus. FRANC.

a ¶ *Reuersus fit.* scilicet filius, quamuis is vxor non fuerit captus.

b ¶ *Spurius.* [a] Quid si cum patre tantùm dicitur C.ad.l.[b]. & T. *quibus ex cau. non Lab hostibus. §. non minus.*

c ¶ Item not. casum vbi ex matrimonio natus est spurius.nam inter hos remanet matrimonium,secundum ius notum: vt T. *vt. l. in bello §. modo.* item facit T. *ad Treb.l.[c]. §. sed & vnico. vers. sed & si apud. & C. qui ex cau. mal.l.*[d]. ACCVRS.

a. ¶ *Spurius habebitur.* haltiam tantùm in §. *fi ad. uersus. infra. de nupt.* Et ibi Theophilus Cuiacius. 2. *Inst.* Vlp. in *Fragmen.tit.* 4. CYNAC. *Tibul.*] CAEPOLA. Qualitercumque reuertatur captiuus habet locum postliminium, & dat exemplo in hoc, dum tamen non habeat animum reuertendi ad hostes. FRANC.

9 ¶ *An vt C. ne. Lab hostium capti.* Item fallacia [e] quæ est licita: vt T. *de dolo. l.*[f]. §. *non fuit.*

f ¶ *Remittentur.* aliud in seruo: vt T. *in bello §. manumittendo.*

g ¶ *Redijt.* etiam si iuerit [a] reditus ad quæ *fact. supra l.* 5. §. *fin & de pœnis. l.* [b]. *& quibus ex cau in poss. ea. l. Titij num.* 5. *quid fit. & de acquir. poss. l.* 19. §. *in omnibus. & de addi. edict. l. quis* [c]. §. *idem Celsus. & in deuer. script. dict. l.* [d]. *&* 23. 5. *ante finem.*

h ¶ *Existimatur.* vt *Inficias qui negat inter pu. pos. fol.* [e] *fol. & qui. dicunt.*] CAEPOLA. Latrones mihi seruum stichum abstulerunt & sic est factus furtiuus. deinde hostes reperiunt eum per vim,postea amiserunt. qui eum recuperauit ab hostibus,vendidit eum. Dicitur quòd non potest vsucapi ab emptore,cùm furtiuus sit. FRANC.

n ¶ *Existimatur.* per hoc non erat eorum seruus vt *supra l. postliminium §. si ipsorum.*

r ¶ *Ad Germanos.* scilicet ad hostes.

s ¶ *Venerat.* ab eo qui eum cepit vel ab alio non domino.

t ¶ *Redijsse.* per hoc quòd erat factus seruus hostium, erat dubium: sed tamen redijt in pristinam causam: vt T. *in bello §. si deperditum.* aurea autem non poterat vsucapi quia furtiua: ergo nec nunc.

Squid.] CAEPOLA. Seruum meum vel equum hostes reperuerunt. tandem cùm Bononiæ essem in exercitu, recuperauit eum aliquis. Dicitur quòd non redderur mihi francum iure postliminij, sed efficitur liber qui eum recuperauit ab hostibus. sed hoc fallit in casu, si seruum nostrum erpi, deinde facta pace reuertus est ad dominum: tandem renouata guerra ille idem seruus captus est ab aliquo Bononien. mihi redditus est, nisi tempore pacis consecutus est reddereturque captiui. FRANC.

a ¶ *Si quid bello.* mobile [a]: vt T. *de acquir. re. do. l. transfugam.*

a ¶ *Et mortuo filio eodem.*
b ¶ *Donsset.* patet.
c ¶ *Testamentum.* quod antea in ciuitate fecerat,& in quo postliminium potuerat,& hoc quo ad institutionem eptem namque, &c. vt C. ¶ *de liber. præter. Authen. ex causa.*

d ¶ *Sine casu.* scilicet natus filius post mortem patris: licet etiam moriatur.Sed quid si vxor parte in ciuitate decesserit?Respon vt dicitur *supra de iniusto test.l. postumum.* & ita differt filius captus, cum pater videatur mortuus prima hora captiuitatis vt hic.& *l. de manumissis l. qui vxorem.* vel dic vt ibi.

e ¶ *Si quis.*] CAEPOLA. Scilicet Titius relicta vxore sua prægnante, captus est ab hostibus:& eo existente in captiuitate, natus est ei filius ex vxore eius:qui filius eius creuit, & duxit vxorem, & habuit inde filium. Titius postea reuersus habet hunc in ingenuum, ac si in ciuitate semper fuisset Titius. ACCVRSIVS.

e ¶ *Natus.* in ciuitate.

f ¶ *Ducta.* scilicet aliqua alias directa, scilicet vxore capti.

g ¶ *In ciuitate.* scilicet existente auo.

h ¶ *Hostes.* scilicet in quibus habet locum postliminium. alij enim esti sint hostes, hoc ius tamen locum nõ habent vt T. *vt l. si quis ingenuum §. vtr. & l. fin.*] ¶ *Dicendum etiam videri.* vt T. *de capt. & postl. Lamb. §. qui de. §. sent.*

k ¶ *Cæteri.* sed non ecerunt,vt statim dicens.

l ¶ *Vel prædones.* Quinque sunt genera grauium. Primum hostes, de quibus hic dicit: in quibus scilicet postliminium locum habet. 2. Item alij, cum quibus non habemus vsum. & in hit idem: vt T. *vt l. postliminij inc §. in pace.* 3. Tertium, populi liberi, qui nec nobis nec alicui sunt subditi: sine sint nobis fœderati, cum prius erant fœdi hostes. sine non, & in his non est opus postli. vt T. *vt. l. non dubito.* & idem dico de eis qui non sunt liberi,sed subsunt regibus non subditis Romano imperio.si modo cum eis amicitiam habeamus: vt in *d. l. non dubito. & l. postliminium in princ.* 4. Quartum populus Romanus: vt hic, quòd [c] accipe pro toto imperio Romano: vt T. *ad mun. l. Roma.* 5. Quintum, sunt latrunculi: de quibus hic dicit, & *supra de leg. ig. l.*]. *& de verb. signif. l. hostes.* & T. *de testam. l. qui de latrunculis.* sub quibus possunt comprehendi ciuitas de nostris contra ciuitatem aliam de nostris: vel si euidenti ciuitate ciues inter se: vt Pamona, vel Accitane: vel si castrum cum castro de nostris, vel aliquis cum aliquo capiens: vt T. *ad. l. postliminium. §. si piratæ.* & idem si non de nostris similia intra se faciant: vt *supra §. quæ imperandum §. pe. & fin.* & idem si ciues de nostris cum alia ciuitate de non nostris: cùm non sit de licentia publica.vt hic dicitur.¶ Quid autem si latro hostium capiat de nostris.& ad hostes deducat? Respon. seruus fit hostium: & habet locum postli. vt *supra de ea.*] *eodem. & de dolo.*] *§ non fuit & l. puer. & Ulpianus.*

m ¶ *Nouissimum.* restituitur tamen latus: vt *supra qui ex cau. ma. libertatem.*

n ¶ *A Germanis.* nomen est quarumtam gentium.

480/C.IV.K.5-3, 1669-1670
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

C. ad l. ab hostibus & dicit sup. l. si captivus. §. j.

a ¶ *Redit.* nisi prius ab vsuris nostrum fuerit.

b ¶ *Item.* ne si præda ducem. Et sic not. quòd similis * occupata prius quam sua propria seruantur ei: & ita magis est b meum quòd per meam prohibitorem quàm, quàm id quod per antecessores. ad quod *ff. de acquir. & amitt. l. vlt.* ACCVRS.

c ¶ *Post* facta de primo bello ante secundum.

d ¶ *Redditur.* facit *ff. ex l. in bello §. fallit & de postlim. l. conuenimus.* ACCVRS.

a Vsucapere fructus à non habente quàm ab alio quæritur. Quod verum in nostra quidem, magis tamen ab alio quàm quòd à maioribus acceperit: vnde Poëta de vsucapione loquitur, & quæ non fecerunt vsus, vix ea nobis vsus.

SI *postliminio*] CAIVS. Captus ab hostibus, & reuersus, nihil potuit interim vsucapere, nisi per seruum qui nomine peculiari aliquid possideret: cui & eo modo, scilicet per seruum cui ignorans dominus vsucapit. & hereditas capti capto defuncto, & nondum nato posthumo, per talem seruum potest augeri. FRANC.

e Vsucapere quæ in hostium potestate fuit, vt in Glos. præsenti dicitur.

e ¶ *Pecuniâ.* ad hoc *ff. de regu. iu. l. qui in seruitute. & ff. l. in bello. §. fallit.*

a ¶ *Peculij nomine. C. s. §. sicut aliquis cum ff. de adquir. possess.* CYRAC.

f ¶ *Statu.* id est in capitalitate.

g ¶ *Sibi* alias medio.

b ¶ *Vsucapere.* & vt *ff. de vsucap. l. actio §. & ff. l. in bello. §. fallit. & quidem ex con. ma. l. ea præter. §. hi plani.*

i ¶ *Intrinsecus.* id est ignorantia *vt & sup. de seruit. l. Labeo. & pro emptore l. j. §. Celsus. & pro suo l. j.*

k ¶ *Herediam.* scilicet capti. & *f.* hic. *supra de vsucap. l. actio §. nondum. & supra ne li. bona. §. pen. & Cin bello §.*

l ¶ *Augeri per seruum hereditarium.* Vide scripta *ad l. 9. Cod. depositi.* CYRAC.

l ¶ *Hereditarium.* secundum qualitatem hujusque de inchoata ante captiuitatem domini. Nec obs. *ff. de vsucap. l. fi. §. sin contra. quidam ab in re vita. l. inst. §. fi.* vbi dicit inchoari, vade dic vt nos *ff. l. in bello. §. fallit.* s. Vel ibi de hereditate non cauti, hic capti. ACCVRS.

SI *id quod*] CAIVS. Seruus meus captus ab hostibus, inde aufugit: flatim cum exuit manum hostium, & intra fines nostros venit, dicitur postliminio reuerfus. sed Paulus contra. si enim seruus meus à spem ab hostibus fugit ab eadem iuit Romam, neque sub potestate mea domini fit, neque vlli seruiat: non dicitur reuersus postliminio FRANC.

m ¶ *Redeat.* nam aliqua sunt quæ non possunt: vt *ff. l. iij. & l. postliminium. §. transfuga.* & aliàs in multis legib. huius tit. ACCVRS.

n ¶ *Potestate sit.* tunc enim esset postliminio reuersus: vt *ff. ex l. in bello. §. manumissus. contra.* habet ergo postlimi. vt habetur *C. ex l. fœtus quo est contra.* sed non tam citò vt liber. & ACCVRS.

Imò si in bello captus, pace facta demum refugit, deinde renouato bello capitur: postliminio redit * ad eum à quo priùs bello captus erat b: si modò non conuenerit in pace *, vt capti redderentur c.

Capti ab hostibus, per se nihil potest vsucapere: sed per seruum suum sic si seruus aliquid possidet peculiaris nomine. & pone simile in fin. leg.

XXIX. LIBRI *vi. libro sexto Pithanûs à Paulo epitomatorum.*

SI postliminio redisti: nihil dum in hostium potestate fuisti, vsucapere potuisti d. PAVL. Imò si quid seruus tuus peculij nomine e dum in eo statu f esses, possederit: ideo g quoque tempore vsucapere h poteris: quoniam eas res etiam inscientes i vsucapere solemus: & eo modo etiam hereditas k nondum nato posthumo, aut nondum adita, augeri per seruum hereditarium l solet.

Seruus captus ab hostibus, licet intra fines populi Romani venerit, non tamen intelligitur postliminio reuersus, nisi venerit in potestatem domini, vel alicui seruiat. hoc dicit.

XXX. LIBRI *vii. libro octauo Pithanûs à Paulo epitomatorum.*

SI id quod nostrum hostesceperunt, eius generis est, vt postliminio redire m possit: simul atque ad nos redeundi causa profugit ab hostibus, & intra fines imperij nostri esse cœpit, postliminio rediisse existimandum est. PAVL. Imò cum seruus ciuis nostri ab hostibus captus, inde aufugit, & vel in vrbe Roma ita est, vt neque in dominij sui potestate sit n, neque vlli seruiat: nondum postliminio rediisse existimandum * est.

DE RE MILITARI.

Ilet.] CAIVS. Qui fœderat cum principe: habita licentia recedendi, si non contrarium, non dicitur amodò absolle causa reipublicæ. FRANC.

o ¶ *Aquæ.* vtpote, vt non obst. *supra qui ex con. ma. l. qui mittunt. §. & fac. l. fi. in. §. tamdiu. in fin.*

Militum.] CAIVS. Delicta militum aut sunt propria, aut communia: & sic pœna aut propria est, aut communis. & proprij delictum militare est quod quis vt miles facit. s. Secundò dicit: miles si dat se cui non licet id est deputat se, vt conducendo agros, vel similia inhibita militibus faciat, grauiter punitur. 3. Tertiò dicit: Delictum proprium id est militare, negatur qualitate persouæ vt magnus miles grauiùs puniatur, quàm paruus. ACCVRS.

p ¶ *Et perfectum.* i. pœna. & est propria: vt *ff. hoc l. & ff. l. proui. per tutorem.*

q ¶ *Pro eo* vt. ACCVRS.

r ¶ *Dare.* * pone vt *ff. ad l. j. l. postliminio ea vent. & postliminium §. transfuga.* s. Vel vt *ff. ex l. quicum §. j. & ff. eo j.* 3. Vel large, id est deparare. ad quod *C. loca. l. milites & l. fi. & de comitiali ob ea. l. si militem.* & per totum hunc titulum.

f ¶ *Augetur.* scilicet hoc crimen, vt det se cui non licet. & quod fabricit, vt in cæteris, scilicet militaribus delictis s. Vel die delictum b militare, suæ proprium, augetur qualitate personæ sicut & communia variantur qualitate personæ *. illa tamen minuuntur vt *ff. de pœn. l. ante. & persona* hæc augentur, vt hic, & arg. *C. de epis. & cleri. l. presbyteri. & hic. ff. eod. l. non omnes. in prin.*

t ¶ *Gradu.* nam nimis puccitur: vt *ff. eo. l. vij. §. fi pœnæ.*

Militum delicta sine admissa, aut propria sunt, aut cum cæteris communia: vnde & perfectio t aut propria, aut communis est. Proprium militare est delictum, quod quis vt * miles admittit.

¶ Dare * militem cui non licet, graue crimen habetur: & augetur *, vt in cæteris delictis dignitate, gradu t, specie militiæ.

DE RE MILITARI TITVLVS XVI.

Iuribus captiuitatem & postliminium nemo non videt prouinum esse tractationem de re militari. id est disciplina militari, & de delicto persequæ militum. CYRACIVS.

L. VLPIANVS *libro sexto ad Edictum.*

Omnes qui in commeatu agit *, non videtur reipublicæ causa abesse.

Enumerat militum delicta, vsque ad l. qui cum vno. & plana est lex.

II. ARRIVS MENANDER *libro primo de re militari.*

Militum delicta sine admissa, aut propria sunt, aut cum cæteris communia: vnde & perfectio a aut propria, aut communis est. Proprium militare est delictum, quod quis vt * miles admittit.

¶ Dare * militem cui non licet, graue crimen habetur: & augetur *, vt in cæteris delictis dignitate, gradu t, specie militiæ.

a Dare se ei cui non licet, miles quando dicatur.

* *verissimè dic.*

b In hunc titulum Alex. ab Alex lib. 6. Genialium cap. 22.

c Delicta militaria augetur qualitate personæ.

d Pœnæ quæ dicuntur delicta & pœnæ vocantur.

[PAVL.] Dic casum vt in glo. quæ incipit, *id est sic fatur*, &c. secundò dicit, miles qui certo tempore stetit, emerito, id est stipendio priuatur. Tertiò dicit 8 plures milites simul principium deseruerint, & postea intra certum tempus certis sacrijs d grauate pœnam, in diuersa loca manserint, parcitur autem eorum bus, nisi bis hoc admiserint. [IS QVI.] Qui ad hostes confugit, & redit ad hostes desertor, vel ad fugam & hoc in paganis. Item qui corpe fugere ad hostes, & apprehensus fuit in via, capite punitur. si autem aliquis cum iret ad villam suam, captus est ab hostibus: inficitur 8 autem erat bonus homo: vt sic non sit verisimile quòd fuerit fecerit se capi, & punitur ei. & si redeat ab hostibus capitur tempore intra quod erat assumptus ad militiam: vt veterani dicitur, & priuilegia veteranorum habebit, & emerita accipiet. [MILES] Miles qui in bello arma amisit illicitè, vel ea alienauit, capite punitur: & hoc de rigore: sed de æquitate militiam perdit. Item miles fugiens alienat arma, perdit militiam. Item miles qui duci belli non obedit, aut eius mandata non seruat, capite punitur: licet bene e accidenti. Item miles qui agmen excellerit: vel fustibus cæditur vel munus militium. Item qui vallum transcendit aut per murum castra ingreditur capite punitur. Item qui fossam transiit, prodi. militiam.

[QVI

480/C.IV.K.5-3, 1671-1672
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

[QVI SEDITIONEM.] Dic casum vt in glo. domini mei *Abbat.* quæ incipit, *id est milites*, &c. [ET INTRA.] Dic casum vbi glo. quæ incipit *per aliquem militem*, &c. [QVI PRAEPOSITVM.] Qui non defertur dicens bella, aut qui defertus eum eo occidit, capite punitur. FRANC.

a ¶ *Desertorem.* in fol.
b ¶ *Auditum* id est accusatum. *sic & T. de fals. l. mos tenuit.*
c ¶ *Ducem*, aliàs *iudicem.*
d ¶ *Elogio.* a id est literis designantibus qualiter deliquit: vt *supra de custo. & exhibi. reo. l. damn.* ¶ Et hoc est eius mos militum: & est ad hoc in *Auth.* vt nulli *iudic. §. 5 verò quia nil.* & *T. de accu. l. fin.* & *supra §. 5.*
e ¶ Item si ignorat, sed bene: vt *supra de fals. l. 1 §. 1.* & *C. de iurisd. omn. iud. l. pen.*
f ¶ *Admisit*, commune crimen tamen communitervo. Alij dicunt si aliter tumultus fedari non potuit. vt *T. de fals. l. qui eadem.* quod in leui communi posset dici, non grauis vt patet ex præmissis.
g ¶ *Pœna militum.* etiam pro communi crimine.
h ¶ *Cassig ste fustium* quandoque: vt *§. in bello.* item verberum quandoque: vt *§. qui communem §. 8.*
i ¶ *Torquetur* nec alias similes pœnas quas plebeius conuictus est vt *T. de pœn. l. morte. §. fin.* & *C. de pœn. l. hoc.* & *C. de quæst. l. vltim.* & ideo hodie de consuetudine hoc non fit propter hoc quod plebeius suspenditur etiam ex indicio ex quo plebeius suspenditur.
k ¶ *Per proximum.* bene: aut est die *d*, quia tempus proximum, secundum Isaac. vel imo quæ *e* tamen videtur arbitrio: vt *T. de iure delib. l. 3.* in fi. nisi minus termen desertoris: vt *l. qui cum suo §. iuniore itaque.* ¶ Sed nihone & hæc possit esse differentia inter reducí, & redire: vt hic *& in d. §. additum versi. immo* Resp. non: vt in *d. §. edicto.*
l ¶ *Si qui in explorationem* dic quòd insidientibus hostibus, id est eorum proximus vbi quem mittunt pro exploratione, fuit & non citò redit. Vel die quòd sine fraude ibat videre hostes, contra probibitionem tamen: vt *§. in bello.*
m ¶ *Manens.* de hoc manere habes *T. de officio profec. verb. l. i §. fi.*
n ¶ *Ab exercitum*, id est peccatum. Et est arg. contra subditos qui non obediunt prælatis *f*, vt pœna desertionis teneatur, quæ est *T. ad l. nau. nemo. §. qui in pace.*
o ¶ *Si ad diem commeatus.* Ifest de posito in commeatu, vt vadat forte ad custodiam alicuius castri vel loci. Vel die, vt redeat donum intra diem statutum à licentiante, vel à lege, scilicet ex militum dierum: vt *T. §. quia eam l. 1.* & ad hoc *T. ead. l. qui commeatum. & supra ea quæ sunt mo. l. 5. §. fin.* Sed ad quid curatur vadat citò, vel non? Respon. quia *g* interim percipit salaria, quæ perdet si negligat redire: vt *T. penul. §.*
p ¶ *Diendi* aliàs *decendi* & aliàs *dandi*, id est retinendi & donandi aliis *dicendi.* ACCVRS.
q ¶ *Emeritis.* A stipendio: vt *T. l. fin.* & *§. Emeritis* b enim dicuntur commoda veteranorum.

E. Nouum.

r ¶ *Primo.* al. *primum* pœna principalitatis, vel adtenbium temporis si habes primò. ACCVRS.
s ¶ *Tironibus parcendum est.* a ad hoc *T. l. penul. in fin.* & *l. qui commeatum. in fin.*
t ¶ *Iterato.* ad b hoc *C. de epis. aud. l. 13. in §.* & *T. ead. l. non semel. §. desertor.* & *in Auth. de fun. epis §. antepen. collat. 8.* & *T. de pœn. l. capitalium §. fin.* & *§ grassatores.*
u ¶ *Quamuis.* q d hoc in pagania b, secus in militibus: vt *supra eodem. l. 1. §. 3.* vel aliàs subaudi. fc. in alia crimibus.
x ¶ *Velens.* id est v voluntarie transfu. fic *supra*, *de re. di. l. fin.* & sic non ob. *supra de pœn. l. reuertentem. 2.* Vel dic quòd non profugit, sed tantum ad aliquem actum processit: vt & aliàs *supra de fer. l. decem.* & *de pœnis. l. 3. in fin.* & *de do. ex quib. non. fili. confis. l. fin. §. fi quis autem.* versi. *fic autem.*
y ¶ *Quis.* pro aliquo facto, forte vt mutare fermone.
z ¶ *Alias ad* quod *C. de pœn. agen. in c. l. pen. lib. xy.* & *supra de libe. exhi. l. 19.* & *Iulianus.* & *T. ead. l. non omnes. §. à barbaro.*
a ¶ *Venia.* deliquit enim, quia fuit de ibit. & *supra de ædil. edict. l. quæ fit fugitiuus §. item si.*
b ¶ *Militia.* erat enim assumptus in c. annis, intra quos fuit expertus & redit post eos stipendia: aliàs fi intra eos, militiæ restituitur: vt *T. ead. l. non omnes. §. à barbaro.*
c ¶ *Restituetur.* scilicet vt habeat priuilegium veteranorum & emeritus: sed non stipendia medij temporis: vt *T. l. pen.* & *l. non omnes. §. pe. contra. Cod. ead. l. 3.* a. Vel dic vt ibi, locum seruis in defertore: vt *T. §. qui militia.*
d ¶ *Amisit* illiriè vt *T. in l. 3. §.* & *Ipsiminus autem.* fi autem ad lucrum, tunc *e* comprehenditur sub verbo alienauit, de quo verbo dic vt *T. ead. l. qui commeatum §. fina.*
e ¶ *Nomen* id. humanius est vt sic punitur: & sic proprie dicitur mutare. 2. Vel hic de æquitate. *sic* & *de rigore. sic patuit T. de app. l. non omnes.* & est aduersum alias humanitatem quod est genus armatum vt *T. qui commeatu. §. fi.*
f ¶ *Obedientia* alias *reuerentia.* Magna est virtus obedientiæ *f*: & sic est contra subditos pro prælatis ad quod in decret. *q. 3. c. fi. & T. mar. l. seruum. penul. §. fi passim. & l. si Prætor. & ad tit. ead. l. sed & §. 3. & ad l. Aquil. l. si seruum seruum §. & si puerum.* & *C. de neg. gest. l. fi. & §. de rebus. ad mar. con. l. 3. §. fi.* & *in Authen. vt defun. sine testa. §. ead. o. C. de iudæis. ca. 1. §. & C. si contra ius vel vti. publi. l. & §. legibus.* & *T. de iure do. l. 3. §. fi. Inst. de actio. aut. §. nunc.* & *C. de seruis non reite. Auctora. qui non. & supra de aqu. no. mun. l. penul. §. interdictum hoc. Sed arg. contra C. de app. l. quotiam indices.* & *supra quod vi aut clam. l. fi. alias §. excipere.*
g ¶ *Causa.* fic *T. de rerum diuisi. l. fin.* & ACCVRS.
h ¶ *Atrocem militum.* i. militer qui sunt atroces in hostes, seditiosè conciuit in aliquem, non in hostem. 2. Vel die, sæuientes in hostes, conciuauit. 3. remouit ab illo proposito. 3. Vel die contra: in etiam in hostes, sed non ex præcepto ducis bellicit *T. §. in bello.*
i ¶ *Motuit.* per aliquem militem facta est seditio, dum quidam alij quoquo modo transeunt: hic quidem deiicitur mi-

a Tirones & in nouo negotio non satis potens pugnare. v. & vide Tiraquellum *retit. de pœna temp. cessante ex inuocatio. cau. 1 10.*
b Germani & in ista delicta grauius & fœdius puniuntur.
c Valens vtil. fugere pro voluntate transfugientis.
d Pœna minuitur ob rectè arreptum vitium.
e De homicidio Gell lib. 18. c. 4. Tarit. lib. 1 y Xenoph. & Cyrop.
f Obedientia magna vir tus.
g Diuersa verbo repperiuntur id quod quis in locis annotis.

480/C.IV.K.5-3, 1673-1674
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

litia. ad quod *supr. de inter. Litem apud S. scribe.*

a ¶ *Conjiceret.* accipe vocari, &c. & sic vel, pro etiam.

b ¶ *Legio.* a qui pertinet legiones, deficiat ad maledictum punitus: *dic in.* & sic per præfinitum, *ad quod C. de his qui latere, vel ab. ord. l.* 3.

c ¶ *Amoveri.* abire *vulgare* fallitur præsides.

d ¶ *Sua propositum* pro eodem bello.

e ¶ *Capite. vt infrà vt. Lumen desiderat. in fin. & supr. ad Silu. l. 3. §. cum damnatus.*

QUÆSTUS.] CAIVS. Qui tantum vnum testiculum habet, potest esse miles, & causæ exemplo de Cotta & Sylla quorum quilibet habens vnum testiculum fuit dux. [AD BESTIAS.] Ad bestias datus, etiam qui fugisset, & militiæ se dedit, vel passus est se eligi in militem, dissimulando deportationem: capite punitur. [TEMPORARIVS.] Dic eadem: vt in Glos. quæ accipit, *vel ab. discrep. si ad tempus erat, &c.* [AD TEMPVS.] Ad tempus relegatus, finito tempore relegationis dedit se militiæ. Distue quòd est inficienda causa damnationis: vt si contineat perpetuam infamiam, repellatur à militia. aliàs non repellatur. [RAVA.] Accusatus de crimine capitali, pendente accusa. factus est miles si probabitur illud crimen, punietur capite: nec remittendus est ad iudicem coram quo cœpta fuit accusatio: sed vbi est causa militiæ, audietur: si dicta causa sit, id est verum sit eum primò accusatum, & si à militia reiicitur ignominiosè, ad iudicem suum coram quo fuit cœpta accusatio, remittitur. nec ad militiam amodò admittitur. [ADULTERIS.] Accusatus de adulterio, vel de aliquo iudicio publico, non potest interim effici miles. Item non omnis homo habens litem prohibetur esse miles, sed ille tantum qui eo animo se dedit militiæ, vt per eiusmodi se absentatio fugeret in lite. nam talis remouetur à militia. patritur autem ei si transfugatus illa lite & peracta causa remotus non sit infamis: & hæc finita potest se militiæ dare. [QUI POST DESERTIONEM.] Miles deserta vna militia, in aliam militiam se contulit. Dicitur quòd militari pœna puniendus est: & grauius delictum est detrectare militiam, quam nouam illicitè appetere. Item miles qui non respondebat præceptis factis à duce belli, in seruitutem olim redigebatur, licut prodiuor libertatis: & sic fit hodie, & militiam perdit, & pœna capitis cessat hoc casu: nec ad militiam remittitur, cum alius loco eius in numero militum sit positus. [QUI FILIUM.] Pater fabricabit filium suum militem à militia tempore belli, dandus est ille pater in exilium, & in parte bonorum militetur, sed si tempore pacis liberabit filium à militia, fustibus cædatur: filius autem requisitus, vel à patre poscitus exhibeatur, dandus est in deteriorem militiam. non enim debebat pati se eorum esse à patre. sed si pater debilitauit filium suum militem, vt sic fit inhabilis militiæ: deportandus est talis pater. [DESERTA.] Desertor duarum militiarum, qui diu vagus à militia, vt sic inter emansores habeatur. si autem se offerat postea duci belli, vel si deprehensus offeratur, pœnam deseruerit in casibus cæditur, quos infra proximè dicet. Item crimen emansoris leuius est. vt vitium eius nis in seruis: desertoria crimen mauis est. vt vitium fugitivi in seruo. Vtimò potuit causa propter quas subeuntur emansiones. FRANC.

f ¶ *Mimorum vt. pulsus.* & sic Cotta & Sylla fuerunt duces cum vno teste b. 2. Vel dicendum: & dicet quod fuerunt iuriscosulti qui referunt quosdam duces fuisse carentes altero teste, & quòd subsistit nata, vel naturæ, dic, id est naturitate.

g ¶ *Quandoque aliàs quandoque.*

h ¶ *Punitum est. facit, supra de pœn. l. capitalium.* §. *in exulibus. & l. aut damnatos* §. *inter.*

i ¶ *Legi sc.* hoc expone vt *infra proximis duobus* §§. vbi ponitur lego pro eligo, vel lectus pro electus.

k ¶ *Lectus.* id est electus, & dissimulauit deportationem: vel non electus dissimulauit dando se militiæ, vt fabricit vel dic vtroque casu sponte fuit miles electus, vel non electus. sed primo dixit qualiter erat deportatus, sponte tamen recipit militiam alterno dissimulatione infra proximos §. & sic expone supra proxi §.

l ¶ *Temporarium.* id est litere, si ad tempus erat relegatus, & excessit ante perfinitum tempus, & factus est voluntarius miles: discendo tamen qualiter fuerat relegatus, debebit relegari perpetuò in insulam, si dissimulando passus est se eligi in militem, tunc in perpetuum exilium, id est deportationem. ad quod *supra de pœn. l. capitalium.* §. *in exulibus. & l. rei capitalis. & l. aut damnatos.* §. *inter.* sed si deportatus fuit miles, tunc capite: vt supra proxi §. & est sic * de episcopo, qui est indignus, nisi fuerit ordinatus insciens: vt *Cod. de episc. & cle. l. si quem quam.* & facit *infra* §. *rem.*

* Inuitus potuerunt episcopi possunt debet: nec aliter accepisse episcopus eligitur, nisi inuitus.

m ¶ *Fuga.* id est relegationis, quæ dicta fuga quandoque dicitur: vt *supra de inter. & relig. l. exilium.*

n ¶ *Temporum* ergo * aliqua est temporalis. quod dic vt *supra. ne pœnæ. Lin fenarum.* §. & facit *infra de decurio. l. ad tempus.*

* Relegatio is, relata pœna temporalis.

* Infamia ne quidem sic temporalis.

o ¶ *Idem obseruatur.* quod planè dicitur *supra proxi* §.

p ¶ *Sit.* id est esse intelligitur. & die de furtum, id est de infamia furari temporis quod est, si corporalis pro pecuniaria: vt *supra de his qui no. infa. l. quid ergo.* §. *pœna.* & ibi no. aliàs de furto: vt quia relegatus fuerat propter furtum. Sed certè non videtur inquirit debere hanc caulam: vt *supra de pœn. l. imperator. contra.* Sol. vt ibi.

q ¶ *Erhonores.* veteres statimalios non statim: vt *infra de decur. l.* 3. & *infra ad muni. l. ordines.* ACCVRS.

r ¶ *Reus.* id est accusatus.

s ¶ *Reus capitalis.* Obstare putarut hic §. *l.* 6. *supra de iniciis*, vbi dicitur reus, qui post litem contestatam factus est miles, non posse renocare forum. Hic autem §. loquitur de reo, qui reus capitalis criminis est, & nomen militiæ dat. In contra aut procedit, vt si damnatus capitali crimine militiæ nomen dederit, capite puniatur, etiam si lectus ei antea pœna fuerit irrogata. Aliud est, si semel diuerit causam, aut si nouerus sit inter reos requirendos. nam & postea nomen militiæ dederit, ignominiosè mittetur & remittetur ad propriam iudicem. At post damnationem non poterit remitti ad propriam iudicem, quoniam desit esse iudex. Sed hic § ab interpretibus variatur est, pungendum sic: *Si dicta causa sit, vel requirendus si contatus, ignominia missus ad iudicem suum remittendus, &c.* CVIAC.

t ¶ *Voluntarius* sicus si coactus: & hoc fuit pendente accusationis. ACCVRS.

u ¶ *Capite.* ob hoc ipsum accusatus, quòd passus est fieri vel eligi miles. *argu. supr. eod. l.* §. *ad hæc sum.* Vel dic ex crimine probato quo accusatur, quod capitale erat.

v ¶ *Postulatus est.* id est accusatus de primo crimine, sed vbi est causa militiæ.

x ¶ *Si.* id est quamuis. ACCVRS.

y ¶ *Dicta causa sit.* i. verum fit cum primò accusatum, vel si dicta ex causa, scilicet militiæ, sit ibi: aliàs si abest à loco militiæ, requiritur: vt *C. de requir. reo l.* 3. Sed contra. *supra de iudi. l. finem post.* Scie. speciale hic in militie armato, ne auocetur propter communem causam militiæ: quod publicè prodest. a. Vel hic vocatus: licet sponte acceperit: ibi non vocatus. §. Vel ibi in eadem re vocatus hic in alia. sed aut fuccumbit in illa, & non remittitur in prima. aut absoluitur: & tunc remittitur in prima, secundum quosdam sed prima placet. in casu tamen remittitur etiam in nouas: vt *infra proxi.* §. ACCVRS.

z ¶ *Requirendus* fallitur de secundo crimine. secundum quosdam. ACCVRS.

a ¶ *Adnotatus.* id est bona sequestrata.

b ¶ *Ad in dictum suum.* coram quo ante militiam fuerat accusatus. & cfr cingitur superiori §. & in simili casu loquitur. Sed quomodo cum ibi capite, hic ignominia? Respon. hic ex leuiori crimine

480/C.IV.K.5-3, 1675-1676
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-3, 1677-1678
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

negligens fuorum, aut segnis: non creditur ei si post multum temporis redit. Item captus si reuertatur simino tempore militiæ, vt veteranus habetur, & præmium emeritum habet. Vltimò potest eadem in quo pariter transfuge: vt si transfuga multos latrones apprehendit, & transfugas plures demonstrauit. potest enim ei pareri si autem promittat se prædicta facturam, non ei creditur & sic ei non paretur. FRANC.

a ¶ *Similiter*, i. æqualiter.

b ¶ *Vita*. vt infra eod. l. § *si barbarus*.

c ¶ *Desertori*. folliert fortium vel plagium.

d ¶ *Lorum*. id est conditionis. nam tantùm in insulam deportatur vt infra ¶ *qui in desertione*. ¶ Et sic aut quòd in aliquo pariatur ¶ ipsos se offerenti bene C. *de panis iudic.* Auth. nemo. & facit *sect. qui in fraud. creds. l. penultim.* & *ad Silvianū l. ultimum Tarsiensium. l. j. §. finaliter.* ACCVRS.

e ¶ *Adimpleam*. folliert delictum desertionis.

f ¶ *Veluti*. id est quasi alia à simplici, ea qua non est admirati aliud delictum. 2. Vel id est facilia, quasi hæc c defectus qui deliquendo deserit.

g ¶ *Capite*. inspecta sua vita d priore vt *supra in prin. huius* l.

h ¶ *Iterum deserit*. secundò: & sic ex consuetudine e. vt T. *ad l. deserores.* §. *ſiliuses.* & facit *sup. in pr. l. capitalium* §. *ſilius.* & *in Authen. de lasg. §. sacrosanct.* vbi aliàs dicit lex *ad ſiscum*.

i ¶ *Puniendus*. aliàs est in litera, *quæ animaduersio* quod exponit vt T. *in prin. huius l. alias desp.* ACCVRSIVS.

k ¶ *Si se obtulerit*. sic T. *de excusſis l. rebelle.* & *supra in princip. huius l.*

l ¶ *Pro transfuga habetur*. T. *eod. l. l. postliminium* §. *captivus.* & *l. ſi cognitum. in prin.* Item facit *supra qui ex cau. ma. l. item hi* §. *l. & l. ſi mil.* §. *cumdia.* & *de pœt. eod. l. quis ſit pœnitens.* §. *id. in act.* & *in decret. xi. q. iij. c. panniſis* & ¶ *q. j. in princ.* & *§. desertores.* ¶ Et ita qui f non facit quod debet cum possit. pariet vt *j. eod. l. omne* §. *fin.* & arg. infra *de vent. ſpec. l. abstinentiæ.* §. ACCVRS.

m ¶ *Qui in præsidio*. i. exploratione g, vel ſpia. & poterat redire, & debebat, & nō rediit, per tales enim habemus præsidium: est infidiæ hostium præsidium. sic ponitur T. *de legat. iij. l. ſi chorum.* §. & *de captiv. l. in bella* §. *manumissionis.*

n ¶ *Condemnetur*. vt sic pro transfuga: vt *supra* PROT. RESPON.

o ¶ *Meruerit*. & emerita accipies: vt T. *in l. deſertorum.* §. *in qui ibi. simil. in l. ex imperatoris.* & ¶ §. *qui ab hostibus.*

p ¶ *A barbaris*. i. hostibus.

q ¶ *Restituit*. suæ militiæ. ACCVRS.

r ¶ *Bonis malis*. i. h bonus fuit, & bonam præstantiam. sic etiam si malus ad quod facit *supra de probat. l. cum iuniorem.* & *l. eum. & de eum fundi. l. cum hi* §. *in persona vim.* & *de reſtit. reſtituta. in prin.* & *C. de in integ. reſtit. mil. l. ſi minorem.* & *supra de libe. exhiben. l. ij.* § *Iulianus aut.* & *de act. l. ſicuti.* & *in Authen. de mœnia.* § *ſi verò intra. coll. i. & qui facerit. cogam. l. de die.* §. *ſi. & de de act. emp. l. pen.*

s ¶ *Creatur* quantum t ad præstantiorem. probabitur h ergo in contrarium: vt C. *de inoffi. test. l. qui omnes legum.*

t ¶ *Si emancipet*. T. *eo. l. ij.* §. *eo autor.*

u ¶ *Suorum*. commilitonum. 2. Vel, id est suæ partis.

x ¶ *Segnis*. in suis propriis negotiis quòd ex fortuitate capitur videtur: ad quod *supra de pœn. l. j. in fin.*

y ¶ *Redit*. secus videtur ergo post paruum, argumen. T. *de acb. l. item. in prin. dict.* § *ſi multa.* & hic est multum k, quinquennium: vt *j. eod. l. multos.* § *fin.*

z ¶ *Restituendus*. si eo tempore militiæ redit: T. *l. ij.* §. *in quo. ad vrsic. ſed ſi in imprimis.* & die vt ibi. ACCVRS.

a ¶ *Et præmia & emolumenta alias præmium & meritum. alias præmium emeritum.*

b ¶ *Restituto* parcitur l *ſponte confitenti.* sic C. *ad l. Iuliam maieſtat. l. quiſquis. in fin.* & *C. de his qui ſe ind. l.*

c ¶ *Ea*. folliert apprehendere latrones, & demonstrare transfugas. & sic not. arg. contra docto. promittentes maria & montes, vt non sic eis credendum.

Omne delictum.] CAVTE. Delictum militare appellatur, quod committitur contra disciplinā militarem: vt delictum pigritiæ item contumaciæ, vel desidiæ. Item si manum iniecit in præpositum, id est in ducē belli, capite punitur & dignitate postposita augetur crimen. Item contumacia adversus ducē vel præsidem commissa, capite punienda est. Item miles qui de prælio primus aufugit, capite punitur. & hoc ideo, quia malis exemplum, fugiendi, desidiæ aliis militibus. Item explorators qui fecerat nō eam hostibus, easquè prodiderit capite punitur. Item rebelli caligatur. id est infamis & obscurus, qui fingit se infirmum vt sic in exercitum non vadat, capite punitur. Item miles qui commilitonem vulnerat si eum lapide, militia reiicitur. si cum gladio, capat perdit. [QVI SE VVLNERAVIT, &c.] Miles qui se vulnerauit, vel aliud voluit dolorit, aut certo vitæ, vel simili de causa: cum ignominia remittitur à militia si autem metu pœnæ criminis commissi prædicta fecit, punitur capite. si autem per vinum mortus, vt quia ebrius vel per lasciuiam prædicta fecit: perdit militiam, nec aliam pœnam patitur. Item miles qui præpositum suum, id est ducem belli non protexit id est non adiuuit cum posset: punitur eadem pœna qua occisor ducis. si autem resistere non potuit: parcitur ei. Item milites qui deseruerant præfectum eorum captum à latronibus, capite puniuntur. Item profitetur transfuga capite punitus. & h. d. hic § cumi. fer. FRANC.

d ¶ *Exigit*. de his respondet sub duce belli, vel sub præside: vt C. *ex. l. fina. in prin.*

e ¶ *Segnitia*. id est pigritia.

f ¶ *Præsidio*. puta ducis belli.

g ¶ *Dignitate præpositi*. sic *supra de pœn. l. aut ſalta.* §. *perſona.* & *Inſt. de inuer.* §. *autem.* & *ſupra l. ij.* & ¶ *ij.* & *inſ. l. milites.* §. *mutuum. in fin.*

h ¶ *Contumacia*. folliert ex animo. ac tacit *supra l. ij.* §. *in bello.* § no. argum. contra clericos contumaces c. ACCVRS.

i ¶ *Propter exemplum*. malum folliert, vt fugiant: sic d *supra de pœnis. l. aut ſalta.* §. *fin.* & *Cod. ſi ſer. expor. l. manere.* & *in Authent. vt in. Sine quoque ſuffra.* §. *ver. in fin. coll. vj.* & *Cod. ad leg. Iul. repe. l. j.* & *de hæ. or. qui ſub ter. l. quamuis.* & *Cod. de hæred. l. quicunque.*

k ¶ *Explorators*. e *supra de pœn. l. ſi quis aliquem.* §. *l.* & § *ſi quis.* & § *instrumenta.* & *ad legem Iul. maieſt. l. j.* ACC.

a ¶ *Proditor*

a Multum differt pro quinquennio.

b Confitenti ſponte ignoscitur.

† existimatus.

* manifest.

† Quæ militia delictum, quæ sit multa imperatores punierint Alexander Alex. lib. 2. Gen. dier. cap. 13.

* Quem modo cum ab hoc distetur. vt ad. & adde hanc tamen opinionem ad secreta ad id quod valeat Bal. in c. 1. quem ut post cum. ſin. in. ſin. vbi valde inferentes regulam, quæ dicit absolute corrigendo quod capitaliter pœnit. quod videtur referre ad legem tantùm in l. 6. t. ut pœnæ nomine. ſin.

e Contumacia clericis pœnæ d'un capo nomine rei cuiusquam pœnæ adiicitur.

f Explorantes pœnis.

480/C.IV.K.5-3, 1679-1680
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

a ¶ *Proditores.* & ideo puniuntur: vt *l. 1. supra.*
a Caligatus militi quis. b ¶ *Caligatus.* exponit * vt in *Authh. qui, aut vo effici. legi.* §. *quisque vol.* vij.
c ¶ *Mitte.* quia nolebat pugnare: vt Grimaldus.
d Capital adiunctæ quid. d ¶ *Capitali* b *admissi.* sic *Cuiacius. I. qui in furto. I. qui furem in prin.*
e ¶ *Capitæ animis.* Leg. capitale admittit, vt Flor. sic in *l. vltri. de termino mota.* & Festus & Nonius Marcellus. Vide *l. 3 4. supra de testib. militari.* Cuiac.
f ¶ *Stratum.* aliàs *flatum:* aliàs *flatuendum.*
f ¶ *Militem.* id est remittatur.
Vide Ord. gr. de accusat. num. Aug. 6. 3. c. vlt. g ¶ *Prætendat. sed metu* potest criminari.
h ¶ *Punitur.* facit *l. de iure fisci. l. infrandem. § item. & de pœn. l. si quis aliquid. §. fin. & l. confidendum. § vl. & ad legem Pompeiam de parricid. l. penultim. & de accusat. rectum. l. si quis filiu. § quod si quis. & §. quod si tutor & Ca. qui testa. fac. poss. l. 3. & de his qui sui. l. 3. & vi. & supra. de fisci. l. lege §. & supra. de pœn. l. premium. & §. si ejus servus.*
i ¶ *Lapsa.* culpa prædonis non omnino punitur.
k ¶ *Non protexit.* non adiuuit.
l ¶ *Pallori habendus est.*
Varia fuit propositi fides nunc proregi-mili occidere. m ¶ *Facit* * *supra Lumenarc. §. qui cap. vn.* Item facit *supra ad Sil. l. §. accifiod. & §. fi libr. & supra. l. vl. §. fi profulo. & §. fug. & l. lite. l. item quæritur. §. extrein. & in decret. xxxvij. d. l. regis §. qui & hxxxvij. dist. culpa.*
m ¶ *Centurio,* id est centurionem.
n ¶ *Ad lacrandum.* hoc expone: vt *supra. viii. l. l. hoftes.*
o ¶ *Plautus* capite. vbi præpositus est occisus: vt *supra. l. vij. §. fi.* sed qui manum intulit, capite punitur, etiam si non occidit. *supra ea. l. §. 1.*
d Transfuga & proditoris differentia. p ¶ *Proditores.* quilibet * transfuga est proditor: sed non contra: vt *supra. viii. l. l. postliminium. §. transfugæ. & supra. l. penult. §. expilatores. & de pœn. l. §. qui a aliquid §. l. & de his qui no. infa. l. arbitrat. §. fin. & not.* quod alias est *proditores*, vel, alias deesse vid.
Qui furor.] Cauv. Qui patitur quælibet seruitutis licet in veritate se liber, interim non potest effici miles, siue ex seruitute in libertatem se ponat, siue econtra. Item ingenuus qui bona fide seruit: non potest interim fieri miles. Item redemptus ab hostibus, non potest effici miles priusquam soluat. Franc.
q ¶ *Maximè.* pro etiam: nam tunc magis videbatur quòd posset: vt *supra. de lib. cau. l. de libertate.*
r ¶ *Lucut.* ad hoc *supra viii. l. fi patre §. reflum.* Accvas.

Milites.] Cauv. Prohiberur miles prædia comparare in ea prouincia in qua militat, præsequàm si bona patris eius fiscus venderet. nam tunc emere potest. si autem durante militia emat prædium contra interdictum nostræ legis, confiscatur tale prædium: & fiscus potest illud vindicare, si delatum sit. si autem nondum delato prædio in fiscum, finita sit militia: non potest amodò deferri. Item miles iure successionis potest adquirere prædia in prouincia in qua militat. Franc.
s ¶ *Si paterna.* prædia. & facit * *supra de annonis. l. qui efficq. & de iure fisci. l. anteferur. §. quod à præside, & de inofficiosis testamen. l. filius.* Accvas.

a Paterna prædia à fisco distracta miles emere potest.

tibus redempti sunt, priùs quàm se luant r.

XX. Marcianvs *libro tertio Institutionum.*

Militès prohibentur prædia comparare in his prouinciis, in quibus militant *: præterquàm si paterna * eorum fiscus distrahat. nam hanc speciem Seuerus & Antoninus remiserunt. sed & stipendiis impletis emere permittuntur t. Fisco * autem vindicatur prædium illicitè comparatum *, si delatus ? fuerit. Sed & si nondum delata causa * stipendia impleta sint, vel missio contigerit, delationi locus * non est.

1. ¶ Milites si heredes extiterint, possidere ibi prædia non prohibentur b.

x. Paulvs *libro singulari Regularum.*

Qvi excubias * palatij deseruerit, capite punitur.

1. ¶ Sed ex causa desertionis * restitutus in militiam, non aliter medij temporis stipendium & donatiua † accipit c, nisi hoc liberalitas principalis ei specialiter indulserit.

XI. Marcianvs *libro secundo Regularum.*

A B omni * militia serui prohibentur: alioquin capite puniuntur.

XII. Macer *libro primo de re militari.*

Officium regentis exercitum, non tantùm in danda, sed eriam in obseruanda * disciplina * consistit †.

Milites non debent exercere officia vilia siue mechanica, quibus possint à militia distrahi. hoc dicit.

contra, *C. qui milit non poss. l. seculi. & l. supra scriptis. libro duodecimo.* Solu. hîc corrigitur. 2. Vel ibi auctoritate principis, non aliàs: vt hoc. 3. Vel ibi electus hic spectat. H. 4. Vel ibi non militat seruus, sed propter dominii scientiam fit liber: & sic militat liber, non seruus.
Officium] Cauv. Officium eius qui regit exercitum, consistit & in danda & in obseruanda disciplina. Item parcissime debet commeatum dare. Item equum militarem extra pecuniam duci non permittat. Item non dimittat militem ire positum, vel venatum nec falcri: hoc operibus militem instituat. Item & in alia consistit officium tribunorum, vel eorum qui exercitui præfuncque declarantur in littera. Franc.
g ¶ *Disciplina.* quæ sit in militibus, vt *supra. vi. Lib. §. in bello. & in alijs multis.* Accvas.

480/C.IV.K.5-3, 1681-1682
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

a ¶ *Paternus* proprium nomen.
b ¶ *Armato*, id est armatis, scilicet militibus, & sic singulare pro plurali: vt ¶. de verborum signi. l. ia usu. Vel determinetur armato, à verbo [illegible], quod est infra: & tunc dic præesse, scilicet militiæ vel exercitui.
c ¶ *Parcissimè*. scilicet tempore expeditionis nullo modo: vt C. de commeatu l. j. lib. xij.
d ¶ *Etsi*, id est quamuis hæc sunt verba Augusti. ACCVRS.
e ¶ *Alienum à iure*, id est, non esse contra ius.
f ¶ *Tuum fiat*, id est aliquod opus alicuius priuati.
g ¶ *Tolerandus*, & ideo non concedam, ad hoc supr. mand. cau. [illegible] l. j. & supr. de suspec. tut. l. ij. §. sed si patet.
h ¶ *Frumentationibus*, vt abundet frumentum, & annona.
i ¶ *Frumentum*, sic bonum, vel malum.
k ¶ *Modum*, i. militaribus modis.
l ¶ *Principijs*, cùm milites assumuntur: vel cùm aliqua causa nascitur: vt supr. l. ij. §. penult. & sic faciat in [illegible] de con. [illegible] § fi minus. col. ij. ACCVRS.
m ¶ *Inspicere* vt sic fiat licentiandi, vel non: vt Cod. eodem. l. [illegible] lib. vij.

Margin: a Singulare pro plurali. * Vide Bud. in l. [illegible] §. [illegible] ad [illegible] de ma. [illegible] & La tium [illegible] § Principia in castris [illegible] ordinum principibus. [illegible] tribunos [illegible] † i. Calludes. Verges.

1. ¶ Paternus ^a quoque scripsit, debere eum qui se meminerit armato ^b præesse, parcissimè ^c commeatum dare, equum militarem extra prouinciam duci non permittere: ad opus priuatum, piscatum, venatum, militem non mittere. Nam in disciplina Augusti ita cauetur: Etsi ^d scio fabrilibus operibus exerceri milites, non esse alienum ^e: vereor tamen si quicquam permisero quod in vsum meum aut tuum fiat ^f, ne modus in ea re non adhibeatur qui mihi sit tolerandus ^g.

2. Officium tribunorum * est, vel eorum qui exercitui præsunt, milites in castris continere ad exercitationem producere, claues portarum suscipere, vigilias † interdum circumire, frumentationibus ^h commilitonum interesse, frumentum ^i probare, mensorum fraudem coërcere, delicta secundum suæ auctoritatis modum ^k castigare, principiis ^l frequenter interesse, querelas commilitonũ audire, valetudinarios inspicere ^m.

XIII. IDEM *libro secundo de re militari.*

Milites agrum ^a comparare prohibentur in ea prouincia in qua bellica opera peragunt ^n, scilicet ne studio culturæ militia sua auocetur: & ideo domum ^o comparare non prohibetur. Sed & agros in alia prouincia comparare possunt: cæterùm in ea prouincia in quã propter prælij causam venerunt, ne sub alieno quidẽ nomine ^p eis agrum cõparare licet: alioquin fisco vindicabitur.

Qui miles contra legem emerit agrum, debet deferri in fiscum, scilicet ante missionem de militia. post verò missionem non defertur: hoc ita, si honestè missus sit: aliàs si ignominiosè, non minùs in fiscum defertur ager ille. hoc dicit.

[Milites.] CASVS. Milites prohibentur agrum comparare in ea prouincia in qua militant, secus in domo, & reddit rationem in litera. in alia autem prouincia possunt comparare agros: sed in ea prouincia in qua militant, nec nomine alieno agrum debent comparare. alioquin ager confiscatur, si defertur fisco antequã miles missionem, id est licentiam recedẽdi acceperit. postquam enim miles remissus est de militia, non potest deferri in fiscum. & hoc est verum, si ex honesta causa est remissus. Idem si ex causaria. secus si ex ignominiosa. Vlterius dicit missionũ tres sunt causæ, scilicet honesta, item causaria, item ignominiosa. & dat exempla & de effectu earum dicit.

[IRREVERENS.] Miles irreuerens, id est qui non reueretur ducem belli, coërcendus est & dicit à quibus est castigandus. Item miles qui non patitur se castigari à centurione, eidem resistendo, infamatur: si autem vitem, id est virgam tenet, ita quòd non patitur se verberari, mutat militiam. si autem frangat virgam, vel manum centurioni infert: capite punitur. [EIVS FVGAM.] Miles sub custodia vel in carcere existens, inde decessit, siue aufugit. non dicitur desertor militiæ. qui autem carcere effracto fugerit etiam ante non fuerit desertor militiæ, capite punitur. Item si filiusfamilias miles deserat militiam & erat eius conditionis, quòd si apprehenderetur, deberet decapitari, & pater eum obtulit duci belli, non decapitabitur hac causa: ne videatur pater filium ad supplicium obtulisse: sed in duriorem militiam dabitur. Item qui per quinquennium fuerit in desertione: si offerat se duci belli, per quinquennium debet deportari & sic fuit de facto indicatum à Diuo Seuero & Antonino. FRANC. ACCVRS.

n ¶ *Milites agrum*. Vide not. ad l. qui offic. sup. de contrah. empt. & scripta ad l. [illegible] supr. de his quæ vt indig. auf. CVIAC.
o ¶ *Peragunt*. nih. &c. vt * supr. ea l. milites. & facit C. loca l. milites. & ¶. de iure fisc. l. aufertur. §. quod à præside. & ¶. de aucl. tut. l. pupillus. & de contrahend. empt. l. non licet. & l. qui offic. ACCVRS.
o ¶ *Domum*. quia in ea non exercetur cultura: sed aliàs deest hic versus, & ideo nõ prohibentur. pro quo est Cod. de contra. [illegible] l. j. ACCVRS.
p ¶ *Alieno quidem nomine*. id est per interpositam ^b personam: vt d. §. quod à præside. & C. quod metus caus. l. si per impressionem.

Margin: a Domum in loco, quo bellica opera peraguntur, milites prohibentur. b Interposita persona in fraudem legis vti non licet.

1. ¶ Is autem qui contra disciplinam agrum comparauerit: si nulla de ea re quæstione mota ^q missionem acceperit, inquietari prohibentur.

2. ¶ Illud constat, huius præscriptionis commodum ^r ad eos qui ignominiæ causa missi sunt non pertinere: quod ^s præmij loco veteranis cõcessum intelligitur: & ideo ^t & ad eum qui causaria ^u missus est, potest dici pertinere: cum huic quoque præmium ^x præstatur.

3. ¶ Missionum generales causæ sunt tres: honesta, causaria, ignominiosa. Honesta est, quæ tempore militiæ impleto datur. Causaria, cum quis vitio animi vel corporis minus idoneus militiæ renuntiatur ^y. Ignominiosa causa est, cum quis propter delictum sacramento soluitur. Et is qui ignominia missus est: neque Romæ, neque in sacro comitatu ^z agere potest ^a. & si sine ignominiæ mentione missi sunt: nihilo * minus ignominia missi intelleguntur ^a.

4. ¶ Irreuerens ^b miles non tantùm à tribuno vel centurione, sed etiam à principali coërcendus est. nam eum qui centurioni castigare se volenti restiterit, veteres notauerunt ^c. Si vitem ^d tenuit, militiam mutat. si ex industria fregit, vel manum centurioni intulit, capite punitur.

5. ¶ Eius fugam, qui cùm sub custodia vel in carcere esset, discesserit, in numero desertorum non computandam Menander scripsit: quia custodiæ refuga, non militiæ desertor est. Eum tamen qui carcere effracto fugerit: etiam si ante non deseruerit ^e, capite ^f puniendum Paulus scripsit.

6. ¶ Desertorem ^g, qui à patre suo fuerat oblatus, in dete-

q ¶ *Quæstione mota*. quæstio ergo ante missionem mota, etiam post missionem durabit quamuis ^c ad eum casum peruenit à quo incipere non posset. ad quod ¶. de nou. l. si alienum. & Cod. de vsucap. transfor. l. j. & ¶. si ra. te. mall. est. l. j. & qui facere. [illegible] §. fin. & quod vi aut clam. l. si aliter. §. est & alia. & de dono. l. donationes. in princ. & facit ¶. ea l. milites. [illegible] sed si mandato. & C. de nup. l. & si contra.
r ¶ *Commodum* vt priùs non delati, postea non deferantur: vt supr. proxi. respon. & supr. eod. l. milites.
s ¶ *Quod*. id est quia, & est bona ratio: quia vbi ^d pœna, non præmium: vt supr. de neg. gest. l. sine her. [illegible]
t ¶ *Ideo*. bene infert: quia quod ^e habet honestè missus, habet & causariè missus, id est propter ægritudinem. vt supra, de testa. tute. l. testamento. & infra. prox. §.
u ¶ *Causaria* causa ^f, i. pura infirmitatis aliàs causaria.
x ¶ *Præmium*. omne quod præstatur honestè missis: vt dixi.
y ¶ *Renuntiatur*. à medicis aliàs renuntiat.
z ¶ *Neque Romæ, neque in sacro comitatu*. Vide not. ad l. 7. § *offeritur*, supr. de interdict. & relegat. & scripta ad tit. C. si [illegible] expert. [illegible] CVIAC.

Margin: c Durante militia, licet ad id casum peruenit, à quo incipere non valeam. * Halo. à Bulo magis. Aucto. Aug. [illegible] d Præmium dari non debet, vbi pœna constituitur. e Missionis honestæ & causariæ similitudo. f Causaria missio. g Vitis, gestamen erat centurionum, qua tundebant milites vel aquila per [illegible] vel si quid committeret, puniretur. mortis nãque erat militaris, vt à centurionibus vita caderentur milites: quæ pœna minus infamabat, quã quæ à lictore esset illata. Plin. lib. 14. c. 1. Atque etiã in deliciis pœnã ipsam honorat. Alex. ab Alex. li. 4. c. 8.

a ¶ *Agere potest*. ¶. de excusa. tut. l. sed & milites. §. qui autem. & de infami. l. j. §. poen. & C. ex l. j.
a ¶ *Intelleguntur*. Imò videtur semper causa inferenda: vt in contrario supr. de infa. l. j. §. ignominia. ubi, & super enim. [illegible] Solut. hic exauctoratur: vt ibi sequitur, & hic subiicit. a. Vel sol. vt ibi. ¶ Item quid si neque exauctorauit, neque causam dixit cur mittat? Resp. vt ibi plenè no. ne sic argum. contra supr. de suspect. tut. l. [illegible] etiam & de pœnis. l. si præses.
b ¶ *Irreuerens*. id est qui non reueretur dominum.
c ¶ *Notauerunt* infamia. ACCVRS.
d ¶ *Vitem*. qua castigantur, id est flagellum. & facit supr. ad l. Aquil. l. quemadmodum. §. fi. ACCVRS.
e ¶ *Deseruerit*. facit supr. l. non omnes. §. desertor.
f ¶ *Capite*. vt supr. de pœ. l. si quis aliquid. §. j. miles. & de effra. l. j. in prin. & supr. de custo. re. l. in reos.
g ¶ *Desertorem* etiam aliàs decapitandum: vt supr. ea l. non omnes. §. desertor.

Inse

480/C.IV.K.5-3, 1683-1684
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

a ¶ *Iuſſit.* non autem capite punitur, nec, &c. & facit *ſupr. eod. l. qui cum.* § *qui filium. & Liuo omnes.* § *qui in deſertione.*

b ¶ *Obtulit.* non enim eſt verſimile [a] patrem velle mori filiũ vt *ad. de pa. pote. l. iij. in fine. & ad Sidonium. Leuan auctiſſimi. & ſ. quod fal. ex cauſa. l. ſi filium. & Iuliano. & de re. eorum. l. ſi pupillum.* § *ſi pater. & quod nec. cauſ. iſti quidem. in fine. & in Leuban de probi. nupt. Liu & C. de epiſc. & clerie. l. ordinationibus.*

c ¶ *Poſt quinquennii.* *Ff. vbi omnes.* § *à barbaris. in fine.* ACCVRS.

Qvi commeatus.] CASTR. Miles habuit commeatum à duce belli vſq; ad certum tẽpus deinde intra tempus non redit. dicitur quod emanſerit ſine deſertor eſt. tamẽ inſpiciendum eſt per quot dies ſteriit poſt, & an fuit impeditus in reducendo propter infirmitatem, vel propter tempus : vel propter nauiga. vt in lit & ſimilibus ex patratur: dum tamen inceperat iter tam tempeſtiuũ quòd poterit rediiſſe intra tempus ſtatutũ, niſi impedimentum euenilſet ſecundo impoſui poteſtis militia. lienauit arma, vel partem armorũ. participe tamen tiponi ſi arma alienet. & punitur quãdoque cultos animarum, ſi arma commiſit militi non ſuo tempore. FRANC.

d ¶ *Emanſerit.* differt *b. vt T. l. iij* § *. emanſe. & facit T. l. iij* § *. ſi ad diem. & l. ij. & quibus ex cau. maior. l. ſi cui.* § *ſine. & ſi quis con. l. ij. quod dicimus. & §. ſi quis tamen. & de verborum obligat. l. conditiones.* § *cum in. & l. cum ſignatum ſim miles à Prouincia. & de ſolut. l. autem. & de obſeq. l. ſi quis in deſertione. & de obſeq. l. ſi quis. verſicu. ſed & qui patrem.*

e ¶ *Graue.* vt *T. l. tertio.* § *miles. & T. vt primo. l. tertio & l. poſtumius carnot.*

f ¶ *Pilula* genus animorum ad tibias.

g ¶ *Humerale.* aliud genus ad humeros.

h ¶ *Gladium.* plus punitur qui maiora arma alienauit. *l. T. ad Sil. l. ſi quis ingressus.* § *ſi quis ea. & de obſeq. l. ſi deſeruerit. verſicu. ſed & qui patrem.*

i ¶ *Imperator. T. de caſtr. tot. l. fin. in prin.*

k ¶ *Tempore. ſic ſupr. lect. l. ſi merces.* § *conductor. & l. item quæritur.* § *ſi. & de ſolut. l. ſi filiusfamilias.* ibi. quid cauſa.

Ex cauſa.] CASTR. Miles damnatus ex cauſa deſertionis deinde reſtitutus, non recuperat ſalarium medij temporis quo in deſertione fuit. ſi autem pro unitentiæ deſertorem non fuiſſe : tunc ſalaria medij temporis bene recuperat. FRANCISCVS ACCVRS.

l ¶ *Expungitur.* id eſt [d] repellitur ab eorum petitione, & expone, id eſt cancellantur quæ ei debebãtur. *T. l. ij* § *. qui militia. & C. eod. l. cum allegatus. lib. xij. ſic accipitur T. de verbor. ſign. Longiſſime.* § *. & T. de diuer. præſc. l. in omnibus.* § *. & de bo. auctl. iudi. poſſ. l. fin.*

m ¶ *Reddantur.* hoc dic vt *T. l. ij.* § *. qui. verſ. ſed ſi ea impreſſit.*

Qvi meum.] CASTR. Aliquis accuſatur de aliquo crimine, me tu eius teſte ſi fieri militem. dicitur quòd repellitur à militia & à ſacramento quod in militia dicitur, liberatur. Item miles turbator pacis capite punitur. FRANC. ACCVRS.

n ¶ *Poſtulatus.* id eſt, accuſatus.

Qvi meum criminis, in quo iſ reus fuerat poſtulatus [n], nomen militiæ dedit, ſtatim ſacramento ſoluendus eſt [o].

1. ¶ Miles turbator pacis capite punitur.

DE CASTRENSI PECVLIO.

TITVLVS XVII.

Et ſiqui ſtatim aliam de priuilegiis militum, inter quæ præter id quod de teſtamentis habemus lib. 29. maximum eſſaſt de caſtren. pecu. vt non adquirantur his in quorum poteſtate milites ſunt, vt id non confirmet ſeuerius bonorum paternorum inter eos poſſeſſione data, vt alteruter & poſſeſſionem eius habeant inuito patre, vt de eo ipſo in certum facere poſſint, non tamen de alio rebus quæ patri non adquirantur nec agere poſſint ſine conſenſu patris, nec facere teſtamentum. Item vt miles damno ſit in adquirendo non ſentiat adquirentes ea quæ in caſtris peculij adquiſiuit, vt conditiones hereditarum ſibi ſine poſſint inuito patre, vt manumittere ſeruos. Caſtrenſis peculium eſt quod militans in caſtris ſeruiens militiæ adquiſiuit. CVIAC.

1. VLPIANVS *libro decimoquarto ad Edictum.*

Filiifamilias militis ſi peculium apud patrem remanſit [p] : ſine teſtamento filio defuncto, pater ipſi [q] heres non fit : ſed tamen heres iis fiet [r], quibus filius fuit.

Filiusfamilias non habet heredem ab inteſtato ſuum ſi fuerit teſtatus. l. d. cum l. ſeq. BART.

11. IDEM *ſecundo ſubſcriptione ad Edictum.*

Si filiusfamilias miles deceſſerit : ſi quidem inteſtatus, bona eius non quaſi hereditas [s], ſed quaſi peculium patri deferuntur. Si autem teſtamento factor hic pro hereditate habetur caſtrenſe peculium [t].

111. IDEM *libro ſeptimo ad legem Iuliam & Papiam.*

t ¶ *Peculium* ſi aditur aliàs contrarium *T. de reg. iur. l. ſi ſeruus communis meus. & T. de regul. iur. domi. l. in re.* ¶ ſed quid ſi codicillos faciat ? Reſp. non valet. vt *T. ad leg. Falcid. l. ſiliusfamilias.* niſi in caſu : vt *d. l. ſiliusfamilias.*

Si mulier.] CASTR. Nouerca mea mihi militi reliquit pecuniam ad res militares comparandas, vt equum, arma, & ſimilia : & comparaui ex illa pecunia res prædictas. dicitur quòd illæ res ſunt caſtrenſis peculij. Secundò dicit quòd filius res caſtrenſes debet habere præcipuas & act. & perſecutiones circa caſtrenſes res etiam inuito patre tentare poteſt. Item ſi miles fuit ſtipendiarius exiſtens, cùm eſſet in militia, vel poſt miſſionẽ, dedit ſe in arrogationem, omnia quæ in caſtris parat quæſierat, habere penes ſe debet, velut caſtrenſia, & ſimilia. in his habebit liberã conſtitutionẽ

a *Verſimile* nũ eſt patrem velle filium mori.

* *ad ſupplic. Ff. Turn.*

† *Stipendiis.*

† *id eſt,* Quòd ſi ille qui deſeruerit ſuſpectus eſt redeundi aliquem ſeruandi, ita ſtatim fuiſſe deſertor, ob quod nõ ſit ei contigisſe, hoc e nim ſignificare, remittit cõſtare. Bud. hic.

e Penitet grauitas qui meminit arma abiecerit militiam qui mi-

d *Repungi pro repelli, cancellari.*

e Peculii caſtrenſis illiusfamilias militum interſtato mortuorum pertinet olim accipabant, non quaſi hereditatẽ, ſed quaſi peculium, hodie quaſi hereditatem dicit eo, veri heredes exiſtentes.

f Imò filius habet hered. iure Codicis in omnib. adventitiis. *l. quod Iulianus. C. de bonis quæ liberis.* Inter Nouellas in omnib. habet heredem. *Nouell. de hered. ab int.* § *ſi igitur defuncti.*

480/C.IV.K.5-3, 1685-1686
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

nos loquantur tantum de filiisfam. qui castrenses castrensia lucrantur. & hoc d. haec lex & sequens. Fr. Accvrs.

a ¶ *si mulier filio vici.* C. *prinigno.*
b ¶ *quoniam.* vt C. *eod. l.j.*
c *principium.* id est ante petita. Accvrs.
d *Matrimonium.* mobilia vt aima. vt C. *eo. l.j. & famil. erciscun. l.fi fi. lium.*
e ¶ *Inuito patre habet.* quia & contra patrem: vt ¶ *de fur. l.fi quis vxorem in princip. & fupr. ad Tebul. l. Imperator, libi post distrui.*
f ¶ *Ad mittendum.* vt fit permissa administratio praedictorum.
Mulier filiumfam.] Cayvs Filiumfamilias heres institutus à cõmilitone, vel ab eo quẽ cognouerat in militia, potest adire hereditatẽ etiam sine iussu patris. Item si vxor eius legat ei seruum causa manumittendi: dicitur quòd non fit his seruus castrensis peculij & restituatur ratio in littera. & sic manumittere potest sine permissu patris. Item si autem ei cũ ad castra, vxor eius donat seruum vt eum manumittat, & ei libertum habeat seruum in militia: potest eum manumittere sine permissu patris. Item ex castrensi peculio tenetur vir soluere dotem mulieri in quantum facere potest. nam ex castrensi peculio tenetur quis etiã non creditoribus castrensibus. Item si vxor imitet vel cognatos eius vel quis alius non ex causa militia notus donauerit vel legauerit aliquid filiofamilias militi hoc expresso vt in peculio castrensi illud habeat: nõ propter hoc erit castrensis peculij. seruus fit ex causa militiæ potius esse legatus vel donatus. & hoc dicit hæc lex cum tribus sequent. Fr. Amv.

¶ Nuncius militaris probabit, & mulierem operatur dicit in discretum de nuncio scribendo. Inferius n. Glossa super hoc ad hoc semper allegari consuevit de obscuris scriptis vnius, in scholis.

g ¶ *Testamento.* vt C. *eo. l.j. & ij. & ¶. eodem l. dotem, in princ. & §.i. & ¶. ead. l. si forte. & Instituta. & ¶. de fid. l. pater.*
h *Si militi.*] Nisi *fili.* bona ratione vt supr. l. proc. cum fili conceded. tenetur tamen donatio: vt ¶. *de don. inter vir. & vxo. l. quod autem. §. fr. & §. fin. & ¶. fi cum. §.i. & C. de donat. inter vir. & vxor. l. maritus.*
i ¶ *Mihi.* iurisconsulto.
k ¶ *Xuxoi.* supra *eodem l. miles, in princ.*
l ¶ *Peculium.* ad quod supr. *de iur. pa. l. seruum.*
m *Si castrense.*] *Condemnabitur.* vxori de dote agenti vel alia actione. nam quacunque actione, & à quocunque miles cõuenitur sic conseruatur vt ¶. *de re iud. l. miles. in princ. & Liuius miles.*
n ¶ *Castrensium.* non soldm castrensibus: ita mulieri & cuilibet alij satisfiet ex eo.
o *Si fuerit.*] *Quod id est aliquid.* & facit *Cod. eod. l. cùm allegat. lib. Sect. & ¶. ea l. miles. cum suo conser. & ¶. eod. castrense.*
p ¶ *Non puto.* ¶. *de adimend. vel l. quidam. & de penu. leg. i. §. peculium. & C. si quis alteri vel sibi. l. mulierem.* Sed arg contrà, in *Auth. vt hic. mo. & nouis. in princ. coll. viij.*
q ¶ *Veritatem.* Cic.* *de dedicatio. lib. vlt. l. & ¶. de adim. legat. l. ij. §. condicio. sic, sed mulier. & de offic. prafid. l. sed licet. & Institu. de leg. §. si vero.*

r ¶ *Spectamus.* scilicet an, &c.
[¶ *Pro.* aliàs *vero.*
Reponebatur.] C Aivs Filiusfamilias miles. habens castrense peculium, instituit sibi quendam extraneum heredem, & decessit relicto patre viuo: qui pater & ipse decessit herede instituto à filio deliberante: deinde instituus heres à filio, repudiat hereditatem. quæritur ad quem hoc castrense peculiũ filiifamilias perueniat? & certè aliàs iure cauetur, quòd si filiusfamilias testatur super castrensi peculio, illud pecu. ad instituũ vadit, qui etiã sit instituus, scilicet pater, vel extraneus. & ¶ aute ab intestato decedit: tũc penes patrẽ dicitur remanere, quasi ab eo patre non separatum. hinc est quòd si pater emancipauerit seruũ castrẽsia peculij, filiodeinde filius viuo patre decedat ab intestato non impeditur libertas per stita à patre, secus si filius superuixit patri, vnde si pater decedat post mortem filij, & instituat seruũ castrẽ. superstiti filij heredi: hic seruus heres necessarius erit patri defuncto. Item si pater legauit ¶ rem castrẽsi peculij filij: deinde filius prædecedat: confirmatur legatũ. secus si patre premoriatur. Hic ergo præmissa, dicitur in multis quæstionibus, quod ea quo heres filij non adiuit bona patris, dicuntur nulla: & sic ad heredẽ patris hæc omnia vadunt: nec est notũ vt ea ¶ possidẽ aliquis videatur habere secundum ad & hoc in alio casu euenit. filius capti ab hostibus decessit patre existente in captiuitate. & pater præsumitur, occupat bona filij vt peculium. si autem in captiuitate decedat pater: tunc bona filij etiam quæsita interim patre existente in captiuitate, valent ad agnatum proximiorẽ tanquam ad heredem. Fr. Acc.

a Veritas in omnibus spectanda.

b Peculij castrensis filiifamilias ad instituti heredi defertur.

c Peculij castrensis filiifamilias ad instituti defertur.

d Peculij castrensis seruus à patre filiofamilias castrensis peculij hereditate manumissus, filio præmoriente libro remanet, si non filio superuixerit.

e Peculij castrensis filij non quæsita bona à patre filij legati potiũ. notãtur de Rauenna singulari 717.

f Successorem non potest quærere ex peculio habentis.

t ¶ *Proponebatur* præmittit: filiusfamilias, &c. proponebatur testamento, &c.
u ¶ *Decessit.* scilicet proponebatur filius.
x ¶ *Decessit.* al. *decessit* aliàs *decreuerit.* & facit ¶. *Ed. cum conuer.*
y ¶ *Non nunc obstat.* si pater. Ipso enim iure pater totius peculij dominium habet. *l. 1. §. pater. ¶. eod.* Cvias.
z ¶ *Ab eo.* l. patre.
a ¶ *Professum.* i. non recessit ab eo.
b ¶ *Liberum.* quæ non valerem, si dominus succederet manumissori ¶. *qui & à quidam. l. fi seruus.* & ¶. *ea l. hereditatem. §. pater.*
c ¶ *Supra dixerat.* ¶. *eo. l. ex castrensi. ii. versus.* Accvrs.

Cum

480/C.IV.K.5-3, 1687-1688
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

a ¶ *Competere*, vel non competere.

b ¶ *Impedierat*. ex * post facto igitur declaratur vt inf. fabricius ad quod fupr. *si carrum patris §. penult. & de rebus dub. l. quidam. & l. de negot. gerent. de Lin re.* ACCVRS.

c ¶ *Habebit filius fororem*. fcilicet filius. Sed contra *l. de capit. & poſtli. vel. bona. §. quod filius habet.* vt ibi bene facit. *fupr. de ſuc. lib. l. ſi pater.*

d EX nota.] *Deberi.* vt *Cod. de bo. qua libe... non aperte. §. contra. & Cod. eodem. l. ſi. & l. ſed. l. miles cum ſua comp.*

e *Caſtrenſe.*] *Adventitium.* ab alijs non cognatis. & facit *Cod. eodem. l. ſi. & l. ſupr. eodem. l. miles. non ſine comm.*

f ¶ *Non fruſtra*. ad hoc *l. quod. ex eam. mat. l. in quo res.* ACCVRS.

PAter.] CAYVL. Pater filium ſuum tulit alij in adoptionē, non poteſt peculium eius caſtrenſe auferre. Item nec manumiſſum, poteſt ei auferre. *l.* ACCVRS.

g ¶ *Proinde*. caſtrenſe. ſecus h in profectitio vel adventitio iure iſto vt *l. de dol. ex noſ. l. apud Celſum §. ſin. qui ſtipend. de donat.*

h ¶ *Quod*. à quia.

i DEnique.] *Patri*. erit ergo hereditas caſtrenſis peculij: vt inſt. *eodem. l. duorum. §. triplex.* Sed contra *Cod. eodem. l. j.* non placet quòd hic erat in militia: quia & ibi *Sed* dic quòd hic affectione militiæ inſtituerat eū, ibi non: vt *l. ſi furiē. & inſt. eodem. Hereditatem, in principio.* Item hic ex teſtamento, ibi abinteſtato. vnde ibi nulla poteſt aſſignari affectio. Item facit *l. ſi militi, in fin.* ACC.

Filiusfamilias.] CAYVL. Filiusfamilias miles ſecit teſtamentū in quo aliquot filios inſtituit heredes. tandem captus eſt ab hoſtibus. & ibi deceſſit. bona eius rapiunt ei relicti. non, ſi volunt bona. ſi autē nolunt: tūc ponēs patrē remanet peculiū. ſed ſi heredib^{k} ſcriptis deliberantibus ſeruus caſtrenſis peculū aliquid ſtipulatur, vel aliquid ex alia cauſa adquirit: ſi poſtea heredes ſcripti adeunt hereditatem quaſi per hereditarium ſeruum ſi autem eam non adeunt, & ſic ponēs patrem peculium fiet, hoc quod adquiſierunt ſerui, non vidit ad patrem cū eo tempore non eſſent eius. & hoc de rigore. ſed de æquitate ſequitur patri hoc quærtur quod ſerui peculiares quæſierunt.

[L. AGATHM.] Pone caſum vt in glo*ſſa* quæ incipit, *ſegn. non, &c.* circa medium glo*ſſæ*, ibi, *aut non adeant, &c.* FRANC. ACCVRS.

k ¶ *Proxima ſpecies* alias *ſpecies*. id eſt queſtio. alias *ſpecie*, id eſt quæſtione.

l ¶ *Quod quidem*. hoc totum ponitur pro inquantum.

m ¶ *Reſpiciet*. quod eſt ſeruo hereditate non adita vt *l. de ſtipu. ſervo. l. ſi ſervus communis.*

n ¶ *Poſt adeuntē ſi hereditatem*. id eſt contingit id per * quod creditur retro hereditarius, ſcilicet per adeuntē quia ſi non fiat, non fuit hereditarius vt *l. ſi ſervus communis. & l. ſi adi. l. filius. ſupra. de ſtipu. ſervo. l. ſi ſervus communis.* ACCVRS.

Filiusfamilias miles inſtituerat heres ab vxore ſua affectione militia, poteſt adire hereditatem certa inſſum patris: & ſervus hereditarius manumittere. FRANC. ACCVRS.

XLII. IDEM *libro ſexto decimo Quæſtionum.*

DIuus Hadrianus reſcripſit in eo quem militantem vxor heredem inſtituerat filium extitiſſe heredem: & ab eo ſeruos hereditarios manumiſſos proprios eius libertos fieri [1].

XLIII. IDEM *libro vicenſimo ſeptimo Quæſtionum.*

FIliusfamilias miles ſi captus apud hoſtes vita fungatur, lex Cornelia ſubeuniet ſcriptis heredibus: quibus ceſſantibus, iure priſtino peculium patre habebit.

1. ¶ Proxima ſpecies [k] videtur, vt ſcriptis heredibus deliberantibus, quod ſeruus interim ſtipulatus eſt, vel ab alio ſibi traditum accepit: quod quidem [l] ad patris perſonam attinet, ſi fortè peculium apud eum reſederit [m], nullius momenti videtur: cùm in illo tempore non fuerit ſeruus patris. quod autem ad ſcriptos heredes, in ſuſpenſo fuiſſe traditio, itémque ſtipulatio intelligatur. vt enim hereditarius fuiſſe credatur, poſt aditam ſit hereditatem [n]. Sed paterna verecundia nos mouet, quatenus & in illa ſpecie, vbi iure priſtino [o] apud patrem peculium remanet, etiam adquiſitio ſtipulationis, vel rei traditæ per ſeruum fiat [p].

2. ¶ Legatum quod ei ſeruo [q] relictum eſt: quamuis tunc proprie interim nulli ſit adquiſitum: omiſſo teſtamento, patri tunc primum [r] per ſeruum adquiritur [s], cùm ſi fuiſſet exemplo hereditatis [t] peculio adquiſitum, iis patris bodie non conſideraretur;

XLV. IDEM *libro trigeſimoquinto Quæſtionum.*

tis & per conſequens videbatur ex tūc heredi quæſita, ſi tamē heres ſcriptus eam noluerit: extare patri quæſitam credebat. M. F.

PAter.] CAYVL. Pater filio ſuo militi reuerſo de militia donauit aliqua. hæc non fiunt caſtrenſis peculij, ſed profectitij: periude ac ſi filius numquam militaſſet. item ſi pater filio militi ſtipulanti promittat aliqua: ſi quidem ex cauſa, caſtrenſis peculij, tenet ſtipulatio, ſi ex alia cauſa, non tenet ſtipulatio. Idem contra: ſcilicet ſi pater ſtipulatur à filio. Item ſi ſeruus caſtrenſis peculij ſibi ſtipuletur aliqua ab extraneo, vel per traditionem aliquid acquirat, ad filium hæc quæritur non diſtinguo ex qua cauſa ſtipuletur, ſcilicet ex caſtrenſi, vel alia quatenus quæ

a Re poſſeſſio neceſſaria, multa incorporalia ſequatur.

b Vſus. *Cod. de donat. l. vlt. Cod. de emancipato liberis. l. donatio. l. penult. ſupr. de donat.*

c Vſucapi. *Cod. eodem.*

d Heredi nihil eſſe aliquid retro, colligimus retro hoc eſt, per multitudinem.

e ¶ *Priſtina*. id eſt antiquo, quod eſt cum hereditas non aditur.

f ¶ *Fuit*. vt & *ſupr. de acquirend. re. do. l. in re.* & quæritur quando verè Reſpond. cum conſtat non adiri ſtatim dicit.

g ¶ *Seruo*. caſtrenſis peculij mortuo filio, & hereditate deliberantibus, & *ſuperd pretium.* dixit de alijs adquiſitionibus.

h ¶ *Proinde* adscribit.

i ¶ *Adquirere*. legati. ¶ Et dic, cùm legatur ſeruo peculij caſtrenſis deliberantibus inſtitutis, tunc poſtea adeūt. & tunc legatū fuit adquiſitū peculio ſtatim eſt ceſſat dies eius: ſecus cùm legatur cuilibet hereditario ſeruo, qui quærit ſtatim heredi, & hereditas poſtea heredi cum adit, vt & *ſupr. ad Velleian. in fi. & ibi Inſtitut. de ſtipul. ſervo. in prin. nam* & peculium eſt hereditas, cùm adeūtis inſtituti: vt *de ſtipu. ſer. l. communis.* & retro ſingitur fuiſſe vt *ſupr. de acquir re. de. l. in re.* aut non adeunt: & tunc ſeruus ob quæſit peculio: nec peculium domino: ſed recta via per ſeruū hæredis quotiens ex die omiſſi teſtamenti. verè: vt hic. retro fictitiè vt *l. heredis. ante §. patre. in fi. quod ergo, &c.* nil dicas ſic, ius patris *habile* non conſideratur, quod eſt conſiderandum eſt ante ius patris. vt omnia retro ſua fuiſſe videātur vt *l. poſtumus. in §. ſi. verſum.* & ſi eſt ſeruus legatarius, ergo directo per eum debet quæri: quia ſic fieret per ſeruum peculiarem peculij profectitiū non autem per obliquum, & idem dic de alijs acquiſitionibus quæ per eum fierēt, quod eſt in legato dictum vt ſupra proxim. Ipſum autem peculiū eius interim

k Quid autem. l Hoc Gloſſema reprouat in capite libri.

In caſtrenſibus bonis filij nullam ius habet pater. FRANC. ACCVRS.

X. POMPONIVS *libro ſingulari Regularum.*

EX nota Marcelli conſtat, nec patribus aliquid ex caſtrenſibus bonis filiorum deberi [1].

Hic diuiſum quid ſit caſtrenſe peculium. FRANC. ACCVRS.

XL. MAORE *libro ſecundo de re militari.*

CAſtrenſe peculium eſt, quod † à parentibus vel cognatis in militia agenti donatum eſt: vel quod ipſe filiusfamilias in militia adquiſiit [2], quod niſi militaret, adquiſiturus non fuiſſet [3]. nam quod erat & ſine militia adquiſiturus, id peculium eius caſtrenſe non eſt.

XLI. PAPINIANVS *libro quarto decimo Quæſtionum.*

PAter qui das in adoptionem filium militem, peculium [4] ei auferre non poteſt quod [5] ſemel iure militiæ filius tenuit. qua ratione nec † emancipando filium, peculium ei aufert, quod nec in familia retento poteſt auferre.

l Deberi melius. *Cod. eodem.*

m Donata à patre filio à filio retenta, filio ipſe percipua habet.

quæ dicitur seruus esse in ipso filio per se acquiritur, sustinet enim filius molas ius seruorum nam si ex causa castrensi quæritur, sibi acquirit. si autem ex alia causa quæritur, seruus. sed si seruus castrensis peculij filij aliquid stipulatur à patre militis, vel ex alia causa aliquid quæritur: acquiritur hoc filio, perinde ac si ab extraneo seruus acquisitus. Vltimò dicitur patrem habebat vsufruct. in seruo. filius eius miles ex castrensi peculio habebat peculium: patet vsufructuarius: dicitur quòd filio acquiritur: & sic filius habet plenè proprietatem in seruo. Fr. Accvrs.

a ¶ *Peculij.* sc. profectitij: vt C. *de bon. quæ liber. l. cum quæritur.* §].

b ¶ *Stipulatur.* scilicet pater.

c ¶ *Stipulatur.* vt *Inst. de inutil. stipu.* § *item de* § *vt qui. & supr. de verb. oblig. l. dominus seruo.* Et dic idem a in quolibet castrensi: vt *X. de cal. hæ. l.* 2. *nec castrensie.* & *sic X. de inoff. Ilic. & de in ius voc. l. adoptiuum. & C. de ho. qua libe. Libro vltimo.* § *excepto.*

d ¶ *Ab extero.* id est extraneo. Accvrs.

e ¶ *Causarum* id est ex causa castrensi, vel alia quacunque. Accvrs.

f ¶ *Parte.* quod castrense, vel quasi: vt *X. ad Mace. l.* 3.

g ¶ *Filiusfamilias.* quo ad omnia alia aliunde patri quæritur: ex castrensi vel quasi, filio.

h ¶ *Peculij.* scilicet sustinet duplex ius.

i ¶ *Patris.* scilicet filij, vel in cuius peculio castrensi est seruus qui stipulatur. & ad hoc *J. eo. l. hoc autem* § *sed.* Accvrs.

k ¶ *Promiserit.* scilicet pater, aliàs externus, scilicet promiserit seruus prædicto.

l ¶ *Quod seruus.* alias *per eum*, scilicet seruum castrensem.

m ¶ *Filius*] *ex. l. ex asse* § *sed.* § *filium.*

per eum.

Dotem] Calvs. Dos data filiofamilias militi, non est castrensis peculij: seruus si vxor eius inducat ei hereditatem adiectione militiæ, & hanc hereditatem adiuit hic filiusfamilias mil's. castrensis peculij dicitur hereditas. & quare soeus in dote redderet ratio in littera. Secundò dicit frater patruelis militans in vna prouincia instituit sibi heredem fratrem suum patruelem militantem in alia prouincia, qui instituta hanc hereditatem adiuit. dicitur quòd non videtur ex causa castrensi quæsitum, imò ex ratione sanguinis. Franc. Accvrs.

n ¶ *Testatorum.* placuit quod est *J. vt I. Iulian.* Et dic contra: vt *C. eo. l.* 3. & sic vt *dicitur.*

Dotem conferri hoc loco qui fit.

o ¶ *Conferat.* à b filia fratribus, & fratrum filiis: vt *supr. de collat. dotis. l.* § § 5. & 5. *filium.* Quod ergo dicit, *eam.* scilicet matrimonij. Item quod dicit *communem hæredem.* scilicet patri & matri matrimij. Et quod dicit, *ancillam* dicit, quia aliqui erant filii filiorum, quibus & à quibus conferatur vt *C. de collat. l. quæritur.* & secundùm hoc verbum *conferatur* diuersimodè ponitur. sic *supr. de collat. proxime fol. l.* § 2. Alij dicunt conferre à filio: & hoc cum decessit vxor vinente patre: vt *supr. pro soc. Ludiana* § *fin. & i. fin.* quia cùm subiciantur eius oneri, quia tenentur ad reddendum: & lucrum eius participare debent cum ipso filio. seruo autem si non prædecessisset vxor: quia non conferret hic filius vt *Co. fam. ercis. l.* 2. & *fin ercis. l. & filius.* §]. & *supr. l. si mortuus.* & hoc si non lucretur vir. si autem lucretur, quid tunc? Resp. nec tunc confert. 5. Tu dic quod hic non dicit de tali collatione: sed dic conferre, id est ad vsum datur vel fabricitur, vt cætera profectitia vel aduentitia etiam hodie quantum ad vsumfructum. Accvrsivs.

p ¶ *Patruelis.* vt *Inst. de gradi* § *ite.*

agitur, emolumentum filij spectet.

4. ¶ Si serui pater vsumfructum amiserit, cuius proprietatem in castrensi peculio filius habebat: plenam proprietatem habebit filius [m].

XVI. Idem *libro nouodecimo Responsorum.*

Dotem filiofamilias datam vel promissam, in peculio castrensi non esse respondi. Nec ea res contraria videbitur ei quòd diui Hadriani temporibus [a] filiusfamilias militem vxori heredem extitisse placuit, & hereditatem in castrense peculium habuisse. nam hereditas aduentitio iure quæritur: dos autem matrimonio cohærens, oneribus eius, ac liberis communibus qui sunt in aui familia, confertur [o].

1. ¶ Hereditatem castrensi peculio non videri quæsitam respondi, quam frater patruelis [p] in alia prouincia stipendia merens, fratri patruelì, cum quo numquam militauit [q], reliquit. Sanguinis enim ratio: non militiæ causa, meritum [r] hereditatis accipiendæ præbuerat.

XVII. Idem *libro secundo Disputationum.*

Pater qui castrense peculium intestati filij retinebit, ex alienum intra modum [s] eius & animum vellem [t] iure prætorio soluere cogitur. Idem si testamento [u] scriptus heres extiterit, perpetuò ciuiliter ut heres conuenietur.

Si filiusfa. facit testamentum iure

m ¶ *Mittatur.* aliàs secus: vt *C. ne. l. cum alienas. & mih. & T. ne. l. si seruo. si & similis. cum concor.*

r ¶ *Meritum.* ideo sic dictum, quia plerumque [a] interenti relinquitur: vt *supr. pro fra. l. nec adiecit.*

a Meretricibus sæpius quid testamento relinquitur.

Pater qui castr. pec.] Calvs. Filiusfamilias militi mortuo ab intestato, apud [b] patrem remanet peculij castrensis: & debita filij debebit intra annum velle soluere, in quantum petitur peculium. si autem succedit pater filio ex testamento: tunc perpetuò tenetur ad debita filij. si autem pater instituat a filio, omittat ex testamento succedere, & velit peculium occupat bona filij tanquam legitimus heres. id est sicut si reliquisset, teneretur perpetuò ad debita filij soluenda in quantù patitur peculium. id est non deducta Falcid. Si autem filiusfa. miles postquàm per annù defecit militare, facit testamentum iure communi, in quo instituerat patrem, & reliquit legata debebat pater ea soluere, retenta quarta ratione Falc. si autem puer omisit hæc bona accipere ex testamento, cùm non essent hæc bona soluendo creditoribus, & ea occupat vt peculium: nihil dolo fecit, & tenetur intra annù soluere debita. Franc.

b Pater succedit filio ab intestato in castrensi peculio.

f ¶ *Intra mensem.* quatenus petitur peculium, detracta forsa Falcid.

c ¶ *Velit.* quasi nunquid faceret castrense: vt *I. I. si. cum concor. & I. propositum. & de fal. I. sicut.*

u ¶ *Testamento.* non hanc distinctionem quam fecit hic [c] sed an [d] vnus filius qui habet tale peculium,

c Prædicta de peculio dicuntur ex tribus filijs per easdem partes.

d Adde peculij patet eis simul & singulis. & Falcinus quæ ca[illegible] principij extendit ad [illegible]

tenetur de peculio necessitate talis peculij? Respon non: vt *infr. I. ex castrensi* §]. Nam nec agitur T. *mihi.* §]. & *Cor. meo.* & vt *patrefa.* haberat: vt *supr. ad Mace. l.* 1. 2. Idem in adeuntio hodie. nam non vt de eo peculio, sed vt [e] legitimus administrator obtemperat patri: 3 sed an nihilominus [f] de peculio profectitio? Resp. sic. ergo olim in castrensi non poterat agi de peculio, ita nec hodie pro adeuntem. ¶ Item vide nascitur hoc de peculio, de qua hic dicit Resp. ex contracta facto dubium: sed demum filio mortuo: vt *de vsur. C. de re iurem. Lex placita* cum enim filius non teneatur, nec creditor profectitiam fuisse, non castrense: vt *supr. l.* 11. & *I. propositum. in* §] *respon.* ¶ Sed quomodo, cum succedat accessorium principali non extinguitur obligatio peculij, vt *supr. de fideiuss. l. heres debitoris.* § *quòd si hic?* Respon. nullo tempore concurrunt duæ in persona patris, nam vnus filio tantum filius teneatur: eo mortuo tantum pater. filij verò obligationes reliquæ nullæ remanent, vt *X. de fideiuss. I. qui contrà.* Nec obst. quòd hic in castrensi loquitur, quia fingitur [g] non castrensis, cù intestatus decedat. si quid prima duxerit, tolleretur secunda, scilicet de peculio, si esset natus vt *C. I. bon.* Sed impediretur nisi, si prima duxerit vt *I. penul. infra.* ¶ Item quomodo [h] datur accessorium principali extendit? Resp. de æquitate pœnæ. ¶ Item quomodo datur testatorio patri de peculio

e Prædicta de peculio dicuntur ex tribus filijs per easdem partes.

g Adde peculij patet eis simul & singulis. & Falcinus quæ ca[illegible] principij extendit ad [illegible]

480/C.IV.K.5-3, 1691-1692
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

peculio consunto, hoc primo casu: *vt supr. de minor. l. iij. §. Pomponius.* cùm alibi dicitur patrem de peculio consumpto non restituere. *vt eo. l. iij. de min. §. sed verum?* Respon. hic loco principalis successit: vnde * eius natura vti debet: *vt supr. si quis cum. l. si cum. §. quemadmodum.* sed in §. sed etiam, non: quia vsucepit filio consumebatur. Item hoc

a Successit loco principalis & debuit vti.

3. respond. hodie corrigitur cum pater habet vt heres: *vide Authen. de haered. ab intest. §. si autem defunctus ad fin.* vnde perpetuò tenetur vt heres: vt *d. l. iij. §. fin. huius leg.* in adventitio autem, cùm in eo quo ad proprietatem habeat hodie heredem vt d. Authen. vnde perpetuò tenetur heres filij vt heres: vt hic, & infr. *de pecu. annali*: vt hic. sed accessoria hoc casu tollitur: vt *d. l. bona à de.* Et potest secundum Io. restitui pater heres vt heres, si ille fuerat minor: & sic potest intelligi §. Pomponius. in pecul. si autem loquatur *de proiectitio*, vel etiam de adventitio, iure veteri, secundum quod omnia habent naturam profectitiam: vt *Institu. per quas perso. sub. adquir. §§.* ibi tenetur pater actione *de pecul. annali* post mortem filij: vt *supr. quando act. de peculi. §. sed & si quis. l. q. §.* & ex posteà accedere filio actio: vt *supr. de fideiussor. l. ij. ver. §. fin.* & in eo consentiunt pater, non refellitur: vt *d. §. sed verum. l. iij. supr. de min. sed de obligationibus filij nullæ remanent reliquiæ: vt supr. ad Mace. l. creditorem.* & idem eius nomine non accedit fideiussor: vt ibidem non ergo pro lesione filij videtur posse restitui: cum nec conuenitur ex eius persona: licèt nec ex persona furi: vt *d. l. denique. §. fi. & l. siquaret. supr. de minor.* Contra videtur quòd se possit restituere pater, tali ratione: quia castrensis peculi reputatur vt profectitium filio iuxta hoc: vt *supr. l. proponebatur. §. verò n.* & sic intelligimus §. Pomponius. in principio. & pro hoc, quòd quilibet succedit restituitur vt *supr. de in integ. restit. l. non solùm.* Sed dicet quòd ibi, faciebat in lege proponebatur, dum constabat, liberè posset contrahere. & illa quæ erat contra filiū, à terra est co mortuo, & sic de peculio vt *supr. de min. l. tantæ controversiæ quod* dicit quòd non sic, sed potius sic de pecu. vnde non videtur quod posset poscì restitui: sed hodie cum habeat heredem, non dico in profectitio: quia id pater posset aliam vsucepit filio dare cui vult: vt *Cod. de bo. quæ lib. l. cum agentes. in prin.* & sic multo magis eo mortuo: sed in alia suis bonis tenebitur heres eorum ex contractibus huius peculij profectitij. & secundum hoc potest intelligi dictus §. Pomponius.

a ¶ *Qui militando.* sic est vocandus: sed & ipse testamentum tamen tenetur cum omnibus: *Inst. de mil. test. §.* nec capiuntur querela vt *C. de inoff. test. l. fi. in fi.*

b ¶ *Herædes.* id est heres quod dicitur perpetuò remanent heres: vt *supr. prior est.* esset enim tunc legitimus: vt *Inst. de verb. sign. l. liber.* sic & hic tenetur perpetuò quia est heres interpretatione b prætoris ex edicto. *supr. si quis eum. test. l. j. & ad idem supr. de test. mil. l. si cornicem. §. si pater.* Vel die, si aliunde perpetuò sed si non ex testamento, nunc de per. intra annum: vt *supr. in j. test.* n. Faleidiam autem non deducit, vt hic not. quia non admittit: vt *supr. si quis omis. cau. test. l. si duo. §.* sed quia militis testamentum, sim militis est factum: alis non: vt *C. de test. mil. l. testamentum. §. & ita quidam. eo. tit. l. ne filio.* & inst. *pare. refpon.*

c ¶ *Prouidi.* l. non detracta Falci. nec vltra vires peculij sui hereditatis tenetur: vt *supr. ad Trebel. l. j. §. denique.*

d ¶ *Perpetuò.* hoc si intra annum filius miles decedit. si autem post annum, tunc hoc non habet *infr. §. extremum.*

e ¶ *Quod si filius post annum.* Vide cap. 10. *de prædr.* CYNAC.

f ¶ *Retinebitur.* a patre heredi castrensi: vt *supr. ad l. Fal. l. si miles. in fi. versic.*

g ¶ *Compendium.* quia non tenetur ulli intra annum: vt *supr. in prior. l. sed si adhuc.* consentit perpetuo vt ibi, & facit *supr. de legat. j. si filio pater. de de inoff. test l. Proponianus §. quæsitum. & de leg. ij. Ioannes pa. in §. Titia.* ¶ Et nota. quòd dictio *compendium*, potest esse accessorius & nominatiuus casus.

EX castrensi] CARVS. Si pater instituat sibi heredem seruum castrensis peculij filij sui militis non tenet statim instituto

filiceet quod ille sit liber & heres sed si filius prædecessit antequā pater, tenet institutio, & erit seruus liber & heres. si autem pater primò prædecessit: sit filius per se necessarius heres patri. & vt breuiter de hoc dicam: actus patris facti circa res castrensis peculij filij, & statim præstant aliorum. rei

XVIII. MARGELANVS *libro primo fabrorum seruorum.*

EX castrensi peculio seruus f, à patre heres institui potest h: * & filium necessarium i heredem patri facit.

1. ¶ Et in summa eo res k, hi actus patris, qui ad præsens l alienationem alicuius iuris de castrensi peculio præstant, impediuntur. Hi verò qui non statim quidem, sed postea efficere solent m: eo tempore animaduertentur, quo habere effectum consueuerunt: vt si sit filius * cui auferatur n, nihil agatur. si ante decesserit o, actus patris non impediatur.

2. ¶ Itaque negabimus patrem filio saluo q communi dividendo agentem, proprietatem alienarum r. exemplo dotalis s prædij. Sed nec si socius vltro cum eo agat, quicquam agetur: veluti t si cum eo ageret, cui bonis interdictum u est.

per eum cui esset bonis interdictum. non autem potest pater imponere. Item si filiusfamilias miles in peculio castrensi rem alienā habebatur ipse filius, an eius pater debeat respondere in rei vindicatione, quæ mouetur à domino rei pro ista ratio dicitur quòd filius debet se defendere. sed per patrem cōmuniri potest de peculio occasione debiti castrensis a filio contracti. & si pater velit defendere filium, potest: dum tamen in solidum defendat, & hoc permittat. Item nomine prætorij talis filij non potest agere pater actionibus filio competentibus, nisi satisfiet de rato A cc.

g ¶ *Seruum.* peculij castrensis, inditorum à patre, non sit heres & liber indifferenter: sed facit filium necessarium heredem aliquando. nam si superuixit filius sit necessarius per seruum. si pater superuixerit, erit heres & liber & ex * post facto confideabitur vitietur actus patris, vel non quia confideabitur quis superuixerit. At in his in quibus actus patris fi actus recipiunt effectū, in rebus castrensibus indifferenter statim vitiantur. & hoc probat, *&c. & facit supra l. proponebatur. § denique. & § vnde Marcellus. & § idem refcribam. infra, eodem. l. hereditas. §. pater. die ergo, ex contra, &c.*

h ¶ *Potest.* vt statim sit heres & liber: quia actus patris pendet.

i ¶ *Necessarium.* aliquando scil. si pater præmoriatur. nam aut habet, & erit per eum heres aut non: & erit per se necessarius ¶ Et non. secundum hoc quòd aliquis b erit necessarius filio, qui non poterat esse necessarius instituenti. & sic est contra *supr. de adquir. hæred. l. quæ in alterna §. interdum. in fin.* ¶ Sed die loquitur de proprio extraneo quem post mortem patris filius arrogauit: qui sine præmonitur filium, hoc superuixit, non potest esse necessarius instituti. hic autem potest esse aliquo casu. ¶ Si filius præmoriatur.

k ¶ *Eorum.* aliàs est *eius res.* & est plana. & aliàs est, res: id est effectus. & dicitur *actus. secundum hoc* est genitiui casus. ACCVRS.

l ¶ *Ad præsens.* aliàs *ad præsens. aliàs adprehensus actus, &c.* quia venditio vel donatio patet rem peculij castrensis: vel etiam prouocat socium filij ad diuisionem. vt infra subicit. *usque, &c.*

m ¶ *Solent.* parere seu præstare liberationem vel alienationem, rei peculiaritur vendere sub conditione, vel legare: vt *supr. proponebatur §. idem. & de leg. j. si seruum. in principio. & in nostro casu.*

n ¶ *Si sit filius.* id est superis: quia præmoritur pater.

o ¶ *Auferatur.* fallit in libertatem? *sed. l. hereditate §. pater. ibi, non tamen, &c. in fin. supra.*

p ¶ *Dotis.* scilicet filius. hic ergo prodest, & ex post facto apparet. ad quod *supr. de testa. l. si hereditas. §. ij. & de leg. j. si seruum. §. fin. in prin.*

q ¶ *Saluo.* id est vtico.

r ¶ *Alienarum.* aliàs *alienato.* per diuisionem * enim peruenitur ad alienationem: vt *C. de prædr. mi. l. autor.*

s ¶ *Dotalis.* vt *C. de fundo dot. l. ij.*

t ¶ *Velut.* id est sic vt.

u ¶ *Interdictum.* vt *supr. de curato. obliq. Ita vid.* ACCVRS.

* non potest. Contingit Libertas familiæ. §. infra de reg. iur.

* Ex possibilibus malus euentus.

b Necessarius filio veri quis esse potest, qui non vult esse filius inditus.

c Al. aut. qui dicunt, est enim alienatio: * ignorat de.

a ¶ *Vsufru*

480/C.IV.K.5-3, 1693-1694
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

3. ¶ Seruos ex eo peculio vsufructu *, item prædia tam vsufructu quam cæteris seruitutibus pater liberare poterit: sed & seruitutes his adquirere. id enim & eum cui bonis interdictum est «, verum est consequi posse b. neque autem seruis ex eo peculio, neque prædiis vsumfructum vel seruitutem imponere pater potest c.

4. ¶ Si quando ex eo peculio filius rem alienam bona fide tenebit: an pater eius in rem vel ad exhibendum actionem pati debeat, vt cæterorum filiorum nomine d, quæritur. Sed verius est, cum hoc peculium à patris bonis separetur e, defensiones necessitatem patri non imponendam.

5. ¶ Sed nec cogendus est f pater æs alienum, quod filius peculij nomine quod in castris adquisiit, fecisse g dicetur, de peculio h actionem pati. Et si sponte patiatur, vt quilibet defensor, satisfdato, filium in solidum i, non peculio tenus defendere debeat.

6. ¶ Sed & eius filij nomine non aliter mouere actiones potest, quàm si satisfederit, cum tantam rem habiturum k.

Si adgnatus alicuius ante militiam instituit adgnatum militem heredem, non efficitur hereditas castrensis peculij. si autem post militiam instituat, tunc secus, in seruo castrensis peculij non distinguatur, quia semper quæritur peculio.

XLIX. TITVLVS OCTAVVS. *Libro octauo decimo Disputationum.*

DE hereditate * ab adgnato commilitone data, Scæuola noster dubitabat: quia potuit & antè notus & amicus dare, potuit & non dare: nisi commilitium charitatē auxiliet. Nobis ita videtur, si ante commilitium l factum sic testamentum, non esse peculij castrensis eam hereditatem: si postea, contra.

1. ¶ Sed si seruus peculij castrensis m à quocunque sit heres scriptus, iussu militis adire debebit hereditatem: eáque fiet bonorum castrensis peculij.

Miles potest pro parte testatus, & pro parte intestatus decedere: sed paganus nequaquam.

2. ¶ Filiusfamilias paganus n de peculio castrensi fecit testamentum: & dum ignorat patri se suum heredem extitisse o, decessit. Non potest videri pro castrensibus bonis testatus, pro paternis intestatus decessisse quamuis id in milite etiam nõ referiptum sit: quia miles ab initio p pro parte testatus, pro parte intestatus potuerat mori: quod ius iste q non habuerit r: non magis quàm sine obseruatione legum facere testamentum s. Necessariò ergo castrensis peculij heres t scriptus vninersa bona habebit u, perinde ac si paupertimus * facto testamento decessisset, ignorans se locupletatum per seruos alio loco agentes.

Hanc §. diuide in tres partes, vsque ad fin. xiv. Primò quàdo pater manumisit in testamento seruum filij: & filius instituatus decessit. Secundo quando instituatus extraneum, qui non adiit. Tertio quàdo pater fuit institutus. Secunda dis. non tamen si vt heres. Tertia in §. qua consonantur cũ ista. BART.

3. ¶ Pater peculij castrensis filij seruum testamento libertum esse iussit. intestato defuncto filiofamilias x, mox patre, quæritur an libertas seruo competat y. occurrebat * enim non posse dominium apud duos pro solido z fuisse. Denique filium posse manumittere talis peculij seruum, Hadrianus constituit a. Et si testamento * tam filij quàm

---

a ¶ *Vsufructu.* sibi patri debitor: vt *supr. eo l. pater. §. fi.*
a ¶ *Et non est huiusmodi dubitandum est.* Vide scripta ad *l. 6. ff. de vsur. obligat.* C Y A C.
b ¶ *Posse.* quia acquirere potest: vt *d. l. heredi.*
c ¶ *Potest.* licet præmittere quòd constituat, bene potest: quia prædict: vt *ff. prox.*
d ¶ *Filiorum nomine.* vt *ff. de perm. Edictorii.*
e ¶ *Separetur. ff. de ſe. para. l. §. filij.*
f ¶ *Bonis. alias confiſcasse.* id est constat esse.
g ¶ *De peculio.* vel de eo peculio, vel alio: vt no. *ff. Vpian. hoc filio viuo:* sed eo mortuo fiet vt *ff. Vpiani. in prin.*
h ¶ *In solidum. ff. de peculiari. l. seruum. §. prox. & fin. & Inſtit. de ſatisd. §. pen. & ff. qui ſatisd. cogan. l. ſi filius fam.*
i ¶ *Habiturum. ſupra, de nouat. gubl. l. in nouat.*

HEredem.] CAVE, filiusfamilias miles est institutus heres ab agnato suo commilitone: quæritur an hæc hereditas sit castrensis peculij, an non? & distinguitur an ille agnatus fecerit testa, mentum ante militiam: & tunc ex causa patetur, non causa militiæ videtur ipsi institutus esse. an vero post militiam comparata fecit testamentum: & tũc ex castrensi causa videtur acquisita hereditas. & quid? seruus peculij castr. filiusfamilias instituatur heres ab aliquo (& quicunque instituit, non est via) & infra dominũ adeat hereditatē: hæc hereditas castrēsis peculij dicitur. Secundò dicit filiusfam. quòd miles: rursus veterauus fecit testamentum. in castrensi peculio, ignorans patrem suum decessisse, decesse & hic filium. quæritur, an videatur pro parte testatus. & pro parte intestatus decessisse? & certè si esset miles, hoc posset fecisse. sed quia veterauus est, hoc ad prouectionem sacrorum nec potuit solemnitatem iuris testari potuit. dicendũ est ergo, quòd heres institutus in castrensibus, omnia habebit. & sic bona patris testatoris: sicut cũ quis se pauperem credens instituit quendam heredem, & in veritate diues erat, iuratus nõlla pro seruos suos nam omnia habebit heres. [PATER PROCVLI.] Pater in testamento suo seruum castrensis peculij libertum esse iussit. postea decessit filius ab intestato. deinde pater decessit. quæritur an libertas seruo competat? & videtur quòd non. nam dominium cessibile rei apud duos in solidum esse non potest. filius enim si viueret, posset manumittere, cum sit dominus: ergo pater eius non potuit hoc facere. Item & filius in testamento reliquisset libertatem seruo suo, & pater eius reliquerat: prænaleret libertas à filio testato. sed certè prædicta videntur vera, scilicet quòd non sit libera ex testamento patris, tunc quando filius venit iure sibi concesso, id est testatur & relinquit libertatem seruo: vt tunc non valeat quod pater fecit. si autem filius ab intestato decedit, & sic non venit iure sui: videtur quasi iure postliminij sui patrem antequam iure habere peculium, & retro dominium peculij habuisse: & sic manumissionem ab eo factam prædicto modo tenere. seruus si vindicta manumitteretur. Sed quid si filius decessisset testatus, & non sit eius hereditas adita? non sic dicas concinnatam dominium peculij de filio ad patrem, sicut si inestatus decessisset filius: & si medio tempore, id est deliberandi bus scriptis heredibus, domjnium peculij non sic patris, sed in pendenti. si quidem diceres dominium esse interim patris: si sic pri heredes patris: si sic pri heredes à filio adirent, transiret dominium peculij ℣ patre ad heredes filij: quod esset absurdum. dic ergo interim dominiũ pendere: vt si heredes scripti à filio non adeant, patris dicatur retro fuisse dominium peculij. si adeant, sic fecit, & sic dicas esse in pendenti dominiũ peculij. Quid si seruo peculiari aliquid ab extraneo legatur, ex cuius testamento pater nihil posset capere: an pater huic seruum queret: cum ad heredes filij perueniret si adirent? Facilior tamen responsio est, cum ab intestato decessisset filius. dicamus supra in vtroque casu libertatem à patre relictam seruo peculiari. Illi tenere multo magis tenebit libertas si ponas filium testasse, & patrem sui heredem instituisse: vt libertas quam primo pater reliquerat seruo filij, veniat, quasi ab initio fuerit seruus: & seruus sit in eo qui seruum alienum manumittit, deinde postea effectus est dominus huius serui. nam non confestim venit libertas. & h. t. lic. §. cum *l. seq.* FR. ACCVRS.

k ¶ *Aere commilitium,* id est commilitionē *, alias commilitium.*
l ¶ *Castrensis.* hoc fine dilectione. Io. contrà: nam distinguitur vt *ff. militi. & l. ſi ſeruo & l. castrensis & l. duo. §. fi. & Cod. eo l. 1. & l. cum oblegat. ff. eod.*
m ¶ *Peculium.* id est veteranus: quia ibidem dicitur: vt *infra. de hered. ab intest. & test. ſup. de ſi. mil. l. 1. & l. ſi duobus.*

* Illi tenebit. Ita vulg. Mendose. Vide Antiq. cap. 47.

* Illi tenebit partis nõ adita tranſmittitur ad quemcunque extraneũ: licet filius non hinc obligetur Bartolus.

* Impub. verb commilitium est societas militaris, & contubernalis amicitia. Iustinian. in auct. ad. Pubrc. Sic. ff. de ſe. mil. l. 1. & ſup. de ſe. mil. l. 1. & l. 2. & l. 3. & alibi.

* Testari sine solemnitate iuris quo ad aliquid valet potest.

n ¶ *Ab intestato. ſub. testati:* vt *infra. de hered. ab intest. & test. hoc dicas. & sect. ſup. de ſe. mil. l. 1. & l. 3. & alibi.*

o ¶ *Ipſe.* scilicet veteranus.
p ¶ *Non habuerit.* scilicet priuilegium.
q ¶ *Ius suum,* vt * & *supr. eo. l. pater. §. ſi.*
r ¶ *Habebit. ad hoc supr. debere. infra. l. §. ſi ex fundo.*
s ¶ *Testamentum.* quoad operationem.
t ¶ *Defuncto filiofamilias.* scilicet postea.
u ¶ *Competat.* & respondeo sic de æquitate: sed de rigore non: vt in hac lege.
x ¶ *Decessisset.* id est obstabat nobis volentibus fieri liberti, hoc quod fabitis non posse &c. nam si testet manumissio patris, ergo ipse dominus. hoc si filij, ergo ipse quia tantum dominus manumittit: vt C. *de his qui à non domino. l. ſi non proprietatem.*
y ¶ *Competat.* vt * *supr. de leg. 4. Maximè. §. decretum. & ſup. commu. l. ſi ita certo. §. ſi duobus.* & idem in possessione: vt ibidem, & T. *de acquir. poſſ. l. 13. §. ſi ex contrario.*
z ¶ *Confiteri.* vt T. *de iure pat. l. ſeruum.* & T. *v. l. Lucius.*
a ¶ *Et ſi testamento.* mutat casum.

Liberum

480/C.IV.K.5-3, 1695-1696
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

a ¶ *Liberorum eum esse.* quis sue dicas filium præmortuum, fuit post, idem est. Quia autem præsumatur prior mori, dic vt *l. de re-bus dub. l. qui duos. §. cum in bello. & Laum pubere. & l. si mulier.*

* ¶ *Non dubitaretur ex testamento filij.* Regula Catoniana non pertinet ad libertates. CVIAC.

b ¶ *Dici possunt.* l. vt valeat hoc. nunquid.

c ¶ *Consuesse.* q. d. non vltra. Et duc concessos in alienando & manumittendo, & testando, quæ omnia vt parentis potest.

d ¶ *Rerum dominia.* hæc allegatio est bona vt *l. sed si proponebatur, & Lex cassrensis. & de leg. 1. l. si seruum. §. fin. &* arg. *l. de acquir. re. da l. seruus. §. fin.*

* *quod.*

e ¶ *Non tamen si vt heres viuo filio.* Græci ac *quidam* ¶ *credit suppositi. quasi seruetur heres filij.* Male, nam nunquam in peculio est futurus heres filij, cum in eo succedat filio iuxta peculij, aut iuxta patrem, non vt heres aut bonorum *possessor.* Præterea etiamsi heres futurus esset, eam manumissionem seruari, quæ prænatarum est, & tacitam in fine ait seruari. Puto regendum, vt heres heri est vindictam imponere eo verbo vtuntur nostri, in *Lucro stricta. l. ad leg. Aquil.* Sed nihil obstat *l. 3. in fin. l. de his quæ ut indig.* Vide latius ad eam. CVIAC.

* *sacrificiali. sacrificio.*

e ¶ *Vindictam.* i. libertatem per vindictam: quasi fictam habeat effectum: vt *supra l. ex cohortali. in prin. & l. qui & à quibus. l. si seruo.* Sed arg. contra *l. de fid. Iguitur. §. cum autem. in fi. §.* vbi prima alienatio confirmatur. Sed die quod ibi tractatur retro, vt videatur fuisse patris, non vt ex illa bon. facta olim liberetur. Item hoc de ¶ cognate: de æquitate immutatur: vt *l. in fin. hujus legu.*

& Rignia & impertiri dif-fundendo.

f ¶ *Non tam facile.* vt *in quæstio. de re-stitutus.* ACCVRS.

g ¶ *Medium tempus.* præsumitur, quod est *l.*

* Successiui ab intestato locus non est quamdiu spes est locum fore testamento. h ¶ *Successiui.* in e hoc vt alius ab intestato non veniat, vt infra *de reg. iur. l. quamdiu.* item & ipsa deliberans interim aliquid facit quandoque: vt *l. de iure deliber. Lair pratur.* ACCVRS.

i ¶ *Aliquin.* id est si dicas medio tempore dominium esse patris, & si adita sit, fuisse postea: para anno inter mortem filij, & additionem.

k ¶ *Ad eum.* filium. & sic ambulare.

l ¶ *Si in pendenti.* alias *nisi.* & bene alias si. & tunc die, absurdum. & si sic dicamus, dicimus tamen, quia non possumus aliud. in ¶ *In alio. l. de vsufruct. l. fin & §.*). *& de acquir. re. domi l. seruus. §. fin.*

m ¶ *Credamus.* hæc est verum quod fuit in pendenti: quod patet etiam *supra eod. l. filiusfamilias, per totum. & l. proponebatur.* & hoc propter spem quæ est de futuro. in veritate tamen patris fuit: vt *supra de disp. forma. l. si seruus communis. in fin.*). *refpon.* Sed ea adeuntibus fingitur non quæritur, vt *ibi. supra de vsufruct. l. fed quid si.* §.).

n ¶ *Secundum quod* id est & dicimus esse in pendenti.

E. Nouum.

p ¶ *Heredes.* à filio missio instituti.

q ¶ *Patris.* dati, idest relicti ab aliquo extraneo testante.

r ¶ *In testamento eius.* Extranei testantis.

s ¶ *Ad ipsum.* l. patrem.

t ¶ *Pertinere.* id est pertinere potest, & adire: quia est capax, nolli tamen interim acquireret: vt *l. ad filium. §. fi.* Alij dicunt quod hic omisit solutus & de quod sic. ACC.

u ¶ *Recte respondentis.* si fuisset, vt *in prin. §. ibi, occurrebat. &c.*

x ¶ *Patris.* quod fuit tam in primo casu, quam in *§. non tamen.*

y ¶ *Plerique cafu.* tam in eo qui ponitur in prin. § quam in eo qui ponitur in §. *non tamen,* &c. & cum primo concor. *l. proponebatur. § denique. & l. de leg. 1. l. seruum. cum suis concor. & l. de condi. inst. l. mulier. §. pe. & de opcis. leg. l. si cum.*

* De veteranorum priuilegiis.

* Ex postfacto confirmetur interdum quæ alioquin valet.

z Libertas data à seruo verum confirmetur ex dominio superueniente.

Ex quibus colligit quod a ab initio non valet, ex postfacto conformatur. Sed arg. contra b *l. qui & à quibus. l. si seruo.* Alij dicunt, in vtroque casu, scilicet libertatis petitæ & legati : de quo dixit *supra* differe. sed si dicas valere id legatum : ita patris non confabitur. Et sic est contra *l. filiusfamilias. in §. si enim ei legare non potuit*, nec eius seruus vt *de leg. 3. l. debitor. §. seruo. & de leg. 1. l. si mihi & tibi. §. regula.*

* Sed si pœnas.] Tu *Ioannes fun.* scilicet patris.

a ¶ *Dedisse.* i. reliquisset.

b ¶ *Adquisitus est.* quo casu non valet: vt *l. quis & à quib. l. si seruo.*

c ¶ *Admittere.* i. valere.

DE VETERANIS *.

TITVLVS XVIII.

A priuilegiis militum transit ad priuilegia veteranorum. Vt separentur à cæteris in pœnis. Vt immunes sint à muneribus personalibus. Vt de castrensi pecullo testare possint. Vt testamentum quod in castris fecerint, iure militari valeat intra annum missionis. Et quod habuerint lib. 12. tit. 21. Veterani sunt qui militia honesta dimissi & sacramento soluti sunt. CVIAC.

I. ARRIVS MENANDER *libro tertio de re militari.*

ETeranorum priuilegium inter cæteras etiam in delictis habet prærogatiuam, vt separentur à cæteris in pœnis. Nec ad bestias itaque veteranus datur, nec fustibus a cæditur.

II. VLPIANVS *libro tertio Opinionum.*

HOnestè sacramento soluta data immunitas * etiam in eis ciuitatibus apud quas incolæ sunt, valet b, nec labefactatur c, si quis eorum voluntate sua honorem aut munus susceperit.

DE PRIVILEGIIS veteranorum

VEteranorum.] CASSIVS. Veterani habent priuilegium etiã in delictis, vt non patiantur pœnas quas alios contingunt, scilicet vt bestiis detur, vel fustibus cædantur. FR. ACC.

d ¶ *Nec fustibus.* vt *l. ex lege.*

HOnest.] CASSIVS. Veterano concessa immunitas, tenet etiam in ea ciuitate de qua est incolarum perdunt priuilegium, licet postea aliquod munus susceperint. Secundo dicit quod onera vectigalia & patrimonialia omnia debent sustinere. FR. ACCVRS.

e ¶ *Immunitas.* in quibus sunt immunes, habes *C. ne l.*).

f ¶ *Valet. ex dict. enim loc. &c. vt C. de tempo. in integ. restit. l. superueniam.* q. d. non solum vbi habet originem : vt *C. de municip. & orig l. ult. n.*

g ¶ *Labefactatur.* quo minus ipse & eorum liberi perfruerentur immunitate in aliunde *C. de his qui sunt non sub. Lib.* Et pro constanti ponit quod fuerit iam decretum. alias non diceretur ei honor : vt). *de dec. honores. §. is qui.* & postea fuit veteranus. vide accipiendo c vnum honorem in alio nõ præiudicari. secus si hodie postquã est veteranus. patitur se fieri decur. quia tunc omnibus remittuntur vacationes. vt in oberatis). *l. si in fin. & C. de his qui sunt non sub. Lib.* &). *de decu. l. 5. fin. & de vac. munu. l. & arg.). in l. 3. l. 4.* Item fac. *C. de excusat. vel. l. vltimi arrius.* Sed arg. contra *ex quib. caus. maio. l. & qui duos.*

c Priuilegium habens, vno alio contento non videtur priuilegio remunerari.

480/C.IV.K.5-3, 1697-1698
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

a ¶ Vectigalia. Contrà C. de censu. l. j. ibi nec à vectigalibus, &c. lib. xij. Solent vt ibi. ACCVRS.

b ¶ Sufficere. vt C. de munere pa. l. j. & 10. lib. x. & J. eo. l. vlt. & facit J. de munic. & bono. l. rescripto §. fina. & l. final. §. patrimoniorum. ibi, ab hæc sinè modo.

1. ¶ Vectigalia *, & patrimoniorum * onera solemnia omnes sustinere b oportet.

III. MARCIANVS libro singulari Regularium.

VEterani & liberis c veteranorum idem honor habetur, qui & decurionibus. igitur d nec in metallum damnabuntur, nec in opus publicum, vel ad bestias, nec fustibus cædentur.

IV. VLPIANVS libro quarto de officio proconsulis.

VIæ sternendæ * immunitatem veteranos non habere, Iulio Sossiano veterano rescriptum est. nam nec ab intributionibus quæ possessionibus fiunt, vacationem veteranos esse excusatos, passi est.

1. ¶ Sed & naues eorum angariari * posse, Ælio Firmo & Antonino Claro veteranis rescriptum est.

V. PAVLVS libro singulari de Cognitionibus.

VEteranos Diuus Magnus Antoninus cum patre suo rescripsit à nauium fabrica excusari.

1. ¶ Sed & ab exactione tributorum habent immunitatem, hoc est, ne exactores f tributorum constituantur.

2. ¶ Sed veterani qui passi sunt in ordinem g legi h, muneribus fungi coguntur.

LIBER L.

AD MVNICIPALEM *, & de incolis.

TITVLVS I.

Institutionibus visis ad municipales & Basilica obtenta. ¶ Igitur hic titulus *de Municipalibus, id est municipibus & de incolis. Municipes* sunt liberi homines qui in eadem ciuitate nati sunt, licet muneris cum populo Romano participes non sint, qui tamen olim sibi municipes dicebantur. Dicti municipes quia origo propriè municipum facit, sed adoptati & manumissi à municipe originatio etiam pro natis habetur, quia adoptati adoptatoris, manumissi patroni originem sequuntur. Incola sunt municipes voluntarij qui in ciuitatem aliquam vel sine ciue demorantur sumo consilio, vel etiam qui ab ijs adoptati aut manumissi sunt. Prima autem huius tituli hic est, vt intelligatur qui ad magistratus municipales & ceteros honores muneraque publica vocentur inuiti. nec enim alij ad eum vocantur quam municipes vel incolæ. exceptis omnibus his quæ agris vel ædificiis inhærentur, quæ agnoscunt possessores etiam si neque ciues sint, neque incolæ. Et varia consequentia tituli eum eodem quod huius extremum nihil, vt dicit titulo de iure fisci. *destinata iuri publico fisci vel Reipub. vel quæ municipi quæ ciuitatum, & quod eum iure fisci conferri per se ius Reipub. vt intelligatur quam si fisci ius melius videretur.* l. 10. §. vlt.

Primo ponit qualiter efficiantur municipes ipso facto. Secundo, qualiter fiant ex dispositione ciuitatis. Tertio, quid importet nomen municipis largo modo & improprè sumendo. Quarto, inducit prædicta ad determinationem veteris quæstionis. Quinto, à determinatione prædicta ponit quam exceptionem, quâ probat per rescripta principum. Sexto, circa prædicta ponit quorundam falsam opinionem, quam reprobat. Secunda ibi, & propriè. *Tertia ibi*, sed nunc abusiuè. *Quarta ibi*, qui ex duobus. *Quinta ibi*, nisi fortè. *Sexta ibi*, quod beneficium. BART.

I. VLPIANVS libro secundo ad Edictum.

MVnicipem a aut natiuitas b facit, aut manumissio c, aut adoptio d.

1. ¶ Et proprie e quidem, municipes appellantur muneris participes f, recepti in ciuitate, vt munera nobiscum facerent. Sed nunc abusiuè municipes dicemus suæ cuiusque ciuitatis ciues *: vt puta Campanos *, Puteolanos. Qui ex duobus igitur Campania parentibus natus est, Campanus est. Sed si ex patre Campano, matre Puteolana, æquè municeps Campanus est: nisi fortè priuilegio g * aliquo materna origo censeatur >, tunc

a Angariari quid sit, vide Rhodig. lect. ant. lib. xiij. cap. xxiij. & qui aliter. & C. de cursu pub. l. j. num. 3. & Brunem. in comment. ad leg. Momb. cap.

a Municeps quis dicatur à munere propriè vel patrono.

b Manumissio originem sequitur, à quo fuit manumissus: vt J. eo. l. cum non illius qui iussit manumitti: vt C. eod. lit.

c Adoptatus sequitur originem adoptantis, licet ipse ex libertina fit.

d Propriè significatio vocabuli.

e Municipes non fiunt ex hoc incolæ municipij, sed munerum participatione, non gestio.

f Ciuitas pro municipio, & oppido.

g Imo prohibetur.

h Priuilegio quis de municipio.

* Arg. semper per locum ciuitatis est valida in tot. quod vide Bart. in l. municipes. ff. de pœnis. & Specialiter de patrono. in l. j.

* Vectigalia patrimonialia esse munera publica hinc vectigalia dubitatur.

* Priuilegia quædam transmittuntur ad liberos, quæ transmitti non possunt ad extraneos.

* Iubent] sic quid Budæus annotat. Iustitia, hic: Iubet, vt Politianus putabat. Alias autem legitur se habuisse, vt Cuiacius lib. xxij. Obseruat. cap. 22. & Cuiacius lib. xxv. Recitationum quæ in hunc tit. vide Alex. lib. 4. cap. 10. Ant. Aug. lib. 3. cap. 18.

AD MVNICIpalem, & de incolis.

Cæterum sic rubricam. Quatuor sunt genera cognitionum, scilicet de re pecuniaria: aut de affirmatione: aut de crimine capitali: aut de maioribus & honoribus: vt l. cognitionum, in princ. infr. de var. & extraord. cog. *& de prima vtique dictum est supra. Sequitur videre de quarta, scilicet de munere & honoribus, circum quæ prædicta inducuntur municipalibus & incolis: idcirco præmittit titulum* ad municipales & de incolis. BART.

MVnicipem.] CAGNVS. Primo dicit municipem fieri vno de tribus modis, & nominat eos. Secundo dicit qui propriè dicantur municipes. Tertio, qui dicantur municipes in larga significatione. Qui ergo ex duobus Campanis natus est, Campanus dicitur. Sed si ex patre Campano, & ex matre alterius loci: Campanus est inspecto patre, nisi priuilegium habeat materna origo, vt filij sint ciues ciuitatis ciues, vnde est mater, vt filiabus concessum est. item Delphi concessum fuit. Item Pontici concessum fuit, vt quis ex matre Pontica nascatur, & ex patre qui aliunde sit, Pontius dicatur filius hoc, & hoc priuilegium intelligitur in veris filiis, id est in his qui nascuntur ex legitimo matrimonio. nam in vulgo quæsitis filijs hoc idem seruatur, & sine priuilegio, vt matrem sequantur. licet quidam in vulgo quæsitis tantum dicebant priuilegium locum habere. sed male dicebant: quia superfluum esset priuilegium, vt dictum est. FR.

a ¶ De hoc tit. vide scripta ad *Leges J. de variorum significatione.* CVIAC.

i ¶ Natiuitas. propriè vel præterea: vt J. eod. l. assumptio. j. infra. & §. j. & J. de ver. sig. l. municipes. & C. eo. l. j.

k ¶ Manumissio. vt b eius originem sequatur à quo fuit manumissus: vt J. eo. l. cum non illius qui iussit manumitti: vt C. eod. lit.

l ¶ Aut adoptio. dum c dicuntur infrà eod. l. sed & si. & hic retinet primam: vt infrà eod. l. ordine. §. fi.

m ¶ Propriè. inspecta d significatione vocabuli: sic supra a de negot. gest. l. j. in princ. & secundum hoc qui non habent munera, licet e ibi in municipio, non sunt tamen municipes, sed large & illi sunt municipes, vt infra eo. dicitur.

n ¶ Et not. hic ciuitatem f dici municipium: vt hic & supra de ædil. Lantrensi. Item dicitur ciuitas oppida. vt in præmio Digestorum. §. hæc autem. & §. illud autem.

o ¶ Municipes appellantur muneris participes. Vide scripta ad l. iv. infra de verb. signif. CVIAC.

p ¶ Ciues. etiam qui munera non habent.

q ¶ Campanus. Sic ergo ciuitas g Campania, sicut & Puteolanum. Sic ponitur supra. quod met. can. l. meum. §. sed quod prætor. Est & prouincia: & sic etiam posset hic exponi, licet nō sic bene.

r ¶ Priuilegia. priuilegio h ergo municeps

> ¶ Nisi forte priuilegio aliquo materna origo censeatur. Vt hodie in Campania Galliæ prouincia, matris primate, ac patris in nobilitate statum potior sequitur. CVIAC.

480/C.IV.K.5-3, 1699-1700
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

enim maternæ originis erit municeps: vt puta Ilienſibus conceſſum eſt, vt qui matre Ilienſi eſt, ſit eorum municeps. Etiam Delphis hoc idem tributum conferuatum eſt. Celſus etiam refert Ponticis † ex beneficio Pompeij Magni competere, vt qui Pontica matre natus eſſet, Ponticus eſſet. Quod beneficium ad volgò quæſitos ſolos pertinere quidam putant, quorum ſententiam Celſus non probat *: neque enim debuiſſe cauere, vt volgò quæſitus matris conditionem ſequeretur (quam enim aliam originem hic habet b?) ſed ad eos qui ex diuerſarum ciuitatium parentibus c oriuntur.

Pater videtur conſentire nominationi filij ad munera, ſi præſens fuit & non contradixit electionibus per filium obligatur. Poſtea exponit quædam verba, & punit in quibus pater tenetur & filius: ſi minus idoneè magiſtratum geſſerit, teſtque ad §. is qui vltra.

1. 1. IDEM libro 1. Diſputationum.

QVotiens filiusfamilias d a voluntate patris decurio creatur, vniuerſis e muneribus quæ decurioni filio iniunguntur, obſtrictus eſt pater f, quaſi g fideiuſſor pro filio. Conſenſiſſe autem pater decurionatui filij videtur, ſi præſens nominationi non contradixit h. Proinde quicquid in republica filius geſſit, pater vt fideiuſſor præſtabit.

1. ¶ Geſtum autem in republica accipere debemus, pecuniam publicam tractare, ſiue erogandam decernere.

2. ¶ Sed & ſi curatores operum vel cuius alterius rei publicæ i creauit, tenebitur k. 3. ¶ Sed & ſi ſucceſſorem ſibi nominauit l, patrē obſtrinxit. 4. ¶ Sed & ſi vectigalia publica locauit, pater erit obſtrictus m. 5. ¶ Sed ſi filius tutores dare non curauerit n, vel minus idoneos elegerit, nec ſatis exegerit, vel non idoneum acceperit o: ipſe p quidem quin ſit obſtrictus, nulla dubitatio eſt: pater verò ita demum obligatur, ſi & fideiuſſores q ſolent hoc nomine obligari. ſed non ſolent r, hoc enim & relatum & reſcripcum eſt: quia fideiuſſores rempublicam ſaluam fore promittunt: reipublicæ autem nihil s quod ad tem pecuniariam ꝑ attinet, intereſt pupillis tutores dari.

6. ¶ Is qui vltra commeatum t abeſt u, vel vltra formam commeatui datam: ad munera v vocari poteſt.

11. 1. IDEM libro 3. ad Sabinum.

PLacet w etiam filiusfamilias domicilium habere poſſe.

1V. IDEM libro tertio ſententiarum ad Edictum.

NOn vtique ibi vbi pater habuit x: ſed vbicunque ipſe domicilium conſtituit y.

Non eſt à iure diſſonum, quem pluribus locis habere domicilium.

V. PAVLVS libro quarto regularum quinto ad Edictum.

LAbeo indicat, eum qui pluribus locis ex æquo z negotietur, nuſquam a domicilium habere, quoſdam autem dicere referri, pluribus locis eum incolam eſſe, aut domicilium habere †. quod verius eſt b.

Propter auſtrum affirmare, aut negare, nihil mutatur in re.

480/C.IV.K.5-3, 1701-1702
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

dicor ciuis Florentinus: cum ibi pater meus Accurs. fuerit natus, non autem [a] sequor domicilium patris mei: vt si fuerat Mutinæ fum per hoc ciuis Mutin. Item [b] dominum habeo Mut. & dominum ho vtrobique motos dixerim temporibus, dicor ciuis vtrobique esse. Item libertus sequitur originem vel domicilium patroni. idem in defendentibus liberorum. Item manumissos à pluribus dominis, omnium patronorum sequitur originē. & hoc dicit hac lex & seq.

a ¶ *Natura. sic T. de testamentis. l. cum pluribus. §. si quis emancipatus.* Arg. contra *T. de pactis. l. §. hoc.* ADDITIO. Dic secundum Bart. quòd hic est quædam qualitas, propter quā quis obligatur alteri. [c] ceterū sine ad mera subeunda; ideo mutari non potest sine quitatis confessu. In contrario est quædam qualitas, per quā quis alteri non obligatur: vt bestia esse feroconb ¶ *Non committur.* id est perditur.

c ¶ *Deponitur.* f. veritas originis, id est absconditur.

d ¶ *Oriundus.* id est ortus. sic *C. de epist. & cle l. nulli.*

e ¶ *Mutare potest.* vt voi definat esse vasc non est. & ad hoc *C. de incol. l. ij.* in fi. *& de ann. & orig. l. origine. & l. fi. lib. x. &* [d] *ss. l. ordine. §. item origine. & T. de off. præf. l. legatum. & l. ultima. §* veritas *& C. de libe. ca. Laus omissa.* & sic non [e] nocet mentiri: quia veritati statur: vt *d. l. & C. de iur. & facti. ignor. l. cum filiæ. & C. de non num. cum qui patricium.* ADDITIO. Dic quòd mendacium non nocet: quia per hoc non mutatur veritas: vt hic concor. sed bene nocet mentiri: quia ipse punitur, vt in contrariis, secundum BART.

f ¶ *Non domicilium sequitur.* scilicet patris: vt *infra eodem l. liberos. §. patris.* cum ipse filius sua voluntate sibi constituit vbi vult vt *supra l. Labeo. & l. ij.* ¶ Sit ergo not. [b] quòd filius suum propriam originem sequitur, quam nec mutare potest: vt *supra proxi. regulam.* Item & patris sui: vt hic: & etiam illam non potest mutare: vt *T. l. patris. cum constet* quod accipe in eam quam pater habuit ex se ratione [c] ex origine sui patris. alioquin oporteret non quærere vbi natus fuit Adam, scilicet agrum Damascenum. ¶ Sed, pro Deo, in [d] quo sequitur originem sui patris, vel suam? Respon quantum ad honores, & quantum ad tutelas quæ in illis locis habet notoriè agnoscitur, vt C. *vbi pa. ca. vel ca. l.* non quantum ad alia munera: vel vt ibi consentiatur: sicut dicitur in municipe translato ad dignitatem senatoriam: vt *T. ca. l. municipe.* & sic etiam intelligitur *supra de senat. l. pen.* non ergo patrimonialia munera vel alia personalia ibi subit, nisi alibi habeat domicilium. & eadem ponitur diei in eo qui per manumissionem fit municeps: vt non sequatur nisi in patrimonii, quæ dixi ratione originis. a. Alii dicunt prædicta vera, nisi in origi. propria: quo casu omnia ibi subit: vt dicunt. & sic intelligitur *T. de senat. l. pen.* 3. Tu dic quòd in omnibus subit munera ratione sui vel paternæ originis vel manumissionis: vt hic: nisi haberet alibi domicilium: quia tunc nihil ibi subit oneris, vel honoris: vt *C. de mun. & orig. l. fabri. lib x.* Nec obst. *de senatore*: quia ibi est speciale propter dignitatem, vt liberetur à muneribus municipij sui. Sed hoc retrahatur *C. de muni. & orig. l. fi. lib. x. vide de prima plana.*

g ¶ *Alterius.* alias, & facit *T. ad si quis & T. ca. l. Labeo.* ACCURS.

h ¶ *Vbi de ori.* hoc quando patronus ibi habet domicilium vbi est eius origo. alioquin contra: vt *T. ad. Treb. qui.* vel verius subaudi, interim. ASO. & facit *T. ca. l. fili. in prin. & l. municipes. & fupr. l. in prin. & infr. l. penul.*

i ¶ *Ex hac.* f. libertinis.

k ¶ *Si quis de pluribus. §. l. penul. §. fi.*

l ¶ *Non debent.*]Primum pro omnibus ponitur: vt *T. de ver. sig. l. frugum.*

m ¶ *Contum est.* ad hoc *supr. ad l. habeam de annu. l. fina. & infr. de admini. vt. ad tiul. penul. l. decuriones.*

n [Est.] *T. dicitur infra de stat. ho. l. hos.*

o [Similiter.] *In hoc.* [a] obligatis, quæ filium habet: vt hic. & *T. de iure fisci. l. auditorum §. fiscus.* nā ciuitas vt *C. de iure rep. l. §. lib. xj.* Item sicut habet personale priuilegium: quia primò de bonis ei satisfit vt hic. & *supra de privil. ca. l. quod quia.* Non [b] ciuitas alia, nisi per priuilegium, vel nisi Romana vt hic fabricit. & *supra de privilegio. l. pen. §. j.* & nisi Antiochena: vt *in ea. tit. l. antepen. &* fac. *infra de verb. sig. l. nam qui nullam. & supra de vsufr. l. ciuem. & qui pe. in pig habe l. si pignus. & infra eo. l. Lucius. & supra ad Mace. l. nihil. & C. de ho. qui. l. j. & sic vt non. C. de debi. ciui. l. fi. lib x.*

p Filius habet ratiõ pignoris in bonis debitoris. ¶ 2. *Cito quid. contra pignoris.* ¶ vtrumne Negotiorum gestorum actio detur de pignoribus patris. *z. memini. in fi.* ¶ Pignus tacitum in bonis debitoris contracti non habet, nisi ex priuilegio principis.

q *Loque in dic.*

[Iubentur.] CAIET. In ciuitate Mutinæ sunt duo potestates: quibus in solidum est commissum officium potestatis simul gerendum. ipsi inter se diuiserunt regimen, dicitur quòd officium & periculum est commune: hoc tamen videtur, vt ex mala administratione vnius, alter, scilicet collega teneatur, & ille qui male gessit, non est soluendo tempore finiti officij, nec soluendo sunt eius. Item nec ille qui eum nominauerat, sine elegerat. nam aliquo istorum existente soluendo, collega non conuenietur. Item & nominator conuentus solvat, non ager contra collegam eius pro quo soluit. & quod dixi quando ambo gesserunt: idem est seorsum. & è vnus tantum gessit, & male. nam primo ipse conuenitur: secundo eius scilicet hæredes: tertiò nominatores eius: vltimò collega. nec conquerentes nominans, cum scire debeat, cum quem nominat, indiuiduum officium & commune periculum subscepturum. idem firuatur & cum ambo gesserunt: vt infra I. Imperator. & hoc dicit hæc lex cum duabus seq. FRANC. ACCURS.

a ¶ Vide scripta *ad l. ij. & ea persona. C. de probat.* CVIAC.

b ¶ *Magistratuum.* dic quòd simul gerendum fuit ministerium, sed ipse fuit auctoritate diuiserunt.

c ¶ *Indiuiduum.* & teneretur in solidum, sed ordine qui sequitur vt *T. ea. Liquid erga. nisi non. &* dic vt *T. ea. l. magistratus.*

d ¶ *Collega.* datiuus casus.

e ¶ *Adsolutorum.* ita vt teneatur vnus pro administratione alterius.

f ¶ *Interueniunt.* id est discuciuntur. ad quod *T. de admi. re. ad ciuitatem. l. j. & in eo prin. & §. antepe. & §. fi. & C. de annon. lib. decu. quotiens lib x. & que quis re. con. l. ij.*

g ¶ *Remuneratoria.* resp. priuatus enim non tenetur: vt *T. l. quotiens. §. per & de magi. con. l. j. in prin.* ACCURS.

h ¶ *Honore.* alias *honore*: alias *onere.* & facit *C. de probat. l. ea persona. & infra eo. l. ordines. §. j. & C. de peri. & com. rei ven. l.*). & *supra de statuli. l. fideiussores.* Quis autem probet hoc, dic vt *supra de probat. l. non est. & supra de magi. con. l.).* §. *fi magistratus. & de admi. tut. l. Titium. §. Lucius.*

480/C.IV.K.5-3, 1703-1704

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

a ¶ *Sic idoneus*, scilicet nunc.
b ¶ *Post*, persona magistratuum, vel fideiussorum.
c ¶ *Unusquisque*, magistratuum.
d ¶ *Nominauit*. Quid ergo est quod dicitur *C. de magi. conl. l. ad-uersus*. scilicet nominatum non teneri antequam bona principalis & fideiuſs. & collegæ excutiantur? Respon. aliud fuerit in temporibus, vtibi: & aliud in magistratibus, vt hic. vel hic fuit expressè factum tempore nominationis, vt possent conuenire antequam collega conueniatur: ibi simul. Vel venit: hic fortè separatim gesserant. Sed huic solutioni ob *supra de mu. nat. l. dun.* Sed dic quòd ibi erat tenor in lata culpa, quòd non administrauerit in totum, cum sufficiat illi tuteorem mouere.

a Collega ut & quando collega facto teneatur.

¶ Vt tamen hæc & alia contraria soluas, distingue: quia aut magistratus recip gesserunt omnes simul, aut diuisim: & cum aut ab eis facta fuit diuisio, aut à magistratibus etiam vsus tantum gestus. primo casu quando omnes simul, cum & indiuisim fuit eis iniunctum officium: non prius ad nominandum porrigetur manus, quã omnes qui gesserunt, & eorum fideiussores solemniter fecerint excussi. vt *Cod. qui quis vel. l. secunda in principio lib.* xj. idem in tutoribus: vt *Cod. de mu. nat. l. ad-uersus*. Sed si diuisim gesserunt, diuisione facta ab ipsis, non à iudice: tunc non conuenietur vnus propter administrationem alterius, nisi de eum nominatione excusso: vt *hac l. in princ.* Sed aliud est in tutoribus tunc: vt *C. de administ. tut. l. ij. in fi.* & *supra de administra. tut. l. Tutor.* §. j. Sed si vnus gessit tantùm: & omnibus fuit iniunctum iniunctum, idem est quod in superiori prouo. cessat vt infra. *sed. l. quid ergo*. Idem in tutore: vt *supra de tu. & ra. dist. l.* §. *nunc tradamus*. ¶ Et si no. esse duos tutores, vnus quando reliqui, agit contra magistratus, & eorum fideiussores vel nominatores. & de hoc principaliter dicit hic. aliud quando principalis, scilicet pupillus vel adultus agit contra tutorem & curatorem eorum. vel si decessores, vel magistratus, de quo principaliter not. *Cod. de dam tut. Lg. & C. de transact. C.*

c ¶ *Conue.* scilicet conuenitur.
f ¶ *Conuenitur*. ad quod supra *de dole l. Sabinus*.
g Et si.] *Non spectat*. id est, nominator vniuersim prius conueniatur quàm collega, non agit contra alium collegam f nominati. & sic singitur cum l. superiori. Sed collega in collegam datur: vt *C. de tut. & ra. dist. l.* §. *nunc tradamus*.
h Quid ergo.] *Tota causa*. aliquitur *acuti*, id est malitia.
i ¶ *Penalis omnibus*. de duobus dicit.
k ¶ *Ex magistratibus*. aliàs *ex administratoribus*: aliàs *ex magistratibus*. Et est contra *C. qua quis ex com. l. ij. ij. fol. ibi* ambo administrabant: vt *ff. Imperator*.
l ¶ *Insequentem*. in solidum: vt *ff. Imperator in prin.*
m ¶ *Collegam*. qui non est solutendo & sic est idē casus qui est *ff. Imperator*. & fol. contra *C. qua quis erdi, comm. l. ij.* vt modo in distin. notaui in *l. Imperator*. Vel dic. collegam qui est solutendo. sed tunc qualiter primo nominauit quàm magistratus? Respon.

ff. Nouum.

persona vel cautio sit idonea[a], vel soluendo fuit [b] quo tempore conueniri potuit: vnusquisque [c] in id quod administrauit, tenebitur.

1. ¶ Quòd si fortè is qui periculo suo nominauit [d] magistratum, soluendo sit: verum in eum prius actio reddi quasi fideiussorem debeat, an verò non aliàs quàm si res à collega seruari non potuerit? Sed placuit, fideiussoris exemplo priorem conueniendum, qui nominauit: quoniam collega quidem negligentiæ ac pœnæ causa [e]: qui verò nominauit, fidei ratione conuenitur [f].

XII. IDEM *libro primo Responsorum.*

ET ei contra nominati collegam actionem vtilem dari non oportet [g].

XIII. IDEM *libro secundo Quæstionum.*

QVid ergo si alter ex magistratibus toto anno [h] abfuerit, aut fortè præsens, per cõtumaciam siue ignauiam vel ægram valetudinem reipublicæ negotia non gesserit, & omnia collega solus administrauerit, nec tamẽ tota res ab eo seruari possit? Talis ordo dabitur, vt in primis qui reipublicæ negotia gessit, & qui pro eo cauerunt, in solidum conueniantur: mox peractis omnibus [i] periculum adgnoscat qui non idoneum nominauit: postremò alter ex magistratibus [k] qui reipublicæ negotiis se non immiscuit. Nec iustè qui nominauit, vniuersi [l] periculum recusauit [m]: cùm scire deberet, eum qui nominaretur, indiuiduum officium, & commune periculum suscepturum [n]. Nam & cùm duo gesserint, & ab altero seruari quod debetur, non possit: qui collegam [o] nominauit, in vniuersum conuenitur.

XIV. IDEM *libro quintodecimo Quæstionum.*

MVnicipes intelliguntur scire, quod sciant hi [p], quibus summa reipublicæ commissa est.

Si grauior pœna imposita sit alicui decurioni, non cogitur abstinere ab honoribus tanto tempore, quanto fuit relegatus: sed si non grauior pœna imposita fuit, hoc dicit.

XV. IDEM *libro primo Responsorum.*

ORdine decurionum ad tempus [q] motus, & in ordinem regressus, ad honores [r] * exemplo relegati tanto tempore non admittitur, quanto dignitate [s] caruit: sed ita vtroque [t] placuit examinari quo crimine [u] damnati sententiam eiusmodi meruerunt. durioribus etenim pœnis affectos [x], ignominia, velut transacto negotio, postea [y] restitui pro ista: ex quo soluendo fuit tempore finiti officij. Item si Bon. causa cuitandorum munerum fictitiè vendidit prædia sua alicui, dicitur quòd prædia confiscantur. Item vendidit prætium sibi solutum filiis cogitur affignare. Item Bon. si petierat se adoptari ab aliquo. Mort. remanet ciuis de Bon. & efficitur de Mutina ratione patris adoptiuis: & cum emancipatur ab adoptante, non datur filius: nec est amodò ciuis de Mutt. & h.d. hic §. & lex seq. FRANC.

o ¶ *Ad tempus*. pura ad *x. annos*.
p ¶ *Ad honores*. nunc. *Sed verores Bartus* corrupte posset examinari. vt *C. de his qui in exilium da. vel ab re. mu. sunt. l. si ab eo qui. infra eo. l. j. & supra. & Lud tempus*. quia ratum hic distinguitur. & hoc etiam modo soluitur *ff. de fall. l. falsi* §. *ordine*. qui est contra. vel fola. vt ibi.
q ¶ *Dignitate* quam habebat vt decurio. nam decurionatum statim resipuerat, vt prædixi.
r ¶ *Sed in vtroque*. scilicet relegato, & ab ordine moto.
s ¶ *Non crimine*. scilicet verum crimine talicui conuenient talis pœna, aut non. nam hic secundò distinguitur: si maior [b] imponatur, & cuius locum habet pœna. l. aut minor: & tunc aut causa cognita & tunc similiter, aut causa non cognita: & tunc eam remouet infamia, non habet locum prin. huius l. ¶ Sed videtur non. distinguit vt *C. de pœnis l. Imperator*. Solu. vt ibi. ¶ Sed quid si conuenitur imponitur? Respon. remouet infamia etiam pœna. ad quod *ff. de re mil. l. qui cum vno* §. *ad tempus*.
t ¶ *Affectos*. siue pro pecuniaria corporali, siue pro corporali alia corporalis maior: nec exquiritur causa cognita, vel non. secus autem si pro pecuniaria alia pecuniaria, licet maior: vt *de his qui notantur infamia. l. quod ego*. §. *pœna. & supra de pœn. l. in seruorum* §. *fin.*
u ¶ *Pœna* finito tempore potest. interim ergo est infamis: vt hic, & *C. ex qui. cau. infa. irro. l. ult. finitur*. & hoc cum ad tempus pœna durat, aliàs si statim imponitur & finitur, tunc non

a Vide Bart. in l. quod ego. §. pœna grauior. *supra de his qui notan. l. & de pœnis l. Publicianus*. Cui hoc qui notantur infamia.

480/C.IV.K.5-3, 1705-1706
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

interim est infamis: vt *d. l. in fraudem. in fi.* & *adde quod no. in d. § . erat. grauior.*

a ¶ *Si nolit*, hoc casu cognitione: alioquin contra: vt *C. de exhib. l. vlt. in fine* quæ est contra, & hoc modo intelligitur *supra de inter. l. diuus.* vt ibi not.

b ¶ *Habeat.* & fit vt ad decurionatum vel ad aliam dignitatem admittatur: vt *C. de decur. l. vlt. in fi.* & *supra de Lad tempo.*

c ¶ *Cum filii.* q. d. potuit relegare, vel non relegare: sed ex quo relegauit, non potest facere quin sequatur effectus. ad quod fa. *supra ad Turpil. l. j. §. calumniatoribus.* 2. Vel aliter videre, fit probatum, vel non, potestified hoc visio non potest abfolute damnandum, vel econtra: nisi in certis rationibus: vt *C. de inofficio testamentis.* hoc nō valet quia a sententia valet sententia, licet contra aut litigatoris: vt *supra quæ sententia sine appell. l. j.* §.

d ¶ *In eum.* magistratum succedentis. ad quod *l. j. imperator. in prin. cum suis concor.*

e ¶ *Non aperte. l. sed. l. liberum.* § *penul.*

f ¶ *Peregrinum.* id est claim vt *Cod. de refund. vas. l. pen.*

g ¶ *Mercedem.* id est emptor, si pretium non soluerat. 2. Vel vendidisse, si soluerat fuerat. ad quod *supra de contrahend. empt. l. sanctum. & de diuis. inficil. l. fi. & Cod. de lit. l. fi. & infra de iure fisci. l. i. auferetur.* § *quod si à præside. & l. sed. si. §. antepen.* vel die minister, id est procurator. h fic pone tur in *Authen. de infra. cum. & §. fi vir is nomine. col vij.*

h Progreditur contra illos qui existimant ad pellationem tolli. v. Alc. in *l. fi. ff. de familiæ C. de adop. Lin adop. sed in l. prætor. ad l. Pompeiam de parricidio in fi.* adde Lupum *l. 1 allegantur 30. n. 6. quæ sing. 223. Mastill. sing. 130.*

i Ambobus rem dominum & incorporales quæ simile dicuntur.

liberari: minoribus verò quàm leges permittunt, subiectos *, nihilominus inter infames habeti b: cum facti c quidem quæstio sit in potestate iudicantium: iuris autem auctoritas non sit.

1. ¶ In eum d qui successorem suo periculo nominauit: si finito magistratu successor idoneus fuit, actionem dari non oportet e.

2. ¶ In fraudem ciuilium munerum per tacitam f fidem prædia translata, fisco vindicantur: tantúmque alterum interdictæ rei minister g de suis bonis cogitur soluere.

Adoptio non liberat à muneribus quæ imponuntur ratione originis: imò plus adstringit, vt in hærede habetur. quod si emancipetur, non amplius erit ciuis illius ciuitatis, ex qua est pater adoptauit. hoc dicit cum lege sequente.

3. ¶ Ius originis in honoribus obeundis, ac muneribus suscipiendis, adoptione non mutatur h: sed nouis quoque muneribus filius per adoptionem patrem adstringitur.

XVI. HERMOGENIANUS *lib. primo Iuris Epitomarum.*

SEd si emancipatur ab adoptiuo patre, non tantùm filius, sed etiam ciuis eius ciuitatis cuius per adoptionem fuerat factus, esse definit i.

XVII. PAPINIANUS *lib. 1. Responsorum.*

LIberius propter patronum à ciuilibus muneribus non excusatur k. nec ad rem pertinet, an operas patrono, vel ministerium capto luminibus exhibeat.

1. ¶ Liberti verò senatorum qui negotia patronorum gerunt, à tutela decreto Patrum excusantur.

2. ¶ Filium pater decurionem esse voluit. ante filium ex persona l sua respublica debet conuenire, quàm patrem * ex persona filij. Nec ad rem pertinebit, an filius castrense peculium tantùm possideat m, cum antè militasset n, vel postea.

Lege quadam dicitur quòd qui habuit vnum officium, nō debet in quoque annis ad aliud officium eligi. certè hoc habet locum in illa ciuitate vbi gessit officium, non in alia.

3. ¶ Præscriptio o temporum quæ in honoribus repetundis, vel aliis suscipiendis data est p: apud eosdem q seruatur, non apud alios.

4. ¶ Sed eodem tempore non sunt honores in duabus r ciuitatibus ab eodem gerendi. Cum simul igitur vtrubique deferuntur, potior est s originis causa.

5. ¶ Sola ratio possessionis ciuilibus possessori muneribus t iniungendis, citra priuilegium specialiter ciuitati datum u, idonea non est.

6. ¶ Postliminio regressi patriæ muneribus obtemperare cogunturquamuis in alienæ ciuitatis x finibus consistant y.

a Tabellio quo ordine conscribi possit.

b Præscriptio pro defensore.

c Originis causa ius ordinis gentis gentilitatis.

a ¶ *Tabellio.* de quo *Authen. de fideiuss. §. j. col.* } olim contractus *C. de fideiuss. l. inter nostros.* & facit *Tord. Lquoniam. cum fuerimus. & de decur. l. j. & §. de admi. re. ad ci. pertin. Lvo. §. fi. & §. de magist. con. l. j. §. fi. & supra fa. vt. l. ex parte §. sinat. & C. de mancip. l. eorum lib. vj.*

m ¶ *Peculium.* cum de eo creditoribus satisfacere debeat: vt *§. de castren. pecu. l. fi castrensis.*

n ¶ *Militasset.* quorum erat decurio.

o ¶ *Præscriptio.* id est b defensio, vt non teneatur subire.

p ¶ *Data est.* Quæ est quorumdam ad eosdem tuitionij ad alios honores: in legatis bonorum. *C. de bonis quæ conti. inter pa. & fi. l. j. & Excit §. en Lomm.*

q ¶ *Apud eosdem.* C. qui administrare non. ideóque si pater fraterve fuerit functus munere c filii patrisve debet opitulari pro scripto, nisi pater cum deberet gerere, pro filium fuerat functus munere: vt dicitur in legatione: tunc quippe vicem vacationis: vt *C. de hon. non conti. inter patrem & filiū. l. j. in fin. & infrà de l. filio & l. filius. 2.* Vel die, apud eos fc. municipes. q. d. non in alia tenetur in vna habeat originem, in alia domicilium: vt l. proxi. in fi.

r ¶ *In duabus.* hic die similia quæ no. *C. de affes. fi.*

s ¶ *Potior est.* paruales c originale. fic *supra tend. §. l. j. & infrà de exc. & ho. l. & qui exiguum. & supra ind. Lassumpsit. in prin.*

t ¶ *Muneribus.* personalibus. & fic intelligē *§. fi. & C. de inoffi. l. cum neque & priuilegio lib x.* Secus in patrimonialibus vt *Cod. de emen. & in quo lo. ma. l. fi. n. & de simpl. l. forma. §. fi vers. & §. ne. l. fi. in fi.*

u ¶ *Datum.* aliàs *donatum.*

x ¶ *Ciuitatis.* de restitis.

y ¶ *Constituant.* non tamen causa domicilij restituendi: vt *supra de reg. l. in bello. §. manumittendo & l. postliminium. §. postliminium.* & sic loquitur *C. de incol. Lsi seruum. lib x.* ADDITIO. Die secundum Bar. hic quòd ibi loquitur in eo qui voluit recuperare ciuitatem Roma alias de necessitate recuperare domicilium ratione originis, quod mutari non potest: vt *Lassumpsit in prin. C. ne.* & ibi Bart.

z ¶ *Desertoribus.*

480/C.IV.K.5-3, 1707-1708
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

7. ¶ Exigendi tributi munus inter sordida munera non habetur: & ideo decurionibus quoque * mandatur.

8. ¶ Ex causa fideicommissi manumissus, in municipes ciuilibus manumissoris originem [b] sequitur, non eius qui libertatem relinquit.

Natus ex filio adoptiuo, sequitur originem aui naturalis, non solum adoptiui, quo ad munera subeunda: ac si ipse se in adoptionem dedisset.

9. ¶ In adoptiua familia susceptum [c], exemplo dati, muneribus ciuilibus apud originem aui quoque [d] naturalis respondere, Diuo Pio placuit: quamuis in ista[e] fraudis nec suspicio quidem interueniret.

10. ¶ Error [f] eius qui se municipem, aut colonum existimans munera ciuilia susceperunt promisit: defensionem iuris non excludit [g].

11. ¶ Patris domicilium, filium [h] alienorum incolam ciuilibus muneribus alienæ ciuitatis [i] non adstringit: cum in patris quoque persona domicilij ratio temporaria [k] sit.

12. ¶ In quæstionibus nominatos capitalium criminum, ad nouos honores ante causam finitam admitti non oportet [l]: cæterùm peristinam interim dignitatem retinent.

13. ¶ Sola domus possessio, quæ in aliena ciuitate comparatur, domicilium non facit [m].

14. ¶ Nominati successoris peticulum fideiussorem nominantis [n] non tenet.

15. ¶ Fideiussores qui saluam rempublicam * fore responderunt [o], & qui magistratus suo periculo nominant: pœnalibus

Vide scripta *ad tit. Cod. de consti. pec.*

CYAC. *Interueniunt*: vt ff. *de admi. tu. Lauro qui reperiuntur*, §. *pen.* & fa. C. *de pet. eor. qui pro ma. ante l.* 3. *& fane de fideiuſſ. l. fideiuſſores.* & *C. de hu. qui ex eſſ. l.* 3. & T. *to. l.* 9. *circa* fi. *& l. penult.* §. fi.

Dum.] CAYE. Cùm qui habuit honorem aliquem: non admittitur intra certum tempus ad alium vel aliam honorem, hoc eſt verum, inuitus ſponte tamen admiti poteſt. FRANC.

q ¶ *Inuitus.* ſenſus eſt, vt inuiti non cogantur: ſed volentes admittantur ad honores. & quæ ſunt interualla, dic vt no. *ſupra l. penult.* §. *proſpicitur.*

r ¶ *Continuet.* No. quòd nemo debet continuare [d] *honorem*: vt in ſua rubric. *C. ad l. Iul. ambit.* l. [j. *&* C. *de aſſeſſ. nemo. & in Auth. de defen. ciui.* §. *interim col.* iij. *&* C. *de hu. non conti. inter pa. &* fi. l. fi. §. fi. Sed fallit in quatuor caſibus. Primus in defectum: vt C. *de mu. & ho. l. hono.* §. fi. Alius in defen. ciui. quando volunt omnes: vt in *Auth. de defen. ciui.* §. *ad* oj. quas parcus honor eſt. j. Tertius, C. *de aſſeſſ. l. ſi quis* quia & ille parcus. 4. Quartus, *l. de aſſeſſoribus* §. *penult. ibidem.*

f Vid. *mater.*] Cuiac. [e] præſentiit. nam duæ partes debent eſſe perſentes: ſed ſufficit maiorem partem duarum partium conſentire [f], vt *Cod. de decu. l. nominationem, lib. x.* &

ſupra quod cuiuſque uniuer. l. multi, cum ſeq. Quatenus tamen minor pars non poteſt præiudicare minori: vt *Cod. de auct. præſtan. l. fin.* & *ſupra de aqua plu. ar. l.* fi *autem.* & *de ſer. ru. præ. l. per fundum.* & *de adil. edic. l. quod ſi mulc.* §. fi *plures.* & *man. l.* fi *prædentia.* §. *Lucius.* & *C. ſupra. eccl. l. reſcripſit.* & *ſa. nd l. iſtum, infra de re. gre. iur. l. aliud.* §. *re. fertur.* & *ſupra de reſt. ua. l.* fi *nemo.* §. *l.* & *ſupra nd. l. municipes.* & *de mu. inſtr. l.* j. & *Cod. qui ho. ted. poſ. l. fin.* §. *l.* & *ſupra de ho. ua. l.* fi. & *ſupra de re ud. l. Pompe.* & *l. duo ex tri. bus.* & *de arbi. l. diuus.* §. *ſi plures.*

[Domicilium.] *Falle.* ſub. & *a ſentio.* nam hæc duo ſunt neceſſaria: vt hîc, & *ſupra nd. l. non ve. que. cum ſua cmior.* vt T. *to. l.* fi. §. *pen. ſic in æquo po.* vt T. *de æquat. poſ. l. ij. in prine.* & quod dicit multa conſtellatione: ſic T. *to. l. aſſumpta.* j. *reſpon.*

x ¶ *Conſtituere.* id eſt [g] proteſtatione. ſic *Iacobus.* Collige ergo quòd domicilium [h] facit incolas: vt *Cod. de incol. l.* j. & *l.* fi *in patria.* & *l. cincr. li.* x. hæc enim habentes fuerant incolæ per conſtitutionem domicilij: nunc dicebant deſiſſe per tranſlationem, & ſic non teneri ad munera.

[Prius.] CAYE. Filiuſa. inuito patre ſuo conſtituens eſt curator frumento comparando quod officium noluit ſubire. & ſic eius collegæ geſſerunt. & malè & ob hoc conuenti, non fuit ſolutendo. nunquid hic filiuſam factus fuit ita: tenebitur ob geſtionem collegarum? Et dicitur quòd ſic. [PAVLVS.] Dic caſum vt in gloſſ. In ſecunda parte dix eſſum vt litera dat: & etiam in tertia parte. Item qui adoptat decurionem restetur pro oneribus eius. [IDEM RESPONDIT, CONSTARE.] Dor dicitur in bonis viri conſtante matrimonio. ſi autem vocetur maritus ad munera municipalia pro modo bonorum: non computatur dos. Item pendente accuſatione criminis capitalis, accuſatus non eſt vocandus interim ad honorem: licet intra primam dilationem à iudice datam non probatur accuſatore iuſto de cauſa impeditus. [IMPERATORES.] Pater conſentit quòd filius ſuus infans eſſet decurio, & pro eo ſe obligauit reipub. dicitur quòd interim non poteſt teneri pro tali filio: cum nec decurio eſſe poſſit, cum ſit infans. [IDEM RESPONDIT.] Ciuitas aliqua vendidit vel locauit quandam rem alicui: tunc cum alias offerat plus, vult ciuitas diſcedere ab illo contractu. dicitur quòd non poteſt, niſi de hoc haberet priuilegium. ſecus in filio ſtruatur. FRANCISCVS.

y ¶ *Poteſtate.* Duo hic ea feliciter non [i] gerentem teneri: ſed & poteſt oppi ve gerat: vt T. *de muner. & honor. l. ſi quis magiſtratur.* Item etiam filiuſta. [k] teneri ad offi pu. ad quod facit T. *ad Treb. l. nam quod.* & *C. de decurio l. filios lib. x.*

z ¶ *Iuuito.* quia contradixit vt no. T. *ad l. ij.*

a ¶ *Tibi.* filiæ.

b ¶ *Paulus.* Dicquòd qui [l] pro officiali intercedit, non tenetur in vlgit, nec in alia potuis quàm reipu. debent occaſione

a Error eſſectus ſimilis defenſionem iuris non excludit.

b Domicilium macare quis potest.

c Nominatos ſuccellionem & quando ea nomia nominationi tenetur.

d Honorem. e Continuare honores an & quando cadant ſuccellores.

f Pars maior conſiderantur non ſolum re ſpectu numeri, ſed etiam dignitatis & ſapientiæ: & præcipue vbi aliter ſe habet ad Pars. g Pars maior conſiderantur non ſolum re ſpectu numeri, ſed etiam dignitatis & ſapientiæ: & præcipue vbi aliter ſe habet ad Pars.

a Prius. ſic *Iacobus.* Collige ergo quòd domicilium [h] facit incolas: vt *Cod. de incol. l.* j. & *l.* fi *in patria.* & *l. cincr. li.* x. hæc enim habentes fuerant incolæ per conſtitutionem domicilij: nunc dicebant deſiſſe per tranſlationem, & ſic non teneri ad munera.

b Cotellatio pro proteſtatione.

c Domicilium facit incolam.

d bonæ gerens aliquando tenetur.

e Filiafamilias etiam tenetur ad officia publica gerenda.

f Filiafamilias officiatur non tenetur ad ſentias & poenas quas officiales debent reipub. occaſione officij, ſicut & filiafamilias debent pro aliquo contrahere cum fi-

480/C.IV.K.5-3, 1709-1710
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-3, 1711-1712
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

nati natæve, itémque nepotes †, pronepotes & proneptes ex filio, origini * eximuntur [b], licet municipalem retineant dignitatem.

6. ¶ Senatores qui liberum commeatum, id est, vbi veliint morandi arbitrium impetrauerunt [c], domicilium in vrbe [d] retinent.

7. ¶ Qui fœmus exercent: omnibus patrimonij in tributionibus fungi debent, etsi possessionem non habeant [e].

XXIII. Hermogenianvs *libro primo Iuris Epitomarum.*

MVniceps esse desinit [f] senatoriam adeptus dignitatem quantum ad munera [g]: quantum verò ad honorem retinere [h] creditur originem. Denique manumissi ab eo [i], eius municipij efficiuntur municipes, vnde originem trahit [k].

1. ¶ Miles ibi domicilium habere videtur, vbi meret [l], si nihil in patria possideat [m].

Administrator ciuis conuenitur ad aliqua reddenda, & ob hoc condemnatur, non debet condemnari in eius pecunia vsuris. & hoc idem seruatur in fideiussoribus eius. h. d.

XXIV. Scævola *libro secundo Digestorum.*

CONstitutionibus principum continetur, vt pecuniæ quæ ex detrimento soluitur vsuræ non

a ¶ *Origini.* alias *pro origine.* 1. Vel melius, *ex origine.* 3. Vel *per originem.* & quòd alias habetur in text. *origine ex filio*, intelligi antea natis qui non habent hoc: vt *Co. de dignit. l. si senator. Lib. xij.* Item quod dicit, *eximuntur*: quo ad munera, non quo ad honorem: [*] vt *subscript. & infra l. penult. in prin.* alias sequitur originem patria: vt *l. I. assumpta.*

† *filiæ.*

b ¶ *Eximuntur.* id est separantur à filia primò natis quo ad onera.

c ¶ *Imperauerunt.* sed si non impetrauerint hoc habent: vt *Cod. de dig. l. classiarius. §. fina. lib xij. & supra de mun. l. pen.*

d ¶ *In vrbe Roma* per excellentiam: *Iustin. de in ius. §. f.*

e ¶ *Non habeant*, vt *infra de munc. l. munerum* § *patrimoniorum.* & hoc est etiam si alibi non habeant ibi domicilium: vt not. *supra eo. l. libertus.* § *fin.* Sed in personalibus secus: vt ibi sed de distinguitur quo ad onera vt § *de munc & hu. l. rescripto in fi.* ACCVRS.

f ¶ *Municeps esse de.* Contra. *ff. ad Lælian.* § *fi.* Sol. hic specialè propter dignitatem senatoriam. Item in Roma fit municeps: vt *T. Livius* § *pen.*

g ¶ *Quantum ad munera.* nam manus ei imponi non potest: respectu originalis municipij: quia honorem [b] sustineat, manus imponi non potest, vt hic & *infra de munc. & hon. l. honorem.* R.

h ¶ *Retinere*, vt *supra de senat. l. senatores & Co. de incol. Licet & l. pen. lib. x.*

i ¶ *Ab eo.* scilicet senatore.

k ¶ *Trahit originem.* Sed contra. *ff. ad. l. Iul. de repet.* Sed hæc secundum illum [b] dic vt ibi not.

l ¶ *Meret.* i. stipendia facit, seu militat.

m ¶ *Possidet.* idem si non habet ibi vbi [c] meret, maiorem partem fortunarum. *C. de incol. Libro. lib. x.*

CONstantinvs.] *Reliquum est.* alias *relictum est.* & fac. *C. de operis lib. in pecunia. & supra de admin. tu. Limitanis & C. de vsur. pup. l. nec. & supra pro fac. l. si vnus.* §. *pe.* Sed contra *supr. de vsu. l. eleganter.* §. *pe.* Sol. hic honor [d], ibi munus earum: vt arg. *ff. de mun. & hu. l. honor.* [*] *rescripsit. & fin.* scilicet *T. in l. Lucius.* § *i. de adile* quòd ibi no. ADRIAN. Solus alter secundum Bartol. possit Imol. & Alex. quod ibi tenetur, quia pecuniam publicam in vsus suos convertit: hic verò per culpam malè administrando: vt ex tex. colligitur.

MAgistratvs.] CASVS. Potestates Mutinenses licet sint duo, tamen vicem vnius sustinent, & hoc sic dicatur in l. municipali, id est in statuto Mutinensium, idem est si de hoc nihil sit dictum: nam moribus, id est consuetudine hoc idem seruatur. FRANC. ACCVRS.

o ¶ *Magistratus.* duo. vt sunt potestates Mutinenses.

p ¶ *Sustinent.* ad hoc quod plures [e] vicem vnius sustineant, facit *T. in l. Imperator. in prouc. de appell. l. fi plures.* & *T. I. sumi sur. scrip. de l. in prouinc. & de exam. con. l. tres autem.* Item an vnius sententia sine alterius valeat: Relpon. non, vt hic *Authen. vt iudex non cog. in fi. §. fi. col. vlt.* & not. *T. de arbit. l. fauori.*

q ¶ *Abutitur.* id est consuetudine. [*] ad quod *infra de pœnis. l. Imperatores. in fine. & supra de iudi. l. cum prætor. & infra eo. l. I. non tantum. §. fin.* Item quod [b] non prohibetur permittitur: vt *supra de adult. non. cust. fa. l. I. in fine. & supra qui. tes. cons. mo. l. sextum.* §. *quod ea.*

prestentur: & ita imperatores Antoninus & Verus Augusti rescripserunt, his verbis: Humanum est, reliquorum vsuras neque ab ipso qui ex administratione bonoris reliquatus est [*] *, neque à fideiussore eius, & multo minus à magistratibus qui cautionem acceperint, exigi. cui consequens est vt ne in futurum à forma obseruata discedatur.

Licet duæ sint potestates, tamen vicem vnius sustinent. h. d.

XXV. Vlpianvs *libro primo ad Edictum Prætoris.*

MAgistratus * municipales eum vnum magistratu administrent, etiam vnius hominis vicem sustinent [f]: & hoc plerumque quidem lege municipali eis datur: verum etsi non sic datum, dummodò non denegatum, motibus ¶ competit.

XXVI. Pavlvs *libro primo ad Edictum.*

EA quæ * magis imperij § sunt quam iurisdictionis [r], magistratus municipalis facere non potest.

1. ¶ Magistratibus municipalibus nó permittitur in integrum restituere [*] [s], aut bona rei seruandæ causa [t] iubere possidere [u], aut dotis seruandæ causa, vel legatorum seruandorum [x] causa.

E ad quæ.] CASVS. Magistratus municipalis non potest facere ea quæ sunt imperij mixti, vel meri. non ergo potest restituere in integrum restituere, vel iubere possidere bona causa rei seruandæ, aut dotis, vel legatorum seruandorum causa. FR. Acc.

* ¶ *Ea quæ.* Gentil ad hanc l. oncare, Duennenos non habere ea, quæ sunt *iurisdictionis*, sed iurisdictionem simplicem habere. Vide scripta ad *l. 1. supra de iurisdict.* CYNAC.

β ¶ *Magis imperij.* Magis sumi debet hic *verbende*, vt in *l. 4. sup. de iurisd. om. iud. & in l. j. sup. de hos. pof.* Vide not. *ad d. l. 4. & ad l. 2. ille vic.* CYNAC.

r ¶ *Iurisdictionis.* vt quia sunt de mixto imperio: vt & *supra de iurisdict. omn. iu. l. imperium. & l. habent.* Sic ergo nota quòd defensor [c] ciuitatis vel municipij non habet facultatem vel minimum imperij: vt & in *Authent. de defens. ciui.* § *nullum. vsq. vlt. in fine.* § *fi. infra de regulis iuris. l. vbi cumque & supr. de decurn. in fi. l. 1. vers.* § *fi. ff. & de iurisdi. om. iu. l. magistratibus.*

s ¶ *Restituere.* est [d] ergo mixti imperij. Sed contra. [*] *Cod. vbi & apud quos l. fin. in fin. sin. quod & unius hon.* &c. vbi etiam iure videtur competere iure magistratus ea quòd possit delegari: vt ibi dicitur. Solu specialiter sic, vt ibi: non generali commissione, vt hic. i. Vel ibi: pro minoribus restituendis, non pro maioribus, vt hic. Sed hodie competit iure magistratus, cum generaliter etiam possit delegari: *d. fin. & de iurisd. om. l. vj. versum.* & in hoc bodie corrigitur hæc lex. ACCVRS.

t ¶ *Nec permittitur in integrum restituere.* Nisi ex mandato. *l. vlt. C. Vbi & apud quem cognit. in integ. rest.* CYNAC.

u ¶ *Bona rei seruandæ causa* de missione in possess. dotis seruandæ causa, dqo seruandum hoc hic, & *l. pen sup. de curat. & cons. pupillor.* CYNAC.

x ¶ *Possidere*, ista sunt mixti imperij: vt *T. de iurisd. om. iud. Limite.* Sed contra. *T. de dam. infect. Libr.* §. *finiera. vers. dam. & l. j.* Sol. ibi fex primo decre. Vel vt ibi. ¶ Item contra. *T. de offi. eius cui man. est iur. l. cognitor.* §. *fi.* Sol. cognitio potest mandari si danda, vel non, vt ibidem ipse melius non, vt hic & ibi notatur.

y ¶ *Legatorum seruandorum.* Non omnis magistratus ea habet, quæ sunt mixti imperij. Et est cognoscenda hæc lex. *l. vj. sup. de iurisd.* Nam veraque est ex lib. 1. ad edictum: licet diuerlitas sit autorum. CYNAC.

Est.] CASVS. Manumissus efficitur municeps eius ciuitatis vnde habet originem suus patronus: non autem domicilium pat. cui spectatur: & fab. tantùm. vel alibi vt in Gl. & § patronus fit municeps diuersum ciuitatum, sc. fiet libertus eius ex unde ciuitatis municeps. Item qui in municip. nascitur, & ibi census, ibi contrahit, ibi dies festos celebrat: & in colonia vbi stat agri sui, non moritur nisi tardè: dicitur habere domicilium in municipio. Item si quis in duabus ciuitatibus æqualiter, quia verobique habet domum, & mansiones paratis necessarias, & vtroque loco morabitur æqualiter: dicitur municeps vtrusque ciuitatis. Poslea dixit pelle aliquem effe sine domicilio: & sic exempla in littera. Item colligatur vt flet in ciuitate qua sum, puta Mutinæ: licitur Mutinæ habere domicilium. FRANC. ACCVRS.

a Vide *ad l. Imperatores* intelligenti *lib. x. C. vt ex municipibus ea originem.*

† Quidam primo addendo *effe* aiunt.

b Meret impedi non potest habentem sufficientia.

c Miles efficitur ciuis illius loci in quo meret stipendia: vnde colligitur dispensatio ciuitatum, cum effi ciuis: quod & ad doctores, Paulum & reliquos quidam transeunt, & Hosmeru & maiore dicendum.

d Vnius vicem plures sustinere intelligentes.

e Secundò efficiuntur ciues ibi vbi exercent fœnus alienatus similiter condendi testamentum ciuilis secundum municipem. *Instit. arg. f. quod si adit. §. quæ ref. supr. de additio. l. & prius supr. de aqua pluuia.*

f Primùm dicitur omne, quod non prohibetur.

* *Abutuntur* est ex reliquis rationibus sic mutuis ac consumitur. Vide ibi. hic.

480/C.IV.K.5-3, 1713-1714
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

a ¶ *Non domicilium.* Licet tamen vel sine eo legi possit: vt *supra l. assumptio. §. fin.*

b ¶ *Municipem.* nisi in altera se municipe ratione dignitatis: vt *supra. §. municeps. §. respon. & facit supra l. Latini in fi. & l. si quis a plurib. & l. filij. §. si in fin.* ACCVRS.

c ¶ *Colonus.* id est vi li- la * vbi agri fuc colun- tur: sic *supra loca. l. si in lege. §. colonia.* Item dic quod non habeat municipio illa villa: aliàs refera j. *ad l. qui ex tribu.* d ¶ *Si non alibi lex.* si quis. alias *§. Celsus.* ACCVRS.

a ¶ *Accurs. T. de ca. & pafch. l. iv. in fi. & Lanfrā. & C. de incol. l. unic.*

f ¶ *Forum ibi habere. T. eo. l. Labeo. & l. assumptio. §. iuris prudentibus. & Lucius. in fin. & l. sequaces. & l. filij. §. municeps. & l. prox. §. §.*

§ ¶ *Consilium.* alias *confortes.*

b ¶ *Domicilio.* sic aliquis est sine b domicilio: & ratione c originis quis habet domicilium: *supr. l. j. in pcipio.* Ergo originem d propriam possit quis dereliquere. Et sic est correcta *supr. eo. l. assumptio. in principio. & supra de manu. & hered. l. & qui originem.* Sylu. dicunc quidam quòd aliud c est origo, & aliud est domicilium, cum primum contrahitur, & deferi non potest: secundum ea voluntate constituitur & remittitur *T. ea. l. Iulio. §. porrò.* & secundum hoc non sequitur: hic habet originem: ergo habet domicilium. licet & sequatur, ergo est municeps: vt *T. l. j.* & ita hoc de domicilio. non de origine dicit. hoc mihi placet. Nam qui originem habet, ergo & domicilium. vnde etiam infantes h statim habent domicilium: vt *T. l. assumptio. in fin. & l. filij. §. respon.* Vnde dic quòd hæc terra sua origine chalmare h potest. vel capua est, vt Troia: vt arg. *T. de reb. l. cum loca.* vel passa est aratrum, vt Carthago: vt *T. qui, ne tefa. sint. l. si vsufructuarius cautio.* si vel omnes reccesserunt & sic est inhabitabilis: vt arg. *supr. de rel. ill. l. ej. in principio.* Vel etiam per priuilegium desinit. *supr. eo. l. filij. §. fanator.*

i ¶ *Vnde oriundus* b, id est in quo, ad quod *supra l. filij. §. reliquum.* & si quidem perpetuò, plenarie est: alias non: sed ma-orem partem fortunarum habeat: vt *C. de incol. l. unic. lib. x.* Vel nisi z. non ibi fleterit: vt *incol. vbi. l. nec semper.* ¶ Sed an in priſtino domicilio potest consentiri? Respond. sic, si illud habet ex origine: & procuratorem habere potest: vt *supra de rel. l. Papinianus. ibi q. re ſium aut, vnde.* & si domicilium tantùm, tunc non, cùm illud sit mutatum voluntate: vt *supra in princip. huius l.* nec. & *supr. l. liberti. §. patria.*

IDEM.] CAEPOLA. Defensor ciuitatis cum infra certum tempus iam à iure tantum possit cognoscere & iudicare, dicitur quòd ex consensu partium poterit: & de maiori summa cognoscere & iudicare. FRANC. ACCVRS.

e ¶ *Inter conuenientes.* Vide fusè scripta *ad l. 2. supra de iurisdict.* CVIAC.

k ¶ *Maiori.* quàm ei tierat ratione sue iurisdictionis quid autem esset iur, id est sue iurisdictionis, die vt *in Authen. de defen. ciuit. §. audiens. & §. iudicare. col. vj.* ¶ Sed secundum hoc quæquid potest vnus in eam conscribere de causis meri imperij? Respond. non: cum tales causæ k maiorem m maximos exigant iudices: vt *supr. de arbit. l. non distinguemus. §. iubemus & C. vbi causa fiſ. l. j.* Idem potest in causis mixti imperij: vt *supra eod. l. ne quis.* & ille maximos iudices exigunt: vt *d. l. non distinguemus. §. de fun-*

nali. & C. de pedā iudi. l. fi. in fine. De causis ergo pecuniariis debet intelligi in quibus tantùm vsque ad centum aureos poterat olim cognoscere: vt *C. de defen. ciuit. l. j.* & adde quod not. *supra de iudi. l. j.* Item licit *supra de iurisd. eorū in. l. si iudex. §. j. simul habes ibi in littera, maiorem. & de iudi. de quæ re. §. j. & l. ij. §. sed si iudex.* ACCVRS.

puto sine domicilio b esse.

3. ¶ Domicilium autem habere potest & relegatus eò loci vnde arcetur c: vt Marcellus scribit.

XXVIII. PAVLVS *libro 1. ad Edictum.*

INter conuenientes a & de re maiori b apud magistratus municipales β agetur.

XXIX. GAIVS *libro primo ad Edictum Prouinciale.*

INcola γ & his magistratibus parere debet, apud quos incola est, & illis apud quos ciuis est m: nec tantùm municipali iurisdictioni n in vtroque municipio subiectus est, verùm etiam omnibus publicis muneribus fungi debet o.

XXX. VLPIANVS *libro sexagesimo primo ad Edictum.*

QVIex vico P ortus est, eam patriam intellegitur habere q, cui r reipublicæ vicus ille respondet.

XXXI. MARCELLVS *libro primo Digestorum.*

NIhil est impedimento quo minus quis vbi velit habeat domicilium quod s ei interdictum non sit.

XXXII. MODESTINVS *libro quarto Differentiarum.*

EA quæ desponsa t est, ante contractas u nuptias suum non mutat domicilium.

XXXIII. IDEM *libro singulari de Manumissionibus.*

ROma † , communis * y nostra patria est.

β ¶ *De re maiori apud magistratus municipales.* Dominiri enim de omni summa pronuntiare non possunt. *Paulus j. sententiarum. j.* CVIAC.

IDEM.] CAEPOLA. INatus Matinæ, in hanc terram venit ad habitandum. dicitur quòd manera fubire debet vrorbique. FRANC. ACCVRS.

l ¶ *Secula* constitutione domicilij aliunde veniens: vt *j. de ver. sig. l. pupillus. §. incola. & C. de ſtat. l. cunct. lib. x.*

m ¶ *Ciuis est.* origine.

n ¶ *Iurisdictioni.* vt posita ibi contineri.

o ¶ *Fungi debet. C. eo. de incol. l. j. in fi.*

QVIS ex vico.] CAEPOLA. Natus in terra Butrij, dicitur ciuis huius terræ, cuius villa Butrij sub hac ciuitate sit. FRANC. ACCVRS.

p ¶ *Qui ex vico.* vt Virgilius * Maruanus, licet ex vico esset, scil. Pietola fuerit ortus.

q ¶ *Habere.* scilicet vt ibi habeat domicilii. & hoc quo ad omnia, secundum quosdam: *C. de ſtatu. l. ult. versum.* Vel in alio casu ibi longiorem scilicet quia nō habet ibi domicilium: & b *facit infra de testib. l. fi. in fin. §. qui verò agrum. & C. de epiſc. audie. & clerc. l. nulli. §. quod ſi reſcript. ibi quod sint vere de ea natione. libro l. vij. §. j. & in Auth. qui, ubi, nat. effect. sui. §. ſi quis igitur ex qualibet. colla vij. & j. de verb. ſign. l. populus. §. incolæ. & §. territorium. & supra de muner. & hon. ibi. & in fin. & de iudi. l. fin. & ut iudi. l. infra.*

r ¶ *Cui.* aliàs cui: & al às cuius & quæ dic resp. &c.

s ¶ *Non interdictum.* Vel quod feliciter domicilium nam quamlibet * interdictum *infra eod. ut Iuliolis.* & facit *supra de accep. l. in bello. §. mancipia. & de comdic. & demonſtra. l. Titia. §. Titio. & de oper. libert. l. pen. & supr. eo l. non tropus.*

t ¶ *Ea quæ desponſa.* per verba de futuro.

u ¶ *Eas contractas.* locas si posita vt *supr. de iudi. l. origine. & de iurisdict. eor. ind. l. cum quidam. & C. de incol. l. fin. & de dig. l. mulierem. lib. xij. & infra eodem. l. finis.* ¶ ij. nisi effet non * legitima: vt *infra eod. l. de uxore. §. fin.* ¶ Sed quid ante * ducit eam potest matrimonium tamen? videtur quòd ſtatim: vt *hic nam & donationes ante interdicuntur: vt supr. de donat. inter vir. & uxor. l. pen. in principio.*

x ¶ *Roma communis.* vnde quilibet potest ibi conuenire, nisi speciale priuilegium: vt legationis, vel similis: vt *supra ex qui. non. ma. l. mutum. §. ſi cum. & de in. j. Lo. §. ingenuus.* Item philosophantes ibi, excelsitus à turcis ac si in sua patria hoc facerent: vt *supra de excuſationibus iuuenum. l. ſed & reprobari. §. fin.*

y ¶ *Roma communis.* Tullius sit, Romam esse communem patriam Romanorum, & Italicorum, quoniam l. Iulia Italicis data

480/C.IV.K.5-3, 1715-1716

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

erat ciuitas. At nostri dicunt, Romam esse patriam omnium, qui sunt in vrbe ROMANAE constitutione Antonini *leg. an vrbe. sup. de fluuio hominum.* Claudianus in itinerario, *Vrbem fecisti, quod prius orbis erat.* Sidonius Apollin. aut Rome solpa Barbara execrare. *Idem Inst. No. 38.* CYIAC.

Nicole.] CARVT. Ciuis Bononien. ex inre domicilii cum esset ei aliquod munus ciuitatis, vt illud subeat, puta vt collectam soluat: vult domicilium desinere ciuis esse, & Mutinam se transferre, dicitur quod non potest renunciare domicilio quod hic habet, nisi munere ei iniuncto prius completo. FR.

a ¶ *Desinatur* per impolitionem. nã & ante est destinatus: tamen potest discedere quando vult: nec nor. *supra l. nihil.* sed hic est quasi permutatio: vade non a renunciauit vt supra *de testib. l. quo pacto. & de curiali. cons. cod. l. pen.*

b ¶ Item quid si erat destinatus per hoc quòd fecerat aliquid? vide: videtur idem vt arg. C. *de cons. & consor. & reo. quo ex Lege. pen. lib.* vl. ¶ Sed quid si non erat contractum debitum, vel iam cessauerat cum consulibus illius ciuitatis? Respon. in primo debet soluere vbi accepit pignus suum reuersus vt *l. d. vltimo l. pen. fin. sic & cetera.* hic in secundo quia & ipsi imposita videbantur *l. de curiali. & decurio. l. municipes.* & *l. cod. l. municipes.* ¶ Item quid si fiat communis? Respon. non idem: quia homo deres interest: vt supr. *pro suo l. 1. versum. §. fina.* Argum. contra quòd sic & possit conuenire renouatoria: vt *supra quæ in fraudem creditorum. l. cessio. §. Lucius.*

Vbi.] CARVT. Qui in agro, siue domicilio moratur, non est ibi habitat domicilium, vt inuitet vel conuitetur, ab dicitur ibi habere domicilium: & sic de hoc vt in Glo. FR. ACC.

b ¶ *Permanet.* non vt ibi domicilium habeat vt *C. de incol. l. vltima. lib. x.*

c ¶ *Ciuitatis.* vel vici, sicut in scholaribus est: & qui veniunt ad comptus vt fiunt & post tempus recedant: quia ad offic. vel ad alia public. non admittuntur: quia non causa constituendi domicilium veniunt.

TITIO.] CARVT. Titio Bono. Rome existenti causa studiorum, misit potestas Bonon. nomine huius ciuitatis quandam epistolam, in qua continebatur quòd hic Titius quoddam decretum offenderet principi, quod decretum in epistola erat subscriptum, item viaticum eorum erat nuncio vt Titio daret pro suo labore. nuntius autem dedit hanc epistolam Lucio Titio Bonon. quem inuenit Rome, & non Titio, &c. & ibi est colluso facta cum eo, vt nomen Lucij Titij poneretur in epistola, sublato Titij nomine: qui Lucius decretum obtulit principi secundum mandata reipublic. quæritur an Lucius possit petere viaticum à nuncio: an vero Titius? Item quid commisit Titius? Et ad primum respondet, fatetur quòd Lucius petere viaticum, & non Titius. Ad secundum respondetur vt in Glos. quæ incipit, *reperit & quare*, &c. [TITIVS.] Titius cum esset potestas Bononiæ, pecuniam publicam huius ciuitatis mutuauit alicui, accepto pignore, puta fundo: pacto facto cum debitore, vt si debitor non soluat debeam, creditor possit vendere pignus, non promittendo de euictione. sequentes potestates post Titium illud nomen & pignus approbant, vsque ad Maurum: qui & potestas fuit, & vendidit illum fundum, in maiore quantitate ostendens eum quàm esset in veritate: & sic ciuitas bene habuit ex illo pretio debitum suum. sed cum postea apparuit minus esse faciendum obligatum quàm ostensus esset, reddidit potestas de pretio empto: & sic non remanet penes ciuitatem tantum pretij, quantum erat debitum. dicitur quòd hic Maurus teneatur ciuitati remendare hoc damnum. cum ipse vltimo approbauerit hoc pignus quasi bonum esset. FRANC.

* Ang. ad Modestinum. Alcun. d. dig. n. 22.

a Quod dicitur, Dubitatur *Bonar. d. debit. filiorum.* fallit intellige, qui nõ vult soluere vel collocare. vide Bonar. & vide eodem dominum. v. Siciuum Apollin. qui inuenit exili. bonar. fallit. &c.

b Ardizo. in lect. de quo alle. de Glossam in *Cod. de operibus in verbo dispensatum.*

c Covar. Cl. in c. quamuis. 17. §. 6. & vers. in vnoc. dubium. *Bonar. de fun. rei. & fructib. non. in dom. n. cum alle. per. de prob.*

¶ Vide in hoc locum Petrum Anan. Perez. in suum legum Interpretat.

XXXIII. IDEM *libro tertio Regularum.*

INcola tam municipibus publicis destinatus *, nisi perfecto munere Incolatui renuntiare non potest.

XXXV. IDEM *libro primo Constitutionum.*

Εἰ δύναι γὰρ ὁ ἐν ἀρχῇ κατὰ χώραν, Incolas ὢ κεφαλῆς : ὁ γὰρ ἐκδημῶν ἀ πάντας ἐξαιρῶν μὲ ἀρχῇ μένων ἔξει ὢ κεφαλῆς : Id est, incolas. (id est, Scire oportet, quoniam qui in agro permanet b, incola esse non existimatur, qui enim illius ciuitatis * præcipuis * non vtitur, non existimatur esse incola.)

Qui exercet alterum alterri mandatum sub certo salario, salarium petere potest. BART.

XXXVI. IDEM *libro primo Resolutorum.*

TItio, cum esset Romæ studiorum gratia, epistula missa est c à magistratibus patriæ suæ, vt porrigeret Imperatori decretũ eiusdem ciuitatis, quod erat cum ipsa epistula missum. Is * autẽ qui susceperat litteras restituendas d, collusione e facta dedit Lucio Titio b, qui & ipse Romæ morabatur suæ rei gratia. Sublato Titij nomine, cui erat decretũ missum vel per ipsum daretur, suum nomen f scripsit b: & sic imperatori decretum secundum mandata f reipublicæ dedit m. quæro, qui viaticum † petere ab ea * potuisset: & quid o commisisse videtur is qui non restituit literas ei cui restituere mandatum susceperat: & is p qui sublato alieno nomine, inscriptóque suo, quasi ipse iussus à patria, decretum Imperatori porrexit. Herennius Modestinus respondit, Titium quidem viaticum petere non posse, sed eum qui nomen incidisset q.

Si sequentes officiales approbent nomen centralius habiti ab officialibus præcedentibus, præcedentes à periculo liberantur: secus si non approbent.

1. ¶ Titius pro pecunia publica quam ipse credidit, pignus accepit, pacto facto cum debitore, vt non soluto debito, sine vlla repromissione r distrahatur pignus. succedentes gradus s in locum Titij, nomen & pignus probauerunt vsque ad Maurum. ex venditione pignoris propter repromissionem t à magistratu vendentibus factam, de modo fundi demonstrato, satis debito factum non est. quærebatur quis reipublicæ teneretur. Herennius Modestinus: Titium, cum successores eius periculum nominis agnouerint, eo nomine obstrictum non esse respondi: sed nec post magistratus qui vendidisse proponuntur: cum videlicet pluris vendiderunt propter mensuræ agri demonstrationem: & hoc qua u pluris vendiderunt,

d ¶ *Missa est.* & viaticum erat missum Titio per eundem nuntium pro suo labore quem haberet in peregrando principi.

e ¶ *It.* filiiret nuntius.

f ¶ *Restituendas.* id est dandas. sic *l. de verbor. significa. l. verbum restituendi.*

g ¶ *Collusione.* cum Lucio.

h ¶ *Lucio Titio:* alij quàm ei cui inferat dare.

i ¶ *Suum nomen.* Lucij.

k ¶ *Scripsit.* idem Lucius sic enim dixit, collusione.

l ¶ *Mandata.* facta Titio.

m ¶ *Dedit.* fallitur Lucius.

n ¶ *Abest.* re publica, al. ex. nuntio.

o ¶ *Et quod.* repete, & quæro quid, &c. & dic in, fallitur nuntius qui non restituit, id est nõ dedit Titio, & dic quod multum cõmittit, id est deliquit: quia crimen fallitur *C. de fals. l. 3. qui in testamẽto.* & *l. qui nomine supp. hic non decetur.* Vel dic, in, fallitur Titius qui non restituit, id est non dedit literas principi: & tunc dic quòd nihil deliquit.

p ¶ *Et.* item repete, & quod commisit in Lucius qui sublato, &c

q ¶ *Incidisse.* aliàs in *excidisse*: & aliàs *indouisse.*

* quòd al. quæ.

fet. & not. hic arg. ad quæstionem si natus fecit sibi relictus quod cessator pupillo volebat relinquere: vt non teneatur reddere pupillo. 10 a p. ¶ Item nor. quòd aliquo * ex dolo suo lucrabatur. ad quod facit supra *de negotior. l. 3. § postea cum Aspar.* & *C. de dol. exerp. l. Spur. mentio. & de mona. l. dol. in fine. & denique. pol. Lat. qui natura. §. cum res.* & *l. ne quis eum qui in iure voca. l. 3. per aliam.* § 3. Sed arg. contra *C. de fur. & fur. cum l. 3. quæ furtim.* Item furit supra *de fur. l. Sumptus.* ¶ sed numquid hic Lucius teneatur Titio? Respon. fic actione in factum vt *l. qui commune.* & sic non b lucrab tur ex dolo. Nec etiam in alia cautela, quas modo dixi: vt in qualibet earum not. Nec ob. quod hic dicit non posse: quia verum est mandati, vel neg. gest. quasi ex exceptione, sed quasi ex falso fic vt dictum est.

* Rie dolo suo quia insolidum lucratur.

b Lucius ex suo dolo nemo dit D.

r ¶ *Sine vlla repromissione.* da, vale. vel de indemnitate. quod esi non dicatur, tamen promittere non tenetur, vt *C. cod. in. pl. non de l. 3.* & hoc si habet *ex promissione.* aliàs est *dare ex fructibus.* id est decantationes. hoc est quòd non tenetur denuntiare pisa: quòd fc. pactum valet vt *C. de euic. l. Herennius. de pris.* Vel demonstrationes quia non demonstrabat ementi. aliàs remissione: quia nil de fo pretio remissum emptoribus cum debitore contrahit.

s ¶ *Gradus.* id est magistratus succedentes.

t ¶ *Propter repromissionem.* aliàs *demonstrationem*: & dicunt à magistratu, scilicet Titio fuit facta demonstratio vendentibus: id est sequentibus magistratibus qui vendiderunt. & sic *vendentibus* est datiui casus: & non erat bonum pignus. aliàs est, in remissionem: & tunc *vendentibus* id est emptoribus. vt supra *de adm. tut. l. tutores.* & quod dicit, *à magistratu.* scil. qui vendebat. & quod dicit de modo: id est propter fundum maiorem demonstratum plus fuit traditum quàm valeret, ita quòd rep. posset satisfieri sed remissione posita non vt hic & infra fabricit. aliàs propter repromissionem: quia promisit magistratus qui vendidit emptoribus quòd tot iugera erant, quod non erat verum & ideo fuit coactus reddere.

u ¶ *Et*

480/C.IV.K.5-3, 1717-1718
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

restituere * minore modo deprehenso iussi sunt. eum igitur b qui nouissimus nomen probauit, indemnitati reipublicæ satisfacere debere, si nomen ad successorem idoneum transmisisse nō doceatur.

Illud principium legitur duobus modis. uno modo secundum Dyn. alio modo secundum Jacc. de Arret. & Odofred. secundum Dyn. dividitur sic: Primò loquitur quando ciuitas vindicabat aliquem in suum ciuem, intelligas aliquem singularem, vel uoniorem alterius ville. Secundo, quando aliquis negat se esse ciuem vel incolam alicuius ciuitatis. Secunda ibi, sunt tamen. sed secundum Jac. de Arret. primò loquitur quando est controuersia inter duas ciuitates, quæ sibi sunt diuersis præsidibus: quia vterque præses sibi cognoscit. Secundo loquitur quando est contentio inter priuatum & rempub. & hoc secundum Jacob. de Arret. & Odofredum. BART.

XXXVII. CALLISTRATVS *libro primo de Cognitionibus.*

DE iure omnium incolarum quos quæque ciuitates sibi vindicant c, prædium prouinciarum cognitio est. Cùm tamen se quis negat incolam esse: apud eum præsidem prouinciæ d agere debet, sub cuius cura est ea ciuitas à qua vocatur ad munera e: non apud eū ex qua ipse se dicit oriundum esse. Idque Diuus Hadrianus rescripsit mulieri quæ aliunde orta, alibi nupta est f.

1. ¶ Libertos eo loco munus facere debere, vnde patrona erit, & vbi ipsi domicilium habebunt, placet g.

2. ¶ Mulieres quæ in matrimonium se dederint non legitimum h non ibi muneribus fungendā†, vnde mariti earum sunt, sciendum est: sed vnde ipsæ ortæ sunt: idque Diui fratres rescripserunt.

XXXVIII. PAPINIVS IVSTVS *libro secundo de Constitutionibus.*

IMperatores Antoninus & Verus rescripserunt, gratiam † se facere iurisiurandi ei qui furauerat se ordini i non interfuturum, & posita deumuir creatus esset k.

1. ¶ Item rescripserunt, colonos prædiorum fisci, muneribus l fungi sine damno fisci oportere: idque excutere m præsidem adhibito procuratore n debere.

2. ¶ Imperatores Antoninus & Verus rescripserunt, ad magistratus o officium pertinere exactionem pecuniæ legatorum P: & si cessauerit, ipsos q vel heredes cōuenirī: aut si soluendo non sint r, fideiussores eorum qui pro his cauerunt.

3. ¶ Ioē rescripserunt, mulierē, quamdiu nupta est, incolam eiusdē ciuitatis videri, cuius maritus est: & ibi vnde originem trahit, non cogi muneribus s fungi.

4. ¶ Item rescripserunt, patris qui consultò t filium emancipauerat, ne pro magistratu eius caueret u, perinde bona teneri, atque si fideiussor pro eo extitisset.

---

a ¶ *Restituere.* promittendo.

b ¶ *Tunc igitur.* Titius qui fuit nouissimus, id est primus. Sic & ibi; & eruus primi non dum, & nouissimi primi. & sic corrigit, quod dixit Herennius Modest. Vel dic cum. i. Metuum, qui verè nouissimus magistratus est qui nomen apprebauit. & latinè hoc quod verum est, ff. *de admi. tutorū & curat. porri. l. ij. §. prædict.* qui ergo vltimus probauit, tenetur reipub. fiue vt dicit, fisco rō. nam non potuit non vendere, nec approbare: vt si recipit nomen in suam rationem, non tamē approbando. sed falso iure reipub. contra eum. ad quod facit ff. *de admini. & peri. tut. Item quæritur.*

C *Iure.*] CASSI. Si vna ciuitas eſt alia ciuitate eiuſdem prouinciæ longe pro quodam ciue, quem quælibet ciuitas dicit ſuum, & non alterius ciuitatis: & de hoc cognoſcet præſes prouinciæ earum. ſi autem hę ciuitates ſunt de diuerſis prouinciis, tunc cognoſcet præſes ſub qua eſt ciuitas quæ conuenitur. & hoc etiā dicunt Hadri. reſcripſit in quodam fœmina nupta vno alterius ciuitatis quam ipſa eſſet, vt conuenta tunc reſponderet in foro viri: ſicut ſi non legitimo viro eſſet coniuncta: quia non ſequitur forum viri vel hic in hac leg. habes. Item libertas ſubit manetq vbi parrona nata fuit. Item vbi habet domicilium libertus. FA.

a ¶ *Vindicare.* vendicare * cauſa de iure ciuitatum. quod dic vt *ſupr. de re iudi. l. ij. §. j.* & ſic ſi Bononien. cum Imolano de hoc litigat, coram communi præſide agitur: *vt hic.* Sed in ſequenti aliter eſt, quæ ſes vnius, alius alterius: hic tamen dicit largè vindicat, agendo vel defendendo.

d ¶ *Prouincie.* hoc eſt ideo dixit, quia commodum non pertinet ad iudicem: & ideo in propria cauſa non videtur ferre ſententiam: ſed ſi b commodum ad eum pertinet quia decimam eſt habiturus, contradici poteſt: vt *ſupra quando appellandum ſit. l. j. §. in propria.*

c ¶ *Ad munera.* erat enim ciuis tanquā poſſeſſione: & ita ille agens ſequitur forum rei: vt C. *de iudiciis. omn. iudi. l. actor reū.* & ſic proprie ponit agere & facit *ſupra de cauſ. l. vocabur.* Sed quid ſi non erat in quaſi poſſeſſione, ſed fugerat? Videtur idem: vt hic & *infra tit. §. i.* Item quid ſi negat ſe fuiſſe incolam? Reſpon. cognoſceret hic ſummarie ſub iudice ſub quo nunc eſt, an aliquando fuerit incola poterit: & ſic remittetur: vt C. vbi *cæt. ſpe. l.*). Alij dicunt ſtatim remittendum ad litigandum ſub præſide poterit. Et ſic nota quòd ratione dubitationis aliquid concēditur, quod aliàs non concederetur, ſic *ſupra de iud. l. ſi quis ex. & l. §. ſed dubitatur. & C. de epiſc. l. ſi ex. & ſupra de quæſtio. & ad legem Aquil. l. item Labeo. §. j. in fi.*

¶ Item ædare hic poteſt notare ſuam voluntatem: vt T. *ex. Lui Sed eſt?* Reſpond. non mutabat, ſed maiorem partem fortunarum vbi vindicabat, habet: vnde facto non mutabat, quod eſt opus: vt T. *ex. l. domicilium.*

f ¶ *Nuptæ eſt.* vt reſponderet in foro viri vbi his fuerat primò contēta: vt *ſupra de iuriſd. om. iudi. l. pa.* vel dic vt vir eam ibi petat per interdictum, vel eſt. iudi. Sed ſi contra patrem interdiceret, in foro patris agnoſcet: *ſupra de libe. agnoſc. l. ord.* Item facit ad primam expoſitionem T. *de iudi. Lecturis in fine.* & T. *ex l. eo quo.* & C. *de dignit. Lmdatur. lib. xij.* ACCVRS.

g ¶ *Placet.* & ſic in duobus locis T. *ex l. ſiſq. §. ij.*

h ¶ *Non legitimum.* aliàs *ſi legitimum*, contra vt T. *proti. §. idque & j. proti §. eum.* Que * ad aliquid tamen non legitimum pro legitimo habetur: vt quia adulterium committitur: vt T. *de adulte. l. ſi vxor. §. ſi quis plane.* Item patti b ius occidendi datur: vt *ex. l. mercio. §. final.*

i *Imperatores.*] CASSI. Aliquis iurauit quòd nunquam eſſet decurio, id eſt de conſilio: poſſet eligitur in decurionem, qui habet neceſſe adminiſtrare in conſilio. remittetur ei ſacramentum. Item colonus fiſci debet fungi muneribus in ſua patria. ſi hoſtis ſine fiſci damno quod inſpiciet præſes eum procuratore fiſci. Item ad officium magiſtratuū ſpectat exigere ea quæ ſunt legata ciuitatibus & à non exigant: ipſi magiſtratus & coram heredes tenentur. Item Mutinenſis fœmina hic nupta, ſequitur hoc domicilium viri, nec interim pogitur mutare ſubito in ciuitate Mutinæ. Item ſi pater fraudulenter emancipat filium electum in magiſtratum, ne pro eo reſpondeat: ne patitur quaſi fideiuſſor. Item cum quæritur, an quis ſit municeps huius ciuitatis, inſpiciur an hic habeat domum & familia, non ſufficit quòd Bononiæ vocatur. Item magiſtratus ſine ſpontæ ſine conſilio ſtangatur magiſtratu, debet cauere de indemnitate reipublicæ. FR. ACCVRS.

i ¶ *Ordini.* decurionum.

k ¶ *Creatus eſſet.* ſi quis ergo non intereſſet cōſilio, qui iurauit non eſſe de conſilio: & eligitur conſul * iuſſerit, qui habet neceſſe intereſſe conſilio vt conſul: indulgetur ei: vt *hic & C. ad legem Iul. mæſt. l. ij. & qui cauſā. cog. l. ſi. & ſupr. de re mili. l. qui cum uno. §. qui poſt.* Vel dic quòd hic primò decurio fuit electus: aliàs dauuuir eſſe non poteſt: vt *infra tit. j. l. honores. §. ij.* ACCVRS.

l ¶ *Muneribus.* municipalibus.

m ¶ *Erroreм.* poſſe fieri ſine damno, vel non.

n ¶ *Procuratore* fiſci, quia tuus intereſt. & ſic vacandus: vt *ſupra de mino. l. in cauſa. §. cauſa. & conuer. infra de iure immu. l. ſemper. §. conſultum. & §. ſolent.* Sed contra. *C. de exec. tut. l. ſolent.* Sol. vt ibi.

o ¶ *Magiſtratus.* municipales.

p ¶ *Lege nouem.* reipublicæ.

q ¶ *Ipſi.* ſcilicet magiſtratuti & C. vt *in poſſeſſ. leg. I. §.*

r ¶ *Non ſint.* ergo prius. Et ſic contra q C. *de fideiuſſ. Libro noſtro.* Solu. ſub. hic maximè, hodie conſtat hoc eſſe verum: vt in *Auth. de fideiuſſ. §. ſi. ni.*). & T. *eod. l. libertus. §. §.* ADDITIO. Vel dic aliter ſecundum Bar hic, quòd hic ſpecialiter: vt *l. §. fin. & ibi not. ff. de admini. ad eos perti.*

t ¶ *Manumiſſus.* niſi pro poſſeſſione quam ibi habet: vt C. *de mulie. & in quo loco manſ. ſecun. l. j. lib. x.* & facit T. *l. proti. §. §. & §. pe.* & T. *de iudi. l. exigere.* & C. *de iure l. fin. lib. x. & de dign. Lmdatur. lib. xij. & de curi. ciu. inde. l. pen.*

v ¶ *Conſulto.* id eſt malitioſè. *ad quod* T. *de vſur. mu. l. j. §. qui in fraudem.* & T. *de fur. l. ſi ſeruus non. in §. inuitedum.* & T. *ſi quis mul. ſeruā. l. j. in prin.* & T. *ex Lordine. §. in fraudem. & de re mili. Lqui cum vno. §. cum qui ſecus.* ſi non malitioſè: vt C. *de filiifamil. & quemadmodum. l. j. lib. x.*

u ¶ *Cauere.* expreſſè, vel tacitè: vt T. *l. ij.*

a ¶ *Ex*

a Illegitimum interdum quo ad aliquid pro legitimo habetur.

b Adulteri & hic pati occidere permittitur, etiāſi filiæ matrimonium illegitimè diſcindat, & mortalia admittat, vt Aa. Contrariū tenuit Glo. in *l. mariti. in fin. ſupr. de adulte.* quā & Bartolo quæ ibidem videre hæc Glo. reiecta.

† *Iuramentum* in omni iuriſdictione exceptis ſacerdotibus ſuperioris. Nec enim valet iuramentum, quo quis iurat ea ſe non facturū quod ſuperior præcipiet.

c *Conſul Iuratus.*

d *Fideiuſſores* poſſe præcipere ita conuenirī.

480/C.IV.K.5-3, 1719-1720
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

a ¶ *Ex ipsis rebus. supra ex. l. domicilium.*
b ¶ *Nam. falsam nanciscitur*, quia vocatur Bonogenius non video Bononiensis est: aliquid tamen operatur, vt nomina b sint conformatia rebus: vt *infra de donatio. §. vlt & aliud.*
c ¶ *Debere*, de indemnitate reipub. vt supra *l. 3. in fi.*
d ¶ *Adgnoscunt. S. famil. erciscun. l. qui erat. comm.* Solu. hoc posse facere, vt in ciuitatem non incidat, para bene regens.

Nomina propria non sunt significatiua: cum ad arbitrii imponantur. *l. quæ in fundo vocabulo. sacrad. de legib.* & Nomina rebus consentire debent.

DE DECVRIONIBVS, & filiis eorum.

Qui sint curiales, & de vi infra de verb. sign. l. papilius. §. decuriones. & contexta. Dicit de membris: nunc de capite. ADDITIO. *Vel contrarium videtur secundum Bart. hoc modo: supra dicitur est de municipibus, & municipes videri & hic qui regunt municipia.* BART.

Decurionum.] CAPVT. Decurio habitat ciuitatis cum in hac ciuitate deberet stare, & tractare facta huius ciuitatis: recessit de hac terra, & alibi incidit. dicitur quod præses prouincie reuocabit eum, vt in hac terra habeat munera. FR.

c ¶ *Reuocare.* ad c inuitum seruorum glebæ adscriptorum vt *in Authent. de mandat. prin. §. fed nunquid. col. iij.* & hoc d nisi fuerint ex certa. an. in seruitio alterius curiæ quoniam & si velint recedere, ab postliget. secus ff. per fa. fiant: quia tunc nec per el. an præcribunt se: vt *Cod. de præscript. xxx. an. l penultimatum. & C. de fundis rei priu. lib. x.* aliàs cuilibet licet mutare domicilium vt supra *tit. j. l. nihil.* d Sed e quæ acti & contam quis iniuste petet, *die vt Cod. vbi quæ dicit. vel adde L. j. & ad hoc quod hic dicitur supra tit. j. l. de iure. in pro.*

c Decurionum & adscriptorum glebæ limitatio.
d Præscribere possunt libertate quo tempore decurionum publici.
e Decurionem quo absque filiis eum quo incidere potuerunt.

Qui ad tempus.] CAVE. Decurio relegatus ad tempus, definit esse decurio: & finito tempore relegationis non recuperat locum suum: potest tamen de nouo eligi in decurionem: in suo tamen loco poterit eligi alius. secus est in eo qui ad tempus remouetur ab ordine decurionatus. nam finito tempore decurio est ipso iure: tempore autem non finito poterit alius eligi loco eius: & cum tempus finitum est, si non inuenit loca aliqua vacua, expectat donec locus vacet. Item finito tempore si inuenit locum vacuum, & sic in decurionatum restituitur, recuperat statum quem prius habebat inter decuriones. secus in decurione relegato ad tempus, qui finito tempore eligitur in decurionem, nam velut nouus in ordinem venit. [IN FILIIS.] Filii decurionum dicuntur, qui sunt ex patre & matre decurione. Item & prius nati fuerint ante decurionatu patris dicuntur filij decurionum quo ad quædam, scilicet vt possint plebeiorum non habeãt equas in hirtra subiicis. [IN AVO.] Dic talem vt in glo quæ incipit, *vel talem fo-nator, &c.* Item natus ex eo qui est remotus à decurionatu si quidem ante cõceptionem filius pater erat remotus, filius est filius plebei. si autem primo fuit conceptus, dicitur decurionis filius. idem dicendum est si pater ejus fuit relegatus: & post relegationem patria filius fit natus, dicatur filius plebei. si prius fit natus dicatur filius senatoris Idem si Titius decurio fit remotus ad tempus ab ordine, & interim conceptus ei filius est, & editus: dicitur

a ¶ *Ex ipsis rebus. supra ex. l. domicilium.*
b ¶ *Nam. falsam nanciscitur*, quia vocatur Bonogenius non video Bononiensis est: aliquid tamen operatur, vt nomina b sint conformatia rebus: vt *infra de donatio. §. vlt & aliud.*
c ¶ *Debere*, de indemnitate reipub. vt supra *l. 3. in fi.*
d ¶ *Adgnoscunt. S. famil. erciscun. l. qui erat. comm.* Solu. hoc posse facere, vt in ciuitatem non incidat, para bene regens.

5. ¶ Item referipserunt, cum quæritur an municeps quis sitiex ipsis etiam rebus a probationes sumi oportere. Nam solam nominis b similitudinem ad confirmandam cuiusque originem satis non esse.

6. ¶ Imperatores Antoninus & Verus referipserunt, non minus eos qui compulsi magistratu fungunturc, cauere debere d, quàm qui sponte officium adgnouerunt e

DE DECVRIONIBVS, ET FILIIS eorum.

TITVLVS II.

Decuriones sunt senatores municipales ex quorum ordine fiunt curiales, id est magistratus, quique alios honores in municipio gerunt, non ex plebis, & qui etiam graues alia quadam munera ciuilia. & sic titulus proprie de his qui in decurionum ordinem adleguntur & de dignitate & prinilegiis eorum in pœna & quæstionibus, quantum competunt principi suæ decurionum si. ij. etiam patribus ordine motis. CYAC.

Decuriones debent manere in ciuitatibus suis: aliàs reuocabuntur de locis vbi habitant, in suas ciuitates.

1. VLPIANVS *libro secundo Opinionum.*

Decuriones quos debibus ciuitatis ad quam pertinent, relictis, in alia loca transmigrasse prohibentur: præses prouinciæ in patriam solum reuocare f, & muneribus congruentibus fungi curet.

f Adde hanc quæstionē esse multū dubiā, & in qua doctores distinguunt secundū diuersitatē qualitatis personarū de qua plenè, & diffuse tractatur in prooem. ff. ad l. Rhodiā. & in l. proponebatur. C. de decurion. lib. x. de qua vide quod not. Tiraquel. de Cess. *sing. 60 l. 1. num. vide pulchrā. & quæstionē, quæ in apud, remittitur ad sequentem.*

Quæritur an ad honorem a plebe capere possit.

g Infamis perpetuo ad nullū honorem a plebe capere potest.

h Infamia per tempus aut & quandoq; repellitur ab hon oribus.

i Priuilegia perpetuo cõcessa extenduntur ad filios legitimos, non autem ad spurios, vt infra eo. l. imperatores.

k Perpetuæ & in perpetuā dispensa.

l Restituere ciuitati nō recipitur: secundū quem ius fe-rendū.

Qui ad tempus.] CAVE. Decurio relegatus ad tempus, definit esse decurio: & finito tempore relegationis non recuperat locum suum: potest tamen de nouo eligi in decurionem: in suo tamen loco poterit eligi alius. secus est in eo qui ad tempus remouetur ab ordine decurionatus. nam finito tempore decurio est ipso iure: tempore autem non finito poterit alius eligi loco eius: & cum tempus finitum est, si non inuenit loca aliqua vacua, expectat donec locus vacet. Item finito tempore si inuenit locum vacuum, & sic in decurionatum restituitur, recuperat statum quem prius habebat inter decuriones. secus in decurione relegato ad tempus, qui finito tempore eligitur in decurionem, nam velut nouus in ordinem venit. [IN FILIIS.] Filii decurionum dicuntur, qui sunt ex patre & matre decurione. Item & prius nati fuerint ante decurionatu patris dicuntur filij decurionum quo ad quædam, scilicet vt possint plebeiorum non habeãt equas in hirtra subiicis. [IN AVO.] Dic talem vt in glo quæ incipit, *vel talem fo-nator, &c.* Item natus ex eo qui est remotus à decurionatu si quidem ante cõceptionem filius pater erat remotus, filius est filius plebei. si autem primo fuit conceptus, dicitur decurionis filius. idem dicendum est si pater ejus fuit relegatus: & post relegationem patria filius fit natus, dicatur filius plebei. si prius fit natus dicatur filius senatoris Idem si Titius decurio fit remotus ad tempus ab ordine, & interim conceptus ei filius est, & editus: dicitur decurionis filius licet pater decesset antequam in ordinem reintegratur. Item si conceptus fit à plebeio, & antequam nascatur, pater eius fuit decurio, & desiit esse: dicitur decurionis filius. [NOVELLA.] Ex delicto patris non imponitur pœna filio nec ad decurionatum vel ad cæteros honores prohibetur filius aggredi propter delictū patrenū. & die de hoc vt in Gloss. Item maior quinquagenta & quinque annis, ab cogitur honorem decurionatus suscipere, sed sponte suscipere potest & si susceperit sponte, munera ciuilia non cogitur suscipere: etiã si esset maior septuaginta annis, ad quæ decuriones alij vocari consueuerunt. honores autem gerere debet. FR.

f ¶ *Relegatus.* est para ad decem annos.

g ¶ *Ipso iure.* sc. de iure pœna.

h ¶ *Non obstante*, ipso iure, etiam si inuenerit locum vacuum. ACCVRS.

i ¶ *Perdit* est de nouo eligi.

k ¶ *Non restituitur*, scilicet a ipso iure.

l ¶ *Nam & subleg.* bene dico non semper eum posse eligi.

m ¶ *Potest.* scilicet alius: dum ille non est in pœna.

n ¶ *Alius.* alia aliud & alibi *alienum & de facto* loquit, & tunc die scilicet ordo: & facit in *Authentic. vt clerici qui vocabunt alibi pro §. primo. vi.* vel sed iure canonum nemo potest poni in loco vicentis: vt *vij. q. j. c. j & q.*

o ¶ *Qui ad tempus.* vt in primo casu huius legis.

p ¶ *Decurio est.* ipso iure, scilicet si inuenit locum vacuum.

q ¶ *Restituus.* scilicet ipso iure.

r ¶ *Agnum.* infra eo *l. j. in fine.*

s ¶ *Ad tempus.* vt in primo casu huius legis.

t ¶ *Venit.* ex b crimine damnatus erat perpetuam subiit infamiam. Sed missus fuit cum causa: vt dixi. Si vero temporaliter, durante infamia non afpirat: sed & tempore finito ad nouum non afpirat, nisi tanto tempore stet, quanto dignitate caruit vt supra *tit. j. l. ordine. ff. pœn.* & infra *e. l. ad tempus.* Si verò veterem velit recuperare aut non vacat, & non recuperat relegatus, vel ab ordine motus si verò vacat: relegatus per nouam electionem ab ordine motus ipso iure recuperat: vt hic, & hoc si prius fuerat decurio. aliàs non sine permissu principis: vt infra *eo. l. Imperatores.*

u ¶ *In filiis* legitimis, non d autem spuriis: vt *C. de spur & legitimis. l. ex libera.*

x ¶ *Pontius.* nam quo ad alia non prodest eis dignitas patris. post dignitatem enim demum *subsequens*, dignitate patris gloriatur: vt in filio senatoris dicitur vt *C. de decur. l. senator. lib. xij.* R. Vel *die vt not. supra ne fens.* l. senatoris filium. non ergo his pœnis plectuntur decuriones, vel eorum filij: vt hic, & supra *de pœn.*

480/C.IV.K.5-3, 1721-1722
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-3, 1723-1724

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

a ¶ *Qui superstitionem.* Sub modo. nam si laederetur, non cogantur id agere.

Decurio.] Cæsvs. Licet prohiberetur à lege, ne decurio conducat agros & similia: tamen successit conductori agrorum, remanet in conductione. Fr. Accvrs.

a Prohibita tenere singulari persona vel collegium. vniuersi fisci.

b ¶ *Prohibetur.* vt ff. C. *loca. l. curiales & Cand. l. Syrus pronunciauerat. & l.ij. & ff. l. Iburg. §. decurio.*

c ¶ *Successor.* tit. Vniuersi fisci.

d ¶ *Remanet.* In ea ratione est: quia melius est remanere b, quàm ad interesse iure hereditario teneri, & facit ff. *de iure fisci l. ij. §. sed & de fid. l. j. §. pen. & de re iud. oratores in fine. & de vsufr. Item quidam. §. fisicus. & de re iu. l. magn. §. si pupillus & sup. de acqu. rerum dom. l. quedam & C. de fisc. vsur. l. j. lib. 10.*

b Remanendi in iure atque, vtilitas, seu commoditas.

Ad tempus.] Cæsvs. Cum minor pœna quàm debeat de iure imponitur decurioni, vt quis ad tempus ordine remoueatur ex crimine quod infamiã importat: etiam finito tempore remouetur à decurionatu. si autem quis relegatur ad tempus ex crimine leuiori, & sic aucta est pœna, non habetur inter infames: & ad honores admittitur. Franc.

c ¶ *Motus.* Dic motã lata sententia vt debuit. Vel fuit minuta siue causa, & perpetuò durat infamia. & sic c in perpetuum remouetur: vt *Cod. de dig. l. ij. & supra de re militari. l. qui cum vno. §. ad tempus. & supra tit. j. l. ordine. §. reffon.* & quod dicit crimen quod ignominiam importat, hoc quòd d est omne publicum. Item & priuatum, si modò ciuilis competens pro eodem priuato infamet: *vt supra de publicis iudiciis. l. infamem.* Item quod subdit, *ad tempus*, &c. dic relegatã ex crimine leui, sed non famoleum. idem. vel concussionis: vel termini motã secundum quosdam quod non placet: quia non bene dicetur *supra de infamibus transactio. 2.* Dic ergo quòd fuit aucta pœna, & sic remittitur infamia post causam finitam: vt hic & §. *pœna grauior. l. quid ergo. & Cod. ex quibus causis infamia irrogatur. l. §. Pertinacium.* non ergo intendit hic facere differentiam inter relegatum & ob ordine motum, sed e inter eum in quo minuta, & eum in quo aucta est pœna: & sic non obst. *supra de pœn. l. Imperator.* ¶ Et adde hoc quod not. in §. *pœna grauior.* Item nec ob. ad primum respon. *Item l. supra de fal. l. falsi. §. ordine.* quia ibi causa cognita fuit minuta. & eodem modo respon. *supra l. prox. §. & sq. respond.* 2. Alij distinguunt: aut in publico crimine ordinario augetur vel alias demonstratur pœna, & non remittitur infamia, aut extraordinario. & tunc aut per sententiam, aut ex genere pœnæ, si ex genere pœnæ aucta, remittit. idem si denunciata. sed contra rationibus: vt *Cod. de infam. l. ex sententia.* si autem per sententiam aucta, minuit: vt §. *pœna grauior.* minuta autem non minuit: vt *supra de minoris. l. sicut.* quæ distinctio in prima parte est contra §. *pœna grauior.* in eo quod dicit, vltro le. & vt *supra de pœnis. l. in seruorum. in fin. 4.* Item dicunt quidam ibi ex genere pœnæ vna est infamis, & sic finita pœna, finitur. vbi duratura est pœna per sententiam latam, duæ sunt infamiæ. Prima, ex sententia: secunda, ex pœna: vnde finitur tempus, & sic finitur vna, alia tamen remanere potest, secundum practicos distinctiones.

c Infamia perpetua remotus perpetuò remouetur ab honore.

d Infamia non tenet quoniã cessauit publicum.

Sparj.] Cæsvs. Spurij, item incestuosi possunt fieri decurriones: & restituit ratio in littera. Item si minor viginti quinque annis fit factus decurio ex causa, debet habere salariam quod decurionis datur: interim tamen non habeant ea quæ alij de ordine. Item decurio prohibetur vectigalia etiam sine curatris conducere. Item qui accusauit aliquem de crimine publico, & desistit sine abolitione, non potest in decurionem eligi: sicut nec damnati calumniæ causa iudicio publico. [Pater.] Filio in decurionem electo, pater eius appellauit nomine filij. licet sit exclusus ea quia tardè appellauit, & si filius subijt *decurionatum* inuito patre: non tenebitur pater pro filio. Item cum decuriones debent aliquam sententiam ferre, primam vocem habent qui decorati sunt pluribus honoribus inter decuriones. Item & illi qui plures habent liberos in ordine decurionum. Fr. Accvrs.

e Differentia inter in quem minuta est pœna, vel auctа.

f ¶ *Sparj decurriones.* in defectum: vt ff. *Generaliter. §. spurios.*

β ¶ *Patrem.* decurio.

h ¶ *Admisit.* deliquit. sic enim vitium est, &c. vt * *C. de leg. hered. l. leg. xij. tab.* Sed arg. contra *C. de nat. lib. l. Iegem. & l. ij. & extra de fil. presby. c.j. & ij. & in Lombar. de fil. presby.*

i ¶ *Falli.* ex causa, vt ff. *no. l. non tantum. §. j.*

k ¶ *Suffragia inter cæteros.* Similiter nec inter 5. an. potest iudicare, vt ait Harmenop. lib. 1. Epit. tit. 4. Vide not. *ad Leonem supra de recept. & scripta ad l. ij. S. de iudeis.* Cyac.

l ¶ *Non possunt.* contra *supra de re iud. l. quidam.* Sed ibi à principe, & inter certas personas: hic generaliter. Item ibi ex consilio absolutus: vt in *Auth. de iudi. in princ. coll. vij.* hic ipsemet debet consulere: vt *infra de vsur. fig l. papillus. §. decuriones.* & facit *infra tit. §. j. ad rem.*

m ¶ *Decurio etiam.* vide scripta ad *L. vnigenitum. C. de locato.* Hoc idem Habitum contestatur, sed hic Xiphilinus. Cyac.

n ¶ *Etiam sea. ff. ad l. decuria, cum suis concur.*

g Sperius, eo ipso quod spurius est, vtriusque non differt.

h Infamem sic iudicio publico damnari.

i Turpiliani accusatio non est publica.

m ¶ *Exercere.* id est, conducere. Accvrs.

n ¶ *Decurionum.* vt ff. *no. l. Herennius Modestinus.*

o ¶ *Ignominia.* vt *Cod. ad Turpil. l.i.*

p ¶ *Vilius.* id est sterni.

q ¶ *Iudicio publico.* quos b constat esse infames: vt ff. *de insa. l.j. §. qui in iudicio.* non * autem dicit quod accusatio Turpil. sit publica. Sed de hoc vide, vt ff. *de pu. iud. l. j. no* & fa. ff. *ne li. j. Liberto. §. in quæstionibus. & l. Lucius. §. antepen.*

r ¶ *Facer qui filiu.* Opponitur *l. j. C. de filiisfa. lib. x.* quæ ait, potrem confitetur, & appellauerit. Dicendum & filiumfam. nominetur ad decurionatum, nec pater obligetur in solidum, fatis est cum confitari contrarium voluntatem, nec necesse habet appellare. *L. vlt. Cod. de filiisfam.* Sed & appellarit hoc facto, in periculum nostrum incidit, quasi fideiussor fil-j. & victus fit, *l. j. s.* At si sententiam appellationis non perse erit, sed præsertim qui temporis exclusus sit, hoc casu, quia necesse non habuit appellare, omnia perinde seruantur, acque si non appellasset: & sic o si pater ante fuerat constitutus contrarium voluntatem, hanc appellatio nihil derogabit hic. Vide scripta *ad sin. l.j. Cod. quod cum ex qui in ali. pot. vel & d. §. vlt. Instit. l. j.* Cyac.

s ¶ *Omnes.* patre absente.

t ¶ *Præscriptione.* bidui vel triduí: vt ff. *quando ap. l. j. §. quod in sententia.*

u ¶ *Ratum.* Sed d nonne appellando ratificat, vt *C. de filiisfa. & quamuis. l. cum appellasset. lib. x.* Resp. hic etiam contradicit, secundum R.a. Vel ibi nomine filij nomine appellatur secundum H. & facit ad hoc *Cod. eod. l. filius, lib. x. & supra tit. j. l.ij. & ff. l. j. pena. §. fin.*

d Appellans vtrũ sententiã primo iudicij ratam habere intelligatur.

x ¶ *Pro filio.* id enim tantum pro parte fuisse, si contrarium protestatus sit voluntatem.

y ¶ *Cæteris.* ex priuilegio ergo potest dari prima vox: vt *supra tit. j. l. j. s.* Vel e da exemplum de tacito priuilegio *infra eod. §. Ieg.*

e Tacita priuilegia quæ.

z ¶ *Ferendis.* id est, vtrũ magis creditur. s. Vel illi habent primam vocem.

a ¶ *Decurriones.* alias *decuriones*: & tunc sub. constituti. Acc.

a ¶ *Decurrati sunt.* hoc exponit vt ff. *no. l. j.* Acc.

b ¶ *In suo collegio.* id est familia. Accvrs.

c ¶ *Rogatur.* alias *rogatur.* & sub. dicere, alias *rogatus.* & tunc sub. dicit, cæteroque, &c. Sed si non habeas quæ, non sub. distr. & sa. *Cod. de decu. Lin. nihil. lib. x.*

Honores.] Cæsvs. Non inspicitur qui primo natus decurio, vt per hoc petita ad honores admittatur. Item sanctus qui nunquam

480/C.IV.K.5-3, 1725-1726
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

munquam auditurum mores qui in eorum non loquitur, ab honoribus eximebat, non etiam à muneribus patrimonialibus excusabat. Item qui non est decurio, non potest eligi dummodo cum hic honor ad decuriones spectet, non ad plebeios. Item puer non dicitur consentire decurionatui si, quando offendit contrarium

VII. PAVLVS *libro primo Sententiarum.*

HOnores * & munera non ordinationi † , sed potiori-bus * quibusque iniúgenda sunt.

1. ¶ Surdus & mutus, si in totum ' non audiant, aut non loquantur, ab honoribus ciuilibus, non etiam à muneribus ciuilibus excusantur.

2. ¶ Is qui non sit decurio, duumuiratu † , vel aliis honoribus fungi non potest : quia decurionum honoribus plebeij * fungi prohibentur.

3. ¶ Ad decurionatum filij ita demum patet non consentit , si contrarium ' voluntatem, vel à-pud acta præsidis, vel apud ipsum ordinem, vel quo alio modo contestatus sit.

VIII. PAVLVS *libro primo Responsorum.*

DEcurionibus facultatibus lapsis alimenta decerni * permissum est : maximè si ob munificentiam * in patriam , patrimonium exhauserint.

IX. PAVLVS *libro primo Decretorum.*

SEuerus Augustus * dixit : Etsi probaretur Titius in seruitute patris sui narrassemam cum ex libera muliere sit procreatus , non prohibetur ' decurio fieri in sua ciuitate.

1. ¶ Non esse dubitandum, quin nauicularij * non debent decuriones ' creari.

X. MODESTINVS *libro primo Responsorum.*

HEremnius Modestinus respõdit, sola albi * proscriptione * minimè decurionem factũ, qui secundùm legem decurio creatus non sit *, non erat factus decurio. FRANC.

m ¶ *Albi.* alias *salario*: et quia diu percepit salarium, vel diu fuit scriptus in albo. ¶ Et sic arg. contra * eos qui non recte in ecclesia sunt constituti. ad quod *L. de admi. rer. l. antepen. & C. de ver. vind. l. sacerdotibus & T.d. fluvij. 5. munera. & C. de præsorip. 30. anno. l. antepen. & de re. ill. locum.* Sed ar. contra *T. de vita mag. l. qui in prouincia. 5. diuus. & de off. pra. l. Barbarius.*

n ¶ *Non sit.* vt quia *statim* , vel aliàs inhabilis : vt *infra eodem.*

NOn tantùm.] CAIVS. Qui sunt teneræ ætatis, vt minores 25. an. item qui alit grandis ætatis, non debent eligi decuriones: & grandem intelligo ætatem quinquagesimo & quinque ann. tum abunde infra debent fungere decurionatum, vt hic iuniores non ita graueretur locus minor 25. ann. posset eligi decurio ex causa, puta in defectum aliorum. Item conferendo est spectatoris in talibus & hoc etiam principes dixerunt. FR.

o ¶ *Ætatis.* vt minores 25. ann. vt *L. prox.*

p ¶ *Grandis.* aliàs grauis.

q ¶ *Nam.* maiore hr. ann. vt *L. prox. 5. & T.l. 5. fin.*

r ¶ *Seniores.* sc. excusantur, nisi hr. habeant annos, &c. & dic. et alibi, id est non sine causa. ACC.

s ¶ *Munera publica.* personal a. nam patrimonialia * habent immunes *Cod. de mu. pa. l. etiam. lib. 11.*

t ¶ *Neque enim minores.* Neque iudicare potest minor 25. ann. vt recte tradit Constantin. lib. 1. epis. tit 4. Vide not ad *L. cum l. 3. de rese. & sicpra ad l. 3. 5. de iud.* In curiam verò legi minores possunt non poterant lege Pompeia, vt tradit Plinius libr. decimo epistolarum. CVIAC.

1 ¶ *Et tamen.* propter inopiam aliter tam. vt *Cod. qui & adnos. quos. l. & supr. n. l. 3. 5. & C. qui ætate se excus. l. 9. & 11.* & *C. quando prouo. non est ne. l. 3. pater.* & ¶ *de mu. & ho. Lucr. rom.*

u ¶ *Conseruado.* No. conseruandum * in electione ferunt: vt *C. de adopt. per. l. 19. & T. de adm. tu. l. 3. sine herede 5. Lucius.* & *de pact. l. Imperatores. 5. & supra de rest. l. restituas. in fi. & T. commu. prad. l. vendit. 5. si comprat. & de aqua plu. arc. l. 1. in fin.* ACC.

OF qui.] CAIVS. Qui circulenta & poculenta venduut, vt Petricolus Baillardi & Gardoctus de Vignola, licet sub ædilibus cæsi sint, id est sub ædilitio : tamen possunt eligi in decurionem : si tamen cæsi sint ab ædilitio, id est flagellati, vt quia maximum foram faciebant de vino, ita demum possunt eligi in decuriones, quando aliàs honesti homines non intenebantur ad decurionatum. FR. ACCVRS.

x ¶ *Plusilia.* sticulenta, & * poculenta, & forensis epulas. P.

y ¶ *Petere.* habeat. nec * enim honorem peti debent, sed offerri vt *L. de vac. cap. 1. 5. 1. & de ex. fascic. l. fin.* Vel fieri : in cuius loquitur, vt patriæ necessitas hoc exigeret, sic. Io. 2. Vel dic, licet iam electo : vt & T. *de off. præf. l. fin pr.* nondum electo non licet : vt T. *ad l. Iul. amb. l. 3.* Vel dic vt dixi in *Barbarius.*

z ¶ *Infames.* vt & *C. de infa. l. nullem. & T. de infam l. illus. 5.* Ergo esse infames ab honoribus, non omnibus repellantur : vt *C. de infa. l. 3.* ACCVRS.

a ¶ *Arceatur.* i. non habebunt honores.

¶ ¶ *Sere*

* Parentibus honores non conferens, vide de collegio tribellion. adeo necessarium dici, quod *Iul.* vel modo reperit plures inscriptos conscripsit, neque habuisse. in fronte eo probabeo cum tribellionorum. quod in eo non placet. vide hic notata ad Bartol.

* Missores missoria parrinoniala, et non personalia habentur.

* Notatur hoc postillat. ad id a Bart. in Clem. duo, cum ait quærit fuisse relegatum. a Claudio quod in plebiscito inquibus prædicti fuerint coeres vendi credi vendere mobilitate, vbicunque inuenti rerum flagellabit. *Dicit. 1. affi. c. 30.*

c Conferendo in electionibus ferendo & inficiendo vt nostrum honores alicui decernantur.

d Vafilia prosculenta, poculenta & forensibus epulis.

e Honores haud petendi sed offerendi.

f Infames ab honoribus repellentur, non omnibus

a Parochi] Ordinare est ad honorem, & magistratus promouere quasi ad ordinata adoptare. B. P.

a Vide Bod. in omnes poster. hic.

† Pio. dompinus.

b Die quòd hic loquitur de ordine & nominis quales ordinatur: hic de eligendis, & nominatur secundò Bartol. hic.

c Dissentire quis dicatur.

* proscriptio. vel aliis fola falsarij pœna. vide *Iul* hic in omnes poster.

d Ali de alio quandoque quis potest vel ea sibi ab non potest.

e Nauicularij à quibus remoti.

f Electus facilius colligatur, qui eligendus videatur.

480/C.IV.K.5-3, 1727-1728
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

Quamquam iure * suo ita ædiles officio isto n fungantur, inhoc tamen puto esse, huiusmodi personas flagellorum ictibus subiectas in ordinem recipi: & maximè in eis ciuitatibus, quæ copiam virorum honestorum habeant. nam paucitas b eorum qui muneribus publicis fungi debeant, necessaria * etiam hos ad dignitatem municipalem, si facultates c habeant, inuitet.

XIII. PAPIRIVS IVSTVS *libro secundo de Constitutionibus.*

IMperatores Antoninus & Verus Augusti rescripserunt, in tempus relegatos d & reuersos, in ordinem e allegi sine permissu principis non posse.

1. ¶ Item rescripserunt, relegatos f non posse tempore finito, in ordinem decurionum allegi: nisi eius ætatis g fuerint, vt nondum decuriones creari h possent, & dignitas i certa † spem eius honoris, id facere *, vt princeps indulgere possit †.

2. ¶ Item rescripserunt, eum qui in relegatione natus est, non prohiberi honore decurionatus fungi.

3. ¶ Item rescripserunt, non admitti contradicere volentem, quòd non rectè quis sit creatus decurio: cùm initio contradicere debuerit k.

XIV. PAVLVS *libro primo Quæstionum.*

DE decurione damnato non debere quæstionem haberi, Diuus Pius rescripsit l, vnde etiam si defierit decurio esse m, deinde damnetur: non esse torquendum in memoriam prioris dignitatis * placet.

DE ALBO SCRIBENDO.

TITVLVS III.

Album est numerus siue matricula, vel, vt ex veteribus quidam loquuntur, publicula decurionum. Quæ ordine in eo sine proscribendi decuriones hic ciuibus declarat. Sequuntur autem alios ordinem etiam in sententiis ferendis, & in honoribus vel muneribus suscipiendis. Sola tamen alios prosequitur decurionum non facit. l. 10. supr. h. tit. prosc. *sine sola relatio in consum ciuem Romanum non facit.* CVIAC.

1. VLPIANVS *libro tertio de Officio Proconsulis.*

Decuriones in albo ita scripti esse oportet, vt lege o municipali præcipitur. Sed si lex cessat: tunc dignitates erunt spectandæ, vt scribantur eo ordine, quo quisque eorum maximo honore in municipio functus est: puta qui duumuiratum gesserunt, si hic honor præcellat: & inter duumuirales antiquissimus quisque prior is: deinde hi qui p secundo post duumuiratum honore in republica functi sunt: post eos qui tertio, & deinceps: mox hi qui nullo honore functi sunt: perunt quisque eorum in ordinem venit q.

1. ¶ In sententiis r quoque dicendis idem ordo spectandus est, quem in albo scribendo diximus s.

II. IDEM *libro secundo Opinionum.*

IN albo decurionum in * municipio nomina antè scribi oportet eorum qui dignitates principis iudicio consecuti sunt t: posteà eorum qui tantum municipalibus honoribus functi sunt.

DE MVNERIBVS ET HONORIBVS.

TITVLVS IV.

Diuisis & enumeratis honorum & munerum publicorum hoc titulo continetur, ad quæ vocari dicimus municipes soles & incolas, & ex municipibus plerosque decuriones: enumeratio etiam eorum munerum quæ possessionibus indicuntur. Honor est administratio Reipublicæ, siue dignitate, & vel patrimonio, si sine sumptum maiori requirat, vel personale, si non sumptum, sed corporis & animi laborem principaliter requirat. L. 1. in patrimonialì sit maximè, in personali, solenniter, secundum editionem Vlpiani. sed vt si quid parùm respondeat articulo maximo probatum, magis quod vulgo legitur, principaliter quadrat Basilicæ experimenti ita, reperiemus. Et hos articulos qui addit, nullum forte missum munus, qui de rebus, vectigal grauis conditionis necesse est, quod & corporis obsequio & patrimonii damno constet. Præter hanc diuisionem, communia plerasque alia cum superioribus & inferioribus titulis, de muneribus & honoribus in hoc titulo commentur. CVIACIVS.

Primò loquitur de muneribus personalibus publicis auctoritate & vtilitate. Secundò de muneribus publicis auctoritate, & vtilitate priuatis. Secundo ibi, æquè personale. BART.

480/C.IV.K.5-3, 1729-1730
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

Cod. de adoc. & indicum. Ins secunda. in §. fin in auctor. vt ind. sine quo. sup. §. nec autem. coll. 1. & T. de re iud. Quoniam & T. eo. l. 1. part. §. fin. in princ.

DE MVNERIBVS ET HONORIBVS.

Diuis de municipibus & eorum primatibus: nunc de honoribus & muneribus sic imponendis.

1. HERMOGENIANVS *libro primo Epitomarum.*

MVnerum ciuilium quædam sunt patrimonij, alia personarum *.

1. ¶ Patrimonij sunt munera rei vehicularis [b], item nauicularis [c], decemprimatus [d]. Ab istis [e] enim periculo ipsorum [f] exactiones solennium [g] celebrantur.

2. ¶ Personalia ciuilia sunt munera defensio ciuitatis [h], id est † vt syndicus fiat: legatio ad census accipiendum * *, vel † patrimonium [scribitur [i] :] *annonaria* *, annonæ [k] ac similium cura, prædiorúmque publicorum [l] frumenti comparandi [m], aquæductus [n]: equotum circenſium ſpectacula, publicæ viæ munitiones, arcæ frumentariæ [o], calefactiones thermarum [p], annonæ diuiſio, & quæcumque aliæ curæ iſtis ſunt ſimiles. Ex his enim quæ retulimus, cæterea etiam per leges cuiuſque ciuitatis [q] ex conſuetudine longa intellegi potuerunt.

3. ¶ Illud tenendum eſt generaliter, perſonale quidem munus eſſe, quod corporibus, labore, cum ſollicitudine animi, ac vigilantia ſolenniter exiſtit [r]. Patrimonij verò, in quo ſumptus

a ¶ *Satis non datur. vt T. de Cur. l. ſed ſi in §. queritur.*
b ¶ *His ſimiles.* vel perſonali ſunguntur munere.
c ¶ *Spectatur de quo h. beneficia qui. ex eau. in poſſeſſ. l. in poſſ. & T. qui. ex cau. mitt. l. ab hoſtibus. & interrumpit iſte præſcript. vt ſupra de cura. hæ. den. l. fin.*

maximè poſtulatur.

4. ¶ Æquè perſonale munus * eſt tutela, cura adulti furioſive, item prodigi, muti etiam ventri †, etiam ad exhibendum * cibum, potum, tectum, & ſimilia: ſed & in bonis * cuius officio vſucapiones * interpellantur, ac ne debitores liberentur [z], prouiditur [a]. Item ex Carboniano edicto bonorum poſſeſſione petita, ſi ſatis non detur *: cuſtodiendis bonis curator datus, perſonali fungitur munere. His ſimiles [b] ſunt bonis dati curatores, quæ fuerunt eius qui ab hoſtibus captus eſt, & reuerti ſperatur [c]. Item cuſtodiendis ab eo relictis, cui necdum quiſquam ciuili vel honorario iure ſucceſſit, curatores conſtituti [d].

II. VLPIANVS *libro vicenſimoprimo ad Sabinum.*

QVod ad honores pertinet, creditur in poteſtate filium habere etiam is qui in patris poteſtate eſt [e].

Enumerat perſonas quæ debent & poſſunt vocari ad honores & munera, hoc dicit.

III. IDEM *libro ſecundo Opinionum.*

ET qui originem ab vrbe Roma habent, ſi alio loco domicilium conſtituerunt, munera eius ſuſtinere debent [f].

a ¶ *Confirmat* ſcilicet ſimiles ſunt prædictis, vt perſonale munere fungantur. & ſic. *ſup. quib. ex cau. in poſſeſſ. l. ſi dam. & de cal. lib. l. §. ſi cum dautore.*

Quid ad honores.] † & muris.

CAIVS. Qui in poteſtate alterius eſt, ſi habet filium, dicitur eum habere in ſua poteſtate quo ad honores, ſcilicet vt quaſi fabitulus teneatur pro filio in magiſtratu aſſumpto. FRANC.

e ¶ *In patris poteſtate eſſe* * videtur ſcilicet pro eo vt *ſupra ad mu. l. 9.* 2. Vel dic, vt profit ei ad excuſationem: vt *infra eo. l. 1. §. 3.* Vel vt profit ei ad honores: vt *ſupra de minoribus xxv. an. l. 6. & ſic. ſupra de his qui ſunt ſui vel alie. in. l. fi. fini.*

ET qui] CAIVS. Natus Romæ, licet in prouincia habeat domicilium: tamen mutata ſubire debet Romæ. item donec miles meretur in caſtris, id eſt in exercitu: non debet ſubire onera in ciuitate ſua. Alij autem homines licet cognati militum ſint, onera ſubire debent in ſua ciuitate. Item dantur eis in metallum ſi in integrum reſtitutus eſt, munera ſubire debet in ſua patria, & honores ſuſcipere, periude ac ſi nunquam eat ſuſſet damnatus. Item munera corporalia, vt honores, & omnia perſonalia feminis ſunt interdicta. Item non poteſt pater contrahere quo minus filius eligatur ad honores, cum nullum exſtat eorum iſtum ſi ut habeat: & pro honore quem habet filius patre non confrontetur, licet filius male geſtat, pater nemo tortus filius autem officium filij amittere debet, & tenetur ſi male geſtat. Item maior xx. annis habens quinque filios, eum excuſare à munere bus ciuibus ſi ij tantum vnus omnes eis ſuperſtes ſolue re debeat. Item v tutus non tenetur eo onerabus priuigni. Item liberti debent ſubire munera in ea ciuitate vnde ſunt patroni, ſi habent patrimonium ad hoc ſufficiens non enim bona patronorum ad hoc cenſentur. Item licet pater commiſerit aliquod delictum non nocet filio eius quo minus ad honores veniat. Item minor xxv. annis poteſt eligi in decurionum: & libertus ſic dicitur: quia præeſt x. & dicitur ab plo. dominici mei Accus. Item cauſa tributorum, id eſt ſi ab aliquo exigitur tributum: onus eſt patrimonij. Item cura frumenti comparandi eſt munus perſonale. & ab hoc excuſatur maior lxx. an. Item ſi habet v. filios. Item homines qui debent præſtare hoſpitia in ciuitate militibus ſuperuenientibus, debent præſtare ea per vices, id eſt quidam vna die quidem alia die: & omnia tale eſt patrimonij. Item præfectus vrbi præſidet munera & honores in ciuitatibus æquali ter diſtribui inter homines. Item ſi puer habet duos filios imo compellitur ſubire munera pro eis. Item ſi ſpurius ſubiit munera pro vno: deinde cum alio filio eligeretur ad honores, pater deceſſit: & hic filius geſſiſſe officium, & nihil, nunquam de communibus bonis hoc male geſtum refarcitur, niſi pater hoc dixiſſet. FRANC.

f ¶ *Debent.* ſcilicet Romæ: quaſi † niſi profit tranſlatio domicilij: ſicut alibi: vt *T. ad mu. Lincoln. autem. & de in. mun. ind. l. cum quidam.* Sed certè ibi erat protestatum. Item pro eis *T. tit. §. 1.* ſed ibi erant in oſſe. dic ergo hic eius, ſcilicet loci, unde veſtus.

Tota ad quam pertinet. cape mone: quæ ibi cernit.

nihilo minus tamen & Romæ: vt *C. de mu. & orig. l. fin. post nu. T. ad mu. l. aſſumptio. §. ſi vir.* ACCVRS.

a ¶ *Alia*

---

a ¶ *Ius ſyndicatus* * *accipiendi* † vel vt patrimonium ſcribatur. Florent. eſt ſyndicus ſed non ſuſpicionis nota.

* *aquæductia* Id eſt curatio aquæductus. Vide Alb. Ald. *pauperi. 2. hac ſuſpicio qr in l. C. de ſe. nomini ferat in & Rot. de mu. poſſe. ad l. vlt. hoc tit.*

b ¶ *Decemprimatus honor.*

c ¶ *Nauicularis.* hic idem de naui. quod ſupra de vehiculo.

d ¶ *Decemprimatus.* id eſt * ciuiſdam qui præerat decem. Idem dicitur decaprotus. vt *infra l. §. §. decaprotus.* & eſt patrimoniale, propter periculū quod habet ſi non bene exigit. Et tamen perſonæ labor: vnde b & maiorum vt *infra l. §. §. mixta.*

b *Decemprimatus munus mixtum.*

e ¶ *Ab ipſis.* ſcilicet decemprimatibus.
f ¶ *Ipſorum.* decemprimatorum.
g ¶ *Solennium.* ſanctionum.
h ¶ *Accipiendas.* omnia accipe cum eorum ſumptu.
i ¶ *Scribitur.* quod dic vt *Cod. de ho. proſcrip. l. ſi quis poſt cum cancer.*
k ¶ *Annonæ.* deferendæ fortè exercitui.
l ¶ *Publicorum.* locandorum vt *C. de le prædi. l. lib. duodecim.*
m ¶ *Comparandi.* exercitui pub. & ſuis *T. ſupra §. contra. ſolu.* hic omnia de ſuo faciebat ibi de publico.
n ¶ *Aquæductus.* ſcilicet cura.
o ¶ *Frumentaria.* ſcilicet cuſtodirenda.
p ¶ *Thermarum.* id eſt balneorum.
q ¶ *Ciuitatis.* No. legem c ciuitatem, eius conſuetudinem. ad quod *ſupra quod cuiuſque uni. L. nulli. & L. item. §. ſed ſi ea. vnſ. ſed hodie. & C. de adſcri. l. an in totum. & ſupra de aqua pluuia arcen. l. ſi pridie. §. §. & §. de legibus. & ſenatuſconſulta. l. ſi de interpretatione.*

c Statuta non recipere interpretationes aliorum. (hoc eſt non extare di ad ſenſum E. melius) ſed pactiones ſuas hoc eſt leges ad ſtatuta recte hoc colligitur.

r ¶ *Exiſtit.* al ab exiſtit, id eſt. eſt: vt *T. l. ſi in prin.*
s ¶ *Munus.* hoc d ſunt muſtoritatæ publicæ tantum: ſed ſuperioria etiam intelligo omnia tamen perſonalia *ad quod ſupra de cura. in principio.*
t ¶ *Ad exhibendum.* ventris dico a d exhibendum, &c. vt *ſupra de vent. in poſſeſſionem miſſ. l. §. queritur. & Lauratur.*
u ¶ *Bonis.* ſcilicet abſentis.
x ¶ *Vſucapiones.* corporalium
y ¶ *Liberentur.* à perſonalibus.
z ¶ *Prouideur.* ſcilicet per proco. officium, &c. vt *& ſupra de neg geſt. l.* Sed quidam dicunt hic loqui de curatore dato bonis a mortui, vel capti ab hoſtibus. quod non placet: quia de eo ſtatim dicet habent tamen & illi idem officium circa eſt. & ad hoc *ſupra de priuer. l. idem. §. §.* ¶ Et not. in hac l multa * genera curatorum: Et & alias, quando conſtituitur vt ſoluat creditoribus: vt *ſupra de cura. hæ. den. l. finali.* Item alias quando bonis etiam præſtatur. vt *C. de bo. qua. lib. l. §. §. & in Authen. vt lic. ma. & auia. §. coll. vlt.*

a Curatorum varia ſunt genera.

b Domicilij tranſlatio an & quando probet.

1. ¶ His qui castris operam per militiam dant, nullum municipale munus iniungi potest. Cæteri autem priuati, quamuis militum cognati sint, legibus patriæ suæ & prouinciæ obedire debent.

2. ¶ Si in metallum datus, in integrum restituitur sit: perinde ac si nec damnatus fuisset, ad munera vel honores vocatur: nec opponet fortunam & casus tristiores suos ad hoc solum, ne patriæ idoneus ciuis esse videatur.

3. ¶ Corporalia munera fœminis ipsis sexus denegat, quo minus honores aut munera iniungantur.

4. ¶ Filio, si nullam habet excusationem, intercedere pater in cuius potestate est, ius non habet.

Ille non est laudandus, qui se vel alios subtrahit vtilitatibus patriæ.

5. ¶ Quòd pater non consensit honoribus siue muneribus filij: ne illius patrimonium quæri subiiciatur, præstat defensionem: non ciuem patriæ vtilitatibus, quatenus potest, auferet.

Excusatio patris non tribuit immunitatem filio à muneribus.

6. ¶ Quamuis maior annis septuaginta, & quinque liberorum incolumium pater sit, ideoque à muneribus ciuilibus excusetur: filij tamen eius suo nomine competentia munera agnoscere debent: ideo enim propterea præmij immunitatis propter filios patribus datum est, quod illi subibunt.

7. ¶ Vitricus onera munerum ciuilium nomine priuigni sui suscipere nulla iuris ratione cogitur.

8. ¶ Liberti muneribus fungi debent apud originem patronorum, sed si sua patrimonia habent sufficitura oneribus. Res enim patronorum & munetibus libertinorum subiecta non est.

9. ¶ Quòd pater in reatu criminis alicuius est: filius impedimento ad honores esse non debet.

10. ¶ Decaprotos etiam minores annis viginti quinque fieri, non militantes tamen, pridem placuit: quia patrimonij magis onus videtur esse.

11. ¶ Exactiones tributorum onus patrimonij esse constat.

12. ¶ Cura frumenti comparandi, munus est: & ab eo ætas septuaginta annorum, vel numerus quinque incolumium liberorum excusat.

13. ¶ Eos milites quibus superuenientibus hospitia præberi in ciuitate oportet: per vices ab omnibus quos id manus contingit, suscipi oportet.

14. ¶ Munus hospitis in domo recipiendi, non personæ, sed patrimonij onus est.

15. ¶ Præses prouinciæ prouidebit munera & honores in ciuitatibus æqualiter per vices secundum ætates, & dignitates, vt gradus munerum, honorúmque qui antiquitus statuti sunt, iniungi: ne sine discrimine, & frequentes iisdem oppressis, simul viris & viribus respublicæ destituantur.

16. ¶ Si duo filij in patris potestate sint, eodem tempore munera eorum pater sustinere non compellitur.

17. ¶ Si is qui duos filios reliquebat, nihil de expediendis muneribus alterius filij ex communi patrimonio suprema fuis cauit: propriis sumptibus is & munera & honores qui ei iniungentur, suscipere debet: quamuis pro altero viuus pater eiusmodi onera expedierit.

Opus.] C A S V S. Cura extruendi vel reficiendi operis publici, munus publicum personale est, à quo munere excusatur qui habet quinque filios. & licet compulsus hoc officium gesserit, non prætendat sibi ad alia munera subeunda. Item excusatio pauperatis, propter quam quis excusatur à muneribus vel ab honoribus, non est perpetua. durat enim donec pauper est: sed factus diues cogitur ea subire. & onera patrimonialia subire quis non cogitur propter pauperiem: personalia autem cogitur subire. Item qui tenebatur munera subire: si causa eorum euiscerandorum defit se miscere, non præiudicatis ciuitati quin adhuc munera subire cogatur. FRANC.

480/C.IV.K.5-3, 1733-1734
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

a ¶ *Opera.* publici.
b ¶ *Idemus.* personale : vt ff. supra l. j. §. j.
c ¶ *A quo.* manere.
d ¶ *Excusetur. C. de his qui num. lib. l. fin. lib. x. & supra l. proxim. §. quamuis. & C. de fund. l. j. lib. x.*
e ¶ *Auferet.* quinimò si quis ignotus, nisi sit decurionatus : vt Cod. de his qui num. mun. fub l. 1. & libro decimo & not. supra de privil. vrb. l. fri. & l. 2.
f ¶ *Si ea vero* quilibet ambitus ad locum : vt hic, & C. urbi. vbi l. de functus.
g ¶ *Mismabitur.* J. a de cura. mu. l. his onerabus §. pen. & J. vbi. l. semper. §. negotiatores.
h ¶ *Corpori.* aliàs corpora indicta. & idem est sentias. & sacra C. de his qui mu. lib. l. & libro decimo. item fac. C. de pa. l. 1. §. 1.
i ¶ *Non patuit.* Arguo contra habendo b pœnitentia : vt hic : & ex Lombar. de epifc. & cle. vide Bar. in l. 2. & j. & Cod. qui milit. non poff. l. 1. lib. 12. & C. de caff. l. 1. & de his qui ad ec. confu. l. 1. & C. de infa. l. 2. §. eft ex quarum. & J. ff. l. 1. pen. §. pen. & Cod. de facrofanc. eccl. Angel. fub præterea. & argu. infra de in. iuvenc. l. semper. §. denar.
k ¶ *Nauicularij.* In vtra quinquennium. contra infra ti. l. semper. §. negotiato. vbi dicit, diu durat actus. Solu. vt ibi.
l ¶ *Publici.* personalia: vt d. §. negotiatores. & fac. Cod. de munc. & hono. non contin. acce patrem & filium. l. 2. vbi fimile fpatium dicit. Item facit infra ti. l. d. eo. & supra de infa. l. 2. §. eft & quarum.
m ¶ *Efficies.*] Confirmes. quam non habemus. fed eius mentem habes hic, & infra eſſaque. & facit in auctore. de defen. cons. in prine. tit. col. j.
n ¶ *Prout.* id eſt poſſ. quàm. ACCVRS.
o ¶ *Honoribus.* aliàs onoribus.
p ¶ *Suſtinere poſſint.* Ergo aliquid replus dependent occaſione dignitatis : vt J. ti. l. d. decurionibus.
q ¶ *Plin.* quaſi & alij habeant hoc onus.
r ¶ *Præterea.* abundat præſertim. nam & aliis etiam non idonei eligunt : vt J. eod. l. vt gradatim. §. quotiens. & ſupra cons. 2. l. 3. §. ſtatutus.
s ¶ *Abeſſus* aliàs abſentes. id eſt obligatus ſit excuſabilis per ætatem ſimilem vel iuuenilem. vel non, inter eos, &c. ad quod ſupra titulo 2. Item remittim. §. finali. & §. penultimo. & fac. Cod. de decu. l. ad ſubeundas. libr. x. & ſupra eod. l. & qui migrarunt. §. liberos. & J. tit. 2. l. 1. in fine. & J. eodem. l. honor. §. de honoribus. 2. Vel dic de tempore : quia vult ſe excuſare præſcriptione temporis, quod dic vt ſupra ad munic. l. liberos. §. præſcriptio.
t ¶ *Certum eſt.* facit C. de debi. civi. l. libro 11. & infra ti. l. hi qui ſe. §. 1. & §. fina. & infra de iur. immu. l. ſemper. §. vendentibus. & J. de in l. 4. in prine.
u ¶ *Relinquantur.* id eſt debitores ex reliquis ſunt, aliàs relinquantur & eſt idem. ACCVRS.
x ¶ *Idemne tenent.* ſic ergo * dari fideiuſſoribus & pignoribus, eorum vel ſatisfactū intelligitur : vt ſupra mun. l. ſi mandato §. fin. & de confeſſ. procu. l. permiſſo. §. fi. de rel. lib. l. 1. §. inter. & infra de verb. ſignif. ſolutum. & Liberationis. & §. de ſol. l. ſatisfacto. & l. ſolutionis. & ſupra de ſecundis nupt. l. ſi res. & ſupra de pub. Iudicatio. §. debitores. Sed contra ſupra quib. mo. pign. vel hypoth. l. item. §. fi. & de pign. act. l. fi rem. 1. §. ſimu. & l. fi.
y ¶ *Non poteſt.* vt infr. de pubi. l. 1.
z ¶ *Conditione.* id ... vt non admittantur.
a ¶ *Non debent.* quamuis criminoſus ſecus ſi accuſatur etiam nor criminoſus : vt infra l. penam. cum concor.
¶ Item nec. Ide quòd ſine * accuſatore nemo damnatur. vnde illud: Mulier, nemo te accuſat, &c. & ad idem Cod. qui accuſ. non poſſ. l. j. ſed hoc fallit in caſibus not. ſupra ad l. Iulia. de adult. l. 1. §. ſi publica. Item ſi habet hoc poſt electionem : vt ſupra titu. 2. l. pen. §. fina. & infra l. fina. §. patrimoniorum.
b ¶ *Quæſtum.* id eſt tertio loco.
c ¶ *Inſcriptiones.* aliàs retributiones, aliàs retributiones.
d ¶ *Talia* aliàs talia & bene, & ſic comprehēdit omnia patrimonialia, quæ ſi propriè cohærent, ſine indicatur poſſeſſoribus, & ſic conſtant in retributione d : ſine perſonæ pro patrimonio indicantur : vt hic, & C. eod. l. & J. ne. 2. l. 1. §. fina. & l. fina manora. & hic exercitus. in principio. & infra l. fina. §. patrimoniorum. & §. ſequens. Alibi eſt alia. & ſic inuit quòd patrimonialia vicenſur. Alij (quod & verè, eſſipet priuilegium principis vt d. ſint munera. Ac.
e ¶ *Poſſeſſoribus.* aliàs poſſeſſoribus. & aliàs poſſeſſionibus.
f ¶ *Non ſunt.* accipe excuſ. ſum. &c. intelligantur, &c. ACCVRS.
g ¶ *Inuita.* vt collecta quæ * imponuntur pro tribus. ACCVRS.
h ¶ *Inuita.* ad hoc referas illud, munera, &c. ACCVRS.

Rem.)

a Cautum .. detur datis fideiuſſoribus & pignoribus.
*vide in archety. noſtros eſſe qui ſupponi. Tamen in adnot.
† Solutionis vel ſolutorum, seu ſolutis vi. dentur qui præſtiti idoneum fidei ſuorum.
† Anglatus.
c Sine accuſatore nemo damnatur eſt enim valitur. vide Bartolum in l. 2. §. pen. de accuſatio.
d Forte hyperbolē in contributione, nonnulli dat alia quæ ordinarie non ſunt hic legiſſe videtur. Forte pro ordinarie mali accipit.
e Collecta dicunt quæ imponuntur pro tribus quales ciuicis & fecundis non imponuntur. Sed Bartol. Autem. ubi ſuis communis. C. de epiſcopis & clericis.

480/C.IV.K.5-3, 1735-1736
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

Rom.] Cavs. Accusatus non admittitur ad honores pendente accusatione: ante sententiam autem latam: sed post annum possit admitti, nisi per illum staret: quo minus causa compleretur intra annum. Item cùm aliquis ad honores esset electus, appellatum est à quodam dicente eum non esse idoneū. dicitur quòd si interim pendente appellatione vsurpat, id est accipit honorem, punitur. Item si Titius occasione alicuius delicti per sententiam prohibitus sit ad honores administrare, à sententia appellet: dicitur quòd interim pendente appellatione non debet admitti ad honores. Fr. Accvrs.

a ¶ *Reus delatus.* Sic Catilinam in peculatu prohibitus est petere consulatum, teste Sallust. Cicer. orat. 2. in Rullum. Cvias.

a ¶ *Prætor.* de * hoc dic vt *l. 22. §. 1. ff. de fals. & fals. supra ad mu. l. liberum. §. in quæstionibus. & l. Lucius. §. 1. & Cod. de voc. pulla. l. 3. lib. 12. & supra l. primi §. si quis.* Accvrs.

b ¶ *Sed post annum* licet causa criminis vsque ad biennium duratura: vt *Cod. vt intra certum tempus. l. fin. & de hoc tempore* potest loqui *l. ad municip. Lucius. §. idem scribit. §. per. de decurion.* Accvrs.

c ¶ *Appellatum est.* à quocunque, & cum diceretur electus non idoneus: nam interest reipublicæ, &c. vt *l. de ea re mu. l. nam rei.*

d ¶ *Honoribus.* futuris, aliàs secus: vt not. *supra nil nova l.* Accvrs.

e ¶ *Per sententiam.* latam occasione alicuius delicti: vt *supra de pœn. l. nemo. & cap. de his qui ad regias dignitates §.* Accvrs.

Ad rempublicam.] Cæsa. Dicitur minorem xxv. an. non debere admitti ad magistratum, vel ad munera quæ non patrimonij sunt, vel ad honores, vel ad decurionatum: & minor dicitur qui non tetigit ætatem xxv. an. si enim tangit de xxv. an. pro maiore habetur, vt à 5 honores admitti possit. & honores intelligas hìc administrationes: ne sit damnosum reipublicæ, vel sibi ipsi. Fr. Accvrs.

f ¶ *Ad rempublicam administrandam ante* 25. *annum.* Vide cap. 25. *de minor.* Cvias.

g ¶ *Non patrimonij sunt.* aliàs contra vt *C. de mun. patrimonij lib. 12. l. Item.* Item fallit propter libertos: vt *supra de mi. l. 6. & C. de in integ. restit. mi. l. 1.* Item facit *supra de decu. l. non tantum. §. 3. & Cod. quando provo. non est. l. 5. patet.*

h ¶ *Nec ætate.* scilicet de facto, vel etiam de iure: vt quia sit inopia idoneorum: vt *supra de decu. l. primi §. 1.* & dic sufficere, scilicet in electione: vel decretis, vel administratoris: vt & *supra quod cuiusque vni. l. illud.*

i ¶ *Honoribus.* scilicet est rerum annum pro pleno haberi.

k ¶ *Non committitur.* id est cum dignitas sine administratione conferetur.

Si quis.] Cavs. Electus in magistratum, debet cogi à prædecessore illam suscipere, remediis quibus tutores cogantur gerere. Franc.

l ¶ *Cogendus est.* & si nō cogitur, tamen tenetur: vt *supra ad mu. l. Lucius. in prin.*

m ¶ *Cogi solent.* Nempe pigneribus captis, aut multæ dictione, aut carcere. Cvias.

m ¶ *Agnoscendum.* licet * *C. de sacrosanct. ec. & supra de admin. re. l. 3. & Institu. de sacrilegi. tract. §. fe. & in Auth. de defens. ciui. §. interim col. vlt. & C. de pag. l. nominatos.*

Honorem.] Cæsv. Habenti honorem non est imponendum munus. econtra sic. Franc.

n ¶ *Munus.* extraordin. vtpote si contra *supra ad l. fin. §. ab hostes.* 2. Vel ibi in eo patrimoniali quod reipublicæ imponitur non in aliis: regulariter sentit vt hìc. ¶ Et sic est accipiendum quòd consulitur non debent soluere collectam *b*. Item quòd duo * onera quis nō debet sustinere: vt *supra ad leg. Rho. de iact. l. nauis. §. quid ergo*, sed hìc fi anim est arga. contra quod dic vt *supra de decu. preallē. l. decur.* Item pone exemplum *supra ad municipa. l. municipes.*

Vt gradatim.] Cæsv. Edicto prætoris exprimitur vt honores gradatim deferantur, & vt à minoribus ad maiores perueniatur. Item quòd lege municipali caueatur, quod qui sum hominem cuiuslibet populi ad dignitates habendas præferantur aliis, ita est intelligendum, si idonei homines ad hoc sint. Item si non inueniuntur in ciuitate aliqui idonei ad magistratum: etiam peregrinus eligeretur ad hoc inuiti qui alibi habent excusationem, si tamen de eis aliqui idonei. Item medicus semel approbatus reprobari potest, si causa subsit. Item qui docet alphabetum o patres: non habet vacationem. Franciscvs.

o ¶ *Et ita pretoris*: & accipe, exprimitur, quod est infra, & facit *Cod. eodem l.* & *l. eodem l. honor. § generaliter. & l. de negot. gest. l. 1. & quæ scribunt. in principio.* ¶ Sed arguam contra supra hìc. *§. 1. honores.* Solu. vt ibi. 2. Vel ibi non erant idonei. vt *l. eo. l. honor. §. fi. & l. proxime.* Accvrs.

p ¶ *Condemnatis homines* pura seniores, vel qui in albo prætorum ad quod supra *eod. §. 1. & de fide instru. l. fina.* Vel aliqua progenies: attamen, &c. & facit infra hìc. *l. fi. & §. antepenult. & §. penultim. & supra eodem. l. reprimere. in principio. &* infra *proxim. §.* Item arguin. contra supra *de publi. l. eorum §. fina.*

q ¶ *Infringitur.* * vt & supra *eo. l. honor. §. fin. & l. affectationem. §. fina. &* supra hìc. *§. 1. in §. fin. & l. eos. & C. qui ætate. l. 3. in fine. lib. 11. &* supra *primi. § & in Auth. quomodo oportet epis. §. quantum. col. 1.* & arg. supra *de public. l. eorum. §. fin.* Sed in casu falsi: vt *§. de eam. instru. l. ii. in fin.*

r ¶ *Reprobari.* Hi causa reprobandi falsitas: vt hìc, & *C. de profess. & medi. l. fi. lib. 10. & in Authen. de coll. §. submittat. coll. 10. & §. de eam. tut.* Sed & reprobari in principio aliàs contra: vt supra *de negot. gest. l. Pamphilum. &* hìc vt ibi.

s ¶ *Quæ primis literis.* scilicet a b c. vt infra *tit. 13. in fin.*

480/C.IV.K.5-3, 1737-1738

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

C Vi munerum.] Cayvs. Qui habet vacationem muneris publici, potest eligi in magistratum, & suscipere cogitat non aute cognitæ suscipere officium maniendi. Item & vacatio concedituri liberis & posteris alienus, ad eos tantùm extenditur qui sunt de familia eius: non ergo filius eius emancipatus videtur

* Indicunt.

† Commodus.

a ¶ *Cui muneris* quo ad munera ponè exemplum vt ff. *vt. l. fi. ciuitatem. §. j & l. vlt. & l. in honorarios. §. qui munera.* Sed & idem in tutore pupilli: vt *supr. de excus. tut. l. finalem. §. qui accepit.*

b ¶ *Edemptor.* id est pro sestertio: vt *infra tit. §. l. hi qui.* Sed ordinaria lic: vt *supr. tit. j. l. pen. §. don.*

c *Vacatio.*] *Familiæ sunt.* ergo a non emancipatis: sed largè pro omnibus aliis descendentibus ponitur familia: vt & patet *infra. de iure immun. l. j. §. vlt.*

a Familiæ appellatione an & quòd emancipati continentur, vt fruatur priuilegio concessio familiæ patris.

HOnor.] Cayvs. Primò dicit quòd honor municipalis est administratio reipu. cum dignitatis gradu: siue cum sumptu suo, siue sine suo sumptu. 2. Secundò dicit quòd munus aut publicum est, aut priuatum: & dat exemplum de publico. 3. Tertiò dicit quòd soluere pro ponticis ad viarum munitionē, siue tributa soluere pro prædiis, non est personale munus, sed locorum munera sunt. 4. Quærò dicit quę sint considerandā cum quæritur, id est cùm tractatur de honore alicui deferendo,

* *Sumptu.*

§ *sumptu.* * Hæc verba quidam abiudicant putant.

† Item quod si filiusfa. plebeius eligitur ad aliquem honorē, licet patre inuito, & de non tenendo patre pro eo, fieret malè administret ipse filius. Item quòd filius debet suscipere illum honorem: & si malè gerat, & non satisfaciendo, tenebitur nomine pro eo: & de hoc extant verba euidētia scripti, quæ ponuntur in litera. 6. Item non debet promiscuè fieri indifferēter quis eligi ad honores. nam non debet quis vocari ad maiorem magistratum, nisi & minorem gesserit. Item debet inspici ætas. Item talis debet eligi, qui non contemnet honores. Etiamen non in ætatibus idoneis ad honores gerendos: etiam qui primo gesserunt eos, compellunt iterum eos gerere: & hoc pluribus constitutionibus cauetur, & Diuus Hadrian. etiam hoc dixit. Franc.

d ¶ *Sumptu.* quia aliquod facit suo sumptu, siue enim talia & alia quæ fine sumptu fiunt: vt habes exemplum *supra eod. l. j. §. j. & §. de pœn. de minor. & infra. l. antepen. in fi. & l. pen.* nam confilij

§ *munus.* & *l. vlt.*] *Sine munera.*

h ¶ *De honoribus.* Item lex id est consecrando, & facit ad § *supr. tit. §. l. iij. § pen. & l. honores. §. in qui. & l. ult. & C. si for. aut lib. ad de offic. l. j. & §. & l. vlt. §. l. non tantùm. §. fin. & quod cuiusque vniuer. l. vj. & vlt. & ff. § gerendorum.*

a Leuper contractum.

b ¶ *Tenebuntur.* scilicet soluere munus: & nisi erunt soluendo, reipublicæ tenebunt nomine: & facit *C. de filiisfa. l. fi. lib. x.*

k ¶ *Non debent.* id est periculum pro honore, tanquam delictum.

l ¶ *Cetera.* vt & *supra eod. l. vt gradatim. & C. eo. l. j.* Sed contra *supra de decur. l. honores. in prin.*

m ¶ *Honores potest.* vt * Vide Accurs. & C. de offic. l. nemo de dom. officiis. & Co. de decur. l. si qua tam. lib. x. & infra eo. l. affirmatum. in fin.* & est ratio, in frequentia honoris, &c. vt in *Accurs. de excus. cau. §. fin. col. iij.* aliàs cadit in l. Italiam: vt *C. ad l. Iul. de ambit. l.* j. nisi vt infra proxi. §. & nisi vt in *Accurs. de d. fin cau. § fin. col. iij.*

n ¶ *Creatur.* ad hoc *supra l. vt gradatim. §. quæsitos. cum concor.* Sed contra *infra eod. l. fpurios. in principio.* Accvrs.

E T § *filium.*] Cayvs. Pater voluit filium suum fieri decurionem: & factus est. tandem mortuo patre filius suscepit aliquos honores, & malè gessit. dicitur hoc non spectare ad onus coheredum huius filij, nam ipse & eorum bona tenentur. Fr.

o ¶ *Defuncto.* patre scilicet.

p ¶ *Cum ei decurioni.* maximè. ad quod *supr. eod. munus. l. lucius. §. idem rescr. & supra familiæ. si filius. l. §. filia.* b *§. si mei §. non Pomponius. & supr. l. vlt. §. §.* Nec ob. *Cod. de pœnis. (hic. penul. l.) lib. x. cuncta.* quia ibi vigore patris accepit filius honores.

Æstimationem.] Cayvs. Electus ad honorem vel munus, offerens pecuniam ne cogatur illud munus subire: non audiendus est. Item qui peruniam promisit pro honore habendo: si soluere eam corpit, totam cogitur soluere: ad exemplum illius qui est pollicitus opus aliquod facere reipub. nam si inceperit, debet complere. 3. Item filius non cogitur soluere pro patre nisi pro. 4. Item si semel quis fuerit magistratus, non cogitur illud officium amplius subire: nisi necessitas id faciat: vt si alij non inueniantur idonei ad aliud officium. 5. Item potest quis sponte sacerdotium resignare: & est quædam dignitas sacerrotium. 6. Item qui est immunis ab honoribus & muneribus ciuilibus: si confentiat decurionatui filij sui, tenetur pro filio. si malè se gerat filius in muno. & hono. sibi delatis. & hoc dicit hæc lex & sequens. Franc. Accvrs.

q ¶ *Pro admissratione.* habenda, vel amittenda.

r ¶ *Audiendi non sunt.* Imò & pecuniam promissam dare, honoremque cogantur subire: vt *infra de pœn. l. in primatia. §. nullum. & facit C. de exim. mu. l. illud. lib. x. & supr. de offic. pro. urb. l. j. §. item fili ut. & de iure. l. in res.*

a ¶ Item

§ *munus.* & *l. vlt.*] *Sine munera.*

h ¶ *De honoribus.* Item lex id est consecrando, & facit ad § *supr. tit. §. l. iij. § pen. & l. honores. §. in qui. & l. ult. & C. si for. aut lib. ad de offic. l. j. & §. & l. vlt. §. l. non tantùm. §. fin. & quod cuiusque vniuer. l. vj. & vlt. & ff. § gerendorum.*

4. Plebeij filiifamilias periculo eius qui nominauerit, tenebitur[b]. Idque Imperator noster Seuerus Augustus in hæc verba rescripsit: Si in numero plebeiorum filius tuus est, quamquam inuitus honores ex persona filij suscipere cogi non debeas [k]: tamen resistere quo minus patriæ obsequatur periculo eius qui nominauit, iure patriæ potestatis non potes *.

5. ¶ Gerēdorum honorum non promiscua facultas est, sed ordo certus [l] huic rei adhibitus est. Nam neque priùs maiorem magistratū quisquam, nisi minorem susceperit, gerere potest: neque ab omni ætate: neque continuare quisque honores potest [m].

6. ¶ Si alij non sint qui honores gerant, eosdem compellendos qui gesserint, complurimis constitutionibus cauetur. Diuus etiam Hadrianus de iterandis muneribus rescripsit in hæc verba: Illud cōsentio, vt si alij non erunt idonei, qui hoc munere fungantur ex his qui iā functi sunt, creentur [n].

Vnus heredis mala gestio muneris non onerat coheredes: licet pater illius heredis decurionatus consensserit dum viueret, hoc dicit.

XV. Papinianvs *libro quinto Responsorum.*

ET si filium pater decurionem esse voluit: tamen defuncto [o], honores qui filio decurioni congruentes post mortem patris obtigerunt, ad onus coheredis filij non pertinent: cum ei decurioni [p] sufficientes facultates pater reliquerit.

XVI. Paulvs *libro primo Sententiarum.*

Æstimationem honoris aut muneris in pecunia pro administratione [q] offerentes audiendi non sunt [r].

1. Item qui peruniam promisit pro honore habendo: si soluere eam corpit, totam cogitur soluere: ad exemplum illius qui est pollicitus opus aliquod facere reipub. nam si inceperit, debet complere. 3. Item filius non cogitur soluere pro patre nisi pro. 4. Item si semel quis fuerit magistratus, non cogitur illud officium amplius subire: nisi necessitas id faciat: vt si alij non inueniantur idonei ad aliud officium. 5. Item potest quis sponte sacerdotium resignare: & est quædam dignitas sacerrotium. 6. Item qui est immunis ab honoribus & muneribus ciuilibus: si consentiat decurionatui filij sui, tenetur pro filio. si malè se gerat filius in muno. & hono. sibi delatis. & hoc dicit hæc lex & sequens. Franc. Accvrs.

q ¶ *Pro admissratione.* habenda, vel amittenda.

r ¶ *Audiendi non sunt.* Imò & pecuniam promissam dare, honoremque cogantur subire: vt *infra de pœn. l. in primatia. §. nullum. & facit C. de exim. mu. l. illud. lib. x. & supr. de offic. pro. urb. l. j. §. item fili ut. & de iure. l. in res.*

a ¶ Item

480/C.IV.K.5-3, 1739-1740
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

1. ¶ Qui pro honore pecuniam promisit: si soluere eam cœpit [a], totam præstare, operis inchoati [b] exemplo, cogendus est.

2. ¶ Inuitus [c] filius pro patre rempublicam saluam fore cauere non cogitur.

3. ¶ Defensionem reipublicæ amplius quàm semel suscipere nemo cogitur [d], nisi id fieri necessitas postulet.

XVII. HERMOGENIANVS *libro primo Epitomarum.*

Sponte prouinciæ sacerdotium [e] iterare nemo prohibetur. 1. ¶ Immunis ab honoribus & muneribus ciuilibus, si decurioni creato filio quem habet in potestate [f], consentiat, in muneribus & honoribus sumptus subministrare filio compellitur [g].

XVIII. ARCADIVS CHARISIVS *libro singulari de muneribus ciuilibus.*

Mvnerum ciuilium triplex diuisio est: nam quædam munera personalia sunt, quædam patrimoniorum dicuntur, alia mixta.

1. ¶ Personalia sunt, quæ animi prouisione, & corporalis laboris intentione, sine aliquo gerentis detrimento perpetrantur [h], veluti tutela vel cura.

2. ¶ Kalendarij [i] quoque curatio, & quæstura [k] in aliqua ciuitate inter honores non habeatur: sed personale munus est.

3. ¶ Tironum [l] siue equorum productio [m] †, & si qua alia animalia necessariò producenda, vel res perurgendæ siue persequendæ sunt, vel pecuniæ [n] fiscales, siue annona, vel vestis, personæ munus est. 4. ¶ Cursus vehicularis [o] sollicitudo, item angariarum præbitio [p] personale munus est. 5. ¶ Cura quoque emendi frumenti [q], olei. nam harum specierum [r] curatores, quos σιτώνας [*] & ἐλαιώνας † appellant, creari moris est. Inter personalia munera in quibusdam ciuitatibus numerantur & calefactio publici balinei [s], si ex reditibus alicuius ciuitatis curatori pecunia subministratur.

6. ¶ Sed & cura custodiendi aquæductus personalibus muneribus adgregatur.

7. ¶ Irenarchæ quoque, qui disciplinæ publicæ & corrigendis moribus præficiuntur [t], sed & qui ad faciendas vias eligi solent, cum nihil de proprio patrimonio in hoc munus conferant. Item episcopi [*] qui præsunt pani, & cæteris venalibus [u] rebus quæ ciuitatium populis ad cottidianum victum vsui sunt, personalibus muneribus funguntur.

8. ¶ Qui annonam suscipit, vel exigit, vel erogat, & exactores pecuniæ pro capitibus †, personalis muneris sollicitudinem sustinent.

9. ¶ Sed & curatores qui ad colligendos ciuitatium publicos reditus eligi solent, personali munere [*] subiugantur.

10. ¶ Hi quoque qui custodes [x] ædium, vel archeotæ, vel logographi, vel tabularij, vel xenoparochi, vt in quibusdam ciuitatibus, vel limenarchæ [y], vel curatores ad extruenda [z] vel reficienda ædificia publica, siue palatia [a], siue naualia, vel mansiones destinantur, si tamen pecuniam publicam in operis fabricam erogent: & qui faciendis vel reficiendis nauibus, vbi vsus exigit, præponuntur: muneribus personalibus adstringuntur.

11. ¶ Camelasia quoque similiter personale munus est. nam ratione habita & alimentorum & camelorum, certa pecunia camelariis dari debet: vt solo corporis ministerio obligentur. hos ex albi ordine vocari, nec vlla excusatione liberari, nisi sola læsi & inutilis corporis infirmitate specialiter sit expressum [b].

12. ¶ Legati quoque qui ad sacrarium principis mittuntur: quia viaticum quod legatiuum [*] dicitur, interdum solent accipere, sed & nyctostrategi, & pristinorum curatores [c], personale munus ineunt.

13. ¶ Defensores quoque quos Græci συνδίκους appellãt, & qui ad certam causam agendam vel defendendam eliguntur [d], laborem personalis muneris adgrediūtur.

14. ¶ Iudicandi quoque necessitas [e] [*] inter munera personalia habetur.

15. ¶ Si aliquis fuerit electus vt compellat eos qui prope viam publicam [f] possident, sternere viam, personale munus est.

16. ¶ Pari modo qui acceptandis siue suscipiendis censualibus professionibus destinantur, ad personalis muneris sollicitudinem animum intendunt.

17. ¶ Mastigophori quoque, qui agonothetas in certaminibus comitantur, & scribæ magistratus, personali muneri seruiunt.

18. ¶ Patrimoniorum sunt munera, quæ sumptibus patrimonij & damnis administrantis, expediuntur.

19. ¶ Elemporia [*] & ospraturæ apud Alexandrinos patrimonij munus existimatur.

a ¶ *Eam cœpit.* Imò & si non cœperit: vt ff. *de pol. l. 1.* § 1. *contra.* Sol. subaudi hic, maximè [a]. a. Vel sol. vt ibi.
[a] Maximè particula vt sæpius subaudienda.
b ¶ *Inchoati.* ab [b] eodem qui pro honore pecuniam promisit: vt *infrà de pol. l. si quis ob honorem.* 2. Vel dic quòd ponit alium casum in eo qui opus promisit: qui & ipse inchoando incipit teneri. & sic intellige eisdem duobus modis. ff. *de polli. l. ciuitas.* § 1.
[b] Inchoatum opus Reipublicæ nomine is qui inchoauit perficere cogitur.
c ¶ *Inuitus.* ff. [c] *de admi. re. ad ciui. perti. l.* [illegible] § *filium.* & facit *suprà de li. agno. l. si quis à liberis.* §. *si vel parens.* & *suprà eod. l. honor.* § *plebeij.* & *l. & qui origi*[illegible] § *quod pater.* Fallit autem in hoc casu: vt *Cod. de his qui natiuitate liber l. fi. lib. x.*
[c] Inuitus filius pro patre saluam fore Rempublicam cauere non cogitur.
d ¶ *Nemo cogitur.* vt & ff. *eod. l. honor.* § *pen. cum concor.* Sed sponte [d] potest: vt ff. *l. proxi.*
[d] Inuito quod iniungi non potest, ab eodem sponte potest suscipi.
e ¶ *Sponte.*] *Sacerdotium.* dignitas [e] est: vt & *C. de* [illegible] *l.* 1. Nec ob. *suprà eo. l. honor.* § *fin.* quia hic speciale: non dico quòd hic alij: destinantur quia tunc etiam cogitur: vt *suprà l. honor.* § *final.* 2. Vel verbis [f] ibi de honore sine sumptu: hic autem cum sumptu. ad quod *suprà l. honor. in princ.* & *suprà l. proxi. in fin.* & *infrà eo. l.* [illegible] & quod ibi not. & C. *de his qui sponte mu*[illegible] *l.* 1. & *q. lib. x.* & ff. [illegible]
[e] Sacerdotium pro dignitate.
[f] Hanc sequitur Bart.
f ¶ *Potestate.* nam si fortè emancipatur, consentiendo ei patre non obligatur: vt ff. *ad mun. l. quotiens.* & facit *C. de filiis fam. l.* 1. *lib. x.* [illegible]
† Id est reconcilia [illegible] vide Bo. l. hic.
g ¶ *Compellitur.* ff. *de lib. agno. l. si quis.* § *non tantùm.* & ff. [illegible] *l. hu*[illegible] *in fin.*
h ¶ *Munerum.*] *Perpetrantur.* vt ff. *ad l.* [illegible] § 1.
[*] Vide siconias vel sitonas: de quo l. 1. C. [illegible] de his Alcia.
i ¶ *Kalendarij.* id est, qui deputantur nominibus faciendis: vt ff. *de lega. iij. l. qui filium.*
† [illegible]
k ¶ *Quæstura.* vt si quis præerit pecuniæ quærendæ. aliàs esset honor: vt ff. *de offi. quæsto. l.* 1. § *fin.*
[i] Kalendarij curatores qui.
l ¶ *Tironum.* id est nouorum militum.
m ¶ *Productio.* ad hoc *suprà de infam. l. athletas.* Sed contra *C. ad l.* [illegible] Solu. ibi à se sumptu fit: hic publico.
n ¶ *Pecuniæ.* sc. prouc[illegible] vt ff. [illegible]
[*] Vide hic Bud.
o ¶ *Vehicularis.* Contra *suprà eo.* § *in prin.* Solu. hic publico, ibi suo sumptu.

p ¶ *Præbitio.* aliàs *prohibitio*: id est qui prohibet exigi ab his à quibus exigi non debet. 2. Alij habent, *angariarum præbitio*: & est patrimoniale munus: vt ff. eo. l. 1. *sunt munera.*
q ¶ *Frumenti.* de pecunia publica. & sic non est contra ff. l. j. § 1.
r ¶ *Harum specierum.* scil. olei & frumenti.
s ¶ *Publici balinei.* & est sordidum: vt *suprà de episc. & cler. l. placet.*
t ¶ *Præficiuntur.* vt milites qui vadunt perquirendo latrones: vt ff. *de custod. reo. l. diuus.* & *Cod. de irenarchis.* l. j. lib. x.
u ¶ *Venalibus.* puta carnibus præsunt, vt iusto pretio præbeantur: vt & *suprà de offic. præfe. vr. l. j.* § *cura.* & facit *Cod. de episco. audi. l.* j. ¶ Item not. statui [a] pretium his quibus homines communiter indigent, vt sic publica [b] vtilitas præferatur priuatæ. vt & *C. de* [illegible] & *suprà præfec. l. æstimo* § *Labeo.* [illegible] ¶ Et sic non ob. *suprà eo. arm. l. non* [illegible] *C. ad l.* [illegible] ¶ Sed videtur obstare ff. *ad legem Iuliam de amb. l. iij.* Sed dic quòd ibi non erat venale hic sic. Vel hic ad panem faciendum, ibi ad negotiandum: vel ad equos alendos, non homines.
x ¶ *Hi quoque qui custodes.* nocturni [*] fortè vigiles & dic quòd hæc sunt nomina personalium munerum. & accipe verbum *destinantur*, quod est infra ad omnia sequentia.
y ¶ *Limenarcha. Cod. de* [illegible]
z ¶ *Extruenda* ad ædificanda.
a ¶ *Palatia.* ad hoc ff. *de offic. proconsul. l. si in aliquam.*
b ¶ *Expressum.* ab eis.
c ¶ *Legatiuum.* id est, viæ & itineris dispendium: vt ff. *de legationibus. l.* [illegible] & ff. *si cer. pet. l.* [illegible] & ff. *ad* [illegible]
d ¶ *Curatores.* semper dic sumptu publico.
e ¶ *Eliguntur.* vt actores & sic [d] syndici: & omnes, actor etiam ad vnã: [illegible] *& no. ff. quod cuiusque vniuer. l.* 1. § 1.
f ¶ *Iudicandi quoque necessitas.* sic *C. de* [illegible] [illegible] & ff. [illegible] Sed ac contra. ff. *de* [illegible] § [illegible]
[*] ¶ *Iudicandi quoque necessitas.* Vide c. 28. *de præscript.* Cvi a c.
g ¶ *Prope viam publicã.*

† i. σιτώνας [illegible], id est annonalibus functionibus, vt in l. [illegible] C. *de agricol.*
[*] *muneri subiiguntur.*
[a] Pretium statui potest à iudice rebus quæ ad victum pertinent: vt & aliis quibus homines communiter indigent.
[b] Publica vtilitas priuatæ præferenda.
[x] Custodes ædium, æditui intellige. Archeotas, eos quibus archiua curæ sunt. Logographos, qui rationũ libros conficiunt. Xenoparochos, qui publicè munera hospitibus conferebant siue, vt Budæus vult, qui peregrinis salem & ligna præbebant. Limenarchas, qui locis maritimis præsunt: vnde imitatio est ad custodes portuum. Camelasia, camelorum est productio. Nyctostrategi, milites nocturni custodes agrorum. Syndici, reip. alicuius, vel vniuersitatis defensores. Alc. li. 2 parerg. c. 5. Mastigophori, agonothetarum erat lictores: quasi dicas, flagriferi, ad summouendam turbã, & cohibendas seditiones. Agonothetæ, dicebãt erãt sacris certaminibus præpositi. Elemporia, est olei publici commerciũ cura. Ospraturæ autem leguminum comparandorum cura. Verò, equitum cursus celerimi. Decaproti, decẽ primi dicuntur, decaprotia, decẽprimatus. Icosaproti, vigiprimi & icosaprotia vigesiprimatus. vide Bud. in anno. poster. & Alci. in lib. C. 10 de mun. patri. l. nec protostasiæ.
[d] Syndici & actoris differentia, ille ad omnes causas: actor ad vnam tantum constituitur.
[*] *Elemporia* [illegible] *al. hospitatoria.*

480/C.IV.K.5-3, 1741-1742
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

10. ¶ Susceptores quoque vini * per prouinciam Africam patrimonijs munus gerunt.

11. ¶ Patrimoniorum autem munera duplicia sunt. nam quædam ex his muneribus, possessionibus siue patrimoniis indicuntur: vehuti agminales † equi vel malæ [b], & angariæ, atque veredi [c]. 12. ¶ Huiusmodi igitur obsequia & hi qui neque municipes [d] neque incolæ sunt, adgnoscere coguntur. 13. ¶ Sed & eos qui e fœnus exercent, etsi veterani f sint, tributiones eiusmodi adgnoscere debere rescriptum est.

14. ¶ Ab huiusmodi muneribus g neque primipilaris, neque veteranus [h] aut miles, aliúsve [i], qui priuilegio aliquo subnixus [k], nec pontifex [l] excusatur.

15. ¶ Præterea habent quædam ciuitates prærogatiuam, vt hi qui in territorio earum possident [m], certum quid frumenti pro mensura agri per singulos annos præbeant: quod genus collationis munus possessionis est.

16. ¶ Mixta * munera, sunt decaprotiæ [n] & icosaprotiæ: vt Hermnius Modestinus & nocando & disputando bene & optima ratione decreuit. nam decaproti [o] & icosaproti tributa exigentes, & corporale ministerium gerant, & pro omnibus defunctorum fiscalia detrimenta refarciunt: vt meritò inter mixta hoc munus numerari debeat.

17. ¶ Sed ea quæ supra personalia esse diximus, si hi qui funguntur ex lege ciuitatis suæ [p] vel mente etiam de propriis facultatibus impensas faciant: vel annonam exigentes, defertorum prædiorum damna sustineant: mixtorum destitutione contineburntur.

18. ¶ Hæc omnia munera quæ tetigimus diuisimus, vna significatione comprehenduntur. nam personalia, & patrimoniorum, & mixta, munera ciuilia seu publica appellantur [q].

19. ¶ Siue autem personalium duntaxat, siue etiam ciuilium munerum immunitas alicui concedatur: neque ab annona, neque ab angariis [r], neque à veredo, neque ab hospite recipiendo [s], neque à nauis, neque capitatione [t], exceptis militibus & veteranis [u], excusari possunt [x].

20. ¶ Magistris qui ciuilium munerum vacationem habent, item grammaticis, & oratoribus, & medicis [y] †, & philosophis [z], ne hospitem reciperent, à principibus fuisse immunitatem indultam, & Diuus Vespasianus, & Diuus Hadrianus rescripserunt.

DE VACATIONE ET EXCVSATIONE muncrum.

TITVLVS V.

Causæ excusationum multæ reperiuntur hoc titulo quæ liberant à muneribus personalibus & ab honoribus: vt ſ. qui minor ſe annis XXV. vel ſ. appellauerit causa reprimitur, vel ſi ſit augustior ſummotionis, vel ſi defenſionem Reip. ſuſceperit, & alia quæ à muneribus personalibus, non ab honoribus: vt ſi quis maior ſit lxx annorum, vel ſi quoque liberos habeat, præſertim à muneribus quæ poſſeſſionibus vel patrimonio indicuntur. Eſt inter vacationem & excuſationem aliqua differentia. Excuſatio cauſam habet, & legitimam eſt. Vacatio vacat eſt, nec legem nec cauſam aliam habens quam indulgentiam principis, qua etiam ab extraordinarijs tantum muneribus liberat, non ab ordinarijs & legitimis. CYAC.

1. VLPIANVS *libro ſecundo Opinionum.*

OMnis excusatio † ſua æquitate initiatur. Sed ſi præterdentibus aliquid ſine iudice [a] creditum aut paſſim ſine temporis præfinitione, prout cuique libuerit, permiſſum fuerit ſe excuſare: non erunt qui munera neceſſaria in rebuſpublicis obeant [b]. quare & qui liberorum incolumium [c] iure à muneribus ciuilibus ſibi vindicant excuſationem, appellationem interponere debent [d]: & qui tempora præfinita * in ordinem eiuſmodi appellationum peragêdo non ſeruauerint, meritò præſcriptione [e] repelluntur.

1. ¶ Qui excuſatione aliqua vtuntur, quotieſcunque creati fuerint, etſi † iam ante abſoluti ſunt [f], neceſſe habent

a ¶ *Petronia.* Veteranus [g] ergo excuſatus à munium fabrica: vt *ſupra de priuileg. veteran. l. 3. & l. pen.* Sed non à ſuo nauc, quin ſeruiat: niſi conceſſerit immunitas.

2. ¶ *Poſſunt* facit ¶ *ſ. ad bonorum poſſeſſ. contra.*

3. ¶ *Ex medicis* vt *Cod. de epiſcop. & cleric. l. 1.*

4. ¶ *Philoſophi* alias ergo tenerentur: vt *infrà eo. l. 2. in honoribus. ſ. pe. & de profeſſ. l. vlt. & l. 8. & facit Cod. de profeſſ. & med. l. medicos. lib. x. & T. de extra. curia. l. ſi dotes §. & Cod. de mun. pa. l. profeſſos. lib. x.*

DE VACATIONE & excuſatione muncrum.

OMnis.] CARVS. Omnis excuſatio ſua æquitate initiatur: & ſi cuilibet electo ad officium vel munus aliquod, allegauit excuſationem aliquam credetur: iam non erunt qui munera ſubeant. deindum eſt ergo quòd omnis electus ad aliquod munus, ſi vult ſe excuſare, appellet ab electione, & proſequatur eam intra tempus ſtatutũ. & ſi non proſequitur, cogitur ſuſcipere munus. Item electus ad munus aliquod, ſi appellat & obtinet, & interim eligitur, iterum debet appellare: & quotiens ſe electur, debet appellare. ¶ Sed quid ſi pro calumniam elegantur tam ſæpe, vt expenſas faciatis appellationes cogitur eligens de ſuo refarcire expenſas electo. In ſi decurio cauſa euitandorum munerum tãſtudio ſe ad colonos prædiorum: non propter hoc excuſatur à muneribus. Item quãvis quis habeat ſexaginta quinque an. & tres libros in Italia, idem ſi in prouincia non propter hoc excuſatur à muneribus ciuilibus & eis de hoc vt in ſylo. FRAN.

a ¶ *Indicta* id eſt ſine cauſæ cognitione.

b ¶ *Obtinet* id eſt ſubeant: quo I malum ei-

480/C.IV.K.5-3, 1743-1744
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

appellare *. Sed si per calumniam & sæpius [b] idem adulterium vexandi gratia eius quem scit perpetua vacatione subnixum, id facere [c] probatus erit : sumptus litis exemplo decretorum principalium [d] præstare iubetur ei quem sine causa sæpius inquietabit †.

Ad rus confugientes de ciuitate, ne muneribus muneribus fabricatur excusationem non habet. b. d.

1. ¶ Qui in fraudem ordinis [e] in honoribus gerendis, cum inter eos ad primos honores creari possint [f], qui in ciuitate munerabantur [g], enitendorum maiorum onerum [h] gratia ad colonos [i] prædiorum se transtulerunt, vt minoribus subiiciantur: hanc excusationem sibi non patiuntur [k].

2. ¶ Quamuis sexagintaquinque annorum aliquis sit, & tres liberos incolumes habeat [l]: à muneribus tamen ciuilibus [m] propter has causas non liberatur.

II. IDEM *Libro tertio Opinionum.*

SExtumdecimum ætatis annum agentem, ad munus fictoniæ [n] vocari non oportet : sed si nihil propriè in patria fungatur [o], de minoribus quoque annis viginti quinque [p] ad munera siue honores [q] creandi [r] iusta ætas ferunda est [s].

1. ¶ Numerus liberorum, aut septuaginta † annorum [t], ab honoribus aut muneribus his cohærentibus [u] excusationem non præstat [x], sed à muneribus tantum ciuilibus.

2. ¶ Adoptiui filij [y] in numerum non proficiunt [z] eorum liberorum qui excusare parentes solent.

3. ¶ Qui ad munera vocantur [a] : vtsorum se liberorum numerum habere tempore quo propter eos excusari desiderant, probare debent : numerus enim liberorum posita impletus, susceptis antea muneribus non liberat [b].

4. ¶ Quæ patrimoniorum [c] onera sunt, numero liberorum non excusantur.

5. ¶ Incolumes liberi etiam si in potestate patri suo desierint esse, excusationem à muneribus ciuilibus [d] præstant.

6. ¶ Minus audiens [e], immunitatem ciuilium munerum non habet.

7. Quem ita senio & corporis imbecillitate vexari præses animaduerterit, vt muneri perferendæ pecuniæ [f] non sufficiat, dimittat, & alium constituat. Corporis debilitas eorum numerum excusationem præstat, quæ tantùm corpore implenda sunt. ceterùm quæ consilio prudentis viri, vel patrimonio sufficientis [g] in homines [h] obiri possunt, nisi certis & receptis probabilibus causis non remittuntur.

8. ¶ Qui pueros prima, literas docent, immunitatem [i] à ciuilibus muneribus non habent. Sed ne cui eorum [k] id quod supra vires sit indicatur, ad præsidis religionem pertinet : siue in ciuitatibus, siue in vicis primas literas magistri docerant.

III. SCAEVOLA *libro tertio Regularum.*

HIs qui naues marinas fabricauerunt, & ad annonam [l] populi Romani præfuerunt [m], non minores [n] quinquaginta millium modiorum, aut plures singulas non minores decem millium modiorum : donec

---

* ¶ *Appellare.* à secunda electione.
b ¶ *Et sæpius. Cod. de epis. aud. l. ij. in fin.*
c ¶ *Id facere.* scilicet causa vexandi alias vtilium facere. & dic quod probatus eo ipso quod obtinet modo : vt *C. de dona. l. vlt. lib. x. & C. de sumpt. vt l. vlt. x. & T. de iudi. l. sum. & C. de epis. & cle. l. omnes qui. in fin.*
d ¶ *Principium* conciliorum multis pro sumptibus repetendis.
e ¶ *In fraudem ordinis.* scilicet de curionum.
f ¶ *Possint.* al hoc *l. sup. tit. j. l. ij. ¶. profic. & de dona. l. honores §.j.*
g ¶ *Quorum* quæ honoribus cohærent : vt *T. j. proxi. §. munerum.*
h ¶ *Col. mu.* qui excusatur : vt *T. x. l. j. semper. §. vltimo.*
i ¶ *Prædiorum.* facit *T. ad mu. l. fin. §. antepenult. & de mu. con. l. j. §. fili adem. & Cod. Theo. vt ciu. ad l. j. lib. x.* & *T. de re mi. l. qui cum §. item & C. de re. fin. vers. l. pe. & T. tit. j. l. cum. in fi.*
k ¶ *Interdum habet.* in Italia, vel prouincia. nam si Romæ, perfecta esset excusatio : vt *dicitur de excusa. non. in prin.* hæc ergo sunt dux imperfectæ species.
l ¶ *Ciuilibus.* scil. tutela & cura. seruus in aliis personalibus : quia ibi sufficiunt liberi. vt *C. qui ætas l. fi. x.* nisi forte in patrimonialib. quia ibi nullam ferunt sufficientiæ *C. de mu. ps. l. neque. lib. x.* ¶ Et not. hic quod quilo [a] ad prosunt singulæ, nec multa iuuant. quod dicere *C. qui milit. l. lib. xij.* Item contra *T. de excu. in l. excusantur. §. ampliùs.* Sed ita simules species imperfectæ, hoc diffinimus.
m ¶ *Ciuilibus. Seruus.*] SCAEVOL. Habens xvj. annos ad munus fictoriæ nō vocatur, nisi sit conscriptus in curiam. & est nouem dierum ex fictoria lex vt in *l. fi.* Item minor xxv. ann. non vocatur ad munera. hē numerat liberorum non iuuant ann. xxv. non præstat vacationē ab honoribus vel muneribus cohærentibus honoribus, sed à muneribus tantū ciuilibus. Item filij adoptiui non prosunt adoptanti vt in numerum liberorum eius computentur. Item cum quis vult se excusare à muneribus propter liberos : liberi vini tunc inspiciuntur, non iam mortui. Item liberi postea suscepti, à muneribus suscepta nō liberant. Item propter liberos non excusatur quis ab onere patrimonij. Item liberi emancipati prosunt patri ad excusationem
n muneris ciuilium. Item qui non bene audiuit excusatur à muneribus ciuilibus. Item grauatus senectute, aut infirmitate corporis, ita quòd non possit sufficere officio pecuniæ, & sub-publicæ perfectio in se finiri debet, & aliis confluat. Item corporis debilitas excusat ne quem à muneribus patrimonij, sed à personalibus &c. Item magistri alphabeti non habent immunitatem à ciuilibus muneribus. Item pecies prouident ne vitra vires iudicatur eis munera patrimonij siue in ciuitatibus docerant, siue in vicis. FRANC. in ¶ *Sirenis* nomen ciuitatis [b]. Vel munera ad quod *inf. de ad. sui re. ad ciui. pertt. l. fin. §. item professores discentes.*
o ¶ *Seruus.*] ¶ nisi sit alia condemnatio vt *T. de dec. Imp. tenell. §. fi.* cū ipse appellauit. vt *C. quando prouo. non est necess. l. fi. in fine.*

---

* ¶ *De minoribus quoque annis 25. Vide cap. 22. de professis. C T I.*
b ¶ *Ad munera sine honores.* Ergo & ad iudicia facienda. Consil. lib. 1. Epis. 22. 4. Vide notata *ad l. cum lege. super. de excusis. & similia ad l. 2. de mu. Id exemplis Harmenop. ex lib. 1. dicit vsit. 3. C T I A C.*

o ¶ *Seruanda est id est expectāda, quæ est xxv. an. vt T. de. j. ad mun.*
p ¶ *Septuagintaquinque annorum.* scil. numerus.
q ¶ *Hic coharentibus. T. tit. j. Hinnar.*
r ¶ *Non præstat.* vbi est patrimonium aut enim excusat vt inf. §. *quæ patrimonium.* Idem si honor cum onere patrimonij : vt hic, & hic potest intelligi *T. l. in honoribus. in prin.* si autem est sine onere patrimonij, tūc l. v. *supra scripta de dec. l. ij. in fin. & l. non tantum. §. pen. x.* Vel dicas illas in decurione loqui : eas in aliis honoribus : vt hic, *& dd. in honoribus & C. de his qui sibi lib. ij lib. xij.*
s ¶ *Non proficiunt.* patri [a] adoptato : est tamen arg. contra *supra de adopt. l. pe. sola. dic vt possit. de excu. in prin.* Item numerus est v. liberorum vt *T. tit. j. l. cum.* ¶ Item not. hic quòd fauor [b] nō prodicunt. *scil.* [c] odiū sic vt *sup. de ho. dicunt. l. §. ¶. in bona.* Et sic est ingum contra vt *supr. de lib. & posth. Etiam qui dam. & facit T. de condi. & demon. l. fi. circumscription.*
t ¶ *Non liberat.* vt *T. tit. j. l. semper ¶ hoc certa & T. de excu. l. §. quæ patria. & de ver. su. Lecusantur §. remittit. ver. aperte.*
u ¶ *Quæ patrimoniorū.* vt & *C. de mu. ps. l. neque lib. xij & T. eodem §. nouerca.*
x ¶ *Ciuilibus.* sicut & tutela : vt *inf. de excu. in fin prior.*
y ¶ *Minus audiens.* vt infra fatet. & *T. vt leg. l. j. §. si autem nullo modo supra dic vt T. tit. xij l. honores. §. & Cod. qui mar. l. j. & ij. lib. x.*
z ¶ *Patrimonia pecunia.* quod est personale munus : vt *T. tit. j. l. fin. in fine & facit inf. de ex. cur. in ¶ item propter adueriam. & T. de iudi. l. j. singulos. & T. ea l. pr. in prin. & C. qui mor. per totum lib. x.*
a ¶ *Sufficiunt.* vel repete.
b ¶ *In homines* alias *in honores & alias dumtaxat.* Et dic vbi *T. tit. x.* Vel, id est abuenire, vel accidere. *H. 3. Vel* ita est *subiis & supra, de cap. l. posth. §. fi.*
c ¶ *Innouatum.* vt *T. tit. j. l. vt gradatim §. fi.*
d ¶ *Curatorum.* scilicet magistratum & facit *T. tit. ij. l. ij. §. profic. & l. vltimo. in prin. & C. qui mor. l. fi. lib. x.*
e ¶ *Minus audiens.*] CAEVT. Qui naues marinas fecerunt non minores l. milium modiorum : aut plures fecerunt singulas non minores x. milium modiorum, & ad annonam Rom. populi præfuerunt : donec illæ naues, aut alio loco earum nauigant : vacationem munerum publicorum habent. *Senatores* hanc vacationem habere non possunt, cùm nec naues eis liceat habere. FRANC. f ¶ *Senatorum.* Hæc eo sunt recollecta & aliarū *T. tit. xl. l. semper. §. senatores. & §. hoc. & §. hinc. & vt in §. negotiatores.*
f ¶ *Non minores* naues [d] dico non minores, &c. & *fac C. de naui.*

---

a Adoptiui filij in & quidem patri prosint.
b Fauor interdum non prodicitur neque excusatur.
c Odia quandoque excusantur.
d Naues quæ excusati à muneribus.

480/C.IV.K.5-3, 1745-1746
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-3, 1747-1748
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

2. Idus *in libro primo Sententiarum.*

AB* his oneribus * quæ possessionibus vel patrimonio indicantur, nulla priuilegia præstant vacationem.

1. ¶ Corpus [b] mensurarum † frumenti iuxta annonam vrbis habent vacationem [c]: in prouinciis non idem.

2. ¶ Angariorum [d] * præstatio, & recipiendi hospitis necessitas, & militi & liberalium artium * professionibus inter cætera remissa sunt.

3. ¶ Auctis post † appellationem medio tempore facultatibus pauperatis obtenta non excusantur [f].

4. ¶ Defensores reipublicæ ab honoribus & muneribus eodem tempore [g] vacant.

21. Hermogenianvs *libro primo Iuris epitomarum.*

SVnt munera quæ rei propriè cohærent, de quibus neque liberi [h], neque ætas, nec merita militiæ, nec vllum aliud priuilegium iure tribuit excusationem: vt sic prædiorum collatio, viæ sternendæ, angariorumve exhibitio, hospitis suscipiendi munus. Nam nec huius quisquam excusationem, præter eos quibus principali [i] beneficio concessum est, habet: & si qua sunt præterea alia huiusmodi.

22. Pavlvs *libro primo Sententiarum.*

LEgato qui publicum negotium tuitus sit, intra tempora vacationis præstituta [k] tutor datus non cogitur administrare.

---

[a] ¶ *His oneribus.* alias *honoribus* quæ & nunc omnia munia: vt & *l. vlt. §. muneribus.*

[b] ¶ *Corpus.* Col. *de mun. pa. l. magna lib. x.* & *l. vlt. l. seru. & l. ult. j. de t. & supp. int. j. & §. fin.*

[c] ¶ *Vacationem.* scil. illi de corpore: sicut dicitur, populus curruum quia est collectivum [1]. id est habet, & nunc plane & præstant mentionem vacationis vel *sup. de excusat. a tutor. Imo seruire.*

[d] ¶ *Angariorum.* cùm inter personalia merito numerentur *l. vlt. §. fin.* & *l. vlt. l. prouinciales* [2]. Vel die distinguendum in militibus, & professoribus liberalium artium. Iudi *de excus. tut.* §. *item Rom.* Accvs.

[f] ¶ *Non excusantur.* aliquatenus *sup. tit. vlt. l. vnic.* §. *fin. de municip. sup. tit. l. §. qui ad munera.*

[g] ¶ *Tempore.* scilicet biennii: vt *l. vlt. eo. tit. in prin. ipse.*

Vel munera.] Cassvs. Quædam munera nuncupant, a quibus nō excusantur ipsi propter liberos, vel initiam, vel propter antecessoris priuilegium principis de anno indultum hoc concedentes. Item legatus qui defendit. Emit negotium publicum: intra biennium ad idem officium non compellitur. Vltimò nonnulli quærebam qui habeat excusationem à muneribus vel honoribus & tutelis. & *h. d. habe l. de ipso.* Frang.

[h] ¶ *Neque liberi.* familia sunt *l. ne. l. ab his excusibus in prin. & sup. tit. j. l. scripsi.* & *fin. & C. de mun. pa. l. neque lib. x. & l. vlt. j. l. honor. §. vltimo.* & *l. sup. §. mun. arg. l. de priuil. vetera. l. vlt. & l. prox. §. 4 & C. de mun. & trib. l. ab. sibi. lib. x. & l. vlt. l. §. nam mun. sed contra sup. tit. j. l. fin. & §. pen. & fin.* Sol. vt statim dicet.

[i] ¶ *Principali.* de nouo indulto [3] vt *Cod. de his qui à princ. ve. accepe. l. j. lib. x. vel nouiss. l. prop. vt. C. de profess. & me. l. nouiss. li. x. & l. fin. & l. sup. tit. j.* & § *pe. & §. & C. de epis. & cle. l. j. & no. §. pe. ibi. mu. nerum. &* tit. *j. l. fin. & sup. eodem. l. in hominibus. §. philosophis. & sup. l. prox. §. augustarum.* ¶ Et nor. quòd hæc omnia subit ecclesia præter hospitem, [4] modò sit prouincialis: vt *C. de fac. sanc. eccle. l. nouissimo. & l. ad instructiones & de epis. & cleric. j. & l. de hu. & ex stach. de eccle. tit. §. ad hoc. vlt. in* ¶ *de consi. fin. & C. de vac. l. vnic. j. & nouæ vac. §. fi.*

[k] Legato.] Præfinitæ, biennij: vt *C. de mu. & ho. non contin. l. fin. li. x.* & ¶ *de leg. l. Paulus. §. j. & sup. tit. j. l. æstimaverunt. §. prima. l. §. ceterum.* Col. *de excu. mu. l. vnic. lib. x. & sup. qui. ex cau. ma. i. absen.*

Potest.] Cassvs. Prætor concedit excusationem illi qui non potest operam dare ad iudicandū: vt quia ea valetudine sit, vt certum sit eum non posse perpetuò ciuilia munera subire: aut si sit sacerdotium aliquis sit a absimpetus. nam illi in perpetuum excusantur. Secundò dicit quòd sunt duo genera tributendi vacationem muneris publici & declarat in littera. Item qui non habet excusationem, inuitus cogitur iudicare. Item si sponte quis susceperit officium iudicandi, & cœpit de causa cognoscere, nunc vult se excusare an audiatur, quæritur: & si quidem ex priuilegio quod prius habebat, vult se excusare nūc, auditur. si autem nunc cœpit habere excusationem, vt quia effectus infirmus sit, non debet in alium transferri iudicium, si cum damno alterius partium esset, sed expectabitur donec liberetur. ¶ n.

---

1. ¶ Comites præfidum & proconsulum, procuratorumve Cæsaris, à muneribus & honoribus & tutelis vacant [l].

22. Vlpianvs *libro vicensimo tertio ad Edictum.*

PRætor [m] eos [a] quoscunque intellegit † operam dare non posse ad iudicandum, pollicetur se excusaturum [n]: fortè quòd [o] in perpetuum quis operam dare non potest [p], quòd [q] in eam valetudinem incidit, vt certum sit eum ciuilia officia subire non posse: aut si alio morbo laboret, vt suis rebus superesse non possit: vel si quod sacerdotium nanctus sit, vt discedere abeo sine [r] religione [s] & non possint. nam & hi in perpetuum excusantur.

1. ¶ Duo genera tribuendæ muneris publici vacationis sunt: vnum plenius, cùm & militiæ datur [t]: aliud exiguius, cùm nudam muneris vacationem accepisse [u].

2. ¶ Qui autem non habet excusationem, etiam inuitus iudicare cogitur [v].

3. ¶ Si post causam actam [x] cœperit se excusare iudex: siquidem priuilegio quod habuit ārequam susciperet iudicium, velit se excusare: nec audiendus est. semel enim adgnoscendo [y] iudicium, renuntiat excusationi. quod si postea iusta causa incidit, vt iudex vel ad tempus [z] excusetur: non debet in alium iudicium transferri, si cum eaptione id futurum est alteruttius. Tolerabilius denique est interdum iudicem qui semel cognouerat, tantisper expectare, quàm

---

[l] ¶ *Comites.* hoc dic [4] vt *l. vlt. §. fin. §. indicandi.* excusationem autem habet quandoque perpetuam, quandoque temporalem vt *sup. in prin. huius leg. & §. prox.* § Accvs.

[m] ¶ *Prætor.* alias *prætor.* & continuatur cum *l. præced.* sed male. alias *prætor.* & bene. Acc.

[n] ¶ *Prætor eos.* Cum hac *l.* contingenda est *l. §. longius. sup. de iudicio.* Vide not. ad eam Cic. libro septimo, epist. iudicem eo die illi operam dare constituisse. Cvtac.

[o] ¶ *Quòd* id est quia.

[p] ¶ *Non possit. sup.* [5] *de iudic. l. §. longius.* & *de probat. l. filius. §. sciendum. & l. post licem. cum sequent.* idem facit *C. qui muneri. l. vlt. lib. x.*

[q] ¶ *Quòd.* id est quia.

[r] ¶ *Religione.* scilicet violata [6]. ad quod *Cod. de epist. & cler. l. omnes.* item facit *C. de excusat. non distinguimus. §. sacerdotio.*

[s] ¶ *Ab ea fine religione.* Leg. *salua religione.* nisi exponas *sine religione*, id est, sine periculo. Alias *sine religione* est sine delectu. Vide scripta ad *l. 18. sup. de ind.* Cvtac.

[t] ¶ *Datur.* ille impetrat immunitatem qui excusatur etiam ab honoribus. Accvs.

[u] ¶ *Acceperint.* scilicet aliqui: vel accipit, scilicet aliquis. ¶ Et not. diligenter hanc distinctionem, quia per hoc intelligitur *§. item l. sequ.* & *l. §. §. pe. & sup. l. in hominibus. §. qui muneris, & l. hi qui. & C.*

---

de mun. pub. l. j. lib. x. Accvs.

[x] ¶ *Causam.* hoc dic [7] vt *l. vlt. §. fin. §. indicandi.* excusationem habet quandoque perpetuam, quandoque temporalem vt *sup. in prin. huius leg. & §. prox.* § Accvs.

[y] ¶ *Adgnoscendo.* Not. quòd ipso facto renuntiant. ¶ Et quòd possunt [8] qui fieri re integra, quæ postea non possunt. ad quæ facit *Cod. de re iud. l. nullum. & sup. de prox. vetera. l. fin. & de ad. edi. & de reiud. li. 1. quidā §. vlt.* §. in fallum & *sup. de arbi. Quod tamen. & l. sed antea. & l. & si quis. & l. non distinguamus. §. compromissa. & §. sciendum. & §. item si vnus Rome. & § fed si nunc. & C. si ex fal. allegat.* [9] & *sup. de dam. infect. l. §. huius. §. si quis vetus. & sup. ad l. Aquil. l. fed & §. 1. & §. & §. & init. tit. vj. l. vacarius. & sup. rem ra. ho. l. quæ enim §. ful. & infr. de aqu. pluu. l. j. in fi. & sup. de ex. rei. l. non solùm §. fin. & l. sequen. & sup. de peregra. l. qui prætextatum. § fi. quis. & sup. de adul. l. li vxor. §. fi. & de decu. l. imperiorum. in fi. & sup. de leg. ceremonij. l. fi familiæ. § fi. & C. de ser. dam. emp. l. fi creditor. & sup. de depos. l. fi hominem. § fi. & C. de ep. l. nulla. & sup. de dam. l. fi. in fin. fed arg. contra. ¶. de priuil. veteres. l. ij.*

[z] ¶ *Vsad tempus.* secus § fi in perpetuum: vt in prin. huius leg.

2. ¶ *Nam.*

480/C.IV.K.5-3, 1749-1750
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

a ¶ *Item.* facit supra *de iudi. l. de qua re. & l. Iudi.*

AD excusationem] CAIVS Liberi defuncti non prosunt patri ad excusationem muneris, nisi in bello filius moriatur. Item non debet quis eodem tempore duas curas operis habere. FRANC.

b ¶ *Amissus. & de excus. filiis. & l. excusantur. ff. vers. reportet.*

c ¶ *Non administrabit.* alias *administrabitur*, nisi *in contrarium. de opt. pub. l. in ff.* ACCVRS.

DE IVRE IMMVNITATIS.

* l. in acie. *Sed una est differentia inter hanc istarum & superiorem: Rationi ubi ad munera, hic ad honores dantur: licet quandam legem diuersis modis in vtroque simile ponatur. vel dic de subrogando: hic de nascendo. similis diuersitas est personarum ff. C. inter tit. de adsess. dicere. iusticiorum. & de adsess diuers. iusticiam.*

QVi ob hoc.] CAIVS. Qui in nauibus stant causa nauigandi, nullam habet immunitatē. item immunitas data alicui, nō trāsit ad eius heredes. item immunitas data cuidam generi & posteris, non vadit ad eos qui ex femina illius prodis nati sunt. Item illi qui cum ob essent adscripti ad aliquā munera habeuerūt, vel honores, se adstiterunt vt suscipere quandam cogantur, quædam non: seruanda est eis consuetio. Item impuberes non debent admitti ad honores, licet pœnalia effici illudi hominū. Item maior. Iuuenis habet vacationē à tutela, & à cura, & à muneribus. & maior dicitur, qui completis .xx. annis non statī suscipit si eligit eū Item concessa immunitas alicui vt & ad posteros eius vadat in perpetuū ibit ad eius posteros. & hoc dicit hæc lex cū tribus seqnetis. FRA.

d ¶ *Aphri.* id est nauigandi ad quod *supr. nau. exer. stab. l.). §. f.*

* l. qui. Sed arguit *supra de honor. poss. ex test. mater. vbi. l.). §. item nauarchus.* Item contra *T. tit.). l. hinc qui.* Sed in prima iuuenetur, vnde habet priuilegium cessandi, in secunda de dominis principaliter in alia secundarium, sed principaliter resp. vt *T. qui hon. ex cau. mu. l. qui ab a.*

e ¶ *Non relinquuntur.* vt &c *T. mil. l. semper. §. immunitati & T. in l. l. in honoribus. §. nec enim non. l. principaliter & C. de agric. mu. l. scribturum lib. x. & T. de vacat. obtig. l. decurio l. non carebit. §. l.*

f ¶ *Data. immunitates.*

g ¶ *Cessisse capit.* si licet dare.

h ¶ *Non pertinent.* facit *T. de vacat. sicut l. quisquis & l. non est & T. de pact. l. edic. §. f. & Inst. qui do. cui p. §. f.* Sed arg. contra * *T. de legat. l. si ita scripsum. & T. de vacat. sicut. l. regnat. cor. §. libertorum.* Sed illud quando alia. item facit *T. ad Leg. iuli.* item facit *C. de legat. l. in omnibus. & de rem. de. inter l.).*

a Haec secundum interpretationem prudentiorum Bartolus.

b Personales immunitates non transeunt ad heredes.

c Omni & personis dum immunitatis an & quando extenduntur ad eos qui nati sunt ex femina.

indici nostro * rem rursum iudicandam committere.

XIV. MODESTINVS *libro septimo Regularum.*

AD excusationem muneris defunctus filius non profit, præterquam in bello * amissus *.

1. ¶ Eodem tempore idem duas curas operis non administrabit *.

DE IVRE IMMVNITATIS.

TITVLVS VI.

Superior titulus est de causis immunitatis. Hic vero de iure, forma, conditione, lege immunitatis, qua ratione detur, an in hereditatem extendatur vel filiorum, & quo immunitatis beneficio commentur, vacatio gratia, immunitate concessa, ministerio an contineantur qui manu agenda causa in nauibus sunt, an omnes qui sunt à corpore exonerentur, & sint dictæ immunitas præmij & honoris causa, ut vulgo, an vt ideo nemo quis sit vel quando gerit, veluti calones pueros ferentibus, vel pedissequos exercendis ferè voluptatibus. CVIAC.

I. VLPIANVS *libro tertio Opinionum.*

VI ob hoc tantùm in nauibus sunt, vt in his agendi [d] causa operarentur, nulla cōstitutione immunitatem à muneribus ciuilibus habent.

1. ¶ Personis datæ immunitates, heredibus non relinquuntur [e].

2. ¶ Sed & generi posterisque datæ [f], custoditæque [g], ad eos qui ex feminis nati sunt, non pertinent [h].

II. IDEM *libro quarto de Officio proconsulis.*

SI * qui certa conditione muneribus vel honoribus se adstrinxerunt, cum, alias compellendi non possent inuiti suscipere istum honorem: fides eis seruanda est, conditióque [i] qua se ad munera siue honores applicare passi sunt [k]. Impuberes, quamuis necessitas penuriæ hominum cogat [l], ad honores non esse admittendos [m], rescripto ad Benidium Rufum legatum Ciliciæ declaratur *.

III. IDEM *libro quinto.*

MAiores septuaginta annis à tutelis & muneribus personalibus vacant [n]. sed qui ingressus est septuagésimum annum, nondum egressus, hac vacatione non vtetur: quia non videtur maior esse [o] septuagintā annis, qui annum agit septuagensimum.

IIII. MODESTINVS *libro sexto Regularum.*

IMmunitates generaliter tributæ eo iure, vt ad posteros transmitterentur, in perpetuum succedentibus [p] durant.

V. CALLISTRATVS *libro primo de Cognitionibus.*

SEmper in ciuitate [q] nostra senectus venerabilis fuit. † nāque maiores nostri pene eundem honorem senibus, quem magistratibus [r] tribuebant: circa munera quoque municipalia subeunda idem honor senectuti tributus est. sed eum qui in senectute locuples factus est, & antè nullo publico munere functus est, dici potest non eximi ab hoc onere priuilegio ætatis: maximè si non tam corporis habeat verzitionem, quàm pecuniæ erogationem [s] iudicii immuneris administratio: & ex ea fit ciuitate, in qua non facilè sufficientes viri publicis muneribus inueniantur.

1. ¶ Legem quoque [t] respici

a ¶ *Item.* facit supra *de iudi. l. de qua re. & l. Iudi.*

AD excusationem] CAIVS Liberi defuncti non prosunt patri ad excusationem muneris, nisi in bello filius moriatur. Item non debet quis eodem tempore duas curas operis habere. FRANC.

b ¶ *Amissus. & de excus. filiis. & l. excusantur. ff. vers. reportet.*

c ¶ *Non administrabit.* alias *administrabitur*, nisi *in contrarium. de opt. pub. l. in ff.* ACCVRS.

DE IVRE IMMVNITATIS.

* l. in acie. *Sed una est differentia inter hanc istarum & superiorem: Rationi ubi ad munera, hic ad honores dantur: licet quandam legem diuersis modis in vtroque simile ponatur. vel dic de subrogando: hic de nascendo. similis diuersitas est personarum ff. C. inter tit. de adsess. dicere. iusticiorum. & de adsess diuers. iusticiam.*

QVi ob hoc.] CAIVS. Qui in nauibus stant causa nauigandi, nullam habet immunitatē. item immunitas data alicui, nō trāsit ad eius heredes. item immunitas data cuidam generi & posteris, non vadit ad eos qui ex femina illius prodis nati sunt. Item illi qui cum ob essent adscripti ad aliquā munera habeuerūt, vel honores, se adstiterunt vt suscipere quandam cogantur, quædam non: seruanda est eis consuetio. Item impuberes non debent admitti ad honores, licet pœnalia effici illudi hominū. Item maior. Iuuenis habet vacationē à tutela, & à cura, & à muneribus. & maior dicitur, qui completis .xx. annis non statī suscipit si eligit eū Item concessa immunitas alicui vt & ad posteros eius vadat in perpetuū ibit ad eius posteros. & hoc dicit hæc lex cū tribus seqnetis. FRA.

d ¶ *Aphri.* id est nauigandi ad quod *supr. nau. exer. stab. l.). §. f.*

* l. qui. Sed arguit *supra de honor. poss. ex test. mater. vbi. l.). §. item nauarchus.* Item contra *T. tit.). l. hinc qui.* Sed in prima iuuenetur, vnde habet priuilegium cessandi, in secunda de dominis principaliter in alia secundarium, sed principaliter resp. vt *T. qui hon. ex cau. mu. l. qui ab a.*

e ¶ *Non relinquuntur.* vt &c *T. mil. l. semper. §. immunitati & T. in l. l. in honoribus. §. nec enim non. l. principaliter & C. de agric. mu. l. scribturum lib. x. & T. de vacat. obtig. l. decurio l. non carebit. §. l.*

f ¶ *Data. immunitates.*

g ¶ *Cessisse capit.* si licet dare.

h ¶ *Non pertinent.* facit *T. de vacat. sicut l. quisquis & l. non est & T. de pact. l. edic. §. f. & Inst. qui do. cui p. §. f.* Sed arg. contra * *T. de legat. l. si ita scripsum. & T. de vacat. sicut. l. regnat. cor. §. libertorum.* Sed illud quando alia. item facit *T. ad Leg. iuli.* item facit *C. de legat. l. in omnibus. & de rem. de. inter l.).*

i *Si qui.*] *Condiciōque. scil. seruanda. & facit supr. tit. ij. l. Iponte.*

k ¶ *Passi sunt.* scil. ille * qui non cogitur munera suscipere, sponte suscipere potest vt *supr. tit. ij. l. Iponte.* & hic. sed non patiuntur in aliis: sunt hæc pacta alia magis, sine etiam non: aut potiùs se omnia subiorum: vt hic. & *C. de his qui filios suos. sub. l. qui conditioni. & arg. supr. de opt. libor. l. operis non impedit. & C. de vsur. l. si creditor, nisi errore lapsus promisit omnia in sub iorum: vt supr. ad muni. l. libertus. §. item. & luca. & contra. l. si ignorans. & de epis & cler. Anich. presbyteros.*

l ¶ *Cogat.* id est videtur propter penitiam eos esse cogendos.

m ¶ *Admittendos.* nisi vita ad tribunatum numeretur. *C. de epis. audi. l. ff. & facit supr. ad mu. l. Lucius §. pen.*

n ¶ *Dicitur.* aliter in adultis: vt *supr. de decu. Lucius centum. §. i. & C. qui ætate. l. cum filio. lib. x.*

o ¶ *Maiores.*] *Vacant. vt Instit. de excu. §. item maior. & Cod. qui ætate. l.). & v.*

p ¶ *Maior est.* In honoribus vitandis seem in honoribus adipiscendis: vt *supr. de mu. & hono. l. ad reipu. ff. in ma.* nam sicut [b] ibi *fauor*, ita hic odium, & facit *supra de post. l.). §. iuuenum. & Instit. de vacat. addi. §. iuuenes in fin. & de minor. Iuuenum. & supr. de adult. l. si curiam. §. hæc. & de excu. in l. ij in prin. Set argu. contra. supr. ad Trebl. l. qui filium. §. sabinus. Sed omnia dicit vt not supr. de min. l. ij. §. minorem.*

q ¶ *Immunitates.*] *Sunt ordinibus tradicualis: vt supr. l.). infra. & supr. de mu. & ho. l. nauicu. & facit supr de pan. l. muris. §. ofa. & T. de cen. l. statum. in fine. & supr. de mu. & honor. Iuuenum. & C. de iug. Lau. annalibus. Sed arg. contra C. de epis. l. antiquum.* Item facit contra. *C. de pan. l. ij.*

r ¶ *Senator.*] CAIVS. Honor debetur senectuti similis qui & magistratibus, & circa municipalia subeunda, & circa alia quæ hic satis clarè ponuntur in tex. ideo vide per textum. FRANC.

r ¶ *In Ciuitate.* Contra in *Auth. de appell. §. illo.* ACCVRS.

r ¶ *Magistratibus.* Sed magistratus non potest vocari in iurre *T. de in iur. voc. l. ergo.* & nec senex: vt *eo tit. l. generaliter.* Sed resp vt in illa *l. generaliter. ¶* Et no. senem * qui habet ix. ann. vt & *supr de decurio l. non carebit. §. l.*

s ¶ *Pecunia erogationem.* quod quandoque sic, vt *supr. tit.). l. hi honorandi. ¶* Et sic not. quòd hic ex causa * nominatur vt *l. honor. in §. T. de mu. & hono. & de decu. l. non tantum. §. pro. & sic & l. vt gradatim. §. quatenus T. de mu. & hono. & Lau. de vac. mun.* ACCVRS.

t ¶ *Legem quoque.* id est conferendi rem. ¶ Not. legem. † Iuris-peri oportere, sit scripta, vel non: vt *supra de leg. & senatusco. l. idem de offitandine. & l. ff. de interpretatione & supr. de dec. l. non tantum. §. fina. & quod cuiusque vniuersi. l. item. & Cod. de ecclesiis. l.*

480/C.IV.K.5-3, 1751-1752
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

negotiantes lib. x & continua cum præcedentibus.

a ¶ Complectererur. lex municipalis.

b ¶ Nec obstat id est distinctè, vel præcisè incorporatio Gentilitia, quæ non ab omnibus, quia non patrimonialibus: vt L. cum. §. fi. ff. de iur. immunit. confer. ab hominibus. Accvr.

c ¶ Sedecim. Sed hic xvj. alias xij. vt Cod. de decu. l. fi. qui decurio. & alibi. & alias vt. vi C. qui tam lib. i. §. fi. lib. x. Quomodo hoc tam variè? Respon. primis duobus de facto sic erat. v. tamen sufficiebatur, sed non indistinctè: quia

* Petronius aliquid indulgetur.

† Confortado exercitu largo. * Ex. Dion.

¶ duobus vacabat.

* id est, Et si non ab omnibus muneribus liberorum munerum patri vacatio prærogatiua datur: tamen cum Gelenius tot liberos habere libella significantia: non contrarij sensus fuerit, si ex literarum educatione intelligere quisque velit, Seianus? aut munerum functionis.

patronis * aliorum & loci conferendo? facit fallere: vt L. pro eius. §. item & in patrimonialibus. potes dicere primis duobus modis excusandum.

d ¶ Nauicularij. supra tit. j. hic qui muner. & C. de exc. tut. l. fi. & C. de naui. l. j. lib. xj.

e ¶ Conseruator. nisi in turelis consanguineorum: vt C. de excu. tut. l. pen.

f ¶ In hominibus. aliud est in immunitate cauta dignitatis concessa: vt C. de excu. mu. l. cum. lib. x. Item facit L. ad mu. l. fed si in. & de appe. lib. l. plane. & de prac. l. munus. §. fin. ibi, quod si adfuerunt. & C. de muner. lib. xj. ubi de hac exque. vnde. fed hoc obtinere. & C. de profef. & me. l. fi. ff. & L. de re. di. l. in tantum. & infrà pene. §.

g ¶ Hortanda. aliàs cohortanda. & aliàs exhortanda.

h ¶ Liberentur. à patrimonialibus ergo muneribus liberantur: vt L. de naui. Cæsa nauarchorum. lib. xj.

i ¶ Annona vrbis. Hic not. quòd * nauicularij vnam corpus habent, & licitum: vt ¶ §. licet & §. & supra. quod cuius. vniuer. l. j. quorum aliqui de formula annona portanda Romam. & de hac loquitur C. de annal. per totum. & duo. tit. sequen. Et hi sunt immunes, dum durante in communi seruitio: vt hic. & ¶ §. dimu. est ergo opus quòd ducto gestio, & quòd nauis hi fuc alias non: vt L. vlt. j. l. hac qui. & L. j. in prin. Item quod nauis sit magnæ: ibidem, & infr. §. fin. Item quòd non causa effugiendi muneris fecerit se nauicularium: vt infrà §. denique quoque. & isti etiam faccordant sibi ad inuicem: vt C. de naui. l. j. sunt & alij qui non decruitant annonæ vrbis, sed tamen habent maiorem partem substantiæ in negotiatione: vt L. vt. §. l.

Lnauicularij. vt in Græco, quod est infr. §. licet. & in isto sunt eadem necessaria quæ supra: excepto quòd non seruitum annonæ vrbis, & isti habent vsque ad quinquennium, vt d. Lnauicularij. & facit ad hoc intelligenda ¶ supra.

cuiusque loci oporteat, an cùm aliquas immunitates nominatim complecterentur *, etiam de numero annorum in ea commentemur. Idque etiam colligi potest ex literis Diui Pij quas emisit ad Ennium Proculum proconsulem prouinciæ Africæ.

2. ¶ Demóstratur varie nec abscisè b numerũ liberorum a c excusationẽ municipalium muneriũ prodesse, ex referipteis Diui Ælij Pertinacis. namque Silauo Candido in hæc verba rescripsit: Εἰ ὁ μὴ πατὴρ λειτουργῶν ἀδύνατος τὰς πόλεσιν ἦ τέκνων ἀσθενείᾳ †† ἀλλ' ὧν ἐπιδὴ ἐκκλίνειν πάσχει ἕνεκα τοῦ ἐκ βίβλου ἑλληνικὰ, ἐν ἔτεσι ἄκοντος, ἀξιοῦντος χαλεπῶς τὴν ἀναστροφὴν, ἡ αὐτὸν ἐκ τῆς λειτουργίας *

[id est: Et si nõ ab omnibus muneribus dimittit patrem natorum numerus: tamen quia sedecim * pueros habere te per libellũ notificastiinon est irrationabile, ve concedamus filium educatione remitti tibi munera.]

3. ¶ Negotiatores qui annonam vrbis adiuuant, item nauicularij d qui annonæ vrbis seruiũt: immunitatem à muneribus publicis consequuntur e, quamdiu in eiusmodi f actu sunt. nam gemunerandæ pericula eorum, quin etiam & hortandæ g præmijs meritò placuit: vt qui peregrè muneribus & quidem publicis cum periculo & labore fungentur, à domesticis vexationibus & sumptibus liberentur h: cum non sit alienum dicere, etiam hos reipublicæ causa, dum annonæ vrbis * seruiunt, abesse.

4. ¶ Immunitati quæ nauicularijs præstatur, certa forma data est; quam immunitatem ipsi dũtaxat habent: non etiam * liberis i aut libertis eorum præstatur. Idque principalibus constitutionibus declaratur.

5. ¶ Diuus Hadrianus rescripsit, immunitatem nauium maritimarum duntaxat habere qui annonæ vrbis seruiunt m.

6. ¶ Licet in corpore nauiculariorum quis sit, nauem tamen vel naues non habeat, nec omnia ei congruant quæ principalibus constitutionibus cauta sunt, non poterit priuilegio nauicularijs indulto vti: idque & Diui fratres rescripserunt in hæc verba †*: Τοῦτο δ' ἀλλ' ὅτου τῶν προφάσεων τῶν παυομένων ἢ τὸν πλοῖον ἔχει (τὸ) ὅλον ἐπιτηδεύσιμον οὐ τὸν ἀξιοῦντα τὸ ἄφεσιν

τῶ ἰουλιανῶ ἔτους δ' τιτλῶν, ἀξιοῦντος τοῦ λειτουργίας διαδέχεσθαι μόνον ἕνα ἀδελφὸν ἢ τέκνα ἐκ τοῦ ἐπιτηδεύματος ἐξαιρεῖται ἔχοντα, ἐπιμεμφθῆναι οὐδὲ τοιοῦτον ἀδίκως.

7. ¶ Hoc circa p vocationes dicendum est, vt si antè quis ad munera municipalia vocatus sit, quàm negotiari inciperet, vel antequam in collegium adsumeretur, quod immunitatem patiat, vel antequam septuagenarius fieret, vel antequam nubilcè profiteretur, vel antequam liberos susciperet: compellatur ad honorem gerendum q.

8. ¶ Negotiatio † pro incremento facultatium exercenda est: alioquin si quis maiore pecuniæ suæ parte negotiationem exercebit, rursus locupletes factus in eadem quantitate negotiationis perseuerauerit, renebitur muneribus r: sicuti locupletes qui modica pecunia comparatis nauibus, muneribus se publicis subtrahere tentant. idque ita obseruandum epistula Diui Hadriani scripta * est.

9. ¶ Diuus quoque t Pius rescripsit, vt quotiens de aliquo nauicularío quæratur illud excutiatur, an effugiendorum munerum causa imaginem nauicularij induat.

10. ¶ Conductores etiam vectigalium fisci, necessitate subeundorum municipalium munerum non obstringuntur *. Idque ita obseruandum Diui fratres rescripserunt. ex quo principali rescripto intelligi potest, non honori conductorum datum ne compellantur ad munera municipalia: sed ne extenuentur facultates eorum, quæ subsignatæ * sint fisco. vnde subsisti * potest, an prohibendi sint à præside, vel procuratore Cæsaris, etiam si vltrò se offerant * municipalibus muneribus. quod propius est defendere, nisi si paria ? (cum) fisco fecisse dicantur.

k ¶ Non etiam. idem est in priuilegijs concessis veteranis: vt L. vt. j. Lin humoribus. §. conscriptum.

l ¶ Liberis. Personis * enim data immunitas, eum personis finitur: vt infra de cens. l. ij. & L. & L. j. §. & fusè C. de priuil. dom. j.

m ¶ Seruiunt. vt & L. vnic. j. hic qui. & Cod. de sacrosanct. eccles. j. qui sub protectu. & L. ne. l. §. negotiatores. ¶ Et not. argum. quòd potest vocari * in ius etiam tempore feriato, qui eis non impedimus, secundum Ioan. vt not. L. de feriis. j.

n ¶ Vnus * alij. inter. Petrum Gratis per Alc. lib. disput. iij. cap. xix.

o ¶ Neque plurimum. ff. vt. j. Lnauicularij.

p ¶ Hoc circa. id est circa ea quæ sequuntur.

q ¶ Circundum. supra vt. j. l. §. qui ad munera. & de excusatio. vnt. l. §. j. & L. vt. j. * l. hac omnibus. §. multis. & L. qui ad liberos. proclam. non licet. j. eos fin. & alia similia quæ notantur L. vt. j. Lpenul. §. fin. & L. ad municip. j. incola.

r ¶ Muneribus. L. vt. j. Lnauicularij.

s ¶ Non disperguntur. à tutelis tamen nõ excusantur: vt C. de excusatio. vnt. Lcolleni. I a. 2. Vel fiunt speciale est in eductione vectigalium. quod vltimum reprobatur secundum Hug. ff. de falsis. l. j. §. pf. & C. ne tutor. vel cura. vectigalia con. l. j. Vel dic vt no. in Lilla colonia. & facit C. de his qui mu. li. fi excusa. lib. x. l. j. & L. vt. j. Lin humoribus. §. non alios. & Cod. de curiali. & procur. l. ij. lib. xj.

t ¶ Subsignata. id * est obligatæ & sic ponitur Cod. de admini. vn. l. j. §. §. defensorum.

u ¶ Subsisti. id est dubitari: sic L. de procur. l. seruum. in prin. Acc.

x ¶ Offerunt. & sic fusè speciali: vt L. de prom. l. quæ omnia. & Cod. qui mil. non pos. l. vnic. lib. xij.

y ¶ Paria. alias principalia: & aliàs paria. nã principalia, sine paria, Hispani & Castellani dicunt. P. sic supra. de manu. l. j. §. j. fiunt fideiussorem dando ut debitis eorum satisfaciat. secus * dicitur in debitore fisci, qui vectigalia conducere non potest: vt supra de publi.

a Personis datur immunitas cum personis finitur.

b Personis dat immunitas cum personis finitur.

c Feriatis componere an liceat de quo vocari poslit.

d Ab his.

e Incrementis facultatibus excludit, numerus excusationis agri debet. circa e. cõ mu. & in cæteris accessit. de cur. vnic. Add. de re & mo. lim. rer. in re. cum tot. Vere. Quæ per omnes scribantur, quia est materia pro aliorum vtilitate, vide C. postlib. vnic. de cadu. in cau. * reipublicæ vel.

f Subsignare pro obligare.

g Vectigalia deberi non posse liquet in debitore est fisci.

480/C.IV.K.5-3, 1753-1754
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

11. ¶ Coloni quoque Cæsaris * à muneribus municipalibus liberantur, vt idonei oes b prædiis fiscalibus habeantur.

12. † Quibusdā† collegiis vel corporibus quibus ius coëundi c lege permissum est, immunitas tribuitur: scilicet eis collegiis vel corporibus, in quibus artificij sui causa vnusquisque adsumitur: vt fabrorum corpus est, & si qua eandem rationem originis habent: id est idcirco institutæ sunt, vt necessariam operam publicis vtilitatibus exhiberent. Nec omnibus promiscuè qui adsumpti sunt in his collegiis, immunitas datur: sed artificibus dumtaxat, nec ab omni ætate allegi d possunt: vt Diuo Pio placuit, qui reprobauit prolixæ vel imbecillæ admodum ætatis e homines. Sed ne quidem eos qui augeant facultates, & munera ciuitatium sustinere possunt: priuilegiis quæ tenuioribus f per collegia distributis concessa sunt, vti posse, plurifariam constitutum est.

13. ¶ Eos qui g in corporibus allecti sunt h quæ i immunitatem præbent, nauicularios, si honorem decurionatus adgnouerint, compellendos subire accepi publica munera, idque enim confirmarum videtur rescripto Diui Pertinacis.

VI. TAVRVS PATERNVS *libro primo Militarium.*

QVibusdam † aliquam vacationem munerum grauium * conditio tribuit: vt sunt mensores b, optiones † l, valetudinarij, medici, capsarij m & artifices, & qui fossam faciunt, veterinarij n, architectus o *, gubernatores p, nauopagi, ballistrarij q †, fiscularij, fabri, sagittarij, cerarij r, bucularum structores s, carpentarij, scandularij, gladiatores, aquilices †, tubarij, cornuarij, arcuarij t *, plumbarij u, ferrarij, lapidarij, & hi qui calcem coquunt, & qui filum infindunt †, qui arborem * tædunt, ac torrent. In eodem numero haberi solent lanij, venatores, victimarij, & optio fabricæ, & qui ægris præstò sunt: librarij quoque qui docere possint, & horreorum librarij, & librarij depositorum, & librarij caducorum, & adiutores corniculariorum, & ftratores, & polliones †, & custodes armorum, & præco x, & buccinator. hi igitur omnes inter immunes habentur y.

DE LEGATIONIBVS.

TITVLVS VII.

Specialem titulum dat de munere legationis, quo funguntur qui à Reipub. suis ad principem mittuntur negotij publici causa, quoniam in re quidem præcipua sunt, vt ab eo omnere excusent tres liberi. L. 1. C. eo. *vt legati ſi Roma commorantur, vel in comitatu principis eiusdem ſi ibi contraxerint aera legationum, vel extra prouinciam suam, priuilegio vtantur remittendi domum.* L. ij. §. exceptis. de iudi. *vt quamdiu legationis officio Roma fungantur, nulla priuata actione conueniri possint, nisi ex delicto, vt legationis perfunctio honoris causam vacatio concedatur.* CYIAC.

I. VLPIANVS *libro octauo ad Edictum Sabinum.*

LEgatus municipalis ſi deseruerit legationem: pœna adficiatur extraordinaria, motus ordine a, vt plerumque solet b.

II. IDEM *libro secundo Opinionum.*

LEgatus, contra rempublicam cuius legatus est, per alium à principe quid postulare potest c.

1. ¶ Verum quis deserere legationem, an ex necessaria causa moram passus sit, ordine d patriæ suæ probare debet e.

2. ¶ Cessatio vnius legati f, ei qui munus vt oportet obiit g, non nocet h.

3. ¶ His qui non gratuitam legationem susceperunt, legationum i ex forma k restituatur.

III. AFRICANVS *libro tertio Quæstionum.*

CVm quæritur, an in eum qui in legatione sit, actio dari debeat l: non tam interest vbi quis m aut crediderit, aut dari stipulatus sit, quam illud, an id actum sit, vt legationis tempore solueretur n.

IV. MARCIANVS *libro duodecimo Institutionum.*

SCiendum est, debitorem reipublicæ * legatione fungi non posse, & ita Diuus Pius Claudio Saturnino & Faustino rescripsit o.

1. ¶ Sed & eos quibus ius postulandi non est, legatione fungi non posse: & ideo * harena

DE LEGATIONIBVS.

x ¶ *Prætor.* vt *supra de in ius vo. l. 9. in fin.*

ACCVRS.

y ¶ *Habentur.* vt & C. *de excu. ar. lib. x. l. 9.*

a ¶ *Solet.* scilicet fieri. & facit C. *de infra. Imperator. & Cod. eod. l. 9. & infrà eod. l. penul. §. j.*

ACCVRS.

b ¶ *Egatus.*] *Potest.* non per ſe: vt] *ex legatur. & l. Paulus §. fi. & Lu quo. & ſcite Cod. de exhor. de iudic. l. qui necessarij.*

ACCVRS.

c ¶ *Ordine.* scilicet decurionum.

d ¶ *Probare debet.* ff. *de re milit. l. non omnes. §. de barbaria.*

e ¶ *Legati.* cum duo essent legati.

f ¶ *Obiit.* id est peregit, vel fecit, vel subiit. & facit Cod. *eo. l. 9. in fin.*

g ¶ *Non mouet.* quòd æqualiter cessatio contumacia conetur, exactorisque suo consonti nocere debeat: optimè per exempla potestis edoceri.

h ¶ *Legationem.* id est salarium, vel viaticum: vt *supr. ad mun. l. Titia.* alibi, id est functionis: vt] *ex d. legatus §. fequa.*

i ¶ *Ex forma.* scilicet legationis, vel b consuetudine loci: ſic C. *de offi. proſe. pra. Orien. l. formam. & supr. de pœn. l. rescriptum.* & dic restituatur, id est datur: vt]. *ex l. legatus. §. ſi quis.*

ACCVRS.

k ¶ *Præ*] *Dari debeat.* ex aliquo contractu.

l ¶ *Vbi quis.* scilicet agere volens.

m ¶ *Soluerentur.* quasi dicat veremque est opus, non sufficit alienum. Nam c ante debitum, licet tunc solueudum, no poterit petiri. C. *de cauſtra pœn. l. eum qui. §. Iulia.* item tunc debitum, ſed extra legationem solui debuit, non poterit peti: vt hic dicitur, & facit *ſup. de actio. & obligat. l. contractus. & de iudi. l. ſi quis in legatione. ff. l. non aliàs. §. j. & de arbit. l. non distinguemus. §. item ſi quis.*

n ¶ *Soluerentur.* ex aliquo contractu.

o ¶ *Rescripſit.* ſed debeo ſoluto poſſet. arg. eius quod in honore dicitur *ſupra. de mun. & hon.*

a Legatum municipale, & municipes legatos præstare debetis.

b Interpretationem in dubio eadem & falsitas præstandi ſignificatus ex qualitate honoris & conſuetudine loci.

c Legatus vbi aut quo iure committi poſſit ut recuperet legationem.

* in arenam mſſ.

480/C.IV.K.5-3, 1755-1756
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-3, 1757-1758

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

XII. SCÆVOLA libro primo Digeſtorum.

LEgatus creatus à patria ſua, ſuſcepta legatione in vrbem Romam venit: & nondum perfecta legatione domum quæ erat in ipſius ciuitate Nicopoli [a], emit [b], quæſitum eſt, an in ſenatuſconſultum inciderit, quo prohibentur legati ante perfectam legationem negotiis vel priuatis rebus obſtringi [c]. Reſpondit, non videri teneri.

XIII. PAPINIANVS libro primo Reſponſorum.

VIcarius [d] alieni muneris voluntate ſua datus, ordine ſuo legationem ſuſcipere non admiſſa biennij præſcriptione cogetur [e].

XIV. VLPIANVS libro ſeptuageſimoquarto ad Edictum prætoris.

QVi libera [f] legatione abeſt, non videtur reipublicæ cauſa abeſſe. hic enim non publici commodi cauſa, ſed ſui abeſt.

XV. MODESTINVS libro ſeptimo Regularum.

IS qui legatione fungitur, libellum [g] ſine permiſſu principis de aliis ſuis negotiis dare non poteſt.

XVI. IDEM libro octauo Regularum.

EVndem plures [h] legationes ſuſcipere prohibitum non eſt, præterea [i], ſi & ſumptus [k] & itineris compendium ſuadeat [l].

1. ¶ Ante legationem ſuſceptam ſi cui negotium mouetur, etiam abſens defendi debet: ſuſcepta [m] legatione non, niſi iniuncto munere fungatur [n].

XVII. POMPONIVS libro trigeſimoſeptimo ad Quintum Mucium.

SI quis legatum hoſtium pulſaſſet, contra ius gentium id commiſſum eſſe exiſtimatur: quia ſancti [o] habentur legati. Et ideo ſi cum legati apud nos eſſent gentis alicuius, bellum cum eis indictum ſit: reſponſum eſt liberos [p] eos manere, id enim iuri gentium conuenit eſſe. Itaque eum qui legatum pulſaſſet, Quintus Mucius dedi hoſtibus quorum erant legati, ſolitus eſt reſpondere. quem hoſtes ſi non recepiſſent, quæſitum eſt an ciuis Romanus maneret: quibuſdam exiſtimantibus manere, aliis contra: quia quem ſemel populus iuſſiſſet dedi, ex ciuitate expuliſſe [q] videretur: ſicut faceret cum aqua & igni interdiceret [r]. in qua ſententia videtur Publius Mucius fuiſſe. Id autem maximè quæſitum eſt in Hoſtilio Mancino, quem Numantini [s] ſibi deditum non acceperunt: de quo tamen lex poſtea lata eſt, vt eſſet [t] ciuis Romanus [u], & præturam quoque geſſiſſe dicitur.

DE ADMINISTRATIONE RERVM AD CIVITATES PERTINENTIVM.

TITVLVS VIII.

Specialem etiam titulum tribuis adminiſtrationi rerum vel pecuniarum ciuitatis, hoc manus rarò vni pro indiuiſo iniungitur totum ſed diuiſum pluribus, vt puta vni cura Calendarij, alij cura operum publicorum, alij cura frumenti coëmendi. Curator Reipubl. index eſt rerum ad ciuitatem pertinentium, ſed numeratur etiam inter adminiſtratores, ſicut magiſtratus municipales. Ab his ſeparatur actor. l. vlt. quod cuiuſcunque vniuer. *Magiſter vniuerſitatis quod legitur in* l. ad orationem tit. *Tribonianus eſt. nam Vlpianus ſcripſerat.* Nec magiſter, nec curator bonis conſenſu creditorū datus. *Nam alij etiam iuris magiſtri nouerunt in curatoria, quod extraordinarie iure, bono ſiue ratione iam amplius non conſiſterentur magiſtri bonis vendendis ſed curatores.* CVIAC.

Quod relinquitur ciuitati ad certum vſum expendendum, non debet expendi ad alios vſus. FRANC.

I. VLPIANVS libro 10. Diſputationum.

QVod ad certam ſpeciem ciuitatis relinquitur, in alios vſus conuertere non licet [a].

---

hoc igitur verſic. ſed eſt æquiſſimum. & l. pater in prin. & l. pen. & fin. & de adulter. diuer. iudicum. l. iubemus. §. ad hæc. & l. petitiones. §. ad hæc. & ſuprà l. proxi. in princ.

a LEgatus creatus.] Nicopoli. nomen ciuitatis vnde erat legatus. Et eſt ſpeciale in domo quæ [a] eſt tutiſſimum cuique refugium: vt & T. de in iuſtoc. l. plerique. In aliis contra: vt hic ſubiicitur.

b ¶ Emit. ſcilicet legatus.

c ¶ Obſtringi. vt & ſuprà l. Paulus. §. fin. & l. legatus. in princ. & l. ſi abſenti. §. 1.

d VIcarius. pone exemplum, ſuprà l. abſenti. in princ. vel vt ſuprà l. filio. & l. ſcilicet. ne ſit contra ſuprà l. ſtatuendum. §. legati.

e ¶ Cogetur. vt ſuprà eodem l. filio propter patrem.

f QVi libera. id [b] eſt liberam, quia eſt finita: vt ſuprà de iud. l. ij. §. omnes. verſ. planè. & ſuprà quibus ex cauſ. maio. l. non verò dicitur. & de re mili. l. j. & ſuprà eod. §. l. tamen. Vel dic liber abeſt, & nō tamquam legatus: quod in idem recidit.

g IS qui legatione.] Libellum, conuentionalem [c]. Sed obſt. ſuprà l. legatus ante. in princip. Reſp. vt hic. Id fallit hoc in caſibus ibidem not. Item argu. ſuprà de in integr. reſtit. l. libertus.

h EVndem plures. ſcilicet perfecta prima, adeo quòd cogatur poſt biennium. vel etiam vna vice poteſt committi pro pluribus negociis ad plura loca vel vnum. ACCVRS.

i ¶ Præterea. aliàs proferium. ſcilicet ſunt vera prædicta. ACCVRS.

k ¶ Sumptus. ſcilicet ſufficiens maximè, nam & gratis ſuſcipere poteſt: vt ſuprà l. ij. §. fin.

l ¶ Suadeat. aliàs ſubeat.

m ¶ Suſcepta. negotium motum.

n ¶ Fungatur. i. functus ſit: & iſto ſecundo caſu ſi feratur ſententia in eum, vel in aliquo in eum procedatur per quod ius ſuum lædatur, reſtituitur vt not. ſuprà de in integ. reſtit. l. fin. in alio denegatur ei reſtitutio: verùm vtroque caſu debet ſe defendere per ſe vel per alium. & ſi non ſit qui eum defendat, mittitur aduerſarius in poſſeſſionem: vel reſtituitur aduerſus ipſum legatum: vt, ſuprà ex quibus cau. ma. l. item §. 1. & l. ſiquem. & l. ſed & ſi per præ. §. 1. & ſi. & facit ſuprà rem qui ap. l. 1. & §. & quod ibi not. & ſuprà l. prox. & ſuprà iudi. ſolui. l. ſi reus.

o SI quis legatum.] Sancti [d] eſt inuiolabiles: vt & ſuprà de re. diui. l. ſancta. in §. 1.

p ¶ Liberos. ſecus ſi ex alia cauſa: vt ſuprà de cap. l. in bello. §. reſpon.

q ¶ Expuliſſe. ſcil. perpetuò. ad quod ſuprà de cap. demi. l. amiſſione. §. qui deficiunt.

r ¶ Interdiceret. vt inſtit. de capi. demi. §. minor.

s ¶ Numantini. Erant [a] hoſtes qui voluerunt Hoſtilium, quòd [b] offenderat eorum legatos. s. Alias eſt manumiſſum & legatus per l. ſuprà de captiuis & poſtlim. reuer. l. v. §. ſi. ſed primo placet.

t ¶ Vt eſſet. id eſt remaneret. ſic ſuprà de iud. l. Iulianus.

u ¶ Ciuis Romanus. quaſi [c] iuſſit in deditione ex tacita conditio, ſi ab hoſtibus admittatur. Quædam [d] enim quandoque tacitè intelliguntur. vt ſi [e] erranti poſſeſſionem tradat, nō videtur tradens perdere, cùm errantis[f] non quærat: vt T. de adquir. poſſeſ. l. ſi me in vacuam. Item ſi [g] creditor permiſit vendi pignus: ita nocet, ſi venditio ſecuta eſt: vt T. quibus modis pig. vel hypo. ſolu. l. ſiner. §. qua voluntate. & T. de fideiuſſ. l. ſi ſtipulatus. §. pen.

DE ADMINIſtratione rerum ad ciuitates pertinentium.

a QVod non licet. niſi [h] in caſibus.] l. legatum. & T. de vſu & vſuſr. leg. l. legatum ciuitati. & l. de ope. pub. l. pe. & de poll. l. Imperatores. in fine. & C. de expen. ludo. l. 1. & facit ſuprà de iur. & facti igno. l. pe. §. fin. & de vſu & vſuſruct. lega. l. quidam. & de an. lega. l. liber. §. Lucius.

NOn vtique.] CAIVS. Aliqua pacta quæ ſunt appoſita in præteritis locationibus, non ſpectantur in futuris. Item quod quis prohibetur pro ſe exercere, nec per alium facere poteſt: & ſic decurio qui per ſe præſtia ad complura conducere non poteſt, nec per alium debet conducere: & ſi contra facit, reuocatur quod factū eſt. Item qui emit frumentum à reipub. ſi ſoluit pretium alium rationem quàm frumentariam: ad huc ſoluere tenetur, & contra eum abſentem poteſt de hoc dari ſententia. Item debetur ex frumentaria cauſa debet ſoluere citò, & debet cogi ad ſoluendum per præſidem prouinciæ. Item pecunia data ad comparationem frumēti, debet reſtitui ciuitati, non compēſari: & ſi pecunia frumentaria in alios vſus ſit conſumpta, quàm quibus deſtinata erat: reddi debet ciuitati à procuratore reipublicæ. item ſi pecunia frumentaria reddatur ciuitati cum vſuris fiſcalibus, ſed eſt tunc vſura vſurarum debetur. & hoc dicit hæc l. vſque ad §. greni. [GRAECE.] Dic caſum vt in glo. ſecundò dicit procurator reipubl. nominauit quendam officialem, qui tunc temporis erat abſens. poſtea

---

a Domus cuique tutiſſimū refugium eſt.

b Libera legatio quid ſit hic ignorat Accurſ. vide Ciceronem lib. 3. de legib. & alios ad hunc locum in miſc. poſita.

c Idem in libello ſupplicii quo imponere aliquid ſtudet. Nam generaliter profitetur aliquid facere.

d Legatorum ius ſacrum. Varro lib. 10.

a Numantini qui.

b Fugit: vide hiſtoriā apud Cic. in Topicis lib. 2. de Orat. & lib. 3. offic. A. Gel. lib. 10. c. 20. & de Mancino, Liuius lib. 55.

c Deditione tacita nulli conditio, vt recipi ſic qui ita ſe dederit, ſi modo ab hoſtibus admittatur.

d Tacitè multa intelliguntur.

e Erranti poſſeſſionem tradens nihil tradit.

f Errans non adquirit.

g Pignoris vendendi ius creditori permiſſum non aliter nocet debitori, quàm ſi pignus ſit venditum.

h Legatum ciuitati, an & quando in alios vſus mutare atque conuertere liceat. Facit ad id quod valuit Gl. in cap. 2. §. qui vero, de coll. in preuiſio, in non plenitudinis in §. col.

480/C.IV.K.5-3, 1761-1762

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

Idem ex eodem libro.

11. ¶ Conductore perficiendi operis punito [a], fideiussor qui pro eo interuenerat, idem opus extruendum alij locauerat. Nec à secundo redempeore opere perfecto, vsurarum præstationem heres fideiussoris recusare non debet: cum & prior causa in bonæ fidei contractu in vniuersum [b] fideiussorem obligauerit, & posterior locatio, quia suum periculum agnouit, solidæ præstationi reipublicæ eum subtituerit [c].

12. ¶ Qui fideiusserint [d] pro conductore vectigalis in vniuersam cõductionem: in vsuras quoque in iure conuenitur: nisi propriè quid in persona eorum verbis obligationis expressum est [e].

13. ¶ Sed si in locatione fundorum [f], pro sterilitate temporis, boni viri arbitratu in soluenda pensione cuiusque anni pacto comprehensum est: explorata lege conductionis, fides [g] bona sequenda est.

ELPAPINIANVS *libro primo Responsorum.*

CVratores communis officij diuisa pecunia quam omnibus † in solidum publicè dari placuit, periculo [h] vice mutua non liberantur. Vlpianus [i]: Prior [k] tamen [l] exemplo tutorum con-

[a] ¶ *Punito.* in pœna aliqua, cum fraudulenter admiserit: vt *ff. l. vlt. §. ire* non autem fœrum, id est, mercedem, quam receperat, restituere. & ideo eius infra dicit tractari vsuras. Sed oppo. *C. de vsur. l. ne.* ¶ *non vbi nec occasione pœnæ.* Responsum: ratione dolì fuit pœna inflicta, at vsuræ ratione moræ.

[b] ¶ *In vniuersum.* hoc dic vt *infrà præcl. respon.*

[c] ¶ *Substituerit.* quasi sequelam: vt *supra de exhib. l. exemplo* ¶ *item sollemnem. cum concor.* ACCVRS.

[d] ¶ *Qui fideiusserint.* Plane ¶ contra. est *l. fideiussores mag. tractatum.* ¶ 1. *& de fideiuss.* Vide notata ad eum. CVIAC.

[e] ¶ *Expressum est.* vt ¶ *supra de fideiuss. l. fideiussores.* ¶.). & facit *C. de pact. inter empt. l. in vniuersum. & C. de fideiuss. l. fideiussor. & de verb. obligat. l. si fœnum* ¶. *nunc videamus in fin. & supra loca. l. quum. & quod ibi dicit. & C. quod cum eo l. si mandatu. & supra ad mun. l. Lucius.* ¶.). & *supra de fideiuss. l. si quis pro* ¶).

[f] ¶ *Fundorum.* quia timebatur sterilitas, arbitrum fuit vt penso cuilibet anni affirmaretur arbitrio boni viri. *Sed tunc est contra supra loca. l. si merces. in prin.* Respon. hic specialis. a. Vel dic, boni viri, fuisse terni. y. Vel pone secundò quòd tantùm deminutio debet fieri arbitrio boni viri cuiuscunque anni fuisset quo contigerit sterilitas. Et facit *supra loca. & condue. l. ex conducta* ¶. *fin. & l. fin.*

[g] ¶ *Fides.* quæ [b] est vt seruetur pactum vt *supra de pact. l.). in princ.* ACCVRS.

[h] *Periculo.*] CAVVS. Quidam erant curatores alicuius officij communis: & in onerabitur in solidum certa pecunia publica danda erat. data est cuique pars sua pecuniæ, & sic diuisim dicitur quòd propter hoc non liberantur vnusquisque ab obligat. in solidum. Vlpia. tamen dixit gerentem primò conuincendum, ad similitudinem tutorum. Item si curator reipub. locauit prædium vsque ad quinquennium, non exacta idonea cautione: deinde conductor remanet in conductione etiam post quinquennium: est fatua debitor reipub. quia approbauit videtur diminuendo ei prædium non idem in vectigalibus erat conditio autem: nisi quilibet curatore pro suo tempore teneatur. Item si curator reipub. animo nouandi promisit creditoribus reipub. dicitur quòd ex hoc liberatur respu & opte teneatur ex offi cio fœtus fi conditionis fi. solutorum. Item patre electo curatore reipub. filius eius non cogitur pro eo fideiubere, etiam si pecunia eius emanet penes à patre. Item si fideiussor magistratus de his pignora tenentur pignora in eum casum, cum solidum à magistratu seruari non possit.). d. cum lege seq. TRAMEZ.

[i] ¶ *Prioris.* scilicet fideiussoris dicit quod sequitur, vel quod præcedit.

[k] ¶ *Vlpianus.* scilicet dicit quod sequitur, vel quod præcedit.

[l] ¶ *Prior tamen* aliàs incipit lex. & fa. *C. si tutor non pos. l.). &). & C. de tutore ff. de lex. & ¶. de admi. tuto. l. tutores.* ¶ *in tutore & C. qui quis ord. tut. l.). & de admini. tuto. l. fin* sed arg. contra ¶. *de cura. fur. dem. l.). & fin.* Sed est ibi ratio, vt ibi dixi. Item facit quod non ¶. *ad treb. pro filio: vt supra de manu. & l.).). § quod patet. & l. Iuuen. § pendet.*

[m] ¶ *Cateris annis* vltra quinquennium.

[n] ¶ *Religua.* id est debitore filio esse orpit.

[o] ¶ *Non patuerint* scilicet à colono.

[p] ¶ *Singuli.* scilicet eius qui, & cui est alius curator, & die, tenebatur scilicet re ipa. quia approbauit videtur diminuendo ei prædium: vt *supra ad mun. l. Titio.* ¶.). Sed duo quæro. primò, & nunc quæritur nouum fin vos suum officium curatore qui locauit, cuius sic periculum ex tunc? Respon. Quum, quo ad tempus, vt statim subiicit. non tamen modo tenebitur: vt *infrà proxim. aut.* ¶ item quod si datum est viris quinquennium: cuius est periculum eius temporis? Respon. hanc locatorem. nam si efficitur periculum [a] alterius per approbationem: multo magis remanet huius in offic. durante.

[a] *Approbationem* qui præcedens ei locati facta.

ueniendus est is qui gessit.

Ex eodem libro.

1. ¶ Prædium publicum in quinque annos, idonea cautione non exacta, curator reipublicæ locauit. Cæteris annis [b] colonos si reliquas [c] traxerit, & de fructibus prædij mercedes † seruari non potuerint [d]: successor [e] qui locauit, tenebitur. Idem in vectigalibus non ita pridem constitutum est: scilicet vt sui tẽporis [f] singuli [g] periculum præstarent.

2. ¶ In eam [h] administrationis [i] tempore creditoribus [k] reipublicæ nouatione facta [l] pecuniam cauit: post depositum officium actionem denegari [m] non oportet. Diuersa causa est eius qui solui constituit. similis etenim videtur [n] ei qui publicè [o] vendidit, aut locauit.

3. ¶ Filium pro patre curatore reipublicæ creato eamere cogi non oportet [p]. nec mutat quòd in eum pater emẽ sciparum priusquam curator cõstitueretur, partem bonorum suorum donationis causa contulit.

4. ¶ Pro magistratu fideiussor interrogatus, pignora quoque specialiter dedit. In eum casum pignora videntur data, quo recte conuenitur [q]: videlicet postquam res ab eo seruari non potuerit [r], pro quo intercessit.

[b] ¶ *Sui temporis.* id est sunt locationes. atqui ergo iniuste factorum idem. ¶ Sed quid differt [s] locatio à vectigali? Respond. multum: quia altero casu transit dominium vtile, vel effectus: altero nouerit ¶. *si ager vectig. per totum.*

[c] ¶ *Singuli.* curatores reipublicæ.

[d] ¶ *In eam.* potestatem, vel alium officium.

[e] ¶ *Administrationis.* scilicet suæ. ACCVRS.

[f] ¶ *Creditoribus.* qui mutuauerunt reipu.

[g] ¶ *Facta* per hoc tempub. liberauit.

[h] ¶ *Denegari* creditoribus qui nouauerunt.

[i] ¶ *Videtur* scilicet [t] in qui nouauit: seruatum A x o & sic tenetur ex omni alio contractu etiam [u] finito officio, præterquam de administratione. sic in simplici procuratore: vt ¶. *ea præter. l. procurator qui pro emit.* Sed quæ est ratio in confitente secùm cum Rege non. hoc constituit ad libem debiti prosequandum, non animo se obligandi: vt ¶. *de confess. l. fin* aliàs in confitente videtur idem quod in aliis tang. *supra de exceptio. pec. l. Titius.* ¶. Sed vt. dicit finito [v] officio magistratum non teneri ad iuramentum vt *C. quod fal. in auctor. l.*). nisi hic vt notat ex necessitate fuit positum magistratum: vt *supra de mu. & ho. l.). si quis magistratum.* & hoc exponit, similis ei videtur is qui constituit, &c. & in stipulatione facta animo nouandi, est idem quia ea animo fecerit, a. l. quod *supra quod fal. tu. in l.). & d. l. Titius. & confitens pecu.*). Vel dic secundum Al. qui ait hoc in administratione ciuitatis, veram ignorante se obligari, an necessitate. Primo casu obligatur ipse, & non cæteri: & deposito officio non liberatur: vt hic. *& d. l. procurator qui.).* autem ex necessitate, tunc obligatur ipse & ciuitas: vt *supra ff. ten. pec. l. curator. &* in illo casu fuit administrator fit conuenctus, & non si soluendo fuit ciuitas, non liberatur alter illorum, cum si cum altero iudicium fit cœptum. sed reperiatur habet ordinem ad alterum, altero existente non soluendo: vt argum. *supra de his qui deter. l.). & de iurei. ad l. qui ex parte.* non ob. eo quod dicitur *supra de fide. l. solutionis.* quia illud est verum cum iudicium accipere fit soluendo. & sic intelligit Al. etiam si ita est. sed media probabilior est. & pro ea, *supra famil. erciscun. l. qui erat. nec ob. supra quod iussu. l.).* ut ea tenetur duntaxat ff.). Vel dic ¶ etiam perfecta: quia non in vtilitatem ciuitatis sufferat: nam sic esset in tutore vt aut. *supra de aut. temp. l. sed anno. §. dem Iulianus.*

[i] ¶ *Publicè.* id est reipub. nomine, curatore puta.

[k] ¶ *Non oportet.* vt [w] & *supra de manu. & bona. l. allmentarium.* ¶. *tutor. & Cui ne filius pro pe. l. penit.* & sic contra nec). potest pro filio: vt *supra de manu. & l.).).* ¶ *quod patet. & l. Iuuen. § pedis.*

[l] ¶ *Nouatione.* fideiussor. quod *supra ad municipalem l. Lucius. § imperator.*

[m] ¶ *Non patuerit.* sic *supra ad mun. l. liberos* ¶.). & *C. de decu. l.). ult. & supra de iur. ff. l. nouatio.* Sed contra [x] *Cod. de fideiuss. l. aere mutuo.* Sol. speciale hic & præcharte bona quando apud rempub. pro officio. Sed in contrario apud priuatum. Item hic pro magistratu: in contrario pro priuato. Sed hodie idem in priuatis: vt *in authent. de fideiuss.).* ¶ *fi. Col. 1763.*

[n] ¶ *Videtur.* scilicet eius qui, & cui est alius curator, & die, tenebatur scilicet re ipa. quia approbauit videtur diminuendo ei prædium: vt *supra ad mun. l. Titius.* ¶.). Sed duo quæro. primò, & nunc quæritur nouum fin vos suum officium curatore qui locauit, cuius sic periculum ex tunc? Respon. Quum, quo ad tempus, vt statim subiicit. non tamen modo tenebitur: vt *infrà proxim. aut.* ¶ item quod si datum est viris quinquennium: cuius est periculum eius temporis? Respon. hanc locatorem. nam si efficitur periculum [a] alterius per approbationem: multo magis remanet huius in offic. durante.

[o] ¶ *Sui temporis.* id est sunt locationes. atqui ergo iniuste factorum idem. ¶ Sed quid differt [b] locatio à vectigali? Respond. multum: quia altero casu transit dominium vtile, vel effectus: altero nouerit ¶. *si ager vectig. per totum.*

[p] ¶ *Singuli.* curatores reipublicæ.

[q] ¶ *In eam.* potestatem, vel alium officium.

[r] ¶ *Administrationis.* scilicet suæ. ACCVRS.

[s] ¶ *Creditoribus.* qui mutuauerunt reipu.

[t] ¶ *Facta* per hoc tempub. liberauit.

[u] ¶ *Denegari* creditoribus qui nouauerunt.

[v] ¶ *Videtur* scilicet [c] in qui nouauit: seruatum A x o & sic tenetur ex omni alio contractu etiam [d] finito officio, præterquam de administratione. sic in simplici procuratore: vt ¶. *ea præter. l. procurator qui pro emit.* Sed quæ est ratio in confitente secùm cum Rege non. hoc constituit ad libem debiti prosequandum, non animo se obligandi: vt ¶. *de confess. l. fin* aliàs in confitente videtur idem quod in aliis tang. *supra de exceptio. pec. l. Titius.* ¶. Sed vt. dicit finito [e] officio magistratum non teneri ad iuramentum vt *C. quod fal. in auctor. l.*). nisi hic vt notat ex necessitate fuit positum magistratum: vt *supra de mu. & ho. l.). si quis magistratum.* & hoc exponit, similis ei videtur is qui constituit, &c. & in stipulatione facta animo nouandi, est idem quia ea animo fecerit, a. l. quod *supra quod fal. tu. in l.). & d. l. Titius. & confitens pecu.*). Vel dic secundum Al. qui ait hoc in administratione ciuitatis, veram ignorante se obligari, an necessitate. Primo casu obligatur ipse, & non cæteri: & deposito officio non liberatur: vt hic. *& d. l. procurator qui.).* autem ex necessitate, tunc obligatur ipse & ciuitas: vt *supra ff. ten. pec. l. curator. &* in illo casu fuit administrator fit conuenctus, & non si soluendo fuit ciuitas, non liberatur alter illorum, cum si cum altero iudicium fit cœptum. sed reperiatur habet ordinem ad alterum, altero existente non soluendo: vt argum. *supra de his qui deter. l.). & de iurei. ad l. qui ex parte.* non ob. eo quod dicitur *supra de fide. l. solutionis.* quia illud est verum cum iudicium accipere fit soluendo. & sic intelligit Al. etiam si ita est. sed media probabilior est. & pro ea, *supra famil. erciscun. l. qui erat. nec ob. supra quod iussu. l.).* ut ea tenetur duntaxat ff.). Vel dic ¶ etiam perfecta: quia non in vtilitatem ciuitatis sufferat: nam sic esset in tutore vt aut. *supra de aut. temp. l. sed anno. §. dem Iulianus.*

[q] ¶ *Publicè.* id est reipub. nomine, curatore puta.

[r] ¶ *Non oportet.* vt [f] & *supra de manu. & bona. l. allmentarium.* ¶. *tutor. & Cui ne filius pro pe. l. penit.* & sic contra nec). potest pro filio: vt *supra de manu. & l.).).* ¶ *quod patet. & l. Iuuen. § pedis.*

[s] ¶ *Differt.*] CAVVS. Quidam erant curatores alicuius officij communis: & in onerabitur in solidum certa pecunia publica danda erat. data est cuique pars sua pecuniæ, & sic diuisim dicitur quòd propter hoc non liberatur vnusquisque ab obligat. in solidum. Vlpia. tamen dixit gerentem primò conuincendum, ad similitudinem tutorum. Item si curator reipub. locauit prædium vsque ad quinquennium, non exacta idonea caution: deinde conductor remanet in conductione etiam post quinquennium: est fatua debitor reipub. quia approbauit videtur diminuendo ei prædium: non idem in vectigalibus erat conditio autem: nisi quilibet curatore pro suo tempore teneatur. Item si curator reipub. animo nouandi promisit creditoribus reipub. dicitur quòd ex hoc liberatur respu & opte teneatur ex officio fœtus fi conditionis fi. solutorum. Item patre electo curatore reipub. filius eius non cogitur pro eo fideiubere, etiam si pecunia eius emanet penes à patre. Item si fideiussor magistratus de his pignora tenentur pignora in eum casum, cum solidum à magistratu seruari non possit.). d. cum lege seq. TRAMEZ.

[t] ¶ *Singuli.* curatores reipublicæ.

[u] ¶ *In eam.* potestatem, vel alium officium.

[v] ¶ *Administrationis.* scilicet suæ. ACCVRS.

[w] ¶ *Creditoribus.* qui mutuauerunt reipu.

[x] ¶ *Facta* per hoc tempub. liberauit.

[y] ¶ *Denegari* creditoribus qui nouauerunt.

[z] ¶ *Videtur* scilicet [g] in qui nouauit: seruatum A x o & sic tenetur ex omni alio contractu etiam [h] finito officio, præterquam de administratione. sic in simplici procuratore: vt ¶. *ea præter. l. procurator qui pro emit.* Sed quæ est ratio in confitente secùm cum Rege non. hoc constituit ad libem debiti prosequandum, non animo se obligandi: vt ¶. *de confess. l. fin* aliàs in confitente videtur idem quod in aliis tang. *supra de exceptio. pec. l. Titius.* ¶. Sed vt. dicit finito [i] officio magistratum non teneri ad iuramentum vt *C. quod fal. in auctor. l.*). nisi hic vt notat ex necessitate fuit positum magistratum: vt *supra de mu. & ho. l.). si quis magistratum.* & hoc exponit, similis ei videtur is qui constituit, &c. & in stipulatione facta animo nouandi, est idem quia ea animo fecerit, a. l. quod *supra quod fal. tu. in l.). & d. l. Titius. & confitens pecu.*). Vel dic secundum Al. qui ait hoc in administratione ciuitatis, veram ignorante se obligari, an necessitate. Primo casu obligatur ipse, & non cæteri: & deposito officio non liberatur: vt hic. *& d. l. procurator qui.).* autem ex necessitate, tunc obligatur ipse & ciuitas: vt *supra ff. ten. pec. l. curator. &* in illo casu fuit administrator fit conuenctus, & non si soluendo fuit ciuitas, non liberatur alter illorum, cum si cum altero iudicium fit cœptum. sed reperiatur habet ordinem ad alterum, altero existente non soluendo: vt argum. *supra de his qui deter. l.). & de iurei. ad l. qui ex parte.* non ob. eo quod dicitur *supra de fide. l. solutionis.* quia illud est verum cum iudicium accipere fit soluendo. & sic intelligit Al. etiam si ita est. sed media probabilior est. & pro ea, *supra famil. erciscun. l. qui erat. nec ob. supra quod iussu. l.).* ut ea tenetur duntaxat ff.). Vel dic ¶ etiam perfecta: quia non in vtilitatem ciuitatis sufferat: nam sic esset in tutore vt aut. *supra de aut. temp. l. sed anno. §. dem Iulianus.*

[a] ¶ *Sui temporis.* id est sunt locationes. atqui ergo iniuste factorum idem. ¶ Sed quid differt [b] locatio à vectigali? Respond. multum: quia altero casu transit dominium vtile, vel effectus: altero nouerit ¶. *si ager vectig. per totum.*

[b] ¶ *Singuli.* curatores reipublicæ.

[c] ¶ *In eam.* potestatem, vel alium officium.

[d] ¶ *Administrationis.* scilicet suæ. ACCVRS.

[e] ¶ *Creditoribus.* qui mutuauerunt reipu.

[f] ¶ *Facta* per hoc tempub. liberauit.

[g] ¶ *Denegari* creditoribus qui nouauerunt.

[h] ¶ *Videtur* scilicet [i] in qui nouauit: seruatum A x o & sic tenetur ex omni alio contractu etiam [j] finito officio, præterquam de administratione. sic in simplici procuratore: vt ¶. *ea præter. l. procurator qui pro emit.* Sed quæ est ratio in confitente secùm cum Rege non. hoc constituit ad libem debiti prosequandum, non animo se obligandi: vt ¶. *de confess. l. fin* aliàs in confitente videtur idem quod in aliis tang. *supra de exceptio. pec. l. Titius.* ¶. Sed vt. dicit finito [k] officio magistratum non teneri ad iuramentum vt *C. quod fal. in auctor. l.*). nisi hic vt notat ex necessitate fuit positum magistratum: vt *supra de mu. & ho. l.). si quis magistratum.* & hoc exponit, similis ei videtur is qui constituit, &c. & in stipulatione facta animo nouandi, est idem quia ea animo fecerit, a. l. quod *supra quod fal. tu. in l.). & d. l. Titius. & confitens pecu.*). Vel dic secundum Al. qui ait hoc in administratione ciuitatis, veram ignorante se obligari, an necessitate. Primo casu obligatur ipse, & non cæteri: & deposito officio non liberatur: vt hic. *& d. l. procurator qui.).* autem ex necessitate, tunc obligatur ipse & ciuitas: vt *supra ff. ten. pec. l. curator. &* in illo casu fuit administrator fit conuenctus, & non si soluendo fuit ciuitas, non liberatur alter illorum, cum si cum altero iudicium fit cœptum. sed reperiatur habet ordinem ad alterum, altero existente non soluendo: vt argum. *supra de his qui deter. l.). & de iurei. ad l. qui ex parte.* non ob. eo quod dicitur *supra de fide. l. solutionis.* quia illud est verum cum iudicium accipere fit soluendo. & sic intelligit Al. etiam si ita est. sed media probabilior est. & pro ea, *supra famil. erciscun. l. qui erat. nec ob. supra quod iussu. l.).* ut ea tenetur duntaxat ff.). Vel dic ¶ etiam perfecta: quia non in vtilitatem ciuitatis sufferat: nam sic esset in tutore vt aut. *supra de aut. temp. l. sed anno. §. dem Iulianus.*

Legatum.

480/C.IV.K.5-3, 1763-1764
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

L. Legatum.] CAYV. Legata pecunia municipio, vt in ærarium expendatur: in aliam rem expendi non debet citra principis auctoritatem. hoc fallit in calce: vi mutata est pecunia ex causa Falcidiæ: & superfluum pecuniæ non sufficit ad opus: tunc expendi potest aliis, vbi sit vtile ac publicæ. Idem est ferendum si pecunia sit relicta municipio ad plura opera faciendo, & sit mutata propter Falcidiam, & hic omnia opera perfici non possunt: nam expenderetur alias vbi sit vtile municipio. si autem sit legata pecunia municipio, vt ex eius redditu aliquid ibi fieret, puta venatio aut spectaculum, cum forte hoc ibi agere non liceat: dicitur quòd non seruatur voluntas legantis: & sic pecunia expenderetur in alia facta ciuitate. FRANC.

ACCVRS.

a ¶ *Non licet.* vt ff. l. j. nisi a in casibus: vt ibi not. ¶ Item quòd hic dicit sine principis auctoritate sub vel ratio & sic bene sequitur, & *idem*, &c. quod b enim ius permittit, & principi permittere videtur: vt *C. de ædificiis priuatis.* l. j. §. j. meritò etiam & adde hic dicta, quæ *ff. eod. tit.* l. j. §. j. ACC.

b *Erogari.* facit *ff. ad l. Iul. de vi pub.* l. j. §. *si cum ædes. & de reb. dub.* l. *fin. & loca. l. in suo in fin.*

c ¶ *Venat.* cum forte hoc ibi agere non liceat: vt supra *de vsufruct. legat. l. legatum.*

d ¶ *Inscriptionem* quæ nomen eius cuius pecunia sit.

e ¶ *Nomen.* aliàs non tenetur. & alibi notetur.

Decuriones.] CAYV. Decuriones non coguntur frumentum vilius vendere quàm annonis exigit, nisi in casu quem specificat in litera FRANC.

f ¶ *Decuriones supra ad municip. Imos debere.*

g ¶ *Quod.* dilitet frumentum.

h ¶ *Reficienda sunt. Sede operis publ. Ignominiæ contra filia.* vt ibi ACCVRS.

i *Negligentiam.* aliàs *culpam.* facit *Ioquæ heredes non tenentur:* vt supra *de magistr. comm. l. non semel in fr.*

a ¶ *Diligentiam debent.* Exactam. Vide scripta *ad tit. C. de commodato.* CVIAC.

k *Si filiusfamilias.*] Patrem. & eius heredem: excussis tamen prius bonis filij: vt *Cod. de dec. l. j. libro x. & supra famil. ercis. l. fi vnus.* §. *idem Seruius. & l. Neratius. & supra ad sen. l. quicunq.* & adde quod hic not. Item licet supra quod iussu. *l. j. & de pecu. l. licet. §. fin.* ACCVRS.

b ¶ *In solidum patrem.* Vide scripta ad *l. j. Cod. quod cum eo.* CVIAC.

d Principatum videtur potuisse, Reipublicæ videtur esse fecundæ. e Calculi error facit quod ab pus remitti possit.

l ¶ *Absente.* fili. principaliter. nam & quòd principatum d interest principaliter, reipub. interest secundariò: vt *supra. de his qui sunt sui vel alie. iur.* §. *expedit.* & tamen de eo non tenetur patre: vt *d. l. quærens.* ACCVRS.

m ¶ *Decuriæ aut ciuitatis.* Vide cap. 18. *de præscript.* C VIAC.

Calculi.] *Administrator.* etiam vsque ad e XXX. annos quando apparet errorem fuit quando per gratiam quam fecit curator reipub alicui, administrationem non retractatur vltra x. vel XX. ann. vt supra *de di. & tempo. præscrip. l. in omnibus.* §. j. non autem audiens dicere, quòd primo casu vsque ad x. vel XX annum, secundo nullo modo reuocentur: quia esset contra *C. de transact. l.* Nouum. *Iuncta. & infrà titu. eod. l. j. & supra de pact. l. Imperatores.* Et facit *Cod. de ann. exact.* in casu tamen vsque ad XV. annum: vt *C. de ope. pub. lumine quibus.* ACCVRS.

n ¶ *Expendita.* hoc exponit vt *ff. de verb. signific. Longiores.* §. j. *& de re mutuata. Lex cum.*

SI filiusfamilias volente patre magistratum gesserit, Iulianus existimauit in solidum patrē o β teneri in id quod eius nomine reipublicæ abesse p.

VLP. MODESTINVS *libro octauo Regularum.*

CAleuli † erroris retractatio etiam post decennij aut vicennij q tempora admittetur r. ¶ Sed si gratiosè *expensæ * s. liceantur, non retractabuntur *.

IX. PAPIRIVS IVSTVS *libro secundo de Constitutionibus.*

IMperatores t Antoninus & Verus rescripserunt, pecuniæ quæ apud curatores remanfit, vsuras ¶ exigendas: eius verò quæ à redemptoribus * operum exigi nō potest, sortis u dumtaxat periculum ad curatores pertinere.

1. ¶ Item rescripserunt, operum periculum etiam ad heredes curatorum x pertinere.

2. ¶ Item rescripserunt, agros reipublicæ retrahere y curatorem ciuitatis debere, licet à bona fide emptoribus possideantur: cùm possint ad auctores suos recurrere.

Idem eodem libro.

5. ¶ Imperatores Antoninus & Verus rescripserunt, operum exactionem z sine cautione non oportere committi a.

4. ¶ Item rescripserunt, curatores si neglegenter in distrahendis bonis se gesserint, in simplum teneritis per fraudem in duplum nec ad heredes eorum pœnam b descendere.

5. ¶ Item rescripserunt, pecuniam ad annonam c destinatam

* In vulg. *Librariorum.*

o ¶ *Retrahi debuerunt.* vitra x. vel xx annos.

Imperatores.] CAYV. Pecunia publica quæ remansit penes curatorem reipublicæ, tenetur ad eam & ad eius vsuras: in ea verò quæ remansit penes redemptorem operum, qui redemptor non est solutus, curator tenetur ad eam tantùm: non ad eius vsuras. Item periculum operum publicorum quæ lo aut curator reipub. spectat etiam ad heredem curatoris. Item curatore debet tuncare agros rep. possessos eo tam a bonæ fidei emptoribus. Item opera publica non sunt locanda sine cautione. Item si curator in distrahendis rebus publicæ male se habuisse quidem dolo, in duplum teneatur reipub. & non eius heres. si negligentia: in simplum teneatur Item pecuniam ad annonam destinatam, distractis rebus curatore debet exigere. Item si tutor qui non segnites suum officium gesserunt, indemnes conseruari debent. & expone vtin gloss. Item curator Kalendarij non debet cauere: cùm à præside ex inquisitore eligatur. Item vnus curator tenetur pro alio, si videns eum malè gerere, non petit eum remoueri. Item curator tenetur reipublicæ, si nomina debitorum reipublicæ facta sunt deteriora tempore curationis suæ. Gerras ¶ prius facta erunt deteriora. Item magistratus qui vendit pecuniam publicam penes se tempore magistratus, & post magno tempore reseruit eam reddere, & eius vsuras & hoc dicit hæc lex vsque ad finem tit. FR. ACCVRS.

† *calculorij.*

* Quidam hic emendare conentur, sed non: ego nihil mutandum puto.

p ¶ *Imperatores.* hæc lex vadecies, sed supra *ad municip. l. fina.* sepies, in fin. de decur. quater habet verbum, *reseripserunt.*

q ¶ *Vsuras.* semissem vt not supra *ad l. j. §. fi indemnitas.*

r ¶ *A redemp.* verbus quibus curator deberet opera facienda: vt sup. *de rei vind. Redemptores.* & facit titu. *eg. l. j.* §. j.

s ¶ *Sortis.* quamuis ex contractu conueniatur per quod videbatur etiam in vsuris teneri: vt supra *ad mun. l. Lucius.* §. j. & hoc nisi in ea commiserit fraudem vt supra *de vsur. l. cum quidam.* §. *ex qui.* ACC VS.

t ¶ *Curatorem.* reipublicæ, qui locauerunt opera facienda.

u ¶ *Remotum.* id est vindicare eas tiuli nomine ciuitatis: vt supra *quod cuiusque vniuer. l. fin.*

x ¶ *Exactionem.* id est locationem operis posita exigendi, vel id est commissionem operum exigendorum.

y ¶ *Commissi.* vt supra *Locatoris.* §. *prædium. & C. de fundis pa. l. quicunque lib. xj. & de in præd. ciui. lib. xj.*

z ¶ *Pecuniam.* ratione pœnæ. sed in simplum tenetur: vt supra *ea. l.* §. j.

a ¶ *Pecuniam ad annonam.* scilicet emendam.

480/C.IV.K.5-3, 1765-1766
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

distractis rebus [a] curatorem exigere debere.

6. ¶ Item rescripserunt, si tutores [b] † indemnes esse oportere, qui non segniter officio suo functi sunt: secundum literas Hadriani.

7. ¶ Item rescripserunt, à curatore Kalendarij [c] * cautionem exigi non debere, cum à præside [d] ex inquisitione eligatur.

8. ¶ Item rescripserunt curatorem etiam nomine collegæ teneri, si intervenire & prohibere eum potuit [e].

9. ¶ Item rescripserunt, nominum quæ deteriora facta sunt tempore curatoris *, periculum ad ipsum pertinere, quia † verò antequam curator fieret, idonea non erant: æquum videri, periculum ad eum non pertinere [f].

10. ¶ Idem libro eodem. Imperatores Antoninus & Verus rescripserunt: eum qui pecuniam publicam magistratus sui tempore, & pòst non pauco tempore detinuerat, usuras etiam præstare debere: nisi si quid allegare posset quo ex causa tardiùs intulisset [g].

DE DECRETIS AB ORDINE FACIENDIS.

TITVLVS IX.

Sequitur decurionum munus quod in decernendo ne perfunctum consilio quod Resp. conducit. Et duo quidem partes decurionum, curiam sua ordinem facium, quodque ea decreverint, ratum est, non quod decurionum minor numerus. Decreta decurionum creantur magistratus municipales, sed non absque consensu præsidis. l. 12. de appel. l. 1. §. solent quam. ap. ff. creantur qui munera municipalia gerunt, constituuntur salaria professoribus liberalium artium & medicis iuxta numerum constitutum Orationi Diui Pij. non temerè quibuslibet iniuncta principio. Non possunt eadem decreta decurionum remitti largitione, sunt de publico, & facta rescinduntur l. 2. nisi forte ante vt mutua facta sint, vel Decurias Plinio secundo relectio. Decreta etiam decurionum tutores vel curatores damnant. l. pen. qui pet. tut. C. VT I. ACTVS.

1. VLPIANVS *libro tertio Opinionum.*

EDicorum intra numerum [h] præfinitum constituendorum arbitrium non præsidi provinciæ [i] commissum est, sed ordini & possessoribus cuiusque civitatis: vt certi de probitate morum, & peritia artis, eligant [k] ipsi quibus se liberósque suos in agritudine, corporum committant.

11. MARCIANVS *libro primo Publicorum.*

ILla decreta quæ non legitimo numero decurionum coacto [l] facta sunt, non valent.

12. IDEM *libro singulari de officio curatoris reipublicæ.*

AMbitiosa [m] decreta decurionum rescindi [n] debent, siue aliquem debitorem dimiserint, siue largiti sunt.

1. ¶ Proinde, vt solent, siue decreverint, de publico alicuius vel prædia, vel ædes, vel certam quantitatem præstari, nihil valebit huiusmodi decretum.

2. ¶ Sed & si salarium alicui decuriones decreuerint, decretum id nonnunquam [o] vllius erit momenti: vt puta si ob liberalem artem fuerit constitutum, vel ob medicinam. ob has enim causas licet constitui salaria [p].

13. CALLISTRATVS *libro secundo de Cognitionibus.*

QVod semel ordo decreuit, non oportere id rescindi Diuus Hadrianus Nicomedensibus rescripsit, nisi ex causa: id est, si ad publicam [q] vtilitatem respiciat rescissio prioris decreti.

14. SCAEVOLA *libro primo Digestorum.*

MVnicipij * lege ita cautum erat †: Ἐὰν τις ἐξ τῶν συνέδρων ἢ ἀναγραφῆς ἐκπέσῃ, τῶν αὐτῶν μὴ ἀξιούσθω μηδὲ ἀναγραφέσθω ὑπὸ μηδενὸς ἄρχοντος, [id est, Si quis extra collegium iudicio experiri voluerit, ipso collegio prohibeatur, & soluat drachmas mille.] Quæsitum est, an pœnam sustinere debeat, qui ignorans * aduersus decretum fecit. Respondit, &

---

[a] ¶ *Diuisis rebus.* Fuit comparatoribus perpetua possidendi luminare data: vt *C. de exp. & def. pign. tribu. l.] & 4 lib. 11.*

[b] ¶ *Rescripserunt sicomus.* Sitomis *, munus publicum, vade fitomi, qui id munus gerunt, ad quod *l. de vacat. l. finium.* Alij habent, *annonas indemnes.* & tunc pro præfecto annonæ possunt. Alij *annona indemnes sperare.* sub præfectis enim rescripserunt Imperatores.

[c] ¶ *Item rescripserunt à curatore Kalendarij.* Prouenerunt Kalend. est procurator pecuniæ, quæ feruntur Kal. ciuitatis, Lig. *C. de compensat.* Hunc tit. de curat. Calendarij, Cod. Theod. Vide scripta *ad d. l. 49. C. de compensationibus.* CVIAC.

[d] *A curatore Kalendarij.* quod fit, dic vt *C. de leg. 1. l. quæ filium.* ACC.

[e] ¶ *Cum à præside bona ratione.* *Iustin. de famil. ter.* ¶ Et hic not. quòd curator * reip. eum non eligit, sed præses prouincie: quia maius periculum posset inferre circa pecuniam, quàm circa alias res. ACC.

[f] *Non potuit.* hoc habet locum etiam dicit. [d] à iudice administrante, aliàs si non esset dicta, etiam si potuit prohibere, tenetur nomine collegæ: vt not. *C. ad municip. l. Imperator.* & *fa. T. l. 4. §. sacerdos.* & *l. 6. in prin.* & *C. de admini. tuto. l. etiam. item fac. Cod. de appel. l. quotiens.* & *C. de diuisi. tut. l. 5. §.] & de ritu pa. l. 9.* ACCVRS.

[g] ¶ *Non permisit.* nisi ipse nomen probauit: vt *L. ad munic. l. Titia §. 1.* & *fac. Cod. arbi. tuto. l. 3. & de admini. tuto. l. Lucium. item fac. Cod. de appel. l. quotiens.* & *C. de diuisi. tut. l. 5. §.] & de ritu pa. l. 9.* ACCVRS.

[h] *Edicorum.*] *Numeri,* qui est v. vel minore vig. in cuitate maiori: vt supra *de excusa. tuto. l. si duos §.].*

[i] *Prouincie.* argu. cōra *C. de epist. & cle. l. perabsurdum.* solu. ibi *de* episcopo in Alexandria ciuitate.

[k] ¶ *Eligant.* & electi poterunt reprobari: vt supra *de munic. & hono. l. vt gradatim. §. reprobari. cum concor.* & fac infra *de tutor. regu. l.]. §.]. & 9. l. medicos.* ACCVRS.

[l] *Illa decreta.*] *Cra-dic.* id est *conclusa.* & est legitimus: vt *supra. & fac Cod. de epi. l. nemo autem. & de*

fen. spectatum. & Cod. quomodo & quando iud. ab ex. Item fiunt à contrario [a] si est legitimus, ergo valet: vt *Cod. de admin. tuto. l. fancimus. & C. de admin. l. Graccho.*

[m] *Lex.*] *Duobus.* ad minus. cæterum & si duæ partes non adsunt, potest inter ipsas numerari quam ipsi decreuerint: vt supra *quod curat. vnius. Lucilli. & l. fiunt. & facit T. ad mun. Quod maior, cum concor. & Cod. de dec. l. nominationes. & in Authentic. de sanc. epi. §. iubemus igitur.*

[n] *Ambitiosa* [b], qui largiter ambit honorem: vt *Cod. si cur. per. l. quisquis.* & facit supra *de mun. Lucanum. in prin.* & supra *de iureiurand. l. cum qui. §. in popularibus.*

[o] ¶ *Rescindi.* ergo [c] tenent: vt supra *de min. restit. l. nam. §. si.* & hic est argu. contra supra *quæ sint. §. appella. l. 13. item cum contra sacras.* Solu. ibi sententia, hic decretum. Imò expressè contra. ibi, hic verò non decreuerit donationem valere: sed donatio. tenet ergo hic: sed [d] potest rescindi: vt *Cod. de pact. l. pactum cum.* & *l. de pact. Imperatores. & C. de transact. l. penult.* Item & ab eo vel ea qui remittunt, possit exoqueri: vt *C. de annu. & tribu. l. 4. lib. 11.* Item contra supra *ff. l. colonis. in fin.* Solu. vt ibi. Item & arbitrium [e] ambitiosum tenet, licet retractetur: vt *Cod. de arbi. l. 13. §. ad mortis. & C. de arbit. arbitrator.*

[p] ¶ *Nonnunquam.* sed multot cas.

¶ ¶ *Salaria.* magistris & medicis: vt & *C. de decu. l.] ib. x.* item & in alio: vt supra *de decu. l. decurionibus.*

[q] *Vel semel.*] *Ad publicam.* exēplum vt supra *de muneribus & honorib. l. vt gradatim. §. reprobari. cum concor.* Sed videtur quòd esset fine causa: vt *§. quod cuiusque tut. l. item. §. quòd si adfer. qui est contra.* vt hic causa [f] sola voluntas: vt & alibi supra *de pact. l. fin. in fine. & de procu. l. si cui.* sed dico speciale ibi, *scilicet in l. item.* supra *quod iussu. mo.* quia nullius interest tenaces alterum astringi. cōtra. secus si poffit: ea. *l. §. ea hic.* Item pro hoc quod fine causa non possit mutari: vt supra *de decu. l. pen. in fin.* & *C. de fidei. rem quam vend. l. 3. & 4. lib. 4. & C. fin. rei. fion. non pof. l. C. de sacrosanc. eccles. fidem. l.].* in interlocutione fce': vt *T. de re iudi. l. quod iussit. & de arbi. l. item. §. fin.*

---

[a] Argumenti à contrario.

[b] Ambitiosa decreta.

[c] Rescindi sicuntur ea quæ sine rescissione alias tenentur.

[d] Rescindi possunt quædam ea quæ tenent.

[e] Ambitiosum arbitrium tenet, licet retractetur.

[f] Decreta ab ordine fine causa tenere non possunt.

[g] Voluntas in Iudicibus sufficit pro causa.

[h] Mendose. † Vide Alciat. Agon. 2. c. 16.

[i] Facit quod notatur in cap. fin. Authentic. de sanct. epis. Auth. de consul. princip. lib. 6. nou. 6. vt animaduertit. de consil. in 1.

huiusmodi pœnas aduersus scientes * paratas ᵇ esse.

DE OPERIBVS PVBLICIS †.

TIT VLVS X.

Sequitur de munere curatoris operum publicorum Iustialis titulus, i. cuius quem refert, præfitiat in hoc vt curatores opus aliquod publicum fieri, & instituendo operi nomine eius cuius liberalitate opus factum est, vel nomine principis. & ne fas nouum opus sumptu publico sine auctoritate principis, & alia quædam eadem de re. CVIAC.

1. VLPIANVS *libro secundo Opinionum.*

CVrator operū creatus, præscriptione motus ab excusatione petferenda *, sicuti cessationis nomine in qua quoad viuit moratus est, heredes suos obligatos reliquit : ita temporis quod post mortem eius cessit, nullo onere eos obstrinxit.

1. ¶ Curam operis aquæ ductusin * alio iam munere constitutus postea susceperat. præposteré † visus est petere exonerari? priore manere, vtriusque iam implicitus quando * ‖ alterum tantùm sustinere eum oportuisse *, antè probabilius ᶠ impetrasset, propter prius munus, à sequenti excusationem.

2. IDEM *libro tertio Opinionum.*

QVi liberalitate ‖ *, non necessitate debiti, reditus suos interim ad opera finienda concessit: munificentiæ suæ fructū de inscriptione nominis sui operibus si qua ᵍ fecerit, capere per inuidiam non prohibetur.

1. ¶ Curatores operum cum redemptoribus negotium ʰ habent : respublica autem cum his quos efficiendo operi præstituit ⁱ. quatenus ergo, & quis, & cui obstrictus est, æstimatio præsidis prouinciæ est.

2. ¶ Ne eius nomine, cuius liberalitate opus extructum est, erasa † aliorum nomina inscribantur, & propterea reuocentur similes ciuium ᵏ in patriam liberalitates: præses prouinciæ auctoritatem suam interponat.

ELIMACER *libro secundo de Officio præfidis.*

OPus nouum ˡ priuato etiam sine principis auctoritate facere licet : præterquam si ad æmulationem alterius ciuitatis pertineat, vel materiam seditionis præbeat, vel circum theatrum vel amphitheatrum sit ᵐ.

1. ¶ Publico ⁿ verò sumptu ᵃ opus nouum sine principis auctoritate fieri non licere, constitutionibus ᵒ declaratur.

2. ¶ Inscribi autem nomen operi publico alterius quàm principis, aut eius cuius pecunia id opus factum sit, non licet ᵖ.

ANTONINVS *libro vndecimo Pandectarum.*

NEc præsidis quidem nomen licebit superscribere ᵝ.

VLPIANVS *libro singulari de Officio curatoris reipub.*

SI legatum vel fideicommissum fuerit ad opus ᵠ relictum: vsuræ quæ & quando incipiant deberi, rescripto Diui Pij ita continetur: Siquidem dies non sit ab his qui statuas vel imagines ponendas legauerunt, præfinitus : à præside prouinciæ tempus statuendum est : & nisi posuerint heredes, vsuras leniores ʳ intra sex menses : si minus, semisses ˢ vsuras reipublicæ.

---

a Statui potest non legi ignorantia, nisi sit crassa ignorantia. adde c. ne dominus. extra de constitutionibus in 6.

b Ignorantia non est tolerabilis iuris quod publice notum est, secus enim esset si ignorantia crassa & supina. facit text. cum sua glo. in l. si quem. Cod. de pœn. lo. & vtrobi latius tractat. non debet audiri. dd. ff. ad l. iul. de adult. & c. nulli. de elect. in 6.

† In inducti. de opere, & ad margin. & de operib.

DE OPERIBVS publicis

CPrator.] CASTR. Titius electus in curatorem operum, cepit se excusare : & non potuit, & decessit postea. dicitur quòd pro tempore quo cessauit in vita sua, tenetur ipse & heredes eius? sci pro tempore quod curauerit post mortem suam. non tenetur eius heredes a. Secundò dicit quidam in vno munere constituitur electus est ad curam agq; dactus: & eam suscepit & volebat primò munus recusare. dicitur quòd non audirur. secundum enim munus recusare potest ‖ a.

c ¶ *Perfecenda.* voluit enim se excusare, sed non potuit. vade, pro tempore quo cessauit. etiam durante causa excusationis tenetur, & eius heredes. vt & sup. *si tut. vel cura appella. l.* hic autem quia cessauit post repulsam, multo magis vt & supra *ad munici. l. Lucius.* & facit *C. in l. j. & l. ad partes.* ACCVRS.

d ¶ *Quando.* id est quia.

e ¶ *Oportuisse.* quod est verum regulariter : vt & supra *de vacatio. mun. l. fin. §. j.*

f ¶ *Ante probabilius.* non facit comparationem. nam non concedimus si modo vt supra *de decu. l. pen. §. fi. & ff. de vacat. munu. l. pen. §. fi. & facit supra de pot. l. §. quæ furiõ.*

g ¶ *Qui liberalitate.* ad opera publica aliqua.

h ¶ *Si qua.* opera. & fac infra pœni §.

i ¶ *Negotium.* i. contractum. sic penitus Insti. *quod cum eo in rubri.*

k ¶ *Præsidium.* qui supra appellantur curatores.

l ¶ *Cuiusm.* aliàs *cuiusm.* id est curialium : aliàs *eiusm.* & hæc planior. & fa. *C. de hæ. qua. lib. l. j. cum concor.* Item fa. *ff. in prin. fu. l.* & infra *l. proxim. fi. & l. fi. in fi.*

m ¶ *Nouum.* refert si facio opus in publico : quia sua mea pecunia. Nouum.

nia : & possum sine auctoritate principis *præterquam, &c.* vt hîc. aut publica pecunia, & tunc non sine auctoritate principis vt *j. eod. tit.* ¶ *Sed quomodo* ‖ licet facere in publico alicui priuato, cum interdicta sint contra vt *ne quid in loco pub. l. j. & 9.* & nuntiatio fiat *C. de op. nouæ nun. l. j. §. nunciatio?* Respon. ibi vt ius haberet, hoc volens donare publico : & erit vtile reipub. vel necessarium opus. ¶ Item quid si in meo priuato? Respon. quidam quod possum etiam ad quæstiones? quia in suo potest quilibet facere quod vult. vt *C. de ædi. priuat. l. per prouinciam. & de fer. cob. pra. l. Imperatores. & Leon. ea. & C. de reb. l. Iturus.* nisi in alienum aliquid inuitatur: vt *C. de dam. infe. l. Iturinum. in fin. & de aqua plu. ar. l. j. §. idem ait. & § dempsque. & ff. ad Trebel. & C. § fin. nou. l. fini. §. Arif.* sed potest dici & in priuato non licere: per *l. illam*, quam exponi opus nouum, in pub. licitet, vel priuato. & quia publica vtilitas præferenda est priuatæ vt *C. pro socio. l. vltimo. §. Labeo.* & sic eundum hoc intelligas di. l per prouinciam. Item si opus necessarium est publico, & facio in eodem de meo cur non licet si ad æmulationē pertinet? R. imò licet sed ‖ cum auctoritate principis.

n ¶ *Amphitheatrum sit.* puta aliqua tumba? & semper ‖ dic ad æmulationem.

o ¶ *Publico.* forsan ‖ semper exuitatis Romanæ, quæ propriè dicitur publica: vt infra *de ver. sig. Leum qui verbigrat. & Libera.* si verò sumptu alterius ciuitatis, bene licet. & si licet vniuersitati facere munera municipij. pub b aut alicui priuato. vt no. supra *de re. dim. l. antep. §. munera.*

p ¶ *Publico vero sumptu. Leg. 4. & l. vltim. C. eodem.* CVIAC.

q ¶ *Non licet.* vt & supra *l. proxim. in fin.* & continua legem sequentem.

r ¶ *Superscribere.* An potest subscribi, *leg. nona, Cod. eodem.* CVIAC.

s *Legatum.*] CASTR. Legata petunia ad opus publicum, si non soluatur : quæritur ex quo tempore vsuræ currant, & quante currant? & quidem dicas non fuit opposituin à testante intra quod statuæ vel imagines ponantur, statuendum est tempus à præside prouinciæ intra quod si heredes non fecerint, tenentur ad leues vsuras. f. trientes & hoc intra sex menses postea currunt semisses si vero dies fit positus à testatore, & intra diem non fecerunt : ex tunc ad semisses tenentur. Item præses prouinciæ curare debet fines publicos à priuatis separari, & publicos reditus augere: & si qua loca publica inuenerit occupata à priuatis: vel ea recuperet, vel diuitiat penes possessorem, & exigat vectigal à possessore. FR. ACCVRS.

t ¶ *Ad opus.* quod vsque ad perfectionem intelligitur : vt *ff. de verb. sign. Leu appellatio. §. opere.*

u ¶ *Leuiores.* id est tricates.

x ¶ *Semisses.* limò ridentur semper leuiores : vt supra. *eo. qui Leum*

a In publico ædificare an & quomodo priuatus possit.

b Ad æmulationem seu inducam alterius in suo facendo quilibet facere non potest, quod vergit in æmulationem. vt infra *de ædi. priuat. l. j.* & *l. Arrianus.*

c Publica vtilitas præferenda est priuatæ.

d Ad æmulationē alterius possum quid in meo facere principis permissu.

e Tumba dicitur cadaia habentia mansionem, vt puta sepulcra. Rebuf. hic.

f Circa muros & portas ciuitatis non licet priuato ita ædificare, vt ex eo hostes vel ingressus & egressus hostibus dari possit, quod sanè notata dignissimum.

g Munus fili facere quoque ciuitas potest? tempus fuit, vt non superiori.

h Muros ad ciuitatem ampliandam aut cadere priuatus non potest ædificare sine principis permissu.

quidam §. fi. fol. hic non posſit præſes tempus & dicere ita, nisi poſtea tuum heredes. ff. eum nec teſtator eo: præſes poſuerunt diem vltra &c. pro quo eſt C. ut in poſſ. l. vetera forma, quod non placet: quia ſic iam deberetur in primis ex ædibus quod eſt contra legem 7. de vſufr. l. libertatem. in prin. 2. Vide die quòd hæc illam determinat hoc modo, nisi poſuerint heredes. Intra diem poſitum à præſe in præſtita, ut in ea non intra ea in medio vel hic, & ibi: ſed poſtea maiores, vt hoc: & de hoc nihil ibi. Item ſatis 3. tit. 9. l. 3. in prin. Sed contra 7. de vſufr. l. libertatem ſupra vt ibi.

a ¶ Stranger vſurus Reip. Hoc editum D. Pij recipiunt eſt in l. ab quidam §. vlt. de vſuris. Vide conſtat, extrema illa verba, vſque ad tertiã centeſimam à Tribuniano addito fuiſſe pro ſe miſſe vſuras. Quod mutauit in d. l. cum quidam. Hic non mutauit. Vide ſcripta ad rub. C. de naut. fœn. CYAC.

2 ¶ Datur eſt, ab his qui legem cenſent.

b ¶ Deponant heredes.

c ¶ Dicerint, nec tamen deponunt.

d ¶ Fendam, eſt depoſitione ante diē & die præfin. diē elapſo. nec conſignando & deponendo impeditur curſus: cum facere, non ſolùm tenetur: vt 7. de man. & hi. l. affamatorem. alias ſecus vt C. de Vſur. l. accepta.

e ¶ Non oportet. vt ſupra. tit. 9. l. Imperator. h. & C. de ſpe. fu. l. mancipia. & tit. 11. Auct. de alie. & emphy. 8. quoniam. Acc. f ¶ Æſtimare, id eſt deliberare, quæ deliberatio eſt in hoc, vt ſi publico notet, deſtruat. aliàs falſaſi impones: vt 7. ne quid in loc. pu. l. 9. §. ſi quis nouum. & C. de aluer. præſcript. l. fi. lib. 11. g ¶ An vectigal. Quod ſolutum appellatur in Lit. ſolarium. CYAC.

g ¶ Satius ſit. id eſt melius eſt.

DE operibus.] CAP. 1. In præſes prouincię adiutor ab alio quo priuato occaſione operarum quæ in muris vel portis ciuitatis fiunt: ne hoc præſes conſulat principē Fr. ACCVRS.

h ¶ Vilia rebus. vt in vitiis &c in ſanctis religioſiſque rebus. nam hæc a publica dari poſſunt: quia ius publicum in facris conſiſtit: vt 7. de vſufr. & inu. l. 13. §. 4. ACCVRS.

i ¶ Extraditur. l. de nouo & ſemper dic, ſumptu publico vt ſupra ff. l. 1. quæ eſt aliàs contra. ACCVRS.

k ¶ Debere. qui æſtimabit an locari vel deſtrui b debeant, propter periculū vt ſupra l. prætor. & 7. ne quid in loc. ſa. fiat. l. 3. ACCVRS.

publicæ a pendant. Si verò dies datus eſt c pecuniam deponant b intra diem. Si aut non inuenire ſe ſtatuas dixerint d, aut loco e conuentionem fecerint: ſemiſſes protinus pendant d.

1. ¶ Fines publicos à priuatis detineri non oportet e. curabit igitur præſes prouinciæ, ſi qui publici ſunt, à priuatis ſeparare, & publicos portus reditus augere. ſi qua loca publica vel ædificia in vſus priuatorum inuenerit: æſtimare f vtrùmne vindicanda in publicum ſint, an vectigal g eis ſatius ſit g imponi: & id quod vtilius eſſe reipublicæ intellexerit, ſequi.

VLPIANVS libro vndecimo Fideicommissorum.

DE operibus quæ in muris vel portis vel rebus h publicis fiunt, aut ſi muri extruuntur i: Diuus Marcus referipſit præſidem aditum conſulere principem debere k.

CALLISTRATVS libro ſecundo de Cognitionibus.

PEcuniam quæ in opera noua legata eſt, potius in turelam eorum operum quæ ſunt l, conuertendam, quàm ad inchoandū opus erogandam Diuus Pius reſcripſit: ſcilicet ſi ſatis operum m ciuitas habeat, & non facile ad efficienda ea pecunia inueniatur.

1. ¶ Si quis opus ab alio factum adornare marmoribus, vel alio modo n ex voluntate populi facturum ſe pollicitus ſit: nominis proprij titulo ſcribendo, manentibus priorum titulis qui ea opera feciſſent o, id fieri debere ſenatus cenſuit. Quòd ſi priuati in opera quæ publica pecunia fiant, aliquam de ſuo adiecerint ſummam: ita titulo inſcriptionis vti eos debere iiſdem mandatis cauetur, vt quantam ſummam contulerint in id opus, ſcribant †.

DE NVNDINIS.
TITVLVS XL

DE NVNDINIS.] CAPVT. Nundinis etiam pertinent ad iura publica municipiorum, nec tamen municipia omnia sua nundinarum habent. vel, vt in Modestino legendum admonui alibi, ἐγκρίσεις dicunt, sed ea tantùm quæ id habent ex longa consuetudine vel à principe impetrauerunt, à quo priuati etiam item nundinas impetrant. Et sunt nundinæ mercatus qui habentur rusticorum merces suas deferentium frequentia concursu, quem feriatum diem veteres esse voluerunt, id est vacationem à forensibus negotiis, sed postea lege Hortensia placuit no esse feriatum, vt rustici qui in urbem venirent mercium suarum vendendarum gratia simul etiam lites suas componere possent, & ab ad Trebatium scribit, nundinis magistratum posse manumittere, iudicioque addicere. Quod manumittere non ideo arguitur nulli non esse feriatum, quia & feriatis quibuslibet diebus manumittere & emancipare licet. est enim hæc iurisdictio voluntaria, non contentiosa. Quod iudicia addicere, id est dare, hic satis arguit nundinas non esse feriatas. CYAC.

MODESTINVS libro tertio de Regulariis.

NVndinis p impetratis à principe q, non vtendo qui meruit, decennij tempore r vſum amittit s.

CALLISTRATVS libro tertio de Cognitionibus.

SI quis t ipſos cultores agrorum, vel piſcatores, deterre vtentilia u in ciuitate x iuſſerit, vt ipſi ea diſtrahant y, deſtituetur annonæ præbitio, cum auocentur ab opere ruſtici: qui z confeſtim vbi detulerint mercem, tradere a eam, & ad opera ſua reuerti debeant. Denique ſummæ prudentiæ & auctoritatis apud Græcos Plato cùm inſtitueret quemadmodum ciuitas bene & beatè habitari poſſit, in primis iſtos negotiatores neceſſarios duxit †. Sic enim libro ſecundo

Πλάτων φησί, αἰτ. ὁτὶ γὰρ πλείονας ἔχει χωρὶς τῶν ἀ. * ἄλλων ἐμπορίαν, ἢ τὸ συμβήσεται ἄλλων ἐπιτήδευμα ἔλαττον. ὅτου δὲ οὐκ ἔστιν ἐμπορεῖα, καμεῖται ἢ γεωργὸς οὐ τὰς ἀγορὰς τοῖς ποιεῖ ἄλλοις ἢ ἐμπορεῖαν, [καὶ] μὴ ποιῆται τὸν χρόνον ἐπὶ τοῖς ἐμπορεῖοις καθήμενος. ἐὰν δὲ καὶ ἐν τῇ ἀγορᾷ κάθηται, ἢ ἐν ἄλλῳ τόπῳ ὁμοίῳ, ἀργήσει τὴν τῶν ἐργασίαν καὶ τὴν ἐμπορίαν τῶν ἔργων.

f ¶ Vtentilia. id est e frumentum, & gallinas, & pisces, & similia quibus homines vtuntur. 1. sed alij dicunt instrumenta: vt aratrum: cum ex causa sit eis inhibitum: vt arg. 7. de pan. l. meris. §. sane autem. prima placet. ACCVRS.

t ¶ Diſtrahant. ad quod vtique compellendi non f sunt, satis est enim ſi in vrbem ferant P.

u ¶ Qui. ruſtici ſcilicet.

x ¶ Tradere. aliàs tradere. ſcilicet alicui officiali ad hoc quòd remaneat tardiùs: quòd debet audiri. Item ſi priuatus aliquid de ſuo expendit in opere quod ſit de publica pecunia: debet inſcribi in opere, quoniam talis tamen præmium debet ad opus aliud faciendum. FRANC.

l ¶ Quæ ſunt. ſcilicet inchoanda: quæ * & notes dici poſſunt: & facit ſupra ff. d. l. 1. & l. 2. & ſequent. & C. eo. l. 5. & in Auth. vt nullus iudex. in fi. collat. 9.

m ¶ Operum. ex his veritus colligi poteſt contra eos determinatio. Reſpon. ſic 2. tit. 9. l. decretum. §. 1.

n ¶ Alio. aliàs quoquo modo, id eſt aliquo modo.

o ¶ Feciſſent. priuſ.

DE NVNDINIS.] CAPVT. Titum imperatum à principe vt liceat ſibi facere nundinas in ſuis poſſeſſionibus per decennium ſtetit quòd non vtitur illo reſcripto. dicunt quòd amiſit illud priuilegium. Item magiſtratus non debet cogere ruſticos vt veniant ad ciuitatē cum gallinis vel cum piſcibus, & retinent ciuibus minutatim cùm per hæc ruſtici relinquerẽt agros incultos, & hi annonæ præbitio deſtituerentur: ſed conſultus debent venire & vendere ea ſummotim & reuerti ad agros. & h. d. hæc l. & ſc. FR. ACCVRS.

p ¶ Nundinas vocant vulgo dimas. Vide cap. 10 de præſcript. C. v.

q ¶ A principe. id eſt b vt liceat habere quotidiale forum in ſua poſſeſſione, vel villa vel caſtro.

r ¶ Tempore. Contra C. de diuers. rescript. l. ſed. qui c impetrat nundinas, in præiudicium veteriſtorum faciens. de breuiore tempore priuilegium amittere: aliud ſi in præiudicium ſingulari a perſonæ priuilegium d datur quia tunc potenne eſt: vt ibi. Vel hic ad facienda. ibi ad agendum vel excipiendum. & eſt ratio, vt prædixi. eſt enim præiudicium alij quia per hoc quandam emolumentum & vtilitatem habet: per quod ſuberabitur alius & hæc ratione nullum conuenit de vectigalibus illustres C. eo. l.

s ¶ Decennij tempore vſum amittit. Vide cap. 10. de præſcript. CYAC.

t Scilicet ſolitum. ſcilicet ma- ſtratus.

a Ædificia vetera ſi reſtituere indigeant, tunc ædificia dici poſſunt: vt ſi merum opus reſtituit. hæc ſolendi. opera veteris reſtituenda cẽſeri poſſit.

b Deſtrui ſoca publica & ciuitati necnia ſubere præſes prouincie poteſt.

c Publicarum appellatione continetur vtilitas publica, vt & res ſanctæ & religioſæ.

d Priuilegium non vtile ſeu nocuit ius nundinarum per decennium, quod eſt mouet ſpatio ſi nundinæ non primo ſtetit tantum. ſed exercitati diuturnitate mouere.

e Priuilegium decennio amittitur.

f Vide AL. lib. 2. capit. & Rachel.

g Vectigalia quæ

h Ruſticos qui decuerit.

i Simile ruſtici ad hoc compelli poſſint: nouerum, vt ver temporcat de nundinis.

480/C.IV.K.5-3, 1771-1772
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

remanent vendituræ vt in Græco postea dicitur, aliis, *deperierint*. scilicet eorum fœnus. & sic non cogetur minutatim vendere. Sed omnia feruntur Bonorum Tricolis circa fructus, vt * vsque ad certam horam non emant, & sic per consequens rathei vendant minutatim.

a ¶ *Et alii*, vt cordubenses, & pelliparii, & fabricæ P.

b ¶ *Insubentibus*. ad vrbem.

c ¶ *Enchentibus*. ab vrbe.

d ¶ *Negotiatores*. I. quibus egre vrbs.

e ¶ *Agricola*. id est non fullurus in foro vt distrahat. P.

f ¶ *Formaturo*. id est cum venerit, non statim mercet emptorem, vel cum eam quo permutet.

g ¶ *Vacabit*. id est ociose debit.

h ¶ *Nequaquam*. subaudi ociosus.

i ¶ *Hæc*. I. vrnalitia ab agricola allata qui emãt, & postea actiosè vendant, quales sunt Tricolæ. s. Vel dic quòd aliqui officiales erant deputati qui res rusticorum acciperent, & actiosè vendarent. & rustici ad opera redeant: quod est verius: licet non feruetur. A. c.c.

DE POLLICITATIONIBVS.

a Totus hic tit. pertinet ad opera publica. CVIAC.

Si pollicitus.] CAIVS. Qui pollicitus est opus se facturum reipub. vel pecuniam ob hoc dare, si nõ fuit in mora, non tenetur ad vsuras: aliàs fit. Item qui pollicitus se certum quid daturum reipu. ob honorem decretũ ei vel decretu nduin, vel ob aliam iustã causam, non cogitur aliàs fi sine causa promisit, nõ tenetur: vel promisit opus se facturũ reipub. non tenetur nisi cœpisset facere: nam pollita tenetur. & qualiter cessasse dicatur, dat exemplu in lucra. Item lacto opere, & assignato reip. si postea aliquo casu destruatur, non tenetur qui fieri fecerat. Ité qui vouet rem aliquam obligatur: non autem obligatur res quæ vouetur: & quis obligetur ex voto, dicit. Ité qui vouet decimã bonorum teneturnon satis decima dicitur esse de bonis eius nisi fuerit separata de bonis eius: & si decesserit prius, heredes eius tenentur ex voto defuncti, postea dicit quid sit pactum, & quid sit pollicitatio. Ité qui non ob honorem promisit se reipu. opus se facturum si cœpit, retinere ad libitum. Item qui ex pollicit. tradidit rem municipibus, non potest eam vindicare: imò & si municipes desinant eam possidere, vindicabunt & hoc dicit hæres cum duobus sq. FRANC.

b ¶ *Vbera etiam*. Vbera accedunt, etiam si non fuit stipulatione, & sic est contra C. *de cess. act.* sed hic speciale: vt ar. *supra de vsu. Legatum.* ideo contra ff. *de donat. Locum.* Sed hic speciale in dona. reip facta. & facit ff. *de ædil. l. si ligneã.*

c ¶ *Promisit*. per stipulationem, magistratui potius. s. Vel dic *promisit*. id est pollicitus fuerit vel tantũ iurauit.

d ¶ *Decretum*. id est datum iam ab ordine, vel *decretum*.

e ¶ *Iustam causam*, scilicet si videlicet si quia poterit repentiri: vt ff. *Nouum.*

id est. [Indiget enim ciuitas pluribus vtique rusticis, & aliis conductoribus, & aliis * ministrantibus ciuibus inuehentibus b & enchentibus c singula. hi autem sunt negotiatores d, afferens autem agricola e ad forum aliquid eorum quæ facit, vel aliquis alius conductorum: si non in idem tempus veniet cum indigentibus ea quæ ab ipso allata sunt permutare f, vacabit g sua statione sedens in foro h nequaquam i: sed sunt qui hæc k videntes, seipsos, in hoc statuant ministerium.]

DE POLLICITATIONIBVS.

TITVLVS XII.

Item hæc & priuilegia municipum hoc etiam est vt ex pollicitatione ea debeatur si modo iusta recusari non possit. l. 6. § placet de muner. & honor. vel *si Reipubl. pollicitus quis sit ob honorem decretum sibi vel decernendum, vel ob inchoandum aut aliam causam quam ciuitas passa est, vel etiam sine causa, & cœperit facere quod pollicitus est. Et pollicitam modo Reip. debetur vbera prouinciæ credita.* l. etiam. de vsur. *Pollicitus est promissum quod fit interrogantibus stipulationem. Pollicitus est promissum quod fieri quis vltro non interrogatus. Et pollicitationes dicitur est vocum quod Deo fit, idemque de voto etiam tradiatur in l. 6. Sed aliud in ea præcipuum vt sibi patrocla. ex ea obligetur quasi actu solenni [nam & professiones multis solent vota nuncupare] aut stipula. & ferme cuncta non in casum patefiant sunt, & secundum ius. Virgilius. ipse pacem [inquit] sceptra Iouem. CVIACIVS.*

1. VLPIANVS. *libro singulari de officio curatoris Reipublicæ.*

SI pollicitus quis fuerit reipublicæ opus se facturum, vel pecuniam daturum, in vsuras non conuenietur b: sed si moram cunctis

perit facere, vsuræ accedunt c: vt Imperator noster cum Diuo patre suo rescripsit.

1. ¶ Non semper autem obligati eum qui pollicitus est, sciendum est. si d quidem ob honorem promiserit e decretum * sibi, vel decernendum, vel ob aliam iustam causam f: tenebitur ex pollicitatione. Sin verò sine † causa promiserit, non erit obligatus: & ita multis constitutionibus & veteribus & nouis continetur.

2. ¶ Item si sine causa g promiserit, cœperit tamen facere: obligatus est qui cœpit h.

3. ¶ Cœpisse sic accipimus si fundamenta fecit, vel locum purgauit i. Sed si locus k illi l petenti destinatus est, magis est vt cœpisse videatur. Item si apparatum * fuse impensam in publico posuit.

4. ¶ Sed si non ipse cœpit, sed cum certam pecuniam promisisset ad opus reipublicæ, contemplatione pecuniæ cœpit m opus facere, tenebitur n quasi cœpto opere.

5. ¶ Denique cum columnas quidam promisisset, Imperator noster cum Diuo patre suo ita rescripsit: Qui non ex causa pecuniam reipublicæ pollicentur: liberalitatem perficere non cogũtur. sed si columnas Citiensibus † promisisti, & opus ea ratione sumptibus ciuitatis vel priuatorum inchoatum est deferi quod gestum * est, non oportet.

6. ¶ Si quis † opus quod perfecit, assignauit: deinde id fortuito casu aliquid passum sit: periculum ad eum qui fecit, non pertinere o, Imperator noster rescripsit.

Stipulatio. § apud.

c ¶ *Locus*. in quo debebat fieri opus.

d ¶ *Si*. qui facere pollicitus est.

e ¶ *Approbatum*. ad hoc *supra de candid. ab eam. § precarium.*

f ¶ *Cæpit*. I. rescripsit ad quod *l. ab eo. hered. l. fidei. & supra. § quod autem.* Quid aut. in § pro de pecunia cœperit soluere? Respon. satis est: vt. arg. *C. de usur. l. ii. & in legibus l. allegatis.* A. c.c.v.s.

g ¶ *Tractatur*. quis promittor.

h ¶ *Sed si columnas Citiensibus*. Lege Citrensibus, vt Plo hoc enim de repu. Citiensium accipendum est, quæ est ciuitas Macedoniæ. Vide scripta *supra. l. cap. ult.* CVIAC.

i ¶ *Non percussere*. tria hoc facienti quis fecerit? Item quis affigauit, item quia non erat actum expressè vel tacitè vt esset conductoris periculum. & sic non ob *supra de verb. oblig. l. & ideo.* quia non affigauimus fortuito, sed operis vitio ruit. Item non ob ff. *de fur. vas. pro. Locum.* quia ibi tacitè agitur ex natura Creditoris. Item & de his plenè not. *supra hoc l. Martius.* Item fac. C. *de spe. vel. pub. Locatibus in fin.*

480/C.IV.K.5-3, 1773-1774
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

Si quis rem.) Pharetra. vt etiam heres eius teneretur. & ff. eo. fin. ex fine.

a ¶ Voto obligatur. Vota dicuntur pollicitationes. Pollicere est votum. CYAC.

b ¶ Non efficitur ipso voto. ad quod C. de acquir. poss. l. qui absentis. & l. si rem. Sed quare non fiatur transit ab eo dominium: vt C. de fac. fem. ero. l. fi. Respondeas, sic: tunc ergo personæ obligatur, cui res tantùm reali petatur: vt Inst. de act. §. i. respon. hoc alterutrum tantùm dico verba instituentium, per quæ dominium non transfertur ad ibi erat contractus: vbi hinc inde erat consensus. vnde dominium potuit tribuere vt C. de act. & obligat. ex conventione. In vltima autem voluntate est specialis, vt verbis ex vna parte tantùm prolatis & conceptis non nisi nuncupative vt dicitur. Et possit esse ratio, quia actus d mortis causa non debent præsumi: vt supra communia præd. l. fi. ¶ Sed quæ potest hoc votum e? Respon. vt C. de episc. & cler. l. nulli ex in Auth. de ecc. tit. §. fi quis autem. ¶ Item quæ f actiones prodeunt de voto. Respon. eas. ind. vel condic. ex hac l. nam post l. veteri dantur vt C. de adult. l. fi postulaverit. §. fin. & l. fin. ac adde quod no. C. de fur. l. fi animam. 2. Vel dic secundum Plotot. in fi. conf. eum intelligi vt vouerat quis decimam Deo. nec enim id exprimit: fe l'aura intelligit vt vouerat retpa. vt l. ar. fpo. Accvrs.

c ¶ Pubenes. vt sup. l. si quis locum. & ex. l. per rotum. & extra de regul. l. i. & ex nullus. & C. & ead ratione.

d ¶ Filius enim familiæ. & quibus impeditus enim nec patre auctore obligatur: vt supra de verb. obligat. l. fi. §. i. Idē in filio est sonora. C. de epi. & cle. l. fin §. i. & in Auth. de fan. epis. §. interdictum. in pen. coll. hoc ibi de personis hic de rebus.

e ¶ Seruum. vt sup. l. i. si quis seruum. Accvrs.

f ¶ Non obligantur. Specialis. sic in Macedo. Item in seruo, vt etiam naturaliter hoc casu non teneatur ut hic. fic supra de fidei. l. fed & fi seruus. Sed oppo. quomodo teneatur filius homini mortali civiliter & naturaliter: vt supra de ac. & ob. l. filiusfa. & non Deo immortali? Respon. mutuis § cum Deo agitur: vt supra de verbi. l. Celsus. Accvrs.

g ¶ Si decimam quis honorum. alias suorum. & alias leeff. Acc.

h ¶ Separata. à bonis. vt supra de min. l. in §. fed veteres. in fi. & de pecu. l. iv.

i ¶ Sepositorum. alias positorum.

k ¶ Pius enim. quod in laudo. b confistit. ad quod supra de iure del. l. si quis i. & de leg. 2. l. fideicommissa. §. fi. pen. & C. de fpon. l. fi pacto. & supra de fideicommiss. l. i. cum vnde in primis. & C. ad Trebell. l. fancimus in fine. & supra qui sine ma. l. cum qui. Quid autem si vouerat vt vadat ad sanctum Iacobum? Respon non transit ad heredem: vt C. de cadu. tol. §. nec autem. & supra de verbor. obliga. Lucretius. §. fi fin. Accvrs.

l ¶ Pactum est duorum. vt & supra de pac. l. i. & C. de transact. l. non recusavero. & ex Authen. de heredi. §. eminem.

m ¶ Offerendi. & sic non est ibi confusus nisi votus partis: per quod differt a pacto. & ideo non valet, nisi in cassibutum fabricet, & ideo &c.

n ¶ Sed & cæptum. id est inceptum.

o ¶ Pœnitentia. vt & C. de act. & obligi. l. finat. & Inst. de act. §. alia. Accvrs.

a Pollicitationis à pactopdifferentia.

p ¶ Alitorem. in fidium: vt supra de rei vin. l. qua religiosi. vel vtilis in rem: vt supra l. prox. & C. de sacrosan. eccl. l. fi sanctimus. & fa. supra de acqui. re. do. l. fi. furiam. & de exco. l. pe. & de priui. eccl. Furius.

q ¶ Ein. follicet municipibus.

Propter incendium.] Cayvs. Cùm ciuitas Romana fulta non damnum occasione incendii, vel ruinæ, vel terræ motus: si quis aliquid promisit ob hanc reipu dicitur quòd teneatur. Ibanc.

r ¶ Tenetur. quasi sufficiens a causa sit intendi: nam, aliàs non valeret supra l. i. §. fi verb. & facit supra de don. inter virum & vxorem. I. quod si vir. & valet hoc causa etiam vltra legitimam summam: vt C. de donat. Ipo. §. fi. & fa. l. ro. l. eò casum.

a Interrogatio sufficiens ad causa vt cogi teneatur ex pollicitatione. b Fingit hic ita fi incipiet Christi dem ex officio ex rp. Adri. ex garrig. c. 6.

s [Ex.] Non posse. Si a habeat non posse: sic munera id est eam edendi. & faciendi, vt opus & functione fimilia supra de adop. l. post mortem. §. fin. & Instit. de inut. stip. §. item verborum. & supra de exceptio. l. excipitur. & C. de prædi. min. l. monemus. & supra de off. pretor. l. nec quicquam. §. vbi. Sed sunt argumenta supra de pac. l. §. & Cod. de dona. l. fi aliquis in l. & de fideicommiss. lib. in epistola. & infra ne lex pollicitationis. & Ipo. & Inst. de mun. mu. l. etiam. §. absens.

a Hæc lex legitur negatiue & affirmat. ad. Hoc est, hanc legem duplex est locus, vna negatiua, altera affirmatiua.

t ¶ Si verò habeas hæc non: tunc hæc sunt simulia. sed superiora sunt arg. contra. l. Vel de casu, in quod absens qui à tumore præsumus non posse, sed inter præsentes. Cayvs. Qui pollicitus fuit se aliquid daturum, puta c. reipub. & effectus fit non soluendo, demouenda est pollicitatio. hoc fallit quando ob honorem facta fit pollicitatio. Secundò dicit, qui ob honorem alienum promisit aliquid reipub. si incipit soluere, tenetur soluere ex toto. quasi corpus operet. 3. Tertiò dicit, hoc masculinum sine fœmina pollicetur aliquid reipub. ob honorem: tenetur soluere. 4. Quartò dicit reipublicæ, præcipit mihi vt flatuas de meo pecunia ad honorem principis, cùm eas ponere non promiseram, dicitur quòd non tenetur obedire tali præcepto. Fr. Accvrs.

b Epistola vel quis obligatur ad munera edenda, seu ad id quod epistola promittit est. c Epistola quæ habetur pro vltima voluntate obligat heredes vt bonis seu ministerium reddatur. d Epistola non facit obligatio sine traditione.

u ¶ Tenere. casum. sic vt 3. ordin. Iure pollicitationis.

v ¶ Ob honorem alienum. aliàs non effet opus inchoare: vt & 3. l. i. §. & sic etiam intelligitur supra de muneri. & hic 3. affirmatiuum. §. i. & sebum. maximè.

x ¶ Corpus opere. ab eo qui pecuniam promiserat vt 3. l. si quis ob honorem. in fin.

y ¶ Honores. aliàs honorem. si quidem suum planum est, & tunc dic vt Cod. de muli. & in quo loco mu. l. i. §. libr. 2. si dicat alienum, & tunc oportet vt incipiat, ad hoc vt teneatur: vt dixi supra proxi. §.

z ¶ Prin

1. Idem libro 1. Disputationum.

Si quis rem aliquam vouerit, voto obligatur a: quæ res personam vouentis b, non rem quæ vouetur, obligat. Res enim quæ vouetur, soluta quidem liberat votaipsa verò sacra nō efficitur c.

1. ¶ Voto autem patrisfamiliarum obligantur, puberes d, sui iuris. filius enim familias d, vel seruus e, sine patris dominive auctoritate: voto non obligantur f.

2. ¶ Si decimam g quis bonorum h † vouit: decima† non priùs esse in bonis desinit, quàm fuerit separata i: & si fortè qui decimam vouit, decesserit ante sepositionem: liberes ipsius hereditatio nomine decimæ obstrictus est. Voti enim k obligationem ad heredem transire constat.

2. Idem libro 4. Disputationum.

Pactum est duorum l & consensus atque conventio: pollicitatio verò, offerentis m sollus promissum. & ideo illud est constitutum, vt si ob honorem pollicitatio fuerit facta, quasi debitum exigatur. sed & cœptam n opus, licet non ob honorem promissum, perficere promissor eo cogetur: & est constitutum.

1. ¶ Si quis quam ex pollicitatione tradidcerat rem municipibus, vindicare velit: repellendus est à petitione. Æquissimum est enim, huiusmodi voluntates in ciuitates collatas, pœnitentia o non reuocari. Sed & si deserint municipes possidere: dicendum erit actionem p eis q concedendam.

3. Marcianvs libro tertio Institutionum.

Propter incendium, vel terræmotum, vel aliquam ruinam quæ reipublicæ contingit, si quis promiserit, tenetur r.

Hic est duplex littera: vna negatiua, alia affirmatiua, prout habes negatiuam, legitur duobus modis: secundum primam b. d. Epistola non obligat aliquem ad munus edendum. Alio modo legitur secundum literam negatiuam sic: Excusatio ab inuitto munere, non potest fieri per epistolam, b. d. Alia littera est affirmatiua: secundum quam b. d. per epistolam quis cuntari obligatur ad implendum quod promisit. Bart.

4. Vlpianvs libro primo Responsorum Charisiano respondit.

Ex s epistula quam muneris edendi gratia absens quis emisit, compelli eum ad editionem non posse t.

5. Idem libro quinto de Officio Proconsulis.

Totiens u locum habet demittio pollicitationis in persona heredis, quotiens non est pollicitatio ob honorem facta. Cæterùm si ob honorem facta sit, æris alieni loco habetur, & in heredem persona non minuitur.

1. ¶ Si quis pecuniam ob honorem x promiserit, cœperitque soluere: eum debere quasi cœpto opere y, Imperator noster Antoninus rescripsit.

2. ¶ Non tantùm masculos, sed etiam feminas, si quid ob honores z pollicitatæ sunt, debere imperiere scicndum est: & ita rescripto Imperatoris nostri, & Diui patris eius continetur.

si poterat se excusare, inter absentes non posse, sed inter præsentes ex ipso facto: vt supra de iure immu. l. q. & sic dicas edendi, id est suberandi.

Totiens.] Cayvs. Qui pollicitus fuit se aliquid daturum, puta c. reipub. & effectus fit non soluendo, demouenda est pollicitatio. hoc fallit quando ob honorem facta fit pollicitatio. Secundò dicit, qui ob honorem alienum promisit aliquid reipub. si incipit soluere, tenetur soluere ex toto. quasi corpus operet. 3. Tertiò dicit, hoc masculinum sine fœmina pollicetur aliquid reipub. ob honorem: tenetur soluere. 4. Quartò dicit reipublicæ, præcipit mihi vt flatuas de meo pecunia ad honorem principis, cùm eas ponere non promiseram, dicitur quòd non tenetur obedire tali præcepto. Fr. Accvrs.

480/C.IV.K.5-3, 1775-1776
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

3. ¶ Si cui respublica necessitatem imposuerit statuarū principi * ponendarum, qui non promisitmon † esse ei necesse obtemperare [b], rescriptis Imperatoris nostri & Diui patris eius continetur.

VII. PAVLVS *libro primo de officio Proconsulis.*

OB casum quem eiusdem passa est, si quis promiserit se quid facturum: etsi non inchoauerit [c], omnimodò tenetur: vt Diuus Seuerus Dioni rescripsit.

VIII. IDEM * *libro 3. de officio Consulis.*

DE pollicitationibus in ciuitatem factis, iudicum cognitionem esse Diui fratres Flauio Celso in hæc verba rescripserunt: Probè facies Statius Rufinus, si opus proscenij [d] quod se Gabinis exstructurum promisit, quod tandem adgressus fuerat, perficiat. nam etsi aduersa fortuna vsus, in triennio à præfecto vrbis relegatus esset [e]: tamen gratiam muneris [f], quod sponte obtulit, minuere non debet: cum & absens § † per amicum [h] perficere opus illud possit. quod si detrectat [i], actores constituti qui legitimè [k] pro ciuitate [l] agere possint, nomine publico adire aduersus eum iudices poterunt. qui cum primum potuerint, priusquam in exilium proficiscatur [m], cognoscent: & si opus perfici ab eo debere constituerint, obedire eum reipublicæ ob hanc causam iubebunt: aut prohibebunt distrahi fundum [n] quem in territorio Gabiniorum habet.

IX. MODESTINVS *libro quarto de Differentiarum.*

EX pollicitatione quam quis ob honorem apud rempublicam fecit, ipsum quidem omnimodo in solidum teneri: heredem verò eius ob honorem quidem facta promissione [o], in solidum [p]: ob id verò quod opus promissum corpum est [q], si bona liberalitati soluendo non fuerint, extraneum heredem in quintā partem [r] patrimonij defuncti, liberos in decimam teneri, Diui Seuerus & Antoninus rescripserunt. Sed & ipsum donatorem pauperem faciam, c. promissione operis corpti quintam partem patrimonij sui debere Diuus Pius constituit.

X. IDEM *libro primo Responsorum.*

SPectia certamen patriæ suæ pollicendo, sub hac conditione pollicita est, vti sors apud eam remaneat, & ipsa vsuras semissales ad præmia certantium resolutantin hæc verba [s]. ΦΑΟΥΣΤΕΙΝΑ ΤΡΟΦΙΜΗ ΤΗΝ ΚΑΤΟΙΚΟΥΣΑΝ ΑΓΩΝΑ ΤΕΤΡΑΕΤΗΡΙΚΟΝ ΑΠΟ ΜΗΝΟΣ ΤΟΥ ΠΑΝΗΜΟΥ ΤΟΥ ΑΡΧΟΝΤΟΣ, ΑΠΟ ΚΑΛΑΝΔΩΝ ΙΟΥΛΙΩΝ ΤΟΥ ΕΝΕΣΤΩΤΟΣ ΕΝΙΑΥΤΟΥ, ΑΠΟ ΤΗΣ ΕΞΗΣ ΧΙΛΙΑΔΟΣ ΔΗΝΑΡΙΩΝ ΤΡΙΑΚΟΣΙΩΝ, ΚΑΙ ΤΟΥ ΠΑΛΙΝ ΜΕΤΑ ΕΞΕΙΣ ΧΙΛΙΑΔΑΣ ΔΗΝΑΡΙΩΝ ΤΡΙΑΚΟΣΙΩΝ, ΚΑΙ ΤΟΥ ΤΡΙΤΟΥ ΜΕΤΑ ΤΡΙΑΚΟΣΙΑΣ ΕΞΗΚΟΝΤΑ ΔΗΝΑΡΙΑ ΕΚΑΤΟΝ ΠΕΝΤΗΚΟΝΤΑ ΔΗΝΑΡΙΑ ΕΚΑΤΟΝ ΤΕΣΣΑΡΑΚΟΝΤΑ ΔΗΝΑΡΙΑ ΕΚΑΤΟΝ ΤΡΙΑΚΟΝΤΑ ΔΗΝΑΡΙΑ ΕΚΑΤΟΝ ΕΙΚΟΣΙ ΔΗΝΑΡΙΑ ΕΚΑΤΟΝ ΔΕΚΑ ΔΗΝΑΡΙΑ ΕΚΑΤΟΝ ΠΕΝΤΕ ΔΗΝΑΡΙΑ ΕΚΑΤΟΝ ΔΥΟ ΔΗΝΑΡΙΑ ΕΚΑΤΟΝ ΕΝΑ ΔΗΝΑΡΙΟΝ ΕΚΑΤΟΝ. [id est, Ex liberalitate mea quadriennale certamen dedico triginta milium sortis, vt pecunia penes me retenta, idonee apud Deum primos caueam me soluturam quæ solent præstari, triginta milium vsuras, agonotheta [t] & præfecto ipsi certamini marito meo, deinceps que filiis qui ex me gignentur: cedetque id fœnoris in Thymelicorum [u] præmia, sicut in vnoquoque certamine curia † decernet.]

Quæro an possint iniuriam pati filij Septitiæ, quòd minus ipsi confiderent certamini * secundum verba conditionémque pollicitationis. Herennius Modestinus respondit, quo casu certaminis editio licita est [x], formam * pollicitationi datam seruandam esse.

XI. IDEM *libro nono Epidemiarum.*

SI quis ob honorem vel sacerdotium * pecuniam promiserit, & antequam honorem vel magistratum ineat decedet: non oportere heredes eius consentiri in pecuniam quam is ob honorem vel magistratum promiserat [y], principalibus constitutionibus cauetur nisi † fortè ab eo, vel ab ipsa republica eo viuo opus [b] fuerit inchoatum.

---

a ¶ *Principis.* id est ad honorem principis.

b ¶ *Obtemperare.* resistitur * ergo magistratui in illicitis. ad quod *Cod. de iure fisci. l. prohibitum. lib. x. & nota de hoc Cod. de appel. l. quotiens iudices.*

c ¶ *Casum.*]CASVS. Ob damnum quod ciuitas Bononien. passa est occasione inædificij, vel ruinæ, vel declusa Rheni, si promitto me aliquid facturum ei ciuitati: dicitur quòd tenetur etsi nondum inchoauerit. FRANC.

d ¶ *Inchoauerit,* quia est cum causa. vt supra *l. j. §. fi.* & facit *supra ad. l. proper.* ACCVRS.

e ¶ *Pollicitationibus.* hæc.]CASVS. Iudices debet cognoscere vt pollicitationes factæ ciuitatibus adimpleantur & de hoc exigere rescriptum: casus finitus est talis: Gabinus promisit se facturū quod dam opus cuidam ciuitati & illud opus incepit, postea in tribunis relegari iussus est: hoc cognoscere aliquis debet, dicitur quòd opus quod inceperat, debet complere per se, vel saltem per alium cum vadit in relegationem: & hoc iudex loci fieri procuret. & si Gabinus non vult facere, adhortandus à ciuitate aget contra Gabinum: & in lex causa cognoscere de hoc antequam Gabinus in exilium vadat: & si videat Gabinum timeri ad opus perficiendum, iubeat iudex quod Gabinus hoc faciat. & si nolit facere, iubeat fundum Gabini non distrahi à Gabino. FRANC.

f ¶ *Promissi.* id est in tali loco, vel genus operis.

g ¶ *Relegatus esset.* per sententiam, non tamen adhuc fuit. ACCVRS.

h ¶ *Monuerit.* id est dixit.

i ¶ *Et absens.* non solùm antequā à ciuitate.

k ¶ *Per amicum.* & b ergo opus per alium. & sic fiunt aug. contra vt *C. de fideiuss. l. Scimus. & fac. de dol. l. inter scripta.* sed necessitas fuæ absentiæ hoc facit: vt *C. de offi. eius cui mand. est iurisdi. l. j.* & facit *C. de admi. tut. Lite autem. §. postea.*

l ¶ *Detrectat.* id est nolit facere. ACCVRS.

k ¶ *Legitimè.* vt c supra quod *cuiusque vniuersitatis nomine l. j. §. quibus.* ACCVRS.

l ¶ *Pro ciuitate.* Gabinorum, quibus fuit promissum. ACCVRS.

m ¶ *Priusquam.* ad cuius profectionem consuerit poni terminus: vt *C. de interdict. & releg. Relegatorum. Liv qui.*

n ¶ *Fundum.* Not. prohibitionem d ad instar missionis bonorum.

o ¶ *X pollicitatione.*]CASVS. Si promitto reipublic. e. me daturum ob honorem habitum, vel habendum: teneor in solidum: & mei heredes in solidum tenentur. & autem fine causa pollicitus sum reip. me quoddam opus facturum & compi opus, & factus sum non solutorio. vsque ad quintam partem mei patrimonij teneor prestare opus. item & heres meus si est extraneus, in quintam partem patrimonij tenetur. si est de liberis meis in decimam tenetur. FRANC.

o ¶ *Promissione.* in pecunia: ne obsit *l. j. ne. secundum quosdam.*

2. Vel verius de secundum Otrubū &c.

p ¶ *In solidum.* non ergo deducitur ære alienum.

q ¶ *Corpum est.* à pollicente, quia sine causa & pollicitatione supr. *l. j.* §. idem si eam causa quo ad heredem: vt *l. j. supra.*

r ¶ *In quintam partem.* mirabiliter heredes & etiam ipse obligatur. Sed quare non vt suus ipse, *sed* ve extraneus obligatur permanet? Resp. quia contra fiscū directus vult venire quilibet heres cuius.

s ¶ Item not. al. a mo do teneri hæc lex, qui defunctum. al. quod *Cod. de principil. l. fin. & Cod. de rei vxo. ad l. j. §. & hac ex re.* & *l. j. pe. & fin.*

t ¶ *Spectat.*] CASVS. Quædam femina pollicenda reipub certamen, pollicita est reipub. c. hac forma, vt pecunia penes eam remaneat, semissibus illius pecuniæ detur ad præmia certātium. quæritur an hoc & in heredibus eius sit seruandum? & *dic* eo quòd certamen illud hactum erat: forma pollicitationis data seruabitur, & ad heredes extenditur. FRANC.

u ¶ *In hac verba.* hoc est Græcum quod incipit, *Honoru gratia,* &c.

x ¶ *Agonotheta.* id est agonis princ pe.

y ¶ *Thymelicorum.* de his fit mentio *C. de infamibus.*

z ¶ *Certamen.* aliàs in his fuisset tribus mibus forte aliis *corrumpo* : & tunc haberet posse ferre: vel posse derent, id est præfecterit expone. ACC.

z ¶ *Licita est.* aliquin non : vt infra *Imperatores.* & *T. de officio leg. Liberum.* & *T. de admi. rerum ad ciui. pertil. Iuratum §. fin.*

a ¶ *Formam.* &c *T. de iure iurando. l. si. §. repetere.*

b ¶ *Opus.* aliquod publicum. & die inchoatum ab eo. & ideo non

---

480/C.IV.K.5-3, 1777-1778

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

quòd ipse opus promisit sed pecuniam ad hono rem. & sic intelligitur supr. *de mu. & hon. l. estimationem* § 3. Item quod dicit, ad exemplo habes idem supr. l. § *sed si non ipse*. ACCVRS.

IN *prouincia* IC. AVRELIO operæ meo priuatæ aliisq; non pigreft ftatuam ponere me inuito, & opus promiſſum facere: opus ſe facturum promiſit cauſa cuitandi honoris. dicitur quod honores obtigit ſuſcipere, & opus promiſſum facere. FR. ACCVRS.

a ¶ *Operibus*, aliis operis: aliàs operibus. & tunc deſicit inſt. *operum*. ACCVRS.

b ¶ *Aliis*, id eſt ad aliorum honorem. ſed nec ipſe qui opus facit inconſulto principe vel *Cod. de ſtatuis & imagi. l.* & facit *Cod. de operi. pu. l.* 9 *in fin. & l.* 3 *in fi.* ACCVRS.

c ¶ *Cum quidam*. habitus ſecus ſi inhabilis eſſet: vt *Cod. de condit. ob tur. cau. l. quod ſtipendii. & quod me. cond. cum te. & de decu. l. non tantum in prin.* & facit *Cod. de mune. & hon. l. ſtatuarium*.

d ¶ *Mouere*. ſub. cum, ſi non habeat in tutt. vt ſequens quam. *punitur* ergo quia voluit detrectare munus honorem quod eſt grave de ſe. vel *ſupr. de re militari. l. qui non vac.* § *qui poſt de feriis*.

Imperatores.] GAIVS. Qui polliceatur reipu. opus ſe facturum propter honoris habendi cogitat illud opus implere, non pecuniam pro eo cogitat ſolueꝛe. Item in donatione facta reipu. oblatio aporiæ ſcribula eſt & ſit vtilis reip ſeruus ſi dimiſſa: vt & teſtator legat reipub. & voluit quòd reipubli. nõ exigeret vectigal quod conſueta erat exigere, nõ ſeruatur hæc prohibitio legatis. FR. ACCVRS.

e ¶ *Copi*. ad b quod ſupra *de mu. & hon. l. ſtatuarium. in principio. de de leg. 1. § Idcircoque. ſe.* § *Centum ſupr. ſi certum petat. l.* 4 § 1 *ibi*. *aliud pro alio, &c.*

f ¶ *Si voluerit*. Eſt enim vtilitas in ipſo opere, quod nõ eſt in tenuitate. vel vt ſupra *eod. l. Sapricia.* & *de ſol. l. in papillo.* & facit ſupra *de decre. ab ordi. l. fi quis penult.* ACCVRS.

g ¶ *Non debent*. ſimat & quæ promiſſa ſunt illicita, nec ſ. ſunt ab initio obligatoria. & ideo pecunia legata in aliam vſum recip eſt ab heredibus. vt *l. de eadem re ad ea. pert. l. legatum. & de vſufr. leg. l. legati.* R.

h ¶ *Legata*. reipu. alicuius ciuitatis.

i ¶ *Exercari*. quod ex cõſuetudine exercebatur pro ciuitate vel patria. vt *Canon* ver. *l.* & ſic legitimum. vt ſupra *de publ. l. locatio.* § *eorum*. multo minus ſi ipſi reipub. Romanorum nõ go non ſunt exhauriꝛe defunctis: ſi eſt ſeruus ſu. vt ſupra *de leg. 1. l. nemo paruſ.* Barto. *mis. l.* & *l. ſi quis inquilinos.* § *ſi.* & facit ſupra *de reb. l. ne ſi quis.* § 1. *aquam.* & *C. de veſtal. l. ſeſtando.* & tamen legatum hic valet. vt *C. de leg. l. ab adminiſtratione. & de vſufru leg. Lucilium.*

k ¶ *Conſuetudo*. § ſic *I. de decu. l. non tantum* § *ſin & ad municip. l. magiſtratus. & C. eodem ver. l.* § *Sapricia*.

SAPRICIA. CAELIVS Titius promiſit eiuidem ciuitati opus ſe facturum ob honorem habendum ei quo ſe vel pro Ciceronæ, & honorem habuit. teneꝛi: Titius & eius heres illud opus perficere. ſed ſi incepit Titius opus facere, & honorem non habuit, & antequam perficiat opus, deceſſit Titius heres eius tenetur prodire. debet autẽ quantam partem honorum defuncti dare ciuitati cui opus debebat perfici. ſi autem ex numero liberorum ſit is qui heres exiterit, decimam honorum Titij dare debet ciuitati. FR. ACCVRS.

l ¶ *Promiſerit*. & honorem receperit alias nõ haberet locum quod de herede ſtatur. ſi dicas opus non inchoatum à polliceute: vt *l. ſi quis ab.* ¶ Et non ſequitur quòd opus non ſeꝛtur verum ob ſtatum vel ſilentium honorem promittat quia vtrobique eſt inchoãdum. a. Vel dic, ad perfiçiendum teneatur. ar vbi pecunia, tunc ſecus diſtinguitur: vt *nov. 1. cod. l.* & facit *C. de reſcin. operum pu. l.* § *qui vero*.

m ¶ *Perficiendum*. & etiam inchoandum. vel dic *ad perficiendum*, id eſt faciendum.

n ¶ *Obligatus eſt*. Videtur in primo caſu heres teneri in ſolidũ, quãdo opus non fuit cœptũ. ſed dices quod in primo teneꝛur non in ſolidum, ſi bona nõ ſint ſolueꝛe liberalitati. ſed ꝛeꝛo male obꝛeꝛatur, ferendum id. vnde dic quod in primo accepit honorem, in ſecundo non. ſed & ſic etiam intelligitur lex ſupra *eo. Lex pollicitationi. g. & ig. verſat.*

o ¶ *Ob honorem*. idem & ſi ſine cauſa: quia ex tunc teneꝛur ex quo cœpeꝛim eſt: vt ſupra *eod. l.* § 1. *& Lex pollicitationi.*

p ¶ *Inchoauerit*. non tamen honorem ſuſcepit. aliàs heres teneꝛur in ſolidum: vt ſupra *eo. Lex pollicitationi. g. verſatur.* ¶ Et ſic nota ibi. Et vt ſupra *eodem. l.* ſi quis ab quo ibi incepeꝛat: vnde heres complere teneꝛur: vt argu. § *pro ſed. heres ſcio. & de hæꝛ. cont. l.* 2. Vel dic quòd ibi pecunia ob honoꝛem, hic opus tantũm erat promiſſum. ACCVRS.

q ¶ *Patrimonij*. ſi bona liberalitati ſolueꝛe non ſunt: vt ſupra *ea. l. ex pollicitatione*. ACCVRS.

r ¶ *Inter liberos*. facit ſupra *qui ſacrifla. ſeqnan. l.* § 1. *& de verbo. ſig. magiſtros.* § 4. & 5. *infin. & l. liberorum*. Sed arg. contra a ſupra *de iure immu. l.* 1. *in fin.*

DE VARIIS ET EXTRAordinariis cognitionibus, &c.

DE EXTRAORDINARIIS COGNITIONIBUS, & ſi iudex litem ſuam feciſſe dicetur.

TITVLVS XIII.

Salaria quæ diuinus cõſtituit decreto decurionum tol. ic. extra ordinem petit, id eſt per præſidem non date iudici ſpeciali his ciuibus decreuit, non ea tantum, quæ Reſp. debet liberalium artium profeſſoribus & medicis: ſed & quæcunque à quocunque ſalaria debentur, honoraria merces, etiam quæ debentur procuratoribus. l. 7. *inpꝛ. l.* 1. *l.* 17. *Cod. eod. & debentur, vt opinor, ex pollicitatione ſua, vt ex ſpecie huiuſmodi: Veni & tibi præſtabo ſalarium. l. vlt. de oblig. & actio. ſi modò certa ſit pollicitatio. nam ex incerta pollicitatione non eſt actio. d. l.* 17. *nec ex vote incerta pecunia apud Iudæum* XXII. *De municipibus & incolis eſt exquiſito præſidem extraordinario. de quibus dixit antec, l. pe. ad municip. aliquæ etiam de pollicitationibus, in municipia factis. l.* 8 *ſupra in prom. & hæ præſtan cauſa his adiungendæ cognitionem de ſalariis. atque etiam aliàs in l. 1. quæ etiam fere ad publicam vtilitatem ſpectant. Additur quoque de variis cognitionibus ſumma diuiſio in l.* 5 *vt ab eam rem nobis placuerit magis audiri ſcripſerim. de variis & extraordinariis cognitionibus. & Inſtitutiones. de diuerſis cognitionibus. Et quia inter munera publica ſtatim dari munus numerauimus eſt. l. vlt.* § *iudicandi. de muner. & hon. l. pe. & de vacat. mun. etiam non exiſtente multa ꝛeꝛpetatur plenius ex l.* 3. *de obligat. & act. ordinaria actio quæ ex mandata qua non auctus eam iudicem qui perperam pro imprudentiam iudicauit, conſeqꝛetur ea bonam & æquam. Ex hac etiam cauſa iudex litem ſuam facit: adeò vt reſcito aduerſario in iudicem quaſi pollicitus eſt. ita eius intereſt, ꝛeꝛtere eam litem poſſe. hoc enim eſt litem ſuam facere, vel cauſam ſuam facere. vt in l. 2. C. Th. quæ. appellationes etc.* CVIAC.

DE VARIIS ET EXTRAordinariis cognitionibus, &c.

Præfer

480/C.IV.K.5-3, 1779-1780
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

Præses prouincie.] CAVSA. Nociturnè dicere de quibus factis posse præsides officium implorari, vt sic ipse præses extra ordinē audit cognoscere: & dico quod præses prouinciæ solet extra ordinē cognoscere de mercedibus constituendis & dandis præceptoribus studiorum liberalium. & quæ sint liberalia studia, specificat. Item cognoscere debet de mercede danda obstetrici. Item de mercede constituenda & danda etiam medico, qui peritiam habet sanandi aliquam certā partem corporis: vt auricule, vel labie, vel dētium: non ei qui incantat aliquod malum, siue impecatus est. Item non dicet aut philosophis qui petunt salariū constitui à discipulis suis. & reddetur ratio in littera. Si tamē discipuli velint aliquid spōte dare doctori suo: doctor potest recipere. Item nec doctoribus legum ius reddetur, qui petunt à discipulis suis salariū constitui & solui. & reddetur ratio in littera. Si tamen discipuli velint aliquid spōte dare doctori suo: doctor potest recipere. Item præses cognoscet de mercede reddenda & danda à discipulis magistris bidi hebraïcis & qui sint hi, die vt in Gl. † nominari. *super. de Iud. c. ad ea. in fi. & per. ea.* quæ incipit, *pro constituenda*, &c. non autem cognoscet extra ordinē de mercede obstetricis liberalis, & notarii, & calculatoribus, & similibus qui in littera nominātur. Item si affectiones petant salarium: de hoc cognoscet præses extra ordinem. Item si ab aliquo dicitur contra aliquem prædictorum de hoc potest præsis cognoscere extra ordinem. Item qui iudices cognoscere possint aduersus aduocatos Dei fratres scripserunt. scil. in Græco: & de hoc habes exemplum *C. de pœn. Lmoris. in princ.* Item de salario constituendo aduocato, debet cognoscere præses extra ordinem: & constituet salarium pro modo litis, & pro facundia aduocati. & alia sunt inspicienda, quæ in littera continentur & specificat quis dicatur aduocatus. Item si aduocatus fecit pactum cum clientelo de quota parte litis, non valet: si autem causa finita factum fuit pactum prædictum, valet: vtique ad probabilem quantitatem. Item si omnino victoriæ aliquid sibi dari pactitur aduocatus, valet: vt tamen cōperiatur in hoc quod primo fuerat datum: vt tamen non excedat licitam quantitatem. & quæ sit licita, specificat Imo si prædictæ causa decidit aduocatus salarii quod erat ei præfixum pro totalitate expectatur. Item præses prouinciæ vel præses cognoscet ex officio de nutricibus dandis nutricibus, id est de mercede constituenda & danda nutrientibus pueros qui sunt infantes non si maiores infantibus nutriant & nonnes ibi qui cōsentiantur eorum præsidentes eius scilicet præsidis officio, & coram eodem præside poterunt recognoscere & contestari. FRANC.

a ¶ *Dicere.* extraord. * offitiali implorato: vt *¶ præsi. §. medicorum. & ipse rubrica. & C. de dec. ab ord. fa. l. ambitiosa. § fin.* petitur ergo constitui & solui, licet à princ. non fuerit constituta merces: vt dictis in glos. & ad idem *C. de profess. & me. l. medicos. lib. x.*

b ¶ *Liberalium.* artium b quæ sunt grammatica, &c. & sub & quibusdam aliis, vt hic habetur. ACCVRS.

c ¶ *Contribuantur.* sub studio liberali: nam sunt vij. quorum hæc est vna.

d ¶ *Professorum.* hoc suprà vocauit præceptores.

e ¶ *Salarium.* scil. videtur causa medicorum, cum hi, &c. & sup. *de decre. ab ord. fac. l.*

f ¶ *Sed & obstetrices.* quæ procurant mulierem in partu: vt *l. ad le. Aquil. Neratius. § sed si obstetrix.* & medicinæ c dicunt hi, & hic.

g ¶ *Audiant.* scil. præsides petentem constitui & dari salarium. item facit *¶ auth. ad matricia.*

h ¶ *Auriculorum.* aliàs *auricularium*, & dicitur d in qui aures ægres curat. aliàs *auricularia* e, vt archetridem intelligo hoc sensu, vt ea etiam medicina sit, qui auricularia morbi sanitatem pollicetur. vel auricum doloris.

i ¶ *Vel dentium.* scil. curationem pollicetur f.

k ¶ *Non sunt 48.* vel hoc, vel superius non abundat: sic *¶ de dam. infect. Item si non in præs.*

l ¶ *Tamen §.* id est quamuis.

4. ¶ An & philosophi professorum numero sint? Et non puto: minus quia non religiosa res est: sed quia hoc primum profiteri eos oportet, mercenarium g operam spernere.

5. ¶ Proinde ne iuris quidem ciuilis professoribus ius dicent h. Est i quidem res sanctissima k ciuilis sapientia, sed quæ precio nummario non sit æstimanda l, nec dehonestanda dum in iudicio honor m petitur n, qui o in ingressu sacramenti p offerri † debuit. Quædam enim tametsi honestè accipiantur, inhonestè tamen petuntur q.

6. ¶ Ludi r quoque literarij magistris, licet non sint professores, tamen vsurpatum est s vt his quoque ius dicatur t. Iam & librariis u, & notariis x, & calculatoribus y siue tabularijs z,

7. ¶ Et cæterarum artium opificibus, siue artificibus, quæ a sunt extra literas, vel notas positæ, nequaquam extra ordinem ius dicere præses debebit.

8. ¶ Sed & si comites b salarium petant, idem iuris est quod in professoribus c placet.

9. ¶ Sed (&) aduersus ipsos

1. VLPIANVS *libro octauo de cognitionibus tribunalitijs.*

PRæses prouinciæ de mercedibus ius dicere * solet, sed præceptoribus tantùm studiorum liberalium b. Liberalia autem studia accipimus, quæ Græci Ἐγκύκλια appellant. Rhetores continebuntur c, grammatici, geometræ.

1. ¶ Medicorum quoque eadem causa est, quæ professorum d, nisi quòd iustior e: cùm hi salutis hominum, illi studiorum curam agant: & ideo his quoque extra ordinem ius dici debet.

2. ¶ Sed & obstetricem f audiane g: quæ vtique medicinam exhibere videtur.

3. ¶ Medicos fortassis quis accipiet etiam eos qui alicuius partis corporis, vel certi doloris sanitatem pollicentur: vt pura si auricularius h †, si fibulæ, vel dentium i. Non tamen si incantauit, si impecatus est, si vt vulgari verbo impostorum vtar, si exorcizauit: non sunt ista k medicinæ genera, tametsi l sint qui hos sibi profuisse cum prædicatione m affirment.

---

a Mercenaria ars, quæ est pro mercede capio.

b Salaria dicitur an extra ordinem petere posse petit.

* Vide Gloss. *in princ. vsuqu. Item, in §. quibus ad plenum in verbo, specie.*

† offeri.

c Intelligendum quæ sunt extra ordinem.

d Scientia donari, non vendi potest.

e Honor pro salarij causa interpretatur.

f Salarium dator pro facultate & dignitate danda & accipienda.

g Studium est res sacra. & in principio studij dona offerenda.

---

a ¶ *Mercenaria.* id est a mercedem ex opere capiens vt *L. de var. mu. l. in honorib. § philosophis. & C. de mu. pa. l. professor.* & videtur de poëta: vt *C. de profess. l. pen.* ACCVRS.

o ¶ *Dicere.* aliàs dicet, scilicet præses. ¶ Non ergo doctor extra ordinem petit scilicet in aduocato fecerat ¶ *§. in honorario.*

p ¶ *Sanctissima.* quo ad animam: quia eius præcepta concordant cum d quinario *L. de iustitia in Lusticia §. iuris præcepta.* Item est sanctissima quo ad munus: vt *Instit. de re. diui. §. sanctæ.* & per hoc videbatur debere credi tibi *sed qua proba*, &c. vt subinfra.

q ¶ *Æstimanda.* potest ergo scientia d donari non vendi: vt hoc, & *supra h. de dona. l. Aquilius. & C. de epi. & cle. l. si quemquam.* Sed arg. contra ¶. *de regulis iur. Lauren.*

r ¶ *Honor.* id est salarium: ideo &c e dictum, quia honor est donari, & eis detur. *si. vnus. l. si remunerandi.* qui f debet dari pro facultate & dignitate donantium: vt *L. de admon. tut. l. cum placet. §. in primis.* & etiā eius qui donatur: vt *C. de epis. aud. l. cum dementia.*

f ¶ *Præsse.* scilicet à scholari per doctorem.

s ¶ *Qui.* scilicet honor.

t ¶ *Ingressu sacramenti.* quod sacramentum fit à iudice per præsentiam cuiusdam angelorum: vt *C. de iudi. l. rem non nouam.* vel calumniæ, quod fit à partibus: vt *C. de iur. cal. l. 3.* antequam ergo iuretur, debet solui. x. Vel dic sacramenti, id est studij: ideo sic dicit, quia doctor imaluit si lei tet docere. y. Vel idem quia studium & res sacra est: cum legere in quibus studetur, sint sacratissimæ: vt *C. de leg. & con. Lleges sacratissimæ.* & secundum hoc in h prin. studij sunt offerenda dona. & pro hac expeditione optimè fecit quod fequitur, *quodam enim*, &c. ¶ Sed an pro donis quæ hodie fiunt, possit agere doctor cùm ipse non requirat: cum promissum sit. *C. de dona. l. si quis argentum. § si autem de aff. & ubi. in quibusdam. & Lobligationem. in fi.*

u ¶ *Librarios.* vt hæc salarium autē promissorum. &c *L. de oper. l. i. Campanæ. & de iud. l. obstruendum. & T. de orig. iur. l. 4. §. primus deinde circa §. i.* & ibi de hoc not.

x ¶ *Notarijs.* qui i notas faciunt, quæ k non sunt literæ: vt *T. de dam. pa. l. si. vel culpa. §. fi.* ACCVRS.

y ¶ *Calculatoribus.* hi l sunt computatores. de quibus dicitur *C. de cens. col. & T. de lib. cau. l. fi. in §.*

z ¶ *Tabularijs.* m tabellionibus vt *C. de tab. pub. tatum.* & ad hoc *supra de pa. Lmoris. in princ.* ACCVRS.

a ¶ *Quæ.* scilicet artes.

g ¶ *Comites.* id n est affectiones: et *supra de offi. affect. l. item. & loca. l. sed addis. § 3.*

h ¶ *Professoribus.* scilicet alijs quàm iuris ciuilis: vt *supra §. medicorum. & § proinde.*

i ¶ *Vsurpatum.* id est per vsum obtentum.

k ¶ *Quamuis.* hic dicatur. pro conditionali. sibi mercede: vt *supra in principi.* & sunt illi fatyrici, qui ludendo & salzando recitabant.

l ¶ *Iam & librarios.* qui libros scribunt: vt in *princ. dig. §. illud autem.*

m ¶ *Prædicatione.* scilicet laudis. ACCVRS.

n ¶ *Mercenarij.* id est a mercedem ex opere capiens vt *L. de var. mu. l. in honorib. § philosophis. & C. de mu. pa. l. professor.* & videtur de poëta: vt *C. de profess. l. pen.* ACCVRS.

o ¶ *Dicere.* aliàs dicet, scilicet præses. ¶ Non ergo doctor extra ordinem petit scilicet in aduocato fecerat ¶ *§. in honorario.*

p ¶ *Sanctissima.* quo ad animam: quia eius præcepta concordant cum d quinario *L. de iustitia in Lusticia §. iuris præcepta.* Item est sanctissima quo ad munus: vt *Instit. de re. diui. §. sanctæ.* & per hoc videbatur debere credi tibi *sed qua proba*, &c. vt subinfra.

q ¶ *Æstimanda.* potest ergo scientia d donari non vendi: vt hoc, & *supra h. de dona. l. Aquilius. & C. de epi. & cle. l. si quemquam.* Sed arg. contra ¶. *de regulis iur. Lauren.*

r ¶ *Honor.* id est salarium: ideo &c e dictum, quia honor est donari, & eis detur. *si. vnus. l. si remunerandi.* qui f debet dari pro facultate & dignitate donantium: vt *L. de admon. tut. l. cum placet. §. in primis.* & etiā eius qui donatur: vt *C. de epis. aud. l. cum dementia.*

f ¶ *Præsse.* scilicet à scholari per doctorem.

s ¶ *Qui.* scilicet honor.

t ¶ *Ingressu sacramenti.* quod sacramentum fit à iudice per præsentiam cuiusdam angelorum: vt *C. de iudi. l. rem non nouam.* vel calumniæ, quod fit à partibus: vt *C. de iur. cal. l. 3.* antequam ergo iuretur, debet solui. x. Vel dic sacramenti, id est studij: ideo sic dicit, quia doctor imaluit si lei tet docere. y. Vel idem quia studium & res sacra est: cum legere in quibus studetur, sint sacratissimæ: vt *C. de leg. & con. Lleges sacratissimæ.* & secundum hoc in h prin. studij sunt offerenda dona. & pro hac expeditione optimè fecit quod fequitur, *quodam enim*, &c. ¶ Sed an pro donis quæ hodie fiunt, possit agere doctor cùm ipse non requirat: cum promissum sit. *C. de dona. l. si quis argentum. § si autem de aff. & ubi. in quibusdam. & Lobligationem. in fi.*

u ¶ *Librarios.* vt hæc salarium autē promissorum. &c *L. de oper. l. i. Campanæ. & de iud. l. obstruendum. & T. de orig. iur. l. 4. §. primus deinde circa §. i.* & ibi de hoc not.

x ¶ *Notarijs.* qui i notas faciunt, quæ k non sunt literæ: vt *T. de dam. pa. l. si. vel culpa. §. fi.* ACCVRS.

i Notarij qui notas faciunt.

k Notæ à literis differunt.

y ¶ *Calculatoribus.* hi l sunt computatores. de quibus dicitur *C. de cens. col. & T. de lib. cau. l. fi. in §.*

l Calculatores qui.

z ¶ *Tabularijs.* m tabellionibus vt *C. de tab. pub. tatum.* & ad hoc *supra de pa. Lmoris. in princ.* ACCVRS.

m Tabularij qui.

a ¶ *Quæ.* scilicet artes.

n Comites pro adiectione.

g ¶ *Comites.* id n est affectiones: et *supra de offi. affect. l. item. & loca. l. sed addis. § 3.*

h ¶ *Professoribus.* scilicet alijs quàm iuris ciuilis: vt *supra §. medicorum. & § proinde.*

a ¶ *Ipsos*

480/C.IV.K.5-3, 1781-1782
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-3, 1783-1784

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

a ¶ *Debuerunt* puta in aliquo exercitu, vel curia, puta hastiludium. ACCVRS.

b ¶ *Rem scientia* sic fictio vt supra *de morb. sa. L. in fi. & ff. l. fi. C. C. Edictum.*] CAEPOLLA. Medicus oculorum malam medicinam dedit infirmo, vt fingeret ab eo extorquere agros suos per emptionē: & extorsit.

dicitur quòd penes prouinciæ iudicem hoc retractari: puniri enim medicum FRANC.

c ¶ *Medicus.* facit C. *quod me cum l. ff. per imperatorem. & de professi. l. sancimus. & de offic. procu. l. illicitum. supra quod metum l. fin. ff.*] *vsque ad fin. l.* & quod aut. *in l. nec ciuium.*

d *Iuuenes studiosi.* id est * adolescentes, vel assessores. & tunc constituitur, vel non constituitur vt vi. *l. ff. in honorariis. & ff. fed & ff. eo tit.* s. Vel dic, id est doctores legum. & tunc die dicendi constitutum vt supra *l. ff. § prouinde.* ¶ Item non ob. *C. mun. l. qui mentre. § salarium.* quia ibi effectum incertum petebatur, hic autem vt constituatur petitur.

Cognitionum.] CAEPOLLA. Numerus cognitionum cum ex variis causis defcendat, nō potest facilè diuidi in genera: sed cum difficultate sic *diuidi* tur: nā enim de honoribus siue de muneribus gerendis tractatur: aut de pecuniaria re differitur: aut de existimatione alicuius cognoscitur: aut de capitali crimine quæritur. secundò dicit quid sit existimatio. Tertiò dicit quòd existimatio quandoque minuitur, quandoque consumitur: & dat exempla de vtroque separatim. FR.

e ¶ *Non potest.* sed cum difficultate sic: vt fabricit, sicut * & mortua: vt supra *de reper. l. mutua.* & arg. *l. de regu. iur. Lamnis definitis.* ¶ Et not. quòd aliqua causa est cum * sub duobus membris positum: vt suspecti tutoris: vt supra *de procur. l. non solum.* § *fin.* ACCVRS.

f ¶ *Existimatio est.* id est fama, siue opinio. nam hæc tria * idem significant: vt nuncio, enim, spatha, gladius. vnde dicitur, infamia, & famæ priuatio *.

g ¶ *Dignitatis.*] * potentiæ à natura tributæ cuilibet, quia homo est homo & enim est dignior omni creaturæ: vt supra *de adil. edi. l. indignum.* cùm omnis creatura ei seruiat: sed & angelica * natura. Nam & angelus ei seruit. s. Vel aliter ponitur dignitas vt *Cod. de dignit.* Item per hoc quod dicit illæsæ, id est in nullo diminutæ. ACCVRS.

h ¶ *Quæ.* aliàs *quæ.* fcilicet existimatio, seu fama. ACCVRS.

i ¶ *Circa statum.* perseuerantem.

k ¶ *Cùm plebeius.* honestior enim non subiicieretur: vt supra *de pœnis. Locupletium § non omnes.* ACCVRS.

l ¶ *Perfidus.* Contra supra *de insc. Lectus.* Sol. verum est quod infamia est cum pœnam patiuntur ex pœna ficta, & restituto eo, desinit esse infamis. m Vel aliter cùm crimen præcedens tale fit quod per sententiam irrogata infamiam, tunc is qui causa vel damnatus est, infamis est perpetuò. ACCVRS.

m ¶ *Donec.* dic in opus pub. donec *C.* ad tempus. & sic non amittit ciuitatem: vt supra *de pœ. Locupletium, circa principalium* si in perpetuum: vt supra *de pœ. Locupletium.* secundum Io. & *C. de pœ. l.*] sed & si perpetuò, adhuc differt à damnato in metallum, cùm ille fructus pœnæ efficiunt, hic ciuitatem tantùm perdit: vt supra *de pœ. Locupletium in princ.* vt relegatus enim in perpetuum remanet ciuis: vt supra *de interdic. & releg. l. relegatorum.* § *fin. aucum.*

n ¶ *Perpetua.* id est generali: vt *Instit. de succession. ab intest.* § *fi.* quod tñ dictum habes supra *de infa. l.* ACCVRS.

o ¶ *Consumitur.* scil. existimatio. ACCVRS.

p ¶ ¶ *Videtur.* sanxit quod ille cui * interdictum aqua & igni, in cuius locum successit hodie deportatio *, vt hic subiecit. *R.T. ad l. Iul. par. Lege* efficitur seruus. & sic est contra Institu. *de cap. dimi. § minor. fola.* hæc magna * panitur pro media tantùm. & quod dicit libertas *, non ponitur pro ea quæ est ciuitaria seruitus: sed id est publicas faciendi quod vult quod non potest facere damnatus aquæ & ignis: vt excæ* ad potest tethati: vt *T. de iniuf. inf. l.* ¶ *quis ex.* § *mur.* est hic nihil de maximis dicitur. s. Vel dic quòd magna comprehēdit maximam & medium: vt aliàs *T. de vsufr. leg. l. in fine & ad Trebel. l.* § *prouide.* & quod dicit *libertas*, est cuiplum de maxima. Item quod dicit *velut.* exemplū de medio: interpolio puncto * loco copulæ. Sed quæstio habet, *vel.* & tunc planior est hæc lectio. & facit *de verbo. signif. l. capitalia.* ¶ Sed quæ est effectus * mancorum, vel consumptionis? Resp. de primo patet per exempla hic posita. de alio constat quod ab nullum actum ciuilem admittitur, cuius fama est obscura: vt *T. de pos. l. quidam. & C. de dign. l.* ACCVRS.

q ¶ *Quæ in persona deperierunt.* Qui ex iure Quiritii libberi nō sunt, vt inergen: tium. Itaque torqueri non possunt. *l. ex.* § *vlt. T. de quæst.* CVIAC.

r ¶ ¶ *Nec diuersa* quæstione: sed quantitate fio. vt supra *de pœn. Laud damnum.* § *Nuncr etc.* & hic subiicit.

s ¶ *Operis.* f. metalli.

t ¶ *Minutis.* & simplicitus.

Si iudex.] CAEPOLLA. Iudex qui litem suam facit, quia contra æquitatem iudicat, obligatur ex quasi maleficio, & actione in factum tenetur, in quantum æquum iudici videtur. FRANC. ACCVRS.

u ¶ *Si iudex litem suam fecerit.* iudicando * contra æquitatem. Sol si contra ius: tunc aut errore expertio, & non * valet. & sic * non facit litem suam aut non, & valet: & sic facit litem suam, secundum quod vn. ACCVRS.

x ¶ *Per imprudentiam.* No. teneri aliquem ex imprudentia * sic supra *loc. l. si quis fundum.* § *Celsus & Litem quæritur.* § *fi gemma. & ad l. Aq. Lidem Iuliamus.* § *fi. & de offic. pref. l. illicitas.* § *finali. & de aqu. pref. l. num & Seruius.* § *fi. ff.*

y ¶ *Licet per imprudentiam.* Opponit Baldus *l. fi. filiusfam. T. de iudic.* fed nihil refert vtrumque esse verum. Vide scripta *ad l. eq. C. de cand. iudeb.* CVIAC.

z ¶ *Teneri in factum actione.* Quæ tamen ordinaria est. Nam hic fit duplex est. Primus de extraordinaria cognit. & secundus, si iudex litem suam fecisse dicatur. CVIAC.

a ¶ *De iure.* & ita non in solidum damnatur: & sic bene facit ad tem. sed vbi dolo *, tunc in solidum, & fieret infamis: vt *Instit. de obligat. ex quasi delic. in princ. & Cod. de pœ. in l. fi.* & hoc fine ordinarius fine deleg. fine enim arbiter * & compromissum fit. sic & *C. de pœ. l. fi. quis in consiliabendo.* in fi. in casu quo in fine

480/C.IV.K.5-3, 1785-1786
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

sine pœna: sed cum ignarus esse non sibi esse ei, scilicet arbitrio præsidis sacramentum: vt in Auth. de iudic. §. & quoniam. Item filiæ paternis. ff. sine etiam filiafamil. de quo filio dic vt ff. de iudic. l. ff. filium. & facit supra de act. & obligat. l. ex una. §. ff. iudex.

DE PROXENETICIS.

Proxeneta est qui inquirit voluntates aliquorum, vel ad emendum, vel ad commendandum, vel ad contrahendum, vel ad amicitias faciendas, vel familiaritatem constituendam ei ¶ sic in vet. & manuscr. In indicio. de proxeneticis perperam quidam, de proxeneta. *falsarium extraordinarium.* Accvrs.

a ¶ Proxeneticum erant, qui bus parentes mandabant, vt filiabus suis quærerent maritos. l. generali, supra de ritu nuptiarum. l. vbi supra de sponsal. vbi eas vocat interpositas personas. Dicuntur & interpretes in l. Cod. Theod. de nuptiis, & Græce ἐπιμνήστρια, & eis datum falarium, ἐπιμνηστρικὸν, sicut hic proxeneticum, de quo fuit obstructio, quæ dilucidatur in tit. C. de sponsal. Eius summa exstat apud Hermanop. lib. 4. cap. 2. Vide scripta ad tit. de sponsal. ff. & not. ad tit. Cod. de sponsal. Cviac.

1. Vlpianvs libro quadragensimo secundo ad Sabinum.

a Proxeneticum, id est falarium quæ præstitum proxeneta, quæ & philotimia dicuntur vt ff. l. §. Proxeneticum. extraordi. vt ff. l. §. an princip. non ad. locatio. vt ff. l. f. prescr. Sed hodie bibliopolæ nostris temporis non expectant petere pecuniæ sed libros reuocare vsique dum eis satisfiat.

† Alcia. Fil. 3. parerg. cap. 12.

* sarcinam offendiculum. † id est interpretis homo-rium.

b Proxeneta non tenetur ex contractu nomine proxenetico, sed dolum admittit. † Nauclerus non tenetur eo quod fecit vt monitus. † locui non desinit agere, vbi mercedem accepit. c ¶ Tamen ff. l. quidam. & facit ff. mand. l. ff. vero non remanet. §. cum quidam. & de ad. ed. l. ff. quidam. & in Auth. de ed. §. iubemus. & ff. de fu qui not. infa. l. a libro. & supra de neg. ge. l. ff. ferri mei. ¶ Sed contra a supra de fur. act. l. f. §. fin. soluit de dolore. Adde. ex tit. Nam & hic de dolo tenetur: vt in §. huius l. Sic nec mutuus b tenetur vt C. ff. quis alteri vel sibi. l. ff. & supra quod cum eo. l. ff. ex exercitio. Accvrs.

d ¶ Idem dic. licebat quod non teneatur nec, &c. sic in mercede, vt licet e interueniat merces, non tamen agatur locati. vt supe. ff. mensor. Adde. mo. dixi. l. f. §. Accvrs.

e ¶ Philanthropia, id est falarij.

f ¶ Actione. cum locatio non sit. Item nec mandati: quia non gratis. Item non de dolo dolo tenetur sed de lata culpa, ad instar mercedis vt supra ff. mensor. fal. mod. de. l. f. §. hoc adde.

g ¶ Tenebitur. vt & supra de dol. l. & elegantes. § fin. & l. quod si cum filius. & arg. supra de fur. l. ff. quis vxori. & cum Titio. & l. Seium. §. ff. quis. & l. ff. si qui. §. si tu Titium. & supra mandati. § ff. quis ex lege. & ff. mensor. fal. mo. dix. l. & C. de magistr. conue. l. fin. & supra de magistr. conue. l. f. § diuus.

vitium fuerit, pœnam sustinebit.

DE PROXENETICIS †.

TITVLVS XIV.

Proxenetica sunt præmia quæ debentur parentibus & interpretibus, quorum beneficio puer duxit plenisque nuptiis contrahatur vel nomina, vel nuptiæ, amicitiæ, vel indices adfessæ nuncupentur, qua non promissa extra ordinem petuntur. Et figitur hic ratio, facies cognitionis extraordinariæ, atque adeo pars superioris. Cviac.

1. Vlpianvs libro quadragensimo secundo ad Sabinum.

Proxeneticum * iure licito petuntur b.

12. Idem libro vicensimo primo ad Edictum.

SI proxeneta interuenerit faciendi nominis *, vt multi solent, videamus an possit quasi mandator teneri. Et non puto teneri: qui hic monstrat magis nomen, quàm mandat: tametsi c laudet nomen. Idem dico d & si aliquid philanthropij e † nomine acceperit: nec ex locato conducto erit actio. Planè si dolo & callidit are creditorem circumenerit, de dolo actione f tenebitur g.

13. Idem libro tertio ad edictum Tribunitium.

DE proxenetico, quod * & lordidum b, solent præsides cognoscere: sic tamen, vt & in his modus esse debeat & quantitatis, & negotij, in quo operula ista defuncti sunt. & ministerium qualesquale accommodauerunt. Faciliùs quod. Graci, ἐμμενετέον εἰς † appellant; petit apud eos poterit: si quis fortè conditionis b, vel amicitiæ c, vel adfessuræ d, vel cuius alterius huiusmodi proxeneta fuit. Sunt enim huiusmodi hominum, vt tam in magna ciuitate, officinæ *. Est enim proxenetarum modus, qui * emptionibus, venditionibus, commerciis, contractibus licitis b, viles non adeo c improbabili more se exhibent.

DE CENSIBVS.

TITVLVS XV.

De iure publico restabat hoc tantum vt census rationem explicarem pro modo rerum certum est singulorum ciuitatum vires & possessiones tributa dependere principij, vel pop. Ro. l. 1. §. vlti. de ar. leg. Consum dicemus publicas tabulas tueri ciuitatis & agrorum omnium. Sed antea nisi am constituantur, quia & duplex tributum fit & capitis. Vtit hoc in l. 32. §. vlt. de vsufr. leg. & Festa tributorum ratio in capite, alia ex censu. Cviac.

1. Vlpianvs libro primo de censibus.

CIendum † est esse quasdam colonias iuris Italici a: vt est in Syria Phœnice splendidissima Tyriorum colonia b (vnde mihi origo est) nobilis c regionibus d, serie seculorum antiquissima, armiporens, fœderis e quod cum Romanis percussit f, tenacissimo. huic enim Diuus Seuerus & Imperator noster ob egregiam in rempublicam, imperiumque Romanum insignem fidem, ius Italicum dedit.

2. ¶ Sed & Berytensis colonia in eadem prouincia, Augusti beneficiis gratiosa *: & vt Diuus Hadrianus in quadam oratione ait, Augustana colonia b, quæ ius Italicum habet c.

3. ¶ Est & Heliopolitana †, quæ à Diuo Seuero per belli ciuilis occasionem d Italicæ coloniæ rempublicam e accepit.

4. ¶ Est & Laodicena colo-

† Alcia. lib. 1. disputat. 11. Fide. Aymon. Pol. Pifan. de duob. generib. ordinarior.

† Heliopolitana.

a ¶ Proxeneta.] Cavte. Cum proxeneta petit proxeneticum, id est falarium sibi constitui & præstari potest prouinciæ de hoc cognoscere, & constituere falarium secundum qualitatem negotij & laboris. & proxenetæ sunt, qui interponunt se circa amicitias faciendas inter aliquos, & circa matrimonia, & circa affectionem inuiniendum, & circa emptiones & venditiones, & alios contractus: & eorum officium est valde vtile. F n.

b ¶ Sordidum. sordidum a dicitur, quia debet offerri, non expectare petitionem. l. nec. §. f. prescr. c. Vel etiam sordidum, cum petitur vltra modum, qui debet æstimari vt hic subiicit. ad quod l. ne. §. in honorario. c. Vel dic sordidum, si est vile officium: vt infra inuitus operula, & quælequale, & officinæ. & sic falarium sordidum, sicut manuæ dicitur sordidum: vt C. de facro. san. eccle. l. placet.

a Sordidè falarium quod.

c ¶ Hermeneuticum. id est falarium.

d ¶ Quid Græci hyperetem, hic interpretes dicuntur in leg. prima C. Theod. de nuptiis, & Græce ὑμνητὴς

e ¶ Condicionis. ad matrimonium de quo est Cod. eod.

† Alcia. lib. 1. disputat. 11. Fide. Aymon. Pol. Pifan. de duob. generib. ordinarior.

f ¶ Amicitias. quæritis fœdera inter aliquos.

m ¶ Adfessuræ. adfessorem inuenire iudici ordinario: vt in Auth. de iudic. §. Accvrs.

n ¶ Officina. i. vilis seruitus: vt supra de iure. l. arbitrata. §. nisi prætor.

o ¶ Qui fit. proxeneta.

p ¶ Locis. secus si illiberalis in Auth. vt nulli iudi. §. & quando vero. & de ed. epi. §. pro omnibus.

q ¶ Adde. vt falarium vltra modum habeant, quod velle videbantur.

DE CENSIBVS.

Ciendum.] Cavte. Cum Italici tributa non præstent, sed tantùm prouinciales. nominat Vlpi. hic l. quasdam prouincias quibus ius Italicum tributum est, vt non præstet tributum, sicut nec Italici & rat prouinciæ numerat in litera. Franciscvs.

† Heliopolitana.

r ¶ Italici. vt sicut Itali tributa non præstant, ita nec istæ prouinciæ: vt C. de epi. & cle. l. de nec. & ff. ad fil. Accvrs.

s ¶ Colonia. i. mirabel comitatus quidam, vel villa: vt ff. ad mu. l. mos. §. qui regiuli.

t ¶ Adde. Vlpianv. u ¶ Nobilis. sci. villa.

x ¶ Regionibus. i. inter regiones Syriæ.

y ¶ Fœderis. id est pactiue vt C. de sep. hæred. dulcia.

z ¶ Percussit. pactio facta inter se b dicitur à percussione palmarum: vt mos. C. de par. l. 1. in prin. & mitter enim ferantur fœdera cū Romanis.

a Percussit à Pattus percussione palmarum.

a ¶ Gratiosa. sub. est.

b ¶ Colonia. sic dicitur.

c ¶ Adde. & est metropolitana beneficio principis: vt C. de metropo. lib. 12. Accvrs.

d ¶ Occasionem. scuit forte sedare ciuile bellum.

e ¶ Rempublicam. i. à repub. accepit, subaudi ius Italicæ coloniæ.

Colonia.

480/C.IV.K.5-3, 1787-1788
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-3, 1789-1790

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-3, 1791-1792
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

DE VERBORVM & rerum significat.

Omnes hae quae vtimur, pertinet vel ad personas, vel ad res, vel ad actiones. vt Iustin. de iust. nat. §. fi. *de quibus est dictum in hoc titulo de lumine Pandectarum. sed quia in his tantum multa dubitationis circa verborum & rerum explicationes & interpretationes, idea de hac parte dicemus, & dic quid verbum, aliàs breuiter est pars orationis: sed hic largè sumitur pro qualibet parte orationis. sic & res verborum, quod significare in rubrica. est generale:* vt supra ſi cer. per. l. 2. in fin. & *casae tibi: quia verba significant aliquid, sed res pacta. ad. nam verba significant, & res significantur. Et est significare, demonstrare rem de qua quaritur, propriis nominibus et adiunctis, sed hic largius sumitur, vt eorum quae propriam naturam interpretatur, sed quemcunque modo designatur res: vt supra ſi cer. petat. contrar.* ACCVRS.

† Vulg. de verborum & rerum sign.

VErborum.] Ponit exemplum *supra de negot. gestis. l. ag. in princ. & §. 1.* ¶ Item not. hic quod masculinum, vt dignius concipit feminina. quod accipe quantum ad mentem legislatoris, non quantum ad verba: vt *infra end. l. pronuntiatio. in princ. & l. haereticae & l. si verbo d. test. & l. liberti. & supra de legat. iij. l. qui duos. & l. servus lega. & de iure fisc. l. 2. & de condition. poss. l. 3. & de pactis l. mercatores.* & hoc nihil aliud fuerit mens loquentis: vt *ff. de leg. iij. l. Lucius. §. quaesitum.* vel nisi fit odium: vt *supra de vent. in poss. mit. l. 3. §. quaeritur, ſi ita exhoredavit.* Sed ecquera a foemininum non concipit masculinum: vt *supra de leg. 9. l. ſi ita scriptum.* Sed & pro b foeminino quandoque ponitur proprie masculinum: vt *C. de usu. Legnis.*

a Pomponius an & quando mutatio appellationis non contineat.

Masculina pro foemina interdum accipiuntur.

a ¶ *Verbum hoc. ſi quis* Haec lectio est ad hanc edicti partem, *ſi quis insciverit*, &c. Vel ad hanc, *ſi quis in eo tumultu*, &c. Quia in foemineo genere vlurpatum est à veteribus Latinis Plautus in Aululeria. Terentius in Eunucho. Eodem modo accipe, *is, qui, vel ſi quis.* CVIAC.

e VRbis ¶ Pone exemplum: *ſi lego tibi omnia quae habeo in vrbe*, vel Romae, quae videantur legari vt *supra de leg. iij. l. cuique de pen. leg. Lucius quod. §. ſi vas.* ¶ Sed quid ſi dicam vrbemque in vrbe Romana? Respon. se *ſi dixerit*, Romae vt *supra §. ſi vas.* vel rectius, secundum Aeo. quòd proponatur ſi dicat in vrbe Romana, fuisse muris. secus econtra arg. *supra de sup. leg. l. ſi communis. servus* prima placet. 2. item, pone exemplum *ſi ex legati in testamento dua & Ludibria & l. ad Aphronem.* & est ratio de vrbi: quia dicitur ab vrbo, quod est curvatura muri, quod in eo lenta civitas solet adhiberi. *vt l. populo. §. vrbs.* ACCVRS.

β ¶ *Plaut. app. Rotit.* Pe. tiori haec ad vsucap. de iurisdictione. Conferas cum *l. ult. supra de iurisdict. omnium iudicum.* CVIAC.

f ¶ *Muris.* scilicet finitur.

g ¶ *Roma* f appellat o.

h ¶ *Continentiorem* vt suburbia continentur. *& facit supra de peculio. l. proinde. & l. sequens. & infra ad Legem Aquiliam. §. 3.*

i ¶ *Quod.* scilicet quàm vrbs. ACVR.

k ¶ *Patet.* scilicet quàm vrbs. ACVR.

¶ Nouem.

4 ¶ Eiusdem iuris & Tyriorum ciuitas à diuis Seuero & Antonino facta est. 5. ¶ Diuus Antoninus Antiochenses colonos * fecit saluis tributis.

6. ¶ Imperator noster Antoninus ciuitatem Emisenorum coloniam & iuris Italici b fecit.

7. ¶ Diuus Vespasianus Caesarienses colonos fecit c, non adiecto vt & iuris Italici essent: sed tributum his remisit capitis: sed diuus Titus etiam solum immune factum d interpretatus est. Similes eis Capitulenses esse videntur.

8. ¶ In prouincia Macedonia Dyrrachenti, Cassandrenses e, Philippenses, Dienses, Stouenses, iuris Italici sunt.

9. ¶ In prouincia Asia duae sunt iuris Italici, Troas & Patium.

10. ¶ In Pisidia eiusdem iuris est colonia Antiochensium.

11. ¶ In Africa Carthago, Vtica, Leptis magna, à diuis Seuero & Antonino iuris Italici factae sunt.

DE VERBORVM † SIGNIFICATIONE.

TITVLVS XVI.

De verborum significatione & de regula iuris, hi duo tituli communes sunt omnium partium & totalium sequentium. nullam enim fere partem vel quaestionem iuris possis latiorem habentem inire, ex qua statim non verbum hoc titulo non exponatur aliquod. Sed & ex partibus istae antiqui in hoc Digesto minimi erroris, voluisse videntur,

1 ¶ *Cuiusque diei.* artificialis, de quo dicitur, *Quinimo insultem vespertilio hymno beati Ambrosij. Est & naturalis qui xxiv. horas habet: & continet diem & noctem: de quo dicitur supra ad legem Aquil. l. ita vulneratus.* ACCVRS.

2 ¶ *Cuiusque diei.* Haec l. est ex lib. 2. Pauli ad edictum, in quo tractauit de magistratibus. Pertinet autem ad tribunum plebis cui non licuit extra vrbem abnoctare, vt necpraesidi extra prouinciam, *Libell. supra de off. praef.* Gellius lib. 13. cap. 12. *Absentare ab aedibus parte nocte dicitur, vt sequenti die non adsit maiore parte diei, id est, septem horis primis, non vbivis, sed vrbe.* Et ob id hic iungitur vrbis & diei definitio: vt *in l. ordinem §. sed. sed*, Vbiuorum & permodestionis. Vide Scipca *l. 2. de praescript.* CVIAC.

* Aliter enim, nec. cum Gl. in c. quotiens in pen. de el. in 6. & de maiorit. Glos. l. 1. vide Paepa. in tract. apud. & ibi Bonell. de Paulo. de inedib. ad rem in c. cum apud rectae de praescr.

† Quae duobus in. sequentib. habentur, ea fere omnia ibi propriis locis scripta fuere. *l. supra ſi quis infra.*

† Vide hic Cuiacium & a. c. f.

* De diuisione diei. Macrobius li. 1. 1. Saturnal. cap. 3. Gel. li. 3. noct. Attic. cap. 2. † Aeg. lib. 4. cap. 13.

* velut ſi.

a Tempus indicia illicendi & itineris expedendi definiunt arbitrio boni viri. vt hic. vel indicia Gellii. *supra ſi quis contumax.*

b Millaria à constitutionibus additicia vrbes Romae inciperunt. Ita numerantur.

c Millariam pro mille passibus.

d Passus quinque pedes continet.

e Pes autem continet digitos sedecim c. *ſi vas & ait Gel. 13. 3.*

3 ¶ *Dedit.* Naturalis qui semper constat xii. horis, & not. De die naturali, vide Aldum in Columel. CVIAC.

o ¶ *Nisi supremarum*, ſi pars horarum vij est maior pars ad v. proxime sequentes.

ζ ¶ *Non supremarum.* Quia homines negotiis lubentius dant se ad laborem, quàm sesti. Vel quia illis horis prima a Romani negotia & habent praecipuè vacabant. CVIAC.

p ¶ *Tiburi.* ¶ Pone exemplum in turore qui est vltra centesimum lapidem & se excusat vt *supra de excusat. tutor. §. qui autem 2.* Item pone ſi *fiquis eam l. ſi & ſi quis. vbi. pof. ser. l. ſi §. ſi profum.* & haec in iudicio. In contractibus autem inspicitur arbitrium boni viri, secundum possibilitatem itineris mittendi est iter agendum. *Tide verbo. oblig. l. sextumus. §. rhodia.* quae est contra.

q ¶ *Mille.* mille passus b à continentibus aedificiis vrbis Romae millarium c facimus. *vt l. mille passu.*

r ¶ *Passus.* & est passus d quinque pedum e.

s ¶ *Accipienda.* id est computanda.

t ¶ *Dimensionem.* scilicet xx millium passuum.

u ¶ *Competit.* id est habentur ad veniendum.

M M M De

480/C.IV.K.5-3, 1793-1794
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

a ¶ *De die.* vt si conueniat vt vna tantùm die perficiat xx. millia passuum & vnum: tunc enim non habebit nisi diem. 1. Vel die, si non conueniat de certo numero mitatorum per singulos dies: vt *supra qui seruitia. cog. Lan eis.*

¶ *Adde* argumento l. j *supra de pactis. l. contractus j. de regulis iuris.* CYACIVS.

† *passum.*

b ¶ *Non potest.* Inue stricturæ & *c. terminus de fer. l. feriæ.* sed *de regulariter*, quis ita Carpsi. fiagis euandecessisse prima hora capituitatis, dicitur heredi tas: & habet heredem: vt *T. de regula. Caton. & de temp. fun. l. lex Cornelia.* & *C. de fund & legi. hered. l. apud hostes. & j. folia mea. l. si quidem.* quæ sunt contra. Ita in quibusdã casibus spectatio fallit hoc vt not. d. l. 1. seruus.

* *Nomini. Fla.*

c ¶ *Hereditas dicit non fuisse.* Propriè, sed per fictionem legis Cornel. *l. 29. T. de rebus.* Quin & ex Nou. Leonis 40. qui apud hostes fuit. testamenta facere possunt. CYACC.

† *Flo. peculiū.*

d ¶ *Decessit.* in capitalitate hostium.

e PEcuniæ] *Item significari.* Scilicet omnem quę se vellefe possit in patrimonio: vt *l. 1. prox. & infra eod. l. pecuniæ.* & est exemplum *T. de rebus. l. j. §. fin. & l. seq. & plenè dixi supr. de acquisit. poss. l. §. cui a furem.*

* *i. effectum. abdicationem rē perfectam, & abdicatam, † i. apud opus ita ipsum edificatorem.*

f ¶ *Nummis appellatione.* Con. *Leo. T. de petit. hared.* CYACC.

g ¶ *Res* continua cum lege pugnãtes.

¶ *Res appellatione.* Con. hanc *l. cum l. j. supr. de oper. serv. & l. nemo ens. T. de tutor. & curat. datis ab ur.* CYACC.

h ¶ *Latior.* id est largior, vel generalior.

i ¶ *Prouocat.* subaudi appellatio.

k ¶ *Coercitio.* Iudicet appellatio rei: & est exemplum in re sacra religiosa facta, & libera hominũque nec sunt nec esse possunt in ipso patrimonio. vt *instit. de res. mancip. & §. mobiles, & de interd. stipula. in princ. & de obl. j. Lex Cincia §. fi. 2.* Alij ponunt in his quæ fieri non sunt, tamen possit esse in vestro patrimonio: vt in hereditate iacente: vt *T. de re. dub. l. j. §. 1. alio.* possit autem, &c. & in his quæ concedantur occupanti: vt *supra de rerum diui. l. item lapilli. j.* Tertij ponunt in seruitutibus personalibus & realibus, quæ nec in patrimonio sunt, nec extra: vt *supra de vsufruct. leg. l. j.* 4. Quarti ponunt in actionibus & obligationibus & iuribus, quæ non contineantur appellatione pecuniæ, sed rei: vt arg. *l. an Leo. app. & l. pecunia.* prima placet, aliæ non, cùm possint conuerti in pecuniam. *Cod. de confis. l. j. § pen.*

i ¶ *Adeo.* fallicet tantùm. ACCVRS.

k ¶ *Patrimonia sunt.* vel esse possunt, vt *modò dixi*: & sunt in * patrimonio, de quibus habet rus actionem & exceptionem: vt *T. de acquir. re. dub. l. rem in bona. & dicit ibi. & facit T. de re. cre. l. j. in fi.* Sed arg. contra. *T. de rei vin. l. si in rem.* sed illa quo ad illam tractatam intelligitur.

* *Patrimonij app. continentur in qua continetur bonorum appella. & illa sunt contenditia patrimonij. & ali. ex pra mat. in verbo patrimo.*

l ¶ *Opere.* Si testator grauauit heredem vt faciat opus, puta domum municipibus vel locauit aliquis mihi operas vt opus faciat: & hic locauit ei opus sic domum liberare, & perficiat: vt hic, & *infra eo. l. adificia. § perficiãt. & supra ad legem Falc. l. fi. & §. quadam. & supra de verbo. obli. l. stipulatium. cum. § seq.* ¶ Sed arg. contrà *supra de ac. & acquir. lega. l. & si mea sunt. §. quid ergo.* Sed ibi est fauor vltimæ voluntatis, vt legando argentum factum, comprehenderitur etiam inchoatum. & hic similiter est fauor, vt legando opus fieri, debeat perfici. sed quidam habent hic, *secus.* ACCVRS.

m ¶ *Opere legato.* Leg. *Seruio*, vt Flor. Deinde Valerius Probus hanc eandem formulam refert: & sic solitum notari sic, O. LOC. id est, opere locato, opere condacto. CYACC.

n NOmine. ¶ Plerumque dicitur in legibus, verbo nomen: vt patet *T. de bonoc. non. l. fi. nomen. & C. de bonoc. non. l. pupillorum. in fin* locũ obtinet nomen: vt *C. quæ res pig. obli. pot. l. nomen. & supra de pig. act. l. fi. communi. & de pig. l. prop. §. 1.* Item do in solutum nomen: vt *C. de act. & obli. l. fi. in solutum. & in plurib. alio.* & cui quidquid debetur, continet. ¶ Item cùm dicitur, res mihi debetur, intelligitur similiter ex quocumque contractu vel obligatione: vt *hic, & supr. si cer. per. l. j.* & etiam perfectionem continet. ¶ Alij contendunt, & dicunt, vt si testator dicat, nomina & res lego. & facit *l. cui. l. Labeo* ACCVRS.

* ¶ *Nomine* vt. Con. cum *l. 2. supr. de iurisdict. omnium iudicum. & cum l. ij. supr. quod quisque iuris in alt.* CYAC.

NOminis * & rei * appellatio ad omnem contractum & obligationem pertinet.

1. ¶ Verbum * *ex legibus* *, sic accipiendum est, tam ex legum sententia, quàm ex verbis *,

VII. PAVLVS *libro secundo ad Edictum.*

SPonsio † appellatur ℂ non solùm quæ per sponsus ‡ interrogationem * fit: sed omnis stipulatio promissióque ‖.

VIII. IDEM *libro tertio ad Edictum.*

VErbum ' *oportebit*, tam præsens quàm futurum tempus significat.

1. ¶ Actionis * verbo * non continetur ' exceptio.

IX. VLPIANVS *libro quinto ad Edictum.*

MArcellus * apud Iulianum notat *, verbo *persiste* *, &

a ¶ *Verbum.* Id est appellatione legis, cõtinetur verba legum & ipsa legis sententia recitetur cessantibus verbis. Item exemplum *supra si quando. pan. sor. l. ij. in prin. & l. pen.* Et pone exemplum ex l. Alia sententia quæ prohibet reliquũ seruo libertatem in fraudem. sed instituere eum permittit heredem, & libertam etiam in fraudem creditorũ: vt *Inſtitu qui alt. &c. in prin. & § fin.* ¶ sed quid si alium instituat, & seruo scribat iubet Respon. idem ex sententia legis ac si eum instituisset: *vt supr. ad Trebel. l. scilla. §. fina.* Item pone exemplum *supra de iurisd. omn. j. si quis ad. §. quod si dum proponitur.* ¶ Item *Inſtit. de leg. patrono. in.* & contra æqualiter punitur furiosus contra sententiam, & contra verba & sententiam: vt *C. de leg & constit. l. non dubium.* Et autem verba tantùm offendat: dic vt *T. de leg. & fideicomiſſ.*

† *Varr. lib. 5. de lingua Latina.*

* *reprobã.*

l. contra legem. & l. fraus. dic ergo verbum ex lege sine dicas, hanc actio est ex lege sine hoc facit secundum legem, siue contra legem: vel simili colore loquatur semper intelligitur vt hic dicitur.

o ¶ *Legium.* subaudi quod fieri.

p ¶ *Spondes ex verba.* vnã cum sententia. ACCVRS.

q ¶ *Sponsio appellatur.* Con. *l. si pactum. 68 supra de verb. obli.* Vide Varronem *lib. v. de lingua Latina.* Gellium *lib. xv. cap. xv. & l. ij. supr. de sponsib.* CYAC.

r ¶ *Sponsio* ℣ *sponsus.* ¶ Aliàs sponsi id est illius hominis cui aliquis despondetur vt *supr. de spon per totum tit.* vel sponsus intelligit necessarios. ¶ Et sic ponitur *supr. de adilit. edict. l. secundum §. j.* dicens solùm sponsio est quæ fit per interrogationem, sed erant si hæc sine villa interrogatione. & facit *Inſtitut. de verborum obrig. §. in hac re. & supra de pollic. l. pactum.* ACCVRS.

s ¶ *Per sponsi interrogationem.* Leg vt Flor. *per sponsum*, &c. vt nullus & stipulatus, &c. supradicti locis. CYAC.

‖ ¶ *Omnis stipulatio promissióque.* i. quocumque verbo dicitur. fideiussor & sponsor. Vide scripta *ad l. 30. supra de verb. obligat.* CYAC.

t ¶ *Verbum.* ¶ Verbi gratia: promittis mihi quidquid te dare facere oportebit, & sic futurum significat, sic continet præsens, vt hic & præteritum, vt *l. ad verbum erit & præsens præteritum: vt dicitur §. quemadmodũ. & præteritum futurum: vt supra de leg. j. l. quod in rerum. in princip. & l. tale. in prin. & in §.* & omnia sunt ex mente legislatoris, non verbis, sed seruus in stipulatione solum malum absentium: quia tempus potè stipulationem tantùm continet, & non præsens, vel præteritum: vt *supr. indica. fol. nouissima.* vel ibi quia erat præsens, scilicet absentem oportebat dandi per futurum. hæc eccontra præsens non continet futurum, vt si dicam: promittis q; tibi quod te dare facere oportet: vt *supra de verb. obli. l. fi stipulatium fuerat. §. cùm stipulamur. & l. si à colono.* ACCVRS.

u ¶ *Persiste.* Obstat *l. j. supra de excep. sine præscrip.* Vide solũ & explicat. huius l. in not ad *l. j. & ad instrum. tit. C. de excep. sine præscrip.* Con. ad hæc *l. in bonorum. supra de verb. obli. & alli.* CYAC.

x ¶ *Non continetur.* Id est non significatur. nam aliud est actio, aliud exceptio, aliud replicatio, aliud duplicatio: vt *Inſtit. de replica.* actione enim proseguimur: sed non exceptione. Sed in casu prohibendi fiunt partes, qui agit, & qui excipit: vt *supr. de excep. l. j.* quæ est contra. ¶ Item actio * quandoque pro replicatione ponitur: vt *supr. de in rem verſo. l. si pro patre. §. seruum.*

* *Actio quandoque pro replicatione ponitur.*

M ¶ *Marcellus.* Contunge *l. sed domus 41 T. Iudic.* CYAC.

u *Arcellus.*] *Notat.* id est notabiliter dicit.

480/C.IV.K.5-3, 1795-1796
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-3, 1797-1798

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

a ¶ *Desinere absit.* L. in potestatem nostram dicitur redisse res furtiuae vt vitium eius purgatum sit, &c. & hic ſi iterum subripiatur ab eodem, rei ab alio, adiicitur actio furti: vt *supra de furt. l. antepen. §. fi.* per quem pone casum.

b ¶ *Potestatem.* scilicet nostram.

c ¶ *Possessor.* vt & * *supra de usufr. l. fequitur. §. tunc in poteſtatem. & ar-gumen. de neruat. pecl. l.* non videtur. ¶ Sed quo-modo possit à domi-no auelli? Respon. in vipossessa plenum est, scilicet ſi eam absoluit per vim alij: vt *d. l. fe-quitur.* ¶ *Dominus.* in furtiua dic eodem mo-do quòd dominus ab-soluit alij cui fur dele-rat. vnde tenetur triti-caria ad poſſ. vt *supra de cond. furt. l. j. in fine.* & *l. ſi.* Dic ergo, hoc eſt neceſſe quod hoc di-cit, vt desinat eſſe vi-tioſa. ¶ Item quòd quando redit in pote-ſtatem meam, ſcitur-rim ſubreptam: vt *ſu-pra de furt. l. ſi ad domi-num.*

ad ¶ *Absit* &c. q. d. non ſolùm perdidit duobus modis absit res ſed hoc tertio. vt & *ſupra de pet. hered. l. ſi poſſidentem.* & *l. pro ſuo. l. rerum. §. ſi ſciens.*

c *Absit.*] *Poſſimus* commendatum. vel depoſitum: vt *l. proxi. §.*

d ¶ *Vlpia.* alia. ACCVRS.

e ¶ *Caliſt.* id eſt rafi.

f ¶ *Non in ſubſtantia.* ſc. tantum ſed in arte: quod aliàs dicitur manus pretium. vt non *l. proxi. §.*

g ¶ *Ignoro.* &. ſic non vt ſua, ſed vt aliena venit in poteſtatem ſuam: vt *eo. l. proxi. §. deſinere.* nec tamen tenet empto ſed pretium repetitur: vt *l. de conſtabus emp. l. ſua res.*

h ¶ *Pretium.* Not. ergo quòd pretium * loco rei ſuccedit. ſic & in actio quòd metus cauſa. vt *ſupra quod met. cau. l. ſi ego.* & in petit. haered. vt *ſupra de p. h. l. ſi* & *rem in ſo.* ſic & in hereditatis petitione. vt *ſupra de leg. 3. l. tm per-uenit. §. ſi.* & *l. ſeq.* ſic & in re data in dotem. vt *ſupra de iure dot. l. re in dotem data.* Et ſic in re legata empta, vt *inſtitu. de leg. 3. §. res. & ſupra de leg. 1. ſplani §. quod ſi rem.* generaliter tamen obtinet contrarium. *ſupra de fur. l. ſi quis vxori. §. ſi Titius & ſupra de here. vel act. vend. l. venditor. in princ. & de furt. l. qui vxo. §. fin.*

* ¶ *Rem amiſſi.* Com *l. 3. C. de in integrum reſtitu.* CVIAC.

i ¶ *Affectum.* ſi enim actionem habet, & rem habere videtur: vt *l. 16. §. qui actionem. & de verbo.*

m ¶ *Habet.* quia annulus recidit ſibi in manu.

n ¶ *Bona ciuitatis.* alterius quàm Romæ.

o ¶ *Bona ciuitatis.* Vide not. *ad l. 17 §. fed.* CVIAC.

p ¶ *Abuſus.* Quare ergo prohibentur vſucapi: vt *ſupra de vſucap. l. vſucapionem?* Reſpon. non eſt quæſtio. quia multa * quæ non ſunt publica, fiunt inuſte ophibita. & adiunge huic legi ſeq. & quæ ibi dicemus.

q ¶ *Vectigal.* Id eſt pedagium * quod ſoluitur ex eo quod vehitur: quod eſt oſſicium cuiuſcunque rei ex qua præſtatur: vt *C. de vectig. l. ex proſtitutione. & ibi gloſſa.*

r ¶ *Publicanum.* vt Matthæum: vt *ſupra de pub. l. j. §. hi tributa.*

s ¶ *Incompletur.* Quandoque * enim contra: vt *C. de fin. ſu. l. vn. & ſupra de offic. procon. l. ſi in aliquem.* & *C. de ſacroſan. eccle. l. vt inter di-ſcr. ſi.* & *ſupra de publ. l. ſed & ita in §. fruentes.* & *l. j. proxi.* ſed impro-prè dicitur reſpubli. in dicta legibus.

t ¶ *Romanum.* * contrà, non alium.

u ¶ *Ciuitatis* ſcilicet aliæ.

x ¶ *Habentur.* vt & *ſupra ad Mace. l. nihil intereſt.* & *l. de fur. l. ab patrimon.* & *l. de adil. edi. l. j. §. aliud.* licet publica ſoleant & hic vocari. ¶ Quandoque § tamen priuatorum loco non habentur: vt *C. de fac. ſan. eccl. l. ſi.* & *Cod. de fac. ſa. l. manubijs.* & *l. quibus ex cau. ma. l. ſed & ſuper priuatorum. §. fina. & l. ſcire. pet. l. vltima.* & *C. de fac. ſan. eccle. l. aliud.* & *ſupra rem vat. hab. l. adhuc.* & *C. qui ex cau. ma. l. reſpon.* & *de iure reip. l. nemini.* ſed ille duæ vltimæ in repub. Ro. poſſunt intelligi. & fac. *ſupra l. proxi.* & *§. l. proxi.* & *ſupra de inſti. & iur. l. j. §. publicum.*

x ¶ *Non publica.* Hæc leges ſtrictè accipit publicas res vniuerſitatis, quæ non ſunt in publico vſu: quod eſt improprè dictum, cùm nec ipſæ ciuitates dicantur reſpu. aliſ improprè ſimiliter: vt not. *ſupra l. proxi.*

y ¶ *Inter publica.* Quia in edicto negotiorum geſtorum non tantùm de priuatorum, ſed etiam publicis ciuita-tum, municipum, col-legiorum, & vniuerſi-tatum, geſtis negocijs agebatur. Ideo ſit, vt in hac *l. 13.* & in *l. 15.* ſupra bona ciuitatis & publica vectigalia de-ſignantur. Coniunge cum *l. ſicut quod cuiuſ-que vniuerſitatis. cum l. ſupra de collegijs illici-tis. cum l. 1. quod iuſſa.* & cum *l. 4. vnde vi, &* de vi arm. CVIAC.

y ¶ *Nec religioſa.* ita duo genera in bonis nullius ſuntur inſtit. de rerum diui. §. nullius.

z ¶ *Deſinere.* vt theatra, ſtadia. & ſimilia: vt *l. de re. di. l. in tantum. §. vniuerſitatis. ibi.* & *ſ. quæ. ſpe.* & ſic * ſtrictiſſimè hic publica dicun-tur, quæ in patrimonio ciuitatis alicuius ſunt: vt molendina com-munis Bono. quæ non ſunt in publico vſu: ſed ſunt ſuæ mercedina priuatorum. ſed in alia ſignificatione magis talia quæ in pu-blico habentur, ſunt publica, quàm quæ ſunt in patrimonio ciui-tatis vnde non poſſunt alienari: vt *l. de contrahe. e. emp. l. ſed Celſus.* nec vſucapi vt *l. de vſu. l. vſucapionem.* nec legari, vt *l. de legat. 3. l. quod ſal. ſed* R. hîc dixit publicè vſibus deſtinata. & vt ſint in rerg. vel ſiſci patrimonio, quaſi ea dicantur hîc publica & ſecundum hoc theatra & ſimilia appellabantur hîc publica, quod non placet.

a ¶ *Publica habentur.* id eſt communia ciuitatum, non publica o-mnium hominum, vel publicis vſibus deſtinatæ: vt *inſtitu. de rerum diu. §.* vniuerſitatis ¶ Sed quid habent ſaris publici iſtæ res vniuerſi-tatis? Reſpon quia ciuitas in quibuſdam caſibus habet ius reſpu. Ro. in talibus rebus: vt no. *ſupra proxi.*

b ¶ *Publicum.* de quibus poteſtatur actaus: vt *C. de veteli. l. ex pra-ſcriptione & legib. allegatis.*

c ¶ *Et nec alterum.* de quibus *decima ſilva. Autentica C. de mortal. l. cunctis ſili vl.*

d *Manet.*] Dicunt eſſe tamen differentia b inter manere & do-nari: vt *ſupra Liber domus.*

e ¶ *Pro domum.* Inde lex muneralis Cincia. CVIAC.

f ¶ *Omni ſine honore.* vt tutela & curæ: vt *C. de munc. & hon. l. ho-nor. §. ſi. accipitur. ſupra. ro. Leonem.*

g ¶ *Remouetur.* quod ſit ex variis cauſis, quas habes ſupra de va-ca. mun. per totum.

h ¶ *Militia.* id eſt talis muneris ſine honore.

i ¶ *Militare.* ſcilicet in armata militia vocantur enim. ruſtici ad munera vel collecta, vt ſoluantur millibus ſtipendia.

k ¶ *Muneribus.* l. * quibus aliquod officium eſt impoſitum.

l ¶ *Muneribus vacant.* Hoc Feſtus dixit ait, quòd munus reſpub. fa-ciebant, non autem vacabant, hoc etiam confirmat Vegetius, & Iſidorus. CVIAC.

m ¶ *Munera.* id eſt officia.

n ¶ *Capiant* id eſt habeant. aliter accipitur. vt *ſupra ad mun. l. j. §. j.* & *infrà ad l. municipes.*

a Abeſſe deſi-nare res vide-tur quæ in lo-dit in noſtra poteſtatem, vt ne poſſeſſionē amittere poſſimus.

b Dominus vi rer ſua auelli poſſit.

c Poſſimus.

d Pretium lo-co rei ac & in quibus actio-nibus ſuccc-dat.

e Publica quæ dicuntur ſimi-liter. * nullius.

f Vectigal quid.

g Reſpub. po-teſt dicitur i-gitur ciuitatis Romanæ. vt. Gl. in c. 1. §. vlt. in de elect. in prog. ſanct. in verb. regn. adde Gl. ſupra de offic. procon. l. ſi in aliquem. & C. de ſacroſan. eccle. l. vt inter di-ſcr. ſi. & ſupra de publ. l. ſed & ita in §. fruentes. & l. j. proxi. Fulcin. poſt. Bart. in rub. de in. C. lib. x.

h Ciuitates ac & quando pri-uatorum loco non habentur.

a Bona ciuitatis.

b Vſucapi non poſſunt multa quæ non ſunt publica.

c Pedagium quid.

d Vectigalia non poſſunt locari ſine ſolennitate.

e Municipes ſunt, qui non vacant, ſed munera publica ſuſcipiunt. Contra, beneficiarij ſunt, qui munera effugiunt. Bal. hic.

480/C.IV.K.5-3, 1799-1800
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

a Contrahere appellatio in totali largior, interdum largissimi significat.

b Contrahere verbo utendo delictum contrahere. Contrahere enim videtur hoc erit obligari qui delinquit. † Vide Alciat. Disputat. 3 hoc tit. in fin.

a Retrahi appellatio in foro usitata in principio hereditatis adeundæ, cautionib.

† Exhibere quid sit, vide eund. cap. ex expressis ex ea. exemplis, cuius de fide infra.

a Fundum petere videtur etiam petere ædificium eidem fundo debitum.

b Generalia libellus relictus ad omnia.

c Res verbo corporalia & incorporalia continentur.

L. Labeo. Hæc l. pronuncianda est ad edict. de minoribus, & applicanda est initio l. 7. *supra de minoribus*. & l. 2. *supra quod metus causa*. CUIAC.

b ¶ *Agantur*. id est agi *dicuntur*: & sic de sequentibus.

c ¶ *Aliter*. aliàs strictè accipitur: vt *supra*, *de neg. gest. l. item aliter*.

d ¶ *Vbi contrahi*. id est hinc inde fiat mentio: nam quandoque etiam in his non contrahitur obligatio, nisi ex vna parte: vt *supra de actio. emp. l. Iul.* §. *si quis à populo*. & *mandati. l. pareti*. ¶ Et hoc quòd contrahitur + aliàs largius accipitur; vt *Instit. de obli.* §. *fin.* aliàs largissimè etiam pro † delictis: vt *C. de verb. l. nemini. qui sunt contra.* sed in illis impropriè, his propriè & regulariter.

e ¶ *Fallam*. vt scribere & fodere. & licet inter gesta & facta videamus quædam fabellis differentia, tamen nulla est vt *hic*, & † *ea l. Iuri*. no. quòd + gestum aliàs largius sumatur: vt *C. de rescin. l. ea præter*. quæ est contra. sed ibi ex interpretatione. & hinc sequuntur cum illis.

f *Verba*.] *Non pertinere*. scilicet proprie, impropriè enim sic: vt *Instit. de testa.* §. *sed negat*. quæ est contra. imò ibi est agi. ¶ Item non ob. *C. de rescis. testamentum* non idem quia ibi dicitur obtractus, nō refertur ad testamentum. ¶ Item no. quòd hæc lex aperiè facit contra Ir. in eo quòd notauimus *C. de fem. pot. l. fin.* Sed ipse hîc fabuladuit, simul accepta, sed si solum gessisse, esse potuisse: pertinet ad testandam, secundum eum ACCVRS.

g ¶ *Verba concernunt*. Refer hanc l. ad tit. de capite minutis. Continuæ hanc l. *ille tit.* CUIAC.

h ¶ *Principis*. Iusta est hæc lex ex tit. *de restit. in integrum*. CUIAC.

i ¶ *Principes bona non edendo*. Deperditum restituebat principes *non edendo* ei bona dicit quòd etiam obligationes intelligitur concedere, scilicet vt teneatur creditoribus & debitores fiat quodam tenuantur ei: vt *hic* & *C. de fem. pot. l. fi. depositum*. & *l. fin.* & *supra de fem. pot. l. ult.* & est ratio: quia & actiones continentur bonorum appellatione: vt † *ad l. bonorum in fin.* & *supra de acqu. hær. Leonis qui*. & *ad Silla. Leon. hîc*. & quia obligationes passiuæ restituuntur in eum appellatione bonorum: patet quòd aliter accipitur nomen bona quàm † *ad l. subsequentem* §. *nam & in pod. de iure do. l. mulier*. ¶ Item vt hîc + in priuilegio vel beneficio fumitur nomen bona, sic etiam accipitur in testamentaria: *supra ad Treb. l. nunquam*. §. *fi*. & *Leges in prin.* & est ratio quia in contractibus plerùm: vt *C. vt act. ad hæred. l.* In vltimis voluntatibus plenius: vt *supra eo.*] in testamentis. In beneficio plenissimè interpretamur: vt *hic* & *supra de cond. prin. l. beneficium*. & *C. de bona auc. l.* §. *quando. l. fi.* ACCVRS.

h ¶ *Duo*. ¶ Differentiam facit inter restituere, & exhibere ¶ Et quòd dicit præstationem corporis præbendi: sic feliciter videndi & tangendi: vt *C. de in rem. Cluen.* & *hic in verbo Item*. & *de li. ho. rel. l. quod & ita*. & *post*. & *supra ad exhi. l.* §.

i *In restitutione*. scilicet rei.

k ¶ *Nam exhibere*. Huius significationis vsus est in interdictis de libero homine exhibendo: re tabulis exhibendis: in actione ad exhibendum. Cuius hanc *l. eg.* 12. *C. de testa* & *l. 1. v. de manumiss.* CUIAC.

l ¶ *Possessorem facere*. Ex petitorem, & reddere fructus: vt & *supra de rebus l. vsucapiamus*. § *in Faviana*.

m ¶ *Præterea*. id est præter rem & fructus. ¶ Sed quid aliud? Respon. causa vsucapionis, & omnis vtilitas: vt † *ea. l. restituere*. & *l.* § *fin.* Vel aliter præter hanc significationem quam habet verbū restituere, habet & aliam, &. cum Imperator ceffionis aliquæ: nam quæ significat vt ostini & dignitati restituatur: vt *C. de fem. pot.* ff. Nostrum.

Lis & Lentia. & famæ: vt *supra de pactis l.* 1. §. *de quo in fin.* ¶ Item libertatis restitutionem quandoque significari vt *supra de stat. hom. l. quæritur. in fin.* ¶ Aliud est in verbo indulgeretur. *C. de genera. abol. l. indulgentiæ*. ¶ Alij distinguunt, an dicat Imperator: restituo te in integ. aut restituo te ad omnia: vt *arg. Instit. quibus mo. tut. pot. pe. fol.* §. *cum autem*. quod non placet vt *d. l. C. de fund. pat.* l.).

n ¶ *Rei appellatione*. Colligo ex *supra de petit. hæred. & l. 2. supra* § *fin. vbi tenebitur de l. in fideicom. & l. in fideicom.* † *ad l. falcidiam*. CUIAC.

m R*Es*.] *Et causa*. ¶ scilicet rei: vt fructus.

o ¶ *Et vsura*. seruitutes debent ipsi rei.

p ¶ *Continentur*. putà sic generaliter: & cæteris libello, de corporibus rebus ad me pertinentibus. verbum + *continentia*, res, & ad corporalia, & ad corpora exuitas. ā. omnes vniuersitates & incorporalia quę sunt iura, prædiorum: vt *Instit. de rer. diui.* & *inter. Sic arg. supra de euict. rei iudicat. l. si mater*. §. *videndum*. ¶ Si verò dicit, ea rem talem, puta, lectum, vel fundum. nō ideo credo venire seruitutem ei debitam: vt *supra de excep. l. fundum*. nisi quo ad interruptionem: vt *C. de usucapt. l. fin.* ASO & facit † *ea l. rei*. & quod ibi dicit. ACCVRS.

P N*Hil* ¶ q d. res hereditariæ ad sunt hereditas sed successio, &c quod posthuc accipe: quia in ea succedimus. ¶ *Sed nec de tribus*. Primò omnis definitio consurritur cum sua definitione: ergo omnis successio in vniuersum est hereditas: ergo omnis successor in vniuersum est heres: ergo bon. pos. quæ fuissem esset *Instit. de bon. pos.* § *quæ autem*. sed saltem hîc. sc. de iure ciuili: vt bonorum possessio est de prætorio iure. 2. Secundò de fideicom. qui non est heres, cùm instituitur sit heres in fideicom. unde aliàs esse non potest: vt † *ea l. Quod tamen* §. *vni*. sed respon. hîc dicendo. Similiter posset dici, non sequitur, habet hereditatem, ergo est heres 3. Tertiò *ep. de duobus* inflatus. nam quilibet est heres in vniuersum vis Terentia & suus est in totum, alias esse non posset. Respon. aliud est in vniuersum, & aliud in totum: nam in vniuersum. 2. aliquod quod est vniuersum. & eadem quæ habet hîc, habes † *ea l. Hæredibus*.

q ¶ *Nihil est aliud*. Pertinet hæc l. ad tit. de petit hæredit. & conuenienda est cum l. 3. *illo tit.* Eodem pertinet † *ea l. Imperator*. & † *ea pro*. Cu.

r ¶ *Successio*. scilicet iuris ciuilis. ACCVR.

s ¶ *Quam suus fin.* id est sui successionis. CUIAC.

t ¶ *Vbi diximus*. vt & *supra ad Sil. l.* §. & *Iesus. de hæred. instituta. in principio*.

u ¶ *Rolle diximus*. Con. *bona cum scilicet & l. ne diuersis*. C. *de rei vindicat*. CUIAC.

x ¶ *Dominij pars*. Id est species. CUIAC.

y ¶ *Semissis*. sc. pars, i. species, nam si ruitur ali s est vsusfructus, alia vis, alia iter, & omnis species vt pars quantum ad suam totam habere se videatur. est pars dico. vt i. sicut via, &c. ¶ Habes ergo hîc quòd vsusfr. non est pars dominij; & idem *Instit. de leg.* § *si cui*. Sed alibi habetur quòd sicut *supra de vsufr. l. ait*. quæ est contra. Sol. Ro. dicit quòd hîc, de vsuf. seruitutis, ibi de *causa* recedi fructus dicit secundum se. 2. Vel hîc de *causa* + ibi de formali. 3. Placet. verò sic, quòd vsusfr. est pars dominij, & non est pars dominij, vtrumque verum secundum dialecticos. est pars dominij legalis, non est pars dominij prædicatiua sine subiectiua, vt posita specie, ponatur genus, vt homo. ergo animal. nam non sequitur, est fructus, ergo dominium. scilicet plenum. sed est legalis id est integralis. quia simul iuncta proprietas & fructus faciunt dominium. sc. plenum. 4. Vel die tertiò, vt no. in d. l. de vsufr. l. iij.

z ¶ *Vt*. id est sicut.

a ¶ *Vna pars*. ¶ *Sed* &c + si pars pro indiuiso alterius sit, merum

d *Cessilis* vsusfructus quid est communiter quem sui causa. id est proprietarius. v. *Cepoll. tractat. de seruit. præd. rust. c. 9. limit. 25. post. sup. dicere* eius alienus pars est pro indiuiso.

480/C.IV.K.5-3, 1801-1802
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

dicere possum: vt ff. eod. l. papilius. §. fin.

a ¶ Forma appellandi. Pertinet tit. de rei vindicatione & coniunctus est §. hic tamen l. 2. & l. 4. ille vt. CYNAC.

b ¶ Rem pro indiuiso. Idimidiam vtrę. ff. eod. nomine. §. pertinis.

c ¶ Sed verum est. Sic infrà eod. Ulpian. in fin. arg. contra supr. eod. l. Item. §. prudes.

d ¶ Verumque. Hoc sic intelligo, cum ex vtraque parte vnum tantum voluerint consistere agrum, retinendo quilibet dominium suæ partis. alioquin duo efficiar: vt supra de legat. 3. l. quod in vtrumq. §. si quæ. & l. plani §. fin. & de leg. 3. d. Gaius. §. fin. & supra communia prad. l. si quis duas. §. si quis & l. de vsibus aur. l. magis. §. si.

d ¶ Vtrumque. portionem diuisam, & indiuisam.

e ¶ Partum. ancillæ furtiuæ. si interpretor apocha apud bo. fid. possessorem, vel etiam hominem furis ignorantem, non est partu & fœtu potestatis vtriusque. aliter si ancilla pregnans surrepta fuerit, vel si apud furem conceperit: vt hic. & sup. de vsur. ap. l. si alienæ. §. vt fœtus. & sup. de furt. l. qui non sua. §. si ancillæ. ¶ Sed contra. T. de usur. in fi. l. ex hoc semestribus. vbi dicitur ad se partem. Sed ibi antequam nati enumerabit post. Vel est partio vt licet pro ipre mulieris non datur interdictum de lib. ho. exhi. sic nec pro parte. sed portio non est quo ad vsufructuarium impedimentum. ACCVRS.

f ¶ Partum non est. Hæc l. pertinet ad quæstionem vsucapionis. Hæc autem Scævolæ sententiam comprehendit Marcellus in l. si alienæ. T. de vsucap. ex qua hæc l. sumta est. Vide scripta ibi. CYNAC.

f A. Circa fœtum. varietas. ACCVRSIVS.

g ¶ Aget. ff hoc tit. Cons. cum Cynidium. T. de rei vindicat. & quorundam agrorum alij sunt stipendiarij, alij tributarij, ideo de stipendio loquitur. CYNAC.

g ¶ Pilis. h l. domorch hoc in rure. & plenè de eis dic vt ff. eod. l. Lando. & l. qui fisc. ff.

h ¶ Stipendium à stipe. quod i est modicum æs: vnde subinde vel quotannis aggrorum alij sunt stipendiarij, alij tributarij, ideo de stipendio loquitur. CYNAC.

h Villa pro domo rustica.

i Stipes quid.

i ¶ Stipe. quod sit modicum colligitur.

k Tributaria actio vnde dicta.

k ¶ Ab interlocutione. sic & tributum a constitutione dicitur: vt sup. de tribut. l. procuratores. §. per hanc.

l ¶ Molendinum. vt & C. de præsc. l. qui stipendia.

m A. Senatorio.] Etiam vjus plenum. ¶ Pone exemplum prohibita k est ai senatu fundi Gentilis: ergo vsucapiuerit supra de fun. ex l. si fundum. & C. de fun. dot. l. 3. in fi. idem in re pupilli: vt supra de adquir. rer. dom. Libera fundi. §. veluti si pupilli. Sed fallit quod hic dicit: quia res litigiosa l non potest alienari: vt C. de litig. l. 1. potest tamen vsucapiri. supra de rer. var. l. post usucapionem. & Cod. de prescript. long. temp. l. 3. & est ratio, quia vitium litigij non afficit rem: vt nem. C. de acquir. poss. l. vnica.

n ¶ Vis est. ¶ Vix k sit, quod numquam fit. fic ponitur T. ad Vellei. l. cæter. in pro. sed aliter supra de iudi. l. cur.

o ¶ Non videntur alienare. quia bene alienare.

p ¶ Non videndo. ¶ Omittit tamen fuisse quod fuisse debet, scilicet vitiret & supr. qua in fraudem credi. l. in fraudem. & sic ß imponit vt C. de re. alie. non alie. l. ß.

q ¶ Amisit. ¶ Aliàs abutendo. nam & tunc perditur: vt ff. quemadmo. seruo. amit. l. ß fi.

r ¶ Adquirendi. id est qui potest adquirere, & non adquirit.

f ¶ Non intelligitur. Pone exemplum supra quæ in fraud. cre. l. qui autem. ¶ Item supra de do. inter vir. & vxo. l. ß si homines. §. ß mutatur. & facit sup. de cond. he. l. ß. cæterum. & ß in fraud. pa. l. ß. sorrano. & super. de usur. de l. prefectus. §. ß pater. & de adl. cond. non. cum. fol. l. item. §. postß. & vsus. ff. non alienat. ¶ Sed fallit hæc regula infrà de pe. he. l. fid. & ß hinc §. porrò. de supr. de hered. tem. l. ß. non tamen. & supra suis motis. l. ß vsus. §. dubis.

t ¶ Non ampliditur. id est non eligi.

u ¶ Neque coniunctionem. Coniunctio l, per &, quæ, & similia: disiunctio, per vel vt Lælius Gaius hæres esto. Item peto codicē, accēmque: oratio b dicitur: soluta: vt infrà eodem. l. fin. vbi plenè habet de illis orationibus. & hoc quidem indicatur ex mente loquentis: vt hic. quod intellige in iudicium vt supra de iudi. l. ß quæ mercatum. Item in victima voluntatibus: vt infrà eodem Leopold. secus c in contractibus. vbi contra protestem fit interpretatio vt supra de contrahen. empt. l. Labeo. & de pac. l. transitus. vbi plenè dixi. ¶ Sed quid ß mens hic non apparet? Respon. præsumitur consuetudo: vt infrà eodem l. regulæ §. sed quæsitum. & adiunge l. sequentem.

l Coniunctionis & disiunctionis differentia.

b Oratio soluta quæ dicatur l. sup. §. adde l.

c Interpretatio fit contra professorē in contractibus.

x Coniunctiones. bene dico hoc, in illa quę neutri illorum habet: quia hoc etiam in ea est quæ disiunctionem habet.

y ¶ Coniunctionem. Cōiunctum. cum l. pro. supra de vsucap. adiuuat. CYNAC.

z ¶ Neudique. non dare vel facere (pondestram sufficit vni d dari vel fieri, nisi factum vtrumque intelligant contrahentes: vt in illa stipulatione, habere licere: vt sup. de verb. oblig. l. stipulatio ista. in princip. & ß. & in illa, per se & heredem tuum non fieri vim. vt supra de verborum obligat. l. ß si e pactum sim.

m legis Alr. senatusve

n Vide Vallen lib. elegan. c. 21. & Alciat. lib. parerg. 2. sed quære.

d Propter alienationem, ad tuos vendicetur simul alienum parat esse vt is fatis est actio. annua.

e Vitium dicitur habile ad vsucapiendū.

f Cadua ubertas.

g Cadere, gilt quæ excidit.

h Illectum pro non lecto.

i Noualis quid.

f ¶ Stipula illecta. id est h non lecta ¶ Et pone casum: vt supra de emtione. empt. l. qui fundum. §. fundi.

a ¶ Stipula illecta. Varro lib. 5. de lingua Latina. in fin. CYNAC.

d ¶ Spica. sub. cum spica. &c. & farandi sunt, alias nil subaudi.

e ¶ In messe. id est ex messe delectæ.

f ¶ Quæ. spicæ.

g ¶ Vacuatur. hic sub. cum, & non habet in textu.

h ¶ Novalis. id est i noviter aperta ad colendum, vt prarium quod colitur ad seminandum de frumento.

i ¶ Novalis. Varro lib. 4. de lingua Latina. Festus. Plin. lib. 18. c. 19. & cap. qui per novale, de verb. signific. Nam Plin. lib. 17. c. 5. Seruius interpres Virgilij: auctores libri de limitibus agrorum. Novalis ager, est primum præcisus sive qui alternis annis vacat nouandarum ibi virium causa. Sic Isidorus lib. 15. cap. 13. CYNAC.

i ¶ Prouisa. ad colendum.

a ¶ Consensi.

480/C.IV.K.5-3, 1803-1804
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-3, 1805-1806

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

1. ¶ Bona intelliguntur [a] cuiusque, quæ dedücto ære alieno superfunt.

2. ¶ Detestari [b] est abstenti denuntiare [c].

3. ¶ Incertus [d] possessos est, quem ignoramus.

XL. VLPIANVS *libro quinquagensimo primo.*

DEtestatio [e] est [d] denuntiatio facta cum testatione [e].

1. ¶ Serui [f] appellatio [g] etiam ad ancillam refertur.

2. Familiæ [h] appellatione liberi quoque continentur.

3. ¶ Vnicus seruus [i], familiæ appellatione non continetur [k], ne duo quidem familiam faciunt [l].

XLI. GAIVS *libro vicensimoprimo ad Edictum prouinciale.*

ARmorum appellatio [a] non vtique [b] [c] scuta & gladios & galeas significat, sed & fustes, & lapides.

XLII. VLPIANVS *libro quinquagensimoprimo ad Edictum.*

PRobrum [l] †ζ & [c] opprobrium idem [a] est. Probra quædam natura turpia sunt, quædam ciuiliter, & quasi more ciuitatis, vt puta furtum, adulterium, natura turpe est [m]. Enimuerò tutelæ damnari, hoc non naturâ probrū est, sed more ciuitatis [n]. Nec enim naturâ probrum est, quod

de furtis. l. fi pignori. §. qui furem.

[a] ¶ *Armorum appellatio.* Con. l. 51. hoc. supr. & l. 52. supr. de vsufr. & vsuar. & Cic. pro Caecina. CYAC.

[b] *Probr.* m. Pone exemplum C. de postu. l. quisquis.

[c] *Probrum.* Cor. cum l. prator. §. prator. & l. vas solum §. quamquam. Ca. de iniurie. CYACIVS.

poteſt etiam in hominem idoneum incidere.

XLIII. IDEM *libro quinquagensimo nono ad Edictum.*

VErbo victus [o] †ν continentur quæ essui [p], potuique, cultuique corporis, quæque ad victum homini necessaria sunt. Vestem quoque victus habere vicem, Labeo ait.

XLIIII. GAIVS *libro vicensimosecundo ad Edictum prouinciale.*

ET cætera [a], quibus tuendi curandiue corporis nostri gratia vtimur, ex appellatione [q] significantur.

XLV. VLPIANVS *libro quinquagensimosecundo ad Edictum.*

IN stratum [r] †ν [s] omne vestimentum contineri quod inijciatur [t], Labeo ait. neque enim dubium est, quin stragula [u] vestis sit omne pallium [v], παράπαγμα. In victum ergo [w] vestem accipiemus [x], non stragula [y] †: in stratu [z], omnem stragulam vestem [a].

XLVI. IDEM *libro quinquagensimo nono ad Edictum.*

PRonunciatum [a] & statutum [c] idem poteſt [d], promiſcuè enim & pronunciaſſe, & ſtatuiſſe ſolemnis dicere eos [e] qui ius habent cognoſcendi.

1. ¶ Matremfamiliâs accipere debemus eam, quæ non inhoneſte viuit. Matrem enim famiſ-

[o] ¶ Verbo victus. ¶ Puta legato victum, vel educationem [a]: vt habes exemplum *supra de reb. dub. & cl. in. l. fin. & infra l. quæ non. §. verbum vsumfr.* 2. Item pone exemplum *supra de re iud. l. fi. vsufruct. & fa. in cod. tit. de adi. leg. l. legato.* ¶ Sed aug. contra *supra de transact. l. cum in §. qui transigit.* Sed ibi in antitheſi, hic autem in æquiuoco. 1. Vel ibi in verbo alimenti c: hic in verbo victus & iunge legem ſequentem.

[a] ¶ *Verbo victus.* Pertinet hæc l. ad tit. de re iudicata, vt docet *l. fi cum ille tit.* eadem pertinet *l. 45 I.m.* CYAC.

[p] ¶ *Eſſui.* id eſt ad eſcam, siue cibum. ACCVRSIVS.

[q] ET *cætera.*] Ea appellatione. ſcilicet victus: & iunge leg. ſeq.

[r] IN *stratum.* id eſt in appellatione ſtratus, vel ſtrata [d] omne, &c. ſtratum ergo, siue ſtragula, dicitur veſtimentum quod ſternitur ſuper lectum, vt habes vel ſtratum, vel ſtragulum. Varr. lib. 4. de ling. lat. Paulus lib. 2. ſentent. tit. 6. Feſtus in verbo veſtis. Liuius lib. 34. Cic. 2. Philip. CYAC.

[s] ¶ *Inuitur.* in terra vel plano vt culcitra, & ſimilia.

[t] ¶ *Stragula.* idem eſt ſtragula, quod ſtratum: forte a ſternendo dictum: de ea habes *I. de aduer. & arg. leg. I. vaſtus.*

[u] ¶ *Omne pallium.* id eſt omne genetrix, vel de lana, vel de ſeta, vel de lino, vel *de ſimili materia.*

[v] ¶ *Pallia ſi omne pallium.* Pallium eſt genus veſtis, quo Graeci vtebantur. Feſtus in verbo veſtis, & ſtragulum. Varro lib. 4. de ling. lat. vocat pallium quodcunque operimentum ſre operculum, quo operiuntur. CYAC.

[x] ¶ *In victum ergo.* i. appellatione victus vt & *I. vsufruct. verbo victus.*

[y] ¶ *Stragulam.* qui quis induitur quia ſine ea eſſe non poteſt.

[z] ¶ *Non ſtragulam.* quia ſine ea aliquis eſſe poteſt: vt *I. de re iudi. §. ſi ſtratum.* ¶ Sed contra *I. vt. l. quoti non.* ¶ *verbum* Solia. vt ibi.

[a] ¶ *In ſtratu.* id eſt appellatione ſtratus.

[b] ¶ *Stragulam veſtem.* non aliàs veſtis ergo genus eſt: vt *hic*, & *I. vsufructus & I. de auro & argen. legat. I. vaſtus.*

[c] ¶ *Pronunciatum.* Cor. cum *I. ne prator. ſupra de re iudic.* CYAC.

[d] ¶ *Pronunciatum & ſtatutum.*] *Id eſt poteſt.* ¶ Id eſt ſignificat, ſi non habet in textu. idem dici poteſt, & habes primum verbum. *C. de ſen. l. ex ſtipulatione ſecundum*]. *ea no. I. poſt ſententiam. & de eam. rei no. I. ſi vt proponas.* Sed propriè c ſtatui dicitur quod in communi generaliter decernitur: *C. de epi. & cle. I. eum clericis.* §. *ſtatuimus.* pro ſententiis, in ſententia quæ inter partes feruatur: vt *d. I. ex ſtipulatione. & ſupra de re iudi. I.*]. quandoque ille ſolus dicitur habere ius ſtatuendi, qui merum habet imperium: vt *C. de ſtatut. I. nulli.*

[e] ¶ *Poteſt.* id eſt eundem habet effectum.

[f] ¶ *Ser.* ſcilicet indiget.

¶ *Matrem*

[a] ¶ *Bona intelliguntur.* in naturali ſignificatione, non ciuili: vt *l. ea libertorum appellatione.* & pone exemplum in filio emancipato quinomia bona cenſetur: quod c intellige deducto ære alieno: vt *ſupr. de collat. bo. l. eum emancipatis. §. illud.* 2. Item pone *ſupra de iur. ele. l. mulier. & ſupra de leg.*]. *l. non ampliùs. in fra. infr. eo. l. vendit. §.* Bonorū poſſeſſio eſt cum modo & incommodo tranſit: vt *ſupra de bo. poſſ. iuſ. &* in hereditate: vt *infr. eo. l. hereditatis.* & fideicommiſſi teſtationem: vt *ſupr. ad Treb. l. cap. in fra. & l. procuratores in fin. & l. in hereditate. vt ſupra. eo. l. principe.* & facit *I. ea. l. bonorum appellatione.*

[b] ¶ *Deteſtari.* alijs *atteſtari.* alijs *proteſtari.* & pone exemplum *C. de non num. pecu. l. in conſtitutione. §. fin.* vbi excepit non nu. pec. ob. abſente eo cui obponitur. 2. Item pone *C. de annu. excep. l. vt poſſeſſio. in fin.*] Item pone *ſupr. ad Mac. vel. l. ſi filiusfa. l. abſente.* & facit *infra ea l. proxima. in prin. & infr. eo. l. plen.* §.].

ACCVRS.

[c] ¶ *Deteſtari eſt abſenti denunciare. Cum teſtatione l.*]. §. 1. *infra eod.* CYAC.

[d] *Teſtatio eſt.* Fabrot. nobis ſubau. & da exemplum *ſupra de re iud. l. ea qui ſi.* nã ſibi nemo interitus eſſe poteſt quam partem poſſidet: aqua interram partem nomine poſſidere poteſt, licet ad interitū partem detur tri vin. vel pet. here. vt *I. de rei vind. l. qua de iure.* §.]. & *I. ſi pars hereditatis. pro. l.*]. *in fi.*

[e] ¶ *Teſtatione.* id eſt cum teſtibus.

[f] ¶ *Seruo.* ponclego ſeruos & ancillas videor legaſſe: vt *I. in liberi fideicom. §. ſi. & I. de leg. iij. I. ſeruos.* & facit *I. qui domi. in re. ſcio.* & *infr. in cui I. patrem.* & *I. ea l.*].

[g] ¶ *Seruo appellatio.* Vide ſcripta *ad l. 10. n. 10. ſupr. in vit.* CYAC.

[h] ¶ *Familiæ.* Pone exemplum *ſupra de publican. l.*]. *in prin. & §. familiæ.* Item *ſupra de verbo. ſignif. l. I. §. familiæ.* Item *ſupra de ve & vi armata. l.*]. §. *familia.* & facit *infra eo. l. pronunciatur.* §. *familiæ.*

ACCVRS.

[i] ¶ *Vnus ſeruus.* Quia oblectum de vi bonor. rapt. de turba, de incendio, ruina, naufragio, ad quos hæc Lex referenda eſt. ita conſtitutum eſt, ſi ſeruus vel familia fruſtra dicetur, in dominum iudicium dabo: item in ſeruum & familiam reliquum dabo. *l. 4. §. pen. ſupra de bonor. rapt. l.*]. *infra de incendio, ruina, naufragio.* At in incendio vnde vi penes familiam tantùm dixit, non ſeruum & familiam. Itaque in vno etiam ſeruo familiæ nomen valet. *l. 1.* §. familia. *I. de ver. ob. conc.* CYAC.

[k] ¶ *Non continetur.* ¶ ſicut [d] nec turbam facit vel rixam vnus: vt *ſupra eo l. vi rap. l. prator.* §. *verbum.* nec vsumfructum: vt *infra eo l. Neratius.* & da exemplum in familia publicani vt *ſuperiori* §. ¶ Sed contra *ſupr. de ve & vi ar. l.* §. *familiæ.* Sed illud quo ad illud inter dictum in eadem violentiæ.

[l] ¶ *Faciunt.* ¶ Sed forte ſentiendum: vt *argum. ſupr. quod cuiuſq. tem. l. ſeruo.* §. *fin.* item tres ſtrõ faciunt: vt *infra de adult. l. Neratius.*

[a] *Rumorum.*] *Non vtique.* ſcilicet tamẽ. & pone exemplum *I. Iul. de vi pu.* quæ habet locum quando c armis eſt vſtata vis: vt *infr. de extraord.* §. *qui autem. & de pu. iudi. Libon. loc. ſubo.* & *I. de vi & vi arm. l.*]. *in prin.* item facit *Inſtitu. de publi. iudi.* §. *rebum. & ſupr. de furtis. l.* §. *pignori.* §. *qui furem.*

[b] ¶ *Armorum appellatio.* Con. *l.* 51. *hoc. supr. & l.* 52. *supr. de vsufr. & vsuar. & Cic. pro Caecina.* CYAC.

[c] *Probr.* m. Pone exemplum *C. de postu. l. quisquis.*

[d] *Probrum.* Cor. *cum l. prator.* §. *prator. & l. vas solum* §. *quamquam. Ca. de iniurie.* CYACIVS.

[e] *Verbo victus.* ¶ Puta legato victum, vel educationem *: vt habes exemplum *supra de reb. dub. & cl. in. l. fin. & infra l. quæ non.* §. *verbum vsumfr.* 2. Item pone exemplum *supra de re iu. l.*]. *vsufruct. & fa. in cod. tit. de adi. leg. l. legato.* ¶ Sed aug. contra *supra de transact. l. cum in.* §. *qui transigit.* Sed ibi in antitheſi, hic autem in æquiuoco. 1. Vel ibi in verbo alimenti c: hic in verbo victus & iunge legem ſequentem.

[f] ¶ *Verbo victus.* Pertinet hæc l. ad tit. de re iudicata, vt docet *l. ſi cum ille tit.* eadem pertinet *l. 45 I.m.* CYAC.

[g] ¶ *Eſſui.* id eſt ad eſcam, siue cibum. ACCVRSIVS.

[h] ET *cætera.*] Ea appellatione. ſcilicet victus: & iunge leg. ſeq.

[i] IN *ſtratum.* id eſt in appellatione ſtratus, vel ſtrata [d] omne, &c. ſtratum ergo, siue ſtragula, dicitur veſtimentum quod ſternitur ſuper lectum, vt habes vel ſtratum, vel ſtragulum. Varr. lib. 4. de ling. lat. Paulus lib. 2. ſentent. tit. 6. Feſtus in verbo veſtis. Liuius lib. 34. Cic. 2. Philip. CYAC.

[k] ¶ *Inuitur.* in terra vel plano vt culcitra, & ſimilia.

[l] ¶ *Stragula.* idem eſt ſtragula, quod ſtratum: forte a ſternendo dictum: de ea habes *I. de aduer. & arg. leg. I. vaſtus.*

[m] ¶ *Omne pallium.* id eſt omne genetrix, vel de lana, vel de ſeta, vel de lino, vel *de ſimili materia.*

[n] ¶ *Pallia ſi omne pallium.* Pallium eſt genus veſtis, quo Graeci vtebantur. Feſtus in verbo veſtis, & ſtragulum. Varro lib. 4. de ling. lat. vocat pallium quodcunque operimentum ſre operculum, quo operiuntur. CYAC.

[o] ¶ *In victum ergo.* i. appellatione victus vt & *I. vsufruct. verbo victus.*

[p] ¶ *Argumento.* qui quis induitur quia ſine ea eſſe non poteſt.

[q] ¶ *Non ſtragulam.* quia ſine ea aliquis eſſe poteſt: vt *I. de re iudi. §. ſi ſtratum.* ¶ Sed contra *I. vt. l. quoti non.* ¶ *verbum* Solia. vt ibi.

[r] ¶ *In ſtratu.* id eſt appellatione ſtratus.

[s] ¶ *Stragulam veſtem.* non aliàs veſtis ergo genus eſt: vt *hic*, & *I. vsufructus & I. de auro & argen. legat. I. vaſtus.*

[t] ¶ *Pronunciatum.* Cor. cum *I. ne prator. ſupra de re iudic.* CYAC.

[u] ¶ *Pronunciatum & ſtatutum.*] *Id eſt poteſt.* ¶ Id eſt ſignificat, ſi non habet in textu. idem dici poteſt, & habes primum verbum. *C. de ſen. l. ex ſtipulatione ſecundum*]. *ea no. I. poſt ſententiam. & de eam. rei no. I. ſi vt proponas.* Sed propriè c ſtatui dicitur quod in communi generaliter decernitur: *C. de epi. & cle. I. eum clericis.* §. *ſtatuimus.* pro ſententiis, in ſententia quæ inter partes feruatur: vt *d. I. ex ſtipulatione. & ſupra de re iudi. I.*]. quandoque ille ſolus dicitur habere ius ſtatuendi, qui merum habet imperium: vt *C. de ſtatut. I. nulli.*

[v] ¶ *Poteſt.* id eſt eundem habet effectum.

[w] ¶ *Ser.* ſcilicet indiget.

¶ *Matrem*

480/C.IV.K.5-3, 1807-1808
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-3, 1809-1810

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

si ea, sup. nul, ex 13. & quis ordo in his. pass. fol.], sunt & alia exempla vbi coniuncta pro distinctis accipiuntur : vt *ff. ord. Iudiciorum.* bene fico coniunctum pro distincto posui : non tamen semper, sed propriè ponitur pluries : & hoc subtilitèr, *ut nunc dicitur.* &c.

a ¶ *Apud* vetera. scilicet leges veteres. de * iure enim nouo subiata est differentia adgnationis, & cognationis : vt in *Institut. de hæred. ab intest. § ex hac.*

b ¶ *Adgnatorum.* ista verba materialiter b prouenerunt.

c ¶ *Agnatosq; gentilesq;.* Vide nos ad *Ipronianum. ff. ex tit. & sripra ad l. 1. de prob.* Cv.

d ¶ *Super pecunia.* & hoc materialiter.

e ¶ *Tutelæ.* fapple licet aliqui credere testandi tam tacitalis omnio accipienda est propriè, scilicet pro eâ, tantùm, quia tutor non datur nisi c in testamento, vel codicillis confirmatis vt *ff. de test. Ita oportet igitur hæredem inſtitui & in de pecunia*, id est *dispositio*, cum appellatione pœnitur d & res continetur vt *C. de codicill. pr. l. ſi in ſe.* testari oportet vt teneat dicto tutoris. sed contra testamentum bene creatur sine curatore, vt *Inſtit. de leg. ag. in §.* Vel ideo dicit pœnitur tutelæ vt, quia non potest dari tutor, quia datur persone & rebus : persone tamen principaliter vt *Inſt. qui de. pu. poſſ §. certè & de curat. in §. datur.* & *ff. de inſtit. in l. certard. & l. ſeq.*

e ¶ *Sua.* scilicet pupilli. passiue : vel dic sua, scilicet testandi, adiutè : qui eam dat.

f ¶ *Quia tutor.* nunc respondet.

g ¶ *Tutor separatim.* Nam pater filii suis tutorem inſtituere non potest, nisi in testam. in quo & pecunia suæ heredem inſtituat. Cvtac.

h ¶ *Et rèm dicimus.* hoc est extremum secundi.

i ¶ *Coniunctorum.* id est ex causa donationis dicis. & ita disiuncta f pro coniunctis ponitur. &c *supr. de nat. & ar. l. ſi ſpadonem § fin.* & C. *de inſtit. & ſubſti. Leonina'nov. in pauca. & de epiſc. & cler. Authen. ſed nouo. ſignata ſupr l. ſi quis in hoc.*

k ¶ *Cùm verò dicimus.* Exemplum tertii, vbi soluta ponitur pro disiuncta. Et *sic*, quòd eam dare fuisse oportet quòd sadem ratio scilicet sententia dicentis condemno Titium in id quod eum dare fuisse oportet. cum tamen certa sit quantitas vel factum, & in aliqua parte pestorum comprehensa aliàs non teneret hæc scriptura : vt *C. de ſent. quæ ſine cer quantit. l. hac ſententia.* Vel pone in contractu vt *ſupr. de verb. oblig. l. ſi à reâme & l. ſi ſtipulatus. § cum ſtipulamur.*

l ¶ *Quod eum dare fuisse oportet.* Hæc fuit solemnis condictionis verba. Vide scripta ad *l. 19 § 1. ff. de verborum obligi.* Cvtac.

k ¶ *Quædam certum ſuffici.* fiue aliquid *debitèr* dari aut fieri, pe ti fuisset : promittit quisquis aut dari *oſt* fieri, &c. & ita soluta f pro disiuncta ponitur. sic ¶ *de le ge ſi. l. legu.* & econtra quandoque pro coniunctis : vt hic subiicit : *cùm verò dicit. sic* ¶ *de aur & arg leg. l. ſi quo ite.*

l ¶ *Decem. manus.* in quo hæc differunt, habes ¶. *eodem. l. ſacro domum.*

m ¶ *Opem.* scilicet dicat enas.

n ¶ *Redemptè.* scilicet libertus à patrono. remouetur patronus a contra tabu. vt *ſupr. de in liber. l. Iubianus.*

o ¶ *Si omnia.* & sic pro coniunctis.

p ¶ *Ejus.* vt à contra tabu. remouetur.

q ¶ *Res re.* Vel dic, aliàs *res re.* id est impositione rei vel facti. a liàs res re, id est a patrono. 2. Vel dic *res re.* id est veritate.

r ¶ *Signadum.* vt manus teneam.

s ¶ *Non deſideraban.* scilicet quæ non sunt imposita. vt scilicet redimantur, *ſed ſuffitit* redimi quæ sunt imposita : vt à contra tab removeantur.

t ¶ *Nam sub earum.* Si vera sunt hæc verba ex vetere formula accipienda sunt, de qua Cic. *3. de natura deorum. l. 17 § ſi quis. ſupr. ad leg. Aquil.* Cvtac.

u ¶ *Illa verba, aut conſilio.* fortè talia erant verba in libris antiquis : *aut de conſilio alicujus fortem fallam putatur in dolum vel ſuggeſtum. & hæc materialiter.* Aco.

u ¶ *Ex ſententia* aliàs *ſententia.* & supple an sint accipienda fecundum contingentiam, id est secundum qui coniunctim dicebant actionem posse, aut contra, &c.

f ¶ *Primo ex ſententia.* Flor. Rechtè est sententia, genitiuus scilicet per ablationem, vt supra *ſuper pec. tut.* &c. Cvtac.

x ¶ *Contingentium.* & sic contingenda.

y ¶ *Separatim.* & sic separanda.

z ¶ *Tantum facit.* scilicet per alium.

a ¶ *Condici poſſe.* Puta ei qui tulit opem, potest condici qui ei filium præbuit, nonne *Inſtit. de ob. ex deli. § ope. & ff. de furt. l. qui furtu.* sed videtur etiam qui tulit opem, non teneri condictione furtiua : vt *ſupr. de condi. fur. l. proinde quæ eſt contra.* Solu. appellatur hic condictio filiuet certi generalis. ibi condictionem furtiuã negat competere, vel dic dari condi. id est personalē actio. f. furti dicit ponetur *inſtit. de act § ſi reaquæ.* vbi denegat condict. furti. Vel tertiò, hic quoquo modo deuenit res ad eũ qui tulit opem, ibi non. ¶ Et potest hic breuiter dicere. generale * est vt quis de consilio non teneatur : vt *ff. mandat. l. 6. § ſi. mandatum. fin § & hoc ſi non eſt fraudulentum.* Nunc enim est obligatorium : vt *ff. eo. l. 1. conſilij & ſupr. de dol. l. quod ſi dolus ſolum.* Sed actio fur. licet ſit fraudulentum, locum non habet : vt *in princ. huius. glo.* nisi aliàs non erat ille facturus furtum. *regum. ff. de iniu. l. non ſolum § ſi mandatu & ſupr. de furt. l. ſi quis vxori. § neque.* 2. Quandoque tamen ex solo consilio teneatur quis c : licet ille alias erat facturus, vt in consilio dato ferue : vt *C. de furt. l. ſi quis. & ſupr. de ſer. cor. l. 1. § perſuaſerit.* 3. Si autem d operæ & consilium simul adhibuit furto, tunc tenetur, licet ille alias erat facturus : & hæc consilium non habuerit principaliter, dum tamen secundarib : vt & *ff. de furt. l. ſi pignore § pe. & leſſor. de ch. ex actã § ope. & ff. de furt. l. in furti actione. § ope. & §. reſte.* Accvrs.

b ¶ *Et ſanè.* non contradicit præcedenti.

c ¶ *Non conſilium.* ad hoc vt teneatur.

d ¶ *Et factum.* f. furtum.

e ¶ *Statutum.* Vel ab eo, vel alio : vt *ff. de furt. l. ſi quis. § ſi te Titium. & l. qui ſervo.* cum ergo hic sit a contrahitur Labeoni : aut dicam Labeonem, malè dixisse : aut quod melius est, vtrumque admittam : cum vnum alij non sit contrarium. vtrumque enim interuenire oportet vt sit furtum, & agatur furti : & secundum hoc coniunctim ponuntur, vt hic in §. sic cum diuersa sint dare, cõsilium & ferre opem separatim secundũ Labeonẽ sunt accipiendi : vt pote cum alterum sine altero esse possit : imò aliquando simul sint cum semper præcedat consilium, & sequantur opera. & secundum hoc Labeo solute significat eorum verborum, dicens ea separatim & diuisim. veteres verò effectum agendi confideranter : & sic verumque est opus & sic coniunctim intelligerentur : patet ergo ex præmissis, quòd coniuncta ponitur pro disiuncta. Item propriè. Item disiuncta pro coniuncta. Item soluta pro disiuncta. Item etiam pro coniuncta. Item soluta quoad quid pro coniuncta : quos casus vide hic lege per ordinem.

f ¶ *Conditionales.* Hæc l. est & initium] vt infr eodem, pertinet ad quæstionem *l. 3 § ſupr de reb. auct. iud. poſſid.* Eam coniunge *huic l. vel etiam l. 9 illa* &c. Vide scripta ad l. 10. *ſupr. eod. tit.* Cvtac.

g ¶ *Conditionales creditores.* de his dixi *ſupr. eodem. l. creditores.*

h ¶ *Comparantur eſt.* quantum ad spem : vt *Inſtitu. de verb. ob. § ex conditionali.* & est competitura in quantum conditionis.

i ¶ *Creditor.* Contrario *l. qui mutuum. ſupr. de reb. auct. iud. poſſ.* Vide scripta ad *l. 10 ſupr. eod.* Cvtac.

k ¶ *Creditor.*] *Perpetuum*, facti pacti de f non agendo in perpetuum.

l ¶ *Non punit.* vt *infr. eo. l. debitore & ff. 20. l. ſi qui obligatione § non poſſit. & ff. de act. & obl. l. 2. vers. ſi. f.*

m ¶ *Exceptionem timet.* vt infr. pacti facti de non petendo vſque ad annos.

n ¶ *Similis eſt.* quia licet vnus specie diem, sic alter condit. fed *diff.* esset si aliquo vel *infr. eo. l. debitore.* Item quæritur ad condictionem indebiti vt *ff. de condic. indebit. l. ſuffitit. 2.* Vel dic similis est condictio

a *Conſilium* dans vel accipiens de conſilio tenetur si eius dati est condictum vel eius *conſilio.* Quæritur enim cui? qui consilium dedit, vel cui datum. Item si consilium datum sit malum, vel ad malum datum.

b *Conſilium* simulatorium allegat.

c Quod est secundum formam *ſervi.* vt notatur vt *l. qui ſervo. in ea* vbi *conſilium ſupr. de ſ. in verbo admittam. ſupr. de furt.*

d *Conſilium & opem.* licet alias esset *ſufficiens* ad furtum.

e *Spei habuerat eum.*

f *Perpetuo* excepto compromiſſo ex pacto de non agendo in perpetuum.

480/C.IV.K.5-3, 1811-1812
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

eo additionali creditori, cum conditio est omnimodo extincta.

a ¶ *Cognoscere.* Pone exemplum virtusque verbi. fc. cognoscere & dispungere vt habes *& supr. de in ius vocā. iudi. possid. l. 8.*

a ¶ *Cognoscere.* Iustiam huius l. pertinet ad quæstionem l. 13. *de rebus cred. iud. poss.* CYIAC.

b ¶ *Conferre.* & possit collationem cancellare quod reddimus vel impensam minuerimus: vt *l. de dotis, prosoluto, l. in contractibus §. recipe, & de re mil. l. ex causa defensionis. & de statuliber. l. si manumissus pœna. §. final.* ß ¶ *Conferre.* Id est, comparare inter se seu examinare. CYIAC.

c ¶ *Librorum.* Pone exemplum *supr. de polli. Lpon.* vbi dicit extraneū heredem inchoantis opus teneri in quinta parte(mono) . si nolit perficere opus inchoatum, *sed* eum qui est ex numero liberorum, teneri in decimam, si nō vult complere opus.

¶ *Vel I quibus princip.* d ¶ *In possessa.* scilicet parentum.

e ¶ *Sed omnes.* etiam naturales. *supr. ad Treb. Leo facit. §. quæ. &* facit *l. ne Liberorum & l. de in ius voc. §. sed si hæc lege. §. Liberos.* ¶ Sed arg. contra. *supr. de iur. immu. l. 3. §. porrò.*

f ¶ *Descendentes.* vt nepotes ex filia: vt *Co. de emanci. liber. l. 3. & supra, qui facti. dic. cog. l. 3. §. prætor.* Sed appellatio filiorum magis stricta est: vt *infra vt. qui dan. poss. §. sine liber. & contra infra eo. l. 3. §. fil. sed dic filiorum.*

* *Appellamus.*

g [CIPI.] Catoni. discipuli.

¶ *Alicia. lib. 1. disput. c. 4.*

h ¶ *Quidam.* Item Festus in verbo magistratu & magisteria. pertinet autem hæc significatio ad ea. de rebus auctor. iud. possid. *l. nisi. & l. creditores. ff. de reiud.* vbi tractatum fuit de magistro auctoris. Theophi. ex de senatusconsulto Claudiano. Harmenop. refert hanc legem ad magistros navis. CYIAC.

h ¶ *Magistri.* id est magis quam discipuli adhibiti.

a Magistri qui dicantur: & in magistris. & etiam legum: vt *supr. de arbitr. l. qualem. §. finali.* Item liberalium studiorum: vt *Co. de profess. & medic. l. magistros.* Item cuiuslibet mechanicæ artis: vt statim dicit ibi, vnde cuiuslibet, & Cæsar *ff. l. de magist. Medicus. de fenus. §. 1.*

i ¶ *Appellamus.* Vt magistri a societatum: vt *supra, de publ. Litus* magistros. & etiam legum: vt *supr. de arbitr. l. qualem. §. finali.* Item liberalium studiorum: vt *Co. de profess. & medic. l. magistros.* Item cuiuslibet mechanicæ artis: vt statim dicit ibi, vnde cuiuslibet, & Cæsar. & non hic exigit in docente solertiam. Exigitur etiam fides & scientia: vt *infra in pœnam §. quorum omnium.*

k ¶ *Cognoscuntur.* quia ad ipsos pertinet solicitudo reipub. magis quàm alios: vt *hic & supr. eo. quibus can. ma. l. & qui dicta, in fin. & l. seq.*

l ¶ *Appellari.* & sic Bonicn. dicunt.

m ¶ *Professui.* id est confessui quod fatum est, vel sibi debitum. & ponit exemplum *supr. de pig. act. l. si rem. §. semel. & qui. ex. pign. vel supr. fol. l. item libertum. §. 1.*

n ¶ *Professui.* Id est, egere, & dele teram gloss. persiq. Pertinet hic §. ad tir. de rebus auct. iud. possid. Qui enim in possessione est, restituit etiam quicquid consequutus est ex possessionibus. CYIAC.

n ¶ *Satis accipit.* & deinfensorem pars, vel pignus, vel die, persequi, quo ad hoc vt consentius sit in mora: vt *supr. de pact. hem. Libertus. §. denique.*

o ¶ *Qui satis accipit.* Nam satis acceptio, stipulatio est, quæ habet inita actionis vt & damni infecti, quod legatorum. rem pup. fabram fore. CYIAC.

o *Iure.*] *Videtur.* Sed quæ) Respon. facere a, plura concinet. *nam iudicaturus infr. eo. l. verbum fecere.* Item non facere: *infr. eo. l. facere oportere.* alias incipit ; facere non oportere. Item etiam verbo contrahere : vt *supr. de curat. his dan. l. de curatore. circa prine* quæ non continet generaliter ^b genere sit aliquid facere etiã sine verbis: vt *l. si. l. Labeo, in fin.* quod ergo hic dicit, nihil interest, strictè accipitur facere: vt *l. si. l. secundo verbo.*

a Facere vt bo que continentur.

b Facere & genere differunt.

¶ *Item.* Coni. Leum bona. & l. vel falso. supra. de reb. auct. iudic. possid. Ex quibus apparet hæc scripta fuisse in tractatu de rebus auctoritate iudic possid. Vide scripta ad *l. 19. supr. eo.* Eodem pertinet §. parua, & maxime ad rem. quæ in fraudem creditorum. CYIAC.

p ¶ *Paternos.* Pone exemplum vt *l. de reprob. l. nullum.* Item & *l. de in ius voc. l. sed & si. §. sin autem.* Idem de matertnis vt *supr. de excus. tut. Liberorum.*

* non tulit.

q ¶ *Liberorum.* scilicet nostrorum [si non habes in textu] non dicimus nostros: vt *his, & l. de iureiu. l. seruum à filio.* quod accipe, cum ex peculio castrēsi seruū manumittit: aliàs nō: vt *l. qui cū à quod. l. si quis hoc l. 3.* & hæc satis est quæstio quæbe. vel est tamen quia ceū vinculo pietatis est filius: vt *l. de liber. & posthum. l. in filio.* item nos liberum liberti, nostri dicimus: vt *l. ea l. Mœcianus.*

r ¶ *Patrui.* Con. cum *l. 1. supr. de glandibus*, ad quod dictum pertineri. CYIAC.

r *Patrui.*] *Consobrini.* Id est locus vbi tutes morantur & plant. ATO.

s ¶ *Mansit.* id est non minus quàm si in fratione effecta: vt *supr. de fundo l. 3. §. finiunt.* ATO.

t ¶ *Angiportum* id est strictus portus 2. Vel id est parua porta cinctum. CYIAC.

u ¶ *Locus est non fundus.* ¶ Totus & integer. quandoque dicitur locus etiam fundus: vt *infr. eo. l. fundi. §. locus.*

x ¶ *Locus est non fundus.* Vide scripta ad *l. 13 supr. de lege.* Pertinet autem hæc lex ad tradi. de qua ff. qui ^a spatius est per multos iuris titulos, de a quæ. possid. de interdictis. de via hui ei, quam possessi. missus est vade vi vti possidetis CYIAC.

a *Spatius.* erbani, vel rallici: vt *infr. §. loci & supr. de aqua plu. arcend. l. 3. §. apud* non rei mobilis: vt *supr. de rei vin. l. 9. §. 3.*

x ¶ *Fundi.* erbani, vel rallici: vt *infr. §. loci & supr. de aqua plu. arcend. l. 3. §. apud* non rei mobilis: vt *supr. de rei vin. l. 9. §. 3.*

y ¶ *Nunquam* quia etiam cum villa vt *infr. eo. l. fundi. §. locus.*

y ¶ *Nunquam* quia etiam cum villa vt *infr. eo. l. fundi. in princip.* & est villa, villa dicetur.

z ¶ *Confessoriorum.* ¶ Nor. ergo quòd arbitrio ^a fit fundus & locus vt hic & *supr. de leg. 1. quod in eorum. §. fi quis.* & *l. plane. §. fin.* & *l. eorum prodi. l. fi quis. §. penult.*

a ¶ *Si eum.* locum. ACCURS.

b ¶ *Finis.* censor & limitator.

c *Confessoria.* Pone ^a exemplum in confessatione iudicatum Solvitur *supr. inde fi vul. l. 1. §. nunc videamus.* & facit *supr. de prætor stip. l. 3.* & *de pign. act. l. fi rem. §. semel.* & *l. ea l. hodierno. §. eadem.* & *supr. qui satisd. cogan. l. 3.* & *C. de verbor. signif. l. sancimus.*

a Confessoria.

d ¶ *Confessoriam.* Confessatio propriè est cautio præstita dicis Solemnibus. Exemplum huius legis est in *l. vl. §. fligatorum. supr. quod*

a Confessoria verbum quid sit. & quid significet.

quod legaretur. CYAC.
* ¶ Reparandi sunt animalia. Id est reddi pollicitio. CYAC.
a ¶ Idem. scilicet repromissione. ACCVRS.
b TIgni. Pone exemplum ff. ad exhib. l. gemma. §. aliter. & l. Tigni. Item supr. de rei vind. l. 3. & Inst. de re. div. §. item in fine. & de rer. amot. l. in rem §. si. gni. & post. inst. ead. sur. §. furem.
c ¶ Inclusi. 12. tabularum. L. 12. tabularum hæc fuit: tignum junctum ædibus, vineæque, ne solvitto. Festus in verbo Tignum. CYAC.
d ¶ Et quæ adjicia. Et quæ ea adhiberi. CYAC.
e ¶ Pomi. Hæc lex propriè pertinet ad interdictum de liberis exhibendis. Hinc verò colligabit, quòd hoc interdictum differat ab interdicto de tabulis exhibendis. Conjunge hanc Leem l. 1. illa tabula. Sic Festus apud (inquit) significat perfossa cum loco Penes autem, dominii, & proprietatem, quod eraditur à penitur. CYAC.
f Penit.] Amplius, id est firmius.
g ¶ Apud te. verbi dicitur, deposito apud te: vt supr. mandati. l. si hominem. Item apud te est, quod potest ponestve] an l. ad apud.
h ¶ Possidetur. vel civiliter, vel naturaliter. Sed secundò hoc contra debuit dicere. Secundò plus continet apud, quàm penes: cùm omne quod continet penes, continetur apud: sed non econtra. Sed expone hic amplius, id est plus attribuit alicui rei maius commodum significat: non quòd largius sit, vel plura contineat.
i ¶ Quodammodo possidetur. Id est, iure dominii, vel bona fide. CYAC.
k ¶ Non fiunt. id est dicitur decedere usufructuarius] exemplum in concordantiis illis. supr. de contra tab. l. filium. & quod si hi. & de usufr. tot. l. si nemo. & de fun. & legat. here. l. 3. & Inst. de here ab intest. in princ. ubi etiam not. quòd sex modis decedit quis intestatus.
l ¶ Idem facit. ville modo.
m HEredis. Pone promercis per te & heredem tuum: vt supra eo. l. emptionibus. & concordant b infr. eo. l. pignorum. in prin. & l. heredis appellatione. & C. de here. instit. l. fin. & supr. de pecu. here. l. inj. & de acquirend. here. l. 5. cum §. & supr. de usur. immo. l. cu. & Co. de legat. in annalibus. Sed fallit in casibus vt no. infr. tit. 3. l. qui, per successionem.
n ¶ Heredis appellatio. Conjunge hanc Leem l. Pomponius. §. non autem. & §. sed ne supr. de acquir. poss. §. CYAC.
o ¶ Nam & heredis here. Vide lectorem ad l. 2. supra de petit. here. CYAC.
p MEvio. ¶ Da exemplum ff. de tribu. l. in prima. Pertinet. nec ad omnes illas: quia non ad seruos: vt supr. de tribu. l. 3. §. & infr. eo. l. mercia. quæ ff. contra.
q LIcinatum. Pone exemplum in iure emphyteutico: vt C. de iure emphyt. l. Item C. de fun. do. l. Item facit ff. si ser. pet. l. si seruus. & pro socio. l. unus. & ff. ea. l. alienatione. Sed arg. c contra ff. de fund. dotali. à castris. & Quintus Mucius. vbi verbo venditionis continetur omnis alienatio. Sed magis concordat ad id, quod dicit, vendi nec tacitum. &c Item facit ff. de alie. iu. l. 12. huc §. alienari.
r ¶ Alienatum. Conjunge cum l. 1. ff. de litigios. Vide scripta ad l. 28. supr. eo. CYAC.
s ¶ Præditum. etiam ante translatum dominium.

millio concinebatur a, qua * contentus fuit is cui factidatio debebatur.

LXII. GAIVS libro vicensimosexto ad Edictum Provinciale.

TIgni b appellatione in lege duodecim tabularum ß omne genus materiæ ex qua ædificia γ constant, significatur.

LXIII. VLPIANVS libro septuagensimoprimo ad Edictum.

PEnes δ te † amplius c est quàm apud te. nam apud te d est, quod qualiter qualiter à te teneatur: penes te est, quod quodammodo possideatur e.

Qui testamentum fecit, & eius hereditas non est adita: decisitur intestatus decedere, sicut qui testamentum non fecit.

LXIIII. PAVLVS libro septuagensimoseptimo ad Edictum.

INtestatus f est non tantùm qui testamentum non fecit g: sed etiam cuius ex testamento hereditas adita non est.

LXV. VLPIANVS libro septuagensimo secundo ad Edictum.

HEredis h appellatio ξ non solùm ad proximum heredem, sed & ad ulteriores refertur. nam & heredis heres ο & deinceps, heredis appellatione continetur.

LXVI. IDEM libro septuagensimoquarto ad Edictum.

MErcis i appellatio ad res mobiles tantum pertinet k.

n ¶ Dicatur. ut per hoc periculo est emptoris: vt ff. de contrab. emp. l. quod supr. §. si res.
o ¶ Donationis. Donatio genus: vt Inst. de donatio. in rubric. circa prin. & ff. de dona. l. 3. connexus * etiam legatum: vt Inst. de lega. §. legatum. ¶ Sed contra b ff. de dona. l. 1. fideiussa. §. pe. vbi permittendo pater filio donare, non videtur causa mortis permittere. Sol. refert, lex loquatur permittendo vel prohibendo: quo casu omne comprehenditur: vt hic. an prius det & tunc ad, vt ibi. a. Vel dic, omnis donatio comprehenditur, nisi illa quæ exigit specialè concessionem. nam quæ specialè exigit concessionem non continetur generali dicto, arg. ff. de pequl. Pomponius. & de mile. l. illud §. si tale.
c ¶ Donationis. Sumetur ex hic §. ex 10. de donationibus, vt consultat ex l. 3. & l. hac lege supr. de donat. & l. non videtur. de donat. causa mortis, quæ similem habent inscriptionem. Adde & l. 1. de donat. CYAC.
p LIta verba, arbitratu. Da exemplum vt 3. pro socio. l. si inventum. §. & si. seq.
q ¶ Illa verba arbitratu. Cum cum ff. 3. Titi dicatum solui. Illa enim stipulatio tres clausulas habet. Inter quas vna est de re defendenda. Ea cum committitur, si defensor ex patronis arbitrio boni viri eſt defendere, id est, satisdare. Inde quæritur, quid significent hæc verba, arbitratu Titij fieri, id est satisdari. CYAC.
r ¶ Hæc significant. Id est quòd de iure arbitrij fieri debeat, hoc est à persona quæ possit arbitrari: & quod dicat vt bonus vir: alias reformatur: vt d. l. si civitatem. & ff. de aqu. libro. l. si litterati.

a Donationi verbo continentur legata.
b Donationis verbo an & quibus casibus non contineatur quæritur donatio causa mortis.
c Arbitrium vicibus Græcis ad l. 69. de iud. dic. vbi Græca non intelligitur vir bonus.
d Stipulatio iudicati soluti non continet.
e Heredis appellatione qui continentur. videtur ascendentes & consobrini nominum vel cognationum.

a Vendicionis verbo in quibus contineatur omnis alienatio.
b Heredis appellatione qui contineantur.
c Acquiescunt ab arbitratore ad arbitratorem. & iurato arbitratore est non pœnit.
d Legatum interdict.

480/C.IV.K.5-3, 1815-1816
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

aliis quos aor. ff. lib.). l. qui per successionem.

a ¶ Impubem. fatta his verbis, quisquis, &c. & da exemplum ff. de vulg. & pupillar. l. qui libros. § fin. & l. proin. & infra. de pup. substit. § qui substituitur.

b ¶ Filio impuberi meo.

c ¶ Vbi, id est in qua substitutione, vel verbis. Aeo.

d ¶ Non continetur. scilicet primus.

e ¶ Item in lege. Da exemplum C. de lib. & ejus manumiss. l. pen. ¶ Sed obstat supra. de his. l. si filius. § Paulus. Sol. ibi contra tab. heredi hereditatis accusationem ingrati denegat, sic in eo qui ex necessitate manumittit. nam habet contra tabul. vt Cod. de his. qui. contra tab. liber. l.). sed non accusat ingratum vt C. de ingr. liber. l.).

f ¶ Idem dicitur. Da exemplum ff. de ingr. liber. l. cum parentum. § ult. libertus. Sed contra in eadem tit. l. si ingratum. vbi dicit transire iudicium ingrat. ad filium etiam non heredem. sed prima lectio in opera certa: vide supra. ff. in quibus causis pignus vel hypotheca tacite contin. l.). § non solum. § libertus. g ¶ Verba hæ. a. Pallicetur pomp. in lectum pelliciatur cum compositi, & ita ad quos ea res pertinet: vt supra. de addict. addict. l.). § quod si emancipatum. quod exponitur. id b est in qui in ius vocaverit sacerdot: nisi in re vilia tardum: vt hic, & ff. de addict. addict l. siendum. § denique. sed quidoque etiam successor rei continet. vt eodem dicitur: non datur actio post iuramentum, neque in iurantem, neque in eum ad quem ea res pertinet: vt supra. de iureiur. l. ait prætor, versic. sed, &c. quod etiam singularem continet successorem, sine in rem illam: vt ex hic. Locum sibi non rem. Item fallit secundo quod dicit hic ff. de actor. l. hoc verbo. sed in illis legibus impropriè ponitur. h ¶ Dari eum. id est vt interfatio succedat. i ¶ Contineatur. scilicet his verbis.

k Lindi eff capere. Da exemplum: quia heres instituta & rogata de parte restituenda non capax, id quod confiscandum est, non capere quod apud se mansurum est, sic, vt ff. ad sc. Vell. subfecisse. l. ex facto ff. Falcidiam & facit infr. eod. l.). Locum videtur quasquam. vbi plenè dicit. ¶ Sed contra supra. eodem l. cupio. Solut. vt ibi. ¶ Item contrà supra. de fideicomm. vasa. & eod. l.). Sol. ibi impropriè.

a ¶ Aliud eff capere. Hæc lex pertinet ad eam cautionem, quam legatarius heredi præstat, si plus quàm per legem Falc. &c. Cyiacivs.

l ¶ Sunt personæ. Pone exemplum vt in præsis quæ pertinent ex restitutione rerum hereditariarum ad bonæ fidei possessorem hereditatis: supra. de pet. hered. l. locum vendunt. §. item plures. quod intelligitur si locupletior est: vt hic, &). ne. ff. l. curatori. 2. Item pone exemplum supra. de leg. ij. Lapi comodatum. §. si. & facit). eod. in. l. mevium. § fin. ¶ Sed obsta). eod. l. personæ. sed ibi impropriè: sicut in multis aliis locis præsertim impropriè: vt supra. ad Trebell. l. cæpi. § final. & quemadmodum. & ibi hæc. vers. Lic. § personæ. & sup. quod mc. cum. l. vsufructus. & l. scripta.

m ¶ Hæc verba hæc relm. Hæc posterior pars non ad eandem quidem cautionem pertinet, sed ad eam, quam viatilem heres præstare solet. Cyiac.

n ¶ Retib. id est arbitrio boni viri vel). Hæc verba.

o ¶ Præstare. Scilicet indemnitatem his rebus salvam. pro. & da exemplum in condemnato in rei vindicat. cui cavetur à petitore in his verbis: vt supra. de rei vindicat. l. ipsi quoque. Idem pone in agente redhibitoria, cui similiter his verbis cavetur, si condemnatur ex maleficio servi ab extraneo: vt supra. de addict. edict.

subfitutione impuberis *, quisquis mihi heres erit, idem filio b heres esto. vbi c heredis heres non continetur d, quia incertus est. Item in lege e Ælia Sentia filius heres proximus potest libertum paternum vt ingratum accusare: non etiam si heredi heres extiterit. Idem dicitur f in operarum exactione, vt filius heres exigere possit, non ex successione effectus.

1. ¶ Verba hæc, *Is* ad quem ea res pertinet: sic intelleguntur, vt qui in vniuersum dominium g vel iure ciuili vel iure prætorio successit, contineatur h.

LXXXI. Vlpianvs libro septuagesimo nono ad Edictum.

Aliud est capere i: aliud accipere. caperé, cum effectu accipitur: accipere, & si quis k nondum accepit vt habeat. idcirco non videtur quis capere quod erit restituturus: sicut peruenisse l propriè illud dicitur, quod est remansurum.

1. ¶ Hæc verba, *His rebus* & *rellis* m præstari n: hoc significant, ne quid † periculum o> vel damnum p ex ea re stipulator sentiret.

LXXXII. Paulvs libro septuagesimo sexto ad Edictum.

Appellatione q rei r pars etiam continetur.

Ad'reddiderit. § idem Pomponius.

o ¶ Periculum. periculi: vt ff. C. de transact. l. interpositus.

p ¶ Ne quid periculum. Varro libr. secundo de re rustica cap. 3. Cyiac.

q ¶ Damnum. scilicet pecuniæ: vt ff. de dam. inf. & ff. Lib. & arg. C. de addi. edict. l.).

LXXXII. Vlpianvs libro octogesimo nono ad Edictum.

Hæc verba r s in stipulatione posita, *Eam rem rellé restitui*, fructus continent, *rellé* enim t ¶ verbum, pro viri boni arbitrio est.

LXXIV. Paulvs libro secundo ad Edictum aduersus curiosum.

Signatorius u annulus, ornamenti appellatione non continetur.

LXXV. Idem libro quinquagesimo ad Edictum.

Restituere v is videtur ϑ, qui id restituit quod habiturus esset actor si controuersia ei facta non esset.

LXXVI. Idem libro quinquagesimo primo ad Edictum.

Dedisse w intelligendus est etiam is qui permutauit vel compensauit.

LXXVII. Idem libro quadragesimo nono ad Edictum.

Frugem † pro redita x appellati y, non solùm quod z frumenti aut leguminibus, verùm & quod ex vino, filuis cæduis, cretifodinis, lapidicinis capitur. Iulianus scribit a, fruges omnes esse A quibus homo vescatur b, malicbia. aliquin contineatur, non fgruescat: vt hic, & supra. de aur. & argen. leg. l. augustinus. § ornamenta. & de eff signatorius B. rum quo signatur: vt ff. de instr. l. ad testamen. §. si ab hæc. & § signum & facit ff. de lib. damna. l. donat.

a ¶ Signatorius. Contin. cum l. & generaliter, & instituendi, ff. de ædil. edict. Cyiac.

u ¶ Restituere. hoc dic vt diximus ff. de rei vindicat.

v ¶ Restituere in videtur. Vide scripta l. 11. supra eodem. Cyiac.

x ¶ Dedisse. Pone quòd emi liberum qui sciebat se liberum. receptum mihi ad duplum eius quod dedi, vel permutaui, vel compensaui pro eo, quando proclamat in libertatem quia torum videor dedisse: vt supra de liber. causa l.). in tantum. & l. seq. 2. Item pone exemplum in permutatione: vt supra. de usur. de usu majorum. 3. Item in compensatione. ff. solutis l. si filio. 4. Item & qui accepto tulit, dedisse videtur: vt sup. de cond. ob caus. l. si maior. 5. Item facit supr. de usuris. addi l. ubi natorum. in fin. l.

y ¶ Dedisse. Con. cum l. restituendi. & l. sequenti, & Lin tantum, de idem. compa. Cyiac.

z ¶ Frugem.] Appellari scilicet ait Paulus ¶ Et nec quod nomen creditur c, ipsum est ad fructus: cùm omnis fructus sit reditus. sed non econtra, quia partus est reditus, non tamen est fructus, vt scio. de usufr. l. 9 usus. §. hæres, & §. Neratius. eo ad Trebell. l. deductis. § si hereditatem. & supr. de usufr. l. ex pecudum. § partus. & reditu' participat Paulus frugem: sequæ rectissimè omnia quibus homo vescitur, secundum eum: in quo corrigit eum Iul. Ilarius.

a ¶ Frugem pro redita. Hæc l. referenda est ad actionem aquæ Plauiæ arcendæ. Conuenit cum Leum. l. ille simula. Vide scripta ad l. 94. supr. de verborum obligation. Cyiac.

b ¶ Iulianus scribit. & malè addendo simò corrigendo.

c ¶ Frug. nomen est. Paulus lib 3. sentent. tit. 6. Plinius lib. 18. cap. 7. Cyiac.

a ¶ Pefsime. quod intellexerat Paulus à fructu dictas. Accursius.

Fructus

a A tuo abstinetur, à parte abstinetur.

† Vide Vallam elegan. 2. c 19. quod ex.

b Signatorius annulus, quo signatur.

c Reditus. vox hæc fœmin. communis. de partus: sed & ea quibus homo vescitur.

e Personæ ad improprie dicitur, quod nō manet penes eum, ad quem pertinet.

* non sic.

a Contrarium & necessarium ex personis dist. sentiens.

† ne quod.

b Is ad quem res pertinet successor: scilicet pro vacuabili, intelligi pro res singulari succedens.

480/C.IV.K.5-3, 1817-1818
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

falsum esse : non enim carnem, aut aues, feraſve, aut poma fruges dici. Frumentum [a] autem id esse, quod arista [b] sit † teneat, recte [c] Gallum definisse [d]. Lupinum verò & fabam fruges potius dici [e]: quia non arista, sed siliqua [f] continentur : quæ [g] Seruius apud Alfenum in frumento contineri putat.

LXXVIII. IDEM *libro tertio ad Plautium.*

INterdum [a] proprietatem quoque verbum possessionis significat [b]: sicut in eo qui possessionē [b] suas legasset, responsum est.

LXXIX. IDEM *libro sexto ad Plautium.*

IMpensæ [a] necessariæ sunt, quæ si factæ non sint, res aut peritura [b], aut deterior futura [b] sit.

1. ¶ Veiles impensas esse Fulcinius ait, quæ meliorem dotem faciant, non deteriorem esse non [c] sinant : ex quibus reditus mulieri adquiratur, sicuti arbusti pastinatione [d] [e] vltra quam necesse fuerat [f] : item doctrinam puerorum [g], quorum nomine onerari mulierem ignorantem vel inuitam non oportet, ne cogatur fundo aut mancipiis carere [h]. In his [i] impensis & pistrinum & horreum insulæ dotali adiectum plerumque dicemus.

2. ¶ Voluptarias [k] sunt quæ speciem dumtaxat ornant, non etiam fructum augent : vt sunt viridia [l], [m], & aquæ salientes,

[a] ¶ *Frumentum.* Dixit frugis vocabulum, nunc frumenti *insp. ex. Lqui fundum.* dicit de pomo.
[b] ¶ *Arista.* id est spica ergo hordeum, & spelta, & auena.
[c] ¶ *Definisse.* dicit Iulianus.
[d] ¶ *Pomo dixi.* quam frumentum sed hoc in fin. leg. corrigit.
[e] ¶ *Fabam.* id est pelle quidam qua retinentur fabæ : alias aliter accipitur: vt *C. de epi. & cleri. Item clerico. Authent. sed hodie.*
[f] ¶ *Quæ.* scilicet lupinum & fabam & similia legumina putat, &c. & hoc corrigit quod supra dixit. est ergo hic generaliter quæ legibus aut specialiter vero vulgari sermone dicimus id tamen granum frumentum, quod præ sui bonitate cæteris excellit.
[g] ¶ *Interdum significat.* Id est dicere, verbum [b] possessionis significat verbum proprietatis. id est id quod designatur per verbū proprietatis. & da exemplum. *supr. de iudic. l. ſi de vi. Item C. de fideiuſſ. eius l. fin. & C. de contrab. empt. Item qui. & de do. inter vi. & vbi. l. ſi quidem.* & accepta dominium [b] pro possessione : vt *Ca. decret ven. l. quæritur.*
[a] ¶ *Interdum.* exemplum est in *l. Aurelius, de liber. leg. Vide scripta ad l. fg. §o. supr. eo.* CYIAC.
[b] ¶ *Possessionem.* exponitur ergo, id est res possessas.
[a] ¶ *Impensa. Cur l. ſi ea qua. ff. supr. de iure dotium.* CYIAC.
[b] ¶ *Periura.* Romano. ACCVRS.
[c] ¶ *Futura.* Ideoque reputendæ sunt vt *ff. ad leg. Rho. de iac. l. ſi § appoſitum.* ITO. & da exemplū *C. de rei vxo. ac. l. ſ. ſed nec ea impenſa.*
[d] ¶ *Pastinatione.* id est plantatione arbusti, id est arboris, nec ramorum in futuris annis. Vel etiam pastinationes vineæ. vt accipitur *supr. quod vi aut clam. l. ſemper. §.*
[e] ¶ *Arbusti pastinatione.* Quæ sunt palmes, id est, ferramento putatus. Columella lib. 4. cap. 18. CYIAC.
[f] ¶ *Futura.* aliquin hæc erunt necessaria impensa.
[g] ¶ *Puerorum.* Liberorum vt *ff. de rei vxo. l. ſin autem. §. ſi.*
[h] ¶ *Cuiere.* vt *ff. supr. de impenſis. l. viſum. & de pign. actio. l. ſi ſervum.*
[i] ¶ *In his.* id est in vtilibus impensis. & ita est contra *supr. de impenſis. l. ſi. §. pe.* vbi dicitur quòd pistrini [c] & horrei impensa est necessaria. sola si fiat ne relinquendo, obtineat quod ibi. Si in faciendo, obtinet quod hoc. *supr. de rei vin. adiuge prox. l. q. §. pe. 2.* Vel dic secundum qualitatem rerum quandoque necessaria, quandoque vtilis dotirat impensa horrei & pistrini.
[k] ¶ *Voluptarias.* alias *voluntarias*, id [d] est voluntatis causa factæ. aliàs voluptuosa id est voluptatis vel delectationis causa factæ.
[l] ¶ *Vt sunt viridia. L. quotiès. §. ſervitutum. supr. de ſervit. l. adjicio. supr. de ſervit. verb.* CYIAC.
[m] ¶ *Incruſtationes.* quandoque fabellis crusta marmorea extra murum ponitur, vt totus marmoreus videatur. Loricatio [e] est cataracta in modum loricæ facta vt pictura militum armatorum: vt in palatio communis Bononiæ. & quod fabricæ [f] thuræ scilicet aliàs imagines vel figuras continentes, vel nulli. & fac. ad hæc *leg. supr. de rei vin. In fundo. & quod ibi not. & C. decret ven. ar. §. ſed nec ab impetrat. & quod ibi not. & ſu. ſupr. de impenſis. l. quod dicitur. & l. leg. & da pri. here. Ariſtides.* ACCVRS.
[n] ¶ *Loricationes.* Græci vocant ab [illegible], i. tabulas pictas.

Varro lib. 1. de re ruſt. cap. 55. CYIAC.

[a] ¶ *In generali repetitione.* Pone quòd testator in substituit do repetitionis legata quæ ab incerto relinquerat : vt *supr. de leg. 3. l. cum ita ſubſtituatur.* Sed & hoc, non [a] dico intelligi repetitionem, nisi contraria colligatur voluntas : vt *supr. de leg. 3. l. licet.* Item pone vt *ſupr. de ſuis. inſtitu. l. ſcia in prin. & facit inſt. eo. l. verbis.*
[b] ¶ *In generali repetitione.* Pertinet ad disputationem de legatis.
[a] ¶ *Ex mente legis duodecim tabularum.* Vide l. 120. *ff. eo.* CYIAC.
[b] ¶ *Cum prætor.* Pone quòd dicimus vi aut clam à re facta restituendum vt ¶ *quod vi aut clam. l. ſi. in princ.* quod exponitur hic, non solùm opus restituitur. id est [b] destruitur, & in pristinum statū res reponitur sed etiā omne damnum actori resarciatur : vt *ſupr. quod vi aut clam. l. ſemper §. in hoc interdicto.* Item eū debeat arbitrio boni viri destrui : vt *l. de qui. ne num. l. arbi. §. ſi quis vnus & arbusti.* & erit etiam in omni dāno vt *l. eo. l. hoc verba.* ergo omne damnum venit: vt hic dicitur : in alio casu ponitur restituere : *ſupr. eo. l. inſtituere.*
[c] ¶ *Cum prætor dicat.* Vide scripta ad 22. *l. eo.* CYIAC.
[d] ¶ *Verbum amplius.* Caute legatarius de reddendo & quid ei solvatur quod per *l. Falcid. ei non debetur*, edocetur quidem stipulatio etiā nihil ei debeatur : quia tota hereditas consumpserit aut alienavit vt *hic. & l. ſi tres plures quibus per l. Falc. l.*). *§ hoc verbo.* & hoc non ex propria significatione verbi amplius, corporaliter [c] enim est, & proprie plus utique præstatur *l. de leg. 1. §. ſi ſic.*
[e] ¶ *Verbum amplius.* Contra. *l. 1. §. ſupr. eo.* CYIAC.

[a] ¶ *Ea contractu.* da casum plum vt dixi *ſupr. eo. l. mihi ita.* ACCVRS.
[b] ¶ *Reipse bona.* Hic bona accipiuntur naturaliter. Vide scripta *ad l. 120. ſupr. eo.* CYIAC.
[c] ¶ *Filij.* Pone exemplum patet dictis tenores filio. Si plures habet omnibus [a] videtur dedisse. [b] qui sunt in primo gradu : vt *ſupr. de teſta. in §. ſi quis ita. §. i.* & hoc, quia fauore eius fecit. [c] odium efficere vt exheredet filium meū, cùm plures haberem nium nemo est exheredatus : vt *ſupr. eo libro. & poſſit l. q. & proinde eſt in ea re. Item quidam.* & secundum hanc casum non est contra. quod signatur *inſt. qui ea. in poſſ §. fi.* vbi dicit non contineri nepotes filij, appellatione. 2. Vel dic secundo casum in pupilla prohibita tutori vel cum filio iungi. vt etiam [d] nepoti iungi non possit : vt *l. de rem mot. l. ſi manuſe.* & est ratio, quia rationem reddere debet : vt *l. eo. in l. ſi quis tutor. §. ſi. & l. labeonem. §. ſimiliter* alibi non vt *d. §. inſt. quo de in poſſ. §.* Vel dic tertiò loqui in quodam alio speciali casu : vt & omnes omnino comprehendat : vt ergo tibi prætium cum villico & contubernalibus eius, & filia eius. nam tunc nepotes ex filio legati videntur. & sic appellatione [b] filij nepotes continentur : vt *infr. eo. Libertorum. §. ſed & Papinius.* & hoc quia non deberet nepotes separari [c] a patribus. vt *C. communia utriuſque iudi. l. poſſeſſionem.* aliàs ergo iungerentur contra vt *inſtit. qui de in poſſ §. fin. & ſunt ſupr. eo. l. reprehenſus. §. finali.*
[a] ¶ *Filij appellatione.* Vide scripta *ad Legemſ. §* vel *ſup. eo.* CYIAC.
[a] ¶ *Omnes.* masculos & fœminas.

Neratius

[a] *Repetitum* aliquod codicillorum ex mente testatoris.
[a] *Restituí opus*, pro destrui.
[a] *Ampliùs* vel *propriè* compensatione est.
[b] *Possessio* significare dicitur, quæ naturaliter significat.
[c] *Posse* in dubio, omnibus liberis testatorem dare videtur.
[d] *Filij* appellatione in dubio filij nepotes non continentur, sed vocat testator, id est in quo continetur. Sed de testatoris voluntate.
[e] *Argumentū* hoc exemplo à filio ad nepotem.
[f] *Filij* appellatione ita & quando nepotes intelligantur.
[g] *Separari* à patribus liberi non debent.

480/C.IV.K.5-3, 1819-1820
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

a Collegium tres homines conficiunt, per rescr. veteres retinenti potest. addes c. vbi annotatum Gl. & ibi not. exime de consil. & ex c. cum dilecta extra ad reform.

a ¶ Neratius. Pluribus locis collegij haberetur mentio: quod ex quo fiat hominibus, dicit. Tres ergo, scilicet homines ad minus * sub. faciunt collegium, sed per vnum continetur, vt ¶ quod cuiusque vniuersit. Ifcut § fi. Idem de familia: vt ¶. vel l. decuriato. in fi. vbi hæc dixit.

a ¶ Neratius. Pertinet ad tit. ad l. Iuliam maiestatis, vt dixerel. 1. alibi. Nam qui * sine pari illicitum collegium, ea tenetur. CVIAC.

b ¶ Tres. personas.

d ¶ Quod scimus. Contra. hanc Leam l. fi mi. ¶ de servit. & l. ad servit. § quibus modis servitus. antiq. CVIAC.

c Quid simul. Præ- dia quidem. id est quæ iteratio b. Vel secundum eã qualitatem, & qualitatem se habentia, id est sicut bonitas, &c. sicut enim bonitas prædij, id est fertilitas bonorum multorum, vel salubritati Cherborum multarum, vel amplitudo finis est qualitas ipsius prædij ita c cuius. id est libertas, vel seruitus: vt Inſtitut. de ver. sig. & inter. in fine quæ est qualitas esse rebus quæritur quasi qualis est fundus, cãm de seruitute vel de libertate certificari voluerint: vt & de quæſt. ſupra.

b Qualitas se habentia. Græcisse vertunt, * sic vocãt, &c. id est iura prædiorũ sunt ipsa prædia, hoc est, bonitas, salubritas & amplitudo. Itaque male hic Alciatus legit aqualiter. CVIAC.

† H. Tantum quippe.

* sic enim dic. † Sic Pl. Anton. Aug. lib. 2. c. 6.

d ¶ Si Affectus alit. Vide scripta ad l. 2. de ſervit. §. rusticorum. CVIAC.

c ¶ Affectus. etiam vltra mutuo.

f ¶ Item. non qui fuerat Bortonius.

g ¶ Habet rerum. in ſuburbio tantum, & de hoc p̃ dixi ſupra. eod. l. 4.

h Præpondium. aliàs præponderum: aliàs prope & exponit quidam conferetur. coloreus loquendo.

e ¶ Tantum quidquid. ſumta ex tit. de legatis vt docent multa capita, ſimilia inſerpentium, & maximè l. 8. §. 2. qui ſupr. de libera. leg. CVIAC.

i ¶ Tantum. quod valeat centum aureos.

d Prouide ex natura del fru cendario vt ex rei omnes vſufructuarij.

k ¶ Legata. vt dicatur tantum pecuniæ reliquiſſe, quantum fundus ille alienus valet. pecunia * rerum æſtimat merces, non merces pecuniam. vt hoc, & ¶. de Falcidia l. ſi in fideicommiſſum. & ad Trebel. l. quidam §. nunc vis dicendi eſt cum ſi, &c. & ſatis ¶ eod. l. hæc enumeratio.

e Magis pariter vsia tiendum indico.

l Boues magis. Kheſtiue c vt ecce, ſi venditor iumenti dixit vi- tiamen continuerat boues. i. non ſequeres quòd venditor bouem d. lect. ſcire videar vt ¶. de addi. edict. l. edicti. in prin. & § iumentorum. item ſi lego armentum, continentur boues: vt ¶. de leg. iij. ſcreus. §. armentum. ſed ſi lego iumenta, boues non continentur: vt ex tit. Legatis §. iumento

m ¶ Iumentorum. nam iumenta faciunt equitium.

n ¶ Appellatur. ex genere.

o ¶ Non feminæ. Deſignatum pro Berta nomine doris vxo eius. & ſeguratus ſum me hic reddi, ſi ab eo fimetur poſtea, & alij nutant, reperiam. quia dum aureæ eſſet primo vinc, videor dedeſſe: vt h. c. ¶. de in dict. l. ſtipulatus ſic dari. & facit l. datum. & l. ſtipulationem. & Liberi. & idem ſi promiſi tantum Titio, cui ſpondebam eam habere. nam ſi alij primo nubat, & dicerem, & tunc Titio nubat, non teneor: vt ¶. de iure de l. datus §. quod enim vulgarium. 2. Bon pour, minor viginti ann. poteſt mutuũ mittere auxiliam, vt

LXXXV. Marcellvs libro primo Digeſtorum.

NEratius * o Priſcus tres b facere exiſtimat collegium, & hoc magis ſequendum eſt.

LXXXVI. Celsvs libro quinto Digeſtorum.

QVid aliud a ſunt iura prædiorum, quàm prædia qualiter c ſe habentia ? : vt bonitas, ſalubritas, amplitudo?

LXXXVII. Marcellvs libro decimo Digeſtorum.

VT Alfenus d ait a, verbs eſt Roma e quæ † muro cingeretur. Roma eſt etiam, qua continenti * ædificia f eſſent. nam Romam non muro tenus exiſtimari, ex conſuetudine ciuitatis poſſe intelligi, cum diceremus Romam g nos ire, ciuiſſi extra vrbem habitaremus h.

Potuit quemdam vſitatum modum loquendi. dicitur enim in vulgari: ille habet centum in bonis: nam verè loquatur, & ſi ille habet in prædiis vel aliis rebus valorem centum librarum, ſecus autem eſt ſi quis legat ſundum alienum qui valet centum: quia non videtur legare centum. h. d.

LXXXVIII. Celsvs libro octauodecimo Digeſtorum.

PRopemodum k † tantum quiſque ſ pecuniæ reliquit, quantum ex bonis eius refici poteſt. ſic * dicimus, centies ſ aureorum habere, qui tantum l in prædiis cæteriſque ſimilibus rebus habeat. Non idem eſt in fundo alieno legato m, quamquam is hereditatis pecunia parari poſſit: neque quiſquam eum qui pecuniam numeratam habet, habere dicit quidquid ex ea parari poteſt.

Gl. ponit caſum.

LXXXIX. Pomponivs libro ſexto ad Sabinum.

BOues magis i armentorum quàm iumentorum m generis * appellantur n.

1. ¶ Hoc ſermone o, *Dum nupta erit*, primæ nuptiæ ſignificantur p.

2. ¶ Inter edere & reddi † rationes multum intereſt: nec is qui edere iuſſus ſit, reliquum reddere deber. nam & argentarius edere rationem videtur, etiamſi quod reliquum ſit apud eum, non ſoluat q.

XC. Vlpianvs libro vicenſimo ſeptimo ad Sabinum.

QVi vti r optimæ maximæque ſunt, ædes tradit: non hoc dicit ſeruitutẽ illis s deberi: ſed illud ſolum, ipſas ædes liberas eſſe, hoc eſt nulli ſeruire.

XCI. Pavlvs libro ſecundo Deciſionum ſuarum.

MEorum t & tuorum u appellatione actiones quoque contineri dicendum eſt.

XCII. Idem libro ſeptimo Quæſtionum.

PRoximus eſt v ϑ, cui * nemo antecedit. ſupremus eſt, quem nemo ſequitur.

XCIII. Celsvs libro nonodecimo Digeſtorum.

MOuentium x a, item mobilium appellatione idem ſignificamus: ſi tamen apparet deſunctum animalia duntaxat, quia ſe ipſa mouerent, mouentia vocaſſe y, quod verum eſt.

g Secunda ſcilicet interdum nulli concretur generali ſermone.

h Rõme qui tenetur habere, ſi deſideranti copiam faciat. * generet. aliàs notant.

i addere.

k Videtur ſumpſiſſe, qualem aut quæ eundem ne ſuccũ præſtare debeat.

l quem.

m Iuſtitui heredem, & legare vt bona ſua Titio reſtituat. actiones n continentur: vt ¶. ad Trebel. l. ſi legatum. §. ſi quæ bona. & l. quam quis in fin. & l. ſequens. & l. cum prior. ¶ Et de rebo ſuorũ *, & pro conſequens tuorum, habet ¶. de leg. iij. l. formæ nostræ.

d Bonorũ appellatione, ſe- d cunctos continentur.

e Suorum & tuorũ appellatione qua continentur.

n ¶ Meorum & tuorum. Con. cum l. vel ſuo. & l. ſi legat. §. 1. ſupr. ad Trebel. CVIAC.

o Proximus eſt. Proximo agnato hereditas defertur: vt ſupr. de ſuis & legit. ab inteſtato. §. hereditas. proximus eſt. augo, &c. vt hic, & ſupplemento etiam ſi poſſit eum quisquam impropriè: vt ſupr. vnde cogn. l. 5. proximus vero. & infr. eod. l. proxime. & l. in vulgari. §. poſt. ſupremus vero eſt, &c. cui non datur ius ſuccedendi dum alij antecedunt. & facit quod ex * ſupremis tabulis datur ſecundum tabul. quas accipe: vt hic, & ¶. de bon. poſſ. ſecundum tab. l. 3. § non autem. etiam ſi ſolus ſuus: vt infra eodem. l. ille verbo. §. poſt. n.

p ¶ Proximus eſt. Pertinet ad tit. de hereditatibus, quod indicat l. 1. § hereditas. ¶. de ſuis & legit. hereditas. CVIAC.

q ¶ Non ſolum. Nam ſufficit b quòd copiam deſcribendi faciat, qui edere debet: vt ¶. de edil. l. 3. § edere. & §. rationes. Sed reddere rationes duo continet, ſoluere computare, & reddoque reliqua: vt ¶. de condi. & dem. l. eleon ſeruus.

r Videtur. Aut * dixi, vt optimus & maximus & tunc liberum dare debeo: vt hic. & ſupr. de acquir. l. pen. & ¶. ex. l. ſi eum fundum. & l. vlt. tantum. alioquin ad omne ſeruitutẽ: vt ¶. de aqu. comp. l. 1. in fi. quod autem dicimus. 2. Aut econtra dixi, nec optimus, nec maximus & tunc dabo talẽ qualis eſt: vt ¶. de contrahen. emp. l. cum venderet. ſecundum. 3. Aut tacuiſſe cũ teneat quãto minoris emiſſurus ſit. de actil. edic. l. quæritur.

s ¶ Qui vti. ſumta ex tit. de contrahen. emt. Vide de hoc hic ſi legendum, lib. 78. ad Sab. CVIAC.

t Illo. ab aditum vicinis.

u Meorum. Inſtituti heredem, & legati vt bona ſua Titio reſtituat. actiones n continentur: vt ¶. ad Trebel. l. ſi legatum. §. ſi quæ bona. & l. cum quid in fin. & l. ſequens. & l. cum prior. ¶ Et de rebo ſuorũ *, & pro conſequens tuorum, habet ¶. de leg. iij. l. formæ nostræ.

x Moueantur. Ea tit. de legatis, vt docet l. 2. & 3. ¶. de ſepulchr. CVIAC.

y ¶ Vocaſſe. Appellatione mouentium: ſed videtur deeſſe. ſed,

480/C.IV.K.5-3, 1821-1822
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

sed in litteris unde dic quòd pro scil. sed verum est animalia [a] dūtaxat significant: si tamen apparent defunctum vocalis mouentia illa quæ per le mouentur.

Verbum reddendi.] *Idem verbum dandi.* ¶ Et hæc est propria significatio. & est exemplum *l. deposito. §. fi. §. elegantes.* [b] *in fi. §.*

Verbum reddendi licet habeat significationem verbo dandi tamen aliquando significat dare. l. d. Gl. ponit exemplū.

XCIV. IDEM *libro vicensimo Digestorum.*

VErbum reddendi [c] quamquam significatū habet retro dandi [d], recipit tamen & per se dandi significationem [e].

XCV. MARCELLVS *libro quartodecimo Digestorum.*

POtest [f] reliquorum appellatio & vniuersos significare.

XCVI. CELSVS *libro vicensimoquinto Digestorum.*

LItus [g] est †, quousque maximos fluctus [h] à mari peruenit, idque Marcum Tullium aiunt, cùm arbiter esset, primum constituisse.

1. ¶ Prædia dicimus [i] aliquorum [k] esse, non vtique * com-

muniter habentium ea [l], sed vel alio aliud habente [m].

XCVII. IDEM *libro trigensimosecundo Digestorum.*

CVm stipulamur [n] *Quæcunque pecunia vt ex hereditate Titij ad te peruenerit: res ipsas quæ peruenerunt*; non pretia earum spectare videmur.

Gloss. bene declarat legem istam.

XCVIII. IDEM *libro trigensimonono Digestorum.*

CVm bisextum [o] ζ Kalendis est [p], nihil refert verum priore an posteriore die quis natus sit: & deinceps sextus [q] Kalendas eius natalis dies est. Nam id biduum pro vno die habetur: sed posterior dies intercalatur [r], non prior. Ideo quo anno intercalatum non est [s], sexto Kalendas natus? [t], cum bisextum Kalendis est [u], priorem diem natalem habet.

Kalendis, id est in ea parte mensis quæ denominatur à Kalend. scil. mensis. nam tres partes habet mensis, scilicet idus, nonas, & Kalendas: in qua tertia tantùm est bisextus. Vel die in Kalend. id est cum dies bisexti computatur in principio mensis [x], puta Febr. inter alios dies mensis eiusdem, dicendo: hic mensis habet xxix. dies, secundo hebdomadæ tantùm, sed toti menſi attribuitur ille dies. nam in princi. cuiuslibet menſis, dicitur quot dies ſi habiturus. & dicuntur Kalendæ principia menſis, quàs colendas: quia in magna veneratione erant: vel à kalo, id est voco: quia populo ſolebant populum & conuocabat homines ad nundinas. vt ſupra

§. ¶ *Cum bisextum.* Vide Macrobium lib. 1. Saturn. cap. 12. & 13. Pertinet ad rem hanc etiam in integrum. Vide ſcripta ad *l. 6. §. 7. ff. de vſurp. & vſucap.* CVIAC.

l ¶ *Kalendis eſt.* Supple, eſt computatus vel numeratus quod eſt omni quarto anno, ratione ſex horarum quæ ſunt in anno vltra eccles. dies.

m ¶ *Sextus.* Scilicet *dies.* & ſupple ante Kalend. vt tamen ante, inclusiue intelligas. & intelligo hoc, quòd toto eo anno antedicto dicetur natus vj. Kalend. & hoc placet. 2. Vel die quod à frequentibus annis dicetur edimpleuiſſe annum, vel annos, in eodem menſe vj. Kalend.

n ¶ *Intercalatur.* Id [b] eſt non computatur pro dimidio huius quarti à 24 ante. *l. de minore. §. minorem.* & anni terminum, & iudicia non quo ad contractus. vt *l. de diuo. & eum ſeq. l. fi. in fin.* ¶ Item nec quantum ad certum ſolis, vel lunæ. nam ſe curtat illa die vt dixi. & procedimus in computatione lunæ. 2. Poſſet exponi contra intercalatur, id eſt pro die computatur. non prior: & ſic ſeruant Vltramontani in ſubtrahitate brati Matthiæ ſed Italici quidam præcedentis diei obſeruant.

o ¶ *Intercalatum non eſt.* id eſt non eſt b ſextus. ACCVRS.

p ¶ *Natus.* Italicus dicitur & potest dicere quòd dicit de ipſo anno quo natus eſt, vel de ſequentibus, vt ad eundem diem non referantur, & dicamus eum anniculum vel biennalem in vj. Kalen. vt infra annicelos. ac cum venerit alius bisextus, in prima die dicitur compleuiſſe annum: vt hic fabricit. & hoc platet.

q ¶ *Kalendas eſt.* Dicitur tunc c bisextus eſſe Kalend. quando ſex horæ quæ ſunt vltra eccles. dies qui ſunt in anno, congregantur. quod d fit in omni quarto anno. quod patet e, quia cum dies habeat xxiij. horas, conſtat quod in omni quarto anno ſuperant xxiij. horæ: quia in quolibet anno ſex horæ, quæ ſimul f unctæ faciunt vnum diem: & ille dies additur g Februario, qui habet xxviij. dies, ſed tunc habet xxix. & tunc duobus diebus morantur computatiue ſuper vna linea: & propter hoc, illud biduum pro vno die habetur: vt dicitur in littera. Et quia dies brati Matthiæ eſt famoſiſſimus illo die ponitur iſte dies bisextilis. Vide ec. ſi.

[a] Mobilia appellantur & animalia veniunt. C. de l. d. quæ pro. & l. mancipia. C. de ſer. fug. & l. ſi. §. fin. mancipia. & de leg. ij. l. cum patet. §. rogo.

[b] Melius in Gl. in l. qui nouit. ſupra de an. ex. leg. & in l. cum quidam in fi. ſupra de leg. ij.

[c] Significationem. Et interpretatione. & eſt exemplum *l. de leg. ij. l. cum quidā.* vbi vir ſcribitur dare, & tamen præcepit ei reddi quadragies nomine dotis. ſed accipitur pro dari, cum iam erat reſtituta.

[d] Pro. Ponit exemplum vt ſuis exemplum. *l. vxorium.* quandoque etiam continet nihil, & nihil eſt reliquum: vt in arg. contra *ſupra de bonis damnati. l. item quod Labeo. §. ſed ſi a ſe.*

† Cic. in Top. in loco à definitione per tranſlationem verbi.

[e] Lata. Sallic. matris dicitur *Inſt. de re. diui. §. & quidem.* quod litoris maris ſunt communia. nunc quatenus protenduntur, ſapposit. nec eſt dubium litoris illa. & dicitur litus, quia fluctus eludet: vel elaberet: vt in *§. libri, ubi Iacob. Arift. §. ſi Lucius. ff.* Sic mihi apud Ciceronem in Top & Quintil. lib. 5. cap. vlt. litus eſt, quis fluctus eludit. Contingit hanc l. cum *l. ſi immittatur. ſup. quod vi aut clam.* CVIAC.

[f] *Vltimo hyberno.* id eſt hybernalis quia tunc plus venio mare concitatur: vt *ſuffrag. de re. dui. § flumina. inſt. eſt autem*, &c. aliàs nō haberet in textu, ſed intelligitur. Ac e ipſa fluminis per inundationem non mutatur, tunc deſtruitur: vt *l. de flu. l. §. vlpi. & l. pen. & l. ſed Labeo.*

[g] *Prædia dicimus.* Vide ſcripta ad *l. 15. ff.* CVIAC.

[h] *Aliquorum.* pura filiorum. Titij qui ſunt eres.

[i] Et. Etiam, & dici de hoc t. *ne liceat dicimus.* § *Quintus.*

[k] *Habentur.* id eſt ſi ſint diuiſa inter eos.

[l] *Cum ſtipulamur.* Empcio hereditatis ſtipulamur à venditore quanta pecunia ad eum occaſione hereditatis peruenerit, quod ei det. hæc quidem ſtipulatio continet etiam alias res. vt *hic, & l. de leg. ij. l. quæſtum. & de pe. l. ſi creditor, in principio. & de here. vel. l. vendentem.* & eſt ratio: quia pecuniæ verbum eſt generale: vt *l. pecuniæ. in principio.*

[m] ¶ *Cum ſtipulamur.* Huc pertinet *l. 37. de leg. 3.* ut pecuniæ verbū in hac *l. §. ſubſtantiam* accipitur propriè pro æſtimatione, pretio, ſumma. CVIAC.

[n] ¶ *Quanta pecunia.* Vide ſcripta ad *l. rei. & I. nihil eſt aliud. ff. eod.* CVIAC.

[o] *Cum biſextum.* No. quod annus dividitur in xij. menſes, menſis autem quilibet denominatur per Kalendas, Nonas & Idus, cuius denominationis ratio eſt intelligo. Debet enim ſieri quòd [d] antiquitus Romæ omni menſe fiebat forum: & illud forū quolibet menſe duabus per viij. dies: & quantum ad hoc erat conformitas inter menſes. & propter [e] hoc denominantur menſes per nonas, id [f] eſt per nundinas: quia nundinæ fiebant in quolibet menſe ſed in hoc erat diſconuenientia quia in Maio, Octobri, Iulio, & Martio incipiebant nundinæ vij. die intrante illo menſe: & propter hoc iſti menſes dicuntur habere ſex nonas. vnde verſus. *Sex Maius nonas, Octobre, Iulius, & Mars: Quatuor at reliqui: tenent idus quilibet octo.* Vnde ſi iſti quatuor menſes habent ſex nonas, & Kalendæ in quolibet menſe ſunt prima dies menſis: conſtat quòd in illis menſibus incipiebant nonæ ſuę nundinæ vij. die. In illis aliis menſibus qui habent quatuor nonas, incipiebant ſuæ nundinæ vj. die. & ſic intra menſem per v. dies. quod patet: quia Kalen. quæ ſunt prima dies menſis coniunctis iij. diebus, faciunt quinque. Item debes ſcire vt bene intelligas, quòd Kalendæ (ſicut dictum eſt) ſunt prima dies menſis. & dicuntur Kalendæ à calo, quia antiqui colebant primum diem menſis. vnde dicuntur Kalendæ, quaſi colendæ vel a Kalo Græcè quod Latinè dicitur voco. & eſt ratio, quia Romani habebant præcones, & ſimpet quando erat prima dies menſis ipſi mittebant præcones per ſeruos. & præco prænuntiabat eis: *Hodie non ſeruatur ad ſeruos ſua ad nundinas: præparate eos.* Secunda die adhuc habebat præco per ſeruos, & clamabat: *Quarto anno, vel ſexto Nonas* [quaſi diceret vſque ad quatuor dies, vel ad ſex] *inchoabunt nundinæ.* & ſic omni die faciebat, annunciando quot dies erant vſque ad nundinas. die autem nouarum, ſiue nundinarum dicebat, nonas: quaſi diceret, modò inchoantur nonæ, ſiue nundinæ. Item poſtquam erant nūdinæ inchoatæ, illud præco per ſeruos, & dicebat vltimas nam *Idus* idem eſt quod diuiſio: quaſi diceret, emite & venditet quia vſque ad vltimum diem diuidentur nonæ ſiue nundinæ. & poſt in alio die dicebat, ſeptimo: quia ad ſeptem dies diuidentur nundinæ poſtea dicebat, vj. poſt v. vſque ad idus. & poſtea dicebat, *idus*: quaſi diceret, diuiſum eſt tempus fori, recedatis. & hæc factis præco omni die prænotabat de numero dierum quotuor vſque ad Kalen. menſis ſequentis. Si quis verba iſta intelligit, bene poteſt textum exponere atque glo.

¶ *Cum biſextum.* In quoque parte diuiditur lex. Sed quomodo eſt in Kalendis biſextus: imò circa finem menſis: vt *infra eodem l.* Reſpondeo, in Kalendis, id eſt in ea parte menſis quæ denominatur à Kalend. ſcil. menſis. nam tres partes habet menſis, ſcilicet idus, nonas, & Kalendas: in qua tertia tantùm eſt biſextus. Vel die in Kalend. id eſt cum dies biſexti computatur in principio menſis [x], puta Febr. inter alios dies menſis eiuſdem, dicendo: hic menſis habet xxix. dies, secundo hebdomadæ tantùm, ſed toti menſi attribuitur ille dies. nam in princi. cuiuslibet menſis, dicitur quot dies ſi habiturus. & dicuntur Kalendæ principia menſis, quàs colendas: quia in magna veneratione erant: vel à kalo, id eſt voco: quia populo ſolebant populum & conuocabat homines ad nundinas. vt ſupra

[x] De biſexto *vide Gl. in* [illegible]

§. ¶ *Cum biſextum.* Vide Macrobium lib. 1. Saturn. cap. 12. & 13. Pertinet ad rem hanc etiam in integrum. Vide ſcripta ad *l. 6. §. 7. ff. de vſurp. & vſucap.* CVIAC.

l ¶ *Kalendis eſt.* Supple, eſt computatus vel numeratus quod eſt omni quarto anno, ratione ſex horarum quæ ſunt in anno vltra eccles. dies.

m ¶ *Sextus.* Scilicet *dies.* & ſupple ante Kalend. vt tamen ante, inclusiue intelligas. & intelligo hoc, quòd toto eo anno antedicto dicetur natus vj. Kalend. & hoc placet. 2. Vel die quod à frequentibus annis dicetur edimpleuiſſe annum, vel annos, in eodem menſe vj. Kalend.

[b] Intercalatum.

n ¶ *Intercalatur.* Id [b] eſt non computatur pro dimidio huius quarti à 24 ante. *l. de minore. §. minorem.* & anni terminum, & iudicia non quo ad contractus. vt *l. de diuo. & eum ſeq. l. fi. in fin.* ¶ Item nec quantum ad certum ſolis, vel lunæ. nam ſe curtat illa die vt dixi. & procedimus in computatione lunæ. 2. Poſſet exponi contra intercalatur, id eſt pro die computatur. non prior: & ſic ſeruant Vltramontani in ſubtrahitate brati Matthiæ ſed Italici quidam præcedentis diei obſeruant.

o ¶ *Intercalatum non eſt.* id eſt non eſt b ſextus. ACCVRS.

p ¶ *Natus.* Italicus dicitur & potest dicere quòd dicit de ipſo anno quo natus eſt, vel de ſequentibus, vt ad eundem diem non referantur, & dicamus eum anniculum vel biennalem in vj. Kalen. vt infra annicelos. ac cum venerit alius biſextus, in prima die dicitur compleuiſſe annum: vt hic fabricit. & hoc platet.

q ¶ *Kalendas eſt.* Dicitur tunc c biſextus eſſe Kalend. quando ſex horæ quæ ſunt vltra eccles. dies qui ſunt in anno, congregantur. quod d fit in omni quarto anno. quod patet e, quia cum dies habeat xxiij. horas, conſtat quod in omni quarto anno ſuperant xxiij. horæ: quia in quolibet anno ſex horæ, quæ ſimul f unctæ faciunt vnum diem: & ille dies additur g Februario, qui habet xxviij. dies, ſed tunc habet xxix. & tunc duobus diebus morantur computatiue ſuper vna linea: & propter hoc, illud biduum pro vno die habetur: vt dicitur in littera. Et quia dies brati Matthiæ eſt famoſiſſimus illo die ponitur iſte dies biſextilis. Vide ec. ſi.

[c] Biſextum quid dicatur.

[d] Biſextus de quarto quoto anno.

[e] Biſextus ex additus.

[f] Biſextus additur Februario.

Kalendæ vnde dictæ.

480/C.IV.K.5-3, 1823-1824
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

Bissextum sexto Martis tenuere Kalendæ.
Posteriore die observatur sexta Matthia.

1. ¶ *Cato.* ¶ Cato & Quintus duo stulti dicuntur. nam Cato cum ante mensem intercalarem diebat, in singulis quatenis annis vnam diem vt superstitem colligendo. & sic ille annus habebat CCC. menses, & dicebatur. Cum ergo observabat, id est colligebat vel congregabat pro mensem tempora, id est ex mensibus tempora.

a ¶ *Cato putat.* Mutius sententiæ hodie nullus est vsus post reformatum annum à Iulio Cæsare de quo I. ff. Civ. b ¶ *Additum* & sic sectum decimum.

c ¶ *Quintus Mucius.* ¶ Et male: vt in *pen. hujus l.* & ecclesia sic seruatur: est *in ix. hujus l.* vt vj Kal. Mar. posuerat.

d ¶ *Viginti octo.* Feb. habuit tantùm XXVIJ. vnde versus,

Iunius, Aprilis, September, quique nouembris
Triginta numerant, Februus octo dabit.

Plus vno reliqui sed Februus octo dabit.

¶ Sed quare attribuitur Febr. Respond. quia minor erat. Vltimò no. quòd hîc erratus a dicitur est quia hic dicitur sexto Kalendas Mar. 1. Vel verius quia ex bellibus momentorum colligitur. Quippe sol in vnoquoque signo morari facit per XXX. dies, & XXX. trientes horarum, & XXX. bellex mo. puncto duodecies XXX trientes horarum faciunt exclv. dies. Item duodecies XXX trien. horarum faciunt CCCC. horas. ex quibus colligantur v. dies. nam XXX. trien. horarum faciunt x horas Item XXX bellex momentorum faciunt XX. momenta XX. b autem momenta faciunt duo puncta: cùm decem momen. faciant punctum, & duo c puncta faciunt dimidium horæ. ergo duodecies XXX bellex momentorum faciunt qui dimidiat horam, & fit integrum & sic colligitur bissextus ¶ Sed qui ad nos de bissexto Respon. quia necesse d habemus scire de anno proprer iuramenti. Item propter tutelas & curas. Item propter legata, quæ quandoque in certum annum relinquuntur. Item & propter vsucap. & præscr. p. & alia plura: *vt plenè dixi supra de minor. l. vj. §.* MODESTINVS ACCVRS.

a Vltimò no. fatalis pendit. b Punctum fit qui dicit quadrantem horæ. c Bissextus contingit bissextile secundum Iulium. Resp. quia necesse d habemus scire de anno propter iuramenti. Item propter tutelas & curas. Item propter legata, quæ quandoque in certum annum relinquuntur. Item & propter vsucap. & præscr. p. & alia plura: *vt plenè dixi supra de minor. l. vj. §.* MODESTINVS ACCVRS.

N*Otionem* ¶ Pone exemplum *T. de re iu. l. ut præter*, vbi si curiosè demonstrat ab eo qui notionem habet, soluat. quod exponit hic pro eo qui habet iurisdictionem, scilicet ordinariam, & cognitionem, id est iurisdictionem delegatam. ¶ Sed aq. ergo delegatus e habet iurisdictionem & sic est contra *supra de iudic. nemo. l. jam & sic* illud accipiam habet propriam, quia facile possit remoueri. Vel non habet ordinariam & fac. *supra de iu. om. iud. l. vlt. & l. fin.* 2. Vel die secus in iurisdictione ff. ordinarium vel delegatum. & cognitionem, quam habent. Arbitri compromissarii. Sed *aq.* tunc, quomodo cogetur soluere ab arbitrio damnatus, cum ex f causa sententia non detur actio: vt *C. de arbit. l. ult.* nec est sententia: vt *supra de in quibus. infra. l. quid ergo.* § *ex compromisso.* Rò hoc verum est de iure veteri hodie est contrarium. & ex actio ex ea datur quâlibet vt *C. de ver. l. pen.* & ad illam fundè respondetur conditores huius legis. ACC.

e Delegatus habet propriam iurisdictionem & ordinariam.

f Arbitri sententia hodie publicatur parte utilitatem. g Arbitri sententia hodie executiue effectum habet.

h ¶ *Notionem.* Consul notionem habuit. Consunge hanc *l. eum l. sequitur supra de feriis.* Sensus est: notionis nomen complectitur non tantùm iudicis dationem iurisdictionem non habet, sed & magistratus qui iurisdictionem habet, cognitionem. Vide scripta ad *l. supra de iurisdict.* CVIAC.

ff Continentes ¶ Pone exemplum *vt l. C. de dila. l.* § *si verò ex*, vbi dicit *dandam dilationem* sex mensium pro tribus qui sunt in continenti provincia ad locum iudicij. Ibi camera de una continente & alia hic de continentibus scilicet Italiæ. ACCVRS.

i ¶ *Continentes provincias.* Vide scripta *ad l. supra eod.* CVIAC.

k ¶ *Medios fores*, id est brachio mariꝰ.

l ¶ *Instrumentorum.* Pone exemplum *vt l. C. de dila. l. j. in prin.* vbi dicit grauia instrumentorum dandam dilationem. Item ex rub. *supra de fid instrum.*

m ¶ *Separare.* q. diquædam l. propriè & verè sunt instrumenta: vt chartæ in quibus redigitur aliquid in scripta, & sic accipiam in

1. ¶ Cato a putat a mensem b intercalarem additicium b esse: omnesque eius dies pro momento temporis obseruat, extremòque diei mensis Februarij adtribuit Quintus Mucius c. 1. ¶ Mensis autem intercalaris conflat ex diebus vigintiocto d e.

XCII. VLPIANVS *libro primo de officio Consulis.*

NOtionem a accipere possumus & cognitionem, & iurisdictionem. 1. ¶ Continentes b prouincias c accipere debemus eas, quæ Italiæ iunctæ fuerint puta Galliam. sed & prouinciam Siciliâ magis inter continentes accipere nos oportet, quæ modico Freto d (ab) Italia diuiditur. 2. ¶ Instrumentorum e appellatione quæ comprehendantur, perquam difficile erit separare f. Quæ enim g propriè sint instrumenta propter quæ dilatio danda sit, inde dignoscemus, si in præsentiam h personæ quæ instruere possit, dilatio petatur: puta qui actum gessit, licet in seruitute, vel qui actor fuit constitutus, putem videri instrumentorum causa peti dilationem.

c. IDEM *libro secundo de Officio consulis.*

SPecioſas i personas accipere debemus clarissimas personas vtriusque sexus: item eorum k quę ornamentis senatoriis vtuntur.

CI. MODESTINVS *libro sexto Differentiarum.*

INter stuprum l & adulterium hoc interesse quidam putant m, quòd adulterium in nuptam, stuprum in viduam n commíttitur. Sed lex Iulia de adulteriis hoc verbo o indifferenter vtitur.

1. ¶ Diuortium p inter virum & vxorem fieri dicitur q: repudium verò sponsæ remitti videtur: quod r & in vxoris personam non absurdè cadit s.

2. ¶ Verum est t morbum esse temporalem u corporis imbecillitatem: vitium verò, perpetuum corporis impedimentum: veluti si talum extulit v w: nam & luscus x vtique y vitiosus est.

a Et interpretatione quæ sint, verè non sint.
b Indeterminatum appellatione tenet consentur.
c Dilatio datur instrumenti gratia.
d Instrumentum pro apparatu fundi.
e Dilatio datur instrumenti, & quæ sint causa, & vsque quo tollet, vt instruere possint.
f Difficiliæ non datur nisi causa cognita.
g Actum gerer, & aliorum esse differunt.
h Testimoni ferre possit pupillus de re quod videt esse pupillum o b. idoneus tellis requiritur ad hoc tempore.
i Testis in re ſua non idoneus esse debet, ipso testamento tempore.
k Testis debet notarier, propter temporis incertitudinem, quoties animum mutare potest, & malum mutare est.
l Senatoris filiæ clarissimæ.
m Senatoris filiæ clarissimæ, & senatoris filiæ libri, sequuntur patrē non matrem.
n Stupri & adulterij pœna differentia.
o Repudiari vnde imponi potest dicitur.
p Diuortium vnde dum dicitur, vbi no est matrimonium.
q Indifferius quis.

E. Norum.

480/C.IV.K.5-3, 1825-1826
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

a ¶ Seruis ¶ Idem habes supra de leg. eq. l. Seruus. & facit supra eod. l. diuersa. §. 3. & quod dixi supra eod §.
e ¶ Seruus legatus. Idem ex eodem Modestini libro refertur in l. 82. supra de leg. 3. Vide scripta ad l. 1. supra eodem. CVIAC.
b ¶ Putant. & bene.
c ¶ Commune nomen. ¶ significationem. non voce, vel figura verborum: vt §. sed. quidquid mihi. ACC.
d ¶ Quasi commune nomen. Mauult in ablativo plurali. Nam non dicitur, breuibus CVI.
d ¶ Derogatur. ¶ De exemplum l. de quibus. l. Sabinus in §. & de abrogare dicunt l. de leg. & senatusc. l. de quibus in §. ACCVRS.
2. ¶ Derogatur. Rogatur lex, id est fertur: abrogatur, id est, mutatur aliquid ex prima lege: subrogatur, id est, additur aliquid primæ legi. Vide Vip. in fragm. tit. 1. Cic. ad Attic. Festus in verbo derogare, quæ in proposterum, inferuare, Liuius lib. 9. CVIAC.
e ¶ Cum pœna damnabitur. Hoc etiam derogare dicitur, auctore beato Pompeio. CVI.
e Lex capitalis. ¶ Scilicet pœna. ACCVRS.
e ¶ Lices capitalis. Supra ex xx. de publicis iud. vt dicere accusaturus, ad leg. Iuliam de adult. l. ex EDicto. vt priuatis, & aliis complures, quæ cum hac lege coniung. CVI. ¶ Videatur. Et hic scitipotest largè & improprie T. de acus. l. hoc autem §. nonnullus. & arg. T. de var. & extraord. cognitionum. §. existimatio.
g ¶ Capitalis. sc. pœnam. ACC.
h ¶ Mortis. ¶ Scilicet pœna. & sic proprie h accipitur T. de public. iud. l. 1. de pœn. l. 3. & l. capitalium. in pœn. & l. 6 quæ cum. l. fed & si quis. 9. vel. & 7. de bonis poss. Ludolfo §. ne. & vic. ne. per Leonis patrocinium. §. Labeo. ACC.
i ¶ Nec vis ne. Coniunge cum l. 1. § nouissimum, supra de excusat. tut. Non enim cuiquam Ecclesiæ, sed & nepotes excusant à tutela. Vide scripta ad l. 37. §. 3. supra eodem. CVIAC.
i Nec vis ne. Expositio Gemi.
k Modestinus. Coniung cum l. verbo ifs. famosi, & Lallemanda supra de manu. lib. CVIAC.
k Modestinus respondit. ¶ Pone exemplum supra de alt. leg. l. Alimenta. vbi legatis alimentis libertis, non continentur ibi. Item pone exemplum supra de leg. 1. l. 1. prin. & duobus, vbi negauit testator nec suis ipsi liberis relictam, extat de mentibus ignorans: vbi dicitur quòd ibi tales non admittuntur ad vindicationem vt liberti. ¶ Item not hic arg quòd vasallus e vasalli non est primi vasallus. hic supra pro socio. l. nam socij. & facit supra eod. Liberi §. patronus. ACCVRS.
l ¶ Dimissoria. ¶ Appellatione interposita scribit primus iudex ad inferiorem appellationis in hunc modum: Notum ſ sit vobis, quòd talis à sententia mea qua condemnatus erat, ad nos appellauit: vnde ad nos eum remitto. ibi literæ sic appellantur: vt hic dicit, & T. de libel. dimiſ. §. ACCVRS.
l ¶ Dimissoria literæ. De quibus, quæ Modestinus in lib. singul. de præscript. cognitorio, conſtat ex tit. 34. lib. 5. Sent. Pauli. Pertinet autem hæc l. ad tit. de appellat. vt docet inscriptio l. qui suspectum, illo tit. CVIAC.
m ¶ Apostoli. quasi missi, &c. ACC.
n A Diuo patre. ¶ Exemplum accipe ex ipsis rubricis supra de adquirenda hæred. & infra. eod. ¶ Et hæc quòd hæc assignatio fit vel tabellarentio, vel notis, vel codicillis, vt inter vinos vt T. de adq. hæred. §. assignare.
n ¶ Assignare. Vide scripta ad Ulpi. §. vlt. supra eod. CVI.
o ¶ Cessit. ¶ Et cum erit, ac si ab eo solo esset manumissus: vt supra de adsig. lib. l. §. §.

p ¶ Dicitur. ¶ Exqui. ¶ Hoc p proprie est exigere. scilicet ab eo qui tenetur. vt hic, & supra de legat. 1. §. si vnum. §. si eum. nam verba, &c. vt supra ne quis eum qui in ius vocat. l. per. §. edicti. & ſtrictè b dicitur hic debitor, alias largiùs: vt supra de cond. indeb. l. in diem. alias largissimè pro conditionali: vt T. de adil. & edict. l. si res. in prin. & etiam pro naturali: vt T. de fidejuſſ. l. fidejuſſor. §. fidejuſſor. sed quo ad quædam, non quo ad omnia. tales sunt creditores. & facit T. eod. l. creditores. & supra de furt. eo. Lig. in fin. ACCVRS.
¶ Debitor. Vide scripta ad l. eo. supra eod. CVIAC.
q ¶ Bona ſ fidei ¶ Aliquem esse. sed verisimile eam credidisse esse & habes exemplum supra de rerum di. §. ſi quis à non domino. & supra pro emp. l. ſi certe quis cum scirat. & supra de contrahen. emp. l. qui à quibus. & hoc sempes præstitutur: vt §. in fraudem. l. penult. & C. qui mil. non poſſ. l. ſuper seruis.
r ¶ Procuratorem. Pone exemplum supra pro emp. l. ſi. in §. De tutore pone exemplum de pactis. l. quamquam. in §. & dicit ibi ¶ At contra s malæ fidei, qui contra legis interdictum emit vt C. de agric. & cen. l. quemadmodum. in fin. Item & qui domino contradicente vt T. de rei vin. l. ſi fundum. Item & qui dolo inducens venditorem: vt C. de rei ind. vend. l. ſi dolo. & l. dolus. Item qui emit ab eo quem scirit vendere non posse. vt à pupillo vt d. l. qui à quibus.
s Malæ fidei qui dicatur vendere aut emptio.

t Sequester. ¶ Hoc jdem exemplum habes, supra de depoſ. l. Item in prin. & l. proposit. ACCVRS.
t ¶ Sequester. Hæc significatio explicata est à Modestino de ſquatione de collatione bonorum, vt docet l. de conting. cum remanet. & libus. & l. posthumus. §. 2. supra vt in poſſ. leg. 2. Vide Gellium lib. 20. c. 10. & Ilderum lib. 10. Etymol. CVIAC.
t ¶ Quæritur. si est sui quæritur eis. ¶ Sed & quæ actio in eum dantur? ¶ Dic depositi sequestrariavel supra de depoſ. l. 1. post quam. & licet quidam dent præscriptis verbis. arg. supra de præscript. verb. l. ſi rem. §. ſi. Item u an pollessio in eum transeat: dic vt supra de acq. poſſ. l. interdicta. ACCVRS.
u Possessio. ¶ Da exemplum supra de pignor. Item de exemplum supra de acquir. re. l. ergo. §. alienus. ACCVRS.
x ¶ Confero. In lib. 6. ad Cassium. Iauolenus tractauit de iuriſd. & magistratibus & honoribus. vt dicere l. 2. supra de iuriſdict. & l. 12. & munere & honore. Inter cetera honores tractauit de Cessionibus, quorum Etymologia hic traditur. CVIAC.
x ¶ Conferre. qui t colligit eorum. vt supra de uſu. iur. l. 6. post decisde. nam ipse iudicat b & disponit super tributis adquandis. vt supra de cens. l. 1. forma. §. illum. ACC.
y ¶ Non. de hoc supra eo. Libro.
y Libros publicum. Con hanc l. cum l. quæritur pro T. de acquir. rer. dom. conuenit. Vide scripta ad l. 1. supra eod. CVIAC.
y ¶ In lacu. vt exterum porrigatur vt publicum circumeat, & in eo licet nauigare. vt supra de vſu pub. na. l. in prin.
z ¶ Priuatum est. scilicet lacus quod u esse potest. vt lacus Sabatan. Angularius. vt supra de contrahen. emp. l. Rursus. nec in eo licet extraneo nauigare. vt l. ut in ſin. pub. l. 3. §. ſi priuata. nec piscari. vt supra de rerum diuisionem. §. fin.
¶ Nisi iuris priuatus est. Ius illusionis non est in lacu publico, est in priuato. CVIAC.

Marlus

480/C.IV.K.5-3, 1827-1828
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

Morbus sonticus [a] † est, qui cuique rei nocet.

CCXVI. IDEM libro quintodecimo ex Cassio.

Soluendo [b] esse nemo intelligitur, nisi cui solidum potest soluere.

CCXV. IDEM libro quarto Epistularum.

Quæstio [c] est [p], fundus à possessione vel agro vel prædio quid distet. Fundus est omne quidquid [d] solo tenetur. Ager est, si species fundi ad vsum hominis comparatur [e]. Possessio ab agro [f] iuris proprietate [g] distat. quidquid enim adprehendimus, cuius proprietas ad nos non pertinet, aut nec potest pertinere [h]: hoc possessionē appellamus. Possessio ergo, vsus [i] [k], ager, proprietas [k] loci est: prædium, vtriusque supra scriptæ [l] generale nomen est. nam & ager, & possessio, huius appellationis [m] species sunt [n].

CCXVI. IDEM libro septimo Epistularum.

Quisquis [o] mihi alius filij filiusue heres sit [p], Labeo non videri filiam contineri: Proculus contra. Mihi Labeo videtur verborum figuram sequi, Proculus [q] mentem testantis. Respondit, Non dubito [s] quin [r] Labeonis sententia vera non sit.

Quia glossa non declarat, dic casum. Promiseras mihi soluere 9. Carthagini in soluendo fuisti in mora: & [illegible] *sic teneris mihi ad interesse, si soluis fortem, & ego accipio sponte, liberaris ab interesse: & minus non diceris soluisse, cum contrarie in plus actio non competat. d. h.*

CCXVII. IDEM libro nono Epistularum.

Non potest [t] [ζ] videri minus soluisse is, in quem amplioris summæ actio non competit [a].

CCXVIII. POMPONIVS libro secundo ad Q. Mucium.

Hostes [u] hi sunt, qui nobis, aut quibus nos publicè bellum decreuimus: cæteri latrones [x] aut prædones sunt.

CCXIX. IDEM libro tertio ad Quintum Mucium.

Hereditatis appellatio sine dubio continet etiam damnosam [y] hereditatem: iuris [z] enim nomen est, sicuti bonorum [a] possessio.

CCXX. IDEM libro quinto ad Quintum Mucium.

Verbis [b] legis duodecim tabularum his, *Vti legassit* [c] *suæ rei: ita ius esto*: latissima potestas tributa videtur [a] & heredis instituendi, & legata [a] & libertates dandi [f], tutelas quoque constituendi: sed id interpretatione coangustatum [d] est vel legum [e], vel auctoritate iura constituentium [ε].

CCXXI. IDEM libro sexto ad Quintum Mucium.

Vsura pecuniæ quam percipimus, in fructu non est [f]:

---

[a] ¶ *Morbus sonticus.* Da exemplum vt *suprà l. si quis caui l. 9. §.* [illegible] *quia in eo loco, & de re iud. l. quæsitum.* vbi [a] dicitur morbum sonticum differre iudicium & quod dicit, cuique rei agendæ vt quia sit continuatus & sic nocet cu[i]que rei agendæ: vt *suprà de aedil. edi. l. fin. §. fi. & l. ob quæ §. illud. aliàs incipit. §. illum.*

a ¶ *Morbus* Vide scripta ad *l. 22. suprà eod.* CVIAC.

b ¶ *Soluendo.* Da casū. Sicut *insti. de ob. ex de. §. falsoni. & ff. de furt. l. itaque.* quibus dicitur quòd datur actio fur. falsoni, si est soluendo. ¶ Item nor. quòd non [b] videtur aliquid esse, nisi perfectum sit: vt *ff. de except. l. j. §. etiam non videtur, & C. de his qui ve[nia] ... l. cum Silvanianum in fin.* Sed arg. contra *ff. de rei iud. l. ad.* Item contra. ff. *ibi. l. nemo dubitat.* Sed hæc secundum illam, si per se, vel per alium. Acc.

β ¶ *Soluendo.* Continet *l. si cui. & l. si is qui Pignori, suprà de furt. tit. & adde l. itaque fullo. illo tit.* CVIAC.

c ¶ *Quæstio est.* Proprietates quatuor vocabulorum denotat hæc lex, plerumque tamen vnum pro alio ponitur. Acc.

γ ¶ *Quæstio est.* d[e]ring. hanc: l. cum l. *possess. suprà de vsucap. l. non dubitat. suprà de serui. l. alienus suprà ad legem Falcidiam.* Vide scripta ad *l. 60. suprà eodem.* CVI.

d ¶ *Omne quidquid.* nimirum largè ponitur: sed intellige, id est tam prædium rusticum, quàm vrbanum: vt *ff. eo. l. fundi.*

e ¶ *Comparatur.* vocalatur & seruiatur: & sic prædiū rustic. sit tantū: vt *ff. e. l. fundi. §. inter* [illegible] *& sic* [illegible] *ergo fundus genus est: ager, species est.*

f ¶ *Ab agro.* à fundo debuit dicere, vt ex principio colligitur: sed in secunda differentia à possessione, non refert inter agrum & fundum. ACCVRS.

g ¶ *Iuris proprietate.* clariùs diceret econtra, iure proprietatis [d]. nam in altero est proprietas, in altero non. & hoc probat, *quid quid enim. &c.*

h ¶ *Nec potest pertinere.* vt homo liber quē quandoque possidemus.

i ¶ *Vsus.* ¶ Aliàs *itē.* Sed certè imò nulla possessio, quæ sit vsus: & nullus vsus qui sit possessio, vt *post eum non sequitur.* verum, ergo possidet: & si possidet, ergo vtitur. Sed sic expone [e] possessio est vsus, id est dicitur in his rebus quæ possideri possunt gratia vsus, non gratia proprietatis. & sic strictè accipitur hic possessio. s. sine proprietate: plerunque tamen & cum ea est & sic est magis subtilis quàm vtilis hæc differentia. 2. Vel dic poss. est vsus, id est similis vsui: nam sicut non est dominus qui vsum solum habet: sic nec qui solam poss. habet.

κ ¶ *Possessio ergo vsus.* Huc pertinet nostra possessionis definitio. Possessio est vsus quidam rei. Et hac definitione continetur quasi possessio. Nam in ea vsus verbum significat [illegible], non [illegible]. CVIAC.

k ¶ *Proprietas.* ¶ Cùm [f] enim dico me habere agrum: proprietatem me habere significo. Sed si [g] dico me habere possessionem, cum habeo propr. tamen improprie loquor: vt *suprà eod. interdum.* Sed si detineo, habeo proprietatem & poss. tunc vtrumque habeam propriè loquor. ACCVRS.

l ¶ *Suprascriptæ.* scilicet significationis. Acc.

m ¶ *Appellationis.* scilicet prædij ACCVRS.

n ¶ *Species sunt.* sed omnia ista in alia significatione sæpe accipiuntur: vt suprà [illegible] *intendum & infrà eod. fundi.*

o ¶ *Quisquis.* ¶ Instituit filios & extraneos: & vni filiorum substituit pupillariter his verbis: quisquis, &c. ad hoc facit *suprà de vulg. sub. l. qui liberis. §. fin. 2.* Vel etiam dic quòd de directa. ff. Nouum.

p ¶ *Heres sit.* vel sint.

q ¶ *Proculus.* pro Labeone. ff. *eo. l. Seruius pro Proculo suprà eo. l. inter stipulantem. §. fin.*

r ¶ *Non dubito.* Vide scripta ad *l. 1. & ad Legem ... §. vlt. & l. heredis suprà eod.* CVIAC.

s ¶ *Quin.* i. quòd: vt non sint duæ [a] negationes: quia iam affirmarent: vt *ff. eod. l. duabus* quod non vult facere, imò negare: vt & *ff. de testa. tu. l. si quis ita.*

t ¶ *Non potest.* Pone exemplū per *l. suprà de ex. quod cer. lo. l. fin. in fin.* [illegible] *per l. C. depo. l. ij.* ACCVRS.

ζ ¶ *Non potest.* Exemplum pete ex *l. vlt. ff. de eo, quod certo loco, & l. 4. C. depositi.* Vide scripta ad *l. 17. §. 1. ff. eod.* CVI.

α ¶ *Actio non competit.* Vel retentio: alioquin contra: vt *C. etiam ob chirographum pec. l. j.* secundum Azo. meliùs inducitur *C. de vsur. l. per retentionem.*

u ¶ *Hostes.* ¶ Ea quæ ex hostibus capiunt, nostra fiunt: *Instit. de re. di. §. ite ea.* nunc qui sint hostes dicit.

¶ Et nos. decreuimus: alioquin licet [b] nō sint amici, non tamen sunt hostes: vt *ff. de cap. l. v. & sui. l. hostes in ea tit. & ff. ead. l. quos nos.* Acc.

x ¶ *Latrones.* à latendo in syluis, vel alibi publicè tamen prostantes rapiunt: & sic latrones & prædones ponit pro eodem.

y ¶ *Hereditatis.*] *Damnosam.* vt & *ff. de her. insti. l. ex facto. §. si hoc ita.* sic [c] & peculium: vt & *ff. de pecu. l. peculium. §. penult.*

z ¶ *Iuris est.* vt *ff. eod. l. pecunie. §. hereditas.* Acc.

a ¶ *Sicuti bonorum.* sic etiam est damnosa: & iuris est nomen: vt *suprà de bono poss. l. iij. in prin. & §. bonorum.* sic [d] videtur in appellatione bonorum: vt *ff. eod. l. bonorum.* Sed in hoc est arg. contra. *suprà eo. l. subsignatum. §. bona. & l. propriè bona.* sed hoc no. *suprà eo. l. bonorum.* ACCVRS.

b ¶ *Verbis.* xij. tabula. quæ referuntur Instit. ad l. Falcid. in prin.

c ¶ *Videtur.* etiam vltra dodrantem & non in legatis tantùm, sed & in alijs.

a ¶ *Religata.* In legibus 12. tab. legati nomine non venit fideicommissum, nec in lege Falcidia: nam fidei. commissa tunc non venerant in vsum, cum sint ex constitutione Augusti CVIAC.

f ¶ *Et libertates dandi.* Adde, & *substituendi.* Nam vulgaris substitutio est 12. tab. sic & legata substituendi. Item tutores instituendi Cic. de orat. Adde, & *substituendi l. j. in prin. suprà de testa. tutela.* Vide scripta ad *l. si fundum, sub conditione 81. §. Stichum suprà de leg. 1.* CVIAC.

d ¶ *Coangustatum.* dictum ius. ACCVRS.

e ¶ *Legum,* veluti [a] le. Fal. vt *ff. ad l. Fal. l. j.* & *Insti. ad l. Falci. circa prin.* Vel Æliæ Sentiæ circa libertates: vt *Insti. qui ma. non poss. in prin. & §. eadem* ¶ Item inspicitur an habeat factionem testamenti qui relinquit, vel cui relinquitur, ex legibus iurisconsultorum: vt *Insti. de here. qua. & diffe. §. in extraneis.* ACCVRS.

ε ¶ *Vel auctoritate iura constituentium.* Quæ, vt locum habeat, facere sua testam. testantes nequit. Sic nihil obstat *l. nemo potest, suprà de leg. 1.* CVIAC.

f ¶ *Vsura.*] *Non est.* id est, non semper vbi venit vsura, ibi venit reliquum: vt in malæ fid. poss. hereditat. qui [f] de percipiendis fructibus tenetur: vt *suprà de pet. he. l. sed & si lege. §. quod autem ait.* Sed [g] de vsura pecuniæ non, si eam non attingat: vt *suprà, de pe. here. l. si possessor. in princ.* Sed [h] tamen plerunque vbi venit vsura, & reliquum: vt *arg. suprà de vsur. l. vsura.*

Marginal notes:

a Sonticus morbus quis dicatur.

† Vide Cuiacium lib. [illegible] & Gellium lib. 20 cap. 1.

b Perfecta nisi res sit, esse non videtur.

* Vide Laur. Vall. lib. elegan. [illegible] lib. 6. cap. 41.

c Fundus agro collatus generis vim tenet.

d Possessio ab agro differt iure proprietatis.

e Possessio quasi finis dicitur esse vsus.

f Agri appellatione intelligitur agri proprietas.

g Possessionis non propriè nomine utimur ad dominium.

a Negationes duæ affirmant. De vis negationis politus Budæ. suprà de re. aut. l. in re [illegible].

b Hostis non continetur habetur, qui amicus non est. Potest enim amicus non esse, & tamen hostis nō esse. [c] etiam concedit vt alias solent nostri auctores, & fortè legendum legasse, &, sui tit, &c.

c Damnosa etiam continetur hereditas & peculio.

d Bonorum possessiones vt & bona nomine, sine damnum esse contineri.

e Testandi libertas variis legibus restricta.

f Malæ fidei possessor tenetur de fructibus percipiendis hereditariis: at non de vsura pecuniæ, si eam nō attingit.

Vsuræ & fructuum percipiendorū differentia.

h Vsuræ & fructuum similitudo.

480/C.IV.K.5-3, 1829-1830
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

quia non ex ipso corpore, sed ex alia causa est: id est nova obligatione.

Si quis dixit, filio filiaque meis tutorem do etiam filiabus dedisse videtur. l. d.

CXXII. Idem *libro tertio ad Quintum Mucium.*

SErvius † ait, si ita scriptum sit, *Filio filiaque meis tutorem do*, masculis duntaxat tutores datos: quoniam † singulari casu hoc, filio, ad plurales videretur transisse, continentem eundem sexum, quem singularis prior positus habuisset. Sed hoc facti, non iuris habet quæstionem. potest enim fieri, vt singulari casu de filio sensérit: deinde plenius omnibus liberis prospexisse in tutore dando voluerit. quod magis rationabile esse videtur.

Hoc verbum erit, significat quandoque præteritum tempus: vt si in testamento dico: quod in codicillis scriptum erit, confirmo: & primo ex secundo, confirmari dicuntur codicilli illi. Item hoc verbum est, non semper præsens tempus significat. & vide exemplo in tex.

CXXIII. Idem *libro vicensimosexto ad Q. Mucium.*

VErbum † *erit*, interdum etiam præteritum, nec solum futurum tempus demonstrat: quod est nobis necessarium scire, & cum codicilli ita confirmati testamento fuerint, *Quod in codicillis scriptum erit*: veruinne futuri temporis demonstratio fiat, an etiam præteriti, si antè scriptos codicillos quis relinquat. Quod quidem ex voluntate scribentis interpretandum est. Quemadmodum autem hoc verbum *est*, non solum præsens, sed & præteritum tempus significat: ita & hoc verbum *erit*, non solum futurum, sed interdum etiam præteritum tempus demonstrat. nam cum dicimus, *Lucius Titius soluturus est ab obligatione*: & præteritum & præsens significamus: sicut hoc, *Lucius Titius alligaturus est*. Et idem fit cum ita loquimur, *Trua capra est*. non enim ad præsentis facti demonstrationem refertur is sermo, sed ad præteritum.

Vide bene glos. huius legis, & habebis casum eius.

CXXIV. Procvlvs *libro secundo Epistolarum.*

HÆc verba *, *Filie aut ille*, non solùm disiunctiua †, sed etiam subdisiunctiuæ orationis sunt. Disiunctiuum est veluti cum dicimus, *Aut dies, aut nox est*: quorum posito altero necesse est tolli alterum: item sublato altero poni alterum. Ita simili figuratione verbum potest esse subdisiunctiuum. Subdisiunctiui autem genera sunt duo: vnum, cum ex propositis binis ita non potest vterque esse, vt possit neuter esse: veluti cum dicimus, *Aut sedet, aut ambulat*: nam vt nemo potest vtrumque simul facere, ita aliquis potest neutrum: veluti is qui accumbit. Alterius generis est, cum ex propositis binis ita non potest neuter esse, vt possit vtrumque esse: veluti cùm dicimus, *Omne animal aut facit, aut patitur*, nullum est enim quod nec faciat, nec patiatur: at potest simul facere & pati.

Vide Lauum supra de iure dotium, §. 1. hic per glos. allegatam: & bene habebis casum huius legis.

CXXV. Idem *libro quinto Epistolarum.*

NEpos Proculo suo salutem. Ab eo qui ita dotem promisit: *Cum commodum erit, dato filie mee tibi ternos aureos centum*, patrine protinus nuptiis factis dotem peti posse? Quid si ita promisisset: *Cum paruero, dari erunt*? Quòd si aliquam cum altero esse non posse: sed quis nullum est animal quòd aliquod eorum saltem non faciat. Accvrs.

c ¶ *Simul*, scilicet secundum sui naturam: non tamen eodem tempore.

d ¶ *Et semper*. vt in duplicibus iudiciis secundò primum casum, velut lepra, qui agit & patitur, secundum alium.

e ¶ *Nepos Proculo*. ¶ Duo dixit, & quod est primum vsque illuc, quid si ita, &c. soluit in fin. quæ interpretatio, &c. & pone exemplum *per l. supra de iur. do. l. cum §. i.* Accvrs.

f ¶ *Solutum*. ¶ Et sequentem quæstionem.

g ¶ *Ab eo*, titulo.

h ¶ *Dari erunt*. ¶ Scilicet an statim contractis nuptiis debeatur.

480/C.IV.K.5-3, 1831-1832
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-3, 1833-1834
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

1. ¶ Interest multam autem & pœnam multum interest: cum pœna generale sit nomen, omnium delictorum coërcitio: multa, specialis peccati, cuius animaduersio hodie pecuniaria est. pœna autem non tantum pecuniaria, verum capitis & existimationis irrogari solet. Et multa quidem ex arbitrio eius venit, qui multam dicit: pœna non irrogatur, nisi quæ quaque lege vel quo alio iure specialiter huic delicto imposita est. quinimò multa ibi dicitur, vbi specialis pœna non est impósita. Item multam is dicere potest, cui iudicatio data est. Magistratus solos & præsides prouinciarum posse multam dicere, mandatis permissum est: pœnam autem quisque irrogare potest, cui huius criminis siue delicti exercitio competit.

EXERCIT. PAVLI *libro sexto ad legem Iuliam & Papiam.*

ANniculus, qui extremo anni die, sexagesimoquinto die, incipiente, non exacto die: quia annum ciuiliter non ad momenta temporum, sed ad dies numeramus.

EXERCIT. PAVLI *libro quarto ad legem Iuliam & Papiam.*

SI quis sic dixerit, vt intra diem mortis eius aliquid fiat: ipse quoque dies quo quis mortuus est, numeratur.

EXERCIT. PAVLI *libro secundo ad legem Iuliam & Papiam.*

ANniculus non statim vt natus est, sed trecentesimo sexagensimoquinto die dicitur, incipiente, non exacto die: quia annum ciuiliter non ad momenta temporum, sed ad dies numeramus.

a Pœne pro pœna.

a ¶ *Inter multam* ¶ quia plerumque deillis vocabulis fit mentio: proponit affignanda differentias.

a ¶ *Cum pœna generale.* Pœna genus est, multa species, quæ semper dicitur multa pœna. CVIAC.

b ¶ *Coërcitio.* pecuniaria & corporalis.

c ¶ *Pœnam.* ¶ coërcitionem est: sed non omnis delicti, sed eius tantum specialiter, cuius est pœna hodie pecuniaria: licet olim esset in eas vi subiicio. Sed hoc fallit in casu vbi eorum corporalis imponitur: vt *C. de plagiariis. l. ij. in fi.* & hæc est prima differentia.

d ¶ *Animaduersio hodie pecuniaria.* Ex l. Arcetina, seu Arcetis. Nam olim erat ouium aut boum. Gellius lib. 11. cap. 1. Vide scripta *ad l. fin. de iurisdict.* CVI.

d ¶ *Existimationis,* id est famæ.

e ¶ *Solet aliquando.*

f ¶ *Et multa quidem ex arbitrio.* Hæc nisi lex præscribat, multa arbitraria est, *l. ult. ex quibus. C. de appellat.* Li. I. T. *de ferme fugit.* Est certus quidã multarum modus à lege præscriptus, intra quem iudex posse multare, eum excedere non potest. CV.

f ¶ *Quo modo non dicit.* hæc secunda differentia est: vt ¶. *ne. l. fi qua in Re.*

g ¶ *Specialiter hoc delicto.* Vt furti pœna dupli est, aut quadrupli, atque est & definitus, vt iudex parum augere vel minuere non posse. *l. j. § ante vtrique,* ¶ *ad Turpil.* Hóque verum est iure ordinario. Nam si agatur extra ordinem, potest eam iudex augere vel minuere. Porro hodie pœna iudicia sunt extraordinaria, non ex formula antiqua. ergo hodie etiam pœna venitur arbitrio iudicis. *I hodie* ¶ *de pœnis.* CVIAC.

g ¶ *Imposita.* ¶ Sed oppo. *ex l. C. de episc. audi. l. ij. & ne liceat potent. l. ij.* vbi multa etiam certa dicitur. sed improprié illa legibus dicitur multa.

h ¶ *A lege statuta.* ordinaria: vt statim subiicit h: vt ¶ *de iud. l. ij. in fi. & ¶ si quis ius. ff. l. j. & C. de modo mul. l. fi. in pœn.* nisi in casu vt *C. de spect. l. ij.* vbi reiam delegari imperium.

h ¶ *Pœnam autem.* Nam & merum imperium priuato dari potest. Merum imperium non est iurisdictio omnis, sed legis. Lege datur, l. j. *§. vlt. supra de officio eius cui mandata est iurisd.* Sic pœnam irrogatio non est iurisdictio omnis, sed legis. Potest quis esse priuatus cum imperio merο. Pompeius cum missus fuit aduersus Prædones, fuit priuatus cum imperio consulari. Cicero duodecima Philippic. CVIAC.

i ¶ *Cognitio* ¶ etiam per delegationem. Vnde c ergo *sunt differentiæ.* est & quæstio: quia à pœna non appellatur, a multa fit vt *l. vlt. § quæ in pœn.* Item quinta, quia si multa imponitur vltra modum lege tonestium, non tenet vt *Cod. quando prouo. non est necessarium.* sed pœna sic, vt pro iusto non manifesto in quadruplum. *supra de his qui ne infa. Liquid ergo* §. *pœne.* 6. Item & multa datur fisco: vt *Cod. de modo mul. l. multarum.* sed pœna actori simpliciter. Item multa non infamat: vt *Cod. de modo mul. l. fi.* sed pœna plerumque infa: vt colligitur *supra de his qui ne infa. l.* j § *qui furiosi.* ACCVRS.

i ¶ *Cognitio competit.* Lege Iulien. Addatur hæc differentia: multæ pronocatio est, in quem iudex multã grauocare potest, *l. fi. in multis. C. de appellat.* Pœnæ verò pronocatio non est, nam lege pronocatio non est, *l. antepen.* ¶ *ord. iu.* Hodie appellatur de pœna. Quotiam ex ea arbitrio iudicis venit. Ea hæc differentia multæ fabricantur iure ordinario. Vide scripta *ad l. 2.* § *vlt.* ¶. *de iudic.* CVIAC.

k ANniculus *existimatur.* id est moritur, vt subiicit ¶ *ord. Annicul.* & dic vt ibi. ACCVRS.

l ¶ *Extremo anni die.* Vide cap primum. *de præscriptionibus.* CVI.

l ¶ *Consentudo* ¶ no. hic ¶ *de fun. infra. & infra. leg. I. cum de lamiis.* § *sibnum.* ACCVRS.

m ¶ *Anno diem* Vt illam multam litteram intelligas: die quòd quilibet dies mensis dicitur dies Kalendarum: vt prima dies Kalendarum secunda dies Kalendarum & sic de cæteris. significat promissibi ante x diem Kalendarum. vel potè dicem x Kalendarum. Sinchasum: pacis sunt. vel quia xj dies non cõtinentur. f. vt sit arbitrio sultimus: sed bene continentur xj. die. vel quia idem tempus, & tantum nam semper intelligitur de primis x diebus mensis. de quo supra sunt xx. dies.

m ¶ *Anno diem* 10. *Kalendarum.* Alciatus hoc verbum putat significari dicm 9. ante Kalend. Iordi significatur dies decimus. Monetur locis corruptis in 5. & vlt. Philipp. Ciceronis. *Anno diem* 14. Cal. Quibus verbis significatur dies 14. Leg. d. 13. vt notauit Festinus. sic Roma egrediter. *Ante diem* 3. *ante Kal. Feb.* Cicero pro Quinctio, Legendum *ante diem tertiandum,* id est, pridie, vt in subscriptione, *Ex Carthagine consecit in mense ante diem tertium* aut: Vide scripta ad l. 2. *supra de verb. obli.* CVIAC.

n ¶ *Post diem decimum.* ¶ quotam ibi habent x). & ¶ habetur, *vocque enim &c.* & tunc plana est: quia fuit promissum ante diem xij scilicet inchoatum: siue post x. diem: nempe in xj. die. Sed in hoc interest secundum hanc casum quia primo casu decimum potest ex finita x). potuit agere, in secundo statim post x. & scia ipso die x). Alii habent x & tunc die. ¶ finitum & ¶ habet *vtrique.* & pro hac est ¶ *de verbo obli. Quotiens* sed si habes ¶ *necessarium.* & tunc est mirum, quòd si promittam post x. dies, quòd non videar promittere die xj sed dicas. Cinchasum. & facit *C. de p. fidiuss. here infili. I. fine.*

n ¶ *Post diem decimum.* ¶ quotam ibi habent x). & ¶ habetur, *vocque enim &c.* & tunc plana est: quia fuit promissum ante diem xij scilicet inchoatum: siue post x. diem: nempe in xj. die. Sed in hoc interest secundum hanc casum quia primo casu decimum potest ex finita x). potuit agere, in secundo statim post x. & scia ipso die x). Alii habent x & tunc die. ¶ finitum & ¶ habet *vtrique.* & pro hac est ¶ *de verbo obli. Quotiens* sed si habes ¶ *necessarium.* & tunc est mirum, quòd si promittam post x. dies, quòd non videar promittere die xj sed dicas. Cinchasum. & facit *C. de p. fidiuss. here infili. I. fine.*

† *Sic emendandum scribit Antonius Augustinus, cum Florentina.*

o ¶ *Kalendarum* ¶ id est mensis & sup hæc duo paria sunt.

p ¶ *Fallum est.* lege x. ¶ patet c. Scilicet vel alio vt *supra eodem. quarto.* filium. tamen hal ut sic dicitur tempore mortis: vt *supra eod. l. etiam.* & ex ¶ *Arrianus. l. j. Iunius* Sed arg. contr. *Cod. de inoff. test. l. ij.* vbi habetur pro instituto, si alij fuerunt instituti, non si extranei.

q ¶ *Ex filius est.* Aliàs extraditur est. ACCVRS.

r ¶ *Quæri.* ¶ sed cet refractorio vel here fis.

s ¶ *Numeratur.* Sic ergo mortua hora tertia, potest fieri quod promissum est etiam hora nona: vt non committatur pœna si promissi est & hoc si tale est factum quod per alium possit fieri vt ¶ *de fur. hum.* ¶ *Arethusa in fin. & l. fq* alias secus vt *Cod. de rei. vel. § no autem.* ACCVRS.

t *Nisi culus.*] Notus est scilicet diriere annículus.

u ¶ *Anni vertentes* Sunt nouemquinto: nam tot dies habet annus: vt & *supra de Rab. l. cum hoc. §. Diebus.* & intelligo hoc de die naturali: qui scilicet annus etiam vi. horas habet plus: vt & cæteræ hilaritas, quilibet numeratur pro die: vt hic dicit. ACCVRS.

u ¶ *Anni vertentes* Sunt nouemquinto: nam tot dies habet annus: vt & *supra de Rab. l. cum hoc. §. Diebus.* & intelligo hoc de die naturali: qui scilicet annus etiam vi. horas habet plus: vt & cæteræ hilaritas, quilibet numeratur pro die: vt hic dicit. ACCVRS.

x ¶ *Incipiens.* ¶ No. sufficit b tanti de vltimo die. sic in vsucapionc: vt ¶. *de vsucap. l. obtinere. & de diuers. & temp. præscr. Lin vsucapione. in prin.* Item sic *supra de acc. & arg. l. & si quis. §. quod ergo. in prin.* Item sic *supra ad Lauricium. s.* Quandoque etiam annus inchoatus habetur pro perfecto: vt in *Auth. de tempore non fol. prc. supra de. §. generaliter. vel. ij. ibi. nouennium entro, &c.* quæ est huic l. contra. in eo quòd non dicitur hic annículus, qui annum inchoauit: sed dicitur ibi habere ex an. qui solummodo inchoauit annum, & perfecit xij. quantum ad matrimonium contrahendum: cùm ex tunc possit contrahere matrimonium: vt *Iustin. de nup. in pene* quæ est contra 4 Quinéque quatuor dies de momento ad momentum: vt in practicis. EXE ann. vt *supra de ali. & vb l. in annibus. & de reff. in integ.* vt *supra de minor. l. denique. §. minores.* quæ sunt contra. sed ibi plenè dicitur ita glo. quæ incipit, *quadam intra dicunt.* &c. ACC.

y ¶ *Non esse* ¶ id est completo.

z ¶ *Ciuilibus* id est c *secundum* d *consuetudinem ciuium* & loquelam: vt ¶ *ord. Annicul.*

a *Annus quoq; diebus naturalibus constat.*

b *Tempus cœptum non habetur multis rationibus completum: habetur tamen pro completo.*

c *Ciuilibus enim interpretationibus quod.*

d *Ciuilem intelligimus interpretationem & scitum ciuitatis & formulas & consuetudinem ciuium.*

Quæst.

480/C.IV.K.5-3, 1835-1836
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

a Quaeri.] Portentosum, scilicet partum, quod est ¶ & sunt haec nomina contraria iis qui contra formam humani generis nati. Accvr.

a ¶ Quaeret aliquis. At monstrosus vel prodigiosus partus in senatusconsulto Tertulliano, matri non prodest. Paul. 3. sent. tit. nono. Odiosa enim est l. Papia, quae nobis eorum, quae in testamento relinquuntur, scenoe mulctas, praeterea plus faciendum est iis, qui de damno vitando, quam iis, qui de lucro capiendo certant. In senatusconsulto Tertulliano de lucro certatur, in l. Papia de damno. Cvi.

b ¶ Qualem. accipe nouum, nouum dico visu, qui habet oculos retro vel vagitu, quia magis vt bos vel iuvenulus.

c ¶ Animalis i. qui melius assimilatur filio alterius animalis.

d ¶ Obtemperauerunt. sic supra de condi. instit. l. quia sub conditione. §. operae.

e ¶ Fataliter. vt supra pro socio. l. cum duobus. §. damna. secus ergo si ex delicto mulieris esset: vt quia habuisset rem cum aliquo animali irrationali. Sed atqui forte cum hac l. quia quando cum homine agerent, cogitauit a de aliquo animali, propter talia enim haec accidunt. Accvrs.

f ¶ Generi. Exempla, supra de prohibitione nuptiarum. De qua in l. Iulia, & Papia. Cvi.

f Generi.] Pronepotis. ¶ scilicet maritum, quod est ¶ sic in matre: vt T. eo. l. earum, vbi dedi exempla. sic & in socero: vt ¶. eo. l. socer. Accvrs.

g Tere enixa. ¶ Pone casum: vt Insti. ad Tertul. §. sed nec vbi ingenua ter pariens admittebatur ad hereditatem filij naturalis, non aliter quod hodie ibidem corrigitur, & quod subiicit trigeminos: id est tres simul: vt & T. de re iud. l. cum ... §. ... & supra si pars hered. pet. l. antiqui. §. sed & ... Item pone exemplum T. de sta. ho. l. Aristoteles. Accvrs.

h ¶ Quae Trigeminos peperit. Quod non sit in triplo. Vide cap. 1. de praesump. Cyrac.

i ¶ Hereditatis. Hinc Cic. 3. Verrina dixit, dare hereditatem secundum tab. testamenti, id est, dare bonorum possessionem secundum tabulas. sic in l. vlt. C. qui admitt. ad bon. poss. Vide scripta ad l. vigesimam quartam supra eodem. Cyrac.

h Hereditatis.] Continetur. vt sic reliqui legata ab heredibus, omnes tenentur: sed improprie & eodem modo improprie bo. poss. dicitur heres: vt ¶ hered. appellatione proprie autem hic non sic, vt Insti. de bo. poss. §. quos autem.

i Aedif. in Statuerunt Romani quod qui aedificium habebat Romae, Romanus sit. & est ratio huius l. quia Roma sic comprehendit: vt T. eod. l. qui in continentibus & T. eod. l. vt Alphenus. & l. 3. vbi plene dixi.

¶ Aed. l. in. Vide scripta ad l. 2. in prin. T. eo. Cyrac.

¶ Perfecisse. Vide scripta ad leg. quintam. §. 1. T. eo. Cvi.

k ¶ Esse posse. scilicet ad quem paratur. nam omne aedificium potest esse ad aliquem vsum etiam imperfectum: licet aliquam picturam vel ornatum ei desint. & est exemplum ¶. ad l. Falc. l. si ... §. quidam. vbi heres ita demum videtur perfecisse opus municipibus, si sic perfecit & facit T. eod. l. v. §. opere. & quod ibi not. ¶ Sed ar. contra. T. de arg. leg. l. 3. vbi d dicit quod principium est portionis pars. Item arg. contra, supra de auro & arg. leg. l. & si non sint. §. fi. Nouum.

Si legatum sit mulieri aliquid si pariat, habebit legatum, licet aliquid monstrosum pariat. & ratio redditur in litera ibi, nec enim hoc dicit.

CCXXXV. Vlpianvs libro quarto ad legem Iuliam & Papiam.

Quaeret aliquis a, si portentosum b, vel monstrosum, vel debilem mulier ediderit, vel qualem b visu vel vagitu nouum, non humanae figurae, sed alterius magis animalis c quam hominis partum: an quia enixa est, prodesse ei debeat. Et magis est vt haec quoque parentibus prosint. Nec enim est quod eis imputetur, quae, qualiter potuerunt, statutis obtemperauerunt d: neque id quod fataliter e accessit, matri damnum iniungere debet.

CCXXXVI. Idem libro quinto ad legem Iuliam & Papiam.

Generi f appellatione & nepotis & pronepotis f tam ex filio quam ex filia editarum, caeterarumque maritos contineri manifestum est.

CCXXXVII. Pavlvs libro secundo ad legem Iuliam & Papiam.

Ter enixa g videtur etiam quae trigeminos † peperit h.

CCXXXVIII. Idem libro quarto ad legem Iuliam & Papiam.

Hereditatis i appellatione, bonorum quoque possessio continetur h.

quid ergo. Accvrs.

l Cepisse. ¶ Pone exemplum: vt ¶. eod. l. permisisse. vbi filius vel seruus dicitur capere, licet a alij acquirat etiam quo momento apud eum non sit. vt T. de acquir. here. l. placet. sed contra T. eo. l. aliud est capere. vbi non videtur capere quod est alij restituturus. Sol. refert vtrum te accipiente alij acquiratur an cum ita accipio, vt alij restituatur hoc enim non est capere.

CCXXXIX. Vlpianvs libro septimo ad legem Iuliam & Papiam.

Aedificia i Romae fieri etiam ea videntur, quae in continentibus Romae aedificiis fiant.

1. ¶ Perfecisse l aedificium is videtur, qui ita consummauit, vt iam in vsu esse possit k.

CCXL. Pavlvs libro sexto ad legem Iuliam & Papiam.

Cepisse l quis intellegitur, quamuis alij adquisiuit.

CCXLI. Vlpianvs libro octauo ad legem Iuliam & Papiam.

Etiam ea mulier cum moreretur, creditur filium habere, quae exciso vtero edere possit m: nec non etiam alio casu mulier potest habere filium, quem mortis tempore non habuit: vtputa eum qui ab hostibus remeauit.

CCXLII. Pavlvs lib. 6. ad legem Iuliam & Papiam.

Triplici n modo coniunctio o intellegitur. aut enim re o per se p coniunctio contingit: aut re & verbis: aut verbis tantum. nec dubium est quin coniuncti sint, quos & nominum & rei complexus q iungit: veluti q, Titius & Maeuius ex parte dimidia heredes sunto r, vel ita, Titius Maeuiusque heredes sunto. vel, Titius cum Maeuio ex parte dimidia heredes sunto. Videamus autem ne etiam si hos articulos s detrahas, &, que, cum, interdum tamen coniunctos t accipi

a Capere est quia dicitur qui capiam alteri adquiritur, non sibi tantum ita: caeterum tamen capere non dicitur.

a ¶ Cepisse. Coniunge cum l. ... T. de don. causa mortis, & l. si is qui, supra de libera. leg. Vide scripta ad l. 55. T. eod. tit. Cyrac.

m Etiam.] Posse. & poterit agere de inoff. test. contra testamentum: vt T. de inoff. test. l. postumus. non tamen peperisse videtur, vt T. eod. l. ... §. ... & facit ¶. eod. l. intelligendum. Accvrs.

n Triplici.] Coniunctio. inter heredes vel legatarios proprietatis vel vsusfruct. Accvrs.

b ¶ Triplici. Coniunge l. re coniuncti, T. de leg. 3. Vtraque est ex lib. 6. Pauli ad l. Iuliam & Papiam. In hac tractauit de hered. coniunctis, in illa de legatariis. Item hic docet qui sint re & verbis, illic qui sint re & verbis coniuncti. De tota coniunctorum quaestione, & iure adcrescendi vide scripta ad l. 16. T. de leg. 1. Cyrac.

o ¶ Re tantum. Ac.

p ¶ Per se. id est ita quod non verbis. est & exemplum quando duo instituuntur separatim in eadem hereditate: vt supra de leg. 3. l. re coniuncti. ¶ respon. & ¶. eod. hac l. in fin. verbis ita, quod non re: vt instituo Titium & Seium pro aequis partibus: vt supra de leg. 3. l. re coniuncti. §. 1. re & verbis, quando vtraque

coniunctio interuenit, verborum scilicet & rei. & hoc subiicit, nec dubium, &c. nam medium casum ponit.

¶ Et nominum & rei complexus. Hi sunt proprie coniunctim, & hoc articulo coniunctim significatur haec mista coniunctio. §. si coniunctim. Insti. de leg. & vn. C. de cadu. toll. & supra de vsufruct. accresc. Cyrac.

q ¶ Veluti. iungit nominum complexus, veluti, &c. nam hic ponit de coniunctis verbis tantum: vt probant illa verba, ex parte dimidia: vt supra de leg. 3. l. re coniuncti. §. respons. Azo. quasi de alia dimidia vnus, de alia alius sit institutus. & sic etiam exponit tertium respon. infra. Vel Titius cum Maeuio, &c. at medium de coniunctis re & verbis habes necesse intelligere. Tu dicere potes et de coniunctis re & verbis haec tria dicta dicantur: siue per & b, siue per que, siue per cum, & intelligas de dimidia, scilicet eadem tam in primo, quam in iij. respon. & infra §. pen. ibi, Velita, Publius Maeuius, &c. vt supra de le. 3. l. Maeuius. in prin. Accvrs.

b Et & que, quae similiter ...

r ¶ Sunto. isti re & verbis sunt coniuncti.

s ¶ Articulos. id est coniunctiones. Accvrs.

t ¶ Coniunctos. Re & verbis vel verbis tantum. nam tria exempla ponit vbi detrahitur coniunctio vsque in fin. primum velut, &c. in quo est coniunctio re. non verbis: cum dicat dimidiam, secundum Azo. Vel dic re & verbis coniunctos de dimidia dic eadem, vt modo dixi. ¶ Et not. quod hoc primum non soluit, sed dic cum c sit soluta oratio, quod accipitur pro coniuncta: vt supra eadem. l. supr. §. cum vero dicit P. Accvrs.

c Soluta oratio accipitur pro coniuncta.

a Ex imaginatione pictura eum mulieres pariunt liberos contra naturam, ex sua imaginatione, vt hic. adde Cremensem in singularib. ... Gallus in verbis de p. monstris. Cur. ... Pompon. ... leges earum ... Hieron. ... Conr. ... Cassius ... Plinium ... adde ... hominem fuisse ... non sunt liberi, supra de statu hominum.

a vide Duar. 1. disp. c. 10.

† trigeminos peperit.

b Trigemini dicuntur tres simul nati.

c Heres improprie dicitur, qui bonorum est possessor.

d Principium portionis pars est rei.

480/C.IV.K.5-3, 1837-1838
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

a ¶ Vtitæ. secundum R.
b ¶ Sibi. Citius ellici ille ex eo quem.
c ¶ Ipse. Repete, volumus an copulentur eos antip. coniunctus re & verbis. Cvi. Titius, &c. Sic nõ iubetur quæstio solues eamen vt & superiorem proximam. a. Vel die secundo hæres ellos. & R. vti-

oporteat: veluti *Lucius Titius, Publius Mævius ex parte dimidia hæredes sunto.* vel ita [e]: *Publius Mævius, Lucius Titius hæredes sunto* [b]: *Sempronius ex parte dimidia hæres esto* [c]. vt Titius & Mævius veniant in partem dimidiam, & re & verbis coniuncti videantur [d]. *Lucius Titius* [e] *ex parte dimidia hæres esto, Seius ex parte quæ Lucium Titium hæredem instituit, hæres esto: Sempronius ex parte dimidia hæres esto:* Iulianus dubitari posse [f], ares semisses [g] facti sint, an Titius in eandem semissem cum Gaio Seio institutus sit. Sed eo [h] quod Sempronius quoque ex parte [i] dimidia scriptus est, verisimilius esse in eundem semissem duos [k] coactos, & coniunctim hæredes scriptos esse.

CELSI. VLPIANVS *libro nono ad legem Iuliam & Papiam.*

IApud se quis habere videtur, de quo habet actionem. Habetur enim [l], quod peti potest.

CELSV. PAVLVS *libro decimo ad legem Iuliam & Papiam.*

MAsurius [m] scribit libro memorialium, pellicem † apud antiquos eam habitam, quæ cum vxor non esset, cum aliquo tamen vivebat: quam nunc vero nomine amicam, paulo honestiore [n] concubinam † appellari [o]. Granius Flaccus in libro de iure Papiriano scribit, pellicem nunc volgo vocari, quæ cum eo qui vxor [p] sit, corpus misceat: quod dum [q] eam, quæ vxoris loco sine nuptiis in domo sit [r] quam καλλακὴν β [s] Græci vocant.

CELV. VLPIANVS *libro decimo ad legem Iuliam & Papiam.*

VIrilis [t] † appellatione interdum etiam totam hereditatem contineri dicendum est.

f ¶ Pallacen. id est, concubinam. & sic concordat cum M. Iacob.

[u] VIrilis. scilicet partis. da exemplum: Si duo sint instituti in virilibus partes, quorum vnus decesserit, vel quasi decesserit ante aditam hereditatem: totum habebit superstes. sic & *C. de hæred. instituc. l. 9.* Sed [x] proprie virilis id est æqualis: vt [y] *de legat. præstan. l. virilis. in prin.* ACCVRS.

x Virilis potest proprie dici quæ æqualis.

y ¶ Virilis. Hic locus est explicandus ex §. *postea verb. de secund. libert.* CYIAC.

z SOceri ¶ Prohibentur nuptiæ inter tales. exponit ergò qui sunt: vt [z] *de ri. nup. l. a diuisione. §. videamus.* Item prohibentur quidam certio edicto postulare: pro his personis excipitur: vt [a] *de postu. l. §. sed prætor. & §. fin. & l. seq. §. item Pomponius.* & facit *C. ea. l. nemo.* [b] *& l. penul.* ACCVRS.

a ¶ *Soceri & socrus.* Exempla sunge de prohibitione nuptiarum, de quibus in *l. Papia. Vide scripta ad l. 48 C. eod.* CYIAC.

b ¶ *Qui in continentibus.* ¶ facit [c] *ex. l. edicto. circum. §. & supr. ex. l. ex diuortio. & l. adiicias. & l. seruus. &* quod ibi not. ACCVRS.

c NOn est *fine.* ¶ Pone exemplum *Ca. de emend. infir. l. 1.* vbi institui te heredem: & rogatus vt reddas Titio, si decesserit sine liberis: satisfacis filia, & etiam nepos vnius [d] *de ab. & ac. lacit T. vbi g. §. l. cum pro. §. sere.*

d ¶ *Non est sine liberis.* Gellius lib. 1. cap. 13. Dicit se tamen in singulari numero pro vno filio, & libertis l. 13. C. de testam. esse. & vt de eodem. *ex eo non b. in pro. Instit.* Alc non ita c addit l. *ius nostrum. &, supra de postu.* Nunc Flor. dicit *Ulpianum* abesse a dicta l. *ius.* Infra pro in *l. nemo p. ann. infr. de regulis iuris* pro *l. penul.* dicam Flor. legitur, *Adsertum.* Refle, quod & Accursius vi-

dit. CYIAC.

e ¶ *Ennuntiare*: quod per enunciationem significare volumus: sive vous, sive plures sunt liberi.

f ¶ *Professus.* Si ille hæc liberos. ACCVRS.

g ¶ *Pupillares.* vt [e] *ex eo. l. commodato §. sequi.*

h ¶ *Cadivis.* ¶ quinquepue hoc fallit in cadivis: quia in singulari numero profitentur: vt in arg. contra. *C. ne fil. pro matri. l. penult.* & iunge l. seq. eam ista eccontra quando pluralis oratio plura significat: vt [f] *ord. Lion. vbi.* & facit *supra de li. & posthu. l. Veiæ. in pro.*

i NEm.] *Non possumus.* ¶ Vt quia habet vnum filium, ACCVRS.

k SI ita] *Probatum* quia pluribus legibus colligitur: vt [g] *de fide. l. si decem. & de verbo. obligat. l. decem. & sere pe. l. fin.* Item & quia verbum mihi continet etiam vbi non est: vt [h] *ex. l. seruum simplicem. in fin.*

l DIcta. Vt si pure debeta sit.

m Consequi per se vel per alium: per filium, vel seruum. Et da exemplum: vt *supra de acquir. hæred. l. a quo hæres.* vbi dicimus declara

a ¶ Vide Leuit. Pol. Mo. vig. 6. v. 28. & Tribon. in mo. Pand.

b ¶ Et vtrique. *supr. de vsufruct. ac. l. 3.* ¶ Et ex perdictis not. quòd alij sunt coniuncti re & verbis qui [a] sub eadem verba inter fratres fuerunt conscripti vel *de li. iq. l. ex coniunctis.* Alij tantùm re. & alij tantùm verbis. sc. l. in *C. de codic. tol. per quem l.* soli primi dicuntur coniuncti, non secundi vel tertij. ¶ Item not. quòd quoniam [b] dixerunt, verbis tantùm coniunctos non habere ius accrescendi: quia in illo tit. de vsufruct. ac. non dicitur nisi de re coniunctis. sed male. vt *supra de leg. I. Si duobus. § Se. & de legat. 3. l. Mœuius in princ.* secundum Azo. ¶ Et plenius not. hanc materiam supra de vsufruct. ac. l. i in fin.

c Habere non videtur qui dominium non habet.

d Plures aliquid aliquid esse.

e Amica non est ex inhonesta causa.

k IDem.] *Habetur enim.* id est haberi videtur: vt *& infideic. l. Quæsitum.* & hoc secundum vsum fori significationem verbi habere, id [i] est dominium habere: vt [k] *ex eam. l. habere.* & [l] *de verbo. & l. fi quis in prin. & l. habere.* & [m] *de a. quir. re. l. de eo. l. non in bona.* sed verbum ponere [n], strictius ponitur: vt *l. ad pom.*

ACCVRS.

l MAsurius. ¶ alias Masurius & alias, Libro memorialium Masurius recipit hæc ista.

m ¶ *Memoriam.* Inomine quàm pellicem, & propriore quàm amicam: cum amica [o] non sit ex inhonesta causa: vt *hic, & infra, l. lata §. amicæ.*

n ¶ *Appellari*, scilicet scribit Masurius.

o ¶ *Pene.* scilicet alia mulier, non pellex.

p ¶ *Qui dum.* I. inter, vocare ait, sc. Granius inter quos erat Masurius in pri. huius legu. ACCVRS.

q ¶ *In dum sic.* scilicet aliquis qui nullam habet vxorem.

r ¶ *Quam Græci* κατακοίτην. Vt sæpe in Nou. CYIAC.

delata poteſt adiri & repudiari: vnde conditionalis tantùm non dicitur delata, vt ibidem dicitur. argum. *ſup. de legi. l. ſi is qui. §. fideicommiſſum. Bal.* * poſſeſſio dicitur delata, cum decreta eſt: vt *C. de ſac. eccl. l. j. §. decretales.*

a *Nonnulli poſſeſſio ſolet dicitur cum decreto.*

a HOminis. Pone exemplum. *vt ſupr. vbi bene. cap. i. §. in principio.* vbi dicitur hominibus conſtitis, & eſt verum quod hic dicitur figura vocis & ſignificatione: vt & *ſup. eod. l. quiſquis mobili*, vnde mutuo bene inducitur concordantiæ quæ dicunt maſcu. contineri fœmi. vt *l. nec pronunciata, & ſupr. eodem. l. j.* ACCVRS.

b ¶ *Tam fœminæ quàm maſculum.* Vide ſcripta ad *l. j. ſup.* CYNAC.

b *Neglegendum.*] *Suſp. l. ſi mortuus.* ¶ ſi mortuus mater, plenè eſt in *ſup. ad Latium.* & ſupra. & tunc idem cum de ſuo commodo quæritur: vt *l. eod. l. quod dicimus. & ſupr. de ſtatu homi. l. qui in vtero.*

c *Mille paſſus.* Pone exemplum in perfecto vbi, qui habet iuriſdictionem vſque ad c. miliaria. ex quo loco incipiũt numerari, hic exponitur *ſupr. de offic. præfect. vrb. lib. j. §. cum verbum.* & dic quòd mille paſſus faciunt miliare: vt colligitur *ſupr. ſi quis cum. l. j.* ACCVRS.

d ¶ *Ad lapidem.* Hæc lex explicanda eſt ex tit. 6. lib. 9. ſent. Pauli. & *vide ſcripta ibi.* Legendum autem eſt hic, vt Flor. miliario, nõ moro. Fuit colũna aurea in capite fori Romani ad eidem Saturni, in qua omnes Italiæ viæ incipe terminabantur. Plin. lib. 3. cap. 7. Tacitus li. 13. Suetonius in Otrone cap. 6. Plutarchus in Galba. Dio li. 54. Pub. Victor in lib. de regione vrbis Romæ. CYNAC.

d ¶ *Continentibus.* Romæ enim contineſibus ædificiis ita finitur ſeu terminatur: vt *l. eod. l. ſi is qui ab hoſte. & l. ad ſcire. & l. qui in ius vocat. vbi.* ACC.

e *Paretem.* Da exemplum. *vt ſupr. l. precamur. & l. ſi hæc l. in vulgari. & ſupra.* & idem in verbo optimum, & verbo maximum: vt *l. eod. l. ſi ita ſcripſerit.* & *l. in vulgari.*

f *Maiore parte.* Pone exemplum aliud in interdicto vtrubi. *vt ſupr. vtrubi. l. in primo. & l. ſi is qui de iure di. §. vtrubi.* ¶ Et nota. de ea ori poteſt annihilare ſufficit ſi tempore litis conteſtatæ poſſederit: vt ibidem.

f ¶ *Maiore parte.* Hæc lex pertinet ad interdictum vtrubi, in qua ſi vincit, qui maiore parte anni poſſedit. CYNAC.

g *Partium ad ſuos.* ¶ Hic erat olim ſcriptura antiqua, de iis quæ pertinent ad ſuos ſignificationem. ACCVR. ADDITIO. Prius incipebat hæc lex Quantum ad iuris pertinet ſignificationem, paries quod iunxit poſſemus.

g ¶ *Maiore.* cum cæmento materia ſua ex tecto ſic accipitur ſi eam materia qua hic. l. ſi precario. Et erit exemplum vbi dicitur quòd meo o pariete vna domus ſtatur duæ. vt *l. communis prædiol. ſi quis duæ.*

E. Nouum.

CLXI. GALVS *libro decimo ad legem Iuliam & Papiam.*

HOminis * appellatione † tam fœminam quàm maſculum a contineri non dubitatur.

CLXII. TERENTIVS CLEMENS *libro vndecimo ad legem Iuliam & Papiam.*

INtellegendus eſt mortis tempore fuiſſe *, qui in vtero relictus eſt.

CLXIII. MACER *libro primo ad legem Vicenſimam.*

MIlle paſſus * ſi non à miliario * verbis, ſed à continentibus a ædificiis numerandi ſunt.

CLXIV. LICINIVS RVFINVS *libro ſeptimo Regularum.*

PRoximi * appellatione etiam ille continetur qui ſolus eſt.

CLXV. IDEM *libro decimo Regularum.*

MAiore parte * y anni poſſediſſe quis intelligitur, etiſi duobus menſibus poſſederit, ſi modo aduerſarius eius aut paucioribus diebus, aut nullis poſſederit.

CLXVI. ÆLIVS GALLVS *libro primo de verborum quæ ad ius pertinent, ſignificatione.*

PAries eſt, ſiue murus b, ſiue macceria eſt.

1. ¶ Item via eſt, ſiue ſemita c, ſiue iter eſt d.

Sæpenumero ſingulari vtimur pro plurali, vt Liuius, Militem Romanum apud Cannas Hannibal cecidit, id eſt milites Romanos. l. d. Alia exempla ſunt in textu.

CLXVII. CELSVS *libro vicenſimo quinto Digeſtorum.*

IN vſu iuris e frequenter vtimur Caſcellius ait ſingulari

b ¶ *Semita.* lapidibus facta ſiue cæmentis. Ita.

i ¶ *Iter eſt.* Id * ergo quod eſt iter, dicitur via, vt *hic & ſupra. de ſer. ruſtic. prad. l. ſeruit. §. ſi rectum in ſer. & de ſer. l. ſi eam angulo.* & hæc improprie, propriè autem differunt: vt *inſtit. de interd. §. j. & ff.* quæ ſunt contra.

e Iter interdũ pro via accipitur.

appellatione, cum plura genetis eiuſdem ſignificare vellemus. nam multum hominem veniſſe Romam, & piſcem vilem eſſe dicimus. Item in ſtipulatio ſaris habemus de herede * cauere, *ſi ea res ſecundum me heredemve meum iudicata erit.* & rurſus, *quod ab eam rem te heredemve tuum* l. nempe m æquè ſi plures heredes ſint, continentur ſtipulatione.

CLXVIII. VLPIANVS *libro primo ad Sabinum.*

ETiam * aureos nummos dicimus.

Appellatione cæterorum & reliquorum etiam omnes continentur. Exempla ſunt in littera. BRET.

CLXIX. IDEM *libro ſecundo ad Sabinum.*

CÆterorum n & reliquorum appellatione etiam omnes continentur: vt Marcellus dixit circa eum cui optio ſerui legata eſt, cæteri * Sempronio. nam tentat o, ſi non optet, omnes ad Sempronium pertinere †.

CLXX. IDEM *libro ſeptimo ad Sabinum.*

NOn eſt pupillus p, qui in vtero eſt q.

CLXXI. POMPONIVS *libro ſecundo ad Sabinum.*

IN vulgari * ſubſtitutione quæ ei qui ſupremus * moritur, heres ſubſtituitur: reſtè ſubſtitutus etiam vnico intellegitur, exemplo duodecim tabularum, ex quibus proximus * adgnatus & ſolus * habetur.

1. ¶ Si quis ita in teſtamento ſcripſerit. *Si quid filio meo acciderit, Damas ſeruus meus liber eſto:* mortuo filio, Damas liber erit: quilibet ſubſtituti poteſt, ratione verò eius ex ſubſtitutione eſt pupillaris. & da exemplũ *ſup. de reb. dub. l. qui sunt.* & *nam & qui non tam.* vbi dicitur, cùm quis vnicum filium habet pupillum, poteſt ei ſubſtituere his verbis: Titium ſubſtituo ei filio qui ſupremus moritur. & ſic ſupremus non ponitur reſpectiuè: vt *l. illa verba. Sed in* propria ſignificatione non dicitur niſi quando plures ſunt: & ita legitimatum hæc literam inter nos vult ſeruari: vt *ſup. de vul. ſubſt. l. vel ſingulis & inſtit. de pupil ſubſt. §. ſingulis.* ſed ne fatuum putes per omnia fuiſſe noſtatorẽ, pone quòd cum tam nato ſubſtituiſſet naſcituro, qui tamen poſtea natus non eſſet. ACC.

k ¶ *Et qui ſup. omnes.* Vulgaris dicitur quod olim vulgò ſ. hæc. Eſt tamen pupillaris facta in ſecundum eam. Exempla ſunt in *l. ſupr. de reb dubiis. & l. 24. 25. ſup. de vulg. & pupil. ſubſtitu. & l. 21. de hon. poſſ. ſecundum tab.* CYNAC.

l ¶ *Prouinus.* ſcilicet filio.

m ¶ *Solus.* vt *ſupr. eo l. precari & l. precamur.* & quod ibi not

k *IN vſu iuris.* ſtatim, quaſi dicat, ſic iura legimus, plerumque ſingulariter numerum inuenimus pro plurali: vt in exemplis huius l. & eodem modo *l. non eſt.* ¶ Et nota. *l. de pecunia. l. damus. in fin.* ACCVRS.

l ¶ *Tuum.* duæ, oportebat, promittis.

m ¶ *Nempe.* i. certè.

n *Et cæterorum.* ¶ Dicit quod appellatione eius * cõtinetur & autum, vt cum dicimus res alienum: vt *l. eod. l. cedere. §. si de §. ſi ſubſignaram. §. item. & Cod. de hon. qua lib.* vbi autem. Quandoque ponitur ſtrictè pro eo quod eſt ſimile: vt *ſupr. de pign. act. l. j. & de contrab. ad empt. Lin vendentibus §* no. *de quæſtor.*

o *Cæterorum.*] *Ceteri.* vel reliqui: vt *C. de op. leg. l. cum optio. & fac. l. ad de her. inſtit. l. j. & l. eod. poſt reliquorum.* & quod ibi ant.

p ¶ *Cæterorum.* Conſiderã. §. *& cum optio l. de reg. leg.* Vide ſcripta ad *l. ſupr.* in. CYN.

q ¶ *Non videtur.* facilè ſic dicere Marcellus. ACC.

r ¶ *In vtero eſt.* Euidentiſſimum enim vtcrum pars: vt *l. de ven. inſpic. l. j. §. ne hæreſcop.* Hoc ob *l. de vſucap. l. j. in fin. §. Scæuola.* quia ibi in nato, qui nõ eſt portio matris hic in naſcitur. 1. Vel die vt ibi. ¶ Item arg. eius *l. eod. Quod dicimus. & ſup. de cura. vent. l. j. §. vel cum.* Tunc etiam ei datur non tantum q tutor. nõ naſcatur, & tunc gerit: vt *ſup. de neg. geſt. l. cum pater.* ACC.

s ¶ *Vulgari id eſt* in pupillari, quæ ratione * ſubſtituti ei cuius vulgaris, eo cubi

† Cone. *poſſeſſio ſolet dicitur cum decreto.*

* *Nonnulli poſſeſſio ſolet dicitur cum decreto.*

† Cone. *ſupra. in verb. Virum. in pri. in fin. In commentum eſt. Hoc imago. 31. n. 1. & in c. ſi quis. ibi. Semper accipitur. Glo. ſolet tamen eſt vt hic, & in verbo in gl. vlti. & ad prædicta vera. in contrarium allegatio. ad Latium ea. ſi pater.* & tunc idem cum de ſuo commodo quæritur: vt *l. eod. l. quod dicimus. & ſupr. de ſtatu homi. l. qui in vtero.*

* *Militarium* quæ ſit, vide apud Aul. Gel. *lib 4. c. 7. Plin. lib 3. c.*

a *Tam fœminæ quàm maſculum.* Vide ſcripta ad *l. j. ſup.* CYNAC.

b *Neglegendum.*] *Suſp. l. ſi mortuus.* ¶ ſi mortuus mater, plenè eſt in *ſup. ad Latium ea. ſi pater.* & tunc idem cum de ſuo commodo quæritur: vt *l. eod. l. quod dicimus. & ſupr. de ſtatu homi. l. qui in vtero.*

c *Mille paſſus.* Pone exemplum in perfecto vbi, qui habet iuriſdictionem vſque ad c. miliaria. ex quo loco incipiũt numerari, hic exponitur *ſupr. de offic. præfect. vrb. lib. j. §. cum verbum.* & dic quòd mille paſſus faciunt miliare: vt colligitur *ſupr. ſi quis cum. l. j.* ACCVRS.

d ¶ *Ad lapidem.* Hæc lex explicanda eſt ex tit. 6. lib. 9. ſent. Pauli. & *vide ſcripta ibi.* Legendum autem eſt hic, vt Flor. miliario, nõ moro. Fuit colũna aurea in capite fori Romani ad eidem Saturni, in qua omnes Italiæ viæ incipe terminabantur. Plin. lib 3. cap. 7. Tacitus li. 13. Suetonius in Otrone cap. 6. Plutarchus in Galba. Dio li. 54. Pub. Victor in lib. de regione vrbis Romæ. CYNAC.

d ¶ *Continentibus.* Romæ enim contineſibus ædificiis ita finitur ſeu terminatur: vt *l. eod. l. ſi is qui ab hoſte. & l. ad ſcire. & l. qui in ius vocat. vbi.* ACC.

e *Paretem.* Da exemplum. *vt ſupr. l. precamur. & l. ſi hæc l. in vulgari. & ſupra.* & idem in verbo optimum, & verbo maximum: vt *l. eod. l. ſi ita ſcripſerit.* & *l. in vulgari.*

f *Maiore parte.* Pone exemplum aliud in interdicto vtrubi. *vt ſupr. vtrubi. l. in primo. & l. ſi is qui de iure di. §. vtrubi.* ¶ Et nota. de ea ori poteſt annihilare ſufficit ſi tempore litis conteſtatæ poſſederit: vt ibidem.

f ¶ *Maiore parte.* Hæc lex pertinet ad interdictum vtrubi, in qua ſi vincit, qui maiore parte anni poſſedit. CYNAC.

g *Partium ad ſuos.* ¶ Hic erat olim ſcriptura antiqua, de iis quæ pertinent ad ſuos ſignificationem. ACCVR. ADDITIO. Prius incipebat hæc lex Quantum ad iuris pertinet ſignificationem, paries quod iunxit poſſemus.

g ¶ *Maiore.* cum cæmento materia ſua ex tecto ſic accipitur ſi eam materia qua hic. l. ſi precario. Et erit exemplum vbi dicitur quòd meo o pariete vna domus ſtatur duæ. vt *l. communis prædiol. ſi quis duæ.*

E. Nouum.

h ¶ *Semita.* lapidibus facta ſiue cæmentis. Ita.

i ¶ *Iter eſt.* Id * ergo quod eſt iter, dicitur via, vt *hic & ſupra. de ſer. ruſtic. prad. l. ſeruit. §. ſi rectum in ſer. & de ſer. l. ſi eam angulo.* & hæc improprie, propriè autem differunt: vt *inſtit. de interd. §. j. & ff.* quæ ſunt contra.

k *IN vſu iuris.* ſtatim, quaſi dicat, ſic iura legimus, plerumque ſingulariter numerum inuenimus pro plurali: vt in exemplis huius l. & eodem modo *l. non eſt.* ¶ Et nota. *l. de pecunia. l. damus. in fin.* ACCVRS.

l ¶ *Tuum.* duæ, oportebat, promittis.

m ¶ *Nempe.* i. certè.

n *Et cæterorum.* ¶ Dicit quod appellatione eius * cõtinetur & autum, vt cum dicimus res alienum: vt *l. eod. l. cedere. §. si de §. ſi ſubſignaram. §. item. & Cod. de hon. qua lib.* vbi autem. Quandoque ponitur ſtrictè pro eo quod eſt ſimile: vt *ſupr. de pign. act. l. j. & de contrab. ad empt. Lin vendentibus §* no. *de quæſtor.*

o *Cæterorum.*] *Ceteri.* vel reliqui: vt *C. de op. leg. l. cum optio. & fac. l. ad de her. inſtit. l. j. & l. eod. poſt reliquorum.* & quod ibi ant.

p ¶ *Non videtur.* facilè ſic dicere Marcellus. ACC.

q ¶ *In vtero eſt.* Euidentiſſimum enim vtcrum pars: vt *l. de ven. inſpic. l. j. §. ne hæreſcop.* Hoc ob *l. de vſucap. l. j. in fin. §. Scæuola.* quia ibi in nato, qui nõ eſt portio matris hic in naſcitur. 1. Vel die vt ibi. ¶ Item arg. eius *l. eod. Quod dicimus. & ſup. de cura. vent. l. j. §. vel cum.* Tunc etiam ei datur non tantum q tutor. nõ naſcatur, & tunc gerit: vt *ſup. de neg. geſt. l. cum pater.* ACC.

r ¶ *Vulgari id eſt* in pupillari, quæ ratione * ſubſtituti ei cuius vulgaris, eo cubi

s *Tor interdũ pro via accipitur.*

† *Peperam in vulg. edit. hoc interferebatur l. 163. vbi not. Aimil. ſ. de l. c. cap. 1.*

t *Vulgaris ſubſtitutio pro pupillari.*

u *Pupillaris ſubſtitutio ratione ſubſtituti dicitur vulgaris.*

480/C.IV.K.5-3, 1841-1842
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

licet enim accidant * & viuis *, sed vulgi sermone ᵇ etiam mors significatur.

Glossa ponit casum.

CLXIII. PAVLVS *libro secundo ad Sabinum.*

ILla verba ᶜ, *optimum maximumque* ᵈ: vel in eum cadere possunt, qui solus est. Sic & circa edictum prætoris supremæ ᵉ tabulæ habentur & solæ.

1. ¶ Pueri appellatione ᵝ etiam puella significatur ᵞ: nam & fœminas puerperas ᵟ appellant recentes ex partu: & Græcè παιδίον communiter appellatur ᵋ.

CLXIV. VLPIANVS *libro quintodecimo ad Sabinum.*

NOmen filiarum ᵃ] & in posituman cadere, quæstionis non est ᵇ: quamuis postumæ ᶜ non cadere in eam ᵈ quæ iam in rebus humanis sit, certum sit.

1. ¶ Partitionis ᶠ † ᵍ nomen non semper dimidium significat ʰ: sed prout est adiectum: potest enim inberi aliquis & maximam ⁱ partiri. posse & vicensimam, & tertiam, & prout libuerit ᵏ, sed si non fuerit portio adiecta ˡ, dimidia pars debetur.

2. ¶ Habere ᵐ, sicut peruenire, cum effectu accipiendum est.

CLXV. POMPONIVS *libro quinto ad Sabinum.*

VEnisse ⁿ ad heredem nihil intellegitur, nisi deducto ære alieno.

CLXVI. IDEM *libro sexto ad Sabinum.*

VRbana ᵒ ᵖ familia & rustica, non loco ᵠ, sed genere distinguitur. potest enim aliquis ʳ dispensator non esse seruorum vrbanorum numero: veluti is qui rusticarum rerum rationes dispenset, ibique ˢ habitet, non multum abest à villico ᵗ. Insularius ᵘ autem vrbanorum numero est. Videndum tamen est, ipse dominus quorum loco quemque habuerit: quod ex numero ˣ familiæ ʸ & vicarii ᶻ † apparebit.

1. ¶ Pernoctare ᵃ extra vrbem intelligendus est, qui nulla parte noctis in vrbe est: per ᵇ enim totam noctem significat.

CLXVII. VLPIANVS *libro vicensimoquarto ad Sabinum.*

CArbonum appellatione materiam ᶜ non continent.

---

a ¶ Item. Dicitur etiam ædificere vinæ, quando aliquid inferuntur eis materiæ: tectum & mœnibus similiter ædificare: hic tamen sola mœnia, vt dicit. & probatur hoc eadem quæ sola ᵃ mors continere, etiam dicitur accidere: vt *C. depos. l. Publius, in princ. & infra. de donat. § 3. & C. de leg. iij. l. vnica. § vlt.* ACCVRS.

b ¶ *Vulgi sermone.* al̃ *vulgi opinione*, & alias *vulgi sermone hic supra, eo tit. Lamentur. & de fun. infr. & inferun. legat. l. etsi de damnis. §. vltimo.*

c ¶ *Illa verba.* Pone lego vel promitto tibi Iudam tertium optimũ maximũque quos vt *ff. eod. l. non tantum.* nam licet vna tantùm habeam, valet legatum: & hoc usque adeò cum sit superlatiuum & respectiuum. & facit *C. eodem. l. penult. & quod alii dixi.*

d ¶ *Illa verba: optimum maximumque.* Sicca sunt extra. *de testamento, vt docet Iason in supra de hered. instit. Ias. bononien. C. vt l. un. ff. l. 4. C. vol. reform. multa confunt.* Vide de scriptand. ff. o. C. vt CYAC.

e ¶ *Suprema.* Ex quibus præmittit bonæ *quæ* secundum tabul. vt *C. de bon. poss. secundum tab. l. j. §. vl. & hoc imprimis*, cum sit ᵇ superlatiuum, & relationem, & respectiuum: vt *C. in princ.*

ᵝ ¶ *Pueri appellatione.* Veteres puerum distrahunt in duabus genere. Nonius lib. 2. belli Punici. Prima incedit: Cereris Proserpina puer. Livius in vetere Odyssea, mea puer, mea puer, quid ex te audio. Et Saturni filia sancta puer. Hæc exempla sunt apud Priscianum lib 8 & Charisium lib. 1. qui etiam vtitur eodem ac genere, quo hic Iustinianus: nempe, nomen puer esse commune, quos apud Græcos dicitur παῖς τὸ κοινόν. Vide plura hic legendum esse, Non vt Flor. *mendose.* Vide *I. puero. ff. eodem.* & scripta ad *l. 1. C. de I C.* ACC.

ᵞ ¶ *Significat.* Dele notam, & dic hæc ratio est, quia communis Puncia est. CYAC.

ᵟ ¶ *Puerperas.* Sed quæ est probatio hæc? Respon. bona & mirabilis, alias enim dicendo puerperas. licet puellam recurrere propterea quod puer in illo nomine participet, puellam significat quoniam tempore nec ad infantiam ire tenetur. vt *ff. fœmina. eod. § 3. & non propter.*

ε ¶ *Græcè dicitur.* non masculus quare fœmina?

ζ ¶ *Nomen filiarum.* Vide scripta *ad l. 13. ff. de leg. 2.* Vtraque est ea *leg. 3. ff. adoptiuus ver de vi. § 1. & ver. ſin.* in CYAC.

a ¶ *Nomen.*] *Nomen.* Vtá legi filiabus, & postumis ᵇ filiabus videtur legare: vt *supra. eo leg. 3. Lucius Titius. in prin.* ¶ *Item si do tutorem filio meo: vt Institut. qui dat. tut. § fin.* Sed non est eo modo quid appellatione ᶜ postumæ contineatur nascituri, & sic est eadem *Institut. qui dat. tut. § fin. Idem si post homo. Solutio:* ibi intellegitur, natus appellatione postumorum exteros liberi, scilicet nepotes postumi, non autem nati. 1. Alij dicunt ibi specialiter in testore, vt appellatione postumi continentur nati prima placet.

b ¶ *Postumæ.* sc. nomen.

c ¶ *In nomine.* sc. filiarum.

d ¶ *Partitionis.* alias *partionis.*

e ¶ *Postumæ.* Leg. vt Fiet *partitionis* de quo vide scripta ad tit. 14. Frag. Vlp. & dicendum quod est in margine. CYAC.

f ¶ *Appellatione partionis simplicis venit pars dimidia.* Hic § pertinet ad leg. partitionis. Partitio est, vt cum legat dimidiam hereditatis partem, vel 1. vel cum sic, heres meus cum Titio heredi dimidiam partitio, & tunc dimidia pars debetur. § *fin. quæ. Institu. de fidei. hor. Vlp. in Fragm. & de leg Cin. de legib.* Hic legatarius commoda partis relictæ ferebat lucrosque suos. Itaque hoc legatum plerumque onerosum est. *l. cum filius. 12. § qui seruum. 5. vlt. ff. de ædi. leg. 1.* & ideam rem interponebantur stipulationes inter heredem partiarium, qui diebantur partis & pro parte. *d. §. fin. quæ.* Ar & pars bonorum fit legata, hoc legatum non est partitio, nec illud legatum onus sequitur. *Idem omnium. & Ulp. C. de leg. 1.* Bonorum appellatione contra & ciuitas non continetur heredita tis autẽ verbo ea cõtinentur. hæc tamẽ portio, vt in bon. poss. bonorũ appellatione vt ait vetustas damna. Ad hoc legatũ partio ait nihil pertinet. *l. 13. C. de leg 1.* Vide scripta ad eam. CYAC. in *Maximum.* alias *maximam partem.* Scilicet iuberi præstare, & posse, &c. alias *maximam partem.* & ipsius partem. q. d. potest iubere diuidi & præstari posse vicensimã. &c scilicet iubere diuidi & præstari posse. Vel dic *maximam* posse, &c. scilicet in partem: & sic subaudies *semper.*

h ¶ *Et potest libuerit.* &c. præterea.

i ¶ *Adiecta.* Habes exemplum, *C. de iure emphy. l. 3.* & *Instit. loc §. adeo. item C. de vsufr. l. etiam.*

k ¶ *Libuerit.* Pone casum in stipulatione, licet habere: vt *C. de verb. obli. i. stipul. ista in prin.* & *§ heredem. & C. eo. Libuero.* & sic ad verbi pertinere. *supp. ad Labeo ff. ij. rethm.* & quod ibi not ACCVRS.

l ¶ *Vocatio.* Quinto ad legata, non quo ad eo adeuntem: vt *ad Trebell. l. 5. §. si quid quadrigenta.* & *Cic. de lur. dict. l. sum vt §.* & facit *supra. eo l. aliud est. & sup. quod cum eo l. 8 Sticho. § seu. & supra. eo l. subsignatum. §. item. & supra. eo quis cum qui in iure. l. non §. Aurel.*

m ¶ *Venisse.* Vide scripta ad *l 12. supra. eo.* CYAC.

n ¶ *Vrbana.* Pone casu, quod si testator legauerit familiam vrbanam vel rusticam. qui contineantur in qualibet familiarum *supra. de leg. iij. l. Seruis vrbanis.*

o ¶ *Persona.* Hue pertinet *l. 5. § communia prædiorum.* Vide not. de hac *l. ad l. 1. supra. eo. & l. 2. de præscript.* Sed quæro, distinguo. Opera sc. Vide scripta *ad tit. Institu. de seruitutib.* CYAC.

p ¶ *Non loco.* alias *non genere, sed loco.* & alias *non loco, sed genere.* scilicet mancipetur & hæc vera, nam licet in prædiis rusticis sit, & tamen operæ rusticæ non fiunt, de vrbana familia est: vt *ad. l. Seruis.* sic & prædium rusticum differentiæ ab vrbano, non loco, sed qualitate: vt *l. ad vrbana prædia. & C. de prædi. minor. l. prædium.*

q ¶ *Dispensator.* scilicet seruorum vrbanorum habetur, nunc dispensator seruorum, scilicet rusticorum non esse numero vrbanorum, scilicet deinceps vel luti. &c.

r ¶ *Aruilico.* quantum ad habitationem: sed in dispensando differt ᵃ, nam villicus ᵇ non dispensat, sed fructus congregat: vt *C. de institu. vel l. seruus villicus.*

s ¶ *Insulario.* qui insulas custodit.

t ¶ *Quasi ex numero.* Id est, ex libellis & velut matricula familiæ. CYAC.

u ¶ *Ex numero familiæ.* scilicet videamus quem in quo familiæ numerauit, & tenuit: vt *C. de l. j. §. fi. & ij.*

x ¶ *Ex numero.* vt si seruus vrbanus rusticum pro vicario assignauit; & is vicarius vrbanus videatur. ALC. & facit *institu. eo. l. 9 qui ne ruri.*

y ¶ *Et vicarii.* Leg. cibarii, *ex Lex supr. de leg. 3.* CYAC.

z ¶ *Pernoctare.* Pone exemplum ex lege *supr. de offic. præf. l. illud.* pernoctare dicitur, qui tota nocte vigilat. ACCVRS.

a ¶ *Per.* sic alias dicit *supr. de pactis. l. 3. in prin.* ACCVRS.

b ¶ *Carbonum.* Iafarrium. Scilicet carbonum est albellus, fere lignum non sunt ergo carbones: sed nec sunt ligna ad coquendum vel calefaciendum, quæ propriè sunt ligna: sed ad carbones sunt materia. fit probatur *C. de leg. iij. l. ligni. in prin. & §. si ligneum.*

---

a Accidere vel mortem significat.

Mortales grauiter tamen vulgo.

§ De hac parte cauendo, vide & sic quia de hoc dicit mortuus. hoc in ff. Propter. in vulgo. Legitimæ Partionis.

b Supremum, vna superiori ratione, vltimum, & postremum.

c Filiarum appellatione continentur etiam postumæ.

d Postumæ appellatione non continentur nati.

e Postumæ appellatione continentur nati.

480/C.IV.K.5-3, 1843-1844
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-3, 1845-1846

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

quod [a] & accessionem & decessionem [b] in se recipit.

1. ¶ Hereditas [a] autem vel [c] maxime fructibus [d] augetur.

2. ¶ Actionis verbum [β] & speciale est, & generale [γ]. Nam omnis actio dicitur, siue in personam siue in rem sit petitio [δ]. Sed plerumque actiones personales [ε] solemus dicere: petitionis autem verbo, in rem actiones significari videntur. Persecutionis verbo extraordinarias persecutiones puto contineri: vt puta fideicommissorum [ζ], & si quę aliæ sunt [η] quæ non habent iuris ordinarij executionem.

3. ¶ Hoc verbum *debuit* [θ], omnem omnino actionem comprehendere intelligitur: siue ciuilis [ι], siue honoraria [κ], siue fideicommissi fuit persecutio [λ].

CLXXII. IDEM *libro quinquagesimo primo ad Sabinum.*

INter hæc verba: *Quanti ea res erit*: vel *Quanti eam rem esse paret* [μ]: nihil interest. in vtraque enim clausula placet veram rei æstimationem fieri.

CLXXIII. POMPONIVS *libro trigesimo ad Sabinum.*

VRsinij appellatione omne ædificium quod rusticæ [ν] præs custodiæ conuenit, quàm verbonis [ξ] ædibus, significatur.

1. ¶ Obilius aut tugurium à tecto, tanquam tegularium, esse dictum: vt toga, quòd ea tegatur [ο].

CLXXIV. IDEM *libro trigesimo quinto ad Sabinum.*

VErbum † illud *pertinere*, ‡ præcipuè † patet. nam & ea rebus petendis [π] aptum est, quæ dominij [ρ] nostri sint: & eis, quas iure alliquo [σ] possideamus: quamuis non sint nostri dominij. Pertinere ad nos etiam ea dicimus, quæ in nulla eorum causa sunt, sed esse possint [τ].

CLXXV. VLPIANVS *libro vicensimo octauo ad Edictum.*

PAterfamilias liber peculium non potest [υ] habere, quemadmodum nec seruus bona [φ].

CLXXVI. IDEM *libro vicensimo nono ad Edictum.*

TAbernæ [χ] appellatio declarat omne vtile ad habitandum ædificium: nempe [ψ] ex eo quòd tabulis cluditur [ω] †.

CLXXVII. PAVLVS *libro trigesimo ad Edictum.*

INde [α] tabernacula & contubernales [β] dicti sunt.

CLXXVIII. VLPIANVS *libro trigesimo primo ad Edictum.*

INstructum autem tabernam sic accipiemus, quæ & rebus & hominibus ad negotiationem paratis constat [γ].

CLXXIX. VLPIANVS *libro trigesimo ad Edictum.*

COmmendare [δ] ♃ † nihil aliud est quàm deponere.

CLXXX. IDEM *libro trigesimo secundo ad Edictum.*

VErbum *excellæ pecuniæ*, non solùm ad solutionem referendum est, verum etiam ad delegationem [ε].

CLXXXI. PAVLVS *libro trigesimo octauo ad Edictum.*

HAbere [ζ], duobus modis dicitur, altero, iure dominij: altero, obtinere sine interpellatione id quod quis emerit [η].

1. Cautum intellegitur, siue personis [θ], siue rebus [ι] cautum sit.

---

a ¶ *Quod*, nomen.
b ¶ *Et decessionem*. id est deminutionem: sicut & peculium: vt ff. *de pecul. l. peculium nascitur.*
c ¶ *Hereditas*. Contin. l. 2. ff. *de hered. quæ dr.* Vide sis pra ad l. 24 ff. eod. CVIAC.
d ¶ *Maxime fructibus*. vt supr. *de petit. hered. l. item verbor.* ¶ *fructus autem. & l. illud. § prædo. & Cod. de petit. hered. l. fin* post marum in fin. Maxime autem ideo dicit, quia & res aliis augetur: vt supr. *de petit. her. l. fin. & si lege. §. augetur. & l. quod si nem. & l. sancimus. & l. post fideicommissum. & l. seq.*
e ¶ *Actionis verbum*. Vide scripta ad l. 10 ff. eod. CVIAC.
f ¶ *Generale*. id est quòdtoque strictè quibusque largè ponitur. ACCVRS.
g ¶ *Siue petitio*. & hoc modo accipitur supr. *de act. & obl. l. actiones. princ. & C. de hæred. vend. l. fin.*
h ¶ *Personales*. & hic distributiuè accipitur ff. *de actio. & obl. l. actio in personam*. ACC.
i ¶ *Fideicommissorum*. quæ olim [b] officio, nò act petebantur: vt infr. *de fideicommiss. hereditat. in princ.* Sed hodie etiam per actionem: vt *Cod. communia de leg. 9.* ACCVRS.
k ¶ *Vt puta fideicommissorum*. Vide l. 1 ff. ff. *de leg. 1. & Ulp. in Frag. tit. 25.* CVIAC.
l ¶ *Alia sunt*. vt pensiones fundorum, vsufructus, legatorij, & fideicommissorum, & dotem mulierum, & dotem mulieri sed hæc largissimo modo cõtinebat actionis nomine: vt supr. *de act. & obl. l. actionum verbo.*
m ¶ *Debuit*. vel debuerit, vel debuerunt esse, idem est quod ergo exemplis supr. *de fideiuss. l. fideiussor. § fideiussor. & l. actionum. & l. si pupil. tutoris. & l. si cui & quidem. & l. seq.* ACC.
n ¶ *Sine honoraria*. vt Publiciana. ACC.
o ¶ *Pertinere*. sic hæc supra proxi. ACCVRS.
p ¶ *Vtor hoc verbo*.] *Paret*, aliàs *patet*. & aliàs *apparet*. & *da rapfum supr. ad l. Aquil. § si seruus seruum. § tertia cæpit. & Inst. de le. Aquil. in princ.* Item aliàs ‡ *vsibus ea separatur ab re, quæ ab eo usui est. § hæc autem adhæ.* Item aliàs *supr. de dol. l. ambitio in princ.* Item aliàs *supr. si quis cum de. non ob. l. § 2.* Item aliàs *supr. quæ fraudi. cred. l. 9 § 8.* Item aliàs *supr. de decret. l. fin. l. fin. & ibidem.* ACCVRS.
q ¶ *Petere*.] *Repetere*. ¶ *Repetit*. consentit.
r ¶ *Vbi non nos*.] *Prætendo*. ¶ Cum nos possidemus. ACC.
s ¶ *Iure aliquo*. id est titu. vel ex causa pignoris vel etiam si nullum habemus ius quæsitum est contra non dominum: vt *C. de rei vindi. l. res alienas. & sic* recte legitur. 2. Vel dic quòd hæc dictio quamuis, non referatur ad proximum dictam, sed superius, hoc modo: petentis inquam à nobis non possidentibus, quamuis, &c. vt quia Publicianam vel hypothecariã habemus.
t ¶ *Possint*. vt quæ ex aliquo contractu nobis debentur. & sic ad hanc l. *supr. de edend. l. prætor. § hoc edicto. & § pretiorum. & l. quemadmo. rectum. apud § 5. ad exhibend.*
u ¶ *Paterfamilias*.] *Nil potest* ¶ Intellige prout accipitur peculium *ff. de pecul.* Et ita exemplum *C. de inoffic. testa. l. 8. in fin.* si aucè aliter accipias, potes habere vt *ff. ad Velleï. l. 1. princ. & ff. de leg. 1. l. fi habeam § primo. quæ ibi argumenta contra.* Quot modis dicitur, not. supra de peculio, in rubrica. ACC.
x ¶ *Non seruus bona*. de hoc da exemplum *supr. ex quibus cau. man. licet.*
y ¶ *Abernæ*.] Da exemplũ *supr. de furtis vestis. & supr. leg. Iuliorum*. vbi fuit legata taberna. ACC.
z ¶ *Clodius*. dicitur taberna omne ædificium cõclusum extra tempestatis significationem.
a ¶ *Tabernacula*.] *De contubernalis, seruus & ancilla cõtubernio iunctus* ff. *ad l. Iuliam vsurar. § sed Papinianus*. vel socij in exercitu & in codicis constitutione *sup. communi. Item mulier. § 1.*
b ¶ *Instructum*.] *Cæsar. de fun. infans l. taberna.*
c ¶ *Commendare*.] *Deponere*.
d ¶ *Pone exempli*. ff. *depositi. l. Lucius. & hoc in tribus. in hominibus quæ tuendæ pro locauerit* ff. *locati. l. 14 § fi. supr. de exercitor. act. § item quidam.* ACC.
e ¶ *Commendare*. In quo significatione sumitur? *l. 14 § fi. supr. eodem.* CVIAC.
f ¶ *Habere*.] *Accipere*. ¶ *Habere* ‡ *vsus* ‡ *eum qui delegauit* ff. *ad Vellei. l. quidam. § interdum. & l. 10 & ibi.* Sed ut *per consequens* credimus videtur exigisse, cum debitor sit liberatus: vt *supr. de iur. & fa. ig. l. § pen. & supr. de fidei. l. qui delegauit. & l. qui satisfacere. in fin. & supr. mun. l. inter cunctos. § ob. & ff. Sed vt contra supr. ff. eod. l. si cum decem. in prin. sed sic ff. accipi. sanare debet* vel fuit ibi malitiose decepta dolo delegantis.
g ¶ *Habere*.] *Tenere*. vel ex alia causa habeat: siue possideat, siue non: vt *supr. de verb. oblig. l. stipul. cum ita. § hodierno*. & dixi de hoc *supr. eod. l. id quod. fi.* ACC.
h ¶ *Habere*. Hoc cap pertinet ad edictum de contrahen. empt. & vendit. Hæc verò vendunt emptori omnino præstare tenetur. Illud non cogitur. Vide scripta ad l. 38. § hi qui. & de verborum obligat. CVIAC.
i ¶ *Sine rebus*. id est pignoribus. nam nomen [b] rei generale est ad omnem causam pertinens: vt *supr. de pecul. de pecu. stipul. l. j. § nomen*. Si tamen tollatur vel lex præcipiat penines

---

480/C.IV.K.5-3, 1847-1848
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

a Cocinnio quando à legatis fit mentio, ſe nota regulariter intelligitur, ſtatui ad l. 1. C.m.

cauari, ſine a fideiuſſore vel pignore intelligitur: vt C. eod. l. 29. cum in generibus ſit electio debitoris: vt Inſtitut. de act. §. prætereà. ACCVRS.

a ¶ Facere, aliàs facere oportere: puta dolum abeſſe, vel litere mihi habere: aliàs facere non oportere, ſufficere dolum abeſſe, vel aliquid per quod mihi habere non licerat: & ſic da exemplum ſupr. de verb. obl. l. cæter ſtipulat. tam. §. & qui ſtipulat. & facit Inſtit. de nupt. §. ſi vero tan. & ſupr. de leg. 3. l. cum pater. §. rogo. & l. eodem. l. verbum facere. & dixi ſupr. ex. l. licet. in fin. ACCVRS.

a ¶ Facere oportere. Coniunge l. item ſi 22. ſupr. locati. Vide ſcripta ad l. 19. Tit. CVIAC.

b Peregrinos.] Domiciliũ habitandi cauſa in prouincia, ſeu prouincialis.

b Peregrinos.] Domiciliũ habitandi cauſa in prouincia, ſeu prouincialis. vt ſupr. de ſtatu hom. l. in verbo. ACCVRS.

c ¶ Non eo. ¶ Scilicet domicilio. 2. Vel dic ſecundò, non eos, ſed omnes. & ſecundum hoc aliud eſt in ciuitate in qua natus eſt. nihilo minus enim eius ciuitatis dicitur, licet alibi habeat domicilium: vt C. de adopt. l. in adoptionem. & ſupr. ad municip. l. aſſumptis. in pr. & §. i.

d Inter diuortium.] Patrem. & ſic inter ſponſos: & plenè dixi ſupr. eodem. l. inter ſponſum. §. diuortium. Acc. & ¶ Inter diuortium. Coniunge cum l. 2. & 3. ſupra de diuort. Vide ſcripta ad l. 101. ſupr. eod. CVIAC.

c Domicilium habendi cauſa in prouincia.

d Inter diuortium.

e ¶ Inter. vt C. de diuor. & repud. l. 8. hoc autem inter ſponſos non eſt.

f Hæc adiectio, Pluriſve. Da exemplum vt ſupra de in ius vocand. l. idem ſcripſit. ACCVRS.

e Modus petendi in duo mouendi, an quatuor, an ea, quæ adhuc in iudicio ſunt.

g ¶ Modum. ¶ Id eſt ſuos motus: vt T. de iudic. l. idem. ſecundum quoſdam. 2. Alij vſque ad quatuor eum eſſe quod principaliter dicitur, id eſt de quo agitur. arg. Ca. de triffi. ſepultum. l. ſi gatis in fin. vbi quatuor appellat minuſculum. 3. Tu dic arbitrio iudicis: vt ſupr. de iure dotiũ. l. ſi ſit pretor. ¶ Item facit, ſupra de qui. eau. non l. ab hoſtibus. §. ſed quod ſcripſi. & ſupra ſi quis cau. & l. & ſi poſt tres. & quod ibi in hoc digi. & ¶ prætor. ¶ hoc adiectio, &c.

f Vide in hanc l. ab. b. Aſſum. 3. ex 3. b. Pal. hanc lib. elog. 6. ex. 3.

g Modum.

h ¶ Solidos. ¶ Hæc eſt quaſi expoſitio principij legis, &c.

i Hæc verba. ¶ Hic da exemplum, & dic plenè vt dixi ſupra ex. Lineo hoc verbo.

h Solidos.

i Hæc verba.

k ¶ Parere. aliàs apparere.

l ¶ Reſeruatur. ¶ Quia non ex affectu, ſed communiter ſtatuuntur: vt ſupr. ad l. Falci. l. portio.

l Reſeruatur.

m Inter donum.] Cum cauſa. ſtrictè hic accipe munitum: vt l. munus. in fi. aliàs aliter: vt in ea. l. in rem. & ſupr. ex. l. munus. & eſt exemplum ſupr. de hæred. inſt. l. Iulij. ſed veniem hic non conuenienter: vt ſupra de offic. proco. l. ſolent. §. ſi.

k Parere.

l Reſeruatur.

m Inter donum.

CXXXIII. IDEM *libro trigeſimo quarto ad Edictum.*

FAcere a oportere hanc ſignificationem habet, vt abſtineat quis ab eo facto quod contra conuentionem fieret: & curaret ne fiat.

CXC. VLPIANVS *libro trigeſimo quarto ad Edictum.*

PRouinciales eos accipere debemus, qui in prouincia domicilium b habent: non eos c qui ex prouincia oriundi ſunt.

CXCI. PAVLVS *libro trigeſimo quinto ad Edictum.*

INter diuortium d & repudium hoc intereſt, quòd repudiari etiam futurum e matrimonium poteſt: non rectè autem ſponſa diuortiſſe dicitur. quod diuortium ex eo dictum eſt, quod in diuerſas partes eant f qui diſcedunt.

CXCII. VLPIANVS *libro trigeſimo ſeptimo ad Edictum.*

HÆc adiectio, *Pluriſve* f, non infinitam pecuniam continet, ſed modicam g: vt taxatio hæc, *Solidos* h *decem, pluriſve*: ad minutulam ſummam referatur.

CXCIII. IDEM *libro trigeſimo octauo ad Edictum.*

HÆc verba i, *quanti eam rem paret* k *eſſe*: non ad quod intereſt, ſed ad rei æſtimationem referuntur l.

CXCIV. VLPIANVS *libro quadrageſimo primo ad Edictum.*

INter donum † & munus hoc intereſt, quod inter genus & ſpeciem. nam genus eſſe donum Labeo, à donando dictum: munus ſpeciem. nam munus eſſe donum cum cauſa m: vt puta natalicium ν, nuptalicium.

CXCV. IDEM *libro quadrageſimo ſexto ad Edictum.*

PRonuntiatio o ſ. ſermonis in ſexu maſculino p, ad vtramque ſexum q plerumque r portigitur.

Ab hinc vſque ad finem legis cum l. ſeq. ponit multimodam ſignificationem ſuæ vocabuli, familiæ. vide per partes text. cum Gl. & habebis caſum. BART.

1. ¶ Familiæ appellatio qualiter accipiatur, videamus. Et quidem variè accepta eſt s. nam & in res & in perſonas deducitur t. In res, vtputa in lege duodecim tabularum his verbis: *Adgnatus proximus familiam* t *habeto.* Ad perſonas u autem refertur familiæ ſignificatio, ita, cum de patrono & liberto loquitur lex x: *Ex ea* y *familia* (inquit z) *ne eam familiam* a. & hic de ſingularibus b perſonis legem loqui conſtat.

2. ¶ Familiæ c appellatio refertur & ad corporis d cuiuſdam ſignificationem: quod aut iure proprio ipſorum, aut communi vniuerſæ cognationis continetur. Iure e proprio familiam dicimus plures perſonas quæ ſunt ſub vnius poteſtate, aut natura f aut iure ſubiectæ: vt pura patremfamilias, matremfamilias, filiamfamilias, filiamfamilias, quique deinceps vicem eorum ſequuntur: vtputa g nepotes, & neptes, & deinceps. Pater autem familias appellatur, qui in domo dominium habet. rectéque hoc nomine appellatur, quamuis filium non habeat. non enim ſolam perſonam h eius, ſed & ius demonſtramus. Denique & pupillum patremfamilias appellamus. Et cum paterfamilias moritur: quotquot capita ei ſubiecta fuerint, ſingulas familias incipiunt habere. Singuli enim patrumfamiliarum nomen ſubeunt. Idémque euenit & in eo qui emancipatus eſt. nam & hic ſui iuris effectus, propriam familiam i habet. Communi

n ¶ Vt puta natalicium. Quod de natali dabatur. Terent. in init. eo Phormione. Vide ſcripta ad l. 49. ſupr. eod. CVIAC.

o Pronunciatio.

p Pronunciatio. Potuit exemplum vt dixi ſupr. ex l.

q Plerumque.

r Plerumque. Hæc referenda eſt ad illam edicti partem, ex qua familia, id eſt, æquati patroni vocantur. Ea pars nominatur tamen quam ex familia, &c. CVIAC.

o ¶ Maſculino. ſcilicet facta.

p ¶ Sexum. ſcil. maſculinum & femininum.

q ¶ Plerumque. Plerumque dicit propter id quod eſt ſupr. de verb. in poſſ. mu. l. §. quæritur. & de leg. 1°. l. Lucius. §. quæſtum.

r ¶ Accipere eſt. ſcilicet appellatio familiæ, ſex ſcilicet modis: vt 7. vſque in §. & Ceo. l. ſeq. ACCVRS.

s ¶ Deducitur. aliàs reducitur: aliàs ſeparatur.

t ¶ Rem ipſam. id eſt * ſubſtantiam. Sic accipitur C. de l. Fab. in fi. & ſupr. ad Trebel. l. nam quod adimas §. & cùm dicimus familiæ erciſcundæ. id eſt hereditatis diuidendæ.

* Familia proſubſtantia & bonis.

u ¶ Ad perſonas. ecce ſecunda ſignificatio.

x ¶ Ex ea. familiæ. quæ ſic dicebatur, quia de familia tractabat. ACC.

y ¶ Ex ea. hæc ſunt verba legis. & dic ex ea, ſcil. familia liberti.

z ¶ Inquit. ſcil. lex.

a ¶ In eam familiam. ſcilicet patroni. & ſupple bona veniant. & lic accipere Inſtit. de hæred. poſſ. §. quintus. & §. item quæ antiqui.

* Iure ruina.

b ¶ De ſingularibus. ſc. patrono & eius filio, vel filiis ACC. 2. Vel etiam adgnatis patroni: vt d. §. Inſt. de hæred. poſſ.

c ¶ Familiæ. ecce tertia ſignificatio. ACCVRS.

d ¶ Et ad corporis. Et, pro etiam, q. d. non ſolùm ad ſingulares vel ad ſpeciales perſonas.

e ¶ Iure proprio. id eſt naturali b dumtaxat ſine interuentu. nã enim ſit in poteſtate noſtra filij noſtri iure naturali. imò iure ciuili. vt Inſt. de pat. pot. quòd ſubintrat, aut f iure, ſcilicet ciuili vt in adop. 2. Alij dicũt naturæ, id eſt igne vt cùm quis capitur ab hoſtibus, vel iure ciuili vt cùm quis patitur ſe venundari ad pretium participandum: vt Inſt. de iure perſonarum. Sed ad hãc non bene conueniunt exempla ſequentia: vt

b In poteſtate filius non ſua habemus: ſuum, quod naturali conditione nobis fit. Gl.

c In poteſtate iure ciuili filios habemus adoptiuos.

480/C.IV.K.5-3, 1849-1850
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

niam domo.

a ¶ *Communi iure.* Ecce quanta significatio pro adgnatis cognatione. Sic accipiunt *supr. de adopt. l. qui in adoptionem. & Instit. de ag. ag. tu. in princ.*

c ¶ *Communi iure.* Vlp. in fragtit. 11. CVIAC.

b ¶ *Nam etsi* bene dicunt familiā censeri omnium adgnatorū iure communi, nam iure proprio quisque de cognatione habet propriam. & hic dic, *nam etsi*, id est quidem. ¶ *Familiae habent.* Sublicet in eam significationem quam *supra proxi. §. dicit.*

d ¶ *Re prima.* id est consanguinitate, siue adgnatione.

β ¶ *Ex eadem domo & gente.* Gēs, genti, agnatio, familia, domus, stirps pro eodem fere numerātur in libris nostris. At in §. vlt. h. tit. I. posterioribus dicta non alia familiæ, q. ea est propria gentilium tantum in ra. tabu. agnati separarentur à gentilib. *l. Sapē. ea re.* Ibi et ar agitatorum genti. & mq. cr.

† *Cr in iurel.* Agnatorum nomen refertur ad propriam stirpem, gentium nomen ad plures stirpes, quæ ex eadem progenie in qua I. Aeneā. accipit gentiles pro cognatis, et & Festorum, quod vinculi est. Nam lib. 12. tabul non nouit cognatos. Praeterea gentilitas amittitur capitis diminutione, cognatio vero minimè. Licin. Tope CVIAC.

ε ¶ *Seruitutum* alibi *seruitutium*, & alibi *seruitium* id est seruorum, & est quinta significatio.

ζ ¶ *Seruitutum quoque fuimus. Lib 18 ad edictum, l. 12. T. de publica.* quæ paulò ex eo, *si Senatus fuit seruile dic. Cv.*

ſ ¶ *De fundo.* id est publicanis, vbi de fundis loquitur: vt *T. de pub. l. in prouincia & §. fundus.* ADO.

g ¶ *Seruorum.* Vel liberorum, qui tamen seruiunt publicano in eo ministerio Cretigalium vt *hic subiicit, & T. de publ. l. §. familia.*

h ¶ *Edicti.* id est alio edicto, de quo habemus *T. de ventre in poss. l. 9. in prime* licet ibi expressè mentionem familiæ non faciat. *Sed sic in vsu l. 8 hoc edicto, & § fuimus* & accipitur hic eodem modo vt & *supra proxi. prox. §.*

i ¶ *Coacti* id est congregatis: & sic comprehendantur tantùm illi qui ministrant in ea violentia, siue liberi sint serui fint: vt *eod. §. familia.*

k ¶ *Vocati rediudicatio.* & hic accipitur eodem modo: vt *T.* & habes hoc exemplum *T. de edict. edic. l. §. §. quod manifestum. & l. edictorum §. familia.*

l ¶ *Interdicti.* & hic die eodem modo vt *T.* & est exemplum *supra de vi & vi armata l. §. familia.* ACCVRS.

m ¶ *Continentur* Appellatione sublati familiæ.

n ¶ *Item appellatur.* ecce vj. modus.

o ¶ *Item appellatur familia.* Hæc est propria gentis definitio. CVIACIVS.

ι ¶ *Familiam Iuliam.* Id est, gentem Iuliam. CVIAC.

o ¶ *Memoria.* quia sic in memoriam.

p ¶ *Mulier.* hic accipitur vt *§. communi iure.*

q ¶ *Caput & finis est.* caput quia à libris eius incipit patria potestas, secundum R. & finis quia in ea finitur patria potestas & adgnatio: & sic incipit cognatio: vt *Instit. de leg. adg. in §. & insti. l. pa. §. sanguinem.*

r ¶ *Et caput & finis est.* Id est, familiam non habet, nec enim patrono liberto succedere possunt liberi patroni, nisi liberi ingenui, *Vlp. tit. de bon. lib.* CVIAC.

iure * *a familiâ dicimus omnium adgnatorum.* Nam etsi b patrefamilias mortuo singuli singulas familias habent: tamen omnes qui sub vnius potestate fuerunt, rectè eiusdem familiæ appellabuntur, qui ex eadem domo & gente c β proditi sunt.

3. ¶ Seruitutium * * quoque solemus γ appellare familias: vt in edicto prætoris ostendimus sub titulo de furtis δ, vbi prætor loquitur de familia publicanorum. sed ibi non omnes serui, sed corpus quoddam seruorum ε de monstratur huius rei causa paratum: hoc est vectigalis causa. Alia autem parte edicti b omnes serui continentur: vt de hominibus coactis ζ: & vi bonorum raptorum. Item redhibitoria h, si deterior res reddatur emptoris operæ aut familiæ eius. & † interdicto i vnde vi, familiæ appellatio omnes seruos comprehendit, sed & filij continentur k.

4. ¶ Item appellatur * familia λ plurium personarum, quæ ab eiusdem vltimi genitoris sanguine proficiscuntur: sicuti dicimus familiam Iuliam m: quasi à fonte quodam memoriæ n.

5 ¶ Mulier P autem familiæ suæ & caput & finis est q ζ.

CCCVI. GAIVS *libro septuagesimo ad Edictum Prouinciale.*

FAmiliæ r appellatione & ipse princeps familiæ continetur.

1. ¶ Fœminarum liberos in familia * earum non esse palam est: quia qui nascitur, patris, non matris familiam sequuntur.

CCCVII. VLPIANVS *libro quinquagesimo ad Edictum.*

INdicasse s, est detulisse, arguisse t *, accusasse, & conuicisse.

CCCVIII. IDEM *libro secundo de omnibus Tribunalibus.*

VRbana prædia β omnia ædificia accipimus *, non solum ea quæ sunt in oppidis, sed & si forte fabula γ sunt, vel alia meritoria δ in villis, & in vicis, vel si prætoria ε, voluptati tantùm deseruientia ζ: quia vrbanum prædium non locus η facit ϑ, sed materia. Proinde hortos quoque si qui sunt in ædificiis constituti, dicendum sit vrbanorum appellatione contineri. Planè si plurimum horti in reditu sunt, vinetij forte, vel etiam olitorij ι, magis hæc non sunt vrbana.

CCCIX. IDEM *libro octauo de omnibus Tribunalibus.*

ABsentem * accipere debemus eum, qui non est eo loci in quo loco petitur. non enim trans mare abiisse desideramus: & si forte extra continentia urbis sit, abesse: cæterùm vsque ad continentia, non abesse videbitur, si non latet κ.

1. ¶ Abesse non videtur qui ab hostibus captus est λ, sed

---

a Filij meorum seigner dicitur frequenter.

β Iudicem seu dicimus passim.

t ¶ *Indicasse.* Da b exemplum *T. ad Sil. l. §* quo in grani *§. §* ex filiolum. *& §.* vnum. vbi dicitur quòd seruus qui indicauit occiderit dominū, efficitur liber. Item pone exemplum *T. de iniur. l. lex Cor. in fin.* vbi remuneratur qui indicauit eum qui famosum libellum composuit. Dic ergo detulisse, scilicet in publicam notionem.

u ¶ *Arguisse.* id est argui & plus probasse, & per tellet accusasse hæc solum sufficit: & conuicisse, pura per conuitium si hæc vel horum aliquid faciat, habet præiudicium. & facit *de iniur fin. l. Iniuriam. §. §. quis. & l. diffamari. & l.*

x ¶ *Vrbana.* Ædificium. in ciuitate vel in villa sint: vt *T. rem. pra. l. §. & §. vel l. fundi & prædium & Dofi de iniur §. p. domum.*

y ¶ *Vrbanum prædium.* Sūt ex tit. de fundo dotali, vt docet I. huius illo tit. aut fundi est ex tit. *de rebus eorum, qui sub tutel* vt docet *I. sed §. & l. qui sine, alio titulo.* CVIAC.

γ ¶ *Fabula.* Hic est contra *T. qui vel quibus cum l. seq. §. fabula.* Sola. sis non sint continua addicas: hæc fic. 2. Vel hoc gratia habendi fortunæ factitia non. γ Vel solus vt ibi.

δ ¶ *Meritoria.* id est habitationes ex quibus meretur mercedē.

ε ¶ *Prætoria.* Prætoria dicuntur loca in quibus potestatis. ædificare solet. Sic *vel Titia. §. Cum. de leg. 2. Prædia, de leg. §. Meritoria* ¶ *vbi T. de in ius vocā. Sextus.* in Augusto cap 3. & in Caligula ca. 37 Palladius lib. 1. de re rustica cap 2. CVIAC.

ζ ¶ *Destinatoria.* sub idem erit.

η ¶ *Non locus.* Sic *Cod. de pra. vet. l. §. prædium. & supra, eodem. l. vrbana.*

ϑ ¶ *Non locus facit.* Id est, vrbs, dele glossam *prætoria.* & gloss. *de seruitutis.* CVIAC.

ι ¶ *Olitorij.* ab olere vel olitis.

κ ABsentem pone exemplum in proœmio instituendo: vt *supra, de procura. l. præsens & l. seq. & §q.* Sic ergo eno modo dicitur absens * qui est extra conscientia urbis: vt *hic, & supra eod. Collegatorum §. qui extra. 1. Secundò* cum tractatur de præscript. long. temp. vt *C. de præscript. long. tempo. l. fin. §. Tertio* cum tractatur de stipu. quæ inter absentes contrahi non potest, id est inter eos qui mutuò exaudire non possunt: vt *T. de verborum obli. l. 1. 4. Quartò* dicitur absens, qui non est in iudicio: vt *in Authent. de restit. §. rem & T. de damno o fect. l. ult. §. absens.*

λ ¶ *Si non latuit.* Tunc enim etiam si est in foro, & latitet inter columnas, dicitur abesse quo ad hoc vt fiat missio & venditio: vt *T. quo. ex causis pos. a. l. Fabianus. §. illud.*

μ ¶ *Captus est,* quia pro mortuo habetur, cum sit seruus hostis: vt *infr. de iure postli. §. seruus.* vnde procu. non potest: vt *supra,*

a Absens multis modis quæ dicitur. Adde *ff. vel §. & in mod. de fer. supr. de rest. cap. vlt. l. sicut. & l. Caput* pro mortuo habetur.

β Procurator capitum habet a quarto.

480/C.IV.K.5-3, 1851-1852
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

qui à latronibus detinetur [a].

Non potest noxa salutaris esse, qui crimen capitale commisit. BART.

CCC. IVLIANVS *libro secundo Digestorum.*

HÆc stipulatio, *Noxis solutum* [b] *præstari*, non existimatur ad eas noxas pertinere quę publicam exercitionem [c] & coërcitionem capitalem habent [d].

CCC. IDEM *libro vicesimo primo Digestorum.*

IVsta interpretatione [e] recipiendum est, vt appellatione filij ſicuti filiamfamilias [β] contineri sæpe respondimus [f], ita & nepos [g] videatur comprehendi: & patris nomine auus [h] quoque demonstrati intellegatur.

Qui plus expendit quàm testator iussit, non videtur contra testamentum fecisse: sed bene qui minus. BART.

CCCI. ALFENVS VARVS *libro secundo Digestorum.*

CVm in testamento scriptum esset, vt heres in funere aut in monumẽto [b] duntaxat aureos centum consumeret: non licet [i] minus consumere. si amplius vellet, licet: neque ob eam rem contra testamentum facere videtur.

CCCII. IDEM *libro septimo Digestorum.*

IN lege censoria [k] † ? portus Siciliæ ita scriptum erat: *Seruos quos domo* * *quis ducet suo usu, pro his portorium* [l] *ne dato.* quærebatur si quis à Sicilia seruos Romam mitteret fundi instruendi causa: vtrum pro his hominis † portorium [l] dare deberet, nẽne. Respondit duas esse in hac scriptura quæstiones. primam, quid esset *domum ducere*. alteram, quid esset *suo usu* ducere. Igitur quæri soleret, vtrum vbi quisque habitaret, siue in prouincia, siue in Italia, an † dumtaxat in sua cuiusque patria domus esse recte dicetur. Sed de ea re constitutum esse, eam domum vnicuique nostrum debere existimari, vbi quisque sedes & tabulas [m] haberet, suaramque rerum constitutionem fecisset [n].

Quid autem [o] esset, *usu sui*, magnam habuisse dubitationem. Et magis placet quod victus † sui causa paratum est, tantum contineri [p]. Itémque de seruis eadem ratione quæri, qui eorum usus sui causa parati essent, vtrum dispensatores, insularij, villici, actiones [q], textores, operarij quoque rustici, qui agrorum colendorum causa haberentur, ex quibus agris paterfamilias fructus caperet, quibus se tolleraret [r] * ? omnes denique seruos † quos quisque emisset vt ipse haberet, atque eis ad aliquam rem vteretur, neque ideo emisset, vt venderet. Et sibi [s] videri eos demum usus sui causa parreemfamilias habere, qui ad eius corpus tuendum, atque ipsius cultum præpositi destinatique [t] essent: quo in genere iumentorum [u] *, cubicularij, coci, ministratores, atque alij qui ad eiusmodi vsum parati essent, numeratentur.

CCCIV. PAVLVS *libro secundo Epistolarum Neruæ.*

PVeri appellatio tres significationes habet: vnam, cum omnes seruos [a] pueros appellamus: alteram, cum puerum contrario nomine puellæ [x] dicemus: tertiam, cum ætatem puerilem [y] demonstrabimus [z].

CCCV. IDEM *libro quinto Epistolarum Neruæ.*

QVi † fundum vendidit, pomum recepit [a]. Nuces & ficos, & vuas duntaxat duracinas [b], & purpureas [b], & quæ eius generis essent, quas non vini causa habuimus, quas Graeci τρυγήματα * appellarent, recepta [c] videri [d].

CCCVI. IVLIANVS *libro sexto ex Minicio.*

VInaria [e] vasa proprie vasa torcularia [f] esse placet: dolia autem & seriae [g] tamdiu in ea causa esse, quamdiu vinum habuerint, cum sine vino esse desinerent, in eo numero non esse: quoniam ad alium vsum

[a] Non potest appellatione seruus etiam fraudator intelligi: minimè quia hoc casu non refertur ad quæstum, sed ad seruatam fidem.

[b] Tolerare, est modicè & sine patrimonio molestiæ. ‡ pecus.

[c] Hal. alibi, sed vulgo.

[d] Abiit, fide 3. pactig. c. 1.

[e] Adverte quo nam ex indicio coniecerit, an de vsu, potius vel fructu.

[f] id est cellæ, thecarium, cubiculum, conclaue. Vide Cuiac. Paul. lib. 3. receptarum sententiarum titulo 3. & Alciat. de verborum significatione.

garo cum vasis, de vinariis intelligitur: non de aliis: vt *C. de vet. iur. & alio leg. pr.* propter hoc fuit opus scire quæ essent vinaria, & quæ non. Iterum & alias de his habetur mentio *sup. de leg. 4. l. vasorum §. testamento.*

[a] Tabulæ sunt, quæ aliàs tantùm de domo & rebus immobilibus scribuntur. Bud. hic.

[b] Domicilium habet in prouincia, qui ibi censet domum emptam, vel conductam, aut hospitium fecit & in l. Cæsar, supra de publican. Legendum Cæsar. pro Cæsar. Vide notata & scripta ad l. vlt. C. de verbor. & rerumsignif. CVIAC.

[c] Portorium. quod verbo gal dicitur.

[d] Seruos, scilicet aliàs: non dico modò in seruis.

[e] Vinaria. Die seruum, qui de torcularia habeatur inter vinaria vasa? & est exemplum vt vino legato cum vasis, de vinariis intelligatur: non de aliis: vt *C. de vet. iur. & alio leg. pr.* propter hoc fuit opus scire quæ essent vinaria, & quæ non. Iterum & alias de his habetur mentio *sup. de leg. 4. l. vasorum §. testamento.*

[f] Torcularia. ex parte suppositi.

[g] Seriæ. genus vasis.

480/C.IV.K.5-3, 1853-1854
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

transferri possent : veiot si frumentum in his addatur, eandem causam amphorarum esse, vt cum vinum habeant, cum in vasis vinariis cum inanes sint, tum extra numerum vinatiorum sint, quia aliud in his addi possit.

CCVII. Africanvs libro tertio Quæstionum.

Mercis appellatione homines non contineri Mela ait : & ob eam rem mangones, non mercatores, sed venalicarios † appellari ait : & rectè.

CCVIII. Idem libro quarto Quæstionum.

Bonorum appellatio, sicut hereditatis, vniuersitatem quamdam actiuæ successionis, & non singulas res demonstrat.

CCIX. Florentinvs libro 10. Institutionum.

Corani Titio, aliquid facere iussus, non videtur præsente eo fecisse, nisi is intellegat. Itaque si furiosus aut infans sit aut dormiat : non videtur coram eo fecisse. Scire autem, non etiam velle is debet. nam & inuito eo rectè fit quod iussum est.

CCX. Marcianvs libro septimo Institutionum.

Si qui natus est ex mancipiis vernis, & missus est in villam nutriendus : in vrbanis seruis constituetur.

CCXI. Florentinvs libro octauo Institutionum.

Vndi † continetur. Est ergo genus, vt Sed. Cassius ait, & facit spe. sed. Idem. Accvrs.

Fundi] Vrbana. id est numero vrbanorum, & habes quid sit dictum in lege. 239. §. vrbana. & hic quid sit dictum inter ædes & domum. Sup. de verb. signif. l. domum. & Fece sup. ad Trebian familiæ. & de leg. iij. l. fundum.

Fundi appellatione omne ædificium, & omnis ager continetur, sed in vsu, vbana ædificia, ædes, rusticæ, villæ diuncue : Locus verò sine ædificio, in vrbe area : rure autem ager appellatur : idémque ager cum ædificio, fundus dicitur.

Fundi] Vrbana. id est numero vrbanorum, & habes quid sit dictum in lege. 239. §. vrbana. & hic quid sit dictum inter ædes & domum. Sup. de verb. signif. l. domum. & Fece sup. ad Trebian familiæ. & de leg. iij. l. fundum.

Fundi appellatione omne ædificium, & omnis ager continetur, sed in vsu, vbana ædificia, ædes, rusticæ, villæ diuncue : Locus verò sine ædificio, in vrbe area : rure autem ager appellatur : idémque ager cum ædificio, fundus dicitur.

Fundi † continetur. Est ergo genus, vt Sed. Cassius ait, & facit spe. sed. Idem. Accvrs.

Fundi] Vrbana. id est numero vrbanorum, & habes quid sit dictum in lege. 239. §. vrbana. & hic quid sit dictum inter ædes & domum. Sup. de verb. signif. l. domum. & Fece sup. ad Trebian familiæ. & de leg. iij. l. fundum.

Fundi appellatione omne ædificium, & omnis ager continetur, sed in vsu, vbana ædificia, ædes, rusticæ, villæ diuncue : Locus verò sine ædificio, in vrbe area : rure autem ager appellatur : idémque ager cum ædificio, fundus dicitur.

CCXII. Vlpianvs libro primo de Adulteriis.

Præuaricatores eos appellamus, qui causam aduersariis suis donant, & ex parte actoris in partem rei concedunt. à varicando enim præuaricatores dicti sunt.

CCXIII. Idem libro primo Regularum.

Cedere diem significat incipere deberi pecuniam venire diem, significat eum diem venisse quo pecunia peti possit. Vbi purè quis stipulatus fuerit & cessit & venit dies. Vbi in diem, cessit dies, sed nondum venit. Vbi sub conditione, neque cessit, neque venit dies pendente adhuc conditione. Æs alienum est, quod nos aliis debemus. æs suum est, quod alij nobis debent. Lata culpa, est nimia negligentia, id est non intellegere quod omnes intellegunt.

CCXIV. Marcianvs libro primo Publicorum ac Fiscorum.

Mvnus † proprie est, quod necessitatio obiimus : lege, more, imperiove eius qui iubendi habet potestatem. Dona autem propriè sunt, quæ nulla necessitate iuris, officij, sed sponte præstantur : quæ si non præstentur, nulla reprehensio est : & si præstentur, plerumque laus inest. Sed in summa in hoc ventum est, vt non quodcumque munus, id & donum accipiatur : at quod donum fuerit, id munus rectè dicatur.

CCXV. Paulvs libro singulari ad legem Fusiam Caninian.

Potestatis verbo plura significantur : in persona magistratuum, imperium : in persona liberorum, patria potestas : in persona serui, dominium. At cum agimus de noxæ deditione cum eo qui seruum non defendit : præsentis corporis copiam faciuntque significamus.

480/C.IV.K.5-3, 1855-1856
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-3, 1857-1858

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

non est [a]: siue habenti tutor datus est [b], siue non [c]: sicut falsum testamentum, quod testamentum non est [d]: & modius iniquus [e], qui modius non est [f].

CCXXXI. HERMOGENIANVS libro secundo Iuris Epitomarum.

PEcuniæ [g] nomine non solum numerata pecunia, sed omnes res tam soli quàm mobiles, & tam corpora quàm iura [h] continentur [i].

CCXXXII. PAVLVS libro secundo Sententiarum.

LAtæ culpæ [k] finis est, non intelligere id quod omnes intelligunt [l].

1. ¶ Amicos [m] appellare debemus, non leui notitia [n] coniunctos: sed quibus fuerint iura [o] cũ patrefamilias honestis familiaritatis quæsita rationibus [p].

CCXXXV. VENVLEIVS libro septimo Stipulationum.

VInculorum [q] appellatione vel priuata vel publica vincula significant: custodiæ [r] verò tantùm publicam [s] custodiam.

CCXXXV. TRYPHONINVS libro primo Disputationum.

FVgicium [t] est, non is qui solum [u] consilium fugiendi à domino suscepit, licet id se facturum iactauerit: sed qui ipso facto fugæ initium mẽte dederit. nã & furem, adulterum, aleatorem, quamquam aliqua significatione ex animi propositione cuiusque sola quis dicere posset [x]: vt etiam is qui nunquam alienam rem inuito domino subtraxerit, nunquã alienam matremfamilias corruperit, si modo eius mentis sit, vt occasione data id cõmissurus sit: tamen oporterre [y] eadem hæc crimina [z] adsumpto actu intelligi: & ideo fugitiuum quoque & erronem non secundum propositionem solam, sed cum aliquo actu [a] intelligi constat.

CCXXXVI. PAVLVS libro primo Manualium.

MAgna [b] negligentia, culpa est: magna culpa dolus est [c].

CCXXXVII. IDEM libro secundo Manualium.

EX illa [d] parte edicti, *Tam quæ eo heredem esse oportet*, heredis heredibus bonorum possessio non defertur.

1. ¶ Item in substitutione [e] his verbis, *Quisquis mihi heres erit*, proximus heres tantùm significatur: imò non tantùm [f] proximus heres, sed etiam scriptus.

CCXXXVIII. IDEM libro singulari de Cognitionibus.

MVlcipes [g] intelligẽdi sunt & qui in codem municipio nati sunt [h].

CCXXXIX. IDEM libro singulari de Fusticio fideicommisso.

TRansacta [i] finitaue intelligere debemus non solum [k] quibus controuersia fuit, sed etiam quæ sine controuersia sint possessa.

CCXXXX. IDEM libro singulari ad Senatusconsultum Orfitianum.

[a] ¶ *Non est.* vt *ff. supr. quod fal. test. ausf. l. j. §. j.* ACCVRS.

[b] ¶ *Datus est.* sic non tenet datio: vt *Inst. de curato §. interdum.* ACCVRS.

[c] ¶ *Siue non.* fiuiliter est datus sed eo quòd datio non tenet.

[d] ¶ *Non est.* Scilicet verè: absolute: tamen datur testamentum: vt *supra quem adm. test. oper. l. 9. §. j.* ACCVRS.

[e] ¶ *Iniquus.* i. falsus.

[f] ¶ *Qui modius non est.* falsus: & empror non est emptor: *vt supr. de in diem addict. sub finem, & vsus dicetur. sed mala fides facit supr. pro emp. l. 9. §. separata.*

[g] ¶ Pecunia. facit *supra ad. Leges Iuliam de ad Treber. l. Iudicia. & l. seruius. &* dixi plenè *supra ad. l. pecunia. & Leg.*

[h] ¶ *Pecunia.* In vulgata ista clausula l. 30. §. de legatis 2. pecuniæ verbum non accipitur latissimè, vt hic, & vt à Graecis ἀργύριον Aristoteles lib. 4. Ethic. c. 4. pro omni re, quæ pecunia parari potest, sed cõprehendit etiam ea, quæ põdere, numero, & mensura constãt. Vide not. *ad dictã l. 30. & scripta ad* L. 12. §. vlt. *de legatis* 1. CVIAC.

[i] ¶ *Tam corpora quã iura.* Sic Aug. in lib. de doctrina Christ. Quicquid homines possidẽt in terra, & quorũ dominũ vocantur, pecuniã dicitur, vt seruus, ager, arbor, eas, pecus, quia veteres quascunque possidebant in pecoribus ponebant. CVIAC.

[k] ¶ *Culpæ.* vide omnes res posse in pecuniam cõuerti. ACCVRS.

[l] *Lata culpa.* quæ solo cõparatur: vt *supra depositi. l. quod Nerua.*

[m] ¶ *Intelligere.* da explicium: vt *supra de reg. l. sed & si papillus. & pro scribere.* Et [1] fabendi hic, vel maior pars: vt *C. ad mun. l. quod mu. & ff. vi. l. 1. adeud §.* & facit *supra de iure & fac. ignor. l. regula. §. fed scilic.* & *supra ex l. rubro. §. fi.* ACCVRS.

[n] ¶ *Amicus.* ¶ Sume exemplum in reste: vt *sup. de inst. l. iij. §. j.*

[o] Item pone in legato: vt *supra de legat. j. l. secundum. §. si alicui arrogatus.*

[p] ¶ *Notitia.* scilicet ex vna salutatione, vel colloquio.

[q] ¶ *Iura.* scilicet familiaritatis quæsita honestis rationib. 2. Vel die honestis ratione familiaritatis inuitetur quis scitus in hospitio, vel in scholis non inhonestis: vt *supr. ex. l. libro me.* aliàs inepte, *Mafforius.* in eo quod ibi dicit, bourrilione & propriore nomine dicitur conciliũm, quàm amicitia: sed certè inciuile ibi inuitare quãdo ex inhonestis ea nam causa fit amicitia.

[r] ¶ *Racinatus.* vnde Tullius *Amicitia* [2] *est eadem velle in rebus & honestis.* vnde non est amicitia inter latrones & fraudatores: sed inter illos est fraus & dolus: & ideo rei turpis, &c. vt *supr. pro socio. l. eum duobus in fin.* & dicitur amicus: quasi animi custos.

[s] VInculorum. ¶ Accipe exemplum *ff. ex quibus caus. l.* j. §. j. nam ibi dicit eum teneri qui fuit in vinculis: quod exponit hic, & *supr. in diffin vit. l. seruorum, & l. in eadem. & supr. ex. l. qui negat. §. fulcatum. & l. verum est.*

[t] ¶ *Custodia.* scilicet appellatione.

[u] ¶ *Tantùm publicam.* vt *d. l. seruorum. in fin. & sic Inst. de iure natu. §. sed quoniam. & C. de custod. reor. l. j.*

[x] ¶ *Posset.* Da exemplum vt *supr. de addi. edic. l. §. j.* vbi venditor debet dicere, quis fugitiuus, &c. quod exponit hic, *& ex eo. edic. Iquis fit fugitiuus. in prin. & §. apud Cassium.*

[y] ¶ *Non si soleam qui.* Leg. vt Flor. non is qui solẽt, &c. CVIAC.

[z] ¶ *Dicere quis posset.* scilicet aliquis: videlicet quia actum ad pœnã infernalem: vt ibi: *Qui voluerit mulierem ad stuprũ sollicitare cauet, eam maritare non in cerebr. fac.*

[a] ¶ *Operetur.* quamuis ad pœnam iuris tollitur *supra de furtis. Longarenus.* nisi [3] in casu vbi sola cogitatio fortè punitur: vt *C. ad legem Iuliã maie. Iquisquis.* ACCVRS.

[b] ¶ *Magna.* ¶ Pone exemplum, vt dixi *supr. eo. l. edicere. §. fi. & supra ad l. Iuli.*

[c] ¶ *Dolus.* id. [4] est comparatur: vt *supra d. l. si quod Neruo. & supra mandati. l. si fideiussor. circa prin. & sup. §. mandat. l. j. §. hoc edicto. & supra §. quæ ita. libro esse infuri l. j. §. non autem. & supra de adim. & transl. l. j. §. in quoque.* Sed quibusque contra: vt *supra ad reg. Carbo de fcis. l. in lege. §. in quoque. & Inst. eo. de perpet. iure. §. subsidium.* Idem in qualibet fere criminali actione, & ciuili etiam actionis quæ dolum tantùm punit vt furti, & etiam iniuriæ.

[d] EX illa. puta si nõ sint filij vel instituti. Vide scripta *ad l. 13. supr. eodem tit. &* [5] ACCVRS.

[e] *Item in substitutione.* hoc fic vt *supr. eodem. l. secundum in principio.*

[f] *Non tantùm.* id est non omnis proximus: sed demum scriptus, & quis sit scriptus.

[g] *Municipes.*] *Nati fuant* sic ergo natiuitate [6] Fecit municipem: vt hic, & *supr. ad municip. l. j. in prin.* & alia plura: vt ibi plenè notani. & facit *C. ex. l. nouum. in fin.*

[h] ¶ *Municipes.* Est ex libro singulari de cognitionibus. Diuiduntur cognitiones in 4. genera. Quorum vnum est de muneribus gerendis *l. pen supr. de excusat. tutor.* Ex quo apparet vnum hoc significationis esse, vt inter se gerantur, qui munera capere possent, & qui essent municipes. Vide scripta *ad l. 18. supra eodem.* CVIAC.

[i] TRansacta. ¶ Pone exemplum *C. ad Treb. l. j. §. fi.* vbi mater succedit filio, nisi sit exclusa, scilicet mater sententia rei transact. 2. Vel nisi sit finita. scilicet præscriptione: quis sit contra eam præscriptum 2. vel 20. vel 30. annis. sed in transact. videtur contra, quasi non possit esse nisi sit lis: vt *C. de transactio. l. cunctos. & supr. de transactionibus. l. j.* Sed tunc lege constanctum, transactione finita. & iunge legem sequentem quæ ibi. ACCVRSIVS.

[k] *Sunt.*

480/C.IV.K.5-3, 1859-1860
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

VT sunt indicia terminata, trāsactione composita, longioris temporis silentio finita. CCXXXI. Idem libro singulari ad senatusconsultum Turpilianum.

QVod dicimus eum qui naufragium speraturus, pro superfluo esse: tunc verum est, cum de ipsius iure quæritur, alias autem non prodest, nisi nactus.

CCXXXII. Gaivs libro primo de verborum obligationibus.

HÆc enuntiatio, *Quæ sunt pluris aureorum triginta*, simul & quantitatis & æstimationis significatiua est.

CCXXXIII. Idem libro primo ad legem duodecim tabularum.

SI calumniator, & frustretur, inde & calumniatores appellati sunt, quia per fraudem & frustrationem alios vexarent litibus, inde & cauillatio dicta est.

1. Post Kalendas Ianuarias die tertio pro salute principis vota suscipiuntur.

2. Telum volgo quidē id appellatur, quod ab arcu mittitur: sed nunc omne significatur, quod mittitur manu. Ita sequitur, vt & lapis, & lignum, & ferrum hoc nomine contineatur. dictumque ab eo, quòd in longinquum mittitur, Græca voce figuratum. & hanc significationem inuenire possumus & in Græco nomine. nam quod nos telum appellamus, illi βέλος appellant: eóque nomine volgo quidem id significatur, quod ab arcu mittitur: sed non minus omne significatur quod mittitur manu, ὅτι τῷ βάλλεσθαι. Admonet nos Xenophon, nam ita scribit: ἢ τὰ βέλη ἐκείνοις ἐφίετο, λάβοιμεν, κομίσωνται, ἐφεψόμενοι, πολλοὶ ἦσαν ἢ λάβοι. & id quod ab arcu mittitur, apud Græcos quidem proprio nomine κόντος vocatur: apud nos autem communi nomine telum appellatur.

CCXXXIV. Idem libro secundo ad legem duodecim tabularum.

QVos nos hostes appellamus, eos veteres perduelles appellabant, per eā adiectionem indicantes cum quibus bellum esset.

1. Locuples est, qui satis idonee habet pro magnitudine rei quam actor reistituendam esse petit.

2. Verbum *vitare* quidam putant ad cibum pertinere, sed Obilius ad Atticum ait his verbis & vestimenta & stramenta contineri. sine his enim vi uere neminem posse.

CCXXXV. Idem libro tertio ad legem duodecim tabularum.

FErri proprie dicimus, quæ quis suo corpore baiulat: portari ea, quæ quis iumento secum ducit: agi ea, quæ animalia sunt.

1. Fabros tignarios non eos dumtaxat qui tigna dolarent, sed omnes qui ædificarent.

CCXXXVI. Idem libro quinto ad legem duodecim tabularum.

QVi venenum dicit: adiicere debet vtrum malum, an bonum, nam & medicamenta venena sunt: quia eo nomine omne continetur quod adhibitum naturam eius cui adhibitum esset, mutat: eum id quod nos venenum appellamus, Græci φάρμακον dicunt. apud illos quoque tam medicamenta, quàm quę nocent, hoc nomine cōtinentur. vnde adiectione alterius nomis distinctio fit. admonet nos summus apud eos poëtarum Homerus, nam sic ait, Φάρμακα πολλὰ μὲν ἐσθλὰ μιγέντα πέλει, πολλὰ δ' ὀλοητά. id est, *Pharmaca mixta quidem, bona plurima, plurima amara.*

1. Glandis appellatione omnis fructus continetur, vt Iauolenus ait exemplo Græci sermonis apud quos omnes arborum species ἀκρόδρυα appellantur.

Duæ negationes faciunt vnam affirmationem. BART.

CCXXXVII. Idem libro quinto ad legem duodecim tabularum.

DVobus negatiuis verbis quasi permittit lex magis

---

a Vti, sunt indicia. Hoc pertinet L. 1. in fin. supra ad Turpil. CVIAC. T. sunt.] Longum, id est longi.

b Quod dicimus.] Pro superfluo. ¶ Non tamen est pupillus in re. contra T. res. I non est pupillus. & da exemplum T.

c Non prodest. ¶ Vt adquisitā sed aliàs quidquæ prodest vt supra de pact. l. prægnanti & T. quæ in diem leg. 1. & contra cod. & quo ad alimenta matris: vt supra de ventre in poss. mittend. l. 3. in prin. & tut. in d. l. quia in vtero, & facit supra ea. l. interd. gen. in fi.

d Hæc enuntiatio.] Hic quandoque loqui mur (subiicita Tiq; vales plus aureorum XXX. & cōprehendit simul quantitates & æstimationes (pecierum quæ sunt in bonis Tiq; vt hic, & T. cod. in. I. prægnanti.

e Si calumniator.] Quidam dicūt fuisse hanc quandam rubricam, quæ ita diceba. 2. Vel pone calumniatur pro calumniatur: vt de fcofes: & mentur & frustretur, quia non venit ad iudicium, calumniatur i. calumniatore præmittit: vt C. qui accusare non pos. l. 3. in fi. & C. ut intra anni temp. cui. quæst. in. l. Acc. & T. de appellat. ego in. Imm. qui.

f Si calumniator. Si ita est hæc lex vt lib. 1. Cod. ad legem 12. tab. Vnde cōstat legendum, si calumniæ, vt recte Flac. Sunt enim verba legis ea tab. succisce fecta in verba, Aulus. Si calumniæ pedē ne struit, manum endo iacito, id est, si frustratur, mouatur, fine fugit, manū iacito. Cic. ad Atticum Oratione, videre frustretur, id est, ne moretur, fac, vt faciat. CVIAC.

g ¶ Si dixe. ¶ Nam calumniari, est falsis criminibus lacessere. vt tenderet T. ad Turpil. l. 1. in prin. ASC.

h Calumniator, qui falsis criminibus lacessit.

i Cauillatio. à calui, calui. id est dece ptio, deceptio.

k ¶ Post Kalendas Ianuarias. Id est, mense Ianuario. sine eius mentio dicit Augell. 4. emendat. ex Plutarcho in Cicero. Vide scripta ad l. 13. supra de verborum obligationibus. CVIAC.

l ¶ Pro. iciniorum. ¶ Sed quære hic? Resp. quia hic tractat eam de re ratione sacrificationis Iesuitam: enim tale significat votum & deuotion. m bonorum ad Deum pro principis salute: & facit secundum h. C. de feriis. I. vnic. lib. 12. horum nostrorum, & vel si permittit id de re verum hæc die dabis. sed quæ dogue eram propter alias causas indicitur iciniorum: puta ob significationem, vel quia in hostes proficiscitur. 3. Vel die secundo, secundum 8. vota, id est iurationes à consulibus qui die Kalendarum Ianuarii inirent magistratum: vt supra de condit. & demonstra. l. Pedium. & sic iterare. & in eo iuramento habetur mentio principis, vt in eadem. adiuuare quod possit.

i ¶ Telum. Pone exemplum ex l. T. de furtis. l. si ignorans. ¶ furtum. item Iulianus de pub. iudi. §. item lex Cornel. contra sunt plana.

k Qui nec. nominati. l ¶ Ingratus. Qui sunt illi, habes supra eod. l. hostes.

m ¶ Perduelles. ¶ Non. etiamsi a perduellionis, id est iactæ mæ statis cōtra principem. vel reipublicæ, quasi hostile & abominabile: vt l. ead. lex. mai. l. fin. & de leg. 9. l. cum filius. in fin. & hostis. de hered. qua ab intestato. §. per contrarium. ACCVRS.

n ¶ Adiectionem. id est præpositionem subiectam. hic & T. l. verborum. §. pernoctare. sic nega per. ponitur pro contraria & perfidiæ.

o ¶ Locuples. Da exemplum T. qui satisfd. accep. l. 9. in prin. & supra in iure vocati ea. l. 3.

p ¶ Videam vitare. Vide scripta ad l. verbo quidam. 44. T. CVIAC.

q ¶ Portare. & male.

r ¶ Abam. I. tantūmodo.

s ¶ Stramenta. id est lectum.

t ¶ Et stramenta cōmouet. Lectorum fuit. CVIAC.

u ¶ Nominum pest. Ergo verbo a vocare, vel verbo vitari cōmenerat hic quæ hic dicuntur: vt supra de. l. 10. vitatur. ¶ Sed contra T. in fi. statum. vbi dicit, appellatione vitari nō contineri strigulam: quod est idem quod stramen, vel stratum. I. dicitur. Satis dixerit sunt generis singularis: quādā sine quibus viuere non possumus vt lectivis hic. alia sine quibus sine possimus. vt tabernæ. vt T. ad mare grang. leg. Cassio. §. vinum. & § femel. & l. aquam. § strigulam.

v Fabros. Nam & tigni appellatio est generalis: vt T. ad l. quæ. ¶ Fabros tignarios. Vide scripta ad l. 3. eod. CVIAC.

w ¶ Vi vt necem. ¶ Pone exemplum supra de custod. reor. cap. 1. quod sape §. necem. Item supra ad l. Cornel. de sica. Lex sicam in pœn. & §. & item supra si fami. ser. fi. Lex dec. §. male.

x ¶ Salutis amicæ. salubria. ACCVRS.

y ¶ Nummis. boni & mali.

z ¶ Eos. solicet Græcos.

a ¶ Glandis. ¶ Da exemplum. & die, vt supra de glan. leg. 1. §.

b ¶ Duæ negationes. quasi dicat duæ negationes faciunt affirmationē. vt hic.

a Perduellionis crimen quod sit, & contra quos possit committi.

b Vtc. videlicet. c Per pro contra.

d Ingratos pro ingratiis.

e Agere.

f Vitandi & vitari verba, quæ contendūtur. § Abire. supra in. l. hæc verba in pr. & Bartolus in cōmentarios. ibi.

g Hoc additum ab aliquo non male dicitur. Nec Augustinus. Nec Augustinus. quæ a Hoc de Augustino additum ab Hieronymo, veluti cūm dici possit de poetica aut Platonem in blasphemia quo quoniam ouerit audire poëtam. § id est fructus arborū qui è fumosis arboribus demuntur. Vide Bartolum hic. e Vtuntur dubia significatione.

480/C.IV.K.5-3, 1861-1862
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-3, 1863-1864

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-3, 1865-1866
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

potest minuere vel augere: vt ff. *ad Turpill. l. j. §. i. in fine. Sed secus in multa*: vt sequitur.

a v. *Centum sergel. 875.*

a ¶ *Dicit*, quandoque [a] lex certam ponit poenam, & eam vocat multam: vt *supra de poena l. penultima. ff. in fin. & Cod. de epi. audi. l. j. & Cod. quorum ap. non recip. l. ult. secundum. & de indic. l. properandum.* § *fi autem vocatus. & illa improprie* dicuntur multae, quandoque tamen vocantur veluti non procedentes: tunc quia minus potest dicere, quantum vult, propter dictae multae: vt Cod. *de ord. ind. l. fi. & de fpec. l. ij.* quandoque nullo modo ponitur quantitas: vt *supra de cufto. reorum. l. fi quis reum. &* tunc proprissimè dicitur multa: vt hic, & ff. *ad. l. aquil.* § *inter.* ACCVRS.

* Bafis ftatuæ dicitur ea pars, in qua ftatua ftat, & ab ea differt pedeftre, quod eft ipfa ftatua, quæ ftat in bafi. Vide Feftum in verbo Pedeftre.

b [Statuæ.] Baſibus ſtatuæ ſunt lapides aut ſubſtructiones, qui vltra oſtium quandoque extenduntur: & ibi ſtatuæ ſuponuntur: vt in locis ecclefiæ beati Petri ſunt leones. Si ergo non ſunt de ſubſtantia domus [b], non continentur vendita domo: aliàs locus: vt *hoc & ſupra de act. empt. l. ſundi.* § *quæ tabula.* fed arg. contra *ſupra de aur. & argen. leg. Lin argento.* §.].

c ¶ *Porphyrum.* alias *porphyreum*: & alibi *in verſa.* & noſtrum quid ſit dicens. 2. Vel die quòd eſt illud quod procul trahitur, vt aqua, vel aliquod aliud, vt in domo noſtra Ciceſis. ACCVRS.

Ita ſcriptum eſt. Sed male. & accipe exemplum *ex l. 2. de in ius voc. l. eum, pro quo.* vbi dicens qui promiſit exhibere aliquem in iudicio, tenetur exhibere. quod qualiter intelligitur, hîc exponit. ACCVRSIVS.

d ¶ *Apud Labeonem.* Vide ſcripta *ad l. 12. ff. de Vſ.* CVIAC.

e ¶ *Rem ſuam* vel corpora. ACCVRS.

f ¶ *Præſentem.* Sed hoc falſum eſt. nam, & reprobatur ergo illa definitio vt inſufficiens, & tanquam non conuertibilis cum ſua definito.

§ ¶ *Exhibet.* Quid ergo erit hoc caſu? Reſpondeo: aut non tenet promiſſio ad hoc vt talis debeant ſibi ſtari aut ſi poſtea in ideirco in tales caſus: habebit exceptionem promiſſor: vt § *ſi quis eum l. ij. §. ſi quis. & § idem eſt.*

h ¶ *Apti.* vt & *l. eo. Lucrum. & de iure codi. l. ij. §. fin. & facit ff. ex. l. ij. & ff. ex. l. plus eſt.*

i ¶ *Corpus* ſcilicet peritum: cum nihil eſt reſtituendum. & da exemplum: vt *ſupra de rei vin. l. præterea.*

k ¶ *Rem.* propter fructus qui quaſi pars rei ſunt.

l ¶ *Condemnetque.* hoc dicit propter vſucapionem & hoc etiam ſubaudi, & tota. &c. ad eſt omnis [c] reſtitutio conſiſtit in interpretatione iuris: vt ſic fiat vt jus interpretatur: quod habet *ff. ex. l. reſtituere.* ACCVRS.

c *Reſtitutio omnis conſiſtit in interpretatione iuris.*

multæ contrà: quia eius iudicis poteſtas eſt, quantum dicat: niſi quem lege eſt conſtitutorum quantam dicat [a].

ECCLV. POMPONIVS *libro decimo Epiſtolarum.*

STatuæ adfixæ baſibus [b] ſtrutilibus [c], aut tabulæ religatæ catenis, aut ergo parietem adfixæ, aut ſi ſimiliter cohærent lychni, non ſunt ædium. Ornatus enim ædium cauſa parantur, non quò ædes perficiantur.

1. ¶ Idem Labeo ait: Prothyrum [d] quod in ædibus [ſterum ſ qui] fieri ſolet, ædium eſt.

ECCLVI. IDEM *libro ſextodecimo Epiſtolarum.*

APud Labeonem [e] ita ſcriptum eſt [d]: Exhibet, qui præſtat eius [e] de quo agitur, præſentiam [f]. Nam etiam qui fugit, præſtat eius, de quo agitur, præſentiam, nec tamen eum exhibet [g]. & qui mutum, aut furioſum aut infantem exhibet, non poteſt videri eius præſtare præſentiam. nemo enim ex eo genere præſens ſatis aptè [h] appellari poteſt.

1. ¶ Reſtituit non tantum qui ſolum corpus [i], ſed etiam qui omnem rem [k] conditionémque [l] reddita cauſa præſtet: & tota reſtituitur, iuris eſt interpretatio.

DE DIVERSIS REGVLIS IVRIS antiquj.

TITVLVS XVII.

Ex omnibus quidem partibus iuris ſuperioris requentium eſt quod ſupra relatum non eſt, noua ſententia & regula hoc titulo proponatur, id eſt modi eorum quos eadem ſi habeat modo comprobet ſuæ breuitatis: vel ex re quod plurimum fit, nouum definitionis breuis. Et hoc antiquum vocat

DE DIVERSIS REGVLIS IVRIS ANTIQVI.

Dictum eſt ſupra de omnibus partibus & quo iuendo populus vſus eſt, minimè obſeruatum Conſtantinianis inſtitutis. nec enim his temporibus regulam illam antiquam, Actiones ab heredibus & contra heredes non incipere. Sed nunc omnes regulas quæ mouentur ædes: non illam, nouam reperit ſuam, quæ dicitur regula iuris antiqui Nou. Iuſtiniani quidam: non illam, quæ vocatur iuris definitio & regula in l. 1. C. Th. de fide inſtr. Primo incumbere manifeſtum probandi non ad ſi pertinere non, quæ vocatum regula. l. 1. § veteres. de acq. poſſ. Per ſeruum hereditarium non poſſe adqueri quod ſit ejuſdem hereditatis. Poſſeſſionem recuperare complures aliæ: ſed neque debet neque vult. Præterea iuſ antiquum vocat non quod legis vel conſtitutionis auctoritate, ſed antiquum prudentium iuris auctorum, vt eſt in l. 21. C. de fid. & conſtitutum inſtrumentorum definitionem, in l. vlt. C. Th. de dip. ref. quoties eſt regula Catoniana & quæ corruptum iuris regula. §. non autem. Inſtit. de per. & temp. act. Et delicta perſonarum nullum hæredes non tenent. & quæ veteres in §. fi veteri Inſtit. de ſatisd. Nemo enim rei alienæ defenſorem idoneum eſſe ſine ſatisdatione. & quæ veteribus Interrogationibus adſcribuntur. l. veteribus. de pat. In omb quæ contra conditionem interpretationem fieri & cætera quæ habentur hoc titulo. Sed non omittam, l. 18. & 61. & 65. & 101. & 191. nè hoc titulo alienæ ſententiæ videri eam quod eſt in l. 28. Cauſſidicis eſt D. Pij, non regula iuris, aut ſi ea Conſtitutio eſt regula, & qualiter Conſtitutio igitur. eiùs eadem exacta Conſtitutionibus relata. l. 101. & reſpondi Neratij l. 191. Lex autem hæc definitio eſt hereditatis. & hæc, ſortes, ſenſtrà capitia ex titulo ſuperiore: nec ſi hereditatis & ſortis definitio eſt regula, & qualiter alia igitur. Dare ſe loue. Exigi quæ iuris ſtudioſis longè voluptuoſiorum in lib. xij. relicta eam efficacitatem erit retinere. CVIAC.

Quia non eſt nouum vt quibuſdam declaratis & enumeratis generalis clauſula ponatur: vt l. ſi ſeruus ſeruum. §. inquit. ſupra ad l. Aquil. *ideo hic iureconſulſus, quia ſupra poſuit de iure ciuili & præterea: nunc ſubiicit regulas illorum iurium. Et diuiditur in quatuor partes, vt patet in textu.* BART.

1. PAVLVS *libro ſextodecimo ad Plautium.*

REGVLA eſt [m], quæ rem quæ eſt, breuiter

a v. *Glos in l. j. de verb. reg. ff. ſupra de reg. iur.*

m ¶ Regula a *reg.* Quatuor nor. ex hac l. 1. Primò quid ſit regula, à principio vſque, *non vt ex regula, &c.* de ibi præſumit *per regulam ignotum, &c.* 2. Secundò quæ ſit eius poteſtas: vt ibi, *non vt ex regula, &c. aut Exhibet, &c.* 3. Quartò quòd leuiter vitiatur: vt infrà. ibi, *qua ſimul, &c.* ¶ *Super* b primo dic, regula eſt quæ rem quæ eſt, id eſt, de qua fit in regula ſermo, breuiter enarrat, id eſt, recitationem ſtatuit ſcilicet de nouo: vt ſu-sicit in ſecundo dicto, per regulam igitur, &c. quaſi dicat: regula eſt planam rerum comprehenſa narratione facta traditio: vt patet per exempla *ſupra de. per tuam.* Sed qualiter ſit regula? Reſpondetur, vniuerſali ſigno denotante vniuerſalem affirmationem vel negationem: ſine id fiat per nomina, ſiue per adiectiua. Exemplum de nomine vniuerſali affirmatiuo infrà *ex l. omnis quærenda.* De negatiuo, infrà *ex l. nemo ex his.* & aliis pluribus. De alterno affirmatiuo. infrà *ex. l. ſumpta in ſignificatione.* De negatiuo, infrà *ex. l. nihil tam.* ſed nihil, non eſt alterbium imò nomen: vade melius eſt exemplum infrà *ex l. cauſam alimentorum.* ſed & ſi indefinitè tradita ſit regula, pro

b Regulæ definitio.

vniuerſali tamen eam accipimus, ſicut probatur *ff. ex l. g. proſtan. l. j. §. generaliter. & Cod. de hared. vend. l. fin. & ſupr. de eſſ. profeſſ. vel. l. j. §. circa vrbem. alibi §. in mora.* 3. Si quæras qualiter traditur indefinitè? Reſpon. quando vniuerſale ſubſtantiuum, vel eius loco ponitur aliquid in regula traditione ſiue vniuerſali ſigno. Eſt autem vniuerſale ſubſtantiuum, terminus pluribus naturaliter ſecundum eaſdem ſignificationem conueniens, vt homo, formica, ſeruus, & multa ſimilia. Propria vero nomina non dicuntur pluribus conuenire ſecundum eandem ſignificationem: vt Titius. Loco autem vniuerſalis ſubſtantiui dico poni quis vel qui, cum ſuis obliquis. & is, ea, id, & æquipollentia vbicunque hæ demonſtratio vel relatio ad hominem vel ad rem: vt infrà *eod. qui ea legata. & l. eum qui nolit.* ¶ *Super* ſecundo quòd regula non facit nouum, ſed ex iure quod eſt, ſcilicet aliàs conſtitutum, ſcilicet generale plurium & communue, fiat regula dic quòd

non

480/C.IV.K.5-3, 1867-1868
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-3, 1869-1870

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

11. § *Si quis ex libris. supr. a Trebat.* Eadem vero ratione iura magistratuum ad successores quoque cadunt. CUIAC.

a ¶ *Contrahendis.* id est contractibus celebrandis.

b § *Furiosorum.* eorū quoque alienatione cavēre intelledus.

c § *Eorum.* Libertis quibusdam.

d ¶ *Illum* id est quod agunt.

e ¶ *Tutoꝛ.* scilicet plene ipsis pupillis.

f ¶ *Potest* etiam curatore authore. ACCURS.

8 NOn vult. § Cui ita ille commodissime poni potest in libero homine, qui ab aliquo bona fide possidetur, qui est institutus contemplatione possessoris : & scimus suum coheredem edit, volens ei adquirere eam ei quaerit. vt *ff. de acquir. re. dd. l. hanc libet. versa prio.* 2. Sed & potest poni in eo qui est institutus & rogatus alij restituere hereditatem. nā si vult spoliare adire, & totam hereditatē retinere, non erit heres quantū ad commodum vel incommodum : vt *Inst. de fideicom. hered.* § *restitere.* Item ſi non vult, cogitur adire: nam tunc onere & emolumento caret. vt *ea re. l. ſed ſi creditor. ff.* ¶ Sed his est arg. contra. *Si non. l. ne prator. ff. Sed quod dicimus.* sed ibi noscitur datus. hic non datur. Vel non vult ibi esse heres re. ſi autem spoliare adiret, & quantum retineret, remanet heres etiam re pro quarta in oere & cautelamento vt *Inst. de fideicommiſſ. hered.* § *reſtit. & ſiquis.* § *ſed quia.* 3. Vel pone exemplum vt *ſupra de iure dot. l. profectitia.* § *ſi pater.* vbi dicitur, ſi pater repudiat hereditatem vt ad generum ſubſtituendum tranſeat : nulla conſtituta de dotis, non eſt dos profectitia & ſic non erit pater heres 4. Item pone ſupra *de donat. inter vir. vxo. l. ſi geniſe.* § *ſi maritus.*

h 10 *noſtrum.* ¶ Haec regula vera eſt inter paganos ſecus inter militeſve *Inſtit. de milit. teſtam.* § *nec mirum.* & § *ſin.* & *T. de teſtam. mil.* § *ſi miles ſimile. ff. Lucil.* § *ſi quis* item in pagano eſt vera ab initio. Ex poſtfacto autem & ipſi pro parte quandoque inteſtati decedunt. vt & *T. de ſi. inſtan. limita* ¶ Sed nego. ſic. mulier vi rum cui nupſit intra tempus luctus, non poteſt inſtituere heredem vltra quam in tertia. vt *C. de luctu nupt. l.* 2. *ſupra.* Pone ergo quod in ſolidum heredem eum inſtituat an erit in ſolidum heres vidēme quis? non. per illam? Si dicas in tertio tunc eſt contra illum ſi dicatur nihil non eſt in quem nam tranſite non debet vitiare vide. vt *T. de vul. &* ¶ *ſed ſciendū* non potest? dic in ſolidum quo eam heredem ſe. id quod habet vltra tertiam partem, reſtituat vt integros. vt *arg. T. de vulgar. ſub. l. ex facto.* 3. item

i ¶ *Nec aguas* quatuor in domo & in 250, con in militia.

k ¶ *Non.* teſta & inteſtati.

l 11 *Vna.* ¶ Per capitis deminutionem medium & maximam tollitur *ius* ſuccedendi tamquam cognatus. 2. Item per omnem capitis deminutionem tollitur ius ſuccedendi tamquam adgnatus vt *Inſtit. de iur. nat. & gen.* Sed ipſa exiſtimatio nullo delicto tollit poſſet hic dicitur. Item non tollitur ius quo proximitatis inter agnatos & cognatos. eſt omnis capitis deminutio, accidentis exiſtimationis vel cognat. eam etiam in perſonā ſeruorum ius eſt prohibere. *Iuris* naturaliter vel *ſuccedere non poſſe. Lex non eſt. Lex ignorare.* §. *regulis.* 3. Pacto autem in hereditate deſcendi tamquam adgnatus vel cognatus, non poteſt tolli : vt *ſupra de pactis. l. non adgnatorum.* 4. Item pone exemplum. *C. de patria po. l. abdicatio.* ſecundum ſecundum poſitionem caſus.

m ¶ *Sanguinis.* id eſt ius conſanguinitatis.

n 12 *Semper in obſcuris.* ¶ Pone caſum ſupra *de lega. iij. l. nummis.* 2. Item ſupra *de cond. obligat. l. ſi ita ſtipulatus fuero* 2. *& l. inter ſtipu.* §. *ſi ſtipulatur.* In primo eſt obſcuritas & aequivocatio, propter inuminorum diuerſitatem : vt *ſupra de rebus dub. l. ita ſcīpſi.* & *ſupra de re. dub. l. vlt.* Secundo propter alternationem : vt *ſupra de cond. l. pater.* 3. *ſi ego aut prator.* 3. Item poteſt poni *ſupra de adim. l. ad eum* §. *ſi plane.* ibi *ſi vtile quaeritur, &c.* 4. Item facit *ſupra de pact. l. ſi proſes. in fin* ¶ Sed op. *infra eo. l. in obſcuris.* vbi dicit inſpici quod verisimilius eſt. Sole. haec ſecundum illam vt illud primo c *inſpiciatur* : vt *infra eo. l. ſemper.* 2. Secundo dicitur *ſupra de cond. & l. cum poſſ.* §. *genus.* vbi promiſſio fundi non valet, quoque legatum. Sed ibi idem, quia ſi quod eſt minimum inſpiceretur, nil actū teneret : cum & palmus d terrae ſit fundus : vt *ſupra de leg.* 3. *l. quod in rerum.* § *ſi quis.* 5. Tertiō ob. *ſupra de aur. & argen. lega. l. quidamvir.* Sed ibi dicendo quinorem, non dicit obſcurē ſecundum naturam comparationis : *Inſtit. de libertinis.* §. *fin. & de rep. dc* §. §. *& ſ.* 4. Quartō obſtat *ſupra de verb. oblig. l. inter ſtipulantem.* §. 5 Stichum. & *ſupra de te mdi. ſi quis interrogatus.* ſed ille in auricie : de eſt ratio vt in dicta l. inter ſtipul. quia iudicium reddituꝛ in ſcriptis ſed & in contractibus ſi ſit in alio obſcuritas, quām in se ſiquā qua contrahitur, accipitur e quod nocet profitenti : vt *ſupra de pact l. ſtipulatio.* & adde etiam diſſinctiua princ. quem habes *ſupra de verb. oblig. l. quotiens.*

e Obſcuritas nocet profitenti.

† Tra. in cap. Nouit. additio.

o ¶ *Minimum.* id eſt vilius. ACCURS.

p § *Secundum.* ¶ Pone caſum *ſupra de inſtit. l.* 3. & *Inſtit. de conſtitu. cap.* 3. *item autem & Inſtit. de la pa tu. & ſupr. ſal. ma. l. in ſalutem.* §. *ſeruum. & de lega. 3. ſi ſeruum.* 3. *reſpon.* & *T. de vulgar. ſub. l. ex facto contra.* in quibus etiam colligitur quod contrariorum eadem eſt diſciplina & ad idem *C. de codic tol. l. unica.* § *pro ſecunda & de fur. l. manifeſtiſſimi.* § *ſi cum in ſecundum.* ¶ Sed falſe & *Inſtit. de leg. ju. na.* in eo quod dicit plerumque. ſed illud propter ſeruum. Item fallit *ſupra de rep. geſt. ſi negotia.* & *ſupra communi. dini. l. ſi quis putauit.* §. *& pro ſic. l. ſed & ſeruus.* §. *ſi alienū.* ſed in his gerenda & ſuciua fuerunt in culpa, vt teneantur. & non aguntur vt dicitur.

f Semper in obſcuris. Hinc l. ſtipulatio Titiana. 3. *de leg.* 3. Hāc regulā iuris locum habet. cum in hereda vel alterius poteſtate eſt, cum obſcuritatem explanare, alioquin obſcura pro non ſcripeis habentur, & vtrūque poteſt eſſe verum, nam ſunt quedam obſcura, que interpretem legentium habent, & in his maximum ſequamur quam nullum, & ea pro non ſcripeis habentur. Vide ſcripta ad *edictum l. 14. ſupra de legatis prima.* CUIAC.

q 13 *Id quod noſtrum.* ¶ Procuratoꝛ meus ad aliqua negotia conſtituitur, fundum eorum me ignorante vendidit dicitur ſandi dominium non statim fore facto meo, id eſt vt ſit mancipatorum, vel rerum habentium : vt *C. mand. l. cum mandati.* & fatit T. *de pac. l. ſi.* ¶ Sed op. 4 de eo quod eſt commune : nam & ipſum meum dicere 4 vt *ſupra de rei. vxor. l. Caia.* & *ſupra de leg. iij. l. ſi quis ſeruo.* & tamen alienari poteſt ſibem pro parte : vt *C. de com. rerum alie. l. ſalu.* Reſpon. hae lex loquitur in eo quod eſt totum noſtrum ſed commune eſt noſtrum non totum, ſed pro parte. Vel verūs & ibi habet locum haec regula non tamen in mea parte : nec ſicuti res communis mea, vendere inſpecta. ſed ſtbinone, propter tantorem vicinae voluntatem, vel ſimilem cauſam. 2. Secundō op. de creditore 5 qui vendidit, & dominium transfert etiam contra voluntatem debitoris : vt *C. delo. com. pig. tenet.* fin. *C. de pign.* Nec dicas quis, & ibi 6 actum fuit vi inuenit, qui dedit poteſtatem alienandi, nam deſi non dederit, alienat tamen vt *C. de iur. de. temp. l. fin.* §. *fin autem* 7 Reſpond. & ibi videntur facere debitor non ſoluendo : vt ar. infra eo. qui non facit. 3. Tertiō oppo. de tutore 8 qui rem pupilli alienat *ſine* facto pupilli : vt *C. de admi vel t. l. ſi quis in fi.* & *l. in* 9 Reſp ſpeciale, ne vilitas pupilli imperatorvel fabandi ble facto noſtro 9, vel alterius qui lex 8 dominī ſit, vt *T. de fur. Cincertum.* § *qui autem.* 4. Quartō op. de eo 8 cuius res vſucapitur : qui & nihil facit, imō quia nihil facit, ei eſt tacere, & vſucapionem non interpellat : arguit dominium directum per vſum. vel quaſi dominium. vt per praeſcriptionem? Reſpon. & qui tacet, aliquid facere hic non dicitur ſcilicet alienare : vt *C. l. 3. l. ab ecclesiam.* 5. Quintō oppoſite exercuisse 10, quia facto animo dominium : vel is non ſum dominus, tenear de euictione : vt *Inſtit. de obl. ex. ind.* § *fin.* & *T. de euict. l. ſi pignora. & C. de euict. l. ſi ab euictore ſupra de lega. 3. l.* § *fundum ſub conditione.*) Reſpon. & ibi ſtatim exiſtente conditione tranſit in legatarium etiam ſine facto heredis : vt *C. communia de l. g. l. ſin* 8. *ſin autem ſub eodē. & ſupra de lega. 3. l.* § *fundum ſub conditione.*) Reſpon. & ibi factum heredis interuenit. Adit namque hereditatem : ſine qua adition ne legatum eſſet inutile. 7. Septimō oppo. de 8 Imperatore Augusto & filio : vt *C. de vend re fiſc. cum priuatis cum. l. i. lib. x. & C. de communium re. adu. l. multum. & de quaeſt. praſcrip. l. omnes. & l. bene* ? Reſpon. haec eſſe ſpecialia, ſecundum Azo. & eodem modo

f Inconuenit non ſemper eſt ſequitur qui communibus habet.

r Socius ſocio ſtatim, vt & quotidie rem communi poſſe alienare.

d Adde quod hoc eſt in pupille : vt non. Bal. in *Legem. C. qui res ſe poſſ. &* in *Authent. vt ea alienat per Curia.* in *Ch. 3.* vers. in *fin. de quarto. & vide in epiſtol. collatione. vers. alio.* § *ſi vero.in non eſt mouen. de prob. lib. 6.*

e Creditor, an & quando rem debitoris inuiti poſſit vendere.

f Tutor, an & quatenus rem pupilli poſſit vendere.

g Vſucapiunt rem alienari inuito domino.

h Dominium noſtri patrimonium eſſe poſſit.

i Legati conditionale pendente conditione eſt heredis, & tamen adeundo efficiunt, ſine facto heredis tranſit legatarius.

k Principi deuoluitur inuitum alienare poteſt.

a v ad hanc legem hoc ad Regula aequum incipit. Tollatur pro ponte & pro ponte intellegendum quia dicebat non ponit, ubi ponit 11. exemplum.

b Non vult. § Cui ita ille commodissime poni potest in libero homine, qui ab aliquo bona fide possidetur, qui est institutus contemplatione possessoris : & scimus suum coheredem edit, volens ei adquirere eam ei quaerit. vt *ff. de acquir. re. dd. l. hanc libet. versa prio.* 2. Sed & potest poni in eo qui est institutus & rogatus alij restituere hereditatem. nā si vult spoliare adire, & totam hereditatē retinere, non erit heres quantū ad commodum vel incommodum : vt *Inſt. de fideicom. hered.* § *reſtitere.* Item ſi non vult, cogitur adire: nam tunc onere & emolumento caret. vt *ea re. l. ſed ſi creditor. ff.* ¶ Sed his est arg. contra. *Si non. l. ne prator. ff. Sed quod dicimus.* sed ibi noscitur datus. hic non datur. Vel non vult ibi esse heres re. ſi autem spoliare adiret, & quantum retineret, remanet heres etiam re pro quarta in oere & cautelamento vt *Inſt. de fideicommiſſ. hered.* § *reſtit. & ſiquis.* § *ſed quia.* 3. Vel pone exemplum vt *ſupra de iure dot. l. profectitia.* § *ſi pater.* vbi dicitur, ſi pater repudiat hereditatem vt ad generum ſubſtituendum tranſeat : nulla conſtituta de dotis, non eſt dos profectitia & ſic non erit pater heres 4. Item pone ſupra *de donat. inter vir. vxo. l. ſi geniſe.* § *ſi maritus.*

h 10 *Noſtrum.* ¶ Haec regula vera eſt inter paganos ſecus inter militeſve *Inſtit. de milit. teſtam.* § *nec mirum.* & § *ſin.* & *T. de teſtam. mil.* § *ſi miles ſimile. ff. Lucil.* § *ſi quis* item in pagano eſt vera ab initio. Ex poſtfacto autem & ipſi pro parte quandoque inteſtati decedunt. vt & *T. de ſi. inſtan. limita* ¶ Sed nego. ſic. mulier vi rum cui nupſit intra tempus luctus, non poteſt inſtituere heredem vltra quam in tertia. vt *C. de luctu nupt. l.* 2. *ſupra.* Pone ergo quod in ſolidum heredem eum inſtituat an erit in ſolidum heres vidēme quis? non. per illam? Si dicas in tertio tunc eſt contra illum ſi dicatur nihil non eſt in quem nam tranſite non debet vitiare vide. vt *T. de vul. &* ¶ *ſed ſciendū* non potest? dic in ſolidum quo eam heredem ſe. id quod habet vltra tertiam partem, reſtituat vt integros. vt *arg. T. de vulgar. ſub. l. ex facto.* 3. item

i ¶ *Nec aguas* quatuor in domo & in 250, con in militia.

k ¶ *Non.* teſta & inteſtati.

l 11 *Vna.* ¶ Per capitis deminutionem medium & maximam tollitur *ius* ſuccedendi tamquam cognatus. 2. Item per omnem capitis deminutionem tollitur ius ſuccedendi tamquam adgnatus vt *Inſtit. de iur. nat. & gen.* Sed ipſa exiſtimatio nullo delicto tollit poſſet hic dicitur. Item non tollitur ius quo proximitatis inter agnatos & cognatos. eſt omnis capitis deminutio, accidentis exiſtimationis vel cognat. eam etiam in perſonā ſeruorum ius eſt prohibere. *Iuris* naturaliter vel *ſuccedere non poſſe. Lex non eſt. Lex ignorare.* §. *regulis.* 3. Pacto autem in hereditate deſcendi tamquam adgnatus vel cognatus, non poteſt tolli : vt *ſupra de pactis. l. non adgnatorum.* 4. Item pone exemplum. *C. de patria po. l. abdicatio.* ſecundum ſecundum poſitionem caſus.

m ¶ *Sanguinis.* id eſt ius conſanguinitatis.

n 12 *Semper in obſcuris.* ¶ Pone caſum ſupra *de lega. iij. l. nummis.* 2. Item ſupra *de cond. obligat. l. ſi ita ſtipulatus fuero* 2. *& l. inter ſtipu.* §. *ſi ſtipulatur.* In primo eſt obſcuritas & aequivocatio, propter inuminorum diuerſitatem : vt *ſupra de rebus dub. l. ita ſcīpſi.* & *ſupra de re. dub. l. vlt.* Secundo propter alternationem : vt *ſupra de cond. l. pater.* 3. *ſi ego aut prator.* 3. Item poteſt poni *ſupra de adim. l. ad eum* §. *ſi plane.* ibi *ſi vtile quaeritur, &c.* 4. Item facit *ſupra de pact. l. ſi proſes. in fin* ¶ Sed op. *infra eo. l. in obſcuris.* vbi dicit inſpici quod verisimilius eſt. Sole. haec ſecundum illam vt illud primo c *inſpiciatur* : vt *infra eo. l. ſemper.* 2. Secundo dicitur *ſupra de cond. & l. cum poſſ.* §. *genus.* vbi promiſſio fundi non valet, quoque legatum. Sed ibi idem, quia ſi quod eſt minimum inſpiceretur, nil actū teneret : cum & palmus d terrae ſit fundus : vt *ſupra de leg.* 3. *l. quod in rerum.* § *ſi quis.* 5. Tertiō ob. *ſupra de aur. & argen. lega. l. quidamvir.* Sed ibi dicendo quinorem, non dicit obſcurē ſecundum naturam comparationis : *Inſtit. de libertinis.* §. *fin. & de rep. dc* §. §. *& ſ.* 4. Quartō obſtat *ſupra de verb. oblig. l. inter ſtipulantem.* §. 5 Stichum. & *ſupra de te mdi. ſi quis interrogatus.* ſed ille in auricie : de eſt ratio vt in dicta l. inter ſtipul. quia iudicium reddituꝛ in ſcriptis ſed & in contractibus ſi ſit in alio obſcuritas, quām in se ſiquā qua contrahitur, accipitur e quod nocet profitenti : vt *ſupra de pact l. ſtipulatio.* & adde etiam diſſinctiua princ. quem habes *ſupra de verb. oblig. l. quotiens.*

e Obſcuritas nocet profitenti.

† Tra. in cap. Nouit. additio.

o ¶ *Minimum.* id eſt vilius. ACCURS.

p § *Secundum.* ¶ Pone caſum *ſupra de inſtit. l.* 3. & *Inſtit. de conſtitu. cap.* 3. *item autem & Inſtit. de la pa tu. & ſupr. ſal. ma. l. in ſalutem.* §. *ſeruum. & de lega. 3. ſi ſeruum.* 3. *reſpon.* & *T. de vulgar. ſub. l. ex facto contra.* in quibus etiam colligitur quod contrariorum eadem eſt diſciplina & ad idem *C. de codic tol. l. unica.* § *pro ſecunda & de fur. l. manifeſtiſſimi.* § *ſi cum in ſecundum.* ¶ Sed falſe & *Inſtit. de leg. ju. na.* in eo quod dicit plerumque. ſed illud propter ſeruum. Item fallit *ſupra de rep. geſt. ſi negotia.* & *ſupra communi. dini. l. ſi quis putauit.* §. *& pro ſic. l. ſed & ſeruus.* §. *ſi alienū.* ſed in his gerenda & ſuciua fuerunt in culpa, vt teneantur. & non aguntur vt dicitur.

f Semper in obſcuris. Hinc l. ſtipulatio Titiana. 3. *de leg.* 3. Hāc regulā iuris locum habet. cum in hereda vel alterius poteſtate eſt, cum obſcuritatem explanare, alioquin obſcura pro non ſcripeis habentur, & vtrūque poteſt eſſe verum, nam ſunt quedam obſcura, que interpretem legentium habent, & in his maximum ſequamur quam nullum, & ea pro non ſcripeis habentur. Vide ſcripta ad *edictum l. 14. ſupra de legatis prima.* CUIAC.

q 13 *Id quod noſtrum.* ¶ Procuratoꝛ meus ad aliqua negotia conſtituitur, fundum eorum me ignorante vendidit dicitur ſandi dominium non statim fore facto meo, id eſt vt ſit mancipatorum, vel rerum habentium : vt *C. mand. l. cum mandati.* & fatit T. *de pac. l. ſi.* ¶ Sed op. 4 de eo quod eſt commune : nam & ipſum meum dicere 4 vt *ſupra de rei. vxor. l. Caia.* & *ſupra de leg. iij. l. ſi quis ſeruo.* & tamen alienari poteſt ſibem pro parte : vt *C. de com. rerum alie. l. ſalu.* Reſpon. hae lex loquitur in eo quod eſt totum noſtrum ſed commune eſt noſtrum non totum, ſed pro parte. Vel verūs & ibi habet locum haec regula non tamen in mea parte : nec ſicuti res communis mea, vendere inſpecta. ſed ſtbinone, propter tantorem vicinae voluntatem, vel ſimilem cauſam. 2. Secundō op. de creditore 5 qui vendidit, & dominium transfert etiam contra voluntatem debitoris : vt *C. delo. com. pig. tenet.* fin. *C. de pign.* Nec dicas quis, & ibi 6 actum fuit vi inuenit, qui dedit poteſtatem alienandi, nam deſi non dederit, alienat tamen vt *C. de iur. de. temp. l. fin.* §. *fin autem* 7 Reſpond. & ibi videntur facere debitor non ſoluendo : vt ar. infra eo. qui non facit. 3. Tertiō oppo. de tutore 8 qui rem pupilli alienat *ſine* facto pupilli : vt *C. de admi vel t. l. ſi quis in fi.* & *l. in* 9 Reſp ſpeciale, ne vilitas pupilli imperatorvel fabandi ble facto noſtro 9, vel alterius qui lex 8 dominī ſit, vt *T. de fur. Cincertum.* § *qui autem.* 4. Quartō op. de eo 8 cuius res vſucapitur : qui & nihil facit, imō quia nihil facit, ei eſt tacere, & vſucapionem non interpellat : arguit dominium directum per vſum. vel quaſi dominium. vt per praeſcriptionem? Reſpon. & qui tacet, aliquid facere hic non dicitur ſcilicet alienare : vt *C. l. 3. l. ab ecclesiam.* 5. Quintō oppoſite exercuisse 10, quia facto animo dominium : vel is non ſum dominus, tenear de euictione : vt *Inſtit. de obl. ex. ind.* § *fin.* & *T. de euict. l. ſi pignora. & C. de euict. l. ſi ab euictore ſupra de lega. 3. l.* § *fundum ſub conditione.*) Reſpon. & ibi ſtatim exiſtente conditione tranſit in legatarium etiam ſine facto heredis : vt *C. communia de l. g. l. ſin* 8. *ſin autem ſub eodē. & ſupra de lega. 3. l.* § *fundum ſub conditione.*) Reſpon. & ibi factum heredis interuenit. Adit namque hereditatem : ſine qua adition ne legatum eſſet inutile. 7. Septimō oppo. de 8 Imperatore Augusto & filio : vt *C. de vend re fiſc. cum priuatis cum. l. i. lib. x. & C. de communium re. adu. l. multum. & de quaeſt. praſcrip. l. omnes. & l. bene* ? Reſpon. haec eſſe ſpecialia, ſecundum Azo. & eodem modo

f Inconuenit non ſemper eſt ſequitur qui communibus habet.

r Socius ſocio ſtatim, vt & quotidie rem communi poſſe alienare.

d Adde quod hoc eſt in pupille : vt non. Bal. in *Legem. C. qui res ſe poſſ. &* in *Authent. vt ea alienat per Curia.* in *Ch. 3.* vers. in *fin. de quarto. & vide in epiſtol. collatione. vers. alio.* § *ſi vero.in non eſt mouen. de prob. lib. 6.*

e Creditor, an & quando rem debitoris inuiti poſſit vendere.

f Tutor, an & quatenus rem pupilli poſſit vendere.

g Vſucapiunt rem alienari inuito domino.

h Dominium noſtri patrimonium eſſe poſſit.

i Legati conditionale pendente conditione eſt heredis, & tamen adeundo efficiunt, ſine facto heredis tranſit legatarius.

k Principi deuoluitur inuitum alienare poteſt.

480/C.IV.K.5-3, 1871-1872
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

modo sess. ad l. fupra, de acquir. re. dom. l. supra, § alluuio. & l. adeo. § fupra. ACCVRS.

a ¶ Testamentum. ¶ Plenius * in testamentis quàm in contractibus interpretantur in dubio β: vt patet quia si lego vina, & vasa videor legare, sine quibus vina fluere non possunt: vt supra, de tritico legato l. si tritic. § si vinum. & de penu legat. qui penu §. & l. nemo plus in prin. secus si vendam vinum: vt ff. de pact. & comm. rei vend. l. § liceat. 2. Item dominium rei legatæ transit sine traditione: vt C. communia de leg. l. ¶ Sed vendite non: vt C. de rei vend. l. si fructus. 3. Item si ego tibi fundum quem Romæ habeo, dandam itaque post mortem meam, & statim decedam: valet legatum: non obstante quod nihil dari non potest, vt ff. de leg. 1. § mihi & infr. § ¶ Non sic in fine. vt instituit. de

* Sic Vlp. posse acquiescendum.

XII. PAVLVS libro octauo ad Sabinum.

IN testamentis * α plenius β voluntates testantium interpretantur *.

XIII. VLPIANVS libro nouodecimo ad Sabinum.

NOn videtur b cepisse, qui per exceptionem à petitione c remouetur.

XIV. POMPONIVS libro quinto ad Sabinum.

variorum obligationibus § luce. 4. Item heres tributa præterita legata ex testamento, vel ex lege. 3. Item si ego tibi seruum quem verè elegantis Titium, non perditus legatum licet Titius non eligat, sed in legatario constituit electio: vt C. de communibus. empt. & vend. l. vbi 6. Item stipulari non possum fundum hostium, vt ff. de verborum obligatio. l. liber homo. sed legare sic vt ff. de lega. 3. l. ad omnibus. §. mum. 7. Item in contractibus non potest conferri obligatio in arbitrium alterius contrahentium: vt C. de contrahen. empt. l. in contract. sed se ista passiua communi arbitrio heredis. vt ff. de leg. 1. § fideicommissa. § § fin. ¶ In r rescriptis autem plenissimè, vt C. de hered. instituen. l. si ea conditio. & ff. de conditio. & demon. l. fin. & adde hic diligenter. sic in testamentis qui non est. vt C. de institu. & substitu. l. si in testamento. Item & conditionem extitisse quæ defecit, vt C. de institu. & substitu. l. 2. ACCVRS.

r Interpretantur rescripta plenissimè.

α ¶ In testamento. Appone exemplum ad hanc Lex l. plenum § resp. ff. de vsu & habitatione CVIAC.

β ¶ Plenius. Scilicet quam in contractibus verba ferunt, & strictè iuris ratio postulat. Nam plenius quàm in contractibus. CVIAC.

b NOn vide ar. ¶ Si legata fuit res ultra id testamento, & testator constituit semp ream deberi vel induxit, non videtur c. posse repetari a legatum. nam cepisse id dicor, cuius nomine actio mihi data, exceptione non eliminda. cum ipsum apud me sit remanfurum, nova alij restituendum, vt supra de verborum obligat. actiones l. aliud. & supra de his quæ in testam. delen. l. 3. & ff. ad Sctum Trebel. l. si heres cepisse. 1. similiter potest poni si alio modo testator expecit vel tacite legatum relictum vt ff. de adimen. leg. l. 3. in fin. & l. cum scimus. & l. ne patris 3. Sed potest poni in herede instituto & rogato hereditatem restituere, quam adire est conclus. nam ni cepisse videtur. cum necesse habeat alij restituere totam: & exceptione. si agat contra deb torem, remouetur: vt supra ad Treb. l. si quis patronus. & l. 3. quamquam. 4. Vel verius pone in filio exhæredato cui sit adempium legatum, & ignorans petit, & exceptione est repulsus. nam agit querela vt ff. de inoffic. testam. l. ult. § si in filium. ¶ Fallit d autem hæc regula in casibus. 1. Esse enim si heredem filium instituo quicquid mihi heres esse, si heres filio meo. cum tuo heredes fuerunt, sed vnus partem suam mota querela inoffic. test. amittit. & ita exceptione removetur. nam videtur nihil ei minus cepisse, vt ex pupilari substitutione administratur. ff. de vulgar. subst. l. in pupillari. 2. Idem est & in eo qui partis suæ partem amittit: ideo quòd in fraudem legum fidem accommodauit: vt non capaci restituerit, licet exceptione repellatur a parte: videtur tamen is solidum cepisse, vt ex causa pupillari facto fui substitutione facta: vt in superiori casu & ff. de pa. fal. Les falfa & subinam. 3. Item falli et in libertate fideicommissi eam suis heres abstinuit. nam licet summouetur exceptione agendo contra heredita res de legatis, tamen videtur cepisse hereditatem. vt libertati fauentiatum vt ff. de fideicommissi. libert. l. cum quæ § fi. & § quæ.

c ¶ Aquiniæ id est ab eo quod petit. & aliàs non habetur in præta.

d IN omnibus. ¶ Pone hic contradictor, vt ff. de verborum obligationibus. l. nec qui § quæritur. & in testamentis, vt ff. de condit. & demon. l. in fraudem. 5. in fine. & de lega. 3. l. omnes. Sed lites præsentialiter debentur quando dies non est appositus, nec ff. tamen dies quandoque certus: vt in conditionata præsentia, vt supra de conditio. & demon. l. quandoque incerta, vt si legetur ferius legatum cum libertate. nam legatum differtur in diem in quo erit liber: vt ff. ad l. Falcidiam l. 3. § ad rei. sed & aliis non debet venire creditor cum fuccu parantur, sed modicum exp. ctare, vt supra de fideicommiss. l. quod dicimus. & infr. de usur. & usuris. § fin. quod potest dici vt. dictum ad idem conferens. ¶ Et differt inter, aut in obligatione apponitur dies certus, aut incertus, aut conditio, aut nullum horum. si dies certus, vt hinc ad Pascha, tunc cessit statim dies, sed non venit, vt supra titu. 3. l. 2. Si incertus, vt paratum Arethusiæ, vel liberatus fundi, vel operam incertam à liberto, tunc nec cessit nec venit dies antequam nascatur partus vel fructus, vel opera indicatur. Et sine præfixa exempla & alias vbi est dies incertus tacitè, vt ff. de condit. & demonstr. l. 3. § fin. & de verborum obligat. minus l. incertum. in principio. & § 1. & 2. & l. centum. 3. cum vir. & § 1. cum qui in idem. & § illud. & de eo quod certo.

e Qui adhuc.

XV. PAVLVS libro quarto ad Sabinum.

IS qui * actionem f habet ad rem recuperandam, ipsam rem habere videtur.

XVI. VLPIANVS libro vicesimo primo ad Sabinum.

IMaginaria g † vendi-

f Habere videtur qui potest habere actionem.

g Imaginaria venditio erat in qua stellæ quod per ea & libram declarabatur. Interponebatur etiam tertium virum 10. siue numus, qui pretium vendi ad conficiat. a Dies appositus, secundum habetur pro non apposito.

tio § § fquis stipulatur. ff. si exprimatur dies incertus, vt quando mortuus erit. T. de rem fil. & demonst. l. 3. § 1. cum enim dies in certus & conditio æquiparentur, vt ff. de leg. 1. l. dies. § fi fi fe. vendet. & de condit. & demonstr. l. dies & in conditionibus nec cessi nec venit dies ante euentum conditionis, ergo nec hic, vt 3. 2. 3. l. Lucius. ¶ Quid autem si dies fuerit appositus hac mo to promittis hoc anno? Tunc die venit. C. quando dies legi. or l.). Quandoque tamen appositus * dies habetur pro non die, vt promitis hodie decem, vt ff. de v. ob. stipul. l. liber homo. § decem. Si autem conditio apponatur ut, tunc nec cessi nec venit ante conditionem, vt dicta l. vadem. nisi quando est certum eam existeram, vt promittis si filium ex ea tuleris non tuleris vt ff. de manu. l. si fundum. § qui sub conditione. & de verbor. obli. l. in illa.

h Imaginaria venditio.

i Fructus dicebatur. l. pend.

† In contractibus obligationibus. Vide scripta ad l. 42. in fin. supra de verb. obli. CVIAC.

e ¶ Fructus debebat. l. pend.

f QUi actione v. ¶ Contra te possidentem rem meam habeo rei vendi. videor habere eam, vt ff. de acquirendo re. dom. l. rem in omni: nam etiam fructus naturales vindico, vt ff. de usufructu. & fructu. & etiam industriales. Si ex malæ fidei possessore. vt Instit. de re. di. § quæ à non domino vsque percipit omnia habeo, ac si haberem re ip. 3. Item possio possidere non possit. nisi habeam intentionem vade v. possessionem habere videar, vt supra de acquirend. possess. l. quæ in vi. quo etiam fructus veniunt. vt Cod. vnde vi. l. 3. de possessione. Sed prima non placet lo. Quia enim habet rei vindicatem vere habet. id est vti dominium, vt ff. 20. l. 1. si homicam. 8. in homi. de l. habent. non fidhic et hic dicit 3. Pone exemplis in h meum pallo, qui prædicta fecit. nam meum vt ff. quod me aut. Lauolen. 3. non sugit rapi lex remanfille penes meum pallum. vt ff. quod me aut. Lucium. 3. licet. cum enim inferent meum non videatur adeptus quod retinere non potest: vt supra de acquirend. possessio. 3. non videtur. & de legati. 2. l. qui cum vicinum. 5. cum h e. ita ergo nec meum pallus videtur amisse. vt ff. de in ius vo. regis. l. nemo. vt vide 4. Item potest poni in personali actione vbi enim debitori videatur abesse qui est obligatus: vt supra de rer. pri. l. si quis mandate ergo creditori abesse ergo f cum habeat actionem personalem, tem habere videtur. Nulli d tamen venit in dubium maius commodum esse possidere quàm petere: vt supra de rei vend. l. ingen. & Tertull. tritum & secundum hoc intelligi ut contraria, supra qui facultate cog. ut. l. fecundum. § diuersa. & ff. de pet. hæred. 3. fere &. nihil de lega. 3. fi res alienæ. 2. Item fume bonum exemplum in personali, vt ff. solu. ma. l. 8. filiofamil. in 3. versus.

d Possidere melius est quam petere.

g IMaginaria. ¶ Pone supra de contrahen. empt. & ven. l. fquis donationem. vbi dicitur quod h si c minori pretio vendo: est venditio, sectus si nullo: dic ergo hic accedente pretio, licet minori. 2. Vel pone vt C. de contrahend. empt. & venditio. l. empti. vbi dicit, si vendo pretio exiguo, licet non soluat, tamen valet venditio & secundum hoc dicas hic, accedente, id est consensu, licet non soluto. 2. Vel terriò pone vt supra de donat. inter vir & vxo. l. si ita fuerit. § rursus. vbi dicit remoto pretio remanet donatio, vel alius contractus prout hic signatur. vt Cod. de collatio. & ob. l. si quidem bona ¶ Sed oppor. supra de manu. l. 19. § si obligatus. vbi dicitur imaginaria venditio etiam illa in qua fuit pretium constitutum & solutum 30. æquiuocatio est. nam ibi dicitur imaginaria: quia statim qui seruum manumittit, debet manumittere: & sic quia parum fuit apud emptorem. similiter. hæc est ficta.

h Vendito est, etiamsi pactus ne constaretur pretium emptoris remittatur.

480/C.IV.K.5-3, 1873-1874
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

a Tempus pro herede aut gratia heredis adicti in testamento intelligitur.

b Tempus in dubio adiicitur adiectum pro promittente.

* ¶ Imaginaria venditio. Plerumque verò expediendarum rerum gratia venditionis nomine vno fiunt. vt in l. ij. ff. de iure dotium. CVIAC.

a CVm tempus in testamento. ¶ Pone * per l. ij. de adi. & adl. quam quo. vbi testator damnauit heredem soluere hoc ad-no. nam quod heres nondie potest soluere si vult: sed non compellitur: & hoc si non fuit alia mens testatoris, scilicet vt ante soluendo non liberetur. tunc enim si ante soluit, donare videtur: adeoque necesse habet iterum soluere. v. In * puto adiectum posse per l. ij. de verb. oblig. l. cum qui. §. fi. vbi dicit idem: & sic potest soluere pro eo. hoc quidem quoque vale in tres tempus: sed non cogitur. vt sup. de fid. quod in dif. de verb. obl. qui hoc anno. 3. Vel aliter in vtroque casu. cùm promittens vel legatarius mihi fundum ab heredè tuo petit eorum tempus postulans: credendum est tempus adiectum gratia debitoris: vt si interim fructus capiat, sui sint, nec teneatur dare: nisi alia mens testantis fuerit vel contrahentium. vt etiam fructus medio tempore percepros mihi præstare: vt ff. de leg. 3. l. fructus §. Proculus. & de vsur. l. in stipulationibus. §. cum Publius.

b ¶ Pro herede id est, ad vtilitatem heredis.

c ¶ Adiicitur. i. testatore.

d QVæ I. pura. ¶ Pone casum ex eo quod est supra, quando dies leg. vel I. post diem in pœne & §. fin. & supra de verb. oblig. l. fi filium. nam in I. fi post diem. in principio dicit. si purum est legatum, vel in certum diem relictum, cedit à morte testatoris, vt legatarius transmittat ex tunc ad suum heredem. Si est conditionale, vel in diem incertum nunc ex die lapsu, vel euentu conditionis. Et idem dicitur C. de cadu. tollen. l. unica. §. sin autem. & §. fin. eodem. At in §. illius l. fi post diem. dicit quòd hæc legata quæ transmitti possunt, quòd ex quo casu cessit dies, acquiruntur his quorum sunt in potestate legatarii, etiam si efficiantur sui iuris antequam traditio fiat res legata. Si autè non possunt transfiuire, quia pendet conditio legati: tunc si existente conditione sui iuris legatarius inueniatur, sibi quæruntur: non si in cuius fuerat potestate: vt C. de cond. inser. l. fi vxor. & sup. quando dies leg. ce. l. vlt. & sup. l. fi. & sic intelligitur dies quo cessit. ¶ Et in hoc casu differt a stipulatione. nam si sub conditione stipulatur filius vel seruus patri vel domino: quærente etiam si sui iuris inquirat tempore conditionis existentis: vt sup. de verborum obligationi. l. fi filius. & de pecu. servus. l. fin. & hoc dicit hæc lex cum lege sequenti, si filius. quam quidam non habent. ¶ Sed hanc quod de stipu. dicit, opponi primò supra à mandat. l. fi sub non remunerandi. §. fi filio. vbi mandatus filiofamil. vt solueret pro me: & emancipatus soluit, & agit inspecto tempore quo soluit, non quo receptum mandatum, sed ibi vide quid fecit, scilicet soluendo, quòd ei datum est. scilicet negotii gesti. & non recepisse mandatum, & solui sse pro eo. 2. Secundò oppo ex eo quod est sup. de hered. instit. l. quidam cum filium. in fin. ibi, sicut dari placuisse, &c. vbi mandatus filiofamil. vt adeuntem pro me & factus sui iuris soluit: & nihilominus agit contra me ex mandato. Sed respon. eodem modo vt superiori. 3. Tertiò oppo. supra de verborum obligationibus. l. quidam cum filium. § fin. & de fideiussoribus. l. fi tabernæ. §. Iuuoli. in quibus dicitur quòd si filius mercenarius stipulatur à debitore seruato, vel filiofuisset, & emancipatus mercenis numeres ipse agit, non pater inspecto tempore quo stipulatur. Sed respond. vt supra. 4. Quæro oppo. supra de hereditatibus instituendis. l. quidam cum filium. in primo casu, vbi filius fecit amicum suum institui reliquatus sibi hereditatem & factus sui iuris agit mandati vtil. Sed hoc ideo, quia testator instituere volebat filium, non alienabiliter, atque voluntas non debet omnino perire, arg. C. communia de legat. l. fancta.

e ¶ Quæ legata. Vide scripta ad l. 1. & ad l. 78. ff. de ver. obl. CVIAC.

f ¶ Nobis. legatariis.

g ¶ Transferunt. puta in diem certum.

h ¶ Eorum. filios vel seruos & ita facit transitum de persona domini vel patris ad filios vel seruos.

i ¶ Aliter atque quod cum stipulari. Hic dant differentiam quatuor inter legata & stipulationes conditionales. Prima est, legata, quo casu transmittuntur in heredem, acquiruntur patri & domino, in quorum potestate fuimus. At stipulationes, quæ in heredem transmittuntur, non semper patri, & domino acquiri possunt, vt stipulatio ire, agere, litere. CVIAC.

k ¶ Nam & sub conditione. In his verbis ponitur secunda differentia, stipulationem conditionalem patri acquirit, etiamsi condicio existerit, post emancipationem filij. eadem transmittitur, etiamsi existerit post mortem stipulatoris legatum conditionale, neque transmittitur, si existerit eodem post mortem legatarij, nec patri quæritur, si existerit post emancipationem filij. Vide scripta ad l. 78. ff. de verb. oblig. CVIAC.

l ¶ Stipulantes. & idem in filio emancipato, per l. §. filius. quam habet sup. de verborum obligat. l. fi filius. quâ quidam habent hic.

m ¶ Etiamsi liberatis post filios. Spectatur enim tempus contractus. CVIAC.

n ¶ Qui autem alia. Ponc casum Gothanum Bal. si à pupillo tutorum pecuniâ accepero, & ei sine auctoritate tutoris solueronideo non liberabor, quia aut scisti, eum esse pupilli, aut ignorasti. Si sciti, aut putasti mihi licere soluere sine tutoris auctoritate: & tunc potest mihi imputari inris ignorantia: qua mihi non subuenitur: sicut si emo ab eo credens licere sibi vendere vel tu pro emptore l. secunda. §. si à pupillo. licet enim de damno meo contendere videar, tamen cum damno pupilli desidero mihi subueniri. Vnde cum verisimo contendat de damno: potentior est pupillus, quem eras ejecturus vt arg. sup. de rei vendicatione. l. quod in fundo. cum ego in culpa fuerim, qui talitter soluisti. sup. quibus alienare licet. § ex ea contrario. Si autem ignorasti eum esse pupillum non debui soluere, nisi certus essem de eius conditione, id est an esset pupillus, vel non. & hoc quando amisit pecuniam sibi solutam. aliàs si esset locupletior, liberor per exceptionem: vt sup. de exceptio. doli. l. apud. §. si quis pupillo.

o ¶ Liber. scilicet contrahentis, id est legatis. & sic probatis causam quasi contractus qui sit inter heredem & legatarios, non imputetur si soluerit, dummodo sine dolo soluerit, scilicet nesciens esse pupillum qui non potuit soluit suppleuit iuuitus contrahit cum legatario liber quasi contrahatur in contractu sup. ex quibus can. in fin. statur. l. apud Iul. in fin. & l. seq. & Inst. de obli. ex quasi contractu. §. item. ¶ Quæ autem dicta sunt in persona pupilli, dicenda sunt in furiosis. & prodigis. non enim liberatur debitor nisi pecunia in eorum pa. fu prodigi. utilitatem conuertatur: vt supra, de solut. l. stichum. §. vlumfruc. nam pupillo comparatur prodigus vt sup. si seruum pecuniæ l. vnic. in fin. ¶ Sed si ita ponatur casus. Oppo. supr. de adopt. l. in principio vbi patitur contrahentibus cum matrifamilias minori, licet de eorum conditione non inquirat. Respon. hic sponsibi ex necessitate festinatur ad contrahendum: sed ibi debent aliquid inquirere, scilicet an in eam causam sint proposita, in quam conuenabant: aliàs non habet locum exemplum vt eod. l. non autem. 2. Item opp. supr. ad Macedon. l. fi quis patrem. sed ibi error * communis fuit: quia sic agebat, sic contrahebat: qui error communis ex tutoritate. supr. de offic. prætor. l. Barbarius. Item quod scripsit Bulga. de legato, vt heres soluendo pupillo sine dolo, liberetur. 3. Oppo. supr. de fidei. ff. l. ff. ramo. 2. Sed ibi non heres, sed seruus vel alius causa impleta ex conditionis soluit pupillo. 4. Item oppo. supr. de leg. 3. l. ff. seruus. leg. §. vbi heres soluendo seruo legatario non liberatur. Sed quid mirum quia non soluit tui deb. quia eras enim non potest facere conditionem domini dominorum: vt C. de pæn. l. finem. ¶ Potest b posi etiam primam legis responsum in eo qui accepit scilicet furem minus idoneum facultatibus, qu. filii debet inquirere & non inquirit de facultatibus eius: vt sup. de fideiuss. l. 3. in fin. In casu tamen inquirere non potest vt dictum. præcipue vn ex heredibus pro legatario vltimi. scilicet fuisset coheredibus vt sup. de vsufr. ad. ea re. quæ vsu am. l. vlum. 2. Item potest poni in eo qui cum pupillo contrahit nam si non defenditur pupillus: si missio in eius bona, non vendit: vt sup. qui ex ea in poss. sunt. l. apud Iulianum. Item non obligatur pupillus vt Iulia de minis. iur. 3. Potest etiam eleganter poni in casu tibi debeo drof. pa. Iam fecisti de non petendo. sed pactus scienter non tenetur, permitt. tenetur quidem, quia fidem malebat promittere: C. ad Legem Falcid. l. fina. sed heredi qui satisfacit ex necessitate pro legato sol. adire nisi te conditione, hoc non potest imputari. nam non tenetur si condicio non extat: vt sup. vt leg. ma. ca. l. 1. §. fi

* al. hæc lectura dicit, per Accur. habentes videtur nec est in Pandect. Florentina, sed verba Pauli. institutionis desiderata ex capite vl. 22. de verborum obligationibus.

a Tenet communis ius scientes iura quæ sunt contrahentium.

b Contrahens quibus caret dicitur esse debitor, ne ei à nolle datum & concludendi eius cum quo contrahit.

480/C.IV.K.5-3, 1875-1876
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-3, 1877-1878

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-3, 1879-1880

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-3, 1881-1882
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-3, 1883-1884

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-3, 1885-1886
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-3, 1887-1888

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-3, 1889-1890

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

actio indipit ab herede, vt C. ut ac. ab hær. l. j. Saepe enim plenior exceptio obligatio heredi quàm defuncto, vt supra ſi quis. l. ſi per imperatorem. §. non mirum & ad l. Pal. l. repetitur. & ſupra recipiam anno. l. ij §. j. Econtra quandoque minùs, vt in priui. perſonalibus, vt infra eod. l. in omnibus. item in vſufructu. qui non transmittitur ad heredem, vt inſtitu. de vſufruct. §. ſeruus. Item in omnibus perſonalibus pact. vt ſupra de pa. l. idem §. perſonale. Idémque in omnibus perſonalibus actionibus, quæ heredibus non dantur, vt ſupra de iniur. l. iniuriarum actio. & de in ius voca. l. in ius. & de eadem. l. hæc actio.

¶ Item in alio caſu: vt C. de mand. l. fin. ſed in omnibus actionibus quæ non dantur in heredes, plus habent heredes: in perſonalibus vt Inſtit. de perp. act. §. non omnes. ACCVRS.

a Mallem vi-deatur, qui aliâ interceſſione ſuo nomine vtitur, neque prohiberi.

a Semper. ¶ Si à pro te præſente fideiubeo, & non contradicente, mandare videtur: & ideo mandati experiar: vt ſupra mand. l. qui fideiu. & l. qui patitur. & C. mandat. l. ij §. deinde. & hic eſt primus caſus huius legis. Si verò pro abſente, tunc aut. geſt. experior: vt ſupra mandat. l. ea mandata. §. j. nec enim mandati ago, eâm mandatum non fecit: vt ſupra de neg. geſt. l. Pomponius. in fin. ¶ Quæritur ergo hîc datur actio mandati in ſecundo caſu huius leg. cum mandatum non fecerit, imò negot. geſt. deberet dari: vt ff de negot geſt. l. ij §. pupilli. §. idem aut. quæ eſt contra Sabi. ibi ratum fuit habitum ab abſente factum: hic à præſente. 2. Vel ſecundum Bul. hîc fuit mandatum, ſed tunc non ſuſpectum: quia dominus cum indignatione recepit: mandacium mandatum ſponte adimpleuit: & dominus poſtea ratum habuit. 3. Vel dic ſpeciale in fideiuſſore, vt ratihabitio mandati actionem indarit. 4. Vel forſè hoc verum eſt cum pro aliquo iudicio ſiſti fideiuſſit: & ita erat ſpeciale in iudicio, vt alia multa, ſecundum Ioan. quæ putaui ſupra ſi quis cau. per totum circulum, & maximè in l. ij. ACCVRS.

b ¶ Obſtiterit in mandati. Obſtat l. C. de remiſſ. & commiſit. ſi. pal. in qua dicitur eum diſtingui actione negotiorum geſtorum. Dicendum has duas actiones tendere & negotiorum geſtorum ſupplendi in eadem dari, vt ſit in arbitrio actoris, quæ experiri velit. Sic, ſi ratum habui, agam mandati & negotiorum geſtorum l. j. ſupra de excep. rei iud. Concurrit enim cum illa condictio. l. j. & l. ij. inſtitoria. ſupra mandati. CVIACIVS.

b Reſtituere debeam ſcam ea de quæ ab eo quis in poſſe, vt vſucapione noceat.

b Domus. ¶ Domus mea debet ſeruitutem Titio aliter non tolleadi nili cum lapidibus, non cum ligno poſſum: & cum quidem reficiebat, dummodo non nocerem ei: inuito: quod eſſet ſi faceremus contra debitam ſeruitutem: in quo ius non habeo, ſed ab voleuse poſſum: & ad hoc ſupra de excep. reiiudi. l. ij. a. Vel die ſecundo: domus mea ſeruitutem non debet vicino, licet ergo mihi altius tollere: vt Cod. de ſeruit. l. a vicino. dummodò non nocean vicino inuito; in quo ius non habeo: notandi: quia non immittit ſtillicidium in eo. hoc enim non licet: vt ſupra ff ſer. vin. l. ſeruit. §. Aruſp. & §. ædemque. Si tamen mihi in alienam immitto, alteri tamen officium: ſi quidem dolo, tenetur, aliàs non: vt ſupra de aqua plu. arcen. l. j. §. denique. Plane ſi interdum quis rebus coactus, vt ſupra de eſſ. profe. vers. l. præſi. & C. de adi. pri. l. ij vt protenus.

c Teneatur quis ſuere ſuum tecti-cere cogitet.

c ¶ In qua. id eſt in quantum. ACCVRS.

d ¶ Non habet. ſcilicet officiosè. M.

e ¶ Teneatur. hîc die vt ſupra in j. nihil. ACCVRS.

f Hi Herediam nihil. Cone. hanc l. cum Lei qui. ſupra de pact. haud. vide ſcripta ad l. xxj. ſupra de pact. CVIAC.

f Quæ. Ex venditione tu mihi debes. ſi ſolutionem differas, dum ignoras me vendidiſſe ei cui ſucceſſiſti, non teneris ad vſuras, aliàs ſi ſcires, ſeruas: vt hîc, & ſupra ſi cert. pet. l. quod tu. & de vſur. l. ſi quis ſolauit. & de condic. fur. l. ſi p.

g ¶ Prouocat. ſe defendendo. ACCVRS.

h Eſt quæ rarò. Si quis herede inſtituto deceſſit, & adita hereditate mortuus reſuſcitaret: d (vt de Lazaro c acciderit) non ſunt rara prodita ad nos poſſe heredi poſſe bona recuperare ab heredibus ¶ Hæc enim rarò accidunt: & ea quæ rarò accidunt, non temerè in negotiis id eſt legibus quæ de negotiis negotiis loquuntur, computantur. & dic temerè, id eſt temerarium eſſet ſi tales caſus in legibus commemorarentur. & ad ea ſupra de le. & ſenatuſcon. l. ea. & l. eam ad ea. Aliquando tamen ad ea quæ rarò accidunt, iura aptauerunt: vt ſupra ſi pars hære. pet. Antigua. & C. de legi. hæred. l. ſi maior. & ſupra de fid. lib. l. non ſunt. 2. Vel aliter pone caſum, ſi rem tibi pignori dedi, cæpit caſu fortuito ſic amiſſa: non teneris: vt C. de pign. act. l. quæ fortuito. nam ea quæ rarò, id eſt formino accidunt caſu; ideo enim caſus dicuntur fortuiti; non computantur temerè, id eſt facilè in negotiis gerendis, id eſt in contractibus qui iure inter aliquos celebrantur. ideò autem dixi facilè: quia computantur quandoque ſic vt præſtentur, ſcilicet vbi pactum, culpa, & mora interueniat: vt dixi ſupra eodem. 1. contractibus. ACCVRS.

i ¶ Eſt enim natura. ¶ Cauillatio dicitur quaſi deceptoria argumentatio, ſcilicet cum ab eo quod verum eſt, venitur ad id quod eſt euidenter falſum: vt Inſt. Inuenta cauillatione. ¶ Hoc autem ſic per breuiſſimas mutationes terminorum diſſimiliter acceptorum: vtili hoc pacti conſtabitur. quod falſum eſt: imò interdicta proponuntur contra occupantes res ſacras & religioſas: vt ff. de interdi. l. ij. §. interdicta. ne quod in loco ſa. §. l. & de ſepul. vio. l. pretor. In hoc autem interdicto medius terminus, ſcilicet dicto nullus, diſſimiliter accipitur: cùm in propoſitione verbum nullius, ad hominem referatur in aſſumptione, ad hominem patitur & ad Deum. Res autem diuinæ in bonis nullius ſcilicet bonorum ſunt: in bonis tamen Dei ſunt, hominum ſcilicet conſtitutione, & ad eius honorem ſpecialiter deſignatur. At feræ beſtiæ neque in bonis hominis ſunt, neque in bonis Dei deſignatæ hominum conſtitutione, & hoc ſecundum Bul. 2. Vel aliter pone fructus rei eſt, pignori dare licere: vt infra eod. l. fructus. & ſupra de vſur. l. fin. ſed omnis fructus rei pertinet ad fructuarium: vt ſupra de vſufr. l. vlt. ergo licere dare pignori, pertinet ad eum. quod eſt falſum: vt C. de vſufr. l. mercedes. Item & hîc eſt exceptio: quia verbum fructus, in propoſitione pro veritate quadam ponitur: in aſſumptione verò ponitur pro commodo ex ipſa re proueniente: vt ff. de vſufru. leg. l. item ſi fundi. 3. Vel aliter id demum poteſt ſeruo alterius legari, quod poſſet ſi ipſe liber eſſet. ſed ſi liber eſſet, non poſſet ei legari quandiu ſeruus: ergo nec eum ſeruum eſt, ſic ei legari poteſt. ſed hæc argumentatio ſic ſecundum quid & qualiter: & ideo cauillatio, vt ſupra de legi. §. l. de heur. §. ſeruo autem. ſic etiam ſit cauillatio: vt ſupra de regu. Cato. l. prima. AZO.

k ¶ Cauillatione. apud nos cauillatio, apud dialectícos fallacia.

l Mentitur. In exceptione a pacti prompeam eſt exemplum, quæ vinculo naturalis æquitatis ſuſtentatur: vt ſupra de pac. l. j. in principio. & ſi ſil. §. fratribus. & ſupra eodem. ſed ſi in re ponitur, non video ad quid dicitur debitor: cum acceptitio nec retentio detur: niſi dicat quòd in modo pacto facto de petendo, poteſt prima actio extingui: quod non poſſet ſi in nullo debitor eſſet, vt ſupra de pac. l. ſi tutor §. pactus. 2. Vel niſi dicat pactum de non petendo factum per metum, vel dolum: ſed dicens, tunc abhorret à naturali æquitate. ſed dicam illud propter accidens, non propter ipſum naturam pacti. 2. Vel die ſecundo, quòd naturalis philoſophia exceptionem Matt. habeant. 3. Item ſi quis imperauit ne vſque ad certum tempus restatur ſoluere, tenet reuerpetuò, vt C. de petit. hæred. lib. l. quotiens. vel etiam in perpetuum, ſecundum AZO. ſi dicat, non obſtante aliqua lege, & maximè ſi propter aliquam publicam vtilitatem fiat. 4. Item per hoc quia non abhorret, id eſt non diſcrepat vel diſcordat à naturali æquitate, cum lege diuina & humana ſtatutum principia eſt teſtandum: vt ibi, Omnia enim ſalſa principii tanquam præcludunt, & docebor ab exemplis. ¶ Item dicit prophetæ, quòd hoc ius regis eſt, &c. vt in prin. conſtitutionis ff. no. ¶ Item cum contineatur in lege diuina, vt dictum eſt. ergo eſt ius naturale. quia b ius naturale eſt quod in lege & euangelio continetur. vt in decre. c. ius naturale. & poſſunt dici debitores, eò quòd ſi ſoluant, non repetant: vt ff. de condic. indeb. l. qui reſpiciens. & ſupra quod quiſque iuris in l. ij. §. ij ¶ Item quod dicit, debitorem, ſub etiam propter prædictos effectus, tamen improprié: vt ſupra, in l. Arbitrorum.

a Exceptiones nullum gaſi nullus, non eſt obſtitus.

b Ius naturale pro eo, quod in lege & euangelio continetur.

a ¶ Abhorrentem.

480/C.IV.K.5-3, 1891-1892
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

a ¶ *Abhorrent ab.* id est discrepantem. ACCVRS.

b Naturales contrahi opponuntur adoptiuis vel testamentariis legitimis.

QVintus. Filij naturales [a] quandoque dicuntur ad differentiam adoptiuorum; quandoque ad differentiam legitimi. *Inst. de adq. per adr. in prin.* intelligendum est de naturalibus & legitimis. si enim intelligeretur de naturalibus tantùm, falsum esset, & contrarium iuri. *Inst. de nup. §. fi.* ¶ Item cum repetitur quòd naturalis. filius pater non potest relinquere nisi vsque ad certum modū, intelligendum est de naturalibus tantùm: vt *C. de nat. lib. l. fi.* nam legitimi & naturales in vniuersum possunt instituere. ¶ Dic ergo [b] testantis, vt ei daturum rerum significationem. & hoc fiat secūdū leges, vt casū possint. *sup. de leg. & fideic. l. in ambigua.* hoc in stipulationibus: & sic etiam potest poni casus per *l. fusano de testamen. obligatorium. l. quotiens.* & sic in testamento, & sic etiam potest poni *sup. de re. dub. l. quotiens.* ¶ Et

* *Antiquior.* ¶ Concor. text. cum Gl. ff. de acquir. commit. de in fi. vers. de offic. procons. in vers. *relatum.* extra. de reg. iur. b Duæ sententiæ propinquiores eiusdem dictæ rerum.

c Aperte explicat de iure quo ei defensionem concedere.

d Priuilegia personalia nō deferuntur ad hæredes. Hæredes patroni & parentes quibus tribuūtur non conseruantur in feudum. ¶ Priuilegia actionis deferūtur ad hæredes.

hæc dicitur aperte [c] expositio, vt non valeat potius, quàm pereat: & non sit contraria iuri.

[d] *In omnibus.* ¶ Et [d] patronus, & parens, & similes personæ, in quantum facere possunt, condemnantur: heredes tamen eorum hoc beneficium non habent: *supra de re iudi. l. patronus, & l. inter. & l. fi. fideiussor. & §. si creditor. & l. iudicium.* (nisi [e] in causa: vt *supra l. fi. ma. l. etiam in prin.*) Item priuilegium quod habet mulier vt præferatur aliis creditoribus, non datur heredi: vt *C. de priuil. cre. d. l. fi.* nisi filius: vt *C. qui po. in pig. l. fi.* ¶ Item beneficium vt pupillus præferatur aliis creditoribus. vt *supra de priui. cred. l. adiuuatus. §. fi.* non habet heres pupilli illud beneficium: vt *supra de ad. minis. tu. l. ex pluribus.* ¶ Item ad hoc *supra de dote. l. hereditas.* ¶ Vbi [f] autem genus actionis priuilegium in se continet: vt & agat quis pro expensis in fructus factis: vt *supra de relig. l. fi.* Vel quia in restitutione traditæ est pecunia: vt *supra quæ po. in pig. l. interdum.* priui. hereditatis habeat: vt hic, & *infra. l. priuilegium. & supra de relig. l. filium. §. hac actio.* & ad hoc *supra de negot. gest. & actio. §. præmissa. dicitur, de ac. em. l. fi. §. quum quæritur & de confess. pu. l. i. §. fi.* ¶ Priuilegium actionis etiam dici potest, quia ex mora generatur vsura: sicut exemit in omnibus bonæ fidei iudiciis: vt *supra de vsur. l. mora.* ¶ *in bona. §.* ¶ Fallit autem hæc regula in prima parte, in restitutione in integrum: vt *supra de in integ. resti. l. non solum.* & beneficio Vell. vt *C. ad Vel. l. in hæredē.* ¶ Apparet ex præmissis quòd dicitur genus actionis, scilicet, vel causa propter quam datur actio: vt *in fi. inscriptum.* Et quod dicit, *deficiunt*, illud fallit in beneficium: vel quia præfertur aliis, vel quia vsuras generat ex sola mora.

[g] *Nuptæ.* ¶ Hæc regula vera est in omni priuilegio fauore alterius inducto: vt *C. de pac. l. si quis in conscribendo vers.* 1. Item pone vt *supra de nupt. l. priuil.* vbi minor instituit non vitiat beneficio restitutionis. §. Item dicetis beneficio quod non sit priuilegium: vt *supra de dotis. l. si ex vi. §. non potest* beneficium enim affert gaudium capienti: & inuito nemo gaudebit: vt *in conscribendo fundum ff. quæ ex eo fundum.* ¶ Hæc autem regula fallit 2: vt *supra de bo. qui. l. si debitor tuus.* ACCVRSIVS.

g Inuito priuilegium non datur.

h Potest agi ex quali. 1 Contractu. Iniuria vel delicto non obligatur. k Creditio modica quæ non est creditum. quæ pro creditore habetur.

l Mercatores causa eundo ad nundinas.

e ¶ *Inuito creditori non datur.* Hanc legem referebam esse ad assignationes libertatis docet ista ipso, vt sit sensus: inuito non assignatur libertas. Vide scripta *ad l. 2. supra, de testamen. manu.* CYAC.

f ¶ *Nunc patuit.* ¶ Potest [h] gladij est animalis certæli in fauorem totius hominis. id est in animata corpora: & sic infertur pœna corporalis. ¶ Et quod habetur, *absentia contrahentis* [i], scilicet quæ ad tria: i bentatem vel cidentem: quæ omnia discutur ragitatia: vt *supra de pa. inofi. l. 4.* & dicunt confiteri in merito imperiti: vt *supra de iure fisci. quum in dubio* & sunt exempla dictarum præmittuntur *supra de pa. l. 8. quæ so. fi.* & *in* ¶ Et quod dicit certiorem vel fuisset certificatio [k] nodo, quæ vtili iurisdictioni. Prima duo non demandantur hic, & *supra de offi. cui mandata est iurisd. l. in prima.* Tertium sic cum iurisdictione: vt *supra de offi. cui mandata est iurisd. l. fi.* ¶ Et quod [l] dixi supra duo prima non delegari, fallit quando contingit abesse eum qui habet cognitionem: quia tunc de

munfar quoad cognitionem: vt *supra de offi. cui mandata. l. §. locum.* 2. Item fallit in legato proconsulit. qui cognoscit etiam præsente proconsule: sed non pronuntiat: vt *supra de offi. proconsul. l. solent.* in prin. & est in eo specialis. vt ibi dicit, qui etiam cognoscit & pronuntiat de crimine suspecti: vt *supra de offic. cui mandata. l. cognitor. & Instit. de iudic. tutel. §. datum.*

LEX 2. IDEM *libro singulari de obligationibus libertorum.*

INuito [d] beneficium non datur [a].

LEX. VLPIANVS *libro primo de officio proconsulis.*

NEmo potest [e] gladij [β] potestatem sibi datam, vel cuius alterius coërcitionis [f] ad alium transferre.

LEX. IDEM *libro secundo de officio proconsulis.*

OMnia [g] quæcunque [γ] consit cognitionem [h] desiderant, per libellum expediri non possunt.

LEX 1. IAVOLENVS *libro tertio ex posterioribus Labeonis.*

FRuctus [i] rei

d Beneficia & priuilegia non dantur nisi causa cognita: & in quibus libellus dari debet.

e Per libellum expediri quæ.

f ¶ *Coercitionis magist.* ACCVRS.

g ¶ Si vis omnia habere plana, dic [a] per libelli, 2. per sententiam latam partibus scientib. & ad eos velut epistolā missam. hoc enim fieri non potest: vt *supra de re iudi. l. de vsuraperar.* 3. Ad interlocutoria potest ferri quandoque absente parte: vt *supra de arbitr. si certo proferre, in prin.* ¶ Et locutium hoc exponit, causæ cognitionem planam: quod est vbicunque datur est sententia definitiua: vt *C. de iudi. l. iudices.* 2. Alij dicunt, per libellum datum iudici: vbi scilicet non debet dari libellus & erit exemplum in transactione alimentorum, & in alimentationibus omnium rerum minorum, & similibus, arg. *C. de pro. mi. l. minorem.* ¶ Hanc reprobā. nam executio [b] cuteli non datur nisi causa cognita: & tamen libellus dari debet: vt *supra de exec. iud. l. libro quarto. §. quotiens.* ¶ Et quod dicitur in ea. ti. l. executio, est verum de absente: vt absens per epistolam & libellum dari non possit se excusare, præsens verò sic 3. Tertij dicunt per offerri debet. libellum ab ordinario alicui delegato, in quo contineatur causæ delegatio, hæc est communis positio. ¶ Op. ergo [c] de in integrum rest. quæ datur causa cognita: vt *supra de in integ. resti. l. minor.* & tamen demandatur: vt *Cod. vbi & apud quem in integ. resti. l. fin. in fin.* sed in ea speciale. 2. Item op. de his quæ cognoscuntur cum causæ cognitione sumatis: vt *supra de offic. cui mandata. l. cognitor. §. ve fus. & de vsu. fru. per fus. l. 3. §. fi en. & de seruitibus, quæ ricen supra ad exhib. l. fi. §. ideoque.* Respon. locum habere regulam in his quæ plenam, sum seu plenam causæ cognitionem desiderant. 3. Op. de cognitione singularum causarum cuiuium, quæ sunt pœnalitatis: vt *Cod. de iudi. l. iudices.* & tamen demandatur: vt *Ce l. qui pro fusano. l. 3.* Respon. hic loquitur in his quæ magis offi. iud. quàm actionis inte expediuntur: vt est in transactione alimentorum, & bonorum pod. diuisis: vt *supra de transac. l. cum hi. §. si pactus. & §. sed nec.* 4. Item in dilationibus in iudicio gradis: vt *Cod. de dila. l. de procedendo.* 5. Item op. *Ce l. de offi cui mandata est iurisd. l. suggerendum.* Respon. hi qui in locum decrescentium substituuntur, non habentur pro delegatis. cum ord. iur. a lege consequuntur: vt *supra de iur. & cura. de. l. 3.* 6. Quæritò ponitur: quidam casus, quòd non possit delegare, vt vnus feliceet scribat testamentum: & alij iudici committat legendum: vt *C. de fac. t. breui. cui. l. 3.* vel reseruata sententia filij, cæteris committitur. quod non potest, nisi auctus: vt *C. de ord. iudicum. ad hæc.* ADVERSVS.

[a] ¶ *Omnia quæcunque.* Hæc l. pendet ex l. nona §. 1. de officio proconsulis. CYAC.

[b] *Cognitionem.* 1 plenam decreti interpositionem.

[c] *Facilius.* ¶ Iuste alias vsitatas quas ex reb homines consequuntur, cuius naturæ in hac re maxime louis atque (in qua vtilitas pignorum inseptit: vt *supra de rei vin. per. Equi autem. §. fi. hoc commodum præcipuè scholarib.* 4 deputauit, vt liceat eis pignori dare atque obligare, & pecuniam accipere: quæ rerous studium continetur. hoc est quòd 1 aut regula. Vel, pro falsum. 2. Vel die fructus 3. [c] vtilitas. nam inter extrinsecas vtilitates quas habemus ex rebus nostris, hæc est vna, vt possimus obligare. nam alias creditor non crederet: vt *supra de rei. pe. l. qui au. & Trudius vti tum. §. fi. & Instit. quæ mo re. con. ob. §. vti.* ¶ Sed [d] rem meam possides quam eunco cum fœdib pensitandis: quia possides fi- pro vsitatis ue vti, & mala fide: vt *supra de re. vend. l. fi.* nam an & hoc debeat æstimari, quod potui obligare & habui licere: per quod æstimatum fore habui? Respon. sic per hanc *l. de fisp. de vsu. l. fructus.* ¶ Item an [e] hæc computantur in fructu quæsti locare potui? Resp. sic, per hanc l. vt *supra de vsur. l. vsuarum.* [f] *proinde Gallus.* nam res vel ad hoc locatur, vt liceat eam obligare: vt *supra de pa. non l. negotij. §. si locare.* & *supra de annonā. fi. vt ante. §. mens videndum* æstimabitur ergo hoc

[d] Feudi reliquerat ea pignori dare atque obligare, & pecuniam accipere: quæ pignori accipere, quod actus non permittuntur.

[e] Fructus sic pro vsitatis

[f] Gallus ille

480/C.IV.K.5-3, 1893-1894
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

in fructu vt hic, & d. l. supr. de vsur. l. fin. ¶ Item op. si hic est fructus rei, ergo a pertinet ad fructuarium: ergo obligat. quod est falsum: vt Cod. de vsufruct. l. interd. sed die fructus, id est vilitas, non fructus ex ipsa re prouentus, vt notat. supra l. ea est mercatura. ACCVRS.

a ¶ Fructus rei est. Ex eodem auctore in l. vlt. supra de vsufru. C. VIGIVS.

a QVi tutela. ¶ Si quis ad tutelam accitus vocatur vt pronimior, vocari similiter debet ad successionem: vt hic, & in Authen. de hæred. ab intest. § ex hoc. & Institu. de leg. pa. tu. §. fin. & supra eodem. l. secundum naturam. cuius legis hæc est sylla. Recipitur autem mulier, nisi mater sit, & quia vt hic, & d. §. ex hoc. ¶ Item capitur b & trinoc: vt C. de le. ca. l. fin. ¶ Quod ergo dicit, quò, id est, ad quem locum. & quasi dicat, redat: melius dixisset restituat. redit, id est peruenit. & infrà peruenit. id est, redit. sed ideo quod erat vnius, alteri attribuit, vt ostenderet alterum fore alterio alicui non debere cõiungere. ¶ Item hæc lex locum habet quando iure agnationis, vel etiam cognationis hodie deferuntur. ¶ Quid autem si testamento detur tutor, vel à iudice: cum alias esset cognatus cui deferebatur tutela? respond. si cognatus ratione agnitis non admittatur: tenet ff. idem si quis excusationem habet. ac si nullam: tunc videtur habere locum hæc regula. vt excludatur agnatus, & testamentarius vel datus tutor succedat ad hereditatem. sed contra quo secundum Aut. arg. C. de indi. l. §. quia verò. ar. si nullus sit cognatus: dativus vel testamentarius admittitur ex hac regula.

b Tutele nemo quo cito non rediat, vbi de excusationibus patrocinatur.

b ¶ Nemo. Pone c cæsum vt inclusum, qui de iure, poss. § permittimus. & § non autem. si ergo emancipato detur tutor, non tenet datio, sed confirmatio: vt supra § vlt. sicut in matre qua filium instituere & ei curatorem dedit. vt ibi instituto, matre. 2. Idem dicit d. fuit hæredibus, id est inter suos hæredes. & qui sunt, die vt Institu. de hæred. quæ. & d. § fin. & Institu. de hæred. ab intest. § ita autem sunt ergo filii & ceteri vires, si nemo eos præcedat: & quandoque etiam si aliusquis edat: si modò in potestatem non sit recidatus: quod contingit in duobus casibus: vt Institu. qui. mo. ius pat. pote. sol. § fi. Item dic nemo, etiam si nullus esset supra de testa. nunc. l. ij & ibi. ACCVRS.

c Tutor datus arbitrarius à patre filio emancipato, ea firmandus est à patrono: vt & si decat filio à matre. Aut. Aequal. in l. fi. de hæredibus qui fint.

c ¶ Si talium. ¶ Si te faciente aliquid in meo prohiberò (quod fit tribus modis: vt supra de op. no. nun. l. de pupillo §. nunciatio.) & tu facis contra, videtis facere vi: vt supra quod vi aut clam. l. §. quod si vi. ¶ Hæc tamen nuntiatio quandoque licite potest præsci: vt supra de op. no. nun. l. de pupillo. §. si quis rogat. & de alueat. l. §. §. quia putauit. Si verò non prohibeo aliquo de tribus modis: tu verò credebas futurum cibi controuersiam ibi finiendam, aut cædere debebas, clam videris facisse: vt supra quod vi aut clam. l. ij. §. fina. & l. seruus. ¶ Item no. quòd hæc nuntiatio f remittitur tribus modis, scilicet si est satisfactum. 2. Item si fit per nuntium eo quo nuntium fuit. 3. Item quando remittitur expressè: vt supra de nou. op. l. j. & de op. no. nun. l. quia in re §. si in eo nuntium est. in Lege papiria.

d Prohibere alterum quid in nullo facientem videri modis possumus.

e Nuntiatio remittitur tribus modis.

d ¶ Non instituendo. ¶ Si testante aliquid tibi legauit, & ante confirmationem testamenti fit delatum, et legi non potest, si tunc consulat, sine inconsulte non valet legatum. si autem potest perfectum, nisi consulat, repellitur exceptione. aliàs non: vt supra de his qui in testa. l. j. §. fed & si legi. & §. sed hoc ita. & §. sed consulit. sed vide contrariè secundum tab. reperies extare tab. nempe mortis. ¶ Vale si aurè delexe sunt etiam inconsulte, non est institutio: vt supra de fideic. tib. l. §. §. item el. 2. Vel die secundò ad literam quia ē legi potest, sed non intelligi quia nullum sensum sustinere vllo modo potest.

f Datis bonis non esse scriptum aut ita scriptum esse non legitimè potest.

e ¶ Quæ in testamento. Ornate autem legitimi fiunt, si nel purè, non mutantur. Vide scripta ad l. j. supra de leg. j. CVIACIVS.

f ¶ Intelligi non possit. Vide scripta & not. ad rubricam sup. de verb. dubia. CVIAC.

g ¶ Hæc pa. sponsæ. Tria dicit, nam fuit ne sic pacto tacitum inter-

ueniente, siue contracta aliquo, & inconsiderati adhibito pacto, seu lege, siue etiam stipulatione alteri cauere voluit, & non potuit: vt hic, & Institu. de emptio. §. sp. alteri. ¶ Fallit a autem hæc regula in multis casibus: vt supra de pact. l. scitis. §. vlt. & l. sp. vsque ad. §. si mutuum. & supra de tutoribus obligat. Libro hæc. §. fin. & l. quod iuncque. §. §. ij. c. & in alia quæ no. Institu. de emptio. §. §. si quis ab. &c. ¶ Cauere. id est acquirere. ACCVRS.

a Alteri pactis, legi dicere, & stipulari quibus caliber quis possit.

e ¶ Non debet. ¶ Pone vt C. de aqua pos. l. fin. §. sin autem excidere. & Cod. de transact. l. transactionem omnem. & de pact. l. si vnus. & l. filium. & supra de aleatori. mutuum. causa fa. l. §. & supra de donat. l. si filio & de aqua plu. arc. l. §. §. de eo ejus. ¶ Et not. quòd iustitia est constans & perpetua, &c. & ubi ea verbatim mutare deseendit iura, quod tria nobis dat præcepta: scilicet honestè viuere, alteri non lædere, & ius suum vnicuique tribuere: vt Institu. de iustit. & iur. in principio. & §. iuris. ¶ De mentis præcepto hic tantùm dicit, quo dicitur alium iniustè vel iniquè non affligi

f Contra ceteros iura promittere, vt. l. vlt. eius dicit quæ nulli fiunt.

per alterum sed b iustè plerumque affligitur: vt cetera iustice: vt supra quod met. caus. l. ij. Item à priuato ad fisi defensionem: vt supra ad l. Aquil. l. fi. proximum §. quicunque alium. Item à priuato ad vindictam: vt C. quando licet vnicuique sine iudi. l. j. ¶ Quid ergo est si c vnus alium iniustè affligat? Respon. quandoque habetur pro infecto: vt supra de sepu. l. fi. fin. quandoque pœnaliter punitur: vt supra de adul. iudi. l. j. quandoque crimaliter secundum varietatem delictorum: vt supra de pœnis. l. §. quæ furia. §. vltim. & l. seqq.

b Iustè alteri affligere quibus ceteris licet.

c Iniusta facta interdum habentur pro infectis, interdum pœnaliter punientur vel criminaliter.

h NEmo potest. ¶ Si negotia tua bene gesti, & expensis: & tu me postea prohibeas, vt per hoc ab tentatis ad præteritas expensas, non præiudicas mihi: vt C. de neg. gest. l. fin. 2. Item procurator meus accepit pecuniam pro me: & postea derelinquat vt alias accipiat, non præiudicat mihi: vt C. de acquir. pos. l. fin. quod capitur to. 2. 3. Vel tertiò pone in hæredem qui vult petitis adire ex testamento, petitus in fraudem legatariorum voluit adire ab intestato: vt supra si quis omi. causa testa perierunt titu. 4. Item potest poni. supra de transact. l. ij. ¶ Sed contra. huic regulæ supr. de vsufr. l. nonnunquam. vbi filius emancipatus voluit ea uti de collatione: & tota hereditas remanebat fratri indiuisa. nam potest pœnitere. Sol. ibi d non dicitur frater habere damnum, sed magis dicitur non lucrari, inter quæ est differentia: vt C. de reuo. l. §. non enim. nam damnum à deminutione patrimonij dicitur: vt supra de damn. infect. l. ij. ¶ Item contra. supr. de fid. Libris quis §. fi. debetur. vbi mandati debitori meo vt solueret Titio pecuniam ego ignorante vtrum Titium accepere. nam videtur quòd possim petere: & ita non liberatur debitor soluens pecuniam Titio, licet ei non pertinuisset. Sed certè imò liberatur: & ethignorante. ratione mandati, vel ipso iure, vel per exceptionem: vt ibi dicitur, & hic non habet damnum, nam hic iniuriam pro damno accipimus: vt & supr. ad l. Aquil. l. fi. & §. quamcunque. §. item iniuriam. & ACCVRS.

d Damni habere & nil lucrari debetur.

¶ ¶ Nemo potest mutare consilium. Hæc regula perobscura explicatur ex l. 8. supra de collat. bon. CVIAC.

i IN totum ¶ Id est totaliter pone in delictis: vt C. ad L. Cor. de fal. l. j. ¶ Sed fallit quando ¶ debuit petere sine vollente & certa scientia: vt supra ad l. Aquil. l. filiusfam. §. pen. 2. Item in contractibus: nam & ibi præsentis animus contrahentis dicit supra commo. l. in commodato §. fina. & C. de dona. l. nec ignorans. ¶ Sed fallit in pupillo, qui sine effectu animi & certa scientia acquirit ex contractu: vt C. de acquir. poss. l. donatorum. & supra de reg. iur. l. §. §. Item potest poni in testamento. nam verè de fundo suo debet certus esse testator: aliàs non valeret testamentum: vt supra de testa. l. de fundo & de leg. ij. l. j. in princ. & de acquir. hær. l. cum qui donatus. ¶ Sed fallit de leg. j. Lepi quæntam. 2. Item potest poni in additione hæreditatis, quæ sit onerosa: ergo à scitante & intelligente: non ergo à pupillo sine tutore: vt supra de acquirend. hæredi. ta. l. pupillus §. fani. & Institu. de auctoritate tutor. §. nunquam autem. & supra de iur. & fac. igno. l. fina. ¶ Quod ergo dicit in totum, dic, id f est omnino. q. d. hæc regula non fallit: vel tunò fallit. ACCVRS.

f In eorum præsentia.

480/C.IV.K.5-3, 1895-1896
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-3, 1897-1898

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

a ¶ *In natura* id est naturaliter iure gen. obligetur quis ciuiliter & naturaliter in eo in quo fere contrahitur: vt *C. de iudi. & ubi*. Lex hoc & ita hic intelligitur. ¶ Naturaliter autem quia tenetur de iure gentium nudo pacto: vt *C. de pactis. l. ius pos.* ¶ At ciuiliter tamẽ per scripturam: vt *Inst. de litter. obligat.* ACCVRS.

b ¶ *In ambiguis.* ¶ Id est, dubiis. ¶ pater promisit pro filia dotem, & ambiguum fit an de suis vel filiæ bonis promiserit, præsumitur de suis: vt *C. de dot. pro. l. finali.* Item pono potest ſupra *de iur. de l. ſi rem.* ſ. ſi ver. 3. Item secundum Ioannem in formula interrogandæ pro dote, an habeat Velleia. vel non. dicitur quòd non: vt *Cod. ad Vellean. l. ſi mulier.* & *C. de iur. dot. l. promittendo. in princip.* 2. Item potest poni *ſupra de pac. dot. l. ſi remanente.*

c ¶ *Idolum* quàm contra dotem. ACCVRS.

d ¶ *Non eſt nouum.* Si id quod debitor mihi in diem debebat, vel sub conditione legauerit mihi pure, valet legatũ: licet vtrũ testator ante decesserit vel conditio existerit, & ita peruenit ad eũ cæsum à quo incipere non poterat: vt *Inſtitut. de legat. 3. quod ſi in diem.* ¶ Item ſi quis mulierem a me repudiatã nupserit Seio, quem ego postea arrogauerim, nihilo minus inter hanc filium meum adoptiuum, & vxorem eius remanet matrimonium, vt *C. de nat. mort. l. ſi quis.* licet peruenerit in eum cæsum à quo incipere non poterat. filius enim adoptiuus etiam emancipatus non potest accipere vxorem quandiu pater adoptiuus: *C. de nup. l. exaptorum. in prin.* 1. Item potest poni per hanc l. *ſupra de verb. oblig. l. pluribus.* & *ſi plures. & l. cauſſam. & de ſenat. l. pro parte.* Sed arg. contra. *C. de his quæ pro eis ſcri. l. ſi in mortalium. 4. item ſi ſeruus.* ¶ Et not. contra hanc regulam, quia quamquam aliquid vitiatur, licet peruenerit in eum cæsum à quo incipere poterat, vt esse filio emancipato adoptiuo libertum posſum: vt *C. de adoptionis libro. l. verum.* Ĉ tamen filio in potestate constituto adoptiuo non licet, cùmque postea emancipatus fuerit assignare: vt *Inſtit. de adop. §.* vnde quæritur. Sed secundum Vber. aliter potest fieri relato ad l. vtrum. ¶ Item not. quòd si hæc potest dupari illud generale quòd multa impediunt ea dinandum, quæ non impediunt ordinatum: quod dic vt *C. de his quæ ſunt ſui vel alie. in l. penen.* ACCVRS.

e ¶ *Vitiatur* alioquin aliquis pertinens ad eũ cæsum à quo incipere poterat. d *Facienda* multa impediuntur quæ facta tenent.

2. ¶ *Non eſt nouum.* Sumatur legis nouum exemplum ex *l. plane vbi. §. unde dicitur. verſ. plane, ſupra de leg.* 1. Vide scripta ad *l.* 17. §. vlt. *ſupra de leg.* 1. CVIAC.

e ¶ *Existent.* scilicet nunc. ACCVRSIVS.

f ¶ *Quoniam.* Si tibi promiſero partem ancillæ Archelidis mihi communis antequam patiat illiberi æquum sit eum deliberare, quia quod fuiſti stipulatus: tamen quia non potest totus adiuc, decretum iuſtum interpretatur vel differas: vt *C. de ver. obli. Limitandum & dices* ſ. *ſed. l. hi pars.* ¶ Item heres inſtitutus ſi conuenitur pro legat. & dubitat de Fal. licet æquum sit legata ſolui, non tamen præſtabuntur niſi præſtita ſatisdatione. quando plus accipiatur: vt & ſ. *ſi plus quã ter pro l. Falci per totum.* ¶ Sed licet quis hic non eſt dubitatio iuris, ſed facti. Reſpon etiam in 4 iure potest errare heres. Quid enim ſi ignorat quidam imputari in Falc. quæ non imputantur: vt pura naturale debitum quod pup. ei debet, vel emptio & quia dubitat, parat ſibi cauere vt *C. de ſal. l. Seuianus.* ſ. *adeire. & ad. Velleid. l. ſi pupillus.* Item quid ſi dubitat de quibus dam legatis valeant vel non. ACCVRS.

f *Litem* eſtimatum quã dubitatio eſt. duo melius ſint.

NOn ſolũ. ¶ Melior ſit conditio, quia perpetuatur actio in quadraginta annos: vt *C. de preſcri. xxx annũ. l. ſi. nili in* actione de dolo: vt *C. de dol. l. ſi. & de in integ reſtit.* vt *C. de temp. in integ. reſti. l. ſina.* Aliud eſt in vtili actione vt ibi not. licet quidam contra. 2. ¶ Item ſit melior: quia ſit transitoria hæreditas, & in heredes: etiam ſi aliàs non transiſſet: vt *Inſtitu. de perpe. & temp. act. §. patroni.* & *ſ. in 3 penali.* & *C. de ac. & obli. l. omnes. & l. ſi cordum.* Sed hoc fallit in ſtipe operarum quæ non vadit ad heredes: vt *C. de op. li. l. ſtipendium.* 3 ¶ Item in actione de dote vt *Cod. de rei vxo. actio §. vtdeamus.* & in alio: vt *ſupra ne de ſtatu defun. l. §. ſed iuredum.* & in actione furtum, quæ datur patrono & patri: vt *C. de in ius vo. l. pen.* ſed in hac parte ſecus. 4. ¶ Item & melior in fructibus & in vſuris ſi ante non fuerat in mora bona fi. vt *C. de vſur. l. vtdeamus. §. ſi actio. & C. de his pen. l.* 9. 3. ¶ Item ſi melior: quia consentaneum eſt: inde non potest eadem ſuam partem liberari: vt *C. de noua. l. ſi ſeruus communi ſeruum. 6.* Item exemplum: vt *C. de leg. 3. l. ſi plurium eadem res in ſ. & de fid. l. ſi quis ſtipulatus ſeruũ a se multi in prin. & §. 3. & de verb. oblig. l. ſi Titius. & Seius. & de euict. l. in rem.*

¶ Item in caſu ſit deterior * conditio, & ſic fallit regula iſta: vt *C. de verb. obli. l. ſi quis ſtip. nam* poſtea nõ vetiat. & continua l. ſeq. eam iſta. ACCVRS.

* *præſcribet.* a Litem conſtestationem quibus cæteris dicuntur fieri conditio.

h ¶ *Eorum* adhorum.

i NVlla. ¶ Pone in pupillo qui promiſit ſine tutoris auctoritate vt *ſupra de ver. oblig. l. ſi pupillus. Sed* contra. b *C. de poſt. l. ſi pupillo. & de contrahen. ſti. l. nulla.* in quibus nudo pacto aliquod contrahi, aliquin pœnam: & incidit in pœnam propter moræ pacti. Sed reſpon. Imò propter conditionem quæ cæſiſſ. ſic *de ſupra de ver. obli. l. ſi Titius.*

¶ Dic ergo nulla, ſcilicet nec communis, nec ſpecialis: quæ quid ſit, & eius effectus, dic vt *ſupra de reg. l. nemo.* ¶ Id quod dicit ibi, id eſt in ſol. ipſius rei, id eſt pro qua re. ¶ Item 4 nulla petitio, quia naturalis obligatio remanet vel quia naturalis & nulla, ſe exceptione repellitur: vt *C. de rer. pet. l. Stella. ſi. ſed cum ſocia.* per quam etiam poteſt poni hic caſus.

b ¶ *Nulla interſpone.* Hoc probat ex l. ea. *ſupra de verbor. oblig.* Hæc autem regula non eſt vniuerſaliter vera. Nam & in non impendo pacto mora fieri potest l. 3. *C. de contrahen. ſtipul.* Et quo tamen non eſt actio. Vide ſcripta ad l. 9. *ſupra de verb. oblig.* CVIAC.

k Quamuis hoc idem habes *ſupra de acquir. her. l. quam ſin. & Cod. de ſerui. reh. l. 3. & communia de ſucceſſ. eorum.* Sed contra. *ſupra de re. auct. iud. pol. l. ſi ſeruus.* ſed ibi non videtur poſtea valere teſtamentum: vt ibi, & *ſupra eodem. l. ſi nemo.* ¶ Item contra. *ſupra de hære. inſti. l. ſi quis a liberis inſtitutus, ſi legitimus.* Sed illud propter expreſſam voluntatem teſtatoris. Vel melius, ibi non venit legitimus ab inteſtato, ſed ex teſtamento: vt *ſupra de vulg. ſubſt. l. qui dum.* ſed illud argum capiat qui poteſt. ARG. Item contra 107. *ſupra de Cur. vel. l. ſiri-prus.* ſ. fin.

l ¶ *Legitimus.* ab inteſtato veniens. ACCVRS.

m ¶ *N nouitius.* In 4 profeſſionibus cauſſis, ſcilicet grammatica, dialectica, & cæteris, æquitas eſt ſpectanda: & maximè eſt ſpectanda in iure, id eſt in arte boni & æqui, cuius iuris meritò quis non ſe gloriari appellet: vt *ſupra de inoffi. & in. l. i. in prin.* 2. Vel aliàs ſi cauſſam bonã in omnibus ſcilicet præſtet, contrahitur, & vitiosis voluntatibus eſt æquitas ſi tamen principal tamen in iure, id eſt in iudicio vt *& Cod. de inoffi teſtamen & ſupra de ea quod cer. loc. l. quod ſi §. in ſumma.* & *Cod. de reſcil. l. propoſiſti.* ACCVRS.

n ¶ Quæ ex ſuo fundo, puta filio, defertur heredum iure ceteri per l. xij. tabu. vt *Inſtit. de hære. ab inteſta. in prin.* ¶ Item iure nouo, id eſt prætorio per vnde libros: vt *Inſtitu. de bon. poſ. §. & cum de teſtamentis.* Si ergo repudiat, ſi bon. poſ. adhuc admittitur de iure veteri: vt *Cod. de iur. delib. l. ſuum herodem.* eſt enim prætorium nouum: vt *ſupra de inoffi. & iur. l. iur cimile.* §. *nec prætr.* ¶ Quod cognoſcite, an ex defectu: dic ſcilicet quàm caueris in remotioribus gradibus conſtituis: vt *ſupra quæ ordo in bon. poſ. ſec. l.*). alias malè dicetes: quia in eodem tempore defertur vtroque iure vel etiam poſtea corpi deferri alteri iure. 2. Vel ſecundò pone caſum in legitimo herede inſtituto, qui repudiat ex teſtamento, alitet poteſt ab inteſtato: vt *ſupra de acquir. hær. l. nec ſi.* §. *hæres.* & ſecundum hoc teſtandum eſt iure nouum. Abinteſtatq. ſcilicet per l. xij. tab. eſt verus, quæ tamen confirmat teſtamentarios: vt *ſupra de verb. ſig. l. legitimos.* & quod dicit *nouũ*, hoc dicit: vt *ſupra penul. l. quamuis.* & facit *ſupra de leg. 3. l. ſi duobus.*

o ¶ *Quod.* ſcilicet teſtamentarium.

p ¶ *Vtue.* alij, tabularum. ACCVRS.

a Libra

480/C.IV.K.5-3, 1899-1900
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

XCII. SCAEVOLA *libro quinto Responsorum.*

SI librarius † * in transcribendis stipulationis verbis erraſſet; nihil nocere quo minus & rem & fideiuſſor teneretur *.

XCIII. MARCIANVS *libro primo Fideicommissorum.*

FIliusfamilias b neque retinere neque recuperare, neque apisci poſſeſſionem rei peculiaris c videtur.

XCIV. VLPIANVS *libro ſecundo Fideicommissorum.*

NOn ſolebat d quæ abundant e, vitiare ſcripturas.

XCV. IDEM *libro ſexto Fideicommissorum.*

NEmo dubitat f ſoluendo videri eum qui defenditur.

XCVI. MARCIANVS *libro duodecimo Fideicommissorum.*

IN ambiguis g † orationibus maxime ſententia ſpectanda eſt eius qui eas protuliſſet.

XCVII. HERMOGENIANVS *libro tertio Iuris Epitomarum.*

EA ſola h deportationis ſententia aufert, quæ ad fiſcum perueniunt.

XCVIII. IDEM *libro quarto Iuris Epitomarum.*

QVotiens b vtriuſque cauſa lucri ratio veritatis præferendus eſt, cuius in lucrum cauſa tempore præcedit.

XCIX. VENVLEIVS *libro duodecimo Stipulationum.*

NOn poteſt i improbus videri ſ, qui ignorat quantum ſoluere debeat.

C. GAIVS *libro primo Regularum.*

OMnia b quæ iure contrahuntur, contrario iure pereunt.

CI. PAVLVS *libro ſingulari de Cognitionibus.*

VBi lex k duorum menſium > * fecit mentionem: & qui ſexageſimo & † primo m die venerit e, audiendus eſt: ita enim & Imperator Antoninus cum diuo patre ſuo reſcripſit.

CII. VLPIANVS *libro primo ad Edictum.*

QVi verſante * prætore fecit, hic aduerſus edictum feciſſe propriè dicitur.

1. ¶ Eius eſt * actionem p denegare, qui poſſit & dare q.

CIII. PAVLVS *libro primo ad Edictum.*

NEmo de domo r ſua exttahi debet r.

CIV. VLPIANVS *libro ſecundo ad Edictum.*

SI in duabus * actionibus alibi ſumma maior, alibi

---

a Librarius pro ſcriptore librorum, vel notario.
b Inter notarij non venit pecuniarum.
c Vsibones retinendi ſeruidi, item de eo qui conſtet ex diſpoſitione reſponsi quæ tamen ſit reuocabilis) hoc ſit error falſa, falſa iuris vel hic. ad de Mancipi 3. de conſilium vbi minorem vel dum. 2.
d Forte ex l. 19 de manumiſſis cum ſuum ſit ſolitus.
* Vide omnino.

† Contra. vel ex l. non ſignificat. cum de teſt. ſign.

e ¶ Abundans. Vt falſa demonſtratio non vitiet ſi ex commiſſ. Vide ſcripta ad l. ſi ſic legatum §. ſi multi. ſupra, de leg. 2. CVIAC.

f Non dubitat. ¶ Si Titius mihi centum debet ex cauſa fideiuſſionis cum alii, & nihil habet: ſeruus tamen eum defendit cum fideiuſſione iudicatum ſolui: videtur Titius ſoluendo quo ad me: quia à defenſore, vel fideiuſſore ſum exacturus: & ideo opponet beneficium epiſtolæ diui Hadriani: vt *Inſtit. de fideiuſſ. §. ſi plures.* & facit *ſupra tit.* Iſolanda. ACCVRS.

g ¶ Ambiguus. ¶ Hæc regula * obtinet in relatione pœn. vt *ſupra. ad l. Nouatian.* 2. item in teſtamentis: vt *ſupra. de leg. 1. l. non aliter.* 3. Item in legibus condendis: vt C. *de legi. & conſt. l. fina* 4. Item in pactionibus ſtipul. vt *ſupra. de pact. ſtip. l. in pactionibus.* 5. Item ſecundum Ateo. in ſententiis iudicum: vt *ſupra. de re iud. l. alia.* Actio contrahentis * non: quia aut conſtat eos diſſenſiſſe, & non valet contractus: vt *ſupra. de verborum obligationibus. Interpretatio* §. 3. per dubitationem & tunc fit interpretatio contra proferentem: vt *ſupra. de pactis. l. vendor.* ¶ Quod autem hic dixit, maxime, iunge cum præcedentibus, quaſi dixerit, maxime in ambiguis: quia & in non ambiguis receditur à verbis, & præualet ſententia: vt *d. l. non aliter.* Vel lege eam inferioribus: q. d. eſtam aliud inſpiciatur quàm ſententia, & ea non liqueat. nam ſi ut tunc verbis, ſi non liqueat: vt *ſupra. de reb. dub. l. qui hæredibus.* ACCVRS.

h ¶ A ſola. ¶ Hoc verbum ſola, poteſt eſſe adiectiuum illius verbi ſententia. q. d. ſola ſententia † deportationis aufert bona fiſco: non autem relegationis, niſi expreſſe fiat bonorum ademptio: vt C. *de pœn. l. deportatum.* Item poteſt eſſe adiectiuum illius dictionis ſubaudiæ. ſolitæ † bona: quaſi dicat, ea ſola bona aufert ſententia, quæ fiſcus vult acquirere. ¶ Quid ergo erit de alijs? Reſpond. here. ſi non deportatio quaſi ipſi ſit mortuus: vt *ff. pro ſc. l. adiutor. §. publicatione.* non ipſi deportato: quia ma. è mortua debet egere vt *ff. depoſit. Ihona fides. Sed* videtur quòd etiam deportatus: vt *Cod. de bo. proſcript. l. deportati.* Quia autem poſſit deportare, dic vt *ff. de leg. iij. l. §. deportare.* & *§. item à proſcillo.* ¶ Item nonne ipſo iure fiſco quæritur? reſp non, quando non conſtat ea eſſe ſoluendo: vt *ff. de in ff. l. §. ad bona.* ¶ Item hæc hodie * ceſſant, niſi in crimine maieſtatis: vt in *Auth.* vt nullí *cod. ſi fil.*

† Quæ. ¶ Si virginti in bonis habeat, & mihi virgini ex cauſa donationis promittat, & Titio vigeſimo, & præferatur qui primò litem conteſtatus eſt: vel meliùs qui primò ad ſententiam peruenerit: vt *ſup. de pecu. l. ſi* verb. 2. Vel panes: vt C. *de rei vend. l. quotiens. in fin.* vel vt *ff. de leg. l. ſi ſeruitutibus.* in *fin.* ſed in rebus ſolitatibus ſeruatur vltimum. ¶ Vide diſtinguc aut pendet ex voluntate vnius tantùm: & vltimum præualet; & vltimum pendet ex voluntate vtriuſque: vt *ſup. de leg. 3. l. ſi mihi.* §. in legatis. & *de inoffic teſt. l.* 2. ¶ Item in legibus: vt *ff. de legil. & ſenatuſc. l. non eſt nouū.* & *in reſcripto.* Si vtrib pendeat ex voluntate plurium, vt in oſtreis: hæc omnibus, ſic vltimum derogat primo, & omnes conſentiant: vt C. *de pact. l. pactio. & nec. ſup. de aceuſ. paſc. l. ſi quis à me.* aliàs

---

a Deportati bona ſi fiſcus nolit agnoſcere, an cum pro nemine vero ipſi deportato dicantur?

b Deportati bona fiſco ipſo iure non quæritur, quamuis omnium conſtet deportati non eſſe ſolutos.

c Deportati bona non confiscantur, niſi in crimine maieſtatis.
* Vide. num ſit, vt & ſeruſ ſemper alias.
† Coniect. dominum habent ſexageſimo die, quam lect. plerique male emendatam.

d Prius litis conteſtatio præferatur.

e Ignorantia crentur delicti.

f Tempora in teſtamentis & contractibus quomodo computentur.

g Facere contra edictum, vt edicto, ex ſententia vitiſſe.

h Dare qui poteſt alienare, idem poteſt aufere.
i V. *auctſſ. ſeq. Reg. Pro d. Dum. regula 188.* Myrinæ rem a alienari.
k Forte cauſa peccuniæ penitentiæ.

480/C.IV.K.5-3, 1901-1902
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-3, 1903-1904

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

fratres. ibi, nam & mulieres, etc. 4. Item viduis subuenitur, in quarum domibus ob earum negligentiam falsa moneta est fabricata: vt Cod. de fal. mo. l. 3. §. viduas. 7. Item subuenitur, vt non cadant in Turpil. licet destitant: vt supra, ad Turpil. l. 3. §. actionem, in fin. 8. Item si aliquem in fiscum detulerit: vt supra, de iure fisci l. 3. in fin. ACCVRS.

a Pupillum. Aliquando a dicitur pupillus proximus infantiae: Instit. de inutil. stip. §. furiosus. aliquando proxim. pubertati: vt hic. accipio ergo medium, vt a b decimo anno & dimidio supra mascul. dicatur proxi. pubertati: & hic talis delinquere potest: vt hic, & supra, de fur. l. impuberem, & ad l. Aquil. l. sed & si quemcumque. §. sed & si infans. excipe adulterii: vt supra, ad adulte. l. si minor. ACCVRS.

b ¶ In heredem. ¶ Actio furti c est mere poenalis hinc inde: vt supra, de furt. l. si pignore. §. furti. & sic in heredem non datur: vt hic, & Institut. de perpe. & temp. act. §. non autem. 2. Item act. leg. Aquil. est poenalis ratione d infitiationis & repetitionis: vt Instit. ad legem Aquiliam. §. hic autem actio. & ideo in heredem non datur, nisi in id quod ad eum peruenit: vt supra, ad legem Aquiliam. l. inde Neratius. §. hanc actionem. 3. Item actio e vi bonorum rapt. in triplum est poenalis ratione tripli: vt Institut. vi bo. rapt. & ideo non datur in heredem: vt supra, vi bo. rap. l. 2. §. fin. 4. Item actio iniuriarum est poenalis: quia f nihil actori abest, & nihil adest reo. & ideo in heredem non datur: vt Institut. de perpe. act. §. non autem. Sed numquid dabitur his casibus in heredem de eo quod peruenit ad eundem? Respon. sic sed non potest fieri nisi in Aquil. nam in furti actione, cum mera poena sit, nil de ea peruenit ad heredem. 5. Item de act. vi bonorum rapt. planum est quia g etiam in id quod peruenit, non datur: vt supra vi bono. rapt. l. 2. §. fin. 6. Item in act. iniuriarum non potest aliquid peruenire. ¶ Item haec regula locum non habet, nisi lis sit contestata: vt ff. eod. l. in ea (?). ¶ Item vtrum condic. furti est poenalis quandoque: vt supra de condic. furti. si condicatur: & tamen datur heredi: vt Instit. de oblig. quae ex delic. §. fin. Sed respon. haec regula loquitur, quando actio quae est poenalis, oritur ex maleficio. At condictio furtiua ex variis causarum figuris oritur: vt supra, de condict. furti. l. si pro fure. §. final. ¶ Item praedicta sunt vera, siue sit poenalis hinc inde, vt in exemplis huius leg. siue ex parte rei tantum: quia non datur in heredem, nisi in id tantum quod peruenit ad eum: vt supra, de eo per quem fac. erit. l. 3. § si plures. & §. si hac actione tantum, vt quia accepisti a Titio pecuniam vt mihi negotium per calumniam faceres: quo casu poena mihi: & licet non absit mihi aliquid, tibi tamen abest, & in eo non est tibi poena: vt ff. de calum. l. generaliter. §. fin. sic in heredem non datur nisi in id quod peruenit: vt ff. de calum. l. in heredem. ACCVRS.

a Pupillus proximus infantiae, vel pubertati proximus.

b Proximus pubertati dicitur qui supra decimum & dimidium annum.

c Furti actio vere poenalis.

d Legis Aquiliae actio quatenus dicatur poenalis.

e Actio vi bonorum raptorum ratione tripli poenalis.

f Actio iniuriarum quare dicatur poenalis.

g Actioni bonorum [illegible] poenalis.

CCL. GAIVS libro secundo ad edictum prouinciale.

PVpillum a qui proximus pubertati sit, capacem esse & furandi, & iniuriae faciendae.

1. ¶ In heredem b non solent actiones transire, quae poenales sunt ex maleficio: veluti furti, damni, iniuriae, vi bonorum raptorum, iniuriarum.

CCLII. PAVLVS libro octauo ad Edictum.

NIhil c interest, ipso iure quis actionem non habeat, an per exceptionem infirmetur.

CCLIII. GAIVS libro tertio ad Edictum prouinciale.

IN toto d & pars continetur.

CCLIIII. PAVLVS libro nono ad Edictum.

IN obscuris e inspici solet quod verisimilius est, aut quod plerumque fieri solet.

CCLV. IDEM libro decimo ad Edictum.

non intelligant: tunc videtur de eis consensisse: & sic de caeteris obscuris: sicut diximus ff. eod. l. semper. ¶ Item facit Inst. qui ma. non pos. §. idem iuris. ACCVRS.

f ¶ Si quis obligatione. Pone exemplum: vt ff. de calum. l. quinimo. 2. Item pone si testator legauerit creditori meo x. quae debeo mei contemplatione, vt a te liberer: videor ego capere totum: vt ff. de lega. iij. l. fideicommissa. §. interdil. etiam si parum vel nihil habeam: vt ff. de do. cau. mor. l. mortis causa. §. 3. Item pone ff. ad l. Falcid. l. quaerebatur. & l. Nesennius. §. fin. ¶ Sed si a sit haec liberatio causa donationis: an exigitur donationis insinuatio, si est vltra quingentos aureos, vel solidos? quidam quod non: arg. ff. de donat. l. Modestinus. Sed certe ibi non erat praesens debitum, sed per tempora, ar. C. de vsur. l. eos. & fa. ff. quae in fraud. cred. l. 3. in fin. ACCVRS.

g ¶ Si quis obligatione. Haec lex proprie pertinet ad edictum de calumniatoribus. l. 2. §. vlt. ff. de calum. Vide scripta ad l. 71. ff. eo praes. CVIAC.

g ¶ Non potest. ¶ Si solo vel metu me induxisti ad promittendum tibi nil videris accepisse, i. acquisisse, cum habeam except. doli vel metus: vt ff. pro. l. nihil. ¶ Sed opp. si tibi infesteri metum adquaesitur: ergo nec ego perdo: ergo non habeo excep. quod met. cau. quae damnum exigit: vt ff. quod me. cau. l. sed & si parauus §. Iulianus. quod est falsum. imo habeo actionem & exceptionem: vt ff. eod. tit. l. metum. §. sed quod praetor. Respond. si beneficium edicti quod me. cau. mihi non subueniat, damnum patior, quia solidum soluere cogor: sed quia beneficium mihi datur, dicitur quod damnum pati non videor. Haec eadem quaestio fit in damno iniuria dato. ¶ Item in eo qui temporali act. tenebatur ei cuius negotia gessit: & dum geretet, a se non exegit: vt ff. de neg. gest. l. diuortio & tamen resp. a liberus secundum AZO.

h ¶ Nihil consensui. ¶ Emptio, locatio & similes sunt bo. fid. & habent suam esse & vestimentum ex consensu: vt Instit. de obl. §. actionum. & de oblig. ex consensu. si ergo fiunt per metum, rescinduntur per except. & per act. quod me. cau. vt ff. quod me. causa. l. metum. §. sed quod praetor. ergo metus est contrarius consensui, cum vnum conseruet, alterum destruat. ¶ Sed e ppo. in metu est consensus, licet coactus, etsi sit heres coactus adire: vt ff. quod me. causa. l. si mulier. & transfert dominium: vt C. quod me. causa. l. si vi. & datur actio, licet detur exceptio: vt dixi & probatur Cod. de inu. stipu. l. dolo. & ergo consensus h est contrarius consensui. Sed respon. coactus consensus est contrarius spontaneo, non simpliciter. ¶ Item oppositum consentienti, est contrarius contrarium. Sed dic c quod hyperbolice loquitur, sic ff. de iure iur. in l. si per errorem. 2. Vel dic spontaneo consensui nil plus contradicit quam coactus. ¶ Item op. si dolus dat causam contractui, ipso iure est nullus: vt ff. de dolo l. & eleganter. circa princip. sed in d metu inest dolus: vt ff. quod me. causa. l. si cum ex. §. cum. Respond. illud quod dicitur in l. & eleganter. est de dolo simplici, cui metus non est mixtus. ¶ Item not. quod dicit vis, & metus, secundum antiquos, sed hodie idem e est vis, i. compulsio, de qua hic dicit, quod metus: vt ff. quod met. causa. l. j. & sic pone, &c. pro id est.

g ¶ Nihil consensui. Haec l. spectat ad edictum quod metus causa. CVIAC.

i ¶ Non capitur. id est decipitur. & pone in minore qui emit seruum necessarium qui postea decessit: vt C. de in integr. rest. min. l. ob videtur, & ff. eo tit. l. verum. §. item non restituetur. ACCVRS.

k ¶ Non vide. etur. Pone vt ff. de iurisd. om. iudi. l. si per errorem. & de iudi. l. 3. in princip. & C. loca. l. ad probationem. & dic de errore f facti secus si iuris, qui nocet: vt ff. de confes. l. non fatetur. 2. Item hoc nisi sit g communis error facti: quia tunc facit ius: vt ff. de off. praet. l. Barbarius. & supra de lega. 3. l. 19. in fi. ¶ Item ar. contra hoc l. ff. ad l. Fal. l. 3. §. si legatarius.

l ¶ Praetor. quantum ad effectum h eiusdem iuris est bonorum possessor

CCXVI. VLPIANVS libro vndecimo ad Edictum.

NIhil consensui h tam contrarium est, qui ac † bonae fidei iudicia sustinet, quam vis atque metus: quem comprobare, contra bonos mores est.

1. ¶ Non capitur i, qui ius publicum sequitur.

2. ¶ Non videntur k qui errant, consentire.

CCXVII. PAVLVS libro vndecimo ad Edictum.

PRaetor l bonorum possessorem heredis loco in omni causa habet.

Hactenus series praecedentium

SI quis f obligatione a liberatus sit, potest videri cepisse.

1. ¶ Non potest g videri accepisse qui stipulatus potest exceptione summoueri.

c ¶ Nihil. ¶ Quo ad effectum h. & pone vt ff. de dol. l. & eleganter. §. ¶ ... pactionis. ¶ Sed fallit quia si habes exceptionem pacti, & pacifcamur vt liceat petere, valet quod non valeret si ipso iure fuisset liberatus per pactum primum: vt ff. de pac. l. si vnus. §. pactus ne, & §. si ... & si pactum.

d ¶ In toto. Is qui fundum absoluitur i a petitione totius fundi, videtur absolutus a qualibet parte: quia pars k est in toto: vt ff. de except. rei iud. l. si quis absolutus. & repete quod not. ff. eod. l. in eo quod. ACCVRS.

e ¶ In obscuris. Si certum aliquem pro x libris tibi vendidi: nec apparet de qua moneta cogitauimus: & vnus dicat de Veronensibus, alter de Imperialibus actum: primo inspicitur quod verisimile l est. si enim res digna erat x libris Imperialibus, vel multo maiori pretio: non est verisimile cogitasse de vili moneta. si autem non potest apparere, quia valet minus x. lib. Imperial. & plus x. lib. Veronen. tunc inspiciam quod plerumque fieri solet. si enim est consuetudo in ciuitate, vt qui loquuntur de nummis, de Vero-

h Effectu pares sunt nullum habere actionem & quae eludi potest.

i A toto absolutus, a parte absoluere videtur.

k Pars inest toti suo.

l Verisimile in obscuris semper inspiciendum.

a Liberatorio debet interuenire vt aliquid consequatur, quia remissio est donatio: hoc tamen est verum si sit per modum donationis: secus si sit per modum transactionis. adde Gl. huic similem in l. ... §. ... donationis ...

† qui, etc.

b Consensui contrarii quidque contrarium est.

c Hyperbolice loquuntur.

d Dolus inest in metu: nisi sit simplex dolus.

e Vis compulsio, & metus, idem.

f Errans in facto non consentit.

g Error communis facti facit ius.

h Effectu bonorum possessor idem quod heres.

480/C.IV.K.5-3, 1905-1906
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

possessor eiusdem est heres. nam vbicunque heres de iure ciuili habet directam actionem, & bonor. poss. vtilem. in casibus tamen deterioris conditionis est heres, quàm bonorum possessor: vt *supra de contra tabul. l.5 ex duobus. & de leg. praetor. l.5 ex duobus.* ACCVRS.

a Vide omnino ad hanc legē Negulantium tract. de pignor. 2 part. 9. membro 3.

CReditor. ¶ Si a confessatiat creditor debitori simpliciter pignus alienari: perdit pignus alienatione secura, nisi b dicat cōditio saluo meo iure: vt C. *de remiss. pig. l. cum te & sup. qui mod. pign. vel hypo. fol. li debitor §. sin. & l. fin. §. si voluerit.* Si autē non consentiat expressim, eo tamen sciente alienetur, cum potest iure fieri vbique durare, sibi non praiudicaturi: vt *d. fin. §. non videtur.* ACCVRS.

b Non vt ex pluribus. Eadem res potest multi deberi ex pluribus causis: vt si res aliena mihi legata fuerit, eamque postea emam: debebitur mihi ex causa legati, & ex causa emptionis & vtrumque potero intendere alternis. vt *Instit. de leg. §. ferri alie-*

c Dominium rei non potest multis quoq; modis ex vna causa. ne. Dominium autem rei nō nisi ex vna causa potest acquiri: vt *sup. de acquir. poss. l. sq. & ex plurib. Inst. & ad leg. Falc. l. fundo.* fcil. vel vsucapione, vel traditione: vt C. *de pact. l. traditionibus.* & in legato sola heredis adiectione: vt *supra de leg. 3. l. si tibi homo. §. cum seruo.* & aliis modis qui dicuntur *Instit. de rer. di. §. singulari. vsque in fin.* & ex hac ratione si ædes mihi vendi, pro aliqua re, & tradantur, repetar postea agēs, quòd eam non eam domi nec nisi ex vna causa. illam videor in ciuicam deduxisse. non fit ei ego personalis: quia ex multis causis potest deberi: vt *supra de except. rei iudi. l. si mater §. eandem. & l. & an*

d Dominium ex pluribus causis quare possit. *eadem quoties §. alienare.* ¶ Sed videtur d posse probari dominium quoties ex pluribus causis. cum enim vsucapio dominii acquisitio: vt *supra. de usur. l. vsucapio.* contingit ex pluribus causis: vt *sup. de acquirend. poss. l. 3 ex pluribus.* Vsucapio autem ex pos. procedit: vt in definitione vsucapionis continetur. non dicitur per continuationem possessionis esse possessionem vsucapio non proteritis: vt *sup. de usur. l. sine poss. & iam copta definit si interrumpitur poss.* vt *eodem tit. l. interuallum.* licet ergo pos. contingat ex pluribus causis, ita & vsucapio ergo & dominium. Respon. quòd dicitur rarum ex vna causa quoties dominium: rerum est si accipias eandem proximam. Explanationem: cuius vtique multæ sunt causæ, & simili possibendi, qui sunt causis remota ad dominium sic & aliis ex causis proxis. & remota, vt ecce *superbia inflat, charitas autē edificat.* hæc est vera, quia superbia est proxima causa inflationis. at si dicas sequentia inflat. falsa est, quia scientia est causa remota nota scientia superbiam, & superbia inflationē generat. ¶ Item ad hoc *sup. de exce. rei iudic. l. eum de hoc. & de condit. ob turp. cau. l. fideicommissum.* ACCVRS.

c Liberi. Si vendam tibi rem aliquam, & existentem teneor de euic. etiamsi non promisi: vt *Cod. de euic. l. non dubitatur.* si autem vendendi consentiam, non teneor de euic. nisi pretium accipiam vt *sup. de rescis. l. quidam.* licet si pretium non accipiam, cùm tua res mihi praiudicatur: vt *C. de rerum. sup. l. 3.* ACCVRS.

e Maior pars populi vt quid licite diuersum requirantur. d ¶ *Reformat.* Si e publicè populus vocetur, fiāt per turbā, vel campimam, vel voce præconis: licet non omnes veniant, videntur omnes facere quod faciunt qui vtuntur illi modo duæ partes veniant, & maior pars illarum diarum partium conuenit: vt *supra quod cuiusque vniuers. nom.* licet si faciat maior pars eorum qui pertinent vocati fuerint: & deputati loco totius ciuitatis, vt decurriones: vt *d. l. nulli. & supra d. quod l. 2. municip. & l. maiores.* & habet locum in electione, & in contractibus, & etiam in commissione pœnæ. si veniant contra contractum pœnalem, vel etiam veniant, vel aliàs delinquant: vt *Cod. de lac. sen. excusf. l. vltimum.* nullam. ideo autem sic fingit f hæc lex, quia non possunt omnes conuenire facilè: vt

f Fingit lex impossibile quod debetur.

legum conuentis cum edictione Florentiorum qui sequitur ordinem inserti est ob transpositionem quaternionis vltimi, per incuriam compilatoris quendam Pandectarum Florent. manuscriptarum fallam, qui error diu manauit ferè per omnia quotquot extant exemplaria, quem primus Latinus Taurellius animaduertit atque restituit. Itaque ne vellum ordinem haberet, visum est ad latus singulorum legum ordinis numerum qui habetur in inscriptis Pandectis Florent. adponere.

CXXVIII. GALVS *libro vicensimosexto ad Edictum Praetoris vrbis.* 158

CReditor a qui permittit rem venire, pignus dimittit.

CXIX. PAVLVS *libro septuagesimo ad Edictum.* 159

NOn vt ex pluribus b causis deberi nobis idem potest, ita ex pluribus causis idem possit nostrum esse.

CXX. VLPIANVS *libro septuagesimoquarto ad Edictum.* 160

ALiud a est vendere: aliud vendenti consentire.

1. ¶ Referrur b ad vniuersos, quod publicè fit per maiorem partem.

2. ¶ Absurdum c est plus iuris habere eum cui legatus sit fundus, quàm heredem, aut ipsum testatorem si viueret.

supra de li. vniuers. l. 3. & de acquir. poss. l. in fi. licet eum difficultate fic: vt *supra de offic. quæst. l. & quod non can. l. mutuum. §. animaduertendum.* ¶ Item huic legi est ar contra. *supra de aqua pluuia arcenda l. si autem.* ACCVRS.

c ¶ *Absurdum.* ¶ Pone vt infra *eodem l. quod ipsi.* & facit *l. vsd. l. in his §.* ¶ Sed opponitur Tertator scienti rē alienam non vlcapiri, nec heres: sed legatarius sicut *supra de usurp. tum. postrem. Item vxor. quæ est contra. & l. rem hæres.* Sed nō habet plus iuris nunc cum incipit habere: habebit tamen postea per vsucapionē. ACCVRS.

CXXI. IDEM *libro septuagesimoseptimo ad Edictum.* 161

IN iure ciuili d receptum e est, quotiens per eum cuius interest conditionem non impleri, fiat quo minus impleatur, perinde haberi, ac si impleta conditio fuisset, quod ad libertatem & legata, & ad heredum institutiones perducitur: quibus exemplis stipulationes quoque committuntur cùm per promissorem factum esset quo minus stipulator conditioni pareret.

CXXII. PAVLVS *libro septuagesimo ad Edictum.* 162

QVæ propter f necessitatem recepta sunt, non debent in argumentum trahi †.

CXXIII. VLPIANVS *libro quinquagesimoquinto ad Edictum.* 163

CVI g ius est donandi: eidem & vendendi & concedendi h ius est.

CXXIV. PAVLVS *libro quinquagesimoquinto ad Edictum.* 164

POEnalia i iudi-

d Implesti edictum si videatur, per quē non stat quo minus impleatur.

† Conuenit cum gl. in *Clem. 1. de iureiur. & in cap. quamuis. de regular. in sexto.* & alibi. *Calen.*

si te vicero: & postea restitis quo minus te vincam? Respon. non habetur pro impleta: quia tacitè fuit actum vt possis resistere: & sic habetur pro expresso vt *supra. si cer. pe. l. cùm quid.* ¶ Item quid si impedior per aliam? Resp. non habetur pro impleta vt *supra de condit. & demonst. & quibus diebus.* aliàs in libertatibus vt *Cod. de condit. inser. l. fin.* ¶ Item quid si per casum? Respon. plenè hoc & superiori casu: vt non *C. de instit. & substit. l.* ¶ Item quod dixit, *cuius interest*: die secundum Aza. scilicet principaliter puta quia conditione existente incidit in obligationem. vel quod suum est, vel erit, ab eo reuelli. at oppo. *sup. de pact. l. fideiussorem.* in damno enim spectatur interesse, non in lucro, nisi vbi lex exprimit: vt *sup. de act. emp. l. si seruus. si ab eo per venditorem.* nisi dicas hodie correctum, per *l. de his quæ pœnæ. l. vsura.* ¶ Item non inspicitur ratione affectionis vt *supra de aqu. fer. l. cùm & ad legem Aquil. l. 6. Gerum rerum.* nisi vbi lex dicerer: vt *supra. de test. & re. dubia. l. 3. §. si mancipio. & supra. l. cum seruus.* ACCVRS.

e ¶ *In iure ciuili receptum.* Hoc ex Iuliano repetitum est in l. 24. *supra de condit. & demonst.* CVIAC.

f ¶ *Propter.* ¶ Pro b captiuis redimendis ex necessitate rei b Rei sacræ literario quidquid permittitur. facere alienatio permittitur vt *C. de sac. sanct. eccles. l. anteponendi* hoc non trahitur vt indifferenter alienatio permittatur vt *ff. eo.* quod contra. nisi eadem aut maior esset. vt pro eis alendis. ac. *sup. de leg. & senatusc. Iuncta posthumi & sup. de cle. l. fin.* ¶ Item pone vt *sup. comm. diuid. l. quæritur. §. 3.* ACCVRS.

g Qui. ¶ *Et consentiendi.* ¶ Puta in emphyteusim. & die quòd c Vendere alicui quod possidet, aut non dicatur, & qui illi: & d Donare quis intelligatur potest, non quod vendere. h ¶ Item regula falletur quia aliqui c possunt vendere. & non donare: vt rustic. prædes. & similes: vt *supra. de fur. Imperatorum. §. qui ratiocinum. & supra. de pecu. Ivenerabilis. §. si curatori. & C. de pact. l. pactum curatoris. & de rerum diuil. l. penult.* a. Item filius & seruus habet res liberaturæ *supra de pecu. l. cum ratio. §. si filius.* ¶ Item & econtra quandoque d permittitur donatio, non venditio: vt *C. de fundo dotali l. fin.* ¶ Item e emphyteusis permittitur vbi non venditio: vt *C. de sacrosanct. eccles. d. tit. perpetua.*

e Emphyteusis interdum permittitur vbi venditio non est permissa.

i PO Enalia. vt furti, & similes: vt *Instit. de perpet. & temp. act. §. pœnales.* & facit *infrà ead. l. omnes.* & *supra co. l. pupillus.* & quod no. *supra ea. Item fiunt. & l. fin. & supra de act. & ob. l. omnes. §. fi.* ACCVRS.

Pœnalia

480/C.IV.K.5-3, 1907-1908
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-3, 1909-1910

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

a Ambigua autem incertæ. Vide scripta ad l. quotiens 2. de reb. dub. & ad l. 13. §. 1. supr. de verb. obl. CVIACIVS.

g Alimenta quæ hoc debeantur.

b Posse ea dicuntur quæ possumus citra dedecus honestatis.

c Impossibile creditur quod fieri non potest, nisi inhonestum.

* Aucor. Aug. lib. 1. cap. 7. in lege.

d 2. Dol. 1. 5. 6. fa. dere indic.

e Dolo donatarius nisi donatorem alienare, donatio ibi. Facta potenti tamquam ab ingrato revocatio, v. quæ scripsi in C. l. vlt. C. de revocand. donat.

f Mora facit, socios nocet.

g Posse videtur, qui potest facere vt possis.

h Repudiare potest, qui potest adquirere.

tio a ita accipienda est, vt res salua actori sit.

CXXXIII. IDEM libro sexto ad Plautium. 173

IN condemnatione b personarum quæ in id quod facere possunt, damnantur: nō eorum quod habent excutiendum est: sed & ipsarum ratio habenda est, ne egeant.

1. ¶ Cùm verbum c Restituat, lege * inuenitur: etsi non specialiter de fructibus additum est, tamen etiam fructus fant restituendi.

2. ¶ Vnicuique d sua mora nocet, quod & in duobus reis promittendi obseruatur.

3. ¶ Dolo d facit ß, qui petit quod redditurus est.

CXXXIV. IDEM libro octauo ad Plautium. 174

QVi potest e facere vt possit conditioni parēreiam posse videtur.

1. ¶ Quod quis f, si velit, habere non potest: id repudiare non potest.

CXXXV. IDEM libro vndecimo ad Plautium. 175

c ¶ Principaliter. Si debitor est in mora, non nocet reo quo minus intereat species liberetur: sed ipse soli. secus contra: vt supra d verb. obli. Idem filium, & l. mora. Item si duo rei sunt debendi, alterō interpellato alter liberatur interitu rei, sed ipse tenetur: vt l. de vsur. l. mora. in fin. nisi sint socij. tunc f enim vnius mora alteri nocet: vt sup. de duo reis l. 10. qua est contra.

d ¶ Dolo. Pone in vita qui soluto matrimonio petit dotem à patre mulieris hoc si ei à quo petit, est testamento cautum. Accus. si aliqua l. si. sola. matrimonio. Item §. 1. in fin. 2. Item habet locum hæc regula in pœnitis, sed vtin possessionis: vt l. quamuis leg. 43. §. 3. sed dicas idem in possessionis interestimenti velit de suo quo docere: vt l. de verb. l. mora. in fin. nisi sint socij. tunc f enim vnius mora alteri nocet: vt sup. de duo reis l. 10. qua est contra.

d ¶ Dolo. Pone in vita qui soluto matrimonio petit dotem à patre mulieris hoc si ei à quo petit, est testamento cautum. Accus. si aliqua l. si. sola. matrimonio. Item §. 1. in fin. 2. Item habet locum hæc regula in pœnitis, sed vtin possessionis: vt l. quamuis leg. 43. §. 3. sed dicas idem in possessionis interestimenti velit de suo quo docere: vt l. de verb. l. mora. in fin. nisi sint socij. tunc f enim vnius mora alteri nocet: vt sup. de duo reis l. 10. qua est contra.

e ¶ Si fallit in testib. de trien. & semis. §. illud & adde quod no. ff. ad Macedon. §. de filio de exceptionibus l. dolo facit. Exemplum exstat in l. 2. ff. de dolo malo excepto. quæ est eiusdem auctoris ex eodem lib.

g ¶ Qui potest. Pone g vt supr. de cautionibus empti l. Labeo scribit, si modo solidum tenuit. 2. Item pone vt supr. de leg. 3. l. si quis seruum vbi seruus liberetur per fideicommiss. & rectissime sunt ita heres teneatur ad vltimas de illis decem, cùm potuerit manumittendo aperire viam petendi decem, & sic non posset se excusare quasi existens seruo dare non debuerit vel non potuerit, cùm nihil propinus habere possit. 3. Item pone ff. de cond. & demonstra. l. si tibi ignotum. §. si res recta. Item pone ff. eod. ad Mac. pro Iam non licet. l. Cassius. §. sed & si qui minor. Sed in eadem l. fallit hæc regula in eo cui relicta est libertas sub conditione quæ erat in ipsius potestate: nam & si pararet se venundari, non denegabitur ei libertatis proclamatio, quasi non possit imputari quod in libertatem non proclamauit, & quia non potuit. nec enim adhuc exstitit conditio, sed tamen ipse potuit facere & adimplere conditionem, vt possit proclamare: nec hoc sibi imputabitur. ¶ Item facit supra de acquirend. hered. l. si qui. vbi dicit is h demum potest repudiare, qui potest adquirere. sed testimeus sub conditione potestatiua potest facere vt possit adquirere: ergo potest repudiare quod fallum est: vt supra de acquirend. hered. l. si qui heres. 5. Item ponere potes: vt ff. ß quis omiss. comit. rupt. l. 3. §. quæ sub conditione, & facit supra quibus ex caus. manu. l. ei quoque. & sic seq.

f ¶ Quod quis. ¶ Pone in legato sub conditione relicto: vt ff. de legatis 3. §. si ea scripserum. §. si sub conditione. Item pone in hærede sub conditione instituto: vt supra de adquirendo hereditate, l. penult. §. qui heres. sed pactum valet: vt supra de pactis, l. & hereditatis. §. filius. & de verbo. Iurisc. §. si quod manet. & Cod. de pactis. l. prima.

& est ratio, quia a pactum nititur assentatione duorum: vnde a Pactum nuinis est efficax quam vnius. ¶ sed secundum hoc si potest petere, ergo & repudiare potest. Sed contra id decret. hoc potest. quæ peti potest, non tamen repudiari: vt ff. de succession. ab intest. l. 3. hereditatis. Sed ibi non potest per se, sed per iudicem.

g ¶ Nihil. ¶ Hæc verba sunt, nisi totius b populi error interuenisset: vt supra de offic. prætor. l. Barbarius. & infra. de iudic. §. iudex. seruus c ergo iudex esse non potest: vt ff. de iudic. l. cùm prætor. §. nemo. Nec refert: vt Cod. de testibus. l. quamuis liberti. Nec arbiter: vt supra de arbitr. bonor. §. in seruum. Nec tutor: vt infra qui da. to. pos. §. seruus autem alienus.

b Non debet. ¶ Pone supra ad Velle. l. fin. §. 1. ubi si fi creditor, &c. 2. Item pone ff. de aug. pos. l. Pōponius. §. 1. quando scilicet vult vti accessione sui auctoris, non potest nisi cum suis vitiis. ¶. Item sicut agitari med potest thuteri per hypothecæ sic & mitteri ff. de interdict. empt. l. actionis. ¶. Item vitia rei mihi nocet vt meo auctori: vt infr. de vsurp. §. fructus. & ¶ quod autem dictum est. ¶ Sed fallit c ff. de diuer. pra. l. an vicium. & infr. de vsurp. §. fructus. & ¶ quod autem. vtr. ego succipio. liceat auctor meus impediatur procurare scientiam rei alienæ, & volo vti sua accessione. hoc tamen est in aliquo contractu: vt in emb. vt ipse lat. §. cursus. ¶ Item licet doli exceptio possit obici auctori meo, non tamen mihi obiicietur: vt ff. de iniu. de Lapad Calliam. §. de auctoris. & ¶ sed cum. 2. Item fallit C. de hær. vel act. de Lapad Calliam. §. de auctoris. & ¶ sed cum. 2. Item fallit C. de hær. vel act. & fa. T. ne l. aliud. §. fi. & T. ne l. quod ipsi. & l. nemo plus. & l. qui in iur.

i Non est. ¶ Si rem tuam possideo: non debes eam auferre tua authoritate, licet hoc idem possit facere iudex per suos executores. si enim hoc concederetur, plerumque ad arma & ciuem peruenirentur: quod præstor debet compescere: vt ff. de ritufr. l. si arma. §. fed & si inter duos. & C. de iudic. l. nullus.

k ¶ Inficiando. De libertate pone exemplum: ff. rem ra. hab. procurator. §. fin. & ff. T. ne. l. Viuianus. Item necessitudo f dicitur cognatio vt ff. de infit. & inr. l. 40. In casu tamen affinitatis g filius propter famem: vt C. de pa qui ß de. Sed dic ibi specialiter vel non alienatur cognatio quæ est inseparabilis: vt C. de pa. pa. l. hæreditatis. & T. de adop. l. quotiens.

l Qui in iur. ¶ Successor h iuris est heres: vt ff. de hær. instit. l. quotiens. §. hæredes. quod ergo defunctus propter scientiā rei alienæ non vsucapit, nec heres vsucapiet, licet bo. fid. habeat: vt ff. de diuer. & temp. præscrip. l. cùm hæres. & not. ff. de publi. l. ß qui. §. porro. & facit ff. de edend. l. qui dam. §. 1. Sed fallit i hæc regula ff. de probi. l. Procula. ¶ Item vbicunque donatio confirmatur morte cum defunctus potuerit peruenire, non autem heres: vt ff. de don. inter vir & vxor. l. cum hoc §. mortis. & C. com. de l. Falc. ¶ Item in dominio de quo fabricit. & die vt ff. Ipse. in hoc quæ §. non debet. ¶ Sed fallit ff. de euict. l. condemnatum. & fa. T. de ind. l. mortua.

m ¶ Nemo videtur. ¶ k pero quod defunctus remisit, nō repellet excepti. nisi, nisi postquam scierit: vt ff. de except. do. l. 4. §. item quæritur. §. generaliter. hæc contra debitor: l ignorans non est imputabile: vt ff. eo. l. non perpā.

n Cùm principalis. ¶ Pone exemplum regulæ huius in testamentario: vt ff. de pec. legat. 3. §. libris. ¶ Item in legatis: vt ff. de pec. legat. 3. §. ¶ Item in contractibus: vt C. de legi. & constit. l. non dubium. ¶ Item in donatione: vt C. de donat. ab eam. l. 3. plerumque autem dicit, quia quandoque fallitur: C. de prædiis rus. l. si fundum. in C. de fundis patrim. l. multiplex. & facit ff. eo. l. nihil. §. ¶ Et no. quia quandoque o tenet principalis & accessorium: vt quando secundum leges. Item quandoque neutrum, vt quando contra legem: vt ff. de donat. l. quandoque accessorium tamen: vt quando præter leges: vt ff. de verb. obli. l. stipulatio ista. §. adeò. Acc. 2. 2.

p ¶ Cum principale. Obstat l. dilectissimi. ff. ad Trebellianum. Sed

480/C.IV.K.5-3, 1911-1912
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

Sed hic additur plerumque. Quare excipe casum *l. Habitat. & l. vlt. C. de iniuriosa figura.* Quibus subdita actione personali, remanet tantum pignoratitia. Vide facta ad dictam *Labeonem.* CYNAC.

a TV obscura. Pone vt *l. de monumentis, infra, l. si pecuniam. §. fin. & l. si ita.* Sed fallit *supra de manu. infra. l. cum ex pluribus. & de ver. dub. l. si fundus. §. item si ex pluribus.* (Inter finis eiusdem leg. lic pro hac regula) haec dico quod fallit nam fecus in aliis relictis vt *§. de adimen. legat. l. iij. §. si duobus. si duobus ibi, vtrique. & facit l. ro. l. quotiens dubia.* ACCVRS.

b QVod iussu. Pone vt *supra de acquirend. poss. l. §. §. si ususfructum.* Sed fallit *supra de fund. l. si fugitiuum. & C. de iure emphyteu. l. vltima.*

c SI nemo. Hanc regulam habes *de his quae in testamen. debent. §. proximè.* Sed fallit * in casibus noc. *C. de fideicom. Leon. quam.* Et nos. causa dicit nemo. nam si b vnus ex pluribus adeat, omnia valent ab illo gradu relicta: vt *§. de leg. prae. l. sed si pro dote. §. sed omnia. & l. de testamentar. l. si nemo.* Item & quod dicit, subiicimus vel iure ciuili c, vel praetorio per fideicommissa: nam vtroque casu omnibus praestantur legata, quod die vt *l. de leg. praeton. l. nonnunquam. & de contra tab. l. si ex duobus. §. sed & illa.* Item quae dicit soluatur. i. non incipiat liberari, i. in obligationem non incidat: vt *l. de verb. obli. l. decem.* Sed quidam dicunt legatum non quartam ad obligationem cedere à morte testatoris per hanc leg. quod non placet. & facit *l. de contra tab. l. filium. §. sed cum exheredato.*

* Heredibus non adita optimo iure caeteris nocet. *C. de fideicom. Leon. quam.*

b Adeone vno ex pluribus heredibus omnia valent ab eo gradu relicta.

c Heredum defuncti. solutiones, seu alienationes, vel iura eius, vel praetoris.

d QVid nullius. Si promittis mihi Hippocentaurū vel hominem mortuum: aut certe nulla est obligatio vt *Inst. de inutil. stipu. in prin.* nisi eras in mora aute mortem: vt *l. de verb. obli. Imore stipulationem. §. Ede cauffa. prox. l. promisso. &* facit *l. in Empt. similiter.*

e ET si nihil. Pone casum vt *supra de in integrum reffit.* Lvdo. Et quod dicit, *solemniter* d, id est sententia solemniter lata, vel decreto, vel similibus autem de solemnibus verbis quia illa remota sunt. vt *C. de formu. l. j. §.* Item tacitè ideo dicit, quia quandoque immutantur hi solemnes. Et nec in definitione: vt *supra de in integrum reffit. l. vlt.*

d Solemnis interpretatio, decretum, & similibus solemniter lata.

f § si nihil facilè mutandum. Huius regulae exemplum petendum est ex Lvdo *supra de in integrum reffit.* CYNAC.

f VAni timoris. Promisisti mihi decem per metum, vt non discerem malum de te: non ages quod metus cau. vt *supra quod met. caus. l. metum.* Item pone *supra de vi vsuf. l. si quis ab alio. in prin.* Item vt *C. quod metus caus. l. j. & §.*

g IMpossibilium. Si mihi liberam hominem, vel rem sacram, vel religiosam, vel insanum * promittas dare, nulla est obligatio: vt *supra de verb. obl. Liuius stipu. §. sacram. & Inst. de inutil. stipu. in prin.* Idem si fingulariter fororem meam mihi in vxorem, quod de iure est impossibile. vt *supra de verb. obl. l. si stipulor.* Idem si stipulatio est impossibilis, sed conditio impossibilis, vt in fatiendo: vt *supra de verb. obli. l. impossibilis. & de action. & obligat. l. non solum.* & facit *supra eodem. l. verum est. & l. quod actoribus. & infra eod. Lex quae.* ACCVRS.

* Lunam promittere dare impossibile promittit.

h NIhil peti. ¶ Si promiseris mihi partum Arethusae, vel fructus fundi nisi tempus ante quod non potest agi: vt *l. de verb. obl. Lucrandum.* nisi fecerit quo minus petita dare possit: vt qui a pecuniis abortionis destituit vt arg. *supra de furtis. l. si §. Secundo* dicit quod si promisisti decem in pascha, ante non possum agere vt *Inst. de verb. oblig. si in diem.* fecus si promiseris mihi hodie vt *supra de verb. oblig. Liber homo §. decem.*

i SI quis pragnatem. Instituo te heredem: & si decedas sine liberis, substituo vt hereditatem relictam. & praegnatem ff. Nouum.

vxorem reliquat, non videtur conditio defecisse: sed certè nec exstitisse: quia si mortui nascantur, pro non conceptis & non natis habentur: vt *l. de verborum signific. l. qui mortui.* nisi in casu vt *in ea lite. l. quarè aliqui.* Item quod si ita adhuc natus non vixerit, sed concalmatam praegnantem reliquit? Respon. idem: vt *supra ad Trebi. Lex facta. §. si quis rogatus. & de legat. Labeo patet §. vltim. & l. vltim. §. vlt.*

i. Atrones in homicidio vix, de fide instrumentorum, in explicatione legis Cornelii de sicariis.

k VBi pugnantia. Fecit quis duo testamenta: & verumque fuit originale, fecit quia vxam volebat secum ferre, & aliud domi reliquere: & in vno instituit Titio relicta fructus: in alio instituit eadem domus relicta Maeio. vtrumque valet: vt hoc secundum Bo. & Azo. vt *C. de fide instru. l. si priores.* Haec positio non placet, quia hoc de ea scripsisse dicit. Item eadem ratione non valet si dicat quod instituit duo testamenta, in vno quartum Titius heres, in alio Maeius instituitur: apparet quod prius & quod posterius fit factum. Item nec hoc valet si dicat quod dixit, do lego. & postea non do, non lego. quia tunc primum nil potest impugnare, & corrigitur a secundo dicto, vt *l. de quaest. falsis. l. si quis cum quem.* Item nec valet si ponas quod legauit mihi fundum, & in eodem testamento vlandrufi. eundem fundi. valet quidem, quia legatarius vult vt *l. de usufr. leg. l. si fundum Titio.* Tu ergo pone vt

l Perplexa. ¶ Pupillus non videtur velle in his quae nouit.

m Pupillus nihil se non videre in his quae ignorat. eius malitiae tamen non potest quicquam ad hoc commodi.

n Pupillus promissus pro certi potest velle in his praeiudicium.

o Relatio pleraque ferè vbique videri non ad verba, sed ad intellectum.

p Pupillus sic, & quando obligatur: vt hic quod pupillus dolus praestat tenetur naturaliter & ciuiliter obligatur. *l. j. §. si in pupillum. supra de pac. Ille. & dua. in §. pupillus. Inst. de inutil. stip. & ver. l. illud supra de mino.*

q Infantis & proximi infantiae similitudo.

r Pupillus promissus pubertati & quando obligetur.

480/C.IV.K.5-3, 1913-1914
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

vt supra quando dies leg. l. cum illud. §. hoc. & ad Trebell. l. si cum pupilli. §. respon. & de nouat. l. §. illud. licet quidam distinguant, vt si habes tutorem. & contrahat sine eo. nec naturaliter teneatur: sed vbi non habet, tunc naturaliter tenetur. arg. C. de in integrum restitutio. noui. l. si curatorem. praedicta omnia quae dixi in pupillo, seruentur & in adulto, si habeat curatorem. aliàs si non habet, tenetur vtroq; modo sed potest restitui: vt T. de dol. & ibiq. Bart. & C. de in integ. restit. noui. l. si curatorem. in iudicio dic quòd sine iuto. vel cuilibet consentiente non praeiudicant sibi ipso iure: sed pro se restitutum iuvenem tenuerunt C. de multa. praeter. l. clarum. & T. de re iudi. l. nihil. §. contra. & C. de procu. l. non ne minus. Et facit ad id quod dixit animi iudicium T. de aed. & ibiq. l. furiosus.

a Bullienis per rei vindicationem, & hypothecariam differtur petere, casu exulis in bonis non suis: pulsatione tibi potest.

a Quod euincitur. Si res quam emi, euincatur mihi per rei vind. nota est in bonis meis. fertur a Per hypo. quod sic potest: vt supra de euict. l. si mancipium. §. si communi. & duplic. & l. auctor. Sed contra supra rituali praesens. l. bonorum. §. in bonis. dum enim causa ex ea non agitur, bona possidet: ergo est in bonis meis. Sed dic strictius b hic accipi in bonis, quàm ibi. 2. Vel dic, euincitur, idest, euictum est: sic inchoatur, id est, inchoata est: vt supra eod. l. nec ea praeseria. demum enim in re exacta definit esse in bonis meis, vt nec dominus, nec bona fides possessor sim. ACCVRS.

b Te bonis esse strictius interpretantur, accipiendum tamen.

b Neratius. ¶ Procurator ignarus mortis domini impetrauit priuilegium pro domino. certè non valet procuratori: quia non hoc agebatur. item nec defuncto: quia a solo Deo potest habere priuilegium. nec heredi: nisi hoc principi voluerit: de quo & dubitatur. ad eum recurritur. ad quod C. de iu. & con. l. cum de nouo. & l. vlt. & T. de cuiq. fabricius. fudicia prine. & C. de suc. ean. excl. l. unici. & T. de l. in ambiguis. & licet non c valeat priuilegium pro defuncto impetratum: hic nec iudicium pro eo susceptum: vt T. de iudi. l. de quo re. §. fi. secus in sententia iudicatum: vt ecce, pronunciauit rodes heredem abesse ex iusta causa, & libertatem deberi prodere heredi, quasi de herede fit pronunciatum: vt si habeat ius patronatus: sicut contra animaduertur ius patronatus, & aliquis iuuenis a quo debetur fideicom. libertas, pronuncietur ex iusta causa abesse: vt T. de fideicom. lib. l. cum quasi. in prin. & Lucas verb. fideicitum. vsque in fi. & l. fi. ff. § eorum. & hoc cum sententia seruat pro defuncto. secus si contrarium: vt T. quo seruus. sine appell. l. pen. Item quod dicit, defunctis abhinc esse absoluere.

c Priuilegium pro defuncto impetrato, non valet.

c ¶ Modum bonefici fac. Hic pertinet L. 43. supra de vsufr. & papil. substitu. CYAC.

d Seruitutes quaedam indubie sunt praestandae.

e Generis obligationis promissio non plane indubitata est, sed dubitationi difficilis. hoc casu pro parte pronunciatum est posse, licet solui non omnia non possit.

f Diuidua potest esse promissio & totalis promissionis simplicis. vt sic sit dare & tantae & pretio & solutio facienda pro portionibus: vt supra de fide. l. si stipulatus. §. solutio. & C. de here. act. l. si. nisi in casibus: vt supra eodem. l. si. heres. & l. in commodato. §. si ita fuit.

d Seruitutes quaedam indubie sunt praestandae. Cyac.

e Ad quae. ¶ Cum omnes seruitutes e sint indiuiduae praeter viaeductu. vt T. ad l. Fal. l. j. §. si vsusfructus. si aliquis mihi promiserit aliqua, heredes promissoris tenentur in solidum, & oneris mei heredibus debentur in solidum. vt supra fami. erciſc. l. heredes. §. an autem. & §. seruus. Idem si promisit aliquid quod consistat in faciendo, vel non faciendo: vt supra de verb. obli. l. stipulationes non dividuntur. §. idem puto. & l. vlt. §. cum si in fa. Licet in opere videatur contra, vt supra de ope. li. l. si quando. vbi libertus qui duobus promisit operas, tenetur pro partibus. Sed hic ad aestimationem fiebat condemnatio. sic & supra §. fi. verb. l. Iuli. §. si seruus. & §. sed si duorum. & hoc quando omnino diuidi non potest. Si a autem potest, licet non commodè, vt bos & homo. vt infra. de oper. liberti. §. quod si commodum. & tunc aut est in genere promissio, vt homo: vel alternatiuè, & tunc pro parte petitur: sed soluitur totum non potest: vt supra de verb. obli. l. si vero prius. & l. in exercendum. §. pro parte. Aut est simplex f, vt sic sibi dari & tunc & petitio & solutio facienda pro partibus: vt supra de fide. l. si stipulatus. §. solutio. & C. de here. act. l. si. nisi in casibus: vt supra eodem. l. si. heres. & l. in commodato. §. si ita fuit.

f ¶ Ea quae in partes. Et §. si in re dubia. Haec repetita sunt in l. si. supra de his, quae in testamento delentur. CYAC.

g ¶ In re. Ponet casum vt supra de his quae in testa. delen. l. proximè. Item supra de re. dub. l. si fuerit. §. fi. & fuerit. T. ad l. falcidiam. §. finis. & quaeritur. & supra eo. l. eo adjecta. & Lupanda. & Lucas verbum. Aut quaerit idè & l. semper in dubiis. Acc.

g Obtinuit sent. Cum heres adit hereditatem post b aliquod tempus post mortem testatoris, perinde est ac si statim post mortem adisset: vt ecce quod vsucapionem perficiendam: vt T. de vsucap. l. assiduam. §. vacuum. & l. vsufr. §. secundum. c Item quoad stipulationes per seruos hereditarios factas: vt supra. de stipu. ser. in princ. & T. de stipu. ser. l. si ex re. §. fina. f. Item quia pedisse inditus tales serui: vt supra de here. inst. l. non minus. & l. seruus hered. Pone autè dies propter vsucap. què non potest stipulari talis seruus: vt T. de ser. l. hereditaria. & idcò in subsidiū datur crimen expilatae hereditatis: vt T. de crimi. expil. hered. l. secunda. §. apparet. sed hoc exemplum reprobatur. quia nec post aditam aute apprehensam possessionem furti agereturi: vt in dict. §. apparet. quae non videtur apprehendi, nisi corporaliter apprehenderet: vt supra de acquirend. possess. l. cum heres. Commodius autem dicas propter libertatem relictam accille per fideicommiss. quae pars ante aditam hereditatem: vnde tradatur partus patri ad manumittendum: licet fi esset adita, nasceretur ingenuus: vt supra de fideicommiss. liber. l. si quis rogatus. 6. Item propter adiutorium instrumentum: vt supra de instr. l. penul. §. Labeo. 7. Item propter alimentum de peculio, quae etiam contra seruum substitutum datur: vt supra de pecu. l. licet. in prin. 8. Item propter vsucap. inchoandam: vt supra de vsucap. l. fina. 9. Item propter crimen expi. here. quod non haberet locum si statim adiisset: vt patet ex praemissis. In praemissis ergo exemplis non est idem cum iuste aditus. quod esset si statim testatore mortuo adiretur.

a Beneficium ab dubio pronunciandi.

b Adire hereditatem post aliquod tempus post mortem testatoris, perinde est ac si statim post mortem adisset.

c Item quoad stipulationes per seruos hereditarios factas.

d Item quia pedisse inditus tales seruos.

e Item quoad stipulationes per seruos hereditarios factas.

f Item quia pedisse inditus tales seruos.

h Qui per successionem. ¶ Pone C. de legat. l. in omnibus. Item vbicunque de meatio heredis: vt supra tit. l. heredis. & C. de here. instit. l. fi. item in bono pol. vt supra de verb. signi. Lex illa parum. Sed hoc fallunt e in fideicommisso imperatoris. vt supra de vsufr. seruis. l. qui liberis. §. fin. & in operis: vt supra de ope. liber. l. cum patronus. §. j. quae dans & aliam sententiam habes supra tit. j. l. fi. Item quando fallit in vsufructu: vt C. de vsufruct. l. cum antiquitas. Item in alio: vt supra de fact. & legi. here. l. fi. plures. ACCVRS.

g Expressa. ¶ Pone vt supra de condi. & demon. l. antequam. T. de pact. l. fi. item l. fi. eodem. §. illud. & T. de verb. obli. l. eum qui cum. §. eum pure & C. de usu. l. adiectis. & C. de usufructu. & habitatione. Remitto quaedoque proclivi expimere: vt C. de nouat. l. fin. & C. de donat. inter. Authen. hoc ita. & T. pro socio. l. ult. & supra de minor. l. item apud. §. hoc edicto. & quandoque quispiam expimere, & non exprimere: vt Capua rer. pig. l. item. & l. si certum pet. l. eum quid. & T. de pactis. l. fi. importunis. ACCVRS.

h Qui per successionem. ¶ Pone C. de legat. l. in omnibus. Item vbicunque de meatio heredis: vt supra tit. l. heredis. & C. de here. instit. l. fi. item in bono pol. vt supra de verb. signi. Lex illa parum. Sed hoc fallunt e in fideicommisso imperatoris. vt supra de vsufr. seruis. l. qui liberis. §. fin. & in operis: vt supra de ope. liber. l. cum patronus. §. j. quae dans & aliam sententiam habes supra tit. j. l. fi. Item quando fallit in vsufructu: vt C. de vsufruct. l. cum antiquitas. Item in alio: vt supra de fact. & legi. here. l. fi. plures. ACCVRS.

d Expressa intende nocentem.

e Expressa quidquid denique pendente.

f Expressa, & non expressa interesse putes.

i Expressa nocent. Semper est et l. antenuptiam. T. de condit. & demonst. Virtute est ex lib. 39. digi. Mod. CYAC.

i Expressa nocent. Semper est et l. antenuptiam. T. de condit. & demonst. Virtute est ex lib. 39. digi. Mod. CYAC.

k Priuilegia. ¶ Pone vt supra eod. Leo omnibus causis. Item quod dicit quae personae sunt, non transire ad heredem, dic nisi a in casu vt supra filiae matrem. l. mariti. & l. etiam. in principio. Item dic nec ad ab aliis: vt Cod. de legi. & constit. l. fi. & facit ad legem T. de re iudi. Lucanus. & Tusc. l. Narcissus. ACCVRS.

g Personalis quibus cessit ne transeant ad alios. Exposition fili sui parit de cece inhonestum est.

l Semper. ¶ Sponsa b filij mei non est mihi nurus: & sic licet mihi cum ea contrahere matrimonium: sed non est honestum: quod permulet. Idem econtra in sponsa patris. Idem

480/C.IV.K.5-3, 1915-1916
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

filiam vxo-
ris natam post
dissensum de-
cere non licet.
a Senatus ma-
trimonium cum
liberis fa
contrahi in-
honeste.
b Vbi bonum ci-
tabendo, de-
operandum non ta-
men conuenit bono
uiro. & facit §. de rita
nup. §. sequitur.
c Neque. ¶ Si ta-
bus aliquam
de cetero ducere, vel
alias delinquat, vel
contrahat non gerendo
negotium pupilli,
non tenetur pupillus
vt hic. si autem gerendo
negotium pupilli,
aut bona fide, & tenetur
pupillus eum si
non est locupletior,
nec tutor est bonorum
dicere §. de aut. iudicd. si
autem in illa fide: aut
est locupletior, & tenetur:
vt supra de dolo. l.
sed & ex dolo. & vtrò non
est locupletior, adhuc
non tenetur si tutor
est solendus, à quo re-
cuperet: vt supra ne vxor
fisc. acd. §. hoc edicto. &
de pecu. l. summa. §. si de-
lo. quod est intelligendum
vt ceteræ act. vt ar-
gum. §. de aduers. vsucd.
vbi. & de tribu. l. iij. §.
idem Iulianus. & secun-
dū hoc potest intelligi
quod hic dicit. & T. de
tutor. & l. pen. & supra
de nol. compl. l. Iulianus.
eidem Iuliano. vbi dicit non teneri pupillum furiosum si, cum effe-
ctus quia liberatur cedendo.
a ¶ Neque in interdicto. Idem in l. pen. T. de tab. exhib. & l. seq. supra
de dolo. Cuiac.
b Non potest. ¶ Pone in officiali, vel in priuato litigante, qui
tamen obedire tenetur: quia de sua iurisdictione fatur,
vt supra de re iudi. l. contumacia. in fin. & de iurisd. om. iud. l. fin.
Prædicta autem contumacia d puniter aliquando damno litis:
vt supra de re iudi. l. contumacia. in prin. a. Quandoque remouendus
ab officio: vt supra de fiur. l. 4. 4. Quandoque derogatur iurisdictio:
vt T. ea quæ sunt mo. l. sed & per prætor. §. sed & si cum decreto prætu-
ris. a. Quandoque alio pœnali iudicio: vt T. si quis ius dicen. non ob.
l. 1. §. Quandoque non tenetur obedire: quod dic vt supra eod. l.
non videtur. §. sed & est in dolo, contumax ergo, licet sit maior,
non restituitur: vt sup. de minor. l. si ex causa. §. nunc videndum. Sed
contra in eo. tit. l. minor. Sed hic est quæ, vnde non fuit vere contu-
max: quia causam habuit non veniendi: licet non iustam. secus
autem si nullam: quia alterius dolum experitur non restituitur:
vt in præallegat. l. si ex causa. §. nunc videndum. adde tria do-
tium pœnalium bene restituitur: vt eo. l. §. in commissum. & supra
de pub. l. Imperatores. Item quid si citetur syndicus e, vel actor
vniuersitatis: an vniuersitas videatur esse in dolo? videtur quòd
non: vt supra de dolo. l. si ex dolo. §. 1. Contra quòd sic per syndicum:
vt supra de accusa. post l. 1. in fi. & l. seq. Sed potest dici, quòd ea quæ re-
portant, possunt fieri per eum: non quæ nocent. nam nec con-
fessio eius in iure præiudicat: vt supra de confess. l. certum. §. sed ne
ipso. Vt f ergo vniuersitas vel ecclesia sit contumax g, citetur in
capitulo vel arengo: vt arg. C. de sacrosan. eccl. l. vltimum. Alias nec in
expensis vel alijs grauaminibus quibus grauantur contumaces,
possunt grauari vel ipso iure, vel saltem per restitutionem in
integrum.
c Qui non facit. Debitor a qui in fraud. credi. non vitur
seruitutibus, videtur facere quod non debet: vt supra
qua in fraudem credi. l. in fraudem. 4. Item qui iudicio est à restitu-
tore vsum concedere: si ea quæ ad effectionem necessaria fuit,
apportari non patitur: non videtur adimplere. Dissum testatoris:
vt supra de vsum. & vsufructu
priuil. l. vxtores. & no-
tur. l. si. adversarius. in
prin. & l. facere oportet.
ro. Item opera b di-
cuntur aliæ in facien-
do, aliæ in non facien-
do: vt supra quibus ex
causis non. Luæ præter §.
deinde. in prin. & de
uerborum obligi. l. 9. §.
item in facto. & l. vbi
quicum non apparet. §.
qui id quod. Item facit
ad l. supra de iudi. l. non
quidquid. §. iudex. & ad
Silla. l. §. penul. & Licin
dominus.
d Qui non facit. ¶ Pone
quod debeat facere, & non
facit: quia non vult, vel non
potest. Videtur quòd sic: vt
supra de dolo. l. 1. §. Item
qui iussus est à testa-
tore vsum concedere: si ea quæ ad effectionem necessaria fuit,
apportari non patitur: non videtur adimplere. Dissum testatoris:
vt supra de vsum. & vsufructu
priuil. l. vxtores. & no-
tur. l. si. adversarius. in
prin. & l. facere oportet.
ro. & Instit. de nup. §.
uxor. Item opera b di-
cuntur aliæ in faciendo,
aliæ in non faciendo.
Luæ præter §. deinde. in
prin. & de uerborum obligi. l. 9. §.
item in facto. & l. vbi
quicum non apparet. §.
qui id quod. Item facit
ad l. supra de iudi. l. non
quidquid. §. iudex. & ad
Silla. l. §. penul. & Licin
dominus.
e Libertas omnibus rebus favo-
rabilior est.
f Nemo alieno g nomine lege
agere potest.
1. ¶ Temporalia h permutatio
ius provinciæ non innovat.
g Nemo alienus. ¶ Nullus in rebus alterius administrandis, vel
causis agendis ex lege, atque potestatum, nisi domus
conferatis a cedentis: vt supra de neg. gest. l. si pupilli. §. fin. & C. de do.
l. si filius. & de procu. l. exigendi. Fallit i in causa liberali, vbi pro in-
tuito alius litigat: vt supra de libera. rum. l. 1. §. & 15. 2. Item fallit
supra de appellatio. l. non tantum. 3. Item fallit in tu & collegitimis,
qui tenentur etiam se inuicem defendere: supra de legati 2. l. legatum. &
de adm. tuto. l. in prin. & l. quidam. §. sit quæ. Idem potest dici in do-
to à iudice. vt C. in quib. cau. in. fac. l. licet. Item in patre: vt C. de
bo. quæ l.).
h ¶ Temporalia, cùm consuetudo sit prouinciæ vt proconsul
ingrediatur per centum passum: licet femel aut bis non seruet-
tur, non ideo mutatur: vt supra de offic. proco. l. obseruare. §. hoc etiam.
idem in qualibet alia consuetudine, vt non iudicatur. licet semel
in centesimum populus vsatur: & bene si iam contra vsum esset: nisi
i contraria consuetudo præferibatur, vel inducatur: vt de Instit. de
usu usu. §. penult. interim tamen ante præscriptam potest in-
terrumpi, etiamsi semel in contrarium populus vsatur ex causa
scientia.
i Vbi non vere. ¶ Pone k in vendicione, & similibus: vt su-
pra de act. & obliga. in quibusquepus. in stipulatione fa-
cus: cùm ibi verba sint accessaria: vt supra de verbo. obliga. l. 1. in
prin. sed his casus non placet Io. quia in contractibus talibus
non est opus præsentia: vt supra de actio. & obligatio. l. consensu. &
supra de contrahend. emp. l. §. fin. 1. Pone ergo secundum eum in
tutore cuius præsentia opus est vt pupillus obligetur: vt Instit.
de auct. tuto. §. pro. non tamen cogitur vt loquatur tunc. ergo
tantus cum in effectum habeat potest esse tutor. licet enim in
uitus non possit esse tutor: vt supra de tutelis. l. prima. §. manus.
veram est vt de nouo incipiat esse. tutor: sed ante tutor non
desinit propter morbum superueniens. nam multa impedunt
faciendo, quæ non impediunt tam facta: vt supra de his qui
sunt sui vel alieni. iur. l. patre. & de pœna. l. §. §. quamvis au-
tem. Eadem in furioso dicas, vt infrà. qui etiam potest
loqui, si furiosa à natura sit: quia si tunc ritus mentis est
frequenter pro consequente: vt C. qui testam. fa. poss. l. diffentis. §. fin
autem.
k ¶ Furiosus. S. indicilibus velit facere furiosus, non potest
quia sidentis & quiescentis loco est: vt supra de cura. eod. l. 4. 6.
penult.

a Debitor fraudibus non vtatur, in fraudem creditoris facit.
b Operarum aliæ in faciendo, aliæ in non faciendo.
c Liberari quibus caliber non licuerit.
d Alieno nomine agere quibus casibus quis possit.
e Consuetudo tollitur si est præscripta per alium contrariam, de qua regula vide Bertachum de Loco operis 2. 2. Domenich regular. Conseruatio adhuc.
f Respondeor, in & quando noui & facti intelligantur.
g Semper à non vsu, vt supra mutua est.

480/C.IV.K.5-3, 1917-1918

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

CLXVII. GAIVS *libro quinto ad Edictum Provinciale.* 123

FAuorabiliores * rei potius quàm actores habentur †.

CLXVIII. VLPIANVS *libro quinto decimo ad Edictum.* 124

NEmo prædo [b] a est, qui pecuium numerauit.

1. ¶ Locupletior non est factus, qui libertum * acquiserit.

2. ¶ Cùm de lucro [c] duorũ quæritur, melior est causa possidẽtis.

CLXIX. PAVLVS *libro vicensimo ad Edictum.* 127

CVm prætor * in heredem dat actionem, quatenus ad eum peruenerit sufficit si vel momento [d] ad eũ peruenit ex dolo defuncti.

CLXX. IDEM *libro nonodecimo ad Edictum.* 128

IN pari causa [e] possessor potior haberi debet.

1. ¶ Hi qui [f] in vniuersum ius succedunt, heredis loco habẽtur.

CLXXI. IDEM *libro vicensimoprimo ad Edictum* 129

NIhil dolo creditor [h] facit, qui suum recipit.

CLXXII. VLPIANVS *libro octauo decimo ad Edictum.* 130

NVnquam [k] actiones, præsertim pœnales, de eadẽ re concurrentes, alia aliam consumit.

CLXXIII. PAVLVS *libro vicensimo nono ad Edictum.* 131

QVi dolo [l] desierit possidere, pro possidente damnatur, quia pro possessore dolus est.

CLXXIV. GAIVS *libro septimo ad Edictum provinciale.* 132

IMperitia [m] culpæ annumeratur.

CLXXV. IDEM *libro octauo ad Edictum provinciale.* 133

MElior [n] conditio nostra per seruos fieri potest, deterior fieri non potest.

CLXXVI. VLPIANVS *libro vicensimoprimo ad Edictum.* 134

NOn fraudantur [o] creditores, cum quid non adquiritur antequàm bona possideantur à creditoribus. seruus § posterior: vt *supra qua in fraud. credi. Quæ autem § apud. & § fundum. & l. pauliana.* ACCVRS.

1. ¶ Cum principalis [p] causa non consistit, nec ea quidem quæ sequuntur locum habent.

a Rei quibus casibus sunt favorabiliores.

† Adde gloss. in c. 9. in verbis favorabiles. & in l. quod seruum. Gail. de obser. Quod seruitia, ne procreent iram in dominos qui in crudelitate quid in criminibus incurrerunt, abhorrent. & in l. 1. cod. seruum. & in priuilegiis alibi. Idem dicit in Prædo fall. 17. particula. 13. de his quæ ad viatic. pertinent.

b Heredi datio pœnitus derelicta tenetur qui possidet pro herede, vel pro possidente.

c Liberum. Ponit pro communi seruum, vt seruum tuum filium meum naturalem manumittere: ego filium meum seruum meum manumitto. tunc non ago præcipe. verb. ad interrog. nec deducitur aliquid per hoc quòd habeo libertum. vt *supra de præscrip. verb. Inaturalis. in princ. & § fina.* Sed contra *supra de actio. emp. Celsus. in fine.* vbi libertus computatur pro intercedente. Solutio manumissi, vt tua propria satisfaciendo voluntate tibi vt meæ & tuæ propriæ. Alias est *liberum*: & tunc dic, quòd tibi vt meæ & tuæ propriæ. Alias est *liberum*: & tunc dic, quòd non est quis locupletior per filios, sed sola pecunia: cùm non sint in bonis nostris liberi nostri legitimi vel naturales: vt *C. de ver. vel l. § fi.*

d ¶ *Cùm de lucro.* Ponit vt *supra eadem. l. nemo.* & facit *infra eod. l. in pari. & l. cùm par. in princip. & supra eadem l. fauorabiliores.* ACCVRS.

e ¶ *Cùm prætor.* Ponit vt *supra quod metus causa. l. quod dicimus. §. fina. & l. videamus.* Sed fallit [d] in omnibus in quibus quis tenetur ita demum si locupletior est tempore litis contestatæ. vt *supra de petitione hereditatis. l. si à patre. §. quo tempore. & supra de ædil. l. in pupilli. & de dona. inter virum & uxorem. l. § fructus. §. fin. & l. seq.* Item facit *supra de dolo. l. in heredem.*

d Locupletior vt qui contrahit interdū reliquitur aliquo qualecunque, interdum locupletatus.

§ ¶ *Si vel momento.* Vide *cap. 3. de præscript.* CVIAC.

f IN pari causa. ¶ Ponit casum vt *supra de verb. obl. l. § seruum Stichum. § fequitur.* Item vt *quo. §. pr. l. fauorabiliores & Lucius.* Item vt *supra de Publicia. l. fina. § fi duobus.*

g ¶ *Hi qui.* Ponit vt *Sext. l. prætor.* & facit *§. de condic. fur. Ls. pro seruo. fin.* ACCVRS.

e Bona accipiti dolo obtenta facere videntur.

h NIhil *dolo creditor.* Qui sibi debitum exigit à debitore solutum in fraudem aliorum creditorum, non tenetur Paulliana. nec [e] enim dolo malo facere videtur, qui vigilat ad suum ius consequendum. hoc autem verum est cùm exigit antequàm bona possideantur à creditoribus. seruus § posterior: vt *supra qua in fraud. credi. Quæ autem § apud. & § fundum. & l. pauliana.* ACCVRS.

i ¶ *Cum principalis.* Dic vt *supra eod. l. cum principali.* Sed arg. contrà *C. de pradi. min. l. & fi u.*

y ¶ *Cum principalis causa.* Item in *l. cum principalis. l. hoc tit.* In qua recte addere plerumque, quod in omnibus regulis addi debet. Nam nullæ sunt necessariæ, sed omnes plerumque veræ. C v.

k NVnquam. ¶ Si aliquis teneatur ratione rei vtilem ex parte qua vulgò iter &, & alicui damnum detur in duplum tenetur ex edicto *utilium.* Item teneatur vidi de pauperie. vna * ergo aliam nõ tollit quoad naturalem, nec quo ad vitam: quia ambæ vtiles & competunt: vt hic. & *Inſtit. § quadr. pauper. fa. dicit. & § pe. & § fin.* sed per exceptionem vna per aliam tollitur, nisi in id quod excedit, cùm sint ex eodem facto: vt *C. de act. & ob. l. qui seruum. in princ.* secus si ex diuerso facto: quia tunc vna non tollit aliam vt *C. de pri. del. l. nunquam.* Et distinguæ plenius, quia quando competunt plures pœnales aut ex vno facto & tunc vna aliam tollit: nisi in id quod excedit. Aut ex diuerso: & tunc nullo modo vna aliam tollit.

«Pœnali actio an vna aliam tollat.

l QVi dolo. ¶ Ponit [b] in concreto rei vin. vt *C. de rei vin. l. fin. & quotem. §. fed & u. a.* Item in petitore. vt *supra de pe. here. l. fed & § fi. petendo impune. §.* Ita in actionibus: vt *supra de usur. l. § huius §dem. 2.* Item *supra ne quid in loco pub. l. 4. §. hoc interdictum locum habet adiunctis, &c.* & dicas hic easibus dari vtilem, non directam: vt *supra de usur. l. edicto. § fi u. quem.* dolus enim defendens possidere, alteri non debet nocere: vt *dicta l. edicto. §. fi.* & facit *§. eo. l. parem.*

b Possidere an quemadmodum videatur qui dolo desiit possidere.

m Imperitia. ¶ Ponit [c] in medico vt *Inſt. ad l. Aquil. § imperitia. & C. de offi. præfi. celsitud. § fanè. 2.* Item in iudice: vt *C. de veteri rep. § fi. index. 3.* Item in quolibet artifice vt *supra locati § qui fundum. § Celsus. & l. item quæritur § fi gemma. excepto meliore: vt supra § item fal. mo. di. l. § hoc adita.*

c Imperitia in quibus personis culpæ annumeretur.

n Melior. Stipulatione quæsit homine seruus etiam inuito: vt *supra de verb. obl. § seruus vetitus.* non autem pacto remoti: vt *C. de pac. l. seruus. 2.* Item nec mandando le vendit: vt *supra mandat. l. seruus meus. 3.* Item nec vendendo aliquid: vt *C. de pei. § quæ rem. §. vnde.* nec se ipsum bonæ nõ domino seruare: vt *C. de epi. & cle. Lubentius § seruus. & in Auth. § seruus.* Sed fallit [d] in contracta: vbi etiam aliquem dominum obligat de peculio: vt *supra de peculi. l. § quæ seruum. §. eisem.* Item delictumde grauat dominum, sibi in rem: vt *supra de ex & quo ea. l. § quod quisq; adiicitur.* Item fallit in quærendis vt *C. de acquir. poſſ. l. fi. & de hæred. inſtit. l. in fi.*

d Seruus deteriorem dominũ conditionem quibus casibus facere possit.

e Debitor quibus casibus acquirere cogitur, cũ videatur creditoris sui fraudulẽter.

o NOn *fraudantur.* Ponit vt *supra qua in fraud. credi. l. qui autem.* Item vt *supra pro soc. l. vnus. 10.* in [e] casibus tamen tenetur & qui non quærit: vt *supra soluto mat. l. seruus. decedat. & l. § ſanè. §. quod adiicitur. & T. de pos. hered. l. fed & § lege. Nominis inquit, & de*

480/C.IV.K.5-3, 1919-1920
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-3, 1921-1922
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

vel incidens ex proposito. Item mala fides quando credidit venditorem non habere ius vendendi: vt *C. de præscrip. long. tempo. l. fi fraudem.* Item scientia rei alienæ: vt in commodatario, depositario, & creditore. Quid autem de precaria & clandestina? Respon. dicit vtrisq; rei. & pro eo *supra de acquirend. possess. l. Tempore.* §. *item qui precario.* quod non placet: quia precaria

a Precaria iusta possessio est.

* iusta possessio est: quia est cum domini voluntate: vt *supra eodem. l. interdum.* Item fubtilius refpicitur, licet b poſſeſſio dicatur clandeſtina: tamen dicitur clandeſtina: vt *C. de acquirend. poſſeſſ. Lecturis.* De c litigioſa conſtat quid non eſt vitioſa: vt *C. de præſcript. long. tempo. l.* Item ſucceſſorem alij in ius vniuerſum, vt heredes, & ſimiles: vt *ſupra de hered. inſt. Legaturis.* §. *heredes.* Alij in rem: vt emptor, & ſimiles: vt *C. de excep. rei iudi. l. Sina. & ſupra eodem leg. l.* §. *aliud.* His peregrinis, dic quòd vitia d realia durant in perſona vniuerſalis ſucceſſoris, vt dicit: ſingularia, vt *inſt. de vſucap.* §. *furtiua.* & hoc quoad vſucap. non quoad effectus: vt *ſup. de acquirer. rer. de Libera. ſubs.* §. *pen.*

b Clandestina possessio.

c Vitia realia durant in perſona vniuerſalis ſucceſſoris.

Sed e in vitiis perſonalibus diſtinguitur ſingularia ſuccedens ab vniuerſali. Nam ſi eſt ſingularis, non impeditur præſcribere iure veteri incipiendo à ſe: vt *ſupra de diuer. tempo. præ. l. an vsum.* in prin. hodie ſecus: *in Authen. vt ſpecia. long.* §. *ruſtica.* quantum ad ſegnitiam, impediatur: quia de dolo defuncti tenetur, & eſt cauſa lucri ſeruo, vt g in conſano & legato: & quaſi lucrativa, vt in ſeruo noxæ dedito. Item ſecundum Io. ia no cui eſt magni pretij modico diſtracta eſt: vt *C. de exco. do. l. apud.* §. *ſi quis autem. & §. de auctore. & de except. l. ſi rem legatam.* aliàs ſi non eſt lucrativa. non excipitur, niſi vitatur accidentia ſui exheredis: vt *d. Legat.* §. *de melioratis.* vel niſi ſit res reperitura ad dolum: puta mulier dolo inducit aliquem ad promittendam decem vno. ſi maritus petat ab eo, repellitur eo quòd res ad dolum mulieris reuertetur. vt *d. l. apud.* §. *Iuuentius. & l. pœn.* §. *penul. & ad idem l. apud Cæſium* §. *ſi quis autem. in fi.* Sin autem eſt vniuerſalis ſucceſſor: ſi quidem eſt *euincens*, nocet ei mala fides ſuccedenti: vtrò velit ex ſe incipere: Herculum M. vt *C. de præſcrip. long. temp. l.* Sed Io. & Azo dicunt indiſtinctè nocere: vt *C. communia de ſucceſſ. l. fin. & ſupra de diuer. temp. præſcript. l. item hæres.* & hoc in rei-uendicatione hereditatis. In ſuo cauſtat (ſecundum omnes) quod nocet, cùm ſi eadem perſona auctor ſupra *de libe. & poſt. l. in ſuis.* & facit *I. ad Liuia hic.*

d Vitia personalia defuncti non transeunt in heredem.

e Lucrativa causa ingressus & dominio quaſi lucrativa non dicitur & ſolutio facta rei pro minimo pretio.

f Vitia personalia defuncti transeunt in heredem.

a NOn omne. Dic vt *ſup. eo. l. ſemper in conuentionibus.*

¶ *Non omne quod licet.* Earumdem eſt *ex Lucio I. de verb. obligi.* Vide ſcripta ad eam. CVIAC.

b Tempus præscriptionis vt ex eo acquiratur, inspicitur.

b ¶ *In ſtipulationibus*, quamquam h id ſecundùm eam obtinere quod hic dicitur: vt *ſupra de verb. obligi. l.* §. *Sina. & ſupra de ſtipu. ſer. l. vſufructus.* nihil in caſibus vt *ſupra de verb. obligi. l. quidam cum.* §. *fin. & T. mandi. l. ſi verò non remunerandi.* §. *ſiquidem. & T. de hered. inſtitu. l. quidam.* non quantum ad hoc vt valeat vel non. nam rem meam ſtipulor ſub conditione mea eſſe deſinente: & valet non in ipſo principio: vt *ſupra de verborum obligi. l. ſi rem meam.* niſi in facto religioſa, de libero homine: vbi non valet, & ſub conditione: & facta eſſe deſierit, ſtipulor: vt *ſupra de verb. obligi. l. inter ſtipulantem.* §. *ſed hoc diſſimile ſunt.* Sed quid in legatis? Reſpond. eodem quantum ad acquiſitionem: vt non i dies quo legatur, ſed quo dies legati cedit, ſpectetur: vt *ſupra quando dies leg. ce. l. ſi inſtaurum.* §. *finali.* & *l. cod. l. qua legata.* Item quantum ad valetudinem eodem: vt præſens tempus actus heredatis ſpectetur, vt *T. communia prædiorum. l. recipiunt eſt. ca. ſi.* ibi, *idiotæque*, &c. niſi in caſibus, vt *ſup. de lega. I. cautum.* §. *ſi ſub conditione.* ACCVRS.

i Tempus inspicitur legati, non quo legatum res est, sed quo legatum dies cedit.

k Dolus non præsumitur.

c NEmo videtur. Pone k quòd emi à debitore alienatur in fraudem credi. ſed ea conſtitutione hodie non teneor Paulina: vt *ſupra qua in fraud. credi. l. qui autem.* §. *præterea.* 2. Item pone *ſupra de actio. empt. l. in fin. & de cald. edict. l.* §. *ſi actionem. & l. ſi cum.* §. *ſi. & ſ. an adiicias. & C. de tranſact. l. de adminiſtratione.* §. *l. cum donationis. & de reſcinden. vend. l. venditor. & ſupra depoſit. l.* §. *elegantèr. & ſupra quod fal. tu. mail. l.* §. *fina.* Item quod dicit ſimi, ſubaudi tempore contractus: ſecus ſi tunc ignorauit, & poſtea ſcinit: quia non decreuit obligationem: vt T. *de addi. edicti. l. inſtaurum.* §. *fi.*

k ¶ *Nemo videtur.* Hoc referendum eſt ad edictum. Quæ in fraudem creditorum. CVIAC.

CXCI. VLPIANVS *libro ſexageſimoſeptimo ad Edictum.* 149

d QVid quia. ¶ Si ſecum contrahentis tempore ſciuerit: non poteſt ei fallo obijci: vt hic. Sed fallit * in tribus caſibus: vt *ſupra de excep. rei iudi. l.* §. *ſi ſtranx. & ſupra de pac. l. conſtantinus.* §. *ſed & ſi quis. & §. retractamus. & ſupra de iure dot. l. ſi ſeruo ſuo.* & contra non dicitur: vt *Cod. ann. ex. ex ſuo facto. l.* §. Sed fallit b in multis: primo quia quæcunque creatur de dolo: vt *ſupra de dolo. l. & ſingulariter.* 1. *ſeruus patitur.* 2. Secundò T. *de fideicom. l.* §. *ſi patri.* 3. Tertiò T. *de reb. dub. l. Auruleni.* §. *Sicubi.* 4. Quartò *Cod. ne ſeruus ex ſua fac. l. penultima.* 5 Quintò *ſupra de neg. geſt. l. cum adiam. & l. fina.* 6. Sextò. ſcilicet quando eſt conſenſus adminiſtratio. 6. Item ſexto *ſupra depoſit. l. ſi apud ſilium.* ſed ibi ex poſteriore detentione. 7. Septimò in maleficijs: vt *Inſtit. de noxa.* §. *omnes.* 8. Octauò *ſupra de decr. ordig. l.* §. *per contrarium.*

a Seruus liberus facto, an profit contractus ipſe vere ſeruiorum ſuitus.

b Seruus quidam liber iudicat eſt, an creatur ex gestis in ſeruitute.

c SEmper. ¶ Pone vt no. *ſup. eo. l. in rem.* & facit pro P. quòd exceptiones c ſint de regulis ius contra *ſupra n. d.l.*

d Vtiles effectus. ¶ Reuolumentum fundi pecuniarium, & cæterarum rerum, prodeſt ei qui in fundo dominium habet. Si igitur ipſe deceſſit pluribus heredibus relictis: partes eius emolumenti pertinent ad vniuerſos heredes, id eſt ad ſingulos pro ea parte qua ſunt heredes. & ita ſecundum d. q. d. vtilitas & fructi, quæ eſt effectus dominij, prodeſt omnibus heredibus. ergo & dominium pertinet ad omnes, loco tamen ab effecto. ſic *C. de ſum. trin. l. ij. ibi, igitur ſolorum*, &c. & ſecundum hoc *cuius*, & *cui*, ut fundi dominium referuntur. 2. Aliter ſecundum Io. ſi abſentes defenduntur, vel eorum negotia adminiſtrentur, quis eſt effectus? vtique hic, quia indefenſi non condemnabuntur: nec ire poſſunt nec mittere: & aiij caſus ſimiles: vt *C. de neg. geſt. l.* effectus ergo ille prodeſt omnibus, id eſt ad publicam vtilitatem: vt *C. de procu. l. ſeruum.* §. *publicè.* & partes eius effectus, ſcilicet ſi aliquorum negotium geratur ſingulariter, vt pura Titij & Sempronij, pertinent etiam ad vniuerſos, id eſt vniuerſorum vtilitatem ſpectare videntur. 3. Vel pone: vt *Inſtit. de hæ. qui ſunt ſui vel alieni iuris.* §. *ſu.* quia expedit omnibus, id eſt Reipub. ne quis ex ſua malè vtatur. & hoc principaliter: ſecundariò autem hoc expedit ſingulis. ACCVRS.

d Effectus dominij.

e Exceptio vtrum ſit de regula.

e EX qua. Pone in inſtitore: vt *ſupra inſtit. l.* 1. *in prin.* Item I. ſi *quis omiſſa cum inſt. l. ſi non ſtim. in prin.* Et ne *ſupra de aqua plu. arcen. l. ſi arenas.* §. *fina.* Sed fallit f: quia quan. ogue ex aliquius perſona habemus lucram, non damnum: vt *de neg. geſt. l. ſi negotia alieniſ.* 2. Item ſi non ſolus ex ſocio admiſi ſocium: ſi quis non admiſerat, ſentiant lucrum ex perſona illius qui eſt admiſſus per eum qui admiſit: non tamen ipſi eam aſſumpto commodant.

f Lucrum quibus caſibus percipiat quis ex alterius perſona, etiamſi factum eius non probet.

h Plium lucrum vt *T. pro ſoc. l.* & *quicquid.*

Item. Dic vt *ſupra eo. l. qui dolo.*

i NEmo damnum. ¶ Pone f in magiſtratu qui dedit damnum aliquibus contrahere, non teneor: vt *ſupra de iniur. l. inuitum.* §. *ſi qui.* & §. *ſi. & ſupra ad l. Aquil. l. quemadmodum.* §. *ſi quid tamen.* 2. Item pone. ſi quis dedit damnum cum aliter ſe cueri non poſſet, non videtur dare damnum: vt *ſupra ad leg. Aquil. l. ſciendum.* §. *qui cum alter.* verè tamen damnum dat. quia damnum à diminutione dicitur: vt *ſupra de dam. infect. l. ij.* 2. Item pone *C. ad l. Iul. de adult. l. Quæcunq.* & *ſupra de verb. obligi. l. qui ſeruum.*

g Damnum dare non videtur qui iure facit.

h HOſtes iure. ¶ Virtalia publica, vt cum armis: alia priuata, vt ſine armis. de priuata eſt pœna deportatio, & omnium bonorum amiſſio: de ſecunda, relegatio cum amiſſione tertiæ partis omnium bonorum: vt *Inſt. de inutil.* §. *qui autem & de pub. iud.* §. *item lex Iulia.*

i ¶ *Hoc iure vetitum.* Hæc Lex ferenda eſt ad interdictum vade vi, & de vi armata. CVIAC.

Deinde.

480/C.IV.K.5-3, 1923-1924
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

a ¶ *Deiicit.* Pone vt T. *de rei & rei uxor. l.* j. §. *deiecisse. & §. quatenus. & §. sed cum quis.* Quod autem dicitur de restitutione, intelligo [a] ita dictum esse, si meo nomine deiecerat, non alias: vt *supra de negot. gest. l. si pupilli. §. sed & si furgo. & de prescr. l. ij. §. fi. nam.* sed an idem [b] in ceteris delictis meo nomine commissis, vt possim eam habere, & teneat: quidam non. & in hoc specialis quia possessio violenta ad me pervenit. Sed dicas idem in omnibus quia lex generaliter dicit: vt *supra de vi & vi armat. l.* j. §. *sed si quis. in fin.* ergo & generaliter intelligenda est: vt *supra de leg. prudentia. contra tabu. hon. poss. l.* j. §. *generaliter.* quæ modo per alium possint fieri: in adulterio autem secus. ¶ Item quod dicit comparati mandato: non tamen vt agitur mand. vt not. *supra. eodem l. semper.* nisi in casu vt *supra. quod iussu. l.* j. §. *si ratum.* vbi intelligitur quod nullus. ¶ Item quod dicit, *retinebitur, &c.* falsit in casibus vt no. *supra de his qui ner. manum. l. quid ergo. in princip.* & facit *supra de iniur. l. non solum. in princip.* & supra *eod. l. si dominum. & C. eod. Macedd. fin.*

a Reus habere id videtur possidere quod nostro nomine gestum est, aliis rem.

b Mevilo debito, pro administre & rem principali habetur.

c Generalia generaliter intelligenda.

b ¶ *In contractibus.* In contractibus debet abesse dolus, & bona fides adesse: vt *Cod. de actio. & obligat. l. bonam fidem.* sed & hoc modo non sufficit: imò venit culpa quandoque lata, quandoque levissima: vt *supra eod. Iuventius.* Si [c] ergo defunctus fecerit contra in aliquo de prædictis, tenetur heres, vt ipse defunctus teneretur etiam ex dolo defuncti, ex quo est commissus in contractu licet heres [d] ei extra contractū, quando non tenetur nisi in quantum ad eum pervenerit: vt *supra de pecul. §. hominem. §. datur. & supra de actio. & obligat. l. ex depositi.* ¶ Sed licet heres teneatur regulariter vt defunctus. Fallit [e] tamen in casibus: vt cum dolus testatoris dedit causam contractui, & ad heredem dolosi non pervenit: vt *Inst. de perpe & temp. in §. adquirendo.* 2. Item fallit in actione in factum, quæ datur contra mē fierem: vt *supra §. mens. fal. mo. de Leg. §. pen. in fin.* j. Item in actione trib. vt *supra de trib. l. illud §. pomponius. in fine.* 4. Item in re. ex stip. competente pro iudicio fisti, pro eo quòd quis contumaciam in iure: vt *supra §. quis enim §. cum §. qui interrogatus.* 5. Item fallit si intrarum ac confusio: vt quia creditor debitori successit: vt *C. de hered. act. l.* 6. Item fallit *supra quod fal. caus. addi. l. huius actionis.* §. j. 7. Item in actione in factum de calum. quæ & ipsa ex contractu nascitur, si dedi. vt negotium mihi non fiat: vt *supra de calum. l. in hereditatibus.* 8. Item fallit *supra depos. l. ex publicis tabulis. & supra de procurat. l. quæsitum.* §. fi. 9. Item fallit *supra de public.* §. j. §. j. vbi aliter teneatur heres quàm defunctus. ¶ Sed quid in [f] quasi contractibus? Respon. ibi diuersimodè teneatur heres quàm defunctus: quia defunctus tenetur de dolo, lata culpa, & levi: vt *C. ar. ne Leuidensid.* at heres non nisi ex dolo vel lata culpa defuncti, nisi fuerit in contestata contra defunctum: vt *C. de hær. ins.* j. item in hereditate magistratus, qui non iuncti curatorem caueri pupillo: vt *C. de magistra. con. Lau hereditem. & T. de magistra. conue. Laud sanctior.* & facit *j. ne. Laud in §. fin.*

c Fidei. Ex contractu quatuor modis obligamur, scilicet re, verbis, litteris, & consensu: sic & quatuor modis contrario actus liberamur, scilicet reddendo rē depositam: acceptilatione, ité litteris in contrarium emodis ab eo in quem primus expositæ fuerint: item contrario consensu ab emptione re integra recedimus: vt *supra de fidei. ipsum quidem.* ¶ Sed quare dicit, fictè? Resp. quia & delinquendo [g] quis obligatur: non tamen contrario delicto liberatur. 2. Vel quia quandoque quis alio modo obligatur, vt per pulationē: & alio [h] modo liberatur, vt solutione. ¶ Item hoc primum de obligationibus personalibus probat in infrā corporalium: quæ vt adquirantur animo & corpore, ita per contrarium amittuntur: vt T. *de adquir. poss. l. quemadmodum* quod est verum vt duo fiat necessaria in amittendo, si incip. as à corpore: sensu si animo: vt *C. de adquirend. possess. l. ij. §. in amittendo. sic C. de iure delib. l. penult. & supra de rei vendic. l. fin autem.* §. j. & facit *j. eod. l. ad ea.* §. *vltim. & supra eo. l. nihil.*

d Herres an teneatur ex delictis testatoris.

e Heres quatenus teneatur ex delicto defuncti.

f Heres quibus casibus non teneatur vt defunctus.

g Heres quidem obligatur ex quasi contractibus defuncti.

h Delicto obligamur, vt eō contrario delicto liberamur.

i Liberamur interdum alio modo quam quo tenemur obligati.

a ¶ *Vere quæ amittuntur.* Nec enim omnino vt acquiritur, ita etiam amittitur possessio. Nam & si non amittatur loco corpore, ea quod solo animo retinetur, solo tamen animo amittitur. Constant. Hartmenop. lib. 1. epit. tit. 11. Cvias.

b ¶ *Nisi in quæ utramque.* Idem ex eodem Paulli lib. in *Ll. supr. de acquir. possess.* Cvias.

d Cum par delictum. Promisisti mihi pœnam, si iudicio tali die non stiteres. ego impedius te, & tu me, si agam ad pœnam, excipies, quòd ego doloste ce cuerui. nec ego possum sic replicare: imò rectè ago fiat nullum dolum commisi, aut si rei vel consensi dolo simulter te fallum. nam hæc sunt verba replicationis: vt *supra de ac per quem fa. er. l. fin.* §. *sed si stipulator.* 2. Nec pone quòd libertus vocauit patronum in ius sine venia, & patronus fuit exemptus: sicq; amisit actionem suam. si agit libertus contra extraneum, ille excipet de dolo vocantis, nec vocauit poterit replicare: vt T. *de ac per quæ fallum re. l.* j. & *l.* §. & *ne quis eum qui in ius vo l.* j. *in fin. & l.* 9. Nec ob. *in ea re. l. sed si convenit.* §. *item si quis. & l.* §. *per aliam.* §. *in eō.* quia ibi deliquit calumniando, hic vocando. 3. Item pone *supra de conuenend. emp. Lucium.* item *supra de condic. ob tur. cau. l.* §. *ob turpem.* sicut ergo dolus [c] dolo compensatur, sic culpa culpare T. *de ob. pen. l. si ambo.* Nēo autem dolus culpa: quia dolus purgauerit T. *ad l. Aquil. Item* §. *objecerit.* §. *fin. & l.* §. *pactum.* Item si vnus in lata culpa, aliud in leui: proponebat lata, cùm æquiparetur dolo, vt T. *si mens. fal. mo. di.* j. §. *lata plane.* ¶ Sed quid si vnus fuerit in leui, alius in leuissima? Respond. cùm vterque non sit in pari causa: in qua minus deliquit, est in causa melioris: vt *supra de verb. obl. l.* §. *si reum.* §. *sequitur. & de dolo. l.* §. *dem. & de excep. doli. Lapud.* §. *Marcellus.* & facit T. *de re. l. nemo prædo.* §. *fin. & supra ne quid in loco pu. l.* §. §. *& si. mo. Lucius.*

c Comparatur dolus culpæ: culpa culpari non dolus culpa, aut lata culpa. levissimi leuissimis.

c ¶ *Sic.* Si rem mihi surripias, eaque postea tibi surripiatur, tu non agis furti, sed ego agis contra vtrumque: nec exacto vno aliter liberatur, cùm ex diuersis factis teneamini: vt *supra de fur. Lquis re sibi commodata.* ¶ Hæc autem regula fallit [d] in eo qui sibi locatum vehiculum politendum, alij contra dominū vehiculi furiuum commodauit. nam si commodatarius per furtum amiserit: nullo qui commodauit, aget furti: licet in furti pœnam commodando incideret: vt T. *de fur. Lqui vas.* §. *si ego secus in similiter*, qui agit inscriptis, licet teneatur: vt *supra. de vi & vi armat. l.* §. *qui vi & me.* & est ratio quia non nisi ad pœnā agit hic velit agere ad pœnam. 2. Item pone in contractu: vetpura locauit tibi fundum in quinquennium, & promisi tibi pœnam si te annō deiicerem, in quoque mihi pœnam, si personam non solueria. si te non soluentem eiiciam, non cadō in pœnam, quia ratio cessat: vt *supra hoc. Lquare.* §. *inter.* ¶ Item regulæ hanc est contra fisc. *de re per quem fa. re. l. fin.* §. j. sed ibi diuersæ personæ sunt quæ conueniuntur ad pœnam.

d Pœnā quando petere possit is qui in pœnam incidit.

e Transigere tutor potest, atque ita auctore populo.

f Tutor rem pupilli quod dominus est.

f ¶ *Actum.* Si causa mutandi iudicij rem quam possidebat alienauerit: tibi, non alij hoc factum nocet. Nam ille in casus fraudem alienatio facta est, te propter dolum rem conuenire potest: sicque nocet tibi dolus tuus: vt *supra de ali. iudi. l.* j. & re consensu & exacto, nihilo minùs tenetur qui possidet: vt *supra de pe. hæ. l. nec videm.* §. fi. 2. Item si socius omnium bonorum callidè in hoc renunciauerit societati, ibiceet propter lucrum aliquod quod sibi soli caperbat habere, factum suum sibi nocet: quia si alter socius ei renunciatum est, aliquid quæsierit, renunciatio non communicabitur. renunciatio autem lucrum propter quod renunciauerit communicare tenebitur: vt *Inst. pro so.* §. *manet. & supra pro so. l. adhuc.* §. *decimo.* 3. Item potest pone casus *supra de ea per quem fa. re. l.* j. §. *si rem dolo.* ¶ Si opponatur [e] de tutore, qui transigere potest: vt *supra de fur. Lintendum.* §. *qui tutelam.* sicque nocet pupillo. Respon. hoc eueniet, quia quasi [f] dominus est: vt *supra de admi. tut. l. tutor qui tutelam.*

g ¶ *Non videtur.* Si emptor depossidisse fundi quem emit, fuerit expulsus: non ideo de eius agit. vt *C. de ac. emp. l.* fi. quia injuria facta emptori, non contigit venditori: vt *supra de eui. l. si per imprudentiam.* ¶ Quid igitur si cum proposita rei vindicatione fuerit euicta, & manu militari ablata: nam & hoc potest fieri: vt *supra de rei vind. Lqui restituere?* Respon. non potest pretendere venditor iniuriam emptori factam quo minus de euictione teneatur: inde enim euictus est: vt hic. 2. Vel pone in eo qui promisit se non fasturum vim alicui. nam si rei vindi intendat, & manu militari auferat: non videtur vim fecere vt ob hoc ex stipulatione teneatur: vt hic. ¶ Item potest opponi in contrarium: vt *C. de pig. Lig.*

480/C.IV.K.5-3, 1925-1926
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-3, 1927-1928

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-3, 1929-1930

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

qua in fraud. cred. l. quod autem in principio. Item nec mariti̇ contra uxorem : vt supra de don. inter uirum & uxorem l. ſi ſponſus. §. ſi maritus. & §. ſi quis rogatus. ¶ Impropriè tamen quâlibet diuitias quod deficere, quod a non corpus, vt supra vſufruct. quemadmo. caueat. l. ſi. §. deficere. & de auct. Iudi. l. ſi extraneus. quod non corpus : vt T. de cid. tit. can. l. ſi extraneus. Sed & deficere & amittere videtur libertatis qui obtinere nolluerit. T. ſi quid in fraud. patr. l. ſi. §. ſi uirum. in fi. Inf Dauid dicit : Liberaſti animam meam de inferno inferiori Domine. & tamen nunquã fuit in inferno aliter nulla eſſet redẽptio. Item amittitur b quod non habetur : vt ſupra de auct. l. ſi. & facit ſupra ea. Imo videtur rem amittere. & dic vt ibi. Accvrs.

a Deficere impropriè dicitur quod non exiſt.

*Aſſimulatum. l. 19. ſupra de condit. & demonſt.

b Amittitur impropriè quod tãquam habitum eſt.

CCLII. Vlpianvs libro quarto ad legem Iuliam & Papiam.

Seruitutem a mortalitati ferè comparamus*.

CCLI. Licinivs Rvfinvs libro ſecundo Regularum.

Qui ab initio b inutilis fuit inſtitutio, ex poſtfacto † conualeſcere non poteſt.

CCLI. Paulvs libro ſexagenſimoſexto ad Edictum*.

Seruus c (reipublicæ cauſa abeſſe non poteſt.)

a Exp. Aſſidius quæ conueleſcant.

† nulla retro poſt.

* Inclusa parenthesi accipiuntur in archetypo Flor. Ang. lib. 63. & l. 24.

a Seruitutem. Si quis ſeruus, pro mortuo habetur : nam teſtamentum facere non poteſt, nec eſſe teſtis, vel index vel arbiter : vt ſupra de teſta. l. ſi filius. & Lqui teſtamento. §. ſeruus. C. de teſta. Lquoniam. & T. de arbi. l. penul. §. ſi in ſeruum. & de iudi. Licet pretor. Item matrimonium ſoluitur : vt in Authent. de nupt. §. ſed etiam captiuitatis. ¶ Fere c autem ideo dicit, quaſi ſit ſeruus hoſtium, & redeat : nec capitur videtur vel facit propter ea quæ diximus ſupra eo. l. quod attinet. ¶ Item facit ſupra de cond. & demon. Liceat dictum in fin. & de dona. inter uirum & uxorem. l. cùm hic. §. ſi donator. Accvrs.

b Vt ab initio. Si impubes vel furioſus reſtituitur, non valet illi ex gabis vel fama meam : poſtea factus ſanus : vt inſt. qui teſta facere poſſ. §. ſeruorum. Sed a contra T. de hære. inſtit. Lqui ſolemnia. Sed ibi ſaluo libertatis. 2. Inf contra T. de teſta. mili. l. nuper. aliàs ſi ſed ibi militiæ ſaluo. & eadem modo ad alios in eo. tit. Lreliquum. §. 3. & l. ſi filiusfa. §. 3. Item contra ſupra de lega. 2. l. §. 3. Solu. ibi in fideicomm. hic in inſtitutione. ¶ Item contra ſupra de acquiren. hæred. l. ſi ſeruus cum quidem ibi quando per alium quis ſit heres, hic quando per ſe. ¶ Item facit T. de actio. & obli. l. obligationum ſeru. §. plane. Sed argu. contra T. de ritu nu. l. ſi quis in ſenatorio. (quæ ita dicit vt ſupra eo. l. quod initio.

a Exp. Aſſidius quæ conueleſcant.

† nulla retro poſt.

* Inclusa parenthesi accipiuntur in archetypo Flor. Ang. lib. 63. & l. 24.

b Abeſſe reipublicæ cauſa qui dicantur.

a ¶ Quæ ab initio. Eſt regula Catonis quæ eſt iuris antiqui, non noui, nec pertinet ad Iuſtinianum. Vide not. ad tit. de regula Catoniana. Maximè autem pertinet ad inſtitutiones. Vide ſupra i verbis hic. T. vt prætores. §. in extraneis. Inſtit. de hæred. qualitate. & ſpon. T. de regula Catoniana. Liber. §. ſi hæres. ſupr. de hæred. inſtit. Cviac.

c Seruus. Si quis dicatur in iudicio ſiſti promiſerit ſub pœna : eâdem exceptionibus vtitur, quibus ſi pro libero hic inſtiterit, videretur : præterquàm ſi dicatur abeſſe cauſa reipubl. quia ſeruus reipublicæ cauſa abeſſe non poteſt : vt ſupra ſi quis cau. l. ſi quis ſeruum. & l. ſi. §. ii. ¶ Qui b autem dicatur cauſa reipublicæ abeſſe, habes ſupra ea quæ cau. Lqui mercatur. & pluribus aliis in eod. tit. & ſupr. de ſeru. iuuna. l. ſemper. ſi negotiatores. Ab hac l. excipe ſi communis error intercedat : vt T. de offi. præt. l. Barbarius. Accvrs.

¶ Seruus. Ex l. 7. ſupr. ſi quis caution. Cviac.

Liber quinquageſimus & vltimus feliciter explicit.

REMIS

480/C.IV.K.5-3, 1931-1932
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

REMISSIONVM

IN DIGESTVM NOVVM SYLLABVS:

In quibus, veluti digito, ostenditur unde, & quibus auctoribus cùm veteribus, tum neotericis singularum penè legum singulares intellectus, emendationes, & interpretationes peti possint.

LIBER TRIGESIMVSNONVS.

TITVLVS I.

De noui operis nuntiatione.

D totum hunc titulum scripsit Zasius *ad rubr. & l. 1. & 2.* Alciat. *tom. 6 ad rub. & l. 1.* Corradus *tom. 2.* vide Duarenum *lib. 4. fenestr. cap. 16 & 17.* Hanc etiam rubricã repetit Bolognetus. vide etiam Carolum Ruinum, Franc. Niconstium, Marian. Socin. Iun. Ioan. Crotum. Adhæc dicta per Bart. *in 2. col. in verſ. ex quo* vide Alex. *in rub. de noui oper. nuntiat.*

Et dicta in apoſtill. verb. *nec omnes limit.* in eo minùs læſi maleficia, in quo ſicuti infames accuſare poſſunt. *l. famoſi. ad leg. Iuliam maieſtatis.* qui aliter non poſſunt.

l. Hoc edicto. 1.

Initium huius legis optimè explicatur ab Auguſtino *lib. 1. emend. c. 4.* hanc etiam repetit Bolognetus. vide etiam Carolum Ruinum, Marian. Socin. Iunium, Ioannem Crotum §. 1. Quòd ſiſtatio debeat eſſe certa; quia æquiparatur libello. vide egregiè Bald. *conſ. 249. prope finem in fin. vol. 2.* §. 2. Quod ad hæc duo verba attinet, *Exercuit*, *Quæreretur*, vide Bald. *conſ. 287. prope finem in fin. vol. 2. fol. 190. n. 32. & ſeq. vſque ad n. 137. repet. 1.* Doct. infra. illam diſtinct. *hoc.* ad varios prout poteſt dici quòd non ſit neceſſe ex ſtilo textu referre hæc dictiones *hoc*, ad res hanc promittere. Ita audiui exponi à noſtris quoſdã Hiſpano deſpectu. ſed non placet: quia ipſi tur, &c. vide *l. 1. de conſtit. pec. & l. 1. quod quiſque iuris.* Item facit quia relatio referetur ad proximiorem magis, quàm ad remotam. Quantum eſt ad illa verba, *fuerint, fiant inimici*, quid dicant Doct. & qualem ſenſum attribuant, nouum eſt. Andraz quoſdam aliter interpretari conſiderando, quòd in ſummis formarum duæ ſunt cauſæ, ex quib. cauſ. permiſſ. non oper. nunc. ſecundus ordo ſui conſtitutæ, aut cauſ. damni repell. vt dicunt. & ideò verba iuris referuntur ad eum, qui æmiſit in ſuo contra ſeruit. nam attento primario iure vtique iure ædificat ſed quia contra pactum. Ideò poteſt illa nunciari nõ ſine iniuria quando quis ædificat in alieno, cùm hoc ſit, quod dicit eſſe, iuſtiſſimũ, quia in 2. c. edictum eſt ſundatum, nihil magis conuenit, quàm fi. & æquit. ſeruare. *l. 1. de conſtit. pec.*

§. Hoc autem. 1.

Huius § materia explicatur ab Antonio Auguſtino *lib. 3. emend. c. 9.* quam etiam Bolognetus *tom. 3.* repetit § 1. De differentia huius edicti, & etc. quod viuant clam. vide Rom. *in Lab. pupillo in § 1. §. 10. &* eundem *conſil. 312. in cognit. col. fol. 131. n. 60. repet. 3.*

§. Nunciatio ex hoc edicto. 2.

An contra ſententiæ poſſit fieri die feriata, hîc *diſputatur de quo vide plura in decif. Guid. Pap. de-ciſ. 81. an contra in rem iudicatam.* vide Alciat. *in tract. de verb. ſign. chart. 8.* & Bart. *in l. 1. C. de ſacroſ. eccleſ. col. 3. circa medium. verſus ſecundum.* & Alex. *in l. ſi patroni. in prin. & in pen. col. ad Trebel.* de quo memini. & ſi. quintus Ruin. *in 1. Gallus. §. quamſi patronus. in 2. chart. de lib. & poſtum.*

§. In operis autem. 6.

Vide in hunc §. Zaſium *lib. 1. ſing. reſp. 2.*

§. Et poſt operis. 9.

Ad intellectum huius §. vide Felinum *in cap. 1. col. 3. de iureiur.* & Alexan. *in 1. cum ſtipulatur. col. 2. ff. de verb. oblig.* Lud. Rom. *ſing. 161. fol. 90.*

§. Inde quæritur. 10.

Vide in hunc §. Zaſium.

§. Opus nouum. 11.

Quando ædificium eſt funditus, & omnino deſtructum, ſi reficiatur, reficiens dicetur de nouo facere, & conſequenter poterit ſibi nouum opus nũtiari vt hîc: quid autem ſit in molendino, ſic vt hîc per Iaſonem. Quod mutatio qualitatis inuitiſſet faciet nouum opus, vide hîc D. Gothof.

§. Si quis ædificium vetus. 13.

Fol. 13. num. 72. & 75. repet. 5.

§. Nuntiamus autem. 17.

Briſſonius elegantiſſimè hunc §. explicat *lib. 1. obſerv. c. 9.*

§. Vſufructuarius. 20.

Pro intellectu huius §. vide Zaſium *lib. 1. ſing. inuitil. cap. 13.* & Cuiacium *lib. 1. obſer. cap. 16.*

l. Si autem domino. 2.

Cuiac. *ad lib. 49. Digeſt. Sal. Iuliani. tom. 1.*

l. In proximiali. 3.

Fol. 131. n. 53. & ſeq. intellectus non vulgarus. G 150. Zaſius.

§. Si in loco communi. 7.

Pro declaratione huius §. vide Zaſium *lib. 1. ſing. inuitil. c. 1.*

§. Si ergo ſuperficiarius. 3.

Quod ſuperficiarius ſit quaſi dominus ratione vtilis dominii, ex multis probat Iaſ. in §. *aquæ. num. 31. Inſt. de act.*

l. Nam Reipublicæ. 4.

In hac lege dicitur intereſſe Reipublicæ quàm plurimos ad defendendam cauſam admittere: ſed pluribus tractat Bart. *in libello. in fin. ff. de exc. rei.* Vide de Cuiac. *ad lib. 48. Pauli ad edictum. tom. 1.*

l. De pupillo. 5.

Cuiac. *ad lib. 12. Digeſt. Sal. Iuliani. tom. 1.*

§. Nuntiari autem. 3.

Ad hunc textum vide Molinæum *ad conſuetud. Paris. §. 51. gl. 1. n. 17. & §. 1. gl. 4. n. 1. & §. 52. n. 35.*

§. Si quis forte. 4.

Proteſtatio debet fieri ei, qui ex ipſa proteſtatione læſi poteſt: ſicut interpellatio, de quo vide Baldum *in 1. ſentire. C. de non num. pec.*

§. Si plurium res. 5.

Hunc §. pulchrè explicat Zaſius *lib. 1. ſing. inutil. cap. 3.* verus intellectus contra omnes Doct. G. 133. Zaſius.

§. Sed etſi. 8.

Vide pro intellectu huius §. Auguſt. *1. num. 1. 9.*

§. Meminiſſe. 10.

Hunc §. Rip. interpretatur. vide Zaſium *lib. 1. ſequel. reſpon. c. 2. & lib. 3. ſequel. inutil. c. 13.* Ioan. Robert. *lib. 1. ſent. cap. 16.* reperit & Ioannes Bolognetus. Vide etiam Marañonum. Quod mirandum huius §. vide Guido. Pap. *quæſt. 61.*

§. Qui opus nouum. 14.

De intellectu huius §. vide Guid. Pap. *deciſ. 246. index. col. 1.*

§. Si in pluribus. 16.

Quot ſunt impedimenta, tot debent eſſe impedimentorum ſublationes, inquit per illum textum Rom. *conſ. 326. in præſenti conſultationi coram col. 2.* Vide Cuiac. comment. *ad lib. 49. Digeſt. Sal. Iul. tom. 1.*

l. Et ideò neque. 6.

Cuiac. *ad lib. 41. Digeſt. Sal. Iuliano. tom. 1.*

l. Etſi fatiſdatum. 7.

In hanc legem vide Auguſtinum *lib. 3. emdd. c. 9.*

l. Non ſolùm. 8.

Pro intellectu huius vide Alciatum *tom. 6. &* Cuiac. commentar. *ad lib. 48. Pauli. ad edictum tom. 1.*

§. Sed vt probari poſſit. 5.

Ad dicta ibi per Bart. in § ſed probari. vide Abb. *in 1. præſumit. in 3. col. verſ. item ex præmiſſis contra ea probat.* & ad materiam in §. *mortis.* vide Ruin. verb. per Bart. *in Leum. qui §. ſeſſi quis in 2. col. n. 9. verſ. dic. glo. quadam. de ſolut.* Ad priuc. vide Sol. *in regul. 570.* Ad dictum §. *mortis.* cum materia, & ad ibi dicta per Bart. vide Abb. & Doct. *in c. in Francia extra de cleric. peregr.*

§. Morte. 6.

Huius § materia explicatur à Corraſio *tom. 1. pag. 113.* quam etiam repetit Bolognetus ab Hermon Deno, & Ioan. Ant. Rubeo, & Ioan. Crot.

l. Creditori. 9.

Vbi gloſſ. in verbo, *vendicatio*: ibi, non directa. Iſta gloſſ. in verbo, *vendicatio*, ſolet allegari quo ad tollendam conſequentiam ſufficit dare inſtitutam, quod intellige, & diſtinguas, vt hîc per Iaſ. Et vide Alber. *in 3. quæſt. ſecundæ partis ſtatuti. column. 10. Iaſ. in l. 1. ex hoc num. 6. ff. de verb. oblig.* Aret. *in* § *hoc iure. col. 1. Inſtit. de Attil. ad glo.* ibi in verb. vendicatio. vide ad quid allegetur, & quomodo limitetur per Socin. *in reg. 19.*

l. Operis noui. 10.

l. Quiliber enim. 11.

l. Ex operis noui. 12.

l. Cùm procurator. 13.

Hanc legem omnium fuſſimè explicat Cuiac. *lib. 3. obſ. c. 40. & in comment. ad lib. 41. Digeſt. Sal. Iul. tom. 1.*

§. Si dominus. 1.

Huius §. mens. ac frenos a optimè declarauit à D. Gothofred. licet pauciſſimis verbis.

l. Qui viam. 14.

Pro intellectu huius legis vide Alciat. *tom. 6. & lib. 3 parerg. cap. 14.* Duarenum *l. 1. diſput. animad. c. 17.* Zaſii *lib. 1 ſingul. reſpon. c. 9.* Corraſ. *lib. 1. miſcell. c. 13.* Charon. *lib. 1. cont. c. 5.* Cuiac. *lib. 1. obſ. c. 17. & in comment. ad lib. 43. Digeſt. Sal. Iuliani. tom. 1.* R. Benedict. *lib. 1. cap. 1. n. 52.* Ludouicum Bolognetum.

l. Si priuſquàm. 15.

De hoc textu, poſt ſcribentes hîc vide latiſſimè Zaſii *lib. 1. in villed. c. 4.* Alciat. *lib. 3 parerg. c. 16.* Forcat. *in noyam. ver. dic. c. 16. num. 6.* Charond. *d. cap. 3.* Cost. um *lib. 1. diction. ſumm. in c. 1.* vide & in hanc legem Cuiac. *lib. 9. ad Africam.*

l. Si opus nouum. 16.

Adhunc § vide Ioan. Robert. *lib. 3 ſent. cap. c. 6.*

l. Si procurator. 17.

l. Ædi

480/C.IV.K.5-3, 1
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

l. Ædibus communibus. 18.
Cuiac. *ad lib. 3. quæst. Papiniani tom. 4.*
l. Sciendum est. 19.
Cuiac. *ad lib. 15. quæst. Pauli tom. 1.*
l. Prætor ait. 20.
§. Siue autem. 2.
Vide in hunc §. Cuiac. *lib. 5. obs. c. 27.*
§. Hoc interdictum. 6.
Pro intell. huius §. vide Auguſt. *lib. 4. emend. c. 8.*
§. Planè si quæratur. 8.
Duplicem esse huius §. intellectum optimè explicat D. Gothof.
§. Deinde ait prætor. 9.
Præfinita satisfactione nuntiatio remittitur, nec nuntiatio ius prohibendi habet.
l. Stipulatio. 21.
§. Opus autem. 3.
Quod opus corpeum habeatur pro perfecto, tradat Bart. *consil. 36. fluuius col. 2. fol. 39. n. 2. repet. 5.*
§. Siue autem res. 4.
Fol. 134. num. 55. reuiſor. 8.
l. Cui opus. 22.
Fol. 135. num. 40. 42. & 48. repet. 5.
l. Is, cui opus. 23.
Vide Molinæum *de diuid. & indiuid. part. 3. num. 132. cum multis ſeq.*

Tit. 2. De damno infecto.
Ad Rubricam.

Ad hunc Rubricæ totam ſcripſit Zaſius, Ripa verò ad partem tituli tantùm: vide tamè Cuiacium *in parratit. pag. 20.*
Secundùm huius Rubricæ partem, quæ eſt *de ſuggerendis*, & protectionibus, optimè declarat D. Gothofred. hîc, & quid hæc duo nomina ſibi velint.
l. Cùm res damni. 1.
Huius legis ratio decidendi, & dubitandi, expliçatur à D. Gothofred. hic copioſiſſimè.
l. Damnum infectum. 2.
l. Damnum, & damnatio. 3.
Damni appellatione an veniat impenſæ pœnæ, & lucri amiſſio, vide hîc poſt D. Gothof. Ripeſſem *hic num. 8. & ſeq.*
l. Dies cautioni. 4.
§. Si intra diem. 1.
§. An tamen ita. 2.
Zaſius hanc legem optimè explicuit, & quod ad huius §. materiam attinet, vide eundem n. 9.
§. Duas ergo res. 3.
Qua huius §. ſenſus ſit, copioſiſſimè docet ac Charondas *in lib. de variſdictione. pag. 59.*
§. Si forte daretur. 4.
De duumviris, & quinam ſint magiſtratus, vide doctiſſimum Gothofredum hîc, vbi Authoribus multis in hanc rem allegatis cõſtat omnibus quinam hoc dicantur, quæ de re vide eruditum Cuiac. *ad l. 11. C. de decur. fol. 137. n. 218. repet. 3.*
§. Prætor ait. 5.
Quæ ex cuius intereſſe, denuntiandum ſit, vide *l. 5. ff. de adopt.*
§. Tocies autem. 6.
Huius §. materia explicatur à Rauardo, *in rubrum. cap. 3.* vide etiã Guid. Pap. *quæſt. 413.* & Iaſon *3. conſ. 86. de denuntiatione, & cautione*, multa hîc D. Gothofred.
§. Hoc autem iudicium. 8.
De poſtulatione vide hîc poſt Gothof. Ripeſſem multos ex eruditis *ad eundem §. hoc autem iudicio. ff. de damno infect.* vide Soem *in rep. 192.* & 206. Gomez. *Tract. de act. §. item ſi quis poſtulauerit, in appellat. reor.*
Ad doctrinam Bart. ibi, in plurimis locis ſuppoſuerat iudicis officium ſine nobis, ſine mercenarium fieri interponi neceſſario parte petente, vide in contrarium totam dictum Bart. *in Inſtaurat. §. nihil commune. in 3. lect. ibi*, quod efficitur hoc caſu. *ff. de oper. poſſeſſ.*
l. Prætoris officium eſt. 5.
Plura hic dicit D. Gothof. pro intellectu h. l. ad cuius facilitatem intellectũ vide Cuiac. 18. *obſ. 25.*
§. Si plures ſint domini. 1.
Pro intellect. h. §. v. Zaſ. l. 1. ſing. reſp. c. 10. al. 16.
l. Euenit vt nonnunquam. 6.
l. Prætor ait. 7.
l. Quod forte. 8.
Huius legis ſenſus optimè explicatur à doctiſſ. Gothofr. hîc.
l. Hoc amplius. 9.
l. Quamuis alienus. 10.
Cuiac. *ad lib. 48. Pauli ad edictum tom. 2.*
l. Quid de creditore. 11.
l. His, qui pignori. 12.
Cuiacius *ad lib. 48. Pauli ad edictum. tom. 1.*
l. Quæ bona fide. 13.
§. Si alieno. 13.
Fol. 132. num. 7. repet. 7.
l. In cauſa. 14.
Cuiac. *ad lib. 48. Pauli ad edictum tom. 1.*
l. Si finita. 15.
Quòd finita dilatione alia dari poſſit, ait hoc loco Vlpianus *fol. 447. n. 15. & ſeq. & 18. repet. 5.*
§. Notandum. 3.
De participia remotionem denotante de quo vide *in l. 1. §. & emancipatus. & ibi* Bart. *T. de exciuſing. eum emancip. lib. & in l. 1. §. ſi plures.* & ibi Bart. *col. 4. T. de excuſat.* facit textus in *cap. 1.* & ibi Archid. *1. 3. 4. & in c. ſi propter. de reſcript. lib. 6.*
§. Si quid in via. 6.
Cuiac. *lib. 1. obſer. cap. 14. ad. 4.*
§. Si publicus. 10.
Sic videtur diſponendum, *non eſſe cauendum ne quid in loco ſacro, aut operis ſiat*, vt illa verba, *ne quid, &c.* ſint verba cautionis. Vide Cuiac. *lib. 1. obſer. cap. 14.*
§. Ex hoc edicto. 11.
Huius §. quis ſit ſenſus explicat §. ſequens.
§. Sed ſi in plures. 13.
Domus quomodo diuidatur, declarat hîc Accurſ.
§. Item quid dicemus. 14.
Domus adiacens accipitur hic pro ædificatione autem pro continentibus enim appellatur *domus ab aliis ſemota, vt aiunt Feſtus, & Varro de mercatibus Gerrhæorum.*
§. Si plures. 15.
Contra *l. cum. 2. pag. 118.*
§. Iulianus. 16.
Huius §. optimè explicat D. Godof. hîc & de eo vide Cuiacium ſupra dicto loco, & laudatè hunc §. cepsit Pomponius pol. Mynoch. *de arbit. iud. cap. 6.*
§. Si ante. 17.
Æqualiter ferè dominos quid ſit, præter dicta hic ab Accurſio, adde gloſſam §. vbi 13. *in verba quæſſione. Iacob.*
§. Si quis. 20.
Vide Zaſium hic *num. 2.*
§. Si forte. 22.
Concordat cum hoc textus cap. *cum Berthold. in reg. iur. extra.*
§. Si de vectigalibus. 26.
Videin hîc §. Alciat *lib. diſpunct. 3. c. 10.* Forcat. *in rerum iur. diuiſ. 1. 9. n. 2.* Michae. Vreur. *in repet. ad §. Iulian. hunc 1. num. 13.*
§. Eleganter. 28.
Pichonus *ad n. aur. Mobſacium, fol. 103.* De intellectu huius textus vide Zaſ. *lib. 1. reſponſ. c. 17.* Cott. *ad l. 11. ff. de verb. obligat.* & ibi Paul. Leo *in repet. aur. 84. reſpon. ad num. 88. vbi num. fol. 158. num. 1. repet. 6.*
§. Item videamus. 31.
Fol. 171. num. 269. repet. 5.
§. Posteaquam. 33.
Huius §. ratio hæc aſſignari poteſt, quia ſolluto iudicio in ſecundo decreto habetur locus tituli, & quo gio. eſt *in l. damni. §. non tamen. ſic. non ſolùm autem.* & ibi Alex. & Doct. *T. ad. l.* & per Bald. *in auth. ex qui col. antep. C. de ſent. omiſſ. and poſſ. ſimilis l. fin. C. de iur. dot. comparan. fol. 180. n. 259. repet. 5.*
l. Antequam. 16.
Cuiac. *ad lib. 48. Pauli ad edictum. tom. 1.*
l. Si quis. 17.
l. Damni. 18.
Cuiac. *ibid.*
§. Ei, cuius. 1.
Per hunc textũ lucrabis *Lo. caſtr. 3. T. de minor.* dum dicit, ordinarium aditi non extraordinarium extinguere, quod ſanè verum eſt, niſi plenius per extraordinarium conſulatum eſſet, ſecundum Bartho. vide Cuiac. *lib. obſer. 24. cap. 21.*
§. Si is, qui vnus. 3.
Vide pulchram denotationem per h. text. Zaſ. *lib. 1. reſponſ. c. 3.* & ego hunc textum cum his, quæ tradit Zaſius dicto loco, conferens pro illa definitione quam tradit Abbas *ad c. quamuis ex. de conſt.* Matth. *ſing. 254.* De fornario, qui ſe obligauit coquere panem alicui familiæ pro certo, quòd aucta familia non poterit maius ſalarium petere, quamuis contrarium tenear Iaſ. *ad l. quamuis. n. 12. ff. de ſtatum.* & communem dicit Cuc. *conſil. 33.* & Hieron. Alb. *conſil. 17. num. 19.*
§. Non ſolùm autem. 5.
Iuſſi in iudicio. Secundo decreto habeti locotituli, notant Doctores hîc, quo vide *l. finio. §. ſi poſtea. in appell. in verſic. ſalutarium. T. end.*
l. Eorum. 19.
l. Inter fructuarium. 2.
l. Si filiusfamilias. 21.
l. Si proprietarius. 22.
Fol. 167. num. 112. repet. 5.
l. In ſtipulatione. 23.
l. Filiumum. 24.
Auguſt. *lib. 2. emend. c. 1.*
§. Seruus. 4.
De cauſis fortuitis vide Hotom. *lib. 4. obſ. c. 7.* & quis dicatur caſus fortuites, vide Menoch. *2. de arbit. iud. caſ. 80.*
§. Item videamus. 12.
De præſumptione vide Alciat. *3. præſ. 23.*
l. Trebatius. 15.
Stipulatio de damno infecto dati videtur, ſi cum alio promiſſor excollat ædes ſuas vt luminibus illi palatoris officiat: videtur ad eũ ſuo iure facere non poteſt, vt parã cum vicino ceſſit feruitutem, ius ſibi non eſſe ædes ſuas altius tollere, & officere luminibus.
l. Proculus. 26.
Iuncta *Iperaed. ff. de damno infecto. fol. 489. n. 83. rep. 82. Praculus. ff. de damn. infect. ſub n. 3. col. 131. Cagnol. de reg. iur.*
l. Plures eandem. 27.
Huius legis ſententia hæc eſt, ſi plures ſint eiũdem ædificii domini, quibus ædes vicini vtiuſq; immineant, ſingulis de vicino ſtipulari debent damni infecti ſine adiectione partis, vt ſaudet Paulus, ex qua ædium domini ſint: quia & non adiecta parte dominica, ſatis de ſua quiſque damno ſtipulari intelligitur, nõ de alio vniuerſo, quod immineat oppoſitis, & ideò ea ſtipulatio vna facere mentionem, in partem tamen quiſque ſui ex ſtipulatione actionẽ habet. *l. ex damni. §. quæritur. ff. h. t.* quæ acc plures eiusinteresſe. & actiones non dantur vltra quam adhibitæ ſatisfactionis: ac præterea immunes ſtipulationem ad hoc ſolùm, vt quiſque conſequantur quanti ius intereſſet. *l. ſtipulatio iſta §. alteri ff. de verb. obligat.*
l. In hac. 28.
l. Sed etſi. 29.
l. Damni. 30.
l. Quæ vias. 31.
Viæ publicæ munitorẽ per curatores viam eſſe ibi a Reipub. vel muniuntur per redemptores, qui à Reipub. muniendas vias conducunt: certo pretio, vel certa ordinem per ſtipara poſſeſſores prædiorum prouinciæ eas munire, aut certam ſummã ad eas munitiones conferre debent. *l. cui mandata ff. de munic. & hon.* certè qui viam publicã exarauerit, & arauo proſciderit, omnimodo ad mutationẽ, & reſectionem compellitur ſolus. *l. vlt. ff. de via pub.* & poſſidentes quidem, qui viam publicam munîrit opere manuali, ſine damno vicinorum id facere debent: ex quo ſequitur neceſſario & de operis vitio vicinis eſſe ſatisfaciendum damni infecti. *l. flumen. 8. & ita* Agellius Vibicus *libro de ſimilibus agrorum* ait, qui prope ripam prædia poſſident, ripæ munimẽq; neceſſitatem incumbere, ita tamen vt ſine alterius damno faciat quiſquis ripam ſuam munit, quod & Boëtius ſcribit *lib. 2. de Controuerſ.*
§. Si controuerſia. 1.
Ex edicto damni infecti, cauetur, qui in alieno ædificat aliquid, vide damnum timeat: ſatisfacere debet damni infecti: dominum

480/C.IV.K.5-3, 2
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

in fun, reprimitenæ fatis eſt. R. reprimittere, ſecundum noſtrum idioma, eſt nudam cautionem fine ſolemnitatibus repromittere nullo dato adpromiſſore: fatisfiare autem & dare adpromiſſores, ſiue fideiuſſores: at ſi dubitetur dominus ſit, nécne is, qui ædificat, à quo exigitur cautio damni infecti, fatisfiare iubetur: edicto prætoris ſublato, l. 7. §. 1. l. 8. non quidem purè ſed ſub hac exceptione, ſi dominus non ſit. l. 22. §. vlt. h.t.

l. Si ædibus. 32.
l. Inquilino. 33.
l. Vtique. 34.
l. In parietis. 35.
l. Sed ita. 36.
l. Nam ſi. 37.
text. 38.

§. Quoties. 1
Gilbertus Reg. lib. 1. locor.
l. In reficiendo. 2.
l. Si ſeruus. 42.
Cuiac. ad lib. 39. Digeſt. Sal. Iul.
l. Damni. 43.
l. Cùm poſtulaſſem. 44.
In hanc legem vide Guterium part. 1. reſolut. cap. 18. n. 9. vide Cuiac. tract. ad Africanum.
l. Ædificatum. 45.
Vide Ant. Aug. lib. 3. emend. c. 9. & Aleiat lib. 1. parerg. c. 6. multa allegat ad hanc textum Cæſar Caſtrar. ad rep. Lud. Romani de inq. manuum, n. 1. vide Bolog. ad l. ſi ſeruus §. Iulianus 3. h.t.
l. Ad curatoris. 46.
l. Quod conclaue. 47.
Conclaue quid ſit, vide Capellam de ſeruit. urb. prædiorum cap. 6. vide Cuiac. tract. ad Africanum.
l. Si quis. 48.

Tit. 3. De aqua, & aquæ pluuiæ arcendæ.

In hunc titulum vide Pardulphum Prætium Cataphractorum lib. 1.
l. Si cui. 1.
§. Labeo. 7.
Pro intellectu huius §. vide Aleiat. lib. 2. prætermiſſ. & lib. 2. parerg. c. 14.
§. Denique ait. 23.
Briſſonius lib. 4. ſelect. c. 4. Reuard. Iur. in Tribonian. pag. 14.
l. In ſumma. 2.
Cuiac. ad lib. 49. Paulo ad edictum. tom. 1.
§. Caſſius. 3.
De operis aquæ motu ex cauſa publica authoritate facientis vide Plat. dialog. 6. de legibus.
§. Apud Atteium. 5.
Pro intellectu huius §. vide Corraſium ad l. ſeruitutum. 4. §. ſeruitutem. ff. de ſeruit. Iuan. Anipachus ſing. allegat. n. 16. §. apud Atteium vers. in l. 2. ff. de aqua. & aquæ plu. arc. cum §. idem Labeo. ff. eod. 230. & 231. A. Conſanus.
§. Item Varus. 5.
Varus de aqua pluuia arcenda, verſ. mihi. Iaſon in Inſtitut. cum. 3. C. de præcibus imp. offerend. Dec. conſ. 244. col. 2. Iacè Paleſ. de leg. Fal. Can. Iacè Bart. in l. 2. in princ. in 3. col. num. 14. & ibi Iaſ. nu. 32. ff. ſolut. matrim. & cogitur aliquando quis edere actiones ſuas, quæ ſibi non proſunt. Gloſ. in l. ſi rem. de euict. et etiam adde text. in Inſtitutionis, ſupra communia prædiorum.
l. Apud Trebatium. 5.
l. Quamquam. 4.
§. Iulianus. 1.
Ad gloſſ. ibi poſitam in verb. iudicium, quæ dicit, rem litigioſam eſſe, de cuius dominio agitur. Adde tu principaliter & hoc de mente Bart. in l. poſt contract. de donat. in col. fin. verſ. Guilhelmus. & facit ibi quia bona principaliter non veniunt in quæſtionem, ſed principaliter quæritur de iuſtitia.
N° 2 in.
l. Si colonus. 5.
Cuiac. ad lib. 49. Paulo ad edictum. tom. 1.
l. Si tertius. 6.
§. Si ex. 1.
Fol. 334. num. 2. repet. 6.
l. Is, cum. 7.
Cuiac. ad lib. 17. Paulo ad Edictum tom. 1.
l. In concedendo. 8.
l. In diem additio. 9.
Cuiac. ad lib. 49. Paulo ad edictum. tom. 1
l. Si autem. 10.
§. Si flumen. 2.
Cuiac lib. 10. obſer. c. 17.
l. Super iter. 11.
Cuiac. d. dicto loco. Beroius 5. 63.
§. Officium. 3.
Ad not. per Bart. ibi vide Ruin. l. 4. §. Cæſ. in 12. & 13. col. de verb. oblig.
§. Trebatius. 6.
De dolo hoc animo adde ea, quæ ac. de dolo. lib. 8. & 9. quamuis de pollu. mul. lib.
l. Emptor. 12.
Hunc textum repetunt Aug. in Adnotatione. C. de collat. & Alex. in Cl. 8. vol. 3. de acquir. hered.
l. Sed venditor. 13.
l. Antæus ait. 14.
Cuiac. ad lib. 49. Paulo ad Edictum tom. 1.
l. Sed interdum. 15.
l. Poſt venditionem. 16.
l. Si priùs. 17.
Fol. 314. num. 238. repet. 1.
§. Rectè placuit. 1.
Conſtructus in dubio interpretatur ſecundùm conſuetudinem, vt hic tradit Dec. conſ. 70. col. 2. & in conſtructu principis Soc. Iun. conſ. 42. lib. 2. nu. 15. & in nat. conſ. Socin. Iun. conſ. 120. 33 lib. 2. vbi vide quid ſemper videatur actum inter partes, id, quod eſt de conſuetudine Socin. Iun. conſ. 57. n. 14. lib. 2. in inſtrumento Bart. hic, & Dec. conſ. 449. n. 26. in teſtamento Socin. Iun. conſ. 179. n. 44. lib. 1.
l. Si in publico. 18.
l. Labeo ait. 19.
Nicolaus Valla de rebus dubio, & quæſtionibus in iure controu. trall. 8.
l. Sed hoc ita. 20.
l. Si in meo. 21.
l. Si vſusfructus. 22.
Duarenus lib. 1. diſput. anniuerſ. c. 11.
l. Quod principis. 22.
l. Vicinus loci. 24.
l. Is, cuius. 25.
Cuiac. ad lib. 3. Iuliani ex Minicio Natali. tom. 1.
l. Scæuola. 26.
Reuardus Tribonian. c. 9. Prætium ſimon. c. .

Tit. 4. De publicanis, &c.

In hunc titulum Cuiac. lib. 7. obſerv. c. 7. Parlo. loc. rer. quotid. c. 4. Boſſius tit. 1. de vectig. fol. 393. vide Rosalium in comment. ad Caſar. Traiag. de commiſſis vide Boſſium T. de cenſib. l. Mercatus. De ſimilibus publicanorum vide Liuium 25. Quid autem in vectigal, vide hic Gotof.
l. Prætor. 1.
Alexan. ab Alex. lib. 3. genial. dier. c. 25.
§. Familiæ. 5.
Familiæ nomine qui contineantur præter hic dicta ab Accurſio, vide Beroium 9. 56.
l. Nec liceat. 2.
l. Cùm, ſi. 3.
l. Si publicanus. 4.
Cuiac. ad lib. 51. Paulo ad edictum. tom. 1.
l. Hoc edicto. 5.
l. Si multi. 6.
l. Imperatores. 7.
Cuiac. lib. 1. obſerv. c. 5.
l. Fraudari. 8.
Cuiac. lib. 9. obſerv. c. 24. Reuardus lib. 3. var. c. 1.
l. Locatio. 9.
Alciat. lib. 1. diſputat. c. 12. Auguſt. lib. 2. emend. c. 9. vide in hanc legem Petrum Cruiac. lib. 2. de bon. diſſip. 13. c. 3.
§. Reliquatores. 2.
Reliquator quis dicatur, explicat hic D. Gotof. qua de re vide Pet. Crin. T. de dolo loc.
§. Earum rerum. 6.
Alexander ab Alexandro genial. dier. lib. 4. cap. 10. vbi explicat vectigalia quarum rerum apud Romanos conſtituta fuerint.
l. Vectigalia. 10.
l. Cotem. 11.
Huc pertinet Timarchi decretum apud Demoſt. in orat. de corona.
l. Quantæ. 12.
Exemplum inſignè harum legis vide apud Liuium lib. 25. & Tacitum lib. 13.
l. Sed & hi. 13.
l. Commiſſa. 14.
Ad hanc l. facit text. in l. pen. §. 1. loca.
l. Cæſar. 15.
Fornet. lib. 1. Gloſſ. c. 5. Conſt. Land. prætor. c. 10.
l. Interdum. 16.
§. Quoties quis. 3.
Cuiac. lib. 14. obſerv. c. 3.
§. Secul, qui. 4.
Cuiac. dicto c. 3.
§. Species. 7.
Cotta in voce, calumn. Forcat. in capitolare iuriſp. per. c. 4.
§. Diuus. 9.
Forcat. in capitul. iuriſp. c. 13.

Tit. 5. De donationibus.

De his Iulius Clarus ſcripſit à §. donatio. & Hippolytus Riminaldus in commen. ad lib. 8. inſtit. Honoran. colum. 1. matriar. diſput. c. 5.
l. Donationes. 1.
Cuiac. ad lib. 72. Digeſt. Sal. Iul. tom. 1.
l. Si cum filiusfamilias. 2.
Cuiac ad lib. 40. Digeſt. Sal. Iul. tom. 1.
l. Et generaliter. 3.
l. Etiam pet. 4.
l. Affectionis. 5.
l. Qui ſaxum. 6.
l. Filiusfamilias. 7.
Aitius Pinellus C. de bonis maternis.
§. Quid ergo. 1.
Clarus dicto §. 4.
l. Quæ liberti. 8.
l. In ædibus. 9.
l. Abſenti. 10.
Res donata non quatenus abſenti per ſeipſum ſed per ſeruũ ſuum, & tradens hoc agat, vide Gaud. Pap. 5. 49. & 111. Fran. Curt. in l. poſſeſſionem 3in. C. de poſſeſſ. 33. & ſimpex valet hæc aliam acceptetur. Dec. conſil. 31. eſt obligatio non quatenus abſenti, antequam acceperit: tamen donans obligatur. Fort. Garc. ad l. 1. n. 7. ff. de poſſ. per Iuliam Clar. lib. 3. fine §. donatio. 12.
A. 11. quod ibi dicit Bart. vide Gloſſ. in verb. de verborum obligatio. vbi loquitur de pollicitatione, in fin. verſ. ad illum textum dicas quòd licèt obligatio non contrahatur abſenti, antequam acceperit, tamen donans obligatur ita Fortun. in Lucan 3. col. ff. de pactis.
l. Cùm de. 11.
l. Qui ex. 12.
l. Qui mihi. 13.
l. Qui alienum. 14.
Cuiac. ad lib. 18. Digeſt. Sal. Iul. tom. 1.
l. Poſt constructum. 15.
Scripſerunt in hanc legem Aleiat. tom. 6. Conſil. tom. 2. pag. 143. vide Cuiac in lib. ſingulari ad leg. Iul. Maieſt. pag. 53. Boſſium tit. de donat. an deliquens poſſit ſolutre poſſint. vide vt ſubtiliter, & in quo caſu intrillgat Rotolus hunc textum, in penult. col.

480/C.IV.K.5-3, 3
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

in fin. verb. ibi. Sed & si renunciabit, non intelligitur, vt hic in hac l. post contractum. & ad hanc l. vide Bart. in l. 1. col. 3. in princ. de donat. causa mort. fol. 190. nu. 13. & 14. versic. 1.

Ad hanc l. vide Ias. in *Authent. si quis mulier, in 3. col. de sanct. ecclesiis.*

l. Ex hac. 16.

Valla *de rer. dub. tract. 2.* Cuiac. *ad lib. 1. resp. Modest. num. 1.*

l. Si stipularum. 17.

l. Aristo. 18.

Donator non tenetur de euictione sed de dolo, & interesse eius Rom. *Inst. de donat. § 2. num. 108. vide Doct. ad l. Iulianus. §. qui fundum. ff. de verb. oblig.* Aret. *in 3. col. ad fin.* Ias. *ad l. Iurisgentium. & in princ. n. 3. versic. rend. de pact. & in Quæ Rom. §. Planum. super Glos. in verb. Conuenit. n. 12. & 14.*

§. Labeo ait. 3.

Vide Doct. *in l. Iulianus. §. qui fundum ff. de verb. oblig.* limitantes illam eorum maximè Aret. *in 3. col. in fin. & Ias. in d. Iurisgentium in prin. num. 7. & 9. versic. rend. illum partem.*

l. Hoc iure. 19.

l. Si patronus. 20.

l. Vt mihi. 21.

l. Eum, qui. 22.

Gilber. Reg *lib. 2. inconsuet. c. 8.* Cuiac. *ad lib. 9. different. Modestini. tom. 2.*

l. Modestinus. 23.

Cuiac. *ad lib. 1. resp. Modest. tom. 1.*

§. Modestinus. 1.

Fol. 131. nu. 9. trall. 5.

l. Fideiussori. 24.

l. Si tibi dederim. 25.

l. Nuda ratio. 26.

l. Aquilius. 27.

Alciat. *lib. 1. parerg. cap. 49.* Cuiac. *obser. lib. 17. cap. 33. & in comment. ad lib. 29. 4. Papin. tom. 4.* Clarus *d. § 4. 5.* In materia ad hanc textum late, & notanter Dec. *cons. 335. dubitatum. 1. & 2.* præcipuè quod non intelligitur de seruitute vsus, quæ in iure consistit: sed de aucta facultate, & commoditate, quæ in facto est secund. com. intel. ferib. ad le etiam ad hunc textum Rom. *Inst. tract. tit. n. 76. 91. & 101. & ad l. n. 457. Bald. ad l. fed & si lege. §. si fundum. de pact. dotal.* Fal. *Inst. de obligat. 2. col. vers. quarto impedit. fol. 351. & fol. 341.* Arnis. Pinel. *C. de bon. maternis. fol. 151. n. 16. trall. 9. n. 16. fol. 152.* vide Bart. *Inst. de donat. § 1. super glos. in verb. insuetus.* Et vide omninò Bald. *in l. iurisgentium. §. fed malefician. ff. de pact. conuent. quod tamquam & ibi, ad Nicostratum præceptorem, alias præceptorem.* Quæ lectura sit melior, vide *lib. 2. c. 49.* apud Alciat.

l. Hereditatem. 28.

Vide Rain. *in l. 3. & stipulatio in 2. not. de verb. oblig. &* Cuiac. *comment. ad lib. 1. resp. Papin. tom. 4.*

l. Donari. 29.

Cuiac. *ad lib. 10. resp. Papin. tom. 4.*

§. Quidam. 1.

Puperam hæc nouæ legi inchoatur. August. *lib. 3. cap. 2.*

l. Nam el. 30.

l. Donationes. 31.

Cuiac. *ad lib. 11. resp. Papin. tom. 4.*

§. Species. 1.

Menoch. *de arbit. iudic. lib. 2. c. 88.*

§. Ratæ. 2.

Contius *in dicto lib. fing. pag. 11.*

l. Lucius. 32.

Cosarruuias *lib. 3. variar. resolut. cap. 13.* Menoch. *de arbit. iudic. lib. 1. quæst. 63.* Cuiac. *obs. lib. 17. cap. 35.*

Vide Gloss. Bart. & Doct. in l. *Aquilius. ff. de donat.* Couar. *resolut. 370. & 371. A. B. C. D. & seinceps.* Conan.

l. Qui id. 33.

l. Si pater. 34.

§. Si quis. 1.

Petrus *lib. innouat. c. 5.* Alex. ab Alex. *gen. dier. lib. 5.*

l. Ad eum. 35.

Ad glossam magnam. in hac vide Bart. *in l. 1. §. stipulatio in fin. fin. versa mod. ff. de verb. oblig.*

Tit. 6. De mortis causa donat.

Clarus *donatio. q. 4. & 5.*

l. Mortis causa. 1.

August. *lib. 4. emendat. cap. 1.* vide Bart. *in l. 1. §. fed & quæ. de donat.* Cultrer. *in l. fin. folar. mater.* & Cuiac. comment. *ad lib. 17. Digest. Iul. tom. 1.*

l. Iulianus. 2.

Vide quibus casibus procedat illud, an mortem tam voluntas sint in pendenti. Ioan. Fabr. *de testam. stipulat. col. 1.*

l. Mortis causa. 3.

Menoch. *de arbit. iudic. lib. 2. c. 61.*

l. Aut per. 4.

l. Aut ætate. 5.

Menoch. *de arb. iudic. lib. 2. c. 60.*

l. Hæc enim. 6.

l. Si aliquis. 7.

l. Qui pretio. 8.

l. Omnibus. 9.

l. Ei cui. 10.

l. Mortis causa. 11.

l. Si mulier. 12.

l. Si alienam. 13.

Cuiac. *ad lib. 17. Digest. Iul. tom. 1.*

l. Si mortis. 14.

Idem Cuiac. *ad lib. 18. Digest. Iul. tom. 1.*

l. Marcellus. 15.

l. Mortis causa. 16.

Cuiac. *ad lib. 19. Digest. Iul. tom. 1.*

l. Etsi debitor. 17.

Cuiac. *ad lib. 47. Digest. Iul. tom. 1.*

l. Mortis. 18.

Cuiac. *ad lib. 60. Digest. Iuliani. tom. 1.*

l. Si filiofamilias. 19.

Vide Glos. *in l. fin. de vsufruct.* & Cuiac. *comment. ad lib. 39. Digest. Iul. tom. 1.*

l. Ei, qui. 20.

Cuiac. *ad lib. 1. Iul. Iul. ad Vrsonem. tom. 1.*

l. Eum, qui. 21.

Idem Cuiac. *ad lib. 2. Iul. Iul. ad Vrsonem. tom. 1.*

l. In mortis. 22.

Dum dicit quòd non cadit in aliquam speciem donat. mort. causa, illa de qua ibi Imol. videtur quòd sic per 12. quæ not. Doct. in rubric. *de leg. 1. circa 3. definit. legati*, qui dicunt, quòd non potest negari, quin sit commodi tas quædam & propterea possit appellari donatio: licet etiam legatum sit donatio quædam.

l. Si filiofamilias. 23.

l. Quod debitori. 24.

l. Tam is. 25.

In princ. *de don. inter vxor. & in § filius.* aliter posset intelligi, quàm hic intelligitur per Glos. & comm. Do. vide Rain. *in l. 2. C. de leg.* Item aliam penitus diuersam intellectum Raphael Cuman. hic refert. Ias. *in l. seruum. n. 8. qui testam. facere possunt.* Vide ad quid alleget Bart. hanc text. *in l. ex hac scriptura in fin. verb. de donat.* Ad §. 1. vide Doct. *in l. 2. & maxime* Soc. Nepotem *n. 13. de leg. 3. tube. n. 2. col. 4. fol. 131.* Couar. *in 4. decret.*

l. Si quis. 26.

Sarmentus *lib. 2. filiell. c. 5.*

l. Vbi ita. 27.

Nicolaus Valla *de rob. dub. tract. 2.* Cottal. *tom. 2. pag. 257.* Gomitus *resolut. part. 1. c. 12. num. 2.* Diego *Leion procuria. ff. de procur. fol. 107. 337. 339. 341. & 342. separ. 5.* Vide Cron. dantem nouum intellectum in *l. stipulatio hoc modo concepta. in 18. col. post med. de verb. oblig.*

l. Auunculo. 28.

Ioannes Aurbachus *lib. 4. resp. 2. 1.* Cuiac. *ad lib. sing. resp. Marcelli. tom. 2.*

l. Si mortis. 29.

l. Qui mortis. 30.

l. Mortis causa. 31.

§. Iuliano. 1.

§. Sive. 2.

§. Si iussexis. 3.

§. Per accepti. 4.

l. Non videtur. 32.

l. Qui alienam. 33.

l. Mortis. 34.

l. Senatus. 35.

§. Donatio.

Alciat. *lib. 1. præterm. fin.* Iacobus Cortius *lib. 1. receptor. ad tit. leg. num. 2. 19.*

l. Quod conditionis. 36.

Cuiac. *lib. 7. obser. c. 24.*

l. Illud. 37.

l. Inter. 38.

l. Si is, qui. 39.

l. Si mortis causa. 40.

Cuiac. *ad l. 9. quæst. Papin. tom. 4.*

l. Quod statuliber. 41.

In hanc legem Augustinus *lib. 3. emend. cap. fin.* & Cuiac. *in comment. ad lib. 2. resp. Papin. tom. 4.*

l. Seia. 42.

Valla *d. tract. 1.* Cuiac. *lib. 3. obs. c. 17.* Gilbertus Regius *lib. 2. inconsuet. c. 8.*

§. Cùm. 1.

Molinæus *ad legem 1. 3. fed fi mihi. num. 83. ff. de verb. oblig.* In dubio cenetur donatio inter vivos, & non causa mortis, nisi facta fit mentio mortis. Ias. *ad l. quo datu. n. 26. folar. mater.* Dec. *ad Loem consil. 3. fi cert. per.* Rain. *Inst. de donat. in princ. num. 3. 9.* Iun. vt per Cra. *in respet. sub. ff. de leg. 1. num. 150. vers. 1.*

l. Fulcinius. 43.

Cuiac. *ad lib. 1. resp. Neratij Priscil. tom. 1.*

l. Si seruo. 44.

LIBER XL.

Tit. 1. De manumissionibus.

l. Placuit. 1.

l. Si heres. 2.

l. Seruus. 3.

l. Is, qui. 4.

l. Si quis dicat. 5.

l. Seruus pecuniam. 6.

l. Duo filij. 7.

l. Qui pœnæ. 8.

l. Seruus hac. 9.

l. Æliamus. 10.

l. Seruum. 11.

Cuiac. *ad lib. 24. Pauli ad edictum tom. 1.*

l. Lege. 12.

Cuiac. *ad lib. 30. Pauli ad edictum tom. 1.*

l. Seruus. 13.

l. Apud. 14.

l. Mortis. 15.

l. Si consentiente. 16.

l. Serui. 17.

l. Eum, qui. 18.

l. Si quis. 19.

l. Causam. 20.

Cuiac. *ad lib. 10. resp. Papin. tom. 4.*

l. Seruum. 21.

Cuiac. *ad lib. 2. resp. Papin. tom. 4.*

l. Nepos. 22.

Cuiac. *ad lib. 1. Definition. Papin. tom. 4.*

l. Gaius. 23.

l. Lege Iunia. 24.

l. Iuris. 25.

l. Seruum. 26.

480/C.IV.K.5-3, 4
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

Tit. 2. De manumissis vindicta.

Alexander ab Alexandro *genial. dier. lib. 4. cap. 10.* Rauardus *lib. 4. cor. c. 9.* Formerus *lib. 1 select. cap. 3.*

l. Apud. 1.
l. Si minor. 2.
l. Si heres. 3.
l. Si pater. 4.

Fol. 137. Cagnol. *de reg. iur.* Cuiac. *ad lib. 42. Sal. jul. tom. 1.*

l. An apud. 5.

Cuiac. *lib. 7. obser. c. 17. & in comment. ad lib. 42. Sal. tom. 1.*

l. Seruus. 6.

Augustinus *lib. 1. emend. c. 2.* Cuiac. *ad lib. 2. Sal. Iul. ad Feroc. tom. 1.*

l. Non est. 7.
l. Ego. 8.

Cuiac. *lib. 6. obser. c. 10.*

l. Iusta causa. 9.

Causæ infamiæ, & vitæ exaggeratione Interli vbi est eadem earum per Corat. *lib. 4. miscell. iur. civil. c. 2. & 20.* vide Alciat. *reg. 3 præsump. fol. 2.* Dec. *ad l. in actionali ff. c. 21. ff. de in ius. iur.*

l. Surdi. 10.

Fol. 344. num. 13 repet.

l. Si minor. 11.
l. Vel si. 12.
l. Si collactantes. 13.
l. Alumnos. 14.

Gilbertus Regius *lib. 1. interrogand. c. 20.*

l. Etiam. 15.
l. Illud. 16.

Rauard. *pro tribo. c. 17.*

l. Apud. 17.

Cuiac. *lib. 1. obser. c. 1. & lib. 23.* Ioannes Robertus *lib. 1. recep. lect. c. 18.*

l. Apud filium. 18.
§. Apud collegam. 1.

Augustinus *lib. 4. emend. c. vlt.*

l. Si minor. 19.
l. Si rogatus. 20.

Rauardus *prætermissi singulor. c. 13.* Gilbertus Reg. *lib. 1. interrogand. c. 19.*

l. Apud 21.
l. Pater. 22.

Cuiac. *ad lib. 12. quæst. Papin. tom. 1.*

l. Manumissio. 23.
l. Pupillus. 24.
l. Si tutoris. 25.

Tit. 3. De manumissionibus, quæ fertur ad vniuersitatem pertinentibus imponuntur.

l. Diuus. 1.
l. Quare. 2.
l. Seruus. 3.

Cuiac. *ad lib. 14. resp. Papin. tom. 1.*

Tit. 4. De manumissis testamento.

Vide omnino Rain. *in l. 1. col. 18. de leg. 1.*

l. Cùm. 1.
l. Si quis ita. 2.

Vide Alciat. *lib. 2. in 3 claus. de verb. & pap.*

l. Nec militi. 3.
l. Si quis ita. 4.

Vide Alciat. *lib. 1. select. c. 1.*

l. In liberratibus. 5.

ff. Nouum.

l. Si fructuarium. 6.
l. Neratius. 7.
l. Si ita sit. 8.

Fol. 33 3. num. 13. repet. 6.

l. Si quis ita. 9.
l. Si peculium. 10.
§. Si seruus. 1.

Cuiac. *lib. 17. obser. cap. 38.*

l. Si legato. 11.
l. Si quis libertatem. 12.

Cuiac. *lib. 13. obser. c. 32.*

l. Si ita fuerit. 13.

Ad eius intellectum vide Bart. & Doct. *in l. qui anno Kal. de verb. oblig.*

§. Idem quæri potest. 1.

Forner *select. c. 5.*

§. Hæc quæstio. 2.

Ad quid alleg. vide Bart. *l. 4. §. Cato in 9. 5. de verb. oblig.*

l. Cùm seruus. 14.
l. Stichum. 15.

Cuiac. *ad lib. 13. Digest. Sal. Iul. fin. 7.*

l. Si ita. 16.

Cuiac. *ad lib. 13. Digest. Iuliani. tom. 2.*

l. Libertas 17.

Emanuel Costa *lib. 2. select. cap. 5.* vide quæ circa hanc legem dicit Bart. *in 17. col. vers. appone per ordinem. de verb. oblig.*

§. Post annos. 3.
l. Qui duos. 18.

Cuiac. *ad lib. 3. Sal. Iul. ad Feroc. tom. 2.*

§. Hæc conditio. 1.

Emanuel Costa *lib. 1. select. c. 14.*

l. Quidam. 19.

Cuiac. *ad lib. 3. Sal. Iul. ad Feroc. tom. 2.*

l. Seruos. 20.
l. Stichus. 21.
l. Qui filium. 22.

Emanuel Costa *lib. 2. select. c. 10.*

l. Testamento. 23.
l. Nominatim. 24.
l. Testamento. 25.
l. Diuus Pius. 26.
l. Qui potuerint. 27.
l. Stichus. 28.

Cuiac. *lib. 14. obser. cap. 32.* vide Ias *in l. filius. §. dein. multo plenius* limitantem illam *l. no. 39. de leg. 1.* & ad eius intell. vide Rain. *in l. si quis. in 23. num. de verb. oblig.* & quod *in Lemmario. in 13. num. de verb. oblig.* Bart. *in l. filius. §. dein. col. 2. de leg. 2. fol. 180. num. 63. repet. 6.*

l. Vxorem. 29.

Alciat *lib. 4. disput. c. 1.* ibi omnino partis vocitari: vide Ias *in l. 5. appellatur. in 2. col. ff. cert. pet.* qui exponit illa verba, quòd fuit vocatus testimonium filius ipsius, vt puta talis filius Titij, quod habeat nomen patris, prout videtur velle Bald. *in cap. cum in pen. col. de ord. cogn. quod non probatur in illo text.* Gerundam quod probat Ias *in eodem. filiusnomen.* Adde Alciat *in c. 1. lib. 4. disput.*

l. Si seruo. 30.

Antonius Augustinus *lib. 3. c. 1.* ait in lib. 2. Flor. frequentes leges fuisse transpositas: sed verum earum ordinem literis Græcis fuisse indicatum.

l. Cùm ex pluribus. 31.

In hanc locum Quintilianus *lib. 7. Inst. orator. c. de ambigua, seu amphibologia.*

l. Sciendum. 32.
l. Libertas. 33.

Cuiac. *ad lib. 13. quæst. Papin. tom. 1*

l. Idroque. 34.

Cuiac. *ad lib. 74. Paul. ad edictum. tom. 1.*

l. Seruus. 35.

Cuiac. *ad lib. 50. Paul. ad edictum. tom. 2.*

l. Seruum. 36.
l. Nominatim. 37.
l. Si libertas. 38.
l. Stichus seruus. 39.

Bart. & ibi Ias *in 1. stell. ad l. filiusfam. 124. §. dein. de leg. 1. num. 59. & seq. & in 3 stell. n. 56. & ibi Rip. num. 44. & seq.* Iacob. de Nig. *ad l. 2. §. si quis. num. 83. ff. de verb. oblig.*

l. Iulianus. 40.
§. Sed & cùm. 1.
l. Si ita fuerit. 41.
l. Si quis. 42.
l. Libertates. 43.
l. Marsus. 44.

Cuiac. *ad lib. 10. resp. Modestini. tom. 1.*

l. Quòd vulgò. 45.
l. Attilo. 46.

Vide Socin. poll Bart. *in l. si cognatis. in 4. col. 10. 13. vers. quinta conclusio. num. seq. ff. de reb. dub.* Bart. *in l. filius. in pen. & 40. col. in fine ff. de condict. caus. data. vide* tract. *in Lumenordi.* quo in contrarium facit, nisi dicas quòd illa loquitur de libero; hæc in seruo. *ff. de cond. & demonst.* vel aliis solue, vt colligitur ex *l. seruus in opus. ff. de pœnis. & in l. in seruo. C. rei. ut.* vide tamen textum contrarium *in l. Padius. §. 1. ff. de interd. matr. nauf.*

l. Cùm ex falsis. 47.

Cuiac. *ad lib. 4. q. Papin. tom. 1.*

l. Si socius. 48.

Cuiac. *lib. 3. obser. c. 13. & in comment. ad lib. 10. q. Papin. tom. 1.*

l. Testamento. 49.

Cuiac. *ad lib. 7. resp. Papin. tom. 1.*

l. Quod diuo. 50.
l. Testamento. 51.

Cuiac. *ad lib. 14. resp. Papin. tom. 1.*

l. Imperatore. 52.

Cuiac. *ad lib. 12. q. Pauli tom. 1.*

l. Lucius Titius. 53.

Emanuel Costa *lib. 2. select. cap. 10.* Menoc. *de arbit. iud. cent. 3. cas. 209.* Cuiac. *ad lib. 13. resp. Æmil. Papin. tom. 1.*

l. Qui habeat. 54.
l. Libertate. 55.
l. Si quis. 56.
l. Si locuples. 57.
l. Verum. 58.
l. Titia. 59.
§. Lucius. 2.

Vide ad hunc textum Alciat *lib. 1. paradox. cap. 9.* Ettian. Coll. *lib. 1. select. c. 13.* Forcat. *rerum dicil. 93.* VVitherum *lib. 2. method. in* Bellon. *lib. 2. sagitt. c. 17.* Rain. *in loco à contrario sensu. in 1. q. 2.* Duck. *ad l. alliene.* vbi Dec. *col. 2. num. 3.* Caldenus Ioan. Cror. *ad l. 1. §. fi stipulanti. n. 2. ff. de verb. oblig.* Didac. *de interpret. iuris. c. 4. §. 2. n. 9.*

l. Testamento. 60.
l. Seio. 61.

Emanuel Costa *lib. 2. select. c. 3.*

Tit. 5. De fideicommiss. libert.

Vide Alciat *lib. 1. disputt. c. 14.*

l. Si quidam. 1.
l. Si quis. 2.
l. In quem. 3.
l. Ergo quandiu. 4.
§. Si is, qui. 1.

Ad hunc § vide Bald. *in c. 1. vers. modo venio ad Glos. in vit. hic finit textum prin. in 4. col. versatur sub n. 3. fol. 163.* Cagnol. *de reg. iuris.*

§. Hi qui ad libertatem. 2.

Alexan. ab Alexan. *genial dier. lib. 3. c. 23.* Tuneb. *lib. 7. advers. c. 21.*

l. In fideicommissariis. 5.

Cuiac. *ad lib. 7. Paul. ad Edictum. tom. 1.*

l. Decem legata. 6.

Forcat. *rerum dicil. 23.* Cuiac. *ad lib. 60. Paul. ad edictum tom. 1.*

l. Si cui legata. 7.
l. Eum qui. 8.

480/C.IV.K.5-3, 5
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

l. Cùm ſ. dei. 9.
l. Quidam. 10.
§. Is, cui. 11.
Vide Bart. in l. ſi mulier. §. denique in 6. char. in prin. de legat. 1.
l. Ex cauſa. 11.
Cuiac. ad lib. 1. deſponſ. Modeſtini num. 1.
l. Imperator. 12.
Vandon lib. 2. variar. quæſt. 23.
l. Si prægnans. 13.
l. Lucius Titius. 14.
Menoch. de arbitr. iudic. lib. 1. q. 8. à num. 7.
l. Si quis. 15.
l. Libertates. 16.
l. Cùm tibi. 17.
Alciat. lib. 1. diſputan. cap. 8. Cuiac. lib. 13. obſ. cap. 16. Auguſt. l. 1. emendat. c. 4.
l. Teſtamento. 18.
l. Herede. 19.
l. Apud Iulianum. 20.
Auguſt. lib. 1. emendat. cap. 8. Cuiac. lib. 13. obſ. cap. 16.
l. Rogo, ne. 21.
Cuiac. lib. 1. obſ. cap. 5.
l. Si Legatario. 22.
Cuiac. ad lib. 12. quæſt. Papin. num. 4.
l. Fideicommiſſaria. 23.
De intellecta huius l. vide Iaſ. in Loquacium. C. de milit. teſtamen. & Socin. in Lorrinus §. quando quidem. de reb. dub. & circa prin. ff. de fideicom. liber. vbi Iaſonidarii reſponſa duo in ſpeciem pugnantia conciliantur ſol. 130. num. 30. repet. 1. fol. 300. Couarr. in 4. decret.
§. Etiam fideicommiſſaria. 3.
Ibi, ſi te mercarint. de fideicom. libert. l. ſi demercuri per Alciat. lib. diſputan. cap. 14. Cuiac. ad lib. 9. reſp. Papin. num. 4.
l. Generaliter. 24.
§. Si pretium. 7.
Ad hunc §. vide Ruin. in d. §. dimi. & quæ ibi addidi. & de legat. 1. & ibi Bart. or. & Iaſon. in 2. dub. num. 41. & Ruin. rel. 10.
§. Si quis. 9.
Ad eius intell. & rationem deciſionis, vide Ruin. in l. 1. §. & ſi quis. 15. chart. de verb. oblig. Alciat. 4. 1. paradd. cap. 4. Alciat. lib. 1. diſputatt. vide ad §. ſi pretium. vide declar. Iaſon. & per Iaſon. in l. Illius §. dimi. ff. de lr. 1. num. 4. Alias in Leum ſilio. de leg. 1. nu. 40. & §. amplius. in Auth. quibus modis natur. effi. ſui. vide Socci. reg. 158. Bart. in l. quidam. in 2. col. verſ. ſeptio. de verb. oblig.
§. Si quis ſeruo. 10.
Molinæus ad l. 1. §. ſi quis. num. 33. de verb. oblig.
§. Quoties autem. 11.
Alciat. lib. 1. diſputatt. c. 14. & lib. 10. parerg. c. 14.
l. Si heres. 25.
l. Cùm verò. 26.
l. Itaque. 27.
l. Si eum ſeruum. 28.
§. Si quis ſeruum. 4.
Rauardus l. 2. & 3. cap. pro tribun.
l. Si quis. 29.
l. Cùm quaſi. 30.
§. Si infans. 1.
Gilbert. Reg. lib. 2. Interrogatt. c. 10.
l. Alieno ſeruo. 31.
l. Sed ſi. 32.
l. Si filius. 33.
l. Iniuſtus. 34.
l. Gaij Caſſij. 35.
Cuiacius ad Scæuolam. ſuper. lib. 12. c. 32.
l. Neque. 36.
l. Si parè. 37.
l. In teſtamento. 38.
Ad Marſ. ſing. 351. Amoenitat. Anib. de Cano. 2d. 1. nemo poteſt. n. 476. & 479. ff. de leg. 1. Mathes. in tract. de claſſ. ver. 1. n. 7. Vide Gloſſ. in Leum quem. in ver. tradatur. C. de fideicom. & Mathes. in tract. ſuo de claſſ. medio, opin. col. 1.
l. Paulus. 39.
Iſtagloſſ. reprehenditur per Bartolum in tract. ad repræſentandum. in verb. tradatur.
§. Paulus. 1.
Vide Bart. in Lex hac ſcripturæ. 3. col. in fin. de teſtamentibus.
l. Lucius. 40.
l. Thaias. 41.
§. Lucius. 2.
Fol. 71. num. 119. repet. 2. fol. 91. num. 188. repet. 2.
§. Sorore ſua. 4.
Alciatus lib. 2. diſputatt. cap. 27. Menoch. de arbitr. iudic. lib. 2. quæſt. 8. à nu. 7. vide Alciat. lib. 1. diſputatt. c. 27. Beuueaut. ſuper tit. mandat. num. 34. fol. 161. de diſtinctum Capitij.
§. Lucius Titius. 6.
Menoch. d. q. 8. à num. 14.
§. Libertatem. 10.
Cuiac. lib. 2. obſ. cap. 2.
§. Iuſtra. 12.
Fol. 44. num. 132. repet. 6.
§. Ab heredibus. 13.
Cuiac. d. c. 2. lib. 2. obſer.
§. Sponſophorus. 16.
Alciat. lib. 8. parerg. c. 18. & lib. 11. parerg. c. 5.
l. Antonius. 42.
l. Fideicommiſſa. 43.
l. De libertate. 44.
§. Si debitor. 45.
l. Fideicommiſſa. 46.
Emanuel Coſta lib. 1. ſolemn. c. 31. & 32. Sarmientus ſolemn. lib. 2. c. 6. Menoch. lib. 1. de arbitr. iudic. q. 8. à num. 2.
§. Sed etſi. 2.
§. Quod ſi ita. 3.
Alciatus lib. 2. diſputatt. cap. 24.
l. Si pater. 47.
Cuiac. ad lib. 42. Digeſt. Sal. Iul. num. 2.
l. Cùm in. 48.
Cuiac. ad lib. 62. Digeſt. Sal. Iul. num. 1.
l. Si is, cui. 49.
Cuiac. tract. 9. ad officium. num. 2.
l. Si ſeruus. 50.
l. Non tantùm. 51.
§. Si alienum. 2.
Emanuel Coſta lib. 2. ſolemn. c. 22.
l. Poſteaquam. 52.
Cuiac. ad lib. 2. reſp. Papiani num. 1.
l. Si quis. 53.
Ioannes Aurbachus lib. 4. epiſt. c. 8.
l. Si mater. 54.
l. Sed & ſi. 55.
l. Lucius Titius. 56.
Cuiac. ad lib. ſing. reſp. Papy Marcelli num. 1.

Tit 6. De ademptione libertatis.

l. Cùm. 1.

Tit. 7. De ſtatuliberis.

l. Statuliber. 1.
Obſcuritas rationum non impedit libertatem competere, ſi ſtatuliber paratus eſt pro eis ſatisfacere: vide Azet. conſilio 142. ad fin. Iaſ. ad l. quod ſi mihi 5. ff. ſi cert. pet. vide tuba. comm. de teſta. 3. par. nu. 24.
l. Qui ſtatuliberi. 2.
§. Sed impuberis. 2.
Vide Iaſ. in l. qui Roma. §. duo fratres. col. 18. verſ. 70. quarit. Bart. nu. 3. de verb. oblig.
§. Quocumque. 4.
Emanuel Zoares lib. 2. obſeruat. c. 35. Cuiac. lib. 9. obſer. c. 17.
l. Statuliberos. 3.
Cuiac. ad lib. 7. Digeſt. Sal. Iul. num. 1.
l. Cùm. 4.
Emanuel Coſta lib. 2. ſolemn. c. 9.
§. Non eſt. 1.
Emanuel Coſta lib. 1. ſolemn. c. 8. Auguſtinus lib. 2. emend. c. 6.
§. Stichus. 4.
Auguſtinus lib. 1. emend. c. 7.
l. Statuliber. 5.
l. Si ſtatuliberæ. 6.
l. Vſusfructus. 7.
l. Ita liber. 8.
l. Statuliberum. 9.
l. Illud. 2.
Ioannes Robertus lib. 3. ſemeſtr. cap. 10.
l. Si decem. 10.
l. Si heres. 11.
l. Si quis. 12.
l. Si quis. 13.
Cuiac. ad lib. 43. Digeſt. Sal. Iul. num. 1.
l. Seruus. 14.
l. Mortuo. 15.
l. Statulibera. 16.
l. Si decem. 17.
l. Si triennio. 18.
l. Si ſeruus. 19.
l. Si peculium. 20.
l. Labeo. 21.
§. Pactum eius. 1.
Pithœus in notis ad fragmenta antiquiſſima librorum.
l. Qui. 22.
l. Si intra. 23.
l. Stichus. 24.
l. Statuliberos. 25.
l. Libertate. 26.
Sarmientus lib. 2. ſolemn. c. 1.
l. Si is, cui. 27.
l. Si hereditas. 28.
l. Statuliber. 29.
Cuiac. lib. 1. obſ. c. 17. & lib. 2. c. 9. Sarmientus lib. 3. ſolemn. c. 1. & 2. Pithœus in notis ad fragmenta antiquiſſima. Alc. lib. 3. parerg. c. 21.
l. Si ita. 30.
l. Si ſeruo. 31.
l. Si duobus. 32.
l. Statuliberorum. 33.
l. Seruus. 34.
Cuiac. ad lib. 12. 9. Papin. num. 4.
§. Imperator. 1.
Rauardus lib. 3. var. c. 20.
l. Non videbitur. 35.
Cuiac. lib. 13. obſer. c. 26.
l. In talibus. 36.
Cuiac. ad lib. 1. Diſſertion. Papin. num. 4.
l. Si ita. 37.
l. Non omne. 38.
l. Stichum. 39.
Rauardus lib. 2. variar. c. 29. Zoares lib. 1. obſer. c. 32. Cuiac lib. 9. obſer. c. 17.
§. Si Stichus. 4.
Vide Soc. in Lin teſtamento. in 2. in col. fin. de cond. & demonſt. fol. 53. n. 59. repet. 4.
§. Si Seruus. 5.
Filzus quæſt. 97.
l. Seicho. 40.
Alexander lib. 2. genial. dier. c. 7.
§. Titius. 7.
Fol. 470. nu. 178. repet. 6.
§. Argentarius. 8.
Alciatus lib. 2. parerg. cap. 24.
l. Si quem. 41.
l. Si quis. 42.

480/C.IV.K.5-3, 6
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

Tit. 8. Qui sine manumissione ad libertatem perueniunt.

l. Si seruus. 1.
Adde huic tert. post Doct. ad l. 1. *de leg.* 1. Marc. *sing.* 83. *dominia.* Cors. *cons.* 28. *ordinem.* nu. 12. *volum.* 3. Ruin. *ad prim. lect. de donat.* n. 688. Couar. *ad rubr. de testib. p.* 2. n. 10. *fol.* 149. num. 7. *repet.* 4. *par. rub.* num. 24. *ord.* 2. *fol.* 247. Couar. *in* 4. *decret.*
l. Seruo. 2.
l. Eum. 3.
l. Ei, qui. 4.
l. Qui ob. 5.
l. Si quis. 6.
l. Imperator. 7.
l. Mancipia. 8.
Cuiac. *ad lib.* 9. *resp. Papin. tom.* 4.
l. Latinus. 9.
Cuiac. *ad lib.* 5. *qu. Paul. tom.* 1.

Tit. 9. Qui, & à quibus manumissi liberi non fiunt, & ad legem Æliam Sentiam.

l. Celsus. 1.
l. Seruo. 2.
l. Si optio. 3.
Molinæus *de diuid. & indiuid. par.* 2. n. 110. 113. & 114.
l. Seruum. 4.
l. Cùm hereditas. 5.
Cuiac. *ad lib.* 24. *Digest. Sal. Iul. tom.* 1.
l. Iulianus. 6.
l. Si quis. 7.
Cuiac. *ad lib.* 6. *Iul. Iul. Veracum. tom.* 1.
l. Cùm is. 8.
Cuiac. *lib.* 4. *obs.* 13.
§. Similes. 1.
l. Ille. 9.
l. In fraudem. 10.
l. In fraudem. 11.
l. Prospexit. 12.
Bart. & ibi Ruin. *col.* 45. *Iohannes de leg.* 1. *fol.* 101. *num.* 144. *repet.* 1. & *fol.* 167. *nu.* 64. & *sequent.* & 67. & 68. *repet.* 3. & *fol.* 48. *num.* 13. *eadem repet.*
l. Quod. 3.
l. Sed si. 14.
l. Quæsitum. 15.
§. Iulianus. 1.
Menochius *de arbitr. iudic. lib.* 1. *qu.* 69.
l. Si cùm. 16.
§. Atisto. 3.
Menochius *de arbitr. iudic. cas.* 138. *fol.* 201. *n.* 319. & 331. *repet.* 5.
l. Si priuatus. 17.
Cuiac. *lib.* 1. *obs. c.* 22. & *lib.* 23. *cap.* 4.
l. Si mortis. 18.
l. Nulla. 19.
Augustinus *lib.* 4. *emend. cap. vlt.*
l. Si seruo. 20.
Pulæus *de rei sue. diffract. cas.* 3. Aimon. Ceuset. *de antiquit. temp. fol.* 519. *verf. Circuit secundum Ariam Fiuel. C. de bon. maiorm.*
l. Matrimonij. 22.
l. Curator. 22.
l. Semper. 23.
l. Si quis. 24.
l. In fraudem. 25.
Cuiac. *ad lib.* 3. *resp. Papin. tom.* 4.
l. Pignori. 26.
l. In fraudem. 27.
l. Heres. 28.
l. Generaliter. 29.
Augustinus *lib.* 3. *emend. c.* 7. *fol.* 166. *repet.* 4. F. Nouum.
l. Si quis. 30.
l. Quæsitum. 31.
l. Si non. 32.

Tit. 10. De iure aurcorum annulorum.

l. Inter. 1.
In hanc legem Arnob. *lib.* 4. Sueton. *in Iulio.* Cuiac *ad lib.* 1. *resp. Papin. tom.* 4.
l. Intra. 2.
Cuiac. *ad lib.* 13. *resp. Papin. tom.* 4.
l. Diuus. 3.
l. Etiam. 4.
l. Is, qui. 5.
l. Libertinus. 6.

Tit. 11. De natalibus restituendis.

l. A Principe. 1.
Cuiac. *ad lib.* 1. *resp. Modestini. tom.* 1.
l. Interdum. 2.
Vide Azet. *in* §. & *quod* §. *tantùm. penult. col. de lib. & posthum.*
l. Quatris. 3.
l. Nec filio. 4.
l. Patrono. 5.

Tit. 12. De liberali causa.

l. Si quando. 1.
l. Quoniam. 2.
l. Amplius. 3.
l. Sed tunc. 4.
l. Interest. 5.
l. Benignus. 6.
l. Liberis. 7.
Fol. 313. *nu.* 146. *repet.* 6. 346. *nu.* 127. *repet.* 5.
l. Cognitio. 8.
l. Si pariter. 9.
l. Quod. 10.
l. Licèt. 11.
l. Igitur. 12.
Ibi vel *non infra. nec.* quòd quælibet iusta causa, vel iniusta excusset à pœna Dec. *consil.* 191. *volum.* 1. & adde Dec. *cons.* 265. *col.* 4. & causa bestialis. Et Socin. *in cons.* 78. *col.* 5. & excusat à multa, secundùm Iac. *Can. Lecta. cons. fac. col.* 1. *in fin. T. de curator.* & aduerte quæ talis causa debet esse sine culpa dicere, vbi hoc est tenr. & probandum est, vt is, qui motus fuerit ex ea causa, vt per Alex. *cons.* 105. *col.* 2. *col.* 2.
l. Illud. 13.
l. Rectissimè. 14.
l. Id est. 15.
Cuiac. *ad lib.* 5. *Paul. ad edictum. tom.* 1.
l. Imò. 16.
l. In seruo. 17.
Cuiac. *ibid.*
l. In tantùm. 18.
l. Vel. 19.
l. Vel. 20.
l. Vtique. 21.
l. Non solus. 22.
l. Si vsumfructum. 23.
Cuiac. *ad lib.* 30. *Paul. ad edictum. tom.* 1.
l. Ordinata. 24.
Idem Cuiac. *ad lib.* 51. *Paul. ad edictum. tom.* 1.
l. Si cui. 25.
l. Qui. 26.
l. Diui. 27.
l. Non videtur. 28.
l. Qui de. 29.
l. Duobus. 30.
Cuiac. *ad lib.* 5. *Iuliani ex Minicio Natali. tom.* 1.
l. Filium. 31.
Cuiac. *ad lib.* 1. *resp. Papiani. tom.* 1.
l. De bonis. 32.
l. Qui scient. 33.
l. Imperatore. 34.
l. Seruos. 35.
Cuiac. *ad lib.* 9. *resp. Papin. tom.* 4.
l. Dominus. 36.
Cuiac. *ad lib.* 13. *resp. Papin. tom.* 4.
l. Conuentio. 37.
l. Paulus. 38.
Cuiac. *ad lib.* 2. *resp. Iuliy Pauli. tom.*
l. Qui. 39.
l. Cùm. 40.
l. Si in obscuro. 41.
l. Si seruus. 42.
l. De his. 43.
l. Licèt. 44.

Tit. 13. Quibus ad libertatem proclamare non licet.

l. Maiores. 1.
l. Seruum. 2.
l. Is, qui. 3.
l. Licinius. 4.
Cuiac. *ad lib.* 22. *quæst. Pauli. tom.* 1.

Tit. 14. Si ingenuus esse dicetur.

l. Libertus. 1.
l. Qui. 2.
l. Hoc sermone. 3.
l. Oratio. 4.
Cuiac. *ad lib.* 22. *quæst. Papin. tom.* 4.
l. Patronum. 5.
Cuiac. *ad lib.* 10. *resp. Papin. tom.* 4.
l. Quotiens. 6.
Rauardus *de præscript. c.* 1. & *lib.* 2. *c.* 3. & 4.

Tit. 15. Ne de statu defunctorum post quinquennium quæratur.

l. De statu. 1.
l. Non esse. 2.
Cuiac. *ad lib.* 14. *resp. Papin. tom.* 4.
l. Ante. 3.
l. Primus. 4.
§. Sed &. 1.

Tit. 16. De collusione detegenda.

l. Ne quorundam. 1.
l. Conclusionem. 2.
l. Cùm. 3.
l. Si libertinus. 4.
l. Sententiam. 5.

LIBER XLIII.

Tit. 1. De acquir. rerum dominio.

Ad hunc titulum scripsit Duarenus *lib.* 2. *c.* 19. & Cuiac. *lib.* 12. *obs. c.* 12.

480/C.IV.K.5-3, 7
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

l. Quærundum. 1.
Corasius cap. fin. miscellan.
§. Omnia. 1.
l. Vel. 2.
l. Quod. 3.
Cuiac. lib. 4. obs. cap. 2.
l. Nisi. 4.
l. Naturalem. 5.

Adde quòd illa ratio, qua vtitur Iurisconsultus ibi ad eruendum, quòd fera bestia non fit nostra, nisi capiatur, non est finalis, seu talis: sed debet subaudiri dicto, nascitur quoniam ratio finalis. & concludens est quia ea sane nullius: & ideo lapilli, gemmæ, & alia huiusmodi non acquirentur, nisi per apprehens. tamen in his non cadit ratio Iurisc. considerata per ipsum ibi: pro quo vide l. 1. in 2. resp. de acquir. possess. & quod ibi Bart. in 44. prælud. approbat differentiam inter res nostras, quam facit Bar. Gloss. ibi in verb. primi. & cum eo transeunte alij. Ad intell. Postra d. l. num. 16.

§. Apium. 2.
Magius lib. 4. miscell. cap. 3. Foreatulus Antec. 1.
§. Gallinarum. 6.
Forcat. Antec. cap. 9. & 11.
l. Item. 6.
l. Adeò. 7.
§. Ex diuerso. 12.
Franciscus Sarmentus lib. 1. folleil. cap. 10.
§. Alienarum. 13.
Hieronymus Magius lib. 4. miscell. cap. 7.
l. Pro regione. 8.
l. Qua ratione. 9.
§. Litera 1.
Forcatulus in capitolium iurisp. cap. 13.
l. Adquiruntur. 10.
Bellon. lib. 3. suppos. c. 1. Rimin. Instr. per quas personas nobis acquiratur §. item nobis. nu. 72.

Et adde 3. h. text. vide Socin. ad l. 1. in 2. lect. n. 30. de acquir. possess. Socin. ad Lotam Siluestr. de leg. 1. nu. 37. vbi Craact. in 2. part. nu. 187. & 180.

§. Ideò.

Vide Alciat. in Siluestrum in 9. col. in fin. cum seq. & ibi Ruin. in 63. vbor. de leg. 1. Pro intelligentia §. 1. vide Bart. Sor. in l. 1. in §. Istl. num. 47. vbor. ff. de acquir. possess.

l. Papillus. 11.
l. Lacus. 12.
Cuiac. ad §. præterea. Inst. de rer. diuis
§. Si ære meo. 1.

Vide Ias. in Louuerium 5. nihil. cum seq. de acquir. possess. Lapi mihi ff. de dam. l. 8 seq. ff. de neg. gest. ff. vide l. communia ff. de acquir. possess. cum l. seq. mandare ff. de acquir. rer. dom. 176.

l. Quod. 14.
l. Qui autem. 15.
l. In agris. 16.

Alciat lib. 1. parerg. cap. 8. Foreatulus nouum dialog. 18. Molinæus ad consuetudin. Parisien. Cuiac. lib. 2. obser. cap. 9. ad hanc l. in agris. dum allegat quòd limit. caul remotè producit effect. vide quæ in simili dixit Bart. in l. 1. §. quæ. ff. de itinere, actuque priuato. Dec. cons. 61. col. fi. & quando aliquid requiratur limitari, debet etiam limitatè probari. Dec. cons. 322. col. 3. & ad hanc regul. multa ponit Ias. l. 3. C. de transact. & fallicitas te centibus limit. etiam Ca. X. de iureiur. Socin. in l. 3. extens. col. 2. in fi. & 6. consil. 8. de leg. 1. & limita causa priuilegij etiam late. Felin. in c. cum dilect. col. 4. & 5. de rescript.

l. Si duo. 17.
l. Per. 18.
l. Liber. 19.
l. Traditio. 20.

Ad hanc l. adde quòd aliquando is, qui non est dominus, transfert dominium vt per Paul. de Castr. in l. 5. quæritur. in 1. num. 6. C. de pign. act. & ad hanc text. adde l. filiorum. C. quod cum eo. Item adde quòd vendens se simpliciter, videtur solùm vendere ius, quod habet in ea, l. qui seruum. C. de contrahend. emp. Item adde quod habetur in l. quod nostri. C. de vsufruct. vide omnino l. non est nouum. C. eod.

l. Si seruus. 21.
Fol. 102. num. 7. repet. 2. Cuiac. obser. lib. 25. cap. 4.
l. Nemo. 22.
l. Qui bona. 23.
Peckius ad consuet. de rep. iur. in 6. num. 10. cum seq. n. 67. nu. 7.
§. Generaliter. 2.
Cuiac. lib. 4. obser. cap. 5. & lib. 17. ca. 5. Robert. Aurelius lib. 2. recept. cons. fol. ca. 21.
l. In omnibus. 24.
l. Nisi. 25.
l. Sed si. 26.
l. Quicquid. 27.
Cuiac. lib. 2. obser. ca. 21.
l. Si supra. 28.
l. Inter. 29.
l. Ergo. 30.
§. Alluuio. 3.
Forcatulus nouum dial. 14.
§. Si pilas. 4.
Fol. 433. num. 64. repet. 5.
l. Nunquam. 31.

Vide declar. & lim. ad h. text per recent. nostros ad l. 1. §. si vir vxori ff. de adq. poss. vbi Hercul. nu. 12. & Postra. nu. 10. versus præmissa. Ad verf. thesaurus adde Forcat. in nouum. iur. dial. 16. num. 4. Aug. de Aret. c. 7. nu. 3. inter cons. diuers. ad cons. crim. com. 1. Cuiac. ad lib. 1. Pauli ad edictum com. 1.

§. Thesaurus. 1.
Alciat. lib. 7. parerg. ca. 1. Forcat. nouum. dial. 16.
l. Etiam. 32.

Oppone contra hanc l. regulam de text. in l. hoc iure §. de donat. pro filio. vide Dec. in l. 1. C. qui admit. in 3. notabil. & Cuiac. comment ad lib. 2. Iuliani ex Minicio Natali. com. 1.

l. In eo. 33.
l. Hereditas. 34.
l. Si procurator. 35.
Fol. 43. vers. ad hanc. Arius Pinell. C. de bon. matern.
l. Cùm in corpus. 36.
Molinæus in tractatu de domid. & indomid. par. 1. num. 249 Alciat. lib. 5. parerg. ca. 13. Gilbert. Regius. lib. 2 hor. vacui. c. 10.
l. Per seruum. 37.

Vide Bart. in 1. re communi. in vlt. col. de leg. 3. Gloss. in l. verum. in §. si seruum. in vers. scilicet. in prin. ff. pro socio & Cuiac. comment. ad lib. 44. Digest. Iul. Pacian. com. 1.

l. Attius. 38.
l. Etiam. 39.
l. Quæsitum. 40.

Vide Bart. in l. qui Roma. §. duo fratres. in §. 9. de verb. oblig. fol. 346. n. 57. & seq. repet. 5. & Cuiac. tract. 7. ad Africanum. com. 1.

l. Statuas. 41.
Fol. 427. num. 6. repet. 1.
l. Substitutio. 42.
Forcat. nouum. dial. 63. Cuiac. ad lib. 11. Pauli ad edictum. com. 1.
l. Seruus. 43.
§. Incorporales. 1.
Longolius de seruit. reiuncp. ca. 3.
l. Pomponius. 44.
l. Communis. 45.
l. Non est. 46.
l. Fructuario. 47.
l. Bonæ fidei. 48.

Dispositio illius loquitur in re mobili: vide Bart. in superioribus. §. si à pupillo. num. 2. ff. pro emptore.

l. Quod. 49.
l. Quamuis. 50.

Vide cautelam in l. 1. §. nuncupatio. de nouo oper. nunciat. & ibi Alex. in 2. col.

l. Transfugam. 51.
Cuiac. lib. 4. obser. ca. 3.
l. Rem. 52.

l. Ea, quæ. 53.
Fol. 150. num. 40. repet. 1. Vide Ruin. in rub. de ver. oblig. 3. obser. Bart. in Speculator de fratre. in 2. parte Gloss. vers. 2. quæro. in 6. col. Et dum in illo text. dicit: notariter, adde & corporaliter, vt videtur velle Bart. in l. stipulatio ista. §. fi stipulatio. circa fin. de ver. oblig. quem ad hoc ponderat Ias. in l. certi condictio. §. fi nummos. in 2. col. post prin. ff. cert. pet.
l. Homo. 54.
Cuiac. d. cap. 12.
l. In laqueum. 55.
l. Insula. 56.
l. Per seruum. 57.
l. Quæcumque. 58.
l. Res. 59.
l. Titius. 60.
Cuiac. ad lib. 1. Scæuolæ. com. 1.
l. Hereditas. 61.
l. Quædam. 62.

De intell. h. text. Ias. Alex. & alij ad l. 1. in prin. super Gla. in verb. non inter. ff. de offic. eius. Ias. n. 72. Alex. 76. Dec. 80. Purpur. 469. cum plur. seq. Rot. decis. 489. epistolar. in antiqua. Fel. ad c. fi. quæ contra clericum. Vide quæ addentur hic à Bart. & sæpe contingit, quòd prohibitus se immiscere in aliquo negotio dum prohibetur, illud retinere in casu, si pertinerit ad id iure hereditario. l. 1. §. 1. vbi elt gloss. Bart. l. de Falcid.

l. Si is qui. 63.
l. Quæ. 64.
l. Si epistolam. 65.
§. Labeo. 4.

Honoratus lib. 4. obser. ca. fin. Iohannes Robertus d. opera lib. 1. ca. 11. Cuiac. lib. 14. obser. ca. 11. fol. 400. num. 9. repet. 5.

l. Cùm prægnans. 66.

Tit 2. De acquir. vel omit. possess.

Ad aliquot leges, & rub. scripserunt Zasius Ferrarius, Ripa Alc. & Conal. vide Menoch. de adipisc. & acquir. possess. Charondam lib. 1. vers. finis. ca. 2. Duaren. in lib. 1. de jur. ca. 19. Contium lib. 1. de jur. ca. 9. Cuiacium lib. 9. obseruat. ca. 3. Videntur eruditè comment. in hanc tit. Rubr. com. 1.

Rubricam scripsit Iouines Bolognetus.

l. Possessio. 1.

Pos sit iben. latissimè hoc de intell. ad hanc text. vide Alciat. lib. 1. de præsumt. ca. 2. Forcatul. in nouum. iur. dial. 7. 4. num. 1. & ad text. ibi à publicis, &c. vide Socin. iunio. cons. 76. num. 3. lib. 1. & ad text. ibi, de minum. Gloss. quod fuit statum Deuteron. ca. 1. & infra ca. 1. Vide Cuiac. comment. ad lib. 14. Paul. ad edictum. com. 1.

§. Adipiscimur. 3.

Ad intell. eius §. vide Ruin. in l. 1. in prin. in 2. resol. circa fin. de verb. oblig. 28. §. fi quis non. vbi in verb. videri. vide Dec. in l. singularis. in fin. ff. de cert. per.

l. Sed. 2.
l. Possideri. 3.

Bart. sing. 3. col. 1.

§. Incertum. 2.

Incerta pars ratione loci, & quota non potest possideri, in materia vide Paris. consil. 15. & 61. vol. 1. Gozad. cons. 53. Dec. 79. in fin. Bart. in tract. Tiberiac. de insul. §. vlt. & cons. 74. Tiraquell. de constit. possess. 3. par. princ. limit. 19.

§. Neratius. 3.

Charondas d. loco fol. 144. nu. 94. repet. 5.

§. Si seruus. 10.

Bursella Pisa posterior. annot. ca. 52. Cotta in voce. Bartolus. Sabellicus Exempl. 5. lib. 4.

§. Quod autem. 23.

Ravardus Tribonianus par. 18.

l. Quicquid. 4.

Cuiac. lib. 5. obser. ca. 3.

l. Si ex. 5.

Cuiac. ad lib. 63. Pauli ad Edictum. com. 1.

l. Clam. 6.

§. Qui

480/C.IV.K.5-3, 8
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

§. Qui. 1.
Vide Ruin. in l. 1. num. 3. ord. vir. & eundem in l. 50. quatuor. §. fund. citren. fin. de vsucap. Adde Aret. in d. l. 1. fub num. 18. Vide etiam Socin. in l. 1. num. 41. de acquir. poffeff.
l. Etfi. 7.
l. Quemadmodum. 8.
Vatem. d. declar. 41. Menchacenfis conc. verf. illuftr. cap. 49. Gilbertus Regius d. cap. 19. in l. 3. ff. ad. 180. L.K. 181. d. & decifcep. Comanza.
l. Generaliter. 9.
l. Si quis. 10.
l. Iuftè. 11.
l. Naturaliter. 12.
Cuiac. lib. 9. obfer. cap. 33. Hommanaus lib. 1. obfer. in ff. c. 29. fol. 331. n. 3 repet. 3 fol. 331. n. 7. repet. 3. fol. 333. num. 86. & 88. repet. 3.
l. Pomponius. 13.
§. In dote. 6.
Fol. 437. num. 78. repet. 3.
§. Acceffionem. 12.
Zafius lib. 2. fingul. in fuof. cap. 34.
l. Si feruus. 15.
Cuiac. ad lib. 49. Paulli ad edictum. tom. 1.
l. Rem. 15.
In hanc legem Ripa fcripfit.
l. Quod. 16.
l. Si quis. 17.
§. Differentia. 1.
In hunc §. Alciat. fcripfit vide Zafium lib. 2. fingul. intell. cap. 20. Corafium lib. 6. miffell. cap. 20.
l. Quod meo. 18.
Ad hanc fcripfit Conftantius Landus. ad hanc etiam fcripfit Alciat. vt ad aliquot feq. repetit Bolognetus.
§. Si furiofo. 1.
Conftantius Landus fcripfit ad hanc §.
§. Si venditorem. 2.
Textus dicit poffeffi. tradi per afpect. Adde, forte poffe dici requiri, quòd talis fit locus, ad quem facilè accedi poffit, aliàs data difficultate itineris, vel ex incurfu hominum, vel occupatione hoftium, non videtur poffe cauſare traditionem poffeffionis per afpectum.
l. Qui bona. 19.
l. Si quis. 20.
Facit text. in l. fcindam. §. creditor qui fatisfacere cogatur. & l. 3. §. fin. S. hoc eodem tit. & l. 10. cod. tit. in poffeff. legato.
l. Interdum. 21.
§. Idem. 2.
§. Qui alienam. 3.
l. Non viderur. 22.
l. Cùm heredes. 23.
Hãc legem interpretatur Alciat. Vide Corafium lib. 6. miffell. cap. 22. Menchacam d. cap. 69.
§. In his. 1.
§. Item. 2.
l. Quod. 24.
Cuiac. lib. 26. obfer. cap. 30.
l. Si id. 25.
l. Locus. 26.
Ad hanc l. fcripfit Alciat. Zoannetus rerum quotidian. cap. 11.
l. Si is. 27.
l. Si aliquam. 28.
Pro intellectu huius l. Alciat. & Riga in lectoris fuos conſulendi.
l. Poffeffionem. 29.
l. Qui. 30.
§. Item. 2.
l. Si colonus. 31.
Zoannetus rerum quotidianarum. cap. 51.
l. Quamuis. 32.
§. Si conductor. 2.
Vat. lib. 2. declar. 34.
§. Infans. 2.
Per tot. Connanus. Ad eius intellectum poft

Doct. in l. 1. §. adipiſcimur. ord. vir. vide Ruin. in d. l. 1. in prin. fol. 244. num. 63. repet. 3.
l. Fundi. 33.
Molinæus in Labyrintho 1. 1. legum. num. 82. Rub. ad l. non ſolum. §. aperte. n. 21. & ſeq. & de mani oper. num. Fab. de Monte in tract. de empt. & vend. 34. princ. nu. 26. vide Bart. in l. 2. §. ſed ſi quis de donatio. fol. 86. nu. 21. & ſeq. repet. 3. fol. 302. num. 20. 27. 33. & 35. rep. 2.
l. Sine. 34.
Vide ad text. Affict. deciſ. 301. poſt n. 4. & Modeſt. noſt. Hercul. in repet. ad l. 1. §. ſi vir. num. 3. ff. de acquirend. poſſeſſ. & ibi Guillel. Pont. num. 7. col. 8. & poſtea ibi dixit defendendo Seyſſel. hic num. 2. ad obiect. Pont.
l. Exitus. 35.
l. Qui. 36.
l. Pes. 37.
l. Qui. 38.
Gloſſ. aliam ſimilem caſum vide in l. 3. §. hoc autem. de ſtip. ſeruor. Conſule Cuiac. comment. ad lib. 44. Dig. Iul. tom. 2.
l. Intereſſe. 39.
Coref lib. 3. miſcell. cap. 2. Grammaticus deciſ. 31. n. 2. Cuiac. ad lib. 2. Iuliam ex Minicio Natali. tom. 1.
l. Si de eo. 40.
§. Si fortè. 2.
Zoannetus rerum quotidia. cap. 51.
l. Qui. 41.
Menoch. de arbitr. iud. lib. 2. caſuſ. 169.
l. Communis. 42.
l. Si quis. 43.
l. Peregrè. 44.
Socin Iun. conſ. 46. col. add. & declar. h. text. in caſu, quando per ſeruos, vel colonos poſſideo, per Gozard. conſ. 89. per l. 25. nouella. infrà de 96. & 98 arma Bart. ſing. 111. fol. 2. Cuiac. ad lib. 23. reſp. Papin. tom. 4.
l. Licèt. 45.
Cuiac. ad lib. 2. definition. Papin. tom. 4.
l. Quamuis. 46.
Cuiac. ad lib. 23. quæſt. Papin. tom. 4.
l. Si rem. 47.
Adde quanto tempore amittat poſſeſſionem immobilium Bart. in l. fin. de ea §. ſi fortè. & ibi Ales. 3. col. vide Cuiac. ad lib. 23. quæſt. Papin. tom. 4.
l. Prædia. 48.
Cuiac. ad lib. 10. reſp. Papin. tom. 4.
l. Poſſeſſio. 49.
Cuiac. ad lib. 2. definition. Papin. tom. 4.
§. Etſi. 2.
Zoannetus rerum quotidianarum, cap. 50.
l. Per eum. 50.
l. Quarumdam. 51.
l. Permiſceri. 52.
l. Pen. §. ſpecies.
Fol. 169. num. 314. repet. 4.
l. Aduerſus. 53.

Tit. 3. De vſurpationibus, & vſucap.

Rubric. repetit Ioannes Bolognetus tom. 1. rep. Ab hoc tit. ad finē vſque lib. omnia reſponſa Cuiac. interpretatur: multa hoc ſpectantia congerit Paſchaſius quæſt. quotidia. cap. 2.
l. Bono. 1.
Vide declar. quæ colligitur ex verbis nouiſſimis in Rub. ord. de præſcrip. num. 23.
l. Vſurpatio. 2.
Hommanus in ... obſer. in ff. cap. 9. n. 41. & ſeq. Arius Pinel. Cod. de bon. matern. Cuiac. ad lib. 3. 4. 66. Paulli ad edictum. tom. 1.
l. Vſucapio. 3.
In hanc l. ſcripſit Æmilius Ferretus. vide Conan lib. 1. de iur. cap. 10. Corafium lib. 6. miſcel. cap. 20. Rauardum ad leges 12. tabul. cap. 17. Fontanum lib. 2. deciſ. cap. 17. Menchacenſem illuſtr. conc. verſ. cap. 16. vide per Alb & Modern. in rubr. de præſcript. Nam Alb. intelligit loqui in mea, & propria vſucapione: Modern. aliter: maximè 3. & 6. coll.

l. Sequitur. 4.
Cuiac. ad lib. 34. Paulli ad edictum. tom. 1.
§. Fructus. 5.
Paluanus ad legem Atinianam cap. 11.
§. Quod autem. 6.
Paluanus dicto cap. 14. & 16. Peckius ad c. poſſeſſ. num. 20. cum ſeq. de regul. iur. in 6.
§. Labeo. 7.
Paluanus d. cap. 16. Auguſt. lib. 1. emend. cap. 3.
§. De illo. 16.
Paluanus d. loco, cap. 8. Vitalis lib. 3. variarum lect. cap. 23.
§. Lana. 19.
Cuiac. lib. 18. obſer. cap. 20.
§. Si viam. 27.
Remardus in Tridentina.
l. Naturaliter. 5.
Cuiac. ad frag. Papiani, tit. 20. Gilbertus Regius lib. 2. interpunctor., cap. 20. Ioannes Robert lib. 4. recept. iur. civil. diction. cap. 3. 2. vide Aret in l. Pomponius. §. quæſitum. col. fin. ff. de acquir. poſſ.
l. In vſucapionibus. 6.
Ioannes Robert diuerſor. iur. lib. 1. cap. 2. & 3. Chorodas lib. 3. verſimil. cap. 17. Ioannes Mercerius lib. 2 open. cap. 4. Cuiac. ad lib. 66. Paulli ad edictum. tom. 1.
l. Ideoque. 7.
Auguſt. lib. 4. emend. cap.
l. Labeo. 8.
Cuiac. ad lib. 12. Paulli ad edictum. tom. 1. & obſer. lib. 22. cap. 37.
l. Vſucapionem. 9.
l. Si aliena. 10.
Paluanus ad legem Atinianam cap. 22. Coraſ. ad l. ſeruitutes. 4. ff. de ſeruit. à num. 21.
§. Hoc iure. 1.
Cuiac. lib. 15. obſer. cap. 20. Geraldus Lugollius de ſeruit. ruſtic. §. & 7.
l. Neque ſeruus. 11.
Vide Gloſſ. & quomodo ibi per doct. Iaſon. de actio. §. ruſticæ. in Gloſſ. verb. præſtare.
l. Si ab eo. 12.
l. Pignori. 13.
Dicta per Bart. ibi declarat & ſupple vt per rep. in l. ſi filius. in 12. chart. de vulg. & pupil.
l. Id tempus. 14.
§. In re legata. 1.
l. Si is, qui. 15.
Vide hic latiſſ. ſcribentes per alleg. lib. 6. paradox. 20. Bereng. Fernand. num. 1 & §. nihil commune ff. de acquir. poſſ. num. 61. Anath. de Cano ad l. naturaliter ff. ord. vir. num. 17. Ferrar. in nouum iur. diuil. 76. num. 4. & 78. num. 5. Franciſc. Conan. in commentar. iur. civil. lib. 5. c. 14. num. 4. Ad ibi dicta, per Bart. in 18. col. conſ. 2. ad aliud num. 55. vide Ruin. in l. 1. §. ſi quis. 18. chart. de verb. oblig. Et ad dicta per Bart. in 12. col. in materia ſiſtonis indultina, in conſ. in oppo. ad predicta. vide Aret in l. ord. in prin. in 2. col. de duobus reis. Pro intelligentia illius text. vide Alciat. lib. 6 parad. 22. ad dicta per Bart. vide eundem lib. 3 paradox. cap. 16.
l. Seruf. 16.
Cuiac. lib. 22. obſerv. cap. 22.
l. Si per. 17.
l. Quamuis. 18.
l. Si hominem. 19.
l. Poſſeſſio. 20.
l. Et à quo. 21.
l. Heres. 22.
l. Eum. 23.
Bald. ad l. 1. num. 4. C. de ſeruis fugit. Dec. ad l. ſi emancipati. C. de collat. nu. 16. Hannibal. de Cano ad rubr. ff. ſolut. matrim. num. 113. & ſequiti & quomodo procedat Socin iun. conſ. 118. nu. 12. lib. 2. Vide quæ addit ad Bart. hic. Item quæd dicerit. reſpect. 722 perſona retinet. & amict. dignit. l. ſi quis C. de falſis. Item ad materiam huius text. poſſit addi, quòd domus, & res mobil. in ea exiſtentes, præſumantur eſſe illius, cuius eſt domus: ſcribit Salyc. in l. ab matrii. C. ne vxor pro marit. & an procur. mulier poſ.

480/C.IV.K.5-3, 9
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

Et dare multa vota, Abb. in *Clem. de offic. deleg.* & in consil. Abb. in *quamuis cod. tit.* sed distinguit vt ibi per Dec. & quòd res dicunt respect. possit diuersis vnus conferri, vide Alex. in *l. Titius* §. *Titius. ff. de fideicom. libert. & in l. cy pres infurnitis* §. *illud. de recept.* & facit an quis possit pro parte appeals & pro parte non: de quo per Bart. in *l. Publia* §. *fin. ff. de appellat. & in l. duorum* §. *fin. de lib. leg.* vide text. *in l. num. de bon. lib.* & quòd vna res diuersi respect. possit diuersis iure conferri, vide Bart. in *l. Titius* §. *Titius. de fideicom. libert.* & 2 hunc text. add. Abb. *consil. 71. in 2. vol.* & Bart. in *l. seruum. C. qui infra. facere poss.* adde quòd vna persona repræsentat aliquando duas *l. 1. supra de manumiss.* & è contrà. dic vnam personam repræsentare duas *l. negotium. ff. ad municip.* & quòd vna repræsentet vide text. *in l. item. quod cuiusque vniuersit. & in l. nunquid ad Trebell.* & contractus vnius possit esse respect. cuiusper-sonæ, & nullus respect. alterius, secundùm Bart. *in l. quod ipsum. ff.* & vnus potest aliquid facere alieno nomine, quod sine nomine non posset, *l. quidam. de in ius voc.* ex quo vide quod refert Dec. *consil. 118.* vol. 1. & quòd quis duas personas repræsentet, vide bonum exempl. *in Lucianus. 105. fin. ad Trob.* sed regul. contra, *quod quis non possit facere id, quod facere non* potest, vide text. hic, & etiam Glo. in Authent. *quibus exceptionibus. Cod. de sacrosanct. eccles.* & firmant. potest valere quoad aliquos, & non quoad alios. Bald. in Authen. *si mutuo. Cod. si minor ab hered. se abstinuerit. col. antepen. & fin.* & qui promit non offend. inimicum suum, non prohibet eum offendere, tanquam bannit & soluit is bannit secundùm Bart. *in l. septimo decimo. C. quando liceat se sine iud. vendic.* & aliud est soluere, aliud stipul. de soluendo. *l. 3 §. sunt soluendi. vbi dixit, pro certo. Inst. ff. ad Treb.* & an habens duas qualitates in vno. repræsentet duas personas. & an sequi debeat duplex emolumentum, an habeat duas voces, & an illam possit duos dicere personas. Felyn. *in cap. cùm olim. in fin. de re iud.* & index qui valit sententiæ & ab ea fuit appell. si fuerit appell. an possit prosequi appell. tanquam nova persona. Felin. *in 1. quia vol. 1. de iudic.* & pari modo quando impugn. testa. fuerit. poßrà heres. scripto, *l. post legatum. §. qui accusauit, quibus ut indign.* & ad hunc text. adde quòd qui possit lite dominum, conferur etiam possid. mobil. in ipsa domo existent. Felin. *consil. 132. col. 2.* & ſi minor, vel mulier prohibeantur contrahere per Barr. non tamen prohibentur nomine alieno: vide repetitionem *in rubr. l. cunctos. col. 50 secund. nonum impress.*

Regul. illius declar. & limit. Gomez. *in reg. de all. §. penultim. in 17. col. fin.* Bart. *in Lin parte. de his qui sunt sui, vel alien. iur.* & per Dec. *in l. si emancipati, in pen. col. C. de collat.* Illa l. communis. allegg. ad hoc, quod vna, & eadem res non debet diuersis iure conferri: limit. vt non habeat locum quando ratio diuersi allegn. potest, vltra dic. Alex. *in consil. 150. col. 3. vers. preterea. vide Aret. in l. Papinianus. §. sed nunc inspic. in fin. ff. de inoff. testam.* quem refert & sequitur. dic. in *l. ſi seruiangeli. C. de collatio. col. penult.*

l. Vbi. 24.
Al gloſſ. vbi Bart. vide Socin. *in reg.* 17.
l. Sin. 25.
l. Nunquam. 26.
l. Celſus. 27.

Haud repetit Franc. Balduinus tabus multa ſides præſumatur, docet Menoch. *de arbitr. iudic. caſ.* 123. Multa huc pertinentia Conarruuias, & Peckius *ad cap. poſſeſſor. de reg. iur. in 6.* ad id, quod ibi Bart. in fin. vide *in l. 2. §. ſtipulatio. in 4. vbi. de verb. oblig.* Ad gloſſ. mag. circa med. vide *Inſt. de act. in §. ſed ſi ita in pact. gloſſ. mag. in Constitutione, & in 19. col.* & illum text. limit. vt per Bald. *in Lhomodei, in vers. 4. oppone. de pecu. milit.*

l. Si ſeruo. 28.
l. Cùm. 29.
l. Rerum. 30.

Coelius Rhodiginus *lib. 15. antiq. lect. cap. 23.* Alciat. *lib. 1. parerg. Pomer. lib. 2. ſolut. cap. 17.* Cuiac. *lib. 13. obſer. c. 13.* Hotoman. *lib. 10. obſerv. in §. 13.*

§. Labeo. 1.
Fol 353. num. 36. *repet.* 5.
l. Nunquam. 31.
l. Si fat. 32.
Paluanus *lib. ſingul. ad legem Aſinianam, cap. 14.*
l. Non ſolùm. 33.
Paluanus vbi *ſupra cap. 7. & 8.* quæ allegatur ad hoc quòd quando ſunt duo, quæ concurrunt, & ſignificant contrarium, & aliud diuerſum, attenditur plenior. Limita vt per Bart. *in verb. videbitur. in extrauag.* & per noſtrum Bononiens. *in rub. de leg. 2. col. 3.* Cuiac. *ad lib. 44. Digeſt. Iul. tom. 2.*

§. Si rem. 6.
Menoch. *de arbitr. iud. lib. 1. 97. num. 13.*
l. Si ſeruus. 34.

Ioannes Robert. *lib. 2. recept. reſſio. cap. 33.* Cuiac. *lib. 15. obſer. cap. 18.* Gilbert. Regnus *lib. 2. controuerſ. cap. 20.*

l. Si homo. 35.

Antonius Quæſida *lib. 2. quæſt. iur. cap. 2.*
l. Poteſt. 36.
l. Furtum. 37.
l. Quam. 38.
l. Si ſolum. 39.
l. Cæpram. 40.

Alciat. *lib. 7. parerg. cap. 26.* Ruin. *in l. ſi a quo. in 2. chor. cum ſeq. num. 28.* & Aret. *tract. de act. §. reſpon. in 2. col. circa med.* & ibi Iaſon qui eum reprob. *in 10. col. poſt med.* & vide Gloſſ. *in l. ſine ſuper. cod. tit. in l. 1. §. Seauola. ff. ſi quis reſtam. liber. eſſe iuſ. fuer.* qui reputh. hered. non poſſid. verè: ſicèt tamen poſſideat. Ruin. *in ſolu. q. in 2. chor. in med. cum conſ. cent. in l. cunct. in princ. ex quib. caus. mai.*

l. Si rem. 41.
l. Cùm. 42.
l. Heres. 43.
l. Iuſto. 44.

Peckius *ad a poſſ. ſior. num. 20. cum ſeq. de reſc. iur. num. 6.*

§. Et ſi. 2.

Vitalis *lib. 1. variar. lect. cap. 23. fol. 347. num. 84. repet. 3.*

§. Filiusfamiliàs. 4.
§. Non mutat. 5.

Sarmientus *lib. ſelect. cap. 3.*
§. Si cùm. 7.

Fol. 367. num. 74. *repet.* 5.
l. Præcipitio. 45.

Zaſius *antinum. par 2. num. 2.* Straitmannus *hermeneumatis tertia pag. 940.* Charondas *lib. 2. reſponſi. c. 21.* Foucatul. *tractat. d. ninq. §. 1. 2. Comment.* Cuiac. *ad lib. 10. reſp. Papiniani. tom. 4.*

l. Pro ſoluto. 46.
l. Si empta. 47.
l. Si exiſtimans. 48.

Ari ut Pinel. *C. de bon. maternis.*

l. Si quid. 49.

Fol. 407. num. 11. *repet.* 5.

Tit. 4. Pro emptore.

Hunc tit explicat Cuiac. *tom. 2. comment. ad hunc titul.*

l. Poſſeſſor. 1.
l. Pro emptore. 2.
§. Tutor. 8.

Curtius *lib. 2. ninquith ad ſtatutum. cap. 9.* Guilelmus Toccerius *lib. 1 ſolut. cap. 16.*

§. Si à pupillo. 15.

Paluanus *ad legem Atinianam. cap. 17.* Ioan. Robert. *recept. iur. ciuil. lib. 1. cap. 10.*

§. Si à furioſo. 16.

Cuiac. *lib. 10. obſer. cap. 29.*
l. Litis. 3.
l. Emptor. 4.

Zoannetus *rerum quotidianar. cap. 10.*
l. Si rem. 5.
l. Qui. 6.
l. Qui fundum. 7.

Cuiac. *ad lib. 44. Digeſt. Iul. tom. 4.*

§. Seruus meus. 2.

Robertus *d. lib. 2. cap. 18.* Gilbertus Regius *lib. 2. controuerſ. cap. 20.*

l. Si quis. 8.

Zaſius *1. par. antin. num. 7.* Straitmannus *hermeneumat. tert. pag. 304.* Auguſtinus *lib. 4. annotat. cap. 11.* Pileus *quæſt. 23.* Cuiac. *ad lib. 2. Inſtitut. ex Minicio Natali. tom. 2.*

l. Qui ob. 9.
l. Seruus. 10.

Cuiac. *lib. 4. obſer. cap. 8. & ad dictum loca.* Paluanus *d. lib. cap. 8.*

l. Quod. 11.
l. Miſſo. 12.

Cuiac. *ad lib. 10. reſp. Papin. tom. 4.*

l. Alienam. 13.
l. Intereſtatæ. 14.

Tit. 5. Pro herede, vel pro poſſeſſore.

Hic tit explicatur à Cuiacio *tom. 2. comment. ad hunc titulo.*

l. Pro herede. 1.
l. Qui legatorum. 2.

Forcatulus *noviomen. dial. 36.* Cuiac. *ad lib. 44. Digeſt. Iul. tom. 2.*

l. Plerique. 3.
l. Conſtat. 4.

Tit. 6. Pro donato.

Cuiac. explicat hunc tit. *tom. 2. comment. ad hunc titulo.*

l. Pro donato. 1.

Fol. 274. *num. 48. 68. 70. & 72. repet. 2.*

l. Si is, qui. 2.
l. Si vir. 3.

Menchacha *contra. illuſtr. cap. 79.*

l. Si pater. 4.

Iacobus Cuiuus *lib. 3. ninquith ad ſtatutum, cap. 34.*

l. Qui pro donato. 5.
l. Donationis. 6.

Tit. 7. Pro derelicto.

Explicatur à Cuiac. *tom. 2. comment. ad hunc titulo.*

l. Si res. 1.
l. Pro derelicto. 2.
l. An pars. 3.

Cuiac. *ad lib. 2. obſerua. Alexandrini, tom. 2.*

l. Id, quod. 4.
l. Si id. 5.
l. Nemo. 6.

Cuiac. *ad lib. 3. Inſt. Inſt. ad Fortunat. tom 2.*

l. Si quis. 7.

Cuiac. *ad lib. 2. Inſtitut. ex Minicio Natal. tom. 2.*

l. Sempronius. 8.

Cuiac. *ad lib. 18. reſp. Iulij Paulli. tom. 2.*

Tit. 8. Pro legato.

Vide Cuiac. comment. ad hunc tit. *tom...*

l. Legatorum. 1.
l. Si poſſidean. 2.

Cuiac. *ad lib. 14. Paulli ad edictum. tom. 2.*

l. Non magis. 3.

Cuiac. *ad lib. 23. quæſt. Papin. tom. 4.*

l. Pro legato. 4.

Cuiac. *ad lib. 14. Paulli ad edictum. tom. 2.*

l. Ea res. 5.
l. Si is. 6.
l. Nemo. 7.
l. Si non. 8.
l. Pro legato. 9.

Molineus *ad conſuetudin. Pariſien. tit. 1. §. 7. gloſſ. 1. num. 24.*

Tit. 9. Pro dote.

Vide Cuiac. comment. ad hunc tit.

480/C.IV.K.5-3, 10
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

l. Titulus. 1.
Fol. 12. num. 57. & 58. repet. 3. Ad interdictum vide per doct. tractatu ab Ocha. & alios novitiff. Pan. in Rub. *felor. matrim.* dum disputatur, an solut. matrim. sit propriè dos.
l. Si æstimata. 2.
Cuiac. *ad lib.* 54. *Pauli ad edictum. tom.* 1.
l. Duæ filiæ. 3.

Tit. 10. Pro suo.

Explicat hunc tit. Cuiac. *tom.* 2. *comment. ad iste titulo.*
l. Pro suo. 1.
l. Est species. 2.
l. Hominem. 3.
l. Si ancillam. 4.
Vitalis *lib.* 1. *vser. feud. cap.* 12. *fol.* 347. *num.* 81. & *seq. repet.* 5.
§. Quod. 1.
Molinæus *d. num.* 14.
l. Vsucapio. 5.

LIBER XLII.

TITVLVS I.

De re iudicata.

Ad totum titulum Zasius ad partem Ripa scripserunt, vide Io. Robert. *lib.* 1. *sent. iur cap* 14.
l. Res iudicata. 1.
Sarmientus *lib.* 1. *select. cap.* 13.
l. Qui pro tribunali. 2.
Guilielmus Forner. *lib.* 2. *select. cap.* 15.
l. Qui damnare. 3.
Menoch. *de arbitr. iud. lib.* 1. *q.* 23. Cuiac. *ad lib.* 17. *Pauli ad edictum. tom.* 2.
l. Si se. 4.
Excepto nullitate an impediat executionem sententiæ, post Bart. hîc, qui plenè tractat. vide Socin. *reg.* 121. Ioan. Bapt. *Pint. ad l. si quando. n.* 371. *Cod. unde vi.*
§. Condemnatum. 1.
Menoch. *de arbitr. iudic. lib.* 1. *q.* 20.
l. Ait prætor. 5.
l. Miles. 6.
§. Decem. 1.
Socin. *in rub. de verb. oblig.* 15. *col.* & Ruin. ibi *in pen. chart. & in 1. stipulationes non dividuntur. in 2. chart. ad Gloss. in prin. huius l.* vide Gomez. *Inſtit. de actio. in prin. nu* 65. vbi arrpitur illam Gloss. & declarat.
l. Intra. 7.
l. Si homo. 8.
Cuiac. *obſerv. lib.* 11. *cap.* 15.
l. Si furioso. 9.
l. Qui cùm. 10.
l. Si Kalendis. 11.
l. In depositi. 12.
l. Si quis. 13.
l. Quod. 14.
l. A diuo. 15.
Pro intellecta illius tenuis, Zasius *lib.* 1. *singul. intellect. cap.* 6. Menoch. *de arbitr. iudic. lib.* 4. *quæst.* 74. quæ notat Alciat *lib.* 1. *cap.* 4. *paradox.* Non tamen illa Gloss. allegantis communiter per doct. quòd in priuilegio data priuatæ personæ licet non debeat exprimi, *fol.* 320. *num.* 172. *repet.* 1. *Mallar. 1. nu.* 126. *fol.* 198.
§. Sententiam. 1.
Vide Longoual. *ad Lamperium num.* 172. *ff. de iur. com. and.* Claud. Cant. *de offic. iud. lib.* 2. *cap.* 3. *num.* 26. Iacob. Menoch. *in tract. de arb. iud. lib.* 1. *q.* 74. *n.* 35.
§. Si pignora. 2.
Vrsicherus *lib.* 1. *misscll. cap.* 19. Alciat. *lib.* 6. *c.* 3. Duarenus *lib.* 1. *disput. cap.* 6. Ioannes Robert. *lib.* 1. *sentenc. iur. cap.* 22. Forcat. *noviem. dial.* 26.
l. Sunt. 16.
l. Patronus. 17.
l. Item. 18.
l. Iter. 19.
Augustl. *lib.* 1. *emend. cap.* 7. Gutierius 3. *pat. resol. cap.* 6. *num.* 13.
l. Non tantùm. 20.
Cuiac. *obſervat. lib.* 24. *de cap.* 38.
l. Sicut. 21.
l. Sed. 22.
l. Si cum. 23.
l. Etsi. 24.
§. Si maritus. 1.
Vide Bart. *in* l. 1. *de confess prin. col.* 2. *in fin. vers. sua non est.*
l. Sciendum. 25.
Cuiac. *ad lib* 20. *Pauli ad edictum. tom.* 2.
l. Si conuenerit. 26.
Zasius *par.* 2. *annotam.* 5.
l. Fræses. 27.
Cuiac. *ad lib.* 1. *resp. Scæuol. Modestin. tom.* 2.
l. Duo iudices. 28.
Vide Alciat. *lib.* 1. *paradox. cap.* 5. In addit. Matth. *singulare* 109. *n.* 3. *col.* 262. & Cuiac. *ad lib.* 22. *resp. Modestini. tom.* 2.
l. Tempus. 29.
l. Cùm ex causa. 30.
l. Debitoribus. 31.
Cuiac. *lib.* 3. *obſerv. cap.* 35. Præcipua de veteri iurisprud. *pag.* 155. hodie correcta Matthæi *in Lem. C. de exam. rei iudic. num.* 2. *fol.* 338.
l. Cùm prolatis. 32.
l. Diuus. 33.
Castr. & Alex. *in* 2. *not. in l. admonendi. de iurisdict.* & quæ suprà dicta fuerunt circa *l. cùm à te*, vide ad dicta per Bartol. *l.* 2. *vers. qua re hinc.* vide Socin. *in reg.* 367. & vide *in fin. chart. num.* 24. & *illum text.* vide Glos. *in l. fin. de collat. dot.* & quod per eam dicit ibi Bart. *in apostil.* Socin. *reg.* 367.
l. Si vinctum. 34.
l. Imperatores. 35.
Socin *regul.* 361. *ad fin. illius.* Lvide Gloss. *in verb. indicare. in fin.* §. 2. *quæst. cap. fin.*
l. Pomponius. 36.
Cuiac. *ad lib.* 17. *Pauli ad edictum. tom.* 2.
l. Tunc. 37.
l. Inter. 38.
Molinæus *ad l.* 1. §. *si stipulanti. num.* 14. *ff. de verb. oblig.* Cuiac. *lib.* 12. *obſerv. cap.* 16. & *in comment. ad lib.* 17. *Pauli ad edictum. tom.* 2. Berrà. *lect lib.* 1. *arrpiat. verse. cap.* 41.
l. Duo. 39.
Pro intelligencia vide Alex. *in l.* 1. *C. qui admitt. num.* 16. *chart.* 79. & Ial ibi *num.* 19. *chart.* 8.
l. Commodis. 40.
l. Nescimus. 41.
Cuiac. *ad lib.* 12. *cap.* 17. & *in comment. ad lib.* 14. *quæst. Pauli. tom.* 2. Gutierius *par.* 3. *resol. à num.* 19. *cap.* 15.
l. Paulus. 42.
Cuiac. *ad lib.* 3. *resp. Iuly Pauli. tom.* 2.
l. Paulus. 43.
Cuiac. *ad lib.* 16. *resp. Iuly Pauli. tom.* 2.
l. Ex contractu. 44.
Zasius *lib.* 2. *singul. intellect. cap.* 16. Cuiac. *d. lib.* 12. Aries Pinellus *C. de bonis maternis. fol.* 489. *num.* 100. & *sequent. repet.* 6. vide ad ibi dicta per Ruin. *in l. si mulier. §. dixi. in chart. 36. colum.* * 5. *in fin.* poll Alex. *in l. cum filio. de leg.* 1. *fol.* 156. *num.* 9. *repet.* 8.
l. Actus. 45.
Zasius *d. lib.* 1. *cap.* 22.
l. Actorem. 46.
Vrsicherus *lib.* 1. *miscel. c.* 22. vide Dec. *in cap. quamuis contra in nov.* 12. *coll.* 7. *vers. de probat. n.* 15. *ver. pro ista parte.* & Lanfranc. de Oriano *in d. c. prime. n.* 3. Ad id, quod dicit Gloss. *a* in verb. quæ. vi te Alex. *in l. fine. in* 8. *col. vol.* 10. cum quo transit Ruin. *in l. si mulier. §. dixi chart. 9. circa fin. de legat.* 1.
Menoch. *de arbitr. iudic. lib.* 1. *quæst.* 28. Portius *lib.* 1. *consil. q.* 3. & Ioannes Anpachus *lib.* 1. *allegat. cap.* 19. Peckius *de reparat. appell. cap.* 16. Citatio partis in quolibet actu requiritur. 115 limit. in quibus sententia absque citatione valet, ponit Antonius Nicias *in tract. concord. Gloss. num.* 224. quod amplia etiam in sententia principis. *cap.* 1. *vbi Abb. vbi nov. extra de caus. poss. fol.* per Tiraquell. *de leg. connub. fol.* 195. *nu.* 1 quicquid dicat Ial. *ad l. nec quicquam. §. vbi diuersum. ff. de offic. proconsul. & leg. numer.* 29. vbi plenè de materia. Costa in verbo, *notario parm.* Bals. *decis.* 193. & 371. Nascitur in materia huius l. per Philip. Port. *lib.* 1. *conclusionum suarum. concl.* 43. vbi ponit ibi ampliat & 214. & *limit.*
l. De vnoquoque. 47.
l. Decreta. 48.
Rauardus 4. *variar. cap.* 2. Molinæus *ad l.* 1. §. *eodem num.* 11. & 15 *ff. de verb. oblig.* Vrsicherus *lib.* 2. *misc. ell. cap.* 18. *fol.* 136. *num.* 7. & *sequen. repetat.* 7. *fol.* 130. *num.* 7. & *sequen. repet.* 6.
l. Et exheredatum. 49.
l. Nec libertate. 50.
l. Si quis. 51.
Cuiac. *lib.* 2. *obſer. cap.* 23.
l. Si rerum. 52.
l. Contumacia. 53.
Vrsicherus *lib.* 1. *miscell. cap.* 28. Rauard. *pro tribunal.*
l. Contra. 54.
l. Iudex. 55.
l. Post rem. 56.
l. Quidam. 57.
Gilbert Regius *lib. interrogat. cap.* 30. Zasius *lib.* 2. *singul. intellect. cap.* 11. Forcat. *in cupid. interpr. cap.* 17. Petrus Faber *ad l.* 2. *parag.* 11 *ff. de reg. iur.* Cuiac. *lib.* 17. *obſerv. cap.* 34. Ibi *ius scripti*, vide Aug. Aret. *in* §. 2. *Inſtit. de fidei. codicil. col.* 2. Zasius fol. 251. *num.* 10. & 22. *tract.* 2.
l. Si cùm. 58.
l. In sententiis. 59.
l. Quæsitum. 60.
Augustl. *lib.* 1. *emend. cap.* 20. Cuiac. *lib.* 22. *obſer. cap.* 28. & *in comment. ad lib.* 5. *dig. Iuliani tom.* 2. Ioannes Anepachus *lib. singul. allegat. cap.* 33.
l. In iudicati. 61.
Forneriius *lib.* 1. *select. cap.* 28. Cuiac. *ad lib.* 45 *dig. Iuliani. tom.* 2.
l. Cùm. 62.
l. Sæpe. 63.
Ioannes Robertus *lib.* 1. *sent. iur. cap.* 13. & 20. Cuiac. *lib.* 22. *obſer. cap.* 23. Molinæus *ad consuet. Parisien. tit.* 2. §. 51. *num.* 28. & *seq.* Coualr. *practicarum quæst. cap.* 11. Zasius *lib.* 2. *singul. intellect. cap.* 17.
Sententia lata contra eum, qui alteri non nocentem lite per doct. Iacobinum, quàm late Socinus *tus consil.* 441. & per Felin. *ad cap. quamuis. extra de re iudic.* adde Didac Couarr. *in lib. practic. quæst. cap.* 13. *num.* 7. & 9. Non haberi rem in translatione, & alia omnia actibus, ei cum alius cum eo factus noceat illi, & prosit alteri *sing.* 2. *fol.* 99.
l. Negotiorum. 64.

Tit. 2. De confessis.

Ad totum titulum scripsit Zasius.
l. Confessus. 1.
Cuiac. *ad lib.* 16. *Pauli ad edictum. tom.* 2.
l. Non fuerit. 2.
Zoannetus *rerum quotidianarum cap.* 20. Illum text. limita vt per Socinum *in reg.* 64. 65. & 66.
l. Iulianus. 3.
l. Si is. 4.
l. Qui Stichum. 5.
l. Certum. 6.
Quomodo procedat, vide Alex. *in l. nam pactus* §. *si minor. de iurisdict.*
§. Sed etsi. 2.
§. Si quis. 3.

480/C.IV.K.5-3, 11
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

§. Sed. 4.
§. In pupillos. 5.
Sarmientus lib. 3. sylvar. cap. 13.
§ Confcilli. 6.
l. Cùm. 7.
l. Non omni modo. 8.

Titulus 3.
De cessione bonorum.

Ad totum titulum scripsit Zasius. Vide Conarruuium lib. 2. variorum resolut. cap. 1.
l. Creditori. 1.
Pithœus in notis ad fragmenta antiquitatum. pag. 56.
l. In personalibus. 2.
Pithœus d. loco.
l. Is, qui. 3.
l. Is, qui. 4.
l. Quem. 5.
Cuiac. ad lib. 50. Pauli ad edictum tom. 1.
l. Qui bonis. 6.
l. Si debitoris. 7.
l. Qui cedit. 8.
Cuiac. ad lib. 38. Pauli ad edictum tom. 1.
l. Bonis. 9.

Titulus 4.
Quibus ex causis in possessionem eatur.

Ad totum titulum extant Zasii commentarij.
l. Tres. 1.
l. Prætor. 2.
Alciat. lib. 2. disputat. cap. 12. in §. hac verba.
l. Apud. 3.
l. Sed & is. 4.
Cuiac. ad lib. 38. Pauli ad edictum tom. 1.
l. Hæc. 5.
Ad illam text. cum ibi dictis per Bartolum, vide Bauer. tractat. de restitut. in possess. vol. super Gloss. fin. in 3. quæst.
l. In possessionem. 6.
Cuiac. lib. 10. observ. cap. 32.
l. Fulcinius. 7.
Cuiac. observ. lib. 1. cap. 13.
§. Prætor. 1.
Rexardus pro tribunal. cap. 3.
Fol. 170. num. 143. & 145. & §. adde hæc quæ l. Paulinæ num. 157. repet. 5.
§. Cùm hoc. 2.
§. Adeò. 9.
Cuiac. 10 observ. cap. 31. Vide Socinum in reg. 4.
§. Illud. 13.
Cuiac. ad lib. 1. observat. cap. 13. & lib. 1. cap. 40.
Rexardus lib. 4. variar. cap. 7. Brissonius lib. 2. select. cap. 12. Emanuel Soarez lib. observatic. cap. 21. fol. 170. num. 146. repet. 5.
§. Duos. 19.
Fol. 177 num. 215. & seq. & 242 repet. 5.
l. Si diu. 8.
l. Vnus. 9.
l. Si pupillus. 10.
l. Si filiofamilias. 11.
l. Cùm. 12.
l. Ad cognitionem. 13.
Cuiac. ad lib. 14. resp. Papin. tom. 4.
l. Si quis. 14.
Cuiac. ad lib. 2. quæst. Pauli. tom. 1. & lib. observ. 10. cap. 21.
l. Is, qui. 15.
Cuiac. lib. 20. observ. cap. 31.

Titulus 5.
De rebus auctoritate iudicis possidendis, seu vendendis.

Totum titulum Zasius ex professione declarauit
l. Venire. 1.
l. Vbi. 2.
Cuiac. ad lib. 54. Pauli ad edictum tom. 2. correxit.
l. Aut vbi. 3.
l. Si seruus. 4.
Bart. in l. si vnus. § pactus. de pact. vol. 2. vers. tamen.
Cuiac. ad lib. 37. Pauli ad edictum tom. 1.
§. Si quis. 1.
l. Si minor. 5.
l. Si non. 6.
Cuiac. ad tit. 38. Pauli ad edictum tom. 1.
§. Si pupillus. 1.
l. Hereditarium. 7.
l. In venditionem. 8.
Molinæus ad consuet. Parisiens. tit. 1. § 6. glos. 7. num. 11.
§. Si quis. 1.
Fol. 178. num. 238. repet. 5.
l. Prætor. 9.
§. Est prætereà. 5.
Molinæus d. locum 1. § 6. glos. 7. num. 11. & 12.
§. In eum. 6.
Cuiac. lib. 11. observ. cap. 25.
l. Nisi 10.
Cuiac. ad lib. 39. Pauli ad edictum tom. 1.
l. Heredi. 11.
l. Cùm vnus. 12.
Cuiac. ibid.
l. Quamuis. 13.
l. Creditore. 14.
Cuiac. ibid.
l. Cùm 15.
Alciat. lib. 2. paterg. cap. 25. Augustl. lib. 4. emend. cap. 3.
l. Cùm. 16.
Anton. Augustl. lib. 3. emend. cap. 1.
l. Quæsitum. 17.
l. Interest. 18.
Cuiac. ad lib. 60. Pauli ad edictum tom. 2.
l. Dahemúsque. 19.
l. Vel surdo. 20.
l. Vel fatuo. 21.
l. Idem. 22.
l. Si negotium. 23.
l. Si ventri. 24.
l. Ait. 25.
l. Qui. 26.
l. Si magistratus. 27.
l. Paterfamilias. 28.
l. Eusidius. 29.
l. Imperatores. 30.
Rexardus lib. 1. de prætoribus, cap. 13.
l. Si creditores. 31.
l. Prinilegia. 32.
Gomezius tome 2. variar. resolut. cap. 2. num. 20. vol. 3.
l. Si pupillus. 33.
l. Quod. 34.
l. Eum, qui. 35.
Cuiac. lib. 2. observ. cap. 13. & lib. 11. cap. 8.
l. Eum. 36.
l. Antiochensium. 37.
Alciat. lib. 1. disputat. cap. 11. Cuiac. lib. 20. observ. cap. 33.
l. Bonis. 38.
l. Pupillus. 39.
Cuiac. ad lib. 60. Pauli ad edictum tom. 2.

Titulus 6.
De separationibus.

Ad totum titulum scripsit Zasius.
l. Sciendum. 1.
Zasius lib. 2. intellect. singul. cap. 13.
l. Ab herede. 2.
Cuiac. ad lib. 13. quæst. Papin. tom. 4.
l. Debitor. 3.
Augustl. lib. 3. emend. cap. 3. Cuiac. ad lib. 13. quæst. Papin. tom. 4.
l. Creditoribus. 4.
Cuiac. ad lib. 12. resp. Papin. tom. 4.
l. Si creditores. 5.
Cuiac. ad lib. 13. quæst. Pauli. tom. 4.
l. Quotiens. 6.
Cuiac. ad lib. 46. Dig. Sal. Jul. tom. 2.
l. Qui iudicium. 7.

Titulus 7.
De curatore bonis dando.

l. Si quis. 1.
Cuiac. ad lib. 37. Pauli ad edictum tom. 1.
l. De curatore. 2.
l. Si plures. 3.
l. Imperatores. 4.
l. Si debitor. 5.

Titulus 8.
Quæ in fraud. cred. facta sunt, vt restituantur.

Hunc titulum ad finem vsque Zasius interpretatur. vide Nonium Valium de reb. dub. tract. 12.
l. Ait prætor. 1.
l. Idem. 2.
l. Vel. 3.
l. In fraudem. 4.
Cuiac. ad lib. 68. Pauli ad edictum.
l. Sed etsi. 5.
l. Quod. 6.
l. Si debitor. 7.
l. Ex his. 8.
l. Is, qui. 9.
Cuiac. ad lib. 62. Pauli ad edictum. tom. 2.
l. Ait prætor. 10.
§. Si quid. 20.
Cuiac. lib. observ. cap. 4.
§. Si debitorem. 16.
Portat. magnum dunlog. 9. & Cuiac. lib. 26. observ. cap. 19.
Qui pecuniam sibi debitam à debitore fugiente abstulit, communicare non cogitur aliis creditoribus, ante bona possessa; secùs si post bona possessa. Iaf. Tagliuc. de actionib. in princip. num. 72. & de iuris Moder. Auct. in tractatu de mutuat. parte 2. num. 13.
l. Cassius. 11.
l. Si pater. 12.
l. Illud. 13.
Cuiac. ad lib. 68. Pauli ad edictum. tom. 2.
l. Hæc. 14.
l. Si quis. 15.
Zasius 2. par. Antonin. num. 2. Cuiac. ad lib. 49. Dig. Sal. Jul. tom. 2.
l. Nisi. 16.
l. Omnes. 17.
In donatione omnium bonorum præsumitur fraus: & sufficit libellum præsumptiuè concludere. Bart. ad l. cum quid. num. 19. vbi alij. ff. si cert. pet. per Felin. ad tit. cauta de libel. oblat. Alex. cons. 108. vol. 6. Anib. de Cano ad l. post contractum. num. 42. ff. de in. ius. & §. item si quis in fraud. cred. Inst. de act.
Vide Bart. in Leuer. Illum. ff. de donat. in 2. col. post glos. in l. qui testamentum, quam allegat ff. de probat. Et Bart. in l. cùm quidam. in vlt. col. ff. serv. vtic. Iaf. Insti. de all. § item si quis. in 2. col. &c. Cuiac. comment. ad lib. 49. Dig. ff. Sal. Jul. tom. 2.
§. Lucius. 2.
Fol. 192. num. 61. repet. 5.
l. Et si. 18.
l. Patrem. 19.
Cuiac. ad lib. 11. resp. Papiniani. tom. 2.

l. Debi

480/C.IV.K.5-3, 12
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

l. Debitorem. 20.
Glo. ibi, *debitor mulierum* an autem quarta Trebellianica dicatur debita naturaliter, vt ideò impediat eius repetit. ſi fuerit ſoluta, tradit. *in l. 1. & l. error in princ. ad leg. Falcid.* Bart. ibi & latius Iaſon *in Luum quæ. Cod. de ſent. & ſuat. ejus.* & ad hoc vide ſtatut. text. in alia terminis, *in l. ſi ſponſus. §. ſi quis. ff. de don. inter vir.*
l. Debitor. 21.
Valla *de rebus dubijs, & traditis.* 11.
l. Cùm. 22.
Auguſt. *lib. 1. emend. cap. 9.*
l. Primo. 23.
l. Pupillus. 24.
Et ad hãc text. addo, quòd idem ſit in vno exhered. *l. ſin. C. depoſit.*
l. Si Fœnerator. 25.
§. Proculus. 3.
Auguſt. *lib. 1. emendation. cap. 1.*
§. Fructus. 6.
Gilbertus Regius *lib. 1. inurnamiũ, cap. 20.*

LIBER XLIII.

Titulus I.

De interdictis.

Ad hanc titulum laudantur Zaſij commentarij, vide Duarenum *lib. 1. diſput. cap. 19.* Ioan. Robert. *lib. 3. ſent. interciſ. cap. 19.* Hoeſmann. *lib. 1. ff. in cap. 10.*
l. Videamus. 1.
Ripa hanc legem interpretatur.
l. Interdictorum. 2.
Quæſtada *lib. 1. quæſt. cap. 9.*
§. Hæc autem. 3.
Cuiac. *lib. 4. obſerv. cap. 10. & lib. 3. cap. 20.*
l. In interdictis. 3.
l. Ex quibus. 4.
l. Interdicta. 5.

Titulus 2.

Quorum bonorum.

Ad hanc titulum Ripa ad eius ſequêtes Zaſius ſcripſit. vide Menoch. *de adipiſc. poſſeſſ. remed. 1.*
l. Ait prætor. 1.
l. Interdicto. 2.

Titulus 3.

Quod legatorum.

Menoch. *de adipiſc. poſſeſſ. remed. 1.*
l. Hoc interdictum. 1.
Hanc legem Ripa interpretatur. vide Guterium *par. 1. reſolut. cap. 13. num. 4. & 5.* hoc interdicti ibi non habet locum, quod prohibetur heres detrahere Falc. ſecund. Rapha. Cuma. *conſ. 61.*
§. Si quis. 5.
Cuiac. *lib. 20. obſerv. cap. 28.*
§. Quod ait. 11.
Fol. 141. *num. 15. & ſequen. repet.* 7. fol. 145. *num. 111. & ſeq. uſque ad num. 113. & ſeqnen. num. 20. repet. 7.*
l. Diuerſum. 2.
Cuiac. *ad lib. 5. Paulí ad edictum. tom. 1.*
§. Quod. 1.
Fol. 147. *num. 136. repet. 5.*

Titulus 4.

Ne vis fiat ei, qui in poſſeſſionem miſſus erit.

Menoch. *de retinend. poſſeſſ. remed. 4.*
l. Ait prætor. 1.
l. Suo. 2.
l. Si quis. 3.
¶ Zaſius *1. par. antinomiar. num. 11.* Straithmannus *harmonia iuris pag. 305.*
l. Per interdictum. 4.

Titulus 5.

De tabulis exhibendis.

l. Prætor ait. 1.
§. Hoc interdictum. 2.
Zaſius *d. loco num. 10. & Straithmannus vbi ſupra pag. 308.*
l. Vel totum. 2.
Cuiac. *ad lib. 64. Paulí ad edictum. tom. 1.*
l. Locum. 3.
§. Hoc interdum. 7.
Ioannes Robertus *lib. 1. receptæ lection. cap. 25.* Cuiac. *lib. 16. obſervat. cap. 18.*
l. Si ſint. 4.
Cuiac. *ad lib. 65. Paulí ad edictum. tom. 1.*
l. De tabulis. 5.

Titulus 6.

Ne quid in loco ſacro fiat.

Hunc totum titulum ſcripſit Zaſius *tom. 3.*
l. Ait prætor. 1.
l. In muris. 2.
l. Neque. 3.

Titulus 7.

De locis, & itineribus publicis.

l. Cuilibet. 1.
l. Nemini. 2.
l. Viæ. 3.

Titulus 8.

Ne quid in loco publico, vel itinere fiat.

Briſſonius *titulo de via publica, fol. 406.*
l. In loco. 1.
Cuiac. *ad lib. 64. Paulí ad edictum. tom. 1.*
l. Prætor ait. 2.
§. Hoc interdictum. 2.
Cor. *ad lib. 6. miſcell. cap. 19.* Briſſonius *lib. 3 ſelect. cap. 19.*
§. Idem. 15.
Vide Socinum *repet. 86.*
§. Si quis à. 16.
Menoch. *de arbitr. iudic. lib. 1. q. 48.* Priuil. à principe conceſſam intelligitur ſine iniuria iuris alterius, declara vt per Bart. *ad l. 1. num. 4. de rei. Cod. fac. in mar.* Alexand. *conſil. 125. num. 3. cum ſeq. vol. 2. & conſil. 87. num. 8. vol. 6.* Cornel. *conſil. 207. num. 5. & 6. volum. 4.* Alciat. *in tract. præſcam. reg. 31. præſum. 11.* Marſil. *ſing. 440. princip. Ital. ad l. 3. num. 138. de conſtit. princip.* Mantic. Albert. *conſil. 34. num. 10. colleg. Bonon. conſil. 1. num. 57. poſt conſtit. Zaberel.*
§. Si quis. 17.
Forca. *in pen. iur. cap. 19.*
§. Viarum. 22.
Alciat *lib. 3. parerg.* Alex. ab Alexan. *lib. 2. genial. dier. cap. 28.*
§. Hoc interdictum. 24.
Briſſonius *lib. 4. ſelect. cap. 11.*
l. Littorea. 3.
l. In littore. 4.
l. Si per. 5.
l. Ei, qui. 6.
Cuiac. *ad lib. Digeſt. Sal. Iul. tom. 1.*
l. Sicut. 7.
Cuiac. *ad lib. 48. Digeſt. Sal. tom. 1.*

Titulus 9.

De loco publico fruendo.

l. Prætor. 1.
Fol. 476. Arias Pinc. *C. de bon. matern.*
l. Concedi. 2.
Pytheus *in notis ad fragment. iuriſcon. ſul. pag. 76.*

Titulus 10.

De via publica, & ſi quid in ea factum eſſe dicatur.

l. Ædiles. 1.
Alciat. *lib. 1. præterm iſſor.*

Titulus 11.

De via publica, & itinere publico reficiendo.

l. Prætor. 1.
l. Viam. 2.
Corral. *ad l. ſeruitutes. §. ſeruitus. ff. de ſeruit.*
l. Si in agrum. 3.

Titulus 12.

De flumin. ne quid in flumine publico, ripáve eius fiat, quo peiùs nauigetur.

l. Ait prætor. 1.
Forcatulus *meyom. dial. 84.*
l. Quo minus. 2.
Duarenus *lib. 1. diſput. cap. 32.* Forcatul. *dialog. 85.* hanc l. Ripa explicant.
l. Fluminis. 3.
Forcatulus *dialog. 86 meyom.* Cuiac. *lib. 14. obſer. cap. 12.*
l. Quæſitum. 4.

Titulus 13.

Ne quid in flumine, &c.

Boſſius *de aquæ, & fluminibus. 389.*
l. Ait prætor. 1.
§. Sed & ſi. 7.
Et id notatex hoc text. quòd magna vtilitas priuata præferetur vtilitati publicæ, vt per Alex. *in l. 1. num. 18. ſolut. matr.* Decius *conſ. 144. col. 2. 3. & ſeq.*

Titulus 14.

Vt flumine publico nauigare liceat.

l. Prætor. 1.

Titulus 15.

De ripa munienda.

l. Prætor. 1.

Titulus 16.

De vi, & vi armata.

Menoch. *de recup. poſſeſſ. remed. 1.* Cuiac. *lib. 6. obſerv. cap. 4.* Duarenus *lib. 1. diſput. annuarſ. cap. 20.* Gilbertus Regius *lib. 1. inurnamiũ, cap. 21.*
l. Prætor ait. 1.
§. Interdictum. 13.
Agens poſſeſſorio recuperandæ debet duo probare. Idem in conclusionibus cum Gloſſ. *in verb. poſſeſſ. extrà de offic. delog.* Adde Affli. *deciſ. 327.*
l. Eum.

480/C.IV.K.5-3, 13
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

§. Eum. 26.
An autem propter vim illatam repellendam liceat rumpere ostia, & muros, licet Abb. in c. 3. de immunitate ecclesiarum.
l. Dolóve. 2.
Cuiac. ad lib. 65. Paulli ad edictum. tom. 1.
l. Quod. 3.
§. Armis. 2.
Carta in voce, Frances, & in voce, Remplua.
§. Hoc. 22.
Cuiac. lib. 15. obser. cap. 18. & 20.
l. Si vi. 4.
l. Si rerum. 5.
l. In interdicto. 6.
Cuiac. ad lib. 17. Paulli ad edictum. tom. 1.
l. Cùm. 7.
Cuiac. ad lib. 14. Paulli ad edictum. tom. 1.
l. Fulcinius. 8.
l. Si plures. 9.
Cuiac. ad lib. 65. Paulli ad edictum. tom. 1.
Molinæus de divid. & individ. par. 1. num. 233. vide Bart. & post eum alios in l. 43. Cato. 3. oppof. de verb. oblig. maximè Alex. dic. in 3. col. fol. 171. num. 40. & seq. repet. 6. fol. 356. num. 63. & 97. & 99. repet. 6. fol. 117. num. 92. repet. 6. fol. 233. num. 82. repet. 6. fol. 330. num. 110. repet. 6. fol. 246. num. 48. repet. 6.
l. Si de fundo. 10.
l. Vim. 11.
l. Colonus. 12.
l. Neque. 13.
l. Sed si. 14.
l. Si vi. 15.
l. In interdicto. 16.
l. Qui. 17.
Cuiac. ad lib. 48. Digest. Sal. Ind. tom. 1.
l. Cùm. 18.
Cuiac ad lib. 16. quæst. Papin. tom. 1. Fab. Acoram ad l. naturaliter §. nihil. ff. de acquir. poss. n. 101. 116. 118. Purpurat. ad Ludov. Cod. de rebus mancip. 119. vide Socin. in reg. 118. cum illa verb. pedum. adderis. Licèt aliud sit secundùm Jus Cæsareum. Vide tamen Jaf. de qui dicit, illud idem esse de iure Ciuili: sed non bene probat. Tu proba quòd text. in c. postremo in verf. sed hîc, vtitur deabus rationibus secundùm est cognita de iure ciuili, Lillad. ff. de tribut. Item quia text. ille citat disposium Iure Ciuili.
l. Marito. 19.
l. Si colonus. 20.

Titulus 17.
Vti possidetis.

Cuiac. lib. 3 obser. cap. 11. & lib. 17 cap. 2. Menoc. de retinend. possess. remed. 3.
l. Ait prætor. 1.
Forcatulus nouveau dialog. 63.
§. Inter. 3.
Vide Bartolli in l. prin. in 3. oppos. in princip. vbi declarat, quando possessor hic tractus. Et adde quòd præcedit hic 4 annexa possessione, quæ initio est apud aliquem scientem quod superveniat ex post facto, non est extincta actio quod omnia. in l. naturaliter §. nihil commune in 4. lect. de acquir. poss. vbi Bart. Item die, quòd possidenti non datur rei vindicatio, nec potest petere declarari se dominum. Paly in c. ecclesiarum 2. col. de iud. Adde quòd aliquando in hoc interdicto venit restituenda possessio, quæ erat apud adversarium turbantem, in text. Glos. 1. in fin. in l. naturaliter. §. nihil commune. de acq. poss. ff. non tamen per hoc constat, quando sit restituenda possessio, & semper considerandis sit ratio principalis. Ita declarat Jaf. in 4. §. nihil commune num. 4. 29. Ad Glossam in §. qua incipit, Possidet. in fin. Adde quòd est alius casus, in quo licet domino turbare possessorem impune, quando scilicet possessor, & dominus contendunt de proprietate, lata fuisset sententia pro ipso domino. Nam tali casu, possessori agenti interdicto, vti possidobiectur exceptio latæ sententiæ super petitorio. Ita est doctrina communis contra Bart. opinionem in l. naturaliter. §. nihil commune. in 2. col. in prin.
§. Interdictum. 6.
Fol. 134. num. 82. repet. 5.
l. Iusta. 2.
§. Sed si supra. 7.
Cuiac. lib. 15. obser. cap. 26.
l. Si duo. 3.
l. Item. 4.
Cuiac. lib. 3 obser. c. 22. Ioann. Robert. lib. 2 recep. sent. cap. 14.
l. In summa. 5.
Pro intellect. huius text. vide not. post Socinum ad l. 1. in princip. ff. de acquirend. poss. num. 30. 40. Ianc. in repet. ad l. naufragium. §. non aliter. ff. ad Syllan. in 2. part. num. 13.
Fol. 303. num. 53. repet. 5.

Titulus 18.
De superficiebus.

Menoch. de retinenda possessione remed. 4. Cuiac. lib. 17. obser. cap. 2.
l. Ait prætor. 1.
In Glos. verbo, agendo, vide Socin. in l. 1. in 4. num. de reb. dub.
§. Quod. 3.
Fol. 470. & seq. ex num. 66. Azius Pinel. C. de bon. maiern.
§. Seruitutes. 9.
Rosardus in Tridentino, pag. 13.
l. Superficiarias. 2.

Titulus 19.
De itinere, actúque priuato.

Menoch. de retinend. possess. remed. 5.
l. Prætor. 1.
Alex. ab Alexand. lib. 3 geniol. dier. cap. 20. Gerald. Lagollius de seruitut. rusticor. cap. 19. vide Jaf. in l. de quibus. de leg. qui illam limitat, crimen 7. num. 23. verf. nec diligenter.
§. Si quis. 4.
Ad illud quod dicit Bart. in fin. per Glos. in verb. quoad vsque, vide Bald. in l. si patronus. C. communia utriusque iud. in non. col. circa fin. & in l. fin. C. qui testamenta fac. poss. Alexand. in cons. 24. in vlt. col. in 4. col. Et ad id, quod dicit ibi Bartolus de præscript. seruitut. vide Cathren. in l. imperium. de seruitut. rustic. prædior.
l. Nec enim. 2.
l. Inde etiam. 3.
§. Hoc autem. 13.
Fol. 135. num. 70. repet. 5.
§. Fieri. 14.
l. Veteres. 4.
l. Apparet. 5.
l. Sicut. 6.
l. Si per fundum. 7.

Titulus 20.
De aqua quotidiana.

Menoch. de retinend. possess. remed. 6.
l. Ait prætor. 1.
Rhodigious lib. 14. lectio. antiq. cap. 14. Patit text. in Liquidam. §. illud C. de veteri. hered. instit. Et quando iudex debeat, vel possit officium suum interponere, Arct. in §. præterea. col. fin. Inst. de actio. & an possit compelli, Jaf. in col. 2. & 3. vide quæ hîc addo ad Bart.
§. Præterea. 12.
Cuiac. lib. 6. obser. cap. 37.
§. Idem. 13.
Rhodigious lib. 16. lection. antiq. cap. 43.
§. Illud. 16.
Molinæus de divid. & individ. par. 3. num. 345 & 347. & 351. cum seq.
§. Deinde. 25.
Molinæus ad l. 1. §. sed si mihi. num. 81. de verbor. oblig.
§. Permittitur. 41.
Duarenus lib. 1. disput. cap. 31.
l. Si diuinarum. 1.
l. Hoc iure. 3.
Vide ad hunc text. c. 1. de reforpt. lib. 6. adde Dec. cons. 3. num. 3. & 8.
§. Ductus. 4.
Parladorius rerum quotidianarum can. 1. fol. 337. num. 311. repet. 3.
l. Lucio. 4.
Cuiac. ad lib. 41. Digest. Sal. Ind. tom. 1.
l. Cùm constet. 5.
Cuiac. ad lib. 4. Iuliani ex Minic. Nec. tom. 1.
l. De interdicto. 6.
l. Si de via. 7.
De intell. post Bart & Glo. hîc, & ad l. 1. ff. de prin. actiáque prin. §. 1. cum Glo. vide Paul. de Castr. ad l. si prius col. 2. vers. ff. & 4. ff. de oper. nou. nunc. & ibi alios omnes Bart. ad l. 1. in prin. leg. 4 ff. ead. & percipuè de illis verbis, sine præiud. actionis &c. Idem Bart. ad l. si prius. col. 6. in prin. 3. op. de fund. vt mod. cum Alexan. lib. 6. parerg. cap. 24. Sed intell. Bart. ad dicta verba sine præiudicio, non videtur tutus ubi quod præiudicium facere possit, & non vtitur causa hic aliquo modo, vt dicitur, & ideo verus sensus esse potest, quòd agens negatoria, causa se non vtuntur si pendente super seruitute, sine præiud. eius: id est quod contentus, qui est in quasi possessione exercitio interim vtitur sua seruitute, vt aliàs sæpè in simili est, quod ex destinatione res considerantur, licèt ea non fit in cap. 3. cum Glos. de consu. leprof. in Ls in stipulatus fuero. §. Cloryfogenus, cum Glos. in verb. quarantam. ff. de verb. oblig. in Libreale, in 2. cum Glos. ff. de fund. dotal.
l. Cui. 8.

Titulus 21.
De riuis.

Menoch. de retinend. possess. remed. 7.
l. Prætor. 1.
Alcia. lib. 1. præsumptor.
l. Labeo. 2.
l. Seruius. 3.
§. Si quis. 10.
Cuiac. lib. 16. obser. cap. 7.
l. De riuis. 4.

Titulus 22.
De fonte.

Menoch. de retinend. possess. remed. 2.
l. Prætor. 1.

Titulus 23.
De cloacis.

Alex. ab Alex. lib. 3. geniol. dierum. cap. 14.
l. Prætor. 1.
Menoch. de rein possess. remed. 8.
§. Quod. 10.
Duarenus lib. 1. annotat. disput. cap. 22.
l. Quamquam. 2.
Bellonius lib. 4. de fælicit. antiq. cap. 12.

Titulus 24.
Quod vi, aut clam.

Betous quæst. 3. & 4.
l. Prætor. 1.
Per Bartolum vide Antonii de Cancro in tract. de restaur. instrum.
§. Hoc interdictum. 2.
Fol. 32. num. 53. repet. 5.
l. Ne in aliena. 2.

LPro

480/C.IV.K.5-3, 14
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

l. Prohibere. 3.
Nunc textum declarat Rain. in l.1. de oper. nunc. in 4.q. fol. 56. num. 63 repet. 5.
l. Seruius. 4.
Vide Bart. in l. quòd Iterina. in 3. oppof. ff. depof.
l. Aut quis. 5.
§. Si quis. 1.
Augost. lib. 2. emend. 3. cap.
§. Et ſi forte. 2.
Fol. 145. num. 114. repet. 3.
l. Si ego. 6.
l. Si alius. 7.
§. Beliſſimè. 3.
Declarat, vt per Alex. in l. 3. §. nonnunquam. num. 6. de penit. oper. nunciat. conſ. 18. fallo. vbi citat l. vide gloſ. 9. fin. §. ſi ad ſummam. in verb. nec certè. sed dic.
l. Num. 8.
l. Nam etſi. 9.
l. Quia. 10.
l. Is, qui. 11.
§. Si quis. 2.
Alciat. lib. 2. parerg. cap. 27. Coraſ. lib. 1. Miſcell. cap. 19.
§. Si fundus. 10.
Cuiac. lib. 2. obſerv. cap. 25.
§. Stricto. 12.
Cuiac. d. loco. Ioannes Robert. lib. 1. receptar. ſolution. cap. 33. Cuiac. lib. 16. obſerv. cap. 29.
l. Quanquam. 12.
l. Denique. 13.
l. Nam. 14.
Cuiac. ad lib. 48. Dig. Iul. Pol. com. 1.
l. Semper. 15.
§. Hoc interdicto. 7.
Fol. 496. num. 165. repet. 8.
l. Competit. 16.
Cuiac. ad lib. 67. Pauli ad edictum. tom. 1.
l. Interdictum. 17.
Cuiac. ad lib. 69. Pauli ad edictum. tom. 1.
l. Si inmaturam. 18.
l. Interdictum. 19.
l. Vi facit. 20.
l. Si opus. 21.
l. Si vitem. 22.
§. Si ad iaruam. 2.
Duarenus lib. 2. antiquit. diſſigur. cap. 44 Renard. pro tribunal. cap. 23. Cuiac. lib. 16. obſerv. cap. 11.
§. Si is, qui. 3.
Menoch. de arbit. iudic. lib. 2. caſ. 45. fol. 269. num. 233. repet. 3.

Tit. 25. De remiſſionibus.

Duarenus lib. 1. diſp. cap. 16. Auguſt. lib. 1. emend. cap. 3. Cuiac. lib. 1. obſer. cap. 16. & lib. 16. c. 13. Emanuel Zoarez lib. 1. obſer. cap. 20. Ioannes Robert. lib. 2. recept. iudic. cap. 13.
l. Prætor. 1.
Intelligentia iſtius l. colligitur ex his, quæ ponit Gloſ. magn. in 2. parte in l. 1. in prine. ff. de non. oper. nunc. vt liquet quòd text. intelligitur, quantatione tenere, ſi ne veritate inſpecta, ſine iuris per remiſſione. Et nuntiatio dicitur non tenere, quando poteſt ab initio fretni, vel ratione perſonæ, vel rei, vel cauſa. Sed propriè ſtà intelligentia videtur contrarium tenere, qui ſi benè inſpiciatur, in telligendus eſt de nuntiatione, quatenus veritate inſpecta. Et vltra alia argumenta, quæ ferè poſſunt, maximè iſtud ſtringit, quod l. declarat illa verba illus habet, quando dominium, vel ſeruitutem habet, quod intelligo effectualiter, iuxta l. 1. quod quiſque iuris. l. 1. in fin. ff. ad municipalem. Et crederem ſtà illam l. verè cum ſuo pr. loqui de remiſſionibus, quæ fiat ex conventione, & ſic de remiſſione neceſſaria, & effectuali: quod patet, quia iam clarum eſt, text. iſtum non intelligi de remiſſione, quæ ſit præſtita ſatisfactione, quia remiſſio non eſt neceſſaria, ſolliceret per partem, benè remiſſio ſit à lege, ipſa iure, et ſimili remiſſio, quæ ſit per iudicem, voluerat neceſſaria. Et crederem, quòd non ſit neceſſe, quòd pronuntiare partem nuntiatam habere ius ædificandi, & tunc ipſo iure conſtetur fieri remiſſio. Et quo apparet nuntiantem ex poſtfacto non habere ius nuntiandi per ſententiam rudicat, & ex acta certam co factat, perinde eſt ac ſi à principio apparuiſſet, prout iſto modo arguit. Bald. poſt Gloſ. in l. 1. de non. oper. nunc. col. 1. dicto opponit d. l. 2. & 2. ne quis eum. Et ideò eo modo dico ſicut quando à principio apparuiſſet, nuntiantem nullam habere ius, quòd remiſſio ſit ipſo iure, vt ſcribit Bart. in d. l. col. 5. eodem modo, quando ex poſtfacto.
§. Sub. 1.
Fol. 130. num. 38. repet. 6. fol. 136. num. 128. 133. & 137. repet. 5.
§. Item Iuliano. 4.
Cuiac. lib. 16. obſerv. cap. 3.

Tit. 26. De precario.

Cuiac. lib. 4. obſer. cap. 7.
l. Precarium. 1.
Ad Gloſſ. in fin. vide Iaſon. in l. dedi. §. liber. de con. cauſa dat. & remiſſ. Inſtit. de action. num. 30. addit 87. Marſ. ſing. 57.
l. Ait prætor. 2.
Cosarruuias lib. 3. reſolut. cap. 15.
l. Veluti. 3.
l. In rebus. 4.
l. Sed ſi. 5.
Gutierius reſolut. par. 1. con. 43. Berroius quæſt. 63.
l. Certè. 6.
Ant. rubr. ad l. vnic. folium 5 mutre. ff. de non. oper. nunc. Tiraquell. in tract. remiſſ. 2. par. 2. num. 6. poſt Bartol. col. 15. Ruin. ad l. ſi in, qui pro emptore. fol. 56. de reſcind. Iaſon Inſtit. de act. in prine. in finali. verbis.
l. Sed & ſi. 7.
§. Iulianus ait. 3.
Cuiac. lib. 24. obſer. cap. 13.
l. Quæſtum. 8.
Vide Iaſ. poſt alios in 3. omnium. Inſtit. de act. in Gloſſ. in verb nulla cura.
§. Illud. 2.
Fol. 77. num. 68. repet. 5.
l. Precario. 9.
l. Quamuis. 10.
l. Si debitor. 11.
l. Cùm precario. 12.
Auguſt. lib. 4. emend. cap. 14. Forcatul negotiat. dialog. 301. Gutierius reſolut. par. 1. cap. 13. cum 6. ſeqq. non tranſe. ibi, vel hæc actio. hæc Gloſſ. eſt ſingularis; quòd actiones datæque non tranſeunt ad heredes, ſecundùm Iaſon. in l. iuriſpr. in prine. num. 3. de pact. Sed contrarium tenet Dec. in l. cum mora. col. pen. circa med. Cuc. de tranſact. & Forcatul Hiſpanus in n. 3. de ſtat. reſt. 1. Quamlu pro colat ſuo numero. 15. fol. 84. Cagnolus de reg. iuris. Vide Alciat. in l. deciſtario col. 2. de verb. ſignific. Bartol. in l. vbicia donatur ff. de donat. cauſ. mortis.
l. Si ſeruus. 13.
1. Interdictum. 14.
Gilbertus Regius lib. 1. interpretat. cap. 10.
l. Et habet. 15.
l. Si adoptauero. 16.
l. Vt precario. 17.
l. Vtuſquiſque. 18.
Cuiac. ad lib. 13. Digeſt. Iul. Pol. com. 1.
l. Dolo. 19.
§. Cùm. 2.
Gilbertus Regius lib. 1. interpretat. cap. 10.
l. Ea, quæ. 20.
Cuiac. ad lib. 2. reſp. Modeſtini. tom. 1.
l. Cùm precario. 21.
Molinæus addi. 1. §. fid. num. 4. & 83 ff. de verbor. oblig.
l. Si is, qui. 22.

Tit. 27. De arboribus cædendis.

l. Ait prætor. 1.
Nicolaus Valla de rebus dubiis, & c. tract. 2.
l. Si arbor. 2.
Valla d. tract. 2.

Tit. 28. De glande legenda.

Forcat. in pœna iuris, cap. 15.
l. Ait prætor. 2.

Tit. 29. De homine libero exhibendo.

l. Ait prætor. 1.
Fol. 56. num. 7. col. 3. Arius Pinell. Cod. de bon. matern.
l. Nihil. 2.
l. Quod. 3.
l. Si quis. 4.

Tit. 30. De liberis exhibendis, item ducendis.

l. Ait prætor. 1.
l. Intò. 2.
l. Deinde. 3.
§. Iulianus. 4.
Fol. 152. num. 37. Arius Pinellus C. de bonis maternis.
§. In hoc interdicto.
Auguſt. lib. 1. emend. cap. 9.
l. Si eum. 4.
l. Si filius. 5.

Tit. 33. De vtrubi.

Menoch. de retinend. poſſeſſ. remed. 2.
l. Prætor. 1.
§. Hoc interdictum. 1.

Tit. 32 De migrando.

Ant. Auguſt. lib. 4. emend. cap. 14.
l. Prætor. 1.
§. Hoc interdictum. 2.
§. Cui rei. 2.
§. Si tamen. 3.
§. Si penſio. 4.
l. Hoc interdictum. 2.

Tit. 33. De Saluiano interdicto.

Cuiac. lib. 3. obſerv. cap. 24. Menoch. de adipiſc. poſſ. remed. 3.
l. Si colonus. 1.
l. In Saluiano. 2.

LIBER XLIV.

Titulus I.

De exceptionibus.

l. Agere

480/C.IV.K.5-3, 15
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

l. Agere. 1.
l. Exceptio. 2.
Pro declaratione, vide doct. Mar. Socin. l. 4. §. Cæs. de verb. obligat. num. 153.
l. Exceptiones. 3.
l. In pupillo. 4.
Cuiac. ad lib. 30. Paul. ad edictum. tom. 1. commentar.
l. Is, qui. 5.
Cuiac. ad lib. 18. Paul. ad edictum. tom. 1.
l. Si rem. 6.

Hæc lex declarat exceptionem doli mali dari non tantùm aduersus eum, qui dolum malum admisit; sed etiam aduersus successorem eius, siue sit successor vniuersalis iuris: id est, vniuersorum bonorum, veluti heres, aut bonorum possessor: siue successor vnius rei, veluti legatarius, aut donatarius, vel quis alius, qui in dominium vnius rei successerit ex causa lucrativa, vt legatum est causa lucrativa, donatio est causa lucrativa; quia vtrobique eam rem legatarius, vel donatario abesse huic, qui successit in rem ex causa lucrativa, nocet exceptio doli ex persona auctoris sui veluti ex persona testatoris, & persona donatricis: non nocet ei, qui emptori rei vel ei, qui vicem emptoris obtinet, qui ex lucrativa causa rem non habet.

l. Exceptiones. 7.
Cuiac. lib. 16. obser. cap. 8.
l. Nemo. 8.
l. Non vtique. 9.
l. Modestinus. 10.
Cuiac. ad lib. 12. resp. Modestini. tom. 1.
l. Qui adgnatus. 11.
Cuiac. ad lib. 13. resp. Modest. tom. 4.
l. Generaliter. 12.
Cuiac. lib. 5. obser. cap. 37. Rationat lib. 2. de præsulc. cap. 3.
l. Si post litem. 13.
Cuiac. ad lib. 30. Digest. Sol. Inl. tom. 1.
l. Filiusfamilias. 14.
Cuiac. ad lib. 4. Sol. Inl. ad Pomponi. tom. 1.
l. Aduersus. 15.
l. Fundum. 16.

Corasius lib. 2. miscell. cap. 5. & add. naturaliter. §. nihil commune pag. 514. supra de acquir. possess. Rauardus lib. 1. de præsudic. cap. 6.

Mor. de ordi. iudic. 4. part. 10. distinct. Ripa l. naturaliter. §. nihil commune. num. 143. ff. de acquir. possess. & ibidem Accurs. num. 8. Ormas. num. 90. Corasius 77. Italian ad §. præiudiciales. in princ. Inst. de act. Rupe. Pet. consilio 173. in princ. Cuiac. tract. 9 ad Africanum. tom. 2.

l. Sed si ante. 17.

Ad hanc legem Corasius d. cap. 5. & add. §. nihil commune pag. 505. Cuiac. lib. 5. obser. 37. Antonius Gabrettus lib. 2. quæstion. num. 5. cap. 18. & Cuiac. ad lib. 30. Paul. ad edictum. tom. 1.

Adde hæc procedere quòd in sententia fuit latæ secundùm communem cursum causarum secùs si per extraordinariam probatum. Bart. 7. ad l. præced. incip. secundum sequitur Alexan. ad Lib. papil. §. 1. col. 2. de quæst. non mem. quia dicit quod legit cum l. 4. cod. tit. ad l. Fab. Accurs. ad l. naturaliter. §. nihil commune. de acquir. possess. n. 65. vbi Lud. Bolog. n. 41. & Claud. num. 48. Anton. Rub. num. 188.

Fol. 292. num. 188. repet. 5.
Fol. 334. num. 79. repet. 5.

l. Fundi. 18.

Corasius d. pag. 504. fol. 559. num. 71. repet. 5. Cuiac. tract. 9. ad Africanum. tom. 2.

l. Omnes. 19.
l. Exceptiones. 20.

Cites Gloss. ff. vide Dec. in rub. Cod. qui admitt. n. 79. cum seq. examinatorem 9 huius Gloss. §.

l. Rei maioris. 21.
l. Exceptio. 22.
l. Paulus. 23.
l. Filiusfamilias. 24.

Tit. 6. De except. rei iud.

Ad eorum tinulum Zasius scripsit.

l. Cùm ges. 1.
Cuiac. lib. 2. de obseruat. cap. 7.
l. Qui cùm. 2.
Cuiac. ad lib. 4. Digest. Sol. Inl. tom. 1.
l. Iulianus. 3.
Cuiac. ad lib. 3. Digest. Sol. Inl. tom. 1.
l. Rei iudicatæ. 4.
l. De eadem. 5.
l. Singulis. 6.

In hac lege Paulus rationem dandæ exceptionis rei iudicatæ exponit: id est, æquitatem huius exceptionis, singulis controuersiis & litibus singulas actiones vnamquamque iudicati finem sufficere, vide Cuiacij commenta. ad lib. 60. Paul. ad edictum. tom. 1.

l. Si quis. 7.
Hotomanus illustr. quæst. 18.
l. Item parte. 8.
Cuiac. ad lib. 31. Digest. Sol. Inl. tom.
l. Si à 10. 9.

Fol. 263. 210. & seq. & 127. repet. 5. & fol. 302. num. 317. repet. 5. vide Alex. in l. naturaliter. §. nihil commune. col. 6. de acquir. possess.

l. Item si victus. 10.
Cuiac. ibid.
l. Si mater. 11.
§. Eandem. 4.
Cuiac. lib. 11. obser. cap. 35.
l. Cùm quæritur. 12.

Declaratur ista lex per hoc. in l. si quis. §. generaliter. num. 2. ff. eodem tit. de except. rei iud. 228. reg. 7. Cuiac. ad lib. 30. Paul. ad edictum. tom. 1.

l. Quæritur. 13.
l. Et an eadem. 14.
Cuiac. ibid.
§. Actiones. 2.

Proponitur hic differentia vna inter actionem in rem, & actionem in personam: quòd si eadem res mihi debeatur ex variis causis actione in personam, veluti ex stipulatu, & ex testamento, & ex emptione, venditione, & ex qua causa egero, vel actione ex empto, vel actione ex stipulatu non possum agere in personam, nisi expressa causa lata, expressa causa obligationis, atque ita ego si ex vna causa egero, nec obtinuero, nec prohibeor postea agere ex alia causa, nec agenti mihi ex alia causa obstat exceptio rei iudicatæ: quia non eadem mihi tunc est causa petendi, quæ fuit petenti iudicio.

§. Si quis. 3.

Ex hoc §. aperissimum est, eum qui egit interdicto de possessione fœtæ interdicto vti possidetis, vel vtrubi, possessionem suam esse vocasse, licèt causam hanc possessionis non contendebit, postea agentem de proprietate actione in re non repelli exceptione rei iudicatæ: quia alia res est proprietas, alia possessio: nihil habet commune proprietas cum possessione l. naturaliter. §. 1. ff. de acquir. possess. l. 3. in fine. ff. uti possidet. l. 9. Cod. de seruit. & inter. iudic. §. fi. de except. vide Bart. in l. fin. versic. viderim supra. Cod. de ædificiis. vide limitat. ad illum text. Bart. in l. naturaliter. §. nihil commune. col. 1. versi. pro distinctione. de acquir. possess.

l. Si inter me. 15.
l. Euidenter. 16.
Cuiac. ad lib. 31. Digest. Sol. Inl. tom. 1.
l. Si rem. 17.
l. Si quis. 18.
l. Duobus. 19.
Gilbertus Regius lib. 2. [illegible], cap. 20.
l. Si ex testamento. 20.
l. Si cùm. 21.
§. Si fundum. 3.
Corasius lib. 3. miscell. cap. 5. fol. 780. & 781. Atips Pinel. C. de hon. maternor.
l. Si cum vno. 22.
Conac. ad lib. 31. Paul. ad edictum. tom. 1.
l. Si in iudicio. 25.
l. Si quis rem. 24.
Cuiac. ad lib. 9. Digest. Sol. Inl. tom. 1.
l. Si is, qui. 25.
Cuiac. ad lib. 31. Digest. Sol. Inl. tom. 1.
l. Egi tecum. 26.
Cuiac. tract. 9. ad Africanum. tom. 2.
l. Cùm de hoc. 27.
l. Exceptio. 28.
Cuiac. ad lib. 17. quæst. Papin. tom. 4.
l. Iudicatæ. 29.
l. Ex testante. 30.
Cuiac. ad lib. 10. Paul. ad edictum. tom. 1.
l. Larinus. 2.
l. Paulus. 31.
Cuiac. ad lib. 3. resp. Iulij Paulij, tom. 1.

Tit. 3. De diuers. temp. præscr. &c.

Extant ad hunc titulum Zasij prælectiones.
l. Quia. 1.
Cuiac. lib. 2. obser. cap. 18.
l. In tempore. 2.
l. Longæ. 3.
Cuiac. ad lib. 6. diuersor. Modestini. tom. 1.
l. Si seruus. 4.
l. An vitium. 5.
§. Ex facto. 1.
l. Si duobus. 6.
Cuiac. lib. 3. obser. cap. 40.
l. Si quisquam. 7.

Curtius lib. 1. vicensio, ad Fratrem. cap. 14. Forcat. recept. dialog. 8 3. Ioannes Robert. recept. Iurisp. lib. 1. cap. 17.

l. In accessione. 8.
l. Rescriptis. 9.
Rauardus in Tribonian. pag. 16.
l. Intra quatuor. 10.
Cuiac. ad lib. 13. resp. Papin. tom. 4.
l. Cùm heres. 11.

Quod defuncti non possint prospere, nec heres potest, licet ignoret vitium, vide Boer. dec. 42. num. 38 1. par. Cagnol. ad Caped. instit. num. 1. de reg. iur. Soc. reg. 189. in mat. huius. Port. Imol. l. 4. concl. 1. ornatur num. 3. fol. 188. Cagnolus de reg. iuris.

l. Creditor. 12.
l. In omnibus? 13.
l. De accessionibus. 14.

Si vinco vicennium te, multò magis vinco te. Pro limit. ad h. text. Port. ad §. præterea non possit gl. in Inst. de limitation. Trental. vbi not. quòd hæc reg. non habet locum, quando sunt termini disparati. Idem post. ad §. quæ autem. Inst. de usucapt. Cagnol. ad reg. non debet. cui ad §. fi. de regul. iur. & 7. lim. ad ff. reg. possunt. modus. Imol. lib. 3. comment. epi. reg. 27.

l. Accessio. 15.

Tit. 4. De doli mali, & metus excepc.

Ad totum titulum Zasius scripsit.
l. Quò lucidiùs. 1.
Fol. 441. num. 52. repet. 1. Cuiac. ad lib. 71. Paul. ad edictum. tom. 2.
l. Palam. 2.
§. Circa. 3.

Emanuel Zoesius lib. 1. obser. cap. 26. Quæst. de lib. 1. quæst. iur. cap. 14. Guterius part. 1. resolut. cap. 74. fol. 103. num. 14. moll. 4.

Vide Ouer. Inst. de obligat. in 8. col. versi. sup. & in 9. versi. non obstat dum quarto loco. & in rubr. ultim. tit. in citron. col. post princ. Et Anet. Inst. de except. in 4. col. capio. 2. locum hunc versic. & prudentia. vide & Paul. Castrens. in l. indebitum. in princ. de condict. indeb.

l. Item. 3.
Cuiac. ibid.
l. Apud Celsum. 4.
§. Si quis. 4.
Cuiac. lib. 14. obser. cap. 19.

§ Quòd

480/C.IV.K.5-3, 16
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

§. Quòd si is. 6.
Fol. 478. num. 205. sequent. repet. 6 fol. 553. num. 47. & sequent. repet. 6.
§. Quæsitum. 11.
Valla de rebus dubijs tract. 10.
§. Si quis. 24.
Fulgosius ad legem Atinium. Ioannes Roberti lib. 7 receptæ sententiæ cap. 7. Cuiac. lib. 15 obseru. cap. 22.
l. Illud. 4.
Gilbertus Regius lib. 2. interpretat. cap. 20.
l. Puræ mihi. 5.
Guterius parte 3 resolut. cap. 1. num. 21. Cuiac. ad l. 31. Paul. ad edictum. tom. 1.
§. Si cui. 1.
Vide Bart. in l. Mediolanus circa med. de donat.
Dat nobis rem, quòd ea, quæ sunt annalia ad agendum perpetua sunt ad excipiendum quasi quomodo procedat, vide Castrèl. in l. Papinianus. §. si filius. de inoff. testamento. Adde quòd etiam ius illud officiosi. Bart. in Ligurgurio sup. de vsucap. & Dec. cons. 164. col. pen. in fin.
§. Actoris. 3.
Cuiac. lib. 25. obseru. cap. 19.
l. Si opera. 6.
l. Iulianus. 7.
l. Dolo. 8.
Vide Iaf. Instit. de action. in §. in bona fidei. in 9. col. in glos. in verb. dolo & Iaf. in l. si conductor. folio mar. n. 1 Eq. Adde limitantes illum text. per Alex. in l. naturaliter. §. nihil commune. n. 2 12. de acquirend. possess. Et nota, quòd hæc lex non habet locum in processu secundùm Bart. in l. 2. quorum legat.
l. Procuratores. 9.
Cuiac. ad lib. 13. Pauli ad edictum. tom. 1.
l. Cùm vir. 10.
l. Procurator. 21.
§. In vniuersum. 1.
Mart. Matt. sing. 465. num. 1. fol. 945.
l. Qui æquitate. 12.
l. Liberis. 13.
Cuiac. ad lib. 14 quæst. Pauli tom. 1.
l. Paulus. 14.
Cuiac. ad lib. 3. resp. Iulij Pauli tom. 1.
l. Fideiussor. 15.
l. Si debitor. 16.
l. Pater. 17.
Ad glossi. fin. §. fin. in fin. vide Aret. Instit. de actionib. in §. æquit. in 3. col. in princ. & ibi Iaf.

Tit. 5. Quarum rerum actio non datur.

Ad omnes huius, & sequentis etiam tituli leges responsa Zasius scripsit.
l. Iusiurandum. 1.
§. Quæ onerandæ. 5.
Cuiac. lib 16. obser. cap. 8. Marcus Ventranius de iur. lib. cap. 11.
Vide Alb. cap. 1 in 2. not. extrà de offic. delegat. & ibi post Bart. in l. ad inuidiam. quod statuit consta.
§. Item. 11.
§. Hæc exceptio. 12.
l. Si filiofamilias. 2.
Hæc lex est de exceptione iusiurandi, & de exceptione quod libertatis onerandæ factum sit, & parte litigante cum creditore, filiofamilias eius delatum sit iusiurandum, & si ita iurauerit patrem dare non oportere, patri prodest exceptio iusiurandi, vt l. vlt. ff. de excep. ibique imputabit aduersarius quòd filiofamilias iusiurandum detulerit, & ita etiam exceptio pacti si filiofamilias pactus sit, à patre non peti, pasti prodest. l. si nihil. §. vlt. & seq. ff. de pactis. vide Cuiac. comment. ad lib. 31. Pauli ad edictum tom. 1.
§. Si mala. 1.
In hoc §. agitur de exceptione, quod in alea gestum sit, de quo & in l. exceptionibus ff. de probat. & in alea rem vertam et ludam, & emptori ex re mea statim tempori agenti ex empto actionis nomine obstat exceptio quod in alea gestum sit: quia sibi imputare debet lusoria alea lusu vetito, & prohibito legibus sibi, inquam, imputare debet, qui in alea emit rem à lusore, qui pecuniam mea alea permittere erat: quo argumento etiam recte dicet & in alea credite pecuniæ ad ludendum efficacem repetitionem non esse. obstare enim hanc exceptionem quod in alea mihi crediderit, & huius rei argumentum præbet l. quod si minor. §. restituetur. ff. de minor.
§. Si seruus. 2.
In hoc §. agitur de exceptione: quod libertatis onerandæ, vel opprimendæ causa factum fictæ quæ & in l. 3. Iuncius titul. & in l. 7. de exceptio. exceptio illecta esse Paulus docet nè si seruus domino pecuniam promiserit pro capite quia hæc consensio ficta est, & frequentissima: sed si seruo vtrò manumisso, posthæ domino pecuniam ab eo stipuletur, non tam vt eam exigat, quàm vt libertum sibi deuinctum & obnoxium habeat, quo plus eum libertus reuereatur, aut timeat. quòre magis ei obtemperet: quæ res maximè optat libertatem: atque ideo etiam hæc consensio tacita non est. nam si ex ea dominus agere pergat, repellitur exceptione quo libertatis onerandæ causa gestum sit, de qua exceptione & plura quis scire desiderat, consulat Cuiac. lib. 16. obs. cap. 8.

Tit. 6. De litigiosis.

l. Litigiosam. 1.
l. Si seruus. 2.
l. Rem, de qua. 3.
Cuiac. lib. 10. obseru. cap. 26.

Tit. 7. De obligationibus, & actionibus.

Paucis exceptis omnes illius tituli leges Zasius explicuit. Cuiacius singulas interpretatur tom. 2. commentar. ad hos titulo.
l. Obligationes. 1.
Hanc Glos. dicit singul. Iason in l. iurisgentium. in princ. num. 9. de pact. Bal. & Doc. in rubr. de pac. quia dicit hoc esse improprè, & vide Iaf. ibi supra in §. sed etiam. num. 17.
l. Consensu. 2.
Ad id. quod ibi dicitur per Glos. in verb consensu vide Cost. in rub. de verb. oblig. dum loquitur de pollicitatione, & eam hac glossa concordat glossa Bal. in l. 1. de constituend. tempo. & ad illam Glos. in §. vide Iason. in fin. de actionib. §. præiudiciales. in 9. col. num. 13. & §. fin. circa intelligentiam illorum verborum, ex bona, & æqua, vide Balduum in annot. Pandectarum in l. 1. de instit. & iure. Glos. Lib. consensu. vide Dnum. præsertim Imol. & Alexand. in 3. Ripalen. §. fin. de verb. oblig. & Alexand. cons. 107. col. 2. in 1. volum.
l. Obligationum. 3.
Ad eius intell. vide Bald. in l. ad exactionem in fin. Cod. de dot. promiss. & eundem in l. fin. de lib. & posth. col. 6. num. 3. vide Lita stipulatur. in 3. col. nr. 2. & Ros. in Leg. Roma §. Plautius in 1. & 2. oppos. & ibi Iaf. in 1. & 2. nor. ff. eodem.
§. Non. 1.
Ad quid circa rerum illum Bellapert. Institut. de oblig. in princ. col. 8. circa fin. vide Glos. in §. omnes. Inst. de verb. oblig.
l. Ex maleficio. 4.
l. Si quis. 5.
§. Is quoque. 5.
§. Item. 6.
l. In omnibus. 6.
Ioannes Roberti fructus cur. lib. 1. cap. 3.
l. Actiones. 7.
Limita vt per Soc. in reg. 144. & etiam per Bart. in l. de dia. num. 2. ff. quæ fact. ff. sup. vide Dec. in reg. fa. mosa. Alexand. in d. l. de dia. in 1. col. in princ. vers. item limita.
l. Sub hac. 8.
l. Filius. 9.
l. Naturalis. 10.
Vide Ioan. Fab. Instit. de obligat. in 4. col. post princ. Et vide ad quid allegetur per Bart. in l. si vnus. §. patibus ne poterat. in 4. col. num. 30. ff. de pact. & Per. de Bellapert. Instit. de iure naturali gent. & ciuil. col. 10. circa fin. Et vide omnino Iason. Instit. de actionib. post princ. num. 44. vide Bart. etiam in l. si vnus ex compar. in princ. de verbor. signific.
l. Quicunque. 11.
l. Ex depositi. 12.
l. In factum. 13.
Ioannes Vandes lib. 1 variar. quæst. cap. 41.
l. Serui. 14.
l. Qui cum. 15.
l. Qui à seruo. 16.
Cuiac. ad lib. 13. Digest. Sal. Iul. tom. 1.
l. Omnes. 17.
Vide Socin. in reg. 41. & Cuiac. ad lib. 43. Digest. Sal. Iul. tom. 1.
l. Si is, qui. 18.
Cuiac. ad lib. 34. Dig. Sal. Iul. tom. 1.
l. Ex promissione. 19.
Ad hanc l. a id. an id, quod defertur ex beneficio statut. dicatur lucrum: vide quæ addo ad Glos. in l. si donatarius. in fin. C. de cond. ob. caus. Item adde quòd qui cõsequitur aliquid mediante pecunia, quæ quidem dicitur illicita: potè pro beneficio, eidem censetur habere titulo lucrativo. Bart. in Lucius §. quia omissa. & quomodo cognoscatur an lucrativus ab onerofo, late Iaf. in 8. item, num. 28. vsque ad 33. Instit. de actionib.
l. Seruus. 20.
l. Contrauisse. 21.
Cuiac. ad lib. 2. Iuliani ex Minicio Natali. tom. 1.
l. Cùm quis. 22.
Ad hanc l. vide Doct. in l. vnum. super Glos. in verb. quantus. ff. si cert. petat.
l. Traiectitiæ. 23.
De intellectu post scribendum hic Doct. ad l. si insulam. ff. de verb. oblig. super 3 oppos. vide Bart. vbi Crot. num. 137. Cons. cons. 14. num. 6. Soc. cons. 59. lib. 2.
§. De illo. 1.
Corasius lib. 2. miscell. cap. 6. fol. 418. num. 106. repet. 6. & fol. 443. num. 87. repet. 6. fol. 406. num. 18. & seq. repet. 6.
l. Si à furioso. 24.
l. Actionum. 25.
l. Omnes. 26.
l. Obligationes. 27.
Cuiac. ad lib. 17. quæst. Papin. tom. 4.
l. Actio. 28.
Harmenop. in Enchiridion §. nihil commune. ff. de acquir. poss. in 2. quæst. Cuiac. ad lib. 1. decisi. Papin. tom. 4.
l. Lucro. 29.
l. Seruus. 30.
l. Non solum. 31.
l. Cùm ex vno. 32.
l. Constitutionibus. 33.
August. lib. 1. emend. cap. 2. vide Glos. Inst. de act. in §. de malefactis in 3 parte princip. illius Glos. & ibi Gomes. num. 47. vide Bart. in Lex hac edicta. num 41. ff. de ea, per quem factum erit.
l. Qui seruum. 34.
§. Hinc. 2.
Cuiac. lib. 3. obser. cap. 25 & lib. 15. & 23. Ioan. Roberti lib. 1. recept. sent. cap. 23. Hotomanus illa. stricta quæst. 28.
l. In honorariis. 35.
Vide text. in Lex prætor. ff. quæ in fraud. cred.
l. Cessat. 36.
l. Actionis. 37.
Rauardus lib. de præscript. cap. 7. adde quòd actionis appellatione continetur etiam exceptio, vt habetur in l. eleganter. in prin. de dol.
l. Non figura. 38.
Pro intell. h. l. vide Iaf. ad l. 1 ff. de verb. oblig. in princ. vbi Alciat. num. 6. Panor. noster. num. 6 & 10.

480/C.IV.K.5-3, 17
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

Alciat. lib. 1. parerg. cap. 8. Fortun. Garc. ad l. si unus. §. pactus ne peteret. num. 64. ff. de pact. Otto. §. 1. nu. 7. Inst. de liter. obligat. Menoch. ad principium Instit. de oblig. num. 11.

Vide Gloss. Inst. de lit. oblig. & ibi Ioan. Gabr. in 3. col. post princip. & ibi Otto. 3. fol. prope fin. & per eundem in tit. de oblig. in 4. col. in princip. & Socin. l. 1. in princ. nat. de verbor. obligat. & ibi Alciat. fol. 445. nu. 64. repet. 1.

l. Filius. 39.
l. Hereditarium. 40.
Cuiac. ad lib. 11. Paul. ad edictum. tom. 1.
l. Quotiens. 41.
Ludovicus Vitalis lib. 1. variar. lect. cap. 3. Hotomanus quæst. illustr. quæst. 28.
l. Is, cui. 42.
Vide Alciat. in Lexicon. de verb. signif. in verb. sibi quod. & ad §. gloss. vide Bart. in l. 1. de leg. 1. in 4. col. & post eum alios.

l. Obligari. 43.

Hæc lex ait obligari posse paterfamilias: ubi fraudi videtur adhiberi *sua potestas* quando nullus videtur esse paterfamilias, quia sit sua potestas: imò paterfamilias nihil aliud est, quàm homo sui iuris, siue potestatis *suæ* sponsis: ergo, vt dixi, fraudi videtur adhiberi, *sua potestate*, nisi si aliquis paterfamilias non sui potestatis sed non suæ potestatis paterfamilias videtur esse, qui in potestate curatorum est, vt loquitur l. 1. de curat. fur. velut is, cui bonis interdictum est. hic igitur non videtur esse sui potestatis quam ob causam eum constat cum ex contractu obligari non posse. l. 6. in fin. quæritur vt paterfamilias obligetur necesse est, vt potestas sit suæ potestatis, vt neque sub tutorum, neque sub curatorum potestate agat necesse enim est, vt sit pubes: nam impubes suæ sit in potestate patris suæ sub tutoribus agat, obligari non potest ex contractu. Vide Cuiac. commentar. in lib. 71. Paul. ad edictum. tom. 1.

Seruus autem ex contractibus obligatur.

Subaudiendum est iure ciuilium non naturali seruus ex omnibus fere contractibus obligatur. l. 14. & l. 15. in princ. ff. de reg. iur. l. 13. in princ. ff. de condict. indeb. verum nihil faciebat ad propositionem huius legis aduocatus hæc de seruo: quorum certissimum est paterfamilias seruum esse non posse.

l. Obligationum. 44.

Molinæus *de diuid. & individ. part.* 1. n. 606. Proposit autem nomo huius legis Paulus obligationum, quæ soleant verbis contrahuntur, siue stipulationum fere quamuis esse causas, dicens semper, conditionem, modum, aut accessionem: quæ tamen obligationum causæ non sunt per se: sed per accidens, quia & fieri in conuenit, & perfici obligationes possunt vt pura stipule celebraretur pura obligatio ab omnibus hoc casibus pura est: quia neque dies illi adiicitur, neque condicio, neque modus, neque accessio. Vide Cuiac. commentar. ad librum 74. Papin. ad edictum. tom. 1.

Ferè.

Recte ait, Ferè: vt & optimè notat Accursius quia hic nihil addi potest locus, quo promisso liberalitate sæpe pecuniam daturum promittor, quæ obligatio est non etiam pura: quia & tacitè dies inest, quo tempori certo persolui potest l. 41. §. 1. & l. 73. in fin. quibus hic Philosophisti temperamentum, quod satis placet: nam & Macrobius primo in somnium Scipionis, verbum inquit, quo hanc definitionem comprehendit, adiicit, Ferè.

§. Circa. 1.

Dies inseritur obligationi, vel à quo incipiat, vel in quem desinat obligatio dies, à quo incipiat, in scribitur hoc modo: Calendis Martiis tot numeros dare spondes. nam etsi incipiat hæc quidem obligatio statim ipso iure ante Calendas Martias: tamen non incipit cum effectu: quia nulla eius est executio antequam Calendæ Martiæ venerimus: quæ enim ex re agi potest ante eum diem? quod comprobat ingens legum numerus, & quasi leges hoc esse certissimum, l. 14. l. 75. l. 124. in fin. & aliis infinitis locis. neque enim incipiente obligatione semper incipit etiam agendi facultas, non semper cepta obligatione, & agendi ex ea facultas est, idéoque hoc loco Paulus scribit apertè dum ait, naturam obligationis incipientis ex die hanc esse, vt ante diem non exigatur obligatio. igitur subiicitur illatim, actio non subsistit ante diem: dies autem, in quem desinat, aut confertur obligatio, obligationi adiicitur hoc modo: decem aureos vsque ad annum 15. statis meæ dare spondes, l. 46. §. qui ita rit. fin.

§. Conditio. 2.

In hunc §. Emanuel Costa lib. 1. fideicom. cap. 23. conditio autem apponitur stipulationi, siue stipulatio fiat ex conditione, vel ad conditionem: vtroque modo dicitur contrahi obligatio sub conditione, siue fiat ex conditione, siue ad conditionem: id est, siue inferatur condicio obligationi, vt ab ea incipiat obligatio, velut: decem dare spondes, si navis ex Asia venerit: siue inferatur condicio obligationi vt ita tam desinat obligatio, velut: decem dare spondes, nisi navis ex Asia venerit: & illo quidem modo: id est, ex conditione recte obligatio contrahitur, & suspendit obligationem: hoc verò modo: id est, ad conditionem non contrahitur recte, sicut neque ad diem, si ius ciuile, & ius summum spectemus si non pretorium, quod huiusmodi conventiones retrahit interposito exceptionum remedio, etiam ad conditionem recte contrahetur obligatio, & vt ait, existente conditione locus erit exceptioni pacti, vel doli mali, qua repelletur stipulator si pergat agere post conditionem impletam.

§. Modus. 3.

Modus specialiter dicitur apposi stipulationi cùm apponitur diffunctio, quæ ponat in arbitrio promissoris hanc, vel illam rem dare eram materiæ: namque inferitur ita modus petitioni stipulatoris vt non possis alteram rem petere absque, & parè postrepta electione promissori, non possit ea vtramque rem petere; sed vt stipulatio concepta est, debeat disiunctim alterutram hanc, vel illam petere, nisi velit incidere in periculum plus petitionis, denique hæc dilectio imponit modum petitionis stipulatoris. Hoge stipulatus fuit Seichum, aut Pamphilum alterum, inquit, soluto totam obligationem perimit. neque tamen alterum petere stipulator potest: parè ibi est, sine disiunctione, quia plus petat. quidquid verò est, inquisiti est, quamdiu ambo viuant vt l. 2. §. Scævola. ff. de ea, quod certo loco. nam si alter interierit, in solum, qui superest, peti potest, perinde atque si solus de tuctus esset in stipulationem. l. Stichum. aut Pamphilum. §. 2. ff. de solut.

§. Accessio. 4.

Accessio duplex est: accessio personæ, vel accessio mutata ex persona & ea accessio rei soluta non est causa obligationis, nisi sit modus quod sic declaro: si stipulor illud, & illud, para est obligatio, qui nullo accedente causa: si stipulor illud, aut illud, modalis stipulatio est: itaque facit certam causam accessionem obligationis, aut non possis dicere esse accessionē rei solutæ: sed vel accessionem personæ, vel accessionem rei & personæ. Accessio personæ est, si stipulor mihi, aut Titio dari, quo genere obligatio quidem Titio non quæritur: quia alteri per liberam personam acquiri obligatio non potest: Titio tamen soluere iussio stipulatur piumissio potest, l. 11. §. penult. ff. de solut. videlicet ut reqnam stipulator egerit, & item conuentus facere, l. 37. ff. de solut.

Mihi, aut Titio.

Recte ait, *mihi aut Titio*: nam si stipulor: Titio, aut mihi, nihil ago, l. qui res. §. si seruum. ff. de solut.

Rei, cùm mihi decem, aut Titio.

Alia est accessio non personæ ad rei, quæ accessio mixta appellatur: rei personæ soluere, & ea trium personæ & rebus quæ sit hoc modo: cùm mihi decem, aut Titio hominem fit pulor, alia re deficiente in personam meam, & alia in personam Titii, vt l. qui hominem. §. stipulatus. ff. de solut.

§. Stipul. 5.

Ad intellectum huius §. vide Zasium lib. 1. singular. intellect. cap. 4. stipulatio hoc modo excepta, si fundum non dederis, eorum dare spondes, eò casu solutio est in obligatione: fundus in solutione datus, antè soluto tamen fundi ipso iure non liberat rē, quia fundus debitus non fuit solutio pecuniæ, liberatur ipso iure non solutione fundi, qui non debebatur, sed liberat per exceptionem, quoniam voluit stipulator vt dando fundū se debitor liberare posset à præstatione pecuniæ: sed hoc exigitur vt soluat fundum se integrā, autequam ita de contestata stipulatione autem cum hoc §. [illegible] pro eo. 46. ff. mandati. & quæ ibi notauī.

§. Sed si nauem. 6.

In specie huius legis stipulatio ita concepta est. Fundum dare spondes, si fundum non dederis, centum dare spondes: vel ita vt ibi ponitur, autem fecisti spondes, si nauem non fecerit, centum dare spondes, nihil refert an in dando, an in faciendo exactio petatur stipulatio. & hoc genere vtrumque videtur esse in obligatione fundi, & pecuniæ: fundus pure: pecunia sub conditione: vt verò sint duæ stipulationes, totidem formulæ: vnde quæritur an si casibus conditio posteriori stipulationis, vt puta, si prouisso mortem fecerit in dando fundo, an sit in arbitrio stipulatoris vel pecuniam petere ex posteriori stipulatione, vel fundum ex priori, quasi manente vtraque obligatione, nec priore translata in posteriorem, & Paulus in hoc §. verius esse ait, dum quidem ab initio esse stipulationes ante novam promissoris, verùm existente conditione posteriori priorem obligationem novari, & transfundi in posteriorem.

l. Is qui. 45.
l. Furiosus. 46.
l. Arrianus. 47.

Ibi *vel fusiliores*. Ad hanc materiam vide gloss. in l. de die. in princ. qui fusiliare cogitur. Et quæ adnotauī in l. si præsit. de pactis. Adde quibus probationes rei perferuntur probationibus adhæc. Dec. consil. 9. & ibi. de quod actus præsumitur pactis factus tempore permissionis, quàm prohibitio. Bart. in Laur. solum. §. sed vt probari. ff. de oper. nouo nunciat. Et de puritate probationum late Dec. consil. 90. 9. quæritur decis. quod aliud est quando Ecclesia agit, & probationes aliquantisper etiam à laicis perferuntur. Dec. consilio 302. Et legatum liberationis comprehendit eorum casum, l. si quis rationem. §. fin. ibi gloss. de lib. legat.

l. In quibuscumque. 48.
l. Ex contractibus. 49.

Mercerius lib. 2. opinion. cap. 12.

l. Quod. 50.
l. Nihil. 51.
l. Obligamur. 52.

Cuiac. lib. 17. obser. cap. 18. vide Alexand. ad Gloss. ibi posita in Lexicon. § eiam proponentur. in pen. col. ff. ad Trebell.

l. Plura. 53.
§. Cùm generaliter. 1.

Eive, ad quem ea res pertinebit, confirmet & arrogatorum, & eorum, qui in iure succedunt, personas.

Ma'd Florentinus *& adrogati* eam adrogatus non est successor: sed adrogatus successor est veteres iuris, quod adrogatus habuit, prosequens caput instituetur per arrogationem.

l. Contractus. 54.
l. In omnibus. 55.
l. Quæcumque. 56.
l. In omnibus. 57.
l. Sciendum. 58.
l. Pupillus. 59.
l. Numquam actiones. 60.
l. Procurator Seij. 61.

LIBER XLV.

Titulus I.

De verborum obligationibus.

In hūc titulum scripserunt Zasius, Alciat. Fortunes, Cuarsius, Duarenus, Buro, Charondas, & Cuiac.

480/C.IV.K.5-3, 18
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

comment. ad tit. ff. de verb. oblig. num. 2. Molinæus, & Bolognetus latè differens de origine tractatûs, & stipulationum ad rubricam. vide Corasium *lib.* 2. *miscell. cap.* 24.

l. Stipulatio. 1.

Vaconius *lib.* 3. *dicelar.* 68. Charondas *lib.* 1. *quæst. cap.* 21. Bolognetus latè disputans de forma, & validitate stipulationis. Ad illud, quod disputant Doctores si partes egerint, vt A. imponat promissis, & B. promitto. vide Glossam *in l. neque Proculo. de verb. signific.* Ad id, quod dicitur per Doctores. An debeat præcedere interrogatio, & sequi responsio, vide rectum constratum dicentem *in l. prætor. C. de inficiand. cens* 5. *ff. quæ.* ibi. Nota ex illo textu probari posse, stipul. contract. posse confiteri solis interrogationis verbis. Quid si interrogo, & promittas 100. tu dicas quid ita? dictum est interrogatum, vt constat apud grammaticos.

§. Qui præsens. 1.

Wvalherus *lib.* 2. *miscellaneorum, n.* 20. & 22. Adde ad hanc text. Vasco *declara. n.* 23. Zuccar. *ad rubric. C. de pactis n.* 43. & *seqnen.* Bal. *ad Lapeire. C. de pact. n.* 4. & 8. Verbum *flatuerit* hic potissimum debet intelligi per viam interrogationis: nam non potest si palatoni diuerso responsionis placere, aut per viam acceptationis, aut per viam interrogationis: sed acceptatio hic ex parte interrogantis non admittitur, qua ratione pactum de pollicitat. ergo acceptarij debet intelligi, quod placuerit per viam interrogationis, quod erit si primò dixerit, Titio promitis Sichum: & respondeat, promitto Pamphilum: & interroget iterum promittis, respondeat, promitto. Num hic intelligetur facta nova stipulatio de Pamphilo, & verbum illicò operabitur, quod reintegratur stipulatio solùm quoad verba, aliquin ex intervallo etiam res iterum esset in stipulatum deducenda. Vide latè Purpuratum posti alios *in Limperium. tot.* 3. & 14. *de stipulat. annotam indicum.*

§. Si quis. 2.

Vaconius *d. lib.* 3. *de declar. l.* 9. & 51. Aug. *lib.* 1. *emendo. cap.* 1. Ioan. Robertus *lib.* 1. *recept. sent. cap.* 25. Rum reperit Bolognetus *fol.* 134. *num.* 41. *repetit.* 7. & *fol.* 147. *nu.* 7. *repetit.* 6. *fol.* 200. *num.* 4. & 8. *repetit.* 9.

§. Si stipulanti. 4.

Vaconius *d. lib. declaran.* 71. Maior summa continet si sic manocem: stalit vt per Alex. *ad l. item proferre. §. ff. placet. num.* 9. & *sequentibus ff. de arbitr.* Curtius *ad Lodzan. n.* 121. *C. de rebend. lim.* vt per Ias. *ad Leg. facta.* 6. *item quæro nu.* 3. *ff. de verb. & papil.* Zuccar. *ad rubr. C. de pact. n.* 14. & 43. Berengar. *ad l. pacta conuenta n.* 2. *nu.* 37. *ff. de constituend. pecun. & Inst. de inut. stipulat.* 383. *M. Cornanus* 384. *I.K.* 387. *A Cornanus fol.* 502. *nu.* 37. *repet.* 3. *stipul.* 383. *M. Cornanus.*

l. Stipulationum. 2.

Ad hanc l. & 3. sequentes copiosissimè, & optimè Molinæus *in labyrintho de dotal. & indotal.* Valla *de rebus dubiis, tractatu* 17. hanc legem reperit etiam Bolognetus.

§. Ex his igitur. 2.

Fol. 100. *n.* 43. & *sequent. vsque ad n.* 50. *repetit. 6. fol.* 140. *n.* 170. *repetit. 6. fol.* 155. *num.* 141. & 143. *repetit. 6. fol.* 318. *n.* 501. 505. 506. 508. 510. 514. *repet. 6. fol.* 337. *n.* 510. *repet. 6. fol.* 342. *n.* 559. & *sequent.* & 363. *repet. 6.*

§. Si tamen. 3.

Alciat. *lib.* 1. *paradox. c.* 8.

§. Item. 5.

Alciat. *d. lib.* 1. *c.* 15.

l. Idem iuris. 5.

l. Eadem. 4.

§. Cato. 1.

Hoc caput explicat Alciatus *tom.* 4. & *tom.* 6. Ripa *in interpretatio.* Zasius *in sibol.* & ex professo Lælius Taurellus, & repetit subtilissimè Bolognetus *repetitio. tom.* 4. Vide Vaconium *declarat.* 7. Duarenum *lib.* 1. *disput. cap.* 39. Charondam *lib.* 1. *variss. cap.* 21. Corasium *lib.* 4. *miscell. c.* 25. Curtium Barguensem *lib.* 2. *viscerum ad fraterna, c.* 1. Molinæum *ad consuetud. Parisien. §.* 55. *Glossi.* 1. *nu.* 38. Farlatorium *rerum quotidianarum. cap.* 6. vide interpretu, quæ habentur super illa l. per Ioan. Fabr. Et vide Alciatum *lib. paradox. c.* 13. vbi etiam super dictis Bartol. & ff. Novum.

Doctores loquitur. Et ad id, quod dicit Bart. *in* 20. *opposizione d. §. Cato.* vide eundem eodem loco, *col.* 1. & ad dicta per Bart. ibi in 5. opposito. cum illis etiam per alios Doctores vide eundem eodem *Loc.* 10. Ad dicta per eundem *in* 6. *quæst.* vide Ruin. post alios, quos allegat *in §. item si in facto. in fin. impressis.*

Dispositio illius §. habet tantùm locum in stipulatione stricti iuris, non præterij. vide Bart. *in l. pen. §. Iulian. 5. ad legem Falcid.*

l. Stipulationum. 5.

Alciatus *lib.* 1. *paradox. c.* 1. Glossa ibi, *in duodo*, verbi. *sub secundo*, comprehend. non facere. vide latiùs per Alciatum *in §. Cato n.* 12. & per Roma *n.* 76. & pinocdit etiam in pœnalibus, vt per Decium *in Cod. quod de regulis iuris, in principio.* & ad dictam Glos. facit *l.* 1. *in principio. de calum.* vide omnino Bart. *in l. naturalia. in principio, de præscript. & text. in l. 4. quæ in fraudem creditorum. & l. qui non facit. de regulis iuris, & Gloss. in l. fide. de lib. caus.* Vide quosdam Hispanos disputantes, qui inter cæteras conclusiones suas posuerunt hanc formulam: tanto est tam magno ingenio, qui ex hac Pomponij diffinitione, quid stipulatio sit, intelligere posit, & consequenter Pompon. stipulat. non rectè diffinit: & vt audiui, monebantur hoc modo, quia dicit quod stipul. est verb. concept. deinde subdit, quibus in. qui interrogantis, datarum, factarum, &c. illa dictio, *quibus*, refertur, proculdubio, ad verba, de quibus dictum fuit.

§. Satis. 2.

Alciatus *lib.* 1. *parerg. c.* 2. Molinæus *ad rubr. huius titul. n.* 35.

§. Si sortem. 4.

Molinæus *de dotal. & indotal. part.* 3. *n.* 77

l. Is, cui. 6.

Ripa *in interpret.* Curtius *lib.* 1. *lection. successiu. c.* 3. Gutier. *pelag. parte* 1. *c.* 32.

l. Impossibilis. 6.

Limita vt per Bart. *in l. quidam cum filium. in 4. col. eodem.*

l. In illa. 8.

Ripa *d. loc.* Cora. *lib.* 3. *miscell. c.* 1. Cuiacius *lib.* 1. *observationum, cap.* 12. & *lib.* 9. *c.* 17. Emanuel Zoarez *lib.* 1. *observ. c.* 32. Gilbert. Reg. *lib.* 1. *interrogandi., cap.* 23.

l. Si Titius. 9.

Potest quis agere sine actione. Ias. *ad l. si pedis. num.* 17. *ff. de non acper.* Socinus iunior *ad Lita stipula. n.* 173. & *sequent ff. de verborum oblig.* Menoch. *lib.* 1. *de arbit. iudic. quæst.* facit in simili, quod dicit Glossa *in verbo dotarur. Inscr. de actionu. versic. item opposito. de pœnal.* & ibi per Arretinum, declaran lo, vt feci: ibi, defendendo eum ab impugnationibus. Iason.

l. Hoc iure. 10.

Zasius 1. *parte antimon. nu.* 21. Emanuel Costa, *lib.* 2. *silentl. c.* 23. Cuiac. *lib.* 8. *observ. c.* 9. Theodorus Streitmannus *harmonia iuris, pag.* 289. Gilbertus Regius *lib.* 3. *interrogandi, c.* 13.

l. Filius. 11.

l. Si ita. 12.

Gilbertus Regius *d. c.* 13. vide Bart. in *l. 1. in prin. de nouo oper. nunc.* vide omnino text. *in l. cordieri, super eod. tit.* vide Cothrenf. *in l.* 1. *§. item. in vlt. col. de verb. oblig.*

l. Qui antè. 13.

l. Si ita. 14.

l. Et ideò. 15.

l. Si Sichum. 16.

Alciat *lib.* 1. *paradox. c.* 13. vide Bart in *l. vbi autem. in §. penul. ad tit. Acct. Inst. ad. §. fi. nu.* 10. *col.* vbi loquitur circa gloffam huius §. fin. Et ad rationem huius textus, vide Alciatum *lib.* 1. *paradox. cap.* 15.

l. Stipulatio. 17.

Vide text. *in l. si fratres. Alciat. eft l. eiusdem. §. idem rescr. pro socio.*

Glossa verb. *stipulatur.* & ad ad litiosem ibi, & quæ conclusiones in facto, de quo per Doctos. *in l. si certum per.* & Dec *in cons. 227. col. fin.* similiter quod posset probatere hic per Glo. & ideò Dec. *cons. 228. col. 2. cons. 301. col. 3. & de probat. pass.* vide quæ adno ad Bart. *in l. sum. ff. de periculo. & ad text. in Cod. probationum. C. Iacob.* & in posset. probatis extremitatibus confertur probatum medium *Dec. in d. cons. 301. col. 6. fol.* 130. *n.* 4. *ple* 104. *retall.* 7.

Cotta. *in 4. decret. 2. par. tit. n.* 16. *col.* 2. *inst.* vide per Scribentes de verb. oblig. vide Socin. *in reg.* 108. *& in cin profession. extra. de probat. in 3. nu.* Ibi cum citat Bart. *in l. fin. C. de pact.* & Bart. *in l. stipulatio ifta. §. adeoni. dum oppo. de l. ifta. ff. eod.* quem ponderat Croc. in repet. illius *l. in 1. nu.*

Vide Bart. *in l.* 5. *cum citatis. de nouo operis nunciat.* Ad hunc §. vide gio. *in l. quacunque primus. de adim. & adopt.* & gloi *in l.* 1. *in prine. de pact. versic. in diem.* Et limita vt per gio. *in fin. in Lemmatis annotantur semper. de reg. in* 3. *fin.* & vide text. *in §. si cum reo. l.* 6. *vnus. ff. de pactis.*

In quibus autem terminis habeat locum §. iste Bart. *in l. item lex. de fideiuss. pen. col. circa prine. versic. non tamen. d. §. adroni.* Limita non habere locum tantæ libertatis, vt Ruin. *in l. stipulationes non.* 33. *observ. versic.* 3. *ego tertia. ff. eod.* Et ad intellectû illius text. cum glo. verb. interest, vide Bart. *in l. stipulatio. in* 11. *col. ff. eod.*

Et ad Doctor. Bart *n.* 3. *in fin. eod.* vide Croc. *in d. l. stipulatio. in prin.* Et ad eius intelligentiam ibi *nec non parif.* vide *l. Gallus. in principio. & super gloss. verbo posse de lib. & posthu.* vide ibi Ias & Aret. *Inspice tu, cui liberi. cap. Item in prin. super glo. condemnatus.*

l. Quibus. 18.

Molinæus *ad l.* 1. *in prin. §. sp.* n. 30.

l. Stipulatio. 19.

l. Huiusmodi. 20.

Cuiac. *ad lib.* 1. *Digest. Sal. Iul. tom.* 1.

l. Si diuortio. 21.

Emanuel Costa *lib.* 1. *silentl. c.* 11. Menoch. *de arbit. iudic. cas.* 221.

l. Si id, quod. 22.

l. Si ex legati. 23.

l. Sed si. 24.

l. Si dari stipuler. 25.

l. Generaliter. 26.

l. Veluti. 27.

l. Si rem. 28.

l. Scire. 29.

Zasius 2. *par. antimon.* 8. Streitmannus *harmonia pag.* 307.

l. Sciendum. 30.

Hic repetit Ioannes, & Bolognetus, de eius intel. vide Rum. *in l. 1. dun. 2. in verbo, sibi, qua. ff. eod.* ad dispositionem illius l. vide per Balû *in tract. de dote, in* 11. *parte, in* 3. *fauori.*, quem refert, & reprob. Gon. *in l. singularia. 1. nota. de probationibus.* Socin *in reg.* 375 *cum sequent.*

l. Si rem. 31.

l. Si in nomine. 32.

l. Si Stichus. 33.

l. Multum. 34.

l. Si stipulor. 35.

§. Si in locando. 1.

Zoannetus *refutat. ad pandect. c.* 14. Ioannes Robertus *recept. sent. tract. lib.* 1. *cap.* 19. Fontanel. *decision. dialog.* 3. Vaconius *lib.* 3. *declar.* 20.

Contestus, qui celebratur confessa, valet etiã adhibita solemnitate verb. *de inuel.* Croc. *ad rubricam de verb. oblig. prima lect. in §.* Boerigel. *num.* 32. Baldus Nouell *num.* 36. Hist. Ven. *num.* 100. Iacobus de Nig. *num.* 3. Tornel. 120. Alciat. *ad l.* 1. *c.* 1. *nat. num.* 16. *eod. tit.* Boerigel. *ad l.* 1. *§. fi quis. num.* 18. *eod. tit.* Zoannet. *lib.* 1. *resp. ff. cap.* 14. Vasco *declar.* 171. Fontanel. *in decision. sacri, dial.* 3. *num.* 3.

l. Si quis. 36.

Dolus re propositio, & dolus re ipsa computantur. Ripa *ad l. quæritur. ff. ad legem Falcid.* & ita communis sententia, vt per eundem *lib.* 3. *cap.* 17. & de intellectu huius textus, Socinus iunior *cons.* 119. *num.* 67. *lib.* 1. & *ad l. ita. num.* 70 *ff. de verb. oblig.*

Fol. 8. *n.* 51. *repet.* 6. *fol.* 465. *n.* 70. *repet.* 6.

Vide Socin *in l.* 13. *§. item si n.* 16. *col. cum seq. versi. rescisso de rebus dub.*

l. Si certus. 37.

l. Stipulatio. 38.

480/C.IV.K.5-3, 19
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

Cuiac. lib. 13. obser. 36.
§. Si quis. 3.
Fol. 518. num. 512. repet. 6.
§. Hi, qui. 6.
Molinæus de dinid. & individ. prior. n. 11.
§. Alteri. 17.
Guterius 1 pars pract. c. 36. stipulari alteri ne quidem potest regulariter: licet vt per Ias. ad l. qui Romæ. §. Cloy. sag. n. 38. ff. de verb. oblig. fol. 164. n. 4. repet. 7. fol. 167. n. 4. repet. 9.
§. Si stipuler. 20.
Vide Socin. in rubr. de sol. fol. 110. in 6. col. in fin. cum seq. Et Rui. in d. rubr. in 4. chart. in 2. col. & in 90. chart. in vers. folia diffentur. & in l. 2. §. quæ ita. in 20. chart. in fin. de verb. oblig. Et D. Iacob. Fulc. in l. 2. in princip. notab. fiunt. prout. fol. 58. num. 2. repet. 6.
§. Si quis ita. 24.
Menoch. lib. 2. de arbit. iudic. c. 53. fol. 318. nu. 512. repet. 6.
l. Dominus. 39.
l. Si filius. 40.
l. Eum, qui. 41.
l. Qui hoc anno. 42.
Molinæus ad l. 1. §. 5. quæ si stipulator. sup. eodem. num. 75.
l. Si quis. 43.
Menoch. ad arbit. iudic. lib. 1. q. 68. hanc totam legem repetit Ioannes Bolognetus.
l. Et ideò. 44.
Molinæus de dinid. & individ. par. 3. n. 67. cum sequentibus.
l. Quodcumque. 45.
§. Secuti. 1.
Nitus q. 4.
§. Si quis ita. 2.
Costa lib. 1. folio 8. 25.
§. Non solùm. 3.
Costa d. lib. 1. folio 8. 37.
l. Centesimis. 46.
Alciat. lib. 3. disputat. c. 1. vide Alciat. lib. 3. disputat. cap. 1.
§. Si stipulatus. 2.
Costa lib. 2. folio 8. 21. & Couarruuias lib. 3. variar. resolut. c. 15. Sarmentus lib. 1. folio 8. c. 6. & Menoch. de arbit. iudic. lib. 1. q. 69.
§. Illam. 3.
Fol. 472. num. 142. repet. 6.
l. Qui sic. 47.
l. Si decem. 48.
Couarruuias practicar. q. c. 19.
l. Cùm filius. 49.
Cuiac. ad lib. 37. Pauli ad edictum. tom. 3.
l. In illa. 50.
Aug. lib. 2. concord. c. 3. Cuiac. lib. 2. obser. c. 30.
l. Is, qui. 51.
l. In conuentionalibus. 52.
Vide Bart. in l. 1. in princ. in 4. col. post princ. de actionib. temp. Alex. in l. si rem. in princ. in 4. col. circa fin. & cor. post Bart. in l. vltimæ. §. fi. adnumm. de vsufru.
l. Stipulationes. 53.
Cuiac. ad lib. 16. Digest. Sal. Iul. tom. 1.
l. In stipulationibus. 54.
Cuiac. ad lib. 22. Digest. Sal. Iul. tom. 1.
§. Operarum. 1.
Vaconius lib. 3. deliberat. 31. Couarruuias lib. 2. miscell. cap. 3.
l. Cùm quis. 55.
Socin. in l. si quis decem. §. cùm ita. in 1. col. de reb. dub. Cuiac. ad lib. 37. Digest. Sal. Iul. tom. 2.
l. Eum, qui. 56.
Cuiac. ad lib. 31. Digest. Sal. Iul. tom. 1.
§. Si hominem. 8.
Zasius lib. 2. conselli. singular. c. 16.
l. Si quis. 7.
Cuiac. ad lib. 13. Digest. Sal. Iul. tom. 1.
l. Qui vsum. 58.
Ad dicta per Bart. ibi in 2. col. nu. 3. dum expressit dicit vsumfructi esse partem fundi. vide text. in l. & per iuiurand. §. illud. de usufruct. qui dicit contrarium. Et ad dictum Lapi vbi supra. respondè quòd ille text. dicit, est similis illi, qui petit partem, non enim dicit illum petere partem fundi, quicquid dicat Glos. ibi in d. §. illud in Glos. 1. Et vt clarius hoc scire possis, vide fundi definitionem, quam Alciat. in l. quæsitum. de verb. significat. posuit. & in l. fundi appellatione. eod. tit. & in l. vlt. quem omnino videas. Vide Cuiac. comment. ad lib. 34. Digest. Sal. Iul. tom. 1.
l. Quotiens. 59.
Hotomanus vbi supra. n. 16. Cuiac. ad lib. 87. Digest. Sal. Iul. tom. 1.
l. Idem. 60.
l. Scipulatio. 61.
Ioannes Auzpachus lib. 4. epist. 4. Scipulatio non valet, per quam auferetur libera testandi facultas. Scribens hic Ioa. & an habeat locum, quando agitur de dimidia hereditatis, per Dec. cons. 184. num. 1. & 10. vers. secundò. In materia per Ias. Clar. lib. 4. final. §. donatio. q. 19. Didac. Couarr. ad rub. ext. de testam. 2. par. n. 14. & vide Bart. cons. 72. lib. 1. & Cuiac. ad lib. 1. Sal. Iul. ad Syluum Feruentem. tom. 1.
l. Seruus. 62.
l. Si ita quis. 63.
l. Husulmodi. 64.
l. Quæ extrinsecùs. 65.
Glos. ibi. vult stipulatus, quasi dicat se Sempronium Alexium constituto procuratorem meum. vide Alex. in Testamentum. C. de testamentis.
l. Si mimor. 66.
Rauardus pro tribunal. c. 13.
l. Illa stipulatio. 67.
l. Si pœnam. 68.
Cuiac. ad lib. 3. Pauli ad edictum. tom. 1.
l. Si homo. 69.
l. Mulier. 70.
l. Cùm quid. 71.
l. Stipulationes. 72.
Duarenus lib. 1. disput. c. 19. Molinæus lib. de dinid. & individ. maximè par. 2. n. 204. 206. cum seq. par. 3. n. 34. cum seq. & num. 147. Vaconius lib. 3. deliber. 32. cum duab. seq. Parlerius d. c. 6. Gilbertus Regius d. c. 13. hanc l. repetit Ioannes Bolognetus: illam text. cum materia limit. vt per Ias. ibi. post alios in liqui Romæ §. si mum. in 3. not. ff. ad tit. Soc. in reg. 133. per Gonzal. in l. 2. 4. col. nu. 13. C. de pact. inter empt. & vend. per Rabi. in Lumque. C. de oper. lib. in fin. Ad dicta per Bart. nu. 33. cons. quid ergo. vide Alciat. lib. 1. parad. cap. 10. ruris illum text. limit. quando instrumenti interuenisset, vt per Alexan. cons. 179. in 6. col. vers. nam licet. 12. col. & cons. 83. cons. non necessè fol. 5. num. 7.
§. Si quis ita. 1.
Alciat. lib. 3 parerg. c. 10.
l. Interdum. 73.
Emanuel Costa lib. 1. folio 8. 7.
l. Stipulationum. 74.
l. Vbi autem. 75.
Contingit cum hac. ff. fideiussor. §. 1. ff. mandati.
§. Fundi. 3.
Vide Bart. in l. stipulationes. in 4. quæst. ff. de verb. oblig.
§. Hæc stipulatio. 10.
Vide Doctores in l. 2. §. horum. nod. tit. in Glo. in verbo vsum. maximè Socin. ibi in 4. col. in princ. & Rain. ibi in 4. charta. Oscr. hunc §. limitat in §. fin. Inst. de empt. stipul.
l. Stipulatus. 76.
Vide Bart. in l. si ita. de aur. & argent. leg. col. 1. circa fin. & Cuiac. ad lib. 19. Pauli ad edictum. tom. 1.
l. Ad diem. 77.
Vide Aret. Inst. de fidei. & Doct. in l. quid si in ff. si cert. pet. fol. 93. n. 196. repet. 1. & Cuiac. comm. ad lib. 13. Pauli ad edictum. tom. 1.
l. Si filius. 78.
l. Si procuratori. 79.
Mars. Mant. sing. 402. n. 1. fol. 502.
l. Quotiens. 80.
Verba debent semper sic interpretari, vt actus magis valeat, quàm vt pereat: limit. vt per Ias. ad l. verba ciuiliter. num. 4. cum seq. ff. de verb. & pupill. ampl. vt per Dec. ad casum super. n. 8. extra de off. dele. vide eumdem Dec. ad l. in contrahendis. nu. 5. ff. de reg. iur. Ias. ad l. 1. §. hoc autem. n. 6. de nou. oper. nunc. & l. si quis ante. nu. 18. ff. de testam. fol. 483. nu. 264. repet. 6.
l. Quotiens. 81.
Ad intell. de Cuiac. in 1. stipul. col. 1. circa med. de verb. oblig.
l. Nemo. 82.
Ille tenet videtur corruptus ibi, non inuitabor, vt patet ex dictis per Aret. Instit. de inut. stipul. §. versio vior.
§. Si post. 1.
Ioannes Robert lib. 1. sentent. cap. 23.
l. Inter stipulantem. 85.
In hanc legem vide Cuiac. lib. 11. obser. c. 36. Doctes autem inuitè huius legis de fi quemque stipulanti promittere debere, non de alio, puta fi daturum, vel facturum, non alium daturum, vel facturum, fi de alio promittat, promittit Lucium Titium illud daturum, facturumve, perinde inutilem esse stipulationem, & adeò inutilem, vt ea fi summotò inutilis per quam negotium geretur inter stipulantem, & promittentem: id eft, inter contrahentes: ita fcilicet vt promiffor obligetur ftipulati. Itaque ftipulatio alieni facti non valet. Ifcire vtas, 15. ff. de pignerif. l. 38. in princ. & 1. vide Iafon. in addit. ad Pert. Inftit. de inutilibus ftipul. in princ. col. 3. vers. fed aliter diffentitur. & ad princ. vide Caftr. in l. ftipulatio. in princ. in vers. 2. de verb. oblig. & Doct. maxime Oscr. Inftit. de inutilibus ftipulationibus.
§. Si Stichum. 2.
Pro intellectu huius §. facit quod notat Menoc. de arbit. iudic. lib. 2. cas. 93. In ftipulationibus fi contrahentes difcrepant in tempore, quod in ftipulationem deducitur, vt fi quis ftipuletur Stichum, & de alio fene accipit, de alio promittor, nulla ftipulatio eft: idémque in iudicio Arifto exiftimat, petitio fcilicet Stichi nullum effe iudicium, fi de alio ftatuet actor, de alio reus: quam fententiam Arifton a merito Paulus hoc loco improbat, quia non eadem eft ratio ftipulationum & iudiciorum, ftipulationes ex vtriufque partis confenfu perficiuntur, Leuinus. 1. b. 2. Sed iudicia reddentur in incertum, in non confecutarem. trahitur enim in iudicium, ibémque coarctamur inire, l. femina. §. vlt. ff. de pecul.
§. Si ftipulante. 3.
Molinæus ad l. 1. §. fi quis. num. 41. & 43. supra eodem.
§. Sacram. 5.
In hanc §. Corafius lib. 6. mifcell. c. 17. Fornerius lib. 1. folio 8. c. 17.
§. Forum, aut basilicam. 1.
Foro, in quo iudicia fiunt, continguè basilicam, in qua negotiationes exercentur. Cujacius. §. item quæritur. ff. de aqua. & aqu. leg. proxima tectum fuit ea basilica negotiatorum: qua de re Plutarchus in Catone, & Plautus in Captiuis: fub Baficanos omnes, iisque abiget in forum.
§. Si rem. 6.
Paulus docet in hoc §. obligationem ex iuris ex emptoi, quæ ex ftipulatione nafci fuleat fi qua ftipulatione ftipulatus fim mihi rem dari ex causa lucratiua, (relicta ea causa donationis) eadem mihi, poftquam agentem ex ftipulatu, obtinuerimus eft, fi dominium eius acquifiero ex alia causa lucratiua, veluti ex teftamento, aut lege, aut iure hereditario, dominio inquit extingui obligationem id eft, dominij acquifitione ex alia causa: fcilicet lucratiua.
§. Stichum. 7.
Si quis Stichum ftipulatus fit mortuum, quem viuere credebat, hæc ftipulatio inutilis eft ab initio: quia nullius rei nulla eft debitio, l. 60. Supra hoc tit. in nob. & Stichus qui ex ftipulatu deberat, nullus effe cœperit, aute mortem debitor esse eft, fi antè deceffit, & ftipulatio inutilis fit, l. 23. hoc tit. excipitur vnus casus in hoc §. fi ftipuler hominem, quem mihi promiffor debeat, tanquam fur ex causa condictionis furtiuæ, qui iam mortuus erat: nec enim furtiua hominis mors furem liberat condictione furtiua, quia & consequi ea semper intelligitur poft mortem, l. vltim. de condict. furt.

§ Si

480/C.IV.K.5-3, 20
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

§. Si quis. 8.

Ancilla prægnanse vendita, certè partus non est vēnitus, *l. si prægnans. ff. de evict.* quia nec partus pars ancillæ esse intelligitur, qui scilicet tam editus est. *l. partum. ff. de verb. signif.* sed tamen actum videtur interuenisse, vt si partus sequatur emptoris ancillæ: & quamuis ex eo partu non competat actio ex stipulatione duplæ de qua intelligenda *l. si prægnans.* competit tamen actio ex empto euictionis nomine, quòd partus euictus sit, in id, quod interest, *l. 2. de evict.* & si ancilla prægnanse petentis rogata, partus rogatus non sit, id actum videtur, vt partus in eadem causa habeatur, *l. 10. ff. de precar.* verùm vt Paulus offendit in hoc §. nihil ancilla prægnanse in dicto filii promissa, id actum non videtur, vt partus filiatur, aut ancilla nondum enixa quia cum partu nihil acturi negotii est, & ideò ancilla partu leuata fi filiatur, in eadem causa filii erebit.

l. Si insulam. 84.

Ad hanc l. scripsit Ripa, & repetit Ioannes Bologn. & Menoch. *de arbit. iudic. lib. 2. centur. 1. cas. 7. & sequentibus.* Vide etiam Cuiac. comment. ad eandem, *cum. 1. comment. in lib. 7. Pauli ad edictum. tom. 1.*

l. In executione. 85.

In hanc legem Corat. *ad l. vsur. num. 7. & seq. ff. de fœnoribus.* Exequimur obligationem, siue stipulationem, quam contraximus, & nobis acquisiuimus, ex actionem inducendo, & executorendo exsolutionem à debitore, actio, & quæ eam sequuntur, exactio est executio obligationis ex pluribus à promissore heredibus relicta, executio obligationis quadrifariam fieri potest, vt declaratur in hac lege, vel singulis heredibus diuisis conuenta pro parte hereditaria.

§. Prima. 1.

Fol. 160. num. 45. repet. 6.

§. Quod. 3.

Fol. 154. n. 34. repet. 2.

§. Pro parte. 4.

Vide Ruin. *in l. stipulationes. in 11. chart. in princ. col. 11. 6. chart. vbi limit. nota illum text.* & vide Ias. *in l. 2. §. & harum in 2. ver. in fin. de verb. oblig.* post Imol. quem allegat *in l. super §. officium. ad fin. de aqua. plu. arcend.* & vide Ruin. *in 1. 63. & harum in 1. chart.* & Ias. *in l. si tamen in 1. col. & 2. §. in solidum.* vide Ruin. *in l. 3. §. Cato. 16. col. fol. 137. n. 34. 38. 40. 41. 46. repet. 6. fol. 141. n. 41. & 43. repet. 2. fol. 237. n. 210. 214. 216. 220. 226. & 228. repet. 6.*

§. In solidum. 5.

Fol. 142. n. 138. & seq. repet. 6.

§. Item. 6.

Si stipulatus sim fundum dari & si fundum non dederis, nec dari potest nomine, non possum animo: & promisseri plures heredes extiterint, vno non dante fundum in tempore, in solidum committitur pœnalis stipulatio, etiamsi cæteri cohœredes partes suas soluerint, *l. 5. §. 1. h. t.* quia pœnæ causa indiuisa est, aut tota committitur, aut nulla ex parte, vel si minimum superest ex fundo, quod datum non sit, vacuisque heredi pro parte tantùm huic statuta pœna soluitur, *l. 2. hereden. §. idem iuris. simil. vsufruct.* omnes tenentur in pœnam conferre, quamuis vnus tantùm in culpa sit, cæteri fuit noxij, qui partes suas præstiterint. & prior obligatione obtemperauerint. cæterùm non plus persone hereditaria pœnæ nomine à singulis exigitur, quàm quod interest, quod & hic notauit Paulus quia indiuidua est pignoris causa. id est, pignus non soluitur, non licet, si vel vnus tantùm nummus superfit, si vel seruitus tantùm superfit in obligatione, pro modico eorum pignus tenetur, etiamsi cæteris reliquum perfoluatum sit.

§. Quicunque. 7.

In hoc §. obtendunt aliquando eum, qui fub editione debet, etiam defecta conditione obligari: reparâ si ipse curauerit vt conditio deficeret. quod accipiendum videtur de conditione potestatiua, vt loquuntur Imperatores, quæ scilicet fuit in potestate stipulatoris, vel alterius cuius hæc, vel quæ fuit collata in casum, cuiuscunque fortunæ, vt si eam conditionem promissor impedierit, pro impleta habeatur, & hoc est quod ait *l. 161. ff. de reg. iur.* omnia pro eum, cuius interest conseruari non ff. Nouum.

impleti, fiat quominus impletum, perinde haberi, ac si conditio impleta fuisset, *fol. 310. n. 344. & seq. repet. 2. fol. 333. n. 63. & seq. repet. 6.*

l. Quod dicitur. 86.

l. Nemo rem. 87.

Ait hæc lex quòd nemo rem suam sibi dari purè stipulatur, recte quia dare est dominium transferre, & rei, cuius dominus sum, amplius fieri dominus non possum, *l. 19. §. 16. h. t.* eâdemque ratione rem alienam frustrà stipulor in eum casum, quo mea fit. vt Paulus docet hoc loco: cæterùm obtinet statim *l. 15. §. quia condemne. ff. ex legat. nam. cui.* qui hoc videtur velle, valere stipulationem, si is cui res *ff.* fundum legata est sub conditione, ab herede stipuletur eam sibi dari euisceratis conditionis tempore, quo tamen tempore videtur res sua fore, decidendum est illum §. valde pugnare cum hac l. si loquatur de legato per vindicationem, quod legatario ipso iure acquiratur statim, atque existens conditio. An non de eo legato acceptenda est cognitio enim fructus sunt adhibendi, & legibus accommodandi? *fol. 23. 6. de alio genere legati intelligendus est, cuius dominium in legatarium non transit sine facto heredis: vt de legato per damnationem, &c. vide Cuiac. comment. ad lib. 73. Pauli ad edictum tom. 1.*

l. Mora rei. 88.

l. De colono. 89.

l. Cùm. 90.

l. Si seruum. 91.

§. Decillo. 2.

Fol. 63. n. 7. 9. repet. 2.

§. Effectus. 7.

Limit. vt per Bart. *in l. filia. in 1. ff. de don. caus. interv.* & per Ruin. *in l. stipulationes non hoc tit.* & quomodo debeat intelligi, vide Bart. *in l. 2. §. 1. ff. cert. per.*

l. Si ita stipuler. 92.

l. Si sic. 93.

l. Triticum. 94

Forcatul. *in prima iuris. c. 6.*

l. Qui insulam. 95.

l. Qui seruum. 96.

l. Si ita. 97.

l. Existimo. 98.

Molinæus *in tabyrintho 1. 6. legum.* vide Ruin. *in l. stipulationes non distinguitur in 8. chart. col. 1ii.* Ea ratio fere Ruin *in l. 1. §. ex hoc quidem. in 13. chart. col. 111.* Arct. *Inst. de actionibus. §. ulteri. in 1. notab.*

l. Quicquid. 99.

Cuiac. *lib. 14. obser. c. 38. limita,* & declara vt Ias. *in l. qui si partis. col. 15.* quam limitationem dicit esse mirabilem, & non alibi. *C. vnde lib.*

l. Conditio. 100.

l. Puberes. 101.

Mercerius *lib. 1. opinion. c. 6.*

l. Venditores. 102.

l. Liber. 103.

Quando habeat locũ hæc lex declarat Cagnol. *de reg. iur. n. 7. & post. n. 8. fol. 61. fol. 491. num. 125. repet. 1.* Ad ibi dicta per glossũ. vide Dueñ. *in 5. num. limitat. Inflit. de legat. super gloss.* vide Bart. & alios *in l. stipulationes non distinguitur. in 11. opp. & maxime in 12. ord. cit.*

l. Cùm seruos. 104.

l. Stipulatus. 105.

l. Qui ex pluribus. 106.

Vide gloss. *in fin. de inoffic. testa.* Mathes. *singul. 17. n. 4. fol. 295.*

l. Titium. 107.

l. A Titio. 108.

Fol. 171. n. 13. repet. 6.

l. Si ita. 109.

l. Si mihi. 110.

Vide Ias. *in l. plane. §. si centumdam. col. 1. n. 30. de leg. 1.*

l. Si Stipulatus. 111.

l. Si quis. 112.

l. Cùm stipulatus. 113.

Abbat. *lib. 3. parerg. cap. 10. in princ.* vide ad quid illum text. allegg. glos. *in §. annua. in verb. tribui de-*

ber. Inst. de verb. oblig. & vide Baldum etiam illam allegg. pro contrar opin. *in l. 1. cap. quamvis. & quando audax. col. 3. circa fin. vers. modo sic videntur quare.*

l. Si fundum. 114.

l. Ita stipulatus. 115.

In hanc legem scripserunt Ripa, & Ferrerius, vide Zasium *lib. 3. singul. iuris. tit. cap. 4.* Abbat. *lib. 11. parerg. cap. 10. 11. & 12. & lib. 3. cap. 12.* Cuiac. *lib. 14. obser. cap. 31. & in comment. ad lib. 3. q. Papin. tom. 4.* Charondam *lib. 1. verisimil. c. 13.*

l. Decem. 116.

Fol. 418. n. 66. & 71. repet. 6. Cuiac. *ad lib. 4. q. Papin. tom. 4.*

l. Si centum. 117.

Cuiac. *lib. 3. obser. c. 24. & tom. 4. comment. ad lib. 12. q. Papin.*

l. Licèt homo. 118.

§. Decem. 1.

Emanuel Costa *lib. 1. silect. c. 9.* Aug. *lib. 1. emend. cap. 1.*

l. Doli. 119.

Cuiac. *ad lib. 3. q. Papin. tom. 4.*

l. Si ita. 120.

Emanuel Costa *d. lib. 1. cap. 1.* Molinæus *ad l. 1. §. stipulanti. num. 8. sup. eadem.* Cuiac. *ad lib. 5. Papin. tom. 4.*

l. Ex ea parte. 121.

Præter ius *innominatum c. 2.*

l. Qui Romæ. 122.

Hanc legem totam explicat Ferrerius vide Guilbertum Costanum *lib. 1. q. c. 5.* Hotomannum *lib. 1. de vsucap. c. 4. 1. vide. veriar. disput.*

§. Callimachus. 1.

Ioannes Robertus *lib. 1. recept. iur. ciuil. lection. c. 1.* Cuiac. *lib. 3. obser. c. 11.* Alciat. *lib. 10. parerg. cap. 19.* Duarenus *lib. 1. annotat. c. 20. fol. 430. n. 141. & 149. & seq. repet. 6.*

§. Flauius Hermes. 2.

Cuiac *lib. 1. obser. c. 29.* Rotardus *lib. 1. variar. c. 13.* Sarmentus *lib. 2. silect. c. 1. fol. 418. n. 119. & seq. repet. & fol. 511. n. 1. repet. 6. fol. 478. n. 207. ad §. duo fratres ex cod. Inuen. seq. repet. 6.*

§. Cohæredes. 3.

Menoch. *de arbit. iudic. cas. 220.*

§. Agerius. 4.

Hunc §. reperierunt Petr. Scilla, & Francis. Duarenus. vide Alciatum *lib. 2. disputat. cap. 13.* Costam *lib. 1. silect. cap. 23.* Couarruuiam *practicar. quæst. cap. 37.*

Vide quod per hunc text. hic Paul. Caſt. & Hyp. *sing. 304.* Alciat. *lib. 1. disputat. cap. 13.* & post Dodd. hic Parif. *com. 1. 11. lib. 4.*

§. Seia. 5.

Alciat *d. loco.* Corasius *lib. 1. miscell. c. 10.* Ioannes Robertus *d. operis lib. 1. c. 3.* Aug. *lib. 1. emend. c. 3.* Menoch. *de arbit. iudic. 220.* post scribentes hic vide Alciat. *lib. 1. disputat. c. 13.*

§. Duo fratres. 6.

Hunc §. reperierunt Crottus, Niconitius, Leonius, & Mandellus. Ripa, & Bolognetus, sicut laudatissimè tradita hic per scrib. add. post omnes de utili huius text. Francisc. Conn. Gall.

l. Si flagitij. 123.

Ripa *in interpretatione ibi.* Cuiac. *ad lib. 1. defens. Papin. tom. 4.*

l. Insulam. 124.

Cuiac. *ad lib. 3. defens. Papin. tom. 4.*

l. Cùm stipulamur. 125.

Cuiac. *ad lib. 2. q. Pauli. tom. 1.*

l. Si ita. 126.

In hanc legem videndus Corasius *miscell. cap. 11.* & Cuiac. *ad lib. 9. Pauli. tom. 1.* In principio autem huius legis proponitur quæstio de stipulatione ita concepta, *Si Titius consul factus fuerit, tunc ex hac die in annos singulos decem dare spondes?* fundus an valeat, & quod post titi nonum impletæ conditionis, i. Titio facto consule, an præterea tempore habita ratione cujusque rei postulatque de re, meritò dubitari se

480/C.IV.K.5-3, 21
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

Africanus sit *in l. 64. supra h.t.* dubitandi materia hæc est, quia hæc stipulatio præpostere concepta videtur propter illa verba, *Tum, vel Tunc ex hac die*, quæ quidem hæc significare videntur, vt si Titius fundi factus fuerit, hac die dena præstentur in annos singulos.

Dena dare spondes.

Quid sit Dena non intelligit hic glossarum dena, & necesse idem esse arbitratur, idem esse & *Aena duodena*, & dena proprie esse viginti, nescientes, Latinos dena, quina, sena, & his similia dicere.

§. Titius. 1.

Sciendum est fundi, rei ædium, vel rei cuiusque appellatione plenam proprietatem significari, ideoque eum, qui fundum promisit, aut legat, plenam proprietatem promittere, aut legare, nec liberari dando proprietatem sine vsufructu, *Leum, qui ita stipulatur, 16. §. si is. & qui dicit fundum suum esse, hac dicit dominum se fundi esse plenum iure, vel se fundi plenum, & solidum proprie tantum habere.*

l. Pupillus. 127.

Ad reg. illius l. vide Soc. *in l. cum filio, in antepen. col. cum seq. de leg. 1.* Doct. *in Lancelot. ſi vero pat.*

l. Si duo. 128.

Molinæus *de divid. & individ. par. 2. n. 119.* Cuiac. *ad lib. 10. q. Paul. com. 1.*

l. Si quis. 129.

l. Quod dicitur. 130.

Cuiac. *ad lib. 1. q. Paul. com. 1.*

l. Iulianus. 131.

Molinæus *d. opera par. 3. n. 102.* vide Ruin. *in l. stipulationes. end. tit. in 1. chart. in vers. ad ipsud.* & vide Bart. *in l. ſi contineam §. fin. in vlt. col. end. tit. fol. 312. n. 59. repet. 6.*

l. Quidam. 132.

Vide Ruin. *in l. ſi is qui. n. 31. de vſucap.* & ad verſ. *ſed videamus.* ibi, *quæ rerum cauſa.* vide Iaſ. *in l. qui Roma. §. dum in 9. col. in prior. verſ. ſi ad.*

Dum contra illam opponit *d. l. ſi filius. end.* dicas quòd ſoluto facile eſt quia ſi leuiſſ. obii eſt acceſſ. in *§. fideiuſſ. Inſt. de fideiuſſ.* quod non poteſt ſtare in perſona domini, ſine principali, & hoc eſt, quod vult gloſſ. *in d. l. ſi filius.* dum dicit, quod interdictur tempus ſequitur numerationis & etiam vobis hoc ſentire Bart. *in d. l. ſi filius.* Conſule Cuiac. *ad lib. 15. q. Paul. com. 1.*

l. Si ſic. 133.

Aug. *lib. 1 emendat. cap. fin.* Zoannetus *reſit. c. 5.*

l. Titia. 134.

Couart. *in 4. decret. & ad c. gemma. de ſponſ. 2. part.* Cuiac. *ad lib. 15. reſp. Iuliæ Pauli. com. 1.*

§. Idem. 3.

Vide Arct. *Inſtit. de emptione. ſtipula. 6. ſi ita ſcriptum. circa fin.*

l. Si ita. 135.

§. Seia. 2.

In hac §. Aug. *lib. 2. emend. c. 2.* Huius autem §. ſpecies hæc eſt: Seia hortos emit mandatu Titij, ac deinde Titio ſtipulanti promiſit, ſe hortos tradituram, cùm is pretium omne cum vſuris ſoluiſſet, in conſtituti autem ſubinde paſto, pluſquam inter eos, vt Titius pretium cum vſuris ſolueret, intra Calendas Aprilis, & hortos acciperet: & lex ait Titij, ſi non multò poſt Calendas Aprilis offerat pretium cum vſuris, nec vlla in illa modici temporis mora ſit captio Seiæ, rectè agere ex ſtipulatu hortos ibi dare oportere, & hæc eſt ſententia huius §. vnde non recte colligas, pactum ſtipulationi ſubiectum inconcuſſi, valere ad actionem ex ſtipulatu Titio datam, quia ex Titio actio non ex pacto competit: ſed ex prouiſi ſtipulatione quæ pacto mutata nõ eſt; & Seiæ nulla proponitur competere ex pacto, qua pretium cum vſuris petat.

l. Si ſub vna. 136.

Molinæus *in Labyrintho 16. legum.*

§. Si qui. 2.

Ad doctrin. Bart. *in verſ. quæro quid ſi vendidit.* vide Ruin. *in l. ſtipulationes nos, in 8. chart in fin. de verb. obl.*

l. Continuus. 137.

Aleiatus *lib. 1. paradox. 22.* VV alcherus *lib. 2. miſcell. cap. 17.* Gilbertus Regius *lib. 2. interpretat. c. 10.* Inter interroganteni, & reſpondentem non debet intercedere actus omninò extraneus, aliàs ſtipulatio videtur quod interuallum ſtipulationem vitiet. Iacob. de Nig. *ad l. 1. §. qui præſens. 12. de n. 2. §. ſi. Cagnol. ad reſp. ſ. de reg. iur. com. 3.* Camil. Pisan. *in tract. de nat.* Cravet. *cap. 4. per totum lib. 2.* Ad eius intellectum vide Ruin. *in l. 1. de verb. obl. n. 14. chart.* Et quid in aliis contractibus vide Gloſſam, & Doct. *in l. ſi ſtipulor. §. fin. C. end.* & not. per Bart. ibi. Et ad not. per Bartol. *ad ea in §. fin. in verſiculum quare.* vide Ruin. *in l. 1. §. item in ſcilic. in 4. chart. de verb. obl.g.*

§. Cùm ita. 2.

Corafius *lib. 4. miſcell. c. 21.* Guilbertus *lib. 1. q. iur. c. 5.* Cotta *in memorabil. in voce, diplomata.* Menoch. *de arbitr. iud. lib. 1. in princ.*

§. Illud. 4.

Cuiac. *lib. 3. obſer. c. 34.*

l. Eum qui. 138.

l. Cùm ex cauſa. 139.

l. Pluribus. 140.

Ad declarationem h.l. vide Iaſ. *in 2. par.* Ruin. ad ſtrin. *Inſtit. de don. n. 23. 425. 427. de ſtipulatione seruo, homo, verum dic.* Vide Bart. *ad Cinacſſarios, de pign. act.* Cor. *ad lib. 3. miſcell. c. 2. n. 6.* dixi etiam *l. ad l. ſi legatum ff. de seru. lega. n. 37.*

§. De hac. 2.

Auguſt. *lib. 1. emend. c. 6.* Laurentius Valla *lib. 4. elegant.*

§. Et ſi placeat. 2.

Molinæus *in labyrintho, 10. legum.*

l. Si ſeruus. 141.

Tit. 2. De duobus reis conſtituendis.

l. Qui ſtipulatur. 1.

l. Cùm duo. 2.

Ad ſbi dicta per Bart. in fin. vide Bart. *Inſt. end. in princ.* & ad illam text. *ideòque pereimus.* vide Oldr. *Inſt. end. tit. §. ſi ex testimonio notabilibus.* Vide etiam Bart. *in Authent. hoc ita. C. de duobus reis. in 4. §. §. princ.*

l. In duobus. 3.

Ad ſbi dicta per Bart. in 2. *quæſt. ſub num. 7.* dum allegat *l. 1. §. si repud. ff. depoſ.* vide Ruin cum ſalutem ab impugnatione, Iacob. de Bellapert. & Arct. *in l. 4. §. Cuius. in 1. col. ff. de verb. obl. fol. 38. num. 10. in fin. n.*

l. Duo rei. 4.

Bol. *tit. 37. n. 21. & ſeq. & 30. & repet. 6.*

l. Nemo eſt. 5.

Cuiac. *lib. 3. obſer. cap. 33. & in commen. ad lib. 12. Digeſt. Sal. Iul. com.* vide Bart. *in Authent. hoc ita. in 2. q. C. de duobus reis, & in l. ſi is, qui. num. 56. de iuriſdic.*

l. Duos reos. 6.

Cuiac. *ad lib. 15. Digeſt. Sal. Iul. com. 1.*

l. Ex duobus. 7.

Molinæus *in d. §. ſi quis ſimpliciter. num. 28. de verb. obl.* ad eius intell. vide Doct. *in l. 1. §. qui de verb. obl.g.* & Ruin *ibi in fin. n. 13. chart. com. prior. ſeq.* Alciat. *lib. 1. paradox. c. 3. fol. 173. num. 13. & 17. repet. 6.*

l. His verbis. 8.

Cuiac. *ad lib. 1. reſp. Papiani com. 1.*

l. Eandem. 9.

Cuiac. *ad lib. 17. q. Papin. com. 4. fol. 34. n. 68. & n. 117. repet. 6.* vide Ruin *in l. ſtipulationes non dividuntur in 11. & 12. chart. de verb. obl.g.* & ad *§. ſed ſi. vi.* de Socin. *in §. Cuius n. 13.* & Ruin. *ibi n. 11. col. & dicta per Bart. hic in pag. 2.* Limit. vt habetur not. *7. ad d. §. quare de in rem verſ.*

l. Si duo. 10.

l. Reos. 11.

Cuiac. *ad lib. 11. reſp. Papin. com. 4.*

l. Si ex duobus. 12.

Aleiatus *lib. 1. paradox. cap. 1.* Corafius *com. 1. pag. 342.*

l. Si reus. 13.

l. Et ſtipulationum. 14.

l. Si id, quod. 15.

l. Ex duobus. 16.

l. Siue à certis. 17.

l. Ex duobus. 18.

Molinæus *de diuid. & individ. par. 3. n. 122. cum ſequentibus.*

l. Cùm duo. 19.

Tit. 3. De ſtipulatione seruorum.

l. Cùm seruus. 1.

Cuiac. *ad lib. 11. Digeſt. Sal. Iul. com. 1.*

§. Cùm seruus. 6.

Fol. 479. num. 112. repet. 6.

l. Seruus. 2.

Fol. 47. n. 84. repet. 5. Ad ſummarium facit text. in *l. ille, à quo §. tempeſtiuum. ſupra ad Treb. in l. 39. §. nunc. vers. ſi pure. de fideiuſſ. & in Lapaſſois. C. de paſtis tacit. & l. 1. C. ſi seruus exterro ſi eum manu. & l. 1. vers. mercium. de rerum permut.* & Alexand. *in l. 2. n. 12. de iuriſdict. omnium iudic.* & Gloſſ. *in c. per noſtras. de iure patronatus. & l. pen. C. de aedif.* Hinc eſt quod dubitatur, an Papa poſſit ſeipſum abſoluere: not. per Dec. *conſ. 31. col. 3. & 8.* & an habeat poteſtatem offerendi beneficium, ſibi ipſi conferre poſſit: Abb. *in c. fin. de inſtit.* & an tutor poſſit ſibi ipſi ſolgere, Lapatris. *§. ſcat. de adminiſtrat. tut.* & an executor. Dec. *conſ. 14. col. 2.* Item, an quis poſſit ſeipſum eligere: Bart. *in Lab omnibus. §. ſi Titium. de legat. 1.* vbi ponit multa ſimilia, & an quis ad ſui vtilitatem poſſit præſtare autoritatem ſuam alias tradituz *in l. 1. de auctor. tut.* & faciunt quæ dixi ad iuriſdictionem *de iuriſdict. omnium iud.* & quòd aliquis aliquando poteſt legare ſibi ipſi, pura quando dominus legaret vaſallum ſibi ipſi: Dec. *conſ. 229. in fin.* & vide quando poteſt ſeipſum conſtituere tutorem, *l. praetor. §. de tut. & cur. dato*, & multa ſimilia ad h. text. vide per Iaſ. *in l. 13. §. ſi obligatum. in fin. ad Trebel.* ſed in contrarium facit, quòd aliquando quis conſtituitur ſibi ipſi, *l. ſi ita ſcripserit. ff. in princ. de bon. poſſeſſ. ſecund. tab.* & aliquando in præjudicio quis ſuccedit in ſuum ipſius locum, *l. ſi pater. in princ. qui patiures in pign. habentur.* quid iudex primæ inſtantiæ ſuccedens in locum iudicis appellationis? Gloſſ. *in l. 1. in princ. C. de appell.* & Gloſſ. *in 1. quoniã. de excuſ.*

l. Si ſeruus. 5.

l. Si ſeruus. 4.

Vide Bart. *in l. frater à fratre. in pen. col. de cond. indeb. in l. qui Roma. 5. duo fratres in 3. quæſt. de verb. obl.g.*

l. Seruus. 3.

l. Obilius. 6.

l. Proinde. 7.

l. Item. 8.

l. Item ſi ſeruus. 9.

l. Sed ita. 10.

Cuiac. *ad lib. 13. Digeſt. Sal. Iul. com. 1.*

l. Sed ſi tibi. 11.

l. Nam. 12.

Cuiac. *ad lib. 10. q. Paul. com. 1.*

l. Cùm enim. 13.

Alciat. *lib. 1. diſpunct. c. 10.*

l. Seruus meus. 14.

Cuiac. *ad lib. 3. Inſt. ad Treb. com. 1.*

l. Siue mihi. 15.

l. Seruus. 16.

l. Si communis. 17.

l. Si seruus. 18.

Cuiac. *ad lib. 17. q. Papin. com. 4.*

l. Si alienus. 19.

l. Liber homo. 20.

Cuiac. *ad lib. 15. q. Paul. com. 1.*

§. Apud. 1.

Fol. 470. n. 63. repet. 3.

l. Si seruus. 21.

Cuiac. *lib. 16. obſer. c. 38.*

l. Seruum. 22.

Cuiac. *ad lib. 1. reſp. Neratij Priſci. com. 1.*

l. Eadem:

480/C.IV.K.5-3, 22
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

l. Eadem. 23.
l. Et si duorum. 24.
Cuiac. ibid.
l. Si seruus. 25.
Gouueanus lib. 3. lect. c. 32.
l. Instructus. 26.
Molinæus in Labyrinth. 16 Append. ad huius legis intellectum vide Ruin. in l. stipulatione; non dissimiliter in 7. chart. in vers. multo videtur ff. de ver. oblig. & vide Aret. Inst. de emptl. stipul. § alteru. super gloss. 1. & super gloss. in § idem verò in vers. si mortuus. de mutil. stip. & Decis. ibi. maximè Fabr. & Otto super d. gloss. vide etiam omnino Bald. in l. 1 ff. locati. qui reddit rationem ad hunc textum in 1. addit. coma fin. & vide Bart. in l. si seruus communis Mauric. fin. in 1. col. circa med. ff. acul.
l. Seruus. 27.
l. Si ex 10. 28.
l. Si communis. 29.
Cuiac. ad lib. 11. Pauli ad edictum. com. 1.
l. Seruus. 30.
l. Si iussu. 31.
l. Si cùm duorum. 32.
Cuiac. lib. 11. obser. c. 12.
l. Si liber homo. 33.
l. Seruus. 34.
l. Seruus. 35.
l. Quod seruus. 36.
Corasius in tract. de seruitut. pag. 57.
l. Si communis. 37.
Ioannes Anapachius lib. 3. epist. 21.
l. Si seruus. 38.
l. Cùm seruus. 39.
l. Quisquis. 40.

LIBER XLVI.

Tit. 1. De fideiussoribus, & mandatoribus.

l. Omni. 1.
l. Commodati. 2.
l. Qui satisdare. 3.
l. Potest accipi. 4.
l. Generaliter. 5.
l. Stipulatus. 6.
l. Quod enim. 7.
Vide Bart. in l. Marcellus. in 3. col. vers. quare, quid pro eo. ff. eod. & Cuiac. in comment. ad lib. 53. Digest. Sal. Iul. com. 1.
l. Græcè. 8.
Fol. 28 9. num. 17. repet. 6. Guerrer. c. quamuis. col. 1. n. 4. fol. 115.
§. Illud commune. 7.
Molinæus ad l. 1. stipulatori. num. 9. & 10. & §. fid. ff mihi. num. 30. 31. 32. & 38. de verb. oblig. Guterius resolue par. 1. cir. 22. Gilbert. Regius lib. 2. controuers. cap. 20.
l. Fideiussores. 9.
l. Si dubiter. 10.
§. Ita demùm. 1.
Emanuel Soarez lib. obser. 1. c. 27. Cuiac. lib. 3. obser. cap. 17.
l. Qui contra. 11.
Cuiac. ad lib. 12. Digest. Sal. Iul. com. 1.
l. Planè. 12.
Cuiac. ad lib. 43. Digest. Sal. Iul. com. 1.
l. Si mandatu. 13.
Cuiac. ad lib. 14. Digest. Sal. Iul. com. 1.
l. Cùm reus. 14.
Cuiac. ad lib. 17. Digest. Sal. Iul. com. 1.
l. Si stipulatus. 15.
Cuiac. ad lib. 15. Digest. Sal. Iul. com. 1.
ff. Novum.
l. Fideiussor. 16.
Cuiac. ad lib. 53. Digest. Sal. Iul. com. 1.
§. Cùm fideiussor. 6.
Ad saluum gloss. pro. communiter ibi reprobata, vide Alex. in præallegato loco n. 41.
Et ad intellectum etiam illius legis vide Alex. loco præallegato n. 41.
Ad §. fideiussor, vide Io. Fabr. Inst. de oblig. in 4. col. post prin. vide Bald. in l. Marcellus. 1. col. vers. quæro quid pro eo. de fideiuss. Inf. Inst. de action. §. communem. & pap. gloss. in verb. nulle iure.
l. Fideiussoribus. 17.
Cuiac. ad lib. 89. Digest. Iul. com. 1.
l. Qui debitorem. 18.
Cuiac. ad lib. 90. Digest. Iul. com. 2.
l. Seruus. 19.
Idem Cuiac. ad lib. 3. Iul. ex Minicio Natali. com. 1.
l. Sed & si. 20.
l. Heres. 21.
Cuiac. tract. 7. ad Africanum. com. 2.
l. Mortuo. 22.
l. Similis. 23.
l. Lucius. 24.
Cuiac. ad lib. sing. resp. Pap. Marcelli. com. 1.
l. Marcellus. 25.
Rauardus lib. 2. variar. c. 9. Ioannes Robertus lib. 2. recept. sent. c. 14. Ad ibi dicta per Bart. in 2. col. in 4. vers. quæro pro eo. vide Inst. de act. in §. communem super gloss. in verb. nulle iure. Ad text. vide dicta per Bart. & Alex. in l. resp. ff. de re iud.
l. Inter. 26.
l. Si plures. 27.
l. Si contendat. 28.
Cuiac. ad lib. 18. Pauli ad edictum. com. 1.
l. Fideiubere. 30.
l. Si fideiussor. 31.
Vide Bart. in Luan sibique §. morte. in prin. vers. circa 2. col. pen. de nou. oper. nunc.
l. Ex persona. 32.
l. Si eum. 33.
Cuiac. lib. 10. obser. c. 29.
l. Hi qui. 34.
Cuiac. ad lib. 72. Pauli ad edictum. com. 2.
l. Cùm fideiubeat. 35.
l. Cùm is. 36.
l. Si quis. 37.
Rationem ad illum text. vide per Bart. in Ufrator à fratre. 3. col. n. 10. de cond. indeb. Et ad Gloss. vide Bart. reprob. n. 11. in loco præallg. & in 6. col. nu. 11. & vide Gloss. Inst. de fideiuss. in §. eam omnibus. in gloss. fin. Et ad dicta per Bart. in prin. huius Lib. 3. col. vide Abb. in cap. cùm contingat. num. 8. char. vers. circa 1. num. 6. & Paul. de Castr. in Auth. sacramenta pub. C. si aduersus vend. & vide Alexand. in cons. 24. 3. col. vol. 1. qui dicit dicta Bart. communiter reprobari. fol. 29. & 30. & sic per totum opus Cuiac. cap. quamuis.
l. Si Stichum. 38.
l. Vt fideiussor. 39.
l. Cùm duo. 40.
l. Si fideiussores. 41.
l. Si ita. 42.
l. Si à Titio. 43.
l. Stipulatus. 44.
Aug. lib. 1. emend. c. 3.
l. Fideiussor. 45.
l. Cùm lex. 46.
Ad ibi notat. per Bart. in 3. col. vers. nec obstat. §. alteri. vide Ruin. in 1. 1. in prin. de verb. oblig.
l. Si debitori. 47.
Cuiac. ad lib. 9. 4. Papin. com. 4.
l. Si Titius. 48.
Cuiac. lib. 11. obser. c. 32.
l. Si testamento. 49.
Fol. 38. num. 10. repet. 6. Cuiac. ad lib. 18. 9. Papin. com. 4.
l. Debitori. 50.
Cuiac. ad lib. 37. 9. Papin. com. 4.
l. Inter eos. 51.
Molinæus de diuid. & indiuid. par. 1. n. 39. & 60. Cuiac. ad lib. resp. Papin. com. 4.
§. Fideiussor. 1.
Fol. 82 b. n. 11. & 14. repet. 3. decis. 161. post n. 4. fol. 152. decis. Affl. fol. 188. n. 26. & 28. repet. 7.
§. Bonis. 5.
Vide Ioann. Fabr. Inst. ad tit. §. fi plures. col. 2.
l. Amissi. 52.
Cuiac. ad lib. 11. resp. Papin. com. 4.
l. Capitis. 53.
Cuiac. ad lib. 13. resp. Papin. com. 4.
l. Sine pignore. 54.
l. Si ita. 55.
Corasius lib. 1. misscll. cap. 14. Cuiac. lib. 11. obser. cap. 33.
l. Si quis. 56.
Gueuara ad l. 6. nu. 2. ff. de offic. præsid. Corasius com. 1. pag. 570. Sarmiearus lib. 1. select. c. 3. Forcatul. nouum dialog. 53. Cuiac. ad lib. 13. 9. Pauli com. 1.
§. Si nummos. 2.
Corasius lib. 1. miscell. c. 14.
l. Fideiussor. 57.
l. Si à colono. 58.
Cuiac. ad lib. 22. 9. Pauli com. 1.
l. Paulus. 59.
Cuiac. lib. 12. obser. c. 12.
l. Vbicunque. 60.
Ad gloss. magn. ibi, dum allegat. §. fin. in 1. nat. Inst. de rerum diuis. vide Ia. Cor. in 1. nat. Inst. de alluuion. & Cuiac. in lib. 1. Scæuol. com. 1.
§. Si ve proponitur. 61.
Cuiac. ad lib. 15. resp. Iul. Pauli. com. 1.
l. Si fideiussor. 62.
l. Inter. 63.
l. Fideiussor. 64.
l. Sicut. 65.
l. Si seruus. 66.
l. Exceptionem. 67.
l. Fideiussores. 68.
Corasius lib. 1. miscell. c. 14.
l. Tutor. 69.
l. Si à reo. 70.
l. Granius. 71.
Cuiac. ad lib. 4. 9. Pauli com. 1.
l. Si fideiussori. 72.
l. Cùm procurator. 73.

Tit. 2. De nouationibus, & delegationibus.

l. Nouatio. 1.
l. Omnes. 2.
l. Cui bonis. 3.
l. Si vsufructus. 4.
l. In diem. 5.
l. Si ita fuero. 6.
l. Cùm enim. 7.
Ad intellectum huius l. vide Alex. nouissimè in l. singul. fi cert. pet.
l. Si Stichum. 8.
§. Si ab alio. 5.
Menoch de arbitr. iudic. c. 112.
l. Si pupillus. 9.
§. Qui actum. 2.
Fol. 68 n. 118. repet. 6. fol. 128. n. 12. repet. 2.
l. Cui rectè. 10.
l. Delegare. 11.
l. Si quis. 12.
Cuiac. ad lib. 13. Pauli ad edictum. com. 1.
l. Si non debitorem. 13.
l. Quotiens. 14.
Vide Alex. in l. si quis. in §. de verb. oblig. & alios modernos post quos vide Ruin. in vol. chart. vbi not. limit. illum text.

480/C.IV.K.5-3, 23
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

l. Si creditor. 15.
Cuiac. ad lib. 13. Digeſt. Sal. Iul. tom. 1.
l. Seruus. 16.
l. Delegare, 17.
l. Nouatione. 18.
l. Doli exceptio. 19.
Cuiac. ad lib. 69. Paul. ad edictum. tom. 1.
l. Nouare. 20.

Nouare poſſumus obligationem per noſmetipſos, & noſtri, inquit, iuris fumus interpoſita ſtipulatione ſolliciti, in quam veterem obligationem tranſtandimus: per noſmetipſos, inquit, & noſtri iuris ſumus, vel per alios, qui voluntate noſtra ſtipulentur nouandæ priorис obligationis cauſa, veluti per filiumfamilias, aut per ſeruum habendo, vel eorum habendo, vt idem Paulus ait §. ſimus. in l. lege, per procuratorem omnium bonorum, cui ſolliciti generaliter ſit concella libera adminiſtratio omnium bonorum. His autem verbis, ſi noſtri iuris ſimus. Paulus non excludit filiumfamilias, aut filiumfamilias: nam filiusfamilias etiamſi ſui iuris non ſit, tamen patris obligationem ſine voluntate patris nouare non poſſit, tamen tamen obligationem nouare poteſt, filius. b. e. ergo his verbis, ſi noſtri iuris ſimus, non excludunter proſus, qui ſunt alieni iuris. verùm meo quidem iudicio his verbis excluduntur hi, qui ſub tutoribus, aut curatoribus agunt. Vide Cuiac. commen. ad lib. 72. Paul. ad edictum. tom. 1.

§. Pupillus. 1.

Recte Paulus in hoc §. de pupillo mentionem facit ad differentiam ſolliciti eius, qui ſui iuris eſt, quia paterfamilias eſt ſui iuris: pupillus, inquam, quamvis ſit paterfamilias, tamen obligationem nouare non poteſt ſine tutoris authoritate, tutor verò nouare obligationem pupilli poteſt, & hoc pupillo expediti.

l. Si debitorem. 21.
l. Si quis. 22.
l. Filius. 23.
l. Nouatio. 24.
l. Non ideò. 25.
l. Si is, cui. 26.
l. Emptor. 27.
Cuiac. ad lib. 3. reſp. Papin. tom. 4.
l. Fundum. 28.
Cuiac. ad lib. 1. definition. Papin. tom. 4.
l. Aliam. 29.
Fol. 10. num. 366. reper. 6. Cuiac. ad lib. 14. 9. Paulin. tom. 1.
l. Paulus. 30.
Cuiac. ad lib. 5. reſp. Iulp. Paul. tom. 1.
l. Si rem. 31.
Cuiac. lib. 15 obſer. c. 18.
§. Si duo. 1.
Ioannes Robertus lib. 1. ſincer. iur. c. 15.
l. Te hominem. 32.
l. Si Titius. 33.
l. Dubitari. 34.

Tit. 3. De ſolutionibus, & liberationibus.

In hunc tractatum ſcripſit eruditiſſimè Brillonius
l. Quotiens. 1.
Cuiac. lib. 5 obſer. c. 34. Covarr. lib. 1. diſſ. c. 7.
l. Cùm in re. 2.
l. Cæterùm. 3.
l. Et magis. 4.
l. In his. 5.
§. Si duos. 1.
Molinæus de diuid. & indiuid. par. 1. n. 53.
l. Nec enim. 6.
l. Si quid. 7.
l. Illud. 8.
l. Stipulatus. 9.
Gloſſ. eſt corrupta, & fun cius meus dicere, quòd ſi eſſet mõdatum, poſſet expreſsè prouocare, quod quidem eſt contra regul. in d. l. ſi verò, non ſolum tacitè poteſt reuocari per litis conteſtationem, l. ſi quæ ſtipulatur. 3. cod.
l. Quòd ſtipulatus. 10.
l. Stipulatus. 11.
l. Vero. 12.
Filxus q. 14. De procuratore generali. & cum libera, vide Bart. & Caſtr. ad l. procuratore, cui generaliter. ff. de procur. ad l. tract. vide Tiraq. de retract. §. 9. gl. 1. n. 7. Hoppor. ad tit. Inſt. de obl. q. lib. 3.
§. Interdum. 1.
Filxus q. 11.
l. Ratum. 13.
Alciat. lib. 2. diſpunct. c. 11. Cuiac. ad lib. 14. Digeſt. Sal. Iul. tom. 1. & lib. 15 obſer. c. 20.
l. Quod. 14.
l. Pupillo. 15.
l. Sub conditione. 16.
l. Caſſius. 17.
l. Si quis. 18.
Vide gloſſ. verbo ſtipulationem. in l. Maurus. §. donatum. & ibi Caſtrenſ. per. ad. de leg. 2.
l. Fugitiuus. 19.
l. Si rem. 20.
l. Si decem. 21.
l. Filiusfamilias. 22.
Vide gloſſ. Inſt. quibus aliena. licet, vel non. in §. fi. in verbo condemnabitur.
l. Solutione. 23.
l. Vbi fideiuſſor. 24.
l. Ex parte. 25.
l. Si creditor. 26.
l. Etiam. 27.
l. Debitores. 28.
l. Cùm Stichus. 29.
Ioannes Robertus lib. 1. receptor. lect. c. 36. Cuiac lib. 15 obſer. c. 24.
l. Si debitor. 30.
l. Inter. 31.

In operis artificialibus, in quibus vertitur ingenium, & diſciplina, in dubio intelligitur perfiane in illa electa. Felin. in c. cùm omne. extrà de conſtitut. Rom. ſing. 670. Ludo. Burg. ad l. ſi ſubſcienti. 131. ff. de verb. vide Abb. in c. 10. n. 1. de procurat. & ſi cuius ad hanc l. dicta per Arct. in §. vſufruct. Inſt. de vſufruct. & an ex iuſta cauſa quis poſſit expedire per alium, vide l. 1. de poſtul. & quod poſſit, vide gloſſ. in c. 2. §. autem. d. leg. Corrad. & an quis per ſubſtitut. in l. antecessor. §. ſi ab ea. de verb. oblig.
l. Si ſeruus. 32.

Vide Arct. Inſt. quib. aliena. licet, vel non. in fin. in glo. liberatur. fol. 174. n. 173. reper. 3. Cuiac. ad lib. 13. Digeſt. Sal. Iul. tom. 1.
l. Qui ſibi. 33.
l. Qui hominem. 34.
Cuiac. ad lib. 14. Digeſt. Sal. Iul. tom. 1.
l. Quod ſeruus. 35.
l. Si pater. 36.
Beſſonius lib. 4. ſilloll. c. 10. Aug. lib. 1. emend. c. 6. Rhodginus lib. 1. ſilloll. antiq. c. 33. Cuiac. ad lib. 1. Sal. Iul. ad Vſpianum Paracem.
l. Quotiens. 37.
Molinæus par. 1. n. 38. Cuiac. ad lib. 1. de diuid. & indiuid. Sal. Iul. Paracem. tom. 1. & lib. 16 obſer. c. 14.
l. Cùm quis. 38.
Cuiac. tract. 7. ad Africanum. tom. 2.
§. Si debitorem. 1.
Vide Caſtrenſ. poſt Gloſſ. & Bart. in l. qui mihi decem. de donat.
§. De peculio. 2.
Cuiac. lib. 21. obſer. c. 34.
l. Si ſoluturus. 39.
Cuiac. tract. 8. ad Africanum. tom. 2.
l. Si pro me. 40.
l. Reo. 41.
Cuiac. ad lib. 2. Papin. de adulteriis. tom. 1.
l. Sed nec. 42.
l. In omnibus. 43.
l. In numerationibus. 44.
Molinæus in nouas constitutiones.
l. Callipo. 45.
Nicolaus Valla de verbis dubiis, & reſt. tit. Cuiac. ad lib. 1. reſp. Vſpiani. tom. 1.
l. Si quis. 46.
Cuiac lib. 15 obſer. c. 31.
l. In pupillo. 47.
Vide Bart. in l. 1. §. impubere. ff. com. Dec. in l. ex pomponius circa fin. ff. de reg. iur. Gouuel. Inſtit. de militab. qui de prædicta facit mentionem in §. militem autem in q. tit. in 1. mat. Locupletior quæ dicatur, intelligo, vt per Dec. in l. ex pomponius. de reg. iur.
l. Titia. 48.

Quæſtio quæſt. iur. cap. 15. Cuiac. lib. 15. obſer. cap. 12. & commentar. ad lib. ſingul. reſp. Vſpiani. Marſoll. tom. 1.
l. Soluram. 49.
l. Si cùm. 50.
Vide Bart. in l. 1. in princ. de paſtis.
l. Diſpenſatori. 51.

Pro intelligẽdo vide Arct. §. præmiſſionibus. Inſtit. de actionib. & Cuiac. ad lib. 9. Pauli ad edictum. tom. 1.
l. Satisfactio. 52.
l. Soluere. 53.
l. Solutionis. 54.
l. Qui ſic ſoluit. 55.

Lim. vt per Gexat ſing. 43. Coral. ad l. ſcitote à fratre. ff. de cond. indeb. 3 par. n. 13. poſt tit. ff. n. 3.
l. Qui mandat. 56.
Cuiac. ad lib. 12. Pauli ad edictum. tom. 1.
l. Si quis. 57.
l. Si quis. 58.
l. Si ita. 59.
l. Is, qui. 60.
l. In perpetuum. 61.
l. Diſpenſatorem. 62.
l. Si debitor. 63.
l. Cùm. 64.
l. Si filia. 65.
l. Si pupilli. 66.
l. Si quis. 67.
l. Seruus. 68.
l. Si hominem. 69.
l. Quod certa. 70.
l. Cùm decem. 71.
l. Qui decem. 72.
§. Stichum. 1.

Molinæus ad conſuetud. Pariſienſ. tit. 1. §. 13. gloſſ. 1. n. 1.
Cuiac lib. 14 obſer. c. 10.
§. Stichum. 4.

Alciat lib. 2 parerg. c. 16. Cuiac. lib. 18. obſer. cap. 10. cum 3. non idem. in l. Maurus ff. de leg. 2. 388. reper. fol. 389. A. b. c. d. e. Contra. vide Gloſſ. in verb. ſtipul. in l. Mauius. §. eadem. & ibi Caſtr. in pen. ad. de leg. 2. fol. 195. n. 11. reper. 6.
l. Ob triginta. 73.
l. Id, quod. 74.
l. Sicut. 75.
l. Modeſtinus. 76.

Vide Socin. l. 1. §. ſi eamen. in 3. col. verſa. ff. de verb. oblig. & Rain. de re vxor. chart. alter loquentem ad text. & vide ad aliquid alleg. hanc text. Bart. in l. ſi de duobus reis. & in Auth. in c. 1. §. ſi de duobus reis. Conſule Cuiac. commentar. ad lib. 6. reſp. Modeſtini. tom. 1.
l. In liberto. 77.
l. Si alieni. 78.

In nummis, vel pecunia nummata, ſola immiſſione transfertur dominium. declara vt per Iaſ. ad l. ſingularia. n. 11. ff. ſi cert. per. Hippol. Rimi. Inſt. quib. aliena. licet vel non §. 2. n. 14. vide Doct. moder. in l. ſingularia. ſuper Gloſſ. ſi cert. per. & ibi Gonzal. in c. 11. in l. 2. §. appellata. in fin. ff. eod.
l. Pecuniam. 79.
l. Proue. 80.

l. Si

480/C.IV.K.5-3, 24
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

l. Si stipulatus. 81.
l. Si eùm. 82.
l. Si tuo feruo. 85.
l. Egisti. 84.
l. Solidum. 85.
l. Hoc iure. 86.
Cuiac. *ad lib. 8. Pauli ad edictum. tom. 1.*
l. Quolibet. 87.
l. Filiæ. 88.
l. Ex pluribus. 89.
l. Filius. 90.
l. Si debitor. 91.
l. Similis. 92.
l. Si duo rei. 93.
Cuiac. *lib. 11. obser. cap. 34. fol. 493. post num. 10. tract. 5.*
l. Si is, cui. 94.
Cuiac. *lib. 13 obser. c. 18. & in comment. ad lib. 8. 9. Papin. tom. 4.*
l. Stichum. 95.
Gillentus Regius *lib. 3. interpretat. c. 20.* Cuiac. *ad lib. 18. 9. Papin. tom. 4.*
§. Quod vulgò. 3.
Cuiac. *de. 34. & lib. 13. c. 11.*
§. Naturalis. 4.
Vide Otter. *in rub. Inst. de obligat. in vbi. col.* Naturalis obligatio pacto, & iureiurando tollitur ipso iure, quod prodest & heredi. add. Alciat. *lib. 4. parad. c. 3.* vb. quòd hic verbum *simile pacto* intelligitur *de pacto vestito*, contrà autem quòd intelligatur de pacto non reprobato à lege, tradit Corat. *lib. 2. miscel. c. 1.* adiunct. 8. text. adde mod. nostros *ad prin. Inst. de obligat. n. 11.* Bello. *lib. 2. suppos. c. 1.* Tuschus *ad rubr. C. de pact. n. 86.* Limita illud, quod per illam *legem falsa dicit.* vt per Bald. *in Leges, quæ in persecutione. ff. corr. per. quem refert* Iason *in Leg. fin. §. ff. fin. in 3. notab.* & ibi per D. *ff. corr. per.* Et ad §. *quod vulgò.* vide Gloss. in verb. plenior. mihi non videtur verum id, quod dicit ibi. Sed intelligerem ibi ego plenius, id est, cùm fideiussor non sit æque principaliter obligatus, & ratio posset esse, quia si est tantùm fideiussatio nomine obligatus, & heres debitoris efficitur, confunditur obligatio, & efficitur principalis. Et ita diceretur per fideiussionem pro se ipso obligatus, quod non potest esse. *l. heres. §. seruus cum de fideiussor.*
§. Vsumfructum. 6.
Emanuel Costa *lib. 2. select. c. 10.*
§. Si creditor. 8.
Cuiac. *lib. 13 obser. c. 12.*
l. Pupilli. 96.
Petrus Faber *in cap. de reg. iur. ff.* Adillum text. dum loquitur de interdicto fraudatorio, vide Ias. *Inst. de actionibus §. ff. quis in fraudem in fin. penult. col.* Vide Cuiac. *comment. ad lib. 11. resp. Papin. tom. 4.*
§. Cùm pupilla. 1.
Pol. *133. num. 10. repet. 7.*
l. Cùm ex pluribus. 97.
Cuiac. *ad lib. 1. definit. Papin. tom. 2.*
l. Qui res. 98.
Curtius *lib. 1. consil. ad fratrem. c. 34.* Cuiac. *ad lib. 9. Pauli. tom. 1.*
§. Aream. 8.
Fontanus *lib. 2. disceptat. c. 16.* Corasius *lib. 3. miscell. c. 13.* Matc. Ant. *2. 01. n. 2. fol. 831.* vide *Linter quæ. §. damni. de damno infecto.*
l. Creditorem. 99.
Cuiac. *ad lib. 4. resp. Iulp. Papin. tom. 1.*
l. Quæro. 100.
Idem Cuiac. *in comment. ad lib. 10. resp. Papin. tom. 1.*
l. Paulus. 101.
Bufalus. *ad l. rem quod. ff. rer. per. n. 33.* & ad text. Bart. hic vide Bottr. *decis. 317.* Soc. *cons. 144. lib. 1. & 142. lib. 2.* Tiraq. *de retract. par. 2. §. 1. glos. 18. n. 16.* Alb. Bran. *in tract. de aug.* Corat. *lib. 3. miscell. c. 13. per tot.* Bald. *ad Legis cumque. C. de sac. pub. n. 16.* Roman. *sing. 419.* pecuniæ valor si maneat, solutio debet fieri ratione valoris, qui erat tempore solutionis. Bologn. *cons. 16. fol. 49. n. 33. repet. 2.* Cuiac. *ad lib. 15. resp. Pauli. tom. 1.*
§. Paulus. 1.
l. Creditor. 102.
Alciat. *lib. 1. disputat. c. 15.* Forcat. *nouum. dialog. 6.* Curtius *d. lib. 2. cap. 8.* Corasius *lib. 1. miscellan. cap. 9.*
Si creditoris, vel tutoris culpa non præcessit, periculum pecuniæ pertinet ad debitorem, vel pupillum. Bottrel. *ad quædam ff. ff. corr. per. n. 33.*
l. Cùm. 103.
l. Ante restitutam. 104.
l. Quod dicimus. 105.
Alex. ab Alex. *lib. 6. genial. dier. c. 10.* Alciat. *lib. 2. parerg. c. 8.* Menoch. *de arbit. iudic. lib. 2. cas. 257.*
l. Aliud. 106.
l. Verborum. 107.
l. Et qui. 108.
Cuiac. *lib. 2. obser. cap. 38.*

Tit. 4. De acceptilatione.

Cuiac. *lib. 7. obser. c. 36.*
l. Acceptilatio. 1.
l. Pupillum. 2.
l. Per procuratorem. 3.
Hocmannus *thesis. q. 31.* & 33. Cuiac. *lib. 16. obser. cap. 10.*
l. Acceptilatio. 4.
l. In diem. 5.
Alciat. *lib. 3. parerg. c. 5.*
l. Pluribus. 6.
l. Sanè. 7.
l. An inutilis. 8.
Forcatul. *nouum. dialog.* Molinæus *ad l. 1. §. ff. quæ in c. n. 40.* & *41. de verb. oblig.*
Ad h. text. dum in fi. dicitur, quod inscientium fit acceptilatio, intellige quantum ad capacitatem, quòd tam liberi, quàm serui possint ea vti, mod. *ad rub. ff. de verb. oblig.* & ibi Hier. Verin. *num. 171.* Iacob. Nig. *n. 89.* Riminal. *ad prim. Inst. de don. n. 187. vsque ad 189.*
l. Pars. 9.
l. Sed & si. 10.
l. Species. 11.
l. Quod iudicium. 12.
l. Et per. 13.
Alciat. *lib. 8. parerg. c. 12.*
§. Si quis. 3.
Cuiac. *lib. 13 obser. c. 12.*
§. Tutor. 10.
Molinæus *ad §. fi. quæ in n. 4.*
l. Nisi. 14.
l. Si is, qui. 15.
l. Si ex pluribus. 16.
l. Qui hominem. 17.
Vide Bart. *in l. 2. §. stipulor. ff. de verb. oblig.* & ibi poll. cum alij, maximè Ias. *in n. 20. vers. fi fund. in pugn.*
l. Et vno. 18.
l. Si accepto. 19.
Vaconius *lib. 3. declarat. 69.*
l. Si accepto. 20.
l. Si sub. 21.
l. Seruus. 22.
Molinæus *ad §. fi. quæ in n.*
l. Si ego. 23.

Tit. 5. De stipulationibus præt.

Goueanus *lib. 1. variar. hist. c. 33.*
l. Prætoriarum. 1.
§. Cautionales. 2.
Ad glos. magn. in fin. ibi alij docuerunt, quod notarius empticio. vide Bart. *in l. ita stipulatus. in 14. col. de verb. oblig.* & ad prin. vide Alciat. *lib. 1. parad. c. 1.*
§. Stipulationum. 3.
Cuiac. *lib. 9. obser. c. 3.*
l. Prætoriæ.
Prætorias stipulationes aliæ continere dicit hoc loco Paulus rei restitutionem, siue de re restituenda caueto, vt aut *Liuter stipulatorem. §. sacram. in fi. ff. de verb. oblig.* & has esse individuas quia res pro parte rectè restitui non potest. *l. si duo ff. depositi.* aliàs verò continere incertam quantitatem id est, quod stipulatoris interest, vel, quod idem est, quanti ea res ei sit: quia in pecuniæ restitutione esse defuat, quia facilima partitio est.
Vide Dec. *in l. plus continentia ff. de reg. iuris in 5. incertum.* Bart. *in l. 4. §. Cato. in 2. 4. de verb. oblig.* & post eum ibi alios dect. maximè Socin. col. 13. & Cuiac. *ad lib. 23. Pauli. ad edictum. tom. 2.* & *lib. 25. obser. cap. 29.*
§. Sicuti. 2.
Stipulatio de operis noui nuntiatione, qua vicinus, qui molitur opus aliquod nouum, vicino nunciauit nouum opus reparaturo, & satisfiat de operis restituendis, id est, de deponendo eo, quod fecerit: vel reponendo eo, quod deposuerit, si iudicatum erit in eo ei non fuisse ius faciendi nouum opus, *ff. stipulatio ff. de nou. op. nunc.* hæc stipulatio indiuisua est: quia opus restitui non potest pro parte, *d. l. stipulatio. §. quæsitum. & l. 2. §. vlt. ff. de verb. oblig.* quasi diceret hoc loco Paulus, operis restitutio adhuc indiuiduus est: ficut & operis institutio, *l. stipulationes non diuiduntur. ff. de verb. oblig.* & generaliter facta sunt omnia indiuiduo.
§. Incertam. 2.
Duarenus *lib. 2. annotat. c. 21.* Molinæus *de diuid. & vnciand. par. 2. n. 443.*
l. Generaliter. 3.
l. Prætoriæ. 4.
l. In omnibus. 5.
Cuiac. *ad lib. 8. Pauli ad edictum. tom. 1.*
l. In omnibus. 6.
l. Prætoriæ. 7.
Duarenus *lib. 1. disput. annuar. c. 14.*
l. Paulus. 8.
Cuiac. *ad lib. 3. resp. Papin. tom. 4.*
l. In prætoriis. 9.
l. Si præses. 10.
Cuiac. *ad lib. 1. resp. Scæuol. tom. 1.*
l. In huiusmodi. 11.

Tit. 6. Rem pupilli, vel adolescentis saluam fore.

l. Cum pupillo. 1.
Cuiac. *ad lib. 14. Pauli ad edictum. tom. 1.*
l. Si pupillus. 2.
Forcatul. *nouum. dialog. 30.*
l. Aut dare. 3.
l. Non quasi. 4.
l. Si filius. 5.
Agitur his de stipulationes rem saluam fore, qua iis cauetur qui sub tutoribus, vel curatoribus agit, & de stipulatione ratam rem dominum habiturum, qua procuratori, vel defensor cauet dominum ratum habiturum, quod cum stipulatore egerit, & contraxerit, & de stipulatione duplæ, quam euictionis nomine de vendente emptor stipulatur, quæ omnes pœnales stipulationes sunt: hanc autem lex 5 est de stipulatione rem saluam fore.
l. Seruum. 6.
Corasius *tom. 1. pag. 322.* Molin. *ad l. 1. in prima n. 419.* & *100. de verb. oblig.* vide Dec. *in l. 1. in prima ff. de verb. oblig.* Et Ruin. *cons 16. & 3. liber.* vide Gloss. *in § pupillus in verb. mulierem. Inst. de inutil. stipul.* quas reprobant Dec. *in d. § pupillus.* maximè Arec. in fin. illius §. Et Otto. *ibi in notab. & in d. vers. Caudrum. repet. 2. fol. 52. n. 13. fol. 108. n. 12. fol. 285. n. 20.* & *22. fol. 143. n. 65.* & *71. repet. 6.*
l. Datiuus. 7.
l. Etsi. 8.
l. Cùm pupillus. 9.
l. Si posteà. 10.
Corasius *lib. 2. miscell. c. 12.*

480/C.IV.K.5-3, 25
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

l. Cùm rem. 11.
l. Si plures. 12.
Cuiac lib.8. misc. c. 12. & in comment. in lib. 12. q. Papin. tom. 1.

Tit. 7. Iudicatum solui.

Cuiac. lib. 10. obser. c. 29.
l. In stipulatione. 1.
Cuiac ad lib. 12. Pauli ad edictum. tom. 2.
l. Cùm lite. 2.
Nicolaus Vallus de reb. dub. & controu. tract. 15. & Cuiac. ad lib. 7. Pauli ad edictum, tom. 1.
l. Si quis. 3.
l. Is autem. 4.
Cuiac. ad lib. 35. Digest. Sal. Iul. tom. 1.
l. Iam tamen. 5.
In addi. Matth. ad feud. 11 5. n. 2. fol. 270.
l. Iudicatum. 6.
l. Si antè. 7.
Aug. lib. 3. emend. c. 9.
l. Si petitor. 8.
Cuiac. ad lib. 47. Pauli ad edictum. tom. 1.
l. Iudicatum. 9.
l. Si ad. 10.
Molinæus de diuid. & indiuid. par. 2. num. 322. cum seq.
l. Si seruus. 11.
Cuiac. ad lib. 74. Pauli ad edictum. tom. 1.
l. Si tem. 12.
l. Cùm quærebatur. 13.
l. Si ex duobus. 14.
Molinæus d. par. 2. n. 320. & 321. & Cuiac. in comment. ad lib. 35. Digest. Sal. Iul. tom. 4.
l. Hæc stipulatio. 15.
Cuiac. tract. 8. ad Africanum. tom. 3.
l. Ex iudicatum. 16.
Item Molinæus d. par. 2. n. 54.
l. Ex clausula. 17.
l. Vir bonus. 18.
l. Nouissima. 19.
l. Cùm apud. 20.
Molinæus d. par. 2. n. 530.
l. Si vnus. 21.

Tit. 8. Rem ratam haberi.

l. Cùm quis. 1.
l. In stipulatione. 2.
l. Cùm minor. 3.
Rexardus Cocius lib. 3. indagat. c. 8.
§. Falsus. 1.
Mach. in l. 2. C. quando prouoc. non est necess. nu. 3. fol. 334. fol. 370. num. 144. repet. 4. fol. 319. num. 164. repet. 8.
l. Procurator. 4.
l. Non tantùm. 5.
l. Tutore. 6.
l. Si is, cui. 7.
l. Procurator. 8.
l. Actor. 9.
l. Interdum. 10.
l. Vel pacisci tur. 11.
l. Quo enim. 12.
l. Si commissa. 13.
Hæc lex initio docet, commissa stipulatione de rato: id est, domino non habente ratum, dominum non approbante, quod procurator gessit, in tantum competere actionem, in quantum stipulatoris interest: quod quidem Paulus in hac lege æstimat de dicto dicto, vel loco intercepto stipulatoris. Vide de comment. Cuiac. ad lib. 3. Iuliani ex Minicio Natali. tom. 1.
l. In quantum mea interfuit. 14.

Ergo in æstimationem eius, quod interest, venit, non tantùm damnum datumue est, deminutio patrimonij nostri, quàdve patrimonio nostro abest: sed etiam quod patrimonio nostro non accessit; id est, lucrum interceptum. nam & lucrum intercepeam damni speciem quandam est, l. 2. §. meriti. ff. ne quid in loco pub.
l. Si quis. 14.
l. Amplius. 15.
Bellonus lib. 2. disput. c. 9. vide Dott. ad Inst. C. de eden. vide Dec. n. 8.
l. Si indebitum. 16.
l. Cùm debitore. 17.
Molinæus d. par. 2. num. 149. & par. 3. nu. 474. & 489.
l. Si procurator. 18.
Curtius super lib. 1. ad fratrem. c. 33. Molinæus d. n. 174. & d. n. 489. fol. 1402. n. 137. repet. n. 8. fol. 822. & 830. repet. 6.
l. In stipulatione. 19.
l. Non solùm. 20.
l. Ne satisdatio. 21.
l. Si sine iudice. 22.
Cuiac. ad lib. 16. Digest. Sal. Iul. tom. 1.
l. Procurator. 23.
l. Bonorum. 24.
Forcatul. nouum dial. 19. vide Bart. in l. 2. ff. 1. C. qui admitt. dum refert solutionem. Iacobi Buttigat. Pro intelligentia illius text. vide Alex. in l. 1. C. qui admitti. n. 13. & fin. chart. 71. Pro declaratione etiam, & intelligentia, vide Bartol. Socin. in l. quod nunc. n. 1. ff. de acquir. poss. fol. 119. Cagnolus de reg. iur. & Cuiac tract. 3. ad Africanum. tom. 1.
l. Patet. 25.

LIBER XLVII.

Tit. 1. De priuatis delictis.

Dexterius lib. 1. diffut. moniensis. c. 36.
l. Ciuilis. 1.
§. Heredem. 2.
Rexardus lib. 3. variar. c. 8.
l. Nunquam. 2.
l. Si quis. 3.

Tit. 2. De furtis.

Iacobus Rexardus de auctor. prudent. c. 13. Menochius illustr. controuers. c. 48. Menoch. de arbitr. iudic. cap. 151. Ægidius Boffius tract. de furtis. Clarus §. furtum.
l. Furtum. 1.
Alciat. lib. 1. disputat. c. 10. & lib. 2. parerg. Rhodiginus lib. 10. antiq. lect. c. Forcatulus nouum. dial. 19. Vide Bart. in Lex hac lege in 6. col. vers. 3. de iustit. & iur. vide Bart. in l. ex hac iure. §. fin. de iustit. & iur. cet. fin. in prin. & Cuiac. comment. ad lib. 29. Pauli ad edictum. tom. 1.
l. Furtorum. 2.
l. Fur. 3.
Alciat. d. lib. 2. Forcatul. d. dialog. 19. Fernandus lib. 1. explic. iur. c. 42.
l. Quò destinauerit. 4.
l. Sine. 5.
l. Quamuis. 6.
Pithœus in notis ad fragmenta Iurisconsultorum, pag. 87.
l. Si quis. 7.
l. Nec manifestum. 8.
l. Ei, qui. 9.
l. Cuius. 10.
l. Tumis. 11.
l. Iraque. 12.
§. Sed & si. 2.
Aug. lib. 1. emend. c. 3. Zoannetus restitut. cap. 11. Cuiac. lib. 11. obser. c. 11. & lib. 18. cap. 30. Robertus Aurel. lib. 1. recept. lect. c. 9.
l. Is, cui. 13.
l. Eum, qui. 14.
Cuiac. ad lib. 11. Digest. Sal. Iul. tom. 1.
l. Creditoris. 15.
l. Nec cum. 16.
l. Seruil. 17.
Corasius ad l. frater à fratre. num. 3. de condict. indeb. Limit. & per Paul. Cast. in locum actum. ff. de reg. iuris. & vide quæ circa illum text. dicat Bart. in l. frater à fratre. & ibi doct. maximè Grat. per illum text. tradit notam rationem, quare obligatus non possit esse inter pat. & fil. fol. 246. num. 30. repet. 6.
l. Quod dicitur. 18.
Alex ab Alex. c. 10. lib. 6. genial. dier. Cuiac. lib. 11. obser. c. 23.
l. In actione. 19.
l. Cùm ex. 20.
l. Vulgaris. 21.
§. Qui furti. 7.
Vide doctrinam Bart. in l. seruiliter. C. de extraord. crim.
l. Si quid. 22.
l. Impuberem. 23.
Cuiac. ad lib. 12. Digest. Sal. Iul. tom. 1.
l. Nec minus. 24.
l. Verum est. 25.
l. Si apes. 26.
Hieron. Magius lib. 1. misscel. c. 3.
l. Qui tabulas. 27.
l. Sed si. 28.
l. Hoc amplius. 29.
l. Si hereditariæ. 30.
l. Sed &. 31.
§. Si quis. 2.
Furti etiam tenetur, vt optimè declarat Labeo, is, qui tabulas instrumentorum reipublicæ, municipij alienum, aut subripuerit, aut interleuerit: idem etiam esse de cæteris rebus publicis, idque fauore boni declarat idem Iurisconsultus. An delens instrumentum animo lucrandi sibi, vel alteri, teneatur furti, aequè si animo iniuriandi, & nocendi credenti, tenetur damni iniuriæ: vide hic Bart. & adde Alexan. consil. 127. vbi etiam ponit quando ex concrectatione instrumenti non furtum committatur.
l. Quidam. 31.
In hanc legem Aug. lib. 1. emend. c. 3.
l. Tutor. 32.
l. Is, qui. 34.
Zoannetus rerum quotid. c. 19.
l. Si quis. 35.
l. Qui seruo. 36.
§. Item. 1.
Ad doctrinam Bart. ibi in fin. vide Bero. in cap. 1. Lin. 10. about text. de off. deleg.
l. Si patronem. 37.
l. Mater filij. 38.
l. Verum est. 39.
l. Qui iumenta. 40.
l. Si cùm quis. 41.
l. Si seruus. 42.
l. Falsus. 43.
§. Qui alienum. 4.
Alciat. lib. 3. parerg. c.
§. Sed si. 6.
Vide Bart. in l. singularia. in 2. part. & ibi Castr. in 12. col. ff. certum pet. Vide declarationem Alex. in l. mutuatur. §. nihil commune n. 6. de acquir. poss. dam declarat l. 2. §. dominus. ad Syll. quæ declaratio continet & huic §. locò de eo notationem non facit.

480/C.IV.K.5-3, 26
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

l. Si iussu. 44.
l. Si socius. 45.
l. Inter omnes. 46.
Cuiac. *lib. 6. obseruat. cap. 1.*
Add. Pretatul. in nouyem. iur. dial. 19. num. 1. Honor. *de Petrella cons. 28 num 15. vere consilia diuers. ad cons. crim.*
§. Rectè. 7.
Forcatul. *d. dialog. 19.* Ad not per Bart. *ibi num. 6.* vide Bald. *ibi in Leges fuerre de statu hominum.* Aug. *in tract. maleficior. quæstion. carleffion.* Hippol. Mar. *in rep. per l. fi. quæst. vlt. ff. de iurisdict. omnium iud.*
§. Per contrarium. 8.
l. Si dominium. 47.
Add id quod dicit Bart. *ibi in conf. quare circa vsurarum foro* allegat gloss. *in § alia. inscr. de actionibus.* Rain. *in d. Gothus. § idem credendum. in 37. chart. de lib. & posthum.*
l. Qui vas. 48.
Forcatulus *necyomant. dialog. 96.*
§. Ancilla. 5.
Paluanus *ad legem Aliniam cap. 7. & 11.* Ioannes Robert *recept. sentent. 1. lib. cap. 6.* Cuiac. *lib. 15. obser. cap. 20.*
l. Interdum. 49.
l. In furti. 50.
Crinitus *lib. 3. de honest. disciplin. cap. 15.* Marb. *in Lysia. C. de fer. quæ per vi. quod inter mo. 11. fol. 131.*
l. Nam. 51.
l. Si quis. 52.
§. Iulianus. 16.
§. Si Titius. 17.
§. Si ex duobus. 18.
§. Si quis. 20.
Alciat. *lib. 1. disiunct. cap. 13.* Cuiac. *lib. 16. observ. cap. 6.*
l. Qui iniuria. 53.
Cuiac. *ad lib. 15. Pauli ad edictum. tom. 1.*
l. Si pignore. 54.
l. Furem. 2.
Cuiac. *lib. 14. obser. cap. 11.*
l. Cùm creditor. 55.
l. Interdum. 56.
Cuiac. *ad lib. 12. Digest. Sal. Iul. tom. 1.*
§. Qui furem. 1.
Kuchouius *commun. opin. contro. 3. cap. 11.*
§. Si res. 2.
Paluanus *d. loc. c 16.*
l. Si certa. 57.
l. Si filiofamilias. 58.
Cuiac. *ad lib. 4. singul. ad Vrseium Ferocem. tom. 1.*
l. Si is, qui. 59.
Cuiac. *ad lib. 3. Iuliani ex Minicio Natali. tom. 1.*
l. Ancilla. 60.
Cuiac. *tractatu 6. ad Africanum. tom. 2.*
l. Si seruus. 61.
Cuiac. *tract. 8. ad Africanum. tom. 2.*
l. Vtrum. 61.
l. Non poterit. 63.
l. A Titio. 64.

Legatum manfic recta via in legatarium. vide Rip. *ad l. 1. num. 25. & 27. laf. 16. 82. & 115.* Cra. *n. 56. cum seq. & alij omnes scper. ff. de leg. 1.* Socin. *in reg. 221. laf. ad l. filius. § diui. 2. dell. num. 116. de leg. 1. & ad l. seruum § fin num. 9. eod. tit.* Dodt. *ad l. filium, quem habemus. num. 7. C. fam. ercis.* Ange. à Gambel. *in tract. de testam. glos. 13. num. 2. volum. 7. tract.* Dec. *ad Lemnia. num. 5. & cons. per.* Rip. *ad Sabicianum. num. 30. ad Trebell.*

Nunc aduerte ad hanc text. quia ego dico quòd ille seruus, qui commisit furtum, non est seruus, neque heredis, neque legatarij, nondum adita hereditate: quòd non sit heredis ita ante adeam hereditatem, probat hic text. ibi, *nec tunc cum fecerit furtum, esset seruus, sed heredis, qui nondum adierat hereditatem.* vt ell tex. prior. *ibi ante adit. m hereditate.* quòd non sit legatarij, aut verè, nec fictè, probo. nã legatum non debetur, nisi à tempore aditæ hereditatis, iuribus vulg. & sic verè non est legatarius quod autem nec fictè, probo: quia sicut hereditas nondum adita non dicitur heredis: ita nec legatum legatarij. Sed cuius erit ista hereditas, vel illud legatum eo tempore, dic quòd nullius, sed Iubæ in pendenti, donec adita fuerit: postea autem legatario legatum tunc ponitur in fine: quia ea, quæ legantur recta via ab eo, qui legatarium transeunt, intellige post aditam hereditatem: quia aliàs' hereditas stat in pendenti, & spes tantùm est, quæ transit in heredem, & in legatarium ante aditam hereditatem. vide Glossam magnam *in fine l. si heredi, seruus. de leg. tradi. 7. glo. 13. num. 1 fol. 1. repet. 7 fol. 375. num. 7.*

l. Qui. 65.
Add. doct. Bart. *ibi in fin.* vide *loc. in reg. 302. Ad § vsurare.* vide eundem Socin. *in reg. 291.*
l. Sis is, qui. 66.
§. Si is, cui. 1.
Fol. 481. num. 137. & seq. repet. 7.
l. Inficiando. 67.
l. Hereditarias. 68.
l. Aut in qua. 69.
l. Hîa enim. 70.
l. Si is, cui. 71.
l. Sempronia. 72.
Cuiac. *ad lib. 7. resp. Scæuolæ. tom. 1.*
l. Si is, qui. 73.
l. Furtiuam. 74.
l. Si is, qui. 75.
l. Qui re. 76.
l. Qui faccum. 77.
l. Rem. 78.
Cuiac. *ad lib. 8. quæst. Papin. tom. 4.*
l. Si debitor. 79.
Idem Cuiac. *ad lib. 9. quæst. Papin. tom. 4.*
l. Si vendidero. 80.
Cuiac. *ad lib. 12. quæst. Papin. tom. 4.*
l. Ob pecuniam. 81.

In hanc legem Alciat. *lib. 1. disiunct. cap. 3.* Aug. *lib. 1. emend cap. 1.* Straticus *in concordia iuris reperta.* Richard. *lib. 2. variar. cap. 10.* Ioannes Robertus *lib. 2. recept. sentian. cap. 2.* Vult autem hanc legem quòd si curator rei frumentariæ pecuniam ciuitati fabricanti, & in vsus suos conuertit, eam teneri furti: sicut si quam rem alienam ciuitati fabricandæ, *l. sed & imaginem. § 1. ff. eod.* dubitatur autem an etiã criminaliter teneatur iudicio peculatus: ratio dubitandi est: quoniam crimen peculatus intercedens tantùm in furem pecuniæ publicæ: id est, populi Romani: & ciuitates aliæ priuatorum loco habentur *l. eum, qui in fine ff. de cond. furt.* & sanè ita respondet Papinianus ob pecuniam ciuitati fabricandam, eum teneri quidem furti priuata actione, & ciuili non autem crimine peculatus, cui opponitur hactenus *l. 4. § vlt. ad leg. Iul. peculat.* quæ euidenter ait, reddi iudicium peculatus accusatorem in eum etiam, qui pecuniam fabricum ciuitatis, vel municipij sui animaduertendam sit quod addit *lex 4.* hoc esse ex constitutionibus principum Traiani, & Adriani.

l. Fullo. 82.
l. Si quis. 83.
Cuiac. *ad lib. 1. resp. Prisci Nerarij. tom. 1.*
l. Quamuis. 84.
l. Is, cuius. 85.
l. Si ad dominum. 86.
l. Creditori. 87.
l. Si quis. 88.
l. Si libertus. 89.
l. Fullo. 90.
l. Si quis. 91.
Vide Socinum *reg. 292.*
l. Mutuitis. 92.
Alex. ab Alexand. *lib. 6. genial. dierum. cap. 10.* Fontanus *lib. 1. select. cap. 12.* Antonius Gulbertus *in Paleb. stor. cap. 18.*

Tit. 3. De tigno iuncto.

l. Lex. 1.
Cuiac. *lib. 3. observ. cap. 16.* Rauard. *ad leg. 12. tabul. cap. 12.*
l. Sed si. 2.

Tit. 4. Si is, qui testamento liber esse iussus erit, &c.

l. Si dolo. 1.
§. Non alias. 2.
Contius *lib. 1 select. variar. cap. 2.* Cuiac. *lib. 6. observ. cap. 1.*
§. Præterea. 12.
Gilbertus Regius Noforinus *lib. 2. interpunct. cap. 20.*
§. Scæuola. 15.
Ioannes Aurpachus *epist. 2. cap. 7.*
l. Si paulò. 2.
l. Labeo. 3.

Tit. 5. Furti aduersus nautas, caupones, stabularios.

Cuiac. *§. Furtum. num. 17.*
l. In eos. 1.
Contius *d. lib. 1. cap. 8.*

Tit. 6. Si familia furtum fecisse dicetur.

l. Vtilissimum. 1.
l. Id est. 2.
Cuiac. *ad lib. 12. Digest. Sal. Iul. tom. 1.*
l. Quotiens. 3.
l. Etiam. 4.
Cuiac. *ibid.*
l. Familia. 5.
Cuiac. *lib. 6. obser. cap. 1.* in Gloss. verb. *agi verisimile si comitte* per illam Gloss. vide quæ declarat. *l. f. in § fin. 5. vol. Inspir. de act.*
l. Labeo. 6.

Tit. 7. Arborum furtim cæsarum.

Cuiac. *lib. 3. observ. cap. 11.*
l. Si tunc. 1.
l. Sciendum. 2.
l. Vitem. 3.
§. Quòd si quis. 4.
Forcatul. *in pan. var. cap. 10.*
§. Labeo. 6.
Forcatul. *d. capite 10.*
l. Cerè non. 4.
l. Cædere. 5.
Cotta *voce. cadere.* Tutnebus *lib. 13. aduersar. cap. 10.*
l. Si plures. 6.
l. Furtum. 7.
l. Facienda. 8.
Cuiac. *ad lib. 19. Pauli ad edictum. tom. 1.*
l. Si colonus. 9.
l. Si gemina. 10.
Augustinus *lib. 1. emend. cap. 1.* & Cuiac *ad lib. 1. Iuliani ex Minicio Natali. tom. 1.*
l. Sed si. 11.
l. Qui agrum. 12.

Tit. 8. Vi bonorum raptorum, & de turba.

Ægidius Bosius *tit. de rapina.*
l. Qui tam. 1.
Cuiac. *ad lib. 22. Pauli ad edictum. tom. 1.*

480/C.IV.K.5-3, 27
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

l. Prætor ait. 2.
§. Hoc edicto. 2.
Ioannes Robertus *excep. lect. lib. 1. cap. 29.* Raimundus Cortius *lib. 1. indagat. c.* 3. Ad ibi dicta per Bart. *in 4. cons.* vide Socin. *in reg.* 311. Ad illum text. vide Angel. *in l. unica. C. quando act. prætod.*
§. In hac actione. 13.
Fol. 24. *num. 34. repet. 3.*
l. Si servus. 3.
l. Prætor ait. 4.
Augst. *lib. 4. emend. cap.* 16.
l. Non potest. 5.
l. Quod vi. 6.

Tit. 9. De incendio, ruina, naufragio.

l. Prætor ait. 1.
l. Ex loco. 2.
l. Quo naufragium. 3.
§. Deinde. 1.
Fol. 22. *num. 23. repet. 3.*
§. Qui electa. 6.
Augustinus *lib. 4. emend. cap.* 6. Alciat. *lib. 2. præterm. fol.*
l. Prædium. 4.
Gloss. in verb. *conditione.* vide Dec. *cons. 6. num. 61.* Vbi etiam docet, quæ sit maior pœna capitis, an furta. Et an ex maiori pœna constaret delictum maius. item regibus legis fallit in 3. casib. vt per Felin.
§. Diuus. 1.
Menoch. *de arbitr. iudic. cap.* 237.
l. Si quis. 5.
l. Expugnatur. 6.
l. Ne quid. 7.
Gilbertus Regius Noforinus *lib. interpunct. c.* 20.
l. Ratis. 8.
Cuiac. *ad lib. 1. resp. Mœvij, tom. 1.*
l. Qui ædes. 9.
Rœuardus *ad leg. 1. 2. cod. cap.* 24. Gilbert. Regius Noforinus *d. cap.* 20.
l. Ne piscatores. 10.
l. Si fortuitò. 11.
August. *lib. 4. emend. cap.* 21. Cuiac. *lib. 3. obser. cap. 4.* Vide Bart. *in l. 2. circa fin. de offic. præfect. vigilum.*
l. Licere. 12.
Menoch. *de arbitr. iudic. cap.* 390.

Tit. 10. De iniuriis, & famosis libellis.

Ælius Bossius *tit. de iniuriis.* Clarus §. *iniuria.* Plasentinus *lib. 1. c. 11. & 16.* Quæ sit atrox iniuria, Menoch. *de arbitr. iudic. cas.* 265.
l. Iniuria. 1.
l. Quòd si vitæ. 2.
Vide *l. eum, qui. §. sumpta. supra eodem.*
l. Illud. 3.
l. Si cum. 4.
Fol. 436. Conarr. *in 4. decret. &* Cuiac. *ad lib. 35. Pauli ad edictum. tom. 1.*
l. Lex Cornelia. 5.
§. Damnum. 2.
Brissonius *lib. 3. select. cap.* 13. Menoch. *de arbitr. iudic. cas.* 262.
§. Si quis. 9.
Rœuardus *ad leg. 22. cod. c.* 5. Alex. ab Alexand. *lib. 6. genial. dier. cap.* 10. dixit Delrio nonnulla in repetit. *l. manifestæ. C. de transact.*
§. Eadem. 10.
Alciat *lib. 2. præterm. lib. 1. parerg. cap. 8. & lib. 5. cap. 3.*
l. Quod. 6.
Duarenus *lib. 1. disput. cap.* 37. Rœuardus *lib. 2. de præsid. cap. 9.*
l. Prætor. 7.
§. Si dicatur. 1.
Rœuardus *lib. 2. de præsidio. cap. 9.* & Cuiac. *lib. obser. 24. cap.* 16.
§. Posse. 6.
Cuiac. *lib. 9. obsern. cap.* 16. Rœuard. *lib. 1. variar. cap. 9.* Forcatulus *lib. 1. select. cap.* 21.
l. Vulneris. 8.
Cuiac. *ad lib. 35. resp. Modestini. tom. 1.*
l. Sed est. 9.
§. Si atrocem. 3.
Turnebus *lib. 28. aduers. cap.* 32.
l. Adtemperari. 10.
Cuiac. *ad lib. 35. Pauli ad edictum. tom. 1.*
l. Non solùm. 11.
§. Si mandatu. 3.
Vide Bero. *in c. 1. cher. in fi. num. seq. de effe. delig.*
l. Si quis. 12.
l. Iniuriarum. 13.
§. Si quis. 2.
Alciat. *lib. 3. disputat. cap.* 13 Forcatul. Antarij *cap. 4.* Rœuardus *pro tribunal. cap.* 1. Pilæus *quæst.* 87.
§. Si quis. 3.
Vide Alciat. *lib. 2. disputat. cap.* 13.
l. Sanè. 14.
l. Item, 15.
§. Conuictum. 3.
Forcatul. *nouyomag. dialog.* 37. Ioannes Robertus *lib. seuerm. cor. cap.* 7.
§. Idem. 6.
Donellus *lib. 1. disput. cap.* 25.
§. Si quis. 13.
Forcatul. *nouyomag. dialog.* 8. §. *si quis.* 15.
Brissonius *lib. 2. select. cap.* 4. Rœuardus *lib. 2. variar. cap.* 12. Cuiac. *lib. 3. obseru. cap.* 18.
§. Si quis. 31.
Brissonius *lib. 3. select. cap.* 8. Forcatul. *d. dialog.* 39.
§. Adiicitur. 38.
Turnebus *d. capite* 32.
§. Prætor. 43.
Turnebus *d. l.* 28. *cap.* 32.
l. Sed non esse. 16.
Cuiac. *ad lib.* 45. *Pauli ad edictum. tom. 1.*
l. Sed & 17.
Quando possit pater remittere iniurium factum filio, vide Ial. in *l. contra. §. si filius. num.* 15. *de pactis.*
l. Eum, qui. 18.
Corasius *select. cap.* 14. Ioann. Robert. *lib. 1. sentent. var. cap.* 7. Conarr. *lib. 1. variar. resolut. cap.* 11. Clarus *§. iniuria. num.* 15. Plas. *lib. 1. cap.* 1. Cuiac. *in comment. ad tit.* 35. *Pauli ad edictum. tom. 1.*
§. Si iniuria. 5.
Zacias *lib. 1. singul. intellect. cap.* 17. Corasius *lib. 4. select. cap.* 11.
l. Si creditor. 19.
l. Si iniuriæ. 20.
Cuiac. *ad lib. 12. resp. Modestini. tom. 1.*
l. Iniuriarum. 21.
l. Si liber. 22.
l. Qui. 23.
l. Si quis. 24.
l. Si iniuriarum. 25.
l. Si quis. 26.
l. Si statui. 27.
l. Iniuriarum. 28.
l. Si seruus. 29.
l. Seruo. 30.
l. Cùm possit. 31.
l. Nec. 32.
l. Quod. 33.
l. Si plures. 34.
Cuiac. *lib. 8. obsern. cap.* 10.
l. Si quis. 35.
l. Si filij. 36.
Cuiac. *ad lib. 45. Digest. Sal. Iul. tom. 1.*
l. Constitutionibus. 37.
l. Senatus. 38.
Brissonius *select. variæ. lib. 4. cap.* 12.
l. Vestem. 39.
Rœuardus *lib. 3. variar. cap.* 5. Petrus Pla. *lib. 1. cap.* 5. Constantinus Landus *præterm. cap.* 15.
l. Diuus. 40.
l. Pater. 41.
l. Iudici. 42.
l. Qui iniuriarum. 43.
l. Si inferiorum. 44.
Ludouicus Vitalis *variar. lect. cap.* 7. Duarenus *lib. 1. disput. cap.* 24.
l. De iniuria. 45.

Tit. 11. De extraordinariis criminibus.

Basilica *de extraordinariis criminibus.* Cuiac. *lib. 8. cap.* 33.
l. Sollicitatores. 1.
Hotomanus *lib. 1. obser. in ff. cap. 4.* Augustin. *lib. 1. emend. c. 9.* Dies Delrio in repetitione *l. transigere.* Menoch. *de arbitr. iud. cas.* 289. Grammat. decis. 38
l. Sub prætextu. 2.
l. Stellionatus. 3.
l. Diuus. 4.
l. In eum. 5.
l. Annonam. 6.
l. Saccularij. 7.
Crinitus *de honest. disciplina cap* 8. Rhodiginus *13. antiq. lectio. cap.* 30. Forcatul. *nouyomag. dialog.* 28. Cuiac. *lib.* 10. *obser. cap.* 27.
l. Sunt. 8.
l. Sunt quædam. 9.
Crinitus *de honest. disciplina lib.* 8. *cap.* 10. Alciat. *lib. 2. præterm.*
l. In Ægypto. 10.
Cœtera *in text. commenta.* Foccatulus *in pœna furis cap.* 14. Celius *d. operis lib.* 17. *cap.* 6.
l. In circulatores. 11.
Forcatul. *nouyomag. dialog.* 28.

Tit. 12. De sepulchro violato.

Celius Rhodiginus *lib.* 9. *cap.* 14. *antiq. lect.* Menoch. *de arbitr. iudic. cas.* 387.
l. Sepulchri. 1.
l. Si sepulchrum. 2.
l. Prætor ait. 3.
Lipsius *lib. 1. epist. quæst. epist.* 18. *fol.* 161. *num.* 18. *repet.* 7. vide Ial. *Instit. de act. in princ. in 3. col. aut. sed &* ad §. *diuus. vide c. 1. de confirm. tut. ubi in glos. fin.*
§. Non perpetuæ. 4.
Forner. *lib. 1. select. cap.* 14. Brissonius *select. antiq. lib. 2. cap.* 17.
§. Diuus. 5.
Bart. hic. vide Gloss. & scrib. *ad l. de quibus. ff. de leg. per. 2. Instit.* 2. Paul. *de Cast. num.* 19. *repet. in col.* 34. *num* 39. Bart. *ad l. 2. qua fi long. confuet. 2. col. ad fin. & seq.* Anib. de Cana *ad l. nemo. num.* 37. *de leg. 1.* Foccatulus *in nouyomag. suo dialog. 1. num.* 26. *fol.* 179. *num.* 39. repetitionum 1. fol. 161. *num.* 138. repetitionum 4.
l. Sepulchra. 4.
l. Vtimur. 5.
Prætius *gemmarum. cap.* 20. Cuiac. *lib.* 13. *obsern. cap.* 36.
l. Sepulchri. 6.
Cuiac. *ad lib.* 20. *Digest. Sal. Iul. tom. 1.*
l. Sepulchri. 7.
l. Sepulchri. 8.
l. De sepulchro. 9.
l. Quæritur. 10.
Cuiac. *ad lib. 2. quæst. Papin. tom.* 4.

Tit. 13. De concussione.

480/C.IV.K.5-3, 28
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

l. Si ſimulatio. 1.
l. Conceſſionis. 2.

Tit. 14. De Abigeis.

l. De Abigeis. 1.
Cuiac. *lib.* 5. *obſervat. cap.* 10. Cotta *in voce,* venenc. Iacob. Curtius *lib.* 3. *recpoſ.* ad fratrem. *cap.* 11.
l. Abigeatus. 2.
l. Oues. 3.
Forteatul. *in capid. iuriſpr. cap.* 13. Cuiac. *lib.* 6. *obſer. cap.* 8. Pithœus *in notis ad fragmenta iuriſcon. ſol. pag.* 93.

Tit. 15. De prævaricatione.

Nonnius *lib.* 9 *conſtell. cap.* 4. Contius *lib.* 9. *cap.* 40. Menoch. *de arbitr. ind. caſ.* 325.
l. Prævaricator. 1.
l. Sciendum. 2.
l. Prævaricationis. 3.
l. Si is. 4.
l. Accuſator. 5.
l. Ab imperatore. 6.
l. In omnibus. 7.
Cuiac. *lib.* 7. *cap.* 1.

Tit. 16. De receptatoribus.

l. Peſſimum. 1.
Rolandus à Valle *conſ.* 45. *num.* 13.
l. Eos. 2.

Tit. 17. De furibus balneariis.

Alciat. *lib.* 2. *parerg. cap.* 38. Petrus Vidtor *lib.* 7. *variar. lect. cap.* 17. Menoch. *de arbitr. iudic. caſ.* 256.
l. Fures. 1.
Forcatul. *nouem. dialog.* 28.
l. Sed ſi. 2.
l. Miles. 3.

Tit. 18. De effractor. & expilator.

Boſſius *in tract. de curat.*
l. De his. 1.
§. Expilatores. 1.
Alciat. *lib.* 3. *parerg. & lib.* 1 *parerg. cap.* 11. Angeli. *lib.* 2. *emend. cap.* 16. Menoch. *de arbitr. iudic. caſ.* 159. Cuiac. *lib.* 6. *obſerv. cap.* 31.
l. Inter. 2.

Tit. 19. Expil. hered.

l. Si quis. 1.
l. Si expilatæ. 2.
l. Diuus. 3.
l. Res. 4.
l. Vxor. 5.
l. Si rem. 6.

Tit. 20. De crimine ſtellionatus.

Alciat. *lib.* 2. *parerg. cap.* 16. Menoch. *de arbitr. iudic. caſ.* 382.

l. Actio. 1.
In hanc legem Forcatul. *nouem. dialog.* 28. His autem verbis *expilatarum* ſignificat actionem ſtellionatus non venire ex legibus, non eſſe legitimam & ordinarium iudicium, non in ea actionē crimen legitimum, vt putauit. legitimum, vt aut *l.* 3. §. 1. *lib.* 1. quatuor actiones ſunt, quæ veniunt ex legibus certis, vel ex edictis prætorum, & priuatis actionibus, vnde actionem ſtellionatus non continere certiſſimum eſt: quia hæ actiones ſunt ciuiles, non criminales: at actio ſtellionatus eſt criminalis. vide Cuiac. *comment. ad lib.* 8. *reſp. Papin. tom.* 4.
l. Stellionatus. 2.
Duarenus *lib.* 1. *diſput. cap.* 42. Gilbertus Regius Noſtrorum *lib.* 1. *inornatorum, cap.* 5.
l. Stellionatus. 3.
l. De periurio. 4.
Duarenus *lib.* 2. *diſput. annuarior. cap.* 17. Cuiac. *lib.* 2. *obſerv. cap.* 29. Menoch. *de arbitr. iudic. caſ.* 319.

Tit. 21. De termino moto.

Ferandus *lib.* 1 *explic. cap.* 43. Menoch. *de arbitr. iudic. caſ.* 393. Conſtan. Lan. *conſerrat. in tit. de inſtit. & iur. cap.* 14.
l. Terminorum. 1.
l. Diuus. 2.
l. Lege. 3.
Auguſtinus *lib.* 3. *emend. cap.* 9. Curtius *senioll. ad fratrem, lib.* 3. *cap.* 16.

Tit. 22. De collegiis, & corporibus.

Boſſius *de vniuerſit. & collegiatibus.* Briſſonius *lib.* 1 *ſelect. cap.* 14.
l. Mandatis. 1.
Cotta *in voce collegia.* Cuiac. *lib.* 7. *obſer. cap.* 30.
l. Quiſquis. 2.
l. Collegia. 3.
l. Sodales. 4.
Cotta *d. loco* Alciat. *lib.* 3. *diſſunct. cap.* 14. & *lib.* 2. *præterm.* Auguſt. *lib.* 1. *emend. cap.* 8.

Tit. 23. De popularibus actionibus.

l. Eam. 1.
Cuiac. in comment. *ad lib.* 8. *Pauli ad edictum. tom.* 1.
l. Si plures. 2.
Cuiac. *ad lib.* 1. *Pauli ad edictum. tom* 1.
l. Sed ſi ex. 3.
l. Popularis. 4.
Item Cuiac. *ad lib.* 2. *Pauli ad edictum. tom.* 1.
l. Qui populari. 5.
Cuiac. *ad lib.* 8. *Pauli ad edictum. tom.* 1.
l. Mulieri. 6.
l. Populares. 7.
l. Omnes. 8.

LIBER XLVIII.

TITVLVS I.

De publicis iudiciis.

Duarenus *lib.* 1 *diſput. cap.* 37 Ioannes Robertus *lib.* 4. *ſeniorat. cap.* 10. Briſſonius *lib.* 2. *ſelect. cap.* 1. Coppoſol Antonius Correa *ad ordinat. Luſitanic. lib.* 5. *tit.* 1. Cuiac. *lib.* 8. *obſer. cap.* 14.
Non omnia. 1.
Clarus *lib.* 5. *recept. ſententiar.* §. 1. *in princ.*
l. Publicorum. 2.
Vide Cuiac. comment. *ad lib.* 15. *Pauli ad edictum. tom.* 1.
l. Publica. 3.
Auguſtinus *lib.* 1. *emend. cap.* 2.
l. Interdum. 4.
Rauardus 2 *de preiudic. cap.* 9 *fol.* 137. *num.* 106. & *fol.* 208. *num.* 277. *repet.* 5. & *fol.* 116. *num.* 157. *repet.* 7. & Cuiac. in comment. *ad lib.* 37. *Pauli ad edictum. tom.* 1.
l. Si qui. 5.
Menoch. *de arbitr. iud. lib.* 1. *quæſt.* 8.
l. Defuncto. 6.
Menoch. *de arbitr. iud. caſ.* 285.
l. Infamem. 7.
Vide Socin. *in reg.* 119.
l. Ordo. 8.
Briſſonius *ſelect. antiq. lib.* 2. *cap.* 1.
l. Sciendum. 9.
l. Inter. 10.
Duarenus *lib.* 1. *diſput. cap.* 7. Cuiac. *lib.* 7. *obſer. cap.* 15. & *lib.* 20 *cap.* 11.
l. Seruus. 11.
Fol. 538. *num.* 74. *repet.* 6.
l. Cuſtodias. 12.
l. Accuſatore. 13.
Ioannes Robertus *lib.* 2. *ſeniorat. cap.* 5. Menoch. *de arbitr. iud. lib.* 1. *quæſt.* 79. *num ſeq.* Boſſius *tit. de in remon. ind. qui pro abſent. interu. poſſ.* In crimine publici iudicij non admittitur procur. add. per Felin. *ad c. mentionem, extrà de accuſ.* Marian. *in tract. de ord. iudic. 4. par. princ. n.* 15. *cum ſequent.* Socin. *in reg.* 322. Marian. Socin. *ad c. 1. n. vero ita 69. extrà de accuſ.* Carpol. *tract.* 66. *in cauſ.* 255. & plura loca ad hanc materiam congerit Apollin. *ad cap. pereſſ quæ. de reg. iuris in 6.* Tho. Fer. *cauſ.* 155. Aucz *conſ.* 4. *cauſ. col.* 1. *lib.* 1. Cuen. *conſ.* 17 *litter. col.* 3. & *conſ.* 27 *cauſa. lib.* 3. Heron *conſ.* 74 *paſſ. & conſil.* 46. Ruin. *conſ.* 5. *litera. col.* 3. *lib.* 1. & ratio eſt vt per Bonifa. de Vital *in tract. ad, in Rub. de procur. num.* 10. Carpol. *conſ.* 45. *num.* 2. & *conſ.* 47. *num.* 3 *cum pluribus ſeq.* & Cuiac. *ad lib.* 12. *reſp. Papin. tom.* 4.
§. Ad crimen. 1.
Fol. 453. num. 27. *repet.* 2.
l. Generi. 14.
Cuiac. *ad lib.* 12. *reſp. Papin tom.* 4.

Tit. 2. De accuſ. & inſcript.

Duarenus *lib.* 1 *diſput. cap.* 38. Nonnullis Ioannes Robertus *d. cpor. lib.* 2. *cap.* 12. *ad* 13.
l. Non eſt. 1.
l. Certis. 2.
Cuiac. *ad lib.* 1. *Papin. de adulteriis. tom.* 4.
§. Pupillis. 1.
Cuiac. *lib.* 17. *obſerv. cap.* 17. & 30.
l. Libellorum. 3.
Adde dum hic ponitur ſuema libellandi in actionibus minitarum, nunquid in interdicto vnde vi, quod eſt famoſum, requiratur in libello expreſſio temporis ſpoliationis. Rom. *conſ.* 119. *inſtabo.* Socin. 2 *l. rem, quæ nobis n.* 13. *conſ. dubitatur ff. de acquir. poſſeſſ.* A Bitt. *deciſ.* 135. *cipi Aug. inſtit. de exceptio. in rub. num.* 23. Purpur. *ad l. edita. num.* 48. *Cod. de edict.* Rot *deciſ.* 491. Bellam. *deciſ.* 111. Franc. Bapt. Fer. *conſil.* 168. *nu.* 11. Bald. *deciſ.* 20. adde quòd iſte textus requirens expreſſi locum, & tempus malefici, non procedit ſubſiſtente iuſta cauſa ignorantiæ in iudice. Natta Aſten. *conſ.* 422. *num.* 10. *lib.* 2.
§. Item. 2.
Duarenus *d. lib.* 1. *cap.* 3. Briſſonius *lib.* 4. *ſelect. cap.* 7.
§. Sed & ſi. 3.
Fol. 120. *num.* 112. *repet.* 7.
l. Is, qui. 4.
l. Seruos. 5.
Cuiac. *lib.* 4. *obſer. cap.* 17. Pithœus *in d. notis pag.* 82. Plœta *conſtell. lib.* 1. *cap.* 44.
l. Leuita. 6.

480/C.IV.K.5-3, 29
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

l. Si cui. 7.
§. Idem. 8.
Fol. 31. num. 235. repet. 5.
l. Qui accuſare. 8.
l. Alij. 9.
l. Nonnulli. 10.
Cuiac. lib. 13. obſerv. cap. 30. vide Alciat. lib. 1. diſp. cap. 9.
l. Hi tamen. 11.
l. Hoc accuſare. 14.
Cuiac. lib. 6. obſerv. cap. 39.
§. Lege. 1.
Cuiac. lib. 6. obſer. cap. 12.
l. Mulierem. 13.
l. Senatus. 14.
l. In eum. 15.
l. Si plures. 16.
Aulus Gellius lib. 2. cap. 4.
l. Si ferunm. 17.
Cuiac. ad lib. 6. differen. Modeſtini. tom. 1.
l. Cùm Titia. 18.
Cuiac. ad lib. 17. reſp. Modeſtini. tom. 1.
l. Diui. 19.
l. Ex iudicioum. 20.
Contius ad l. Iul. maieſt. pag. 11.
l. Capitis. 21.
Cuiac. ad lib. 1 reſp. Papin. tom. 4.
l. Alterius. 22.
Idem Cuiac. ad librum 16. reſp. Papin. tom. 4.

Tit. 3. De cuſtod. & exhibitione reorum.

Rauardus lib. 3. cap. cap. 12. Menoch. de arbit. iudic. caſ. 303. & 305. Boſſius de carcere, & tenda de carcer. ſolenn.
l. De cuſtodia. 1.
l. Si ſeruus. 2.
Menoch. d. caſ. 303. & caſu 30.
§. Qui exhibendi. 2.
Cuiac. lib. 8. obſer. c. 30.
l. Diuus. 3.
l. Si quis. 4.
Menoch. de arbitr. iudic. lib. 1. queſt. 14. Cuiac. ad lib. 2. Papiniani. de adulteriis. tom. 4.
l. Si confeſſus. 5.
Menoch. d. caſ. 303. Ad illum tex. vide Socin. in reg. * 70.
l. Diuus. 6.
Alciat. lib. 3 parerg. cap. 9.
l. Solent. 7.
l. Carceri. 8.
l. De militibus. 9.
Tyraqueau lib. 28. admonit. cap. 32.
l. Ne quis. 10.
l. Non eſt. 11.
l. Milites. 12.
Fol. 308. num. 126. repet. 1.
l. In eos. 13.
Cortius Burgenſ. Lib. 2. ad collegam cap. 2. Boſſius in tract. de carcere.
l. Non eſt facilè. 14.
§. Quod. 4.

Dum vult iſte §. quòd non liceat audire carcerator. Addc neque etiam eos, qui ducuntur ad carcerem Bart. in l. 3 §. transfugas. de ſicariis. Declar. vt per Felin. in c. cum inquiſitionis. extr. de homicid. vbi etiam dicit, quòd non ſicut conſueti incarcerè homicis cauſa ſed eſt, propter veritatem. ſeu dedecus.

Tit. 4. Ad leg. Iul. maieſt.

De lege Iulia maieſtat. extat copioſus tractatus Hieronymi Gigantis, & liber ſingul. Antonij Contij, qui ſingul. leges huius tit. exponit: laudat Clarus §. ipſa manifeſt. Cuiac. lib. 18. obſer. cap. 20.

l. Proximum. 1.
Duarenus lib. 2. diſput. cap. 12. Latè Dec. conſ. 256. qui ſtatum. adde. 20 qui malè loquitur de principe, debeat puniri. Dec. conſil. 236. col. 1.
l. Quiue. 2.
l. Lex duodecim. 3.
l. Cuiuſque. 4.
l. Non contrahit. 5.
l. Qui ſtatuas. 6.
l. Famoſi. 7.
l. In queſtionibus. 8.
Cuiac. ad lib. 13. queſt. Papin. tom. 4.
l. Eorum. 9.
l. Maieſtatis. 10.
l. Is, qui. 11.

Tit. 5. Ad leg. Iul. de adult.

Diuit copioſè Deloio in repetitione Leuanſuora. C. de adulter. Scripſit de hac lege librum ſinguiarem B. Beſſionus titul. de coitu damnato, & punitis. Clarus lib. 5. §. adulterium §. ſecundo. §. inceſtus.

l. Hæc lex. 1.
l. Ex lege. 2.
Alex. ab Alexand. lib. 4. genial. dier. cap. 1.
l. Nihi. 3.
l. Si maritus. 4.
§. Si ante. 2.
Cuiac. lib. 17. obſerv. cap. 30.
l. Nuptam. 5.
Idem Cuiac. ad lib. 16. Digeſt. Sel. Iul. tom. 3.
l. Inter. 6.
Alciat. lib. 1. diſſumil. cap. 36. & 2. praterm. Perdd. lib. 1 explic. iur. cap. 44. & Cuiac. in comment. ad lib. 1. Papin. de adulteriis. tom. 4.
l. Qui papillum. 7.
l. Qui domum. 8.
Cuiac. ad lib. 2. Papin. de adult. tom. 4.
l. Et ſi. 9.
l. Mater. 10.
Cuiac. ibid. tom. 4.
l. Miles. 11.
Fol. 361. num. 48. repet. 5. Cuiac. ad lib. 2. Papin. de adulter. tom. 4.
§. Quidam. 5.
Fol. 358. num. 80. repet. 6.
§. Querebatur. 7.
Cuiac. lib. 6. obſerv. cap. 16. Sarmentus lib. 1. ſi. uxt. cap. 5.
§. Defuncto. 8.

Nuras in domo mariti ex adultero, quæ probatur commiſiſſe adulterium, præſumitur filius legitimus mariti fauore filiationis. adde Dec. obſ. 65. 500. turel. conſ. 3. num. 48. Dec. ad cap. per tuas. nu. 8. extra de probat. Alciat. tract. de præſumpt. reg. 3 præſump. 37. Paſil. Iaſon conſ. 10. num. 83. & conſ. 152. num. 37 lib. 2. Boe. conſil. 82. num. 24. lib. 2. Menoch. de arbitr. iudic. lib. 2. q. 88. num. 24. & lib. 2. cent. 1. caſ. 89. num. 22.

l. Hæc verba. 12.
l. Si vxor. 13.
Alciat. lib. 2. praterm. & lib. 2. parerg. cap. 40. Cuiac. lib. 6. obſer. cap. 16. & lib. 1. obſer. cap. 5. & 18. Cottas in vxor. Memorix. Rexardus lib. 4. vxorar. cap. 10. Iacobus Auyarbus lib. 1. ſingul. allog. cap. 32. Hottomann. lib. 1. obſerv. in ff. cap. 9. Torrat. in capitul. iuriſperit. cap. 5 Sarmentus. lib. 2. ſelect. cap. 5. Menoch. de arbitr. iudic. lib. 2. cap. 71.
§. Sed & in ea. 2.

Quæ ſit vulgaris vxor, tradit Cott. in memorabil. in vxor. morta. ad fin. Adde pro intellect. huius text. Lud. Sard. in tract. de naturalib. lib. 1. par. 3. de capaia. num. 13 9. vsq. Ad vers. Quæ. vide Didac. in tit. de reſtam. par. cap. 1. num. 6. cum ſeq. Ad verſ. quamuis. eundem Didac. vbi ſupra in 2. par. cap. 7. §. 6. nu. 11. Iacob. Menoch. de arbitr. iud. cap. 1. q. 88. num. 51. & publicè, & latè contra Hottomannum idem Menoch. lib. 2. centur. 2. caſ. 71. per tot.

l. Is, cuius. 14.
Birtholius in notis ad fragmenta iuriſconſult. pag. 8.
l. Si maritus. 15.
§. Legis. 1.
Cuiac. lib. 17. obſer. cap. 30.
l. Qui vxori. 16.
l. Denuntiaſſe. 17.
l. Vel antequam. 18.
l. Adulter. 19.
l. Patri. 20.

Patri datur ius occidendi adulterum cum filia. Ampl. hanc text. vt patri liceat occidere filiam in adulterio, etiam prægnantem. Bart. ad l. imperator. la. 2. num. 2. ff. de ſtat. hom. de ratione Rom. ſing. 716. In mat. an, & quando, & qualiter patri, vel marito, &c. Maſc. ad l. patri, vel marito. de quæſt. nouiſ. ad hunc text. & quòd quoque requiratur, vt procedat eius decido Iul. Clar. lib. 5. ſentent. §. homicidium. in clerico dixi etiam vbi ampliùs hanc deciſ. etiam vtil. in adult. & in iudice, vel magiſtratu.

l. Sic euenier. 21.
l. Nec in ea. 22.
§. In accuſatione. 1.
Cuiac obſer. lib. 6. cap. 14. Ioannes Robert. lib. 4. epiſtol. cap. 12.
l. Quod ait. 23.
Alciat. lib. 2. parerg. cap. 23.
l. Marito. 24.

Marito permittitur occidere quoſdam adulteros vxoris ſuæ, adde quod ſicut maritus poteſt, & eius ſocij: quia quando lege, vel ſtatuto mihi aliquid imputi conceditur, potero id facere commodatis ſocijs extraneis: vt per Paul. de Caſtr. ad Leopontes. C. de epiſc. & cler. intelligo & per Tiraquell. de retract. §. 2. glo. 1. num. 68. 69. & quos adulteros impunè occidere poſſit maritus, vide per Socin. iun. conſ. 34. num. 7. vol. 1. Rol. à Val. conſ. 54. num. 1. cum ſeq. vol. 2. Iul. Clar. lib. 5. ſent. §. homicidium. vers. ſed quid dicendum. Dicit. Couarr. in epit. 2. part. cap. 7. §. 7.

l. Capite. 25.

Duarenus lib. 1. diſput. cap. 30. Gilbertus Regius lib. 2. inuentorij, c. 20. vide laſ. poſt eos quos refert in l. adamandi. in 63. vers. de iuramt. Aliquid per Bart. in l. de minore. §. conuenitur. in 4. col. de quæſt.

l. Conſtante. 26.
l. Si poſtulauerit. 27.
l. Quod. 28.
l. Martti. 29.
§. Quinquennium. 7.
Fol. 319. & 322. repet. 5.
l. Pater. 30.
Clarus d. §. homicidium. num. 48.
l. Quinquennium. 31.
l. Nihil. 32.
Cuiac. lib. obſeruation. 6. cap. 15.
l. Si quis. 33.
l. Stuprum. 34.
Cottas in vxor. adulterium.
l. Accuſatorius. 35.
l. Si minor. 36.
Penandus lib. 1. explic. cap. 45.
l. Filium. 37.
l. Si adulterium. 38.
De inceſtu Clarus §. inceſtus.
§. Idem. 5.
Bellonius lib. 2 ſuppar. cap. 6.
§. Imperator. 8.
Clarus §. homicidium. num. 49.
l. Vim. 39.
Cuiac. in comment. ad lib. 13 reſp. Papin. tom. 4.
§. Præſcriptione. 9.
Vide Ruin. in l. Gallus. in §. & quod ſit tutorum. nu. 66 ff. de lib. & poſtum.
l. Quæſitum. 40.
Cuiac. ad lib. 19. reſp. Iulij Paulli. tom. 1.
l. In crimine. 41.
l. Si is, qui. 42.
l. Si ea lege. 43.

Cuiac.

480/C.IV.K.5-3, 30
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

Cuiac lib. 1. obser. cap. 39. Rauardus ad leg. 11. cod. cap. 11. Pilarus quæst. 13.
l. Defuncta. 44.
Cuiac. ad lib. 4. resp. Papin. tom. 4.

Tit. 6. Ad leg. Iul. de vi publica.

Multa Menoch. de arbitr. iudic. casu. 394. Bossius titulo de pluribus violentiis.
l. Lege. 1.
l. Excipiuntur. 2.
l. In eadem. 3.
l. Vtive. 4.
l. Qui certu. 5.
Augustinus lib. 4. emend. cap. 5.
l. Eum. 6.
l. Lege Iulia. 7.
Forcatul. novyem. dial. 1. Cuiac. lib. 11 obser. cap. 11
l. Lege Iulia. 8.
l. Armatos. 9.
Cuiac. in comm. ad lib. 7. Paul. ad edictum. tom. 2.
l. Qui dolo. 10.
l. Hi, qui. 11.
l. Qui noua. 12.

Tit. 7. Ad leg. Iul. de vi priuata.

Præterea extrapolitanæ. lib. 1. multa de vi priuata Menoch. d. casu. 394. vbi etiam latè tradit de interdicto armorum vſu.
l. De vi. 1.
Duarenus lib. 1. diſput. cap. 11. Cuiac. lib. 1. obſerv. cap. 38. & lib. 3. cap. 16.
l. Hac lege. 2.
l. Nec. 3.
l. Legis. 4.
Cuiac. ad lib. 53. Paul. ad edictum. tom. 1.
l. Si quis. 5.
l. Ex ſenatuſconſulto. 6.
l. Creditores. 7.
Menoch. de recup. poſſeſſ. remed. 5.
l. Si creditor. 8.

Tit. 8. Ad leg. Corn. de ſic. & veneſic.

Briſſonius lib. 2. ſelect. cap. 11. Plaza lib. 1. miſcell. cap. 9. & 10. Boſſius tit. de homic. Clarus lib. 5. §. aſſaſſinium. & §. homicidium.
l. Lege. 1.
Clarus d. §. homicidium. num. 18.
§. Diuus. 3.
Cæta in voce eneruata. Forcatul novyem. dialog. 13. Menoch. de arbitr. caſ. casu. 124. Cuiac. lib. 31 obſerv. cap. 27.
§. Sed & in. 5.
De dormitante Menoch. de arbitr. iudic. caſ. 317. de amante. caſ. 318.
l. Inauditum. 2.
Forcatul novyemen. dialog. 21. Cuiac. lib. 4 obſerv. cap. 18. & lib. 6. cap. 17. Arius Pinel. C. de bon. maleſcen.
l. Eiuſdem. 3.
Clarus §. homicidium. num. 13. Alex. ab Alexand. lib. 2. genial. dier. cap. 20. Cæta in voce. ſycophanta. Anton. Guibert. lib. 1. quæſt. iur. cap. 26.
§. Transfugas. 6.
De falſo ædicto, & eius violatoribus, Menoch. de arbitr. iudic. caſ. 336. & ſeq. Item de ſalutaribus caſ. 338. An bannitus occidi poſſit Clarus d. §. homicidium. num. 54. Vide Ratis de l. 20 princip. 4. obſerv. cum ſequent. de augur. poſſeſſ. Vide etiam Bart. in l. 1. num. 1. ff. de iuſtit. & iure.
l. Cornelia. 4.
§. Cùm quidam. 1.
Cuiac. lib. 20. obſerv. cap. 4.
§. Item diuus. 2.

Briſſonius lib. 2. ſelect. cap. 21.
§. Planè. 3.
Briſſonius lib. 2. ſelect. cap. 4.
l. Hi quoque. 5.
Ferandus lib. 1. regiſtr. cap. 16. Alciat libro 2. præterm.
l. Is, qui. 6.
l. In lege. 7.
Fornerius lib. 1. ſelect. cap. 10.
l. Si mulierem. 8.
l. Furem. 9.
Cuiac. lib. 14. obſer. cap. 15. Forcatul. novyem. dial. 16. Fornerius ſelect. lib. 1. cap. 23. Clarus homicidium. num. 47.
l. Si quis. 10.
l. Circumcidere. 11.
l. Infans. 12.
Menoch. de arbitr. iudic. ca. 324. & 325.
l. Ex ſenatuſconſulto. 13.
Mezerius lib. 1. opinion. cap. 1.
l. Diuus. 14.
l. Nihil. 15.
l. Qui cædem. 18.
l. Si in rixa. 17.
Adde in materia quòd delinquentium in rixa quilibet teneatur de eo, quod fecit; & non de eo, quod alij fecerunt. Gandi. in tract. maleficior. de homicid. nu. 7. Ancha. conſil. 216. Hippol. con. 65. Gramma. deciſ. 17. num. 4. & deciſ. 5. Tiraq. de pœn. temp. cap. 45. in fine. lex. conſil. 11. num. 16. vol. 1. ocean.

Tit. 9. Ad leg. Pompeiam de parricidiis.

l. Lege. 1.
Cuiac. lib. 6. obſer. cap. 17.
l. Frater. 2.
l. Sed ſciendum. 3.
l. Cùm pater. 4.
l. Diuus. 5.
Marc. Mant. ſing. 155. num. 1. fol. 884.
l. Verùm. 6.
Menoch. de arbitr. iudic. caſ. 335. Ad declarationem huius legis vide Bero. in cap. 1. de 12. cit. in fin.
l. Si ſciente. 7.
l. Parricidij. 8.
l. Pœna. 9.
Cæcbus lib. 6. Lectur. aurea cap. 43. Mag. lib. 4. miſcell. cap. 9. Turnebus lib. 8. aduerſ. cap. 13. Ferandus lib. explic. cap. 47. Coeſius lib. 2. miſcellan. cap. 3. Forcatul. novyem. dialog. 34.
l. Eorum. 10.
Cuiac. lib. 4. obſer. c. 14.

Tit. 10. Ad leg. Corn. de falſ. & S.C. Tribonian.

Clarus lib. 5. §. falſum. Ægidius Boſſius titulo de falſis.
l. Pœna. 1.
Pichonius in notis ad fragment. iuriſconſult. pag. 87. & 88.
§. Pœna. 13.
Alex. ab Alexand. lib. 6. genial. dier. cap. 10. Menoch. de arbitr. iudic. caſ. 306. & ſeq. vſque ad caſ. 313. Adde quòd ſi falſum commentitur citra relationem principia, habet locum pœna mortis, vbi Salycet. & alij. C. ead. & per Abbat. in c. ad falſarium. col. fin. ext. de crimine falſ.
l. Qui. 2.
l. Qui ignorans. 3.
l. Si quis. 4.
l. Senatus. 5.
Cuiac. ad lib. 35. Digeſt. Sal. Iul. tom. 1.
l. Si quis. 6.
§. Si inſtitutus. 7.
Cuiac. lib. 8. obſer. cap. 18.
l. Nullo. 7.
l. Quicunque. 8.
l. Lege Cornelia. 9.
Briſſonius lib. 1. ſelect. cap. 8. Cuiac. lib. 11 obſerv. cap. 1.
l. De eo, qui. 10.
l. Si pater. 11.
l. Cum falſo. 12.
Auguſt. lib. 4. emend. c. fin. & Cuiac. ad lib. 15 reſp. Papin. tom. 4.
l. Falſi nominis. 13.
§. Ordine. 1.
Menoch. arbitr. iudic. caſ. 325.
l. Falſi. 15.
Cuiac. lib. 10. obſer. cap. 38. & lib. 15 reſp. Papiniani. tom. 4.
l. Filius. 14.
Cuiac. ad lib. 11. quæſt. Papin. tom. 2.
l. Diuus. 15.
Forcatul. novyemen. dialog. 35.
l. Inſtrumentorum. 16.
l. Cùm quidam. 17.
l. Veteri. 18.
l. Qui falſam. 19.
l. Falſi. 20.
l. Qui duobus. 21.
Cuiac. lib. 13. obſervation. cap. 22.
l. Impuberem. 22.
l. Quid ſit. 23.
l. Aithales. 24.
l. Qui nomine. 25.
Rauardus pro tribunal. cap. 3.
l. Si quis. 26.
Menoch. de arbitr. iudic. caſ. 108. idem caſ. 312.
l. Eos, qui. 27.
l. Si à debitore. 28.
Cuiac. lib. 3. obſervationum, cap. 7. & in comment. ad lib. 4. reſp. Modeſtini. tom. 2.
l. Si quis. 29.
Menoch. de arbitr. iudic. caſ. 314.
l. Lege. 30.
l. Diuus. 31.
Menoch. de arbitr. iudic. caſ. 319.
l. Hodie. 32.
l. Si quis. 33.

Tit. 11. Ad legem Iuliam repetundarum.

Cuiac. lib. 6. obſerv. cap. 18. & lib. 7. cap. 9.
l. Lex Iulia. 1.
l. Datur. 2.
l. Lege. 3.
Boſſius titulo de officialibus corruptis pœnis.
l. Vel quò. 4.
l. In comites. 5.
l. Eadem. 6.
Vide Alciat. lib. 4 diſputat. cap. 9.
l. Lex Iulia. 7.
Cuiac. lib. 6. obſerv. cap. 18.
§. Illud. 2.
Cuiac. lib. 11. obſerv. cap. 22.
§. Hodie. 3.
Rauardus ad leg. 11. cod. pag. 80.
l. Quod. 8.
l. Qui munus. 9.

Tit. 12. Ad legem Iuliam de annona.

l. Conſtitit. 1.

l. Lege

480/C.IV.K.5-3, 31
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

l. Lege Iulia. 2.
l. Imperatores. 3.
Gueuarra *ad l. 6. §. 4. num. 10. de offic. præfid.*

Tit. 13. Ad leg. Iul. pecul. & de ſacrileg. & de reſid.

l. Lege. 1.
Duarenus *lib. 41. diſſuntt. cap. 16.*
l. Lege Iulia. 2.
l. Peculatus. 3.
l. Lege Iulia. 4.
§. Non ſit. 6.
Aleiat. *lib. 2. diſſuntt. cap.* 3. Briſſonius *ſelect. lib. 2. cap.* 15.
§. Sed & ſi. 7.
Fornerius *lib. 2. cap.* 22. Ad gloſ. pen. vide Aleiat. *lib. 1. diſſuntt. cap.* 3.
l. Diui. 5.
Cuiac. *lib.* 13. *obſervation. cap.* 19.
l. Sacrilegij. 6.
Couarruuias *lib. 4. reſolut. cap.* 3. Menoch. *de arbit. ind. caſ.* 389.
§. Si quis. 2.
Ferrarul. *in cupidine iuriſper. cap. 6.*
l. Peculatus. 7.
l. Qui tabulam. 8.
Briſſonius *lib. 4. ſelectar. cap. 5. & 6.*
l. Sacrilegi. 9.
Forcatul. *in cupidin. iuriſper. cap.* 13.
§. Eum. 6.
Forcatul. *nouorum. dialog. 6.*
l. Haclege. 10.
l. Qui. 11.
l. Peculatus. 12.
l. Is, qui. 13.
l. Publica. 14.
Cuiac. *ad lib. 36. quæſt. Papin. tom. 4.*

Tit. 14. Ad legem Iuliam ambitus.

l. Hæc lex. 1.
Cuiac *lib. 10. obſ. cap.* 34. *& lib. 7. cap.* 18. *& lib.* 1. *cap.* 35.

Tit. 14. Ad legem Flauiam de plagiariis.

Cotta *in voce plagiarij.* Duarenus *lib. 2. diſſert. cap.* 20. Aleiat *lib. 1. parerg. cap. 47.*
l. Si liberum. 1.
l. Sciendum. 2.
l. Legis. 3.
l. Lege Flauia. 4.
l. Eum, qui. 5.
Cuiac *ad lib. 17. reſp. Modeſtini. tom. 1.*
l. Non ſtatim. 6.
Ioannes Robertus *lib. 4. ſeuerar. cur. cap. 13.* Iacob. Curtius *lib. 3. interpretat. ad fraterna. cap. 16.*
l. Pœna. 7.

Tit. 16. Ad ſenatuſc. Turpill. & de abolit. criminum.

Boſſius *tomulo de prauaricationibus.*
l. Acculatorem. 1.
§. Calumniari. 1.
Rainaldus Corſius *lib. 2. indagat. cap.* 13.
§. Calumniatoribus. 2.
Ioannes Robertus *d. lib. 2. cap.* 13. Menoch. *de arbit. ind. caſ.* 322. *& ſeq.* Briſſon. *lib. 2. ſelect. cap. 2.*
l. Qui deſtiterit. 2.
l. Et in priuatis. 3.
l. Mulier. 4.
Iacobus Curtius *lib. 2. obſerpat. ad collegam. cap. 7.* Ioannes Robertus *lib. 2. recap. iudicum. c. 21. &* Cuiac. *in comment. ad lib. 1. reſp. Papin. tom. 4.*
l. Quæſitum. 5.
Cuiac. *ad lib. 2. reſp. Papin. tom. 1.*
l. Ab accuſatione. 6.
l. Si quis. 7.
l. Abolitio. 8.
l. Vel ob rem. 9.
l. Aut priuatim. 10.
Cuiac. *ad lib. 2. Papin. de adulteriis, tom. 4.*
l. Quærebatur. 11.
Cuiac. *obſerv. lib. 11. cap.* 3.
l. Si interueniente. 12.
l. Deſtitiſſe. 13.
l. Diuus. 14.
l. In ſenatuſconſultum. 15.
l. Domitianus. 16.
l. Lucius. 17.
Cuiac. *ad lib. 17. reſp. Modeſtin. tom. 1.*
l. Imperatores. 18.

Tit. 17. De requir. vel abſent. damnandis.

Boſſius *tit. de requir. reic. cap. 7. cum ſeq.*
l. Diui. 1.
Duarenus *lib. 1. diſſert. cap.* 8. Ioannes Robert. *lib. 3. ſeuerar. cur. cap.* 8. *quæſtion. 764. num. 1 fol. 264. de cæſ. Pranuſc. Marci.*
§. Si autem. 1.
l. Anni ſpatium. 2.
l. Quamcunque. 3.
l. Annus exinde. 4.
l. Mandatis. 5.

Tit. 18. De Quæſtionibus.

Boſſius *in tit. de indic. & tit. de torture reſtium.*
l. In criminibus. 1.
Ferand. *lib. 1. explicat.* Cuiac. *lib. 6. obſervat. cap.* 18.
l. Hereditarij. 2.
l. Conſtitutione. 3.
l. In inceſto. 4.
l. Si quis. 5.
l. Patre, vel. 6.
l. Quæſtionis. 7.
l. Edictum. 8.
l. Diuus pius. 9.
l. De minore. 10.
l. Etiam. 11.
l. Si quis. 12.
l. Certo pretio. 13.
l. Statuliber. 14.
l. Ex libero. 15.
l. Reperi poſſe. 16.
l. Extrario quoque. 17.
Cuiac. *ad lib. 16. reſp. Papin. tom. 1.*
l. Vnius facinoris. 18.
l. Is, cui. 19.
l. Martius. 20.
l. Quæſtionis. 21.
l. Qui ſine. 22.

Tit. 19. De pœnis.

l. Quotiens de. 1.
l. Rei capitalis. 2.
l. Prægnatis. 3.
l. Relegati. 4.
l. Abſentem. 5.
l. Si quis. 6.
l. Veluti. 7.
l. Aut damnum. 8.
Corſius *lib. 3. miſcell. cap.* 17.
l. Hoſtes. 2.
Cuiac. *lib. 6. obſer. cap.* 16.
§. Quiſquis. 7.
Cuiac. *d. lib. 6. cap.* 16.
§. In miniſterium. 8.
Conſtantius Landus *enarrat. in tit. de inſtit. & iur. cap.* 22. Grammat. *dauſ.* 32.
§. Solent. 9.
Gueuarra *ad l. 14. num. 15. cum ſeq. ff. de offic. præfid.* Forner. *lib. 1. ſelect. cap. 6.* Cuiac. *lib. 13. obſer. cap.* 34.
§. Quicumque. 11.
Cuiac. *lib. 13. obſer. cap.* 10. Conſtantius Landus *d. libro, cap.* 22.
l. Moris. 9.
§. Sunt. 9.
Cuiac. *lib. 14. obſerv. cap.* 34.
l. In ſeruorum. 10.
l. Perſpiciendum. 11.
§. Furta. 1.
Clarus §. *furta. num.* 22.
§. Delinquitur. 2.
Clarus §. *homicidium. num.* 1. Plaza *lib. 1. miſcell. cap.* 21. 27. & 30. ad totam verò legem ex profeſſo ſcripſit Iuſtinus Gnilermus.
l. Quod. 12.
l. Hodie. 13.
Briſſonius *lib. 1. ſelect. cap.* 3. *& lib.* 2. *cap.* 1.
l. Quædam. 14.
l. Diuus. 15.
l. Aut facta. 16.
Cuiac. *lib. 13. obſerv. cap.* 3.
§. Locus. 4.
Cuiac. *lib. 13. obſerv. cap.* 19. Menoch. *de arbit. iud. caſ.* 370.
§. Qualitate. 6.
Aleiat. *lib. 2. diſſuntt. cap.* 16.
§. Euentus. 8.
Aleiat. *lib. 1. diſſuntt. cap.* 17. *& lib.* 2. *ſeruorum.*
l. Sunt. 17.
Alex. ab Alexand. *lib. 4. genial. dier. cap.* 10. Briſſonius *lib. 1. ſelect. cap.* 13.
l. Cogitationis. 18.
Pythœus *in notis ad fragment. antiſtianſub pag.* 69. Cuiac. *lib. 8. obſer. cap.* 22. *& lib.* 13. *c.* 25. Benedictus Capra *in regal. conclaſ.* 66.
l. Si non. 19.
l. Si pœna. 20.
l. Vltimum. 21.
Cuiac. *lib. 3. obſerv. cap.* 36.
l. In metallum. 22.
Duarenus *lib. 1. diſſert. cap.* 14. Cuiac. *ad lib. 2. diſſerentiar. Modeſtini, tom. 1.*
l. Sine præfinito. 23.
Cuiac. *lib. 6. obſer. cap.* 25.
l. Eorum. 24.
l. Si diutino. 25.
Aleiat *lib. 3. parerg. cap.* 10. Ferandus *lib. 1. explic. cap.* 43. Corſius *in miſcell. cap.* 20. Forcat. *in cupidin. iuriſper. cap.* 20. Duarenus *lib. 1. diſſert. cap.* 25. Zoannetus *reflexion. ad ff. cap.* 26. Rainaldus Corſius *lib. 1. indagat. cap.* 9.
§. Non poteſt. 1.
Conſtantius Landus *enarrat. in tit. de inſt & iur. cap.* 22.
l. Crimen. 26.
Couarruuias *lib. 3. variar. reſolut. cap.* 8.
l. Diui. 27.
§. De decurionibus. 1.
Iacob. Revardus *lib. 3. cap.* 19.
l. Capitalium. 28.

Curtius

480/C.IV.K.5-3, 32
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

Costius lib. 2. bellum sacrosanct. cap. 15. Covarr. lib. 4. variar. resolut. cap. 1.
Cuiac. lib. 16. obser. cap. 1.
§. Solent. 3.
Ipsius lib. 1. quæst. quæst. epist. 1.
§. Diuus. 6.
Ioannes Robertus recept. sententiar. lib. 2. cap. 19. Cuiac. lib. 6. obser. cap. 35. & lib. 15. cap. 12.
§. Ad statuas. 7.
Cuiac. d. cap. 15. & lib. 12. cap. 29. Brissonius lib. 4. reprehensionum, cap. 11.
§. Famosos. 15.
Pro intellectu vide Socin. in Lib. diuus Pius. in §. 1. num. 12. cher. 53. de re iudic.
l. Qui vltimo. 29.
l. Si quis. 30.
l. Ad bestias. 31.
Alciat. lib. 1. parerg. c. 28. Couarruuias ad Ll. lib. 6. num. 16. de testam. & ibi Rexard lib. 2. var. cap. 14. Couarruu. lib. 2. variar. resolut. cap. 9. Plato d. l. 1. cap. 33.
l. Si præses. 32.
In pœnalibus in dubio mitior pœna imponitur, adde Dec. ad l. semper in obscuris. num. 1. de reg. iur. Inf. ad Lauro quidam. num. 23. ff. de lib. & post. & add. l. si pœnis. num. 14. ff. de non operand. Neuiz. lib. 6. Sil. magn. num. 47. vers. 3. limit. Iacob. Menoch. de arbitr. iudic. lib. 1. q. 86. num 25.
l. Fratres. 33.
Cuiac. ad lib. 1. quæst. Papin. tom 4.
l. Seruus. 34.
l. Mandatis. 35.
l. In metallum. 36.
l. In Dardanariis. 37.
Cuiac. lib. 10. obser. cap. 19.
l. Si quis. 38.
§. Qui nondum. 3.
Grammaticus decis. 22.
l. Cicero. 39.
Hinc mulier, & quicunque alius interficiens eum, qui in vtero est, quando puniri debeat, vide per Ioan. de Platea in § posthum. Inst. de exhered. lib. & latius ibi per Bart. num. 8.
l. Metrodorum. 40.
l. Sanctio. 41.
Grammaticus decis. 40. num. 22. ibi, nec ambigitur, quemodo specialia actus tollat generalem, late Dec. in Lin. vera de reg. iuris. & Cuiac. ad lib. 1. de-finitum. Papiniani tom. 2.
l. Interpretatione. 42.
Menoch quæst. 82. & præced. & quæst. 96. facientes ad hanc l. multa per Ias. in l. transigere. num. 9. C. de transact.
l. Imperator. 43.

Tit. 20. De bonis damnatorum.

Bossius tit. de bon. public. & simil. de alimen. ex publ. bonis præstan.
l. Damnatione. 1.
Augustin. lib. 1. emend. cap. 4.
l. Non vt quis. 2.
l. Quinque. 3.
l. Et omnes. 4.
Cuiac. ad lib. 2. Papin. de adulteriis, tom. 1.
l. Sed si. 5.
Vide Mosteri. in l. si conuenit. 1. col. in fin. ff. solut. matrim.
l. Diuus. 6.
Corsius lib. 5. lectio. antiq. c. 16. Cuiac lib. 6. obs. c. 33. & lib. 4. obs. c. 18. & lib. 10. obs. c. 26. Costa in tract. commerciorum. Alciat. lib. 1. parerg. c. 40.
l. Cùm ratio. 7.
In hac l. habetur, quòd filius non potuit impugnare testamentum patris, vide text. in l. crimen. de pœnis. Item quod lex naturæ habet vim legis. l. si adoptio de stipul. serv. & ibi Bartol. quòd pater tenetur pro filio. Decius cons. 268. & de Bartol. quod agnat. teneant pro delicto. & cons. 64. & allegg. propter delict. patris punit. filij text. hic & l. 1. ff. vulgar. quod & in c. quibus

clam de panis. Cuiac. lib. 6. obser. c. 33. tom 4.
l. Libertis. 8.
l. Nisi. 9.
l. Sed etsi. 10.
l. Condemnatus. 11.
§. Reus. 1.
Cuiac. lib. 6. obser. c. 13.

Tit. 21. De bonis eorum, qui ante sententiam, &c.

l. In capitalibus. 1.
l. Imperatores. 2.
Cuiac. lib. 6. obser. cap. 24. & lib. 9. obs. cap. 14.
Ioannes Robertus lib. 1. recept. sententiar. cap. 17.
l. Qui rei. 3.
Menoch. de arb. iud. cas. 284. Cuiac. in comment. ad lib. 16. resp. Papin. tom. 4.

Tit. 22. De interdict. & releg. deport.

Crinitus lib. 22. de honest. discip. c. 5. Turneb. lib. 20. aduersar. c. 16. Costius lib. 1. respons. ad collegam. cap. 1. Menoch. de arbitr. iud. cas. 330. Cotius Rhodig. lib. 14. antiquit. c. 48.
l. Caput. 1.
l. Manumittere. 2.
l. Eum, qui. 3.
Gilbertus Regius lib. 2. variarum, cap. 3.
l. Relegari. 4.
l. Exilium. 5.
Duarenus lib. 1. disput. c. 37. Ioan. Rob lib. 4. recept. cap. 12.
l. Interd. 6.
l. Relegatorum. 7.
§. Est quoddam. 5.
Duarenus lib. 3. disput. c. 39. Cuiac. lib. 8. obser. cap. 27. Auguft. in parerg. tomoll.
§. Solet. 19.
Fontanus lib. 1. Sibell. cap. 11.
l. Sed honore. 8.
l. Poteft. 9.
l. Non etiam. 10.
Cuiac. lib. 14. obser. cap. 34.
l. Interdum. 11.
l. A fisa. 12.
l. Manumissus. 13.
l. Relegatus. 14.
l. Deportatus. 15.
l. Cùm. 16.
l. Relegatus. 17.
l. Relegatus. 18.
l. Relegatus. 19.

Tit. 23. De sententiam passis, & restitutis.

Bossius tit. de remed. ex fide principis clementia.
l. Ad successionem. 1.
l. Si deportatus. 2.
l. In insulam. 3.
Cuiac. ad lib. 16. resp. Papin. tom. 4.
l. In metallum. 4.
Cuiac. ad lib. 17. quæst. Paull. tom 2.

Tit. 24. De cadaueribus punitorum.

l. Corpora. 1.
l. Si quis. 2.
l. Corpora. 3.

LIBER XLIX.

Titulus I.

De appellationibus, & relat.

Ad rubr. scripsit Alciat. tom. 6. Ad ibi dicta per Bart. circa definitionem appellationis, vide Dec. in rub. extrà de probat. cons. 3. Limita vt per Socin. in reg. 13. vide comment. Cuiacij in hunc tit. tom. 2. comment. ad tres similes.
l. Appellandi vsus. 1.
§. Quæsitum. 1.
Alciat. lib. 4. disputat. cap. 16.
§. Libelli. 4.
Rainaldus Corsus lib. 1. indagat. cap. 20.
l. Sed si. 2.
l. Seio. 3.
l. Ab executore. 4.
§. Item. 3.
Cùm ex edicto probat, quòd non præcedente citatione, sententia est nulla add. Dec. consil. 344. num. 20. & cons. 406. n. 2. etiam si statut. vellet contrar. vt per cum. cons. 61. num. 11. & 13. & vide quæ addo ad l. qua vna. de re iudic. & late Dec. cons. 410. num. 8. & an requiratur peremptor. etiam in fisco. Imper. Dec. cons. 192. col. 3. in fin. & vide quæ addo ad l. probat. C. de testam. & an comminatio iudic. de præter. ad vitet habeat vim peremptor. Dec. in cap. constans, qua de cens. An autem citat. præsum. interesse. Abb. cons. 51. 1. col. & in 1. temo. col. pen. & antepen. de re iudic. quem in aliquibus reprehendit Felin. tradunt etiam Doct. in 1. quoniam. de probat. in illo artic. an præsumatur pro rectitudine processus, & ad hanc materiam vid. quæ addo ad text. in § omnium. Inst. de pœn. temerè litigant.
l. A sententia. 5.
Menoch. de arbitr. iud. cas. 111.
l. Non tantùm. 6.
Appellare cuilibet licet pro eo, qui ad supplicium ducitur, etiam eo inuito, quid iuris si iudex nō vult eū admittere, & vult vltrà ius procedere, vide Guid. Pap. q. 379. num. 37. Capol. cas. 1. num. 4. Felin. ad 1. cùm super num. 14. & 5. de re iud. fol. 336. num. 23. 24. & 27. vers. 6.
l. Cùm quidam. 7.
l. Illud. 8.
Rauardus lib. 1. var. cap. 3.
l. Illud sciendum. 9.
l. Si qui. 10.
l. Cùm. 11.
l. Si constet. 12.
l. Appellanti. 13.
Cuiac. ad lib. 2. resp. Modestin. tom. 1.
l. Si perfuforio. 14.
Alciat. lib. 8. parerg. cap. 24.
l. Serui. 15.
l. Constitutiones. 16.
l. Cùm. 17.
l. Lucius. 18.
Idem Cuiac. ad lib. 17. resp. Modestini, tom. 1.
l. Si expressim. 19.
l. Qui suspectum. 20.
§. Militibus. 1.
Brissonius lib. 2. select. cap. 19.
l. Imperatores. 21.
Alciat. lib. 1. disputat. cap. 15.
Appellatio ad principem, omisso medio regulariter non admittitur: ut hic, & vide dicti. l. 2. de appell. cum sim. add. ad reg. 6. l. per Socin. late in reg. 13. de appel. & per Fel. qui ponit regulam cum plur. fal. in 2. super quæst. num. 14. extrà de offic. delegat. late Doct. c. 8. de sponsal. posthab. & fraud. vide omnino text. in Lib. executione. C. quorum appell. non recip.
l. Ad principem. 22.
l. Ex consensu. 23.

Cuiac.

480/C.IV.K.5-3, 33
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

Cuiac. ad lib. 13. resp. Papinian. tom. 4.
§. Cùm procurator. 1.
Brisson. lib. 3. select. cap. 8.
l. Negotiorum. 14.
l. Imperator. 15.
Alciat lib. 1. disputt. c. 16. & Cuiac. ad lib. 13. resp. Iulij Paul. tom. 1.
l. Ad Imperatorem. 26.
l. Tutor. 27.
l. Creditor. 28.

Tit. 2. A quibus appellare non licet.

Alex. ab Alexand. lib. 6. genial. dier. cap. 20.
l. Tractandum. 1.
Grammat. decis. 65.
§. Interdum. 4.
Menoch. de arbitr. iud. casu 197.

Tit. 3. Quis, & à quo appelletur.

l. Quod dicitur. 1.
§. Ab eo. 1.
Adde ad hunc text. Zoannet. lib. resolut. c. 9. Guido Papæ q. 736. Vasqu. lib. 2. decis. inter. contr. c. 259. Gonzal. lib. 1. variar. lection. c. 46.
l. Appellari. 2.
Gouuean. lib. 1. variar. lection. cap. pen. Cuiac. lib. observat. cap. 22. Menoch. de arbitr. iud. lib. 1. quæst. 74.
l. Dato iudice. 3.

Tit. 4. Quando appel. fit, & intra quæ tempora.

Brisson. lib. 2. select. cap. 19.
l. Si quidem. 1.
Duarenus lib. 1. disputat. c. 8. Aug. lib. emend. c. 9.
§. Biduum. 5.
Tempus appell. interp. currit à tempore sententiæ latæ, etiam si sententia fuerit contra omnia. Iaf. ad l. 8. cui legetur. in prin. de leg. 2. Tusquel. de retract. §. 7. glos. 10. num. 47. & seq.
l. Si procuratoris. 2.
l. Illud. 3.

Tit. 5. De appellation. recip. vel non.

l. Non solent. 1.
l. Ante sententiam. 2.
l. Intra triduum. 3.
l. Eius. 4.
l. Ei, cuius. 5.
Brisson. lib. 2. select. cap. 19.
l. Sciendum. 6.
l. Si res. 7.

Tit. 6. De libell. dimiss. qui Apost. dicuntur.

l. Post. 1.

Tit. 7. Nihil innouari appel. interpos.

l. Appellatione 1.

Tit. 8. Quæ sententiæ sine appellatione rescindantur.

l. Illud. 1.
l. Paulus. 2.
Cuiac. ad lib. 3. Pauli ad edictum tom. 3.
l. Paulus. 3.
Idem Cuiac. ad lib. 17. resp. Iulij Pauli. tom. 1.

Tit. 9. An per alium causa appella. reddi possint.

l. Quæri solet. 1.
Causa principalis quando possit agi per procuratorem, hoc etiam causa appellationis per procuratorem agi possit. Adde Ant. Rob. ad l. seruum §. publicus. ff. de procur. num. 43. Iacob. Menoch. in tract. de arbitr. iud. lib. 1. q. 80. num. 91. Alex. de Imol. consil. 90. num. 59. circa fin. vol. 1.
l. Si procurator. 2.

Tit. 10. Si tutor, vel curator magistratus creatus appellauerit.

l. Si qui. 1.
l. Tutor. 2.

Tit. 11. Eum, qui appel. in prouincia defendi.

l. Eum, qui. 1.
l. Hoc enim. 2.

Tit. 12. Apud eum, à quo appellatur, aliam causam agere compellendum.

l. Si quis. 1.

Tit. 13. Si pendente appellatione mors interuenerit.

l. Appellatore. 1.

Tit. 14. De iure fisci.

Vide Cuiacij commentar. in singulas huius tit. leges. tom. 1. comment. ad inc. ciuile. & Bodium in tit. de fisco, & eius priuilegiis.
l. Varié. 1.
l. Ex quibusdam. 2.
Brissonius lib. 3. select. cap. 17.
l. Non intelligitur. 3.
Cuiac. lib. 19. de obseruat. cap. 4.
§. Si in locis. 10.
Alciat. lib. 7. parerg. c. 1. August. lib. 1. emend. cap. 3. Renard lib. 4. var. c. 4. Ioan. Rob. lib. 1. recept. lection. c. 3. Zoan. resolut. ad ff. c. 17. Forcat. an fiburæ legati in §.
l. In fisci. 4.
l. Si procurator. 5.
§. Si ab eo. 1.
Pileus quæst. 678.
l. Fiscus. 6.
l. Si fiscus. 7.
Brisson. d. lib. 3. c. 21.
l. Bonorum. 8.
l. Lucius. 9.
Vide etiam Cuiac. tom. 1. comment. ad lib. 17. resp. Modestini.
l. Non puto. 10.
Vide Doct. ff. ad l. 1. fulia. marrion. vbi Alex. col. 1. Soc. num. 6. cum seq. Ias. num. 37. Puteu. molher no. 4. & 1. Bul. num. 3. Cyac. num. 16. & 18. Curtil. Visitat. n. 31. Soc. nu. 10. & 14. cum seq. Rain. num. 10. Dec. ad Leg. ambiguis. num. 3. ff. de reg. iur. & ibi Cagnol. num. 4. Couarru. lib. 1. resolut. c. 15. August. lib. 2. emend. cap. 3. Cacchiat de mercator. præscript. à num. 47.
l. Non possunt. 11.
l. In metallum. 12.
Brisson. d. lib. 3. cap. 9.
l. Edicto. 13.
Brisson. d. lib. 3. cap. 10.
§. Ad heredes. 4.
Brisson. cap. 17. d. lib. 3.
l. Dicitur. 14.
l. Senatus. 15.
l. Ait. 16.
l. In summa. 17.
l. Deferte. 18.
l. Denique. 19.
Cuiac. etiam ad lib. 11. resp. Papinian. tom. 4.
l. Sed. 20.
l. Titius. 21.
Cuiac. ad lib. 3. quæst. Pauli. tom. 1.
l. Res. 22.
l. De eo. 23.
l. Non tantùm. 24.
l. Est. 25.
l. Cùm quidam. 26.
Obtrect. contrarium in l. fraudem. in prin. hoc redditio dic post Bart. vt per Gozad. cons. 97. num. 12. Zerfinus libro autonom. 1. parte. Socinus iun. cons. 124. num. 8. lib. 3. Cuiacius lib. 8. obser. c. 3. Gilbert. Reg. libro 1. cap. 14.
l. Cùm mortem. 27.
Cuiac. lib. 9. obsero. cap. 4.
l. Si cui. 28.
Forner. lib. 1. select. cap. 14. Couar. lib. 2.
l. Eius. 29.
Cuiac. lib. 11. obser. cap. 15.
l. Ne procuratoris. 30.
l. Diuus. 31.
l. Sed si. 32.
l. Eum, qui. 33.
Cuiac. etiam ad lib. 12. quæst. Pauli. resp. 1.
l. Imperatores. 34.
l. Apud. 35.
l. Prædiis. 36.
Cuiac. præcedentia in comment. ad lib. 3. resp. Papin. tom. 4.
l. Quod. 37.
l. Fiscus. 38.
Cuiac. ad lib. 5. resp. Papin. tom. 4.
l. Bona. 39.
Idem Cuiac. ad lib. 12. resp. Papin. tom. 4.
l. Ita. 40.
l. Eum, qui. 41.
l. Artianus. 42.
l. Imperator. 43.
l. Delator. 44.
l. In fraudem. 45.
l. Aufertur. 46.
Vide Pap. in l. si pater tuus. in 3. col. C. de hared. inst. Ayo. in summa. C. de lit. quibus vt indignis.
l. Moschis. 47.
§. Æmilius. 1.
Duarenus lib. 1. disput. c. 11.
l. Statius. 48.
Modern. Anco in retract. de mercat. in tit. de contract. merc. num. 4. Cagno. ad l. qui cum pos. num. 3. de regulis iuris. Felin. ad c. ex parte. de rescript. Soleicom. relict. in die mortis, nisi cedit ante diem mortis naturalis Rain. cons. 53. lib. 1. Alex. cons. 53. lib. 2. Curt. iun. cons. 110. Bero. q. 41. Boer. decis. 178.
§. Cornelia. 2.
Berouius quæst. 41.
l. Cùm. 49.
l. Valerius. 50.
August. lib. 2. emend. c. 3. Conarr. lib. 1. variar. hab. cap. 15. Brissonius lib. 3. select. cap. 11.

Tu.

480/C.IV.K.5-3, 34
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

15. De captiu. & de poſtlim. & redempt. ab hoſtibus.

Corral. epiſtolar. quæſtion. cap. 17. Cuiac. lib. 11. obſerua. cap. 13.

l. Quod. 1.
l. Nauibus. 2.
Cuiac. lib. obſerua. cap. 23.
l. Item. 3.
l. Eos. 4.
l. Poſtliminij. 5.
l. Mulier. 6.
l. Non dubito. 7.
Alciat. lib. 1. parerg. c. 14. Cuiac. d. lib. 11. obſer. c. 23. Menoch. de arbit. iud. lib. 1. qu. 10.
l. Non. 8.
l. Apud. 9.
l. Pater. 10.
Cuiac. lib. 19. qu. Papin. tom. 4.
§. Si mortuo. 1.
Fol. 51. num. 136.
l. Quod. 11.
Cuiac. ibidem.
Zaſius d. loc. Alciat. lib. 1. parerg. c. 33. Arg. lib. 4. emend. c. 10. Lambinus in Lucretium, lib. 4. de rer. nat. Gilbertus Regius lib. 1. enantiophanis, ca. 10.
§. Sed ſi. 1.
Forest. nouorum dialog. 77.
l. In bello. 12.
§. Si quis. 1.
Fol. 491. num. 7. mihi. 5. vide reperi. in l. filium. in 18. chart. prope fi. de verb.
l. Seruo. 13.
l. Cùm duæ. 14.
Forest. nouorum dialog. 79.
l. Si pater. 15.
l. Petro. 16.
l. Poſtliminio. 17.
l. In omnibus. 18.
l. Poſtliminium. 19.
Forest. dialog. 76. Cuiac. lib. 11. obſer. c. 23.
§. Transfugæ. 4.
Cuiac. d. cap. 23.
§. Filius. 7.
Fol. 42. num. 33. repetit.
l. Si captiuus. 20.
Augeſt. lib. 1. emend. cap. 9.
l. Si quis. 21.
l. Bona. 22.
Cuiac. ad lib. 21. Digeſt. Salui Iuliani, tom. 1.
l. Si quis. 23.
l. Hoſtes. 24.
l. Diui. 25.
l. Nihil. 26.
Ant. Gilbert. lib. qu. iur. cap. 3. Couarruuias in reg. peccator. de reg. iur. in 6. 2. exhibit. §. 1.
l. Latrones. 27.
l. Si quid. 28.
l. Si poſtliminio. 29.
l. Si id, quod. 30.

Tit. 16. De re militari.

Alex. ab Alexand. lib. 1. genial. dier. ca. 11. Boiſſon. lib. 1. ſolemn. c. 6. & 7. Eutr. elegans Petri Belgi de re milit. tractatus.
l. Miles. 1.
l. Militum. 2.
l. Deſertorem. 3.
§. Emanſor. 2.
Cuiac. lib. 2. obſer. ca. 16.
l. Qui cum. 4.
ff. Nouam.
Cæſius Rhodig. lib. 2. lection. antiq. c. 37. Ioa. Auerpach. lib. 1. alleg. c. 38. ibi, tenuc, verſ. ſecundùm dictum. Ad intelligentiam huius legis vide Doctores in l. ſi quis poſtea. de re iud.
§. Non omnis. 8.
Pithœus in notis ad fragmen. antiſtium, pag. 97.
§. Edicta. 13.
Cuiac. d. ca. 16.
l. Non omnes. 5.
Vide Dec. conſ. 177. col. 5. & conſ. 256. col. 4. num. 8. teſt. in l. ſeruis. ad legem Iul. maieſt.
§. Qui captus. 5.
Cuiac. lib. 6. obſer. c. 16.
§. A barbaris. 6.
Super conſiſtere in animo Ratot inſtrument. alicuius, verùm ſeruerit, vel ignorauerit. adde Felic. qui potest regul. ad c. ſignificaſti. col. 2. de homic. volunt. ad 3. l. Corral. lib. 3. miſcell. c. 7. Ioan. Ign. in repet. ad l. neceſſarios. §. non aliter. nu. 108. ff. ad Syll. fol. 481. nu. 108. repet. 3.
l. Omne delictum. 6.
l. Proditores. 7.
l. Qui ſtatus. 8.
l. Milites. 9.
Fol. 77. n. 32. num ſeq. Arnus Pinell. C. de bon. matern.
l. Qui excubias. 10.
l. Ab omni. 11.
l. Officium. 12.
§. Officium. 2.
Couarr. lib. 4. variar. reſolut. c. 13. Ant. Roſcius lib. 1. memorab. 2. 8. vide Alciat. lib. 1. de verb. ſignif.
l. Milites. 13.
§. Miſſionum. 3.
Auguſt. lib. 1. emend. c. 3. Cuiac. lib. 16. obſer. c. 13.
§. Irreuerens. 4.
Emanuel Soares lib. 1. obſer. c. 20. Alex. ab Alexan. lib. 6. genial. dier. c. 18. Gilbert. Reg. lib. 1. enantiophan. c. 9. Pithœus lib. 2. adnot. ſacrorum. c. 13.
§. Deſertorem. 6.
Menoch. de arbit. iud. caſ. 347.
l. Qui commeatus. 14.
Ornatus num. 4. fol. 149. Cagnol. de reg. iur.
l. Ex cauſa. 15.
Cuiac. ad lib. 18. reſp. Papin. tom. 4.
l. Qui metu. 16.

Tit. 17. De caſtrenſi peculio.

l. Filiſam. 1.
l. Si filius. 2.
Ad hanc l. vide Paul. de Caſtro in l. eum ex contra lib. 2. de iud. & Ias. in l. qui ſi patris n. 60. C. unde liberi. fol. 78. nu. 28. repet. 3.
l. Si mulier. 3.
l. Miles. 4.
l. Miles. 5.
l. Si militi. 6.
Auguſt. lib. 4. emend. c. vlt. fol. 161. nu. 9. mihi. 6.
l. Si caſtrenſe. 7.
l. Si fortè. 8.
Homo ſtigene ab poteſt: vide Bart. ad l. ſi in, qui pro emptore, num. 4. verſic. item dubitatur, vbi late de mat. fictionis, decis. Croc. dec. 140. quod non poteſt quis ſtigere in præiudic. tert.; ſed in præiudic. ipſius fic Alex. ad l. ſi cendum. ff. de verb. oblig. n. 13. & ibi Croc. n. 33. Menoch. de arbit. ind. lib. 1. 476.
l. Proponebatur. 9.
Vide Papiral. in l. ſi in qui pro emptore n. 40. num. ſequent. de uſurpat. & uſucap. & ibi Ruin. in 31. chart.
l. Ex nota. 10.
l. Caſtrenſe. 11.
l. Pater. 12.
Ad eius intellectum, & limitationem vide Arct. in l. ſin autem. in 2. ad. de legat. Ad glo. mag. poſtram in princ. vide Inſt. de action. 3. col. in princ. in 1. par. nu. 11. & Cuiac. comment. ad lib. 14. 9. Papin. tom. 4.
l. Diuus. 13.
l. Filius. 14.
Vide Arct. Inſt. de acquiſit. per arrog. §. 1.
l. Pater. 15.
Cuiac. ad lib. 14. qu. Papin. tom. 4.
l. Dotem. 16.
Idem Cuiac. ad lib. 19. reſp. eiuſdem Pauli. tom. 4.
l. Pater. 17.
Idem Cuiac. ad lib. 1. definition. Papin. tom. 4.
l. Ex caſtrenſi. 18.
l. De hereditate. 19.
Alciat. lib. 1. diſputat. c. 13. Corral. lib. 2. miſcell. c. 4.
§. Sed ſi. 1.
Cuiac. lib. 10. obſer. ca. 16.
l. Sed ſi. 20.

Tit. 18. De veteranis.

l. Veteranorum. 1.
l. Honeſtè. 2.
Boiſſon. lib. 3. ſolemn. c. 11. & lib. 1. c. 6. Gilbert. Reg. lib. 1. enantiophan. cap. 9.
l. Veteranis. 3.
l. Vim. 4.
Boiſſon. lib. 3. ſolemn. cap. 11.
l. Veteranos. 5.

LIBER L.

Tit. 1. Ad municip. & de incolis.

Forenſium lib. 1. teſtium. ca. 12. Cuiac. in parerg. & lib. 9. obſer. c. 37. Alex. ab Alex. lib. 4. genial. dier. ca. 10. Rauard. lib. 3. var. c. 15. Corral. lib. 3. miſcell. cap. 14. Vide Alciat. lib. 3. diſputat. c. 30. vbi declarat qui ſint tales magiſtratus.
l. Municipem. 1.
Crinitus lib. 7. de honeſt. diſcipl. c. 6. vide Ruin poſt alios in rubr. ſolut. matr. in materia reprobat. chart. 41. in ſ. fi. c. 56. nu. 19. repet. 4.
l. Quotiens. 2.
Fol. 104. num. 26. repet. 3.
§. Sed ſi. 3.
Molinæus ad prax. legis 1. ff. de verb. oblig. nu. 36. Zoan. reſtitut. cap. 20.
l. Placet. 3.
l. Non vtique. 4.
l. Labeo. 5.
Cuiac. ad lib. 45. Paull. ad Edictum, tom. 1.
l. Aſſumptio. 6.
l. Si quis. 7.
l. Non debent. 8.
l. Ejus, qui. 9.
Vbi glo. ibi, domicilia, vide text. in l. pen. C. de ſtructoribus. Mart. Sor. in ſ. fi. col. 2. & 3. de fure compet.
l. Simile. 10.
l. Imperator. 11.
Cuiac. ad lib. 1. qu. Papin. tom. 4.
l. Et ei. 12.
Cuiac. lib. 13. obſer. c. 14. aliter hanc legem capitat in qui ob rem malè à legeſtam in magiſtratu, velati ob pecuniam publicam, non temerè nominibus colloratam, in qui ob rem malè geſtam debitor eſt. Reipub. qui eſt principalis debitor primùm conuenitur, tum ſi ſoluendo non ſit tempore depoſiti officij, vel magiſtratus fideiuſſor eius conuenitur poſt fideiuſſorem nominator, vt l. ſequenti, & ſi ab illis res exactio ferueri non poſſit, conuenitur collega.
l. Quid ergo. 13.
l. Municipes. 14.
Cuiac. lib. 12. obſer. cap. 32.
l. Ordine. 15.
In hanc legem Ioan. Robert. lib. 4. ſentent. cap. 15. Initio autè huius legis quæritur, an decurio, qui ex crimine aliquo ad tempus ordine motus eſt, vel qui ad tempus relegatus eſt in inſulis, aut pœnè ſi quis pronunciat, nec eiam omnis relegatio ſit in inſulis ſed in ciuitatem, aut regionem aliquam Jan, ſoquam, expleto illo tempore, decurionatum recipiat, an redire in ordinem & ad honores honores

480/C.IV.K.5-3, 35
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

municipales accedere & adipisci posse. Papinianus huc hic relegato ad tempus adparat cum qui ordine movetur ad tempus. Vide Cuiac. comment. *ad lib. 1. resp. Papiniani, tom. 4.*

§. In eum. 1.

In hoc §. offenditur, non aliter dari actionem in nomine magistratu, quam si magistratus nominatus non fuerit idoneus eo tempore, quo convenit patrib. id est, tempore depositi magistratus, vel consulatus. Respondum est de magistratibus municipalibus, siue duumviris qui summi erant magistratus, & sibi sub finem anni successores nominabant, qui sequenti anno duumviratu fungerentur, & nominabant suos pericules, suo fide: neque tamen si quid successores malè gessissent, ipsi, qui nominaverant, tenebantur consentiri poterant.

§. In fraudem. 2.

Fidem eximam. Tacita fides est tacita conventio: finge aliquem in fraudem Reip. ut se subtraheret, & liberaretur muneribus patrimonialibus, prædia quæ possidebat alienasse Senatori populi Romani, qui ea munera non cogeretur, & alienasse per imaginariam venditionem, vel, ut hoc loco ait Papin. per tacitæ fidei-tui est, interposita fide seruandi fidei ea bona, eorsique honoris redeat omnis interpositio tacita conventionis, hoc inquam genere fraus manifesta facta est Reip. cui debentur munera civilia.

§. Ius originis. 3.

Ex hoc §. notandum est per adoptionem non mutari civitatem, in qua is, qui adoptatur, vitam accepit, sed augeri eam alia civitate, vt si ut verbi gratia Lugdunensem ego Massiliensis adoptauero, dog sane cui ciuitates, duæ patriæ quasi hos geminas Lugdunum orbe, & Massilia, & municipem, siue ciuem non tantum origo facit, sed & adoptio. *l. 1. & 3. Liuian. C. de inoff. lib. 10. l. in adoptione. C. de adoption.* Idcirco non tantum in ea ciuitate, vnde originem ducit, munera ciuilia facere debet & in ciuitate, & patria adoptionis quamdiu durat adoptio.

l. Sed si. 16.

l. Libertus. 17.

Sciendum est libertum non exonerari à muneribus Reipublicæ, seu patriæ suæ, propter operas, vel ministeria, vel obsequia, quæ debet patrono facere: quæ etenim seruare debet, hoc est, & patrono, & patriæ. *l. 1. C. de liber.* Vnde manumisso quasi natalis dies municipem, siue ciuem facit. *l. 2. eod. tit.* Sic & Ius Gallus apud Festū ait, municeps est, qui in municipio à feriatione se liberauit à municipe. Vide Cuiac. comment. ipsis Ciuilis ad lib. 1. *resp. Papin. tom. 4.*

§. Liberti. 1.

Ex hoc §. notandum est patrem, cuius voluntate filiusfamilias decurio factus est, qua in re sufficit tacita voluntas id est, naturalis ratio patri: cognitus enim confessam (mittatur) eum, inquit, patrem pro filio obligari Reip. ex nuda voluntate, atque ratione quasi fideiussorem videlicet eorum nomine, quæ filius gesserit in Republ. vnde si quid filius male gesserit in Republ. patet ex fideiussione præstabit.

§. Præscriptio. 3.

Notandum est legibus præscripta esse tempora certa post depositum honorem municipalē, intervalla certa temporum, ex vic, quibus ie, qui perfunctus est honore aliquo municipali, neque cogitur eundem honorem repetere, neque capere non omnino sunt tempora quæsequuntur ne repetendo eodem honorem nam qui perfunctus est semel, nō cogitur repetere eundem ante quinquennium. In honore autem nouo adipiscendo est præscripti trienium. vt ostenditur in l. 3. *C. de muner. & honor.* vide Italos. *in l. si arrogator. 18. ff. de adopt.*

§. Sed. 4.

Ait hoc §. Papinianus, non eodem tempore, eodem honore in duabus ciuitatibus fungi non posse: vt esse non possim esse duumvir in duabus ciuitatibus: at cum forte in vtraque ciuitate, quæ me eligerunt habet, sibi mihi honor deferatur, quid fiet, potior erit causa ciuitatis, ex qua ortus sum, potior erit causa originis suæ? plus debemus patriæ naturali, & originali, quam adfectitiæ, & ciuilis vindicando cuiusdam ciuitatem, potiorē habet causam ciuitas, quæ genuit, & procreauit nos, originalis, quām adfectiua, & ciuilis.

§. Sola. 5.

Hoc §. Papinianus notat solā rationem posse sionis muneribus ciuilibus possessori immunitatis idoneum non esse, citra speciale priuilegium, quod ciuitati de certo præcipiatur aut Papiniani sententiam male accepit Accursius de personalibus muneribus, cum nominatim loquatur de muneribus possessionis immunitatis: id est, de muneribus, quæ possessori immunitatur, quæ obitat esse patrimonialia, non personalia. *l. 6. §. vlt. & l. 10. §. patrimoniorum. ff. de munor. & honor.*

§. Postliminio. 6.

Huius §. sententia hæc est, captiuitate amissam patriam postliminio recuperari omnia iura postliminio recuperari, ergo & ius patriæ: sed aut & postliminio recuperari, etiamsi nondum ingressi finibus ciuitatem ipsam, ex qua pater originem duxit, sed in finibus constituatur, & in territorio alterius ciuitatis in eadem prouincia tamen: vt in *§. postliminio. ff. de cap. & post. reuer.* ideoque statim, atque postliminio regressi patriam antigerunt, patriæ muneribus obeundis se cogerunt ad est, inuiti vocantur *ad* munera ciuilia.

§. Exigendi. 7.

Exigendi tributi est patrimoniale munus, quo exactio fit periculo exactoris. *l. 1. §. 1. §. exactionum. ff. de mun. & honor.* hoc iaquam recte decurionibus munus: potest: quia nos habetur inter sordida, & humilia munera, & decurionibus sordida munera non adiudicantur: veuti obsequium publicis adsequam conquestus calcis, vel etiam pœna ciuilis, *l. pen. C. de susceptorib. lib. 10.* at munus exigendi & recolligendi tributi, quod deberet filio, indigi potest etiam decurionibus, quia non est sordidum.

§. Ex causa. 8.

In hoc §. dubitatur, cuius originem sequatur is, qui ex causa fideicommissi manumissus est an testatoris, qui reliquit fideicommissariam libertatem, & rogauit manumittiri an heredis, an legatarij, qui manumisit: nam in plerisque causis, in quo manumissi ex causa fideicommissi, non habetur pro patrono, tamen si certa sit patronus: idēo autem in multis casibus pro patrono non habetur, & sui patroni nō habet: quia libertatem non dedit, sed debitam solvit: in autem iure ciuili videtur esse patronus, qui gratu tam libertatem dedit, non debitam.

§. In adoptius. 9.

Quoniam in §. viii. leg. xv. tam distinctus filius adoptionem eiusdem patris naturalis originem sequi, eodem patris adoptiui, denique vtriusq; patris originem sequi, cui etiam patris naturalis, ratio hæc est, ne si dicamus patrem patris naturalis amisisse per adoptionem, per hanc causam in fraudem Reipubl. fe quisquam det in adoptionē, & liberabat se munera patriæ originalis, & certe fraude caeteris adoptio debet, *l. cum ratio. ff. de lib. damnat.* & Cicero *pro domo sua.* Ne qua in adoptione calumnia, ne qua fraus, ne qua dolus adhibeatur.

§. Error. 10.

Huius §. species hæc est: quidā cum existimaret falsò se esse municipem, vel incolam certæ ciuitatis, get errorem ei ciuitati promisit se facturū munera ciuilia, cùm Reipub. de eo laboraret, & quæreret idoneum, qui ea obiret munera ciuilia, denique promisit per errorem se ea suscepturum, ex ea promissione in eum competit actio sed se tueri potest exceptione doli mali, quidem inde tium putauit, qui vitium, quam Papinianus sequitur iuris defensionem in *l. fuffici 7. de cond. indeb.* vbi exceptio est defensio iuris.

§. Patris. 11.

Domicilium patris filius non sequitur, ita expressum est in *l. ab emptis. §. filius. ff. de ri.* non sequitur, inquit, domicilium patris filius, sed ciuitatem, ex qua pater eius naturalem originem ducit: quod tamen ita verum esse obtendit hoc §. Papinianus, vt filius non sequatur domicilium patris, si ipse filius non in ea ciuitate, in qua pater domicilium habet, sed in alia ciuitate, in qua ibi domicilium fecerit, & constituerit, de filiofamilias loquitur, qui propriè domicilium habere potest, vbicunque voluerit. *l. 3. & l. pen. h. t.*

§. In quæstionibus. 12.

Papinianus in hoc §. non simpliciter significat nominatos à iudice, sed etiam accusatore capitali crimine: nam qui tantum nominatus est à iudice, necdum reus postulatus ab accusatore inclito publico, nō prohibetur petere eosdem honores. *l. 6. §. quæ accusat. ff. de munor. & hono* sequi accusatur est, qui fatis est ab accusatore reus capitalis criminis, nouos honores, quandiu est in reatu, postea non potest, aute causam finitam. *l. 19. ff. de excus. & decur.*

§. Sola. 13.

Possessionem Papinianusque in aliena ciuitate comparatur, domicilium non facit id est, cuis ciuitatis incolam eum, qui domi in ea possidet, nō facit. & adsequentur non obligat eum sola domus: sedium possessio. & certa latium collocatio domicilium facit, non sola domus, aut fundi possessio: hæc autem de re plura dicta in *§ fin. huius tit. l. 7. & 8.*

§. Nominati. 14.

Huius §. sententia hæc est, fideiussorem magistratus, siue duumviri, qui erant Reipub. salutem fore, teneri pro his, qui gesse magistratus in magistratu ipso: non teneri autem eum fideiussorem pro eo, quem honore depositos, magistratus sibi successores nominauit, quia fcin causam administrationis fideiussit, non in causam nominationis: vt in *l. 2. C. de pericul. tut.* non etur ergo ex administratione magistratus tantum, nō ex nominatione ipse solus, qui nominauit, tenetur, si res seruari non possit ab eo, qui est nominatus: vt in *l. 3. §. in eum, supra h. t.*

§. Fideiussores. 15.

Fideiussores magistratus caueret, siue responsēre, vt Papin. loquitur in hoc §. vbi est, damnum præstari, quod is per magistratū malè gesta Reip. contigerit, idēq; respondisse intelligitur nominatores magistratus, qua suo periculo successores nominauerunt. Vtitur autē Papin. *respondendi* verbo, quo etiā in idoneitate nostra vtimur assiduē quia omnis fideiussor, aut quicunque pro fideiussore habetur, tenetur ex responsio, aut veluti ex responso.

l. Diuus. 18.

l. Quod maior. 19.

Lupus *allegat.* 85. vide Sonin. *in reg.* 143. & vide Abb. *in c. 1. in fin. extra, de his quæ fiunt à maiori parte cap.* ornatur & illustratur no. 10. 12. fol. 238. Cagnol. *de reg. iur.* Marc. Mant. *in l. sing. 39 no. 1. fol. 542.*

l. Domicilium. 20.

Cuiac. *ad lib. 2. quæst. Papinian. tom. 5.*

l. Lucius. 21.

Cuiac. *ad lib. 1. resp. Paul. tom. 5.*

§. Idem. 7.

Cuiac. *lib. 2. obser. cap. 24. & lib. 8. cap. 10.*

l. Filij. 22.

§. Senatores. 5.

Horoman. *disput. q. 1.* Verranius *de iur. liberor. c. 13.*

l. Municeps. 23.

Marcus Verranius *de iure liberor. c. 13.* Ioan. Arnpachus *lib. 1. singul. allog. cap. 6.*

l. Constitutionibus. 24.

Alex. ab Alexand. *lib. 2. genial. dier. cap. 7.*

l. Magistratus. 25.

l. Ea, quæ. 26.

Menoch. *lib. 1. de arbitr. iudic. quæst. 17.* Cuiac. *ad lib. 1. Pauli ad edictum, tom. 1.*

§. Magistratibus. 1.

Vide Bart. *in l. 4. §. de damn. infect. & in Authent. de iurisd. omnium iudic.*

l. Eum, qui. 27.

l. Inter. 28.

Vide Bart. *in rep. Aret. quæstion. §. vlt. Accursius. de offic. procons. & leg. cal. 4. versus Accurs.*

l. Incola. 29.

l. Qui ex vico. 30.

Ad glo. *in verbo, permittimus, in fin.* vide Alex. qui eam reprobat *ad l. Iliens §. Aristo. col. 3. de leg. 1. no. 11. cum seq.* ad declarationem huius textus adde Laur. Val. *lib. 4. c. 20.* Cottam *in memorab. in verbo, reprehensa* Soc. ion. *cons. 48. num. 31. lib. 1.* Vide Alex. *in cap. filius mater. 4. col. & ibi Rain. n. 47. in fin. extra fin.*

l. Nihil. 31.

l. Ea, quæ. 32.

l. Roma. 33.

Alc. *lib. 2. disputat. c. 21.* Briffon. *lib. 3. select. c. 4.*

l. Incola. 34.

l. Scire. 35.

l. Titio. 36.

Zoan. *cap. 12. resolut. ad Fanden.* Ioan. Robert. *recep. sentent. lib. 1. cap. 10.* Cuiac. *in recognit. ad lib. 1. resp. Modestini, tom. 1.*

§. Tirius. 1.

Cuiac. *lib. 7. obser. cap. 12.*

480/C.IV.K.5-3, 36
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

l. De iure. 37.
Ioannes Antpachius lib. 2. alleg. c. 41.
l. Imperatores. 38.

Tit. 2. De decur. & filiis eorum.

Brisson. lib. 4. select. c. 13.
l. Decuriones. 1.
l. Qui ad. 2.
§. In filiis. 2.
Raimbertus Corsius lib. 3. indagat. c. 6.
l. Generaliter. 3.
§. Spurios. 2.
Ioan. Antpach lib. 1. alleg. c. 10.
§. Eis, qui. 3.
Pro intellig. horum vide Alciat. lib. 3. disputat. cap. 8. Falcon. de testib. & fam. c. 16. nu. 4. Rom. sing. 679. num. 1. Rebuffus Caffal. in tract. de nup. qu. 73. num. 6.
l. Decurio. 4.
l. Ad tempus. 5.
l. Spurij. 6.
Papinianus in respōso primo legis huius offendit, spurios, i. natos ex stupro ordine dignitatis decurionum non prohiberi: quia inquit, impedienda non est dignitas eius, qui nihil admisit. id est, qui est innocens, qui patris, non suo vitio laboravit. l. legem. C. de natur. lib. 5. t. 5. pen. & 6. t. quia nec in potestate cuiusquam est, quomodo nascatur, ea lenique ratione nec qui nati sunt ex incestu, prohiberi decuriones fieri: nascendi condicio infames non facit. sed vitæ, subeundæque ratio turpis, & mores: itaque spurij, & incesti, si re, & vita honesti sint, non prohibentur decuriones fieri.
§. Minores. 1.
In hoc §. ponit Iurisconsultus minores 25. annis decuriones creari, & senatores municipales: quod tamen temerè non fit, vt ostendit l. non tantum. h. t. sed ex causa, vt puta si inopia eorum maiorum nata, l. 1. C. qui & adver. quos, vel si minor 25. annis liberos iam quattuor ex iustis nuptiis: nam lege Iulia, & Papia, singuli anni per singulos liberos remittuntur, l. 1. ff. de minorib. vt si tres liberos habeat anno 22. decurionatum in sua patria petere possit.
§. Qui iudicij. 3.
Ex hoc §. colligere possumus infames fieri decuriones non posse, quia decurionatus honor est, quod eorum nonnihil in l. 13. §. ad municip. Sed Papinianus in hoc §. exemplum ponit in damnatis calumniæ, lege Rhenia, qui vtique famosi fiunt. nempe in accusationibus ob defectum iudicij puta loci accusationem, non petita venia abolitionis, vt ait Papinianus publici iudicij, quia qui defertur accusatorem extraordinariam, non incidit in pœnam Senatusconsulti Turpilliani, nec fit dammatus, nec notatus infamia. l. 5. quæ §. 1. ff. ad Turpill.
§. Patet. 4.
Ex §. huius legis notandum est patrem, qui decurionatum filiofamilias non consentit, omnibus muneribus non obligari pro filio in re, quod Resp. obtulit, ob ea quæ filiusfamilias gessit in repub. quia hoc honori non consentit, vt §. 3. hoc §. pro parte, & non consentire patrem Papinianus ait, si filio decurione creato, contrariam voluntatem contestatus fit, vel si quod gestum est, ratum non habuit.
§. Priuilegiis. 5.
In hoc §. ostendit Papinianus, quo ordine in curia rogentur sententiæ a decurionibus, & ordo quidem verus, & translatitius, cuius exemplum etiam ab vrbe venit ad municipia: id est, vt antequàm primi rogentur sententiam, primi proponi oporteat sortem, vt l. 2. ff. §. 9. Veriùm in hoc §. dicitur aliquando præferri iuniores, & nouos decurriones, vt puta eos, qui pluribus suffragiis eodem tempore honore decurionatus destrati sunt, tanquam potiores, & exercitatiores.
l. Honores. 7.
l. Decurionibus. 8.
l. Seuerus. 9.
l. Herennius. 10.
E. Notum.

Cuiac. ad lib. 1. resp. Modestini. num. 1.
l. Non tantùm. 11.
l. Eos, qui. 12.
Duarenus lib. 1. disput. cap. 20. Brisson. lib. 3. select. c. 10. Cuiac. lib. 17. obser. c. 29.
l. Imperatores. 13.
l. De decurione. 14.
Nemo est, qui neficiat decurionibus, qui sunt senatores municipales, hoc datum esse priuilegium primum ne fabricentur pœnæ plebeiorum, ne fustibus cædantur, ne damnentur in metallum, sed minus coercentur data decurionibus esse prætoria in pœnis, immò & in quæstionibus: nam qui rei postulati sunt, tormento subiici non possunt, ut quæ sunt, neque post damnationem, excepto casu legis 11. C. ad leg. Cor. de fal. Arius Pinell. C. de bonis maternis. Vide Cuiac. comment. ad lib. 1. qu. Paull. sent. 1.

Tit. 3. De albo scribendo.

l. Decuriones. 1.
l. In albo. 2.

Tit. 4. De muneribus, & honoribus.

l. Munerum. 1.
Rauardus lib. 3. var. c. 13. Turnebus lib. 21. aduers. c. 20. Cuiac. lib. 8. obser. cap. 9. Ad le quòd aliquando manent merè personalia considerantur, habita ratione patrimonij, vt Bart. in l. Lucius. §. idem respond. ad municip.
Adde Gretum, & declara, vt Alciat. in rub. vt ne mil. in emp. lib. 10.
l. Quod. 2.
l. Et qui. 3.
§. Quamuis. 6.
Ferdinandus Pace in rubr. de patron. excus. ab on. lib.
l. Cura. 4.
l. Nauicularij. 5.
l. Reſcripto. 6.
§. Si quis. 2.
Duaren. lib. 1. disput. 38.
§. Munera. 4.
Ferdinandus Pace de patron. excus. & iur. libert.
l. Reus. 7.
Cuiac. lib. 18. obser. & lib. 27. c. 23.
l. Ad rem. 8.
l. Si quis. 9.
l. Honorem. 10.
Cuiac. ad lib. 1. differentiar. Modestini. num. 1.
l. Vt gradatim. 11.
Fol. 48. nu. 11. 5. super. 5. Attamen ibi ad hanc reg. quòd generalis sermo restringatur ad idiotas, vide per Ias. in §. fiunt §. sect. potat.
§. Et si. 2.
Limita, & declara hanc §. vt per Ias. in hoc §. de actum. §. pius autem in vlt. col. sec. med. Bart. in l. 1. de re quod certo loco. Ad id. quòd grauis restringatur ad habitatem, vide Bart. & Ias. in l. 1. col. 3. C. de professorib. scolis.
l. Cui. 12.
l. Vacatio. 13.
l. Honor. 14.
Brisson. lib. 3. select. c. 13.
l. Et si. 15.
l. Æstimationem. 16.
l. Sponte. 17.
l. Munerum. 18.
Peregrinus lib. 1. explic. c. 10. Contra in voce, Fomenarius. Turnebus lib. 22. aduers. c. 15. & lib. 8. aduers. cap. 19.
§. Defensores. 13.
Alciat. lib. 1. parerg. c. 5. Brisson. lib. 1. select. c. 3. & lib. 4. c. 17.
§. Patrimonium. 28.
Contra in voce, hæreditatem, Peckius de reparat. testi. in fine.
§. Mixta. 26.
Vide Alciat. in Lemma. in glos. 1. de verb. signif. & declara vt per eum in rubr. vt nemo licet in emp. 10. & ad §. mixta declara vt per Alc. in Lem. potest.
§. Magistris. 30.
Brisson. lib. 1. select. c. 3.

Tit. 5. De vacat. & excus. munerum.

l. Omnes. 1.
l. Sextumdecimum. 2.
§. Numerus. 1.
Brisson. lib. 3. select. c. 11. Marcus Veterranius de var. libror. c. 18.
§. Qui. 8.
Duar. lib. 1. disput. c. 5.
l. His, qui. 3.
Cuiac. lib. obser. c. 3.
l. Tempus. 4.
l. A decurionatu. 5.
l. His, qui. 6.
Cuiac. ad lib. 1. 9. Papin. num. 4.
l. A muneribus. 7.
Idem Cuiac. ad lib. 38. qu. Papin. num. 4.
l. In honoribus. 8.
In hanc legem scripsit Gilbertus Regius lib. 4. enantiophan. c. 30. Exprincipio autem huius legis intelligimus, à muneribus ciuilibus, in prouincijs exercere numerum quisque liberorum, qui modò incolunt fines, id est, qui viuant, vel qui bello amissi fint: quos ait bello amissi pro superstibus habentur. l. vlt. h. t. Ibella. T. de excus. tutor. Quoniam, vt est in Institutionibus, per gloriam semper vtere, intelligitur, qui per virtutem bellicam pro patria tamentant obierint etiam à muneribus ciuilibus excusare etiam vn ioannem, id est à muneribus ciuilibus personalibus, et para à tutelis & curationibus. l. si vitra. C. de decur. Vide Cuiac. comment. ad lib. 1. resp. Papin. num. 4. & lib. 23. obser. c. 13.
§. Non alios. 1.
Publicanos ait excusari à tutelis, & curis muneribus ciuilibus, quod est ex constitutione eorum fratrum, & non honori publicanorum hoc priuilegium, vel immunitas data est. ne igitur publicani matrimonium ex alia causa contrahant ne minus idoneus fiat exercendis vectigalibus filij, loco hæc ei vacatio, siue excusatio munerum ciuilium datur, sed in tantùm publicanis, vt Papinianus ait, quibus hoc mandatum est.
§. Vacationum 2.
Sublicit hoc §. Papinianus vacationum priuilegia non spectare ad liberos veteranorum. Veterani vacationes habent à decurionatu, & omnibus honoribus & muneribus personalibus, non patrimonialibus, habent vacationem à tutelis, & curationibus, à nauium fabrica, & ab actione tributorum, quamuis non sit diuidium munus, l. 1. h. t. l. 2. & 3. C. de vacat. est autem priuilegium hoc, quod veterani datur personale, quorum nec ad liberos veteranorum transit.
§. Qui muneris. 5.
Hoc §. declarat Iurisconsultus, ei, cui princeps concessit vacationem publici, vel ciuilis muneris, vt ait Papinianus, non videri remissas sordes, & ordinarias contributiones, quæ legibus, vel senatusconsultis, vel constitutionibus principum imponuntur, l. 1. C. de vacat. pub. mun. proinde eas omnibus, spectabit est ea sordidum munerum, non excusatur à solennibus collationibus, & introductionibus, quia remoti non possunt rescripto principis, l. 6. C. de ann. & trib.
§. Philosophis. 4.
In hoc §. docet Papinianus, vacationem dari philosophis à tutelis & sordidis muneribus patrimonialibus, in quibus tamen maximè postulantur aliqua elegantissima ratione, quibus qui patrimonialia munera reliquunt quæ patrimonio imponuntur, prodiunt se scholæ esse, non veros philosophos: quia veri philosophi penitus studiosi non

480/C.IV.K.5-3, 37
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

fasse, quod etiam proditum est in l. 6. §. philosophi, & in l. sequen. ff. de exercit. actor.

§. Qui maximos. 5.

Innuit hic §. eum qui Romam profectus est apud principem exequendæ appellationis causa interim excusari à muneribus civilibus patriæ suæ, qui locus singularis est: nec enim alibi puto notari hanc ipsam vacationis speciem.

l. Eos, qui. 9.
Cuiac. ad lib. 1. resp. Iuly Pauli. com. 1.
l. Ab his. 10.
Brisson. lib. 3. formul. cap. 12.
l. Sunt. 11.
l. Legato. 12.
l. Prætor. 13.
l. Ad excusationem. 14.

Tit. 6. De iure immunit.

l. Ob hoc. 1.

Priuilegium concessum generi, posteritasque fuit, ad eamus ex feminis non pertinet in mat. vide per Doc. consil. 32. & cons. 123. & 468. cons. ff. & cons. 498. vol. 6. n. 5. & 10. late ad reg. femina, in fortiori nu. 64. vigior ad nu. 71. ff. de reg. iur. & 26. c. nouit. de ind. col. 2. par. Anch. cons. 333. col. 4. vbi limit. Cor. cons. 277. lib. 4. Felg. cons. 120. Ial. ad l. si quis. nu. 8. ff. de iurisd. cum ind. Ant. de Butr. cons. 9. col. 1. Alex. cons. 140. lib. 1. Cor. cons. 219. lib. 2. late Turq. in tract. de cessa. pœn. §. 1. glos. 9. nu. 234.

l. Si qui. 2.
l. Maiores. 3.
l. Immunitates. 4.
l. Semper. 5.
l. Quibusdam. 6.

Certa in voce, spectant. Ferrand. lib. 1. explic. ca. 51. Forcat. seniory. c. 13. Tuneb. lib. 9. adumbr. ca. 16.

Tit. 7. De legationibus.

Scripsi de legatis, & legat. integrum tractatum Costardus Brutius.

l. Legatus. 1.
l. Legatus. 2.
l. Cùm quæritur. 3.
Cuiac. tract. 3. ad Africanum. tom. 1.
l. Sciendum. 4.
l. Legato. 5.
l. Filio. 6.
l. Filius. 7.

Ad huius legis intellectum sciendum est, legationem publicam, munus esse personale, non patrimoniale: quia plerumque solo ministerio eius, quem ciuitas mittit legatum de certis rebus ad principem, id sumptu publico peragi duo viatico de publico, quod legatum dicitur, l. vbi §. legati ff. de mun. & hon. & hoc quidem munere fungentur decuriones in ordine vices pari. l. 4. §. 1. d. t.

Vide Cuiac. comment. ad lib. 1. resp. Papin. tom. 4.
l. Paulus. 8.
Cuiac. ad lib. 1. resp. Iuly Pauli. com. 1.
§. Paulus. 2.
Fel. 163. repet. 6.
l. Paulus. 9.
Cuiac. ad lib. 4. resp. Iul. Pau. com. 4.
l. Legatus. 10.
l. Si absenti. 11.
l. Legatus. 12.
l. Vicarius. 13.
Cuiac. ad lib. 1. resp. Papin. com. 4.
l. Qui libera. 14.
Cuiac. lib. 3. obser. cap. 14.
l. Is, qui. 15.
l. Eundem. 16.
l. Si quis. 17.
Cuiac. 11. obser. 15. Forcat. nouum. dialog. 1. Contius ad l. 3. ff. ad leg. Iul. maiest. pag. 7.

Tit. 8. De adminis. rerum ad ciuitates pertinentium.

l. Quod. 1.
l. Non vtique. 2.
l. Curatores. 3.

In primo responso huius legis agitur de duobus curatoribus communis officij, & muneris fuisse ordinatos fuisse duos curatores frumenti comparandi, & omnibus publicè in solidum datum fuisse pecuniam, qua frumentum Reip. comeremur: post eos iuvet se eam pecuniam, & curam diuisisse. quæ data & iniuncta erat singulis in solidum quæritur, si in eo munere quis fraudulenter versatus sit, an alter pro eo conuenirì possit. quod sanè videtur: quoniam commune est, indiuiduum fuit officium, & commune periculum esse debet. Vide huius legis explicationem apud Cuiac. tom. 4. comment. ad hanc ciuitat.

§. Ex eodem. 1.

In hanc §. Franciscus Zoannetus replicat. ad ff. cap. 17.

§. In eum. 2.

In hoc §. proponitur hæc facti species. Curatus Reip. creditoribus Reip. cauit nouatione facta, quo genere liberauit Remp. à creditoribus, & in se transtulit omnem obligationem, quæritur an renocatur etiam creditoribus post depositum officium. & meritò respondet eum teneri etiam post depositum officium: quia obligationem suam fecit: aliòquin creditores verterentur in damno: quia non possunt experiri cum Repub. quæ nouatione liberata est. Verùm addit diuersum esse, & curatos Reip. creditoribus Reip. constituerit se debitum pecuniam solutuum, quo ratione obligatio non tollatur.

Vide Cuiac. lib. 10. obser. cap. 36.

§. Filium. 3.

Filius emancipatus non cogitur pro patre curatore Reip. cauere Remp. saluam fore, licèt in eum patet tempore emancipationis causa, partem bonorum fuorum contulerit, vt in emancipando moris erat, semper dare aliquid filio suo, quod tolleret vitam suam. l. ex iudicium. fin. C. de emd. & sic legi apud Spartianum in Adriano: filium, inquit, dato patrimonio emancipauerat, alioquin abdicatio potius esset, quàm emancipatio.

§. Pro magistratu. 4.

In hoc §. vltimo offertur eum, qui pro magistratu fideiussit, & pignora certa dedit, non aliter posse conuenti adhuc in personam, itémque non aliter posse cæteri, pignora, quæ opposuit, non posse distrahi, quàm si res ab ipso magistratu teneatur non posse pecuniæ etiam excutiendus est reus principalis quàm fideiussor: qua de re satis superque dixi in l. 18. §. 1. & l. 17. §. fin. ff. ad municip.

l. Legatam. 4.
l. Decurionis. 5.
l. Magistratus. 6.
l. Si filius. 7.
l. Calculi. 8.
Forcat. nouum. dialog. 10.
l. Imperatores. 9.
Alex. in rub. vt nem. licet. ab empt. lib. 10.

Tit. 9. De decret. ab ordin. faciendis.

l. Medicorum. 1.
l. Illa decreta. 2.
l. Lege. 3.
l. Ambitio. 4.

Rauardus lib. 1. variar. c. 6. Menoch. de arbit. iudic. lib. 1. qu. 11. cum 3. fequ. Forcerius lib. 1. select. c. 17.

l. Quod. 5.
l. Municipij. 6.
Bacc. in Comment. popul. in 3. qu. prima qu. princ.

Tit. 10. De operibus publicis.

l. Curator. 1.
l. Qui libertate. 2.
l. Opus. 3.
Forcat. seniory. cap. 13. Filxus quæst. 94.
l. Ne prædidis. 4.
Cuiac. lib. 3. obser. cap. 28.
l. Si legatum. 5.
l. De operibus. 6.
l. Pecuniam. 7.

Tit. 11. De nundinis.

l. Nundinis. 1.
Brisson. lib. 1. formul. cap. 15.
l. Si quis. 2.
Alciat. lib. 4. disputat. 8.

Tit. 12. De pollicitationibus.

Consonant lib. 3. comment. iur. ciuili. 8.
l. Si pollicitus. 1.
Forcat. nouum. dialog. 12. glos. de imperio. & an hoc extendatur ad pacta, vide Aret. in l. iurisperitum. 3. quæstion. nu. 12. & nu. 14. per Ial. de pact.
§. Cæpille. 3.
Fel. 403. nu. 67. repet. 5.
l. Si quis. 2.
Vide Alciat. lib. 3. parerg. cap. 2. Rom. singul. 504. Crot. ad l. fin. qui pro emptore. nu. 183. ff. de vsucap. Alciat. lib. 3. parerg. cap. 9. Consonat. d. lib. 3. cap. 8. Cuiac. lib. 3. obser. nu. 36.
l. Pactum. 3.

Pollicitatio est solius offerentis promissio: vide Doct. ad rub. de verb. oblig. vbi Ial. nu. 6. an pollicitatio possit fieri præsenti, & tacenti, vide ib. n. 6. & 7. & adde vnum argumentum contra communem. de qua ibi Ial. quod possit fieri etiam præsenti: quia offerre dicitur ille, qui spontè interpellatus præsenti offert, text. in l. si fundum. §. fi. ff. de leg. Cor. l. qui decem. §. 1. in fi. ff. de fidei. & de verbo, offerre, quod significet spontè, Dec. ad l. filia licet. C. de collat. in not. & quod propriè sit fieri præsentiam, vide Rip. ad d. rubric. nu. 13. ad fin. vide Nigr. post eos, quos allegat in rub. de verb. oblig. col. 11. in illo articulo, etiam ante naturalis ex pollicitatione. Ad §. fin. vide Rum. in rubric. ff. de verb. oblig. num. 4.
l. Propter. 4.
Molinæus in rub. de verb. oblig. nu. 7. Alciat. lib. 11. parerg. c. 9.
l. Charidemo. 5.
Pro intell. huius rei vide Ial. ad rub. de verb. ol. lig. n. 7. vbi omnes vide & quæ ponit Alciat. lib. 12. parerg. cap. 9. hic adde Cassad. in rubr. de pact. col. 13. Tiraqu. ad rubr. C. de pact. nu. 68. & seq. Cirot. ad Imbert. ff. de pactis lib. 1. tract. nu. 110. vide Ial. in rub. de verb. oblig. in 1. col. in fin. cum prim. seq. & nigro. tbi in 21. col. vsque Cuiac. in comment. ad lib. 1. resp. Papiani. tom. 1.
l. Totiens. 6.
l. Ob casum. 7.
l. De pollicitationibus. 8.
l. Ex pollicitatione. 9.
Cuiac. ad tit. 4. differen. Modestini. com. 1.
l. Septitia. 10.
Alciat. lib. 1. parerg. cap. 11. & lib. 3. disputat. cap. 1. Cuiac. lib. 9. obseru. c. 16. & in comment. ad lib. 1. resp. Modestini. com. 1.
l. Si quis. 11.
l. In primatis. 12.
Aug. lib. 3. emend. c. 8.
l. Imperatore. 13.
l. Si quis. 14.
l. Inter liberos. 15.

Tit.

480/C.IV.K.5-3, 38
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

Tit. 13. De extraordinariis cognit. & ſi iudex litem ſuam feciſſe diceretur.

l. Præſes. 1.

Alciat. *lib. 2. parerg. c. 23.* Forcat. *auiarij cap. 8.* Menoc. *de arbit. iud. caſ. 387.* Kainkius Corſus *lib. 2. indagat. c. 8. dub.* quodam enim. ad hoc vide in contrarium gloſſam *Lemoin C. de public.*

§. Sed. 2.

Cuiac. *17. obſer. c. 27.*

§. In honorariis. 10.

Vide Alciat. *lib. 3. diſputat. c. 9.* Aym Pinell. *C. de bona maternis.*

§. Si cui. 12.

Alciat. *lib. 3. diſputat.*

§. Diuus. 23.

Pilarus *queſt. 59.*

l. De vſu. 2.

l. Si modicus. 3.

Alciat. *d. lib. 2. c. 59.* Gozmius *reſol. par. 2. c. 17. n. 18.*

l. Diuus. 4.

Cuiac. *lib. 7. obſer. cap. 25.*

l. Cognitionum. 6.

Quemodo h. l. intelligenda ſit, vide Aldobrand. *ad § maior. inſt. de cap. dim.* Menoch *de arbit. iud. lib. 2. centur. 4. caſ. 366. n. 2.*

Add. ſis hic adde Mo. ler. Bouuo. Zoannet. *in lib. noſtr. ff. cap. 17.*

Duar. *lib. 1. diſput. c. 9.* Ioan. Rob. *lib. 3. ſent. iur. c. 9.* Ravat. *lib. 3. variar. cap. 2.*

l. Si iudex. 6.

Cuiac. *lib. 8. obſerua. cap. 9.* Gilbert. Regius *lib. 1. bor. quæſt. cap. 14.*

Tit. 14. De proxeneticis.

l. Proxenetica. 1.

Cuiac. *lib. 1. obſer. cap. 18.*

l. Si proxeneta. 2.

Alciat. *lib. 2. parerg. c. 11.* Ferrand. *lib. 1. reſpic. 31.* Cuiac. *d. c. 18.* Anton. Contius *diſput. lib. 1. c.* Pilarus *queſt. 38.*

l. De proxenetico. 3.

Tit. 15. De cenſibus.

De antiqua iure Italiæ ſcripſit Carol. Sigon. *de antiqui reddituu multa* Cuiac. *lib. 3. variar. reſpl. c. 7. cum ſeq. & lib. ad c. 21.* vide Cuiac. *lib. 10. obſer. ca. 33.* & Zaſium *lib. 2. ſing. intellect. cap. 3.* Parlador. *var. quæſt. cap. 3.*

l. Sciendum. 1.

Alciat. *lib. 2. diſputat. c. 21.* Cuiac. *d. c. 35. & d. lib. 2. c. 19.* Turn. *lib. 3. aduerſ. c. 15.* Auguſt. *lib. 3. emend. c. 9.* Parlador. *d. c. 13.* Conſert hanc legem cum Tyro *lib. 11. c. 14. & lib. 13. c. de bello ſacro.* caute conferes ex hac lege *quæſt. emend.* & pro vera huius legis lectione attendere oportet ad nomina *antenati, & occidentis.*

l. Vitia. 2.

Vide Iaſon *§ adhuc. nu. 44. inſt. de action.*

l. Ætatem. 3.

Turnebus *cap. 10.*

l. Forma. 4.

§. Is verò. 2.

Cuiac. *d. lib. 9. cap. 35.*

§. Quæ poſt. 9.

Cuiac. *d. loco.*

l. Cùm poſſeſſor. 5.

Cuiac. *ad lib. 9. reſp. Papin. tom. 4. & lib. 19. obſerv. cap. 1.*

l. Colonia. 6.

Cuiac. *lib. 19. obſer. c. 33.*

l. Iuris. 7.

Alciat. *lib. 2. diſputat. c. 11.*

l. In Lyſitania. 8.

Aug. *lib. 3. emend. c. fin.* Cuiac. *d. c. 36.* Turneb. *lib. 9. cap. 15.*

E Nouum.

Tit. 16. De verborum ſignificatione.

Ad hanc titulum vocant Alciatus & Borchaus, & Rebuffus ſcripſerunt: ad partem verò Cuiacius & Caluagnius. Hotomanus ſcripſit controuerſia de verb. iur. & rerum ſignification. tract. Hugogicum ſcripſit autem Dauid Saius: vulgò autem inſcribitur hic titulus, *de verborum, & rerum ſignificatione.* verùm delendum eſt, *Rerum*, vt in antiquis Codicibus, & auctoritate Pandect. Florent. hic enim explicantur omnia ferè verba, quæ à iure pertinent, & ad iuris partes omnes. & ea ſi de re Alciat. Gallus librum ſuum inſcripſit, *De verborum quæ ad ius pertinent ſignificatione.* ex quo eſt lex 151. h. t. Vide huius tituli explicationem apud Cuiac. *tom. 1. comment. ad ius ciuile.*

l. Verbum. 1.

Maſculinum, concipit ſæminum vtra latè tractata hic per ſenb. Cott. *in memor. in verbo maſculini.* Ruin. *ad reiter. de lege. 1. 4. col.* Alciat. *lib. 1. parerg. c. 13.* Tiraquellus *in Connub. l. 1. glo. 1. parte 1. nu. 11.* Polit. *in tractatu ſubſt. col. 3.* Alciat. *lib. 7. parerg. ca. 7.* Dicit autem hæc lex verbum hoc, ſi quis, vtrumque ſexum complecti, ac ſi commune eſſet, hoc eſt tam maſculum, quàm fœmineum, vt & apud Græcos ἀνὴρ, tam maſculos, quàm fœminas complectitur: hinc etiam dicitur fœminam maſculorum nomine comprehendi, niſi *contrarium* aut leges aliam fuiſſe *mentem* teſtatoris demonſtrent: *adde* concord. rerr. cum gloſ. in cap. *generali in prima. de electio. in 6.* & de materia illius legis primæ, vide Præpo. *in cap. cùm apud.* & ibi Benedict. de Vadis, in addit. ad eum in cap. *cum apud extra de ſpon.*

Maſculus. Nota hic quòd ſi expreſſa mentio ſit de maſculis, fœminæ excludi: ideam ſi de viro: id enim nomen nullo modo ad fœminas pertinere poteſt.

l. Vrbis. 2.

Crinitus *lib. 4. de honeſt. diſcip. c. 9.* Ioan. Rob. *ſent. iur. lib. 1. c. 1.* Menoch. *de arbit. iud. 137.* Duo autem proponuntur in hac lege, primùm latiorem eſſe Romæ appellationem, quàm vrbis, vrbem ſtructi moribus: Romam verò continentibus ædificiis, ſine ſuburbiis: quamobrem Romæ videntur dari tutores, qui dantur in continentibus, *Lyon. §. Roma. ff. de excuſat.* & quod ſit in continentibus, Romæ ſit. Proinde Romæ ædificia ferè dicuntur, quæ in continentibus ædificiis Romæ ſunt, *l. 3. ff. eod.* & qui in continentibus vrbis nati, Romæ nati *l. 207. ff. de* Romam enim non ſtatuo exiſtimamus: ſed continentibus ædificiis *l. 87. ff. de* Cuiac. *lib. 14. obſer. c. 5. & in comment. ad lib. 1. Paul. ad edictum, tom. 1.* Deinde ponitur hæc lege, cuiuſque dei maiorem partem eſſe ſeptem horarum primarum, non ſeptemarum, loquitur autem de die naturali non de ciuili: dies enim ciuilis Romano more incipit à ſexta noctis hora id eſt, media nocte, & finitur ſequentis noctis eadem hora, & habet dies ciuilis horas 24. *more ff. de feriis*, dies verò naturalis horas duodecim, tam hyeme, quàm æſtate: & hæc eſt differentia dei naturalis, & ciuilis: Vitruuius, Pallidius, Aſconius Pedianus, & Plautus: audis igitur pars dei naturalis eſt horarum ſex, maior horarum 7. Vide Virgilium:

Nunc dies alma quatit munus melior: pars alba diei eſt.

Vnde & optimè Martialis:

Sexta quater laſſis, ſeptima finis erit.

Sic etiam ſufficere labori ſex horas ante meridiani reliquas ſic eſſe impendendas deliciis, & voluptatibus, notatur elegantiſſimo Aſtheno Græco, ab ipſe Plutarchio Rom.

De diuiſione autem dei Macrob. *lib. 1. Saturn. ca. 3.* Gel. *lib. 3. noct. Attic. c.*

l. Itinere. 3.

Itinere. In vulgatis editionibus legitur, *Itineri.* vt in exempl. Haloandri.

Viginti millia paſſuum. Id ſpatium temporis iter facientibus præſtitutum dicitur, *l. 137. §. 2. ff. de verb. oblig.*

Non conuenit. Conuentiones enim dant formam contractui.

§. Eius. 1.

Certiſſimum hoc eſt, quòd ſeruis hereditas non eſt, ſed excipiendus eſt ſeruus publicus populi Romani. nam hic habebat poſſeſſionem teſtamenti facti eorum, vt *Vlpianus declarat in frag. tit. de teſtam.* is autem, qui apud hoſtes deceſſit, ſeruus deceſſiſſe videtur, qui apud hoſtes deceſſit: quorum ſeruus hæredem non habet, ſuus tamen proprij dicitur habere hæredem eum, qui apud hoſtes deceſſit: vt *ait Lege Cornelia. ff. qui teſtam. fac. poſſ.* ſed hoc intelligendum eſt de iure ſtricto. nam de æquitate lex Cornelia ſtatuit decedentis penam hoſtis capitalem, & ſic dicitur hæreditas, & habet hæreditatem: alia eſt tamen Alciati opinio, quem vide hic.

l. Nominis. 4.

In hanc legem Forcat. *nouum. dialog. 63.* rectum autem eſt rei appellatione ſignificari etiam rem, id eſt obligationem: vt in *L. 3 ff. rem pupil. fal. fore.* qui etiam promittit rem pupilli ſaluam fore, & nomina pupillaria ſalua fore promittit. Hæc autem lex diuerſimodè legitur in Pandect. in Floren. legebatur, *pecunia*: & inde eſt ſi nominis: quam lectionem confirmat Baſilic. Vide Cuiac. *ad lib. 2. Paul. ad edictum, tom. 1.*

Rem ſignificare prouidus ait. Res in hac lege pro ſubſtantia accipitur, vt optimè notat hic Alciat.

l. Rei. 5.

In hanc legem Cuiac. *ad l. 2 nauta. ff.* & ibi *commento. 7. de acquir. poſſeſſ.* Rei appellatione latiorem eſſe, quàm pecuniæ atque ita re in *l. pecuniæ verbum 178. de V. S.* docuimus, ſed obiter notabis, quòd pecuniæ ſignificatio ad ea refertur, quæ in patrimonio noſtro ſunt. Cuiac. *ad lib. 2. Paul. ad edictum, tom. 1.*

Quæ in patrimonio. Hæc eſt differentia pecuniæ, & reſquoniam pecunia dicitur mea, quæ eſt in patrimonio meo: res verò mea, quæ eſt etiam extra meam patrimonium: ſic res ego dicitur, (vt teſtatur Horatius) cùm vicini puteo ac let. Patrimonij autem appellatione continentur ea, quæ consentur bonorum appellatione.

§. Opere. 1.

Quidam codices habent, *legatis* ſed quoquo modo legatur, nihil refert: huius autem legis ſenſus hic eſt, quod operis faciendi debito, niſi perfectionem operi adhiberis, non liberatur, vt & patris præſtatione. nam obligatio facti indiuiſua eſt, *l. 139. in fin. ff. eod.* interdum tamen operis vocabulo corpus, non perfectum intelligimus. Quid autem ſit *opus elaſſina. & argen.* optimè explicat hic Alciat.

l. Nominis. 6.

Nominis appellatione continetur quodlibet nomen, id eſt debitum: rei verò nomine ſignificatur etiam nomenex compleſtimur etiam hæc verba quodlibet debitum, & quamlibet obligationem coniunge autem hanc legem cum *l. 4 nominis. C. h. t.* vide Horat. epiſt. lib. 1.

Cautio nominibus corpi *expendere nummos.*

Quid, & quot ſignificationes habeas verbum, *Nomen*, vide hic Alciat.

Rem. An ſpeciali ſignificatione res ſit quando ſit accipienda, an iura contineantur rebus mei legatis, declarat hic Alciat.

§. Verbum. 1.

Verbum ex legibus accipiendum eſſe, ait hoc loco I. C. tam de verbis legum, quàm de ſententia id eſt, ex legibus eſt, non tantùm quod eſt ex verbis, ſed & quod eſt ex ſententia: vt non tantùm actio directa eſt ex legibus, ſed etiam actio vtilis: huius rei exemplum defumi poteſt ex *l. 2. ff. de iuriſdictio. omn. iudic.* vbi ſi quis edictum prætoris publicè proponi curaſſet, teneretur actione populari alio corrupto ex verbis edicti: quo ſi edictum proponendum curaſſet, & ait illa lex ex ſententia edicti, hoc eſſe, vt teneatur etiam ex edicto, quod ex ſententia legis eſt. Quintilianus *3. inſt. c. & 7. ca. 7.*

l. Sponſio. 7.

Sponſio non tantùm appellatur, quæ fit per ſponſum, id eſt, quæ fit hoc verbo ſpondeo: ſunt non loquuntur de ſponſalibus, hoc eſt de promiſſionibus nuptiarum. ſed de ea ſponſione, quæ fit hoc verbo, *ſpondeo*: & proprie ſponſio eſt, quæ fit ita verſi etiam ſponſio eſt, ſi fiat alio quolibet verbo: vt ſidei promitto, ſi fe repromitto: ſi fe iuro, & ſic alibi quæ tamen ſi propriè tatem ſpectes, diſtinguenda ſunt in *lib. ſententi. Pauli, tit. de ſtipulat. & ſponſ.* denique

480/C.IV.K.5-3, 39
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

spondes est quocumque verbo interrogetur, etiam si non dicatis spondeo.

Spondere est dicere, spondeo : à *spondeo* nam id valet, & à voluntate : unde *spondes*, quid dicit tua *spondeo*, spondeo spondes etiam *spondeor*, qui idem, vt fatuus obligatur.

Per spondi interrogationem &c. Ex hoc loco facit consilium spondendi tantùm de liquidatione dic.

l. Verbum. 8.

Quidam *oportet*, legendum esse existimant quod probatur à quibusdam sed si ita sit, obstat l. 76 §. 1. & l. 123 *ff. de verb. oblig.* vt exempli gratia hoc, Ieconi colono prædium in quinquennium potti nidum ego cum eo ex locato, hac modo, quidquid ei mihi dare, facere oportet his verbis, id tantum in actionem deducitur, quod præstari de debebatur, futura obligatio non deducitur, nisi adiciatur, verbum *oportebit*. Verbum ergo *oportet*, præsens tantùm tempus significat : non futurum. Idem etiam dicendum est de verbo *erit*, & verbo *obligaturum*, & de verbo *promittit* : vide l. 40 in fi. & l. 83 *ff. de leg.* 3. & Cuiac. *ad lib. 3. Pauli ad Edictum, tom. 1.*

§. Actionis. 1.

Quod actionis verbo non continetur nisi exceptio, obstat l. 1. §. *ait prætor. ff. de dolo*, cuius edicti verba hæc sunt : Si alia actio non erit de dolo, in ea re adeo quod è non fit actio : sed exceptio fit, qua qui usus erit, ipsique sibi rem habere fruique poterit, tum eum fieri non oportet de dolo. edicto igitur illo actionis verbo continetur iudicium de dolo. sic etiam in edicto de edendo actionis verbo non continetur exceptio. adhæc enim solas edit actiones, non exceptiones allegat.

l. Marcellus. 9.

Verbo, *perisse* § Alii legunt, *Rapisse* alij, *Rapasse*. Florent. *perisse*, quod confirmant Basilic. est enim vitiata hæc scriptio non est enim ex lib. 5. Vlpiani ad edictum : sed ex xv. vt & in pluribus locis passim in hunc verum hic rei perisse dicuntur, quæ aceffa, vel fracta, vel collisa, vel vitiata, vel corrupta sunt, vel quoquo modo subtilata à rerum natura. dubitatur autem an res distracta verbo *perisse* contineatur : qua de re doctores passim in iure.

l. Creditores. 10.

Creditori loco non haberi ait hæc lex, quibus natura tantùm debetur : & contra tit. *de constit. pec.* creditorum loco habentur, quibus natura debetur, vel natura debere fuerit, vt constituta pecunia, l. 1 *ff. de constit. pecun.* sic etiam in tit. *de fideiussoribus*, creditoris loco accipitur, quibus natura debetur : nam, vt fideiussor accedat velim, sufficit, si vel prædat, vel sequatur naturalis obligatio tantùm l. 7. *ff. de fideiuss.* sed hoc dicitur per quandam abusionem : creditorum autem loco accipiuntur hi, qui exceptione temporali repelli possunt, velati pacti conventi temporalis creditores etiam eos hic definit Harmenop. lib. 1. tit. 5. §. 61. quem vide Alciat. *in tit. ff. si cert. pet. num. 7. Creditores & Creditoria. de verb. signif.* ita lex intelligi loqui abhinc de credit. qui comprehend. qui est creditor propriè, & improprie, vide Isam. Carrpeg. in artic. ille, vtrum credi dicatur ille, cui ex delicto, & leg. ab quo debetur, *in §. neg. in fin.* vide decl. in l. *cum pro. ff. si cert. pet.* in fi. *ff. de condict.* Sunt licet illi erat potest posse tam, et *erat in Creditorum appellatione.* videlicet, quod illa verba, *creditores accipiendi: esse confiat, &c. quibus debetur ex quacumque actione*, vel *perfectione*, intelligantur de improprio credit qua aliàs sequi erat, quòd ille qui purè est creditor, & autem agit pecuniam, alicuius improprie esse creditor, quod non est dicendum contra omnes in l. 1. *ff. si cert. pet.* Creditor ergo in diem, vel sub conditione dicitur propriè creditor, cùm requiratur illa verba, fiet potest, fiet in diem, vel sub conditione, ab illis verbis, creditores accipendos esse constat. Sed respondet quòd text. in *l. si creditorem, & in hac Creditores.* loquitur tam de proprio, quam de improprio : & sic illa verba, *creditorum, & creditores* generaliter de proprio, & improprio intelligi debent.

l. Creditorum. 11.

Probat ille textus quòd creditor dicitur ille, & propriè, cui debetur ex dei cto, vel ex legato constituto sub illa verba in primis *creditorum appellatione* quæ de proprio creditore intelligitur, per verba sequentia, *qui pecuniam crediderunt*, quæ aliàs sequitur, quòd ille, qui mutuat pecuniã, impropriè dicendus est creditor : quòd non est dicendum, intelligenda illa verba, *creditorum appellatione*, de improprio creditore. Cum ergo text. ille loquatur de proprio creditore, & in fin dicat omnes, quibus ex qualibet causa debetur, appellatione creditorum accipiendos esse. Ergo & propriè hi, quibus ex causa delicti, vel legati debetur, propriè creditores dicuntur.

Nunc videamus quis sit propriè creditor & certè est text. clarus, & aperte in *l. creditor autem est. ff. de verb. sign.* nam dicitur ille qui exceptione perpetua subsumi non potest. Sed illa descriptio creditoris propriè cadit in illũ, cui debetur ex causa delicti. & ex causa legati. Ergo propriè dicuntur creditores. Et quod text. *Ad creditor autem &c.* loquatur de proprio, patet. & vero creditore, probo. Nam considero quod in præcedenti l. C. declarat erat, qui essent condemnandi creditores, qui certè dicuntur improprie creditores, vt teneat communiter Doct. in *l. ff. si certum pet.* & dicuntur hi, dicit text. quibus eosdem competit actio : est autem competitura, & qui ipsum habuit, vt competat. Et sic in l. præcedenti exponitur l. C. creditor, ossionales, & improprie subsequitur in l. seq. l. C. exponere, qui esse putat, & propriè creditor, dicit : creditore autem is est. Nam considera dictionem illam, *aut*, quæ ponitur distributiuè ad præcedentia. hæc dicunt contrarium præcedentia elucidat. Textus est cum glo. & ibi not. Bart. in *l. hoc amplius. §. de hoc autem. de damno infecto.* sed præcedentia locuta fuerunt de improprio credit. sequitur ergo quòd sequentia loquantur de proprio.

l. Vt si cui. 12.

Creditores accipimus eos, quibus hæc ciuili lege debetur, velut ex stipulatu, ex empto, locato, conducto, mutuo, vt iure honorario, vel actione de constituta pecunia, l. 2. §. *vlt. ff. de const. pec.*

Quòd si ex pretoriã actione. Male Gener legunt, *pupillari*, pro *populari*, qua de re vide Cuiac. *lib. 11. obser. cap. 12.*

§. Minus. 1.

Hoc pertinet ad verbum *creditorum* vt scilicet intelligatur, eum, cui solidum solutum est, creditorem manere, si tantùm solutum sit, quòd superfit ex eo, quod interest, actio : hæc igitur regula, ut creditorem maneat, cui integra fors soluta est, sed tardiùs : ideò interusuri pensionem superesse, quæ soluto non soluto, *l. Iulianus. §. 1. ff. de verb. oblig.* si igitur minus solvit, qui tardiùs solvit, recte dicemus eum nondum solidum solutũ esse, etiam si fortem integram soluerit : & hoc est quod ait, *si solidum ff. de solut.* solidum solvitur non minus quantitate, quam debiti est, minus intelligi, non tantùm à summa, sed etiam à die.

l. Mulieris. 13.

Ad facilitorem locus hujus legis intellectum, vide Forcat. *necessarium dialog. 22.*

Vide Alciat. hic laud : vide Rip. *ad l. 2. §. ff. si famosa. num. 13 ff. de prin. credit.* Steph. Forcat. *in necessar. dial. 22. num. 4.* dicitur autem hoc, quòd mulieris appellatione etiam virgo vir poterat contineri. Veriam eruditi quos, & quibus modis dicatur, præter hic dicta ab Accursio, vide Bart. in *l. Servus leg. ff. de legat. 3.* adde etiam Gil. *in consilio. 32. n. 1.*

§. Res. 1.

In hac l. Bellon. *lib. 4. silvæ. cap. 13.* Conflat autem eam rem abesse, quæ deperiit, & in rerum natura esse desiit : sed abesse etiam videtur domino ea, quæ redigitur in usum, si corrupta sit & vitiata, vel transformata ; veluti vestis scissa, vel scyphus collisus, vel tabula rasa, pictura protinus effigies, prope celsa est, vt videatur eas periisse, cui ea forma mutata est, *l. Iulianus. §. si quis rem. ff. ad exhibe.* Harmen. *lib. 6. tit. 5. §. 2.* in tribus autem hominum non sunt, quæ rum pretium abest, *l. seq.* sic etiam abest in quibus locum est. quo pertinet *l. 199. §. fin.* vel qui extra commercia est.

Si corrupta vitiata sint. Res abesse dicitur, quando sed dum corrupta, vel transfigurata : corruptio certum, & manifestatio formam ei mutat, & species non videtur exhibere formã mutatam vt *l. 9. §. 3. ff. ad exhib.* hic etiam modi debentur, aut deperitum non possit, aliis eadem causa redditur : & generaliter de hac voce *Abesse*, vide Hottomanum in *tit. de verborum signif.*

Quorum plerumque. Perperam Hottomanus emendat, *Quorumcunque*, contra fidem omnium librorum.

Manus prætia. Vide Etasm. Chil. *cent. 9 prouerb. 13.* Vnde Virg.

Artificum manus inter se operumque labores mutare.

§. Definere. 2.

Res desinere abesse tunc videtur, cùm sic redit in possessionem, vt amittere eius possessionem possimus ex *l. Iuniores. 4. §. 8. ff. de vsucap. l. quo fundum. 7. §. 7. furtiua rer. ff. pro empt.* Gell. *lib. 17.*

§. Ob hoc. 3.

Res dicitur abesse, quæ furto subtracta est, vel rapina, quod est furtis improbius : ficus ex *l. §. pen. ff. de pet. hered.* periisse videtur res furto, quæ etiam rapta à fure : abesse fullone videtur res, quæ furto subtracta est, licèt redierit in possessionem domini, si modò non tanquam res mea retinent, & sic desiit abesse dicitur, vel pretium.

l. Labeo. 14.

Scyphi collisi Scyphus est vas potorij genus, quo veteres vti fuisse in comitiis : qua de re Cicero *6. Verr.* Plin. *lib. 33. c. 11.* Plutarchus tamen *in Antonio* narrat in ipso principio scyphum potasse videtur pro eo vale, quod vulgò Bassin licimus Macrob. *lib. 3. Saturn. cap. 22.* vnde Virgilius, *& facer implenat cernunt scyphos.* vide Cuiac. *ad lib. 7. Pauli ad edictum, tom. 1.*

§. Res. 1.

Rem amisisse videtur : qui nullam eius persequendæ actionem habet : vnde conflat, quòd qui actionem habet ad rem recuperandam, eã amisisse non dicitur, vel cui actio à pretore restituti potest.

l. Bona. 15.

Bona publica propriè sunt populi Romani, & abusiuè bona fiunt ciuitatis cuiuslibet : quia in vita publica habentur, vt vias publicæ, theatra, amphytheatra, stadia, loca sacra, vel religiosa, sed bona publica sunt ciuitatum.

l. Eum qui. 16.

Fomentum *lib. 2. Sibyll. cap.* Cæsaugne autem eum hac lege *l. 12. ff. de publi.* vbi definitur quis dicatur publicanus publicarum rerum hic definit Gaius, qui vectigal populi Romani conductum habet. harum autem ordinem & numero ampliissimum, & pensionatum & gaitate potentissimum fuisse constat, vt ait Cicero pro Plancio.

Nam publica appellatio. Res publica propriè dicitur ipsa ciuitas Romana, vt not. glos. *in rub. l. in §. autem nec de elect. in prag. sanct.* in verbo *Respub. adde glo. in Authen. de haered. & Falcid. in princ.* Bart. *in rubr. C. de iure fisci.*

l. Inter. 17.

Nota hic quòd res religiosæ, sacræ, publicæ efficiuntur, bona ciuitatis, peculia hominum ciuitatis, inter publica habentur.

§. Publica. 1.

Cuiac. *lib. 3. obser. c. 31. & lib. 6. c. 28. & lib. 7. c. 42.* publica vectigalia propriè dicuntur, quæ populum Romanum, vel fiscum, qui populo Romano succedit, redeunt.

Vectigal portorii, & venalium rerum. Aliud vectigal portorii, aliud rerum venalium : & propriè vectigal rerum venalium id dicitur, quod exigitur à fisco ob eredit. eorum publicè proponendam vbi est, ob merces publicè proponendas, *l. 2. C. de iure fisci* quod vectigal fuit emancipatum venalium diu confirmatum præterea rerum, modò necessaria, modò luxuriosa Tacitus *lib. 13.* Cuiac. *lib. 6. obser. cap. 26. & 7. obser. 1. & 2.* vectigal autem rerum venalium non est oblatum, & vti. dicuntur qua de re vide Cuiac. *lib. 6. obser. cap. 18.*

Pellices autem legebantur *pellariorum* : nam Tullius in Bruto *picarios* dixerunt & huius verbi vi congrua enunciant. *picaria* : picaria autem sunt, in quibus pix coquebatur qua de re Plin. *lib. 16. c. 12.*

Salinarum vide Cuiac. *lib. 1. obser. 31.*

l. Minus. 18.

Manes tribus modis dicunt hoc loco Paulus vno modo, quod essentia causa penitentur alterna officium, vt munera militaria, reliqui autem ait in & exercitum, quæ qui faciunt, dicuntur militare manibus tertio modo manus significat omnis exule, quod tam remetant, munera, mili ; atque vacationem præstet.

Igitur

Igitur municipes dico. Municipes tantum hi proprie sunt, qui muneribus tantum populi Romani sunt participes, non dignitatum, non sufragiorum: porro municipes habent Remp̃ublicam separatam a populo Romano: suis enim legibus utuntur: ex quo intelligitur, quid differat a colonis.

Tertull. *lib. de fugitiv. c.* 10. Lips. 1. *Saturn. c.* 7. hinc *munificus* apud Festum est officiosus & immunis, qui nullo fungitur officio.

Et quæstum muneris municipes. Muneribus ij sunt, qui non vacant: sed munus principi præstant: de quo Veget. 2. 20. 7. Plin. 11. *ep.* 40. vide Budæum h.c. & Petr. Fabr. 1. *Semestr.* 17.

l. Labeo. 19.

Pro intellectu huius legis vide Anton. Guibert. *lib.* 1. *quæst. iur. cap.* 8. Bellon. *lib.* 2. *Sapper. cap.* 17. Explirantur autem hic quid sit actum, quid actum, & gestum. Labeo proprietatis verborum studiosissimus fuit.

Et actum quidem. Actum propr è interpretatur esse, *fieri* verba, aut quid agitur: velum stipulationem, aut rogatio, aut pronuntio.

Contractum. Contractum esse rem consensu perfectam, vnde manet naturaliter obligatio vel, ut ipse ait, *actiones esse vltro, citroque obligationem*, vt in emptione, venditione, locatione, conductione, & similibus: & hi proprie sunt contractus, quos aut appellat *synallagmata*. contractus igitur propriè est, res consensu perfecta, vnde manet obligatio naseatur, vt si quis velit ex contractu cõfirmare distractũ, fiue acceptilatione eli, vltro, citroq; liberatio.

Gestum rem. Gestum ait Labeo hoc proprie esse siue verbis rem factam: vel numerationem pecuniæ, vel quasi ex contractu.

Græco synallagmata. Vide Alciat. 2 *præterm. hac ipsa voce.* & Anitorelem in Ethic.

l. Verba. 20.

In hanc legem Valerius *lib.* 2. *misscel. c.* 27. Lapus *allegat.* 41. An autem in testamento conscribi possit, ndicat, vide quæ notat Gomez *ad l.* 22. *in fin. ff. qui testam. facere poss.* hinc autem colligere possumus, nec tutò, nec patere argumentum duci à contractibus ad vltimas voluntates.

l. Princeps. 21.

Princeps bona consecrendo per restitutionem in integrum, videtur etiam obligationes concedere, & primum quidem si fuerit restitutio sine indulgentia generali, vt si omnes exules poena liberantur principe, vel etiam si quem exilio damnatum princeps specialiter restituerit exulare, & dignitates, bona eum restituisse non videtur: nec enim plena est restitutio, ergo nec obligationes, siue actiones: sed & bona, & actiones, siue obligationes fisci, & in fiscum competant, *l.* 2. *C. de fratern. pact.* Vide Cuiac. in *comment. ad lib.* 11. *Pauli ad edictum, tom.* 1.

l. Plus est. 22.

Plus est rem restitui, quam exhiberi, & ideò qui rem exhibet tantùm, nihilominùs condemnatur in quadruplum, vel in id, quod interest: quia non satisfacit arbitrio judicis. exhibere autem est copiam tantum præbere, restituere est possessorem facere. rem restituere est damnum præstare, & rem deteriùs factã fieri quoq; restitutionis verbum continet omne casum præstandi, & hoc quidem in arbitrariis actionibus: & plus est, quàm exhibere: nam exhibere enim est nõ satisfacere arbitrio judicis. Interdũ exhibere tantum valet, quantum restituere: sed non semper sic. vide hoc loc. ita accipe verbum exhibendi, exempe in *l. Julianus. §. quantum. ff. ad exhib.*

l. Res. 23.

Malè inscripta est hæc lex. Flor. enim est Vipia. *lib.* 14. ad edictum reponendum est 13. & referenda est ad eadem de alienatione iudicij mutandi causa facta: in illo etenim edicto rei nomine non tantùm continetur corpus, sed etiam ius, vt si quis iura prædiorum alienorit, *l.* 4. *§. ad iura ff. de alienat. iud. mut. c. an. fact.* complectitur etiam res verbum, tam suum, quàm peregrinum, quæ sit aute alienationem, *l. ex hoc edicto ff. eod. tit.* sic etiam est in stipulatione rem pop. illi fieri fore, *l. 3 ff. rem pupilli fieri fore.*

l. Nihil. 24.

Adde quod aliud est hæres, aliud successor realis, secundùm Paulum *in 1. tam in contract. nu.* 3. *de iud.* & ne appellationes successorum verear etiam particularis, hæc *cons.* 137. in *f.* Adde modò hæredem ff. Novam.

tus cùm sit quid intellectuale, non circumclusum loco, non videtur comprehendi sub statuto disponente de bonis, secundùm Alex. *cons.* 44. *col.* 2. *vol.* 3. vbi quod tamen eget consideratione quare cogitat.

In hanc legem Valerius *lib.* 1. *misscel. c.* 2. 30. ait autem hoc loco Gaius, hereditatem nihil aliud esse, quàm successionem in vniuersum ius, quod defunctus habuit: quasi dicerat heres, est successio vniuersi iuris, quod mortuus fuit, *l. quotiens. §. hæredes ff. de hæred. instit.*

In vniuersum ius. Multa his verbis comprehendimus: complectimur enim commoda, & incommoda, debita & credita. in hæc omnia heres succedit, atque ita non tantùm succedit in dominium rerum singularum, sed & in nomina, & obligationes, tam actiuas, quàm passiuas: aliter Cicero desinit hereditatem in Topic. 6. quem vide. Vide Bart. in rubrica *de acquirend. hered.*

l. Rectè. 25.

Ait hoc loco Paulus eum fundi totum nostrũ esse, etiam cuius vsusfructus alienus est: vbi nde rectè is totũ fundum suũ esse dicit, non tantùm qui pleno iure dominus est, sed etiam ad quem tantùm ea pertinet vsusfructus, ad id proprietas, quæ sola efficit dominũ, & patit vindicationẽ, & vsusfructus non est pars dominij, neque species, neque seruitutis est pars, id est species: licet vis est seruitutis species, proinde vt aiet est seruitutis pars, ita vsusfructus est seruitutis pars, id est species. *fol.* 304. n. 5. Arius Pinellus, *C. de bon. matern.* Vide Cuiac. *commune ad lib.* 11. *Pauli ad edictum, tom.* 1.

§. Quintus. 1.

Pars duplicitèr accipitur pro diuiso: vtraque rectè vindicatur: de parte pro diuiso dubium non est, quia per diuisionem propriè. sunt esse pars, & interest esse totum: constat de parte pro indiuiso ambigi potest, sed hæc etiã rectè vindicatur, si constat quanta sit, puta tertia, vel quarta, vel simili. *l. 8. ff. de rei vind.* Est autem pars pro indiuiso propriè pars, vt hæc lex propriè significat, & communis est. propriè, quod pro indiuiso communi est, & in quibusdam pronunciis compatibus appellatur indiuisa, quæ dicuntur etiam communia: pars autem pro diuiso est totum quoddam potiùs, quàm pars.

l. Partum. 26.

Scæuola, vt ait hoc loco Vlpianus, negat partũ esse partem ancillæ furtiuæ putabat enim partum esse in fructu fructus autem pars non est, & proinde partum posse vsucapi, editum apud bonæ fidei possessorem, non ab eo quidem, apud quem editus est, cùm statim ei acquiratur, quasi fructus, siue fortes pecoris: sed vsucapi posse ab alio bonæ fidei possessore, apud quem non sit editus hoc latius explicatur in *l. 3. §. ultimo. ff. de vsucap.* Verùm Marcellus aliud fuit indicium: ait enim rectissimè partum esse partem ancillæ furtiuæ, sed huius rei facilia solutio est. Aug. *lib.* 3. *c.* 18.

l. Ager. 27.

Agrum propriè esse locum sine ædificio, siue villa, cum particulis ad vsum hominis, declarat hoc loco Vlpianus, & quod in vrbe est area, id rure est ager. Varro *lib.* 4. *de lingua Latina. §.* 4. Modestus *lib.* 13. *Dig. c.* 13.

§. Stipendium. 1.

In hunc §. Cotta in voce, *stipulum.* Cuiac. *lib.* 7. *obseruat. cap.* 1. Nota autem hic differentiam stipendij, & tributi: nam stipendium infertur populo, & tributum principi. vt *opinio nostra Thesph. in §. per traditionem. Instit. de rer. diuis.* & de hac differentia vide Cuiac. 7. *obseruat.* 3. Porrò stipendium à stipe appellatur, quòd per stipes colligatur, Plin. *lib.* 13. *c.* 9. militum stipendiarium, inquit, id est, stipis ponderandæ gentilitio in hæc summa stipendium, tributum etiam dicitur, & confundantur promiscuè, verum tributum dicitur à contributione collectorum quod militibus contribuatur: ignes fabriles tamen est quædam inter stipendium, & tributum differentia, quæ non semper obseruatur, & de hac d. Hieronym. vide Cuiac. *lib.* 7. *obser. cap.* 3.

l. Alienationis. 28.

Annibal de Caro *in rubric. ff. de vsucap. nu.* 19. nouat. Anton Pucel. *in repetit ad Auchent. ut si transeat. C. de bon. matern. milit. fol.* 61. *n.* 2. 3. & *sequentibus.* Ad glossem in princ. quod prohibet alien. per leg. censetur prohibita etiam vsucapio, vide Socinum *in reg.* 1. 3. *Alex. cons.* 59. *volum.* 3. *lib.* 3. Affict. *decisi.* 4. *num.* 4. Hæc autem lex est ex lib. 22. ad edictum Pauli, cùm ponit referenda ita ad librum 23. verum in summa vult venditionem significare, aut donationem, aut permutationem. Sed etiam interdicta alienatione interdictum vsucapionem videri, ne quis putarit rem vsucapi: eodem modo alienasse videtur, qui seruitutem non vtendo perire passus est, post litem contestatam, vt etiam hoc loco declaratur dominium acquiri, & amitti vsucapione.

§. Oratio. 1.

Oratio soluta est quæ neque coniunctionem, neque disiunctionem habet. Oratio soluta est, quæ ad quæstionem hereditam pertinet, si quis heredes scripserit in hanc modum: Lucius Titius, P. Mæuium heredes sunto, quæ oratio superiori pro coniuncta accipitur, quamuis ei fortasin eis adscripserit aliam cohæredem ex alia dimidio a parte, *l. scripsit §. hæredes*, sicque illi tres Mæuius, Titius, Seius, qui numerati, vel nominati fuerint orationi soluta, videntur coniuncti in eam dimidiam, & re, verbisque coniuncti.

l. Coniunctione. 29.

Nihil mirum est si soluta aliquando oratio accipiatur pro coniuncta, cũ & coniunctam orationem aliquando pro disiuncta accipi conueniat, vt si dixerit mihi, hæredique meo dari, vel ut hæredemque meum seruorum: nec enim mihi hæredem meum comparo: sed id tantum ago, vt vel mihi, vel hæredi meo dari detur, nõ simul quidem verisque, & ita coniunctio pro disiunctione accipitur. sic etiam dicitur pro coniuncta accipitur, vt in actione pro socio, cuius formula hæc est, quod pro socio, communiterve gestũ sit, *l. actiones. §. si post. ff. pro socio.* de enim disiunctio pro coniunctione accipitur. vide Cuiac *ad lib.* 22. *Pauli ad edictum, tom.* 1.

l. Sylua. 30.

Hæc lex cũ sequens pertinet potius ad Grammaticos, quàm ad Iurisconsultos: huius autem legis quæstio est, an is, cui legatum est vsusfructus fundi, cuius particula quædam habet syluam, an sylua cædua vi possit: & sane si nominatim syluæ cæduæ constituatur de vsufructus, cædere poterit: sed si fundus vsusfructus legatus sit, in quo sit sylua cædua, hoc casu fructuarius sylua cæduas vti non poterit, quæ illa sit, & compendij causa, ita ne vendere sed ad eum durntaxat modum, quo patrefamilias ea vti eamque cædere solebat.

§. Stipula. 1.

Gaius definit hoc loco stipulam illectum esse spicas in messe desectas primum, & cepisse inde operam messis, deinde eum esse actum, legunturque spicæ in fundo tremere desectas. Græci *calamatas* vocant, in præsi est Scioere cum legantur, quæ prænominatas, quasi diceret hoc loco Caius, spicas, quæ post metitorum tergà à tenuioribus legi solent, stipulas appellari, vnde Terentius in Adelphis: *prater hanc metidæ ipso faciam*, vt stipulam colligam.

§. Noualis. 2.

In hunc §. Alciat. *lib.* 3. *præterm.* 3. Proponitur autem hic duobus definitis nouale esse, & integræ, nouale definit esse terram primo anno, quæ anno cessauit, quam Græci *neorra* vocant, quo quidem loco legendum est *neorum*, vt in Basilica.

Terra prædia. Malunt quidam legere *prædia*, quæ statim proscissa est, verum præsia rectum est, hanc terra dicitur etiam eno nomine verò adsit, cui opponitur terra integra, sed etiam ea dicitur, quæ non est præsia, sic etiam veteres Grammatici inquiunt, Nouale agri est, qui primum proscissus est, ad quam significationem respexit Ouid. *1. Metamor.*

§. Integra. 3.

Integra terra ea definitur esse, in quam nondum per vices iumentum est: rectè autem nouali terræ opponitur integra: vnde Columella *libro sexto*, dum parua differentiam inter pastorem, & agricolam, ait agricolam gaudere solo subacto herboso, pastorem nouali graminoso vna recipit pecus, alia non recipit: itaque fructuarius immittit pecus in nouale, non in integras terras. nam & huius rei vsus non habetur, & modicum etiam supplentant herbam.

§. Glans. 4.

480/C.IV.K.5-3, 41
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

Glans cadura est, quæ ex arbore cecidit: qua de re est lex vetus *ff. de glande legenda.* verumtamen hæc nimis propria videtur significatio: nam cadum non quod teritur, *sed* quod facilè cæsarum est, ruinæque minatur, significat: unde & parras cadueas dicitur.

§. Pascua. 5.

Pascua sunt, quæ pabuli pecorum destinata sunt.

l. Pratum. 51.

In hac lege definitur pratum esse, in quo ad fructum percipiendum falce opus est, quia paratum operam debeatur, & ideò veteres in agricolatione primas tribuunt pratis: unde nota hoc, quòd prati fructus non pertinet ad fructuarium, dum pedere necesse enim est, ut fœnum cædat, fœnum cæsum pertinet ad fructuarium. *l. si absente. §. vlt. ff. de usufr.* l. 13. §. vlt. *ff quibus modis usufr. amit.* sed non facto fœnicidio, si deceſſit fructuarius, an poterit hæres cedere, minimè.

l. Minus solutum. 32.

Cuiac. *ad lib. 14. Pauli ad Edictum. com. 1.*

Hæc lex lucè expolita fuerit supra in l. 12. *ne fil. nom. §. 3.* Minus solutum dicitur, quando minus si solvit, qui nihil solvit: ut l. 30. *§. ead.* & qui tardius, & in quem ampliorem summæ conqueri ait o. l. 13. *§. ead.* vel quia non integram summam solvit, ut *ad l. 8. ff. de solut.* In hoc autem notabis quòd compensationem *minui*, fumitur aliquando pro posituum, ut in hac lege videre est: præterea varia exempla huius rei proponit hic Accursius, quem vide.

l. Palam. 33.

In hanc legem vide Corsi. *epist. qu. cap. 11.* & ad eius fadionem intellectum vtar exemplo *Mithridatis* edicti, quo venditores iubebantur morbos, & vitia mancipiorum palam, & rectè pronuntiare, ac dicere, *l. 1. & 3 ff. de ædil. edict.* palam est coram pluribus, narrato eo edicto pronuntiare, & dicere, idem est, quod in ius tab. linguam nuncupare. Cùm, inquit, Decemviri nexum fieri et mancipium quæri vti lingua nuncupassit, ita nos est: omnes autem nuncupatio palam fieri debet: id est coram septem testibus vel coram pluribus, quàm septem, *Theophil. §. 7 ff qui testam. facere poss.* non tamen mirùs, quam septem.

l. Actionis. 34.

Si lex alicui actionem indulget, & perfecutio nemine in *l. 10. confitentem, supra d. t.*

Perfecutio. In rem fcilicet, vel in perſonam, vel extraordinaria *l. 178 §. 1. ff. ead.* directa, utilis, præiudicialis, prætoria, interdicta. *l. 37. supra de obligat. exceptiones, l. 1. ff. de except.* Actionis item vocabulo continetur interdictum, præiudicium, officium iudicis, vt optimè notat Sichardus in *Institutum. C. de procuratoribus.* Vide Cuiac. *ad lib. 14. Pauli ad edictum, com. 1.*

l. Restituere. 35.

Restituere usum fructum, à tempore litis contestatæ, percipiorum nomine tenetur: vt *l. 20. ff. de rei vindic. & §. 3. ff. ad exhib.*

Usucapionis causam, & fructum. Rem restituit, qui eandem vsucapiendi, possessionem, *l. 11. supra eod.* fructus, partes, *l. 20. ff. de rei vindic.* vtilitates *l. 3. §. vlt. ff. ad exhib.* omnes vtilitates, *l. 81. §. eod.* corpus *rei, omnem usum, conditionis adimpletæ vtilitatem, l. vlt. in fine, §. eod.* omnem causam, *l. 31. ff. de rebus credit.* & posituram statum restituit, *l. 3. §. 14. ff. ne quid in loco pub.* qua de re Hartmen. *lib. 6. cap. 3.* Vide Cuiac. *ad lib. 17. Pauli ad edictum, com. 1.*

l. Litis. 36.

Docet hac lege Vlpianus, litis nomine significari tam actionem in rem, quàm actionem in perſonam. & pertinet hæc lex ad titulum de in litem iurando, quod quidem complectitur omnem actionem, & eſt iusiurandum in litem, quod iuramus rei, quæ in iudicium deducta eſt, æſtimandæ causa. nam iurat adversarius quanti rem æſtimat, quam adversarius contumaciter tenebere detectat: litis igitur nomen in ea parte referetur ad omnem actionem, & ideò promiscuè vtimur litis, & actionis appellationibus. *Litis ff. de iudiciis.*

l. Verbum. 37.

Paulus interpretatur verbum, *operam*, referri ad veritatem: fcilicet rem damnari oportere in pretium, quanti res eſt: non quanti rem æſtimaverit iudex. sequi enim debet iudex veritatem, non rem æſtimare suo arbitratu, etsi tamen alia parte eius dem edicti, qua cautum, vt is, qui dolo malo defit poſſidere, condemnetur quanti ab adversario iuratum fuerit in litem, & ea in parte verbum *operam* non pertinebit ad facultatem iudicis.

l. Ostentum. 38.

Duo eſſe oſtentorum genera declarat hic Vlpianus, quæ non eodem modo expiantur: ſed alia expiantur maioribus hoſtiis, alia lustrationibus. Livius *lib. 1. & lib. 27. & 41.* ſic etiam ius pontificium docuit, duo eſſe portentorum genera, vnum eſt, & quod contra naturam fatum ſit, & genitum, vt Graeci ante pœnas elegantes *ὑπερφυὲς* dicentium facili inter factum, & genitum, hac ratione, ſubiicit vt gigas dicatur contra naturam, equus biceps, aut puer quadrupes fieri autem, veluti puer cum elephanti no capitenaque ita ſcitè oſtendetur quòd dixit geminum à fatio, quæ duo verba accurate etiam diſtinguunt Theologi.

l. Subsignatum. 39.

Subſignandi verbum tunc poni poſſe ſcripſit, & civilis, acciplt quoque pro ſubſcribere, vt hæredibus ſubſignare testandi eſt ſubſcribere testi ſuæ & ceremoniæ, ſic veteres loquuntur. Feſtus in verbo, ſignare: aut qui potebant pro ſcribere, vt conſignare, & ſignare pro ſcribere, & conſcribere antiquum ideæ eſt ſubſignandi verbum, antiquum deſcribendi vero bum pro decurionatione, & contra etiam Feſtus reſignationes pro reſcriptionis. Vide Cuiac. *ad lib. 13. Pauli ad edictum, com. 1.*

§. Bona. 1.

Bona ac ſpolia fuit deductio æris alieno, & huic conuenit *l. 13. ff. de iure dot. l. 1. & 3. ff. de collat. l. 6. C. ad legem Falcid.* in eo autem differt ab hereditate quòniam bonorum vſufructus legato aut deduri cur ex omnibus rebus, *l. vlt. ff. de vſufr. leg.* hereditate verò legata non deducitur, *l. 104. in fi. ff. de leg. 3.* quia poſſunt in hereditate eſſe onera, & ita bona, & hereditas diſtinguuntur in *l. 83. ff. de leg. 3. & in l. 185. §. ad Treb.* in ſtipe tamen nota quòd collatio bonorum ſit etiam deducto ære alieno.

§. Deteſtari. 2.

Deteſtari eſt verus pour ſuium verbum: rectè Sonius ſcribit *lib. 10. de ſuccis deteſtandis.* Gellius enim *lib. 6. cap. 12.* citat Seruium dicto loco. Paulus itaque hoc loco ait deteſtari eſſe abſenti denuntiare teſtibus comparatis, aut comparatis: ſic etiam deteſtatio in vit. tab. accipitur pro denuntiare abſenti cum omnibus hæredibus, & legatariis, quibus tanta pars bonorum relicta eſt, quanta hæredibus, & hi, qui vtuntur plurimum bonorum de functi, vt Cicero *ad 1. de legibus.*

l. Deteſtatio. 40.

Deteſtatio deſtruitur hoc docuit auto facta conteſtatione cum teſtibus vide autem in hunc locum Alciatum, vbi agit de teſtatione, nuntiatione, denuntiatione, obtestatione, atteſtatione, contestatione, & eorum eſt teſtibus qua de re adde Cuiac. *5. obſerva. 16.* vbi de atteſtatione tractat. inuenitur & apud Gellium *lib. 10. cap. 27.* deteſtatio ſacrorum.

§. Seruï. 1.

Seruï appellatione continetur etiam ancilla, & è contrario ancillæ appellatione ſeruï non continetur, *l. ſeruis ff. de leg. 3.* quod ſanè obſervandum eſt, etsamſi vtriuſque eadem ratio ſit: nec de ſeruitute legata ancillæ ex eam contendit ex proprietate formonis, nonnisque commune eſſe in ſubſtantia, licèt non ſit in profatione ſermonis, interpretatur Angelus in *Equivoque C. de ſervis fugit.* verba etenim generaliter accipienda ſunt: quatenus ex vi ſermonis inferre poſſunt: idem etiam de deſtinato *fundo*, quia continetur etiam fitus.

§. Familiæ. 2.

Familiæ appellatione continetur declarat hac lege Vlpianus non tantùm ſeruos, ſed & liberos hominum, liberos fcilicet, qui ſunt nobis in miniſterio, vt mercenarij, qui mercede nobis operas præbent. Dubium autem hic facit, quatenam fabula à verbo Farsal deducatur, quod ſeruum ſignificat, atque ideò de ſeruis proprie hic debet, aut ex autem ad filios, vel etiam liberos homines trahi: ſed tamen vſus aliter obtinuit qua de re plura dicemus in *l. pronunciatio. 19. §. 1. ff. familiæ erciſc.*

§. Vnicus. 3.

Poſtremò adiecit familiæ appellatione non contineri vnicum ſeruum, nec duos ſeruos, ſignificat tres facere familiam, licet tres colligum faciant in *l. literarum 3. hoc tit.* hæc opinor ratione in colligatam familia, vel optio ſeruorum, tres tantum eligere poteſt *l. 1. ff. de opt. leg.* fragalius enim veterum tribus contenta fuit ſeruis, interuenire prudentem eſt de Catonis fragilitate, qua de re mentio Valer. *lib. 4.*

Ne duo quidem faciunt familiam. Imò duo, vel vnus faciunt familiam, vt *l. 1. §. 6. ff. ne hæred. vaga l. 1. §. familiæ. ff. vrbe vi.* & Cicero *pro Cæcina.* verùm facilis eſt ſolutio, & verba vtriuſque edicti inſpiciantur: qua de re Cuiac. *in Paul. recep. ſent. lib. 5. tit. 4. §. 3.*

l. Armorum. 41.

Armorum appellatio non tantum ferra, & gladios, & galeas ſignificat, ſed & haſtas & lapides Angeli autem ſententiam ſequi hic non poſſum, impropriè dici exiſtimantes quæ ſolum defenſionis, nulla parantur: id enim à barbaris olim mentis ac ſententia procul abeſt: non tantum negotiorum ex fabricis materia armorum appellationi ſed aliter quandoque aſſumi, vt in Iuſtiniani conſtitutione de armis qua fabricenſibus prob bet, ne armis priuati hominibus vendant: intelligitur enim de his, quæ militaris bus vſui eſſe poſſunt, quoniam id publicæ ſecuritatis cauſa conſtitutum fuit.

l. Probrum. 42.

In hanc legem Forcatulus *nov. rem. dialog. 14.* Probrum autem, & opprobrium idem eſt: ſicut infamia & flagitium idem eſt, & Cicero hanc legem explicuit, vituperationis, & opprobrij vocabulum. nam debentur, inquit, probrum audire, & Feſtus probrare eſt probrum obiicere: itaque infantiam vel flagitium, vel probrum obiicere, nihil eſt aliud, quàm probrum, vel opprobrium, ſi quis dicat fœtum eum eſſe qui non eſt, *Livium apud. §. vlt. ff. de testam.* nam ſi fur eſt, non probrum, vel opprobrium.

l. Verbo. 43.

In hanc legem Forcat. *in pro. lovis. cap. 3.* plerique autem exiſtimant verbum *vinare* ad victum ſolum pertinere. Sed obſtat ſententia opinantium ad vestimenta, & ſtramenta pertinere: quis ſine his vivere non poſſumus, collèmque verbo contineri quidam exiſtimant, cibum, potum, veſtitum, ſtratum patet autem hoc loco quòd verbum vocalium latius patet, quàm diarij, & cibarij, vt *l. 13. §. de alim. & cibar. leg.* educationi autem victus tantummodo, vt ait *l. vlt. ff. de alim. & cib. leg.* hæc de re vide Vallam *elegant. lib. 6. cap. 6.*

l. Et cætera. 44.

Victus appellatione ſignificantur ea omnia, quibus tam ad, quàm ſine corporis gratia utimur: tuemur etenim corpora victu ſuo, & potu, vt *ſupra dicto l. 13.* veſtis, vt *l. 21. ſupr. de alim. & cib. leg.* Quæritur autem hoc an & pharmaca contineantur, vide Rebuffam *in conſilium de ſententia pronunciandis, art. 1. glo. 3.* Sed ii quos fonte de victu tractant, tuetur ſententia cauſa inde de habemus, nec de veſtitu tranſegiſſe legatarius intelligitur, vt *l. 8. §. 12. de tranſactionibus.*

l. In ſtratum. 45.

Iuriſconſultus videtur diſtinxiſſe ſtratum à victu: dixit enim victus nomine. tamen continueri veſtem non ſtragulam, continueri eum inducimus, ut in *l. vnic. ff. de auro & argento leg.* victus, inquam, appellatione continebatur veſtis, non ſtragula: id eſt indumentum, & non veſtis, quæ inducitur ſtratus ait hoc loco omne pallium, quod inicitur *proſtrotæ*, aliud pallium, quod habetur indumento cauſa, vel etiam incidendi, & hoc dicitur *peſtrotæ*, eadem etiam dicitur *cubitoria*: quæ de re vide Athen. *de bello Macedonico.*

l. Pronunciatum. 46.

Pronunciare dicuntur iudices, vel arbitri à magistratibus dati qui cognitionem habent, non conſiliorum, enim tantum habuerunt *l. 6. ff. de re iudic.* iidem & ſtatuere dicuntur, *l. 45. ſupra eod.* quæ tamen verba pœnè promiſcuè vſurpantur & ideò hoc loco pronunciatum, & ſtatutum idem eſt, & promiſcuè pronunciatio, & ſtatutio conducit, quia eos cognoſcendi habent, id eſt iudices dantur. §. 1 propè in videtur eſſe verbum pronunciandi, quando iudices non rem eſſe, ſed mentem non illa verum, id propriè eſt ſtatuere. Sed rem eſſe videri, ſtatuerum verum eſſe videri pronunciabant *l. 1. §. ad*

480/C.IV.K.5-3, 42
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

1. ff. ad Turpil. Idem frueres ff. de liberal. causa. l. ab hac verba. ff. de his, qui notan. infa.

§. Matrem. 1.

In hanc §. Cuiac. *lib. 3. obser. c. 15.* & Rauard. *lib. 4. variar. c. 12.* Aulus Gell. *lib. 18. c. 6.* Festus *verb. lib. 12. c. 1.* materfamilias autem accipitur pro qualibet honesta fœmina, siue sit nupta, siue vidua: de generaliter definit in hac lege Iurisconsultus, neque naralen, matremfamilias facere, non nuptiarum quorum vidua matrisfamilias etiam est, non naturalem, nam liberta, & libertina, que nata est ex serua, matrisfamilias est, sed bonæ mentis. quod videas verba repetit dixit Hortensius *in orat. 7. adOlleriam* de testeorratione loquens, quæ sit per bapel mam, hoc ipso inquit, quod manumissa est, matrisfamilias dicitur, cum ante naralen matremfamilias non fuerant.

l. Liberationis. 47.

Iurisconsultus interpretatur soluisse non tantum eum qui numerauit, sed eos cum qui liberatus est obligatione, *l. 4. §. soluisse ff. de re iud.* idem etiã probatum est in hac lege, quæ ait, illud verbum potiùs ad substantiam obligationis pertinere, quam nummorum solutionem. hoc est eo verbo significare solutionem obligationis potius quam rebus pecuniæ præstationem, de quæ iudicatum solui debuit, si acceptilatione liberatus sit, eciamsi nihil dederit vt in *l. si in separatura ff. de donatio.* Vide Cuia. comment. *ad lib. 16. Pauli ad edictum, tom. 1.*

l. Solutum. 48.

Ad intellectum huius lege, vide Duaren. *lib. 1. disput. c. 1.* Rauardum *ad leg 12. tabul. pag. 18. & sequent.* Cuiac. *lib. 7. obser. c. 17.* loquitur autem hæc lex de in ius vocando in ius enim vocati ab aduersario, sequi debent aduersarium, si id nolint, duci inuiti, trahi, & duci possunt, si modò prius sponsali fuerint: neque enim licet in eum, quem in ius vocauit, manum iniecere, nisi rebus præsentibus, restatur, qui vocant, se manus vlro iniecere, quòd nolit sequi, quo l. citata lege 12. tabul. his verbis si in ius vocabit ne calcanato inficio, inquit antestari, alloquin qui manum inicit, tenetur iniuriarum.

l. Bonorum. 49.

Bona dupliciter dicitur naturaliter, & ciuiliter, id est ciuili modo: ciuiliter ea bona dicimus, quæ nocent, vt hæreditatem damnosam dicimus bona, successionem damnosam bonorum possessionem: in tit. de bonor. possess. bona accipiuntur ciuiliter, aliàs bona accipiuntur naturaliter, quæ beant tantùm, id est, prosunt, vt in l. Falcidia. ita bona accipiuntur, & in tit. de colla. bonorum etiam in titulo de re iud. ergo bona accipiuntur naturaliter, cùm à creditoribus facilitèr bona iudicati petenti accipiuntur & distrahuntur iudicati fortunæ causa, absque vllo onere alterius.

l. Nutus. 50.

Ait hæc lex nutus appellatione contineri etiam pronutum, & vitia: quæ tamen interpretatio non possedit, cùm ipsum nutum personam talem insipientem, vt ei tibi prius ferum pro tua nutu, nõ intelligitur de pronutu, *l. si quis vlo. ff. de iniuriis.* prorsus enim non est auersi quòd sane indicat Iurisconsultus, etiam ne appellationem peregrinam, peregrine enim nihil aliud est quàm extendere.

l. Appellatione. 51.

Ait enim hæc lex parentum appellatione, non tantum patrem, sed etiam matrem, auum, auiam cæteráque superiores contineri, quasi dicerat parentum nomine ascendentes intelligantur in infinitum, *l. 4. §. 2. de in ius vocan.* quonodo autẽ hoc verum sit, vide *l. vlt. C. si aduer. diuis.* adnotat autem notanter hic est, quòd parentis vocabulum interpretatur ad omnes ascendentes ut non ex vocabuli propria significatione extendimus & sæpe parentes hodie vulgò intelligimus eiusdem gentis, & iuierem quoquo modo coniunctis, quod & Hieronymum non latuit. *lib. 3. aduersus Rufinũ.* hinc est patentela, quæ dicitur apud Capitolinum in Gordiano iuniore.

l. Patroni. 52.

Patroni appellatione continetur etiam patrona ita vt masculinum concipit quandoque fœmininum: quod tamen vbique verum est, vt pura lege per muliebrem qualitatis de masculo loquetur in materia etiam successionis masculinum non concipit fœmininum. Idem etiam est in coniunctibus, vbi quoque mentio virilisque sexus deducte facta est, masculinum non concipit fœmininum. denique si verba ad literã sint intelligenda, masculinum non concipit fœminineum, verumtamen in vltimis voluntatibus masculinum comprehendit fœmininum quia legatis mulis, mulæ etiam continentur. *l. qui dicto. ff. de leg. 3.*

l. Sæpè. 53.

In hanc legem Rauardus *ad leg. 12. tabul. pag. 18.* In summa autem vult hæc lex quòd oratio contiõa ponetur pro difunctis, nisi vera dispositio alia repugnet. Vide Cuiac. *ad lib. 19. Pauli, ad edictum, tom. 1.*

Solutio pro separatis. Orationes solutæ dicũtur in quibus connectio non est copulatiua, vel disiunctiua, & quidem quandoque pro separatis, & disiunctis accipiuntur, quandoque etiam pro coniunctis, hoc loco hoc non dicatur. *Adgnoscerem. Genitiuum quæ.* Qui dicantur gentiles, vide Ciceronem in Topicis, in loco à definitione, & Author. ad Herennium.

§. Item. 1.

Huius §. quæstio est, an hæc verba eã, cuius opę, conditio furtiua factum fit, coniunctim, an separatim accipi debeant, varie fuerunt in hoc antiquorum sententiæ. Sed Labeo cum, qui separatim accipienda dixerunt, probauit quòd alter sit ope, aliud consilio furtum fieri, vide qui facilius opem adhibet, furti teneatur, tametsi ipse non consuluerit factum fieri debere.

l. Conditionales. 54.

Creditores conditionales appellantur, quibus nondum competit actio, sed est competentia: & facit ad hanc legem *§. 4. in fin. Inſtit. de verb. obligꝰ.* conditionalis autem creditor, proprię nõ est creditor, vt optimè declarat doctissimus Alciatus *lib. 8. resp. 71. num. 9.*

Vel qui ſpem habent. Hic nota quòd spei quandoque, & sæpissimè ratio habetur.

l. Creditor. 55.

Quis proprię dicatur creditor, explicat nunc Iurisconsultus, in autem propriè dicitur, qui exceptione perpetua summoueri non potest, & qui temporalem exceptionem timet, similis est conditionali creditori: verùm generaliter creditor is non alius est, qui cui debetur aliquid, vnde Vlpianus ait creditores accipiendos esse eos quibus debetur ex quacũque actione, vel perseruione, vel iure ciuili, siue vlla perpetua exceptione remouetur, vel honoraria, vel extraordinaria, *diut. pure.* siue in diem, siue sub conditione: quod si natura debeatur, non sunt loco creditorum. sed si non sit mutua pecunia, sed contractus, creditores accipiuntur.

l. Cognoscere. 56.

Ait autem hoc loco Vlpianus, cognoscere esse relegere instrumenta, & recognoscere, dispungere esse computare accepta, & data. malè autẽ Accursius putat idem esse ie expungere, & dispungere: dispungere enim est subducere rationem, expungere est perimere, & delere rationes non ducta linea: dispungere est offerre accepta, & expensa, hinc Deus *mercatorum iuter, & dispunctor* dicitur à Terent. *4. & 5. adauersus Marcionem.* dispungere etiam idẽ est, quod delere.

§. Liberorum. 1.

Ait hoc loco Iurisconsultus liberorum appellatione contineri nõ tantùm eos qui sui iuris potestate, sed etiam emancipatos: non tantùm mares, sed etiam fœminas: & non tantùm ex maribus, sed etiã ex fœminis descendentes id est, non tantùm nepotes, neptesve ex filio, sed etiam ex filia, quamuis non sint nobis adgnati: quod ita non est in edicto vnde liberi, & de contingendis cum emancipatis liberis: in eo enim edicto significantur tantùm liberi sui, vel qui sui futuri erant: si igitur liberi descendentes ex fœmina, qui non sunt sui, nec futuri erant.

l. Cui præcipua. 57.

Vide Cuiac. *comment. ad lib. 19. Pauli ad edictum, tom. 1.*

Cui præcipua. Magistri nomen dicitur, quòd magis carere possint, quòd summam rem omnium ere sorum solui exequerentur: vide etiam magistratus appellantur, quòd potestatem sint priuatis.

A magistro separatim autem. Sicut alius cognominatur ab alio: magistri autem qui dirantur, & in quo a doctore differant, vide Glo. *in clemens. de magistr. 1. Hodie.* & *in fine §. 1. eodem.*

Consilium disciplina. Hinc magistri societatis dicuntur et *l. 2. §. sapiò de publi.* hic etiam vniuersitati & vrbitiosi bonorum præpositi.

§. Persequi. 1.

Malè Accursius interpretatur hic persequi, pro consequi, cùm hic sit finalis, vt in omnibus finem assecutus intelligatur, cui datus est. & Iustinianus enim ei plenè satisfactum est. hæc igitur expositio mihi non probatur, quoniam propriè illius persequimur, quod nobis famas conferunt, vide Aulus Gell. *lib. 2.* non puto, inquit, Cæcilii sequi debuisse, quod aliquis acquirendi gratia gerit quòd quidem aliquam famæ accepit, adhuc tamen dici persequi, quoniam satisfactio pro vera solutione non est, *l. 1. §. qui satisfd. eog.*

l. Licet. 58.

In hanc legem Alciat. *lib. 3. disputat. cap. 4.* Nota autem hic nullam esse differentiam inter facere, & generè: quoniã abutitur pro eodem fumantur, licet Valla quandam differẽtiam struxerit, quòd nempe gesta referantur ad Reipublicæ mala. verò de priuatis etiam dici, quod certum mihi non probatur: faciendi autem verbo, quæ contineantur, optimè declarat hic glossa. quæ de re vide plura hic apud Alciat.

§. Paternos. 1.

In hac §. explicatur qui dicantur liberi nostri. ad intellectum huius loci facit immunalis Satyra cùm ait,

Cæſiſ ſæcundus, clamat libertas, & exi,
Iam grandis es.

Quos-am solebãt Quirites, cùm expeditare vacuum vellent, liberũ suum huius rei nuntium mittere vt de dubitatum fuit quem liberum suum intelligerentur, & paternũ quoque, seu autem suum liberum esse Iurisconsulti tradidere.

Liberorum noſtrorum. Quidam codices habent *hæredum:* sed libertus liberi mei meus liberus non est, sed verior lectio est *liberorum.*

l. Portus. 59.

Ait hoc loco iurisconsultus portum esse locum conclusum, quo importantur merces, & inde exportantur. Statio autem, & portus idem sunt, quoniam ambo publica loca sunt, adeò vt cuilibet liceat piscari in porru.

§ flumina. Inſti. de rer. diuiſ. Seruius *1. Æneidos:* de ratione portus construendi, vide Vitruuium *lib. 5. cap. 12.*

Aggerum dictum eſt. Portus etiam dicitur angi, vt optimè notat Festus qui de re vide Varronẽ *4.* & *5.* de lingua Latina: id est, angustus portus: sed hæc potius ad Grammaticos, quam ad Iurisconsultos pertinent.

l. Locus. 60.

Offendit in hac lege Iurisconsultus differẽtiam esse inter locum & fundum: verum aute dictum est iurisconsultorem, quo cauto hodie non vtimur, nempe fortum fieri fundi, locive. *§. quod autem. Inſt. de obligat.* sed ex eodicto vterque loquendi differentiam esse inter fundum & locum: differentia hæc est, fundus est cum villa, villa est pars fundi, locus potest esse sine villa, fundus est totum quoddam, locus est pars, fundus constat multis ex locis fundus habet suos terminos, qui constituuntur posti. locorum arbitrio, locus vero non habet certos fines, & animo concipitur potiùs quàm fundus: ad alias differentias cõsimandas petimus. *l. 1. quid tamen ff. quibus modis vſufruc. amitt.*

§. Loci. 1.

Labeo hoc §. scribit, loci appellationem non tollam ad rusticã, verùm etiam ad vrbana prædia pertinere: eius autem metaphoricõs varia est significatio, vt exempli gratia, cùm dicimus aliquem esse obscuro loco natum, tunc enim refertur ad genus, nobilitatemque: alia etiam est Aristotelis Ciceronisque huius vocabuli significatio: sed in nostro iure locus quandoque generaliter accipitur, & ex mente proferentis interpretationem capit. *l. fundi, §. eo.* qua ratione in prædiis vrbanis locus fine ædificio dicitur area rusticis vero ager: at cùm specialiter respectu fundi locum dicimus, de portione aliqua accepimus.

480/C.IV.K.5-3, 43
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

§. Sed fundus. 2.

Quamuis animo huius legis satis, superque declaratum, differentiae inter locum & fundum, tamen haec omnino non est, vt fallere fundus suos habeat limites: locus verò fines possit. Fundus autem dictus est quòd eo sistatur, vel stabiliatur patrimonium: proprie fundus & urbanum, & rusticum aedificium intelligendum est, vt optime notat Hotom. lib. 1. cap. cap. 3. Differt etiam locus à praedio, nam praedium est quod ex omnibus patrimoniis maximè pretiosum, id est apparet, quasi pretiosum: nec quod antiquis agros, quos bello coperant, praedia nomine habebant.

I. Satisdationis. 61.

Vide Cuiac. *ad lib. 66. Pauli ad edictum, tom. 2.*

Satisdare est fidemittere: dare autem est stipulari: promittere tantùm: quod est etiam promittere: sed satisdationis verbis, vt hîc docet Vlpianus, in interdicto continetur nuda repromissio, qua contenta fuit is, cui satisdatio debebatur: opponitur autem satisfacere cautioni, vt l. 45. §. *de procur. l. 8. de heredit. petit.* & etiam satisfacere is dicitur, qui pignore, vel qualibet alia ratione securum, cautionemve creditorem reddit, l. 21. *ff. de pecul. Aliquando* autem nota hic quòd compellitur satisfacere, si propter pauperiem non possit, sufficere ei praestare cautionem fideiussoriam, vt notat Iason in *l. 1. in fin. ff. quo fundo. cognat.*

I. Tigni. 61.

Tigni appellatione. Tigna sunt materiae lignea quibus infolent trabes ad sustinendas contignationes, quod Gallicè vocamus, *poultres & soulceaux*: ai longè ab re tigna appellatur in lege duodecim tabularum: rignorum enim appellatione continentur pedica, pedamenta, lega &c. in aedificio non tantùm materia ex ligno, sed etiam posites, tegulae, lapides, calx, arena, & generaliter omnia, quibus aedificia constant, idem de traxionis appellatione dici potest, quia de re aliàs dicetur.

I. Penes. 63.

Penes amplius est, quàm apud: penes non est, quod iure aliquo possidetur: tradetur enim penes, apud non est, quod qualiter qualiter retinetur, vt liber homo retinetur quidem sed nè possidetur. Ferunt autem Accursius, qui in interdicto de tabula exhibendis accepit *penes* pro *apud* hoc enim est contra hanc legem: hanc autem differentiam plerumque confundi optimè animadvertit hic Alciat. qua de re Valla lib. 6. *elegg. c. 54.* & Festus Pomponius: penetrare apud quem res est, a eam tenere: incipere penes quem ea est possidere: & haec est vera differentia.

I. Intestatus. 64.

Intestatus est, qui testamentum non fecit: intestatus etiam dicitur, cuius hereditas adita non est, cuius testamentum ab herede destitutum est, qua proeo est ac si testatus non fuisset, eo genere dicitur si irritum testamentum. Intestatus etiam dicetur is qui testatus non potest. l. 1. *ff. de succ. ex testa.* Interdum intestatus etiam alio modo sumitur, cùm opponitur intestato: id est ei, qui testato consentiens est, qua de re Cuiac. lib. 7. *obser. ca. 1. & ego in comment. ad lib. 47. Pauli ad edictu. tom. 1.* An autem aliud sit intestatus mori, quàm sine testamento, varie admodum distinguitur Iason. *in rub. 13. ff. de testa. nil.* ac etiam Raph. de Fulgosius in l. *6. de inst. &c. dum* vero urget.

I. Heredis. 65.

Ait hac lege tantùm consultus heredis appellationem referri etiam ad vitricum heredem, nam etiam vbertim heres procedit bonorum possessio defuncti. eadem proximo l. 11. §. *apud ff. pro emptor.* 5. id tenendum est heredis etiam appellationem intelligi per multas successiones in praetoria stipulationibus etiam relatas. l. 94. *qui per successiones. ff. de reg. iur.* ait enim ibi Modestinus, qui per successiones quamvis longissimas defuncto heredes constituitur, non minus heredes intelligitur, quàm qui principaliter heredes existit: quae de re dio plura dicemus. obiter autem hic notabis heredis heredem testatoris heredem esse: vt notat Iason in *l. si quis alium. §. fin. ff. de acquir. hered.*

I. Mercis. 66.

Ait mercis appellationem pertinere tantùm ad res mobiles, nec exigo non immobiles res comprehendi: non est in merce, nec res se moventes, veluti servi aut pecora. Colligo autem ex hac lege mobilium appellatione: quod ad ventre pertinent nona hic mercatum redacta merce, à loco à congiariis, vt testatur Cicero in Topicis. nè ibi mera non est, ibi nec mercatus. Quapropter verbum mercari simpliciter emere plerumque significat. sequi ita vulgatus loquendi vsus obtinuit: hinc mercatores denominantur, qui res emunt, vt in eadem specie carnes vendunt: qua de re Ramon in *l. 8. publicanum. §. 1. ff. de publicanis. & Bart. in rubrica de rebus. vers. 62.*

I. Alienatum. 67.

Offendit hoc loco lurisconsultus, *differentiam esse* inter vendentem & donationem nam vendito alienatio non est: perficitur enim venditio nudo consensu, nullo consensu non transfert dominii, sine traditione opus est. *l. traditionibus. Cod. pactis.* Donatio alienatio est, quoniam donatio non est nisi mancipatione, vel traditione, ergo quàm inter civitates personas, ea constitutione dm Philip. *Cod. Theo. de donation.* vnde donatio inter omnes personas perficitur nudo consensu.

§. Donationis. 2.

Donationis verbum generaliter sumptum, omnem donationem comprehendit, sive ea mortis causa, sive non mortis causa. cùm vero specialiter accipitur, proprie ea donatio solùm dicitur, quae pura est, & protinus sine vlla spe recuperandi dominium transfert. *l. 2. ff. de donat.* rectè igitur lurisconsultus donationis verbum omnem donationem comprehendere tradidit, licèt in contrarium disputari possit. verum hoc eorum est diversis opinibus, & diversis modo: qua de re plura vide hîc apud Alciatum.

I. Illa verba. 68.

Ad huius legis intellectum diligenda nobis sunt arborum duo genera: alia enim ea compromisso adiicitur, quos arbitratores vulgo appellamus. *l. fructuarius. §. arbitrorum. ff. pro socio.* alij sunt, qui tantùm bonae vir arbitrati, & constituere aliquid debent, sine dispositione summè obstant.

In fructum non cadunt. § Nota hic fructum, nec arborum nec arbitratorem esse posse, *ad l. Paulus ff. de arbit.* ratio est, quoniam illa verba *arbitratu Titi fieri* ad ius tantùm referuntur. lex autem non consulit ad ea quae iuris sunt, sed eos admiratores pluribus de causis, quas enumerat hic Alciat.

I. Haec verba. 69.

Verba haec, *cui ne dolus malus adfuerit*, generaliter omnem dolum comprehendunt, quia furtum, periurium falsum, damnum datum, stellionatum, & similia. dolus neque vos generalia est, & dolum verum, & praesumptum continet. laudianum etiam quandoque culpam. & plerumque factorē, vt optime notat Bart. in *l. Iovena. ff. depositi.* dolo enim fraus inest, vt optimè notat Labeo quae de re infra disputabimus.

Adiicere adfuerit. ¶ In vulgata libris sic est, Dolus malus abfuerit vide autem integram formulam in l. 1. §. 1. *undè, fol.*

I. Sciendum. 70.

Dicit hoc loco lege Paulus in stipulationibus praetoris heredis appellat one non contineri proximum heredem tantùm, qui statim à morte stipulatoris, proximoque quoque successit in vniversum ius, vniversitatemque dominium sed etiam heredem vltimorem, & bis aut tergiè heredis per multas successiones in infinitum per longissimam successionē. vt loquitur l. 94. *ff. de regu. iur.* & l. 1. *C. de in lit. iur.* heres inquit Horatius, heredem alterius, velut vnda super undam, cedit eque modo Symmachus in epistolis bona in filiat vndæ, & Ruffus à successoribus suis dominis occupari. Sic & alia species, in quibus heredis nomē latè diffusè patet. Vide Cuiac. *commentar. ad lib. 13. Pauli ad edictum, tom. 1.*

§. Verba. 1.

His verbis. *Quicquid mihi heres erit, idem filio heres esto*, heres proprie is tantùm continetur, non heres heredis qui & insertus testatori fuit. *l. qui liberis §. vlt. ff. de vsufr. legat.* Quocirca igitur haec verba in lege aliqua reperiuntur, considerandum est, ob quam causam sint adiecta, accipiuntur itaque haec verba interpretatione: quo fabricta materia: aliquam ex fui proprietate successorem particularem comprehendere putarunt. ad eum enim etiam pertinet nedum ad heredem: quod maximè notandum erit, & materia sit fauorabilis.

I. Aliud est capere. 71.

Capere aliud est quàm accipere, capit qui accipit cum effectu non restituturus alteri, *l. si quis pure. §. vlt. ff. de instr. instrum.* est igitur fabula offerens inter capere & accipere: at in edicto de calumniatoribus promiscuè sumus verbo capiendi, & accipiendi. vide Auctor. in *Sicuti cinnam. 2. col. de acquir. hereditate.*

§. Haec verba. 1.

Haec verba, *Hic rebus rectè praestari*, in praetoriis cautionibus vsurpatur, vt cùm possidior, cum quo actū est rei vindicatione: vel possidior vel emptor qui ego restituturus, de vsufructu stipulatum hoc modo, quod pro eo nomine, vel ea re iudicium accepisti, si quid ob eam rem datum est, hac rebus rectè praestari ipsi quoque. *Ad quae. ff. de rei vend. Lucubrabere. §. item Pomponius. ff. de adilit. edict.* Haec quoque verba, *Hic rebus rectè praestari*, Vlpianus hoc loco eos hunc habere sensum, vt quod damnum, vel periculum stipulatus fuerat, id est, ne quid ex ea re ei deperiret, periculum eiturus dominatio.

I. Appellatione. 72.

Appellatione hic pars ex an contionem: quia etiamsi pars res eundem petent culpa cautionis, haec stipulatio communis.

I. Haec verba. 73.

In hanc legem Bellonius *lib. 3 selectar. c. 9.* Haec autem verba, *Rem recte restituas*, sic interpretantur, rem bonis viri arbitratu restituas: verbum autem rebi significat arbitratu boni viri, & aequitatem non propter verbum *restituas*, quia verbum *restituere* in redimendi significatione hanc plenam significationem. *l. vindemiam. ff. de restituere.* quandoque tamen restituere nō est reindere sed omnia reponere in pristinam statū, opus diruere & demoliri. Vide Cuiac. *commentar. ad lib. 50. Pauli ad edictum, tom. 1.*

I. Signatorius. 74.

Hoc ait hac lex quòd signatorius annulus exornamenti appellatione non contineatur. Paulus igitur hoc loco inter hominis ornamenta docuit non numerari annulos signatorios, quibus calloda causa signillantes.

I. Restituere. 75.

I. Dedisse. 76.

Dedisse intelligitur non tantùm is qui numerum pecuniam, *sed* etiam qui permutavit, qui dedit rem in solutum pro pecunia, vel etiam pro eo homine alium dedit, vel etiam qui compensavit aliquid id compensatio pro numeratione est. & dedisse dicitur non tantùm qui dedit verè, sed etiam qui dedit aliquo propter eam emptionem. sic in actione redhibitoria emptor consequitur, quod propter eam emptionē dedit, vel dedisse videtur est: vbi duri interpretantur, non tantùm quod numeratur, sed etiam quod permutatur, aut compensatur.

I. Frugem. 77.

Ad facilioren totius huius legis intellectum vide Cuiac. in *quae lapsorum.* Forsitan *in pos. iur. cap. 3.* Fruges autem appellatione recte proprie continentur frumenta tantùm & legumina, non reliqui fructus. *Paul. 3 sent.* Leguminis sunt, quae siliqua continentur vt faba: nec fabrica siliqua sit veluti lupinus frumentumque recipiebat est. Seruij sententia, quae in frumento legumina continere putabat legumina, ea contineri in fructibus, non in frumento, id est, fruges sunt, non frumentum. propria autē fruguum definitio haec est. fruges esse frumenta, & legumina, falsa autem est eorum definitio, qui dicebant fruges quibus homo vescatur. caro enim & aues non sunt fruges sed fructus. Vide in comment. Cuiac. *ad lib. 43. Pauli ad edictum, tom. 2.*

I. Interdum. 78.

Nihil commune habet proprietas cum possessione. *l. non videtur. §. nihil commune. ff. de acquir. possess.* quid est possessio? est vbi res proprietas, est dominium rei communis. sine autem plerumque haec vocabula nam interdum possessio pro proprietate accipetur, vt si quis leget possessiones suas. eam a reique vsuetur legare proprietatem agrorum suorum, non tantùm vsumfructum sicut agri, & fundi nomine significatur proprietas, & quidem plena. *l. si ab fundum ff. de vsufr. legata.* ita ex mente prudentium interdum possessio plenam proprietatē significat.

I. Impu-

480/C.IV.K.5-3, 44
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

l. Impensæ. 79.

Ad intellectum huius legis distingue tria impẽsarum genera, aut enim necessariæ, aut voluptuariæ, de quibus ordine nobis dicendum est, & primò de necessariis. Necessariæ impensæ sunt, quæ fiunt, rem detrimentum esse non finunt. Si non fiat, rem deperire, vel deperiturè fi maximus fructuum eorum causa datum fuisse, vel referre, fi vinea propagaretur, fi arbores curarentur, fi fœminaria fierent pro utilitate agri: hæc enim sunt pro utilitate necessaria fœminarum eremus est velut instrumentum agri. l. 1. § ff. de usufruct.

§. Vtiles. 1.

Vtiles impensæ sunt, quibus factis melior res fit, & fructuosior, omissis ad fit deterior, vt si nouelletum in fundo dotali fuerit, si fruges dotales aetes docuerit, vt si pistrinum, vel horreum in fundo dotali fecerit, hæc erogatio plenumque imparatur: vtilibus impensis, & rectè ac plerùque, quorum in necessaria hæc erogatio necessaria est. l. 1. § 1. ff. de impensis in res dot. fac. Præterea vtilibus impensis adiiciuntur florescratio.

Arbustis. ¶ Arbustum accipitur pro vinea consita arboribus, sicut ita accipitur in l. vlt. ff. de servitu. mor.

§. Voluptuariæ. 2.

Impensæ voluptuariæ sunt, quibus res melior non fit, omissis non fit deterior, vt si ornatus in fundo dotali fuerit vel statuæ, vel viridaria, vel aquæ salientes in cœnis horum autem impensarum nomine neque retentio, neque repetitio marito competit, etiamsi voluerit mulieris hæ factæ sint: omittens tamen illud non est, neque propter necessarias, neque propter vtiles hodie esse repetitionem ex dote, dotem confectum esse reddendam: competere tamen repetitionem necessariarum, vel vtilium actione mandati, vel negotiorum gestorum. l. vnic. §. fin. nec. C. de rei uxor. act.

l. In generali. 80.
l. Cùm. 81.

Fol. 83. num. 113. repet.

l. Verbum. 82.
l. Propriè. 83.
l. Filij. 84.

Pilarus quæstio 85.

l. Neratius. 85.
l. Quid. 86.

Gaibertus lib. 3. quæst. iur. c. 18. Cuiac. lib. 9. obseru. cap. 37.

l. Vt Alfenus. 87.
l. Tantùm. 88.

Cuiac. lib. 14. obseru. cap. 3.

l. Boues. 89.

Limita vt per Bart. in Lemniras C. de procur. & in l. fideicommissa. § fi quis decem de leg. 3. & per Rain. in l. plures. chor. 19. de lib. & posthum. Alio modo per Areti. in l. si à principio. 5. nat. and. in. quem sequitur ibi Rui. in l. Gallus. § idem credendum in 30. chor. ex. tit. & in repet. § & quod si tantum in 3. col. in fin. Et eandem in l. n. 19. chor. de lib. & posthum. Et vide Inf. in l. inter stipulantem. § sicram. num. 47. in 10. col. de verb. obli. & in l. si fe stipulatur. in 2. not. ex tit. Et vide Dum. post illum, ... gl. in pen. de Dec. in l. adire col. 3. C. de eden. in 1. lect. qui aliter limitat nostram hic. § adde Felin. in c. consuetudo. de treug. & pac. col. 3. limitatur per Corn. in l. si mihi, & Titio. de verb. obli. vide Dec. in l. 1. num 13. in fin. C. de pactis.

l. Qui vti. 90.
l. Meorum. 91.
l. Proximus. 92.

Proximum eum esse ait hac lege Paulus, quem nemo antecedit est, qui solus est: & similiter superiorem eum esse, quem nemo siquidem qui solus, & vnicus est. Sic etiam supremus tabulas interpretatur ille solus, quo nullo alio se quuntur. l. 163. de 2 eadem exempla docuit quod proponitur in hac lege, subsistere non, quæ si cui supremus moriretur. Sed tam videri etiam ei, qui solus est: sic etiam proximus agnatus dicitur, cùm comparationem vllam, vt qui solus est, vel non sit. Sic cùm primogenitus dicitur, quem nemo sequitur, cum ante se nemitem habeat. Vide Cuiac. ad lib. 17. quæst. Pauli num. 1.

l. Morientium. 93.

An iura, & actiones veniant appellatione mobilium, & immobilium. Soc. rep. 108. num. 1. & 2. Socin. 120. cons. 31. col. 2. & fin. cons. 179. & 97. vol. fin. lib. 2. vide infrà per Tiraq. retract. §. 1. glo. 7. num. 93. Ioannes Robertus lib. 2. receptæ. sententiæ. cap. 30.

l. Verbum. 94.
l. Potest. 95.
l. Litis. 96.
l. Cùm stipulamur. 97.
l. Cùm bifexium. 98.

Ioan. Robert. sent. rer. lib. 1. cap. 2.

l. Notionem. 99.

§. Instrumentorum. 2.

Virgilius ad §. scriptus num. 9. instit. de testam. ordinand. vide Bart. ad illum text. cum glo. in l. qui testamento. § 1. in vlt. oppos. ff. de testam. glo. in l. 3. ad reg. Falcid. & ibi Bart. & Doct. post glo. instit. de testam. §. testes. super glo. in verbo, impubes.

l. Speciosas. 100.

Duarenus lib. 2. disp. c. 1. Brisson. lib. 3. select. c. 16.

l. Inter. 101.

Certa in vsus adulterium. Cuiac. in coronam. ad lib. 9. disseruit. Modestini, tom. 1.

l. Derogatur. 102.

Pithœus in notis ad fragment. LC. pag. 77.

l. Licèt. 103.

Vide Alciat. lib. 1. disputat. c. 4.

l. Natorum. 104.

Alciat. lib. 4. disputat. cap. 10.

l. Modestinus. 105.
l. Dimissorias. 106.
l. Assignare. 107.
l. Debitor. 108.
l. Bonæ. 109.
l. Sequester. 110.
l. Censeri. 111.
l. Littus. 112.

Fleridus Sabinus lib. 1. successor. cap. 10.

l. Morbus. 113.
l. Soluendo. 114.
l. Quæstio. 115.

Constantius lib. 3 commun. cap. 8. Renard ad leg. 12. tab. Brissonius lib. 4. select. cap. 1.

l. Quisquis. 116.

Vide ad illum text. Bolog. in Lemniraliter. §. nihil. num. 7. de acquir. possess. vide Marcel. Beringuinum in l. 1. char. 37. col. 1. ff. de acquir. possess.

l. Non potest. 117.
l. Hostes. 118.
l. Hereditas. 119.
l. Verbis. 120.

Post Doct. hic vide Vacon. lib. 4. decis. iur. cis. ca. 126. qui scripsit etiam ad reb. de leg. 2. n. 100. & ibid. Alciat. nu. 46. & 48. Socin. iun. nu. 67. & 69. Forcun. Garc. ad l. Gallus. in prine ff. de lib. & posthum. vel siquis possit fortasse intelligi, quamvis ad res, de quibus testator vel is disponere, non quamvis ad personas. fol. 14. n. 46. & 48. repet. 4. fol. 8. n. 100. repet. 4. fol. 30. n. 67. & 69. repet. 4.

l. Vsura. 121.
l. Seruius. 122.
l. Verbum. 123.
l. Hæc verba. 124.
l. Nepos. 125.
l. Si cùm. 126.
l. Vestis. 127.

Forneriusius lib. 1. select. cap. 5. & 21.

l. Spado. 128.
l. Qui mortui. 129.
l. Lege. 130.

Bellonus lib. 3. suppos. c. 7. fol. 681. & seq. Arias Pinel. C. de hon. matern.

l. Aliud. 131.

§. Intermultum. 1.

Brissonius lib. 1. select. c. 3. Henrisonus de inoff. & hereficii. contra Graianum. Cuiac. lib. 13. obser. ca. 35.

l. Anniculus. 132.

Declara vt per Dec. in l. posthumo. in addit. col. 2. vers. in 2. not. C. de contra. sub. Ad vers. Lance dictum vide infrà iterum in Lemniraliter. & adde hic. Vide Cuiac. lib. 26. obser. cap. 27.

l. Si quis. 133.

Idem Cuiac. ibid.

l. Anniculus. 134.

Vvalherus lib. 2. musical. c. 16. Hotom. lib. 1. obser. in ff. cap. 3.

l. Quæret. 135.

Marcus Verranius de iur. lib. cap. 18. & 19.

l. Generi. 136.
l. Ter enixa. 137.

Duarenus lib. 1. disput. c. 40. Marcus Verranius de iure liberor. cap. 23.

l. Hereditatis. 138.
l. Ædificia. 139.
l. Cepisse. 140.
l. Etiam. 141.
l. Triplici. 142.

Zasius in glo. tom. 5. Ioan. Robertus lib. 1. sentent. iur. cap. 24.

l. Id apud. 143.
l. Libra. 144.
l. Virilis. 145.
l. Soceri. 146.
l. Qui. 147.
l. Non est. 148.
l. Nam. 149.
l. Si ita. 150.
l. Delata. 151.

Bellonus lib. 2. suppos. c. 16. vide Alex. ad eius lectum in Lis possess. col. 3. de aug. hered. & Pap. in 3. col. in fi. num. seq. Et vide ad eius declarationem Dec. in l. 1. in vlt. lectura. in 1. nu. 1. qui admis. Ille text. debet intelligi cùm indistincte loquitur de hereditate, quam ex iure quis potest confequi: non autem ex facto cui in aliis legibus de hac re prouisum, l. si in facto. C. de iure delib.

l. Hominis. 152.
l. Intelligendus. 153.
l. Mille passus. 154.
l. Proximi. 155.
l. Maioge. 156.
l. Paries. 157.
§. Item. 1.
l. In vsu. 158.
l. Etiam. 159.
l. Cæterorum. 160.

Cuiac. lib. 7. obser. cap. 31.

l. Non est. 161.
l. In vulgari. 162.

In hac lege supremus dicitur, qui vnicus fuit, desitque esse vt vltimus quis dicatur, qui post se neminem habeat, ex cuius a nomine quoque præcedatur de proximo vide §. fin tit. de legit. adgnat. success.

In vulgari substitutione. ¶ Accurius interpretatur pupillari: quod non probatur ab Alciat. quæ vide. licèt Accurius defendi possit. vulgare enim substitutio pœnamque sumitur pro pupillari: præterea substitutio pupillaris ratione substitutionis vulgaris.

l. Illa. 163.

Hæc duo verba, optimus, maximus, in eum cadere possunt, qui solus est: sic & circa edictum pigroris supremæ tabulæ habemus pro solus: solitet autem notabis, superlativus hæc optimus, maximus, supremus pro positivis accipi: sic etiam comparativo interdum positivo accipi: sic contra autem videtur comparativum minus simpliciter pro positivo accipi, nec positivum vllam præmissa supponere, Limnæus l. verbum amplius. instit. de verb. signif. quod etiam lassus docet hic. Grammatici tamen plerumque fatentur pro positivo comparativum poni, qualiter apud Virgilium, Triftior, & lachrymis, &c.

l. Nomen. 164.

Vide Dec. in l. posthum. nu. 3. de lib. post. contra tab. limita vt per Bart. instit. de hered. instit. in §. hæredibus plerumque. in 2. col. in prin. Vide Dec. in l. posthume. C. de hered. possess contra tab.

§. Portionis. 1.

Limit.

480/C.IV.K.5-3, 45
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

Limit. vt per Bart. *Infra de hared. instit. in §. hoc. dicas plenissime in 2. col. in prin.* vide Dec. *in l. postumo. num. 2. C. de hon. pass. contra tab.*
l. Venisse. 165.
l. Vrbana. 166.
l. Carbonum. 167.
Cotta *in voce kalendæ.* Alciat. *lib. 1. praterm.*
l. Pali. 168.
l. Non tantùm. 169.
l. Heredis. 170.
l. Peruenisse. 171.
l. Liberti. 172.
l. Collegarum. 173.
Cuiac. *lib. 7. obser. cap.* 34.
l. Aliud. 174.
l. Faciendi. 175.
l. Solutionis. 176.
l. Natura. 177.
Alex. ab Alexand. *lib. 4 genial. dier. c. 15.* Vvalhetus *lib. 1. myscell. c. 33.* Ferandus *lib. 1. explic. cap. 53.* vide quomodo intelligat eam Alex. *in l. 1. de lega. 1. num. 13. circa fin. num. 1.* & Doct. *ibi.* Et ad §. *fin.* vide Petr. de Bellapert. *Instit. de actio. in princip. col. 7. versic. respondi.* quem vide notatum, & cogita vide per Docto. *in l. 1. de leg. 1.* & Azet. quòd ibi text. loquatur de perfectis. de qua in tit. *vt leg. num.*
l. Inter. 179.
l. Tuguril. 180.
l. Verbum. 181.
Pertinere verbi latissimè patet: *de significatione verbi pertinere*, vitra Alciat. hîc, vide Socin. *ad l. rem num. 14. ibi & idem concludendum. ff. de acquir. possess.* Marsil. *sing. 173. mandato.* Fel. ad rubr. *extra. de rescript. num. 7.*
l. Patet. 182.
l. Tabernæ. 183.
l. Idem. 184.
l. Instructam. 185.
l. Commendare. 186.
l. Verbum. 187.
l. Habere. 188.
l. Tacere. 189.
l. Prouinciales. 190.
l. Inter. 191.
Cuiac. *ad lib. 35. Paul. ad edictum, tom. 1.*
l. Hæc. 192.
l. Hæc. 193.
l. Inter. 194.
Cotta *in voce damnum.* Alciat. *lib. 3. dispun. c. 13.*
l. Pronunciatio. 195.
l. Familiæ. 196.
l. Indicasse. 197.
l. Vrbana. 198.
Corras. *ad l. 1. de seruitut.*
l. Absentem. 199.
Cuiac. *lib. 17. obser. c. 14.* Brissonius *lib. 3. select. 12.*
l. Hæc stipulatio. 200.
l. Iusta. 201.
Cuiac. *ad lib. 20. Digest. Sal. Iul. tom. 1.*
l. Cùm. 202.
l. In lege. 203.
Tuscb. *lib. 28. concord. c. 1.* Cuiac. *lib. 14. obser. c. 16.*
l. Pueri. 204.
l. Qui fundum. 205.
Alciat. *lib. 4 parerg. c. 1.* Feretr. *in pen. iur. c. 16.*
l. Vinaria. 206.
Alciat. *lib. 1. praterm.* Cuiac. *lib. 9. obser. c. 16.*
l. Mercis. 207.
l. Bonorum. 208.
l. Coram. 209.
l. Is qui. 210.
l. Fundi. 211.
Fr. Floridus *lib. 2. sacræ stellion. c. 9.*
l. Prævaricatores. 212.
l. Cedere. 213.
Vide Doct. hîc. Cognol. *ad l. in omnibus. ff. lib. no.*

10. *de reg. iur.* vbi amplia. text. vt procedat etiam in condit. tacita à lege fuisse collecta. Iul. *ad l. 1. §. mutuo. versic. sed §. si cum per.* Franc. Curt. *in comment. ad inst. lib. 4. tit. 8. num. 6.* & vide Franc. Hotom. *in comment. verb. iur. in verb. cedere.* vbi redarguit Vlpianus hîc *remittur post num. 10. fol. 63.* Cagnol. *de reg. iur.*
§. Æs alienum. 1.
Cuiac. *lib. 7. obser. cap.* 33.
l. Munus. 214.
l. Potestatis. 215.
Forcatul. *oratory. cap. 3.* Pulgarus *ad leg. Atin. num. 23.* vide quæ remissiuè ponit Iul. *Instit. de act. §. nunc. super glo. in verb. peculiare. in prin.*
l. Verum. 216.
l. Inter. 217.
l. Verbum. 218.
l. In conuentionibus. 219.
In contractu emphyteutico heres intelligitur in infinitum per multas successiones *l. 55. & 70. b.* igitur census est ius emphyteuticum ex lege conuentionis, siue contractus transferri in hæredē hæredis, & vlteriores gradus, & bonorum possessoris quia loco heredum fuerunt quærentur an transferri etiam hoc ius prædij vectigalis, vel ius emphyteuticum possit in legatarium: pari conclusione, vel hærede eius legatus fundum vectigalem alteri, quo genere non legat proprietatem, quæ est Reipublicæ: sed ius emphyteuticum posse transferri in legatarium, idque aliquatenus confirmat *l. si domi. §. vlt. ff. de leg. 1.* vnde heredis nomine non continetur legatarius. Vltra ea quæ addidi ad *distinguish. de cond. & demon.* adde quod in contractibus infinitorum id, quod est verisimile vt per Paul. *consil. 173. incip. causa Alex. consil. 18. in princ. in 1. vol.* Feiget. *cons. 195.* & Soc. *cons. 73. col. 5.* cùm verba sequerentur, vt per Dec. *cons. 48. col. penult. adde l. si Cæsar. §. si fundus. de contrahen. empt. & 21.* text. adde Dec. *cons. 74. in fin.* & Cuiac. *commentar. ad lib. 2. resp. Papiniani. tom. 4.*
l. Liberorum. 220.
Zoannetus *rer. quotidian. cap. 58.*
l. Paulus. 221.
Cuiac. *ad lib. 10. resp. Iulij Pauli, tom. 1.*
l. Pecuniæ. 222.
l. Lata. 223.
Cuiac. *lib. 7. obser. c. 2.* vide ad intelligentiam Bar. *in l. quod Nerua. in 1. oppof. ff. depof.*
l. Vinculorum. 224.
l. Fugitiuus. 225.
l. Magna. 226.
l. Ex illa. 227.
l. Municipes. 228.
l. Translata. 229.
Forcatulus *negotiorum. dialog. 46.*
l. Vt iunt. 230.
Forcatul. *de dialog. 46.*
l. Quod. 231.
l. Hæc enunciatio. 232.
l. Si caluitur. 233.
Gouuenus *lib. 1. variar. lect. c. 32.* Rauard. *ad leges vlt. pag. 13.* Petrus Plata *lib. 1. c. 4.* August. *libro 4 emend. cap. 6*
l. Quos. 234.
Rauardus *ad leg. vlt. pag. 78.* Contius *ad leg. Iul. manifl. pag. 22.*
§. Verbum. 2.
Feretr. *in pen. iur. c. 4.*
l. Ferri. 235.
l. Qui. 236.
l. Duobus. 237.
Cuiac. *lib. 19. obser. cap. 16.*
l. Plebs. 238.
l. Pupillus. 239.
Ad illum text. cum glo. vide glo. *in l. quum §. pupillum. ff. de pœn.* & Cuiac. *in rubr. Instit. de vulg. substit. in 3. col.* pone Græcum, quod deest, vt ponit Alciatus *in l. 4. C. de iure fisci. lib. 10.*
§. Incola. 2.
Alciat. *lib. 2. parerg. c. 3.*

§. Oppidum. 7.
Feretr. *negotiorum. dialog. 13.* Raiual. Consis *bolognes. cap. 3.*
l. Cùm. 240.
l. In rutis. 241.
l. Malum. 242.
Alex. ab Alexand. *lib. 1. genial. dier. cap. 25.* Cotta *in voce certamen. in voce Alexandri. in voce glandium.* Conan. *in practic. 4. c. 7.* Ferrand. *lib. 1. explic. cap. 54.* Bapcilla Pisa *in annotament. c. 52.* Florides *lib. 2. sacrificiali.* Delrio *in adnotation. super tragod. Senecæ, fol. 12. num. 14. repet. 4.*
l. Scæuola. 243.
l. Si qua. 244.
l. Statuæ. 245.
Cotta *in voce, basis, & voce, penthicum.* Alciat. *lib. 2. praterm.* Cuiac. *lib. 14. obser. c. 1.* Lipsius *lib. 2. epist. quæst. epist. 7.*
l. Apud. 246.

Tit. 17. De diuers. regul. iur. antiq.

In hunc titul. scripsêre Decius, Cagnolus, Mayerius, Lotherius, Franc. Ioannes Kamus, Petr. & Iacobus Rauardus, & Cuiacius *tom. 1. comment. ad tit. simil.*
l. Regula. 1.
Alciat. *lib. 3. parerg. c. 1.* Duarenus *lib. 1. disput. cap. 46.* Vvaltherus *lib. myscell. 21.* Mercer. *lib. 1. oper. cap. 16.* Hotom. *lib. 2. obs. c. 4.*
l. Fœminæ. 2.
l. Eius. 3.
Cuiac. *lib. 3. obs. c. 19.* Ioann. Robert. *lib. 1 repet. Illio. c. 16.* A. Ide, quòd inter velle, & nolle est quoddam medium. *l. 1. scientia de tribut.*
l. Velle. 4.
Cuiac. *lib. 14. obser. cap. 40. & lib. 15. cap. 23.*
l. In negotiis. 5.
l. Non vult. 6.
Valla *de rebus dubiis, &c. tract. 6.*
l. Ius nostrum. 7.
Non potest quis pro parte decedere testatus, & pro parte intestatus vltra tradita hic latè per Dec. & Cagnol. adde Socin. *in reg. 400. reflectus.* & adde Bald. *ad l. sed si §. ad substitutos. ff. de vulg. & pupil.* quod hæc regula habeat locum etiã in pupillo substituto, *vide* Rip. *ad Cyn. consuetl. nu. 78. de leg. 3.* Alciat. *dissl. 89.* Iul. *ad l. fin. C. qui testam. fac. poss. 2. col.* Rip. *ad l. 1. §. in filio. num. 3. ff. ad Trebl.* Bart. *ad l. 1. C. de sacrof. eccles. & ad Libros confolidatos §. ex imperfecto. 1. C. de testam. & ad l. Centurio. de vulg. num. 6. 10.* Cephal. *cons. 60. num. 4. lib. 1.* vide Socin. *in l. 6. num. in fin. prin. de leg. 1. & in reg. 400.*
l. Iura. 8.
Vide Soc. *in l. 6 cognito. in 1. not. de reb. dub.*
l. Semper. 9.
l. Secundum. 10.
Vitalis *lib. 1. variar. lection. cap. 17.*
l. Id, quod. 11.
Cotta hanc legem videtur tex. *in l. 6 procuratorem. §. ignorantes.* & ibi Bart. *mandati.* & Bart. *in §. Cura. in 8. oppof.* & ibi latè per alios *in l. 4. de testim. obligat.* Limitat Iaf. *in l. qui Romæ. §. Plautus. de verb. oblig. in pr. col.*
l. In testamentis. 12.
Emanuel Costa *lib. 2. select. c. 4.* Adde quòd in attentis strictâ fit interpretatio vt per Doc. Item & in dispensatione, secundùm Innocentium *in c. de mon. 2. col. fin. de elect.* Itẽ in legatis factis in personis coniunctis fit latior interpretatio. *l. Aurelius. §. Titius. de lib. legat.* nota hic plures poni differentias inter contractus, & vltimas voluntates, & rescripta.
l. Non videtur. 13.
l. In omnibus. 14.
l. Is, qui. 15.
l. Imaginatis. 16.
l. Cùm. 17.
l. Quæ. 18.
l. Qui cum. 19.
Cuiac. *lib. 7 obser. cap. 36.*

480/C.IV.K.5-3, 46
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

l. Quotiens. 20.
l. Non debet. 21.
l. In personam. 22.
l. Contractus. 23.

Legem hic excepterunt Ignotus, & Hugo, Cynus Campanus repetit eam Contius. vide Cuiac. *ad Afric. tract. 5.* Benedictum Capram *in regul. constitut. 78.* Gilbertum Regium *lib. 2. enantiophan. c. 19.*

l. Quaternus. 24.

Hoomannus *lib. 2. obser. 230. & c. 8. vol. 1. variar. disput.* Raimaldus Corsus *lib. 17. indagat. cap. 21.*

l. Plus. 25.

Bellonus *lib. 21. supput. c. 8.* Cortal. *ad rub. supra de reb. cred. pag. 446.*

l. Qui potest. 26.

Ad iftam l. vide Iul. *in l. 2. in 6. & 8. col. C qui admitt.* & ibi Dec. & alios, post glo. *l. 2. § volenti. num. 19. fulc. mater.*

l. Nec ex prætorio. 27.

Quod sit pacto consento cum inchoatur actio, id est, ut perfequendi: est, incontinenti, & initio contractus ipso iure causam ob ignorantiam immutari, modum actionum inferunt, hoc tam pertinet ad iudicia bonæ fidei, quàm ad iudicia stricta: & in iudicio bonæ fidei sanè verum est, tam ex parte actoris, quàm rei. *d. Iustinianum § quæsitum. ff. de pact. l. in bona fide. c. 3. C. ead. tit.* in stricto non est verum, nisi ex parte rei.

l. Diuus. 28.
l. Quo initio. 29.

Amplia per *l. sumptum. de restib.* & vide ibi Dec. plenè.

l. Nuptias. 30.

Cortal. *lib. 1. misscel. c. 17.*

l. Verum. 31.
l. Quod. 32.
l. In eo. 33.
l. Semper. 34.
l. Nihil. 35.
l. Culpa. 36.
l. Nemo. 37.
l. Sicuti. 38.
l. In omnibus. 39.
l. Furiosi. 40.
l. Non debet. 41.

Fol. 277. num. 58. repet. 2.

l. Qui. 42.

Vide Rip. *ad l. sapè num. 44. contrà de restit. spoliat.* Ploe. *in repet. l. si quando. C. unde vi. num. 622.* Iacob. Menoch *in tract. de arbitr. iudic. lib. 1. centur. 1. cas. 313. num. 21.*

l. Nemo. 43.
§. Quotiens. 1.

Vide Ruin. *in Lucam aliter. §. nihil commune. in 5. Iacil.* vbi hanc legem citat. *de acquir. post. fol. 126 nu. 145. repet. 7.*

l. Totiens. 44.
l. Neque. 45.
l. Quod. 46.
l. Consilij. 47.

Menoch. *de arbitr. iudic. cas. 351.*

l. Quidquid. 48.

Gesta calore iracundiæ non habentur rata, nisi perseuerantia apparuerit, vltra Dec. & Cagn. hic latè. vide Iac. *ad l. 8. duo. §. si quis. ff. de seruitut. & ad l. 8. filium. C. de inoff. testament.* Felin. *ad c. sicut. extra de sententia.* Istè Rom. *sing. 114.* Cortal. *lib. 2. misc. col. 28.* Hieron. Abb. *consil. 12.*

l. Alterius. 49.
l. Culpa. 50.
l. Non videtur. 51.
l. Non defendere. 52.
l. Cuius. 53.

Cuiac. *ad lib. 42. Pauli ad edictum. tom. 1.*

l. Nemo. 54.
l. Nullus. 55.
l. Semper. 56.
l. Bona. 57.

l. Ex pœnalibus. 58.

Intellige, quòd si filius fuerit condemnatus, nè patet consensisti potenti de peculio. *l. 3. § idem scribit de peculio. & l. 8. condemnatus de noxalib. actionib. in prin. post glo. in verb. adfirmo de verb. oblig.* & ibi Ruin. latè, & per Iul. *in l. secundum. in col. 2. in fin. ad tit.*

l. Heredem. 59.
l. Semper. 60.

Ioan. Robert. *lib. 1. sent. iur. c. 6.*

l. Domum. 61.
l. Hereditas. 62.

Cuiac. *ad lib. 6. Digestor. Iulian. tom. 1.*

l. Qui sine. 63.

Cuiac. *ad lib. 17. Digest. Sal. Iul. tom. 1.*

l. Ea quæ. 64.

Idem Cuiac. *ad lib. 19. Dig. Sal. Iul. tom. 1.*

l. Ea est. 65.

Idem Cuiac. *ad lib. 34 dig. Sal. Iul. tom. 4.*

l. Marcellus. 66.
l. Quotiens. 67.

Idem Cuiac. *ad lib. 37. digest. Sal. Iul. tom. 1.*

l. In omnibus. 68.
l. Inuito. 69.

Adde glo. *in verb. seruis in fin. quib. mod. toll. oblig. Instit. in prin.*

l. Nemo. 70.
l. Omnia. 71.
l. Fructus. 72.
l. Quo. 73.
l. Non debet. 74.

Cuiac. *ad lib. 1. quæst. Papiniani. tom. 1.*

l. Nemo. 75.
l. In totum. 76.

Gloss. *§. conditiones, in glo. fin. Inst. de verb. oblig.*

l. Actus. 77.

Cortal. *ad l. seruitutes. 3. de seruitut. n. 18.* Vigilius *in §. hæres. in fin. Instit. de hæred. instit.* Alciat. *lib. 3. parerg. c. 4. & 5.* Conarr. *de sponsal. 2. part. c. 3.* Forcat. *negot. duelog. 83.* Cuiac. *lib. 21. obs. c. 16.* Portius *Instit. de action. n. 6.* Alex. *consil. 75. vol. 1. col. 1.*

l. Generaliter. 78.

Cuiac. *ad lib. 31. quæst. Papin. tom. 4.*

l. Fraudis. 79.

Connanus *lib. 5. commentar. cap. 8.* & Cuiac. *in comment. ad lib. 31. quæst. Papin. tom. 4.*

l. In toto. 80.

Cuiac. *ad lib. 13. quæst. Papin. tom. 4.*

l. Quæ dubitationis. 81.
l. Donari. 82.

Cuiac. *ad lib. 9. resp. Papiniani, tom. 4.*

l. Non videtur. 83.

Idem Cuiac. *ad lib. 1. definition. Papin. tom. 4.*

l. Cum amplius. 84.

De oblig. natur. adde modos. Iohan. *lib. 1. decis. c. 22.* & adde text. expressum, quòd ex pacto nudo oriatur naturalis obligatio, *in l. in hac §. Imperator. ff. de fidei.* Fort. Garz *ad l. 5. nec auctore. ff. de iudic. & aut. nu. 53.* Conan. *in commun. iur. civ. lib. 1. c. 3. & lib. 12. c. 2. n. 6.* Vide Cuiac. *commentar. ad lib. 3. quæst. Pauli, tom. 1.*

l. Ambiguis. 85.

Idem Cuiac. *ad lib. 6. quæst. Pauli. tom. 1.*

l. Non solet. 86.

Non solet eius, qui litem edestat, esse, deteriorem conditio: sed tuta mei: ut plerunque, quàm si litem contestatus non esset: hæc verba non *sic ut, & plerunque* propriè regulæ conueniunt: nam regula in iure constituitur ex his, quæ plerunque fieri solent, nec vlla est in iure regula perpetua, nulla conclusio non declinatiqua omnes constituantur ex his, quæ plerunque eueniunt: plerumque autem litis contestatione non fit deterior sed melior conditio actoris. nec enim actori si vincat mutuæ à reo condemnatur, denegatur compensatio eius, quod petit. *l. 8. de compensationibus.* Ad intellectum autem huius legis vide Hotom. *3. obs. c. 18.* & Cuiac. *in comment. ad lib. 7. quæst. Pauli, tom. 1.*

l. Nemo. 87.
l. Nulla. 88.
l. Quamdiu. 89.

l. In omnibus. 90.

Cuiac. *ad lib. 15. quæst. Pauli, tom. 1.*

l. Quotiens. 91.
l. Si librarius. 92.
l. Filius. 93.
l. Non solent. 94.
l. Nemo. 95.
l. In ambiguis. 96.
l. Ea sola. 97.
l. Quotiens. 98.
l. Non potest. 99.
l. Omnia. 100.
l. Vbi lex. 101.
l. Qui vetante. 102.
l. Nemo. 103.
l. Si in dubius. 104.
l. Vbicumque. 105.
l. Libertas. 106.
l. Cum seruo. 107.

Cuiac. *lib. 9. obs. c. 13.*

l. Ferè. 108.

Cuiac. *commentar. ad lib. 2. Pauli ad edictum. tom. 1.*

l. Nullum. 109.

Idem Cuiac. *ad l. 5. Pauli ad edictum. tom. 1.*

l. In eo. 110.

Cuiac. *ad lib. 3. Pauli ad edictum, tom. 1.*

l. Pupillum. 111.
l. Nihil. 112.

Bellonus *lib. 2. supput. cap. 10.*

l. In toto. 113.
l. In obscuris. 114.

Cuiac. *ad l. 9. Pauli ad edictum, tom. 1.*

l. Si quis. 115.

Liberatio quis obligatione pleramque vel per acceptilationem, vel modo pacto: & fiue hoc, fiue illo modo liberetur, plerumque videtur pecuniam accepisse: & pecuniam quidem acceptilatione: quia acceptilatione ipso iure perimitur obligatio, nec agi cum eo potest, cui accepto-latum est, vnde dare videtur, qui debitum remittit. *l. 2. & l. 3. ff. de collat. l. 10. in fin. ff. de condit. ex dat. l. 41. § 1. ff. de iur. dot.* Dicitur autem quod infinuatio interuenire debeat, vbicumque aliquid remittitur, ratio est, quoniam remissio donatio est: quod tamen verum est, si fit per modum donationis: secus si fiat per modum transactionis: quæ de re vide gloss. huius simulem *in l. 9. § 1. ff. de donatio.*

§. Non potest. 1.

In non videtur quisquam accepisse, qui stipulatus est certam pecuniam sibi dari, vt ab eo negotium faceret, aut non faceret: qui ea stipulatio per exceptionem doli, si ob illam turpem causam, si culumnie causa stipulatus sit certam pecuniam, illa causa non exposita, cum stare non tutò agereur, vnde & causam non expressit, ipso iure nulla est stipulatio, *l. antisticinum. § fi ob maleficium. ff. de pactis. l. generaliter. ff. de torturis obligat. l. 3. ff. de crimin. ob turp. caus.*

l. Nihil. 116.
l. Prætor. 117.
l. Qui in. 118.
l. Non alienat. 119.
l. Nemo. 120.
l. Qui non. 121.

Cuiac. *ad lib. 13. Pauli ad edictum, tom. 1.*

l. Libertas. 122.
l. Nemo. 123.
l. Vbi. 124.

Idem Cuiac. *ad lib. 14. Pauli ad edictum. tom. 1.*

l. Fœnerabiliores. 125.
l. Nemo. 126.
§. Locupletior. 1.

Fol. 107. num. 6. Anton. Pucell. *Cod. hon. matter*

l. Cùm prætor. 127.

Cuiac. *ad lib. 10. Pauli ad Edictum, tom. 1.*

l. In pari. 128.
l. Nihil. 129.

l. Nun

480/C.IV.K.5-3, 47
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

l. Nunquam. 130.
l. Qui dolo. 131.
Cuiac. ad lib. 10. Pauli ad edictum, tom. 1.
l. Imperitiam. 132.
l. Melior. 133.
l. Non. 134.
l. Ea, quæ. 135.
l. Bona fides. 136.
Cuiac. ad lib. 18. Pauli ad edictum, tom. 1.
l. Qui auctore. 137.
l. Omnis. 138.
Idem Cuiac. ad lib. 27. Pauli ad Edictum, tom. 1.
l. Omnes. 139.
l. Abſentia. 140.
l. Quod contra. 141.
l. Qui tacet. 142.
Cuiac. ad lib. 56. Pauli ad edictum, tom. 1.
l. Quod. 143.
l. Non omne. 144.
Cuiac. ad lib. 61. Pauli ad edictum, tom. 1.
l. Nemo. 145.
l. Quod quis. 146.
Idem Cuiac. ibid.
l. Semper. 147.
l. Cuius. 148.
l. Ex qua. 149.
l. Parem. 150.
l. Nemo. 151.
Cuiac. in comment. ad lib. 64. Pauli ad edictum, tom. 1.
l. Hoc iure. 152.
l. Ferè. 153.
Cuiac. ad lib. 65. Pauli ad l. Iulium. tom. 1.
l. Cùm. 154.
l. Factum. 155.
Idem Cuiac. ibid.
l. Inuitus. 156.
l. Ad ea. 157.
Fornerius lib. 3. ſelect. c. 17.
l. Creditor. 158.
l. Non. 159.
l. Aliud. 160.

Declara hanc regulam procedere, quando, qui confeſſus, non eſt perfectè cognitus ſeu quando ille, qui confeſſus, eſt plenè dominus, ipſe intelligatur vendere, Doct. hic, & noc. Tiraq. in tract. de l. connub. gl. 3. q. 5. & ad l. 3 unguam C. de rei vend. Ruin. in prin. Inſtit. de diuis. rer. num. 100. & 102. in fin.
l. In iure. 161.
l. Quæ propter. 162.
Cuiac. ad lib. 70. Pauli ad edictum, tom. 1.
l. Caius. 163.
l. Pœnalia. 164.
l. Cùm quis. 165.
l. Qui rem. 166.
Cuiac. ad lib. 48. Pauli ad edictum, tom. 2.
l. Non videntur. 167.
Idem Cuiac. ad lib. 49. Pauli ad edictum, tom. 2.
l. Rapienda. 168.
l. Is damnum. 169.
l. Factum. 170.
l. Nemo. 171.
l. In contrahenda. 172.
l. In condemnatione. 173.
l. Qui poteſt. 174.
l. In his. 175.
l. Non eſt. 176.
l. Qui in ius. 177.
l. Cùm. 178.
l. In obſcura. 179.
l. Quod iuſſu. 180.
l. Si nemo. 181.

Hereditate non adita nihil in teſtamento valet: declara vt per Mathef. ad l. 3. C. de ſacroſanct. Eccleſ. & Speculat. in tit. de inſtrument. edit. num. 60. per plura tamen quòd non: tamen communis opinio eſt in contrarium, vt teſtatur Ia. ad d. l. num. 134. in reper. & ad l. eum, quem. C. de fideicom. vide ad hanc text. Dilect. de act. reſtitut. caus. 2. in tit. de leg. Dec. conſ. 476. ad fin. Alexan. con. 200. col. 2. & pan. vol. 1. Rip. ad l. 2. col. 54. de legat. 3.
l. Quod. 182.
l. Etſi. 184.
l. Vani. 184.
l. Impoſſibilium. 185.
l. Nihil. 186.
l. Si quis. 187.
l. Vbi. 188.
l. Pupillus. 189.
l. Quod. 190.
l. Neratius. 191.
l. Ea, quæ. 192.
l. Omnia. 193.
l. Qui per. 194.
l. Expreſſa. 195.
Cuiac. in comment. ad lib. 7. differentiarum Modeſtini, tom. 1.
l. Priuilegia. 196.
l. Semper. 197.
Corral. conſil. quæſt. 228. vide Ia. & Dec. in l. 1. C. de pactis.
l. Neque. 198.
l. Non poteſt. 199.
l. Quotiens. 200.
l. Omnia. 201.
l. Omnis. 202.
Corta in tract. correctorum. Cuiac. lib. 17. obſer. c. 25. Omnis deſtructo in iure periculoſa eſt: ſtatum eſt enim quòd ſubuerti non poſſit: vide Rucellum, Cagaol. & alios hoc. Alexan. lib. 6. paradox. c. 9. & in conſil. de præſcrip. 3 pœnæ poſt med. Corral. conſ. 2. mixtal. ca. 6. Vitt. ad prim. inſtit. de teſtam. num. 15. Gebal. de ratione ſtudendi. c. 15. Ponzan. ad l. 1. num. 51. C. de aequæ poſſ. Honeman in com. ver. aut in verſ. deſtruatia
l. Quod quis. 203.
l. Mimus. 204.
l. Pleramque. 205.
l. Iure naturali. 206.
Regula eſt, quòd nemo debet locupletari cum aliena iactura, & iniuria: falſo in vſucap. qua de re vide Bart. in l. 3. C. end. de uſucap.
l. Res. 207.
l. Non poteſt. 208.
l. Seruitutem. 209.
l. Quæ ab initio. 210.
l. Seruus. 211.

F I N I S.

480/C.IV.K.5-3, 48
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

INDEX
OMNIVM TITVLORVM, QVI IN PANDECTARVM, SEV DIGESTORVM LIBRIS CONTINENTVR.
ORDINE PRIMARVM LITTERARVM.

A

Bigeis. 47.14
Acceptilatione. 46.4
Accusationibus, & inscriptionibus. 48.2
Acquirenda vel amittenda possessione 41.2
Acquirenda, vel omittenda hereditate. 29.2
Acquirendo rerum dominio. 41.1
Actione rerum amotarum. 25.2
Actionibus empti & venditi. 19.1
Ademptione libertatis. 40.6
Ad exhibendum. 10.4
Adimendis vel transferendis legatis, vel fideicommissis. 34.4

Ad legem
- Aquiliam. 9.2
- Cornelium de falsis, & de S. C. Liboniano. 48.10
- Cornelium de sicariis & veneficiis. 48.8
- Fabiam de plagiariis. 48.15
- Falcidiam. 35.2
- Iuliam de adulteriis coërcendis. 48.5
- Iuliam de ambitu. 48.14
- Iuliam de annona. 48.12
- Iuliam de vi priuata. 48.7
- Iuliam de vi publica. 48.6
- Iuliam maiestatis. 48.4
- Iuliam peculatus, & de sacrilegiis & de residuis. 48.13
- Iuliam repetundarum. 48.11
- Pompeiam de parricidiis. 48.9

Administratione,
- & periculo tutorum & curatorum, qui gesserunt, vel non, & de agentibus, vel conueniendis vno vel pluribus. 26.7
- Rerum ad ciuitates pertinentium.

Ad municipalem, & de incolis. 50.1
Adoptionibus, & emancipationibus, & aliis modis, quibus potestas soluitur. 1.7

Ad S.C.
- Tertyllianum, & Orphitianum. 38.17
- Trebellianum. 36.1
- Turpillianum, & de abolitionibus criminum. 48.6
- Velleianum. 1

Adigunt liberti
ff.Not...1

Ædilitio edicto, & redhibitione, & quanti minoris. 21.1
Æstimatoria actione. 19.2
Agnoscendis vel alendis liberis, vel parentibus, vel patronis, vel libertis. 25.3
Albo scribendo. 50.3
Aleatoribus. 11.5
Alienatione iudicij mutandi causa facta. 4.7
Annuis legatis, & fideicommissis. 33.1
Alimentis, vel cibariis legatis. 34.1
An per alium causæ appellationum reddi possint. 49.9
Appellationibus
- & relationibus. 49.1
- recipiendis, vel non. 49.5

Apud eum, à quo appellatur, aliam causam agere compellendum. 49.11
Aqua
- & aquæ pluuiæ arcendæ. 39.3
- quotidiana & æstiua. 43.20

A quibus appellari non licet. 48.2
Arboribus cædendis. 43.27
Arborum furtim cæsarum. 47.7
Auctoritate & consensu tutorum & curatorum. 26.8
Auro & argento, mundo, ornamentis, vnguentis, veste, vel vestimentis, & statuis legatis. 34.2

B

Bonis
- Damnatorum. 48.20
- Eorum, qui ante sententiam, vel mortem sibi consciuerunt, vel accusatorem corruperunt. 48.21
- Libertorum. 38.2

Bonorum possessione
- Contra tabulas. 37.4
- Ex testamento militis. 37.13
- Furioso, infanti, muto, surdo, cæco competentes. 37.3
- Secundum tabulas. 37.17

Bonorum possessionibus. 37.1

C

Cauenteribus punitorum. 48.24
Calumniatoribus. 3.6.
Capite minutis. 4.5
Captiuis, & de postliminio, & redemptis ab hostibus. 49.15
Carboniano edicto. 37.10
Castrensi peculio. 49.17
Censibus. 50.15
Cessione bonorum. 42.3
Clouis. 43.23
Collatione. 37.6
Collegiis, & corporibus. 47.22
Collatione decernenda. 40.16
Commodati, vel contrà. 13.6
Communia prædiorum, tam vrbanorum, quàm rusticorum. 8.4
Communi dividundo. 10.3
Compensationibus. 16.2
Concubinis. 25.7
Concussione. 47.13

Conditione
- Causâ data, causâ non secuta. 12.4
- Ex lege. 13.2
- Furtiua. 13.1
- Indebiti. 12.6
- Ob turpem, vel iniustam causam. 12.5
- Sine causa. 12.7
- Triticiaria. 13.3

Conditionibus
- & demonstrationibus, & casibus, & modis eorum quæ in testamẽto scribũtur. 35.1
- Institutionum. 28.7

Confessis. 42.2
Confirmando tutore, vel curatore. 26.3
Coniungendis cum emancipato liberis eius. 37.8
Constituta pecunia. 13.5
Constitutionibus principum. 1.4
Contrahenda emptione, & de pactis inter emptorem & venditorem compositis, & quæ res venire non possunt. 18.1
Contraria tutelæ, & vtili actione. 27.4
Curatore bonis dando. 42.7
Curatoribus furioso, & aliis extra minores dandis. 27.10
Custodia & exhibitione reorum. 48.3

D

Damno infecto, & de suggrundis, & protectionibus. 39.2
Decretis ab ordine faciendis. 50.9
Decurionibus, & filiis eorum. 50.2
Depositi, vel contrà. 16.3
Diffractione pignorum & hypothecarum. 20.5

Diuersis
- Regulis iuris antiqui. 50.17
- Temporalibus præscriptionibus, & de accessionibus possessionum. 44.3

Diuisione rerum, & qualitate. 1.8

480/C.IV.K.5-3, 49
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

Index Titulorum Digestorum.

Dinortiis,& repudiis. 24.2
Doli mali,& metus exceptione. 44.4
Dolo malo. 4.3
Donationibus. 39.5
Donationibus inter virum & vxorẽ. 24.1
Dote prælegata. 33.4
Dotis collatione. 37.7
Duobus reis constituendis. 45.2

E.

EDendo. 2.13
Effractoribus,& expilatoribus. 47.18
Eo { per quem factum erit, quò minùs quis in iudicio sistat. 2.10
qui pro tutore,próve curatore negotia gessit. 27.5
quod certo loco dari oportet. 13.14
Exactionibus,& duplæ stipulatione. 22.2
Eum, qui appellauerit, in prouincia defendi. 49.11
Excep- rei iudicatæ. 44.2
tione rei venditæ & traditæ. 21.3
Exceptionibus,præscriptionibus, & præiudiciis. 44.1
Excusationibus. 27.1
Exercitoria actione. 14.1
Expilatæ hereditatis. 47.19
Ex quibus causis { maiores 25. annis in integrũ restituuntur. 4.6
pignus vel hypotheca tacitè contrahitur. 20.2
Extraordinariis { cognitionibus, & si iudex litem suam fecisse dicetur. 50.13
criminibus. 47.11

F.

FAmiliæ erciscundæ. 10.2
Feriis, & dilationibus,& diuersis temporibus. 2.11
Fideicõmissaria hereditatis petitione. 5.6
Fideicommissariis libertatibus. 40.5
Fide instrumẽtorũ,& amissione rerũ. 22.4
Fideiussoribus { & mandatoribus. 46.1
& nominatoribus, & heredibus tutorum & curatorum. 27.7
Finium regundorum. 20.1
Fluminibus, ne quid in flumine publico, ripáve eius fiat, quò peiùs nauigetur. 43.12
Fonte. 43.22
Fugitiuis. 11.4
Fundo dotali. 23.5
Furibus balneariis. 47.17
Furti aduersus nautas, caupones, stabularios. 47.5
Furtis. 47.2

G.

GLande legenda. 43.28
Gradibus,& affinibus, & nominibus eorum. 38.10

H.

HEredibus instituendis. 28.5
Hereditate,vel actione vendita. 18.4
Hereditatis petitione. 5.3
His quæ { in testamento delentur,inducuntur,vel inscribũtur. 28.4
pœnæ causa relinquũtur. 34.6
pro non scriptis habẽtur. 34.8
vt indignis auferuntur. 34.9
His qui { effuderint,vel deiecerint. 9.3
notantur infamiâ. 3.2
sui vel alieni iuris sunt. 1.6
Homine libero exhibendo. 43.30

I.

IMpensis in res dotales factis. 25.1
Incendio, ruina, naufragio, naue,rate expugnata. 47.9
In diem addictione. 18.2
In integrum restitutionibus. 4.1
Iniuriis,& famosis libellis. 47.10
Iniusto, rupto, irrito facto testamento. 28.3
In ius { vocando. 2.4
vocati vt eant, aut satis vel cautum det. 2.6
In litem iurando. 12.3
Inofficioso testamento. 5.2
In { quibus causis pignus vel hypotheca tacitè contrahitur. 20.2
rem verso. 15.3
Inspiciendo ventre, custodiendóque partu. 25.4
Institoria actione. 14.3
Instructo vel instrumento legato. 33.7
Interdictis { & telegatis & deportatis. 48.22
siue extraordinariis actionibus, quæ pro his competunt. 43.1
Interrogationibus in iure faciendis,& interrogatoriis actionibus. 11.1
Intersse,actúque priuato. 43.19
Iudicatum solui. 46.7
Iudiciis, & vbi quis agere, vel conueniri debeat. 5.1
Iure { aureorum annulorum. 40.10
codicillorum. 29.7
deliberandi. 28.8
dotium. 23.3
fisci. 49.14
immunitatis. 50.6
patronatus. 37.14
Iurelurando siue voluntario, siue necessario, siue iudiciali. 12.2
Iurisdictione. 2.1
Iuris,& facti ignorantia. 22.6
Iustitia & iure. 1.1

L.

LEgationibus. 50.7
Legatis & fideicõmissis { primò. 30
secundò. 31
tertiò. 32
Legatis præstandis, contra tabulas bonorum possessione petita. 37.5
Lege { commissoria. 18.3
Cornelia de falsis,& de S.C. Libboniano. 48.10
Fabia de plagiariis. 43.15
Iulia ambitus. 48.14
Iulia de annona. 48.12
Iulia repetundarum. 48.11
Pompeia de parricidiis. 48.9
Rhodia de iactu. 14.2
Legibus, senatúsque consultis, & longa consuetudine. 1.3
Legitimis tutoribus. 26.4
Libellis dimissoriis, qui Apostoli dicuntur. 49.6
Liberali causa. 40.12
Liberatione legata. 34.3
Liberis { & postumis heredibus instituendis,vel exheredandis. 28.2
exhibendis,ité ducendis. 43.30
Libero homine exhibendo. 43.29
Libertis vniuersitatium. 38.3
Litigiosis. 44.6
Locati conducti. 19.2
Locis & itineribus publicis. 43.7
Loco publico fruendo. 43.9

M.

MAgistratibus conueniendis. 27.8
Mandati,vel contrà. 17.1
Manumissionibus. 40.1
Manumissionibus,quæ seruis ad vniuersitatem pertinentibus imponuntur. 40.3
Manumissis { testamento. 40.4
vindictâ. 40.2
Migrando. 43.32
Militari testamento. 29.1
Minoribus viginti quinque annis. 4.4
Mortis causa donationibus,& capionibus. 39.6
Mortuo inferendo, & sepulcro ædificando. 11.8
Muneribus & honoribus. 50.4

N.

NAtalibus restituendis. 40.11
Nautæ,caupones, stabularij recepta restituant. 4.9
Nautico fœnore. 22.2
Ne de statu defunctorum post quinquennium quæratur. 40.15
Negotiis. 3.35
Ne quid { in flumine publico fiat, quo aliter aqua fluat, atque vti priore æstate fluxerit. 43.13
in loco publico vel itinere fiat. 43.8
in loco sacro fiat. 43.6
Ne { quis eum, qui in ius vocabitur, vi eximat. 2.7
vis fiat ei, qui in possessionem missus erit. 43.4
Nihil innouari appellatione interposita. 49.7
Nouationibus & delegationibus. 46.2
Noui operis nunciatione. 39.1
Noxalibus actionibus. 9.4
Nundinis. 50.11

O.

OBligationibus & actionibus. 44.7
Obsequiis parentibus & patronis præstandis. 37.15
Officium { assessorum. 1.22
consulis. 1.10
eius,cui mandata est iurisdictio. 1.21
iudicis. 1.20
præfecti

480/C.IV.K.5-3, 50
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

Index Titulorum Digestorum.

Officio { præfecti Augustalis. 1.17
præfecti prætorio. 1.11
præfecti vigilum. 1.15
præfecti vrbi. 1.12
præsidis. 1.18
prætorum. 1.16
proconsulis, & legati. 1.16
procuratoris Cæsaris, vel rationalis. 1.19
quæstoris. 1.13
Operibus publicis. 50.10
Operis { libertorum. 38.1
noui nunciatione. 39.1
seruorum. 7.7
Opetione & electione legata. 33.5
Origine iuris, & omnium magistratuum, & successione prudentium. 1.2

P.

Pactis. 2.14
Pactis dotalibus. 23.4
Peculio. 15.1
Peculio légato. 33.8
Pecunia constituta. 13.5
Penu legata. 33.9
Periculo & commodo rei venditæ. 18.6
Petitione hereditatis. 5.3
Pigneratitia actione, vel contrà. 13.7
Pignoribus & hypothecis, & qualiter ea contrahantur, & de pactis eorum. 20.1
Fœnis. 48.19
Pollicitationibus. 50.12
Popularibus actionibus. 47.23
Possessoria hereditatis petitione. 5.5
Postulando. 3.1
Præscriptis verbis, & in factum actionibus. 19.5
Prætoriis stipulationibus. 46.5
Præuaricatione. 47.15
Precario. 43.26
Priuatis delictis. 47.1
Priuilegiis creditorum. 42.
Probationibus, & præsumptionibus. 22.3
Procuratoribus & defensoribus. 3.3
Pro { derelicto. 41.7
donato. 41.6
dote. 41.9
emptore. 41.4
herede, vel pro possessore. 41.5
legato. 41.8
socio. 17.2
fisluto. 41.3
fuo. 40.10
Proxenecicis. 50.14
Publicanis, & vectigalibus, & commissis. 39.4
Publiciana in rem actione. 6.2
Publicis iudiciis. 48.1

Q.

Que { in fraudem creditorum facta sunt, vt restituantur. 42.8
res pignori vel hypothecæ datæ, obligati non possunt. 20.1
sententiæ sine appellatione rescindantur. 49.8
Quæstionibus. 48.18
{ appellandum sit, & intra quæ tempora. 49.4
ff. Nouum.
Quando { de peculio actio annalis est. 15.2
dies legatorum vel fideicommissorum cedat. 36.2
ex facto tutoris vel curatoris minores agere vel conueniri possunt. 26.9
Quarum rerum actio non datur. 44.5
Quemadmodum seruitutes amittuntur. 8.6
Quibus { ad libertatem proclamare nō licet. 40.13
ex causis in possessionem eatur. 42.4
modis pignus vel hypotheca soluitur. 20.6
modis vsusfructus vel vsus amittitur. 7.4
non competit bonorum possessio. 38.3
rebus ad eundem iudicem itur. 11.2
Qui { à quibus manumissi, liberi non fiunt, & ad legem Æliam Sentiam. 40.9
petant tutores vel curatores, & vbi petantur. 26.6
portiores in pignore vel hypotheca habeantur, & de his qui in priorum creditorum locum succedunt. 20.4
satisdare cogantur, vel iurato promittant, vel suæ promissioni committantur. 2.8
sine manumissione ad libertatem perueniunt. 40.8
testamēta facere possunt, & quemadmodum testamenta fiant. 28.1
Quis { à quo appelletur. 49.3
ordo in possessionibus seruetur. 38.15
cuiusque vniuersitatis nomine, vel contra eam agatur. 3.4
cū eo, qui in aliena potestate est, negotiū gestū esse dicetur. 14.5
Quod { falso tutore auctore gestum esse dicetur. 27.6
iussu. 15.4
legatorum. 43.3
metus causa gestum erit. 4.2
quisque iuris in alterum statuerit, vt ipse eodem iure vtatur. 2.2
vi aut clam. 43.24
Quorum bonorum. 43.2

R.

Ratam rem haberi, & de ratihabitione. 46.8
Rebus { auctoritate iudicis possidendis, vel vendendis. 42.5
creditis, si certum petetur, & de condictione. 12.1
dubiis. 34.5
eorum, qui sub tutela vel cura sunt, sine decreto non alienādis, vel supponendis. 27.9
Receptoribus. 47.16
Receptis, qui arbitrium receperunt, vt sententiam dicant. 4.8
Regula Catoniana. 34.7
Re iudicata, & de effectu sententiarum, & de interlocutionibus. 42.1
Rei vindicatione. 6.1
Religiosis, & sumptibus funerum, & vt funus ducere liceat. 11.7
Re militari. 49.16
Remissionibus. 43.25
Rem pupilli vel adolescentis saluam fore. 46.6
Requirendis, vel absentibus damnandis. 48.17
Rerum amotarum. 25.2
Rerum permutatione. 19.4
Rescindenda venditione, & quando licet ab emptione discedere. 18.5
Ripa muniendā. 43.15
Ritu nuptiarum. 23.2
Riuis. 43.21

S.

Saluiano interdicto. 43.31
Senatoribus. 1.9
Senatusconsulto { Macedoniano. 14.6
Silaniano, & Claudiano, quorum testamenta ne aperiantur. 29.5
Sententiam passis, & restitutis. 48.23
Separationibus. 42.6
Sepulchro violato. 47.12
Seruis exportandis, vel si ita mancipium venierit, vt manumittatur, vel contrà. 18.7
Seruitute legata. 33.3
Seruitutibus. 8.1
Seruitutibus { rusticorum. 8.3
prædiorum { vrbanorum. 8.2
Seruo corrupto. 11.3
Si { ager vectigalis, id est, emphyteuticarius petatur. 6.3
à parente quis manumissus sit. 37.12
certum petetur, de rebus creditis, & de condictione. 12.1
eni plus, quàm per legem Falcidiam licuerit, legatum esse dicetur. 35.3
ex noxali causa agatur, quemadmodum caueatur. 2.9
familia furtum fecisse dicetur. 47.6
ingenuus esse dicetur. 4.14
is, qui testamēto liber esse iussus erit, post mortem domini, ante aditam hereditatem subripuisse aut corrupisse quid dicatur. 47.4
mensor falsum modum dixerit. 11.6
mulier ventris nomine in possessione, calumniæ causā, esse dicetur. 25.6
pars hereditatis petatur. 5.4
pendente appellatione mors interuenerit. 49.13
quadrupes pauperiem fecisse dicetur. 9.1
quid in fraudem patroni factum sit. 38.5
quis aliquem testari prohiberit, vel coëgerit. 29.6
quis cautionibus in iudicio sistendi causa factis nō obtēperauit. 2.11
quis in ius vocatus non ierit, sine quis eum vocauerit, quem ex edicto non debuerit. 2.5

480/C.IV.K.5-3, 51
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

Index Titulorum Digestorum.

quis ius dicenti non obtemperauerit. 2.3
quis, omissâ causâ testamenti, ab intestato, vel alio modo possideat hereditatem. 29.4
seruitus vindicetur, vel ad alium pertinere negetur. 8.5
tabulæ testamenti extabunt. 37.2
tabulæ testamenti nullæ extabunt, vnde liberi. 38.6
tutor, vel curator, vel magistratus creatus appellauerat. 49.10
ventris nomine muliere in possessionem missa, eadem possessio dolo malo ad alium translata esse dicatur. 25.5
vsusfructus petatur, vel ad alium pertinere negetur. 7.6
Solutionibus, & liberationibus. 46.3
Soluto matrimonio quemadmodum dos petatur. 24.3
Sponsalibus. 23.1
Statu hominum. 1.5
Statu liberis. 40.7
Stellionatus. 47.20
Stipulatione seruorum. 45.3
Stipulationibus prætoriis. 46.5
Successorio edicto. 38.9
Suis & legitimis heredibus. 38.16
Superficiebus. 43.18
Supellectile legata. 33.10
Suspectis tutoribus & curatoribus. 26.10.

T.

TAbulis exhibendis. 43.5
Termino moto. 47.21
Testamenta quemadmodum aperiantur, inspiciantur, & describantur. 29.3
Testamentaria tutela. 26.2
Testamento militis. 29.1
Testibus. 22.5
Tigno iuncto. 47.3
Transactionibus. 2.15
Tributoria actione. 14.4
Tritico, vino, vel oleo legato. 33.6
Tutelæ & rationibus distrahendis, & velli curationis causâ actione. 27.3
Tutelis. 26.1
Tutoribus & curatoribus datis ab his, qui ius dandi habent, & qui, & in quibus causis specialiter dari possint. 26.5

V.

VAcatione, & excusatione munerum. 50.5
Vbi pupillus educari vel morari debeat, & de alimentis ei præstandis. 27.2
Ventre in possessionem mittendo, & curatore eius. 37.9
Verbo- obligationibus. 45.2
rum significatione. 50.16
Veteranis. 49.18
Veteranorum, & militum successione. 38.22
Via publica & itinere publico reficiendo. 43.11
Via publica & si quid in ea factum esse dicatur. 43.10
Vi bonorum raptorum, & de turba. 47.8
Vi, & vi armata. 43.16
Vnde cognati. 38.8
Vnde legitimi. 38.7
Vnde vir & vxor. 38.11
Vsu, & habitatione. 7.8
Vsu, & vsufructu, & reditu, & habitatione, & operis per legatum, vel fideicommissum datis. 33.2
Vsufructu accrescendo. 7.3
Vsufructu earum rerum, quæ vsu consumuntur, vel minuuntur. 7.5
Vsufructu & quemadmodum quis vtatur fruatur. 7.1
Vsufructuarius quemadmodũ caueat. 7.9
Vsurpationibus, & vsucapionibus. 41.3
Vsuris, & fructibus, & causis, & omnibus accessionibus & mora. 22.1
Vt ex legibus, senatusve consultis possessio detur. 38.14
Vt in flumine publico nauigare liceat. 43.14
Vt in possessionem legatorum vel fideicommissorum seruandorum causâ esse liceat. 36.4
Vt possidetis. 43.17
Vt legatorum seu fideicommissorum seruandorum causâ caueatur. 36.3
Vtrubi. 43.31
Vulgari, & pupillari substitutione. 28.6

480/C.IV.K.5-3, 52
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

INDEX
OMNIVM LEGVM QVÆ HIS PANDECTARVM, SEV DIGESTORVM LIBRIS COMPREHENDVNTVR.

Prior numerus Librum, alter Titulum, postremus legem denotat.

Aduerte legum initia primùm iuxta editionem vulgatam, deinde secundùm Florentinam, obseruato huius scribendi genere, in hunc Indicem eo conuicta, vt mihi desidres, & vt citius, quod quæris, comperias.

A

Accusatione desiit lib. 48. tit. 16. l. 6
Ab aliquato, vel alio. 27.10.11
Ab ea parte. 12.1.5
Ab emptione. 2.14.58
Abesse Reipub. causa. 4.6.35
Ab exheredati. 50.1.116
Ab exhortatore sententiæ. 49.1.4
Ab herede. 42.4.1
Ab his quæribus. 50.5.20
Ab hostibus autem. 4.6.25
Abigeatus crimen. 47.14.1
Ab imperatore nostro. 47.15.6
Ab intestato. 29.6.16
Abolitio. 48.16.8
Ab omni milicia. 49.16.11
Abortionibus hæredibus. 50.1.104
Abscessus. 3.3.31
Absentia eius qui. 50.17.140
Absens. 38.5.10
Absentem accipere debemus cum. 50.16.193
Absentem in crimin bus. 48.19.5
Abunculo nupturi. 12.7.5
Acceptilatio est. 46.4.1
Acceptilatio sub conditione. 46.4.4
Acceptum, & edentis nihilum. 46 8 15
Acceptis à Mæuio ccccum. 35.2.93
Accessio. 44.3.16
Accusare Claudiviide, Cùm tibi visum fuerit 49. 5.17
Accusatus. 47.25.5
Accusatore defuncto. 48.2.13
Accusaremur. 48.16.1
Accusantur. 48.3.35
Acta apud se habita. 42.1.45
Actio de arboribus. 19 3.1
Actio in personam. 44 7.18
Actio negotiorum gestorum. 3.5.47
Actio stellionatus. 47.20.1
Actionis verbo. 44.7.37
Actiones verbo. 50.16.34
Actiones restitutorie. 20 1.14
Actiones depositi. 16.3.13
Actiones differi nõ. 17.2.85
Actiones aduersus. 44.7.7
Actiones de seruitutibus. 8.1.1
Actionum genera. 44.7.25
Actor à tutore datus. 46.8.9
Actoris procuratio. 3 3.30
Actorum verba. 42.1.46
Actus legitimi. 50.17.77
Actus fic recipiem. 16.7.19
Ad bestias. 48.19.31
Ad certum partem. 8.1.6
Ad cognitionem. 42.4.13
Ad curatores. 39.2.46
A decurionatu. 50.5.5
Ad diem. 45.1.77
Adeo quidem. 19.2.58
Adeo quidem. 41.2.7
Adeo quidem. 2.1.8
Adea, quæ non habent. 50.17.137
Ad eos qui. 15.4.19
Ad eum quem. 39 5.35
Ad exulat oscem. 50.5.14

Ad exhibendum. 10.4.19
A Diuo Pio rescriptum est. 23.2.58
A Diuo rescriptum est. 41.2.13
A duobus maximus. 38.8.4
Affectionis gratia. 39.5.5
Ad fidem rei. 22.5.12
Ad fiscum. 35.2.16
Adgnato propior femina. 26.4.20
Ad gere iurisurando. 37.14.6
Adire eram ab. 1.11.1
Adire hereditatis. 29.2.47
Ad Imperatorem. 49.1.16
Ad instrumentum. 22.5.34
A legatum. 3.5.61
Ad principem emissa. 49.1.21
Adquirat. 2.14.18
Adquirentur nobis. 41.2.10
Ad rempublicam. 50. 4.8
Adsignare & pure. 38.4.7
Adsignare libertum. 50.6.207
Ad successionem. 48.21.1
Adsumptio originis. 50.1.6
Ad tempus ædine. 50.1.1
Adumpsisse pudicitia. 47.10.10
Ad vsum numerum. 48.1.11
Ad veteranu. 36.1.40
Administrantes rem. 17.1.41
Admonendi. 11.1.31
Adopto enim. 1.7.16
Adopto non iure. 1.7.38
Adoptiones. 1.7.43
Adoptare quis apud. 1.7.1
Adoptare quis potest. 1.7.17
Adoptiuus filius. 23.2.14
Adoptiuum patrem. 2.4.8
Adoptiuè quoque post. Hæc lex est in § 8.1.7.22
Ad perceptionem. 7.1.48
Ad personas. 11.1.13
Ad quin aucara. 3.3.39
Ad rem mobilem. 3.3.56
Arrogato paterfamilias. 1.7.40
Ad res donatas. 11.1.11
Aduersus exceptionem. 44.1.13
Aduersus extraneos. 41.2.33
Aduersus mensorem. 11.6.1
Aduersus sententiam arbitri. 4.8.29
Aduersus testamentum. 5.2.30
Aduiter diem. 48.5.19
Ædæ sanctæ rei. 18.2.73
Ædium autem. 13.1.13
Ædibus communibus. 39.3.18
Ædificatum. 39.2.45
Ædificia quæ seruitutem. 8.1.13
Ædificia Romæ. 50.10.1.9
Ædiles autem. 21.1.38
Ædiles etiam. ibid.1.1
Ædilicia vetusta. 8. 4.1
Ædituos deb nos. 39.1.10
Æmilius Iacetus. 16.7.33
Æmilius Latinius. 4.4.38
Æquissimum est hoc. 37.2.2
Æquissimum visum est. 38.17.5
Æquissimum putat Pomp. 8.10.1
Æstimate res. 24.3.51
Æstimationem heredis. 50.4.16

Æstimatis rebus. 24.3.30
agafo cum tabernam. 3.1.3
agere etiam videtur. 44.1.1
agri est locus. 3.17 17
agraria lege. 47.21.3
agri ciuitatum. 8 3.1
agri vfufructus. 7.1.18
à filio herede. 50.1.15
à filio herede. 14.1.15
à filia petit. 38.1 21
à fratre posbamb. 30.1.117
ãchales seruos. 48 10.14
AI MEFA PENKEYEPAI. 1.4.3
ait D. Traianus. 49.14.16
ait, lex, quæris. 3.2.11
ait prætor. 4 4.7
ait prætor aiunt. 4.9.1
ait prætor. 22.1.3
ait prætor quod. 4.1.1
ait prætor. 22.1.7
ait prætor. 4 6.13
ait prætor quod. 13 6.1
ait prætor si quis. 6.1.1
ait prætor ouus. 41.1.5
Ait prætor in cum. 14 1 5
ait prætor qui. 2.1.3.1
&t prætor. 28 8.9
ait prætor qui. 43.32.1
ait prætor quem. 43.29.1
ait prætor quæ. 43.27.1
ait prætor glaudem. 43.28.1
ait prætor. 43.26.2
ait prætor. 43 6.1
ait prætor. 42.1 25
ait prætor. 41.2.1
ait prætor. 41.2.10
ait prætor. 43.1.1
ait prætor. 43.4.1
ait prætor. 43.12.1
ait prætor. 43.23.1
ait prætor. 43.17.2
ait prætor fi. 3.1.3
ait prætor. 41.2.1.1
ait prætor. 43 10.1
ait prætor. 43.15.1
ait prætor. 43.24.5
ait qui aliter. 14.3.14
alia causa est. 45.2.18
aliam causam esse. 12.2.18
aliar autem procuratorem. 13.3.6
a libero. 38.2.15
alimenta res pignori data. 13.7 20
alimenti acram. 41.4.13
alimento cum sit. 18.1.47
alimentorum verbum. 50.6.18
alimentum enim. 10.2.13
alienatum. 30 8.67
alieno seruo. 40.5.31
alienus fundus. 35.4.61
alimenta & vestiaria. 34.1.10
al menta liberto. 25.3.6
alimentorum causa. 38.1.11
alio herede. 34.8.9
alij propter fusp cionem. 48.2.9
alio loco. 13.4.1

alio

VVV 3

480/C.IV.K.5-3,
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

Index legum Digeſtorum.

aliquid dicemus. 18.1.11
aliquando accidit. 35. 1. 107
aliquando eciam. 34.4.11
aliquando loco. 18.1.13
aliquando mandare. 1.16.7
alius atque. 18.1.10
alius atque ſi ſeruus. 33 8.13
alterius curatoris. 27.3.10
alterius hereditas. 34.4.23
aliud eſt capere. 30.16.71
aliud eſt iure ſi quid. 46 3. 106
aliud ſi aus eſt. 30. 6. 152
aliud eſt promittere. 30.16.174
aliud eſt ſi patet. 23. 4.29
aliud eſt vendere. 30.17.160
alius iuratus. 12.4.15
alterius circumuentio. 10.17.49
alterius prouincie. 48.2.11
alius ades ſuas. 8. 3.13
alumne ſue. 34. 4.30
alumni magis. 40.2.14
ambitioſa ſcriptu. 30.9 4
amicißimos. 29.1.36
amiſſi ruina. 46.1.31
amille aures. 14.1.1
amillione curatus. 4.7 7
amplius non peti. 46 8.13
amplius petit. 40.12.3
à amicißimis. 30.3.7
amilla fugitiua. 47.2.60
amiſſarum etiam partus. 3.3 17
animo pecus, quam corpore. 32.1.67
an in magiſtratus. 27 8.9
an inutilis acceptilatio. 46.4.8
an cuius ex. 3.4.8
an apud ſe manumittere. 40.1 5
an pars pro derelicto. 41.7 3
anniculus amittitur. 30.16.131
anniculus non ſtatim. 30.16.134
anni ſpacium. 48.17.1
annonam adempeare. 47.11.6
annua his verbis. 33.1.10
annuam pecuniam. 33.1.6
annum autem in perſonam. 3.4. 6
annus exactus. 48. 17.4
ante litem conſtellatam. 3 3.16
ante omnia. 11.3.23
ante tabulas. 15 6 5
antequam damnum detur. 39.2.16
anne quinquennium. 40 5.1
ante reſtituram. 48.3 104
ante virum anchoris. 24.1 5
ante ſententiam. 49.5.2
antrus aut. 39.1 14
an vnus ex ſociis. 8 5.11
an vſufructus. 7.1.56
Anuachenſium. 48.5.37
Antiqui libro venti. 5 4 3
Antiſtius, vide infrà, Artius ſanctum.
Antiſtius Labeo. 48.1.58
Antoninus Auguſtus Pius. 40 5.42
an patre vel domino. 12.1.6
Apiciuſius Vide, Cum ſeruus legatus paulò poſt prin.
apparet etiam. 38.1.19
apparet etiam. 42.19.3
Appius Thymbr. 47.1.2
Appius ait. ibid.14
appellandi vſus. 49.1.1
appellatio nihil obeſſe. 49.1.13
appellari à legato. 49.3.1
appellatione parentis. 50.6.5
appellat nec interpellat. 49.3.1
appellatione re. 50.6.72
appellatore defuncto. 49.1.3
à peregre. 3.1.11.& 40.12.1
apud Antiſtium. 12.7.61
apud Aſſidium. 33.6.10
apud Celſum quæritur. 44 4.4
apud eum. 40.1.14
apud ſi mulieribus. 1.1.4.1
apud ſimul familiæ. 40 1.18
apud hoſtes ſuſceptus. 49.1.9
apud Iulianum. 46.3.10
apud Iulianum quæritur. 41.4.1
apud Iulianum relatum eſt. 36 1.11
apud Iulianum ſcriptum eſt. 29 14.3
apud Labeonem. 30.16.146
apud Labeonem quæritur. 19 5.10
apud Pamphilum. Vide, Apud Phuphidium. 34.2.5
apud prætichum. 40.2.21
apud prætorem. ibid.1
apud proconſulem. ibid.17
apud Trebatium. 39.3.1
apud veteſtiores. 2.13.1
à qua ætate. 28.1.5
aqua ſi in partem. 8.6.9
aquam quæ cetebatur. 8.6.16
aquiliana ſtipulatio. 2.15.4
aquilius Regulus. 39.5.27
à quo ſeruus petebatur. 6.1.58
à quo fundus petitur ſumma eſt l. edificatum ha bes. 39 2.45
arbiter ad ſtrendam. 4.8.48
arbiter calendis. 4.8.40
arbiter diuidendæ 10.3.11
arbiter ex compromiſſo. 4.8.30
arbiter ita ſumptus. 4.8.33
arbiter inita cretum. 4.8.22
arbiter iudicij ſ. petitor eſt. 4.8.26
arbitri diuiſuræ hereditatis. 10.2.14
arbitro ad fideiuſſores. 2.8.3
arbitrio quoque. 10.2.17
arbitrum familiæ. 10.2.43
arbitraria actio. 13.4.2
arbitrio iuſtæ. 4.3.11.8
arbor, quæ in confinio. 10.1.13
arbores vi. 7.1.59
arboribus cauſſa. ibid.12
arboribus quoque. 18.1.38
arceſſuſa. 1.5. 5
argentarius. 2.13.10
argentarium. 5.1.45
argento legato. 32.1. 33
argentum commodatum. 13.6.20
argumento ſunt. 34 2. 15
Ariſto ait. 1.8.10
Ariſto ait. 39.3.12
Ariſto ait, quoniam. 19.2.2
Ariſto craſſinas. 29.2.28
Ariſto in decretis. 29.2.99
Ariſto negauit. 29 7.9
Ariſto Neratio Appiano. 40.4.46
Ariſto Neratio. 40.4.46
Ariſto Neratius Priſco. 20 3.1
Ariſto reſpondit. 23.4.1
Ariſto ſcribit. 28.8.5
armatos non ſtique. 48.6.9
armorum appellatio. 50. 6.41
Arriianus ait. 44.7.47
Arrianus Seuerus præfectus. 49.14.41
à ſententia. 49.1.5
aſſe toto. 28.5.77
à re hominem. Vide infrà, Te hominem.
à reſtatore rogatus. 35.1.108
at cum heres. 13.1.15
Athaleæ ſeruus. Vide, Aithaleæ ſeruus. 24
Athletas autem. 8.2.4
Athletæ habent. Vide, si vetus exercitus.
à Titio herede. 47.2.64
à Titio ita ſtipulatus ſum. 45.1.1.2
Attius fundum. 41.1.38
at qui natura. 3.3.20
at ſi mutilis. 33.8.1
at ſi extrinſecus. 10.3.4
at ſi quis impediat. Vide, & ſi quis impediat. 11. 7.14
adcerpere poſſicitia. Vide ſupra, Adempeare apud.
Atteius ait. 39.3.14
Attilicinus Proculo. 23 4.17
Attilus Regulus. 39.5.27
Attius fundum. 41.1.38
Attius fundi Corneliani heres. 28 5.1
at ubi inſtorus. 37.3.11
at vbi vi. 5.3.14
à tutela remotus. 27.4.4
à tutore pupilli. 6 1.27
à tutoribus & curatoribus. 26.7.33
auferatur ei. 49.14.46
auferus. vide Fuſidius.
auferatur hereditas ex aſſe. 34.9.5
auia reputibus. 26.5.13
auia, quæ nepotem. 25.1.77
auibus legatis. 32.1.66
à vobis quoque. 33 1.5
Aurelius Symphorus. 34.3.28
Aurelio Sempronio. 34.3.20
aut ætate. 37.8.5
aut album qui vexauerus. 47.2.2
aut certe. 38.2.19
aut adſiſtante aliqua. 2.3.21
aut ſanitum. 48.19.8
aut dare aliquem. 46.8.3
aut facta putauerat. 48.19.16
aut in id dabitur. 4.2.13
aut iuqua vſufructus. 47.2.28
aut longa peregrinatio. 3.3.23
aut munus petunia. 13.4.6
aut periſidioſa. 38.2.4
aut petuarum. 38.16.10
aut qui ait ex. 41.3.45
aut religioſus beneficium. 4.3.28
aut ſi ante denuntiatum. 8.2.30
aut ſi conſulatus. 3.3.51
aut ſi valetudinem. 3.3.9
aut vbi quiſque. 41.3.5
Ac nuptiæ. 49.1.15
auunculo ſuperua. vide ſupra, Abunculo nuptiis. 12.7.5
auunculo filio. 38.4.18
auus de pris nomine. 8.1.4.33
auus nepris nomine. 33.3.7.9
auus pedtus eſt. 23.4.30
auxilium ſuregium. 4.4.37
Auxilium ſuregium. 12.2.9
Baſſianus Marcellus. 23.4.30
Bealitia ſuusfamiliæ. 30.1.18
barbarius Philippus. 1.14.3
Bello amiſſi. 27.1.18
Bene eſt. Vide infrà, Re eſt.
bene ex re eſt. Vide ſupra, Re eſt.
Beneficio legis Falcidiæ. 35.2.39
Beneficium Imperatoris. 1.4 3
Benignus reges interpretandæ. 1 3.18
Benignius autem. 4.1.2.6
Bina mancipia. 30.3. 91.
Binæ ædes. Vide infrà, Gaurus Marcellus. 8. 2. 15
binis quis ædes. 8.2.36
Bona autem hic. 37.1.6
Bona ciuitatis. 30.6.15
Bona eorum qui in. 49 13.2.1
Bona hiſce quæ in contractibus. 18.3.38
Bona fides. 30.17.136
Bona ſi lex non patitur. 19.2.30
Bona hoes non patitur. 30.17.37
Bona ſide perſonam. 16.1.27
Bona ſide ſeruu poſſeſſor. 9.4.11
Bona ſiſco. 49.14.39
Bona militis. 38.2.22
Bonæ fidei emptor. 30.6.109
Bonæ ſi lei emptor. 41.1.48
Bona publica. 42.5.1
Bona vxor. 45.3.9
Bona vendita. 41.5.38
Bonæ ait eſtimationem. 21.2.13
Bonorum. 30.16.49
Bonorum appellatio. 50. 16.208
Bonorum ſiſco vindicatorum. 49.14.8
Bonorum poſſeſſio admiſſa. 37.1.1
Bonorum poſſ. poteſt pen. 38.6.1
Bonorum poſſeſſione. 37.5.22
Bonorum poſſeſſionem. 46.8.14
Bonorum venditis. 27.10.8
Bonum qui cornu perit. 21.1.43
Bones alienos. 6.1.53
Bones. 30.16.89
Brutier. 1.11.1
Caius Seius. Vide, Gaius Seius, & ſic de cæteris
Cædere eſt. 47.7.5
Cæſ. ariſicandi. 5.1.6
Cæſar cum infule. 39.4.13
Cæteri. Vide cæteri.
Cæſi 0 1 M. 16. 3. 22
Calculi errotis. 30.1.8
Camelia pea. 32.24.14
Campanus ſcribit. 38.1.49
Cancellauerat quis teſtamentum. 40.4.1
Capienda occaſio. Vide, Rapienda occaſio. 50.17. 168
Capitalium pœnarum. 48.19.28
Capite quinto l. Iuliæ. 48.5.25
Capite trigeſimoquinto. 23.2.29
Capitis diminutionis. 4.5.11

480/C.IV.K.5-3,
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

Index legum Digestorum.

capitis diminutione pereunt. 38.16.13
capitis diminutionis permanentis. 38.2.3
capitis minutio. 4.5.1
capitis postulati. 46.1.53
capitis rei. 48.2.21
capitis reus. 48.2.21
capitalium pœnarum. 48.19.28
captatorias. 28.7.70
captatoriæ scripturæ. 30.1.64
caput ex rescripto. 48.22.1
carbonianum edictum. 37.10.3
carbonum appellatione. 50.16.167
carceri præpositus. 48.3.8
Carnelia Pia. Vide supra, Camelia Pia.
caro & cortium mortui. 7.4.16
Cassius adhonem. 41. 8.1
Cassius ait. 46.3.17
Cassius etiam. 34.3.18
Cassius Longinus. 1.2.2
Cathrenæ peculium. 49.17.11
Catoniana regula). 34.7.1
Catoniana regula ij. ibid.3
cauari vt ad certam. 8.4.4
auſa cognita impubes. 28.6.40
cauſam meam vigesimi annis. 40. 1.10
cedere diem. 50. 16. 213
Celſus 2.2, 6 arbiter. 4. 8.13
Celſus filius putabat. 28. 3.2
Celſus ſcribit. 10.4.5
Celſus ſcribit quoties. 11.7.14
Celſus libro duodecimo Digeſtorum. 40. 9.1
Celſus li. xxiv. 46.3.67
cenſeri. 50.4.121
cenſus & monumenta. 11.3.10
centum capitæ. 13.4.8
Centurio ſecundo. 18.1.17
Centurio filius. 29.6.15
ceneſimis Kalendis. 41.1.48
cenſionem ſeruum. 38.1.42
certè non dubitatur. 47 7.4
certè ſi interim. 43.16.6
certo generi. 8.3.23
certo pretio. 48.18.13
certum confeſſus. 42.2.6
certum eſt, Vide infrà, Verum eſt.
certum eſt enim. 18.1.6
certi condictio. 12.19
certarum rerum. 16.2.12
certis ex cauſis. 48.2.2
ceſſat ignominia. 44.6.36
ceteri igitur. 30. 1.42
ceteri quoque. Vide, Et ceteri. 30. 16.44
ceteræ itaque res. 10.1.4
ceterum tamen. Vide infrà, Formina tutores. 27. 1.17.
ceterum cum fructibus. 6.2.31
ceterùm poſſea. 46.3.3
ceterùm hæc eo. 7.8.4
ceterarum quoque. 7.8.9
ceterorum & reliquorum appellatione. 50.16.160
Charidemo mealus eſt lega. 3.50.12
Charæ appellato. 37.11.3
Charæ legatæ. 32.1.76
Chirographi debitorum. 14.3.17
Cicero in oratione. 48.18.13
circa rem, qui. 12.3.14
circa eos, qui ita heredes. 28.4.2
circa inoffi.oſi. 5.2.14
circa legem Falcidiam. 35.2.66
circa pupillum. 26.7.12
circa tempora. 38 13.3
circumcidere ſudeis. 48 8.11
ciuitas matri. 11.1.17
ciuibus ciuitatis. 34.5.1
ciuitatibus legari poteſt. 30.1.121
ciuilis conſtitutio. 47.1.1
clam poſſidere. 41.2.6
Claudius Felix. 20.4.16
Claudius Scleuens. 34.7.13
claudus traditus. 18.1.74
Clemens patronus. 28.5 81
Clodius Clodianus. 32.1.97
codicilli ſi fecommiſſa. 34.2.34
codicilli teſtamento. 33.1 18
coepiſſe qui intelligitur. 50.16.140
coepium vſucapionem. 41.3.4
cogi poterit. 36.1.16
cognationis pœna. 48.19.28
cognatis accuſatio. 38.8.6
ff. Nouum.
cognitio de libera. 40.2.8
cognitio de ſuſpectis. 1.2.4
cognitionem mouerus. 50.13.3
cognoſcere inſtrumenta. 50.16.56
coheredi ſubſtitutus. 28.6.41
coiri ſocietatem. 17. 2.1
colligarum appellatione. 50.16.173
Collegia & quæ fuerint. 47.22.3
colluſionem detegere. Vide, quæ de J. Colluſionem detegere.
Colonia Philippenſis. 50.15.6
colonus eum. 43.16.12
colonus cum lege locationis. 19.2.61
commentationem. 22.3 31
commendare. 50 16.186
commiſſa veſtigalium. 39.4.14
commodare poſſumus. 13.6.13
commodis præmiorum. 42.1.40
commodiſſimè is qui. 28.2.10
communi liberto. 2.4.23
communi liberto. 38.2.24
communis ſeruus). 20. 3.24
communis ſeruus ij. 10.3.16
communis ſeruus 40.1.24
communis ſeruus. 42.2.42
communi dividundo). 10.3.13
communi dividundo ij. ibid. 30
compenſatio. 16.2.2
competit libertas. Vide, Nulla competit. 40. 9. 19
competit hoc interdictum. 43.24.16
compiura ſcrauſconfella 26.8.13
comprehenſum erat lege. 28.2.60
comptomiſſum. 4.8.2
computationi in alimentis. 35.2.68
conceſſi ſolet. 43 9.2
concubinam ex ea. 25.7.3
concubinam ex ſola. ibid. 4
concuſſionis iudicium. 47. 13.2
condemnauit. 48.20.11
condictioni ex cauſa. 3.2.2
condictioni in præcipuum. 43.1 100
condtiones). 28 7.9
conditiones ij. 28.7.14
conditiones extraneas. 35.1.99
conditionem quæſam. 35.2.2
conditionum, quæ. 35.1.91
conditionibus pupillus. 35.1.5
conditionales creditores. 50.16.54
confeſſus. 42.2.1
confeſſionibus falſis. 22.2.13
confectionem codicilli. 29 8.8
congruit bono. 1.17.3
coniunctim heredes. 31.1.80
coniunctionem eum. 50.16.19
conclusionem detegere. 40.2.6.2
conſenſiſſe autem videntur. 3.2.2
conſenſu fiunt obligationes. 44.7.3
conſilij non fraudulenti. 50.17.47
conſilio & opera. 17.10.7
conſiliari eo tempore. 22.2.2
conſtante matrimonio. 48. 5. 16
conſtat eum, qui. 41.3.4
conſtituit inter ſeruum. 48. 22.1
conſtituit poteſt. 3.4.2.2.
Conſtitutione Diui Pij. 38 5.2.2.
conſtitutione Imp. noſtri. 48.18.3.
conſtitutiones quæ. 49.2.16
conſtitutionibus principalibus. 47.10. 37
conſtitutionibus principum. 50.1.24
conſtitutionibus quibus. 34 7.33
conſulari feminæ. 1.9.1
contenet igitur. 1.2.3
contineatur autem. 33 7.14
contineus actu. 45.2.23?
contra etiam. 14 6.2
contra iuris ciuilis. 2.14.28
contra legem facit. 2.3.19
contra naturam. 23.2.6
contra pupillum. 41.2.34
contra quoque. 21.2.30
contractus imaginarij. 44.7.24
contractur quidam. 50.17.23
contrauiſſe. 47.7.2.2
contrahitur hypotheca. 20.1.9
contrariam tutelæ actionem 27.4.2
controuerſia. 2.15.24
controuerſia rerum. 42.1.53
conuenit mihi rectum. 18.1.65
conuenire. Vide, Illud conuenire. 23.4.5
conuentio generalis. 20.1.2
conuentio priuata. 40.12.37
conuentionem autem. 2.14.5
conuento herede. 27.3.23
coram Titio. 50 6.209
Cornelius & Mauius. 28.5 69
corpora animadauerſorum. 48.18 3
corpora eorum. ibid. 1.
corrumpitur animus ſeruj. 11.3.15
corum herro ſubigendo. 39.4 11
credendum eſt. 26. 8.4
creditor, accepta pignoribus. 20.4.3
creditor autem in eſt. 50.16.35
creditor cum fideiuſſoribus. 49.1.18
creditor cum pignus. 13. 7.15
creditor debitori. 34.2.32
creditor fundum ibi obligatum. 19 1.32
creditor iudicio. 24.3.42
creditor mandatorem. 17. 1.60
creditor oblatam. 46.3.102
creditor prædia. 20 1.13
creditor qui iure fuo. 20 5.12
creditor qui non. 12.1.18
creditor, qui ob. ibid.13
creditor qui permittit. 20.17.158
creditor, qui prædia. 20. 5.2
creditor qui præſcriptione. 44.3. 11
creditor, qui prior. 20.4.16
creditor, qui ſcienr filiumfamilias. 20. 3.5
creditoris arbitrio. 20. 3.8
creditoris cuius. 47.2.15
creditori actio. 47.2.87
creditori, cui pignoris. 39.2.9
creditori ita poteſt. 32.1.24
creditori qui. 42.5.24
creditorem cui res. 31.1.85
creditorem filiumfamilias. 24.2.18
creditore qui de mutuo. 12.1.42
creditore in poſſeſſionem. 42.5.24
creditores accipiendo. 50.16.10
creditores & adueſtus. 48.7.7
creditorum appellatione. 50.16.11
creditoribus, qui. 42.6.4
crimen vel pœna. 48. 19.16
cui bona. 48.2.3
cuicunque igitur negotio. 14.3.3
cui conſequens eſt. 25, 1.18
cui dotem abeſt. 21.1.11
cui eorum à parente. 3.1.3
cui fuerit ſub hac. 35.2.15
cui fundus legatus eſt. 33.1 30
cui instituto data eſt. 2.2.2
cui ius eſt denandi. Vide, Cuius eſt denandi. 50. 17. 163
cuilibet enim intelligenti. 39.2.21
cuilibet in publicum. 43.7.1
cui munera publici. 5.4.12
cui neceſſitas. 40.2.3.38
cui opus nouum. 39.1.22
cui per fundum iter aquæ debetur. 43. 20. vlcm.
cui pacto renitaris. 18.7.5
cui præcepta cura. 50.16.37
cui quæ domus eſſent. 32.1 84
cui rectè ſolatur. 46.2.10
cui res ſub conditione. 19 1.20
cui ſeruus ipſius. 39.4.25
cui vinum heret. 33.6.6
cui vſus relictus. 7.8.2
cui vſusfructus legatus eſſet. 33.2. 30
cui vſusfructus legatus eſt. 7.1.67
cuius arbitrium. 8.2.24
cui bona. 27.10.9
cuiuſcunque fundi vſusfructuarius. 7.1.60
cuius affectus eiusdem prodeſt. 50.17.148
cuius eſt donandi. 50.17. 163
cuius interfuit. 46 2.10
cuius per errorem. 50.17.53
cuiuſque dolo malo. 38.4.6
culpa caret, qui ſcit. 50.17.50
culpa eſt, imaginere ſi. 50 17.36
cum ea pignori datur. 47.2.10
cum ab eo. 18. 1.4
cum ab initio. 29.3.4
cum ab eo heredc. 3.2.33
cum adopcio ſit. 2.7.7
cum ad præſens tempus. 22.1.17
cum alicui ciuitati. 3.5.26
cum.

480/C.IV.K.5-3,
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

Index legum Digestorum.

cum alij pecun. 33.6.2
cum alimenta. 34.1.20
cum aliter. 29.3.7
cum alius ab alio. 7.2. vlt.
cum aliter aliter. 26.2.11
cum amplius solutum est. 30 17.84
cum a pluribus heredibus. 33.3.7
cum apud hostes. Vide, Dum apud hostes. 28.2. 31.
cum apparebit emptorem. 19.2.47
cum apud Sempronium. 46.7.10
cum Aquiliana. 2.13.5
cum arbor aut alind. 14.3.5
cum à te vi. 41.2.6.10
cum à te pecuniam peteres. 4.3.23
cum aurum vel argentum. 34.2.29
cum autem arbor. Vide, Cum arbor.
cum autem fundi possessor. 6.2.52
cum autem pars bonorum. 37.2.9
cum autem redhibitio. 21.1.23
cum suus filium. 35.1.11.
cum bissextum Kalendis. 50.16.98
cum bona venirent. 42.5.10
cum centum quæ quis purè reliquit. 30.84.9
cum certum quinctus. 33.8.7
cum certum auri. 34.1.9
cum certum pondus olei. 33.6.4
cum codicillis. 28.2.34
cum colono. 2.6.14
cum conflet. 43.10.5
cum contenderet. 17.1.62
cum consensit, vtis. 10.1.10
cum crederetur. 47.2.55
cum curatore decem. 46.8.16
[* cum *] curatore & pro tutore. 26.7.26
cum debitor gratuita pecunia vtatur. 20.1.8
cum debitore decem. 46.8.16
cum debuisse, qui alienam rem. 13.7.32
cum de consuetudine. 1.3.36
cum decem mihi & Titio. 46.3.96
cum de arare. 22.3.13
cum de hoc. 44.2.27
cum de indebito. 22.3.25
cum de in rem versu. 2.1.6
cum de lanionis. 37.7.18
cum de lege Falcidia. 22.3.17
cum de donatione. Vide, Cum de modo donationis.
cum de modo donationis. 39.5.12
cum deperdita navis. 14.2.7
cum de seruo operis. 7.7.6
cum dominis horreorum. 19. 2.56
cum dos filiæ nomine datur. 21.4.7
cum dominus occidit. 29.5.19
cum dominus seruum. 33.8.19
cum dos pactis legatur. 33.4.1
cum dotis causa. 23.3.55
cum dotem mulieris nomine. 23.3.71
cum dotem maritus. 33.4.17
cum duo eandem pecuniam. 45.2.3
cum duo eandem rem. 45.2.13
cum duo rei. 46.1.40
cum duo pro reo. 12.6.15
cum duo seruis. 18. 2.17
cum duæ species pessimæ. 49.15.14
cum duobus victus. 17.2.58
cum ea conditione pignus. 20.2.28
cum ei qui patrem cap. ebat. 32.1.42
cum eo autem, qui. Hæc lex est iustissima § 3. 48. 13.98
cum eo tempore. 19.2.16
cum eo qui tolleado. 8.2.9
cum eadem genetis. 22.1.14
cum emancipatus. 37.4.13
cum emancipat. 39.6.2
cum emptor ædium. Vide J. Emptor ædium. 39. 2.38
cum emptor vendenti. 21.1.1
cum emptor vendenti. 33.2.48
cum enim hæres sit. 29.4.16
cum eum pecunia. 46.2.7
cum eum stipulatur. 45.3.13
cum eam certa pecunia. 13.1.14
cum est res mihi & tibi. 8.3.33
cum & fœtæ idem. 19. 1.44
cum & forma mutatur. 13.7.11
cum & tunicas. 34.2.24
cum ex causa donationis. 24.1.30
cum ex causa duplæ. 45.1.133
cum ex causa tuitionis. 49.1.23
cum ex facto codicillis. 40.4.47
cum ex filio qui dum. 28.6.39
cum ex oratione D. Marci. 27.1.44
cum ex pluribus causis. 46.3.103
cum ex pluribus causis. 46. 3.97
cum ex pluribus testatoribus. 11.2.2
cum ex vno orirtur. 44.7.31
cum falsi reus. 48.10.11
cum fallum testamentum. 29.3.46
cum filiahæredis. 40 5 9
cum fideicommissum petetur. 42. 5 7
cum filiusbeet aliquis. 46. 3.35
cum filiusfamilias miles. 29.1.18
cum filiusfamilias Sichem. 45.1.49
cum filiusfamilias viaticum. 22.1.17
cum filius rogatus. 35.1.113
cum filius dotis. 31.1.78
cum filiusfamilias. 38.13.1
cum filiusfamilias ita legatur. 31.1.30
cum filiusfamilias vel seruo. 30.1.11
cum filio impuberi. 28.6.3
cum fico cibus bona. 23. 3.9
cum fructuarius. 7.1.14
cum fundus. 21.2.48
cum fundus fundo seruit. 8.4.11
cum fundus locetur. 19.2.1
cum fundus commodum. 31.1.10
cum fundus sine instrumento. 33.7.12
cum fundus vel homo. 12.1.32
cum fundo. 8. 3.38
cum fundum, qui. 43.16.18
cum furiosus rudex addicitur. 5 1.39
cum furti agitur. 12.13.9
cum gregis vsufructus. 7.4.31
cum hæres defuncti. 38.2.16
cum hæres institutus. 5 6.1.33
cum hæres reipublicæ. 40.7.4
cum hæres rogatus. 34.3.24
cum hæres in tut. 44.3.11
cum hæres institutus erat. 29 2.35
cum hæredis. 3.4. 10
cum hæredes instituti. 41.2.13
cum hæredum partis. 26.7.38
cum hæreditas ex Trebelliano. 36.1.49
cum hæreditas ex fideicommissi. 36.1.36
cum hæredicat. 40.9.5
cum hæreditas petita. 5.3.56
cum hæreditatem. 18.4.7
cum hæreditate patris. 29.2.53
cum hic status adire. 24.1.32
cum hi, quibus alimenta. 2.15.8
cum idem eandem hæreditatem. 5 3.37
cum igitur honorum causa. 2.5.2
cum illud, aut illud legatur. 36.1.23
cum in ea conditione. 21.1.68
cum in ea causa. 21.1. 59
cum in re esset pupillus. 2.14.44
cum in annos. 33.2.1
cum in annos. 36.1.10
cum in annos singulos. 33.1.11
cum in annos singulos. 36.1.13
cum incertus hæres. 30.1.13
cum in corpus. 41.1.36
cum indebitum impuberis. 12.6.37
cum in dotem. 18.1.18
cum in diuersis locis sepulcrum est. 11.7.44
cum in fundo marti. 23.3.77
cum in lege venditionis. 18 1 33
cum in plures annos. 19.1.60
cum in re agenda. Vide, Dum in re agenda. 3. 2.
cum in rem agitur. 6.1.64
cum in secundo testamento. 28.3.16
cum in substitutione legata. 31.1.77
cum interdum etiam. 24.1.4
cum in testamento. 34.4.28
cum testamento ita scribitur. 28.3.37
cum in testamento scriptum esset. 50.16.101
cum in testamento scriptum est. 40.5.48
cum in testamento. 34.5.24
cum in venditione. 18.1.36
cum in vendit one. 21.2.3
cum in rebus creditum. 42.8.10
cum in tua causa. 49.1.17
cum is, qui Faropolium. 14.6.31
cum is, qui & reum. 46.1.36
cum is, qui legatum. 5.3.40
cum is, qui sub conditione. 40.9.2
cum ita datur libertus. 15.1.94
cum legatorum vel fideicom. 42.4.14
cum legatorum nomine. 36.3.8
cum ita legatur Titio. 33.1.9
cum ita legatum sit. 33.1.47
cum ita legatum est. 36.2.16
cum ita legatum sit. 33.1.63
cum ita testamur. 34.3.19
cum iudicio bonæ fidei. 22.1.1
cum iussu meo. 46.3.64
cum legato seruo. 36.2.17
cum legati. Vide supra, Cum legatorum, vel fideicom.
cum lex in posterum. 1.3.32
cum lex venditionibus. 18.1.46
cum lege quis insultabilis. 24. 1.26
cum lege Iulia cautum sit. 4 8.41
cum legatur supra. 1.1.69
cum liberi homines. 3.3.7
cum libertas lege adimatur. 40.8.1
cum hic mortua. 46.7.5
cum loca capta sunt. 11.7.36
cum mancipium morbosum. 1.1.31
cum manfato alieno. 17.1.22
cum manifesta patris. 4.4.13
cum mano fata. 18.1.80
cum maritus. 23.4.29
cum mater in litem filium. 3.2.28
cum mihi redhibeas. 21.1.46
cum miles, qui vsucapiebat. 4.6 30
cum miles postulabat. 4.7.12
cum milite castrensium 10.1.16
cum minor viginti quinque annis. 46.8.3
cum minor quam xxv. annis. 4.4.28
cum mortem meritus. 49 14.2
cum mulier defecerit. 37.10.10
cum mulier de morte. 24.3.55
cum mulier viti lenocinio. 24.1.47
cum multi heredes. 5.4.9
cum. Est lex, Cui necessitas. 40.12.37
cum nepos adoptatus. 1.7.6
cum non facile. 18.3.6
cum non iusto. 40.16.3
cum non prægnat esset. 3.2.16
cum opus duorum. 33.3.27
cum offendimus heredem. 27.7.14
cum pacto partitionis. 40 12.40
cum par delictum. 50.17.154
cum patre & matre fponf. 48 5.4
cum patre impubes. 38 2.40
cum pater filios. 31.1.77
cum patre pluribus. 33.7.2.
cum patre testamento. 3.5.19
cum pater dotem. 23 3.69
cum pater dotem pollicitus. 23.4.12
cum patrifamilias. 22.1.27
cum patronus ex die debita. 38.1.28
cum patronus operas. 38. 1.12
cum pecunia erat. 7 1.12
cum pecuniam. 3 1.83
cum per fundum. 43.10.2
cum plures fundi. 21.2.72
cum plures creditores. 42.5.15
cum plures tutelam. 26.7.12
cum ponas ex compromisso. 4.8.38
cum possidet. vnus. 30. 33.5
cum pubis. 47.10.11
cum pupillus. 28.2.22
cum post diuortium. 23.3.69
cum post mortem. 13.1.3
cum post mortem pupilli. 16.3.43
cum posterior. 20.1.6
cum postulassem. 39 1.14
cum prægnas mulier. 21.1.66
cum prætor dicit 34.10.81
cum prætor in heredem. 50.17.167
cum prætor vnum. 3. 1.11
cum precario 3. 43 26.12
cum precario ij. 43.26.17
cum precario ij. 18.1.1
cum principalis causa. 50.17 187
cum prior creditor. 20 5 5
cum probatio. 22.1.7
cum procurator in rem agebat. 46.1 71
cum procurator opus. 39.1.13
cum prolatis constitutionibus. 42.1.32
cum propter hoc. 17 2 4
cum proponebatur. 31.1 84
cum pubere filio. 24.3.22

480/C.IV.K.5-3,
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

Index legum Digestorum

cum pupillus à tutore. 46. 7. 9
cum pupillus aut tutor. 31. 1. 78
cum pupillus tutelæ. 27. 3. 21
cum pupillo rem fenum. 46. 6. 2
cum putarem. 20. 2. 16
cum quadam puella. 2. 2. 19
cum quæreretur. 33. 7. 15
cum quærebatur. 46. 7. 15
cum quærebatur. 30. 1. 6 § 10
cum quæreretur. 28. 1. 6 § 4
cum quæreretur. 33. 7. 15
cum quæritur. 39. 7. 1
cum quæritur. 34. 3. 28
cum quæreretur. 33. 2. 19
cum quæreretur. Vide, Cum quæritur. 26. 7. 16.
cum quasi absente. 40. 5. 30
cum quidam. 31. 1. 24
cum quidam capitis reus. 49. 1. 4 § 6
cum quidam cauffer. 21. 1. 17
cum quidam decurionibus. 33. 1. 13
cum quidam dixit Sticho. 33. 7. 4
cum quidam filio. 28. 1. 29
cum quidam legatorum. 29. 1. 30
cum quidam libertum. 34. 8. 4
cum quidam propinquus. 37. 1. 14
cum quidam propter violentiam. 49. 1. 7
cum quidam fua manu. 48. 10. 17
cum quidam scripfiffet heredes. 35. 9. 1
cum quidam fibi aut Titio. 28. 5. 8
cum quidam tutores. 26. 5. 8
cum quidam vxori. 33. 10. 8
cum quidam vxori fuæ locum. 31. 1. 21
cum quis decedens. 31. 1. 37
cum quis de reo. 48. 8. 1
cum quis in dicto. 40. 7. 21
cum quis in iudicio. 2. 5. 1
cum quis mortis causa. 12. 4. 11
cum quis perfuaderi. 4. 3. 31
cum quis poffit alienare. 50. 17. 167
cum quis fibi. 41. 1. 15
cum quis fibi aut Titio. 46. 3. 38
cum quis vxori fuæ. 33. 4. 2
cum quid mercium deferimus. 12. 1. 3
cum quid vehat. 47. 2. 48
cum quo de peculio. 15. 1. 16
cum ratio naturalis. 48. 20. 7
cum res damni infecti. 39. 2. 1
cum res inter alios iudicata. 44. 2. 1
cum res legata eft. 30. 1. 47
cum rem falvam fore. 46. 7. 21
cum rem promittendi. 45. 1. 14
cum fane impoffibile. 3. 3. 10
cum fapor datur feruo. 40. 4. 1
cum fcopum effet. 31. 1. 6
cum fecundo tabulis. Vide, Cum tabulis fecundis.
cum Viuianus. 48. 22. 16
cum fecundum creditor. 20. 1. 5
cum fenel pœnas. 28. 2. 5
cum feruus. 34. 5. 20
cum feruus communis. 3. 4. 41
cum feruus extero. 17. 1. 54
cum feruus in quo vfumfruct. 41. 3. 39
cum feruus ita liber. 35. 1. 81
cum feruus legatus. 30. 1. 39
cum feruus legatus à teftatore 34. 4. 15
cum feruus piscatum. 41. 1. 14
cum feruus pro liber. 28. 7. 18
cum feruus pœn. 40. 4. 24
cum feruus ftipulatur. 45. 3. 1
cum feruus suus. 12. 6. 25
cum feruus tenet aliquid. 10. 4. 15
cum feruo dominus rem. 18. 1. 63
cum feruo nulla actio eft. 50. 17. 107
cum fex menfes vtiles. 21. 2. 55
cum fingul sui hæredibus. 7. 8. 12
cum fi exhibita ftent. 39. 4. 3
cum fine beneficio. 37. 10. 11
cum fine præfinitione. 36. 1. 19
cum focietas ad emendum. 17. 2. 69
cum fodi diuiftus. 10. 3. 16
cum folus hæres eftem. 41. 3. 19
cum folus feruus hæres. 29. 2. 48
cum foluto matrimonio. 23. 2. 40
cum folarium pecunie 20. 5. 4
cum fponfus fponfæ. 6. 2. 11
cum ftipulamur. 50. 16. 37
cum ftipulamur. 45. 1. 115
cum ftipulati fumus. 45. 1. 90
cum ftipulemur fim. 45. 1. 113
cum Sticho & Pamphilus. 46. 3. 49
cum fub hac conditione. 35. 1. 67
cum fuæ ancillæ. 32. 1. 71
cum tabernam. 20. 1. 3
cum tabulæ teftamenti. 37. 11. 7
cum tabulis fecundis. 34. 9. 16
cum tac tum fideicommiffum. 49. 14. 49
cum tacitum fideicommiffum. 12. 5. 1
cum tale legatum effet. 33. 1. 21
cum tamen à curatore. 14. 4. 8
cum tempus in teftamento. 50. 17. 17
cum tibi vfum fundi. 40. 5. 17
cum Titio in amore. 35. 1. 55
cum Titius teftamentum. 48. 2. 18
cum tunicam. Vide fupra, Cum & tunicas. 34. 2. 14
cum tutor negaciis. 27. 3. 18
cum venderem fundum. 19. 2. 11
cum venderes fundum. 18. 1. 63
cum venderet Pamphilam, 18. 7 vlt.
cum venditor fundi. 18. 1. 1
cum venter. Vide, Dum venter.
cum venter mittitur in poffeffionem. 37. 9. 1
cum verò is, qui rogatus. 40. 5. 26
cum vir aut vxor. 24. 1. 10
cum virpendium. 41. 3. 41
cum vir vxori. 23. 3. 53
cum vir vxori. 33. 1. 15
cum vitiosè. 20. 1. 15
cum vnus ex hæredibus. 34. 2. 10
cum vnus ex creditoribus. 42. 5. 11
cum vulgari. 33. 5. 4
cum vfusfructus. 33. 2. 13
cum vfusfructum. 7. 1. 24
cum vfusfructuario. 7. 1. 66
cum vxor vitam fuam. 23. 3. 81
cum vxori fuæ. 33. 1. 18
cura extruendi. 32. 4. 4
curator operum exeatus. 50. 10. 1
curator vrbis. 37. 10. 3
curatores fenatusconsulto. 27. 10. 17
curatores furiosi. 27. 10. 15
curatores furiosi. 15. 1. 14
curator furiosi furum. 40. 9. 12
curator pro mitore. 26. 7. 31
curator pupillo. 26. 5. 11
curatorem etiam. 26. 8. 19
curatorem impubesi. 26. 5. 15
curatorem ignoranie. Hæc lex habetur 26. 8. Duces Seuerus.
curatores Cæsaris. 1. 18. 9
curatores communis officij. 50. 8. 3
curiæ magiftratus. 22. 5. 21
cuftodiam autem vendito. 18. 6. 3
cuftodias adhiberi. 48. 6. 15

Dabim ſiquæ ex his cauſis. 41. 3. 19
Damnas esto hæres. 33. 2. 13
Damnas esto bona. 48. 20. 7
damnum infectum j. 39. 2. 3
damnum infectum ij. 39. 2. 1
damni infecti j. 39. 2. 18
damni infecti ij. 39. 2. 30
damni infecti iij. 39. 2. 43
damno commiffo ab vno. 10. 2. 17
damnū ante ob cauſam. 13. 6. 3 §
Dario poffeffionis. Vide, Ratio poffeffionis. 13. 1. 3
dato iudice à magiftratibus. 49. 3. 3
datiuus, vel teftamento tutor. 46. 7. 7
datur ex hac lege. 48. 11. 1
de aqua per ream tollenda. 8. 4. 2
de abigeis puniendis. 47. 14. 1
de accefſionibus pafſionum. 44. 3. 14
de ætate eius. 4. 4. 41
de ætate quoque. 11. 1. 11
de ætate quoque. 34. 1. 8
debet autem recipere. 21. 1. 17
debet exercitor. 4. 9. 7
debuit enim cohæreri. 3. 1. 17
debitore à creditore. 14. 7. 40
debitor inteli, gatur. 50 16. 108
debitor decem legauit. 31. 1. 82
debitor in fraudem. 42. 8. 21
debitor meus. 3. 5. 13
debitor mulieris. 23. 3. 56
debitor pactus eft. 20. 1. 32
debitor pecuniam publicam. 16 2. 29
debitor fidciuſſori. 42. 6. 3
debitor fub pignore. 36. 1. 59
debitor vſurarius. 22. 1. 7
debitoris abſentia. 20. 6. 2
debitori creditor. 46. 1. 50
debitorem non eſſe cogendum. 46. 3. 59
debitorem, qui ex fenatusconsulto. 42. 8. 20
debitores ſolutendo. 46. 3. 28
debitoribus non tantum. 42. 1. 31
debitrix mulier. 16. 1. 24
de bonis eorum. 40. 12. 34
de bonis matris. 37. 10. 6
decem legata ſunt. 40. 5. 6
decem ſtipulatus à Titio. 45. 1. 118
decefſit quem ego. 37. 10. 8
de communi ſeruo. 30. 4. 17
decreta à prætoribus. 42. 1. 48
decreto decurionum. 16. 8. 3
decreto prætoris actor. 26. 7. 18
decreto prætoris. 26. 10. 10
de curatore conſtituendo. 26. 7. 1
decurio qui. 50. 2. 4
de decurione. 50. 2. 14
decuriones, pretio vilori. 50 9. 1
decuriones quos ſelibus. 50. 2. 1
decurionibus. 50. 2. 8
de cuſtodia reorum. 48. 3. 1
de die poſſeſſa in ſtipulatione. 2. 8. 8
de die reddendæ dotis. 23. 4. 14
dedi tibi pecuniam. 12. 4. 1
dedi tibi pecuniam. 12. 4. 11.
de diuiſione anni. 24. 3. 3
dedifſe. 50. 16. 76
deduſta parte quarta. 36. 1. 58
de eadem re agere. 44. 2. 3
de eo autem qui adiit. 3. 2. 16
de eo delatore. 49. 14. 13
de eo exhibendo. 10. 3. 11
de eo qui ei, in cuius. 48. 10. 10
de eo quod tumultus. 16. 2. 18
de eo quod vxoris. 24. 1. 63
de cuſtodia prætorum. 36. 1. 69
defenſor tutoris. 27. 3. 11
defendente tutore pupillus. 26. 8. 11
defertæ non peſſum. 49. 14. 18
definitio peculij. 15. 1. 4
definitione peculij. 15. 1. 3
defuncta fructuaria. 7. 1. 58
defuncta quoque ſoeru. 48. 5. 44
defuncto eo qui reus fuit. 48. 1. 4
de fructibus quoque. 24. 1. 17
de grege eorum. 33. 7. 9
de hæreditate. 49. 17. 19
de his controuerſiis. 2. 15. 5
de his, qui bona. 40. 12. 45
de his qui carcere. 47. 10. 1
de his rebus & rationibus. 4. 8. 46
de illo Pomponius dubitat. 17. 2. 12
de illo videndum. 3. 2. 4
deinde ait prætor. 43. 30. 3
de inceſto. Vide inſtā in inceſto. 48. 18. 4
de interdicto de aqua æſtiua. 43. 20. 6
de iniuria. 47. 10. vlt.
de iure ciuium. Vide in othe Rom. 1. 1. 7
de iure omnium inol'arum. 50. 2. 37
de iure priſcorum. 1. 2. 2
delata hereditas. 35. 1. 1 § 1
delatore non eſt. 49. 14. 44
delegare eſt. 46. 2. 11
delegare ſcripturo. 46. 2. 11
de lege commiſſoria. 18. 3. 4
de libertate & eius commiſſaria. 40. 5. 44
de libertatibus quoque. 25. 4. 1 §
de militibus ita ſeruatur. 48. 3. 9
de militu teſtamento. 29. 1. 1
de minore 14 annis. 49. 18. 10
de modo agrorum. 20. 1. 7
de monſtratio falſa. 33. 1. 17
denique Cæna ſcribit. 23. 2. 6
denique concubinam. 20. 1. 8
denique quicunque. 8. 6. 12
denique D. Seuerus. 6. 1. 3
denique & libertatibus. 28. 3. 6
denique non eſſe præſtandas. 49. 14. 19
denique Pegaſus reſpondit. 31. 8. 9
denique ſi seberes. 43. 24. 13
denique ſi empore. 4. 6. 19
denunciaſſe qualiter. 48. 5. 17

480/C.IV.K.5-3,
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

Index legum Digeſtorum.

de omnibus cauſis. Vide, Ex omnibus cauſa. 1. 17.10
de operibus. 50.10.6
de peculij. 10.4.10
deperorum intelligitur. 5.3.21
de periurio cuſt. 12.3 11
de periurio. 47.10.4
de policitationibus. 50.12.3
de portionibus, titulus eſt. 3.1.48
deportatus. 48.22.15
depoſitum eſt. 16.3.1
depoſiti nomine. 13 1.5
depoſito apud filiumfa. 13.1.38
deprecatio. 50.14.2
de præio vero. 6.2.8
de prætoreis. 50.14.2
de pupillo quæritur. 39.2.5
de qua re eſtum. 5.2.18
de qua re cognoueris. 5.2.24
de quibus cauſis. 1.3.32
de rebus amotis. 25.2.14
de rebus controuerſiſque. 4.8.45
de re ſibidem. 2.15.20
de rita deficientis. 43.22.1.12.
derogatur legi 50 16 91
de ſepulchro violato. 47.12.3
de ſeruitutibus. 8.1.2
de ſeruo, qui accuſatur. 48. 2
defertorem auditum. 49.16.3
de ſtatu defunctorum. 40.15.1
de ſtatu ſuo dubitantes. 18.1.13
deſtructio autem ut videtur. 4.4. 11
deſtructio in videtur. 5.1.10
deſtruxit rum accipiemus. 48.16.15
de tabulis proferendis. 43.5.5
de tapetis quæri poteſt. 33.10.5
de tuo etiam facto. 17.1.9
detractio eſt denunciatio. 50.16.40
detrahere legata. 34.9.31
de ui prouata. 48.7. 1
de unoquoque negotio, 42.1.47
de uſu aquæ. 50.13.1.
diaria, uel cicaria. 34.1.21
dicaturex alle. 49.14.14
dicere autem ſententiam. Vide, Qualem autem ſententiam. 4.8.19
dies cautionis. 39.2.4
dies incertus. 35.1.75
diem functo. Vide, Sed adde, in fine. 19.2.19
diem functo legato Cæſaris. 2.11.4
diem proferre. 4.8.27
diem ſponſalitorum. 12.1.15
diligenter igitur. 27. 1.5
dimiſſoriæ literæ dicuntur. 50.16.106
diminitur matrimonium diuortio. 24.2.1
diſpenſatori, qui ignorante. 46.3.52
diſpenſatorem mutuo. 46.3.62
diuerſum eſt, & poſtea. 43.3.1.2
diuiſionis plaritum. 2. 14.45
diuortium autem. 24.2.2
diuortium non eſt. 24.2.3
diuortio facto. 3. 2. 35. eſt & 3. 7. 3. 24.
diuortra conſtituto. 2.3.33
Diuus Antoninus Marcio. 4. 2.7
DIVUS Antoninus Pius. 50.13.14
Diuus Claudius edicto prætæ. 48. 8. 15
Diuus Claudius liberum. 37. 14.5
Diuus Commodus. 40.10.3
Diuus Commodus reſcripſit. 49. 14.31
Diuus Hadrianus. 7.8.20.
Diuus Hadrianus cum. 24. 2.8
Diuus Hadrianus actres. 41.2.33
Diuus Hadrianus eos, qui. 48.19.25
Diuus Hadrianus Aquilio. 48.20.6
Diuus Hadrianus in hac verba. 47.22.1.
Diuus Hadrianus Iulio. 48. 3. 6
Diuus Hadrianus reſcripſit. 49.17.33
Diuus Hadrianus Salvio. 48. 16.14
Diuus Hadrianus. 48.9.5
Diuus Hadrianus. 48.8.14
Diuus Marcus. 40.3.1.
Diuus Marcus Commodus. 29.5.1.
Diuus Marcus & Commodus. 2.18.14
Diuus Pius accuſatus ita. 8.3.16
Diuus Pius ad epiſtolam. 48.3.5
Diuus Pius ab eo. 35.3.17
Diuus Pius Cæſilio. 31.5.1.
Diuus Pius reſcripſit. 22. 4.3
Diuus Pius reſcripſit. 48.18.9
Diuus Pius & diui fratres. 4.4.16
Diuus Pius Claudio. 48.10.31
Diuus Pius reſcripſit. 5. 3.5
Diuus Pius reſcripſit. 50.17.28
Diuus Seuerus Dionyſio. 47.10.40
Diuus Seuerus Cuſpio, §. 3. eſt legis 10 ff. 26. 6.2
Diuus Seuerus reſcripſit. 23. 3. 11
Diuus Seuerus & Antoninus Auguſti. 27.7.3.1
Diuus Seuerus & Antoninus. 47.11.4
Diuus Seuerus & Antoninus. Vide, Diui Seuerus & Antoninus. 49.15.25
Diuus Seuerus reſcripſit. 50.1.28
Diuus Traianus filium. 37.12.5
Diuus Traianus Stacilio. 29. 2.24
Diuus Traianus Minicio. 2.11.9
Diuus Veſpaſianus decreuit. 37.14.7
Diui Seueri & Antonini. 48.17.1
Diui Marcus & Verus. 26.5.22
Diui fratres edicto. 11.7.33
Diui fratres Harunctio. 48.19.27
Diui fratres in hæc verba. 37. 14.5
Diui fratres Proculo. 40.12.27
Diui fratres reſcripſerunt. 48.2.19
Diui Seuerus & Antoninus. 49.15.25
Diui Seuerus & Antoninus. 35. 2.89
Diui Seuerus & Antoninus. 34. 9. 1
Diui Seuerus & Antoninus. 47.15.2.
Diui Seueri & Antonini Magni. 48. 27.1
Diui Seuerus & Antoninus. 48 23.5
Diui Seuerus & Antoninus. 23.2.4
diuitius tres. Vide, Inopes. 27.1.4
dolus eſt. 17.1.44
dolus ſit. 35.7.20
dolia in horreis defoſſa. 18. 1.74
dolus nouorum. 26 9. 3
doli clauſula. 45.1.1.19
doli exceptio quæ. 46.2 19
doli verbum. 11.3.5
dolo carere non videtur. 35.1.41
dolo facit mulier. 25.3.1
dolo facit qui petit. 44. 4.8
dolore malo eius. 4.3. 27
dolore malo facere. 25. 2.4
dolo malo adiecto. 11. 3. 3
dolore malo eorum. 43. 16. 1.
domicilium ic. 50.1. 20
dominus fructuario. 7.1. 37
dominus horreorum. 19 2.13
dominus quiobtinuit. 40.12.36
dominus ſeruo ſtipulando. 45.1.40
dominus ſeruum. 33 8.11
dominus ſeruum diſpenſatorem 11. 3.16
dominus ſticho ſeruo ſuo. 33.8.13
dominus teſtamento. 32.6.13
domini neque per ſe. 18. 1.42
domino à familia occiſo. 29.5.16
dominum, qui teſtit. 15 4.3
Dominianus reſcripſit. 48.16.16
Dominius Labeo Ceſſo ſuo. 11. 1. 27
dominum ſuum. 50. 17. 61
dominum emi. 18.1.37
domo pignori data. 13.7.11
domus hereditariæ cauſam 30.1.58
donari videtur. 39 5.19
donari videtur. 50.17.82
donat onus cauſa facta. 41 6.6
donationes compleret fuit. 39.5. 1
donationes in concubinam. 39. 5. 31
donale prædium accipere. 23. 5.15
donale prædium, cuius. 23.5.15
donalem ſundum. 23.2.16
donalem ſeruum. 23.3.61
dotis appellatio. 23. 3.2
dotis cauſa. Vide, Dotium cauſa.
dotis cauſa perpetua eſt. 23. 3.1
dotis fructum. 23. 3.7
dotis promiſſio. 23 3. 68
dotem à patre. 23. 3.15
dotem filiofamilias. 49. 17.16
dotem voluntatis filiæ. 24. 3. 17
dotem (* quam *) dedit. 37 6.6
dotem quæ in. 23.3.30
dote relegata. 33.4.5
dote propter illicitum matrimonium. 23.2.61
dotium cauſa. 24. 3.2
dubitari non debet. 46.2. 34
dux filiæ inteſtato. 41.6.3
dum apud hoſtes. 48.2. 32
dum deliberant heredes. 27. 10.3
dum in re agenda hæc fiat. 46.1.2
dummodo certus ſit. 3.1. 2
dum venter. 38. 6.7
duo ex tribus. 40.1. 13
duo filiifamilias. 40. 1.7
duo fratres fuerant. 19. 2.58
duo heredes. Vide, ſi duo heredes inſtituti. 19 4. 18
Duo infolidum. 45.26. 39
duo iudices dati. 42.1.28
duo rei promittendi. 45 2.4
duo ſecundum Tiberium. 19.5.24
duo ſocietatem coierunt. 17.2.71
duo ſocij quendam ſeruum. 28.5 8
duo ſunt Titij. 26.2.30
duo tutores. 27. 5.5
duorum libertus. 38.1.49
duorum prædiorum. 8.4 3
duobus continctim. 30. 1.85
duobus diuerſis temporibus. 44. 2.19
duobus negantibus. 50.16. 237
duobus petentibus. 40.12.30
duobus pupillis tutor datur. 28.2.25
duobus reis. Vide, in duobus reis. 12.2.28
duos mater filios. 33.1.20
duos reos promittendi. 45.2.6
duos ſeparatim. 33.2.24
Ea eſt natura cauillationis. 50.17.65
Ea igitur quæ diligens. 13.7.14
Ea lege fundum locaui. 19.2.30
Ea, quæ à marito ſuo. 24. 1. 37
Ea, quæ ciuiliter. 41. 1.53
Ea, quæ commendandi cauſa. 18.1.43.
Ea, quæ dari. 30.17. 135
Ea, quæ deſponſa eſt. 50.1.30
Ea, quæ diſtracta ſunt. 46.16.12
Ea, quæ falſa exiſtimatione. 3.2.18
Ea, quæ in partes. 50. 17.130
Ea, quæ magis imperij ſunt. 50.1.16
Ea, quæ raro accidunt. 50.17.64
Ea res quæ legari. 41. 8.3
Ea ſola deportationis. 50. 17.107
Eatenus adiecto. 31.1.46
Ea verò, quæ in nominibus. 17.2.3
EANDEM. 27. 1.6
EAM OI. 28. 6.2
Eam populatem adiouero. 47 .13.1
Eas cauſas, quæ. 33.1.20
Eas obligationes. 34.7 8
Eadem de eo dicenda. 45.3.13
Eadem dicemus. 45. 1.6
Eadem & de filiofamilias. 13.7 19
Eadem in omnibus rebus. 32.1.72
Eadem lege teneantur. 47.11.6
Eadem oratione. 2.12.12
Eadem ratio eſt. 33.7.11
Eandem rem apud duos. 45. 2.9
Eatenus tamen debitur. 14.3 10
Edictum de interrogationibus. 11.1.2
Edictum de cuſtodiendo. 2.5.4.2.
Edictum diui Auguſti. 48.18.8
Edictum quod ab ſucceſſore. 5.2. 55
Edicto cauetur. 2.8.2
Edicto diui Traiani. 49. 14.13
Edicto prætoris. 37. 1. 13
Ea demum impoſita. 38. 1.38
Egiſti de peculio. 44.1.24
Egi ius illi non eſſe. 8.5.1.2
Egi tecum. 44. 1.16
Ego puto etiam. 4. 8.4
Ego cum in villa. 40. 1.8
Ego ſi fenatuſconſultum. 38. 1.7
Edicto ait. 2.8.3.11
Edicto ait. 50.1.33
Edicto ait. 27.1.15
Ei à quo fundum. 41. 3.11
Ei apud quem depoſitum. 16. 3.5
Ei cuius appellatio. 49. 1.5
Ei fundo. 8. 1. 17
Ei cui fundum. 34. 3.16
Ei, cui mortis cauſa. 39.6.10
Ei qui admiſit. 37.8.5
Ei qui de ſtatu ſuo ſiliget. 26.5.27
Ei qui furti ſchonem habet. 47.2.9
Ei qui hæc lege. 40.8.4
Ei incumbit probatio. 22. 3.2.

480/C.IV.K.5-3,
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

Index legum Digeſtorum.

ei qui hoc interdixit. 43.8.6
ei qui ita heres iratem. 28.5.3
ei qui mandata meo. 46.3.108
ei qui mortem vasem. 34.8.10
ei qui non acquirit. 39.6.19
ei qui partes hereditarias. 3.5.14
ei qui pignori. 8.1.16
ei qui pro tutore. 27.5.5
ei qui te non mouit. 29.2.15
ei qui voluendo non eſt. 28.5.88
ei quoque (* cui *) legatorum. 36.3.15
ei quoque, qui. 33 8.21
ei quoque lucurritur. 4.6.11
ea qui ſe paſſi ſint venire. 40.13.3
eo iure veimur. 20.1.4
eo nomine, quo inſtitor. 14.3.2
eo tempore. 13.1.50
eorum qui bona fide abſant. 38.2.19
eorum qui mancipatis. 28.4.9
eorum qui obligati. 48.19.24
eorum qui parentibus. 38 9.9
eos, apud quos actum. 47.10.2
eos, qui ab hoſtibus capiuntur. 49.15.4
eos, qui in patria ſua. 13.2.25
eorum, qui ius lamnas. 8. 2.40
eos qui Romæ. 50.5.9
eos tranſmos. 10.2.12
eius artificij. 38 1.16
eius bona qui ſe. 28.1.18
eius eſt eam tollo. 50.17.5
eius milites. 29.1.34
eius qui apud hoſtes. 28.1.8
eius qui delinquere coeruit. 49.14.49
eius qui ideo. 49 3.4
eius qui in poteſtate. 14.1.41
eius qui inſtum. 50.2 9.8 4.16
eius qui manumiſit. 50.1.17
eius rei quæ. 6.1.26
eius ſeruum, qui. 28.5.84
eius ſeruus effugatio. 35.1.37
ciuſdem legis Cornelie. 48.8.3
electio vero alterum liberabit. 9.4.18
elegantet apud me quæſitum. 13.7.24
elegantet Pomponius quæret. 13.7.24
emancipari filium. 1.7.36
emancipatus à parente. 37.12.1
emancipatus parentibus. 38.6.2
emancipato quis filio. 37.8.4
emancipatum à patre. 1.6.7
empto & vendito. 18 3.1
emptor cum delegante. 46.2.27
emptor adiam. 39.2.38
emptor fundi partem. 41.4.4
emptori, nifi domitus vendito eſt. 39.3.12
emptor præſtium. 8.1.15
emptor præſtij. 2.14.47
emptori duplum. 12.1.37
emptori noxiam. 18.4.6
emptum poſſit cuctionem. 21.2.67
emptumem mutali. Vide ex empto actione. 19.1. 21.1.14 § Ven tamen ex verſ. Item a. Reſpon.
emptor ea probare. 18.3.1
epiſtola qua quis coleredem. 2.14.51
epiſtolam ad Iulium. 30.11.1
equum ubi commodatur. 9.2.17
equus per fideicommiſſum. 22.1.8
equus per fideicommiſſum. 22.1.19
Eraſtb. 27.1.4
Ethnæ MoAgive. 27.1.1
ergo cauto etiam. 7 5.4
ê ut eſt. 22.1.1
ergo ſecum ſum cum. 8.1.5
ergo hic & infolidum. 14.6.1
ergo error ius. 1.3.41
ergo quando incertum ſit. 4.1.5
ergo ſciendum eſt. 4.6.22
ergo ſi inſula data. 41.2.30
ergo ſi ſeruus conſultum. Vide I. Ego ſi ſeruus conſul.
eric ergo poteſtas legis. 13.3.10
erroi facti ac manibus quidem. 22.6.8
eſt & decretum. 49.14.27
eſt & ſtrenuis obligatorum. 20.2.9
eſt eam vſusfructus. 7.1.2
eſt & hæ ſpecies. 8.2.3
eſt & hæc ſpecies cum lectione s. 12.7.1
eſt neteprum. 2.1.14
eſt ſpecies poſſeſſionis. 41.10.1
& actiones etiam culpam. 37.11.5.6
& alias plerasque. Vide, Sunt & alias plerasque. 6. 2. 3.
& alterutro. Vide, Vt alterutro. 13.4.6
& an eadem cauſa. 44.2.14
& ancillarum nomine. 17.1.27
& ante omnia. 25.1.1.6
& Antiſtio & Celſo patri. 17.1.59
& Antiſtius ait. 8.3.37
& cætera quibus. 30.16.44
& commodati & depoſiti. 46.1.1
& cleuores. 7.8.3
& definit ſeruus in dote eſſe. 24.4.23
& è contrario. 49.2.1.6
& ego ex conſucto. 19.2.10
& ei contra nominati. 30. 1. 12. alias, Et ei qui contra nominauit.
& elegantet Pomponius. 4.3.7
& eum quoſcunque. 4.4.4
& eo modo relictum. 30.1.128
& ex diuerſo. 6.2.37
& exheredatum. 28.2.49
& explica quidem concione. 28.5.12
& ex uno. vide, Et uno.
& eum qui parentem. 48. 6.6
& fideicommiſſum. 32.1.87
& hoc Tiberius Cæſar. 28.5.41
& generaliter dicendum. 21.1.14
& genera liter idem erit. 3.6.1
& gtuetaliter. 21.1.41
& generaliter hoc in donationibus. 39.5.4
& generaliter ſi alienæ ſeruo. 5.1.28
& habet ſummam æquitatem. 43.16.1.5
& hac diſtinctio conuenit. 19.2.37
& heredis patris. 2.14.21
eium autcos nanemos. 30.16.139
etiam cæcus. 1.7.9
etiam cæcus ſtipulationem. 45.1.27
etiam conditionis impleadæ cauſa. 40 2.17
etiam contutoris factum. 26.7.24
etiam de præſenti. 36.3.15
etiam ea mulier. 30.16.241
etiam ea, quæ futura ſunt. 32.1.27
etiam ea, qui prius. 4.4.47
etiam ex nudo pacto. 2.14.30
etiam fidemuſſores. 27.7.3
etiam filios muliebris. 14.3.18
etiam hereditas eius. 47.6.4
etiam hoc modo. 30.1.21.5
etiam formitur. 40.10.4
etiam furtiuus ſeruus. 41.2.39
etiam infantem. 1.7.40
etiam in fundo vendito. 21.1.49
etiam inuita nobis. 41.1.31
etiam mortis profeſſio. 28.3.18
etiam nuptiabus. 37.15.1
etiam non municeps. 26.1.10
etiam partis bonorum. 7.1.45
etiam per interpoſitam. 49.1.4
etiam quod natura. 16.1.6
etiam ſi alij iuſſu. 23.3.19
etiam ſi concubinam. 25 1.36
etiam ſi confemtatus. 36.4.9
etiam ſi dicmpto matrimonio. 23.3.11
etiam ſi ius acuſatorum. 32.1.3
etiam ſi interrogatus. 26.8.3
etiam ſi pactis bonorum. 30.1.111
etiam ſi patre. 4.4.29
etiam ſi quanti. 33 3.2
etiam ſi arabitris furtit. 48.18.11
etiam ſi inuitis parentibus. 34.1.110
etiam ſi querela. 5.2.11
etiam ſi in rem ſuccellerint. 21.2.8
etiam ſi putauit. ſ. eſt LNec vllam tenſam verſi Neratius.
etiam ſi ſuperſtites. 10.4.15
etiam ſi tutor. 26 8.16
& ideo bona gratia. 24.1.62
& ideo & & donauerit ſeruus. 2.1.7
& ideo ſi nihil. 27.6.8
& ſi ideo poſt diuortium. 25.2.3
& ideo habitatur. 47.1.15
& ideo ſi omnino. 45.1.44
& ideo debis. 1.3.11
& ideo eligauet Marcellus. 13.2.11
& ideo manus. 1.16.2
& ideo neque exceptiones. 39 2.6
& ideo non potcſt. 5.3.vlt.
& ideo procuratot. 3.3.7
& ideo præterita memoria. 13.2.22
& ideo rationes eorum. 1.3.22
& ideo ſi inter meas. 8.5.5
& ideo ſi pater. Vide ideoque ſi pater. 31. 1. 45
& ideo ſi præguante vxore. 17 2.2
& ideo & ſi ſocias. 17.2.26
& ideo ſi vno reſtatore. 34.4.2
& ideo vtilis inſtitoria. 14.3.11
& in contraria. 22.1.37
& in primaria. 48.6.3
& in libertos. 29.5.7
& inofficioſo. 29.5.18
& in eorum id videtur. 27.1.4
& in perpetuum. 3.3.4
& ita de facto. 3.3.3
& ita de hereditate. 17.2.11
& legati prioncſalium. 1.16.15
& liberi hominis. 18.1.4
& libertos. Vide, Et in libertos.
& liter libera perſona ſit. 13.5.15
& liter poſtea. 21.3.11
& loco. 47.9.1
& magis quod. 46.3.4
& maiori, quæ luxurioſe vixit. 27.10.15
& ne de his. Vide, HNAMNAE. 26.1.1
& neque per ſe. 31.1.11
& nihil intereſſe. Pomponius. 15 3.8
& nihil intereſt. 13.1.14
& non tantum here litaria. 5.3.19
& non tantum. 27.1.11
& omnes omnino. 48.10.4
& per iuſiurandum. 46.4.13
& poſt exiſtum peremptorium. 5.1.79
& poſt litem conteſtatam. 10.1.11
& poſt rem iudicatam. 2.13.7
& primo quidem. 18.1.1
& Procalo placet. 31.1.10
& puto officio iudicis continetl. 10.2.16
& quæquam ius æquæ. 28.1.29
& quarum intereſt. 21.1.1
& quæ nondum fiunt. 20.1.13
& qui originem ab vrbe. 50.4.3
& quia hoc defunctorum. 11.1.6
& quia nec principaliter. 2.1.6
& quis plerumque. 17.2.10
& quisquid fuerit. 17.2.21
& quidem infolidum. 9.2.3
& quidem ſine exceptione. 18.4.5
& quidem eorum legatum. 30.1.38
& qui data opera. 4.6.5
& qui duas aedes habet. 8.1.14
& qui in foro. 3.3.6
& qui negotia ſua. 3.1.1
& qui vaores non habent. 1.7.39
& quod ſoluerit. 12.1.25
& rerorum. 1.4.1
& ſi ad ſpecies. 46.6.8
& ſi amicis. 48.7.9
& ſi certus. Vide, J. Et ſi percuſſor,
& ſi condemnatus. 9.4.35
& ſi conditionalis. 28.8.8
& ſi confeſſus. 18.1.15
& ſi conſulatit. 3.3.31
& ſi contra tabulas. 28.2.35
& ſi datus fuerit. 26.2.23
& ſi debitor conſilium. 36.4.17
& ſi diſpaect. 18.2.12
& ſi duorum vſusfructus. 45.1.24
& ſi æquo precio emere. 50.1.66
& ſi ex modica. 38.2.6
& ſi extraneus. Vide, At ſi extraneus. 26.9.4
& ſi furti qui medius eſt. 8.1.6
& ſi filiusſus accepius ſit. 42.1.24
& ſi filium pater. 40.4.15
& ſi ita, qui lege p gnoris. 20.1.10
& ſi maritus. 33.3.5
& ſi nihil facili matandum. 50.17.183
& ſi nolit. 41.2.7
& ſi non omnes. 10.3.8
& ſi non ſunt. Vide, KAI OI NH. 26.5.11
& ſi rotum. 29.4.13
&ſi pauiores fuerint. 11.3.4
& ſi pegaus vit vxori. 2.8.18
& ſi pepercrit. 18.2.3
& ſi percuſſus. 29.5.6

480/C.IV.K.5-3,
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

Index legum Digestorum.

Et ſi pluribus datis. 26.8.4
Etſi prætor ſic it. 1.10.3
Et ſi patres factus. 1.7.13
Et ſi qua alia incommoditas. 48.18
Et ſi quidem creditoris intereſſ. 18.4.9
Et quid ſi eam vterm. 24.3.13
Et ſi quis non impediat. 21.3.10
Et ſi poſt tres aut quinque. 2.11.8
Et ſi ſine dolo, eſt in §. 4. legis, Ait prætor. 44. verſicule, Pomponius quoque.
Et ſi fœditatorem non habet. 39.2.7
Et ſuæ quod amiſerit. 4.6.27
Et ſi fuiſſet rum. 29.2.25
Et ſi tradidero alcui. 7.2.3
Et ſi transferam. Vide, licet transferam. 34.4.20
Et ſi vno potito plures res. 19.1.13
Et vno & pluribus. 46.4.8
Et ſtipulationum prætoriarum. 45.1.14
Et ſi vſufructus. 7.9.7
Et ſuam benolem. Eſt in §. 7. 7.1.14
Et terriam. 3.1.75
Eutus vt nonnunquam. 39.2.6
Exibus autem à creditore. 12.1.15
Ex-dia hereditate. 7.3.15
Euidis re, exempto. 21.1.70
Euidis re vendita. 21.1.10
Euidis agris. 21.1.18
Euidenter enim. 44.2.16
Eum actum. 3.3.17
Eum bonis patris. 29.2.87
Eum debere columnam. 8.1.13
Eum cui mille aureus. 40.7.8
Eum patronum. 37.14.10
Eum pro quo quis. 2.4.17
Eum qui a debitore ſeo. 20.4.17
Eum, qui appellauit. 49.1.1.1
Eum qui bona vacantia. 39.14.41
Eum qui collicillorum. 29.6.2
Eumque cum additi. 18.6.13
Eum quem nemere. 5.1.79
Eum qui certarum. 45.1.138
Eum qui data columnas. 41.2.36
Eum qui cinitatem amitteret. 48.22.1
Eum qui à furioſo, eſt in l. 7. paulò poſt prin. ff. vbi de furioſo.
Eum qui in poſſeſſionem. 42.5.31
Eum qui ædes mercatus eſt. 41.3.13
Eum qui defenoris filii. 49.14.3
Eum qui donationis cauſa. 39.5.21
Eum qui duobus. 29.2.51
Eum, qui emit. 47.2.14
Eum qui emit. Eſt in §. 2. 4. 18. 2. verſ. Idem Iulianus.
Eum, qui Epheſi promiſit. 13.5.5
Eum, qui ex fea voluntate. 44.4.6
Eum, qui fugitiuum alienum. 48.15.3
Eum, qui Calcedo Ianuario. 41.1.41
Eum, qui ita venit. 40.8.3
Eum, qui inofficioſi teſtamenti. 5.2.21
Eum qui infolam. 5.1.43
Eum qui ita ſtipulatur. 45.1.56
Eum qui iuſtique debet. 2.1.13
Eum qui iurauit. 12.2.30
Eum qui nocentem. 47.10.18
Eum qui nouiſſimus. Vide, Si eius, qui nouiſſimus. 36.1.34
Eum qui poſt mortem. 37.1.3.11
Eum qui rem commodatam. 13.6.18
Eum qui rogatus. Vide Iauolenus eum qui rogatus.
Eum qui ſe parentem familias. 14.1.6
Eum qui ſe libertinum. 1.5.10.
Eum qui tacitum fideicom. 34.9.18
Eum qui veniet. 40.1.3
Eum qui voluntatem. 22.3.11
Eum qui vt adiret hereditatem. 39.6.22
Eum qui vectigal Pop. Ro. 30.16.16
Eumdem plures reperiuntur. 50.7.16
Ex adiecto tutes. 1.7.27
Ex annuo vel menſtruo. 24.1.13
Ex argentio fabrepos. 13.1.13
Ex aſſe heres inſtitus 36.1.18
Ex aſſe patronum. 38.2.51
Ex calleredi peculio. 49.17.18
Ex cauſa fideicommiſſi. 40. 5.21. Vide ea Furiana cauſa.
Excepta capitis minutione. 7 4 14
Excepto iuſti domini. 6.2.16
Excepto dicta eſt. 44.1.2
Excepto eſt conditio. 44.1.22
Excepto rei iudicatæ. 44.2.18
Excepto rei vendite. 21.2.3
Excepto, quæ ubi. 46.2.67
Exceptiones ſ. 44.1.3
Exceptiones ij. 44.1.7
Exceptiones iij. 44.1.10
Excipiuntur autem tema. 48.8.1
Excipiuntur fenatuſconſulto. 29.5.14
Ex clauſula iudicata. 46.8.19
Ex conducto actio. 19.2.13
Ex compromiſſo placet. 4.8.2
Ex conſenſu litigatorum. 49.1.23
Ex conſenſu tamen. 11.7.3
Ex contractu patrono. 40.1.14
Ex contractu. Vide, Lucius Titius. 19.1.47. verſ. Paulus reſpondit.
Ex contractibus venientes actiones. 44.7.43
Ex contrario. 17.1.22
Exculare ſe tutor. 27.1.25
Exculatus videtur patronus. 38.4.3
Exculantur à tutela. Vide, Aiunto. 27.1.2
Ex damni infecti ſtipulatione. 39.2.40
Ex depoſiti & commodati. 44.7.21
Ex diuerſa ſi ſocer. 24.3.17
Ex duobus filiis. Vide, Si ex duobus filiis. 37.4.14
Ex duobus fratribus. 3.5.27
Ex duobus impuberibus. 28.6.34
Ex duobus reis. 45.2.7
Ex duobus reis ij. 45.2.16
Ex duobus re rij. 45.2.18
Ex ea cauſa. 15.1.1
Ex ea cauſa prohibitus. 3.2.9
Ex ea parte cautionis. 50.16.211
Ex ea ſcriptura. 28.1.29
Ex ea ſtipulatione. 12.6.7
Ex eis apparet. 27.1.34
Ex eo quod interrogatus. 27.7.12
Ex eo quod prohibet lex. 12.3.18
Ex eo tempore. 29.1.41
Ex eo vino. 34.6.13
Exempla inſtrumentorum. 2.13.11
Ex empto actione is. 19.1.11
Ex epiſtola. 50.1.26
Ex facto ei am agitatum. 28.5.19
Ex facto proponebatur. 28.5.35
Ex facto quæritur. 15.1.35
Ex facto tractum eſt. 46.1.19
Ex facto quærebatur. 5.1.30
Ex facto quæritur. 28.6.43
Ex filio præmitto. 32.1.1
Ex furtiua cauſa. 13.1.7
Ex hac lege. 9.1.3
Ex hac ſcriptura. 35.1.16
Ex hereditate. 10.2.54
Ex his apparet. Vide, Ex eis apparet. 27.1.34
Ex his omnibus cauſis. 12.1.14
Exhiberi colligi poteſt. 41.2.8
Ex his, quæ forte. 1.3.4
Exhereditatum quoque. 3.2.13
Exhibere, eſt facere. 20.4.2
Ex hoc edicto actorſus eam. 2.10.3
Ex hoc edicto restitui. 4.7.8
ex hoc iure gentium. 1.1.3
Exigere dotem. 3.3.63
Eximum triplex eſt. 48.22.3
Ex imperfecto teſtamento. 32.1.13
Exiſtimo poſſe me. 18.1.61
Exiſtimo poſſe id quod. 41.1.48
Ex illa parte edicti. 50.16.217
Ex inofficioſo. Vide, Et inofficioſo.
Eximus controuerſie. 41.1.31
Ex iuliacum ſolui. 46.3.16
Ex iuſticorum. 48.2.20
Ex lege Iulia ſeruatur. 48.5.6
Ex libero homine. 48.18.13
Ex maleficio naſcuntur. 44.7.5
Ex mandato apud eum. 17.1.10
Ex meo aque ductu. 8.3.14
Ex militari delicto. 29.1.11
Ex mille ingeribus. 21.1.24
Ex nora Marcelli. 33.7.20
Ex omnibus cauſis. 1.27.10
Ex operis nouæ nunciatione. 39.1.1.1
Ex ordine occurrit actio. 3.6.1
Ex parte heres inſtitutus. 9.2.39
Ex parte heres inſtitutus. 46.4.21
Ex parte heres inſtitutus. 29.2.53
Ex parte heres inſtitutus. 33.4.21
Ex pactione rei. 46.1.52
Ex patronis tribus cauſis. 50.17.198
Explicato tractatu. 18.1.1
Ex pluribus cauſis. 46.3.89
Ex pluribus tutoribus. 26.7.41
Ex pollicitatione. 50.12.3
Exportandis ſi venierit. 18.7.7
Expreſſa nocent. 50.17.124
Ex pupillari teſtamento. 28.6.44
Ex prouiſione data. 44.7.19
Expugnatur ratio. 47.9.6
Ex qua perſona. 50.17.149
Ex quacunque cauſa. 1.5.1
Ex quibuſdam cauſis. 29.1.2
Ex quibus cauſis. 12.3.5.1
Ex quibus cauſis. 43.1.2
Ex re fructuari. 7.1.1
Ex familie Titius. 29.2.75
Ex ſenatuſconſulto eius legis. 48.8.4
Ex ſenatuſconſulto Vellaiano. 28.1.6
Ex ſententia S.C. Liboniani. 26.2.19
Ex filia carina. 7.1.10
Ex fermatore here inſtitutus. 44.1.30
Extat enim decretum. 4.2.13
Extra territorium. 2.2.vlt.
extraneo poſthumo. 17.2.6
Extraneo quoque. 48.18.17
Ex tribus partoris. 38.2.25
Ex vncia lex. 28.5.87
Ex vſu teſtatoris. 33.6.10

Fabules operæ. 38.1.6
Facere oportere. 50.12.1.2.9
Facere poſſe mentus. 24.3.28
Facere teſtamentum. 29.1.10
Faciendo aſſi mutione. 47.7.8
Faciendi verbo. 50.16.173
Facta in fideicommiſſarium. 36.1.63
Facta reſtitutione. 21.1.60
Facturas legum. 1.2.2
Factum à iudice. 50.17.170
Factum cuique ſuum. 50.17.115
Foriorator. 22.2.6
Falcidia interueuire non poteſt. 35.1.44
Falcidiæ legis rationem. 35.2.24
Falcidiæ ſi palacio. 35.2.70
Falcidia demonſtratio. 35.1.13
Falſus creditor. 47.1.43
Falſus tutor. 27.6.11
Falſi nomen, vel cognomina. 48.10.15
Falſi pœna coercetur. 48.10.10
Familia communis. 47.6.5
Familiæ appellatione. 50.16.196
Familiæ ſepulchra dicuntur. 11.7.5
Famoſi, qui ius. 48.4.7
Famus, ſatus. 3.1.2
Fœneratribuers ſunt rei. 50.17.122
Feminæ ab omnibus officiis. 50.17.2
Feminæ nuptæ. 1.9.8
Feminæ pro parentibus. 3.3.41
Feminæ remotæ. 2.11.12
Feminæ tutores. 26.1.18
Ferè in omni bus. 50.17.208
Ferè quibuſcunque. ibid.114
Ferri propriè dicimus. 50.16.235
Fideicomm. ſa quocunque. 40.5.23
Fideicommiſſaria libertas. ibid.23
Fideicommiſſum in ſtipulatione. 12.6.62
Fideiuſſor, antequam erat. 46.1.57
Fideiuſſor in infinito. 2.8.2
Fideiuſſor omniſſam à filia. 37.1.76
Fideicommiſſum, quod ex teſtamento. 29.19.
16
Fideicommiſſum quod à legatario. 30.1.88
Fideicommiſſa libertas. 40.5.46
Fideicommiſſa libertas. ibid 49
Fideiuſſor conuentus. 46.1.50
Fideiuſſor cauſionis. 20.5.2
Fideiuſſor cauſionis. 46.4.25
Fideiuſſor imperitia ipſius. 3.5.32
Fideiuſſor imperitus. 20.1.16
Fideiuſſor pro reuiſtore. 28.1.45
Fideiuſſor quantus. 27.1.55
Fideiuſſor, qui obligari poteſt. 46.1.16
Fideiuſſor, qui pignora. 20.1.2
Fideiuſſor

480/C.IV.K.5-3,
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

Index legum Digestorum.

Adcisſor qui minori. 46.1.64
Adcisſori cui. 38.1.24
Adcisſoris autem. 1.14.23
Adcisſorum sine adiectione. 17.1.2
Adcisſores & in partem. 46.1.9
Adcisſores magistratuum. 46.1.68
Adcisſoribus succurri solet. 46.1.17
filius à patre emancipatus. 3.3.vlt.
filius à patre. 28.1.18
filius autem tutor. 27.3.12
filius decurio. 50.2.7
filius dum deliberat. 28.8.8
filius dum in ciuitate est. 41.1.22
filius emancipatus. 23.2.25
filius emancipatus. 37.6.9
filius emancipatus. 37.7.1
filius emancipatus. 48.10.24
filiusfamilias donare non potest. 39.5.7
filiusfamilias defendit. 2.8.14
filiusfamilias fuit vxorem. 29.2.92
filiusfamilias & seruus. 28.2.16
filiusfamilias equestris. 29.2.43
filiusfamilias exceptorum. 44.1.14
filiusfamilias ex omnibus. 44.7.39
filiusfamilias miles. 23.2.37
filiusfamilias miles. Vide, filiusfamilias & militem
filiusfamilias miles. 49.17.14
filiusfamilias neque retinere. 50.17.93
filiusfamilias miles vel veteranus. 30.1.114
filiusfamilias non solum. 1.7.1
filiusfamilias patre inuito. 46.3.21
filiusfamilias peculiarem. 44.1.14
filiusfamilias qui mil tauerat. 37.1.30
filiusfamilias in publica. 1.6.3
filiusfamilias index. 5.1.15
filiusfamilias miles, 49.17.1
filiusfamilias milites. 5.1.34
filiusfamilias seruum. 37.14.23
filiusfamilias si militet. 28.2.24
filiusfamilias volente patre. Vide, Si filiusfamilias volente. 50.8.7
filiusfamilias suo nomine. 44.7.9
filiusfamilias sogam uxor. 23.2.19
filiusfamilias ve proximus. 38.6.8
filius legatum filii. 4.4.30
filius patere actionem. 48.2.23
filius patri agnatus. 38.16.10
filius patroni exheredatus. 38.2.13
filius non impedietur. 5.1.12
filius qui admittebat. 46.3.90
filius qui fuit in potestate. 28.7.7
filius qui fe patrem. 29.2.41
filius qui patri. 38.2.20
filij appellatione. 50.16.84
filij mater. 38.17.6
filij etiam hoc modo. 28.2.17
filij hereditate. 37.14.9
filio & filia scripti heredibus. 35.2.92
filio patrono. 50.1.21
filio patri. 35.1.41
filiofamilias legatum. 34.6.2
filiofamilias vel seruo. 33.1.25
filiofamilias quoad. 23.2.54
filiofamilias rei ex hereditate. 5.3.8
filio ex parte heredi. 33.4.31
filio patrono. 38.2.48
filio patri. 50.1.87
filio propter patrem. 50.7.5
filio posteriori. 28.3.17
filio quem pater. 28.2.23
filio qui de inofficiosa. 5.2.16
filium emancipatum. 37.6.4
filium emancipatum. 27.2.60
filium & nepotem. 33.1.21
filium cum desiimus. 2.6.6
filiumfamilias ex parte. 36.2.27
filiumfamilias. 14.6.17
filium habeo. 14.6.14
filium ob hoc quòd patri. 40.12.31
filium quem in potestate. 37.4.20
filium quis impuberem. 37.3.5
filium senatus is. 1.7.7
filiusfamilias delinquente. 23.1.13
filiofamilias publicos. 48.5.36
filiofamilias, vel seruo. 7.8.17
filios heredes instituit. 33.2.39
filia in alogionem data. 37.7.2
filiæ meæ emancipatæ. 24.3.59
filiæ meæ. 33.2.22
filiæ suæ ita quis legauit. 33.1.28
filiafamilias dotat. 23.3.21
filiæ intestato patri. 46.3.88
filiam fratribus. 36.2.36
filium in potestate. 30.2.26
filiorum reguadorum actio. 10.1.2
furnio Heliodoro. 34.2.26
fœtus cum in priuati loc. 49.14.6
fœtus in quæstione falsi. 49.14.38
fœtualem sanctam. 8.2.13. & n. 1. 45
fœtalis emptori accessuras. 18.1.78
fœtales quibus aquam. 8.3.13
fluminis publica. 43.12.1
fluminis interuenientes. 8.3.38
fluminum publicorum. 39.2.24
foramen in imo parietis. 8.2.18
forma cenſuali cauetur. 50.15.4
forte quod pectorem. 6.1.18
frater à fratre. 22.6.38
fratre autem eius. 48.2.2
fratres imperatores. 48.19.33
frandati vectigalis etiam. 39.4.8
fraus enim legi fit. 1.3.30
fraudis interpretatio. 50.17.79
fructus eos esse constat. 24.1.7
fructus boni uis. 7.7.6
fructus non modo percepti. 6.1.33
fructus pendentes. 6.1.44
fructus percipiendo. 22.1.45
fructus rei est. 50.17.72
fructus rei est. 22.1.vlt.
fructuario hereditas. 41.1.47
fructuarius 5.3.elt 3.7.6
fructuarius licet. 8.6.11
frugem pro redim. 50.16.97
fundius refert. 42.5.19
fugitiuus est. 50.16.213
fugitiuus meus. 48.3.19
fugitiuus seruus. vna & eadem lex cum superiore.
fugitiui simplices. 11.3.2
fuit quæstionis. 29.2.24
fuit quæstionis. 37.7.vlt.
fulcinius erubescat. 42.4.7
fulcinius dicebat. 45.1.38
fulcinius ineet. 39.6.43
fulcinius refert. Vide supra, Fulcius. 42.5.29
fullo actione locati. 47.2.90
fullo & sarcinator. 47.2.82
fundus detracto vsufructu. 7.6.4
fundus dotalis seruus. 23.3.5
fundus ille est mihi. 18.1.64
fundus mihi communis est. 10.2.30
fundus mihi tecum communis. 8.3.35
fundus qui dotis nomine. 10.2.51
fundus quem patersamilias. 33.1.9
fundus qui locatus. 33.2.24
fundus qui Lucij. 18.3.3
fundi appellatione. 50.16.211
fundi Æbutiani reditus. 33.2.38
fundi instrumento legato. 33.7.25
fundi nihil est. 19.1.17
fundi partem dimidiam. 18.1.78
fundi quem ra proponit. 24.1.78
fundi Trebatiani. Vide, Fundi Æbutiani red.
fundi venditor. 41.1.33
fundi vsufructu legato. 7.4.8
fundi vsu legato. 7.8.15
fundo in diem addicto. 18.2.19
fundo legato. 33.10.vlt.
fundo legato admi. 34.4.2
fundo legato mihi. 33.2.4
fundo legato, vt optimus. 33.7.22
fundum communem habentibus. 33.3.2
fundum Cornelianum. 46.2.28
fundum cuius vsufructus. 22.1.46
fundum dotalem. 23.5.19
fundum filiæ nomine. 23.3.85
fundum inſtructum. 33.7.3
fundum Mauianum. 34.5.1
fundum meam obligaui. 22.2.20
fundum Titianum. 44.1.16
fundum mihi cùm venderet. 19.1.7
funeris impensam. 11.7.15
funeris impensa accipitur. 11.7.33
furor quin sponsalibus. 23.1.8
furiosus adquirere. 29.2.63
furiosus & pupillus. 44.7.46
furiosus si tutor. 26.2.12
furiosi vel mut. 50.17.40
furiosæ matris curatio. 27.10.4
furioso sententia. 42.2.9
furioso Titius substituitur est. 37.5.1
fur est manifestus. 47.2.3
furem noctumum. 44.8.9
fures nocturni. 47.17.2
furtim cæsæ scbores. 47.7.7
furtum à furco. 47.2.1
furtum non committit. 47.2.62
furtum non committitur. 41.3.36
furti actipe. 3.2.6
furtiuam ancillam. 47 2.74
furtorum graeca duo. 47.2.2.
Gaius Seius mater maternus. 24.1.45
Gaius Seius decedens. 37.14.7
Gaius Seius. 31.1.86
Gaius Seius cum. 29.5.22
Gaius Seius ab pecuniam. 24.7.39
Gaius Seius Pamphilum. 40.1.24
Gaius Seius prædia. 33.1.12
Gaius testamento. 27.1.16
Gaij Cassij non est recepta. 40.5.35
Gaio Seio trecentos aureos. 34.1.13
Gallus fe posse institui. 28.2.29
Gaurus Marcello. 2.2.10
Gemma inclusa auro. 18.4.6
Generalis enim adoptio. 1.7.1
Generali capite proposito. 33.2.32
Generali mandato. 33.2.34
Generaliter cum de fraude. 50.17.78
Generaliter dicemus. 40.5.24
Generaliter id erit. 50.2.3
Generaliter igitur. 38.7.3
Generaliter in omnibus. 46.3.3
Generaliter nominus, cuiper. 41.1.16
Generaliter pignori. 40.9.19
Generaliter quotiescunque. 26.7.10
Generaliter quæsitum. 41.1.19
Generaliter in prædictis. 44.1.7
Generaliter obligati continit. 22.1.3
Generaliter. 1.17.9
Generaliter. 2.4.13
Generaliter Iulianus ait. 46.1.7
Generis appellatione. 50.16.136
Generi ferus à fœcto. 48.1.vlt.
Genero inquit mortuo. 3.2.8
Geometræ à turelis. 27.1.22
Genere atque admaiſtare. 46.6.7
Genii pro herede. 29.2.88
Gradus cognationis. 38.10.2
Grammat. 29.1.18
Græce fideiuſſor. 46.1.8
Gratius Antoninus. 46.1.71
Gregi autem legato. 31.1.6
Gregi legato. 30.1.21
Gregi pignori obligato. 20.1.13
Habebat quis seruum. 24.3.31
Habere dicit. mod. fcitur. 50.3.188
Habere licere non. 21.2.57
Habitatio quoque. 37.9.1
Habitationis legatum. 33.2.11
Habitationum onoribus. 28.2.17
Habentes in alicna. 6.1.39
Habitatores. 19.2.17
Hæc ja factum actione. 43.8.14
Hac lege senetur. 48.7.1
Hac lege senetur. 48.13.10
Hac stipulatione venit. 49.1.18
Hac patre procuſul. 38.8.2
Hanc legem venditionis. 18.1.21
Hæredem igitur. 33.5.12
Hæredem tamen. Hæc lex est paulò post princ. §. 7.9.2. verſ. Celſus. lib 18
Harum actionum. 2.5.7
Hæc actio. 20.2.1
Hæc actio. 20.4.1
Hæc actio heredi. 3 6.4
Hæc actio neque. 2.13.vlt.
Hæc actio. 24.3.65
Hæc actio. 20.2.2
Hæc actio non solum domino. 3.2.2
Hæc actio perpetua. 11.3.13
Hæc actio vtilis competit. 3.2.4
Hæc actio vtilis est. 19.3.2
Hæc adiectio. 50.16.192
Hæc autem iura. 2.2.6
Hæc autem locum habent. 42.4.5

480/C.IV.K.5-3,
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

Index legum Digestorum.

hæc autem satisfatio. 1.7.10
hæc bonorum possessio. 37.10.1.5
hæc bonorum possessio. 38.8.4
hæc condictio. 12.6.60
hæc condictio j. 35.2.10
hæc condictio ij. ibid.29
hæc clausula. 26.10.1
hæc enim omnia instans periculum. 39.6.6
hæc exceptatio. 50.16.134
hæc ita, & sententiæ 23.1.5
hæc lex lata est. 48.5.1
hæc lex in vbe. 48.24.1
hæc oratio. Vide, Oratio, quæ prohibet. 40.14.4
hæc ratio & oratione. 24.2.3
hæc semper. 35.1.16
hæc sides præsens sit. 6.1.47
hæc stipulatio. 36.1.14
hæc stipulatio. 50.16.20
hæc stipulatio. 46.7.15
hæc vendito seruj. 18.1.7
hæc verba cui. 50.16.69
hæc verba edicti. 38.7.1
hæc verba, ille, aut ille. 50 16 134
hæc verba in stipulatione. 50.17.3
hæc, verba legis. 43.1.16
hæc verba quanti. 50.16.193
hæc verba testatoris. 50.1.5
hæ actiones. 26.1.10
hæ demum impositæ. 38.1.38
hæ enim causæ. 26.10.4
hæ opere. 38.1.43
hæres testatoris legata. 35.1.15
hæ sum actionum. 3.5.7
hæres abiens. 5.1.19
hæres à defuncto hereditario. 46.1.11
hæres de institutu. 40.5.19
hæres cum debuerat. 46.1.11
hæres & hæreditas. 41.3.11
hæres eius, qui. Vide, Hæredes eius, qui.
hæres eius, qui bona. 48.3.63
hæres furiosi. 5.3.11
hæres in fundo. 43.2.11
hæres instituta. 29.2.34
hæres in quos his mortui. 29.2.37
hæres liberti. 37.15.8
hæres meus damnas esto. 32.1.1
hæres præcepto fundo. 36.2.72
hæres meus. 35.1.79
hæres per seruum. 29.2.43
hæres quandoque. 28.5.14
hæres qui tacitam fidem. 34.3.11
hæres qui veneni causam. 29.5.20
hæres seruum non nominatim. 21.2.38
hæres seruum propriam. 40.9.28
hæres socij quamuis socius. 17.2.40
hæres stabulariorum. 33.1.16
hæres testatoris. Vide paulò supra hæres testatoris.
hæres viri defuncti. 5.3.33
hæredis aditio. 36.2.7
hæredis appellatione. 50.16.139
hæredis appellatio. 50.16.63
hæredi autem dabitur. 40.7.11
hæredi cuius nomen. 37.8.1
hæredi eum pubianus. 29.2.31
hæredi qui falsos codicillos. 34.9.15
hæredem damnatum à fideiussore. 34.3.2
hæredem eundem. 50.17.59
hæredem fideiussoris. 17.1.14
hæredem meum. 31.1.18
hæredem qui scieus. 34.9.17
hæredem tutorem. 27.4.1
hæredes sui instituti. 28.6.1
hæredes eius qui apud. 30.1.15
hæredes eius, qui. 27.3.8
hæredes mei. 36.1.17
hæredes palam. 28.1.11
hæredes suæ partibus. 28.5.63
hæredibus instituta. 36.1.77
hæredibus tamen harum. 4.3.13
hæreditas ad nos pertinet. 5.2.1
hæreditas ad S. acuaro. 28.5.65
hæreditas enim. 41.1.34
hæreditas etiam. 5.3.50
hæreditas ex die. 28.5.14
hæreditas in multis. 41.2.41
hæreditas nihil aliud est. 50.17.62
[illegible]rio. 50.16.119
hæreditatis appellatione. 50.16.138
hæreditatis venditæ pretium. 18.4.11
hæreditatem Cornelij. 18.4.14
hæreditatem puter. 35.5.18
hæreditate ab agnato. Vide, de hæreditate ab agnato. 49.17.19
hæreditatem computationi. Vide, Computationi in alimentis.
hæreditatem ut alienam. 41.3.7
hæreditatis ei fortum. 47.2.68
hæreditariarum actionum. 44.7.40
hæreditarij seruj. 48. 18.1
hæremus ait. Vide, Scribus ait. 50.16.151
Hæremius Modestinus. 22.1.63
Hæremius Modestinus j. 22.1.41
Hæremius Modestinus ij. 22.1.43
Hæremius Modestinus respondit. 1.7.22
Hæremius Modestinus. 50.3.20
hi demum sub conditione. 37 11.6
hi enim non erant separandi. 21.1.4
hi qui acressionis loco. 46.1.34
hi qui aides alienas. 48.8.11
hi qui certa conditione. Vide, Si qui certa condic. 50.6 2
hi qui diei causa agunt. 5.1.20
hi qui muneris publici. 50.5.6
hi qui in provincia. 4.6.37
hi quibus vel relictum. 37 5.23
hi quoque, qui thi bras. 48 8.7.
hi quorum patres. 38 16.4
hi tamen omnes. 48.2.11
hic titulus æquitatem. 27.3.1
hic titulus manifestat. 37 6.1
hinc quæritur. 23.1.19
his consequuntur Iulianus. 20.2.18
his enim casibus. 47.2.70
his oneribus. Vide, Ab his oneribus. 50.5.10
his quibus. Vide, Hi quibus vel relictum.
his, quibus ea causa sunt. 26.5.12
his qui nauis mercium. 50.5.3
his, qui pignori. 50.2.12
his, qui pœnæ sunt. Vide, Eis, qui sc pœn. 4.13.5
his sola pecunia condicitur. 12.6.49
his verbis. 40.2.8
his verbis legauit. 32.1.101
his verbis satisfactionis. 2.7.29
his verbis, Titius. 28.5.48
hoc amplius & si. 47.2.29
hoc amplius fulcaut. 49.2.9
hoc aperiuus ejt. 9.2.14
hoc articulo, quisque. 28.5.29
hoc autem quod. 26.7.6
hoc autem hc intelligendum est. 28.4.12
hoc colono inofficiolo. 5.2.1
hoc edictum. 9.3.6
hoc edictum. 9.6.1
hoc edictum necessarium. 5.5.1
hoc edictum prætor proposuit. 2.5.1
hoc edictum prætor proponit. 38.1.1
hoc edictum summam habet. 25.2.1
hoc edictum. 38.2.1
hoc edicto dolus. 2.8.1
hoc edicto efficitur. 30 3.5
hoc edicto fatisfiant. 23.5.1
hoc edicto pretor. 13.5.1
hoc edicto prætor. 4.3.1
hoc edicto prætor tuetur. 39.2.1
hoc enim edicto præstatur. 49.11.1
hoc est patria suæ. 38.10.1
hoc genus legati. 15.1.106
hoc interdictum inquilino. 43.32.1
hoc interdictum vbigo. 43.31.1
hoc ita verum est. 18.6.1
hoc iure vtimur. 21.2.27
hoc vtimur. 46.3.86
hoc iure vtimur. 50.17.132
hoc iure vtimur. 45.1.10
hoc iure vtimur. 43.20.3
hoc iure vtimur. 39 3.19
hoc legatum, Varrio. 31.1.47
hoc modo legato dam. 33.1.6.
hoc quod dictum est. 8 1.15
hoc senatusconsultum. 7 5.1
hoc sermone. 40.14.3
hodie enim incipit. 4.5.4
hodie licet ei. 48.19.19
hodie, qui edicta. 48.10.32
homo liber hereditatem. 28.2.14
homo liber, qui se vendidit. 1.5.11
hominis appellatione. 50.16.152
homini operæ legatæ. 33.2.2
homini quoque liberi 33.2.3
hominem certum. 17.1.37
hominem, quem ex stipulatione. 45.20.3
homine legato. 33.5.18
honor musicæ als. 50.4.14
honori parentum. 37.15.2
honorem sustinenti. 50.4 10
honores & munera. 50. 2.7
honestè sacramento solutis. 49.18.2
hos accusare non licet. 48.2.12
hostes hi sunt. 50. 16.118
hostes sunt quibus bellum. 49. 15.24
huic stipulationi. 7. 9.5
huic enim soluti. 12.2.25
huic scripturæ. 9.2.15
huius actionis exemplo 37.6.9
huius edicti æquitas. 2 14.1
huius edicti causam. 4.6.1
huius edicti æquitas. 47.6.1
huius enim pœnæ. 20.4.6
huius quoque edicti. 14.4.2
huiusmodi legatum. 30.1.89
huiusmodi legatum. 36.2.13
huiusmodi stipulatio. 45.1.64
huiusmodi stipulationes. 45.1.20
hunc titulum prætor proposuit, 3.1.1
Iauolenus Vide Iauolenus cum, qui iam debitor non potest. 18.5.86
Iam hoc iure vtimur. 18.6.4
Iam tamen scie ussor. 46.7.5
Iamolenus cum, qui. 33.1.13
Ictus fOstium infamiam, 3.2.22
Id autem, quod condition is implende. 35.2.
Id apud se quis habere videtur. 30.16.143
Id est, & pœnæ nomine. 47.5.1
Id est partem dimidiam. 28.5.39
Id est, quod parcam. 39.2.24
Id est, eos monstres. 33.10.2
Id est, quæ ipsi secuo. 33.7.22
Id est, hæc virilia. Vide, Idem est hæc virilia.
Id est, vbi. Vide, Vbi domicilium habet. 42. 5.
Id est, vsque duos annos. 4.3.10
Id est, vt citeriore die reddatur. 23.4.15
Idem D Hadrianus. 21.6.4
Idem erit si eadem. 1.3.16
Idem erit dicendum. 33 4.3
Idem erit & si alienus. 24.3.24
Idem erit & si Capuæ. 23.1.69
Idem erit probandum. 42.5.2
Idem est & in colono. 37.1.46
Idem & in communi dividendo. 10 2.2
Idem est & in locatione. 19.2.10
Idem & in reditu. 7 9.6
Idem est, qui in alieno solo. 4.1.74
Idem est & si ad tempus. 4 3.3
Idem est, & si arrogauerit. 23.1 8
Idem est & si ego. 12.2.13
Idem est & si ei qui. 13.3.6
Idem est & si ex dolobus. 13.3.20
Idem est & si reuoca. 38.2.15
Idem est & si in dies. 34 3.24
Idem est & si in dixerit. 28.2.13
Idem est & si mandem. 27.1.23
Idem est & si nouus dominus. 9.4.25
Idem est & si post Alfidienem. 6.1.34
Idem est & si ex matrem. 28.6.19
Idem est & si solum. 24.2.3
Idem est etiam si legitima. 19.2.14
Idem est si dos. 34.3.17
Idem si ab stipendium. 12.5.4
Idem sine virilia fecus. 40.12.13
Idem & si patrefamilias. 29.1.23
Idem est si de testamento. 29.1.23
Idem fiet si intestatum. 26 2.27
Idem in dubiis reis. 2.14.25
idem Iulianus ait. 3.3.33
Idem iuris est. 9 2.8
Idem iuris est & in stipulatione. 45.1.3
Idem iuris est non solum. 16.2.12
Idem Neratius putat. 7.2.3
Idem Ofilius ait. 21.1.10
Idem Pomponius scribit. Hæc lex est. §. 1. 13.4.2

480/C.IV.K.5-3,
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

Index legum Digeſtorum.

idem Pomponius ſcribit. 6.2.5
idem proallegium competere. 40.1.11
idem Vlpianus ſcribit. 17.1.11
idémque eſt dicendum. 29.2.9
idémque erit dicendum. 17.2.16
idémque erit & in his. 29.5.11
idémque eſſe & in duobus. 8.2.37
idémque eſt,& patet. 37.4.2
idéque & in lejano. 28.5.17
idéque & iulianus agitaſſe. 19.2.25
idémque ſi acceptum. Vide 23.3.1 paulo poſt principi.
idémque & in fundo. 17.2.20
idémque iuris eſt. In his Pandectis legitur idéque iuris eſt. 13.5.5
idémque eſt,& ſi mortis. 24.1.4
idémque eſt,ſi ex nominis. 20.4.6
idem ſeruandum erit. 31.1.76
ideo comprobatio neceſſaria. 16.2.3
ideo condemnatus. 16.2.7
ideo in arbitrium iudicis. 13.4.3
ideo Labeo ſcribit. 23.1.13
ideo,quia antiquiores leges. 1.3.27
ideóque arrulla pars inſtructus. 3.2.1
ideóque ei annos. 12.3.19
ideóque hora ſexta. 41.3.7
ideóque nec debere eum. 25.2.10
ideóque poteſt ſtari. 13.5.7
ideóque ſi res ſcripeum ſit. 40.4.56
ideóque ſi quis pupillus. 4.3.5
ideóque quo poſſimamus. 28.6.5
ideóque ſi ex prima parte. 37.10.4
ideóque ſi parce. 13.2.45
idoneo non videntur. 22.5.8
id quod apud hoſtes. 50.1.9
id quod noſtrum eſt. 50.17.11
id quod penæ nomine. 46.3.76
id quod poſt emptionem. 18.6.7
idem quod pro derelicto. 41.7.4
id quod propoſitum. 16.2.13
id quod ſub conditione. 13.5.19
id quod ſeruo. 33.8.9
id tempus venditionis. 41.3.14
id quod veſtimentum. 13.2.25
igitur ſi quidem in hereditate. 28.8.6
ignorantia vel facti. 22.6.2
ignorantis dominii condicio. 13.5.19
ignorante quoque ſocio. 3.3.48
ij,qui certa conditione. Vide, Si quis certa conditione. 50.6.2
illa inſtitutio. 28.5.32
illa decreta. 50.9.2
illa ſi palatio. 49.1.19
illa verba ſ. 50.16.82
illa verba ij. 50.16.163
illæ autem inſtitutiones. 28.5.71
illæ,à quo ſub conditione. 36.1.13
illæ autem & de peculio. 12.1.22
ille ſutcile. 32.1.13
ille ſeruus liber. 40.1.5
illi cum illo. 33.2.40
illis libertis. 37.2.24
illiteras exactiones. 1.17.6
illitere poſt ſenatuſconſultum ſolutum. 17.1.1
illis libertis. 22.1.24
illud aut illud. 33.5.19
illud aut illud debuit. 13.5.15
illud certum eſt. 40.12.13
illud conſtat. 42.8.13
illud conſentire non poteſt. 23.4.5
illud dubitari poteſt. 29.2.77
illud dubitatum eſt. 13.6.16
illud ele,arent. 6.1.4
illud enim ſine dubio. 13.7.13
illud generaliter. 39.6.37
illud in cauſis probandis. 40.7.16
illud meminerimus. 49.8.1
illud non negligenter. 46.3.8
illud notandum eſt. 37.4.4
illud notandum Pomponius ait. 5.4.1
illud nullam habet dubitationem. 4.4.25
illud obſervandum eſt. 1.17.15
illud quærendum eſt. 17.2.83
illud quæritur. 28.1.4
illud quoſdam eſt. 9.3.3.
illud quoque cavere debet. 14.4.3
illud quoque quod in. 5.3.40
illud relatum. 47.10.3
illud ſciendum eſt ſ. 49.1.8
illud ſecundum eſt §. 49.1.9
illud ſecundum eſt. 5.4.3
illud ſerendum eſt. 12.6.27
illud ſerendum eſt. 21.1.29
illud ſemper conſtitit. 26.5.1
illud ſine dubio. Vide ſuprà, illud enim ſine dubio
illud verum eſt. 42.2.10
illud videamus. 43.4.1.6.
illud vitandiſſimum eſt. 27.1.19
imaginaria venditio. 30.17.16
immo eum,qui ſtatim. 40.12.16
immo & ſicet. 7.8.5
immo & ſi quoſdam ſeruos. 33.5.7
immo magis. 44.2.21.2
immo magnæ auctoritatis. 1.3.32
immo nunc locus eſt ſenatuſconſulto. 16.1.11
immunitates generaliter. 30.6.1
impenſa eum fuerit. 21.1.18
impenſa funeris. 11.7.45
impenſæ neceſſariæ. 25.1.14
impenſæ neceſſariæ. 50.16.79
impenſarum quæſtum. 25.1.1
imperator Alexander. Vide Alexander 25
imperator Antoninus. 40.5.12
imperator Antoninus Aurelio. 48.19.28
imperator Antoninus Auſtus. 2.14.60
imperator Antoninus conſtituit. 4.11.34
imperator Antoninus. 31.1.70
imperator Hadrianus,cum Viviuſ. 36.1.30
imperator Hadrianus Publicio. 4.5.18
imperator noſter reſcripſit. 49.14.41
imperator noſter. 40.8.7
imperatores Severus & Antoninus. 49.14.34
imper. Severus reſcripſit. 18.2.16
imper. Severus reſcripſit. 3.2.14
imper. Titus Antonius. 3.1.8
imper. Titus Antoninus. 1.3.8
imperatores Severi oratione. 27.9.1
imperatorem litis cauſa. 28.5.92
imperatores Antoninus & Verus. 18.1.71
imper. Antoninus & Verus. 27.3.29
imperatores. 42.5.30
imperatores. 3.2.9
imperatores. 48.1.3.5
imperatores. 2.14.37
imperatores. 2.13.5
imperatores. 46.1.21
imperatores. 50.12.13
imperatores. 50.2.13.
imperatores. 50.1.38
imperatores. 2.3.17
imperatores. 42.7.4
imperatores. 33.4.7
imperatores. 2.1.14
imperatores Severus & Antoninus. 49.14.34
imperatores. 1.13.4
imp. Sever. & Anton. 27.3.17
imperatores. 48.22.2
imperatores. Vide Imperatores Miſenio. 40.4.51
imperatori 48.16.18
imperatori 48.12.3
imperator Titius Antoninus. 50.1.11
imperator Titus Antoninus. Hæc lex eſt 46. 4. 4
imperium aut merum. 2.1.3
imperita culpæ adnume. 50.17.132
imponi opere. 38.1.33
impoſſibilis conditio. 45.1.7
impoſſibilium nulla obli. 5.17.185
impoſterem in hoc edictum. 48.10.22
impoſterem furtum facere. 47.2.43
impuberi ad hereditatem. 28.5.9
impuberi filio. 26.7.40
impuberes ſine tutore. 22.6.10
impuberes tenent anchore. 26.8.13
impuberibus quidem. 26.10.7
impuberibus liberis. 29.2.11
in acceſſionē temporis. 44.3.8
in actione furti. 47.2.14
in actionibus in rem. 11.3.5
in actionibus,quæ ex contractu. 3.1.1
in Ægypto. 47.11.10
in adoptionibus eorum damnarat. 1.7.1
in adrogatorem. 1.7.14.1
in æterſa corpora valetudine. 28.1.17
in ædibus alienis. 39.3.9
in affinitatem hoc hereditatis. 3.3.48
in agris limitatis. 41.1.16
in alVo decurionum. 50.3.4
in ambiguis voce legis. 1.3.19
in ambiguo ſermone. 34.5.3
in ambiguis orationibus. 50.17.96
in ambiguis pro domibus. 50.17.83
in ambiguis pro doubus. 45.3.70
in annos ſingulos. 26.7.1
in annos ſingulos. 33.1.2
in arbitrium alterius. 31.1.1
in argento potorio. 34.2.21
in arrogationem. 1.7.41
in auctorem ſilium. 48.8.1
in bello poſſimonium eſt. 49.15.6
in bonæ fidei contractibus. 13.7.16
in bonæ fidei iudicio. 13.4.7
in bonis ſuperſtitem. 25.3.vlt.
in bonorum poſſeſſionibus. 37.1.10
in capitalibus criminibus. 48.21.1
in cauſa cognitione §. 4.4.14
in cauſa ſi. 4.4.16
in cauſa cognitione etiam. 3.2.17
in cauſa cognitione. 49.2.14
inceſtæ nuptiæ. 23.2.52
incitile eſt. 2.3.14
in circulatores. 47.11.11
inſula & his magiſtratibus. 50.1.29
incola iam manentes publicis. 50.1.14
in cognitione. 29.5.13
in comitis quoque iudicium. 48.11.5
in commodato hac pactio. 13.6.17
in comodato diuitando. 10 3.3
in compoſitionem etiam. 16.2.8
in compromiſſis. 4.8.45
in concedendo iure aquæ. 39 3.1
in concubinatu. 25.7.3
in condemnatione perſonarum. 50.17.173
in condictione ex cauſa. 13.1.9
in conditionibus. 35.1.19
in confirmando tutore. 26.3.7
in conſilium curatoris. 7.2.1.6
in contrahenda venditione. 50.17.172
in contra tabulis. 37.4.1
in contentionibus. 45.1.52
in contentionibus. 50.16.210
in creditore,qui pignus. 42.1.38
in crimine adulterii. 48.5.42
in criminibus eorum ſit. 48.18.1
in damno tenere. 26.5.18
in damnatos. 48.19 37
indebitum pecuniam. 12.5.47
indebiti ſolum condictio. 12 6.25
in decibis ſeruorum. 3.4.6
inde Neratius ſcribit. 9.2.23
inde tabernacula. 50.16.284
in depoſito actione. 16.3.9
in depoſiti vel commodati. 44.1.14
indiciale eſt. 50.16.197
indiciale eſſe. ibid.
in diem acceptilatio. 46.4.5
in diem addicto ſtatim. 18.2.1
in diem addicto. 39.3.9
in diem debitor. 32.6.10
in dem obligatio. 44.2.5
indignam eſſe. 34.9.3
indigno herede pronuntiato. 34.9.8
in duobus reis promittendi. 45.1.3
in duobus reis ſtipulandi. 12.2.28
in duplicibus teſtamentis. 35.2.79
in eadem cauſa ſunt. 48.2.3
in eadem cauſa ſunt. 4.4.20
in eaſdem ſtipulationibus. 46.55.vlt.
in captionibus. 2.14.45
in eo iure,quod. 13.3.47
in eóque fundo alieno. 6.1.38
in eóque fundo. Vide,Inque eo fundo. 1.8.11
in eo,qui teſtatur. 28.1.2
in eo quod plus ſit. 50.17.110
in eo quod ſeruo caſtrenſi. 41.2.33
in eo quod vel is qui pet. 50.17.31
in eos extra ordinem. 26 2.9
in eos qui eum recepti eſſent. 48.3.13
in eos,qui naues. 47.5.1
in eum,cuius dolo. 48.2.14
in eum,cuius aſſ.dtu. 47.11.5
in eum,ad quem dotis. 12.7.16
in eum dicm. 12.1.40

480/C.IV.K.5-3,
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

Index legum Digestorum.

In eum qui adueſſus eo. 2.4.14
In eum, qui mortem attulit. 14.3.19
In eum, qui vt calumniæ cauſa 3.6.1
In execptionibus. 22.3.19
In executione. Vide in exercat.
In factum act ones. 44.7.14
In facto conſiſtentes conditiones. 35.1.60
In falſidia affirmatio precij. 35.1.41
In Falcidia placent. 35.2.9
Infamem non ex omni. 48.2.7
Infans vel furioſus. 48 8.11
In Faurina & Caluiſiana. 38.5.2
Inferioris gradus cognatus. 38.8.2
In feliciorum. hereditatis. 35.1.18
In feliciorum. libertatibus. 40.5.5
In fœneratricibus perſecutionē. 22.1.3
In finalibus quæſtionibus. 10.2.11
In fiſci cauſſa. 49.14.4
Inficiando depoſitum. 47.2.47
In fraudem circenſium. 40.9.21
In fraudem creditorum. 40.9.10
In fraudem creditorum. 40.9.25
In fraudem creditorum. 40.9.18
In fraudem facere videri. 42.8.4
In fraudem fiſci. 49.14.45
In fraudem iur.s. 34.9.10
In fraudem plaui creditor. 19.2.25
In fructu id eſſe intelligitur. 33.1.41
In furti actione non quod intereſt. 47.2.50
In furtiua re. 13.1.
In fundo alieno. 31.1.58
In generali repetitione. 5.16.80
Ingressum accipere debemus. 2.5.25
Ingratus libertus eſt. 37.14.19
In hac actione. 13.3.3
In hac actione. 10.4.3
In hac ſtipulatione. 45.1.118
In hereditate autem. 3 8.3
In heredem earcust. 4.5.16
In his quæ contra rationem. 1.3.15
In his quæ officium. 50 17.173
In ijs quæ extra teſtamentum. 36 1.16
In hoc edict. 3.4.66
In hir verò. 46.1.3
In hoc iudicium. 10 3.14
In hoc iudicium, 17.4.12
In hoc iudicium. 1. 2.25
In iudicio. 10.2.47
In iudicium. 10 3.11
In hominis vſufructu. 7.7.3
In honoratis actionibus. 44.7.13
In honoribus delatis. 50.5.8
In hunſmodi autem. 18.3.12
In ijs officijs. Vide, in his; quæ officium.
In illa ſtipulatione. 45.1.50
In illa ſtipulatione. 45.1.8
In incerto, vt Pap. 48.18.4
In infulam deportari. 48.23.3
In infulam pœne deportato. 24.3.41
Iniquiſſimum videtur. 22.6.3
In inſtrumento fundi. 33.7.8
In integrum verò reſtitutione. 4.4.11
In interdicto vnde vi. 43.16.1
In interdicto vnde vi. ibid. 16
In interdictis exinde ratio. 43.1.3
In teſtati actione. 41.2.61
In iudicium. 10.3.23
In iudicijs familiæ erciſcundæ. 3.6.47
In iure ciuili receptum eſt. 30.17.141
Iniuria ex eo dicta eſt 47.10.1
Iniuriarum actio j. 47.10.3
Iniuriarum actio ij. 47.10.28
Iniuriarum æſtimatio. 47.10.11
In ius vocare. 2.4.2
In ius vocari, ibid. 2
In ius Diophantus. 44.4.vlt.
In iuguum. 41.1.55
In lege Aquilia j. 9 2.40
In lege Aquilia ij. ibid 44
In lege cenſoria. 39.16.203
In lege Cornelia dolus. 48.8.7
In lege Falcidia j. 35.2.45
In lege Falcidia ij. 35.2.61
In legem Falcidiam. 35.1.8
In lege fundi vendendi. 18.1.77
In lege locationibus ſcriptum erat. 19.2.25
In legibus. 22.5.3
In libera muliere conſtantiam. 23.2.14
In libertatibus. 40.4.3
In libero antiquior contractus. 46.3.77
In libere iure gentium ædificare licet. 43 8.4
In loco publico. 43.8.1
In Lyſitania Pacuuius. 50.15.8
In magiſtratus, qui. 27.9.7
In metallum. 48 19.36
In metallum damnata mulier. 48.19.8
in metallum damnari. 48.19.11
In metallum damnati. 49.14.15
In modicis autem. 18.1.14
In mora a cauſa ſuccurritur. 39.6.12
In multa iura noſtri auctoſit. 1.3.9
In nouiſſimoque partu. 43.6.11
In nauem Sauphei. 19.2.31
In nauica pecunia. 22.2.3
In negotijs contrahendis. 50.17.7
In nonalibus actionibus. 3.4.4
In nomen eorum. 46. 3.46
In obſcura voluntate. 30 17.279
In obſcuris vtpote falſe. 50.17.214
in his quæ officium. 50.17.175
Inofficioſum teſtamentum. 5.2.3
In omnem rem curator. 26. 6.2
In omni ferè ſermone. 2.7.33
In omni pœne error. 22.6.2
In omnibus bonæ fidei iudiciis 3.5.41
In omnibus cauſis. 47.15.7
In omnibus cauſis. 50.17.39
In omnibus cauſis. 23. 3.2
In omnibus cauſis. 50. 17. 68
In omnibus rem. 37.1.2
In omnibus fiſci quæſtionibus. 49.14.3
In omnibus negotijs. 44.7.37
In omnibus noxalibus. 9.4.3
In omnibus obligationibus. 50.17.24
In omnibus officijs. Vide, In his, quæ officium.
50. 17. 175
In omnibus partibus iuris. 49.16.18
in omnibus pretor in ſtipulationibus §. 46.
3.5
In omnibus prætoriis ſtipulationibus ij. ibid 6
In omnibus quæ ad eandem. 41. 2.24
In omnibus quæ fecit tutor. 26.7.5
In omnibus quidem. 50.17.90
In omnibus rebus. 44.7.35
In omnibus ſeruientibus. 8 1.18
In omnibus ſpectibus liberationem. 46.3.43
In omnibus temporalibus. 44.7.8
In opere a ſuobus. 39.2.16
In orbe Romano. 1. 5.17
In ordinem. 27 8.1
In pari poſſeſſor. 50.17.128
In pariete communis. 39. 2.35
In partem, cuius poteſtate. 18.7.21
In partem datis. 24. 3.2lt.
In pecudum fructu. 22.1.28
In peruiarijs cauſa. 2. 12. vlt.
In peremptorio autem proponitur. 5.2.71
In perpetuum quotiens id. 40.3.41
In perſona tamen. 2.14.30
In perſonam ſeruilem. 30. 17.22
In perſonalibus actionibus. 42.3.2
In plurium heredum. 29. 2.70
In poſſeſſionem mitti ſoler. 42. 4.6
In poteſtate manente ſilia. 23.1.10
In prædio rubrio. 20.1.7
In pretoria ſtipulationibus. 46.5.9
In priuicis negotijs. 5.1.77
In priuatis operibus. 50.11.12
In propoſita autem quæſtione. 17.2 78
In prouinciali enim prædio. 39.1.3
In publicum deduct. Hæc lex eſt §.5. 2.11 5
In pupilla cui ſine. 46. 5.47
In pupillo, cui ſolata eſt. 44.1.6
In pupillari ſubſtitutione. 28.6.14
In quam accelſe eſt confugere. 19.5.7
In quant. tate patrimonij. 35 2.71
In quæſtionibus. 48.4.8
Inque eo ſundo. 7.8.11
In quartam hereditatis. 35.2.91
In quem enim vtiles actiones. 40.50.3
In quibuſcunque negotijs. 44.7.48
In quibuſdam contra fiſcum. 22.1.7
In quibus rebus. 22.5.3
Inquilino non datur. 43.1.13
In quo iocus etiam hoc. 29.2.18
In quorum ſtudijs. 50.2.14
In ratione legis Fal j. 35.2.11
In ratione legis Fal ij 35.2.30
In rem actio competit. 6.1.15
In rem actionem pati. 6.1.31
In rem ſuam procurator datus. 16 1.18
In reorum cauſa. 8.. 16
In re furtiua conſtitio. 13.1.8
In re hypotheca. 22.4.2
In rebus commodatis. 13.6.18
In rebus etiam mobilibus. 43 16.4
In rebus ſtabilibus. 43.3.17
In rebus nobis conſtitutorum 1.4.1
In reſiciendo communi pariet. 39.3.41
In repetendo legatu. 30.1.63
In repetundis l. cod tit. 29.1.13
In rem cauſa ea ſunt. 30.10.191
In Salentino iure dicto. 43 33.1
In ſanctiſſonſultum Turp ſitorum. 28.10.17
In S a n t is faciues. 41.1.59
In ſetus. 4.11.7
In ſeruorum perſona. 48 19.10
In ſeruitutem. 48.1.16
In ſeruitute mea. 8.7 vlt.
In ſingulis heredibus. 35.2.77
In ſingulos annos. 33.1 8
In ſpecialī actione. 6.1.73
In ſponſalibus contrahendis. 23.1.14
In ſponſalibus conſtituendis. 23.1.18
In ſponſalibus nihil intereſt. 23.1.7
In ſtipulatione damni infecti. 39.2.10
In ſtipulatione de reddendo. 7.5.8
In ſtipulatione de rato. 46.8.2
In ſtipulatione inſtitutum ſolet. 46.7.1
In ſtipulatione, qua procurator. 46.3.19
In ſtipulationibus. 45.1.54
Inſtitor appellatur eſt. 14.3.3
Inſtitor eſt qui tabernæ. 14.3.18
Inſtitutio tuia. 28.7.10
In ſtitutum omne teſtamentum. 50.16.24
Inſtructum autem tabernam. 30 16.184
Inſtrumenam priſtino. 33.9.6
Inſtrumenti ſignificatione. Vide ſuperſcriptionem. 4.33.10
Inſtrumenta fundi. Vide I. In inſtrumento fundi. 33.7.8
Inſtrumentorum nomine. 33.4.1
Inſtrumentorum exceptionem. 48.10.16
In inſtrumenti. 18.3.16
In ſubſtitutione filio ita facta. 28.6.31
In iura hereditas. 38.16.14
In iure hereditas. 18.1.1
Infula eſt ornatus. 34.2.38
Infulam hoc modo. 19.1.3
Infulæ Italiæ. 5.1.9
Infula intra triumphum. 47.1.24
Infulam ubi venisſe. 20 4.13
Infulam vno pacto. 19.2.38
In ſumma absentem ſi ſatisdo. 20.5.12
In ſumma puto dicendum. 43.17.vlt.
In ſumma ſecundum eſt. 49.14.17
In ſumma ſufficit. Vide, In ſententia ſufficit.
48.1.19
In ſumma tria ſunt. 39.2.2
In ſumma vt generaliter. 21.2.65
In ſuſpenſo eſt ius actoris. 38.17.8
In tabulis ſecundis. 40 7.7
In tactu ſi decumanis. 32.1.103
In tantum ergo tenetur. 46.1.18
In tantum & vt ſali. 1.3.6
Intelligendus eſt. 50.16.155
In tempus cap cuius hereditatis. 28.5.80
In tempore conſtituto in litem. 44.5.2
Inter accuſatorem & reum. 48.1.10
Inter actum & iter. 8.5.12
Inter agnatos & cognatos. 38.5.5
Inter artifices longa differentia eſt. 46.1.31
Inter bonorum. 20.6.29
Inter cauſas ornatorū. 17.1.26
Inter Caſtellanum. 4.8.44
Inter cæteros. 28.2.30
Inter cæteros. 40.10.2
Intereſſe legatum. 31.1.53
Inter cohæredes. 10.2.44
Inter conuenientes. 50.1.28
Inter creditorem & debitorem. 46.2.24
Inter debitorem & creditorem. 2.14.17
Inter & nomina & reperibum. 50.16.191
Inter diuum & manus. ibid.194
Inter effectorē. 48.18.2
Inter eos libertaſſores. 40.2.15
Inter eos, quibus. 42.1.19

inter

480/C.IV.K.5-3,
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

Index legum Digeſtorum.

Inter eos,qui ex generali. 4.6.13
Inter eos,qui frecundum. 41.1.19
Inter eos,qui in matrimonio. 24.1.27
Inter fructuarium & dominum. 33.2.20
Inter hæc verba. 50.16.179
Inter illam condicionem. 50.16.217
Inter liberos. 50.12.vlt.
Inter liberos tantum perſonas. 48.5.6
Inter litigantes. 5.1.62
Inter minores viginti quinque annis. 4.1.8
Inter officium aduocationis. 6.1.54
Inter omnes conſtat. 47.2.46
Inter omnes conſtituit. 2.8.12
Inter mortis cauſa donationem. 39.6.38
Inter parem numero iudicem. 42.1.38
Inter patrem & filium. 18.1.1
Inter pœnas eſt. 48.21.6
Inter publica habemus. 50.16.17
Inter pupillos. 26.8.20
Inter quos pactes e- 39.1.39
Inter ſeruientes. 8.1.15
Inter ſocerum & generu 23.2.14
Inter ſtipulantem & promittentem. 45.1.83
Inter ſtuprum & adulterium. 50.16.101
Inter tutores. 26.7.36
Interuenit illa quæſtio. 37.3.24
Inter virum & vxorem j. 24.1.43
Inter virum & vxorem ij. ibid.46
Inter veſtem virilem. 34.2.33
Interdum accidit. 47.2.49
Interdum erat. 41.2.21
Interdum & progrer. 15.3.14
Interdum ex conuentione. 46.8.8
Interdum ex iuſtis cauſis. 5.1.36
Interdum euenit. 48.1.4
Interdum fur. 47.2.54
Interdum hæc adfectio. 28.5.13
Interdum ira iuſta. 25.3.7
Interdum licet dolo malo. 34.4.15
Interdum nec venendus. 39.4.16
Interdum pars vſusfructus. 7.2.10
Interdum pecuniarem. 48.22.21
Interdum perſona. 22.6.19
Interdum poſterior. 22.4.5
Interdum proprietarius. 7.4.15
Interdum proprietatem. 50.16.78
Interdum pura ſtipulatio. 45.1.73
Interdum tamen. 17.6.5
Interdum tamen. 4.4.19
Interdum j. 38.1.14
Interdum ij. 38.1.vlt
Interdum. 40.21.2
Interdictum de precariis. 43.27.1.4
Interdictum quod vi j. 43.24.17
Interdictum quod vi ij. ibid.19
Interdicto quorum bonorum. 43.2.2
Interdicta noxalia ea. 43.1.vlt.
Interdictorum quædam duplicia ſunt. 43.1.2
Intereſſe puto. 41.2.13
Intereſt enim Reip. 41.3.1
Intereſt enim noſtra. 40.21.5
Interpretatione legum. 48.19.42
In teſtamento. 40.5.18
In teſtamento ita eras ſcriptum. 33.2.21
In teſtamento quidam duplicia ſcripſerat. 33.2.27
In teſtamentis plenius 50.17.12
Inteſtatus eſt. 50.16.64
Inteſtati hi gradus. 38.15.1
Inteſtati propriè appellantur. 38.16.1
Inteſtato parenti. 26.4.2
Inteſtato libero. 38.16.3
Inteſtato reliquit. 38.8.10
Inteſtatæ ſororis. 41.4.14
In teſtamento ſeruo. 35.1.34
In teſtimonium. 22.3.10
In teſtimonii autem. 22.5.2
In teſtimoniorum vſus. 22.5.1
In totum. 50.17.74
In toto & pars continetur. 50.17.113
In toto iure generi. 50.17.80
Intra quinque annos. 40.10.2
In tralandis vnis ædibus. 8.4.7
In traditionibus. 20.14.48
Intra dies conſtituto. 42.1.7
Intra illum diem. 2.14.41
Intra quatuor annos. 44.3.10
Intra triduum appellare. 49.5.1
Intra viile tempus reſtitue...nis. 4.4.35
In tribus iſtis iudicijs. 5.1.13

In vendendo fundo. 18.1.66
In venditione. 19.1.41
In venditionem bonorum. 42.5.2
In venditionibus. 18.1.9
Inuitem enim. 28.5.43
Inuitus nemo. 30.17.156
Inuitus in cui fideicommiſſo. 40.5.34
Inuita beneficium non datur. 30.17.69
Inuitam libertam. 23.2.22
Inuici filij naturales. 1.6.11
Inuiti teſtimonium dicere. 22.5.2
Inuitei teſtimoniam non dicunt. ibid.13
Inuitum autem. 8.2.5
In voluptatibus. 33.2.21
In vrbe Rom. Vide in vrbe Romano. 1.3.17
In vſu iuris. 50.16.238
In vſucapione ita ſeruatur. 44.3.15
In vſucapionibus. 41.3.6
In vulgari ſubſtitutione. 50.16.161
Ipſi quoque res. 6.1.19
Ipſi tamen heredi. 29.3.3
Ipſi quo fundus petitus erat. 6.1.37
Ipſi quo fine liberis. 25.4.4
Is autem,cum quo actum fuit. 46.6.4
Is autem nec ad legitimam. 37.14.11
Is autem,qui de ſtatu ſuo litigat. 2.6.2
Is,cuius familia. 8.4.18
Is,cuius fundo via. 39.3.15
Is,cuius in ſeruo proprietas erat. 31.1.16
Is,cuius intereſt. 47.2.85
Is,cuius nomine. 3.3.64
Is,cuius opes. 48.5.24
Is,cui annua alimenta. 34.1.8
Is,cui bonis interdictum eſt. 45.2.6
Is,cui ex ſtipulatu. 47.2.13
Is,cui fideicommiſſa libertas. 48.18.19
Is,cui fideicommiſſum ſoluitur. 35.2.51
Is,cui hereditas data. 22.6.14
Is,cui ita. Vide,Is,cui ita legatum eſt. 34.1.18
Is,cui lege bona interdictum eſt. 28.1.18
Is,cui legatorum. 36.4.5
Is,cui opus nouum. 39.1.15
Is,cui ſub condicione. 35.1.18
Is,cui ſub condicione. 44.7.44
Is,cui via,vel actus debebatur. 8.6.11
Is,cum quo agitur plurix. 39.3.7
Is,cum quo de peculio. 15.1.55
Is damnum dat. 50.17.169
Is poteſt repudiare. 29.2.18
Is,qui à debitore. 42.8.9
Is,qui actionem habet. 50.17.25
Is,qui alienam hominem. 46.3.60
Is,qui alienum ſeruum promiſit. 45.2.51
Is,qui amicitiæ dictus. 3.3.44
Is,qui aliqua ratione. 38.8.7
Is,qui bonis ceſſit. 42.3.1
Is, qui bonis ceſſit. ibid.3
Is,qui certo loco. 13.4.9
Is,qui commodatum accepit. 13.6.13
Is,qui complures liberos. 32.1.94
Is,qui contra tabulas. 28.6.22
Is,qui debitorem vi exemit. 2.7.6
Is,qui decepit aliquem. 4.3.40
Is,qui deſtruxit rem petitæ. 6.1.24
Is,qui dicit ſe inuaſſe. 44.1.5
Is,qui dolo fecit. 6.1.67
Is,qui duo prædia. Vide,Qui duo prædia. 8.3.29
Is,qui ex cauſa. Vide,Si quis ex cauſa. 40.1.15
Is,qui ex ſtipulatu. 44.7.45
Is,qui fideicommiſſum debet. 32.1.26
Is,qui fugitiuum celauit. 11.4.1
Is,qui fundum. 33.1.31
Is,qui hæres inſtitutus eſt. 29.2.13
Is,qui in alienæ poteſtate eſt. 9.4.15
Is,qui in domum. Vide,Qui in domũ. 47.10.13
Is,qui in poteſtate eſt. 37.5.15
Is,qui in patrum. 41.24.11
Is,qui in rearu decedit. 48.4.vlt.
Is,qui intulit mortem. 11.3.7
Is,qui iudicio publico. 48.2.4
Is,qui res annalorum impetrauit. 40.10.1
Is,qui legatione fungitur. 50.2.15
Is,qui nates eſt ex mancipiis. 30.16.210
Is,qui onerandæ libertatis. 38.1.31
Is,qui opem. 47.2.34
Is,qui plusquam. 12.6.32
Is,qui pueſtem. 48.13.11
Is,qui promiſit tibi. 20.1.33
Is,qui potat. 19.2.13

Is,qui reipublicæ cauſa abſuerunt. 4.6.19
Is,qui reipublicæ cauſa abeſt. 4.6.44
Is,qui rem conſeruat. 13.2.6
Is,qui rem permutatam. 42.4.13
Is,qui reus factus eſt. Vide, Si qui reus factus eſt. 48.2.3.
Is,qui ſe obtulit rei defenſioni. 2.1.25
Is,qui ſeruum cæſtrandum. 48.8.6
Is,qui ſola virginea reliquerat. 30.1.80
Is,qui ſuis rumoris coniux. 40.2.4
Is,qui vnum filium habebat. 29.7.19
Is,qui vſumfructum. 7.4.18
Is,qui vſumfructum. 7.4.20
Is quoque,qui ex cauſa. 2.4.9
Illi quidem. 4.2.8
Ita autem diſpoſitioni. 28.7.5
Ita conſtante matrimonio. 24.3.26
Ita demum autem communietur. 4.8.31
Ita fidei heredis 43.24.40
Ita liber eſto iuſſus. 40.7.2
Itaque cum ſeparatim. 27.2.24
Itaque ſi accepto. 4.3.18
Itaque ſicut ſuperius. 21.1.31
Itaque ſi hoc ſpeciatim. 3.3.48
Itaque ſi ſeruum eum. 9.2.4
Itaque tunc poteſtatem. 21.1.59
Itaque falſa. 47.2.21
Itaque hoc caſu. 40.5.27
Itaque putiores. 18.8.2
Itaque tunc. 12.1.32
Ita ſtipulatus ſum. 45.1.115
Ita tamen ſi vectigal ſoluant. 6.3.2
Ita tamen,vt hic. 36.1.27
Ita vromera. 27.1.36
Ita vt & ſi fur. 13.6.16
Ita vulneratus eſt ſeruus. 9.2.51
Item aic perone. 4.6.21
Item apud Laberonem. 47.10.15
Item a ſubſtituto. 37.5.13
Item clodus methoſus eſt. 21.1.13
Item cum teſtamento. 33.1.16
Item ei ſuccurritur. 4.6.16
Item eorum. 3.4.6
Item & ad liqem. 3.3.3
Item ex diuerſo. 10.2.19
Item exigit præter. 4.3.16
Item hi,qui reipublicæ cauſa. 4.6.4
Item illa verba pertotia. 33.5.18
Item in poteſtate noſtra ſunt. 1.4.3
Item Labeo ſcribit. 10.2.22
Item lapilli. 2.8.3
Item legato continentur. 32.1.49
Item liberatur pignus. 20.6.6
Item magiſtri ſocietatem. 2.14.24
Item Mela ſcribit. 9.2.11
Item molen. 41.1.18
Item porte fundi. 46.2.8
Item pictoris inſtrumento legato. 33.7.17
Item prædia. 20.1.10
Item prætor edicto ſuo. 38.16.8
Item pro parrona. 2.8.8
Item ex animalibus. 41.1.6
Item quamuis. 10.3.10
Item quærnur. 39.2.13
Item quia conuentiones. 2.14.4
Item quibus propter infamiamterm 3.1.2
Item quod dictum eſt. 18.2.6
Item quod ſabinus ait. 28.5.37
Item ſi alter ex dominis. 45.1.8
Item ſic poſſunt. 8.3.3
Item ſi cum exceptione. 4.2.14
Item ſi fur putauit. 3.5.5
Item ſi ſtipulamilius fideiuſſerit. 24.2.7
Item ſi fundi. 7.1.9
Item ſi non venderit. 33.4.13
Item ſi ob id quod. 42.4.2
Item ſi obliterit medicamentum dederit. 9.2.9
Item ſi puerio. 13.2.23
Item ſi res fuerint vſucapræ. 4.7.4
Item ſi ſeruus duorum. 45.1.9
Item ſi ſerui redhibendi. 21.1.30
Item ſi ſeruum. 6.1.6
Item ſi ſuſpectus ſit. 3.3.13
Item ſi verberarum. 6.1.23
Item ſi vnus ex litigatoribus. 4.8.17
Item veniant in hereditatem. 3.3.20
Item veſtis. 49.1.5
Item ſi vidtus fuero. 42.1.10
Item videndum ſi poſſeſſor. 1.3.1

480/C.IV.K.5-3,
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

Index legum Digeſtorum.

Ius nihil prohibet. 8.2.14
Ius ſepulcro debitum. 8.6.4
Itinere ad prædium. 8.3.28
Itinere faciendo. 50.16.5
H TON TEKNON. 50.16.204
Iubere caueti. 2.2.4
Iudex datus in eodem officio. 5.1.46
Iudex poſtcaquam. 42.1.15
Iudex ſi malè abſoluit. 12.6.18
Iudici ab appellatoribus. 47.10.41
Iudicem in prædiis diuidendis. 10.3.21
Iudicium commune diuidendo. 10.2.10
Iudicium ſuum regunt eorum. 28.1.9
Iudicare quidem res. 44.2.19
Iudicatum ſolui. 46.7.6
Iudicatum ſolui. ibid.9
Iudicium ſoluitur. 5.1.58
Iulianus ait. 2.8.11
Iulianus ait. 5.1.17
Iulianus ait. 37.1.47
Iulianus ait. 38.2.17
Iulianus ait. 40.4.40
Iulianus ait. 35.1.45
Iulianus ait. 31.1.60
Iulianus ait. 44.4.7
Iulianus ait. 41.2.3
Iulianus autem. 5.1.16
Iulianus debitor, Vide Ælianus debitor. 40.2.20
Iulianus & Marcellus putant. 16.3.19
Iulianus Diophanus. Vide, Iuius Diophanus. 4.4.30
Iulianus de eo loquitur. 40.9.6
Iulianus ex perſona. 33.1.19
Iulianus libro 3. Digeſtorum. 44.2.3
Iulianus libro quarto. 4.6.17
Iulianus libro 6. Digeſtorum. 6.2.17
Iulianus libro 8. Digeſtorum. 6.1.37
Iulianus libro quindecimo. 19.1.13
Iulianus libro ſextodecimo. 21.1.1
Iulianus libro ſeptimodecimo. 38.5.1
Iulianus libro octauodecimo. 14.1.4
Iulianus libro vicesimoſexto. 19.1.41
Iulianus nec à filiofamilias. 30.1.10
Iulianus noſter. 31.1.86
Iulianus putat patronum. 38.1.43
Iulianus quoque. 28.5.17
Iulianus ſcribit. 29.4.16
Iulianus ſcribit. 37.10.10
Iulianus ſcribit. 23.3.10
Iulianus ſcribit. 21.2.14
Iulianus ſcribit. 15.1.14
Iulianus ſcribit. 5.3.10
Iulianus ſcribit. 10.4.9
Iulianus verum debitorem. 12.6.60
Iulius Forbus. 36.1.81
Iulius Paulus Numphidio. 45.1.81
Iura conſtituit oportet. 1.3.3
Iura liberorum. 37.11.1
Iura non in ſingulas perſonas. 1.3.8
Iura prædiorum. 8.5.2
Iura ſanguinis. 50.17.8
Iure ciuili receptum eſt. 35.1.24
Iure gentium. 13.1.18
Iure militari. 49.1.4
Iure naturæ æquum eſt. 50.17.206
Iure noſtro. 26.2.26
Iure feriarum. 17.1.82
Iure ſuccurſum eſt. 23.3.6
Iuridico qui Alexandriæ agit. 2.1.3.1
Iuri operam dauerim. 2.1.1
Iuriſconſultus. 38.10.10
Iuriſgentium conuentiones. 1.14.7
Iuris ignorantia. 22.6.7
Iuris ignorantiam. 22.6.4
Iuris Italici ſunt. 50.1.3.7
Iuriſurandi. 12.2.32
Iuriſperitos. 17.1.30
Iuris ratio efficit. 40.1.23
Ius agnationis. 2.14.34
Ius alimentorum. 27.1.3
Ius autem ciuile eſt. 1.1.7
Ius ciuile eſt quod. 1.1.6
Ius cloacæ mittendæ. 8.1.7
Ius dandi tutores. 26.3.3
Ius diuortii officium. 1.2.1
Iuſtitiandum à debitore. 12.2.40
Iuſtorandum etiam. ibid.27
Iuſtorandum & ad pecunia. 12.2.14
Iuſtorandum. ibid.17
Iuſtorandum. 12.2.2
Iuſtorandum. 24.3.1
Iuſtorandum. 50.17.7
Iuſtorandum noſtrum non patitur. 1.1.11
Ius pluribus modis dicitur. 1.14.38
Ius publicum. 1.3.18
Ius ſingulare eſt. 1.2.14
Iuſſit Imperator. 48.2.3
Iuſta causa manumiſſionis. 43.12.1
Iuſta enim an iniuſta. 50.16.101
Iuſta interpretatione. 41.2.1.1
Iuſtè poſſidet. 2.1.10
Iuſtitia eſt conſtans. 22.1.44
Iuſtitiæ ædiles conſerunt. 41.3.44
Iuſto errore ductus Titius. 2.14.1
Labeo ait. 33.10.7
Labeo ait. 23.2.1
Labeo ait. 4.8.3
Labeo ait. ibid.3.23
Labeo ait. 39.3.19
Labeo ait. 8.3.10
Labeo ait. 38.1.36
Labeo ait. 8.6.17
Labeo ait. 12.2.41
Labeo ait. 50.16.14
Labeo & Sabinus exiſtimant. 30.1.3.
Labeo indicat eum. 18.1.43
Labeo libro poſteriorum. 40.7.21
Labeo libro poſteriorum. 28.1.30
Labeo libro primo. 50.16.239
Labeo Neratius. 41.3.8
Labeo non poſſe ait. 43.22.1
Labeo putat. 47.3.6
Labeo putauit. 47.4.3
Labeo ſcribit. 38.10.6
Labeo ſcribit. 21.1.1
Labeo ſcribit. 18.1.50
Labeo ſcribit. 12.2.24
Labeo ſcribit. 18.1.21
Labeo ſcripſit. 45.1.131
Labeo ſcripſit. 41.1.1
Lacus & ſtagna. 43.1.1
Lana legata. 32.1.88
Lata culpæ finis eſt. 50.16.223
Latinus Largus. 32.1.81
Latinus Largus. 21.1.56
Latinus Largus. 40.8.9
Latrones ubi ferorum. 49.15.27
Lecta eſt in auditorio. 12.1.40
Lectos emptos edilis. 18.6.11
Legata inutiliter data. 34.4.14
Legata inutiliter data. 30.119
Legata ſupellectili. 33.10.9
Legata ſub conditione. 35.1.41
Legatum municipio pecuniam 30.9.4
Legatarius qui rogatus eſt. 27.1.27
Legatarius pro parte. 30.1.38
Legati proconſulis. 1.16.11
Legatis alimentis. 34.1.6
Legatis, quæ reliquuntur. 33.1.1
Legatis quoque. 4.4.8
Legatis ſeruis exceptis. 32.1.65
Legatis vxori. 31.1.35
Legato generaliter relicto. 30.1.37
Legato qui publicam. 50.5.11
Legato ſub conditione. 33.1.65
Legato tempus prodeſt. 30.7.5
Legatorum nomine. 41.2.1
Legatorum nomine ſatisfieri. 36.3.1
Legatorum petitio. 31.33
Legatum ciuitati relictum. 33.1.16
Legatum eſt donatio. 31.1.36
Legatum eſt deliberio hereditatis. 30.1.116
Legatum in annos ſingulos. 4.5.10
Legatum ita erat. 30.1.105
Legatum ita dominium. 31.1.80
Legatum ita eſt. 33.2.17
Legatum nulli alij. 34.4.21
Legatum ſeruo delatum. 30.1.7
Legatum ſub conditione. 35.1.95
Legatum ſub conditione. 34.4.24
Legatus autequam. 30.7.10
Legatus Cæſaris. 1.17.10
Legatus contra rempublicam. 50.7.2
Legatus ceteras. 50.7.14
Legatus mandata. 1.16.14
Legatus municipalis. 50.7.1
Legati Trio. 35.3.23
Lege Agraria. 47.21.3
Lege Aquilia. 9.2.2
Lege autem municipali. 50.8.3
Lege Cæcilia cauetur. 16.3.25
Lege Cornelia cauetur. 48.10.9
Lege Corneliæ teſtamenta. 28.2.18
Lege Cornelia teſtamentaria. 48.10.30
Lege Cornelia de ſicariis 3. 48.8.1
Lege Cornelia ij. ibid.4
Lege duodecim tabularum. 26.8.2
Lege duodecim tabularum. 27.10.1
Lege Falcidia intercurrente. 35.2.7
Lege Fauia teneres. 48.14.4
Lege Fauia prohibetur. 40.1.12
Lege fundo vendito dicta. 18.3.3
Lege Iulia de annona. 48.12.2
Lege Iulia de vi publica 3. 48.6.1
Leg Iulia ij. ibid.7
Lege Iulia iij. ibid.8
Lege Iulia iudiciorum. 22.5.4
Lege Iulia Petronia. Vide, Lege Iunia Petronia.
Lege Iulia peculatus. 48.13.1
Lege Iulia de reſidais. 48.13.11
Lege Iulia peculatus. 2od.4
Lege Iulia repetundarum 3. 48.11.1
Lege Iulia. ibid.5
Lege Iulia ita cauetur. 23.2.44
Lege Iunia Petronia. 40.1.14
Lege obſcurior. 50.16.210
Lege Papia cauetur. 23.2.23
Lege Pompeia de parricidiis. 48.9.1
Lege Rhodia cauetur. 14.2.1
Legis Aquiliæ. 9.2.34
Legis Falcidiæ. 35.2.78
Legis Iuliæ. 48.13.5 Aliàs L.Iuniæ.
Legis Iuliæ. 48.7.4
Legis vimus. 1.3.7
Legitima conuentio. 2.14.6
Legitimæ tutelæ. 2.6.1
Legitimam hereditatem. 5.3.2
Legitimam tutelam. 26.4.2
Legitimis capite diminutis. 38.8.5
Legitimos tutores. 26.5.5
Leuia crimina audire. 48.2.6
Leuiſſima libenatis conditio. 35.2.35
Lex Aquilia. 9.2.1
Lex Cornelia de iniuriis. 47.10.5
Lex Cornelia. 28.6.38
Lex de veſtigali fundo. 50.2.31
Lex duodecim tabularum. 48.4.3
Lex duodecim tabularum. 47.3.1
Lex eſt commune præceptum. 1.3.1
Lex Falcidia lata eſt. 35.2.1
Lex Falcidia. ibid.47
Lex Iulia de repetundis. 48.11.7
Lex Iulia quæ de decuſſ. 23.5.4
Lex naturæ hæc eſt. 1.1.14
Libellorum inſcriptionis. 48.2.3
Liber homo. 28.1.38
Liber homo ſuo nomine. 9.2.13
Liber homo ſi inſſa. 9.2.37
Liber homo in ſtipulatu. 45.1.105
Liber homo, qui bona fide. 41.1.19
Liber homo, qui bona fide, 45.1.118
Liber homo 43.3.10
Liberis etiam hominibus. 40.11.7
Liberis exheredatis. 44.4.13
Liberis omnibus legauit. 33.1.108
Liberali ſuaſa. Nec incp. Si in obſcuro 4.11.41
Liberalitatis in eum diem. 12.1.16
Liberationem. 34.3.3
Liberationis verbum. 50.16.47
Libera pecilij. 15.1.48
Liberi adſidere poſſunt. 1.6.1.2
Liberi hominis empticem. 18.1.70
Liberi patroni. 38.4.2
Liberis. 48.11.8
Liberorum appellatione. 50.16.220
Liberorum autem & parentum. 3.5.11
Liberos qui adrogatum. 4.5.3
Liberos ſenatorum. 2.9.10
Liberum arbitrium eſt. 2.1.18
Liberum eſt ei qui. 21.1.9
Libertas ad tempus dari non poteſt. 40.4.13
Libertas eſt naturalis. 1.5.4
Libertas inæſtimabilis res eſt. 50.17.106
Libertas omnibus rebus fauorabilior. 50.17.122
Libertas quæ. 40.4.17
Libertas inſtaurata. 40.4.58
Libertate ſub conditione. 40.4.55
Libertate ſeruo. 40.7.16

Liber

480/C.IV.K.5-3,
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

Index legum Digestorum.

Libertates discite. 40.4.43
Libertates etiam. 40.5.16
Libertas togata non est. 37.12.1fi.
Libertas maior. 38.2.33
Libertas quæ voluerat. 24.3.33
Libertas si in concubitu. 38.2.46
Libertus à patrono. 2.4.14
Libertus adiectus patronum. 2.4.15
Libertus cum fraudandi. 38.2.18
Libertus negotiatoris. 38.1.45
Libertus non alius. 26.5.14
Libertus propter patronum. 50.2.17
Libertus qui in priore. 34.4.19
Libertus qui operarum. 38.2.42
Libertus qui potil. ibid.15
Libertus qui soluendo. 38.2.16
Libertus quoque si fraudulenter. 26.10.1
Libertus testatoris. 27.1.48
Libertus sub conditione. 38.2.20
Liberti appellatione. 50.16.178
Liberti alibere possunt. 2.2.2
Liberti omnes. 37.14.2
Liberto & filio. 37.12.3
Liberto ochogines haberi. 38.2.28
Liberto per obreptionem. 38.2.49
Liberto sine liberis mortuo. ibid.27
Liberto suo ita legauit. 33.2.21
Liberto vel uxori. 3.3.31
Libertum, Vide ΑΠΕΛΕΥΘΕΡΟΣ. 27.1.14
Libertum curatoris. 27.2.17
Libertum custódémque retorem. 23.2.64
Liberis libertabusque Hac Lex 5.2. 76.3.2
Libertis omnibus legauit. 35.2.108
Libertis quos testamento. 34.2.2
Libertinus si his antehórtum. 40.10.6
Libertinus libertinam. 23.2.8
Libertinus, qui patronum. 38.2.3
Libertini sunt. 2.3.6
Libro memorialium. 50.16.144
Librorum appellatione. 32.2.32
Licet autem pretor. 4.8.23
Licet autem vendimi. 18.2.7
Licet capitalis. 50.16.203
Licet deponere. 16.3.17
Licet dubitatum antea fuit. 40.12.44
Licet extra ædes sint. 18.2.28
Licet famosæ non sint. 37.15.17
Licet fugæ tempore. 40.12.22
Licet fur peratus. 13.2.20
Licet gratis nauigaueris. 4.9.6
Licet imperator noster. 50.1.24
Licet in popularibus actionibus. 3.2.42
Licet in prædiis. 50.2.6
Licet inter gesta. 50.16.38
Licet male ades possiffoc. 8.6.14
Licet manente matrimonio. 23.4.28
Licet minimum. 3.3.10
Licet mollier. 37.10.2
Licet multo minus. 7.2.14
Licet neque seruum. 41.2.45
Licet placeat. 31.40.5
Licet pro herede. 29.4.2
Licet soleat dos. 23.3.47
Licet tamen pretor. 25.2.3
Licet tellatori reperire. 33.1.23
Licet transferam. 32.4.20
Licet veram procurationem. 3.3.56
Licet vt non petatur. 36.3.12
Licere vsicuique. 47.9.12
Licitatio vectigalis. Vide Locatio vectigalium.
Licinius Lucullus. 32.2.48
Licinius Rufinus. 40.2.3.4
Ligni appellatio. 32.2.55
Limitaneæ & ftationarij. 27.6.4
Lineam margaritorum. 33.2.26
Lines & labes. 23.2.23
Lis nulla vobis esse potest. 2.2.4
Lucis æstimatio. 7.1.62
Litis contestatæ. 32.2.55
Litis contestatæ tempore. 2.3.37
Litis nomen. 50.16.36
Lite contestata vsuræ currant. 22.2.33
Litigatores terino. 4.8.22
Litigiosam rem non facit. 44.6.2
Litora quibus hereditas. 29.6.17
Litus est. 50.20.96
Litus publicum est. 50.16.112
Litora quæ iuxta. 18.2.52
Litora quæ pro Lis Rom. 43.8.3

ſt Nouum.

Locare seruitutem nemo potest. 19.2.44
Locatio & conductio. 19.2.2
Locatio & conductio ij. ibid.2.
Locatio possessive rogatio. 25.2.4
Locatio vectigalium. 39.4.9
Locus certus ex fundo. 42.2.26
Locus est non fundus. 50.16.60
Loci corpus. 8.3.4
Locum autem religiosum. 7.1.17
Locum habet hoc interdictum. 43.5.3
Locum in quo ferunt. 11.7.2
Lóga possessionis. 11.8.4 legitur & Lóga possessio
Longæ possessionis. 44.3.3
Longe magis dandum est. 27.4.2
ΛΟΥΚΙΟΣ ΤΙΤΙΟΣ ΓΑΙΟ. 2.3.37
Lucius & Titia fratres. 20.2.38
Lucius Titius accepta. 19.2.47
Lucius Titius. 26.3.24.& 27
Lucius Titius. 3.2.21
Lucius Titius. 26.3.24
Lucius Titius. 24.2.7
Lucius Titius. 20.6.12
Lucius Titius. 27.2.38
Lucius Titius. 28.5.53
Lucius Titius. 28.5.85
Lucius Titius. 24.3.30
Lucius Titius. 28.6.45
Lucius Titius. 3.3.47
Lucius Titius. 23.3.31
Lucius Titius. 20.4.28
Lucius Titius. 33.7.18
Lucius Titius. 24.3.38
Lucius Titius. 34.2.22
Lucius Titius. 35.1.83
Lucius Titius. 34.3.22
Lucius Titius. 30.1.123
Lucius Titius. 31.1.22
Lucius Titius. 36.2.78
Lucius Titius. 26.7.22
Lucius Titius. 26.7.46
Lucius Titius. 32.1.93
Lucius Titius. 41.2.11
Lucius Titius. 40.5.24
Lucius Titius. 29.2.40
Lucius Titius. 40.4.53
Lucius Titius. 28.3.20
Lucius Titius. Vide. ΛΟΥΚΙΟΣ ΤΙΤΙΟΣ.
Lucius Titius 5.2.eſt 6.3.4
Lucius Titius. 40.5.40
Lucius Titius. 40.5.56
Lucius Titius. 48.16.17
Lucius Titius. 49.14.9
Lucius Titius. 48.2.18
Lucius Titius. 49.1.24
Lucius Titius. 50.1.22
Lucius Titius. 46.1.24
Lucius Titius. 38.3.31
Lucio Titio fundum. 31.1.23
Lucio Titio. 44.7.29
Lucio Titio. 45.2.24
Lucius. 8.2.16
Lumen. ibid.4

Mævius cui fundus. 33.1.55
Mævius fundum mihi. 31.1.66
Maevius qui tres heredes fecit. 30.2.53
Maevio fundi partem. 32.1.41
Maevia decessit. 48.5.44
Maevia matrio suo. 24.3.49
Maevia nepotem. 33.1.13
Magis puto. 27.9.5
Magistratus à cæteribus. 27.8.1
Magistratus municipales. 50.1.25
Magistratus Reip. 50.8.2
Magistratum apud quem. 2.7.4
Magistratibus municipalib. 2.1.12
Magna negligentia est. 50.16.226
Maiestatis crimine. 48.4.10
Maiore parte anni. 50.16.256
Maiorem esse. 2.14.8
Maiores xx annis. 40.1.3
Maiores lxx.annis. 50.6.3
Malum nauis. 50.16.240
Mancipia matet. 40.8.8
Mancipiorum electio. 33.5.6
Mandatam sibi iurisdictionem. 1.20.1
Mandasti filio meo. 3.3.46
Mandata iurisdictione. 1.20.2
Mandatum distrahendorum. 17.1.57
Mandatum inter nos. 17.1.2

Mandato generali. 3.3.60
Mandatis cauetur. 42.1.53
Mandatis cauetur. 26.7.25
Mandatis principalibus. 47.11.1
Mandatis principalibus,que. 48.2.3.5
Manifestæ turpitudinis. 12.2.38
Manumissio per fictionem. 40.2.23
Manumissiones quoque. 2.2.4
Manumissus. 48.12.2.3
Manumittere deportatum. 48.22.6
Marcellus ait. Vide, Marcellus definit
Marcellus apud Iulianum. 50.16.9
Marcellus autem. 36.1.5
Marcellus definit. 50.17.46
Marcellus lib.4 Digestorum. 6.1.3
Marcellus lib.7. 14.1.45
Marcellus lib.8. 23.2.13
Marcellus notat. Vide, Interdum & pobpter hoc.
155.3.14 Vide, præterea. 66.50.17
Marcellus notat. 39.2.24
Marcellus scribit. 27.3.1.
Marcellus scribit. 46.2.24
Marcijs donum faciendum. 29.2.59
Marinus dicens. 24.3.54
Marinus facere posse. 24.3.56
Marinus quidam luxit. 48.18.10
Maritus vxori fuæ. 22.1.48
Maritus vxori suæ. 33.5.22
Maritus vxoris res. 33.2.35
Mariti lenocinium. 48.5.39
Marito quoque adiiciendum. 48.5.14
Maritum in id quod. 24.3.12
Maritum suum & filium. 33.2.25
Marius fundum. Vide, Attius fundum. 4.2.38
Mafurius scribit. Vide, Libro memorabilium.
50.16.145
Mater autem familias. 48.5.20
Mater cum filiæ suæ. 23.3.34
Mater decedens. 5.2.19
Mater filij subrepti. 47.2.38
Mater filio suo coheredes. 33.2.33
Mater secundis tabulis. 29.4.27
Matris filiciradio. 26.6.2
Matris insectata. 38.17.4
Matrem & auunculum. 36.1.80
Matrimonij causa manumissi. 40.9.12
Matrimonij causa. 23.3.31
Maximoque etiam. 26.7.19
Maximum remedium. 12.6.1
Mea res sub conditione. 35.1.38
Medicus liberum. 38.1.26
Medici, cui. Vide Si medicus cui curabat. 50.13.3
Medicus suo consubernali. 34.3.20
Medicorum intra numerum. 50.9.2
Mela ait. 34.2.26
Melior conditio nostra. 50.17.155
Meminisse oportebit. 1.16.10
Meminisse oportebit. 47.2.52
Mendices hereditarios. 27.1.26
Mentum & iurum appellatione. 50.16.91
Mercedes plane. 3.3.29
Mensis appellatio. 50.16.66
Mensis appellatione. ibid.107
Mentio si eum adiectum est. 17.2.52
Mentio ex nulla domini. 23.4.2
Mentio Iulianus respondit. 43.16.19
Mercodorum cum. 48.19.38
Metus autem causa. 4.6.3
Metum accipiendum. 4.2.5
Metum autem non vani hominis. 4.2.6
Metum autem præterem. 4.2.9
Miles ad socerum epistolam. 32.1.75
Miles commeatu accepto. 4.6.34
Miles filiæfam. 29.1.22
Miles filiæfam. 49.17.3
Miles ita heredem. 29.1.42
Miles præcipua habere debet. 49.17.4
Miles qui cum adulteto. 48.5.17
Miles qui in fisco Valneario. 47.17.2
Miles qui in commeatu agit. 49.16.2
Miles qui sub armata. 42.1.6
Miles si dum paganus. 33.2.26
Miles si testamentum. 29.1.33
Militis codicillis. 29.1.36
Militi, qui capite. 38.2.2
Militi ita agrum. 47.16.13
Milites enim. 29.1.22
Militis etiam. 29.1.5
Milites omnes. 4.6.45

480/C.IV.K.5-3,
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

Index legum Digestorum.

Militesplanè. 4.6.7
Milites prohibentur prædia comparare. 49.16.9
Milites si amiserint 48.3.12
Militum delicta. 49.16.2
Militibus libertas. 49.2.1
Mille passus, 50.16.154
Minicius interrogatus. 4.3.61
Minimè maiores. 11.7.33
Minimè sunt mutanda. 1.3.23
Minor annis XXV. 4.4.40
Minor autem magistratus. ibid.28
Minor etiam. ibid.8
Minor se in id. 4.4.48
Minor XXV. annis. 4.4.36
Minor XXV. annis. 3.3.51
Minor XXV. annis j. 4.4.32
Minor XXV. annis ij. ibid.36
Minor XXV. annis. 21.2.37
Minor XXV. annis. 27.6.4
Minor XXV. annis. 13.1.4
Minoren annis xij. 27.6.4
Minori XXV. annis succurritur. 27.6.4
Minoribus XXV. annis. 4.4.6
Minor autem audiens potest. 26.4.11
Minus est actionem habere, quàm rem. 50. 17.204
Minus solarum intelligitur. 50.16.93
Missi legatarii. 40.4.13
Modestinus respondit. 46.3.76
Modestinus respondit. 32.16.105
Modestinus respondit. 34.4.19
Modestinus respondit. 35.1.83
Modestinus respondit. 44.2.20
Modestinus respondit. 38.8.8
Monumentum generaliter. 11.7.42
Mora facit intelligitur. 22.1.32
Mora rei fideiussori. 45.1.88
More maiorum. 2.1.7
More nostræ ciuitatis. 29.2.1
More Romano diei. 2.11.8
Moribus apud nos receptum est. 14.2.1
Moribus introductum est. 18.6.2
Morbus sonticus est. 50.16.113
Mortis est adoratoribus. 38.1.9.3
Mortis causa capimus. 39.6.17
Mortis causa capitur. ibid.31
Mortis causa filij. 39.6.11
Mortis causa donare licet. 39.6.1
Mortis causa donatio. ibid.1
Mortis causa donatio. ibid.16
Mortis causa donatio. ibid.34
Mortis causa seruum. 40.1.13
Mortis suæ causa. 24.1.31
Mortuo bono, qui. 33.1.19
Mortuo patre. 38.2.1
Mortuo herede. 40.7.13
Mortuo iudice. 5.1.60
Mortuo eo permittendi. 46.1.21
Moschis quædam. 49.14.49
Mouentium item mobilia. 50.16.93
Mutuæ cautionis. 33.1.7
Mulier an masculus. 36.1.41
Mulier bona. 23.3.72
Mulier fundos. 18.1.1
Mulier habebit. 23.2.7
Mulier in dotem dedit, 20.4.13
Mulier in rem falsam nov. 42.1.4
Mulier liberta. 26.3.1
Mulier quæ dotem. 45.1.72
Mulier, quæ duobus. 36.1.11
Mulier, quæ falsò, 48.5.4
Mulier quæ viro suo, 28.7.10
Mulier si in rem. 20.1.34
Mulieris appellatione, 50.16.13
Mulieris & papilio. 47.2.52
Mulieri & Titio. 33.1.24
Mulierem absenti. 24.1.3
Mulierem propter. 48.2.13
Mulier in qua stupro. 24.3.14
Multum interest. 35.1.34
Multum interest si sub. 18.4.19
Multa inhumanè. 35.1.6
Multi non noxæ causa, 28.2.18
Malo magis ponderis. 22.2.24
Mercenum ciuilium. 50.4.18
Manerum. ibid.1
Municeps esse desinit. 50.1.23
Municipem aut natiuitas. 50.1.1
Municipes intelligantur. 50.1.24
Municipes intelligendi sunt. 50.16.228
Municipio. Vide, Municipiis.
Municipij lege ita cautum est. 50.9.6
Municipiis. 36.4.12
Municipibus plenum ius. 38.3.1
Municipibus si intestato. 37.5.27
Munus tribus modis dicitur. 50.16.16
Munus proprie est. 50.16.214
Mutari debebit. 3.3.14
Mutius interrogatus. Vide suprà, Ministus interrogatus.
Mutius lib. 24. 17.2.30
Mutianæ cautionis. Vide, Mucianæ cautionis.
Mutus & surdus. 3.3.43
Mutus, surdus, cæcus. 23.3.73
Matus, surdus, cæcus. 37.3.2
Muto inimque mutæ. 26.1.6
Mutum morbosum esse. 21.1.9
Mutum, mentemque furdum. 29.2.5
Mutuum damus. 12.1.1
NAm absurdum videtur.
Nam ad ea ponius. 1.3.5
Nam ad lectationem. 10.2.6
Nam aliter obligationibus. 33.6.11
Nam ciuium Romanorum. 1.4.4
Nam cùm ad heredem. 36.1.3
Nam cùm deficiunt vulgatis. 13.5.2
Nam cum filiofam. 47.2.16
Nam cum libertas. 36.2.8
Nam cum crastino. 17.1.31
Nam cùm vtrique. 2.7.21
Nam cùm vtrique. 45.3.21
Nam ei vt indigno. 39.5.30
Nam & camera officia. 4.5.6
Nam & cum eo. 20.4.4
Nam & Demosthenes orator. 3.3.6
Nam & feminæ. 3.3.21
Nam & fructuarius. 7.9.1
Nam & his, qui non. 5.1.3
Nam & Imperator Antoninus. 24.1.41
Nam & ipsum ius honorarium. 1.1.1
Nam & mali ferui. 21.3.7
Nam & marinus. 21.6.9
Nam & nocere conflat. 9.1.1
Nam & plerique pueros. 14.3.8
Nam & præcipitata. 47.2.51
Nam & Seruius. 3.3.22
Nam & si actor fcit. 6.1.26
Nam & si fur nummos. 21.1.23
Nam & si præcipitata. Vide, Nam & præcipitata.
Nam & si obligatus soluero. 4.7.10
Nam & si parentibus. 3.2.3
Nam & si ramos. 43.24.9
Nam & si seruus. 33.24.24
Nam & si sub conditione. 28.3.3
Nam fructuarius. 7.9.1
Nam hoc modo. 18.4.11
Nam hoc natura æquum est. 12.7.14
Nam Imperator noster. 1.3.38
Nam in bona gaftoreda. 49.1.30
Nam in hoc enim matrimonij. 25.2.1
Nam inter se agere. 13.1.20
Nam in nullam. 4.3.6
Nam ita diuus Marcus. 2.7.39
Nam legem commissoriam. 18.3.3
Nam latus. 9.2.20
Nam magistratus. 4.8.2
Nam nec emancipata. 30.1.84
Nam ne id quidem. 31.1.48
Nam origo huius rei. 43.24.7
Nam posteaquam. 12.2.3
Nam quæ accessionum. 33.8.2
Nam quem sine liberis. 50.16.140
Nam quod ad eos publicum attinet. 31.1.24
Nam quod liquidæ materiæ. 35.9.2
Nam reipublicæ interest. 35.1.4
Nam salutem Reip. tueri. 2.15.3
Nam satis est fundi. 8.6.6
Nam secundum constitutionem. 37.3.7
Nam si actor fcit. 6.1.23
Nam si cùm moritur. 21.2.17
Nam sicut repudiante. 50.12.16
Nam si hoc verum esset. 13.3.6
Nam si miles iure. Vide, Si miles iure.
Nam si non fuit. 39.2.37
Nam sicij mei socius. 17.2.20
Nam sufficit peruenij. 4.1.22
Nam seruium. 28.5.16
Nam vt ait Padius. 2.5.13
Nati post mortem patris. 38.7.6
Natorum appellatio. Vide, ΤΩΝ ΤΕΚΝΩΝ. 50.16.104
Natura cabillationis. 30.6.177
Natura enim rerum 19.5.4
Naturalis meus filius. 19.3.5
Naturali filio. 26.3.7
Naturalem autem. 41.1.3
Naturales obligationes. 44.7.10
Naturaliter etiam seruus. 12.6.13
Naturaliter interrumpitur posse. 41.3.5
Naturaliter videtur. 41.2.13
Nauis aduersa tempestati. 14.2.6
Nauis onusta leuandæ causa. 14.2.4
Naue aut domo empta. 21.2.56
Nauibus longis. 49.15.2
Nauicularij & mercatores. 50.6.5
Nauta & caupo. 4.9.5
Ne corpora sui esse. 27.7.3
Ne cum filiofam. 47.2.16
Ne ex dolo suo lucretur. 4.3.22
Ne in aliena possessione. 43.24.2
Ne in plures. 14.2.2
Ne in possessione. 4.2.16
Ne liberalitate sua. 42.1.50
Ne piscatores nocte. 47.9.10
Ne præsidis. Vide, Nec Præsidis.
Ne procuratores Cæsaris. 49.14.39
Ne quid ex naufragio. 47.9.7
Ne quis nocturnum. 1.12.2
Ne quis nocturnum. 48.3.10
Ne quorundam. 40.16.2
Ne sanctificatio. 48.8.11
Nec adiecit Sabinus. 17.2.9
Nec adoptare potest. 1.7.15
Nec adversus coheredes. 16.3.10
Nec ære alieno dedustio. 35.2.26
Nec amplius concedere tum. 33.2.2
Nec audiendus est patronus. 38.1.27
Nec cuiusuis actor. 3.3.74
Nec ei permittitur. 2.7.17
Nec empcio, nec venditio. 18.1.8
Nec enim amplius. 13.7.25
Nec enim quod erefcit. 33.3.20
Nec enim ordo scripturæ. 46.3.6
Nec esset eis studium. 24.1.2
Nec ex prætorio. 50.17.27
Nec filius patroni. 40.12.4
Nec fidei commissa. 31.1.36
Nec id iniquum est. 29.4.15
Nec ille definit tutor esse. 26.6.16
Nec in ea lege. 48.3.12
Nec in furiosum commodati actio. 13.6.2
Nec interest liberos. 48.6.3
Nec interest mihi. 5.2.8
Nec interest pecuniam. 16.1.3
Nec interest. 33.2.3
Nec ipsa dotem fratribus. 37.7.7
Nec in qui non. 29.2.17
Nec licear domino. 39.4.2
Nec magistratibus licet. 47.10.32
Nec mandatore præside. 26.3.2
Nec manifestum furtum. 47.2.2
Nec malitiæ minori. 40.4.3
Nec militem. 26.2.2
Nec mirus etiam. 47.2.14
Necnon & quia de causa. 4.6.28
Necnon ignoranti & inuito. 26.3.6
Necnon illud sciendum. 28.8.3
Nec nouum. 12.6.3
Nec per liberos suos. 4.4.2
Nec præsidis quidem nomen. 50.12.4
Nec præsentis mandatum. 17.1.37
Nec præsumendum. 11.7.13
Nec quasi Publicianam. 6.2.70
Nec quicquam facere. 14.1.3
Nec quicquam in provincia. 1.16.9
Nec quicquam interest. 17.2.56
Nec scivit. 34.2.32
Nec seruus domus. ibid.12
Nec seruus quicquam debere potest. 15.1.41
Nec seruus corrupti agetur. 37.13.6
Nec si is rei velit parere. 16.3.2
Nec solem ignorantia. 22.6.3
Nec solum & fraude heredis. 34.5.3
Nec timorem infamiæ. 42.2.7
Nec vllam aliam causam. 5.1.13
Nec vllus, nec. 33.2.2
Nec vllem actionem. 4.4.20
Necque videtur. 13.3.2
Neceffa

480/C.IV.K.5-3,
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

Index legum Digeſtorum.

Neceſſarijs heredibus. 29.2.37
Neceſſarios heredes. 29.5.3
Neceſſario faciendum. 28.6.2
Neceſſarium itaque nobis. 2.2.2
Neceſſe autem habebis. 28.5.8
Negat lex Regia. 1.2.2
Negotiorum geſtor. 49.1.24
Negotiorum geſtorum condemnatus. 41.2.64
Nemo alieno nomine. 50.17.123
Nemo damnum facit. 50.17.151
Nemo de domo. 50.17.103
Nemo dubitat. 28.5.58
Nemo dubitat. 50.17.95
Nemo enim commodande. 13.6.9
Nemo enim perſequendo. 50.17 67
Nemo enim proprio 8.2.13
Nemo eſt qui neſciat. 45.1.1.5
Nemo ex his qui negant. 50.17.41
Nemo ex factis. 17.2.68
Nemo ideo obligatur. 50.17.71
Nemo igitur ad litus. 1.8.4
Nemo perſequendo. 2.14.51
Nemo plus commodi. 50.17.120
Nemo plus iuris. 50.17.54
Nemo poteſt. 17.2.15
Nemo poteſt. 41.7.6
Nemo poteſt. 41.8.7
Nemo poteſt gladij poteſtatem. 50.17.7
Nemo poteſt in teſtamento. 50.1.53
Nemo poteſt mutare conſilium. ibid.75
Nemo prædo eſt. 50.17.22
Nemo prohiberi. 34.1.8
Nemo qui condemnare poteſt. 50.17.37
Nemo rem ſuam furtum. 41.1.82
Nemo rem ſuam furtum. 41.1.87
Nemo ſeruum. 41.1.22
Nemo videtur fraudare. 50.17.145
Nemo videtur exclaſus. 4.1.5
Nemiserin eiuſdem rei legitæ. 31.1.4
Neminem pro herede. 50.1.17
Neminj licet in via publica. 43.8.2
Nepot ex filio. 40.1.11
Nemo Pinculo. 50.16.115
Nepos qui in poteſtate manſit. 37.5.18
Nepoti legauerat. 33.7.6
Nepotes ex filio. 1.6.1
Negaſquem credendum eſt. 27.1.14
Neque abſens. 1.7.14
Neque cauſæ cognitio. 4.5.30
Neq; enim id potuit. Hæc lex habetur 29.2.13
Neque enim quod crefcit. Vide, Nec enim quod crefcit.
Neque eorum fructum. 22.1.15
Neque femina. 23.1.14
Neque impuberes puellæ. 2.4.22
Neque infantes. 40.5.38
Neque interdicto. 50.17.198
Neque legis, neque. 1.3.10
Neque mari, neque portæ. 41.6.1
Neque pignus, neque depoſitum. 50.17.45
Neque ſeruus. 41.1.31
Neque ſocietas. 3.4.1
Neque ſtipendium. 23.2.13
Neque vnde vi. 43.16.13
Neque vſufructus. 7.4.13
Neratius ait. Vide, Neratius vſumrtur rei.
Neratius ait poſſe. 11.3.11
Neratius caſum oſſert. 12.6.65
Neratius conſultus. 50.17.191
Neratius libro ſexto membranarum. Hæc lex eſt 3.3.
Neratius Priſcus. 50.16.65
Neratius quærit. 12.7.40
Neratius ſcribit. 4.4.7
Neratius vſumrtur rei. 7.8.13
Neſtenius Apollinaris. 27.1.31
Neſtenius Apollinaris. 31.1.21
Neſtenius Apollinaris. 41.2.41
Neſtenius Apollinaris. 45.3.34
Nihil aliud eſt actio 44.7.51
Nihil autem intereſt. 20.3.2
Nihil autem intereſt. 38.1.11
Nihil conſtituitur contrarium. 50.17.116
Nihil dolo creditor facit. ibid. 149
Nihil enim mutuum. 45.1.91.2
Nihil eſt aliud hereditas. 50.16.24
Nihil eſt impedimento. 50.1.31
Nihil in hac parte. 37.8.1
Nihil intereſt adoretur. 48.5.35
Nihil intereſt. 3.1.2.2
É Nouum.
Nihil intereſt, ipſo iure. 50.17.112
Nihil intereſt. 38.2.50
Nihil intereſt. 37.6.43
Nihil intereſt. 50.17.112
Nihil intereſt. 33.2.15
Nihil intereſt. 14.6.23
Nihil intereſt. 33.2.4
Nihil intereſt. 48.8.13
Nihil intereſt. 49.15.26
Nihil intereſt. 34.4.16
Nihil peti poteſt. 50.17 186
Nihil prohibet prætem. 34.4.17
Nihil proponi. 26.10.12
Nihil proponi. 50.1.120
Nihilque intereſt. 33.8.20
Nihil refert ſtatuas. 12.7.4
Nihil tam naturale. 50.17.13
Nihil aliud teſtatorem. 34.1.7
Nihil alius ante diem. 7.4.11
Nihil conſentiat acceptilatio. 46.4.14
Nihil de ſubſtantia. 18.1.15
Nihil dominus. 3.3.20
Nihil ex magna cauſa. 6.2.10
Nihil ex re heredis. 3.1.33
Nihil ſuitia tutela. 27.3.4
Nihil hoc actum eſt. 2.14.22
Nihil igitur patet. 48.3.3
Nihil malit. Vide, nihil ſi malit.
Nihil probetur. 48.20.9
Nihil quia detetior. 7.1.16
Aliàs, Nihil per quam deteriot.
Nihil priores. 42.8.16
Nihil quæremus ad eum peruenit. 41.3.19
Nihil dolo ipſius. 33.3.3
Nihil ſi tranſlatſacta. 42.7.4
Nihil malit. 6.1.13
Nihil ſublato ædificio. 7.4.7
Nihil ſi venalem. 6.1.29
Nihil voluntate. 41.1.25
Nulla adire hereditatem. 29.2.4
Nomen deliquia. 32.1.14
Nomen præſidis Vide, Præſidis nomen.
Nomen filiarum. 50.16.164
Nomina eorum, qui ſub. 18.4.17
Nominis appellatione. 50.16.64
Nomina & ſci appellatio. ibid.6
Nominarius ad eas. 32.14
Nominarius codicillis. 40.4.14
Nominatim exheredatus. 8.1.1
Nominatim legatum. 31.1.30
Nominatim videtur. 40.4.14
Nomiſmatum aureorum. 7.1.28
Non ab iudice. 3.1.64
Non ad ea. 33.1.25
Non alia autem nocatur. 3.2.7
Non alias in eos. 3.2.14
Non alienat. 50.17.119
Non alienam eſt. 21.1.10
Non aliter autem mulier. 7.8.7
Non aliter enim voluntati. 1.7.18
Non abere à ſignificatione. 31.1.69
Non ambigitur. 1.3.9
Non amplius. 30.1.26
Non autem intereſt. 4.8.28
Non cognatum. 3.3.41
Non cognitur filiusfam. 23.2.21
Non contrahi crimen. 48.4.7
Non debet adſeri licere. 50.17.41
Non debet alteri per alterum. 50.17.74
Non debet cui plus licet. ibid.21
Non debet dari. 4.1.11
Non debere cogi. 50.1.8
Non defendere videtur. 50.17.53
Non diſtinguemus. 4.8.32
Non dubito quin ſenda. 8.2.12
Non dubito quin ſolerati. 49.3.7
Non dubeamus. 33.1.20
Non eſt dubium. 42.1.21
Non dr Vium eſt. 33.1.14
Non dubium. 37.11.1
Non enim æquum eſt. 23.1.9
Non enim alias. 23.3.17
Non enim hæc actio. 14.4.6
Non enim negligentibus. 4.6.16
Non enim ſolutio eſt. 36.1.38
Non erit iuratum. 2.1.5
Non erit rerum. Vide, Non erit iuratum.
Non eſſe libertatis quæſtionem. 40.15.1
Non eſt ambigendum. 37.1.11
non eſt cogendum. 3.1.43
non eſt cogradus. 36.1.53
Non eſt dubium. 35.2.50
Non eſt dubium. 48.3.12
Non eſt enim conſentiendum. 3.2.4
Non eſt facilè nomi. 48.3.13
Non eſt ferendus. 2.15.12
Non eſt matrimonium. 23.2.66
Non eſt mirum. 33.7.26
Non eſt neceſſe. 22.3.12
Non eſt nouum. 19.1.20
Non eſt nouum. 2.1.2.5
Non eſt nouum. 42.2.46
Non eſt omnino neceſſe. 40.2.7
Non eſt permiſſum mulieri. 48.7.1
Non eſt pupillus. 50.16.141
Non eſt ſine libertis. 50.16.148
Non eſt ſingulis concedendum. 50.17.17
Non eſt verſimile. 4.2.23
Non etiam. 48.20.10
Non exigendum à pupillo. 26.2.2
Non exigimus. 2.11.2
Non exiſtimo. 26.7.54
Non ex omnibus cauſis. 4.8.39
Non facilè autem. 35.1.64
Non fatetur qui erat. 42.2.2
Non figura litterarum. 44.7.38
Non fi contra ſe naruſcent. 18.7.44
Non fraudantur creditores. 50.17.134
Non habet. 4.3.3
Non idcirco. 3.1.44
Non idro minus. 8.1.66
Non ideo nocere. 46.2.23
Non impoſſibile puto. 2.14.30
Non in dimidiam quantitatem petij. 22.2.14
Non intelligitur. 49.14.3
Non licet ex officio. 28.1.26
Non magis etiam. Vide, Non magis, quàm.
Non magis, quàm. 9.2.26
Non magis, quàm ſi quis. 23.2.22
Non magis quàm ſi quis. 41.8.3
Non minus ferunt quam liberum. 48.5.32
Non multum intereſt. 7.8.16
Nonnulli propter pauperiatem. 48.1.10
Nonnunquam autem impubes. 1.7.12
Nonnunquam autem. 36.2.24
Nonnunquam contingit. 35.1.32
Nonnunquam contra fabulam. 37.5.14
Nonnunquam eueniſt. 15.3.2
Nonnunquam ius. 2.1.12
Nonnunquam. 3.2.72
Nonnunquam prætor. 37.6.8
Nonnunquam ſolent. 5.2.82
Non ob eam rem. 27.2.23
Non omne ab hærede perſona. 40.7.38
Non omne quod licet. 50.17.144
Non omne quod libitur. 33.9.3
Non omnes ſeruitutes. 49.16.5
Non omnia nuncupatio. 28.5.19
Non omnia iudicia. 48.2.2
Non omnia quæ minores. 4.4.24
Non omnindo confeſſus. 42.2.8
Non omnium quæ à. 2.3.20
Non oportet pilus. 32.1.52
Non penes quem res peculiaris ſit. 15.2.14
Non poſſumus conſequi. 3.4.7
non poſſunt omnes. 1.2.12
Non poſſunt vlla bona. 42.2.22
Non poteſt dolo carere. 50.6.159
Non. poteſt filius. 3.7.3.2
Non poteſt improbus videri. 50.17.99
Non poteſt videri deſiſſe. ibid. 108
Non poteſt videri mutus. 50.16.217
Non poteſt videri in iudicium venire. 4.2.23
Non poterit præſes. 47.2.63
Non prodeſt ei, qui. 47.8.9
Non puto delinquere. 49.14.10
Non putabam. 33.1.28
Non putasti prætor. 37.4.8
Non quali ipſo iure. 46.6.3
Non quemadmodum. 23.3.8
Non quemadmodum. 5.1.33
Non quidquid iudicis. 5.2.40
Non quocumque modo. 50.1.82
Non ſales locario. 19.2.39
Non ſolet deteriot conſicio. 50.17.86
Non ſolet ſaduri. 46.5.2
Non ſolent quæ abundant. 5.17.94
Non ſimiliter reuertur. 27.8.4
Non ſolum adueſus bona. 5.4.13
Non ſolum ædes alienum. 5.1.53
Non ſolùm autem cum matito. 7.8.6
Non ſolùm autem. 9.2.28

480/C.IV.K.5-3,
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

Index legum Digeſtorum.

Non ſolùm autem in actionibus. 3.3.38
Non ſolùm autem in. 24.3.1
Non ſolùm autem is iniuriarum. Vide, Non ſolùm is iniuriarum.
Non ſolùm autem tem. 6.2.13
Non ſolùm autem quod deberet. 36.3.7
Non ſolùm ad dominũ. Hæc lex eſt §. 4.7.4
Non ſolùm bonæ fidei, 41.3.32
Non ſolùm debitorem. Vide, Non ſolùm noſtrum debitorem.
Non ſolùm id peculium eſt. 5.1.49
Non ſolùm in actionibus 46.8.10
Non ſolùm finium regundorum. 10.1.16
Non ſolùm is iniuriarum. 47.1.11
Non ſolùm minoris. 4.1.6
Non ſolùm noſtrum debitorem. 14.3.8
Non ſolùm proximo vicino. 39.2.8
Non ſolùm is æſtimatus. 13.3.13
Non ſolùm ſtipulationes. 40.7.3
Non ſolùm turrẽ priuilegium. 37.3.23
Non ſolùm vſumfructum. 4.4.1
Non ſolùm vtus tutore. 13.3.17
Non ſolus autem empto. 4.2.13
Non ſterum plagiarum eſſe. 48.15.6
Non ſtatim quod dominus. 15.1.1
Non ſunt liberi. 3.3.24
Non tantùm ad dotem. 26.7.7
Non tamen ei conſequens eſt. 21.1.14
Non tamen ſoluſque procedendum. 3.3.18
Non tamen vt ſtatim. 36.3.9
Non tantùm autem ipſi. 37.4.9
Non tantùm delitor parituit. 49.14.14
Non tantùm doris nomine 42.1.20
Non tantùm eſ qui ad. 49.1.6
Non tantùm in traditionibus. 50.16.169
Non tantùm magnitudo. 27.1.17
Non tantùm non incipiat. Vide, Et non tantùm ne.
Non tantùm nouæ ætatis. 50.8.11
Non tantùm verbis, 46.8.5
Non verè dicitur. 4.6.42
Non videbitur. 40.7.35
Non videntur data. 50.7.147
Non videntur non animus. ibid.84
Non videtur capiſſe. 30.17.53
Non videtur ſeſſordere. 3.1.35
Non videtur dominũ. 40.12.28
Non videtur fruſtrandæ actionis cauſa. 5.1.8
Non videtur in iudicem. 3.1.35
Non videtur patronus. 38.5.11
Non videtur perfecto, 39.6.32
Non videtur poſſeſſionem. 41.1.22
Non videtur quidquam id capere 30.17.2
Non videtur tem animus. 30.17.83
Non vſque adeo. 37.11.2
Non vt à patre filius. 49.15.8
Non vt ex plutibus. 30.17.139
Non vt qua in cæteris. 48.1.2
Non vsque. Hæc lex eſt § 2. 13.4.2
Non vsque de exemplo. 30.8.2
Non vsque exiſtimatus. 44.1.9
Non vsque. 30.1.4
Non vtuntur vſufructuarius. 7.1.38
Non vult heres eſſe. 30.17.6
Non videamus. 19.2.8
Notatur quæ per calumiam. 3.1.15
Notitiam accipere poſſumus. 38.16.39
Nouare poſſumus. 46.2.10
Nouario eſt. 46.2.1
Nouatio non pareſt 46.2.24
Nouatione legitimè facta. 1bid.25
Nouiſſimi clauſula. 48.7.29
Nouiſſimè patuit. 37.6.7
Nouiſſimè ſe cudum eſt. 24.1.25
Noualis autem. 9.4.7
Nouales actiones appellantur. 8.4.2
Nuda & imaginaria traditio. 18.1.51
Nuda ratio non facit. 39.3.16
Nullos flores teſtis. 22.5.10
Nullus videtur dolo facere. 50.17.55
Nulla competit libertas. 40.9.19
Nulli differentia eſt. 37.8.2
Nulla fuerint. 38.16.23
Nulla inciſigitur mora. 34.7.88
Nulla ſeria ratio. 2.8.25
Nulla ſocietatis in æternum coitio eſt. 17.2.65
Nulli permiſerunt. 3.4.1
Nulli procuratorum. 2.13.13
Nullo modo ſeruilibus. 48.20.7
Nullum crimen patitur. 50.17.108
Nullum diuortium. 24.2.9
Nullum ius libertatis. 37.15.10
Nummis depoſitis. 12.3.3
Nummis indebitè legatis. 32.1.75
Nummũmum aureorum. Vide, Nemiſmatum aureorum.
Nunc videndum. 11.6.1
Nunc videndum. 7.8.1
Nundinis impetratis à principe. 50.11.1
Nunquam actiones. 44.7.60
Nunquam actiones. 50.17.110
Nunquam ex eo,quod. 33.12.13
Nunquam in vſucapionibus. 41.3.31
Nunquam nuda traditio. 41.1.31
Nunquam plura delicta. 47.21.1
Nunquam ſuperficies. 41.3.26
Nuper conſtitutum eſt. 35.2.85
Nuper ex indulgentia. 24.1.46
Nuper non impeditur. 24.3.30
Nupes prius. 2.9.11
Nuptam mihi. 48.5.3
Nuptiæ conſiſtere non poſſunt. 23.2.2
Nuptiæ conſiſtere non poſſunt. 23.2.33
Nuptiæ inter eoſdem. ibid.28
Nuptiæ ſunt. 23.2.1
Nuptiæ non concubitus. 50.17.30
Nuptura filiaſam. 23.2.57
Nutus appellatio etiam. 50.16.30
Nutu etiam reliquorum. 32.1.21

O Bdolum malum. 26.8.9
Ob ſenus puppillaris pecuniæ. 26.7.29
Ob carmen famoſum. 2.5.12
Ob cauſam, quam ciuitas, 50.12.7
Ob eam cauſam. 19.4.7
Ob hæc verba ſententiæ. 3.1.20
Ob id quod aequum. 9.2.23
Obligamur aut re,aut. 44.7.52
Obligari ex omni contractu. 26.8.9
Obligari poteſt pareſam. 44.7.45
Obligatio mandati. 17.1.1
Obligatione generali. 20.1.6
Obligationes aut ex contracta. 44.7.1
Obligationes quæ. 44.7.57
Obligationum ferè quatuor cauſæ. ibid.44
Obligationum ſubſtantia. 44.7.3
Ob negotium copiarum. 16.2.20
Ob peruitum ciuitati. 47.3.81
Ob quæ vicia. 21.1.4
Ob res amotas. 25.2.24
Ob res quoque donatas. 25.2.20
Ob reiguta nummos. 46.3.73
Obſeruandam eſt. 5.1.47
Obſeruandum eſt ius. 1.17.19
Obſeruandum eſt vt. 5.1.49
Obſeruare autem. 2.16.4
Obſeruare patronos. 37.10.6
Obſides ceſſari non poſſunt. 28.1.21
Obtinuit impoſſibiles. Vide, Optin. impoſſibiles.
Obtuſi gradus. 38.8.8
Officium autem iudicis. 6.1.9
Officium conſilia eſt. 2.10.1
Officium negotia exercitum. 49.16.11
Officio autem iudicis 10.2.36
Officio iudicis qui 27.2.1
Officio tamen iudicis. 18.1.17
Officius quidam. Vide, Offdius quidam.
Offilius codè dicebat. 41.3.6
OI ASTYNOMIKOI. 43.10.1
OI EΠITΡΟΠΟΙ ΓΕΝΟΜΕΝΟΙ. 19.2.49
OI ΠΑΛΑΙΕΡΑΤΙΚΟΙ. 27.1.8
OIVαρχο.o habitationem. 8.2.41
Omnis defenſio in iure ciuili. 50.17.111
Omnis excuſatio. 38.3.1
Omnis hereditas. 50.17.118
Omnis qui defendit. 3.3.77
Omne æs alienum 17.2.17
Omne delictum eſt malitia. 49.16.6
Omne iuſ quo vtimur. 1.5.1
Omne officium. 1.2.1
Omne quod datur. 18.3.2
Omnem obligationem. 3.1.10
Omne reipub. Vide,in proœmio.
Omni obligationi. 48.1.1
Omnes actiones. 50.17.10
Omnes autem caſus. 7.9.3
Omnes debitores. 41.8.17
Omnes debitores. 44.9.17
Omnes exceptiones. 44.1.19
Omnes in integrum. 4.1.3
Omnes ponales actiones. 44.7.11
Omnes populares actiones. 47.23.2
Omnes popoli. 1.1.9
Omnes proconſules. 1.16.4
Omnes qui de hereditate. 16.1.71
Omnes res alienum. 17.11.27
Omnes res tranſire in. 46.2.2
Omnia de ſene iura. 50.17.193
Omnia enim prouincialia. 1.17.12
Omnia, omnino crimina. 1.12.1
Omnia proconſul agit 14.3.2
Omnia quæ ex teſtamento. 50.17.10
Omnia quæcunque cauſa. 50.17.74
Omnia quæ inferi. 12.1.7
Omnia quæ iure contrahuntur. 50.17.100
Omnia quæ teſtamentis. 32.1.34
Omnium autem actionum. 5.3.37
Omnium bonorum vſumfructum. 7.1.29
Omniam præditorum iuit. 7.1.3
Omnibus curatibus. 36.1.16
Omnibus debitoribus. 34.3.1
Omnibus magiſtratibus. 1.3.1
Omnibus modis. 4.7.1
Omnibus mortis cauſa. 39.6.9
Omnibus quicunque defederant. 29.2.2
Omnino & in ædificandis. 33.1.12
OT NOMON ΔΕ. 47.2.10
Onera tiendi qui. 27.45
Opera in ibi. 7.7.2
Opus nouum priuato. 50.10.5
Opus quod adæſione. 19.2.36
Opera enim loco. 38.1.22
Opera in rerum natura. 38.1.9
Opera ſerui legatæ. 7.7.2
Opera ſunt diuinum officium. 8.2.2
Opera teſtamento relictæ. 33.2.7
Operarum editionem. 38.2.30
Operarum ſtipulatæ 1. 38.1.3
Operis non impoſitis. 38.1.32
Operis noui nuntiatio. 39.1.10
Operis ſerui legatis. 7.7.3
Operis obligatus militiæ. 38.1.43
Obtinuit impoſſibiles. 35.1.3
Optione legata. 33.6.16
Oratio Imperatorum. 1.1.12
Oratio quæ prohibet. 40.12.44
Oratione D. Marci cauetur. 43.2.26
Oratione quidem D. Marci 2.12.7
Ordo renouationum. 48.1.8
Ordine decurionum. 50.1.15
Ordinarium fuit poſt. 5.1.1
Ordinarius prætor arbitratus eſt. 15.1.2
Ordinata liberali cauſa. 40.12.24
Origo emendi vendendique. 18.1.1
Origo quæſtionibus erandis. 1.13.1
Ornamentorum appellatione. 34.2.37
Oſſa quæ ab alio illata ſunt. 11.7.8
Oſſibus quidam. 32.1.97
Ouentam Labeo definit. 50.16.38
Offes pro numero. 47.14.3

P Aciſci contra edictum, 2.14.31
Paciſci poſſ nuptias. 23.4.1
Paconius ait. 37.12.3
Pactum eius. 18.3.32
Pactum eſt deorum conſenſus. 50.12.3
Pactum inter heredem. 2.14.46
Pacto conuento Aquiliana. 2.13.15
Pacta conuenta. 2.14.3
Pacta conuenta. 18.1.72
Padius lib. ix. 4.8.7
Padius poſſe etiam dici. 47.9.4
Palam eſt autem. 44.4.4.5
Palam eſt cuiam pluribus. 50.16.53
Palam quæſtum facere. 23.2.43
Pali & pertica. 50.16.168
Pali & pertica. 32.1.56
Pamphilo libertio 32.1.19
Pannonius autem. 29.2.86
Paconius. Vide, Paconius ait.
P. pinianus. ij. 4.4.10
Papinianus. v. 34.9.4
Papinianus Vide, rubricam. In omnibus ferè tutibus. 8.1.8
Papinianus. v. 5.1.8
Papinianus vj. 6.1.14
Papinianus. iij Alias xiij. 17.1.18
Papinianus trafiat. 36.1.43
Patarum iudicium accipere. 22.1.48
Patere eſſe conditionem. 50.17.150
Patrina patronus. 37.15.5
Parentes & liberi. 3.2.23
Parentes naturales. 2.4.6
Patiet eſt, ſue morus. 50.16.237
Patientem qui naturali 8.1.8
Patrici

480/C.IV.K.5-3,
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

Index legum Digestorum.

Particilij postulatus. 48.9.8
Pars literarum D. Hadriani. 5.1.48
Pars stipulationis. 46.4.9
Partis tertiæ vsusfructum. 19.5.10
Partum non esse rei furtivæ. 50.16.26
Partum post litem contestã. 22.1.20
Partum quoque editum. 20.2.11
Parui refert ad. 23.1.17
Patet cum filiæ suæ. 23.4.25
Patet cum filio facta. 47.10.41
Patet dotem à se datam. 46.8.25
Patet dotem à matre. 23.4.7
Patet & filius. 22.5.17
Patet ex prouincia. 40.2.22
Paterfamilias impuberi filio. 41.5.28
Paterfamilias liber. 50.16.218
Paterfamilias primis tabulis. 28.6.46
Paterfamilias testamento. 28.5.44
Pater filiam quæ. 35.1.14
Pater filiæ dotem. 35.3.6
Pater filiæ nomine. 22.2.72
Pater filiæ nomine summos. 24.3.81
Pater filio impuberi. 28.5.14
Pater filio permisit. 24 5 7
Pater filio suo pupillo. 3.3.69
Pater filium emancipauit. 5.2.14
Pater filium emancipatum. 37.7.6
Pater filium ex quo. 35.2.54
Pater filium heredem. 32.1.38
Pater heredẽ instituto. 28.2.4
Pater heredẽ instituto impuberi. 38.15.20
Pater instrumento. 38.2.6.16
Pater inter filios. 34.4.21
Pater meus referebat. 3.2.19
Pater militem filio. 49.17.15
Pater nubenti filiæ. 37.7.8
Pater pro filia dotem. 44.4.17
Pater pro filia. 15.1.20
Pater qui cautionẽ peculium. 42.1.7.17
Pater qui dat in adoptionem. 49.17.11
Pater quoque in legatis. 33.1.18
Pater quoties filio. 29.2.93
Pater Seuerianus. 33.1.101
Pater suæ pericula. 48.5.10
Patris adoptiui parentes. 1.4.7
Patris & filij testamentum. 28.6.20
Patris pro filio. 4.4.27
Patri datur ius occidendi. 48.5.20
Patri qui filium. 37.12.4
Patrem adoptiuum. 38.17.3
Patrem, qui non expectata. 42.8.15
Patre furioso liberi. 1.6 (
Patre vel marito. 48.18.6
Patrimonij mei reditum. 33.2.12
Patronus ex debita. 38.1.60
Patronus liberto. 37.1.13
Patronus manifestè docere. 2.1.1.1
Patronus patrona. 40.1.17
Patronus qui operas. 38.1.35
Patronus quoque tenet. 26.1.8
Patroni appellatione. 50.16.50
Patroni filia. 38.2.19
Patrono confitenti ere. 40.11.5
Patrono inuito. 24.3.10
Patrono liberum fundum. 38.2.31
Patronum post quinquennium. 47.10.1
Patrocinium quenelet. 37.14.1
Patrone eadem libert. 38.2.28
Paula Callistico. 33.1.27
Paulus notar. Vide, initium l. Exceptio rei iudicatæ. 44.2.
Paulus notar. 6.2.12
Paulus respondit. 48.5.3
Paulus respondit. 24 3.4
Paulus respondit. 37.6.1.1
Paulus respondit j. 38.1.46
Paulus respondit ij. ibid 47
Paulus respondit. 40.1.19
Paulus respondit j. 38.1.48
Paulus respondit ij. 36.1.61
Paulus respondit. 17.2.14
Paulus respondit. 1.5.11
Paulus respondit. 3.3.89
Paulus respondit. 20.1.29
Paulus respondit. 20.6.12
Paulus respondit. Vide, Respõdit Paulus. 22.1.24
Paulus respondit. 17.2.15
Paulus respondit. 46.3.101
Paulus respondit. Vide, l. Debitorem non. 46.1.99
Paulus respondit. 40.12.38
Paulus respondit, 42.1.42
Paulus respondit ij. ibid.43
Paulus respondit. 44.4.14
Paulus respondit. 44.2.31
Paulus respondit. 46.2.30
Paulus respondit. 46.1.59
Paulus respondit. Vide, Non tantùm verba. 46.8.5
Paulus respondit j. 43.8.2
Paulus respondit ij. ibid.3
Paulus respondit. Vide, l. Instrumentorum fabreporum. 48.10.16
Paulus respondit. 30.7.8
Paulus respondit. ibid.9
Paulus respondit. 30.16.221
Paulus si filiusfamilias. 35.4.13
Paulus si qui flatuam. 44.2.25
Pauperias sanè dat exculationem. 17.1.7
Pecora patiendi feraitures. 8.3.4
Peculiares ciuium. 48.13.7
Peculium nequequam committitur. ibid.11
Peculium pœna aquæ. 48.13.3
Peculium autem Hæc est §.3. 3.1.1
Peculium legatum augeri. 32.1.65
Peculium est non id. Vide, Peculij est non id.
Peculium & ex eo conflitit. 15.1.13
Peculium nolcitur. 15.1.40
Peculij est non id. 15.1.4
Peculio legato. 33.8.5
Pecuniæ appellatione. Vide, Nominis appellatione. 50.16.4
Pecuniæ funebris. 11.7.2
Pecuniæ nomine. 50.16.222
Pecuniæ fuisem. 34.1.8
Pecuniæ verbum. 50.16.178
Pecuniam certo loco. 35.1.13
Pecuniam quæ in opera. 50.10.7
Pecuniam quam filius emancipatus. 10.2.31
Pecuniam quam officiales. 12.1.36
Pecuniam quam mihi debes. 46.3.79
Pediculis argentris. 34.2.32
Pedes te amplius est. 50.16.63
Pedo certa. 33.9.1
Peregre profectarus. 41.2.44
Per adoptionem dignitas nos. 1.7.35
Per adoptionem quælita. 23.2.17
Per cotatorem. 23.2.81
Per eum quæ iusto. 41.2.30
Per hereditarium ferorum. 40.1.18
Per familiæ eæ fcindæ. 10.2.2
Per fcientemfilium. 35.1.30
Per fanctum, qui plurium est. 8.1.21
Per hoc iudicium. 10.3.4
Per interdictum etiam. 43.4.4
Per interualluas. 5.2.69
Per minorem causam. 5.1.54
Per nomina exigenda. 30.1.1
Per procuratorem. 3.3.72
Per procuratoꝛẽ. Vide paulò antè, Per curatoꝛẽ.
Per procuratorem. 37.15.4
Per procuratoꝛem. 46.4.1
Per quam hæreditatis petitionem. 5.3.2
Per quem locum. 8.3.24
Per quos adquiri. 8.16.59
Per seruum adquiri ex. 3.3.33
Per seruum donatum. 41.1.37
Per seruum qui pignori datus est. ibid.37
Per seruum vsuarium. 7.8.14
Perceptione. 3.3.4
Periculum nominum. 12.1.33
Periculum pignorum. 20.2.30
Periculi pretium est. 22.2.5
Periode ac latronum incurfa. 19.2.34
Permitteri causas possessionis. 42.2.32
Permissi mihi. 19.5.16
Permittendum est. 5.4.2
Perpetuo Sabinus probauit. 12.3.6
Perspiciendum est iudicanti. 48.19.11
Pertinet hoc edictum. 4.3.2
Peruenisse ad te rectè dicitur. 50.16.171
Pessimum genus est receptorum. 47.22.1
Petenti mutuum pecuniam. 13.7.27
Petitor vel possessor. 34.2.30
Peto Lucî Titi. 31.2.69
Pictoris instrumento Vide, Item pictoris instrumento. 33.7.17
Pignus à curatore furiosi. 17.10.11
Pignus contrahitur. 13.7.1
Pignoris persecutio. 20.1.17
Pignori obligarum. 28.3.30
Pignori obligatum ferrum. 45.3.26
Pignori non acceptum. 41.3.23
Placet Catonis regulam. 34.7.4
Placet etiam filiofam. 50.1.3
Placet omnem culculum. 18.2.4
Placet quotiens adquiritur. 29.2.79
Placet vel certa parte. 7.4.15
Placuit eum, qui. 40.2.1
Placuit fue supra. 22.1.19
Planè ad officium. 10.2.1
Planè cum deferis. 38.2.14
Planè eius actionis nomine. 64.1.1
Planè & deteriorem. Vide, Sanè & deteriorem. 23.3.11
Planè in cæteris. 5.3.38
Planè quamdiu is. 4.4.24
Planè si ambo socij. 7.2.24
Planè si duos eros. 12.6.12
Planè si filium impuberem. 30.2.34
Planè si hi qui. 17.2.37
Planè si in rutilum. 27.1.18
Planè si in fi. 27.6.3
Planè si nous. 36.4.3
Planè si possiem, 16.3.3
Planè si quid fit. 33.2.35
Planè vbi transferre Bolait. 3.3.34
Planè vbra centifim. 27.1.46
Planè vt duæ partes. 3.4.4
Plautius ait. 3.3.61
Plautius heres. Vide Plautiusrogatus est heres.
Plautius mulieria. 34.2.8
Plautius rogatus est. 33.2.43
Plautius fereo. 35.2.49
Plebs est. 50.16.238
Plebiscito continetur. 2.1.8.8
Plenum annem vsum. 7.8.12.
Plerique opinantur. 8.3.33
Plerique putauerunt. 2.4.18
Plerique putauerunt. 41.3.3
Plerunque fit. 50.17.205
Plerunque interest. 23.3.10
Plautianus Cello seo falutem. 29.7.18
Plus cautionem in re est. 50.16.23
Plus est in petitione. 50.17.22
Plures eundem rcitum. 39.2.17
Plures testamento manumiserint. 34.3.29
Plura delicta in vna re. 44.7.33
Pluribus procuratoribus. 3.3.35
Pluribus rebus propositis. 45.1.140
Pluribus stipulationibus factis. 46.4.6
Pluribus tabulis. 28.4.4
Pluribus vno die incendiis exortis. 1.21.1.
Plutimum interest. 22.6.3
Pœna parricidij. 48.9.9
Pœna pecuniaria. 48.23.1.
Pœna legis Cornelie. 48.10.1
Pœnæ non solent repeti. 22.6.4.
Pœnam à coodicione. 34.6.1.
Pœnam pro vitaria. 42.1.44
Pœnales actiones. 33.1.33
Pœnalia iudicia. 50.17.164
Pomponius ait. 23.4.6
Pomponius ait. 4.8.23
Pomponius lib. xxxvj. 3.3.25
Pomponius lib. xxxvj. 6.1.3
Pomponius lib. xi. Variarum. 20.2.2
Pomponius lib. xxxviij. 40.9.13
Pomponius lib. xxxviij. 41.1.36
Pomponius quærit. 7.4.29
Pomponius refert ait. 21.1.6
Pomponius refert. 41.2.13
Pomponius scribit. 3.3.40
Pomponius scribit. 3.5.9
Pomponius scribit. 10.2.8
Pomponius rectius. 31. 1.44
Pomponius philadelphus. 10.2.13
popularis actio. 47.23.4
popularem actionem. Vide, Eam popularem actionem. 47.23.1
populares actiones. 6.1.1
populares actiones. 47.23.7
portiondique. 34.9.21
Legitur & portiones quoque
portus appellatus est. 50.16.59
possessio appellata est. 41.2.1
possessio quoque. 41.2.49
possessio testatoris 21.1.20
possessionem. 41.2.19
possideri autem possunt. 41.2.3
possessor qui litis. 41.4.1
post actionem propositam 3.4.1
post actiones. 6.1.3

480/C.IV.K.5-3,
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

poſt appellationem interpoſitam. 49.6.1
poſt conſanguineos. 38.16.1
poſt contractum. 39.5.11
poſt diem commiſſoriæ. 18.3.7
poſt diuortium mali. 23.3.64
poſt dotem datam. 24.3.40
poſt emancipationem. 31.1.40
poſt emancipationem. 34.5.6
poſt finitam tutelam. 26.10.11
poſt legatum acceptum. 34.9.5
poſtliminium eſt ius. 49.15.19
poſtliminij ius competit. 49.15.5
poſtliminio carent. 49.15.17
poſt litem autem conteſtatam. 5.3.17
poſt mortem filiæ ſuæ. 2.7.15
poſt mortem furioſi. 26.9.5
poſt nuptias. 23.3.68
poſt quod omnium rerum. 7.5.3
poſt rem iudicatam. 5.15.11
poſt rem iudicatam. 42.1.56
poſt Senatuſconſultum. 5.3.28
poſt ſuſceptam tutelam. 27.1.40
poſt venditionem & traditionem. 36.3.16
poſteaquam à creditore. 40.5.52
poſteaquam placuit. 16.2.21
poſteaquam prætor locutus eſt. 38.6.2
poſtquam heres ab hoſtibus. 36.3.5
poſtquam legatum à te accepi. 3.3.41
poſtquam omnium. Vide paulò ante, Poſt quod omnium rerum.
poſtquam pignus verò. 2.14.5
poſtulare tutorem. 27.7.2
poſtulante Seicho. 26.1.44
poſthumus inofficioſum. 5.2.6
poſthumus natus. 37.9.10
poſthumus præteritus. 28.3.12
poſthumi per virilem ſexum. 28.3.5
poſthumo tutor datus. 27.5.14
poſthumum. 28.1.27
poſthumorum loco ſunt. 28.3.13
poſthuma ſub conditione. 28.2.14
poteſt agere depoſiti. 16.3.34
poteſt autem heres. 30.1.27
poteſt accipi fideiuſſor. 46.1.4
poteſt etiam in teſtamento. 8.4.16
poteſt & ab vna. 27.1.41
poteſt heres in vendenda. 35.2.71
poteſt pluribus modis. 41.1.18
poteſt præſes. 48.22.9
poteſt pupillus. 26.8.18
poteſt quis in teſtamento. 28.6.36
poteſt quis ita heredem. 28.5.36
poteſt reliquorum appellatio. 50.16.95
poteſtatis verbo plura ſignificantur. 50.16.215
potior eſt in pignore. 20.4.11
pratum eſt. 50.16.31
præceptiones enim. 9.8.16
præcipuum ædibus. 21.2.37
prædia cum ſeruis donauit. 41.2.48
prædia mihi vendidiſti. 19.1.28
prædia maritima. 33.7.27
prædiorum vrbanorum penſiones. 22.1.36
prædiis à fiſco diſtractis. 49.14.36
prædiis per præceptionem. 34.2.91
prædonis loco intelligendus. 5.1.46
præfectus Ægypti. 1.17.1
præfectus cohortis. 33.1.63
præfectus vrbi. 1.12.3
præfecti etiam prætorio. 4.4.17
prægnantis mulieris. 48.19.3
præſcriptio longæ poſſeſſ. 41.3.45
præſens habetur. 5.5.5
præſes cum cognoſcat. 1.18.21
præſes apud ſe. 1.18.2
præſes prouinciæ i. 1.18.3
præſes prouinciæ ij. ibid.4
præſes prouinciæ iij. ibid.5
præſes prouinciæ iiij. ibid.7
præſes prouinciæ minorem. 4.4.42
præſes prouinciæ. 41.1.27
præſes prouinciæ. 50.13.1
præſidis prouinciæ. 1.18.1
præſidis prouinciæ officiales. 12.2.34
præſides prouinciarum. 2.12.4
præterea in cauſa mandati. 17.1.3
præterea patrono. 25.4.15
præterea reſtituere debet. 6.1.20
præterea enim vilitatis. 11.5.6
prætor ait. 2.5.4
prætor ait. 9.2.1
prætor ait. 11.5.1
prætor ait. 11.8.2
prætor ait. 15.2.1
prætor ait. 38.14.1
prætor ait. 39.1.10
prætor ait. 39.2.7
prætor ait. 39.4.1
prætor ait. 41.4.2
prætor ait. 42.5.9
prætor ait. 43.14.1
prætor ait. 43.9.2
prætor ait. 43.37.1
prætor ait. 43.24.1
prætor ait. 43.16.1
prætor ait. 47.9.1
prætor ait. 43.15.2
prætor ait. 43.19.2
prætor ait. 43.23.2
prætor ait. 43.32.1
prætor ait. 43.22.1
prætor ait. 43.21.1
prætor ait. 43.5.1
prætor ait j. 47.8.2
prætor ait ij. ibid.4
prætor ait. 47.12.2
prætor bonorum poſſeſſorem. 35.17.117
prætor cauſa cognita. 4.2.75
prætor decernere debet. 9.4.15
prætor edixit. 47.10.7
prætor eos. 30.5.13
prætor ipſe. 26.5.4
prætor neque tutorem. 2.14.3
prætor non ſub conditione. 37.6.13
prætor ſicut vniuerſam. 2.1.17
prætor voluntates defunctorum. 29.4.1
prætoris officium eſt. 39.2.5
prætoris verba. 2.8.2
prætoriæ ſatiſdationes. 46.5.7
prætoriæ ſtipulationes j. 46.5.1
prætoriæ ſtipulationes ij. ibid.4
prætoriarum ſtipulationum. 46.5.2
præuaricator eſt. 47.15.1
præuaricationis iudicium. 47.15.3
præuaricatorem. 50.16.212
precarium eſt. 43.26.2
precariò poſſeſſio. ibid.9
pretia rerum. 35.2.63
pridie calendas Ianuarias. 2.12.5
primus omnium D.Nerua. 40.15.4
primi creditoris. 20.6.13
primo gradu. 42.8.23
princeps bona concedendo. 50.16.22
princeps legibus ſolutus eſt. 1.3.31
principalibus conſtitutionibus. 12.1.35
prior emptor. 18.2.10
prior tamen. Hæc lex habetur 50.8.1
priſtignus etiam is eſt. 38.10.7
priuilegia non ex tempore. 42.5.32
priuilegia quædam. 50.17.196
prius de familia. 29.5.17
probrum & opprobrium. 50.16.42
probrum intelligitur. 23.2.41
proconſul portam. 1.16.15
proconſul vbique. ibid.1
proconſules. 1.16.14
proculus ait. 39.2.26
proculus & Pegaſus. 3.5.18
proculus nepoti ſuo. 23.3.67
proculus putat. 7.2.19
procula. 22.3.26
procurator agit. 44.4.12
procurator, à quo. 54.3.13
procurator ad exhibendum. 46.8.8
procurator, cui. 3.58
procurator cùm peteret. 46.8.23
procurator eſt. 3.3.1
procurator, qui non. 17.1.55
procurator, qui pro. 3.3.67
procurator quinquaginta. 46.8.4
procurator Seij. 4417.61
procurator tutorum. 3.3.63
procuratoris autem ſcientiam. 4.4.5
procuratore Cæſaris. 11.2.22
procuratore in rem. 1.3.53
prodiores, tranſfugæ. 49.16.7
produci teſtis is poteſt. 22.5.23
profectitia dos eſt. 23.3.5
pro herede gerere. 29.2.20
pro herede poſſidet. 5.3.11
prohibere autem. 43.24.3
proinde & ſi ope. 23.2.9
proinde & ſi quatuor. 45.3.7
proinde mutui datio. 12.1.8
proinde Pomponius ait. 21.1.33
proinde ſi occiſus. 9.2.25
proinde ſi ſeruum occidiſti. 9.2.22
promiſſor hominis. 3.5.23
promiſſor Stichi. 45.3.21
promittendo dotem. 23.3.42
pronuntiatio ſermonis. 50.16.195
pronuntiatum. 50.16.46
pro parte domini. 8.2.12
propemodum tantum. Hæc lex nunc incipit, Tantum quiſque pecuniæ. 50.16.88
proponebantur ex his iudicibus. 5.1.76
proponebatur duos tutores. 27.8.2
proponebatur filiusfamilias. 49.17.9
propriè autem in ſequeſtre. 16.3.6
propriè bona dici non poſſunt. 50.16.83
proprium ſolum vendo. 8.4.5
propter incendium. 50.12.4
propter litem. 27.17.21
propter magiſtratum. 27.1.21
propter ſpem. 10.2.23
propter veneni quæſtionem. 29.5.26
pro derelicto. 41.7.2
pro donato. 41.6.1
pro emptore poſſidet. 41.4.2
pro herede. 41.5.1
pro legato poteſt vſucapi. 41.8.4
pro legato vſucapis. ibid.9
pro regione. 41.1.8
pro ſocio arbiter. 17.2.38
pro ſoluto vſucapis. 41.3.46
pro ſuo. 41.10.1
pro tutelæ actionem. 27.3.1
pro voluptatis. 35.1.9
proſpexit legiſlator. 41.9.12
prouinciales eos. 50.16.190
prout quiſque contractus. Legitur hodie, prout quidque contractum eſt. 46.3.80
pro venetica iure licito peteretur. 50.14.1
proximus eſt. 50.16.92
proximi appellatione. 50.16.155
propinquum ſacrilegio crimen eſt. 48.4.1
proximè conſtitutum dicitur. 23.2.50
proximè in cognitione. 28.4.3
puberes ſine curatoribus. 45.1.101
publia Mæuia. 36.3.26
publiciana actio. 6.2.17
publica accuſatio. 48.1.5
publica iudicia peculatus. 48.13.14
publicorum iudiciorum. 48.1.2
publius Mæuius. 33.1.36
puræ appellatio. 50.16.204
pupillares tabulas. 29.3.8
pupillus eiuſque tutores. 27.7.6
pupillus eſt. 50.16.239
pupillus mutuam pecuniam. 44.7.59
pupillus nec velle, nec nolle. 50.17.189
pupillus obligari. 26.8.5
pupillus patri heres. 42.8.24
pupillis quantum. 41.1.11
pupillus qui infans non eſt. 40.1.24
pupillus ſi fari poſſit. 29.2.9
pupillus ſi non defenditur. 42.5.19
pupillus ſine tutoris auctoritate. 20.3.5
pupillo bene. 46.1.96
pupilli ſcientia computanda non eſt. 27.6.6
pupillo capienti pignus. 13.7.38
pupillo, qui. 26.3.17
pupillo ſolui. 46.3.15
pupillum etiam. 29.1.49
pupillum per acceptilationem. 46.4.2
pupillum, qui proximus pubertati ſit. 50.17.111
purè mihi debes. 44.4.5
puta enim quòd qui. 5.2.16
puto autem omnes. 5.1.6
Qua actione. 9.2.7
qua ætate. Vide, A qua ætate teſtamentum. 28.1.2
qua quiſque actione. 2.13.2
qua ratione autem. 41.1.9
qua vulgo iter fit. 22.1.46
quamcunque enim quæſtionem. 48.17.3
quacunque ratione. 3.3.50
qualem autem ſententiam. 5.8.19
quam Tuberonis ſententiam. 15.1.7
quamdiu inſtituens. 29.2.69
quamdiu poſſit valere. 50.17.89
quamdiu patrono. 38.2.15
quamdiu poteſt. 29.2.39

480/C.IV.K.5-3,
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

Index legum Digestorum.

quindia prior heres. 29.2.5
quam autem colonus. 43.24.21
quamque autem. 39.3.4
quamquam ita. 37.7.2
quamquam de reficienda. 43.23.1.6
quamquam igitur fideiussor. 46.1.7
quamquam in arbitrio matris. 23.2.62
quamquam regula ff. 26.8.1.1
quamquam vsusfructus. 7.5.1
quam rem ipse quidem. 41.5.38
quamvis ad eum hereditas. 5.1.35
quamvis adeusus fiscum. 42.5.18
quamvis alienum. Vide, §. Pomponius quamvis. 9.2.39
quamvis alienus vsusfructus. 39.2.10
quamvis ancillam. 43.26.10
quamvis antecessor. 27.9.9
quamvis arbiter. 4.8.37
quamvis conuenerit. 23.7.6
etamvis enim sæpe. 47.2.6
quamvis heres. 27.7.1
quamvis in bonis matici. 23.3.71
quamvis in eam tem. 15.3.18
quamvis iure postliminij. 27.5.8
quamvis melius reposium ff. 7.1.8
quamvis minima res. 36.4.11
quamvis mulier. 24.3.20
quamvis non adiicias. 2.4.11
quamvis non proprie. 27.4.14
quamvis pignoris dario. 16.1.8
quamvis possessa non sint. 4.5.23
quamvis pupillus. 41.2.32
quamvis quidam. 34.2.27
quamvis quod in litore. 41.1.30
quamvis rationes redderit. 35.1.12
quamvis res furtiva. 47.2.84
quamvis saltus. 41.2.46
quamvis senatus. 36.1.40
quamvis simplum vsori. 46.8.45
quanta audacia. 39.4.11
quantitas patrimonij. 35.1.71
quantitas eadem, idem ius. 44.2.13
quantum ad iuris peritiam. Hæc lex nunc incipit, Paries eft. 50.16.159
quantum autem ad. 4.2.20
quanto magis. Vide, Multo magis permittet. 12. 2.24
quare & fic socio. 35.1.28
quare hi quoque legitimam. 40.5.2
quare ipse. Vide, Quam rem ipse quidem.
quarundam rerum. 41.1.
quarundam rerum. 41.2.35
quarenus cuius interest. 30.17.24
quæ acta. 1.18.1
quæ ab initio inutilis fuit. 30.17.100
quæ actio 3.6.1
quæ bos in mense. Vide, paulò infrà, quæ Vis in mense.
quæ condisio. 35.1.19
quæcunque actiones ferui. 44.7.36
quæcunque germana. 44.7.11
quæcunque per exceptionem. 16.2.14
quæcunque res. 41.1.38
quæcunque specialiter. 1.20.1
quæcunque sunt. 6.2.13
quædam delicta pagano. 48.19.14
quædam mulier ab ancilla. 10.2.41
quædam mulier fundum. 6.1.77
quædam naturali iure. 1.8.2
quædam non referuntur. 29.2.7
quædam quæ non possunt. 41.1.62
quædam sunt, in quibus. 36.3.13
quædam sunt personæ. 2.13.9
quæ de legato dicta sunt. 30.1.46
quæ de tota re. 6.2.76
quæ fovia nomine. 24.3.13
quæ dubitationis tollendæ causa 30.17.81
quæ extrinsecus. 41.2.65
quæ fideicommissum. 31.2.79
quæ filium legitimum. 36.3.18
quæ fundum in dote habebat. 23.3.30
quæ iam supra. 24.1.48
quæ in concubinatu est. 25.7.1
quæ in testamento legi possunt. 28.4.1
quæ in testamento scripta sunt. 34.8.1
quæ legata mortuis. 30.17.18
quæ legatorum. 36.4.14
quæ liberti. 38.2.8
quæ nepris fuæ nomine. 23.3.58
quæ omnia non solùm. 3.3.25
quæ puer filio. 30.2.30
quæ pater inter filios. 10.2.13
quæ propter necessitatem. 5.17.162
quæ quisque aliena. 41.2.24
quæ religiosa adhærent. 6.1.43
quæ sub conditione. 28.6.2
quæ tamen sub ipso. 24.1.11
quæ Vis in mense. 32.1.13
quæ voluer. 1.5.45
quæro an curatoribus. 46.3.100
quæro an fideiussor. 19.2.54
quæro an is, qui. 27.5.3
quæro an libertus. 27.14.28
quæro an non eiusdem. 26.2.32
quæro an si ferus. 21.1.58
quæro de eo qui. 38.2.48
quæro, quanta pecuniæ. 23.3.60
quæro, & quia ita. 19.2.19
quæro si vsusfructus fundi. 33.2.28
quæsia, an ingenuitatis. 40.12.3
quæsia, & pacta. 23.4.28
quæsi sederan. 49.2.2
quæsti aliquis &. 30.14.2.3
quæsitabatur an hi. 48.16.12
quæsitabatur, cum is. 36.2.82
quæsitabatur, si miles. 29.1.29
quæsitabatur si posi primum. 20.4.20
quæsitar an filio exheredato. 38.2.38
quæsitur an impubes. 37.10.14
quæsitur de ea muliere. 31.1.24
quæsitur hermaphroditum. 1.5.10
quæsitum eft, an ea. 48.5.40
quæsitum eft, an ad heredem. 47.12.10
quæsitum eft, an hi. 2.2.22
quæsitum eft, an is qui. 40.9.15
quæsitum eft, an is qui. 43.27.4
quæsitum eft, an tenear. 15.1.30
quæsitum eft, an si iuffus. 35.1.37
quæsitum eft, an tutor. 2.6.2.6
quæsitum eft apud Labeonem. Hæc lex eft ini- tium §. 7. 15.1.1
quæsitum eft apud Iulianum. 18.1.6
quæsitum eft. 18.7.8
quæsitum eft, in arbitros. 49.2.2
quæsitum eft. 10.5.9
quæsitum eft. 30.1.24
quæsitum eft. 29.2.40
quæsitum eft. 46.3.17
quæsitum eft. 48.1.5.5
quæsitum eft. 43.24.8
quæsitum eft, si tibi filius. 2.7.34
quæsitum eft. 40.1.40
quæsitum eft. 42.1.60
quæsitum eft, si cum in. 7.1.37
quæsitum eft, si libertam. 40.9.31
quæsitum eft, si filius familias. 3.1.91
quæsitum eft. 3.7.22
quæsitum eft. Stichum. 3.1.78
quæsitum eft. Nunc incipit Sabinus. 18.5.18
quæsitum fuit an in. 21.3.13
quæstio eft, fundus à. 30.16.115
quæstionis habendæ causa. 10.4.20
quæstionis habendæ causa. 48.18.13
quæstionis modum. 48.18.7
quæstus enim intelligitur. 17.2.8
quemadmodum inuicato. 23.3.46
quemadmodum nulla. 41.2.8
quemadmodum prætoriis. 3.2.7
quemadmodum & abj. 9.4.38
quemadmodum & latrones. 3.2.19
quemadmodum Vibanus. 33.10.12
quem filius meus. 1.7.26
quem heredi meo. 34.5.25
quem puniter bonis cessisse. 42.3.5
quis acterous. 43.24.10
quis acerous solo non cohæret. 41.1.
quis actionem. 18.3.11
quis alie operæ erunt. 38.2.14
quis arbiter. 4.8.20
quis autem. 23.3.25
quis dicitur, quotiens. 21.2.32
quis difficile. 18.1.5
quis enim si cum eo. 4.7.5
quis & si omnes. 37.1.9
quis & solui ei potest. 1.14.10
quis hoc casu. 15.1.15
quis in eum casum. 6.2.16
quis in hoc tempus extraxit. 24.1.10
quis liter specialiter. 37.2.2
quis magis in confitio. 10.1.5
quis manet reus obligatus 12.3.22
quis naturalis obligatio manet, 24.6.10
quis non deberet. 35.2.26
quis non de dolo eft. 24.48
quis nullum pignus. 6.1.40
quis parentis locum. 24.3.20
quis periode eft. 36...42
quis perfonæ. 26.2.14
quis pertinet. 47.7
quis plerunque. 11.1.8
quis potestas ferri. 36.1.14
quis qui precio fruitur. 7.1.39
quis quod ex concessa. 24.1.66
quis quod Olgo dicitur. 24.6.4
quis ratio fuadet. 28.7.22
quis redibuto homine. 4.7.9
quis ratio adeo esse. 9.2.55
quis fasiflamo. 25.10.6
quis semper eegra. 2.4.5
quis tacita fubstitutio. 28.5.25
quis tale beneficium eft. 24.3.13
quis tantumdem. 3.3.7
quis tractatus. 44.3.2
quibus diebus. 35.1.4
quibus cafibus. 17.2.34
quibus præcipua. Vide, Cui præcipua. 50.16.57
quibus rebus. Vide, In quibus rebus. 12.5.3
quibusdam aliquam. 50.6.6
qui abstentem se possem. 3.1.75
qui abfenti ferus 41.2.38
qui accusare possent. 48.2.2
qui actionem habet ad rem. 50.16.25
qui actu legato, 34.8.2
qui ad certum tempus. 1.2.14
qui à debitore. Hæc l. nunc incipit, Is qui à debitore. 42.8.9
qui admittur socios. 17.2.19
qui ad tempus relegatus eft. 50.2.2
qui agrum vendidit. 47.2.21
qui agritia instrumentis. 44.1.11
qui arbi. 47.2.9
qui arbitrium habet. 8.2.22
qui arquiare defendionis. 44.4.12
qui alicna negotia. Hæc lex eft §. 3. 3.4.31
qui à latronibus capti sunt. 8.1.15
qui alienam rem. 39.6.33
qui alienam rem vendidit. 21.2.34
qui alienum fundum. 39.3.14
qui ante Kalendas proximas. 45.1.13
qui à patre tuor. 26.1.3
qui à pupillo substituitur. 21.2.7
qui à quolibet rem emit. 18.3.27
qui appellat prius, agit. 5.1.29
qui à ferus heredibus. 44.7.16
qui autem conflituit. 13.3.24
qui autem cum posit. Vide, Quod autem cum possit. 42.8.6
qui autem in ripa fluminis. 41.1.13
qui autem nouo. 2.11.12
qui autem operas fuas 3.2.3
qui auctore iudice. 30.17.137
qui bis idem promittit. 45.1.18
qui bona fide à domino emit. 39.2.13
qui bona fide. 41.2.19
qui bona fide. 41.1.13
qui bonis fuis cessit, 42.3.6
qui balneum. 10.4.9
qui cædem admiserunt. 48.8.16
qui edicto bonis. 42.3.8
qui certum pecunium. 13.3.1
qui chirographum legat. 31.1.69
qui clabum habet. 11.1.11
qui certo, conuersa. 48.8.5
qui cohæredes habet. 10.3.27
qui commercium spatium excessit. 49.16.14
qui concubinam habebat. 32.1.13
qui condemnatus. Vide paulò infrà, Qui damnare potest.
qui complures heredes. 28.6.32
qui contra legem Æliam. 37.14.13
qui contra senatusconsultum. 46.2.11
qui cum alio contrahit. 50.17.19
qui cum herede egit. 44.4.15
qui cum herede eius egit. 44.1.6
qui cum maior sara. 38.1.14
qui cum pro hæredi. 41.4.6
quicunque à filio conuenitur. 22.6.2
quicunque nouimos accens, 42.10.8
qui cum tutoribus fuis. 2.13.9
qui cum pro patrefam. 42.1.10
qui cum suo tellendo natus eft. 42.1.6.4
qui damnare potest. 42.1.3
qui dam ad creditorem. 13.5.16

480/C.IV.K.5-3,
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

Index legum Digestorum

quidam confulebant. 41.1.37
quidam cum filium alienum. 41.1.11§
quidam cum filium familias. 28.5.46
quidam debitor epiſtolam. 4.3.38
quidã decedens. Hæc lex habetur in §. 3.26.7.5
quidam & de peculio. 12.1.11
quidam exiſtimauerant. 12.1.21
quidam ex parte dimiſa. 21.2.12
quidam fundum colendum. 15.3.16
quidam fundum dotis cauſa. 23.4.22
quidam heredem damnauerat. 33.6.7
quidam heredem ſuum. 40.4.17
quidam Hyberus nomine. 1.1.33
quidam in iure interrogatus. Hæc lex eſt initium. §.1. 23.3.85
quidam in ſuo teſtamento. 28.7.27
quidam in teſtamento. 40.5.10
quidam in teſtamento. 32.1.30
quidam in teſtamento. 33.8.24
quidam ita teſtamento. 36.1.25
quidam prædia reipublicæ. 33.1.27
quidam petens. Vide, Quidam & de peculio.
quidam quæſi. 22.3.25
quidam referuno. 19.7.14
quidam relegatus. 34.5.3
quidam tabulariam. 47.2.33
quidam teſtamento. 30.1.96
quidam teſtantes. 28.6.30
quidam Titium & Mæuium. 19.4.7
quidam uolent. 26.1.19
quid aliud ſunt iura prædiorum. 50.17.86
quid autem ſi ſe non. 27.6.33
quid de creditore dicemus. 19.2.11
quid enim prohibet. 5.1.27
quid enim ſi imperauerit. 4.3.14
quid enim ſi Nerua conſtituiſſet. 17.1.80
quid ergo ſi alter. 30.1.17
quid ergo ſi non daret. 3.4.31
quid ergo ſi non faciat. 7.2.70
quid ergo ſi ex eorum. 34.1.16
quid ergo ſi pretium. 6.3.1
quid ergo eſt cum. 34.3.4
quid ergo ſi ita. 30.1.90
quid ergo ſi maiorem. 30.1.33
quid ergo ſi plus. 27.4.3
quid ſi nepotes ſint. 26.1.6
quid ſit falſum quæritur. 48.10.25
quid ſit nominatim. 28.2.2
quid tamen ſi de pluribus. 4.2.21
quod tamen decimas. 18.1.14
quid tamen ſi fundus. 7.4.10
quid tamen ſi de pluribus. 4.8.21
quidquid adſtringendæ. 45.1.38
quidquid caloris. Vide, Quidquid in calore.
quidquid contrarii ferum. 45.3.40
quidquid in calore iracundiæ. 50.17.18
quidquid infecto argento. Vide, Quidquid in facto argento. 41.1.27
quidquid venditor. 8.4.10
quidquid venditor 19.1.17
qui debitorem ſuum. 46.1.18
qui decem debet. 46.3.72
qui de inofficioſo. 5.2.20
qui de libertate ſua. 40.12.29
qui de reddenda dote. Vide, Quod de reddenda dote. 23.4.25
qui deſiderit agere. 48.1.6.2
qui de vſufructu. 7.6.6
qui dolo malo. 48.6.10
qui dolo deſierit poſſidere. 50.17.131
qui domum alienam. 8.2.30
qui domum habebat. 18.3.37
qui domum ſuam. 18.3.8
qui dotem à matre vxoris. 33.4.16
qui dotem in pecunia numerata. 33.4.15
qui dotem pro muliere. 10.4.1
qui dotem ſtipulanti. 24.3.46
qui dum capitat hæreditatem. 29.6.1
qui duo prædia. 8.2.29
qui duo prædia habebat. ibid.30
qui duas tabernas. 33.1.1
qui duobus heredibus dare iuſſus eſt. 11.1.23
qui duobus in ſolidum. 48.10.21
qui duos filios habebat. 37.8.3
qui duos heredes. 40.4.18
qui duos homines. 2.4.4
qui duos impuberes filios. 28.6.42
qui duos impuberes filios. 34.5.9
qui duos annulos habebat 31.1.65
qui duos procuratores. 3.3.47
qui duos reos 31.1.51

qui duos ſeruos. 30.1.20
qui ea mente. 47.2.67
qui erat heres. 10.2.49
qui exceptionem perpetuam. 12.6.40
qui ex cauſa fideicommiſſi. 38.2.29
qui excubias palatij. 49.16.10
qui ex donatione ſe obligauit. 39.5.21
qui ex diuites patribus. 29.2.53
qui ex ſtatibus meis. 28.7.24
qui ex libenis meis. 37.11.21
qui ex libertate. 40.12.26
qui ex parte dimidia. 11.1.8
qui ex pluribus fundis. 45.1.126
qui ex pluribus nottis. 3.4.29
qui ex rico ortus. 50.1.30
qui falſam monetam percuſſerit 48.10.25
qui falſo vel. 22.5.16
qui familiæ erciſcundæ agit. 10.2.37
qui fide alterius. 17.1.53
qui fidem bonæ tranſactionis. 2.15.16
qui fideiſſor extitit. 19.2.53
qui filij familias nomina vendidit. 18.4.14
qui filio impuberi. 28.5.58
qui filium emancipauerat. 35.5.25
qui filium & filiam habebat. 32.1.74
qui filiam & neporem. 32.1.64
qui filium impuberem. 40.4.22
qui filium liberorum. 28.2.11
qui filiũ legauit. 30.1.7
qui fouerat vitorum. 9.2.28
qui fructus prædiorum. 33.2.25
qui fundum alienum. 8.6.12
qui fundum colendum. 19.2.32
qui fundum poſſidebat. Vide, Qui fundum ſupra emptore. 41.4.7
qui fundum tradiderat. 21.2.41
qui fundum vendebat. 18.1.40
qui fundum vendidit. 30.6.105
qui fundum vendidit. 18.1.75
qui furere cœpit. 2.5.20
qui furtum admittit. 33.1.16
qui generaliter. 20.4.2
qui habebat filium. 28.6.47
qui habet Flaccum Fulloneꝫ. 34.5.28
qui habet tutorem. 26.1.3
qui habebat in prouincia. 33.1.101
qui habebat ſeruum. 40.4.54
qui heres erat. Vide, Qui erat heres.
qui heres inſtitutus 29.2.19
qui heredis nomine. 12.6.26
qui heredi dare iuſſus. 35.1.44
qui hereditatem adire 29.2.19
qui hoc anno. 45.1.48
qui hominem aut decem. 46.4.17
qui hominem. 46.3.34
qui hominem legat. 34.4.1
qui id quod ex cauſa. 32.5.33
qui ignorans falſum. 48.20.5
qui illicitum. Vide, Quiſquis illicitum. 47.11.2
qui in aliena eſt poteſtate. 29.2.6
qui in alienus locum. 50.17.42
qui in adoptionem datur. 1.7.23
qui in carcerem. 4.2.22
qui in collegio piſtorum ſunt. 27.1.46
qui in continentibus vbis. 50.16.147
qui indignus eſt. 1.94
qui in domini teſtamento. Vide, Qui in teſtamento domini.
qui in damnum alienum. 47.10.23
qui in frodem creditorum. Vide, in frodem cred. 42.8.27
qui in furtum 1.14.57
qui iniuriæ cauſa. 47.2.53
qui iniuriarum actionem. 47.10.43
qui iniuriarum. 13.5.29
qui in ius dominium. 50.17.177
qui in nanem extruendam. 41.3.16
qui in poteſtate parentis eſt. 28.1.6
qui in prouincia 23.2.57
qui in ſeruitute eſt. 50.17.118
qui in ſeruitutem. 38.2.9
qui inſulam ſteti ſtipulatur. 45.1.85
qui inſulam ædificandam. 19.2.30
qui interrogatus. 12.1.5
qui interrogatus. 5.3.11
qui in teſtamento domini. 28.1.24
qui in vitro eſt. 1.5.7
qui in vetro fanc. 2.5.26
qui inuicem. 12.6.30
qui ita inſtitutus eſt. 36.1.66
qui ita legat ꝑoni ſuæ, 33.4.3

qui iter & actum habet. 8.6.6
qui iumenta. 47.6.1
qui iratæ dicitur. 23.2.26
qui iratæ promiſit. 2.8.16
qui iure familiaritatis. 42.5.24
qui iure militari teſtatur. 29.1.7
qui iuſſu patris. 3.2.11
qui iuſſu vendere. 42.1.14
qui iuriſdictioni præeſt. 2.1.10
qui lancem maximam. 34.2.32
qui legatorum ſeruandorum cauſa. 41.3.2
qui leuandæ nœtis gratia. 14.2.2
qui libera legatione. 50.7.14
qui liberalitate. 50.10.2
qui liberatus eſt. 1.7.25
qui liberis impuberibus. 28.6.8
qui liberos. Hæc lex incipit, Capite trigeſimoquinto. 23.2.29
qui libertatis cauſam excepit. 21.2.69
qui libertinus. 38.2.37
qui loco cerno. 28.6.27
qui luminibus vicinorum. 8.2.21
qui mandat ſolui. 46.3.56
qui mandatum ſuſcepit. 17.1.43
qui manus amiſit. 28.1.10
qui mercedem accipit. 19.2.4
qui meta crimine. 49.16.6
qui mihi donatum volebat. 39.5.13
qui militarat vt miles. 4.6.35
qui mortis cauſa donauit. 39.6.30
qui mortui naſcuntur. 50.16.129
qui munus publicũ. 48.11.9
qui mutuam pecuniam. 17.1.56
qui negotia Lucij Titij. 17.1.34
qui negotiationem. 26.7.58
qui neque iuriſdictioni. 5.1.81
qui neque tenores ſunt. 17.9.8
qui neque ſeguntur. 50.16.48
Incipit nunc, Solutum non intelligitur.
qui nomine prætoris. 48.10.25
qui nominibus curatorum. 26.7.58
qui non cogitat. 5.1.22
qui non facit, quod. 50.17.122
qui non minabat 28.5.78
qui non tam idoneum. 13.6.12
qui nummis. 15.3.2
quin etiam nefas exiſtimatur. 23.2.55
quin etiam de re patris. 4.8.6
quin etiam ſi quis obligatione. 3.6.2
quingenta teſtamento. 22. 5. 12 legitur etiam quinquaginta.
quinquaginta dierum. 27.1.38
quinque legibus. 48.2.3
quinquennium non vtile. 48.5.32
qui nouæ vectigalia exercent. 48.6.12
Quintus Cæcilius. 16.3.28
Quintus Mucius ait. 23.2.52
Q. Mucius ait. 33.2.7
Q. Mucius ij. 34.2.27
Q. Mucius Scæuola ait. 27.1.48
Q. Mucius ſcribit. 8.3.25
Q. Mucius ſcribit. 39.1.40
Q. Mucius ſcribit 9.2.39
Q. Mucius. 34.2.10
qui ob hoc tantum. 50.6.2
qui ob acceſſum deceſſum. 40.8.5
qui ob paſſionem libertatis 4.1.43
qui ob rem non defenſam. 12.6.35
qui occidit adulterum. 9.2.30
qui officij cauſa 13.1.12
qui omiſſa cauſa ij. 29.4.29
qui omiſſa cauſa ij. 29.4.30
qui onerandæ. Vide, Is qui onerandæ. 38.2.14
qui operas ſuas locauit. 19.2.38
qui patrem ab alio. 37.1.18
qui patri heres extitit. 29.2.39
qui peculium ſeruj. 33.8.17
qui peculij adminiſtrationem. 15.1.26
qui pecuniam creditam. 12.1.30
qui pecuniam dare iuſſus. 40.7.22
qui penum legat. 33.9.2
qui perdendorum vindemiam emit. 18.1.25
qui per eorum. 2.4.15
Nunc ſequitur, qui per eorũ locum.
qui per collationem. 29.2.49
qui perforauerit muros. 48.19.28
qui per ſalutem ſuam iurat. 12.2.33
qui per ſimulationem. 50.17.134
qui perueio. 6.1.36
qui pignori plures res. 20.1.19
qui pignoris cauſa. 41.2.36

480/C.IV.K.5-3,
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

Index legum Digestorum.

qui partis fatti efficiuntur. 40.1.8
qui plures habebat liberos. 33.2.18
qui plures tutores habuit. 26.7.41
qui plures heredes instituit. 28.6.14
qui plures liberos habet. 28.6.38
qui populari adsono. 47.2.3.5
qui possessionem vi ereptam. 34.1.6.17
qui posthumos heredes. 29.5.4
qui posset facere. 50.17.174
qui possit inuitis. 50.17.116
qui potuerint. 40.4.47
qui precario. 43.26.17
qui partis accepto. 29.6.8
qui prior appellat. Vide, qui appellat prior, agit. 5.1.29
qui procuratorem. 3.3.57
qui pro donato. 41.6.5
qui promisit. 12.6.48
qui proprio nomine. 3.3.46
qui propter fundum. 19.1
qui pro tutore negotia gerit. 27.5.4
qui pro tribunali. 41.2.1
qui pupillam suam. 48.5.7
qui parat se decem dare. 18.2.74
qui quadringenta habebat. 33.2.18
qui quadringenta reliquit. 34.1.1
qui qualitercunque. Vide, Oi ἑτεροῖς. 5.3.1.6.16
qui quartam partem. 30.2.1.5
qui quatuor pocula. 32.1.30
qui quod per Falcidiam. 35.2.46
qui rationem crediderat. 13.7.30
qui reipub. causa affuit. 4.6.44
qui res suas obligauit. 46.3.38
qui rei publicæ. 48.2.11.3
qui rem alienam defendit. 50.17.166
qui rem rapuit. 47.8.1
qui rem suam. 16.3.1.5
qui re sibi commodata. 47.2.76
qui repudiantis animo. 3.2.27
qui reliquare iussus. 6.2.68
qui Romæ. 45.1.122
qui saccum habuerunt. 47.2.77
qui saltum attigerit. 32.2.47
qui satisdare promisit. 46.2.1
qui sacram mihi eximere. 30.5.6
qui sciens liberum esse. 40.12.13
qui scit fundum. 21.2.25
qui se dicit. 3.1.67
qui sella aut lectica. 8.3.7
qui se libi obsulit. 3.2.25
qui semisses vltras promisit. 12.1.13
qui se papillum. 19.2.26
qui seruandarum mercium. 19.5.14
qui seruum alienum. 21.2.10
qui seruum alienum. 44.7.14
qui seruum meum. 5.3.40
qui seruum mihi. 45.1.96
qui seruum suum. 19.2.47
qui seruo persuasit. 47.2.14
qui se ventre passus. 40.1.4.2
qui sibi aut Titio. 44.3.14
qui se solitis. 48.2.15
qui sic stipulatur. 45.1.47
qui sine accusatoribus. 48.8.12
qui sine causa obligantur. 12.7.5
qui sine dolo malo. 50.17.24
qui sine vllatu. 3.1.18
qui soldum fidei commissum. 31.1.78
qui solsendo ſ. 18.5.42
qui solsendo ſ. ibid.60
quisque illicitum collegium. 47.22.2
quisquis mihi. 50.16.116
quisquis mihi heres. 32.1.95
qui statuas 48.2.7
qui statos controuersiam. 49.1.6.8
qui sterilberi causam. 40.9.2
qui Stichum. 42.1.5
qui stipulatur. 45.2.1
qui sub conditione. 35.1.111
qui superstitis bona. 38.2.24
qui suspectum tutorem. 49.1.20
qui tabernas argentarias. 18.1.32
qui tabulam aream. 48.13.8
qui tabulas testamenti. 9.2.43
qui tabulas vel cautiones. 47.2.27
qui tacet. 50.17.142
qui tertiana aut quartana. 21.2.53
qui testamentum amouerit. 28.10.2
qui testamentum faciebat. 22.3.27
qui testamentum. 7.6.3
qui testamento. Vide, qui in testamento.
qui testamento. 28.1.20
qui testamento. 27.1.37
qui testamento. 31.1.37
qui testator heredis. 28.5.1
qui tibi mandauerat. 34.2.2
qui Titij testamentum. 34.9.7
qui totam hereditatem. 36.1.45
qui totam hereditatem. 29.2.1
qui transigit. 2.15.2
qui turelam. 26.2.28
qui tutor. 26.7.18
qui vas argenteum. 47.2.48
quis de prouincia. 48.4.2
qui venenum dixit. 50.16.236
qui venti flabellarius eſt. 15.4.1
qui vellem omnem. 33.10.10
qui vestatur pictore. 50.17.102
qui viam habet. 39.1.24
qui vias publicas muniunt. 39.2.31
qui vitam Sarrentinam. 33.6.16
qui vltimo supplicio damnatur. 48.19.29
qui vniuersas ædes. 41.2.30
qui volebat filium. 28.5.61
qui vſumfructum. 45.2.58
qui vſumfructum aream. 7.1.56
qui vſumfructum traditum. 7.6.5
qui vti optinet. 50.16.90
qui vxori repudium. 48.5.16
qui vxori sue legauerat. 34.2.28
qui vxorem pregnantem. 28.5.15
qui vxori ad prætorem. 4.8.21
quo cassa opus eſt. 10.1.3
quo defuncto. 26.6.4
quo deliberaverit. 47.2.4
quo enim tutiore loco. 46.8.12
quo gradu. 28.6.13
quo loco scribatur. 28.5.20
quo lucidius intelligi. 44.4.1
quominus ex publico. 43.12.1
quo naufragium fit. 47.9.3
quo quidem casu. 6.2.4
quo tutela redit. 50.17.73
quod ab alio. 13.2.15
quod ab initio. Vide, quod initio.
quod ad certam speciem. 50.8.1
quod ad heredem. 27.8.6
quod ad honores pertinet. 50.4.1
quod adipiscendæ. Vide, quod apiscendæ.
quod ad ſeruitutes. 21.2.73
quod ad ſtatuam damnatorum. 48.19.11
quod ait lex, Diuorti. 24.2.11
quod ait lex, in filia. 48.5.23
quod ait prætor. 3.2.1
quod ait prætor. 5.4.31
quod apiscendæ dignitatis. 24.2.40
quod à quoquo. 50.17.46
quod attinet ad ius ciuile. 50.17.38
quod autem ædificio. 8.2.7
quod autem cum pollet. 41.2.6
quod autem dicitur. 35.2.74
quod autem diximus. 40.14.10
quod autem ex furto. 17.2.53
quod autem in heredem. 4.2.19
quod autem in ſtipulatione. Vide, Quia autem in ſtipul. 45.3.25
quod autem Fabianus. 18.2.11
quod conclusa. 39.2.47
quod contra legem. 48.12.2
quod conditionis implendæ causa. 39.6.36
quod contra rationem iuris. 50.17.141
quod constitutum eſt. 29.2.21
quodcunque dolo malo. 38.3.4
quod debetur ferun. 13.2.31
quod debitori acceptum. 39.8.24
quod de bonis. 33.2.25
quod de pariete mouerit. 39.3.16
quod dicimus. 26.8.7
quod diximus. 50.16.231
quod diximus in eo. 46.3.105
quod dicitur. 26.2.4
quod dicitur. 29.2.39
quod dicitur. 13.2.15
quod dicitur. 28.2.11
quod dicitur. 2.2.2
quod dicitur. 43.1.22
quod dicitur. 43.3.1
quod dicitur. 45.1.130
quod dicitur. 47.2.18
quod dictum eſt. 2.14.52
quod diximus. 41.2.6
quod diximus. 40.14.10
quod Diuo Marco. 30.4.30
quod enim ex maleficio. 17.2.54
quod enim nullius eſt. 41.1.3
quod enim furiosum. 46.1.7
quod eſt, & ſi quid. 43.16.1
quod & Attejus Capito. 13.2.19
quod & lex Fania. 43.2.9.3
quod existimus. 50.17.19
quod ex his causis. 48.5.18
quod fideicommissum. 30.1.93
quod filiofamiliæ. 17.1.61
quod fortè dicis. 39.2.2
quod fructuarius. 31.1.49
quod his verbis. 31.1.83
quod in consilio. 11.5.4
quod indebitum. 12.6.7
quod in diem debetur. 16.2.7
quod in diem. 46.4.16
quod in diem. Videsquod certa die. 46.2.70
quod in litteris. 41.2.14
quod infans. 6.1.60
quod in fructus seligendos. 22.1.46
quod in heredē. 14.6.9
quod initio. 30.7.19
quod in rem actum. 50.2.24
quod in ſtipulatione. 45.2.13
quod ipſis, qui contraxerunt. 50.17.143
quod ita fanctum eſt. 12.2.26
quod iuſſit. 43.1.14
quod nullo alterius. 50.17.180
quod Labeo ait. 16.2.13
quod Labeo ſcribit. 37.10.9
quod legatur. 5.1.38
quod maior pars curiæ. 50.1.19
quod meo nomine. 41.2.18
quod mihi Sempronius. 30.3.22
quod ne curatoris. 1.7.8
quod Nerua dicerat. 16.3.32
quod nisi fiat. 38.2.20
quod nomine matili. 22.6.8
quod non ratione introductum. 2.5.19
quod noſtrum non eſt. 9.2.63
quod nullius eſſe poteſt. 50.17.182
quod per manus traditum eſt. 19.7.10
quod placuit filio. 49.14.37
quod principis, aut senatus. 39.3.23
quod principi placuit. 1.4.1
quod principi scriptum eſt. 31.2.56
quod principium. 16.3.2
quod procurator ex re domini. 33.48
quod pupilles. 22.6.41
quod patre datum eſt. 36.2.6
quod quidem. 4.6.25
quod quis aliquo anno. 44.7.30
quod quisque ferus. 50.17.246
quod quis ex culpa ſua. 50.17.203
quod quis navis fabricandæ. 42.5.34
quod quis sciens. 22.6.30
quod quis ſibi adscripſerit. 37.8.5
quod reipublicæ. 47.10.33
quod ſæpe acta. 18.2.35
quod ſemel ordo decreuit 50.9.5
quod senatusconsultum. 47.20.6
quod Seruus in lib. de Dotibus. 24.4.8
quod ſeruus. 49.15.7
quod ſeruus depoſuit. 16.3.11
quod ſeruus ex peculio. 46.3.35
quod ſeruus in hoc. 15.1.11
quod ſeruus meus. 15.1.36
quod ſeruus ſtipulatus eſt. 4.3.36
quod ſeruus suus. 41.2.14
quod ſi ab initio. 21.1.19
quod ſi alij legatur. 34.4.7
quod ſi alteruter. 33.1.7.2
quod ſi artificem fecerit. 6.2.14
quod ſi cum ſcirez. 4.3.8
quod ſi deferente me. 4.3.11
quod ſi de ſpeciali mandatu. 4.4.26
quod ſi dolo poſſeſſoris 6.1.22
quod ſi domus habitatione. 20.2.28
Nunc legitur, quod ſi domi habit.
quod ſi donantem. 7.4.34
quod ſi dubitet. 35.2.33
quod ſi ea bona. 2.15.2
quod ſi ea conditione. 2.2.18
quod ſi eo empture. 17.2.66
quod ſi Ephesi peretur. 13.4.4
quod ſi ex ſtipulatu. 17.2.43
quod ſi filij nomine. 13.5.2
quod ſi filius ante motitur. 45.1.3.12
quod ſi fortè quis. 46.2.14
quod

480/C.IV.K.5-3,
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

Index legum Digestorum.

Quod fi fundus. 33.5.11
Quod fi heres. 35.1.10
Quod fi heres. 7.1.47
Quod fi in diem fit. 50.9.14
Quod fi intra. 40.9.13
Quod fi in vendicionē. 18.4.10
Quod fi iterum. 34.4.4
Quod fi iuuni. 10.2.19
Quod fi locus monumenti. 11.7.31
Quod fi Mevius. 28.5.80
Quod fi malis actor. 6.1.14
Quod fi maritus plus conſtituit. 23.5.3
Quod fi minor ſua ſponte. 4.4.24
Quod fi nepotes. 38.2.6
Quod fi neque traditi eſſent. 18.6.24
Quod fi nolit venditor. 21.1.31
Quod fi non diuertam. 23.3.31
Quod fi non ſolaete. 13.7.10
Quod fi nulla dos eſſet. 38.7.18
Quod fi nulla heredum. 28.4.2
Quod fi nulla retentione. 5.1.60
Quod fi nuptura debitori, 23.3.45
Quod fi omes aurę ſunt. 5.3.26
Quod fi patet meus. 38.1.21
Quod fi per eam. 23.3.25
Quod fi plures. 26.2.18
Quod fi poſſeſſor. 5.3.17
Quod fi poſſeſſor. 6.3.71
Quod fi quis Stichum. 30.1.77
Quod fi ſeruus domino. 25.2.3
Quod fi ſeruum quis exeunt. 2.7.1
Quod fi ſe heredibus. 38.4.13
Quod fi ſumptum. 5.3.17
Quod fi tutor. 27.8.3
Quod fi vir. 24.3.62
Quod fi vir. 24.3.14
Quod fi vino. 47.10.2
Quod fi vno pretio. 18.2.13
Quod fi vtra. Vide, quod fi intra.
Quod ſtatuliber. 39.6.41
Quod ſtipulatus ita ſum, 46.2.30
Quod ſupra quadrantem. 35.2.10
Quod tamen. 27.9.4
Quod te mihi dare oporteat. 12.1.13
Quod traditum eſt. 35.1.89
Quod tumultus. Vide, De eo quod tumultus.
16.3.18
Quod vendidi 18.1.19
Quę vendunt. 4.3.37
Quod vero. 1.3.14
Quod vir ei quę. 24.1.65
Quod vi poſſidium. 47.8.6
Quod vulgo dicitur. 37.4.19
Quod vulgo dicitur. 40.4.45
Quod vulgo traditum eſt. 41.4.21
Quod vtroc viuo. 42.1.16
Quoniam furtum. 3.1.18
Quoniam intelligitur. 3.2.5
Quoniam peruenit vſus. 7.3.10
Quoniam poſt interitum. 18.2.3
Quoniam pro locupleti 2.6.3
Quoniam ſeruitus. 40.14.2
Quod non hoſtes appellantur. 50.6.24
Quod prohibet pretor. 3.2.7
Quotiens j. 8.2.2
Quoticns ij. 8.2.3
Quotiens eadem. 35.2.67
Quotiens certa ſpecies. 18.1.24
Quotiens de delicto quæritur. 48.19.3
Quotiens deficit actio. 19.3.21
Quotiens de hoc conuenitur. 40.14.6
Quotiens de ſeruitute agitur. 21.1.61
Quotiens dominus. 9.4.21
Quotiens dubia interpretatio, 50.17.20
Quotiens duobus. 7.1.14
Quotiens duplici iure. 50.17.91
Quotiens enim. 9.4.14
Quotiens filiusfamilias. 50.1.2
Quotiens fundus. 18.2.2
Quotiens heredis bona 42.6.6
Quotiens id quod. Nunc incipit, In quotiens. 46.3.61
Quotiens idem ſcripto. 50.17.67
Quotiens in actionibus. 34.3.21
Quotiens in diem. 45.1.38
Quotiens in ſtipulationibus. 45.1.8
Quotiens in tabella. 15.1.47
Quotiens in vas. 37.1.16
Quotiens lex obligationis. 44.7.41
Quotiens libertis. 34.5.18
Quotiens ipſis alicuius. 37.4.24
Quotiens nihil fiat. 50.17.200
Quotiens nominatim. 32.1.2
Quotiens operæ. 22.3.28
Quotiens pater dat dotem. 24.3.29
Quotiens patrefamilias. 36.1.24
Quotiens patre fuerunt. 23.4.8
Quotiens propter rem. 32.1.14
Quotiens pupillę. 39.2.43
Quotiens quæritur. 22.3.1
Quotiens quis alium. 45.1.81
Quotiens quis debitor. 46.3.1
Quotiens quod petit. 46.2.14
Quotiens res æſtimata. 23.3.26
Quotiens ſeruus iudicio. 2.1.13
Quotiens ſeruus venit. 8.1.19
Quotiens ſerui electio. 33.5.2
Quotiens ſub conditione. 35.1.22
Quotiens tantum penſtat. 47.6.3
Quotiens tutor. 26.7.7
Quotiens vnus. 6.3.37
Quotiens volens alium. 28.5.9
Quotiens vſufructus legatus eſt, 7.6.1
Quotiens virtuſque cauſa. 50.17.98

Ratio vi ſtomdia. 47.9.8
Ratio poſſeſſionis. 13.1.3
Rationi autem habere. 46.3.13
Reo criminis poſtulatio. 48.3.11
Reus adulterij factus. 23.2.26
Reos prouincendi. 42.1.11
Receptum eſt vt. 2.4.18
Recedere autem non. 36.1.6
Reuſuſi heredibus. 28.3.23
Reſtè dicimus. 50.16.223
Reſtè defendi hoc eſt. 5.1.63
Reſtè Labeo ait. 4.6.13
Reſtiſſimè putant. 40.12.24
Redemptore. 6.1.39
Redempti à furore parcibus, 29.7.11
Redhibere eſt. 21.1.21
Redhibitoria actio. 21.1.63
Redintegrato matrimonio. 25.2.23
Refectionis gratia. 8.4.11
Regula Catoniana. 34.7.3
Regula eſt. 5.17.1
Regula eſt iuris. 22.6.9
Regulariter definiendum eſt, 5.3.9
Relegati in inſulam. 48.22.4
Relegati fuo. 48.19.4
Relegatorum duo genera, 48.22.7
Relegatus. 48.22.14
Relegatus ſtatuis. 48.22.17
Relegatus integrum. 48.22.18
Relegatus non. 48.22.19
Reliqua quoque. 34.3.27
Remittit ſuſtinendum. 12.2.6
Repetitur caſus. 13.2.24
Repeti poteſt. 7.4.5
Repetitio nulla eſt. 12.6.44
Repetita quidem eo die. 22.4.2
Reprendarum damnatus. 22.3.25
Res bona fide vendita. 18.2.54
Res ex mandato meo. 41.1.53
Res hereditariæ. 47.19.4
Res hypothecariæ. 20.1.5
Res in dotem datæ. 23.3.42
Res iudicata dicitur. 42.1.1
Res iudicata. 50.4.207
Res pignoris nomine data. 41.2.37
Res quæ ex dotali pecunia. 23.3.42
Res quæ in controuerſia ſunt. 49.14.22
Res appellatio latior eſt. 50.16.5
Rei appellatione. 50.16.23
Rei capitalis damnatum. 48.19.2
Rei commodatæ. 13.6.66
Rei communis nomine. 17.2.45
Rei iudicatæ exceptio. 44.2.2
Rei iudicatæ tempus. 24.3.15
Rei maioris pecuniæ. 44.1.21
Reipublicæ cauſa. 4.6.36
Reipublicæ intereſt. 23.3.2
Rei quam venalem. 4.3.35
Rem alienam deſtituere. 18.1.28
Rei ſepulchrorum violatorem. 47.12.11
Rem alienam pignori dediſti. 13.7.41
Rem de qua controuerſia eſt. 44.6.3
Rem hereditariam. 21.2.65
Rem in bonis noſtris. 41.1.35
Rem in iudicio deductam. 12.3.3
Rem inſpiciendam quis dedit, 47.2.78
Rem legatam. 34.4.28
Rem mihi commodaſti, 13.6.3

Rem pignori. 20.2.26
Rem quæ nobis. 41.2.15
Re coniuncti. 50.1.85
Rerum amotarum 25.2.1
Rerum quidem amotarum ij. ibid.25
Rerum amotarum iij. ibid.26
Rerum amotarum iiij. ibid.27
Rerum amotarum v. ibid.29
Rerum mixtura facta. 41.3.30
Reſcriptum autem D.Marci. 2.14.10
Reſcriptum eſt ab Imperatore. 20.1.12
Reſcriptum eſt à principe. 34.9.6
Reſcripſit Imperator. 50.4.6
Reſcripta principum. 39.1.24
Reſcripta quibuſdam. 44.1.9
Reſpiciendum enim. 12.2.38
Reſpiciendum eſt. Vide, Perſpiciendum eſt.
48.19.11
Reſtituere in videtur. 50.16.75
Reſtituta hereditas. 38.4.17
Retro creditur. 45.1.26
Reus delatus. 50.4.7
Riparum vſus. 1.8.5
Rogo te Stichus. 40.5.21
Rogo quandoque. 36.1.29
Rogaſti me. 12.1.12
Rogaſti me. 5.1.19
Rogatus es. 4.1.13
Rogatus vt ſtderiberet. 17.2.33
Roma communis patria. 50.1.33
Romanus Appulus. 26.5.18
Ruſticorum prædiorum. 8.1.1.
Rutilia Polla. 28.1.19

Sabinus ait. Vide, Non cogendum. 3.3.45
Sabinus ait. Vide, Sabinus in re communi.
20.3.19
Sabinus putat. 4.3.19
Sabinus reſpondit. 18.1.10
Sabinus ſcribit. 18.2.9
Sacra loca ea ſunt. 1.8.9
Sacculatij. 47.11.7
Sacrilegi pœnam. 48.13.6
Sacrilegi capite. 48.13.9
Sæpe ad alium. 26.10.13
Sæpe legatum. 32.1.16
Sæpiſſimè ſcripſerunt. 29.7.1
Salariam procurationi. 17.2.7
Saluius Aſſilo. 37.5.6
Sanctum. 1.8.8
Sanctio legum. 48.19.41
Sanctę Dei Genetrix. 23.7.17
Sanè & detenorem. 23.3.38
Sanè & ſic acceptilatio. 46.4.7
Sanè ſi mutia. 47.10.14
Sanè ſi valetudine. 27.1.13
Sanè videndum eſt. 23.3.12
Satis conſtat. 37.14.22
Satisdatio eodem modo. 2.8.2
Satisdationis appellatione. 50.16.62
Satisfactio pro ſolutione eſt. 46.3.52
Satiſque pœnæ ſubire. 1.4.19
Scæpham non videri. 32.2.44
Sæpe audiui Cæſarem. 1.18.8
Sæpe conſtitutum eſt. 42.1.63
Sæpe etiam ad hoc. 13.6.4
Sæpe ita comparatum eſt. 50.16.53
Sæpe iuſſit ne. 23.2.27
Sæpe qui prohibet. 50.17.60
Scæuola reſpondit. 32.1.76
Scæuola reſpondit. 33.3.26
Scæuola reſpondit. 50.16.243
Scæuola. Vide, Teſtamento ita cauit. 40.5.28
Sciendum eſt. 1.8.13
Sciendum eſt, heredem. 50.16.70
Sciendum eſt. 4.6.18
Sciendum eſt. 5.2.1
Sciendum eſt ad officium. 23.2.20
Sciendum eſt ad venditionem. 21.1.63
Sciendum eſt in actione. 10.2.13
Sciendum eſt libertinum. 23.2.32
Sciendum eſt, non omne. 22.1.22
Sciendum eſt. 32.1.2
Sciendum eſt. 48.1.9
Sciendum eſt, ſeparationem. 42.6.2
Sciendum eſt. 30.7.4
Sciendum eſt. 42.2.25
Sciendum eſt. 44.5.38
Sciendum eſt. 30.1.2
Sciendum eſt. 23.2.30
Sciendum eſt. 32.1.19
Sciendum eſt nihil intereſſe. 21.2.32

480/C.IV.K.5-3,
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

Index legum Digeſtorum.

ſciendum eſt. 47.17.1
ſciendum eſt,neceſſario. 40.4.31
ſciendum eſt,quod hodie. 47.15.1
ſciendum eſt. 48.15.1
ſciendum eſt. 49.5.1
ſciendum tamen eſt. 21.1.19
ſcientiam hic pro. 9.2.45
ſcilicet ſi ante exhibitionem. 33.5.3
ſcilicet pro ea parte. 9.2.20
ſcio ſtlud. 4.1.4
ſcio quæſitum. 48.1.3
ſcio quoſdam. 40.4.61
ſcire debemus. 45.1.24
ſcire etiam oportet. Vide, addita 36.
ſcire leges. 1.3.17
ſcire oportet, addita 35.
ſcire oportet. Vide, addita 35.
ſcribit Celſus. 36.1.33
ſcribit Quintus Mucius. 34.2.14
ſcripeas heres. 11.7.4
ſcripeas heres. 47.10.11
ſcripto heredi. 38.6.7
ſcripti electione. 33.1.4
ſcriptum Iulianum. 17.1.41
ſecundum naturam. 50.17.10
ſed actio ei datur. 1.11.3
ſed actione. 17.2.30
ſi actum ſit. 17.2.43
ſed addes hoc 28.1.30
ſe, ad exhibendum. 28.1.30
ſed alio iure vtimur. 2.9.2
ſed an hic detrahi debet. 14.5.3
ſed an vltro. 3.5.10
ſed an viæ itineris. 20.2.11
ſed Celſus filius ait. 18.1.1
ſed commodius eſt. 12.3.4
ſed cum ab herede. 36.1.11
ſed cum ambo. 5.1.14
ſed cum ea. 19.7.1
ſed cum fructuarius. 71.1.45
ſed de damno. 19.2.41
ſed de interpretatione. 1.3.17
ſed cum patrono. 37.1.6
ſed de pecunia. 7.5.1
ſed duæ ſtrateæ. 1.8.7
ſed dicendum eſt. 15.3.4
ſed duobus legatis. 31.1.5
ſed ea quæ. Vide,Sed quæ paris.
ſed eſt quæſitum. 18.1.6
ſed eſt quæſtionis. 47.10.9
ſed etiam à Binea. 2.4.10
ſed etiam ad ea quæ. 30.1.31
ſed etiam ex his cauſis. 3.3.11
ſed etiam ipſum. 2.14.2
ſed etiani nepos. 2.7.14
ſed ad eos pertinet. 4.6.24
ſed & alias dabit. 27.10.1
ſed & cum aliquis. 3.3.26
ſed & domino. 25.2.18
ſed & ea quæ. 21.3.35
ſed & ei qui vi. 13.3.1
ſed & eo nomine. 9.4.10
ſed & eo quoque. 7.4.9
ſed & eius rei. 20.1.24
ſed & ex dolo. 4.3.25
ſed & filiusfamil.compelletur. 4.8.5
ſed & hæ perſonæ. 2.3.35
ſed & heres eius. 21.3.3
ſed & hi qui. 38.4.13
ſed & id quoque. 3.5.19
ſed & in illo quæritur. 34.1.18
ſed & in ipſum. 14.3.6
ſed & interdictum. 7.4.6
ſed & interpellatur. 4.8.19
ſed & ipſe ſeruus. 9.4.6
ſed & ipſi natur. 4.3.4
ſed & ipſis qui. 38.3.3
ſed & is qui noſcait. 41.4.4
ſed & loci vnius. 10.1.4
ſed & nepos. Vide,Sed etiam nepos.
ſed & milites. Vide Οἱ στρατιῶται.
ſed & patres ancillarum. 4.4.11
ſed & poſſeſſiones. 1.3.18
ſed & qui. 36.1.5
ſed & quod ad eas res. 10.1.9
ſed & reprobari.Vide,Καὶ δὶς ἴσον.
ſed & ſi adhuc. 29.4.9
ſed & ſi adiciatur. 17.2.2.13
ſed & ſi ad tempus. 36.1.20
ſed & ſi alia. 23.3.17
ſed & ſi alio loco. 36.2.9
ff. Nouum.
ſed & ſi ante diem. 36.1.10
ſed & ſi cinerione die. 13.3.4
ſed & ſi conſtante. 39.2.19
ſed & ſi conſtante matrimonio. 24.1.25
ſed & ſi cum. 33.8.4
ſed & ſi deceſſerint. 37.4.5
ſed & ſi decem. 13.5.11
ſed & ſi de ſua condicione. 29.2.34
ſed & ſi diuerſi. 25.2.19
ſed & ſi duo. Vide,Sed ſi duo.
ſed & ſi ex qui. 2.4.21
ſed & ſi eam rem. 43.26.7
ſed & ſi eum ediderit. 37.9.2
ſed & ſi exceptio. 21.2.18
ſed & ſi falſum. 18.4.2
ſed & ſi fideiuſſor. 2.14.19
ſed & ſi filiusfamilias. 13.5.7
ſed & ſi hereditas. 10.4.19
ſed & ſi ideo. 24.3.21
ſed & ſi imaginem. 47.2.31
ſed & ſi in ſeruum. Vide,Sed ſi in ſeruum.
ſed & ſi ipſe heres. 5.2.14
ſed & ſi ipſe heres. 23.1.31
ſed & ſi is qui domi. 2.4.21
ſed & ſi is qui pignori. 2.2.18
ſed & ſi lege. 5.3.25
ſed & ſi me putem. 14.6.21
ſed & ſi mortis cauſa. 39.6.3
ſed & ſi non data. 40.5.15
ſed & ſi non numerata. 46.4.10
ſed & ſi non ſit heres. 18 3.4
ſed & ſi partem fundi. 8.5.3
ſed & ſi patet. 48.20.10
ſed & ſi per prætorem. 4.4.26
ſed & ſi plures. 2.8.15
ſed & ſi plus ſit. 37.5.9
ſed & ſi poſſeſſori. 12.2.11
ſed & ſi poſt mortem. 21.2.23
ſed & ſi poſtea. 9.4.12
ſed & ſi pro dote. 37.5.10
ſed & ſi proprietatis. 9.2.15
ſed & ſi quicunque. 9.2.5
ſed & ſi quid inædificauerit. 7.1.15
ſed & ſi quid donetur. 7.1.22
ſed & ſi quid. 18.1.32
ſed & ſi quid ſtipulatus. 7.1.25
ſed & ſi quilibet. 18.2.12
ſed & ſi quis. 29.2.2
ſed & ſi quis. 2.10.10
ſed & ſi quis meam rem. 14.3.7
ſed & ſi quis virgini. 23.3.13
ſed & ſi rem ſuam. 41.8.5
ſed & ſi res adiudicata. 6.2.7
ſed & ſi reſpublica cauſa. 22.1.23
ſed & ſi reſtituatur. 5.1.28
ſed ſi ſeruus. 12.2.25
ſed & ſi ſerui. 46.1.20
ſed & ſi ſic. 32.1.9
ſed & ſi ſic. 34.7.2
ſed & ſi ſuſcepit. 3.2.32
ſed & ſi vſucapio. 20.2.14
ſed & ſi vtriuſque.Vide,Si vtriuſque.
ſed ſocius. 47.2.27
ſed eximendi verbum. 1.7.4
ſed hæc neque paſſim. 3.3.13
ſed hæc nimium. 27.1.33
ſed hæc videtur. 17.2.1
ſed hoc imputari non debet. 28.8.4
ſed hoc ita. 39.3.20
ſed hoc ita accipiendum. 41.1.22
ſed hoc iure vtimur. 41.1.1
ſed hoc nomine. 21.2.26
ſed honore quidem. 48.22.8
ſed ita ideorum. 39.2.36
ſed in corpore. 15.1.13
ſed interdum opus. 50.3.15
ſed interim tex. 24.1.11
ſed ipſi ſeruo. 7.8.13
ſed Iulianus adiicit.Hæc lex habetur in l.7.21.6. l.14.poſt princ.
ſed licet is,qui. 2.18.21
ſed mihi videtur. 13.4.3
ſed nec ex alienum. 17.2.12
ſed nec filius. 28.3.10
ſed nec illud prohibitum. 46.3.42
ſed nec ipſi. 36.1.39
ſed nec legatarius. 23.1.11
ſed nec libertas. 23.3.4
ſed neque locabant. 7.8.8
ſed nihilominus. 17 1.48
ſed niſi hoc. 23.3.8
ſed non dantur pupillo. 27.3.10
ſed non eſſe æquum. 47.10.26
ſed Proculus ſcribit. 17.1.4
ſed poſtquam ſocius. 3.3.9
ſed quæ loca ſandi. 8.3.22
ſed quæ paris. 22.1.12
ſed quod ex Pamphila. 31.1.75
ſed quod inde. 31.1.71
ſed reuocata pecunia. 49.14.20
ſed ſiendum. 36.1.7
ſed ſciendum eſt. 48.9.3
ſed ſi accepto vſutoge. 49.14.32
ſed ſi alia lege. 48.10.5
ſed ſi alienare. 40.3.32
ſed ſi ante viam. 44.1.17
ſed ſi apud actu. 49.1.2
ſed ſi ceruos nummos. 30.1.31
ſed ſi communis. 18.1.18
ſed ſi communem ſeruum. 3.2.19
ſed ſi compoſuiſſem. 48.8.3
ſed ſi conditioni. 28.5.6
ſed ſcuti de bonis. 37.10.16
ſed ſicuti ſtipulando. 7.1.13
ſed ſi damnosus. 15.1.9
ſed ſi de arboribus cæſis. 47.7.51
ſed ſi de fructu.Hæc lex habetur in §.1. 14.8.7
ſed ſi dan ſine. 15 1.13
ſed ſi ego. 16.1.4
ſed ſi emancipatur. 50.1.16
ſed ſi eum defendat. 16.1 3
ſed ſi ex cauſa. 17.2.47
ſed ſi ex eadem cauſa. 47.13 3
ſed ſi ex parte. 14 3.4
ſed ſi ex ſtipulatu. 45.1.1.4
ſed ſi ex vtriuſque. 21.2.2.8
ſed ſi fideiuſſo. 2.14.24
ſed ſi fœtæ aliqr. 27.1.6
ſed ſi grandes arbores. 7.1.12
ſed ſi hac lege. 2.4.10
ſed ſi hoc ſpecialiter. 35 1.63
ſed ſi ideo legatum. 33 1.73
ſed ſi in ſeruum compromiſerit. 4.8.9
ſi interrdat. 8.2.1
ſed ſi interdia. 47.17.2
ſed ſi ipſe heres. 23.1.33
ſed ſi ipſe heres. 9.3.14
ſed ſi is cui aſſignaſſem. 38.4.2
ſed ſi in qui controuerſiam. 37.10.5
ſed ſi ita cum prouiſum. 4.8.8
ſed ſi minor pars. 19.3.6
ſed ſi mnenne. 43.26 5
ſed ſi mutuus. 40 9.14
ſed ſi nouerc. 38.3.8
ſed ſi mors ſit inſecura. 24.1.23
ſed ſi non alias. 30 1.88
ſed ſi nondum pater. 11.7.13
ſed ſi non ſeruus. 35.1.36
ſed ſi pars numerus. 6.1 2
ſed ſi pecunia. 17.9.3
ſed ſi plures ſint. 28.6.20
ſed ſi ponas ſilium. 5.2.23
ſed ſi pons ſilium. 49.17.20
ſed ſi poſtea. 48.3.14
ſed ſi prior iudicio. 9 1.47
ſed ſi pro alieno ſeruo. 16.1.9
ſed ſi proponas. 47 3.2
ſed ſi proponatur. 18.1.10
ſed ſi pupillus. 14.3.11
ſed ſi quid. 22.1.15
ſed ſi quis ex ſignatoribus. 29.3.7
ſed ſi quis ſeruum. 15.1.33
ſed ſi res alienæ. 30.1 40
ſed ſi res non deferatur. 10.3 5
ſed ſi tuus peteatur. 10.1.6
ſed ſi ſeruus. 24.3.5
ſed ſi ſeruo nero. 18.1.13
ſed ſi ibi. 45 3.11
ſed ſi tumultuum. 2.8.6
ſed ſi ſurripuit. 47.1.28
ſed ſub condicione. 37.4 18
ſed ſi vt armata. 43.16.14
ſed ſi vir lana ſua. 24.1.32
ſed ſi tantum. 2.14 13
ſed tunc patrono conceditur. 40.12.4
ſed vbi reſtitutio datur. 4.4 15
ſed vendicor. 39.3.13
ſed videamus. 3.5.4
ſed vſusfructus legatus. 35 1.81
ſed veriam ex delicto. 5 3.14
Scius à Lucio. 18.3.10
Scius & Agerius. 35.2.17

480/C.IV.K.5-3,
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

Index legum Digeſtorum.

Seius Saturninus. 6.1.44
Seia ab herede. 34.2.4
Seia cùm bonis. 32.6.41
Seia cùm nuberet. 31.4.11
Seia fundos. 21.2.73
Seia mancipia emit. 16.1.28
Seia mutuam pecuniam. 22.1.12
Seia Sempronio. 24.1.66
Seiæ ſplendiſſimæ. 34.1.3
Seiæ egreſſæ annos xij. 24.3.24
Seiæ ex parte heredi. 33.7.20
Seio amico fidelißimo. 33.1.19
ſemel mora facta. 24.3.24
ſemper adeundi poſſeſſorem. 43.4.2.15
ſemper generalibus. Vide, ſemper ſpecialia.
ſemper in eiuſdem noſtra. 50.6.5
ſemper in coniunctionibus. 23.2.41
ſemper in coniunctionibus. 50.17.197
ſemper in dubiis. 5.17.56
ſemper in feudem. 40.9.23
ſemper in obligatis. 50.17.9
ſemper in ſtipulationibus. 50.17.34
ſemper ſpecialia. 50.17.147
Sempronius Antalus. 33.2.26
Sempronius Proculus. 31.1.47
Sempronius Theſidi. 42.7.8
Sempronia libellos compoſuit. 47.2.52
Sempronio ea,quæ. 33.2.33
ſenatuſconſultho Piſoniano cauetur. 29.5.8
ſenatuſconſultum quod factum eſt. 23.3.1
ſenatuſconſulto cauetur. 1.18.16
ſenatuſconſulto. 38.4.1
ſenatuſconſulto. 23.2.59
ſenatuſconſulto cauetur. 47.10.38
ſenatuſconſulto,quod. 20.2.1
ſenatus conſuit. 2.13.3
ſenatus conſuit. 28.1.28
ſenatus conſuit. 7.5.1
ſenatus conſuit. 38.6.35
ſenatus conſuit. 48.2.14
ſenatus conſuit. 49.14.45
ſenatus enim ea quæ ſunt adium. 5.1.45
ſenatus ponam remiſit. 48.10.5
ſenatoris filia. 23.2.47
ſenatoris filiæ. 1.9.6
ſenatoris filium. 1.9.5
ſenatorem remotum. 1.9.3
ſenatores licet in vrbe. 1.9.11
ſententiam. 40.16.5
ſeptícia certamen. 30.82.10
ſeptimo menſe. 1.5.12
ſepulchri deteriorem partem. 47.12.7
ſepulchri violati ij. 47.12.1
ſepulchri ij. ibid.6
ſepulchri iij. ibid.8
ſepulchra hoſtium religioſa. 47.12.4
ſequens queſtio. 32.1.68
ſequeſter dicitur. 50.16.110
ſequitur de vſucapione. 41.3.4
Seruius autem ſcribit. 43.12.3
Seruius etiam cum. 43.24.4
Seruius exiſtimabat. 40.4.37
Seruius reſtè dicebat. 38.10.8
Seruius reſpondit. 32.2.37
Seruius ait. 12.2.8
ſeruus ab hoſtibus captus. 30.1.48
ſeruus alienus. 28.5.3
ſeruus alienus. 45.3.30
ſeruus alienus ita. 28.7.21
ſeruus bonorum. 37.1.7
ſeruus ciuitatis. 40.3.5
ſeruus communis. 29.2.67
ſeruus communis. 40.2.6
ſeruus communis j. 45.3.2
ſeruus communis ij. ibid.5
ſeruus communis iij. ibid.27
ſeruus cuius nomine. 3.2.14
ſeruus cuius mihi vſus. 7.8.20
ſeruus cuiuſdam. 32.4.36
ſeruus decem dare iuſſus. 46.3.48
ſeruus domino ancillam. 47.4.14
ſeruus dotalis heres. 24.3.58
ſeruus duorum heres. 29.2.64
ſeruus ex lege venit. 18.7.7
ſeruus effectus. 44.7.30
ſeruus etiam. 42.1.11
ſeruus furioſi. 40.1.13
ſeruus hac lege venditus. 40.2.8
ſeruus hereditarius. 28.5.51
ſeruus hereditarius j. 45.3.16
ſeruus hereditarius ij. ibid.35
ſeruus in cauſa capitali. 1.2.15
ſeruus in opus. 48.19.34
ſeruus in rem domini. 15.3.17
ſeruus iuſſio domino. 46.2.19
ſeruus legatus eſt. 34.4.27
ſeruus licet alienus. 28.1.28
ſeruus meus. 45.3.14
ſeruus nec laſſa domini. 46.4.22
ſeruus nec perciperem. 46.2.16
ſeruus non in omnibus. 44.7.20
ſeruus patroni. 38.1.20
ſeruus pecuniam. 40.2.6
ſeruus pignori datus. 40.2.3
ſeruus poſt decem annos. 33.1.16
ſeruus quem de me. 19.1.30
ſeruus qui bona fide. 41.1.43
ſeruus qui in fundo. 32.1.82
ſeruus qui teſtamento. 40.7.14
ſeruus quod deralit. 32.2.20
ſeruus reipublicæ cauſa. 50.17.211
ſeruus ſi heredi decem. 40.7.34
ſeruus tuus. 4.3.20
ſeruus tuus pecuniam. 16.3.33
ſeruus vetante domino. 45.1.62
ſeruus vni ex heredibus. 30.1.67
ſeruus vtori. 28.5.76
ſeui electione. 32.1.5
ſeui appellare non poſſunt. 49.2.15
ſeui & filij noſtri. 47.2.17
ſeui ex delictis. 44.7.14
ſeui nomine. 41.3.16
ſeui qui apud hoſtes ſunt. 35.2.43
ſeui quos filiusfamilias. 40.2.17
ſeui corrupti nomine. 21.1.17
ſeui emptor. 18.6.16
ſeui quorum nora. 9.4.43
ſeui reſponſo. 21.1.7
ſeui venditor. 21.2.5
ſeui legatis. 32.1.81
ſeruis vitianis legatis. 32.1.99
ſeruo alieno. 30.3.113
ſeruo autem manumiſſo 47.10.30
ſeruo compenere. 40.9.2
ſeruo generaliter legato. 33.5.12
ſeruo inuito. 36.1.65
ſeruo legato. 5.1.69
ſeruo legato cum peculio. 33.8.1
ſeruo libertatem ita dedit. 35.1.47
ſeruo manumiſſo. 33.8.5
ſeruo manumiſſo. 12.6.58
ſeruo meo heredē. 38.13.1
ſeruo ſine libertate. 33.1.15
ſeruum,quem pro derelicto. 40.8.2
ſeruum ſ filiofamilias. 37.14.8
ſeruum communem habemus. 28.6.48
ſeruum dorabem. 40.1.21
ſeruum filij ſui. 30.3.44
ſeruum fructuarium. 45.3.22
ſeruum furioſum. 40.1.26
ſeruum meum heredem. 28.5.50
ſeruum meum. 21.2.37
ſeruum pignori datum. 40.9.4
ſeruum pupilli. 46.6.6
ſeruum quem quis. 20.1.27
ſeruum,qui ſub conditione. 40.1.21
ſeruum quis per vim. 40.3.2
ſeruum quoque & filiumfam. 3.3.33
ſeruum teſtamento. 40.4.36
ſeruum Titij emi. 17.1.49
ſeruos ad cuſtodiam templi. 34.1.17
ſeruos ad templi cuſtodiam. 40.22.35
ſeruos autem ſuos. Vide, Suos autem ſeruos.
32.1.73
ſeruos inter coheredes. 10.2.34
ſeruos legatis,& cauit ita. 40.41.20
ſeruos quoque. 48.2.3
ſeruitus aquæ ducendæ. 8.3.9
ſeruitus & per ſocium. 8.6.5
ſeruitutem. 50.17.219
ſeruitute vſus. 8.2.25
ſeruitutes aut perſonarum ſunt. 8.1.1
ſeruitutes ipſo quidem iure. 8.1.4
ſeruitutes quæ in ſuperficie. 8.2.20
ſeruitutes prædiorum. 8.1.3
ſeruitutes prædiorum confunduntur. 8.6.2
ſeruitutes prædiorum. 8.1.14
ſeruitutes ruſticorum. 8.3.1
ſeu ob aliam. 17.1.25
ſeu ob inanes rei actiones. 17.1.24
Seuerus Auguſtus dixit. 50.1.9
Seuriam filiam. 32.1.32
ſexto gradu ſunt. 38.10.3
ſextum decimum annis nouem. 50.5.2
ſi à bonæ fidei poſſeſſore. 6.2.12
ſi ab arbitro probati ſunt. 2.8.10
ſi ab emptore. 21.2.49
ſi ab eo,cui legatus eſſet. 33.2.9
ſi ab eo,qui innocens fuit. 3.6.2
ſi ab eo,qui Publicianā. 10.1.18
ſi ab eo emas. 41.3.12
ſi ab herede ex teſtamento. 7.6.2
ſi ab hoſtibus capta filia. 24.3.16
ſi ab indicato. 29.4.11
ſi abſens ſit tutor. 27.1.6
ſi abſente fructuario. 7.1.48
ſi abſenti. 30.7.11
ſi ab vno ex heredibus. 36.3.17
ſi acceptilatio. 46.3.75
ſi acceptio fuerit lata. 46.4.2
ſi accepolatum. 46.4.19
ſi à colono. 45.1.89
ſi à colono ſiparus. 46.1.58
ſi adhuc defrrat. 12.1.30
ſi actor malit dominum. 3.3.29
ſi actoris ſeruus. 2.10.2
ſi actum ſit. 17.2.43
ſi à debitore prælato. 48.10.29
ſi ad defendendum. 46.7.10
ſi à domino,vel à patre. 5.3.56
ſi ad dominum ignorantem. 47.2.82
ſi adoptauero eum,qui. 43.26.16
ſi adulterium. 48.5.38
ſi ad exhibendum. 10.4.8
ſi adhuc cum. 17.1.16
ſi adimendo legatum. 34.4.1.9. incipit.Modeſtinus reſpondit.Si,&c.
ſi ad libertatem proclamauerit. 9.4.41
ſi ad patrem manumiſerem. 38.16.10
ſi ad pupillum. 26.8.11
ſi adrogator deceſſerit. 1.7.22
ſi adrogati ſunt. 26.1.14
ſi ædes communes ſint. 10.3.12
ſi ædes meæ ſeruiant. 8.1.32
ſi ædes meæ à tuis ædibus. 8.2.38
ſi ædibus meis. 39.1.32
ſi æſtimata. 41.3.2
ſi à furioſo. 44.7.24
ſi à furioſo. 12.1.2
ſi ager ab hoſtibus. 7.4.26
ſi ager cuius vſusfructus. 7.4.25
ſi ager ex emptionis cauſa. 6.1.30
ſi alienus ſeruus. 31.1.62
ſi alienus ſeruus. 3.4.37
ſi alienus ſeruus. 45.3.18
ſi aliena res. 41.3.10
ſi alienam rem. 12.1.34
ſi alienam rem. 39.6.13
ſi alienam rem ſciens. 24.3.11
ſi alienam hominem. 30.1.35. Legitur hic ſi heres alienum.
ſi alienum ſeruum. 28.5.49
ſi alieni nomini. 46.3.78
ſi alimenta. 34.1.1
ſi aliquis mortis cauſa. 39.6.7
ſi aliquam rem poſſideam. 41.2.18
ſi alius fecerit. 43.24.7
ſi alius pro muliere. 20.3.2
ſi alij faciam. 33.2.13
ſi alij veſtimenta. 34.2.2
ſi alij vſus. 7.1.42
ſi alterius. 28.5.30
ſi ambo ſocij. 16.2.10
ſi ancilla ſit. 5.1.28
ſi ancillam furtiuam. 41.2.44
ſi ancillas omnes. 30.1.63
ſi ante acceptam iudicium. 46.7.7
ſi ante adiatam hereditatem. 12.1.15
ſi ante nuptias. 24.3.6
ſi antequam pareficeret. 39.5.24
ſi antequam ſeruus 24.1.8
ſi à pluribus heredibus. 40.1.107
ſi à priore herede. 28.2.8
ſi apes feræ. 47.2.26
ſi apud filiumfamilias. 16.3.21
ſi apud minorem. 4.4.16
ſi apud te pecuniam. 19.1.18
ſi aquæ ductus debeatur. 28.1.47
ſi à reo

480/C.IV.K.5-3,
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

Index legum Digestorum.

§ à seruo sub conditione. 46.1.70
§ arbiter. 12.3.28
§ arbor. 43.26.1
§ arborem ponat. 8.1.17
§ arcæ legatæ. 31.1.59
§ arcæ vsufructus. 7.1.73
§ arrogator. Vide, Si adrogator.
§ à seruo meo. 35.2.80
§ à seruo meo peculium. 12.5.5
§ à substituto pupilli. 30.1.41
§ à te emero. 8.3.16
§ à te hærede. 36.3.20
§ à te hereditatem petam. 44.2.9
§ à Titio fundum emeris. 6.1.76
§ à Titio fundum. 12.3.2
§ à Titio stipulatus. 46.1.43
§ Augusta legauerit. 31.1.57
§ autem certum sit. 36.4.2
§ autem dominicam. Vide, Sin autem dominicam.
§ autem domino prædij. 33.1.2
§ autem in fuit. 3.5.8
§ autem iura quinquennium. 3.2.9
§ autem plures sint. 39.3.20
§ autem tardius. 13.7.7
§ bene collocatæ sint. 12.1.33
§ bonæ fabulæ. 28.3.11
§ binarum ædium dominus. 8.2.35
§ bona fide possessor. 9.4.22
§ bona parentis venierunt. 38.2.24
§ bonæ fidei possessor. 5.3.49
§ boues alienos. Vide, Boues alienos.
§ Calendis. Vide, Si Kalendis.
§ calumnietur. Vide, Si calumniatur. 50.16.233
§ captiuus. 49.15.20
§ castrensis peculium. 49.17.7
§ centum homines. 45.1.117
§ certarum rerum heredes. 29.1.17
§ certos nummos. 45.1.37
§ certum. 45.1.61
§ chirographum cancellatum. 22.3.24
§ chorus aut familia legetur. 32.1.78
§ cognatis legatum sit. 34.5.19
§ cohæredi tuo. 38.2.14
§ coitæ sit societas. 17.2.75
§ collectaneus. 40.2.13
§ colonus ancillam. 43.33.1
§ colonus inficiente domino. 39.3.5
§ colonus non. 41.2.51
§ colonus sit qui. 47.7.9
§ colonus tuus. 43.16.20
§ commissa est. 46.8.13
§ commodauero tibi equum. 13.6.13
§ communis familia. 9.4.11
§ communis fœtus j. 41.1.17
§ communis fœtus ij. ibid.29
§ communes ædes. 3.3.40
§ communem fundum. 8.6.10
§ communi fundo meo. 8.3.17
§ compromissum in factum est. 4.8.47
§ concubina res amouerit. 13.1.17
§ condicatur fœtus. 13.1.3
§ confessus fuerit. 48.3.5
§ confessit. 10.2.7
§ confitente patre. 40.2.16
§ confitente matrimonio. 24.1.24
§ confiteri. 49.1.12
§ confui vel præfes. 1.7.3
§ consentie de diffitendo. 13.7.4
§ consensit. 28.5.6
§ contendat fideiussor. 36.1.28
§ consenserit. 1.14.16
§ consenserit inter socios. 17.2.14
§ consenserit incerte &. 20.3.2
§ consenserit vt alius. 2.2.18
§ consenserit vt nomen. 13.7.18
§ consenserit. 42.2.26
§ consenserit j. 23.4.2
§ consenserit ij. ibid.3
§ creditor debitori. 34.3.13
§ creditor filij tui. 15.1.56
§ creditor filij tui. 31.2.85
§ creditor fundum. 46.3.24
§ creditor meus. 47.10.19
§ creditor pignus. 20.5.7
§ creditor peram. 46.2.13
§ creditor, qui rem. 13.7.28
§ creditor Seruiana. 20.6.2
§ creditor sine auctoritate. 48.7.8
§ creditori meo. 30.1.23
§ creditores. 42.5.31
§ creditores hereditarij. 42.6.5
§ creetæ fodiendæ causa. 47.1.57
§ cui annum. 33.2.14
§ cui aqua pluuia. 39.3.1
§ cui balnei vsusfructus. 7.4.12
§ cui controuersia fit. 37.10.1
§ cui crimen obijciatur. 48.2.7
§ cui de libertate sua. 40.12.25
§ cui ædes legatæ sint. 32.1.31
§ cui ex empto. 50.16.13
§ cui fundus. 31.1.54
§ cui fundum. 34.7.3
§ cui in prouincia. 4.2.38
§ cui insulæ vsusfructus. 7.1.53
§ cui lana legetur. 32.1.70
§ cui legata sint centum. 40.5.7
§ cui lingua abscisa sit. 21.1.8
§ cui legatum fuerit. 35.1.92
§ cui legetur. 30.1.49
§ cui libertas data sit. 35.1.10
§ cui mortis causa. Vide, Ei, cui mortis causa.
§ cui locauerim. 39.2.48
§ cui plus quàm licuerit. 35.3.1
§ cui res legata fuerit. 31.1.78
§ cuiplicitus. 8.1.9
§ cui serui omnes. 30.1.53
§ cui vinum. 33.6.3
§ cuius appellatio. Vide, Ei cuius appellatio. 49.5.3
§ cuius rei vsusfructus. 7.1.13
§ cuius rei vsusfructus. 7.9.1
§ culpa, non fraude. 6.1.63
§ cum adhæc. Vide, Si adhæc cum.
§ cum argentum. 44.2.21
§ cum aurum. 46.3.50
§ cum Cornelius. 46.3.82
§ cum dies finietur. Hæc lex est in §. 32.84
§ cum dos solueretur. 45.1.2
§ cum dotem dare. 24.3.22
§ cum duas haberem. 8.4.8
§ cum duorum vsusfructus. 45.3.32
§ cum emptor hereditatis. 8.14.16
§ cui exceptione. Vide, Item si exceptione. 44.1.13
§ cum fideiussoribus. 27.7.5
§ cum filiusfamilias. 39.5.2
§ cum filiusfamilias. 16.1.9
§ cum fundum meum. 8.14.36
§ cum fundum tibi dacem. 50.16.136
§ cum fundum venderes. 18.1.68
§ cum heres moriretur. 36.2.4
§ cum ipse instituerer. 27.1.39
§ cum nouis. 8.5.14
§ cum mihi permitteres. 4.3.34
§ cum militi. Vide, Cum militi.
§ cum mulier. 24.1.50
§ cum nulla sententia. 42.1.58
§ cum opus fœtus. 33.5.14
§ cum pater. Vide, Si pater.
§ cum præfinitione. 36.2.20
§ cum procuratore. 42.1.43
§ cum quis. 47.2.41
§ cum seruitus. 8.6.15
§ cum seruo meo. 47.10.4
§ cum te ex causa legati. 8.14.51
§ cum testamento. Vide, Si argentum.
Si cum venderet. 13.7.13
§ cum venditor. 22.1.66
§ cum villico. 14.3.16
§ cum vno ex dominis. 2.9.4
§ cum vno hærede. 44.2.11
§ cum vsufructuario. 2.9.5
§ pro rata. 11.7.17
§ curatore Cæsaris. 49.14.5
§ sicut adimi legatum. 34.4.5
§ sicut aliud est vendere. 19.4.1
§ sicut autem refectio. 2.3.8
§ sicut autem cum marito. 42.1.21
§ sicut codicilli pars. 29.3.11
§ sicut emptio. 19.1.20
§ sicut æquum est. 18.1.37
§ sicut enim non nocet ei. Vide, Sicut non nocet ei.
§ sicut & caupo viatorum. 4.9.1
§ sicut & impendia. Vide, Sicut impendia.
§ sicut in annos singulos. 7.4.3
§ sicut impendia ciVariorum. 7.1.3
§ sicut in, qui nullo. 43.8.7
§ sicut municipum nomine. 3.4.7
§ sicut non nocet. 43.19.1
§ sint patronus. 38.1.48
§ sicut ex corpora. 10.2.8
§ sicut res principalis. 46.1.45
§ sicut testamento facto. 37.14.10
§ sint liberorum eorum. 37.8.1
§ simi pœna. 50.17.51
§ simi tribus diebus. 4.8.18
§ damnatus herus. 34.5.10
§ damni infecti. 15.2.22
§ dari ripulet. 45.1.25
§ debeas decem. 16.2.22
§ debitor à furioso. 44.3.14
§ debitor antequam. 20.6.4
§ debitor creditore. 35.1.11
§ is debitor cuius. 20.6.4
§ debitor de pluribus. 29.5.17
§ debitor loco offerit. 42.7.5
§ debitor fideiussorem. 34.3.11
§ debitor fructuarius. 2.6.55
§ debitor hereditarius. 5.3.42
§ debitor in fundem. 41.2.7
§ debitor offerens. 46.3.50
§ debitor pignus surripuit. 7.2.73
§ debitor rem. 13.7.2
§ debitor rem pignerauit. 43.2.6.11
§ debitor rem pignerauit. 18.1.59
§ debitor res suas. 20.1.10
§ debitor rogatus. 40.5.45
§ debitor j. 23.3.80
§ debitor. ibid.83
§ debitor si seruj. 46.3.63
§ debitor tuis. 44.4.91
§ debitoris bona. 42.2.7
§ debitori. 46.1.47
§ debitori creditor. Vide, Debitori creditor. 46.1.50
§ debitori meo. 5.1.21
§ decem cum petiero. 45.1.48
§ decem dare iussum. 40.7.10
§ decem hæredi dedisset. 40.7.17
§ decem stipulatus. 46.3.21
§ decem tibi. 19.1.52
§ decesserit. 2.7.4
§ decipiendi animo. 16.1.3
§ de communi seruitute. 8.5.19
§ de eo fundo. 31.2.11
§ defensor in iudicio. Hæc lex habetur §. 3. 9.1. 111
§ defuncto creditore. 20.6.13
§ defunctus sit. 3.3.15
§ de fundo. 43.16.10
§ de deor promissa agitur. 23.3.84
§ de interpretatione. 1.3.37
§ deportatus restituYo. 48.13.2
§ deportati. 32.2.7
§ de possessione. 23.6.2
§ de re sua. 4.8.31
§ de tabulis testamenti. 22.4.6
§ de via, itinere. 43.2.7
§ de vi & possessione quæritur. 1.1.37
§ dies adpostea legato. 36.2.22
§ dictum fuerit vendrado. 21.2.56
§ dignum decem. 33.2.19
§ diloreperur. 17.2.5
§ diuortio facto. 45.1.2
§ diuturnarum aut ocduarum. 48.20.2
§ diu interrum sit. 41.4.2
§ diutino tempore. 48.19.25
§ dolo acciderit. 4.3.24
§ dolo malo. 47.4.1
§ dolo tutoris. 27.4.24
§ dominium ei: subrepta. 47.2.47
§ dominus in fœtum. 1.6.2
§ dominus nudæ. 7.1.72
§ dominus fœtuum. 9.2.17
§ dominus fœtuum. 19.5.8
§ domino Stichus. 30.1.39
§ dominus vel pater. 15.4.5
§ domina fœtus suo. 16.1.25
§ domus alicui. 30.2.72
§ domus tua. 8.2.11
§ domus vbi legatus sit. 7.8.18
§ domum tibi locauero. 19.2.45
§ donare res exstant. 24.1.56
§ donatarus mulieri. 12.4.9
§ dos fecero data est. 31.2.25
§ dotali instrumento. 24.3.48
§ dubiter creditor. 46.1.10
§ duas habeat. Vide, Eui duas legat.
§ duo domini. 41.1.17
§ duo eiusdem nominis. 36.3.16
§ duo hæredes. 16.3.12
§ duo

480/C.IV.K.5-3,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

Index legum Digestorum.

§ duo heredes instituti. 29.4.28
§ duo liberum hominum. 40.13.25
§ duo patroni esse. 22.1.13
§ duo plurésve tutores. 26.7.51
§ duo proponantur. 37.5.26
§ duo quasi duo. 23.5.26
§ duo rei promittendi. 45.2.10
§ duo rei stipulandi. 2.11.5
§ duo rei stipulandi. 45.2.118
§ duo rei sint. 45.2.34
§ duo rei sint. 46.1.23
§ duo rei sint. 29.2.58
§ duo. 45.17.3
§ duo fundorum. 29.1.42
§ duorum plurimve. 38.1.28
§ duobus à milite. 29.1.37
§ duobus eandem rem. 44.2.6
§ duobus filiis. 37.4.12
§ duobus filiis emancipatis. 37.1.14
§ duobus heredib. Hæc lex eſt §.3.1.2. 7.incipit. Idem Iulianus.
§ duobus heredibus. 40.7.31
§ duobus mandauero. 11.6.3
§ duobus rei coniunctim. 30.2.16
§ duobus ſeparatim. 7.4.2
§ duobus ſeruis meis. 31.1.4
§ duos quis ſeruos. 18.1.44
§ duos ſeruos. 21.2.47
§ dupla non promitteretur. 21.2.1
§ ea res. 18.1.31
§ eadem in prouincia. 1.21.3
§ eadem res. 29.4.20
§ ego decem ſtipulatus. 12.1.43
§ ego hac mente. 5.3.23
§ ego emi. 6.2.11
§ ego & ſeruus meus. 29.2.26
§ ego & Titius. 28.2.64
§ ego pecuniam. 12.1.18
§ ego Seiæ. 23.3.9
§ ego tibi acceptum. 46.4.23
§ ego tibi mandauero. 43.24.6
§ eius cuius prædium. 8.4.9
§ eius fundi. 6.1.68
§ eius pupilli. 30.1.34
§ eius qui. 30.1.34
§ ei cui damnatus. 17.1.11
§ ei cui fundum Vide, Ei cui fundum.
§ is qui vendidit. 21.2.41
§ ei ruptura mulier. 23.3.13
§ ei qui peſt. 29.7.2
§ emancipatus filius. 37.4.16
§ emancipatus filius. 37.4.6
§ emancipato filio. 37.5.17
§ emptam rem. 41.13.41
§ emptio contracta ſit. 18.5.4
§ emptori qui. 21.2.35
§ ea loco. 8.5.9
§ eo tempore quo ſi Vi. 8.2.38
§ eo tempore. 34.8.4
§ Eros Seiæli. 33.5.11
§ epiſtolam tibi miſero. 46.1.33
§ eum hominem. 46.1.37
§ eum iudicio ſibi. 2.11.10
§ eum qui in mea. 24.1.5
§ eum qui mihi. 24.1.26
§ eum qui ſe patremfamil. 45.30.4
§ eum ſeruum. 21.2.25
§ eum ſeruum. 40.5.28
§ eum vxori donet. 24.1.9
§ eundem libertum. 38.2.51
§ & iure iudicatum. 29.3.10
§ me & Titium. Vide, § & me & Titium. 21.1.32
§ & per emptorem. 19.1.13
§ & rem & pretium. 5.3.23
§ ex aſſe heres. 20.1.40
§ ex aſſe heres. 29.2.20
§ ex cauſa. 4.4.9
§ ex cauſa fideicommiſſi. 36.3.4
§ excepto fundo. 18.4.15
§ ex duobus dominis. 7.4.17
§ ex duobus fideiſcribes. 46.7.14
§ ex duobus ſtatibus. 38.7.4
§ ex duobus. 45.2.15
§ ex duobus patronis. 38.4.12
§ ex duobus ſeruis. Hæc lex habetur. verſ idem Iulianus,cod.lib. 2.18.4.
§ ex duobus tutoribus. 27.3.15
§ ex duobus vel pluribus. 12.1.32
§ exheredatus. 5.2.27
§ exheredatus filius. 28.5.20
§ exiſtimans. 41.3.48
§ ex lapidicinis. 23.3.32
§ ex legati cauſa 45.1.23
§ ex legato. Vide, § legato.
§ ex lege repudium. 48.5.43
§ ex patronis. 38.2.10
§ expilatæ hereditatis. 47.19.2
§ ex plagia. 9.2.52
§ ex pluribus ad quos. 5.2.2
§ ex pluribus cauſis. Vide, Ex pluribus cauſis. 46.3.89
§ ex pluribus heredibus. 18.4.18
§ ex pluribus legitimis. 34.16.9
§ ex pluribus obligatis. 46.2.16
§ ex pluribus rebus. 35.1.16
§ expreſſim. 49.2.19
§ ex re domini. 41.3.28
§ ex ſua parte. 19.2.36
§ ex ſtipulatione. 41.2.5
§ ex teſtamento. 44.2.20
§ ex toto fundo. 30.2.2
§ extraneus pro muliere. 12.4.6
§ extraneus rem viri. 24.1.44
§ extraneus ſit. 23.3.33
§ extraneo ſcripto. 7.1.46
§ falſo tutore actum ſit. 27.6.20
§ familia alicuius. 2.1.9
§ familia communis. 47.6.5
§ familiæ erciſcundæ j. 10.2.48
§ familiæ erciſcundæ ij. ibid.55
§ feriatis diebus. 2.12.6
§ feriatis diebus. 48.3.6
§ fideicommiſſum ab. 5.2.50
§ fideicommiſſorum. 36.4.11
§ fidei meæ committatur. 32.1.28
§ fideiuſſor. Eſt in §.4. Iulianus. 30.1.49
§ fideiuſſor coeuntus. 17.1.29
§ fideiuſſor. 2.8.7
§ fideiuſſor promiſſum. 4.5.9
§ fideiuſſor. 21.2.59
§ fideiuſſor pro te. 16.3.3
§ fideiuſſor. Vide, Fideiuſſor quamuis. 17.1.13
§ fideiuſſor. 42.1.31
§ fideiuſſor. 46.1.61
§ fideiuſſor vel. 46.1.50
§ fideiuſſores in id. 46.1.41
§ fideiuſſores pro. 16.1.6
§ fideiuſſores qui. 21.2.7
§ fideiuſſori. 40.1.72
§ filius cum pro patre. 11.1.19
§ filius contraxerit frauti. 14.4.13
§ filius defuncti. 40.5.35
§ filius eius. 22.2.21
§ filius emancipatus. 37.5.20
§ filius emancipatus. 4.4.30
§ filiusfam.abſente patre. 14.6.16
§ filiusfam. cedidezit. Hæc lex eſt in §. 14.3.6
§ filiusfam.negotia. 5.1.14
§ filiusfam.nequitiæ. 39.2.21
§ filiusfamiliæ. Vide, Filius legatum. 4.5.33
§ filiusfamiliæ. 49.17.2
§ filiusfam. Vide, Filiusfamilias iudex. 5.1.13
§ filiusfam. miles. 38.17.1.ult.
§ filiusfam. miles. 12.7.31
§ filiusfam. miles. 38.2.22
§ filiusfam. miles j. 29.5.33
§ filiusfam. miles ij. ibid.39
§ filiusfamilias. 22.1.14
§ filiusfamilias. 47.10.18
§ filiusfam. Vide, Filiusfamilias in id. 14.6.17
§ filiusfamilias. 15.3.15
§ filiusfamilias. 28.1.19
§ filiusfam.ſub conditione. 45.1.78
§ filiusfam.ſubſtituatur. 28.5.75
§ filiusfam.tutelam j. 27.3.6
§ filiusfam. tutelam ij. ibid.11
§ filiusfam.tutor. 26.1.7
§ filiusfam.vivo patre. 14.5.5
§ filiusfam.volente patre. 50.9.7
§ filiusfam. vxorem. Vide, Paulus,§ filiusfamil. 33.4.13
§ filius heres. 28.2.16
§ filius in poteſtate. 37.4.10
§ filius meus. 28.4.2
§ filius meus. 45.1.40
§ filius partis. 37.14.13
§ filius qui abſtinuit. 11.1.11
§ filius qui in poteſtate. 28.1.7
§ filius qui in poteſtate. 46.6.5
§ filius qui. Vide, Filius qui patri.
§ filius qui manſit. 38.2.42
§ filius qui. 29.4.22
§ filius qui. 28.6.12
§ filius ſus ſponte. 43.30.5
§ filius ſub conditione. 28.7.28
§ filius vel ſeruus. 35.1.57
§ filij nomine. 47.10.36
§ filio emancipato. 28.2.32
§ filiofam.dos data eſt. 24.3.53
§ filiofam.dos data ſit. 24.3.35
§ filiofam.delatum. 44.7.2
§ filiofamilias furtum factum eſſet. 47.2.38.
§ filiofam.legatum. 41.2.11
§ filiofam.res mortis. 39.6.18
§ filio impubere. 26.5.6
§ filium naturalem. 38.10.5
§ filium nominatim. 28.2.21
§ filia emancipata. 24.1.5
§ filia fuerit heres. 37.7.3
§ filia furioſa. 46.1.65
§ filia nupta. 10.2.20
§ filiaſam. nuptura. 23.3.24
§ filiaſam.ita legatum ſit. 31.1.51
§ filiæ patre. 31.1.43
§ finita die ſit. 39.2.15
§ fiſcus alicui. 49.14.7
§ fibula. 8.2.19
§ fugitij faciendi. 48.1.2.13
§ fonti poſſes prouiſcie. 1.18.17
§ fonte vtor. 43.17.8
§ formito. 46.8.11
§ fratres. Hæc Lefl in l.52.§.Papinianus quoque. lib.eis.2.17
§ fraudator. 43.8.2.15
§ fructuarius. 7.4.13
§ fructuarium. 40.4.6
§ frumentum. Vide, Idem Pomponius ſcribit. 6.1.5
§ fuerit diſtractus ſeruus. 18.7.2
§ fuerit legatum. 34.5.10
§ fuerit municipio. 32.1.5
§ fullo veſtimenta. 12.7.2
§ fundus alicui legatur. 35.1.13
§ fundus commiſſoria. 18.3.2
§ fundus hypothecæ datus. 20.1.16
§ fundus in dotem datus ſit. 24.3.2
§ fundus inſtructus. 32.2.28
§ fundus legatus ſit. 31.1.44
§ fundus legatus ſit. 31.1.65
§ fundus lege commiſſoria. 18.3.4
§ fundus mihi. 17.1.59
§ fundus mihi legatur. 31.1.23
§ fundus quem. 19.2.33
§ fundus ſit ſterilis. 17.2.13
§ fundi mei ſumfructum. 12.6.12
§ fundi poſſeſſor. 6.1.13
§ fundo fructuario. 7.6.1
§ fundo tradito. 21.1.13
§ fundo vendito. 19.1.34
§ fundum à teſtatore. 35.1.105
§ fundum j. 30.1.82
§ fundum ij. ibid.91
§ fundum certo die. 31.1.114
§ fundum Maruio. 33.3.3
§ fundum patri. 33.3.12
§ fundum,quem Titius. 23.3.16
§ fundum,qui ex. 17.1.35
§ furioſo puberi. 26.5.6.16
§ fur deceptèrit. Hæc lex eſt §.3.12.1.7. incip. Iubianus lib.xxxv.
§ fur,rem furtiuam. 47.3.35
§ furtim arbores cæſæ ſint. 47.7.1
§ furtum domino. 21.1.53
§ gemmarex anulo legetur. 34.2.17
§ gemma arbor eſſet. 47.7.10
§ gener ſocerum. 24.3.25
ſignatories anulus. 50.10.74
§ gratuitam. 19.5.17
§ gratuitam.Hæc lex incipit,Pomponius li.xiiij. 20.1.5
§ grege legato. 30.1.22
§ habitatio. 34.1.9
§ habitatio legetur. 17.8.10
§ heres ab eo qui. 36.1.67
§ heres alienum. 30.1.35
§ heres arbitratu. 12.4.11
§ heres à teſtatore. 7.8.5
§ heres centum. 30.1.115
§ heres,cuius fidei. 35.1.90
§ heres damnatus ſit. 31.68
§ heres deliberare. 40.1.2
§ heres dolo malo. 3.4.16
§ heres grecus liter. 30.1.120
§ heres inſtitutus. 35.1.13
§ heres

480/C.IV.K.5-3,
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

Index legum Digestorum.

§ heres inſtitutus. 36.1.70
§ heres iuſſus ſit. 30.1.73
§ heres partem bonorum. 35.3.8
§ heres pecuniam. 36.1.73
§ heres pecuniam. 40.7.31
§ heres qui vendidit. 40.5.35
§ heres rem legatam. 31.1.65
§ heres ſeruum. 40.2.3
§ heres ſeruum legatum. 40.2.2
§ heres teſtamento. 29.1.8
§ heres vnus. 30.1.7
§ heres ſeruus. 30.1.48
§ heredi. 28.7.5
§ heredi eius. 36.1.47
§ heredes nominatim. 30.1.114
§ hereditarie tabulæ. 47.8.3
§ hereditas eius. 40.7.28
§ hereditas nondum adita. 26.2.20
§ hereditas venierit. 28.4.1
§ hereditatem alteri adituras. 29.1.32
§ hereditatem. 28.4.20
§ hereditatem petam. 5.3.4
§ hi qui in poteſtate. 15.1.1
§ his legatum eſt. 31.1.4
§ hoc facto. 17.1.48
§ homo cuius vſusfructus. 41.3.35
§ homo ex ſtipulatu. 46.1.8
§ homo mortuus. 45.1.69
§ homo ſit. 6.1.45
§ hominem à me petierit. 6.1.79
§ hominem apud ſe. 16.3.7
§ hominem emiſti. 41.3.1.19
§ hominem emptum. 21.1.47
§ hominem, in quo. 46.3.89
§ hominem tibi dedero. 17.1.30
§ horreum ſuis conſuctum. 20.2.1
§ iactum retis omero. 19.2.11
§ iam facta ſint. 35.1.11
§ idem cum eodem. 2.1.13
§ idem ſeruus. 31.1.14
§ ideo contra emptorem. 21.1.53
§ id, inquit, actor. 17.6.1
§ id quod à libertis. 38.1.10
§ id quod à te emi. Vide, Si quod à te emi. 21.2.61
§ id quod horum putabam. 35.1.1
§ id quod contendis. Vide, Si quid contendis. 10. 2.45
§ id quod donatum ſit. 24.1.28
§ id quod ego &. 45.1.13
§ id quod mihi. 34.3.21
§ id quod noſtrum. 49.15.30
§ id quod poſſidemus. 41.2.25
§ id quod pro derelicto. 41.7.1
§ id quod purè emi. 18.1.7
§ id quod quis. 17.2.38
§ igitur ex hoc. 17.2.55
§ ignorans. 19.2.30
§ illud aut illud. 31.1.27
§ imaginem legatam. 34.2.12
§ immaturum. Vide, Si immaturum filium.
§ impubes negatur. 37.10.7
§ impuberi libertas. 26.5.13
§ in adoptionem datus. 37.4.11
§ in agrum vicini. 41.1.5
§ in æqualibus partibus. 28.5.12
§ in aliena area. Vide, Iulianus lib. viij.
§ in annos decem. 33.1.20
§ in aliquam celebrem. Vide, Si in aliam. 1.16.7
§ in area, cuius. 7.1.71
§ in area tua. 12.6.33
§ in arenam, aut harenam. 11.14.5
§ in Aſia depoſitum. 16.3.12
§ incertus. 32.1.1
§ in diem. 35.1.46
§ indebitum. 46.8.16
§ in duabus actionibus. 50.17.104
§ in duobus exemplaribus. 19.3.10
§ in emptionem. 4.4.35
§ in emptione. 18.1.34
§ in emptione modus. 19.1.2
§ in eo monumento. 11.8.5
§ infantis vſus. 7.1.35
§ inferiorum dominus. 47.10.44
§ inimicitiæ capitales. 43.9.2
§ in iudicio actum ſit. 44.2.23
§ in iudicio nomine. 5.1.80
§ iniuriæ faciendæ gratia. 47.10.10
§ in libertinum. 48.2.18
§ in libertinum. 19.2.24
§ in lege locationis. 19.2.24
§ inmaturum filium. 23.2.18
§ in eo aqua emunat. 39.3.21

§ in metallum damnatus. 34.8.3
§ in nomine ſerui. 45.1.32
§ in obſcuro ſit. 40.12.41
§ in partem agri. Vide, Aqua, ſi in partē aquagij. 8.6.9
§ in pignore contrahendo. 46.1.54
§ in publico opus factum eſt. 39.3.18
§ in publico percuſſus. 48.8.17
§ in qualitate fundi. 19.1.24
§ in rem actum ſit j. 6.1.42
§ in rem actum ſit ij. ibid. 53
§ in rem aliquis agat. 6.1.6
§ in rem alterius. 15.3.13
§ in re communi. 9.4.17
§ in ripa percuſſus. 48.8.17
§ ſingulos annos. 33.1.14
§ in ſtipulatum. 39.1.17
§ inſtitorem ſeruum. 14.1.15
§ inſtituta. 5.2.17
§ inſula quam ſibi. 10.1.13
§ inſulam fieri. 45.1.84
§ intercedat ſolum publicum. 8.2.1
§ inter colonum. 20.1.21
§ inter extraneos. 24.1.24
§ inter me & te. 44.2.15
§ inter plures. 21.2.7
§ interueniente. 48.16.11
§ inter virum & j. 23.4.24
§ inter virum & ij. ibid. 33
§ inter virum & vxorem. 34.5.8
§ in teſtamento. 29.4.21
§ in teſtamento. 28.6.5
§ in teſtamento. 50.1.105
§ in teſtamento ita ſcripſerit ſit. 35.2.64
§ intra annos decem. Vide, Si annos decem.
§ intra illum. Vide, Intra illum diem. 2.14.48
§ intra quinquennium. 40.7.13
§ in vrbe. Hæc lex eſt § 5. 4.8.17. incip. Celſus. lib. xj. ſcribit, Si in vrbe.
§ in venditione conditionali. 18.6.10
§ in venditione dictum. 21.1.60
§ in venditione. Hæc lex eſt § 3. 8.4.6
§ inutilis heredibus. Vide, Etiam inutilis. 35.1.110
§ inutiles ſint res. Vide, Si mille ſint res.
§ ipſa res quæ. 4.2.18
§ ipſi ſtipulationi ſtatuliberi. 10.1.8
§ irruptione fluminis. 19.2.22
§ is ad quem. 26.5.16
§ is apud quem. 36.4.5
§ is a quo furti petitur. 47.2.71
§ is cui commendata res erat. 31.1.19
§ is cui legatus. 40.7.17
§ is cui dare iuſſus eſt. 46.2.16
§ is cui decem Titius. 14.6.19
§ is cui dari. 46.8.7
§ is cui ignoranti. 39.6.39
§ is cui mortis cauſa. 46.3.94
§ is cui nummos. 46.8.6
§ is cui tradita eſt. 40.5.49
§ is cui ſeruus legatus eſt. 40.7.17
§ is, cui via, vel. Vide, Is cui via. 8.6.11
§ is cuius nomine. 11.1.14
§ is cuius rem vſucepit. 4.6.31
§ is cum quo fundum. 10.3.20
§ is cum quo. 12.6.11
§ is cum quo lege. 43.2.4
§ is de cuius calumnia. 47.15.4
§ is qui adminiſtrat. 3.3.51
§ is qui alienam rem. 41.6.2
§ is qui animo. 41.2.27
§ is qui binas ædes. 7.1.30
§ is qui bona. 17.1.44
§ is qui bonis paternis. 29.1.31
§ is cui commodatum. Vide, Is qui commodauit. 13.6.13
§ is qui duas ædes. 33.3.6
§ is qui ducenta. 33.5.19
§ is qui duos tros. 34.3.29
§ is qui ex bonis. 28.5.6
§ is qui fabiuſſorem dedit. 2.11.6
§ is qui filium. 37.4.11
§ is qui filium haberet. 1.7.11
§ is qui heres. 28.6.11
§ is qui heres non erat. 44.2.25
§ is qui hereditatem. 12.6.45
§ is qui immiſcuit ſe. 29.2.56
§ is qui in alienā. 41.1.23
§ is cuius annulorum. 48.5.42
§ is qui lapides. 19.1.9.
§ is qui mihi. Vide, Si qui mihi obligauerat.
§ is qui negotia. 17.1.10
§ is qui nepotem. 1.7.44

§ is qui obtulit ſe. 6.1.7
§ is qui properat. 13.6.14
§ is qui pignori rem. 47.2.75
§ is qui pro emptore. 41.3.15
§ is qui pro poſſeſſore. 43.26.22
§ is qui pro tutore. 27.5.2
§ is qui rem commodaſſet. 47.2.59
§ is qui quadringenta. 35.2.88
§ is qui rem pignori. 47.2.46
§ is qui Romæ. 5.1.34
§ is qui ſatis à me. 12.2.11
§ is qui ſimulabat. 47.2.73
§ is qui ſoluendo ſ. 28.5.55
§ is qui ſoluendo ij. ibid. 57
§ is qui Stichum. 44.7.18
§ is qui Stichum promiſit. 46.4.15
§ is qui Stichum. 3.3.68
§ is qui Stichum. 23.3.16
§ is qui teſtamentum. 28.1.25
§ is qui tres tutelas. 25.1.32
§ is ſeruus qui. 24.1.20
§ is à se ſtipulatus. 50.16.150
§ ita conuenerat. 23.4.9
§ ita diſtrahatur. 18.1.25
§ ita eſſet liberis. 36.2.15
§ ita expreſſum ſit. 33.1.18
§ ita facta ſit. 28.3.14
§ ita fideiuſſorem accepto. 46.1.42
§ ita fortè fideicom. 32.1.9
§ ita fortè libertas. 40.4.41
§ ita fortè ſeruis. 40.4.13
§ ita fortè legatum. Vide, ſi fuerit legatum. 34. 5.10
§ ita fuero ſtipulatus. 46.2.6
§ ita heres inſtitutus. 28.7.3
§ ita eſſet legatum. 34.2.7
§ ita legatum eſſet. 7.8.16
§ ita legatum. 10.2.42
§ ita legatum eſſet. 33.1.18
§ ita legatum eſt. 31.2.82
§ ita legatum ſit. 33.1.20
§ ita ingatum ſit. 30.1.63
§ ita legatum ſit. 33.1.11
§ ita legetur. 31.1.3
§ ita liber eſſe iuſſus. 40.7.30
§ itaque mandatum. 11.1.19
§ ita quis heres. 28.5.74
§ ita quis heredes. 28.5.66
§ ita quis promiſerit. 45.1.135
§ ita quis ſtipulatus. 21.2.31
§ ita quis ſtipulatur. 45.1.63
§ ita quis fabbinuerit. 28.5.21
§ ita quis teſtamento. 31.1.45
§ ita reſtitum facrit. 31.1.43
§ ita ſcripſero. 33.1.38
§ ita ſcripſiſſet. Vide, ſi ſcripſiſſet. 31.1.46
§ ita ſcripſum fuerit j. 28.5.47
§ ita ſcripſum fuerit ij. ibid. 67
§ ita ſcriptum fuerit. 28.7.19
§ ita ſcriptum fuerit. 40.4.16
§ ita ſcriptum ſit. 40.7.37
§ ita ſcriptum ſit. 28.6.13
§ ita ſit adſcriptum. 30.1.14
§ ita ſcriptum. 31.1.45
§ ita ſit ſcriptum. 40.4.8
§ ita ſtipulatio. 38.1.39
§ ita ſtipulatio. 45.1.19
§ ita ſtipulatus à Seio. 46.2.55
§ ita ſtipulatus eſſem. 45.2.14
§ ita ſtipulatus fuero j. 45.1.11
§ ita ſtipulatus fuero ij. ibid. 97
§ ita ſtipulatus fuero iij. ibid. 109
§ ita ſtipulatus fuero iij. 45.1.110
§ ita ſtipulatus fuero v. ibid. 114
§ ita ſtipulatus ſim. 46.2.13
§ ita ſtipuler. 45.1.91
§ ita teſtamento. 33.7.15
§ item legatum. 8.2.19
§ iudex cui. 5.1.35
§ iudex circumuento. 4.4.42
§ iudex litem. 50.13.6
§ iudex nutrici. 1.6.10
§ iure teſtamento. 32.1.18
§ iuſſu debitoris. 47.2.44
§ iuſſu eius. 15.4.4
§ iuſſu fructuarij. 45.3.21
§ Kalendis fieri. 42.1.11
§ laborante nave. 14.2.2
§ lanæ alicui. 7.5.11
§ legationis tempore. 5.1.25
§ legatarius. 4.3.23

§ lega

480/C.IV.K.5-3,
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

Index legum Digestorum.

§ legatarius à quo. 31.1.8
§ legatarij adueríus. 36.3.11
§ legatario fundi. 40.5.28
§ legatus fuerit seruus. 33.8.24
§ legatus. 34.1.30
§ legatum petatur. 2.13.2
§ legatum puré datum. 34.4.10
§ legatum sit relictum. 33.1.3
§ legatum vel. 30.10.5
§ legatum vsus fructus. 7.4.4
§ legati conditionalis. 30.1.18
§ legati fœui nomine. 30.1.56
§ legato. 23.3.65
§ legato fœno. 40.4.11
§ legatorum. 36.4.8
§ liber homo. 3.4.36
§ liber homo. 10.4.15
§ liber homo. 45.3.33
§ liber pro fugitiuo. 47.10.22
§ liberum hominem. 48.13.1
§ liberis fublatis. 13.4.17
§ libertus alterius. 40.14.1
§ libertus autem. 38.2.27
§ libertus cum. 38.1.1
§ libertus cum duo. 38.1.34
§ libertus in ius. 2.4.11
§ libertus ita iurauerit. 38.1.30
§ libertus meus. 38.2.35
§ libertus minorem. 37.14.17
§ libertus morem. 38.1.44
§ libertus patrono. 38.2.41
§ libertus patrono. 47.2.83
§ libertus præterito. 38.2.23
§ libertus fub. Vide,Libertus fub. 38.2.20
§ libertinus. 40.12.4
§ libertum hominem. 48.17.1
§ librarius. 50.17.71
§ lus cædua eft. 50.16.30
§ locatum tibi feruum. 19.2.41
§ locuples egenti. 40.4.37
§ locui in habendo. 5.1.19
§ locus per quem. 8.6.14
§ locus fub conditione. 11.7.34
§ longius fpatium. 5.1.18
§ Maruia mater. 28.5.45
§ Magiftratus. 40.1.27
§ mancipium ita emeris. 21.1.34
§ mancipia in dotem. 23.3.28
§ mancipia,quæ. 33.7.29
§ mandafiem tibi. 17.1.25
§ mandata mea. 46.1.23
§ mandatu meo. 17.1.47
§ mandatu Titij. 17.1.59
§ mandauero tibi j. 17.1.17
§ mandauero tibi ij. ibid.22
§ mandauero tibi iij. ibid.41
§ margarita. 17.2.44
§ marinus fuerit. 23.3.2
§ maritus fundum. 28.5.7
§ maritus in id. 24.3.63
§ maritus minus facere. 24.3.56
§ maritus præmorierit. 48.5.4
§ maritus fit in magiftratu. 48.5.15
§ maritus fub conditione. 10.2.46
§ marito debenti. 23.5.9
§ marito publico. 24.3.31
§ matri filij impuberis. 44.2.11
§ mater ita fcripfit. 28.2.33
§ mater poftquam. 40.5.34
§ mea caufa. Vide,Si mei cauſa. 23.2.21
§ medicus. 50.13.5
§ me in vacuum. 41.2.30
§ me tibi adrogandum. 40.15.13
§ meo & vicini nomine. 10.3.21
§ menfor non falfum. 11.6.5
§ merces promiſſa. 19.2.25
§ mercedem infulæ. 19.1.53
§ metus cauſa. 29.2.83
§ mere aliqua. 13.3.2
§ mihi alienum feruum. 46.3.21
§ mihi aut Titio. 46.1.23
§ mihi bibliothecam. Incipit, Labeo fcribit, Si mihi. 18.1.50
§ mihi crocofferis. 8.3.21
§ mihi eodem tempore. 8.3.20
§ mihi & tibi. 7.1.48
§ mihi & Titio. 45.1.110
§ mihi & Titio Vide,Si Titio & mihi. 1.9.5
§ mihi & tibi. 30.1.11
§ mihi Maruia, 32.1.91
§ mihi purè. 32.1.59
§ mihi Sempronius. 30.1.100
§ mihi Stichus. 30.1.97
§ miles priuilegium. 50.1.10
§ miles iure ciuili. 28.3.7
§ miles qui deftinauerat. 29.1.3
§ miles teftamento. 35.1.31
§ miles Titio. 28.2.31
§ miles vnum ex fundo. 29.1.6
§ milite filiofamilias. 49.17.6
§ minor annis. 29.2.61
§ minor annis. 48.5.36
§ minor xx. annis. 47.2.68
§ minori j. 40.1.6
§ minor ij. ibid.11
§ minor ij. ibid.19
§ minor xxv. annis. 4.4.5
§ minor xxv. annis. 18.5.4
§ minor xxv. annis j. 4.4.33
§ minor xxv. annis ij. ibid.34
§ minor quam viginti. 30.1.111
§ minoris. 26.7.25
§ minores. Hæc lex Græca eſt inſti. Καὶ οἱ ἀνήλικοι. 26.2.1
§ modò idipfum. 22.1.22
§ modò nulla culpa fuit. 30.1.59
§ mota facta fuit. 24.3.9
§ mortis j. 39.6.14
§ mortis ij. ibid.29
§ mortis iij. ibid.30
§ mortis tempore. 40.9.28
§ mulier cogitat. 23.2.30
§ mulier coerta parentum. 4.2.21
§ mulier cum de viri. 23.2.21
§ mulier cum filio. 34.1.23
§ mulier debitori fuo. 23.3.77
§ mulier diuerterit. 28.3.19
§ mulier dolo fecerit. 24.1.37
§ mulier dotem. 32.1.3
§ mulier dotis cauſa. 23.4.21
§ mulier ei,cui. 12.4.10
§ mulier ex pecunia. 24.1.29
§ mulier filio viri. 49.17.3
§ mulier ita dotem. 23.3.59
§ mulier poſt diuortium. 23.3.13
§ mulier poſtquam. 4.4.31
§ mulier ventris nomine. 29.3.9
§ mulier ventris nomine. 39.6.11
§ mulier cum liberis. 7.2.8
§ mulieri dederis. 16.1.22
§ mulieri ſolutero. 16.2.25
§ mulieri vſus domus. 7.4.22
§ mulierem. 48.8.8
§ multi publicani. 39.4.6
§ municipes. 3.4.2
§ morui,aut furdus. 28.2.7
§ autem. 33.7.29
§ nauis à malo fidei. 4.1.25
§ in autem apud hoſtes. 3.5.20
§ in autem cum Titio. 6.1.27
§ in autem dominicam pecuniam. 8.14.29
§ in autem neque modo. 30.1.29
§ in autem quis ita. 21.1.17
§ necem domini. 38.2.4
§ neceſſarias impenſas. 25.7.2
§ neget,qui manous. 25.3.7
§ negotium impuberis. 42.5.23
§ negotia abſentis. 3.5.21
§ negotia mea. 17.1.32
§ negotia controuerſia. 44.2.2
§ negotia quædam. 12.1.15
§ negotia teſtes. 28.1.30
§ nemo hæreditatem. 26.2.9
§ nemo fubſit. 50.17.181
§ nemo tutorum prouocet. 26.2.19
§ nepos exheredatus. 37.8.1
§ nepos vxorem. 12.1.9
§ nepotem ex filio. 22.1.3
§ nepotes. 37.6.7
§ ne poſſeſſione. 41.2.25
§ ne præfinito tempore. 49.17.23
§ neuter fit diſtractus. 18.4.4
§ nominatim. Vide,Nominatim alicui. 33.1.34
§ non debuerem. 46.1.13
§ non defendatur. 48.19.19
§ non dormiras. 20.4.14
§ non expediuit. 23.1.6
§ non facit temiſſam. 12.2.37
§ non fuerint partes. 17.2.29
§ non in controuerſia. 35.3.9
§ non lex Ælia Sentia. 28.5.83
§ non mortis cauſa. 5.2.25
§ non ſecundum legitimum. 24.1.35
§ non ſolus. 19.4.10
§ non ſortem. 12.6.26
§ non traditam poſſeſſionem. 41.8.8
§ non voluntate. 40.9.32
§ notali iudicio. 13.1.11
§ nullæ ſunt res. 32.4.10
§ neptura Titia. 23.5.14
§ obligatio. 13.2.1
§ ob rem non inhoneſtam. 12.4.1
§ ob turpem cauſam. 12.5.8
§ olitam rem. Hæc lex eſt 5.2.4.5.9. incip. Labeo XXXVij.
§ opera creditoris. 44.4.6
§ operas fabriles. 19.5.25
§ operas fuas. 7.1.26
§ operarum iudicio. 38.1.29
§ optio hominis. 40.8.5
§ optio ſerui data mihi fuerit. 33.5.13
§ optione. 10.4.10
§ opus nouum. 39.1.16
§ opus quod quis. 43.24.21
§ pactus ſim. 2.14.54
§ pactum factum ſit. 21.3.9
§ pariter adueríus. 40.9.9
§ pœnituit eum. 24.1.7
§ palam heres nancupatur. 29.7.20
§ Pamphilo. 33.5.20
§ pars iudicantium. 5.2.10
§ partem fundi mei. 8.3.25
§ partem fundi. 8.6.19
§ pater ab hoſtibus. 28.3.9
§ pater apud hoſtes moritur. 38.16.15
§ pater captus ſit, 28.6.29
§ pater dotem dederit. 23.4.12
§ pater duos filios. 40.5.47
§ pater emancipati. 39.5.34
§ pater exheredatæ filiæ. 28.2.31
§ pater exheredato filio. 31.1.103
§ pater exheredato filio. 38.2.40
§ paterfamilias. 28.5.40
§ paterfamilias adoptatus. 1.7.15
§ paterfamilias. 10.2.33
§ pater filiæ donauerit. 41.6.4
§ pater filiæ nomine. 23.5.44
§ pater filio. 28.6.9
§ pater filiofamilias. 41.8.11
§ pater filio militi. 48.10.11
§ pater filio permiſerit. 40.2.4
§ pater filium. 1.7.41
§ pater filium. 28.6.28
§ pater filium. 38.2.6
§ pater ignorant. 44.3.41
§ pater impuberes filios. 28.6.25
§ pater meus. 46.3.36
§ pater mulieris. 23.3.76
§ pater naturalis. 1.7.29
§ pater pro filia. 17.1.2
§ pater ſe dederit. 37.4.17
§ pater ſine conſenſu. 24.3.4
§ patre cogente. 23.2.22
§ patre redempto. 49.15.15
§ patronus. 12.2.14
§ patronus à liberto. 38.2.2
§ patronus alurit. 38.2.33
§ patronus ex debita parte. 38.5.20
§ patronus ex minore. 38.2.18
§ patronus ex feſta. 38.2.45
§ patronus heres. 38.5.3
§ patronus libertam. 26.7.2
§ patronus teſtamento. 38.4.22
§ patronus vel quinis. 37.14
§ patrona. 22.3.23
§ patroni filius. 36.1.55
§ patronum ex debita. 38.2.4
§ paulo antequam. 47.4.2
§ pauorem meum maſorem. 47.2.37
§ peculium legetur 33.8.6
§ peculium peculegatum. 40.4.10
§ peculium ſeruo. 33.8.10
§ peculium ſeruo legatum. 40.7.2
§ pecunia apud aliquem. Vide,Si pecunia fuit depoſita.

480/C.IV.K.5-3,
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

posita. 30.1.77
§ pecunia legata. 31.3.12
§ pecunie numerate. 36.4.6
§ pecuniam. 19.4.3
§ pecuniam militis. 12.1.26
§ pecuniam ideo. 12.4.5
§ pecuniam. 13.7.23
§ pendentes fructus. 7.1.27
§ penum. 34.2.24
§ per aliam, qui. 2.7.5
§ per emptorem. 18.6.5
§ per epistolam. 19.2.50
§ peregre agans. 26.5.29
§ per errorem. 2.1.15
§ per errorem. 41.3.17
§ per fundum suum. 43.19.7
§ per imprudentiam. 43.1.51
§ per publicum locum. 43.8.5
§ perfidioso iudicio. 49.1.16
§ perire plures. 5.1.31
§ perire post satisfactionem. 46.7.8
§ pignus nihil traditum. 13.7.37
§ pignus specialiter. 20.4.8
§ pignus vir uxori. Vide, Et § pignus.
§ pignori res data. 10.2.29
§ pignore creditor vtatur. 47.2.14
§ pignore subrepto. 13.7.22
§ pignora venean. 22.2.59
§ plagij. Vide, Si flagitij faciendi.
§ plura mancipia. 45.1.123
§ plura pradia. 31.1.36
§ plura pradia. 17.1.44
§ plures curatores. 26.7.3
§ plures dolo fecerint. 4.3.17
§ plures eandem arborem. 47.7.6
§ plures eiusdem. 41.7.5
§ plures gradus. 38.10.98
§ plures gradus sint. 38.8.10
§ plures gradus sint. 37.1.3
§ plures heredes. 10.3.14
§ plures heredes sint. 41.16.9
§ plures fideiussores. 46.1.12
§ plures institutiones. 28.7.17
§ plures simul agant. 47.23.2
§ plures sint agant. 16.4.7
§ plures sint dominij. 11.7.42
§ plures sint fideiussores. 46.1.17
§ plures sint instituti. 28.6.14
§ plures sint qui. 1.14.9
§ plures simul. 47.10.34
§ plures tutelam. 1.7.38
§ plures tutores sint. 26.1.14
§ pluriam seruus j. 8.4.5
§ pluribus eadem res. ibid.39
§ pluribus heredibus. 30.1.33
§ pluribus heredibus. 31.1.44
§ plus vel minus. 28.2.74
§ pœna alicui irrogatur. 48.19.20
§ pœnæ causa. 22.6.29
§ ponam stipulatus. 45.1.48
§ penituit eum. 24.1.7
§ pollicitus quis fuerit. 50.12.1
§ ponas filium. 5.1.25
§ portio hereditatis. 37.5.21
§ possessor ex hereditate. 5.3.31
§ possessor fundi. 6.1.55
§ possessor hereditatis. Hæc lex est §.12.5.3.20. incip. Papinianus autem lib.111.
§ possessor hereditatis. 11.7.32
§ possidem. 41.2.1
§ post acceptum iudicium. 4.1.18
§ post confirmatam. 23.5.22
§ post datum procuratorem. 3.3.24
§ post diem legati. 36.2.5
§ post diuortium. 24.3.37
§ postequam. 38.8.9
§ postequam. 46.6.10
§ postequam eorum. 15.1.43
§ post emancipationem. 37.8.7
§ posthumus. Vide, Si posthumus.
§ post infectum prædium. 18.6.9
§ post millesimum. 35.2.27
§ post mortem patris. 32.1.28
§ post mortem testatoris. 37.4.10
§ postliminio rediit. 49.15.29
§ post litem. 44.1.13
§ post moram factam. 13.4.10
§ post pubertatem. 27.3.14
§ postulante me. 36.1.67
§ postulauerit accusator. 48.5.27
§ præcedente mandato. 17.1.58
§ prædia & mancipia. 14.1.58
§ prædia minoris. 27.9.11
§ prædia in diem. 18.2.15
§ prægnas ancilla. 12.2.4
§ prægnas ancilla. 40.5.13
§ prægnantem. 37.4.11
§ præles vel iudex. 48.19.32
§ præterritus filius. 37.4.15
§ præter iussum. 5.1.73
§ precario. 8.4.17
§ primo heredi. Vide, Si à primo. 36.2.8
§ prior creditor. Hæc lex est §.5.20.4.12. incip. Papinianus lib.23. respondit, Si.
§ prior marinus. 24.3.32
§ priuatus crucibus. 40.9.17
§ prius nocturnæ aquæ. 39.3.17
§ priusquam ædificarem. 39.1.15
§ prius quàm locauerit. 19.2.33
§ pro aliquo. 16.1.11
§ probatum est. 37.3.17
§ procurator absentis. 49.3.1
§ procurator agit. Vide, procurator agit. 44.4.11
§ procurator Cæsaris. Vide, Si curator Cæsaris. 49.14.3
§ procurator ita stipulatus. 12.11.24
§ procuratore meo. 3.3.28
§ procuratore meo. 41.1.35
§ procuratore opus. 35.1.17
§ procurator rationi. 46.8.18
§ procurator rei. 44.4.9
§ procurator tuus. 12.4.6
§ procuratori falso. 21.2.14
§ procuratori. 45.1.79
§ procuratorem absentem. 3.3.65
§ procuratorem dedero. 17.1.8
§ procuratorio nomine. 49.4.1
§ pro fure. 13.1.7
§ pro luxurio. Vide, Si pestuforio indi.
§ pro patre. 15.3.20
§ propius ædes tuas. 12.8.3
§ pro me quis soluerit. 46.3.40
§ proponas filium. Vide, Si ponas filium.
§ proprietas fundi. 7.1.9
§ proprietati nudæ. 13.3.4
§ proprietarius. 39.2.21
§ propter ea, quæ. 31.1.13
§ propter res amotas. 25.2.21
§ pro re pupilli. 21.2.22
§ pro re præsente. 17.1.4
§ pro vno reo. 16.1.20
§ prouocatus. 50.14.1
§ publicanus. 39.4.4
§ puellæ tutores. 26.1.16
§ pupillus absens. 46.6.1
§ pupillus alterum. 26.7.45
§ pupillus, cuius. 14.4.4
§ pupillus, cui. 35.1.11
§ pupillus ex contractu. 41.1.33
§ pupillus heres. 17.1.7
§ pupillus parenti. 36.1.74
§ pupillus paternæ. Hæc lex incipit Iulianus lib. xxv. 23.2.42
§ pupillus præsens ès. 42.4.10
§ pupillus ès. 23.2.89
§ pupillus sine tutoris. 4.8.35
§ pupillus sine. 41.1.117
§ pupillus sine. 46.2.9
§ pupillus sub conditionem. 28.7.28
§ pupilli debitor. 46.5.26
§ pupilli. 5.3.6
§ pupillo tutor. 37.1.11
§ pupillum. 27.1.20
§ pupillorum. 27.9.7
§ patè data sit. 40.5.37
§ patè proprietas. 33.2.4
§ patè sit. 36.2.2
§ patè tibi legauero. 32.1.54
§ patuor. 9.2.31
§ qua aqua. 8.5.21
§ quadrupes. 9.2.1
§ quæramus. 28.8.4
§ quæ sunt cautiones. 10.2.1
§ qua mihi vxor. 22.3.13
§ qua militi. 4.6.
§ qua pœna. 50.1
§ qua pœna est. .8
§ quam rem à te emi. 3.4
§ quando absentes. .5.17
§ quando duobus. 2.11.1
§ quando incerta.
§ quando inter ædes.
§ quando in, qui.
§ quando quis vsus. 30.1.109
§ quasi heres. 18.4.16
§ quasi receptarius. 13.7.3
§ quem seruum. 40.7.41
§ qui ad munera. 49.10.1
§ qui certa de conditione. 30.44
§ qui heres instituitur. 28.5.18
§ qui insticem. 39.6.26
§ qui iussu est. 4.8.31
§ qui ita fine instituti. 28.7.4
§ qui mihi obligatus est. 49.4.18
§ qui paré. 36.1.31
§ quidem ex his. 40.5.1
§ quid à fideiussore. 16.2.5
§ quid bello caprum est. 49.15.28
§ quid contendis. 20.2.45
§ quid dolo malo. 38.5.1
§ quid earum rerum. 32.1.98
§ quid erit. 1.16.21
§ quid est, quod. 16.3.20
§ quid fur fregerit. 47.2.22
§ quid est subscriptum. 41.3.49
§ quid ex famosa causa. 46.5.7
§ quid igitur ex eo. 8.2.19
§ quid possidet. 5.3.31
§ quid reliquum fit. 30.1.117
§ quid venditur. 31.1.18
§ quidem in insulam. 49.4.1
§ quidem is qui. Vide, Si quando is, qui.
§ quilibet heres. 34.9.23
§ quis ab alia acceperit. 3.4.7
§ quis ab alio decem. 40.2.13
§ quis ab alio mutuos. 40.2.19
§ quis absentis. 3.5.2
§ quis absenti. 44.7.5
§ quis me absente. 46.2.22
§ quis accepto caluerit. 13.4.4
§ quis adhuc. 47.2.3
§ quis ad demoliendum. 39.2.48
§ quis ad exhibendum. 44.2.18
§ quis affirmauit. 4 3.8
§ quis adulterium. 48.5.27
§ quis ædes. 8.2.30
§ quis à filio. 50.1.32
§ quis alia aqua vsus. 8.6.18
§ quis aliam rem. 46.3.46
§ quis à liberis ali defenderet. 25 3.5
§ quis alicui mandauerit. 29.2.42
§ quis alicui scripserit. 17.1.27
§ quis alienam. 47.19.1
§ quis alius. 42.1.15
§ quis aliquem. 40.7.5
§ quis aliquid j. 48.19.30
§ quis aliquid ij. ibid.38
§ quis à me oleum. 19.1.52
§ quis à multis. 9.1.1
§ quis ante creduit. 42.8
§ quis à pluribus. 53
§ quis apud aliquem. 16.3
§ quis arborem. 7.1.7
§ quis Attio & heredibus. 7.1.47
§ quis à socio. 16. 3.1.
§ quis binas ædes. Vide, Si quis v
13 3.2.13
§ quis bonorum partem. 42.1.24
§ quis certum stipulatus. 19.1.46
§ quis conduxerit. 1.14.43
§ quis credidcrit. 33.8.7
§ quis creditori fun. 42.4.14
§ quis creditorem. 45.1.56
§ quis cum alter. 12.1.39
§ quis cum debi ere. 10.3.29
§ quis cum ex 48.10.4
§ quis cum pœnas conuenerit. 15.1.44
§ quis cum ses vendere. 19.1.28
§ quis ex cerer. 38.16.7
§ quis aberet. 42.8.15
§ quis procuratorio. 3.3.31
§ quis sciret. 47.2.51
§ tan sciret. 47.2.8
§ cum fe foluerit. 12.6.8
§ cum teſtamentum. Vide, Si is qui testa-
mentum.
§ quis cum testatore. 28.1.25
§ quis cum testamentum. 29.7.3
§ quis cum eorum. 44.2.7
§ quis cum veritus esset. 36.3.1
§ quis decedens. Hæc lex est §.1. 34.3.2. incip. Iulianus etiam.
§ quis delegauerit. 46.2.12
§ quis de libertate. 47.10.12
§ quis

480/C.IV.K.5-3,
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

Index legum Digeſtorum.

480/C.IV.K.5-3,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

Index legum Digestorum.

§ rem tradi stipularus. 45.1.38
§ rerum amotarum. 47.2.52
§ rerum sibi possessem. 43.16.5
§ rerum fuerit. 37.4.7
§ reus & fideiussor. 12.1.20
§ reus paratus. 3.3.73
§ reus post iudicatum. 46.7.14
§ reus postquam. 2.11.vii.
§ reus promittendi. 45.2.13
§ reus stipulandi. Hæc lex habetur in l.5.ad fin. vers.Item § reus stip. tit.1.lib.46
§ riuum quem facinendum. 39.3.6
§ rogatus sit minor. 40.2.20
§ sæculum vel argentum. 18.3.29
§ sciens emam. 18.1.26
§ sciente creditore. 48.9.7
§ scripsit filiet qui legabat. 31.1.46
§ scripsit heredibus. 34.3.19
§ secundum probabilem. 13.1.32
§ Seiæ pro dote. 33.4.10
§ semel in eadem causa. 15.1.16
§ senatori indulgentiæ. 33.2.31
§ se non obtulit. 46.1.4
§ separatim mihi. 31.1.30
§ sepulchrum quis diruat. 47.12.1
§ sequens gradus. 29.5.15
§ seruus ab hostibus captus. 49.15.16
§ seruus alienus. 46.1.46
§ seruus ante adiuam. 9.2.48
§ seruus aut filiusfam. 45.1.141
§ seruus à testatore. 29.5.12
§ seruus capitali crimine. 48.3.2
§ seruus communis. 28.6.18
§ seruus communis. 28.6.18
§ seruus communis. 28.5.7
§ seruus communis. 20.2.46
§ seruus communis. 47.2.81
§ seruus communis. 39.2.42
§ seruus communis j. 45.3.4
§ seruus communis ij. ibid.18
§ seruus communis ij. ibid.21
§ seruus communis. 9.4.8
§ seruus communis. Vide,Seruus communis. 24.1.38
§ seruus cum emeris. 44.6.1
§ seruus decem. Vide,Seruus decem. 46.3.48
§ seruus depositus. 9.4.22
§ seruus eius. 29.2.82
§ seruus fuerit heres. 28.8.1
§ seruus furtiuus. 25.1.14
§ seruus hereditarius. 44.3.6
§ seruus hereditarius. 45.3.15
§ seruus in quo vsusfruct. 7.4.17
§ seruus in quo. 19.1.24
§ seruus inficiente domino. 41.3.34
§ seruus iudicio se sibi. 2.11.9
§ seruus iurauerit. 12.2.23
§ seruus legatus. 30.1.108
§ seruus legatus. Vide,Seruus legatus. 34.4.24
§ seruus legatus. 9.4.21
§ seruus legatus. 40.5.30
§ seruus liber. 40.7.19
§ seruus liber esse iussus. 33.8.15
§ seruus liber sit. 38.4.6
§ seruus mancipium emit. 21.1.37
§ seruus meus. 13.1.17
§ seruus meus. 12.6.12
§ seruus meus. 41.2.15
§ seruus meus. 41.1.21
§ seruus meus. 45.3.38
§ seruus naum. 47.2.43
§ seruus non fit. 21.1.17
§ seruus non voluntate. 24.1.6
§ seruus peculiari nomine. 46.3.32
§ seruus pignori datus. 13.7.31
§ seruus pignori obligatus. 20.2.31
§ seruus plurium. 30.1.30
§ seruus quem emeras. 40.12.42
§ seruus quem tibi. 13.6.22
§ seruus quem vendiderat. 18.1.64
§ seruus qui conuertat. 19.1.55
§ seruus qui in rem. 46.7.21
§ seruus raperit. 47.8.3
§ seruus reipubl. 45.3.3
§ seruus scienter domino. 9.4.2
§ seruus seruæ. 9.2.5
§ seruus seruum. 9.2.27
§ seruus societatem coierit. 17.2.58
§ seruus sub conditione j. 35.1.15
§ seruus sub conditione ij. ibid.10
§ seruus sub conditione. 45.1.4
§ seruus testamento. 41.3.34
§ seruus tibi legatus. 31.2.33
§ seruus Titij. 30.1.70
§ seruus tuus. 43.26.13
§ seruus vetitus est. 30.1.119
§ seruus venditus est. 40.8.1
§ seruus venditus. 21.2.21
§ seruus vel filiusfamil. 13.1.4
§ seruus vel filiusfamil. 45.2.14
§ seruus semo. 23.3.39
§ serui mei cogati. 3.3.42
§ serui,qui apud. 40.4.30
§ serui qui nobis communis. 7.3.10
§ serui vsusfructus. 7.7.21
§ seruo alieno. 40.9.10
§ seruo cum libertate. 34.4.26
§ seruo fideicommiss. 28.5.84
§ seruo fructuario. Hæc lex est §.5.7.1.15.incip. Idem Iulianus,cod.lib.
§ seruo furioso. 41.3.44
§ seruo hereditario. 7.4.18
§ seruo in decem. 23.3.47
§ seruo mœumisso. 33.8.18
§ seruo meo Stichus. 30.1.101
§ seruo mortis causa. 39.6.44
§ seruo sub conditione. 40.7.31
§ seruum,cuius nomine. 21.2.25
§ seruum cuius nomine. 47.10.29
§ seruum emero. 21.2.33
§ seruum domino. 48.2.17
§ seruum heredem. 29.4.18
§ seruum in eadem causa. 2.9.5
§ seruum meum occidisti. 9.2.13
§ seruum mihi ignoranti. 19.1.4
§ seruum quis alienum. 29.2.71
§ seruum stipulatus fuero. 45.1.91
§ seruum sub conditione. 33.2.20
§ seruos pigneratos. 13.7.25
§ seruitus imposita. 8.2.23
§ se subiicient. 5.1.1
§ sic conditum sit aqua. 8.1.4.7
§ sic legatum. 30.1.75
§ sic locatus erit. 31.1.13
§ sic stipulatus j. 45.1.93
§ sic stipulatus ij. ibid.133
§ simulato præsidio iussi. 47.13.1
§ sine dolo malo. 16.3.10
§ sine herede tutor. Vide,sine herede tutor.26.7.
§ sit. 32.
§ sine interrogatione. 11.1.9
§ sine iudice. 46.8.11
§ sine venia ædifi. 8.4.15
§ sint tabulæ. 45.1.4
§ socer à genero. 24.3.44
§ socer turui dotem. Hæc lex est in l.1.§.3.incip. Celsus.
§ socius communis rei. 47.2.45
§ socius heres. 18.1.39
§ socius pro filio. 17.1.81
§ socius programi pecuniam. 21.1.16
§ socius serui communis. 10.3.15
§ socius testamento. 40.4.48
§ socij furtum. 17.2.78
§ societatem j. 17.2.6
§ societatem ij. ibid.73
§ solum vsuzapi non poterit. 41.3.30
§ solus heres. 29.2.80
§ solutus pecuniam. 46.3.38
§ sponsus sponsæ donaturus. 24.1.5
§ sponsa dotem dederit. 23.3.74
§ sponsalibus sendum factis. 23.3.38
§ spurius. 38.8.4
§ statua patris rei. 47.10.17
§ statuam legauero. 34.2.14
§ statuliberi. 40.7.6
§ sterilis ancilla fit. 19.1.21
§ Stichus cetto die. 45.1.33
§ Stichus communis meus. 10.3.25
§ Sticho mancipio. 33.8.21
§ Sticho peculium. 15.1.53
§ Sticho seruo tuo. 7.1.74
§ Stichum aut Pamphilum. 45.1.16
§ Stichum aut Pamphilum. 46.1.56
§ Stichum dari stipulatus. 46.2.2
§ stillicidij mittendi ius. 8.2.8
§ stipulatus esse à me. 46.1.25
§ stipulatus fuerim. 45.1.56
§ stipulatus fit rem. 22.1.4
§ stipulatus sum. Vide,Stipulatus sum. 46.2.9
§ stipulatus sum Damam. 45.1.105
§ stipulatus j. 46.3.11
§ stipulatus ij. ibid.81
§ stipulata fuerit. 24.1.33
§ stipulor vt id fat. 45.1.35
§ stuprum seruæ passa sit. 47.10.25
§ sub conditione. Vide, Si quis sub conditione. 41.2.1
§ sub conditione heres. 37.11.5
§ sub condizione. 7.4.16
§ sub condicione legatorum. 46.4.11
§ sub hac conditione. 7.2.16
§ sub impossibili conditione. 46.1.19
§ substituitur venti. Hæc lex est §.6.25.6.1. incip.Idem Iulianus lib.xviij.
§ sub vna significatione. 45.1.136
§ superatus sit. 20.1.3
§ supra tuum patrem. 41.2.18
§ suspecta collusio. 5.4.19
§ suscio. 4.3.4
§ tacitum testamentum. 35.1.23
§ tam augusti loci. 8.1.13
§ tamen dominus cogi potic. 3.3.11
§ tamen is seruus fuit. 4.4.7
§ tamen plures. 14.1.4
§ tamen quibusdam. 31.1.25
§ tamen scientæ. Vide , Si tamen scientæ pacre. 14.6.11
§ tamen sine culpa. 21.1.48
§ tamen tutor detur. 26.2.25
§ tertius victus. 39.3.6
§ ex solum. 22.3.27
§ testamento comprehensum. 28.7.2
§ testamento damnatus heres. 31.2.51
§ testamento liberatum. 46.1.49
§ testamentum falsum. 5.3.6
§ testamentum patris. 34.9.14
§ testamentum,quod. 28.1.23
§ te Titio obtulerit. 4.3.32
§ tibi alienum insulam. 19.2.7
§ tibi arcæ dominium. Hæc lex est in §.1.13.1.5. lib.18.incipit,Iulianus lib.23.
§ tibi certam rem. 34.4.28
§ tibi cum mancipibus. 3.4.9
§ tibi decem dederim. 39.5.25
§ tibi decem dem. 2.14.17
§ tibi decem dedero. 23.5.7
§ tibi decem millia. 7.5.6
§ tibi domũ locauero. Vide,si domũ tibi. 19.2.45
§ tibi elocsio serui. 33.5.8
§ tibi & ei. 32.1.10
§ tibi filius in adoptionem. Hæc lex incipit,Quæstum est,§ tibi. 1.1.34
§ tibi fundi vsusfructus. 7.4.17
§ tibi habitationem. 19.2.5
§ tibi homo. 30.1.86
§ tibi legatum est. 32.1.19
§ tibi liberam prædium. 19.2.9
§ tibi pecuniam decasem. 12.1.10
§ tibi poliendæ. 19.2.22
§ tibi proprietas fundi. 7.2.4
§ tibi pure legauero. Vide,Si purè tibi leg 32.1.54
§ tibi rem vendendam. 19.1.13
§ tibi scyphos dedi. 19.3.26
§ vini olei. 7.5.6
§ tibi vsusfructus. 7.8.8
§ Titius coheredi suo. 28.6.17
§ Titius cum quo. 17.2.61
§ Titius donare. 46.2.11
§ Titius & Seius. 45.1.9
§ Titius & Seia. 46.1.48
§ Titius ex parte heres. 31.1.56
§ Titius heres erit. 28.7.16
§ Titius mihi Stichum. Hæc lex est §.1. 32.1.50
§ Titius fluuius incip.Titius,si fluuius. 39.11.24
§ Titio aut Seio. 32.1.32
§ Titio cum. 36.1.22
§ Titio & ei. 31.1.7
§ Titio & Mœuio. 31.1.61
§ Titio & mihi. 31.1.55
§ Tiuo fructus. 7.1.3
§ Titio fundus. 33.2.20
§ Titio pecunia legata. Hæc lex est §.1. 30.1.29 incip.Iulianus § Titio.
§ Titio,qui rem meam. 20.1.22
§ totam hereditatem. Vide, Si totam,ad partem. 29.2.83
§ tribunus in cohortibus. 27.1.9
§ trauctitiæ pecuniæ. 12.1.9
§ triennio dotis. 40.7.18
§ tu ex parte heres. 20.1.30
§ tuo seruo credidero. 46.3.83
§ tutelæ agatis,cuius. 26.7.2
§ tutelæ

480/C.IV.K.5-3,
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

Index legum Digeſtorum.

§ tutele,aut negotiorum. 27.3.3
§ tutor aliquo vinculo. 26.10.9
§ tutor condemnauit. 26.7.1
§ tutor confirmatus. 26.7.15
§ tutor iudicio ſiſti. 2.11.15
§ tutor poſt puberatem. 27.3.13
§ tutor pro pupillo. 37.6.6
§ tutor pupillo. 36.1.17
§ tutori pupillam. 30.1.118
§ tutor recuſat cauſa. 27.3.9
§ tutor rem ſibi depoſitam. 27.3.5
§ tutor rem. Vide, Tutor rem adulti. 24.3.8
§ tutor,vel curator. 26.9.1
§ tutoris habenda cauſa. 40.2.25
§ tutoris heres. 28.7.40
§ tutoris iuſſu. 15.4.1
§ vaſorum ipſorum. 8.9.12
§ vehenda mancipia. 14.2.10
ſine à certis perſonis. 45.2.17
ſiue ad fundum. 8.4.13
ſiue autem emptori. 8.4.9
ſiue autem omiſerint. 37.5.11
ſiue contra pronunciauerit. 45.3.3
ſiue cum inſtrumento. 33.7.1
ſiue eo pacifcantur. 2.14.18
ſiue de itineris latitudine. 11.6.6
ſiue generalis curator. 23.3.61
ſiue hereditaria negotia. 3.5.22
ſiue igitur in publica. 47.2.5
ſiue in duplum eſt actio. 2.8.3
ſiue ingenua j. 38.17.1
ſiue ingenua ij. ibid.2
ſiue libertas Vide pualò infrà,Siue patrona.
ſiue manifeſtus fur. 13.1.10
ſiue mihi,ſiue tibi. 45.3.15
ſiue noſtrum quid petamus. 12.3.2
ſiue patronus,ſiue. 37.14.16
ſiue peculiari nomine. 6.2.10
ſiue per ſtatus. 4.1.2
ſiue proconſul. 26.5.1
ſiue ſciunt, ſiue ignorauit. Vide, Sciue ſcit, ſiue. 30.1.42
ſiue ſuo nomine. 3.3.2
ſiue tota res cuiuscatur. 21.2.1
ſiue tutor condemnauit. Vide,Si tutor condemn.
ſiue vnus manico. 14.1.34
§ vendidero. 47.2.8
§ vendita tabula. 18.6.11
§ venditor ab emptore caurtit. 18.3.6
§ venditur de bis. 21.1.28
§ venditor fundi. 21.2.10
§ venditor hereditatis. 18.4.3
§ venditor hominis. 18.1.38
§ venditor ſimulauerit. 18.1.14
§ ventris nomine. 37.9.8
§ ventri curator datus ſit. 42.5.24
§ verò adhuc in ſuſpenſo eſt. 35.1.10
§ verò ante venditionis tempus. 21.1.10
§ vero compoſita. 19.1.18
§ verò collodiendus.Hæc lex habetur in 21.1.6
§ verò mala fides. 6.1.11
§ verò mihi aut Titio. 13.5.8
§ verò negotium gereas. 24.3.64
§ verò non habuit. 38.2.8
§ verò non commentandi cauſa. 17.1.12
§ verò pater. 13.3.9
§ verò plures. 9.3.3
§ verò pro condemnato, 2.8.5
§ verborum interpola. Hæc lex incipit, Libro 1ò pollicitorum. 18.1.43
§ verborum vendita. 21.3.9
§ via,iter,actus. 8.3.26
§ viaſtum vel ſtratum. 43.1.34
§ vi me deiecerit. 43.16.15
§ vi me deiecerit quis. ibid.4
§ vinum venditum. 18.6.3
§ vini,oleiſtumenti. 7.1.7
§ vina emerint. 18.6.4
§ vina,quæ in dolijs erant. 18.6.15
§ vir nummos ab vxore. 10.4.14
§ vir vxoris,aut. 24.1.17
§ vir vxori. 42.6.3
§ vir vxori. 31.1.62
§ vir vxori donationis cauſa. 24.1.53
§ vir vxori hæres. 35.1.6
§ vir vxori ſuæ. 19.1.11
§ virum mum. 45.1.91
§ vnus ex ſegmentis. 2.14.27
§ vnus ex hæredibus. 46.7.21
§ vnus ex locis. 17.1.61
§ vnus ex locis ſepulcri. 8.3.19
§ vni ex heredibus.Hæc lex eſt §.3.2.10.incip. Papinianus ait,Si vni.
§ vno anno.Hæc lex eſt §.3.15.2.19. incip. Papinianus lib.iij.
§ vrbana prædia. 12.6.55
§ vſufructuarius.Vide,Si fructuarius. 8.4.13
§ vſufructus alterius annis. 7.4.18
§ vſufructus cuiusdi legetur. 7.4.11
§ vſufructus debeoreum. 46.2.4
§ vſufructus fundi. 33.3.22
§ vſufructus fundi. 23.3.66
§ vſufructus legatus eſt. 7.1.35
§ vſufructus mihi legatus ſit. 7.9.9
§ vſufructus j. 33.2.6
§ vſufructus ij. ibid.8
§ vſufructus.Vide,Sed vſufructus. 35.2.81
§ vſufructus. 16.2.14
§ vſufructuarij.Vide ſuprà,Si iuſſu fructuarij.
§ vſufructum. 40.12.23
§ certo loco, vel tempore. 13.6.5
§ vt habolinet. 34.2.2
§ propoſitæ. 46.2.61
§ valnerato ſeruo. 9.2.46
§ vulneratorem. 19.2.43
§ vxor à legato. 5.2.42
§ vxor filio donauerit. 24.1.19
§ vxor nummos. 24.1.67
§ vxor non fuerit. 48.5.13
§ vxor non vixi. 23.2.28
§ vxor mundus muliebris. 34.2.39
faceri,ſocrus appellatione. 50.16.146
ſocietas coiri poteſt. 17.2.1
ſocietatem coire. 17.2.4
ſocietatem mecum coiſti. 17.2.76
ſocietates contrahuntur. 17.2.5
ſocius ſocio eſtam. 17.2.72
ſociam,qui in eo. 17.2.60
ſodales ſunt,qui. 47.22.4
ſolet à principe impetrari. 5.2.19
ſolet etiam meſſia. 2.12.3
ſolet etiam curatori. 26.1.1
ſolet prætor. 1.1.16
ſolet prætor. 27.2.1
ſolemus dicere. 35.1.9
ſolere enim quidam. 21.3.11
ſolent iudices. 33.1.3
ſolent præſides prouinciarum. 48.3.7
ſolere,qui nouerunt. 29.5.15
ſoldum non ſoluitur. 40.3.8
ſollicitatores. 47.11.1
ſolutæ pro ignorante. 46.3.53
ſoluendo eſſe nemo. 50.16.114
ſoluendo quisque. 3.3.39
ſoluitur hypotheca. 20.6.5
ſolutionis verbo. 50.16.176
ſolutionis verbum. 46.3.54
ſolutione chirographo. 20.4.18
ſolutione, vel iudicium. 46.3.13. legitur etiam ſolutionem.
ſolutam pecuniam. 46.3.49
ſoluto matrimonio. 24.3.1
ſolutum non intelligimus. 32.10.48
ſolutum non videtur. 23.3.11
ſoluum partem eſſe adium. 6.1.49
ſororis poenepetem. 23.2.39
ſorori,quam cuberedem. 5.4.6
Sradino. 13.1.15
ſpadonum generalis appellatio. 50.16.128
ſpatiumque ad. 2.13.5
ſpecies adquirendi eſt. 41.4.11
ſpecies aurı. 34.2.25
ſpeciſas perſonas. 50.16.120
ſponſalia autem dicta ſunt. 23.1.2
ſponſalia ſicut augur. 23.1.11
ſponſalia ſunt. 23.1.1
ſponſio appellatur. 50.16.7
ſponte proueniat. 50.4.17
ſpurij decurriones ſunt. 50.2.6
Statius Iliotus. 49.14.48
ſtatuæ adhuc baſibus. 30.16.145
ſtatuæ & imagines. 7.1.40
ſtatuæ in ciuitate poſitæ. 41.1.41
ſtatuliber heredis. 33.2.38
ſtatuliber in delicto repertus. 48.18.14
ſtatuliber p. 40.7.1
ſtatuliber ij. ibid.5
ſtatuliberi. 40.7.25
ſtatuliberum. 38.1.12
ſtatuliberum. 40.7.3
ſtatuliberum iuri. 40.7.31
ſtatuliberus j. 40.7.3
ſtatuliberus ij. ibid.1
ſtatuliberus quidquid. 40.7.16
ſtellionatus accuſatio. 47.20.3
ſtellionatus iudicium. 47.7.2
ſtellionatus,vel. 47.11.3
ſtemmata cognationum. 38.10.9
Stichus habet in peculio. 33.8.16
Stichus immo Pamphilus. 40.2.21
Stichus liber eſto. 33.1.12
Stichus nutricis meæ. 34.1.10
Stichus ſeruus meus. 40.4.59
Stichus ſi codicillis. ibid.28
Stichus ſi heredi. 40.7.24
Stichus teſtamento. 12.6.67
Stichus liberus duraſſi. 40.7.4
Stichus teſtamento manumiſſo. 33.2.36
Stichum aut Pamphilum. 8.2.53
Stichum aut Pamphilum. 46.3.95
Stichum do Attio. 4.7.39
Stichum,qui meus erit. 30 1.6
Stichum Sempronio do. 40.4.15
Stipulatio de dote. 23.3.63
Stipulatio de aperte. 39.2.21
Stipulatio hoc modo concepta. 45.1.61
Stipulatio iſta. 45.1.38
Stipulatio non valet. ibid.17
Stipulatio non poteſt conſiſti. ibid.1.
Stipulationem,quæ. 23.3.21
Stipulationes j. 45.1.13
Stipulationes ij. ibid.72
Stipulationum j. 45.1.1
Stipulationum ij. ibid.5
Stipulationum iij. ibid.74
Stipulatus ea opus. 46.1.44
Stipulatus ſum à te. 46.1.6
Stipulatus ſum mihi. 46.3.9
Stuprum commiſit. 48.5.34
Stuprum intelligitur. Vide,Probeum intell. 23.2.
51
ſua. 48.22.12
ſuæ rei emptio. 18.1.16
ſub conditione. 46.3.16
ſub conditione. 28.6.10
ſub conditione. 18.1.73
ſub conditione. 28.7.25
ſub conditione. 38.4.10
ſub conditione. Vide,Sed ſub mendit. 37.4.18
ſub conditione. 7.1.14
ſub conditione. 12.6.16
ſub hac conditione. 44.7.8
ſub impoſſibili. 28.7.2
ſub prætextu religionis. 47.1.1
ſub diuerſis conditionibus. 35.1.51
ſubſignatum dicitur. 50.16.59
ſubſitus liberis n. 28.6.18
ſubſtitutio qua. 28.1.22
ſucceſſorium edictum. 38.9.1
ſucceſſori eius. 3.5.14
ſuccurritur etiam ciuili. 4.6.9
ſuffcit ad crudum. 18.6.16
ſufficit malos conſenſus. 23.1.4
Sulpitius Marcello. 24.1.49
ſumma cum ratione. 13.1.12
ſumma iraque. 1.5.3
ſumma rerum diuiſio. 1.8.1
ſumptus autem ab ea facti. 37.9.3
ſumptus autem in re fciendo. 3.1.1.1
ſumptus quidem prorogare. 1.14.13
ſumptum in praſidium. 6.1.48
ſunt autem aliquæ. 28.4.3
ſunt & alia plerayque. 6.1.3
ſunt munera. 50.5.11
ſunt perſonæ. 12.7.45
ſunt præterea crimina. 47.11.8
ſunt quædam,quæ. 47.11.9
ſunt qui in id quod. 42.1.16
ſuo quis in alieno. 43.4.2
ſuo victu,veſtitique. 37.1.18
ſunt autem ſeruæ. 38.1.23
ſupellex eſt. 33.10.1
ſupellectilis. 33.10.4
ſupellectilis legata. ibid.2
ſuperficiario. Iſt in fin. 43.1.6
ſuperficiarius edes. 43.18.1
ſupplicij damnatione. Incipit, Damnatione bona publicantur. 48.20.1
ſuprà diei alienum. 28.3.11
ſuus vel mari. 1.8.10
Syrchus ſeruus. 16.10.5
Syrianum tutorem. ibid.2
ſuus quoque heres. 28.5.4

480/C.IV.K.5-3,
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

Index legum Digestorum.

Tabernæ appellatio. 50.16.185
tabernæ cauponiæ. 33.7.13
tabernam cum cenaculo. 33.7.7
tabulas testamenti. 37.11.1
tabularum testamenti. 29.3.2
talis scriptura. 5.1.50
tale pactum. 2.14.40
talem institutionem. 28.5.31
tali facta stipulatione. 45.3.28
tales conditiones. 35.1.112
tam ex contractibus. 5.1.57
tam is, qui testamentum. 32.2.25
tamen si non opposita. 14.6.11
tantum quisque. 50.16.88
te hominem & Seium. 46.2.32
tempus quod datur. 42.1.19
tempus vacationis. 50.1.4
temporibus Diuorum fratrum. 1.4.1
tenetur ex empto. 19.1.6
tenetur Fusiana. 38.5.3
ter enim videtur. 50.16.137
termino rum autiforum. 47.21.1
testamentum aut non. 28.3.1
testamentum est. 28.3.1
testamenti factio. ibid.3.
testamento centurio. 40.4.51
testamento datos tutores. 26.2.3
testamento datos tutores. 26.2.17
testamento domini. 28.5.90
testamento filium. 31.1.89
testamento ita cauit. 40.4.60
testamento ita cautum. 34.1.19
testamento liber. 28.4.25
testamento manumissus. 40.4.43
testamento militis. 40.4.49
testamento potest quis. 38.4.13
testamento tutores hi. 26.3.21
testamenta conuro, qui. 19.1.16
testatorem adiiciendo. 32.1.68
testator filium. Vide paulò supra, Testamento filium.
testatrix. 8.5.20
testes eos quos. 22.5.24
testimoniorum vsus. ibid.1
testis idoneus patet filio. 22.5.9
testium fides. 22.5.3
textoribus omnibus. 32.1.41
Thais ancilla mea. 40.5.41
thesaurus meus. 10.4.15
Theopompus testamento. 35.4.14
tigni appellatione. 10.4.7
tigni appellatione. 50.16.61
Titius cum abfuerem. 3.3.56
Titius cum crediditset. 13.7.34
Titius cum decederet. 19.1.43
Titius cum manum peteret. 20.3.4
Titius cum mutuos acciperet. 28.1.21
Titius & Seius. 28.5.24
Titius exheredato filio. 28.2.6
Titius filiis meis. 27.1.45
Titius fundi. Vide, Attius fundi.
Titius heres Sempronij. 29.2.48
Titius heredes instituit. 32.1.42
Titius horreum frumentarium. 41.2.40
Titius Mœvio. 7.2.30
Titius parcum emit. 37.15.3
Titius petita ætate ff. 29.1.15
Titius qui mihi sub. 49.14.21
Titius rogatus est. 36.1.54
Titius Seij procurator. 18.3.2
Titius Seiæ. 20.4.21
Titius Seio epistolam. 13.5.24
Titius Sempronio. 19.5.14
Titius Sempronio. 20.6.9
Titius seruum vendidit. 19.7.3
Titius si statua. 35.3.14
Titius Stichi partem. 30.2.83
Titius tamen indebiti. 13.1.9
Titius testamento. 28.2.25
Titi fili è medio percipito. 33.8.26
Titio eorum autoro. 31.1.74
Titio eorum ita vt. 35.1.71
Titio cum esset Romæ. 50.1.36
Titio dum moritur. 7.1.31
Titio cum propter decem. 46.3.48
Titio & Seio Stichum legauit. 30.34
Titio fundus. 33.1.13
Titio vsufructus. 33.2.21
Titio vsufructus. 33.2.26
Titium & Mæuium. 24.1.47
Titia cùm esset minor. 23.3.62
Titii cùm testamento. 31.1.34
Titia cùm testamentum. Vide, Cùm Titia testamentum.
Titia diuortium. 24.3.34
Titia filiam heredem instituit. 5.2.13
Titia herede Seia scripta. 53.1.19
Titia heredis instituti. 35.1.85
Titia post mortem mariti. 37.10.13
Titia quæ ab alio. 45.1.134
Titia Seio referam. 31.1.87
Titia seruis quibusdam. 40.4.59
Titia testamento. 34.2.38
Titia testamento suo. 35.2.86
Titia amicæ meæ. 34.2.35
Titiæ si non aspexerit. 35.1.100
Titiæ testatores meos. 30.1.30
Titianus primus. 24.3.8
Τιτῖε ω ἐπιτρόπευε. 53.10.4
Titulus est vsucapionis. 41.3.1
Τὸ μὴ ἀναίτιον. 1.3.6
Τὸν πατέρα. Vide ὁ πατήρ. 50.16.104
tonitrus herres. 11.1.1
tortiens in heredem damna. 50.17.44
tortiens locum habet. 50.12.6
tortiens videtur. 19.2.31
totum autem ius. 1.3.41
tractabatur, an. 29.1.14
tractandum est. 49.2.1
traditio nihil amplius. 41.1.20
traditionem. Hæc lex est § 9. lib. 7. tit. 2. Ex incipit, Iulianus lib vij. Digest.
traiecticia pecunia est. 22.2.1
traiectitiæ pecuniæ. 44.7.13
transactam accipere. 23.3.1
transacta finitiua. 50.12.229
transfugam. 41.1.51
translato legati sit. 34.4.6
Trebatius ait. 19.3.25
Trebatius ait sic. 28.5.81
tres ferè causæ sunt. 40.4.1
tres fratres. 2.14.35
tres tutores. 26.7.55
tria onera tutelarum. 27.1.3
tria prædia continua. 8.3.31
Tribunus militum. 29.1.20
tribus heredibus institutis. 7.1.8
triplici modo. 50.16.142
tritticum dare opomet. 45.1.94
tugurij appellatione. 50.16.208
tunc autem petitio. 26.2.8
tunc autem vsucrefi. 41.2.37
tunc inutile legatum. 33.8.12
turpia legata. 30.1.84
tutela est. 26.1.1
tutela legitima. 26.4.3
tutela plerunque. 26.1.16
tutelæ tamen. 19.2.17
tutelæ etiam. 4.5.7
tutor ad vtilitatem. 26.7.22
tutor administrationem. 47.2.43
tutor condemnatus. 22.1.41
tutor datus. 26.2.8
tutor datus. 46.1.69
tutor decedens. 34.3.24
tutor factum pupillam. 23.1.15
tutor incertus dari non potest. 26.2.20
tutor interpellato decreto. 26.5.6
tutor ita cedit. 26.2.23
tutor lege non refragante. 23.3.16
tutor peritus ante. 27.1.28
tutor pro pupillo. 26.7.18
tutor pupilli decesserat. 26.1.19
tutor pupilli, omnibus. 22.2.31
tutor, qui & coheres. 26.9.2
tutor, qui repertorium. 26.7.7
tutori, qui eorelam gerit. 26.7.27
tutor, qui pro valetudinem. 26.8.10
tutor quoque. 26.10.3
tutor rem adulti. 22.3.28
tutor rerum &. 26.7.56
tutor secundùm dignitatem. 26.7.13
tutor si in negotio. 49.1.27
tutor si petitus fuerit. 26.5.30
tutor sine curatore. 26.7.35
tutor vel curator. 23.3.56
tutor vel curator. 26.7.20
tutor vel curator reiectus. 49.10.2
tutor vrgentibus creditoribus. 4.7.47
tutoris heres. 10.2.20
tutoris præcipuum est officium. 26.7.30
tutoris quoque, vt. 2.14.13
tutori, qui infamem. 26.9.7
tutorem, qui pupilli. 34.9.22
tutori, qui tutelam gerit. 26.7.37
tutore suspecto. 46.8.6
tutores à patruo. 26.5.5
tutores ab herede. 26.2.7
tutores pupilli. 22.6.62
tutores quibus administratio. 26.8.6
tutores, qui post finem. 26.7.38
tutoribus ita datis. 26.2.33
Vacatio. 50.6.13
Vaccæ emptor. 21.2.45
Valerius Patroinus. 49.14.50
Valerianus respondit. Incipit hæc lex, Si pactis. 46.5.10
Vani timoris. 50.17.184
Variæ equitæ sunt. 49.14.1
Varicosus famus non est. 21.1.50
Vasa aurea. 33.10.11
Vbi abfant hi, qui. 26.5.19
Vbi acceptum est. 5.3.30
Vbi autem confitentalis. 18.2.4
Vbi autem & dantis. 22.5.3
Vbi autem non apparet. 45.1.75
Vbicunque ab institato. 37.9.7
Vbicunque causæ cognitio. 50.17.205
Vbicunque iudicem. 11.1.11
Vbicunque res. 46.1.60
Vbi domicilium habet. 42.5.2
Vbi est verborum ambiguitas. 34.5.21
Vbi exigitur agrecturius. 2.13.8
Vbi fideiussor. 46.5.24
Vbi ita donatur. 39.6.27
Vbi lex duorum. 50.17.101
Vbi lex inhibet. 47.3.24
Vbi non vocat. 50.17.134
Vbi numeras testium. 22.5.12
Vbi pignantia inter se. 50.17.188
Vbi pure fideiuem. 46.1.19
Vbi quis pro alio confituit. 23.5.28
Vectigalia. 39.4.10
Vel à decurionibus. 22.17.23
Vel ab eo res. 4.3.2
Vel aliquam rem. 5.3.15
Vel alium arbitrum. 4.8.10
Vel antequam cum eo. 48.5.18
Vel cuius alterius rei. 22.6.7
Vel cum fisco. 26.5.9
Vel de in rem verso. 2.14.30
Vel donationes. Vide, Vel mortis causa donationes.
Vel ea quæ. Vide, vel quæ ex his. 41.1.1
Vel ei præbuit exceptionem. 41.8.3
Vel ex causa noxæ. 4.8.5
Vel exilio. 3.3.1
Vel ex parte. 34.
Vel fatuo. 41.
Vel filiorum tuorum. 4.4.4
Vel fratres. 41.1.33
Vel hereditas superuenerit. 3.3.10
Vel in operis. 3.3.36
Vel in partes, vel. 26.7.4
Vel in valetudinem. 25.1.1
Vel inutilem. 7.1.69
Vel iudicio. 3.3.10
Velleiano senatusconsulto. 16.1.1
Velle non creditur. 38.17.4
Vel luxuriosum. 11.3.1
Vel melancholici. 21.1.11
Vel mortis causa. 6.1.1
Vel negare se ignoste. 29.3.5
Vel obligatio ei. 40.12.20
Vel ob rem postea gestam. 48.18.9
Vel omnia fa. 36.1.15
Vel paciscatur. 46.8.11
Vel per literas. 11.6.2
Vel post annum. 4.7.6
Vel posteriori. 21.1.13
Vel quæ ex his. 41.1.3
Vel quæ in vsum. 20.1.7
Vel qui cadauer profequuntur. 1.4.3
Vel quod ei, vel mieus. 48.11.4
Vel quod ex re frui. 27.2.15
Vel quod patrifamilias. 11.7.6
Vel fenectutem. 24.1.61
Vel si longinquo. 3.3.44
Vel similem. 4.7.5.
Vel si sanguinem. 40.2.14
Vel singulos liberis. 28.6.37
Vel si seruo hereditario. 20.1.15
Vel si vites propagauerit. 25.1.3

Vel

480/C.IV.K.5-3,
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

Index legum Digeſtorum.

Vel ſi vivo eo conceptus eſt. 38.16.7
Vel ſolvendi cauſa. 6.1.4
Vel ſurdo, muto. 40.1.10
Vel totum, vel pars ejus. 43.5.1
Vel vivo eo concep. vide, vel ſi vivo eo concep.
Vel vivus noluerit. 38.4.4
Vel vitioſorum bonorum. 13.7.11
Veluti cum lege locationis. 27.2.77
Veluti ergà Deum religio. 1.1.1
Veluti fullum admonitio. 48.19.7
Veluti quod ſperaverat. 37.1.4
Veluti ſi eam perſonam. 24.1.54
Veluti ſi filiolus haberet. 8 3.6
Veluti ſi in dotem. 11.7.23
Veluti ſi me precatio. 43.26.3
Veluti ſi novellenus. 25.1.6
Veluti ſi peregrè. 2.13.7
Veluti ſi quis homicidium. 45.1.17
Venationem fructus. 22.1.14
Venditor ab emptore. 43.1.49
Venditor actionis. 18.4.13
Venditor domus. 19.1.56
Venditor ex hereditate. 18.4.11
Venditor fundi Geroniael. 8.4.13
Venditor hereditatis. 3.15.17
Venditor hereditatis. 18.4.2
Venditor hominis. 21.2.8
Venditori ſi emptor. 18.6.19
Venditores empti cautent. 45.1.102
Venire bona ibi oportet. 42.5.1
Veniſſe ad heredem. 50.16,165
Veniant in hoc judicium. 36.1.9
Venire prætorio. 29.1.84
Ventri tutor à. 26.5.10
Verbum, Amplius. 50.16.82
Verbum, Erit. ibid.123
Verbum exactæ pecuniæ. ibid.187
Verbum facere. ibid.218
Verbum hoc, ſi quis. 50.16.1
Verbum illud, Pertinere. ibid.281
Verbum, Oportere. ibid.37
Verbum oportebit. ibid.8
Verbum, reddendi. ibid.94
Verbo, Victus, concinentur. 50.16.43
Verba contrahentium. 50.16.20
Verba hæc, Publius. 28.7.11
Verba ſenatuſconſ. Macedoniani. 14.6.1
Verba teſtamenti. 34.1.5
Verborum obligatio. 46.3.107
Verbis civilibus. 28.6.7
Verbis legati. 35.1.5
Verbis legis xii. Tab. 50.16.12
Verbis eſſe exulimo. 28.3.21
Verum eſt eum, qui. 50.16.116
Verum eſt eum, qui. 40.4.58
Verum eſt, neque pacta. 50.17.31
Verum eſt omnem poſtumum. 37.11.3
Verum eſt quod. 16.2.4
Verum eſt quod Sabino. 17.2.63
Verum eſt, ſive pupillus. 34.2.3
Verum eſt ſuccurrendum. 47.2.38
Verum vel de lato. 4.4.11
Vero procuratio. 46.5.12
Veſtia, an veſtimenta. 32.1.13
Veſtis appellatione. 50.16.127
Veſtem ſordidam rei. 47.20.39
Veſtimentum, id eſt. 34.2.22
Verus accipietur quod. 33.6.11
Verus fuit quæſtio. 7.1.68
Veteres in empcione. 19.1.19
Veteres nominatim adjiciebant. 43.19.4
Veteribus placet. 2.14 39
Veteranos. 49.18.5
Veteranis & liberis. ibid.3
Via conſtitui, vel. 8.3.13
Via, iter, actus. 8.1.5
Vie, itineris actus. 10.1.17
Viæ latitudo. 8.3.8
Viæ ſternendæ immunitatem. 49.18.4
Viæ vicinales, quæ. 43.7.3
Viam publicam. 43.11.1
Vicarius alieni muneris. 50.7.13
Vicena millia paſſuum. 2.11.1
Vicinus loci ſuperioris. 39.3.24
Videamus, an &. 19.2.11
Videamus, an in omnibus. 22.1.19
Videamus, an ſtipulatio. 35 3.5
Videamus de quibus rebus. 43.1.1
Videamus ergo ſi heres. 4.2.17
Videamus generali. 22.1.38
Videamus in tutelari cauſa. 22.3.4
Videamus, ſi ei, cum quo. 34.3.27
Videamus tamen. 22.1.26
Videndum tamen eſt. 30.1.95
Videlicet ne cui officium. 4.6.29
Videlicet ſi hoc actum ſit. 2.14.26
Villæ inſtrumento. 33.7.26
Vindicatio non vi gregis. 6.1.56
Vindicantem venditorem. 21.2.27
Vim facit. Vide, Vi facit tam is. 43.24.20
Vim facit, qui ab eo finit. 43.16.11
Vim paſſam mulierem. 48.5.39
Vinum cum vasis legavit. 33.6.25
Vinum quod mutuum datum erat. 12.1.22
Vino legato j. 33.6.1
Vino legato ij. ibid.14
Vinacia vafa propriè. 50.16.106
Vinculorum appellatione. 50.16.224
Vir ab eo, qui. 23.3 49
Vir bonus arbitratur. 46.7.18
Vir cum uxori. Vide, Vir uxori pecuniam.
Vir in fundo dotali j. 23.5.8
Vir in fundo dotali ij. ibid.vlt.
Vir mulieri. 24.1 64
Vir viduas promiſſæ dotis. 24.1.14
Vir uxori donationis cauſa. 16.2.17
Vir uxori pecuniam. 24.1.33
Vir uxori, quæ decem. 33.4.8
Viro atque uxore. 24.3.39
Virum, qui non per vim. 29.5.3
Vir uxori mittere captæ. 27.10.14
Virilis appellatione. 50.16.145
Virilis portio. 37.5.8
Vir autem eſt. 4.2.2
Virem arboris appellatione. 47.7.3
Viricus & privignus. 24.1.60
Viuus libertus. 38 5.9
Vivo filio ſi nepos. 38 2.27
Viva quoque filia. 25.2.5
Vir certis ex cauſis. 5.1.53
Vltimum ſupplicium. 29 11
Vna eſt via. 8.1.2
Vnus ex dominis. 8.1.2
Vnus ex creditoribus. 42.4.9
Vnus ex ſociis. 8.3.33
Vnuſquiſque creditorum. 16 2.2
Vnuſquiſque poteſt. 43.26.18
Vnius facinoris. 48.18 18
Vni ex heredibus. 15.1.18
Vnum ex familia. 31.1.67
Vnum teſtamentum. 28.1.24
Vnde etiam. Vide, Inde etiam illud.
Vnde & ſponſi ſponſæque. 23.1.3
Vnde quæritur. 13.6.7
Vnde ſi Neruæ arbitrium. 17.2.79
Volgo concepti dicuntur. 1.5.23
Volgo præſumitur. 12.3.7
Volgo receptum eſt. 22.1.1
Volgaris eſt quæſtio. 47.2.21
Voluit prætor adſtringere, 11.7.4
voluntate creditoris. 20.6.10
Voluptuariæ autem impenſæ. 25.1.7
Vranius vide, Vranius Antoninus.
Vrbana familia. 50.16.166
Vrbana peculia omnia. ibid.198
Vrbanorum prædiorum jura. 8.1.1
Vrbis appellatio. 50.16.2
Vſque ad quantitatem. 14.6.1
Vſucapio eſt adjectio. 41.3.3
Vſucapio rerum. 41.10.1
Vſucapionem recipiunt. 41.3.9
Vſufructuarius nouum j. 7.1.61
Vſufructuarius nouum ij. ibid.44.
Vſufructu bonorum legato, 33.2.29
Vſufructu in dotem dato. 24.3.57
Vſufructu legato. 7.1.7
Vſufructu relicto. ibid.52
Vſufructuarium venari. ibid.63
Vſumfructum cum moritur, 33.2.7
Vſura pecuniæ. 0.12.11.1
Vſuræ vicem fructuum obtinent. 22.1 34
Vſuras illicitas. ibid.2
Vſu retinetur ſervitus. 8.6.20
Vſurpatio eſt. 41.3.1
Vſus aquæ perſonalis eſt. 7.8.21
Vſusfructus alienatio. 40.7.7
Vſusfructus eſt jus. 7.1.1
Vſusfructus & ad initio. 7.1.5
Vſusfructus in multis caſibus. ibid.4
Vſusfructus pluribus modis. ibid.6
Vſusfructus hæc perſona. 45.3.26
Vſus pars legati non poteſt. 7 8.19
Vt Alphenus ait. 50.16 87
Vt autem longiore die. 13.4 16
Vt bonorum poſſeſſio. 37.11 9
Vt bonorum poſſeſſio. 38.11.1
Vt ex fratribus. 28.7.23
Vt fideiuſſor. 46.1.39
Vt fundus hereditarius 10.3.18
Vt gradatim honores [illegible] 50.4 11
Vt heredibus ſubſtitui poteſt. 31.1.50
Vt in conductionibus. 17.1.33
Vt inſtituta obligatio. 38.1.7
Vt morbi donarca. 19.5.21
Vt nonum decerpere. 8.1.8
Vt pacta dedi tibi. 1 7.1
Vt quando &c. [illegible]
Vt res empto. [illegible] fiant [illegible]53
Vt ſcriptus heres. 37.11.21
Vt ſi cui ex empto. 6.21
Vt ſi pro [illegible]cio. 1.3.31
Vt Stichum. 4.21
Vt ſunt judicio terminata. 6 550
Vt ſunt magiſtratus. 4 46.5
Vt tamen meæ. 24.4.21
Vt tantum veniat. 21.3.69
Vt vim atque injuriam propulſem. 1.7.5
Vti frui ius ſibi eſſe. 7.8.5
Vtile tempus eſt. 38.15.2
Vtilem tamen viro comparare. 24.1 30
Vtiles autem neceſſariæque. 5.3.39
Vtilium nomine. 25.1.1
Vtiliſſimum id edictum. 47.6.1
Vtilitas huius tituli. 4.1.1
Vtilitatem huius edicti. 24.1.1
Vtilitatem pupillorum. 26.3.10
Vtimur eo jure. 47.12.3
Vtique autem etiam. 6.1.36
Vtique niſi. 4.8.21
Vtive id ſtatuat. 48.6.4
Vtrum autem omne. 5.3.13
Vtrum autem potuit adoptivus. 37.6.9
Vtrum ei tantum. 38.6.3
Vtrum ita poſtumus. 34.5.7
Vtrum negotium vtoris. 24.1.47
Vtrum portio eius ejus. 38.4.5
Vtrum præſtare debitore. 13.5.27
Vtrum qui occiderunt. 48.8.6
Vtrum turpem. 41.1.107
Vulgo obtinuit. 16.7.33
Vulgaris eſt. Vide, Vulgaris eſt quæſtio ſic, Volgo concepti, Volgo præſumitur, & ſimiles.
Vulnerij magnitudo. 47.10.8
Vxor expilatæ hereditatis. 47 19.5
Vxor marito ſuo. 24.1.55
Vxor viro fundum. 23 4.vlt.
Vxori fructu bonorum legato. 33.2.24
Vxori ita legavit. 33.4.17
Vxori legavit. 34.2.3
Vxori legatum. 48 10.28
Vxori maritus. 33.1.27
Vxori meæ vſumfructum. 33.2.37
Vxori meæ fundum. 33.4.9
Vxori quis legavit. 34.2.23
Vxori ſuæ annos. 33.9.1
Vxori ſuæ inter cætera. 32.1.33
Vxori ſuæ quis. 24 1.22
Vxori vſumfructum ville. 33.2.35
Vxori ex parte. 35 1.31
Vxorem & filium communem. 32.1.41
Vxorem prægnatem. 40.4.29
Vxorem quondam priuigni. 23.2.15
Vxores eorum, qui. 24.1.4
Vxores viri lugere non compelluntur. 3.2.9

DIGESTORVM FINIS.

480/C.IV.K.5-3,
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg